INSTITUTUM IURIDICUM CLARETIANUM

LEGES ECCLESIAE

post Codicem iuris canonici editae

collegit, digessit notisque ornavit

Xaverius Ochoa

in Universitate Lateranensi Professor

Volumen V

LEGES ANNIS 1973-1978 EDITAE

ROMA
Commentarium pro Religiosis
Via Giacomo Medici, 5
1980

http://www.obrascatolicas.com

BX
1939
2216
.033
1966
v.5

Copyright 1980 by
Commentarium pro Religiosis
ISBN 84-300-3226-6 (Tomo V)

Gráficas Lizarra, S.L., Avda. de Pamplona, 43 - Estella (Navarra)

Depósito Legal: N.A. 960-1980

198894
SEP 04 1985

DECLARATIO

Impendente iam die quo Codex iuris canonici recognitus ex suprema Ecclesiae auctoritate erit exiturus promulgatus, Volumen V collectaneorum *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae* generali rubrica inscriptorum, palam profero et, amicorum lectorum omniumque disciplinarum Ecclesiae, praesertim iuris canonici, cultorum exspectationem expleturus, dimitto.

Complectitur Volumen V omnes leges per sex decurrentes annos 1973 - 1978 latas, quae vi aliquo saltem modo praeceptiva, sive stricte iuridica, sive doctrinali, morali, liturgica, sive paedagogica vel sociali, praeditae sunt.

Plures tamen *Leges* praemittuntur a variis Dicasteriis Curiae Romanae editae, quae ad annos 1932 - 1972 pertinent, quaeque in Volumen IV, ob angustias temporis et inveteratam officinarum typographicarum impositam properantiam, locum obtinere et ordinem servare debitum nullatenus potuere. Cum vero *Leges* huiusmodi condicionis maiores essent numero quam in voluminibus praecedentibus, eas inserere malui in seriem continuam numerorum progredientium et in ordinem generalem columnarum operis, potius quam easdem referre extra locum et ordinem proprium vagantes, quodam singulari signo certe distinctas, prout in superioribus voluminibus additae et ordinatae prostant.

Novum legum seu documentorum Curiae Romanae genus prospicitur configurandum, si condicio nonnullorum, quae in hoc Volumine V referuntur, confirmanda erit in futuro et prosequenda. Iisdem indoles, quae *Instructionum* vestem stricte iuridicam induentium, vel *Litterarum Circularium* disciplinam aliunde sancitam in mentem revocantium, urgentium vel alio modo applicantium, propria est, minus convenit, nec illa quae expositionem mere doctrinalem et abstractam ad instar dissertationis academicae sapit, tribui potest. Agitur potius de documentis quodam modo optativis seu directivis, quae exponunt mentem et criteria Sedis Apostolicae, quin huius praeceptive imponant voluntatem. Huiusmodi generis documentorum, copia verborum et amplitudine excellentium, sunt exempla: 'Directorium de pastorali ministerio Episcoporum' Sacrae Congregationis pro Episcopis, 'De schola catholica', 'De formatione theologica candidatorum ad sacerdotium ministeriale' Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica, 'Notae directivae pro mutuis relationibus inter Episcopos et Religiosos in Ecclesia' Sacrarum Congregationum pro Religiosis et pro Episcopis, 'Chiesa e mobilità umana' Pontificiae Commissionis de Migratorum et Itinerantium cura, 'De doctrina sociali Encyclicae "Pacem in terris" sedulo perpendenda', 'Doctrina et criteria Sedis Apostolicae circa deminutionem armorum et instrumentorum bellicorum' vel 'circa destinationem universalem bonorum mundi' Pontificiae Commissionis a Iustitia et Pace, et alia plura.

Desunt tamen in Volumine V plures decisiones Signaturae Apostolicae duobus postremis editae annis, cum Supremum Tribunal, extra consuetudinem immediate superiorem, paucas omnino decisiones proprias in vulgus dederit.

Annorum spatium Voluminis V extendere consulto volui ad integrum annum 1978, ut attingere possem, colligere et complere corpus legum a Paulo VI in exsecutionem documentorum Concilii Vaticani II conditarum. Ideo omnes *Leges*, si perpaucas excipias, in hoc Volumine V collectae et relatae Summum Pontificem Paulum VI, cui horum collectaneorum seriem dedicavi, vel eiusdem imme-

http://www.obrascatolicas.com

diatos collaboratores habent auctores et effectores. Volumen igitur quintum *Legum Ecclesiae* superiori aetati activitatis leges ferendi in Ecclesia, notis ratione sive personali sive conciliari sive ecclesiali propriis insignitae, finem naturalem imponit et memoriam haud ignobilem absolvit.

Ut certe legentibus patebit, Volumen V *Legum Ecclesiae* prosequitur esse monumentum aere perennius sapientiae qua Ecclesia Christi, duce Spiritu Sancto, regitur in salutem animarum, in bonum hominis et societatis. Ecclesia enim regitur, ob intrinsecam eiusdem propriae naturae, muneris et condicionis rationem, nedum gratia, doctrina et consilio, verum etiam normis iuridicis, Ecclesiae quoque certe necessariis, prout ipsemet Paulus VI, in allocutione membris Pontificiae Commissionis Codici iuris canonici recognoscendo die 27 mensis maii an. 1977 habita, expressis verbis praeclare docuit: "*Vita enim ecclesialis* sine ordinatione iuridica *nequit exsistere, cum, ut probe nostis, Ecclesia, societas a Christo instituta, spiritualis sed visibilis, quae verbo et sacramentis aedificatur cuique propositum est hominibus salutem afferre, hoc iure sacro indigeat secundum illa verba Apostoli: 'Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant'* (1 Cor 14, 40)". (*Leges Ecclesiae* n. 4518, vol. V col. 7332).

Scribebam Romae, die 15 augusti 1980, in Sollemnitate Assumptionis Beatae Mariae Virginis, quadragesimo recurrente anniversario a mea, per professionem religiosam, in Deum consecratione et in Familiam Claretianam deditione.

XAVERIUS OCHOA

4107

1932 .. .. - SC NEGOT. ECCL. EXTR., DECR. PART.*

Decretum circa proponendos ad episcopale ministerium in Hispania

Quae in nonnullis nationibus de proponendis sacerdotibus ad epicopale ministerium statuta sunt, eadem, paucis immutatis, Ss.mus Dominus Noster Pius Div. Prov. PP. XI, habito Reverendissimorum Metropolitanorum voto, ut in Hispania quoque serventur decrevit, quippe quae praesentis temporis necessitatibus et congrue respondent, et quantum in humanis fieri potest, opportune consulunt.

Hoc igitur Decreto, hac super re, quae sequuntur idem Ss.mus Dominus praescribit.

1. Tractatio de proponendis Apostolicae Sedi sacerdotibus ad episcopale ministerium idoneis ac dignis, fiet altero quoque anno in Episcoporum cuiusque ecclesiasticae Provinciae Conventu: de eoque participabunt cum Rev.mo Metropolitano Episcopi Suffraganei universi, nec non Vicarii Capitulares, dummodo episcopali caractere sint insigniti.

2. Quapropter, congruo temporis spatio ante eundem Conventum, omnes et singuli Episcopi proprio Metropolitano vel, si qua Metropolitana sedes vacat, Episcopo antiquiori promotione ad Ecclesiam suffraganeam sacerdotum nomina indicabunt, quos dignos episcopali ministerio existimabunt.

Nihil tamen vetat hos inter alterius etiam dioecesis vel provinciae sacerdotes proponi: sub gravi tamen exigitur ut qui proponitur personaliter et ex diuturna conversatione a proponente cognoscatur.

3. Una cum nomine, aetatem quoque candidati, eius originis et actualis commorationis locum, officium quo principaliter fungitur et praecipua quibus functus est, semper designabunt.

4. Antequam determinent quem proponant, tam Archiepiscopus quam Episcopi poterunt a viris ecclesiasticis prudentibus necessarias notitias inquirere, ita tamen ut finis huius inquisitionis omnino lateat.

5. Nomina quae Archiepiscopus et Episcopi proposuerint cum solo Nuntio Apostolico, eum in finem ut S. Sedem de re certiorem faciat, communicare debebunt, aliique praeter eum nemini, neque directe neque indirecte, graviter super hoc conscientia Praesulum onerata.

6. Metropolitanus vel, vacante Sede metropolitana, antiquior Episcopus , habitis a Suffraganeis candidatorum propositionibus, suas adiiciat; omnium indicem ordine alphabetico conficiat, et, reticitis proponentibus, hanc notulam trasmittat singulis Antistitibus, qui iuxta art. 1 coetui interesse debent, ut hi opportunas investigationes peragere valeant de qualitatibus eorum quos personaliter et certa scientia non cognoscant.

7. In huiusmodi investigationibus Antistites maxima cum secreti cautela procedent; quod, si vereantur rem palam evasuram, ab ulterioribus inquisitionibus abstineant.

8. Die et loco a Metropolitano vel seniore Episcopo Suffraganeo determinandis, omnes Antistites convenient ad seligendos eos qui S. Sedi ad episcopale ministerium sunt proponendi.

9. In Conventu, invocato Divino auxilio, praestandum erit a singulis, Praeside non excepto, iusiurandum de secreto Sancti Officii servando, ut sacratius fiat vinculum quo omnes adstringuntur. Post haec, regulae ad faciendam electionem erunt legendae.

10. His peractis, ad disceptationem procedetur, ut inter exhibitos seligantur digniores et aptiores. Hoc tamen veluti Christo praesente fiat et sub Eius obtutu, omni humana consideratione postposita, cum discretione et caritate, nec non divina gloria, supremo Ecclesiae bono, animarumque salute tantum ob oculos habitis, conscientiaque propria, quemadmodum Episcoporum proponentium, sub gravi onerata.

11. Candidati maturae, sed non nimium provectae aetatis esse debent, prudentia praediti in agendis, quae sit ex ministeriorum exercitio comprobata: sanissima et non communi doctrina exornati, et cum debita erga Apostolicam Sedem devotione et dilectione coniuncta; maxima honestate vitae et pietate insignes: a politicis demum factionibus omnino et quovis sub aspectu alieni. Attendendum insuper erit ad peritiam candidati quoad temporalem bonorum administrationem, ad conditionem eius familiarem, ad indolem et valetudinem. Uno verbo, videndum utrum omnibus iis qualitatibus polleat, quae in optimo pastore requiruntur, ut cum fructu et aedificatione populum Dei regere queat.

In proferendis notitiis de singulis candidatis, Antistites declarent an propria scientia vel ex auditu referant.

12. Disceptatione de unoquoque candidato plena et diligenti peracta sequetur scrutinium iuxta normas quae sequuntur:

a) Qui omnium praesentium sententia, quavis de causa visi sint in disceptatione ex numero proponendorum expungendi, ii in suffragium non vocabuntur; de coeteris *etiam probatissimis*, suffragium feretur.

b) Candidati singuli ordine alphabetico ad suffragium proponentur: suffragia secreta erunt.

c) Pro singulis candidatis tribus taxillis seu calculis Praesules utentur: albo scilicet, nigro, tertioque alterius cuiuscumque coloris: primum ad adprobandum, alterum ad reprobandum, tertiam ad abstentionem indicandam.

d) Omnes, Praeside praeeunte, in urna ad hunc finem disposita taxillum deponent, quo suum quisque iudicium, *coram Deo et graviter onerata conscientia*, de sacerdote qui in suffragium vocatur, ferant. Reliquos taxillos binos in altera urna, pariter secreto, deponent.

e) Suffragiis expletis, Praeses, eo adstante qui a Secretis munere fungatur, taxillos et eorum speciem coram omnibus numerabit, scriptoque adnotabit.

13. Scrutinio de omnibus peracto, liberum erit Rev.mis Praelatis, si id ipsis placeat aut aliquis eorum postulet, ut inter approbatos plenis aut paribus suffragiis novo scrutinio designetur quinam sit praeferendus. Ad hunc finem singuli suffragatores nomen praeferendi in schedula adnotabunt, eamque in urna deponent; schedularum autem examen fiet ut supra (art. 12 litt. *e*) decernitur. Schedulae postea comburantur aut aliter destruentur.

14. Quamvis vero Summus Pontifex sibi reservet, dioecesi vel archidioecesi aliqua vacante, per Nuntium Apostolicum, aliove modo, opportuna consilia ab Episcopis vel Archiepiscopis requirere, ut personam eligat quae inter approbatas magis idonea videatur, dioecesi illi regendae: nihilominus fas erit Sacris Antistitibus in ipso Conventu indicare, generali saltem ratione, cuiusnam naturae dioecesi hunc aliumve candidatum magis idoneum censeant: e. g., utrum maiori vel minori, ordinatae, ac tranquillae, an quae difficultates prae se ferat, vel in qua plura sint ordinanda aut creanda: utrum dioecesi mitioris aeris et facilis commeatus, et alia huiusmodi, et quibus de causis.

http://www.obrascatolicas.com

15. Antistes a secretis, discussione durante, diligenter adnotabit quae de singulis candidatis a singulis suffragatoribus dicentur: quaenam discussionis fuerit conclusio; denique quinam tum in primo scrutinio, tum in secundo (si fiat) fuerit exitus, et quidnam specialius iuxta art. 13 fuerit dictum.

16. Metropolitanus et Episcopi a Conventu ne discedant antequam ab Antistite Secretario lecta fuerit relatio ab eodem confecta circa nomina proposita, candidatorum qualitates et obtenta suffragia, eamque probaverint.

17. Actorum exemplar ab omnibus praesentibus subsignandum (tutiori modo nullaque interposita mora ad Sacram Congregationem pro negotiis Ecclesiasticis extraordinariis, per Nuntium Apostolicum, mittetur: Acta vero ipsi Nuntio Apostolico confestim tradantur, penes Nuntiaturam Apostolicam in archivo secretissimo Sancti Officii servanda.

18. De caetero, fas semper erit tum Rev.mis Metropolitanis, tum caeteris Episcopis, Sede aliqua, praesertim maioris momenti, vacante, litteras Sacrae huic Congregationi vel ipsi Ss.mo Domino conscribere, quibus mentem suam circa personarum qualitates sive absolute, sive relate ad provisionem dictae sedis, patefaciant.

* REDC 31 (1975) 155-157. Adn. V. M. ARBELOA in REDC 31 (1975) 143-149.

4108

1940 NOV 9.-SC RELIGIOSORUM, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur sodalibus Sacri Ordinis Cisterciensis ut, non obstante voto sollemni paupertatis, possint acquirere, retinere et administrare bona temporalia

PRECES – *Beatissime Pater*, Abbas Generalis S. Ordinis Cisterciensis, ad pedes S. V. provolutus, humiliter rogat, ut omnes sodales S. Ordinis Cisterciensis solemniter professi utriusque sexus Monasteriorum, sub gubernio Germanico constitutorum, non obstante voto sollemni paupertatis, valide ac licite bona acquirere, retinere, administrare ac de iisdem disponere possint, dummodo cum debita licentia Superiorum id faciant, atque tuta conscientia etiam cum iureiurando asserere valeant, se ad normam legum civilium verum dominium bonorum a se possessorum acquirere una cum iure de iisdem disponendi.

Et Deus, etc.

RESCR. – Vigore facultatum a Ss.mo Domino Nostro concessarum, S. Congregatio Negotiis Religiosorum Sodalium praeposita, attentis expositis, benigne annuit pro gratia in omnibus iuxta preces. Contrariis quibuscumque non obstantibus.

Datum Romae, die 9 novembris 1940. – Vincentius Card. LA PUMA, *Praefectus*. Fr. H. L. Pasetto, *Secretarius*.

† Prot. N. 8115-40: Oesterreichsche Archiv für Kirchenrecht 25 (1974) 278-279. Adn. B. PIRMETSCHOFER in Oester. Archiv f. K. R. 25 (1974) 274-278.

4109

1947 NOV 6. - SC pro RELIGIOSIS, LITT. CIRC. PART.*

Normae, etiam poenales, statuuntur circa religiosos commercium illicitum et operationes oeconomicas contra canones exercentes

Circa il commercio illecito e le operazioni finanziarie e valutarie

I. Le gravi conseguenze economiche della guerra, che con le sue distruzioni e la diminuita produzione ha impoverito gli Stati e gli individui, non si fanno meno sentire negli Istituti religiosi. Mantenuti dalla carità dei fedeli o da lasciti di più benefattori, essi hanno veduto assottigliarsi di giorno in giorno le loro risorse e ridursi gradualmente il potere di acquisto degli scarsi redditi che finora li avevano sostentati.

I religiosi, per il loro stesso genere di vita, non hanno potuto perequare le loro entrate con le crescenti necessità delle spese. E se maggiori sono state le privazioni, essi hanno acquistato un merito più grande dinanzi a Dio.

II. Tuttavia quell'affievolimento dei sentimenti morali, religiosi e giuridici, che facilmente tien dietro ai grandi cataclismi sociali, non hanno mancato purtroppo di influire anche sulla vita dei Religiosi. Sicché alcuni, preoccupati dalle necessità quotidiane e oppressi da oneri ingenti di ricostruzioni, per agevolare la vita stessa dei loro Istituti, hanno creduto, indulgendo alquanto alla prudenza umana, di mettersi anch'essi nei traffici del mondo. Ma, inesperti degli affari, ignari spesso delle precise disposizioni di legge, sono rimasti talvolta vittime dei più scaltri e in alcuni casi hanno finito con far la figura di malfattori.

Come tutto ciò riesca di scandalo ai fedeli, di detrimento all'onore ed alla venerazione di cui lo stato religioso è giustamente circondato, e possa anche essere sfruttato, specialmente in questi tempi, come arma di lotta contro la Chiesa, non è chi non veda.

III. Onde è che la Santa Sede, tutrice della santità dello stato religioso, del bene delle anime e dell'onore della Chiesa, ha dovuto, con dolore, prendere adeguati provvedimenti contro quei Religiosi che, violando i sacri canoni e le legittime disposizioni civili, si sono dati ai traffici del mondo all'insaputa dell'Autorità ecclesiastica, come è stato peraltro opportunamente precisato (cfr. l'*Osservatore Romano*, 13 luglio 1947).

IV. Ma poichè è dovere di ogni saggio governo non solo punire il male commesso, ma anche prevenirlo, la Santa Sede ritiene opportuno di richiamare su questo punto l'attenzione di tutti i Religiosi, specialmente dei Superiori, e inculcare l'esatta osservanza delle leggi canoniche e delle proprie costituzioni. Sarebbe infatti assai deleterio, anzi esiziale per la vita religiosa, se allo spirito di fede e ai criteri soprannaturali, si sostituissero calcoli ed accorgimenti umani.

V. Gli Apostoli abbandonarono perfino le reti per seguire il Signore: *At illi continuo relictis retibus, secuti sunt eum* (*Matt.* 4, 20). E non mancò loro, per questo, il necessario: *Quando misi vos sine sacculo, et pera, et calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?* (*Luc.* 22, 35).

Il Signore ci esorta a non preoccuparci eccessivamente delle cose materiali che ci occorrono: *ne solliciti sitis animae vestrae quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini* (*Matt.* 6, 25). Dio che nutre gli uccelli dell'aria e veste i gigli del campo con uno sfarzo che non ebbe nemmeno Salomone nell'apogeo della sua gloria, non prenderà cura di voi, uomini di poca fede? Non vi preoccupate dunque del vitto e del vestito: queste cose le cercano le persone del mondo: *Haec omnia gentes inquirunt* (*Matt.* 6, 32). Cercate innazi tutto il regno di Dio e la sua giustizia, e tutte queste cose vi si aggiungeranno: *Quaerite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus: et haec omnia adiicientur vobis* (*Matt.* 6, 33).

Chi lascia tutto per il Signore avrà il centuplo e la vita eterna: *Centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (*Matt.* 19, 29).

VI. Ora i Religiosi hanno fatto espressa rinunzia ai beni della terra per corrispondere alla loro santa vocazione. Le persone consacrate al Signore non devono occuparsi degli affari del mondo: *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus* (*II Tim.* 2, 4). Chi, dopo aver posto mano all'aratro si volgesse indietro, non sarebbe atto al regno dei cieli (*Luc.* 9, 62) e meriterebbe il rimprovero dell'Apostolo: *Sic stulti estis, ut cum spiritu coeperitis, nunc carne consummemini?* (*Gal.* 3,3).

Le preoccupazioni mondane rendono sterile la voce di Dio: *sollicitudo saeculi istius, et fallacia divitiarum, suffocat verbum, et sine fructu efficitur* (*Matt.* 13, 32). L'avidità dei beni terreni toglie la pace dell'anima, porta con sè molti dolori espone alla rovina: *Radix enim omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes errraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis* (*I Tim.* 6, 10).

Perciò il Signore vuole che non confidiamo nelle ricchezze del mondo, che possono venire meno, ma in Lui, che non ci farà mancare il necessario: *neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo qui praestat nobis omnia abunde ad fruendum* (*I Tim.* 6, 17).

VII. Così hanno fatto i Santi, i quali sono vissuti poveri, anche quando hanno visto passare per le loro mani ingenti tesori, affidati loro dalla Provvidenza.

S. Benedetto ordinò ai suoi monaci di pregare e lavorare: *Ora et labora: hoc Benedictinorum signum nonne augusta brevitate continet et refert quod totius humanitatis et cultus lex est et fundamentum? Praeceptum Dei est ut oremus; praeceptum Dei est ut laboremus, et utrumque in Ipsius laudem et in nostram mentium et corporum perfectionem peragere jubemur* (*Omelia* del Sommo Pontefice Pio XII in onore di S. Benedetto, 18 agosto 1947).

S. Francesco sposò la povertà, e gli Ordini francescani vivono di elemosine, tanto che i beni di cui essi godono sono di proprietà della Santa Sede (can. 582, 2°). S. Gaetano Thiene prescrisse ai suoi Chierici Regolari che nemmeno chiedessero

l'elemosina, ma si contentassero di ciò che fosse loro offerto spontaneamente. S. Benedetto Cottolengo volle che i suoi Religiosi, pur dovendo provvedere a spese immense, non tenessero nemmeno una sistematica amministrazione, perchè più chiara apparisse l'opera della Divina Provvidenza.

La decadenza della vita religiosa è prossima quando si comincia a venir meno alla povertà.

VIII. La Chiesa non le sue norme morali e giuridiche vieta l'illegittimo acquisto dei beni terreni e vuole che i Religiosi tengano da essi distaccato il cuore.

La morale cristiana condanna ogni forma di guadagno illecito, non giustificato da conveniente lavoro. L'alea della speculazione è poi particolarmente proibita perchè espone individui, famiglie ed istituzioni alla rovina.

IX. Il Codice di diritto canonico vieta ai Chierici ed ai Religiosi ogni forma di commercio, e commina pene contro i trasgressori: *" Prohibentur clerici per se vel per alios negotiationem aut mercaturam exercere sive in propriam sive in aliorum utilitatem"* (can. 142). *"Clerici vel religiosi mercaturam vel negotiationem per se aut per alios exercentes contra praescriptum canonis 142, congruis poenis pro gravitate culpae ab Ordinario coerceantur"* (can. 2380).

X. La responsabilità penale (can. 2210 § 1, 1°) è personale; riguarda l'autore del delitto e i suoi complici (can. 2209, §§ 1-4). Chi abbia concorso al delitto mancando ai doveri del suo ufficio è tenuto solo a rispondere di tale mancanza (can. 2209, § 6); ma la detta mancanza, come anche la partecipazione ai vantaggi del delitto o la protezione del delinquente possono costituire una vera e propria complicità, se sia compiuta con precedente espressa o tacita intesa (can. 2209 § 7).

XI. La responsabilità civile (can. 2210 § 1, 2°) al contrario risale a tutti quelli che con dolo o con colpa hanno contribuito a recare il danno, anche quando il fatto non raggiunga il previsto grado di imputabilità penale.

E' vero che il Codice chiaramente esime dalla responsabilità gli Istituti religiosi, per le obbligazioni che un religioso abbia contratto senza il dovuto permesso: *"Si contraxerit religiosus sine Superiorum licentia, ipsemet respondere debet, non autem religio aut provincia aut domus"* (can. 536 § 3). Ma questa norma evidentemente riguarda gli atti leciti (*obligationes ex contractu vel quasi-contractu*). Per gli atti illeciti (*obligationes ex delicto vel quasi-delicto*) non si può ordinariamente parlare di debito permesso, ma bisogna stabilire la causalità del danno. Il quale può derivare da dolo o da colpa, cioè da negligenza circa gli effetti dannosi delle proprie azioni. E questa negligenza può essere positiva o negativa (*in faciendo, in non faciendo*) e esplicarsi in vario modo (*in eligendo, in vigilando*, ecc.). Vi è dunque tutta una sfera di colpa extra-contrattuale della quale bisogna rispondere.

E su questa si richiama particolarmente l'attenzione dei Superiori e delle Superiore religiose; i quali pertanto, se con la loro negligenza lasciano avventurare i sudditi in affari pericolosi, non rivedendo regolarmente i conti del loro Istituto, non vigilando sulla condotta dei loro dipendenti o compiono altre simili omissioni, tollerando perfino che gli utili di illecite operazioni vadano a vantaggio della propria casa, possono assumere gravissime responsabilità per sè e per i loro Istituti.

XII. Oltre le leggi canoniche, i Chierici ed i Religiosi devono tener presente quanto il Codice canonico prescrive circa le leggi civili, particolarmente quelle relative ai contratti: *"Quae jus civile in territorio statuit de contractibus tam in genere quam in specie, sive nominatis, sive innominatis, eadem jure canonico in materia ecclesiastica iisdem cum effectibus serventur, nisi juri divino contraria sint aut jure canonico aliud caveatur"* (can. 1529).

XIII. A garantire pertanto l'osservanza di tutte le legitime disposizioni su tale materia, per augusta volontà del Sommo Pontefice è severamente proibito a tutti i Religiosi e le Religiose, nonchè ai membri delle Società con vita comune senza voti (can. 673 ss.), di esercitare il commercio sotto qualsiasi forma, anchè per interposta persona; e di compiere operazioni valutarie e finanziarie di qualsiasi natura senza l'autorizzazione dei legittimi Superiori a norma delle Costituzioni, col consenso del proprio Capitolo o Consiglio manifestato con segreti suffragi e, quando si tratti di monache o di religiose di diritto diocesano, senza l'autorizzazione scritta dell'Ordinario del luogo e del Superiore regolare se il monastero delle monache sia a lui soggetto (cfr. can. 534 § 1), i quali Superiori, prima di concedere la detta autorizzazione, sono gravemente obbligati in coscienza ad assicurarsi, udito anche il parere di persone competenti, che l'operazione valutaria o finanziaria non si oppone alle legittime civili disposizioni. Fermo l'obbligo di ricorrere alla Santa Sede nei casi stabiliti dal diritto canonico. E pertanto:

1) I Religiosi che esercitano il commercio, anche per interposta persona, devono essere destituiti dal loro ufficio (can. 2298, 6°) e privati della voce attiva a passiva (can. 2291, 11°), salva l'applicazione di altre pene stabilite dal diritto comune.

2) I Religiosi che compiano operazioni valutarie o finanziarie senza l'autorizzzazione di cui sopra sono, per il fatto stesso, personalmente interdetti (can. 2275), e nei casi più gravi devono essere ridotti allo stato laicale (can. 213 § 1) e privati dell'abito ecclesistico (can. 2298, 11°).

3) I Superiori che per loro negligenza non abbiano impedito le violazioni di cui ai nn. 1 e 2, devono essere deposti dal loro ufficio (can. 2298, 6°) e dichiarati inabili ad ogni ufficio direttivo e amministrativo del proprio Istituto (can. 2298, 5°).

XIV. La Santa Sede ha fiducia che i Religiosi, compresi dello spirito di povertà proprio del loro stato, del dovere di custodire gelosamente l'onore della Santa Chiesa e del proprio Istituto, osserveranno le precedenti disposizioni non per il timore delle pene, ma per il sentimento di amorevole e pronta obbedienza che tutti i Cristiani, ma specialmente quelli che il Divin Redentore ha legati a sè con i vincoli della santa vocazione, debbono nutrire verso la Sede Apostolica. - Luigi Card. LAVITRANO, *Prefetto*. Fr. Luca E. Pasetto, *Segretario*.

* Moderatoribus Supremis Institutorum religiosorum, Prot. N. 1508/47: e follis eiusdem S. Congregationis.

4110

1947 NOV 19.- SIGNATURA APOST., RESP. PART.*

In excutiendis testibus per litteras rogatorias praesentia Notarii semper requiritur, facta tamen facultate adhibendi virum quemlibet laicum, dum praesentia Defensoris vinculi modo a iure praeviso definiri potest

Romae, die 19 novembris 1947

Em.me ac Rev.me Domine mi Obs.me, Sacra Congregatio Consistorialis remisit huic Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae supplices litteras quibus Eminentia Tua sub die 15 iunii 1947 a Summo Pontifice petebat ut, peculiaribus attentis adiunctis in quibus modo versatur ista Administratio Apostolica (Caminensis, Lubucensis, ac Praelatura nullius Pilensis) Gorzów, indulgeretur facultas expediendi in causis matrimonialibus testium excussionem, quae forte per litteras rogatorias faciendae sint, sine Defensore Vinculi ac sine Notario, saltem pro iis locis, in quibus normae iuris canonici ad rem vigentes "hodie ob penuriam sacerdotum necnon difficultates communicationis applicari nullo modo queunt".

Quibus super litteris Supremum hoc Tribunal in Congressu diei 6 novembris currentis decrevit:

1) Quod ad absentiam Notarii *negative*; posse tamen Ordinarium sacerdoti ad testium excussionem per rogatorias delegato potestatem facere assumendi in loco pro sua prudentia ad munus Notarii ea tantum vice obeundum virum quemlibet, laicum quoque, si forte sacerdotis idonei copia plane desit.

2) Quoad autem absentiam Defensoris Vinculi posse difficultatibus ita prospici: vinculi apud ordinarium tribunal Defensor, quatenus intervenire ad excussionem testis nequeat, articulos interrogatorii sedulo praeparatos mittere poterit ad iudicem delegatum testi ab eodem proponendos atque una cum responsionibus ad tribunal remittendos; quibus vero peractis, Vinculi Defensor sese gerat ad normam can. 1587 § 2.

Sanctissimus autem Pius divina Providentia Papa XII in audientia mihi die 11 currentis mensis impertita decisionem Congressus benigne adprobavit.

Et eidem Eminentiae Tuae, manus deosculatus, me protiteor addictissimum. - M. Card. MASSIMI, *Praefectus*.

* Archiepiscopo Varsaviensi, Prot. N. 966/497/C.P.: Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem, vol. II, Romae 1980, p. 101-102. Adn. J. GLEMP in Prawo Kanoniczne 14 (1971) 169-225.

http://www.obrascatolicas.com

4111

1948 IUN 4.-SC S. OFFICII, RESPONSUM. PART.*

Matrimonium illius qui utriusque epididymi exstirpatione laborat non est impediendum

Dubium – An permittendum sit matrimonium non obstante utriusque epididymi exstirpatione in viro?.

Resp. – In casu Alberti Lamy matrimonium non esse impediendum.

* Ordinario Nannatensi: F. M. CAPPELLO, **Tractatus canonico-moralis de Sacramentis**, vol. V - **De matrimonio**, Marietti 1961, n. 342 p. 326. Episcopus sequentia exposuerat in litteris diei 2 Ian. 1948: "Remanent testiculi cum secretione interna; virga, ut moris est, erigitur, et liquidum quoddam, ad modum spermatis (non vero, si credas medico, testiculis elaboratum, sed prostata vel aliis glandulis), etiam nocte, emittit; et ita, exterius, a viro bene constituto iuvenis ille non secernitur".

4112

1950 FEB 9. - SC RELIGIOSORUM, LITT. CIRC. PART.*

Normae dantur ad recte utiliterque compilandam formulam "Relationis quinquennalis" et " Relationis annualis" Sacrae Congregationi pro religiosis mittendae

Roma, 9 febbraio 1950

Ai Rev.mi Superiori e Rev.me Superiore Generali, In data 9 luglio 1947 il Santo Padre si degnava approvare il decreto *Cum transactis* della S. C. dei Religiosi circa la nuova formula delle Questioni alla quali tutte le Religioni di diritto pontificio e diocesano devono rispondere nella Relazione *quinquennale*.

Tale decreto veniva pubblicato dagli *Acta Apostolicae Sedis* al volume XL, 1948, pp. 278-381 e venne aggiunto anche al nuovo formulario, ormai pronto per la distribuzione nell'Archivio della S. Congregazione.

Nello stesso decreto (n. IX) si imponeva anche una Relazione *annuale* a scopi statistici, da compilarsi secondo gli schemi che la S. Congregazione avrebbe inviato. Anche questi schemi sono stati stampati e verranno inviati ad ogni Religione, mentre coloro che hanno case o rappresentanti o agenti in Roma potranno direttamente ritirarli presso l'archivio della S. Congregazione.

Per rendere più facile la compilazione delle risposte a questi schemi questa S. Congregazione crede opportuno dare le seguenti norme:

I. Nel compilare la *Relazione quinquennale*, tenendo presente le avvertenze premesse al questionario, non è necessario riportare il testo della domanda, ma basta premettere alla risposta il numero che la domanda porta nel questionario.

Il tempo nel quale si deve inviare la Relazione quinquennale rimane in sostanza quello stabilito fin dal 1922 e nuovamente riportato nel Decreto, annesso in calce al questionario.

II. La *Relazione annuale* ha specialmente scopo statistico, occorre quindi precisione somma e aggiornamento dei dati al 31 dicembre dell'anno precedente quello in cui si manda la relazione.

Conformemente al decreto, la Relazione annuale è indipendente da quella quinquennale, e anche dallo schema che in questa è stato annesso. Contiene schemi propri e domande particolari.

Contrariamente a quanto viene fatto per le risposte alle domande per la relazione quinquennale, la relazione annuale deve essere fatta sugli stessi schemi in quanto la risposta va scritta sui fogli ricevuti e questi devono essere inviati direttamente alla S. Congregazione dai Superiori Generali di ogni Religione.

Gli schemi non riguardano tutte le Religioni allo stesso modo; ogni Religione dovrà rispondere secondo le proprie attività riempiendo i fogli che interessano direttamente il fine suo proprio.

Le lingue da usarsi possono essere quelle della Relazione quinquennale e cioé: il latino per le Religioni clericali; le lingue francese, inglese, italiana, portoghese, spagnola e tedesca per le Religioni laicali.

Il periodo dei dati da registrarsi nella Relazione annuale deve essere compreso tra il primo gennaio e il 31 dicembre; in alto a destra degli schemi, dove è richiesto l'anno, si deve scrivere l'anno al quale i dati si riferiscono, non l'anno dell'invio della Relazione.

Dei dati statistici, case, persone, opere, si facciano sempre le somme parziali secondo le varie divisioni e anche le somme totali, facendo risaltare mediante una linea le somme totali da quelle parziali.

La Relazione annuale deve esssere inviata entro i primi tre mesi dell'anno iniziato seguente a quello del quale si riferiscono i dati: per esempio i dati del 1950 si devono inviare entro i primi tre mesi di gennaio-marzo 1951.

L'obbligo inizia dal 1951, entro i cui tre mesi di gennaio-marzo si devono inviare i dati del 1950 aggiornati al 31 dicembre.

Per la compilazione dei singoli schemi, allo scopo di avere un unico indirizzo, è bene osservare quanto segue:

Copertina: Alla voce "Dioecesis" si scriva il nome della diocesi attuale ed anche il nome della diocesi anteriore, qualora la Curia Generalizia sia stata trasferita recentemente.

Retrocopertina: Nello specchietto sinottico si riassumono diligentemente i dati complessivi richiesti.

I Schema: alla voce "fondatore", si scriva in parentesi la data di nascita e di morte del fondatore.

II Schema: alla voce "Status domorum I" tutte le Religioni devono rispondere, tanto quelle che sono divise in provincie come le altre che non lo sono. Occorre inoltre ricordare che *non si richiede l'elenco di tutte le case* di ogni nazione, ma solo il numero complessivo di esse. A tale scopo si scriva una sola nazione per ogni riga e si riempiano le quattro caselle sempre in rapporto al numero complessivo delle case nella nazione stessa.

L'ordine delle nazioni sarà l'ordine alfabetico secondo la lingua nella quale viene riempito il foglio. Tutte le nazioni poi siano raggrupate nelle cinque parti del mondo anche in ordine alfabetico: Africa, America, Asia, Europa, Oceania.

La voce "domus" va intesa nel senso di una casa giuridicamente eretta, sia essa formata, come non formata; se però in uno stesso fabbricato vi sono più sezioni o comunità divise, per esempio: casa generalizia, noviziato, probandato, ecc., tale fabbricato sarà considerato una "domus" unica.

III Schema: alla voce "status domorum II" devono rispondere solo le Religioni che hanno la divisione in provincie, intendendo per provincie le parti giuridicamente divise dalla Religione, a norma del Codice, anche se hanno altri nomi, quali ispettorie, ecc., purchè i Superiori siano veri Superiori Maggiori. Nelle provincie vengono anche comprese le quasi-provincie giuridicamente stabilite. Le divisioni che non costituiscono un organismo separato, ma che son fondate nelle sole delegazioni o commissioni personali fatte dal Superiore Maggiore immediato, non sono comprese tra le Provincie.

Anche nella compilazione di questo schema si esige solo il nmero complessivo.

L'ordine delle provincie segua l'ordine alfabetico secondo la loro denominazione nella Religione, raggrupandole secondo le nazioni dove geograficamente esiste la maggior parte delle provincie e sempre dentro l'ordine alfabetico delle nazioni e parti del mondo.

Nell'espressione "ambitus territorialis" si deve indicare brevemente la nazione o parti di nazioni o regioni geografiche ecc., che ogni provincia comprende.

IV e V Schema: anche in questi schemi si intende richiedere il numero complessivo delle persone di ogni nazione o provincia. La voce "primae classis" segue come criterio di divisione il criterio comune, nel senso che nelle religioni clericali prima classe è quella dei sacerdoti, seconda classe qualla dei laici; nelle religioni laicali prima classe sono le classi dirigenti, seconda classe le inservienti.

Le Religioni che hanno una sola classe riempiranno solo la casella "primae classis".

Per la registrazione dei membri alle varie nazioni o provincie o case, si segua il criterio dell'ascrizione giuridica che un religioso ha di fatto secondo le norme del proprio Istituto. La nazionalità originaria non ha interesse se è assorbita dall'ascrizione giuridica.

La voce novizi comprende solo i religiosi che a norma delle Costituzioni possono essere detti tali in senso canonico.

VI Schema: tale schema è obbligatorio solo per le Religioni divise in provincie, per le altre basta aver compilato i fogli precedenti.

VII Schema: anche in tale schema si intende richiedere il numero complessivo. Lo schema è diviso in due parti:

Prima parte: "cura infirmorum" con quattro divisioni orizzontali; la voce "quot" richiede il numero complessivo delle opere indicate dalle divisioni orizzontali, mentre la voce "religiosi addicti" richiede il numero complessivo dei religiosi addetti a tali opere.

Seconda parte: "Asyla", con tre caselle, nelle quali sotto la voce "quot" si richiede il numero complessivo delle opere ed alla voce "degentes" quanti ammalati o assistiti complessivamente, mentre la voce "quaenam" richiede la qualitá delle persone assistite, indicando anche altre specie eventuali non segnate nella casella.

Nell'enumerazione di tali persone si segua l'ordine delle nazioni nelle varie parti del mondo secondo l'ordine alfabetico, come è stato detto sopra.

VIII Schema: questo schema è solo per le Religioni clericali. Esso richiede sempre il numero complessivo per nazione o per provincie.

IX Schema: lo schema si riferisce alle sole Religioni che hanno scuole per estranei, cioè non aspiranti alla religione stessa. La voce "domus" in questo schema significa collegio, ecc., nel senso che si domanda quanti collegi sono proprietà della Religione e quanti non lo sono, pur essendo retti o in uso o nei quali fanno scuola membri della Religione; inoltre si intende parlare di collegi, scuole, ecc., in senso proprio benchè non siano sempre riconosciuti dallo Stato.

Se in uno stesso fabbricato vi siano tipi d'insegnamento inferiore, medio, superiore e professionale, questi vanno considerati come altrettanti collegi, scuole, ecc. Pertanto nell'elenco si metta il numero complessivo delle scuole o collegi elementari, medi, superiori o professionali di ogni nazione disposta alfabeticamente come è stato detto sopra.

La rubrica "scholae professionales" ha sotto di sè due caselle: nel caso che la specificazione delle scuole sia più di una, si riducano tutte a due denominazioni comuni, secondo si tratti di "scuole di arti e mestieri" e di scuole "commerciali, normali, ecc.".

Qualora fosse difficile raggruppare le varie scuole professionali si elenchino in una sola casella; accennando in parentesi, dopo i numeri, di quali attività si tratta almeno in generale.

La voce "media" si riferisce alle scuole di tipo ginnasio liceo, baccalaureato, mittelschule Gynnasium, High School, Humanités anciennes modernes, ecc.

La voce "elementaria" si riferisce agli studi inferiori e quella "superiora" agli studi superiori di tipo accademico universitario.

X Schema: la voce "gradus interni" si può riferire a tutti i gradi propri della Religione; basta che nelle caselle verticali siano specificati.

Nella casella "gradus facult. et Institut. civilium" si mettano tutti i gradi che sono stati acquisiti anche se non sono di tipo universitario ma di grado inferiore, come diploma di infermiere, caposala, ecc.

Nell'elenco dei membri che hanno i gradi accademici si numerino complessivamente quelli che hanno acquistato il grado, il diploma entro il 31 dicembre dell'anno in cui si dà la relazione. Il numero complessivo dei membri di tutta la Religione che hanno gradi o diplomi acquistati in tutti gli anni precedenti sia posto in parentesi in una riga sotto il numero di quelli che hanno acquistato tali gradi nell'anno.- Luigi Card. LAVITRANO, *Prefetto*.

* E foliis eiusdem S. Congregationis.

4113

1950 MAR 1.- SC pro SACRAMENTIS, RESCR. PART.*

Normae et facultates particulares conceduntur Ordinariis locorum Poloniae servandae in causis de dispensatione super matrimonio rato et non consummato

Extraordinaria adiuncta, modo in Polonia vigentia, impossibilem fere reddere videntur transmissionem ad Sanctam Sedem universorum actorum processuum pro impetranda Pontificia dispensatione a matrimonio utpote rato et non consummato confectorum : quapropter enixe postulavit Exc.mus Archiepiscopus Gnesnensis, Poloniae Primas, nomine omnium Poloniae Episcoporum, ut per peculiares facultates ad experimentum saltem, ad tempus concedendas, huic incommodo occurreretur.

Sacra vero Congregatio de Disciplina Sacramentorum, ut his precibus fieret satis, sequentia rata est indulgeri posse, omnino de cetero sartis tectis Regulis et Normis a Sacra hac Congregatione de Disciplina Sacramentorum traditis die 7 maii 1923 (AAS vol. XV, pp. 389 ss.) et die 27 martii 1929 (AAS vol. XXI, pp. 490 ss.) necnon servato Decreto S. Congr. S. Officii, edito die 12 Iunii 1942 (AAS vol. XXXIV, pp. 200 ss.) aliisque omnibus praescriptis, quae talium processuum confectionem moderantur; iis tamen sub peculiaribus legibus:

1) Antequam quilibet processus instituatur, Episcopus competens facultatem impetret ab Exc.mo Poloniae Primate, qui in ea concedenda se gerat ad tramitem nn. 1-12 "Regularum" Sacrae huius Congregationis diei 7 maii 1923.

2) Poloniae Primas, tres ecclesiasticos viros scientia canonica, integritate vitae prudentiaque conspicuos, seligat, qui sibi sint adiutorio in studio processuum de quibus agitur, qui nempe votum suum valeant promere iuxta rei veritatem sive circa factum adsertae inconsummationis sive circa existentiam causarum sive circa scandalum a concessione dispensationis forte oriturum, de qua re votum Episcopi dioecesani semper requiritur. Tribus addendus est etiam alius ecclesiasticus vir, qui defensoris vinculi munere fungatur, quique iisdem qualitatibus ac praedicti praefulgeat.

Hi omnes antequam suo munere fungi incipiant, coram Exc.mo Primate iusiurandum praestent de officio rite et fideliter obeundo necnon de secreto servando.

3) Acta cuiuslibet processus, iuxta praesciptas normas a qualibet Curia Poloniae peracti, mittantur, una cum voto latine exarato Episcopi dioecesani, et cum animadversionibus defensoris vinculi eiusdem dioecesis, ad Exc.mum Poloniae Primatem, qui fasciculum tradet defensori vinculi, prouti supra designato, ut animadversiones suas pro vinculo quamprimum latine redigat.

4) Quando hae animadversiones praesto sint, Exc.mus Primas easdem cum actibus universis transmittat singillatim tribus supradictis sacerdotibus, qui, post diligens actorum studium, seorsim singuli, nemine consulto et *secreto*, votum suum pro rei veritate latine redigant cum rationibus in iure et in facto ob quas ad suas conclusiones devenerunt.

5) Si tria vota, unanimiter pro concessione dispensationis concluserint, tunc Primas, votum suum latine redigat, in quo, prae oculis habitis Regulis Sacrae huius Congregationis et utendo votis trium laudatorum sacerdotum, mentem suam in casu pandet, argumentis itidem innixam tam in iure quam praesertim in facto, attentis etiam animadversionibus vinculi defensorum, quibus, si expediat, respondere ne omittat. In voto contineri debent coniugum testiumque in causa iuratarum depositionum peritiarumque *excerpta*, quae adsertum factum inconsummationis directe respiciant, quaeque a vernacula lingua rite exacteque sint in latinam conversa et adnotationem paginarum actorum originalium, a quibus desumpta sunt, diligenter referant.

6) Si unum, et a fortiori si duo, e supramemoratis votis sacerdotum contra concessionem dispensationis in casu concluserint, acta processus in archivo Curiae reponantur et de re notitia Sacrae huic Congregationi mittatur; nisi forte, quando unum tantum votum dispensationi adversum exstiterit, Excellentissimus Primas, actis mature perpensis, persuasum sibi habuerit utiliter postulari posse supplementum actorum a Curia quae processum confecit: quo in casu ipse Curiae dioecesanae accurata suppeditabit suppletoriae instructoriae capita. Postquam vero supplementum actorum peractum fuerit, exquirat Exc.mus Primas votum illius sacerdotis qui antea contra concessionem dispensationis concluserat, et si ipse modo votum pro concedenda dispensatione protulerit, Exc.mus Primas Relationem conficiat iuxta ea quae n. 5 statuta sunt.

7) Vota demum Episcopi dioecesani triumque laudatorum sacerdotum cum animadversionibus utriusque vinculi defensoris, Voto seu Relationi Exc.mi Primatis adnectantur et quamcitius, et quamtutius, in fasciculo religata, ad hanc Sacram Congregationem mittantur, quae quidem reliqua peraget pro suo more peragenda ad iuris tramitem; non exclusa quoque facultate, si casus id suadeat, acta originalia pro pleniori eorum studio, exquirendi.

In Audientia diei 25 februarii 1950 habita ab infrascripto Cardinali Pro-Praefecto, Ss.mus Dominus Noster Pius Papa XII, praefatum indultum *ad biennium*, si tamdiu allata adiuncta perseverent, a data huius indulti computandum duraturum, ratum habere dignatus est, mandavitque ut Exc.mo Archiepiscopo Poloniae Primati notificetur executioni demandandum.

Datum Romae, ex Aedibus eiusdem Sacrae Congregationis die 1 Martii 1950. - B. Card. ALOISI-MASELLA, Episcopus Praenestinus, *Pro-Praefectus*. J. Bacci, *Secretarius*.

* Ordinariis locorum Poloniae, Prot. N. 7013/49: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Romae 1980, p. 134-136. Adn. vide apud **Documenta recentiora** cit. p. 133-134, cum Normis exsecutivis praedicti Rescripti a Primate Poloniae editis, quarum est tenor:

Instructio Primatis Poloniae quoad trasmissionem actorum processuum super rato et non consummato

Cum transmissio ad Sanctam Sedem universorum actorum processuum pro impetranda Pontificia dispensatione a matri-

http://www.obrascatolicas.com

monio utpote rato et non consummmato confectorum nimis difficilis videatur, Ss.mus Dominus Noster Pius Papa XII precibus Nostris — nomine omnium Poloniae Episcoporum porrectis — benigne annuens, perquisitionem actorum processuum, de quibus agitur, Nobis demandavit sub peculiaribus legibus, quae in supradictae Congregationis rescripto, die 1 mensis Martii a. c. sub numero 7013/49 edito, clare determinatae fuerant.

Quapropter Nos, praefatum indultum exsequentes, tres Adiutores necnon Vinculi Defensorem — ad normam numeri 2 eiusdem indulti — rite constituimus, qui in studium processuum super rato et non consummato, a qualibet Curia Poloniae peractorum, incumberent. Omnibus vero Curiis Poloniae vi facultatis Nobis concessae sequentem in hac materia, iuxta S. Sedis praescripta, instructionem damus.

1) Facultate ad conficiendum processum super rato et non consummato a Poloniae Primate impetrata, curandum est, ut in causa instruenda adamussim observentur Regulae et Normae a Sacra Congregatione de Disciplina Sacramentorum traditae die 7 mensis Maii anni 1923 et die 27 mensis Martii 1929 necnon Decretum S. C. S. Officii editum die 12 mensis Iunii 1942.

2) Singula acta iudicialia, tum causae tum processus, in continenti *tribus* exemplaribus exarentur, si hoc *facile* possibile sit (unum exemplar sufficit).

3) Clauso processu dioecesanus vinculi Defensor animadversiones suas *latine* conficiat (in duobus exemplaribus).

4) Deinde Episcopus Dioecesanus *latine* exaret votum suum iuxta rei veritatem sive circa factum adsertae inconsummationis sive circa existentiam causarum sive circa scandalum a concessione dispensationis forte oriturum (in duobus exemplaribus).

5) Translatio actorum in linguam latinam, licet valde utilis, non est necessaria.

6) Acta cuiuslibet processus, ad normam iuris completa atque in fasciculum religata, cum indice actorum et documentorum necnon cum testificatione actuarii de eorum fideli transcriptione tradenda sunt Nobis (Warszawa. ul. Miodowa 17) in tribus exemplaribus, ut tribus Auditoribus seu Consultoribus, de quibus supra, transmittantur secundum praescripta numeri 4 memorati Sanctae Sedis indulti.

7) Oratores vel oratrices nullas informationes quoad cursum processuum a Secretaria Poloniae Primatis expetant, nisi mediante propria Curia Dioecesana. Secretaria notitiam de dispensatione concessa vel denegata cum Ordinario loci communicabit, alias informationes nemini praebere tenetur.

Gnesnae, die 30 mensis Maii Anni Sancti 1950 (**Documenta recentiora** cit. p. 136-137).

4114

1950 IUL 17. - SECRETARIA STATUS, INSTR. PART.*

Instructiones pro Dioecesium regimine et potestatis iurisdictionis continuitate tuendis in peculiaribus adiunctis extenduntur ad Sinas

Nankini, die 17 Iulii 1950

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Litteris meis diei 19 Iunii 1949 (n. 29/4/9), Tibi in applicatione can. 429, commendabam nominationem sacerdotum, qui sede impedita, sibi invicem succederent unum post alium ut regimen Dioecesis sine interruptione continuari posset.

Nunc vero Sancta Sedes, ut obviam eat difficultatibus ab Ordinariis Sinarum propositis, sequentes speciales Instructiones, a Summo Pontifice antea pro aliis regionibus datis, etiam ad Sinas in praesentibus rerum adiunctis extendit.

" Instructiones pro Dioecesium regimine et Potestatis Iurisdictionis continuitate tuendis in peculiaribus adiunctis.

Episcopi residentiales suos sacerdotes quamprimum nominent qui, si sedes propter Episcopi captivitatem, relegationem, exsilium, aut inhabilitatem ita impedita sit, ut ne per litteras quidem cum dioecesanis libere communicare ipse possit, dioecesis regimen suscipiant, sibi invicem succedendo secundum ordinem ab ipsis Episcopis statutum. Iidem sacerdotes, Episcopo mortuo, unus post alium succedent, quoties ob extraordinarias circumstantias electio Vicarii Capitularis ad normam iuris impossibilis omnino evadat.

Qui dioecesim regendam, ut supra, suscepit, quamprimum, si id fieri possit, Apostolicam Sedem de assumpto munere certiorem reddendam curet, et sacerdotem statim nominet qui sua vice, alteri iam delecto, succedat.

Qui ita regimen obtinent iisdem obligationibus tenentur iisdemque iuribus fruuntur ac Episcopi residentiales. Omnibus etiam facultatibus extraordinariis eidem dioecesi forte concessis gaudent, iis exceptis quae episcopalem caracterem exigunt, si hoc ipsi carent."

Hae instructiones in posterum servandae sunt, ita ut, si aliter factum fuerit, tota res ad normas harum Instructionum componatur. Faveas, quaeso, me quamprimum certiorem facere de designatione duorum istorum successorum.

Quoad Praefecturas Apostolicas standum est praescriptis canonis 309 C. I. C.

Rogans Deum ut omnes Ordinarii possint permanere cum suo grege ut oves sibi commissae per uberrima pascua duci valeant, maneo in osculo sancto Tibi addictissimus in Domino.
– Antonius Riberi, *Internuntius Apostolicus.*

* Ordinariis locorum in Sinis, iuxta litteras Nuntiaturae Apostolicae in Sinis, Prot. N. 21/9/7.

4115

1952 FEB 6.- SC SANCTI OFFICII, RESPONSUM. PART.*

De matrimonio mulieris catholicae cum futuro polygamo contrahendo

Roma, 6 febbraio 1952

L'Ordinario del Vicariato Apostolico di Lwangwa domanda: *a*) Se il matrimonio di una cattolica con un pagano, futuro poligamo, possa permettersi; *b*) se lo sposo debba essere interrogato esplicitamente circa i suoi propositi poligamici.

Responsum. "Attentis adiunctis non tenetur missionarius interrogare virum de voluntate eius relate ad futuram polygamiam".

* Vicario Apostolico de Lawangwa, Prot. N. 1086/1950: A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 54 nota 20. Adn. A. ABATE, ib.

4116

1953 APR 3. - SC S. OFFICII, NORMAE. PART.*

Novae normae de processibus instruendis in causis nullitatis onerum e sacra ordinatione promanantium

Nuove norme per i processi sulla nullità degli oneri della sacra Ordinazione

Feria VI die 3 aprilis 1953.

L'Augusto Pontefice nell'Udienza di oggi Venerdì Santo, ha espresso la Sua viva preoccupazione per le defezioni di sacerdoti, che salirono all'altare senza vocazione e con precedenti morali per i quali avrebbero dovuto essere allontanati dal seminario e dalla vita religiosa, mentre invece molte volte, per errore dei loro confessori o direttori spirituali, furono incoraggiati ad andare avanti, confidando nella grazia dello stato, grazia che il Signore non aveva promesso ai non chiamati.

Tanto più la cosa è preoccupante in quanto costoro, che il più delle volte finiscono per attentare il matrimonio civilmente, divengono spessissimo preda dei protestanti o dei comunisti e fanno un gran male a se stessi ed agli altri.

Sua Santità ha soggiunto essere Suo pensiero non doversi spingere il rigore dell'osservanza della legge nei riguardi di questi infelici che si sono fatti ordinare con tare psicopatiche, fino alle più gravi conseguenze, dovendosi anche tenere presente il grave pericolo della perdita della loro anima e dello scandalo che essi possono dare, come pure dell'apporto alla propaganda protestante e comunista.

Sua Santità ha pertanto disposto che si studi seriamente e sollecitamente in S. Offizio una procedura, per prendere in esame, ai fini della dichiarazione della nullità o dispensa dagli oneri, non soltanto le cause di *vis et metus* o di difetto di intenzione, ma anche quelle che si riferiscono alle condizioni sopraesposte, per giungere alla dispensa dal celibato per quei sacerdoti che con le tare sopraccennate, furono mal diretti dai loro confessori o si decisero per il sacerdozio, non ostante le loro tendenze contrarie, spinti da circostanze esterne, non escluse quelle della vergogna di ritirarsi nell'ultimo momento o del timore della fama.

Quando il S. Offizio avrà stabilito le norme da seguirsi in questi casi, con l'approvazione di Sua Santità, le comunicherà alla Sacra Congregazione dei Sacramenti, che dovrà applicarle per i casi di spettanza di quel Dicastero.

* E follis eiusdem Sacrae Congregationis.

4117

1953 MAI 2.- SC RELIGIOSORUM, NORMAE. PART.*

Criteria et Normae apud Sacram Congregationem vigentia pro reelectione et confirmatione Superiorissarum Generalium

Praecipuae normae et generalia criteria apud Sacram Congregationem in hac materia vigentia, praeter illa quae in *Litteris Circularibus* diei 9 Martii 1920 exponuntur (AAS XII, 1920, p. 365), his breviter contrahi valent:

1. Quolibet modo constituta vel in munere prorogata sit Suprema Moderatrix (nominatione, electione vel confirmatione sexennali, etc.), annis duodecim elapsis regiminis continui, non amplius canonice eligibilis est iuxta citatas *Litteras Circulares;* postulari tantum, non vero reeligi, poterit.

2. In iure religiosorum postulatio non admittitur nisi ad normam canonis 507, III: "Postulatio admitti potest solum in casu extraordinario et dummodo in Constitutionibus non prohibeatur".

3. Ut postulatio Superiorissae Generalis, propter duodecim annos regiminis continui elapsos, canonice inhabilis, praesentari Sacrae Congregationi ab eaque pro studio accipi valeat, sive concurrit cum electione sive non (can. 180, I), duae saltem tertiae votorum partes requiruntur. Ubi iam prorogatum fuit regimen, moraliter unanime oportet sit suffragium.

4. Ad vitandum concursum electionem inter et postulationem, in onere supremi regiminis peculiariter odiosum, necnon ad evitandam electionem Superiorissae Generalis sola maioritate relativa (*C. C. I.* 1 iulii 1922, *AAS* XIV, p. 406), sequens erit Sacrae Congregationis praxis applicanda: "in duobus tantum primis scrutiniis *vox passiva* Superiorissae quae duodecim iam expleverit annos admittitur. Quod si his in duobus scrutiniis duas saltem tertias votorum partes non obtinuerit, *vocem activam* conservat, *passivam* vero amittit; denuo tunc, quin praecedentia ad ullum effectum computentur scrutinia, incipiuntur electiones".

5. Graves exigit causas admissio postulationis: "Hinc retinendum est, quod in casu occurrit vera inhabilitas ad huiusmodi munus; quoties autem inhabilitas aliqua ex iure habetur, causae graves ad dispensationem requiruntur; unde simplex voluntas electorum aut idoneitas personae non est de se sufficiens ratio ad dispensationem obtinendam" (*Litterae Circulares* iam citatae).

6. Rigor quo ponderari debent causae graves, praeter idoneitatem physicam et moralem personae postulatae necnon praeter vota necessaria ut postulatio praesentari et disceptari possit (n. 4), ad postulationem admittendam proponendae probandaeque, verbis praedictarum *Litterarum Circularium* bene exprimitur: "Haec omnia revolvens animo Benedictus XV ad praecavendos abusus, qui in hac re facile subrepere possunt, mandatum dedit monendi singulos Ordinarios locorum, quibus cura incumbit praesidendi electionibus ... suae Dioecesis, ut de praefata inhabilitate electrices doceant et si quando certiores fiant Capitulares in eamdem personam ultra tempus a Constitutione permissum suffragium esse laturas, inquirant de specialibus et gravibus causis, quae postulationem exigere videantur, et moneant vocales Sedem Apostolicam difficilem omnino se praebere ad huiusmodi gratiam concedendam. Insuper noverint oportet, postulationem nonnisi perpensis mature causis admitti, quae proinde per litteras ab Ordinario ipsi Sanctae Sedi exponi debent. Quod sane non modicum tempus requirit et certum incommodum affert Capitularibus quae responsum exspectare debent, antequam ad ulteriora procedere possint".

7. Defectus vel raritas personarum idonearum aut sufficiente praeparatione pollentium, veluti causae graves postulationem iustificantes afferri quondoque poterit; at *in primis* bene adnotari debet quod cum regimen, iam expleta normali periodo, necessariam successionem praevidere et Institutum ad illam praeparare non potuit aut nescivit, gravi discrimini illud exponendo in casu mortis, impedimenti non acceptatae postulationis, etc., hoc in laudem non venit illius regiminis; praeterea, prudentem diffidentiam et cautionem suadet experientia quoad nonnulla iudicia summaria de incapacitate personarum quae ad successionem in munere vocari possent et de nimiis inconsideratisque laudibus conditionum ac meritorum personae postulatae.

8. Non solummodo quando plus minusve pares reperiuntur qualitates postulatae et aliarum quae ad electionem proponi possent, sed etiam cum vere minores quam postulatae inveniuntur qualitates eligibilium; quinimmo etiam cum postulata maiorem Gubernii experientiam et meliorem ad officium praeparationem habet, Sacra Congregatio, omnibus examinatis et ponderatis, ad praeoptandam successionem post duodennium vel duo sexennia profecto tendere solet.

Sane id requirere solent: maius bonum vitae religiosae quae in perfecto oboedientiae exercitio consistit et maius Religionis commodum cui solet aptius provideri quam in iam expleti regiminis prorogatione (1).

9. Casus exceptionales non debent neque possunt absolute excludi: v. g. 1) extraordinariae prorsus ad gubernandum qualitates personae postulandae; 2) circumstantiae anormales vel criticae propter pericula quae timentur ex successione vel commoda quae merito exspectantur ex confirmatione; 3) regimen prosperum atque omnibus acceptum, quod non videtur mutari possit quin Instituto vis imponatur et difficultates illi afferantur quae in munere succedere debet.

Huiusmodi exceptionales casus non sunt, uti diximus, absolute excludendi: revera tamen multo infrequentiores reperiuntur quam quod videri posset; probationes quae, prima facie, peremptoriae videntur, dein notabiliter exageratae et obiectve falsae saepe demonstrantur. Non infrequenter enim Sacra Congregatio fideles obtinet indagationes quae vel destruunt vel notabiliter debilitant vel in incerto relinquunt assertiones vel informationes quae, nonnumquam in perfecta bona fide veluti apodicticae, offerebantur.

10. His in casibus serena cum severitate moraliter ponderatis, Sacra Congregatio, etiam cum velut iustificatam exceptionem tuto concedere postulationis admissionem posset, modo tamen cautiore et prudentiore procedere solet ita ut a norma generali admissioni postulationis contraria non deflectatur.

Qui modus agendi substantialiter sequens erit: *a*) Superiorissa prorogatur ad nutum et ad triennium; *b*) supplementaria habetur et secreta electio cuius scrutinium Sanctae Sedi reservatur. Hoc in suffragio a Capitulo proponitur persona quae, adveniente cessatione Superiorissae Generalis per mandati revocationem, periodi porogationis expirationem, mortem, iuxta Sacrae Congregationis iudicium et discretionem usque ad Capitulum electionis munus Superiorissae generalis persequi potest.

Romae, 2 Maii 1953.

(1) Oportet enim ut post duodecim annos successioni provideatur quin expectetur successio necessaria, per mortem, impedimentum, etc. ut saepe accidit.

* Moderatoribus Supremis Institutorum religiosorum, Prot. N. 01637/53: **Apoll** 49 (1976) 172-178. Adn. G. LOBINA in **Apoll** 49 (1976) 163-181.

4118

1955 IUL 21. - PIUS XII, RESCRIPTUM. PART.*

Rota Romana declaratur competens ad videndum subordinate de inconsummatione matrimonii et ad dispensationem Ss.mo consiliandam, etiamsi S. C. pro Sacramentis dederit antea iudicium negativum circa eandem quaestionem

Le 21 juillet 1955, dans une audience accordée par le St. Père au Doyen de la Rote, Mgr. Jullien, le Pape dit qu'il n'est pas nécessaire de renvoyer à la Congrégation des Sacrements une cause matrimoniale pour laquelle les juges de la Rote sont arrivés à la certitude morale de l'inconsommation: "Sua Santità si è degnata rispondere che, al di sopra di tutte le considerazioni contingenti dei Dicasteri Pontifici, bisogna guardare al *bene delle anime* e che nelle circostanze espresse, essendosi raggiunta la certezza morale sulla inconsumazione dal Turno giudicante – ex actis et probatis – si deve procedere ad ulteriora, ossia pronunziarsi sulla inconsumazione e chiedere la dispensa al Santo Padre, per tranquillizzare le anime il più presto possibile, salva la giustizia. Pertanto, la S. Rota è competente a trattare,subordinatamente, della inconsumazione, anche nel caso in cui la S. C. dei Sacramenti si sia già pronunziata negativamente, in tali casi, però *è prudente* chiedere in visione gli atti esistenti presso la S. C. dei Sacramenti".

* Decano Rotae Romanae, iuxta summarium editum a A. KHORAICHE, **La sacrée Congrégation des Sacrements. Histoire et activité**, Roma 1978, p. 94. Adn. A. KHORAICHE, ib.

http://www.obrascatolicas.com

4119

1964 FEB 2.-SC SANCTI OFFICII, NORMAE. PART.*

Proponitur "Quaestionarium" cum normis ad processus de sacerdotibus lapsis apparandos

Sanctissimus D. N. D. Paulus Divina Providentia Papa VI, vehementer sollicitus de sacro coelibatu tuendo et immaculate servando, anxius tamen de illorum sorte, qui propriam sacerdotalem dignitatem et sacrae Ordinationis onera neglexerunt, eousque interdum devenientes ut sese mulieribus devincirent – quandoque etiam matrimonio civili, quod dicunt, attentato –, *constituere dignatus est in Suprema Sacra Congregatione S. Officii specialem Commissionem, cui posthac munus exclusivum* competat examini subiciendi omnes ac singulos casus de sacra Ordinatione et adnexis oneribus (causis non exceptis de quibus in can. 214 C. I. C.), hoc nimirum fine ut, sedula indagatione ac prudenti iudicio praehabitis, ipsorum Sacerdotum spirituali bono consulatur, ita tamen ut coelibatus sacerdotalis magis corroboretur atque sua integritate refulgeat.

Itaque omnibus Em.mis ac Exc.mis locorum Ordinariis atque Moderatoribus Generalibus Familiarum Religiosarum, adnexum huic documento *"Quaestionarium"* mittitur, quo ipsi, post correptionem paternam adhibitam effectu tamen non sequuto, utentur ad omnia elementa colligenda necessaria et utilia ad perficiendos processus *de Sacerdotibus lapsis* apud supra dictam Commissionem in S. Officio, quae enixe et expedite adlaborabit ad causas rite perpendendas et solvendas.

Ast Summus Pontifex magnopere exoptat ut, quantum possibile est, defectionum ac praevaricationum *causae et occasiones radicitus evellantur*, diligentiori adhibita cura tum in candidatis ad Sacerdotium seligendis, tum in eorum vocatione provehenda atque conscientia de castitatis ac coelibatus pondere et pulchritudine mature efformanda, tum denique in iunioribus Levitis sedulo vigilandis et adiuvandis in sacro animarum ministerio. Qua de causa, praeter ea quae de hac re Sacris Congregationibus de Seminariis ac de Religiosis decernenda competunt, ipsi Ordinarii et Moderatores Generales severius examen disponent circa candidatorum ad Sacerdotium sive physicam sanitatem (peritorum etiam sententia rogata), sive indolem, praesertim propensionem ad castam vitam ducendam, sive tandem vocationem. Item maxima sollicitudo adhibenda erit ad aptos Seminariorum Superiores eligendos, praesertim spiritus Moderatores, qui non facili indulgeant educandi methodo, sed criteriis et supernaturalibus et naturalibus, iuxta sanae psychologiae ac paedagogiae normas, sacrae iuventae in sortem Domini vocatae difficultatibus, discriminibus, votis vigili prudentia et efficaci adiuvamine occurrant.

Praeterea idem Summus Pontifex, paterna miseratione compulsus et plurium Em.morum et Exc.morum Patrum Oecumenici Concilii Vaticani II precibus et votis obsecundans, disponere dignatus est ut *Commissio S. Officii casus etiam perpendat illorum Sacerdotum, qui iamdiu in concubinatu vel in attentato matrimonio civili versantur, quorumque aetas satis provecta est ac vera condicio vix nota.* Huiusmodi casus Commissio illa, proponentibus Ordinariis necnon Moderatoribus Generalibus, suscipiet atque, facto verbo cum Sanctissimo, iisdem Ordinariis *facultatem communicabit adsistendi talium Sacerdotum matrimonio conscientiae*, quod quidem matrimonium coram ipso loci Ordinario sine testibus et notario erit celebrandum cuiusque acta in secreto Curiae tabulario erunt asservanda et S. Officio notificanda.

Ita fiet ut devii Sacerdotes, qui cum sua familia hactenus male conversati sunt, deinceps, gratia divina auxiliante, conscientiae pace recuperata et expiandi studio humiliter concepto, vitam christianam ducant.

Hae autem benignae Summi Pontificis providentiae cum locorum Ordinariis et familiarum religiosarum Moderatoribus Generalibus tantummodo communicantur, qui caute ac prudenter iisdem utentur, graviter onerata eorum conscientia de secreto servando.

Romae, ex aedibus S. Officii, die 2 februarii anno MCMLXIV. - A. Card. OTTAVIANI, *Secretarius S. Officii*. P. Parente, *Adsessor*.

* **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, Romae 1977, p. 351-342.

4120

1964 IUL 15. - SC STUDIORUM, INSTRUCTIO. PART.*

Normae dantur circa usum spectaculorum televisivo-cinematographicorum in Collegiis et Convictoriis ecclesiasticis

Roma, 15 luglio 1964

Profondamento colpito dalle segnalazioni di non infrequenti abusi verificatisi in alcuni Seminari circa l'uso della Televisione e il ripetersi degli spettacoli cinematografici, questo Sacro Dicastero ha giudicato doveroso disciplinare il particolare settore ricreativo degli spettacoli nei Seminari con la Lettera Circolare del 19 giugno 1964, N. 1677-55-64, che ci pregiamo di compiegare anche alla Signoria Vostra Rev.ma per Sua opportuna conoscenza.

Consapevoli della diversa condizione in cui si trovano, rispetto a quella dei Seminaristi, i Sacerdoti residenti nei Collegi e nei Convitti ecclesiastici dell'Urbe, siamo del parere che non possano applicarsi alla lettera anche ai detti Collegi e Convitti le norme rese obbligatorie per i Seminari.

E' peraltro fuori dubbio che anche il Collegio e il Convitto ecclesiastico va considerato come luogo di perfezionamento della formazione sacerdotale, con la conseguente necessità di un ambiente e di un clima spirituale, in cui sia promosso e facilitato il raggiungimento di tale scopo. E' infatti negli intendimenti della Sede Apostolica che i Sacerdoti diocesani, studenti nei Pontifici Atenei di Roma, riportino nelle diocesi d'origine, con il corredo della scienza, anche e specialmente quello della virtù, nonché uno stile sacerdotale che abbia ad essere di esempio e di ammirazione ai confratelli e ai semplici fedeli.

A questo riguardo, non è difficile comprendere come la frequenza, e non di rado anche la qualità degli spettacoli televisivi incidano negativamente sull'animo dei giovani Sacerdoti, attenuandone la sensibilità per le cose dello spirito e inducendo in essi una mentalità più o meno mondanizzata.

A scongiurare cotesto pericolo, ci è sembrato necessario quanto appresso:

1) a chiarimento dell'art. 15 delle "Norme per i Convitti Ecclesiastici in Roma", mentre si rinnova la raccomandazione circa l'uso moderato della televisione, si precisa che la relativa facoltà discrezionale è del Rev.mo Rettore, al quale perciò spetta di decisere se, quando e per quanto tempo i Sacerdoti studenti possano assistere a trasmissioni televisive;

2) il Rev.mo Rettore consentirà la visione soltanto di quei programmi, a proposito dei quali non abbia alcun motivo di apprensione, o per diretta conoscenza, o per il giudizio indicativo offerto settimanalmente su "Guida allo Spettacolo" dal Centro Cattolico Televisivo;

3) è fatto obbligo perciò ai Rev.mi Rettori dei Collegi e Convitti Ecclesiastici di Roma di abbonarsi alla suddetta "Guida allo Spettacolo";

4) per quanto riguarda la frequenza dei locali di pubblici spettacoli, ci si atterrà fedelmente alle norme emanate in merito dal Vicariato e dal Sinodo Romano.

* **Ad Rectores Collegiorum et Convictorum Urbis: Enchiridion clericorum**, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1134-1135.

4121

1964 IUL 15. - SC STUDIORUM, INSTRUCTIO. PART.*

Normae statuuntur de extra-collegialitate pro clericis Romae studia peragentibus

Roma, 15 luglio 1964

A) PREMESSA:

Gli studenti ecclesiastici dei Pontifici Atenei Romani appartenenti al Clero *secolare* (Seminaristi o Sacerdoti: esclusi, tra

questi ultimi, quelli *incardinati* alla Diocesi di Roma) debbono dimorare nei pii Istituti dell'Urbe loro destinati, il cui *tassativo* elenco appare ogni anno nell'Annuario Pontificio (nel capitolo 'Istituti Ecclesiastici di Educazione e di Istruzione', alle *due* voci: 'Seminari e Collegii per candidati al Sacerdozio' e 'Collegi e Convitti per alunni Sacerdoti').

B) EXTRACOLLEGIALITA' *entro* LA DIOCESI DI ROMA:

Si autorizzano, però, i Pontifici Atenei Romani ad iscrivere *Sacerdoti secolari non* dimoranti nei suddetti pii Istituti, ma *entro la Diocesi di Roma*, alle seguenti condizioni:

1. che essi inizino *personalmente* la loro pratica di iscrizione presso le Segreterie universitarie *entro* i prescritti termini di tempo, e presentino poi alle medesime, *entro il 30 novembre*, l'apposito *Rescritto annuale* di Extracollegialità *rilasciato dal Ven. Vicariato di Roma* (Cfr. qui sotto *N. B.*, lett. *b*);

2. che – nel caso di Sacerdoti che chiedono la *rinnovazione annuale* del Rescritto, o che chiedono per *la prima volta provenendo* da uno dei pii Istituti di cui alla lettera A – essi siano in regola, pena la *nullità* dell'iscrizione, con *tutti* i loro obblighi accademici dell'anno *precedente* (eccetto il caso del corso di Laurea, per il quale è consentito dedicare un secondo anno e, quindi, ottenere la rinnovazione del Rescritto anche per tale anno).

L'inadempienza anche di *un solo* obbligo accademico impedisce la presentazione stessa della domanda, anche se si tratta di iscriversi in un *altro* Pontificio Ateneo Romano. Agli inadempienti, quindi, per continuare i loro studi, non resta che entrare (o rientrare) in uno dei suddetti pii Istituti.

Nota bene: La procedura cui attenersi per ottenere il Rescritto è la seguente:

a) L'Ecc.mo Ordinario Diocesano dei richiedenti dirige la sua domanda – *motivata* e corredata dei dati richiesti (nominativo esatto dei candidati, dell'Università e Facoltà presso cui intendono iscriversi, indirizzo esatto della dimora prescelta) – *direttamente al Vicariato dell'Urbe* (Roma: Piazza San Callisto, 16);

b) Il Vicariato di Roma – *esclusivo* giudice sulla convenienza della dimora prescelta – rilascia il *Rescritto* (*annuale*), che i candidati presenteranno alle Segreterie universitarie (non oltre il 30 novembre);

c) Nel caso di cui al superiore num. 2, i richiedenti, per ottenere il Rescritto, devono presentare *previamente* al Vicariato di Roma un *attestato* della Segreteria universitaria, comprovante che essi sono in regola con *tutti* i loro obblighi accademici dell'anno *precedente*, oppure (nel caso dell'anno di Laurea) che dedicano un *secondo* anno alla preparazione della dissertazione dottorale. (Gli alunni che non difendono la dissertazione entro i due anni concessi, non possono più ottenere la rinnovazione dell'Extracollegialità, anche se iniziano studi *diversi* presso altre Università o Facoltà romane).

C) EXTRACOLLEGIALITA' *fuori* DELLA DIOCESI DI ROMA

1. I Pontifici Atenei Romani sono autorizzati ad iscrivere, in condizione di alunni "extra Collegia", Sacerdoti *secolari* o *Religiosi* anche quando dimorano *fuori* della Diocesi di Roma, purché *entro la tassativa distanza di Km.* 50.

2. In questo caso, i candidati non devono presentare alle Segreterie universitarie alcun Rescritto di Extracollegialità, bensì (entro i normali termini di tempo stabiliti dall'Università) il *nulla osta* del proprio Ordinario Diocesano o Religioso, dal quale risulti chiaramente la loro incardinazione diocesana o appartenenza religiosa e il luogo della loro dimora *abituale*, con rispettiva distanza da Roma.

3. Anche per questa categoria di alunni "extra Collegia", l'inadempienza anche di *un solo* obbligo accademico dell'anno *precedente* rende *invalida* la *rinnovazione* dell'iscrizione in qualità di alunni "extra Collegia", (con dimora *entro* o *fuori* la Diocesi di Roma) presso il medesimo o *altro* Pontificio Ateneo Romano.

D) CONTROLLO DELLA FREQUENZA SCOLASTICA:

Le Segreterie universitarie, indipendentemente dalle iniziative assunte dai Professori in fatto di verifica della presenza alle lezioni, assoggetteranno a *speciale* vigilanza la *frequenza scolastica* degli alunni "extra Collegia" di *ambedue* le suddette categorie, istituendo al riguardo un controllo *scritto* almeno *bisettimanale*.

Le disposizioni precedentemente emanate da questa Sacra Congregazione in merito alla Extracollegialità sono abrogate dalle presenti, che entreranno in vigore con l'anno accademico 1964-1965.

* Prot. N. 1677-55-64: **Enchiridion clericorum**, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1135-1136.

4122

1966 IUL 6. - SC STUDIORUM, LITTERAE CIRC. PART.*

Directio ac moderatio Seminariorum Regionalium Italiae in Conferentiarum Episcopalium Regionalium iurisdictionem transferuntur

Varie circostanze hanno indotto questa Sacra Congregazione a sottoporre il problema dei Pontifici Seminari Regionali ad un serio ed accurato esame, in vista delle decisioni che le circostanze sopra accennate sembrano suggerire.

Tale esame, dopo approfondito studio della questione nei suoi aspetti generali e particolari, ha fatto apparire opportune alcune proposte che riguardano la conformazione e l'assetto giuridico dei Pontifici Istituti in futuro. Queste proposte sono:

1 - di affidare i Seminari Regionali alla giurisdizione immediata delle Conferenze degli Eccellentissimi Vescovi rispettivamente interessati, i quali potranno esercitarla attraverso una Commmissione di tre membri da essi eletti: uno per la disciplina, uno per gli studi ed uno per l'economia, e sotto l'alta vigilanza di questa Sacra Congregazione, a cui è riservata, almeno per ora, la nomina del Rettore (in seguito di potrà vedere se, per tale nomina, possa bastare il "nulla osta" di questa Sacra Congregazione);

2 - di passare alle stesse Conferenze Episcopali l'amministrazione ordinaria dei Seminari Regionali, mentre la proprietà degli immobili e le spese straordinarie per la loro manutenzione rimarranno alla Santa Sede;

3 - che le singole Conferenze Episcopali di cui sopra mandino annualmente a questa Sacra Congregazione un'accurata relazione sullo stato dei Seminari Regionali.

L'Eccellenza Vostra abbia la bontà di portare quanto sopra a conoscenza dei Suoi Ecc.mi Confratelli, riuniti in assemblea straordinaria per esaminare tali proposte. Le saremo vivamente grati se vorrà poi riferirci il Suo personale pensiero e quello della Conferenza Episcopale.

* Ad Praesides Conferentiarum Episcopalium Regionalium Italiae, Prot. N. 472/66: **Enchiridion clericorum**, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1498-1499.

4123

1966 OCT 12.-SC STUDIORUM, LITTERAE CIRC. PART.*

De ratione qua experimenta quaedam contra normas vigentes in effectum deduci debeant ad Seminaria dioecesana renovanda

Romae, die 12 octobris 1966

Saepe saepius ab hac Congregatione quaesitum est utrum liceat statim, experimenti causa, aliquas innovationes in normas nunc vigentes introducere. Sacra Congregatio censet huiusmodi experimenta fieri non posse nisi accurate servatis quae sequuntur condicionibus:

a) Experimenta stricte respondeant menti et praescriptis Decreti *Optatam totius*.

b) Innovationes ne fiant nisi in ambitu integrae Conferentiae Episcopalis vel saltem numquam ea inscia vel abnuente. Conferentiis Episcopalibus enim, non autem singulis Episcopis, vi Decreti supra dicti, incumbit munus apparandi schema novae Rationis Institutionis sacerdotalis.

c) Innovationes tales sint quae reditum non excludant ad pristinam rerum condicionem, si definitiva ratio Institutionis Sacerdotalis id exigat.

* Ad Praesides Conferentiarum Episcopalium, iuxta textum incompletum relatum apud: **Enchiridion clericorum**, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1229.

http://www.obrascatolicas.com

4124

1966 OCT 28.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*
Quaestiones de quibus Ordinarius loci in proprio "voto", distincto a "voto" Defensoris vinculi, referre debet expresse cum Acta mittit ad S. Congregationem pro solutione matrimonii in favorem fidei

10 November 1966

Your Excellency: To avoid a false interpretation of its mind, the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith has again written to me on 28 October 1966 about the preparation of the process of dissolution of a marriage 'in favorem fidei'. I am directed to inform Your Excellency of the need to observe rigorously the norms of the Instruction of 1934 so that, for any eventuality, the Tribunal may be able to send the complete acts to Rome.

As for the transmission to Rome of the summary of the same acts: the Most Reverend Ordinry ought to report fully all the questions and answers concerning the non-baptism of one of the parties, the religious background of the parents, their belief about the necessity of baptism, the motives why the party was not baptized in infancy or at an adult age.

In case there are discrepancies in the inquiries about the baptismal state, it shall be the concern of the Tribunal to question the parties or the witnesses about this so that the lack of baptism of the party may clearly appear.

If this party has been baptised after the divorce, one should prove the non-consummation of the marriage after the baptism of both parties by fully reporting the questions and answers of both the parties and vitnesses.

For greater clarity there is attached herewith an indication of the information to be sent to Rome for such processes.

The Ordinary ought to give his *votum* separately and the Defensor of the Bond should submit his observations.

With cordial regards and best wishes, I remain sincerely yours in Christ. - Egidio Vagnozzi, *Apostolic Delegate.*

* Delegato Apostolico in Statibus Foederatis Americae Septentrionalis, iuxta huius notificationem Ordinariis locorum per litteras circulares diei 10 nov. 1966, Prot. N. 3718/66 factam.

4125

1968 MAR 19.-PAULUS VI, NUNT. AAS 60 (1968) 280-283

Nuntius scripto datus universis catholicis christifidelibus, ob diem celebrandam ecclesiasticis iuvandis vocationibus per totum terrarum orbem dicatam:

De necessitate sacerdotum seu ministrorum sacerdotii ministerialis, et de libertate servanda in sacerdotalibus vocationibus promovendis

La quinta Giornata mondiale di preghiere per le vocazioni chiede a noi un messaggio per la sua prossima celebrazione (28 aprile).

Il nostro messaggio consta di due parti; la prima è necessità. Sì, necessità, com e noto, perché l'economia della salvezza, per realizzarsi, ha necessità di persone che consacrino allo svolgimento del suo disegno la loro vita. Questa necessità risale al pensiero di Dio, che volle Cristo unica fonte di salvezza e di santità, e che volle perpetuata e diffusa la missione di Lui mediante uomini scelti, partecipi del sacerdozio di Cristo, come ministri indispensabili della parola e della grazia fra gli altri uomini. Il ministero ecclesiastico è di istituzione divina, come ci ricorda il Concilio[1]; e se esso viene a mancare è il disegno divino della salvezza che ne soffre e che arresta il suo corso nelle file dell'umanità.

Questa necessità è perciò di piena evidenza nell'opera che la Chiesa è destinata a compiere. La Chiesa è apostolica; cioè ha bisogno di apostoli che personifichino la testimonianza e ne compiano la missione. La Chiesa è cattolica; cioè universale, e se vuole essere fedele alla funzione che le è affidata d'essere
281 strumento per tutti gli uomini dell'avvento / del regno di Dio. deve essere in continua tensione espansiva, ed ha quindi necessità di nuovi e sempre più numerosi ministri. A questa necessità costituzionale s'aggiunge oggi una necessità funzionale, che fa tanto pensare e soffrire quanti hanno responsabilità nella Chiesa di Dio: oggi i ministri del Vangelo numericamente non bastano, perché diminuiscono i loro quadri statistici, e perché crescono i campi aperti al loro lavoro.

E' fortuna, che dobbiamo al Concilio, quella dell'onore reso al sacerdozio regale dei Fedeli; ma sarebbe sfortuna per la santa Chiesa se questa provvida e doverosa esaltazione del sacerdozio comune a tutto il Popolo di Dio ci facesse porre in ombra il sacerdozio ministeriale, o gerarchico, da cui quello comune è formato e diretto[2]. Diremo anzi che quanto più il sacerdozio comune dev'essere valorizzato, tanto più esso stesso ha bisogno del ministero del sacerdozio gerarchico, e tanto più la funzione a questo affidata mostra la sua imprescindibile necessità.

Cioè la Chiesa ha bisogno di ministri; ha bisogno di vocazioni. Le sorti della Chiesa, e perciò della salvezza cristiana del mondo, non possono giudicarsi fondate su fenomeni o su movimenti carismatici. bisognosi essi stessi del ministero e del collaudo del sacerdozio gerarchico; ma su persone votate e consacrate, insignite di carattere potestativo, che vivano e perpetuano in se stesse il sacrificio di Cristo, e che, in virtù del sacramento dell'Ordine, ne rinnovano l'incruenta celebrazione. E questa esigenza risulta parimente dalle condizioni spirituali del mondo moderno: quanto più questo tende a secolarizzarsi e a smarrire il senso del sacro e l'avvertenza dell'insopprimibile rapporto religioso fra Dio e l'uomo tanto maggiore risulta la necessità d'una presenza qualificata, specializzata, consacrata, in mezzo al mondo profano, di "dispensatori dei misteri di Dio"[3]; come pure dobbiamo ciò affermare in vista dell'accresciuto impegno che la Chiesa va assumendo nel servizio dell'umanità, al quale impegno né la forza, né la rettitudine sarebbero, a lungo andare, assicurate, senza Preti capaci di contemplazione non meno che di azione, e muniti della virtù santificatrice e dell'autorità pastorale proprie del sacerdozio ministeriale.

Necessità. Occorrono dunque alla Chiesa nuovi e molti e buoni ministri; occorrono vocazioni.

Ed ecco allora la seconda nostra parola: libertà. La necessità, deri/vante dal piano divino, viene a confronto con la libertà 282
sul piano umano. Perché per libertà qui intendiamo l'oblazione personale e volontaria alla causa di Cristo e della sua Chiesa. La chiamata si commissura con la risposta. Non vi possono essere vocazioni, se non libere; se esse non sono cioè offerte spontanee di sè, coscienti, generose, totali.

Quanto diciamo si applica tanto alle vocazione al sacerdozio ministeriale, quanto alle vocazioni religiose, di cui la Chiesa ha pure immenso bisogno; e vale per le vocazioni maschili, come per quelle femminili; queste, non meno delle prime, apprezzate e desiderate dalla santa Chiesa.

Oblazioni, diciamo: qui sta praticamente il vero problema. Come avrà ancor oggi la Chiesa l'offerta di giovani vite, che si consacrano al suo servizio? il mondo della religione non ha più le suggestive attrattive d'un tempo; in certi ambienti è un mondo screditato dall'ateismo ufficiale e di massa, e dall'edonismo diventato ideale di vita; è un mondo senza risorse economiche, e senza gloria; è un mondo reso quasi incomprensibile alla psicologia delle giovani generazioni.

Eppure la Chiesa, stretta, dicevamo, dalla sua caratteristica necessità, attende, chiede, chiama. Chiama la gioventù specialmente, perché la Chiesa sa che i giovani hanno ancora l'udito buono ad intendere la sua voce. E' la voce che invita alle cose difficili, alle cose eroiche, alle cose vere. E' la voce che implora comprensione e soccorso per innumerevoli bisogni di fratelli privi di chi loro parli di Cristo e di Dio; di fratelli piccoli, sofferenti, poveri; di fratelli lanciati nella grande, ma equivoca, conquista scientifica, tecnica, economica, sociale, politica del mondo temporale, bisognosi essi pure di conforto, di luce, di ideale trasfigurazione. E' la voce umile e penetrante di Cristo, che dice, oggi come ieri, più di ieri: vieni.

La libertà è posta al suo supremo cimento: quello appunto dell'oblazione, della generosità, del sacrificio.

Noi pensiamo che vi siano oggi anime forti, capaci di "udire ciò che lo Spirito santo dica alla Chiesa"[4] e il nostro messaggio è a loro principalmente rivolto. Ma non solo a loro; lo rivolgiamo alle Famiglie cristiane – per le quali è sacrificio, sì, ma quanto meritorio, quanto onorifico! – contribuire all'offerta d'un loro figlio, d'una loro figlia, alla Chiesa, a Cristo.

E lo rivolgiamo altresì ai Pastori d'anime e agli Educatori, affinché / sappiano scoprire, sorreggere, guidare le vocazioni 283
nascenti nei cuori giovanili.

E alle persone già esperte della vita e pensose delle realtà supreme anche lo rivolgiamo: le vocazioni adulte sono oggi una

1. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 28.
2. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia, *Lumen gentium*, n. 10.
3. *I Cor.* 4, 1.
4. Cfr. *Apoc.* 2, 7.

speranza nuova per la Chiesa, che ne comprende il valore, ne assiste la psicologia, ne apprezza il contributo.

E infine a tutto il Popolo di Dio chiediamo di riflettere sul grande problema delle vocazioni, facendo nostro l'ammonimento del Concilio che dice: "il dovere di dare incremento alle vocazioni ... spetta a tutta la comunità cristiana". Ad essa perciò noi chiediamo quel concorso spirituale e morale che offre l'ambiente sociologico favorevole al fiorire delle vocazioni, e che è dato "anzitutto con una vita pienamente cristiana", e con "fervente preghiera"[5].

A quanti ascoltano questo nostro messaggio giunga insieme la nostra Benedizione Apostolica.

Dal Vaticano, 19 Marzo 1968. – PAULUS PP. VI.

5. Decr. *Optatam totius*, n. 2.

4126

1968 IUL 6. - SC pro INSTIT. CATH., LITTERAE. PART.*
Criteria et normae suadentur servandae in Seminariis Regionalibus Italiae transferendis et ordinandis sub iurisdictione Conferentiarum Episcopalium Regionalium

Roma, 6 luglio 1968

Questa Sacra Congregazione, dopo aver sottoposto agli Eccellentissimi Ordinari cointeressati l'opportunità di trasferire alla giurisdizione delle Conferenze Episcopali Regionali i Pontifici Seminari Regionali d'Italia, accolse con viva soddisfazione la notizia che i sullodati Ordinari avevano costituito un Comitato Vescovile per lo studio delle modalità di pratica attuazione della proposta predetta.

Come l'E. V. ha saputo, tale Comitato si è riunito a Chieti nei giorni 12-13 marzo u. sc., ed ha redatto una Nota contenente alcuni desideri e indicazioni, che questo Sacro Dicastero ha attentamente valutato alla luce del diritto vigente, delle concrete condizioni locali e delle conseguenze previste dal nuovo assetto dei Seminari Regionali.

Si è ora lieti di trasmettere all'E. V. il Documento allegato, dove troverà indicati i criteri con cui questo Sacro Dicastero, aderendo sostanzialmente alle proposte del Comitato e facendole proprie, vuol portare un efficace contributo di collaborazione con l'Ecc.mo Episcopato alla realizzazione del trasferimento in parola.

Preghiamo pertanto l'E. V. di voler invitare i Suoi Ecc.mi Confratelli ad applicare generosamente i presenti criteri, maturati nel clima della collaborazione ma non senza il superamento di alcune difficoltà, del resto facilmente comprensibili, per portare ad effetto, nel tempo previsto, un disegno dal quale non è estranea la volontà del Santo Padre.

Trattandosi di criteri generali, è facile presumere che le singole situazioni di fatto, proprie di ogni Seminario Regionale, incontrino qualche difficoltà a inserirsi nel quadro comune. Mentre troviamo naturale che ciò possa verificarsi, e ci dichiariamo pronti a discutere direttamente le difficoltà inerenti a situazioni particolari, ci sentiamo tenuti a confermare l'orientamento generale per una sollecita attuazione del disegno prima accennato.

CRITERI E SUGGERIMENTI PRATICI
per il passaggio dei Seminari Regionali Italiani dalla Santa Sede alle Conferenze Episcopali Regionali

Come è noto, in seguito alla Congregazione Plenaria del 14 giugno 1966 – le cui conclusioni furono approvate dal Santo Padre nell'Udienza del 5 luglio 1966 – questa S. Congregazione, con lettera circolare del 6 luglio 1966, n. 472/66, ha comunicato agli Ecc.mi Vescovi interessati che i Seminari Regionali Italiani venivano trasferiti alla diretta giurisdizione delle relative Conferenze Episcopali Regionali.

La data di questo passaggio viene ora fissata con il 1 luglio 1968.

Al fine di facilitare il compito delle Conferenze Episcopali Regionali nella fase di attuazione di detto trasferimento, comunichiamo i seguenti criteri e suggerimenti pratici, tenendo conto delle proposte, pervenuteci recentemente, da parte del Comitato Episcopale per i Seminari Regionali.

Premettiamo che questo trasferimento non deve mettere in causa la esistenza stessa dei Seminari Regionali sia per il fatto che si rendono sempre più necessari centri di studi ecclesiastici altamente qualificati, sia perché questa è la espressa volontà del Santo Padre.

Precisiamo inoltre che – ancora secondo la volontà del Santo Padre – la riforma in corso delle circoscrizioni diocesane non deve essere motivo di esitazione a sfavore dei Seminari Regionali. Siamo peraltro sicuri che l'incertezza forse esistente in taluni ambienti diocesani circa tale riforma non renderà meno pressante il dovuto interessamento di ciascun Presule e del suo Presbiterio alla vitalità del Seminario Regionale.

* * *

I. - Ciò premesso, in base ai contatti della S. Congregazione con la Segreteria di Stato di Sua Santità, con la Conferenza Episcopale Italiana e con gli Ecc.mi Ordinari interessati, è da considerarsi stabilito:

1) il trasferimento dei Seminari Regionali alla giurisdizione delle relative Conferenze Episcopali, ferma restando la nomina del Rettore da parte di questo S. Dicastero, secondo la prassi vigente per i Seminari Regionali esistenti nei territori di diritto comune;

2) l'impegno di ogni singola Conferenza Episcopale di considerare il Regionale come il proprio Seminario Maggiore con obbligo da parte dei Vescovi cointeressati di inviare ad esso i propri alunni e di provvedere il Personale dirigente ed insegnante;

3) il trasferimento dell'Amministrazione e manutenzione ordinaria dei Regionali alle Conferenze Episcopali, ferma restando la proprietà degli immobili alla S. Sede. Il bilancio consuntivo e preventivo del Seminario Regionale dovrebbe essere esaminato e approvato dalla Conferenza Episcopale Regionale;

4) l'obbligo delle Conferenze Episcopali di riferire annualmente a questo Sacro Dicastero sull'andamento complessivo del rispettivo Regionale.

II. - La giurisdizione sui Seminari Regionali compete alle relative Conferenze Episcopali, e viene esercitata in solidum con eguaglianza di diritti e di doveri per ognuno dei loro membri. L'esercizio immediato di essa è demandato ad una Commissione Vescovile, nominata dai Vescovi della Regione, composta da un congruo numero di membri, la quale avrà il compito specifico di interessarsi della Amministrazione, della disciplina e degli studi. Della Commissione farà obbligatoriamente parte l'Ordinario del luogo dov'è ubicato il Seminario.

III. - Le singole Conferenze Episcopali Regionali, tenute presenti le "Norme per i Pontifici Seminari Regionali d'Italia", provvederanno – secondo quanto prescrive il n. 7 della *Optatam totius* – alla redazione degli Statuti del proprio Seminario Regionale.

Detto Statuto dovrà essere inviato per l'approvazione a questo S. Dicastero, il quale curerà di coordinare i vari Statuti in maniera da raggiungere una certa uniformità.

IV. - Nella Regione dove esiste un Seminario Regionale Maggiore non deve sussistere alcun altro Seminario Maggiore Diocesano.

Le Conferenze Episcopali decideranno sull'opportunità di destinare i Seminari Regionali agli studi prettamente ecclesiastici (biennio filosofico e quadriennio teologico), il che eviterà il pericolo previsto dall'*Optatam totius* n. 7 dell'eccessivo numero di alunni.

Le classi del Liceo (biennio di Liceo inferiore già ginnasio, e triennio liceale superiore) potranno essere ospitate nei Seminari diocesani solo se questi abbiano la "conveniens institutio" di cui al can. 1354 § 3 del C. I. C.; in caso contrario le Conferenze Episcopali fisseranno una o più sedi interdiocesane a norma del già citato n. 7 della *Optatam totius*.

V. - Là dove esistono dei centri di formazione per i Religiosi è auspicabile, per quanto è possibile, la concentrazione dell'organizzazione dell'insegnamento, nell'interesse degli alunni, che potranno così disporre di migliori Professori.

Le Conferenze Episcopali pertanto prenderanno opportuni accordi con le Famiglie Religiose, per ottenere la collaborazione alla formazione intellettuale dell'uno e dell'altro Clero, ammettendo i Religiosi alle scuole dei Regionali e offrendo a qualche Religioso alcune cattedre dei medesimi. Questo S. Dicastero rimane a disposizione delle Conferenze Episcopali al fine di offrire il proprio servizio nell'eventuale necessità di facilitare detto accordo.

VI. - Sarà bene che gli Ecc.mi Ordinari interessati volgano la loro attenzione sulla necessità di *mantenere* le cattedre d'insegnamento dei Seminari Regionali secondo l'*ordinamento degli studi tuttora in vigore*, evitando gli smembramenti e le dispersioni che possono essere conseguenza di una non razionale distribuzione delle cattedre, al fine di garantire l'unità dell'insegnamento richiesta dal Decreto Conciliare *Optatam totius* n. 17.

http://www.obrascatolicas.com

VII. - Spetta alle Conferenze Episcopali di scegliere e nominare il Personale insegnante e dirigente dei propri Regionali, salva la riserva prima accennata della nomina del Rettore.

E' ovvio che si offre come prima soluzione quella di mantenere il Personale insegnante e dirigente attualmente in servizio, di provata capacità ed esperienza. La S. Congregazione è sicura che detto Personale è disposto a facilitare il compito delle Conferenze Episcopali Regionali, continuando a prestare la sua preziosa opera almeno in un primo periodo.

VIII. - Essendo il Regionale il Seminario Maggiore proprio di tutti i Vescovi d'una determinata Regione, il finanziamento del medesimo è a carico di tutti: pertanto ognuno di essi si farà premura di prendere conoscenza dei propri obblighi finanziari.

La S. Congregazione affida loro il beneficio delle 40 SS. Messe "pro populo" celebrate dai Parroci ogni anno, a norma del Rescritto N. 431/65 del 21 marzo 1965, le quali d'ora in avanti sono a disposizione degli Ordinari per il proprio Seminario Regionale.

La S. Congregazione cercherà di venire eventualmente incontro alle necessità dei Regionali con intenzioni di SS. Messe, le quali però, purtroppo, ci giungono con sempre minore frequenza.

Inoltre, come ci è stato suggerito, altro criterio di contribuzione da parte delle singole diocesi, per il mantenimento del proprio Seminario Regionale, potrebbe essere, per es., quello di dividere le spese generali di organizzazione e le spese convittuali, in ragione del 50% ciascuna, gravando per le prime su tutte le diocesi "pro capite fidelium", e per le seconde su tutte le diocesi "pro capite alumnorum".

IX. - Tenendo presente quanto detto al n. VII, le Conferenze Episcopali definiranno i rapporti tra i Seminari Regionali e il Personale attualmente in servizio in ordine alla continuità o meno del loro ufficio, ed al relativo trattamento economico.

Per il Personale dei ruoli già esistenti e che continuerà a prestare la propria opera, si dovrebbe prendere in esame il dovere di assicurare loro un trattamento degno e per quanto possibile analogo alla loro anteriore situazione, stabilendo con esso un nuovo e definitivo rapporto di servizio, sia si tratti di Personale che continua nel proprio incarico, sia di Personale assunto "ex novo".

Secondo quanto ci è stato ancora suggerito, gli attuali Superiori e Docenti extraregionali potrebbero accettare l'incardinazione in una diocesi della Regione; oppure si dovrebbe fare una convenzione temporanea tra le diocesi di provenienza e una diocesi della Regione; oppure – per i più anziani - dovrebbe scattare la pensione secondo le norme vigenti della S. Congregazione.

X.- Questa S. Congregazione assicura a tutti i dipendenti dei Regionali la regolarizzazione delle loro spettanze a norma del Regolamento organico attualmente in vigore, nel momento in cui i Regionali passano agli Ecc.mi Vescovi. Perciò:

1) quanto ai Superiori e Professori che, o non faranno più parte dei Pontifici Seminari Regionali, o continueranno la loro opera in detti Seminari, la S. Congregazione assumerà nei loro riguardi gli oneri e le responsabilità che risultano dalla loro assunzione, e cioè tanti 35/mi di pensione sullo stipendio attuale per coloro che hanno iniziato il 20/mo anno di servizio, e per la liquidazione di tante mensilità per gli anni di servizio prestati (cfr. art. 12 del Reg. Org.);

2) per il Personale che rimane a servizio del Seminario e che non ha maturato il minimo di pensione, questa S. Congregazione è disposta a versare alla Conferenza Episcopale Regionale l'ammontare della liquidazione dovuta, invitando la medesima ad assumersi l'obbligo di versare agli interessati, quando per essi maturerà il trattamento di quiescenza, tanti 35/mi di pensione quanti saranno gli anni a cominciare dal 20/mo anno;

3) al Personale che decida di interrompere il servizio dopo il passaggio dei Seminari Regionali alle relative Conferenze Episcopali e prima di maturare il minimo previsto per la pensione, dovrebbe venir corrisposta dalla propria Conferenza una liquidazione comprendente: *a*) la somma a tale scopo versata dalla S. Congregazione alla Conferenza stessa al momento del passaggio; *b*) le spettanze per gli anni successivi, da stabilirsi in base ai criteri adottati dalla Conferenza Episcopale.

Ulteriori suggerimenti pratici:

1. E' stato suggerito che ogni Vescovo potrebbe impegnarsi a tener libero un canonicato o un mansionariato da conferire a qualcuno del personale del Seminario Regionale come contribuzione ad un equo compenso.

Se la Conferenza Episcopale Regionale ritenesse opportuno concedere al Personale del Seminario Regionale di insegnare la Religione nelle scuole statali – per ragioni di utile contatto dei docenti del Seminario con gli ambienti culturali della città, di aiuto economico ai singoli e di qualificazione dell'insegnamento stesso impartito da Sacerdoti particolamente preparati – lungi dal considerare tale possibilità come una soluzione di facilità, si dovrebbe porre una particolare cura nell'assicurare al Seminario l'assistenza educativa necessaria e la serietà della preparazione dell'insegnamento.

2. La Commissione Episcopale per i Seminari Regionali ha fatto notare che, essendo i Seminari Regionali Italiani tutti ubicati nelle Regioni Centro-meridionali, ove si trovano i Santuari di Loreto e Pompei, ed altri Santuari a carattere nazionale e regionale (Padova, Cascia, Assisi, ecc.), tra questi Santuari e detti Seminari Regionali esiste una relazione evidente.

Pertanto la Commissione Episcopale penserebbe di umiliare al Santo Padre una supplica intesa ad ottenere un congruo numero di SS. Messe di questa provenienza per dispensarle ai Vescovi che ne faranno domanda, poiché è noto che i fedeli del Centro-meridione affollano detti Santuari e richiedono tutti celebrazioni di SS. Messe: si tratta di fedeli che nelle rispettive Parrocchie hanno talvolta perduto l'abitudine di fare altrettanto.

* Ad Praesides Commissionum Episcopalium pro Seminariis Regionalibus Italiae, Prot. N. 472/66/68: **Enchiridion clericorum**, Typis Poliglottis Vaticanis 1975, p. 1499-1502.

4127

1968 NOV 7. - SC pro INSTIT. CATH., LITT. CIRC. PART.*

De constituendis peculiaribus Commissionibus "technicis" pro Seminariis deque specifica educatorum praeparatione promovenda

Romae, die 7 novembris 1968

Inter varia argumenta ... potiora etiam in memoriam revocantur incepta, ab Episcopali Synodo auspicata, ad Seminariorum reformatione in spiritu Concilii Vaticani II efficacius promovendam. Ad hunc assequendum finem vivide commendatum est, ut penes singulas Conferentias Episcopales Nationales crearentur tum Commissiones Episcopales pro Seminariis, tum peculiares Commissiones technicae, e viris in materia peritis compositae, quae Seminaria in Natione repraesentent, et modo efficaci et continuo cooperarent cum Commissione Episcopali ad tempestive solvendas principales quaestiones cum educatione sacerdotali connexas ...

... Nunc autem tertium et quidem grave munus quasi ex integro implendum nobis adhuc remanet, specifica scilicet praeparatio educatorum futuri cleri promovenda, cuius magnam necessitatem Patres, in Synodo congregati, adverterunt. Suppositis enim omnibus qualitatibus intellectualibus et moralibus, educatores possideant oportet sufficientem scientiam psychologicam, sociologicam et paedagogico-didacticam, necnon callere debent omnia problemata educationis sacerdotalis et peculiari gaudere experientia pastorali. Quam ob rem, ad sublimem hunc finem securius efficaciusque assequendum, Synodus expressis verbis voluntatem suam manifestavit, ut educatores futuri cleri ad specificam praeparationem acquirendam tenerentur "per regularem frequentiam alicuius Instituti vel Scholae Superioris, a Conferentia Episcopali erectae aut approbatae, vel saltem per participationem aliquorum Cursuum (etiam ciclice peragendorum) a Conferentiis apposite institutorum". Tamquam media ad propositum hoc facilius exsequendum eadem Synodus indicavit institutionem "specialis peritorum Commissionis, a singulis vel pluribus simul Conferentiis nominandae", et insuper cooperationem cum Familiis Religiosis, iis praesertim quae ex instituto iuveni Clero efformando adlaborant.

* Ad Praesides Conferentiarum Episcopalium, iuxta textum incompletum relatum apud: **Enchiridion clericorum**, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1297-1298.

4128

1969 IUL 16. - SC pro INSTIT. CATH., LITT. CIRC. PART.*

Criteria et normae indicantur de candidatis ad Diaconatum permanentem apte, ratione etiam studiorum, instituendis

Roma, 16 luglio 1968

Il Santo Padre, con il Motu proprio *Sacrum Diaconatus ordinem* (AAS 59 (1967) 699-704), ha concesso, secondo i voti

espressi nel Concilio Vaticano II, il permesso di ripristinare nella Chiesa latina il Diaconato permanente.

Dal momento che alcune Conferenze Episcopali hanno chiesto alla Santa Sede tale permesso per la propria Nazione, si rende necessario e urgente definire alcune norme per la preparazione dei candidati al Diaconato permanente.

Il primo passo da compiere da parte di ciascuna Conferenza episcopale dovrebbe consistere, nel caso che non sia fatto già, nella nomina di una Commissione di esperti, la quale studi a fondo il problema secondo le esigenze della propria Nazione, per esaminare se esistano validi motivi che consiglino l'introduzione della nuova istituzione e in qual modo si possa efficacemente attuarla.

Sarà bene però che in tale studio si tengano presenti alcuni principi fondamentali, già indicati nel citato Motu proprio.

Trovandoci di fronte ad un problema nuovo per il nostro tempo, stabilire "a priori" una "ratio studiorum" e un programma di formazione per i candidati al Diaconato permanente non è una questione priva di difficoltà.

Innanzi tutto occorre determinare le funzioni proprie del Diaconato, intermediario tra il Sacerdote e i fedeli; funzioni che sono diversamente impostate dalle varie Conferenze episcopali, come già era avvenuto durante la discussione nell'Aula Conciliare.

Inoltre bisogna tener presente che i candidati al Diaconato possono essere di due specie, come è previsto dal Concilio (Cfr. Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 29) e dal Motu proprio: i giovani votati al celibato, e uomini di una certa età, già coniugati e aventi una professione o un impiego. Altra diversità è quella della destinazione dei Diaconi: non si potrà richiedere la medesima formazione per i Diaconi destinati a luoghi di missione o a paesi ancora in via di sviluppo, e per quelli che dovranno esplicare la loro funzione in Nazioni di una certa civiltà e con una cultura abbastanza elevata.

Spetta pertanto a ciascuna Conferenza episcopale determinare il tipo – o i tipi – di Diaconato che sembrino più confacenti ai bisogni del paese, e, di conseguenza, la preparazione che si dovrà loro impartire.

Considerati i diversi tipi di formazione, ne deriva che gli schemi dei programmi di studio debbano essere anch'essi differenti.

Per i giovani, che si votano al celibato, si dovrebbe pensare alla creazione di Istituti particolari con corsi di studio abbastanza organizzati e con formazione spirituale, che prepari i candidati al futuro ministero diaconale. Per gli uomini già sposati, invece, i corsi devono essere compatibili con gli impegni di lavoro, e perciò si potranno organizzare corsi serali o settimane di studio più o meno prolungate. Per questa seconda categoria di candidati occorre tener presente la cultura già acquisita, e, in tal caso, i corsi potranno essere più accelerati; mentre per gli altri, che hanno appena svolto i corsi elementari, la preparazione richiederà certamente maggior tempo. Ad ogni modo si deve assolutamente escludere una preparazione affrettata o superficiale, perché i compiti dei Diaconi, secondo quanto è stabilito nella Cost. *Lumen gentium* (n. 29) e nel Motu proprio (n. 22), sono di tale importanza da esigere una formazione solida ed efficiente.

I Diaconi infatti devono preparare al Battesimo i catecumeni; spiegare e commentare la Parola di Dio con la predicazione; preparare i fedeli al Matrimonio e osservare tutto quanto regola la celebrazione di tale sacramento; supplire il Sacerdote, quando manca, nella preparazione dei fedeli alla morte e amministrare loro il Viatico.

Tutto ciò comporta una formazione dottrinale, che è al di sopra di quella di un semplice catechista e, in qualche modo, analoga a quella del Sacerdote.

I corsi pertanto dovranno comprendere lo studio:

a) della Sacra Scrittura con tutte quelle nozioni, che mettano i Diaconi in grado di comprendere e spiegare ai fedeli la Parola di Dio in ordine al progresso della vita spirituale. Il Diacono dovrà, perciò, in assenza del Sacerdote, essere capace di tenere l'omelia e presiedere alla Liturgia della Parola.

b) del Domma. Tale studio potrà essere simile a quello previsto negli Istituti di Catechesi, destinati ai religiosi non sacerdoti. Si potrà prendere come esempio quello svolto dai Fratelli delle Scuole Cristiane o dai corsi superiori di Religione riservato ai laici di una certa cultura. L'impostazione peraltro dovrà essere maggiormente biblica e kerigmatica; si potranno certo evitare le parti eccessivamente di controversia, accennando però a queste problematiche mediante la lettura di brani scelti dai Padri della Chiesa, dai teologi e da autori ascetici.

c) della Morale, concernente l'approfondimento della morale individuale, sociale e politica, almeno al livello dei catechisti o dei corsi che si tengono per gli iscritti all'Azione Cattolica.

d) del Diritto canonico, specialmente per quanto riguarda il Matrimonio e comprendente la pastorale circa il modo di preparare i fedeli a ricevere tale sacramento.

e) della Liturgia, da inserirsi possibilmente nel corso di Dommatica e che include anche le nozioni circa lo svolgimento delle cerimonie sacre.

f) di insegnamenti tecnici, che preparino i candidati a certe attività di ministero, come la psicologia, pedagogia catechistica, eloquenza, canto sacro, impostazione di organizzazioni cattoliche, amministrazione ecclesiastica, modo di tenere aggiornati i registri di battesimo, cresima, matrimoni, defunti, ecc.

Benché non si deva insistere nel richiedere dai futuri diaconi tutto quel complesso di discipline che costituiscono il corredo indispensabile per gli aspiranti al sacerdozio (come la Storia ecclesiastica, il corso completo di Diritto canonico, la filosofia), tuttavia, in certe regioni e specialmente per i Diaconi che dovranno svolgere il loro ministero nelle città, sarà bene che essi completino la loro formazione culturale con quelle discipline che le specifiche situazioni locali esigono, come, per esempio, lo studio delle religioni pagane, l'ecumenismo, il complesso delle questioni filosofiche, specialmente quelle più in voga, lo studio di certi problemi economici, politici, ecc.

Spetterà pertanto ai Vescovi di ogni Nazione prevedere quale complesso di discipline esige il ministero diaconale nel proprio territorio.

Inoltre occorre tener presente che la formazione culturale non si esaurisce con l'ordinazione diaconale, ma si deve prevedere una formazione "permanente", cioè continua, con corsi di aggiornamento riservato ai diaconi o con la partecipazione alle settimane di studio destinate ai sacerdoti.

* Ad Legatos Pontificios in singulis Nationibus: **Enchiridion clericorum**, Typis Polygl. Vat. 1975, p. 1308-1310.

4129

1969 NOV 12.-SC pro SACRAMENTIS, RESP. PART.*

Potestas dispensandi super matrimonio rato et non consummato pertinet ad potestatem vicariam Romani Pontificis

Rome, 12 November 1969

" ... suffice it to state that the concession of a dispensation of a ratified and non-consummated mariage pertains to the Vicarial Power which belongs solely to the Person of the Supreme Pontiff".

* Cuidam Episcopo in Africa, Prot. N. 1837/69, iuxta summarium expressum ab A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 191 nota 47. Adn. A. ABATE, op. cit. p. 189-195.

4130

1970 MAR 5.-SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Tribunal Vicariatus Urbis non est habendum tamquam tribunal Apostolicum ideoque delegatione indiget Ordinarii loci ad actus processuales extra proprium territorium peragendos

Decisio Conventus plenariae Signaturae Apostolicae ad proposita dubia respondentis:

AD DUBIUM PRIMUM: **Utrum Tribunal Vicariatus Urbis habendum sit tamquam Tribunal Apostolicum, id est pollens iurisdictione in universa Ecclesia.** Respondendum est:*Negative.*

Constitutione Apostolica *Etsi Nos*, diei primae ianuarii a. 1912, Cardinalis Vicarius constituitur Ordinarius et iudex unicus primae instantiae in omnibus causis quae "apud forum ecclesiasticum Romanae dioecesis agi possunt" (cap. III) (AAS, 1912, p. 19).

Cardinalis autem Vicarius causas videt per suum "Auditorem" qui partes agit Officialis "dioecesanae Romanae Curiae" (AAS, 1912, p. 19).

http://www.obrascatolicas.com

Pius XI, in audientia 23 octobris a. 1926, decrevit Auditorem et Substitutum Vicariatus Urbis deinceps Officialem et Vice-Officialem appellari, ad normam can. 1753 (cfr. Vicariato di Roma, *Attività dell'Ufficio III*, a. 1968, p. 8).

Motu proprio *Qua cura* 8 decembris 1938, quo Tribunalia regionalia in Italia constituta sunt pro causis matrimonialibus in foro ecclesiastico, Tribunal Vicariatus Urbis factum est Tribunal primae instantiae pro Latio et Tribunal appellationis pro ecclesiasticis provinciis neapolitana et sarda (AAS, 1938, p. 410 ss.).

Pius XII, rescripto 16 octobris a. 1954, Tribunal appellationis Vicariatus Urbis erexit ad causas matrimoniales in secunda instantia dirimendas, quae in prima instantia definitae fuerint vel a Tribunali Vicariatus ipsius, vel a Tribunalibus regionum neapolitanae aut sardae (AAS, 1954, pp. 614-615).

Nullo ex his documentis Tribunali Vicariatus Urbis iurisdictio tribuitur in universa Ecclesia, immo expresse in suis territorii limitibus determinatur.

In can. 7 C. I. C. recensentur Congregationes, Tribunalia et Officia per quae "Romanus Pontifex negotia (in casu potestatem iudicialem respicientia) *Ecclesiae universae* expedire solet", at Tribunal Vicariatus Urbis non memorat, neque de eo agitur in Constitutione *Sapienti consilio* in qua huiusmodi Congregationes, Tribunalia et Officia annumerantur; neque de eo fit mentio in cap. III, tit. II, lib. IV (cann. 1597-1605) C. I. C. ubi de Tribunalibus Apostolicis agitur, quae nempe Summo Pontifici praesto sunt "in munere supremi iudicis in Ecclesia exercendo" (can. 1597), neque in Constitutione Apostolica *Regimini Ecclesiae Universae* 15 augusti a. 1967, qua Paulus VI f. r. ex parte Apostolicae Sedis "iustitiae ministerio opportunis legibus prospicere" statuit (AAS, 1967, p. 889).

Synodus vero Romana a. 1960 de Vicariatu Urbis loquitur, in tit. de "Curia Dioecesana" (art. 11, par. 2).

Contenditur Tribunal Vicariatus Urbis habendum esse tamquam Tribunal Apostolicum cum iurisdictione in ecclesia universa: 1. quia est Tribunal dioecesis Summi Pontificis; 2. quia eius membra ab eodem Summo Pontifice nominantur; 3. quia can. 1562 statuit peregrinum in Urbe, licet per breve tempus, potest in ipsa tamquam in proprio domicilio citari (cfr. etiam can. 1562, § 2).

Quoad primum sedulo distinguenda est potestas qua Summus Pontifex pollet tamquam Caput universae Ecclesiae, ab illa qua ipse praeditus est tamquam Episcopus Urbis. Propterea, sicut Cardinalis Vicarius potestatem habet episcopalem vicariam tantummodo in dioecesi Romana, ita Tribunal Vicariatus Urbis iurisdictionem habet Romae, nisi extra Urbem expresse extendatur et ad territoria determinata, sicut documentis citatis factum est.

Ad secundum animadvertimus non sufficere munus aliquod a Summo Pontifice committi, ad hoc ut pro tota Ecclesia traditum censendum sit, secus unusquisque parochus romanus aestimari posset parochus oecumenicus. Parochi Urbis nominantur a Romano Pontifice pro singulis paroeciis et membra Tribunalis Vicariatus Urbis ut iurisdictionem exerceant quae est propria Vicariatus Urbis. Membra quoque Rotae Hispaniae nominantur a Summo Pontifice, sed "ratione territorii potestas iudicialis Rotae limitatur ad territorium Dicionis Hispaniae et Rei Publicae Andorrae, quia in his tantum territoriis suam iurisdictionem exercent Ordinarii, a quorum tribunalibus licet provocare ad Rotam; extra hos limites incompetentia Rotae *est absoluta, ob defectum absolutum iurisdictionis*" (cfr. F. Roberti, *De processibus*, ed. IV, 1956, pag. 329, III).

Forum peregrinum, de quo in can. 1562, naturam non mutat Tribunalis Vicariatus Urbis, quin immo illud reddit tamquam concurrens cum Tribunali ordinario, neque applicatur causis peregrinorum in secunda instantia, pro qua adiri nequit in Urbe nisi S. R. Rota ad normam can. 1599 (cfr. c. 20, X, II, 21; M. Lega - V. Bartoccetti, *Commentarius in iudicia ecclesiastica*, vol. I, p. 56, n. 11).

Rectius e can. 1569 eruitur eodem iurisdictionem universalem Tribunalis Vicariatus Urbis excludi, secus illius praescriptum esset inutile: etenim si Tribunalis Vicariatus Urbis iurisdictio nullo territorii limite esset circumscripta, eo ipso omnes fideles ubique terrarum iure gauderent adeundi illud Tribunal.

AD SECUNDUM DUBIUM: **Utrum Tribunal Vicariatus Urbis, ad interrogatoria in suis causis peragenda extra proprium territorium, delegatione indigeat Ordinarii loci, et quidem ad validitatem.** Respondendum est: *Affirmative.*

Decernit can. 201, § 2: "Iudicialis potestas tam ordinaria quam delegata exerceri nequit ... extra territorium, salvis praescriptis cann. 401, § 1; 881, § 2 et 1637".

Cann. 401, § 1 et 881, § 2 respiciunt potestatem absolvendi a peccatis et a censuris et can. 1637 statuit: "Iudex e territorio suo vi expulsus, potest extra territorium iurisdictionem suam exercere et sententiam ferre, certiore tamen hac de re facto loci Ordinario".

Principium can. 201, § 2 receptum est a iure romano: "Praeses provinciae in suae provinciae homines tantum, imperium habet, et hoc dum in provincia est: nam si excesserit, privatus est" (D. I. 18. 3); "Extra territorium ius dicendi impune non paretur, idem est, et si supra iurisdictionem suam velit ius dicere" (D. II. 1. 30).

Principium confirmatur ac rigidius applicatur a veteri iure canonico. Innocentius III respondit Regi Francorum Cardinalem Legatum invalide extra territorium delegationis suae ferre sententiam, quamvis delegans, id est Romanus Pontifex, iurisdictione polleat in universa Ecclesia (c. 7, X, I, 30; cf. etiam c. 2, I, 2, in VI).

Dubium proponi potest utrum iurisdictio a iudice exercita extra suum territorium sit invalida, an simpliciter illicita.

Respondemus cum cl. Roberti exercitium iurisdictionis in casu esse nullum. "Limites territoriales – ipse ait – ad exercendam iurisdictionem unicuique tribunali sunt assignati. Est sane commune principium iurisdictionem stricte sumptam, seu potestatem iudicialem, extra territorium exerceri non posse. Episcopi igitur, aliique Ordinarii, itemque omnes iudices (Officialis, synodales, auditores, inquisitores etc.) qui eorum nomine iurisdictionem exercent iisdem territorii limitibus coarctantur (can. 1636); nec aliter dicendum est de iudicibus ab Ordinario delegatis ... Omnes actus illegitime positi extra territorium (can. 1637) sunt nulli, quia potestas iudicialis Ordinariorum loci essentialiter territorii limitibus coarctatur (can. 201, § 2; cfr. can. 1894, 4), salva exceptione canone 1637 statuta".

Ios. Noval (*De iudiciis*, pars I, n. 232) et post eum M. Lega-Bartoccetti (*Commentarius* I, p. 269, n. 2) ad can. 1680 provocantes, tenent in casu agi de mera liceitate, quia can. 201, § 2 nullam clausulam habet irritantem et multa fieri prohibemur, quae si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem (c. 16, X, III, 31).

Censeo nihilominus actus positos extra limites territoriales iurisdictionis esse invalidos, quia in casu deest elementum essentiale ad illos actus ponendos et can. 1680, cohaerenter cum can, 11, nullitatem sancit cum in actu "deficiunt quae actum ipsum essentialiter constituunt".

In casu vero non agitur de lege moderante exercitium iurisdictionis quae habetur, sed de iurisdictione quae, extra territorium, non existit et quod non est nihil operatur.

Cl. Roberti, in postrema editione sui operis, a sententia quam retulimus visus est recedere, quia, ipse ait: "Hodie non videtur posse praetermitti extensivam interpretationem datam a Pontificia Commissione ad redigendum codicem iuris canonici orientalis" (*o. c.*, ed. 1956, p. 460).

Responsum quod innuitur, datum 8 ianuarii 1953, hoc est: " An verba can. 151, § 1 'in quolibet suo eparchiae loco' ita intelligenda sint ut Episcopus possit, per se vel per alium, intra fines sui territorii, valide et licite actum potestatis iudicialis ponere etiam in locis quae sunt exclusivae iurisdictionis alius ritus, dummodo adsit expressus consensus Hierarchae praedictorum locorum. R. *Affirmative*" (AAS 1953, p. 105).

Alteri dubio: "Utrum interpretatio data in responsione ad I sit declaratoria an extensiva, R. *Negative* ad primam partem; *Affirmative* ad secundam" (AAS *ibid.*).

Confirmatur ergo principium, quamvis eiusdem vis in posterum pro Ecclesiis Orientalibus, ob peculiares locorum ac personarum adiuncta, temperetur. Notat enim A. Coussa, in regionibus orientalibus, "ubi plures diversi Ritus Hierarchae et parochi constituti sunt, sui cuiusque territorii finium non semper facilis est determinatio" (*Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, III, *De matrimonio*, p. 197).

Secus tamen ac in Ecclesiis Orientalibus, in Ecclesia Latina divisio dioecesium est territorialis: extensio praeterea seu derogatio principii sanciti in can. 201, § 2 constare debet (cfr. cann. 19 et 23); constat, ut vidimus, pro Ecclesiis Orientalibus, non autem pro Latina.

Responsum denique citatum Pontificiae Commissionis ad redigendum Codicem Iuris Canonici Orientalis particula *dummodo* (cfr. can. 39) tamquam condicionem essentialem exigit expressum consensum Hierarchae loci.

Denique obiicitur aliquando, etiam sub veteri iure, sententiam latam 'in loco communi et exempto", non fuisse declaratam invalidam, sed "circumscriptam" id est ad nihilum redactam (cfr. decisio S. C. Episcoporum et Regularium, 15 sept. a. 1741, (cit. a M. Lega-V. Bartoccetti, *o. c.*, p. 269).

Respondetur aliud esse, sicut in casu citato, in territorio proprio iurisdictionem exercere relate ad causas ad quas quis est relative incompetens, aliud eamdem exercere in territorio alieno in quo quis nullam habet iurisdictionem (cfr. S. R. Rota, in *Bituricen. seu Claromontana*, sententia 4 febr. 1967; F. Roberti, *o. c.*, ed. 1941, p. 484).

Interrogatoria partium, testium, peritorum absque dubio sunt actus iurisdictionis, ita ut qui legitime interrogantur si respondere renuant, aut falsum deponant, iudex poenis canonicis eos mulctare valeat etiam gravibus (cfr. cann. 1743, § 3; 1755, § 3; 1766, § 2; 1794). Propterea interrogationes reservantur iudici (cfr. can. 1773, § 1: "Examen fit a iudice...; § 2. In examine interrogationes non ab alio quam a iudice vel ab eo qui iudicis locum tenet, testibus deferendae sunt"). Si vero ad interrogationes iudiciales peragendas iurisdictio requiritur, certum est easdem a iudice fieri non posse nisi intra terminos proprii territorii.

Concludendum est ergo Tribunal Vicariatus Urbis, ad interrogatoria peragenda extra territorium propriae iurisdictionis, non mera licentia Ordinarii loci in quo interrogatoria facienda sunt, sed eiusdem delegatione indigere et quidem ad validitatem.

* Apoll 46 (1973) 302-307.

4131

1970 APR 15.-SECRETARIA STATUS, LITTERAE. PART.* Ortus, natura ac vis Litt. Ap. "Matrimonia mixta", die 31 martii 1970 Motu proprio editarum, una cum mente legislatoris, explicantur

Ex Aedibus Vaticanis, die 15 aprilis 1970

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Quoniam dies XXX mensis aprilis constitutus est, quo Litterae Apostolicae "motu proprio" datae de Matrimoniis Mixtis ederentur, mihi officium est gratissimum Excellentiae Tuae Reverendissimae exemplar mittendum curare una cum notationibus nonnullis de ortu, natura et vi huius documenti.

Quemadmodum significatur in ipso documento, novae hac ipsa de re normae, tam graves tantaeque prudentiae, declarato Concilii Vaticani II desiderio respondent atque sententiis, quas Episcopi in primo coetu generali Synodi expresserunt, paulo ante pervulgata Instructione *Matrimonii Sacramentum* a Sacra Congregatione pro Doctrina Fidei die XVIII martii, anno MCMLXVI.

Postquam totum hoc argumentum studio atque investigationi concreditum est peculiaris consilii Patrum Cardinalium, statuit Beatissimus Pater ut documentum adumbratum mitteretur omnibus Praesidibus Coetuum Episcopalium, quod ipsi perscrutarentur et annotarent, si quando immutandum aliquid esse censuissent.

Universae illae animadversiones hic receptae, quae inter se crebro distabant et adversabantur, diligentissime sunt ab eodem consilio aestimatae ac ponderatae, ratione earum habita, quantum fieri poterat.

Indoles peculiaris huius documenti "motu proprio" emissi omnino attendatur oportet: ipsum enim consulto et ex proposito suo universalem legem fert, accommodatam videlicet ad maxime varias totius Ecclesiae condiciones; ceterum ipsis Episcopis officium demandat, ut in formulas iuridicas illam, ubicumque hoc manifesto significatur, convertant, convenientes cum statu rerum et necessitatibus cuiusque loci, et ut leges singulares condant intra fines tamen et significationem regularem generalium, nihil inde detrahentes.

Cum leges suas de matrimoniis mixtis recenseret, non poterat Ecclesia ullo pacto ignorare multis in nationibus Catholicos cives minorem plane constituere partem ac propterea difficilius posse inire matrimonium cum altero catholico. Neque obliviscebatur ius ingenitum esse cuique homini, ut familiam instituat; observandam esse convenienter etiam non catholicorum conscientiam; periculum subesse, ne, si normae nimium esse durae et rigidae, plures catholici matrimonia invalida contraherent, grave detrimentum animabus suis inferentes.

Attamen, cum Episcopi leges peculiares ferent, secundum potestatem in numeribus 7, 9 et 10 tributam, condicionem propriae nationis ante oculos constituere debebunt, et, quoties ipsa poposcerit, vel permiserit, maiores cautiones flagitare valebunt. Ita, verbi gratia, ad normam numeri 7, quae sinit episcopos alia postulare pro opportunitate, in populis maximam partem catholicis et ubi consentaneum fuerit, Coetus Episcopales diiudicabunt quibus certis indiciis caveri possit, ne coniux catholicus impediatur officia et obligationes susceptas rite implere; qua in re expendent adiuncta cuiusque casus.

Praeter usum facultatum in numeris iam dictis concessarum, oportet etiam praecipue notare normam numeri 14, quae animarum pastores admonet, ut singularem curam gerant familiarum e matrimonio mixto oriundarum, fidenter et sapienter operam consiliaque consociantes, si id fieri potuerit, cum ministris aliarum communitatum religiosarum. In hoc autem genere Coetibus Episcopalibus suadetur, ut opportuna decernant, quibus cura pastoralis matrimoniorum mixtorum regatur.

Necesse denique erit perdocere fideles congrua et ampla institutione, non solum ut vim atque rationes novae disciplinae comprehendant, verum imprimis ut iuvenes universim et ii particulatim, qui matrimonium mixtum inire cogitant, ad se praeparandos animo serio intentoque studio, adiuventur, coniuges autem, qui dispensationem obtinuerint, ut fideles sese praebeant assumptis officiis, reminiscentes obstringere ea per totam vitam.

Plene tandem ergo confisus has Apostolicas Litteras pastores universos et christifideles prompta alacrique voluntate suscepturos esse ut, quae Summus Pontifex ordinationi divinae obsequens atque familiarum sanctitati stabilitatique prospiciens efficere decreverit, quam cumulatissime propositum suum assequantur, Excellentiae Tuae Reverendissimae omni qua decet observantia in Domino me deditissimum affirmare cupio. - J. Card. VILLOT, *a publicis Ecclesiae negotiis.*

* Ad universos Ordinarios locorum, Prot. N. 151.327: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Roma 1980, p. 65-67.

http://www.obrascatolicas.com

4132

1970 APR 16.-SC PRO DOCTRINA FIDEI, NORMAE. PART.*

Statuuntur criteria generalia pro causis dispensationis ab omnibus oneribus e sacra ordinatione manantibus.

I – Pro gratia dispensationis ab omnibus oneribus e sacra ordinatione manantibus,servatis peculiaribus procedendi normis, proponi possunt tantum casus respicientes:

1. Sacerdotes provectae aetatis, qui multis antea annis matrimonium civile attentaverint vel in concubinatu vixerint vel, etiamsi nullum ligamen contraxerint, a sacerdotio tamen pluribus adhinc annis defecerint et nunc sincera paenitentia moti sunt et sine scandalo vivunt.

2. Sacerdotes qui a pluribus annis vitam scandalosam in statu clericali duxerunt nec ullo modo resipiscere voluerint, imposita prius tamen reductione ad statum laicalem ob indignitatem vel, si casus ferat, in poenam.

3. Sacerdotes qui ordinari nunquam debuissent ob carentiam idoneitatis

– vel propter defectus physicos aut psychicos,

– vel propter carentiam debitae libertatis (v. g. ex metu incusso a parentibus aut a peculiaribus circumstantiis temporum et locorum prout sunt bella, persecutiones etc.),

– vel propter errorem Superiorum sive in foro interno sive in foro externo.

4. Sacerdotes qui vera vocatione praediti fuerint et bene se gesserint in ministerio pastorali, at postea superveniente vel quadam calamitate (v. g. ex collisione curruum, ex gravi lapsu physico), vel quadam infirmitate (v. g. ex morbo gravi infectivo, ex debilitatione nervorum in forma incurabili) non amplius idonei evaserint ad sacerdotium ob profundam mutationem sive physicam sive psychicam, non obstantibus curis medicis et sinceris atque diuturnis conatibus difficultates superandi.

II – Quoad vero illos sacerdotes, qui gratiam dispensationis petunt vel ob solam voluntatem nubendi, vel ob errores circa sacrum coelibatum et sacerdotium catholicum, vel quia matrimonium civile iam attentaverint spe freti se ita facilius dispensationem ab oneribus, immo et sacerdotium uxoratum obtinere posse: ipsis gratia non conceditur nisi antea sinceram et diuturnam paenitentiam egerint, errores aeque retractaverint et scandalum patratum congrue reparaverint. Huiusmodi sacerdotes Ordinarii locorum interim ad statum laicalem iuxta normam iuris reducere possunt, firma tamen obligatione servandi legem sacri coelibatus.

* Prot. N. DF. 128/61: e foliis eiusdem S. Congregationis.

4133

1970 APR 30.- SC pro INSTIT. CATH., LITT. CIRC. PART.*

Arctiores suadentur interponendae relationes inter dioeceses Italiae ad Seminaria Regionalia sustentanda et promovenda

Roma, 30 aprile 1970

La recente pubblicazione della *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* da parte di questo Dicastero ... ci offre l'occasione per aprirLe con tutta franchezza l'animo e sottoporre alla Sua attenzione alcune nostre considerazioni sulla particolare funzione che oggi, non meno di ieri, sono chiamati a svolgere i Seminari Regionali italiani, e sulle specifiche responsabilità, nei loro confronti, di tutti e singoli i Vescovi delle Regioni conciliari ad essi interessati.

I. - Il documento sopra citato mostra chiaramente la sollecitudine della Santa Sede per una sempre più adeguata formazione dei futuri sacerdoti e dà, in pari tempo, utili orientamenti che potranno costituire motivo di riflessione e di stimolo per una più stretta e proficua collaborazione tra tutte le diocesi di cotesta Regione conciliare.

1) Non c'è dubbio, infatti, che dalle nuove esigenze della formazione sacerdotale, ribadite e sottolineate dalla *Ratio fundamentalis*, derivino anche precise conseguenze circa la necessità dei Seminari Regionali e l'urgenza del loro potenziamento (Cfr. *Ratio fundamentalis*, n. 21; cfr. inoltre, *Optatam totius*, n. 7 (AAS 62, 343; 58, 718).

La funzione attualmente insostituibile di questi centri di formazione ecclesiastica risulta evidente, del resto, dalle seguenti costatazioni.

La diminuzione dei candidati al sacerdozio, il forte declino nel numero di coloro che giungono alla ordinazione sacerdotale, i vari problemi pedagogico-culturali che si presentano con accentuazioni e istanze nuove, se rendono indilazionabile per tutti il rinnovamento della formazione sacerdotale, ad alcune diocesi, a quelle più piccole soprattutto, creano situazioni particolari, alle quali non si potrà dare la giusta risposta senza un intenso e comune sforzo di ricerca né, inevitabilmente, senza modificazioni delle proprie abitudini e senza sacrifici.

2) Si richiedono istituti di fomazione ecclesiastica a livello sempre più qualificato, dotati di personale sufficiente e specializzato, alacre e aperto nel percepire le necessità della comunità ecclesiale e civile, che abbia la capacità di rispondere ai bisogni presenti per ottenere i fini di sempre, in un impegno continuo, condotto nella fedeltà e nell'apertura. (Cfr. *Optatam totius*, n. 5; *Ratio fundamentalis*, n. 30: AAS 58, 716 ss; 62, 346).

3) I Professori, in particolare, siano in numero sufficiente per rispondere adeguatamente alla natura delle materie da insegnarsi, alle condizioni dell'insegnamento e al numero degli alluni; siano veramente competenti nelle loro specifiche discipline, liberi da occupazioni che impediscano il buon compimento del loro dovere e il necessario aggiornameteo della loro preparazione scientifica. Siano, perciò, anche equamente remunerati perché possano totalmente dedicarsi al loro grave impegno. (Cfr. *Optatam totius*, n. 5; *Ratio fundamentalis*, n. 32 ss.: AAS 58, 716 ss.; 62, 347 ss.).

4) D'altra parte, oggi non è più possibile concepire un Seminario veramente efficiente, con un numero limitato di alunni, distribuiti in diverse classi. Ne sarebbe palesemente compromessa la serietà della formazione nelle sue varie componenti, e questo in un'epoca di accresciute esigenze, in cui risultano valide e vitali soltanto quelle comunità capaci di offrire un ambiente ricco di stimoli e di confronti, e pertanto idonee a consentire un armonico sviluppo delle personalità dei singoli.

In un Seminario con pochi alunni si potrebbe cedere alla pericolosa tentazione di ridurre il numero dei Professori, spesso costretti a svolgere altre mansioni, per avere assicurato il necessario sostentamento. In simili condizioni, è difficile pensare ad un'attività didattico-scientifica, veramente efficace e formativa, da parte di insegnanti che manchino della indispensabile serenità e disponibilità, e che non trovano certo nel troppo ristretto ambiente scolastico fecondo motivo di stimolo per il loro impegno scientifico.

5) Queste considerazioni, Rev.mo Monsignore, mentre confermano pienamente la validità dei Seminari Regionali, giustificano il convincimento di quanti ravvisano in essi istituzioni al presente insostituibili, che devono essere ulteriormente potenziate con l'impegno solidale e responsabile di tutte le diocesi della Regione, a costo anche di notevoli sacrifici.

E' fuori dubbio che la partecipazione di tutte le diocesi alla vita dei Seminari Regionali favorirà largamente la scelta degli elementi più idonei e qualificati, e consentirà, altresì, di aumentare opportunamente il numero degli insegnanti al fine di soddisfare le necessità dei 'gruppi di lavoro'.

6) Qualora un Seminario si mostrasse impari ad assolvere i particolari compiti cui oggi è chiamato, – sia per l'impossibilità di avere una comunità di alunni, sufficientemente numerosa, in grado di realizzarsi pienamente, sia per il numero insufficiente dei Professori o per la loro non completa disponibilità, sia, infine, per la inadeguatezza dei sussidi didattico-scientifici –, non resterebbe che chiederne tempestivamente la chiusura.

Vorremmo, pertanto, pensare che nessuno si assumerà la retro, condurrebbe inevitabilmente alla estinzione di centri di formazione ecclesiastica i quali hanno reso un segnalato servizio alla Chiesa.

7) Ci sia consentito, però, di manifestare, a questo punto, le nostre preoccupazioni per la tendenza di alcune diocesi di ritirare gli alunni dal Seminario Regionale, per trattenerli nel proprio Seminario o per inviarli in un Seminario viciniore, oppure presso centri di studi ecclesiastici a livello universitario.

E' evidente che un tale modo di agire crea, oltre a tutto, incertezza e disagio per il regolare svolgimento della vita del Seminario Regionale, specialmente quando occorra prendere decisioni particolarmente impegnative.

II. - Non sarà superfluo qui ricordare quanto prescrive il can. 1354 § 3, C. I. C., sull'obbligo dei Vescovi di inviare i propri alunni nel Seminario Regionale, eretto dalla Santa Sede, e riferire, in pari tempo, il pensiero del Presidente della Conferenza Episcopale Italiana sulla importanza e la necessità dei Seminari Regionali.

1) Se non è possibile avere un proprio Seminario, o se la "conveniens institutio" non è realizzabile in maniera "conveniente", il canone sopra citato lascia libertà ai Vescovi interessati di inviare gli alunni in qualche Seminario viciniore, ma non lascia loro identica libertà quando esista un Seminario "auctoritate apostolica constitutum". In tal caso, i Vescovi impossibilitati di realizzare la "conveniens institutio' non hanno altra scelta.

C'è, inoltre, da osservare che qualsiasi decisione relativa al ritiro dei propri alunni dal Seminario Regionale – qualora si ravvisino le condizioni necessarie per avere un Seminario "convenientemente organizzato"– deve essere presa sempre nell'ambito della Conferenza Episcopale Regionale, e dopo avere assicurato che non ne verrebbe pregiudizio al Seminario Regionale stesso. Questa Sacra Congregazione, allora, non avrebbe difficoltà a dare la sua approvazione.

2) Siamo certi che per tutti costituirà ulteriore motivo di riflessione quanto lo stesso Presidente della Conferenza Episcopale Italiana, il Card. Giovanni Urbani, di v. m., dichiarava a proposito dei Seminari Regionali, nella relazione alla sessione inaugurale della IV Assemblea Generale, del 14 aprile 1969: "E' infatti ben noto – affermava il Cardinale – che allo stato attuale delle dioecesi, gran parte della nostra penisola trova nei Seminari Regionali la sola possibilità di vedere organizzata in modo efficiente la preparazione dei giovani aspiranti al Sacerdozio". (C. E. I., *Atti della IV Assemblea Generale*, Roma, 14-19 apr. 1969, p. 75).

3) Come la Signoria Vostra Rev.ma sa, questa Sacra Congregazione è andata incontro, in passato, a quei Vescovi che chiedevano, per varie ragioni, di poter avere in diocesi il Seminario Maggiore distinto dal Seminario Regionale.

Ma le mutate situazioni, alle quali abbiamo fatto riferimento, aprono un discorso nuovo e diverso: quanto ieri poteva essere una comprensibile eccezione o un legittimo privilegio, oggi può risultare privo di fondamento e persino controproducente.

III. - La Signoria Vostra Rev.ma ci consentirà, infine, di rammentare quanto scriveva questa Sacra Congregazione nel documento "Criteri e suggerimenti pratici per il passaggio dei Seminari Regionali Italiani dalla Santa Sede alle Conferenze Episcopali Regionali", N. 1, 2, inviato, con Lettera circolare del 28 maggio 1968 (Prot. N. 472/66/68), agli Ecc.mi Arcivescovi Presidenti delle Commissioni Vescovili per i Seminari Regionali e, per conoscenza, ai Vescovi cointeressati e ai Rev.mi Rettori:

"(viene fissato) l'impegno di ogni singola Conferenza Episcopale di considerare il Regionale come il proprio Seminario Maggiore con obbligo da parte dei Vescovi cointeressati di inviare ad esso i propri alunni e di provvedere il Personale dirigente e insegnante". E al N. IV si stabiliva: "Nella Regione dove esiste un Seminario Regionale Maggiore non deve sussistere alcun altro Seminario Maggiore Diocesano".

Nella introduzione del medesimo documento si precisava, inoltre, "che questo trasferimento non deve mettere in causa l'esistenza stessa dei Seminari Regionali sia per il fatto che si rendono sempre più necessari centri di studi ecclesiastici altamente qualificati, sia perché questa è la espressa volontà del Santo Padre".

Lo studio e la soluzione di un problema così urgente e fondamentale per la vita stessa della Chiesa, qual è quello della preparazione dei suoi futuri ministri, potrà offrire un'occasione propizia perché cotesta Conferenza Episcopale Regionale si dimostri veramente "come uno strumento idoneo a che l'opera dei Vescovi superi i limiti del proprio gregge e del proprio territorio per il bene anche di altre Chiese e della Chiesa universale, in unione con il Capo del Collegio Episcopale". (C. E. I., *Atti della IV Assemblea Generale*, Roma 14-19 apr. 1969, p.28 s.).

IV. - Per tutti i motivi sopra esposti, reputiamo nostro dovere rivolgerci alla Signoria Vostra Rev.ma perché voglia attentamente esaminare, in Domino, nell'ambito di cotesta Conferenza Episcopale Regionale, i problemi riguardanti la formazione degli alunni dei corsi filosofici e teologici, appartenenti a cotesta Regione conciliare, in vista di una deliberazione comune, che definisca chiaramente i doveri e le responsabilità di tutti e singoli i Membri della medesima Conferenza nei confronti del Seminario Regionale.

Nel valutare i vari aspetti delle questioni concernenti la vita e il funzionamento del pio Istituto non si mancherà, inoltre, di tener presente anche l'aspetto finanziario, che per altro risulterebbe assai gravoso, se dovesse essere affrontato e risolto soltanto coll'impegno di poche diocesi.

* Ad Archiepiscopos et Episcopos Regionum Conciliarium Italiae: Enchiridion clericorum, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1399- 1401.

4134

1970 SEP 22.- SC pro SACRAMENTIS, RESP. PART.*

Potestas dispensandi super matrimonio rato et non consummato pertinet ad personam Romani Pontificis

Roma, 22 settembre 1970

"... E' ben noto ... come la concessione della dispensa del matrimonio rato e non consumato è legata all'esercizio personale dell'Augusto Pontefice".

* Prot. N. 1459/70, iuxta summarium traditum ab A. ABATE, Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica, Roma-Brescia 1979, p. 191. Adn. A. ABATE, op. cit. p. 189-195.

4135

1970 OCT 7.- SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Rationes exprimuntur quibus Romanus Pontifex non intendit facultatem concedere ut ipsi Ordinarii locorum solvere valeant matrimonia rata in favorem fidei

Roma, 7 ottobre 1970

Eccellenza Reverendissima, In data 10 agosto 1970 tramite codesta S. Congregazione veniva trasmessa a questo Sacro Dicastero la richiesta dell'Ecc.mo Presidente della Conferenza Episcopale Coreana con la quale domandava "ut ipsi Ordinarii solvere valeant matrimonia rata in favorem fidei".

In merito mi reco a premura di significare a Vostra Eccellenza che questa S. Congregazione non può rispondere affermativamente alla richiesta sia perché il Santo Padre intende tuttora riservare a Sè questa facoltà, e sia per già lamentati abusi di tale facoltà avvenuti presso alcune Curie diocesane.

D'altra parte assicuro Vostra Eccellenza che i casi di scioglimento di matrimonio provenienti da territori missionari – qualora gli esposti contengano l'indicazione completa delle condizioni richieste – vengono risolti in un periodo di tempo non superiore ai due mesi.

Voglia, pertanto, comunicare quanto sopra all'Eccellentissimo Presidente della Conferenza Coreana ed eventualmente, se Vostra Eccellenza lo riterrà opportuno, anche ad altri Eccellentissimi Presidenti di Conferenze Episcopali dipendenti da codesto Sacro Dicastero.

Colgo l'occasione per confermarmi con sensi di distinta stima di Vostra Eccellenza Rev.ma dev.mo. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*.

* Secretario S. C. pro Gentium evangelizatione, Prot. N. 6213/70m. Adn. A. ABATE, Il matrimonio nell'atuale legislazione canonica, Roma-Brescia 1979, p. 189-195.

4136

1970 NOV 7.- SC pro EPISCOPIS, NOTIFICATIO. PART.*

De titulo tribuendo Episcopis officio renuntiantibus

Roma, 7 novembre 1970

Eccellenza Reverendissima, Mi pregio significare all'Eccellenza Vostra Reverendissima che nell'Udienza del 31 ottobre scorso il Santo Padre, presa conoscenza delle conclusioni della Congregazione plenaria di questo Sacro Dicastero, svoltasi nei giorni 22-23 del mese anzidetto, si è degnato disporre che i Ve-

http://www.obrascatolicas.com

scovi diocesani dimissionari di rito latino non vengano più trasferiti ad una Chiesa Titolare, continuando invece ad appellarsi dalla Sede cui hanno rinunciato (con la quale conservano ancora un certo vincolo di spirituale affetto), premettendovi l'espressione "olim, quondam" (*già, ancien, former, alt, retirado, antiguo*, o altre equivalenti).

Vostra Eccellenza abbia la bontà di portare a conoscenza di codesta Conferenza Episcopale tale augusta disposizione che, com'è ovvio, abroga la vigente prescrizione di questo Sacro Dicastero, comunicata a codesta Rappresentanza Pontificia con lettera del 15 dicembre 1966, prot. n. 908/66.

Per quanto concerne i Vescovi rinunciatari già trasferiti ad una Sede Titolare, sono a pregare l'Eccellenza Vostra di voler chiedere loro se intendono conservare il Titolo ricevuto o se preferiscono attenersi alle nuove direttive, lasciando così libera la Chiesa Titolare che tornerà vacante, a disposizione della Sede Apostolica.

Vostra Eccellenza, infine, voglia dare assicurazione a tutti i Presuli che l'Annuario Pontificio continuerà a riportare il nome e i dati dei Vescovi diocesani dimissionari sotto il nome della loro ultima Sede (cf. *Annuario Pontificio per il 1970*, p. 416, alla voce "Strasburg").

Nell'attesa di cortese riscontro, con sensi di distinto ossequio mi professo di Vostra Eccellenza Reverendissima aff.mo come fratello – Carlo Card. CONFALONIERI, *Prefetto*.

* Omnibus Legatis Pontificiis, Prot. N. 335/67: Communicationes 10 (1978) 18.

4137

1970 NOV 21. - SC pro INSTIT. CATH., LITT. CIRC. PART.*

Normae circa inscriptionem alumnorum ecclesiasticorum in Athenaeis Romanis sub nonnullis appositis condicionibus iterum sanciuntur

Roma, 21 novembre 1970

Ci permettiamo ... Come Ella sa, le vigenti disposizioni relative alla iscrizione degli studenti ecclesiastici del clero secolare (*seminaristi* o *sacerdoti*) agli Atenei Ecclesiastici dell'Urbe richiedono che gli stessi dimorino nei pii Istituti loro destinati (cfr. Circolare della S. C. dei Seminari e delle Università degli Studi, in data 15 luglio 1964, Prot. N. 695/52/20, A), il cui elenco tassativo appare ogni anno nell'Annuario Pontificio, nel capitolo "Istituti Ecclesiastici di Educazione e di Istruzione", alle due voci: "Seminari e Collegi per candidati al sacerdozio" e "Collegi e Convitti per alunni sacerdoti".

a) Per i *sacerdoti secolari* – residenti entro la diocesi di Roma – è prevista, a determinate condizioni, la dispensa di "Extracollegialità", che viene concessa, d'intesa con questo Sacro Dicastero, direttamente dal Vicariato dell'Urbe, dietro presentazione della domanda dell'Ordinario diocesano dell'interessato (cfr. Circolare citata, B).

b) I *sacerdoti secolari* – dimoranti fuori della diocesi di Roma, purché entro la tassativa distanza di Km. 50 – possono essere iscritti in qualità di alunni "extra Collegia", dietro presentazione del nulla osta del proprio Ordinario diocesano, dal quale risulti chiaramente la loro incardinazione diocesana e il luogo della loro dimora abituale durante il periodo degli studi, con rispettiva distanza da Roma (cfr. Circolare citata, C).

c) Per gli *studenti seminaristi*, invece – oggetto particolare della presente Circolare – questa Sacra Congregazione non concede eccezioni dalla suddetta norma, se non in casi particolarissimi e per motivi gravi. Tutti i seminaristi, infatti, hanno il preciso obbligo di risiedere in Seminari o in Collegi per poter ricevere la dovuta formazione sacerdotale (cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, IV, 20, p. 29, ed. it., Roma 1970).

L'osservanza delle disposizioni sopra indicate è da considerarsi, pertanto, condizione indispensabile per la validità dell'iscrizione ai Pontifici Atenei Romani.

La presentazione degli studenti seminaristi all'Ateneo deve essere fatta, come di consueto, per iscritto, dal Rettore del respettivo Seminario o Collegio di residenza.

Poiché da più parti sono giunte a questo Sacro Dicastero segnalazioni o lamentele di irregolarità che si verificherebbero circa l'adempimento dell'obbligo della residenza da parte di studenti seminaristi, siamo a pregare la Signoria Vostra perché voglia cortesemente disporre che la Segreteria di cotesto Ateneo controlli, con cura, la relativa posizione disciplinare di tali scritti.

Coloro che non risultassero in regola non potranno in nessun modo essere considerati, a qualsiasi effetto, alunni dell'Ateneo.

Le saremo, pertanto, assai grati, se avrà la bontà di significarci, quanto prima, i nominativi – con l'indicazione della diocesi di provenienza – di quanti si trovassero in posizione irregolare.

d) Quanto sopra detto non pregiudica la prassi finora seguita per l'iscrizione degli studenti *laici non seminaristi*, la cui presentazione spetta all'Autorità ecclesiastica competente (Const. Ap. *Deus scientiarum Dominus*, art. 24).

* Ad Rectores et Praesides Athenaeorum ecclesiasticorum Urbis Romae, iuxta textum oblatum apud: Enchiridion clericorum, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, p. 1416-1417.

4138

1970 NOV 28.-SIGNATURA AP., SENTENTIA. PART.*

Nullitas matrimonii inter orthodoxos declaratur ex defectu formae seu ritus sacri in eius celebratione

FACTI SPECIES – Domina E. P., nata in urbe G. (Romania) ex parentibus orthodoxis ritus byzantini romeni, die 30 dec. 1961 matrimonio iungebatur cum domino C. D., pariter orthodoxo ritus byzantini romeni, coram magistratu civili.

Mulier obtento divortio et cupiens matrimonium canonicum inire cum Ae. C., catholico ritus byzantini romeni, qui suo tempore civile dumtaxat matrimonium contraxerat, e quo postea divortium obtinuit, petit ut declaretur nullitas sui matrimonii cum domino C. D., iuxta denuntiationem Supremo huic Tribunali, die 1 sept. 1969. exhibitam.

Interim mulier iuxta ritum orthodoxum Romae inivit matrimonium et in Americam migravit una cum Ae. C.; eius tamen domicilium ignoratur, neque domicilium viri conventi notum est.

Constituto igitur Patrono ex officio, eoque citato una cum Defensore vinculi et Promotore iustitiae deputato, viro autem convento per edictum (cfr. "L'Osservatore Romano" diei 24 martii 1970), die 15 aprilis 1970 concordatum est dubium: *An constet de nullitate matrimonii ob defectum formae seu ritus sacri, in casu*".

In Audientia, die 29 octobris 1970 Cardinali Praefecto concessa, Summus Pontifex causam decidendam Plenariae Signaturae commisit.

IN IURE – Solutio quaestionis pendet a necessitate ritus sacri, seu benedictionis sacerdotalis, ad validitatem matrimonii pro orthodoxos.

I - Usque ad saeculum X Ecclesia byzantina non imposuit ritum sacrum ad matrimonii validitatem. Uti in iure romano, ita etiam in iure canonico matrimonium solo consensu, sufficienter manifestato, valide celebratur. De facto Sancti Patres et Liber Syro-Romanus dicunt quod matrimonium legitimum inter christianos contrahitur secundum mores et secundum legem naturalem et civilem; loquuntur quidem de ritu sacro, de benedictione, de coronis, de iniunctione manuum etc., sed non dicunt haec omnia necessaria esse, saltem uti conditionem sine qua non, ad matrimonii validitatem.

Etiam orationes quae leguntur in libris liturgicis occasione celebrationis nuptiarum, quaeque probabilius ad saec. IV ascendunt, non demonstrant necessitatem benedictionis ad validitatem matrimonii (cfr. Ae. Herman, *De benedictione nuptiali quid statuerit ius byzantinum sive ecclesiasitcum sive civile*, in "Orientalia Christiana Periodica" 4, 1938, 190-196; 225-226; P. Tocanel, *De Novellae 89 Leonis Philosophi canonizatione*, in "Apollinaris" XLII, 1969, pag. 21 ss.; ubi citantur: Gregorius Nissenus, *Ep 171, 193 et 231*, Migne PG 37, col. 315-316, 373; Basilius Magnus, *Homil. VI in Hexamer.*, 5, PG 29, col. 160; Ioannes Chrysostomus, *In Ep. ad Ephesios, c. V, Homil. XX*, n. 7, PG 62, col. 145; Idem, *In Ep. ad Coloss. c. IV, Homil. XII*, PG 62, col. 386; Idem, *In Ep. I ad Timoth. c. II, Homil. IX*, n. 2, PG 62 col. 546; Idem, *In cap. XXIX Genes. Homil. LVI*, n. 2, PG 54, c. 487-488; Athenagoras, *Legatio pro christianis*, 33, PG 6 col. 966).

Opinio nihilominus pedetentim invaluit apud christianos se nonnisi per benedictionem et coronationem licite matrimonium inire posse.

Imo Ecclesia ipsa benedictionem requiri iussit et omnibus christianis interdixit ne, benedictione et precibus praetermissis vel contra consuetudinem neglectis, coniugale inirent foedus (*Collectanea S. C. de Propaganda Fide*, I, Romae 1907, n. 1154, p. 621).

Nicolaus I, in responsis ad consultationes Bulgarorum, agnoscit celebrationem matrimonii absque sacerdotis benedictione grave apud graecos constituere peccatum (*Codificazione canonica orientale*, Serie III, vol. I, pp. 662-663, ad III).

Praeterea ad probandum quod ritus sacer nondum erat necessarius ad matrimonium valide contrahendum, certum habemus factum: benedictio et coronatio concedebantur solummodo primo contrahentibus, non autem iis qui, primo matrimonio legitime soluto, ad alias convolabant nuptias (Theodorus Studita, *Ep. 50*, PG 99, col. 1093).

Qui christianus mos celebrandi nuptias influxum quoque exercuit in ius romeno-byzantinum.

Hoc clare demonstrat tertia iuris byzantini collectio, cuius titulus *Epanagoge Legis* a. 885, quae exigit ut consensus nuptialis manifestetur aut per benedictionem et incoronationem aut per instrumenta dotalia (cfr. Ae. Herman, *art. cit.* pp. 209-210).

II - Cum certo non constaret de libertate eligendi alterutram formam, nec de natura necessitatis utriusque formae, Leo IV, cognominatus Philosophus, Novella 89 circa a. 895 promulgata, unam praescripsit formam matrimonii ineundi inter christianos liberos, et quidem canonicam: "Quemadmodum adhibitis sacris precibus adoptionem perfici praecipimus, sic sane etiam sacrae benedictionis testimonio matrimonia confirmari iubemus; adeo ut, si quis citra hanc matrimonia ineant, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos in vitae illa consuetudine matrimonii iure potiri velimus" (cfr. P. Tocanel, *art. cit.* p. 26).

Hic duo sanciuntur: primum, si matrimonium absque bendictione celebratur, non potest esse sermo de matrimonio valido, quia matrimonium non exsistit; secundum, licet contrahentes simul vivant, eorum cohabitatio non sortitur effectus civiles, qui conceduntur solummodo illis qui servant formam canonicam.

Quibus praemissis quaeritur: utrum Novella 89 Leonis Philosophi acceptata seu canonizata fuerit ab Ecclesia Constantinopolitana statim vel saltem ante definitivam separationem ab Ecclesia Romana a. 1054, ita ut interventus sacerdotis adsistentis ac benedicentis etiam in foro ecclesiastico uti conditio sine qua non ad matrimonii validitatem praescripta fuerit. Scriptores in duas abierunt sententias: nonnulli negarunt Ecclesiam Constantinopolitanam acceptasse Novellam Leonis, alii vero affirmarunt Novellam Leonis Philosophi statim receptam seu in foro ecclesiastico applicatam fuisse.

Sententia affirmativa, ad quam accedimus, tenet ritum sacrum inde a saec. X ad matrimonii validitatem etiam in foro ecclesiastico necessarium fuisse. Ut vitentur repetitiones, simul exponuntur argumenta huius sententiae et argumenta refutantur sententiae negativae.

a) Graviter erraret qui relationes inter potestatem imperialem et potestatem ecclesiasitcam illius temporis, iuxta criteria nunc vigentia aestimaret: arcta enim erat coniunctio inter utramque potestatem in imperio byzantino, et in materia ecclesiastica mere disciplinari potius canonizatio, non iam uti illegitima impositio legis civilis considerari debet. Ceterum etiam in Occidente Ecclesia "lege romana" vivere dicebatur, et multa impedimenta matrimonialia et instituta ex iure civili in ius canonicum recepta sunt vel consuetudine vel lege ecclesiastica (cfr. Ae. Herman, *art. cit.*, p.232).

Nullum exstat praescriptum Sedem Apostolicam sibi tunc reservasse facultatem unice statuendi formam ad matrimonium valide celebrandum, Ecclesias vero particulares carere iure condendi huiusmodi leges (vel tribuendi determinatae consuetudini vim legis, tacito saltem consensu), nisi Apostolica Sedes aliter explicite statuerit.

b) Praescriptum Novellae 89 paratum fuerat usu fidelium, qui per eam obtinuit vim legis, ita ut in utroque foro eadem forma exclusive valeret. Propterea mirum non est quod Ecclesia Constantinopolitana acceperit et applicaverit Novellam 89, seu praescripserit benedictionem sacerdotis ad matrimonium valide contrahendum.

Collectio iurisprudentiae byzantinae, idest *Peira*, circa medium saec. XI ante schisma confecta, clare dicit benedictionem necessariam esse ad matrimonium valide contrahendum (cfr. Ae. Herman, *art. cit.*, pp. 215-217). Idem testatur Michael Attaleiates, circa saec. XI (cfr. Ae. Herman, *art. cit.*, p. 213).

Praeterea, tum *Ecloga lib. I-X Basilicorum*, primo medio saec. XII composita. tum *Scholium ad Harmenopuli* manuale relatum, expresse affirmant quod ante Novellam 89 consensus contrahentium nuptias faciebat: "hodie autem in nudo consensu nuptiae non consistunt, sed nisi et benedictio sacerdotalis accesserit, neque coniugium contrahitur, neque contrahentes a se invicem separari prohibentur. Et hoc sanxit per novellam inter principes celeberrimus imperator Leo Philosophus ...; et subsecuta benedictione, etsi nuptiae non procedant, et commixtio eorum qui consenserunt, matrimonium esse videtur, contractusque est indissolubilis" (cfr. Ae. Herman, *art. cit.*, pp. 217-224, 226).

c) Quoad obiectionem desumptam ex necessitate benedictionis pro validitate primarum nuptiarum, non autem sequentium, respondendum est, post Novellam 89 Leonis Philosophi, paulatim etiam pro nuptiis subsequentibus benedictionem, non autem coronationem introductam fuisse, tamquam necessariam ad validitatem (cfr. e. gr. Ae. Herman, *art. cit.*, p. 230). Ceterum in nostro casu agitur de primo coniugio.

d) Consuetudo confirmat sententiam affirmativam: Persuasio de benedictionis necessitate ad matrimonii validitatem, inde a saeculo sexto, uti vidimus, efformatur in Ecclesia byzantina et sancitur a Leone IV uti unica pro utroque foro. Dato ergo, sed non concesso, quod haec consuetudo orta sit post Novellae 89 promulgationem, optime poterat praescribi et approbari ab auctoritate ecclesiastica ante separationem Orientis ab Occidente. Ait A. Coussa: "Cum consuetudo vim obtineat legislatoris competentis consensu (c. 25 CIC), cumque ... hierarchiam Ecclesiae Orientalis retinuisse potestatem leges dandi de impedimentis quoque ad matrimonium, consequens est ut consuetudo etiam eiusdem hierarchiae consensu, quod attinet ad impedimenta quae ab ipsa induci poterant, obtinere possit" (A. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, Romae 1950, vol. III, n. 54, p. 50).

Congregatio de Propagnada Fide et Commissio Orientalis Concilii Vaticani I ideo negaverunt consuetudinem vim iuris obtinuisse, quia ex relationibus eisdem exhibitis clare non constabat de requisitis, ut usus vim legis obtinere posset. Sed recentiora studia historico-iuridica omnes removent difficultates. Tempore separationis haec consuetudo: 1) iam inveterata erat seu radicata in animis fidelium; etenim ab anno promulgationis Novellae (a. 895) ad annum schismatis (a. 1054) elapsi sunt fere 160 anni; 2) determinatum habebat obiectum, id est necessitatem benedictionis sacerdotalis ad matrimonii validitatem; aliae orationes et Sacra Communio praescribuntur ut elementa accessoria; 3) non fundabatur in ignorantia vel errore, sed in natura sacramenti matrimonii; errores posteriores theo-

http://www.obrascatolicas.com

logorum non poterant sanum huius consuetudinis conceptum corrumpere; 4) erat communis saltem in Ecclesia Constantinopolitana et in quibusdam aliis Ecclesiis particularibus; 5) etsi Sedi Apostolicae ignota, poterat approbari ab Hierarchia orientali, ut diximus (Ceterum Congr. de Propaganda Fide normam practicam tantum dedit; non solvit quaestionem theoreticam, non promulgavit legem, ideoque statum iuris intactum reliquit).

e) Accedit etiam praxis et legislatio contemporanea Ecclesiarum Orientalium, sive seiunctarum sive catholicarum, quae fundatur in antiqua praxi, consuetudine et doctrina, licet nonnulli perperam invocent errores theologorum graeco-russorum, qui docent sacerdotem esse ministrum matrimonii.

f) Congruenter cum hac consuetudine, Litterae Apostolicae *Crebrae allatae* can. 85, expresse exigunt ritum sacrum ad valide contrahendum: "Ea tantum matrimonia valida sunt quae contrahuntur ritu sacro ... Sacer censetur ritus ... ipso interventu sacerdotis adsistentis ac benedicentis"; immo sufficit simplex benedictio, absque certo ritu liturgico.

Ceterum pacificum est "ad dissidentes quod attinet, adhuc vigere leges ante schisma anni 1054 latas. nisi aliter Sancta Sedes disposuerit" (A. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, t. I, Romae 1948, p. 20, n. 16).

Etenim, uti adnovit A. Coussa (*De canone LXXII Trullanae Synodi*, in "Apollinaris" 32, 1959, p. 179), societas schismatica nequit valide post schisma mutare legem ante schisma vigentem, dum aliunde schisma nullum liberat subditum ab Ecclesiae legibus, nisi aliud expresse caveatur (cfr. SRR Dec., coram Lefebvre, diei 13 ianuarii 1968).

Ergo, cum de facto Orthodoxi etiam post schisma formam hanc celebrationis matrimonii immutatam servaverint usque in praesentem diem, conclusio patet ea tantum haberi valida matrimonia apud orientales orthodoxos, quae celebrantur *ritu sacro*.

Difficultas x erronea opinione desumpta, benedictionem nempe a byzantinis necessariam habitam esse, quia putaban' ministrum sacramenti matrimonii esse sacerdotem, historico ac doctrinali fundamento omnino caret (cfr. Ae. Herman, *art. cit.*, pp. 232-233).

III - Quia matrimonium, de quo in casu, contractum est a. 1961, videndum est utrum haec disciplina, qua reguntur Orthodoxi, mutata sit Motu Proprio *Crebrae allatae* diei 22 februarii 1949.

Legimus in citato Motu Proprio: "*Ea tantum matrimonia valida sunt* quae contrahuntur *ritu sacro coram parocho*, vel loci Hierarcha, vel sacerdote cui ab alterutro facta sit facultas matrimonio adsistendi, et *duobus saltem testibus*, secundum tamen praescripta canonum qui sequuntur, et salvis exceptionibus de quibus in canonibus 89, 90. - Sacer censetur ritus, ad effectum de quo in par. 1, *ipso interventu sacerdotis adsistentis et benedicentis*" (can. 85, §§ 1-2).

In can. 90 statuitur: "Ad statutam superius formam servandam tenentur:

1° *Omnes in catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi*, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint, quoties inter se matrimonium ineunt:

2° Iidem, de quibus in n. 1, si cum acatholicis, sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus, matrimonium contrahant (§ 1). Firmo autem praescripto § 1 n. 1, *acatholici baptizati, si inter se vel cum acatholicis non baptizatis contrahant*, nullibi tenentur *ad catholicam matrimonii formam servandam*" (§ 2).

Hae Litterae Apostolicae vigorem habuerunt a die secundo maii eiusdem anni 1949.

Iuxta interpretationem authenticam § 2 praefati can. 90, die 8 martii 1962 datam a Pontificia Commissione CICO, nomine "*acatholici baptizati*" in casu intelliguntur dumtaxat "*schismatici orientales*".

Quoad haec praemittimus adhuc controverti utrum orientales dissidentes seu orthodoxi obligentur et ipsi praefatis Litteris Apostolicis *Crebrae allatae*.

Affirmant nonnulli (v. g. Ae. Herman, *Adnotationes ad Motu Proprio "Crebrae allatae"*, in "Periodica", 1949, pp.93-125; Idem, *Quibus legibus subiciuntur dissidentes rituum orientalium*, in " Diritto ecclesiastico", 1951, pp. 1043-1058; A. Coussa, *Animadversiones in can. LXXII Trullanae Synodi*, in "Apollinaris", 1959, pp. 179-180; Daniel Faltin, OFM Conv., *De legibus quibus baptizati acatholici ritui orientali adscripti tenentur*, in "Apollinaris", 1962, pp. 238-249; *alii tamen negant* v. g. P. M. Shannon, *The diriment impediment of mixed religion*, in "The Jurist", 1963, pp. 350-351, et praesertim P. Clemens Pujol s. j., *Orientales ab Ecclesia Catholica seiuncti tenenturne novo iure canonico a Pio XII promulgato?*, in "Orientalia Christiana Periodica", 33, 1966, fasc. I, pp. 78-100).

Clemens Pujol affirmat: "Hucusque conati sumus utriusque sententiae argumenta perpendere. Argumenta vero pro sententia quae tenet novum ius orientale a Pio XII promulgatum etiam Orientales dissidentes obligare, nobis videntur vi revera probativa carere; dum sententia quae sustinet obligatorietatem huius novi iuris per se ad solos catholicos Orientales restringi, nostro iudicio non solum ut probabilior, sed ut sola vera est retinenda. Quod si scopum, quem nobis praestituimus, hanc, scilicet, alteram sententiam probandi, assecuti non simus, aut argumenta a nobis allata non omnibus plene satisfecerint, admitti saltem debet, huiusmodi argumenta tanti esse ponderis, ut vim harum legum seu illam extensionem novi iuris ad Orientales separatos dubiam dubio iuris revera faciant. Ideoque ista extensio urgeri nequit, et consequenter, hoc dubio manente, Orientales non catholici novo iure canonico obligari non possunt" (cfr. *art. cit.*).

Apertis verbis in § 2, can. 90 M. P. *Crebrae allatae* collato cum responsione authentica Pont. Commissionis Codicis iuris canonici orientalis diei 8 martii 1962, approbata a Summo Pontifice die 2 aprilis 1962, statuitur acatholicos baptizatos, si inter se vel cum acatholicis non baptizatis contrahant, *nullibi teneri* ad catholicam matrimonii formam servandam. Attamen, verbis legis attente perpensis, tuto affirmari potest mentem Ecclesiae fuisse et esse Orientales dissidentes exemptos *voluisse a catholica forma* servanda in matrimonii celebratione (id est parocho, duobus testibus etc. ad normam can. 85 ss.), minime vero *a quavis seu omni forma*.

Concilium Oecumenicum Vaticanum II in Decreto de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, promulgato die 21 novembris 1964, in n. 16 ait: "Praeterea a primis iam temporibus Ecclesiae Orientis disciplinas proprias a Sanctis Patribus atque Synodis etiam Oecumenicis, sancitas sequebantur. Cum autem unitati Ecclesiae minime obstet, immo decorem eius augeat et ad missionem eius implendam non parum conferat quaedam morum consuetudinumque diversitas, uti supra memoratur, *Sacra Synodus, ad omne dubium tollendum, declarat Ecclesias Orientis*, memores necessariae unitatis totius Ecclesiae, *facultatem habere se secundum proprias disciplinas regendi*, utpote indoli suorum fidelium magis congruas atque bono animorum consulendo aptiores. Perfecta huius *traditionalis principii observantia, non semper quidem servata*, ad ea pertinet quae ad unionem restaurandam tamquam praevia condicio omnino requiruntur".

Hisce addenda est quoque consideratio quod in Decreto Concilii Vaticani II *Orientalium Ecclesiarum*, promulgato eodem die 21 novembris 1964, "ad praecaven-

da matrimonia invalida, quando catholici orientales cum acatholicis orientalibus baptizatis matrimonium ineunt, et ad consulendum nuptiarum firmitati et sanctitati nec non domesticae paci, Sancta Synodus statuit formam canonicam celebrationis pro his matrimoniis obligare tantum ad liceitatem; *ad validitatem sufficere praesentiam ministri sacri, servatis aliis de iure servandis*" (n. 18). Quod Decreto diei 22 februarii 1967 S. C. pro Ecclesiis Orientalibus, extensum est etiam ad catholicos ritus latini quoties matrimonium contrahunt cum christianis orientalibus non catholicis (cfr. AAS, vol. LIX, 1961, p. 166).

Implicite proinde agnoscitur ab Ecclesia Catholica quod firmum semper orientales dissidentes habuerunt et habent, nempe ea tantum matrimonia esse valida quae contrahuntur coram ministro sacro, seu *ritu sacro*. Secus enim dispositio can. 85, par. 1, n. Litterarum Apostolicarum *Crebrae allatae* numquam fuisset derogata, itemque can. 1099 § 1, nn. 2 et 3 CIC, quibus forma validae celebrationis matrimonii statuebatur respective pro catholicis latinis et orientalibus.

Recolendum est tandem neque iuris praecedentis correctionem neque praesertim novam legem irritantem praesumi, ita ut in dubio concludendum esset orientales dissidentes, neque post Motu Proprio *Crebrae allatae*, ad catholicam formam matrimonii teneri.

IN FACTO – Cum domina E. P., orthodoxa, matrimonium iniverit cum domino D. C., orthodoxo, ritu dumtaxat civili, absque ullo ritu sacro, eiusmodi matrimonium ut invalide initum declarandum est.

A fortiori autem declarandum est nullum matrimonium quod Ae. C., catholicus ritus byzantini, inivit et ipse nonnisi ritu civili, antequam cum domina E. nuptias celebraret. Interim domina E. P. novum celebravit matrimonium – ritu quidem orthodoxo – cum Ae. C.; at novae istae nuptiae etsi illicite ex parte domini Ae. C., validae tamen dicendae sunt.

DECISIO – His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus, proposito dubio respondentes: "*Affirmative*, seu *constare de nullitate matrimonii ob defectum formae seu ritus sacri*, in casu".

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 28 novembris 1970. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens*. (*Sequuntur ceterae subsignationes Cardinalium*).

* Apoll 48 (1975) 19-28.

4139

1971 IUL 13.-SC PRO DOCTRINA FIDEI, RESP. PART*

Negatur facultas dispensandi a forma canonica in matrimoniis mixtis celebrandis contra normas a Conferentia Episcopali pro territorio proprio legitime statutas

Roma, 13 Luglio 1971

Signor Cardinale, E' regolarmente pervenuta la lettera del 21 marzo 1971 con la quale l'Eminenza Vostra Reverendissima chiedeva a questo S. Dicastero la facoltà di dispensare dalla forma canonica nella celebrazione dei matrimoni misti secondo i criteri indicati dal n. 9 del Motu proprio *Matrimonia mixta* senza la limitazione apposta dalla Conferenza Episcopale Italiana (C. E. I.) riguardo alla forma esclusivamente civile.

Questa S. Congregazione, dopo aver sentito la C. E. I., pur non sottovalutando le difficoltà manifestate dall'Eminenza Vostra, ritiene importante di non creare in Italia una doppia prassi, con l'effetto che i matrimoni in questione sarebbero validi in alcune diocesi e invalidi, se conclusi in altre dioecesi italiane.

E' vero che una simile facoltà è stata già concessa all'Eccellentissimo Amministratore Apostolico di Pinerolo per le specialissime circostanze di quella piccola diocesi, ma non si ritiene opportuno, per motivi suesposti, estenderla a Torino.

Nella certezza che l'Eminenza Vostra saprà valutare giustamente le preoccupazioni pastorali di questa decisione, colgo l'occasione per confermarmi con sensi di venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo – Francesco Card. SEPER, *Prefetto*.

* Cardinali Archiepiscopo Augustae Taurinorum, Prot. N. 2770/70: e foliis eiusdem Sacrae Congregationis.

4140

1971 AUG 20.-SECRETARIA STATUS, RESCR. PART.*

Secretaria Generalis Synodi Episcoporum instituitur, et "Ordo Synodi Episcoporum celebrandae", die 24 iunii 1969 recognitus additamentis immutatur

I - RESCRIPTUM EX AUDIENTIA

Secretariae generalis Synodi Episcoporum excipiens sententiam et votum, expedire nempe ut *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus*, die 24 iunii 1969 publici iuris factus (A.A.S. 61 [1969], pp. 525-539) [LE n. 3762], nonnullis commutationibus et additamentis perficeretur, Summus Pontifex ea adprobavit atque edi iussit.

Una cum ceteris partibus eiusdem *Ordinis*, Summus Pontifex mandavit ut novi articuli, qui sequuntur, ab omnibus quorum interest, religiose serventur.

Datum ex Arce Gandulfi, prope Romam, die vigesima mensis augusti, anno Domini 1971. - J. Card. VILLOT, *a publicis Ecclesiae negotiis*.

II – VARIATIONES "ORDINIS SYNODI EPISCOPORUM"

Caput IV. Art. 6 (*De sodalibus eligendis*) [LE vol. IV col. 5581].

... ...

§ 4. Conferentiae episcopales et Unio Superiorum Generalium, de quibus in § 1 et 2, unum alterumve sodalium substitutum eligant, qui Summo Pontifice approbante, solummodo partem in Synodo agere poterit, si sodalis, cuius ipse vices gerit, adesse nequiverit.

Caput VII
DE SECRETARIA GENERALI SYNODI EPISCOPORUM

Art. 11 (*De secretariae generalis Synodi constitutione*).

§ 1. Secretaria generalis Synodi Episcoporum est institutum permanens in servitium Synodi conditum ita ut sit inter diversos eiusdem coetus ligamen.

§ 2. Secretariae Synodi partem, suo pro munere, habent Secretarius generalis et Consilium Secretariae.

Art. 12 (*De Secretarii generalis nominatione, muneribus et adiutoribus*). – § 1. Secretarius generalis a Summo Pontifice nominatur, ad eiusque nutum munus suum exercet.

§ 2. Secretarii generalis est iussa seu mandata Summi Pontificis exsequi eique communicare omnia quae ad Synodum episcoporum spectant.

§ 3. Secretarius generalis coetus Synodi participat, officia Secretariae moderatur eiusque acta subsignat.

§ 4. Secretarii generalis item est labores Consilii Secretariae praeparare et promovere nec non sessiones eiusdem Consilii moderari.

§ 5. Ad Secretarium generalem quoque pertinet: 1° Mittere, de mandato Summi Pontificis, epistulas convocationis et ordinem rerum uniuscuiusque coetus Synodi episcoporum, necnon documenta, instructiones et notitias ad eundem coetum spectantia; 2° Communicare cum omnibus, quorum interest, nomina membrorum seu sodalium libere a Summo Pontifice designatorum, ad normam n. X Litt. Apost. *Apostolica sollicitudo*, d. 15 sept. 1965; communicare item nominationem Secretarii specialis uniuscuiusque coetus, a Summo Pontifice factam; 3° Summo Pontifici referre ea quae in laboribus Consilii Secretariae generalis peracta sunt; 4° Ordinem uniuscuiusque coetus praeparare, Summo Pontifici subiciendo res in eo agendas et elenchum membrorum, quae ratihabitione indigent; 5° Trasmittere processum verbalem uniuscuiusque coetus Synodi Patribus Cardinalibus Dicasteriis Curiae Romanae praepositis, patriarchis, archiepiscopis maioribus et metropolitis extra Patriarchatus Ecclesiarum Catholicarum ritus Orientalis, Praesidibus Conferentiarum episcopalium, necnon Praesidi Unionis Superiorum Generalium; 6° Exsequi ea quae Synodus episcoporum mandaverit; 7° Colligere, in ordinem disponere et asservare acta et documenta.

http://www.obrascatolicas.com

§ 6. Adiutores Secretarii Generalis nominantur, approbante Summo Pontifice, a Secretario generali ex eoque dependent.

§ 7. Idem adiutores eliguntur inter ecclesiasticos viros idoneos et aptos, scientia et prudentia praeditos.

§ 8. Si res postulet, periti in rebus technicis a Secretario generali, approbante Summo Pontifice, eligi possunt.

Art. 13 (*De Consilii Secretariae generalis constitutione, muneribus et conventibus*). – § 1. Consilium Secretariae generalis in fine cuiusque coetus generalis Synodi constituitur.

§ 2. Idem constat quindecim sodalibus quorum duodecim ab ipsa Synodo eliguntur ratione habita repraesentationis episcoporum in toto orbe diffusorum, et tres ab ipso Summo Pontifice designantur.

§ 3. Electio sodalium fit per scrutinium et vim habet iuris cum, demptis suffragiis nullis, parti absolute maiori eorum qui suffragium dederunt, placuerit, aut, post primum inefficax scrutinium, parti relative maiori in secundo scrutinio: quod si suffragia aequalia fuerint, servabitur norma C. I. C. can. 101 § 1, 1°.

§ 4. Episcopi in Consilio Secretariae generalis electi munus suum servant, donec in sequenti generali Synodo novum Consilium constituatur.

§ 5. Consilii Secretariae generalis est adiutricem operam Secretario generali praestare: 1° In examinandis omnibus quae a Synodis Ecclesiarum Catholicarum ritus Orientalis et episcoporum Conferentiis proponuntur quoad quaestiones in Synodo tractandas, ratione habita art. 1, 3°; 2° In praeparandis laboribus in proximo Synodi coetu persolvendis; 3° In praebendis consiliis quoad ea quae a Synodo prolata et a Summo Pontifice approbata ab eodem exsecutioni mandentur; 4° In aliis demum quaestionibus quas Summus Pontifex ipsi commiserit.

§ 6. Sodales Consilii Secretariae generalis a Secretario generali convocantur bis in anno, et insuper quoties, de iudicio Summi Pontificis, id opportunum videbitur.

* Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus. Editio cum additamentis de quibus in Rescripto ex audientia, die 20 augusti 1971, data. Typis Polyglottis Vaticanis, 1971, pp. 56. Adn. vide supra sub die 24 iunii 1969: LE 3762.

4141

1971 NOV 12.-SC PRO CLERICIS, DECISIO. PART.*

Exemplar proponitur Conventionis de cessatione iuris patronatus deque modo eam perficiendi.

Examini subiecto recursu diei 21 decembris 1969, quem Princeps Alaphridus Carolus de Liechtenstein, in nomine Principis Regentis Francisci Josephi II, apud S. Congregationem pro Clericis interposuit sibi validitatem actus vindicans quo ipse iuribus et officiis patronatus, quem in nonnullis paroeciis archidioecesis Viennensis tenet, coram Ordinario dictae archidioecesis die 29 octobris 1968 renuntiavit;

item examini subiecto Decreto Curiae Viennensis n. 5529, diei 19 septembris 1969, quo praefatae renuntiationis validitas iuridica denegatur;

viso altero quoque recursu eiusdem Principis Procuratoris diei 18 decembris 1970, necnon responso eiusdem Curiae Viennensis diei 22 aprilis 1970;

consideratis litteris Secretarii Episcopatus Austriae de quaestione iuris patronatus in genere die 2 iulii 1970 datis, una cum exhibito voto Professoris W. M. Ploechl diei 17 ianuarii 1969;

acceptis votis trium Consultorum S. Congregationis;

expetita sententia Consilii pro Negotiis Publicis Ecclesiae diei 8 octobris 1971;

ante oculos habens Decretum Concilii Vaticani II *Christus Dominus*, nn. 28, 31, necnon praescripta Litterarum Ap. *Ecclesiae Sanctae*, I, 18,

S. Congregatio pro Clericis rem componere decrevit hisce in terminis: "Partes concorditer et alacriter ineant conventionem de cessatione iuris patronatus uti temporibus parum congrui".

Insuper eadem S. Congregatio modum quoque cessationis iuris patronatus suggerit Partibus: "Patronus, postquam iuri patronatus renuntiavit, per decennium adhuc onera adimpleat uti prius, quo temporis spatio elapso, Ordinarius, absque ulteriore quovis onere Patrono imponendo, renuntiationem admittat forma etiam in foro civili valida".

Datum Romae, die 12 novembris 1971.-J. Card. WRIGHT, *Praefectus*. P. Palazzini, *a Secretis*.

* Prot. N. 136300/I in Oesterrreich Archiv für Kirchenrecht 24 (1973) 354-355. Adn. W. HAGEL in Oester. Archiv f. K. R. 24 (1973) 328-355; W. M. PLOECHL in Ius populi Dei, Roma 1972, vol. II p. 559-571.

4142

1971 DEC 30.-SIGNATURA APOST., EPISTULA. PART.*

Animadversiones nonnullae significantur Ordinariis locorum Neerlandiae circa ea quae in administranda iustitia urgentius corrigenda sunt et reformanda

Romae, die 30 decembris 1971

Eminentissime Domine, Cum ad hoc Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, cui munus concreditum est Episcopos adiuvandi in recta administratione iustitiae, plures recursus interpositi fuerint, de quibus aperte et fidenter iam cum Eminentia Tua collocutus sum, his litteris nonnulla Tibi significare velim quae in administratione iustitiae in Provincia ecclesiastica Neerlandiae urgentius corrigenda et reformanda sunt.

I - Agitur enim non solum de observantia iuris processualis, sed de ipsa doctrina circa naturam matrimonii inter baptizatos. En quaedam opiniones minus probatae quae receptae sunt in sententiis adversus quas recursus interponuntur:

1. Unitas matrimonii indissolubilis a Christo sancita, "ideale" seu "optatum" dicitur, quod pro coniugibus christianis nullo modo ut norma seu lex habendum est.

2. Consensus matrimonialis non statice sed dynamice considerandus est, quo nempe coniuges mutuum amorem pedetemptim perficiunt. Hic conceptus Concilii Vaticani Secundi doctrina innititur, quae matrimonium non iam foedus seu pactum, sed vitae et amoris communionem dicit.

3. Distinctio fieri debet inter voluntatem nubendi et affectum quo connubium perficiunt vir et mulier, qui de valore matrimonii certiores fiunt modo quo felix vel infelix in posterum evadet.

4. Unde coniugum imprimis est iudicare de valore sui matrimonii, qui proprio iudicio statuere possunt utrum matrimonium exstiterit validum quia felix, an nullum vel solutum, quia infelix.

5. His aliisve similibus opinionibus innixi, quidam iudices ecclesiastici istius Provinciae plura in processum matrimonialem introduxerunt: *a*) audiuntur coniuges eo fine, ut examen psychologicum fieri possit de evolutione sui matrimonii et de eorum sinceritate, *b*) petitur ab expertis in re psychologica investigatio de coniugum capacitate connectendi relationes interpersonales, quibus ad felicem unionem progressive devenire possint.

7. Coniuges, qui iudicio peritorum talis relationis sunt incapaces, declarantur inhabiles ad matrimonium valide contrahendum; coniuges autem qui culpabiliter vel inculpabiliter evolutionem relationis interpersonalis impediunt vel intermittunt, a matrimonio soluti declarantur.

8. Coniuges, qui vel erant incapaces relationis interpersonalis, vel huius relationis evolutionem inculpabiliter interrumpunt, novas nuptias in Ecclesia celebrare non possunt, sed eis non interdicitur matrimonium civile tantum, quo, ut aiunt, ius fundamentale nubendi exercere possint. In utroque casu, si bonae fidei sint, ad sacramenta, necessaria salutis remedia, admittuntur.

Coniuges autem qui culpabiliter relationis interpersonalis evolutionem interrumpunt, licet, dissoluto amoris vinculo, iam matrimonio non sint ligati, nihilominus, ratione poenae, ut coniuncti considerantur et novum matrimonium celebrare non valent.

9. Quem cogitandi et procedendi modum confirmat, aiunt, etiam nova Ecclesiae figura a Concilio Vaticano II proposita, qua nempe Ecclesia non est perfectorum sed peccatorum societas, in terris peregrina, quae ad maiora sublimioraque anhelat.

10. Inde intelligitur etiam adversitas contra ius matrimoniale Ecclesiae, utpote mere formalisticum, quia potior vis institutioni quam personae humanae eidem attribuitur. Haec legislatio, aiunt, criterium offendit pastorale, quod situationes humanas considerat eisque remedium afferre curat, atque potius in personali iudicio partium vel pastorum sollicitudine fundatur.

II - His praemissis, de ipsa procedura et de sententiis Tribunalium Neerlandiae sequentia animadvertenda sunt:

1. Ratio procedendi, quae huic illuc in istius Provinciae ecclesiasticae Tribunalibus applicatur, ut sententia celerior reddatur, ita describi potest: auditio partium et, si necessarium sit, unius alteriusve testis; iudicium de bona fide coniugum e conversatione etiam diutius protracta eruendum; opinio de exitu felici vel infelici matrimonii; peritorum sententia de coniugum ad relationem interpersonalem psychologica aptitudine; affirmatio impossibilitatis coniugum sese denuo amandi aut vitam coniugalem restaurandi; agnitio causae culpabilis vel inculpabilis talis infelicis exitus; iudicis opinio de coniugum concordia in admittendo et

recognoscendo hoc infelici exitu cum consequenti nullitate sui matrimonii; conclusiva sententia, vel unius iudicis, qui statum libertatis, etiam inscio alterutro coniuge, declarat; vel trium iudicum, qui statuunt matrimonium aut invalide celebratum, aut protrahendum non esse.

Hanc praeproperam procedendi rationem, quae magis psychologica contenditur et pluries applicata fuit, nunc ab Auctoritate Suprema post factum approbatum iri exoptatur. Haec petitio ex sese iam clare ostendit praedictae praxeos illegitimitatem.

2. Quae praxis, etiam ad modum experimenti inducta vi dispensationis ab Episcopis concessae, admittenda non est, cum de legibus constitutivis et processualibus agatur quibus iura personarum tuentur et a quibus, vi Decreti *Christus Dominus*, n. 8, b) et Motu Proprio *Episcoporum muneribus*, n. IV, et ipsi Episcopi dispensare non possunt.

3. Sententia Rotalis in causa *Quebecen.* coram Anné diei iulii 1969 recte invocari nequit, cum in eadem agatur de defectu discretionis ob turbationem gravem psychicam matrimonio praeviam.

4. Immerito in sententia iudicum Neerlandiae incapacitas perficiendi matrimonium ob defectum relationis interpersonalis et maturitatis psychologicae invocatur ut impotentia moralis matrimonio praevia. Huiusmodi enim defectus, si post matrimonii celebrationem apparent, non semper possunt morali cum certitudine haberi ut incapacitas matrimonio praevia; moralis autem impotentia matrimonium dirimens non habetur nisi coniugis incapacitas adsit vel diiudicandi obiectum matrimonii, vel eliciendi consensum matrimonialem.

5. In perlegendis sententiis iam latis, notatur insuper peritias sibimetipsis contradicere, cum incapacitatem coniugum ad matrimonium absolutam affirment, dein eosdem ad novum matrimonium ineundum capaces declarent.

III - Denique, sive de doctrina sive de ratione procedendi haec addenda sunt:

1. Celebratio matrimonii non ut contractus consideratur quo fit matrimonium, sed ut initiatio matrimonialis qua commercium coniugale initium sumit et pedetemptim fit matrimonium; quae assertio fundamenta iuris matrimonialis evertit.

2. Insuper, ex hac erronea doctrina numquam statui potest utrum matrimonium sit validum necne. Haec autem incertitudo de existentia matrimonii necessario incertitudinem socialem secumfert.

3. Contra praxim Ecclesiae et probatam iurisprudentiam praedicti iudices Neerlandiae notionem impotentiae moralis, utpote capitis nullitatis matrimonii, tum metui tum homosexualitati tum aliis subiecti condicionibus applicant.

4. Iudices qui, infelici tantum exitu innixi, matrimonium etiam post plures annos cohabitationis et commercii coniugalis nullum vel solutum declarant, iura personarum graviter laedunt.

5. Quae iudicum praxis unionibus liberis favet, matrimonii dignitati et firmitati nocet et ipsum valorem actus coniugalis, quo coniuges mutuo dono sese uniunt, infirmat. Doctrina vero matrimonii sine vinculo bonum et ordinem societatis evertit.

6. Clarum est Ecclesiam particularem seu localem contra universae Ecclesiae praxim et doctrinam agere non posse, cum illa tantum agnoscatur Ecclesia particularis, in qua inest et operatur una, sancta, catholica et apostolica Ecclesia. Etsi in variis rebus admittatur "pluralismus", quaedam tamen essentialia sunt, in quibus nulli particulari Ecclesiae ab Ecclesia universa et a reliquis Ecclesiis particularibus dissentire fas est.

7. Pastoralis actio ad quam saepe provocant quidam Neerlandiae iudices, superficialis dicenda est, utpote theologico fundamento prorsus destituta atque sollicita potius situationes humanas quomodocumque componendi, quam ius naturale et fidem revelatam servandi.

8. Ceterum ipsi iudices fatentur suam diiudicandi rationem difficulter aliis in regionibus recipi, et in patria quoque sua a nonnullis fidelibus reiici, cum eis scandalo sit videre quanta audacia laedantur iura humana etiam fundamentalia.

Velit Eminentia Tua haec omnia pro conscientia benigne perpendere atque cum aliis Neerlandiae Episcopis communica; re, ut iuxta ea Tribunalia ecclesiastica istius Nationis se gerant. Quod si quidam iudices id facere renuant, a competenti Auctoritate – ut patet – removendi sunt a munere, quod viris probatis sine mora committendum est.

Occasionem nactus cuncta fausta Tibi a Deo adprecor me que profiteor, omni qua par est veneratione, Eminentiae Tuae Reverendissimae addictissimum. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. A. Sabattani, *a secretis*.

* Praesidi Conferentiae Episcopalis Neerlandiae: Apoll 46 (1973) 294-298. Adn. in LE n. 4021, vol. IV col. 6194-6196, data est versio italica, tunc sola edita; hic vero datur idem documentum in lingua originali latina.

4143

1972 FEB 2.-SC RELIGIOSORUM, NOTIFICATIO. PART.*

Officium reddendi rationem administrationis bonorum Ordinario loci non tenet Religiones iuris pontificii

DICHIARAZIONE

Questo Sacro Dicastero in virtù della sua competenza esclusiva sulle Associazioni religiose di diritto pontificio (can. 251 C. I. C.) attesta che il disposto del can. 1525 C.I.C. si riferisce esclusivamente all'amministrazione dei beni ecclesiastici ivi menzionati, e cioè Chiese anche Cattedrali, Luoghi pii e Confraternite, e, perciò, esso non è applicabile alle suddette Associazioni religiose di diritto pontificio: Ordini, Congregazioni, Istituti, nonché indicativamente, loro Case Generalizie, Procure, Provincie e Case singole, le quali, pertanto, non hanno obbligo di presentare il bilancio o rendere il conto dell'amministrazione all'Ordinario del luogo.

Roma, 30 Settembre 1972. – A. Mayer, *Segretario*.

* Ordinariis locorum, Prot. N. R. G. 1001/71.

4144

1972 FEB 19.-SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

De appellatione contra decisionem Congressus Signaturae Apostolicae ad collegium iudicans Cardinalium

ROMANA

FACTI SPECIES – Rev.dus Antonius, olim officalis S. C. pro Doctrina Fidei, Adiutor studii ab anno 1938 ad a. 1947, Primus Notarius ab a. 1947 ad a. 1950, Summista pro sectione matrimoniali ab anno 1950 ad a. 1952, et deinceps Summista simpliciter: die 20 martii 1969 petiit ut emeritis stipendiis in pensionem reduceret, atque ex facultate ei scripto a Secretaria Status assecutus est plenum stipendium (35/35 stipendium), quamvis non explevisset 65 annos aetatis, qui requiruntur a novissimo *Regolamento della Curia Romana* a. 1968. Rev.dus Antonius petiit pariter a S. C. pro Doctrina Fidei ut sibi emerito agnosceretur gradus Officialis Maioris primae classis, qui – ut ipse censebat – comprehendebat etiam Summistam "generalem" S. Congregationis – qualem ipse definit – qui gradus ab eo habetur superior Summistis Sectionis, qui in memorato *Regolamento*, a Summo Pontifice die 22 februarii a. 1968 approbato, numerabantur inter Officiales minores secundae classis, aequiparatos sic dictis "Capi Ufficio".

E.mus Cardinalis Praefectus S. Congregationis pro Doctrina Fidei dei 28 novembris a. 1969 negative respondit Rev.mo Antonio, litteras suas sic concludens: "D'altra parte parrebbe che il grado cui Ella aspirava e che riterrebbe a Lei competente, sia tra quelli riservati al Sommo Pontefice, per cui ogni decisione in merito trascende la facoltà di chi è preposto ai singoli Dicasteri".

Contra negativum S. Dicasterii responsum, Rev.mus Antonius die 20 decembris a. 1969 recursum interposuit ad Secundam Sectionem huius Supremi Tribunalis, et die 10 martii anno 1970 suum patronum nominavit prof. adv. Petrum; Sacra autem Congregatio pro Doctrina Fidei tamquam advocatum suum elegit doct. adv. Paulum die 10 iunii a. 1970.

Congressus huius Supremi Tribunalis die 28 iulii a. 1970, decrevit: "Cum ei ius adquisitum non adsit, petita a Rev. D.no Antonio ex iustitia debita non sunt".

Die 6 augusti a. 1970 advocatus Petrus contra dictum decretum interposuit recursum ad Collegium iudicans, ad normam commatis II articuli 116 *Normarum Specialium* huius Supremi Tribunalis.

Rursum in Congressu diei 17 novembris a. 1970 decretum est: "Recursum ad Collegium iudicans non esse admittendum, cum nullo solido fundamento nitatur".

Attamen, die 27 novembris a. 1970 recurrentis advocatus iterum recursum interposuit et querelam nullitatis; Congressus vero diei 15 decembris a. 1970 decrevit: "Ad Collegium iudicans, si et quatenus". Cum autem recurrentis advocatus recursum non interposuisset intra mensem habitae notificationis decreti,

http://www.obrascatolicas.com

advocatus Paulus die 28 ianuarii a. 1971 petiit "ut eadem appellatio deserta declaretur".

Quare petitur ut Collegium iudicans his quaesitis respondeat:

1) *An appellatio seu recursus in causa incidentali de iure appellandi deserta censenda sit;* et quatenus *negative,*

2) *An admitendus sit recursus contra decretum Congressus diei 17 novembris a. 1970;* et quatenus *affirmative,*

3) *An sustineatur decretum Congressus diei 28 iulii a. 1970.*

IN IURE ET IN FACTO

1. An appellatio seu recursus in causa incidentali de iure appellandi deserta censenda sit

De re duae oppositae sententiae sustinentur: altera Promotoris iustitiae H. S. T. et advocati S. Congregationis pro Doctrina Fidei, qui, affirmantes aequiparationem recursus – de quo in art. 116, IIº commate *Normarum Specialium* – cum vera appellatione, asseverant causam incidentalem "de iure appellandi" habendam esse desertam; altera advocati recurrentis, qui aequiparationem negans, sustinet nullum ulteriorem actum fuisse a se ponendum ut suum prosequeretur recursum.

Ut videatur quaenam alterutra sententiarum admittenda sit, necessarium in primis videtur definire quam vim habeant argumentationes in contradictorio propositae ad sustinendas personales interpretationes, sive conformationis institutionalis Supremi Tribunalis Signaturae, sive suae rationis normaeque procedendi. Etenim, ex huiusmodi interpretatione deductae sunt variae conclusiones circa vim articuli 116 commate IIº *Normarum Specialium*. Aliis verbis, necessarium videtur ut Collegium iudicans prae oculis habeat: *a*) conformationem institutionalem Supremi Tribunalis Signaturae; *b*) limitem peculiarium suarum normarum procedendi relate ad eamdem suam configurationem institutionalem.

Responsum de re breve at validum inveniri potest in Normis Specialibus.

a) *Quoad primum,* sic legitur in art. 8: "Cardinalis Praefectus ... *decernit qua ratione sit quaestio definienda; si casus ferat collegium iudicans constituit ...;* subsignat rescripta gratiae vel decreta definitiva *extra tramitem stricte iudicialem lata ...*": quod respondet tum respectivis rubricis dispositionum quae continentur articulis 23-85 *"de iudiciali ratione procedendi"*, et articulis 86-95 *"de administrativa ratione procedendi"*: utraeque respiciunt competentiam Sectionis Primae (art. 96); tum normis procedendi spectantibus competentiam Sectionis Alterius, in quibus sermo est de "processu" et de "iudicio" ac perspicue praevidetur sive ratio contentiosa inter partes habentes legitimitatem activam et passivam, sive "disceptatio iudicialis" propria processuum contentiosorum.

Ex his deducitur Supremi Signaturae Tribunalis diversos esse modos exercitii iurisdictionis ob diversa obiecta quibus ipsa referri potest, quod debetur peculiari constitutioni S. Tribunalis et ex peculiaritate ac diversitate causarum circa quas eius iurisdictio versatur. Haec tamen diversa procedendi ratio, inducere nequit ad formaliter distinguendos gradus iurisdictionis in eodem Supremo Tribunali Signaturae aut ad instituendam similitudinem cum peculiari turnorum ordinatione in S. Romana Rota. Si vestigia quaedam analogiae, in casu de quo agitur, inquirere vellemus cum ratione procedendi S. R. Rotae, eadem invenirentur in art. 83, 96, 104, 169, § 1, 170 § 2, 181 *Regularum* eiusdem S. R. Rotae a. 1934, in quibus contra decretum Ponentis datur recursus ad turnum iudicantem.

b) *Quoad alterum*: quod dicitur in art. 108 Constitutionis *Regimini Ecclesiae Universae*: "Signatura Apostolica regitur lege propria", videtur invenire exceptionem in art. 126 *Normarum Specialium*, et ideo relate ad rationem procedendi Sectionis Secundae: "Quoad ea quae non praevidentur expresse in praesentibus particularibus normis, servantur, quatenus applicari possunt, normae processuales statutae in Libro IV, Parte prima, prima Sectione, Titulus a III ad XIII C. I. C., *ita quidem accommodatae* ut quam maxime consulatur *peculiari illi brevitati*, quam praeseferre debent processus celebrandi coram Sectione Altera Signaturae Apostolicae". Quod pottissimum valet semper de "iure singulari" in *Normis Specialibus* statuto: quod "ius singulare" interpretandum est in contextu tum indubiae peculiaritatis institutionalis Signaturae, tum confirmatae peculiaris brevitatis processuum "coram sectione altera" (art. 126).

Quare responderi potest priori propositae quaestioni, hoc modo: Patronus partis recurrentis semper ac tantum confirmavit velle se uti articulo 116 IIº commate *Normarum Specialium*, hoc est, censuit se posse legitime interponere recursum contra reiectam primam "postulationem iudicialem". Ideo unica quaestio ea est quae respicit sensum articuli 116, IIº commate, de legitimitate tituli iuris huiusmodi, et de modo utendi eo titulo.

Atqui, si valet descripta peculiaritas institutionalis Signaturae – quae, ut vidimus, non dicit pluralitatem graduum iurisdictionis – atque etiam si valet confirmata peculiaritas suarum normarum procedendi, evidens apparet conclusio: sensum IIª commatis articuli 116 *Normarum Specialium* non posse diversum esse a sensu deducto ex significatione litterali textus articuli. In iure enim canonico cognitio non temerarietatis litis, seu sic dicti "fumi boni iuris", initio fit ab ipso iudice (contra, in iure civili, pars ipsa conventa proponere debet exceptionem in contrarium, cum in iudicio constituitur). Aliis verbis, ut habeatur oeconomia processualis, ut dicit articulus 126 *Normarum Specialium*, haud necessarium videtur ulterius extendere analogiam cum canone 1709 § 3 C. I. C. et Collegium iudicans configurare ad modum "tribunalis superioris" relate ad Congressum. Cum proprium et evidentem sensum habeat, articulus 116 IIª commate *Normalium Specialium*, potest profecto intelligi ut ius singulare accommodatum ad peculiarem Signaturae institutionem. Quod etiam ex eo confirmatur quod Cardinalis Praefectus praesidet tum Congressui tum Collegio Iudicanti.

Contrariae opinioni advocati S. Congregationis pro Doctrina Fidei et Promotoris iustitiae obstaret etiam canon 11: "Irritantes aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus aut actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse vel aequivalenter statuitur" (cfr. etiam can. 1680).

Nihil igitur restat nisi ut decernatur modo favorabili parti recurrenti et declaretur "non desertus" eius recursus.

2. An admittendus sit recursus contra decretum Congressus 17 novembris a. 1970

Supra datae de prima quaestione conclusiones affirmare permittunt, allatum decretum diei 17 novembris a. 1970 posse cumulari cum priore diei 28 iulii a. 1970, quod a posteriore confirmatum est. Adnotatum fuit quod si recursus ad Collegium Cardinalium semper ac de plano admittendus esset, eo ipso quod proponitur, etiam si omnino et evidenter irrationabilis esset, onus Collegii iudicantis revera intolerabile fieret. Donec tamen ratio procedendi H. S. T. mutetur, salvum integrumque est originarium partis recurrentis ius exigendi ut Collegium Iudicans sententiam ferat de suo recursu.

Concludendum est proinde recursum dari contra decretum Congressus 17 novembris a. 1970.

3. An sustineatur decretum Congressus diei 28 iulii a. 1970

Respondetur *affirmative:*

a) Ante omnia dirimenda est quaestio de ipsius decreti nullitate ob coarctationem terminorum, de qua recurrentis patronus conqueritur. Quia can. 1634 § 2 prorogationem permittit, auditis quidem partibus, quin de coarctatione mentionem faciat, absque dubio servanda erat norma art. 115 § 2, iuxta quam patronus recurrentis respondere poterat intra terminum decem dierum ab accepta communicatione voti Promotoris iustitiae. De nullitate tamen decreti nullimode constat, sive quia nullibi invenitur haec nullitatis sanctio (cfr. can. 11 et can. 1680), sive quia recurrentis patronus de facto suo iure usus est responsione die 25 iulii a. 1970.

b) Quoad ipsum obiectum recursus, dicendum est e documentis ipsis a parte recurrente allatis, erui quod eius petitio admitti non potest ex defectu iurisdictionis Signaturae. Quaestio enim proposita non respicit "violationem legis", sed legem ipsam.

Rev.mus Antonius asserit violatum esse quoddam suum praesumptum ius subiectivum; immo vero eius patronus queritur quod recursus reiectus est sine ulla praeposita instructoria ad huiusmodi ius probandum; contendentes vero immorati sunt in quaestione praeiudiciali, hoc est in quaerendo definiendoque decreto, ad quod se retulit recurrens ut denuntiaret violationem legis in suum detrimentum.

Atqui, si attente considerentur Rev.mi Antonii recursus rationesque ad eum fulciendum allatae, atque etiam allegata documenta et ea quae ad instantiam partis acquisita sunt, et opportune conferantur cum novo *Regolamento generale della Curia Romana* a. 1968, manifesto apparet decretum a Rev.mo Antonio denuntiatum ut laedens eius praesumptum ius acquisitum, aliud esse non posse nisi illud, quod innuitur in epistula Secretariae Status ad Cardinalem Praefectum S. C. pro Doctrina Fidei, die 29 februarii a. 1968 missa, num. 112.919, hoc est: "*Pontificis approbationem novarum Tabellarum Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei*". Profecto recurrentem fugit vera significatio eius quod dicitur in art. 3 § 1 *Regolamento generale della Curia Romana* de potestate normativa, in hac re Summo Pontifici reservata. Compositio enim novarum Tabellarum habenda non est merus actus administrativus reservatus singulis Dicasteriis et approbatus tantum "in forma communi" a Summo Pontifice. Contra vero, cum ipsa tabella sit enucleativa integratio normarum generalium, in Constitutione *Regimini Ecclesiae Universae* et in relativo *Regolamento generale della Curia Romana* contentarum, eae tabellae vim habent normativam, ideoque approbari tantum possunt decreto Summi Pontificis. Verum quidem est praevideri tabellarum elaborationem a singulis Dicasteriis, sed hoc spectat meram praeparationem decreti proprie dicti, quod unice imputabile est Summo Pontifici, ob iudicium ei reservatum in formulatione definitiva approbationis. Textus autem epistulae Secretariae Status, collatus cum art. 3 § 1 *Regolamento generale della Curia Romana* confirmat quae hucusque dicta sunt. Non igitur Apostolicam Signaturam, sed Ipsum Legislatorem adire debuisset recurrens, cum tantum approbationem "Tabellarum" posset ille habere laesivam praesumpti sui iuris subiectivi, prout per eas negatus est ei esset titulus ad praesumptam qualificationem sui muneris. Ad hoc ulterius confirmandum – non posse nempe Rev.dum Antonium referre se ad decretum diversum ab allato in epistula Secretariae Status diei 29 februarii a. 1968 – animadverti potest eius querelam reapse respicere hoc ipsum, quod non adfuerit in novis Tabellis vera transpositio classificationis attributorum, in suo S. Dicasterio vigentis. Ille confirmat, ex proprio rei iudicio, suum munus debuisse habere illam qualificationem, quam sub aspectu normativo et oeconomico non habebat in veteribus tabellis.

Neque Rev.mi Antonii recursus saltem ex parte admitti potest, quasi legis violatio imputanda esset administrationi sui Dicasterii: vel ob errorem in praeparandis tabellis, vel ob non agnitum de facto aliquem eius titulum, saltem ad solos fines oeconomicos. Ad rem confirmandam sunt duo magni momenti argumenta, ex *Regolamento generale della Curia Romana* desumpta, in quo: 1) clare distinguuntur classificationes Officialium maiorum; dum enim classes officialium minorum respiciunt aetatis gradum, duae classes in quas confluunt officiales maiores respondent definitis muneribus; 2) ratio laboris suam qualificationem desumit tantum ab elemento subiectivo, hoc est, a statu iuridico, qui enascitur ex gradu collato personae seu officiali, non vero ex operibus ab eo reapse praestitis (seu ex elemento obiectivo). Quare sermo esse nequit de errore vel de culpa ex parte S. Dicasterii, cum ratio normativa esset uni Summo Pontifici reservata. Tandem Rev.mus Antonius nullo titulo exigere potest qualemcumque compensationem oeconomicam: primo, quia eius status iuridico-oeconomicus non est mutatus in peius, at idem persistit ac antea erat; secundo, quia postulata requalificatio respiceret tantum personalem condicionem subiectivam cum derogatione normarum quae statutae sunt in novis tabellis organicis: quod numquam S. Dicasterium facere posset, cum sit hac competentia destitutum.

Tandem recurrentis patronus scribit: "Ex anno 1952 ad 1969 fuit recurrentis munus veluti medium inter officia quartae et officia quintae classis; quod enim attinet ad stipendium, aequiparabatur officiis quartae classis; quod vero ad cetera, ad officia quintae classis" (22 oct. 1970). Quia recurrens postulat augmentum pensionis, eius petitio relationem dicit ad stipendium quod eo ipso fatente, fuit semper quartae classis, quin quaestionem umquam ipse moveret. "Cetera" vero quae erant quintae classis, non comprehendebant "gradum" ipsum quintae classis, secus habuisset correspondens stipendium.

DECISIO – Infrascripti Cardinales, membra Signaturae Apostolicae, in sede eiusdem Supremi Tribunalis legitime congregati ad decidendam causam de qua supra, propositis dubiis:

1. *An appellatio seu recursus in causa incidenti de iure appellandi deserta censenda sit;* et quatenus *negative,*

2. *An admittendus sit recursus contra decretum Congressus diei 17 novembris 1970;* et quatenus *affirmative,*

3. *An sustineatur decretum Congressus diei 28 iulii 1970,*

respondendum censuerunt uti respondent:

Ad primum: *negative,* id est *appellationem seu recursum in causa incidenti de iure appellandi desertam censendam non esse,* in casu;

Ad secundum: *provisum in tertio;*

Ad tertium: *affirmative,* seu *decretum Congressus diei 28 iulii a. 1970 sustineri, quatenus recursus nullo solido fundamento nititur,* in casu.

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 19 februarii 1972. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus* (*Sequuntur ceterae subsignationes Cardinalium*). Aegidius Card. VAGNOZZI, *Ponens.*

In Audientia, die 2 martii 1972 infrascripto Cardinali Praefecto impertita, Ss.mus D. N. Paulus, Divina Providentia PP. VI, habita relatione superioris decisionis, nihil obstare declaravit quominus publicetur et ab omnibus quibus spectat ad normam iuris exsecutioni mandetur.

http://www.obrascatolicas.com

E sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 3 martii 1972. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* A. Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 46 (1973) 307-314.

4145

1972 MAR 21. - SIGNATURA APOST., DECISIO. PART*

Rectoris Seminarii dioecesani remotio et dimissio contentionem adversus Ordinarium loci offert tramite administrativo, non vero processu iudiciali, dirimendam

FACTI SPECIES – 1. Quinque collegiales (unus sacerdos et quattuor Seminarii alumni, e quibus dominus Iacobus, Rector Collegii est) Collegii seu Seminarii Maioris Valentini Sancti Thomae a Villanova, pertinaciter obstiterunt Archiepiscopi decisionibus circa casum cuiusdam sacerdotis sic dicti "contestatore", ex-rectoris Collegii, necnon nominationi Rev.di D.ni Romualdi uti Patronorum Collegii (Archiepiscopi et Syndici Valentini) delegati, qui Collegiales in eorum sacerdotali formatione adiuvaret.

Patroni autem Collegii Visitatorem nominaverunt Episcopum Auxiliarem Valentinum, qui Rectorem ceterosque Collegiales beneficiis privavit, atque eosdem iussit a Collegio exire. Cumque alius Rector designari nequiret, ipse Auxiliaris Reverendum Romualdum nominavit delegatum Patronorum cum munere regendi Collegium.

Renuentes vero Collegiales Collegium relinquere, ab Archiepiscopo condicione alumnorum Seminarii privati sunt. Insimul Ordinarius argentariis *(banche)* significavit unicam subscriptionem Rev.di Romualdi valere.

Collegiales tunc, die 20 novembris 1971, adversus Archiepiscopum et Syndicum Valentinum, Rotam Matritensem adierunt ad agendam causam "retinendae possessionis" et "recuperandae possessionis vel de spolio" (can. 1695, 1698). At Nuntius Apostolicus in Hispania, die 1 decembris 1971, respondit, ad normam art. 37 Motu Proprio *Hispaniarum Nuntio*, aditum Tribunal non esse competens in casu (can. 1601).

Recursu autem diei 17 decembris 1971, iidem Collegiales a Signatura Apostolica petierunt ut "se digne admitirlos y ordenar lo procedente en derecho para que nuestra causa sea entregada para resolución judicial al Tribunal de la Rota de la Nunciatura Apostólica en España, ordenando a quien corresponda que se acepte y tramite judicialmente".

IN IURE ET IN FACTO – 2. Videndum est tantummodo in casu utrum contentio, de qua agitur, definienda sit ab auctoritate iudiciaria per processum iudicialem, an dirimenda sit tramite hierarchico per actum disciplinarem seu potestatis administrativae.

3. Collegium Valentinum Maius est verum Seminarium, id est institutum ecclesiasticum ab auctoritate ecclesiastica constitutum ad educandos candidatos ad Presbyteratus Ordinem. Ex suapte constitutione persona est moralis non collegialis.

Cum autem Ecclesiae sit ius proprium et exclusivum eos instituendi qui ecclesiasticis ministeriis sese devovere cupiunt, civilis auctoritas in Seminariorum negotia se interponere nequit.

Facultates autem Constitutionibus Collegii Valentini Maioris tributae Syndico Civitatis mutua sponsione cum Archiepiscopo, non auferunt eidem Collegio eius statum iuridicum instituti ecclesiastici directe et praecipue subiecti Archiepiscopo Valentino ad normam Iuris Canonici et peculiarium Constitutionum.

Regimen igitur huius Collegii proprie et essentialiter pertinet ad ecclesiasticam administrationem.

4. Atqui Collegium Valentinum Maius est Seminarium dioecesanum a Fundatore institutum pro candidatis ad Sacerdotium, qui "sint pauperes et de dioecesi Valentina" (*Const.* cap. II, p. 8). Ideo eius regimen atque administratio sub auctoritate Archiepiscopi Valentini ad normam iuris exerceri debent (c. 1357).

Bona Collegii mobilia et immobilia nec alienari nec vendi quoquo modo possunt nisi de consensu Archiepiscopi et Syndici Valentini (*Const.* cap. XII, p. 43). In electione Collegialium et Rectoris ultima decisio ad Archiepiscopum pertinet (can. 1363; *Const.* cap. VIII, p. 39). Ad ipsum quoque spectat, audito Rectore, alumnos Collegii dimittere (cfr. can. 1371; *Const.* cap. XIV, pp. 45-46). Cum vero agatur de Rectore dimittendo (qui et ipse alumnus est), quia censetur ineptus sive ad munus sive ad sacerdotium, Ordinarius debita cum prudentia directe ac simpliciter providet.

5. Ex iam animadversis, recte deduci potest, Rectoris amotionem atque dimissionem una cum aliis quattuor Collegialibus necnon subsequentem eius declaratam inhabilitatem ad tractandum cum argentariis, dispositiones esse proprie disciplinares, quae iure meritoque ad Episcopum spectant.

Atque "contra Ordinariorum decreta non datur appellatio ad Rotam, sed de recursibus exclusive cognoscunt Sacrae Congregationes (can. 1601; Motu proprio *Apostolico Hispaniarum Nuntio*, art. 37).

Competens igitur est in casu, administrativo tramite, S. Congregatio pro Institutione catholica, quae "per primum officium videt: 1) omnia quae spectant ad regimen, disciplinam, temporalem administrationem seminariorum...(Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 77).

6. Praeterea ipsum contentionis *obiectum*, attenta iuridica condicione Collegii eiusque Collegialium, valido non videtur niti fundamento ad movendam iudicialem actionem "retinendae possessionis" et "recuperandae possessionis vel de spolio" (can. 1695, 1698).

DECISIO – In Congressu habito coram E.mo Cardinali Praefecto die 12 martii 1972, proposito recursu a Rev.dis D.nis Iacobo, Philippo, Daniele, Damiano et Abundio interposito recursu die 17 decembris 1971, adversus declarationem incompetentiae Rotae Nuntiaturae Hispanicae, ab Excellentissimo Nuntio Apostolico notificatam die 1 decembris 1971, ad causam de qua supra pertractandam, ac mature perpensis omnibus documentis exhibitis, decretum est: *Recursum esse reiciendum.*

* Apoll 47 (1974) 323-325.

4146

1972 MAR 29. - SC pro DOCTRINA FIDEI, DECR. PART.*

Conversio partis oratricis ad fidem catholicam ponitur ut condicio necessaria ad solvendum matrimonium in favorem fidei

Romae, 29 Martii 1972

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Acta processus in causa dissolutionis, in favorem fidei, matrimonii Boireaux - Roland ad hanc Sacram Congregationem rite pervenerunt.

Actis maturo examini subiectis, hoc Sacrum Dicasterium respondendum censuit:

Cum desit in casu Favor fidei stricto sensu, i. e. conversio partis oratricis ad Fidem catholicam, quae ut conditio necessaria ponitur, pro nunc non expedire ut solutio matrimonii, de quo supra, concedatur.

Hanc occasionem nactus, impensos aestimationis meae sensus Tibi obtestor ad permaneo.

* Ordinario Pampilonensi in Hispania, Prot. N. 68/72: REDC 30 (1974) 542. Adn. vide sub die 6 dec. 1973.

4147

1972 MAI 21. - SC pro CLERICIS, DECLARATIO. PART.*

Declaratur valor sensusque declarationis die 26 aprilis 1971 datae circa condicionem sacerdotum qui publice respuerant doctrinam Encyclicae "Humanae vitae"

Appunto circa la dichiarazione a proposito del "caso di Washington"

1. In data 26 aprile 1971 la Sacra Congregazione per il Clero concludeva l'esame in via amministrativa, del cosiddetto "caso di Washington", originato dal fatto che un gruppo di sacerdoti di quella arcidiocesi aveva manifestato pubblicamente il suo dissenso dall'insegnamento dell'Enciclica *Humanae vitae.*

Quest'esame era stato fatto da un gruppo di Consultori unitamente ad alcuni membri della medesima Sacra Congregazione, i quali, tutti insieme sotto la presidenza del Cardinale Prefetto, avevano ascoltato e vagliato gli argomenti dei rappresentanti sia dei sacerdoti dissenzienti sia del Cardinale Arcivescovo di Washington.

Il caso era stato trattato come un problema particolare di determinata circoscrizione ecclesiastica, nell'ambito ben preciso di specifiche circostanze locali. Attesa poi la natura disciplinare e pastorale del caso, era normale che l'esame ne venisse affidato alla Sacra Congregazione per il Clero, la quale, ovviamente, non aveva e non poteva avere l'intento di funzionare come un foro dottrinale o teologico. Pertanto, anche la sua dichiarazione o decisione finale (*statement*) consisteva semplicemente in una serie di constatazioni (*findings*) e raccomandazioni (*reccomendations*), basate sui fatti accertati del caso e sui documenti autentici del magistero della Chiesa.

2. La dichiarazione della Congregazione fu rilasciata oltre un anno fa e fu pubblicata su *L'Osservatore Romano* in edizione inglese (n. 20, del 20 maggio 1971, pp. 6-7) e sul *Catholic Standard*, giornale ufficiale dell'arcidiocesi di Washington. Almeno in riassunto, poi, essa è stata divulgata attraverso le normali agenzie di stampa.

In precedenza la dichiarazione era stata esaminata e approvata dalla competente Autorità quale documento in perfetto accordo con gli insegnamenti dell'Enciclica *Humanae vitae*, con i tradizionali principi della morale cattolica che devono ispirare e guidare le applicazioni pastorali dell'Enciclica stessa, nonchè con il ruolo di una coscienza cattolica rettamente formata.

3. La dichiarazione riconosceva, in piena armonia con questi perenni principi morali, la possibilità di vari gradi di imputabilità o di colpevolezza soggettiva. Riconosceva altresì la distinzione tra il peccato formale e quello materiale, tra il male oggettivo e i fattori che in *qualsiasi* ipotesi di peccato possono diminuire la colpevolezza soggettiva nel caso. Pertanto, la dichiarazione *in nessun modo si allontanava o differenziava* dall'insegnamento del Magistero a riguardo della malizia intrinseca dei singoli atti contraccettivi come pure della contraccezione in genere, così come espresso nel n. 14 della *Humanae vitae.*

Infatti, la dichiarazione descriveva questi atti come *oggettivamente cattivi qualunque ne fossero il fine e le circostanze,* scegliendo la dizione "objectively evil" (oggettivamente cattivo) unicamente per richiamare l'attenzione dell'opinione pubblica di Washington sul punto *essenziale* dell'insegnamento pontificio dal momento che in origine era stato attaccato dai sacerdoti dissenzienti *precisamente quest'aspetto* del male oggettivo, intrinseco, dell'atto contraccettivo.

Inoltre, la dichiarazione insisteva sui limiti del cosiddetto "diritto di coscienza"; in proposito i sacerdoti dissenzienti, tramite i loro rappresentanti, dichiararono esplicitamente di dissociarsi da ogni scuola o gruppo o corrente di teologi e moralisti che proponesse qualsiasi insegnamento contrario alla Enciclica e ai perenni principi morali della Chiesa Cattolica.

4. Durante l'ultima Assemblea del Sinodo dei Vescovi (ottobre 1971), uno specialista in questioni demografiche ritenne di trovare in questa dichiarazione una possibile giustificazione per un ricorso alla contraccezione, che fosse accettabile dal punto di vista cattolico, senza riferimento ai mezzi usati per il controllo delle nascite e agli espliciti insegnamenti del Concilio Vaticano II e della *Humanae vitae*. Egli aveva creduto infatti di trovare una possibile "apertura" nella dichiarazione della Congregazione (che però riguardava un argomento specifico e del tutto differente). Il Rev.do Arthur McCormack pubblicò così sull'argomento un opuscolo e rilasciò una intervista, largamente riportata dalla stampa.

Il Cardinale Prefetto della Sacra Congregazione per il Clero scrisse immediatamente al P. McCormack, respingendo la sua arbitraria interpretazione della dichiarazione e il suo palese tentativo di sfruttarla a sostegno delle sue tesi, e dichiarò che il P. McCormack aveva travisato la dichiarazione alterandone le proporzioni e trascurandone il contesto, e che aveva altresì confuso la nozione della diminuita responsabilità e colpevolezza soggettiva con una generalizzata giustificazione delle violazioni della legge morale proposta in materia dalla Chiesa. Al P. McCormarck fu ricordato infine che egli non solamente aveva negletto l'autentico insegnamento del Magistero circa la contraccezione, ma aveva anche deformato il concetto cattolico di coscienza.

Il P. McCormack rispose immediatamente, riconoscendo l'esattezza delle critiche, e ritirò pubblicamente la sua errata interpretazione. Dichiarò anche che, ritrattando la sua interpretazione del documento della Congregazione, dopo ulteriore studio e riflessione intendeva seguire i perenni principi morali sia riguardo alla contraccezione, sia riguardo alla natura e ai limiti della coscienza soggettiva, secondo l'insegnamento del Magistero. Egli ripetè ciò pubblicamente, con onestà e franchezza, sulla stampa.

5. Recentemente, un professore dell'Istituto di Teologia Morale "Alphonsianum" di Roma, in un corso di lezioni tenuto in un collegio romano di lingua inglese, ha travisato la dichiarazione della Congregazione allo scopo di trovare nuovi argomenti a favore della contraccezione, condividendo le tesi altrove diffuse da teologi dissenzienti.

Le autorità del collegio si rivolsero immediatamente alla Congregazione per avere chiarimenti, che furono dati e dalle medesime autorità accettati. Nel frattempo il professore in questione aveva lasciato Roma per recarsi in patria, ma le sue argomentazioni furono riprese da una rivista partigiana e polemica, che sempre e sistematicamente si è opposta all'Enciclica *Humanae vitae* e a molti altri aspetti del Magistero. Al seguito di questa rivista, alcuni organi di stampa hanno riportato vari, ma sempre tendenziosi commenti sulla presunta "nuova apertura" nella dottrina dell'Enciclica.

6. Dopo approfondito studio e debita consultazione, è stato deciso di non rilasciare una serie di smentite ufficiali da parte della Congregazione a ogni singolo intervento o commento dei vari giornali e riviste, bensì di preparare questa sommaria esposizione dei fatti e precisazione sui contenuti, per opportuna conoscenza e norma degli Ecc.mi Rappresentanti Pontifici affinché possano intervenire, nei modi ritenuti più opportuni, contro le varie deformazioni giornalistiche e teologiche, ovunque si presentassero. Esse, infatti, hanno l'intento più o meno palese di contrapporre la dichiarazione della Congregazione nel "caso di Washington" all'insegnamento pontificio della *Humanae vitae* e ai perenni principi della morale cattolica concernenti la coscienza rettamente formata, creando così artefatte perplessità e dannose confusioni. Tale manovra va smascherata e denunciata.

Roma, 21 maggio 1972, Domenica di Pentecoste.

* Notiziario della Conferenza episcopale Italiana, anno 1972 num. 9 p. 148-150. Adn. Supra in data 26 aprilis 1971 (cf. LE n. 3972 vol. IV col. 6051-6054).

4148

1972 IUL 4. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbantur Tribunalia regionalia in Corea ad causas ecclesiasticas tractandas et decidendas

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal: viso et mature perpenso decreto diei 27 ianuarii 1972, quo Conferentia Episcoporum Coreae erigit tria Tribunalia regionalia primae et secundae instantiae in Archidioecesibus Seoulen., Taeguen. et Kwangjuen., ad pertractandas causas universas, scilicet non tantum causas nullitatis matrimonii, sive formales sive summarias, sed etiam causas separationis coniugum, necnon causas contentiosas et criminales; vi n. 105 Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae Universae*, et attento art. 2, § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Em.mi Archiepiscopi Seoulensis, Praesidis Conferentiae Episcoporum Coreae diei 27 ianuarii 1972 ad obtinendam approbationem Sanctae Sedis, *petitam approbationem concedit, ut praefatum decretum vim habeat et exsecutioni mandetur.*

Eadem Conferentia Episcoporum per suum decretum decernat de tempore quo nova tribunalia regionalia vigere incipiant, et de regimine causarum nunc pendentium apud tribunalia dioecesana.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 4 iulii 1972. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* A. Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 340-341.

4149

1972 IUL 7. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbantur Tribunalia interdioecesana in Alta Volta et Niger ad causas matrimoniales videndas

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal: viso et mature perpenso schemate decreti diei 23 iulii 1971, quo Conferentia

http://www.obrascatolicas.com

Episcoporum Altae Voltae et Niger erigere intendit tria Tribunalia Interdioecesana primae instantiae in dioecesibus Bobodiulassen., Uagaduguen. et Niameyen., et unicum Tribunal regionale secundae instantiae in Archidioecesi Uagaduguen. ad pertractandas causas nullitatis matrimonii, sive formales sive summarias, et causas separationis coniugum; vi n. 105 Const. Ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Em.mi Archiepiscopi Uagaduguen., Praesidis Conferentiae Episcoporum Altae Voltae et Niger, diei 23 iulii 1971, ad obtinendam approbationem Sanctae Sedis, *petitam approbationem concedit, ut praefatum schema organizationis iudiciariae executioni mandetur.*

Eadem Conferentia Episcoporum per suum decretum decernat de tempore quo nova Tribunalia vigere incipiant, et de regimine causarum nunc pendentium apud tribunalia dioecesana, ad normam art. 22 earumdem *Normarum* huius Supremi Tribunalis.

Quod attinet ad numerum iudicum, attentis peculiaribus circumstantiis loci, hoc Supremum Tribunal concedit ad quinquennium ut unicus habeatur iudex sacerdos in singulis tribunalibus primae instantiae et in ipsa sede appellationis.

Datum Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 7 iulii 1972. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* A. Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 341-342.

4150

1972 IUL 10. - SC RELIGIOSORUM, LITT. CIRC. PART.*

Criteria et normae propountur ad Acta Capitularia religiosorum recte paranda et redigenda, in textum Constitutionum deinde inserenda

Rome, le 10 juillet 1972

Chère Révérende Mère, Par une lettre du 4 décembre 1967, la Sacrée Congrégation pour les Religieux et les Instituts Séculiers leur demandait de lui envoyer les Actes de leur Chapitre Général Spécial, qui devait se tenir conformément au Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, Part. II, n. 3.

Cette demande correspondait au désir de la Sacrée Congrégation d'être tenue au courant des expériences en cours, et aussi de savoir si les Chapitres restaient dans les limites établies par le Motu proprio: celui-ci, en effet, permettait de modifier "ad experimentum" les Constitutions, pourvu que la nature, la fin e le but de l'Institut fussent préservés.

Conformément à cette lettre, de nombreux Instituts ont envoyé leurs Actes Capitulaires et la Sacrée Congrégation a répondu à plusieurs, faisant les observations nécessaires et permettant, d'autre part, des expériences contraires à la loi commune.

Jusqu'à présent, l'examen des décrets capitulaires montre que les Instituts ont eu à faire face à bien des problèmes similaires. En conséquence, les observations envoyées parla Sacrée Congrégation ont, elles aussi, été semblables.

Six ans ont passé, cependant, depuis la publication du Motu proprio et il n'a pas été possible de faire une étude aussi complète que nous l'aurions voulu des Actes de derniers Chapitres de langue anglaise. Aussi la Sacrée Congrégation a-t-elle jugé bon de préparer une liste des principales observations et suggestions. De cette façon chaque Institut pourra voir par lui-même quels points seraient à modifier ou à améliorer.

Plusieurs remarques viennent ici à propos.

En cette période d'expérimentation, la Sacrée Congrégation n'approuve pas de nouvelles Constitutions. Ceci n'empêche pas les Actes des Chapitres Généraux d'entrer immédiatement en vigueur, pourvu que le but, la nature et le caractère de l'Institut soient préservés (cf. ci-dessus d'après *Ecclesiae Sanctae* II, 6).

Par ailleurs, toute dérogation à la loi commune doit faire l'objet d'une dispense explicitement accordée. En certains cas, il a pu se faire que la Sacrée Congrégation ait omis d'attirer l'attention sur tel changement contraire à la loi en vigueur. Ceci n'a été que le résultat d'un oubli et ne doit pas être interprété comme une concession explicite.

Qu'il nous soit permis à présent de rappeler quelques unes des observations les plus fréquentes faites au sujet des Actes des Chapitres. Nous espérons qu'elles vous serviront de principes directeurs dans le sérieux travail que représente la rédaction des Constitutions.

I - VOEUX en général. Une définition claire de chaque voeu est nécessaire.

1. *Chasteté ou Célibat consacré.* "Résolument positive, elle témoigne de l'amour préférentiel pour le Seigneur et symbolise, de la manière la plus éminente et la plus absolue, le mystère de l'union du Corps mystique à son Chef, de l'Epouse à son Epoux éternel" (*Evangelica testificatio*, n. 13).

Le terme *virginité* a un sens spécial et ne doit pas remplacer le mot *chasteté*.

2. *Pauvreté.* La matière du voeu de pauvreté et sa pratique doivent être déterminées par le Chapitre d'une manière très précise. Cette explication inclut plusierus facteurs.

Les religieuses doivent reconnaître l'importance et la dignité du travail en gagnant leur vie. Leur style de vie, caractérisé comme il se doit par la simplicité, devra permettre un authentique partage fraternel. Pauvretè et vie communautaire en feront intrinsèquement partie.

Un sens correct de la dépendance y sera manifesté, non seulement dans les textes mais aussi dans la vie réelle.

Les décisions d'un Chapitre qui tendraient à supprimer toute espèce de dépendance ou de "accountability" ne peuvent être acceptées.

"Les modes de la pauvreté de chacun et de chaque communauté dépendront du type d'institut et de la forme d'obéissance qui y est pratiquée; ainsi se réalisera, selon les vocations particulières, le caractère de dépendance inhérent à toute pauvreté (*Evangelica testificatio*, n. 21 et aussi n. 16-22).

3. *Obédience.* Si la nécessité de consulter et de collaborer doit être mentionnée, il faut aussi que soient respectés le droit et le devoir qu'a la Supérieure d'exercer prudemment l'autorité personnelle.

"Ainsi, loin de s'opposer, l'autorité et la liberté individuelle vont de pair dans l'accomplissement de la volonté de Dieu recherchée fraternellement, par un dialogue confiant entre le supérieur et son frère, lorsqu'il s'agit d'un cas personnel, ou par une concertation générale au sujet de ce qui regarde une communauté". "Ces recherches poursuivies en commun doivent, quand il y a lieu, se conclure par les décisions des supérieurs: leur présence reconnue comme telle est indispensable à toute communauté" (*Evangelica testificatio*, n. 25).

4. La formule de profession religieuse pour chaque Congrégation doit être basée su le Rituel *Ordo Professionis* et doit être approuvée par la Sacrée Congrégation pour les Religieux. Cette formule, prononcée par chaque Soeur, doit être la même, puisque les obligations et privilèges qui en dérivent sont les mêmes pour toutes. Ceci, pourtant, n'empêche pas une Soeur d'ajouter quelque chose de personnel à la formule, soit avant, soit après (*Ordo Professionis*, Rituel 2 février 1970 - Sacrée Congrégation pour le Culte Divin).

II - GOUVERNEMENT

1. *Méthode d'élection de la Supérieure Générale.* Quoique l'élection directe ait été accordée à la demande de quelques petites communautés, cela constitue une exception.

2. *Chapitre Général.* Il faut faire en sorte que tous les membres de l'Institut collaborent et soient adéquatement représentés. Quelques Instituts accordent voix active aux soeurs d'engagement temporaire, qu'il s'agisse de voeux ou de promesses; cependant, on considère comme impossible de leur donner voix passive étant donné qu'elles ne sont pas engagées définitivement dans l'Institut considéré. Les religieuses d'engagement temporaire ne peuvent occuper dans leur Institut des postes d'autorité.

3. *Conseils élargis.* Les pouvoirs donnés au Conseil élargis (c'est-à-dire: Membres du Conseil, Provinciales ou Supérieures locales) doivent être clairement déterminés. Les Conseils élargis sont une aide considérable dans l'évaluation des expériences, mais ils ne doivent pas intervenir dans les fonctions législatives et exécutives des Conseils Généraux.

4. *Conseils locaux.* Rien n'empêche que tous les membres d'une communauté fassent partie du conseil local, spécialement dans les petites communautés. Mais dans les communautés plus grandes, le type habituel de conseil est nécessaire, surtout lorsque les sujets à discuter sont délicats. Cependant, lorsqu'il s'agit de questions d'intérêt général, il faut encourager la consultation de la communauté entière.

5. *Petites communautés.* Aucune objection à leur constitution pourvu que le style de vie soit celui d'une communaté religieuse avec une personne ayant l'autorité, peu importe son titre. L'experience de beaucoup d'Instituts montre que des petites communautés ne devraient pas être composées seulement de soeurs du même âge, ni selon un choix personnel.

III - VIE COMMUNAUTAIRE

1. *Prière.* L'Eucharistie étant vraiment le centre de la liturgie et de toute la vie chrétienne, il est normal qu'elle ait la première place dans la vie des communautés religieuses et de chaque personne consacrée (Instruction *Eucharisticum Mysterium*, S. C. Rites, 25 mai 1967).

Dans la lumière de *Perfectae caritatis* et de *Evangelica testificatio* et d'après l'expérience de la vie communautaire elle-même, les Chapitres ne doivent pas hésiter à prescrire un temps minimum de prière quotidienne: prière communautaire et prière personnelle.

2. *Apostolat.* La religieuse, non en tant qu'individu privé mais comme membre de son Institut, est engagée dans un travail apostolique qui s'accorde avec le but de cet Institut. "Mais vos activités ne peuvent déroger à la vocation de vos divers Instituts ..." (*Evangelica testificatio*, n. 20).

3. *Habit religieux.* Les décisions des Chapitres en ce domaine se conformerant aux déclarations des documents cités.

"L'habit religieux, marque extérieure de la consécration à Dieu sera simple et modeste, pauvre et convenable à la fois" (*Perfectae caritatis*, n. 17).

"Tout en reconnaissant que certaines situations peuvent justifier l'abandon d'un vêtement religieux, Nous ne pouvons taire la convenance que l'habit de religieux et des religieuses soit, comme le veut le Concile, signe de leur consécration et se différencie en quelque manière des formes manifestement séculières" (*Evangelica testificatio*, n. 22).

La lettre envoyée par la Sacrée Congrégation des Religieux le 25 février 1972 réaffirme ces mêmes directives.

4. *Autres sujets.* Quelques Chapitres laissent à chaque personne individuelle la responsabilité de ses décisions en matière de récréations, vacances, sorties, visites, correspondance. La Supérieure ne peut pas abdiquer complètement son autorité en ces domaines, car "les Supérieures sont responsables des âmes qui leur sont confiées ..." (*Perfectae caritatis*, n. 14).

Dans cette perspective de nouvelles Constitutions à rédiger il est bon de remarquer ici que l'on doit y trouver conjointement la spiritualité et la loi. Par dessus tout l'*Esprit de l'Evangile* doit constituer la base des Constitutions qui insisteront sur le fait que l'essence de la vie consacrée est le don total de soi à Dieu. L'*Esprit de la Fondatrice*, ce charisme spécial donné à un Institut par l'intermédiaire de celle qui l'a fondé, doit imprégner les Constitutions qui incarnent l'héritage spirituel dont ses filles sont les bénéficiaires.

La législations générale de l'Eglise autorise chaque Institut à legiférer en certaines matières juridiques, par exemple: qui a voix active et passive, comment on pratique la pauvreté dans l'Institut, quels sont les modes d'admission à la profession. Aussi ces points devront-ils être expressément explicités dans les Constitutions.

Les observations qui précèdent n'ont d'autre but que d'aider à répondre aux questions qui se posent et à résoudre en quelque façon les problèmes que les Instituts Religieux affrontent. Toutes n'affecteront pas la législation actuelle de tous les Instituts, mais les membres de ceux-ci et ceux des Chapitres Généraux verront celles qui ont trait à leurs Instituts respectifs.

Il est à souhaiter que ces remarques servent de ligne de conduite dans la rédaction des Constitutions qui devront être finalement soumises à l'autorité compétente en vue d'une approbation.

Tous ceux qui ont le privilège d'assister les Congregations religieuses prient instamment pour que ces informations vous aident dans vos efforts généraux, vous et vos soeurs, non seulement à intégrer dans la réalité vivante les changements extérieurs nécessaires, mais aussi à rendre plus fructueux le renouveau spirituel que l'Eglise demande de nous. Avec tout mon dévouement en Notre Seigneur – Aug. Mayer, *Secr.*

* Prot. N. Sp. R. 194/72: CpR 55 (1974) 76-80.

4151

1972 IUL 10. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbantur duo Tribunalia interdioecesana in Graecia ad omnes causas matrimoniales videndas

Supremum Signaturae Apostolicae Trinunal: viso et mature pepenso decreto diei 26 novembris 1971, quo Conferentia Episcoporum Graeciae erigit duo Tribunalia Interdioecesana ad pertractandas causas nullitatis matrimonii, sive formales sive summarias, et causas separationis coniugum, et quidem primae instantiae apud Curiam Atheniensem, et secundae instantiae apud Curiam Syrensem; vi n. 105 Const. Ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Exc.mi Archiepiscopi Corcyrensis, Praesidis Conferentiae Episcoporum Graeciae, diei 8 decembris 1971, ad obtinendam approbationem Sanctae Sedis, *petitam approbationem concedit, ut praefatum decretum vim habeat et exsecutioni mandetur.*

Eadem Conferentia Episcoporum per decretum eiusdem Praesidis decernat de tempore quo nova tribunalia vigere incipiant, et de regimine causarum nunc pendentium apud tribunalia dioecesana, iuxta art. 22 earumdem *Normarum* huius Supremi Tribunalis.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 10 iulii 1972.– Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* A. Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 342.

4152

1972 IUL 24. - SIGNATURA APOST., LITT. CIRC. PART.*

Animadversiones fiunt Ordinariis locorum circa rectam iustitiae administrationem a propriis Tribunalibus et circa patentes auferendos abusus

Romae, die 24 iulii 1972

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Visis actis quarundam causarum nullitatis matrimonii, quae nuper pervenerunt a nonnullis tribunalibus, et attenta relatione istius Conferentiae Episcopalis, hoc Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae, pro officio sibi collato curandi in Ecclesia rectam iusitiae administrationem, quae sequuntur adnimadvertere tenetur:

1. In unaquaque dioecesi Episcopus est "iudex natus" omnium causarum, quae in foro ecclesiastico aguntur. Quod constat ex Const. dogm. *Lumen gentium* (n. 27): "Episcopi sacrum ius et coram Domino officium habent in suos subditos ... iudicium faciendi", et ex can. 1572 § 1 C. I. C.: "Iudex primae instantiae est loci Ordinarius, qui iudiciariam potestatem exercere potest ipse per se vel per alios ...".

2. Tenetur quidem Episcopus eligere Officialem; sed "Officialis *unum constituit tribunal cum Episcopo loci*" (C. I. C., can. 1573 § 2). Quod secumfert Episcopum et Officialem intima ratione sociari in iustitia administranda, ita ut Episcopo competat vigilantia in disciplinam iudicum (can. 1625 § 1-2) et ministrorum tribunalium (can. 1625 § 3).

3. Recenter quoque Sedes Apostolica (Motu proprio *Causas matrimoniales*, 28 martii 1971, n. X et XI) decrevit primas partes in quibusdam processibus matrimonialibus competere Episcopo, quando "casus speciales" iudicandos commisit Ordinario loci.

4. Firmis, ut patet, quae praescribuntur a iure, in specie a can. 1869 de sententia ex conscientia ferenda, non licet Officiali se ab Episcopi moderamine subducere, imo ei incumbit rationem Episcopo reddere de iis quae fiunt in tribunali, eique poscenti acta causae et exemplar sententiarum editarum tradere.

5. Exulat a potestate Episcopi – et, eo vel magis, a potestate Officialis – facultas dispendandi a legibus processualibus (Mot. pr. *De Episcoporum muneribus*, 15 iunii 1966, n. 4).

Quod non licet singulis Officialibus, coetui quoque omnium Officialium alicuius nationis vetatur. Proinde:

a) non admittitur dispensatio a duplici sententia conformi, quando ius illam exigit, in causis nullitatis matrimonii, ad hoc ut partes valeant novas nuptias inire (can.1986);

http://www.obrascatolicas.com

b) nullitate laborat, exceptis casibus a iure statutis, sententia quae rationibus decidendi sit destituta (can. 1894, n. 2);

c) item nulla est sententia definitiva processus, in quo pars conventa in ius legitime vocata non fuerit, neque ipsi oblata fuerit possibilitas sese defendendi (can. 1894, n. 1);

d) idem evenit quando Defensor vinculi in causis nullitatis matrimonii nec citatus est, nec processui participat (can. 1586).

Si contingat huiusmodi sententias pronuntiari, earundem nullitas declarabitur a tribunali competenti, et iudices, qui eas protulerunt, tenebuntur de damnis (can. 1625).

6. Omnino evidens est quod Officiales et Iudices nullimode possunt impedimenta ad matrimonium abrogare, aut nova condere. In diiudicanda re tanti momenti, qualis est matrimonialis contractus, valde periculosum est a recta et communi iurisprudentia discedere.

7. Quoties dubitet de recta applicatione legis, sive in decernendo sive in procedendo, Episcopus tenetur Officialem et Iudices monere, et, in casibus gravioribus, communicare cum hoc Supremo Tribunali acta et decisiones quae ipsi videantur legem offendere.

Haec dum Tibi participo, unice ductus meo gravi officio, spem foveo quod, ex arctiori coniunctione inter Episcopum et Officialem, in unaquaque dioecesi administratio iustitiae rectior evadat ac revera "sine ruga et sine macula", prout in Ecclesia decet, omnibus appareat.

Interim sensus obsequii Tibi pando meque profiteor addictissimum – Dinum Card. STAFFA, *Praefectum*. A. Sabattani, *a Secretis*.

* Ad Praesides Conferentiarum Episcopalium: **Apoll 46 (1973) 299-300.**

4153

1972 AUG 28. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbatur erectio tribunalis provincialis Ialapensis pro omnibus causis ecclesiasticis in prima instantia

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal: viso ac mature perpenso decreto diei 8 augusti 1972, quo Episcopi Provinciae ecclesiasticae Ialapensis in Mexico erigunt in urbe Ialapa Tribunal provinciale primae instantiae, quod pertractet causas universas, scilicet non tantum causas nullitatis matrimonii, sive formales sive summarias, sed etiam causas separationis coniugum, necnon causas contentiosas et criminales pro quinque dioecesibus eiusdem Provinciae; attento quod idem Tribunal provinciale habet tamquam sedem appellationis tribunal Archidioecesis Mexicanae, incolumi iure recurrendi ad Sacram Romanam Rotam vi can. 1599 § 1 n. 1; vi n. 105 Const. Ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Exc.mi Metropolitae Ialapensis, nomine etiam Episcoporum eiusdem Provinciae, diei 8 augusti 1972, *petitam approbationem concedit, ut praefatum decretum vim habeat et exsecutioni mandetur.*

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 28 augusti 1972. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. A. Sabattani, *a Secretis*.

* **Apoll 47 (1974) 343.**

4154

1972 SEP 4. - SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

De potestate dispensandi in matrimoniis mixtis super impedimentum si pars acatholica baptismum prolis in Ecclesia catholica renuat

Romae, 4 Septembris 1972

Excellentissime ac Reverendissime Domine. Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione ad hoc Sacrum Dicasterium litteras transmisit die 15 Iulii datas, quibus Excellentia Tua dubia quaedam proponebat de matrimoniis mixtis.

In tribus dubiis propositis quaeritur utrum dispensatio super impedimentum dari possit si pars acatholica partem catholicam quidem liberam relinquat in exercitio fidei, at baptismum prolis in Ecclesia catholica minime admittat.

Ad rem Tibi communico dispensationem in hisce casibus dari posse, – praesupposita semper sincera promissione partis catholicae omnia faciendi ut universa proles iam in infantia in Ecclesia catholica baptizetur ac educetur ceterisque de iure servandis, – tantummodo ob causas vere graves, v. g. si denegatio dispensationis partem catholicam privaret unica occasione matrimonium ineundi eamque practice poneret in impossibilitate ius naturale ad matrimonium exercendi, forsan cum detrimento animae ob periculum incontinentiae. Motu proprio *Matrimonia mixta* diei 31 Martii 1970 non excludit tolerantiam in similibus casibus qui etiam in discussione in Synodo Episcoporum a. 1967 admissi sunt.

Dispensatio tamen inniti debet in rationibus *proportionatis gravitati rei* simulque cura pastorum erit partem catholicam semper adsistendi ut fidelis sit promissioni revera omni pro posse faciendi ut universa proles catholice baptizetur ac educetur, quae promissio pro *tota* vita obligat et in quocumque momento propitio ad actum deduci debet.

Hanc occasionem nactus sensu aestimationis meae Tibi pando remanens Excellentiae Tuae Reverendissimae devotissimus – Paulus Philippe, *a Secretis*.

* Archiepiscopo Ordinario Malacen.-Singaporen., Prot. N. 1310/72m. **Adn. A. ABATE, Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica,** Roma-Brescia 1979, p. 83-94.

4155

1972 OCT 17. - SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Motu proprio "Causas matrimoniales" abrogat normas de domicilio et quasi-domicilio in determinando foro competenti in causis matrimonialibus nullitatis vinculi

FACTI SPECIES – Dominus Paulus residens in civitate M. accusat de nullitate coram Tribunali ejusdem civitatis matrimonium contractum cum domina Maria, a qua separatus est de facto, non legitime, quaeque residet in civitate C. Tribunal recipit petitionem actoris.

Conventa impugnat competentiam Tribunalis M., et affirmat competentiam Tribunalis civitatis C. in qua locum commorationis non precariae habet.

Tribunal M. iudicat hanc causam incidentalem conexam cum principali, et decernit pro propria competentia.

Conventa recurrit ad Signaturam Apostolicam ut conflictum resolvat, non obstante canone 1610 §§ 1-2.

IN IURE ET IN FACTO – Secundum canonem 1964: "In aliis causis matrimonialibus (praeterquam in illis specialibus de quibus agitur in can. 1960-1963) iudex competens est iudex loci in quo matrimonium celebratum est, aut in quo pars conventa vel, si una sit acatholica, pars catholica domicilium vel quasi-domicilium habet".

Animadvertendum quod "uxor a viro legitime non separata necessario retinet domicilium viri sui" (c. 93 § 1); item "*uxor a viro legitime non separata*" potest quasi-domicilium obtinere (*ib.* § 2). Praeterea, "Sive per domicilium *sive per quasi-domicilium* suum quisque parochum *et Ordinarium sortitur*" (c. 94 § 1). Ideoque mulier non legitime separata potest habere quasi-domicilium, necnon Ordinarium et tribunal proprium.

2. Instructio S. C. de Sacramentis *Provida Mater* 15 aug. 1936 art. 7 complet materiam: "Uxor a viro non legitime separata, quae proprium quasi-domicilium habeat, conveniri potest etiam coram Ordinario domicilii viri, non autem quasi-domicilii eiusdem viri, nisi in casu quo hic domicilio careat".

Proinde uxor a viro non legitime separata: *a*) Semper conveniri potest coram Ordinario proprii quasi-domicilii. *b*) Licet habeat quasi-domicilium et ideo conveniri possit coram suo Ordinario, si maritus habeat domicilium, *potest etiam*, non necessario debet, conveniri

coram Ordinario mariti (c. 93 § 1). *c*) Eadem uxor, si maritus non habeat domicilium, sed habet quasi-domicilium, conveniri *potest* etiam coram Ordinario mariti. *d*) Tantummodo si maritus non habeat neque domicilium neque quasi-domicilium, conveniri deberet coram proprio Ordinario.

3. Nova disciplina inducta per Motu proprio *Causas matrimoniales* habetur in art. IV § 1: "In ceteris causis nullitatis matrimonii competens est: *a*) Tribunal loci in quo matrimonium celebratum est, vel *b*) Tribunal loci in qua pars conventa commorationem non precariam habeat, quae ex aliquo ecclesiastico documento vel alio legitimo modo probari possit, vel *c*) Tribunal loci in quo de facto colligendae sint pleraeque depositiones seu probationes, dummodo accedat consensus tum Ordinarii loci commorationis habitualis partis conventae, tum Ordinarii loci et Praesidis Tribunalis aditi".

Nostra peculiariter interest litt. *b*).

4. Iamvero quaestio est utrum criterium domicilii vel quasi-domicilii viri, aut etiam quasi-domicilii uxoris a viro non legitime separatae, remaneat adhuc post Motu proprio *Causas matrimoniales*, an abrogatum vel obrogatum sit.

De hac re contentio est inter partes apud Supremum Tribunal; affirmat abrogationem, seu potius obrogationem pars recurrens, negat Tribunal M.

5. Porro, obrogatum fuisse videtur criterium Codicis fundatum in domicilio vel quasi-domicilio per novum criterium "commorationis non precariae partis conventae" statutum in praedicto Motu proprio, sive pars conventa sit vir sive uxor.

Etenim "lex posterior", a competenti auctoritate lata, obrogat priori si ... sit illi directe contraria" (c. 22). Porro, utrumque criterium semper simul servandum, esset incompatibile; ergo vi can. 22 praevalet novum statutum in Motu proprio. Esset autem incompatibile quia v. gr. impossibile est ut servetur viri ius conveniendi uxorem coram tribunali proprii ipsius viri domicilii, et simul ius uxoris ut *tantummodo* conveniatur coram tribunali suae habitualis commorationis.

Deinde art. IV § 1 Motu proprio est taxativus. Id evincitur ex verbis initialibus: "In ceteris causis nullitatis matrimonii competens est", ex repetita particula disiunctiva *vel, vel*, et ex toto textu articuli IV § 1. In litteris *a*) et *b*) enim transcribitur fideliter seu ad litteram canon 1964, sed inducta quadam substantiali mutatione:

Canon 1964	Motu proprio
In aliis causis matrimonialibus iudex competens est iudex loci in quo matrimonium celebratum est, aut in qua pars conventa ... domicilium vel quasi domicilium habet.	In ceteris causis nullitatis matrimonii, competens est: *a*) Tribunal loci in quo matrimonium celebratum est, vel *b*) Tribunal loci in quo pars conventa commorationem non precariam habeat, quae ex legitimo ecclesiastico documento vel alio legitimo modo probari possit, vel *c*) Tribunal loci in quo de facto ...

Ex hac simplici comparatione clara videtur mens legislatoris substituendi criterium domicilii et quasi-domicilii per criterium commorationis non precariae.

Agitur enim de novo instituto quod non nimis clarum est; sed ipsum videtur substituere illud canonicum domicilii et quasi-domicilii. De facto residentia non precaria saepe coincidit cum quasi-domicilio (c. 92 § 2); sed etiam in tali casu uxor non sequetur domicilium aut quasi-domicilium viri.

Si ergo textus Motu proprio est taxativus, ad nullum alium fontem recurrendum est pro tribunalium competentia definienda in causis matrimonialibus non exceptis.

Insuper non immerito dici potest legislatorem "totam de integro ordinasse legis priorem materiam", nam totum canonem reassumit, et quidem ipsum partim retinet, partim complet et partim modificat seu innovat. Ideoque iure dici potest hanc legem priori obrogari (c. 22).

Praeterea Normae Motu proprio in hoc tendunt ut "expeditior fiat ipse matrimonialis proecessus" (*Prooemium*). Proinde valde probabiliter superare voluit omnes quaestiones et difficultates practicas quae occurrunt in determinandis domicilio et quasi-domicilio. Omnes norunt necessariam fuisse specialem *Instructionem* S. C. de Sacramentis ad definiendum tribunal competens in casu quasi-domicilii (23 dic. 1929), quae in vigorem adhuc declaratur in Instructione *Provida Mater*, art. 5.

Demum dependentia mulieris a viro hac in materia in qua agitur de iure *personali* defendendo, et de dubio suscitato circa ipsam condicionem mariti et uxoris, videtur odiosa; non respondet insuper iustae promotioni mulieris in aequiparatione iuridica sexuum ubi specialis tutela ex parte viri non apparet necessaria.

6. Ceterum argumentatio Tribunalis M. pro applicatione criterii domicilii et quasi-domicilii in his causis, non videtur fundata. Arguit enim ex *generali* imperfectione textus Motu proprio *Causas matrimoniales*. Sed talis imperfectio affirmari nequit de art. IV § 1, qui fideliter reassumit canonem 1964, assumptis quidem ex ipso iis quae intenduntur conservari, relictis iis quae relinquenda vel innovanda videbantur, et additis iis quae opportuniora visa sunt: ordinata proinde ex integro tota legis prioris materia (c. 22).

Neque verum est processum simpliciorem esse retento criterio domicilii et quasi-domicilii.

Tandem verum non est doctrinam hac de re dubium nutrire. Nam e contra, doctrina canonica fere unanimiter propendit pro obrogatione criterii domicilii per novum criterium "commorationis non precariae partis conventae", servato proinde integre principio generali "actor sequitur forum rei" (c. 1559 § 3).

7. Concludi igitur potest normam Motu proprio *Causas matrimoniales* statuentem criterium "commorationis non precariae partis conventae" ad determinandum forum competens in causis matrimonialibus non exceptis, obrogare normas canonicas de domicilio vel quasi-domicilio.

DECISIO – In Congressu habito die 17 octobris 1972 coram E.mo Cardinali Praefecto, proposito recursu a domina Maria, conventa in causa de qua agitur, die 31 iulii 1972 misso, adversus decisionem a Tribunali M. die 27 iunii 1972 latam ad suam competentiam declarandam, in casu, decretum est: *"Recurrenti conceditur restitutio in integrum ob praescriptum legis evidenter neglectum".*

* **Apoll 46 (1973) 277-281.**

4156

1972 DEC 5. - SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Concilium Vaticanum II non mutavit doctrinam circa structuram iuridicam vinculi matrimonialis ideoque matrimonium nequit declarari nullum ex sic dicta "impotentia morali"

HARLEMEN.

FACTI SPECIES – Paulus et Maria, postquam tres circiter annos sueta sponsorum necessitudine vixerant, amore compulsi, matrimonium inierunt anno 1937. Ex matrimonio nati sunt duo filii: prior anno 1939, alter anno 1942. Ob diversam tamen nationalitatem coniugum atque ob eorum dissimilem educatio-

http://www.obrascatolicas.com

nem et indolem, vita coniugalis iam inde ab initio iurgiis perturbata fuit. Ab anno praeterea 1942 maritus amicitiam in dies coniunctiorem contraxit cum Anna, quae apud ipsum laborabat. Immo, ut videtur, res inter ipsos ultra limites merae amicitiae pervenit. Non obstantibus tamen difficultatibus, auctis quidem ob iustam zelotypiam uxoris in Annam, vita communis protracta est usque ad annum 1960, quo maritus, consentiente uxore, divortium civile obtinuit. Anno vero 1970 matrimonium civile cum Anna contraxit.

Anno tandem 1971, instantiis Annae impulsus, quae matrimonium religiosum inire cupiebat, Paulus Tribunal propriae dioecesis adivit atque Iudici exposuit historiam sui infelicis matrimonii cum Maria, simul petens "nihil obstat" ad ineundum matrimonium religiosum cum Anna.

Tribunal autem, auditis parte actrice atque nonnullis testibus ab utraque parte productis, attento voto Defensoris vinculi, sententiam die 18 ianuarii 1972 tulit hoc modo expressam: "... matrimonium *non est vinculans* pro coniugibus Paulo et Maria". Quoad "nihil obstat" matrimonio religioso inter Paulum et Annam, Tribunal non audet iudicium ultimum ferre. Indicat tamen criteria prae oculis habenda ad solutionem casus, scilicet ex una parte scandalum esse considerandum forte oriturum in communitate ecclesiali N. (agitur enim de parvo vico), ex alia vero parte hanc esse realitatem haud parvi aestimandam, nempe Paulum et Annam per 20 fere annos vixisse unitos "affectibus maritalibus". Addit praeterea Ecclesiam debere sibi sumere positionem haud dubiam, iuxta quam nimirum in lucem ponatur "et misericordia et concessio novi futuri" (id est, alterius matrimonii).

Facta appellatione a Defensore vinculi, Tribunal secundae instantiae, die 9 februarii, praetermissis omnibus fere iuris sollemnitatibus, sententiam Tribunalis primae instantiae confirmavit.

Die autem 7 aprilis 1972 Iudex Instructor primae instantiae parti conventae notificavit decisionem. Qui, mentione facta de petitione mariti necnon de colloquiis habitis in processu, pergit: "Attentis omnibus quae ex his colloquiis emerserunt, post maturam deliberationem, noster Vicariatus pervenit ad convictionem tuum matrimonium cum Paulo fuisse tale, quod *non debeat constituere obstaculum* ad aliud matrimonium religiosum ineundum". Dein dicit hoc iudicium fuisse confirmatum a Tribunali N. in qualitate Tribunalis appellationis, et hortatur partem conventam ad acceptandam hanc decisionem aequo animo, utpote fundatam in causis veris.

Maria autem die 5 maii photocopiam huius epistulae ad Nuntium Apostolicum misit, simul rogans ut illam transmitteret ad superiores Sanctae Sedis auctoritates. Item filius eius natu maior, die 2 iulii, ad eundem Nuntium litteras scripsit, petens ab eo rationem tum processus tum fundamenti iuridici sententiae, una mittens photocopiam litterarum, quas ad Episcopum dioecesis N. scripserat, ut eum certiorem faceret se derelicturum Ecclesiam catholicam utpote facilius concedentem divortium quam lex ipsa civilis.

Nuntius Apostolicus has litteras ad Signaturam Apostolicam transmisit.

IN IURE ET IN FACTO – Acta processus primae instantiae ad Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae missa, sunt tantummodo quae sequuntur: 1) textus, seu, ut dicunt, verbale "colloquii" (depositionis) actoris cum Iudice Instructore habiti; 2) textus "colloquii" testis A., seu primi e tribus testibus ab actore inductis, cum iudice; 3) textus "colloquii" iudicis cum B., perito in medicina, altero teste ab actore inducto; 4) Epistula ad iudicem missa a sacerdote quodam B., qui vicissitudines huius matrimonii cognoscebat (ut videtur, hic sacerdos epistulam scripsit non requisitus a iudice, sed rogatus ab actore; 5) textus "colloquii" iudicis cum parte conventa; 6) textus unius tantum "colloquii" iudicis cum duobus simul testibus ab eadem conventa inductis; 7) Animadversiones Defensoris vinculi; 8) Sententia Tribunalis.

Animadvertendum est: 1) textibus "colloquiorum" plerum subiungitur "declaratio credibilitatis et iudicium circa depositionem", id est brevissimae observationes iudicis, quibus hic sententiam suam dicit circa credibilitatem deponentis et circa momentum depositionis. Iudicium de credibilitate nititur tantummodo in observatione directa personalitatis deponentis durante colloquio. 2) Ex his textibus, alia subsignatur tantum a iudice, alia vero a iudice et a deponente vel deponentibus, una a deponente, a iudice et ab actuario; in nonnullis non indicatur dies, mensis, annus. 3) Defensor vinculi scribit suas observationes non in favorem vinculi, sed – uti in ipsa sententia notatur, et quidem id approbando – munus in se suscipiens

Advocati actoris, potius quam Defensoris vinculi. 4) Sententia complectitur duas exiguas paginas, in quibus iudices plene adhaerent conclusionibus Defensoris vinculi, qui – ut iudices iterum eum laudantes notant – "practice assumpsit sedem iudicis" (praeter munus Advocati actoris, ut dictum est).

Prima facie patet in prima instantia plurimas normas processuales iuris vigentis non fuisse servatas. Etenim – ut praecipua tantum indicemus – deest libellus, nec factum est decretum huius admissionis vel reiectionis; habita non est litis contestatio nec dubium concordatum est; desunt citationes; interrogationes seu quaestiones a Defensore vinculi non fuerunt peractae; defuerunt Patroni tum actori tum parti conventae; testes fuerunt omnino pauci; auditi sunt quodammodo privatim, praetermissis normis iure statutis, nullus fuit ex officio vocatus, nec omnes quos partes induxerunt examinati sunt; Defensor vinculi non fuit citatus neque interrogationibus partium et testium adfuit; peritus in medicina, qui uti testis nominatus est ab actore, auditus est tantummodo per telephonium, nec a secreto professionis suae liberatus est; duo testes auditi sunt simul; nec partes nec testes praestiterunt iusiurandum; Defensor vinculi in suis animadversionibus, potius quam defendere vinculum, suum auxilium praebuit actori, non indicat principia "in iure", quibus nititur, et plures quaestiones tangit quae ad suum munus non pertinent; deest decretum conclusionis in causa; sententia non refert principia iuris quibus nullum esse matrimonium probetur aut rationes desumptas ex probationibus, quibus re ipsa illud nullum esse in casu demonstretur; iudices non pronuntiant *constat* vel *non constat* de nullitate, sed in universum concludunt: "pronuntiamus matrimonium *non esse vinculans* coniugibus (Paulo-Mariae)", addentes iudicium circa opportunitatem concedendi "nihil obstat" quominus matrimonium Pauli cum Anna ineatur.

Quibus autem principiis iuridicis iudices ducantur ad hanc sententiam feredam, difficile omnino est ea ex actis determinare. Cum enim in hoc processu desit libellus, dubium non sit concordatum, nec expositio in iure ullibi facta sit, vix cognosci potest caput propter quod matrimonium declaratum est "non vinculans".

Ad hoc quod attinet, Defensor vinculi, post brevem introductionem sibi proponit sex quaestiones, ex quibus tantum prima et quodammodo secunda respiciunt validitatem matrimonii. Aliae sunt indolis pastoralis et non faciunt ad rem.

Prima quaestio ita proponitur: "*Quoad matrimonium in casu, fuitne matrimonium?*" Responsio incipit his verbis: "Quando defenditur vinculum in causa matrimoniali in qua pars conventa radicaliter opponitur declarationi nullitatis, sed in qua (causa, id est, in matrimonio de quo agitur) *nihil vel parum vinculi* potest inveniri, convertitur quis, coram huiusmodi parte conventa, in advocatum actoris, loco defensoris vinculi ...". Dein, breviter indicata historia sponsalium et matrimonii, pergit: " ... matrimonii diuturnitas non necessario probat ortam fuisse *relationem matrimonialem inter partes*, quae postea *ad nihilum reducta sit*. Est enim evidens quod inter has duas personas, in adiunctis concretis in quibus initiaverunt matrimonium illudque prosequi debebant, non poterat surgere relatio matrimonialis. Indolis localis uniuscuiusque, necnon eorundem structurae characteristicae personales, reddiderunt impossibilem vitam coniugalem. Matrimonium iam inde ab initio fuit valde difficile ob indolis diversitatem utriusque atque ob originem ... (alius nationis) partis conventae, quae remansit prorsus sola inter personas ignotas".

Subiungit amplam descriptionem indolis histericae partis conventae – quae quidem minime probatur – et concludit: "Saltem iuxta me, est certum partes non crevisse umquam usque ad maturitatem coniugalem, facta abstractione a quaestione utrum essent capaces (huius maturitatis) sive una sive alia pars. Hanc ob causam non possum defendere nec ortum nec posteriorem exsistentiam huius matrimonii. Immo nec video quidem possibilitatem defendendi capacitatem ad matrimonium. id est *potentiam moralem relativam* (conventae). Ideo nihil possum obiicere contra eventualem declarationem nullitatis huius matrimonii".

Deinde Defensor vinculi respondet alteri quaestioni ex eis quas sibi proposuerat, scilicet quam vim habuerit Anna in infelicem exitum matrimonii Pauli et Mariae; atque contendit relamonium Pauli-Mariae in ruinam inciderat. Inter alia, ea significans quae maritus deposuerat, voluisse nempe uxorem abortum procurare, dicit: "Quaenam relatio matrimonialis exsistit ubi mulier vult provocare abortum prolis quam ex suo marito genuit? Matrimonium ergo iam in ruinam ceciderat – supponamus quod aliquando exstitisset – quando incepit manifestari

influxus Annae in actorem. Ideo oportet distinguere utrum Anna fuerit causa relationis infelicis inter coniuges, an, e contra, relatio affectiva (inter Paulum et Annam), gradatim orta, effectus fuerit carentiae suae relationis coniugalis actoris cum uxore. Fuisset quidem melius ac tutum si actor et Anna interrupissent mutuam relationem amoris: sed quid fuisset actori si debuisset verti ad mulierem (id est, uxorem) talem, quae 'non tantum actorem, verum etiam quemlibet virum infrangeret' (Dr. N)".

Iudices autem in sua sententia, quae vix duabus paginis constat, ut supra diximus, plane probant iudicium Defensoris vinculi, cuius studium causae quam maxime laudant. Iuvabit partem praecipuam sententiae ad litteram referre: "Quoad matrimonium, Defensor vinculi munere potius fungitur advocati actoris, et iuste quidem. Matrimonium enim, cuius continuationem pars conventa defendit, non est matrimonium, sed cadaver matrimonii et sacramentum pendens in aëre. Pars conventa revindicat sibi statum mulieris coniugatae atque strenue sese opponit matrimonio Pauli-Annae. At revera non amplius exsistit matrimonium Pauli-Mariae, si aliquando exstitit. At neque hoc ultimum (id est, matrimonium aliquando exstitisse) sustineri potest. Adiuncta in quibus coniuges sese cognoverunt quaeque decisionem ineundi matrimonium et realem situationem coniugalem respiciunt, nobis exhibent duas personas, quae matrimonium inceperunt tamquam ad invicem extraneae illudque uti tales continuaverunt ... Possumus tranquille affirmare has duas personas non pervenisse ad vivendum inter se verum matrimonium, unamquamque earum ob propriam indolem et structuram. Iuxta nostrum iudicium, non constat Annam dividisse duas partes (actorem et conventam); potest tantummodo affirmari divisionem exsistentem inter actorem et conventam fuisse confirmatam praesentia personae Annae. Idcirco non possumus non consentire observationibus nostri Defensoris vinculi factis sub 1), et ideo pronuntiamus matrimonium "non esse vinculans" pro coniugibus Paulo-Maria.

Animadvertimus hic iudices in sententia nullam mentionem fecisse de "impotentia morali", qua Defensor vinculi affirmat laborasse mulierem, quin tamen explicet quid hoc verborum ambitu significare intendat. Sane Iudex Instructor, in illis observationibus quas "colloquiis" cum partibus vel testibus subiungit, bis hoc vocabulum adhibet. Post colloquium enim cum actore, observat inter alia: "Ex alia parte puto actorem honeste protulisse imaginem sui matrimonii, imaginem quidem valde negativam, ex qua tamen apparet perfecta cum evidentia *impotentia moralis*" Et iterum colloquio per telephonium habito cum Doctore N., subiungit: "Si recte intelligimus Doctorem N., hic esset casus *impotentiae moralis absolutae, non relativae*". Quid vero his vocibus intellegat nullibi declaratur.

Haec de sententia primi gradus. Nunc de sententia secundae instantiae.

Defensor vinculi pro suo munere ad Tribunal superius appellavit. Appellatio facta est die ipso quo lata est sententia, id est, die 18 ianuarii 1972. Acta Tribunalis appellationis non sunt nisi animadversiones Defensoris vinculi et sententia Tribunalis.

Defensor vinculi in suis animadversionibus, quae haud integra pagina continentur, quoad quaestionem nullitatis matrimonii, dicit tantummodo: "Ego nihil habeo addendum amplis et acutis observationibus mei collegae primae instantiae, praeter hoc: scilicet dictae observationes sunt prae oculis perfecte habitae in sententia (primae instantiae) quoad id quod pertinet *ad declarationem nullitatis* matrimonii Pauli-Mariae; sed multo minus quoad id quod spectat *ad nihil obstat* pro confirmatione matrimonii Pauli-Annae ab Ecclesia". Deinde quaedam animadvertit quoad hanc ultimam quaestionem, quae, ut patet, non respicit nullitatem matrimonii.

Sententia secundae instantiae – quae lata est die 9 februarii 1972 – unam paginam vix implet. Praemittitur "praenotandum", quo animadvertitur sententiam Tribunalis secundae instantiae debere respondere tantummmodo ad quaestionem utrum matrimonium fuerit validum necne, quaestionem vero de matrimonio religioso ineundo esse competentiae unius Ordinarii loci. Tum sequitur "iudicium", his verbis: "Attentis observationibus amplis et acutis Defensoris vinculi primae instantiae, qui pervenit ad unam unicam conclusionem (res notabilis pro Defensore vinculi): scilicet in casu numquam fuisse verum ac genuinum matrimonium in sensu *Gaudium et spes*; prae oculis habito, quod etiam Defensor vinculi secundae instantiae concordat et admittit observationes Defensoris vinculi primae instantiae bene examinatas esse in sententia primae instantiae: ego infrascriptus libenter subscribo sententiam Tribunalis primae instantiae, videlicet hoc matrimonium numquam realizatum esse ob diversitatem ambientis vitae atque structurae indolis utriusque coniugis. Ad hunc finem apposui meam subsignationem sententiae Tribunalis (primae instantiae), supponens alios duos collegas eam subsignaturos et confirmaturos esse". Sententia reapse subsignatur tantum a iudice Ponente.

Patet autem etiam a Tribunali secundae instantiae plurimas normas processuales praetermissas esse, nec est cur illas singillatim indicemus, cum vix aliqua fuerit observata.

Quod attinet vero ad principia iuridica, ipsum Tribunal excipit doctrinam Defensoris vinculi et Iudicum primae instantiae.

Iam vero, colligendo elementa quae hic illic in adnotationibus Iudicis Instructoris, in animadversionibus Defensoris vinculi et in sententiis inveniuntur, duo videntur esse doctrinae capita quibus nituntur Iudices ad nullitatem matrimonii declarandam: 1) Doctrina Const. *Gaudium et spes;* 2) Impotentia moralis, quam vocant. Breviter de singulis.

1. Doctrina Const. "Gaudium et spes"

Defensor vinculi nimirum et iudices videntur praesumere – quin tamen id probent – Constitutionem *Gaudium et spes* mutavisse doctrinam circa elementa iuridica essentialia instituti matrimonialis. At doctrina, quam ponunt circa formationem vinculi matrimonialis, est prorsus diversa ab illa quam expresse proponit eadem Constitutio. Ut enim ex ipsorum dictis colligitur ipsi videntur opinari matrimonium esse non tam vinculum iuridicum quod creatur consensu, id est uno actu voluntatis partium, sed potius esse relationem mere exsistentialem amoris, quae indole sua nata quidem est ad suam firmitatem et consistentiam magis magisque augendam et roborandam, quaeque potest, si vicissitudines vitae coniugalis sint adversae, extenuari, exstingui, prorsus ad nihilum redigi.

Iam vero, Const. *Gaudium et spes*, etsi ob suam indolem pastoralem, consulto vitat quidquid iuridismum sapit, doctrinam de matrimonio exponit, initio synthesim praebendo elementorum quae eius structuram iuridicam determinant. Ex hac synthesi patet Constitutionem nullam substantiae mutationem induxisse in structura iuridica matrimonii. Iuvat autem eius verba referre: "Intima communitas vitae et amoris coniugalis, a Creatore condita suisque legibus instructa, foedere coniugii seu irrevocabili consensu personali instauratur. Ita actu humano quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt, institutum ordinatione divina firmum oritur, etiam coram societate; hoc vinculum sacrum intuitu boni, tum coniugum et prolis tum societatis, non ex humano arbitrio pendet" (n. 48).

Ne praetereamus quae ad nostrum argumentum attinent:

a) *Causam efficientem matrimonii:* Constitutio apertis verbis docet matrimonium nasci seu iniri "foedere coniugii seu irrevocabili consensu personali" ita implicite, sed clare confirmans causam efficientem matrimonii esse consensum partium, nimirum actum voluntatis indolis pacticiae, qui, semel ac legitime emissus est, suum effectum iuridicum (matrimonium) habet, qui nullo amplius indiget influxu voluntatis ut perseveret. Hic consensus dicitur *"irrevocabilis"*, quo verbo expresse effertur matrimonium – quod dum fit e solo consensu pendet – non amplius e consensu pendere postquam factum est. Revocatio, forte postea psychologice et consulto facta, nullum effectum iuridicum producit, ideoque est iuridice irrevocabilis. Neque ad aliam consensus irrevocabilitatem Constitutio sese potest referre, nisi ad hanc irrevocabilitatem iuridicam.

b) *Obiectum essentiale consensus:* Indicatur verbis continuo subsequentibus: "Ita actu humano, *quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt ...*", quibus et indoles consensus – quae in eo est ut tradat et exci-

http://www.obrascatolicas.com

piat – et eius obiectum materiale, id est, personae ipsae coniugum, clare definiuntur. Haec tamen verba non exprimunt obiectum formale consensus, seu rationem qua coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt, quod omnino necessarium est ut conceptus adaequatus obiecti consensus habeatur. Constat sane 197 Patres postulavisse ut textus compleretur inserendo verba quibus obiectum formale consensus definiretur. Commissio autem respondit: "In textu pastorali qui dialogum cum mundo instituere intendit, elementa illa iuridica non requiruntur" (*Modus* 15, c). Ex eo autem quod Constitutio non determinet accuratius obiectum formale consensus, argui non debet doctrinam circa elementa essentialia huius obiecti mutatam esse. Constitutio enim ob eius indolem pastoralem, hanc quaestionem omittit. Neque ex eo quod in Constitutione matrimonium exhibeatur uti "intima communitas vitae et amoris coniugalis" erui licet omnia iura et officia quae hanc intimam communionem vitae et amoris constituunt vel necessaria sunt ut haec plene durante vita coniugum perficiatur, ad obiectum essentiale consensus pertinere, ut infra, agendo de impotentia morali, absolutius exponemus.

c) *Effectus foederis coniugii:* Subiungit Constitutio: "Ita actu humano quo coniuges sese mutuo tradunt et accipiunt, *institutum ordinatione divina firmum oritur* etiam coram societate; *hoc vinculum sacrum*, intuitu boni, tum coniugum et prolis tum societatis, *non ex humano arbitrio pendet*". His verbis manifesto patet Constitutionem retinere distinctionem inter matrimonium in fieri et matrimonium in facto esse, ut verbis communiter admissis utamur. Aliud enim est "foedus coniugii" seu actus voluntatis ("irrevocabilis consensus personalis") quo matrimonium initur, aliud vero effectus qui ex illo foedere oritur. Hunc effectum Concilium vocat "institutum". Fuerunt quidem 34 Patres qui postularunt ut haec vox vitaretur "quia consensu coniugum legitime praestito nascitur non institutum in genere sed proprium matrimonium"; quibus Commissio respondit: "Retinetur vox 'institutum' utpote terminus receptus pro ipso matrimonio" (*Modus* 15, c). Praeterea hoc "institutum" (matrimonium) quod oritur foedere coniugii, dicitur esse "vinculum sacrum" quod non "ex humano arbitrio pendet".

Evidentissime igitur constat in Constitutione exhiberi matrimonium uti "vinculum" uno actu voluntatis creatum, quod, ubi semel ortum est, perseverat, utcumque se habeant tum voluntas tum habitudo eorum qui ut esset effecerunt. Nihil ergo magis alienum a doctrina Constitutionis quam habere matrimonium tamquam relationem amore vel voluntate coniugum nixam, quae cesset si amor desit aut retractetur voluntas.

Ex his autem brevibus animadversionibus satis patet gratis et absque fundamento poni in sententiis de quibus agimus Constitutionem *Gaudium et spes* mutavisse doctrinam circa structuram iuridicam vinculi matrimonialis. Immo, non obstante indole pastorali Constitutionis, cardines essentiales structurae iuridicae vinculi matrimonialis explicite et absque haesitationibus in ipsa confirmari, nulla principiorum immutatione facta.

Iudices vero, in causis nullitatis, non nisi de elementis quae momentum habent iuridicum ad validitatem matrimonii iudicare debent, cetera praetermittendo utpote quae aliena sint ab eorum munere.

2. Impotentia moralis

Iudex instructor ac Defensor vinculi primae instantiae loquuntur de "impotentia morali" eique videntur tribuere in casu nullitatem matrimonii. Non tamen constat quid hoc vocabulo intellegant. Videntur nihilominus illi significare incapacitatem ad communionem vitae, quae propria est matrimonio, efficiendam eamque usque ad eius plenam maturitatem durante coniugum vita perducendam. Ceterum nec doctrina nec iurisprudentia hucusque notionem impotentiae moralis, quam vocant, dederunt.

Attamen ab aliquot annis iurisprudentia rotalis maiore usque vigilantia attendit ad incapacitatem suscipiendi iura et officia essentialia matrimonii, uti est caput nullitatis fundatum in principiis can. 1081 § 2, quam incapacitatem "moralem seu psychicam" nonnulli vocare solent. "Recentiores quidam – legitur in una coram Pinto diei 18 martii 1971 – principium 'nemo ad impossibile obligari potest' matrimonio applicantes, loquuntur de impedimento dirimente moralis impotentiae quod habetur cum, manente etiam capacitate consensum praestandi, ob psychicum defectum vel perturbationem, contrahens incapax redditur assumendi sub gravi unum vel aliud vel omnia iura et officia essentialia matrimonialis contractus. Cum vero impedimentum hoc e iure naturae dimanet, eodem modo ac impotentia coëundi viget, scilicet, incapacitas debet esse antecedens et perpetua" (*Periodica*, 61, 1972, 440).

Hi "recentiores quidam" et ipsa iurisprudentia rotalis – uti ex verbis nunc relatis patet – cum de "impedimento impotentiae moralis" vel simpliciter de "impotentia morali" loquuntur, significare intendunt caput nullitatis matrimonii diversum et ab impotentia coëundi de qua can. 1068, et ab incapacitate emittendi consensum matrimonialem ob aliquem defectum qui ipsas facultates superiores intellectus et voluntatis tali modo afficiat, ut contrahens actum liberum voluntatis in matrimonium contrahendum elicere non possit.

"Impotentia moralis" de qua loquuntur hi recentiores "non tangit elementa formalia consensus matrimonialis, a. v. *non inficit cognitionem aestimativam et voluntatem consensum elicientis sub ratione ipsius operantis; tangit autem obiectum consensus*" (coram Anné, 17 ian. 1967), quatenus scilicet qui matrimonium init ob aliquod vitium vel perturbationem incapax est adimplendi officia essentialia quae constituunt obiectum contractus matrimonialis.

In hac hypothesi foedus coniugale est invalidum non ob defectum consensus, in se considerati, sed quia contrahens incapax est officia essentialia matrimonii adimplendi. Sic v. g. mulier quae nymphomania vehementer laborat, "elementa cognitionis et etiam voluntatis ad contractum necessaria afferre potest, cum intellegere valeat et substantiam coniungii et ipsum bonum fidei" (coram Sabattani, 21 iun. 1957), at incapax est officium fidelitatis coniugalis servandi, quod est ex officiis essentialibus obiecti contractus matrimonialis, ideoque incapax est ineundi matrimonium, quia nemo potest validum pactum inire de obiecto quod non sit in sua potestate.

In sententiis e contra de quibus agimus, censetur ius ad communionem vitae esse ius constituens foedus coniugale, et quidem distinctum ab unoquoque et a summa iurium et officiorum quae tria bona essentialia matrimonii constituunt. Hoc autem existimatur quidem, non vero probatur, nec aliunde huc usque demonstratum est.

Sed etiam si ius et officium ad communionem vitae essent proprium matrimonii – et quidem uti ius et officium diversum a iuribus et officiis quae tria bona matrimonii constituunt –, definiri accuratissime deberet quaenam sint elementa constitutiva huius iuris et officii – id quod nondum factum a doctrina vel a iurisprudentia –; praeterea, ut nullum declarari possit matrimonium aliquod ob incapacitatem ad hoc ius et officium, probandum est in casu alterutrum vel utrumque coniugem huiusmodi capacitate carere.

Huiusmodi vero probatio tum in iure cum in facto omnino desideratur in sententiis de quibus agimus.

Signatura Apostolica, cum "ad normam sacrorum canonum invigilet pro munere suo rectae administrationi iustitiae" (Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*, n. 105; cfr. etiam *Normae Speciales*, art. 17 § 1), non poterat non intervenire attentis omnibus casus adiunctis, atque sequens edidit decretum:

DECISIO – Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, in Congressu habito die 5 decembris 1972 coram E.mo Cardinali Praefecto, mature perpensis tum sententiis tum actis causae, decrevit: *"Causa remittitur S. Romanae Rotae, quae primum videat de nullitate sententiarum, ac dein de merito causae in primo vel in tertio gradu iurisdictionis prout constet vel non constet de nullitate sententiarum. Interim vetatur viro transitus ad alias nuptias"*.

* Prot. N. 3196/72: Apoll 46 (1973) 281-292.

4157

1972 DEC 12.-SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

De proprietate bonorum ad beneficium paroeciale spectantium deque modo adquirendi bona temporalia in Ecclesia per legitimam praescriptionem

AMALPHITANA

Parochus S. Mariae Assumptae - Ordo F. M. Conventualium

FACTI SPECIES – Praesens controversia respicit monasterium Fratrum Minorum Conventualium Amalphis, quod die 15 decembris a. 1820 a Commissione exsecutrice Concordati anni 1818 inter Sanctam Sedem et Ferdinandum I Siciliarum regem, adsignatum est, tamquam supradotatio, paroeciae S. Mariae Assumptae in Pastena, quae eius possessionem cepit die 12 martii 1821. Paroceia autem monasterium locavit et annis 1829-1830 illud conductum habuit familia Barbaro, quae illud mutavit primum in tabernam, et deinceps in sumptuosius deversorium (Hotel Luna - Convento), quod ex splendidissimis regionis est.

Die 17 novembris a. 1948 R. P. Joseph Maria Palatucci, Minister Provincialis Conventualium Provinciae Neapolitanae, monasterium ab Archiepiscopo Amalphitano repetiit.

Sed contra huiusmodi petitionem exortae sunt difficultates ex parte tum Capituli Cathedralis tum populi Pastenensis.

Tunc Amalphitanus Archiepiscopus quaestionem detulit ad S. Congregationem Concilii, quae die 30 martii 1949 respondit: *"Dilata"*. Postea parochus Pastenae petiit a S. C. Concilii facultatem permutandi ex-monasterium (Hotel Luna) cum praedio annexaque domuncula, a conductoribus Barbaro ei oblata.

Sacra Congregatio die 23 martii a. 1953 facultatem negavit, cum rei oblatae pretium minime aequaret pretium deversorii. Anno 1959 domini Barbaro oblationem auxerunt et, dum quaestio expendebatur apud S. Congregationem Concilii, in negotium se inseruerunt Fratres Conventuales litteris diei 3 martii a. 1959, asserentes se unicos verosque monasterii proprietarios esse, ac petentes restitutionem, parati ad compensandum beneficium paroeciale "per rimpiazzo" secundum mensuram a S. Sede definiendam.

Sive paroecia sive Fratres Conventuales censent *proprietatem ex monasterii* ad se pertinere, et ex utraque parte exhibentur documenta et rationes.

S. C. Concilii die 21 novembris a. 1962 decretum edidit Fratribus Conventualibus favens, scripsitque Archiepiscopo: "volendosi evitare che lo storico e religioso edificio, che conserva ancora inconfondibili i segni e le caratteristiche della pietà francescana, passi definitivamente in mani laiche e per usi profani e mondani converrà che l'Eccellenza Vostra Rev.ma si adoperi perché si effettui la retrocessione tanto dell'ex convento quanto della chiesa annessa, previa consegna della somma non superiore a lire 20.000.000 (venti milioni) che gli stessi Religiosi hanno dichiarato al Santo Padre di essere disposti a versare per il rimpiazzo della rendita beneficiale".

Quamvis Archiepiscopus difficultates attulerit, S. Congregatio Concilii, litteris per suum Secretarium diebus 4 decembris a. 1962 et 29 ianuarii a. 1963 datis, institit pro exsecutione editi decreti. Tunc et parochus Pastenensis et Archiepiscopus Amalphitanus recursum interposuerunt ad Summum Pontificem pro huiusmodi decreti revisione.

Fratres autem Conventuales petitionem suam definiverunt, eam delimitantes ad solam partem boni immobilis, "Hotel Luna", quae antiquum monasterium constituebat, hoc est, ad claustrum saeculi XIV et duodecim circumstantes cellas.

Cardinalis a Secretis Status, hac accepta Fratrum Conventualium declaratione, litteris die 30 martii a. 1963 datis hortatus est Archiepiscopum Amalphitanum ut missam ei petitionem iterum expenderet, cum quaestio novum indueret adspectum. Sed neque Parochus neque Archiepiscopus novam Fratrum Conventualium propositionem acceperunt; quare Cardinalis a Secretis Status controversiam remisit ad S. Congregationem Concilii, ut eam examini subiiceret, siquidem argumenta a parocho et Archiepiscopo adducta "non sembrerebbero immeritevoli" considerationis.

Tunc S. Congregatio Concilii nova haec argumenta Fratribus Conventualibus exposuit, qui ampla declaratione responderunt se a suis postulatis non recedere.

Post haec, S. Congregatio Concilii die 14 iulii a. 1965 decisionem die 21 novembris a. 1962 datam confirmavit.

Ob mortem Archiepiscopi et alia adiuncta, quae infra indicata sunt in S. Congregationis litteris diei 27 martii a. 1969, huiusmodi deliberatio tunc nuntiata non est parocho Pastenensi. Epistula enim S. Congregationis Concilii die 27 martii a. 1969 missa Exc.mo Domino Jolando Nuzzi, Administratori Apostolico Amalphis, sic se habet: "Eccellenza Reverendissima, in ordine alla retrocessione dell'ex convento di San Francesco con l'annessa chiesa di S. Antonio in cotesta città di Amalfi all'Ordine dei F. M. Conv., compio il dovere di comunicare all'Eccellenza Vostra Reverendissima il testo della lettera in data 14 luglio 1965, n. 104. 022/A, che questo Sacro Dicastero desiderava consegnare a mano all'Ecc.mo Arcivescovo Mons. Rossini in occasione della sua venuta a Roma per la sessione conciliare e che rimase qui sospesa a causa della malattia e della morte di quel compianto presule. La lettera è del seguente tenore: "La Segreteria di Stato di Sua Santità, cui il Parroco di S. Maria in Pastena fece ricorso contro la risoluzione comunicata da questo Sacro Dicastero in merito alla nota vertenza con i Frati Minori Conventuali, ha qui trasmesso tanto lo scritto del Parroco, quanto le informazioni di Vostra Eccellenza Reverendissima, come pure le relative risposte data dagli stessi Religiosi, significando che essa *"si rimette in tutto alle decisioni di questa Sacra Congregazione"*. In seguito a ciò questo Sacro Dicastero ha esaminato le ragioni esposte contro la nota risoluzione, e, non essendo emersi nuovi elementi per un riesame della pratica, ha confermato quanto fu comunicato con il precedente foglio del 21 novembre 1962, n. 76023/A, rilevando peraltro che, come risulta da recenti precisazioni dei PP. Conventuali, la retrocessione riguarda la chiesa e la parte soltanto dell'antico convento, e cioè il chiostro, le celle monastiche ed annessi, esclusi i nuovi locali del reparto alberghiero, su i quali la parrocchia rimane libera di fare quelle rivendicazioni che riterrà del caso. I motivi che hanno determinato la accennata risoluzione sono noti all'Eccellenza Vostra, e pertanto, questa Sacra Congregazione confida che il Parroco e i PP. Conventuali prenderanno gli opportuni accordi con la stessa Eccellenza Vostra per procedere nel migliore dei modi, anche per superare le eventuali difficoltà".

Haec epistula ab Administratore Apostolico Amalphitano transmissa est ad parochum Pastenensem, qui recursum interposuit ad hoc Supremum Tribunal die 15 aprilis a. 1969.

Ordo Fratrum Conventualium, initio excepit recursum factum esse a parocho, cum deberet ab Archiepiscopo proponi, ac praeterea praescripti temporis teminos excedere: de his praeliminaribus exceptionibus ample disceptatum fuit eaeque reiectae fuerunt in Congressu H. S. Tribunalis diei 22 iunii a. 1970, qui recursum decrevit "admittendum esse ad disceptationem".

Die 8 ianuarii a. 1972 hoc dubium concordatum est: *"An constet de legis violatione sive in iudicando (decernendo) sive in procedendo relate ad decisionem S. C. pro Clericis (seu Concilii), diei 14 iulii 1965, recurrenti notificatam die 27 martii 1969, in causa de qua supra"*.

IN IURE ET IN FACTO – Fundamentum huius controversiae est Concordatum Terracinae subscriptum dei 16 februarii a. 1818 a Legato S. Sedis, Cardinali Hercule Consalvi, cui Pius VII P. M. libera mandata contulerat, et ab equite Aloisio De Medici, pariter legato cum liberis mandatis Ferdinandi I Regis utriusque Siciliae. Concordatum constat 35 articulis publicis, et

http://www.obrascatolicas.com

10 articulis secretis, qui inscribuntur "Memorandum" et ad peculiares articulos publicos referuntur (cfr. A. Mercati, *Raccolta di Concordati*, pp. 620-637).

Hoc Concordato conclusae iuridice sunt tres praecedentes suppressiones religiosae, quarum postrema fuerat napoleonica, ab Ioachino Murat facta. Sic Concordatum novis utriusque partis conventionibus provideret restituendis sedibus episcopalibus, paroeciis et Ordinibus religiosis in Regno Borbonico.

Ad exsequendum Concordatum, a Pontifice et Rege suprema auctoritate confirmatum, instituta est Commissio, quae opus suum prosequeretur sub moderamine Legatorum utriusque partis cum liberis mandatis, quaeque utebatur Subcommissione, pro exsecutione decisionum quae in superiore sede capiebantur.

Articuli Concordati qui ad rem nostram pertinent, sunt qui signantur numeris 12, 13 et 14 et ad solos Religiosos referuntur; praeterea "Memorandum" V, quod est supplementum declarativum articuli 14.

Articulus 12 statuit in universum ut *omnia bona ecclesiastica*, quae in Publicum "Demanium" redacta inveniantur, *Ecclesiae restituantur*. Hic non fit distinctio inter bona praedalia, localia, etc.: vocantur *bona ecclesiastica*, in genere, et Ecclesiae restituuntur.

Articulus 13 amplam concedit *sanatoriam* de his omnibus bonis et monasteriis, quae alienata sunt ob causas bellicas.

In articulo 14 sermo est de restituendis Ordinibus religiosis. Et hic distinctio fit *inter bona* in genere, et *localia* in specie: quia, ut patet, agitur de restituendis *Ordinibus Possidentibus*, atque *Ordinibus Mendicantibus*, qui nihil aliud possidebant, nisi *locum*, id est, monasterium quod incolebant cum contiguo horto, et nihil amplius.

In 3º commate articuli 14 praescribitur constitutio cuiusdam "Patrimonii Regularis" ex bonis Religiosorum suppressorum, quae bona erunt postea "ripartiti fra conventi da riaprirsi, *senza aver alcun riguardo ai titoli* delle antiche proprietà, che, in vigore del presente articolo (14), *tutti restano estinti*".

Praescribit deinde etiam *localia religiosa* nondum alienata inserenda esse in *Patrimonium Regulare*, ac statuit illa quoque posse alienari si hoc utile foret ipsi Patrimonio. Habemus proinde unicum Patrimonium Regulare, constitutum ex massa *bonorum* in genere, quae referuntur ad Ordines Possidentes, et *localium* in specie, quae referuntur ad Mendicantes. Habetur igitur *massa bonorum religiosorum*, prorsus in arbitrio Commissionis Exsecutricis posita, quae poterit eam ad libitum dispertire, eaque uti etiam "per il compimento delle *dotazioni delle sedi vescovili* '" *e delle congrue delle parrocchie*", ut reapse facit "Memorandum" V ad complementum articuli 14.

Hinc sequitur quod *ex lege concordataria* (quae extinguit omnem praecedentem titulum proprietatis et unit unica massa *omnia bona et omnia localia* suppressorum Ordinum religiosorum), hi Ordines *amittunt* in perpetuum quamvis proprietatem et quodvis ius reale in propria bona et localia, et Commissio Exsecutrix iam libere potest novas facere partitiones et destinationes bonorum utriusque generis.

Hoc nixa fundamento Commissio Exsecutrix suppressum Fratrum Conventualium monasterium *adsignavit* paroeciae Pastenensi, actu diei 15 decembris a. 1820, quem secutus est actus *immissionis in possessionem* die 12 martii a. 1821. Denique, ad concludendam controversiam exortam inter Parochum Pastenensem et Abbatem Cavensem, ipsa Commissio Exsecutrix intervenit ad declarandum "che l'accennato giardino con contiguo locale (convento) degli ex Antoniani di Amalfi si è intesa assegnarsi in *sopradotazione* alla detta parrocchia di Pastena colla precedente disposizione". Vocabulum "sopradotazione" nihil aliud significare potest quam complementum dotationis quae, sine hoc additamento, insufficiens erat. Fratres ipsi Conventuales hoc aperte agnoverunt litteris 9 ianuarii a. 1949 ad S. C. Concilii: "il convento passò in proprietà ... ed oggi costituisce il beneficio della parrocchia di Pastena" (*Summarium* p. 10; cfr. etiam *ibid.*, p. 24). Paroecia accepit, titulo supradotationis suae congruae, id est, sui beneficii paroecialis, ex-monasterium amalphitanum S. Francisci, neque ullam umquam causam habuit dubitandi quominus hoc non esset *titulo proprietatis*, verae et propriae ac perpetuae, ut perpetuum esse debet beneficium ecclesiasticum et paroeciale; quare haud semel paroecia actus perfecit qui sine iure proprietatis ne concipi quidem poterant et vetus monasterium in sumptuosum deversorium mutatum est, quin Fratrum Conventualium consensus umquam fuerit exquisitus.

Atqui, dotatio paroecialis, hoc est beneficium paroeciale, pertinet ad respectivam paroeciam *titulo proprietatis*. Quare concludendum est Commissionem Exsecutricem intellexisse et assignare voluisse supradotationem integrativam in proprietatem, non vero in simplicem usum et utilitatem.

Manet igitur probatum Fratres Conventuales amisisse ius proprietatis in monasterium Amalphitanum a plusquam saeculo et dimidio, id est a die 15 decembris a. 1820. Si Pastenensis paroecia modo ac tempore praedictis non acquisivisset tale ius in monasterium Fratrum Conventualium, id praescriptione obtinuisset, quae in hoc casu, est plus quam centenaria (cfr. can. 1508 et can. 1511), quia contra ius proprietatis exceptio mota non est ante diem 3 martii a. 1959. Possessio monasterii ex parte paroeciae e iusta causa seu titulo derivata, continua fuit nec umquam interrumpta per actum iuridicum v. g. citationem, quo pristinum dominium suum Ordo repeteret aut quomodocumque ius paroeciae in dubium vocaretur; monasterii possessio a paroecia nomine proprio detenta fuit tamquam si ageretur de re propria, et quidem bona fide, prout confirmant litterae quas innuimus Fratrum Conventualium diei 9 ianuarii a. 1949. Aiunt Fratres Minores Conventuales ad sua iura provocasse occasione Synodi Amalphitanae a. 1903, at parum prodest sibi ius proprietatis tribuere, nisi actus iuridicus ponatur quo praescriptio interrumpitur; de facto autem talis actus usque ad a. 1959 positus non fuit.

Eorumdem Patronus animadvertendum putavit in facultativis praescriptionem non dari. Optime novimus quae sunt gratuitae voluntatis seu prorsus libera, quae nempe citra ullam obligationem permittuntur (cfr. A. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, L. II, tit. XXVI, n. 23; F. X. Wernz-P. Vidal, *Ius canonicum*, tom. IV, n. 821, III) praescriptioni non subiici. In casu autem non agitur de facultativis, sed de bonis ecclesiasticis de quibus agit can. 1508.

Concludendum est ergo S. C. Concilii (nunc pro Clericis) sua decisione diei 14 iulii a. 1965 violasse canonem 1499 § 2 decernentem: "dominium bonorum... ad eam pertinet personam moralem quae eadem legitime acquisiverit", sin minus can. 1508 statuentem: "praescriptionem, tamquam acquirendi modum ... Ecclesia pro bonis ecclesiasticis recipit".

Secus tamen ac opinatur Promotor iustitiae deputatus, nulla adfuit in casu violatio legis in procedendo, quia praescriptam licentiam auctoritatis ecclesiasticae parochus initio controversiae petierat; licentia autem auctoritatis civilis necessaria fuisset si decreto exsecutivo auctoritatis ecclesiasticae aedificium restituendum fuisset Ordini Fratrum Minorum Conventualium, id est postea, non antea.

Quare concludendum est decisionem S. Congregationis Concilii supra indicatam violasse legem "in decernendo", cum tribueret Ordini Fratrum Conventualium ius proprietatis, quod, contra, ad Pastenensem paroeciam spectabat. Statuit quidem can. 1518: "Romanus

Pontifex est omnium bonorum ecclesiasticorum supremus administrator et dispensator", at non constat Eundem ius proprietatis de quo agitur ad Fratres Conventuales transtulisse, quod fieri non poterat nisi ob commune seu superius bonum; aut facultatem id faciendi tribuisse S. Congregationi Concilii. Quaestio ergo hic esse non potest de prudenti seu opportuno usu tali facultatis.

Fratres Conventuales exceperant illegitimitatem recursus; primo, quod hic propositus fuerat a parocho, non vero ab Archiepiscopo, qui aiunt ipsi, solus poterat legitime recurrere; secundo, quia actus S. Congregationis Concilii diei 14 iulii a. 1965, nihil esset nisi mera confirmatio decisionis ipsius S. Congregationis diei 21 novembris a. 1962.

Quamvis de exceptionibus praeliminaribus agatur, ut iteratis votis Patroni Ordinis Fratrum Conventualium, iuvat rationes exponere propter quas reiectae sunt.

Primae exceptioni respondetur dicendo: in ipso documento quo S. Congregatio Concilii confirmat praecedentem decisionem diei 21 novembris a. 1962, explicite indicari tamquam partem "il Parroco di S. Maria in Pastena". Etenim, ut patet ex libris immobiliaribus, bona de quibus agitur, inscripta sunt beneficio paroeciali, cuius titularis et procurator est parochus; qui, igitur, indubie legitimatus est ad agendum nomine beneficii (can. 1649 et 1653 § 2), salvo, videlicet, iure Episcopi interveniendi, si casus ferat, in iudicium vel ad substituendum (can. 1653 § 5) vel ad adiuvandum (can. 1519). Quare recursus interpositus est ab eo qui iure agere potest.

Quoad secundam exceptionem, ex qua actus Sacrae Congregationis Concilii diei 14 iulii a. 1965 nihil esset nisi mera confirmatio decisionis datae die 21 novembris a. 1962, distinguendae sunt duae hypotheses. Prima habetur quoties decisio administrativa non fuit impugnata intra terminos a lege praescriptos, et administratus, ut iterum ingrediatur terminos quos infructuose decurrere permiserit, petitionem exhibet administrationi, et haec eam simpliciter reiciit hac sola de causa, quod rei iam antea provisum fuerat. Huiusmodi pronuntiatio simpliciter declarans controversiam iam fuisse decisam, non videtur iuridice impugnabilis. Altera hypothesis contra, est ea, ex qua publica administratio, cum impugnatam videat suam decisionem, processum aperiat secundi gradus, qui perveniat ad alterum decretum. Hoc decretum secundi gradus, etsi confirmativum, est "un provvedimento nuovo", igitur impugnabile in sede iurisdictionali (cfr. e. gr. M. S. Giannini, *La Giustizia amministrativa*, Roma 1964, pp. 148-149, a cura di Raffaele Juso).

In casu nostro, parochus S. Mariae in Pastena post decretum diei 21 novembris a. 1962 haud iners fuit, nam die 4 martii a. 1963 ad Summum Pontificem recurrit, cuius voluntatis petitio remissa est ad S. Congregationem Concilii, quia argumenta adducta "non sembrerebbero immeritevoli" considerationis. Sacra autem Congregatio (uti legitur in epistula diei 27 martii a. 1969) "esaminate le ragioni esposte contro la nota risoluzione" (nempe diei 21 novembris a. 1962), rationeque habita "delle recenti precisazioni dei PP. Conventuali" (ergo non prius expositae), pervenit die 14 iulii a. 1965 ad edendum decretum quod, licet vocari possit confirmativum, prout cum praecedenti congruit, definit tamen processum administrativum secundi gradus.

Pronuntiatio diei 14 iulii a. 1965 communicata est, ut iam diximus, parocho Pastenae tantum litteris die 27 martii a. 1969 Administratori Apostolico Amalphitano datis, et ab hoc nota facta parocho, quem directe spectabat. Numquam antea decretum diei 14 iulii a. 1965 parocho fuerat notificatum. Vix cognito decreto parochus intra terminum lege statutum interposuit recursum ad Sectionem Alteram Signaturae Apostolicae contra dictam decisionem, prouti ius illi erat ex articulo 106 Constitutionis *Regimini Ecclesiae Universae*.

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et Deum solum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus: "*Sacram Congregationem Concilii (nunc pro Clericis) sua decisione diei 14 iulii a. 1965 legem violasse in decernendo, ideoque praefatam decisionem irritam esse, in casu*".

E sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 12 decembris 1972. — Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

In Audientia, die 25 ianuarii 1973, infrascripto Cardinali Praefecto impertita, Ss.mus D. N. Paulus, divina providentia Pp. VI, habita relatione superioris decisionis, nihil obstare declaravit quominus eadem publicetur et omnibus quibus spectat ad normam iuris exsecutioni mandetur.

E sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 27 ianuarii 1973. — Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. A. Sabattani, *a Secretis*.

* Apoll 46 (1973) 315-323.

4158

1972 DEC 19.-SIGNATURA APOST., RESPONSUM. PART.*

Responsa ad proposita dubia circa rationem causae incidentalis et causae conexae determinandi competentiam tribunalis

FACTI SPECIES — Dominus Paulus matrimonium iniit cum domina Maria, orthodoxa, Athenis, coram Ecclesia orthodoxa. Vita coniugalis infelix evasit et coniuges ad divortium civile confugerunt.

Postea domina Maria ad Ecclesiam catholicam transiit et putans praefatum matrimonium esse solutum vi ratihabitionis divortii ex parte Ecclesiae orthodoxae, matrimonium iniit cum domino Petro coram Ecclesia catholica. Etiam hoc alterum matrimonium dominae Mariae infaustum habuit exitum, et dominus Petrus, cupiens suam libertatem recuperare, petiit a Curia declarationem nullitatis eiusdem matrimonii ob ligamen in muliere. Haec autem restitit viri actioni, contendens prius suum matrimonium, illud nempe initum cum domino Paulo, invalidum fuisse ob vim et metum sibi incussum.

Attenta hac mulieris exceptione, quae fumum boni iuris praeseferre videbatur, Officialis Tribunalis regionalis, cui causa ligaminis commissa fuerat ab Ordinario, tria quaesita proposuit Signaturae Apostolicae, nempe:

1. *An causa nullitatis, ob vim et metum, prioris matrimonii dominae Mariae censenda sit incidentalis respectu causae nullitatis, ob ligamen, alterius matrimonii eiusdem mulieris.*

2. *An causa nullitatis prioris matrimonii dominae Mariae pertractanda sit processu ordinario.*

3. *An Tribunal regionale competens censendum sit ad pertractandam eandem causam, licet idem Tribunal ordinariis titulis competentiae careat.*

IN IURE ET IN FACTO — Ad quaesita solvenda, quae sequuntur animadvertere iuvat.

Ad 1. Causa incidentalis tendit ad solvendam quaestionem accessoriam, causae principali supervenientem ab eaque dependentem; e contra, validitas prioris matrimonii, in casu, est praesuppositum ac fundamentum causae nullitatis, ob ligamen, posterioris matrimonii Mariae. Dum ideo causa nullitatis, ob ligamen, posterioris matrimonii nequit concipi sine certitudine de validitate prioris matrimonii, causa de validitate prioris matrimonii est omnino independens.

Ad 2. Cum causae nullitatis matrimonii, ex capite vis et metus, non recenseantur inter "casus speciales" in Motu proprio *Causas matrimoniales* enumeratos, sub art. X et XI, causa nullitatis prioris matrimonii Mariae evidenter pertractanda est processu ordinario.

http://www.obrascatolicas.com

Ad 3. Cum prius Mariae matrimonium Athenis celebratum fuerit, ubi vir conventus commorationem habet non precariam et ubi omnes testes degunt, competens ad pertractandam causam nullitatis matrimonii Mariae et Pauli, est Tribunal Atheniense.

Attentis tamen causarum connexione et causae nullitatis posterioris Mariae matrimonii coram Tribunali V. evolutione, opportunum videtur committere eidem Tribunali causam nullitatis prioris matrimonii, ne cursus iustitiae inutiles patiatur moras.

DECISIO – In Congressu Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae diei 19 decembris 1972, ad tria dubia responsum fuit:

Ad 1. *Negative*, seu causam nullitatis, ob vim et metum mulieri incussum, matrimonii inter dominam Mariam et dominum Paulum considerari non posse incidentalem relate ad alteram causam nullitatis, ob ligamen, matrimonii inter dominam Mariam et dominum Petrum.

Ad 2: *Affirmative*, seu causam nullitatis, ob vim et metum mulieri incussum, matrimonii inter dominam Mariam et dominum Paulum pertractandam esse processu ordinario, cum agatur de causa quae non recenseatur inter "casus speciales" de quibus in Motu proprio *Causas matrimoniales*, art. X et XI.

Ad 3: *Negative*, seu Tribunal regionale V. competens non esse ad praefatam causam nullitatis prioris matrimonii pertractandam, cum non agatur de causa incidentali, sed de causa principali distincta ab alia, licet connexa.

Considerata tamen stricta subordinatione unius causae ad alteram ac attento progresso stadio causae ligaminis coram Officiali Tribunalis regionalis V., ne cursus iustitiae inutiles pateretur moras, in eodem Congressu decretum fuit: *"Consulendum Ss.mo pro commissione Tribunali regionali V. causae nullitatis, ob vim et metum mulieri incussum, matrimonii inter dominam Mariam et dominum Paulum"*.

Ss.mus autem D. N. Paulus, divina providentia Papa VI, in audientia Em.mo Cardinali Praefecto H. S. T. die 25 ianuarii 1973 impertita, Commissionem concessit iuxta votum Congressus.

* Officiali cuiusdam Tribunalis regionalis: Apoll 46 (1973) 292-294.

4159

1972 .. .. - SC pro INSTITUT. CATH., NORMAE. PART.*

Notio et exsecutio Affiliationis Studiorum Theologicorum ad Facultatem ecclesiasticam Theologiae

I – BREVIS QUAEDAM NOTITIA

ad obtinendam Affiliationem Studiorum Theologicorum

1. Affiliatio dici potest institutum iuridicum, quo vinculum inducitur, certis servatis condicionibus, inter aliquod Theologicum Studium et quamdam Facultatem Theologicam, ad *"Baccalaureatus"* gradum (vel alia diplomata universitaria, seclusis tamen Licentiae et Doctoratus gradibus) in Sacra Theologia consequendum.

Patet ex hoc affiliationem eo consilio concedi, ut studiorum qualitas augeatur, servata quidem eorum natura institutionali. Vi affiliationis, Studium affiliatum, quoad studiorum rationem, didacticam methodum, examina, gradum (vel diplomata) Facultati affilianti subiicitur.

2. Ut in Theologico Studio affiliato studia reapse evehantur et in debita condicione serventur, a Facultate affiliante sedula exercenda est vigilantia; quapropter, affiliatio plerumque extendenda non est ultra propriam Nationem vel regionem culturalem (cf. *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam* Deus scientiarum Dominus *de studiis academicis ecclesiasticis recognoscendam*, art. 47).

3. Concessio affiliationis fit peculiari Decreto Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica. Postulatio praesentatur a Theologica Facultate affiliante, postquam eius Consilium Academicum statum Studii exploraverit atque probaverit.

4. Exsecutio affiliationis regitur peculiari *Conventione* et quibusdam *Normis* a Sacra Congregatione pro Institutione Catholica approbatis.

5. Ad negotium affiliationis expediendum, tria exemplaria tum *Conventionis* tum *Normarum* (a Studio affiliando et a Facultate affiliante debite subsignata atque eorum sigillis munita) ab eadem Facultate ad Sacram Congregationem pro Institutione Catholica mittenda sunt.

Sacra vero Congregatio eorundem exemplarium duo rite approbata – prima vice tantummodo "ad tempus et ad experimentum" – ad Facultatem affiliantem remittet cum duplici exemplari Decreti affiliationis.

Documenta ad Sacram Congregationem mittenda ("Conventio" et "Normae") hic, iam digesta, adnectuntur. Studii Theologici et Facultatis erit illa rite complere prout in notulis indicatur. Addi vero poterunt aliae conditiones iudicio Facultatis opportunae.

II – CONVENTIO

ad Studium Theologicum . . . . . (1)
Facultati Theologicae . . . . . (2)
affiliandum

1. Haec Conventio, inter. . . . . (3)
et Ordinarium . . . . . (4) inita, regitur legibus a Sacra Congregatione pro Institutione Catholica latis.

2. Per affiliationem, Facultas Theologica . . . . . (2) quae de studiis theologicis in curriculo theologico affiliato erga Sacram Congregationem spondet, gradum academicum BACCALAUREATUS (vel alia diplomata universitaria, seclusis tamen Licentiae et Doctoratus gradibus) confert alumnis Studii Theologici affiliati, qui integrum curriculum theologicum in propria sede ad normam iuris canonici expleverint, quin scholas Facultatis frequentaverint.

3. Studium Theologicum affiliatum complectetur, ad se quod attinet, congruum numerum alumnorum, itemque congruum Professorum numerum, qui non pauciores sint quam sex, omnes (attenta disciplinae tradendae qualitate) gradu Licentiae saltem ornati, unusque alterve Laurea doctorali.

4. Inter candidatos ad BACCALAUREATUS gradum (vel alia, ut supra, diplomata universitaria) assequendum illi tantum admitti poterunt, qui ecclesiasticis praescriptionibus de studiis humanisticis atque philosophicis rite satisfecerint.

5. Examina BACCALAUREATUS subeunda sunt in ipsa Facultate aut in alia sede a Facultate praefinita. Examina oralia facienda sunt coram trium Professorum Studii Commissione, quibus aderit affiliantis Facultatis repraesentans (quantum fieri poterit, unus ex eiusdem Professoribus).

6. Ad finem huius Conventionis adsequendum, servandae sunt adnexae *"Normae"* a partibus contrahentibus subsignatae, atque a Sacra Congregatione pro Institutione Catholica approbatae, necnon earum ampliationes vel mutationes ab academica auctoritate ipsius Facultatis legitime introductae.

7. Conventio ipsa statim ad effectum adducitur, postquam ab eadem Sacra Congregatione approbata fuerit; potest quidem revocari a Facultate affiliante post duas monitiones, quandocumque affiliatio contra Facultatis decus vel auctoritatem cedere videatur.

Datum . . . . . (5)
. . . . . (6)
. . . . . (6)

(1) Quodnam (nomen, locus).
(2) Quaenam.
(3) Rectorem (si agatur de Facultate Theologica quae sit pars alicuius Universitatis); Praesidem (si agatur de Facultate a quavis Universitate separata).
(4) Ordinarium dioecesanum vel Ordinarium religiosum (saltem Provincialem).
(5) Locus, dies, mensis et annus.
(6) Subsignationes Contrahentium, eorumdem sigillis munitae.

III – NORMAE

servandae ad Affiliationem exsequendam

Theologici Studii. . . . . (1)
Facultati Theologicae . . . . . (2)

I. Normae generales

Art. 1 – Ratio Studiorum curriculi theologici affiliati, praesertim disciplinarum distributio, approbanda est a Facultate Theologica affiliante; itemque horarum numerus singulis disciplinis tribuendus, necnon textus scholares seu manualia.

Art. 2 – Ut quis ad examen BACCALAUREATUS (vel alius generis diplomatum infra Licentiam) admittatur, requiritur ut examina feliciter superaverit omnium disciplinarum integri curriculi theologici.

II. Relationes ad Facultatem Theologicam

Art. 3 – Director (seu Praefectus Studiorum) Theologici Studii, ante inceptum scholarum annum, elenchum Professorum totius curriculi theologici ad Facultatem mittet, una cum eorum titulis academicis, anno quo docere inceperint atque disciplinis ab unoquoque tradendis.

Art. 4 § 1 – Alumni ultimi anni curriculi theologici, qui candidati sint ad Baccalaureatum (vel alia diplomata, ut supra) consequendum, anno scholari ineunte inscribendi sunt Facultati Theologicae.

§ 2 – Sub finem anni scholaris, testimonium completum (id est, totum curriculum theologicum respiciens) de statu academico alumnorum ultimi anni theologici ad Baccalaureatum aliave diplomata condidatorum ad Facultatem Theologicam mittetur.

Art. 5 – Anno scholari expleto, Director Studii (seu Praefectus Studiorum) relationem ad Facultatem mittet tum de activitate didactica et scientifica eiusdem anni, tum de statu bibliothecae Studii, deque novis acquisitionibus ab eadem factis.

Art. 6 – Saltem quarto quoque anno, Delegatus Facultatis Studium visitabit, studiorum statum (praelectiones, examina, bibliothecam) personaliter inspecturus ac probaturus.

III. Examen ad Baccalaureatum

Art. 7 – Ut quis ad examina Baccalaureatus admittatur, consecutus sit oportet, omnibus examinibus annuis et semestribus totius curriculi theologici consideratis, septuaginta centesimas partes (70 %) in disciplinis principalibus, et saltem sexaginta (60 %) in ceteris.

Art. 8 – Candidatus subire tenetur speciale examen scriptum atque orale de triginta saltem thesibus, desumptis ex praecipuis quaestionibus per totum curriculum traditis, a Consilio Facultatis Theologicae praestitutis.

Art. 9 – Examini scripto quinque horae conceduntur. Examen orale tribus horae quadrantibus (45 minutis) absolvitur.

Art. 10 – Nota media ex scripto et orali examine par sit oportet saltem septuagista centesimis partibus (70%), cauto tamen ut in neutro examine nota minor sexaginta centesimis partibus (60%) obtenta sit.

Art. 11. Qui gradu Baccalaureatus donandi sunt, professionem fidei emittent iuxta "formulam" a Sancta Sede approbatam.

Art. 12. Testimonium Baccalaureatus (vel aliorum diplomatum infra Licentiam) inscriptionem referet Facultatis Theologicae – cuius est gradus vel diploma conferre – (et Universitatis, si forte Facultas pars sit alicuius Universitatis).

IV. Tributa solvenda

Art. 13. Taxae inscriptionis, examinum et diplomatis, statuuntur a Facultate, consentiente Directore Studii Theologici affiliati; taxae inscriptionis et diplomatis Facultati cedunt, examinum vero Studio Theologico.

Art. 14. Taxae examinum et diplomatis solvendae sunt ante examina ad gradum (vel ad diplomata, ut supra).

Art. 15. Expensae ad visitationem peragendam de qua in art. 6, a Studio Theologico sustinendae sunt.

Datum . . . . . (3)
. . . . . (4)

(1) Quodnam (nomen, locus).
(2) Quaenam.
(3) Locus, dies, mensis et annus.
(4) Subsignationes Contrahentium, eorumdem sigillis munitae.

* E foliis eiusdem Sacrae Congregationis.

4160

1972 .. .. - SC pro INSTITUT. CATH., NORMAE. PART.*

Notio et exsecutio Affiliationis Biennii Philosophici ad Facultatem ecclesiasticam Philosophiae

I – AFFILIATIO PHILOSOPHICA

I. Notio et effectus academici Affiliationis philosophicae

1. *Notio affiliationis.* Affiliatio *Philosophica* dici potest institutum canonicum, quo *vinculum academicum* inducitur inter Facultatem Philosophicam ecclesiasticam et *Biennium Philosophicum* ad quadriennium studiorum theologicorum requisitum (cf. cann. 589 et 1365 C. I. C.), ita ut studia Biennii academice ordinentur et gradu ecclesiastico primi cycli Facultatis Philosophicae (cf. n. 10) coronentur.

2. *Notio Biennii Philosophici.* Biennium Philosophicum de facto *tribus modis* dispositum inveniri potest: *a*) tanquam Biennium proprie dictum (quod est in votis); *b*) tanquam Cursus mixtus Theologico-philosophicus, sexennalis; *c*) tanquam Cursus mixtus Philosophico-Scientifico-Litterarius, generatim triennalis. Uti patet, *in quovis casu* constent oportet tum integritas programmatis institutionalis philosophiae, tum qualitas "christiana" traditae philosophiae (cf. *Optatam totius*, n. 15, et *Gravissimum educationis*, n. 10; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 60), tum denique fidelis applicatio methodi proprie philosophicae.

3. *Effectus academici in Biennium manantes.* Condicio seu natura studiorum Biennii per affiliationem fit *proprie academica*, ideoque illa studia legi academicae Ecclesiae subsunt, eodem modo ac primus cyclus (biennalis) Facultatis Philosophicae ecclesiasticae affiliantis.

II. A quibusnam Affiliatio et gradus academicus conferantur

4. *Concessio affiliationis.* Affilatio conceditur peculiari *Decreto Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica*, quae etiam formulas edicit tum peculiaris *Conventionis*, a duabus partibus contrahentibus ineundae, tum quarundam *Normarum* ad affiliationem ipsam regendam exsequendamque.

5. *Collatio gradus.* Gradus confertur *a Facultate affiliante*, cuius igitur inscriptio (immo et Universitatis, si Facultas in aliqua Universitate viget) in diplomate referenda est. Quamobrem ipsa Facultas de Biennio affiliato erga Sanctam Sedem academice spondet.

III. Conditiones requisitae in Biennio

6. *Conditiones generales.* Affiliatio illis tantum Bienniis Philosophicis concedi potest, quae vere complectantur *integrum programma institutionale* studiorum philosophicorum (cf. n. 2) et quae *probatam organisationem* scholarem (programmata didactica, docentes, studentes, bibliothecam) possideant, subsidiisque oeconomicis adeo instruantur, ut moralis certitudo adsit de affiliationis vitalitate ac continuitate.

7. *Studiorum programmata. a*) *Eadem* studiorum programmata, quae in Facultate vigent, a Biennio recipienda sunt ac integre explenda, legitimis quidem differentiis admissis, sed salvis semper elementis essentialibus (cf. *Normae* art. 1).

b) Si affilians Facultas Philosophica ecclesiastica primum cyclum (seu "institutionalem") habeat qui in *tres* annos distribuatur (cf. *Normae quaedam* n. 48, *a*: *"saltem* duos annos") –adiectis nempe aliis disciplinis litterariis vel scientificis – considerandum est heic programma studiorum *solummodo* philosophicorum.

8. *Qualitas Docentium. Dimidia* saltem pars docentium Biennii disciplinarum philosophicarum affiniumque *gradu canonico Doctoratus* Philosophiae vel disciplinarum ab iisdem traditarum (dissertatione doctorali ideo, saltem ex parte, publice edita) pollere debet, simulque *aliqua studia scientifica* originalia ediderit oportet. Casus dubios Sacra Congregatio dirimet, collatis consiliis cum Facultate affiliante. Insuper docentes Biennio stabiliter addici debent. Possunt Professores externi invitari, consentiente tamen Facultate.

9. *Sufficientia bibliothecae.* Biennio Philosophico quaedam bibliotheca in re philosophica sat dives praesto esse debet, ut et docentibus et studentibus amplior materia studiorum offeratur.

10. *Gradus denominatio.* Gradus in Philosophia collatus idem est ac qui a Facultate affiliante confertur in fine *primi sui cycli*. Denominatio canonica "Baccalaureatus" *alio vocabulo* in

http://www.obrascatolicas.com

loco usitato substitui potest, dummodo reapse Baccalaureatui canonico aequivaleat, ad durationem biennalem studiorum quod attinet, nec ullam gignat aequivocationem cum eiusdem nominis gradu ab Universitate *civili* loci forte concesso (ex. gr. si gradus civilis conferatur post curriculum studiorum non biennalem, sed triennalem vel quadriennalem; quo in casu, *diversa* denominatio gradus canonici absolute invenienda est, ex. gr. Baccalaureatus Artium in Philosophia).

IV. Iter ad Affiliationem obtinendam

11. *Examen Biennii a Facultate instituendum.* Facultas Philosophica affilians in primis exploret an *status Biennii Philosophici* affiliandi statutis conditionibus vere satisfaciat (cf. n. 6), scilicet: *a*) an *studiorum programmata* Biennii debite respondeant, tum quantitate (cf. n. 2) tum qualitate (cf. nn. 6-7), ratioui studiorum in primo cyclo Facultatis vigenti; *b*) an Biennio sit iustus *docentium* numerus et probata haberi possit eorundem conditio academica (cf. n. 8); *c*) an adsit saltem sufficiens *bibliotheca* (cf. n. 9); *d*) an *gradus* (vel *diploma*), qui in fine Biennii conferendus proponatur, nullam aequivocationem gignat cum gradu (vel diplomate) eiusdem nominis fortasse in Universitatibus civilibus collato (cf. n. 10).

12. *Documenta a Facultate mittenda.* Facultas deinde (Universitas, si Facultas pars sit alicuius Universitatis) ad S. Congregationem mittat: *a*) sat amplam *relationem* de explorato statu Biennii Philosophici, cum integro *studiorum programmate* et completis "*curriculis vitae*, studiorum et operum" debite subsignata atque eorum sigillis munita.

13. *Actio S. Congregationis.* S. Congregatio *duo* ex his exemplaribus "Conventionis" et "Normarum", a se rite approbata (prima vice tantummodo "ad tempus et ad experimentum"), ad Facultatem affiliantem (vel Universitatem) remittet, simul cum *duplici* exemplari sui Decreti affiliationis (item prima vice "ad tempus et ad experimentum").

Nota bene: **1. Documenta ad S. Congregationem mittenda ("Conventio" et "Normae") heic in *triplici* exemplari adnectuntur. 2. Biennii Philosophici et Facultatis erit illa *rite complere*, prout in notulis indicatur; 3. In "Conventione" et in "Normis" *addi poterunt aliae conditiones*, iudicio Facultatis opportunae.**

II – CONVENTIO

ad Biennium Philosophicum . . . . . (1)
Facultati Philosophicae . . . . . (2)
affiliandum

1. Haec Conventio, inter . . . . . (4)
et Ordinarium . . . . . (4) inita, *regitur* legibus a Sacra Congregatione pro Institutione Catholica latis (cf. "Notio", n. 1-2).

2. Per affiliationem, Facultas Philosophica . . . . . (2) quae de studiis academice ordinatis in Biennio Philosophico affiliato erga Sacram Congregationem spondet (cf. "Notio" n. 5), *gradum academicum primi sui cycli* (cf. "Notio" . 10) – vel alium in loco usitatum. dummodo gradui canonico obiective aequivaleat, seclusis semper gradibus secundi et tertii cycli, Licentiae nempe et Doctoratus – confert alumnis Biennii Philosophici affiliati, qui integrum curriculum philosophicum biennale (cf. "Notio" nn. 2 et 6-7) in propria sede ad normam legis academicae Ecclesiae expleverint, quin scholas Facultatis frequentaverint.

3. Biennium Philosophicum affiliatum complectetur congruum numerum *alumnorum*, itemque congruum, iudicio Facultatis, *Professorum* numerum, qui postremi saltem dimidia ex parte Doctoratu Philosophiae apud Facultatem Philosophiae canonice erectam vel agnitam obtento (vel alio Doctoratu, pro disciplinae tradendae qualitate) ornati sint oportet (cf. "Notio" n. 8).

(1) Quodnam (nomen, locus).
(2) Quaedam (nomen, locus).
(3) Rectorem Universitatis (si agatur de Facultate Philosophica quae sit pars alicuius Universitatis); Praesidem (si agatur de Facultate Philosophica a quavis Universitate vel Athenaeo separata).
(4) Ordinarium dioecesanum vel Ordinarium religiosum (saltem Provincialem) a quo Biennium Philosophicum dependet.

4. Inter candidatos ad gradum primi cycli assequendum illi tantum admitti poterunt, qui ecclesiasticis praescriptionibus de studiis medio-secundariis rite satisfecerint *titulumque* consecuti fuerint ad Universitatem ingrediendam necessarium.

5. *Examina* gradus primi cycli subeunda sunt in ipsa Facultate aut in alia sede a Facultate praefinita.

6. Ad finem huius Conventionis adsequendum, servandae sunt adnexae "*Normae*", a partibus contrahentibus subsignatae atque a Sacra Congregatione pro Institutione Catholica approbatae, necnon earum ampliationes ab academica auctoritate ipsius Facultatis fortasse introductae.

7. Conventio ipsa *statim ad effectum* adducitur, postquam ab eadem Sacra Congregatione approbata fuerit; potest quidem revocari a Facultate affiliante post duas monitiones, quandocumque affiliatio contra Facultatis decus vel auctoritatem cedere videatur.

Datum . . . . . (5)
. . . . . (6)
. . . . . (6)

(5) Locus, dies, mensis et annus.
(6) Subsignationes Contrahentium (cf. Notas 3 et 4), eorundem sigillis munitae.

III – NORMAE

servandae ad affiliationem exsequendam

Biennii Philosophici . . . . . (1)
ad Facultatem Philosophicam . . . . . (2)

I. Normae generales

Art. 1. *Ratio Studiorum* Biennii Philosophici affiliati prorsus eadem est (ad disciplinarum numerum atque ordinationem necnon ad earum horas quod attinet) ac quae in primo cyclo Facultatis Philosophicae affiliantis viget, paucis fortasse immutatis quae in rebus secundariis a loci necessitatibus suadeantur (cf. "Notio" n. 7), probante quidem Consilio Facultatis.
Textus scholares seu *manualia* (cf. "Notio" n. 2) a Facultate probanda sunt.

Art. 2. Ut quis ad examen gradus primi cycli Facultatis Philosophicae (cf. "Notio" n. 10) admittatur, requiritur ut examina feliciter superaverit *omnium disciplinarum* integri Biennii Philosophici.

II. Relationes ad Facultatem Philosophicam

Art. 3. Director (seu Praefectus Studiorum) Biennii Philosophici singulis annis *elenchum Professorum* Biennii ad Facultatem mittet una cum, si opus fuerit, integratione "curriculorum vitae, studiorum et operum" eorundem.

Art. 4. *a*) *Alumni* amborum Biennii annorum Facultati inscribuntur ad omnes effectus, ideoque eorum nomina Facultati quotannis tempestive significanda sunt.
b) Sub finem cuiusque anni scholaris, testimonium completum de *statu academico* alumnorum secundi anni ad gradum primi cycli candidatorum ad Facultatem Philosophicam mittetur.

Art. 5. *a*) Anno scholari expleto, Director Biennii *amplam relationem* ad Facultatem mittet tum de activitate didactica et scientifica eiusdem anni, tum de statu bibliothecae Biennii, de novisque acquisitionibus ab eadem factis.
b) Singulis autem trienniis Facultas *triennalem* relationem ad Sacram Congregationem pro Institutione Catholica mittet, cui inserenda curabit exemplaria relationum *annualium* a Biennio affiliato ad se missarum.

Art. 6. *a*) Pariter singulis trienniis, Delegatus Facultatis Biennium affiliatum *visitabit*, studiorum statum (praelectiones, "seminaria", examina, bibliothecam) personaliter inspecturus ac probaturus.

b) Eiusdem *relatio scripta* cum Consilio Facultatis et cum Sacra Congregatione pro Institutione Catholica (coniunctim cum relatione de qua in art. 5, *b*) communicanda est.

(1) Quodnam (nomen, locus).
(2) Quaenam (nomen, locus).

III. Examen ad gradum primi cycli

Art. 7. Examen ad gradum primi cycli eo tendat oportet, ut candidatus ostendat se sufficientem *visionem syntheticam et organicam* adeptum esse integri programmatis institutionalis Biennii Philosophici.

Art. 8. *a*) Examen ad gradum primi cycli constabit ex duobus experimentis, *scripto scilicet atque orali*, de viginti quinque saltem thesibus, desumptis ex praecipuis quaestionibus per totum Biennium traditis, a Consilio Facultatis Philosophicae praestitutis. Tempus utrique examini assignandum a Facultate definietur iuxta propria Statuta.
b) Si placet, huiusmodi examina scriptum ac orale substitui possunt quodam *elaborato scripto* saltem triginta paginarum, a candidato per postremum semestre praeparato, a Facultate examinando et approbando, super quo superque respectivis affinibusque disciplinis (ad finem a candidato consequendum de quo in art. 7) quoddam examen orale, unius saltem horae, superandum est.
c) In utroque casu *examen orale* faciendum est coram trium Professorum Commissione, inter quos unus sit affiliantis Facultatis repraesentans (quantum fieri poterit, unus ex eiusdem Facultatis Professoribus).

Art. 9 *Testimonium gradus primi cycli* Facultatis Philosophicae inscriptionem referet eiusdem Facultatis Philosophicae (cf. "Notio" n. 5).

IV. Tributa solvenda

Art. 10. *Taxae* inscriptionis, examinum et diplomatis, statuuntur a Facultate, consentiente Directore Biennii Philosophici affiliati; taxae inscriptionis et diplomatis Facultati cedunt, examinum vero Biennio Philosophico.

Art. 11. Taxae examinum et diplomatis solvendae sunt *ante* examina ad gradum.

Art. 12. Expensae ad *visitationem* peragendam de qua in art. 6, a Biennio Philosophico sustinendae sunt.

Datum . . . . . (3)
. . . . . (4)

(3) Locus, dies, mensis et annus.
(4) Subsignationes Contrahentium, eorundem sigillis munitae. Partes contrahentes sunt Ordinarius dioecesanus vel Religiosus (saltem Provincialis), a quo Biennium Philosophicum dependet, et Praeses Facultatis Philosophicae (si haec sit autonoma) vel Rector Universitatis (si Facultas in aliqua Universitate vigeat).

* E follis eiusdem Sacrae Congregationis.

4161

1972 .. .. - SEDES APOSTOLICA, FORMULA. PART.*

Formula proponitur qua iusiurandum fidelitatis ab iis dandum erit qui Episcopi dioecesani nominati sunt

Ego . . . . . ., nominatus . . . . . Episcopus . . . . sanctae apostolicae romanae Ecclesiae et Summo Pontifici, beati Petri Apostoli in Primatu Successori et Christi Vicario, eiusque legitimis Successoribus semper fidelis ero atque oboediens. Quos non tantum summo prosequar honore, sed faciam etiam, quantum in me erit, ut debitus iisdem tribuatur honor et omnis iniuria ab ipsis arceatur.

Iura et auctoritatem Romanorum Pontificum, mihi curae erit promovere ac defendere; itidem praerogativas eorum Legatorum vel Procuratorum. Quidquid autem contra eadem a quopiam contigerit attentari, ipsi Summo Pontifici sincero animo aperiam.

Apostolica munera mihi commissa docendi, sanctificandi et regendi, in hierarchica communione cum Christi Vicario et Collegii episcopalis Membris, omni cura ad mentem et litteram sacrorum canonum absolvere satagam.

In depositum fidei purum et integrum servandum atque authentica ratione tradendum studiose incumbam, errantibus vero in fide paternum animum pandam iidemque ut ad plenitudinem catholicae veritatis redeant omni ope annitar.

Ad Concilia aliasque actiones collegiales episcopales vocatus, nisi impediar, me promitto esse venturum vel responsurum.

Bona vero temporalia ad Ecclesiam mihi concreditam pertinentia iuxta sacrorum canonum normas diligenter administrabo, sedulo invigilans ne eadem quoquo modo pereant aut detrimentum capiant.

Concilii Vaticani II aliaque canonica Decreta quae institutionem et ambitum actionis Conferentiarum Episcopalium respiciunt, necnon Consiliorum Presbyteralium et Pastoralium, amplectar eorumque munerum ordinatum usum libenter promovebo.

Statis denique temporibus Apostolorum Limina vel ego ipse vel per alios ad normam iuris invisam, rationem de pastorali meo Officio reddam ac de clero et populo mihi commissis fideliter referam: mandata simul obsequenter accipiam maximoque studio perficiam.

Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia.

* REDC 32 (1976) 379. Adn. L. de ECHEVERRIA in REDC 32 (1976) 380-419.

http://www.obrascatolicas.com

4162

1973 IAN 8.-COM. INT. CONC., RESP. AAS 65 (1973) 59

Responsum ad propositum dubium:
De iure accusandi matrimonium

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis, proposito in plenario coetu quod sequitur dubio, respondendum esse censuerunt ut infra:

D.– Utrum, attentis decretis Concilii Oecumenici Vaticani II, atque prae oculis habitis Constitutione Apostolica *Regimini Ecclesiae Universae* [LE 3588], diei 15 augusti 1967, et Litteris Apostolicis *Causas matrimoniales* [LE 3960], diei 28 martii 1971, vigeat adhuc responsum S.S.C.S. Officii diei 27 ianuarii 1928, et art. 35, par. 3 Instructionis S. Congregationis de disciplina Sacramentorum *Provida Mater* [LE 1347], diei 15 augusti 1936, vi cujus acatholici, sive baptizati sive non baptizati, actoris partes agere in causis matrimonialibus nequeunt, nisi de licentia S. Congregationis pro Doctrina Fidei, singulis in casibus impetranda.

R.– *Negative*, seu amplius non vigere.

Sequenti Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 8 ianuarii 1973 infrascripto impertita supradictam decisionem ratam habuit, adprobavit et publicari iussit. – *Pericle Card. FELICI, Praeses.*

Adn. J. L. ACEBAL in REDC 29 (1973) 150-154; B. FILIPIAK in Eph. lur. can. 29 (1973) 172-178 et in ME 99 (1974) 84-88.

4163

1973 IAN 20.-SECRETARIA STATUS, RESP. PART.*
Religiosi ad Diaconatum admissi caelibatum rite promittere debent, non obstante voto castitatis professionis religiosae iam emisso

La norma n. VI del Motu Proprio *Ad pascendum* estendendo anche ai religiosi il rito per l'assunzione del celibato nell'ordinazione diaconale, non intende affatto attenuare od oscurare il valore del voto di castità, da essi emesso, che di per sé comporta già l'obbligo del celibato "propter regnum coelorum".

Con tale disposizione si è voluto sottolineare il *nuovo* impegno al celibato che anche il candidato religioso assume con l'ordinazione, impegno distinto ed aggiunto a quello da lui contratto con voto di castità, per cui il sacerdote religioso, che, uscendo dal proprio Istituto, ottenga la dispensa dai voti, conserva l'onere del celibato in forza dell'Ordine sacro a lui conferito.

In un momento, in cui si chiede e di ottiene con facilità la dispensa dai voti, e tanto si discute sul celibato sacerdotale, è sembrato opportuna ed utile anche per i religiosi questa pubblica e solenne riaffermazione dell'impegno al celibato prima dell'ordinazione, e perciò è stata scelta una formula che si adatta perfettamente anche a coloro che abbiano già pronunciato il voto di castità.

* E litteris circularibus Praesidis Unionis Superiorum Generalium, die 7 feb. 1973 missis, responsum notificantis Cardinalis Secretarii Status. Adn. in Vida rel. 35 (1973) 200-201.

4164

1973 IAN 20.-SC CULTUS DIVINI, DECLARATIO. PART.*

De sollemnitate Immaculatae Conceptionis B. Mariae Virginis anno 1974 celebranda

Anno 1974 sollemnitas Immaculatae Conceptionis B. MariaeVirginis occurret dominica secunda Adventus.

Iuxta normas Calendarii Romani, sollemnitas B. Mariae Virginis sabbato anticipanda esset (cfr. "Normae universales de Anno liturgico et de Calendario", n. 5).

Pluribus Episcopis petentibus, Summus Pontifex Paulus VI concedit ut celebratio liturgica B. Mariae V. Immaculatae anno 1974 de iudicio Conferentiae Episcoporum peragi possit die 8 decembris, dominica Adventus non obstante.

Peculiares notae Adventus in homilia atque in oratione universali modo apto in luce ponentur.

Quae facultas nunc evulgatur ut calendariorum liturgicorum compositores opportuno tempore de ea certiores fiant.

Romae, die 20 ianuarii 1973. – A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

* Notit. 9 (1973) 71.

4165

1973 IAN 22.-SC pro INSTIT. CATH., CIRC. PART.*

In mentem revocantur normae vigentes quae regulant locum commorationis, inscriptionem academicam et assiduam frequentiam lectionibus alumnorum ecclesiasticorum studia superiora in Athenaeis Romanis peragentium

Roma, 22 gennaio 1973

Reverendissimo Signore, con nostra lettera del 21 novembre 1970 Prot. N. 1331/70/1 [LE 4128] ci permettevamo attirare la Sua cortese attenzione su alcuni problemi riguardanti l'iscrizione degli alunni presso i Pontifici Atenei Romani e, in pari tempo, La pregavamo di voler gentilmente disporre che la Segreteria di codesta Università controllasse, con cura, la posizione disciplinare degli iscritti.

La Signoria Vostra Rev.ma vorrà comprenderci se siamo costretti a tornare di nuovo sull'argomento – che, come Ella sa, sta particolarmente a cuore a questo Sacro Dicastero –, a motivo delle non poche irregolarità che qua e là si verificano nell'osservanza delle vigenti disposizioni al riguardo.

Da più parti, infatti, ci sono giunte autorevoli e documentate segnalazioni relative a studenti, seminaristi e sacerdoti, che sarebbero iscritti a Pontifici Atenei Romani pur non trovandosi in regola con le disposizioni emanate da questa Sacra Congregazione sulla dimora negli Istituti a loro destinati, il cui elenco tassativo appare ogni anno nell'Annuario Pontificio, nel capitolo "Istituti Ecclesiastici di Educazione e di Istruzione" alle voci: "Seminari e Collegi per candidati al sacerdozio" e "Collegi e Convitti per alunni sacerdoti".

In realtà, oltre che nel Seminario o nel Collegio ecclesiastico per seminaristi e sacerdoti, risulta che aspiranti al sacerdozio e studenti sacerdoti vengono ospitati in varie altre case, quali le parrocchiali, le mini-comunità religiose, le residenze di associazioni "spontanee", appartamenti privati, ecc.

Si tratta, come è evidente, di un fenomeno, non certo occasionale nè casuale, che si muove apertamente al di fuori dell'ambito della disciplina ecclesiastica e che, quindi, non può non preoccupare seriamente questo Sacro Dicastero, soprattutto per i riflessi negativi che esso ha nella formazione dei candidati al sacerdozio e nella stessa pubblica opinione.

Pertanto, mentre ci rechiamo a premura di richiamare la vigile attenzione della segreteria di codesto Ateneo per l'esatto scrupoloso rispetto delle norme contenute nella lettera sopra citata – la cui osservanza è condizione indispensabile per la validità delle iscrizioni ai Pontifici Atenei Romani – desideriamo sottolineare, in particolare, in riferimento al documento suddetto, quanto appresso:

1) Per i *sacerdoti secolari* – residenti entro la diocesi di Roma – è prevista, a determinate condizioni, la dispensa di "Extracollegialità", che viene concessa direttamente dal Vicariato dell'Urbe.

2) I *sacerdoti secolari* – dimoranti fuori della diocesi di Roma, purchè entro la tassativa distanza di Km. 50 – possono essere iscritti in qualità di alunni "extra collegia", dietro presentazione del nulla osta del proprio Ordinario diocesano, dal quale risulti chiaramente la loro incardinazione diocesana e il luogo della loro dimora abituale durante il periodo degli studi, con la rispettiva distanza da Roma.

3) Per gli *studenti seminaristi*, invece, questa Sacra Congregazione non concede eccezioni dalle suddette norme, se non in casi particolarissimi e per motivi veramente gravi.

4) Ai *laici non seminaristi* che intendano iscriversi ad una Facoltà di studi ecclesiastici (soprattutto alla Facoltà di teologia) si farà firmare una dichiarazione con la quale accettano che gli studi da essi compiuti quali laici non seminaristi non saranno validi – senza un esplicito riconoscimento di questa Sacra Congregazione – per accedere al sacerdozio. E questo allo scopo di evitare l'abuso – già peraltro costatato – che seminaristi, con il preciso intento di non sottostare alle disposizioni riguardanti la dimora negli Istituti a loro destinati, si presentino per l'iscrizione all'Università non come candidati al sacerdozio.

* * *

La Signoria Vostra vorrà consentirci, inoltre, di profittare della presente occasione per confidarLe un'altra nostra viva preoccupazione concernente le numerose evidenti violazioni delle norme sulla frequenza delle lezioni da parte di alunni dei Pontifici Atenei Romani.

Le lamentele più numerose ci giungono da Ecc.mi Vescovi, i quali assai spesso hanno modo di costatare, con giustificata meraviglia, che da non pochi alunni di Atenei Ecclesiastici Romani la legge sulla frequenza delle lezioni viene disattesa con aperta disinvoltura, e ciò nonostante essi riescono a conseguire "regolarmente" i vari gradi accademici.

Non è difficile rendersi conto come un simile abuso – chiaro indice di scarso impegno degli interessati negli studi ecclesiastici – reclami una più attenta vigilanza da parte degli organi responsabili delle Università al fine di assicurare nel modo migliore – nel rispetto delle disposizioni date al riguardo dalla Santa Sede – la formazione intellettuale di quei giovani che dagli Ecc.mi Vescovi vengono a loro affidati con piena fiducia.

Ci permettiamo quindi di rivolgerLe viva preghiera perchè con ogni impegno e con la necessaria fermezza la Signoria Vostra, quale primo responsabile anche dell'andamento disciplinare di cotesto Ateneo, voglia provvedere alla fedele esatta osservanza delle prescrizioni relative alla frequenza delle lezioni, contenute esplicitamente nell'art. 29 § 1 delle *Ordinationes ad Constitutionem Apostolicam "Deus scientiarum Dominus" de Universitatibus et Facultatibus studiorum ecclesiasticorum rite exsequendam* tuttora valide: " Auditores scholas omnes disciplinarum, quae in art. 33 § 3 Constitutionis Apostolicae praescribuntur, frequentare debent. Si quis auditor ab iis ita afuerit (cum vel sine causa), ut omnes absentiae simul sumptae tertiam partem anni aut semestris academici adaequent, annus ille aut semestre numero praescripto non comprehenderetur, salvis poenis quibus, si culpam commiserit, vi Statutorum Universitatis vel Facultatis obnoxius esse poterit".

* * *

Attesa la particolare importanza che per varie evidenti ragioni, di ordine soprattutto formativo, questo Sacro Dicastero attribuisce, oggi non meno che nel passato, alla esatta applicazione delle citate disposizioni – riguardanti sia la dimora, in Roma, degli studenti, seminaristi o sacerdoti, iscritti presso i Pontifici Atenei Ecclesiastici dell'Urbe, sia la loro frequenza delle lezioni – la Signoria Vostra vorrà comprendere come la nostra grave responsabilità in un settore così importante e delicato ci renda particolarmente solleciti ad impedire – anche adottando, nostro malgrado, adeguate misure disciplinari verso gli inadempienti – gli abusi sopra lamentati.

Per la migliore soluzione del delicato problema questo Sacro Dicastero confida particolarmente nella vigile opera della Signoria Vostra. Per questo motivo ci permettiamo rivolgerLe viva preghiera perchè il suddetto problema venga attentamente esaminato – per quanto concerne la responsabilità degli Atenei – nella prossima riunione dei Rettori o Presidi dei medesimi Centri Accademici.

Saremo assai interessati a conoscere, quindi, le misure concrete che la Signoria Vostra intenderà adottare al fine di garantire pienamente in avvenire l'esatta osservanza delle succitate disposizioni.

Sicuro di poter pienamente contare sulla Sua preziosa indispensabile collaborazione in un settore che tocca tanto da vicino, e in maniera determinante, la formazione sacerdotale, La ringrazio sentitamente fin d'ora, mentre con sensi di distinto ossequio mi confermo Suo devotissimo. - Gabriele Maria Card. GARRONE, *Prefetto.* G. Schröffer, *Segretario.*

* Rectoribus et Praesidibus Athenaeorum ecclesiasticorum Urbis Romae exstantium, Prot. N. 1331/70/31.

4166

1973 IAN 25.-SC PRO CLERICIS, LITT. CIRC. PART.*

Litterae circulares ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum Ordinarios

De Consiliis Pastoralibus iuxta placita Congregationis Plenariae mixtae die 15 Martii 1972 habitae: Normae statuuntur novae circa compositionem, naturam, munera modumque procedendi Consilii Pastoralis in unaquaque Dioecesi

Romae, die 25 Ianuarii 1973

PROOEMIUM

1. Omnes christifideles, per sacramenta initiationis christianae a Spiritu Sancto consecrati "in domum spiritualem et sacerdotium sanctum"[1] ab ipso Christo Domino vocantur ut actuose cooperentur missioni salvificae universi Populi sacerdotalis Dei ad actum deducendae[2]. Non omnes tamen fideles eodem modo hanc communem responsabilitatem exercent, sed in organica communione ecclesiastica unicuique, pro sua condicione, speciale munus competit[3].

Sunt enim imprimis sacri ministri, qui ex ceteris fidelibus assumpti, pro horum servitio hierarchico constituuntur[4], quique "iam ab antiquo Episcopi, Presbyteri, Diaconi vocantur"[5]; ipsi, vi sacramenti Ordinis recepti, "praecipue et ex professo ad sacrum ministerium ordinantur"[6], et sacra potestate, qua pollent, diversos ordines diversimode exercendo, universum Populum Dei nomine et auctoritate Christi[7] docent, sanctificant et

1 Concilium Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 10.
2 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 33; Decr. *Apostolicam actuositatem*, n. 3; Decr. *Ad Gentes*, n. 11.
3 Cfr. Conc. Vat. II, Decr. *Apostolicam actuositatem*, n. 2; Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 32; *Presbyterorum Ordinis*, n. 2.
4 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 24; *Presbyterorum Ordinis*, n. 12.
5 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 28.
6 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 31.
7 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, nn. 11, 17 et 35; Decr. *Christus Dominus*, n. 11; Decr. *Apostolicam actuositatem*, n. 2; Decr. *Presbyterorum Ordinis*, n. 2.

http://www.obrascatolicas.com

regunt. Religiosi vero omnes, sive sacerdotio ministeriali sunt insigniti sive non, publica consecratione quam in communione ecclesiastica profitentur[8] "praeclarum et eximium testimonium reddunt, mundum transfigurari Deoque offerri non posse sine spiritu beatitudinum"[9]. Laici demum, "spiritu evangelico ducti, fermenti instar ad mundi sanctificationem velut ab intra conferunt, sicque praeprimis testimonio vitae suae, fide, spe et caritate fulgentes, Christum aliis manifestent"; iidem "insuper diversis modis ad cooperationem magis immediatam cum apostolatu Hierarchiae vocari possunt"[10].

2. Missio ergo salvifica universi Populi Dei, in qua omnes fideles, pro sua cuiusque condicione ecclesiali, propriam habent partem et responsabilitatem, contineri nequit sola missione sacrorum Pastorum seu Hierarchiae ecclesiasticae: "Sciunt enim Pastores se a Christo non esse institutos, ut totam missionem salvificam Ecclesiae versus mundum in se solos suscipiant, sed praeclarum munus suum esse ita pascere fideles eorumque ministeria et charismata ita recognoscere, ut cuncti suo modo ad commune opus unanimiter cooperentur"[11]. Quapropter Concilium Vaticanum II hoc quoque animadvertit: "In hac pastorali sollicitudine exercenda (Episcopi) fidelibus suis in rebus Ecclesiae partes ipsis congruentes servent, eorumque officium et ius quoque agnoscentes active adlaborandi ad aedificationem mystyci Corporis Christi"[12].

3. Haec tamen omnium christifidelium participatio in missione Ecclesiae eadem non est ac quorumdam participatio in exercitio potestatis ecclesiasticae. In Ecclesia enim, ex voluntate divini eius Fundatoris, sacerdotium commune fidelium et sacerdotium ministeriale seu hierarchicum essentia et non tantum gradu differunt[13]. Quapropter munus pastorale, docendi scilicet sanctificandi ac regendi, eiusque necessaria potestas non universae communitati fidelium a Domino tradita sunt[14], sed speciali consecratione et missione canonica conferuntur sacris Pastoribus[15]. Episcopi quidem dioecesani "Ecclesias particulares sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt, consiliis, suasionibus, exemplis, verum etiam auctoritate et sacra potestate, qua quidem nonnisi ad gregem suum in veritate et sanctitate aedificandum utuntur, memores quod qui maior est fiat sicut ministrator (cfr. *Lc.* 22, 26-27). Haec potestas, qua nomine Christi personaliter funguntur, est propria, ordinaria et immediata"[16].

4. Christifideles vero sacerdotio ministeriali non insigniti, praeter memoratam actuosam participationem in missione apostolica Ecclesiae[17], etiam adiutorium praestare valent ipsi officio pastorali proprio nec renuntiabili Hierarchiae. Omnes ergo fideles "pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, facultatem, immo aliquando et officium habent suam sententiam de iis quae ad bonum Ecclesiae respiciunt declarandi"[18], quod fieri etiam potest per instituta ad hoc iure stabilita.

8 Cfr. Conc. Vat. II, Decr. *Perfectae cartatis*, nn. 1 et 5; Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 44.
9 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 31.
10 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, nn. 31, 33; cfr. Const. past. *Gaudium et spes*, n. 43; Decr. *Apostolicam actuositatem*, n. 15.
11 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 30.
12 Conc. Vat. II, Decr. *Christus Dominus*, n. 16.
13 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 10.
14 Cfr. Paulus VI, *Alloc.* diei 17 maii 1972; *Alloc.* diei 28 ian. 1971 ad Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos Tribunalis Sacrae Romanae Rotae: AAS 63, 1971, pp. 135 ss.; *Alloc.* diei 25 aug. 1971: *Scritti e Discorsi*, 30, Siena 1971, p. 108; *Alloc.* diei 1 sept. 1971: *ibid.*, pp. 111-116; *Alloc.* diei 6 oct. 1971: *ibid.*, pp. 186-190; *Alloc.* diei 23 dec. 1971 ad Em.mos Patres Cardinales, ad Romanae Curiae Pontificalisque Domus Praelatos: AAS 64, 1972, p. 32.
15 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 21 et Nota explicativa praevia, n. 2.
16 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 27.
17 Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 37.
18 *Ibid.*

His innixum rationibus, Concilium Vaticanum II, inter Episcopi dioecesani in munere pastorali cooperatores[19], adnumeravit et commendavit Consilium pastorale "cui Episcopus ipse praesit et in quo clerici, religiosi et laici, specialiter delecti, partes habeant"[20].

Hoc voto Concilii prae oculis habito, Summus Pontifex Paulus Pp. VI per Litteras Apostolicas *Ecclesiae Sanctae*, Motu proprio die 6 augusti 1966 datas[21], normas quasdam hac de re edidit, iuxta quas pluribus in dioecesibus prima experimenta quoad Consilii pastoralis institutionem iam facta sunt vel fiunt.

Generalis autem sessio Synodi Episcoporum, anno 1971 habita, hoc votum expressit: "Consilium pastorale, in quo clerici, religiosi et laici delecti partes habent (cfr. *Christus Dominus*, 27), suo studio et consideratione iudicia praebeat necessaria, ut communitas dioecesana munus pastorale tum organice praeordinare, tum efficaciter persolvere possit. Quo vero magis in dies invalescit Episcoporum ac presbyterorum mutua responsabilis cooperatio praesertim ope Consiliorum Presbyteralium, eo magis desiderandum est, ut in singulis dioecesibus Consilium pastorale constituatur"[22].

CELEBRATIO CONGREGATIONIS PLENARIAE

5. Sacra Congregatio pro Clericis, cuius est in ea omnia incumbere quae attinet ad Consilia pastoralia[23], litteras misit ad Praesides Conferentiarum Episcopalium die 12 martii 1971, rogans ut Episcopi consilia sua et propositiones, sive de experimentis hactenus peractis sive de normis forte condendis, huic Sacrae Congregationi significarent. Praeterea Sacra Congregatio pro Clericis rogavit Sacram quoque Congregationem pro Ecclesiis Orientalibus et Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione ut consilium suum darent. His attentis responsionibus, expedire duxit haec Sacra Congregatio pro Clericis, ut convocaretur Congregatio plenaria mixta, ad quam invitavit SS. Congregationes pro Episcopis ac pro Religiosis et Institutis Saecularibus necnon Consilium de Laicis. Haec Congregatio Plenaria habita est die 15 martii 1972, eiusque conclusiones, a Summo Pontifice Paulo Pp. VI approbatae, hic breviter exponuntur.

DE NOVO COETU CONSULTIVO EPISCOPI

6. Ex responsionibus acceptis habitisque deliberationibus, communis prodiit Patrum sententia quoad momentum et convenientiam Consilii Pastoralis constituendi.

Cum vero consociata opera maturam omnium conspirationem postulet, convenit ut singuli Episcopi dioecesani[24] communi studio in Conferentia Episcopali necnon cum suo Presbyterio attente considerent an condiciones exstent quae Consilii pastoralis institutionem suadeant, et simul adlaborent ut rerum ac personarum adiuncta foveantur quae ad eiusdem Consilii institutionem eiusque ordinatam operositatem requiruntur.

Quodsi Episcopus Consilii pastoralis constitutionem in propria dioecesi opportunam esse exsistimet, curet ut statuta eiusdem Consilii conficiantur eaque ipse approbet.

19 "Episcopi in munere pastorali cooperatores" est titulus sub quo veniunt nn. 25-35 Decr. *Christus Dominus*.
20 Conc. Vat. II, Decr. *Christus Dominus*, n. 27.
21 Cfr. AAS 58, 1966, pp. 757-787.
22 Propositiones *De sacerdotio ministeriali*, Pars altera, II, n. 3, publici iuris factae iussu Summi Pontificis, die 30 novembris 1971.
23 Cfr. Const. ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, 15 aug. 1967, n. 68, par. 1.
24 Cfr. Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 17, § 1.

DE CONSILII PASTORALIS COMPOSITIONE

7. Quod ad compositionem Consilii pastoralis attinet, licet membra huius Consilii dici nequeant repraesentantes sensu iuridico totius communitatis dioecesanae, expedit tamen ut ipsum pro posse imaginem quamdam seu signum exhibeat totius dioecesis, et ideo summe opportunum videtur ut in eo partem habeant sacerdotes, religiosi et laici, qui varias exigentias et experientias exprimant. Ideo personae quae deputantur ad Consilium pastorale ita seligantur ut universa Populi Dei portio quae dioecesim constituit revera repraesentetur, ratione habita diversarum dioecesis regionum, condicionum socialium et professionum, necnon partis quam sive singuli sive cum aliis coniuncti in apostolatu habent, praesertim vero attenta praestantia et prudentia quibus gaudent. Inter eas cooptari convenit laicos et sacerdotes electos ad officia in tota dioecesi exercita. Omnia tamen Consilii membra sint oportet in plena communione cum Ecclesia Catholica, et apti ad hoc munus in Ecclesia suscipiendum riteque exercendum.

Quaecumque est forma quam Episcopus libere eligat ad determinandam compositionem sui Consilii pastoralis, convenit quidem ut pleraque eius membra sint laici, cum maxima communitatis dioecesanae pars a fidelibus laicis constituatur.

Praeter presbyteros oportet etiam ut in hoc Consilium cooptentur etiam diaconi permanentes, ubi ipsi adsint. Ad Religiosos et Religiosas vero quod attinet, ab Episcopo nominentur cum licentia competentis Superioris vel Antistitae.

Expedit demum ne membrorum Consilii pastoralis numerus nimis magnus sit, ita ut ipsum in laborem sibi commissum apte incumbere valeat.

Consilium pastorale, licet sit natura sua stabiliter erectum, tamen "quoad membra et actionem potest esse ad tempus atque ex occasione munere suo perfungens"[25]. Convenit ergo ut membra Consilii pastoralis, iis exceptis quae ad normam statutorum designantur ratione muneris quo in dioecesi funguntur, ad tempus in statutis determinatum nominentur. Ne vero totum Consilium simul cesset, expedire videtur ut, ad eius renovationem, vigeat systema rotatorium, ita ut, statis temporibus, pars quaedam munere cedat et nova membra eorum loco nominentur.

DE INDOLE CONSULTIVA CONSILII PASTORALIS

8. Consilium pastorale, "voce consultiva tantum gaudet"[26]. Fidelium enim consilia ac suggestiones, quae intra ambitum ecclesiasticae communionis et in spiritu verae unitatis proponantur, haud parvam utilitatem secumferre valent, ad formandam deliberationem. Actuosa quidem oboedientia ac reverentia, quas erga sacros Pastores fideles exhibere debent, nedum excludant, fovent potius apertam et sinceram manifestationem circa id quod Ecclesiae bonum postulat.

Episcopus igitur magni faciat eius propositiones et suggestiones multumque concordi suffragio deferat[27], salvis quidem libertate atque auctoritate, quae ipsi iure divino competunt ad pascendam portionem Populi Dei sibi commissam.

DE QUAESTIONIBUS QUAE CONSILII PASTORALIS STUDIO COMMITTI POSSUNT

9. Consilii pastoralis est "ea quae ad pastoralia opera spectant investigare, perpendere atque de eis practicas expromere conclusiones ita ut vitae et actionis Populi Dei conformitas cum Evangelio promoveatur"[28]. Eius studio committi possunt proinde quaestiones illae quae, sive ab Episcopo dioecesano indicatae sive a Consilii membris propositae et ab ipso acceptatae, referuntur ad curam pastoralem in ambitu dioecesis exercendam. Excedit, tamen, competentiam eiusmodi Consilii decernere de generalibus quaestionibus fidem, orthodoxiam, morum principia vel leges Ecclesiae universalis respicientibus; magister enim fidei in dioecesi, semper, uti patet, communionis nexu servato cum Collegii Episcopalis Capite atque membris, unus est Episcopus[29].

Quoad quaestiones vero pastorales quae exercitium iurisdictionis sive potestatis gubernii afficiunt, Episcopus iam habet proprium senatum, qui ipsum suis consiliis adiuvat, nempe Consilium presbyterale[30]. Nihil tamen impedit quominus quaestiones a Consilio pastorali perpendantur atque de eis suggestiones Episcopo proponantur, ad quas exsecutioni mandandas actus iurisdictionalis requiratur: hoc enim in casu Episcopus rem considerabit et decisionem capiet, audito, si casus ferat, Consilio presbyterali.

Consilium pastorale igitur utilissimum adiutorium praestare poterit Episcopo, ei exhibendo propositiones et suggestiones circa incepta missionalia, catechetica et apostolica in ambito dioecesano; circa promotionem formationis doctrinalis atque vitae sacramentalis fidelium; circa actionem pastoralem sacerdotum adiuvandam in variis ambitibus socialibus vel zonis territorialibus dioecesis; circa opinionem publicam quoad res ad Ecclesiam pertinentes aptius in dies fovendam, etc. Consilium pastorale valde utile esse etiam potest ut habeatur mutua communicatio experientiarum atque incepta diversi generis proponantur, quibus concretae necessitates populi dioeceseos clarius Episcopo pateant et opportunior ratio agendi pastoralis eidem suggeratur.

Ubi autem Consilium pastorale exsistat, integrum semper manet ius, quo omnes christifideles pollent etsi membra non sunt Consilii pastoralis, necessitates et optata sua ea libertate et fiducia, quae filios Dei et fratres in Christo decet, sacris Pastoribus directe patefaciendi, in veracitate semper ac prudentia atque servata fidei integritate[31].

DE CONVOCATIONE ET DURATIONE CONSILII PASTORALIS

10. Consilium pastorale iuxta necessitates apostolatus convocare ad Episcopum dioecesanum pertinet. Consilio iure praeest ipse Episcopus dioecesanus, et in casibus particularibus eius delegatus si id ipse opportunum iudicaverit.

Cum vero investigationes atque practicae conclusiones Consilii pastoralis indolem habeant informationum et suggestionum quae Episcopo offeruntur, ipse documenta a Consilio pastorali elaborata pro sua prudentia et auctoritate, ad normam iuris acceptare et exsecutioni mandare poterit, easve, si id opportunum exsistimet, evulgare curabit.

"Ut fines huius Consilii ad effectum reapse deducantur, expedit ut laborem commune studium praevium praecedat, ope adhibita, si casus ferat, Institutorum seu officiorum, quae in hunc finem adlaborent"[32]. Quamobrem opportunum erit ut, sub ductu Episcopi, elenchus quaestionum tractandarum tempore opportu-

25 Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 16, § 2.
26 *Ibid.*, I, n. 16, § 2.
27 Cfr. Servatis servandis, CIC, can. 105, 1.

28 Conc. Vat. II, Decr. *Christus Dominus*, n. 27; Cfr. Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 16, § 1.
29 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 25; Decr. *Christus Dominus*, nn. 12-14.
30 Conc. Vat. II, Decr. *Christus Dominus*, n. 27; Cfr. Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 15; S. Congregatio pro Clericis, *Litterae Circulares*, diei 11 apr. 1970.
31 Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 37.
32 Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 16, § 4.

http://www.obrascatolicas.com

no praeparetur et omnibus Consilii membris transmittatur una cum votis sive studiis quae ad praefatas quaestiones penitius perpendendas utilia esse possint.

11. Sede vacante, Consilium pastorale cessat. Nihil obstat tamen quominus, si res ita ferat, Ordinarius, sede vacante membra Consilii pastoralis coadunet ad consilia capienda.

DE ALIIS CONSILIIS SIMILITUDINEM CUM CONSILIO PASTORALI PRAE SE FERENTIBUS

12. Patres Congregationis Plenariae, ratione habita naturae dioecesanae Consilii pastoralis, nihil obstare censuerunt quominus intra ambitum dioecesis Consilia eiusdem naturae et functionis instituantur sive paroecialia sive zonalia quae dicuntur (pro diversis Vicariatibus foraneis, vel coetibus socialibus, etc.).

Iidem autem Patres exsistimarunt non esse opportunum, saltem pro praesenti tempore, ut Consilia pastoralia aliave similia organa instituerentur in ambitu interdioecesano, provinciali, regionali, nationali vel internationali, non tamen excludentes constitutionem organorum specialium technicae naturae vel exsecutivae, quorum erit, opera adhibita christifidelium selectorum, auxilium ferre Episcopis in Conferentiis coadunatis.

CONCLUSIONES

13. Per presentes litteras hoc Sacrum Dicasterium proponere intendit principia ac criteria generaliora, a Romano Pontifice probata, quae ex consultatione Conferentiarum Episcopalium et patrum disceptatione promanarunt, quaeque Episcopos adiuvare poterunt in eorum gravi munere exsequendo quod ad constitutionem et agendi rationem Consilii pastoralis attinet. Spes affulget igitur Conferentias Episcopales de experientiis his super rebus factis hanc Sacram Congregationem certiorem reddere velle, ut earundem experientiarum debita ratio etiam in futuro tempore habeatur. – Iohannes Card. WRIGHT, *Praefectus*. Petrus Palazzini, *a Secretis*.

* E foliis eiusdem S. Congregationis. Adn. H. SCHMITZ in AKKR 142 (1973) 417-435; Il Regno - doc. 18 (1973) 508; vide documentum infra sub die 20 nov. 1973 relatum.

4167

1973 IAN 29. - SC pro SACR., INSTR. AAS 65 (1973) 264-271

Instructio de Communione sacramentali quibusdam in adiunctis faciliore reddenda

Immensae caritatis testamentum, quod Christus Dominus Ecclesiae sponsae suae reliquit, ineffabile nempe Eucharistiae donum, quod est omnium maximum, postulat ut tantum mysterium altius in dies agnoscatur eiusque virtus salutifera uberius participetur. Quapropter Ecclesia, pietatis fovendae causa erga Eucharistiam, quae christiani cultus est caput et centrum, non semel pastorali studio ac sollicitudine permota idoneas edidit leges opportunaque documenta.

Nova autem temporum adiuncta ampliorem aditum, salva semper summa quae tanto sacramento debetur reverentia[1], ad s. Communionem postulare videntur, ut

1. Cfr. Conc. Trid., Sess. 13, *Decretum de SS. Eucharistiae Sacramento*, cap. 7; Denz. 880 (1646-1647): "Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere nisi sancte, certe, quo magis sanctitas et divinitas caelestis huius sacramenti viro christiano comperta est, eo diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia et sanctitate ad id percipiendum accedat, praesertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans corpus Domini (1 Cor. 11, 29)*. Quare

fideles, fructus sacrificii Missae copiosius participando, se Deo et Ecclesiae hominumque bono promptius et operosius devoveant.

In primis providendum est ne, deficiente copia ministrorum s. Com/munionis, receptio aut impossibilis aut 265
difficilis evadat; deinde infirmi lege ieiunii, quam servare non possint, licet eadem iam mitissima sit, a tanto animi solamine seu a s. Communione recipienda prohibeantur. Tandem convenire videtur quibusdam in adiunctis fidelibus id petentibus permitti, ut altera vice eadem die sacramentalem Communionem rite percipiant.

Ideo quarundam Conferentiarum Episcopalium votis exceptis, sequentes eduntur normae: 1. de ministris extraordinariis s. Communionis distribuendae; 2. de ampliore facultate bis eadem die communicandi; 3. de pietate ac reverentia erga Ssmum Sacramentum quoties Panis eucharisticus in fidelis manu deponitur.

I. – DE MINISTRIS EXTRAORDINARIIS S. COMMUNIONIS DISTRIBUENDAE

Rerum adiuncta, in quibus ministrorum s. Communionis distribuendae copiam deficere animadvertitur, varia sunt:

– infra Missam, ob magnum populi concursum vel peculiarem celebrantis difficultatem;

– extra Missam, cum ob dissita loca difficile est sacras Species afferre, praesertim ad modum Viatici, infirmis in periculo mortis constitutis, vel cum ipse infirmorum numerus, praesertim in nosocomiis vel similibus institutis, plures ministros postulat. Ne ergo fideles, qui in statu gratiae ac recta piaque mente sacrum convivium participare cupiunt, hoc sacramentali adiutorio solacioque careant, Summo Pontifici opportunum visum est extraordinarios constituere ministros, qui sibi aliisque fidelibus s. Communionem praebere valeant, certis his definitisque condicionibus:

I. Ordinarii locorum facultate gaudent qua personae idoneae, nominatim selectae uti ministro extraordinario, valeant permittere, ad actum vel ad tempus, vel, necessitate cogente, stabili quoque modo, sive seipsam pane caelesti cibare, sive hunc aliis fidelibus porrigere et aegrotis domi degentibus afferre, quoties:

a) sacerdos, diaconus et acolythus desint; / *b*) iidem 266
s. Communionem administrare impediuntur propter aliud pastorale ministerium, adversam valetudinem ac provectam aetatem; *c*) fideles s. Communionem petentes tot sint ut Missae celebratio vel Eucharistiae extra Missam distributio nimis protrahantur.

II. Iidem Ordinarii locorum facultate fruuntur permittendi singulis sacerdotibus sacra munera exercentibus ut deputare valeant personam idoneam, quae in casibus verae necessitatis, ad actum, s. Communionem distribuat.

III. Praedicti Ordinarii locorum has facultates delegare possunt Episcopis Auxiliaribus, Vicariis Episcopalibus et Delegatis Episcopalibus.

communicare volenti revocandum est in memoriam eius praeceptum: *Probet autem seipsum homo (1 Cor. 11, 28)*. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incumbuerit celebrare, haec sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quam primum confiteatur". S. Congr. Concilii, Decr. *Sacra Tridentina Synodus*, 20 Dec. 1905: *A.S.S.* 38 (1905-1906), pp. 400-406; S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 31 iulii 1972, Norma I: A.A.S. 64 (1972), p. 511 (16 iunii 1972: LE 4060).

IV. Persona idonea, de qua in nn. I et II, designabitur iuxta ordinem, mutabilem tamen de prudenti Ordinarii loci iudicio, ex quo recensentur lector, seminarii maioris alumnus, religiosus, religiosa, catechista, christifidelis: vir vel mulier.

V. In oratoriis Communitatum religiosarum utriusque sexus munus distribuendi s. Communionem in adiunctis, de quibus supra sub n. I, recte committi potest Superiori sacro ordine carenti vel Antistitae aut eorum vicariis.

VI. Persona idonea ad s. Communionem administrandam ab Ordinario loci nominatim selecta, et persona, de qua sub n. II, a sacerdote facultatem habente deputata, expedit, si tempus adest, ut mandatum accipiant iuxta ritum huic Instructioni adiunctum[2]; distributionem autem s. Communionis peragat iuxta liturgicas normas.

Cum hae facultates tantummodo in bonum spirituale fidelium et pro casibus verae necessitatis concessae sint, meminerint sacerdotes per eas se non eximi a munere fidelibus legitime petentibus divinam Eucharistiam distribuendi et praesertim aegrotis afferendi ac porrigendi.

Christifidelis, minister extraordinarius s. Communionis, rite instructus, vita christiana, fide moribusque commendetur oportet. Se huic magno muneri non imparem esse contendat, pietatem colat erga Ssmam Eucharistiam et exemplum se praebeat ceteris fidelibus devotione ac reverentia erga augustissimum altaris Sacramentum. Nemo seligatur cuius designatio fidelium
267 admirationem excitare possit./

2.– DE AMPLIORE FACULTATE BIS EADEM DIE COMMUNICANDI

Secundum disciplinam nunc vigentem, fideles ad s. Communionem eadem die altera vice accedere possunt:

– vespere sabbati vel diei praecedentis festum de praecepto, Missae audiendae obligationem implere cupientes, etsi mane iam communicaverunt[3];

– in secunda Missa Dominicae Paschae et in una ex Missis quae die Nativitatis Domini celebrantur, etsi in Missa Vigiliae Paschalis et in Missa in nocte Nativitatis Domini communicaverunt[4];

– item in Missa vespertina feriae V in Cena Domini, etsi in Missa Chrismatis pariter communicaverunt[5].

Cum vero alia, praeter ea quae recensita sunt, eiusdem generis adiuncta habeantur alteram Communionem suadentia, praessius hic determinandae sunt rationes novae facultatis, quae conceditur.

Norma, quam providentissima Mater Ecclesia e saeculari consuetudine induxit et in legem canonicam recepit, vi cuius fidelibus ad sacram mensam accedere licet semel tantum in die, integra manet neque permittitur ut ex sola devotione neglegatur. Cuidam inconsiderato desiderio Communionem iterandi opponi debet eo maiorem esse vim sacramenti, qua virtutes fidei, caritatis ceteraeque alantur, roborentur, exprimantur, quo devotius quis ad sacram mensam accedat[6]. Oportet enim fideles a celebratione liturgica ad opera caritatis,

2. Qui ritus adiunctus continetur in editione typica seorsum impressa.

3. Cfr. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 28: *A.A.S.* 59 (1967), p. 557 (LE 3562).

4. Cfr. Ibid., *l. c.*

5. Cfr. Ibid., *l. c.*; S. Congr. Rituum, Instr. *Inter Oecumenici*, 26 sept. 1964, n. 60: *A.A.S.* 56 (1964), p. 891 (LE 3217); Instr. *Tres abhinc annos*, 4 maii 1967, n. 14: *A.A.A.* 59 p. 445 (LE 3555).

6. Cfr. S. Thomas, *Summa Theol.* III, q. 79, a. 7 ad 3 et a. 8 ad 1.

pietatis et apostolatus transire ut "moribus et vita teneant quod fide et sacramento perceperunt"[7]./ 268

Speciales tamen circumstantiae contingere possunt in quibus fideles, qui eadem die s. Communionem iam receperunt, vel etiam sacerdotes qui iam Missam litaverunt, alicui communitariae celebrationi intersint. Iisdem licebit s. Communionem altera vice recipere his in adiunctis:

1. in iis Missis ritualibus in quibus Sacramenta Baptismatis, Confirmationis, Unctionis infirmorum, Sacrorum Ordinum et Matrimonii administrantur et in Missa in qua Prima Communio distribuitur[8];

2. in Missis consecrationis Ecclesiae vel Altaris, professionis religiosae, collationis "missionis canonicae";

3. in sequentibus Missis defunctorum: exsequiali, post acceptum nuntium, in ultima defuncti sepultura, in prima anniversaria die;

4. in Missa principali celebrata in Ecclesia cathedrali vel paroeciali in sollemnitate SS. Corporis et Sanguinis Christi ac die visitationis pastoralis; in Missa a Superiore maiore religioso occasione data canonicae visitationis, peculiarium conventuum vel Capitulorum celebrata;

5. in Missa principali conventus eucharistici vel marialis, internationalis aut nationalis, regionalis vel dioecesani;

6. in Missa principali alicuius conventus, sacrae peregrinationis vel praedicationis quae dicitur popularis;

7. in administratione Viatici, in qua Communio distribui potest familiaribus et amicis infirmi coram adstantibus.

8. Ordinariis locorum fas est, praeterquam in casibus supra memoratis, concedere ad actum facultatem sacram Communionem bis eadem die recipiendi, quoties iteratam susceptionem ab iisdem Ordinariis, propter vere peculiaria adiuncta, ad normam huius Instructionis, legitimam esse comprobetur./ 269

3. DE IEIUNII EUCHARISTICI MITIGATIONE PRO INFIRMIS ET SENIBUS

Manet imprimis firmum statutumque nullo ieiunii praecepto teneri fidelem, cui urgente mortis periculo Viaticum ministratur[9]. Vigere item pergit concessio iam a Pio XII data, qua "infirmi, quamvis non decumbant, potum non alcoholicum et medicinas, sive liquidas sive solidas, ante Missae celebrationem et Eucharistiae receptionem sine temporis limite sumere possunt"[10].

Quoad cibos et potus rationem nutrimenti habentes, veneranda est traditio ex qua Eucharistia " ante omnem cibum", ut ait Tertullianus[11], sumenda erat, ita ut cibi sacramentalis excellentia significaretur.

Ad sacramenti dignitatem agnoscendam et gaudium excitandum de Domino adveniente, ante sumptionem s. Communionis tempus silentii et recollectionis opportune inducitur. In infirmis autem sufficiens pietatis ac obsequii signum erit si per aliquod breve tempus ad tantum mysterium animum intendant. Tempus ieiunii eucharistici seu abstinentiae a cibo vel potu alcoholico redigitur ad quartam circiter horae partem pro:

1. infirmis in valetudinariis vel domibus degentibus, etiamsi non decumbant;

2. fidelibus aetate provectioribus, sive ob senectutem domi detinentur, sive gerontocomium incolant;

7. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 13: *A.A.S.* 59 (1967), p. 549 (LE 3562).

8. Cfr. Missale Romanum, *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 329 a, ed. typ. 1970, p. 90 (LE 3840).

9. Cfr. *CIC*, can. 858 par. 1.

10. Litterae Apostolicae motu proprio datae *Sacram Communionem*, 19 martii 1957, n. 4: *A.A.S.* 49 (1957), p. 178 (LE 2639)

11. *Ad uxorem*, 2, 5: *PL* 1, 1408.

http://www.obrascatolicas.com

3. sacerdotibus infirmis, etsi non decunbunt, vel aetate provectis, sive sint Missam celebraturi sive s. Communionem recepturi;

4. personis curae infirmorum vel senum addictis eorumque propinquis una cum illis s. Synaxim recipere cupientibus, quoties sine incommodo ieiunium unius horae observare non possint./

270

4.– DE PIETATE AC REVERENTIA ERGA SSMUM SACRAMENTUM QUOTIES PANIS EUCHARISTICUS IN FIDELIS MANU DEPONITUR

Inde ab Instructione "Memoriale Domini", tres abhinc annos edita, quaedam Conferentiae Episcopales facultatem a Sede Apostolica impetrarunt permittendi ut ministri s. Communionis distribuendae eucharisticas Species in manibus fidelium ponerent. Ut eadem Instructio meminit, " praescripta Ecclesiae Patrumque documenta copiose testantur maximam reverentiam summamque prudentiam erga sacram Eucharistiam adhibitam "[12] et adhibendam esse. Praesertim ergo in hoc communicandi modo quaedam adamussim attendenda sunt, quae experientia ipsa suadentur.

Assidua diligentia ac studium habeantur, speciatim quoad fragmenta quae forsitan ex hostiis deciderint, quod attinet sive ad ministrum sive ad fidelem quoties sacra Species in manu communicantis ponitur.

Ad usum s. Communionis in manu fidelium accedat necesse est opportuna institutio seu catechesis de doctrina catholica, quae respicit tum realem ac permanentem Christi praesentiam sub Speciebus eucharisticis tum debitam reverentiam erga hoc Sacramentum[13].

Christifideles doceri oportet Iesum Christum Dominum esse et Salvatorem eique sub Speciebus sacramentalibus praesenti eundem deberi latriae seu adorationis cultum, qui Deo tribuendus est. Admonebuntur deinde fideles, ne post convivium Eucharisticum sinceram et consentaneam praetermittant gratiarum actionem, quae uniuscuiusque viribus, statui, occupationibus con-
271 gruat[14]./

Ut denique accessus ad hanc mensam caelestem dignus omnino et frugifer sit, ita illustranda sunt fidelibus bona eius atque fructus tam pro singulis quam pro societate ut familiaris habitudo maximam ostendat reverentiam, intimum foveat amorem erga Patremfamilias "panem cotidianum" nobis praestantem[15] et ad vivam coniunctionem cum Christo, cuius communicamur sanguini et carni[16].

Hanc Instructionem Summus Pontifex Paulus VI approbare et auctoritate sua confirmare dignatus est et publici iuris fieri iussit decernens ut a die, quo edita esset, vigere inciperet.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis de disciplina Sacramentorum, die 29 mensis Ianuarii anni MCMLXXIII. – A. Card. SAMORE, *Praefectus.* I. Casoria, *a Secretis.*

12. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Memoriale Domini*, 29 maii 1969: *A.A.S.* 61 (1969), p. 542 (LE 3756), quae adhuc vigere pergit.

13. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de Sacra Liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 7: *A.A.S.* 56 (1964), pp. 100-101 (LE 3141); S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 9: *A.A.S.* 59 (1967), p. 547 (LE 3562); S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Memoriale Domini*, in qua legitur: " ... quodvis praecaveatur periculum, ne reverentiae defectus vel falsae de Ss.ma Eucharistia opiniones irrepant in animos": *A.A.S.* 61 (1969), p. 545 (LE 3756).

14. Paulus VI, *Alloc. ad Membra Consilii Eucharistici ex omnibus Nationibus conventibus moderandis habita:* A.A.S. 64 (1972), p. 287.

15. Cfr. *Lc.* 11, 3.

16. *Hebr.* 2, 14.

Adn. Vide: 1. "Ritus ad deputandum ministrum extraordinarium sacrae communionis distribuendae", 2. "Ritus ad deputandum ministrum sacrae communionis ad actum distribuendae", 3. "De ritu servando a ministro extraordinario in sacra communione distribuenda", in **Notit** 9 (1973) 165-167; M. CE in **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, Supplem. n. 2 (Febbr. 1976) p. 10*-23*; (GP) in **Notit.** 9 (1973) 168-173; C. BRAGA in **EL** 88 (1974) 511-513; M. E. LISI in **Pal. del cl.** 52 (1973) 517-530; **La Doc. Cath.** 70 (1973) 361; **Notit.** 12 (1976) 394-396.

4168

1973 IAN 31.-SC CULTUS DIVINI, RESPONSUM. PART.*

Sacerdos qui Missam bis in die iam litavit, nequit deinde eodem die concelebrare

31 Gennaio 1973

Eccellenza, con lettera del 27 gennaio u. s., l'Eccellenza Vostra poneva il quesito a questa S. Congregazione circa la concelebrazione da parte di un sacerdote dopo che egli ha già celebrato due volte.

La risposta è: *negative.*

Secondo la dichiarazione del 7 agosto 1972, illustrante i nn. 76 e 158 della *Institutio generalis Missalis Romani,* la possibilità data ai sacerdoti di concelebrare la Messa conventuale o di comunità o in occasione di convegni, congressi, pellegrinaggi, è applicabile solo per il caso di binazione.

Voglia gradire l'espressione del mio ossequio, con il quale mi confermo dell'Eccellenza Vostra devotissimo – Arturo Card. TABERA, *Prefetto.* A. Bugnini, *Segretario.*

* Ordinario Mediolanensi: **Rivista diocesana milanese** 61 (1973) 95.

4169

1973 FEB 8.-PAULUS VI, ALLOCUTIO . AAS 65 (1973) 95-103

Allocutio ad Praelatos Auditores et Officiales Tribunalis sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos:

De natura pastorali iuris Ecclesiae, de natura et evolutione aequitatis canonicae, deque valore pastorali muneris iudicandi

Vivissima gioia ci procura questo incontro annuale con voi, venerati uditori e ufficiali della Sacra Romana Rota, perchè oltre a darci l'opportunità di rinnovare l'espressione della nostra fiducia nella missione che, come Pastore-Vicario di Cristo, vi abbiamo affidata, ci offre altresì la possibilità di conoscere i vostri sentimenti e i vostri propositi. Abbiamo così potuto sentire riaffermata, attraverso le parole del vostro venerato decano, monsignor Boleslao Filipiak, la vostra sollecitudine pastorale; sollecitudine che presso di voi è una tradizione di saggia equità, di "sacerdotale moderazione"[1], e corrisponde pienamente allo spirito della Chiesa, alle direttive del Concilio Vaticano II e ai voti di tutto l'episcopato cattolico. In realtà le qualità del diritto che voi applicate devono apparire nell'esercizio della vostra funzione e nelle sentenze che pronunziate. Interpretando il diritto, voi fate uso dei poteri e della libertà che vi sono stati concessi; per voi, un giusto giudizio non è soltanto una sentenza dove si riscontra l'equità naturale; esso riflette ancor più quella *aequitas canonica* che è frutto della vostra carità pastorale e costituisce una delle sue più delicate espressioni.

Nel lavoro del legislatore canonico, come nell'opera del giudice ecclesiastico, l'*aequitas canonica* resta un ideale sublime e una regola/ preziosa di condotta. Ciò fu 96
richiamato assai chiaramente durante la preparazione del Concilio: *In omnibus legibus ferendis eluceat spiritus caritatis et mansuetudinis Christi, qui semper aurea et perennis regula Ecclesiae est, et leges iudiciaque informare debet*[2]. Tra le norme per la revisione del codice, approvate dal primo Sinodo dei Vescovi, ancora una

1. Cfr. *A.A.S.*, 64, 1970, 112.

2. Relatio super schema Voti de Matrimonii Sacramento cum textu emendato, Typis Polygl. Vatic. 1964, p. 13.

volta fu raccomandata questa *regula aurea: Codex non tantum iustitiam sed etiam sapientem aequitatem colat quae fructus est benignitatis et caritatis ad quas virtutes exercendas Codex discretionem atque scientiam Pastorum et iudicum excitare satagat*[3]. Il diritto canonico così appare non solamente come norma di vita e regola pastorale, ma altresì come scuola di giustizia, di discrezione e di carità operante. Tutto ciò dove potrà meglio verificarsi se non presso di voi, nel vostro Tribunale, dove lo stesso diritto è applicato a servizio delle anime?

Abbiamo avuto già occasione di manifestarvi il nostro desiderio di approfondire questo concetto di *aequitas canonica,* per metterne in luce il valore[4]. Oggi ci proponiamo di farlo; e a tal fine occorrerà risalire alla natura stessa del diritto della Chiesa.

Natura pastorale del diritto della Chiesa

Indirizzandoci a giudici provenienti da ogni nazione e qui riuniti, noi recentemente abbiamo ricordato che il diritto canonico *est ius societatis visibilis quidem sed supernaturalis quae verbo et sacramentis aedificatur et cui propositum est homines ad aeternam salutem perducere*[5]. Per questo motivo è un *Ius sacrum, prorsus distinctum a Iure civili. Et quidem ius generis peculiaris hierarchicum idque ex ipsa voluntate Christi. Id totum inseritur in actionem salvificam qua Ecclesia opus redemptionis continuat*[6]. Così il diritto canonico è per la sua natura *pastorale,* espressione e strumento del *munus apostolicum* ed elemento costitutivo della Chiesa del Verbo Incarnato.

In quanto società visibile, la Chiesa possiede il suo diritto, fondato sulla natura stessa della Chiesa come "popolo costituito in corpo sociale, organico, in virtù 97
di un disegno e di un'azione divina, mediante un/ ministero di *servizio pastorale* – ci piace sottolinearlo – che promuove, dirige, ammaestra e santifica in Cristo l'umanità che a Lui aderisce nella fede e nella Carità"[7]. Il Concilio ha voluto chiarire questo mistero sottolineando il carattere sacramentale della società ecclesiale: *Ecclesia in Christo veluti sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis*[8]. *Ipse sanguine suo Eam acquisivit, suo Spiritu replevit, aptisque mediis unionis visibilibus et socialibus instruxit*[9]. In ciò vi è una analogia misteriosa; infatti, prosegue il Concilio, *sicut natura assumpta Verbo Divino ut vivum organum salutis, Ei indissolubiliter unitum inservit, non dissimili modo socialis compago Ecclesiae Spiritui Christi Eam vivificanti ad augmentum Corporis inservit*[10]. Tale unione è così stretta da non permettere che questi due aspetti, pur distinti, siano in opposizione tra loro. La società visibile è comunità spirituale, e questa non può esistere senza e al di fuori di quella: *Societas ... organis hierarchicis instructa et mysticum Christi Corpus, coetus adspectabilis et communitas spiritualis, Ecclesia terrestris et Ecclesia caelestibus donis ditata, non ut duae res considerandae sunt, sed unam realitatem complexam efformant, quae humano et divino coalescit elemento. Ideo ob non mediocrem analogiam incarnati Verbi mysterio assimilatur*[11]. Il diritto tende a strutturare e ad organizzare questa realtà organica *quae iuridicam formam exigit et simul caritate animatur*[12]. Diritto e Carità non possono essere in opposizione là dove sono essenzialmente uniti.

Ciò ha indotto un Padre del primo Sinodo dei Vescovi ad affermare che nella Chiesa il divino e l'umano non sono due cose che si oppongono, ma elementi che si uniscono in una sola realtà. Il loro rapporto non è *sicut res ad rem. Potius ... utrumque elementum, tamquam essentialiter constitutivum, unitatem vitae Ecclesiae efformant ita ut structura externa sit ad modum signi sacramentalis quo vita interna Ecclesiae significatur et creatur. Hac ratione tota Ecclesiae activitas iuridica est ad modum signi sacramenti salutis quod est Ecclesia quin hoc signum ad activitatem iuridicam restringatur. Sub hoc aspectu, activitas iuridica Ecclesiae non potest habere alium finem nisi manifestare et inservire vitae* 98
Spiritus scilicet vitae divinae fidelium, praesertim caritati[13]. Ci piace rilevare che la redazione del *Ius novum,* che dovrà necessariamente ispirarsi al Concilio, non farà che applicare tale dottrina; ed anche i principii di questa revisione riprenderanno la dottrina stessa[14].

La sacramentalità della Chiesa assicura la sua unione con Dio, la sua efficacia soprannaturale, il suo senso di Cristo. Essa è, inoltre, animata dallo Spirito che costruisce ed anima il Corpo Mistico di Cristo, Popolo di Dio, vi trasfigura gli uomini in figli di gloria e loro assicura la libertà dei figli di Dio; li fa pregare con la preghiera di Gesù[15] ed agisce nel loro apostolato. Ogni apostolato è atto di Cristo; esso non può esercitarsi che sotto l'impulso dello Spirito. E come lo Spirito scandaglia le profondità di Dio[16], e sa ciò che piace al Signore[17], così suscita in noi una preghiera ineffabile e continua l'azione salvifica di Cristo attraverso gli atti dei suoi membri, Pastori e fedeli. Se il Diritto canonico ha il suo fondamento in Cristo, Verbo Incarnato, e pertanto ha valore di segno e di strumento di salvezza, ciò avviene per opera dello Spirito che gli conferisce forza e vigore; bisogna adunque che esso esprima la vita dello Spirito, produca i frutti dello Spirito, riveli l'immagine di Cristo. Per questo è un diritto gerarchico, un vincolo di comunione, un diritto missionario, uno strumento di grazia, un diritto della Chiesa. Queste qualità sono le esigenze dello Spirito che vivifica e dirige la Chiesa, l'unisce a Cristo, la porta a Dio e agli uomini in uno stesso slancio d'amore. E' questo lavoro dello Spirito che noi vorremmo ora rilevare nella evoluzione di questa *aequitas canonica* che conferisce al diritto della Chiesa la sua fisionomia, il suo carettere pastorale.

L' "aequitas canonica" nella sua evoluzione e nel suo avvenire

La Chiesa è, come abbiamo visto, sacramento di Gesù Cristo, come Gesù Cristo nella sua umanità è sacramento di Dio[18]. E' in questo mistero che dobbiamo vedere la funzione del diritto canonico, la vostra missione e quella virtù che, a poco a poco istituzionalizzata, è diventata l'*aequitas canonica,*, definita dall'Hostiensis *iustitia dulcore mi/sericordiae temperata:*[19] de- 99
finizione che sarà ripetuta da tutti i canonisti. L'Hostiensis così prosegue: *Hoc autem a Cypriano sic describitur: aequitas est iustitia, est motus rationalis regens sententiam et rigorem. Haec est enim aequitas quam iudex, qui minister est, semper debet habere prae oculis, scilicet sciat bonos remunerare, malos punire. Via regia incedens et se rationabiliter regens, non decli-*

3. Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigunt, sub 3 in *Communicationes,* 1, 1969, 79.

4. Cfr. *A.A.S.*, 62, 1970, 112.

5. *Communicationes,* 4, 1972, 99.

6. *Ibidem.*

7. *A.A.S.*, 62, 1970, 108.

8. Const. dogm. *Lumen gentium* [LE 3232], n. 1.

9. *Ibid.*, n. 9.

10. *Ibid.*, n. 8.

11. *Ibid.*, n. 8.

12. *Ibidem.* Nota praevia, [LE 3231] , n. 2.

13. *Communicationes,* 1, 1969, 97-98.

14. Cfr. *Communicationes,* 1, 1969, 79.

15. Cfr. *Rom.* 8, 15.

16. Cfr. *I Cor.* 2, 10.

17. Cfr. *Rom.* 8, 27.

18. Cfr. H. de Lubac, *Méditations sur l'Eglise,* Paris, 1953, p. 157.

19. *Summa aurea,* Lib. V, *De dispensationibus.*

http://www.obrascatolicas.com

nans ad dexteram vel sinistram. A leggere questo non vediamo noi forse apparire una luce, il Signore della giustizia e della grazia, il Salvatore e il Giudice degli uomini?

La Chiesa fin dalla sua origine assunse nella sua vita tutto ciò che nella vita sociale e nelle aspirazioni degli uomini vi era di vero, di nobile, di giusto e di bello, facendo così risplendere la carità di Dio nell'umanità divinizzata dallo Spirito di Amore. L'equità rappresenta una delle più alte aspirazioni dell'uomo. Se la vita sociale impone le determinazioni della legge umana, tuttavia le sue norme, inevitabilmente generali ed astratte, non possono prevedere le circostanze concrete nelle quali le leggi verranno applicate. Di fronte a questo problema, il diritto ha cercato de emendare, di rettificare e anche di correggere il *rigor iuris;* e ciò avviene per opera dell'equità, la quale in tal modo incarna le aspirazioni umane verso una migliore giustizia.

Nel diritto canonico l'*aequitas*, che la tradizione cristiana ricevette dalla giurisprudenza romana, costituisce la qualità delle sue leggi, la norma della loro applicazione, una attitudine di spirito e d'animo che tempera il rigore del diritto. La presenza dell'*aequitas*, come elemento umano correttivo e fattore di equilibrio nel processo mentale che deve condurre il giudice a pronunziare la sentenza, si riscontra nelle Decretali e in tutta la storia del diritto canonico, sia pure con denominazioni diverse.

Questo elemento in modo specialissimo caratterizza la vostra giurisprudenza. La Chiesa impone al giudice ecclesistico l'obbligo di giudicare *ex aequo et bono;* quest'obbligo il vostro tribunale l'ha fatto sempre suo, soprattutto nel trattare le cause affidate *arbitrio Rotae:* è l'*aequitas iure informata.*

Il codice attuale ha fatto proprie le esigenze di misericordia e di umanità in vista di una giustizia più dolce, più comprensiva. Parla di *aequitas naturalis*, di *aequitas canonica*, richiamandosi al principio ultimo, a cui si farà
100 appello, il diritto naturale o il diritto canonico./Precisa poi la portata dell'*aequitas* e la funzione che le spetta: questa consiste in una giustizia superiore in vista di un fine spirituale; addolcisce il rigore del diritto, e talvolta aggrava anche certe pene; in ogni caso si distingue dal puro diritto positivo, allorché questo non può tener conto delle circostanze. Arriva infine a raccomandare perfino, conformemente alle origini apostoliche del diritto[20], di evitare il processo, rimettendo la causa ad arbitri che giudichino *ex bono et aequo*[21].

Oggi, l'influenza del Concilio Vaticano II si fa sentire sempre più sull'evoluzione del diritto: non si renderà forse necessario un ripensamento dell'*aequitas canonica* alla luce del Concilio stesso, per conferire ad essa un valore più cristiano e un significato più fortemente pastorale? I principi della revisione sembrano insinuarlo: la *sapiens aequitas* di cui essi parlano, è frutto di benignità e di carità. Un ripensamento di questa istituzione dovrà salvaguardarne lo spirito.

Valore pastorale del "munus iudicandi"

E' attraverso l'*aequitas canonica* che si afferma il carattere pastorale del vostro ufficio giudiziario, carattere anche recentemente riaffermato in maniera autorevole[22]. Invero questo ministero della Chiesa è, nel pieno senso della parola, pastorale; è un ministero del sacerdozio cristiano[23]; ha le sue radici nella missione che il Signore affidò al "Primo Pietro"[24], il quale nei suoi successori continua a governare, a insegnare e a giudicare[25]; fa parte integrante del mandato apostolico e ne sono partecipi tutti coloro, sacerdoti e laici, che sono chiamati ad esercitare la giustizia in nome nostro e in nome dei nostri fratelli nell'episcopato. Questo potere fu esercitato dagli Apostoli, e i loro successori hanno continuato tale missione. Seguendo il consiglio dell'Apostolo delle Genti, essi hanno giudicato anche le cause civili per farvi prevalere il diritto temperato della carità[26]. Lo rammenta S. Agostino: *Constituit enim talibus causis ecclesiasticos cognitores, in foro "civili" prohibens iurgari christianos*[27]. Quando il cristianesimo a-
101 vrà trasfor/mato i costumi della società, queste cause secolari saranno rimesse al foro civile, dove pure si amavedere la giustizia applicata secondo le norme della Verità divina.

Questo ministero del giudice ecclesiastico è pastorale perché viene in aiuto ai membri del Popolo di Dio, che si trovano in difficoltà. Il giudice è per essi il buon Pastore che consola chi è stato colpito, guida chi ha errato, riconosce i diritti di chi è stato leso, calunniato o ingiustamente umiliato. L'autorità giudiziaria è così un'autorità di servizio, un servizio che consiste nell'esercizio del potere affidato da Cristo alla sua Chiesa per il bene delle anime.

Tale servizio, per essere evangelico, eviterà qualsiasi forma di assolutismo e di egoismo; si compirà nel rispetto della persona, libera e responsabile; consisterà nel guidare senza opprimere, nell'amare un fratello che accetta l'obbedienza come dovere, e non come necessità estrinseca, come un bene per il cristiano e un beneficio per la comunità.

Il giudice terrà conto, grazie all'*aequitas canonica*, di tutto ciò che la carità suggerisce e consente per evitare il rigore del diritto, la rigidità della sua espressione tecnica; eviterà che la lettera uccida per animare i suoi interventi con la carità che è dono dello Spirito che libera e che vivifica; terrà conto della persona umana, delle esigenze della situazione che, se impongono talvolta al giudice il dovere di applicare la legge più severamente, ordinariamente portano ad esercitare il diritto in maniera più umana, più comprensiva: bisognerà vigilare non solamente per tutelare l'ordine giuridico, ma altresì per guarire ed educare, dando prova di vera carità. L'esercizio pastorale del potere giudiziario è piuttosto medicinale che vendicativo; se vi sono della pene, queste non dovranno apparire mai come una vendetta, ma secondo il pensiero di S. Agostino, come una espiazione desiderata[28].

Opera pastorale sarà ancora questa dottrina ponderata, costantemente rinnovata e adattata in virtù della stessa *aequitas canonica* che voi applicate. Le decisioni rotali sono un monumento di scienza giuridica e di saggezza cristiana, cui si aggiungono oggi come felice complemento le decisioni del Tribunale Supremo della Segnatura Apostolica, regolarmente pubblicate. Profittiamo sufficientemente di questi tesori che contengono non soltanto norme giuridiche e regole di diritto, ma altresì numerose indicazioni pastorali di carattere psicologico e sociale?

Ma parlare oggi di *Pastorale* comporta un altro signi-
ficato, che ha/ un legame profondo col compito pasto- 102
rale dell'episcopato e la missione apostolica della Chiesa. La Pastorale è l'organizzazione ben ponderata dell'apostolato; essa ha di mira la ripartizione equilibrata delle persone, favorisce una migliore collaborazione mediante un programma pastorale fondato su una in-

20. Cfr. *1 Cor.* 6, 1-7.
21. Can. 1929.
22. D. STAFFA, *De natura pastorali administrationis iustitiae in Ecclesia*, in *Periodica* 61, 1972, 3-17.
23. Const. dogm. *Lumen gentium* [LE 3232], n. 27.
24. PIO XII, *Discorsi*, vol. III, p. 209.
25. Cfr. Conc. Vat. I, *Constitutio dogmatica de Ecclesia I*, DEN-SCHON., 3056.
26. Cfr. *1 Cor.* 6, 1-7.
27. *Enarrationes in Ps.* 118, *Sermo* 28, 3.
28. Cfr. *De civitate Dei*, 21, 13.

formazione seria ed oggettiva, programma che tuttavia non può soffocare lo Spirito[29], né impedire la libertà dei suoi doni[30]. Questa pastorale d'insieme non può diventare né un vincolo, né una forma nuova di autoritarismo, di dominio o di centralizzazione eccessiva.

Più ancora di un rinnovamento del lavoro apostolico per mezzo di una migliore collaborazione, la Pastorale si preoccupa delle persone, di coloro che sono alla ricerca della verità, di coloro che devono crescere in Cristo. E' in questo senso che una Costituzione del Concilio Vaticano II fu denominata *pastorale;* essa costituisce uno sforzo di inserzione e di presenza della Chiesa *ex eo quod, principiis doctrinalibus innixa, habitudinem Ecclesiae ad mundum et ad homines hodiernos exprimere intendit*[31].

Il diritto canonico, così come i Pastori e i giudici, deve aprirsi alle esigenze di una pastorale rinnovata. *Quemadmodum omnia quae in Ecclesia sunt* – così affermava il nostro venerato Predeccessore Pio XII – *ita ius canonicum quoque omnino in animarum curationem contendere ... Sive cum is ecclesiasticas res administrat, sive cum iudicia exercet, sive cum sacrorum administrator aut Christi fideles consilio iuvat, assidue cogitet a se de animarum salute ... rationem esse reddendam*[32].

Siamo lieti di avere potuto svolgere queste riflessioni insieme a voi sulle esigenze della vostra missione, sulla natura del diritto canonico e sul mistero della Chiesa. Questo mistero è sempre presente al nostro spirito, l'abbiamo fatto così spesso oggetto delle nostre considerazioni, le sue divine profondità ci appaiono sempre più luminose e confortanti:*Ecclesia de Trinitate*[33]. La Chiesa è questo *Christus totus* che, nello Spirito, unisce l'umanità alla vita divina dove il Padre dei Lumi si esprime nel Suo Verbo per unirsi ambedue in questo mu-
103 tuo amore che/ è lo Spirito Santo. La Chiesa è il sacramento di questo amore: ecco perché essa è madre degli uomini creati a immagine di Dio e salvati dal Verbo fatto carne; essa è segno di vita divina e strumento di salvezza. E voi, pronunziando le vostre sentenze *solum Deum prae oculis habentes* servite e adorate proprio questo Dio d'amore.

La giustizia che dovete esercitare con equità canonica, voi la volete più agile, più dolce, più serena. *Più agile:* infatti la prudenza non necessariamente si identifica con la lentezza la quale talvolta si risolve in una vera ingiustizia con grande danno delle anime; *più mite:* ma l'equità canonica *non plus aequo urgeatur ita ut normas neglegere suadeat*, perché allora diventerebbe dannosa e causa d'incertezza[34]; *più serena:* ma ancora, niente più nuocerebbe all'ordine sociale di una giurisprudenza la quale, per essere pastorale, vuol fare a meno del diritto; per sanare penose situazioni, porta pregiudizio alla verità rivelata e ai dati della fede; e nel consenso matrimoniale non riesce più a scorgere quel contratto di fedeltà e quel segno di unione che nella volontà umana è il primo fiore dell'amore.

Ci è nota la preoccupazione di tanti giudici, che al pari di voi, vedono diminuire il numero degli studenti nelle nostre facoltà di diritto canonico. Questa situazione pone certe Chiese particolari nella impossibilità di esercitare con competenza e rapidità il *munus iudicandi* loro affidato da Dio; e può altresì recare pregiudizio al pieno esercizio delle prerogative dell'episcopato.

Ecco i pensieri che abbiamo creduto ben sottoporre alla vostra riflessione, nella fiducia che vi faranno com-
prendere sempre più che la vostra missione è importante, che la vostra responsabilità è pastorale, che le vostre sentenze possono apportare pace e conforto.

In segno della nostra riconoscenza e della nostra stima, noi, di cuore impartiamo a voi tutti qui presenti e ai vostri collaboratori la nostra Apostolica Benedizione.

29. Cfr. *1 Cor.* 12, 11.
30. Cfr. *1 Thess.* 5, 19.
31. Const. past. *Gaudium et spes* [LE 3366], 1, nota 1.
32. *A.A.S.*, 45, 1953, 688.
33. Cfr. S. CYPRIANUS, *De Orat. Dom.* 23; *P.L.* 4, 553.
34. F. ROBERTI, *De processibus*, p. 99.

4170

1973 FEB 13.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 235-236

In Insula Cypro Nuntiatura Apostolica constituitur

PIUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Id semper fuit huius Apostolicae Sedis proprium: cum omnibus populis atque nationibus vinculis coniunctionis et amicitiae coniungi. Hoc autem non solum natura sua et indole facere consuevit, cum Ecclesia a pacis aeternae Rege nata et orta sit, sed hac de causa praeterea, quod pax et concordia inter Ecclesiam et gentes constituta tum sacri Evangelii propagationi obsecundat, in quam rem sunt apostoli missi et Ecclesia condita, tum civium prosperitati ac felicitati favet, quorum ingenia acuit, industriam auget, mores ad leges aeternas conformat. His de rebus bene fieri visum est, si etiam in insula Cypro Nuntiatura Apostolica constitueretur, in qua insula eae sunt conditiones rerum, ut non solum et commoda comparari posse spes sit, quae innuimus, sed etiam sanctiores cum fratribus ab Ecclesia separatis necessitudines fieri praevideantur, quod quantum utilitatis afferre posse nemo non videt. Placet ergo in insula Cypro/ Nuntiatu- 236
ram Apostolicam condi atque constitui, cum iuribus et oneribus quae huiusmodi legationum sunt propria. Contrariis nihil obstantibus. Ceterum, volumus ut haec quae mandavimus sive nunc sive in posterum valeant suosque effectus habeant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIII mensis Februarii, anno MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri decimo. – Aloisius Card. TRAGLIA, *S. R. E. Cancellarius.*

4171

1973 FEB 14. - SC pro RELIGIOSIS, RESPONSUM. PART.*

De formula Professionis religiosae a Sancta Sede approbanda et ab omnibus Instituti sodalibus adhibenda

1. L'*Ordo*, pubblicato dalla Sacra Congregazione per il Culto Divino, prescrive che la "formula professionis" debba essere sottoposta all'approvazione della Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti Secolari. Pertanto non si può affermare che la redazione della "formula" per l'emissione dei voti possa essere rilasciata alla libera iniziativa dei singoli candidati alla professione; anzi deve essere sostanzialmente identica per tutto l'Istituto, data l'identità dei doveri e dei diritti derivanti dalla profesione.

2. Inoltre risulta abbastanza chiaramente che nessuna formula potrà mai prescindere da alcuni elementi propri alla natura della professione dei voti pubblici (can. 1308 § 1) vale a dire: che i voti, fatti a Dio, comportano castità, povertà, obbedienza; che i relativi obblighi si intendono assunti "secondo la Regola o le Costituzioni"; che venga dichiarato il nome o l'ufficio di chi in nome della Chiesa riceve la professione; che venga precisato il tempo per cui si emettono i voti.

Fermi restando tali requisiti essenziali, ogni Istituto può aggiornare la propria formula di professione, adattandola alle esigenze della sua specifica spiritualità.

http://www.obrascatolicas.com

3. Salvo quanto detto sopra, nulla vieta che i singoli profitenti possano aggiungere, d'intesa con i rispettivi Superiori, sia alla fine oppure all'inizio della formula approvata, alcune espressioni della loro volontà o devozione, che però siano sobrie e perspicue e del tutto consone alla gravità e solennità che si accingono a compiere. – A. Mayer, Arciv. di Satriano, *Segretario*.

* Prot. N. 16935/72: Notit. 9 (1973) 283.

4172

1973 FEB 17.-SC pro GENTIUM EVANG., FACULT. PART.*

Facultas datur Administratoribus Apostolicis non Episcopis conficiendi Olea sacra

PRECES – *Beatissime Pater*, Pro-Nuntius Guineae Aequatorialis, ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, humiliter petit ut, absentibus episcopis, Administratores Apostolici Bataensis et Sanctae Isabellae, etsi dignitate episcopali non insigniti, hoc anno Olea Sacra conficere possint, scilicet: die V Maioris Hebdomadae, durante Missa Chrismatis, Oleum Catechumenorum et Infirmorum benedicere et Chrisma conficere. Et Deus ...

RESCR. – Sacra Congregatio pro Gentium evangelizatione, seu de Propaganda Fide, vigore facultatum sibi a Ss.mo D. N. Paulo Div. Prov. Papa VI tributarum, attentis expositis, benigne annuit pro gratia iuxta preces.

Praesentibus hoc anno valituris.

Datum Romae, ex Aedibus eiusdem Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, die 17 mensis februarii a. D. 1973. – D. S. Lourdusamy, *a Secretis*.

* Pro-Nuntio Ap. Guineae Aequatorialis, Prot. N. 998-73: CpR 55 (1974) 381-382.

4173

1973 FEB 22.-PAULUS VI, EPIST. AAS 65 (1973) 151-152

Epistula E.mo P. D. Carolo S. R. E. Cardinali Confalonieri, Sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecto:

Volumen quod inscribitur "Directorium de pastorali ministerio Episcoporum" laudatur et eiusdem natura illustratur

Plurimas tibi gratias ex animo referimus de egregiis amoris sensibus, quibus magni sane pretii volumen apud Nos deposuisti, quod secundum praecepta Concilii Vaticani II compositum[1], iure meritoque "Directorium de Pastorali ministerio Episcoporum" inscriptum est.

Vere vehementerque admirati sumus sedulam curam sapientiamque, quibus hae paginae exaratae dispositaeque sunt, illa profecto refertae doctrina, quam ipsa Ecclesia, Evangelio semper fidelis, sive per magisterium suum, sive per vocem et exempla complurium praestantiumque Sanctorum suorum – qui Pastores et ipsi exstiterunt vel Doctores in / rebus divinis humanisque versati – decursu tot saeculorum constantis traditionis suae disseminavit et sparsit, in commodum atque emolumentum administrorum suorum, qui ad sacrum et arduum episcopatus officium sunt destinati. His praeterea in paginis vetus sapientia cum intellegentia atque experientia temporum nostrorum mire consociatur; hic etiam oculis longe in posterum prospicientibus imago exhibetur praesentium necessitatum et quasi vaticinium profertur de futuris postulatis peregrinantis Populi Dei. His itaque in paginis reperire valemus apte convenienterque expositam artem docendi hodiernam Ecclesiae Catholicae, quae cum caritate et observantia contulit institutioni ac custodiae eorum ministrorum, quibus ex peculiari Dei voluntate concreditum est docendi, sanctificandi, regendique gregis Christi munus, Pastorum videlicet, uti sunt secundum exemplar et per Iesu Pastoris gratiam.

152

Prodeat igitur hoc prudens providumque "Directorium" ad universos Venerabiles, in episcopatu Fratres, tamquam documentum illius permagnae curae, qua haec Apostolica Sedes contendit recentis Concilii monita et consilia plene efficienterque exsequi; prodeat secumque afferat non tam leges ac normas novorum multipliciumque officiorum, quam potius admonitiones atque cohortationes, quae efficiant ut gravia et difficilia munera episcopalis ministerii propria facilius expeditiusque impleantur; prodeat velut nuntius exercerptus ex Fratrum vocibus, qui ad Fratres se convertunt, ut solacium, adiumentum, gaudium praebeant illius communionis collegialis, quae inter Apostolorum successores – quibus postremum id Iesus Christus optavit ac mandavit tamquam testamentum suum, ut nempe unum essent – gignit animorum consensum, inceptorum conspirationem, aemulationem virtutum: brevi, coniunctionem atque cohaerentiam Mystici Corporis, quod membris varium est et multiplex, uno autem eodemque Spiritu animatum vivit.

Prodeat denique a te ipso emissum, Venerabilis Frater Noster, qui huius "Directorii" compositionis primarias sustinuisti partes, atque perferat singulis suis spectatissimis lectoribus salutationem gratiae et pacis et laetitiae Servi Servorum Dei, Episcopi Urbis Romae.

Haec vota Apostolica Benedictione peramanter in Domino communimus.

Ex Aedibus Vaticanis, die XXII mensis Februarii, festo die Cathedrae Sancti Petri, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri decimo.–PAULUS PP. VI.

1 Cfr. Decr. *Christus Dominus*, 44.

4174

1973 FEB 22. - SC pro EPISCOPIS, NORMAE. PART.*

Directorium de pastorali ministerio Episcoporum

INTRODUCTIO

Ecclesiae imago a Sacrosancto Concilio Oecumenico Vaticano II adumbrata ad illam formam illudque ministerium Episcopi, Collegii Episcoporum membri et ecclesiae particularis capitis, effingenda inducit, quae non tantum lineamenta praebeant constanter inde a primaeva communitate christiana tradita, verum etiam praesentis temporis necessitatibus, ab eadem Synodo consideratis, aptentur.

Concilii tamen documenta potius considerant hominem Episcopatu ornatum eiusque potestates et munera quam cotidianam vitam operamque respiciunt Pastoris animarum. Nam constitutio dogmatica *Lumen gentium* Episcopi lineas theologicas describit, decretum vero *Christus Dominus* distincta ministeria explicat, et Codex Iuris Canonici statum iuridicum praebet.

SIGLORUM EXPLICATIO

AA Decr. de apostolatu Laicorum: *Apostolicam actuositatem.*
AG Decr. de activitate missionali Ecclesiae: *Ad gentes divinitus.*
CD Decr. de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia: *Christus Dominus.*
DH Declar. de libertate religiosa: *Dignitatis humanae.*
DV Const. dogm. de Divina Revelatione: *Dei Verbum.*
GE Declar. de educatione christiana: *Gravissimum educationis.*
GS Const. past. de Ecclesia in mundo huius temporis: *Gaudium et spes.*

Licet in memoratis documentis optima inveniantur consilia vitam spiritualem Episcopi respicientia, sufficere tamen non videntur ad exhibendas ex professo lineas morales-asceticas-mysticas Episcopi qua talis in ipso exercitio curae pastoralis.

Quapropter decrevit Sancta Synodus, ut Directorium generale de cura animarum conficeretur in usum Episcoporum, ut certae ipsis et communes praeberentur rationes, quae veluti commentarium, seu vulgo vademecum, essent ad proprium pastorale munus facilius aptiusque obeundum[1].

Concilii enim Patres eandem perpenserunt necessitatem, quam semper persensit Ecclesia in explicanda actione pastorali, maxime vero temporibus illis quibus nova experiebatur et Pontifices, Concilia, Patres, Doctores novis praeceptis vel rationibus annitebantur novas quaestiones expedire quas induxerat cultioris et humanioris vitae usus[2].

Ex documentis recentiorum Romanorum Pontificum et Concilii Oecumenici Vaticani II praeceptis atque ex declarationibus et explanationibus indesinenter

IM Decr. de instrumentis communicationis socialis: *Inter mirifica.*
LG Const. dogm. de Ecclesia: *Lumen gentium.*
NA Declar. de Ecclesiae habitudine ad Religiones non-christianas: *Nostra aetate.*
OE Decr. de Ecclesiis orientalibus christianis: *Orientalium ecclesiarum.*
OT Decr. de institutione sacerdotali: *Optatam totius.*
PC Decr. de accommodata renovatione vitae religiosae: *Perfectae caritatis.*
PO Decr. de Presbyterorum vita et ministerio: *Presbyterorum ordinis.*
SC Const. de sacra Liturgia: *Sacrosanctum Concilium.*
UR Decr. de Oecumenismo: *Unitatis redintegratio.*
ES Paulus VI, Litt. Ap. Motu proprio datae quibus normae ad quaedam exsequenda ss. Concilii Vaticani II Decreta statuuntur, 6 aug. 1966: *Ecclesiae Sanctae.*

1 Cf. CD, n. 44.

2 1. De hac re meminisse iuvabit summa capita quae de imagine et ministerio Episcoporum nobis praebent: *a*) Acta Apostolorum; Petri et Pauli Epistulae; Apocalypsis; *b*) Doctrina duodecim Apostolorum et Litterae Ignatii Antiocheni *c*) opera: *De fuga*, S. Gregorii Nazianzeni; *De sacerdotio*, S. Ioannis Chysostomi; *De Ecclesiastica Hierarchia*, Ps. Dionysii Areop.; *Regula pastoralis*, S. Gregorii Magni; *d*) excerpta de missione et vita spirituali Episcopi ex operibus Patrum et Doctorum Ecclesiae, uti v. g. Ambrosii, Augustini, Bernardi Claravallensis, Thomae Aquinatis.

2. Decreta Concilii Tridentini *De reformatione* lineas praeducunt renovationi pastorali recentiori, duo ex potissimis officiis Episcoporum urgendo, scilicet in dioecesi residendi et paroecias visitandi (Sess. XXIII, c. 1; Sess. XXIV, c. 3).

3. Post celebratam Tridentinam Synodum prae oculis inter alia habenda sunt exempla S. Caroli Borromaei et *Acta Ecclesiae Mediolanensis;* imago S. Alexandri Saulii, Episcopi Alerien-sis dein Papiensis eiusque *De officio et moribus Episcopi commentariolum; Stimulus Pastorum* Ven. servi Dei Bartholomaei de Martyribus, Bracarensis Archiepiscopi; contio *De officio et moribus Episcoporum* Ludovici Granadensis, OP.; *Memorial primero para Trento* et *Advertencias al Concilio Tridentino* S. Ioannis de Avila.

4. Sequentem aetatem usque ad Concilium Vaticanum I illustrarunt gestis et doctrina sancti Episcopi, inter quos recordationi commendatur Franciscus Salesius, Gregorius Barbadicus, Alfonsus Maria de Ligorio, Antonius Maria Gianelli. Concilii Vaticani I temporibus fermenta effloruerunt novae actuositatis pastoralis, qua eminet S. Antonius Maria Claret, qui in Hispania et in America Latina operam suam navavit et optima reliquit de re pastorali in libris qui inscribuntur *Apuntes para el régimen de la Diócesis* et *Método de misionar en las aldeas o campos y arrabales de las ciudades.*

5. Saeculo XX ineunte, exemplar pastoris S. Pius X exoritur et insimul alii praecellunt Episcopi et Cardinales cuiusvis nationis, qui, opem ferentibus theologiae et curae animarum peritis, iter motumque dederunt processui renovationis pastoralis quae in operam Concilii Vaticani II confluxit. Maxime vero Servi Dei Pius XII et Ioannes XXIII exstiterunt auctores et exempla illius instaurationis pastoralis, cui normas dederunt Constitutiones et Decreta Concilii Vaticani II, Pii XII magisterio iam antea affluenter instructi atque consilio Ioannis XXIII adunati in fines pastorales potissimum persequendos (cf. IOANNES XXIII, Allocutio in sollemni SS. Concilii inauguratione, 11 oct. 1962: AAS 54, 1962, pp. 786-795).

a Summo Pontifice Paulo VI datis ad eorundem rectam exsecutionem sat plane et scite erui potest exemplar Episcopi, hodiernis necessitatibus non imparis. Quod Deus faciat ut, ad instar sanctorum Episcoporum transacti temporis, etiam hodie Praesules sancti exprimant, non tantum "forma gregis" (*1 Petr.* 5,3), sed etiam forma Pastorum facti.

* * *

Hoc Directorium, collocandum inter cetera Directoria et Instructiones quae, ipsius Concilii iussu, ab Apostolica Sede iam confecta sunt aut proxime conficientur, fines habet certos ac definitos. Dirigitur enim ad Episcopos unius Ecclesiae Latinae etiam in orientalibus plagis operantes, et coartatur ad unum Episcoporum ministerium pastorale.

Quae in hoc Directorio prostant, ex disciplina Ecclesiae nunc vigente explicite aut implicite deprompta, eandem vim retinent quam in suis fontibus habent. Cetera vero tamquam generaliores suggestiones, exempla, consilia, indolis quidem pastoralis, at non praeceptivae, considerationi ac prudenti iudicio Episcoporum proposita, aestimentur, peculiaribus sane aptanda condicionibus locorum, ingenii populorum, vitae socialis in dies progredientis, necnon fidei christianae et status ecclesiasticae ordinationis incrementi. Quae omnia praesertim in terris Missionum et in regionibus iterum evangelizandis contingunt, ideoque particularia postulant Directoria pastoralia pro singulis aut pro pluribus nationibus.

Denique ea quae ad vigentem Ecclesiae disciplinam pertinent, attamen neque explicite neque implicite in Directorio commemorantur, suam vim retinere censenda sunt.

* * *

Quodam vero sensu Episcopi hoc Directorium sibi ipsi statuunt, veluti fructum suae prudentiae et experientiae. Confectum est enim prae oculis habitis animadversionibus quae, suo tempore, sive a Commissionibus sive a Patribus Concilii exhibitae sunt[3], necnon primum consiliis et votis[4] dein emendationibus ipsius Directorii schematis, quas sive Conferentiae Episcopales sive Episcopi singuli nuperrime proposuerunt. Plurium denique peritorum in re theologica, pastorali et iuridica consilia magni facta sunt.

* * *

Prae aliis materiae divisionibus illa selecta est quae ab ipso Oecumenico Concilio suggeritur[5], quatenus episcopale exercendum munus directe afficit. Proinde Directorii materies ratione quae sequitur distribuetur:

– in primis principia fundamentalia exponentur de Episcoporum ministerio et vita in Ecclesia (*pars I*); deinde Episcopi spectabuntur in concreto exercitio sui muneris, et quidem:

– quoad Ecclesiam universalem (*pars II*),

– quoad ecclesiam particularem sibi commissam (*pars III*),

– quoad, denique, propriam Conferentiam episcopalem (*pars IV*).

PARS PRIMA

PRINCIPIA FUNDAMENTALIA DE MINISTERIO ET VITA EPISCOPORUM

Caput I

DE NATURA ET MISSIONE ECCLESIAE QUATENUS MINISTERIUM EPISCOPI EIUSQUE VITAM DEFINIUNT

1. Ea quae naturam et missionem Ecclesiae, iuxta eius Conditoris ac Fundamenti voluntatem, constituunt

3 Cf. CD, n. 44; *Schemata Constitutionum et Decretorum de quibus disceptabitur in Concilii sessionibus. Schema Decreti de cura animarum*, Typ. Polygl. Vat. MCMLXIII, pp. 1-126.

4 Cf. ES, I, n. 43.

5 Cf. CD, n. 3.

http://www.obrascatolicas.com

atque definiunt, naturam pariter missionemque officii episcopalis determinant.

Proinde oportet Episcopum, semetipsum et sua munera considerantem, notas Ecclesiae proprias meminisse, prout illas, de semetipsa agens, Ecclesia explanavit, praesertim in Conciliis Oecumenicis maxime in Concilio Vaticano II.

2. Ecclesia est in Christo veluti *sacramentum* seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis, ut credentes per Christum in uno Spiritu accessum habeant ad Patrem (cf. *Eph.* 2, 18). Ita universa Ecclesia apparet "de unitate Patris, et Filii, et Spiritus sancti plebs adunata"[1].

Ex sacris Litteris praeterea variis imaginibus intima Ecclesiae natura nobis innotescit. Est nempe Ecclesia *ovile*, cuius ostium unicum et necessarium Christus est (cf. *Io.* 10, 1-10); est etiam *agricultura* seu ager Dei (*1 Cor.* 3, 9), *aedificatio* Dei (*1 Cor.* 3, 9), cui Dominus ipse fit petra angularis, caput anguli (cf. *Eph.* 2, 20; *Act.* 4, 11); est et *domus* Dei (cf. *1 Tim.* 3, 15), in qua nempe habitat eius *familia*, habitaculum Dei in Spiritu (cf. *Eph.* 2, 19-22; *Ap.* 21, 3), et praesertim *templum* sanctum, quod non immerito in Liturgia assimilatur Civitati sanctae, novae Hierusalem. Eadem et "quae sursum est Hierusalem" atque "mater nostra" appellatur (*Gal.* 4, 26; cf. *Ap.* 21, 2 et 10), atque describitur ut *sponsa* immaculata Agni immaculati (cf. *Ap.* 19, 7; 21, 2 et 9, 22, 17).

Insuper Ecclesia est *corpus*, cuius caput est Christus. Ipse enim, unicus Mediator, Ecclesiam suam sanctam, fidei, spei et caritatis communitatem, his in terris ut compaginem visibilem constituit et indesinenter sustentat, qua veritatem et gratiam ad omnes diffundit. In hac communitate fidelium, qui unum corpus in Christo constituunt, unitas spiritualis et visibilis mirabili sacramento Eucharistiae repraesentatur et efficitur (cf. *1 Cor.* 10, 17).

Communitas autem visibilis seu *societas*, sacramentorum glutino compaginata organisque hierarchicis instructa, et mysticum Christi Corpus, coetus adspectabilis et communitas spiritualis, Ecclesia terrestris et Ecclesia caelestibus donis dotata, unam realitatem complexam efformant, quae, humano et divino coalescens elemento, ob non mediocrem analogiam incarnati Verbi mysterio assimilatur. Hanc unam et unicam Ecclesiam suam Salvator noster Petro pascendam tradidit (cf. *Io.* 21, 17), eique ac ceteris Apostolis diffundendam et regendam commisit (cf. *Mt.* 28, 18-20) et in perpetuum ut columnam et firmamentum veritatis erexit (cf. *1 Tim.* 3, 15).

Haec Ecclesia, in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, subsistit in Ecclesia catholica, a successore Petri ceterisque Episcopis in eius communione gubernata. Sicut autem Christus per viam crucis opus redemptionis in paupertate et persecutione perfecit, ita Ecclesia ad eandem viam ingrediendam vocata, per participationem paschalis mysterii fructus salutis hominibus communicat, ut fiant novus *Populus Dei*, qui non secundum carnem sed in Spiritu in unitatem coalescat.

Populus vero Dei non tantum ex diversis populis congregatur, sed etiam in seipso variis ordinibus conflatur. In ecclesiastica communione legitime adsunt ecclesiae particulares, singulae singulis Episcopis commissae, ad imaginem Ecclesiae universalis formatae, in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica exsistit.

Populus hic messianicus habet pro capite Christum, "qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter iustificationem nostram" (*Rom.* 4, 25). Habet pro condicione dignitatem libertatemque filiorum Dei, in quorum cordibus Spiritus Sanctus sicut in templo inhabitat. Habet pro lege mandatum novum diligendi et pro fine Regnum Dei. Idem denique populus, a Christo donis hierarchicis et charismatibus instructus, in communionem vitae, caritatis et veritatis constitutus et sa-

1 CYPRIANUS, *De Orat. Dom.* 23: PL 4, 553.

cerdotali dignitate insignitus (cf. *Ap.* 1, 6; 5, 9-10), ab eo etiam ut instrumentum redemptionis omnium adsumitur, et tamquam lux mundi et sal terrae (cf. *Mt.* 5, 13-16) ad universum mundum emittitur, ut in Christum credentes, per regenerationem et Spiritus Sancti unctionem consecrati, per omnia opera spirituales offerant hostias, et virtutes annuntient eius qui de tenebris eos vocavit in admirabile lumen suum (cf. *1 Petr.* 2, 4-10).[2]

Ex his pluribus Ecclesiae universalis elementis et rationibus, quaedam maioris momenti esse videntur ut figura et munera Episcopi pressius inspiciantur, in prospectu ecclesiae particularis, cuius est universalem Ecclesiam quam perfectissime repraesentare[3]:

3. *Ratio signi et instrumenti:* per Ecclesiam visibilem praesens adest Christus inter homines[4], suamque missionem continuat, Spiritum suum Sanctum donans fidelibus. Ideo corpus Ecclesiae ab omnibus humanis societatibus distinguitur, eo quod non ex propria membrorum virtute sed ex intima cum Christo unione constituitur, unde vitam et virtutem accipit et cum hominibus participat[5].

4. *Unitas et communio:* Ecclesia est unum et visibile Corpus Christi[6], in quo arcta viget communio et structura socialis manifestatur, pluribus organis, ministeriis et muneribus instructa et variis donis ad mutuam utilitatem a Spiritu Sancto ditata[7]. Hinc omnia membra, diverso quidem titulo et modo, officium suum in labore Ecclesiae harmonice sociant cum onere aliorum, praesertim eorum qui a Spiritu Sancto positi sunt regere Eclesiam Dei (cf. *Act.* 20, 28).

5. *Indoles sacerdotalis:* universus Populus Dei de munere prophetico, sacerdotali et regali Christi participat; sed aliqui inter eos novo insuper modo specialiter consecrantur et de sacerdotio Christi ita participant, ut sacro ministerio fungantur sive ad gloriam Dei augendam sive ad fratres suos in vita divina provehendos[8].

6. *Hierarchica et organica constitutio*: inter dona Spiritus excellit in Ecclesia gratia Apostolorum[9] seu ministerium regendi fideles et communitates, quod Episcopis divinitus commissum est, ab eisque exercetur[10] ceteris sacris ministris cooperantibus[11]; actio vero ministerialis sacrae hierarchiae aliorumve Ecclesiae institutorum peragitur iuxta principia unitatis regiminis, officiorum et munerum dispertitionis et studii invicem sibi auxilium ferendi operamque complendi[12].

7. *Finis missionalis:* Ecclesia intendit in Regnum Dei annuntiandum et usque ad extremum terrae propagandum, ut omnes homines in Christum credant et sic vitam aeternam consequantur[13].

8. *Finis oecumenicus:* lugendae cum exstent christianorum divisiones, Ecclesia contendit, ut omnes in Christum credentes ad perfectam unitatem et communionem redintegrentur, et sic fiat "unum ovile et unus pastor" (*Io.* 10, 16)[14].

9. *Finis religiosus:* missio propria Ecclesiae non est ordinis politici, oeconomici vel socialis sed religiosi[15]. At sane ex hac ipsa missione religiosa munus, lux et vi-

2 Cf. LG, nn. 1, 6-10, 13.
3 Cf. AG, n. 20.
4 Cf. SC, n. 7.
5 Cf. LG, n. 1-2.
6 Cf. LG, nn. 6-9.
7 Cf. LG, nn. 2, 5, 7, 10-12.
8 Cf. LG, n. 13; PO, n. 2.
9 Cf. LG, n. 7.
10 Cf. LG, nn. 18-22.
11 Cf. LG, nn. 7, 10, 13.
12 Cf. LG, n. 28; CD, nn. 25-35.
13 Cf. CD, n. 6; AG, nn. 5-8, 20-22, 36-41.
14 Cf. UR, nn. 5-12.
15 Cf. GS, n. 42.

res fluuunt quae communitati hominum secundum Legem divinam constituendae et firmandae inservire possunt. Ecclesia, dum ipsa mundum in multis adiuvat et ab eo multa accipit, ad hoc unum tendit, ut Regnum Dei adveniat et totius humani generis salus instauretur[16].

10. *Indoles eschatologica:* in mundo vivit Ecclesia (cf. *Io.*17,11 et 15) et pro mundi vita, sed non est de hoc mundo (cf. *Io.* 15,19; 17,14 et 16). Indesinenter enim vocatur et studiose fertur ad efformandam futuram civitatem, Hierusalem novam (cf. *Ap.* 21,2 ss.), quae, imperfecto quidem modo sed vero, iam in hoc saeculo anticipatur[17].

Caput II

DE EPISCOPI MISSIONE IN ECCLESIA

11. Quae de Ecclesia sunt supra adumbrata, episcopatus missionem et munera explicant et informant. Episcopatus enim, tamquam donum Spiritus Sancti in sinu Ecclesiae positus ad eam exstruendam eique inserviendum, praecellit inter varia ministeria quae ad bonum totius Corporis Christi tendunt.

12. *De Iesu Christi Salvatoris missione.* Misericors Deus, hominum conditor et pastor, ut salvum faceret populum a peccatis (cf. *Mt.* 1,21) misit Filium suum unigenitum (cf. *1 Io.* 4,9) Iesum Christum, qui, *Veritas* ipsa (cf. *Io.* 14,6) venit in mundum, unus Magister bonus (cf. *Mt.* 19,16; 23,8), vera Lux mundi (cf. *Io.* 8, 12), quae illuminat omnem hominem (*Io.*1,9), ut omnis, qui credit in ipsum, in tenebris non maneret (cf.*Io.* 12, 46). Item ut *Vita* venit (cf. *Io.* 14,6) et Pontifex magnus (cf. *Hebr.* 4,14) ut omnes per sanguinem eius vitam haberent et abundantius haberent (cf. *Col.*1,20; Io. 10,10), consortes effecti divinae naturae (cf. *2 Petr.* 1, 4). Item denique venit ut *Via* ad Patrem (cf. *Io.*14,6) Pastor bonus (cf. *Io.* 10,14) et Princeps pastorum (cf. *1 Petr.* 5,4; *Hebr.* 13, 20) oves gregis Dei, quae erant dispersae et errantes, congregans in unum (cf. *Io.* 11,52) et ad ovile Patris adducens (cf. *Io.*10,16).

Post suum ascensum ad caelos et missionem Spiritus Sancti die Pentecostes, Dominus Iesus semper Ecclesiae suae ut invisibilis adest Pastor (cf. *1 Petr.* 2,25), usque dum, iterum in fine temporum apparens, separabit homines ab invicem, sicut pastor segregat oves ab haedis, et iudicium feret illis vel gloriae vel poenae secundum cuiusque opera (cf. *Mt.* 25,32; *1 Petr.* 5,4).

13. *De missione Apostolorum et Episcoporum.* Christus Dominus, antequam ad coelos conscenderet, sicut ipse missus erat a Patre, ita et Apostolos suos misit sanctificans eos per Spiritum Sanctum (cf. *Io.* 20,21), ut et ipsi glorificarent Patrem super terram et homines salvos facerent "in aedificationem corporis Christi" (*Eph.* 4,12), quod est Ecclesia[1].

Apostoli autem Episcopos "successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes"[2].

Itaque Episcopi, tamquam pastores animarum, ad regendam Ecclesiam Dei (cf. *Act.*20,28) mittuntur[3], ut una cum Romano Pontifice, Petri successore, et sub eiusdem auctoritate, Christi, aeterni Pastoris, opus perenne reddant. "Christus enim Apostolis eorumque successoribus dedit mandatum atque potestatem ut docerent omnes gentes, hominesque sanctificarent in veritate atque pascerent"[4].

16 Cf. GS, nn. 42, 45.
17 Cf. LG, nn. 48-51.

1 Cf. CD, n. 1.
2 S. IRENAEUS, *Adv. Haer.*, III, 3, 1: PG 7, 848.
3 Cf. CONC. VATICANUM I, Const. dogm. *Pastor aeternus*, c. 3.
4 CD, n. 2; Cf. LG, nn. 17-27.

Quo spiritu hoc officium, seu "episkopé" (cf. *1 Tim.*3,1), sit gerendum, declarat Oecumenica Synodus Vaticana II dicens:

"Munus autem illud quod Dominus pastoribus populi sui commisit, verum est servitium, quod in sacris Litteris "diaconia" seu ministerium significanter nuncupatur (cf. *Act.* 1,17 et 25; 21,19; *Rom.* 11,13; *1 Tim.* 1, 12)"[5].

Episcopus visibile principium et fundamentum unitatis in ecclesia particulari sibi commissa exstat[6], necnon nexus hierarchicae communionis inter hanc et Ecclesiam universalem. Ab ipsius apostolico ministerio pendet et regitur exercitium ceterorum sacrorum ministeriorum in ecclesia particulari.

Est ergo Episcopus minister qui in Ecclesia, communitate salutis, singulari et adspectabili modo praesentem ac perpetuam facit Christi missionem, partes sustinens ipsius Christi Magistri, Pastoris et Pontificis, et in eius persona agens[7].

Caput III

DE NOTIS QUAE SUNT PROPRIAE MINISTERII EPISCOPORUM

14. Episcopus, uti Ecclesiae membrum et munere capitis ac pastoris fungens populi christiani, in se componere debet formam fratris simul et patris, Christi discipuli et fidei magistri, Ecclesiae filii et quodammodo patris, quippe qui supernaturalis christianorum regenerationis sit minister (cf. *1 Cor.* 4, 15).

15. Duplex haec indoles ortum ducit, hinc quidem ex Baptismo et Confirmatione, quibus Episcopus cum ceteris de Populo Dei sacerdotium fidelium commune participat, illinc vero ex plenitudine sacramenti Ordinis, cuius virtute ipse sacerdotium ministeriale seu hierarchicum, ab altero sacerdotio essentia et non gradu tantum differens, participat uti vicarius seu vices gerens Christi ad efformandam et regendam plebem Dei[1].

Episcoporum enim est verbum Dei cum auctoritate docere et testificari, fideliter custodire, authentice interpretari[2]; cultui christiano in persona Christi praeesse et mysteria Dei dispensare[3]; ecclesias particulares congregare et regere[4]; adiutores in sacro ministerio sibi cooptare et moderari[5]; iudicium ferre de charismatum bonitate et ordinato exercitio[6]. Etenim per Spiritum Sanctum qui datus est eis per episcopalem ordinationem, "veri et authentici effecti sunt fidei Magistri, Pontifices ac Pastores"[7].

16. Sacri ministerii summa cumulatus, Episcopus Christi praesentis in Ecclesia vivens est signum, testimonium reddens deVerbo Dei eiusque vitam communicans per sacramenta; itemque signum est Ecclesiae praesentis in mundo, mystici Corporis Christi membra praecedens in opere redemptionis et salutis omnibus christifidelibus in eodem mundo explenda[8].

17. Vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum Collegii episcopalis Capite atque membris, Episcopus arcte cum Ecclesia coniungitur et quasi mystice copulatur, cuius "sponsus", ad similitudinem Christi, merito nuncupatur. Cum enim ad eum pertineat ceteros ministros ordinare divinisque officiis

5 LG, n. 24.
6 Cf. LG, n. 23.
7 Cf. LG, n. 21.

1 Cf. LG, nn. 10, 26-27; CD, n. 15.
2 Cf. LG, nn. 24-25.
3 Cf. LG, n. 26.
4 Cf. LG, n. 27.
5 Cf. LG, nn. 28-29.
6 Cf. LG, n. 12.
7 CD, n. 2.
8 Cf. LG, n. 21.

http://www.obrascatolicas.com

mancipare, et ecclesiam particularem per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto congregare, Episcopus visibilem imaginem Christi Ecclesiam sibi desponsantis specialiter refert[9].

18. Episcopus, gravia munera gerens magistri et sacerdotis et pastoris assignata sibi dominici gregis parte, cooperatione totius communitatis indiget: non tantum, etsi principaliter, presbyterorum et diaconorum qui, per sacramentum Ordinis ab Episcopo collatum, sacerdotii hierarchici vel sacri ministerii participes facti sunt, sed etiam ceterorum christifidelium. Hi enim, vi sacerdotii communis, vocantur et ad participandum communem apostolatum in Ecclesia et ad gravem cooperationem, sub moderamine vel etiam auctoritate Episcoporum, pastoribus exhibendam, quorum hierarchicus apostolatus sine ea plenum suum effectum assequi plerumque nequit[10].

19. Ob sacerdotii hierarchici plenitudinem et peculiarem cum Christo Capite communionem, Episcopus urgetur officio sese exhibendi tamquam "perfectorem" gregis sui, ut scilicet clericis, religiosis et laicis magister ipse, promotor et exemplar christianae perfectionis, secundum suam cuiusque peculiarem vocationem, in caritate, humilitate et vitae simplicitate exstet[11].

Haec et additur causa ut sanctiorem in dies agendi rationem exquirat, atque adeo ipsum episcopale ministerium, humiliter et fortiter adimpletum, ei, Sancti Spiritus ductui oboedienti, praecelsum sanctificationis medium fiat[12].

20. Indoles pastoralis muneris apostolici Episcopi eiusque ministerium verbi et gratiae Dei, a saecularibus formis suapte natura abhorrentia, plane demonstrant, praesertim in hodiernis rerum socialium et religiosarum adiunctis, spirituale tantum et ecclesiale esse eius officium et operam, ipsumque verum *servum Dei* et *servum servorum Dei* ad imaginem Summi Sacerdotis clarius ostendunt[13].

Caput IV

DE EPISCOPI VITA VIRTUTIBUS INFORMATA

21. Per sacramentalem consecrationem Episcopus peculiari ratione Iesu Christo configuratur, qui unus est "magister bonus" (*Mt.* 19,16), unus "pontifex sanctus" (*Hebr.* 7,26), unus "pastor bonus" qui " animam suam dat pro ovibus suis" (*Io.* 10, 11).

Hinc, ne tanto muneri sit impar, impellitur Episcopus, ut sese peculiari ratione Christo conformet etiam in sua vita personali et in exercitio apostolici ministerii, ita ut sensus Christi (cf. *1 Cor.* 2,16) pervadat totum eius modum cogitandi, sentiendi et sese gerendi in hominum consortione.

Episcopum singularibus virtutibus facultatibusque cumulatum postulant, nostris praesertim temporibus, etiam acriores factae cleri et populi christiani exspectationes, redintegratus Ecclesiae dialogus cum mundo, aucta in regimine Ecclesiae universalis Episcoporum cooperatio, impensior apostolica actio, crebriores opportunitates exercendi in dioecesi sacrum ministerium. Quibus omnibus quasi astringitur Episcopus continuo allaborare, ut in semetipso eluceat totius forma virtutis et studiosa subcrescat voluntas perfectioris in dies sanctitatis acquirendae.

22. Tot laboribus onerata, in tam diversa distracta, Episcopi vita unitatem interiorem et fontem suarum virium invenit imprimis in *caritate pastorali*, quae merito vinculum perfectionis episcopalis[1] est dicenda, quaeque veluti fructus exsistit gratiae et characteris sacramenti primi Ordinis[2].

Hac pastorali caritate Episcopus aptus redditur qui digne ac competenter legatione Christi fungatur (cf. *2 Cor.* 5, 20), semetipsum quotidie pro clero et populo sibi commisso superimpendat et quasi in sacrificium pro fratribus offerat[3]; per eam enim maximopere fovet ac manifestat sensum suae communionis cum Christo Iesu, cum Ecclesia, cum mundo evangelizando.

Hac caritate incensus, Episcopus adducitur ad piam contemplationem et imitationem providentis Dei eiusque salutis dispensationis, in qua sua ipsius missio intexitur.

Cui vero Dominus, bonus Pastor, per Episcopatus sacramentum suas potestates concredidit, illi est amoris officium dominicum pascendi gregem[4], ab eo peramanter vicissim redditur studiosa voluntas vitam et ministerium eodem animo peragendi qui fuit in Christo Iesu, Principe pastorum (cf. *1 Petr.* 5,4) et Episcopo animarum nostrarum (cf. *1 Petr.* 2, 25).

Episcopus ergo tempore et loco, quibus a communione hierarchica ponitur, sacramentum seu signum visibile invisibilis praesentiae Iesu, qui formam servi accepit et fratribus ministravit, sit oportet, "sese coniungens Christo in agnitione voluntatis Patris"[5], ut in veritate dicere possit: "imitatores mei estote, sicut et ego Christi" (*1 Cor.* 4, 16; 11, 1).

23. Caritatem pastoralem reliquas virtutes theologales exigere patet necnon et morales. Illae primum locum obtinent, cum natura sua ad Deum directe hominem referant, et Episcopus nonnisi virtutes theologales ipse exercendo ad Deum se dirigit, ad imitationem Christi qui ait: "in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse" (*Lc.* 2, 49).

Ad christianam perfectionem vocatus Episcopus vitam suam ordinat iuxta consilia evangelica et illa verba a Iesu in monte prolata quae *Beatitudines* vocantur (cf. *Mt.* 5, 12), ut, quemadmodum Apostolis mandatum est (cf. *Act.* 1, 8), et ipse testis sit Christi coram hominibus, et divinae gratiae et caritatis atque ceterarum supernaturalium rerum verax et efficax, fidele et credibile documentum.

In Episcopo proinde, praeter caritatem, ceterae quoque virtutes elucere debent, quas inter eae quae sequuntur.

24. *Fides* et animus in fide firmatus, secundum quod de Moyse ex Aegypto ad promissa populum ducente aiunt Scripturae: "invisibilem enim tamquam videns sustinuit" (*Hebr.* 11, 27).

In lumine fidei Episcopus omnia iudicat, omnia operatur, omnia sustinet etiam graviora. Hanc fidem in seipso nutrit aliisque facilius proponit ei coniungendo spiritum *orationis*, immo et contemplationis, et *pietatis* qui praecedat et comitetur omnem ministerii pastoralis actuositatem; sic pericula "activismi", quem vocant, a se propulsat.

Suam fidem Episcopus fulcit assiduo studio verbi Dei scripti et traditi, necnon doctrinae Magisterii ecclesiastici et sanctorum Patrum. "Enutritus verbis fidei et bonae doctrinae" (*1 Tim.* 4,6), suo munere prophetico recte fungitur, quatenus signa temporum animadvertere et interpretari discit, sive quae ad bonum sive quae ad malum sunt (cf. *Mt.* 16, 4), cum per utraque Spiritus aeternam salutem.

9 Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.*, Supplem. p. III, q. 40, a. 4., ad 3; CD, n. 11.
10 Cf. AA, n. 10.
11 Cf. CD, n. 15.
12 Cf. LG, n. 41.
13 Cf. CD, n. 16.

1. Cf. PO, n. 14.
2 Cf. LG, n. 21; S. THOMAS, *Summa Theol.*, II-II, qu. 184, a. 5, in C.
3 Cf. PO, n. 14.
4 Cf. S. AUGUSTINUS, *Tract. 123 in Ioann.*: PL 35, 1967.
5 PO, n. 14.

In rebus fidei et morum Episcopus suum esse ducit sentire cum Ecclesia, convenire cum Romano Pontifice. Ut fidelis inveniatur traditae orthodoxae fidei magister et cultor et ab erroribus periculisque tutor, scientiam theologicam diligenter excolit et in dies novis, sed probatis, doctrinis auget. Quibus utiliter coniungit etiam aptam cognitionem quaestionum socialium-religiosarum et culturalium, quatenus hae influant in vitam fidei christianorum, et dummodo in lumine fidei perspiciantur.

Ad haec teneri se sentit Episcopus sive qua pastor dioecesis et Conferentiae episcopalis membrum, sive qua universi ordinis Episcoporum particeps et totius Ecclesiae sollicitus, a Romano Pontifice aliquando forte consulendus aut cum eo ceterisque Collegii membris actus regiminis aut magisterii facturus.

25. *Spes* in Deum, qui suis promissis est fidelis, Evangelium, de quo per fidem vivit Episcopus, et quod hominibus annuntiat in verbo Christi, est "sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium" (*Hebr.* 11, 1). Hac ergo spe nisus, Episcopus a Deo meliora quaeque firmissime exspectat et in eius Providentia maximam fiduciam collocat, cum Paulo dicens: "omnia possum in eo, qui me confortat" (*Phil.* 4,13), beatorum Apostolorum et antiquorum Episcoporum memor, qui etsi magnas difficultates et omne genus impedimenta experiebantur, tamen cum omni fiducia (cf. *Act.* 4,29 et 31; 19,8; 28,31) praedicabant Evangelium Dei.

Spes, quae "non confundit" (*Rom.* 5,5), spiritum missionalem Episcopi acuit, et consequenter spiritum *creativitatis* seu *initiativae*. Scit enim se missum a Deo, historiae dominatorem (cf. *1 Tim.* 1, 17), ad Ecclesiam aedificandam loco, tempore ac momento quae "Pater posuit in sua potestate" (*Act.* 1,7). Hinc etiam sanum *optimismum*, quem vivit ipse et in alios, praesertim in cooperatores suos, veluti transfundit.

26. *Oboedientia* Deo praestanda eiusque voluntati per auctoritatem Ecclesiae significatae. Christus, "factus oboediens usque ad mortem, mortem autem crucis" (*Phil.* 2,9), Christus cuius cibus fuit ut faceret voluntatem Patris (cf. *Io.* 4, 34), ante oculos Episcopi obversatur ut praecelsum exemplar illius oboedientiae, quae fuit causa nostrae iustificationis (cf. *Rom.* 5,19).

Illi se conformans, Episcopus praeclarum exhibet servitium unitati et communioni ecclesiasticae, et sua agendi ratione demonstrat neminem in Ecclesia posse aliis rite praeesse nisi prius seipsum oboedientiae exemplar praebuerit.

27. *Perfecta continentia* "propter regnum caelorum" (*Mt.* 19,12). Sollemniter promissam ante sacrorum Ordinum susceptionem, eam sic vivit Episcopus ut, vestigia Iesu virginis sequens, Deo et Ecclesiae suum probet indivisum amorem ac plenissimam serviendi voluntatem, atque mundo offerat Regni futuri fulgens testimonium. Hinc etiam, Dei auxilio confisus, Episcopus libenter castigationem cordis et corporis suscipit, non tantum ad disciplinam bene vivendi sed potius ad "mortificationem Iesu" (*2 Cor.* 4, 10) in semetipso semper circumferendam.

Hinc denique presbyteros suos in sancto proposito continentiae servandae per suum exemplum confirmat et tuetur, atque, veluti seminator casti consilii factus, vocationes sacras in dioecesi excitat ac fovet.

28. *Paupertas* animi et vitae. In testimonium Evangelii coram mundo et coram fidelium communitate, Episcopus factis et verbis Pastorem aeternum sequitur, qui propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia nos divites essemus (cf. *2 Cor.* 8,9). Itaque, pauper spiritu et re, Episcopus modestam agit vitam, condicionibus socialibus-oeconomicis plurium ex suis filiis apprime consonam, et, numquam census vel status socialis praetextu acceptioni personarum indulgens, omnibus familiariter et humane et simpliciter utitur.

Item modesta ei domus apparatu, cultu et famulatu; modestus habitus et actus; modesta redituum et expensarum ratio.

A se etiam speciem spiritus dominationis aut saecularis administrationis arcet. Patrem quidem omnibus, sed praesertim tenuioribus ac pauperibus se exhibet, ad quos imprimis evangelizandos a Spiritu Sancto unctum se ac missum, ad instar Christi Iesu, existimat (cf. *Lc.* 4, 18).

Insignia sui gradus legitime statuta[6] cum simplicitate defert, nec sine iusta causa deponit. Titulos honorificos, si casus ferat, libenter renuntiat.

Opportuno tempore sic testatur ut, si quid ex altari proveniens sibi forte supersit, id totum ad altare redeat.

Ab officiis denique et administrationibus curandis, necnon a caerimoniis mere civilibus frequentandis ita se temperet, ut omnibus clare appareat eum spiritualibus suis muniis cetera subicere.

29. *Prudentia pastoralis.* In pascendo grege sibi commisso Episcopo maximopere virtus succurrit prudentiae, quae est sapientia ad praxim deducta et ars bene regendi, actus exposcens aptos ad divinum salutis consilium perficiendum, et ad animarum Ecclesiaeque bonum persequendum, omnibus posthabitis mere humanis rationibus.

Hac prudentia ductus, Episcopus robur animi et constantiam colit, normamque iustitiae, postposita cuiuslibet personae acceptione, sancte custodit[7] ipse et ab aliis custodiendam curat.

Prudentiae virtus sensum propriae responsabilitatis acuit, quo pastor probe noscit ac recte applicat non tantum sua sed etiam aliorum in Ecclesia munia ac iura. Prudentia eum facit observatorem quidem legitimarum suae ecclesiae particularis traditionum, at simul probandarum progressionum studiosum, et sollertem novorum inceptorum, quibus non obstet necessaria unitas, inventorem. Ita communitas dioecesana ad meliora progreditur per semitam sani tenoris et debitae ad nova temporum adiuncta accommodationis.

30. Suavitatem in agendo simul cum *fortitudine*, ministerium misericordiae simul cum auctoritate regiminis scit Episcopus amice componere.

Quaedam enim "non aspere, non duriter, non modo imperioso tolluntur, magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando"[8]. Ceterum cotidiana cura pastoralis maiorem praebet Episcopo necessitatem suo marte suoque ingenio decisiones capiendi, ideoque in plures incidit occasiones sese, licet bona fide, fallendi. Quarum humiliter conscius – nam "prima virtus est cognitio infirmitatis"[9] – ad colloquendum cum aliis fit in dies apertior et paratus semper doceri, ad aliena consilia exquirenda recipiendaque inclinatior.

Attamen prudentia, quae est " mater fortitudinis "[10], ab Episcopo fortitudinem quoque deposcit, vi cuius ipse, humanam gratiam amittere minime formidans[11], non dubitat cum Apostolis dicere: "non enim possumus ... non loqui" (*Act.* 4, 20), et libere in Domino contra praevaricatores et praepotentes agere.

31. Praeterquam peculiaribus his supernaturalibus virtutibus, etiam humanis animi ornamentis, in hominum consortio merito aestimatis, Episcopum instructum esse decet, quae ex caritate profluentem pastora-

6 Cf. PAULUS PP.VI, Motu proprio *Pontificalia insignia*, 21 iulii 1968: AAS 60, 1968, pp. 374-377; SECRETARIA STATUS, Instructio 31 martii 1969: AAS 61, 1969, pp. 334-335.
7 Cf. S. GREGORIUS MAGNUS, *Epist.* II, 18: PL 77, 554.
8 S. AUGUSTINUS, *Epist.* I, 22: PL 33, 92.
9 S. GREGORIUS MAGNUS, *Epist.* VII, 5: PL 77, 778.
10 S. BERNARDUS, *De consideratione*, I, 8: PL 182, 737.
11 Cf. S. GREGORIUS MAGNUS, *Regula pastoralis*, II, 4: PL 77, 30.

http://www.obrascatolicas.com

lem prudentiam adiuvent et ad operosam, assiduam et sapientem animarum curam perducant et ad regimen cleri populique bene gerendum[12].

In quorum numero haec computari possunt: affluens humanitas, animus bonus et honestus, constans ac sincera indoles, mens omnibus patens et providens alienique gaudii et doloris particeps, assiduae iustitiae cura, sui ipsius fortis disciplina, urbanitas, patientia et modestia, ad homines alloquendos et audiendos sana inclinatio, prompta voluntas se donandi in proximi servitium[13].

Caput V

DE RATIONIBUS IN EXERCENDA AUCTORITATE AB EPISCOPO OBSERVANDIS

32. Episcopi vera auctoritate in clerum et populum christianum pollent, cum Apostolis succedant[1] et eorum loco missionem ipsis concreditam continuent. Agitur vero de auctoritate indolis pastoralis et vicariae, ab auctoritate humanarum societatum toto caelo diversa, quippe cui exercendae ut regula fundamentalis proponatur humile et fraternum servitium (cf. *Mt.* 20, 26).

Igitur Episcopus, ad imaginem summi et aeterni Pastoris, sancte et alacriter, humiliter et fortiter exsequitur ministerium suum[2]. Propterea in exercenda sua sacra potestate semper se praebet: *humanitate* divitem, sicut Iesus homo perfectus; *mitem et lenem*, "per mansuetudinem et modestiam Christi" fideles obsecrantem (*2 Cor.* 10, 1); *humilem*, sibi conscium proprias vires debiles esse ipsumque unum de grege Christi numerari, sicut et ceteros venia fratrum egere et ad suam salutem operandam "cum metu et tremore" (*Phil.* 2, 12) vocari; *patientem* in rebus adversis tolerandis propter Regnum Dei; *fortem* et *firmum* in recte latis sententiis; *prudentem*, qui sua onera assumat et cum fidelibus colloquia foveat; *sollicitum* de commisso sibi grege.

Cum nomen pastoris non ad quietem sed ad laborem susceperit[3], Episcopus auctoritatem suam in spiritu *servitii* exercet, eam existimans tamquam vocationem ad totius Ecclesiae servitutem[4].

33. Summa lex certusque canon rerum agendarum consiliique capiendi in communitate ecclesiali est salus animarum: cui legi etiam exercitium auctoritatis oboedire debet. Hanc ergo legem adimplens, ita Episcopus suam auctoritatem exercet ut tamquam auxilium paternum fideles eam suscipiant, non iugum quo opprimantur. Proinde ovibus suis alacrem modestumque ducatum praestat, onera gravia et importabilia non imponit (cf. *Mt.* 23, 4), sed tantum Christi Domini eiusque Ecclesiae praecepta urget, et quae, vinculo caritatis et communionis servato, sunt vere necessaria aut valde utilia. Hinc Episcopus pro viribus sociam aliorum exposcit operam, per gradus fines actioni pastorali proponit, expedite et effuse presbyteros, religiosos ac laicos adit et audit.

34. Auctoritatem exercens in servitium fidelium communitatem fidei et amoris efformantium, eorum legitimam libertatem diversimode opinandi Episcopus sedulo observat. De variis quaestionibus omnes, quorum interest, pro viribus consulit; pro sua parte, quantum iustitia et caritas sinunt, notitias integras et accuratas exquirentibus non denegat; colloquia inter fideles diversarum condicionum et aetatum fovet, firma lege ut, quando agatur de determinandis rationibus actionis pastoralis et de mediis ad id capessendis, post audita et excussa consilia, decisio rite spectet ad Episcopum qui, pro gravitate rei et prudenti suo iudicio, eam fert aut singulariter aut collegialiter.

35. Antequam propositum aliquod ratum ducant, Episcopus eiusque cooperatores, vestigia sectantes Oecumenicae Synodi Vaticanae II[5], rationem habent etiam contextus socialis-religiosi nostrorum temporum necnon et loci particularis in quo ipsi operantur, quippe qui non parum influant in modum cogitandi ac vivendi vitam christianam; his recte exploratis, ope quoque adhibita, si casus ferat, hac in re peritorum, actionem suam pastoralem melius dirigere possunt ad fidem caritatemque extruendas, pericula cavenda, errores indigitandos.

36. Christianum auctoritatis exercitium postulat quoque, ut sedulo removeantur omnes psychologicae causae, quae duritiae vel segregationis vel deceptionis sensum, et alia huiusmodi, in animos inducere possint. Proinde Episcopus in sui agendi ratione ea omnia vitat quae hinc imperiosum dominium aut mere iuridicam administrandi speciem, illinc affectatum paternitatis sensum (vulgo paternalismo) sapiunt; exercet, e contra, illam amoris "diaconiam" ex qua apostolicum ministerium nomen ipsum accepit[6]. Regiminis enim ministerium tum sapientiae divinae adhaerescat oportet, qua ipse aeternas rerum rationes contempletur, tum prudentiae evangelicae, qua variis aedificandi Corporis Christi necessitatibus, ut sapiens architectus (cf. *1 Cor.* 3, 10), semper intendat.

37. Optima auctoritatis exercendae ratio, ad quam Episcopus tendit et cooperatores suos informat, illa est qua, dum legum observantiam ipse ad veritatem aequitatemque tutandam urget, sociatum laborum onus simul excitat ac fovet, in suo cuiusque ordine, sive sacrorum ministrorusm sive religiosorum ac laicorum. Licet enim obsequium et reverentia sint praestanda iis qui partes in Ecclesia gerunt unius summi pastoris Christi Iesu[7], "vera tamen inter omnes viget aequalitas quoad dignitatem et actionem cunctis fidelibus communem circa aedificationem Corporis Christi"[8].

38. Ad rationem auctoritatis exercendae in spiritu servitii pertinet quoque officii renuntiatio, quo tempore salus animarum et bonum ecclesiae particularis id postulent. Proinde Episcopus dioecesanus, cum ob defectum virium aut magnam sese aptandi novis tempestatibus difficultatem aliamve gravem causam implendo suo officio minus aptus evadat, expedite et mature Romano Pontifici ipse officii renuntiationem defert, vel Auxiliarem aut Coadiutorem ab eodem petit aut grato animo accipit[9].

Suadetur, ut Episcopus Auxiliarem petat etiam quando gravatur officiis sibi rite collatis in bonum Ecclesiae universalis vel plurium dioecesium.

PARS SECUNDA

DE MINISTERIO EPISCOPI IN ECCLESIA UNIVERSALI

Caput I

DE EPISCOPO IN ECCLESIAE COMMUNIONE HIERARCHICA

39. Christus Dominus opus salutis exercet et populum suum pascit per beatum Petrum ceterosque Apostolos, et per eorum in munere successores, qui sunt Romanus Pontifex ceterique Episcopi.

Porro, "sicut, statuente Domino, sanctus Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium apostolicum constituunt, pari ratione Romanus Pontifex, successor Petri, et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur [...] Collegium autem seu corpus Episcoporum auctoritatem non habet, nisi simul cum Pontifice Romano, successore Petri, ut capite eius intellegatur, huiusque integre manente potestate Primatus in omnes sive Pastores sive fideles. Romanus enim Pontifex habet in Ecclesiam, vi muneris sui, Vicarii scilicet Christi et totius Ecclesiae Pastoris, plenam, supremam et universalem potestatem, quam semper libere exercere valet"[1].

40. "Ordo autem Episcoporum, qui collegio Apostolorum in magisterio et regimine pastorali succedit, immo in quo corpus apostolicum continuo perseverat, una cum Capite suo Romano Pontifice, et nunquam sine hoc Capite, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam Ecclesiam exsistit, quae quidem potestas nonnisi consentiente Romano Pontifice exerceri potest"[2].

Omnes Episcopi "simul cum Papa totam Ecclesiam repraesentant in vinculo pacis, amoris et unitatis"[3].

41. Quivis Episcopus "vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum Collegii Capite atque membris"[4], constituitur membrum Corporis episcopalis, et cum omnibus in Episcopatu fratribus coniungitur, qui, una cum Romano Pontifice et sub eiusdem auctoritate, communi consilio in solidum curam totius Ecclesiae gerunt.

42. Una et unica Ecclesia catholica exsistit in ecclesiis particularibus et ex iis[5], quae, veluti eiusdem portiones, singulae singulis Episcopis sunt commissae: unde totum mysticum Christi Corpus est etiam corpus ecclesiarum[6].

Potestas qua singuli Episcopi, in sua quisque dioecesi, funguntur est "propria, ordinaria et immediata, licet a suprema Ecclesiae auctoritate exercitium eiusdem ultimatim regatur et certis limitibus, intuitu utilitatis Ecclesiae vel fidelium circumscribi possit. [...] Ipsis munus pastorale seu habitualis et cotidiana cura ovium suarum plene committitur, neque vicarii Romanorum Pontificum putandi sunt, quia potestatem gerunt sibi propriam verissimeque populorum quos regunt, Antistites dicuntur. Eorum itaque potestas a suprema et universali potestate non eliditur, sed e conra asseritur, roboratur et vindicatur, Spiritu Sancto constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam indefectibiliter servante"[7].

43. Episcopus igitur, hierarchicae communionis nexu cum Romano Pontifice et cum Collegio Episcoporum coniunctus, ministerium apostolicum in ecclesia particulari gerendum suscipiens, pro sancto habet quod, bene regendo propriam ecclesiam ut portionem Ecclesiae universalis, efficaciter ipse confert ad bonum totius mystici Christi Corporis[8].

Itaque personaliter vivit et maximopere fovet inter fideles sibi commissos sensum catholicum, quo pastor eiusque grex, praetergredientes sollicitudines etiam legitimas suae circumscriptionis localis, sua faciant gravia problemata Ecclesiae universalis, sive ad eandem (v. g. problema missionale), sive ad alias communitates christianas (problema oecumenicum), sive ad mundum (problema dialogi cum mundo) spectantia.

Episcopus in spiritu fidei sibi est conscius totam pastoris et gregis vitam et actionem influere, vi communionis sanctorum, in universam Ecclesiam, et ex huius ubertate vicissim haurire.

Caput II

DE EPISCOPI COOPERATIONE CUM ROMANO PONTIFICE

44. *De Episcopi rationibus cum Successore Petri.*

a) Episcopus sincere ac reverenter agnoscit munus et charisma Romani Pontificatus in Ecclesia, vi cuius successor Petri in sede romana constituitur Vicarius Christi et Ecclesiae universalis pastor. Proinde, quantum in se ipso est positum, Episcopus maximi facit et colit fraternam communionem caritatis et oboedientiae cum Romano Pontifice. Verbo et opere etiam apud clerum et omnes christifideles suae dioecesis eosdem filiales sensus fovet, qui signum exstant et vinculum necessariae unitatis in fide et caritate Christi Iesu. Ex animo ipse eiusque communitas consilia et incepta, desideria, gaudia et sollicitudines participant Romani Pontificis.

b) Ordinario etiam illius magisterio religioso animi obsequio[1] adhaeret, idque in dioecesi scriptis et sermonibus aliisque communicationis subsidiis diffundit, commendat et, si casus fert, defendit.

c) Episcopi est cum ceteris in Episcopatu fratribus conferre, diversa quidem ratione, sive ad Magisterium ordinarium Ecclesiae sive ad ipsum Magisterium pontificium quod attinet. Proinde suum officium erga universalem Ecclesiam bene sciens, et probe considerans publicam communicationem sermonis hodie facili divulgari notitia, praesertim si a communibus sententiis Papae et Episcoporum discrepet, Episcopus publice aut agere aut disserere de Ecclesiae negotiis, urgentioribus licet sed valde implicatis et difficilioribus, sedulo vitat, neque in discrimen inducit suam ipsius auctoritatem suumque et fratrum Episcoporum magisterium: adit potius ordinarias vias fraternae communicationis cum Sede Apostolica et aliis Episcopis.

d) Cum Praelato qui Romanum Pontificem in sua natione repraesentat, Episcopus, sive singulariter sive una cum sua Conferentia episcopali, fiduciales necessitudines fovet.

e) Documenta prolata a Romanae Curiae Dicasteriis, quae nomine et auctoritate Romani Pontificis "munus suum explent in bonum Ecclesiarum et in servitium Sacrorum Pastorum"[2] reverenter excipit et ad effectum adducit meliore et sollertiore, quo poterit, modo, clericis et laicis suae dioecesis eadem explanando.

45. *Quibus rationibus Episcopus personaliter cum Romano Pontifice cooperetur.* Praecipuam ac fundamentalem cooperationem praebet Episcopus supremo Pastori Ecclesiae universalis bene regendo ecclesiam particularem sibi commissam et rite utendo potestate ac facultatibus sibi competentibus[3].

Insuper cum Romano Pontifice multis aliis rationibus potest cooperari, uti, exempli gratia, his quae sequuntur:

a) Consilia, notationes, suggestiones, Ecclesiae pericula vel datas benefaciendi occasiones aliasve opportunas rationes Episcopus Papae, debita cum reverentia, proponit, quibus utilius Primatus ministerium evadat atque ecclesiastica officia ac instituta aptiora semper fiant muneribus explendis.

b) De quaestionibus sibi propositis Episcopus responsa remittit, post habitam studiosam rerum investi-

12 Cf. LG, nn. 24-27; CD, nn. 13, 16, 28.
13 Cf. PO, n. 3.
1 Cf. LG, n. 20.
2 Cf. LG, n. 41.
3 Cf. S. GREGORIUS MAGNUS, *Epist.* II, 2,3: PL 77,559.
4 Cf. ORIGENES, *In Is. Hom.* VI, 1: PG 13, 239.
5 Cf. GS, nn. 4-10; 18-20.
6 Cf. LG, n. 24.
7 Cf. LG, nn. 18, 21, 32.
8 LG, n. 32.
9 Cf. CD, nn. 21, 25; ES, I, nn. 11, 13.
1 LG, n. 22.
2 LG, n. 22.
3 LG, n. 23.
4 LG, n. 22.
5 Cf. LG, n. 23.
6 *Ibid.*
7 LG, n. 27.
8 Cf. LG, n. 23.
1 Cf. LG, n. 25.
2 CD, n. 9; cf. PAULUS PP. VI, Const. Apost. *Regimini Ecclesiae universae*, 15 aug. 1967: AAS 59, 1967, p. 887.
3 Cf. CD, n. 8.

http://www.obrascatolicas.com

gationem precesque ad Deum profusas, de quibus Apostolica Sedes sententiam rogaverit, praecipue si Membri vel Consultoris alicuius Dicasterii Commissionisve Curiae Romanae officio fungatur.

c) Sive personaliter sive per Conferentiam episcopalem nomina indigitat clericorum, quos ad Episcopatum idoneos in Domino iudicaverit[4], necnon laicorum ad munera sibi propria in Ecclesia universali suscipienda idoneorum.

d) Si Apostolica Sedes aliquod ei negotium committat, libenter suscipit ac diligenter persolvit.

e) Vocatus forte ad Synodum Episcoporum, vel de rebus in ea agendis sententiam rogatus, id munus quam maxima potest diligentia explet, sciens per illud supremo Ecclesiae Pastori validiorem praestari adiutricem operam[5].

f) Visitationem ad limina peragens laetam arripit occasionem videndi Petrum (cf. *Gal.* 1, 18), cum eoque de rebus suae particularis necnon universalis Ecclesiae fraterne colloquendi.

g) Relationes quinquennales de statu diocesis diligenter conficit matureque ad Romanam Curiam mittit.

46. *De cooperatione pro evangelizandis populis.* Episcopus summo studio cum Sede Apostolica cooperatur in evangelizatione gentium.

Excitandum sancteque colendum ardentem animum apostolicum et missionalem curat alumnorum Seminarii, clericorum et presbyterorum, religiosorum omniumque christifidelium, eorum praesertim qui consociationibus catholicis sunt ascripti.

Perlibenter et grato Deo animo ex suis clericis quosdam ad specialem apostolatum missionalem vocari videt, immo iis omnimodo favet et, quo ei datur facultas, consiliis initis cum Apostolica Sede et Conferentia episcopali, studet alicui particulari ecclesiae missionali directe consulere, dioecesi homines opesque suppeditante[6].

Opes pro viribus affert, ut incepta apostolatus Ecclesiae universalis (v. g. Pontificalia Opera Missionalia) ab Apostolica Sede promota, toto orbe floreant neque necessariis destituantur auxiliis sive spiritualibus sive oeconomicis[7]. Peculiarem collationem, quae *Obolus Sancti Petri* nuncupatur, non praetermittit, ut Romana Ecclesia valide munus suum adimpleat praesidendi caritati universali.

47. *De cooperatione pro Ecclesiis persecutionem patientibus aut penuria laborantibus.* Episcopus vires suas sociat cum Apostolicae Sedis viribus ad subveniendum ecclesiis quae persecutionem patiuntur aut gravi cleri opumve penuria laborant[8].

48. *De cooperatione pro inceptis oecumenicis.* Episcopus se obligari scit officio consociatis viribus promovendae unitatis redintegrationis inter universos christianos, et spiritus oecumenicae communionis in clero ceterisque fidelibus diffundendi. Opportunis inceptis proinde curat, ut inter omnes in Christum credentes mutua rerum animorumque cognitio, communis oratio et caritas crescant et roborentur, iuxta vota et normas Concilii Vaticani II et instructiones ab Apostolica Sede datas[9].

4 Cf. ES, I, n. 10; CONSILIUM PRO PUBLICIS ECCLESIAE NEGOTIIS, *Normae de promovendis ad Episcopale Ministerium in Ecclesia Latina*, 25 martii 1972, art. I: AAS 64, 1972, p. 387.
5 Cf. CD, n. 5.
6 Cf. AG, n. 38; ES, III, nn. 4-8; S. CONGR. PRO GENTIUM EVANG., Instructio *De ordinanda cooperatione missionali Episcoporum quoad Pontificia Opera Missionalia necnon incepta particularia dioecesium pro Missionibus*, 24 febr. 1969: AAS 61, 1969, pp. 276-281.
7 Cf. CD, n. 6.
8 Cf. CD, nn. 6-7; ES, I, nn. 1-5.
9 Cf. UR, nn. 5-12; SECRET. AD CHRISTIAN. UNITATEM FOVENDAM, *Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano II de re oecumenica promulgata sunt exsequenda*, pars I, 14

49. *De cooperatione pro internationalibus catholicis inceptis.* Pariter opem suam, pro viribus, Episcopus praebet, ut bene cedant internationalia catholica inceptа et instituta[10], quae Apostolica Sedes promovet pro pace et iustitia in mundo, pro populorum progressione, et alia huiusmodi[11].

Caput III

DE EPISCOPI COOPERATIONE CUM COLLEGIO EPISCOPALI

50. *De Episcopi rationibus cum Collegio Episcopali.* *a*) In Corpus Episcoporum uti membrum cooptatus, Episcopus fit *homo apostolicus*, quasi catenae anulus, qua duodecim Apostolorum ordini, per numquam interruptam seriem manuum impositionum ac plenitudinis sacri ministerii collationum, ultimo coniungitur[1], et authenticus idcirco constituitur testis et magister apostolicae Traditionis. Qua re obligatur ut ex omni parte et sincere fidelis sit doctrinae et praxi Apostolorum[2], necnon apostolicam vivendi formam imitetur, Apostolos habens exemplaria et magistros vitae pastoralis.

b) Episcopus singulus, licet, interveniente missione canonica, pastor constituatur determinatae portionis gregis Christi, in cuius servitium suam exercet sacram potestatem, tamen per Episcopatus sacramentum et hierarchicam communionem fit *homo catholicus*, idest in partem vocatus sollicitudinis omnium ecclesiarum (cf. *2 Cor.* 11, 28) ut, una cum ceteris Episcopis, allaboret ad aedificationem totius Ecclesiae.

Itaque, in communione fraterna cum ceteris Collegii membris se gerens, unionem et affectum collegialem annititur semper excolere, modis ac rationibus quae bonum Ecclesiae universalis exigit et ius canonicum determinat.

51. *De collegialitatis exercitio in Concilio Oecumenico.* Oecumenico Concilio ceterisque formis, quibus vere collegialiter res geruntur, singulis Episcopis ius est et officium, ut intersint et operam navent pia cum oratione sedulaque investigatione, et consortes sint consiliorum et sententiarum in bonum Ecclesiae universae[3].

52. *De Episcopo quoad Synodum Episcoporum.* Ad Synodum Episcoporum, quae Collegium episcopale quadam ratione repraesentat, vocatus ut ipse intersit vel participantes suo suffragio designet vel de rebus in Synodo agendis consilium conferat, Episcopus hoc munus sollerti studio adimplet, prae oculis habens gloriam Dei et utilitatem sanctae Ecclesiae.

Post Synodum, sententias aut decisiones a Synodo latas et a Romano Pontifice adprobatas, sincere accipit et exsequitur.

53. *De singulorum Episcoporum mutua necessitudine.* Praeclarum testimonium caritatis fraternae et collegialis affectus reddit Episcopus cum fratribus, praesertim finitimis et egentioribus, iuxta venerandum antiquitatis exemplum, libenter adiutorium pro viribus praebet[4], eorum difficultates benevolenti animo agnoscens eisdemque subveniens.

Pro cuiusque dioecesis facultatibus, ubi adiuncta id suadeant, Episcopi presbyteros, hac de re consentien-

1 Cf. LG, nn. 18-20.
2 Cf. LG, nn. 20-21.
3 CD, n. 4.
4 Cf. LG, n. 23.
mali 1967: AAS 59, 1967, pp. 574-592; pars II, 16 apr. 1970: AAS 62, 1970, pp. 705-724.
10 Cf. CONSILIUM DE LAICIS, *Directorium respiciens normas quibus Instituta Internationalia Catholica definiuntur*: AAS 63, 1971, pp. 948-956.
11 Cf. IM, n. 18; SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De iustitia in mundo*: AAS 63, 1971, pp. 923-942; PAULUS PP. VI, Litt. encycl. *Populorum progressio*, 26 martii 1967: AAS 59, 1967, pp. 257-299.

tes, sibi invicem in auxilium mittunt, Seminaria consociant, cursus interdioecesanos pro clero vel religiosis vel laicis promovent, apostolatus vel culturae opera, quoties id utile videatur, simul componunt; et alia huiusmodi[5], etiam in campo nationali vel internationali.

PARS TERTIA

DE EPISCOPI MINISTERIO IN ECCLESIA PARTICULARI

PROOEMIUM

54. Tertia huius Directorii pars, quae, uti patet, ceteris amplitudine longe praestat, Episcopum spectat in habitualem et cotidianam ovium suarum curam incembentem[1].

In medio consistens ecclesiae particularis sibi commissae, a suo presbyterio circumdatus, religiosorum ac laicorum utens auxiliis, Episcopus plebem sibi, veluti pastori gregem, adhaerentem[2] nomine et auctoritate Christi docet, sanctificat, dirigit.

Ecclesia particularis, cum Ecclesiam universalem quam perfectissime repraesentare tenetur[3], et ipsa, vera quadam ratione, ad instar primaevae congregationis christianae, de qua luculenter refert liber Actuum Apostolorum, spectari debet ut:

– *communitas fidei*, indesinenter per verbum Dei docenda;

– *communitas gratiae*, in qua Eucharistiae sacrificium celebratur, sacramenta conficiuntur et dispensantur, oratio fit sine intermissione ad Deum (cf. *Act.* 12, 5);

– *communitas caritatis*, sive spiritualis sive materialis, ex Eucharistia tanquam e fonte promanantis;

– *communitas apostolatus*, in qua omnes vocantur ad diffundendas sive intra sive extra investigabiles divitias Christi (cf. *Eph.* 3, 8);

– *communitas hierarchica*, in sua ad Dominum peregrinatione eorum ordinationi commissa, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei (cf. *Act.* 20, 28).

Hi varii aspectus ecclesiae particularis inter se intime coniunguntur, licet, claritatis causa, in Directorio seorsim considerentur.

Episcopus dioecesanus, divinitus missus ad praesidendum et serviendum huic multiformi communitati, eiusdem aspectus, qui sua varia ministeria, iuxta voluntatem Christi, postulant, vincire et harmonice componere studet.

Quo efficacius id fiat, ecclesia particularis quibusdam structuris seu instrumentis indiget quae, licet humana et mutabilia, ad bonum communitatis ordinantur. Etenim divinus "architectus aedificat per machinas transituras domum mansuram"[4].

Hinc patet divisio materiae huius tertiae partis Directorii in duas sectiones, quarum prior de variis Episcopi ministeriis, altera de structuris dioecesanis agit.

Sectio I

DE VARIIS EPISCOPI MINISTERIIS

Caput I

DE EPISCOPO MAGISTRO IN COMMUNITATE FIDEI

I — DE EPISCOPI MAGISTERIO

55. *De momento et obligatione praedicationis.* "Inter praecipua Episcoporum munera eminet praedicatio

5 CD, n. 6; OT, n. 7; AG, nn. 26-27, 38; ES, I, n. 7.
1 Cf. LG, n. 27.
2 Cf. S. CYPRIANUS, *Ep.* 66, 8: CSEL, 3, 733.
3 Cf. AG, n. 20.
4 S. AUGUSTINUS, *Sermo* 362: PL 39, 1615.

Evangelii. Episcopi enim sunt fidei praecones, qui novos discipulos ad Christum adducunt, et doctores authentici seu auctoritate Christi praediti, qui populo sibi commisso fidem credendam et moribus applicandam praedicant, et sub lumine Sancti Spiritus illustrant, ex thesauro Revelationis nova et vetera proferentes (cf. *Mt.* 13, 52), eam fructificare faciunt erroresque gregi suo impendentes vigilanter arcent (cf. *2 Tim.* 4, 1-4)"[1].

Igitur Episcopus ipse, sicuti Apostolus, segregatus in Evangelium Dei (cf. *Rom.* 1, 1), eius defensor (cf. *Phil.* 1, 16) et confessor inconfusibilis (cf. *Rom.* 1, 16), cuncto gregi suo constituitur magister authenticus, testis fidei, custos et iudex eorum quae ad fidem et mores pertinent.

Episcopus ministerio verbi instare tenetur (cf. *Act.* 6, 4), illud religiose meditari et fideliter proclamare[2]. Nisi legitimum impedimentum obstet, ipsemet verbum Dei praedicat; eius praedicatio Sacrarum Scripturarum pabulo nutritur ac regitur[3], ut omnes Deo revelanti obœditionem fidei praebeant[4].

Presbyteros suos conscios facit peculiare et omnino necessarium officium pastoris animarum esse evangelizare verbum Dei.

56. *De obiecto Magisterii episcopalis.* Mysterium salutis, quod in Christo impletur, Episcopus ita annuntiat, ut Iesus Christus Dominus noster tamquam centrum totius vitae fidelium totiusque humanae historiae manifestetur. Institutione autem de moribus, doctrina Sacrae Scripturae nutrita, illustrat celsitudinem vocationis fidelium in Christo, eorumque obligationem enuntiat in caritate et iustitia pro mundi vita fructum ferendi[5].

Etiam de re sociali principia theologica, adiunctis concretis suae dioecesis applicata, Episcopus proponit, "quanti scilicet, iuxta doctrinam Ecclesiae, aestimanda sit persona humana, cum sua libertate et ipsa corporis vita; familia eiusque unitas et stabilitas, prolisque procreatio et educatio; civile consortium cum suis legibus et professionibus; labor et otia, artes et technica inventa; paupertas et opum affluentia". Rationes denique exponit quibus "solvendae sunt de bonorum materialium possessione, incremento ac recta distributione, de pace et bello, de fraterna omnium populorum conversatione gravissimae quaestiones"[6].

57. *De genere sermonis adhibendo.* Operi praedicationis incumbens, Episcopus non solum de argumentis eligendis curat, et de modo bene et concinne dicendi, sed etiam genere utitur sermonis fide imbuti, qui divinas litteras sapiat et pastoralem caritatem expromat, qui menti Ecclesiae adhaereat et plurimas hodierni hominis necessitates intellegat; numquam obliviscitur suum esse officium, luce suae vitae praeeunte, Evangelium proclamare et omnibus notam facere magnitudinem et veritatem et potentiam verbi Dei (cf. *1 Cor.* 2,4), non solum scholarum dissertationes elucubrare.

58. *De evangelizatione.* Fundamentalis forma qua Episcopus suum docendi officium adimplet est evangelizatio eorum qui nondum in Christum credunt aut a fide christiana, theoretice vel practice, defecerunt. Totam suam et suorum cooperatorum, immo et universae communitatis curam ad hoc officium instanter spectare nititur.

1 LG, n. 25.
2 Cf. DV, n. 1.
3 Cf. DV, n. 21.
4 Cf. DV, n. 5.
5 Cf. OT, n. 16.
6 CD, n. 12; cf. GS, nn. 33 et ss.; SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De iustitia in mundo*: AAS 63, 1971, pp. 923-942; PAULUS PP. VI, Litt. encycl. *Populorum progressio*: AAS 59, 1967, pp. 257-299; Epist. Apost. *Octogesima adveniens* 14 mali 1971: AAS 63, 1971, pp. 401-441.

http://www.obrascatolicas.com

59. *De magisterio homiletico.* Peculiaris praedicationis forma pro communitate iam evangelizata exstat *homilia*, quam Episcopus inter divinorum officiorum sollemnia sermone quidem plano, familiari et omnium adstantium captui accommodato, pronuntiat e textu sacro mirabilia Dei ac mysteria Christi recolens et vitae christianae legibus fideles instituens.

Homilia, cum post lectionem divinam in actionibus liturgicis habetur, quae sunt omnis vitae Ecclesiae culmen et fons[7], ceteris praedicationis formis praestat et quodammodo eas recipit, *cathechesim* praesertim. Quam, si Episcopus raro vel difficilius ex professo per se ipse agere queat, homilia efficaciter praebet, summas veritates christianas e liturgia diei, nisi ratio pastoralis aliud suadeat, breviter et pressius expromens.

Quo vero facilius animi attingantur et ad veritatem alliciantur, debet Episcopus apprime cognoscere mentem, consuetudines, adiuncta, pericula, praeiudicatas opiniones personarum ac coetuum quos alloquitur, et formam sui magisterii eorum captui, ingenio, necessitatibus indesinenter aptare ita ut unusquisque de fontibus salutis (cf. *Is.* 12, 3) et sacrae doctrinae thesauro possit cum gaudio haurire.

60. *De Litteris Pastoralibus.* Episcopus doctrinam catholicam proponit etiam per litteras pastorales, quae opportune in ecclesiis et oratoriis publicis leguntur, sed opportunius per domos, typis editae, distribuuntur vel aliis communicationis socialis instrumentis passim diffunduntur, ut ab omnibus cognosci possint.

Novae inveniri possunt rationes ad easdem litteras conficiendas: v. g. presbyteros necnon religiosos et laicos, Consilium presbyterale et pastorale impellendo, ut res agendas et vulgatas opiniones exsolvendas proponant, itemque negotia indigitent ad bonum dioecesis spectantia, de quibus Episcopus per litteras pastorales agat.

Sint sane litterae breviores, frequentius tamen quam consueverat edi poterunt, ne magisterium Episcopi sileat cum ecclesiae particularis casus expostulant illius vocem. Cum vero quaestio pertractanda occurrit, quae fines dioecesis excedat, tunc sensus communionis hierarchicae cum Romano Pontifice ceterisque collegis necnon summum unitatis studium in bonum Ecclesiae universalis aut plurium ecclesiarum particularium maximam ab Episcopo exquirunt prudentiam, ne aliis praeiudicium fiat.

61. *De specialibus Episcopo datis docendi occasionibus.* Nullam praetermittit Episcopus sibi factam facultatem fideles, praesertim quorumdam coetuum, alloquendi colloquiis vel lectionibus de rebus religiosis: v. g. magistros, librorum et diariorum scriptores, magistratus, instrumentorum communicationis socialis effectores; uno verbo: quotquot educationi vel informationi vel vulgandis opinionibus operam navant[8].

62. *De Episcopi cooperatoribus in praedicatione deque eorum institutione.* Primi Episcopi cooperatores in praedicandi ministerio presbyteri exsistunt, inter quos eminent parochi, diaconi ceterique oratores e clero dioecesis vel aliarum dioecesium ac religiosi. Episcopus, quantum in ipso est positum, curat, ut hi cooperatores congrua scientia theologica et pastorali polleant per peculiares scholas, sive theoreticas sive practicas, et per cursus de hac re in auxilium praedicatorum initos. Curat insuper, ut Seminarii alumni efficaciter ad munus praedicandi praeparentur, etiam quod ad psychologiam et litteras et stilum et vocem et cetera huiusmodi spectat.

In verbi Dei diffusione inaestimabile auxilium praestare possunt religiosi, religiosae et laici. Est proinde E-

7 Cf. SC, n. 10.

8 Cf. PONT. CONSILIUM INSTRUMENTIS COMMUNICATIONIS SOCIALIS PRAEPOSITUM, Instr. *Communio et progressio*, 23 maii 1971, n. 106: AAS 63, 1971, p. 631.

piscopo curae, ut hi ad id ministerium apte parentur; eorum vero opera Episcopus libenter utitur.

63. *De theologorum opera utenda.* Quo melius fidei doctoris et iudicis ministerio fungatur, licet veritatis charisma certum cum episcopatus successione accepit[9], peropportune Episcopus theologos adit, qui ipsi auxilium ferant sive in magisterio exercendo pro dioecesis fidelibus, sive in consilio operaque praestandis Conferentiae episcopali vel Synodo Episcoporum vel Apostolicae Sedi vel tandem Oecumenco Concilio.

64. *De generali praedicationis ratione.* Cum homilia aliaeque traditae praedicationis formae nostris temporibus iam non censeantur sufficere, Episcopus, nisi Conferentia episcopalis nationalis unicam generalem praedicationis rationem pro toto territorio paraverit, ipse pro sua dioecesi eandem conficere potest, quam religiosa cuiusvis coetus institutio sequatur.

Episcopus itaque, auditis peritis de re theologica et catechetica, in omnibus suae dioeceseos ecclesiis, etiam religiosorum, populo patentibus, praedicationem promovet et ordinat et moderatur, praesertim quod attinet:

a) ad *homiliam*, quae numquam omittenda est in Missis quae diebus dominicis et festis concurrente populo celebrantur[10] necnon in Missa matrimonii[11] et ceteris Missis ritualibus iuxta rubricas, et insuper valde commendatur in feriis adventus, quadragesimae et paschae, ut Christi paschale mysterium in Eucharistia repraesentatum omnibus innotescat et in fide celebretur;

b) ad *catechesim sacramentorum*, quae habenda est sive per congruum tempus ante eorum receptionem sive breviter in ipsa celebratione,ut fideles sacramentis congrue initientur eademque digne suscipiant;

c) ad *catechesim iuxta ordinem faciendam*, lectionibus variarum aetatum coetibus accommodatis, in ecclesiis et locis aptis, secundum rationem per anni cursum digestam, attento studio elaboratam.

Ad catechesim fructuosius tradendam, Episcopus attente considerat et in praxim deducit principia, consilia et normas de hac re ab Apostolica Sede data[12].

65. *De vigilantia pro sana verbi Dei expositione.* Episcopi est non solum personaliter Evangelii operi incumbere, verum etiam omni ministerio verbi praeesse, quod gregi commisso impenditur, et opportune invigilare ut omnes verbi Dei operatores – etiam religiosi exempti – bene sacra scientia sint edocti, prudentia et caritate apostolica ferveant. Doctrinas a fide alienas proponere audentes tempestive arguit et emendari renuentes praedicandi aut docendi facultate privat.

Cum autem et laici de rebus religiosis publicas dissertationes et relationes habere possint – quod utinam plerique sapienter faciant, munus suum propheticum ad actum adducentes[13] – Episcopus de iisdem etiam vigilat, eo quidem modo quo eorum dignitas et munus in Ecclesia agnoscatur et promoveatur[14].

Qua prudentia Episcopus adhuc magis ducitur quando agitur de vigilantia exercenda, quoad rem religiosam, super instrumenta communicationis socialis quae ab auctoritate ecclesiastica minime pendent.

II – DE ALIIS EPISCOPI OFFICIIS QUOAD FIDEM TRADENDAM ET CUSTODIENDAM

66. *De religiosa in scholis institutione.* *a*) Episcopo summopere cordi est, ut in omnibus scholis suae dioe-

9 Cf. DV, n. 8.

10 Cf. SC, n. 52.

11 Cf. SC, n. 78.

12 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, *Directorium catechisticum generale*, 11 apr. 1971: AAS 64, 1972, pp. 97-176.

13 Cf. LG, n. 35.

14 Cf. LG, n. 37.

cesis, cuiuscumque generis et gradus, sive ab auctoritate ecclesiastica pendentibus sive non, adulescentes et iuvenes solide educentur sub respectu religioso et morali, et sic in humanam societatem veri christiani immittantur, qui salubrioris vitae et communionis et apostolatus fermentum sint[15].

b) Hic finis attingi nequit nisi per peculiarem institutionem doctrinae christianae et per efficientem disciplinam seu pastoralem scholasticam. Quapropter ad tanti momenti munus Episcopus vocat clericos, religiosos et laicos vere idoneos, qui scilicet doctrinam catholicam bene calleant et recte proponant, necnon educandi docendique arte sint praediti.

c) Quoad *scholas catholicas*, Episcopus, praeter ea quae supra dicta sunt de institutione religiosa et de pastorali scholastica, curat ut:

– universae disciplinae spiritu christiano tradantur, et alumni ad apostolatum efformentur;

– apostolatus scholaris participet de generali ratione seu pastorali organica dioecesis;

– in dioecesi "communitas educativa" efformetur, cuius membra (alumni et ex-alumni, familiae, magistri, catechistae, educatores etc.), secundum suam cuiusque peculiarem missionem, proprium exerceant officium, et sic schola catholica in dioecesi veluti fructus exsistat et emanatio communitatis catholicae;

– sic animetur "communitas educativa" ut instituta scholastica iam exsistentia vivant et in melius progrediantur, immo novae scholae, pro viribus et iuxta necessitatem, legitime erigantur, idoneis magistris et opportunis instrumentis praeditae;

– pro viribus erigantur scholae quae "professionales" et "technicae" nuncupantur, scholae magistris apparandis, instituta pro inquisitionibus paedagogicis, vel variis artibus addiscendis, instituta erudiendis adultis, cuius generis sunt scholae serotinae, socialibus auxiliis provehendis, eorum occurrendo necessitatibus, qui ob naturae vel opum vel parentum amoris defectum peculiari cura indigent, vel etiam eorum qui fidei dono privantur[16].

d) Quoad *scholas civiles* Episcopus fovet relationes cum auctoritatibus civilibus et cum consociationibus professionalibus, ita ut, pro diversa variarum scholarum condicione, institutio religiosa et pastoralis scholaris promoveri possint, aut saltem, ubi id fieri nequeat, provideatur alumnorum catholicae institutioni et vitae spirituali per instituta parascholastica et extrascholastica, idoneis adhibitis clericis, religiosis et laicis.

67. *De laicorum opera in religiosa institutione scholarum latius utenda.* Episcopus omnimodam dat operam quo frequentior in dies et magis idoneus coetus laicorum inter religiosae in scholis institutionis magistros adnumeretur. Qaum ob rem scholas vel saltem peculiares cursus fovet condendos ut tales praeceptores severis divinae doctrinae studiis praeparentur, iisque bene absolutis, testimoniales litteras accipiant de sua idoneitate religiosae in scholis disciplinae rite tradendae.

68. *De sedibus academicis.* Si quam sedem academicam studiorum ecclesiasticorum aut Universitatem Catholicam in sua dioecesi habeat, Episcopus peculiari dilectione eam fovet atque officia et munera, ad ipsum hac de re spectantia, praesertim quoad Magisterium, diligenter observat.

Quod attinet ad Universitates vel Facultatis alumnos qui ad sacerdotium efformantur curat, ut serventur normae a competenti auctoritate ecclesiastica in hac re latae.

Actionem pastoralem in quavis Universitate, etiam non catholica, peragendam promovet eamque in pastoralem rationem organicam totius dioecesis sapienter in-

15 Cf. GE, nn. 7, 8, 10.

16 Cf. GE, n. 9.

ducit, attentis normis a Conferentia episcopali et ab Apostolica Sede datis.

In omnibus operam dat, ut fides et boni mores recte tradantur, promoveantur, in tuto collocentur[17].

69. *De Theologiae scholis pro laicis.* Episcopus enixe curat ut quam plurimi laici, communi doctrina christiana iam instructi, altiora studia aggrediantur, per congruentem annorum numerum disposita et ordinato cursu perficienda atque ab idoneis et vere peritis magistris tradenda. Quae studia, si legitimae adsint condiciones, Facultates etiam evadere poterunt, Apostolica Sede decernente, vel in Studiorum Universitates inseri, civiles quoque, civitatis vel regionis[18].

70. *De Theologiae vel culturae religiosae cursibus.* Cursus theologiae vel culturae religiosae Episcopus curat ut, iuxta opportunitatem locorum, in ambitu unius vel pluriusm dioecesium promoveantur pro laicis ita ut religiosa institutio condicionibus profanae institutionis congruat et luce christiana illuminari possint hominum res et facta.

Ita, v. g., peculiares periodici catecheseos cursus institui poterunt vel a doctis et optimarum artium peritis, vel ab opificibus et variis ministeriis fungentibus, vel a negotia gerentibus et aliis huiusmodi coetibus, frequentandi in aptis civitatum locis, diversis adhibitis formis: lectione aut dissertatione, publica inter praesentes vel inter peritos disputatione, brevi ad morem diariorum communicatione aut qualibet apta ratione, ita ut credentes, necnon increduli, attingi possint.

71. *De verbo Dei diffundendo in omnes hominum coetus.* Auxiliantibus idoneis clericis, religiosis et laicis, Episcopus operam impendit ut verbum Dei, ad instar fermenti evangelici, coetus et ordines pervadat qui hodiernam humanam consortionem constituunt: officinas nempe, scholas, studiorum conventus, loca feriis vel restituendae valetudini vel amoenis peregrinationibus apta vel ad populi otium destinata, et cetera huiusmodi. Ibi de rebus disseratur quae ad religionem et theologiam et mores pertinent, ut veritatis christianae lux ubique fulgeat universaque illuminet.

Quem ad consequendum finem, Episcopus clericis, religiosis et laicis utitur, qui variis in socialibus contextibus iam versantes iisdem idcirco afficiantur condicionibus quas alii homines participant, horumque mentem et animi sensus experiendo apprime noverint, eademque sermonis ratione usi fraterna vitae consuetudine socios ipsis se exhibeant. Neque adiumenta praetermittit quae hac in re communicationis socialis instrumenta praebere valent.

Episcopus denique operam dat ut Biblia Sacra aut saltem liber Evangeliorum vel textus selecti e sanctis libris et omnium captui pares omnes domos penetrent omniaque deversoriorum cubicula et in publicis aedibus legendi prostent.

72. *De Cathecumenatus formis.* Episcopus providet ut, pro adultis ad sacramenta initiationis christianae admittendis, in tota dioecesi catechumenatus instituatur et observetur, iuxta normas a competenti auctoritate ecclesiastica latas[19].

17 Cf. GE, n. 10; S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970: AAS 62, 1970, pp. 321-384; *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam "Deus scientiarum Dominus" de studiis academicis ecclesiasticis recognoscendam*, 20 maii 1968, nn. 5, 12, 13, notae 13 et 14.

18 Cf. GE, n. 10.

19 Cf. SC, nn. 64-66; CD, n. 14; AG, n. 14; *Rituale Romanum*, ex decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli Pp. VI promulgatum, *Ordo initiationis christianae adultorum*, Typ. Pol. Vat., 1972; S. CONGR. PRO CLERICIS, *Directorium catechisticum generale*, n. 130: AAS 64, 1972, pp. 170-171.

http://www.obrascatolicas.com

Praeter praeparationem catecheticam familiarum infantium baptizandorum[20], Episcopus una cum suae regionalis vel nationalis Conferentiae confratribus curat, ut etiam pueris, adulescentibus, iuvenibus et adultis, qui Baptismum ut infantes susceperunt, aliquam formam catechumenatus procuret, quo ad christianam fidei maturitatem quasi gradatim informentur per ordinata subsequentia catechesis et educationis tempora, quae sacramentis Paenitentiae, Eucharistiae, Confirmationis et Matrimonii respondeant[21].

73. *De vigilantia in libros et epehemerides.* Scit Episcopus officium et ius in Ecclesia sibi esse examinare et, si casus ferat, reprobare et damnare libros et ephemerides fidei vel moribus obnoxia[22].

Quapropter:

a) Episcopus, sive per se sive per idoneas personas, attente vigilat in libros et in ephemerides, quae in proprio territorio eduntur aut venales prostant, etsi ex alia lingua sint translata, eaque scripta reprobare non omittit quorum lectio damnum aut periculum spirituale fidelibus sit allatura.

b) Scripta vero cuiusvis generis, quae fidelibus spirituale detrimentum afferre possunt, curat ut per media opportuna confutentur, doctrinam catholicam exponendo et vulgando quae illis scriptis impugnatur aut pessumdatur. Si tamen illa scripta alte in sua dioecesi diffundantur et periculum pro fide vel moribus sit grave et certum, Episcopus non omittit etiam publice ea reprobare.

c) Libri non damnantur antequam, si id fieri possit, eorumdem auctores certiores fiant de erroribus de quibus accusantur, iique liberam habeant facultatem sese defendendi etiam per alios quos maluerint.

d) Nisi gravis causa quandoque aliud suadeat, rationes reprobationis librorum publice exponuntur, ut fideles probe noscant quale et quantum sit periculum ex eorum lectione oriturum.

e) Nova reprobati libri editio permittitur si correcta fuerint ea quae corrigenda indicata sunt; auctor vero libri reprobati facultate gaudet alios libros, etiam de eadem materia, scribendi vel edendi ubi primum constet eum erroneas suas opiniones emendasse.

74. *De Episcopo et instrumentis communicationis socialis.* Episcopus una cum universo Populo Dei, consociatis viribus cum collegis Conferentiae, allaborat "ut instrumenta communicationis socialis, nulla interposita mora et maxima adhibita industria, efficaciter in multiplicibus apostolatus operibus, prout rerum et temporum adiuncta exposcent, usurpentur, noxia incepta praecurrentes, illis praesertim in regionibus quarum moralis et religiosus progressus urgentiorem navitatem exquirit"[23].

Proinde in regionibus ubi Ecclesia potest propria erigere instrumenta communicationis socialis, aut saltem iam exstantibus libere uti, Episcopus suae ecclesiae vires communi nisui aliarum ecclesiarum coniungit ut id incunctanter fiat. Ubi vero id fieri nequit, invigilat Episcopus, meliore qua potest ratione, iis quae mediis communicationis socialis evulgantur et magnopere annititur, ut rectus evadat usus preli, radiophoni, cinematographei necnon cuiusvis spectaculorum generis, ut omnia humanam dignitatem provehere valeant neque verbum, omnium salutis causa a Christo Ecclesiae concreditum, nuntiare renuant[24].

Officium insuper cum proprio magisterio arcte connexum existimat curare ut edantur et late vulgentur catholica folia diurna aut saltem periodica.

Inquirit denique quomodo illa communicationis instrumenta, uti tempora certe clareque postulant, animarum pastoribus directe inservire possint, quo promptiora et accuratiora de Ecclesiae rebus nuntia edantur et catechesi, liturgicae institutioni, evangelizationi et catholicae educationi auxilia afferant[25].

Quo facilius haec assequatur, Episcopus prae oculis habet et ad effectum adducit consilia et normas ab Apostolica Sede data[26].

Caput II

DE EPISCOPO PONTIFICE IN COMMUNITATE CULTUS RELIGIOSI

75. Sicut in primaeva Ecclesia Apostoli "orationi et ministerio verbi instantes" erant (*Act.* 6, 4), ita Episcopi, Apostolorum successores, Christi pontificis ministerio fungentes suas ecclesias congregant ad cultum Deo praestandum per orationem et Eucharistiae celebrationem[1].

Ministerium autem Episcopi, pontificis et praesidis adunatae ad orationem communitatis, semper principem habuit et obtinet locum in Ecclesia atque natura sua ministeriis magisterii et gubernationis, licet iis intime coniunctum, praecellens habetur, cum munus sanctificandi in persona Christi, summi et aeterni Sacerdotis, ab Episcopo geratur idemque quasi culmen et fons exsistat ceterorum ministeriorum[2].

I — DE EPISCOPO ET ORATIONE

76. *De sacerdotali munere Episcopi.* Episcopus plenitudine cumulatur sacerdotii, quod et aliis fidelium communitatis ministris participat, quapropter ab ipso tamquam instrumento summi et aeterni Sacerdotis "vita suorum fidelium in Christo quodammodo derivatur et pendet"[3].

Episcopus ergo, suum officium considerans, seipsum in primis existimat oeconomum divinorum mysteriorum, ad quae ipsas magistri et pastoris curas ordinat[4]. Id proinde maxime Episcopus studet a se suaque ecclesia religionem sanctam erga Deum excoli et munus sacerdotale impleri, quod summum est novi Populi Dei, gentis sanctae, regalis sacerdotii (cf. *1 Petr.* 2, 4-10)[5] quodque in liturgicis synaxibus potissime exercetur. Tota enim Episcopatus dignitas eiusque in Ecclesia egregius status ratione illa continentur sacrae potestatis plenitudinis, qua est donatus[6].

77 *De assidua oratione fovenda.* Indefatigatam operam dat Episcopus ut universa dioecesis in communitatem orantum coalescat, "unanimiter in oratione" perseverantem (*Act.* 1, 14; cf. *Act.* 2, 42 et 46), Patrem adorantem "in spiritu et veritate" (*Io.* 4, 23), cui Episcopus, uti iam in cenaculo Apostoli (cf. *Act.* 1, 13), praesidet et exemplo praefulget.

Id spectabili modo praebetur praesertim quando Episcopus ipse initiationi christianae adultorum praesidet, Confirmationem, Sacros Ordines et Ministeria confert, liturgiam Eucharisticam celebrat.

78. *De ipsius Episcopi sacerdotalibus actibus.* Sacra peragens, Episcopus pietate et gravitate fidelibus verus manifesto apparet Pontifex[7], qui "ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis" (*Hebr.* 5, 1). Eum cum populo suo, quam saepissime potest, divina mysteria celebrare delectat, bene conscium in quavis altaris communitate, sub Episcopi sacro ministerio, exhiberi "symbolum illius caritatis et unitatis Corporis mystici, sine qua non potest esse salus"[8], et probe exemplo suo monentem "celebrationem communem, cum frequentia et actuosa participatione fidelium, [...] in quantum fieri potest, esse praeferendam celebrationi eorumdem [rituum] singulari et quasi privatae"[9].

79. *De christiana vitae perfectione persequenda.* Episcopus, orando pro populo et laborando, de plenitudine sanctitatis Christi multiformiter et abundanter, per se vel per suos in sacerdotio cooperatores, in fideles effundit eorumque animum accendit et confirmat, ut in suo quisque vitae statu perfectionem christianam persequantur[10].

II — DE EPISCOPO ET SACRA LITURGIA

80. *De momento sacrae Liturgiae.* Liturgiam, utpote communem et publicum populi Dei cultum, in sua dioecesi curat Episcopus celebrandam, quo par est decoro ordine atque conscia, pia et fructuosa omnium participatione, sacro praesidente ministro, servatis legitimis normis.

Sacra praedicatio ad liturgiam ducere debet, liturgia vero, praesertim Eucharistica, ad fraternam communionem caritatis sive spiritualis sive materialis.

81. *De actionibus liturgicis in ecclesia cathedrali et in aliis dioecesis ecclesiis.* *a*) Ut ecclesiam cathedralem quasi centrum divini cultus communitatis dioecesanae omnes clerici et christifideles habeant, ipse Episcopus sacris actionibus et Liturgiae Horarum a Capitulo celebrandis frequenter praeest, praesertim dominicis diebus et aliis per annum sollemnioribus festis, curans etiam ut vita liturgica in ecclesia cathedrali eo decore, legum observantia et populi christiani fervore splendeat, quo eadem reapse appareat mater et magistra ceterarum dioecesis ecclesiarum[11].

b) Attamen aliis etiam in sacris dioecesis locis Episcopus partes gerere Pontificis amat et, in paroeciis praesertim, sacris synaxibus interesse sive pastoralis Visitationis opportunitatem nactus sive alias occasiones, cum frequentiores concurrunt fideles aut conveniunt presbyteri, in dies magis conscii faciendi suae cum Episcopo communionis, orantis ecclesiae praeside.

82. *De fidelium liturgica institutione.* Episcopi est, ut Pontificis et divini cultus summi moderatoris in ecclesia particulari, universam vitam liturgicam dioeceseos dirigere, instimulare et custodire[12] atque institutionem liturgicam fidelium promovere per aptas Commissiones (v. gr. Commissionem Liturgicam, Commissionem de Musica Sacra, de Arte Sacra etc.)[13] et officia, per parochos, aliosque presbyteros, religiosos et laicos ad hoc instructos et apostolatui liturgico curando deditos.

83. *De Directoriis liturgicis.* Episcopus in sua Conferentia episcopali consilia et suffragium confert ad conficienda iuxta instructiones ab Apostolica Sede datas, et dein ad fideliter servanda in sua dioecesi, "Directorium liturgicum", "Librum precum" et "Directorium pro administrandis Sacramentis".

84. *De aptationibus et novis formis experiendis in re liturgica.* Episcopus cum confratribus suae Conferentiae episcopalis inquirit de aptationibus in re liturgica ad normam iuris faciendis, iuxta ingenium et traditiones cuiusque gentis ac peculiares necessitates pastorales[14].

Item, si revera bonum animarum id exquirat, normas sequens ab Apostolica Sede datas, prudenti apertoque consilio in Conferentia opportunitatem perpendit nova experiendi in re liturgica, quibus authenticae fidei motus et ardor vim suam patefaciant novas et significantes effingendo formas, hodierni hominis et religiosae vitae communitatis clarius mentem interpretantes exspectationemque implentes.

85. *De Missae celebratione apud familias vel pro coetibus particularibus.* Episcopi est facultatem concedere ut Eucharistica celebratio, certis et definitis occasionibus, et cum debita prudentia, ad occurrendum veris fidelium necessitatibus, non ad ecclesiolas et privilegia constituenda, pro coetibus particularibus peragatur extra locum sacrum vel in ipsis privatis familiarum domibus[15].

86. *De die Dominica maxime colenda.* *a*) Dominicum diem enixe curat Episcopus ab omnibus christifidelibus rite agnoscendum, colendum et celebrandum ut verum "diem Domini", quo Ecclesia congregatur ad eius paschalis mysterii memoriam faciendam, verbum Dei audiendo et sacrificium dominicum offerendo et insuper oratione, caritate et vacatione ab operibus diem sanctificando[16]. Ideoque ritibus dominica die a communitatibus in variis ecclesiis adunatis celebrandis consulit Episcopus itemque sacramentis, quae hac die potissimum conferuntur, ut Baptismo et Confirmationi, quam frequentissimo adstante coetu fidelium.

b) Studet insuper ut animarum pastores, quantum fieri potest, fideles invitent et debita catechesi instituant ad quasdam Liturgiae Horarum partes, uti v. gr. vesperas, in ecclesia communiter cum clericis aut religiosis celebrandas[17].

c) Statuit Episcopus ut "diebus dominicis et festis celebrationes quae in aliis ecclesiis et oratoriis fiunt, cum celebrationibus ecclesiae paroecialis componantur, ita ut adiumento sint actioni pastorali. Immo praestat parvae communitates religiosae non clericales, aliaeque eiusdem generis, illae praesertim quae in paroecia operam praestant, illis diebus Missam participent in ecclesia paroeciali. Circa horam et numerum Missarum celebrandarum in paroeciis, utilitas communitatis paroecialis prae oculis habenda est, nec numerus Missarum ita multiplicetur, ut in detrimentum cedat actionis pastoralis vere efficacis"[18]; proinde ordinem celebrationum pro omnibus dioecesis ecclesiis et oratoriis publicis, iis auditis quorum interest, conficiendum Episcopus curat.

d) Cordi est ei insuper ut divina officia, quocumque loco datur facultas, in commodum etiam ordinentur

20 Cf. *Rituale Romanum*, ex decreto ..., *Ordo Baptismi parvulorum*, Typ. Pol. Vat., 1969, n. 7.
21 Cf. *Rituale Romanum*, ex decreto ..., *Ordo Confirmationis*, Typ. Pol. Vat., 1971, nn. 3, 12; *Ordo celebrandi matrimonii*, Typ. Pol. Vat., 1969, n. 5; S. CONGR. PRO CLERICIS, *Directorium catechisticum generale*, nn. 77-97, Addendum: *l. c.*, pp. 145-156, 173-176.
22 Cf. S. CONGR. PRO DOCTR. FIDEI, *Notificatio*, 14 iun. 1966: AAS 58, 1966, p. 445.
23 IM, n. 13; cf. PIUS XI, Epist. Encycl. *Vigilanti cura*, 29 iun. 1936: AAS 28, 1936, pp. 249-263; PIUS XII, Litt. Encycl. *Miranda prorsus*, 8 sept. 1957: AAS 49, 1957, pp. 765-805.
24 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio iis prolata qui interfuerunt annuo plenario Coetui habito a Pontificio Consilio instrumentis Communicationis Socialis praeposito, 5 iun. 1970: AAS 62, 1970, p. 508-512.
25 Cf. PAULUS PP. VI, *l. c.*, p. 511-512.
26 Cf. PONT. CONSILIUM INSTRUMENTIS COMMUNICATIONIS SOCIALIS PRAEPOSITUM: Instr. *Communio et progressio*: AAS 63, 1971, pp. 593-656.
1 Cf. LG, nn. 20, 21, 26.
2 Cf. CD, n. 15; LG, n. 21; SC, nn. 10, 41; PO, n. 5.
3 SC, n. 41.
4 Cf. LG, n. 26; CD, n. 15.
5 Cf. LG, n. 10.
6 Cf. LG, n. 21.
7 Cf. CD, n. 15.
8 LG, n. 26.
9 SC, n. 27.
10 LG, nn. 26, 40, 41.
11 Cf. SC, n. 41.
12 Cf. SC, nn. 22, 26; CD, n. 15.
13 Cf. SC, nn. 45-46; S. CONGR. RITUUM, Instr. *Musicam sacram*, n. 68: AAS 59, 1967, p. 300; S. CONGR. PRO CLERICIS, Litterae circulares ad Praesides Conferentiarum Episcopalium de cura patrimonii historico-artistici Ecclesiae, 11 apr. 1971: AAS 63, 1971, pp. 315-317.
14 Cf. S. CONGR. PRO CULTU DIVINO, Instr. *Liturgicae instaurationes*, 5 sept. 1970: AAS 62, 1970, p. 703.
15 Cf. S. CONGR. PRO CULTU DIVINO, Instr. *De Missis pro coetibus particularibus*, 15 mali 1969: AAS 61, 1969, pp. 806-811.
16 Cf. SC, nn. 102, 106.
17 Cf. SC, nn. 99 et 100.
18 S. CONGR. PRO CULTU DIVINO, Instr. *Eucharisticum Mysterium*, 25 mali 1967, n. 26: AAS 59, 1967, pp. 555-556.

http://www.obrascatolicas.com

eorum, qui summo mane dominicis et diebus festis refectionis vel exercitationis vel otii causa domo discedunt aut ad laborem vel officium se conferre debent: ideoque, ubi hi homines congregantur vel qua iter faciunt, necnon apud ferratae viae stationes et aëroportus, et ad quasdam incessanti operi apertas sedes (uti v. g. mercatus, radiophonicas stationes, officinarum aedes etc.), servata semper debita reverentia, Missis opportunis horis celebrandis consulit dominico et festo die vel etiam, si opus est, vespere vigiliae.

e) Curae denique est Episcopo, ut animarum pastores fideles ex alius linguae regionibus advenientes opportunis rationibus iuvent, praesertim in ecclesiis magnarum urbium et in locis in quae, feriarum causa, plurimi conveniunt, occasionem illis praebendo Missam participandi, quae iuxta eorum consuetudines et linguam celebretur vel, si plurium sint sermonum, lingua praevalenti vel lingua Latina dicatur. Huius Missae et ceterarum fidelibus pateat hora ad ianuas omnium ecclesiarum et, si fieri potest, in ferratae et autoraedarum viae stationibus, in deversoriis, et similibus[19].

87. *De Sacramentorum celebratione.* Quoties sacramenta celebrantur, quorum disciplinam iuxta normas a competenti auctoritate statutas moderatur, Episcopus enixe studet, ut ministri et fideles religiosam eorum rationem, sive quoad singulas personas sive quoad communitatem, intellegant et exprimant: quae ratio ad participandam actionem sanctificantem attinet per paschale Christi mysterium et sacrificium Patri oblatum. Proinde:

a) invigilat, ut praedicatio et praxis pastoralis circa sacramenta, praesertim quod attinet ad Baptismum, Paenitentiam[20], Eucharistiam[21] et Matrimonium, sint omnino conformes doctrinae Ecclesiae.

b) Eadem rite diligenterque summa cum veneratione ab omnibus celebranda curat secundum ritus ab Apostolica Sede nuper instauratos et, pro facta facultate, a singulis Conferentiis espicopalibus accommodatos, praemissa presbyterorum et fidelium debita de hac re institutione.

c) Episcopus qui solus sacramenti Confirmationis est minister originarius[22], confirmandorum congruentem praeparationem exigit et sacramentum coram adunata ecclesia ipse, quantum fieri potest, sollemniter confert.

d) Sacros ordines Diaconatus, Presbyteratus et, si casus fert, Episcopatus conferens, Episcopus scit potissimum capitis et servi communitatis fidelium se ministerium exercere. Ritus proinde sacrae ordinationis concurrente populo debita sollemnitate peragendos curat in ecclesia cathedrali vel, pro opportunitate, in aliis dioeceseos ecclesiis, in aedificationem plebis Dei ut familiae christianae magni faciant ad sacra munera ineunda vocationem, et divinitus vocatos sua oratione et opera iuvent.

e) Circa communicationem in sacramentis cum fratribus separatis adamussim servanda curat quae de hac re ab Apostolica Sede sunt statuta[23].

88. *De externa in celebratione Sacramentorum et Sacramentalium sollemnitate.* In sacramentorum et sacramentalium celebratione, "praeter distinctionem ex munere liturgico et Ordine sacro manantem, et praeter honores ad normam legum liturgicarum auctoritatibus civilibus debitos, nulla privatarum personarum aut condicionum, sive in caeremoniis sive in exterioribus pompis, habeatur acceptio"[24].

Nisi quid commune pro toto territorio laudabiliter a Conferentia episcopali statutum sit, Episcopus curat, ut pro tota sua dioecesi saltem temperetur et aequetur, nedum omnino tollatur, mos, si forte exstet, taxas exigendi a fidelibus occasione sacramentorum, Missa tamen excepta, et sacramentalium celebrationis. Attamen fideles erudire non praetermittit quid significent et valeant ipsorum Deo dicatae oblationes, ab Ecclesia in divini cultus opera et ministrorum sustentatione et pauperum adiumentum erogandae[25].

89. *De Sacramentorum suscipiendorum exemplo ab Episcopo praebendo.* Episcopus, caput et forma factus presbytororum et fidelium, exemplum est sacramentorum suscipiendorum, quibus ipse haud aliter ac quodvis Ecclesiae membrum indiget. Peculiari quidem modo cavet, ut sibi infirmo periculose aegrotanti sacramentum Unctionis infirmorum ministretur et Sanctum Viaticum sollemniter, clero et populo comitante, deferatur.

Item, quantum in se est, eosdem communiter ritus extremis vitae temporibus pro presbyteris, celebrandos curat et exsequias peragendas, quibus ipse, quantum fieri potest, praesidet.

III -- DE EXERCITIIS PIETATIS

90. *De pietatis formis recte ordinandis.* Ad pietatis incrementum totius Populi Dei Episcopus cultum latriae erga Christum Dominum maximopere commendat ac fovet, itemque venerationis actus erga beatissimam Virginem Mariam et alios sanctos ita promovet ac ordinat "ut sacrae Liturgiae congruant, ab ea quodammodo deriventur et ad eam populum manuducant, utpote quae natura sua iisdem longe antecellat"[26].

Quapropter: *a*) Adorationem Christi Domini in Eucharistia sive intra sive post Missam substantialiter praesentis summa cura fovet[27], necnon cultum erga sacratissimum Cor Iesu[28]. Tabernaculorum compositioni et situi iuxta normas liturgicas diligenter cavet, et ecclesiis seu oratoriis publicis ad cultum SS. Eucharistiae exhibendum faciliter, pro fidelium commoditate, aperiendis providet.

b) Curam impendit Episcopus ut sanctuaria, Dei, beatae Mariae Virginis et sanctorum honori erecta, quovis remoto impedimento, et quavis depulsa quaestus specie, vitae spirituali dioecesis undequaque promovendae efficaciter inserviant, invigilans in liturgicas celebrationes quae ibidem peraguntur, et peregrinationum concursus componens, ut omnia ad maximum conferant spiritualem profectum, imprimis vero sacra verbi Dei et sacramentorum dispensatio.

c) Popularium caeremoniarum et ludicrorum, quae recurrentibus festis loci propriis vel in calendario universali inscriptis (v. g. Patroni vel beatae Mariae Virginis, Nativitatis Domini vel Paschatis etc.), per anni circulum fiunt, bona et utilia Episcopus excoli non prohibet, sed potius perficit simulque, quod ad religionem

19 Cf. S. CONGR. PRO CULTU DIVINO, Instr. *Eucharisticum Mysterium*, n. 19: l. c., p. 552.
20 Cf. S. CONGR. PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae Pastorales circa absolutionem generali modo impertiendam*, 16 iun. 1972: AAS 64, 1972, pp. 510-514.
21 Cf. S. CONGR. DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Instr. *De Communione sacramentali quibusdam in adiunctis faciliore reddenda*, 29 ian. 1973: AAS 65, 1973, pp. 264-271.
22 Cf. LG, n. 26; cf. etiam *Ordo Confirmationis*, ed. typ. 1971, Praenotanda.
23 Cf. SECRET. AD CHRISTIAN. UNITATEM FOVENDAM, *Directorium* ..., pars I, nn. 42-50, 55-59: AAS 59, 1967, pp. 587-592; Déclaration sur la position de l'Eglise Catholique en matière d'Eucharistie commune entre chrétiens de diverses confessions: AAS 62, 1970, pp. 184-188; Instr. *De peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia Catholica*, 1 iunii 1972: AAS 64, 1972, pp. 518-525.
24 SC, n. 32.
25 Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.* II-II, q. 86, a. 2; PO, nn. 20, 21; SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De Sacerdotio ministeriali*, pars altera, II, n. 4: AAS 63, 1971, p. 921.
26 SC, n. 13.
27 Cf. S. CONGR. PRO CULTU DIVINO, Instr. *Eucharisticum Mysterium*, nn. 50, 58: AAS 59, 1967, pp. 567, 569.
28 Cf. PIUS XI, Litt. Encycl. *Miserentissimus Redemptor*, 8 mai 1928: AAS 20, 1928, pp. 165-178; PIUS XII, Litt. Encycl. *Haurietis aquas*, 15 mai 1956: AAS 48, 1956, pp. 309-353; PAULUS PP. VI, Epist. Apost. *Investigabiles divitias Christi*, 6 febr. 1965: AAS 57, 1965, pp. 298-301.

attinet, recte dirigit et authenticae fidei et supernaturalis pietatis et christianae doctrinae elementis imbuit. Praeterea dum curat ne pietas popularis modos exprimat qui veritatem christianam offendant vel sensum Ecclesiae et, si talia irrepserint, expurgat, novis quoque pietatis formis aditum apertum prudenter pandit.

d) Cavet etiam ne in pietatis exercitia vel in ipsas liturgicas celebrationes formae ingrediantur precum vel cantus vel musicae artis vero christiano spiritui damnosae, quae speciem aut sensum insinuent profanum. Precum igitur et cantuum textus, quibus fideles lingua vernacula sacram liturgiam participant, nisi iam a Sede Apostolica vel a Conferentia episcopali nationali sint ordinati vel probati, ipsius Episcopi approbatione indigent, qua biblico et liturgico afflatu imbuti agnoscantur, ut, etiam in privata oratione, tuto et fructuose illis fideles utantur.

91. *De quibusdam pietatis exercitiis servandis et fovendis.* Promovendae vitae liturgicae sanum studium recte impellit ad servanda et fovenda et diffundenda etiam illa pietatis exercitia quae orationis spiritum exprimant et alant, praesertim si Scripturas sanctas et divinam liturgiam redoleant et ex corde sanctorum promanaverint vel diu traditae fidei pietatisque testimonium exsistant.

Quorum si textus commutandi sint vel aptandi, sive ad theologiam quod spectat sive ad litteras, praesertim cum in vernaculas linguas vertuntur, theologorum et peritorum in re pastorali, psychologica, paedagogica et litteraria rogetur sententia, iuxta Conferentiae episcopalis normas, cuius est novos textus recipere pro toto territorio. Eadem ratione pro sua quisque dioecesi se gerat Episcopus.

a) Inter pia exercitia sancte custodienda et in christianas familias et communitates diffundenda, sacrum *mariale Rosarium* excellit, incessanter a Romanis Pontificibus quasi quoddam Evangelii compendium ac proinde forma pietatis Ecclesiae[29] commendatum et sanctorum usu luculenter comprobatum. Mysteria in ipso recolenda, ob universalis huius precis usum, Episcopus ne immutet nisi consulta Conferentia episcopali et Apostolica Sede.

b) Pariter custodienda et fovenda sunt tum pia dominicae passionis meditatio, quae *Via Crucis* nuncupatur, tum quaedam novendialia, praesertim sollemnitatibus liturgicis antecedentia (v. g. Pentecoste, Nativitati Domini), utpote vera christiana devotione affluentia. In quibus immutandis eaedem rationes servari debent quae superius sunt relatae.

c) Fovendae sunt etiam "paraliturgiae biblicae", quae dicuntur, illae scilicet vigiliae in quibus, inter preces et cantus, lectura publica et meditatio fit Sacrarum Scripturarum.

Caput III

DE EPISCOPO PATRE ET PASTORE IN COMMUNITATE HIERARCHICE ORDINATA

92. Episcoporum est, utpote Apostolorum successorum, gregem dominicum pascere (cf. *1 Petr.* 5, 2), fideles tamquam filios carissimos in Christo educare (cf. *1 Cor.* 4, 14-15), et Ecclesiam Dei regere (cf. *Act.* 20, 28). Iidem nempe "ecclesias particulares sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt, consiliis, suasionibus, exemplis, verum etiam auctoritate et sacra potestate, qua nonnisi ad gregem suum in veritate et sanctitate aedificandum utuntur, memores quod qui maior est fiat sicut minor, et qui praecessor est sicut ministrator" (cf. *Lc.* 22, 26-27)"[1].

29 Cf. PAULUS PP. VI, Adhortatio Apostolica *Recurrens mensis October*, 7 oct. 1969: AAS 61, 1969, p. 653.
1 LG, n. 27.

Proinde Episcopi sunt quidem "boni pastores qui cognoscunt suas oves quosque et ipsae cognoscunt, veri patres qui spiritu dilectionis et sollicitudinis erga omnes praestant"[2]. At pariter, etiam tamquam iudices ac iustitiae administratores eximium servitium communitati praebent ad spirituale bonum fidelium valde conferens. Ipsi enim, vi sacrae potestatis, qua nomine Christi personaliter funguntur, "sacrum ius et coram Domino officium habent in suos subditos leges ferendi, iudicium faciendi, atque omnia, quae ad cultus apostolatusque ordinem pertinent, moderandi"[3].

Art. I – Quaedam generalia de pastorali regimine principia

I — PRINCIPIA FUNDAMENTALIA

93. *Principium boni communis.* Commune dioecesis bonum ad Ecclesiae universalis bonum ordinatur, aliarum vero magis particularium dioecesis communitatum praecedit. Ne legitimum particulare bonum impediat, curat Episcopus sibi certam dioecesis communis boni notitiam comparare et tum studiis, tum socialis-religiosi moris investigatione, tum prudentium personarum consiliis et fidelium colloquiis incessanter recognoscere et probare, cum citius res hodie mutentur.

94. *Principium unitatis.* Pastoris ministerium exercens, se scit et gerit Episcopus ut unitatis "visibile principium et fundamentum"[4] ecclesiae particularis sibi commissae, in totius autem catholicae Ecclesiae unitatem animum et curas semper intendens. Hoc tamen unitatis studium legitimas varietates admittit, quas quidem ad normam iuris Episcopus observat.

95. *Principium cooperationis responsabilis.* Omnes christifideles, sive singuli sive inter se consociati, habent ius et officium cooperandi ad missionem Ecclesiae, secundum suam quisque vocationem particularem et dona a Spritu Sancto accepta[5]. Item iusta gaudent libertate sive opinandi sive agendi in rebus ad bonum commune non necessariis.

Hanc sanam onerum multiplicitatem iustamque tum personarum tum particularium coetuum libertatem Episcopus in regimine dioecesis libenter agnoscit et servat.

Responsabilitatis sensum sive personalis sive communitariae libenter cum aliis participat et, fiduciam suam ostendendo, in iis qui officiis vel muneribus ecclesiasticis operam impendunt ita excitat et adiuvat, ut scienter hi sumant et alacriter persolvant officia quae, vi ipsorum vocationis aut sacrorum canonum iussu, ad eos pertinent.

96. *Principium subsidiarietatis.* Episcopus curat, ne quod ab aliis bene peragi potest, ordinarie sibi faciendum assumat, sed e contrario legitimas aliorum competentias diligenter observat, facultates quoque, quibus opus sit, cooperatoribus tribuit et iustis fidelium, sive singulorum sive consociatorum, inceptis favet.

97. *Principium coordinationis.* Suum esse officium ducit Episcopus vires quae in dioecesi operantur non solum stimulare, animare et augere sed etiam inter se componere, ut damnosae vitentur dispersiones, vel inutiles duplicationes vel deletrices discordiae, servatis tamen semper legitimis iuribus ac libertate fidelium.

98. *Principium de aptis apte collocandis.* In utenda navitate eorum qui dioecesis regimini cooperantur, Episcopus ducitur et, bonum animarum prae omnibus persequens, dignitatem personarum servat, earum talenta aptiore et utiliore, quo fieri potest, modo ad servitium

2 CD, n. 16.
3 LG, n. 27.
4 LG, n. 23.
5 Cf. LG, nn. 30, 33; AA, nn. 2, 3.

http://www.obrascatolicas.com

communitatis applicando, et apto cuique loco aptum operarium tribuendo.

II — HODIERNAE EXIGENTIAE PASTORALES

99. *De renovanda activitate pastorali.* Ut actio pastoralis efficax evadat, hodiernis condicionibus aptetur oportet. Mysterium enim seu oeconomia salutis a Deo in Ecclesia ita perficitur, ut libertatem hominis servet et temporum locorumque adiunctis accommodetur.

Ideoque apostolatus opera novis necessitatibus, quae ubique terrarum vitae hodie velociter usus immutant, respondere debent. Si quae igitur methodi rationesque hactenus adhibitae iam mutatis tempestatibus non congruant, novae sunt apostolicae navitatis formae sapienter ac prudenter inveniendae, quae traditis iisdemque sanis et adhuc utilibus adiungantur. Cuius renovationis Episcopus in sua dioecesi primus est auctor, promotor et sponsor.

100. *De gregis cognitione.* Singulorum fidelium cognitio (cf. *Io.* 10, 4 et 27) ipsorumque condicionum Episcopo, etsi difficillima, optabilis tamen exstat meta pro viribus assequenda. Eos saltem, qui propiores in dioecesana vel paroecialia opera pietatis, caritatis et apostolatus incumbunt, cognoscere contendit. Operam dat, ut ad eandem quam plurimorum fidelium cognitionem perveniant presbyteri, parochi praesertim et omnes qui curam habent animarum. Generaliter autem ipse:

a) Totius dioecesis socialem-religiosam congruentem notitiam sibi adquirit: nam hisce diversis coetibus propriae sunt difficultates, boni et nequiores modi vivendi[6]; profundiores vero causas, cur a religiosa vita tot catholici cessaverint (ut est v. gr. diffusio atheismi), investigat.

b) Variam gregis compositionem agnoscit observatque necnon in eodem differentes vocationes (clericorum, religiosorum, laicorum) et gratias, coactam uniformitatem plane fugiens.

c) Colloquiis utitur quasi instrumentis ut Dei consilium erga homines, quos adit, intellegat; mutuum fovet commercium inter homines differentis aetatis vel etiam, prudenti cum sapientia, diversarum factionum.

101. *De cognitione status dioecesis.* Cum apostolatui in universa dioecesi exercendo Episcopus praesideat, apprime noscat necesse est condiciones omnis generis, sed praesertim morales et spirituales, quibus vita hominum afficitur. Vanus secus et inefficax foret zelus, qui ad homines prout reapse sunt non dirigatur; nec aptum remedium afferri valeret ignotis malis et impedimentis. Quinimmo evolutionis mundi et historiae sensum percipiat oportet Episcopus, quo praevidere valeat mutationes suam dioecesim afficientes vel minitantes iisdemque providere, v. gr.: ingentes hominum aggregationes in suburbiis civitatum, desertionem regionum ruralium, novam temporis ac operum distributionem, migrationes ad longum vel ad breve tempus laboris causa operariis impositas, mentis culturae vel informationis progressus etc. His enim de causis aliisque similibus necesse est, ut actio pastoralis opportuno tempore diversa accommodata ratione exerceatur[7].

102. *De pervestigationibus socialibus-religiosis.* Pervestigationes sociales-religiosas, quae maximi sunt momenti, in sua dioecesi aut, si id opportunius Conferentiae episcopali videbitur, in tota regione vel natione, pro viribus promovet Episcopus[8]: nam tempora et mores illustrant et animarum pastores edocere valent de vulgari popularique sensu deque christianae vitae actione et exercitatione. Magni quoque facit, immo advocat operam peritorum, qui humanae naturae scientiae vel doctrinae sociali student (i. e. psychologi, sociologi, anthropologi et paedagogi), semper tamen prae oculis habita indole supernaturali earum rerum, ad quarum studio subsidium humanarum scientiarum quaeritur.

103. *Organica in dioecesi actio pastoralis.*

Communis et coniuncta actio

Totus Populus Dei, a Christo assumptus ut instrumentum redemptionis omnium[9], missionem habet non solum nuntium Christi eiusque gratiam hominibus afferendi, sed etiam spiritu evangelico mundum et rerum temporalium ordinem imbuendi et perficiendi[10].

Iamvero ad tantum opus, pro sibi commissa Ecclesiae portione, aegre Episcopus conferre valet, nisi in universa dioecesi, vel in peculiaribus eiusdem regionibus, communem et coniunctam totius Populi Dei apostolicam actuositatem generali ratione (vulgo: la pastorale d'emsemble) promoveat ac ordinet.

Quid postulet

104. *a*) Haec organica actio pastoralis dirigitur ad omnes hominum coetus, nulla praetermissa portione vel classe eorum, qui evangelizandi aut catechizandi sunt.

b) Exigit unionem et coordinationem laboris omnium apostolicorum operariorum, presbyterorum nempe utriusque cleri, religiosorum, religiosarum et laicorum, ne mutuo se ignorent vel, quod peius est, sibi invicem opponantur et contradicant, firma tamen uniuscuiusque vocatione propria, et salva legitima libertate, ad suscipienda incepta quod attinet, sive personarum sive associationum[11].

c) Postulat denique coniunctionem actionis omnium sectionum de re pastorali: "pastoralis" nempe liturgicae, catecheticae, missionalis, caritativae, socialis, culturalis, familiaris, scholasticae etc., sub Episcopi auctoritate aut moderamine, ita ut omnes consociati apostolatus vires, sive personae sive instituta, ordinatim inserantur in communem actionem ad totius dioecesis bonum consequendum et provehendum[12], hoc tamen pacto, ut nulla apostolatus forma in dioecesi sibi primatum prae ceteris attribuat, exceptis praecedentiis a competenti auctoritate ecclesiastica statutis[13].

Condiciones ad efficaciam organicae actionis pastoralis consequendam.

105. *a*) Actio organica ecclesiae particularis, ut vere sit pastoralis, imbui debet spiritu evangelico et esse fidelis Deo et homini. Illi namque missio concredita est lumen et vitam Christi Iesu afferendi iis, qui socialium quaestionum expetunt solutiones, simulque genuinam "humanitatem" colendi et defendendi, cum, ubi germanus "homo" deficiat, ibi gratia Christi aegre insidere possit.

Ad haec persequanda multum conferre possunt variae christianorum communitates, uti tales, dummodo ad apostolicum sensum recte efformentur.

b) Requiritur insuper magnanima ac liberalis adiutrix opera omnium fidelium et christianarum institutionum, moderante et exemplum praebente Episcopo, cui pastoris ius princeps est et officium.

c) Studio denique praemisso humanarum condicionum in unoquoque navitatis campo, iuxta superius dicta (cf. nn. 100-102), membra et instituta ecclesiae

6 CD, nn. 16, 17, 18.
7 Cf. GS, nn. 5-10.
8 Cf. CD, nn. 16, 17; cf. PAULUS PP. VI, Litt. Ap. *Octogesima adveniens:* AAS 63, 1971, pp. 401-441.

9 Cf. LG, n. 9.
10 Cf. AA, n. 5; LG, n. 36.
11 Cf. AA, nn. 19, 24.
12 Cf. CD, n. 17; AA, nn. 2, 3, 6, 10.
13 Cf. AA, n. 20; CD, n. 17.

particularis, potius quam ad meliorem structurarum pastorialium organizationem, animum vertant oportet ad spiritum humilis et constantis servitii acquirendum et exercendum, in quo gratiam unitatis invenient, iuxta illud Domini: "qui autem perdiderit animam suam propter me et evangelium, salvam faciet eam" (*Mc.* 8, 35).

Art. II — Episcopi necessitudines cum singulis gregis coetibus

106. Clericos, religiosos et laicos Episcopus non solum habet providos cooperatores in ecclesia particulari pascenda, sed in primis tanquam commissi sibi gregis oves, quibus sollicitudinem suam pastoralem, diversis quidem rationibus, at unico fine eorum vitae supernaturalis in Christo fovendae, impertiri debet.

Unde tres distinctae argumenti partes.

I — DE NECESSITUDINE CUM CLERO DIOECESANO

107. *Primarium Episcopi officium.* Quemadmodum Iesus caritatem suam erga discipulos tum praesertim ostendit, cum eos ministros fecit sui veri ac mystici Corporis (cf. *Io.* 13-17), ita et Episcopus, per quem adest in medio credentium Dominus Iesus Christus, Pontifex Summus[14], suum esse probe novit potissimum amorem praecipuasque sollicitudines ad presbyteros atque ad sacri ministerii tirones convertere[15]. Officii constantia et sincera invictaque caritate ductus, alacrem dat operam presbyteris omni ope adiuvandis, ut vocationis sacerdotalis suae celsitudinem existiment, serene vivant, laetitiam circum se diffundant et sua munera fideliter expleant[16].

Erga suos presbyteros, magis quam antistitem et iudicem, Episcopus se magistrum, se patrem, se amicum et fratrem praestat, ad bonitatem, ad misericordiam, ad indulgentiam, ad veniam, ad auxilium paratum. Contendit praeterea, ut eos ad mutuam amicitiam cum Episcopo fovendam et ad plenam in ipso collocandam fiduciam adducat, ita tamen ut legitimae oboedientiae vinculum non modo non dissolvatur, sed potius sacri pastoris caritate firmetur, atque adeo ipsa oboedientia facilior, sincerior et securior evadat[17]. Cuius oboedientiae exercitium, nedum extenuetur, suavius contra redditur si Episcopus, quantum fieri potest, servata iustitia et caritate, suorum praescriptorum rationes iis, quorum interest, indicet.

108. *De supernaturali caritate fovenda.* Necessitudines Episcopum inter et presbyterium caritate Christi ita conformari debent et imbui, ut vel ipsa necessaria vincula iuridica, ex divina Ecclesiae constitutione manantia, tamquam naturalia et vera consectanea etiam exterius omnibus appareant illius peculiaris vinculi supernaturalis, quo singuli cum Christo (cf. *Io.* 13, 35) et mutuo evangelicae operi "credat mundus" (*Io.* 17, 21) ipsique fructum plurimum afferant (cf. *Io.* 15, 8 et 16)[18].

Caritas pastoralis consonas efficit voluntates presbyterorum cum voluntate Episcopi, ac laborem apostolicum felicem reddit. Concordia enim cum Episcopo, utpote primo muneris apostolici dispensatore et moderatore, actioni pastorali presbyterorum uberiores fructus affert, cum oboedientia in spiritu fidei Episcopo exhibita arctiorem efficiat conformationem cum Christo, cui omnes pariter oboedire tenentur, quippe qui pro nobis factus est oboediens usque ad mortem (cf. *Phil.* 2, 8), et ministerium invisibilis capitis in Ecclesia maxime per visibilem hierarchiam exerceat et praesens reddat[19].

109. *De Presbyterii communione promovenda.*

a) Episcopus curat, ut presbyteri suae dioecesis, etiam religiosi, acquirant augeantque conscientiam se unum presbyterium simul in Ecclesia constituere, Ordinis sacramenti vinculo cum Episcopo et inter se coniunctos, licet singulis varia sint munia commissa[20].

b) Ad communionem inde et solidarietatis sensum experiendum et alendum, presbyteros Episcopus hortatur, ut in singulis vicariatibus vel huiusmodi paroeciarum coetibus, ex quibus dioecesis constat, conventus statis temporibus celebrent, studiorum, pietatis et fraternae laetitiae causa, iis etiam in locis, ubi nulla prorsus vitae communis forma adstrui potest[21].

c) Episcopus consociationibus presbyterorum favet quae, statutis a competenti ecclesiastica auctoritate probatis, per aptam vitae ordinationem et per fraternum iuvamen, eorum sanctificationem in exercitio ministerii, iuxta evangelica exempla, promovent[22].

110. *De vita spirituali presbyterorum fovenda.* Primarium certe adiumentum praebyteris ab Episcopo afferendum eorum vitam spiritualem respicit ac fidelem missionis expletionem[23]. Affluentiam itaque ipsis praebet eorum, quae sanctificationi perficiendae prosunt, in primis occasiones orationis recessus frequentandi et quotannis spiritualibus exercitiis incumbendi necnon probatorum confessorum et directorum spiritualium copiam. Confessores et moderatores spirituales, si oporteat, etiam diversas dioeceseos partes adeant, ut presbyteris praesto sint in dissitis a civitatibus regionibus commorantibus.

Munia presbyteris concedens, Episcopus singulorum condiciones aeque perpendit, ne operibus eos, de more, cumulet quae, natura sua vel frequentia, ipsorum spirituali profectui sint infensa. Neque presbyteros, vixdum e Seminario egressos, in quaevis obeunda ministeria immittit, sed per gradus opportuno peracto tirocinio.

111. *De familiari Episcopi consuetudine cum presbyteris.* Sanctum habet Episcopus non tantum communiter (uti fit, v. g., in cleri conventibus totius dioecesis eiusdemve alicuius vicariatus) et in coetibus iure statutis, sed etiam ac propius singillatim, pro viribus, suos presbyteros cognoscere, eorum indolem et ingenium, inclinationes et vitae spiritualis habitum, zelum et proposita, valetudinem et oeconomicas condiciones, familiam et cetera quae ad eos pertinent.

Quapropter faciles eis opportunitates praebet ipsum frequentandi, ipseque libenter occasiones arripit eos in locis, ubi suam operam navant, invisendi.

Paterno et simul fraterno animo atque sincera consuetudine cum eis colloquia instituit, agens de suis ipsorum negotiis, de officiis ipsis commissis atque etiam de quaestionibus ad vitam totius dioecesis pertinentibus, ut totum presbyterium se sentiat una cum Episcopo de ecclesia particulari sociati oneris vere particeps esse.

Haec quidem colloquia speciali ratione habet cum parochis eorumque vicariis, quos, si casus ferat, ad communes peculiares conventus congregat, ut quaestiones de cura animarum simul investiget et singulorum experimenta conferat, incepta sustineat et moveat actionem[24].

112. *De sollicitudine erga presbyteros in difficultatibus versantes.* Difficultates, quae occurrere possunt

14 Cf. LG, n. 21.
15 Cf. PO, n. 7.
16 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De sacerdotio ministeriali*, pars altera, II, n. 1: AAS 63, 1971, pp. 918-920.
17 Cf. PAULUS PP. VI, Litt. Encycl. *Sacerdotalis caelibatus*, 24 iunii 1967, nn. 92, 93: AAS 59, 1967, pp. 693-694.
18 Cf. CD, n. 28.

19 Cf. PO, n. 15.
20 Cf. LG, n. 28; CD, n. 28; PO, nn. 7, 8.
21 Cf. CD, nn. 16, 30; PO, n. 8.
22 Cf. PO, n. 8; PAULUS PP. VI, Litt. Encycl. *Sacerdotalis caelibatus*, n. 80: AAS 59, 1967, p. 689; SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De Sacerdotio ministeriali*, pars altera, II, n. 2: AAS 63, 1971, p. 920.
23 Cf. CD, n. 16; PO, n. 18.
24 Cf. CD, n. 30; PO, n. 7.

http://www.obrascatolicas.com

presbyteris, Episcopus pro viribus praecavet. Aegrotis, pauperibus, aetate provectis amanter succurrit. Cum indocilibus patienter, at non sine firmitate, agit, ut scandala vitentur et illorum sacerdotium servetur.

Curat Episcopus magnopere, ne presbyteri, praesertim iuvenes, in segregi vita vel solitudine relinquantur, sicut fieri potest in parvis pagis vel fere desertis locis ubi pluribus per hebdomadam diebus quavis ministerii exercendi occasione carent: quibus ideo peropportune desiderium et formas suggerit vitae communis. Ab iis ut pericula arceat, prompte ac provide consulit: magno autem et generoso animo, si res iam ad lacrimas venerit. Item cum presbyteris, qui divino abdicaverunt servitio, generose agit, semper tamen cauto, ne scandalum fidelibus vel contemptus inde oriatur sacerdotali missioni[25].

113. *De presbyterorum existimatione.* Suam in presbyteros existimationem Episcopus colit atque publice patefacit, suam in eos fiduciam ostendens, debita eos laude honestans et incitamentis confortans. Eorum iustis inceptis libenti animo favet; eorum iura observat ipse et ut ab aliis observentur providet; contra iniustos oppressores defendit; aures minime faciles dicteriis contra eos praebet; perquam raro ex informata tantummodo conscientia agit. Eorum controversias cito dirimit, ne protracti angores odium pariant, fraterna vero caritas princeps vigeat.

Aegrotos consolatur praesens vel saltem scripto; defunctos ipse, quantum fieri potest, vel per suum delegatum funerat.

114. *De presbyterorum scientia promovenda.* Scientia et actio pastoralis presbyterorum ut novis necessitatibus in dies respondeant, opportuna incepta, etiam interdioecesana, si id expedire videatur, capessenda curat Episcopus, uti sunt:

a) annus pastoralis, sacram eorum ordinationem immediate subsequens[26], in quo opera dari poterit ut iuvenes a sacerdotio recentes opportunis illis disciplinis ac rebus exerceantur, quibus iisdem opus sit ut novas etiam apostolatus formas, quas nostra induxerit aetas, expedite, apte alacriterque tractare valeant[27];

b) maxime paucos post annos a sacra ordinatione, annui cursus, quibus ipsis praebeatur occasio ad pleniorem methodorum pastoralium et scientiae theologicae cognitionem acquirendam[28], praesertim in re biblica, dogmatica, liturgica, ascetica, socio-caritativa;

c) item scholae novas methodos activitatis pastoralis pertractantes, in quibus, post peritorum lectiones, presbyteri in minores circulos congregentur, ut simul inquirant ac perpendant quomodo propositas rationes practicae actioni pastorali variis in locis et condicionibus operantes applicare possint. Hae scholae diversas induere poterunt formas, uti sunt v. g. menses sacerdotales theologiae ac spiritualitatis, vel integer annus scholaris apud Universitatem Catholicam sub ductu alicuius studiorum moderatoris etc.;

d) conventus in mense faciendi, ut in studium et dissertationem de peculiaribus quaestionibus theologicis, moralibus, liturgicis et pastoralibus incumbatur, praesertim quae ex experientia usuque vitae exoriantur. Qua de causa utiliter his conventibus invitari poterunt etiam religiosae mulieres et laici directius in ministerio pastorali cooperantes;

e) alicuius Instituti Studiorum de re pastorali frequentia in regione vel in natione, nisi in dioecesi habeatur[29].

25 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De Sacerdotio ministeriali*, pars altera, I, n. 4 d: AAS 63, 1971, p. 917.
26 Cf. OT, n. 22; ES, I, n. 7.
27 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, Litterae circulares ad Conferentiarum Episcopalium Praesides de permanenti cleri, maxime iunioris, institutione et formatione, 4 nov. 1969, n. 19: AAS 62, 1970, pp. 132-133.
28 Cf. PO, n. 19.
29 Cf. PO, n. 19; CD, n. 17.

His variis in occasionibus Episcopus, quantum fieri possit, contendit ipse inter suos presbyteros adesse, vel saltem eos visitare, caritatis vinculum roborans atque de responsabilitate in universam dioecesim eos bene conscios reddens.

Exemplum autem non spernendum suis presbyteris Episcopus dabit, si ipse cum suis proximis cooperatoribus, saltem aliquando, cursibus de "aggiornamento", quos vocant, vacabit.

115. *De presbyterorum opera recte adhibenda.* Presbyterorum navitatis usus, supernaturalibus rationibus ac veris organicae actionis pastoralis necessitatibus prae oculis habitis, ab Episcopo ordinatur. Bonum nempe animarum et necessitates dioecesis in primis considerat; attamen etiam singulorum presbyterorum ingenium et virtutes, humana quidem et sacerdotali dignitate servata, non neglegit.

Prudentia ipsi suadebit ut, si quod consilium ineundum in Domino censet, cum iis ad quos pertinet, de more, antea colloquatur et prudentum audiat sententiam.

Praesertim in presbyteris responsabilis cooperationis excitandae et ad actum deducendae atque sanae sollertiae fovendae et animandae officio Episcopus impellitur.

116. *De officiorum provisione.* Cum, post abrogatam legem concursus ineundi in provisione vacantis officii, fere omnino libera evasit actio Episcopi, eo magis ipsi est prudentia servanda, ne vel levis suspicio subeat – quae tam infensa foret necessitudinibus Episcopum inter et presbyterium – in iisdem provisionibus arbitrium, personarum acceptionem, inhonestas sollicitationes praevaluisse. Semper itaque consilium a prudentibus exquirit et ab illis quibus id munus iure confertur; in casibus vero peculiaribus, de eorundem consulto, concursus examini adhuc rem subicere potest.

117. *De aequa remuneratione presbyteris providenda.* *a*) Etiam aequae presbyteris remunerationis providendae sollicitudine afficitur Episcopus et iustitiae distributivae ad actum deducendae. Qua de re statuta et hortationes Concilii Vaticani II et ab Apostolica Sede prolatas instructiones[30] de opum clericorum peraequatione exsequi ipsi cordi est. Singulis proinde clericis remunerationem tribuendam curat, eandem pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus, quae, attento evangelico paupertatis spiritu, honestae ipsorum sustentationi sufficiat necessariamque libertatem apostolicam defendat, necnon facultatem iis tribuat aliqua ratione pauperibus per se ipsos subveniendi.

b) Insuper universae communitati dioecesanae, non exceptis variis Institutis ecclesiasticis ipsisque clericis, Episcopus officium commemorat, quod omnibus incumbit, huic necessitati subveniendi.

c) Opportunis denique inceptis Episcopus spiritui solidarietatis in presbyteris erga fratres favet, uti sunt mutuae assistentiae, quam vocant, societates, mensae pecuniae levissimo foenore concedendae, et praesertim aliqua massa communis constituenda, quae obligationibus et necessitatibus erga clericos et personas Ecclesiae deservientes satisfacere valeat.

II – DE NECESSITUDINE CUM RELIGIOSIS

118. *De Episcopi existimatione et auxilio erga Religiosos.* *a*) Religiosi intra fines alicuius dioecesis vel circumscriptionis missionalis vivunt atque operantur; ideoque vitam et laborem, quae ad aedificationem et incrementum mystici Corporis Christi impendunt, disiungere sane nequeunt ab ecclesiae particularis, in qua degunt, spirituali profectu. Ad dioecesanam enim familiam peculiari ratione omnes quidem pertinent et magnum auxilium sacrae hierarchiae afferunt; hi vero qui sacerdotio insigniuntur, cum et ipsi providi sint cooperatores Ordinis episcopalis, vera quadam ratione ad clerum dioecesis pertinere dicendi sunt, quatenus in cura animarum atque apostolatus in operibus exercendis partem habent sub sacrorum praesulum auctoritate[31].

Hac de causa Institutorum religiosorum sodales, "in officio erga Ecclesiam ex peculiari suae vitae forma adimplendo, reverentiam et oboedientiam secundum canonicas leges praestare debent Episcopis, ob eorum in Ecclesiis particularibus auctoritatem pastoralem et ob necessariam in labore apostolico unitatem et concordiam"[32].

b) Episcopus dioecesanus statum religiosae vitae habet ut "donum divinum"[33] quod, "licet ad Ecclesiae structuram hierarchicam non spectet, ad ejus tamen vitam et sanctitatem inconcusse pertinet"[34], illumque publice laudat et commendat.

Religiosorum ad normam iuris exemptionem agnoscit, qua "a Summo Pontifice, ratione ipsius in universam Ecclesiam primatus, intuitu utilitatis communis, ab Ordinariorum loci iurisdictione eximi et ei soli subiici possunt"[35], eorumque legitimam autonomiam observat aliisque observandam curat.

Religiosos studet ex corde cognoscere cum iisque familiariter uti, ita ut illi non quasi extraneos se habeant, sed potius veluti membra viva dioecesis, maximum adiumentum ei praestare parata, cuius necessitatibus serviendo, ad bonum Ecclesiae universalis, praeterquam ad bonum sui Instituti, se conferre sint conscii.

c) Religiosorum profectum in sanctitate Episcopus promovet[36]; quod sane facit etiam urgendo obligationem, qua ipsi tenentur, ut, in externum apostolatum immissi, "spiritu religionis propriae imbuti sint, atque fideles permaneant regulari observantiae et subiectioni erga proprios Superiores"[37]. Certus est Episcopus id redundare in bonum ipsius apostolatus, cum praecipuum religiosorum testimonium pro Christo in dioecesi ferendum sit, hoc est eorum consecratio in praxim, iuxta evangelica consilia, fideliter deducta.

d) Instituta vitae contemplativae non solum in Missionibus[38] sed etiam in dioecesibus maximopere sunt fovenda: sunt enim nostris praesertim temporibus praeclarum testimonium Regni Dei omnia saecularia et transitoria transcendentis. Una cum Episcopo clerus et populus fidelis ea in magna habent existimatione.

e) Mutuam existimationem, caritatem et propriae apostolicae actionis coordinationem hinc inter varia Instituta religiosa, illinc inter haec et clerum dioecesanum aliaque dioecesana opera cordi est Episcopo promovere[39]. E caritate enim mutua eflorescit concordia, aucta virium efficacitas, populi christiani aedificatio, diligens quoque omnium iurium observantia et, quod est summum, gloriae Dei animarumque salutis cura, ipsis legitimis cuiusque et propriae religiosae familiae bonis longe praestantior.

f) Dioecesanos et religiosos presbyteros simul frequenter convenire gaudet Episcopus, quo magis se cognoscant et aestiment, fraternitatem sacerdotalem intimius percipiant, consociatis viribus sacrum ministerium fructuosius exerceant, indeque aedificationis fideles accipiant emolumentum[40].

119. *De Episcopo et religiosis mulieribus.* Cum multiforme et vere pretiosum sit auxilium quod religiosae dioecesi afferant et adhuc maius afferre possint, Episcopus peculiari cura congrua et, pro viribus, abundantiora earum vitae spirituali et christianae disciplinae necnon culturali profectui subsidia parat.

Optimos proinde confessores, moderatores spiritus et catecheseos magistros eis assignat, qui bene instructi sint de vita religiosa, praesertim monastica, pietate, sana doctrina et spiritu missionali et oecumenico excellant[41].

Diligenti cura Vicarium episcopalem pro religiosis mulieribus seligit et, ubi opus fuerit, domuum religiosarum visitatores.

Favet earum consociationibus a legitima auctoritate adprobatis. Etiam moniales vitae contemplativae in missionem Ecclesiae, sive universalis sive particularis, introducit, eas aliquando visitatione personali confortans, de inceptis dioecesanis et universalibus certiores faciens, et quanti valeant ad Regnum Dei dilatandum earum internum apostolatum orationis et paenitentiae patefaciens.

III – DE NECESSITUDINE CUM LAICIS

120. *De Laicorum cognitione.* Quae superius (cf. n. 101) de cognitione status dioecesis dicta sunt, valent praecipue de cognitione laicorum, cum laici totam fere dioecesim constituant.

Episcopus proinde laicos qui in dioecesi versantur, etiamsi christifideles non sint, curat cognoscere praesertim per coetus, in sua quemque condicione sociali, cum suis quemque necessitatibus moralibus et religiosis, ut ad omnes possit suam pastoralem sollicitudinem recte et efficaciter protendere.

Personalem vero cognitionem illorum laicorum sibi pro viribus comparat, qui in dioecesi aliquod munus ecclesiasticum gerunt aut hierarchico apostolatui cooperantur; et etiam, saltem in visitatione pastorali, eorum qui aliquod simile in paroeciis agunt.

121. *De Episcopi necessitudine cum fidelibus laicis.* Episcopus dioecesanus agnoscit, observat et ad praxim deducere studet ea quae de statu laicorum in Ecclesia, de eorum dignitate, iuribus et officiis, necnon de eorum habitudine ad sacram hierarchiam Concilium Oecumenicum Vaticanum II sollemniter statuit.

a) In Ecclesia "etsi quidam ex voluntate Christi ut doctores, mysteriorum dispensatores et pastores pro aliis constituuntur, vera tamen inter omnes viget aequalitas quoad dignitatem et actionem cunctis fidelibus communem circa aedificationem Corporis Christi. Distinctio enim quam Dominus posuit inter sacros ministros et reliquum Populum Dei, secumfert coniunctionem, cum Pastores et alii fideles inter se communi necessitudine devinciantur; Ecclesiae Pastores, exemplum Domini secuti, sibi invicem aliisque fidelibus ministrent, hi autem alacriter Pastoribus et doctoribus sociam operam praestent"[42].

b) Laici "ius habent ex spiritualibus Ecclesiae bonis, verbi Dei praesertim et sacramentorum adiumenta a sacris Pastoribus abundanter accipiendi, hisque necessitates et optata sua ea libertate et fiducia, quae filios Dei et fratres in Christo decet, patefaciant. Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, facultatem, immo aliquando et officium habent suam sententiam de iis quae bonum Ecclesiae respiciunt declarandi. Hoc fiat, si casus ferat, per instituta ad hoc ab Ecclesia sta-

31 Cf. CD, n. 34.
32 LG, n. 45; cf. CD, n. 35, 1; PC, n. 6; PAULUS PP. VI, Adhortatio Apostolica *Evangelica testificatio*, de religiosa vita secundum Concilii Vaticani II renovanda praeceptiones, 29 iun. 1971, nn. 49-50: AAS 63, 1971, pp. 522-523.
33 LG, n. 43.
34 LG, n. 44.
35 LG, n. 45.
36 Cf. CD, n. 15.
37 CD, n. 35, 2.
38 Cf. AG, n. 40.
39 Cf. CD, n. 35, 5.
40 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De Sacerdotio ministeriali*, pars altera, II, n. 2: AAS 63, 1971, p. 920.
41 Cf. OT, n. 19; PO, n. 6.
42 LG, n. 32.

http://www.obrascatolicas.com

bilita, et semper in veracitate, fortitudine et prudentia, cum reverentia et caritate erga illos, qui ratione sacri sui muneris personam Christi gerunt"[43].

c) "Sacri vero Pastores laicorum dignitatem et responsabilitatem in Ecclesia agnoscant et promoveant; libenter eorum prudenti consilio utantur, cum confidentia eis in servitium Ecclesiae officia committant et eis agendi libertatem et spatium relinquant, immo animum eis addant, ut etiam sua sponte opera aggrediantur. Paterno cum amore coepta, vota et desidera a laicis proposita attente in Christo considerent. Iustam autem libertatem, quae omnibus in civitate terrestri competit, Pastores observanter agnoscent"[44].

122. *De rationibus Episcopi cum publicis laicalibus Auctoritatibus.* Ministerii pastoralis exigentiae et interdum bonum quoque commune terrestris civitatis postulant, ut Episcopus directe vel indirecte relationes habeat cum moderatoribus rei publicae, politicae, socialis-oeconomicae, militaris et his similium.

Id muneris Episcopus adimplet observantiore quidem et humaniore semper quo fieri poterit modo, ita tamen ut suae spirituali missioni numquam impedimentum afferat, nullam vel suspicionem communitati ingerat se partium studiis immiscere aut ea approbare, apostolicam denique tutetur suam libertatem aperte annuntiandi Evangelium, principia moralia et religiosa de re sociali, necnon, si casus ferat, gravia eaque publica crimina vel iniustitias, cum prudentia et fortitudine, reprobandi.

Ab Episcopo presbyteri et religiosi talem agendi apostolicam formam accipere debent, ut in ministerio suo eandem et ipsi servent libertatem.

Caput IV

DE EPISCOPO PRAESIDE COMMUNITATIS CARITATIS

123. Caritas cum sit christianae perfectionis essentia et novae legis summa (cf. *Mt.* 22, 36-40; *Col.* 3, 14)[1], est intima vitae ratio communitatis christianae, ea fide adunatae "quae per caritatem operatur" (*Gal.* 5, 6), eoque amore coniunctae qui filios adoptionis (cf. *Rom.* 8, 15 ss.; *Gal.* 4, 5; *Eph.* 1, 5; *1 Io.* 3, 1) impellit, ut se invicem fratres habeant atque spiritualem hanc unitatem operibus erga omnes homines manifestent (cf. *Mt.* 25, 35 ss.; *1 Io.* 3, 17-18).

Qua de re in primaevis illis ecclesiis, exemplo et doctrina praeeuntibus Apostolis, statim operosa effloruit erga fratres sollicitudo sive spiritualis, ut v. g. exhortationes, consilia, praecepta, orationes, mutua aedificatio (cf. *Rom.* 12, 8; *Gal.* 6, 1; *1 Cor.* 14, 3; *Col.* 2, 2; et alibi); sive materialis, uti e. g. eleemosinae (cf. *Act.* 9, 36; *1 Thess.* 3, 12; *Hebr.* 13, 16; et passim), bonorum distributiones (cf. *Act.* 2, 44-45; 4, 32 et 34-37), mensae communes (cf. *Act.* 6, 2), collectae pro pauperibus (cf. *Act.* 9, 36 et 39; 10, 2 et 31; *Gal.* 2, 9-10; etc.). Septem ab initio electi sunt fratres quos Apostoli orantes impositis manibus constituerunt super huiusmodi caritatis opus (cf. *Act.* 6, 2-6).

Primatus hic caritatis etiam in hodierna christiana communitate sancte est servandus, quae tradita novaque opera sustineat.

Cum ad christianae caritatis exercitium haud incongrue reduci possit etiam bonorum ecclesiasticorum recta administratio, hoc caput quartum in duos articulos dividitur, de operibus nempe caritatis et de bonorum ecclesiasticorum administratione.

Art. I – De operibus caritatis

124. *De caritatis exercitio.* Episcopus, sibi conscius officii praesidendi et serviendi caritati ecclesiae cui pastor et pater praeficitur, dum ipse munere hoc fungitur omnibus adhibitis modis, quos populi condiciones requirunt et opes expeditae sinunt[2], in omnibus christifidelibus – clericis, religiosis ac laicis – conatur caritatis et miserationis excitare operosos sensus erga illos qui quoquo modo laborant et onerati sunt (cf. *Mt.* 11, 28) ut in universa dioecesi regnet caritas utque oboediatur et testimonium reddatur mandato Christi Iesu[3]. Quod certo maxime confert ut credibilior et acceptior fiat evangelicus nuntius in mundo hodierno, et dioecesis veram Dei familiam in amore fraternitatis congregatam (cf. *1 Petr.* 1, 22) esse se experiatur.

125. *De educatione ad caritatem.* Curat ergo Episcopus ut omnes fideles educentur et moneantur et opportune adiuventur, sive singuli sive inter se consociati, ad opera misericordiae universa exercenda veteribus et novis formis, sive in primis ipsos laborantes adeundo, statim cum eorum necessitates innotescunt, sive etiam accurate inquirendo et redigendo indicem casuum quibus opus est subvenire.

Quo facilius id reddatur, Episcopus in omnibus paroeciis et Institutis ab ecclesiastica auctoritate dependentibus consociationes constitui, pro viribus, studet, quae ad detegendas condicionum angustias et auxilia colligenda et caritatis vincula stabilienda inter benefactores et beneficio donatos operam conferant.

Quod sane opus non solum necessitates materiales respicere valet, sed et spirituales et psychologicas, sive temporarias sive diuturniores.

Ad actionem caritativam rite peragendam futuri presbyteri etiam per opportuna studia praeparantur, in quibus, durante quoque eorum ministerio, sub luce experientiae perficiantur.

Ad sanum denique oecumenismum fovendum Episcopus non praetermittit quaedam opera caritatis promovere iunctis viribus cum fratribus christianis separatis, aut etiam cum viris religiosis non christianis et cum non credentibus bonae voluntatis.

126. *De caritatis et assistentiae Operibus in dioecesi promovendis.* Opera caritatis et "assistentiae", quam vocant, iam in dioecesi exstantia curat Episcopus ut perficiantur et magis in dies floreant, atque pro viribus nova consituantur quae novis necessitatibus respondeant et condicionibus sint accommodata, quas technicorum progressus et ars, apparatus et cura publicae valetudinis et similia postulant, eo praesertim consilio, ut adiumentum praebeant puerulis, adulescentibus et senibus, aegrotis et invalidis, mente deficientibus et tardioribus, migrantibus et exsulibus, quibus omnibus patet caritatis Ecclesiae diaconia[4].

Praesertim pro magnis urbibus, in quibus novae formae indigentiae exortae sunt (e. g. magnus numerus operariorum alienae stirpis aut nationis, familiae quae tecto aut mensa carent, aut tuguria habitant, iuvenes qui medicamentis psycotropicis abutuntur etc.), sicuti apostolatus ita et caritatis formae novae inveniendae sunt.

127. *De necessitudine inter rei publicae, privatorum et Ecclesiae assitentiam.* Rei publicae allaborandi officium et meritum agnoscens in variis assistentiae campis, qui ad valetudinem et alias sociales necessitates pertinent ut, quantum fieri potest, cuique egenti opes suppeditentur, meminit Episcopus pauperes semper esse nobiscum (cf. *Mt.* 26, 11), qui nempe spiritualibus vel psychologicis vel materialibus auxiliis indigeant ac proinde Ecclesiae commendentur caritati: quae insuper, publica vel optima Instituta non omnino sufficientia supplere annititur. Idem etiam de privatis beneficientiae institutis valet. Quamlibet speciem aemulationis

43 LG, n. 37.
44 *Ibid.*

1 Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.*, II-II, q. 184, a. 1.

2 Cf. CD, n. 16.
3 Cf. PO, n. 9; AA, n. 8.
4 Cf. AA, n. 8.

eorundem publicorum ac privatorum institutorum a se dioecesanisque operibus Episcopus arcet; Ecclesiae tamen integrum officium et ius vindicat sese pauperum assistentiae applicandi, neque in hac re alienum monopolium ullo modo patitur. Mutuam existimationem et cooperationem fovet; cavet vero ut assistentiae opera et instituta, quae in Ecclesia procreverint, artis technicae et scientiae progressui necnon publicis de hac re latis legibus paria exsistant.

128. *De momento "servitii socialis".* Inter omnia assistentiae opera et instituta hodiernis temporibus opportuna Episcopus magni facit *Servitium sociale*, quod vocant, praesertim in officinis explendum et ceteris laboris locis, in familiis, in popularibus urbium partibus, in suburbiis, in aedibus poenis solvendis adhibitis, ut auxilium conferat singulis et coetibus ad vitae dignitatis sensum provehendum et conscientiam suae cuiusque navitatis educandam, ad animum excitandum ut materiales et spirituales difficultates superentur.

Quamobrem Episcopus curat ut pro viribus adsint in sua dioecesi *assistentes sociales* inter iuvenes utriusque sexus et religiosas quoque mulieres, selecti atque scholis *Servitii socialis* in dioecesi vel in regione vel in natione constitutis formati. Curat etiam in maioribus paroeciis vel in foraniis Centra Socialia constituenda, in quibus iidem Assistentes sociales dent operam nomine quidem et impensis totius christianae communitatis, uti iam accidere consueverat temporibus apostolicis (cf. *Act.* 6, 2-6)[5].

129. *De Operibus ad promovendam iustitiam socialem. a*) Episcopus conscius in primis est de officio educandi ecclesiam particularem sibi commissam ad sensum iustitiae socialis, sive nationalis sive internationalis[6]. Etenim "vita quotidiana christifidelis, instar fermenti evangelici in familia, in schola, in opere, in vita sociali et civili agentis, adiumentum est peculiare quod christiani iustitiae afferunt; ad hoc vero prospectivae rationes ac significatio accedunt, quas ipsi conaminibus humanis tribuere possunt. Proinde ratio educationis talis esse debet ut doceat homines vitam gerere in tota eius realitate et iuxta principia evangelica doctrinae moralis, personalis simul et socialis, quae vitali testimonio christiano exprimatur.

"Haec autem educatio postulat cordis renovationem, quae in eo innititur, quod peccatum agnoscitur tam singulorum hominum quam totius societatis"[7].

b) Episcopus magni aestimat et fovet ac, si opus est, promovet opera, consociationes, instituta oeconomici-socialis generis atque sincere cooperatur cum similibus institutis sive publicis sive privatis iam exsistentibus[8], quae iustitiam socialem faciendam sibi proponunt, aequam bonorum, id est eorum usus et possessiones, distributionem persequendo[9] studiis et sociali actione, operariorum et artificum consociationibus, oeconomicis et pecuniariis inceptis, et aliis. Haec omnia immensum navitatis campum constituunt quo laici christifideles ad faciendam caritatem vocantur, iustitiam et hominum communionem operantes[10]. Episcopus cum clero ibidem praesens agit, inspirando et patrocinando, caritate pastorali motus et fratribus indefatigate inserviens (cf. *Mt.* 23, 11; *Lc.* 22, 26-27). Proinde, memor suum munus in re sociali esse indolis religiosae ac moralis, cavet ne eius ratio agendi hos limites praetergredi videatur.

130. *De instituendis Centris vel particularibus Sedibus Operum assistentiae nationalium vel internationalium.* Ut omnibus qui egestate laborant, modis et rationibus hodierna disciplina adhibitis, assistatur, Episcopus in sua dioecesi centra vel particulares sedes illorum operum assistentiae, quae a Sede Apostolica vel a Conferentia episcopali regionis vel nationis promoventur, instituenda pro viribus curat, uti, v. g., quae *Caritas* in unaquaque natione nuncupatur vel *Caritas Internationalis*, et curat ut horum Operum sollicitudo in conscientia communitatis insidat, quippe quae caritatem catholicam exprimere valeant et ideo fas est omnium christifidelium illis auxilium adiungi.

131. *De caritatis et liturgiae necessitudine.* Ut fidelium animi caritate christiana imbuantur et ad eiusdem practica consectaria educentur, allaborat Episcopus ut, actuose et scienter Liturgiam participantes, maxime Eucharistiam, omnes intellegant operosam caritatem ab illa postulari; cuius rei conscientiam manifestent etiam oblationibus pecuniae et aliorum bonorum inter ipsam Eucharisticam celebrationem, cum dona ad altare deferuntur. opportune quibusdam in occasionibus sollemniore ritu adhibito. Ad eundem finem consequendum Episcopus praeterea aliis consentaneis modis frui valet vel ad praeparandam celebrationem Eucharisticam, vel ad gratias reddendas, praesertim dominicis et festis diebus, uti sunt infirmorum, in custodiam traditorum, inopum familiarum et institutorum visitationes, collectae pro proprii loci vel aliorum necessitatibus, oblationes pro operibus caritatis vel sacri cultus.

132. *Operum caritatis genuina inspiratione.* Omnis haec Episcopi et christianae communitatis operosa caritas probitate, sinceritate animi magnitudine niteat oportet, quibus gratuitus erga hominum amor Dei transluceat, qui "solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos" (*Mt.* 5, 45).

Itaque, licet caritatis Opera, suapte natura, numquam inservire possint inhonestis proselytismi formis, Episcopus eiusque dioecesana communitas per ea apertum Evangelio testimonium perhibere intendunt et hominum animos allicere ut verbum Dei audiant et convertantur. Omnia enim opera pietatis, assistentiae et apostolatus a christiana communitate gesta coram hominibus sincera caritate splendeant necesse est, quod argumentum prae ceteris valet ut corda excitet ad glorificandum Patrem, qui est in caelis (cf. *Mt.* 5, 16). Hac de causa non renuit Episcopus vires dioecesanas aliorum viribus sociare, praesertim fratrum christianorum separatorum, in spiritu sani oecumenismi.

Art. II - De bonorum ecclesiasticorum administratione

133. *De participatione communitatis in bonis ecclesiasticis administrandis.* Providet Episcopus aptis mediis, ut fideles educentur ad sensum participationis et cooperationis etiam quoad bona temporalia, quibus ecclesia indiget ad finem suum consequendum, ita ut omnes, pro suis quisque viribus, corresponsabiles se habeant sive in sustentatione oeconomica communitatis ecclesialis, eiusque operum et largitionum, sive in conservatione, incremento et recta administratione bonorum ipsius communitatis.

134. *De inspiratione et principiis rectae administrationis.* Ratione praesidentiae quam in ecclesia particulari gerit, Episcopus velut ad ecclesiasticae communionis et caritatis proposita pertinens considerat officium curandae et ordinandae omnis administrationis bonorum quae ad sacrum cultum, caritatem et apostolatum ecclesiae conlata sunt.

Ipse ergo, Sedis Apostolicae et Conferentiae episcopalis instructionibus obsecundans, dioecesanarum (vel plurium simul dioecesium) opum administrationem ge-

5 Cf. AA, n. 8.
6 Cf. GS, nn. 86-89; PAULUS PP. VI, Litt. Encycl. *Populorum progressio*, nn. 8, 76: AAS 59, 1967, pp. 258, 294-295; Epist. Apost. *Octogesima adveniens*, nn. 4, 51: AAS 63, 1971, pp. 403, 440.
7 SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De iustitia in mundo*, III, institutio ad iustitiam: AAS 63, 1971, p. 935.
8 Cf. AG, n. 12.
9 Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.* II-II, q. 66, n. 2.
10 Cf. GS, nn. 25-31, 43, 63-72; AA, nn. 7, 13-14, 32.

http://www.obrascatolicas.com

rere conatur, cui primum principium summaque lex et quasi anima sit caritas[11].

Iustitia in primis observata, huic administrationi potiores praesident rationes quae sequuntur:

a) *ratio pastoralis*, quae omnia pietatis et caritatis et apostolatus causae subicit;

b) *ratio communionis*, dioecesim et paroecias in partes advocans administrationis; haec enim communis actio communisque cura habenda est nempe ab Episcopo una cum clero et omnium fidelium legatis gerenda, universa communitate, si id prudens videatur, certiore statutis temporibus facta;

c) *ratio ascetica*, quae iuxta spiritum legis evangelicae (cf. *Mt.* 19, 21) exigit ut Christi discipuli utantur hoc mundo tamquam non utantur (cf. *1 Cor.* 7, 31): sint proinde modesti, liberi et expediti, divina Providentia confidentes et largiter egenis donantes, vinculum caritatis custodientes (cf. *1 Io.* 3, 17-18);

d) *ratio boni patrisfamilias* in administratione gerenda.

135. *De erectione Consilii bonis administrandis in dioecesi, in paroeciis aliisque ecclesiasticis Operibus.* Episcopus Consilia bonis administrandis in dioecesi, in unaquaque paroecia aliisque dioecesanis Institutis et Operibus constituenda curat, iisdemque etiam laicos, quatenus fieri possit[12], cum clericis adnumerat, selectos inter viros rei administrandae peritos atque probitate et Ecclesiae apostolatusque studio praeditos.

Una cum Consilio dioecesano Episcopus perpendit proposita opera et expensarum ordines et pecuniarias rationes et cetera huiusmodi, atque consilia capit ad normam iuris.

Quoquo exeunte anno, vel opere completo, rationum, summa a Capitulo recognitas, publicas faciendas curat, nisi aliud prudentia suadeat.

Iisdem autem modis Consilia paroecialia aliorumque Institutorum, Episcopo invigilante, se gerunt.

136. *De pecuniae massa paroeciali et dioecesana.* Collationibus exceptis quae peculiari causa fiunt, Episcopus, nisi de hac re aliter a Conferentia episcopali pro toto territorio statutum sit, iubere potest, ubi id possibile sit, eleemosynas a fidelibus communitati christianae oblatas in unicam massam conferri, vel paroecialem vel dioecesanam, e qua hauriantur et aeque distribuantur quae opus sunt divino cultui et caritati et apostolatus operibus[13], reservata congruenti portione pro necessitatibus communibus vel improvisis.

Alte re considerata cum omnibus beneficiariis, Capitulo Cathedrali vel Consultoribus dioecesanis et dioecesanis Consiliis, Episcopus diiudicare potest utrum in eandem massam fructus quoque beneficiorum paroecialium ceterorumque Ecclesiae bonorum colligi possint, quorum administratio, quantum facultas datur, Officio administrationis dioecesano deputetur eiusdemque sectionibus per foranias forte constituendis; quae res gerenda semper est Episcopo Consilioque dioecesano vigilantibus et moderantibus.

137. *De redituum beneficiorum et fidelium oblationum distributione.* Beneficiorum redituum omniumque oblationum fidelium congrua pars ministrorum honestae sustentationi, servata quidem evangelica paupertate, destinanda est, nec non cautioni et assistentiae sanitariae, iuxta leges ecclesiasticas et civiles[14]: sive ipsi in aliquod ministerium incumbant sive infirmitatis, invaliditatis aut provectioris aetatis causa, non incumbunt.

Haec ratio exigit ut clerici opportune praeparentur – iam inde ab annis qui in Seminario deguntur – ut paupertatem et mutuam caritatem tamquam vocationem vivendo exprimant, exempla primaevae Ecclesiae sectantes (cf. *Act.* 2, 44, 45; 4, 32 ss.).

138. *De auxiliis ferendis dioecesibus pauperibus atque catholicis caritatis et apostolatus Operibus.* Apostolorum vestigia secutus, qui non tantum rectam bonorum dispensationem in singulis communitatibus curarunt, sed etiam collationes pro pauperioribus ordinarunt (cf. *Act.* 11, 29-30; *1 Cor.* 16, 1-14; *2 Cor.* 9, 2; *Rom.* 15, 26; *Gal.* 2, 9-10; etc.), Episcopus, quantum facultates suae dioecesis sinunt, pauperioribus ecclesiis opitulatur[15] et pietatis, assistentiae, culturae, apostolatus nationalibus vel plurium nationum operibus, et communitatibus missionalibus necnon et Apostolicae Sedi. Clericos itaque et laicos suae dioecesis instituit, eosque hortatur ut mentem sensumque suum universo orbi aperiant caritatemque vere catholicam alant. Hac quidem sub luce, Episcopus clero suo et fidelibus proponit et explicat speciales illos *dies* celebrandos, quos Sedes Apostolica vel Conferentia episcopalis indicunt ad animum et orationem excitanda et expetendas oblationes communitatis christianae pro operibus et inceptis, quae fines singularum dioecesium, immo et nationis, excedunt.

Evangelici spiritus testimonium exstabit et mirabile in mundo exemplum, si omnes presbyteri, Episcopo praeeunte, et omnia ecclesiastica Instituta quotannis, quasi ex officio, certam partem suorum redituum adhibeant sive dioecesanae sive universalis Ecclesiae caritati[16].

Quod exemplum etiam laici, pro viribus, sequi poterunt.

Caput V

DE EPISCOPO PRAESIDE ET MINISTRO COMMUNITATIS APOSTOLATUS

139. Episcopus, vi apostolici sui muneris, primus est instimulator, moderator et coordinator apostolatus, quem communitates dioecesana et paroecialis, antiquarum communitatum exempla secutae, exercent, ut fides Evangelii (cf. *Phil.* 1, 27) diffundatur, verbum Dei crescat et multiplicetur (cf. *Act.* 6, 7; 12, 24), ad ovile Christi oves errantes adducantur (cf. *Io.* 10, 16; *Lc.* 15, 4-7) et in mundo propagetur Regnum Dei.

Qua missionali vi imbuendam his praesertim temporibus universam communitatis vitam curat Episcopus, ut Evangelii fermentum omnia loca et hominum coetus intret, qui alieni sunt a christiano spiritu, quin etiam a qualibet religiosa indole.

Art. I – De generalioribus apostolatus rationibus

140. *Difficiles condiciones in quibus agit Ecclesia.* Actio apostolica Ecclesiae altiorem exigit notitiam de usu doctrinaque et socialibus condicionibus mundi huius temporis, in quo vivit et operatur Ecclesia.

Multa quidem sunt bona, sincere fovenda et sapienter utenda, inter quae occurrunt:

– dignitatis personae humanae conscientia;
– libertatis et conscientiae iurium vindicatio;
– solidarietatis formae noviter inductae;
– culturae diffusio;
– progrediens mundi unificatio; etc.

At multa non desunt, quae aut mala sunt aut ad malum facile detorqueri possunt, adeo ut ad novas indigentiae formas, indolis praesertim spiritualis perducant, ut v. gr.:

– morum traditorum concitata corruptio;

11 Cf. GS, nn. 25-31, 43, 63-72; AA, nn. 7, 13-14, 32.
12 Cf. PO, n. 17.
13 Cf. ES, I, n. 8.
14 *Ibid.*
15 Cf. CD, n. 6; PO, n. 21.
16 Cf. CD, nn. 6-7.

– libertatis demutatio in licentiam, debitaeque obedientiae contemptus;
– scientificae et technicae mentis abusus, quo praesumitur iisdem methodis spiritualem et religiosam investigationem peragi posse, quibus inquirendo et experiendo et probando technicae utuntur scientiae;
– indiscretae migrationes et immodicum urbium incrementum;
– utilitatis et incrementi ratio ceteris rationibus anteposita;
– politicae, oeconomicae, culturales et ad publicam efficiendam opinionem spectantes impulsiones magis magisque auctae, ope paucorum, quarum vi homines quasi ad machinas rediguntur, et vitae consuetudo instar pecudum alienam imitatur formam, nova inducta servitute, scilicet *massae*, ut aiunt;
– aviditatum et sumptuum amplificatio in regionibus opibus affluentibus, in egestate vero laborantibus augescens paupertas; etc.[1].

Ex his similibusque condicionibus facite eruitur spirituales rationes suam apud multos homines hodie amisisse vim, qui religionis neglegentia vel ignorantia afficiuntur, aut eidem religioni diffidunt, vel adversantur vel repugnant: quae omnia uno verbo *atheismus* solent appellari[2].

141. *De novis evangelizationis viis inquirendis.* Necessitas inde sequitur ut rursus labor evangelizationis instauretur ad annuntiandum Deum et Christum, Dei Filium incarnatum et hominum Redemptorem, gratiam et vitam aeternam, illis adhibitis verbis et factis quae nostrae aetati congruant[3].

Quae cum ita sint, Episcopus ceteros Evangelii praecones praecedat oportet, sanctorum Episcoporum praeteritorum vestigia premens, qui veluti praecones veritatis simulque signiferi caritatis fulserunt, ac veras proinde inquirat condiciones societatis et doctrinae et pietatis huius temporis, ad recte capessenda consilia, quibus apostolatus undique scatentes difficultates superari novaeque evangelizandi viae aperiri queant.

Ad hunc finem persequendum scriptis de rebus religiosis fruitur necnon profanis litteris aliisque communicationis subsidiis, spirituales et religiosas hominum angustias quovis modo respicientibus; notitias et lumina petit ab aptis Institutis et Studiorum sedibus; investigationibus favet de societatis religiosis moribus, ut fidei statum penitus agnoscat in dioecesi provinciaque sua et compertas notitias ulterius inquirat cum cooperatoribus et Consiliis dioecesanis et aliis peritis viris[4].

142. *De personali Episcopi apostolatu.* Ipse Episcopus, uti pastor et amicus, omnes hominum consortiones conatur intrare, quae illius praesentiam, saltem quibusdam in adiunctis, adhuc non excludant, ibique, occasionem nactus, Ecclesiae religiosam et pastoralem imaginem relinquit, semper se exhibens, licet in coetibus a fide christiana alienis, ut hominem Dei ac totum verbi et gratiae eius dispensationi devotum, in spiritu et virtute veritatis fidentem potius quam "in persuasibilibus humanae sapientiae verbis" (*1 Cor.* 2, 4), at simul hominem a fratribus suis non separatum, ab eorum vita condicionibusque non alienum[5].

143. *De universa communitate ad apostolatum incitanda et instituenda.* Necessitatis conscius auxilia sibi comparandi hodiernae evangelizationi accommodata, Episcopus omni opere nititur, ut vivum apostolicum sensum in universam communitatem inducat, et peculiaribus apostolatus formis curat instruendos presbyteros, religiosos et laicos, quos novit in certis locis et coetibus ad operandum aptos[6].

Ad hoc Instituta et sedes Studiorum in dioecesi opportune creata vel in regione aut natione existentia adhibet, insimul presbyteros, religiosos et laicos dioeceseos etiam sollicitans et adiuvans ut congressibus, conventibus, studiorum cursibus et ceteris huiusmodi intersint.

144. *De peculiari laicorum praeparatione ad onus apostolatus sumendum.* Sicut ad apostolatum clerici et religiosi suo peculiari modo praeparantur, ita et laici, praesertim catechistae, speciali praeparatione indigent[7]. Proinde laicis, qui apostolatus onus suscipient, curat Episcopus apta auxilia afferenda, ut suam praeparationem spiritualem et technicam perficere valeant (v. g. exercitia spiritualia, doctrinae theologicae et pastoralis cursus etc.).

145. *De presbyteris destinatis ad apostolatum laicorum.* In apostolicis inceptis laicorum curat Episcopus ut numquam desit prudens et assiduum ministerium sacerdotale. Ad tanti vero momenti officium presbyteros vere idoneos magna seligit cura, attenta eorum indole et aptitudine etiam quod attinet ad laicos et ad ceteros confratres, audito etiam, si id expedire videatur, prudentium laicorum consilio. Eos, quantum fieri potest, ab aliis muneribus, quae vere illud officium impediant, exonerat atque eorum sustentationi congrue providet.

146. *De presbyterorum praeparatione ad laicorum apostolatui assistendum.* *a*) Presbyteri, selecti ut apostolatui consociato laicorum assistant, Episcopo hortante et vigilante, suam aptitudinem indesinenter prosequuntur sive per orationem et vitae spiritualis incrementum, sive per continuum studium doctrinae sacrae, necnon condicionum temporum ac locorum, in quibus cum laicis operari tenentur, seipsos in alenda vita spirituali et sensu apostolico consociationum sibi commissarum impendentes. Ad hunc finem obtinendum Episcopus presbyterorum apostolatui consociato laicorum addictorum promovet conventus, quibus et mutuam cooperationem ipsi foveant et suo ministerio aptissima quaeque inveniant instrumenta.

Iidem presbyteri sciunt se Episcopi personam gerere apud laicos, cuius principia directoria et consilia communicant, interque eum et laicos aptas quoque relationes fovendas curant.

b) Ut hi presbyteri idonei reperiantur, in alumnorum Seminarii institutione pastorali locus dari debet studio de solidarietate et communi onere christifidelium in Ecclesia, de apostolatus laicorum natura deque presbyteri officiis in hac rerum provincia.

147. *De Episcopi necessitudine cum laicis in apostolatum missis.* Episcopus, cum laicis agens apostolatus operibus addictis et spiritualem eorum curam per parochos aliosque assistentes presbyteros gerens, exigentias componit tum ecclesiasticae communionis, cuius signum et auctor est coetus Episcoporum, tum singulorum vocationum et officiorum et charismatum varietatis, qua ditior et multiplicior et efficacior actio Ecclesiae redditur.

Ad conscientiam communitatis in laicis excolendam et apostolatus studium augendum multum conferre possunt sive dioecesanum[8] sive paroecialia Consilia Pastoralia.

Episcopus se expetere et plurimi facere laicorum cooperationem semper manifestat eorumque viribus grato animo utitur quam maxime pro cuiusque officio et scientia, eos etiam in partem advocans Commissionum, Secretariatuum et Officiorum operibus apostolatus praepositorum.

1 Cf. GS, nn. 4-10 et passim; DH, nn. 1, 8.
2 Cf. GS, nn. 19-21.
3 Cf. GS, nn. 21-22.
4 Cf. CD, nn. 15-17.
5 Cf. PO, n. 3.
6 Cf. CD, n. 29; PO, nn. 4, 5, 9, 10.
7 Cf. AA, nn. 28-32.
8 Cf. CD, n. 27; ES, I, n. 16.

http://www.obrascatolicas.com

Art. II – De ordinatione pastoralis laboris in dioecesi

148. *De ordinationis necessitate deque eiusdem notis.* Quo magis in dies cura animarum proficiat, necesse est Episcopus ordinationem generalem, seu rationem actionis apostolicae pro tota dioecesi instituat. Quae ordinatio debet:

a) aliquam firmitatem habere, ne officiorum vel sectionum moderatorum vicissitudine ipsa intermittatur;

b) pariter quadam frui agilitate, ut aptari possit dioeceseos condicionibus semper variantibus locisque inter se differentibus, et legitimum spatium relinquere liberis opportunisque inceptis;

c) rationem habere principiorum de quibus supra dictum est (cf. nn. 93-98).

149. *De huius ordinationis ratione.* Coniunctae actionis pastoralis ordinatio ut efficax evadat et universas dioecesis apostolicas vires movere valeat, debet veras condiciones ac necessitates dioecesis veluti referre, fructus exstare elaborationis totius communitatis et tandem auctoritate Episcopi fulciri. Proinde Episcopus ordinationem generalem pastoralem non statuit nisi:

a) post sibi bene compertam de statu dioecesis notitiam;

b) post studiosam futurorum rei processuum perpensionem;

c) post habita officiorum dioecesanorum, ad quae res spectat, apta studia;

d) post auditam sententiam Consiliorum dioecesanorum necnon prudentium et peritorum virorum;

e) homines denique vere idoneos praeponendo officiis, quibus rerum ad exsecutionem perducendarum cura committitur.

150. *De iis quae ordinatio respicere debeat.* Pastoralis ratio totam simul dioecesim et singulas sociales et religiosas et humanas provincias, ex quibus eadem coalescit, amplecti debet, veluti cardines et fundamenta habens sive circumscriptionem territorialem, sive populi frequentiam, sive differentium coetuum compositionem. In hac ordinatione rationes exquirantur et provideantur oportet, quibus enixe, ex corde et ordinate pastoralis actio loca et coetus attingat itemque, quantum fieri potest, singulos homines, ut fermentum evangelicum illuc inserat, idest summa cathecheseos et cultus et caritatis capita, et tandem, temporibus et modis opportunis, exoptatam animarum instaurationem obtineat, quae naturaliter profluit ex Eucharistica mysterii paschalis celebratione, quod culmen et fons Ecclesiae communionis et apostolatus omnibus exsistit[9].

151. *De apostolatu quoad coetus particulares.* Episcopus una cum suis Consiliis dioecesanis vitam navitatemque particularium coetuum curat cognoscendam, quae princeps habet momentum in multiplicibus hodiernae societatis activitatibus, in publica opinione inducenda, in moribus animisque efformandis et theoreticis, socialibus, politicis et spiritualibus motibus excitandis. Quapropter studium promovet, ut plane investigentur praecipuae rationes *psychologiae coetus* (vulgo: psicologia di gruppo), ut aiunt, atque coetus constituendos prudenter fovet, non solum traditis vel novis formis ordinatos, verum etiam quavis statuta forma liberos et omnino voluntarios, per laicos fideles actioni coetus iuvandae atque muneri signiferi suscipiendo bene paratos, ut sensim sine sensu mente ex omni parte humana et christiana personarum societatisque usus et cultus imbuantur.

152. *De apostolatu in peculiaribus campis. a*) Actio apostolica in peculiaribus humanae consortionis campis exerceri potest a fidelibus vel coetibus et consociationibus, quae religioso aut apostolico titulo decorantur, vel

9 Cf. LG, n. 33; AA, n. 3.

tantum causam promovent humani et socialis cultus, semper tamen spiritu christiano imbutae operantur et iuxta doctrinam Ecclesiae.

b) Ad apostolatum ab iis exercendum qui contribules sunt, aut in iisdem laboris contuberniis operam praestant, ut sunt laici[10], curat Episcopus, ut in communitate christiana reperiantur et eligantur fideles qui magis sint idoneis apostolatui virtutibus praediti, maxime ut singillatim vel communiter partes agant non tantum auxiliares ministerii pastoralis in paroecia vel in aliis Ecclesiae institutis, sed etiam integrantes vel subsidiarias in opere evangelizationis. Hos fideles probe formandos ut graviora onera suscipere valeant curat Episcopus per idoneos presbyteros, qui, iusta laicorum in campis sibi propriis libertate servata, eos doceant et iuvent, ut Evangelium et doctrinam Ecclesiae sequantur tamquam supremam legem cogitandi et operandi in vinea Domini, atque humaniter, observanter et fortiter eorum incepta intra fidei et christianae spiritualitatis fines servent[11].

c) Quoniam quibusdam in campis laici fideles apostolatui erga coetum peculiarem non sufficiunt vel, ob rerum adiuncta, ipsorum actio ingratius accipitur, cum aptorum presbyterorum praesentia requiratur, cordi est Episcopo hos casus cognoscere et de presbyterorum ministerio his in campis consilia capere; consociationum vero apostolatum ordinans, normas a Conferentia episcopali forte statutas sequitur.

Ipsius Episcopi etiam erit presbyteros et laicos apostolatui peculiaribus in locis exercendo habiles parare (cf. supra, nn. 144-147), ubi praesertim societatis condiciones, remoto quolibet Ecclesiae influxu, mentes et conscientias premunt, quod plerumque accidit in ambitu officinarum et civilium scholarum, quae quasi campi separati exsistunt, a communitate christiana prorsus seiuncti. Hos quoque campos intrare presbyter aliquo modo debet, ut actionis pastoralis apertus operarius et Evangelii praeco (c. g. tamquam cappellanus scholarum alumnorum, vel opificum, vel militum, vel migratorum etc.), vel etiam, si casus ferat[12], tamquam homo qui fratrum vitam participet, quibuscum aerumnas quoque et curas et exspectationes communicet, tota vita sua testimonium reddente Evangelio salutis.

Art. III – De quibusdam urgentioris apostolatus campis

153. *De peculiari quorumdam coetuum cura.* Ecclesiam hodie quam maxime necesse est praesentem adesse inter illas hominum classes, quae ipsius apostolica sollicitudine magis indigere videntur.

Tales sunt profecto pauperes, aegroti, aetate provecti, iuvenes, operarii, ruricolae, in carcere detenti, scientiarum et artium cultores, migrantes, familiae efformandae vel recens efformatae, etc.[13].

Episcopus operam impendit, ut opportunos inveniat modos dialogum salutis cum his coetibus instaurandi, et communitatem dioecesanam ad illas apostolatus formas convertere annititur. In omnibus vestigia premit Boni Pastoris: misericordiam scilicet sequitur (cf. *Mt.* 9, 36; *Lc.* 15, 20), sollicitudinem (cf. *Mt.* 18, 12; 23, 37; *Lc.* 15, 4), patientiam (cf. *Mc.* 9, 18), indefatigatum laborem (cf. "donec inveniat" *Lc.* 15, 4; "quoties voluit" *Mt.* 23, 37), et gaudium de inventis, quae perierant, ovibus (cf. *Mt.* 18, 13; *Lc.* 15, 5).

154. *De iuvenibus.* Iuvenes, ii praesertim qui, studiis vacantes, concursu opinionum, novarum doctrinarum et socialium condicionum rixa exagitati, vivendi generi assueti praeter ac vel etiam contra bonos mores, iam ab adulescentia facilius ab Ecclesia alienantur, campum

10 Cf. AA, n. 13.
11 Cf. AA, nn. 19-20; 24-25.
12 Cf. PO, n. 8.
13 Cf. CD, nn. 17, 18; AA, nn. 11, 12; GS, nn. 61, 62.

constituunt, qui instanter Episcopi patris animum sollicitet.

Eos ad fidem adultam profitendam et operibus confirmandam adducere oportet. Proinde Episcopus curat, ut in dioecesi copia presbyterorum, religiosorum et laicorum praesto sit, qui apostolatui inter iuvenes fungendo sint idonei, quandocumque id fieri permittitur, tradendo.

Illi, qui *pastorali iuventutis* cooperantur, eorum exspectationes conentur interpretari, novis viis obsecundantes, quibus ipsi legitime animum suum exercere experiuntur, minime tamen indulgentes mentis levitatibus et hodiernis erroribus quibus sunt obnoxii, ipsis fratres et amicos sese praebentes ac simul altiorem veritatem vitaeque formam exhibentes[14]. Ita denique navitatem suam apostolicam ordinent, ut iuvenes communitatis christianae, sese in dies evolventis, participes et effectores, tamquam eiusdem viventia et conscia membra, sese existiment ac revera experiantur.

155. *De operariis et ruricolis.* Operariorum ordo, plerosque in dies hominum cuiusvis civitatis et dioecesis complectens, cordi est maxime Episcopo. Quam saepissime potest illum frequentat, et curat ut apti instructique presbyteri officinas et alia operariorum loca ingrediantur, ut ibi ministerium suum apostolicum exerceant, mediis inceptisque adhibitis quae tum socialibus, psychologicis et spiritualibus operariorum condicionibus, tum singulorum locorum necessitatibus sint congrua. Actionem pastoralem inter operariorum familias promovet; circulos, consociationes, scholas serotinas, opera ad varias artes addiscendas, excursiones pro eorum relaxatione, et his similia adstruit et ordinat.

Neque minorem sollicitudinem praesentiae et actionis apostolicae, iuxta ea quae superius dicta sunt de operariis, Episcopus impendit in genus hominum agreste, quod nostris temporibus profundae et celeri immutationi subicitur et nonnullis in locis iustitiae socialis expers relinquitur, quinimmo praesentia sacerdotali interdum carens.

156. *De migrantibus et itinerantibus.* Ut migrationes et peregrinationes hominum, crebriores et numerosiores variis ex causis in dies, occasio fiant et semen novae fraternitatis inter populos atque Evangelii testificatio orbis amplitudinem complectens, Episcopus sedulo promovet curam spiritualem migrantium et itinerantium, eorumque, si casus ferat, familiarum, iuxta normas a Concilio Vaticano II et ab Apostolica Sede latas[15].

157. *De cura fidelium qui a vita christiana discesserunt.* Caritatem boni pastoris, vires et opes et industrias suas et communitatis dioecesanae Episcopus non exercet solummodo in eos qui fideliter Principem Pastorum sequuntur, sed etiam in illos catholicos, qui longe ab Ecclesia vel prorsus a fide deflexerunt (cf. *Mt.* 10,6;15, 24; *Lc.* 15, 4; *Io.* 11, 52) ut eos, amore Christi compulsus, quaerat et ad vitam gratiae et veritatis reducat[16].

Propterea, nisi iam Conferentia episcopalis providerit, Episcopus ipse curat specialis disciplinae studia instituere, praeter cursus ad hoc destinatos in Seminariis et ceteris ecclesiasticae et religiosae formationis Institutis peragendos.

Huius iteratae evangelizationis ratio amplecti poterit:

a) missiones ad populum, quae sermonibus, conferentiis, publicis vel cum particularibus coetibus disceptationibus de rebus fidei et morum persolvantur;

b) sedes stabiles ad inquisitionem, mutua colloquia et disputationes de quaestionibus, quae circa scientiam et fidem adstruuntur, pro nobiliorum artium cultoribus et doctis viris et scientiae pervestigationi operam navantibus etc.;

c) diaria et ephemerides, radiophonicas et televisificas transmissiones, theatrales et cinematographicas scaenas, quae easdem quaestiones earumque in hominum animos influxus respiciant; instrumenta opinionis publicae, quae quotidianos casus quaestionesque pertractent juxta mentem Evangelii et christianum vitae sensum[17];

d) libros et commentarios altioris et severae pervestigationis de doctrinalibus et historicis quaestionibus ad religionem quovis modo pertinentibus;

e) privata colloquia et familiares necessitudines et mutuos usus ad operam insimul impendendam in varias doctrinae et activitatis et vitae socialis provincias, ut, fraterna caritate allecti, *remoti* revertantur.

158. *De fratribus christianis seiunctis.* Zelo et caritati Episcopi commendantur fratres christiani a catholica Ecclesia seiuncti[18]; eodem spiritu etiam clerici et laici affici debent. Proinde:

a) sanam educationem oecumenicam secundum principia catholica[19] Episcopus promovet sive pro clero in Seminariis et scholis catholicis[20] sive pro laicis[21];

b) praxim fovet oecumenismi: oecumenismum spiritualem in primis, idest interiorem christianorum conversionem, deinde orationem, cuius iam pervulgata forma laudanda est quae dicitur *hebdomada pro unione*[22], cooperationem denique oecumenicam cum fratribus seiunctis[23], constituta quoque, ubi fieri possit, commissione oecumenica dioecesana;

c) quoad communicationem in sacris Episcopus diligenter servat normas a Concilio Vaticano II et ab Apostolica Sede datas[24].

159. *De hominibus religiosis non-christianis.* Praesentia hominum religiosorum non-christianorum in regionibus christianis est factum hodie magnae amplitudinis, praesertim in magnis urbibus aut in sedibus universitariis et industrialibus, quo turmatim se conferunt studiorum, laboris vel *turismi* causa.

Zelus missionalis et christiana caritas ad his quoque curas adhibendas urgent Episcopum eiusque dioecesanam communitatem.

a) Eos in primis mentis et usus vitae habitus colunt erga homines religiosos non-christianos, quos Concilium Vaticanum II habendos declaravit[25].

b) Christianam caritatem Episcopus excitat et exercet, etiam per consociationes catholicas, ad eos iuvan-

14 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio ad E.mos Patres Cardinales etc., Nativitatis D. N. I. C. festo adventante, 15 dec. 1969: AAS 62, 1970, p. 45.
15 Cf. CD, n. 18; AA, n. 11; GS, n. 61; ES, I, n. 9; PAULUS PP. VI, Motu proprio *Pastoralis migratorum*, 15 aug. 1969: AAS 61, 1969, pp. 601-603; Allocutio delegatis Conferentiarum Episcopalium qui quarto internationali Coetui interfuerunt, favente Pont. Commissione "De spirituali migratorum atque itinerantium cura", Romae habito die 7 nov. 1970: AAS 62, 1970, pp. 771-773; S. CONGR. PRO EPISCOPIS, Instructio *De pastorali migratorum cura*, 22 aug. 1969: AAS 61, 1969, pp. 614-643; S. CONGR. PRO CLERICIS, *Directorium generale pro ministerio pastorali quoad Turismum*, 30 aprilis 1969: AAS 61, 1969, pp. 361-384.
16 Cf. CD, n. 11.

17 Cf. CD, n. 13; IM, nn. 13-14.
18 Cf. LG, n. 27; CD, n. 13; PO, n. 9; GS, n. 92.
19 Cf. UR, nn. 4-9.
20 Cf. UR, n. 10; OT, nn. 16, 19; SECRET. AD CHRISTIAN. UNITATEM FOVENDAM, *Directorium* ..., pars II: AAS 62, 1970, pp. 705-724; PAULUS PP. VI, Allocutio Secretariatui ad Unitatem Christianorum Fovendam, 17 nov. 1968: AAS 60, 1968, p. 795.
21 Cf. AA, n. 28; AG, n. 15.
22 Cf. UR, nn. 4, 7; SECRET. AD CHRISTIAN. UNITATEM FOVENDAM, *Directorium* ..., pars I, nn. 21-24, 32-37: AAS 59, 1967, pp. 581-586.
23 Cf. UR, nn. 12, 24; AA, n. 27; GS, n. 90.
24 Cf. UR, n. 8; OE, nn. 24-29; SECRET. AD CHRISTIAN. UNITATEM FOVENDAM, *Directorium* ..., pars I, nn. 38-63: *ibid.*, pp. 586-592; Instructio *De peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia Catholica*: AAS 69, 1972, pp. 518-525.
25 Cf. CD, nn. 11-16; AG, n. 38; NA, nn. 1-5.

http://www.obrascatolicas.com

dos in suis difficultatibus quoad ipsorum *integrationem* socialem, scholarem, linguisticam, quoad habitationem et assistentiam medicam et his similia.

c) Communis fides in Deum creatorem et remuneratorem occasiones praebet, ut dialogus religiosus instauretur sive cum viris studiis addictis sive cum operariis, qui sic iuvari possunt in servandis principiis fundamentalibus conscientiae religiosae, quae hodiernus vitae cultus in saecularem condicionem redactus evellere conatur.

Ad haec exsequenda Episcopus, pro viribus, aliquem idoneum clericum, aut religiosum aut laicum utiliter deputat.

160. *De iis qui atheismum profitentur vel saecularizationis periculis sunt obnoxii.* Cum atheismus, qui "inter gravissimas huius temporis res adnumerandus",[26] est, magis in dies diffundatur, altius agat radices et pugnacior reddatur[27], Episcopus, missus etiam ad eos qui Deum non agnoscunt et quamcumque fidem religiosam reiciunt, debet pro viribus huic malo obsistere, causas profundas huius lugendae rei deprehendere et etiam cum non credentibus aliquod dialogum salutis instituere[28].

Atheismo viam sternere potest, utpote in alterutram partem vertens, processus ille saecularizationis, quo hodiernus civilis cultus afficitur. Episcopus ergo curat, ut fideles adiuventur ad detegendas huius processus rationes, sive positivas, quibus fides christiana purior fieri possit, sive negativas, quae grave periculum contra fidem constituunt.

Itaque Episcopus pro viribus curat, ut:

a) Universitates Catholicae et Instituta de cura pastorali aut de investigatione sociali, si quae in dioecesi habeantur, huiusmodi factis studeant;

b) sive in institutione alumnorum Seminarii, sive in pastorali renovatione presbyterorum promovenda, ratio habeatur atheismi et processus saecularizationis;

c) cursus altioris institutionis religiosae de dialogo cum non credentibus habeantur, vel peculiares cursus pro peritis; conventus pro laicis promoveantur, peculiari ratione habita iuvenum et eorum, qui in apostolatu christiano partem habent;

d) praedicatio et institutio catechetica non ignoret haec gravia problemata;

e) musea et permanentes rerum expositiones condantur, quibus historicus religionis progressus doceatur et illustretur.

161. *De cura animarum in magnis urbibus.* Magna urbs est communitas valde varia ac multiplex. Constat enim plerumque e regionibus (vulgo: quartieri) inter se differentibus: v. gr. centrum historicum cum suis monumentis, museis et locis mercatoriis; regiones residentiales, quas incolunt familiae divitum; regiones periphericae seu suburbanae, celeriter et continuo crescentes, quo confugiunt egeni et immigrati, in tuguriis saepe viventes; regiones industriales, ubi plurimi operarii habitant; regiones scatentes habitaculis communibus (vulgo: apartment building) quasi apum favis etc.

Hinc in magna urbe videre est plures *classes sociales*, inter se localiter permixtas et saepe adversas; nec pauci sunt incolae a-sociales, solitudini ac "depersonalizationi" obnoxii.

In magna urbe insuper inveniuntur *servitia socialia* amplioris molis, ut puta: officia administrativa, iudicia-

26 GS, n. 19.

27 Cf. SECRET. PRO NON CREDENTIBUS, *Nota circa studium atheismi et institutionem ad dialogum cum non credentibus habendum*, 10 iulii 1970, Typis Polyglottis Vaticanis, 1970, n. 4.

28 Cf. GS, n. 21; PAULUS PP. VI, Litt. Encycl. *Ecclesiam suam*, 6 aug. 1964, nn. 93, 97: AAS 56, 1964, pp. 639, 651; SECRET. PRO NON CREDENTIBUS, *Documentum de dialogo cum non credentibus*, 28 aug. 1968: AAS 60, 1968, pp. 692-704.

ria, militaria, politica (praesertim si agitur de urbe nationis vel regionis capite); scholae cuiusvis ordinis et gradus, a primarum litterarum domiciliis usque ad universitates studiorum; instituta et consilia de re oecumenica; media communicationis socialis; nosocomia amenica; domus medicae; castra stativa pro militibus etc.

Etiam *cultura* in magna urbe, cum vivacior sit ob multiplicitatem opinionum et doctrinarum, atque instrumentorum publicam opinionem afficientium, maiorem persentit vim et efficacitatem socializationis et saecularizationis.

Habentur denique, sub respectu *ecclesiastico*, regiones urbis, in quibus loca cultus et domus religiosae sufficientia sunt, immo interdum superflua, aliae vero in quibus eadem insufficientia sunt aut omnino desunt.

Haec omnia peculiares easque graves difficultates pro cura animarum Episcopo proponunt, ab eoque speciales formas apostolatus pastoralis exigunt.

Post diligens examen condicionum et rationum generalium, potius quam singularum familiarum aut personarum, Episcopus curat, ut:

a) constitutio, dimensiones territoriales et distributio paroeciarum, ecclesiarum et oratoriorum, domorum religiosarum aliarumque sedium evangelizationis et divini cultus, diversis rationibus fiant ac in parvis urbibus vel in pagis (cf. infra, nn. 174-177);

b) aequior et utilior per omnes urbis regiones fiat distributio cooperatorum in pastorali ministerio (scil. presbyteri, religiosi et religiosae, quibus accensendi sunt sive diaconi sive laici, ad Lectoratus et Acolythatus ministeria vocati)[29]: hi omnes eligendi sunt ratione habita particularis ministerii, quod ab ipsis exigit peculiaris condicio regionis, ad quam mittuntur;

c) constituantur peculiares coetus (vulgo: équipes) e presbyteris, religiosis ac laicis constantes, qui speciatim sint instructi pro diversis classibus et diversis servitiis socialibus urbis: fideles tum Evangelio tum hominum generi, cui inservire intendunt;

d) hi multiformes labores apostolici exigunt maximam virium cooperationem et coordinationem, aliquando vero etiam finium territorialium uniuscuiusque paroeciae transgressionem.

Ad id utiliter constitui poterit Vicarius generalis, aut episcopalis pro tota et sola urbe, cui, si Episcopus opportunum censuerit, assistet aliquod Consilium pastorale urbanum seu superparoeciale.

Caput VI

DE EPISCOPO IN SYNODO DIOECESANA ET IN VISITATIONE PASTORALI

162. Iuxta traditam a saeculis et a Tridentino Oecumenico Concilio statutam actionis pastoralis disciplinam, praecipua in ministerio Episcopi negotia sunt Synodus dioecesana et Visitatio pastoralis.

Ad duo haec ministerii sui negotia praeparanda, ordinanda et exsequenda, modis adhibitis quos novae huius temporis necessitates Ecclesiae postulant, diuturnus labor debet Episcopum sollicitare.

I — SYNODUS DIOECESANA

163. *De Synodi natura.* Synodus dioecesana, quam convocat et moderatur Episcopus et ad quam clerici, religiosi et laici ad normam iuris convocantur, est congregatio, in qua Episcopus, auxilio usus peritorum

29 Cf. PAULUS PP. VI, Motu proprio *Ministeria quaedam*, 15 aug. 1972: AAS 64, 1972, pp. 529-534; Motu proprio *Ad pascendum*, 15 aug. 1972: AAS 64, 1972, pp. 534-540.

scientiae theologicae, pastoralis ac iuridicae, atque consiliis fruens diversorum coetuum communitatis dioecesanae, sollemni modo fungitur officio ac ministerio pascendi gregem sibi commissum, leges et normas universalis Ecclesiae adiunctis localibus aptando, via ac rationes laboris apostolici in dioecesi indicando, apostolatus ac regiminis difficultates solvendo, opera et incepta generalia instimulando, errores in doctrina et moribus, si qui serpant, corrigendo.

Occasionem quoque Synodus praebet sacras celebrationes peragendi, quae maxime proficiunt ad fidem et pietatem et apostolatus studium excitanda vel noviter instauranda in universa dioecesi.

164. *De Synodi praeparatione.* Synodus, ut rite peragatur et communitatis progressui revera prosit, accurate est praeparanda, sive res pertractandas componendo, sive publicam opinionem et fidelium conscientias per aptam notitiarum evulgationem erigendo. Tempestive Episcopus praeparatorias Commissiones condat, quae non solum e clericis, sed etiam e religiosis et laicis opportune delectis constent, et sive in urbe dioecesis capite sive in singulis foraniis studeant quaestionibus Synodo proponendis, varias illarum rationes — ad theologiam, liturgiam, ius canonicum, actionem socialem-caritativam, varias apostolatus species, vitam spiritualem pertinentes — considerent et schemata conficiant decretorum, votorum, consultuum etc., quae Episcopus cum Consilio Presbyterali et etiam cum Consilio Pastorali, si ei placuerit, perpendet et universo Synodi coetui exhibenda decernet.

Simul Episcopus curat, ut in tota dioecesi fidelibus copiosa rerum communicatio ac crebra praedicatio tradatur de momento Synodi in Ecclesiae vita et institutis atque ample explicentur quaestiones in congregatione pertractandae et consilia proponenda, necnon omnium dioecesis christifidelium conscia consideratio et libera cooperatio deposcatur, etiam extra Commissiones praeparatorias.

Ad instantes orationes Deo fundendas per totum praeparationis et celebrationis tempus, tamquam pro re maximi sane momenti, universam dioecesanam ecclesiam Episcopus advocare numquam desinit.

165. *De Synodi celebratione.* Sensus communionis adunati coetus in celebrationibus liturgicis, in Eucharistia praesertim, primum exprimitur et declaratur, eaeque proinde veluti Synodi centrum sunt et a fidelibus quam plurimis participari debent. Liturgia verbi sollemnibus his ritibus propius convenit; proinde opportunae habentur homiliae, quae Synodi significationem et ordinem explicare valeant. Allocutiones etiam, quae fundamenta illustrent doctrinae et actionis pastoralis ad Synodi labores attinentia, ad populum in divina liturgia adunatum haberi possunt.

Studia et disceptationes de propositis schematibus ad synodalis coetus membra spectant, sub Episcopi actuosa praesentia. Conventibus omnes iure fruentes actuose intersunt, iuxta normas antea editas ad rectum et ordinatum sessionum cursum. Amplam et liberam facultatem dari decet propriam sententiam proferendi singulis sodalibus, qui, iuxta Synodi normas, id postulant.

Synodi conclusiones e conlatis Commissionum et Coetus sessionum sententiis ab Episcopo deducuntur et ad legis formam rediguntur, cum ipse solus eis legum vel decretorum vim tribuere valeat.

Ipsius proinde est vim iuridicialem, si id opportunum censeat, praescriptorum et decretorum synodalium definire. Ipsius denique est acta Synodi promulgare atque tempus modosque statuere, quibus constitutiones vigere incipiant.

In Synodo, si id Episcopo opportunum videatur, Consilia sive Presbyterale sive Pastorale constitui aut re-

novari poterunt, atque etiam Commissionum et Officiorum Curiae dioecesanae membra eligi.

Item eligi poterunt Consultores vel membra Consiliorum Operibus et Consociationibus dioecesanis moderandis, si talium Operum eorumque munerum cursus cum Synodi temporibus concordet: quod opportunum videtur, ut Synodi celebratio pro ecclesiae dioecesanae vita et institutis instaurandis potissimum revera momentum habeat.

II — VISITATIO PASTORALIS

166. *De Visitationis pastoralis natura.* Visitatio pastoralis unus est, et quidem peculiaris, ex modis, quibus Episcopus, inter unam alteramque Synodum, congressus personales cum clero ceterisque fidelibus Populi Dei fovet, ut eos cognoscat et dirigat, hortetur ad fidem vitamque christianam exercendam, atque structuras et instrumenta, quae servitio pastorali destinantur, in sua vera efficientia experiatur ipse ac perpendat.

Caritas pastoralis est Visitationis veluti anima; finis vero eiusdem ad bonum communitatum et institutorum Ecclesiae cursum intendit[1].

Pastoralis Visitatio opus est apostolicum, eventus gratiae, imaginem referens illius singularis ac prorsus mirandae visitationis, qua "princeps pastorum" (*1 Petr.* 5, 4), episcopus animarum nostrarum (cf. *1 Petr.* 2, 25) Christus Iesus visitavit et fecit redemptionem plebis suae (cf. *Lc.* 1, 68).

Per Visitationem pastoralem Episcopus spectabili modo se praebet visibile principium ac fundamentum unitatis in ecclesia particulari sibi commissa[2].

Pastoralis Visitatio, cum totam afficiat dioecesim in suis variis personarum coetibus, locis sacris, structuris et institutionibus, felicem praebet Episcopo occasionem operariis evangelicis laudem, stimulum, solatium afferendi, evangelizationis et apostolatus difficultates suis ipse oculis perspiciendi, organicae actionis pastoralis rationem iterum investigandi atque perpendendi, corda fratrum attingendi, vires forte languidas excitandi, omnes denique fideles advocandi ad novam sui conscientiam ac diligentiorem actionem apostolicam[3].

Proinde personae, sive singulae sive consociatae, potissimum visitantur, eae praesertim, quae partem habent in exercitio apostolatus.

Ad auxilium potius quam ad iudicium sacrorum ministrorum Visitatio tendit.

167. *De Visitationis pastoralis novis aspectibus atque frequentia.* Visitationis pastoralis institutum novas induit formas, variis quidem locis accommodandas, necesse est, novasque accipiat causas et rationes, quibus utilius nostris hisce temporibus evadat.

Eius frequentia et continuatio cum dicta natura pastorali strictim commetiendae sunt.

Quamobrem, ubi opportunum videatur, minui possunt publicae caerimoniae, et Visitatio, si opus est, per plures dies, etsi non continuos, protrahi, adeo ut Episcopus uti possit etiam aliis sibi datis occasionibus, cum nempe diversa dioecesis loca alias ob causas adit.

168. *De Visitatione pastorali paroeciarum.* Ratio praecipua Visitationis paroeciarum ea est, ut Episcopus personas — clerum scilicet, religiosos ac laicos — conveniat. Ad id tendant oportet omnes Visitationis actus.

In Visitatione ergo paroeciarum haec, inter alia, Episcopus peragere studet:

1 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio habita in Aede Sixtina Romano Clero et quadragenarii temporis in Urbe oratoribus, 6 febr. 1967: AAS 59, 1967, pp. 154-155.

2 Cf. LG, n. 23.

3 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio habita in Archibas. Lateran. cum Pastoralis romanae dioecesis Visitatio initium caperet, die 9 apr. 1967: AAS 59, 1967, p. 414.

http://www.obrascatolicas.com

a) Missam celebrat et verbum Dei praedicat;
b) sacramentum Confirmationis inter Missam, quantum fieri potest, sollemniter confert;
c) pueros doctrina christiana instruendos visitat eosque de factis progressibus interrogat;
d) cum parocho aliisque clericis, paroeciae addictis, colloquitur;
e) pastorale Consilium paroeciale, consociationes apostolatui deditas, quae ab hierarchia dioecesana pendent, Instituta et scholas ecclesiasticas inspicit;
f) clericos et religiosos alloquitur, necnon etiam laicos, qui in paroecia pastoralia incepta moderantur;
g) infirmos visitat, quantum fert facultas;
h) alicui iuvenum inceptui vel beneficae pro pauperibus actioni, si quae fiat, interest;
i) operarios in ipsis officinarum locis adit et alloquitur, si fieri potest et opportunum videatur;
l) laicis, qui cum Episcopo colloquium de sua spirituali vita vel de paroeciae bono postulant, facilem se adeundi praebet facultatem.

Paroeciae vero aliorumque institutorum libros invisendos, loca sacra et suppellectiles inspicienda, bonorum adminitrationem examinandam Episcopus idoneis presbyteris, praesertim vicariis foraneis, diebus Visitationem antecedentibus vel subsequentibus peragenda committit, ut ipse Visitationis tempus potius dedat colloquiis ac sacris ministeriis, quae maxime ei congruunt utpote communitatis christianae capiti, magistro ac pastori.

169. *De fidelibus Visitationi pastorali praeparandis.* Visitatio pastoralis congruam fidelium praeparationem requirit, quae fieri potest per speciales de ecclesiae particularis communitate deque episcopatus missione ac ministeriis sermonum et praedicationum cursus, necnon per folia et opuscula, typis impressa, atque per alia communicationis subsidia. Ad spiritualem et apostolicam speciem ostendendam, Visitationem praecedunt, quantum fieri potest, sacrae missiones ad populum, quae ita peragantur, ut omnes coetus et homines, etiam a vita christiana remotiores, attingant et ad salutarem eventum animos erigant. Pariter, ante Visitationem, ope peritorum, investigationes habentur et notitiae colliguntur de paroeciae sociali-religioso statu, quae Episcopo et Officiis, quorum interest, inserviant, ut rerum condiciones bene noscantur, recta consilia capiantur et apostolatus ministeria secura dirigantur via.

170. *De Episcopi in Visitatione habitu et usu.* Commisso sibi gregi Episcopus est fidei morumque magister, pontifex et pastor: peculiares hinc virtutes etiam ministerii Visitationis actus distinguere debent.

Proinde in Visitatione, sicut et in ceteris vitae adiunctis, decet Episcopum simplex et mitis habitus atque benignus et aequabilis cum omnibus usus, ut documenta exhibeat pietatis et paupertatis et caritatis, quae omnes simul cum prudentia peculiares sunt pastorum Ecclesiae virtutes maximeque hodie probatae.

Prae oculis imaginem Iesu boni Pastoris custodiens, fidelibus se praebet non "in sublimitate sermonis" (*1 Cor.* 2, 1) neque verbis et operibus gloriosum, sed spiritu indutum Iesu Christi atque humilitatis, benignitatis, deditionis, artis audiendi sibique auditores conciliandi imitatorem[4]; id enim meminerit ad Visitationem pastoralem pertinere, ut "quaeratur": "quaerantur animae generoso amore et securo ductu indigentes; quaeratur Ecclesia ut vere sit Ecclesia"[5], id est Populus Dei.

Nec tamen dedecent illa simplicia festivitatis indicia, quae sunt potius in servitium fidelium quam in honorem pastoris, quatenus in eorum cordibus excitare sensum eventus gratiae illius Visitationis, cum gaudio expectatae, et inde maiores valeant spirituales fructus afferre.

4 Cf. PAULUS PP. VI, *l. c.*, p. 415.
5 PAULUS PP. VI, *ibid.*

Sectio II

DE ECCLESIAE PARTICULARIS STRUCTURIS DEQUE EPISCOPI IN PASTORALI MUNERE COOPERATORIBUS

Caput I

DE DIOECESEOS STRUCTURIS

171. "Dioecesis est Populi Dei portio, quae Episcopo cum cooperatione presbyterii pascenda concreditur, ita ut, pastori suo adhaerens ab eoque per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto congregata, Ecclesiam particularem constituat, in qua vere inest et operatur Una Sancta Catholica et Apostolica Christi Ecclesia"[1].

Haec verba, Sacrarum Scripturarum et antiquorum Patrum mentem redolentia, dum mysterium seu elementa theologica ecclesiae particularis optimo in lumine collocant, elementa eius socialis compaginis clare ostendunt. Haec enim ecclesia, ut vocationi christianae et Evangelii praeceptis apte respondere valeat, quadam structura et ordine indiget, quibus portio Populi Dei certius definiatur, sacra ministeria praedicationis, sanctificationis et regiminis fidelibus rite praebeantur, atque actio missionalis ad eos etiam, qui nondum in Christum credunt, vel eius fidem legemque non amplius sequuntur, dirigatur. Ex eo tamen quod portio Populi Dei potissimum constet e personis in Christum credentibus, sequitur structuras et officia dioecesana, quaecumque ea demum sint, uni animarum saluti inservire debere.

In primaevis communitatibus christianis structura et ordo quasdam iam definitas formas prae se ferebant, quae decursu temporis incrementum et stabilitatem in dioecesi acceperunt. Proinde dioecesis Ecclesiam universalem in loco constitutam manifestat, et fundamentum exsistit ministerii pastoralis et missionalis, etiamsi forte quaedam eius historica lineamenta deponenda, quaedam immutanda, quaedam nova adiungenda hodie sint, ut novis populi christiani et apostolicae navitatis condicionibus ipsa aptetur[2].

De quibusdam improprie dictis structuris dioecesanis sermo erit infra, cum de cooperatoribus Episcopi agetur.

I — DE DIOECESI

172. *De territorio dioecesano.* Ex ipsa dioecesis descriptione, quam ex Concilio Vaticano II deprompsimus, liquet dari posse ecclesiam particularem *personalem* vel *ritualem*, complectentem scilicet particularem coetum socialem (v. g. militum, immigratorum etc.) vel particularis ritus asseclas, cui nomen dioecesis vel etiam praelaturae confertur[3]. Attamen certi fines territoriales ecclesiae particulari generatim sunt attribuendi, intra quos Episcopus praesit, ministerium suum exerceat, omnes pascat quasi rationem pro illorum animabus redditurus (cf. *Hebr.* 13, 17).

173. *De dioecesis circumscriptione quoad territorii amplitudinem et incolarum numerum.* Dioecesis circumscriptio, quoad fines territorii et quoad numerum incolarum, talis sit oportet, ut Episcopus, veluti in medio ecclesiae particularis sibi commissae constitutus, cum cooperatione sui presbyterii munera pastoralia in ea efficaciter explere valeat, eiusque fidelium saluti quam perfectissime possit inservire.

1 CD, n. 11.
2 Cf. CD, n. 23.
3 Cf. CD, nn. 23, 43; PO, n. 10; ES, I, n. 4.

Ideo, pro ratione propinquitatis et cognitionis gregis, quam idoneum postulat ministerii pastoralis exercitium, structurae et officia administrationis dioecesis componantur oportet, opportunis etiam inductis mutationibus. Propterea, sicubi id bonum animarum exigat, territoriales fines Episcopus recognoscendos curat iuxta normas, a Concilio Oecumenico Vaticano II et ab Apostolica Sede latas[4]. Quinimmo, etiam novae finitimarum dioecesium internae ordinationi, praesertim si hae ex maioribus urbibus constent, cum suis confratribus studere non renuit[5].

In his omnibus Episcopus pro sua parte, bono animarum id exposcente, circumscriptionem territorialem dioecesis recognoscendam denuntiat sollicitatque, clero et fidelibus suadens, ut prompto et devoto animo Apostolicae Sedis iudicio se subiciant.

II — DE PAROECIA

174. *De paroeciis territorialibus et personalibus deque aliis apostolatus sedibus.* Dioecesis in paroecias distribuitur, quae plerumque sunt communitates in certo territorio constitutae, et, quatenus fieri possit, eo patente, ut parochus a frequentandis familiis et coetibus fidelium prae distantia non impediatur.

Institui tamen possunt, bono animarum id exposcente, paroeciae *personales*, id est non e praefinito territorio exstantes, sed ex unitate quadam sociali membrorum suorum (v. g. immigratorum alius nationis vel linguae etc.); quibus in casibus accurate actorum ecclesiasticorum validitati caute consulendum est. Idem dicendum est de paroeciis *ritualibus*[6].

Etiamsi verae paroeciae canonice minime erigantur, aliae apostolatus et caritatis sedes constitui possunt, organicis et stabilibus structuris plus minusve praeditae iuxta necessitates, ut aptis methodis et instrumentis pastorale ministerium locorum coetuumve necessitatibus valeat respondere. Semper vero caveatur, ut fideles magis magisque conscii reddantur se ecclesiae particularis participes esse, quae ut portio Ecclesiae universalis dioecesim constituit[7].

175. *De paroeciis in magnis urbibus.* Magnarum urbium paroecia elementa communia cum ceteris paroeciis retinere debet: v. g. ut sit communitas fidei, liturgiae et caritatis, signum praesentiae Dei in mundo[8]; ut praebeat continuationem in proponendo verbo Dei et in cultu liturgico exsequendo; ut sit in unaquaque urbis regione personificata quaedam praesentia Ecclesiae sive universalis sive dioecesanae, qua quidem praesentia indigent praesertim aegroti, inopes, immigrati, eradicati, idest fratres minimi, in quibus Christus videri et adiuvari potest (cf. *Mt.* 25, 40-45); ut foveat christianizationem relationum humanarum inter vicinos; ut sit punctum visibile unitatis et universalitatis pro parvis communitatibus christianis, intra eius fines exsistentibus[9] etc.

Attamen paroecia urbana id habet peculiare, quod, ex se sola, totam suam vitam adaequate attingere nequit, dum plures res eventusque sociales necessario fines paroeciales transgrediuntur. Quibus si addatur copiosa veloxque incolarum mobilitas, eorumque in dies crescens socialis divisio, facile eruitur quantum, in magnis praesertim urbibus, parochi eorumque vicarii cooperatores cum aliis parochis laborem sociare debeant, necnon cum presbyteris et religiosis, qui munus aliquod pastorale in iisdem urbibus exercent, vel operibus indolis superparoecialis sunt addicti[10].

4 Cf. CD, nn. 22-24; ES, I, n. 12.
5 Cf. CD, n. 22.
6 Cf. CD, n. 23.
7 Cf. CD, n. 11.
8 Cf. AG, nn. 15, 19.
9 Cf. AA, n. 10.
10 Cf. CD, n. 30.

176. *De rationibus paroeciarum instituendarum.* Cum dioecesis in paroecias bene distributa sat bona videatur ratio, qua totius communitatis vita efflorescat, Episcopo cordi sunt paroeciae constituendae, sive territoriales sive personales pro fidelium necessitatibus.

In hac rerum provincia, id summopere curandum esse videtur:

a) ut paroecia fervida praesertim distinguatur animorum unione, qua clerici religiosi ac laici, fraterna caritate compulsi, consociantur in veram communitatem fidei, gratiae et cultus, Spiritus dona sibi invicem participantes ad aedificationem Ecclesiae;

b) ut in unaquaque paroecia clerus spiritualem et pastoralem Episcopi imaginem prae se ferat et cum dioecesano presbyterio coniuncte agat;

c) ut in paroecia vel vicariatu, e minoribus paroeciis constante, quasi parvum presbyterium quatenus fieri possit presbyteri constituant et vitam communem excolant iis formis, quae ipsorum missioni congruant, communemque dent operam ministerii pastoralis inceptis sedulo inquirendis et apparandis et exsequendis;

d) ut clerus, religiosi et laici cuiusque paroeciae sua propria apostolatus officia recipiant exerceantque, in proposito labore unitatem servantes et concordem omnium operum, ministeriorum et charismatum disciplinam.

Denique, ad fines territoriales ac numerum incolarum paroeciae quod attinet, cum impossibile sit unam normam pro tot diversis locis ac humanis adiunctis definire, statui posse videtur haec regula usu explorata, pro viribus sequenda, ut latitudo et frequentia paroeciae tales sint, quae permittant sufficientem assistentiam pastoralem, mutuam nempe cognitionem et cooperationem inter pastorem ceterosque in ministerio adiutores et gregem, atque immediatam et continuam animarum curationem: id enim procul dubio est primum et necessarium ad vitam communitatis ecclesialis alendam.

177. *De paroeciarum tempestiva erectione et finium mutatione.* Ratione habita populi incrementi, prae oculis habens ordinem extruendorum aedificiorum et officinarum a publica auctoritate exaratum, Episcopus tempestive comparandas areas ad novas ecclesias aedificandas et iuris instrumenta ad novas paroecias erigendas curat, ne serius ad rem deveniatur, quando scilicet apta aedificationi sola iam non prostent aut recentium hominum frequentia in coagmentatis aedificiis, ob absentiam curae pastoralis, iam a vita christiana penitus discesserit.

Ad bonum animarum provehendum interdum necesse erit, ut fines territoriales mutentur, vel plures paroeciae in unam coalescant, vel maiores in plures dividantur, vel novae paroeciae aut sedes aliquarum communitatum non territorialium constituantur, ut paroeciae unius eiusdemque urbis nova interna ordinatione disponantur, ut demum structurae aptentur curae animarum necessitatibus, universorum conspectum et unitatem organicam retineant et adeundi singulos homines praebeant facultatem[11].

178. *De Officio vel Commissione dioecesana pro novis paroeciis.* Nisi utilius aestimetur proprium et stabile officium dioecesanum constitui, Episcopus aliquam Commissionem instituere potest, cui munus deferatur omnia agendi, una cum Consilio Presbyterali et ceteris, quarum interest, Commissionibus, quae novas erigendas paroecias et ecclesias aedificandas respiciunt.

Haec Commissio, quantum fieri potest, universam communitatem dioecesanam repraesentet, quae conscio et studioso animo paroeciarum et ecclesiarum erectionem, ut rem communem aggrediatur sibique onera et impensas, quantum potest, superimponat.

11 Cf. CD, n. 32; ES, I, n. 21.

http://www.obrascatolicas.com

179. *De paroeciae structuris.* Quoniam de paroeciae structuris fusius in Directorio ad usum parochorum pertractandum erit, tantum summa capita hic referuntur.

Quod attinet ad structurarum pro animarum cura efficientiam, praeter eminentiorem formam de qua supra dictum est (cf. n. 176), Episcopus optimam illam existimabit formam paroeciae:

– quae aequa territorii amplitudine et fidelium frequentia fruatur, scilicet nec nimis lata nec nimis angusta sit;

– quae parocho alteroque saltem presbytero sit dita-ta, qui, quantum possunt, vitam communem degant;

– in qua laici, pro iniuncto sibi officio, pastorale Consilium paroeciale participent et apostolatus opera ipsorum propria dirigant;

– in qua insuper consociationes paroeciales floreant et naviter operentur, illae praesertim quae a Summis Pontificibus vel episcopali Conferentia commendantur;

– in qua denique, inter apostolatus instrumenta non desint quaedam scholarum genera, uti sunt ad cathechismum edocendum, infantium parvulorumque ludi et disciplina, iuvenilium conventuum sedes, domicilium caritatis socialiumque operum et apostolatus erga familias exercendi, bibliotheca, et cetera quae coniuncte inserviunt ad classes coetusque populi libere excipiendos, variis quidem muneribus et consociationum formis, eadem tamen et unica semper manente communi et missionali Ecclesiae causa.

180. *De subsidiariarum ecclesiarum et oratoriorum erectione.* Praeter paroeciales ecclesias Episcopus alias ecclesias vel oratoria subsidiaria erigenda promovet iis in locis, ubi homines vitam degunt vel frequentiores conveniunt, praesertim valetudinis vel solatii causa, necnon apud autoraedarum vias, hamaxostichorum vehiculorumque stationes (vulgo: stazioni ferroviarie, stazioni degli autobus) et aëroportus, vel, sicubi desit facultas, aedes privatas emit vel pretio ad tempus conducit, quae aptari possint sacro cultui et ceteris communitatis ecclesialis necessitatibus.

In his autem aedificiis extruendis vel aptandis leges decoris et pulchritudinis locorum sacrorum serventur.

181. *De aliquibus servandis in ecclesiarum aedificatione.* In ecclesiarum aedificatione, praesertim paroecialium, Episcopus artem pietatemque curat inter se componendas, decorem ac paupertatem, venustatem et utilitatem haud oblitus. Quidquid autem ineptas novitates sapit et loci sanctitati pietatique fidelium potius officit quam inservit, sedulo arcet[12].

Cavet denique, ne in aedificandas, instaurandas vel exornandas ecclesias nimii sumptus effundantur neve paroeciae nimio aere alieno graventur: absonum enim est si, ob ecclesias lapideas, viventis Ecclesiae caritas et apostolatus praepediantur, quae ornatui templorum, si casus fert, sane sunt anteponenda. Attamen "domus orationis in qua Sanctissima Eucharistia celebratur et servatur, fidelesque congregantur, et in qua praesentia Filii Dei Salvatoris nostri in ara sacrificali pro nobis oblati, in auxilium atque solatium fidelium colitur, nitida, orationi et sacris sollemnibus apta esse debet"[13].

182. *De stipe colligenda pro novis locis cultus.* Episcopus, prudenter quidem et ad sensum fidei provocans, Populum Dei conscium efficit officio se astringi opes suppeditandi novis paroeciis erigendis divinique cultus et caritatis locis aedificandis in dioecesi. Huius rei causa speciales "dies" instituere poterit ad pecunias colligendas, quae cum donis ad sacrificium in ipsa sacrorum celebratione deferentur, actuosam populi participationem significantes. Insuper taxae superimponi poterunt actibus iuridicis vel administrativis, semper tamen sacramentis et sacramentalibus exceptis.

12 Cf. SC, nn. 122-127.
13 PO, n. 5.

Ad rectam opinionem fidelibus insinuandam et eleemosinas colligendas quaedam constitui poterit consociatio, quae animos et vota communitatis repraesentet.

In hac rerum provincia studiose cavet Episcopus, ne quaestui pecuniae umquam cedat pastoralis cura, quinimmo prae omnium oculis niteat paupertatis et fidei spiritus, quem in omnibus servat Ecclesia.

183. *De erectione peculiarium apostolatus sedium, veluti "Missionis cum animarum cura", "Domus pastoralis" seu "Centri pastoralis".* Si immigrantium affluentia in dioecesis civitates, maximas praesertim, frequens et continua videatur ac difficile sit novas paroecias instituí, Episcopus in praegrandibus frequentatisque aedificiis saltem aliquas vicarias constituere potest vel ecclesias subsidiarias, vel etiam *missiones cum cura animarum*, quam vocant, aut *domus pastorales* seu *centra pastoralia.*

a) *Missio cum animarum cura* hic intellegitur officium ecclesiasticum, quo facultas ad tempus definitum ab Episcopo alicui presbytero non parocho tribuitur curam animarum, perinde ac si sit parochus, exercendi in loco determinato, ad territorium verae paroeciae pertinente, cuius tamen parochus his fidelibus ministerio suo congrue providere nequit. Ad concurrentiam officiorum praecavendam, omnia scripto ab Episcopo determinentur, parocho audito, cuius interest.

b) *Domus pastoralis* seu *centrum pastorale* hic accipitur ut locus non necessario sacer, intra fines alicuius paroeciae consistens, quo parochus per se vel per alium presbyterum, auxiliantibus laicis bonae voluntatis, statutis temporibus accedit, ut sacra peragat, catecheticam institutionem impertiatur, opera caritatis animorumque culturae ceteraque ministeria exerceat in bonum fidelium, qui ab ecclesia paroeciali vel religiosorum longius absunt, ne illis aliqua cura pastoralis desit, donec nova paroecia ibidem instituatur.

Haec cura etiam diaconis concredi poterit, immo, deficientibus diaconis, etiam religiosis mulieribus aut laicis, ut ea ibi ministeria exerceant quae eorum in Ecclesia status permittit.

III – DE FORANIIS SEU DECANATIBUS

184. *De erigendis foraniis deque earum momento.* Dioecesis paroeciae per foranias seu decanatus consociantur, quo melius ministerium in bonum fidelium impendatur[14]. Praeter has foranias, ratione territorii definitas, dari possunt etiam foraniae *personales* vel *rituales* vel *functionales*, quas vocant, constantes scilicet pluribus paroeciis vel *personalibus* vel *ritualibus* (cf. supra, n. 174), aut pluribus peculiaribus *functionalibus* seu officiis pastoralibus (v. g. munera cappellani nosocomiorum, cappellani scholarum etc.) unius eiusdemque vel territorii magnae urbis.

Episcopus magni facit harum circumscriptionum constitutionem earumque rectam et efficacem actionem, quippe quae multum conferant ad pastoralem coniunctam actionem et necessaria media sint subsidiarietati et bene disposito in dioecesi ministerio.

185. *De rationibus servandis in foraniarum erectione.* Foraniae institutum ad id tendit, ut, adiuvante Vicario foraneo, parochi vel *officiales* pastorales unius eiusdemque territorii vel plagae socialis inter se constituant quasi quandam cellulam vitalem presbyterii dioecesani, circa quam opportune coordinetur etiam apostolatus specificus religiosorum, religiosarum et laicorum, in territorio vel officio pastorali operantium, et sic pastoralis actio communis apte promoveatur et ordinetur[15].

14 Cf. CD, n. 30.
15 Cf. ES, I, n. 19, § 1.

Proinde ab Episcopo, in erigendis foraniis, prae oculis hae habeantur rationes:

– fidelium mores et indoles psychologica et condicio socialis non dissimilis;

– paroeciarum eadem vel similis natura geographica et historica;

– eaedem oeconomicae et administrativae necessitates, atque humanus cultus et disciplina communis (v.g.: idem ager metallis refertus, eadem coniunctarum officinarum regio, convallis quaedam etc.);

– presbyteris eiusdem foraniae inter se cum Vicario frequenter convenire non esse nimis difficile;

– consuetudines iamdudum probatae.

186. *De foraniarum constitutionibus.* Constitutiones generales pro foraniis totius dioeceseos Episcopus laudabiliter exarat audito Consilio Presbyterali, iisdemque, inter alia, haec peculiariter definiantur:

– singularum foraniarum compositio;

– appellatio praesidis (v. g.: Vicarius foraneus, seu Decanus, seu Archipresbyter, vel, si agatur de foraniis *ritualibus* orientalis ritus, Protopresbyter etc.);

– munera foraniae: consociatio cleri eiusque conventus, laicorum cooperatio, peculiarium partium actionis pastoralis (cf. supra n. 152) moderatores etc.;

– facultates, quibus Vicarii seu Decani ditantur, sive a iure sive ab Episcopo delegatae;

– leges, quibus actio foraniae exercetur.

187. *De Vicario foraneo.* Vicarii foranei officio, quod pastorale censendum est, non solum scilicet iuridicum, administrativum et superparoeciale, magnum momentum tribui debet. Non enim ille onere tantum invigilandi adstringitur, sed vera apostolica sollicitudine, ut vitam presbyterii localis foveat et coniunctam foraniae actionem pastoralem sustineat iuxta mentem et documenta Oecumenici Concilii Vaticani II.

Episcopus ergo Vicarium foraneum diligentissima providentia deligit, Consilio Presbyterali consulto, si ei opportunum videatur, vel etiam presbyterorum foraniae collatis suffragiis.

Vicarius foraneus presbyter sit[16]:

– curam animarum exercens;

– in forania degens et propter suam doctrinam ac prudentiam, pietatem et apostolicam navitatem, nomen et auctoritatem apud clerum et populum habens;

– idoneus, cui Episcopus facultates concredat pro universa forania, nisi ipsum Vicarium episcopalem peculiaribus tributis officiis constituere malit;

– aptus ad promovendam et bene regendam coniunctam actionem pastoralem in territorio sibi credito.

Eiusdem Vicarii officium non est necessario adnectendum certae constantique paroeciae: amplior inde evadat Episcopi et presbyterii libertas.

Vicarii munus est ad tempus definitum, quod iure particulari decernitur (v. g. ab ipso Episcopo vel a Synodo dioecesana vel forte a Conferentia episcopali); ipse insuper amovibilis habetur ad placitum Episcopi.

Vicarium opportune audit Episcopus, quoties de parochorum in forania degentium electione vel translatione vel amotione agatur[17].

188. *De Episcopi et Vicariorum foraneorum necessitudine.* Episcopus statis temporibus congressus convocat Vicariorum foraneorum, quibuscum de particularibus rebus dioecesis agit et de eius condicionibus notitiam comperit.

Nisi id iam alibi cautum sit, e coetu Vicariorum Episcopus aliquos eligit, qui ex officio in Consilium Presbyterale et Pastorale ascribantur.

16 Cf. ES, I, n. 19.
17 Cf. CD, nn. 29-30; ES, I, n. 19.

IV – DE QUIBUSDAM PECULIARIBUS CIRCUMSCRIPTIONIBUS

189. *De regionibus seu plagis pastoralibus in Dioecesi erigendis.* Praeter foraneas vel urbanas circumscriptiones, dioecesis, si id expedire videatur, et servata semper gubernationis dioecesanae unitate, in ampliores quoque regiones seu plagas pastorales distribui potest, quibus Vicarii episcopales praeficiantur, munera pastoralia de mandato et nomine Episcopi exercentes. Nomine regionis seu plagae pastoralis hic intelligitur convictus aliquis humanus, territorio circumscriptus, communitatem quandam particularem constituens, quodammodo autonomam in suo progressu, et distinctam actionem pastoralem postulans.

Etiam pro peculiaribus fidelium coetibus constitui possunt Vicarii episcopales, qui specialem illorum curam agant (v. g. religiosarum, laicorum variarum socialium vel religiosarum classium etc.)[18].

190. *De maximis urbibus.* Maximarum urbium, seu *megalopoleon*, quas vocant, in praesens satis frequentium, cura pastoralis graviora sane, immo nonnumquam nova problemata et difficultates prae se fert quam magnarum urbium, de quibus iam dictum est (cf. n. 161); ipsae enim plurium conglobatio urbium potius quam una urbs esse videntur, et laborem potius missionalem postulant, qui unius Episcopi uniusque dioeceseos vires exsuperat.

Proinde Episcopus curat distribuere megalopolim in circumscriptiones peculiares, iisque Vicarios urbanos praeponere, quorum officium utiliter Episcopis Auxiliaribus tribui poterit[19].

Episcopi est illis structuris actionem pastoralem in urbe ditare, ut ordinetur et componatur et efficax reddatur navitas pastoralis tum Vicariorum et coetus presbyterorum, tum Consilii laicorum, tum eorum qui in varias populi portiones operam suam impendunt, tum demum moderatorum officiorum, institutorum, coetuum et consociationum pro variis inceptis religiosis et socialibus, pro publica opinione formanda, pro apostolatu erga familias etc.

Si casus ferat, et adiuncta personarum, opum et operum id sinant[20], Episcopus studet et proponit Apostolicae Sedi, ut megalopolis – respectu habito ad *functiones* vel classes sociales, vel ad necessitates pastorales potius quam ad territorium – in plures dioeceses dividatur, quae et suo Episcopo ditentur et tamen inter se nexibus fortibus et stabilibus ita devinciantur, ut unitas megalopoleos, quantum fieri possit, servetur, et omnes Episcopi veluti collegialiter curam apostolicam totius civitatis gerant, licet singulis quaedam definita munera gerenda committantur[21].

V – DE SEMINARIO

191. *De peculiari Episcopi sollicitudine erga Seminarium.* Inter cetera suae dioeceseos instituta tamquam praecipuum Episcopus Seminarium habet et studiosissima assiduaque cura apostolici sui muneris prosequitur, hac praesertim de causa quod a Seminariis continuum et ubere ministerium sacerdotale in Ecclesia maxime pendet. Qua in re sedulo ad praxim deducit normas a Concilio Oecumenico Vaticano II, ab Apostolica Sede et a "Ratione Institutionis sacerdotalis" uniuscuiusque Nationis datas[22], sub quarum luce confectam sui Seminarii peculiarem regulam ipsius est approbare.

18 Cf. CD, n. 27; ES, I, n. 14, § § 1-5.
19 Cf. CD, nn. 25-26; ES, I, n. 13, § § 1-2.
20 Cf. CD, n. 23, 3.
21 Cf. PAULUS PP. VI. Allocutio ad Archiepiscopum Parisiensem eiusdemque archidioecesis Praesulibus Coadiutoribus, die 24 sept. 1971: AAS 63, 1971, pp. 756-758.
22 Cf. OT, nn. 8-22; S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*: AAS 62, 1970, pp. 321-384.

http://www.obrascatolicas.com

Sive cum clericis in Seminario degentibus, sive cum eorum moderatoribus, directore spiritus et magistris, frequenter et singulatim et benigne Episcopus colloquitur. Totum Seminarium prudenter in ordinationem vitae dioecesanae inserendum curat[23].

Tempore opportuno, maxime antequam candidati Sacris Ordinibus initientur, Episcopus sibi per peculiarem investigationem compertum habet ab iis veram naturam exercitiumque catholici sacerdotii et onera ipsi coniuncta cognosci.

192. *De moderatorum et magistrorum Seminarii electione.* Enixa sollicitudine Episcopus moderatores, directorem spiritus, confessores et magistros Seminarii seligit ex optimis viris suae dioeceseos, pietate eximiis atque solida ac probata doctrina, congruenti experientia pastorali animarumque zelo et peculiari institutione spirituali et paedagogica exornatis, vel eosdem a dioecesibus magis ditatis expetit. Quos non dubitat Episcopus ab utilibus quidem vel necessariis ministeriis abstrahere; sedulo tamen vigilat, ut ipsi suo munere rite fideliterque fungantur, eos ab officio removens qui doctrinam et disciplinam Ecclesiae non sequuntur.

Laici ad munus magistrorum in Seminario in quibusdam casibus admitti possunt, dummodo praeter congruentem doctrinam constet etiam de eorum christiano animo fideque plane orthodoxa.

193. *De plurium Seminariorum consociatione.* Quoties unius dioecesis Seminarium omnia sua munera congruenter implere non valeat, duae vel plures dioeceses viciniores, opportuna intercedente inter Episcopos conventione praesertim quoad magistros et vitam singularum alumnorum communitatum, ad unicum Seminarium constituendum invitantur, in quo, quantum gravis rei momentum postulat, vitae et studiorum disciplina excolatur.

Si vero hoc Seminarium regionale vel nationale sit, regitur iuxta statuta ab Episcopis, quorum interest, condita et ab Apostolica Sede probata[24].

194. *De publicarum scholarum frequentia.* Episcopus, iis quae Conferentia episcopalis regionalis vel nationalis hac de re statuerit obsecundans, post debitam inquisitionem iudicium fert an opportune pro studiis litterarum et humanitatis alumni publicas scholas frequentent vel etiam Seminarii cursus discipulis pateant, qui ad Sacros Ordines accedere non intendant.

195. *De alumnorum institutione.* Praecipua de Seminario Episcopi cura ea esse debet, quae respicit solidam alumnorum formationem spiritualem.

In ordinanda vero philosophica et theologica eorum institutione rationes sequitur a propria Conferentia episcopali datas iuxta instructiones Sedis Apostolicae[25], et sanam institutionem Episcopus de re oecumenica fovet[26].

Omnes Seminarii dioecesani tirones, ii praesertim qui in studiis theologicis versantur, Episcopus curat, ut catholico sensu Ecclesiae imbuantur. Quapropter sollicitus est de recta doctrina magistrorum, et invigilat super textus et libros in scholis Seminarii adhibitos, praesertim quando aut non catholici in Seminario doceant, aut alumni ad Seminarii non catholici scholas accedant[27].

Quod attinet ad tirocinium pastorale, quo alumni ad ministeria exercenda gradatim informantur, Episcopus, aut ipse solus aut, si casus ferat, cum confratribus Conferentiae episcopalis, normas practicas statuit[28].

Ne dioecesi atque Ecclesiae desint presbyteri ad varias scientias docendas vel particularia ministeria oberunda parati, absoluta generali formatione et facta quoque aliqua experientia pastorali, Episcopus candidatos mittit indole, virtute et ingenio vere idoneos, ad altiora Instituta et Facultates, ubi apta institutio, una cum congruentibus gradibus academicis, obtineri possit[29].

196. *De peculiaribus cursibus pro viris aetate provectioribus sacris Ordinibus initiandis.* Praeter regulare Seminarii curriculum Episcopus peculiares cursus ordinat ab iis frequentandos qui, iam aetate aliquatenus provecti, Dei et fratrum famulatui in sacerdotio sese devovere exoptant, instituta etiam ad hoc accommodata disponens[30].

Item excipiendos et instruendos candidatos ad Diaconatum curat iuxta normas, ab Apostolica Sede et a Conferentia episcopali decretas[31].

VI — DE PASTORALI CURA OMNIUM VOCATIONUM ET DE DIOECESANO OPERE PRO VOCATIONIBUS

197. Semper, at nostra praesertim aetate, cum gravior urgeat necessitas, primarium Episcoporum officium est ut, per eorum sollicitudinem, consulatur perpetuo sufficienti numero sacrae hierarchiae variorum ministrorum, atque religiosae vitae alumnorum in Ecclesia[32].

Ad id officium explendum Episcopus universam dioecesim excitat arctamque omnium virium laborumque curat coniunctionem[33], ut promoveantur vocationes sive sacerdotales et diaconales, sive religiosae utriusque sexus, sive laicorum consecratorum pariter utriusque sexus.

Pastoralis cura vocationum, arcte coniuncta cum pastorali iuventutis (cf. supra n. 154), suum centrum et organum proprium ac peculiare habet in Dioecesano Opere pro Vocationibus, quod Episcopus curat institui aut renovari, et ad unamquamque paroeciam omneque ecclesiasticum Institutum et apostolatus sedem pertinere, in servitium omnium vocationum et pro necessitatibus totius Ecclesiae[34].

Immo, si casus ferat, Episcopus cum confratribus suae Conferentiae curat componendas, approbandas et ad praxim deducendas "rationes" (vulgo: piani) actionis, ad breve et ad longum tempus, pro pastorali omnium vocationum cura in regione aut natione.

Episcopus, sive per se sive per Operis Vocationum coepta, fidelium animos excitat instruitque, ut suas partes agnoscant et agant in hoc munere, quod ad totam christianam communitatem et singulas familias pertinet, scilicet sibi et Ecclesiae universae sufficientem sacrorum ministrorum copiam providendi, qui necessario suo ministerio pro fratribus fungantur in aedificationem Populi Dei.

Operam denique impendit, ut frequentiores alacriosque fiant in sua dioecesi viri atque mulieres, qui statum religiosum aut vitam Deo consecratam generose amplectantur.

23 Cf. S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis...*, nn. 12,22,47: *l. c.*, pp. 339-340, 342-344, 353.
24 Cf. OT, n. 7.
25 Cf. S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis...*, nn. 59-93: *l. c.*, pp. 361-379; Litterae ad locorum Ordinarios de philosophia docenda in Seminariis, 20 ian. 1972.
26 Cf. OT, nn. 16, 19; UR, n. 10.
27 Cf. SECRET. AD CHRISTIAN. UNITAT. FOVENDAM, *Directorium...*, pars II, cap. IV: AAS 62, 1970, pp. 718-723.
28 Cf. S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis...*, n. 98: *l. c.*, p. 382.
29 Cf. OT, n. 18; S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis...*, nn. 82-85: *l. c.*, pp. 374-375.
30 Cf. S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis...*, n. 19: *l. c.*, p. 342.
31 Cf. LG, n. 29; PAULUS PP. VI, Motu proprio *Sacrum Diaconatus Ordinem*, 25 iulii 1967: AAS 59,1967,pp.697-704.
32 Cf. CD, n. 15; OT, n. 2; AG, n. 38.
33 Cf. CD, n. 15; OT, n. 2; PC, n. 24; PO, n. 5.
34 Cf. OT, nn. 2-3; S. CONGR. PRO INSTITUTIONE CATHOLICA, *Ratio fundamentalis...*, nn. 8-10: *l. c.*, pp. 336-338.

Caput II

DE COOPERATORIBUS EPISCOPI IN MUNERE PASTORALI

198. Episcopus, licet plenitudine sacerdotii ministerialis et missionis apostolicae, cum officiis pastoris patrisque christianae communitatis, sit insignitus, tamen probe novit se non esse institutum, ut totam missionem Ecclesiae salvificam erga dioecesim sibi commissam in se unum suscipiat[1], neque vires sibi sufficere, ut solus curam pastoralem dioecesis omni ex parte explere valeat.

Proinde indiget et libenter utitur aptis delectisque cooperatoribus, sive clericis sive religiosis sive laicis, quibus, in partes suae sollicitudinis adscitis, vario quidem titulo et gradu, missionem apostolicam participet et officia concredat, secundum leges prudentis cooperationis pastoralis (cf. infra, n. 209).

I — DE PERSONIS ET INSTITUTIS QUAE CUM EPISCOPO DIRECTE COOPERANTUR

199. *De Episcopis Coadiutoribus et Auxiliaribus.* Perspicuum cooperationis exemplum ipse Episcopus praebet sociatum laborum opus Coadiutoris vel Auxiliarium Episcoporum, si quos habeat, libenter accipiendo.

Episcopus enim Coadiutor et Episcopi Auxiliares Episcopo dioecesano adiumenti causa dantur, praesertim si magna et frequentior sit dioecesis, ad universum ministerium vel peculiaria munera pastoralia vel alicuius dioecesis portionis curam[2].

Cum vero de potestate Episcopis Auxiliaribus tribuenda agitur, Episcopus dioecesanus haec prae oculis habeat: pascendi dominici gregis bonum, unitatem regiminis in dioecesi moderanda, commune episcopatus sacramentum, condicionem membri Collegii episcopalis, qua Auxiliares decorantur, efficacem cooperationem pastoralem. Quapropter Auxiliarem vel Auxiliares suos constituit Vicarios generales vel saltem Vicarios episcopales[3].

Consuetudinem excolit Episcopus humanam et spiritualem cum Episcopo Auxiliari vel Auxiliaribus, etsi vita communis degi non possit, et, quantum ad ministerium apostolicum in dioecesi attinet, certis temporibus cum iis convenit atque, notitias praebens et accipiens, consilia et opera perficienda cum iis excutit conaturque communionem spiritus alere ac summum regendae et providendae et ordinandae actionis pastoralis munus eorum auxilio exercere.

Sicubi Episcopo Coadiutor concedatur, ut quam maxime praesenti ac futuro dioecesis bono faveatur, in rebus maioris momenti ambo inter se consulere ne omittant[4]. Nam, cum Coadiutor cum iure successionis detur, hic iam animo et consilio futurum suum pastorale ministerium necessario conspicit. Proinde, nisi gravis eaque urgens causa aliter suadeat, Episcopus dioecesanus sic incepta promovet et exsequitur, ut futuro exercitio muneris pastoralis sui Coadiutoris facilis pandatur ianua.

Si dioecesi, sede plena, Administrator Apostolicus datus fuerit, eum Episcopus pro se in regenda ecclesia substitutum considerat, eique apostolicum mandatum liberum plane expeditumque exercendum linquit.

200. *De Curia dioecesana.* Curia dioecesana constat ex illis personis et officiis, quae Episcopo in munere pastorali pressius opem praestant et cum eo quasi unum efficiunt.

Curiam Episcopus ita ordinat eiusdemque agendi rationem universam, administrativam quoque et iudiciariam, eo spiritu et sollertia ditat, ut "aptum instrumentum Episcopo fiat, non tantum ad dioecesim administrandam, sed etiam ad opera apostolatus exercenda"[5].

Quod ut perficiatur, primum Episcopus, audito consilio sui presbyterii, si et quo modo ei opportunum videatur, illos ad varia Curiae officia deligit, qui tum peculiari rerum agendarum peritia, tum pietate et pastorali studio excellant. Eosdem praeterea, qui presbyteri sint, excitat ut aliquod curae animarum ministerium simul exerceant, ne Curia instrumentum mere administrativum et iuridicum evadat: quod profecto tunc fieret, si officiales fere deficeret sensus et experientia necessitatum fidelium eorumque pastoralis curae ac spiritualis profectus.

Curiam ergo instrumentum fieri oportet inquirendi, conficiendi et exsequendi pastoralis rationis, quam Episcopus una cum suis Consiliis perpendit deliberatque. Curiae insuper competit in regimine et administratione dioecesis traditam localis ecclesiae disciplinam et praxim quodammodo custodire, quae quidem hominum et institutorum particularium vicissitudines superat.

Episcopus, pro viribus, *sectiones* pastoralem, socialem-caritativam et liturgicam in ea instituit, quibus multiplicia apostolatus munera dirigenda committit, necnon Consilia, Officia, Commissiones, sive stabiles sive temporarias ad negotia particularia et transeuntia tractanda, Secretariatus et his similia. Haec omnia ad usus profecto et necessitates locorum accommodari debent; usus vero et necessitates diiudicari possunt tum ex documentis Ecclesiae universalis, tum e normis a Conferentia episcopali traditis, sive nationali sive regionali.

Tribunali denique ecclesiastico Episcopus viros praeficit, qui sint retinentissimi virtutis iustitiae, et legitime petentibus iustitiam reddant incorruptibili iudicio, celeritate debita, nulla personarum acceptione admissa[6], conscii et ipsos Supremo Iudici rationem reddituros esse de iudiciis datis.

201. *De Vicario generali.* Vicarius generalis, cuius officium est eminens in Curia dioecesana[7], constituitur, sicubi rectum dioecesis regimen, iudicio Episcopi, id postulet; immo plures Vicarii generales constitui possunt[8].

Si in dioecesi adsit Episcopus Coadiutor, et iste necessario constitui debet Vicarius generalis[9].

Praeter ceteras virtutes et dotes, quae iure vigenti poscuntur, Vicarius generalis consentanea rei pastoralis peritia ornatus sit oportet.

202. *De Vicariis episcopalibus.* Vicarius episcopalis praeficitur finitae dioecesis parti aut certo ministeriorum generi, vel datur fidelibus alicuius ritus aut personarum coetus[10]. Si bonum dioecesis id postulet, Episcopus potest unum vel plures Vicarios episcopales, praeter Vicarium generalem, vel eiusdem loco, constituere, qui, pro munere tantum ipsis concredito, "ea gaudent potestate quam ius commune Vicario generali tribuit"[11], scilicet ordinaria vicaria.

Cordi erit Episcopo, cum Vicarium episcopalem nominat, eius auctoritatis terminos diligenter praefinire,

1 Cf. LG, n. 30.
2 Cf. CD, nn. 25, 26; ES, I, n. 13.
3 Cf. CD, n. 26; ES, I, n. 13.
4 Cf. CD, n. 26.
5 CD, n. 27.
6 Cf. LG, n. 27; PAULUS PP. VI, Allocutio ad Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos Tribunalis S. R. Rotae, 1 ian. 1965: AAS 57, 1965, pp. 233-236; Motu proprio *Causae Matrimoniales*, 28 martii 1971: AAS 63, 1971, pp. 441-446.
7 Cf. CD, n. 27.
8 Cf. ES, I, n. 14.
9 Cf. CD, n. 26.
10 Cf. CD, nn. 23, 27; ES, I, n. 14.
11 CD, n. 27.

http://www.obrascatolicas.com

ne plurium iurisdictiones concurrant vel dubiae evadant.

Episcopo dioecesano liberum est causas, quas voluerit, sibi vel Vicario generali reservare, itemque speciale mandatum, quod iure communi pro certis negotiis praescribitur, Vicario episcopali conferre.

Vicarius episcopalis de omnibus, a se gestis vel gerendis, Episcopo dioecesano referre debet, et numquam contra illius mentem et voluntatem agere. Praeterea cum ceteris Episcopi cooperatoribus – ac praesertim cum Vicario generali, modis ab Episcopo dioecesano statutis – frequens colloquium instituere non omittit, ad firmandam in clero et populo disciplinae unitatem, ad conscientiam cooperationis in labore excolendam, atque ad uberiores fructus in dioecesi obtinendos[12].

203. *De Consilio Presbyterali.* *a*) Communio hierarchica inter Episcopum et eius presbyterium, in unitate sacerdotii ministerialis et missionis fundata, aliquo modo, id est *institutoria forma* manifestatur et in bonum dioecesis vertitur per Consilium Presbyterale[13].

Hoc Consilium, quod est natura sua dioecesanum[14] et necessario in unaquaque dioecesi constituendum[15], est "coetus seu senatus sacerdotum, presbyterium repraesentantium, qui Episcopum in regimine dioeceseos suis consiliis efficaciter adiuvare possit"[16]. Per Consilium presbyteri agnoscunt sese invicem compleri in serviendo uni eidemque Ecclesiae missioni[17]; exinde fraternitas presbyterii et commune colloquium seu dialogus inter Episcopum et presbyteros fovetur[18].

b) Consilium Presbyterale, cui uni titulus et officium *senatus Episcopi* in regimine dioecesis reservatur[19], si Episcopus eas proponat vel pertractandas admittat, agit de quaestionibus maioris momenti, quae sive ad sanctitatem vitae et scientiam sacram aliasque necessitates presbyterorum spectant, sive ad fidelium santificationem et religiosam institutionem, sive ad moderamen dioecesis in genere, tamquam argumenta ministerii sacerdotalis quod presbyteri in bonum communitatis ecclesiasticae impendunt[20]. Inter alia ei competit multiplicium ministeriorum in dioecesi exercitorum investigare fines certos et distincte circumscriptos, res urgentiores proponere, rationem agendi indicare, quidquid Spiritus per singulos et coetus insinuare solet adiuvare, vitam spiritualem fovere, quo facilius necessaria unitas attingi possit[21]. Tractare denique debet de aequa bonorum distributione ad sustentationem clericorum, deque paroeciarum erectione vel suppressione vel innovatione[22].

c) Consilium Presbyterale est organum consultivum tantum, quia voto deliberativo non gaudet, sed peculiare, quia natura sua et suo modo procedendi inter alia organa eiusdem generis eminet[23].

d) Indoles repraesentativa Consilii servatur, si in sinu eiusdem, quantum fieri potest, repraesententur varia ministeria, regiones seu pastorales dioecesis plagae, variae presbyterorum aetates et generationes. Maior sodalium pars seligitur per suffragium omnium presbyterorum, modo procedendi adhibito, quem statuta Consilii praescripserint[24]. Curat enim Episcopus, ut Consilium propria statuta paret, ab ipso approbanda, ratione habita eorum, quae Apostolica Sedes vel Conferentia episcopalis indicaverit[25].

e) Expedit, ut Episcopi, praesertim in Conferentia adunati, de quaestionibus spectantibus tum ad Consilium Presbyterale et Consilium Pastorale tum ad mutuas eorum necessitudines et cooperationem cum aliis coetibus consultivis, communia capiant consilia, itemque communes condant normas, quas singuli Episcopi pro sua quisque dioecesi aptatas sequantur[26].

204. *De Consilio Pastorali.* Consilium Pastorale est coetus ad id constitutus, ut omnia, quae ad opera pastoralia dioecesana spectant, investiget, perpendat atque de eis conclusiones practicas expromat, ita ut vitae et actionis Populi Dei congruentia cum Evangelio promoveatur[27]. Suo studio et cogitatione Consilium iudicia praebet quae sunt necessaria, ut communitas dioecesana munus pastorale tum organice praemoliri, tum efficaciter persolvere possit[28].

Consilium Pastorale, licet non sit imperatum, tamen est valde commendatum[29]. Constat e clericis (diaconis ergo minime exceptis), religiosis et laicis, specialiter ab Episcopo delectis[30].

Consilium vocem consultivam tantum habet; tamen Episcopus eius vota magni facit, quippe quae ipsius apostolico muneri gravem ac certam communitatis ecclesiasticae cooperationem praebeant.

Quo Consilii actio efficacior evadat, Episcopus statuere potest, ut, si fidelium bonum id exigat, in singulis paroeciis inter cetera apostolatus officia etiam pastoralia Consilia paroecialia instituantur, et cum dioecesano Consilio coordinentur. Eadem vero, per varias plagas collecta, suos delegatos eligere poterunt, qui in Consilium dioecesanum ascribantur, ita ut universa dioecesana communitas percipiat se per Consilium dioecesanum suam Episcopo cooperationem praebere.

Ut finis huius Consilii ad effectum reapse deducatur, expedit, ut laborem communem studium praevium praecedat, ope adhibita, si casus ferat, Institutorum seu Officiorum, quae in hunc finem allaborent[31], uti v. g. officium sociale-religiosum, officium de instrumentis communicationis socialis etc.

205. *De Capitulo ecclesiae Cathedralis vel de Consultoribus dioecesanis.* Inter propiores Episcopi cooperatores in regenda dioecesi annumeratur Capitulum ecclesiae cathedralis, vel Coetus Consultorum dioecesanorum.

Canonicos vel Consultores Episcopus sententiam rogat in casibus a iure communi statutis, rem oeconomicam praesertim respicientibus.

Eosdem cum humanitate et honore veluti pater semper alloquitur eorumque consilia gratus excipit. Eorum navitate in peculiaribus negotiis libenter utitur. Canonicis Capituli liturgicum ministerium rite ac pie in ecclesia cathedrali exercendum commendat.

206. *De clero dioecesano.* *a*) In animarum cura procuranda primas partes presbyteri dioecesani habent,

12 Cf. ES, I, n. 14.
13 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, Litterae circulares ad Praesides Conferentiarum Episcopalium de Consiliis Presbyteralibus, 11 apr. 1970, nn. 3, 5: AAS 62, 1970, pp. 460-462.
14 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De Sacerdotio ministeriali*, pars altera, II, n. 1: AAS 63, 1971, p. 919.
15 Cf. PO, n. 7.
16 PO, n. 7.
17 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, *l. c.*
18 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, n. 5: *l. c.*, pp. 461-462.
19 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, n. 10: *l. c.*, p. 464.
20 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, n. 8: *l. c.*, p. 463.
21 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, *l. c.*
22 Cf. ES, I, nn. 8, 21.
23 Cf. ES, I, n. 15; S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, n. 9: *l. c.*, pp. 463-464; SYNODUS EPISCOPORUM, *l. c.*

24 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, nn. 6-7: *l. c.*, pp. 462-463.
25 Cf. S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, conclusiones I: *l. c.*, p. 465.
26 Cf. ES, I, n. 17; S. CONGR. PRO CLERICIS, *Litt. cit.*, conclusiones II: *l. c.*, p. 465.
27 Cf. CD, n. 27; ES, I, n. 16.
28 Cf. SYNODUS EPISCOPORUM, 1971, *De Sacerdotio ministeriali*, pars altera, II, n. 3: AAS 63, 1971, pp. 920-921; S. CONGR. PRO CLERICIS, Litterae circulares ad Ordinarios locorum de Consiliis Presbyteralibus, 25 ian. 1973.
29 Cf. CD, n. 27; SYNODUS EPISCOPORUM, 1971: *l. c.*
30 Cf. CD, n. 27; ES, I, n. 16.
31 Cf. ES, I, n. 16; III, n. 4.

quippe qui ecclesiae particulari incardinati vel addicti, eiusdem servitio plene sese devoveant ad unam dominici gregis portionem pascendam[32]. Sunt enim presbyteri providi cooperatores Ordinis episcopalis, uno eodemque sacerdotio ministeriali insigniti, cuius inest in Episcopo plenitudo, in presbyteris vero per Episcopum subordinato gradu participatio. Cum illo ergo apostolicae missionis ministri sunt effecti atque illius sollicitudinis et oneris in partes sunt vocati.

Cum igitur unum omnes constituant presbyterium atque unam familiam, cuius ipse est pater[33], Episcopus curat, ut sui presbyteri, firmo manente sensu universalitatis[34], praesertim sensum dioecesis iugiter colant[35]. Inter eos, tamquam bonus paterfamilias, varia ministeria sacra, providis rationibus, in animarum bonum, aequo studio distribuit, ea congrua libertate utens, quae iure permittitur[36].

Semper vero Episcopus servat aequitatem, qua exigitur, ut generaliter idem sit erga omnes presbyteros honor et usus: omnes enim eidem Domini causae mancipantur eiusdemque presbyteralis familiae sunt membra.

Fatendum quidem est non omnes eodem ingenio iisdemque facultatibus pollere; communes tamen omnibus sunt summae necessitates, quarum veluti pater sollicitus sit Episcopus oportet.

b) Praeter presbyteros, qui pressius operam praestant episcopali totius dioecesis regimini (cf. supra nn. 201 ss.), memorantur illi quoque "sacerdotes, quibus munus pastorale aut apostolatus opera indolis supraparoecialis ab ipso committuntur, sive quoad determinatum dioecesis territorium, sive quoad speciales fidelium coetus, sive quoad peculiare actionis genus"[37]. Inter quos recensentur, v. g. Vicarii foranei, Delegatus episcopalis pro Actione Catholica, alii delegati, qui variis officiis vel consociationibus assistunt etc.

c) "Eximiam quoque adiutricem operam praestant sacerdotes, quibus ab Episcopo diversa munera apostolatus, sive in scholis sive in aliis institutis aut associationibus, concreduntur"[38]. Quae munera alia in aliis dioecesibus esse possunt, uti e. g. institutionem in scholis tradere (vel publicis vel Seminarii vel dioecesanorum Institutorum), conscientias moderari in Institutis et consociationibus, caritatis operibus se dedere et similia. Omnes admonere non cessat Episcopus, quaecumque a presbytero de mandato ipsius fiunt, inter apostolatus opera iure annumerari: hoc ergo mandatum operi presbyteri tribuit dignitatem, gratiam et meritum supernum, simulque necessitudinem seu relationem ad animarum bonum exprimit.

d) Etiam illi presbyteri, qui operibus supradioecesanis addicuntur, iussu sane vel consensu competentis auctoritatis, uti v. g. Facultatum theologicarum vel Seminariorum interdioecesanorum moderatores vel magistri, praeclaris operibus apostolatus cum Episcopis incumbunt et peculiari sollicitudini sive proprii Episcopi sive illorum, in quorum auxilium operam suam navant, commendantur[39].

e) Praecipua autem ratione Episcopi cooperatores sunt parochi[40]. Obvii enim exstant tramites fideles inter et Episcopum, manifestius quam ceteri presbyteri vices Episcopi gerentes: eum enim in sua communitate paroeciali repraesentant, ad aedificationem totius Corporis Christi multum conferentes[42]. Parochus, cum auxilio suorum vicariorum aliorumque presbyterorum paroeciae addictorum, multiplex Episcopi servitium, magistri nempe et sacerdotis et pastoris, praesens reddit in aliqua dioecesis parte, cum omnibus tanti officii consectariis.

Illius officii momentum in Ecclesia considerans et quantum aeternae fidelium saluti conferat paroeciis bonos praeficere pastores, qui divino spiritu impulsi toti se in curam animarum impendant, experientia doctus, Episcopus peculiari studio parochos eligit. Ad iudicium conveniens sibi comparandum de eorum idoneitate, non solum doctrinam, sed et pietatem et zelum apostolicum aliasque virtutes et facultates, quas aptum exercitium curae animarum requirit, expendit[43]. Mature et expedite vacantes paroecias proprio pastore providet: hac enim de causa omnia particularia iura praesentationis vel nominationis candidatorum, necnon pontificiae reservationes et concursus lex sublata sunt[44].

Bonum animarum summa lex esto, ab Episcopo custodienda in electione, amotione vel translatione parochorum et in renuntiatione excipienda: eidemque merito sociatur aequitas iuris naturalis et canonici servanda[45].

f) Etiam diaconos, si quos in dioecesi habeat, Episcopus existimat et tractat uti providos cooperatores tam sui quam presbyterii in ministerio, non solum quia presbyterorum penuriam supplent, sed etiam eoque magis quod suam propriam gratiam suumque proprium officium in aedificatione Ecclesiae exercent[46]. Quod in plurimis apostolatus campis haberi potest, v. g. liturgico, catechetico, pastorali, sociali-caritativo, administrativo etc.

207. *De Religiosis.* Quod attinet ad necessitudines inter Episcopum et religiosos quoad ministerii pastoralis et apostolatus opera:

a) Episcopus grato animo religiosorum utriusque sexus apostolica navitate utitur, servata eorum peculiari vocatione, spe tamen fretus eos pastoris dioecesani postulationibus votisque alacri sinceraque fide in bonum gregis esse obsecundaturos[47].

b) De ministerii pastoralis et apostolatus operibus, quibus religiosi attendunt, Episcopus cum eorum Superioribus localibus agit, quibuscum expedit quoque eum convenire ad negotia tractanda, quae universim ad apostolatum in dioecesi pertinent[48].

c) Conventus et colloquia promovet, quibus Superiores religiosi de votis et consiliis Episcopi certiores reddantur, suas forte difficultates proponant, opiniones conferant, dum Episcopus ex ipsorum voce audit quid de personis opibusque possint religiosi praestare. Nemo non videt quantum huiusmodi praevium colloquium conferat, quo accuratior exstruatur laboris ratio efficaciusque apostolatus opera ordinentur, aptius religiosis idoneis officia in dioecesi committi possint, atque eorum translatio, si occurrat, sine animarum detrimento fiat.

d) Religiosos utriusque sexus Episcopus vere et efficaciter in vitam et actionem dioecesis inserere curat, atque in ordinationem generalem navitatis pastoralis coniunctae; eos in Consilia dioecesana ad normam iuris cooptat[49]; libenter eorum ministerio utitur etiam pro paroeciis, servatis de iure servandis[50].

32 Cf. CD, n. 28.
33 *Ibid.*
34 Cf. PO, n. 10.
35 Cf. AA, n. 10.
36 Cf. CD, n. 28; ES, I, nn. 18, 19.
37 CD, n. 29.
38 *Ibid.*
39 Cf. CD, n. 29.
40 Cf. CD, n. 30.
41 Cf. SC, n. 42.
42 Cf. LG, n. 28.

43 Cf. CD, n. 31.
44 *Ibid.*; ES, I, n. 20.
45 Cf. CD, n. 31; ES, I, n. 20.
46 Cf. LG, n. 28; PAULUS PP. VI, Motu proprio *Ad pascendum*: AAS 64, 1972, pp. 534-540.
47 Cf. CD, n. 35, 1.
48 Cf. CD, n. 35, 5-6.
49 Cf. CD, n. 27; ES, I, nn. 15-16; S. CONGR. PRO CLERICIS, Litt. circul. de Consiliis presbyter., n. 6: AAS 62, 1970, p. 462.
50 Cf. ES, I, nn. 22-40.

http://www.obrascatolicas.com

e) Episcopus denique, si opportunum ei videbitur, constituendum curat Consilium dioecesanum religiosorum, ut mutua eorum cognitio et benevolentia foveantur atque incepta componantur in bonum fidelium et ecclesiae particularis aedificationem.

208. *De Laicis.* Etiam laicis, vi sacerdotii communis, ius est et officium actuose allaborandi in aedificationem Corporis Christi. Ipsi enim vocationem propriam habent Regnum Dei quaerere res temporales gerendo ac secundum Deum ordinando, et legem divinam in civitatis terrenae vitam inscribendo[51]. Salvificae missionis Ecclesiae ratione sibi propria ac peculiari participes[52], ii sociam operam sacris pastoribus ac doctoribus alacriter praestant[53]. Intra communitates Ecclesiae eorum actio tam necessaria est, ut si desit, ipse pastorum apostolatus plenum suum effectum assequi plerumque nequeat[54].

Quapropter Episcopus laicos invitare et excitare et adiuvare non desinit, ut in actionem pastoralem Ecclesiae inserantur et, praesertim si per christianum coniugium in ecclesiam domesticam sint constituti, cooperationem familiae praestent.

a) Episcopus laicorum ministrationes et charismata ita recognoscit et recognoscenda curat, ut ea suo modo ad commune opus unanimiter cooperentur[55].

b) Idem, sive per se sive per presbyteros, quam maxime conscios facere laicos studet ipsis in Ecclesia esse partes proprias propriamque missionem committi, quam cum gravitate et legitima libertate, attento semper communi bono, ut expleant incitari debent[56]. Propterea Episcopus non sinit clericos sibi in Ecclesia munera accipere, quae ad laicos pertinent, hosque vicissim officia clericorum propria occupare non permittit.

c) Nec tantum ad gratuitam operam praestandam, sed etiam ad ministeria obeunda, quibus congrua retributio coniungitur, v. g. ad institutionem religiosam in scholis tradendam, ad opus administrationis bonorum temporalium Ecclesiae, in provinciam socialem-caritativam vel instrumentorum communicationis socialis etc. Laicis stipem attribuit, quam iustitia exigit ex oblationibus communitatis, ob peculiare vel magis onerosum servitium.

d) Grato animo Episcopus excipit – immo palam dicendi occasiones et instrumenta apta, ut v. g. Consilium dioecesanum de laicis[57], ipse praebet – opiniones laicorum de rebus dioecesanis, debitis modis declaratas, atque quo par est merito considerat[58]. Ideo faciles conventus laicorum cum proprio pastore reddit, dies et horas et loca servans, eorum necessitatibus potius quam suo commodo aptiora.

e) Nec minoris facit opiniones, quae de rebus religiosis in genere, de Ecclesia universali vel de dioecesi laici manifestant per specialia communicationis media, ut sunt ephemerides, folia periodica, circulos studiorum etc.

II – DE COOPERATIONIS PASTORALIS GENERALIORIBUS LEGIBUS

209. Principia fundamentalia de pastorali regimine iam supra enuntiata sunt (cf. nn. 93-98), pariterque generaliores rationes de organica actione pastorali in dioecesi (cf. nn. 140-150). Nunc de quibusdam generalioribus legibus cooperationem pastoralem strictim respicientibus fit mentio, quae sane ordinanda est secundum praecepta prudentiae, quae boni regiminis propria est virtus[59].

a) Primum collegialiter scribenda est actionis ratio, cui certa et opportuna de rerum statu notitia antecedat oportet, ex qua possibilia aut certa liceat praevidere incrementa, ut consilia de ineundis operibus fundata et secura capiantur.

b) Ordo autem rerum agendarum personis idoneis in aptis locis constitutis mandatur exsequendus, ubi ipsi per se et per idonea instrumenta operentur iuxta principia subsidiarietatis, operum dispensationis, officiorum compositionis; mox nullis interpositis impedimentis vel discordia vel confusione, sed potius commune onus sentientes, laboris unitatem promoveant ad unum eundemque finem, qui omnibus persequendus est.

c) In suo quisque ministerio moderator legitima frui debet libertate, utpote qui ob peculiarem peritiam virtutemque dignus evaserit, cui fiducia exhibeatur.

d) Communis dum fit opera, continuatim a moderatoribus, simul convenientibus, eadem probatur et recognoscitur atque externorum peritorum subicitur examini, qui de eiusdem efficacitate ampliorem fidem faciant et subsidia suggerant aptiora, quibus rerum agendarum exsecutio perficiatur vel corrigatur.

e) Ne officiis et muneribus homines imperiti quasi fortuito praeponantur Episcopus cavet, sed antea necessaria eorum praeparatio sive technica sive theologica et pastoralis curatur ac postea gradatim in varios peculiarium operum campos ipsi introducuntur. Item cavet, ne hominibus non amplius idoneis munus commissum servetur.

f) Ministeria et auctoritates formam quidem officiorum induunt, quorum cura iuxta legum generalium et particularium praescripta exerceri debet. Attamen spiritualis afflatus et operandi navitas ministeria et auctoritates vivificare debent, vi illorum divinorum charismatum, qaue unicuique a Spiritu Sancto exercenda donantur.

g) Episcopus statutis et frequentibus temporibus cum moderatoribus variorum officiorum colloqui non praetermittit, ac saepe coetuum cooperatorum congressus congregat, ut unitatem animorum et caritatem inducat, rectam operis ordinationem obtineat atque apostolicum et pastorale studium in omnibus alat.

h) Prudenter et quantum sinit indoles supernaturalis laboris apostolici, Episcopus considerat num expediat in hac materia auxilium expetere etiam ab hodiernis subsidiis technicis, quae ordinationem et administrationem respiciunt.

PARS QUARTA

DE EPISCOPO IN CONFERENTIA EPISCOPALI QUOAD PLURIUM ECCLESIARUM PARTICULARIUM NECESSITATES

210. *De Conferentia episcopali.* Episcopus, cui ecclesia particularis gubernanda concreditur, Conferentiae episcopalis sive nationalis sive regionalis iure est particeps.

"Est Episcoporum Conferentia veluti coetus in quo sacrorum Antistites cuiusdam nationis vel territorii munus suum pastorale coniunctim exercent ad maius bonum, quod hominibus praebet Ecclesia, provehendum, praesertim per apostolatus formas et rationes occurrentibus aetatis adiunctis apte compositas"[1].

Conferentia episcopalis ad id est instituta, ut hodie multiplicem atque fecundam opem conferat, ut collegialis affectus ad concretam exsecutionem perducatur[2].

Per has Conferentias spiritus communionis cum Ecclesia universali et diversarum ecclesiarum particularium inter se egregie fovetur.

211. *De Episcopo in Conferentia.* Omnes eiusdem nationis seu regionis Episcopi in Conferentiae coetum coalescere debent, ut, statis temporibus simul convenientes, communicatis prudentiae et experientiae luminibus collatisque consiliis, sancta fiat ad commune ipsorum ecclesiarum particularium bonum virium conspiratio[3].

Exinde plures Episcopi dioecesani necessitudines cum sua Conferentia oriuntur.

a) In primis Episcopus est sibi conscius plures quaestiones ad apostolatum et regimen ecclesiasticum spectantes – praesertim quae instrumenta communicationis socialis, assistentiam socialem-caritativam, rationem studiorum pro clericis, actionem pastoralem organicam etc. respiciunt – hodie recte solvi non posse, nisi in ambitu totius nationis aut saltem regionis. Proinde, prudentia pastorali ductus et amore incensus erga suam ipsius dioecesim, operam dat, ut Conferentia, mèliore qua possit ratione, fines consequatur, ob quos est instituta.

b) Conferentiae statutis conficiendis allaborat; quae, confecta et ab Apostolica Sede recognita, sincera fide custodit et onera exinde emanantia impigre suscipit.

c) Libero et humili corde curat, ut Conferentiae labores ad normam iuris et Apostolicae Sedis mandatorum agantur: quod quidem est signum non spernendum caritatis erga Ecclesiam et confratres Episcopos suae nationis vel regionis.

d) Conventus Conferentiae diligenter frequentat in iisque sollertem se praebet; munus, ad quod in ea persolvendum forte sit electus, non renuit nisi iusta de causa.

e) Quaestionibus, a Conferentia vel ab Apostolica Sede Conferentiae propositis, diligenter studet, etiam auxilio usus peritorum in re theologica, pastorali et iuridica.

f) Spiritu servitii impulsus Conferentiae praesidi proponit quaestiones solvendas, difficultates superandas, errores praecavendos, incepta suscipienda ad animarum commune bonum.

212. *De Conferentiae decisionibus.* *a*) Decisiones, a Conferentia legitime latas et ab Apostolica Sede recognitas, tamquam vim legis a suprema Ecclesiae auctoritate habentes[4], fideli obsequio Episcopus accipit et exsecutioni mandat, licet ipse de iisdem antea forte non consenserit vel aliqua incommoda obire debeat, et in dioecesi observanda curat.

b) Ceteras decisiones et normas Conferentiae, vim iuridice obligandi non habentes, Episcopus pro regula suas facit, intuitu unitatis et caritatis erga confratres, nisi graves obstent rationes, quas ipse in Domino perpenderit. Has decisiones et normas nomine proprio et auctoritate propria in sua dioecesi ipse promulgat, si quando Conferentia non valeat definite circumscribere potestatem, quam nomine Christi unusquisque Episcopus personaliter fungitur[5].

213. *De Synodis atque Conciliis particularibus.* Ad Synodos atque Concilia provincialia vel plenaria apparanda et celebranda[6] Episcopus suas vires et studia, experientiam et laborem consociat, ut novo vigeant robore veneranda Synodorum et Conciliorum provincialium instituta, in quibus Episcopi aequalem pro variis ecclesiis statuunt rationem servandam tum in fidei veritatibus docendis, tum in ecclesiastica disciplina ordinanda, quo aptius et efficacius actioni pastorali in eadem provincia vel natione, pro temporum adiunctis, simul provideatur.

CONCLUSIO

Iuxta statuta Oecumenici Concilii Vaticani II et recentiorum Summorum Pontificum doctrinam, hoc Directorium Episcopi imaginem adumbravit, ipsius figuram et apostolicorum munerum functionem describens, quae tribus notis praecipue distingui posse videntur.

* * *

In primis nomen *Pastoris* Episcopus accipit et reapse sit oportet, quippe quod eius missionis ac ministeriorum sit proprium, eiusque potestatis et ratio et vis. Dioecesis, plurium dioecesium coetus, Ecclesia universa sunt veluti tres provinciae, alia aliam complectens, ad quas Episcopi officium pertinet, inaequali quidem modo, eadem vero causa eodemque titulo praesens: apostolicae caritatis exercitium in bonum animarum. *Bonum animarum:* en formula antiquitus tradita, maximi momenti sive ad theologiam quod attinet sive ad praxim, quae fines et condiciones statuit figurae et muneris Episcopi.

Officium pascendi etiam modum declarat, quo Episcopus agat oportet, caritate nempe atque sapientia ornatum omnique humanitate cumulatum[1].

Profecto docendi, sanctificandi et gubernandi munera vitae cotidianae Episcopi sunt ratio; at fundamentum totius praecellentis laboris, quo ipse se suaque impendit ac superimpendit (cf. *2 Cor.* 12, 15), est *animus pastoralis*: cuius legem inviolabilem Iesu boni Pastoris exempla et verba definiunt.

Iam non amplitudo et potentia, magnificentia et maiestas auctoritatem Episcopo conciliant, sed conscientia suscepti oneris praegravis et studium ministrandi[2].

* * *

Sicut sive Romanus Pontifex sive Collegium Episcoporum una cum capite suo Romano Pontifice locum vere medium in visibili Ecclesiae universalis compagine obtinent, quippe qui supremae ac plenae in eandem potestatis sint subiectum[3], ita unusquisque Episcopus in visibili ecclesiae particularis sibi commissae compagine veluti *centrum unitivum-dynamicum* constituitur. Ei enim adhaerens, ab eoque quasi genita (cf. *1 Cor.* 4, 15), per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto indesinenter oritur et in aedificium spirituale coagmentatur certa portio Populi Dei, in qua inest et operatur Una Sancta Catholica et Apostolica Christi Ecclesia[4].

In ordine namque ontologico-instrumentali ex Episcopo, tamquam e visibili fonte, structurae particularis ecclesiae profluunt, presbyterium nempe et plebs sancta Dei. In ordine vero operativo ex eodem, tamquam e centro visibili, impulsus et lumina derivantur apostolatus atque localis ministerii pastoralis ordinatio et custodia. Vere ipse est axis et cardo, ex quo radiatur et in quo componitur omnis dioecesis vita, cuius concinnae manifestationis architectus ipse exsistit.

Quae omnia, nedum dominandi libidinem aut aliorum virtutum contemptum secumfert, nedum providi

51 Cf. LG, nn. 30-38; GS, n. 43.
52 Cf. LG, n. 33.
53 *Ibid.*
54 Cf. AA, n. 10.
55 Cf. LG, n. 30.
56 Cf. LG, n. 37.
57 Cf. AA, n. 26.
58 Cf. LG, n. 37.

59 Cf. S. THOMAS, *Summa Theol.*, II-II, q. 47, a. 12.

1 CD, n. 38, 1.

2 Cf. LG, n. 23.
3 Cf. CD, n. 37.
4 Cf. CD, n. 38, 4.
5 Cf. LG, n. 27.
6 Cf. CD, n. 36.

1 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio Episcoporum Delegatis et Sacerdotibus consiliariis Italicae Sodalitatis ab Actione Catholica habita, 8 iul. 1966: AAS 58, 1966, p. 643.
2 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio Conferentiae Episcopali Italicae habita, 6 dec. 1965: AAS 58, 1966, p. 69.
3 Cf. LG, n. 22.
4 Cf. CD, n. 11.

http://www.obrascatolicas.com

reiectionem subsidii aut consequentis oneris demissionem significent, aliorum potius observantiam exigunt et simplicem iucundamque laudem et cooperationis largum usum postulant.

Tunc enim maxime Episcopus in dioecesi uti verum et efficax centrum agnoscitur, cum in medio vivae communitatis se esse et operari persentit et potissimum a suo presbyterio fulciri gaudet, presbyteros considerans ut suos fratres vices gerentes Christi, qui secundum proprium ministerii ordinem sacerdotium unius mediatoris Christi participant[5], et providos cooperatores, quibuscum omnes suam pastoris missionem explere debet.

* * *

Cum igitur in ecclesia particulari sit visibile *centrum unitivum-dynamicum*, Episcopus *in servitium* Dei et plebis sanctae Dei primus omnium constituitur. Tota eius auctoritas, cuncta eius munera – si iuxta Evangelium reputantur et exerceantur – eximium continuumque sunt servitium, quod ab eo postulant perfectam caritatem, qua sit paratus etiam animam suam pro fratribus ponere (cf. *1 Io.* 3. 16).

Maxime pro Episcopo praeesse est prodesse[6], praesidere est servire, regere est amare, honor in onus convertitur.

Episcopatus officium iam non saecularis honoris est titulus, sed pondus quod Episcopi umeros premit, dignitatem episcopalem a quavis exteriorum vanitatum et dominii saecularis sorde purificans[7].

Huius servitii pastoralis finis et lex ex ordine sunt gloria Dei, bonum animarum, dominici gregis salus. Ad id omnia sunt dimitienda et ordinanda: sive pastoris eiusque cooperatorum virtutes facultatesque, sive servitii definiendum tempus, sive iura et officia, sive labores et instrumenta et cetera usque ad ipsam vitam: etenim "maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis" (*Io.* 15, 13).

* * *

Munus pastorale Episcopi, seu sueta et cotidiana cura ovium suarum[8], de qua hoc Directorium summatim egit, res profecto est ardua, nostris praesertim temporibus.

Episcopus virium suarum debilitatem humiliter et sapienter agnoscit, at animo minime concidit. Scit enim eum, cui credidit (cf. *2 Tim.* 1, 12); probe novit de causa agi ipsius Dei, "qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire" (*1 Tim.* 2, 4); fidit se omnia posse in eo, qui se confortat (cf. *Phil.* 4, 13); firmissima proinde spe ducitur suum qualemcumque laborem non esse inanem in Domino (cf. *1 Cor.* 15, 58).

Christus Dominus suae Ecclesiae suisque ministris, praesertim Episcopis quibus munus eam regendi commisit, semper adest, gratiam cum officio donans, vires cum onere largiens.

Mater Ecclesiae, piissima semper Virgo Maria, "auxilium Episcoporum nuncupata, protegit ac adiuvat Ecclesiae pastores in eorum apostolica missione"[9].

Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 22 februarii 1973, in festo Cathedrae Sancti Petri. – Carolus Card. CONFALONIERI, *Praefectus.* Ernestus Civardi, *a Secretis.*

5 Cf. LG, n. 28.
6 Cf. S. AUGUSTINUS, *Sermo* 140, 1: PL 38, 1484.
7 Cf. PAULUS PP. VI, Allocutio Conferentiae Episcopali Italicae habita, 11 apr. 1970: AAS 62, 1970, pp. 279-280.
8 Cf. LG, n. 27.
9 PAULUS PP. VI, Allocutio Patribus Conciliaribus habita, 21 nov. 1964: AAS 56, 1964, pp. 1017-1018.

INDEX RERUM

(Indicantur numeri marginales)

INTRODUCTIO

PARS PRIMA

PRINCIPIA FUNDAMENTALIA DE MINISTERIO ET VITA EPISCOPORUM

Caput I: De natura et missione Ecclesiae quatenus ministerium Episcopi eiusque vitam definiunt 1-10
Caput II: De Episcopi missione in Ecclesia . . . 11-13
Caput III: De notis quae sunt propriae ministerii Episcoporum 14-20
Caput IV: De Episcopi vita virtutibus informanda 21-31
Caput V: De rationibus in exercenda auctoritate ab Episcopo observandis 32-38

PARS SECUNDA

DE MINISTERIO EPISCOPI IN ECCLESIA UNIVERSALI

Caput I: De Episcopo in Ecclesiae communione hierarchica 39-43
Caput II: De Episcopi cooperatione cum Romano Pontifice 44-49
Caput III: De Episcopi cooperatione cum Collegio episcopali 50-53

PARS TERTIA

DE EPISCOPI MINISTERIO IN ECCLESIA PARTICULARI

PROOEMIUM 54

Sectio I: DE VARIIS EPISCOPI MINISTERIIS. . 55-170

Caput I: De Episcopo magistro in communitate fidei. 55-74
I. *De Episcopi magisterio* 55-65
II. *De aliis Episcopi officiis quoad fidem tradendam et custodiendam* 66-74
Caput II: De Episcopo pontifice in communitate cultus religiosi 75-91
I. *De Episcopo et oratione* 76-79
II. *De Episcopo et sacra liturgia* 80-89
III. *De exercitiis pietatis* 90-91
Caput III: De Episcopo patre et pastore in communione hierarchice ordinata 92-122
Art. I. Quaedam generalia de pastorali regimine principia 93-105
I. *Principia fundamentalia* 93-98
II. *Hodiernae exigentiae pastorales* 99-105
Art. II. Episcopi necessitudines cum singulis gregis coetibus 106-122
I. *De necessitudine cum clero dioecesano.* 107-117
II. *De necessitudine cum religiosis* 118-119
III. *De necessitudine cum laicis* 120-122
Caput IV: De Episcopo praeside communitatis caritatis. 123-138
Art. I. *De operibus caritatis* 124-132
Art. II. *De bonorum ecclesiasticorum administratione* 133-138
Caput V: De Episcopo praeside et ministro communitatis apostolatus 139-161

Art. I. *De generalioribus apostolatus rationibus* 140-147
Art. II. *De ordinatione pastorali laboris in dioecesi.* 148-152
Art. III. *De quibusdam urgentioris apostolatus campis* 153-161
Caput VI: De Episcopo in Synodo dioecesana et in Visitatione pastorali 162-170
I. *Synodus dioecesana* 163-165
II. *Visitatio pastoralis* 166-170

Sectio II: **DE ECCLESIAE PARTICULARIS STRUCTURIS DEQUE EPISCOPI IN PASTORALI MUNERE COOPERATORIBUS** . . 171-209

Caput I: De dioeceseos structuris 171-197
I. *De dioecesi* 172-173
II. *De paroecia* 174-183
III. *De foraniis seu decanatibus* 184-188
IV. *De quibusdam peculiaribus circumscriptionibus* 189-190
V. *De Seminario* 191-196
VI. *De pastorali cura omnium vocationum et de dioecesano Opere pro vocationibus* 197
Caput II: De cooperatoribus Episcopi in munere pastorali. 198-209
I. *De personis et Institutis quae cum Episcopo directe cooperantur* 199-208
II. *De cooperationis pastoralis generalioribus legibus* 209

PARS QUARTA

DE EPISCOPO IN CONFERENTIA EPISCOPALI QUOAD PLURIUM ECCLESIARUM NECESSITATES

De Conferentia episcopali 210
De Episcopo in Conferentia 211
De Conferentiae decisionibus 212
De Synodis atque Conciliis particularibus . 213

CONCLUSIO

INDEX RERUM

* Typis Polyglottis Vaticanis, 1973. Adn. M. COSTALUNGA in ME 100 (1975) 55-98; L. de ECHEVERRIA in REDC 29 (1973) 385 - 419.

4175

1973 FEB 26.-SECRETARIA STATUS, RESCR. . PART.*

Dispensatur ad cautelam, usque ad expletam Congregationem Generalem, votum speciale sodalium Societatis Iesu 'de non relaxanda paupertate'.

Dal Vaticano, 26 Febbraio 1973

Reverendissimo Padre, Con stimata lettera del 21 dicembre scorso, Ella ha rivolto al Sommo Pontefice una supplica, diretta ad ottenere la dispensa *ad cautelam* dello speciale voto circa la povertà *non relaxanda*, per i membri di cotesto benemerito Ordine religioso.

Sua Santità mi incarica di significarLe che è concessa la dispensa dal voto *de non relaxanda paupertate* nei termini richiesti, sino alla fine della prossima Congregazione generale della Compagnia di Gesù.

Il Santo Padre desidera in pari tempo rilevare che tale dispensa ha lo scopo di aiutare a dar vigore alla povertà in cotesto Ordine, e non a rilassarla, ed insieme a semplificare la legislazione: in nessun modo poi è da interpretarsi come previa approvazione, sia pure indiretta, delle decisioni future.

Sembra opportuno che, nello studio della questione, sia tenuto presente quanto insegna P. Francesco Suárez nella sua opera: *De Religione Societatis Iesu* (pubblicata nel 1625, e poi nel 1857 dal P. de Reverseaux), specialmente nei nn. 756-761 (pagg. 341-343).

Nel comunicarLe quanto sopra, mi valgo volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di religioso ossequio della Paternità Vostra Rev.ma dev.mo nel Signore – G. Card. VILLOT.

* Praeposito Generali Societatis Iesu, Prot. N. 229835: Acta romana Societatis Iesu 16 (1973-76) 9-10.

4176

1973 FEB 27.-PAULUS VI, Motu pr. AAS (1973) 113-116

Litterae Apostolicae Motu proprio datae

Munera Cancellariae Apostolicae in Secretariam Status seu Papalem transferuntur

PAULUS PP. VI

Quo aptius Romanae Curiae ministeria necessitatibus Ecclesiae servirent, Summi Pontifices constanti studio annisi sunt, ut ea recte disponerentur, opportune immutarentur, noviter constituerentur. Neque aliud Nobismetipsis propositum fuit, cum, post Oecumenicum Concilium Vaticanum II celebratum, per Apostolicam Constitutionem "Regimini Ecclesiae universae" totam Sacrorum Dicasteriorum ordinationem definivimus, hodiernis temporibus magis congruentem[1]. Quod quidem opus, ecclesiali quadam dynamica vi impellente, aliqua ex parte postmodum recognitum fuit atque perfectum; cui rei documento sunt sive duae Congregationes pro Cultu Divino et pro Causis Sanctorum, e vetere Sacra Rituum Congregatione exortae, sive recentius condita consilia seu instituta[2]. Id ipsum nunc pertinere arbitramur ad Cancellariam Apostolicam, per- 114
nobile sane et antiquissimum officialium corpus, quod olim principem locum obtinuisse egregiamque operam Romanis Pontificibus constat navavisse.

Etenim, ut alia quaevis auctoritas, ita et regimen Ecclesiae prisca aetate et, augescentibus eiusdem ministeriis, magis in dies opus habebat adiutoribus ad negotia expedienda, imprimis ad epistulas et ad acta conscribenda, mittenda, servanda. Viri, huic rei dediti, appellabantur *notarii* et *scriniarii*, qui per priora medii aevi saecula, nulla quidem distinctione insignes, quamquam in collegium congregati, Romanae Ecclesiae erant administri.

Cum vero munera huiusmodi, quae hodie propria esse dici possint "secretariae generalis Summi Pontificis", etiam amplioribus auctibus crevissent, inde a saeculo XI Officium, ab aliis seiunctum, est constitutum, cui praepositus, nomine Bibliothecarii, Cancellarii, Vicecancellarii appellatus, moderabatur et nonnulli adiutores operam dabant. Huius Officii, quod Cancellaria Apostolica nuncupabatur, erat adumbrata exempla actorum componere, haec ipsa deinde perscribere, in codices seu elenchos referre, legitimo sigillo instructa emittere.

Eo autem, quod actionis campus tantopere amplificabatur et negotia una cum actis ad eadem spectantibus

1. Cf. *A.A.S.* LIX (1967), pp. 885 ss.
2. Const. Apost. *Sacra Rituum Congregatio: A.A.S.* LXI (1969), pp. 297 ss.; Litterae Apost. *Apostolicae caritatis* motu proprio datae, quibus Pontificia Commissio de spirituali migratorum atque itinerantium cura constituta est: *A.A.S.* LXII (1970), pp. 193 ss.; Epistula *Amoris officio*, qua Pontificium Consilium "Cor unum" de humana et christiana progressione fovenda in Urbe conditum est: *A.A.S.* LXIII (1971), pp. 669 ss.; institutum hoc ipso anno consilium v. d. *Comitato per la Famiglia: A.A.S.* LXV (1973), pp. 60-61.

http://www.obrascatolicas.com

multiplicabantur, varia munera, huic Cancellariae commissa, postmodum coepta sunt dividi, et sic factum est, ut ad illa expedienda Officia propria conderentur, ab ipsa Cancellaria separata. Quorum haec sunt praecipua: Dataria Apostolica, quae, magna parte munerum Cancellariae Apostolicae ablata, supplices libellos, Pontifici porrectos, recognoscendos et gratias concedendas, postea etiam rem ad beneficia ecclesiastica spectantem curabat; et Secretaria Status, cuius initium saeculo XV tribuitur – Camera Secreta tunc dicebatur – quaeque saeculis XVI et XVII magis progressa est, cum Secretarius Status exsisteret, vir, cui Pontifex prorsus fidem haberet et qui eius mentem probe interpretaretur et iussa accurate exsequeretur. Quae quidem Secretaria, cuius erat negotia secreta "diplomatica" tractare epistulasque eodem pertinentes scribere, in hac ipsa re, novorum temporum rationem habens, etiam lingua vulgari utebatur. Ex eadem originem traxerunt Secretaria Brevium ad Principes et Secretaria Litterarum Latinarum, quae propria Officia postea evaserunt. Recensenda est etiam Secretaria Brevium Apostolicorum, quae, Summo Pontifici proxime subiecta, ab exeunte saeculo XIV epistulas forma minus insigni concinnatas expediebat. Sacrae vero Romanae Curiae Congregationes, saeculo
115 XVI constitutae, quaedam acta, novam pro/vinciam suam respicientia, per se ipsas conficiebant, quae ideo dempta sunt Cancellariae Apostolicae.

Itaque has ob causas aliasque res, progressione historica inductas, recentiore aetate ineunte numerus seu amplitudo munerum Cancellariae Apostolicae gradatim perquam immínuebatur et coartabatur. Etiam in renovatione Curiae Romanae, quam S. Pius X perfecit quamque Nos per memoratam Constitutionem sumus aggressi, id solum Cancellariae Apostolicae mandatum est, ut quaedam insignioris formae acta Pontificia appararet, conscriberet, emitteret.

Est demum animadvertendum secundum Romanae Curiae ordinationem, quam per eandem Constitutionem suscepimus, nonnulla Officia, quae negotia, olim Cancellariae Apostolicae propria, accurabant, Secretariam dicimus Brevium Apostolicorum, Secretariam Brevium ad Principes, Secretariam Litterarum Latinarum, iam transisse ad Secretariam Status, quae nunc est quasi restituta illa vetusta Cancellaria Apostolica, novis quidem necessitatibus conformata atque disposita.

Quapropter, illa praeterea attendentes, quae ad cuiusvis generis Latinas Litteras Apostolicas conficiendas pertinent, et huiusmodi publicorum actorum uniformi rationi studentes, necnon annitentes, ut hoc ministerium simplicius et efficacius reddatur ad utilitatem Ecclesiae, cui ceterum tota Romana Curia deservit, expedire censemus, ut omnia negotia, antea diversimode distributa, in unam sedem conferantur eique Dicasterio concredantur, quod suapte natura Romano Pontifici proxime adest ipsique est ab epistulis.

Quae cum ita sint, cunctis mature perpensis auditisque peritorum sententiis, haec, quae sequuntur, statuimus:

1. Officium Cancellariae Apostolicae in Romana Curia uti tale esse desinit, et ea quae prius negotia eidem exsequenda committebantur circa Litteras Decretales, Constitutiones Apostolicas, Brevia maioris momenti ceteraque attribuuntur Nostrae Secretariae Status seu Papali, ubi sigillum plumbeum atque anulus Piscatoris summa cura erunt custodienda.

2. Praedicta negotia, intra Secretariam Status curabuntur a peculiari officio, de quo in memorata Constitutione Apostolica "Regimini Ecclesiae universae", n. 22, 1 et 2 agitur[3] – est autem in unum redactum – et quod Cancellaria Litterarum Apostolicarum appellabitur./ 116

3. Quod ad Praepositos, Officiales ministrosque Cancellariae Apostolicae, quae hucusque fuit, attinet, Apostolicae Sedis erit iisdem, pro rei opportunitate, prospicere.

4. Fidei professio, quam antea in aedibus Cancellariae Praesules recens electi pronuntiabant, in posterum apud Sacram Congregationem pro Episcopis erit iis proferenda.

5. Consentanea ratione, id quod Protonotariis Apostolicis de numero participantium in eadem Cancellaria usque adhuc erat agendum, in posterum apud Secretariam Status seu Papalem ipsis erit praestandum.

Quaecumque vero a Nobis hisce Litteris motu proprio datis statuta sunt, ea omnia firma ac rata esse iubemus contrariis quibuslibet, etiam specialissima mentione dignis, nihil obstantibus; easdemque Litteras, quo die vulgentur, statim vigere.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XXVII mensis Februarii, anno MCMLXXIII, Pontificatus nostri decimo. – PAULUS PP. VI.

3. Cf. *A.A.S.* LIX (1967), p. 896.

Adn. P. RABIKAUSKAS in PrM 63 (1974) 243-272.

4177

1973 MAR 2.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 236

Nuntiatura Apostolica in Bangladesa constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Catholica Ecclesia, Christo, pacis Rege, nata, quae naturalem habet concordiam gignere gentibus, id semper sanctum ac sollemne duxit cum omnibus populis amicitiae iungere foedus resque communes cum illis ita componere, ut simul magna sibi propagandae religionis facultas fieret, simul cives maioris progressionis commoditates perciperent; ad quam rem profecto unus omnium consensus, religiosae videlicet atque civilis potestatis, quam multum conferat, nemo non videt. Cum ergo iam Sacrae Congregationi pro Gentium Evangelizatione, seu de Propaganda Fide, publicis ab Apostolica Sede cum Bangladesa initis rationibus, utile visum sit ibi loci Nuntiaturam Apostolicam condere, Nos, eo potissimum consilio, ut vita catholica, disciplina, industria augeantur, Sacrae Congregationis sententiam probantes, praesentibus litteris in nobili Bangladesa Re publica Nuntiaturam Apostolicam auctoritate Nostra constituimus, cuius sedem in urbe Dacca ponimus, factis iuribus debitis. Ceterum volumus, ut hae litterae Nostrae, sive nunc sive in posterum ratae habeantur, suosque effectus promereant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die II mensis Martii, anno Domini MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri decimo. – Ioannes Card. VILLOT, *a publicis Ecclesiae negotiis.*

4178

1973 MAR 5.-PAULUS VI, LITT. AP. AAS 65 (1973) 237

Nuntiatura Apostolica in Australia conditur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quoniam universae Ecclesiae regendae sunt Nobis cum Romano Pontificatu impositae partes, omni idcirco diligentia studemus, ut ea proposita et consilia exsequamur, quae ad maiorem christiani populi, immo universi humani generis procurandam utilitatem conducant. Libenti igitur animo ac spei plenissimo sententiam accipiendam esse censui-

mus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, quae proposuit ut Nuntiatura Apostolica in Australia conderetur. Non dubitamus enim quin artior inter Sanctam Sedem et Foederatas Australiae Civitates excitata necessitudo catholicae rei provehendae maxime ibi locorum faveat. Quae cum ita sint, Nos, certa scientia ac matura deliberatione, harum Litterarum vi Nuntiaturam Apostolicam in Australia constituimus eidemque omnia et singula deferimus iura, privilegia, honores et praerogativas, quae huiusmodi Legationum sunt propria. Decernimus praeterea ut conditae Nuntiaturae sedes in urbe Australiae principe, vulgo Canberra, ponatur. Quae vero per praesentes Litteras statuimus firma sint omnino nunc et in posterum, vimque suam habeant, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die V mensis martii, anno MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri decimo. – Ioannes Card. VILLOT, *a publicis Ecclesiae negotiis.*

4179

1973 MAR 10.-PAULUS VI, NUNT. AAS 65 (1973) 256-259

Nuntius scripto datus universis christifidelibus cunctoque clero, ob diem celebrandum ecclesiasticis iuvandis vocationibus per totum terrarum orbem dicatum:

De natura vocationis ecclesiasticae qua mysterii fidei

La Giornata Mondiale di preghiere per le vocazioni è giunta alla sua decima celebrazione. Ancora una volta abbiamo la gioia, e sentiamo la responsabilità, di rivolgerci a tutti voi, figli dilettissimi, in questo giorno benedetto che cade a metà percorso del tempo pasquale,
257 nella / luce di Cristo risorto e nell'attesa della Pentecoste. Diciamo a voi, venerabili Fratelli nell'Episcopato, a voi sacerdoti e diaconi, a voi religiosi e religiose, a voi membri di Istituti Secolari, a voi missionari in ogni terra, a voi genitori ed educatori credenti, e a voi, soprattutto, giovani carissimi, che state cercando le strade del vostro avvenire.

La nostra voce forse vi raggiunge durante l'assemblea liturgica, nel momento più intimo e profondo della comune partecipazione al mistero eucaristico, dove Cristo è presente tra voi nel suo Sacrificio e nell'annuncio della sua Parola[1]. Vorremmo dunque prendere ispirazione dal Vangelo, affinché sia Lui che vi parla, mentre noi vi parliamo. Lo facciamo seguendo il nostro rito romano, certi però che i dilettissimi figli appartenenti ad altri riti troveranno eguale ispirazione meditando la Parola del Signore secondo le venerande tradizioni delle loro Chiese.

Quale ricchezza di insegnamenti ci è offerta dalla indimenticabile pagina evangelica, che ci presenta la figura del buon Pastore, anzi, del vero Pastore, dell'unico Pastore! La figura del Signore Gesù che offre la sua vita – e liberamente la offre – per le sue pecore; che le conosce, e da esse è conosciuto; che pensa a quelle che non sono ancora del suo ovile, e che pure deve condurre, e che ascolteranno la sua voce, e diventeranno un solo gregge e un solo pastore[2].

Ma da tanta ricchezza di pensieri vorremmo sceglierne uno solo, che sia come il tema e il ricordo della decima Giornata Mondiale. Questo: *Io offro la mia vita ... ma la offro da me stesso.*[3]. E' impressionante vedere come il nostro Vangelo ritorna ed insiste su questo punto: *generosità* piena nel donarsi, in perfetta *libertà*. Quale lezione, figli carissimi, quale esempio!

1. Cf. Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 7.
2. *Gv.* 10, 11-18.
3. *L. c.* 17 s.

Come voi sapete, la "vocazione", nel senso completo che noi cristiani ricosciamo a questa parola, è un mistero grande di fede. E' infatti Dio Padre, Creatore e Signore del cielo e della terra, che chiama ogni cosa all'esistenza, ogni creatura vivente alla vita, ogni essere spirituale alla conoscenza e all'amore di Lui. E chiama anche l'uomo a collaborare con Lui per dominare e completare la creazione: *L'hai fatto poco meno degli angeli, di gloria e di onore lo hai coronato: gli hai dato potere sulle opere delle tue mani*[4]. E' Gesù Salvatore
258 che chiama tutti al / suo Regno: *Venite a me, voi tutti ...*[5], e chiama alcuni a partecipare più direttamente alla sua missione di salvezza: *Seguitemi, vi farò diventare pescatori di uomini*[6]. E' lo Spirito del Padre e di Gesù, che continua a far risuonare nell'intimo di ciascuno le chiamate più personali: "lo Spirito Santo che, *distribuendo a ciascuno i suoi doni come vuole*[7], dispensa pure tra i fedeli di ogni ordine grazie speciali, con le quali li rendi adatti e pronti ad assumersi varie opere e uffici per il rinnovamento e la più ampia edificazione della Chiesa, poiché *a ciascuno è data una manifestazione particolare dello Spirito per l'utilità comune*"[8].

Tutto, dunque, il Signore ha affidato a voi, tutto ha deposto nelle vostre mani: le cose che riguardano questo mondo, e quelle che riguardano l'edificazione della sua Chiesa e l'annuncio del suo Vangelo di salvezza universale. Ora una cosa è necessaria: che a tanta generosità di Dio nell'offrire, corrisponda la vostra generosità nel collaborare. Come ha fatto, per primo, Cristo: *Io offro la mia vita ...*[9].

E' un invito alla generosità, che vi riguarda tutti, quale che sia la scelta che avete compiuta o che vorrete compiere, perché è dal mistero stesso del vostro Battesimo che giunge incessante la chiamata ad una vita cristiana piena, nella fede e nelle opere: *Siate perfetti come è perfetto il Padre vostro celeste*[10]. E' un invito alla generosità, che riguarda, in modo speciale, voi che avete scelto una consacrazione a servizio della Chiesa, in forza di una singolare chiamata. E ora questa chiamata vi segue, vi incalza, perché la vostra risposta sia ogni giorno migliore del giorno che è passato: *In questo è glorificato il Padre mio: che portiate molto frutto*[11]. Dovete dare molto, perché molto vi è stato dato. Se vi diciamo questo, è anche perché sappiamo che i giovani guardano a voi. E' infine un invito alla generosità che rivolgiamo, con particolare affetto, a voi giovani, che non avete ancora compiuto una scelta definitiva. Molte sono le chiamate, molte le strade che si aprono davanti a voi, anche nel servizio alla Chiesa, Popolo di Dio. Ve ne hanno parlato. Le conoscete. Saranno chiamate senza risposta? Strade deserte? Di chi e di che cosa avete paura? Voi siete generosi: siate generosi anche in questo. / 259

Nulla sembra poter resistere a Dio che chiama: *chi può infatti resistere al suo volere?*[12] Eppure non è così. Dio si ferma con rispetto di fronte alla libertà dei suoi figli, che ha creato liberi. La sua chiamata, ogni chiamata, riveste dunque la forza e la dolcezza di un invito, che nulla perde della sua divina potenza e nulla toglie alla vostra libertà. Voi siete liberi: dunque, decidete. Come ha fatto, per primo, Cristo: *la mia vita la offro da me stesso*[13].

4. *Sal.* 8, 6 s.; cf. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, nn. 12 e 67.
5. *Mt.* 11, 28.
6. *Mc.* 1, 17.
7. *1 Cor.* 12, 11.
8. *1 Cor.* 12, 7; Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 12.
9. *L. c.*
10. *Mt.* 5, 48.
11. *Io.* 15, 8.
12. *Rm.* 9, 19.
13. *L. c.*

http://www.obrascatolicas.com

Diciamo a tutti voi, figli dilettissimi, giovani e meno giovani: non permettete che persone o idee o avvenimenti riescano a bloccare le vostre scelte e le vostre decisioni. Perché fermarvi ed attendere? Intanto l'immagine di questo mondo si trasforma rapidamente. Altre schiere di uomini arrivano su questa terra. Il Vangelo deve essere annunciato a tutti. Ai poveri di ieri si aggiungeranno quelli di domani. Ci sono e ci saranno gli affamati, gli assetati, i carcerati, i malati nel corpo e nello spirito. Essi vi attendono: in essi vi attende Cristo[14]. C'è lavoro per tutti. C'è un posto anche per voi.

Che il Signore vi benedica in questo giorno di meditazione e di preghiera. Vi benedica nella vostra generosità e nella vostra libertà. Renda più grande la vostra generosità e liberi la vostra libertà da ogni ostacolo che la possa trattenere.

E come pegno vi giunga, piena di affetto, la nostra Apostolica Benedizione.

Dal Vaticano, 10 marzo 1973, decimo del nostro Pontificato.-PAULUS PP.VI.

14. Cf. *Mt.* 25, 35 ss.

4180

1973 MAR 19.-SC CULTUS, NORM. AAS 65 (1973) 276-279

Normae de Patronis constituendis

1. Patronus, liturgica acceptione, Beata Maria Virgo, Sanctus vel Beatus intellegitur, qui ob antiquam traditionem vel legitimam constitutionem ut protector seu apud Deum advocatus celebratur.

2. Patronus distinguitur a Titulo vel Titulari alicuius ecclesiae, congregationis, communitatis, etsi Titulus patronatum aliquomodo expostulat.

3. Patroni habentur: a) *locorum* (scilicet nationis, regionis, dioecesis, civitatis, oppidi vel pagi, paroeciae);
277 /b) *familiarum religiosarum;* c) *personarum moralium, sodalitatum, institutorum, coetuum* sive ecclesiasticorum sive laicorum.

ELECTIO PATRONI

4. Patroni eligi possunt *Beata Maria Virgo,* sub aliquo titulo in sacra liturgia accepto, *Angeli* et *Sancti.* Beati nequeunt eligi Patroni absque peculiari Apostolicae Sedis indulto[1]. Semper excluduntur divinae Personae[2].

5. Patronus unus tantum sit. Licet duos vel plures Sanctos Patronos eligere, si iidem Sancti una simul in Calendario inscribantur.

Ob peculiares rationes, alius Patronus, tamquam secundarius, quandoque additus est. In posterum, unus tantum Patronus de more habeatur.

6. Patroni locorum eligendi sunt a clero et a fidelibus seu ab illis, qui sub protectione Patroni ponentur.

Patroni familiarum religiosarum, personarum moralium, sodalitatum, institutorum, coetuum, eligendi sunt ab iis, ad quos spectat, seu a membris familiam religiosam, personam moralem, sodalitatem, institutum, coetum efficientibus[3].

Electio facienda est sive per consultationes seu suffragia sive per petitiones seu subscriptiones.

APPROBATIO PATRONI

7. Electio Patroni approbanda est competenti auctoritati ecclesiasticae, id est: *Episcopus* pro dioecesi,

1. Cf. *CIC,* can. 1278.
2. Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Calendaria particularia,* 24 iunii 1970, n. 28: *A.A.S.* 62 (1970), pp. 651-663.
3. Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Calendaria particularia,* n. 30.

Conferentia Episcoporum pro provincia ecclesiastica, regione, vel natione, *Capitulum provinciale* pro provincia religiosa, *Capitulum generale* pro universa familia religiosa. Pro personis moralibus, sodalitatibus, institutis, coetibus in diversis orbis partibus exstantibus, res proponatur Sanctae Sedi./ 278

CONFIRMATIO PATRONI

8. Electio et approbatio Patroni confirmandae sunt a Sacra Congregatione pro Cultu Divino[4].

Ad confirmationem obtinendam, mittenda sunt ad eandem Congregationem documenta, quae sequuntur: *a)* petitio auctoritatis localis, sive ecclesiasticae sive, pro opportunitate et possibilitate, civilis; *b)* acta, postulationes, subscriptiones, quae electionem comitantur eamque manifestant necnon relatio, in qua rationes exponuntur ob quas electio facta est; *c)* testimonium de approbata electione ex parte competentis auctoritatis ecclesiasticae.

9. Confirmatio conceditur per Decretum praedictae Congregationis et, quoad Patronos amplioris dicionis, etiam per Litteras Apostolicas in forma Brevis expediendas.

10. Sicubi cultus et pietas erga Patronum iam constitutum vel ab immemorabili acceptum, decursu temporis exstincta sunt, aut de eodem Sancto nil certum cognoscitur, minime impeditur quin, re mature perpensa, novus constituatur Patronus, servatis iis quae supra statuta sunt[5].

CELEBRATIO LITURGICA PATRONI

11. Celebratio liturgica competit solummodo Patronis rite constitutis vel ex immemorabili traditione acceptis. Ceteris vero, qui Patroni sensu latiore dicuntur, merae pietatis causa propositi, nullum competit peculiare ius liturgicum[6].

12. Celebratio Patroni loci vel oppidi vel civitatis, personae moralis, sodalitatis, instituti, coetus, peragitur gradu *sollemnitatis.* Quae sollemnitàs gaudet *praecedentia* super omnia festa in Calendario generali vel particulari inscripta et super dominicas temporis Nativitatis et "per annum"./ 279

Celebratio Patroni dioecesis, provinciae, regionis, nationis aut amplioris territorii et provinciae religiosae peragitur gradu *festi*[7]. Rationibus tamen pastoralibus suadentibus, v. gr. quando Patronus magnum momentum habuit in historia cuiusdam regionis aut valde colitur a fidelibus, festum Patroni fieri potest sollemnitas[8].

Patronus loci aut amplioris dicionis celebrari debet etiam a religiosis[9] et ab iis qui Calendario proprio gaudent.

13. Familiae religiosae gradu sollemnitatis per se peragere possunt tantum celebrationem aut Patroni aut Tituli aut Fundatoris inter Sanctos relati. Attamen, peculiaribus in adiunctis petere possunt, ut ex his duae sollemnitates habeantur.

14. Patroni secundarii olim constituti celebrentur gradu memoriae obligatoriae[10].

4. Cf. *ibid.,* n. 30.
5. Cf. *ibid.,* n. 33.
6. Cf. *ibid.,* n. 29.
7. Cf. *Normae universales de anno liturgico et de Calendario,* n. 59.
8. Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Calendaria particularia,* n. 8.
9. Cf. *Normae universales de anno liturgico et de Calendario,* n.52c; S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Calendaria particularia,* n. 16d.
10. Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Calendaria particularia,* nn. 9, 12.

15. Patroni olim constituti propter peculiares circumstantias historicas, itemque Patroni olim propter extraordinaria adiuncta, v. gr. pestem, bellum, aliamve calamitatem vel propter cultum specialem nunc remissum, electi, in posterum uti Patroni amplius ne colantur[11].

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 19 martii 1973, in sollemnitate Sancti Ioseph, Sponsi Beatae Mariae Virginis.—Arturus Card. TABERA, *Praefectus.* H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

11. Cf. *ibid.,* n. 32.

4181

1973 MAR 23.-SC DOCTR. FID., DECL. AAS 65 (1973) 678

Declaratio de tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate contra eos qui technicis instrumentis imprimunt et evulgant sacramentales confessiones

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, vigore specialis potestatis sibi a Suprema Ecclesiae Auctoritate tributae, decernendo declarat eos ab hac die incurrere in excommunicationem latae sententiae nemini reservatam, qui, cum contemptu Sacramenti Paenitentiae, sacramentales confessiones, veras aut fictas, quovis technico instrumento adhibito captant vel imprimunt vel hoc modo cognitas evulgant, necnon omnes, qui eidem rei formaliter cooperantur, firmo praescripto canonum 889, 890, 2369.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die XXIII mensis martii, anno Domini MCMLXXIII.—Fr. Hieronymus HAMER, O. P., *a Secretis.*

Adn. G. DE ROSA in La Civ. Catt. 124 (1973-II) 55-60; J. HAMER in L'Osservatore Romano 24 martii 1973; P. TOCANEL in Apoll 46 (1973) 20-24.

4182

1973 MAR 24.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 65 (1973) 247-249

Allocutio Em.mis Patribus et Exc.mis Praesulibus e Consilio Secretariae generalis Synodi Episcoporum, qui conventui Romae habito interfuerunt:

De evangelizatione mundi nostrae aetatis deque interventu membrorum Synodi Episcoporum necnon Patriarcharum orientalium in electionem Romani Pontificis

Venerabiles Fratres, Gaudemus sane de conspectu vestro, qui per temporis intervalla iam nobis solet praeberi, vobisque salutem ex animo dicimus, qui per aliquot dies in opus incubuistis, ad vitam universae Ecclesiae pertinens. Disceptationes enim vestrae ad apparandum proximum Coetum Synodi Episcoporum spectabant, quae ut institutum ecclesiale feliciter invalescit, utpote cum certis temporibus, ac quidem secundum optatum multarum Conferentiarum episcopalium, singulis trienniis sit celebranda, ut praevidetur; sed hac de re sententia Sodalium proximi Synodi Coetus iterum poscetur. Eiusdem Synodi vigor etiam perspicitur quodam modo ex ipsis gravibus argumentis ei propositis ad tractandum.

Argumentum profecto, quod in proximo Synodi Conventu expendetur, est ex hoc genere: agetur enim de evangelizatione mundi nostrae aetatis. Non est dubium, Venerabiles Fratres, quin saepe hominum conversatio et conversatio hodie saeculo sint conformia et a religione aliena. Est ergo sedulo ponderandum, quomodo normae, sapientiae plenae, quae in Constitutione *Gaudium et spes* et in Decreto *Ad gentes divinitus* Concilii Vaticani Secundi continentur, nunc post decem fere annos in humanam vitam trnaslatae sint vel transferantur oporteat.

Item disceptandum erit de methodis ad rem aptis, de earum comparatione de earumque coniunctione et nexu. Ut breviter dicamus, sollicite ac sollerter cogitandum erit, quae sit vis Evangelii, quod hominibus nostrorum temporum annuntiamus, et quomodo eos reapse valeat transformare.

Quibus dictis, quaedam proferenda esse videntur de iis, quae significavimus, cum Patres Cardinales die quinta mensis Martii in Secreto Consistorio alloqueremur: perpendi scilicet recognitionem — nostrae aetati congruentem — legum de electione Romani Pontificis lata/- 248 rum. Quod quidem studium nondum est absolutum, cum hoc negotium multam postulet prudentiam propter res historicas et iuridicas, quas secum fert.

Itaque etiam coram vobis quaestionem ponimus, in Consistorio illo allatam, circa opportunitatem associandi Membris Sacri Collegii Cardinalium, qui ius habent Conclave ingrediendi ut electores Romani Pontificis, Sodales Consilii Secretariae Generalis Synodi Episcoporum, dummodo hi, cum idem Conclave celebratur, munere suo actu fungantur et octogesimo aetatis anno sint minores.

Ut notum est, quindecim Membra istius Consilii vestri — e quibus duodecim ab omnibus Sodalibus Synodi libere eliguntur, tres a Romano Pontifice nominantur — officium suum gerunt usque ad subsequentem Synodi Coetum Generalem, ac quidem, quo accuratius rem declaremus, donec ab eodem Pontifice electi confirmentur ac tres secundum Synodi ordinem ab eo nominentur. Hos ergo, si quod proponitur ad effectum deducetur, idoneos volumus ad participandam electionem Summi Pontificis quam forte tempore muneris eorum fieri contingat; id est, hoc iure tantummodo fruentur, si eorum designatio, qua fiunt Membra Consilii Secretariae Generalis Synodi Episcoporum, pontificia auctoritate explicite ac nominatim approbata fuerit.

Hoc consilium Nostrum, quod iam diu agitamus quodque Nobis consentaneum esse videtur historiae Sacri Cardinalium Collegii et cum desideriis, post recens Concilium Oecumenicum Vaticanum vario modo enunciatis, congruere, duplex commodum inferre putamus: etenim Sacro Collegio associarentur, in Romani Pontificis electione, viri ecclesiastici, qui, peculiaribus animi dotibus ornati, partes agunt Synodi Episcoporum, et qui coetum efficiunt, cuius sodales crebro mutantur.

Quae res ita eveniet, Secretarius Generalis Synodi Episcoporum, qui non est membrum Consilii istius, Conclave ingredietur ut Secretarius Adiunctus, in hoc negotio, Secretario Sacri Collegii.

Item, cum a nonnullis minus probetur eos, qui praecelsum munus patriarchale obeant, aggregari Sacro Cardinalium Collegio, quod est institutum Romanum atque Latinum, perpenditur, an conveniat Venerabilibus Patriarchis Ecclesiarum Orientalium, cum hac Apostolica Sede communionem habentium, parem participationem electionis Romani Pontificis proponere, qui, ut nemo ignorat, non est solum Patriarcha Ecclesiae Latinae, verum etiam *ut successor Petri,* caput totius Ecclesiae et, iuxta sententiam Concilii Vaticani Secundi, *unitatis tum Episcoporum tum fidelium multitudinis perpetuum ac visibile princi/pium et fundamen-* 249 *tum*[1]. Praedicti vero Patriarchae, si casus ferat, electio-

1. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium,* n. 23.

http://www.obrascatolicas.com

nem huiusmodi solummodo participare poterunt, si, legitime electi, a Summo Pontifice communionem explicite acceperint.

Haec habuimus, quae ad vos, Venerabiles Fratres, dicceremus, egregiam existimationem et fraternam dilectionem Nostram vobis testantes. Vota autem, quae pro vobis suscipimus, confirmet Apostolica Benedictio, quam vobis et gregibus vestris amanter impertimus.

Alla fine di questo gradito incontro amiamo esprimere un particolare ringraziamento per la vostra apprezzata collaborazione e rivolgervi un fervido augurio per il vostro ritorno nelle rispettive sedi e per una felice e proficua ripresa del vostro ministero pastorale.

Desideriamo anche che portiate il Nostro saluto beneaugurante ai vostri sacerdoti e fedeli.

4183

1973 MAR 25.-SC CULTUS, NORM. AAS 65 (1973) 280-281

Normae de coronatione Imaginis Beatae Mariae Virginis

Pluries decursu temporis factum est ut populus christianus, filiali devotione permotus, ardenter peteret et obtineret coronationem alicuius Imaginis B. Mariae Virginis. Nam "Maria, per gratiam Dei post Filium prae omnibus angelis et hominibus exaltata, utpote sanctissima Dei Mater, quae mysteriis Christi interfuit, speciali cultu ab Ecclesia merito honoratur"[1]. Illius consuetudinis testimonium permanet ritus in Pontificali Romano usitatus.

Ad coronationem peragendam, Sacra Congregatio pro Cultu Divino, de mandato Summi Pontificis, normas quae sequuntur in posterum servandas statuit.

1. Solae Imagines B. Mariae Virginis sive pictae sive excultae coronari possunt. Excluduntur Imagines alicuius Sancti vel Beati.

Si B. Maria Virgo repraesentatur una cum Salvatore nostro Iesu Christo, ambo coronari debent.

2. Imagines coronandae excellant oportet veneratione ex parte populi christiani, ita ut ritus coronationis vota et pietatem eiusdem populi erga Matrem Domini reapse ostendat.

3. Ritus coronationis Imaginis, quae aliquo in loco colitur, generatim peragendus est ab Episcopo illius loci iuxta ordinem celebrationis, qui in Pontificali Romano continetur.

Corona, quae adhibetur ad coronationem, sit affabre confecta atque simul splendeat nobili simplicitate veraque arte.

4. Ad coronationem alicuius Imaginis "nomine et auctoritate Summi Pontificis" exsequendam, quae fit per Delegatum Pontificium, requiritur ut Imago vere magni momenti in Ecclesia vel in aliqua natione vel regione aestimetur.

Ad huiusmodi coronationem obtinendam mittenda sunt, tempore opportuno, ad Sacram Congregationem pro Cultu Divino haec *documenta: a)* petitio Episcopi, vel Conferentiae Episcoporum (si Imago coronanda
281 gaudet veneratione in dioecesi vel regione vel natione); *b)* brevis conspectus historicus Imaginis coronandae necnon devotionis popularis erga eandem Imaginem; *c)* acta, postulationes, subscriptiones sive ecclesiastica sive civilia, quae petitionem comitantur quaeque vota populi christiani de hac re manifestant.

1. Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 66.

5. Facultas coronandi conceditur per Decretum praedictae Congregationis ac per Litteras Apostolicas in forma Brevis expediendas.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 25 martii 1973, in Annuntiatione Domini. – Arturus Card. TABERA, *Praefectus.* H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

4184

1973 APR 4.-SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

De transitu ab ordine administrativo ad iudicialem deque potestate Signaturae Apostolicae concedendi commissionem ad Rotam Romanam in causis tantum iudicialibus

Instantia diei 15 decembris 1972 R. D. Adv. D. L. patronus R. domini A., petiit Commissionem Pontificiam ut introducere posset apud S. R. Rotam causam "ad nullitatem declarandam peractorum nedum a Curia P., sed etiam a S.C. pro Clericis" contra suum clientem.

Hoc Supremum Tribunal patronum pluries invitavit ut indicaret partem, quam convenire intendebat, necnon decisionem contra quam proponebat querelam nullitatis.

Tandem die 23 martii 1973, Patronus indicavit: *a)* partem conveniendam esse Curiam P.; *b)* decisionem quam impugnare intendit esse decisionem ab Episcopo P. die 17 martii 1965 latam (Prot. 197/65).

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, instantia mature perpensa, ac considerato: 1) quod asserta decisio Episcopi P. diei 17 martii 1965 nihil aliud est nisi notificatio decisionis definitivae Sacrae Congregationis Concilii, quod constat etiam ex ceteris documentis; 2) quod non datur transitus ab ordine administrativo ad ordinem iudicialem (cfr. can. 1601); 3) quod potestas Signaturae Apostolicae videndi de petitionibus per supplices libellos ad Sanctissimum porrectis ad obtinendam causae commissionem apud Sacram Rotam, respicit tantummodo causas iudiciales (cfr. can. 1603 § 2); audito R. D. Promotore iustitiae,

decrevit: "petitionem reiciendam esse".

Datum Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 4 aprilis 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 46 (1973) 323-324.

4185

1973 APR 6.- SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Cum locus commorationis partis conventae ignoratur, ideoque Ordinarii loci consensus, ubi ipsa degit, exquiri nequit, Commissio pontificia non requiritur ad competentiam tribunalis inducendam

Precibus diei 15 martii 1973 R. D. Officialis Tribunalis regionalis M. petiit Commissionem Pontificiam ut D. Paulus introducere posset apud idem Tribunal causam de qua supra.

Ratio allata est; omnes testes ab actore inducti degunt intra fines Archidioecesis M.; applicari autem nequit art. IV § 1, *c*, Motu proprio *Causas matrimoniales* cum, ob non cognitam commorationem partis conventae, impossibile evadat consensum exquirere Ordinarii loci in quo ipsa degit.

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, precibus mature perpensis; attentis investigationibus peractis ad conventae commorationem detegendam; consi-

derato quod difficultas oriens ex ignorantia loci commorationis partis conventae et ex consequenti impossibilitate consultandi eius Ordinarium verificatur plus minusve in proroganda per Commissionem Pontificiam competentia, cum generatim non expediat huiusmodi gratiam concedere inauditis parte conventa eiusque Ordinario; considerato insuper quod ratio fundamentalis praefati art. IV § 1, *c*, est instructionem causae faciliorem ac celeriorem reddere; consensus vero Ordinarii hisce in casibus tendere videtur, potius quam ad iura partis conventae tuenda, ad interesse publicum tutandum; interesse autem publicum minime pessumdatur, hisce in circumstantiis, quin potius fovetur ex causae introductione in loco apto ad expeditiorem reddendam causae instructionem; auditis R. D. Promotore iustitiae et Defensore vinculi,

decrevit: "Tribunal Regionale M. causam de qua supra pertractare posse quin egeat Commissione Pontificia".

Datum Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 6 aprilis 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 46 (1973) 301-302.

4186

1973 APR 7.-COMM. IUSTITIA-PAX, DECLARATIO. PART.*

Réflexions de son Eminence le Cardinal Maurice Roy à l'occasion du dixième Anniversaire de l'Encyclique "Pacem in terris" du Pape Jean XXIII - 11 avril 1963 - 11 avril 1973:

De doctrina sociali Encyclicae "Pacem in terris" sedulo perpendenda atque recte applicanda in novis adiunctis temporum et societatis actualis

I – SUMMO PONTIFICI DICATIO

Très Saint Père, Il y a dix ans, le Pape Jean XXIII, par sa Lettre Encyclique *Pacem in terris,* adressait à tous les hommes de bonne volonté un message de paix et d'espérance. Ce message les appelait essentiellement à un engagement concret et profond, afin que l'effort de tous les hommes en faveur de la Paix devienne une réalité toujours plus vivante dans la conscience de chacun et au sein de la famille humaine.

En rappelant aujourd'hui le dixième Anniversaire de l'Encyclique, je me sens le devoir, comme Président de la Commission Pontificale "Iustitia et Pax", de recueillir les échos que la voix inspirée du Pape Jean XXIII a suscités pendant dix ans dans le coeur des catholiques et des non-catholiques, dans les pays les plus divers et parmi les cultures les plus différentes.

Il n'est pas dans mon intention de faire un éloge "triomphaliste" de cette Encyclique. Mon désir est plutôt de présenter respectueusement à Votre Sainteté quelques réflexions, simples et concrètes, pour mettre en évidence l'actualité vivante et durable de ce message de Jean XXIII, tant pendant les dix années écoulées, que dans les rapides et profondes transformations du monde d'aujourd'hui, et aussi pour le déroulement de l'histoire de demain.

Le Magistère de l'Eglise durant ces dix dernières années, n'a cessé d'attirer l'attention sur l'urgente nécessité de faire de la paix une dimension effective de la réalité et cela en nous apprenant à lire, interpréter et prolonger le message de *Pacem in terris.*

L'Encyclique *Ecclesiam Suam,* la Constitution *Gaudium et Spes,* le discours de Votre Sainteté au siège des Nations Unies, l'Enciclique *Populorum progressio,* l'institution de la Journée Mondiale de la Paix et la Lettre Apostolique *Octogesima adveniens,* que Votre Sainteté a daigné m'adresser, représentent quelques-uns des témoignages les plus marquants de cette sollicitude pastorale déjà si présente dans l'Encyclique.

Ces différentes interventions du Magistère de l'Eglise nous permettent de percevoir plus vivement encore le message de *Pacem in terris* à travers les actes et les enseignements réitérés du Pontificat de Votre Sainteté à l'égard de la paix.

Par ailleurs, les multiples mutations de la société nous poussent à être toujours plus vigilants et plus attentifs aux "signes des temps" et à centrer nos recherches et nos efforts sur quelques aspects fondamentaux de l'Encyclique.

En analysant avec un recul de dix ans cette évolution si profonde à la lumière des "faits" et des "signes" de la réalité contemporaine, et de par mon expérience de quelques années au sein de la Commission Pontificale "Iustitia et Pax", j'ai été amené à rassembler quelques considérations dans un document que j'ai l'honneur de présenter très humblement à Votre Sainteté.

Ce document voudrait apporter une modeste contribution à la réflexion du Peuple de Dieu et faire écho aux soucis et aux efforts de Votre Sainteté pour rendre les hommes de bonne volonté plus sensibles, plus conscients et plus responsables à l'égard de cette certitude qui s'impose de plus en plus: "La paix est possible".

En présentant à Votre Sainteté ces réflexions, à l'occasion du dixième Anniversaire de *Pacem in terris,* je voudrais me faire l'interprète de tous ceux qui travaillent à bâtir la paix et de tous ceux qui souffrent pour la paix, et demander en leur nom, avec des sentiments de profonde vénération, votre paternelle Bénédiction Apostolique.

7 Avril 1973. – Maurice Card. ROY.

II – COMMEMORATIO ENCYCLICAE

Introduction

INTENTION DE CET ANNIVERSAIRE

Nous fêtons aujourd'hui le dixième anniversaire de *Pacem in terris.* Le Saint-Père lui-même en a pris l'initiative. C'est dire l'importance qu'il attache à cette commémoration, qui est aussi celle de son grand prédécesseur Jean XXIII. C'est répondre également au voeu du Peuple chrétien et de tous les hommes de bonne volonté. Ce message leur était adressé; ils ne l'ont pas oublié.

L'intention de cette 'célébration' n'est pas seulement de piété filiale. Elle ne se veut pas "triomphaliste": serait-ce respecter l'humilité du Pape Jean et son désir d'une "Eglise servante et pauvre"? Elle ne fait pas appel non plus au seul souvenir, mais à l'accomplissement. On a dit de l'Encyclique *Pacem in terris* qu'elle était le testament de Jean XXIII. C'est deux fois vrai. Elle a été – pour reprendre sa propre expression – "le cadeau de Pâques" du Pape vivant (Jean XXIII, *Message* du 13 avril 1963, AAS 55, 1963, p. 400; cf. trad. dans *Documentation catholique* 1963, col. 578). Elle restera, à la Pentecôte, l'ultime offrande du Pape mourant.

Cette première et dernière volonté, nous sommes tous appelés, à des degrés divers, à la réaliser.

Au sein de la Commission Pontificale Justice et Paix, dont j'assume le présidence, dans la ligne de ses réflexions journalières, de ce qu'elle entend et de ce qu'elle recueille, de ses constants dialogues avec les personnes, les instances ou les communautés les plus diverses, catholiques ou non, j'ai été amené à rassembler quelques réflexions, à l'occasion de cet anniversaire. Je l'ai fait en réponse au voeu exprimé par le Saint-Père et par ce nouvel organisme pour la Justice, la Paix et le Développement, créé par S. S. Paul VI au lendemain et sur le désir du Concile Vatican II.

Quel sens et quel contenu donner à cet anniversaire pour en capter tout le potentiel?

Après y avoir réfléchi, il me semble que nous pourrions le centrer sur une double intention.

Une intention de continuité. Nous avons reçu *Pacem in terris* comme un héritage. Nous avons donc à faire un inventaire et un examen de conscience. Autrement dit, à nous poser trois questions: – Qu'a fait *Pacem in terris?* – Qu'avons-nous fait de *Pacem in terris?* – Que reste-t-il à faire, dans sa ligne, en fonction du nouveau contexte d'aujourd'hui?

Une intention opérationnelle. Renouveler notre action pour la paix. Provoquer un regain d'intérêt pour les objectifs que cette Encyclique proposait et propose encore aux crétiens et aux hommes de bonne volonté.

Après avoir rappelé son impact sur l'opinion, je voudrais donc: – Esquisser un diagnostic, une brève synthèse des principaux problèmes actuels de la paix; – Dégager quelques lignes de recherche et d'action, afin de ne pas en rester à la paix d'hier, mais de nous préparer sans retard à la paix de demain.

Est-il besoin de dire que ces quelques réflexions ne sont que des suggestions, qui visent seulement à servir d'ébauche de travail aux personnes ou aux organismes susceptibles de s'y inté-

http://www.obrascatolicas.com

resser, et que je présente en tant que Président de la Commission Pontificale "Justice et Paix" ?

PREMIERE PARTIE

ECHOS ET IMPACT DE "PACEM IN TERRIS"

§ 1 – Qu'a fait "Pacem in terris" ?

I - PREMIERS ÉCHOS, PREMIÈRE LECTURE

A peine parue, le jour du Jeudi Saint, 11 avril 1963, l'Encyclique suscite un immense intérêt.

De l'Est à l'Ouest, de l'homme de la rue au chef d'Etat, de l'agnostique au chrétien engagé, elle rencontre en tous milieux, pays, blocs, religions, una approbation quasiment unanime. Dans la presse, à la radio, chacun souligne ce que l'Encyclique lui apporte et le soutien qu'il lui promet en retour.

Et *les actes suivent les paroles.* Le texte de *Pacem in terris* est reçu solennellement, des mains de l'envoyé du Pape, par le Secrétaire général de l'Organisation des Nations Unies. Deux ans plus tard, du 17 au 20 février 1965, dans cette même salle de l'Assemblée Générale, se tient un important "Symposium sur les problèmes mondiaux de la paix, à la lumière des enseignements de Jean XXIII par l'Encyclique *Pacem in terris*".

Enfin, de nombreux organismes, instituts, centres d'études ou de rencontres pour la paix ou le développement, naissent de l'Encyclique ou en prennent le nom, tandis qu'elle donne lieu à d'innombrables publications.

Comment expliquer un tel ébranlement de l'opinion publique? Parce qu'il y a eu accord entre l'attente du monde et la réponse que lui apportait ce message.

Revenons aux commentaires, écrits ou audio-visuels, de ce printemps 1963. Qu'a-t-on lu et qu'a-t-on retenu, dans cette Encyclique?

Qu'est-ce qui a fait de ce document un événement?

C'est l'originalité de cette "Lettre au Monde", qu'on l'envisage dans son auteur, dans ses destinaires, dans son contenu.

A) *La personnalité de Jean XXIII* y a été pour beaucoup.

A chaque page, on y retrouve sa simplicité, son bon sens, sa pénétration psychologique. Mais l'Encyclique est considérée aussi, on l'a vu, comme son testament. Elle est inséparable de sa mort offerte pour la paix. Elle scelle une suite d'enseignements et d'initiatives dont l'histoire retiendra surtout le Concile Vatican II et qui, toutes, convergeaient vers *l'ouverture au monde.*

B) C'est ce qu'on voit – c'est ce qu'on a vu tout de suite – en considérant *les destinataires de cette lettre.* Le Pape l'adresse non seulement "à l'épiscopat de l'Eglise universelle, au clergé et aux fidèles", mais "*à tous les hommes de bonne volonté*". Jean XXIII s'en explique lui-même. Bien que l'Encyclique soit inspirée "par la lumière de la Révélation divine, ses lignes doctrinales ... sont surtout du domaine du droit naturel. En effet, la paix universelle est un bien qui intéresse tous les hommes; ... cela explique l'innovation propre à ce document" (9 avril 1963, cf. *Docum. Cath.* 1963, col. 582).

Cette innovation va commander tout le reste. Et d'abord, *le dialogue.* Celui-ci découle du simple fait que la paix est le droit et le devoir de tous les hommes sans exception, puisqu'ils "forment une seule et même famille humaine" (*Pacem in terris*, § 25) (1). La règle qui les régit n'est donc pas la guerre, chaude ou froide, ni le cloisonnement, mais la coexistence pacifique, puis la vie en commun. Indispensables à la paix, ce dialogue et cette coopération entre individus et entre nations sonst souvent mis en cause par les idéologies. Que faire alors? Dans les dernières pages de sa Lettre, Jean XXIII a répondu à cette question. Et c'est cela qui a été, indiscutablement, lu et ressenti, à l'époque, comme le point le plus nouveau de toute son Encyclique. Lorsque les catholiques ont à "collaborer, soit avec les chrétiens séparés de ce Siege Apostolique, soit avec des hommes qui vivent en dehors de toute foi chrétienne, mais qui sont fidèles ... à la morale naturelle" (§ 157), il leur faut, en justice, faire *une double distinction.* D'une part, entre l'homme et son erreur (§ 158); d'autre part, entre "fausse théories philosophiques" et "mouvements historiques" issus d'elles, mais ayant évolué au cours des ans vers "les sains principes de la raison ... et les justes aspirations de la personne humaine" (§ 159).

Raison, personne. Ces deux termes vont servir de pôles de référence à tout le corps de l'Encyclique. La portée de cette "pastorale de la paix" fut, d'emblée, extraordinaire. On y vit – et on peut y voir encore – un "programme d'oecuménisme et de réconciliation", une "rupture avec le ton et les habitudes de penser de la guerre froide", et même, nous le verrons tout à l'heure, un "tournant", une "révision déchirante", une "nouvelle étape", sinon "une nouvelle ère" dans la relation Eglise-monde.

C) Tout *le contenu du message* va découler de ces postulats.

La *première lecture* de *Pacem in terris* n'en a retenu, pratiquement, que les points suivants: les droits de l'homme: individus et collectivités, avec tout le problème du sous-développement et de la décolonisation; la déconsidération de la guerre, anachronique et inapte à l'instauration de la justice, avec l'impératif du désarmement, surtout nucléaire; le voeu et le projet, enfin, d'une autorité mondiale à la mesure de la nouvelle communauté des nations.

II - DEUXIÈME LECTURE - PREMIER BILAN

Il fallait laisser passer quelques années pour mesurer, à l'épreuve du temps et d'un point de vue critique, l'impact de *Pacem in terris*, non pas seulement sur l'opinion publique (dont la fidélité constitue cependant, elle aussi, un test) mais sur la pensée et sur les comportements dans le domaine de la paix, tant à l'intérieur qu'au dehors de l'Eglise.

Comme nous le verrons, c'est finalement la méthode, l'approche de Jean XXIII qui a valu à sa dernière encyclique sa plus large audience et son influence le plus durable.

A) *Impact sur la pensée.*

1. *Dans l'Eglise.* Il faudrait une longue enquête pour discerner, dans l'évolution de la pensée sociale et internationale de l'Eglise depuis dix ans, ce qui revient en propre à *Pacem in terris.* Son influence s'est exercée par osmose. Mais on peut en vérifier les conséquences ponctuelles, notamment sur les actes du Concile.

Le Concile. Dans l'ambience et les orientations de sa première Session (octobre 1962), l'Encyclique a trouvé le climat favorable à son éclosion. En retour, elle a marqué Vatican II dans tout son déroulement ultérieur.

On relève sa trace dans la Constitution dogmatique *Lumen gentium* (21 novembre 1964). Par exemple, au paragraphe 36, sur la valeur de la création et la finalité d'un "progrès universel dans la liberté" et sur une équitable distribution des biens entre tous les hommes.

On la relève encore dans le Décret *Ad Gentes* (7 décembre 1965) qui montre (n. 8) que "l'activité missionnaire de l'Eglise ... possède un lien intime avec la nature humaine et ses aspirations"; en prêchant le Christ, l'Eglise leur apporte "l'Evangile ... qui se présente toujours comme un ferment de fraternité, d'unité et de paix" (*ibid.*).

Dans le Décret sur l'Oecuménisme *Unitatis redintegratio* (21 novembre 1964), on retrouve l'appel au dialogue (n. 4) et à la collaboration (n. 12) entre frères séparés, comme "un signe des temps" (n. 4).

Il en va de même pour la Déclaration sur la liberté religieuse dont le titre *Dignitatis humanae* et les premières lignes reprennent, en s'y référant explicitement, l'affirmation fondamentale de la noblesse et de la liberté de la personne humaine qui ouvre le premier chapitre de *Pacem in terris* sur les Droits de l'Homme (§ 8-9).

Gaudium et spes. Mais c'est sur *Gaudium et spes* que l'Encyclique a exercé une influence indéniable. Cela est manifeste pour le chapitre consacré à la guerre et à la paix (IIe partie, chapitre IV); mais c'est clair, également, pour l'inspiration et l'architecture même de cette "Constitution Pastorale". Dans les deux documents, la paix ne se ramène pas à l'absence de guerre, ni aux techniques de coexistence ou de développement. Elle va même plus loin que la suppression des causes des conflits. C'est una anthropologie, une vision d'ensemble de la condition humaine dans le monde d'aujourd'hui; une réflexion sur l'agir personnel et collectif de l'humanité qui donne à la paix, pour origine et pour fin, le mystère pascal et l'eschatologie.

Sa postérité. Pacem in terris n'est pas un "ensoi", un absolu isolé. Elle prend place dans un ensemble. Elle se situe dans une tradition vivante.

Avant d'être héritage, elle est profondément héritière. Jean XXIII a bien soin de le dire, en la présentant. "Le nouveau document, qui se rattache à *Mater et Magistra*, résume, sur le thême de la paix, l'enseignement de nos prédécesseurs, de Léon XIII à Pie XII" (*Radio-message* du 13 avril 1963). L'Encyclique peut progresser, et devenir, à son tour, héritage. On reconnait son inspiration *dans les grands documents qui la suivent*, et qui vont plus loin qu'elle sur les pistes qu'elle a ouver-

tes ou des problèmes qu'elle n'avait pu qu'entrevoir. Ainsi, *Ecclesiam Suam*, sur le Dialogue, et *Populorum progressio*, sur le Développement des Peuples; plus tard enfin, bien que moins directement, la Lettre *Octogesima adveniens* et le document "Justice dans le monde" du récent Synode des évêques.

Mais, à coté de ces grands Actes du Siège Apostolique ou de l'Episcopat rassemblé, qui pourra jamais démontrer l'influence décisive de *Pacem in terris* sur l'enseignement et les orientations doctrinales des *Conférences épiscopales ou des Evêques* dans leur propre diocèse?

Son influence a été également déterminante sur la mutation introduite *dans la problématique* des sciences sociales et de la théologie, comme dans la réflexion des mouvements des laïcs, dans la catéchèse des jeunes et des adultes ou dans les thèmes de la prédication, dans l'enseignement des séminaires et des instituts d'éducation.

2. *En dehors de l'Eglise,* il faudrait procéder à un examen similaire dans la littérature et les activités intellectuelles non chrétiennes, pour constater le changement souvent radical apporté par l'Encyclique. *C'est l'image même de l'Eglise qui s'en est trouvée transformée.* Mais, là encore, il faut attendre les travaux des historiens pour évaluer, dans son détail et dans son ensemble, l'impact de *Pacem in terris* sur la pensée contemporaine.

B) *Impact sur les comportements socio-politiques*

1. *Guerre et désarmement.* Devant la menace d'un suicide nucléaire, Jean XXIII demande deux choses "à tous les hommes et surtout aux gouvernants" (§ 117): – de ne pas recourir à la guerre, inapte désormais à obtenir justice d'une violation de droits (§ 127); – de procéder au désarmement (§ 112).

Sur le premier point, il a certainement contribué à changer la mentalité du plus grand nombre des chrétiens et, par là, à renforcer cette "persuasion" ... que *les éventuels conflits entre les peuples ne doivent pas être réglés par le recours aux armes, mais par la négotiation* (§ 126).

Son adjuration aux "assemblées les plus hautes ... d'étudier à fond le problème d'un équilibre international vraiment humain" (§ 118) et d'obtenir *un désarmement progressif et contrôlé* – solennellement reprise par Paul VI devant l'Assemblée Générale de l'ONU le 4 octobre 1965 –, a apporté certainement un élément de réconfort idéologique aux grandes négotiations des récentes années: les négotiations S.A.L.T. (*Strategic Arms Limitation Talks*, en cours depuis 1969); le Traité sur la non-prolifération des armes nucléaires (en vigueur depuis le 5 mars 1970) auquel le Saint-Siège lui-même a donné son adhésion; les accords signés à Moscou entre les Etats-Unis et l'Union Soviétique (mai 1972).

Les diverses déclarations de la hiérarchie catholique et les campagnes menées en leur faveur par divers mouvements ou organismes chrétiens ont pesé d'un grand poids sur l'opinion publique et, par elle, sur les responsables des orientations politiques et militaires en cette matière. On se souvient du retentissement qu'avait provoqué l'appel au monde de JeanXXIII, le 25 octobre 1962, lors de la dramatique affaire de Cuba, qui n'aurait pas été étrangère à la décision du Pape d'écrire cette Lettre "Paix sur la Terre".

C'est aussi ce passage de l'Encyclique (IIIème partie, § 109 à 119 et 126 à 129) qu'ont pris pour référence un grand nombre de mouvements ou d'initiatives visant à mettre en cause la guerre, le recours aux moyens militaires ou les ventes d'armes.

Il a servi et sert encore de base, ainsi que le chapitre V déjà cité de *Gaudium et spes* (§ 79, 3), aux courants ou aux statuts législatifs en faveur de l'objection de conscience.

2. *Droits de l'Homme.* Dire que *les Droits de l'Homme sont le fondement de la paix*; qu'ils entrent dans sa définition; qu'elle est fausse ou impossible sans eux, voità ce qui a valu à l'Encyclique une audience et des filiations durables, ici encore difficiles à cerner, mais certaines, notamment à l'égard des groupes humains, des collectivités. L'Encyclique s'y intéresse visiblement et avec prédilection: sort des minorités nationales, ethniques, religieuses, culturelles, politiques. Elle se préoccupe beaucoup des millions de "migrants" (§ 25, 106) et des mouvements de population (§ 101). Cela a éveillé l'attention, suscité des enquêtes et des organismes, provoqué des études et des campagnes auprès des pouvoirs publics et des entreprises (§ 102). Même souci et même prise en considération politique des discriminations raciales (§ 44, 86, 89), en situant bien le problème au niveau de la justice et des législations, et non plus de la seule assistence humanitaire. D'où le caractère précis et juridique que Jean XXIII a voulu donner à *sa Charte des Droits de l'Homme* (§ 8 à 27) et ses encouragements à la "*Déclaration Universelle*" *de l'ONU* (§ 142-144).

Surtout, en rappelant que "*la même loi morale qui régit la vie des hommes doit régler aussi celle des Etats*" (§ 80) et en applicant immédiatement ce principe fondamental à la "promotion des peuples naguère colonisés" (§ 42 à 44) et, plus généralement, à toutes les "communautés politiques" (§ 42, 86, 88, 125), *Pacem in terris,* dans le sillage de *Mater et Magistra,* préludait à *Populorum progressio* qui allait devenir la "Magna Charta" du développement des peuples.

Fonder la paix sur les droits de l'homme, c'est la fonder sur la justice: "opus iustitiae pax". Et l'on voit, ici encore, *ce que le deuxième thème synodal "Justice dans le Monde" doit à* Pacem in terris.

Mais il y a plus. A ces droits (l'Encyclique y insiste) correspondent autant de devoirs réciproques (§ 28 à 30). Et *par là est introduite toute une dynamique de la paix.* Celle-ci n'est pas une pure absence de guerre ni un ordre juridique d'égale consommation; "elle est échange, communion, disposition permanente à communiquer à **autrui** le meilleur de soi-même" (§ 33, 36). Elle a un contenu de coopération et d'amour. Elle appelle une moralité politique, de la part des nations – dont la règle est habituellement l'égoïsme sacré – comme des individus. Elle donne une âme à ce grand corps de l'humanité dont les institutions internationales constituent l'ossature. Aussi, lorsque Jean XXIII, consacre la 4ème partie de la Lettre au projet d'une "autorité publique de compétence universelle" (§ 133 à 137), il lui assigne un rôle d'animation "économique, sociale, culturelle" (§ 142) et pas seulement de sécurité collective. Car, pour lui, *la paix est la vie, indivisible, de la "famille humaine"* (§ 129, 132). *Elle en est l'état de santé. La paix, c'est une société réussie.*

3. *Dialogue et ouverture.* C'est dans ce contexte qu'il faudrait situer maintenant un troisième impact de *Pacem in terris* – ou le premier, peut-être aux yeux de beaucoup - sur les comportements socio-politiques, à savoir le dialogue et l'ouverture entre nations, blocs, ou idéologies comme un condition indispensable de sécurité et de coexistence. Qu'il suffise de mentionner ici le dégel rapidement constaté en de nombreux secteurs: levée de nombreuses exclusives; progrès de l'oecumenisme et des contacts avec les autres religions; changement de ton et d'attitudes concrètes au niveau professionnel et civique; reprise de relations diplomatiques; multiplication des rencontres, etc. ... On ne prétend pas, évidemment, que des résultats d'une telle ampleur procèdent tous de l'Encyclique. Mais n'est-ce pas déjà beaucoup que celle-ci ait si bien compris, prévu et accompagné ce courant et cette aspiration à l'unité?

C) *Impact de la méthode de "Pacem in terris".*

Comme le reconnaît le Pape Jean, avec sa simplicité coutumière, "l'Encyclique a provoqué un écho sans précédent ... Elle a remué les pierres elles-mêmes" (15 mai 1963; cf. *Doc. cath.*, 1963, col. 803).

Parmi les causes d'un tel effet, on cite, avant tout, sa méthode. Car Jean XXIII en a une et il prend soin de la faire connaître. Nous l'avons déjà rencontrée, à propos de ses destinataires et de son appel au dialogue. Mais il n'est pas inutile de la voir, maintenant, dans son ensemble et dans ses motivations théologiques et pastorales, et d'abord, *dans son intention, qui est essentiellement missionnaire et universaliste.* "Aujourd'hui comme hier, l'Eglise ... appelle les hommes à l'unité dans la charité. C'est encore ce qu'a voulu redire, dans un langage qui, nous l'espérons, sera compris de tous, l'Encyclique *Pacem in terris*" (Jean XXIII, 11 avril 1963; *AAS* 55, 1963, p. 393; *Doc. cath.*, 1963, col. 584).

Ce langage tient en quelques mots-clés.

Nature. Pour être compris de tous, un tel langage ne peut donc, par définition, être celui de la foi, mais celui de la raison, de la nature. Cette nature humaine, Jean XXIII sait bien "qu'elle a besoin, pour sa paix, du secours d'en haut" (§ 168). Mais cela ne l'empêche pas de l'admirer (§ 3 à 6). Il lui fait confiance. L'homme est capable, s'il le veut, de faire la paix. La paix est possible. Et nous reconnaissons là – ce n'est pas un hasard – une totale convergence avec le thème de la dernière Journée Mondiale de la Paix, pour l'année 1973. *Pacem in terris* n'est-elle pas l'Encyclique de la paix possible? La nature n'est pas totalement corrompue par le péché; rachetée par Jésus-Christ, elle est, avec la grâce, capable de bien, et notamment de ce bien supérieur qu'est la paix.

http://www.obrascatolicas.com

Ordre. La paix n'est pas l'effet du chaos. Elle est le signe et le fruit d'un ordre, avec tout ce que ce mot implique: permanence, stabilité, identité. Les droits de la personne humaine sont "inviolables, inaliénables" (§ 9). Universels, aussi: l'homme est partout l'homme, sur toute la terre, "d'égale noblesse et dignité" (§ 86; 89). Ainsi, pas de racisme, pas de ségrégation (§ 44; 86).

Cet ordre se manifeste, objectivement, par quatre critères indispensables: *vérité, justice, amour, liberté*, qui sont "*les quatre piliers de la maison de la paix*" ouverte à tous (Jean XXIII, 11 avril 1963). Par le fait qu'elle est un ordre, la paix tombe sous les prises de l'intelligence et de la volonté de l'homme, qui peut, par la science et la technique, maîtriser las contraintes physiques ou sociales, et surtout, se dominer lui-même, en conformant ses conduites à la Loi éternelle de Dieu, dont la loi naturelle est l'expression.

Histoire. La paix, selon *Pacem in terris*, n'est pas statique. Il ne faut pas y voir un immobilisme conservateur. Car l'ordre dont elle est le signe n'est pas un ordre donné et tout fait d'avance: c'est un ordre à faire, une histoire à réussir. *Pacem in terris* fonde toute une dynamique de la paix. "La paix sur la terre ... objet du désir de l'huminaité de tous les temps..." (§ 1). Un désir naturel aussi universel, dans l'espace et dans le temps, ne saurait être vain. De fait, à travers le sang et les ruines, les êtres humains, individuels ou rassemblés, sont constamment poussés à espérer et à transformer l'univers. Le lien, récemment découvert, entre la paix et le développement, en est un signe, parmi d'autres.

Signes des temps. Jean XXIII scrute et regarde. Il fait la "phénoménologie" de la paix. Sa méthode n'est pas déductive, mais *inductive*; il parle de ce qu'il a vu et découvert. Il fait un certain nombre de constats sur la société; et il les décrit, à la fin de chacune des quatre parties de sa Lettre. Il y attache une grande importance, surtout lorsqu'il remarque des "consensus", des persuasions collectives. Ces convergences prennent alors, à ses yeux, valeur d'indications ou de lois psycho-sociologiques, puis d'obligations morales, en tant qu'elles désignent le Bien commun.

Mais l'originalité de sa méthode est au-delà. Elle est *comparative*. Elle met en présence ces événements d'actualité — ou ces constantes bien établies — avec la Révelation chrétienne et la tradition doctrinale ou l'enseignement de l'Eglise. Et elle cherche s'il n'y a pas, sous le fait collectif perçu, un appel ou une certaine sollicitation de Dieu.

A peine esquissée dans *Pacem in terris*, cette théologie des "signes des temps", issue de l'Evangile, que Jean XXIII cite lui-même à ce propos (*Mat.* 16, 4), a été reprise et synthétisée avec force par *Gaudium et spes* (§ 4; 10-11; 42, 44 etc.) qui lui donne une importance spirituelle et méthodologique déterminante.

§ 2 — Qu'avons-nous fait de "Pacem in terris" ?

Après ce bref survol de ce qu'a fait *Pacem in terris*, "faisons maintenant nos comptes ... comme au terme d'un exercice comptable", pour reprendre les propres expressions de Paul VI le 10 février dernier. Nous, c'est-à-dire le monde, la société civile, dont nous faisons partie — et nous, c'est-à-dire les chrétiens, le Peuple de Dieu. Pas pour des remords stériles, mais pour un nouvel *aggiornamento*.

Reprenons brièvement les principaux exposés et appels de l'Encyclique:

Qu'avons-nous fait de la guerre? La guerre totale n'a pas éclaté. La dissuasion, l'équilibre de la terreur a joué étrangement un rôle régulateur. Mais pour toujours? Et le monde s'est facilement accommodé, comme autant d'abcès de fixation, des conflits localisés, même les plus longs et les plus sanglants, tel celui du Vietnam, pour faire la "part du feu" ...

En même temps, la violence prolifère, comme substitut à la guerre totale et comme phénomène et concept collectif en recherche de signification.

La décolonisation? Elle n'a pas progressé autant qu'on l'espérait depuis 1963. En certains Etats, seule une population coloniale minoritaire jouit des pleins droits politiques et sociaux.

La coopération à l'égard des pays techniquement défavorisés s'est-elle soldée par une réussite? Je me permets de réitérer cette question, déjà posée aux hautes instances internationales, en septembre 1970, au seuil de la Deuxième Décennie du Développement. Quant à la dépendance des Etats, elle a changé de forme: *un néo-colonianisme économique* a souvent succédé à la colonisation politique antérieure. Il prépare un avenir lourd de menaces. Il en va de même des discriminations raciales, où les oppositions psychologiques se durcissent en institutions politiques.

Les Droits de l'Homme? Les chartes ont un revers: leur non-ratification; leur non-application. Conbien de droits humains, si clairement revendiqués par l'Encyclique, sont encore lettre-morte! Ou encore, combien d'entre-eux ont-ils été conquis par les procédures démocratiques décrites par Jean XXIII? Et combien n'espérent-ils l'être que par la révolution violente?

La solidarité mondiale? Là encore, ces dix dernières années n'ont pas réalisé l'espoir de l'Encyclique (§ 130-132). L'interdépendance joue, mais entre les nations riches, dont les économies ont de moins en moins besoin des pays techniquement distancés et qui leur font bien sentir cette marginalisation. Pouvons-nous dire, sans mentir, que "notre humanité ... présente une organisation sociale et politique profondément transformée", où "l'on n'aperçoit plus de peuples dominateurs et de peuples dominés"? (§ 42).

* * *

Nous pourrions continuer longtemps cette "confession générale" de nos lacunes et de nos fautes collectives; reconnaître l'exégèse partielle ou partiale, que nous avons souvent faite de cette Lettre au risque d'en dénaturer l'intention ou le contenu; les pages que nous n'avons pas lues, les valeurs confiées que nous avons enfouies, les appels que nous n'avons pas entendus, l'héritage que nous avons refusé.

Mais plutôt que de gémir sur ce passé, essayons de voir ce qui a changé, en comparant l'état présent du monde et de l'Eglise à celui de 1963. Alors, nous pourrons peut-être mieux comprendre ce qu'il nous reste à faire pour actualiser, prolonger et compléter *Pacem in terris*, en fonction du nouveau contexte d'aujourd'hui.

Deuxieme partie

PROBLEMATIQUE D'AUJOURD'HUI

Il s'agit donc de tenter un diagnostic, qu'on pourrait appeler un "diagnostic de différence", pour mesurer les changements apportés en dix ans à la problématique et aux mentalités; puis d'esquisser quelques suggestions prospectives, visant à définir quelques priorités majeures dans la recherche et l'action pour la Paix dans les années qui viennent. Après quoi, on pourra voir que la méthode de Jean XXIII, enrichie et complétée par divers actes et documents de Paul VI garde sa valeur fondamentale, tant à l'interieur qu'au-dehors de l'Eglise, pour l'édification de la Paix.

§ 1 — Un diagnostic de différence

Dans l'immense table des matières et des visions diverses de la paix, il me faut évidemment choisir, et d'abord renoncer presque entièrement à l'une des deux faces du problème: celle du Développement. *Mater et Magistra* l'ayant déjà abordé, *Pacem in terris* se contente de le rencontrer en chemin. Son thème s'en trouve à la fois allégé et accru, s'il est vrai que la paix a désormais pour nom et pour mesure la société.

On peut, semble-t-il — et c'est à cela que je me limiterai —, ramener ces différences des deux contextes aux trois points suivants:

I - UN REMODELAGE PLANETAIRE

Le contexte que trouvait Jean XXIII en écrivant sa Lettre était dominé par ces quatre composantes: un système bipolaire; basé sur l'équilibre de la terreur; accompagné d'une inégalité générale des nations par rapport aux deux Grands et où le Tiers-Monde servait d'enjeu, chaque bloc s'efforçant de le faire basculer dans son camp; sans que les Nations Unies puissent intervenir autrement.

Le cadre que propose l'Encyclique est, au contraire, un système d'égalité entre les Etats; l'équilibre de la confiance; l'aide au Tiers-Monde dans le respect de son indépendance; et, au-delà des Etats-Nations, une autorité mondiale effective.

Dix ans après, les choses ont bien changé.

Regardons d'abord la *carte du monde*. Elle manifeste, entre autres, un transfert vers l'Océan Pacifique; l'émergence de l'Amerique Latine; le déplacement manifeste, aussi, vers l'Océan

Indien; l'affirmation de l'Afrique et du monde arabe. Quant à l'Europe, elle vient de s'élargir: mais ni elle, ni l'Amerique du Nord ne sont plus le centre du monde.

A ce planisphère, il faut superposer *la démographie*: problème immense qui à lui seul ferait l'objet d'une longue étude.

La carte socio-politique a beaucoup changé, elle aussi. *Pacem in terris* la décrivait comme une somme d'Etats-Nations et atteignait ces diverses communautés nationales une à une, à la manière de l'O.N.U., comme autant d'entités totalement distinctes (*Pacem in terris*, § 42). Aujourd'hui, ces nations tendent à se regrouper en systèmes régionaux ou continentaux et deviennent désormais des partenaires internationaux. Nous assistons donc à un certain décloisonnement des nationalismes.

En même temps, on constate, au sein de chaque nation, la tendance à des regroupements subnationaux davantage à échelle humaine et répondant à un besoin de communications interpersonnelles de plus en plus contredit par l'uniformisation de la vie sociale. Ce mouvement de diastole et de systole, de dilatation et de contraction par rapport à l'être national, déjà perceptible il y a dix ans à l'époque de Jean XXIII, semble être un fait marquant d'aujourd'hui, avec le rôle croisant des "forces transnationales" sous leurs diverses formes: économiques (entreprises multinationales; systèmes monétaires); culturelles (mass-media; civilisation de l'image; idéologies, religions) etc. ...

Du bipolaire au multipolaire. Mais le changement le plus voyant se situe au niveau de la politique mondiale: c'est le passage du système bipolaire ("bloc atlantique" et "bloc soviétique") à la multipolarité. Celle-ci entraîne une redistribution des rôles et une certaine suppression des divers rideaux tendus entre l'Est et l'Ouest. Comme chacun le sait, c'est le risque d'un choc frontal atomique qui a entraîné, pour une large part, ce dégel et cette neutralisation mutuelle sur le plan militaire. Mais c'est aussi l'accession de nouveaux pays à l'échelon des Grandes Puissances, ainsi que l'urgente nécessité des échanges techniques et commerciaux. Nous avons vu, malheureusement, comment cette amélioration des relations Est-Ouest entre pays déjà ou presque industrialisés ne se vérifie pas, tant s'en faut, dans les rapports "Nord-Sud", c'est-à-dire dans les pays du Tiers-Monde et, a fortiori, du "Quart-Monde" (les nations et les catégories sociales marginalisées).

II - LA GUERRE

A) *"Nous avons maintenant un après-guerre"*

Ce jugement de Paul VI (28-1-73) lors de la cessation du conflit vietnamien, pouvons-nous l'appliquer à la guerre dans son ensemble?

Oui, sous un certain angle. Tout le monde le sent confusément: une page semble tournée, celle de la terreur nucléaire. Nous sortons de la guerre des nerfs. Une guerre totale est improbable actuellement. C'est une différence radicale de notre époque par rapport à celle de Jean XXIII. Les analyses le révèlent: *c'est la guerre elle-même, par ses impasses, qui empêche la guerre*. Les déterminations qui conduisaient les peuples, naguère encore, à l'épreuve de force, secrètent maintenant, en quelque sorte, leurs propres "anticorps". Chacun des camps se sent pour ainsi dire condamné à la paix. Car la guerre n'apparaît plus seulement comme un crime, mais comme une absurdité. Elle révèle au grand jour "son irrationalité désastreuse" (Paul VI, *ibid.*). Elle apparaît comme un non-sens, une finalité qui se détruit elle-même. Elle n'est plus une solution. Elle n'entre plus dans les fins politiques.

En conclure pour autant que nous inaugurons une phase nouvelle et définitive du genre humain, celle de la non-guerre, serait un pur sophisme. En effet, nous restons toujours à la merci d'une erreur de calcul et d'une rupture d'équilibre, du fait de l'entrée éventuelle de nouveaux partenaires dans le club fermé des Puissances nucléaires.

Quoi qu'il en soit de l'hypothèse d'un emploi global des armes atomiques, *les conflits locaux*, eux, restent et vont sans doute rester encore une réalité existante. Les instituts de polémologie, c'est-à-dire d'étude scientifique des guerres, ont dressé la liste de ces conflits et les ont classés par familles. Qu'il suffise d'en citer ici quelques-uns: guerres par Etats interposés, guerres-éclairs, blocus des vois maritimes, manoeuvres d'intimidation, conflits d'intervention, luttes ethniques et tribales, conflits séparatistes, guerres civiles, insurrections raciales, génocides, ethnocides. Enfin, tout récemment, le terrorisme, anarchique ou organisé (prises d'otages, attentats à la bombe, détournements d'avions, assassinats de leaders etc ...) visant, avec de très faibles effectifs, mais en mobilisant les mass-media, à attirer l'attention du monde entier sur des situations d'injustice ou d'oppression jusqu'alors souvent oubliées par l'ensemble des Etats.

B) *Mais, en même temp, la course aux armements.*

A ces divers conflits ouverts, qui défrayent tous les jours la chronique internationale de nos journaux et de nos écrans, il faut ajouter, parce qu'elle est une guerre en puissance, la course aux armements.

De la trilogie des armes A.B.C., on ne retient d'ordinaire que l'arme atomique. Et pourtant, les deux autres, biologique et chimique, ne relèvent pas de la science-fiction. En 1973 comme en 1963, elles ne sont pas plus à l'abri d'une perversité ou d'une erreur d'emploi que la bombe atomique. Leur fabrication, leur stockage, leur transport sont un danger pour notre environnement humain. Mais — et ceci paraît nouveau par rapport à l'époque de l'Encyclique — *le commerce des armes* s'est énormément accru et prend aujourd'hui l'aspect d'une "épidémie contagieuse" (Paul VI, 9-1-1972) et par là même, d'une provocation permanente à la guerre.

Il faudrait parler encore des armes psychologiques, des procédures pénales barbares (camps de concentration, détentions arbitraires, tortures) qui causent autant de victimes par mort lente que les guerres déclarées.

Devant un tel arsenal et un tel éventail, même si le risque de guerre totale s'éloigne, peut-on vraiment parler de paix? Ceci, qu'il fallait dire, ne met pas en cause la réalité et l'immense espoir — que ne connaissait pas encore l'Encyclique — de l'après-guerre ou nous sommes entrés.

III - VIOLENCE ET CONTESTATION

Au dire des meilleurs experts, nous assistons à un double transfert:

— *le transfert du militaire à l'économique*: l'impossible affrontement par les armes se mue en compétition économique. Celle-ci prend le relais de la guerre froide, de la guerre chaude et de la colonisation militaire. Elle crée entre nations de nouvelles distances et de nouveaux clivages, bien éloignés de la description et des espoirs que formulait *Pacem in terris* quant à "l'égalité naturelle de toutes les communautés politiques et à leur droit ... au développement" (§ 88, 89. 138). Et elle introduit, par là même, de nouvelles tensions et oppositions, de nouveaux rideaux.

— *le transfert de l'international au national*: du fait de diverses dissuasions, les rapports entre Etats tendent à se stabiliser, au point que la société internationale devient une société bloquée. Les conflits qui ne peuvent plus avoir lieu entre Etats se transportent à l'intérieur de chacun d'eux. Ils y fermentent et provoquent des explosions et de crises d'une extrême gravité.

C'est un autre univers que celui de Jean XXIII. Sa vision était celle d'une société ordonnée et hiérarchisée: une place pour chaque nation et chaque nation à sa place. De la base au sommet, de la personne à l'"autorité publique de compétence universelle" (§ 137) la société forme une pyramide de corps intermédiaires (§ 53) fondée sur le "principe de subsidiarité" (§ 141-142). Chacun — individu, communaté de base ou Etat — lui apporte son concours actif, dans le respect de l'autorité et au service du bien commun. Réglée par une charte de droits et de devoirs mutuels, elle est animée par une volonté commune. C'est *une société de participation* (§ 31, 40, 53, 73, 146), orientée vers "l'avènement d'un ordre collectif" (§ 31), bref une *société d'assentiment*.

Dix ans ont passé. Un changement radical s'est opéré.

D'abord, le conflit, qui s'exprime par la violence, est un fait, un fait nouveau, dans son ampleur: cette violence est partout, dans les pays sans guerre et dans tous les corps sociaux. Au point qu'il faudrait aujourd'hui ajouter à l'Encyclique un nouveau chapitre: "*Bellum in terris*". Cette violence est pluriforme. On distingue aujourd'hui les *violences physiques*, qui mettent en jeu la vie ou la liberté matérielle des personnes ou des groupes. Mais — et c'est nouveau — on dénonce aussi, un peu partout, les *violences structurelles*: celles qui relèvent des institutions, des régimes, des législations; ou les *violences culturelles*, par exemple la pression exercée par les moyens audio-visuels, par le régime et les cadences du travail, les transports; les innombrables contraintes de la civilisation industrielle et de la technologie; celles du savoir et du pouvoir.

Mais ce qu'il faut signaler comme spécifiquement neuf, ce n'est pas tant la violence que *la conscience de la violence*. Jadis non perçue ou subie comme une fatalité, la violence est aujourd'hui pensée, analysée et voulue. Beaucoup l'interprètent

http://www.obrascatolicas.com

comme une loi de l'histoire. On présente la société comme essentiellement conflictuelle. On compte sur la lutte des cultures, des classes ou des idéologies pour transformer la vie sociale. Cette visée dialectique poursuit ordinairement des buts concrets et limités, par exemple un changement de régime. Mais elle peut revêtir aussi une forme beaucoup plus radicale: lorsqu'elle met en cause la société elle-même. En ce cas, elle ne s'attaque plus seulement à un "système", mais à l'être social lui-même. Cette violence va beaucoup plus loin que les manifestations de rues ou même que les guerres civiles. Elle s'attaque au tissu sociétaire.

On mesure la distance qui sépare cette *société de contestation* de la *société d'attestation* dont *Pacem in terris* nous présente le modèle.

Pour Jean XXIII, hormis le cas d'une loi injuste qui légitime ou même exige soit le désobéissance civile soit l'insurrection (§ 48-52), le devoir de tout citoyen et de toute collectivité, dans une vision démocratique, est le civisme, c'est-à-dire la contribution positive à la réussite politique, sociale, économique et culturelle de la communauté à laquelle on appartient, dans le respect des autres communautés.

Aujourd'hui se font jour – est-ce un "fait des temps" ou un "signe des temps"? – un certain nombre de comportements qui aspirent à devenir des droits nouveaux, à s'inscrire dans les législations et les Constitutions (*Pacem in terris*, § 75, 77). Ainsi en est-il de l'objection de conscience de type militaire, qui a maintenant un statut légal dans un très grand nombre de pays. Mais on relève, en outre, depuis peu, une objection de conscience de type civil. Elle tend, elle aussi, à trouver une certaine existence juridique et à être invoquée, en divers lieux, sous le nom de "droit au dissentiment", comme une spécification du droit à la liberté d'opinion, reconnu par la Déclaration universelle des Droits de l'homme (article 19). Nous retrouverons ce problème un peu plus loin.

Lorsque ce *civisme de dissentiment* à l'égard des oppressions injustes se refuse aux violences corporelles, il prend l'appellation, dans certains cas du moins, de *non-violence*. Problème que *Pacem in terris* n'abordait pas encore, ce qui est une autre différence avec aujourd'hui, où l'esprit et les stratégies de la non-violence se répandent de plus en plus.

Il ne s'agit pas de s'étendre ici sur des problèmes d'une telle ampleur, mais seulement de les évoquer, comme une nouvelle problématique de la paix.

§ 2 – Orientations

"Face à des situations aussi variées, il Nous est difficile de prononcer une parole unique, comme de proposer una solution qui ait valeur universelle. Telle n'est pas notre ambition, ni même notre mission". Comment ne reprendrais-je pas à mon compte cette parole du Saint-Père dans la Lettre *Octogesima adveniens* qu'il daignait m'adresser le 14 mai 1971 (*O. A.*, § 4)?

Première remarque. Je n'oublie pas qu' "il revient aux communautés chrétiennes d'analyser la situation ..." (*ibid.*, § 4), ainsi qu'à tous les hommes de bonne volonté et à tous les responsables de la paix d'en dresser la problématique. Mon propos, en cet anniversaire, n'est pas de tout dire, mais de dénombrer quelques priorités qui se dégagent de l'étude et de l'action récentes en cet immense domaine. En outre, il s'agit beaucoup plus de poser des questions et d'inciter à la recherche que d'avancer des solutions bien délimitées. Cela, dans le prolongement et en complément de l'Encyclique de Jean XXIII.

On a dit, en effet, de *Pacem in terris*, qu'elle était une symphonie. C'est vrai. Mais ce n'est pas faire injure à sa mémoire que de la qualifier de *symphonie inachevée*; c'est en effet dans sa logique. Jean XXIII eut été le premier à procéder à l'*aggiornamento* de sa Lettre, dont on a si unanimement vanté le souci d'actualité. Or, dans notre monde en mutation, l'actualité se renouvelle très rapidement. Après nous être demandé ce que nous avons fait de *Pacem in terris*, il nous reste à voir comment nous allons *l'actualiser en la prolongeant*, à la lumière des différences que ce rapide diagnostic a tenté d'esquisser.

Deuxième remarque. Une problématique de la paix risque d'être radicalment fausse si elle ne se situe pas à une double dimension: les *"choses" de la paix et les "sujets" de la paix*. Si l'on s'en tient exclusivement aux choses, c'est-à-dire aux déterminismes et aux structures, aux comportements, à l'équilibre des forces en présence, la paix échappe aux prises de l'homme et on aboutit à un effet démobilisateur. Si l'on s'en tient uniquement, au contraire, aux sources psychologiques, affectives et spirituelles de l'homme, en omettant la médiation des lois économiques, monétaires et diplomatiques, on se condamne aux bonnes intentions d'un pacifisme sentimental qui risque, une fois de plus, en la privant de ses racines scientifiques et sociologiques, de discréditer la cause de la paix.

Troisième remarque. Plus qu'une table des matières, l'efficacité de la problématique que se proposent les chrétiens réside donc dans la *méthode de Jean XXIII*, avec ses développements ultérieurs.

Enfin, comme l'Encyclique elle-même, ces quelques réflexions anniversaires s'appliquent à la paix de tous et par tous, mais avec une constante référence à la mission et au *rôle spécifique des chrétiens au sein de cette tâche commune*. Je les envisagerai sous deux angles: celui des "réalisations" ou des "objets" de la paix; puis celui de l'auteur, du "sujet" de la paix, autrement dit de l'homme lui-même.

I - LES CHOSES DE LA PAIX

A) *Eliminer la guerre*

"Nous avons maintenant un après-guerre dont nous ne pouvons pas nous désintéresser comme citoyens du monde et spécialement comme chrétiens" (Paul VI, 28-1-1973). Mais *un après-guerre encore plein de guerres, à arrêter ou à empêcher*. Les appels des trois derniers papes contre la guerre, – "guerre à la guerre", "Jamais plus la guerre" ... – entraînent, semble-t-il, les *deux objectifs* suivants:

Désarmer: cela veut dire deux choses:

1. *Stopper la course aux armements.* Celle-ci est en effet un *danger*, une tentation permanente d'emploi ou d'intimidation (la dissuasion allant jusqu'au chantage); une *injustice* et un vol: les budgets fabuleux ainsi affectés constituent un véritable détournement de fonds et un gaspillage des pays riches qui représente déjà une agression à l'égard des pays ou des catégories sociales défavorisés: "La course aux armements ... lèse les pauvres d'une manière intolérable ..." (§ 8, 3) " ... elle est un scandale ..." (*Gaudium et spes*, § 8, 12); *une folie*: elle n'assure pas la sécurité: elle crée des risques supplémentaires en introduisant des instabilités susceptibles de rompre l'équilibre de la terreur; *un danger*: qu'il s'agisse des armes nucléaires ou des armes de type classique, des grandes ou de petites Puissances, la course aux armements est devenue un processus cumulatif qui a sa dynamique propre, indépendamment des sentiments d'aggressivité, et qui échappe au contrôle des Etats. C'est une machine devenue folle. *Une erreur*: lorsqu'on prétend que le désarmement provoquerait la ruine des Etats et le chômage des travailleurs. L'histoire le montre, au contraire: les sociétés industrielles ont prospéré malgré de constantes reconversions. La reconversion des fabrications et des ventes d'engins militaires en fabrication et en vente de produits "civils" se révèle tout aussi possible, si une volonté politique persévérante la prévoit et la planifie dans le temps. "Comme s'il était admissible qu'on ne puisse trouver du travail pour les centaines de milliers de travailleurs qu'en les employant à construire des instruments de mort!" (Paul VI, *Allocution au Corps Diplomatique*, 10 janvier 1972; *AAS* 64, 1972, p. 54).

Enfin, et surtout peut-être, la course aux armements ou leur possession massive par un certain nombre d'Etats, sont le signe et la *cause d'une hégémonie d'intention ou de fait*. Armer, même pour ne pas se servir de ses armes, c'est instaurer ou maintenir une conception impérialiste du monde en remplaçant le primat du droit par le primat de la force.

2. *Combattre l'impérialisme économique*. Puisque l'économique prend le relais du militaire, la transposition s'impose. *L'impératif "Jamais plus la guerre" doit s'appliquer à tout le domaine de l'économie* pour contrebattre les agressions et les oppressions des infrastructures lourdes et des nouvelles "Puissances" financières, industrielles, commerciales, dans leur course au monopole ou à la domination, sur les terres, au fond des mers et dans l'espace. Le droit de légitime défense, le droit à l'identité nationale ou régionale doit être sauvegardé et défendu désormais dans les transactions internationales et dans les politiques étrangères avec autant de fermeté et de courage qu'en matière de sécurité nationale militaire. Sans se confondre avec le seul développement économique, la paix doit s'en préoccuper constamment.

B) *Remplacer la guerre par la dynamique de la paix.*

1. *Le pouvoir du droit.* Il s'agit d'une réussite inverse. "A la force matérielle des armes, que soit substituée la force morale du droit" (Benoit XV). Donner ses chances au droit, et d'abord l'instituer, l'inscrire dans des législations et des institutions conformes à la justice. Celles-ci ont pour objet de déterminer, de garantir les droits de l'homme et les droits des peuples.

A la Charte des Droits de l'Homme, dont nous célébrons cette année le 25ème anniversaire (10 décembre 1948), puis à celle de *Pacem in terris* (§ 8-33), s'ajoutent, au moins à l'état d'aspirations ou de projets, un certain nombre de droits nouveaux, pour que la justice coïncide à tout moment avec l'évolution des situations et de moeurs.

L'image que *Pacem in terris* nous traçait, était encore celle d'une société tranquille, liée au concept juridique d'une démocratie d'assentiment. Beaucoup, de nos jours, et pas seulement les jeunes, seraient plus sensibles aux tensions des sociétés déchirées ou minées du dedans par le refus des citoyens ou d'une partie d'entre eux, en face du destin national qui leur est proposé.

La *notion d'autorité* présentée par l'Encyclique paraît également à certains trop verticale et extrinsèque. Ils aimeraient développer les § 48 à 51 en remplaçant le concept d'un civisme d'attestation par des conceptions soit plus dialectiques, soit plus anarchiques de la vie sociale. Ils aimeraient y trouver des références plus claires au combat pour la justice et à la notion de libération. La description de "la paix au sein de chaque communauté politique" (*Pacem in terris*, IIe partie) leur paraît trop "sage"; à leurs yeux, elle ne fait pas assez de *place à l'irrationnel, à l'instinct, à l'initiative ou à l'aventure*. Elle leur semble trop loin de l' "*utopie*" au sens où *Octogesima adveniens* l'a signalée et precisée (*O. a.*, § 37).

C'est dans cet esprit, et en référence à ces courants culturels d'aujourd'hui, que l'on peut citer, ici et là, certaines formulations de nouveaux droits, à reconnaître par les législations: le *droit au dissentiment*, c'est-à-dire la faculté théorique et pratique, pour le citoyen, de poser une objection de conscience de type civil. L'objection de conscience de type militaire invoque le Décalogue ("tu ne tueras point"); le dissentiment social, lui, invoque le droit et le devoir, soit de ne pas être d'accord avec l'idéologie totalitaire de son groupe, soit (lorsque tous les recours aux moyens légaux ont été épuisés) de pratiquer la désobéissance civile à certaines lois en invoquant le principe toujours reconnu: "il vaut mieux obéir à Dieu qu'aux hommes". *Ce droit au dissentiment* est le droit au "non-alignement" sur la doctrine ou les actes d'un régime totalitaire; un droit déterminé par un abus de pouvoir physique ou idéologique; la résistance morale à une oppression injuste et qualifiée, telle que l'intolérance religieuse, morale, civique, raciale. Et non pas le droit, indéterminé ou illimité, pour un individu ou pour un groupe, de refuser systématiquement n'importe quelle société, a fortiori si on refuse en même temps, de remplacer le "modèle" ainsi récusé par quelque autre "modéle" que ce soit. Il ne s'agirait plus alors, d'une opposition ou d'un dissentiment, mais d'un nihilisme aussi contraire à la raison qu'au Bien commun.

Parmi les nouveaux droits aujourd'hui proposés, on cite aussi, dans le même ligne, le *droit à la vision du monde* et à la *liberté d'éducation*; de même, encore, du *droit à l'image*; autrement dit du droit pour n'importe quelle personne ou groupe humain d'être présenté à l'opinion publique dans la verité de son être et non sous la forme di stéréotype trop souvent pratiqué pas les mass-media, sans qu'aucun droit ou pouvoir de réponse ou de rectification soit donné aux victimes de cette défiguration; *le droit à l'intimité*: c'est-à-dire à la protection de l'espace intérieur ou familial de la personne, du foyer etc ...

Ce ne sont là que quelques exemples. Leurs traits communs révèlent en même temps leur nouveauté: ils constituent *un passage de la liberté comme non-domination à la liberté comme plus-être*. Ils reflètent et ils introduisent un courant culturel, une revendication contemporaine qui va problabement gagner de proche en proche tous les domaines de l'existence: *la qualité de la vie – (et donc la qualité de la paix)*. On insistait beaucoup, jusqu'alors, sur la prospérité (au XIXe siècle) et sur la croissance (au XXe siècle) comme signes d'une civilisation avancée et comme facteurs d'une distribution équitable des biens. Aujourd'hui, on le perçoit mieux: une croissance ou un développement quantitatif qui ne va pas jusqu'à changer la vie, est condamné dans son principe même, a fortiori dans sa satiété. Et même, il risque, à bref délai, de créer la pénurie en consommant, sans mesure, les réserves physiques naturelles indispensables à la vie. Modérer la consommation n'est donc pas seulement, pour les nations ou les catégories sociales favorisées, un signe de maîtrise de soi ou de vertu – la tempérance –, mais une condition objective de survie collective, dans les prochaines décennies.

2. *Le rôle des Institutions Internationales* – dont il ne peut pas être longuement question dans un si bref exposé – est sans cesse à voir et à revoir dans cette perspective *du plus-être et non du plus-avoir*, comme y insiste si vigoureusement *Populorum progressio* (§ 6). Il s'exerce de deux manières: défense de Droits de l'Homme, promotion des Droits de l'Homme.

Pacem in terris avait magnifiquement souligné ce rôle actif des Institutions Internationales et fortement préconisé l'instauration d'une "autorité publique de compétance universelle" (§ 137 à 145).

En attendant l'avènement de cette instance mondiale – qui reste encore, actuellement, un espoir plutôt qu'une réalité prochaine –, *Jean XXIII encourageait vivement l'Organisation des Nations Unies, comme une ébauche de ce grand dessein.* On sait avec quelle force le Pape *Paul VI* allait manifester à cette Organisation sa confiance et son appui: en lui rendant le 4 octobre 1965 une visite historique et en précisant, tant à cette occasion que lors du XXVème anniversaire de l'O.N.U. en 1970 sa pensée sur le rôle et le premier bilan de cette institution. *Elle "représente le chemin obligé de la civilisation moderne, de la paix mondiale"* (*Discours de Paul VI aux Nations Unies*, 4 octobre 1965). Elle constitue "un forum privilégié". Malgré ses limites et ses déficiences, dont les nations sont à la fois conscientes et responsables, "où donc ... les Gouvernements et les peuples pourraient-ils mieux trouver un pont pour les relier, une table pour se réunir, une barre pour y plaider la cause de la justice et de la paix?" (*Message à U Thant*, pour le XXVème anniversaire de l'O.N.U., 4 octobre 1970; *AAS* 62, 1970, p. 683; *Doc. cath.*, 1970, col. 902).

Il faut, semble-t-il, attacher une grande importance aux structures inter ou supra-nationales si l'on veut appréhender et résoudre ce qu'on peut appeler *les globalités* existantes ou à naître, c'est-à-dire un ensemble de réalités qui s'imposent désormais comme un fait à l'existence et à la culture de tous les êtres humains et de toutes les nations, et que ni chacune d'elles ni leur somme n'est capable de résoudre. Par exemple, la communication sociale, la démographie, l'écologie, la civilisation de l'image etc ... Seul un effort convergent des Etats-nations, des institutions internationales et de la communauté humaine comme telle peut assurer la maîtrise du devenir.

II - LE SUJET DE LA PAIX

Ce que nous avons vu jusqu'à présent, entrait surtout dans la catégorie des *choses de la paix*. Nous abordons maintenant celui du *sujet de la paix*, c'est-à-dire: comment l'homme d'aujourd'hui se situe par rapport à ces réalités objectives, comment il les voit et se voit lui-même dans la construction de la paix. Tout en dépend. Sous cet angle, il est vrai de dire: "l'Homme est la mesure de toutes choses". De la paix comme du reste. Les "machines" de la paix ne doivent pas l'asservir, ni ses structures l'aliéner, en devenant des fins. *La paix est dans le sujet*. Elle est son oeuvre. Dire cela, c'est l'arracher au hasard et au déterminisme physique: si elle n'est pas plus fatale que la guerre, la paix est possible à l'homme, s'il le veut.

Mais le veut-il? Et le peut-il? En 1973, la réponse n'est plus celle de 1963. Elle est pour le moins ambiguë. Puisque notre avenir en dépend, nous aurons à chercher, dans nos orientations: *d'une part ce qui empêche l'homme d'être sujet; d'autre part les moyens à prendre pour l'aider à le devenir, au-delà des difficultés rencontrées.*

A) Et cela, d'abord, *au niveau de la personne individuelle.*

Est-il possible d'être sujet – dans le changement universel et accéléré d'aujourd'hui, dans l'écartèlement de la personne, intérieurement divisée, et des remises en question des formes ou de l'être sociétaires?

Sans cesser, bien entendu, dans la ligne du dernier Synode, de s'attaquer aux *causes objectives* des conflits et de l'insatisfaction générale, il semble indispensable d'en déceler aussi *les sources subjectives et psychologiques*. On cite, parmi elles, les traditionnels conflits des générations ou des sexes; le complexe de "la mort du père"; l'absence de grandes causes mobilisatrices; la "projection" sur la collectivité des propres malaises ou ressentiments du sujet; la radicalisation de la méfiance etc ... Chaque jour, aussi, s'allonge la liste des *frustrations qui sont à l'origine des explosions sociales*: inégalité d'accès à l'instruction, manque de participation, de droit ou de fait, au pouvoir économique ou politique; besoin de considération et d'identité: être connu et reconnu par la société; soif de chaleur humaine, d'amour et de "fête". Rien de tout cela, par le fait que

http://www.obrascatolicas.com

la coexistence et la coopération s'en trouvent empêchées ou diminuées, ne doit paraître "insignifiant" ou secondaire dans notre problématique. Bien au contraire, il s'agit de scruter et de soutenir les sciences de l'homme: biologie, psychologie, psycho-sociologie etc ... pour expliquer les conflits, mais surtout pour les dénouer et les utiliser positivement. *Cette voie psychologique doit s'accompagner d'une transformation spirituelle. Pour être "acteur de la paix", il faut la réaliser au-dedans de soi-même. La paix du monde posse par la conversion du sujet.*

B) *Sujet collectif.*

Cette paix, on ne pourra pas davantage l'instaurer, si elle ne devient pas l'acte d'un sujet collectif, qui est le genre humain tout entier: la paix pour tous; la paix par tous. Il y a dès lors beaucoup de manières de la concevoir et de la faire historiquement. Pluraliste, elle est plutôt un ensemble de paix complémentaires qu'une entité monolithique. Elle suppose de multiples approches.

Mais, en même temps et sans contradiction, puisqu'elle est la paix de tous, elle doit être indivisible: *les "globalités" des grands objectifs présents appellent*, nous l'avons vu, *une "globalité", perçue et acceptée, du sujet;* une humanité consciemment rassemblée. *L'avènement des masses*, aujourd'hui partout signalé, en est un signe. Et aussi un espoir: leur "conscientisation", leur puissance de "consommateurs" et "d'acteurs" économiques, culturels et politiques, peuvent obtenir, par exemple, ce "désarmement des âmes" sans lequel le "désarmement des armes" est un leurre (§ 113). Ce qui est pour tous ne peut être créé et garanti que par tous.

Dans nos orientations, il nous faut donc inclure, comme une priorité capitale, *l'éducation à la paix* – cela, dans son sens le plus large – : la transformation de l'opinion publique, *la métamorphose de la mentalité mondiale*, pour entrer dans la "nouvelle ère" évoquée par Paul VI à l'O.N.U. (4-10-1965).

§ 3 – Une méthode pour notre temps

La première démarche de la méthode de *Pacem in terris* réside, nous le savons, dans l'*appel aux hommes de bonne volonté*. Cet appel a une intention mobilisatrice avouée: *la paix a besoin des hommes. Mais comment les rassembler sur un même chantier? Au nom de qui? Et autour de quoi? Quelle peut être leur référence commune?*

I - LA NATURE HUMAINE

C'est la nature, nous répond l'Encyclique. Dix ans après, cette réponse vaut-elle encore? Car aujourd'hui, cette notion de nature est fortement discutée, sinon récusée. Dans son vocable, qui laisserait supposer un alignement de l'homme et de sa moralité sur les lois et les comportements biologiques. Mais aussi dans son contenu, négatif (ce que la nature interdit) ou positif (ce qu'elle autorise). Cette conception paraît beaucoup trop "essentialiste" à nos contemporains. Ils remettent en cause, comme un vestige de la philosophie grecque, le "droit naturel", qu'ils jugent anachronique, conservateur, sécurisant; ou défini arbitrairement et une fois pour toutes d'une manière subjective et occidentale, donc unilatérale et dépourvu de toute autorité morale pour la concience universelle.

Le contexte – et le succès - de *Pacem in terris* le montrent assez: *ce n'est pas à cette caricature de la nature que se référait Jean XXIII*. Si le terme de nature prête, en effet, à de sérieuses équivoques, la réalité visée, elle, n'a rien perdu de sa force, quand on la remplace par ses synonimes d'aujourd'hui (qui se trouvent à peu près tous, du reste, dans l'Encyclique): l'homme; l'être humain; la personne humaine; la dignité; les droits de l'homme ou les droits des peuples; la conscience; l'humanité (dans les comportements); la lutte pour la justice; ou, plus récemment, le "devoir d'être", la "qualité de la vie". Est-ce qu'ils ne se résumeraient pas dans le concept de valeur, très invoqué aujourd'hui? (§ 33, 35, 36). Il confère un caractère qualitatif aux notions de "Bien commun" et de "dénominateur commun", qui pourraient faire d'abord penser à un patrimoine matériel, à un legs ou à un code, alors qu'il s'agit essentiellement d'un accord des volontés et des "idéaux" à l'image de la société elle-même que l'Encyclique présente comme *une réalité d'ordre spirituel* (§ 45). Ainsi, quoi qu'il en soit du vocabulaire, ce qui compte, c'est ceci: avec cette "nature", les hommes et les peuples ont tous un dénominateur commun, un "Bien commun des hommes", qui n'est ni une simple étiquette, ni un compromis, mais une réalité fondamentale et existentielle: un ensemble de postulats et d'experiences, anciennes et contemporaines, qu'on ne discute pas, même si l'on appartient à des systèmes antagonistes, *car "les hommes y retrouvent cette part inaliénable d'eux-mêmes qui les réunit tous; l'humain dans l'homme"* (Paul VI à U. Thant, 4-10-70; *AAS* 62, 1970, p. 684; *Docum. cath.*, 1970, col. 902).

Les *conséquences* en sont claires. C'est *le dialogue*, à créer ou à restaurer; *la coopération* à étendre au maximum de domaines et surtout *la recherche* persévérante *des convergences*. Convergence de ce que toutes les idéologies, cultures ou anti-cultures portent en elle de semblable ou d'identique, sous les différences les plus voyantes ou les plus provocantes. Cela va exiger, dans les années qui viennent, de très sérieuses recherches intellectuelles; beaucoup de rencontres, également, et de patience dans ces relations culturelles à tous les niveaux, qui décideront de plus en plus, désormais, du sort et de la qualité de la paix.

A) *Nature et ordre.*

Se référer à la nature, c'est aussi, pour Jean XXIII, définir la paix comme "le respect absolu de l'ordre établi par Dieu" (*Pacem in terris*, § 1). *Mais, ici encore, ce mot heurte la mentalité moderne*. Et, plus encore, l'idée qu'il évoque: une sorte d'organigramme, d'arbre généalogique gigantesque, où chaque être, chaque collectivité, a sa place prédéterminée. Autrement dit, une *paix statique*, géométrique, régie par le déterminisme et par un code d'ordonnances morales extérieures. *Une paix sans liberté, ni mouvement. Sans espoir*, non plus, puisque son immobilisme semble couvrir un désordre établi.

Comme – on s'en doute – ce n'est pas cela que veut nous dire Jean XXIII, *comment conçoit-il cet ordre?* Pour le savoir, il suffit d'ouvrir *Pacem in terris*. Cet ordre ne se confond pas avec "les lois auxquelles obéissent les élements irrationnels de l'univers ... Les normes de la conduite des hommes sont d'une autre essence: il faut les chercher là où Dieu les a inscrites, à savoir dans la nature humaine: " ... dans la conscience de l'homme, que le Créateur a fait, à son image, intelligent et libre" (*Pacem in terris*, § 3 à 6).

Ainsi, *la paix est d'abord un ordre donné*, le fruit d'un ordre inscrit dans la société humaine par son divin Fondateur (*Gaudium et spes*, 78, 1). La nature humaine ne change pas. L'homme est et restera l'homme jusqu'à la fin des temps. Et voilà qui garantit la continuité et la sécurité de l'identité, personnelle et collective. L'homme ne crée pas la paix à partir du néant. Il est responsable de la civilisation, de la nation, de la société dont il est, à sa naissance, le co-héritier. Il en est redevable à ses contemporains et à ses descendants. Il a un devoir certain de co-gérer ce patrimoine humain. Il doit contribuer à la rectitude morale de sa communauté ou de son pays, par exemple, en ce qui concerne sa politique étrangère. Il exerce un certain *pouvoir critique*, par son action sur l'opinion; *mais il participe aussi* – du moins dans les régimes démocratiques – *au pouvoir législatif et exécutif. Le droit au dissentiment, comme nous l'avons vu plus haut, ne dispense donc pas du devoir de participation: l'un et l'autre se complètent.*

B) *Nature et Histoire.*

Mais, en même temps que l'homme doit respecter ce qui, dans la société, est ordre authentique, *il doit être créateur, achever la création de la société*. Cela découle simplement du fait, énoncé dans l'Encyclique, que l'homme est vivant, intelligent et libre. *Car l'ordre, pour un vivant, c'est de croître, de changer: "la progression est la loi de toute vie"* (§ 162); pour une intelligence, de penser, d'inventer; pour une liberté, de vouloir et d'agir. *La paix est donc aussi un ordre à faire*, un devenir à réaliser. Cette conception dynamique de la paix, nous le savons, est déjà présente dans *Pacem in terris* (Progrès, § 64, § 130, § 166; promotion: § 31, § 40, § 41 etc. ...) et surtout dans la société, définie comme une *vie* (§ 33, § 36, § 101, etc. ...). Jean XXIII part des aspirations de la personne et des communautés humaines. Il nous le dit dès la première ligne de son Encyclique, en présentant "la paix sur la terre" comme "objet du profond désir de l'humanité" (§ 1). Elle n'est donc pas seulement le fruit de la raison, mais la satisfaction d'un certain nombre de besoins affectifs, instinctifs. *Elle joue ainsi un rôle moteur*: elle provoque une attirance; *elle met en mouvement* chaque être humain, chaque société.

Nous retrouvons là le caractère dynamique et historique de la nature, qui n'existe pas à l'état pur, mais dans des personnes vivantes et identifiables. Nous comprenons mieux, dès lors, pourquoi Jean XXIII la prend comme point d'appui: en partant du sujet humain, de ces exigences communautaires, il trouve déjà, en chaque homme, une connivence, une disponibilité à l'action pour la paix. *L'histoire, n'est-elle pas, plus et mieux que la guerre, un remède à l'ennui* des sociétés?

Des mutations accélerées survenues durant cette dernière décennie, cette idée d'une histoire à réussir au rythme de l'actualité s'impose avec une urgence encore beaucoup plus grande. *Il s'agit de réussir le changement, et, pour ainsi dire, la révolution culturelle de ces années charnières.*

Selon les problèmes et les pays, cette réussite a pris ou pourra prendre la forme d'une *évolution*. Ailleurs, les circonstances ont imposé et imposeront peut-être encore des *mutations* plus brusques. Mais, en toute hypothèse, la réussite de l'histoire et donc de la paix doit se situer *à deux niveaux: celui du "plan"*, c'est-à-dire l'aménagement du présent et du futur; *et celui de l'événement*, c'est-à-dire l'aptitude à répondre, au mieux, aux interpellations imprévues de l'actualité.

La première ligne d'efforts exige una vision et une prévision d'ensemble, ainsi qu'une organisation. L'essor actuel de *la "prospective", de la "futurologie"*, est révélateur.

Cette science était encore peu développée à l'époque de l'Encyclique. Son extension actuelle dit assez qu'elle est postulée par les transformations géantes de ces derniers temps, et, par voie de conséquence, quelle attention les divers "acteurs" de la paix doivent lui apporter. A condition, il va sans dire, de ne pas la considérer comme une panacée universelle et, encore moins, comme une évasion du présent, où elle doit, au contraire, plonger ses racines: à condition, aussi, de ne pas la réduire à une pure technocratie; à condition, enfin, *d'accompagner les anticipations et les courbes de cette nouvelle science, d'un effort conjoint et proportionné de pensée et de spiritualité*. On retrouve là une perspective nouvelle, reparquée par *Octogesima adveniens: la signification de l' "utopie"*, au sens où on entend ce mot aujourd'hui (*Octog. adv.*, § 37).

Cela nous amène aussi, et comme une exigence majeure, à *introduire en bonne place, dans tous nos essais de problématique, l'anthropologie et la théologie*.

Ici, il n'est évidemment pas question d'entrer dans cet immense espace de recherches à la fois intellectuellles, politiques et pastorales, mais, simplement, d'introduire une recommandation: anthropologie et théologie doivent, dans leur indispensable développement, *garder à tout moment la double dimension de l'être et du devenir, de l'identité et du renouvellement.*

Un nouveau critère. Pacem in terris avait énoncé quatre critères pour une société en paix: la vérité, la justice, l'amour, la liberté. Il s'agit là de quatre valeurs si essentielles qu'elles constituent non seulement les signes auxquels on peut reconnaître une société réussie, mais "les quatre principes qui soutiennent l'édifice de la paix" (Jean XXIII, *Allocution lors de la remise du Prix Balsan*, *AAS* 55, 1963, p. 452; *Doc. cath.*, 1963, col. 718). Jean XXIII revient fréquemment sur cette idée de "fondements", de "bases de la vie en société" (§ 163), de "normes" de "l'ordre qui définit la vraie paix" (§ 167). Il les compare à quatre "piliers". Autant d'images qui évoquent la permanence à propos de la paix. Est-il besoin de dire que ce n'est pas pour mettre en cause cette permanence qu'il est ici suggéré d'y introduire l'idée de progrès? Car le progrès ne détruit pas l'identité; il la suppose, au contraire: c'est le devenir, l'évolution, d'un être bien déterminé, qui reste lui-même, intégralement, à toutes les phaes de sa propre transformation. L'adulte n'est pas un autre être que l'enfant qu'il était, ni que le vieillard qu'il sera. Ainsi en va-t-il de la société humaine. C'est pour le souligner davantage encore à nos contemporains, très sensibles à cette idée et à cette réalité, qu'il semblerait opportun de dégager aussi, comme une composante de la paix, cette idée d'une évolution, d'un devenir à réussir. Car une société qui ne progresserait pas ne serait pas un société en ordre, une société vivante. Elle porterait en elle quelque chose de surprenant et d'inquiétant, surtout dans un univers en si rapide et si universelle transformation. *Gaudium et spes* le notait déjà: "Le genre humain passe d'une notion plutôt statique de l'ordre des choses à une conception plus dynamique et plus évolutive. De là naît, immense, une problématique nouvelle qui provoque de nouvelles analyses et de nouvelles synthèses" (*Gaudium et spes*, § 5, 3).

Mais ici une remarque capitale s'impose. Il ne s'agit pas de changer pour changer – ni de considérer comme valeur n'importe quel changement. Car s'il est vrai que la vie se définit par la "mouvement", il y a des changements qui ne sont évidemment ni le signe ni la cause de la santé d'un corps vivant: la maladie, qui l'amoindrit, et la mort, qui le décompose. Ainsi en va-t-il du "corps" que constitue la société. A côté des changements qu'on pourrait qualifier – moralement, du moins – d'indifférents ou de secondaires, comme, par exemple, l'évolution d'une langue au cours des siècles, il en est d'autres qu'il faut refuser, parce qu'ils vont à l'encontre de la Justice et du Bien; d'autres, par contre, qu'il faut imaginer, proposer et promouvoir: ceux qui représentent un mieux, une valeur, un progrès.

Et nous retrouvons ici l'affirmation, si fortement soulignée, que "le développement est le nouveau nom de la paix"; à condition, il va sans dire, que ce développement ne se ramène pas à une croissace purement économique, mais qu'il soit réellement, pleinement humain, dans toutes ses dimensions, et qu'il constitue une authentique libération et promotion "de l'homme et de tous les hommes"

Paul VI y insiste constamment, surtout dans *Populorum progressio*: "Dans le dessein de Dieu, chaque homme est appelé à se développer ... chaque homme peut grandir en humanité, valoir plus, être plus. Mais chaque homme est membre de la société: il appartient à l'humanité toute entière. Ce n'est pas seulement tel ou tel homme, mais tous les hommes qui sont appelés à ce développement plénier. Les civilisations naissent, croissent et meurent. Mais, comme les vagues à marée montante pénètrent chacune plus avant sur le grève, *ainsi l'humanité avance sur le chemin de l'histoire*" (*Popul. progr.* § 15-17).

A la lumière de ce jugement du Concile et de *Populorum progressio*, ne peut-on pas, ne doit-on pas voir dans cette "constante" du changement un nouveau "signe des temps"?

II - SIGNES DES TEMPS

Comme nous l'avons vu à propos de l'impact de l'Encyclique, l'innovation la plus remarquée de sa méthode est le recours aux "signes des temps".

Jean XXIII se contente d'énoncer cette approche du réel, en la pratiquant, simplement. C'est *"Gaudium et spes" qui en a fait la théorie*, en même temp que sa proprie méthodologie. Paul VI montrait déjà (audience du 16 avril 1966) *l'originalité de cette intégration des 'signes des temps' à l'anthropologie de 'Gaudium et spes'*. Il la décrit comme une "interprétation théologique de l'histoire contemporaine" (*Gaudium et spes*, § 42-44), en précisant qu'il ne s'agit pas seulement d'une "lecture posthume du passé", mais d'un effort pour "découvrir, dans les temps, des signes ... des indices d'un rapport avec le royaume de Dieu ...".

Mais au nom de quoi va se faire cette confrontation? Et qui est habilité à entreprendre ce discernement de l'histoire? Et de quelle manière?

Pacem in terris ne répond pas à ces questions. Sa méthode restait à compléter sur le plan théologique. Elle l'a été, dès 1964, par l'Encyclique de Paul VI *Ecclesiam suam* qui en a constitué l'approfondissement théologique et pastoral; un an après, par *Gaudium et spes*; enfin, en 1971, par la Lettre Apostolique *Octogesima adveniens* qui, dans le sillage d'*Ecclesiam suam*, en a constitué le dernier complément.

A) *Quelquels observations.*

A la lumière de ces importants documents, il semble possible d'énoncer aujourd'hui *quelques observations*, dont, je le précise encore, je n'ai pas voulu faire de thèse élaborées.

1) C'est le *droit et le devoir de tout homme et de tous les hommes* d'opérer *ce discernement* entre les événements et le bien moral, connu par leur conscience (§ 5). Selon le mot de saint Paul, "pour ceux qui n'ont pas la loi, ils sont à aux-même leur propre loi" (*Rom.* 2, 14). Par là, *la théorie des signes des temps* concerne tous les hommes de bonne volonté; elle *n'est pas un monopole des chrétiens. Gaudiusm et spes* (§ 44) fait remarquer, et avec insistance, tout ce que l'Eglise reçoit du monde; comment elle reconnaît et affirme la présence de l'Esprit Saint et de la grâce rédemptrice chez tous les hommes et pas seulement chez les baptisés.

2) *Les chrétiens ont cependant quelque chose de spécifique à dire et à faire dans l'interprétation et la réalisation de l'histoire.* Pour eux, en effet, interpréter l'histoire par "les signes des temps" revient à se demander si les événements, les réalisations, les courants d'opinion qui se font jour, représentent ou non un enrichissement de cette nature humaine constamment perfectible qui se complète en se développant dans le temps. Comme cette nature humaine est crée par Dieu, la question se pose à leurs yeux: L'événement nouveau qui surgit est-il son image ou sa caricature? La méthode des signes des temps consiste donc *d'abord à déceler des correspondances*, des ressemblances.

http://www.obrascatolicas.com

che – à se demander *si le déroulement de cette histoire est bien conforme* au dessein, au projet divin, bref, à l'Histoire Sainte, *à l'histoire biblique et messianique*, qui se continue, selon le Nouveau Testament, entre la Résurrection du Christ et son retour, à la Parousie.

3) Cette confrontation, le chrétien ne peut pas la faire à coup sûr avec sa seule *conscience individuelle. Celle-ci a besoin d'être aidée*, éclairée. Car une personne ne peut pas tout savoir quant aux données de situations que suppose un jugement moral; et par ailleurs, même à partir d'une égale connaissance des faits, les jugements moraux portés par les chrétiens se révèlent très différents. Comme le souligne *Octogesima adveniens*, "il faut reconnaître une légitime variété d'options possibles. Une même foi chrétienne peut conduire à des engagements différents" (*Octog. adv.*, § 50). L'interprétation des signes des temps peut donc donner lieu à des prises de position très diverses. La tentation est grande pour les chrétiens, et cela à la mesure même de leur foi en l'Evangile et de leur générosité, d'identifier leur propre interprétation chrétienne de l'histoire, avec celle de Dieu et de son Eglise tout entière. Il y a donc *toute une recherche théologique et pastorale à poursuivre* – elle est déjà largement entreprise, heureusement – *sur la notion de "prophétisme"*. Le devoir de parler au nom de Dieu, et de son "livre", la Bible, est plus grand que jamais. *La paix appelle un ministère de la Parole.* Mais cettte Parole de Dieu nous est transmise et donnée en l'Eglise et par l'Eglise. C'est donc au sein du Peuple de Dieu qu'il faut trouver les critères individuels et collectifs d'une affirmation ou d'une action chrétienne dans le domaine de la paix.

4) C'est justement cette *précision que la Lettre Apostolique de Paul VI apporte à "Pacem in terris"*. Elle indique les *conditions* auxquelles les communautés chrétiennes seront capables d'opérer ce discernement. Elles le pourrront avec "l'aide de l'Esprit Saint, en communion avec les autres évêques responsables, en dialogue avec les autres frères chrétiens et tous les hommes de bonne volonté" (*Octog. adv.* § 4). La Lettre précise qu'elles devront le faire "sans se substituer aux intentions de la société civile ... et en dépassant leurs particularités" (*Octog. adv.*, § 51). Voilà qui délivre l'interprétation chrétienne des signes des temps de sa *tentation de pseudo-prophétisme et de néo-cléricalisme*, qui consiste à vouloir déduire directement de l'Ecriture une politique – et une seule – au gré de sa propre exégèse.

5) Cette même précision préserve également l'interprétation et l'engagement chrétiens *d'un autre risque*, non moins grave et non moins réel: *celui du ghetto et de l'intolérance*. Si paradoxal *que cela puisse paraître*, la valeur même qu'on attribue à l'Evangile risque d'élever un mur de séparation entre lui et le monde de ceux qui ne le reçoivent pas, ou qui, tout en l'admirant, n'on font pas leur règle humaine et politique. Il y a un bon et un mauvais usage de l'Evangile. Le bon usage consiste à en faire l'inspiration constante de notre "vision" du monde et de nos engagements, et non un code de techniques politiques. Il y a, au contraire, une certaine façon d'asséner l'Evangile qui coupe toute communication et qui est en contradiction directe avec le respect que l'ont prétend, par ailleurs, porter aux non-croyants. Si ce respect est réel, on doit faire confiance à leurs motivations d'hommes de bonne volonté, qui se situent, précisément, au niveau de la raison, du coeur, de la conscience droite. Sinon, on en revient à *remplacer le dialogue* si souvent préconisé *par un monologue politique confessionnnel*. L'Encyclique garde donc toute son actualité lorsqu'elle demande de faire confiance à l'homme, en dehors des motivations tirées de la Révélation. Elle garde en même temps toute sa spécificité chrétienne, puisqu'elle demande aux chrétiens d'apporter les richesses de la Révélation au sein de leur action commune avec tous leurs frères non-chrétiens (§ 151-156).

La conclusion paraît claire:

L'approche des "signes des temps" doit donc se conjuguer avec celle des "hommes de bonne volonté". Ainsi, seront évités: d'une part, le danger d'absorption du christianime par une conception totalement athée de la paix; d'autre part, l'absorption des non-croyants par le Peuple de Dieu, qui récupérerait aussi, inconsciemment sans doute mais réellement, le triomphalisme qu'il récuse aujourd'hui. En même temps, *le dialogue avec le monde deviendruit, par un étrange détour, un monologue chrétien*, sinon une nouvelle croisade, qui remettrait en cause l'inappréciable acquisition d'une juste séparation de l'Eglise et de l'Etat, du pouvoir spirituel et du pouvoir temporel.

B) *Paix de l'Eglise, paix dans l'Eglise.*

1. *Spécificité chrétienne.* Ici devrait trouver place une réflexion étendue et approfondie *sur la spécificité chrétienne*, en matière de paix; sur la signification théologique et pastorale d'expression telles que: paix du Christ, paix chrétienne, paix de l'Eglise. On devrait aussi chercher comment l'Eglise, est "sujet de la paix"; de quelle manière, par quelle pédagogie; au prix de quels investissements en pensée, en recherche, en relations avec les autres organismes qui se consacrent à la paix. On ne peut ici qu'énoncer ces problèmes de la paix de l'Eglise.

Il en va de même de *la paix dans l'Eglise*: elle appellerait un important développement. Je me bornerai à une brève allusion.

Si l'Eglise, comme c'est sa vocation, se veut signe et "sacrement" de la paix dans le monde et pour lui, elle doit donc opérer ce "discernement des esprits" auquel nous invite l'approche des signes des temps. C'est cette purification à l'égard du politique qui constituera sa plus certaine efficacité.

Mais l'Eglise devra en outre, et surtout peut-être, remplir une autre condition: *instaurer la paix au-dedans d'elle-même*. Pouvons-nous dire, en rigueur de vérité chrétienne, que nous en donnons actuellement le témoignage et que nous en vivons la réalité ?

Les tensions qui se manifestent à l'intérieur du Peuple de Dieu ne sont certainement pas sans causes. Ces causes, loin de les cacher, il faut les chercher et les regarder en face. Mais cet examen ne doit pas devenir un alibi, qui reprendrait dans notre ère néo-testamentaire, la dialectique du "bouc émissaire". Jean XXIII insiste fortement sur cette *unité du témoignage extérieur et de la réalité vécue au-dedans* (*Pacem in terris*, § 151-153). De nombreux documents de Paul VI l'ont également souligné.

La paix dans l'Eglise n'est pas affaire de compromis, en niant les vrais problèmes. Elle doit être vérité, puisque c'est l'un des critères d'une société réussie. Mais Jean XXIII, en mettant aussi l'amour dans les critères de cette société réussie, nous oblige en conscience et a fortiori à l'appliquer à la société ecclésiale.

Car ces tensions deviennent illégitimes lorsqu'elles se muent en sectarisme. *La même ardeur que les chrétiens mettent à lutter contre toutes les discriminations* raciales, ethniques, nationales ou idéologiques, *doit se retrouver, pour les éviter, dans leurs rapports au sein du Peuple de Dieu*. Nous savons malheureusement qu'il n'en est pas ainsi. L'intolérance et l'excommunication réciproques y sévissent trop souvent ainsi que les refus, pratiques ou systématiques, de communion avec les autres frères catholiques qui n'ont pas la même option politique ou qui n'appartiennent pas à la même catégorie sociale ou culturelle. Cette contradiction de fait entre le comportement interne et le comportement externe des catholiques, doit être éliminée, sous peine de mensonge, de contre-témoignage et d'inefficacité. "A ce signe on reconnaîtra que vous êtes mes disciples: si vous vous aimez les uns les autres" (*Jean*, 13, 35).

Dans une problématique de la paix, il faut donc non seulement prévoir mais privilégier la place de l'amour.

2. *L'amour, comme moteur de l'histoire.* Le document synodal "Justice dans le Monde" y revient à plusieurs reprises: dans la relation entre la justice et la charité (deuxième partie, page 14); et dans la revendication "qu'*il y a place dans l'histoire pour des sources de progrès autres que la lutte, à savoir l'amour et le droit*" (III, p. 17). Le synode fait ensuite clairement allusion à une voie qu'empruntent un nombre de plus en plus grand de chrétiens – et de non-chrétiens –: "cette priorité de l'amour dans l'histoire conduit d'autres chrétiens à préférer *la voie de l'action non-violente* (*ibid.*).

Ici encore, immense problème, où je ne puis entrer mais que je tenais à citer, comme une voie très importante pour la promotion de la paix.

On trouverait un grand nombre d'affirmations catégoriques sur ce rôle premier et moteur de l'amour dans la société en relisant les documents de Vatican II et, naturellement, *Gaudium et spes*. "*Plus l'unité des chrétiens grandira dans la vérité et l'amour, plus elle deviendra présage d'unité et de paix pour le monde entier*" (*Gaudium et spes*, § 92, 3). Cette idée revient sans cesse dans les paroles ou sous la plume de *Paul VI. Notamment à l'occasion de la Journée Mondiale de la Paix*, dont l'initiative constitue, à elle seule, un témoignage de cette confiance dans la communion humaine, la réconciliation et l'amitié comme facteur de paix planétaire. Il suffit de citer l'une des dernières allusions du Saint-Père à ce sujet: " C'est dans les coeurs que la véritable paix trouve sa source; ce n'est pas dans la victoire des armes, ni dans la domination politique ...; *la véritable paix est fondée sur l'amour* ..." (Paul VI, 28 janvier 1973, lors du cessez-le-feu- au Vietnam).

Enfin, Jean XXIII ne présentait pas autrement son Encyclique *Pacem in terris* que comme "*l'écho du testament d'amour du Christ*, au soir du Jeudi Sant" (11 avril 1963, *Allocution au Corps Diplomatique*).

CONCLUSION

En ce dixième anniversaire de *Pacem in terris*, nous sentons que l'Eglise et que le monde ne peuvent pas et ne veulent pas l'oublier. En même temps, nous en prenons conscience: *cette Parole que l'Eglise s'adressait à elle-même et adressait au monde s'est enrichie pendant cette décennie*. Nous ne recevons plus et nous ne lisons plus l'Encyclique toute seule, comme lors de sa parution. *Elle nous parvient dans un ensemble* dont elle fait désormais partie et qui la complète harmonieusement, à savoir un contexte, une somme vivante d'interventions, d'actions et de messages qui la confirment et la prolongent.

Au sein de ces témoignages prophétiques du Peuple de Dieu et de son magistère, *Pacem in terris* garde toute son originalité: amour et confiance en l'homme; optimisme réaliste; lecture des signes des temps; dialogue et communion sans rivages.

Notre meilleure manière d'être fidèles à l'Encyclique *Pacem in terris*, c'est de la réaliser.

Paul VI n'a cessé de nous le dire et de nous y exhorter. En voici, parmi beaucoup d'autres, quelques témoignages.

"*L'appel du Pape Jean est aujourd'hui plus actuel que jamais*. Nous l'avons Nous-même recueilli comme un des éléments les plus précieux de son héritage ..." (Paul VI, *Message à la Deuxième "Conference* Pacem in terris", Genève, 28 mai 1967; *AAS* 57, 1967, p. 641; *Doc. cath.*, 1967, col. 1188).

Tout récemment encore, dans son message pour la Journée Mondiale de la Paix du 1er janvier 1973, le Saint-Père demande à tous les hommes actifs et conscients de tout mettre en oeuvre pour rendre la paix posible. "Fondez, leur dit-il, construisez la paix pour les siècles à venir, dans la vérité, la justice, la charité et la liberté ... C'était le programme tracé par notre prédécesseur Jean XXIII dans *Pacem in terris* (dont ce sera le dixième anniversaire en avril 1973) ... Et, de même qu'il y a dix ans, vous en avez accueilli avec respect et gratitude la voix paternelle, de même, nous avons confiance que le souvenir de cette grande flamme qu'il a allumée dans le monde, encouragera les coeurs à des nouvelles et plus fermes résolutions de paix" (8-12-1972; *AAS* 64, 1972, p. 758; *Doc. cath.*, 1973, col. 3).

Et, pour conclure, comment ne ferais-je pas miennes ces paroles que prononçait son futur successeur, alors qu'il était encore le Cardinal Montini, Archevêque de Milan, après la mort de Jean XXIII. Il demandait à tous de rester fidèles "à son héritage, que la tombe ne peut renfermer; à l'esprit qu'il a infusé à votre époque, et que la mort ne pourra pas étouffer", et, "... regardant, maintenant, l'horizon qu'il a ouvert à la marche de l'Eglise et de l'Histoire", d'entrevoir résolument "l'avenir qui naît de lui" (Cardinal Montini, *Eloge funèbre de Jean XXIII*, Milan, 24 juin 1963, *Doc. cath.*, 1963, col. 847).

TABLES DE MATIERES

INTRODUCTION

Intention de cet anniversaire

PREMIERE PARTIE
ECHOS ET IMPACT DE "PACEM IN TERRIS"

§ 1. QU'A FAIT "PACEM IN TERRIS"?-
- I - Première lecture - originalité de l'Encyclique
  - A) *Son auteur*
  - B) *Ses destinataires*
  - C) *Son contenu*
- II - Deuxième lecture - Premier bilan
  - A) *Impact sur la pensée*
    1. Dans l'Eglise
    2. Au dehors
  - B) *Impact sur les comportements socio-politiques*
    1. Guerre et désarmenent
    2. Droits de l'Homme
    3. Dialogue et ouverture
  - C) *Impact de la méthode de "Pacem in terris"; nature - ordre - histoire - signe des temps*

§ 2. QU'AVONS-NOUS FAIT DE "PACEM IN TERRIS"?

DEUXIEME PARTIE
PROBLEMATIQUE D'AUJOURD'HUI

§ 1. UN DIAGNOSTIC DE DIFFERENCE
- I - Un remodelage planétaire
- II - La guerre
- III - Violence et contestation

§ 2. ORIENTATIONS

Trois remarques
- I - Les choses de la Paix
  - A) *Eliminer la guerre*
    1. Stopper la course aux armements
    2. Combattre l'imperialisme économique
  - B) *Remplacer la guerre par la dynamique de la paix*
    1. Le pouvoir du droit
    2. Le rôle des institutions internationales
- II - Le sujet de la Paix
  - A) *Au niveau de la personne individuelle*
  - B) *Le sujet collectif*

§ 3. UNE METHODE POUR NOTRE TEMPS
- I - La nature humaine
  - A) *Nature et ordre*
  - B) *Nature et Histoire*
- II - Les signes des temps
  - A) *Quelques observations*
  - B) *Paix de l'Eglise, Paix dans l'Eglise*
    1. Spécificité chrétienne
    2. L'amour comme moteur de l'histoire

CONCLUSION

* Typis Polyglottis Vaticanis 1973. Adn. m. a. in **Presenza pastorale** 43 (1973) 521-523.

4187

1973 APR 11.-SC DOCTRINA FIDEI, LITT. CIRC. PART.*

Doctrina de indissolubilitate matrimonii a Magisterio Ecclesiae proposita deque sollicitudine pastorali erga eos qui in matrimonio irregulari vivunt, confirmatur contra nonnullas contrarias insurgentes opiniones

Romae, 11 aprilis 1973

Excellentissime Domine, Haec Sacra Congregatio cuius munus est doctrinam de fide et moribus in universo catholico orbe tutari, vigilanti cura observat diffusionem novarum opinionum, quae doctrinam de indissolubilitate matrimonii a Magisterio Ecclesiae constanter propositam vel negant vel in dubium vocare satagunt.

Huiusmodi opiniones non tantum scripto in libris et ephemeridibus catholicis propagantur, sed etiam in Seminaria scholasque catholicas, necnon in ipsam praxim nonnullorum tribunalium ecclesiasticorum in hac vel in illa Dioecesi sese insinuare incipiunt.

Tales insuper opiniones simul cum aliis rationibus doctrinalibus vel pastoralibus hic inde tamquam argumentum sumuntur ad abusus iustificandos contra vigentem disciplinam circa admissionem ad Sacramenta eorum qui in unione irregulari vivunt.

http://www.obrascatolicas.com

Proinde hoc Sacrum Dicasterium in Congregatione Plenaria anno 1972 habita rem examini subiecit ex cuius mandato, a Summo Pontifice adprobato, Excellentiam Tuam enixe hortatur ad diligentem vigilantiam, ut ii omnes, quibus munus officialis in tribunali ecclesiastico concreditur, fideles doctrinae Ecclesiae de indissolubilitate matrimonii permaneant eamque in praxim apud tribunalia ecclesiastica deducant.

Admissionem ad Sacramenta quod attinet, velint item Ordinarii loci ex una parte observantiam urgere vigentis Ecclesiae disciplinae; ex alia parte autem curare ut animarum pastores peculiari sollicitudine prosequantur eos etiam qui in unione irregulari vivunt, adhibendo in solutione talium casuum, praeter alia recta media, probatam Ecclesiae praxim in foro interno.

Haec Tecum communicans omni qua par est reverentia permaneo Tibi addictissimus – Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*. F. Hieronymus Hamer, O. P., *a Secretis*.

* Omnibus Ordinariis locorum, Prot. N. 1284/66; 139/69: Rivista diocesana milanese 61 (1973) 461. Adn. B. HONINGS in Apoll 47 (1974) 471-490.

4188

1973 APR 14.- SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Ad quemnam pertineat proprietas bonorum quae tribuuntur paroeciae, quam religiosi regunt aut ministerio scholastico adiuvant

Patres Ordinis X. - Paroecia S. G. - Sorores Antonianae

FACTI SPECIES

1. Paroecia S. G., sita intra fines eparchiae graeco-byzantinae L., anno 1946 emit domum cum adnexo horto, intuitu eam adhibendi in ludum pueris instituendis; pretium largita erat S. Congregatio pro Ecclesia Orientali. Contractus emptionis-venditionis per publicum notarium exaratus est die 7 martii 1953.

Agnita utilitate immutandi opus in Institutum scholasticum pro puellis in ludimagistrarum munere instituendis, parochus, P. Franciscus, Ordinis X., et Religiosae Antonianae S. Helenae, institutum regentes, alacriter adlaborarunt in restaurando et augendo vetere aedificio, necnon in aedificandis binis novis alis super finitimo solo. Pecuniam erogaverunt S. Congregatio pro Ecclesia Orientali, fideles loci, religiosae Antonianae, necnon Provincia P. Ordinis X., cui parochus adscriptus est.

Solum seu terrenum magna ex parte (id est 637 mq.) patrimonium erat beneficii paroecialis, sed nova aedificatio excessit super finitimum solum (mq. 145), quod subsequenter emptum est die 21 ianuarii 1964 a R. P. Iacobo, Ordinis X., curiae episcopalis cancellario, et die 24 maii 1967 in parte minima (mq. 4) ab ipso parocho P. Francisco.

2. Anno quidem 1967 oriri coepit inter R. P. Iacobum et Religiosas Antonianas opinionum discrepantia circa proprietatem eiusdem Instituti, quod interea nomen assumpserat "Istituto Magistrale Maria Immacolata"; quare res delata est ad iudicium Exc.mi Ordinarii loci, seu Administratoris Apostolici Eparchiae, in forma administrativa.

Administrator Apostolicus, collectis documentis et interrogatis partibus, decisionem tulit die 9 iulii 1968, qua statuebat "che la Parrocchia di S. G. è l'unica proprietaria dell'Istituto, che i Padri dell'Ordine X. e le Suore Antoniane sono creditori nei confronti della Parrocchia per la parte da essi versata". Quod spectat ad instituti regimen, statuebat illud concreditum manere Religiosis Antonianis, dum paroecia "avrà la veste giuridica e canonica di ente gestore" seu eiusdem "alta direzione".

Litteris diei 3 septembris 1968 Sorores Antonianae substantialiter acceptabant Ordinarii decisionem, dum eidem resistebant RR. PP. Provinciae Ordinis X., recursu oblato eidem Ordinario die 5 decembris 1968.

Ordinarius autem, audita relatione Consilii administrativi dioecesani diei 23 iulii 1969, die 1 augusti 1969 priorem confirmavit decisionem quoad ius proprietatis. Creditum autem Religiosarum erga paroeciam computavit in lib. 20.051.926; creditum vero PP. Ordinis X. in lib. 6.000.000 prius computatum, auxit ad lib. 9.300.000.

Adversus Ordinarii decisionem Provincia regularis recursum die 29 octobris 1969 interposuit ad S. Congregationem pro Ecclesiis Orientalibus, vindicans ius comproprietatis pro dimidia parte cum paroecia.

Ordinarius die 4 aprilis 1970 acta S. Congregationi transmittens, declarationem addebat super tota quaestione atque, vi elementorum interea adquisitorum, agnoscebat creditum Provinciae regularis erga paroeciam augendum esse ad lib. 13.000.000.

Die 20 aprilis 1971 S. Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus acta huic Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae transmisit ad normam art. 107 Constitutionis *Regimini Ecclesiae Universae*.

Dum Provincia regularis et Sorores Antonianae suos patronos constituebant, H. S. Tribunal decidebat ut paroecia quoque S. G. in iudicio repraesentaretur per patronum ex officio.

Die 26 ianuarii 1972, consentientibus Patronis, dubia concordata sunt, quae sequuntur:

I. *Se la parrocchia di S. G. sia l'esclusiva proprietaria dei beni al presente identificati come Istituto Magistrale "Maria Immacolata"*, et quatenus negative,

II. *Se e quale parte di tali beni spetti alla Provincia dell'ordine X.*; et quatenus affirmative ad primum, negative ad secundum,

III. *A quale somma ammonti il diritto di credito della Provincia regolare dell'Ordine X., nei confronti dell'ente proprietario;* et quatenus negative ad primum,

IV. *Se e quale parte degli stessi beni spetti alle Suore Antonianae Figlie di Santa Elena;* et quatenus affirmative ad primum et negative ad quartum,

V. *A quale somma ammonti il diritto di credito delle suddette Suore Antoniane nei confronti dell'ente proprietario.*

IN IURE ET IN FACTO

3. Ad primum dubium responsio est *affirmativa*, id est paroeciae S. G. esse exclusivum dominium Instituti a Maria Immaculata nuncupati. Priscum enim aedificium iam in eius proprietate erat et maior pars (duae e tribus partibus) novi aedificii insistit super solo quo iam erat in eiusdem paroeciae proprietate; quare iam exinde haud intellegitur prima assertio (dein demissa) R.P. Jacobi: "non è comune la proprietà, è sola nostra".

Ast paroeciae dominium complectitur etiam partem illam soli contiguam, super qua nova aedificatio de facto sese extendit, quamque multo serius, seu contractu diei 21 ianuarii 1964 coram publico notario R. P. Jacobus a legitimis emit dominis. Etenim, aedificatio illa debetur indefessae operae R. P. Francisci, qui erat quidem religiosus, sed in primis et ante erat parochus S. G. et qua talis semper egit cum tertiis in cunctis iuridicis relationibus circa Institutum scholasticum de quo agitur. Hoc patet cuique fere innumera legenti documenta. Qua parochus ipse subsidia a S. Congregatione pro Ecclesiis Orientalibus efflagitavit et obtinuit; qua parochus cum civilibus egit auctoritatibus, iis inclusis administrandis scholis praepositis, etiam ad obtinendam legalem recognitionem Instituti prius qua scholae mediae, dein vero qua Instituti Magistralis; qua parochus ipse a Statu impetravit sic dictos "cantieri-scuola"; se denique uti parochum semper egisse ipse R. P. Franciscus agnovit, interrogatus in iudicio die 18 martii 1968.

Neque solummodo hoc munus parochi, numquam vero Provinciae P. sui Ordinis, R. P. Franciscus formaliter exhibuit in omnibus actibus hanc quaestionem respicientibus; sed etiam rationem dedit, ad normam iuris, de paroeciae bonis ac reditibus. Satis sit memorare admonitionem eiusdem Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus "perchè il P. Francesco nel suo programma scolastico non assumesse impegni cui la Parrocchia non avrebbe potuto far fronte".

Tota R. P. Francisci activitas ad unicum finem dirigebatur, id est ad creandum Institutum scholasticum uti subsidiarium paroeciae S. G., nequaquam suae Provinciae regularis.

Quamvis ergo alia pars soli postea empta sit (et quidem a P. Jacobo in persona propria, non qua repraesentante suae Provinciae religiosae), nullum ius comproprietatis ex parte Provinciae cum paroecia constitutum est; acquisitio vero peracta ab ipso, qui erat cancellarius Curiae seu organi tutorii paroeciae, versa est in favorem unici possibilis destinatarii, nempe Paroeciae.

Merito animadvertit Promotor iustitiae deputatus: "Se veramente la Provincia dell'Ordine X, deve considerarsi la proprietaria delle menzionate aree, dobbiamo affermare che vi fu

da parte di essa una incontestabile acquiescenza all'operato del P. Francesco, nello stesso momento in cui si dichiarava estranea all'operato di questi: ciò fino al 1966-1967 quando iniziò la controversia. Non vi fu quindi obiezione alcuna all'uso del proprio terreno, e scientemente fu dichiarato che la costruzione del Collegio riguardava soltanto la parrocchia. Pertanto sembrano ricorrere tutte le condizioni per riconoscere la legittimità di un'ampliazione nel caso dell'art. 938 del Codice Civile Italiano, e precisamente il fatto di una sola parziale utilizzazione di superfici limitrofe di proprietà altrui; l'impossibilità di un qualsiasi frazionamento dell'immobile così costruito; la buona fede di chi ha costruito nel nome e nell'interesse del proprietario della maggior parte del complesso edilizio; l'acquiescenza a tale iniziativa da parte di chi al momento risultava essere il proprietario delle superfici limitrofe su cui è sconfinata la costruzione".

Ceterum, alibi adnotat Promotor iustitiae deputatus: "Se si insiste nell'applicazione dell'art. 938 del Codice Civile, non lo si fa per chiedere una espropriazione coatta, ma perché il disposto dell'articolo citato può costituire un preciso titolo che consente una composizione equitativa del conflitto di interessi tra la parrocchia e la Provincia dell'Ordine X., senza pregiudizio economico di quest'ultima per quanto concerne sia il valore delle aree da far acquistare alla parrocchia sia le eventuali somme anticipate dai Padri della Provincia al P. Francesco nella sua qualità di parroco a modo di prestito".

Praeterea defuit quilibet actus ex parte Provincialis Ordinis X, qui voluntatem constituendi comproprietatem panderet.

Iuvat denique haec referre ex relatione periti Camilli circa unitatem indivisibilem aedificii: "Il complesso immobiliare del Collegio di Maria Immacolata è costituito da un unico corpo di fabbrica ed occupa una superficie complessiva di mq. 786. Il predetto edificio insiste per mq. 637 su terreno intestato alla parrocchia di S. G., per mq. 75 sul lato nord e mq. 70 sul lato est intestato a P. Giacomo e mq. 4, su quest'ultimo lato, su terreno intestato al P. Francesco. Le parti del fabbricato di che trattasi che insistono sul terreno del P. Giacomo ed in misura trascurabilissima sul terreno del P. Francesco, in realtà non sono corpi di fabbrica a se stante né hanno alcuna capacità per poterli eventualmente considerare tali, in quanto essi sono interamente incorporati nel contesto strutturale e funzionale dell'intero edificio". "Data la particolare ubicazione dell'edificio rispetto ai cortili ed alla strada di accesso e soprattutto per la sistemazione della scala interna e la distribuzione degli ambienti, non è possibile in nessun modo operare frazionamento immobiliare e catastale né tra i tre corpi di fabbrica, che come già specificato, in realtà non si identificano allo stato di fatto, né vi sono altre soluzioni".

His omnibus perpensis, applicandus est in casu, art. 938 Codicis Civilis Italiae, qui ait: "Se nella costruzione di un edificio si occupa in buona fede una porzione del fondo attiguo e il proprietario di questo non fa opposizione entro tre mesi dal giorno in cui ebbe inizio la costruzione, l'autorità giudiziaria, tenuto conto delle circostanze, può attribuire al costruttore la proprietà dell'edificio e del suolo occupato. Il costruttore è tenuto a pagare al proprietario del suolo il doppio del valore della superficie occupata, oltre il risarcimento dei danni".

4. *Ad secundum dubium:* attento affirmativo responso ad primum, dicendum est nullam bonorum partem Instituti ad proprietatem Provinciae Ordinis X. pertinere.

5. *Ad tertium dubium:* animadvertendum est cum Administratore Apostolico negari quidem Provinciae Ordinis X. ius proprietatis, non autem ius crediti erga paroeciam pro summis quas ei Provincia solvit. Omnes enim summae a Provincia erogatae, dum inefficaciter afferuntur ad demonstrandam comproprietatem, naturam induunt pecuniae mutuo datae. Eamdem pecuniam, proinde, Paroecia restituere tenetur iuxta normas Codicis Civilis Italici (art. 1813 et ss.), quae in iure canonico recipiuntur vi can. 1529.

Superest summae determinatio pro qua plura elementa, technica quidem, in loco inquirenda et examinanda sunt, ideoque ab expertis definienda a partibus designatis.

6. *Ad quartum dubium:* ex affirmativo responso ad dubium primum, necessario consequitur ne proponi quidem posse hoc dubium quartum, simili, immo potiori ratione, quam erga petitionem Patrum Ordinis X.; Religiosae enim Antonianae ne apparenter quidem vel nominali modo umquam sese ingesserunt in negotiis proprietatem vel comproprietatem attingentibus.

7. *Ad quintum dubium-* nemo profecto negat ius crediti quo Religiosae Antonianae gaudent ob summas impensas in aedificando, augendo, instruendo et gerendo Instituto, ac consequenter paroecia agnoscit correlativam suam obligationem easdem restituendi.

Legimus enim in actis: "E' ovvio tuttavia che non si vuol negare ad esse (Sororibus Antonianis) il diritto di credito per la somma da esse conferita in lire 21.400.000, oltre il valore di tutta l'attrezzatura dell'istituzione"; "il credito delle Suore ammonta a lire 20.051.926. I Padri della Provincia regolare contestano l'esattezza della cifra, perché sostengono che sono lire 16.000.000, mentre l'Ordinario Diocesano sulla scorta della lettera della defunta Madre Generale e di una dettagliata contabilità presentata dalla Superiora del tempo, che seguì tutto il corso dei lavori, ha riconosciuto loro il credito sopra detto, cioè di lire 20.051.926. Né si può mettere in dubbio, come tenta di fare più volte nelle contradeduzioni il P. Giacomo, che l'attrezzatura non sia di proprietà delle Suore, in quanto ciò è affermato chiaramente dai PP. Francesco ed Elia".

Prout ergo diximus ad dubium quartum, agitur de aestimationibus et computationibus, quarum determinatio peritis a partibus electis relinquenda est.

DECISIO. – Infrascripti Patres Cardinales, membra Signaturae Apostolicae, in sede eiusdem Supremi Tribunalis legitime congregati ad decidendam causam de qua supra, propositis dubiis respondendum censuerunt uti respondent:

Ad primum: *affirmative, nempe paroeciae S. G. esse exclusivum dominium bonorum constituentium v. d. 'Istituto Magistrale Maria Immacolata';*

Ad secundum: *non proponi;*

Ad tertium: *creditum RR. PP. Provinciae Ordinis X. a paroecia S. G., determinandum relinquitur peritis ex utraque parte delectis;*

Ad quartum: *non proponi;*

Ad quintum: *creditum Sororum Antonianarum S. Helenae a paroecia, determinandum relinquitur peritis ex utraque parte designatis.*

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 14 aprilis 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 347-354.

4189

1973 APR 18.-COM. INT.CON.,RESP. AAS 65 (1973) 220-221

Responsa ad proposita dubia:

I. De poena excommunicationis latae sententiae declaranda. II. De cessatione post quinquennium a commisso munere

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis, propositis in plenario coetu quae sequuntur dubiis, respondendum esse censuerunt ut infra:

I *(de poena excommunicationis latae sententiae declaranda)*

D. – Utrum vigore facultatis n. 13 Rescripti Pontificii *Cum admotae*, diei 6 mensis novembris anni 1964, Moderator Supremus Congregationis clericalis iuris pontificii uti valeat facultate ponendi actus iurisdictionis pro regimine et disciplina interna ad declarandam excommunicationem latae sententiae in proprios subditos, qui delictum commiserint, quod in sacris canonibus describitur et illa poena punitur.

R. – *Affirmative.*

II *(de cessatione post quinquennium a commisso munere)*

D. – 1) Utrum in norma, de qua in n. 2 § 5 Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae universae*, praeter Praefectos, Membra et Secretarios Sacrarum Congregationum, comprehendantur quoque Praefecti, Praesides vel aequiparati, Propraesides et Vicepraesides,

http://www.obrascatolicas.com

Membra et Praelati Superiores caeterorum Dicasteriorum et Coetuum seu Ordinum collegialium Romanae Curiae (ut Tribunalia, Secretariatus, Officia, Commissiones et Comitatus permanentes);/

221 2) Utrum cessatio post quinquennium a commisso munere Consultorum Dicasteriorum, de qua in n. 5 § 1 eiusdem Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae universae*, respiciat quoque Consultores caeterorum Coetuum seu Ordinum Romanae Curiae, necnon Votantes, Referendarios, Consulentes, Commissarios et Peritos Dicasteriorum et Coetuum seu Ordinum, de quibus dictum est.

R. – *Affirmative ad utrumque*, exceptis tamen Coetibus seu Ordinibus Romanae Curiae qui lege propria hac in re regantur (hoc est nominatim Sacra Romana Rota, Camera Apostolica et Collegium Protonotariorum Apostolicorum de numero participantium) necnon, ob peculiarem sui naturam, Secretaria Status seu Papalis, quae ad nutum est Summi Pontificis.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 18 aprilis 1973 infrascripto impertita supradictas decisiones ratas habuit, adprobavit et publicari iussit. – Pericles Card. FELICI, *Praeses.*

4190

1973 APR 23. - SC pro INSTITUT. CATH., EPIST. PART.*

Animadversiones fiunt in documentum quoddam naturam et rationem Universitatis Catholicae in mundo huius temporis definire intendens

A messieurs les Recteurs des Universités Catholiques et Dirigeants des Institutions universitaires Catholiques, En conclusion du 2e Congrès International des Délégués des Universités Catholiques (Rome, 20-29 novembre 1972), cette S. Congrégation a demandé à la F.I.U.C. de transmettre à toutes les Universités Catholiques un exemplaire du document final du Congrès, intitulé: *"L'Université Catholique dans le Monde Moderne"*, en faisant remarquer toutefois que ce document devait encore être soumis à l'Assemblée Plénière des Cardinaux et Evêques membres de la Congrégation, Assemblée fixée aux 2-3 avril 1973.

Cette Assemblée Plénière ayant eu lieu et ses résultats ayant été approuvés par le Saint Père dans l'audience du 6 avril courant, cette S. Congrégation s'empresse d'exécuter les décisions prises.

Elle fait d'abord remarquer que le document, examiné par la Plenaria, est le texte français: c'est donc à lui qu'il faudra référer les versions anglaise et espagnole. Et c'est pourquoi le texte français est aussi envoyé aux Universités d'expression anglaise et espagnole.

En conformité aux dispositions qu'elle a reçu la charge d'appliquer, la S. Congrégation communique les précisions suivantes au sujet du document.

1) Les Pères, prenant acte volontiers du louable effort accompli par les Universités Catholiques et leurs Délégués, en particulier pour tenir compte des suggestions de l'Assemblée Plénière de 1969 au sujet de la première rédaction du document (1er Congrès, 1969), ont reconnu que le document était notablement amélioré par rapport à celui de 1969. C'est pourquoi ils considèrent le document actuel comme "valable quoique appelant des perfectionnements".

Le document en effet définit bien et met en lumière la finalité et les caractéristiques de l'Université Catholique, en dégageant les conséquences qui en découlent quant à la fidelité à l'égard de la foi et de l'Eglise. Les Pères font remarquer cependant qu'entre autres inévitables lacunes le document n'est pas suffisamment explicite sur deux points:

a) quant à la nécessité pour toute Université Catholique de marquer formellement et sans équivoque – soit dans ses Statuts soit en tout autre document interne – son caractère et son engagement "catholiques";

b) quant à la nécessité pour toute Université Catholique de se donner les instruments qui lui permettent de mettre en oeuvre une auto-régulation efficace dans le domaine de la foi, de la morale et de la discipline.

2) Pour prévenir certaines intreprétations fausses et dommageables, auxquelles le texte peut prêter – comme l'experience l'a montré – les Pères déclarent que:

a) Le document doit être pris "comme un tout", de sorte qu'aucun élément ne puisse être tiré de l'ensemble et utilisé sans accord avec tout le reste, en particulier pour ce qui regarde l'autonomie de l'enseignement et de la recherche.

b) Bien que le document envisage l'existence d'institutions universitaires n'ayant pas de lien statutaire avec l'autorité ecclésiastique, on fait remarquer que cela ne signifie pas l'exclusion des rapports avec la hiérarchie de l'Eglise, qui sont le propre de toute institution catholique.

3) Enfin, en disant aux Universités Catholiques leur gratitude cordiale pour le dévouement intelligent qu'elles dépensent au service de l'Eglise et de la société, les Pères les exhortent à faire tout leur possible pour réaliser dans leur domaine ce qu'exprime le n. 1 de cette lettre, afin de promouvoir et sauvegarder efficacement le caractère catholique de leur institution telle que le document le décrit.

Tout en étant l'émanation exclusive des Universités Catholiques, le document engage cependant la conscience de ceux qui y travaillent car il rappelle les conditions auxquelles doit satisfaire toute Université qui veut se dire ou être dite "catholique".

La S. Congrégation prie les responsables des Universités Catholiques de ne pas manquer, quand ils présenteront le document, d'y ajouter les précisions qui viennent d'être données.

Assurée de la compréhension bienveillante des dirigeants et membres des Universités Catholiques pour faire accueil à ces remarques, la S. Congrégation leur renouvelle l'expression de ses sentiments d'estime et de ses voeux, confiante dans l'heureuse issue de notre travail commun.

La S. Congrégation voit en outre avec satisfaction la perspective d'une collaboration sur les questions d'intérêt vital pour l'Eglise, à l'approfondissement et à la solution desquelles l'Episcopat et les Universités Catholiques peuvent consacrer fructueusement un effort commun.

Avec l'expression de notre profond dévouement. – Gabriel Marie Card. GARRONE, *Préfet.* J. Schröffer, *Secr.*

* Rectoribus Universitatum Catholicarum et Directoribus institutionum universitariarum catholicarum, Prot. N. 1511/68: **Seminarium** 26 (1974) 715-717. Documentum in recensione non definitiva prostat apud **PrM** 62 (1973) 625-657. Adn. H. CARRIER in **Seminarium** 26 (1974) 832-854; G. GARRONE in **Seminarium** 26 (1974) 764-772; M. A. KRAPIEC in **Seminarium** 26 (1974) 793-805, 806-818; G. LAZZATI in **Seminarium** 26 (1974) 785-790; P.-A. LIEGE in **Seminarium** 26 (1974) 774-781; N. LUYTEN in **Seminarium** 26 (1974) 742-761; J. PITTAU in **Seminararium** 26 (1974) 858-867; P. POUPARD in **Seminarium** 26 (1974) 870-876; G. SCHOEFFER in **Seminarium** 26 (1974) 718-739; F. A. SULLIVAN in **PrM** 62 (1973) 609-623.

4191

1973 APR 24.-SECR. STATUS, NOTIF. AAS 65 (1973) 219

Institutum, cui nomen "Pontificia Opera di Assistenza" in Italia conditum, a suis muneribus cessavisse declaratur

Sua Santità Paolo VI nell'Udienza del 24 Aprile 1973, concessa al sottoscritto Cardinale Segretario di Stato, ha ordinato che – in seguito alla istituzione della "Caritas Italiana", che è l'ente dell'Episcopato Italiano per le attività assistenziali – la Pontificia Opera di Assistenza in Italia, istituita in data 15 Giugno 1953, sia da considerarsi soppressa a tutti gli effetti.
Dal Vaticano, 24 Aprile 1973. - G. Card. VILLOT.

4192

1973 APR 27.-SC CULTUS, CIRC. AAS 65 (1973) 340-347

Litterae circulares ad Conferentiarum Episcopalium Praesides:

De Precibus eucharisticis

1. Eucharistiae participationem fidelibus conscie, pie et actuose praestandam[1] potissimum assequi con-

1. Cf. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 48: *A.A.S.* 56 (1964), p. 113.

tendit sacrae Liturgiae instauratio, praesertim vero Missalis Romani recognitio, iuxta Concilii Vaticani II praecepta recens effecta[2].

Huiusmodi autem Missalis Romani auctoritate Papae Pauli VI promulgati nota propria certe est habenda copia textuum inter quos seligendi haud raro datur facultas, tum quoad lectiones e Sacra Scriptura depromptas, tum quoad cantus, preces et acclamationes universae communitati fidelium proferendas, tum quoad ipsas orationes *praesidentiales*, Prece eucharistica minime excepta, cuius tres novi textus, praeter Canonem Romanum venerabilis traditionis, in usum sunt recepti[3].

2. Ratio propter quam huiusmodi ampla varietas textuum praebetur, et finis ad quem innovatio formularum tendit, indolis pastoralis sunt: nempe ut unitati et varietati precationis liturgicae consulatur. Eosdem enim textus abhibendo in Missali Romano propositos, variae communitates christianae quae ad Eucharistiam celebrandam in unum conveniunt, et se unam Ecclesiam eadem fide eademque oratione precantem efficere sentiunt, et congrua simul facultate gaudent – praesertim cum sermo vernaculus adhibetur – ex qua idem mysterium Christi multis modis nuntietur et singuli fideles facilius corda ad Dominum in oratione et gratiarum actione elevent[4] necnon maiori fructu spirituali celebra-

341 tiones participent./

3. Novum Missale Romanum, aliquibus annis post eius promulgationem iam elapsis, nondum ubique plene in celebrationem cum populo induci potuit, quia ingens opus versionis in linguas vernaculas apud plurimas nationes aliquod spatium temporis requirit[5]. Insuper copia augendi efficacitatem pastoralem celebrationis saepius ignoratur neque, in ordinanda Missa, ad commune bonum spirituale coetus satis attenditur[6].

4. Interim tamen apud non paucos desiderium exortum est celebrationem eucharisticam ulterius aptandi per novarum formularum compositionem, non exceptis novis Precibus eucharisticis. Dicunt enim electionem inter orationes *praesidentiales* ipsasque quattuor Preces eucharisticas hodierni Ordinis Missae multimodis postulatis diversorum coetuum, regionum, populorum adhuc plene non satisfacere. Ideo pluries ab hac Sacra Congregatione petitum est ut approbarentur, aut facultas daretur ex qua possent approbari, et in usum reciperentur novi textus tum orationum tum Precum eucharisticarum, iuxta rationem sentiendi et modum loquendi nostrae aetatis exarati.

Insuper non pauci auctores diversarum linguarum et nationum, proxime praeteritis annis, Preces eucharisticas ab ipsis studiorum causa compositas publici iuris fecerunt. Frequenter etiam accidit ut sacerdotes, non obstantibus praescripto Concilii Vaticani II [7] et vetitis Episcoporum, textibus privatim concinnatis in celebrationibus utantur.

5. His attentis, haec Sacra Congregatio, de mandato Summi Pontificis et peritis adhibitis ex variis orbis regionibus, diligenter studuit quaestioni de novis Precibus eucharisticis componendis aut de facultate Conferentiis Episcopalibus tribuenda eas approbandi, una cum quaestionibus adnexis eorumque consectariis. Eiusmodi autem studii conclusiones Patribus huius Dicasterii in plenario coetu congregatis, necnon iudicio alia-

2. Cf. Paulus VI, Const. Apostolica *Missale Romanum*, 3 aprilis 1969: *A.A.S.* 61 (1969), pp. 217-222.
3. Cf. *ibid.*, p. 219.
4. Cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 54.
5. Quoad principia secundum quae versiones fieri debent, cf. Consilium ad exsequendam Const. de s. Liturgia, *Instruction sur la traduction des textes liturgiques pour la célébration avec le peuple*, 25 ianuarii 1969: *Notitiae* 5 (1969), pp. 3-12.
6. Cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 313.
7. Cf. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 22, par. 3: *A.A.S.* 56 (1964), p. 106.

rum Sacrarum Congregationum, ad quas res pertinet, ac tandem Summo Pontifici sunt propositae. Omnibus denique mature perpensis, visum est hoc tempore non convenire ut Conferentiis Episcopalibus facultas generalis concedatur exarandi aut appro/bandi novas Preces 342
eucharisticas. E contra, opportunius visum est monere ut amplior catechesis urgeatur circa Precis eucharisticae naturam et rem[8]; quae enim culmen est celebrationis, culmen quoque profundioris catecheseos esse debet. Itemque necessarium esse videtur, ut amplior institutio tradatur de possibilitatibus, quae sacerdotibus praebentur-ad plenam participationem fidelium excitandam, adhibitis normis quas vigentes leges liturgicae inferunt formulisque quas Missale Romanum exhibet.

6. Quapropter quattuor nunc manent Preces eucharisticae, eae nempe quae in Missali Romano instaurato continentur, nullamque aliam sine venia Apostolicae Sedis compositam vel ab ipsa non approbatam adhiberi licet. Conferentiae autem Episcopales singulique Episcopi enixe rogantur ut, congruis rationibus adhibitis, sacerdotes sapienter adducant ad unam disciplinam Ecclesiae Romanae servandam; quod bono ipsius Ecclesiae et celebrationis liturgicae rectae ordinationi favebit.

Ius moderandi rem tanti momenti, cuius modi est disciplina Precum eucharisticarum, Apostolica Sedes, pastorali unitatis amore impulsa, sibi reservat. In unitate ritus Romani legitimas postulationes considerare non renuet, et petitiones a Conferentiis Episcopalibus sibi allatas ad novam Precem eucharisticam peculiaribus in adiunctis forte exarandam et in liturgiam inducendam benigne perpendet; normas vero singulis in casibus servandas proponet.

7. Hac decisione significata, utile videtur nonnullas proponere considerationes quae eius sensum et exsecutionem magis perspicuam et facilem reddere possunt. Ex his aliae naturam et momentum respiciunt Precis eucharisticae in traditione liturgica, praesertim Romana; aliae autem ea quae fieri possunt ad celebrationem singulis coetibus accommodandam, textu Precis eucharisticae nullatenus mutato.

8. Prex eucharistica quae natura sua est quasi "culmen totius celebrationis", est "prex gratiarum actionis et sanctificationis", eoque tendit, "ut tota congregatio fidelium se cum Christo coniungat in confessione magnalium Dei et in oblatione sacrificii"[9]. Quae quidem 343
prex / a sacerdote ministeriali profertur, qui interpretatur et vocem divinam, quae ad populum dirigitur, et vocem populi, qui ad Deum animos elevat. Ea igitur sola insonare debet, dum coetus ad sacram liturgiam celebrandam congregatus religiose silentium servat.

In ea ergo, super indolem catecheticam, quae notas peculiares alicuius celebrationis in luce ponere contendit, praevalet indoles gratiarum actionis pro universo mysterio salutis aut pro eius ratione particulari quae, secundum diversitatem diei, festi, temporis vel ritus, in actione liturgica celebratur[10].

Hac de causa, ut Eucharistiam participantes melius Deo gratias agerent eumque benedicerent, iam in Missalis Romani instauratione "aucta est copia Praefationum, vel ex antiquiore Romanae Ecclesiae traditione sumptarum, vel nunc primum compositarum, quibus et peculiares partes mysterii salutis clarius patefierent, et plura uberioraque gratias agendi argumenta praeberentur"[11].

Hac eadem de causa, sacerdos qui Eucharistiae praesidet facultate pollet Precem eucharisticam brevi moni-

8. Cf. Benno Card. Gut, Epist. ad Praesides Conferentiarum Episcopalium, 2 iunii 1968: *Notitiae* 4 (1968) pp. 146-148; *Indications pour faciliter la catéchèse des anaphores de la Messe: ibid.*, pp. 148-155.
9. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 54.
10. Cf. *ibid.*, n. 55 a.
11. Paulus VI, Const. Apostolica *Missale Romanum*, 3 aprilis 1969: *A.A.S.* 61 (1969), p. 219.

http://www.obrascatolicas.com

tioni introducendi[12], qua eiusdem gratiarum actionis argumenta fidelibus proponat, eorum coetui hic et nunc magis accommodata, ita ut communitas persentiat propriam vitam cum historia salutis coniunctam esse et maiora emolumenta ex Eucharistiae celebratione capiat.

9. Item, quod attinet ad finem quo Prex eucharistica spectat, et ad eius compagem seu structuram, secundarius est habendus aspectus qui petitionis seu intercessionis dicitur. In liturgia instaurata hic aspectus explicatur praesertim in oratione universali qua, forma magis libera et circumstantiis aptata, supplicationes pro Ecclesia universisque hominibus eorumque necessitatibus exprimuntur; attamen novi libri liturgici varias etiam intercessionis formulas exhibent, singulis Precibus eucharisticis iuxta uniuscuiusque structuram inserendas, in peculiaribus celebrationibus, imprimis vero in Missis ri-
344 tualibus[13]. Hoc modo, et ratio / habetur certae ac definitae alicuius celebrationis et significatur hanc precationem offerri in communione cum tota Ecclesia[14].

10. Praeter variationes supra recensitas, quae eo contendunt ut gratiarum actio et intercessiones propius arctiusque cum celebratione conectantur, traditio Romana peculiares quoque aliquas formulas continet in praecipuis sollemnitatibus anni liturgici "infra actionem" adhibendas, quo apertior fiat memoria mysterii Domini quod celebratur[15].

Ex his patefit proprium esse eiusdem traditionis et immutabilitatem textus magni facere et opportunas variationes non excludere. Si enim fideles eundem textum pluries percipiendo facilius quodammodo cum sacerdote celebrante in oratione sociantur, illius textus aliquae, sed numero paucae, variationes gratae et utiles evadunt, eo quod attentionem excitant, pietatem movent et orationem peculiari quodam colore ornant.

Neque obstat quominus Conferentiae Episcopales pro sua regione, Episcopus quoad Proprium dioeceseos vel auctoritas competens quoad Proprium familiae religiosae, quod attinet ad elementa supra (nn. 8-10) memorata quae variari possunt, idem provideant et inde confirmationem Apostolicae Sedis petant.

11. Momentum ecclesiale in celebratione eucharistica quam plurimum aestimandum est. Dum enim in Eucharistiae celebratione "repraesentatur et efficitur unitas fidelium, qui unum corpus in Christo constituunt"[16], "Missae celebratio in se ipsa est iam professio fidei in qua Ecclesia tota se ipsam agnoscit et exprimit"[17]. Quae omnia egregie apparent in ipsa Prece eucharistica, in qua non persona aliqua privata vel communitas localis tantummodo, sed "una et unica Ecclesia catholica", exsistens in quibusvis Ecclesiis particu-
345 laribus[18], sese ad Deum dirigit./

Ubi vero Preces eucharisticae sine ulla approbatione auctoritatis competentis Ecclesiae adhibentur, haud raro inter sacerdotes et in ipsis communitatibus inquietudines et dissensiones oriuntur, dum e contra Eucharistia debet esse "signum unitatis" et "vinculum caritatis"[19]. Non pauci enim conqueruntur de nimis subiectiva indole illorum textuum. Re quidem vera qui celebrationem participant ius habent quo fiat, ne Prex eucharistica, quam "Amen" finali quasi ratam habent, permisceatur aut omnino perfundatur personali propensione animi illius qui eam scripsit vel profert.

Hinc necessitas infertur eos tantummodo textus Precis eucharisticae adhibendi, qui, a legitima Ecclesiae auctoritate approbati, sensum ecclesialem clarius et plenius manifestent.

12. Accuratior tamen aptatio celebrationis ad diversitatem coetuum et adiunctorum, atque plenior notae catecheticae expressio quae in Prece eucharistica, ob eius naturam, non semper neque convenienter fieri potest, facienda erit in illis actionis liturgicae partibus et formulis, quae variationem admittunt vel exigunt.

13. Primo quidem in memoriam eorum qui celebrationes praeparant iisque praesunt revocatur facultas, per Institutionem generalem Missalis Romani concessa[20], eligendi quibusdam in casibus formularia Missae necnon textus diversarum partium Missae, cuius modi sunt lectiones, orationes, cantus, ita ut "necessitatibus et praeparationi animi et ingenio participantium apte, quantum fieri potest", respondeant[21]. Neque oblitterari fas est alia documenta post editam praefatam Institutionem generalem promulgata ulteriores normas et indicationes pro celebrationibus vividis et ad necessitates pastorales aptatis praebere[22].

14. Inter ea vero quae pleniori accommodationi prosunt quaeque in facultate sunt singulorum celebrantium, memorare expedit monitiones, homiliam, oratio-
346 nem universalem./

Primo quidem monitiones, quibus fideles ad penitius intellegendum sensum actionis sacrae vel aliquarum eius partium, et ad eas vero ipsarum spiritu participandas adducuntur. Ex his monitionibus illae singulare momentum habent quas Institutio generalis Missalis Romani ipsi sacerdoti conficiendas et proferendas committit, ut introducat fideles in Missam diei, antequam celebratio inchoetur; in liturgiam verbi, ante lectiones; in Precem eucharisticam, ante praefationem; necnon universam actionem sacram, ante dimissionem, concludat[23]. Sed et illae magni faciendae sunt quae in ipso Ordine Missae pro quibusdam ritibus, veluti ante actum paenitentialem vel ante orationem dominicam, proponuntur. Natura sua hae monitiones non exigunt ut omnino ad verbum proferantur forma qua in Missali exhibentur; unde expedire poterit, saltem in quibusdam casibus, veris communitatis condicionibus aliquatenus eas aptare. At in omnibus monitionibus proponendis servetur earum indoles peculiaris, ne in sermonem vel homiliam transmutentur; curetur de brevitate et vitetur verbositas, quae taedio afficeret participantes.

12. Cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 11.

13. Quoad Precem eucharisticam I seu Canonem Romanum praeter facultatem introducendi nomina in *Memento* (N. N.), cf. *Memento* peculiare pro patrinis in Missis initiationis christianae adultorum et formulas *Hanc igitur* a Missa Vigiliae paschalis usque ad dominicam II Paschae, in Missis pro baptizandis vel neophytis adultis, pro confirmatis, pro ordinatis, pro sponsis, pro professis, pro virginibus consecratis; quoad Preces eucharisticas II, III et IV cf. Embolismos pro neophytis adultis, professis et virginibus consecratis.

14. Cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 55 g.

15. Cf. *Communicantes* propria in Nativitate Domini et per octavam, in Epiphania Domini, a Missa Vigiliae paschalis usque ad dominicam II Paschae, in Ascensione Domini, in dominica Pentecostes.

16. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 3: *A.A.S.* 57 (1965), p. 6.

17. Secretariatus ad Christianorum unitatem fovendam, Instructio *In quibus rerum circumstantiis*, 1 iunii 1972, n. 2 b: *A.A.S.* 64 (1972), p. 520.

15. Praeter monitiones memoranda est homilia quae "pars ipsius liturgiae"[24] est et qua verbum Dei in coetu liturgico proclamatum pro communitate praesenti et iuxta eius capacitatem et vitae rationem, attentis celebrationis adiunctis, explanatur.

16. Denique magni facienda est oratio universalis qua communitas verbo Dei explanato et recepto quodammodo respondet. Ad eius efficacitatem procurandam, curetur ut in petitiones quae pro variis totius mundi necessitatibus proferuntur coetui congregato consentaneae evadant, illa sapienti libertate in iis componendis adhibita, quae huius precationis naturae respondet.

17. Sane celebratio, ut sit communitaria et viva, praeter selectionem partium, requirit ut praeses aliique munus peculiare implentes diligenter perpendant diversa genera communicandi per verba cum ipsa congregatione, ex quibus sunt lectio, homilia, monitio, introductio et his similia[25].

In orationibus, praesertim Prece eucharistica, profe-
347 rendis, sacerdos / devitet ex una parte modum siccum omnique variatate carentem legendi, ex altera parte modum nimis subiectivum et patheticum dicendi et agendi. Ut praeses actionis, legendo aut cantando aut agendo sedula cura iuvet participantes ut veram communitatem efficiant quae celebrat et vivit memoriale Domini.

18. Ad pleniorem insuper vim verborum et maiorem fructum spiritalem obtinendum semper attendatur, ut est in votis multorum, sacrum silentium quod statis temporibus, ut actionis liturgicae pars, servari debet[26], ut singuli, pro natura et momento quo inducitur, vel ad seipsos convertantur, vel ea quae audierint breviter meditentur, vel in corde suo Deum laudent et orent[27].

19. His omnibus perspectis, exoptare et sperare licet fore ut animarum pastores potius quam novitatibus quoad textus et ritus in sacras actiones inducendis, sedula cura incumbant fidelibus docendis, ut hi indolem, structuram, elementa celebrationis, praesertim vero Precis eucharisticae, melius intellegant et ipsam celebrationem plenius semper et magis conscie participent. Vis enim et efficacitas sacrae liturgiae non unice in novitate et varietate elementorum consistit, sed in profundiore communione mysterii salutis quod in actione liturgica praesens efficitur et operatur. Hac ratione tantummodo fideles valent, in una fide profitenda unaque oratione ad Deum fundenda, salutem suam consequi et cum fratribus suis communicare.

Ea ergo quae his Litteris circularibus, ab hac Sacra Congregatione apparatis, continentur, Summus Pontifex Paulus VI, dei 18 aprilis 1973 apprbavit et confirmavit easdemque Litteras publici iuris fieri iussit.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 27 aprilis 1973. – Arturus Card. TABERA, *Praefectus*. H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis*.

24. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 52: *A.A.S.* 56 (1964), p. 114.

25. Cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 18.

26. Cf. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 30: *A.A.S.* 36 (1964), p.108; S. Congr. Rituum, Instructio *Musicam sacram*, 5 martii 1967, n. 17: *A.A.S.* 59 (1967), p. 3O5.

27. Cf. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 23.

Adn. C. BRAGA in EL 88 (1974) 479-485; G. CAPRILE in La Civ. Catt. 126 (1975-I) 479-487; R. COFFY in Doc. Cath. 70 (1973) 1039-1040; (NLK) in Notit. 9 (1973) 214-220; 10 (1974) 127-131; 11 (1975) 114-118; G. OURY in Esprit et vie 82 (1973) 499-500; Doc. Cath. 70 (1973) 614-615; Notit. 9 (1973) 202-208, 209-213.

4193

1973 APR .. - SC pro CULTU DIVINO, RESPONSA. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

I - Circa recitationem oralem Liturgiae Horarum in privato. II - Circa calendarium particulare adhibendum a religiosis qui proprio gaudent calendario. III - Circa dedicationem ecclesiae concathedralis celebranda in tota dioecesi

Ad Liturgiam Horarum

DUBIUM.–*Utrum in Liturgia Horarum a solo celebrata verba lectionum proferri debeant, an sufficiat ea oculis legere?*

RESP.: *Sufficit ea oculis legere.* Nam in Constitutione Conciliari de sacra Liturgia et in Institutione generali de Liturgia Horarum nihil dicitur de obligatione recitationis *oralis*, quando quis privatim psallit, etsi de hac re disceptaverunt Patres Concilii. Ipsi statuerunt instaurationem "Breviarii' non ut tempus orationis breviaretur, sed ut omnes qui Liturgiam Horarum celebrant, tempus habeant melius orandi. Ideo, omnia documenta, quae de instauratione Officii Divini agunt, hortantur ut "mens concordet voci", et oratio Ecclesiae sit "fons pietatis et orationis personalis nutrimentum" (1). Ad hoc requiritur ut lectio sive Sacrae Scripturae sive Patrum necnon ipsa recitatio psalmorum, quibus Deus ad populum suum loquitur et hic Deo respondet (2), fiat "non iam Breviarium currendo legentes" (3), sed cum personali meditatione. Secus quis Liturgiam Horarum etiamsi recitet, verbo Dei non imbuitur, nec vere "orat". E contra, "agnoscamus oportet, dum Officium persolvimus, in Christo resonantes voces nostras et voces eius in nobis" (4). Ita Liturgia Horarum fit oratio propria, sincera et fructuosa, fons pietatis, nutrimentum vitae spiritualis et quotidiani laboris apostolici, maiorem vim accipiunt rationes, quae inter orationem Ecclesiae et orationem personalem intercedunt, orationemque mentalem ex lectionibus, psalmis ceterisque Liturgiae Horarum partibus indeficiens haurit alimentum (5). Hic finis Liturgiae Horarum quandoque facilius consequi posset, eam, praesertim lectiones, persolvendo, in recitatione a solo, absque *orali* recitatione singulorum verborum.

De calendariis particularibus

DUBIUM.–*Utrum religiosi, qui calendarium proprium habent, Missam et Liturgiam Horarum celebrare possint iuxta calendarium ecclesiae localis, dioecesis, regionis vel nationis in quibus degunt?*

RESP.: Normas a diversis libris liturgicis datas hac de re in mentem revocare oportet.

1. Quid sit calendarium proprium.

Calendaria particularia celebrationes magis proprias continent congruenti ratione cum cyclo generali organice compositas. Singulae enim ecclesiae vel familiae religiosae Sanctos, qui ipsis sunt peculiari ratione proprii, peculiari honore prosequantur oportet (Cfr. *Normae universales de anno liturgico et de calendario*, n. 49).

Calendarium particulare conficitur inserendo Calendario *generali* sollemnitates, festa et memorias quae sunt propria (cfr. *ibid.*, n. 52).

Religiosi, tamen, tenentur celebrare anniversarium Dedicationis Cathedralis dioecesis in qua degunt et Patronos principaliores loci et amplioris dicionis ubi degunt (cfr. *ibid.*, n. 52 *c*).

2. De Liturgia Horarum

a) Officium in choro et in communi persolvendum est iuxta calendarium proprium (n. 241).

b) In celebratione, quae a solo fit, servari potest aut calendarium loci aut calendarium proprium, praeterquam in sollemnitatibus et festis propriis (n. 243).

1. Cfr. Const. *Sacrum Concilium*, n, 90.

2. Cfr. *ibid.*, n. 33.

3. Cfr. Schema Constitutionis de sacra Liturgia, *Modi a Patribus Conciliaribus propositi, a Commissione Conciliari de sacra Liturgia examinati*. Vol. IV *De Officio Divino*, p. 13.

4. PAULUS VI, Const. *Laudis canticum*, 1 nov. 1970.

5. Cfr. *ibid.*

http://www.obrascatolicas.com

3. De Missa

a) In sollemnitatibus, sacerdos sequi tenetur calendarium ecclesiae in qua celebrat.

b) In dominicis, in feriis Adventus, Nativitatis, Quadragesimae et Paschae, in festis et memoriis obligatoriis: – si Missa celebratur cum populo, sacerdos sequatur calendarium ecclesiae in qua celebrat; – si Missa celebratur sine populo, sacerdos eligere potest aut calendarium ecclesiae aut calendarium proprium.

Ex his omnibus simul sumptis has conclusiones deducere licet:

1) In celebratione *a solo* sive Liturgiae Horarum sive Missae, religiosi servare possunt aut Calendarium proprium aut Calendarium ecclesiae localis.

2) In celebratione *in choro* vel *in communi* per se servandum semper est calendarium proprium. At, laudandum videtur desiderium quarundam communitatum religiosarum arctius se inserendi in vitam et in orationem ecclesiae localis. Ideo Sacra Congregatio pro Cultu Divino quibusdam familiis religiosis concessit ut servare possint calendarium dioecesis, semper tamen additis celebrationibus propriis. Attamen, ad unitatem fovendam inter sodales eiusdem familiae religiosae, electio inter calendarium generale aut dioecesis, additis celebrationibus propriis, non est relinquenda singulis sed facienda est saltem in ambitu regionali vel nationali e superioribus competentibus.

3) Quando autem calendarium proprium servatur et quaedam differentiae inveniuntur cum calendario regionis vel nationis, praesertim quoad dies proprios celebrationum vel gradus quarumdam celebrationum, opportunum videtur ut religiosi illius regionis vel nationis calendarium proprium aptent iuxta calendarium nationale vel regionale. Ad quod tamen tenentur in celebrationibus cum populo.

De dedicatione Ecclesiae

DUBIUM.–*An celebrandum sit in tota dioecesi anniversarium dedicationis Ecclesiae concathedralis.*

RESP.: *Negative.* Celebratio anniversarii Dedicationis ecclesiae cathedralis peragenda est, gradu sollemnitatis in ipsa ecclesia cathedrali, gradu autem festi aliis in ecclesiis dioecesis, recurrenti die quo ecclesia consecrata est. Quando autem in dioecesi concathedralia habentur anniversarium earum Dedicationis peragitur *tantum* in ipsa ecclesia dedicata, minime vero in dioecesi. Nam titulus concathedralis generaliter datur ecclesiis ob peculiare momentum habitum in vita dioecesis. At ecclesia cathedralis, signum unitatis ecclesiae localis, unica est et tantum eius Dedicationis anniversarium celebrari debet in tota dioecesi.

Quando autem dioecesis coalescit ex pluribus dioecesibus insimul coniunctis, in qua tamen antiquae dioeceses quamdam unitatem adhuc servant, v. gr. suam curiam et capitulum habent, unaquaeque earum celebrare possunt anniversarium suae cathedralis.

* Notit. 9 (1973) 150-152.

4194

1973 MAI 1.-PAULUS VI, LITT. AP. AAS 65 (1973) 225-226

Mutantur sedes Nuntiaturae Apostolicae Littoris Eburnei et Dahomeianae

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quantum prosperitatis tum civili societati tum catholicae ipsi Ecclesiae inferant arctius inter Nationes et Apostolicam Sedem coniuncta vincula, vel aptius dispositae Legationum Apostolicarum sedes et territoria, earum iurisdictioni subiecta, perspicuum sane clarumque est omnibus. Quapropter, cum visum esset efficacius aptiusque consulere Ecclesiae regimini atque incremento in quibusdam Africae Occidentalis Nationibus, haec quae sequuntur apostolica potestate Nostra statuimus. Sedes Nuntiaturae Apostolicae in Litore Eburneo, quae adhuc in urbe Senegaliensis Reipublicae capite, quae est Dacaria, exstitit, Abidiani dehinc erit, in urbe nempe Litoris Eburnei principe; in quam etiam sedes Nuntiaturae Apostolicae Dahomeianae, item in urbe Dacaria antea posita, transferatur. Censemus praeterea ut Pro-Nuntius Apostolicus in Rebuspublicis Litoris Eburnei et Dahomeiana officio quoque fungatur Delegati Apostolici in Rebuspublicis Togana et Guineana, quae deinceps a iurisdictione separabuntur Delegationis Apostolicae olim in Africa Occidentali ap/pellatae. Ceterum hae Litterae Nostrae nunc et in posterum vim habere decernimus, contrariis nihil obstantibus. 626

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die I mensis Maii, anno MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri decimo. – Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4195

1973 MAI 9.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 65 (1973) 322-325

Allocutio habita Christifidelibus in Basilica Vaticana coram admissis in qua:

Beatissimus Pater nuntiat Se universale Iubilaeum in annum MCMLXXV inducturum, nonnullis mutationibus inductis

Vogliamo oggi dare a voi una notizia, che crediamo importante per la vita spirituale della Chiesa; ed è questa. Dopo aver pregato e pensato, noi abbiamo deliberato di celebrare nel prossimo 1975 l'Anno Santo, secondo la scadenza venticinquennale fissata dal nostro predecessore Paolo II, con la Bolla pontificia "Ineffabilis Providentia" del 17 aprile 1470. L'Anno Santo, che si chiama, nel linguaggio canonico, Giubileo, consisteva nella tradizione biblica dell'Antico Testamento in un anno di vita pubblica speciale, con l'astensione dal lavoro nor/male, col ripristino della distribuzione originaria 323
della proprietà terriera e con la remissione dei debiti in corso e la liberazione degli schiavi ebrei[1]. Nella storia della Chiesa, come si sa, il Giubileo fu istituito da Bonifacio VIII, ma con scopi puramente spirituali, nel 1300; e consisteva in un pellegrinaggio penitenziale alle tombe degli Apostoli Pietro e Paolo; vi partecipò anche Dante, che ne descrive la moltitudine circolante in Roma[2]; poi, al Giubileo del 1500, si aggiunse l'apertura delle Porte Sante delle basiliche da visitare, non solo per facilitare l'afflusso dei penitenti, ma anche per simboleggiare il più facile accesso alla misericordia divina con l'acquisto dell'indulgenza giubilare.

Ci siamo domandati se una simile tradizione meriti d'essere mantenuta nel tempo nostro, tanto diverso dai tempi passati, e tanto condizionato, da un lato, dallo stile religioso impresso dal recente Concilio alla vita ecclesiale, e, dall'altro, dal disinteresse pratico di tanta parte del mondo moderno verso espressioni rituali d'altri secoli; e ci siamo subito convinti che la celebrazione dell'Anno Santo, non solo può innestarsi nella coerente linea spirituale del Concilio stesso, alla quale preme a noi di dare fedele svolgimento, ma può benissimo corrispondere e contribuire altresì allo sforzo indefesso e amoroso che la Chiesa rivolge ai bisogni morali della nostra età, all'interpretazione delle sue profonde aspirazioni, ad anche alla onesta condiscendenza verso certe forme delle sue espressioni esteriori preferite.

E' necessario a questo molteplice scopo mettere in evidenza la concezione essenziale dell'Anno Santo, ch'è

1. Cf. *Lev.* 25, 8 ss.
2. Cf. *Inf.* 18, 28-33.

il rinnovamento interiore dell'uomo: dell'uomo che pensa, e pensando ha smarrito la certezza della Verità; dell'uomo che lavora, e lavorando ha avvertito d'essersi tanto estroflesso da non possedere più abbastanza il proprio personale colloquio; dell'uomo che gode e si diverte e tanto fruisce dei mezzi eccitanti una sua gaudente esperienza da sentirsene presto annoiato e deluso. Bisogna rifare l'uomo dal di dentro. E' ciò che il Vangelo chiama conversione, chiama penitenza, chiama metànoia. E' il processo di autorinascita, semplice come un atto di lucida e coraggiosa coscienza, e complesso come un lungo tirocinio pedagogico riformatore. E' un momento di grazia, che di solito non si ottiene se non a capo chino. E noi pensiamo di non errare scoprendo nell'uomo d'oggi una profonda / insoddisfazione, una sazietà unita ad un'insufficienza, una infelicità esasperata dalle false ricette di felicità dalle quali è intossicato, uno stupore di non saper godere dei mille godimenti che la civiltà gli offre in abbondanza. Cioè egli ha bisogno di un rinnovamento interiore, quale il Concilio ha auspicato. 324

Ora, a questo rinnovamente personale, interiore, e quindi, sotto certi aspetti, anche esteriore, tende precisamente l'Anno Santo, questa terapia, facile e straordinaria insieme, che dovrebbe portare il benessere spirituale ad ogni coscienza, e di riflesso, in qualche misura almeno, alla mentalità sociale. Questa l'idea generale del prossimo Anno Santo, polarizzata in un'altra idea centrale particolare e rivolta alla pratica: la riconciliazione.

Il termine "riconciliazione" richiama il concetto opposto di rottura. Quale rottura dovremmo aggiustare per raggiungere quella riconciliazione, ch'è condizione dell'auspicato rinnovamento giubilare? Quale rottura? Ma non basta forse porre questa parola programmatica di riconciliazione per accorgerci che la nostra vita è turbata da troppe rotture, da troppe disarmonie, da troppi disordini per poter godere dei doni della vita personale e collettiva secondo la loro ideale finalità?

Abbiamo innanzi tutto bisogno di ristabilire rapporti autentici, vitali e felici con Dio, d'essere riconciliati, nell'umiltà e nell'amore, con Lui, affinché da questa prima, costituzionale armonia tutto il mondo della nostra esperienza esprima una esigenza ed acquisti una virtù di riconciliazione, nella carità e nella giustizia con gli uomini, ai quali subito riconosciamo il titolo innovatore di fratelli. Eccetera: la riconciliazione si svolge su altri piani vastissimi e realissimi: la stessa comunità ecclesiale, la società, la politica, l'ecumenismo, la pace ... L'Anno Santo, se Dio ci concederà di celebrarlo, avrà molte cose da spiegarci al riguardo.

Limitiamoci ora ad anticipare un rilievo importante circa la struttura del prossimo Anno Santo, il quale, secondo la secolare consuetudine, ha in Roma il suo punto focale e l'avrà ancora, ma con questa novità. Le condizioni prescritte per acquistare particolari frutti spirituali saranno questa volta anticipate e accordate alle Chiese locali, affinché tutta la Chiesa sparsa sulla terra possa incominciare subito a godere di questa grande occasione di rinnovamento e di riconciliazione, e meglio prepararne così il momento culminante e conclusivo che si celebrerà a Roma nell'anno 1975, il quale conferirà al classico pellegrinaggio alle tombe degli Apostoli, per coloro che lo possono e lo vogliono com/piere, il 325
suo consueto significato. E questo importante e salutare movimento spirituale e penitenziale, che interessa tutta la Chiesa e che sarà accompagnato dalla elargizione di speciali indulgenze, avrà inizio nella prossima festa di Pentecoste, 10 giugno. Nei precedenti Anni Santi l'estensione di essi avveniva dopo le celebrazioni romane; ora invece le precederà. Ognuno può comprendere come in questa innovazione vi sia anche un'intenzione di onorare con più evidente ed efficace comunione le Chiese locali, membra vive dell'unica ed universale Chiesa di Cristo.

Basti così, per ora. Ma, a Dio piacendo, avremo in proposito molte altre cose da dire. Sia con voi tutti la nostra Apostolica Benedizione.

Adn. Vide "Ordo Anni Sancti celebrandi in ecclesiis particularibus", in Notit. 9 (1973) 347-392; H. HOLSTEIN in La vie des Comm. rel. 32 (1974) 149-156; N. NOIROT in Esprit et vie 82 (1973) 521-531.

4196

1973 MAI 9.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Ad Missae celebrationem adhiberi possunt variae vini formae, dummodo re vera sint "vinum ex vite"

Romae, 9 maii 1973

Excellence, La S. Congrégation pour le Culte Divin a transmis à la S. Congrégation pour la Doctrine de la Foi la demande que vous formuliez dans une lettre du 19 mars dernier. D'autre part, ce S. Dicastère a également reçu pour information copie d'une lettre du Père Laurent Mpongo Mpoto Mamba adressée le 19 avril dernier à la S. Congrégation pour la Discipline des Sacrements, et qui pose également, parmi d'autres questions, celle de l'éventuelle utilisation comme vin de Messe soit d'un " vin rouge étranger", soit d'un vin de palme ou de canne à sucre.

Les problèmes touchant la matière des Sacrements relevant de la compétence de la S. Congrégation pour la Doctrine de la Foi, il m'appartient de faire savoir à Votre Excellence que la pratique de l'Eglise en ce qui concerne le vin de Messe demeure inchangée: il doit toujours s'agir de vin de raisin ("vinum ex vite"). Dans le cas présent, en raison des circonstances, on pourrait sans difficultés utiliser un "vin rouge étranger", à condition qu'il s'agisse bien substantiellement de "vinum ex vite". Serait également possible, en cas de nécessité, ce qui a déjà été permis par cette S. Congrégation, a savoir: de faire macérer dans l'eau des raisins secs, puis d'en exprimer ensuite le jus, de manière à obtenir ainsi un "vinum ex vite" propre à la célébration de la Messe.

Veuillez agréer, Excellence, l'expression de mes sentiments de fraternel et très respectueux dévouement dans le Seigneur.

* Ordinario Bukavuensi, Prot. N. 17/33.

4197

1973 MAII 15. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM RHENANIA – PALATINATO. AAS 65 (1973) 631-642

Conventio inter Sanctam Sedem et Rhenaniam-Palatinatum de scholis catholicis

ACCORDO

fra la Santa Sede ed il Land Renania-Palatino circa questioni concernenti la scuola ed il perfezionamento dei maestri.

La Santa Sede, rappresentata dal suo Plenipotenziario Monsignor Corrado Bafile, Arcivescovo titolare di Antochia di Pisidia, Nunzio Apostolica in Germania, e

VERTRAG

zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz über Fragen des Schulwesens und der Lehrerfort- und -weiterbildung.

Der Heilige Sthul, vertreten durch dessen Bevollmächtigten, den Herrn Apostolischen Nuntius in Deutschland, Corrado Bafile, Titularerzbischof von Antiochien in Pisidien, und

http://www.obrascatolicas.com

il Land Renania-Palatinato, rappresentato dal Signor Dr. Helmut Kohl, Presidente dei Ministri,

guidati dal desiderio di mantenere e promuovere le amichevoli relazioni esistenti tra la Chiesa Cattolica ed il Land, in riconoscimento del fatto che secondo la modifica della Costituzione del Land Renania-Palatino in data 8 luglio 1970 le *Grundschulen, Hauptschulen* e *Sonderschulen* pubbliche sono diventate scuole simultanee cristiane e che le provvidenze in favore delle scuole private da parte statale sono state sottoposte a nuovo ordinamento, hanno convenuto di adeguare a tale nuova situazione le norme concordatarie in vigore nel Land Renania-Palatinato, e concludono a tal fine il seguente Accor-
632 do./

Art. 1. Alla Chiesa Cattolica resta garantito il diritto di istituire e gestire scuole private. Le scuole private cattoliche sono equiparate in rango alle scuole pubbliche.

Art. 2. Nell'ambito delle generali provvidenze in favore delle scuole private il Land Renania-Palatinato accorderà il suo aiuto alle scuole di enti gestori cattolici.

Art. 3. Le scuole private cattoliche, che a norma delle prescrizioni statali siano riconosciute dallo Stato come aventi funzione di scuola pubblica (*Ersatzschulen)*, operino su base di pubblica utilità e siano di sgravio per l'organizzazione scolastica del Land, a richiesta dell'ente gestore vengono favorite mediante sovvenzioni della pubblica finanza (art. 4 - 9), come pure mediante l'assegnazione di personale insegnante statale (art. 10).

Art. 4. Il Land concede contributi per le spese di personale; i contributi si computano secondo la media delle somme spese per i maestri ed il personale insegnante ausiliario, aventi un analogo stato giuridico, di una corrispondente scuola pubblica.

Art. 5. Il Land concede all'ente gestore un supplemento
633 per una congrua previdenza per la vecchiaia ed i superstiti in / favore degli insegnanti e del personale insegnante ausiliario in conformità ai criteri statali, pari alle spese all'uopo sostenute, tuttavia non oltre un ammontare complessivo pari al 25 per cento dei contributi concessi a norma dell'art. 4 per gli insegnanti impegnati per oltre la metà del tempo lavorativo.

Art. 6. Come contributo per le altre spese correnti (propriamente *zu den laufenden Sachkosten)* l'ente gestore riceve un importo pari ad almeno il 10 per cento delle spese di personale. Qualora il rapporto tra le spese di personale e le altre spese correnti si modifichi notevolmente, le Parti contraenti si accorderanno per un'altra quota percentuale.

Art. 7. Sulle spese di lavori, approvati dall'Autorità scolastica, per nuova costruzione, trasformazione ed ampliamento di edifici e di impianti scolastici, come pure per le spese di primo arredamento, l'ente gestore riceve un contributo. Questo ammonta: 1. all'80 per cento delle spese di costruzione per le *Grundschulen, Hauptschulen, Sonderschulen* e *Sonderberufsschulen*; 2. al 50 per cento delle spese di costruzione per le scuole di formazione generale non nominate al numero 1.

Art. 8. Il Land rimborsa in congrua misura le spese per il
634 necessario trasporto degli / alunni che frequentano una *Grundschule, Hauptschule* o *Sonderschule*.

Art. 9. Agli alunni di scuole private cattoliche il Land concede gratuitamente i sussidi didattici nella stessa misura che agli alunni di corrispondenti scuole pubbliche.

das Land Rheinland-Pfalz, vertreten durch den Herrn Minister-Präsidenten Dr. Helmut Kohl,

sind, geleitet von dem Wunsch, die bestehenden freundschaftlichen Beziehungen zwischen der Katholischen Kirche und dem Land aufrechtzuerhalten und zu fördern, in Anerkennung der Tatsache, dass nach der Anderung der Verfassung für Rhein-Pfalz vom 8. Juli 1970 die öffentlichen Grund-, Hauptund Sonderschulen christliche Gemeinschaftschulen geworden sind und die staatliche Förderung der Privatschulen neu geordnet wurde, übereingekommen, die im Land Rheinland-Pfalz in Geltung stehenden konkordatären Bestimmungen dieser Entwicklung anzupassen. Zu diesem Zweck schliessen sie den folgenden Vertrag:/ 632

Art. 1. Der Katholische Kirche bleibt das Recht gewährleistet, Privatschulen einzurichten und zu betreiben. Die katholischen Privatschulen sind den öffentlichen Schulen im Range gleichgestellt.

Art. 2. Das Land Rhein-Pfalz wird im Rahmen der allgemeinen Förderung der Privatschulen den Schulen katholischer Träger seine Hilfe angedeihen lassen.

Art. 3. Katholische Privatschulen, die nach Massgabe der staatlichen Vorschriften staatlich anerkannte Ersatzschulen sind, auf gemeinnütziger Grundlage arbeiten und das öffentliche Schulwesen des Landes entlasten, werden auf Antrag des Schulträgers durch öffentliche Finanzhilfe (Art. 4 - 9) sowie durch die Zuweisung staatlicher Lehrkräfte (Art. 10) gefördert.

Art. 4. Das Land gewährt Beiträge zu den Personalkosten; die Beiträge bemessen sich nach dem durchschnittlichen Aufwand für vergleichbare Lehrer und Lehrhilskräfte an einer entsprechenden öffentlichen Schule.

Art. 5. Das Land gewährt dem Schulträger einen Zuschlag für eine nach staatlichen Grundsätzen angemessene Alters- und / Hinterbliebenenversorgung in Höhe der tatsächlichen 633 Aufwendungen, jedoch höchstens bis zu einem Gesamtbetrag von 25 vom Hundert der nach Artikel 4 für hauptberuflich beschäftigte Lehrer gewährten Beitrage.

Art. 6. Als Beitrag zu den laufenden Sachkosten erhält der Schulträger einen Betrag von mindestens 10 vom Hundert des Personalaufwandes. Wird sich das Verhältnis von Sach- und Personalkosten erheblich verändern, so werden die Vertragschliessenden sich über die Festlegung eines anderen Vomhundertsatzes einigen.

Art. 7. Zu den Aufwendungen für schulaufsichtlich genehmigte Neu-, Um- und Erweiterungsbauten von Schulgebäuden und Schulanlagen sowie deren Ersteinrichtung erhält der Schulträger einen Beitrag. Dieser Beträgt: 1. bei Grund-, Haupt-, Sonder- und Sonderberufsschulen 80 vom Hundert, 2. bei den nicht unter Nummer 1 genannten allgemeinbildenden Schulen 50 vom Hundert der Baukosten.

Art. 8. Für den Besuch einer Grund-, Haupt- oder Sonderschule erstattet das Land die / angemessenen Kosten einer not- 634 wendigen Beförderung der Schüler.

Art. 9. Das Land gewährt den Schülern von katholischen Privatschulen in gleichen Umfang Lernmittelfreiheit wie den Schülern entsprehender öffentlicher Schulen.

Art. 10. Su richiesta dell'ente gestore e d'accordo con esso la competente Autorià scolastica del Land assegna maestri statali per il servizio di *Grundschulen, Hauptschulen, Sonderschulen* e *Sonderberufsschulen*, continuando a corrispondere ai medesimi il trattamento economico. L'assegnazione necessita del consenso dell'insegnante.

Insegnanti statali possono essere assegnati per le altre scuole private cattoliche di formazione generale; per il resto vale in modo analogo il comma 1.

Art. 11. Il Land garantisce alla Chiesa l'erezione ed il funzionamento di un Istituto per il perfezionamento dei maestri. Tale Istituto è in linea di principio equiparato nel rango ad analoghi Istituti statali. Esso riceve dalla pubblica finanza una sovvenzione in congrua misura.

Art. 12. Se in futuro sorgesse qualche divergenza a motivo dell'interpretazione o della pratica applicazione di queste norme, o se in futuro nuovi criteri pedagogici dovessero richiedere
635 modifiche strutturali / nell'ambito della scuola, la Santa Sede e il Land Renania-Palatinato procederanno di comune intesa ad una soluzione amichevole.

Art. 13. Il presente Accordo, i cui testi italiano e tedesco fanno ugualmente fede, dovrà essere ratificato. Gli Istrumenti della ratifica verranno scambiati in Bonn-Bad Godesberg. Esso entrerà in vigore il giorno dello scambio di detti Istrumenti.

In fede di che il presente Accordo è stato sottoscritto in doppio originale.

Magonza, 15 maggio 1973.–Corrado BAFILE, Nunzio Apostolico.

PROTOCOLLO FINALE

Nell'atto di sottoscrivere l'Accordo oggi concluso fra la Santa Sede ed il Land Renania-Palatinato, sono state fatte le seguenti concordi dichiarazioni che costituiscono parte integrante dell'Accordo stesso:

Circa l'Art. 2: Il concetto "ente gestore cattolico", adibito
636 all'art. 2, comprende la Chiesa / Cattolica e le sue organizzazioni, come pure le associazioni cattoliche canonicamente riconosciute come enti gestori di scuole.

Circa l'art. 3: Ad una scuola autorizzata come *Ersatzschule*, la quale dia garanzia di soddisfare in modo stabile alle esigenze imposte alle corrispondenti scuole pubbliche, viene concessa, dietro richiesta dell'ente gestore, la qualifica di *Ersatzchule* riconosciuta dalla Stato. Questa concessione presuppone che la scuola soddisfi ai criteri di articolazione in classi obligatori per le scuole pubbliche; per le scuole che sono collegate con un convitto o un semiconvitto, possono essere ammesse eccezioni. Qualora il Land intenda modificare detti criteri vigenti per le scuole pubbliche, informerà a tempo gli enti gestori di scuole e adotterà una conveniente soluzione transitoria.

Nelle scuole sovvenzionate con contributi della pubblica finanza l'ente gestore non esigerà tasse scolastiche.

Uno sgravio per l'organizzazione scolastica pubblica del Land s'intende come dato, quando i responsabili dell'educazione di almeno il 50 per cento degli alunni hanno il domicilio nel Land Renania-Palatinato e la scuola si impegna ad accettare, nei limiti dei posti disponibili, ogni alunno, i cui responsabili dell'educazione abitino nel distretto della scuola, e che adempia alle condizioni di accettazione della scuola di cui tratasi. In particolari casi di eccezione uno sgravio può essere ritasi. In particolari casi di eccezione uno sgravio può essere riconosciuto anche se la percentuale minima non venga raggiun-
637 ta; ciò non vale per le *Sonderschu/len* e *Sonderberfsschulen*, che sono collegate con un convitto.

Art. 10. Die zuständige Schulaufsichtsbehörde des Landes weist auf Antrag des Schulträgers in dessen Einvernehmen Grund-, Haupt-, Sonder- und Sonderberufsschulen staatliche Lehrer unter Fortzahlung der Dienstbezüge zur Dienstleistung zu. Die Zuweisung bedarf der Zustimmung des Lehrers.

Für die sonstigen allgemeinbildenden katholischen Privatschulen können staatliche Lehrer zugewiesen werden; im übrigen gilt Absatz 1 entsprehend.

Art. 11. Das Land gewährleistet die Errichtung und den Betrieb eines Lehrerfort- und -weiterbildungswerkes in kirchlicher Trägerschaft. Dieses ist entsprehenden staatlichen Einrichtungen grundsätzlich im Range gleichgestellt. Es erhält eine angemessene öffentliche Finanzhilfe.

Art. 12. Sollte sich in Zukunft wegen der Auslegung oder der praktischen Anwendung dieser Regelungen eine Meinungsverschiedenheit ergeben, oder sollten in Zukunft neue pädagogische Erkenntnisse / strukturelle Anderungen auf dem Gebiet 635 des Schulswesens erforderlich machen, so werden der Heilige Stuhl und das Land Rheinland-Pfalz in gemeinsamen Einvernehmen eine freundschaftliche Lösung herbeiführen.

Art. 13. Dieser Vertrag, dessen italienischer und deutscher Text gleiche Kraft haben, bedarf der Ratifikation. Die Ratifikationsurkunden werden in Bonn - Bad Godesberg ausgetauscht. Er tritt mit dem Tage des Austausches in Kraft.

Zu Urkund dessen ist dieser Vertrag in doppelter Urschrift unterzeichnet worden.

Mainz, den 15. Mai 1973.–Helmut KOHL, Ministerpräsident.

SCHLUSSPROTOKOLL

Bei der Unterzeichnung des am heutigen Tag geschlossenen Vertrages zwischen dem Heligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz sind folgende übereinstimmende Erklärungen abgegeben worden, die einen integrierenden Bestandteil des Vertrages bilden:

Zu Art. 2: Der in Artikel 2 verwendete Begriff "katholischer Träger" umfasst die Ka/tholische Kirche, ihre Organisa- 636 tionen sowie katholische Vereinigungen, die kirchenrechtlich als Schulsträger anerkannt werden.

Zu Artikel 3:Einer staatlich genehmigten Ersatzschule, die die Gewähr bietet, dass sie dauernd die an entsprehende öffentliche Schulen gestellten Anforderungen erfüllt, wird auf Antrag des Schulsträgers die Eigenschaft einer staatlich anerkannten Ersatzschule verliehen. Die Verleihung setzt voraus, dass die Schule den für öffentliche Schulen verbindlichen Gliederungsgrundsätzen genügt; bei Schulen, die mit einem Heim oder einer Tagesstätte verbunden sind, können Ausnahmen zugelassen werden. Beabsichtigt das Land, die für öffentliche Schulen geltenden Gliederungsgrundsätze zu ändern, so wird es die Schulträger rechtzeitig hierüber unterrichten und eine angemessene Übergangsregelung treffen.

Der Schulträger wird an den durch öffentliche Finanzhilfen geförderten Schulen kein Schulgeld erheben.

Eine Entlastung des öffentlichen Schulwesens des Landes wird angenommen, wenn die Erziehungsberechtigten von mindestens 50 vom Hundert der Schüler ihren Wohnsitz im Lande Rheinland-Pfalz haben und die Schule sich verpflichtet, im Rahmen ihrer räumlichen Möglichkeiten jeden Schüler aufzunehmen, dessen Erziehungsberechtigte im Einzugsgebiet der Schule wohnen und der die Aufnahmebedingungen für diese Schule erfüllt. In besonderer Ausnahmefällen kann eine Entlastung auch anerkannt werden, wenn der Mindestprozentsatz nicht erreicht wird; dies gilt / nicht für Sonder- und Sonderbe- 637 rufsschulen, die mit einem Heim verbunden sind.

http://www.obrascatolicas.com

Nell'interesse di un ordinato funzionamento della scuola la concessione di sovvenzioni da parte della pubblica finanza presuppone che al momento dell'erezione di una *Grundschule* o di una *Hauptschule* come scuola confessionale privata sia possibile la frequenza sensa eccessivo incomodo di una pubblica *Grundschule*, o rispettivamente *Hauptschule*, che nella sua articolazione in classi risponda alle esigenze stabilite dalle legge. Nel giudicare su questo punto bisogna tener conto, tra l'altro, della lunghezza e della natura del percorso per raggiungere la scuola come pure delle condizioni di traffico e dei mezzi di trasporto a disposizione degli scolari.

Le sovvenzioni da parte della pubblica finanza per *Grundschulen, Hauptschulen* e *Sonderschulen*, che adempiano ai presupposti di cui al comma 1 periodo 2 ed ai commi 2-4, vengono concesse su richiesta sin dal momento della autorizzazione statale, qaundo si possa legittimamente supporre che la scuola otterrà il riconoscimento statale entro un congruo, termine.

Le scuole cattoliche private, cui non vengono concesse sovvenzioni da parte della pubblica finanza, possono, su richiesta, ottenere sussidi a norma del bilancio del Land.

Circa l'Art. 4: La media delle spese viene computata come segue:

638 Per ogni insegnante assunto con l'auto/rizzazione dell'Autorità scolastica del Land viene concesso un contributo pari allo stipendio medio o al compenso medio di un insegnante di corrispondente scuola pubblica, il quale abbia un analogo stato giuridico. Il contributo viene concesso in base allo stipendio medio, se nell'insegnante si verificano i presupposti giuridici di un insegnante in pubblico servizio ed è *Beamter* dell'ente gestore della scuola, o se il rapporto d'impiego è regolato mediante applicazione dei criteri vigenti per *Beamte* del Land, o se egli esercita l'insegnamento quale membro di una comunità religiosa. In tutti gli altri casi di impiego per almeno la metà del tempo lavorativo, il contributo viene concesso secondo il compenso medio. Qualora l'insegnante, a norma dei criteri statali, non sia pienamento occupato, viene concesso, in caso di impiego per almeno la metà del tempo lavorativo, una corrispondente quota dello stipendio medio o del compenso medio; in caso di impiego che non raggiunga la metà del tempo lavorarivo, viene concesso il compenso per un'attività dello stesso genere, svolta da un insegnante di correspondente scuola pubblica, il quale abbia una analogo stato giuridico. I contributi vengono concessi soltanto per il numero di insegnanti che si richiede, secondo i criteri statali, per il complesso di ore d'insegnamento normalmente previsto in una paragonabile scuola pubblica; in tale numero vanno computati gli insegnanti assegnati.

Per il personale insegnante ausiliario vale in modo analogo il comma 1, in maniera che i contributi vengano concessi soltanto per il numero di persone che in media si trova a disposi-
639 zione di paragonabili scuole pubbliche. /

Circa l'Art. 5: Secondo i criteri statali, conveniente previdenza per la vecchiaia ed i superstiti è la seguente: per gli insegnanti ed il personale insegnante ausiliario, per i quali viene concesso uno stipendio medio, è la previdenza corrispondente alle norme in vigore per gli impiegati del Land, se per essi non esiste l'obbligo di assicurazione di rendita vitalizia a norma di legge, o se essi ne sono dispensati; negli altri casi è la previdenza di rendita vitalizia prescritta dalla legge, con l'aggiunta di un supplemento di previdenza secondo le norme in vigore per gli *Angestellte* a servizio del Land.

Qualora per un maestro impegnato per almeno la metà del tempo lavorativo, il quale eserciti l'insegnamento come membro di una comunità religiosa, non vengano fatte valere spese effettive di previdenza di cui all'art. 5, viene concesso su richiesta, nel quadro dell'ammontare complessivo secondo l'art. 5, un supplemento pari al 10 per cento dell'ammontare che gli spetta secondo l'art. 4.

Die Gewährung öffentlicher Finanzhilfe setzt im Interesse eines geordneten Schulbetriebes voraus, dass bei der Errichtung einer privaten Grund- oder Hauptschule, die in ihrer Gliederung den gesetzlichen Anforderungen entspricht, in zumutbarer Weise möglich ist. Bei der Beurteilung der Zumutbarkeit sind unter anderem Länge und Beschaffenheit des Schulweges sowie die Verkehrsverhältnisse und die für die Beförderung der Schüler zur Verfügung stehenden Verkehrsmittel zu berücksichtigen.

Die öffentliche Finanzhilfe für Grund-, Haupt- und Sonderschulen, die die Voraussetzungen gemäss Absatz 1 Satz 2 und der Absätze 2 bis 4 erfüllen, wird auf Antrag schon vom Zeitpunkt der staatlichen Genehmigung an gewährt, wenn die Annahme gerechtfertigt ist, dass die Schule innerhalb einer angemessenen Frist staatlich anerkannt wird.

Katholische Privatschulen, denen keine öffentliche Finanzhilfe gewährt wird, können auf Antrag Zuschüsse nach Massgabe des Haushaltsplanes des Landes erhalten.

Zu Artikel 4: Der durchschnittliche Aufwand wird wie folgt errechnet:

Für jeden mit schulaufsichtlicher Geneh / mihgung des Lan- 638
des beschäftigten Lehrer wird ein Beitrag in Höhe des Durchschnittsgehalçes oder der Durchschnittsvergütung eines vergleichbaren Lehrers an einer entsprechenden öffentlichen Schule gewährt. Der Beitrag wird nach einem Durchschnittsgehalt gewährt, wenn der Lehrer die beamtenrechtlichen Voraussetzungen als Lehrer in öffentlichen Dienst erfüllt und Beamter des Schulsträger ist oder sein Anstellungsverhältnis unter Anwendung der für Landesbeamte gültigen Grundsätze geregelt ist oder er als Mitglied einer religiösen Gemeinschaft den Lehrerberuf ausübt. In allen übrigen Fällen hauptberuflicher Beschäftigung wird der Beitrag nach einer Durchschnittsvergütung gewährt. Ist der Lehrer nach staatlichen Grundsätzen nicht voll beschäftigt, wird im Falle einer hauptberuflichen Beschäftigung ein entsprechender Anteil des Durchschnittsgehaltes oder der Durchschnittsvergütung, im Falle einer nebenberuflichen Beschäftigung die Vergütung für nebenberufliche Tätigkeit eines vergleichbaren Lehrers an einer entsprechenden öffentlichen Schule gewährt. Beiträge werden nur für so viele Lehrer gewäht, wie nach staatlichen Grundsätzen zur Deckung des Unterrichtssolls einer vergleichbaren öffentlichen Schule erforderlich sind; zugewiesene Lehrer sind anzurechnen.

Für Lehrhilfskräfte gilt Absatz 1 entsprechend mit der Massgabe, dass Beiträge nur für so vieleLehrhilskräfte gewährt werden, wie den vergleichbaren öffentlichen Schulen durchschnittlich zur Verfügung stehen. / 639

Zu Artikel 5: Eine nach staatlichen Grundsätzen angemessene Alters- und Hinterbliebenenversorgung ist bei Lehrern und Lehrhilfskräften, für die ein Durchschnittsgehalt gewährt wird, die Versorgung entsprechend den für Landesbeamte geltenden Vorschrifttten, wenn für sie keine Versicherungspflicht in der gesetzlichen Rentenversicherung besteht oder sie hiervon befreit sind, in den übrigen Fällen die Versorgung entsprechend den Vorschriften der gesetzlichen Rentenversicherung zuzüglich einer Zusatzversorgung nach den für Angestellte im Landesdienst geltenden Bestimmungen.

Werden für einen hauptberuflichen Lehrer, der als Mitglied einer religiösen Gemeinschaft den Lehrerberuf ausübt, tatsächliche Aufwendungen für die Versorgung im Sinne des Artikels 5 nicht geltend gemacht, so wird auf Antrag im Rahmen des Gesamtbetrags nach Artikel 5 ein Zuschlag in Höhe von 10 vom Hundert des auf ihn nach Artikel 4 entfallenden Betrages gewährt.

Circa l'Art. 6: Per spese di personale nel senso di questa norma s'intende l'ammontare complessivo che risulta in base all'art. 4 con l'aggiunta delle spese di personale sostenute dal Land per gli insegnanti da esso assegnati. Come base viene posto, per ogni insegnante assegnato a pieno servizio, lo stipendio medio o rispettivamente il compenso medio; negli altri casi, u-
640 na quota corrispondente. /

Circa l'Art. 7: Nell'ordine di urgenza tali progetti ottengono il medesimo rango che analoghi progetti per scuole pubbliche.

Nelle spese di costruzione non sono comprese le spese per l'acquisto del terreno e le spese per la sistemazione urgente di esso.

Se nel territorio assegnato ad una pubblica *Grundschule, Hauptschule* o *Volksschule* viene eretta una *Grundschule* o *Hauptschule* privata, l'ente gestore cattolico può richiedere che i locali scolastici resi liberi in conseguenza della istituzione della scuola privata cattolica siano messi a disposizione dietro conveniente indennizzo, se ciò giova ad un ordinato funzionamento della scuola privata ed il funzionamento della scuola pubblica, che permanga, non ne riceve danno.

Circa l'Art. 8: Presupposto per il rimborso delle spese di trasporto per la frequenza di una *Grundschule* o di una *Hauptschule* è che la scuola privata cattolica si trovi nel distretto scolastico della scuola pubblica che gli alunni dovrebbero frequentare o in uno confinante. Inoltre, se la scuola si trova in un Comune con più distretti scolastici, il rimborso può aver luogo per il trasporto degli scolari provenienti da tutti i distretti del Comune. Per le *Sonderschulen* il rimborso presuppone che la lunghezza del percorso per raggiungere la scuola sia paragonabile a quello per raggiungere una *Sonderschule* pubblica. Per la fre-
641 quenza di altre scuo/le di formazione generale o di formazione professionale le spese di trasporto vengono rimborsate applicando analogamente le norme in vigore per corrispondenti scuole pubbliche, tuttavia soltanto fino all'ammontare delle spese che risulterebbero dalla frequenza della scuola pubblica.

Circa l'Art. 10: I maestri statali vengono assegnati in numero non superiore a quello che in media è a disposizione per il complessso di ore d'insegnamento normalmente previsto in una paragonabile scuola pubblica. L'ente gestore può richiedere che l'assegnazione venga revocata, se il maestro non si trova più in armonia con il particolare fine educativo e formativo della scuola.

Circa l'Art. 11: La concessione di sovvenzioni da parte della pubblica finanza presuppone che l'Istituto per il perfezionamento dei maestri risponda alle esigenze cui debbono soddisfare corrispondenti Istituti statali. Per le sovvenzioni da parte della pubblica finanza valgono analogamente gli articoli 4, 5, 6 nonché 7 periodo 1 e periodo 2 N. 2 di questo Accordo; esse vengono computate tenendo conto delle spese che si convengono ad un corrispondente Istituto statale. Quanto alla concessione di sovvenzioni da parte della pubblica finanza per l'Istituto ecclesiastico per il perfezionamento dei maestri, sono suscettibili di sovvenzione solo le spese attinenti al perfezionamento dei maestri che insegnino in scuole site nel Land. Il Land renderà possibile ai suoi maestri la frequenza dell'Istituto ecclesiasti-
642 co per il / perfezionamento dei maestri nello stesso modo che renderà loro possibile la frequenza dei corrispondenti Istituti statali, e riconoscerà le prove di qualificazione ottenute in detto Istituto.

Magonza, 15 maggio 1973.-Corrado BAFILE, Nunzio Apostolico.

Zu Artikel 6: Personalaufwand im Sinne dieser Vorschrift ist der sich nach Artikel 4 ergebende Gesamtbetrag zuzüglich der Personalkosten des Landes für zugewiesene Lehrer. Dabei wird für jeden zur vollen Dienstleistung zugewiesenen Lehrer das Durchschnittsgehalt oder die Durchschnittsvergütung, sonst ein entsprehender Anteil zugrunde gelegt. / 640

Zu Artikel 7: In ihrer Dringlichkeit nehmen die Baumassnahmen den gleichen Rang wie entsprechende Vorhaben für öffentliche Schulen ein.

Zu den Baukosten gehören nicht die Kosten des Baugrundstückes und seiner Erschliessung.

Wird im Gebiet einer öffentlichen Grund-, Haupt- oder Volksschule eine private Grund- oder Hauptschule errichtet, so kann der katholische Schulträger verlangen, dass der durch die Errichtung der katholischen Privatschule freigewordene Schulraum gegen angemessene Kostenerstattung bereitgestellet wird, wenn die Bereitstellung dem ordnungsgemässen Betrieb der privaten Schule dient und der Betrieb der verbleibenden öffentlichen Schule nicht beeinträchtigt wird.

Zu Artikel 8: Voraussetzung für die Erstattung der Beförderungskosten beim Besuch einer Grund- oder Hauptschule ist, dass die katholische Privatschule im Schulbezirk der für die Schüler zuständigen öffentlichen Schule oder in einem angrenzenden Schulbezirk liegt. Liegt die Schule in einer Gemeinde mit mehreren Schulbezirken, so können darüber hinaus die Kosten für die Beförderung der Schüler aus allen Schulbezirken dieser Gemeinde übernommen werden. Bei Sonderschulen setzt die Erstattung voraus, dass die Länge des Schulweges mit dem Schulweg für öffentliche Sonderschulen vergleichbar ist. Beim Besuch sonstiger allgemein / bildender oder berufsbildender Schulen werden die 641
Beförderungskosten in sinngemässser Anwendung der für entsprechende öffentliche Schulen geltenden Regelungen erstattet, jedoch nur bis zu den Kosten, die beim Besuch einer solchen öffentlichen Schule entstehen würden.

Zu Artikel 10: Staatliche Lehrer werden höchstens in einer Anzahl zugewiesen, wie sie zur Deckung des Unterrichtssolls einer vergleichbaren öffentlichen Schule durchschnittlich zur Verfügung steht. Der Schulträger kann verlangen, dass die Zuweisung wieder aufgehoben wird, wenn der Lehrer mit dem besonderen Erziehungs- und Bildungsziel der Schule nicht mehr übereinstimmt.

Zu Artikel 11: Die Gewährung öffentlicher Finanzhilfe setzt voraus, dass das Lehrerfort- und -weiterbildungswerk den Anforderungen genügt, die an entsprechende staatliche Einrichtungen gestellt werden. Für die öffentliche Finanzhilfe gelten die Artikel 4, 5, 6 sowie 7 Satz 1 und Satz 2 Nr. 2 dieses Vertrages sinngemäss; sie wird unter Berücksichtigung des für eine entsprechende staatliche Einrichtung angemessenen Aufwands bemessen. Bei der Gewährung öffentlicher Finanzhilfe für das kirchiliche Fort- und Weiterbildungswerk sind nur solche Kosten zuschussfähig, die durch die Fort- und Weiterbildung von Lehrern entstehen, die an Schulen des Landes tätig sind. Das Land wird seinen Lehrern den Besuch des kirchlichen Fort- und Weiterbildungswerkes in gleicher Weise ermöglichen wie den Besuch entsprechender staat-/ 642
licher Einrichtungen und die dort erworbenen Qualifikationsnachweise anerkennen.

Mainz, den 15. Mai 1973.–Helmut KOHL, Ministerpräsident.-

Conventione inter Apostolicam Sedem et Rhenaniam-Palatinum rata habita, die XII mensis Novembris anno MDCCCCLXXIII Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e. a die XII Novembris anno MDCCCLXXIII, huiusmodi Conventio inter Apostolicam Sedem et Rhenaniam-Palatinum icta vigere coepit, ad normam articuli XIII eiusdem Pactionis.

Adn. W. AYMANS in REDC 31 (1975) 59-82.

http://www.obrascatolicas.com

4198

1973 MAI 21.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 626-627

In Africa Occidentali Nova Apostolica Delegatio constituitur "in Togo et Guinea" cognominata cui duae hae regiones subiciuntur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Qui benignissima Dei voluntate in beati Petri locum successimus, verba sancta eidem Apostolo facta expendentes atque responsum ab illo Christi discipulo interroganti Magistro redditum (cfr. *Io.* 21, 15-17), facere non possumus quin, ad principis Apostolorum similitudinem, in pascendo populo christiano curas Nostras et diligentiam, et labores omnes collocemus: quorum si nulli parcamus, fore plane confidimus, ut, gratia Dei opitulante, laetae massis manipulos in summi Numinis gloriam animorumque salutem colligamus. Quam ob rem, reputantibus Nobis quam immutatae sint in Africae Occidentalis regionibus condiciones Ecclesiae, bene fieri visum est, si ibi loci in populorum commodum atque in fidei nostrae incrementum novam Delegationem Apostolicam constitueremus. Quare, audito venerabili Fratre Nostro S. R. E. Cardinali Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide Praefecto, auctoritate Nostra Apostolica aliam Delegationem Apostolicam in Africa Occidentali condimus, cui erit cognominatio "in Togo et Guinea" a quaque pendent regiones vulgo Togo et Guinée appellatae, hucusque ambitu Delegationis Apostolicae Africae Occidentalis contentae. Sedem autem eius in urbe vulgari vocabulo Abidjan distincta, cui omnia iura facimus huiusmodi Sedium propria. Contra-
627 riis nihil obstantibus./

Ceterum volumus, ut hae Litterae Nostrae sive nunc sive in posterum firmae sint, suosque effectus habeant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub Anulo Piscatoris, die XXI mensis Maii, anno MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri undecimo.-Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4199

1973 MAI 21.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 627-628

E Delegatione Apostolica "Africae Occidentalis" nova constituitur Delegatio Apostolica "in Mali et Mauritania" cognominata

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Ex quo divino consilio in vertice sacerdotalis potestatis constituti sumus, patres multarum gentium (cfr. *Gen.* 17, 5), id unum studium, ea una sollicitudo est Nobis, quo modo nempe sancta Christi religio atque catholica fides, sine qua "nullus salvus esse potest" (*Simbol. Athan.*) magis atque magis propagentur. Urget enim Christi iussum: "Euntes ergo in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae" (*Marc.* 16, 15); item et aliae eius voces "Ego elegi vos et posui ut eatis et fructum afferatis" (*Io.* 15, 16). Quam ob rem cum in Africa Occidentali post conditam Delegationem Apostolicam "Africae Occidentalis" iam res multum immutatae sint, ipsa rerum condicio poscere videtur, ut aptiore modo circumscriptiones disponantur. Qua re, consilio petito a venerabili Fratre Nostro S. R. E. Cardinali Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide Praefecto, Apostolica auctoritate Nostra ea lege res disponimus, ut Delegatio Apostolica "Africae Occidentalis" alio sumpto nomine "Delegatio Apostolica in Mali et Mauritania" appelletur, cui nempe regiones Mali et Mauritania addicantur ad Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione pertinentes, cuiusque Sedes in urbe Dacaria ponatur, in qua hactenus
628 fuit./

Ceterum censemus ut hae Litterae Nostrae sive nunc sive in posterum vim habeant, contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub Anulo Piscatoris, die XXI mensis Maii, anno MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri undecimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4200

1973 MAII 21.-SOLLEMNIS CONVENTIO CUM SAXONIA INFERIORI. AAS 65 (1973) 643-646

Conventio inter Sanctam Sedem et Saxoniam Inferiorem qua nonnullae immutationes inducuntur in Concordatum die XXVI Februarii anno MCMLXV initum

ACCORDO

tra la Santa Sede e il Land Niedersachsen a modifica del Concordato del 26 febbraio 1965.

Fra la Santa Sede, rappresentata dal Suo Plenipotenziario, Mons. Corrado Bafile, Arcivescovo titolare di Antiochia di Pisidia, Nunzio Apostolico in Germania,

ed il Land Niedersachsen, rappresentato dal Signor Alfred Kubel, Presidente dei Ministri, viene concluso il presente Accordo.

Le Alte Parti contraenti, al fine di adeguare alcune disposizioni del Concordato, da esse sottoscritto il 26 febbraio 1965, ad esigenze manifestatesi nell'ambito della formazione dei maestri ed in quello della scuola, hanno convenuto di apportare al
644 Concordato stesso le seguenti modifiche ed aggiunte:/

VERTRAG

zwischen dem Heiligen Stuhle und dem Lande Niedersachsen zur Änderung des Konkordats vom 26. Februar 1965.

Zwischen dem Heiligen Stuhle, vertreten durch dessen Bevollmächtigten, den Herrn Apostolischen Nuntius in Deutschland, Corrado Bafile, Titularerzbischof von Antiochien in Pisidien,

und dem Lande Niedersachsen, vertreten durch den Ministerpräsidenten, Herrn Alfred Kubel, wird nachstehender Vertrag geschlossen:

Zur Anpassung an Erfordernisse auf dem Gebiete der Lehrerbildung und des Schulwesens sind die Hohen Vertragspartner über folgende Änderungen und Ergänzungen des von ihnen am 26. Februar 1965 unterzeichneten Konkordats übereingekommen: /
644

1. L'articolo 5 comma 2 riceve la formulazione seguente:

In entrambe le sedi dell'Università di Osnabrück – ossia Osnabrück e Vechta – sarà resa possibile la formazione di insegnanti della Religione cattolica per le scuole di ogni grado. Al fine di assicurare una adeguata possibilità di insegnamento e di promuovere la ricerca scientifica, viene istituito in comune per entrambe le sedi un Dipartimento di Teologia cattolica e Pedagogia religiosa. Questo Dipartimento verrà dotato convenientemente nella misura in uso per i Dipartimenti universitari nel Niedersachsen: di tale dotazione faranno parte sei posti di professore e tre altri posti di insegnante impiegato *(beamteter)* nel rango di docente di Alta Scuola. Per la nomina a questi posti di professore e di docente si applicano l'articolo 5 comma 1 del Concordato ed analogamente il § 3 dell'Allegato di esso. Ciò vale anche per gli altri membri del Dipartimento che esercitano l'insegnamento.

2. L'articolo 6 viene modificato come segue:

a) Il comma 1 riceve la formulazione seguente.

Il Land garantisce la conservazione e la nuova erezione di scuole confessionali cattoliche nell'ambito dell'istruzione pri-
645 maria (dalla 1 alla 4 classe); tale ambito include anche le / classi preparatorie. Le scuole confessionali di regola possono essere unite soltanto con scuole dello stesso genere; altrettanto vale per scuole che, essendo le uniche scuole esistenti nell'ambito di un ente scolastico, hanno una grandissima maggioranza di alunni cattolici.

b) Viene introdotto il seguente nuovo comma 3:

Il Land garantisce inoltre l'erezione, la conservazione ed il mantenimento di *Orientierungsstufen* e di *Hauptschulen* in gestione ecclesiastica a norma degli accordi conclusi al riguardo tra la Santa Sede ed il Land.

c) L'attuale comma 3 diventa comma 4.

3. L'articolo 19 comma 2 riceve la formulazione seguente:

Le Parti contraenti si riservano il diritto di richiedere trattative – in caso di mutamento sostanziale nell'attuale struttura della formazione dei maestri o dell'ordinamento scolastico pubblico – in vista di un adattamente delle norme della presente Convenzione secondo lo spirito di essa.

4. Il § dell'Allegato al Concordato è abrogato.

Il presente Accordo, il cui testo italiano e tedesco fanno e-
646 gualmente fede, dovrà / essere ratificato e gli Istrumenti di ratifica dovranno essere scambiati al più presto in Bonn-Bad Godesberg. Esso entrerà in vigore il giorno dello scambio di detti Istrumenti.

In fede di che è stato sottoscritto il presente Accordo in doppio originale.

Hannover, 21 maggio 1973.-Corrado BAFILE, Nunzio Apostolico.

1. Artikel 5 Absatz 2 erhält folgende Fassung:

An der Universität Osnabrück wird an deren beiden Standorten – Osnabrück und Vechta – die Ausbildung von Lehrern aller Schulstufen für katholische Religion ermöglich werden. Um ein entsprechendes Lehrangebot zu gewährleisten und zur Pflege wissenschaftlicher Forschung wird ein für beide Standorte gemeinsamer Fachbereich für katholische Theologie und Religionspädagogik eingerichtet. Dieser wird in dem für Fachbereiche in Niedersachsen üblichen Umfang angemessen ausgestattet; dazu gehören sechs Professuren und drei weitere Stellen für beamtete Lehrkräfte im Hochschullehrrang. Auf die Besetzung dieser Professuren und Stellen finden Artikel 5 Abs. 1 und sinngemäss §3 der Anlage zum Konkordat Anwendung. Dies gilt auch für andere in der Lehre tätige Angehörige des Fachbereichs.

2. Artikel 6 wird wie folgt geändert:

a) Absatz 1 erhält folgende Fassung:

Das Land gewährleistet die Beibehaltung und Neuerrichtung von katholischen Bekenntnisschulen im Primarbereich (Schuljahrgänge 1–4); dieser umfasst auch Vorklassen.
645 Be / kenntnisschulen können grundsätzlich nur mit gleichen Schulen zusammen gefasst werden; entsprechendes gilt für Schulen, die als einzige Schule in Bereich eines Schulträgers einen weit überwiegenden Anteil katholischer Schüler haben.

b) Folgender neuer Absatz 3 wird eingefügt:

Darüber hinaus gewährleistet das Land Errichtung. Beibehaltung und Unterhaltung von Orientierungsstufen und Hauptschulen in Trägerschaft der katholischen Kirche nach Massgabe der zwischen dem Heiligen Stuhle und dem Lande hierüber getroffenen Vereinbarungen.

c) Der bisherige Absatz 3 wird Absatz 4.

3. Artikel 19 Absatz 2 erhält folgende Fassung:

Die Vertragsschliessenden behalten sich das Recht vor, bei wesentlicher Änderung der derzeitigen Struktur der Lehrerbildung oder des öffentlichen Schulwesens Verhandlungen über eine dem Geist diesses Vertrages entsprechende Anpassung seiner Bestimmungen zu begehren.

4. § 4 der Anlage zum Konkordat wird aufgehoben.

Dieser Vertrag, dessen italienischer und deutscher Text gleiche Kraft haben, soll / ratifiziert und die Ratifikations-
646 urkunden sollen möglichst bald in Bonn Bad Godesberg ausgetauscht werden. Er tritt mit dem Tage ihres Austausches in Kraft.

Zu Urkund dessen wurde dieser Vertrag in doppelter Urschrift unterzeichnet.

Hannover, am 21. Mai 1973.- Alfred KUBEL, Niedersachsischer Ministerpräsident.

Conventione inter Apostolicam Sedem et Saxoniam Inferiorem rata habita, die XXX mensis Novembris anno MDCCCCLXXIII, Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e. a die XXX mensis Novembris anno MDCCCCLXXIII, huiusmodi Conventio inter Apostolicam Sedem et Saxoniam Interiorem icta vigere copeit, ad normam articuli IV eiusdem Pactionis.

Adn. W. AYMANS in REDC 31 (1975) 59-82.

4201

1973 MAI 24.-PAULUS VI, Mot. pr. AAS 65 (1973) 481-484

Pontificium Athenaeum Salesianum Studiorum Universitatis titulo et honore decoratur

PAULUS PP. VI

Magisterium vitae, quo animi, praesertim iuniorum, et christianis virtutibus excolerentur et perpolirentur doctrinis, Societas S. Frascisci Salesii quasi praeclaram hereditatem a S. Ioanne Bosco, conditore suo ac legifero patre, accepit ac per temporum cursum sedulo exercere nisa est et amplificare, neque in praesenti id agere desinit. Nam egregius ille Christi sacerdos ad quemdam traditur scripsisse: "Studium et pietas verum te reddent Salesianum"[1]. Ipse enim, "gravissimum educationis momentum in vita hominis eiusque influxum

1. Cfr. E. Ceria, *Memorie Biografiche del Beato D. Bosco*, Torino 1934, XV, p. 28.

http://www.obrascatolicas.com

semper maiorem in socialem huius aetatis progressum"[2] praesentiens, ita suorum munus anno MDCCCLXXIV in prooemio Constitutionum Societatis Salesianae effinxit: "Catholicae religionis ministris persuasum semper fuit in adulescentulis instituendis maximam esse sollicitudinem adhibendam. Etenim iuventute malis aut bonis moribus imbuta, bona aut mala ipsa hominum societas fiet. Ipse Christus Dominus huius rei veritatis nobis clarum exemplum suppeditavit praesertim cum parvulis ad se advocatis divinis
482 manibus / beneditceret,atque clamaret; 'sinite parvulos venire ad me'. Nostris vero temporibus longe maior urget necessitas"[3].

Sodales vero Societatis Salesianae mirum illud a Sancto Fundatore et patre traditum artis educandi charisma pie receperunt non modo quasi quoddam sacrum depositum custodiendum, sed etiam tamquam uberrimum germen fideliter excolendum. Quod quidem altiora et dilegentiora studia superiora et organica, ut aiunt, institutione exercenda deposcit, quibus omnia, quae in fontibus continentur, et catholico sermone methodoque scientifica explicentur et novis postulatis apte respondeatur.

Propterea, tanti parentis vestigia secutus, B. Michaël Rua, proximus eiusdem in regenda Societate successor, cui non ita pridem Beatorum Caelitum honores Nosmet decrevimus, mature, id est anno MCMIV, Fulgitii in Salassis, quem pagum *Foglizzo Canavese* vulgo appellant, prope Augustam Taurinorum Institutum Theologicum Internationale a S. Michaële condidit, quod esset Salesianis sodalibus primaria domus studiorum. Cui annis MCMXII et MCMXIV a Sede Apostolica est concessa facultas alumnos ad gradus academicos Baccalaureatus et Licentiae in sacra theologia promovendi. Praeter hanc sedem studiorum theologicorum, anno MCMXXIII in ipsam urbem Augustam Taurinorum, nomine indito S. Ioannis Bosco, translatam, etiam Institutum philosophicum scholasticos Salesianos excipiebat.

Denique anno MCMXL hoc doctrinarum domicilium, eiusdem Apostolicae Sedis auctoritate, ad dignitatem Pontificii Athenaei, ad Salesianos discipulos pertinentis, est provectum, quod Facultates theologiae, philosophiae, iuris canonici complecteretur.

Quod cum laetis esset auctum incrementis – iuvat potissimum memorare Institutum disciplinarum paedagogicarum, omnibus patens, eidem accrevisse – anno MCMLXV, Augusta Taurinorum relicta, in aedibus permagnis, ornatis, instructis Romae est feliciter collocatum.

Huic Athenaeo Nosmet ipsi, optatum Ioannis XXIII, Decessoris Nostri rec. mem., ad effectum deducentes, Pontificium Institutum Altioris Latinitatis commisimus ac deinde addidimus, quo responderetur "ei, qua Ecclesia angitur, sollicitudini inter clericos studia Latinitatis promovendi eiusque magistros instituendi"[4]. Utroque eiusmodi Instituto, Paedagogico scilicet, quo "ars ar-
483 tium" a Salesianis, quasi domenstico usu / in ipsam assuetis, docetur quodque hac aetate florere cognoscitur, et Latinitatis schola, quae, nonnullis difficultatibus pro huius saeculi moribus circumsaepta, ad exoptatum profectum niti videtur, eidem magno disciplinarum domicilio Salesiano peculiaris indoles et commendatio inter consimiles Romanos doctrinarum sedes accedunt.

Cuius quidem Athenaei Facultates omni sollertia et industria praestarunt operam ad illam studiorum superiorum promovendam renovationem ac progressionem, quam Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, attentis auspiciis ac praeceptis Concilii Vaticani II, diligenter efficiendam ac provehendam constituit.

Nec praetereundum hoc esse videtur, quod ad eius vitalitatem pertinet: praeter scilicet quinque Romae erectas Facultates, in numerum conferri etiam Sacrae Theologiae sectionem, quam dicunt, Augustae Taurinorum conditam, Pontificiam Facultatem Disciplinarum Educationis a Filiabus Mariae Auxiliatricis in eadem urbe Augusta Taurinorum institutam atque cum Pontificio Athenaeo Salesiano consociatam, decem deinde Salesianorum Instituta ad theologicos cursus peragendos destinata, sacrae theologiae Facultati ipsius Athenaei "affiliata", et in variis Europae, Asiae et Americae regionibus distributa; atque fore spes est ut et alia proxime his annumerentur.

Pontificium igitur Athenaeum Salesianum efficacem vitam exercet et naviter operatur in toto fere terrarum orbe ea mente, ut viis et rationibus, quae proprie ad Studiorum Universitatum magisteria spectent, doctrinis iam quadamtenus formatorum institutionem promoveat iuxta peculiarem illum sancti Fundatoris spiritum, qui "systemate praeventivo", quod vocant, explicatur, quique germanam suam naturam et vim ex Evangelio non sine divino consilio haurit.

Denique recens Speciale Salesianorum Capitulum Generale decrevit, ut Pontificium Athenaeum Salesianum, pastoralibus obtemperando Concilii Vaticani II praeceptis, singulari ratione sibi proprium haberet doctrinas, ad apostolatum maxime pertinentes, penitus pervestigare et collustrare, instante spectata necessitate iuventutem christiane instituendi, necnon postulationibus attentis hanc institutionem scientifice fulciendi, ita ut fructuosus dialogus cum mundo hodierno instaurari possit.

Cum ergo religiosa ista Familia de optimis studiis bene meruerit et spes effulgeat fore, ut, novo sibi Pontificiae benignitatis munere collato, novas utilitates ea in hac regione Ecclesiae et humanae afferat consortioni, Nos *motu proprio* et Apostolica auctoritate decernimus atque pronuntiamus Pontificium Athenaeum Salesianum, legitime erectum atque / iisdem 484
S. Ioannis Bosco filiis creditum, nunc et in posterum PONTIFICIAM STUDIORUM UNIVERSITATEM SALESIANAM esse nuncupandum; pariterque praecipimus, ut nova haec appellatio in Statuta et leges Athenaei, quod usque adhuc dicebatur, inducantur, quae quidem vi sua pergunt valere.

Quaecumque vero a Nobis hisce Litteris motu proprio datis decreta sunt, ea omnia firma ac rata iubemus, contrariis quibusvis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, in festo Beatae Mariae Virginis Auxiliatricis, die XXIV mensis Maii, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri decimo. – PAULUS PP. VI.

2. Conc. Vat. II, Decl. de educatione christiana *Gravissimum educationis*, n. 1.

3. A. Amadei, *Memorie Biografiche di S. Giovanni Bosco*, Torino 1939, X, p. 896.

4. Alloc. ad Salesianos in Pont. Athenaeo eorum habita 29 oct. 1966: *A.A.S.* 58 (1966), pp. 1164-1165.

4202

1973 MAI 24.-SC SACR. et CLER., DECR. AAS 65 (1973) 410

Declaratio de praemittendo sacramento Poenitentiae primae puerorum Communioni

Sanctus Pontifex Pius X, Decreto "Quam singulari" diei 8 Augusti 1910 (*A.A.S.*, pp. 577-583), praescripto canonis XXI Concilii Lateranensis IV innixus, statuit ut pueri, iam a discretionis aetate, sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae reciperent. Quod praeceptum, per universam Ecclesiam in praxim deductum, plurimos vi-

tae christianae et perfectionis spiritualis fructus attulit et etiam nunc affert.

"Addendum" vero Directorii Catechistici Generalis a Sacra Congregatione pro Clericis die 11 Aprilis 1971 promulgati (*A.A.S.* 1972, pp. 97-176) consuetudinem praemittendi sacramentum Poenitentiae primae puerorum Communioni his verbis firmat: "Omnibus perpensis, prae oculis habita praxi communi et generali cui per se derogari nequit sine Sedis Apostolicae beneplacito, auditis Conferentiis Episcopalibus, eadem Sancta Sedes expedire iudicat ut vigens in Ecclesia consuetudo praemittendi Confessionem primae Communioni servetur" (n. 5).

Idem documentum consideravit quasdam novas praxes alicubi introductas primum accessum ad Eucharistiam permittentes absque Poenitentiae sacramenti susceptione, sinens tantum ut illa experimenta ad tempus quidem protrahi possent "sermone cum Sede Apostolica prius habito atque cum eadem Sede ... animo uno" (*ibidem*).

Re attente considerata ac prae oculis habitis Episcoporum optatis, Sacrae Congregationes de Disciplina Sacramentorum et pro Clericis, praesenti hoc documento, adprobante Summo Pontifice Paulo VI, declarant huiusmodi experimentis, iam duobus transactis annis, finem imponendam esse una cum conclusione anni scholaris 1972-1973, ac proinde obtemperandum ubicumque et ab omnibus Decreto "Quam Singulari".

Datum Romae, die 24 Maii 1973.–Antonius Card. SAMORE, *Praefectus*. Iohannes Card. WRIGHT, *Praefectus*.

Adn. vide infra sub die 31 Martii 1977.

4203

1973 MAI 25.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 65 (1973) 330-334

Allocutio ad summos Moderatores Institutorum religiosorum, annitente S. Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus, Romae coetum habentes:

De nexu inter professionem consiliorum evangelicorum et Ecclesiam

Venerabiles Fratres ac dilecti filii, Ex animo salutem vobis impertimus, qui, annitente Sacra Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus et praesente digno eius Cardinali Praefecto, conventum agitis, de non levis ponderis argumentis, quae ad vitam Deo consecratam pertinent, disserentes.

Cum vos hic conspicimus Moderatores Generales tot Familiarum religiosarum, quarum sodales in toto degunt orbe terrarum, cumque opera vestra mente consideramus, quae item in cunctas mundi partes pervaserunt, conventui isti vestro et huic congressioni nostrae momentum quoddam ecclesiale tribuatur oportet.

Ante duos annos, ut probe nostis, Adhortationem
331 Apostolicam edi/dimus, a verbis "Evangelica testificatio" incipientem, qua religiosa instituta commonuimus de vita secundum Concilii Vaticani Secundi praeceptiones renovanda. Nunc vero, sermonem illum veluti confirmantes et persequentes, nonnulla volumus proferre, quae paterna, qua premimur, sollicitudo de iisdem institutis vestris suadere videtur.

Concilium Vaticanum Secundum indolem charismaticam vitae religiosae declaravit, asserens consilia evangelica esse "donum divinum, quod Ecclesia a Domino suo accepit"[1]. Quo dono seu charismate, ex ipsius eius natura, religiosi "Ecclesiae eiusque mysterio speciali modo coniunguntur"[2]. Unde consequitur, ut illi intimo et arctissimo nexu ex Ecclesiae auctoritate pendeant, quae regulas eorundem authentice approbat, profitentium vota suscipit, ipsam professionem ad status canonici dignitatem erigit[3], et eos participes reddit muneris sui salvifici implendi; nam religiosorum ad sanctitatem adipiscendam nisus in omnium hominum utilitatem et spiritualem fructum pertinent: ii enim, "cum ... suiipsius donatio ab Ecclesia suscepta sit, eius etiam servitio sese sciant addictos"[4]. Spiritus Sanctus, largitor charismatum simulque Ecclesiae animator, efficit, ut inspiratio charismatica et compago iuridica Ecclesiae apte inter se conveniant, eo vel magis quod, ut idem Concilium Vaticanum Secundum docuit, pastorum est de charismatum "germana natura et ordinato exercitio iudicium ferre, non quidem ut Spiritum exstinguant sed ut omnia probent et quod bonum est teneant"[5].

In hoc ipso coetu iuvat Nos iterum dicere Ecclesiam non posse carere religiosis, id est testibus amoris, quo Christus homines prosequitur quique naturam prorsus transcendit, neque mundum posse sine sui detrimento his luminibus privari[6]. Hac de causa eadem Ecclesia iis egregiam testatur existimationem, constanti eos complectitur dilectione nec desinit iis adesse eosque "dirigere in semitam rectam"[7].

Illa autem multum exspectat a religiosis, per quos oportet "augeatur venusta ipsius perfectio et sanctimo-
nia, quae nonnisi Iesu Christi imi/tatio et mystica cum 332
eo coniunctio praebere possunt"[8]. Ecclesia religiosos per Concilii Oecumenici magisterium, quod est gravissimae auctoritatis, ad renovationem praesertim spiritualem vocavit. Scimus non paucos annisos esse et anniti, ut magnae huic exspectationi respondeant, est tamen fatendum nonnullos clare sonantem vocem illam non audivisse vel minus recte esse interpretatos.

Quapropter sinite Nos denuo commonefacere vos officii praedictae renovationis spiritualis, cui "etiam in operibus externis promovendis primae partes sunt tribuendae"[9]. E fontibus gratiae baptismalis et charismatis, quod est cuiusque instituti vestri proprium, novas oportet lymphas educatis, quibus vita Deo consecrata optatam virium copiam sumat.

Sed ad peculiarem quendam eventum ecclesialem Nobis liceat nunc transire, quem etiam religiosorum non paulum interesse merito censemus. Etenim, ut notum est vobis, universale Iubilaeum nuntiavimus, prius in Ecclesiis localibus, deinde in hac Urbe celebrandum. Cui cum proposita sit interior renovatio, quae et conversio, metanoia, paenitentia appellatur, Ecclesia adiutrici operae religiosorum multum confidit. Itaque vestrum erit, dilecti Moderatores Generales, curare, ut Familiae, quibus praeestis, eiusdem Iubilaei incepta secundent et provehant, praecipue cum sacra Hierarchia cooperantes, adeo ut illa renovatio animorum efficiatur, ex qua non solum vita privata cuiusque sed et publici mores christianis praeceptis conformentur.

Religiosi vero ipsi hoc sacrum tempus habeant occasionem, divinitus sibi oblatam, de suo vivendi cursu et forma recogitandi; id est impelli se sentiant, ut conver-

1. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 43.

2. *Ibid.*, n. 44.

3. *Ibid.*, n. 45.

4. Decr. de accomm. renov. vitae religiosae *Perfectae caritatis*, n. 5.

5. Cfr. *I Thess.* 5, 12.19.21 - Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 3.

6. Cfr. *Ev. test.*, 3.

7. Cfr. *Ps.* 26, 11.

8. Cfr. Alloc. ad Patres Conc. d. 29 sept. 1963 habita: *A.A.S.* 55 (1963), p. 851.

9. Decr. de accomm. renov. vitae religiosae *Perfectae caritatis*, n. 2 e.

http://www.obrascatolicas.com

sationem suam comparent cum iis, quae Concilium Vaticanum Secundum et Apostolica Adhortatio "Evangelica testificatio" postulant ab ipsis, utque videant, an necessitatibus hodiernis occurrant et Salvatorem in humana consortione quasi evidenter reddant praesentem.

Ut autem hoc testimonium religiosorum reapse sit efficax et amplificetur, haec imprimis animadvertenda sunt seu potius in memoriam revocanda:

Non desistimus vim et necessitatem orationis extollere, sine qua intimam veramque Dei cognitionem gu-
333 stare non possumus[10] neque / viribus pollemus ad iter perfectionis percurrendum. Concilio docente, momentum et utilitas precationis, quae a communitate fit, recte ac merito praedicatur. Sed praeter hanc colenda est etiam oratio privata, qua cuiusque vigor spiritualis servatur et augetur et quae ad precationem communem, praesertim liturgicam, animos salubriter disponit et ab ipsa alimoniam et incrementum potest accipere.

Asseverari autem licet religiosos, quorum vita spiritualis floreat et pro aliis sit fecunda, esse religiosos "orantes", eos autem, qui quoad hanc vitam languescant aut ipsum statum suum misere relinquant, fere semper segnes esse in facienda precatione. Qua de causa verum exstat omnino "fidelitatem ... orationi servatam aut eius neglectionem esse veluti paradigma vigoris aut occasus vitae religiosae"[11].

Christus vos ad perfectionem sui sequelam ideoque ad crucem portandam vocavit; haec enim a condicione vestra nequit seiungi. Sit autem haec crux non solum singulare quoddam instrumentum animos purificans et eximia apostolatus forma, sed etiam manifesta comprobatio amoris, non deprimens sed erigens. "Nonne arcana quaedam coniunctionis necessitudo inter renuntiationem atque laetitiam intercedit ... inter disciplinam atque spiritualem laetitiam"[12].

Denique vita communis est unum ex elementis potioribus renovandae vitae religiosae. Oportet relegere, immo lectitare, et crebro regustare locos illos sane pulcherrimos Decreti *Perfectae caritatis*,[13], ubi de hac communi vita non mera legis praecepta traduntur, sed pars eius theologica, spiritualis, ecclesialis, apostolica, humana praeclare explanatur. Haud leve igitur officium vobis, dilecti filii, est impositum annitendi, ut illae vivendi condiciones in domibus vestris instituantur, quae "aptae sint ad spiritualem profectum cuiusque sodalis fovendum"[14].

Haec fraternitas vere evangelica et etiam firmum praesidium sodalium, eorum praesertim, qui forte animo sunt fracti, qui in discrimine versantur, qui aegritudine vel senio affliguntur.

Cum hodie plurima in dubium vocentur, etiam vita religiosa non paucis est obnoxia difficultatibus, ut
334 vosmet ipsi cotidiano usu com/pertum habetis. Sunt ergo, qui anxie quaerant, quomodo illa futuris annis sit progressura, utrum felicior an deterior sors eius praevideatur. Ad haec quod pertinet, multi ex vobis etiam anguntur penuria vel carentia candidatorum vel lugenda sodalium defectione. Haec autem sors futura in cuiusque instituti fidelitate posita est, qua vocationem suam sequatur, id est quatenus consecrationem, qua Deo est devota, vivendo exprimat. Maxime exemplum conversationis, quae gaudio spiritali et inconcussa voluntate Deo et fratribus serviendi commendetur, candidatos nostris quoque temporibus allicit. Adulescentes enim huius aetatis, cum Deo se devovent, plerumque "totum pro toto dare"[15] intendunt, ideoque illis institutis li-

10. Cfr. *Ev. test.*, 43.
11. *Ev. test.*, 42.
12. *Ev. test.*, 29.
13. N. 15.
14. *Ev. test.*, 39.
15. Cfr. *Imit. Christi*, III, 37, 13.

bentius se addicunt, quod sibi elegit Christus Dominus, quodque Mater Eius Virgo amplexa est"[16].

Liceat ergo paterno huic alloquio finem imponere verbis Sancti Augustini, qui et ipse fuit vitae religiosae praestantissimus fautor atque laudator: "Vos autem, fratres, exhortamur in Domino ut propositum vestrum custodiatis, et usque in finem perseveretis: ac si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis; sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eum qui vos regit, qui dirigit mites in iudicio, qui docet mansuetos vias suas"[17].

Vota denique facientes, ut hic conventus vester prosperos salutaresque exitus habeat, vobis et sodalibus, curae vestrae commissis, Benedictionem Apostolicam, certissime dilectionis Nostrae testem, volentes largimur.

16. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 46.
17. *Ps.* 24, 9 - *Ep.* 48, 2; *PL* 33, 188.

4204

1973 MAI 29.-SC DOCTRINA FIDEI, DECRETUM. PART.*

Decretum quo hodierna disciplina sepulturae ecclesiasticae eorum qui, hora mortis, in condicione matrimoniali irregulari inveniuntur, aliquatenus mitigatur, praenuntiatur proxime edendum

Romae, 29 Maii 1973

Complures Conferentiae Episcopales et multi loci Ordinarii ab hac Sacra Congregatione petierunt, ut mitigetur hodierna praxis sepulturae ecclesiasticae eorum fidelium, qui in hora mortis in condicione matrimoniali irregulari inveniuntur.

Opiniones et consilia quae nobis hac in re pervenerunt, diligenti studio ab hoc Sacro Dicasterio prosecuta, Congressui plenario Congregationis anni 1972 pro examine subiecta sunt.

Quo in Congressu Patres decreverunt, Summo Pontifice adprobante, faciliorem esse reddendam celebrationem sepulturae ecclesiasticae pro iis fidelibus catholicis quibus ad normam can. 1240 prohibita fuit.

Huic canoni quatenus opus est derogando, quam primum nova norma promulgabitur, qua non prohibebitur celebratio exsequiarum religiosarum iis fidelibus, qui, quamvis ante mortem manifesta in condicione peccati inveniantur, adhaesionem Ecclesiae servaverunt signumque quoddam poenitentiae dederunt, dummodo absit publicum scandalum aliorum fidelium.

Fidelium autem communitatisque ecclesiasticae scandalum eadem proportione attenuari vel vitari poterit, qua pastores modo conveniente exsequiarum christianarum sensum illustrabunt, quem perplures in recursu ad Dei misericordiam et in testimonio fidei communitatis in resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi deprehendunt.

Praesentibus litteris rogoExcellentiamTuam, ut cum Ordinariis istius Conferentiae Episcopalis communicare faveas, quod brevi tempore publici iuris fiet textus novi decreti de sepultura ecclesiastica cum effectu immediato ab ipsa die eius notificationis.

Haec Tecum communicans omni qua par est reverentia permaneo Tibi addictissimus – F. Card. SEPER, *Praefectus*. H. Hamer, *a Secretis*.

* Praesidibus Conferentiarum Episcopalium, Prot. N. 1284/66: **Rivista diocesana milanese** 61 (1973) 714. Adn. vide sub die 20 sept. 1973: LE 4223.

4205

1973 APR-MAI ...- SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Normae canonicae circa eos, qui sectis massonicis adhaerent, immutatae manent

Eccellenza, Con la lettera n. 1599 del 17 aprile 1973, l'Eccellenza Vostra si rivolgeva a questo S. Dicastero chiedendo una direttiva circa coloro che aderiscono alla massoneria.

Voglio comunicare a Vostra Eccellenza in merito alla questione che finora niente è cambiato nella legislazione che regola la materia.

Colgo l'occasione per confermarmi con sensi di distinto ossequio dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo. – Francesco Card. SEPER, *Prefetto*.

* Episcopo Auxiliari Mediolanensi: **Rivista diocesana milanese** 61 (1973) 377. Adn. vide sub die 18 Iul. 1974.

4206

1973 MAI .. - SC CULTUS DIVINI, RESPONSA. PART.*

Responsa ad proposita dubia de integritate servanda in libris liturgicis edendis

Opus instaurationis liturgicae ubique alacriter procedit. Dum Commissiones dioecesanae una cum pastoribus animarum versantur in principiis pastoralibus ab instauratione statutis ad effectum deducendis, Commissiones nationales fervido labore satagunt libros liturgicos in linguas populares vertere. In opere perficiendo quaedam orta sunt dubia, quae iudicio Sacrae Congregationis pro Cultu Divino submissa sunt.

1. Suntne typis imprimenda Institutio generalis Missalis Romani, Institutio generalis de Liturgia Horarum et "Praenotanda" ad singulos ritus?

Affirmative, quia Praenotanda et Institutiones necessaria sunt ad spiritum instauratorum intellegendum et sine illis mutationes, additiones, variationes in proprio valore theologico et practico comprehendi nequeunt.

2. Suntne omnes rubricae referendae?

Affirmative, omnes et singulae rubricae referri debent, quae si ampliari possunt, nequeunt tamen reduci. Etenim subsidium manent universae structurae actionis liturgicae.

3. Estne possibile typis edere Appendicem latinam Missalis Romani seiunctim, aut necessario imprimi debet in ipso volumine Missalis lingua vernacula impressi?

Appendix latina est publicanda in volumine Missalis lingua vernacula exarati, ut sacerdos peregrinus vel occasionaliter transiens per aliquam regionem, cuius linguam ignorat, Missale illius regionis sumens, textum latinum commode invenire possit Missamque celebrare. Si haec Appendix in fasciculo separato ponitur, facile deperditur et sic finis huius Appendicis evanescit.

Confundi nequit haec Appendix cum "Missali parvo", quod continet ampliorem copiam Missarum quam Appendix.

4. Appendix latina Missalis Romani vel Missale parvum potestne in linguam vernaculam verti?

Negative. Hoc clare evincitur ex iis quae supra dicta sunt de fine huiusmodi Appendicis. Insuper omnino vitandum est periculum ut quis utatur tantummodo formulariis, quae in Appendice vel in Missali parvo inveniuntur, contra normas liturgicas et praesertim contra principia instaurationis, quibus conatus factus est abundantiorem copiam fidelibus praebendi textuum biblicorum et euchologicorum, ad profundiorem intellegentiam mysterii Christi adipiscendam necnon celebrationem liturgicam exigentiis ac indoli diversarum communitatum aptandam.

5. Suntne in Liturgia Horarum typis imprimenda schemata quattuor hebdomadarum psalterii, omnes hymni, responsoria, antiphonae?

Affirmative. Omnia sunt referenda, quae in editione typica latina Liturgiae Horarum continentur, hymnis haud exceptis, cum ad illa pertineant elementa, quibus peculiariter singulae signantur Horae.

Attamen in Appendice publicari possunt hymni substitutivi e thesauro unicuique nationi proprio excerpti vel noviter confecti, a Conferentia Episcoporum approbati (cf. *Inst. gen. de Liturgia Horarum*, n. 178).

6. Suntne referendi *textus diversi* euchologici vel biblici?

Affirmative. Pertinent enim ad pretiosas divitias instaurationis liturgicae. Hi textus, ut in pluribus, iudicio relinquuntur celebrantis, qui liturgiam coetui liturgico, cui praesidet, *aptare* debet, textus aptiores seligendo. Si vero in libro edito non inveniuntur, frustratur optio celebrantis et celebratio in paupertatem redigitur.

7. Suntne referendae partes, quae iudicio Conferentiarum Episcopalium relinquuntur?

Affirmative. Omnes quidem, praesertim sacerdotes, noscere debent quae ipsis demandantur quaeque vero permanent de competentia Conferentiarum Episcopalium. Hoc modo organismi, quibus Conferentiae Episcopales utuntur, ad decisiones asferendas vel suggerendas melius inducuntur.

8. Suntne publicanda decreta Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, quibus editio typica promulgatur vel versio popularis confirmatur?

Decreta, quibus editiones typicae promulgantur, *per integrum* publicanda sunt. Quoad vero decreta, quibus versiones populares confirmantur, per integrum publicantur vel paucis verbis declaretur quod editio *illa* popularis confirmata est die *tali*, una cum indicatione numeri Protocolli S. Dicasterii.

9. Vigetne adhuc "revisor" librorum liturgicorum, a competenti auctoritate designatus, qui editionem typicam alicuius versionis in linguam popularem cum originali seu cum editione typica latina *concordare* declaret?

Affirmative. De concordantia cum editione typica latina necnon de nomine revisoris vel revisorum et de nomine Episcopi, qui "imprimatur" concedit, mentio facienda est in editione populari.

* **Notit.** 9 (1973) 153-154.

4207

1973 IUN 19.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 429

Collegio Slovenico in Urbe Pontificii nomen tribuitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Maternas curas in sacra seminaria similesque pietatis ac doctrinae sedes Ecclesia intendit, quippe quibus spes eius non paulum contineatur. Cuius modi domibus praesertim haec alma Urbs honestatur, ut alumni, e variis orbis catholici regionibus oriundi, in ipso veluti Ecclesiae centro instituantur. Quarum in numero est Collegium Slovenicum, impigro labore et benefactorum liberalitate anno MCMLX conditum. Cupiens vero hoc opus, Apostolicae Sedis munere, magis ornare et augere et Petrianae Cathedrae arctius devincire, Venerabilis Frater Iosephus Pogačnik, Archiepiscopus Labacensis, nomine Episcoporum Sloveniae, Nos rogavit, ut iis aedibus nomen Pontificii Collegii benigne tribueremus. Quibus precibus libenter admissis, hisce Litteris Nostraque auctoritate, certa scientia ac matura deliberatione Nostra Collegium Slovenicum, in hac Urbe exstans, *Pontificium* edicimus idemque omnibus honoribus et privilegiis, quae huiusmodi titulo respondent afficimus. Contrariis quibusvis non obstantibus. Haec statuimus, decernentes praesentes Litteras firmas, validas atque efficaces iugiter exstare ac permanere; suosque effectus plenos et integros sortiri et obtinere; illisque, ad quos spectant seu spectare poterunt, nunc et in posterum plenissime suffragari.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIX mensis Iunii, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri decimo.–Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4208

1973 IUN 20.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 430

In Nova Zelandia Apostolica Nuntiatura constituitur, Sede in urbe vulgo Wellington posita

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam.– Qui in beatissimi Petri locum ad hoc suffecti sumus, ut quantum maxime posset, susceptam causam christiani populi regendi tueremus, id semper et consilio et prospicientia Nostra curavimus, ut cum omnibus gentibus communes necessitudines constitueremus. Amicitia e-

http://www.obrascatolicas.com

nim sancta comparata, et assiduus inter Apostolicam Sedem et nationes usus, et arctius coniunctionis vinculum, quantum paecis, et prosperitatis, et concordiae quantaque progressionis semina tum societati civili tum Ecclesiae inferant, nemo non videt. Quam ob rem, volentes amicitiam confirmare, quae huic beati Petri Sedi cum Civitate Novae Zelandiae iam pridem esset, bene fieri censuimus, si in eadem Republica Nuntiaturam Apostolicam, Delegationis loco, constitueremus. Qua de causa, re bene considerata, auctoritate Nostra Apostolicam Nuntiaturam in Nova Zelandia condimus, Sede in urbe Vellingtonio collocata, factis nempe talis instituti iuribus impositis obligationibus; id simul statuentes, ut Delegatio Apostolica quae in eadem urbe est, in posterum Delegatio Apostolica Oceani Pacifici cognominetur. Quae autem per has Litteras Nostras iussimus sive nunc sive in posterum rata habeantur suosque effectus promereant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die XX mensis Iunii, anno MDCCCCLXXIII, Pontificatus Nostri decimo. -Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4209

1973 IUN 20.-CONS. ECCL. NEGOTIIS, EPIST. PART.*

Praenuntiatur normas processuales peculiares quibus Tribunalia ecclesiastica Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis nunc utuntur, cessare debere a die prima mensis Iulii anni 1974

Em.me ac Rev.me Domine, Qua par est diligentia hoc Consilium pro Publicis Ecclesiae negotiis perpendit instantiam istius Conferentiae Episcopalis, ab Eminentia Tua Reverendissima transmissa die 15 decembris anni elapsi, de prorogatione trium ex illis facultatibus peculiaribus quas idem Consilium Rescripto diei 28 aprilis 1970 indulserat, ad tempus et ad experimentum.

Ut autem ad hoc allatae rationes, sive ordinis proprie technici sive, et praesertim, ordinis pastoralis, caeteroquin iam satis notae, omni ex parte explorarentur, colloquium institutum est die 9 aprilis huius anni inter Em.mum Cardinalem Periclem Felici et quinque ecclesiasticos viros, ab Eminentia Tua deputatos, quos inter erant Exc.mi Domini Bernardin et Rausch. Quae in illo colloquio hinc inde prolata sunt, pro merito hoc Consilium consideravit.

Nunc vero, officii mei est cum Eminentia Tua Reverendissima communicare quid praedictae instantiae respondendum Sancta Sedes pro suo munere censuerit.

In re matrimoniali, quae vel ex gravissimis est Ecclesiae curae concreditis, opus est ut ordo iuridicus habeatur generalis et communis, utique admittens, pro variis locorum adiunctis, et pro principio subsidiarietatis, localis auctoritatis discretionem, iuxta regulas apte exaratas. Hanc porro localis competentis auctoritatis facultatem praevidit pro tota Ecclesia ritus latini Summus Pontifex, litteris datis in forma "Motus proprii' quibus initium *Causas matrimoniales*; licetque conicere amplius quid in hoc genere esse futurum ex studiis quae habentur, praesertim in Pontificia Commissione Codici Juris Canonici recognoscendo.

Quae cum ita sint, opus est ut Conferentia Episcopalis Foederatorum Americae Statuum modum procedendi, sive praxim, suorum Tribunalium, ad generalem regulam recenter statutam memorato Motu proprio, accommodet; peculiaria vero illa, de quibus est instantia, haud facile componuntur cum ipsa regula. Eoque magis exigitur congruentia Tribunalium istius dicionis cum communi ordine iuridico, quod si exceptio uni Nationi conceditur, vix negari potest alii illam requirenti: hoc praecise factum est ex quo temporaneae et experimentales normae isti Nationi et Australiae permissae sunt. At patet quantum detrimenti inde proveniat sive generali oeconomiae legislationis, sive ipsi pastorali curae, ad quam expeditiorem reddendam exceptiones petitae fuerant. Non latet autem Eminentiam Tuam quamdam inesse dynamicam impulsionem remissioni legis in re matrimoniali, cui si mos geratur, divortio, alio nomine tecto, in Ecclesia tolerando via sternitur.

At vero, ne gravia pariantur incommoda, quae orirentur ex abrupta suppressione illarum exceptionum, terminum, nunc imminentem, Rescripti dati die 28 aprilis anni 1970, Sancta Sedes differt usque ad diem primam julii anii 1974; ita videtur simul posse transitum ad ordinarium regimen sine praecipitatione fieri, si quae sint causae sub exspectatione prorogationis susceptae, resolvi, interimque satagi ut notitia cessationis ad omnes ad quos spectat tempore utili perveniat.

Expedit etiam ut hic adnotetur hactenus usum facultatis dispensandi ab appellatione post primam sententiam favorabilem tam amplum fuisse, ut id quod per modum exceptionis concessum erat regula factum sit: testantur tabulae statisticae. Ideo insequenti anno, donec facultas expiret, magna adhibeatur cautio in eius applicatione.

Quod attinet ad prorogationem competentiae pro foro partis actricis, oportet ut consensus sive huius sive tribunalis partis conventae requiratur.

Haec dum communico cum Eminentia Tua, impensos obsequii mei sensus Tibi libenter pando meque qua par est reverentia profiteor Eminentiae Tuae Reverendissimae addictissimum in Domino Fratrem – J. Card. VILLOT.

* Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem, Romae 1977, p. 252-254. Vide ibidem, p. 252, Epistulam Secretarii Generalis Conferentiae Episcopalis in Statibus Foederatis Americae Septemtrionalis, diei 19 Iulii 1971, circa Normarum vigorem.

4210

1973 IUN 20.-SC INST. CAT.,DECR. AAS 66(1973)174-175

Theologica Facultas in Pontificia studiorum Universitate Aequatoris erigitur

Catholicae Theologiae cum officium sit christianam revelationem diligenter explorandi apteque diffundendi, ut et christifideles theologicis virtutibus exercendis animus continuo addatur et infidelibus expedita sternatur via ad salutiferum nuntium amplectendum, nihil Sanctae Ecclesiae antiquius fuit quam ut Scholas ubique constituere quibus sacrae excolerentur disciplinae, in primis ad iuvenes rite efformandos qui sacerdotale deinde ministerium idonee explicarent.

Quamobrem Aequatoriani quoque inter ceteros Episcopi inde ab aliquot annis Institutum Centrale Sacrae Theologiae, necessitatibus totius nationis consulturum, constituere aggressi sunt. Re considerate perpensa ac requisitis condicionibus adimpletis, Aequatoriana Conferentia Episcopalis die XXI m. iunii a. D. MCMLXIX Institutum Superius Theologicorum Studiorum condidit, quod, auctoritate E.mi Pauli S. R. E. Cardinalis Muñoz Vega, Archiepiscopi Quitensis, Pontificiae Universitatis Aequatoris Magni Cancellarii, die XXI m. decembris eiusdem anni in Universitatis gremium insertum est. Ut deinde laudatum Institutum academica dignitate augeretur, Purpuratus idem Pater Sacram Congregationem pro Institutione Catholica supplex adivit, nomine Conferentiae petens ut Institutum, expleto quoque praescripto art. 19 Universitatis Statutorum, ad normam Ecclesiae legum in Facultatem promoveretur.

Sacra haec igitur Congregatio, petitionem E.mi Praesulis benevole excipiens, potestate sibi a Ss.mo D. N. Paulo div. Prov. Pp. VI concredita, *Institutum Superius Theologicorum studiorum* in Pontificia Aequatoris Universitate Catholica vigens in *Sacrae Theologiae Facultatem* hoc Decreto erigit atque erectum declarat, iure eidem facto academicos Sacrae Theologiae gradus *Baccalaureatus* post quinquennium studiorum philosophico-
175 theologicorum (primum cyclum institu/tionale), *Licentiae* vero post biennium theologicum (secundum cyclum specialisatum), *Doctoratus* denique post annua ulteriora studia (tertium cyclum plenioris specialisationis) conferendi; omnibus ei agnitis tributisque iuribus privilegiis honoribus atque officiis quibus Ecclesiasticae Facultates merito fruuntur; eidem praestituens ut ad documentum "Normae quaedam" inscriptum (20-V-1968) ceterasque Apostolicae Sedis leges academicas ad amussim conformetur regaturque, ad ortodoxiam in primis quod attinet fideliter tutandam; servatis insuper peculiaribus Statutis a Sacra Congregatione approbatis; ceteris demum servatis de iure servandis, contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, d.d. XX m. iunii a. D. MCMLXXIII. – Gabriel M. Card. GARRONE, *Praefectus.* Iosephus Schröffer, Archiep. tit. Volturn., *a Secretis.*

4211

1973 IUN 21.-SC CULTUS, DECRETUM. AAS 65 (1973) 610

Ritus qui inscribuntur "De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam" vulgantur editione quae typica declaratur, et ipsius ritus "Praenotanda Generalia" transcribuntur

DECRETUM

Eucharistiae sacramentum, tamquam spiritalem fidelium alimoniam et aeternae vitae pignus, Christus Ecclesiae, dilectae sponsae suae, concredidit, quod ipsa cum fide et caritate iugiter accipit.

Celebratio Eucharistiae in Missae sacrificio vere est origo et finis cultus, qui eidem extra Missam exhibetur. Sacrae vero species post Missam propterea praecipue asservantur, ut fideles, qui Missae interesse non possunt, praesertim infirmi et aetate provecti, per communionem sacramentalem Christo eiusque sacrificio, quod in Missa immolatur, uniantur.

Conservatio sacrarum specierum, quae ob communionis susceptionem fieri consuevit, induxit morem hoc sacramentum adorandi eique cultum latriae, qui Deo debetur, tribuendi. Qui quidem adorationis cultus valida firmaque ratione nititur. Quin immo quaedam eius formae publicae et communitariae ab ipsa Ecclesia sunt institutae.

Ritu igitur Missae instaurato et, per Instructionem *Eucharisticum mysterium,* die 25 mensis maii anno 1967 editam, normis propositis "de practica ordinatione cultus huic sacramento etiam post Missam debiti deque eiusdem compositione cum recta ordinatione sacrificii Missae ad mentem praescriptionum Concilii Vaticani II et aliorum hac de re Apostolicae Sedis documentorum"[1], Sacra Congregatio pro Cultu Divino ritus, qui inscribuntur *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam,* recognovit.

Qui quidem, a Paulo Pp. VI approbati, nunc vulgantur hac editione, quae typica declaratur, ut loco rituum in Rituali Romano nunc exstantium assumantur et statim adhiberi possint lingua latina, lingua autem vernacula a die, quem Conferentiae Episcopales pro sua dicione statuerint, postquam interpretationem popularem confecerint confirmationemque ab Apostolica Sede obtinuerint.

Contrariis quibuscumque minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 21 Iunii 1973, in sollemnitate Corporis et Sanguinis Christi. - Arturus Card. TABERA, *Praefectus.* H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

DE SACRA COMMUNIONE ET DE CULTU MYSTERII EUCHARISTICI EXTRA MISSAM*

PRAENOTANDA GENERALIA

I – De rationibus quae inter cultum eucharisticum extra Missam et celebrationem eucharisticam intercedunt

1. Eucharistiae celebratio centrum est totius christianae vitae, cum pro universa Ecclesia tum pro eiusdem Ecclesiae congregationibus localibus. Nam "cetera sacramenta, sicut et omnia ecclesiastica ministeria, et opera apostolatus, cum sacra Eucaristia cohaerent et ad eam ordinantur. In sanctissima enim Eucharistia totum bonum spirituale Ecclesiae continetur, ipse scilicet Christus, Pascha nostrum panisque vivus per carnem suam Spiritu Sancto vivificatam et vivificantem vitam praestans hominibus, qui ita invitantur et adducuntur ad seipsos, suos labores cunctasque res creatas una cum ipso offerendos" (1).

2. Insuper "celebratio Eucharistiae in Missae sacrificio vere est origo et finis cultus qui eidem extra Missam exhibetur" (2). Christus enim Dominus, qui "in ipso sacrificio Missae immolatur cum sacramentaliter incipit adesse tamquam spiritalis fidelium alimonia sub speciebus panis et vini", etiam "sacrificio oblato, dum Eucharistia in ecclesiis et oratoriis asservatur, est revera Emmanuel, id est 'nobiscum Deus'. Nam die ac nocte in medio nostri est, in nobis habitat plenus gratiae et veritatis'(3).

3. Nemini proinde dubitare licet "quin omnes christifideles pro more in catholica Ecclesia semper recepto latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur, institutum" (4).

4. Ad pietatem erga sanctissimum Eucharistiae Sacramentum recte ordinandam et alendam, mysterium eucharisticum tota sua amplitudine considerandum est tam in celebratione Missae quam in cultu sacrarum specierum, quae post Missam ad extensionem gratiae sacrificii asservantur (5).

II - De fine asservandae Eucharistiae

5. Primarius ac primigenius finis asservandae Eucharistiae extra Missam est administratio Viatici; secundarii vero fines sunt communio distribuenda atque adoratio Domini nostri Iesu Christi in Sacramento praesentis. Etenim sanctarum specierum conservatio pro infirmis laudabilem induxit morem adorandi caelestem hanc dapem quae in templis reponitur. Qui quidem adorationis cultus valida firmaque ratione nititur, maxime quia fides in praesentiam realem Domini connaturaliter ad eiusdem fidei externam et publicam manifestationem conducit (6).

6. In celebratione Missae praecipui illi modi quibus Christus praesens adest in Ecclesia sua gradatim clarescunt, quatenus primo praesens adest in ipso coetu fidelium, in suo nomine congregato: deinde vero in verbo suo, cum Scriptura in ecclesia legitur et explanatur; necnon in persona ministri; demum ac quidem maxime, sub speciebus eucharisticis. Etenim in Eucha-

* De sacra Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam, Typis Polyglottis Vaticanis, 1973.

1 Conc. Vat. II, Decr. *Presbyterorum ordinis,* n. 5.
2 S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium,* n. 3e: AAS 59 (1967), p. 542.
3 *Ibid.,* n. 3b: *l. c.,* p. 541; Paulus VI, Litt. Encycl. *Mysterium fidei,* prope finem: AAS 57 (1965), p. 771.
4 S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium,* n. 3f: AAS 59 (1967), p. 543.
5 Cf. *ibid.,* n. 3g: *l. c.,* p. 543.
6 Cf. *ibid.,* n. 49: *l. c.,* pp. 566-567.

1 S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium,* n. 3 g: A.A.S. 59 (1967), p. 543.

http://www.obrascatolicas.com

ristiae sacramento, modo omnino singulari, adest totus et integer Christus, Deus et homo, substantialiter et continenter. Quae praesentia Christi sub speciebus "realis dicitur non per exclusionem, quasi aliae reales non sint, sed per excellentiam" (7).

Unde, ratione signi, magis congruit naturae sacrae celebrationis ut in altari ubi Missa celebratur praesentia eucharistica Christi, quae fructus est consecrationis et ut talis apparere debet, non adsit, quantum fieri potest, iam ab initio Missae per asservationem sanctarum specierum in tabernaculo (8).

7. Hostiae consecratae, ea quantitate quae infirmorum et aliorum fidelium communioni extra Missam satis esse possint, frequenter renoventur et in pyxide seu vasculo serventur (9).

8. Curent pastores ut ecclesiae et oratoria publica, ubi ad normam iuris sanctissima Eucharistia asservatur, cotidie per plures horas, tempore diei opportuniore, pateant, ut facile coram sanctissimo Sacramento fideles orare valeant (10).

III – De loco asservandae Eucharistiae

9. Locus sanctissimae Eucharistiae asservandae vere praecellens sit. Valde commendandum est ut ad privatam adorationem et precationem idoneus simul evadat, ita ut fideles facile et fructuose, etiam privato cultu Dominum in Sacramento praesentem honorare non desinant.

Quod facilius obtineri potest, quando sacellum paratur a media aula seiunctum, praesertim in illis ecclesiis ubi matrimonia aut funera frequentius occurrunt, et in illis, quae ratione peregrinationum vel ob thesauros artis et historiae a multis invisuntur.

10. Sanctissima Eucharistia asservatur in tabernaculo solido, non transparenti atque inviolabili. De more in singulis ecclesiis unicum tabernaculum habeatur, aut super altare positum aut, de iudicio Ordinarii loci, extra altare sed in parte ecclesiae pernobili et rite ornata (11).

Clavis tabernaculi, in quo sanctissima Eucharistia asservatur, diligentissime custodiri debet a sacerdote qui ecclesiae vel oratorii curam habet, vel a ministro extraordinario cui facultas distribuendi sacram communionem data est.

11. Praesentia sanctissimae Eucharistiae in tabernaculo significetur conopaeo vel alio modo apto a competenti auctoritate definito.

Secundum traditam consuetudinem, ut signum honoris qui Domino adhibetur, lampas, oleo vel cera nutrienda, iuxta tabernaculum perenniter ardeat (12).

IV - De iis quae Conferentiis Episcopalibus competunt

12. Conferentiis Episcopalibus competit, in Ritualibus particularibus apparandis, ad normam Constitutionis de sacra Liturgia (n. 63b), hunc Ritualis Romani titulum accommodare singularum regionum necessitatibus, ut, actis ab Apostolica Sede recognitis, in regionibus ad quas pertinet adhibeatur.

Qua in re Conferentiarum Episcopalium erit: *a*) sedulo et prudenter considerare quaenam elementa, si quae habeantur, ex traditionibus populorum retineri aut admitti possint, dummodo cum spiritu sacrae Liturgiae componi queant; ideoque aptationes, quae utiles vel necessariae existimantur, Apostolicae Sedi proponere, de ipsius consensu introducendas; *b*) versiones textuum parare, ita ut indoli variorum sermonum atque ingenio culturarum vere accommodentur, aliis textibus, praesertim pro cantu, opportunis melodiis, forte additis.

Cap. I – DE SACRA COMMUNIONE EXTRA MISSAM

PRAENOTANDA

I - De rationibus quae inter Communionem extra Missam et sacrificium intercedunt

13. Perfectior celebrationis eucharistiae participatio est sacramentalis communio infra Missam recepta. Quod clarius, ratione signi, elucet, cum fideles post communionem sacerdotis ex eodem sacrificio Corpus Domini sumunt (1). Proinde panis recenter confectus, pro fidelium communione, in qualibet celebratione eucharistica de more consecretur.

14. Fideles adducendi sunt, ut in ipsa celebratione eucharistica communicent.

Sacerdotes tamen fidelibus petentibus sacram communionem etiam extra Missam dare ne renuant (2).

Immo decet eos qui impediuntur ne celebrationi eucharisticae communitatis intersint, Eucharistia sedulo refici, et hoc modo non solum sacrificio Domini sed etiam eidem communitati unitos et fratrum caritate suffultos se sentiant.

Animarum pastores curent ut infirmis et aetate provectis, licet graviter non aegrotent neque mortis periculum eis immineat, frequenter, immo, quantum fieri potest, cotidie, praesertim tempore paschali, praebeatur copia Eucharistiam sumendi. Iis autem qui eam sub specie panis recipere nequeunt, licet sub specie tantum vini ministrare (3).

15. Sedulo doceantur fideles se, etiam cum communionem extra Missae celebrationem sumunt, intime uniri cum sacrificio, quo sacrificium crucis perpetuatur, et participes esse illius sacri convivii in quo, "per communionem Corporis et Sanguinis Domini, populus Dei bona sacrificii paschalis participat, renovat novum foedus semel in sanguine Christi a Deo cum hominibus factum, et in fide et spe convivium eschatologicum in regno Patris praefigurat et praevenit, mortem Domini annuntians donec veniat" (4).

II - De tempore sacram communionem extra Missam ministrandi

16. Sacra communio extra missam quolibet die et qualibet diei hora dari potest. Decet tamen horas pro distribuenda sacra communione, attenta fidelium utilitate, praefiniri, quo forma pleniore sacra celebratio peragatur cum maiore fructu spiritali fidelium.

Attamen: *a*) feria V Hebdomadae sanctae, sacra communio distribui potest tantummodo infra Missam; infirmis vero deferri valet quacumque diei hora; *b*) feria VI in Passione Domini, sacra communio distribuitur unice inter celebrationem Passionis Domini; infirmis autem, qui hanc celebrationem participare nequeunt, quacumque diei hora deferri potest; *c*) Sabbato sancto, sacra communio dari potest solummodo ad modum Viatici (5).

III - De ministro sacrae communionis

17. Est imprimis sacerdotis et diaconi sacram communionem fidelibus eam petentibus ministrare (6). Omnino ergo convenit ut huic ministerio sui ordinis convenientem partem temporis, secundum fidelium necessitatem, tribuant.

Acolythi rite instituti praeterea, qua ministri extraordinarii, est sacram communionem distribuere quoties presbyter vel diaconus desunt vel propter adversam valetudinem, provectam aetatem, vel pastorale ministerium impediuntur aut quoties numerus fidelium ad sacram mensam accedentium adeo ingens est, ut Missae aliusve actionis sacrae celebratio nimis protrahatur (7).

Aliis ministris extraordinariis facultatem distribuendi sacram communionem Ordinarius loci dare potest, quoties id pro utilitate pastorali fidelium necessarium visum fuerit, et sacerdos aut diaconus aut acolythus praesto non sint (8).

IV - De loco communionis extra Missam distribuendae

18. Locus, in quo de more sacra communio extra Missam distribuitur, est ecclesia vel oratorium in quo Eucharistia habitualiter celebratur vel asservatur, aut ecclesia vel oratorium aliusve locus in quo communitas localis habitualiter convenit ad

1 Cf. Conc. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. 55.
2 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 33a: AAS 59 (1967), pp. 559-560.
3 Cf. *ibid.*, n. 40-41: *l. c.*, pp. 562-563.
4 *Ibid.*, n. 3a: *l. c.*, pp. 541-542.
5 Cf. Missale Romanum, ed. typica 1970: *Missa vespertina in Cena Domini*, p. 243; *Celebratio Passionis Domini*, p. 250, n. 3; *Sabbato sancto*, p. 265.
6 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 31: AAS 59 (1967), pp. 557-558.
7 Cf. Paulus VI, Litt. Apost. *Ministeria quaedam*, 15 augusti 1972, n. VI: AAS 64 (1972), p. 532.
8 Cf. S. Congr. pro disciplina Sacramentorum, Instr. *Immensae caritatis*, 28 ianuarii 1973, I, I et II.

coetum liturgicum diebus dominicis aliisve diebus agendum. Attamen aliis in locis, domibus privatis non exclusis, sacra communio dari potest, quando agitur de aegrotis, captivis aliisve, qui sine periculo vel gravi difficultate egredi nequeunt.

V - De nonnullis servandis in sacra communione distribuenda

19. Cum sacra communio in ecclesia vel oratorio ministratur, super altare tobalea coopertum ponatur corporale; duo autem cerei accendantur in signum venerationis et festivi convivii (9). Patina adhibeatur.

Cum vero sacra comminio aliis in locis ministratur, mensa conveniens paretur tobalea cooperta; praevideantur etiam cerei.

20. Minister sacrae communionis, si est prebyter vel diaconus, alba vel superpelliceo super veste talari sit indutus, et stola assumat.

Alii vero ministri aut vestem liturgicam in sua regione forte traditam assumant, aut vestem quae huic ministerio non dedeceat et ab Ordinario probatam.

Eucharistia pro communione extra ecclesiam ministranda, theca vel alio vasculo clauso deferatur, veste et modo iuxta locorum adiuncta convenientibus.

21. In sacra communione distribuenda serventur consuetudo deponendi panis consecrati particulam in lingua communionem suscipientium, quia in tradito plurium saeculorum more innititur.

Conferentiae tamen Episcopales decernere valent, actis ab Apostolica Sede confirmatis, ut in sua dicione, sacra communio distribui possit etiam consecratum panem in fidelium manibus deponendo, dummodo quodvis praecaveatur periculum ne reverentiae defectus vel falsae de sanctissima Eucharistia opiniones irrepant in animos fidelium (10).

Ceterum, christifideles doceri oportet Iesum Christum Dominum esse et Salvatorem eique sub speciebus sacramentalibus praesenti eundem deberi latriae seu adorationis cultum, qui Deo tribuendus est (11).

In utroque casu, sacra communio distribui debet a competenti ministro, qui panis consecrati particulam communicanti ostendat et porrigat, formulam *Corpus Christi* dicendo, cui fidelis respondet *Amen*.

Quod vero attinet ad distributionem sacrae communionis sub specie vini, ad amussim serventur normae, quae continentur in Instructione *Sacramentali Communione* diei 29 iunii 1970 (12).

22. Fragmenta quae post communionem forte remanserint reverenter colligantur et in pyxidem immittantur vel in vasculo cum aqua demittantur.

Item, si communio sub specie vini ministratur, calix vel aliud vasculum ad hoc adhibitum aqua abluatur.

Aqua vero pro ablutionibus adhibita, aut sumatur aut loco convenienti infundatur.

VI - De dispositionibus ad sacram communionem suscipiendam

23. Eucharistia, quae mysterium paschale Christi inter homines continue repraesentat, est fons totius gratiae et remissionis peccatorum. Attamen qui corpus Domini suscipere intendunt, ut sacramenti paschalis fructus percipiant, pura conscientia et rectis animi dispositionibus ad illud accedere debent.

Propterea Ecclesia praecipit "ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quamtumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat" (13). Quod si urgeat necessitas ac copia confessarii illi desit, actum perfectae contritionis prius eliciat cum proposito singillatim confitendi debito tempore peccata mortalia, quae in praesens confiteri nequeat.

Qui vero cotidie aut saepius communicare solent, expedit ut aequis temporibus, pro singulorum condicione, ad sacramentum Paenitentiae accedant.

9 Cf. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 269.
10 Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Memoriale Domini*, 29 maii 1969: AAS 61 (1969), pp. 541-555.
11 Cf. S. Congr. pro disciplina Sacramentorum, Instr. *Immensae caritatis*, 29 ianuarii 1973, n. 4.
12 Cf. n. 6: AAS 62 (1970), pp. 665-666.
13 Cf. Conc. Trid., sessio XIII, Decr. de Eucharistia, 7: DS 1646-1647; *ibid.*, sessio XIV, *Canones de sacramento Paenitentiae*, 9: DS 1709; S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 16 iunii 1972, prooem. et n. VI: AAS 64 (1972), pp. 510 et 512.

Ceterum fideles Eucharistiam aspiciant etiam tamquam antidotum quo liberentur a culpis cotidianis et a peccatis mortalibus praeserventur; sciant insuper aptam rationem qua partibus paenitentialibus liturgiae, Missae praesertim, uti valeant (14).

24. Communicandi Sacramentum ne recipiant, nisi spatio unius horae ieiunii sint cibis solidis et potibus, aqua excepta.

Tempus ieiunii eucharistici seu abstinentiae a cibo vel potu alcoholico redigitur ad quartam circiter horae partem pro: 1) infirmis in valetudinariis vel domibus degentibus, etiamsi non decumbant; 2) fidelibus aetate provectioribus, sive qui ob senectutem domi detinentur, sive in gerontocomio incolant; 3) sacerdotibus infirmis, etsi non decumbunt, vel aetate provectis, sive sint Missam celebraturi sive sacram communionem recepturi; 4) personis curae infirmorum vel senum addictis eorumque propinquis una cum illis sacram communionem recipere cupientibus, quoties sine incommodo ieiunium unius horae observare non possint (15).

25. Unio cum Christo, ad quem ipsum sacramentum ordinatur, ad totam vitam christianam est protrahenda, ita ut christifideles, donum receptum continenter fide contemplantes, vitam cotidianam sub ductu Spiritus Sancti in gratiarum actione agant, et fructus uberioris caritatis afferant.

Quo autem facilius in hac gratiarum actione, quae in Missa modo praeclaro Deo exhibetur, permaneant, commendatur singulis qui sacra communione refecti sunt, ut per aliquod temporis spatium in oratione persistant (16).

ORDO AD SACRAM COMMUNIONEM EXTRA MISSAM DISTRIBUENDAM

1. RITUS CUM AMPLIORE VERBI DEI CELEBRATIONE CONIUNCTUS

26. Haec forma praecipue adhibenda est, cum celebratio Missae non habetur, vel sacra communio horis praefinitis distribuitur, ita ut fideles mensa quoque verbi Dei alantur. Verbum enim Dei audientes, ipsi agnoscunt eius mirabilia, quae annuntiantur, fastigium in mysterio paschali attingere, cuius memoriale in Missa sacramentaliter celebratur, quodque per communionem participant. Insuper verbum Domini suscipientes eoque nutriti, in gratiarum actione ad fructuosam participationem mysteriorum salutis inducuntur.

27 – 41 ... (*Sequuntur Ritus*)

2. RITUS CUM BREVIORE VERBI DEI CELEBRATIONE CONIUNCTUS

42. Haec forma adhibetur, quando rerum adiuncta suadent formam cum ampliore verbi Dei celebratione coniunctam non convenire, praesertim quando unus alterve tantum sunt communicandi, ideoque vera celebratio communitatis ordinari non potest.

43 – 53 ... (*Sequuntur Ritus*)

Cap. II – DE COMMUNIONE ET VIATICO INFIRMIS A MINISTRO EXTRAORDINARIO DEFERENDIS

54. Sacra Communio et Viaticum infirmis a sacerdote vel diacono ministrantur iuxta ritus in *Ordine Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae descriptos*. Quando autem Ss.ma Eucharistia infirmis defertur ab acolytho, vel a ministro extraordinario sacrae communionis ad normam iuris deputato, serventur ritus qui sequuntur.

55. Licet Eucharistiam sub specie tantum vini iis ministrare, qui sub specie panis recipere nequeunt.

Sanguis Domini ad infirmum deferatur in vasculo ita clauso, ut periculum effusionis omnino vitetur. In administrando autem Sacramento, singulis in casibus, aptior modus eligatur ex iis qui in distribuenda communione sub utraque specie proponuntur. Si, communione delata, aliquid pretiosissimi Sanguinis remanserit, a ministro sumatur, qui etiam debitas ablutiones perficiendas curet.

14 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 35: AAS 59 (1967), p. 561.
15 Cf. S. Congr. pro disciplina Sacramentorum, Instr. *Immensae caritatis*, 29 ianuarii 1973, 3.
16 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 38: AAS 59 (1967), p. 562.

http://www.obrascatolicas.com

1. RITUS ORDINARIUS COMMUNIONIS INFIRMORUM

56 – 63 ... (*Sequuntur Ritus*)

2. RITUS BREVIOR COMMUNIONIS INFIRMORUM

64. Ritus hic brevior adhibetur quando sacra communio danda est pluribus infirmis in variis cubiculis eiusdem domus, ex. gr. eiusdem valetudinarii, degentibus, additis, si casus fert, aliquibus elementis e ritu ordinario desumptis.

65 – 67 ... (*Sequuntur Ritus*).

3. DE VIATICO

68 – 78 ... (*Sequuntur Ritus*).

Cap. III – DE VARIIS FORMIS CULTUS SANCTISSIMAE EUCHARISTIAE TRIBUENDI

79. Devotio tam privata quam publica erga Ss.mam Eucharistiam etiam extra Missam, secundum normas a legitima auctoritate statutas, maxime commendatur, cum Sacrificium eucharisticum totius vitae christianae fons et culmen sit.

In huiusmodi piis sacrisque exercitiis ordinandis, ratio habeatur temporum liturgicorum, ut sacrae Liturgiae congruant, ab ea quodammodo deriventur et ad eam populum manuducant (1).

80. Fideles cum Christum in Sacramento praesentem colunt, meminerint hanc praesentiam a Sacrificio derivari atque ad communionem sacramentalem et spiritalem tendere.

Pietas ergo quae fideles impellit ut ad sanctam Eucharistiam adorandam se conferant, eos allicit ut mysterium paschale penitus participent et grato animo respondeant dono ipsius, qui per humanitatem suam continenter vitam divinam in membra Corporis sui infundit. Apud Christum Dominum commorantes, intima fruuntur familiaritate eius atque coram eo cor effundunt pro se suisque omnibus, et pro pace ac salute mundi orant. Cum Christo totam suam vitam Patri in Spiritu Sancto offerentes, ex illo admirabili commercio hauriunt fidei et spei et caritatis augmentum. Sic ergo illas rectas dispositiones alunt quibus, qua par est devotione, memoriale Domini celebrare et panem illum nobis a Patre datum frequenter suscipere possint.

Studeant igitur fideles ut iuxta propriae vitae rationem Christum Dominum in Sacramento colant. Pastores vero in hoc eos exemplo ducant et verbis hortentur (2).

81. Meminerint insuper se huiusmodi coram Christo Domino in Sacramento praesente illam unionem, quam cum ipso in communione sunt assecuti, protrahere illudque foedus renovare, quod eos impellit, ut moribus et vita teneant quod in celebratione Eucharistiae fide et sacramento perceperunt. Studeant ergo universam suam vitam in fortitudine cibi caelestis gratanter peragere, participantes mortem et resurrectionem Domini. Itaque unusquisque sollicitus sit facere bona opera et placere Deo, mundum spiritu christiano imbuere sibi proponens, et etiam in omnibus, in media quidem humana consortione, Christi testis effici (3).

1. DE SS.MAE EUCHARISTIAE EXPOSITIONE

PRAENOTANDA

I – De rationibus quae inter expositionem et Missam intercedunt

82. Expositio sanctissimae eucharistiae, sive cum pyxide sive cum ostensorio, ad agnoscendam in ea miram Christi praesentiam pertrahit, et ad cordis unionem cum illo invitat, quae in communione sacramentali culmen attingit. Quare, cultum ipsi in spiritu et veritate debitum, optime fovet.

Attendendum est ut, in huiusmodi expositionibus, cultus sanctissimi Sacramenti in sua ratione, quae cum Missa intercedit, eluceat. In apparatu expositionis ea omnia sedulo vitentur, quae aliquo modo obscurare possint desiderium Christi, qui sanctissimam Eucharistiam praecipue instituit ut nobis praesto sit in cibum, remedium et levamen (4).

83. Perdurante expositione sanctissimi Sacramenti, celebratio Missae, in eadem aula ecclesiae prohibetur.

Nam, praeter rationes n. 6 allatas, celebratio mysterii eucharistici modo perfectiore includit illam communionem internam ad quam expositio intendit fideles adducere.

Si expositio sanctissimi Sacramenti per unum vel plures dies subsequentes protrahitur, ipsa intermittenda est durante Missae celebratione, nisi forte in sacello ab aula expositionis separato Missa celebretur et aliqui saltem fideles in adoratione remaneant (5).

II - De nonnullis servandis in ordinanda expositione

84. Coram sanctissimo Sacramento, sive in tabernaculo asservato sive publicae adorationi exposito, unico genu flectitur.

85. In sanctissimi Sacramenti expositione cum ostensorio facta, quattuor cerei aut sex, quot scilicet in Missa habentur, accenduntur et incensum adhibetur. In expositione cum pyside duo saltem cerei accendantur; incensum adhiberi potest.

De expositione protracta

86. In ecclesiis, in quibus Eucharistia habitualiter asservatur, quotannis commendatur sollemnis sanctissimi Sacramenti expositio per aliquod tempus protracta, etsi non stricte continua, ut communitas localis hoc mysterium impensius meditetur et adoret.

Huiusmodi tamen expositio, de consensu Ordinarii loci, fiat tantum si congruus praevidetur fidelium concursus (6).

87. Pro gravi autem et generali aliqua necessitate, ab Ordinario loci impetrari potest supplicatio coram sanctissimo Sacramento exposito per longius tempus protracta in iis ecclesiis facienda, ad quas fideles frequentiores concurrunt (7).

88. Ubi, deficiente congrua copia adoratorum expositio sine intermissione fieri nequit, sanctissimum Sacramentum in tabernaculo recondere licet, horis antea statutis et pervulgatis, non tamen saepius quam bis in die, exempli gratia circa meridiem et nocturno tempore.

Haec autem repositio simpliciore modo fieri potest: sacerdos nempe aut diaconus, alba vel superpelliceo super veste talari et stola indutus, post brevem adorationem, prece facta cum fidelibus, sanctissimum Sacramentum in tabernaculo reponit. Simili modo, tempore statuto, fit denuo expositio (8).

De expositione brevi

89. Breves sanctissimi Sacramenti expositiones ita ordinandae sunt ut in eis, ante benedictionem cum sanctissimo Sacramento, congruum tempus tribuatur lectionibus verbi Dei, canticis, precibus et orationi aliquandiu in silentio protractae.

Expositio, quae unice fiat ad benedictionem impertiendam, prohibetur (9).

De adoratione in communitatibus religiosis

90. Communitatibus religiosis aliisque piis coetibus, qui, iuxta constitutiones aut sui Instituti normas, adorationi eucharisticae perpetuae vel per longius tempus protractae vacant, enixe commendatur ut piam hanc consuetudinem iuxta spiritum sacrae Liturgiae ita ordinent ut, cum adoratio coram Christo Domino participationis totius communitatis fiat, eadem sacris lectionibus, cantu, sacro silentio peragatur, quo efficacior evadat ad vitam spiritalem ipsius communitatis fovendam. Hac enim ratione spiritus unitatis et fraternitatis, qui Eucharistia significatur et efficitur, inter ipsos religiosae domus sodales promovetur, et cultus Sacramento debitus forma nobiliore exercetur.

Servanda etiam est, valdeque collaudatur, ea adorationis forma, in qua singuli vel bini tantum sodales sibi succedunt. Etenim hac etiam forma iuxta Instituti rationem, ab Ecclesia approbatam, Christum Dominum in Sacramento, nomine totius communitatis et Ecclesiae, ipsi adorant et deprecantur.

1 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 58: AAS 59 (1967), p. 569.
2 Cf. *ibid.*, n. 50: *l. c.*, p. 567.
3 Cf. *ibid.*, n. 13: *l. c.*, p. 549.
4 Cf. *ibid.*, n. 60: *l. c.*, p. 570.
5 Cf. *ibid.*, n. 61: *l. c.*, pp. 570-571.
6 Cf. *ibid.*, n. 63: *l. c.*, p. 571.
7 Cf. *ibid.*, n. 64: *l. c.*, p. 572.
8 Cf. *ibid.*, n. 65: *l. c.*, p. 572.
9 Cf. *ibid.*, n. 66: *l. c.*, p. 572.

III - De ministro expositionis Sanctissimae Eucharistiae

91. Minister ordinarius expositionis sanctissimi Sacramenti est sacerdos vel diaconus, qui in fine adorationis, antequam Sacramentum reponat, cum ipso Sacramento populum benedicit.

Absentibus vero sacerdote et diacono vel legitime impeditis, sanctissimam Eucharistiam ad fidelium adorationem publice exponere et deinde reponere possunt: *a*) acolythus et minister extraordinarius sacrae communionis; *b*) aliquis sodalis e communitatibus religiosis et piis consociationibus laicalibus, sive virorum sive mulierum, adorationi eucharistiae vacantibus, ab Ordinario loci deputatus.

Ii omnes expositionem facere valent tabernaculum aperiendo aut etiam, si opportunum sit, pysidem super altare deponendo vel hostiam in ostensorio ponendo. In fine adorationis Sacramentum in tabernaculo recondunt. Ipsis tamen non licebit benedictionem cum sanctissimo Sacramento impertire.

92. Minister, si est sacerdos vel diaconus, albam induat vel superpelliceum super veste talari et stolam albi coloris assumat.

Alii vero ministri aut vestem liturgicam in sua regione forte traditam assumant, aut vestem induant quae huic ministerio non dedeceat et ab Ordinario probatam.

Ad benedictionem autem impertiendam in fine adorationis, quando expositio cum ostensorio facta sit, sacerdos et diaconus pluviale quoque et velum umerale albi coloris assumant; si vero cum pyside, velum umerale assumant.

ORDO EXPOSITIONIS ET BENEDICTIONIS EUCHARISTICAE

93 (10) – (7 (11) – 100 ... (*Sequuntur ritus*).

2. DE PROCESSIONIBUS EUCHARISTICIS

101. In processionibus quibus Eucharistia per vias sollemni ritu cum cantu circumfertur, populus christianus publicum testimonium fidei et pietatis praebet erga sanctissimum Sacramentum.

Ordinarii tamen loci est iudicare cum de opportunitate, in hodiernis rerum adiunctis, tum de tempore atque de loco et de ordinatione huiusmodi processionum, ut cum dignitate et sine damno reverentiae sanctissimo huic Sacramento debitae peragantur (12).

102. Inter processiones eucharisticas peculiare momentum et significationem obtinet in vita pastorali paroeciae vel civitatis ea quae singulis annis fieri solet in sollemnitate Corporis et Sanguinis Christi, vel alio opportuniore die prope hanc sollemnitatem. Convenit ergo, ubi hodierna rerum adiuncta id permittunt, et vere potest esse signum communis fidei et adorationis, ut haec processio servetur, ad normam iuris.

Si tamen urbs permagna est, et necessitas pastoralis id suadet, licet, de iudicio Ordinarii loci, alias processiones ordinare in praecipuis partibus urbis. Ubi vero in sollemnitate Corporis et Sanguinis Christi processio haberi nequit, convenit ut alia publica habeatur celebratio pro universa civitate aut pro praecipuis eius partibus, in ecclesia cathedrali aliisve locis opportunioribus.

103. Expedit ut processio cum sanctissimo Sacramento fiat post Missam, in qua hostia in processione deferenda consecretur. Nihil tamen impedit quominus processio peragatur etiam post publicam et protractam adorationem, quae Missam sequatur.

104. Processiones eucharisticae iuxta locorum consuetudines disponantur tum in his quae platearum et viarum ornatum respiciunt, tum in his quae ad participantium ordinationem spectant. Durante itinere, si consuetudo viget et pastorale bonum id suadet, stationes etiam cum benedictione eucharistica fieri possunt. Cantus tamen et orationes quae proferuntur ad id ordinentur, ut omnes fidem suam in Christum manifestent solique Domino vacent.

105 – 108 ... (*Sequuntur Ritus*).

10 Cf. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 62: AAS 59 (1967), p. 571.
11 Cf. infra nn. 192-199.
12 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 59: AAS 59 (1967), p. 570.

3. DE CONGRESSIBUS EUCHARISTICIS

109. Congressus eucharistici, qui recentiore aetate ut peculiaris manifestatio cultus eucharistici in vitam Ecclesiae sunt inducti, habendi sunt veluti "statio" ad quam aliqua communitas ecclesiam localem universam, aut aliqua Ecclesia localis alias Ecclesias unius regionis vel nationis, aut etiam e toto orbe invitat, ut una simul Eucharistiae mysterium sub aliquo aspectu penitius agnoscant et in vinculo caritatis et unitatis publice colant.

Huiusmodi ergo congressus verax fidei et caritatis signum sint oportet ob plenam Ecclesiae localis participationem aliarumque Ecclesiarum significatam consociationem.

110. De loco, themate et ordine congressus celebrandi opportunae investigationes tum in Ecclesia locali, tum in aliis Ecclesiis fiant, quae ad necessitates veras considerandas adducant quaeque progressui studii rei theologicae et bono Ecclesiae localis faveant. In quo inquisitionis opere auxilium adhibeatur peritorum in re theologica, biblica, liturgica, pastorali necnon in scientiis quae "humanae" nuncupantur.

111. In congressu praeparando, haec prae ceteris magni sunt facienda: *a*) impensior catechesis de Eucharistia, praesertim quatenus est mysterium Christi viventis et operantis in Ecclesia, variorum coetuum captui accommodata; *b*) magis actuosa sacrae Liturgiae participatio, simul religiosum verbi Dei auditum et fraternum communitatis sensum fovens (13); *c*) subsidiorum investigatio et operum socialium exsecutio ad promotionem humanam et debitam bonorum, etiam temporalium, communicationem, exemplo primaevae communitatis christianae (14), ut evangelicum fermentum, tamquam societatis praesentis exstruendae vis et futurae pignus (15) ab eucharistica mensa quacumque diffundatur.

112. Celebratio ipsa congressus his criteriis ordinetur (16). *a*) Eucharistiae celebratio vere centrum et fastigium sit, quo incepta omnia necnon variae pietatis formae spectent oportet; *b*) verbi Dei celebrationes, catecheticae sessiones ac publicae collationes eo tendant, ut thema propositum altius investigetur eiusque aspectus practici clarius proponantur ad effectum deducendi; *c*) opportunitas praebeatur sive communium precum sive protractae adorationis coram sanctissimo Sacramento exposito, certis praefinitis ecclesiis quae aptiores huic pietatis exercitio videantur; *d*) quoad processionem instituendam, qua sanctissimum Sacramentum publicis hymnis et supplicationibus per vias urbis deferatur, serventur normae de processionibus eucharisticis (17), attentis sociali ac religiosa condicionibus loci.

... (*Sequuntur textus et lectiones variae*).

13 Conc. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, nn. 41-52; Const. *Lumen gentium*, n. 26.
14 Cf. *Act* 4, 32.
15 Conc. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. 47; Decr. *Unitatis redintegratio*, n. 15.
16 Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 67: AAS 59 (1967), pp. 572-573.
17 Cf. supra nn. 101-108.

Adn. Vide vol. "De sacra Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam", Typis Polyglottis Vaticanis 1973; **Notit.** 9 (1973) 308-324; C. BRAGA in **EL** 88 (1974) 517-518; F. DELL'ORO in **Riv. Liturgica** 61 (1974) 250-260; G. FERRARO in **La Civ. Catt.** 131 (1980-I) 361-371; V. N. in **Notit.** 9 (1973) 324-333; **L'Osservatore romano** 19 ott. 1973.

4212

1973 IUN 24.-SC pro DOC. FID., DECL. AAS 65 (1973) 396-408

Declaratio circa catholicam doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam

1. De unica Christi Ecclesia. 2. De infallibitate Ecclesiae universae. 3. De infallibilitate magisterii Ecclesiae. 4. De dono infallibilitatis Ecclesiae non extenuando. 5. De notione infallibilitatis Ecclesiae non corrumpendo. 6. De Ecclesia cum sacerdotio Christi consociata.

Mysterium Ecclesiae, a Concilio Vaticano II nova luce illustratum, iterum iterumque considerationi subiectum est in pluribus theologorum editis scriptis. Ex

http://www.obrascatolicas.com

quibus haud pauca profecto iuvarunt ad illud mysterium magis intellegendum; sed quaedam sermone ambiguo aut etiam erroneo doctrinam catholicam obscuraverunt, ac nonnunquam eo usque processerunt, ut etiam in rebus fundamentalibus fidei catholicae repugnarent.

Cum igitur opus fuit, non defuerunt plurium nationum Episcopi qui, pro suo officio "depositum fidei purum et integrum servandi" suoque munere "Evangelium indesinenter annuntiandi"[1], declarationibus inter se affinibus, christifideles suae curae commissos a periculo errandi defenderent. Ac praeterea, secundus Synodi Episcoporum Generalis Coetus, de sacerdotio ministeriali tractans, aliqua doctrinae capita haud levis ponderis, ad constitutionem Ecclesiae quod attinet, exposuit.

Sacra pariter Congregatio pro Doctrina Fidei, cuius officium est "doctrinam de fide et moribus in universo orbe catholico tutari"[2], nonnullas veritates ad mysterium Ecclesiae pertinentes et hodie negatas aut in periculum adductas, vestigia in primis sequens utriusque Concilii Vaticani, colligere atque declarare intendit.

1. DE UNICA CHRISTI ECCLESIA

Unica est Ecclesia, "quam Salvator noster, post resurrectionem suam Petro pascendam tradidit (cf. *Io.* 21,
397 17), eique ac ceteris Apo/stolis diffundendam et regendam commisit (cf. *Mt.* 18, 18 ss.) et in perpetuum ut columnam et firmamentum veritatis erexit (cf. *1 Tim.* 3, 15)"; atque haec Christi Ecclesia, "in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, subsistit in Ecclesia catholica, a Successore Petri et Episcopis in eius communione gubernata"[3]. Haec Concilii Vaticani II declaratio illustratur eiusdem Concilii verbis, secundum quae "per solam ... catholicam Christi Ecclesiam, quae generale auxilium salutis est, omnis salutarium mediorum plenitudo attingi potest"[4], atque eadem catholica Ecclesia "omni a Deo revelata veritate et omnibus mediis gratiae ditata est"[5], quibus Christus suam communitatem messianicam pollere voluit. Quod non impedit, quominus eadem Ecclesia, in hac sua terrena peregrinatione, "in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda" sit[6], et quominus "extra eius compaginem", nominatim in Ecclesiis et communitatibus ecclesialibus, quae imperfecta communione cum Ecclesia catholica coniunguntur, "elementa plura sanctificationis et veritatis inveniantur, quae ut dona Ecclesiae Christi propria, ad unitatem catholicam impellunt"[7].

Quae cum ita sint, "necessarium est catholicos cum gaudio agnoscere et aestimare bona vere christiana, a communi patrimonio promanantia, quae apud fratres a nobis seiunctos inveniuntur"[8], atque studiosos esse redintegrandae unitatis inter universos christianos, communi conatu purificationis atque renovationis[9], ut voluntas Christi adimpleatur et christianorum divisio desinat officere Evangelio per orbem proclamando[10]. Confiteri tamen iidem catholici debent se divinae misericordiae dono ad illam Ecclesiam pertinere, quam Christus condidit et quae a successoribus Petri ceterorumque Apostolorum dirigitur, penes quos integra ac viva perstat primigenia communitatis apostolicae institutio atque
398 doctrina, perenne eiusdem Ecclesiae veri/tatis et sanctitatis patrimonium[11]. Quare christifidelibus sibi fingere non licet Ecclesiam Christi nihil aliud esse quam summam quamdam – divisam quidem, sed adhuc aliqualiter unam – Ecclesiarum et communitatum ecclesialium; ac minime iis liberum est tenere Christi Ecclesiam hodie iam nullibi vere subsistere, ita ut nonnisi finis existimanda sit, quam omnes Ecclesiae et communitates quaerere debeant.

2. DE INFALLIBILITATE ECCLESIAE UNIVERSAE

"Quae Deus ad salutem cunctarum gentium revelaverat, eadem benignissime disposuit ut in aevum integre permanerent"[12]. Quapropter Ecclesiae commisit thesaurum verbi Dei, in quo servando, scrutando atque vitae applicando Pastores et plebs sancta conspirant[13].

Ipse igitur omnimode infallibilis Deus Populum suum novum, qui est Ecclesia, dignatus est participata quadam infallibilitate donare, quae intra limites continetur rerum fidei et morum, quaeque valet cum universus ille populus aliquod caput doctrinae, ad eas res pertinens, indubitanter tenet; quae demum iugiter pendet e sapienti providentia et unctione gratiae Sancti Spiritus, qui Ecclesiam usque ad gloriosum Domini eius adventum, in omnem inducit veritatem[14]. De hac Populi Dei infallibilitate Concilium Vaticanum II declarat: "Universitas fidelium, qui unctionem habent a Sancto (cf. *1 Io.* 2, 20 et 27), in credendo falli nequit, atque hanc suam peculiarem proprietatem mediante supernaturali sensu fidei totius populi manifestat, cum "ab Episcopis usque ad extremos laicos fideles" (S. Augustinus, *De Praed. Sanct.* 14, 27) universalem suum consensum de rebus fidei et morum exhibet"[15].

Sanctus autem Spiritus Populum Dei illuminat et auxilio suo iuvat, prout est corpus Christi hierarchica communione unitum. Quod Concilium Vaticanum II indicat addendo verbis suis modo allatis: "Illo enim sensu fidei, qui a Spiritu veritatis excitatur et sustentatur, Po/pulus Dei sub ductu Sacri Magisterii cui fideli-
399 ter obsequens, iam non verbum hominum, sed vere accipit verbum Dei (cf. *1 Thess.* 2, 13), "semel traditae sanctis fidei" (*Iud.* 3) indefectibiliter adhaeret, recto iudicio in eam profundius penetrat eamque in vita plenius applicat"[16].

Profecto christifideles, muneris prophetici Christi suo modo participes[17], multifarie ad id operam conferunt, ut intellegentia fidei in Ecclesia incrementum capiat. "Crescit enim – ita ait Concilium Vaticanum II – tam rerum quam verborum traditorum perceptio, tum ex comtemplatione et studio credentium, qui ea conferunt in corde suo (cf. *Lc.* 2, 19 et 51), tum ex intima rerum spiritualium quam experiuntur intellegentia, tum ex praeconio eorum qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum acceperunt"[18]. Ac Summus

1. Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni*, *A. A. S.* 63 (1971), p. 99.
2. Paulus VI, Const. apost. *Regimini Ecclesiae universae*, *A. S. S.* 59 (1967), p. 897.
3. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 8; *Constitutiones Decreta Declarationes*, editio Secretariae Generalis, Typis Polyglottis Vaticanis, 1966, p. 104 s.
4. Conc. Vat. II: Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 3; *Const. Decr. Decl.*, p. 250.
5. *Ibid.*, n. 4; *Const. Decr. Decl.*, n. 252.
6. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 8; *Const. Decr. Decl.*, p. 106.
7. *Ibid.*; *Const. Decr. Decl.*, p. 105.
8. Conc. Vat. II: Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 4; *Const. Decr. Decl.*, p. 253.
9. Cf. *ibid.*, n. 6-8; *Const. Decr. Decl.*, pp. 255-258.
10. Cf. *ibid.*, n. 1; *Const. Decr. Decl.*, p. 243.
11. Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, *A. A. S.* 56 (1964), p. 629.
12. Conc. Vat. II: Const. dogm. de divina Revelatione *Dei verbum*, n. 7; *Const. Decr. Decl.*, p. 428.
13. Cf. *ibid.*, n. 10; *Const. Decr. Decl.*, p. 431.
14. Cf. *ibid.*, n. 8; *Const. Decr. Decl.*, p. 430.
15. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 12; *Const. Decr. Decl.*, p. 113 s.
16. *Ibid.*; *Const. Decr. Decl.*, p. 114.
17. Cf. *ibid.*, n. 35; *Const. Decr. Decl.*, p. 157.
18. Conc. Vat. II: Const. dogm. de divina Revelatione *Dei verbum*, n. 8; *Const. Decr. Decl.*, p. 430.

Pontifex Paulus VI animadvertit Ecclesiae Pastores suum "testimonium" proferre "positum et infixum in sancta Traditione sacrisque Bibliis atque totius Populi Dei vita alitum"[19].

Sed ad solos hos Pastores, Petri ceterorumque Apostolorum successores, ex divina institutione pertinet authentice, id est auctoritate Christi diversis modis participata, docere fideles; quibus satis habere non licet eos audire velut doctrinae catholicae peritos, sed qui iis nomine Christi docentibus obsequi debent adhaesione congrua mensurae auctoritatis, qua pollent et qua uti intendunt[20]. Ideo Concilium Vaticanum II, vestigia Concilii Vaticani I persequens, docuit Christum in Petro instituisse "perpetuum ac visibile unitatis fidei et communionis principium et fundamentum"[21]; ac Summus Pontifex Paulus VI asseruit: "Magisterium Episcoporum credentibus signum est ac via qua verbum Dei recipiant atque agnoscant "[22]. Quantumvis igitur Sacrum Magisterium ex comtemplatione, vita et investigatione fidelium fructus percipiat, eius munus non reducitur ad sanciendum eorum iam expressum consen-
400 sum; quin potius, in verbo Dei scripto vel tradito / interpretando et explicando, illum consensum etiam praevenire et requirere potest[23]. Ipse demum Populus Dei, ne, in uno corpore Domini sui, unius fidei communionem deperdat (cf. *Eph.* 4, 4 et 5), interventu et auxilio Magisterii tum maxime indiget, cum in eius sinu circa doctrinam credendam aut tenendam dissensiones oriuntur et manant.

3. DE INFALLIBILITATE MAGISTERII ECCLESIAE

Iesus Christus autem Magisterium Pastorum, quibus munus commisit docendi Evangelium universo Populo suo totique familiae humanae, congruo infallibilitatis charismate circa res fidei et morum instructum esse voluit. Quod, cum non procedat ex novis revelationibus, quibus Successor Petri Collegiumque Episcoporum fruantur[24], ipsos non eximit a cura perscrutandi, aptis mediis adhibitis, divinae revelationis thesaurum in Sacris Litteris, quibus veritas incorrupte docetur, quam Deus salutis nostrae causa conscribi voluit[25], atque in viva, quae est ab Apostolis, Traditione[26]. In munere autem suo adimplendo, Ecclesiae Pastores assistentia Spiritus Sancti gaudent, quae apicem suum attingit, quando Populum Dei tali modo erudiunt, ut, ex promissionibus Christi in Petro ceterisque Apostolis datis, doctrinam necessario immunem ab errore tradant.

Quod quidem evenit, cum Episcopi per orbem dispersi, sed in communione cum Successore Petri docentes, in unam sententiam tamquam definitive tenendam conveniunt[27]. Quod manifestius etiam habetur, et quando Episcopi actu collegiali – sicut in Conciliis Oecumenicis – una cum visibili eorum Capite, doctrinam tenendam definiunt[28], et / quando Romanus Pontifex 401
"ex cathedra loquitur, id est, cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit"[29].

Secundum autem catholicam doctrinam, infallibilitas Magisterii Ecclesiae non solum ad fidei depositum se extendit, sed etiam ad ea, sine quibus hoc depositum rite nequit custodiri et exponi[30]. Extensio vero illius infallibilitatis ad ipsum fidei depositum, est veritas quam Ecclesia inde ab initiis pro comperto habuit in promissionibus Christi esse revelatam. Qua nixum veritate, Concilium Vaticanum I materiam fidei catholicae definivit: "Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio, sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur"[31]. Ea ergo fidei catholicae obiecta – quae dogmatum nomine nuncupantur – necessario sunt et quovis tempore fuerunt incommutabilis norma, sicut pro fide, ita etiam pro scientia theologica.

4. DE DONO INFALLIBILITATIS ECCLESIAE NON EXTENUANDO

Ex iis quae dicta sunt de extensione et condicionibus infallibilitatis Populi Dei ac Magisterii Ecclesiae, consequitur nequaquam christifidelibus fas esse agnoscere in Ecclesia fundamentalem tantum, ut quidam contendunt, in vero permanentiam, quae componi possit cum erroribus passim diffusis in sententiis, quas Ecclesiae Magisterium definitive tenendas docet, aut in Populi Dei indubitanti consensu de rebus fidei et morum.

Verum quidem est fide salutari homines sese convertere ad Deum[32], qui in Iesu Christo Filio suo se revelat; sed perperam quis inde inferat Ecclesiae dogmata, quae alia mysteria exprimunt, parvi fieri aut etiam / ne- 402
gari posse. Quinimmo conversio ad Deum, quam fide praestare debemus, oboeditio quaedam est (cf. *Rom.* 16, 26), quae aptetur oportet naturae Revelationis divinae eiusque exigentiis. Haec autem Revelatio in toto ordine salutis enarrat, et christianorum moribus applicandum docet, mysterium Dei, qui Filium suum misit in mundum (cf. *1 Io.* 4, 14); ac praeterea ipsa postulat, ut, plenum intellectus et voluntatis obsequium Deo revelanti praestantes[33], bono nuntio salutis assentiamur prout a Pastoribus Ecclesiae infallibiliter docetur. Christifideles igitur per fidem sese convertunt, sicut oportet, ad Deum in Christo sese revelantem, cum adhaerent ipsi in tota fidei catholicae doctrina.

19. Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni*, *A.A.S.* 63 (1971), p. 99.
20. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25; *Const. Decr. Decl.*, p. 138 s.
21. *Ibid.*, n. 18; *Const. Decr. Decl.*, p. 124 s. Cf. Conc. Vat. I: Const. dogm. *Pastor aeternus*, Prologus; *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, ed. Istituto per le Scienze Religiose di Bologna, Herder, 1973, p. 812 (Denz.-Schön. 3051).
22. Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni*, *A.A.S.* 66 (1971), p. 100.
23. Cf. Conc. Vat. I: Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. 4; *Conc. Oec. Decr.*, p. 815 s. (Denz.-Schön. 3069, 3074). Cf. etiam Decr. S. Congr. S. Off. *Lamentabili*, n. 6, *A.S.S.* 40 (1907), p. 471 (Denz.-Schön. 3406).
24. Conc. Vat. I: Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. 4; *Conc. Oec. decr.*, p. 816 (Denz.-Schön. 3070). Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25, et Const. dogm. de divina Revelatione *Dei verbum*, n. 4; *Const. Decr. Decl.*, p. 141 et 426.
25. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de divina Revelatione *Dei verbum*, n. 11; *Const. Decr. Decl.*, p. 434.
26. Cf. *ibid.*, n. 9 s.; *Const. Decr. Decl.*, pp. 430-432.
27. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25; *Const. Decr. Decl.*, p. 139.
28. Cf. *ibid.*, n. 25 et 22; *Const. Decr. Decl.*, pp. 139 et 133.
29. Conc. Vat. I: Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. 4; *Conc. Oec. Decr.*, p. 816 (Denz.-Schön. 3074). Cf. Conc. Vat. II: *ibidem*, n. 25; *Const. Decr. Decl.*, pp. 139-141.
30. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25; *Const. Decr. Decl.*, p. 139.
31. Conc. Vat. I: Const. dogm. *Dei Filius*, cap. 3; *Conc. Oec. Decr.*, p. 807 (Denz.-Schön. 3011). Cf. *C.I.C.*, can. 1323, § 1 et 1325, § 2.
32. Cf. Conc. Trid. Sess. 6: Decr. *de Iustificatione*, cap. 6; *Conc. Oec. Decr.*, p. 672 (Denz.-Schön. 1526); cf. etiam Conc. Vat. II: Const. dogm. de divina Revelatione *Dei verbum*, n. 5; *Const. Decr. Decl.*, p. 426.
33. Cf. Conc. Vat. I: Const. de Fide Catholica *Dei Filius*, cap. 3; *Conc. Oec. Decl.*, p. 807 (Denz.-Schön. 3008); cf. etiam Conc. Vat. II: Const. dogm. de Divina Revelatione *Dei verbum*, n. 5; *Const. Decr. Decl.*, p. 426.

http://www.obrascatolicas.com

Exsistit profecto ordo ac veluti hierarchia dogmatum Ecclesiae, cum diversus sit eorum nexus cum fundamento fidei[34]. Haec autem hierarchia significat quaedam ex dogmatibus inniti aliis tamquam principalioribus iisdemque illuminari. Omnia autem dogmata, quippe quae revelata sunt, eadem fide divina credenda sunt[35].

5. DE NOTIONE INFALLIBILITATIS ECCLESIAE NON CORRUMPENDA

Transmissio Revelationis divinae ab Ecclesia in difficultates varii generis incurrit. Hae autem oriuntur ex eo, quod arcana Dei mysteria "suapte natura intellectum humanum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contecta et quasi caligine obvoluta maneant"[36]; atque etiam ex historica exprimendae Revelationis condicione.

Ad hanc historicam condicionem quod attinet, initio observandum est sensum, quem enuntiationes fidei continent, partim pendere e linguae adhibitae vi significandi certo quodam tempore certisque rerum adiunctis. Praeterea, nonnumquam contingit, ut veritas aliqua dogmatica primum modo incompleto, non falso tamen,
403 exprimatur, ac / postea, in ampliore contextu fidei aut humanarum cognitionum considerata, plenius et perfectius significetur. Deinde, Ecclesia novis suis enuntiationibus, ea quae in Sacra Scriptura aut in praeteritis Traditionis expressionibus iam aliquomodo continentur, confirmare aut dilucidare intendit, sed simul de certis quaestionibus solvendis erroribusque removendis cogitare solet; quarum omnium rerum ratio habenda est, ut illae enuntiationes recte explanentur. Denique, etsi veritates, quas Ecclesia suis formulis dogmaticis reapse docere intendit, a mutabilibus alicuius temporis cogitationibus distinguuntur et sine iis exprimi possunt, nihilominus interdum fieri potest, ut illae veritates etiam a Sacro Magisterio proferantur verbis, quae huiusmodi cogitationum vestigia secumferant.

His consideratis, dicendum est *formulas* dogmaticas Magisterii Ecclesiae veritatem revelatam ab initio apte communicasse et, manentes easdem, eam in perpetuum communicaturas esse recte interpretantibus ipsas[37]. Exinde tamen non consequitur singulas earum pari ratione ad id efficiendum aptas fuisse aut aptas mansuras esse. Qua de causa theologi accurate circumscribere satagunt intentionem docendi, quam diversae illae formulae reapse continent, atque hac opera sua vivo Magisterio Ecclesiae, cui subduntur, conspicuum praestant auxilium. Eadem insuper de causa fieri solet, ut antiquae formulae dogmaticae et aliae iis veluti proximae, in consueto Ecclesiae usu, vivae ac frugiferae permaneant, ita tamen ut iis opportune novae expositiones enuntiationesque adiungantur, quae congenitum illarum sensum custodiant et illustrent. Porro aliquando etiam factum est, ut in consueto illo Ecclesiae usu, quaedam ex illis formulis cederent novis dicendi modis qui, a Sacro Magisterio propositi vel approbati, eundem sensum clarius pleniusque exhibebant.

Ipse autem *sensus* formularum dogmaticarum semper verus ac secum constans in Ecclesia manet, etiam cum magis dilucidatur et plenius intellegitur. Christifideles ergo se avertant oportet ab opinione secundum quam: primum quidem formulae dogmaticae (aut quaedam earum genera) non possint significare determinate veritatem, sed tantum eius commutabiles approximationes, ipsam quodammodo deformantes seu alterantes;
404 deinde eaedem formulae veritatem indetermi/nate tantum significent iugiter quaerendam per supradictas approximationes. Qui talem opinionem amplectantur, relativismum dogmaticum non effugiunt et infallibilitatis Ecclesiae conceptum corrumpunt, qui ad veritatem determinate docendam et tenendam refertur.

Dissidet certe huiusmodi opinio a declarationibus Concilii Vaticani I, quod, etsi conscium progressus Ecclesiae in cognoscenda veritate revelata[38], nihilominus docuit: "Sacrorum ... dogmatum is sensus perpetuo est retinendus quem semel declaravit sancta mater Ecclesia, nec umquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum"[39]; et quod sententiam damnavit iuxta quam fieri posset "ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit et intellegit Ecclesia"[40]. Dubium non est quin, iuxta illos Concilii textus, sensus dogmatum, quem Ecclesia declarat, determinatus et irreformabilis sit.

Discrepat quoque praefata opinio ab iis quae, cum inauguraret Concilium Vaticanum II, Summus Pontifex Ioannes XXIII de doctrina christiana enuntiavit: "Oportet ut haec doctrina certa et immutabilis, cui fidele obsequium est praestandum, ea ratione pervestigetur et exponatur, quam tempora postulant nostra. Est enim aliud depositum fidei, seu veritates quae doctrina veneranda continentur, aliud modus quo eaedem enuntiantur, eodem tamen sensu eademque sententia"[41]. Cum Successor Petri hic loquatur de doctrina christiana certa et immutabili, de deposito fidei quod idem sit ac veritates in hac doctrina contentae, de his veritatibus denique eodem sensu servandis, liquet eum agnoscere sensum dogmatum nobis dignoscibilem, verum et immutabilem. Novitas autem quam ipse, pro temporum nostrorum necessitate, commendat, pertinet tantum ad modos pervestigandi, exponendi et enuntiandi illam doctrinam cum eius permanenti sensu. Haud dissimili modo Summus Pontifex Paulus VI Ecclesiae Pastores exhortans declaravit: "Nunc autem acriter anniti debemus ut doctrina fidei plenitudinem suae significationis suique ponderis servet, licet ea ratione enuntietur, quae mentes et corda hominum, quibus traditur, contingat"[42].
405

6. DE ECCLESIA CUM SACERDOTIO CHRISTI CONSOCIATA

Christus Dominus, novi et aeterni foederis Pontifex, populum quem suo sanguine acquisivit, cum perfecto suo sacerdotio (cf. *Hebr.* 7, 20-22 et 26-28; – 10, 14 et 21) consociare et configurare voluit. Donavit ergo Ecclesiam suam participatione sacerdotii sui, nempe sacerdotio communi fidelium et sacerdotio ministeriali seu

34. Cf. Conc. Vat. II: Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 11; *Const. Decr. Decl.*, p. 260.

35. *Réflexions et suggestions concernant le dialogue oecuménique*, IV, 4 b, in *Secrétariat pour l'Unité des Chrétiens: Service d'information*, n. 12 (déc. 1970, IV) p. 7 s.; *Reflections and Suggestions Concerning Ecumenical Dialogue*, IV, 4 b, in *The Secretariat for Promoting Christian Unity: Information Service*, n.12 (Dec. 1970, IV), p. 8.

36. Conc. Vat. I: Const. dogm. *Dei Filius*, cap. 4; *Conc. Oec. Decr.*, p. 808 (Denz.-Schön. 3016).

37. Cf. Pius IX, Breve *Eximiam tuam*, *A.S.S.* 8 (1874-75), p. 447 (Denz.-Schön. 2831); Paulus VI, Litt. encycl. *Mysterium fidei*, *A.A.S.* 57 (1965), p. 757 s., et *L'oriente cristiano nella luce di immortali Concili*, in *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. 5, Tip. Poligl. Vatic., p. 412 s.

38. Cf. Conc. Vat. I: Const. *Dei Filius*, cap. 4; *Conc. Oec. Decr.*, p. 809 (Denz.-Schön. 3020).

39. *Ibid.*

40. *Ibid.*, can. 3; *Conc. Oec. Decr.*, p. 811 (Denz.-Schön. 3043).

41. Ioannes XXIII, Alloc. in Concilii Vaticani ianuguratione, *A.A.S.* 54 (1962), p. 792. Cf. Conc. Vat. II: Const. past. de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 62; *Const. Decr. Decl.*, p. 780.

42. Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni*, *A.A.S.* 63 (1971), p. 100 s.

hierarchico, quae, etsi non tantum gradu sed essentia differunt, mutuo tamen in Ecclesiae communione ordinantur[43].

Commune fidelium sacerdotium, quod iure etiam regale appellatur (cf. *1 Petr.* 2, 9; *Apoc.* 1, 6; – 5, 9 s.), quia per ipsum christifideles, ut membra populi messianici, cum Rege suo caelesti coniunguntur, confertur sacramento baptismi. Hoc sacramento fideles "in Ecclesia incorporati, ad cultum religionis christianae ... deputantur", per signum inamissibile, characterem appellatum, et ipsi "in filios Dei regenerati, fidem quam a Deo per Ecclesiam acceperunt, coram hominibus profiteri tenentur"[44]. Qui igitur baptismo sunt renati, "vi regalis sui sacerdotii, in oblationem Eucharistiae concurrunt, illudque in sacramentis suscipiendis, in oratione et gratiarum actione, testimonio vitae sanctae, abnegatione et actuosa caritate exercent"[45].

Praeterea Christus, Ecclesiae, sui mystici corporis Caput, ministros sui sacerdotii, qui personam eius in Ecclesia gererent[46], constituit Apostolos suos et, per eos, successores eorum Episcopos, qui susceptum hoc sanctum ministerium, subordinato gradu, Presbyteris quoque legitime tradiderunt[47]. Sic in Ecclesia orta est apostolica sacerdotii ministerialis successio ad gloriam Dei et in servitium Populi eius totiusque familiae humanae ad Deum convertendae.

Hoc sacerdotio Episcopi et Presbyteri "quodam
406 modo in sinu Po/puli Dei segregantur, non tamen ut separentur, sive ab eo, sive a quovis homine, sed ut totaliter consecrentur operi ad quod Dominus eos assumit"[48], operi nempe sanctificandi, docendi et regendi, cuius exercitium hierarchica communione pressius determinatur[49]. In hoc multiformi opere indolem principii et fundamenti habet non intermissa praedicatio Evangelii[50], indolem vero culminis et fontis totius vitae christianae, sacrificium eucharisticum[51], quod sacerdotes, personam Christi Capitis gerentes, ipsius et membrorum eius corporis mystici nomine[52], in Spiritu Sancto offerunt Deo Patri; quodque sacra cena integratur, qua christifideles, unum Christi corpus participantes, unum corpus omnes efficiuntur (cf. *1 Cor.* 10, 16 s.).

Ecclesia magis magisque scrutata est indolem sacerdotii ministerialis, quod, ab aetate apostolica stabili modo sacro ritu collatum, in conspectu est (cf. *1 Tim.* 4, 14; *2 Tim.* 1, 6). Assistente igitur Spiritu Sancto, ipsa clarius in dies perspexit Deum ei significare voluisse hunc ritum non tantum conferre sacerdotibus augmentum gratiae ad ecclesiastica munia sancte obeunda, sed etiam inamissibilem Christi obsignationem, seu characterem, quo ad sua munera deputarentur, idonea potestate ditati, e suprema Christi potestate derivata. Permanens autem existentia huius characteris, cuius naturam theologi aliter atque aliter explicant, a Concilio Florentino tradita est[53] et a Concilio Tridentino in duobus decretis confirmata[54]. Recens vero Concilium Vaticanum II non semel eam memoravit[55], et Secundus Generalis Coetus Synodi Episcoporum iure notavit ad doctrinam fidei pertinere existentiam characteris sacerdotalis per totam vitam perma/nentis[56]. Haec stabi-
407 lis characteris sacerdotalis existentia a fidelibus agnoscenda est atque ad ipsam attendere oportet, ut recte iudicetur de natura sacerdotalis ministerii et de congruis eius exercitii modis.

Sacrae autem Traditioni et pluribus Magisterii documentis inhaerens, Concilium Vaticanum II de potestate, quae sacerdotii ministerialis est propria, haec docuit: "Si quilibet credentes baptizare potest, sacerdotis tamen est aedificationem Corporis sacrificio eucharistico perficere"[57]; atque: "Idem vero Dominus, inter fideles, ut in unum coalescerent corpus in quo 'omnia membra non eundem actum habent' (*Rom.* 12, 4), quosdam instituit ministros qui, in societate fidelium, sacra Ordinis potestate pollerent Sacrificium offerendi et peccata remittendi"[58]. Haud dissimili modo secundus Generalis Coetus Synodi Episcoporum iure asseruit solum sacerdotem valere personam Christi agere ad praesidendum sacrificali convivio idque perficiendum, in quo Populus Dei oblationi Christi consociatur[59]. Praetermissis nunc quaestionibus de singulorum sacramentorum ministris, e Sacrae Traditionis et Sacri Magisterii testificatione constat christifideles qui, ordinatione sacerdotali non suscepta, proprio ausu munus sibi sumant eucharistiam conficiendi, id non solum prorsus illicite, sed etiam invalide tentare. Huiusmodi autem abusus, sicubi irrepserint, a Pastoribus Ecclesiae reprimendos esse patet.

* * *

Praesens Declaratio neque spectavit neque spectare debebat, ut investigatione de fundamentis nostrae fidei comprobaret divinam Reve/lationem commissam esse
408 Ecclesiae, per quam deinceps incorrupte in mundo servaretur. Sed hoc dogma, a quo fides catholica exordium sumit, in memoriam revocatum est una cum aliis veritatibus ad mysterium Ecclesiae pertinentibus, ut in hodierna mentium perturbatione clare appareat quaenam sit fides doctrinaque christifidelibus amplectenda.

43. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 10; *Const. Decr. Decl.*, p. 110.

44. *Ibid.*, n. 11; *Const. Decr. Decl.*, p. 111.

45. *Ibid.*, n. 10; *Const. Decr. Decl.*, p. 111.

46. Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, *A.A.S.* 28 (1936), p. 10 (Denz.-Schön. 3755). Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 10, et Decr. de Presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, n. 2; *Const. Decr. Decl.*, p. 110 s., p. 622 s.

47. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 28; *Const. Decr. Decl.*, n. 145.

48. Conc. Vat. II: Decr. de Presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, n. 3; *Const. Decr. Decl.*, p. 625.

49. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. *Lumen gentium*, nn. 24, 27 s.; *Const. Decr. Decl.*, pp. 137, 143-149.

50. Conc. Vat. II: Decr. de Presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, n. 4; *Const. Decr. Decl.*, p. 627.

51. Cf. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 11; *Const. Decr. Decl.*, p.111 s. Cf. etiam Conc. Trid. Sess. 22: *Doctrina de Missae Sacrificio*, cap. 1 et 2; *Conc. Oec. Decr.*, pp. 732-734 (Denz.-Schön. 1739-1743).

52. Cf. Paulus VI, Sollemnis Professio fidei, n. 24, *A.A.S.* 60 (1968), p. 442.

58. Conc. Vat. II: Decr. de Presbyterorum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, n. 2; *Const. Decr. Decl.*, p. 621 s. Cf. etiam: 1) Innocentius III, Epistola *Eius exemplo* cum Professione fidei Waldensibus imposita, *PL*, vol. 215, col. 1510 (Denz.-Schön. 794); 2) Conc. Lat. IV: Const. 1: De fide catholica; *Conc. Oec. Decr.*, p. 230 (Denz.-Schön. 802), locus citatus de sacramento altaris legendus est cum contextu sequenti de sacramento baptismi; 3) Conc. Flor.: Bulla unionis Armenorum *Exsultate Deo*; *Conc. Oec. Decr.*, p. 546 (Denz.-Schön. 1321), locus citatus de ministro Eucharistiae conferendus est cum locis vicinis de ministris aliorum sacramentorum; 4) Conc. Trid. Sess. 23: Decr. de Sacramento ordinis, cap. 4; *Conc. Oec. Decr.*, p. 742 s. (Denz.-Schön. 1767, 4469); 5) Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei*, *A.A.S.* 39 (1947), pp. 552-556 (Denz.-Schön. 3849-3852).

53. Conc. Flor.: Bulla unionis Armenorum *Exsultate Deo*; *Conc. Oec. Decr.*, p. 546 (Denz.-Schön. 1313).

54. Conc. Trid.: Decr. de Sacramentis, can. 9 et Decr. de Sacramento ordinis, cap. 4 et can. 4; *Conc. Oec. Decr.*, pp. 685, 742, 744 (Denz.-Schön. 1609, 1767, 1774).

55. Cf. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 21, et Decr. de Presbytororum ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, n. 2; *Const. Decr. Decl.*, pp. 130, 622 s.

56. Cf. Documenta Synodi Episcoporum: *I. De sacerdotio ministeriali*, pars prima, n. 5, *A.A.S.* 63 (1971), p. 907.

57. Conc. Vat. II: Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 17; *Const. Decr. Decl.*, p. 123.

http://www.obrascatolicas.com

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei gaudet quod magno studio theologi mysterium Ecclesiae magis magisque explorant. Agnoscit quoque eos in opera sua pluries incidere in quaestiones, quae tantum inquisitionibus sese mutuo complentibus variisque tentaminibus et coniecturis dilucidari possint. Attamen iusta theologorum libertas contineri semper debet verbo Dei, prout in Ecclesia fideliter servatum et expositum est et a vivo Magisterio Pastorum, imprimisque Pastoris universi Populi Dei, docetur et explicatur[60].

Eadem Sacra Congregatio praesentem Declarationem concredit diligenti curae Sacrorum Antistitum eorumque omnium, qui officium quadam ratione participant tutandi patrimonium veritatis, a Christo et Apostolis commissum Ecclesiae. Ipsa tandem suam Declarationem fidenter dirigit ad christifideles ac speciatim, propter grave munus quo in Ecclesia funguntur, ad sacerdotes et ad theologos, ut omnes in fide sint unanimes et cum Ecclesia sincere sentiant.

Declarationem hanc circa catholicam doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam Summus Pontifex Paulus div. Prov. Pp. VI, in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 11 mensis maii a. 1973, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congr. pro Doctrina Fidei, die XXIV mensis iunii, in festo Sancti Ioannis Baptistae, a. D. MCMLXXIII. – Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Hieronymus Hamer, Archiepiscopus tit. Lorensis, *a Secretis.*

59. Documenta Synodi Episcoporum: *I. De Sacerdotio ministeriali*, pars prima, n. 4, *A.A.S.* 63 (1971), p. 906.

60. Cf. Synodus Episcoporum (1967), *Relatio Commissionis Synodalis constitutae ad examen ulterius peragendum circa opiniones periculosas et atheismum*, II, 4: *De theologorum opera et responsabilitate*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1967, p. 11 (*L'osservatore Romano*, 30-31 oct. 1967, p. 3).

* Adn. in La Civ. catt. 124 (1973-III) 139-150; La Doc. Cath. 70 (1973) 670-671, 830-831; L'Osservatore romano 6 luglio 1973.

4213

1973 IUN ... - SC pro EPISCOPIS, NOTIFICATIO. PART.*

Usus locutionis "Ecclesia latino-americana" non est fovendus ad Ecclesiam Catholicam in America Latina exprimendam

... Desde el punto de vista bíblico-teológico se mantiene que no es exacta la expresión "Iglesia latinoamericana".

Ateniéndose, de hecho, al estilo de San Pablo que reconoce una sola "Iglesia de Cristo" y muchas iglesias territoriales (cfr. los prólogos a las diversas cartas), se debería decir: "La Iglesia Católica en la América Latina" y las "Iglesias católicas américo-latinas".

La afirmación de la catolicidad de la Iglesia, que implica las otras notas, incluídas la "apostolicidad" y el vínculo con la Sede Apostólica por excelencia, Roma, es tanto más oportuna en estos tiempos postconciliares, en los cuales se advierten movimientos cismáticos en la Iglesia Católica, mientras se piensa a continuación promover el ecumenismo y el contacto con los no católicos, con los no cristianos, con los no creyentes, hasta con preferencia por los socialistas-marxistas.

Así es, hasta en algunas naciones de la América latina.

Habría que añadir que "Iglesia latinoamericana" es una expresión que no tiene sentido. Iglesia es jerarquía: sin una jerarquía con verdadera jurisdicción sobre la comunidad no existe Iglesia. El C.E.L.A.M. no tiene ningún poder sobre las Iglesias de los diversos países.

Conclusión: no hay que patrocinar la expresión "Iglesia latinoamericana", porque se presta a interpretaciones favorables a tendencias, al menos prácticamente cismáticas. Esto no se puede decir de la expresión "Consejo Episcopal Latinoamericano". Úsese, al menos alguna vez, la expresión: "La Iglesia Católica en la América Latina".

* Textus datur iuxta notificationem Pontificiae Commissionis pro America Latina (CAL), et summarium vulgatum in Criterio 46 (1973) 299.

4214

1973 IUL 12. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM COLUMBIA. AAS 67 (1975) 421 - 434

Sollemnis conventio inter Sanctam Sedem et Rempublicam Columbianam

CONCORDATO
FRA LA SANTA SEDE E LA REPUBBLICA DI COLOMBIA

La Santa Sede e la Repubblica di Colombia, con il proposito di assicurare una feconda collaborazione per il maggior bene della Nazione Colombiana, animate dal desiderio di tener conto delle nuove circostanze che si sono verificate tanto per la Chiesa Cattolica, Apostolica e Romana quanto per la Repubblica di Colombia dopo il 1887, data del Concordato da esse sottoscritto, hanno determinato di stipulare un nuovo Concordato, il quale costituisce la norma che regolerà per l'avvenire, su basi di reciproca deferenza e mutuo rispetto, le relazioni fra la Chiesa Cattolica e lo Stato.

A tal fine Sua Santità Paolo VI ha nominato Suo Plenipotenziario: Sua Eccellenza Mons. Angelo Palmas, Arcivescovo titolare di Vibiana, Nunzio Apostolico in Bogotà

E Sua Eccellenza il Presidente di Colombia, Signor Dottor Mi-
422 sael Pastrana Borrero, ha nominato Suo Plenipotenziario: / Sua Eccellenza Dottor Alfredo Vazquez Carrizosa, Ministro degli Affari Esteri,

i quali, scambiati i loro Pieni Poteri e trovatili in buona e dovuta forma, hanno convenuto negli articoli seguenti:

CONCORDATO
entre LA REPUBLICA DE COLOMBIA y LA SANTA SEDE

La República de Colombia y la Santa Sede, con el propósito de asegurar una fecunda colaboración para el mayor bien de la Nación Colombiana, animados por el deseo de tener en cuenta las nuevas circunstancias que han ocurrido, tanto para la Iglesia Católica, Apostólica y Romana como para la República de Colombia desde 1887, fecha del Concordato suscrito entre ellas, han determinado celebrar un nuevo Concordato, que constituye la norma que regulará en lo sucesivo, sobre las bases de recíproca deferencia y mutuo respeto, las relaciones entre la Iglesia Católica y el Estado.

Con tal fin, Su Excelencia el Presidente de Colombia, Señor Doctor Misael Pastrana Borrero, ha designado como Plenipotenciario: a Su Excelencia el Señor Doctor Alfredo Vázquez Carrizosa, Ministro de Relaciones Exteriores; y

Su Santidad el Papa Paulo VI ha designado como su Plenipotenciario: / a Su Excelencia Monseñor Angelo Palmas, Arzo- 422
bispo titular de Vibiana, Nuncio Apostólico en Bogotá,

quienes, después de canjear sus respectivos Plenos Poderes, hallados en buena y debida forma, han convenido en lo siguiente:

Art. I. Lo Stato, in ossequio al tradizionale sentimento cattolico della Nazione Colombiana, considera la religione Cattolica, Apostolica e Romana come elemento fondamentale del bene comune e dello sviluppo integrale della comunità nazionale.

Lo Stato garantisce alla Chiesa Cattolica e a quanti appartengono ad essa il pieno godimento dei loro diritti religiosi, senza pregiudizio della giusta libertà religiosa delle altre confessioni e dei rispettivi membri, come pure di tutti i cittadini.

Art. II. La Chiesa Cattolica conserverà la sua piena libertà e indipendenza dal potere civile e di conseguenza potrà esercitare liberamente e integralmente la sua autorità spirituale e la sua giurisdizione ecclesiastica, governandosi e amministrandosi in conformità alle sue proprie leggi.

Art. III. La legislazione canonica è indipendente da quella civile e non ne costituisce parte, però sarà rispettata dalle Autorità
423 della Repubblica. /

Art. IV. Alla Chiesa Cattolica, come anche alle Diocesi, alle Comunità Religiose e agli altri entri ecclesiastici ai quali la legge canonica concede personalità giuridica, rappresentate dalle rispettive legittime autorità, lo Stato riconosce vera e propria personalità giuridica.

Di uguale riconoscimento godranno gli enti ecclesiastici che abbiano ricevuto personalità giuridica mediante un atto della legittima autorità, in conformità alle leggi canoniche. Affinchè il riconoscimento civile di questi ultimi divenga effettivo è sufficiente che essi comprovino con certificato la propria esistenza canonica.

Art. V. La Chiesa, cosciente della missione che le spetta di servire alla persona umana, continuerà a cooperare per lo sviluppo della medesima e della comunità per mezzo delle sue istituzioni e servizi pastorali, in particolare mediante la educazione, l'insegnamento, la promozione sociale ed altre attività di pubblico beneficio.

Art. VI. Lo Stato e la Chiesa collaboreranno alla sollecita ed efficace promozione delle condizioni umane e sociali degli indigeni e della popolazione residente in zone marginali suscettibili di un regime canonico speciale. Una Commissione Permanente composta di funzionari designati dal Governo Nazionale e di pre-
424 lati scelti dalla Conferenza Espicopale, regolata di co/mune accordo, progetterà piani di sviluppo e vigilerà sulla graduale esecuzione di quelli adottati.

Le funzioni della Commissione Permanente saranno esercitate senza pregiudizio dell'autorità che è propria della pianificazione dello Stato e senza che la Chiesa debba assumere attività aliene dalla sua natura e missione.

Art. VII. Lo Stato riconosce pieni effetti civili al matrimonio celebrato conformemente alle norme del diritto canonico. Per rendere effettivo tale riconoscimento, la competente autorità ecclesiastica trasmetterà copia autentica dell'Atto al rispettivo funzionario dello Stato il quale dovrà trascriverlo nel registro civile.

Art. VIII. Le cause relative alla nullità e allo scioglimento del vincolo dei matrimoni canonici, comprese quelle che si riferiscono alla dispensa del matrimonio rato e non consumato, sono di competenza esclusiva dei Tribunali Ecclesiastici e delle Congregazioni della Sede Apostolica.

Le decisioni e le sentenze di queste cause, quando siano divenute definitive ed esecutive, secondo il diritto canonico, saranno trasmesse al Tribunale Superiore del distretto giudiziario territorialmente competente, il quale emanerà i decreti per la loro esecuzione quanto agli effetti civili e ordinerà la loro iscrizione nel
425 registro civile. /

Art. IX. Le Alti Parti Contraenti convengono che le cause di separazione dei coniugi legati da matrimoni canonici siano trattate dai Giudici dello Stato, in prima istanza presso il Tribunale Superiore rispettivo ed in seconda istanza presso la Corte Suprema di Giustizia.

Art. I. El Estado, en atención al tradicional sentimiento católico de la Nación Colombiana, considera la Religión Católica, Apostólica y Romana como elemento fundamental del bien común y del desarrollo integral de la comunidad nacional.

El Estado garantiza a la Iglesia Católica y a quienes a ella pertenecen el pleno goce de sus derechos religiosos, sin perjuicio de la justa libertad religiosa de las demás confesiones y de sus miembros, lo mismo que de todo ciudadano.

Art. II. La Iglesia Católica conservará su plena libertad e independencia de la potestad civil y por consiguiente podrá ejercer libremente toda su autoridad espiritual y su jurisdicción eclesiástica, conformándose en su gobierno y administración con sus propias leyes.

Art. III. La Legislación canónica es independiente de la civil y no forma parte de ésta, pero será respetada por las autorida-
423 des de la República. /

Art. IV. El Estado reconoce verdadera y propia personería jurídica a la Iglesia Católica. Igualmente a las Diócesis, Comunidades Religiosas y demás entidades eclesiásticas a las que la ley canónica otorga personería jurídica, representadas por su legítima autoridad.

Gozarán de igual reconocimiento las entidades eclesiásticas que hayan recibido personería por un acto de la legítima autoridad, de conformidad con las leyes canónicas. Para que sea efectivo el reconocimiento civil de estas últimas basta que acrediten con certificación su existencia canónica.

Art. V. La Iglesia, consciente de la misión que le compete de servir a la persona humana, continuará cooperando para el desarrollo de ésta y de la comunidad por medio de sus instituciones y servicios pastorales, en particular mediante la educación, la enseñanza, la promoción social y otras actividades de público beneficio.

Art. VI. El Estado y la Iglesia colaborarán en la pronta y eficaz promoción de las condiciones humanas y sociales de los indígenas y de la población residente en zonas marginadas susceptibles de un régimen canónico especial. Una Comisión Permanente integrada por funcionarios designados por el Gobierno Nacional y prelados elegidos por la Conferencia Episcopal, reglamentada / de común acuerdo, programará y vigilará el desa- 424
rrollo progresivo de los planes que se adopten.

Las funciones de la Comisión Permanente serán ejercidas sin perjuicio de la autoridad propia de planeación del Estado y sin que la Iglesia tenga a su cargo actividades ajenas a su naturaleza y misión.

Art. VII. El Estado reconoce plenos efectos civiles al matrimonio celebrado de conformidad con las normas del derecho canónico. Para la efectividad de este reconocimiento la competente autoridad eclesiástica transmitirá copia auténtica del Acta al correspondiente funcionario del Estado quien deberá inscribirla en el registro civil.

Art. VIII. Las causas relativas a la nulidad o a la disolución del vínculo de los matrimonios canónicos, incluídas las que se refieren a la dispensa del matrimonio rato y no consumado, son de competencia exclusiva de los Tribunales Eclesiásticos y Congregaciones de la Sede Apostólica.

Las decisiones y sentencias de éstas, cuando sean firmes y ejecutivas, conforme al derecho canónico, serán transmitidas al Tribunal Superior del distrito judicial territorialmente competente, el cual decretará su ejecución en cuanto a efectos civiles y ordenará su inscripción en el registro civil./ 425

Art. IX. Las Altas Partes Contratantes convienen en que las causas de separación de cuerpos de los matrimonios canónicos sean tramitadas por los Jueces del Estado, en primera instancia ante el Tribunal Superior respectivo y en segunda instancia ante la Corte Suprema de Justicia.

http://www.obrascatolicas.com

A richiesta di uno dei coniugi la causa relativa si sospenderà in prima istanza e per una volta sola, durante trenta giorni, per rendere possibile l'azione conciliatrice e pastorale della Chiesa, salva la competenza del Tribunale per adottare i provvedimenti cautelativi che stimi convenienti. Trascorso tale termine il rispettivo Tribunale riprenderà la relativa trattazione.

Art. X. 1. Lo Stato garantisce alla Chiesa Cattolica la libertà di fondare, organizzare e dirigere sotta la dipendenza dell'autorità ecclesiastica centri di educazione di qualsiasi livello e di qualsiasi specialità e ramo dell'insegnamento, senza pregiudizio del diritto d'ispezione e vigilanza che spetta allo Stato.

2. La Chiesa Cattolica conserverà la sua autonomia per fondare, organizzare e dirigere facoltà, istituti di scienze ecclesiastiche, seminari e case di formazione di religiosi. Il riconoscimento da parte dello Stato degli studi e dei titoli concessi da questi centri
426 sarà oggetto di regolamentazione successiva./

Art. XI. Al fine di rendere effettivo il diritto che hanno le famiglie di scegliere liberamente centri di educazione per i propri figli, lo Stato contribuirà in misura equa, con fondi del Bilancio Nazionale, al sostentamento delle istituzioni cattoliche.

Art. XII. Per l'attuazione del diritto che hanno le famiglie cattoliche di dare ai propri figli una educazione religiosa corrispondente alla loro fede, i programmi educativi, a livello di grado primario e secondario, comprenderanno negli istituti scolastici ufficiali l'insegnamento della religione e la formazione religiosa secondo il Magistero della Chiesa. Al fine di rendere effettivo tale diritto, spetta alla competente autorità ecclesiastica fornire i programmi, approvare i testi dell'insegnamento religioso e verificare come si imparte detto insegnamento. L'autorità civile terrà conto dei certificati di idoneità per insegnare la religione, rilasciati dalla competente autorità ecclesiastica.

Lo Stato favorirà nei gradi superiori dell'insegnamento la creazione di istituti o dipartimenti di scienze superiori religiose, dove gli studenti cattolici abbiano la possibilità di perfezionare la loro cultura in armonia con la propria fede.

Art. XIII. Come servizio alla comunità nelle zone marginali, che hanno bisogno temporaneamente di un regime canonico speciale, la Chiesa collaborerà nel settore dell'educazione ufficiale
427 me/diante contratti che svolgano i relativi programmi ufficiali e contemplino le circostanze e le esigenze specifiche di ciascun luogo. Tali contratti stipulati col Governo Nazionale si adatteranno a criteri previamenti concordati fra questo e la Conferenza Episcopale, conformemente alle disposizioni dell'Articolo VI.

Art. XIV. Il diritto di nominare Arcivescovi e Vescovi spetta esclusivamente al Romano Pontefice. Prima di procedere alla nomina di un Arcivescovo o di un Vescovo residenziali, e di un Coadiutore con diritto di successione, nomina che dovrà ricadere su cittadini colombiani, la Santa Sede comunicherà al Presidente della Repubblica il nome della persona prescelta, al fine di sapere se ha obiezioni di carattere civile o politico. Si intenderà che esse non esistono se egli non le manifesta entro trenta giorni. Queste pratiche si svolgeranno da entrambe le parti con la maggiore sollecitudine e riserva.

Art. XV. La Santa Sede potrà erigere nuove circoscrizioni ecclesiastiche e modificare i confini di quelle esistenti, quando lo stimi opportuno, per il miglior compimento della missione della Chiesa. A tale scopo informerà previamente il Governo, accogliendo le indicazioni giuste e convenienti che da esso riceva.

Art. XVI. La Santa Sede è d'accordo per elevare con la
428 maggior sollecitudine possibile le giurisdizioni missionarie alla / categoria di diocesi, nella misura in cui lo sviluppo delle regioni sia in armonia con le esigenze pastorali diocesane.

Art. XVII. L'assistenza spirituale e pastorale dei membri delle Forze Armate si effettuerà per mezzo del Vicariato Ca-

A solicitud de uno de los cónyuges la causa respectiva se suspenderá en primera instancia y por una sola vez, durante treinta días, para dar lugar a la acción conciliadora y pastoral de la Iglesia, salvo la competencia del Tribunal para adoptar las medidas precautelativas que estime conveniente. Vencido el plazo el respectivo Tribunal reanudará el trámite correspondiente.

Art. X. 1. El Estado garantiza a la Iglesia Católica la libertad de fundar, organizar y dirigir bajo la dependencia de la autoridad eclesiástica centros de educación en cualquier nivel, especialidad y rama de la enseñanza, sin menoscabo del derecho de inspección y vigilancia que corresponde al Estado.

2. La Iglesia Católica conservará su autonomía para establecer, organizar y dirigir facultades, institutos de ciencias eclesiásticas, seminarios y casas de formación de religiosos. El reconocimiento por el Estado de los estudios y de los títulos otorgados por dichos centros será objeto de reglamentación 426
posterior. /

Art. XI. A fin de hacer más viable el derecho que tienen las familias de escoger libremente centros de educación para sus hijos, el Estado contribuirá equitativamente, con fondos del Presupuesto Nacional, al sostenimiento de planteles católicos.

Art. XII. En desarrollo del derecho que tienen las familias católicas de que sus hijos reciban educación religiosa acorde con su fe, los planes educativos, en los niveles de primaria y secundaria, incluirán en los establecimientos oficiales enseñanza y formación religiosas según el Magisterio de la Iglesia. Para la efectividad de este derecho, corresponde a la competente autoridad eclesiástica suministrar los programas, aprobar los textos de enseñanza religiosa y comprobar cómo se imparte dicha enseñanza. La autoridad civil tendrá en cuenta los certificados de idoneidad para enseñar la religión, expedidos por la competente autoridad eclesiástica.

El Estado propiciará en los niveles de educación superior la creación de institutos o departamentos de ciencias superiores religiosas, donde los estudiantes católicos tengan opción de perfeccionar su cultura en armonía con su fe.

Art. XIII. Como servicio a la comunidad en las zonas marginadas, necesitadas temporalmente de un régimen canónico especial, la Iglesia colaborará en el sector de la educación oficial / 427
mediante contratos que desarrollen los programas oficiales respectivos y contemplen las circunstancias y exigencias específicas de cada lugar. Tales contratos celebrados con el gobierno nacional se ajustarán a criterios previamente acordados entre éste y la Conferencia Episcopal, de conformidad con lo dispuesto en el Artículo VI.

Art. XIV. El derecho de nombrar Arzobispos y Obispos corresponde exclusivamente al Romano Pontífice. La Santa Sede antes de proceder al nombramiento de un Arzobispo u Obispo residencial, o de un Coadjutor con derecho a sucesión, que deberá recaer en ciudadano colombiano, comunicará al Presidente de la República el nombre de la persona escogida, a fin de saber si tiene objeciones de carácter civil o político. Se entenderá que ellas no existen si no las manifiesta dentro de treinta días. Estas gestiones se adelantarán por ambas partes con la mayor diligencia y reserva.

Art. XV. La Santa Sede podrá erigir nuevas circunscripciones eclesiásticas y modificar los límites de las existentes, cuando lo creyere oportuno para el mejor desempeño de la misión de la Iglesia. Con tal finalidad informará previamente al Gobierno, acogiendo las indicaciones justas y convenientes que de él reciba.

Art. XVI. La Santa Sede conviene en elevar con la mayor celeridad posible las jurisdicciones misionales a la categoría / de 428
diócesis, a medida que el desarrollo de las regiones resulte armónico con las exigencias pastorales diocesanas.

Art. XVII. La atención espiritual y pastoral de los miembros de las Fuerzas Armadas se ejercerá por medio de la Vicaría

strense, secondo le norme e i regolamenti emanati al riguardo dalla Santa Sede, d'accordo col Governo.

Art. XVIII. I chierici e religiosi non potranno essere obbligati ad assumere pubblici incarichi incompatibili col loro ministero e professione religiosa e saranno inoltre esenti dal servizio militare.

Art. XIX. Continuando ad essere deferite ai Tribunali dello Stato le cause civili dei chierici e dei religiosi e quelle che si riferiscono alla proprietà e ai diritti temporali delle persone giuridiche ecclesiastiche, come pure i processi penali contro le suddette persone per contravvenzioni e delitti estranei al ministero ecclesiastico, sanzionati dalle leggi della Repubblica. Si eccettuano, tuttavia, i processi penali contro i Vescovi e quanti ad essi sono equiparati nel diritto ecclesiastico, i quali sono di competenza esclusiva della Sede Apostolica.

Art. XX. In caso di processi penali contro chierici e religiosi, la competenza sarà in prima istanza, senza intervento della giuria, dei Giudici Superiori o di chi li sostituisca ed in seconda
429 istanza dei Tribunali Superiori. All'inizio del / processo, si comunicherà il fatto all'Ordinario proprio, il quale non porrà ostacolo alla procedura giudiziaria. I giudizi non saranno pubblici. Nella detenzione e nell'arresto, prima e durante il processo, essi non potranno essere rinchiusi in carceri comuni; ma se poi fossero condannati in ultima istanza verrà loro applicato il regime ordinario relativo alla esecuzione delle pene.

Art. XXI. I funzionari dei settori giurisdizionale ed esecutivo dello Stato presteranno, se necessario, la propria colllaborazione nella esecuzione dei provvedimenti dei Tribunali Ecclesiastici, al fine di proteggere i diritti delle persone che potrebbero essere lesi dalla esecuzione incompleta o mancata di tali provvedimenti.

Art. XXII. L'esercizio illegitimo di giurisdizione e di funzioni ecclesiastiche da parte di chi è privo di missione canonica per compierle, comunicato ufficialmente dall'autorità ecclesiastica al competente funzionario dello Stato, sarà considerato da questo come usurpazione di funzioni pubbliche.

Art. XXIII. La Chiesa Cattolica e le altre persone giuridiche di cui all'articolo IV del presente Concordato hanno la facoltà di acquistare, possedere, alienare e amministrare liberamente beni mobili e immobili nella forma stabilita dalla legislazione colombiana per tutti i cittadini, e le loro proprietà, fondazioni e diritti saranno non meno inviolabili di quelli che appartengo-
430 no alle altre persone naturali e giuridiche. /

Art. XXIV. Le proprietà ecclesiastiche potranno essere assoggettate a tributi nella stessa forma ed estensione di quelle dei privati. Tuttavia, in considerazione della loro peculiare finalità, si eccettuano gli edifici destinati al culto, le curie diocesane, le case vescovili e parrochiali ed i seminari.

Ai beni di utilità comune senza fine di lucro, appartenenti alla Chiesa e alle altre persone giuridiche di cui all'articolo IV del presente Concordato, come quelli destinati a opere di culto, di educazione o beneficenza, si applicheranno in materia tributaria le disposizioni di legge stabilite per le altre istituzioni della stessa natura.

Art. XXV. Lo Stato riconosce il diritto della Chiesa di richiedere liberamente ai fedeli contributi ed offerte per il culto divino, il sostentamento dei suoi ministri ed altri fini propri della sua missione.

Art. XXVI. Le Alti Parti Contraenti unificano le obbligazioni finanziarie assunte dallo Stato in virtù del Concordato del 1887 e della Convenzione sulle Missioni del 1953. Di conseguenza regoleranno il loro ammontare in forma che consenta di adempiere debitamente dette obbligazioni. Sarà ugualmente regolato il contributo dello Stato per la creazione di nuove diocesi e per il sostentamento di quelle che si trovano nei territori

Castrense, según normas y reglamentos dictados ad efecto por la Santa Sede, de acuerdo con el Gobierno.

Art. XVIII. Los clérigos y religiosos no podrán ser obligados a desempeñar cargos públicos incompatibles con su ministerio y profesión religiosa y estarán además exentos del servicio militar.

Art. XIX. Continuarán deferidas a los Tribunales del Estado las causas civiles de los clérigos y religiosos y las que se refieren a la propiedad y derechos temporales de las personas jurídicas eclesiásticas, como también los procesos penales contra aquellos por contravenciones y delitos ajenos al ministerio eclesiástico, sancionados por las leyes de la República. Se exceptúan, sin embargo, los procesos penales contra los Obispos y quienes están asimilados a éstos en el derecho eclesiástico, que son de competencia exclusiva de la Sede Apóstolica.

Art. XX. En caso de procesos penales contra clérigos y religiosos, conocerán en primera instancia, sin intervención de Jurado, los Jueces Superiores o quienes los reemplacen y en segunda, los Tribunales Superiores. Al iniciarse el / proceso se co- 429
municará el hecho al Ordinario propio, el cual no pondrá obstáculo al procedimiento judicial. En la detención y arresto, antes y durante el proceso, no podrán aquellos ser recluídos en cárceles comunes, pero si fueren condenados en última instancia se les aplicará el régimen ordinario sobre ejecución de las penas.

Art. XXI. Los funcionarios de las ramas jurisdiccional y ejecutiva del Estado, si fuere necesario, prestarán su colaboración en la ejecución de las providencias de los Tribunales Eclesiásticos, con el fin de proteger los derechos de las personas que podrían ser lesionados por ejecución incompleta o fallida de tales providencias.

Art. XXII. El ejercicio legítimo de jurisdicción o funciones eclesiásticas por quienes carecen de misión canónica para desempeñarlas, oficialmente comunicado por la autoridad eclesiástica al competente funcionario del Estado, será considerado por éste como usurpación de funciones públicas.

Art. XXIII. La Iglesia Católica y las demás personas jurídicas de que trata el artículo IV del presente Concordato tienen facultad de adquirir, poseer, enajenar y administrar libremente bienes muebles e inmuebles en la forma establecida por la legislación colombiana para todos los ciudadanos, y sus propiedades, fundaciones y derechos serán no menos inviolables que los pertenecientes a las demás personas naturales y jurídicas. / 430

Art. XXIV. Las propiedades eclesiásticas podrán ser gravadas en la misma forma y extensión que las de los particulares. Sin embargo, en consideración a su peculiar finalidad se exceptúan los edificios destinados al culto, las curias diocesanas, las casas episcopales y curales y los seminarios.

Los bienes de utilidad común sin ánimo de lucro, pertenecientes a la Iglesia y a las demás personas jurídicas de que trata el artículo IV del presente Concordato, tales como los destinados al culto, de educación o beneficencia se regirán en materia tributaria por las disposiciones legales establecidas para las demás instituciones de la misma naturaleza.

Art. XXV. El Estado reconoce el derecho de la Iglesia a recabar libremente de los fieles contribuciones y ofrendas para el culto divino, la sustentación de sus ministros y otros fines propios de su misión.

Art. XXVI. Las Altas Partes Contratantes unifican las obligaciones financieras adquiridas por el Estado en virtud del Concordato de 1887 y de la Convención sobre Misiones de 1953. En consecuencia reglamentarán su cuantía en forma que permita atender debidamente aquellas obligaciones. Será también reglamentada la contribución del Estado para la creación de nuevas diócesis y para el sostenimiento de las que funcionen en los

http://www.obrascatolicas.com

431 anteriormente chiamati di missione. Agli enti che ricevono la / cosiddetta rendita nominale lo Stato darà la possibilità di riscattarla.

Art. XXVII. Lo Stato garantisce alla Chiesa il diritto di possedere e amministrare propri cimiteri, i quali saranno sottoposti alla vigilanza ufficiale per quanto si riferisce all'igiene e all'ordine pubblico. Nei cimiteri dipendenti dall'autorità civile, la Chiesa potrà esercitare il suo ministero nella inumazione dei cattolici.

Art. XXVIII. Per la difesa e la promozione del patrimonio culturale colombiano la Chiesa e lo Stato collaboreranno nell'inventario dell'arte religiosa nazionale, il quale comprenderà monumenti, oggetti di culto, archivi, biblioteche ed altri oggetti che per il loro valore storico o estetico siano degni di una attenzione congiunta affinché siano conservati, restaurati ed esposti, ai fini della educazione sociale.

Art. XXIX. Nella esecuzione delle disposizioni contenute in questo Concordato, come pure nelle sue regolamentazioni e per risolvere amichevolmente eventuali difficoltà relative alla sua interpretazione ed applicazione, le Alti Parti Contraenti procederanno di comune accordo.

Art. XXX. Il presente Concordato, salvo quanto è stabilito
432 nell'Articolo XXVI, lascia senza vigore ed effetto quello / che le Alte Parti Contraenti firmarono in Roma il 31 dicembre 1887, approvato con la legge 35 del 1888, ed i seguenti accordi: la Convenzione addizionale al Concordato, firmata a Roma il 20 luglio 1892, approvata con la legge 34 del 1892; gli accordi derivati dallo scambio di note numero 27643 del 27 febbraio 1924 diretta dal Segretario di Stato di Sua Santità al Ministro Straordinario e Plenipotenziario di Colombia presso la Santa Sede e la risposta di questo del 10 giugno 1924, le quali diedero origine alla Legge 54 del 1924; e la Convenzione sulle Missioni, firmata a Bogotà il 29 gennaio 1953.

Allo stesso tempo sono derogate tutte le disposizioni di leggi e di decreti che in qualsiasi maniera siano incompatibili con questo Concordato.

Art. XXXI. Il presente Concordato viene firmato in doppio esemplare e in lingua italiana e spagnuola, i cui testi sono ugualmente autentici e fanno ugualmente fede.

Art. XXXII. Questo Concordato entrerà in vigore alla data dello scambio dei rispettivi strumenti di ratifica delle Alte Parti Contraenti.

In fede di che i sottoscritti Plenipotenziari firmano questo Concordato, nella città di Bogotà, Repubblica di Colombia, il dodici luglio millenovecentosettantatrè.–Angelo PALMAS,
433 Nunzio Apostolico. /

PROTOCOLLO FINALE

Al momento di procedere alla firma del Concordato oggi sottoscritto fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia, i Plenipotenziari delle Alte Parti Contraenti fanno le seguenti dichiarazioni che formano parte integrante del Concordato medesimo:

Circa l'Articolo VII

1. D'accordo con la legislazione vigente nello Stato colombiano la iscrizione di un matrimonio canonico che non sia stato annotato nel registro civile al tempo della sua celebrazione, potrà sempre farsi a richiesta di qualsiasi dei coniugi o di chi abbia interesse legittimo a detto matrimonio. A tale scopo, sarà sufficiente la presentazione di una copia autentica del relativo atto ecclesiastico. La morte di uno o di entrambi i coniugi non sarà di ostacolo a detta iscrizione.

anteriormente llamados territorios de misiones. El / Estado 431
concederá a las entidades eclesiásticas que reciben la llamada renta nominal la posibilidad de redimirla.

Art. XXVII. El Estado garantiza a la Iglesia el derecho de poseer y administrar sus propios cementerios, que estarán sometidos a la vigilancia oficial en lo referente a higiene y orden público. En los cementerios dependientes de la autoridad civil, la Iglesia podrá ejercer su ministerio en la inhumación de los católicos.

Art. XXVIII. En defensa y promoción del patrimonio cultural colombiano la Iglesia y el Estado colaborarán en el inventario del arte religioso nacional, que incluirá monumentos, objetos de culto, archivos, bibliotecas y otros que por su valor histórico o estético sean dignos de conjunta atención para conservarse, restaurarse y exponerse con fines de educación social.

Art. XXIX. En la ejecución de las disposiciones contenidas en este Concordato, como en sus reglamentaciones y para resolver amistosamente eventuales dificultades relativas a su interpretación y aplicación, las Altas Partes Contratantes procederán de común acuerdo.

Art. XXX. El presente Concordato, salvo lo acordado en el Artículo XXVI, deja sin vigor y efecto el que las Altas / Partes 432
Contratantes firmaron en Roma el 31 de Diciembre de 1887, aprobado por ley 35 de 1888, y los siguientes acuerdos: La Convención adicional al Concordato, firmada en Roma el 20 de Julio de 1892, aprobada por la ley 34 de 1892; los acuerdos derivados del canje de notas número 27643 del 27 de Febrero de 1924, dirigida por el Secretario de Estado de Su Santidad al Ministro Extraordinario y Plenipotenciario de Colombia ante la Santa Sede y la respuesta de éste del 10 de Junio de 1924, que dieron origen a la Ley 54 de 1924; y la Convencion sobre Misiones, firmada en Bogotá el 29 de Enero de 1953.

Así mismo, quedan derogadas todas las disposiciones de las leyes y decretos que en cualquier modo se opusieran a este Concordato.

Art. XXXI. El presente Concordato se firma en doble ejemplar y en lenguas española e italiana, cuyos textos serán igualmente auténticos y harán fe.

Art. XXXII. Este Concordato entrará en vigor en la fecha del canje de las respectivas ratificaciones de las Altas Partes Contratantes.

En fe de lo cual, los suscritos Plenipotenciarios firman este Concordato, en la ciudad de Bogotá, República de Colombia, a los doce días de Julio de mil novecientos setenta y tres.–Alfredo VÁZQUEZ CARRIZOSA, Ministro de Relaciones Exteriores. /
433

PROTOCOLO FINAL

En el acto de la firma del Concordato suscrito en el fecha entre la República de Colombia y la Santa Sede, los Plenipotenciarios de las Altas Partes Contratantes hacen las siguientes declaraciones que forman parte integrante del mismo Concordato:

En relación con el Artículo VII

1. De acuerdo con la legislación vigente en el Estado colombiano la inscripción de un matrimonio canónico que no haya sido anotado en el registro civil al tiempo de su celebración, podrá siempre efectuarse a requirimiento de cualquiera de los cónyuges o de quien tengo interés legítimo en dicho matrimonio. Con tal fin será suficiente la presentación de una copia auténtica de la respectiva partida eclesiástica. La muerte de uno o de ambos cónyuges no será obstáculo para efectuar dicha inscripción.

2. Gli effetti civili del matrimonio canonico, debitamente iscritto nel registro civile, decorreranno dalla data della celebrazione di detto matrimonio.

Circa l'Articolo VIII

La Repubblica di Colombia riconosce la competenza esclusiva dell'autorità ecclesiastica per quanto si riferisce agli aspetti canonici del Privilegio della Fede.

Per quanto si riferisce ai relativi effetti civili si terrà conto delle disposizioni della giurisprudenza e della legislazione civile
434 colombiane in mo/do che siano rispettati tanto i diritti acquisiti dai coniugi quanto i diritti delle persone legalmente protette nella società coniugale.

Circa l'Articolo IX

La disposizione di questo articolo che le cause di separazione del matrimonio canonico saranno decise nel Tribunale Superiore e nella Corte Suprema di Giustizia di Colombia, non impedirà che, nel futuro, lo Stato Colombiano possa stabilire una istanza speciale per esaminare e giudicare le cause relative al diritto di famiglia e che abbia un grado equivalente a quello degli organi menzionati.

Il presente Protocollo si firma nella città di Bogotà, Repubblica di Colombia, il dodici luglio millenovecentosettantatrè. –Angelo PALMAS, Nunzio Apostolico.

2. Los efectos civiles del matrimonio canónico debidamente inscrito en el registro civil regirán a partir de la fecha de la celebración canónica de dicho matrimonio.

En relación con el Artículo VIII

La República de Colombia reconoce la competencia exclusiva de la autoridad eclesiástica en cuanto se refiere a los aspectos canónicos del Privilegio de la Fe.

Por lo que se refiere a los efectos civiles correspondientes se tendrá en cuenta lo dispuesto por la jurisprudencia y la legislación civil colom/biana de manera que sean respetados tanto los 434
derechos adquiridos por los cónyuges como los derechos de las personas legalmente amparadas en la sociedad conyugal.

En relación con el Artículo IX

La determinación que hace este artículo de que las causas de separación del matrimonio canónico serán dirimidas ante el Tribunal Superior y la Corte Suprema de Justicia de Colombia, no impedirá que, en el futuro, el Estado colombiano pueda establecer una instancia especial para examinar y juzgar las causas relativas al derecho de familia y que tenga un nivel equivalente al de aquellas entidades.

El presente Protocolo se firma en la ciudad de Bogotá, República de Colombia, a los doce días de Julio de mil novecientos setenta y tres.–Alfredo VÁZQUEZ CARRIZOSA, Ministro de Relaciones Exteriores.

Conventione inter Apostolicam Sedem et Rempublicam Columbianam rata habita, die 2 mensis Iulii anno MCMLXXV in Aedibus Vaticanis Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e. a die 2 mensis Iulii anno MCMLXXV, eadem Conventio vigere coepit.

Adn. G. CATALANO in **Ius can.** 15 (1975) n. 29 p. 261-277, P. CIPROTTI in **Apoll** 48 (1975) 71-149; Conferencia episcopal de Colombia in **REDC** 30 (1974) 320-326; E. DIEZ ARDILLA in **REDC** 30 (1974) 326-342. A. VAZQUEZ CARRIZOSA, **El Concordato de Colombia con la Santa Sede. Julio 12 de 1973**, Bogotá 1973. Vide etiam sub die 2 iul. 1975: **LE** 4392.

4215

1973 IUL 15.-SECR. STATUS, RESCR. AAS 65 (1973) 602

RESCRIPTUM EX AUDIENTIA

De opportunitate transferendi competentiam circa causas inconsummationis matrimonii ad unam tantum Sacram Congregationem

Exorta quaestione de opportunitate transferendi competentiam circa causas inconsummationis matrimonii ad unam tantum Sacram Congregationem, E.mi Cardinales SS. Congregationibus pro Doctrina Fidei et pro Disciplina Sacramentorum praepositi, Beatissimo Patri proposuerunt ut, ad mentem n. 56, § 1 Constitutionis Apostolicae "Regimini Ecclesiae Universae", in posterum Sacra Congregatio pro Disciplina Sacramentorum cognosceret etiam de causis inconsummationis, in quibus una pars non est baptizata.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI, in Audientia infrascripto Cardinali Secretario Status concessa die XIV mensis Iulii hoc anno, supra memoratum votum ratum habuit, adprobavit et publicari iussit.

Ex Aedibus Vaticanis, die XV mensis Iulii, anno MCMLXXIII.–I. Card. VILLOT, *a Secretis Status.*

4216

1973 IUL 17.-SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Causae separationis coniugum, etiam hispanorum, tractari possunt via administrativa, quo in casu non applicantur normae de foro competenti pro causis nullitatis matrimonii

FACTI SPECIES

1. Die 31 augusti 1968, Benedictus et Barbara matrimonium rite iniverunt in civitate Barcinonensi, qui exinde duas habuerunt filias. Die autem 23 decembris 1971 omnes in Columbiam migraverunt et domicilium in civitate Bogotensi acquisiverunt.

At paulo post uxor, iam neurosi affecta, gravibus crisibus correpta est et in nosocomium recipi debuit. A nosocomio dimissa, sua sponte paternum domicilium repetiit. Hac occasione arrepta, vir ab Archiepiscopo Bogotensi canonicam postulavit separationem a mensa et toro per viam administrativam.

Curia Bogotensis exemplar petitionis uxori transmisit. Haec autem advocato rem detulit, qui statim interposuit exceptionem incompetentiae contra iudicem Bogotensem, simulque postulavit ut Tribunal Barcinonense, agnita propria competentia in praesenti causa ratione domicilii uxoris et loci celebrationis matrimonii, peteret a Tribunali Bogotensi ut a cognoscenda causa abstineret et omnia acta ad se transmitteret.

Delegatus tamen episcopalis bogotensis pro causis separationis via administrativa decernendis se competentem pronuntiavit sive ratione domicilii quod vir acquisiverat in urbe Bogotensi, sive ratione praeventionis. Ideo Tribunal Barcinonense libellum non admisit; sed, instante conventae advocato, Em.mus Archiepiscopus Barcinonensis litteris diei 24 maii 1973 petiit a Signatura Apostolica solutionem "conflictus competentiae" qui asseritur exortus, in causa de qua supra, inter Tribunal Bogotense et Tribunal Barcinonense.

Unde tres proponuntur quaestiones:

1. *An revera Tribunalium conflictus in casu habeatur;* et quatenus negative,

2. *An causa debeat cognosci via administrativa apud Ordinarium Bogotensem;*

3. *An uxor possit petere transitum ad viam iudicialem.*

IN IURE

2. Separatio coniugum ad tempus ob causas, de quibus in can. 1131 § 1, regulariter fit forma administrativa, absque processu stricte iudiciali, quia separationis causae generatim eiusmodi sunt naturae, ut rite tractari ac definiri queant via dumtaxat administrativa, servatis quidem formalitatibus quas naturalis aequitas postulat ut veritas pateat. At separatio coniugum potest et debet tractari etiam via iudiciali, si ita Ordinarius loci ex officio vel ad instantiam partium statuat (*Ponti-*

http://www.obrascatolicas.com

ficia Commissio, d. 25 iunii 1932: *A.A.S.* 24 a. 1932, p. 284).

Ergo causa separationis debet decerni via iudiciali: 1) si Ordinarius loci hoc statuat sive ad instantiam partium, sive ex officio, idest nemine instante, praesertim cum agitur de causis implicatioribus; 2) si ex conventione inita inter Sedem Apostolicam et aliquam Nationem, aut ex lege civili sententia iudicialis requiratur ad civiles effectus separationis obtinendos.

Porro, concordatum hispanicum a. 1953 initum, art. 24 recognoscit "la competenza esclusiva dei Tribunali e *Dicasteri ecclesiastici* nelle cause riguardanti ... la separazione dei coniugi" (§ 1); ideo "Le sentenze e *le resoluzioni* di cui trattasi, quando siano divenute definitive ed esecutive, saranno dal Tribunale ecclesiastico comunicate al Tribunale civile competente, il quale emanerà i decreti relativi alla loro esecuzione quanto agli effetti civili" (§ 3); "In generale tutte le sentenze, *decisioni in via amministrativa e decreti emanati dalle Autorità ecclesiastiche in qualsiasi materia nell'ambito della loro competenza*, avranno effetto anche nell'ordine civile quando siano stati comunicati alle competenti Autorità dello Stato" (§ 4).

Quod in casu sufficiat etiam via administrativa, clare patet ex praescripto art. 80 et 82 Codicis civilis hispanici, quos gubernium recognovit lege d. 24 aprilis 1958. "El conocimiento de las causas sobre ... separación de los matrimonios canónicos ..., corresponde exclusivamente *a la jurisdicción eclesiástica, conforme al procedimiento canónico;* y sus sentencias y *resoluciones* firmes tendrán eficacia en el orden civil, a tenor del art. 82", qui haec addit: "La jurisdicción civil promoverá la inscripción y ejecutará, en todo lo demás relativo a efectos civiles, las sentencias y *resoluciones firmes dictadas por la jurisdicción eclesiástica* sobre .., separación de matrimonio canónico".

Consulto, ergo, non fit sermo de Tribunalibus, ut intellegatur etiam separatio via administrativa decreta. Nihilominus, Nuntiatura Apostolica in Hispania, litteris circularibus diei 2 augusti 1958 declaravit: "En vista de las especiales circunstancias y ateniéndose a la práctica generalmente seguida en España, es propósito de la Santa Sede que en los casos mencionados (seprationis scilicet personalis), *se proceda por trámites judiciales, ante el Tribunal eclesiástico competente*". At videtur quod agatur de norma potius declarativa quam imperativa (cfr. A. Bernández Cantón, *Las causas canónicas de separación conyugal*, Madrid 1961, pp. 631-643). Utcumque, haec norma non respicit causas separationis coniugum hispanorum, quae legitime pertractantur extra Hispaniam.

3. Separatio coniugalis ob causas, de quibus in can. 1131 § 1, decernenda est forma iudiciali vel administrativa ab Ordinario loci domicilii viri, quod necessario retinet etiam uxor, licet haec possit domicilium proprium obtinere (can. 93; Math. a Coronata, *Institutiones iuris canonici*, vol. III, *De processibus*, Marietti 1946, n. 664). Si causa agitetur iudicialiter, auctoritas competens erit Officialis Curiae; si vero agitetur via administrativa, causa definietur sive ab Episcopo dioecesano, sive ab eius Vicario Generali aut Episcopali (Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, 14 § 2) . Utcumque, sive vir sive uxor petat separationem, non applicantur praescripta can. 1964 et Motu proprio *Causas matrimoniales*, IV, *de foro competenti*, quia non agitur de declaratione nullitatis matrimonii.

Quam ob rem, in causis de separatione coniugum raro enasci potest competentiae conflictus, de quo agit can. 1612. Controversia enim de competentia oriri potest inter duo Tribunalia vel inter duo Organa administrativa, non autem inter Tribunal et Organum administrativum; et quidem quando dubitatur utrum eorum ad decernendam separationem competens sit ratione domicilii, quia vir duo aut plura habet domicilia; vel ratione prioritatis temporis, si vir petat separationem ab uno Ordinario loci, uxor autem ab alio Ordinario.

IN FACTO

4. In casu non existit competentiae conflictus, quia: 1) vir unicum habet domicilium in civitate Bogotensi acquisitum; immo etiam personalitatem iuridicam seu statum civilem columbianum acquisivit una cum uxore. Ideo vir legitime petiit ab Ordinario Bogotensi separationem a mensa et toro, quia uxor sponte sua domicilium coniugale deseruit; uxor autem non poterat separationem petere ab Ordinario Barcinonensi, quia adhuc retinet domicilium viri; 2) dato, sed non concesso, quod uxor separationem petere potuisset ab Ordinario Barcinonensi, Ordinarius Bogotensis est prior tempore, ideoque praevalet; equidem Delegatus episcopalis libellum acceptavit et propriam competentiam pronuntiavit. Tribunal autem Barcinonense non acceptavit libellum et petiit a Signatura Apostolica ut conflictum solveret; 3) Delegatus episcopalis bogotensis causam cognovit via administrativa, Tribunal autem Barcinonense non potest causam cognoscere nisi via iudiciali; atqui conventa non obtinuit transitum a via administrativa ad viam iudicialem.

Consequenter causa cognosci debet via administrativa apud Ordinarium Bogotensem. Hanc viam elegit vir, et Ordinarius loci non statuit ex officio ut causa via iudiciali definiretur.

Uxor procul dubio poterat petere, sed ab Ordinario Bogotensi, transitum ad viam iudicialem. At nec ipsa, nec eius advocatus hoc fecit; e contra, exceptionem posuit contra Ordinarii Bogotensis competentiam, et petiit transitum ad viam iudicialem apud Tribunal Barcinonense ob rationes quae fundamento iuridico carent. Ex alia parte, litterae circulares Nuntiaturae Apostolicae praescribunt ut separatio personalis in Hispaniae dicione via iudiciali decernatur, quando legitime petitur ab Hispaniae Ordinariis; in casu autem vir legitime petiit separationem personalem ab Ordinario Bogotensi, ideoque sufficit ut decretum Delegati episcopalis per Ordinarium Barcinonensem communicetur cum auctoritate civili.

DECISIO.- Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, in Congressu habito die 17 iulii 1973 coram E.mo Cardinali Praefecto, omnibus mature perpensis, decrevit: *Ordinarium Bogotensem competentem esse in casu, ideoque via administrativa ad ulteriora procedere posse.*

* Apoll 47 (1974) 326-329.

4217

1973 AUG 29.-SC CULTUS DIVINI, DECRETUM. PART.*

De editione typica altera "Ordinis baptismi parvulorum" cum nonnullis variationibus et additamentis inductis

Cum necesse sit ut *Ordo Baptismi parvulorum*, anno 1969 publici iuris factus, iterum typis imprimatur, opportunum visum est editionem alteram eiusdem Ordinis apparare, quibusdam variationibus et additamentis inductis. Maioris momenti sunt haec quae sequuntur:

1. pag. 7, n. 2: loco "a nativa hominum condicione", dicitur: "de potestate tenebrarum erepti";

2. pag. 8, n. 5: post verbum "homines", additur: "ab omni culpae labe, tum originali tum personali, abluit eosque ..";

3. pag. 15, n. 1: delentur verba "habere et";

4. pag. 85, n. 221: loco "a potestate tenebrarum", dicitur: "ab originalis culpae labe nunc".

Quaedam aliae variationes minoris momenti in titulos et in rubricas inductae sunt, quo melius responderent verbis seu dictionibus, quae in libris liturgicis ab anno 1969 in lucem editis occurrunt.

Hanc editionem alteram *Ordinis Baptismi parvulorum*, quam Summus Pontifex Paulus VI auctoritate sua approbavit, Sacra Congregatio pro Cultu Divino nunc emittit et typicam esse declarat.

Curae autem Conferentiarum Episcopalium committitur ut variationes et additamenta, in *Ordine Baptismi parvulorum* facta, in editiones eiusdem Ordinis lingua vernacula apparandas inducant.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 29 augusti 1973, in Passione sancti Ioannis Baptistae. – Arturus Card. TABERA, *Praefectus.* A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

* Notit. 9 (1973) 268. Adn. Vide "Variationes et emendationes in Editionem typicam alteram inductae", apud Notit. 9 (1973) 269-272.

4218

1973 SEP 8.-PAULUS VI, MOTU PR. AAS 65 (1973) 577-581

LITTERAE APOSTOLICAE MOTU PROPRIO DATAE

Normae quaedam statuuntur ad processus matrimoniales apud Ecclesias Orientales expeditius absolvendos

PAULUS PP. VI

Cum matrimonialium causarum numerus nostris temporibus magis in dies augeantur, Nos, sanctitatem germanamque naturam sacri vinculi matrimonii tueri ac simul spirituale fidelium bonum fovere intendentes, Apostolicis Litteris die 28 mensis Martii anno 1971 motu proprio datis, quibus index "Causas matrimoniales", iam consuluimus causis matrimonialibus in Ecclesia Latina expeditius solvendis.

Nunc autem, cum Nobis sollicitudo omnium Ecclesiarum divinitus concredita sit, ut pastoralis caritas Ecclesiae pari modo in Ecclesiis Orientalibus eniteat, auditis Sacra Congregatione pro Ecclesiis Orientalibus, Venerabilibus Fratribus Nostris Patriarchis et plerisque locorum Hierarchis, de ecclesiasticis Tribunalibus apud Ecclesias Orientales componendis deque processu iudiciario matrimoniali simpliciore forma ordinando normas quasdam statuendas esse decrevimus.

Ad hunc igitur finem, firmis manentibus reliquis iuris canonici orientalis vigentis praescriptionibus in Litteris Apostolicis "Sollicitudinem Nostram" a Decessore Nostro Pio PP. XII die 6 Ianuarii 1950 sancitis, Nos, praesentibus hisce Litteris, motu proprio ac de certa scientia, auctoritate Nostra Apostolica has, quae sequuntur, normas pro Ecclesiis Orientalibus
578 ubique terrarum, decernimus et statuimus. /

DE FORO COMPETENTI

I. Causae matrimoniales baptizatorum iure proprio ad iudicem ecclesiasticum spectant.

II. Firmis, ubi vigeant, Statutis Personalibus, causae de effectibus matrimonii mere civilibus, si principaliter agantur, pertinent ad civilem magistratum, sed si incidenter et accessorie, possunt etiam a iudice ecclesiastico ex propria auctoritate cognosci ac definiri.

III. Omnes causae matrimoniales, ad eos spectantes, de quibus in Litteris Apostolicis "Sollicitudinem Nostram", can. 15, n. 1, illa Congregatio vel Tribunal aut specialis Commissio exclusive cognoscit, cui eas Summus Pontifex in singulis casibus commiserit.

IV. § 1. In ceteris causis nullitatis matrimonii competens est:

a) Tribunal loci in quo matrimonium celebratum est, vel

b) Tribunal loci in quo pars conventa commorationem non precariam habet, quae ex aliquo ecclesiastico documento vel alio legitimo modo probari possit, vel

c) Tribunal loci in quo de facto colligendae sint pleraeque depositiones seu probationes, dummodo accedat consensus tum Ordinarii loci commorationis habitualis partis conventae, tum Ordinarii loci et praesidis Tribunalis aditi.

§ 2. Si casus accidat de quo in praecedenti § 1, c), Tribunal, antequam causam admittat, exquirat a parte conventa, num quid excipiendum habeat contra forum aditum a parte actrice.

§ 3. Mutatis substantialiter circumstantiis aut locorum aut personarum de quibus in § 1, instantia ante conclusionem in causa potest transferri in casibus particularibus de uno ad aliud Tribunal aeque competens, si accedat consensus partium et utriusque Tribunalis.

DE CONSTITUTIONE TRIBUNALIUM

V. § 1. Si in Tribunali primi et secundi gradus collegium trium iudicum clericorum efformari nequeat, Patriarcha vel Archiepiscopus Maior audita Synodo permanenti, facultate instruitur permittendi in praedictis gradibus constitutionem collegii ex duobus clericis et uno viro laico; extra patriarchatus vel archiepiscopatus, eadem facultate / gaudet Metropolita auditis duobus, 579
ordine praecedentiae, prioribus provinciae episcopis; in aliis casibus recurratur ad Sedem Apostolicam.

§ 2. In primo gradu, cum nec per aggregationem viri laici collegium de quo in § 1 efformari possit, singulis in casibus causae nullitatis matrimonii clerico tamquam iudici unico per easdem auctoritates et eodem modo ac in § 1 demandari possunt. Qui iudex procedere debet iuxta canones 227-452 et 468-500 Litt. Apost. "Sollicitudinem Nostram", et, ubi fieri possit, assessorem et auditorem in iudicio sibi asciscat.

VI. Ad munus assessoris et auditoris in Tribunalibus cuiusvis gradus viri laici possunt vocari; munus autem notarii sive viri sive mulieres suscipere possunt.

VII. Laici ad huiusmodi munere assumendi fulgeant catholica fide et bonis moribus ac simul iuris canonici scientia. Cum autem agitur de munere iudicis viro laico conferendo, de quo in n. V, § 1, ii praeferantur qui etiam consuetudinem fori habeant.

DE APPELLATIONIBUS

VIII. § 1. A prima sententia, matrtmonii nullitatem declarante, vinculi defensor ad superius Tribunal provocare tenetur intra legitimum tempus: quod si facere neglegat, auctoritate praesidis vel iudicis unici compellendus est.

§ 2. Apud Tribunal secundae instantiae vinculi defensor suas animadversiones exhibeat ut dicat utrum contra decisionem latam in primo gradu aliquid opponendum habeat necne. Contra quas animadversiones collegium, si opportunum censuerit, partium earumve patronorum animadversiones exquirat.

§ 3. Visa sententia et perpensis animadversionibus defensoris vinculi necnon, si exquisitae et datae fuerint, partium earumve patronorum, collegium suo decreto vel decisionem primi gradus ratam habet, vel ad ordinarium examen secundi gradus causam admittit. In priore

http://www.obrascatolicas.com

casu, nemine recurrente, ius est coniugibus, qui alioquin non impediantur, decem diebus a decreti publicatione elapsis, novas nuptias contrahere. /
580 tione elapsis, novas nuptias contrahere. /

IX. § 1. Adversus decretum collegii, sententiam primi gradus ratam habens, defensor vinculi vel pars, quae se gravatam putet, ius habent recurrendi, intra decem dies a die publicationis decreti, ad superius Tribunal, sed tantummodo prolatis novis et gravibus argumentis, quae tamen praesto sint. Hujusmodi argumenta debent exhiberi Tribunali tertii gradus intra mensem ab interposito recursu.

§ 2. Defensor vinculi tertii gradus, audito praeside Tribunalis, potest a recursu recedere; quo in casu Tribunal declarat litem finitam. Si autem pars recurrat, Tribunal, perpensis argumentis allatis, intra mensem ab interposito recursu vel recursum reicit per decretum, vel causam admittit ad ordinarium tertii gradus examen.

DE REGULIS IN CASIBUS EXCEPTIS

X. Cum ex certo et authentico documento, quod nulli contradictioni vel exceptioni obnoxium sit, constiterit de exsistentia impedimenti dirimentis, simulque pari certitudine, ex certo et authnetico documento vel etiam alio legitimo modo habita, patuerit dispensationem super his impedimentis datam non esse, hisce in casibus, praetermissis sollemnitatibus in iure recensitis, poterit Hierarcha citatis partibus et interveniente defensore vinculi, matrimonii nullitatem declarare.

XI. Item sub iisdem clausulis et eodem modo de quibus in n. X, Hierarcha matrimonii nullitatem declarare tunc etiam poterit, cum causa instituta est ex defectu formae canonicae vel ex defectu validi mandati procuratoris.

XII. Adversus hanc declarationem defensor vinculi, si prudenter existimaverit impedimenta aut defectus, de quibus in nn. X et XI, non esse certa aut dipensationem super eisdem probabiliter intercessisse, provocare tenetur ad iudicem secundae instantiae, ad quem acta transmittenda sunt, quique scripto monendus est agi de casu speciali.

XIII. Iudex alterius instantiae, cum solo interventu defensoris vinculi, decernet eodem modo, de quo in n. X, utrum sententia sit confirmanda, an potius procedendum in causa sit ad ordinarium tramitem iuris: quo
581 in casu eam remittit ad Tribunal primae instantiae./

NORMAE TEMPORARIAE

1. Die quo praesentes Litterae Apostolicae vigere incipient, causa matrimonialis, quae, post primam sententiam matrimonii nullitatem declarantem, apud superius Tribunal ex appellatione legitima prosequitur, interim suspendatur.

2. Vinculi defensor Tribunalis secundae instantiae animadversiones suas exhibeat super omnia, quae sive decisionem latam in primo gradu respiciunt, sive actis in altero gradu eo usque expletis continentur, ut dicat utrum contra decisionem latam in primo gradu aliquid opponendum habeat necne. Contra quas animadversiones collegium, si opportunum censuerit, partium earumve patronorum animadversiones exquirat.

3. Perpensis animadversionibus defensoris vinculi necnon, si exquisitae et datae fuerint, partium earumve patronorum et visa sententia primi gradus, collegium suo decreto vel decisionem primi gradus ratam habet, vel causam in ordinario examine secundi gradus prosequendam esse decernit. In priore casu, nemine recurrente, ius est coniugibus, qui alioquin non impediantur, decem diebus a decreti publicatione elapsis, novas contrahendi nuptias. In altero vero casu instantia prosequenda erit usque ad definitivam sententiam.

Supra statutae normae valebunt donec disciplina canonica orientalis iuxta Decreta et ad mentem Concilii Oecumenici Vaticani II organice recognoscatur.

Quae omnia a Nobis hisce Litteris motu proprio datis decreta sunt, ea omnia rata ac firma esse volumus, contrariis quibuscumque, etiam specialissima mentione dignis, minime obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die 8 mensis Septembris, in festo Nativitatis B. Mariae Virginis, anno 1973, Pontificatus Nostri undecimo.–PAULUS PP. VI.

Adn. E. EID in Apoll 47 (1974) 491-501.

4219

1973 SEP 10.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 65 (1973) 493-497

Allocutio Instituti iuris internationalis sodalibus Romae coetum habentibus:

De principiis iuridicis, socialibus et humanis, quibus communitas internationalis debet hodie ordinari

Monsieur le Président, Chers Messieurs, Nous apprétions vivement la visite que vous Nous réservez ce matin, au cours de la Session qui réunit en ce moment à Rome les Membres et Associés de l'Institut de droit international. Notre Prédécesseur Benoît XV, qui avait tant souffert des herreurs de la première guerre mondiale, avait déjà salué votre Institut avec satisfaction, comme une contribution de choix à un ordre international plus juste et plus stable. Devant une telle Académie de juristes, dont la compétence et l'expérience sont reconnues au forum international, Nous sommes heureux, à notre tour, d'exprimer notre estime et nos encouragements. Oui, le travail que vous accomplissez est bien digne de susciter l'éloge et l'intérêt de tous ceux qui prennent à coeur les droits des personnes physiques et morales, des communautés nationales, et leur harmonie avec le bien commun universel. Et vous savez que le Saint-Siège, dans sa mission spirituelle, se sent étroitement solidaire d'une oeuvre qui importe si grandement à l'établissement et au développement de la justice et de la paix dans la famille humaine. Votre illustre Président l'a du reste rappelé, lors de l'ouverture de votre session, en de nobles paroles que Nous avons lues avec grand plaisir et dont Nous le remercions vivement.

Vous fêtez précisément le centenaire de votre Institut. Le bilan que vous avez pu établir à cette occasion, et dont Nous avons pris connaissance avec attention, ne laisse pas d'être impressionnant. Certes, vos débats et les résolutions qui en sont le fruit n'ont pas toujours reçu la / consécration du droit positif et encore moins 494
sans doute leur application dans les moeurs internationales, car cela dépasse votre pouvoir. Mais, de session en session aux quatre coins du monde, votre labeur patient et hautement spécialisé a grandement contribué, Nous n'en doutons pas, à mûrir bien les questions de droit international, soit public, soit privé; il a suscité de fécondes confrontations et préparé les esprits à élaborer, à ratifier des instruments juridiques qui ont fait progresser la justice. Nous pourrions évoquer, par exemple, tout ce qui touche aux droits de l'homme, particulièrement ceux des apatrides, des réfugiés, des populations civiles en temps de guerre: qu' il suffise de citer le fameux manuel d'Oxford rédigé dès 1880, qui énumère les principes humanitaires à respecter en tout conflit et qui a donné une des premières impulsions à l'élaboration d'un thème toujours plus complexe et très

actuel. Nous pensons par ailleurs à tout ce que vous avez fait pour la protection du patrimoine commun des mers, aujourd'hui de l'espace. Plutôt que d'en dresser la liste, Nous préférons souligner ce qui caractérise l'ensemble de votre travail auquel Nous rendons hommage.

Car c'est une oeuvre ardue qui vous échoit. D'une part, vous devez vous attacher fermement aux droits fondamentaux des personnes et au bien commun qui les garantit, à cet idéal de justice qui correspond à la concience juridique d'un monde civilisé et qui, pour Nous, repose sur un droit naturel inspiré par le Créateur, sur l' "ordre naturel de justice" comme se plaisait à dire notre Prédécesseur Pie XII. Et en même temps, vous devez être réalistes, en un sens même pragmatistes: les principes doivent pouvoir trouver dès maintenant, dans le monde tel qu' il est, une application concrète, efficace, et donc se référer à des systèmes juridiques différents, obtenir si possible l'assentiment des Etats, bien que la force obligatoire des règles du droit ait par elle-même une vigueur qui ne saurait dépendre de ceux-ci. Vous vous trouvez aussi en face de données nouvelles, imprévues, comme ces actes de violence qui se multiplient dangereusement. C'est dire les qualités dont il vous faut faire preuve: ténacité, collaboration, souplesse, prudence, et par dessus tout une invincible confiance dans le sens du droit, pour inscrire toujours davantage celui-ci dans les rapports entre les hommes et entre les peuples. Demeurez-en bien convaincus: plus le droit semble oublié, voire méprisé, plus deviennent évidentes sa grandeur, son absolue nécessité pour la vie en commun ordonnée de la societé.

Une autre caractéristique qui Nous est très chère, c'est l'universalité du droit que vous cherchez à mettre
495 en oeuvre. Une Eglise "catholique" / y demeure évidemment très sensible. Cet esprit d'universalité Nous semble inspirer votre activité dans les deux secteurs où elle se déploie, au bénefice du droit privé comme du droit public. Vu les multiples échanges d'aujourd'hui, il apparaît en effet indispensable de pouvoir dirimer les conflits qui surgissent entre les divers systèmes du droit privé, chargés de réglementer les contrats entre les personnes physiques ou entre les personnes morales. En respectant les lois nationales qui codifient ce droit selon le génie et les coutumes de chaque peuple, la justice demande de promouvoir une certaine unification, ou du moins de dégager des critères susceptibles d'être admis par tous. A plus forte raison, le droit public ne saurait rester sourd à un certain nombre d'exigences qui dépassent le bien et les intérêts de chaque Etat: il existe un bien commun universel, c'est de plus en plus manifeste. Et seul un droit international peut en fixer les normes.

Pie XII soulignait déjà à ce propos: "Chaque Etat est inséré dans l'ordre du droit international et par là dans l'ordre du droit naturel qui soutient et couronne le tout... Chaque Etat est immédiatement sujet du droit international"[1]. Et plus récemment le Concile Vatican II notait ce qui vous est familier: "Le bien commun, c'est-à-dire cet ensemble de conditions sociales qui permettent, tant aux groupes qu'à chacun de leurs membres, d'atteindre leur perfection d'une façon plus totale et plus aisée, prend aujourd'hui une extension de plus en plus universelle, et par suite recouvre des droits et des devoirs qui concernent tout le genre humain. Tout groupe doit tenir compte... du bien commun de l'ensemble de la famille humaine"[2]. On pense évidemment à la sauvegarde d'un patrimoine commun à toute l'humanité et l'écologie nous en fera

1. Discours à des juristes italiens, 6-12-1953, cf. *A.A.S.* 45 (1953), p. 796.
2. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 26 § 1.

prendre de plus en plus conscience. Mais l'ordre des choses restant subordonné à l'ordre des personnes[3], le bien commun universel ne vise pas moins la garantie des droits imprescriptibles de la personne humaine et des conditions générales de leur exercice. Il y va d'ailleurs de la paix internationale, et Nous sommes heureux de lire dans une résolution de votre Institut, à la Session de Lausanne de 1947: "Un ordre juridique efficace entre Etats est inséparable du respect de la personne humaine dans l'ordre interne de chaque Etat". C'est votre honneur de contribuer à l'élaboration d'un droit public international, et d'ouvrir ainsi la voie à des
496 mesures / qui en permettront l'application sous forme de traités, pactes, accords, conventions ou tout autre instrument juridique adéquat.

Certes ce droit public international demeure encore aujourd'hui vulnérable et précaire, car il ne trouve pas, au niveau universel, une autorité publique analogue à celle qui garantit le bien commun de chaque Etat. C'est ce que amenait Jean XXIII, dans l'encyclique "Pacem in terris" dont nous célebrons le dixième anniversaire, à appeler de ses voeux la constitution d'une autorité publique de compétence universelle, en même temps bien sûr qu'un progrès moral des conciences. Une telle autorité devrait être reconnue par tous et jouir d'une puissance efficace susceptible d'assurer à tous la sécurité, le respect de la justice et la garantie des droits[4]. Il s'agit là d'un projet délicat, qui semble dépasser les perspectives immédiates et les possibilités concrètes d'aujourd'hui, mais dans lequel l'humanité voit de plus en plus un idéal à poursuivre. Nous-même, Nous encourageons, vous le savez, les instances suprêmes internationales qui en sont les premières esquisses et qui Nous apparaissent comme le chemin obligé de la civilisation moderne et de la paix mondiale. Mais c'est un problème qui, tout en demeurant posé par vos recherches juridiques et peut-être sous-jacent à vos voeux, ne rentre pas directement dans le cadre de votre pouvoir et de votre compétence. A juste titre par contre, votre session va vous permettre d'étudier l'avenir du droit public international. Pour l'heure, il s'agit. semble-t-il, d'aménager pas à pas, avec l'assentiment des parties en cause et par l'entremise des nombreuses organisations internationales auxquelles elles adhèrent, ces multiples garanties qui limitent les atteintes au droit des gens et sauvegardent, promeuvent le bien commun universel. En même temps, vous contribuez à fortifier une conscience du droit international, qui trouve un écho non négligeable dans l'opinion publique.

Votre noble Académie, chers Messieurs, rassemble des experts d'horizons culturels et spirituels très différents. Et cependant, une passion commune vous habite: celle de rechercher, dans tous les domaines, des solutions de raison, de justice, d'impartialité; celle de promouvoir un règlement pacifique des conflits, de bannir les solutions de force, en vous référant aux droits fondamentaux inscrits dans la nature et la conscience de l'homme, à ses devoirs aussi et aux nécessités du bien commun universel. Une telle recherche désintéressée rejoint, pour sa part, le dessein de Dieu sur l'humanité, qui est un dessein de justice et de paix. Elle / 497
rejoint le souci de l'Eglise qui précisait en son Assemblée plénière de Vatican II: "L'ordre (dont la societé a besoin) doit sans cesse se développer, avoir pour base la verité, s'édifier dans la justice, et être vivifié par l'amour: il doit trouver dans la liberté un équilibre toujours plus humain"[5]. Aussi prions-Nous le Seigneur d'inspirer toujours davantage votre travail et de le faire

3. Cfr. ibid., n. 26 § 3.
4. Cfr. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 82 § 1.
5. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 26 § 3.

http://www.obrascatolicas.com

fructifier au bénéfice de tous vos frères. Sur vos personnes et ceux qui vous sont chers, Nous implorons de grand coeur ses Bénédictions.

4220

1973 SEP 15. - PAULUS VI, EPISTULA APOST. PART.*

Congregatio Generalis Societatis Iesu proxime celebranda in id contendere debet ut Societas Iesu, ratione fini Instituti proprii consentanea, vitam suam suumque apostolatum accommodet ad mundi huius aetatis postulata

Dilecto Filio Petro Arrupe, Praeposito Generali Societatis Iesu

In Paschae Sollemnitate praeteriti anni iam sollerter certiores Nos fecisti te intendere animo, ut Congregatio Generalis istius Societatis intra annum 1974 cogetur, cuius esset modos maxime idoneos reperire, quibus illa munus suum in Ecclesia et in mundo huius aetatis impleret.

Ad quod nuntium Venerabilis Frater Noster Cardinalis Secretarius Status, mandato Nostro, optimis cum votis respondit. Nunc vero, cum publice a te indictus sit idem conventus et mox Congregationes Provinciales celebrentur ad eligendos delegatos et ad exarandas propositiones, quae Congregationi Generali exhibeantur, Nosmet ipsi, pro amore, quo Societatem Iesu complectimur, te atque sodales tuos per hanc epistulam alloqui volumus, qua animos vestros erigamus accendamusque et fausta proferamus omina cupientes, ut praedicta Congregatio bene vertat. Non quidem Nos latet momentum eiusdem coetus hoc tempore celebrandi, quod videtur esse quasi hora decretoria pro ipsa Societate Iesu, eius sorte futura, eius munere in Ecclesia, atque etiam pro ceteris Familiis religiosis.

Qui quidem conventus testatur – hoc libenter asseveramus – Societatem Iesu coniti, ut, ratione fini Instituti consentanea, vitam suam suumque apostolatum accommodet ad postulata mundi huius aetatis, qui continenter ac festinanter mutatur.

Haec vero voluntas vestra normis respondet Concilii Vaticani Secundi, quarum accuratae ac diligenti exsecutioni vires Nostras impendimus. Re enim vera Congregatio ipsa cum hac sententia Patrum Concilii congruit: *Efficax renovatio et recta acommodatio obtineri nequeunt nisi cooperantibus omnibus instituti sodalibus* (1). Eadem tamen universalis Synodus hanc ipsam, quam requisivit, renovationem, necessitatibus horum temporum convenientem, noluit ita institui, ut periculosis perageretur experimentis, avulsis quasi ab *humo* propria cuiusque Familiae religiosae, nedum bona primaria vitae Deo consecratae dimitterentur, sed id spectavit, ut elementa eidem communia confirmarentur et incrementis proveherentur; sunt autem haec: sequela et imitatio Christi, "in Evangelio proposita" (2); renuntiatio saeculi, adeo ut religiosus uni Deo vivat et ad aedificandam Ecclesiam; exercitatio omnium virtutum humanarum et christianarum, quae potissimum fit observantia alacri et constanti votorum (3) et ad fastigium vitae spiritualis oportet perducat, ubi sublimitas contemplationis cum magnanimitate in agendo coniungitur. Haec omnia Adhortatione Apostolica, a verbis *Evangelica testificatio* incipiente, quam postea edidimus, fuse explicata sunt et ampliore ratione tractata, paterno velut invitamento cunctis religiosis adhibito, ut *luceat lux eorum coram hominibus et sic hi videant opera eorundem bona et glorificent Patrem, qui in caelis est* (4).

Societas Iesu, quippe quae singulariter vocetur ad viam sequelae Christi terendam, peculiari modo impelli se sentiat, ut suam vivendi formam recognoscat, continenter eam cum Evangelio conferens, ad quod S. Ignatii verba et exempla adhortantur. Hoc autem eo fit consilio, ut renovatio e voluntate Concilii inchoata ita ad effectum adducatur, ut novorum temporum ac necessitatum ratio habeatur. Quod quidem agatur secundum spiritum ipsum Societatis Iesu, id est fidelitate servata erga eius traditionem. quae in Christo, in Ecclesia, in S. Ignatio innititur.

Ne ergo praeparatio indictae Congregationis Generalis solum sit exterior quaedam rerum dispositio, sed ut animos omnium sodalium Societatis Iesu recte dirigat ac penitus devincat, necesse erit, ut hi alta cum perspicientia, cum veritatis rerum agnitione, cum conscientia gravitatis officii sui, ad illa revocentur principia vitae spiritualis et apostolicae, quae per saeculorum decursum quasi compagem eiusdem Societatis effecerunt et hanc reddiderunt perutile instrumentum actionis pastoralis, missionalis, institutoriae, ad cultum ingenii eumque praeclarissimum pertinentis. Quod ea operata est per multitudinem virorum, sanctimonia vitae et amore animarum excellentium.

Fundamenta vero religiosae formationis, quae olim fuerunt, etiamnum, quamvis temporum condiciones sint mutatae, vigorem Societatis Iesu debent omnino praestare; quae quidem sunt: assiduum studium orationis, quae *hauriatur e germanis spiritualitatis christianae fontibus* (5); vitae austeritas, qua quis non facile se illi accommodat mentis habitui, qui, sacro exutus, pronus est in tot formas hodiernas vitae practicae agendae; vis supernaturalis, qua operositas apostolica incitatur, et qua ablata quaelibet actio, licet aspectu egregia, fructus mansuros verae transformationis conscientiae humanae nequit afferre; absoluta votorum observantia, praesertim oboedientiae, quae peculiare quiddam est Societatis Iesu et condicio illius disciplinae religiosae, qua eius robur semper continebatur: quapropter devitandi sunt conatus novas inducendi rationes, secundum quas deliberationes fiant et normae circa actionem edantur, quibus non solum ipsa notio oboedientiae vitietur sed etiam ipsa Societas Iesu immutetur; denique utilitas ascetica et opportunitas animos formandi memorentur oportet, quae in vita communi insunt.

His tanti ponderis principiis peculiari prorsus modo aliud addere volumus, id est fidelitatem erga Sedem Apostolicam sive in regione studiorum et institutionis iuvenum scholasticorum, qui sunt spes Ordinis vestri, necnon alumnorum tot scholas et universitates, eidem Societati vestrae commissas, obeuntium, sive in exarandis edendisque scriptis, quae multum expetita pervulgentur, sive in ipsa apostolatus exercitatione.

Non autem ignoramus in nonnullis partibus istius Societatis Iesu – quod haud dissimiliter ut res latius patens in vita Ecclesiae accidit – his annis quasdam apparuisse inclinationes generis intellectualis ac disciplinaris, quae si secundarentur, gravissimas ac fortasse insanabiles mutationes in ipsam compagem essentialem vestram inveherent. Quemadmodum, dilecte Fili, novisti, Nos etiam per proximos Cooperatores Nostros non semel tibi significavimus sollicitudinem Nostram de his rebus simulque spem, quo teneremur, fore, ut renovatio, quam fieri contingeret, tuto et aequabili tramite procederet. Itaque, hanc occasionem indictae Congregationis Generalis nacti, iterum tibi desiderium, immo voluntatem Nostram declaramus eo pertinentia, ut Societas Iesu vitam suam et apostolatum sic ad huius aetatis condiciones ac necessitates accommodet, ut plane confirmetur indoles eius qua Ordinis religiosi, apostolici, sacerdotalis, cum Romano Pontifice speciali vinculo amoris et servitii coniuncti, quemadmodum in *Formula Instituti* seu regula fundamentalis eiusdem Societatis, a Decessoribus Nostris approbata et pluries rata habita, sancitur. In hac vero, de qua agitur, accommodatione, ipsa experientia vos docebit; quae quidem ostendet nonnullas rationes practicas vitae instituendae et operationis exercendae supervacaneas factas esse atque caducas, necnon novas commostrabit necessitates facultatesque actionis suscipiendae ac dirigendae secundum sensum Christi et indolem rei apostolicae.

Fore etiam speramus, ut iam in praeparandae Congregationis Generalis opere, ac deinde in ipsa eius celebratione omnes religiosi ad bonum Societatis ea caritate consociati intendant, quam legifer pater vester postulavit; cuius veluti vocem adhuc in Constitutionibus vestris quodammodo datur audire: *Unio vero et conformitas mutua diligentissime curanda est, nec quae ei adversantur permittenda; quo, iuncti invicem fraternae caritatis vinculo, melius et efficacius possint se divino obsequio et auxilio proximorum impendere* (6).

Haec igitur sunt vota Nostra: quae ut exaudiantur, deprecationem invocamus Almae Deiparae Virginis, Reginae et Matris Societatis Iesu; ea prosperet consilia, voluntates corroboret, accendat animos, omnes religiosos excitet ad diligentius in dies imitandum Divinum Salvatorem, cuius regno stabiliendo ac propagando firmiter fortiterque incumbant.

Quae scripsimus, tibi et sodalibus tuis ea patefaciunt, quae a vobis exspectamus Nos, qui probe cognitum habemus,

1. Decr. *Perfectae caritatis*, 4.
2. *Ibid.*, 2.
3. Cfr. *ibid.*, 5.
4. Cfr. *Matth.*, 5, 16.
5. Cfr. Decr. *Perfectae caritatis*, 6.
6. *Formulae Instituti*, P. III, c. 1, n. 18.

quantum momentum Societas Iesu obtineat, quantum sit officium, cui satisfaciat oportet, quanta fiducia, quae ei habetur; quae ponderanda sunt quod attinet sive ad ipsam Societatem sive ad Ecclesiam.

Volumus autem, ut de hoc nuntio Nostro certiores facias Cooperatores tuos atque omnes sodales Societatis Iesu, ut singuli inde percipiant testimonium paternae benevolentiae Nostrae et curae, qua prenimur, de futura sorte eiusdem Societatis. Ut enim persuasum est Nobis, filii S. Ignatii quo fidelius servabunt charisma Ignatianum, quod primariis Instituti documentis perhibetur, eo efficacius insistent permobile opus evangelizandi mundi huius aetatis secundum datam sibi a Deo vocationem, aemulantes etiam exempla tot sodalium, qui studuerunt, ut verbis utamur S. Ignatii, *insignes se exhibere in omni servitio sui Regis aeterni ac Domini universalis* (7).

His, quae animum pulsant Nostrum, prolatis, tibi et universae Societati Iesu Benedictionem Apostolicam, auxilii caelestis auspicem, libentissime impertimus.

Ex Aedibus Vaticanis, die XV mensis Septembris, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri undecimo. – PAULUS PP. VI.

7. *Exerc. Spir.*, II Hebd.

* Praeposito Generali Societatis Iesu: **Acta romana Societatis Iesu 16 (1973-76) 11-15.**

4221

1973 SEP 17. - PAULUS VI, ALLOCUTIO. PART.*

Allocutio iis qui interfuerunt Conventui internationali secundo iuris canonici Mediolani habito:

De sensu iuris canonici in Ecclesia sub luce theologiae et ecclesiologiae actualis

Venerati maestri e docenti di Diritto canonico! Vi accogliamo con affettuosa e profonda stima, commossi per il pensiero che avete avuto di venire appositamente a Roma per questa Udienza, al termine del vostro II Congresso Internazionale, svoltosi nella scorsa settimana a Milano, sotto gli auspici della Università Cattolica del Sacro Cuore. Ringraziamo il valente Professor Orio Giacchi per le nobili parole che ci ha fatto pervenire, le quali ben ci hanno attestato lo spirito con cui il Comitato Promotore, e tutti voi, illustri studiosi, avete dato vita a questo incontro così valido e rappresentativo, che degnamente si aggiunge a quello del gennaio 1972, ancora vivamente impresso nel nostro ricordo. E un pensiero di viva lode va all'Ateneo Cattolico italiano, ove gli studi giuridici sono particolarmente coltivati, per aver favorito e ospitato una iniziativa tanto bella, che fa onore alla cerchia prestigiosa dei cultori del Diritto canonico.

Vi ringraziamo di questa presenza: non solo per il conforto personale che ci dà, ma specialmente per il significato tutto particolare che essa, obbiettivamente, riveste in se stessa.

I - Diritto canonico e Scienze sacre

Come voi sapete, opinioni non benevole hanno gettato un'ombra di sospetto sul Diritto della Chiesa: certuni pensano che, come società visibile, la Chiesa non debba avere a che fare con un Diritto proprio, e possa attenersi a regolamenti o ad ordinamenti interni; altri invece non hanno visto, alla luce del Concilio Vaticano II, che questo Diritto è profondamente radicato nel mistero stesso della Chiesa. Invece, ecco qui la vostra testimonianza di esperti a livello internazionale, a dimostrare quale importanza abbia il Diritto in questo particolare momento della vita della Chiesa e del mondo, posteriormente alla celebrazione del Concilio Vaticano II, e con quale attenzione sia seguito l'intenso lavoro in atto per la revisione e per la riforma del Diritto medesimo.

Lo studio del Diritto canonico, come abbiamo altre volte affermato, è necessario perché è una via d'accesso alla vita concreta della Chiesa; per mezzo di istituzioni rinnovate, o di altre del tutto nuove, che debbono essere messe in funzione e saggiate dall'esperienza, lo spirito del Concilio dev'essere messo in grado di esprimersi e di avere attuazione pratica. Per questo vi dicevamo, nell'occasione già ricordata del I Congresso internazionale, che con l'approfondire la dottrina della Chiesa, e col mettere in rilievo l'aspetto mistico che le è proprio, il Concilio ha "obbligato il Canonista a ricercare più profondamente nella Sacra Scrittura e nella teologia le ragioni della propria dottrina" (*AAS* 62, 1970, p. 108). Dopo il Concilio, il Diritto canonico non può non essere in relazione sempre più stretta con la teologia e le altre scienze sacre, perché è anch'esso una scienza sacra, e non è certo quella "arte pratica" che alcuni vorrebbero, il cui compito sarebbe solo quello di rivestire di formule giuridiche le conclusioni teologiche e pastorali, ad esso pertinenti. Col Concilio Vaticano II si è definitivamente chiuso il tempo in cui certi Canonisti ricusavano di considerare l'aspetto teologico delle discipline studiate, o delle leggi da essi applicate. Oggi è impossibile compiere studi di Diritto canonico senza una seria formazione teologica. Ciò che la Chiesa ha richiesto ai suoi ministri, potrà essere domandato anche ai laici che studiano, insegnano o sono chiamati ad applicare il suo Diritto nell'amministrazione della giustizia e nell'organizzazione della comunità ecclesiale. Il rapporto intimo tra Diritto canonico e teologia si pone dunque con urgenza; la collaborazione fra Canonisti e Teologi deve farsi più stretta; nessun dominio della Rivelazione può rimanere ignorato, se si vuole esprimere ed approfondire nella fede il mistero della Chiesa, il cui aspetto istituzionale è stato voluto dal suo Fondatore e appartiene di essenza al suo carattere fondamentalmente sacramentale (cfr. *Lumen gentium*, 1, 1).

II - Persona e ordinamento nella Chiesa

Questa stretta osmosi tra Teologia e Diritto è del resto ben documentata dal tema del vostro Congresso: "Persona e ordinamento nella Chiesa". Voi l'avete considerato in tutti i suoi aspetti; e ben a ragione, perché esso, oltre ad entrare nel vivo di una problematica oggi molto sentita, richiama altresì principi basilari della Rivelazione e del Magistero: su questi principi vorremmo ora soffermarci un momento con voi.

1. *La persona umana*, anzitutto; ad essa compete la massima dignità e libertà, in quanto l'uomo è creato a immagine di Dio, come attestano le prime stupende pagine della Sacra Scrittura; e, in qualità di immagine di Dio, l'uomo gode realmente di una natura spirituale, sussistente in se stessa, che costituisce un tutto ontologico, aperto alla verità, alla bontà e alla bellezza, ch'egli cerca per raggiungere la sua perfezione, finché non la trova in Dio, verità, bontà e bellezza assoluta, ove finalmente il suo cuore inquieto riposa (cfr. S. AUGUSTINUS, *Conf.* 1, 1). Perciò l'uomo-persona è per noi l'apice di tutto il creato.

Ecco la radice della sua grande dignità, che brilla nella sua spiritualità e nella sua libertà di persona, talché l'uomo non può mai essere considerato un mero strumento da impiegare per l'utilità altrui, come purtroppo sembra talora ignorare l'odierna mentalità tecnologica e politica dimenticando i valori e i diritti dello spirito umano. E' la persona che, inoltre, fonda la vita sociale, entro cui essa persona si espande e si integra; anzi, non si dà vera vita sociale se non si riconosce che il suo fondamento e il suo fine è propriamente la persona umana. L.uomo non è persona per il fatto che è sociale, bensì è sociale perché è persona: i rapporti sociali non sono altro che rapporti tra persone, destinati a procurare il bene comune; pertanto la vita sociale esige un ordine, e un'autorità destinata a garantirlo, che assicurino l'esercizio della libertà, e il pacifico sviluppo dell'intera persona, inserita armoniosamente nella società.

http://www.obrascatolicas.com

2. *La Chiesa, società soprannaturale.* In quale rapporto sta l'uomo-persona con la Chiesa? Se questa è una società religiosa, e per di più soprannaturale, come può includere in se stessa elementi istituzionali? Non sono, i rapporti con Dio, talmente intimi, personali, irripetibili da essere incompatibili con un'organizzazione esterna? Sono i quesiti, o meglio le sfide che si sentono oggi più di frequente. La risposta fu già data da Papa Pio XII, il quale, nella Enciclica *Mystici Corporis*, sottolineò che la Chiesa non consta soltanto di un'organizzazione esterna, ma gode della vita di Cristo come della propria vita intima, poiché essa possiede un "internum principium" cioè "aliquid non naturalis, sed superni ordinis, immo in semet ipso infinitum omnino atque increatum: Divinus nempe Spiritus, qui, ut ait Angelicus (*De veritate*, q. 29, a. 4, c) 'unus et idem numero, totam Ecclesiam replet et unit'" (*AAS* 35, 1943, p. 222).

Il Concilio Vaticano II ha sviluppato queste grandi idee sulle orme di quella profonda meditazione sulla realtà della Chiesa, che è stata l'ecclesiologia di questi decenni. Fin dall'inizio della Costituzione *Lumen gentium*, il Concilio ha proposto la Chiesa come il mistero della salvezza, poiché, come abbiamo già accennato, essa è "in Christo veluti sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis" (*Lumen gentium*, 1, 1). Sacramento di unità e di salvezza degli uomini: ecco perché la Chiesa si manifesta come una realtà strettamente unica, composta di un elemento al tempo stesso interiore ed esterno, per svolgere la sua missione nel mondo. Essa è il corpo sociale di Cristo, ed ha per anima lo Spirito Santo, che informa quel corpo e lo arricchisce d'una duplice relazione sociale. La Chiesa, innanzi tutto, assicura ai suoi membri l'unione con Dio e l'efficacia soprannaturale della loro azione. E quindi, animata dallo Spirito, essa compagina il Corpo mistico; in questo Popolo di Dio, lo Spirito trasfigura gli uomini in figli di gloria, fa loro gridare: *Abba - Pater* (cfr. *Rom.* 8, 15), anima la loro azione.

Perciò la costituzione della Chiesa è insieme pneumatica e istituzionale: la Chiesa è mistero di salvezza reso visibile dalla sua costituzione di vera società umana e dalla sua attività nella sfera esterna. In tal modo, nella Chiesa, come unione sociale umana, gli uomini si uniscono in Cristo e, per mezzo di Lui, con Dio, raggiungendo così la salvezza; e lo Spirito Santo è in essa presente e operante in tutta l'estensione della vita di lei. Vale a dire che la Chiesa-istituzione è allo stesso tempo intrinsecamente spirituale, soprannaturale.

Di conseguenza, i diritti e i doveri nella Chiesa hanno un'indole soprannaturale: se la Chiesa è un disegno divino – *Ecclesia de Trinitate* – le sue istituzioni, pur perfettibili, devono essere stabilite al fine di comunicare la grazia divina e favorire, secondo i doni e la missione di ciascuno, il bene dei fedeli, scopo essenziale della Chiesa. Tale scopo sociale, la salvezza delle anime, la "salus animarum" resta lo scopo supremo delle istituzioni, del diritto, delle leggi. Il bene comune della Chiesa raggiunge per ciò un mistero divino, quello della vita della grazia, che tutti i cristiani, chiamati ad essere figli di Dio, vivono nella partecipazione alla vita trinitaria: *Ecclesia in Trinitate*. In questo senso il Concilio Vaticano II ha parlato della Chiesa anche come "comunione" (cfr. *Lumen gentium*, 4, 9, 13, etc.), ponendo così in luce il fondamento spirituale del Diritto della Chiesa e la sua ordinazione alla salvezza dell'uomo: sicchè il Diritto diventa Diritto di carità in questa struttura di comunione e di grazia per tutto intero il Corpo ecclesiale.

3. *La persona umana nella Chiesa-comunione.* Per poter essere inseriti in questa "comunione", occorre prima di tutto possedere lo Spirito di Cristo: "*si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius*" (*Rom.* 8,9; cfr. *Lumen gentium*, 14). E' la vita sacramentale che conferisce ai fedeli lo Spirito Santo, partimentale che conferisce ai fedeli lo Spirito Santo, particolarmente mediante il carattere battesimale, che unisce in modo vero e reale il battezzato a Cristo, affinché, in virtù di questa unione e configurazione, egli possa operare per la salvezza non solo di sé stesso, ma anche degli altri. L'unione sacramentale con Cristo Mediatore e Capo della Nuova Allenaza, si manifesta come il fondamento della personalità nell'ordine soprannaturale. Ecco dunque che, nella Chiesa, la persona umana raggiunge la sua piena dignità, perché il battezzato può efficacemente tendere a Dio-Trinità, suo fine ultimo, a cui è ordinato allo scopo di aver parte alla sua vita e al suo amore infinito. E la nuova libertà del battezzato – *libertas gloriae filiorum Dei* (*Rom.* 8, 21) – è la libertà propria della persona umana, ma elevata in modo eccezionale, in quanto, usando di questa libertà, non solo non è più sottomessa alla legge del peccato e della natura disordinata, ma, illuminata e rinvigorita dallo Spirito, può avanzare nel suo cammino verso Dio-Trinità.

Tale libertà si concretizza nei diritti fondamentali d'ordine soprannaturale in relazione ai beni soprannaturali; ma poiché i battezzati sono uniti non solo interiormente, ma anche socialmente a Cristo, formando in Lui un unico corpo, la carità ecclesiale, l'unione degli uomini come fratelli acquista valore di segno nell'ambito della "communio" esistente nella Chiesa. Ciò significa che la vita cristiana si deve svolgere in questa "communio": i diritti fondamentali di ordine soprannaturale sono destinati ad essere acquisiti e esercitati nella Chiesa, hanno come corrispondenti dei precisi doveri, tra cui quelli fondamentali di professare la fede della Chiesa e di riconoscere i sacramenti e la costituzione gerarchica. Le realtà, conferite sacramentalmente, sono ordinate ad attuarsi nella Chiesa: La "communio" è unione dei battezzati, realtà spirituale, ma socialmente rappresentata; i battezzati formano una cosa sola in Cristo, perché sono a lui uniti mediante lo Spirito Santo, ad essi conferito per via sacramentale. Il principio di attività di questa comunicazione spirituale-sociale è lo Spirito, che tutto opera a edificazione del Corpo di Cristo.

4. *La comunione gerarchica.* Peraltro, la "communio" ecclesiale non può esistere socialmente né avere efficace influsso nella vita cristiana, se non sia originata da un ministero gerarchico, di parola, di grazia, di guida pastorale, e così siano assicurati l'ordine e la pace. Per questo spetta alla comunione gerarchica, creata e informata dallo Spirito di Cristo, di provvedere affinché l'ordine e la pace regnino realmente, sia conservata l'unità della "communio", e la vita di questa si evolva in modo da dare testimonianza, anche missionaria, a Cristo.

La stessa "communio" della Chiesa è ordinata all'edificazione del Corpo sociale di Cristo. Quindi il compito affidato alla Chiesa di Cristo richiede anche la cooperazione di tutti i fedeli per adempierlo: spetta peraltro alla comunione gerarchica l'esercizio dei compiti ad essa propri, che non spettavo invece al sacerdozio comune dei fedeli, in quanto questi non ne hanno propriamente ricevuto la missione né la potestà, né il dono dello Spirito ad esse in special modo collegato. Il Supremo Pastore della Chiesa rappresenta la Chiesa universale, poiché rappresenta Cristo a tutta la "communio" dei pastori e dei fedeli; il Vescovo, per lo stesso motivo, rappresenta la Chiesa particolare a cui presiede come capo.

Ma la comunione gerarchica, come abbiam detto, è costituita per dono dello stesso Spirito, e mediante tale dono essa opera, principalmente per continuare la missione di Cristo in tutta la sua ampiezza. Quindi, anche tutto ciò che viene imposto per garantire l'ordine e la pace nella Comunità dei cristiani – ecco il Diritto canonico in foro esterno –, procede, in ultima analisi, dallo Spirito e perciò non reca pregiudizio alla libertà e alla dignità della persona umana, anzi l'avvalora e la difende.

5. *Unità dell'azione obiettiva e carismatica dello Spirito.* Il dono dello Spirito, conferito a tutti i battezzati, è il fondamento sia della libertà dei figli di Dio nell'esercizio dei loro diritti nella Chiesa, sia dei doni carismatici che Egli conferisce direttamente ai fedeli. L'uomo nella sua coscienza, considerata la natura spirituale di cui è provvisto, è sempre ordinato direttamente a Dio, e non trova la propria perfezione se non in Dio. Il dono dello Spirito eleva questo rapporto fondamentale, ontologico con Dio a livello soprannaturale: e poiché, nella Chiesa, i fedeli formano una sola comunione con Cristo, esplicantesi nel segno istituzionale e sociale, è ancora il dono dello Spirito che rende soprannaturali la personalità, la dignità, la libertà, i diritti del battezzato. Sempre lo stesso dono unisce i fedeli in un mutuo rapporto di amore, sicché la loro posizione nella "communio" esclude di per sé ogni carattere egocentrico e individualistico. Di qui – basti accennare – anche il valore della responsabilità che i singoli hanno nell'ordinamento sociale della Chiesa, responsabilità che non autorizza certo una libertà intesa come emancipazione dall'autorità e dalla norma, impegna essa pure al libero dono di sé, con un obbligo di maggiore esigenza di fronte a se stessi e agli altri.

I principii direttivi della revisione del Codice di Diritto Canonico tengono conto di questi presupposti teologici, e mirano alla protezione giuridica dei diritti dei singoli fedeli e anche d'ogni uomo in quanto tale. Il nuovo Codice viene certo incontro a tale enunciato; tuttavia, pur con questo postulato, non si deve indebolire il dovere che spetta ai Pastori di provvedere efficacemente al bene comune della propria comunità, e, in ultimo rapporto, alla salvezza degli uomini.

La gerarchia dei Pastori, unita in comunione col Supremo Pastore, è strumento del Signore, per il fatto che il Signore stesso opera obiettivamente nel loro ministero mediante il suo Spirito. Sarebbe perciò errato ritenere come attività dello Spirito soltanto quella, per cui egli distribuisce ai singoli i suoi particolari carismi. Lo Spirito Santo ha posto gli Apostoli a reggere la Chiesa di Dio (cfr. *Act.* 20, 28; *Io.* 16, 13): il carisma non può essere contrapposto al "munus" nella Chiesa, perché è lo stesso Spirito che opera, in primo luogo, in e mediante il "munus". Per tal ragione tutti i membri della Chiesa sono tenuti a riconoscere in essa l'esigenza di un ordinamento; se questo mancasse, la "communio" in Cristo non potrebbe essere socialmente attuata né potrebbe efficacemente operare. Lo stesso San Paolo lega l'esercizio dei carismi all'ordinamento esistente nella Chiesa (cfr. *1 Cor.* 14, 37-40). E infatti lo Spirito Santo non può contradidire se stesso: in quanto conferisce i carismi, in tanto questi sono subordinati alla sua operazione mediante il "munus". Come bene ha detto il Concilio, "uno è lo Spirito, il quale distribuisce per l'unità della Chiesa la varietà dei suoi doni" (*Lumen gentium*, 7). Perciò tutti gli elementi istituzionali e giuridici sono sacri e spirituali, perché vivificati dallo Spirito. In realtà, lo "Spirito" e il "Diritto" nella loro stessa fonte formano un'unione, in cui l'elemento spirituale è determinante; la Chiesa del "Diritto" e la Chiesa della "carità" sono una sola realtà, della cui vita interna è segno esteriore la forma giuridica. E' perciò evidente che questa unione deve essere conservata nell'adempimento di ogni "ufficio" e postestà nella Chiesa, perché qualsiasi attività della Chiesa dev'essere tale da manifestare e da promuovere la vita spirituale. E tanto si dica della legislazione canonica, come di ogni altra attività esterna della Chiesa, che, pur essendo attività umana, dev'essere informata dallo Spirito. La polarità tra l'indole spirituale – soprannaturale e quella istituzionale – giuridica della Chiesa, lungi dal diventare fonte di tensione, è sempre orientata verso il bene della Chiesa, che è interiormente animata, ed esteriormente suggellata dallo Spirito Santo. E ciò è tanto più vero se si pensa che la prevalenza istituzionale-giuridica della Chiesa nel foro esterno e nell'ordine gerarchico non ostacola, anzi piuttosto tutela, promuove ed esalta una prevalenza dell'ordine spirituale-soprannaturale nelle anime dei fedeli, ai quali tutti sono aperti i gradi superiori dell'ordine della grazia. Nella scala della grazia sono primi i piccoli (cfr. *Mt.* 18, 3-4; 19, 14) perciò i poveri, i sofferenti, i puri di cuore hanno i primi posti nella celebrazione delle beatitudini, della santità; anzi, c'insegna il Signore, "pubblicani e meretrici vi precederanno nel regno di Dio", se nella fede e nella penitenza essi avranno meglio risposto alla sua vocazione (cfr. *Mt.* 21, 31). La Chiesa gerarchica riconosce, ad esempio, questa superiorità della grazia e della santità nella canonizzazione dei suoi figli migliori, gli eletti, anche se umili fedeli.

III - Per una teologia del Diritto

Ritorniamo perciò a quanto dicevamo all'inizio: essere oggi necessaria una teologia del Diritto che assuma tuto quanto la Rivelazione Divina dice sul mistero della Chiesa. Nei vari aspetti in cui si articolano la persona e l'ordinamento nella Chiesa, è presente l'azione segreta e pur esteriormente manifesta dello Spirito: e questa azione deve costituire l'oggetto della vostra riflessione. Come recentemente abbiamo sottolineato, alla cristologia e all'ecclesiologia del Concilio devono seguire uno studio nuovo e un culto rinnovato dello Spirito Santo, come complemento indispensabile dell'insegnamento del Concilio (cfr. Discorso all'Udienza Generale del 6 giugno 1973: *L'Osservatore Romano*, 7 giugno 1973). Vorremmo invitare anche i Canonisti a partecipare a questo sforzo. Il lavoro compiuto dal Concilio postula una teologia del Diritto, che non solo approfondisca, ma perfezioni lo sforzo già iniziato dal Concilio stesso.

Se il Diritto della Chiesa ha il suo fondamento in Gesù Cristo, se ha valore di segno dell'azione interna dello Spirito, esso deve pertanto esprimere e favorire la vita dello Spirito, produrre i frutti dello Spirito, essere strumento di grazia e vincolo di unità, in linea, però, distinta e subordinata a quella dei Sacramenti, che sono di istituzione divina. Il Diritto definisce le istituzioni, dispone le esigenze della vita mediante leggi e decreti, completa i tratti essenziali dei rapporti giuridici fra i fedeli. Pastori e laici, per mezzo delle sue norme, che sono a volta a volta consigli, esortazioni, direttive di perfezione, indicazioni pastorali. Limitare il Diritto ecclesiale ad un ordine rigido di ingiunzioni sarebbe far violenza allo Spirito che ci guida verso la carità perfetta nell'unità della Chiesa. La vostra prima preoccupazione non sarà quella di stabilire un ordine giuridico puramente esemplato sul diritto civile, ma di approfondire l'opera dello Spirito che deve esprimersi anche nel Diritto della Chiesa.

Venerati Maestri: se il vostro Congresso è terminato, non termina il vostro lavoro, che riprende più intenso, illuminato dalle ricerche da voi intraprese e illustrate, e stimolato soprattutto dalle esigenze dello Spirito che opera nella Chiesa, come abbiamo voluto spiegarvi per farvi partecipi delle nostre sollecitudini. E siamo certi che farete vostri questi voti cordiali, che formiamo per la grande opera del rinnovamento del Diritto ecclesiale, per la sua stretta unione con la teologia, e il suo progresso nella vita della Chiesa.

http://www.obrascatolicas.com

Con questa lieta fiducia, tutti vi benediciamo nel Nome del Signore, invocando su di voi e sui vostri cari l'abbondanza delle grazie divine.

4222

1973 SEP 19.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 65 (1973) 497-499

Allocutio iis, qui interfuerunt conventui Instituti rei aëronauticae civili internationali accurandae:

De mediis adhibendis causisque exstirpandis ut violentia in aëronautica navigatione tuto vitari possit

Monsieur le Secrétaire général, chers Messieurs, C'est bien volontiers que Nous avons accuilli le désir de cette rencontre que vous avez manifesté au nom des participants à la Session extraordinaire de l'Organisation de l'Aviation Civile Internationale et à la Conférence diplomatique internationale de droit aérien. Vos paroles, Monsieur le Secrétaire général, indiquent bien l'enjeu du débat humain qui retient toute notre attention.

Certes, de par sa nature tout à fait particulière, le Saint-Siège semblerait moins concerné, pour lui-même, par les dispositions pratiques que vous élaborez pour les Etats, sur la répression de la capture illicite d'aéronefs. Nous vous remercions d'autant plus de l'avoir invité à vos travaux, comme observateur à l'Assemblée générale et plénipotentiaire à la table de la Conférence. Vous êtes bien convaincus, en effet, qu'étaient en péril le bien de l'homme, non seulement les droits des personnes innocentes – droits qui à nos yeux demeurent toujours inviolables –, mais aussi ce qu'on peut appeler le bien commun international: la sécurité que tous les passagers de l'aviation civile internationale sont en droit d'attendre d'un tel service, aujourd'hui capital pour les relations internationales, la possibilité aussi d'arriver à la paix par des moyens qui excluent la violence. Or, vous savez comment ces objectifs de justice et de paix, de droit international, rencontrent, à leur niveau le plus élevé, le message de l'Eglise catholique, et combien ils tiennent à coeur au Saint-Siège.

Vous n'attendez pas de Nous que Nous entrions ce matin dans la complexité des travaux que vous avez
498 tenu à mener constamment sur les deux / plans complémentaires. Les termes sont difficiles à définir, les processus difficiles à mettre en oeuvre. Cette recherche des instruments juridiques les plus adéquats, c'est-à-dire les plus justes et les plus efficaces, compte tenu de l'adhésion effective et de l'engagement assuré des participants, aura été, au cours de ce mois, une tâche de patience. Mais Nous pensons utile de réaffirmer ici les principes de droit international qui, dans la conscience d'un monde civilisé et à plus forte raison dans la conscience chrétienne, devraient toujours inspirer les solutions techniques.

Et d'abord, Nous déplorons, Nous condamnons la violence. C'est pour Nous une aberration d'y recourir de façon générale, mais spécialement lorsqu'il s'agit de cette forme spécifique de violence que certains appellent terrorisme international et piraterie aérienne. Dans ces excès se trouvent en effet impliquées des personnes étrangères au conflit que l'on veut exacerber, comme peuvent l'être des femmes et des enfants. Ils compromettent la sécurité des transports internationaux, augmentent les ruines et les ressentiments. Ils ralentissent la marche vers la paix. "Comme d'autres faits, ajoutions-Nous le 13 septembre 1970, que le monde civilisé tout entier condamne aujourd'hui – séquestrations de créatures innocentes, tortures de prisonniers politiques, trafics clandestins et lucratifs de la drogue... –, ces actes énormes de piraterie, d'injustes représailles et d'inadmissible chantage ne devraient plus jamais se reproduire"[1]. Dieu merci, du reste, la réprobation, non seulement d'individus, mais aussi, de multiples collectivités, semble de plus en plus nette et humaine. Nous voulons y voir une sagesse prometteuse, celle qui cherche d'autres voies plus conformes à la raison et à la justice.

Puisse être aussi unanime la recherche des causes de semblables aberrations! "C'est un problème grave et urgent, disions-Nous au début de cette année aux membres du Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège, qu'il appartient à tous les partenaires de résoudre ensemble, par une loyale approche, sans omettre d'attirer aussi l'attention sur les causes de ce phénomène, ses modes et ses mobiles"[2]. Ceux-ci peuvent être bien lamentables et recouvrir des intérêts très particuliers. Ils peuvent aussi être suscités par la misère, la frustration, le désespoir qui résultent de conditions estimées intolérables au point de vue social, politique et économique: ainsi éclate une révolte, anarchique ou organisée, que l'on espère frustueuse dans ses résultats immédiats ou au moins dans l'opinion publique internationale. Tous les pays du monde doivent reconnaître éventuellement de telles causes, pour y porter remède avant qu'elles ne dégénèrent en violence: bien fragile serait la lutte contre le terrorisme sans cette prise / de conscien- 499
ce, et sans la volonté tenace d'en éloigner les raisons, autant que faire se peut, et par des voies appropriées qui n'aggravent pas l'injustice.

Cependant, Nous le déclarons avec netteté, de telles causes ne sauraient justifier le recours à la violence exercée sur les aéronefs civils, sur leurs pilotes et leurs passagers. Non, la fin ne justifie pas les moyens, en ce domaine comme dans les autres. C'est particulièrement évident lorsqu'on met en oeuvre des moyens si injustes et si dangereux pour l'ensemble de la navigation aérienne. Ce grave problème ne saurait non plus passer du domaine civil au domaine politique. Nous voulons dire se laisser grever de considérations politiques partielles. Ou alors, il faut envisager la politique au sens le plus élevé, celui de la sauvegarde du bien commun international, garanti par des Conventions ou par des accords internationaux, si possible multilatéraux, à défaut d'une autorité publique internationale. Nous formons le voeu que tous les membres de la communauté internationale en viennent à ratifier de tels accords, dans la conviction qu'il y va aussi, finalement, de leur propre intérêt. Est-ce rêver de penser que l'humanité est capable de se hausser à une telle conscience, avec le secours du Très-Haut qui inspire ce voeu au coeur de tout être humain digne de ce nom? Nous ne le croyons pas. C'est ce que Nous appelions dans le message pour la Journée mondiale de la paix, le premier janvier 1973, "une loi sévère et pacifique pour régir les rapports internationaux". N'êtes-vous pas fondamentalement à la recherche d'une telle loi?

L'Eglise, pour sa part, n'aura de cesse qu'elle ne forme la concience de tous ces fils, qu'elle n'invite tous les hommes de bonne volonté à promouvoir cette sécurité, à protéger les droits humains universels, à les défendre courageusement, à réaliser une justice pour tous, pour les victimes innocentes comme pour les populations injustement opprimées. Tout homme a droit au respect de sa dignité inviolable, tout homme est frère. La violence est un langage inhumain pour résoudre les conflits humains. La règle d'or demeure la raison et l'amour. Voilà le dessein du Créateur. Sans cet apport d'ordre moral, les instruments juridiques les plus perfectionnés risquent un jour ou l'autre d'être tournés et

1 Cfr. *L'Osservatore Romano*, 14-15 septembre 1970.
2 A.A.S. 65 (1973), pp. 39-40.

inopérants. C'est dans ce sentiment que Nous encourageons aussi, avec une particulière admiration, les instances qualifiées comme les vôtres, qui mettent en oeuvre la solidarité internationale en ce domaine particulièrement important et vulnérable. Votre responsabilité est grande, grande aussi celle des Gouvernements. De tout coeur Nous implorons sur votre entreprise l'Esprit de justice et de paix du Très-Haut.

4223

1973 SEP 20.-SC DOCTR. FID., DECR. AAS 65 (1973) 500

De sepultura ecclesiastica non deneganda iis manifestis peccatoribus, qui signa dedere poenitentiae

Patres Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei in Plenariis Comitiis dierum 14-15 novembris 1972 de sepultura ecclesiastica decreverunt: ne prohibeantur exsequiae peccatoribus manifestis, si ante mortem aliqua signa dederint poenitentiae et absit publicum aliorum fidelium scandalum.

Sanctissimus Dominus Noster Paulus Pp.VI in Audientia die 17 novembris 1972 infrascripto Praefecto impertita praedictam Patrum decisionem, abrogando quatenus opus est can. 1240 par. 1 et contrariis quibuslibet non obstantibus, ratam habuit, approbavit et publicari iussit.

Romae, die 20 Septembris 1973.-Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Hieronymus Hamer, Archiepiscopus tit. Lorensis, *a Secretis.*

Adn. B. HONINGS in Apoll 47 (1974) 471-490.

4224

1973 SEP 24.-S. PAENITENT., DECR. AAS 65 (1973) 615

Statuitur opus requisitum ad lucrandum "Donum indulgentiae" in variis ecclesiis localibus Anni Sacri occasione

E.mus Cardinalis Praeses Consilii Primarii Anno Sacro celebrando, ab hac Sacra Paenitentiaria Apostolica postulavit, ut statueretur opus requisitum ad lucrandum "donum Indulgentiae", quod Beatissimus Pater pollicitus est ad spiritum confirmandum reconciliationis et renovationis, quae huius Anni Sacri sunt propriae.

Sacra Paenitentiaria, de mandato Summi Pontificis, haec concedit, ut nempe a die Dominica prima Adventus huius anni usque ad diem, quo Annus Sacer hic Romae sollemnitur inaugurabitur, christifideles variarum Ecclesiarum localium lucrari possint:

1) Indulgentiam Plenariam, temporibus a Conferentiis Episcopalibus statuendis, si sacram peregrinationem susceperint ad cathedrale templum, vel ad alias sacras aedes a loci Ordinrio designatas, in quibus sollemnis celebratio communitaria habeatur;

2) Indulgentiam Plenariam, item temporibus a Conferentiis Episcopalibus statuendis, si in coetus congregati (v. gr. familiares, scholarum alumni, iisdem artibus vel muneribus addicti, piarum consociationum sodales) templum cathedrale, vel alias sacras aedes a loci Ordinario designatas, visitaverint ibique animo piis considerationibus intento constiterint per congruum temporis spatium, concludendum recitatione vel cantu Orationis Dominicae et Symboli Apostolorum, et invocatione Beatissimae Virginis Mariae;

3) Indulgentiam Plenariam, si, morbo vel alia gravi causa impediti, spiritualiter piae peregrinationi se adiunxerint, preces suas suosque dolores Deo offerentes.

Quod autem attinet ad Romanam Dioecesim, quam sane addecet hac in re exemplo et incitamento esse ceteris communitatibus ecclesialibus, eadem Sacra Paenitentiaria decernit ut tempora ac modi lucrandi praedictam Indulgentiam Plenariam ab E.mo Cardinali Vicario in Urbe Generali statuantur.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex Sacra Paenitentiaria Apostolica, die 24 mensis Septembris 1963.-Iosephus Card. PAUPINI, *Paenitentiarius Maior.* Ioannes Sessolo, *Regens.*

Adn. Vide "Ordo Anni Sancti celebrandi in ecclesiis particularibus", in Notit. 9 (1973) 347-392.

4225

1973 SEP 24.- SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbatur erectio Tribunalis regionalis et interritualis primae instantiae in Turchia pro causis universis

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, viso ac mature perpenso decreto diei 28 dec.1972, quo Exc.mi ac Rev.mi Ordinarii locorum Turchiae pro catholicis latinis, armenis, chaldaeis, graecis et slavis byzantinis, syris, maronitis et graecis melchitis, erigunt in urbe Constantinopolitana Tribunal Regionale et Interrituale primae instantiae, quod pertractet causas universas, scilicet non tantum causas nullitatis matrimonii, sive formales sive summarias, sed etiam causas separationis coniugum, necnon causas contentiosas et criminales, pro catholicis latinis (exceptis catholicis latinis Archidioecesis Smyrnensis et Vicariatus Apostolici Asiae Minoris), armenis, chaldaeis, graecis et slavis byzantinis, syris, maronitis et graecis melchitis; attento quod idem Tribunal Regionale et Interrituale habet tamquam sedem appellationis Tribunal Regionale et Interrituale Constantinopolitanum secundae instantiae, incolumi iure recurrendi ad Sacram Romanam Rotam vi can. 1599 § 1, n. 1; vi n. 105 Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae Universae,* et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Exc.mi Pro-Nuntii in Turchia, diei 6 ianuarii 1973, qua Administratoris Vicariatus Apostolici Constantinopolitani; *petitam approbationem concedit, ut praefatum decretum vim habeat et executioni.mandetur etiam relate ad facultatem Officialis designandi iudices rituum orientalium, de conssensu eorum Ordinariorum, in causis fidelium rituum Orientalium.*

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 24 septembris 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 343-344.

4226

1973 SEP 24.- SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbatur erectio Tribunalis regionalis et interritualis secundae instantiae in Turchia pro universis causis

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, viso ac mature perpenso decreto diei 28 dec.1972, quo Exc.mi ac Rev.mi Ordinarii locorum Turchiae pro catholicis latinis, chaldaeis, graecis et slavis byzantinis, necnon pro syris et graecis melchitis, erigunt in urbe Constantinopolitana Tribunal Regionale et Interrituale secundae instantiae, quod iudicet in secundo iurisdictionis gradu causas suorum fidelium pertractatas ac definitas in primo gradu a Tribunali Regionali primae instantiae, Constantinopoli constituto decreto diei 28 decembris 1972, necnon a Tribunali Archidioecesis Smyrnensis et Vicariatus Apostolici Asiae Minoris; vi n. 105 Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae Universae,* et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Exc.mi Pro-Nuntii in Turchia, diei 6 ianuarii 1973, qua Administratoris Vicariatus Apostolici Constantinopolitani; *petitam approbationem concedit, ut praefatum decretum vim*

http://www.obrascatolicas.com

habeat et executioni mandetur, etiam relate ad facultatem Officialis designandi iudices rituum orientalium, de consensu eorum Ordinariorum, in causis fidelium rituum Orientalium.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 24 septembris 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 344-345.

4227

1973 SEP 27.-SECRETARIA STATUS, EPISTULA. PART.*

De criteriis hodie sequendis in musica sacra comparanda et exsequenda

Signor Cardinale, Il Santo Padre, informato che dal 26 al 30 settembre prossimo si terrà in codesta città l'annuale Congresso Nazionale di Musica Sacra, a iniziativa dell'Associazione Italiana Santa Cecilia, desidera, per mio mezzo, rivolgere un cordiale saluto ai partecipanti, ed esprimere loro il Suo vivo compiacimento ed incoraggiamento per l'impegno da essi posto nella difesa e nella promozione della musica sacra in genere e del canto liturgico in specie.

In questi ultimi tempi la Chiesa ha spesso fatto oggetto di studio e di esortazione la musica sacra, come dimostrano i documenti del Concilio Vaticano II e le molteplici istruzioni e norme emanate, successivamente, per l'attuazione della riforma liturgica ed in concomitanza con la pubblicazione dei nuovi libri liturgici. Lo stesso Sommo Pontefice non ha mancato di parlarne più volte nei Suoi discorsi alle Commissioni Liturgiche, alle Associazioni di Musica sacra, alle *Scholae Cantorum* e alle Cappelle Musicali, come pure nei Suoi colloqui con le varie categorie del Popolo di Dio. Tuttavia, considerato il tema proposto alla riflessione del Congresso di Genova, e cioè "Il canto sacro nella pastorale d'oggi", Egli coglie volentieri l'opportunità per riaffermare alcuni punti fondamentali sull'argomento.

Sua Santità ama anzitutto ricordare che, se la musica sacra è parte "necessaria ed integrante" della Liturgia ed ha gli stessi identici fini della "glorificazione di Dio e della santificazione dei fedeli" (cfr. *Sacrosanctum Concilium*, n. 112 e Istruz. *Musicam Sacram*, n. 4), deve pure basarsi sugli stessi principi teologici, che costituiscono il fondamento della Liturgia e ne spiegano la sua forza latreutica e soteriologica. Egli raccomanda, pertanto, che nel presente Congresso Ceciliano sia ribadito e messo in chiara luce il principio teologico-pastorale, secondo il quale la musica sacra deve, come tutte le azioni liturgiche, "esprimere il mistero di Cristo" (Istruz. Terza, n. 3c), con la logica conseguenza che "il segno sonoro" non potrà essere "segno liturgico" se non sarà "in sintonia con lo spirito dell'azione liturgica e conforme alla natura di ciascun momento di essa" (*ivi*).

Bisognerà quindi evitare ed impedire che siano ammesse nelle celebrazioni liturgiche forme musicali profane e, in particolare, quel canto che, per uno stile troppo concitato, aggressivo, chiassoso, disturba la serena pacatezza dell'azione liturgica e non può conciliarsi con i suoi fini spirituali e di santificazione. Si apre qui un vasto campo per un'efficace azione pastorale, la quale, mentre si sforza di educare i fedeli a partecipare anche con la voce e col canto ai riti liturgici, deve in pari tempo preservarli dall'offensiva del frastuono, del mal gusto e della desacralizzazione, favorendo invece quella musica sacra che aiuti le anime ad elevarsi a Dio e faccia loro pregustare, nel canto devoto delle lodi divine, quasi un'anticipazione della Liturgia celeste.

Sua Santità invita perciò tutti i compositori di musica sacra ad impegnarsi in ogni modo per offrire alla Liturgia della Chiesa un'arte davvero viva ed attuale, senza peraltro trascurare il patrimonio antico, da cui potranno attingere ispirazione, luce ed orientamento. La riforma liturgica ancora in atto presenta loro "un'occasione per misurare le proprie facoltà, il proprio genio inventivo, il proprio ardore pastorale" (*Discorso ai Cecilliani*, 23 sett. 1972); con essa "sorge una nuova epoca per la Musica Sacra" (*Discorso all'Udienza Generale*, 22 agosto 1973). La Chiesa si attende infatti una nuova fioritura di arte musicale sacra, che interpreti le espressioni rituali anche nelle varie lingue.

Infine il Vicario di Cristo auspica ancora una volta che il canto gregoriano sia conservato ed eseguito nei monasteri, nelle case religiose, nei seminari come forma eletta di preghiera in canto e come elemento di sommo valore culturale e pedagogico. Riferendosi, poi, alle numerose istanze provenienti da più parti, affinché sia conservato per tutti i Paesi il canto latino dell'*Agnus Dei* ecc., Egli rinnova la raccomandazione che si studi il modo conveniente per far sì che questo diffuso desiderio diventi realtà e che quelle antiche melodie siano conservate come voci della Chiesa universale e continuino ad essere cantate anche come espressione e manifestazione dell'unità, che pervade l'intera comunità ecclesiale (Cfr. *Discorso all'Udienza Generale*, 22 agosto 1973).

Mentre accompagna questi suggerimenti e voti con una particolare preghiera al Signore per un felice esito dei lavori del Congresso, il Santo Padre imparte di cuore all'Eminenza Vostra Reverendissima, all'Ecc.mo Presidente dell'Associazione Italiana Santa Cecilia, Mons. Antonio Mistrorigo, a tutti i Ceciliani e ai partecipanti al Congresso, la propiziatrice Benedizione Apostolica, pegno di copiosi doni e conforti celesti.

Profitto volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima dev.mo in Domino. – Giovanni Card. VILLOT.

* Ad Archiepiscopum Genuensem, Card. Ios. Siri, et ad participantes Congressus nationalis Italiae de Musica sacra, a consociatione S. Caeciliae ordinati: **L'Osservatore romano**, 27 sett. 1973, pag. 1-2. Adn. A. D. in **Notit.** 9 (1973) 302-303.

4228

1973 OCT 4. - SC pro DOCTRINA FIDEI, NOTIF. PART.*

Condicio schismatica confirmatur coetus christianorum qui olim "Ecclesia antiqua catholica", nunc vero "Ecclesia catholica latina" nuncupatur

Rome, le 4 octobre 1973

Monsieur le Cardinal, A diverses reprises, déjà, Votre Eminence a eu l'occasion de faire connaître au Saint-Siège les préoccupations que lui causaient le groupe qui s'intitule "Eglise catholique latine", et ses diverses activités dans la région de Toulouse. Ce groupe, écriviez-vous notamment dans un communiqué du 20 janvier 1972, "se présente de telle manière que des confusions sont inévitables avec l'Eglise catholique... Mais il ne fait pas partie de l'Eglise catholique, car il n'est pas en communion avec le Pape et les Evêques qui lui sont unis. Toute participation sacramentelle et catéchétique à ce groupe doit donc être, bien entendu, évitée".

La S. Congrégation pour la Doctrine de la Foi ne peut qu'approuver et appuyer la position ainsi définie par Votre Eminence. En vertu de sa compétence il lui appartient même d'apporter les précisions suivantes:

1. Il n'existe aucun lien officiel entre l'Eglise catholique et l' "Eglise catholique latine". L'oblature bénédictine de quelques-uns des membres de cette dernière ne saurait constituer à cet effet le moindre titre juridique.

2. Il n'y a pas actuellement de pourparlers d'unification officiels et bilatéraux entre l'Eglise catholique romaine et l' "Eglise catholique latine".

3. Le Saint-Siège n'a jamais reconnu la validité des actes sacramentels de l' "Eglise catholique latine".

4. Le Saint-Siège n'entend pas pour autant s'opposer à un retour des membres de l' "Eglise catholique latine" à la communion de l'Eglise. Mais un tel retour ne pourrait s'effectuer qu'à titre individuel et, pour ceux qui ont exercé des ministères, que conformément à la pratique séculaire et éprouvée, c'est-à-dire qu'ils seraient considérés comme des laïcs et reçus comme tels.

Par la présente communication, la S. Congrégation pour la Doctrine de la Foi désire contribuer à la dissipation de toute ambiguité et de toute équivoque concernant la situation réelle de l' "Eglise catholique latine" par rapport à Rome, et permettre à Votre Eminence d'éclairer plus complètement les fidèles à ce sujet, dans la mesure où elle le jugera nécessaire.

Veuillez agréer, monsieur le Cardinal, l'expression de mes sentiments de respectueux dévouement en Notre-Seigneur. - Franc. Card. SEPER, *Préfet.*

* Cardinali Ordinario Tolosano: **Doc. Cath.** 71 (1974) 467.

4229

1973 OCT 10.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 65 (1973) 628-629

Delegatio Apostolica in Africa Media et Occidentali deinceps "Delegatio Apostolica in Nigeria et Ghana" cognominabitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Verba Christi sancta: "Euntes ergo in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae" (*Marc.* 16, 15), quibus Apostolos suos iussit partam salutem omnibus pronuntiare mortalibus, id sane poscunt et expetunt, ut qui divino consilio tum fidelibus omnibus praesidemus, tum amplissimo successorum Apostolorum coetui praesumus, ea illis auxilia atque subsidia comparemus, quibus propagandae, augendae, confirmandae fidei nostrae facultatem maiorem faciamus. Quae sane causa est, cur Ioannes XXIII, Pontifex Maximus atque proximus Decessor Noster, Delegationem Apostolicam in Africa Media et Occidentali constituerit. Nunc autem, cum immutatae ibi loci condiciones aliam postularent rerum dispositionem, bene fieri visum est, si eiusdem Delegationis nomen in aliud, idque aptius, converteretur. Quae cum ita sint, consilio petito a venerabili Fratre Nostro S. R. E. Cardinali Praefecto Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, placet appellationem Delegationis Apostolicae in Africa Media et Occidentali ita immutare, ut deinceps "Delegatio Apostolica in Nigeria et Ghana" cognominetur, cui quas modo nominavimus duae nationes addicantur, ad Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione pertinentes, Sede insuper in eadem urbe Lagos
629 collocata, in qua adhuc fuit./

Ceterum, volumus, ut hae Litterae sive nunc sive in posterum efficaces sint, contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub Anulo Piscatoris, die X mensis octobris, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri undecimus.-Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4230

1973 OCT 17.-SECR. UN. Chr.,NOT. AAS 65 (1973) 616-619

Communicatio quoad interpretationem Instructionis de peculiaribus casibus admittendi alios Christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia Catholica die 1 mensis Iunii 1972 editae

Nota su alcune interpretazioni della "Istruzione sui casi particolari di ammissione di altri cristiani alla comunione eucaristica nella Chiesa Cattolica".

1) Dopo la pubblicazione della "Istruzione sui casi particolari di ammissione di altri cristiani alla comunione eucaristica nella Chiesa Cattolica" del 1 giugno 1972, sono state date varie interpretazioni, di cui alcune si scostano dal dettato e dallo spirito del documento. Per evitare che simili interpretazioni inesatte e le loro conseguenze si propaghino, crediamo di rendere utile servizio richiamando alla memoria alcuni elementi.

2) Con quella Istruzione, di carattere pastorale, il Segretariato per l'unione dei cristiani in nessun modo ha inteso mutare le norme stabilite dal decreto conciliare sull'Ecumenismo e precisate nel Direttorio Ecumenico. Si è voluto spiegare che la disciplina vigente emana dalle esigenze della fede e perciò mantiene tutto il suo vigore.

3) I principi fondamentali dell'Istruzione sono:

a) Vi è un legame indissolubile fra il mistero della Chiesa e il mistero dell'Eucaristia, o tra la comunione ecclesiale e la comunione eucaristica; per se stessa la celebrazione dell'Eucaristia significa la pienezza della professione della fede e della comunione ecclesiale[1].

1. Cfr. *Instructio*, n. 2, a, b, c.

b) L'Eucaristia per i battezzati è un nutrimento spirituale il quale fa sì che essi vivano nella vita stessa di Cristo, vengano incorporati / più profondamente in lui 617
e partecipino più intensamente a tutta l'economia del suo mistero[2].

4) All'interno della piena comunione di fede, la comunione eucaristica è l'espressione di questa comunione e quindi dell'unità dei fedeli e, nello stesso tempo, il mezzo che mantiene e rinforza questa unità.

Invece praticata in comune da persone che non sono in piena comunione ecclesiale tra loro, la comunione eucaristica non può essere l'espressione della piena unità che l'Eucaristia per natura sua significa e che in tal caso non esiste; perciò tale pratica della comunione non può considerarsi un mezzo da usare per condurre alla piena comunione ecclesiale.

5) Tuttavia tanto il Direttorio Ecumenico quanto l'Istruzione sulla base di ciò che era già stato detto dal Decreto conciliare sull'Ecumenismo ammettono la possibilità di eccezioni in quanto l'Eucaristia è un nutrimento spirituale necessario per la vita cristiana.

6) All'Ordinario del luogo spetta di esaminare questi casi di eccezione e prendere le decisioni concrete. L'Istruzione[3] ricorda che il Direttorio Ecumenico[4] conferisce facoltà all'autorità episcopale per stabilire se si verificano o meno le condizioni richieste per determinare questi rari casi.

Questa facoltà di esame e decisione dell'autorità episcopale è regolata dal criterio stabilito dal Direttorio Ecumenico[5] e precisato dall'Istruzione[6]. Secondo questa Istruzione, "l'ammissione alla comunione eucaristica riguarda in casi particolari soltanto quei cristiani che manifestano una fede conforme a quella della Chiesa circa questo Sacramento e sentono un vero bisogno spirituale del nutrimento eucaristico, ma che non possono far ricorso al ministro della propria comunione ecclesiale per un periodo prolungato di tempo e quindi spontaneamente domandano questo sacramento, vi sono convenientemente preparati, ed hanno una condotta degna di un cristiano"[7].

Questo criterio va osservato nella totalità delle condizioni richieste. / Non è quindi lecito ignorare nessuna 618
di esse nel contesto di un esame oggettivo e pastoralmente responsabile.

E' anche da notare che l'Istruzione parla di casi particolari che vanno perciò esaminati singolarmente. Non si può quindi emanare una norma generale cha faccia del caso eccezionale una categoria, né legiferare sulla epikeia facendo di questa una norma generale.

I vescovi possono tuttavia determinare per le varie rispettive situazioni le esigenze in cui si applichino le eccezioni, cioè i casi particolari, e determinare il modo per verificare se tutte le condizioni richieste sono realizzate in un caso particolare. Quando si tratta di casi particolari che si ripresentano con maggiore frequenza in una determinata regione, secondo un modello che si ripete, le Conferenze episcopali possono emanare delle norme per assicurare che in ogni caso particolare si verifichino tutte le condizioni. Normalmente, però, spetterà all'Ordinario del luogo giudicare tali casi.

7) Perché altri cristiani possano essere ammessi all'Eucaristia nella Chiesa cattolica, l'Istruzione esige che essi manifestino una fede conforme a quella della Chiesa cattolica circa questo sacramento. Questa fede non si limita soltanto all'affermazione della "presenza reale" nell'Eucaristia, ma implica la dottrina circa l'Eucaristia come insegna la Chiesa cattolica.

2. Cfr. *Instructio*, n. 3.
3. N. 6.
4. N. 55.
5. N. 55.
6. N. 4 b.
7. N. 4 b.

http://www.obrascatolicas.com

8) E da notare che l'Istruzione richiama[8] alla memoria il fatto che il Direttorio Ecumenico[9] prevede per gli Orientali non in piena comunione con la Chiesa cattolica norme distinte da quelle che riguardano gli altri cristiani[10]. Per esempio:

a) agli Orientali in quanto appartenenti a comunità la cui fede nell'Eucaristia è conforme a quella della Chiesa cattolica, in occasione della loro ammissione all'Eucaristia, non sarà domandata una dichiarazione personale di fede in questo sacramento: questa fede, in un ortodosso, si suppone;

b) avendo le Chiese ortodosse veri sacramenti e soprattutto, in virtù della successione apostolica, il sacerdozio e l'Eucaristia, nelle concessioni di comunicare nei sacramenti si avverte di tener conto della legittima reci-
619 procità[11];

c) infine la giusta causa per consigliare la comunicazione nei sacramenti è ben più estensiva[12].

9) La questione della reciprocità si pone unicamente nel contesto di quelle Chiese che hanno conservato la sostanza dell'Eucaristia, il sacramento dell'Ordine e la successione apostolica. Di consequenza il fedele cattolico non può chiedere l'Eucaristia "se non a un ministro che abbia validamente ricevuto il sacramento dell'Ordine.[13]

10) Il desiderio della partecipazione comune all'Eucaristia esprime in fondo il desiderio stesso della perfetta unità ecclesiale di tutti i cristiani così come Cristo l'ha voluta.

Il dialogo interconfessionale sulla teologia dell'Eucaristia (come sacramento e sacrificio), sulla teologia del ministero e della Chiesa prosegue, nell'ambito del movimento ecumenico, il suo cammino, appoggiandosi alle promesse e la preghiera del Signore, nella luce della fede, stimolato ed animato dalla carità, diffusa nei nostri cuori per mezzo dello Spirito Santo, che ci fu dato. Noi esprimiamo la speranza che il movimento ecumenico ci conduca ad una comune professione di fede fra cristiani e ci permetta così di poter celebrare nell'unità ecclesiale l'Eucaristia adempiendo le parole: "Perché c'è un solo pane, un solo corpo siamo noi"[14].

Questa nota è stata approvata dal Santo Padre, il quale ne ha autorizzato la pubblicazione.

17 Ottobre 1973. Card. Giovanni WILLEBRANDS, *Presidente.* Charles Moeller, *Segretario.*

8. N. 5.
9. Nn. 39-54.
10. Nn. 55-63.
11. N. 43.
12. N. 44.
13. *Direttorio Ecumenico*, n. 55.
14. *I Cor.* 10, 17.

4231

1973 OCT 20.- SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

De ratione debitorum inter Canonicum et Capitulum affirmanda vel neganda in casu

DIOECESIS A.

Capitulum S. I. – Can. Basilius

Facti species

1. Rev.mus D. Thomas, Archipresbyter Capituli S. I., die 18 martii 1970 scripsit E.mo Cardinali Praefecto S. Congregationis pro Clericis: "Mons. Basilio non ha cessato di curare l'invio di sue missive offensive, rifiutando ogni chiarimento e pertanto, atteso che codesta Sacra Congregazione con la nomina di un Visitatore Apostolico, ha inteso avocare a sé le indagini relative alla controversia tra il Capitolo e il Can. Basilio, mi rivolgo a Vostra Eminenza Reverendissima, nella mia qualità di Arciprete e a nome del Capitolo, con l'autorizzazione dello stesso Visitatore Apostolico e propongo con la presente ricorso a codesto Sacro Dicastero e suo tramite al Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica, a norma degli art. 7 e 107 della Costituzione Apostolica *Regimini Ecclesiae Universae*, perché il predetto Mons. Basilio sia costretto a rendere giustificazione della somma di Lire 14.897.901 (come risultante dalla revisione amministrativa del Rag. Z) e nel caso alla restituzione al Capitolo di detta somma".

Hic recursus subscripta referunt nomina etiam Rev.mi D. N. Visitatoris Apostolici, ac Rev.mi Secretarii Capituli.

2. E.mus Cardinalis Praefectus S. C. pro Clericis, instantiam Capituli communicavit cum E.mo Cardinali Praefecto Signaturae Apostolicae per litteras die 13 aprilis 1970 datas, haec scribens: "Considerato che si sono dimostrati inefficaci i tentativi finora compiuti per una equa e bonaria composizione, questo S. Dicastero rimette all'Eminenza Vostra la suddetta istanza, con i relativi documenti, perché la questione stessa sia sottoposta al giudizio di codesto Supremo Tribunale, a norma dell'art. 107 della Costituzione Apostolica *Regimine Ecclesiae Universae*, oppure sia deferita al Tribunale Ordinario competente per una decisione di giustizia".

3. Constituti partium Patroni: adv. Hermannus Graziani pro recurrente et adv. Renatus Ottaviani pro resistente, suas exhibuerunt scripturas. Advocatus Graziani, quamvis petat ut canonicus Basilius "teneri ... declaretur ad rationem reddendam summae lib. it. 14.897.901, prout scatet e relatione (in actis) eximii ratiocinatoris d.ni Z.", tamen proponit, "ne tempus inutiliter teratur, ut peritus ex officio eligatur" ("perito contabile") qui ... suum perficiat votum ... vel, si opus fuerit, significet qualia puncta forte acclaranda sint per alia legitima probationis media .. ut definitive feratur iudicium".

Contra, adv. Ottaviani "animadvertit in primis recursum a limine reiciendum esse tum ob defectum legitimitatis activae subsignantis tum ob manifestum defectum ipsius fundamenti".

4. Quoad hanc quaestionem incidentem, Congressus huius Supremi Tribunalis diei 10 februarii 1971 hoc dedit responsum: "In Congressu habito coram E.mo Cardinali Praefecto, proposito recursu in causa de qua supra circa legitimitatem activam ad eandem causam introducendam coram sectione altera Signaturae Apostolicae, decretum est: *Causam delatam esse Signaturae Apostolicae a S. Congregatione pro Clericis litteris diei* 13 *aprilis* 1970 *ad normam art.* 107 *Constitutionis Apostolicae* Regimini Ecclesiae universae (cfr. *Normae Signaturae Apostolicae*, art. 96, n. 3) *et ideo recursum fundamento carere*".

Ex consequentia logica et directa huius decisionis, Signatura Apostolica iudicare quoque debet de merito controversiae eidem a S. Congregatione pro Clericis.

5. Ideo, in "delibatione orali" diei 6 maii 1971 convenerunt duo partium advocati in dubiis quae sequuntur:

"1) Se e quale somma il Can. Basilio debba al Capitolo di S. I. per effetto dell'ufficio di Camerlengo, al quale era stato eletto dal Capitolo stesso o per eventuale specifico mandato;

2) Se e quale somma il Capitolo debba al Can. Basilio per spese da lui sostenute in favore del Capitolo stesso, nell'espletamento del suo legittimo mandato;

3) Nell'affermativa alla prima questione: se nella responsabilità civile del Ca. Basilio siano coinvolte altre persone".

6. Advocati Graziani et Ottaviani communi instantia ab utroque subscripta, die 24 maii 1971 petierunt: "ut ex officio nominetur peritus ratiocinator, qui ... suum perficiat votum super obiectum quod proponitur terminis qui sequuntur: 'Visti i documenti in atti, esaminate le consulenze di parte – del rag. Z. per il Rev. Capitolo di S. I. e del rag. V. per il Can. Basilio –, ... dica il perito se siano esatti in tutto o in parte i rilievi dell'uno o dell'altro consulente; e quindi, sulla base delle indagini che avrà condotto, dimostri se, e in quale misura, sussistano ragioni di dare o di avere dall'una o dall'altra parte, in relazione all'amministrazione gestita dal Rev. Can. Basilio quale Camerlengo del Rev. Capitolo di S. I.'".

Peritus nominatus est dominus X. rationarius, qui breviter quidem enuntiavit suas adnotationes, non tamen veram proprieque dictam peritiam computatoriam technicam fecit.

Tunc, ex instantia partis recurrentis et voto Promotoris iustitiae "circa necessitatem profundioris examinis rei controversae", Cardinalis Praefectus nominavit "*peritiorem ex officio*" Prof. Y., qui, die 27 ianuarii 1972, huic Supremo Tribunali exhibuit amplam accuratamque relationem peritalem de examine peritiarum ratiocinatorum Z. et V., quae duae peritiae continent recognitionem administrationis patrimonii Capituli S. I. quo tempore Camerlengus fuit Can. Basilius, hoc est, a die 1 ianuarii 1962 ad diem 31 maii 1964.

7. Ex "relatione" autem die 22 martii 1972 exhibita a Rev.mo D. N., Vicario Capitulari et Visitatore Apostolico Capituli, die 11 aprilis 1972 facta est interrogatio iudicialis Rev.di Can. Basilii.

Post varias moras allatas a praesentatione decumentorum ex utraque parte et ab instantia partis resistentis, denuntiante "attentatum lite pendente", sed reiecta decreto diei 23 decembris 1972, confectum est summarium et exhibitae sunt defensiones ab utraque parte nec non votum Promotoris iustitiae.

Nunc vero Nobis respondendum est dubiis supra relatis, id est:

I. *Si et quamnam pecuniae summam Rev.mus Can. Basilius debeat Capitulo S. I., ratione muneris Camerarii eiusdem Capituli aut ratione mandati specialis;*

II. *Si et quamnam summam idem Capitulum debeat Rev.mo Can. Basilio, ratione expensarum quas ipse Rev.mus Basilius sustinuit pro Capitulo in explendo suo legitimo mandato;* quatenus affirmative ad primum:

III. *Utrum una cum Rev.mo Basilio alii respondere debeant.*

In iure

8. Legimus in Digesto: "Iure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletiorem" (D. 50. 17. 206). Fontes Iuris Canonici id confirmant: "Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura" (*Regula iuris* 48 in VI; cfr. etiam c. 1, X, III, 16); idemque sancitum est in C. I. C. (cfr. cann. 1527 § 2 et 536 § 4), ita ut persona moralis non teneatur respondere de expensis nomine eius factis absque legitimo mandato aut praeter ipsum, nisi quid 'quando et quatenus in rem suam versum sit", seu ipsa inde facta sit locupletior.

Casui nostro pressius applicatur Regula 55 in VI: "Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra".

Iurisprudentia constanter has regulas applicavit (cfr. *Decisiones S. R. Rotae*, VI, 1914, p. 317, n. 5; XXIV, 1932, p. 545, n. 11; XXX, 1938, p. 551, n. 5-6; XXXI, 1939, p. 357-358, n. 6).

In facto

9. Cum Signatura Apostolica invocetur ad iudicandum in merito controversiae, videndum est, ex dubiis concordatis, utrum et qua mensura adsint rationes dandi vel habendi ex utraque parte in causa, quoad administrationem factam a Rev. Can. Basilio a die 1 ianuarii 1962 ad diem 31 maii 1964.

Quaestio sequitur de solutione expensarum iudicii.

10. Quaestio praecipua seu de merito causae duos veluti aspectus exhibet:

A) *Aspectum materialem*, calculi, qui respicit accepta et expensa in administratione Camerlengi can. Basilii. Hoc ei respondet, quod libellus partis resistentis vocat "*obiectum seu materiam iudicii*", quodque reapse significat "delibatio oralis" concordantiae dubiorum diei 6 maii 1971.

B) *Aspectum formalem responsabilitatis seu legitimitatis* operae a Can. Basilio praestitae in operibus et impensis nomine Capituli faciendis. Hoc autem "delibatio oralis" de statuendis terminis controversiae aperte exprimit cum loquitur de debito vel credito quod canonicus Basilius forte habere possit cum Capitulo ex suo "specifico mandato" vel " ex expletamento sui legitimi mandati".

11. A) *Sub aspectu materiali* decisio in casu pendet praecipue a sententia peritorum ratiocinatorum.

Adsunt in actis duae peritiae partium: peritia Z. pro Capitulo et peritia V. pro Can. Basilio; atque duae peritiae ex officio: peritia X. et peritia Y.

Comparativum harum peritiarum examen, ratione habita documentorum probativorum seu suffragantium, permittit ut necessariae conclusiones deducantur.

1. *Peritiae partium:* a) *Peritia Z.* Ex petitione Capituli, ratiocinator Z. peritiam suam confirmavit, scribens "che il Rev. Capitolo deve avere dal Can. Basilio dimostrazione della utilizzazione: *a*) della rimanenza di cassa ammontante al 31 maggio 1964 (data di cessazione del mandato del Can. Basilio) a Lire 2.500.001; *b*) delle rendite nette come sopra accertate in complessive lire 10.333.205; *c*) della minore esposizione debitoria verso l'amministrazione dell'Opere di Religione ed il Banco di S. Spirito per complessive lire 2.064.695. In totale sono lire 14.897.901"

b) *Peritia V.* Canonicus Basilius, rogatus ut res a se gestas illustraret, respondit die 16 decembris 1969 animo offerens parumque benigno erga quosdam Capitulares et ratiocinatorem Z., quod ex utraque parte haud certe iuvare poterat ad res explanandas et controversiam amice pacificeque solvendam.

Aliud responsum dedit Can. Basilius per peritiam V. diei 3 iunii 1970, huic Supremo Tribunalis exhibitam die 15 sept. 1970 una cum "memoriali pro resistente", quod asserit Canonicum Basilium ius habere ut ei restituantur libellae ital. 101.038 (100.954, in peritia V.).

2. *Peritiae ex officio:* a) *Peritia X.* Peritia X. postquam, per brevissimas adnotationes in peritiam Z. locuta est de aliqua minus accurata perscriptione in "conto cassa" et de "errate registrazioni" in "conto economico", et post confirmatas conclusiones peritiae V., concludit et ipsa dicendo: "il Can. Basilio deve *"avere"* l'esborso di cassa che le varie differenze hanno determinato in lire 100.954, dimostrato come segue:

– passivo di cassa dimostrato dalla perizia V. lire 98.503;
– somma versata dal Can. Basilio alla consegna della cassa lire 2.451.

Totale avere Can Basilio: lire 100.954".

b) *Peritia Y.* 1) Prof. Y., recognitis partium peritiis, relationem suam peritalem proponit his tribus innixam quaesitis, quae respondent tribus quaesitis a peritia Z. positis:

"Primo quesito: Se è esatto in tutto o in parte, che la cassa alla data del 31 maggio 1964 mostrava una consistenza di lire 2.500.601, secondo la "P. Z."; o la cassa in pari data mostrava un deficit di lire 98.503, secondo la "P. V.".

"Secondo quesito: Se è esatto in tutto o in parte, che esistono delle discordanze non dimostrate tra il residuo debito emergente dalla contabilità del Rev. Can. Basilio alla data del 31 maggio 1964 con quello correlativo emergente in pari data dagli estratti conti degli isitituti finanziatori e cioè di lire 681.369 verso l'Istituto per le Opere di Religione e di lire 2.746.064 verso il Banco di Santo Spirito, secondo la 'P. Z.'; o esiste una perfetta concordanza nell'esposizione debitoria emergente dalla contabilità del Rev. Can. Basilio alla data del 31 maggio 1964 e quella emergente in pari data dagli estratti conti degli istituti finanziatori (Istit. per le Opere di Religione e Banco di S. Spirito).

"Terzo quesito: Se è esatto in tutto o in parte, che non abbia documentazione di erogazione o di utilizzo un importo di lire 10.333.205 assegnato quali 'rendite nette' della intera gestione in esame del Rev. Can. Basilio, secondo la 'P. Z.'; o è dimostrato l'utilizzo di tale importo di lire 10.333.205 quale investimento nei lavori di restauro di ordinaria e straordinaria manutenzione edilizia dell'immobile del Capitolo, secondo la 'P. V.'.

2) Post accuratam inquisitionem in tabulas accepti et expensi Canonici Basilii et in factas observationes Consulentium utriusque partis, Prof. Y. respondit ad singula proposita quaesita.

Ad primum quaesitum. Quoad primum quaesitum concludit: "la consistenza finale di cassa alla data del 31 maggio 1964, ammonta a lire 2.455, corrispondente a quella indicata dalla contabilità del Rev. Can. Basilio, rilevando nel contempo i vari errori registrati dalle perizie in esame che, al riguardo, presentano delle risultanze inesatte".

Peritia Y. loquitur de "errori" et "inesattezze" utriusque peritiae partium, sive ad delendam residuam in arca pecuniam (lire 2.500.601) a peritia Z. indicatam, sive ad corrigendos errores peritiae V. "che facevano emergere, secondo le proprie parole del Rag. V., nel rendiconto cassa finale un deficit di lire 98.503 anziché una consistenza di lire 2.451 (Y. lire 2.455) e che quindi ponevano in esse a favore del Canonico Basilio un credito nei riguardi del Capitolo di lire 100.954 (il memoriale parlava di L. 101.038), (e che) sono stati ripetuti anche dal Comm. X. nella sua perizia di revisione" (*Osservazioni conclusive* del Rag. V. del 3 febbraio 1972).

Ad secundum quaesitum. Circa hoc quaesitum Prof. Y concludit affirmando investigationem a se factam "ha illustrato la concordanza della esposizione debitoria evidenziata dalla contabilità del Rev. Can. Basilio alla data 31.V.1964 con quella emergente in pari data dagli estratti conti degli istituti finanziatori ...".

Ad tertium quaesitum. Peritia Y sic concludit: "l'importo di lire 10.333.205 così come assegnato dalla 'P. Z.' quali rendite nette del Capitolo per il periodo in esame risultano con evidenza essere reinvestite nell'immobile".

Ratiocinator Y. dicit Libellas 10.333.205 adsignatas ut "rendite nette" in ratione computandi adhibita a Z. re vera in-

http://www.obrascatolicas.com

servisse ad augendum patrimonium Capituli. Differentia igitur in exitibus consulentium utriusque partis oriri videtur ex differenti ratione computandi (cfr. peritia Y.), et forsitan etiam ex manca documentatione suppeditata ratiocinatori Z.

Ceterum, ipse ratiocinator Z. videtur dubia quaedam habuisse circa aliquos exitus suae inquisitionis, cum asserat: "Prima di presentare al Rev. Capitolo le conclusioni del mio lavoro sarebbe stato indispensabile avere un colloquio con il Rev. Basilio per sottoporglielo e per avere delle informazioni su talune operazioni da lui effettuate". Speciatim vero de summa libellarum it. 10.333.205 certior fieri voluisset utrum "siano state in una o più volte distribuite o accantonate oppure *reinvestite*".

Atqui, cum Rat. Y. potuerit expendere et comparare peritiam Z. et sequentem peritiam V. atque etiam rationem computationis Canonici Basilii, demonstrare potuit huiusmodi summam rursus collocatam esse in praedio urbano (*Peritia* Y.).

12. Examen comparativum peritiarum partium et peritiarum ex officio ostendit tabulas accepti et expensi die 31 maii 1964, cum Can. Basilius a munere arcarii (*camerlengo*) cessaret, respondisse tribus supradictis quaesitis exhibendo exaequationem rationum in arca relictam lib. it. 2.455, ideoque practice haberi compensationem debiti et crediti inter Canonicum Basilium et Capitulum, cum Can. Basilius summam libellarum italicarum 2.451 tradiderit suo successori.

Peculiariter ostenditur peritias ex officio, ab utraque parte petitas, suppeditare conclusiones quae, ut supra indicatum est, validae haberi possunt quod attinet ad rationem accepti et expensi, de qua est quaestio.

13. Quaestio tamen movetur utrum exsistant documenta probativa hujus rationis pecuniarum; hoc est, utrum can. Basilius debitis documentis probet omnes expensas factas in codice rationum signatas, peculiariter vero expensas factas restaurandis aedibus Capituli.

1) Quoad opus restaurandi aedes Capituli, Peritia V. affirmat, "arrotondando leggermente le cifre, che la spesa complessiva erogata nei lavori di restauro di ordinaria e straordinaria manutenzione edilizia, durante la gestione del Canonico Basilio e precisamente nel periodo compreso dal 1. 1. 62 al 31. 5. 64, è stata complessivamente di lire 22.500.000, così distribuite: 18.000.000 pagate dal Can. Basilio, 2.000.000 pagate dal Sig. M., amministratore dell'immobile, 1.919.902 restauro della sala dell'archivio del Capitolo nel 1964, 500.000 residuo spettanze dell'impresa edile e l'Ingegnere fiduciario.[Totale]: lire 22.419.902".

Memoriale partis resistentis Canonici Basilii confirmat "la erogazione in lavori di una somma di cira 22 milioni", quae summa constat ex "somma complessiva di lire 19.785.942" (corrigit 19.685.942) "erogata alla Impresa edile K." et ex "altri due milioni circa ... pagati per lavori dall'Amministrazione M.".

2) Rev.mus D. N., Visitator Apostolicus Capituli, sic censet: "il documento dell'Ing. W. presentato a codesto S. Tribunale, ingegnere di fiducia di Mons. Basilio, è da considerasi ufficiale e definitivo; esso parla di lire 16.933.980 in data 2 maggio 1963 a lavoro già terminato da circa mezz'anno, come indica il documento in possesso del S. Tribunale, e che è intitolato 'Riassunto della Contabilità'".

3) Attamen, memoratum documentim Architecti W. non videtur exhibere integram rationem sumptuariam totius operis restaurationis aedificii Capituli.

Hoc enim documentum diei 2 maii 1963 tribuit societati aedificatoriae K. summa lib. 12.000.000; contra vero, ipse K. in sua "Dichiarazione" diei 6 iunii 1970 affirmat: "in base alle sue annotazioni contabili dichiara di aver ricevuto dal Can. Basilio", pro operibus restaurationis aedium Capituli, "la somma complessiva di L. 19.685.942, così distribuite: 1) periodo tra il 1.I.62 e il 30.IV.63 L. 13.769.340; 2) periodo tra il 1.V.63 e il 31.XII.63 L. 3.996.700; 3) periodo tra il 1.V.64 e il 31.V.64 L. 1.919.902 (per il restauro della sala dell'Archivio Capitolare). Totale: L. 19.685.942".

4) Idem W., qui est etiam Addictus officio Vicariatus Urbis, in sua "Perizia stragiudiziaria", sic ait: "da quanto ho potuto apprendere dalla varie ditte esecutrici e dagli appunti che ho avuto modo di consultare, ritengo di poter determinare tale costo intorno ai 22 milioni".

Ceterum Capitulum ipsum litteris die 17 decembris 1962 ad Summum Pontificem datis commendatisque a Rev.mo D. N., quibus petit ut vendere possit tabulam pictam a Batoni, agnoscit quod "il restauro suddetto ha importato una spesa complessiva di lire 19.500.000 (diciannovemilionicinquecentomila)". Cui summae, anno 1964, addita est expensa Libellarum italicarum 1.919.902 pro restauratione sedis Archivi Capitularis.

Etiam epistula die 26 iunii 1963 missa a Can. Basilio, tunc Arcario et a Rev.mo D. N. Visitatore Apostolico commendata, Arcario et a Rev.mo D. N. Visitatore Apostolico commendata, Arcario et a Cardinali Praeside Instituti pro Operibus Religionis petebatur novum mutuum Libellarum it. 4.000.000, affirmat: "la spesa complessiva del restauro è stata di circa L. 20 milioni".

Hae duae epistulae hic referuntur tantum illustrandae rei causa.

Optandum esset ut Capitulum accuratius usum esset singulis documentis singulorum operum restaurationis, quae omnia ei tradita esse videntur, quaeque igitur constat apud Capitulum exstare.

Quidquid est, ex codice praesertim accepti et expensi atque ex denuntiationibus scriptis societatis aedificatoriae K. et Architecti W., concludi potest summam universam Libellarum italicarum 22.000.000 expensam ad opera conficienda restaurationis aedium Capituli, satis esse demonstratam probativis documentis.

Probandum restat utrum haec summa sit tota legitime collocata a Can. Basilio vel debite approbata a Capitulo.

14. B) *Sub aspectu formali.* Quaestio est utrum Canonicus Basilius debitam habuerit licentiam ad dictam expensam 22 milionum Libellarum faciendam, vel saltem, utrum haec expensa fuerit deinceps a Capitulo probata.

Hic aspectus formalis respicit *responsabilitatem* Canonici Basilii quoad expensas extraordinarias ab eo factas intra functionem et limites sui 'specifici' vel 'legitimi mandati'.

a) Architectus W. in sua relatione diei 8 ianuarii 1962, accurate describit opera facienda, quorum aliqua erant partim necessaria "a tutelare la stabilità delle strutture murariae" et partim destinata "ad aumentare notevolmente il valore ed il reddito dello stabile poiché porterebbero, tra le altre, alla creazione di tre nuovi appartamenti ed alla installazione dell'ascensore ... La spesa complessiva per l'esecuazione di tutti i lavori sopra elencati non dovrebbe superare secondo i preventivi i sei milioni per tutti i lavori, se si rinuncia a mettere l'ascensore, ed a circa sette milioni e mezzo, comprendendovi anche l'installazione dell'ascensore".

Excerptum actorum consessus Capitularis die 28 ianuarii habiti, post indicata eadem opera restaurationis supra descripta, dicit: "preso atto della urgenza e della utilità di tali lavori, che in parte sono imposti dalla necessità di salvaguardare la incolumità delle persone, ed insieme sono destinati ad aumentare il reddito della massa capitolare, con una spesa relativamente modesta, il Capitolo, all'unanimità, dà mandato al Camerlengo, Mons. Basilio, di contrarre un mutuo di sei milioni, presso l'Istituto per le Opere di Religione... al fine di poter condurre a termine i suddetti lavori".

Animadvertendum est Capitulum initio probasse supra dicta opera et permisisse mutuum 6 milionum, ratione habita praeaestimatae expensae satis modestae octo circiter milionum.

Dum Canonicus Basilius opera prosequenda curabat atque expensae succrescebant ultra quam praevisum erat, Capitulum duo documenta Canonico Basilio dedit, quorum primo, die 9 aprilis 1962, ei iterum suam fiduciam confirmabat, "dandogli mandato di portare a compimento tutti i lavori sopraelencati"; altero autem, die 15 iunii 1962, dabat "speciale mandato al Rev. Can. Basilio, nella sua qualità di Camerlengo e Procuratore Legale del Capitolo, di contrarre un mutuo di L. 10.000.000 presso il Banco di S. Spirito, al fine di poter eseguire dei restauri nello stabile".

b) In consessu Capituali diei 17 decembris 1962 Can. Basilius certius fecit Capitulum universam laborum summam pervenisse ad 19 miliones et dimidium, petiitque a Canonicis ut subscriberent instantiam iam ab eo paratam, ut a S. Pontifice facultas daretur vendendi tabulam pictam a Batoni.

Hinc "sorpresa" et "disgusto" Canonicorum "meravigliati di aver oltrepassato gli otto milioni:i Canonici fanno osservare anche che Mons. Camerlengo aveva domandato il prestito dal Banco di S. Spirito e ciò a sua affermazione molto chiara, per pagare i 6 milioni alle Opere di Religione e completare i lavori ai quali ormai si era impegnato".

Canonici (praeter unum) instantiam subscripserunt "trovandosi ormai dinanzi al fatto compiuto di dover salvare l'onorabilità di un collega che ha creduto agire in buona fede a vantaggio del Capitolo".

c) Can. Basilius, variis allatis argumentis desumptis ex documentis ab eo exhibitis, asseverat se *cum auctoritate* ipsius Capituli fecisse omnia opera praestituta cum expensis ad hoc necessariis, "spendendo il meno possibile, ma compatibilmente con la loro completa e razionale esecuzione"; affirmat autem quod documentum a Canonicis subscriptum in consessu diei 17 decembris 1962 et S. Pontifici missum, "costituisce una solenne,

formale, esplicita ed incondizionata ratifica legale, da parte del Capitolo, della legittimità dell'erogazione in lavori della spesa complessiva di 19.500.000".

d) Contra vero, Capitutlum asserit Canonicum Basilium non habuisse facultatem excedendi summam 8 milionum, et, quod attinet ad documentum diei 17.XII.1962, "i Canonici (tranne uno) firmarono, ma non già per approvare le spese fatte illegalmente da Mons. Basilio contro la volontà del Capitolo, ma soltanto perché terrorizzati dalla sorpresa, si videro costretti ad autorizzare la vendita del quadro del Batoni per evitare incresciose conseguenze".

15. Quoad *responsabilitates* Canonici Basilii, ex supra dictis haec animadverti possunt:

1) Constat omnes expensas a Can. Basilio factas, adhibitas esse pro operibus initio praevisis et pro alio opere restaurationis conclavis Archivi Capitularis, anno 1964; omnes, denique, adhibitas esse pro aedibus Capituli.

2) Patrimonium Capituli certe pretio auctum exstitit supra 22 miliones Libellarum, quae pro restauratione expensae sunt. Etsi ergo, quod excludendum videtur, Rev.mus Can. Basilius limites mandati praetergressus esset, cum inde Capitulum ditius factum sit, iuxta quae in iure relata, qui sentit commodum et onus sentire debet (*Reg.* 55 in VI).

In causa "debitorum", ex iustitia et aequitate canonica exigi nequit a Can. Basilio ulla restitutio pecuniae, quam constat ex codice impensarum adhibitam esse in restaurandis aedibus Capituli et in augendis reditibus ipsius.

Constat enim rationum summam inter Can. Basilium et Capitulum esse compensatam.

Concludendum est igitur in merito causae, neutram partem teneri erga alteram debitis aut creditis.

16. Iudiciales expensas Capitulum reficere tenetur, ad normam can. 1910 § 1.

Quibus omnibus in iure et in facto sedulo perpensis infrascripti Patres Cardinales pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, propositis dubiis respondendum decreverunt:

Ad primum et secundum: *Negative, h. e. neque Canonicum Basilium neque Capitulum S. I. ullam summam alteri debere;*

Ad tertium: *provisum in primo.*

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 20 octobris 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 354-367.

4232

1973 OCT 25.- SC pro RELIGIOSIS, DECRETUM. PART.*
Statuta "Unionis Superiorissarum Maiorum Italiae" (USMI) definitive adprobantur

Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, cuius est promovere accommodatam renovationem et incrementum vitae religiosae necnon Consilia Superiorum Superiorissarumque Maiorum instituere atque, opportuniore modo, eorum opera uti (cfr. Const. Apost. *Regimini Ecclesiae universae*, n. 75 § 5), huiusmodi Consociationes pro suis viribus adiuvare satagit, ut proposita, eisdem a Concilio Vaticano II praefixa (cfr. Decretum *Perfectae caritatis*, n. 23), efficaciter nanciscantur.

Nunc vero, "Unio Superiorissarum Maiorum Italiae" , vulgo U. S. M. I., eiusdem Statuta, iam prius anno 1963 approbata et dein, anno 1968 confirmata, iterum, post accuratam revisionem in comitiis generalibus Associationis peractam, ad hanc Sacram Congregationem pro definitiva approbatione mittere curavit.

Itaque, hoc Sacrum Dicasterium, Statuta praedicta, quibus praeper ius commune regenda est Conferentia, vi praesentis decreti definitive confirmat, ea tamen ratione, ut quaelibet modificatio in posterum inducenda, priusquam ad actum deducatur, ab eodem Sacro Dicasterio approbari debeat.

Datum Romae, die 25 octobris 1973. - Arturus Card. TABERA, *Praefectus.* Augustinus Mayer, *Secretarius.*

* Prot. N. 52-15/73; **Consacrazione e servizio** 22 (1973) 548. **Adn. vide, ib. p. 549-558, textum italicum Statutorum.**

4233

1973 OCT 25.-SC CULTUS, LIT. CIRC. AAS 66 (1974) 98-99

Litterae circulares de normis servandis quoad liturgicos libros in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta

Eminentissime Domine, Excellentissime Domine,

Dum toto terrarum orbe Commissiones liturgicae dant operam, laudabili sane alacritate, apparandis liturgicorum librorum translationibus eisdemque libris, in hodiernas linguas conversis, in vulgus edendis, Sacra haec Congregatio pro Cultu Divino magis magisque normas perfecit, quibus textus sibi missos "confirmat", iuxta Constitutionem Concilii Vaticani II de Sacra Liturgia (art. 36, § 3) necnon Instructionem "Inter Oecumenici" die 26 mensis Septembris anno 1964 promulgatam (n. 40). Quod quidem huiusmodi opus facilius reddit atque efficit ut expeditius renovatio liturgica ad effectum deducatur.

Nunc autem pergratum mihi est in tuam notitiam referre normas hac de re servandas, quae nuper statutae sunt:

1. Summus Pontifex sibi reservat potestatem directe approbandi omnes translationes formularum sacramentorum in linguam vernaculam. Harum formularum conversio in praecipuas nostrae aetatis linguas (nempe anglicam, gallicam, germanicam, hispanam, hollandicam, italicam, lusitanam) apparabitur ab hac Sacra Congregatione, consiliis collatis cum Conferentiis episcopalibus, ad quas res spectat.

2. Formulae sacramentorum in vernaculas linguas translatae non solum omni ex parte rectam referre debent doctrinam theologicam, sed etiam fideliter, quantum fieri poterit, concordare debent cum textu latino, qui summo studio et cura compositus est a competentibus Sacris Dicasteriis. / 99

3. Si vero agitur de linguis diversis ab iis, quae supra in n. 1 memoratae sunt, Commissiones liturgicae, ad quas res pertinet, per se ipsas apparare debent translationem formularum sacramentorum; Conferentiae vero Episcopales, postquam eam approbaverunt, Sacrae huic Congregationi eandem exhibeant, accurate explanantes singulorum verborum vim et significationem, adhibita lingua quae sit communiter nota inter nationes (ex. gr. lingua anglica, gallica, etc.).

Quodsi formulae, quae ad essentiam Sacramentorum pertinent, non sunt ad verbum translatae, afferendae sunt rationes, quae suaserunt earum immutationes, respectu habito textus latini.

Hae normae faciliorem sane reddent approbationem textuum, praesertim cum agitur de translationibus in eas linguas, quae communes sunt pluribus Nationibus, ac propterea etiam pluribus Conferentiis Episcopalibus. Haec autem Sacra Congregatio, antequam aliquem textum definitive approbet, sibi curae habebit, opportuniore quo fieri poterit modo, consulere Conferentias, eo quidem proposito, ut formulae in vernaculas linguas conversae exigentiis respondeant fidelium, quibus destinantur, sive quod ad verborum stilique rationem sive quod ad eorum necessitates spirituales pertinet.

Haec dum Tecum communico, oblatam opportunitatem libenter nanciscor, ut maxime meae erga Te observantiae sensus significem.

Romae, die 25 Octobris 1973. *De speciali mandato Summi Pontificis.* Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius*

http://www.obrascatolicas.com

Status. H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

Adn. ab in Notit. 10 (1974) 38.

4234

1973 OCT 31.-COM. INT. CONC.,RESP. AAS 65 (1973) 620

Responsa ad proposita dubia:

De appellationibus in causis matrimonialibus

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis, propositis in plenario coetu quae sequuntur dubiis, respondendum esse censuerunt ut infra:

(De appellationibus in causis matrimonialibus)

D. – 1) Utrum ad normam n. VIII § 3 Litterarum Apostolicarum *Causas matrimoniales* diei 28 martii 1971 Tribunal secundae instantiae per decretum decisionem primi gradus nullitatem matrimonii declarantem ratam habere possit, si tum vinculi defensor, tum pars, quae pro matrimonii validitate stat, appellationem interponunt.

R. – *Affirmative.*

2) Utrum Tribunal tertii gradus causam per decretum definire possit, si instantia primi gradus matrimonii nullitatem declaraverit, alterius vero gradus instantia contra matrimonii nullitatem, ex eodem capite, sententiam dederit.

R. – *Negative.*

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 31 octobris 1973 infrascripto impertita supradictas decisiones ratas habuit, adprobavit et publicari iussit. – Pericles Card. FELICI, *Praeses.*

Adn. E. BERNARDINI in Apoll 47 (1974) 19-39; P. FEDELE in Eph. iur. can. 29 (1973) 244-245.

4235

1973 NOV 1.-SC pro CULTU, NORM. AAS 66 (1974) 30-46

DIRECTORIUM DE MISSIS CUM PUERIS

INTRODUCTIO

1. Pueros baptizatos, qui adhuc plene initiandi sunt per sacramenta Confirmationis et Eucharistiae, necnon eos, qui recens iam ad sacram Communionem admissi sunt, peculiariter fovere debet Ecclesia. Condiciones enim vitae hodiernae, in quibus pueri adolescunt, profectui eorum spiritali minus favent[1]. Insuper parentes non raro obligationes educationis christianae in Baptismo filiorum suorum susceptas vix implent.

2. Quoad pueros in Ecclesia educandos peculiaris difficultas ex eo oritur, quod celebrationes liturgicae, praesertim eucharisticae, vim innatam paedagogicam[2] in pueros plene exercere non possunt. Quamvis nunc in Missa sermonem patrium adhibere liceat, tamen verba et signa captui puerorum non satis aptata sunt.

Re quidem vera pueri etiam in vita sua cotidiana non semper omnia intellegunt, quae cum adultis experiuntur, quin iis ex hoc taedium oriatur. Inde nec pro liturgia postulari potest ut semper omnia et singula iis intellegibilia esse debeant. Tamen damnum spiritale timendum est, si pueri per annos in Ecclesia iterum iterumque vix comprehensibilia experiantur; recens enim psychologia probavit, quam profunde pueri experientia religiosa infantiae et primae pueritiae formentur vi capacitatis religiosae singularis, qua gaudent[3].

3. Ecclesia, Magistrum suum secuta, qui parvulos "complexans ... benedicebat" (*Mc* 10, 16), pueros hac in condicione constitutos sibimetipsis relinquere nequit. Inde mox post Concilium Vaticanum II, quod iam in Constitutione de sacra Liturgia de necessitate aptatio/nis liturgiae ad diversos coetus locutum erat[4], dili- 31
gentius, praesertim in prima Synodo Episcoporum anno 1967 Romae habita, coepit considerare, quomodo participatio puerorum in liturgia facilior evadere posset. Explicitis verbis illa occasione oblata Praeses Consilii ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia dixit agi quidem non posse "de efformando aliquo ritu omnino speciali, sed potius de quibusdam elementis retinendis vel breviandis vel omittendis, de quibusdam textibus magis aptis seligendis"[5].

4. Postquam per Institutionem generalem Missalis Romani instaurati anno 1969 edita omnia et singula pro celebratione eucharistica cum populo statuta sunt, haec Congregatio, petitionibus ex toto orbe catholico iterum iterumque receptis obsecuta, peculiare Directorium pro Missis cum pueris tamquam supplementum huius Institutionis apparare coepit, cooperantibus viris et mulieribus peritis ex omnibus fere nationibus.

5. Conferentiis Episcoporum aut singulis Episcopis hoc Directorio perinde ac Institutione generali quaedam aptationes reservantur[6].

Eaedem Conferentiae aptationes Missae pro pueris in sua dicione forte necessarias, quippe quae Directorio generali contineri nequeant, iuxta art. 40 Constitutionis de sacra Liturgia, Apostolicae Sedi proponant, de ipsius consensu introducendas.

6. Directorium prae oculis habet pueros, qui nondum in aetatem quam vocant prae-adulescentiam, intraverunt. Per se non loquitur de pueris sive corporaliter sive mentaliter impeditis, quia non raro pro iis largior aptatio necessaria est[7]; tamen normae, quae sequuntur, mutatis rebus mutandis, iis etiam applicari possunt.

7. In primo capite Directorii (nn. 8-15) quasi fundamentum ponitur, ubi disseritur de multimoda puerorum manuductione versus liturgiam eucharisticam; alterum caput breviter tractat de Missis cum / adultis 32
(nn. 16-19), quas etiam pueri participant; tertium demum caput (nn.20-54) fusius agit de Missis cum pueris, quas nonnulli tantum adulti participant.

Caput I – De manuductione puerorum versus celebrationem eucharisticam

8. Cum vita plene christiana cogitari nequeat sine participatione actionum liturgicarum, in quibus a fidelibus in unum congregatis mysterium paschale celebra-

1. Cfr. S. Congr. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, n. 5: *A.A.S.* 64 (1972), pp. 101-102.
2. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 33.
3. Cfr. S. Congr. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, n. 78: *A.A.S.* 64 (1972), pp. 146-147.
4. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 38; cfr. etiam S. Congr. pro Cultu Divino, Instructio *Actio pastoralis*, 15 maii 1969: *A.A.S.* 61 (1969), pp. 806-811.
5. De Liturgia in prima Synodo Espicoporum: *Notitiae* 3 (1967), p. 368.
6. Cfr. infra nn. 19, 32, 33.
7. Cfr. Ordinem Missae cum pueris surdis mutisque regionis linguae germanicae, die 26 iunii 1970 ab hac Congregatione probatum seu confirmatum (Prot. n. 1546/70).

tur, initiatio religiosa puerorum ab hoc fine aliena esse non debet[8]. Ecclesia, quae infantes baptizat, confisa donis hoc sacramento collatis, curare debet, ut baptizati crescant in communione cum Christo et fratribus, cuius communionis signum et pignus est participatio mensae eucharisticae, ad quam pueri praeparantur vel in cuius significationem profundius introducuntur. Quam formationem liturgicam et eucharisticam separare non licet ab educatione universali et humana et christiana; immo nocivum esset, si formatio liturgica tali fundamento careret.

9. Inde omnes, ad quos spectat pueros instituere, unitis viribus et collatis consiliis ad id tendant, ut illis, etsi aliqualem iam sensum Dei rerumque divinarum habent, iuxta aetatem et progressionem personalem experiantur etiam valores humanos, qui celebrationi eucharistiae insident, uti sunt actio communitaria, salutatio, capacitas auscultandi necnon veniam petendi et tribuendi, expressio grati animi, experientia actionum symbolicarum, convivii amicalis, celebrationis festivae[9].

Catecheseos eucharisticae, de qua in n. 12, erit tales valores humanos ita excolere, ut pueri gradatim iuxta aetatem et condiciones psychologicas et sociales animos aperiant ad valores christianos percipiendos et ad mysterium Christi celebrandum[10].

10. Maximam partem in his valoribus humanis et christianis inculcandis habet familia christiana[11]. Inde
33 institutio christiana, quae pa/rentibus praebetur vel aliis personis, quibus incumbit educatio, etiam ratione habita formationis liturgicae puerorum valde fovenda est.

Vi conscientiae officii in Baptismo infantium suorum libere accepti parentes obligatione tenentur pueros gradatim docendi orare, cum iis cotidie comprecantes eosque ad preces privatim fundendas manuducentes[12]. Si pueri ita praeparati iam a teneris annis, quandocumque id desiderant, una cum familia Missam participant, facilius incipient in communitate liturgica cantare et orare, immo quodammodo iam praesentient mysterium eucharisticum.

Si autem parentes in fide debiliores sunt et tamen institutionem christianam puerorum desiderant, saltem invitentur ad valores humanos, de quibus supra, cum pueris communicandos et, occasione data, ad partem habendam in coetibus parentum et in celebrationibus non eucharisticis, quae cum pueris fiunt.

11. Insuper communitates christianae, ad quas singulae familiae pertinent vel in quibus pueri vivunt, officio devinciuntur circa pueros in Ecclesia baptizatos. Communitas christiana testimonium Evangelii praebens, fraternam caritatem vivens, mysteria Christi actuose celebrans optima schola est institutionis christianae et liturgicae pro pueris, qui in ea vivunt.

Intra communitatem christianam, patrini vel aliae personae navitate spectatae, impetu apostolico motae, familiis, quae partem suam in educatione christiana vix implent, magnum possunt afferre adiumentum ad pueros debite catechizandos.

Peculiariter iisdem finibus inserviunt "prae-scholae" et scholae catholicae necnon varii coetus puerorum.

12. Quamvis ipsa liturgia vim sibi propriam eruditionis[13] etiam in pueros semper exerceat, debitum mo-

8. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, nn. 14,19.
9. Cfr. S. Congr. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, n. 25: *A.A.S.* 64 (1972), p. 114.
10. Cfr. Conc. Vat. II, Decl. de educatione christiana *Gravissimum educationis*, n. 2.
11. Cfr. ibid., n. 3.
12. Cfr. S. Congr. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, n. 78: *A.A.S.* 64 (1972), p. 147.
13. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 33.

mentum meretur intra institutionem catecheticam et scholarem et paroecialem catechesis de Missa[14], conducens ad ejus actuosam, consciam et genuinam parti-
ci/pationem[15]. Talis catechesis "puerorum aetati et in- 34
genio sane accommodata eo tendere debet, ut per praecipuos ritus et preces tradatur Missae significatio, etiam ad vitae Ecclesiae participationem quod attinet"[16]; hoc praesertim dicendum est de textibus ipsius Precis eucharisticae et de acclamationibus, quibus hanc pueri participant.

Peculiari mentione digna est illa catechesis, qua pueri ad primam Communionem praeparantur. In ea non tantum discant, quae sint veritates fidei circa Eucharistiam, sed quomodo deinceps, pro modulo suo paenitentia praeparati, plene corpori Christi inserti actuose cum populo Dei Eucharistiam participare possint, partem habentes in mensa Domini et in communitate fratrum.

13. Magnam partem in formatione liturgica puerorum et in eorum praeparatione ad vitam liturgicam Ecclesiae habere possunt etiam celebrationes varii generis, quibus pueri quaedam elementa liturgica vi ipsius celebrationis facilius percipiunt, uti sunt salutatio, silentium, laus communis, praesertim ea quae fiunt cantu communi. Caveatur tamen, ne celebrationes huiusmodi indolem nimis didacticam induant.

14. Magis magisque in his celebrationibus iuxta captum puerorum verbum Dei locum obtineat. Immo crescente capacitate spiritali sat frequenter cum iis habeantur sacrae verbi Dei celebrationes proprie dictae, praesertim tempore Adventus et Quadragesimae[17]. Quae celebrationes aestimationem verbi Dei apud pueros magnopere fovere possunt.

15. Omnis institutio liturgica et eucharistica, salvis iis, quae dicta sunt, semper ad id tendere debet, ut vita cotidiana puerorum in dies magis Evangelio respon-
deat. / 35

Caput II – De Missis cum adultis, quas etiam pueri participant

16. In multis locis, imprimis diebus dominicis et festis, Missae paroeciales celebrantur, quas simul cum magno numero adultorum non pauci pueri participant. In his Missis testimonium fidelium adultorum magnum effectum habere potest apud pueros. Sed et adulti ex eo, quod in tali celebratione experiuntur partem, quam pueri in communitate christiana habent, emolumentum spiritale capiunt. Spiritus christianus familiarum magnopere fovetur, si pueri tales Missas simul cum parentibus et aliis membris familiae participant.

Ipsi infantes, qui Missam participare adhuc nequeunt vel nolunt, in fine Missae adduci possunt, simul cum communitate benedicendi, postquam v. gr. adiutrices quaedam paroeciales eos inter Missam in loco separato custodierunt.

17. Tamen in Missis huius generis sedulo cavendum est, ne pueri se neglectos sentiant propter incapacitatem participandi et intellegendi ea, quae in celebratione aguntur et proclamantur. Aliquo saltem modo ratio habeatur eorum praesentiae, v. gr. alloquendo eos peculia-

14. Cfr. S. Congr. Rituum, Instructio *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 14: *A.A.S.* 59 (1967), p. 550.
15. Cfr. S. Congr. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, n. 25: *A.A.S.* 64 (1972), p. 114.
16. S. Congr. Rituum, Instructio *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 14: *A.A.S.* 59 (1967), p. 550; cfr. etiam S. Congr. pro Clericis, *Directorium catechisticum generale*, n. 57: *A.A.S.* 64 (1972), p. 131.
17. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 35, 4.

http://www.obrascatolicas.com

riter in monitionibus (v. gr. in initio et in fine Missae) et in aliqua parte homiliae.

Immo fortasse aliquando, si condicio locorum et personarum id permittit, opportunum erit liturgiam verbi cum homilia in aliliquo loco separato, sed non nimis distante cum pueris celebrare, qui, antequam liturgia eucharistica incipiat, introducuntur in locum, ubi adulti interim propriam liturgiam verbi celebraverunt.

18. Valde utile esse potest in his Missis quaedam pueris officia concredere; possunt v. gr. afferre dona, unum alterumve ex cantibus Missae exsequi.

19. Interdum huiusmodi Missa, si numerus puerorum notabilis est, opportune ita ordinetur, ut etiam magis puerorum postulatis satisfaciat. Tunc homilia ad pueros dirigatur, ita tamen ut etiam adulti ex ea fructum capere possint. Praeter aptationes in ipso Ordine Missae iam exstantes una aliave ex aptationibus peculiaribus infra descriptis, in Missa cum adultis, quam etiam pueri participant, adhiberi potest, ubicumque Epi-
36 scopus id permiserit. /

Caput III – De Missis cum pueris, quas nonnulli tantum adulti participant

20. Praeter Missas, quae a pueris una cum parentibus et aliis familiae membris participantur, quaeque nec semper nec ubique fieri possunt, commendantur, praesertim infra hebdomadam, Missae cum solis pueris celebrandae, nonnullis tantum adultis participantibus. In his Missis quasdam aptationes necessarias esse ab initio instaurationis liturgicae omnibus persuasum est[18].

De quibus aptationibus, et quidem generalioribus tantum, infra (nn. 38-54) sermo erit.

21. Semper prae oculis habendum est tales celebrationes eucharisticas pueros versus Missas adultorum manuducere debere, praesertim eas, ad quas communitas christiana in dominicis convenire debet[19]. Inde, salvis aptationibus quoad aetatem necessariis, non perveniatur ad ritus omnino speciales[20], qui nimis differant ab Ordine Missae cum populo celebrandae. Finis variorum elementorum semper iis respondere debet, quae in Institutione generali Missalis Romani de singulis dicta sunt, etiamsi aliquando propter rationes pestorales *identitas* absoluta inculcari nequit.

De officiis et ministeriis in celebratione

22. Principia actuosae et consciae participationis quodammodo a fortiori valent, si Missae cum pueris celebrantur. Inde curetur, ut omnia fiant ad talem participationem augendam et impensiorem reddendam. Hanc ob rem quam plurimi pueri partes speciales in celebratione agant; cuius modi hae sunt: locum et altare apparare (cfr. n. 29), munere cantoris fungi (cfr. n. 24), in choro cantare, musicam instrumentis exsequi (cfr. n. 32), lectiones proferre (cfr. nn. 24 et 47), respondere infra homiliam (cfr. n. 48), intentiones orationis uni-
37 versalis reci/tare, dona ad altare afferre necnon similes hisce actiones facere iuxta consuetudinem diversorum populorum (cfr. n. 34).

Ad participationem fovendam aliquando iuvabunt etiam quaedam additiones, v.gr. insertio causarum ad gratias agendas, antequam sacerdos dialogum Praefationis incipiat.

In his omnibus prae oculis habeatur actiones externas sine fructu manere, immo nocivas esse, nisi internae participationi puerorum inserviant. Quapropter sacrum silentium etiam in Missis cum pueris suum momentum habet (cfr. n. 37). Magna cum diligentia attendatur, ne pueri obliviscantur omnes participationis formas cuimen suum obtinere in Communione eucharistica, in qua Corpus et Sanguis Christi ut cibus spiritalis accipiuntur[21].

23. Sacerdoti Missam cum pueris celebranti cordi sit reddere celebrationem festivam, fraternam, meditativam[22]; magis enim quam in Missis cum adultis haec animorum dispositio in celebratione a sacerdote efficiatur. Pendet ex eius praeparatione personali necnon ex eius modo cum aliis sese gerendi et loquendi.

Dignitati, claritati et simplicitati gestuum apprime consulat. Alloquens pueros ita se exprimat, ut facile intellegi possit, vitata tamen quavis forma nimis puerili.

Monitiones libere proferendae[23] pueros conducat ad genuinam participationem liturgicam nec sint explanationes mere didacticae.

Ad corda puerorum movenda iuvabit, si eos sacerdos quandocumque propriis verbis invitaverit, v. gr. ad actum paenitentialem, ad orationem super oblata, ad orationem dominicam, ad pacem dandam, ad Communionem.

24. Cum Eucharistia semper sit actio totius communitatis ecclesialis, optanda est participatio saltem nonnullorum adultorum, qui non tamquam vigilantes, sed tamquam comprecantes Missam participent et pueros, quatenus necessarium est, adiuvent.

Nil impedit, quin unus ex his adultis, qui cum pueris Missam participant, annuente parocho vel rectore Ecclesiae, post Evangelium verba ad pueros dirigat, praesertim si sacerdos difficulter tantum mentis / habitui 38
puerorum sese aptat. Qua in re serventur normae proximae edendae a S. Congregatione pro Clericis.

Etiam in Missis cum pueris diversitas ministeriorum foveatur, ut celebratio tamquam communitaria appareat[24]; adhibeantur, ex. gr. lectores et cantores sive ex pueris sive ex adultis. Ita varietate vocum taedium vitabitur.

De loco et tempore celebrationis

25. Locus primarius celebrationis eucharisticae cum pueris est ecclesia, in qua tamen, si praesto est, diligenter seligatur spatium, quod numero participantium respondeat et in quo libere se gerere possint pueri iuxta postulata liturgiae vivae aetati eorum congruae.

Si autem ecclesia his postulatis non respondeat, opportunum erit interdum extra locum sacrum cum pueris Eucharistiam celebrare, sed tunc locus sit aptus tantaque celebratione dignus[25].

26. Pro Missis cum pueris illud tempus diei seligatur, quod melius convenit circumstantiis, in quibus vivunt, ita ut quam maxime aperti sint ad verbum Dei audiendum et ad Eucharistiam celebrandam.

27. Missa infra hebdomadam a pueris participanda certe cum maiore fructu et minore periculo taedii celebrari potest, si (ex. gr. in collegiis, in quibus pueri simul vivunt) non cotidie fit; insuper diligentius praeparari potest, si longius spatium temporis inter varias celebrationes intercedit.

Interdum praeferenda est communis precatio, ad quam pueri etiam sponte conferre possunt, vel communis meditatio vel sacra verbi Dei celebratio, quae priores celebrationes eucharisticas continuat et ad posteriores profundius participandas valet.

18. Cfr. supra, n. 3.
19. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, nn. 42 et 106.
20. Cfr. De Liturgia in prima Synodo Episcoporum: *Notitiae* 3 (1967), p. 368.
21. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 56.
22. Cfr. infra n. 37.
23. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 11.
24. Cfr. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 28.
25. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 253.

28. Quandocumque numerus puerorum, qui simul Eucharistiam celebrant, nimius est, participatio attenta et conscia difficilior evadit. Itaque, si fieri potest, plures coetus efficiantur, qui non rigide iuxta aetatem, sed attenta formationis religiosae progressione et praeparatione catechetica constituantur.

Infra hebdomadam autem tales coetus opportune
39 diebus diversis ad sacrificium Missae invitentur. /

De praeparatione celebrationis

29. Sedulo et tempestive quaevis celebratio eucharistica cum pueris praeparetur, praesertim quoad orationes, cantus, lectiones, intentiones orationis universalis, collatis consiliis cum adultis et cum pueris, qui ministerium peculiare in his Missis exercent. In apparando et ornando loco celebrationis necnon in praeparandis calice cum patena et urceolis, si fieri potest, aliqui ex pueris partem habeant. Salva congrua participatione interiore, etiam tales actiones fovendo sensui communitariae celebrationis inservire possunt.

De cantu et musica

30. Cantus, si magni fieri debet in omnibus celebrationibus, praesertim in Missis cum pueris celebrandis propter eorum affinitatem peculiarem ad musicam, attentis ingenio diversorum populorum et capacitate puerorum praesentium propria, omnimode fovendus est[26].

Ubi fieri potest, acclamationes, praesertim eae, quae ad Precem eucharisticam pertinent, a pueris potius cantentur quam recitentur.

31. Ad faciliorem reddendam participationem puerorum in cantibus "Gloria", "Credo", "Sanctus" et "Agnus Dei" adhibere licet cum modis musicis aptas interpretationes populares ab auctoritate competenti receptas, etiamsi in omnibus cum textibus liturgicis non concordent[27].

32. Etiam in Missis cum pueris "musica instrumenta magnam utilitatem ... afferre possunt"[28], praesertim si ab ipsis pueris adhibentur. Inserviunt enim vel cantui, quem sustentant, vel meditationi puerorum, quam nutriunt; interdum gaudium festivum et laudem Dei modo suo exprimunt.

Sedulo semper caveatur, ne musica cantui praeponderet vel apud pueros potius distractionem quam aedificationem gignat; respondeat oportet fini, qui singulis temporis spatiis, quibus inter Missam musica editur,
40 propositus est. /

Sub iisdem cautelis et cum debita circumspectione ac peculiari discretione etiam musica technice effecta in Missa cum pueris adhibere potest, iuxta normas a Conferentiis Episcoporum statutas.

De gestibus

33. Ratione habita naturae liturgiae tamquam actionis totius hominis et psychologiae puerorum, participatio per gestus et habitus corporis in Missis cum pueris magnopere fovenda est, iuxta aetatem et locorum consuetudinem. Multum pendet non tantum e gestibus sacerdotis[29], sed etiam e modo, quo tota communitas puerorum se gerit.

Si qua Conferentia Episcoporum iuxta normam Institutionis generalis Missalis Romani gestus, qui in Missa occurrunt, ingenio populi aptat[30], respectum habeat etiam condicionis peculiaris puerorum, vel pro pueris tantum tales aptationes determinet.

34. Inter actiones, quae gestibus adnumerantur, peculiari mentione dignae sunt processiones et aliae actiones participationem corporis secumferentes.

Ingressus processionalis puerorum cum sacerdote celebrante iuvare potest, quo melius sentiatur communionem tunc constitui[31]; participatio saltem aliquorum puerorum cum calice et donis vim et sensum praeparationis donorum manifestius exprimit; processio ad communionem debite ordinata multum iuvat ad pietatem puerorum fovendam.

De elementis visualibus

35. Ipsa liturgia Missae multa elementa visualia continet, quibus apud pueros maximum momentum tribuendum est; quod dicendum est praesertim de elementis visualibus peculiaribus in decursu anni liturgici, uti sunt adoratio crucis, cereus paschalis, lumina in festo Praesentationis Domini, diversitas colorum et ornamentorum liturgicorum.

Praeter illa elementa visualia ipsi celebrationi atque loco celebrationis inhaerentia alia opportune introducantur, quae pueris permit/tant magnalia Dei in crea- 41
tione et redemptione perpetrata oculis percipere et ope visus precationem suffulciunt. Numquam liturgia appareat tamquam res arida et mere ad cogitationes pertinens.

36. Eadem de causa usus etiam imaginum ab ipsis pueris praeparatarum utilis esse potest, v. gr. ad homiliam illustrandam, ad intentiones orationis universalis visibiliter demonstrandas, ad meditationem inspirandam.

De silentio

37. Etiam in Missis cum pueris "silentium, tamquam pars celebrationis, suo tempore est servandum"[32], ne nimia pars tribuatur actioni externae; nam etiam pueri pro modulo suo meditationis sunt revera capaces. Tamen quadam manuductione indigent, ut discant iuxta momenta diversa (v. gr. post Communionem[33] vel etiam post homiliam) ad seipsos converti vel breviter meditari vel in corde suo Deum laudare et orare[34].

Insuper curandum est – et quidem diligentius quam in Missa cum adultis – ut textus liturgici sine festinatione et intellegibiliter proferantur, debitis pausis interiectis.

De partibus Missae

38. Salva semper structura generali Missae, quae "duabus partibus quodammodo constat, liturgia nempe verbi et eucharistia", necnon quibusdam ritibus celebrationem aperientibus et concludentibus[35], intra singulas partes celebrationis sequentes aptationes necessariae videntur, ut pueri reapse "fidei mysterium ... per ritus et preces"[36] secundum leges psychologicas pueritiae more suo experiantur.

39. Ne differentia inter Missas cum pueris et Missas cum adultis nimia evadat[37], aliqui ritus et textus pueris numquam aptentur, uti / "acclamationes et respon- 42
siones fidelium salutationibus sacerdotis"[38], oratio do-

26. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 19.
27. Cfr. S. Congr. Rituum, Instructio *Musicam sacram*, 5 martii 1967, n. 55: *A.A.S.* 59 (1967), p. 316.
28. Ibid., n. 62: *A.A.S.* 59 (1967), p. 318.
29. Cfr. supra, n. 23.
30. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 21.
31. Cfr. ibid., n. 24.
32. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 23.
33. Cfr. S. Congr. Rituum, Instructio *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 38: *A.A.S.* 59 (1967), p. 562.
34. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 23.
35. Ibid., n. 8.
36. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 48.
37. Cfr. supra, n. 21.
38. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 15.

http://www.obrascatolicas.com

minica, formula trinitaria in fine benedictionis, qua sacerdos Missam concludit. Suadetur etiam, ut pueri paulatim – salvo usu Symboli Apostolorum, de quo in n. 49 – assuefiant Symbolo Nicaeno-Constantinopolitano.

a) *De ritu initiali.*

40. Cum ritus initialis in Missa eo spectet, "ut fideles in unum convenientes communionem constituant et recte ad verbum Dei audiendum digneque Eucharistiam celebrandam sese disponant"[39], curandum est, ut illa dispositio in pueris oriatur nec periclitetur nimietate rituum, qui hic proponuntur.

Inde aliquando licet unum alterumve elementum ritus initialis omittere, aliud autem forsan magis amplificare. Semper adsit saltem aliquod elementum introductorium, quod per collectam concluditur. In electione singulorum elementorum attendatur, ut unumquodque elementum tempore suo appareat nullumque penitus neglegatur.

b) *De lectione verbi Dei eiusque explanatione.*

41. Cum lectiones e Sacra Scriptura desumptae "partem praecipuam liturgiae verbi" constituant[40], etiam in Missis cum pueris celebrandis numquam desit lectio biblica.

42. Quod vero attinet ad numerum lectionum in dominicis et festis, servanda sunt decreta Conferentiarum Episcopalium. Si tres vel duae lectiones in dominicis vel feriis praestitutae difficulter tantum a pueris intellegi possunt, licet duas vel unam tantum ex iis legere; numquam tamen desit lectio ex Evangelio desumpta.

43. Si omnes lectiones diei assignatae captui puerorum minus convenire videntur, licet lectiones seu lectionem seligere vel e Lectionario Missalis Romani vel immediate ex Bibliis, attentis tamen temporibus liturgicis. Suadetur autem, ut singulae Conferentiae Episcoporum Lectionaria pro Missis cum pueris conficienda
43 curent. /

Si propter captum puerorum necessarium videtur unum alterumve versiculum lectionis biblicae omittere, hoc caute fiat et ita, "ne sensus textus aut mens et quasi stylus Scripturae mutilentur"[41].

44. In seligendis lectionibus criterium sumatur a qualitate potius quam a quantitate textus Sacrae Scripturae. Non semper et per se lectio brevior pueris aptior est quam alia protracta. Omnia pendent ex utilitate spiritali, quam lectio pueris praebere potest.

45. Quia in ipso textu biblico "Deus populum suum alloquitur ... et ipse Christus per verbum suum in medio fidelium praesens adest"[42], vitentur paraphrases Sacrae Scripturae. Commendatur tamen usus versionum, quae, ab auctoritate competenti admissae, pro catechesi puerorum forsitan iam exstent.

46. Inter lectiones cantentur vel versiculi psalmorum iuxta intellegentiam puerorum diligenter selecti vel canticum in modum psalmorum vel "Alleluia" cum versu simplici. Semper autem in his cantibus pueri partem habeant. Nil impedit, quin interdum silentium meditativum pro cantu substituatur.

Si unica tantum lectio seligatur, cantus edi potest post homiliam.

47. Ut pueri lectiones biblicas suas faciant et dignitatem verbi Dei in dies magis dignoscant, magni aestimanda sunt omnia elementa, quae interpretationi lectionum inserviunt.

39. Ibid., n. 24.
40. Ibid., n. 33.
41. Missale Romanum, *Lectionarium I*, De Ordine lectionum Missae, Praenotanda generalia, n. 7 d.
42. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 33.

Inter quae elementa admonitiones enumerandae sunt, quae lectiones praecedunt[43] et pueros ad bene et fructuose audiendum excitant, vel contextum explicando vel ad ipsum textum conducendo. In Missa de Sancto diei ad ea interpretanda et illustranda, quae ex Sacra Scriptura proferuntur, aliquid ex eius vita narrari potest non tantum in homilia, sed etiam ante lectiones biblicas in modum admonitionis.

Ubi textus lectionis id suadet, utile esse potest ut ipsi pueri eum distributis partibus legant, quemadmodum pro lectione Passionis Domini in Hebdomada Sancta
44 statutum est. /

48. In omnibus Missis cum pueris magnum momentum homiliae tribuendum est, qua verbum Dei explanatur. Homilia pueris destinata interdum in dialogum cum iis transibit, nisi praeferatur, ut in silentio auscultent.

49. Si Symbolum in fine liturgiae verbi occurrit, apud pueros sumi potest Symbolum Apostolicum, quippe quod inest eorum institutioni catecheticae.

c) *De orationibus praesidentialibus.*

50. Ut sacerdos in orationibus praesidentialibus pueros revera sibi sociare possit, licet ei textus pueris aptiores e Missali Romano seligere, attento tamen tempore liturgico.

51. Interdum principium selectionis non sufficiet, ut pueri orationes considerare possint tamquam expressionem vitae propriae et suae experientiae religiosae[44], cum orationes compositae sint pro fidelibus adultis. In hoc casu nil impedit, quin textus orationum Missalis Romani necessitatibus puerorum aptentur, ita tamen, ut, fine et quodammodo etiam substantia servatis, omnia vitentur, quae a genere litterario orationis praesidentialis aliena sunt, uti adhortationes de moribus et modus loquendi nimis pueriles.

52. Summum momentum in Eucharistia cum pueris celebranda competit Preci Eucharisticae, quae est culmen totius celebrationis[45]. Multum pendet e modo, quo haec Prex a sacerdote profertur[46] atque a pueris auscultando et acclamando participatur.

Ipsa animorum dispositio, quae in hoc centro celebrationis requiritur, tranquillitas et reverentia, quibus omnia fiunt, pueros maxime attentos reddere debent ad praesentiam realem Christi in altari sub speciebus panis et vini, ad eius oblationem, ad gratiarum actionem per ipsum et cum ipso et in ipso necnon ad oblationem Ecclesiae, quae tunc fit et qua fideles semetipsos et vitam suam cum Christo Patri aeterno offerunt in
Spiritu Sancto. /
45

Adhibendae sunt interim quattuor Preces ab auctoritate suprema pro Missis cum adultis approbatae et in usum liturgicum inductae, donec Apostolica Sedes pro Missis cum pueris aliter provideat.

d) *De ritibus ante Communionem.*

53. Prece eucharistica finita, semper sequantur oratio dominica, fractio panis et invitatio ad Communionem[47], quia his elementis maximum momentum competit in structura huius partis Missae.

e) *De Communione et de ritibus, qui eam sequuntur.*

54. Omnia fiant, ut pueri apte dispositi, qui ad Eucharistiam iam admissi sunt, tranquille et cum recollec-

43. Cfr. ibid., n. 11.
44. Cfr. Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia, *Instruction sur la traduction des textes liturgiques pour la célébration avec le peuple*, 25 ianuarii 1969, n. 20: *Notitiae* 5 (1969), p. 7.
45. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 54.
46. Cfr. supra, nn. 23 et 37.
47. Cfr. supra, n. 23.

tione animi ad sacram mensam accedant, ut plene participent mysterium eucharisticum. Ubi fieri potest inter processionem Communionis edatur cantus pueris accommodatus[48].

Monitio praecedens benedictionem finalem[49] in Missis cum pueris magni momenti est, quia hi indigent, antequam dimittantur, quadam repetitione et applicatione eorum, quae audierunt, brevissimis tamen verbis enuntiata. Praesertim hoc loco opportune patefiat nexus inter liturgiam et vitam.

Saltem interdum pro temporibus liturgicis ac diversis in vita puerorum momentis, sacerdos adhibeat formas ditiores benedictionis, retenta semper formula trinitaria cum signo crucis in fine[50].

* * *

55. Omnia, quae hoc Directorio continentur, ad hoc tendunt, ut pueri expedite et cum gaudio in celebratione Eucharistica possint simul occurrere Christo et cum
46 eo astare coram Patre[51]. Conscia et actuosa / participatione sacrificii et convivii eucharistici formati, de die in diem magis discant domi et extra domum, inter familiares et aequales Christum annuntiare, vivendo fidem, "quae per caritatem operatur" (*Gal* 5, 6).

Hoc Directorium, a Sacra Congregatione pro Cultu Divino apparatum, Summus Pontifex Paulus VI die 22 octobris 1973 approbavit et confirmavit idemque publici iuris fieri iussit.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 1 novembris 1973, in sollemnitate Omnium Sanctorum. *De speciali mandato Summi Pontificis.* Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.* H. Bugnini, Archiepiscopus tit. Diocletianen., *a Secretis.*

48. Cfr. S. Congr. Rituum, Instructio *Musicam sacram*, 5 martii 1967, n. 32: *A.A.S.* 59 (1967), p. 309.
49. Cfr. *Institutio generalis Missalis Romani*, n. 11.
50. Cfr. supra, n. 39.
51. Cfr. Missale Romanum, Prex eucharistica II.

Adn. C. BRAGA in EL 88 (1974) 491-499; 90 (1976) 490-496; R. KACZYNSKI in Notit. 10 (1974) 22-28; G. M. OURY in Esprit et vie 85 (1975) 376-380; Notit. 10 (1974) 131; Notiziario della Conferenza episcopale italiana, anno 1977, n. 2 p. 26-30.

4236

1973 NOV 8.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur ut sodales Tertii Ordinis saecularis S. Francisci professionem anticipare possint

PRECES. - *Beatissime Pater*, Procurator Generalis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium a Sanctitate Tua humiliter implorat ut Superiores maiores Ordinis et Assistentes locales Fraternitatum Tertii Ordinis permittere valeant ut professio anticipetur, non ultra quindecim dies, ob rationes allatas. Et Deus, etc.

RESCR.- Vigore facultatum a Summo Pontifice concessarum, Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, annuit pro gratia iuxta preces, servatis ceteris servandis. Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 8 novembris 1973. - Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.* C. Addivinola, *Officialis.*

* Procuratori Generali O. F. M. Conv., Prot. N. 5858/73: COFMConv 70 (1973) 161.

4237

1973 NOV 12.-CONV. RHENAN.-PALAT. AAS 65 (1973) 642

Ratihabitio Conventioni inter Apostolicam Sedem et Rhenaniam-Palatinum diei 15 maii 1973

Vide textum supra sub die 15 Maii 1973: LE 4197

4238

1973 NOV 12. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbatur erectio Tribunalium regionalium in Algeria ad videndas universas causas, additis nonnullis facultatibus territoriis missionum iam concessis

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, viso ac mature perpenso decreto diei 24 octobris 1973, quo E.mus Archiepiscopus Algerien, Exc.mus Archiepiscopus Rabaten. et Exc.mi Episcopi Oranen., Constantinian. et Laguaten., erigunt duo Tribunalia Regionalia ad pertractandas causas universas, scilicet non tantum causas nullitaris matrimonii, sive formales sive summarias, sed etiam causas separationis coniugum, necnon causas contentiosas et criminales, et quidem primae instantiae apud Curiam Rabatensem et secundae instantiae apud Curiam Algeriensem; vi n. 105 Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae universae*, et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia Exc.mi Archiepiscopi Rabatensis, nomine etiam E.mi Archiepiscopi Algeriensis et Exc.morum Episcoporum Oranensis, Constantiniani et Laguatensis, diei 26 octobris 1973 ad obtinendam approbationem Sanctae Sedis, *petitam approbationem concedit ut praefatum decretum vim habeat et exsecutioni mandetur.*

Insuper, attenta petitione Exc.mi Archiepiscopi Rabatensis et audita Sacra Congregatione pro Gentium Evangelizatione, extenditur duobus Tribunalibus Regionalibus nuper erectis facultas iam concessa ab eadem Sacra Congregatione territoriis missionum, nempe "reducendi ob penuriam officialium, numerum ministrorum tribunalis primae instantiae, ita ut Tribunal constituatur tribus administris, scilicet iudice unico, defensore vinculi et notario".

Decernant Exc.mi Episcopi de tempore quo nova tribunalia vigere incipiant et de regimine causarum nunc pendentium apud tribunalia dioecesana, iuxta art. 22 earundem *Normarum* huius Supremi Tribunalis.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 12 novembris 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* **Apoll 47 (1974) 345-346.**

4239

1973 NOV 15. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Approbatur erectio Tribunalis interdioecesani primae instantiae pro dioecesibus Rhedonen., Briocen., Veneten. et Corisopiten. in Gallia cum competentia in universas causas

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, viso ac mature perpenso decreto diei 3 octobris 1973, quo E.mus Archiepiscopus Rhedonen. et Exc.mi Episcopi Briocen., Veneten. et Corisopiten. erigunt in urbe v. d. 'Rennes' Tribunal interdioecesanum primae instantiae, quod pertractet causas universas, scilicet non tantum causas nullitatis matrimonii, sive formales sive summarias, sed etiam causas separationis coniugum, necnon causas contentiosas et criminales, pro dioecesibus Rhedonen., Briocen., Veneten. et Corisopiten.; attento quod idem Tribunal interdioecesanum habet tamquam sedem appellationis Tribunal interdioecesanum erectum in dioecesi Andegaven., incolumi iure recurrendi ad S. R. Rotam vi can. 1599 § 1, n. 1; vi n. 105 Constitutionis Apostolicae *Regimine Ecclesiae universae*, et attento art. 2 § 1 *Normarum* ab hoc Supremo Tribunali editarum die 28 decembris 1970; perpensa instantia E.mi Archiepiscopi Rhedonensis et Exc.morum Episcoporum Briocen., Veneten. et Corisopiten. diei 3 octobris 1973, *petitam approbationem concedit ut praefatum decretum vim habeat et exsecutioni mandetur.*

Decernant Exc.mi Episcopi de tempore quo novum tribunal vigere incipiat et de regimine causarum nunc pendentium apud tribunalia dioecesana, iuxta art. 22 earundem *Normarum* huius Supremi Tribunalis.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 15 novembris 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* **Apoll 47 (1974) 346-347.**

http://www.obrascatolicas.com

4240

1973 NOV 20. - SC pro CLERICIS, RESPONSUM. PART.*

Quando quibusque sub regulis praedicatio verbi Dei committi potest laicis in actionibus liturgicis publice peragenda

Romae, die 20 novembris 1973

Eminentissime Domine, Omnibus christifidelibus praeclara incumbit obligatio, iuxta doctrinam Concilii Oecumenici Vaticani II, ad missionem salvificam Ecclesiae participandam; idcirco Synodo dioecesium Germaniae Foederatae generali bene visum fuit laicos exhortari quo impensius apostolicam suam actuositatem in sinu Ecclesiae explicare vellent. Qua laudabili idea inducti Synodales, diebus 3-7 ianuarii 1973 in ecclesia cathedrali Herbipolensi coadunati, participationem laicorum etiam in munere praedicandi in Ecclesia exoptarunt, votum suum hisce in terminis manifestantes: Laici in verbo Dei annuntiando participent oportet dando in divina liturgia fidei suae testimonium, dein debita missione canonica praediti in actionibus liturgicis sermonem seu concionem pronunciando, demum, in casibus extraordinariis, homiliam intra Missam proferendo (*Die Beteiligung der Laien an der Verkündigung*, n. 3).

Quod votum litteris diei 22 februarii elapsi Eminentia Tua, nomine Episcoporum istius Reipublicae, huic Sacrae Congregationi exhibuit opportunam necessariamque facultatem a Sancta Sede expostulans.

Haec Sacra Congregatio, licet de hoc argumento in una Plenaria iam in praeterito egisset, responsum P. Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis diei 11 ianuarii 1971 prae oculis habens, quaestionem nunc propositam ex integro tractavit una cum ceteris Curiae Romanae Dicasteriis, collatis praesertim consiliis cum Ss. Congregationibus pro Doctrina Fidei et pro Cultu Divino necnon cum Consilio de Laicis.

Libenter agnoscitur apostolatum laicorum non solum in saeculo sed in ipsa Ecclesia, per Vaticanum Secundum multoties affirmatum et commendatum, in Germania iam diuturna traditione gaudere. Probanda revera est sincera illa collaboratio quam in omni evangelizationis opere laici ss. Ministris ex corde praestant. Nunc vero, – ob communem populi Dei responsabilitatem erga verbum Dei annuntiandum, – talis collaboratio laicorum a praefata Synodo extendi cupitur ad munus quoque in actionibus liturgicis praedicandi.

Iamvero per idem Concilium diffuse edocemur munus praedicandi in Ecclesia competere, ante omnia, Episcopis tamquam doctoribus authenticis, Presbyteris dein uti Episcoporum cooperatoribus, demum Diaconis; proinde intimam esse relationem inter ordinem sacrum et officium praedicationis. Si igitur de responsabilitate communitatis ecclesialis in verbo Dei annuntiando loquimur, hoc intelligatur oportet de populo Dei hierarchice seu per sacramentum Ordinis constituto.

Quare facile comprehenditur quod in hac quaestione examinanda idem experti sumus dubium quod iam tractatum disceptatumque fuit sive in sinu istius Coetus Episcoporum sive in ipsa aula Synodi: An munere praedicandi laicis in actionibus liturgicis concedendo differentia illa essentialis obnubiletur quae inter sacerdotium ministeriale presbyterorum et commune fidelium exstat; quod dubium gravius evaderet si in usu facultatis non per modum exceptionis sed modo habituali procederetur. Hoc valet peculiariter de praedicatione laicorum intra Missam. Nam liturgia verbi Dei et eucharistia ita arcte inter se coniunguntur ut unum actum cultus efficiant, atque in Missa communitatis sacerdos, praeter ministerium verbi et sacrificii, etiam officium pastoris exercet fidelium.

Ut igitur munus praedicandi in actionibus liturgicis per ss. ministros exerceatur, oportet vocationes ad presbyteratum et ad diaconatum omni quo fieri potest modo provehere; ac nobis sane persuasum est Episcopos, pro illa sollicitudine pastorali qua pollent, nihil in hac re intemptatum relinquere.

Attentis vero particularibus adiunctis dioecesium Germaniae Foederatae, considerata praesertim Cleri penuria, ac urgente necessitate curae animarum providendi, laici idonei muneri praedicationis in actionibus liturgicis cooptari poterunt, titulo aliquando suppletorio, aliquando subsidiario, iuxta modum qui sequitur.

1. In locis, ubi sacerdotes aut diaconi deficiunt, Episcopi seligant laicos qui homiliam in celebratione verbi Dei tenere valeant ita ut diebus dominicis ac festis de praecepto fidelibus praebeatur occasio diem sanctificandi.

2. *a*) Intra Missam sermo de more a Celebrante habetur; *b*) si Celebrans in suo munere obeundo sive physice sive moraliter sit impeditus et alius presbyter praesto non sit neque diaconus, ita ut fidelibus desit hoc spirituale ex verbo Dei alimentum, Episcopi, necessitate cogente aut suadente, laicis facultatem praedicandi etiam intra Missam concedere valent; *c*) Eandem facultatem Episcopi concedere possunt si ratione circumstantiarum particularium (e. gr. in festo ad familiam christianam tuendam, ad charitatis opera fovenda, ad missiones inter Gentes promovendas, aliisque festis iudicio Episcopi), laici praesto sint speciali competentia praediti atque eorum adhortatio valde opportuna reputetur.

3. Sermones laicorum pro opportunitate per Celebrantem introducuntur aut concluduntur.

4. Laici, ut munere praedicandi in actionibus liturgicis fungi valeant, indigent missione canonica seu delegatione ab Episcopo impertita.

Si facultas praedicandi tractum successivum habeat, atque in casibus, de quibus sub n. 2° *b*, *c*, Episcopus personaliter concedat missionem canonicam, cuius facultatem subdelegandi concedere nequit nisi Episcopis Auxiliaribus, Vicariis Generalibus et Episcopalibus.

Episcopus missionem canonicam revocare potest propter motiva quae ipse rationabilia censet.

5. In designandis laicis adamussim serventur praescripta a Conferentia Episcopali edenda; praeterquam debitae scientiae, ratio imprimis habeatur de eorum vita christiana atque de eorum docilitate erga magisterium Ecclesiae ac erga pastores locales legitimos.

6. Pro iis qui e statu clericali ad statum laicalem redierunt, valent *Normae* per S. Congregationem pro Doctrina Fidei statutae (*AAS* 1971, LXIII, p. 308, 4, *b*).

7. Hae regulae, in derogationem canonis 1342 § 2 Codicis Iuris Canonici, dantur pro experimento, valiturae iuxta preces ad quattuor annos; quibus elapsis Coetus Episcoporum relationem de experientiis exhibebit Sanctae Sedi.

8. In his facultatibus exsequendis singuli Germaniae Foederatae Episcopi, rei gravitate perpensa, prius suum audiant oportet Consilium Presbyterale.

Quas regulas Summus Pontifex, Paulus Pp. VI, benigne ratas habuit confidens ut haec concessio Apostolica, sublato quovis abusu, in emolumentum sane cedat fidelium in Germania.

Occasionem nactus Tibi et in Episcopatu Confratribus omnia fausta a Domino adprecor et remanere gaudeo Eminentiae Tuae uti frater in Domino. – I. Card. WRIGHT, *Praefectus.* Maximinus Romero, *a Secretis.*

* Praesidi Conferentiae Episcopalis Germaniae, Prot. N. 144823/1: AKKR 142 (1973) 480-482.

4241

1973 NOV 24. - SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Admittitur error in procedendo et in decernendo ex eo quod recurrens punitus fuerat poena canonica quin ipse antea audiretur quinque responsabilitas in delicto satis demonstraretur

ORDINIS X.

Suspensionis - Privationis vocis activae et passivae - Relegationis

FACTI SPECIES

1. Rev. P. Gerardus, Minister provincialis Ordinis X., una cum suo Definitorio Provinciae P., litteris diei 3 novembris 1971 ad Rev.mum Ministrum Generalem, formaliter accusavit R. P. Augustinum, olim Ministrum Provincialem, utpote reum "di una inqualificabile campagna diffamatoria per mezzo di lettere anonime dattiloscritte contro i Frati e contro i Superiori maggiori, inviate anche a destinatari fuori dell'Ordine".

Has litteras adscribendas esse R. P. Augustino confirmaverunt duo periti graphici, id est Prof. A. et Prof. M., tamquam periti habiti a Tribunalibus ecclesiasticis. His in litteris Definitorium Generale Ordinis X. invenit haec crimina:

"1) istigazione alla disobbedienza ai Superiori Provinciali legittimamente costituiti; 2) oltraggio ai Superiori maggiori; 3) incitamento ad animosità contro i medesimi; 4) offesa all'onore e alla buona fama dei Superiori e dei Confratelli".

2. Decreto diei 2 novembris 1971 Minister Generalis, haec delicta probata putans, sequentes poenas P. Augustino inflixit: 1) suspensionem a divinis per integrum annum; 2) privationem vocis activae et passivae per tria triennia capitularia; 3) prohibitionem abeundi a Provincia durante triennio absque oboedientia scripta Rev.mi P. Generalis.

Die 4 decembris 1971, P. Augustinus recursum interposuit ad S. C. pro Religiosis et Institutis Saecularibus, quae respondit eum hortando "a voler prestare un doveroso, anche se doloroso, ossequio di ubbidienza a quanto i Superiori hanno disposto o potranno disporre in seguito".

Superioribus Maioribus Ordinis X., idem S. Dicasterium "riconosce il diritto di punire esemplarmente e proporzionatamente il P. Agostino e, nel caso, sana quelle irregolarità di natura sanabili eventualmente commesse nella procedura", et addit: "Semmai si richiami l'interessato perché coram Definitorio Generali dia ragione delle lettere anonime, la cui paternità viene a lui attribuita. Se il predetto Padre si ritiene leso nei suoi diritti soggettivi ... potrà adire la sezione amministrativa della Segnatura Apostolica".

3. Reapse die 18 martii 1972, P. Augustinus recurrebat ad N. S. Tribunal quaerens ut decretum Ministri Generalis sui Ordinis, diei 20 novembris 1971, irritum declararetur ob violationem legis, ad normam n. 106 Const. Ap. *Regimini Ecclesiae universae.*

Habitis restrictibus cl. Adv. Hermanni Graziani pro actore et cl. Adv.ti Ioseph Spinelli pro Ordine convento, nec non animadversionibus Rev.mi Francisci Salerno, Advocati Publicae Administrationis et Rev.mi Aemilii Eid, Promotoris iustitiae N. S. Tribunalis, die 10 octobris 1972, in Congressu habito coram Cardinali Praefecto decretum est: "*Recursum admittendum esse ad disceptationem*".

4. Procurator Generalis Ordinis, Rev.dus P. Aegidius optans ut quam primum definitiva sententia pronuntiaretur de controversia, epistula diei 2 novembris 1972, rogavit Sacram Congregationem pro Religiosis ut, ad normam Const. Ap. *Regimini Ecclesiae universae*, n. 107, deferret ad Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal iudicium circa *meritum* causae Patris Augustini.

Attamen Exc.mus Secretarius S. C. pro Religiosis, die 6 novembris 1972, ita ei respondebat: "Al punto in cui sono pervenute le cose e tenuto presente che il Sacro Dicastero, almeno indirettamente è parte in causa, e che il ricorso alla Sectio Altera è stato interposto dal P. Agostino per motivi di illegitimità e non di merito, questa Sacra Congregazione si considera incompetente a concedere la Commissione da Lei richiesta. Qualora la Sectio Altera, ritenga invece, di dover chiedere la Commissio Pontificia da parte di questo Dicastero, nulla si ha in contrario a che il Supremo Tribunale tratti la causa anche nel merito".

Itaque Patronus Ordinis X. Adv. I. Spinelli, petitione die 10 novembris 1972 exarata, postulavit ut "Supremum istud Tribunal impetraret facultatem iudicandi etiam 'de merito causae'".

Quia vero agitur de gratia pro una parte, altera contradicente, iuxta praxim Signaturae Apostolicae non est eius hoc beneficium a Summo Pontifice petere.

5. Quapropter die 11 decembris 1972, dubium concordatum est hac formula: "An constet de violatione legis sive in procedendo sive in decernendo ex parte Ministri Generalis Ordinis X. actu diei 20 novembris 1971, confirmato a S. C. pro Religiosis et Institutis Saecularibus die 19 februarii 1972".

IN IURE

6. Poenae (suspensio a divinis, privatio vocis activae et passivae, necnon relegatio; cfr. cann. 2278, 2255 § 2; 2291, n. 11; 2331 § 2; 2298. n. 8) P. Augustino irrogatae non sunt iudicio criminali, aut "ex informata conscientia", sed ad modum *praecepti poenalis*, prout praevidetur a Codice (cann. 2310, 1933 § 4) et a iure particulari Ordinis X.

Praeceptum poenale est remedium gravius quam monitio et correptio (cc. 2306-2309), quod applicatur "monitionibus et correptionibus incassum factis, vel si ex eisdem effectum sperare non liceat"; praecepto autem "quid agere quidve evitare praeventus debeat, accurate indicetur, cum poenae comminatione in casu transgressionis" (c. 2310).

Patet igitur: "quanam norma Ordinarius in praecepto punitive ferendo procedere possit et regulariter debeat. Primo qui suspicionibus locum dat monebitur paterne, dein adhibebitur correptio privata aut publica; tum praeceptum dabitur de re facienda aut omittenda, comminans poenam latae aut ferendae sententiae; tandem poena in reum contumacem feretur aut contracta declarabitur" (A. Vermeersch-J. Creusen, *Epitome iuris canonici*, t. III, n. 504).

7. Ut praeceptum poenale legitime irrogetur, requiritur ut: *a*) delictum sit certum; *b*) Superior sit competens; *c*) reus audiatur idemque iure utatur quo pollet sese defendendi; *d*) testes, si qui sint, audiantur et periti; *e*) forma praescripta servetur in eo infligendo.

a) Certitudo delicti praescribitur ad validitatem praecepti poenalis a can. 1933 § 4. Haec est peculiaris applicatio formae extraiudicialis principii generalis can. 2233 § 1: "Nulla poena infligi potest, nisi constet delictum commissum fuisse et non esse legitime praescriptum". Certitudo delicti secumfert, ut patet, certitudinem imputabilitatis, reo convento, criminis de quo agitur.

b) Iurisperiti concorditer tenent omnino necesse esse ut reus audiatur atque seipsum defendere possit. Scripsit inter veteres Panormitanus: "Formalitas appellationis est de iure positivo ... ipsa substantia appellationis vero de iure *naturali*: est enim quaedam defensio seu praesidium *innocentiae*" (*Commentaria in V libros decretalium*, in lib. II, tit. 28, rubr. n. 6. Inter recentiores cfr. e. gr. A. Paillot, in *Dictionnaire de Droit canonique*, t. 7, col. 160, V. *Précepte pénal;* K. Hofmann, *Die Verwaltung im Kanonischen Recht*, p. 499; praesertim Kl. Mörsdorf, *Rechtsprechung und Verwaltung im Kanonischen Recht*, 1941, p. 166, qui ait hic agi de exigentia aequitatis in iure naturali fundata). Nostrum autem S. Tribunal firmiter et inhaesitanter tenet ius sese defendendi reo competere ex ipso iure naturae. Nobiscum plene concordat ius particulare incliti Ordinis X.

8. Modus procedendi in causis disciplinaribus, contentiosis, criminalibus Ordinis X., auctoritate Capituli Generalis promulgatus, haec statuit ad art. 10 § 1: "In processu administrativo causam seu negotium ad rigorem iuris instrui et expediri haud requiritur, sed sufficit ut, legibus iustitiae et aequitatis servatis et salvis peculiaribus praeceptis, remedia ex bono et aequo adhibeantur". Articulus 22 haec habet: "Superior Maior, praeterquam remedium poenale et paenitentiam, poenam quoque ad modum praecepti tum statuere tum infligere

http://www.obrascatolicas.com

potest: ... 2° - Poenam vero ad modum praecepti infligit, cum poenam iam praecedenti lege vel praecepto, sive determinate sive indeterminate, statutam, declarat vel irrogat, prouti agitur de poena latae vel ferendae sententiae". Articulus 33 § 1 circa eundem "Modum procedendi" praecipit: "Superior processum poenalem ad modum praecepti adhibens, a servandis principiis aequitatis tum iuris naturalis tum iuris positivi non dispensatur".

9. Quia, uti vidimus, ad poenam infligendam, requiritur delicti certitudo, quaeritur quanti ponderis dicendae sint, ad hanc gignendam certitudinem, peritiae calligraphicae.

"Peritia calligraphica – scribit F. X. Wernz - P. Vidal – est species peritiae *tunc adhibenda cum dubitatur num quis scriptum aliquod exaraverit*. Materialis auctor scripti potest negare a se esse exaratum vel etiam accidere potest ut obierit, et cognitio auctoris potest pertinere ad substantiam controversiae vel saltem esse connexa cum aliis probationibus, quarum vis probandi ab illa cognitione plus minus pendeat ... Peritia in arte calligraphica exercetur per comparationem scripti quod certae cuidam personae tribuitur cum alio scripto ab illa persona certo exarato" (*Ius canonicum*, vol. VI *De processibus*, n. 497).

Iuxta probatos auctores, peritorum sententiae, etsi concordes, de authenticitate alicuius scripturae, ad summum constituere valent probationem semiplenam (cfr. e. gr. A. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, lib. II, tit. XXII, n. 166), ita ut ab iisdem comparatio litterarum dicatur "valde periculosa probatio".

Scribit ad hoc F. L. Ferraris: "Non pauci enim reperiuntur, qui alterius manum ita imitantur ac fingunt, ut ipsissima alterius scriptura esse censeatur, et varios tales se vidisse referunt Marsilius, in *Rubric. Cod. de Probat.*, n. 318; Maschardus, *de probationibus*, conclus. 330, num. 1; ...

Hinc comparatio litterarum de se sola non sufficit ad plene probandum scripturam manu cuiuspiam esse factam, sed ad id requiruntur una simul alia adminicula, ut proprii scribentis sigilli appositio, subscriptio testium, auctorum attestatio, quod ipsimet viderint scripturam illam a tali fuisse factam tali die talique loco. *Authent.* seu *Novell.* 73, c. *Si quis* 1 *de instrum. cautela et fide*, coll. 6; *Glossa* in Authenticum *At si contractus*, verb. *Soli*, et ibi Bartolus, Cod. *de fide instrumentorum;* Maschard., *cit.* concl. 330, n. 1 et seqq.; Menochius, *cit.* cas. 114 per totum; Reiff., *l. c.*, n. 167, et alii. Unde cautissime debent quoad hoc procedere iudices, rite ac mature omnia examinando et adhibendo alios in arte peritos; ut enim advertitur in *Authentic.* seu *Novella* 73, in praefatione *de Instrumentor. cautela et fide*, eiusdemmet hominis scriptura per vitae decursum solet mutari, cum non ita quis scribat iuvenis, et robustus, ac senex, et forte tremens, et saepe etiam languor litterarum dissimilitudinem inducat, et calami atque atramenti immutatio similitudinis litterarum per omnia auferat puritatem, ibi: *litterarum dissimulitudinem saepe quidem facit, non enim quid scribit iuvenis, et robustus, ac senex tremens, saepe autem, et languor hoc facit, et quidem hoc dicimus, quando calami et atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem*" (F. L. Ferraris, *Bibliotheca*, V. *Scripturae seu Instrumenta*, Romae 1891, Vol. VII, n. 21-22).

Item F. X. Wernz - P. Vidal: "In defectu scripturae alias recognitae aut authenticae, aliae scripturae prorsus privatae etiam inservire possunt pro comparatione; sed illis ius peculiarem vim non tribuit, sed in singulis casibus, quid possit deduci ex hac comparatione iudex aestimare debet. Valde quoque periculosa est illa collatio cum scripto ad dictationem peritorum vel iudicis in ipso tribunali exarato, praesertim si cum illo conferri debeat scriptura paulo antiquior; notum quippe est in eadem persona scribendi modum peculiarem haud parum immutare temporis lapsu, nec oblivioni dandum calligraphiam posse in experimento facto studiose immutari in eum finem ut comparatio vana aut falsa evadat" (*De processibus*, n. 497).

Quaerentes utrum duae semiplenae probationes facerent unam plenam, Veteres responderunt affirmative, "si coniungantur, et ad unum eumdemque finem tendant" (F. Schmalzgrueber, *Ius ecclesiasticum universum*, L. II, tit. XIX, n. 16); communiter tamen excipientes "*causas criminales*" in quibus etsi duae semiplenae probationes sufficiant ad effectum torquendi, inquirendi, suspendendi, non tamen sufficiunt, ut procedi ad condemnandum possit, nisi tales sint, quae coniunctae pariant moralem de crimine, de quo in reum inquiritur, certitudinem; quia ut *leg. fin. Cod. de prob.* habetur, in iis causis requiruntur probationes luce meridiana clariores" (F. Schmalzgrueber, *ibid.* n. 17); item D. Bonis: "Communiter doctores excipiunt: 1° *causas criminales, in quibus duae pluresve semi-plenae probationes non sufficiunt ad condemnandum*, sed solum ad inquirendum; quia nempe in eiusmodi causis requiruntur probationes luce meridiana clariores; prout dicitur in lege ultima tituli *De Probationibus*, in Justinianeo codice" (*De iudiciis ecclesiasticis*, ed. II, vol. I, sect. VI, cap. I, quaestio 7ª. Cfr. etiam M. De Luca, *De iudiciis ecclesiasticis civilibus*, ed. 2ª, n. 400). Quapropter can. 1804 § 1 iudicem monet: "Iudex non peritorum tantum conclusiones etsi concordes, sed cetera quoque causae adiuncta attente perpendat" (Cfr. etiam e. gr. F. M. Cappello, *Summa iuris canonici*, vol. III, ed. 4, n. 280; Matth. a Coronata, *Institutiones iuris canonici*, vol. III, ed. 5, n. 1330). Cum his plene concordat recta Iurisprudentia (cfr. S. R. Rotae *Decisiones*, vol. XVI, dec. 22, n. 19, pp. 204-205; vol. XVI, dec. 34,, n. 6, p. 298-299; vol. XX, dec. 41, n. 9, p. 373; vol. XXV, dec. 35, n. 12, p. 303).

In facto

10. Videndum est utrum quae acta sunt in Rev. Patrem Augustinum a Ministro Generali Ordinis X. et a S. C. pro Religiosis, sint contra legem, id est errorem iuris sive in procedendo sive in decernendo contineant. *

S. C. pro Religiosis, epistula diei 19 februarii 1972, sanavit vitia sanabilia forte in procedendo perpetrata, sed putavit se non posse sanare vitium defectus auditionis et defensionis rei, ideoque monuit R. P. Ministrum Generalem Ordinis X. ut "eum, cuius interest, vocet, ut coram Definitorio Generali rationem reddat epistularum sine nomine, quarum ipse auctor putatur".

Adnotandum est S. C. pro Religiosis habuisse hunc defectum tamquam violationem legis, quae sanari non potest.

Ipse advocatus Publicae Administrationis declarat: "decretum impugnatum posse haberi in parte irritum, sub specie formali ", atque ne loqui posset de recusato iure se defendendi, (Sacra Congregatio) monuit Superiores Maiores ut ei (P. Augustino) contestarentur epistulae sine nomine, quarum auctor putabatur". Ne post hanc invitationem quidem R. P. Augustinus auditus est.

11. Patronus tamen Ordinis conventi contendit formam seu proceduram per decretum poenale exigere auditionem rei ad aequitatem, non ad iustitiam.

Ante omnia respondendum est quod, praesertim in Ecclesia, nec contra unum aequitatis praeceptum Ordini religioso licet procedere in sodales suos; adhuc minus, errore patefacto, in eo perseverare.

Praeterea quae sunt aequitatis, saltem in casu, legem quoque positivam constituunt pro Ordine X. Denique, ut in iure vidimus, facultas sese defendendi pertinet ad ius naturale.

12. Nec obstat assertum partis conventae, quod R. P. Augustinus potuisset audiri a S. C. pro Religiosis. Actus enim administrativus, ab initio impugnatus, est Ministri Generalis; praeterea, si reo agnoscitur ius provocandi ad Sacram Congregationem et ad Signaturam Apostolicam ut audiatur et sese defendere possit, a fortiori, cum agatur proprie de iudicio formali illegitimitatis, idem reus in ea condicione ponendus erat ut se defendere posset ab ipso exordio actionis poenalis contra eum.

Patet ergo legis violationem, id est errorem iuris in procedendo, patratam esse hoc in casu, quia R. P. Augustinus nec auditus est nec potuit se defendere, antequam ei poenae canonicae infligerentur.

13. Nec tantum in procedendo, sed et in decernendo lex violata est.

R. P. Minister Provincialis Ordinis X. et Definitores Provinciales probationem delictorum hauserunt e duobus peritiis calligraphicis. "Le perizie grafiche hanno rilevato con certezza morale che le correzioni a penna sopra i dattiloscritti anonimi, fatti i debiti confronti con inoppugnabili e numerosi scritti autografi, sono del P. Agostino, che pertanto deve ritenersi il responsabile principale delle anonime; che la macchina usata, per la quasi totalità delle anonime e delle buste è appartenuta al P. Abondio".

Notandum est P. Augustinum neque a Superioribus suis aestimari tamquam unicum auctorem epistularum anonymarum, quae aliunde aliena machina scriptoria exaratae sunt. Ad vitandum ergo errorem iudicii et sententiam iustam ferendam, alii audiendi erant nec non ipse P. Augustinus, ut perspicue constaret de uniuscuiusque responsabilitate.

Correctiones manu factae in epistulis anonymis, machina scriptoria exaratis, sunt paucissimae et parvi momenti, ita ut dubias reddant conclusiones peritiarum.

Habetur ergo error in decernendo gravissimas poenas in P. Augustinum, quia deest debita probatio responsabilitatis ipsius. Consequenter in errorem iuris in decernendo incidit quoque S. C. pro Religiosis, utpote quae Superiorum Religiosorum decisionem confirmavit, hac solum de causa, quia "si deve logicamente supporre che – attraverso prove non sospette né scarse di positiva attendibilità – il Definitorio Generale abbia raggiunto la certezza e tuttora sia certo circa la colpevolezza dei reati di cui Ella (P. Agostino) è stato incriminato"; etenim "facta non praesumuntur, sed rite probanda sunt" (cfr. cann. 1747-1748).

14. Sollemniter tamen E.mi Patres edixerunt invaliditatem decreti poenalis, de quo agitur, probationem non constituere innocentiae R. P. Augustini. Iisdem enim aut aliis poenis ipse plecti poterit, dummodo eius imputabilitas probata sit ad normam iuris.

Quibus omnibs in iure et in facto sedulo perpensis Collegium iudicans, Christi nomine invocato, proposito dubio respondendum decrevit atque respondet: *"Decretum Ministri Generalis Ordinis X. diei 20 novembris 1971, notificatum die 27 novembris 1971, irritum esse ob errorem iuris sive in procedendo sive in decernendo, in casu"*.

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 24 novembris 1973. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens.* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 368-376.

4242

1973 NOV 30.-CONV. cum SAXON. INF. AAS 65 (1973) 646

Ratihabitio conventionis inter Apostolicam Sedem et Saxoniam Inferiorem diei 21 Maii 1973 initae

Vide textum supra sub die 21 Maii 1973: LE 4200

4243

1973 DEC 2.-SC CULT., DECR. AAS 66 (1974) 172- 173

Novus Ordo Paenitentiae cum normis promulgatur

I-DECRETUM DE NOVO "ORDINE PAENITENTIAE"

Reconciliationem inter Deum et homines Dominus noster Iesus Christus mysterio mortis suae ac resurrectionis effecit (cf. *Rom* 5, 10). Ecclesiae in Apostolis hoc reconciliationis ministerium a Domino commissum est (*2 Cor* 5,18 ss.), quod ipsa implet hominibus faustum nuntium salutis afferendo eosque baptizando in aqua et Spiritu Sancto (cf. *Mt* 28, 19).

Sed propter humanam infirmitatem accidit, ut christiani "caritatem suam primam relinquant" (cf. *Ap* 2, 4), quin etiam amicitiae cum Deo coniunctionem peccando dirumpant. Propterea, ad remittenda peccata post Baptismum commissa, Dominus peculiare sacramentum Paenitentiae instituit (cf. *Io* 20, 21-23), quod Ecclesia per saeculorum decursum fideliter celebravit, variis quidem modis, sed servatis eius elementis essentialibus.

Concilium autem Vaticanum Secundum haec statuit: "Ritus et formulae Paenitentiae ita recognoscantur, ut naturam et effectum Sacramenti clarius exprimant"[1]. Haec spectans, Sacra Congregatio pro Cultu Divino novum *Ordinem Paenitentiae* diligenter apparavit, ut actio Sacramenti plenius a fidelibus intellegatur.

In hoc novo Ordine, praeter *Ordinem ad reconciliandos singulos paenitentes*, ut in luce ponatur aspectus communitarius sacramenti, / concinnatus est *Ordo ad* 173
reconciliandos plures paenitentes, secundum quem confessio et absolutio singulares in celebrationem verbi Dei inseruntur. Praeterea, pro certis casibus, confectus est *Ordo ad reconciliandos plures paenitentes cum confessione et absolutione generali*, iuxta Normas Pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam, a Sacra Congregatione pro Doctrina Fidei die 16 iunii 1972 datas[2].

Ecclesia cordi habet fideles suos ad continuam conversionem et renovationem vocare. Volens autem ut baptizati, post lavacrum lapsi, peccata in Deum et fratres commissa agnoscant et veram paenitentiam in corde habeant, studensque eos ad celebrandum sacramentum Paenitentiae praeparare, Ecclesia eos hortatur, ut celebrationibus paenitentialibus nonnumquam intersint. Quam ob rem Sacra haec Congregatio normas eiusmodi celebrationum agendarum constituit atque exempla seu specimina earum proposuit, quae Conferentiae Episcopales ad necessitates regionum suarum poterunt accommodare.

Summus igitur Pontifex Paulus VI *Ordinem Paenitentiae*, a Sacra Congregatione pro Cultu Divino apparatum, auctoritate sua approbavit evulgarique iussit, ut is pro titulis huc spectantibus, qui in Rituali Romano usque adhuc vigente exstant, substitueretur. Qui Ordo, lingua Latina exaratus, statim ac prodierit, lingua autem vernacula conscriptus a die, quem Conferentiae Episcopales statuerint, postquam translationem in linguas vernaculas approbaverint confirmationemque ab Apostolica Sede impetraverint, vigere incipiet.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 2 decembris 1973, dominica prima Adventus. *De speciali mandato Summi Pontificis.* Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.* H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

1. Conc. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium* n. 72: A.A.S. 56 (1964), p. 118.
2. Cf. A.A.S. 64 (1972), pp. 510-514.

II – ORDO PAENITENTIAE *

PRAENOTANDA

I – De mysterio reconciliationis in historia salutis

1. Misericordiam suam Pater manifestavit mundum reconcilians sibi in Christo, pacificans per sanguinem crucis eius sive quae in terris sive quae in caelis sunt (1). Filius Dei, homo factus, inter homines conversatus est ut eos de servitute peccati liberaret (2) et de tenebris in admirabile lumen suum advoca-

* **Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum: Ordo Paenitentiae, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1974.**

1. Cf. *2 Cor* 5, 18 s; *Col* 1, 20.
2. Cf. *Io* 8, 34-36.

http://www.obrascatolicas.com

ret (3). Propter quod suum in terra munus inchoavit paenitentiam praedicans et dicens: "Paenitemini et credite Evangelio" (*Mc* 1,15).

Haec ad paenitentiam invitatio, quae iam crebro per prophetas insonuerat, corda hominum in adventum Regni Dei praeparavit per vocem Ioannis Baptistae, qui venit "praedicans baptismum paenitentiae in remissionem peccatorum" (*Mc* 1,4).

Iesus autem homines non tantum ad paenitentiam exhortatus est ut peccata relinquerent et se ad Dominum toto corde converterent (4), sed etiam peccatores suscipiens eos cum Patre reconciliavit (5). Infirmos praeterea curavit ut signum potestatis suae remittendi peccata praeberet (6). Demum ipse pro peccatis nostris mortuus est, et resurrexit propter iustificationem nostram (7). Propterea, in qua nocte tradebatur, salutiferam inchoans passionem (8), Novi Foederis sacrificium instituit in sanguine suo pro remissione peccatorum (9), et post resurrectionem suam Spiritum Sanctum in Apostolos misit ut haberent potestatem remittendi peccata aut retinendi (10), atque munus acciperent praedicandi in nomine eius paenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes (11).

Mandato Domini obtemperans, Petrus, cui Dominus dixerat: "Tibi dabo claves Regni caelorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quodcumque solveris super terram erit solutum et in caelis" (*Mt* 16, 19), die Pentecostes remissionem peccatorum per baptismum praedicavit: "Paenitentiam agite ... et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum" (*Act* 2, 38) (12). Numquam exinde omisit Ecclesia quin homines de peccato ad conversionem vocaret et Christi victoriam de peccato per celebrationem paenitentiae patefaceret.

2. Haec de peccato victoria primo in baptismo refulget, quo vetus homo cum Christo crucifigitur ut destruatur corpus peccati et ultra non serviamus peccato, sed cum Christo resurgentes Deo exinde vivamus (13). Quapropter Ecclesia fidem suam confitetur in "unum baptisma in remissionem peccatorum".

In Sacrificio Missae passio Christi repraesentatur, et corpus pro nobis traditum ac sanguis effusus in remissionem peccatorum iterum ab Ecclesia Deo offeruntur pro totius mundi salute. In Eucharistia enim Christus adest et offertur ut "Hostia nostrae reconciliationis" (14), et ut nos, per Spiritum Sanctum suum, "congregemur in unum" (15).

Sed insuper Salvator noster Iesus Christus, cum Apostolis suis eorumque successoribus potestatem contulit dimittendi peccata, in Ecclesia sua sacramentum Paenitentiae instituit, ut fideles qui post primum lavacrum in peccata labuntur, renovata gratia, cum Deo reconciliarentur (16). Ecclesia enim "et aquam habet et lacrimas: aquam baptismatis, lacrimas paenitentiae" (17).

II — De reconciliatione paenitentium in vita Ecclesiae

Ecclesia sancta ac simul semper purificanda

3. Christus "dilexit Ecclesiam et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret" (*Eph* 5,25-26), eamque ut sponsam sibi univit (18); illam, quae Corpus et plenitudo eius est, divinis suis donis replet (19) et per ipsam veritatem et gratiam ad omnes diffundit.

Ecclesiae tamen membra tentationi obnoxia sunt atque saepe in peccata misere labuntur. Quapropter, "dum Christus, 'sanctus, innocens, impollutus' (*Hebr* 7,26), peccatum non novit (*2 Cor* 5,21), sed sola delicta populi repropitiare venit (cf. *Hebr* 2, 17), Ecclesia in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda, paenitentiam et renovationem continuo prosequitur" (20).

Paenitentia in vita et liturgia Ecclesiae

4. Multis et variis modis populus Dei hanc continuam paenitentiam agit et perficit. Christi enim passionibus per patientiam suam communicans (21), misericordiae et caritatis opera exercens (22) sese in dies magis ac magis secundum evangelium Christi convertens, fit signum in mundo conversionis ad Deum. Quod Ecclesia vivendo exprimit et celebrat in liturgia sua, dum fideles se peccatores profitentur, atque veniam Dei et fratrum implorant, uti fit in celebrationibus paenitentialibus, in verbi Dei proclamatione, in oratione, in elementis paenitentialibus celebrationis eucharisticae (23).

In sacramento vero Paenitentiae fideles "veniam offensionis Deo illatae ab eius misericordia obtinent et simul reconciliantur cum Ecclesia, quam peccando vulneraverunt, et quae eorum conversioni caritate, exemplo, precibus adlaborant" (24).

Reconciliatio cum Deo et cum Ecclesia

5. Quia peccatum est offensio Deo illata, quae amicitiam cum eo disrumpit, paenitentia " eo ad postremum spectat ut Deum adamemus eique nosmetipsos prorsus concredamus " (25). Peccator ergo qui, Dei miserentis gratia, paenitentiae iter ingreditur, ad Patrem revertitur qui " prior dilexit nos " (*1 Io* 4, 19), ad Christum qui tradidit semetipsum pro nobis (26), atque ad Spiritum Sanctum qui effusus est in nos abunde (27).

Sed " ex arcano ac benigno dispensationis mysterio, homines supernaturali necessitudine inter se coniunguntur, qua peccatum unius etiam ceteris nocet, sicut etiam sanctitas unius beneficium ceteris affert " (28), et ita paenitentia semper etiam cum fratribus reconciliationem secumfert, quibus peccatum iugiter nocumentum infert.

Immo, saepe homines in patranda iniustitia, etiam coniuncte agunt. Eodem modo in paenitentia agenda se invicem adiuvant, ut a peccato per gratiam Christi liberati, simul cum omnibus hominibus bonae voluntatis iustitiam et pacem in mundo operentur.

Sacramentum Paenitentiae eiusque partes

6. Christi discipulus qui, post peccatum, a Spiritu Sancto motus, ad sacramentum Paenitentiae accedit, debet ante omnia toto corde se ad Deum convertere. Haec intima cordis conversio, quae contritionem de peccato et propositum novae vitae complectitur, per confessionem Ecclesiae factam et per debitam satisfacitonem necnon vitae emendationem exprimitur. Deus vero remissionem peccatorum impertit per Ecclesiam, quae ministerio sacerdotum operatur (29).

a) *Contritio*

Inter actus paenitentis primum locum obtinet contritio quae " animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero " (30). Etenim " ad Christi Regnum nobis fas est accedere tantum 'metànoia', id est intima totius hominis mutatione, qua ipse cogitare,

20. Conc. Vat. II, Const. *Lumen gentium*, n. 8: *ibid.*, p. 12.
21. Cf. *1 Pt* 4, 13.
22. Cf. *1 Pt* 4, 8.
23. Cf. Conc. Trid., Sessio XIV, De sacramento Paenitentiae: *Denz.-Schön.* 1638, 1740, 1743; S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 35: AAS 59 (1967), pp. 560-561; Missale Romanum, *Institutio generalis*, nn. 29.30, 56 a. b. g.
24. Conc. Vat. II, Const. *Lumen gentium*, n. 11: AAS 57 (1965) pp. 15-16.
25. PAULUS VI, Const. Apost. *Paenitemini*, 17 febr. 1966: AAS 58 (1966), p. 179; cf. Conc. Vat. II, Const. *Lumen gentium*, n. 11: AAS 57 (1965), pp. 15-16.
26. Cf. *Gal* 2, 20; *Eph* 5, 25.
27. Cf. *Tit* 3, 6.
28. PAULUS VI, Const. Apost. *Indulgentiarum doctrina*, 1 ian. 1967, n. 4: AAS 59 (1967), p. 9; cf. PIUS XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iunii 1943: AAS 35 (1943), p. 213.
29. Cf. Conc. Trid., Sessio XIV, De sacramento Paenitentiae, cap. 1: *Denz.-Schön.* 1673-1675.
30. *Ibid.*, cap. 4: *Denz.-Schön.* 1676.

iudicare, vitamque suam componere incipit ea sanctitate et caritate Dei perculsus, quae in Filio novissime manifestatae sunt et plene nobis impertitae (cf. *Hebr* 1, 2; *Col* 1, 19, et passim; *Eph* 1, 23, et passim) " (31). Ex hac ergo cordis contritione pendet paenitentiae veritas. Conversio enim hominem intrinsecus afficere debet, ut eum profundius in dies illuminet et magis magisque Christo conformem efficiat.

b) *Confessio*

Ad sacramentum Paenitentiae pertinet culparum confessio, quae ex vera sui cognitione coram Deo et peccatorum contritione procedit. Haec tamen intima cordis exquisitio et externa accusatio in lumine Dei misericordiae fieri debent. Confessio autem exigit in paenitente voluntatem aperiendi cor suum Dei ministro; in hoc vero spiritale iudicium quo, in persona Christi agens, pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntiat (32).

c) *Satisfactio*

Vera conversio per culparum satisfactionem, per vitae emendationem necnon damni reparationem completur (33). Opus ac mensura satisfactionis debent unicuique paenitenti convenire, ut unusquisque ordinem quem laeserat restauret, et pro morbo quo laboravit, contraria medicina curetur. Oportet proinde ut poena sit revera remedium peccati et vitam aliquomodo renovet. Ita paenitens ea " quae retro quidem sunt obliviscens " (*Phil* 3, 13) se noviter in mysterium salutis inserit et ad ea quae sunt futura se extendit.

d) *Absolutio*

Peccatori conversionem suam Ecclesiae ministro manifestanti in confessione sacramentali, Deus veniam suam per signum absolutionis concedit et sic sacramentum Paenitentiae perficitur. Secundum enim Dei oeconomiam, qua humanitas et benignitas Salvatoris nostri Dei hominibus visibiliter apparuit (34), Deus vult per visibilia signa salutem nobis conferre et fractum foedus iterum renovare.

Per sacramentum ergo Paenitentiae Pater filium ad se revertentem suscipit, Christus ovem perditam in umeros suos attollit atque ad ovile reducit, et Spiritus Sanctus templum suum iterum sanctificat aut plenius inhabitat, quod tandem manifestatur per renovatam vel ferventiorem participationem mensae Domini qua, filio de longinquo revertente, fit gaudium magnum in convivio Ecclesiae Dei (35).

De necessitate et utilitate huius sacramenti

7. Sicut varium et multiplex est peccati vulnus in vita singulorum et communitatis, ita diversum est remedium quod nobis paenitentia affert. Qui enim per grave peccatum a communione caritatis Dei recesserunt, per sacramentum Paenitentiae ad vitam quam amiserant revocantur. Qui vero in peccata venialia incidunt debilitatem suam cotidie experientes, per iteratam paenitentiae celebrationem vires suas sumunt, ut ad plenam libertatem filiorum Dei perveniant.

a) Ad salutiferum remedium sacramenti Paenitentiae percipiendum, iuxta misericordis Dei dispensationem debet fidelis confiteri sacerdoti omnia et singula peccata gravia, quorum, excussa conscientia, memoriam habet (36).

b) Praeterea frequens et diligens huius sacramenti usus etiam pro venialibus peccatis valde utilis est. Non est enim mera ritualis repetitio nec psychologicum quoddam exercitium, sed assiduum studium gratiam baptismi perficiendi, ut, dum mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferimus, magis magisque vita Iesu manifestetur in nobis (37). In huiusmodi confessionibus paenitentes, dum de venialibus culpis se accusant, curent praesertim ut penitius Christo conformentur et Spiritus voci attentius obsequantur.

Ut hoc vero salutis sacramentum reapse vim suam in Christi fidelibus exerceat, necesse est ut in tota eorum vita veluti radices agat et ad ferventius Dei fratrumque servitium impellat.

Huius ergo sacramenti celebratio semper est actus quo Ecclesia fidem suam proclamat, gratias Deo agit pro libertate qua Christus nos liberavit (38) et vitam suam ut sacrificium spiritale affert in laudem gloriae Dei properans in occursum Christi.

III — De officiis et ministeriis in reconciliatione paenitentium

De munere communitatis in celebratione paenitentiae.

8. Tota Ecclesia, utpote populus sacerdotalis, in opere reconciliationis exercendo quod ipsi a Domino concreditum est diversimode operatur. Non solum enim per verbi Dei praedicationem ad paenitentiam vocat, sed etiam pro peccatoribus intercedit et paenitenti materna cura ac sollicitudine subvenit, ut peccata sua agnoscat et confiteatur, atque misericordiam a Deo, qui solus potest peccata dimittere, consequatur. Sed amplius ipsa Ecclesia fit instrumentum conversionis et absolutionis paenitentis per ministerium a Christo Apostolis eorumque successoribus traditum (39).

9. De ministro sacramenti Paenitentiae

a) Ministerium sacramenti Paenitentiae Ecclesia exercet per Episcopos atque Presbyteros, qui fideles per praedicationem verbi Dei ad conversionem vocant, eisque remissionem peccatorum in nomine Christi et in virtute Spiritus Sancti testantur et impertiunt.

In hoc ministerio exsequendo, Presbyteri in communione cum Episcopo agunt et de eius potestate ac munere participant qui est moderator disciplinae paenitentialis (40).

b) Minister competens pro sacramento Paenitentiae est sacerdos habens facultatem absolvendi iuxta canonicas leges. Omnes tamen sacerdotes, licet ad confessiones excipiendas non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet paenitentes in periculo mortis constitutos.

10. De exercitio pastorali huius ministerii

a) Ut confessarius munus suum recte fideliterque implere valeat, morbos animarum dignoscat aptaque eis remedia afferat, et munus iudicis sapienter exerceat, scientiam ac prudentiam ad hoc necessarias sibi acquirat, assiduo studio, sub ductu Magisterii Ecclesiae, et praesertim fusis ad Deum precibus. Discretio enim spirituum est intima cognitio operis Dei in corde hominum, donum Spiritus Sancti et fructus caritatis (41).

b) Ad confessione fidelium excipiendas confessarius se paratum semper praebeat, quotiescumque id a fidelibus rationabiliter petitur (42).

c) Peccatorem paenitentem suscipiens eumque ad lumen veritatis adducens, paterno munere fungitur, cor Patris hominibus revelans et Christi Pastoris imaginem gestans. Meminerit itaque sibi Christi munus concreditum esse, qui ad salvandos homines opus redemptionis misericordia implevit et virtute sua in sacramentis adest (43).

d) Confessarius, sciens se uti Dei ministrum secretam fratris sui conscientiam cognovisse, officio sigillum sacramentale sanctissime servandi tenetur.

De ipso paenitente

11. Maximi sunt momenti partes quas ipse fidelis paenitens habet in sacramento.

Quando enim rite dispositus ad hoc salutare remedium a Christo institutum accedit et peccata sua confitetur, actibus suis partem habet in ipso sacramento, quod verbis absolutionis, a ministro in nomine Christi prolatis, perficitur.

38. Cf. *Gal* 4, 31.
39. Cf. *Mt* 13, 18; *Io* 20, 23.
40. Cf. Conc. Vat. II, Const. *Lumen gentium*, n. 26: AAS 57 (1965), pp. 31-32.
41. Cf. *Phil* 1, 9-10.
42. Cf. S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 16 iun. 1972, n. XII: AAS 64 (1972), p. 514.
43. Cf. Conc. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, n. 7: AAS 56 (1964), pp. 100-101.

http://www.obrascatolicas.com

Ita fidelis, dum misericordiam Dei in sua vita experitur et proclamat, una cum sacerdote liturgiam Ecclesiae continenter se renovantis celebrat.

IV – De celebratione sacramenti Paenitentiae

Locus celebrationis

12. Sacramentum Paenitentiae administratur in loco et sede, quae iure statuuntur.

Tempus celebrationis

13. Reconciliatio paenitentium omni tempore ac die celebrari potest. Convenit tamen ut fideles noverint diem et horam in quibus sacerdos adest ad ministerium hoc exercendum. Fideles ad eum usum adducantur ut extra Missae celebrationem, praesertim horis statutis, ad sacramentum Paenitentiae accedant (44).

Tempus Quadragesimae quam maxime convenit sacramento Paenitentiae celebrando, quia iam die cinerum invitatio sollemnis resonat coram populo Dei: "Paenitemini et credite Evangelio". Decet ergo ut pluries celebrationes paenitentiales in Quadragesima instituantur ut fidelibus omnibus occasio praebeatur se cum Deo et cum fratribus reconciliandi atque paschale mysterium, in sacratissimo triduo, renovato corde celebrandi.

Vestes liturgicae

14. Quod ad vestes liturgicas in celebratione Paenitentiae attinet, serventur normae ab Ordinariis locorum statutae.

A. Ordo ad reconciliandos singulos paenitentes

Praeparatio sacerdotis et paenitentis

15. Sacramento celebrando sacerdos et paenitens oratione imprimis se praeparent. Sacerdos quidem Spiritum Sanctum invocet, ut ab eo lucem et caritatem accipiat; paenitens autem vitam suam comparet cum exemplo et mandatis Christi, et Deum pro suorum peccatorum remissione deprecetur.

Susceptio paenitentis

16. Sacerdos paenitentem fraterna caritate suscipiat et, si opus est, humanioribus verbis salutet. Deinde paenitens signat se signo crucis, dicens: *In nómine Patris, et Fílii, et Spíritus Sancti. Amen.* Quod et sacerdos una cum illo facere potest. Deinde sacerdos paenitentem ad fiduciam in Deum, brevi formula, invitat. Si paenitens ignotus est confessario, huic opportune condicionem suam indicabit, necnon tempus ultimae confessionis, difficultates in vita christiana ducenda, et cetera quae confessario scitu sint utilia ad ministerium suum exercendum.

Lectio verbi Dei

17. Tunc sacerdos, vel ipse paenitens, aliquem textum ex sacra Scriptura pro opportunitate legit, quod etiam in praeparatione ad ipsam sacramenti celebrationem fieri potest. Per verbum Dei enim fidelis illuminatur ad peccata sua dignoscenda, ad conversionem vocatur et ad fiduciam in Dei misericordia.

Confessio peccatorum et acceptatio satisfactionis

18. Deinde paenitens peccata sua confitetur, incipiendo, ubi moris est, a formula confessionis generalis: *Confíteor.* Sacerdos, si opus est, eum adiuvet ad integram confessionem peragendam; hortetur praeterea ut sincere paeniteat de offensionibus Deo illatis; opportunis demum consiliis ei opituletur ad vitam novam incipiendam et, pro necessitate, instruat de officiis vitae christianae.

Si vero paenitens damni vel scandali causa fuerit, eum ad propositum congruae reparationis adducat.

Deinde sacerdos paenitenti satisfactionem imponit, quae non tantum praeteritorum sit expiatio, sed etiam novae vitae auxilium et infirmitatis medicina, ideoque gravitati et naturae peccatorum quantum fieri possit, respondeat. Quae satisfactio opportune exercetur oratione, abnegatione sui ipsius, praesertim vero servitio proximi et operibus misericordiae quibus in luce ponitur peccatum eiusque remissionem aspectum socialem secum ferre.

Oratio paenitentis et absolutio sacerdotis

19. Post haec paenitens contritionem suam et novae vitae propositum per orationem aliquam manifestat qua Dei Patris

44. Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1967, n. 35: AAS 59 (1967), pp. 560-561.

venia imploretur. Expedit ut oratio ex verbis sacrae Scripturae composita adhibeatur.

Sacerdos autem, post orationem paenitentis, manibus super caput eius extensis, vel saltem dextera, formulam absolutionis profert in qua essentialia sunt verba: *Ego te absólvo a peccátis tuis, in nómine Patris, et Fílii, et Spíritus Sancti.* Quae novissima verba dum dicit, sacerdos signum crucis super paenitentem facit. Formula absolutionis (cf. n. 46, p. 27) indicat reconciliationem paenitentis a misericordia Patris procedere; nexum ostendit inter reconciliationem peccatoris et mysterium paschale Christi; Spiritus Sancti munus in remissione peccatorum extollit; demum aspectum ecclesialem sacramenti in luce ponit eo quod reconcicliatio cum Deo petitur et datur per ministerium Ecclesiae.

Proclamatio laudis et paenitentis dimissio

20. Remissione peccatorum accepta, paenitens misericordiam Dei confitetur et gratias Deo agit brevi invocatione ex sacra Scriptura deprompta; deinde sacerdos eum in pace dimittit.

Paenitens autem conversionem suam persequitur et exprimit vita secundum evangelium Christi reformata et amore Dei magis magisque perfusa, nam "caritas operit multitudinem peccatorum" (*1 Pt* 4, 8).

Ritus brevior

21. Quando necessitas pastoralis id suadet, sacerdos potest quasdam partes ritus omittere aut breviare, attamen semper integre servanda sunt: confessio peccatorum et acceptatio satisfactionis, invitatio ad contritionem (n. 44), formula absolutionis et formula dimissionis. Si vero mortis periculum imminet, sufficit ut sacerdos dicat verba essentialia formulae absolutionis, scilicet: *Ego te absólvo a peccátis tuis, in nómine Patris, et Fílii, et Spíritus Sancti.*

B. Ordo ad reconciliandos plures paenitentes cum confessione et absolutione singulari

22. Ubi plures paenitentes simul congregantur ad reconciliationem sacramentalem obtinendam, convenit ut ad eam per celebrationem verbi Dei praeparentur.

Eandem tamen celebrationem participare possunt et alii fideles qui alio tempore ad sacramentum accedent.

Celebratio communis naturam ecclesialem paenitentiae clarius manifestat. Nam fideles una simul verbum Dei audiunt, quod, misericordiam Dei proclamans, eos ad conversionem invitat, et simul conformitatem vitae suae cum eodem verbo Dei perpendunt et mutua oratione se adiuvant. Postquam unusquisque peccata sua confessus est et absolutionem recepit, omnes simul Deum collaudant ob eius mirabilia in bonum populi patrata quem sanguine Filii sui sibi acquisivit.

Sacerdotes plures adsint, si oportet, qui, locis aptis, singulos fideles audire et reconciliare possint.

Ritus initiales

23. Fidelibus congregatis, pro opportunitate canitur aptus cantus. Deinde sacerdos fideles salutat et ipse vel alius minister eos, si opus est, breviter in celebrationem introducit et de ordine in ea servando edocet. Postea omnes ad orandum invitat et post spatium silentii orationem perficit.

Verbi Dei celebratio

24. Sacramentum Paenitentiae ab auditione verbi initium sumat oportet, quia Deus per verbum suum ad paenitentiam vocat et ad veram cordis conversionem perducit.

Una vel plures lectiones eligi possunt. Si plures, psalmus vel alius cantus aptus vel spatium silentii interponatur, ut Dei verbum profundius intellegatur atque assensus cordis illi praebeatur. Si una tantum lectio fit, expedit ut ex Evangelio sumatur.

Lectiones eligantur quibus praesertim: *a*) vox Dei homines ad conversionem et maiorem semper cum Christo conformitatem revocat; *b*) mysterium reconciliationis per mortem et resurrectionem Christi necnon per donum Spiritus Sancti, prae oculis ponitur; *c*) iudicium Dei de bono et malo in vita hominum traditur ad conscientiam illuminandam et discutiendam.

25. Homiliam, a textu Scripturae initium sumens, paenitentes ducat ad discussionem conscientiae, ad aversionem a peccato et ad conversionem ad Deum. In memoriam revocet fidelibus, peccatum contra Deum, contra communitatem et proximum necnon contra peccatorem ipsum agere. Proinde opportune recolantur: *a*) Dei infinita misericordia, quae maior

est omnibus iniquitatibus nostris et qua ipse semper nos ad se iterum iterumque revocat; *b*) necessitas internae paenitentiae, qua sincere disponimur etiam ad reparanda damna peccati; *c*) aspectus socialis gratiae et peccati, quo fit ut actus singulorum quodammodo in totum corpus Ecclesiae redundent; *d*) opus nostrae satisfactionis, quae ex satisfactione Christi vim accipit, et exigit praeprimis, praeter opera paenitentiae, exercitium verae caritatis erga Deum et proximum.

26. Homilia peracta, opportunum praebeatur tempus silentii ad examen conscientiae peragendum et ad veram peccatorum contritionem excitandam. Presbyter ipse vel diaconus vel alius minister fideles adiuvare potest brevibus sententiis vel prece litanica, attenta eorum condicione, aetate, etc.

Si opportunum visum fuerit, haec communis discussio conscientiae atque contritionis excitatio. substitui potest pro homilia; sed, hoc in casu, clare a textu sacrae Scripturae antea lecto exordium sumere debet.

Ritus reconciliationis

27. Invitante deinde diacono vel alio ministro, omnes genuflectunt vel se inclinant et formulam confessionis generalis dicunt (ex. gr. *Confíteor*); postea stantes, pro opportunitate, orationem litanicam recitant vel cantum aptum proferunt, quae confessionem peccatorum, contritionem cordis, petitionem remissionis necnon fiduciam in Dei misericordia exprimant. In fine dicitur oratio dominica, quae numquam omittitur.

28. Dicta oratione dominica, sacerdotes ad loca pro confessionibus audiendis statuta se conferunt. Paenitentes qui confessionem peccatorum facere cupiunt, ad sacerdotem quem elegerint accedunt, et, congrua satisfactione accepta, ab eodem absolvuntur formula pro uno paenitente reconciliando.

29. Confessionibus expletis, sacerdotes ad presbyterium redeunt. Qui celebrationi praeest omnes ad gratiarum actionem invitat, qua fideles Dei misericordiam confitentur. Quod per psalmum vel hymnum vel etiam per precem litanicam fieri potest. Postremo sacerdos oratione celebrationem concludit, Deum laudans propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos.

Dimissio populi

30. Gratiarum actione peracta, sacerdos fideles benedicit. Deinde diaconus vel ipse sacerdos coetum dimittit.

C. Ordo ad reconciliandos paenitentes cum confessione et absolutione generali

De disciplina absolutionis generalis

31. Individualis et integra confessio atque absolutio manent unicus modus ordinarius, quo fideles se cum Deo et Ecclesia reconciliant, nisi impossibilitas physica vel moralis ab huiusmodi confessione excuset.

Fieri enim potest, ob peculiaria rerum adiuncta quandoque occurrentia, ut absolutionem pluribus paenitentibus, sine praevia individuali confessione, generali modo impertire liceat vel etiam oporteat.

Praeter casus in quibus agitur de mortis periculo, licet sacramentaliter absolvere una simul plures fideles generice tantum confessos, sed apte ad paenitentiam revocatos, si accedat gravis necessitas, nimirum quando, attento paenitentium numero, confessariorum copia praesto non est ad rite audiendas singulorum confessiones intra congruum tempus, ita ut paenitentes – absque sua culpa – gratia sacramentali, vel sacra communione diu carere cogantur. Quod evenire potest, praesertim in terris missionum sed in aliis etiam locis, necnon apud coetus personarum, in quibus de illa necessitate constat.

Hoc vero non licet cum confessarii praesto esse possunt propter solum magnum concursum paenitentium, qualis verbi gratia potest haberi in magna aliqua festivitate aut peregrinatione (45).

32. Iudicium ferre an adsint condiciones, de quibus supra, ac proinde decernere quando liceat absolutionem sacramentalem generali modo conferre, reservatur Episcopo dioecesano, collatis consiliis cum ceteris membris Conferentiae Episcopalis.

Praeter casus ab Episcopo dioecesano statutos, si qua alia gravis necessitas oriatur sacramentalem absolutionem una pluribus impertiendi, sacerdos antea recurrere debet, quoties fieri possit, ad loci Ordinarium, ut absolutionem licite impertiat; se-

45. S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 16 iunii 1972, n. III: AAS 64 (1972), p. 511.

cus, de huiusmodi necessitate ac de data absolutione eundem Ordinarium quam primum certiorem faciat (46).

33. Ad fideles quod attinet, ut frui possint sacramentali absolutione una simul pluribus data, requiritur omnino, ut apte dispositi, seu ut unumquemque paeniteat admissorum suorum, isque a peccatis abstinere proponat, scandala et damna forte illata reparare statuat et simul proponat singillatim confiteri debito tempore peccata gravia, quae in praesens ita confiteri nequeat. De his dispositionibus atque condicionibus, ad valorem sacramenti requisitis, fideles a sacerdotibus diligenter monentur (47).

34. Ii, quibus communi absolutione gravia peccata remittuntur, ad confessionem auricularem accedant, antequam novam huiusmodi absolutionem sint recepturi, nisi iusta causa impediantur. Omnino autem debent, nisi obstet moralis impossibilitas, accedere ad confessarium infra annum. Viget enim etiam pro ipsis praeceptum, quo omnis christifidelis debet cuncta peccata sua, utique gravia, quae singillatim adhuc confessus non fuerit, sacerdoti solus confiteri saltem semel in anno (48).

Ritus absolutionis generalis

35. Ad reconciliandos paenitentes cum confessione et absolutione generali in casibus a iure statutis, omnia fiunt sicut supra de celebratione reconciliationis pro pluribus paenitentibus cum confessione et absolutione singulari dictum est, iis tantum mutatis quae sequuntur.

a) Homilia expleta, vel in ipsa homilia, moneantur fideles qui absolutione generali frui volunt, ut se apte disponant, seu ut unumquemque paeniteat admissorum suorum, isque a peccatis abstinere proponat, scandala et damna forte illata reparare statuat et simul proponat singillatim confiteri debito tempore peccata gravia, quae in praesens ita confiteri nequeat (49); satisfactio quaedam insuper proponatur omnibus facienda, cui singuli aliquid addere poterunt, si voluerint.

b) Deinde diaconus, vel alius minister, vel ipse sacerdos, paenitentes invitet qui absolutionem recipere volunt ut aliquo signo se illam petere profiteantur (v. gr. caput inclinando, vel genua flectendo, vel aliud signum secundum normas a Conferentiis Episcopalibus statutas) formulam confessionis generalis simul dicentes (v. gr. *Confíteor*), post quam prex litanica vel cantus paenitentialis fieri potest, et oratio dominica simul ab omnibus dicitur vel canitur, sicut supra, n. 27, dictum est.

c) Tunc sacerdos invocationem enuntiat qua gratia Spiritus Sancti petitur in remissionem peccatorum, victoria de peccato per mortem et resurrectionem Christi proclamatur, et absolutio sacramentalis paenitentibus datur.

d) Postremo sacerdos ad gratiarum actionem invitat, ut supra, n. 29, dictum est, et omissa oratione conclusionis, statim populum benedicit et dimittit.

V – De celebrationibus paenitentialibus

Indoles et structura

36. Celebrationes paenitentiales sunt populi Dei conventus ad verbum Dei audiendum per quod fit invitatio ad conversionem et ad vitae renovationem necnon nuntium de nostra liberatione a peccato per mortem et resurrectionem Christi. Eorum structura ea est quae de more in celebrationibus verbi Dei servatur (50), et quae in *Ordine ad reconciliandos plures paenitentes* proponitur.

Convenit, ergo, ut post ritum initii (cantum, salutationem et orationem) una vel plures lectiones e sacra Scriptura proferantur, cantibus vel psalmis vel silentii momentis interpositis, quae per homiliam fidelibus congregatis explicentur et applicentur. Nihil prohibet quominus sive ante lectiones Scripturae sive post illas, aliae etiam lectiones fiant ex Patribus vel scriptoribus qui reapse communitatem et singulos adiuvent ad veram cognitionem peccati et ad veram cordis contritionem, ad conversionem scilicet provocandam.

Post homiliam et meditationem verbi Dei, expedit ut coetus fidelium uno corde et una voce oret, per precem aliquam litanicam vel alio modo apto ad participationem fidelium promovendam. Postremo semper oratio dominica dicatur ut Deus Pater noster, "dimittat nobis debita nostra sicut et nos dimitti-

46. *Ibid.*, n. V: *l. c.*, p. 512.
47. *Ibid.*, nn. VI et XI: *l. c.*, pp. 512, 514.
48. *Ibid.*, nn. VII et VIII: *l. c.*, pp. 512-513.
49. Cf. *ibid.*, n. VI, p. 512.
50. Cf. S. Congr. Rituum, Instr. *Inter Oecumenici*, 26 sept. 1964, nn. 37-39: AAS 56 (1964), pp. 110-111.

http://www.obrascatolicas.com

mus debitoribus nostris ... et liberet nos a malo". Sacerdos, sive minister qui congregationi praeest, concludit cum oratione et populi dimissione.

Utilitas et momentum

37. Caveatur ne hae celebrationes, in opinione fidelium, cum ipsa sacramenti Paenitentiae celebratione confundantur (51). Hae autem celebrationes paenitentiales perutiles sunt ad conversionem et cordis purificationem promovendam (52).

Celebrationes paenitentiales convenienter instituuntur praesertim: – ad spiritum paenitentiae in communitate christiana fovendum; – ad fideles adiuvandos in praeparatione confessionis quae postea, temporibus opportunis, a singulis fieri potest; – ad pueros educandos ut gradatim sibi efforment conscientiam de peccato in vita humana et de liberatione a peccato per Christum; – ad catechumenos in conversione adiuvandos.

Praeterea, ubi nullus sacerdos praesto est ad sacramentalem absolutionem impertiendam, celebrationes paenitentiales utilissimae sunt, utpote quae ad contritionem ex caritate perfectam auxilium praebeant, qua fideles in voto paenitentiae sacramentalis futurae gratiam Dei consequi possunt (53).

VI–De aptationibus ritus ad varias regiones et adiuncta

De aptationibus quas Conferentiae Episcopales facere possunt

38. Conferentiis Episcopalibus competit, in Ritualibus particularibus apparandis, hunc Ordinem Paenitentiae accommodare singularum regionum necessitatibus, ut, actis ab Apostolica Sede probatis, in regionibus ad quas pertinent, adhibeantur. Qua in re Conferentiarum Episcopalium erit:

a) Normas circa disciplinam sacramenti Paenitentiae statuere, in iis praesertim quae ad ministerium sacerdotum et reservationem peccatorum spectant.

b) Normas pressius quoad locum aptum ad ordinariam sacramenti Paenitentiae celebrationem et quoad signa paenitentiae a fidelibus exhibenda in absolutione generali (cf. supra n. 35).

c) Versiones textuum parare, quae uniuscuiusque populi indoli et sermoni vere sint accommodatae, et etiam novos textus componere pro precibus sive fidelium sive ministri, formula sacramentali integre servata.

De iis quae ad Episcopum spectant

39. Ad Episcopum dioecesanum pertinet: *a*) Disciplinam paenitentiae in sua dioecesi moderari (54) etiam per opportunas ipsius ritus aptationes secundum normas in ipsa Conferentia Episcopali propositas. *b*) Decernere, collatis consiliis cum aliis membris Conferentiae Episcopalis, quando liceat sub condicionibus a Sancta Sede statutis absolutionem sacramentalem generali modo conferre (55).

De accommodationibus, quae ministro competunt

40. Ad presbyteros vero, parochos praesertim, spectat:

a) In celebratione reconciliationis, sive pro singulis sive pro communitate, ritum ad adiuncta concreta paenitentium aptare, servatis structura essentiali et formula integra absolutionis, partes quasdam, si oportet, ob rationes pastorales omittendo, vel uberiores reddendo, textus seligendo sive lectionum sive orationum, locum eligendo ad celebrationem magis accommodatum, iuxta normas a Conferentiis Episcopalibus statutas, ita ut tota celebratio uber simul et fructuosa exsistat.

b) Celebrationes paenitentiales aliquando per annum, praesertim tempore Quadragesimae, proponere et praeparare, aliis, etiam laicis, adiuvantibus, ita ut textus selecti et ordo celebrationis ad condicionem et adiuncta communitatis vel coetus (ex. gr. puerorum, infirmorum, etc.) vere sint accommodati.

c) In casu gravis necessitatis, ab Episcopo dioecesano non praeviso, si recursus ad ipsum impossibile sit, decidere de absolutione sacramentali una simul pluribus impertienda praemissa solummodo confessione generali, cum obligatione tamen de huiusmodi necessitate ac de data absolutione eundem Ordinarium quam primum certiorem faciendi. [*Sequuntur ritus "Ordinis paenitentiae" iuxta praedictos casus adhibendi*]

51. Cf. S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 16 iun. 1972, n.X: AAS 64 (1972), pp. 513-514.

52. *Ibid.*

53. Cf. Conc. Trid., Sessio XIV, De sacramento Paenitentiae, cap. 5: *Denz.-Schön.* 1677.

54. Cf. Conc. Vat. II, Const. *Lumen gentium*, n. 26: AAS 57 (1965), pp. 31-32.

55. Cf. S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, n. V: AAS 64 (1972), p. 512.

* Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum: **Ordo paenitentiae**, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1974. Adn. AUTORES VARII in opere **Sobre el sacramento de la Penitencia y las absolutiones generales**, Pamplona 1976; A. AMATO in **EL** 89 (1975) 282-293; Z. ALSZEGHY in **La Civ. Catt.** 125 (1974-I) 544-554; C. BRAGA in **EL** 89 (1975) 165-176; L. BRANDOLINI in **EL** 89 (1975) 267-281; G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 125 (1974-I) 586-589; A. DAL COVOLO, **La confessione, oggi**, Roma 1979; F. DENIAU-D. DYE in **La Maison-Dieu** n. 124 (1975) p. 111-139; M. DESDOUITS in **Esprit et vie** 86 (9176) 161; A. DUVAL in **Rev. des sc. phil. et théol.** 63 (1979) 549-560; G. FERRARO in **La Civ. Catt.** 130 (1979-I) 12-22; P.-M. GY in **La Maison Dieu** n. 139 (1979) 125-137, et in **Revue des sc. philosophiques et théologiques** 63 (1979) 529-547; A. HAQUIN in **La foi et le temps** 5 (1975) 134-154, 9 (1979) 195-211; M. HUFTIER in **Esprit et vie** 88 (1978) 245-256; P. JOUNEL in **La Maison-Dieu** n. 117 (1974) p. 7-37; N. M. LODI in **EL** 89 (1975) 302-316; N. M. LOSS in **EL** 89 (1975) 194-221; B. NEWNS in **CR** 40 (1976) 62-68; G. M. OURY in **Esprit et vie** 89 (1979) 273-278; P. PALAZZINI in **Palestra del Clero** 59 (1980) 19-26; V. PATHIKULANGARA in **EL** 89 (1975) 294-301; G. PINCKERS in **La foi et le temps** 9 (1979) 212-225; N. PROVENCHER in **Studia canonica** 9 (1975) 267-276; F. ROMITA in **ME** 99 (1974) 20-51; Ph. ROUILLARD in **EL** 89 (1975) 177-193; P. SMITH in **Studia canonica** 12 (1978) 225-263; F. SOTTOCORNOLA in **EL** 89 (1975) 250-266, et in **Questions liturgiques**, n. 2-3 (1974) p. 89-136; A. M. TRIACCA in **EL** 89 (1975) 222-249; H. WAGNON in **Revue théol. de Louvain** 4 (1973) 46-47; M. ZUROWSKI in **Prawo Kanoniczne** 19 (1976) 76-81.

4244

1973 DEC 6.-SC DOCTR. FIDEI, INSTRUCTIO. PART.*

Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei, et Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei

I

INSTRUCTIO PRO SOLUTIONE MATRIMONII IN FAVOREM FIDEI

Ut notum est, haec S. Congregatio quaestionem de solutione matrimonii in favorem fidei diutius tractavit atque studuit.

Nunc demum, re diligenter investigata, SS.mus D. N. Paulus Papa VI dignatus est approbare has novas normas quibus enuntiantur condiciones pro concessione solutionis matrimonii in favorem Fidei sive pars oratrix baptizetur aut convertatur, sive non.

I. Ut solutio valide concedatur *tres sine quibus non* requiruntur condiciones:

a) carentia baptismatis in alterutro coniuge perdurante toto vitae coniugalis tempore;

b) non usus matrimonii post baptismum forte susceptum a parte quae baptizata non erat;

c) ut persona non baptizata vel baptizata extra ecclesiam catholicam libertatem facultatemque parti catholicae relinquat profitendi propriam religionem atque catholice baptizandi educandique filios: quae condicio, cautionis forma, in tuto ponenda est.

II. Requiritur praeterea:

§ 1. Ut nulla detur possibilitas restaurandi vitam coniugalem, manente dissidio radicali et insanabili.

§ 2. Ut a concessione gratiae absit publici scandali periculum, vel gravis admirationis.

§ 3. Ut pars oratrix causa culpabilis non extiterit naufragii matrimonii legitimi, et pars catholica, quacum contrahendum vel convalidandum sit novum coniugium, separationem coniugum ex propria culpa ipsa non provocaverit.

§ 4. Ut altera pars prioris coniugii interpelletur, si potis sit, neque rationabiliter sese opponat.

§ 5. Ut prolem ex priori coniugio forte susceptam religiose instituendam, pars quae petit dissolutionem, curet.

§ 6. Ut aeque, secundum leges iustitiae, coniugi relicto et proli forte susceptae, provideatur.

§ 7. Ut pars catholica cum qua novum matrimonium ineundum sit, iuxta baptismatis promissiones vivat et novae familiae consulat.

§ 8. Ut cum agitur de catechumeno, quocum contrahendum sit, certitudo moralis habeatur de baptismate proxime recipiendo, si expectari (quod suadendum est) ipse baptismus non poterit.

III. Solutio facilius conceditur ubi serio de valore ipsius matrimonii ex alio capite dubitatur.

IV. Solvi quoque potest matrimonium inter partem catholicam et partem non baptizatam cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus initum, dummodo verificentur condiciones statutae in nn. II et III, et constet partem catholicam, ob peculiaria regionis adiuncta, praesertim ob exiguum in regione numerum catholicorum, vitare non potuisse matrimonium atque in eodem vitam catholicae religioni congruam ducere non potuisse. Praeterea necesse est ut haec S. Congregatio edoceatur de publicitate celebrati matrimonii.

V. Solutio matrimonii legitimi initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus non conceditur parti catholicae petenti, ad ineundas novas nuptias cum non baptizato qui non se convertit.

VI. Non conceditur solutio a matrimonio legitimo quod contractum vel convalidatum sit post obtentam dissolutionem a priore legitimo matrimonio.

Ut hae condiciones rite adimpleantur "*novae normae procedurales*" confectae sunt, iuxta quas omnes futuri processus instruendi sunt. Quas normas praesenti instructioni adnectimus.

Quibus novis normis statutis, priores normae quae ad horum processuum instructionem latae fuerant, penitus abrogantur.– Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Hieronymus Hamer, *a Secretis.*

II

NORMAE PROCEDURALES PRO CONFICIENDO PROCESSU DISSOLUTIONIS VINCULI MATRIMONIALIS IN FAVOREM FIDEI

Art. 1. Processum, concessioni gratiae dissolutionis matrimonii legitimi praemittendum, conficit loci Ordinarius competens iuxta praescriptum Litt. Ap. *Causas matrimoniales*, IV, § 1, vel per se, vel per alium ecclesiasticum virum ab eo delegatum. De facta delegatione aut commissione constare debet in actis ad S. Sedem transmittendis.

Art. 2. Deducta non simpliciter asseri sed et probari debent iuxta Iuris Canonici praescripta sive documentis sive testium fide dignorum depositionibus.

Art. 3. Documenta tum originalia tum in authentico exemplari exhibita ab ipso Ordinario vel Iudice delegato recognosci debent.

Art. 4. § 1. In interrogationibus praeparandis, quae partibus et testibus proponi debent, etiam opera Defensoris vinculi vel alterius ad hoc munus explendum in singulis casibus delegati adhiberi debet; et de hac delegatione in actis mentio facienda est.

§ 2. Testes antequam interrogentur iurare debent de veritate dicenda.

§ 3. Ordinarius vel eius Delegatus interrogationes iam paratas proponat, aliasque adiungat, quas ad res melius cognoscendas opportunas iudicet, vel ipsa responsa iam data suggerant.

Cum partes vel testes de alienis factis deponunt, Iudex interroget etiam de causa seu de origine scientiae.

§ 4. Iudex enixe curare debet ut interrogationes ac datae responsiones accurate a Notario conscribantur et subscribantur a teste.

Art. 5. § 1. Si testis aliquis acatholicus coram sacerdote catholico se sistere ac deponere renuat, poterit acceptari documentum continens depositionem super hac re coram publico notario, vel persona fide digna, a teste peractam; quod expressis verbis in actis adnotandum est.

§ 2. Iudex ordinarius vel delegatus ad decernendum num huic documento fides sit adhibenda, testes iuratos inducat, praesertim catholicos, qui testem acatholicum bene noverint, ac de eius veracitate testimonium ferre velint et valeant.

§ 3. Etiam ipse Iudex suum exprimat votum circa fidem huic documento praestandam.

Art. 6. § 1. Carentia baptismi in alterutro coniuge ita demonstranda est ut omne prudens dubium amoveatur.

§ 2. Ipse coniux, qui se baptizatum dicit, sub iuramento, si fieri potest, interrogetur.

§ 3. Insuper excutiantur testes et praesertim coniugis parentes et consanguinei, aliique, speciatim qui tempore infantiae ei adstiterunt et totum eius vitae cursum noverunt.

§ 4. Testes interrogandi sunt non unice de ipsa baptismi carentia sed etiam de circumstantiis, ex quibus credibile et probabile appareat baptismum non fuisse collatum.

§ 5. Curandum ut consulantur quoque libri baptizatorum in locis ubi pars, quae dicitur non baptizata, infantili aetate vixisset; praesertim in ecclesiis quas ipsa frequentaverit ad acquirendam religiosam institutionem, vel in qua matrimonium celebraverit.

Art. 7. § 1. Si quo tempore gratia solutionis petitur, coniux qui non baptizatus extabat, ad baptismum iam admissus fuerit, processus saltem summarius institui debet, cum interventu Defensoris Vinculi, de non usu matrimonii post baptismum sic susceptum.

§ 2. Ipse coniux sub iuramento interrogetur num post separationem a coniuge aliquam et qualem cum ipso habuerit relationem, et praesertim an post baptismum cum comparte contactus matrimoniales habuerit.

§ 3. Sed et altera pars circa matrimonii non consummationem sub iuramento, si fieri possit, erit interroganda.

§ 4. Testes praeterea, praesertim inter consanguineos et amicos inducendi sunt et audiendi, pariter iurati, non tantum circa ea, quae post partium separationem et praesertim post baptismum evenerunt, sed etiam circa coniugum probitatem et veracitatem, seu circa fidem, quam eorum depositiones mereantur.

Art. 8. Orator, si conversus et baptizatus fuerit, interrogetur de tempore et animo, quo ad baptismum suscipiendum vel ad conversionem inductus fuerit.

Art. 9. § 1. In eodem casu, Iudex parochum, aliosque sacerdotes, qui in doctrina fidei tradenda ac in conversione paranda ei praesto fuerint, interroget de rationibus, quibus orator inductus fuerit ad baptismum suscipiendum.

§ 2. Preces ad S. Congregationem pro Doctrina Fidei Ordinarius nunquam dirigat, nisi quaevis rationabilis suspicio de conversionis sinceritate amota fuerit.

http://www.obrascatolicas.com

Art. 10. § 1. Iudex Ordinarius vel Delegatus interroget oratorem testesque de causa separationis vel divortii, an scilicet ab oratore posita fuerit vel non.

§ 2. Iudex adducat in actis exemplar authenticum divortii.

Art. 11. Iudex vel Ordinarius referat an ex matrimonio vel ex concubinatu orator prolem susceperit et quomodo eiusdem religiosae educationi providerit, aut providere intendat.

Art. 12. Iudex vel Ordinarius pariter referat quomodo orator coniugi relicto et proli, forte susceptae, aeque, secundum leges iustitiae, consuluerit vel consulere in animo habeat.

Art. 13. Ordinarius vel Iudex Delegatus informationes colligat circa coniugem acatholicum, ex quibus deduci valeat an restauratio vitae coniugalis sperari possit; nec referre omittat an pars acatholica post divortium novas nuptias attentaverit.

Art. 14. Ordinarius expressis verbis referat an ex gratia forte concedenda aliquod scandali, admirationis vel calumniosae interpretationis periculum timendum sit, apud tum catholicos tum acatholicos, quasi Ecclesia divortium usui sua praxi faveat; expositis etiam circumstantiis, quae periculum in casu probabile reddant vel excludant.

Art.15. Causas, quae gratiae concessionem suadeant in singulis casibus exprimat Ordinarius, simul semper addendo an orator novum matrimonium quovis modo iam attentaverit vel in concubinatu vivat. Idem Ordinarius de adimpletis pro concessione gratiae condicionibus adamussim referat et, si cautiones, de quibus in n. I, sub litt. *c*) (*) datae sint; harum authenticum documentum remittat.

Art. 16. Ordinarius preces ad S. Congregationem pro Doctrina Fidei omnia acta et informationes,tribus exemplaribus, remittat, de quibus omnibus respondere tenetur.

(*) "ut persona non baptizata vel baptizata extra ecclesiam catholicam libertatem facultatemque parti catholicae relinquat profitendi propriam religionem atque catholice baptizandi educandique filios: quae condicio, cautionis forma, in tuto ponenda est".

* Prot. N. 2717/68: AKKR 142 (1973) 474-479. Adn. A. ABATE, Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica, Roma-Brescia 1979, p. 167 ss.; A. HOPFENBECK in AKKR 147 (1978) 99-123; P. MONETA in Il dir. eccl. 87 (1976-II) 228-253; J. RODRIGUEZ in REDC 30 (1974) 545-552; J. STEINDL in Oesterreichisches Archiv für Kirchen recht 26 (1975) 345-351.

4245

1973 DEC 6.- SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Episcopus providere potest aequae distributioni redituum ex beneficiis vacantibus provenientium

FACTI SPECIES

1. In ecclesia cathedrali L. adest *Associatio* Beneficiariorum vulgo "Unión Laical de Beneficiados de la Santa Iglesia Catedral de L." nuncupata, 16 membris constans, cui omnia bona inscripta sunt, quaeque iure civili hispanico, uti persona iuridica agnoscitur. Nonnulla beneficia libere conferuntur; alia vero, immo maior pars, sunt iuris patronatus seu praesentationis.

Exstant, praeterea, in illa ecclesia cathedrali aliae duae *Corporationes* Beneficiariorum, quarum prima 16 complectitur Canonicos seu Capitulares, altera vero 12 constat Beneficiariis iuxta Concordatum. Unde ecclesiae cathedrali L. 48 sacerdotes adscripti sunt.

Finis principalis beneficiorum supradictae Associationis est servitium liturgicum in ecclesia cathedrali praestandum; de facto, tamen, Beneficiati Associationis, qui lautos percipiunt fructus, nullum praestant servitium utile aut necessarium, quia omnia rite expediuntur a Canonicis et Beneficiariis Corporationum, qui exiguos percipiunt reditus.

Quam ob rem Episcopus L. in precibus die 29 maii 1970 ad Sedem Apostolicam porrectis, expostulabat ut Congregatio pro Clericis: "*a*) Suprima el derecho de Patronato, o por lo menos el derecho de presentación, a todos y a cada uno de los Beneficios que constituyen la Unión Laical"; *b*) Que entre tanto, declare por lo menos suspendido el derecho de presentar para los beneficios que quedaren vacantes para el futuro, hasta que no se haya regulado debidamente cuanto concierne a la distribución de las rentas y se haya resuelto la consulta a las Conferencias Episcopales acerca de los Cabildos".

2. S. Congregatio pro Clericis "collationem beneficiorum quae ad Associationem vulgo "Unión Laical" pertinent quaeque quolibet titulo vacant vel in futuro vacabunt, ob rationes indolis pastoralis praesenti Decreto (26 ianuarii 1973) suspendit, conferens Episcopo L. facultatem collationem beneficiorum differendi donec aliter providebitur; atque insimul iubet ut, ad finem de quo in Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* ut supra consequendum, reditus beneficiorum vacantium a praefata Unione Episcopo pro tempore L. integri tradantur, praescriptis canonis 1481 C. I. C. aut quibuslibet statutis particularibus minime obstantibus".

At Beneficiarii Unionis, per suum legitimum Patronum et Procuratorem recursum interposuerunt ad Sectionem Alteram Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae adversus praedictum Decretum Sacrae Congregationis ob legum canonicarum violationem. Equidem, praedictum Decretum violat privilegium patronorum praesentandi clericum (can. 1455, 1º); violat ius clerici praesentati a patrono ad canonicam institutionem (can. 1466 § 1; violat praescriptum can. 1481 et iura legitima beneficiorum. Id autem S. Congregatio pro Clericis non potest propria auctoritate facere; ex altera parte non constat ipsam facultatem specialem habuisse a Summo Pontifice, vel Decretum ab Ipso confirmatum esse.

Ideo, concludit Patronus, decretum est invalidum et ut tale declarari debet. Praeterea petit ut interim decreti exsecutio suspendatur ob allatas rationes.

IN IURE ET IN FACTO

3. Provisionem beneficiorum associationis "Unión Laical" quod attinet, prae oculis haberi debet praescriptum Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 18 § 1: "Privilegia non onerosa personis physicis vel moralibus hucusque forte concessa, quae ius electionis, nominationis vel praesentationis pro quocumque officio vel beneficio non consistoriali vacanti secumferunt, *abrogantur*"; et § 2 addit: "Si tamen iura et privilegia in hac materia constituta fuerint vi conventionis inter Apostolicam Sedem et Nationem aut vi contractus cum personis sive physicis sive moralibus initi, de illorum cessatione cum iis, quorum interest, agendum est".

Quam ob rem, si privilegia in casu non sunt onerosa, iam abrogata sunt et patroni ius praesentationis amiserunt. E contra, si sunt onerosa, integra quidem manent et de eorum cessatione cum patronis agendum est; sed interim Congregatio pro Clericis, Conferentia Episcopalis et Episcopus dioecesanus possunt suspendere exercitium privilegii, quoties suspensio est necessaria ut valeant disponere de reditibus beneficiorum vacantium ad normam iuris. Ergo, in hoc altero casu, Congregatio pro Clericis non suppressit privilegium patronorum praesentandi clericum ad beneficium vacans, sed suspendit exercitium; haec vero suspensio, ex iusta causa facta, non violat ius seu privilegium praesentandi, et a fortiori non potest violare ius clericorum qui fortasse expectant ut praesententur ad beneficia vacantia.

4. Re quidem vera, Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 8 dicit: "Commissioni Codicis Iuris Canonici recognoscendo committitur reformatio systematis beneficialis. *Interim* curent Episcopi, suis auditis Consiliis presbyterorum, ut provideatur *aequae distributioni bonorum, etiam reditu[illegible] ex beneficiis provenientium*". Equidem, "remuneratio clericis tribuenda praecipue eadem requiritur pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus, ratione quidem habita tum ipsius muneris natu-

rae, tum temporum locorumque conditionum". Et Decretum *Presbyterorum Ordinis*, n. 20. addit: "Servitio Dei dediti in implendo officio sibi commisso, digni sunt Presbyteri qui aequam recipiant remunerationem ... Episcopi autem curare debent ... ut normae instituantur, quibus debite consulatur honestae sustentationi eorum qui in Populi Dei servitium aliquo munere funguntur vel functi sunt. Remuneratio autem ab unoquoque percipienda, ratione quidem habita tum ipsius muneris tum locorum temporumque conditionum *fundamentaliter eadem sit pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus*".

Logice sequitur quod nec Congregatio pro Clericis, nec Conferentiae episcopales vel Episcopi dioecesani expectare debeant exitum tractationum cum patronis vel reformationis systematis beneficialis; sed ex nunc possunt et debent normis ordinare distributionem redituum etiam ex beneficiis provenientium, ita ut omnes sacerdotes aequam habeant retributionem, ratione habita ipsius muneris naturae, etc.; utcumque, remuneratio fundamentaliter eadem esse debet pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus.

5. Decretum ergo Congregationis pro Clericis applicat in casu principia a Concilio Vaticano II et a Summo Pontifice statuta. Ex una parte finis principalis beneficiorum associationis "Unión Laical" est servitium liturgicum in ecclesia cathedrali praestandum; beneficiarii autem dictae associationis nullum praestant servitium, licet lautos recipiant fructus seu stipendium annuum: alius 280.928,84 pesetas, alius 178.780,46 pesetas, et decem 221.424,93 pesetas. Ex altera parte servitium in ecclesia cathedrali praestant canonici et beneficiarii corporationum, qui tamen percipiunt stipendium annuum 44.323,32 pesetas.

Unde, in casu non habetur aequa distributio redituum ex beneficiis provenientium; non habetur eadem remuneratio pro omnibus clericis qui in iisdem versantur conditionibus; iniuste beneficiarii associationis "Unión Laical" percipiunt reditus, quia nullum praestant servitium liturgicum. Merito igitur Congregatio pro Clericis iubet ut reditus beneficiorum vacantium illius associationis integri tradantur Episcopo dioecesano, qui non debet servare praescriptum can. 1481 aut statutorum particularium, sed praescripta Vaticani II et Summi Pontificis.

6. Petit recurrentium patronus ut suspendatur Decreti exsecutio. *Normae Speciales*, art. 106, hac de re haec habent: "Recursui adnecti potest instantia, allatis motivis gravibus vel documentis quibus innititur, ad obtinendam suspensionem exsecutionis actus impugnati". At patronus perperam putat motiva gravia esse allatas rationes de violatione legum et de nullitate Decreti; ideo instantia pro suspensione exsecutionis impugnatae decisionis a limine videtur reicienda.

DECISIO. - In Congressu die 6 decembris 1973 habito coram Em.mo Cardinali Praefecto, proposito recursu a Beneficiatis Associationis cui nomen "Unión laical de Beneficiados de la Santa Iglesia Catedral de L.", die 27 martii 1973 interposito adversus decisionem Sacrae Congregationis pro Clericis diei 23 ianuarii 1973, recurrentibus notificatam die 5 martii 1973, decretum est: *Recursum esse reiciendum, utpote manifeste fundamento carentem. Suspensionem autem impugnati decreti, in casu, concedendam non esse.*

* Apoll 47 (1974) 391-394.

4246

1973 DEC 8.-PAULUS VI, NUNT. AAS 65 (1973) 668-673

Nuntius scripto datus ad universos homines, praesertim christifideles, calendis ianuariis diem fovendae paci per totum terrarum orbem dicatum celebraturos:

De possibilitate et necessitate acquirendae et firmandae verae pacis in mundo

Ascoltatemi ancora, uomini giunti alle soglie del nuovo anno 1974.

Ascoltatemi ancora: sono davanti a voi in atto di umile supplica, energica supplica.

Naturalmente, voi lo intuite, io voglio ancora parlarvi della Pace.

Sì, della Pace. Forse voi pensate di conoscere tutto a riguardo della Pace; se ne è già parlato tanto, da tutti. Forse questo nome invadente provoca un senso di sazietà, di noia, fors'anche di timore ch'esso nasconda nel fascino della sua parola un magia illusoria, un nominalismo ormai abusato e retorico, e perfino un incantesimo pericoloso. La storia presente, caratterizzata da feroci episodi di conflitti internazionali, da implacabili lotte di classe, da esplosioni di libertà rivoluzionarie, da repressioni dei diritti e delle libertà fondamentali / dell'uomo, e da improvvisi sintomi di precarietà economica mondiale, sembra demolire, come fosse la statua d'un idolo, l'idea trionfante della Pace. Al nominalismo vacuo e imbelle ch'essa sembra assumere nell'esperienza politica e ideologica di quest'ultimo tempo, ora di nuovo si preferisce il realismo dei fatti e degli interessi, e si ripensa all'uomo come all'eterno insolubile problema d'un auto-conflitto vivente; l'uomo è così; un essere che porta nel cuore il destino della lotta fraterna. 669

Al conflitto di questo crudo rinascente realismo noi proponiamo non un nominalismo, sconfitto da nuove e prepotenti esperienze, ma un invitto idealismo, quello della Pace, destinato a progressiva affermazione.

Credete, uomini fratelli, uomini di buona volontà, uomini saggi, uomini sofferenti, alla nostra ripetuta umile voce, al nostro grido instancabile. La Pace è l'ideale della umanità. La Pace è necessaria. La Pace è doverosa. La Pace è vantaggiosa. Non è un'idea illogica e fissa, la nostra; non è una ossessione, una illusione. E' una certezza; sì, una speranza; ha per sé l'avvenire della civiltà, il destino del mondo; sì, la Pace.

Noi siamo così convinti che essa, la Pace, è il traguardo dell'umanità in via di coscienza di sé e di sviluppo civile sulla faccia della terra, che oggi, per l'anno nuovo e per gli anni futuri, noi osiamo proclamare come già abbiamo fatto l'anno scorso: la Pace è possibile.

Perché, in fondo, ciò che compromette la solidità della Pace e lo svolgimento della storia in suo favore, è la segreta e scettica convinzione che essa sia praticamente impossibile. Bellissimo concetto, si pensa senza dirlo, ottima sintesi delle umane aspirazioni; ma sogno poetico, utopia fallace. Una droga inebriante, ma debilitante. Ancora risorge negli spiriti, come una logica inevitabile: ciò che conta è la forza; l'uomo ridurrà al più il complesso delle forze all'equilibrio del loro contrasto; ma dalla forza non puo prescindere l'umana organizzazione.

Noi dobbiamo soffermarci un istante su questa obiezione capitale per risolvere un possibile equivoco, quello che confonde la Pace con la debolezza, non solo fisica, ma morale, con la rinuncia al vero diritto e alla equa giustizia, con la fuga dal rischio e dal sacrificio, con la rassegnazione pavida e succube all'altrui prepotenza, e perciò acquiescente alla propria schiavitù. Non è questa la Pace autentica. / La repressione non è la Pace. 670
L'ignavia non è la Pace. L'assetto puramente esteriore e imposto dalla paura non è la Pace. La recente celebrazione del XXV Anniversario della Dichiarazione dei Diritti dell'Uomo ci ricorda che la Pace vera deve essere fondata sul senso dell'intangibile dignità della persona umana, dalla quale scaturiscono inviolabili diritti e rispettivi doveri.

E' pur vero che la Pace accetterà di obbedire alla legge giusta e all'autorità legittima, ma non sarà mai aliena

http://www.obrascatolicas.com

dalla ragione del bene comune e dalla morale libertà umana. La Pace potrà arrivare anche a gravi rinunce, nella gara del prestigio, nella corsa agli armamenti, nell'oblio delle offese, nella remissione dei debiti; arriverà perfino alla generosità del perdono e della riconciliazione; ma non mai per viltà; essa non sarà mai senza la fame e la sete della giustizia; non dimenticherà mai la fatica che occorre spendere per difendere i deboli, per soccorrere i poveri, per promuovere la causa degli umili; essa non tradirà mai per vivere le ragioni superiori della vita[1].

Non pertanto la Pace dev'essere considerata un'utopia. La certezza della Pace non consiste soltanto nell'essere, ma altresì nel divenire. Come la vita dell'uomo, essa è dinamica. Il suo regno si estende ancora e principalmente nel campo deontologico. Cioè nella sfera dei doveri. La Pace si deve non solo mantenere, ma produrre. La Pace è, e dev'essere perciò in fase di continua e progressiva affermazione. Anzi noi diremo: la Pace è possibile, solo se è considerata doverosa. Non basta nemmeno che essa sia stabilita sulla convinzione, di solito giustissima, ch'essa è vantaggiosa. Essa deve entrare nella coscienza degli uomini come una suprema finalità etica, come una necessità morale, una ἀνάγκη (ananche), derivante dalla esigenza intrinseca della convivenza umana.

Questa scoperta, perché tale è nel processo positivo della nostra razionalità, c'insegna alcuni principi dai quali non dovremmo deflettere mai più. E dapprima ci illumina sulla natura primigenia della Pace: essa è innanzi tutto un'idea. Essa è un assioma interiore, un tesoro dello spirito. La Pace deve germinare da una concezione fondamentale e spirituale dell'umanità:
671 l'umanità dev'essere pacifica, / cioè unita, coerente in se stessa, solidale nella profondità del suo essere. La mancanza di questa radicale concezione è stata, ed è tuttora, l'origine profonda delle disgrazie, che hanno devastato la storia. Concepire la lotta fra gli uomini, come esigenza strutturale della società, non costituisce soltanto un errore ottico-filosofico, ma un delitto potenziale e permanente contro l'umanità. La civiltà deve finalmente redimersi dall'antica, superstite e sempre operante fallacia: *homo homini lupus*. Essa funziona da Caino in poi. L'uomo d'oggi deve avere il coraggio morale e profetico di affrancarsi da questa nativa ferocia, e arrivare alla conclusione, ch'è appunto l'idea della Pace, come essenzialmente naturale, necessaria, doverosa, e perciò possibile. Bisogna pensare d'ora in poi l'umanità, la storia, il lavoro, la politica, la cultura, il progresso in funzione della Pace.

Ma che vale questa idea, spirituale, soggettiva, interiore e personale; che vale così disarmata, così distante dalle vicende vissute, efficaci e formidabili della nostra storia? Noi dobbiamo purtroppo registrare, a mano a mano che la tragica esperienza dell'ultima guerra mondiale tramonta nella sfera dei ricordi, una recrudescenza di spirito contenzioso fra le Nazioni e nella dialettica politica della società; oggi il potenziale di guerra e di lotta è molto cresciuto, non diminuito, al confronto di quello di cui disponeva l'umanità prima della guerre mondiali. Non vedete, ci può obiettare un osservatore qualsiasi, che il mondo va verso conflitti, ancora più terribili e orrendi di quelli di ieri? Non vedete la scarsa efficacia della propaganda pacifista e la non sufficiente incidenza sulle istituzioni internazionali, sorte durante la convalescenza del mondo insanguinato e estenuato dalle guerre mondiali? Dove va il mondo? non si prepara ancora a più catastrofici ed esecrabili conflitti? Ahimé! noi dovremmo ammutolire dinanzi a così incalzanti e spietati ragionamenti, come dinanzi ad un disperato destino!

1. Cfr. *Io.* 12, 25.

Ma no! Siamo anche noi ciechi? siamo ingenui? No, uomini Fratelli! noi siamo sicuri che la nostra causa, quella della Pace, dovrà prevalere. Primo, perchè essa, nonostante le follie della contraria politica, l'idea della Pace è ormai vittoriosa nel pensiero di tutti gli uomini responsabili. Noi abbiamo fiducia nella loro moderna sapienza, nella loro energica abilità: nessun Capo di Popolo può oggi volere la guerra; tutti aspirano alla Pace generale del mondo. E' grande cosa ! noi osiamo scongiurarli a non smentire mai più il loro, anzi il comune programma di Pace ! /
672

Secondo. Sono le idee, ancor più ed ancor prima degli interessi particolari, che guidano il mondo, nonostante le apparenze contrarie. Se l'idea della Pace guadagnerà effettivamente il cuore degli uomini, la Pace sarà salva; anzi essa salverà gli uomini. E' superfluo che in questo nostro discorso noi spendiamo parole per dimostrare la potenza odierna dell'idea diventata pensiero del Popolo, cioè dell'opinione pubblica; essa oggi è la regina che di fatto governa i Popoli; il suo imponderabile influsso li forma e li guida; e sono poi i Popoli, cioè l'opinione pubblica operante che governa i governanti. In gran parte almeno è così.

Terzo punto, allora. Se l'opinione pubblica assurge a coefficiente determinante il destino dei Popoli, il destino della Pace dipenda anche da ciascuno di noi. Perché ciascuno di noi fa parte del corpo civile operante con sistema democratico, che, in varia forma ed in differente misura, caratterizza oggi la vita delle Nazioni modernamente organizzate. Questo noi volevamo dire: la Pace è possibile, se ciascuno di noi la vuole; se ciascuno di noi ama la Pace, educa e forma la propria mentalità alla Pace, difende la Pace, lavora per la Pace. Ciascuno di noi deve ascoltare nella propria coscienza il doveroso appello: *La Pace dipende anche da te.*

Certamente l'influsso individuale sull'opinione pubblica non può essere che infinitesimale; ma non mai vano. La Pace vive delle adesioni. sia pure singole ed anonime, che le persone le dànno. E tutti sappiamo come si forma e si pronuncia il fenomeno dell'opinione pubblica: un'affermazione seria e forte è facilmente diffusa. L'affermazione della Pace da individuale deve diventare collettiva e comunitaria; deve diventare affermazione di Popolo e della Comunità dei Popoli; convinzione, ideologia, azione; deve aspirare a penetrare il pensiero e l'attività delle nuove generazioni e invadere il mondo, la politica, l'economia, la pedagogia, l'avvenire, la civiltà. Non per istinto di paura e di fuga, ma per impulso creativo della storia nuova e della costruzione nuova del mondo; non per ignavia e per egoismo, ma per vigore morale e per accresciuto amore all'umanità. La Pace è coraggio, è sapienza, è dovere; e alla fine è per di più interesse e felicità.

Tanto noi osiamo dire a voi, uomini Fratelli; a voi, uomini di questo mondo, se avete in mano, per qualche titolo, il timone del mondo; uomini di comando, uomini di cultura, uomini d'affari:/ occorre imprimere al-
673 la vostra azione un indirizzo robusto e sagace, verso la Pace; essa ha bisogno di voi. Se voi volete, potete ! La Pace dipende anche e specialmente da voi.

* * *

Noi riserveremo per di più ai nostri Confratelli di fede e di carità una parola anche più fiduciosa e più pressante: non abbiamo noi forse possibilità nostre originali e sovrumane, con cui concorrere con i promotori di Pace, a rendere valida l'opera loro, l'opera comune, affinché Cristo con loro, secondo la beatitudine del Vangelo, tutti ci qualifichi quali figli di Dio?[2] non possiamo noi predicare la Pace, innanzi tutto, nelle coscienze? e chi più di noi è tenuto ad essere con la

2. Cfr. *Mt.* 5, 9.

parola e con l'esempio maestro di pace ? come poi potremo noi suffragare l'opera della Pace, nella quale la causalità umana assurge al suo più alto livello, se non mediante l'inserimento nella causalità divina, disponibile all'invocazione delle nostre preghiere ? e saremo insensibili all'eredità di pace, che Cristo, solo Cristo, ha lasciato a noi, viventi in un mondo che perfetta non la sa dare, la sua pace trascendente e ineffabile? non possiamo forse proprio noi riempire la implorazione della Pace di quell'umile e amoroso vigore, al quale non resiste la divina misericordia?[3] E' meraviglioso: la Pace è possibile, e anche da noi per Cristo, nostra Pace[4], essa dipende.

Ne sia pegno la nostra pacificatrice Apostolica Benedizione.

Dal Vaticano, 8 Dicembre 1973.–PAULUS PP. VI.

3. Cfr. *Mt.* 7, 7 ss.; *Io.* 14, 27.

4. *Eph.* 2, 4.

4247

1973 DEC 10.-PAULUS VI, NUNT. AAS 65 (1973) 673-677

Nuntius scripto datus ad Exc.mum Virum Leopoldum Benites, XXVIII generalis coetus Nationum Coniunctarum Praesidem, XXV expleto anno a declaratione universali quoad iura hominum edita:

De necessitate aedificandae communitatis humanae quae omnibus hominibus tribuat exercitium iurium personae humanae propriorum

Poussé par la concience de notre mission qui est de rendre présent, vivant et actuel le message de salut proclamé par le Christ, Nous n'avons pas manqué, au cours
674 de notre Pontificat, de donner / maintes fois l'assurance de notre adhésion aux activités des Nations Unies en faveur de la justice, de la paix et du développement de tous les peuples.

Alors que cette éminente Assemblée internationale s'apprête à commémorer le XXVe anniversaire de la Déclaration universelle des Droits de l'Homme, Nous voulons une fois encore saisir l'occasion d'exprimer notre grande confiance, en même temps que notre ferme accord, en ce qui concerne l'engagement constant de l'Organisation des Nations Unies pour la promotion toujours plus précise, plus autorisée et plus efficace, du respect des droits fondamentaux de l'homme.

Comme Nous l'affirmons dans une autre circonstance, la Déclaration des Droits de l'Homme "demeure à nos yeux l'un des plus beaux titres de gloire" de votre Organisation[1], spécialement quand on pense à l'importance qui lui est dévolue comme chemin certain vers la paix. En réalité, la paix et le droit sont deux biens en relation directe et réciproque de cause et d'effet: il ne peut exister de paix véritable là où il n'y a point respect, défense et promotion des Droits de l'Homme. Si une telle promotion des droits de la personne humaine conduit à la paix, en même temps la paix en favorise la réalisation.

Nous ne pouvons donc demeurer indifférent devant l'urgence de construire une communauté de vie humaine qui garantisse partout à l'individu, aux groupes et particulièrement aux minorités, le droit à la vie, à la dignité personnelle et sociale, au développement dans le milieu protégé et amélioré, et à l'équitable répartition des richesses de la nature et des fruits de la civilisation.

"L'Eglise, avant tout soucieuse des droits de Dieu – disions-Nous l'an dernier au Secrétaire général Mon-

1. Message pour le XXVe anniversaire de l'Organisation des Nations Unies, *A.A.S.* 62 (1970), p. 684.

sieur Kurt Waldheim – ne pourra jamais se désintéresser des droits de l'homme, créé à l'image et à la ressemblance de son Créateur. Elle se sent blessée lorsque les droits de l'homme, quel qu'il soit, et où que ce soit, sont méconnus et violés" .

C'est pourquoi le Saint-Siège donne son plein appui moral à l'idéal commun contenu dans la Déclaration universelle comme aussi / à l'approfondissement progres-
675 sif des Droits de l'Homme qui y sont exprimés.

Les droits de l'homme sont fondés sur la dignité reconnue de tous les êtres humains, sur leur égalité et leur fraternité. Le devoir de respecter ces droits est un facteur de paix; leur violation est une cause de tensions et de troubles, même au plan international.

Si les Etats ont intérêt à coopérer dans les domaines de l'économie, de la science, de la technologie, de l'écologie, ils l'ont encore plus à collaborer – et la Charte de l'Organisation des Nations Unies les y engage expressément – pour protéger et promouvoir les droits de l'homme.

On objecte parfois que cette collaboration de tous les Etats pour promouvoir les droits de l'homme constitue une ingérence dans les affaires internes. Mais n'est-il pas vrai que le plus sûr moyen, pour un Etat, d'éviter des immixtions de l'extérieur, c'est précisément de reconnaître et d'assurer lui-même sur les territoires de sa juridiction le respect des droits et des libertés fondamentales?

Sans vouloir entrer dans le détail de chacune des formules de la célèbre Déclaration, mais en considérant l'élévation de son inspiration et l'ensemble de sa rédaction, Nous pouvons dire qu'elle demeure l'expression d'une conscience plus mûre et plus précise des droits de la personne humaine. Elle continue è représenter le fondement sûr de la reconnaissance pour chaque homme d'un droit de cité honorable dans la communauté des peuples.

Mais il serait vraiment déplorable pour l'humanité qu'une proclamation aussi solennelle se réduise à una vaine reconnaissance de valeurs ou à un principe doctrinal abstrait, sans recevoir une application concrète et toujours plus cohérente dans le monde contemporain, comme vous le releviez justement en assumant la présidence de cette Assemblée.

Nous savons bien qu'en ce qui concerne les pouvoirs publics, cette application ne va pas sans difficultés; mais il est nécessaire de mettre en même temps tout en oeuvre pour assurer le respect et la promotion de ces droits, de la part de ceux qui ont le pouvoir et le devoir de le faire, et, en même temps, pour développer toujours davantage, dans les populations, la conscience des droits et des libertés fondamentales de l'homme. Il faut faire appel à la collaboration de chacun afin que ces pincipes soient respectés "par tous, / partout, et pour
676 tous"[2]. Est-il vraiment possible, sans grave péril pour la paix et l'harmonie des peuples, de demeurer insensible face à tant de violations graves et souvent systématiques des Droits de l'Homme, si clairement proclamés dans la Déclaration comme universels, inviolables et inaliénables?

Nous ne pouvons cacher nos graves préoccupations devant la persistance ou l'aggravation de situations que Nous déplorons grandement, telles que, par exemple, la discrimination raciale ou ethnique, les obstacles à l'autodétermination des peuples, les violations répétées du droit sacré de la liberté religieuse sous les divers aspects et l'absence d'une entente internationale qui le soutien-

2. *A.A.S.* 64 (1972), p. 215.

3. Message à la Conférence de Téhéran pour le XXe anniversaire de la Déclaration des Droits de l'homme, *A. A. S.* 60 (1968), p. 285.

http://www.obrascatolicas.com

ne et en précise les conséquences, la répression de la liberté d'exprimer les opinions saines, les traitements inhumains envers les prisonniers, l'élimination violente et systématique des adversaires politiques, les autres formes de violence, et les attentats à la vie humaine, particulièrement dans le sein maternel. A toutes les victimes silencieuses de l'injustice, Nous prêtons notre voix pour protester et supplier. Mais il ne suffit pas de dénoncer, souvent d'ailleurs trop tard et de façon inefficace: il faut aussi analyser les causes profondes de ces situations et s'engager résolument à les affronter et à les résoudre correctement.

Il est encourageant, cependant, de noter combien les hommes de notre temps se montrent sensibles aux valeurs fondamentales contenues dans la Déclaration universelle. La multiplication des dénonciations et des revendications n'est-elle pas en effet symptôme significatif de cette sensibilité croissante face à la multiplication des atteintes aux libertés inaliénables de l'homme et des collectivités?

Avec un grand intérêt et une vive satisfaction Nous avons appris que l'Assemblée générale tiendra, à l'occasion du XXVe anniversaire de la Déclaration universelle, une session spéciale au cours de laquelle sera proclamée la Décennie de la lutte contre le racisme et la discrimination raciale. Cette entreprise, éminemment humaine, trouvera encore une fois côte à côte le Saint-Siège et les Nations Unies – bien qu'à des plans divers et avec des moyens différents – dans un effort commun pour défendre et protéger la liberté et la dignité de chaque homme et de chaque groupe, sans aucune distinction de race, de couleur, de langue, de religion
677 ou de condition sociale. /

Nous voulons souligner aussi en ce Message la valeur et l'importance des autres documents déjà approuvés par les Nations Unies et concernant les droits de l'homme. Inspirés par l'esprit et les principes de la Déclaration universelle des Droits de l'Homme, ils représentent un pas en avant dans la promotion et la protection concrète de plusieurs de ces droits dont ils veulent garantir l'application soigneuse et fidèle. Leur ratification en assurera l'efficacité au plan national et international. Le Saint-Siège, pour sa part, y donne son adhésion morale et offre son appui aux aspirations louables et légitimes qui les inspirent.

Si les droits fondamentaux de l'homme représentent un bien commun de toute l'humanité en marche vers la conquête de la paix, il est nécessaire que tous les hommes, prenant toujours mieux conscience de cette réalité, sachent bien qu'en ce domaine parler de droits, c'est aussi énoncer des devoirs.

Nous renouvelons nos voeux à votre noble et haute Assemblée, confiant qu'elle continuera inlassablement à promouvoir entre les nations le respect et l'application des principes solennellement énoncés dans la Déclaration universelle, dans un effort sincère pour transformer la famille humaine en una communauté mondiale fraternelle, dans laquelle tous les fils des hommes pourront mener une vie digne de celle de fils de Dieu.

Du Vatican, le 10 Décembre 1973.–PAULUS PP. VI.

4248

1973 DEC 13.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 66 (1974) 190-191

In Republica Ciadensi constituitur Delegatio Apostolica

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quod pastorale Nostrum munus in dies procurandam hominibus supernam utilitatem prospicit, idem Nos etiam impellit ut, oblata opportunitate, ea subsidia suppeditemus, quae Christi sanctissimae religioni et proferendae et confirmandae faveant. Quandoquidem autem opportunum visum est cumque animarum bono consectaneum, ut in Republica Ciadensi constituteremus Delegationem Apostolicam, Nos, audita sententia Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, apostolica Nostra potestate atque harum Litterarum vi, Delegationem Apostolicam in Republica Ciadensi fundamus, cuius sedes in urbe vulgo Bangui sit, donec aliter provideatur. Conditae igitur Delegationi Apostolicae omnia et singula deferimus officia, privilegia atque indulta, quae huiusmodi Delegationum propria
191 sunt. Contrariis quibuslibet non / obstantibus. Ceterum volumus ut hae Litterae Nostrae Apostolicae sive nunc sive in posterum religiose serventur suosque effectus habeant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIII mensis Decembris, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri undecimo.–Ioannes Card.VILLOT, *Secretarius Status.*

4249

1973 DEC 13.-PAULUS VI, LITT. AP. AAS 66 (1974) 191

Delegatio Apostolica in Republica Congica conditur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Catholicarum rerum iamdiu in Republica Congica susceptum incrementum; quae praeterea, spes est explorata, videntur in posterum, Deo iuvante, vel firmiores fieri progressiones, Nos quidem inducunt, ut aptiora subsidia ibidem comparanda consideremus. Cumque Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide opportunum duxisset ut Delegatio Apostolica in regione constitueretur, eiusdem sententiae Nos concedendum esse censuimus. De apostolicae igitur Nostrae plenitudine potestatis atque harum Litterarum vi, Delegationem Apostolicam in Republica Congica condimus, cuius sedes in urbe vulgari lingua Bangui appellata sit, donec aliter provideatur. Constitutae scilicet Delegationi Apostolicae omnia et singula deferimus officia, privilegia atque indulta, quae huiusmodi Delegationibus propria sunt. Contrariis quibuslibet non obstantibus. Ceterum volumus ut hae Litterae Nostrae Apostolicae sive nunc sive in posterum religiose serventur suamque vim et effectus habeant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIII mensis Decembris, anno MCMLXXIII, Pontificatus Nostri undecimo. – Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4250

1973 DEC 14.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 10 - 12

Allocutio habita iis qui in Gregoriana Studiorum Universitate "Cursui renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris" interfuerunt:

De coniunctione iuris canonici cum Ecclesiae mysterio

Dilecti filii, Perlibenter sane vos hodie coram excipimus, qui, post absolutum tertium "Cursum renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris", praesentia vestra flagrantem animi affectum declarare voluistis, quo humilem beati Petri Successorem, qui vos alloquitur, colitis ac veremini. Pro hisce pietatis et observantiae officiis gratiam vobis habemus quam maximam. At simul fatemur valde Nos esse delectatos, quod tales viri, canonici iuris studiosi, ut vos estis, ex variis terrarum orbis regionibus advenientes, adeo intenti ac sedula cura huic Cursui interfuerunt. Hinc vobis pateat fiducia, quam Nos collocamus in hoc vestro Instituto, apud Nostram Universitatem Gregoriana nam provido sane consilio condito, quod non sine paterno solacio cernimus ampliore usque efficientia pollere. Aequum igitur est, ut aliquod saltem laudis verbum ne desit optime meritis moderatoribus et professoribus,

qui ad prosperum huiusmodi Cursus exitum tam efficaciter contulerunt.

Labores vestri ac studia ad pleniorem legum ecclesiasticarum notitiam vobis comparandam haud exiguum sane adiutorium praebebunt Ecclesiae, quae hisce temporibus, dum magna cum alacritate renovandis suis legibus dat operam, promovet salutarem illam impulsionem ad vitam christianam restaurandam, quam Concilium Vaticanum Secundum exoptavit. Cum autem hoc fieri contingat apud Apostolicam hanc Sedem et sacra Nostrae Romanae Curiae Dicasteria, id vobis commodi praebetur, ut plenior ac magis perspicua vobis innotescat germana renovatae legis canonicae vis atque significatio, quae, secundum novum mentis habitum, ab eodem Concilio Vaticano inductum, plurimum tribuit curae pastorali et novis necessitatibus populi Dei; hoc autem modo in Ecclesiis vestris, in quibus mandata vobis munera obitis, facilius vobis erit canonicas leges recognitas in usum et consuetudinem christiani populi revera traducere. Quod nisi fieret, salutaris renovationis impulsus, qui a Concilio initium cepit, suum proprium vigorem amitteret atque leges ecclesiasticae, quamvis accuratissime conscriptae, prorsus salubri efficacitate de-
11 stitutae manerent. /

Haud quidem ignoramus multas easque funestas praeiudicatas opiniones circumferri adversus ius canonicum. Sunt enim multi qui, extollentes libertatem, caritatem, personae humanae iura, indolem Ecclesiae charismaticam, ita se habent, ut infensum gerant animum canonicis institutis eademque minuere, spernere, immo etiam destruere velint, quasi "structuras" extrinsecus impositas, quae indolem spiritualem nuntii evangelici imminuant et libertatem, qua filii Dei perfrui debent, coerceant. Hinc ille etiam sese gerendi habitus contra quamlibet legitimam potestatem, quem nonnulli ipsa Concilii Vaticani Secundi auctoritate fulciri posse arbitrantur.

Fatemur quidem leges canonicas, in quibus "iuridismus", quem vocant, sic praeponderaret, ut pars spiritualis Ecclesiae extenuaretur; quae in dogmate catholico non inniterentur; quae haud satis tuerentur plenam personae humanae perfectionem; quae progressum religiosae vitae impedirent: has, dicimus, leges spiritui et directoriis normis, quae a Concilio latae sunt ad christianae vitae renovationem, minime respondere.

At Concilium, nedum respuat ius canonicum, id est normas quibus definiuntur officia et in tuto collocantur iura membrorum Ecclesiae, illud ius ex contrario vehementer postulat tamquam consectarium quod necessario proficiscitur a potestate quam Christus Ecclesiae suae commisit, ac tamquam elementum quod pertinet ad eiusdem Ecclesiae naturam socialem ac visibilem, communitariam et hierarchicam[1]. Hinc eiusdem Concilii hortatio:"In iure canonico exponendo ... respiciatur ad mysterium Ecclesiae"[2].

Quam quidem coniunctionem iuris canonici cum Ecclesiae mysterio Concilium ipsum illustrat, cum statuit indolem sacramentalem societatis ecclesialis[3] ac declarat: "Ipse sanguine suo eam acquisivit, suo spiritu replevit, aptisque mediis unionis visibilibus et socialibus instruxit"[4]. Quae gemina elementa, visibile et spirituale, hoc est gratia et lex, cum in societate ecclesiali ad eundem finem contendant, separari aut inter se opponi nequaquam possunt, quemadmodum dividi nequit Christus, qui in Ecclesia dat gratiam atque potestatem. "Societas organis hierarchicis instructa – rursus docet Concilium – et mysticum Christi Corpus, coetus adspectabilis et communitas spiritualis, / Ecclesia terres- 12
tris et Ecclesia caelestibus bonis ditata, non ut duae res considerandae sunt, sed unam realitatem complexam efformant, quae humano et divino elemento coalescit"[5].

Hinc etiam patet propria legis ecclesiasticae natura, quae spiritualis est: "iuris canonici peritus hoc persuasum sibi habeat, quemadmodum omnia quae in Ecclesia sunt – sic Decessor Noster Pius XII asseverabat –, ita ius canonicum quoque omnino in animarum curationem contendere ... Sive cum is ecclesiasticas res administrat, sive cum iudicia exercet, sive cum sacrorum administros aut Christifideles consilio iuvat, assidue cogitet a se de animarum salute ... rationem esse reddendam"[6].

Ex his consequitur ut canonica lex non sit habenda veluti elementum extraneum in Ecclesiae compagine aut veluti impedimentum, quo christianae vitae incremento mora inferatur; ex contrario proprium eius munus in Ecclesia est fulcire ac tutari incepta, quae ad christianam vitam fidelius et constantius vivendam suscipiuntur, ita quidem ut pastoralis actio vere efficax dari nequeat, quae in sapienti iuridicorum statutorum ordinatione firmum praesidium non inveniat.

Primae partes attribuendae profecto sunt caritati; sed caritas sine iustitia, quae legibus exprimitur, consistere non potest. Ambae simul incedere atque inter se compleri debent, cum ex unico fonte profluant, qui est Deus. Ceterum, ut ait S. Paulus, regnum Dei est "iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto"[7].

Haec habuimus, dilecti filii, quae de dignitate ac praestantia iuris canonici vobis diceremus, ut satius pateat vobis, quanti ponderis sit et quanti momenti opera, quam in provincia vobis concredita Ecclesiae sanctae navatis, et quantopere urgeat necessitas studiis iuris canonici incrementa afferendi.

Pergite, igitur, ut facitis, Ecclesiae leges in populi Dei notitiam et mores alacriter traducere, et curate pariter, ut vestro probitatis exemplo vestroque iustitiae amore non solum legum ecclesiasticarum officium clare perspiciatur, sed etiam magis magisque eaedem leges a christiano populo colantur atque fidenti laetoque animo accipiantur.

Haec ex animo ominantes, vobis qui praesentes adestis, vestrisque caris omnibus Apostolicam Benedictionem, benevolentiae et existimationis Nostrae pignus, peramanter in Domino impertimus.

5. *Ibid.* n. 8.
6. *A.A.S.* 45 (1953), p. 688.
7. *Rom.* 14. 17.

4251

1973 DEC 15.-SECRETARIA STATUS, NORMAE. PART.*

Normae statuuntur quibus in posterum ordinabitur Bibliotheca Ambrosiana, quae curae et administrationi Archiepiscopi Mediolanensis plene committitur

Dal Vaticano, 15 dicembre 1973

Signor Cardinale, L'intesa raggiunta tra la Santa Sede e l'Eminenza Vostra Reverendissima circa la necessità di aggiornare la Biblioteca Ambrosiana negli statuti e nella gestione, secondo esigenze emerse a mano a mano con l'andare del tempo, ha già permesso al Santo Padre, in ciò favorito dall'ossequio di Vostra Eminenza a un Suo vivo desiderio, di affidare la piena responsabilità organizzativa, disciplinare e amministrativa della Biblioteca all'Arcivescovo di Milano.

Con tale atto Egli ha voluto interessare più vivamente e immediatamente l'Arcidiocesi alla ricerca di mezzi e forme, che la presenza della Biblioteca sul luogo possa indicare come mag-

http://www.obrascatolicas.com

giormente adatti alla soluzione dei problemi ad essa pertinenti, e insieme renderla partecipe in maniera più propria ed esplicita del prestigio e dei progressi dell'insigne Istituzione.

In seguito a ciò, poiché tale profonda innovazione pone l'Arcidiocesi in una posizione nuova nei confronti della Biblioteca, e le comporta in pari tempo nuovi rapporti col Collegio dei Dottori e con la Congregazione dei Conservatori, Sua Santità, dopo aver consultato Vostra Eminenza e diverse altre persone sagge e prudenti, che ben conoscono i problemi della Biblioteca nei loro vari aspetti, è venuto nella determinazione di emanare le qui accluse "Norme", le quali, come sono quasi il naturale compimento della precedente deliberazione, così vogliono garantirla legittimamente nelle sue conseguenze e nelle sue applicazioni.

Le "Norme" entreranno in vigore il 1º gennaio 1974, e l'Eminenza Vostra avrà cura di conformare e unificare con esse il Regolamento finora vigente per la Biblioteca.

Il Santo Padre, adottando tale provvedimento, ha inteso riconfermare il grande affetto che Lo lega alla Biblioteca Ambrosiana, e dare un altro segno della sollecitudine, con la quale ne segue l'andamento, la vita e l'attività; ed esprime il Suo augurio che quanti dovranno esserne i fedeli interpreti ed esecutori, lo comprendano in questo suo intimo significato per trarne, in armoniosa collaborazione, frutti conformi alla speranza che lo ha sollecitato.

Mentre di cuore aderisco al voto del Santo Padre, sono lieto della circostanza che mi si offre per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo in Domino – G. Card. VILLOT.

* Ordinario Mediolanensi: **Rivista diocesana milanese** 62 (1974) 133-134.

4252

1973 DEC 17.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur religiosis a votis temporariis gaudendi voce activa et passiva in eligendis repraesentantibus Provinciarum ad Capitulum Generale, et voce tantum activa in Capitulo Generali

I. PRECES. - *Beatísimo Padre:* La que suscribe, Superiora General de ... con residencia en Madrid, postrada humildemente a los pies de Vuestra Santidad *expone*: Que teniendo la Congregación convocado su VII Capítulo General para julio de 1974 y debiendo, por tanto, celebrar anteriormente los Capítulos Provinciales en las distintas Provincias que tiene establecida la Congregación, se ha estudiado en Consejo General – oído el parecer y deseo de los miembros que componen el Instituto – la conveniencia y riqueza de que aporten su experiencia en los Capítulos Provinciales las religiosas de votos temporales, participando en los mismos, por lo que *suplica* le sea concedido el permiso necesario para la participación – con voz activa y pasiva – de las religiosas de votos temporales en los Capítulos Provinciales. Y Dios etc.

Madrid, 1 de diciembre de 1973.

II. RESCRIPTUM. - Roma, 17 de diciembre de 1973.

Reverenda Madre: En respuesta a su carta del 1 de diciembre último pasado referente a la participación de las profesas temporales a los Capítulos Provinciales, deseo comunicarle que esta Sagrada Congregación concede, en vista al próximo Capítulo General (julio 1974) que las religiosas de votos temporales, esto es, las que han emitido votos, no solamente promesas, puedan tener vox activa y a su vez en cada provincia puedan elegir una representante para participar eventualmente como delegada al Capítulo General.

Corresponderá al Capítulo General valorar esta experiencia y presentar las conclusiones a este Dicasterio.

Con sentimientos de religioso aprecio me es grato suscribirme afectísimo en Cristo. - Basilio Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretario.*

III. INTERPRETATIO - Roma, 22 de enero de 1974.

Reverenda Madre: Pedida en el día de hoy una clara y justa interpretación del texto fechado el 17 de diciembre de 1973, Prot. n. 48218/73, se da la siguiente respuesta: "las religiosas de votos temporales tienen en los Capítulos Provinciales voz pasiva solo en orden a una eventual participación en el próximo Capítulo General en el que gozarán exclusivamente de voz activa".

Saludándole respetuosamente ... - Basilio Heiser, O.F.M. Conv., *Subsecretario.*

* Prot. N. 48218/73: **Vida religiosa** 37 (1974) 132-133. Adn. D. ANDRES in **Vida rel.** 37 (1974) 132-136.

4253

1973 DEC 25.-SC INST., DECR. AAS 66 (1974) 423 - 425

Facultas Theologica in helvetica urbe Lucernensi in perpetuum canonice erigitur

Quae lucernae instar anno MDLXXIV in Helvetiorum perquam catholica eiusdem nominis urbe, Summo Pontifice Gregorio XIII auspice, humaniorum studiorum Schola ab eximiis Societatis Iesu Patribus provide excitata est, quaeque anno MDCXLVII in Theologicum Atheneaeum feliciter succrevit, ipsa anno MDCCLXXI passim "Facultas Theologica" appellari coepit; et merito quidem, quoniam et hinc inclytus Lucernensis populus, iis volventibus saeculis aerumnis periculisque scatentibus, fir/missimum exstitit catholi- 424
cae fidei propugnaculum, et inde Civiles loci Auctoritates omnimodis subsidiis Scholam prosequi numquam intermiserunt.

Nec faustae defuerunt opportunitates, quibus Sedes Apostolica gratum pro gestis animum praeberet, annis praesertim MCMXXVI et MCMXXXVIII, cum decorum "Facultatis" titulum, saeculari iam possessione inductum, Instituto expresse agnovit atque confirmavit.

Elabentibus iam recentioribus decenniis, tum fel. rec. Franciscus von Streng Basileensis Episcopus annis MCMLXI et MCMLXVI, tum tota simul Helvetica Episcoporum Conferentia, Exc.mus in primis Antonius Haenggi Basileensis in praesentiarum Praesul, anno MCMLXVIII Sanctam Sedem instanter rogaverunt ut "Facultas" et nomine et actu academice constitueretur. Quibus Supremus quoque Reipublicae Lucernensis Magistratus votum suum humaniter addere non dubitavit.

Re undequaque perpensa atque prae oculis habitis non paucis a Schola interea adeptis momentosis incrementis – Civilis praecipue ope Auctoritatis quae, praeter quam digna docentibus iugiter honoraria impendit, patrium Athenaeum adiunctis ultro cathedris, bibliotheca indesinenter aucta, novis demum aedibus e solo munifice excitatis liberaliter ditavit – Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, post faustam peractam a suo Cardinali Praefecto Lucernensis urbis visitationem, sibi delatam petitionem Summo Pontifici esse tandem proferendam diiudicavit. Quo paterne libenterque approbante, Sacrum idem Dicasterium telegrammate die XXIX m. aprilis anni MCMLXX dato Facultatem Lucernensem Theologicam *canonice agnovit*, Docentesque proinde et Studiorum Ordinationem academica dignitate notatos voluit.

Laudabiliter a Supremo Status Lucernensis Consilio ("Regierungsrat") die VIII m. maii eiusdem anni civili decreta Facultatis agnitione, perpensis denuo probatisque peculiaribus Statutis atque Studiorum Examinumque Ordinationibus, feliciterque interim absoluto trium annorum experimento, Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, auctoritate ab Augusto Pontifice Paulo Div. Prov. Pp. VI sibi concredita, in Dei Optimi Maximi gloriam Ecclesiaeque in primis Basileensis decus ac incrementum, FACULTATEM THEOLOGICAM LUCERNENSEM hoc decreto *erectam declarat, approbat atque in perpetuum confirmat*, facta eidem potestate academicos Sacrae Theologiae gradus atque docendi Habilitationem ad normam canonicarum de studiis superioribus legum conferendi, adamussim servatis propriis Facultatis Statutis, 29 articulis constantibus, ab Ordinario loci die XXVII m. maii et / a Supremo Lucernensis Reipu- 425
blicae Consilio die XXVI m. iulii anni MCMLXXI probatis.

Sacrum idem Dicasterium insuper Ordinarium loci MAGNUM CANCELLARIUM Facultatis *statuit, nominat atque renuntiat*, omnia ipsi agnoscens ac tribuens huiusmodi muneris officia ac iura, in primis catholicae doctrinae orthodoxiam (philosophia non exclusa), morum probitatem ecclesiasticamque disciplinam vigilanter tutandi, Docentibus quibuslibet missionem canonicam antequam nominentur concedendi et pro necessitate revocandi, Studiorum Ordinationes ac Programmata adprobandi, servatis ad id normis quae in Conventione ("Vereinbarung"), inter Lucernenses Supremas Civilem atque Ecclesiasticam Auctoritates pacta, ab iisdem diebus respective V m. aprilis et XIV m. maii anni MCMLXXI subsignata, opportune continentur.

Quo uberiores ex dilecta Facultate laeti in annos fructus fluant, Sacra Congregatio omnibus Auctoritatibus quarum interest enixe mandat ut omnimodae Helvetiae Catholicae Facultates ac Instituta continuam fraternamque mutuam sibi praestent operam, omnino seclusis indebitis proprii loci praelationibus, ad succrescens localis atque universalis Ecclesiae bonum, itemque strenuas impendant vires ut christifideles forment, in primis sacerdotes, doctrina et vitae sanctitate vere praestantes, fidei in mundo testes atque apostolos.

Ceteris servatis de iure servandis, contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, die XXV m. decembris, in Nativitate D. N. I. Ch., anno rep. sal. MCMLXXIII.–Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Franciscus Marchisano, *Subsecretarius.*

ANNUS 1974

4254

1974 IAN 1.-SC INST. CATH., DECR. AAS 66 (1974) 426-427

Institutum superius sacrae Theologiae in Rhaetorum Curia (Chur, Schweiz) canonice erigitur

DECRETUM

Rhetorum Curia, quae, sicut ad superioris regimen Rheni via ac praesidium exstitit, ita eiusdem loci gentibus Christi Evangelii semita patuit ac provida ministra, inde a saeculo VI Episcopalem Scholam fovit, quae, subsequentium devicta temporum nequitia, quibus volventibus in religione ab haeresi vindicanda mirifica a tota Curiensi Dioecesi testimonia sunt fortiter prolata, a. D. MDCCCVII in Seminarium Theologicum profluit a Sancto Lucio nuncupatum, primo – ut fertur – eiusdem Dioeceseos Antistite.

Cum exinde huius theologicorum studiorum domicilium adeo fauste succreverit ut et crebros et undique bene instructos Sacerdotes diligenter efformaret, Excellentissimus Iohannes Vonderach, Dioecesanus Praesul, a. D. MCMLXVIII a Sacra Congregatione pro Institutione Catholica una cum Seminarii Moderatoribus petiit ac assecutus est, ut Curiensis Schola in Superius Studiorum Theologicorum Institutum ("Theologische Hochschule") canonice constitueretur, iure ditatum academicum S. Theologiae Baccalaureatus gradum concedendi.

Quinque transactis prosperi experimenti annis, Helvetica Conferentia Episcopalis, eodem praeeunte Curiensi Ordinario, die 1 m. octobris a. MCMLXXIII ab Apostolica Sede iterum petivit ut Superius idem Institutum peculiare Biennium Academicum ad normam nn. 5-6 et 44, b, documenti "Normae quaedam" inscripti instruere permitteretur, ad Licentiae gradum legitime conferendum.

Quapropter Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, re considerate perpensa, pro munere petitionem Augusto Pontifici Paulo Div. Prov. Pp. VI detulit. Quo nunc benevole paterneque consentiente, Sacrum idem Dicasterium in Omnipotentis Dei gloriam Ecclesiaeque decus ac utilitatem *Curiensi Instituto Superiori Theologicorum Studiorum* hoc Decreto potestatem facit expetitum Biennium Academicum, seu *secundum Facultatis Theologicae cyclum*, ita instruendi ut studentibus qui omnia praestituta rite perfecerint, praeter Baccalaureatum, academicus quoque Licentiae gradus conferri valeat, ad amussim servatis Ecclesiae de studiis superioribus legibus ac normis, in / primis peculiaribus 427
Instituti Statutis, ab hac eadem Congregatione approbatis.

Sacra eadem deinde Congregatio Ordinarium loci Magnum Cancellarium Curiensis Studii Theologici in perpetuum *nominat atque renuntiat*, ut ad normam sacrorum canonum academicarumque Ecclesiae legum Centrum suum Academicum indesinenter foveat augeatque, diligenter in primis doctrinae orthodoxiam tutando atque mores ecclesiasticamque disciplinam studiose servare enitendo.

Ceteris servatis de iure servandis; contrariis quibuscumque minime obstantibus.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, d. 1 m. ianuarii a. D. MCMLXXIV. – Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Franciscus Marchisano, *Subsecretarius.*

4255

1974 IAN 1. - SC INSTIT. CATHOL., LITT. CIRC. PART.*

Schola practica linguae latinae Romae constituitur pro alumnis Universitates Romanas adituris

Roma, 1 gennaio 1974.

Reverendissimo Signore, Le risposte alla nostra di Prot. N. 1060/68/E, in data 31 agosto 1973 - alcune delle quali sono pervenute soltanto nel dicembre scorso – hanno confermato a questa Sacra Congregazione la validità e la attualità delle conclusioni formulate, a suo tempo, dai Rev.mi Presidi e Decani dei Pontifici Atenei Romani circa la necessaria conoscenza del latino da richierdersi agli studenti che intendono accedere ai gradi accademici.

La generale crisi in cui è caduto lo studio di questa lingua sottopone da parecchio tempo questo Dicastero ad una particolare considerazione del problema, in ordine, soprattutto, a due pregiudiziali: perché si debba ancora conoscere la lingua latina; da chi essa debba essere conosciuta sufficientemente.

http://www.obrascatolicas.com

Prescindendo per un momento dalle disposizioni del Concilio Vaticano II, di cui si farà menzione appresso, e dalle numerose ragioni che si possono genericamente addurre in favore della conoscenza della lingua latina, è certo che uno studio serio delle discipline ecclesiastiche non può prescindere da una conoscenza almeno sufficiente di tale lingua. Infatti, è vero che le fonti ed i documenti del Magistero ecclesiastico possono essere avvicinati anche mediante traduzioni; ma è indubitabile che la comprensione profonda – quale è richiesta in studenti avviati al conseguimento dei gradi accademici – del significato genuino di tali testi non può ottenersi che penetrando nell'indole stessa dell'idioma in cui l'autore ha espresso il suo pensiero.

Ne segue, quindi, che agli studenti di scienze ecclesiastiche è assolutamente necessaria la conoscenza di tale lingua, per motivi non solo culturali, ma soprattutto di contenuto.

Tutto ben considerato, pertanto, e visto il disposto del n. 23 delle *Normae quaedam* circa il compito delle Facoltà di scienze ecclesiastiche di "examinare et comprobare an candidatus reapse adimpleverit ea quae in n. 13 Decreti *Optatam totius* continetur"; visto il n. 13 dell'*Optatam totius*, emanata dal Vaticano II, intorno alla necessaria conoscenza della lingua latina "antequam sacrorum alumni studia proprie ecclesiastica aggrediantur"; attese le risultanze dell'inchiesta effettuata con la su citata lettera e apposito "Questionario", dalle quali emerge l'unanime necessità di istituire in Roma, un corso in comune, di insegnamento di latino con finalità pratiche per gli studenti che non avessero una conoscenza sufficiente; questa Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica stabilisce quanto segue:

1. E' costituita presso l'Istituto di Patrologia "Augustinianum" (via del Sant'Uffizio, 25, Roma – grazie all'ospitalità gentilmente offerta dai Rev.di Padri Agostiniani dell'Istituto medesimo – una *Scuola di latino*, con finalità pratiche di iniziazione alla consultazione delle fonti e dei documenti ecclesiastici.

2. Detta Scuola di Latino è sotto la responsabilità del Pontificio Istituto di Latino dell'Università Pontificia Salesiana.

3. I Docenti della Scuola orienteranno la propria attività secondo le seguenti linee metodologiche:

– per ragioni didattiche e pratiche, si parlerà latino il più possibile sin dall'inizio;

– si indirizzeranno gli sforzi degli studenti perché siano messi in grado di leggere e comprendere le fonti della rivelazione;

– ogni lezione partirà da un brano o passo di latino; si dialogherà in latino sull'argomento, introducendo vocaboli e strutture atti a chiarire, completare, ampliare quelli del brano prescelto; s'indurrà schematicamente la regola implicata nel passo e nella conversazione; si evidenzieranno, chiariranno e sistemeranno i vocaboli appresi; seguiranno, poi, esercizi di applicazione e di consolidamento con frasi e situazioni tratti dalle fonti;

– i brani latini di base saranno raccolti attorno ad argomenti utili per le discipline ecclesiastiche; s'insisterà sui vocaboli più importanti e più frequenti e sulle strutture grammaticali effettivamente presenti nei testi, istituendo solo essenziali confronti con il latino classico.

4. Gli studenti delle Facoltà romane si scienze ecclesiastiche, sprovvisti di certificato valido comprovante una sufficiente conoscenza della lingua latina, non potranno conseguire il primo grado accademico del baccalaureato se prima non avranno frequentato detta Scuola di Latino, superandone le prove prescritte.

5. L'iscrizione a detta Scuola si effettuarà, quest'anno, entro il 15 gennaio 1974 (preferibilmente per telefono), con la presentazione dello studente da parte del rispettivo Decano della Facoltà interessata. Le iscrizioni ri riceveranno al seguente recapito: Rev. .. .. .. – c/o Istituto "Augustinianum" – Via del Sant'Uffizio, 25 – tel. 654.08.24 – 00193 Roma.

Questa Sacra Congregazione nutre fiducia che l'iniziativa sia accolta con il migliore favore e fa voti che possa arrecare i frutti desiderati.

Con cordiali ossequi volentieri mi confermo della Signoria Vostra Reverendissima devotissimo in G. C. – Gabriel - M. Card. GARRONE, *Prefetto*. F. Marchisano, *Sottosegretario*.

* Prot. N. 1060/68/F: CpR 55 (1974) 81-83. Eaedem Litterae circulares missae sunt a S. C. pro Religiosis et Institutis saecularibus omnibus Moderatoribus Generalibus religiosorum sub die 11 Ianuarii 1974, Prot. N. SpR 286/74.

4256

1974 IAN 2.-SC pro DOCTRINA FIDEI, NOTIFIC. PART.*

Novae normae notificantur pro solutione matrimonii in favorem fidei, iuxta quas non amplius requiritur conversio partis oratricis ad fidem catholicam

Romae, 2 Ianuarii 1974

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Pervenerunt, transacto tempore, ad hanc S. Congregationem acta processus dissolutionis, in favorem fidei, matrimonii 68/72 Boireaux - Roland quibus hoc S. Dicasterium ita respondendum esse censuit: "Cum desit favor fidei, pro nunc non expedire".

Nunc autem, cum Ss.mus D. N. Paulus Papa VI nuper novas normas benigne dignatus sit approbari, Excellentiam Tuam rogo ut cures, si partibus adhuc cordi est, processum denuo instruendum iuxta praedictas normas, quarum exemplar his litteris adnecto.

Praeterea Excellentia Tua consulat ut omnes futuri processus in favorem Fidei iuxta has normas instruantur et semper ad hanc S. Congregationem *acta integra in triplici exemplari mittantur*.

Hanc occasionem nactus, impensos aestimationis meae sensus Tibi obtestor ac permaneo.

* Ordinario Pampilonensi in Hispania, Prot. N. 68/72: REDC 30 (1974) 542. Adn. Vide sub die 6 dec. 1973: LE 4244

4257

1974 IAN 9.-SC pro CLERICIS, RESCRIPTUM. PART.*

Prorogatur facultas satisfaciendi praecepto paschali fidelibus concessa qui Missiones et Exercitia spiritualia a sacerdotibus O. P. praedicata frequentaverint

PRECES. – *Beatissime Pater*, Procurator Generalis Ordinis Praedicatorum, perdurantibus iisdem causis, a Sanctitate Vestra humiliter postulat ut sibi prorogetur indultum iampridem concessum per rescriptum S. Congregationis pro Clericis diei 21 Ianuarii 1969, n. 121760/I, quo concedebatur gratia ut christifideles, qui sacras frequentaverint Missiones aut exercitia spiritualia, a Patribus Ordinis tradita quocumque tempore anni, praecepto paschali satisfacere possint.

RESCRIPTUM – Sacra Congregatio pro Clericis, attentis expositis, petitam prorogationem in terminis et forma praecedentis rescripti, benigne impertita est ad aliud quinquennium, servatis servandis.

Datum Romae, die 9 Ianuarii 1974. – J. Card. WRIGHT, *Praefectus*. Maximinus Romero, *a Secretis*.

* Procuratori Generali O. P., Prot. N. 145415/I: AFP 41 (1973-74) 316.

4258

1974 IAN 10.-SC CULTUS, DECRETUM. AAS 66 (1974) 100

Vacatio legis de Ordine Unctionis infirmorum prorogatur

DECRETUM

Constitutio Apostolica *Sacram Unctionem infirmorum*, a Summo Pontifice Paulo VI die XXX mensis Novembris 1972 edita, statuit, ut *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, ab hac Sacra Congregatione recognitus, a die 1 Ianuarii 1974 ab omnibus adhiberi deberet.

Nonnullis Conferentiis Episcopalibus petentibus, ut vacatio legis eiusdemque Ordinis prorogaretur, quo maiore cum tranquillitate populares interpretationes confici possent, Sacra haec Congregatio pro Cultu Divino, de mandato Summi Pontificis Pauli VI, ea quae sequuntur decernit:

1. Novus *Ordo Unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae* in celebrationibus lingua latina peragendis iam adhiberi potest.

2. Conferentiae Episcopales curent, ut eiusdem Ordinis interpretatio popularis quamprimum perficiatur et diem definiant quo huiusmodi interpretatio, ab ipsis approbata et ab Apostolica Sede confirmata, in usum recipi debeat. A die autem quo editio vulgaris Ordinis vigere incipiet, novus tantum Ordo Unctionis infirmorum, sive in lingua latina sive in lingua vernacula, assumendus erit.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 10 Ianuarii 1974.– *De speciali mandato Summi Pontificis*. Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*. H. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis*.

Adn. in Notit. 10 (1974) 36.

4259

1974 IAN 19.- SC pro RELIGIOSIS, NORMAE. PART.*

In exclaustratione ad nutum Sanctae Sedis religiosis imponenda, modus servandus est ad instar dimissionis religiosorum votorum simplicium sequendus

Nel Congresso [Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis saecularibus] del 19 gennaio 1974, è stata presa in proposito [cum imponitur religiosis utriusque sexus exclaustratio ad nutum Sanctae Sedis] la seguente decisione: "quando il provvedimento è imposto e l'interessato deve subirlo, sorge la possibilità del ricorso: in tal caso si rende necessaria l'osservanza, almeno ad instar, della procedura della dimissione: ammonizioni, difesa, decisione del Consiglio preso a voti segreti".

* ISCRIS [Informationes Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus] 1 (1975) 76. Adn. G. LOBINA in ISCRIS 1 (1975) 75-76.

4260

1974 IAN 23.- SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

De iudicialibus expensis determinandis in causa apud Signaturam Apostolicam inter Canonicum et Capitulum acta, in casu

Visa instantia adv.ti Ottaviani, patroni partis resistentis in causa, diei 19 novembris 1973; visa instantia adv.ti H. Graziani, patroni recurrentis Capituli S. I., diei 9 ianuarii 1974; perpenso voto Promotoris Iustitiae circa solutionem expensarum processualium atque honorariorum; attentis iis quae in sententia Patrum Cardinalium praecipiuntur cira iudiciales expensas;

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal decernit: *a*) Reverendo Basilio restituatur summa apud arcam Cancellariae ab ipso deposita (lib. 450.000); *b*) Capitulum S. I. solvat Adv. Ottaviani honorarium (lib. 300.000); *c*) idem Capitulum solvat adv. Graziani honorarium (lib. 300.000); *d*) dictum Capitulum restituat Canonico Basilio summam lib. 100.000 pro relatione peritali domini V., et summam lib. 100.000, quam idem Can. Basilius directe suo patrono tradidit pro expensis.

Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 23 ianuarii 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *a Secretis*.

* Apoll 47 (1974) 367. Adn. Agitur de causa de qua in sententia supra sub die 20 oct. 1973: LE 4231 relata.

4261

1974 IAN 25.-SC DOCTR. FID., DECR. AAS 66 (1974) 661

Declaratio de sensu tribuendo adprobationi versionum formularum sacramentalium

"Instauratio liturgica, iuxta Constitutionem Concilii Vaticani II effecta, mutationes quasdam induxit etiam in formulis quae ad ipsam rituum sacramentalium essentiam pertinent. Nova haec verba, sicut et cetera, ad linguas vernaculas ita vertere oportuit ut sensus originarius secundum proprium linguarum ingenium exprimeretur. Exinde ortae sunt nonnullae difficultates quae in lucem nunc prodeunt cum illae versiones a Conferentiis Episcoporum ad adprobationem Apostolicae Sedis mittuntur. Quibus in adiunctis Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei iterum admonet necesse esse ut translatio formularum essentialium in ritibus Sacramentorum fideliter reddat sensum originarium textus typici latini; illudque recolendo notum facit:

Proposita versione formulae sacramentalis in linguam vernaculam rite examinata, Sedes Apostolica cum censet sensum ab Ecclesia intentum per eam apte significari eandem adprobat et confirmat statuens pariter sensum eiusdem secundum mentem Ecclesiae per originalem textum latinum expressum intelligendum esse".

SS.mus D.nus Noster Paulus Pp. VI in Audientia diei 25 Ianuarii 1974 E.mo Card. Praefecto impertita adprobavit. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*. Hieronymus Hamer, O. P., *a Secretis*.

Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 497; B. DUROUX in Notit. 10 (1974) 396-397.

4262

1974 IAN 25.-SC RELIGIOSORUM, DECLARATIO. PART.*

De subsidio caritativo praestando iis qui Institutum religiosum derelinquunt

Aiuto da darsi a coloro che escono dall'Istituto

La Sacra Congregazione per i Religiosi, nel portare a conoscenza dei Superiori Generali alcune direttive sull'aiuto da darsi a coloro che escono dall'Istituto, desidera anche prospettare le riflessioni ed i principi in cui specialmente si appoggiano le accennate direttive.

La Sacra Congregazione è consapevole della situazione in cui vengono a trovarsi gli Istituti religiosi, sia per il considerevole aumento di coloro che escono, sia per i criteri con cui gli uscenti vogliono giustificare le loro pretese.

Ogni famiglia religiosa ha l'obbligo di provvedere al bene spirituale, morale, sociale e temporale dei propri membri finchè questi rimangono nell'Istituto. Tale dovere si estende, in qualche modo, benchè per altri titoli ed entro certi limiti, anche verso coloro che lasciano l'Istituto e che si trovano nella necessità d'inserirsi nella società come secolari, sopratutto dopo parecchi anni di vita religiosa.

Il Codice di diritto canonico stabilisce che chi lascia la vita religiosa, perchè sciolto dai voti o dimesso dall'Istituto, nulla può pretendere per qualunque lavoro in esso prestato. Tale principio, enunciato nel can. 643, 1, rientra nel contenuto della professione religiosa. Chi entra nella vita religiosa si mette liberamente e volontariamente in una situazione tutta particolare. La professione religiosa è un fatto di ordine spirituale che implica un dono totale a Dio di tutto quello che si potrà realizzare nel corso della vita religiosa, anche se ciò può comportare un certo rischio per il futuro.

Sarebbe snaturare l'indole degli Istituti religiosi considerarli alla stregua di un'azienda, e considerare i rapporti con i membri assimilabili ai rapporti tra datore di lavoro e i suoi dipendenti.

Quanto sopra, però, non libera l'Istituto dal dovere di aiutare coloro che escono, dovere impostato sui principi di carità, di equità, di giustizia e di responsabilità sociale. Sopratutto la delicatezza del momento e le difficoltà inerenti al passaggio dallo stato religioso a quello secolare – passaggio che investe tutta la persona di

http://www.obrascatolicas.com

chi esce – esigono che l'interessato esca con la convinzione di essere stato trattato con il rispetto dovuto alla sua persona, e che i responsabili dell'Istituto abbiano coscienza de aver agito con rettitudine, secondo i principi indicati.

La Chiesa era venuta incontro agli uscenti col can. 643, 2; originariamente a favore delle ex-religiose, esteso poi per analogia agli ex-religiosi. Ma le disposizioni del canone citato appaiono oggi inadeguate alle esigenze provenienti dalla nuova situazione e dalla odierna coscienza sociale. D'altra parte, allo stato attuale dei fatti e data la fluidità della materia, non è possibile nè opportuna una legislazione universale, applicabile a tutti.

Anzitutto è necessario aiutare efficacemente colui che esce, per il suo inserimento nella vita sociale, nella forma più rispondente alle sue capacità. Naturalmente la misura di tale aiuto, come quella dei sussidi e degli aiuti finanziari da erogarsi ai religiosi uscenti, devono essere definiti caso per caso, giacchè non sono uguali le condizioni di tutti. Ben diversa è la situazione di coloro che hanno buoni titoli di studi, esperienza e qualifiche personali e collocamento già assicurato, e la situazione dei religiosi e delle religiose che, per età e altre incidenze, sono fisicamente o moralmente inabili a un lavoro redditizio.

Inoltre la misura dell'aiuto dipende anche dalle possibilità dell'Istituto stesso e dai doveri di carità, di equità e di giustizia che esso ha verso i membri che perseverano nella vita religiosa, per non addossare sopra di essi i pesi ingiustificabili causati da una larghezza sproporzionata verso coloro che lasciano l'Istituto.

Gli Istituti religiosi potrebbero provvedere ai bisogni temporali dei membri, anche in caso di abbandono della vita religiosa, servendosi di nuove vie più consone allo spirito dei tempi, inquadrate nella mentalità della giustizia e della previdenza sociale e tuttavia rispettose della natura della vita religiosa. Fra queste vie potrebbero prendersi in considerazione, secondo le circostanze, la creazione, dove non esistono ancora, di organismi di assicurazione sociale con l'intervento di Istituti e di Conferenze Nazionali, come pure l'Iscrizione dei membri negli esistenti organismi di previdenza e assistenza sociale.

Specialmente si raccomanda agli Istituti di far sorgere, o di appoggiarli dove già esistono, speciali uffici per assistere moralmente ed economicamente coloro che escono, per consigliarli e riqualificarli, affinchè possano, secondo le proprie capacità, inserirsi al più presto nel mondo del lavoro e trovare comunque una sistemazione adatta e decorosa.

L'Assemblea Plenaria di questa Sacra Congregazione nell'adunanza del 23 - 25 ottobre 1972, esaminati i precedenti aspetti e altri, teorici e pratici, del problema, ha formulato le seguenti direttive:

1. Rimane in vigore, come principio, il contenuto del can. 643, 1.

2. Ogni famiglia religiosa sia sollecitata ad aver cura del bene spirituale, morale, sociale ed economico di coloro che lasciano l'Istituto.

3. Gli Istituti studino e adottino misure per provvedere al futuro dei religiosi e, conseguentemente, anche di quelli che ritornano al secolo.

Nel comunicare ai Superiori e alle Superiore Generali queste direttive la Sacra Congregazione raccomanda di tener presenti, nella loro interpretazione ed applicazione, i principi ed i criteri esposti sopra.

Roma, 25 gennaio 1974.-Arturo Card. TABERA, *Prefetto*. Agostino Mayer, O. S. B., *Segretario*.

* ISCRIS 1 (1975) 43-46. Adn. A. GUTIERREZ in CpR 53 (1972) 289-301; G. LOBINA in Apoll 48 (1975) 448-474 et in ME 100 (1975) 166-167; L. RICCERI in ISCRIS 1 (1975) 171-181; ISCRIS 1 (1975) 42-43, 46-48.

4263

1974 IAN 26. - SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Declaratur constare de matrimonii nullitate, in casu, ob vim et metum mulieri incussum

FACTI SPECIES

1. Domina Anna, 15 annos nata, matrimonium canonicum contraxit die 3 iunii 1963 cum Iacobo, 17 annos nato.

Mulier Anna, elapsis duabus hebdomadibus a matrimonii celebratione, sponsum et domum reliquit, et matrimonium cum alio iuvene attentavit. Etiam vir Iacobus matrimonium civile cum alia puella, nomine Maria, contraxit.

Causa nullitatis matrimonii inter Annam et Iacobum introducta est coram tribunali ecclesiastico dioecesis K. ob vim et metum puellae incussum.

2. P. Gilbertus, pastor paroeciae S. M. Magdalenae, asserit quod non fuit possibile instituere verum processum, quapropter scripsit ad S. Congregationem de disciplina Sacramentorum, rogans "ut ipsa velit declarationem nullitatis dare, vel saltem permittere ut Ordinarius loci nullitatem declarare possit, servato processu summario, ad normam can. 1990-1992, et Instr. eiusdem S. Congregationis".

Sacra vero Congregatio de disciplina Sacramentorum, quaestionem remisit ad Signaturam Apostolicam, utpote competentem in hac materia (cfr. can. 249 § 3; *Regimini Ecclesiae universae*, n. 54 et n. 107; *Normae Speciales*, art. 96, 3).

IN IURE ET IN FACTO

3. P. Gilbertus, missionarius loci, ait quod "rudes aborigines qui ad testificandum (in causa) vocati sunt, momento tangendi Sancta Evangelia et iuramentum praestandi, timore quodam correpti, nullum testimonium praestiterunt".

Tamen ipse P. Gilbertus scribit: "Partes et testes, qui notitiam rei habebant, non semel audivi"; sub iuramento affirmat et refert "puellam Annam veram coactionem ad matrimonium contrahendum passam esse, ita ut matrimonium ipsius cum Iacobo uti invalidum haberi debeat ad normam can. 1087 § 1".

Equidem, P. Gilbertus, ex his quae audivit a partibus et testibus, declarat: Puella, tantummodo 15 annos nata, adamabat alium iuvenem, nempe Philippum, quocum matrimonium desiderabat contrahere. Attamen, pater Philippi imperabat: "Filius Philippus debet adire militiam, quare tu, Anna, matrimonium contrahere debes cum meo filio minore, Iacobo". Puella nolebat matrimonium inire cum Iacobo. Sed etiam pater puellae auctoritative, ut mos est inter aborigines, dixit filiae: "Debes matrimonium cum Iacobo contrahere". Praeterea, pater puellae aperte fatetur filiam noluisse matrimonium cum Iacobo inire, sed ipsum eam coëgisse ut matrimonium contraheret. Idem ipsa Anna amicis narravit.

4. Die celebrationis matrimonii Anna fugit; familiares tamen illam invenerunt et ad ecclesiam duxerunt ut matrimonium celebraret.

Sacerdoti consensum requirenti, puella affirmative respondit, eo quod parentes utriusque contrahentis praesentes erant; sed intus iam cogitabat fugere statim ac ei possibile esset; et ita fecit, duabus hebdomadibus elapsis.

Nunc autem Iacobus, si suum matrimonium cum Anna declaretur nullum, intendit contrahere matrimonium canonicum cum Maria, cui iunctus est matrimonio civili.

5. Ex dictis constat in casu adesse elementa – aversionem, coactionem, circumstantias – pro declaranda nullitate matrimonii ex capite vis et metus; ex altera parte haud videtur posse dubitari de veracitate dictorum P. Gilberti, eo vel magis quod ipse Episcopus dioecesis K. fidem facit de omnibus his quae in litteris P. Gilberti asseruntur, ideoque commendat petitionem.

Congressus autem die 11 ianuarii 1974 habitus coram E.mo Cardinali Praefecto, omnibus mature perpensis, decrevit: "*Constare de nullitate matrimonii, in casu. Decisio autem Congressus subiicienda est Signaturae Plenariae*".

DECISIO. - Infrascripti Patres Cardinales, membra Signaturae Apostolicae, in sede eiusdem Supremi Tribunalis legitime

congregati ad definiendam causam nullitatis matrimonii inter dominum Iacobum et dominam Annam, initi die 3 iunii 1963 in dioecesi K., proposito dubio: *An constet de matrimonii nullitate*, in casu, *ob vim et metum mulieri incussum*, respondendum censuerunt uti respondent: "*Constare de matrimonii nullitate*, in casu, *ob vim et metum mulieri incussum*".

Sententia haec est exsecutiva ita ut fas sit partibus transire ad alias nuptias, servatis de iure servandis.

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 26 ianuarii 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 299-301.

4264

1974 IAN 26. - SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Determinatur summa creditorum parochi in paroeciam quam olim rexerat, et in favorem cuiusdam nosocomii, quod in proprietatem Eparchiae transfertur

CREDITORUM

Paroecia Sancti Martini - Rev. Germanus - Excmus Hierarcha

FACTI SPECIES

1. Rev.dus Germanus e regione P. proveniens, a. 1947 ecclesiae Sancti Martini in civitate territorii S. parochus nominatus est.

Communitas paroecialis S. Martini describitur in actis constans ex 40 circiter familiis (in relationibus annualibus paroeciae essent 75) viventibus illa in magna civitate ac in finitimis regionibus.

Rev.dus Germanus, spatio unius et viginti annorum, ingentes collegit summas pecuniarias, quas, cum fateatur ille solutae pecuniae se schedulam possidere, sed neget omnino librum aut elenchum oblationum acceptarum adesse, numerare impossibile est.

2. Mense ianuario 1969 Rev.dus Germanus traslatus est ad aliam paroeciam, primo tempore uti assistens, seu vice-parochus, postea uti Visitator dioecesanus. Die autem 20 ianuarii a. 1969, Rev.dus Mansuetus, paroeciae Sancti Martini possessionem cepit. Qui initio mensis februarii 1969 notificationem accepit fructus cuiusdam summae $ 83.169, in libello mensae argentariae ecclesiae Sancti Martini inscripto nomine paroeciae. Reverendus Mansuetus iussit in mensa argentaria nihil immutari, atque certiorem fecit Hierarcham, qui mandavit ut ipse ei traderet summam, quam in alio libello mensae argentariae inscripto nomine eparchiae deposuit. Postea ad Rev.dum Mansuetum pervenit alia notificatio fructus $ 54.167; quae summa illico data est Hierarchae atque in mensa argentaria deposita.

3. Interim Domina Martha K., cuius vir atque parentes, spatio 15 annorum, dederunt Reverendo Germano plus quam $ 120.000 ad ecclesiam Sancti Martini reficiendam, cum scivisset eundem dominum Germanum adhibuisse magnam partem pecuniae ad aliud opus moliendum in regione P., adivit Hierarcham atque cum eo etiam postea communicavit sive apparatu telephonico sive scriptis. Responsiones Hierarchae haud placuerunt dominae Marthae, quae adivit advocatum A. Hic, postquam communicavit cum Rev.do Mansueto, obtinuit ut quidam Sancti Martini paroecianus (qui tabernam prope ecclesiam habebat quique discidia cum Rev.do Domino Germano habuerat) ipsum Rev.dum Dominum Germanum in iudicium vocaret apud tribunal civile.

Postea Hierarcha et Dominae K., scilicet mater et filia, necnon Rev.dus Mansuetus effecerunt ut advocatus peteret ac obtineret ut casus transferretur e tribunali civili ad tribunal ecclesiasticum, qua ratione nunc subiicitur decisioni huius Supremi Tribunalis, de mandato S. Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus ex n. 107 Const. Ap. *Regimini Ecclesiae universae*.

Quare petitur ut Collegium iudicans his propositis quaesitis respondeat:

I. *An et quas pecuniae summas Rev. Germanus receperit in bonum ecclesiae paroecialis Sancti Martini;*

II. *An et quas summas, de quibus supra, Rev. Germanus non impenderet in favorem eiusdem ecclesiae paroecialis;* et quatenus affirmative ad IIum;

III. *A quo tempore ipse, vel per se vel per alios, easdem summas detineat, cum foenore restituendas.*

IN IURE

4. Spectata peculiari natura causae, conditionem partium necnon obiecti litis quod attinet, illa sunt praemittenda quibus illustrentur: *a*) licentia necessaria ad colligendas eleemosynas pro fine religioso; *b*) necessaria impensa eleemosynarum collectarum; *c*) competentia Signaturae Apostolicae, ut causam iudicet.

a) Licentia necessaria ad eleemosynas colligendas pro finibus religiosis indicantur in can. 240 Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris*, diei 9 februarii 1952, qui principium canonis 1503 C. I. C. refert. In eo canone 240 § 1 dicitur: "Vetantur privati tam clerici quam laici sine Sedis Apostolicae aut Patriarchae vel proprii Hierarchae licentia in scriptis data, stipem cogere pro quolibet pio aut ecclesiastico instituto vel fine, firma obligatione obtinendi, nisi aliter in ipso Sedis Apostolicae rescripto cautum fuerit, consensum Hierarchae loci in quo stips colligenda est, salvis praescriptis can. 171-172 et § 3 huius canonis"; atque in sequentibus paragraphis tertia et quarta declaratur: "Ad cogendam stipem extra regiones orientales requiritur licentia scripto data Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali". "Loci Hierarcha consensum de quo in § 1 non praebeat, nisi constiterit de authentico et recenti documento".

b) Ad necessariam impensam eleemosynarum collectarum quod spectat, tres insimul componendae sunt citati Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris* dispositiones: quarum prima agit de earum attributione quae indicatur in subiecto cui destinantur; altera respicit obligationem modumque donantis adimplendi voluntatem; tertia demum onus Ordinariorum invigilandi, ut praedicta obligatio adimpleatur, declarat.

Prima dispositio continetur in praescripto can. 286 § 1, quod respondet can. 1536 C. I. C.:"Nisi contrarium probetur, ea quae donantur beneficiariis curam animarum gerentibus vel rectoribus ecclesiarum, etiam religiosorum, praesumuntur ecclesiis donata".

Altera statuitur in praecedenti canone 252, qui canonem 1514 C. I. C. repetit: "Voluntates fidelium bona sua in pias causas donantium vel relinquentium ... diligentissime impleantur etiam circa modum administrationis et erogationis bonorum ..."; tertia praevidetur in canone 253, qui respondet canoni 1515 C. I. C.: "§ 1 - Hierarchae omnium piarum voluntatum tam mortis causa quam inter vivos exsecutores sunt. § 2 - Hoc ex iure Hierarchae vigilare possunt, ac debent, etiam per visitationem, ut piae voluntates impleantur ...".

c) Ad titulum competentiae Signaturae Apostolicae quod attinet, cum contentio, de qua agitur, huic Supremo Tribunali a competenti Dicastero vi n. 107 Constitutionis *Regimini Ecclesiae universae* delata sit, Ipsius est de merito causae cognoscere.

IN FACTO

5. Tabulae processuales examinandae sunt tantum iuxta principia supra enunciata, cum haec clare indicent una cum modo ac extensione inquisitionis iudicialis criteria ad validitatem definiendam oppositarum sententiarum: illam scilicet in favorem ecclesiae Sancti Martini; aliam quam defendit Rev.dus Germanus.

Inveniatur scilicet oportet: A) An habeatur attributionis ecclesiae Sancti Martini omnium eleemosynarum a Reverendo Germano collectarum certa probatio; B) Quousque, hac probatione deficiente, ipsa suppleri valeat criteriis praesumptivis statutis a supradictis dispositionibus canonicis; C) An, hoc in casu, legitima sit alia pia destinatio earundem eleemosynarum innixa tantum declarationibus Rev.di Germani.

Praesentis causae solutio difficultates praecipuas habet: *a*) in absentia certae computationis eleemosynarum receptarum a Rev.do Germano; *b*) in modo quo ille summas in mensis ar-

http://www.obrascatolicas.com

gentariis composuit ut pecuniam ad regionem P. transferret; *c*) in absentia probationum definitivarum quae contrarium probent ex parte denuntiantium.

6. Necessarium ergo visum est numerare ex actis et probatis pecunias collectas et reconstruire veritatem earundem destinationis, ut possimus triplicem supradictam difficultatem superare atque tribus concordatis dubiis respondere. Oportet, etenim, prae mente habeatur Rev.dum Germanum tantum servavisse scripturas *solutionum* ab ipso peractarum, dum, ex alia parte, dicitur nullam curavisse computationem pecuniae, vel saltem eleemosynarum *acceptarum*. Insuper ille, prouti eruitur ex documentis probatis, modo alterno vicissimque cum septem mensis nummariis duarum urbium operationes pecuniarias perfecit, atque apud 15 earum habebat libellos pecuniarios variis nominibus inscriptos. His dictis, quae sequuntur relevari posssunt:

7. A) Exsistit probatio certa datam esse explicite pro ecclesia Sancti Martini summam $ 172.086,94 sic disperditam:

I. Summa $ 120.765,04 data est a familia K. prouti eruitur ex testamento domini K. atque ex testimoniis eiusdem uxoris et filiae. II. Summa $ 29.729,00 est fructus peculiaris collectae peractae usque ad annum 1968 in paroecia ad S. Martini ecclesiam reficiendam, prouti declaravit Rev.dus Germanus in sua relatione annuali Hierarchae missa. III. Summa $ 21.601,90 superest in arca paroeciae ex pecunia collecta usque ad annum 1968, prouti item declaravit Rev.dus Germanus in supradicta relatione annuali.

B) Non eodem modo certa est destinatio duarum summarum $ 10.000 atque $ 12.000, quae missae sunt Rev.do Germano a Pia Fundatione C., annis 1967 et 1968 cum schedulis inscriptis ecclesiae S. Martini. Nam notum est administratorem Piae Fundationis, ad primam summam $ 10.000 quod spectat, quamvis nihil dixerit de ecclesia, sic scripsisse domino Germano: "gaudeo eo quod tibi mittam schedulam $ 10.000"; pro secunda vero summa $ 12.000 nullum existit documentum, praeter intestationem schedulae, ex quo probetur cui pecunia missa fuerit, atque an fuerit tantum donatio facta tempore quo ecclesia S. Martini restaurabatur.

Verum quidem est Rev.dum Mansuetum, Rev.di Germani successorem, dicere se oretenus certiorem factum esse summas destinatas esse ecclesiae, attamen ille nullam adducit probationem, atque cum sit pars in causa, eius declaratio uti testimonium acceptari nequit. Unica, ergo, probatio destinationis summarum quae datae sunt a Pia Fundatione C. posset esse, simplici titulo praesumptivo, inscriptio scripturarum nomine ecclesiae S. Martini.

C) Ex actis depositionibusque clare probatur Rev.dum Germanum tempore quo fuit parochus S. Martini, accepisse alias summas (videtur circiter $ 118.187,44) atque eas deposuisse in libellis pecuniariis inscriptis et ecclesiae S. Martini et Confraternitati S. Patricii erectae in eadem ecclesia, et ecclesiae S. Joseph et Rev.do Germano, et proprio aliisque nominibus. Attamen difficile est has determinare summas atque earundem concere destinationem. Nam hoc impeditur, uti iam innuimus, carentia libri rationum; parvitate probationis adductae a recurrente, cum haec probatio certe refertur ad solas obligationes familiae K.; modo sese gerendi ex parte Hierarchae, qui, quamvis hodie contradicat Rev.do Germano, de facto acceptavit ab eo summas nunc repositas in Instituto pro Operibus Religionis, scilicet $ 101.679,00, nihil dixit contra rationes annuales quamvis minime esset exaequatae exigentiis parvae communitatis S. Martini, quique denique certior erat de operationibus pecuniariis ad novam ecclesiam S. Martini construendam, pro qua impensa fuit summa $ 85.360,30.

8. His omnibus consideratis, legitima non videtur provocatio in casu ad praesumptionem de qua in can. 286 § 1 Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris*. Nam, in facti specie, illa "incertae rei probabilis coniectura" considerari potest sine fundamento ratione reticentiae sive recurrentis sive Hierarchae, prouti relevari potest e tabulis processualibus. Videlicet, non videtur sufficienter legitimari recursus ad translationem oneris probationis, ratione praedictae praesumptionis, praesertim ratione conflictus utilitatum, quae videntur deprehendi in modo processuali sese gerendi sive recurrentis sive Hierarchae.

E contra videtur magis consentaneum acceptare declarationem contrariam Rev.di Germani: summas scilicet excedentes impensas ab ipso atque solutas ad restaurandam ecclesiam Sancti Martini ($ 85.360,30) et alias datas proprio Hierarchae ($ 101.679,00) diversam habuisse destinationem, i. e. ad pium opus erigendum in regione P., et de quo revera Rev.dus Germanus fundamentum fecit. Nam attendibilitas eorum quae declaravit hac de re ipse Rev.dus Germanus sufficiens invenit argumentum in sua positiva voluntate pium opus ab ipso inceptum in regione P. esse debere pium opus ecclesiasticum: hac de causa etenim ille aliquid fecit per viros ecclesiasticos illius regionis.

9. Unde normis canonicis vigentibus relate ad facti speciem consideratis, ponderatis elementis processualibus adquisitis, atque facultatibus quae huic Supremo Tribunali competunt prae mente habitis, tenore n. 107 Constitutionis *Regimini Ecclesiae universae*, pro rei veritate et iustitia hoc affirmari potest, scilicet:

– Certo certius Rev.dus Germanus recepit in bonum ecclesiae paroecialis Sancti Martini summam $ 172.086,94 (cuius $ 120.756,04 a familia K., $ 29.729,00 ex collectis, prouti ipse Rev.dus Germanus dixit; atque $ 21.601,90 quae manebat in arca, prouti similiter dixit Rev.dus Germanus quaeque collecta est usque ad annum 1968).

– Summa $ 22.000 data Rev.do Germano, annis 1967 ($ 10.000) et 1968 ($ 12.000) a Pia Fundatione, non sufficienter probatur data esse pro ecclesia Sancti Martini; haec destinatio enim tantum praesumi potest, saltem ad summam $ 10.000 quod spectat, idque ratione inscriptionis schedulae quae missa est Rev.do Germano a supradicta fundatione.

10. Ad summam circiter $ 118.187,44 quod attinet, numeratam documentis exhibitis – stante conflictu declarationum partium in causa atque consideratis rationibus supra relatis, quae efficiunt ut asseveratio conventi Rev.di Germani credibilior habeatur, i. e. ipsam datam esse tantum ad piam operam perficiendam in regione P. – legitimum videtur parvi facere praesumptionem de qua in canone 286 § 1 Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris*. Nec obstat inexistentia specialium permissionum canonicarum quae requiruntur ad oblationes accipiendas; et hac simplici ratione: 1) Hierarcha vel omisit exercitium proprii officii invigilandi, vel consentiebat cum modo sese gerendi Rev.di Germani; 2) de facto summae collectae habuerunt piam destinationem.

Probatum est ex pecuniis collectis Rev.dum Germanum de facto contulisse in bonum ecclesiae Sancti Martini summam $ 85.360,30 ad ecclesiam reficiendam, et summam $ 101.679,00 dedisse proprio Hierarchae cum de ipsis controversia haberetur.

11. Quoad summas incertas de quibus supra, cum clarificatum sit validam retineri posse earum piam destinationem, prouti indicavit Rev.dus Germanus, atque pro certo habito, illum, de facto, incepisse perfectionem alicuius operis pii in regione P., iustum aequumque videtur illas restitui non debere, sed definitive dandas esse pio operi incepto a Rev.do Germano, imposito tamen onere ut ipse quam citius transferat idem opus pium auctoritati ecclesiasticae loci, ita ut salvum sit praescriptum canonum 252, 253 Motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris*, viteturque recursus ad dispositiones statutas in can. 207 § 1 Motu proprio *Sollicitudinem Nostram*.

12. His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus:

I. *Constare Rev. Germanum in bonum ecclesiae paroecialis S. Martini recepisse summam* 183.086,94 *dollariorum USA;*

II. *Summas a Rev. Germano non expensas in favorem eiusdem ecclesiae paroecialis fuisse* 124.235,08 *dollariorum;*

III. a) *Summa dollariorum* 101.679,00 *deposita apud mensam argentariam interveniente Instituto pro Operibus Religionis in Civitate Vaticana tradatur cum suo foenore legali paroeciae S. Martini;*

b) *Summae, quas Rev. Germanus impendit pro nosocomio in regione P., huic nosocomio cedant;*

c) *Nosocomium ipsum iuridice transferatur in proprietatem Eparchiae in qua est, eidemque tradantur* 65.196,08 *dollariorum USA de quibus Rev. Germanus respondere debet.*

Expensas iudiciales reficere tenetur Rev. Germanus.

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 26 ianuarii 1974. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. Aegidius Card. VAGNOZZI, *Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 376-384.

4265

1974 IAN 28. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Recursus ad Signaturam Apostolicam interpositus declaratur desertus ex eo quod recurrens nullum posuerit actum ad recursum intra praescriptum tempus prosequendum

Facti species

1. Decreto diei 18 maii 1973 Administrator Apostolicus dioecesis P. removit ab officio paroeciali ecclesiae B. Reverendum sacerdotem Linum. Contra huiusmodi decretum idem sacerdos recursum interposuit apud S. Congregationem pro Clericis, quae die 4 septembris 1973 recursusm reiecit. Nec huic decisioni acquievit Rev.dus Linus, qui die 21 septembris 1973 – quarto nempe die post acceptam notificationem a Romano Dicasterio –, statutam remotionem impugnavit apud hoc Supremum Tribunal.

2. Posito huiusmodi actu ad terminos interrumpendos, sollertia Rev.di sac. Lini immediate deferbuit. Nam, pluries invitatus ad patronum sibi constituendum et ad pecuniae summam deponendam pro expensis in arcam Tribunalis, efficaciter numquam respondit, sed coepit insuper Signaturae Apostolicae communicationes de facto respuere.

Nunc, quattuor iam mensibus transactis ab interpositione recursus, cum recurrens reapse impediverit quominus Tribunal ad examen impugnatae decisionis procederet, haec ponitur quaestio: *an recursus declarari debeat desertus.*

In iure

3. Grave adest discrimen, quoad peremptionem instantiae, inter *actorem*, qui tribunal adit ad sua iura vindicanda, et *recurrentem* contra actum publicae Administrationis ecclesiasticae.

a) Sane, relate ad priorem, viget principium quod privatum interesse eum sollicitum reddere debeat: quodsi ignavus manserit, sibi imputet. Tantummodo ne lites apertae in indefinitum tempus maneant, can. 1736 statuit terminos sat latos peremptionis: biennium in prima instantia, annum in gradu appellationis.

b) Status rerum omnino diversus habetur quando impetitur actus publicae Administrationis, seu actus gubernii, qui tangit vitam et ordinem communitatis.

Hic Superior competens iam decisionem tulit, quae publici iuris facta est, quaeque partialem saltem iam recepit exsecutionem. Ita fit in remotione parochi, cui immediate aufertur regimen paroeciae, quod concreditur Vicario substituto (can. 1923 § 2), quamvis nova stabilis collatio interim vetetur (can. 2146 § 3).

Insuper – saltem iure quo nunc utimur – etiam Sedes Apostolica iam intervenit in eadem quaestione, reiciens recursum, et ideo quodammodo confirmans decisionem inferioris auctoritatis.

In huiusmodi rerum adiunctis bonum publicum exigit, – ad contentiones refrenandas, ad certitudinem habendam de publicis Ecclesiae officialibus, ad efficaciam pastoralis curae – quod stadium recursus ob assertam legis violationem in decernendo vel in procedendo evolvatur sat cito apud Apostolicam Signaturam.

Contrarium systema faveret praesertim iis qui recurrunt absque validis rationibus: ii, cum expectare nequeant favorabilem sibi sententiam, confidunt de dilatione quam maxime protracta eiusdem sententiae.

4. Ita bene intelligitur quomodo *Normae Speciales* huius Supremi Tribunalis, in art. 120, relate ad ea quae expresse non praevidentur in eisdem *Normis*, remittunt quidem ad Librum IV Codicis iuris canonici; attamen exigunt ut normae generales de processibus ita accommodentur "ut *quam maxime consulatur illi brevitati*, quam praeseferre debent processus celebrandi coram Sectione Altera Signaturae Apostolicae".

Ad eandem processus administrativi celeritatem tendunt *Normae* (art. 102 § 2), quae Cardinali Praefecto necnon Secretario Supremi Tribunalis, intra limites eius competentiae, facultatem conferunt "terminos fatales" constituendi "si id requiratur pro casu expedite solvendo".

5. Debet quoque hic applicari illa dispositio generalis cuiuscumque iuris processualis, quae exprimitur in can. 1718: "Reus qui citatoriam schedam recipere recuset, legitime citatus habeatur".

6. Ad hoc ut recursus administrativus efficaciam sortiatur, debet "referre rationes quibus nititur, leges quae violatae asseruntur et conclusiones (*Normae*, art. 106, n. 3). Et quidem merito; nam recursus his elementis carens, inutilis evadit quia indagatio circa illegitimitatem decreti non potest peragi ex officio.

In facto

7. Sacerdos Linus *deliberate usus est systemate non acceptandi intimationes Signaturae Apostolicae*, confisus se tali machinatione posse impedire decisionem Supremi Tribunalis et ita adhuc frui domo paroeciali in indefinitum tempus.

En probationes huius propositi pluries et constanter manifestati usque ad praesens:

a) Die 13 octobris 1973, Supremum Tribunal requisitis et acceptis actis causae a S. C. pro Clericis, scripsit recurrenti ipsum debere "provvedere *quanto prima* alla nomina del suo difensore e inviare il deposito iniziale di L. 100.000".

b) Cum nulla responsio pervenisset, die 19 novembris 1973 Signatura Apostolica commisit Exc.mo Administratori Apostolico, ut, per Curiae Officialem, notificaret Rev.do Lino intimationem ad respondendum intra decem dies.

Responsio Exc.mi Episcopi diei 4 decembris 1973 haec refert: "Ho affidato l'incarico della notificazione al Cancelliere Vescovile. Invio il verbale dell'atto. Don Lino, *presente in canonica*, avvertito che il Cancelliere deve fare una notificazione da parte della Segnatura Apostolica, *fa rispondere di essere assente*, e il Cancelliere, cui non è stato permesso neppure di mettere piede in Canonica, *viene respinto*. Lo stesso atteggiamento nei confronti del Cancelliere viene tenuto dai congiunti del Sacerdote, con, in più, offensive villanie".

Relatio vero Rev.mi Cancellarii Episcopalis minute describit omnia adiuncta diei (quae fuit tertia decembris 1973), horae, circumstantiarum, personarum, quibus ipse occurrit et locutus est.

Ex tali relatione, operis praetium est nonnulla saltem excerpere, ut appareat systema falsitatis et despectionis adhibitum a sacerdote erga officialem Curiae et etiam, indirecte, contra Hoc Sacrum Tribunal: " ... venne aperto uno spiraglio al portone da un laico qualificatosi poi per il cognato di Don Lino, il quale, lasciandomi sulla strada ed in mezzo alla neve, ha chiesto chi fossi, da dove venissi, e per che cosa. Ho risposto che ero di P., che recavo una nota urgente del Tribunale della Segnatura di Roma, da consegnare personalmente al Rev.do Don Lino, che era sicuramente in casa, avendolo io visto salire verso B. con la macchina.Ii ferma. Dopo qualche perplessità, l'uomo ha testualmente risposto: "Don Lino è in casa: glielo vado a dire". Al ritorno, dopo notevole attesa, la risposta è stata: "Don Lino non c'è; non è tornato".

Et omittitur textus, ubi, brevi post, narratur quomodo Cancellarius fuerit contumeliis affectus a sorore sacerdotis.

8. Secretarius Signaturae Apostolicae, volens ulterius indulgere recurrenti, die 7 decembris 1973, scripsit Rev.do Lino: "se la S. V. entro venti giorni non eseguirà quanto disposto, il Suo ricorso contro la decisione della S. C. per il Clero sarà dichiarato deserto e pertanto la decisione medesima diverrà esecutiva".

Die 22 decembris 1973, Rev.dus Linus personaliter comparuit coram Secretario Huius Supremi Tribunalis, exhibens instantiam dilationis "fino a quando la documentazione sia pronta". Secretarius dilationem concessit usque ad diem 7 ianuarii 1974.

Die 5 ianuarii 1974 Rev.dus Linus deposuit in sede Signaturae instantiam contradictoriam qua petebat gratuitum patrocinium, et insimul nominabat suum patronum "ex fiducia" adv. Ludovicum.

Eadem die Supremum Tribunal ipsi rescripsit gratuitum patrocinium, vi can. 1915, concedi non posse, "poiché risulta dagli atti che Ella ha la proprietà di un edificio di quattro appartamenti con negozi ed autorimesse ... e non appare conforme a verità che Ella non fruisca della congrua parrocchiale, perché la Curia ha emesso i relativi mandati a Suo favore".

9. Rev.dus Linus denuo invitabatur ad depositum perficiendum intra decem dies: "Il mancato adempimento sarà considerato come ulteriore prova della Sua volontà di tenere sospeso 'sine die' l'efficacia del provvedimento di rimozione, e comporterà di conseguenza la dichiarazione che il ricorso è da considerarsi deserto".

Huiusmodi litterae commendatae cum syngrapha receptionis recusatae fuerunt: scribit Officialis publici cursus: "Raccomandata rifiutata dai familiari – destinatario irreperibile dal portalettere".

http://www.obrascatolicas.com

E contra, declarat Exc.mus Administrator Apostolicus die 21 ianuarii 1974: "detto sacerdote è stato abitualmente presente nella casa canonica dalla data della suddetta comunicazione fino al presente".

Ideo evidentissime Rev.dus Linus voluit unice *aburi* suo recursu ad infirmandam vim decisionis contra ipsum latae, sed simul impediendo pronuntiationem huius Supremi Tribunalis.

Praeterea recursus ipse haud completus est in elementis essentialibus. Nam nullo modo indicat quaenam sint leges violatae in decreto remotionis.

Quibus omnibus tam in iure quam in facto rite perpensis et consideratis, audito R. D. Promotore Iustitiae, Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal declarat recursum Rev.di Lini contra decretum remotionis a paroecia B., latum ab Exc.mo Administratore Apostolico dioecesis P., habendum esse uti *desertum*. Ideoque decretum exsecutioni mandari posse.

Idque notificetur S. Congregationi pro Clericis, Exc.mo Administratori Apostolico dioecesis P., et eidem Sac. Lino per Curiam P.

Romae, die 28 ianuarii 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *a Secretis*.

* Apoll 47 (1974) 395-399.

4266

1974 IAN 31.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 84-88

Allocutio ad Praelatos Auditores, Advocatos et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos:

De natura sacra potestatis et activitatis iudicialis in Ecclesia

Veneratissimo monsignor decano! Ancora una volta noi abbiamo il piacère di riceverla ufficialmente in occasione dell'apertura, sebbene praticamente già da qualche tempo avvenuta, del nuovo anno giuridico del nostro Tribunale della Sacra Romana Rota, insieme con l'insigne collegio dei prelati uditori che lo compongono e con quanti officiali vi prestano l'opera loro, circondati dall'illustre ed eletta schiera degli avvocati e dei procuratori, che vi esercitano le loro funzioni. Alla compiacenza, che questo incontro ci procura, si aggiunge quella delle nobili e schiette parole con le quali ella, monsignore, ha testé voluto presentare a noi cotesto Sacro Tribunale mettendo in rilievo, piuttosto che l'opera da esso svolta, e le gravi, complesse, prementi questioni, oggi interessanti l'attività giudiziaria del foro canonico, lo spirito con cui l'esercizio di cotesto ministero, – perché tale esso è –, viene compiuto con l'ansia della perfezione, la consapevolezza delle difficoltà, l'attesa dell'annunciata revisione legislativa, per cui l'amministrazione della giustizia si fa, ad un tempo, più ardua e più meritoria.

Ed è a cotesto spirito che noi oggi fermeremo la nostra attenzione, vogliamo dire il nostro encomio ed il
85 nostro incoraggiamento, volendo, / da un lato, significare quanto ci sia gradita l'espressione di cotesti sentimenti e di cotesti propositi, e desiderando, d'altro lato, esaltare la persona di chi alla magistratura ha dedicato la propria vita, ancor prima di considerare i problemi obiettivi della sua perfezione.

E basti a noi, in questa occasione, corrispondere a cotesta previa considerazione dell'ordine giudiziario, la quale riguarda la persona del giudice, nell'intento di rendere omaggio al carattere sacro di chi ne possiede l'autorità e ne esercita, ancor più che la funzione, la missione, non potendosi disgiungere dall'esercizio della vostra attività un riferimento al suo carattere religioso. Diciamo cosa a voi tutti ben nota, e penetrata nell'intimità e nella profondità della vostra coscienza; ma non è certo mai vano farvi richiamo, quando, da un lato, l'origine e la natura di tale carattere sacro toccano le frontiere del divino e perciò del trascendente e del misterioso, e dall'altro la mentalità moderna tende a ridurre a dimensioni puramente razionaliste l'ambito del diritto, e a compiti puramente professionali, non diversi da quelli delle comuni attività profane, l'esercizio dell'autorità giudiziaria.

Sacra è la vostra missione, perché a voi devoluta dalla nostra autorità apostolica. E' dall'investitura della nostra potestà sacerdotale e pontificia, che a voi deriva la magistratura che vi fa giudici, cioè maestri, custodi, interpreti, operatori della legge divina ed umana, che governa la Chiesa, cioè il Popolo di Dio. Tanta è la dignità, tanta l'autorità del giudice ecclesiastico, che, come ognuno ricorda, San Paolo, ai primordi della legislazione costituzionale ecclesiastica, quasi con enfasi reclama l'esistenza e l'azione del "santo", cioè del membro della comunità cristiana, chiamato a partecipare all'autorità stessa di Cristo e dell'apostolo[1], per giudicare un membro indegno della comunità cristiana, anzi per assurgere un giorno a sentenziare con Cristo, al quale il Padre ha affidato ogni giudizio[2], perfino sugli angeli[3]. Avere coscienza di questa altissima dignità, di questa associazione alla potestà di Cristo, supremo Giudice, meditarla, risvegliarla, come ogni ministro "dispensatore dei misteri di Cristo"[4] è esortato a fare ad alimento della propria spiritualità sacerdotale, così il Giudice ecclesiastico, non per gonfia e fatua ambizione, ma per ossequio al carattere divino della potestà che a lui è
86 commessa, deve fare, quasi ripiegan/dosi in umiltà dentro di sé, per attingere la forza d'essere poi pari alla pericolosa grandezza del suo sovrumano mandato.

Del resto il senso sacrale della funzione giudiziaria ha sempre accompagnato nel processo storico della civiltà coloro che tale funzione hanno esercitato, ovvero su di essa hanno saggiamente discorso. Accenniamo, a prova di ciò, ad un'erudita, e certo a voi notissima, citazione di Ulpiano, rievocata dal nostro venerato Predecessore Papa Pio XII, in un memorabile discorso su la professione giuridica, e riferita, sì, alla giurisprudenza, ma con quale ripercussione religiosa ai suoi cultori! Ecco: *divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*[5]. E per corroborare questo senso religioso, che deve penetrare la coscienza del magistrato, ci possiamo valere della testimonianza d'un illustre maestro del foro civile italiano, da non molto tempo scomparso, Piero Calamandrei: "Mi convinco sempre più che tra il rito giudiziario e il rito religioso esistono parentele storiche molto più strette di quanto non indichi l'uguaglianza della parola ... La sentenza in origine era un atto sovrumano, il giudizio di Dio; le difese erano preghiere ...". E poi: "Nell'ordine giudiziario affluivano un tempo dalle Università i giudici migliori, richiamati non dalla speranza di lauti guadagni, ... ma dall'alta considerazione di cui la magistratura godeva nella pubblica opinione e soprattutto dall'attrattiva che su certi spiriti religiosi ha sempre esercitato l'austera intimità di questo ufficio, in cui il giudicare gli altri implica in ogni istante il dovere di fare i conti colla propria coscienza"[6].

Questa reminiscenza di letteratura giudiziaria dovrebbe essere qui accompagnata dall'apologia della superlativa integrità morale con cui l'ufficio vostro deve essere esercitato, in ogni suo atto, in ogni suo aspetto. Ma siamo dispensati dal farla dalla stima che non nutriamo verso le vostre persone e verso l'intero Tribunale

1 *I Cor.* 5, 4.
2 *Io.* 5, 22 e 27.
3 *I Cor.* 6, 3.
4 Cfr. *I Cor.* 4, 1; *2 Cor.* 6, 4.
5 Discorsi, XI, 261.
6 Elogio, pp. 249, 251.

della Sacra Rota. La nostra lode e la nostra esortazione sorregono la testimonianza che voi date, anche su questo capitolo essenziale della vostra attività, che impegna non poche virtù specifiche d'ordine professionale e che impone interiormente ed esteriormente uno stile di serietà, di disinteresse, di magnanimità forte e paziente, a cui la vostra sensibilità cristiana aggiunge umile, ma irradiante splendore.

Voi procurate sempre di personificare la figura del
87 Giudice / cattolico; e noi godiamo del prestigio, oggi si dice della credibilità, che deriva da ciò alla Chiesa e alla Curia Romana in modo particolare. Cotesta linea spirituale e morale, che configura le vostre persone e il vostro Tribunale, non risolve, ben lo sappiamo, i problemi antichi e nuovi della vostra nobile, ma delicata e complicata, attività giudiziaria. Anzi sovente li rende più complessi e pungenti, come lo sono oggi, ad esempio, quelli del rapporto fra coscienza e legalità, problema psicologico, ovvero del rapporto fra legge vigente e evoluzione civile, problema sociologico; oppure del rapporto fra lo *ius conditum* e lo *ius condendum*, problema storico.

Ma educatori come voi siete alla scuola della legge, cioè del dovere, dell'ordine in funzione dei principii generali del diritto, del bene pubblico e del dinamismo giuridico verso il bene comune, voi non trovate insolubili tali problemi, ricordando, da un lato, certi valori assoluti dell'obbligazione morale, come il timor di Dio e l'amore evangelico, il rispetto alla verità, la dignità della vita e della persona umana, l'inviolabilità della coscienza formata, la pace fra gli uomini, e così via; e, dall'altro, vorrete considerare la soverchia facilità con la quale l'uomo moderno, che tanto fieramente rivendica la propria libertà, sia poi intimamente tentato, e talora vulnerato da un relativismo sistematico, che lo piega alle scelte più facili della situazione, della demagogia, della moda, della passione, dell'edonismo, dell'egoismo, così che esteriormente tenta di impugnare la "maestà della legge", e interiormente, quasi senza avvedersi, sostituisce all'impero della coscienza morale il capriccio della coscienza psicologica.

E giudici, come parimente voi lo siete, dell'operare altrui, ma non giudici della legge, che a voi solo è consegnata per la sua razionale e normale applicazione, voi saprete sapientemente conservare alla legge – alla legge della Chiesa, pensate sempre ! – l'osservanza provvida e sostanziale che le è dovuta, temperandone quando e come è possibile, l'eventuale eccessiva gravità con quell'umano senso pastorale, ch'è proprio del giudice operante in virtù del ministero cristiano.

Quanto diciamo vorrebbe confortare in voi la coscienza nella missione che la Chiesa vi affida, e per ciò stesso la fiducia nella sua legislazione, sia perchè essa è dettata da criteri superiori attinti alle sorgenti teologiche, e sia anche perché sperimentata da una tradizione secolare incardinata su la profonda e autentica scienza dell'uomo, e orientata verso la sua trascendente salvezza.

88 Sì, fiducia nella legislazione della Chiesa. /

Non possiamo a questo proposito, e concludendo queste semplici parole, nascondere la sorpresa non solo da noi provata per l'eco anche a noi giunta di alcune espressioni di critica, eccessiva nelle forme e non del tutto fondata nella sostanza, circa la presente legislazione canonica sul matrimonio, pronunciate da persona molto autorevole e in una sede e in un'occasione quant'altre mai degne di più riverente e obiettivo linguaggio.

E' noto l'episodio; e vi accenniamo appena, affinché anche voi, esperti e interessati quali siete nella materia, sappiate che noi non possiamo condividere alcuni giudizi ivi pronunziati sulla disciplina vigente della Chiesa, su tema di tanta importanza. Vero è che alle note negative del discorso seguono quelle positive delle quali prendiamo nota con leale riconoscenza. Ma a noi pare che i valori affermati in queste seconde, piuttosto che confermare le prime, le rettificano; così che il risultante giudizio di merito sulla vigente legge canonica del matrimonio merita per essa ancor oggi fiducia, come interprete e tutrice di norme sacre e fondamentali per l'uomo, per il matrimonio, per la famiglia, per la società, anche se, conforme alle dottrine del recente Concilio, tali norme speriamo presto saranno formulate in più completa e moderna legislazione.

Proseguite pertanto con fiducia nella vostra saggia e meritoria attività, con la nostra Apostolica Benedizione.

4267

1974 FEB 2.-PAULUSVI, ADHORT. AAS 66 (1974) 113-168

Adhortatio Apostolica ad Episcopos universos pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes:

De Beatae Mariae Virginis cultu recte instituendo et augendo

PAULUS PP. VI

Venerabiles Fratres - Salutem et Apostolicam Benedictionem

Marialis cultus ut incrementis ditaretur, ex quo ad Petri cathedram sumus evecti, continenter dedimus operam; non solum scilicet Nobis in animo fuit sensum Ecclesiae circa hanc rem et internum quendam impulsum, quo permovemur, exprimere, sed ad hoc adducti sumus etiam propterea quod haec pietatis forma, quemadmodum notum est, pars eximia efficitur sacri cultus illius, in quo fastigium sapientiae et culmen religionis quasi in unum confluunt[1], et qui idcirco officium est praecipuum Populi Dei.

Hoc quidem officium prae oculis habentes, semper fovimus et proveximus magnum illud opus instaurationis liturgicae, a Concilio Oecumenico Vaticano Secundo susceptum, neque, procul dubio, sine peculiari divinae Providentiae consilio eve/nit, ut primum eiusdem 114
universalis Synodi documentum, quod Nos una cum venerabilibus Patribus approbavimus cuique *in Spiritu Sancto* subscripsimus, Constitutio esset a verbis *Sacrosanctum Concilium* incipiens, quippe cui propositum esset Liturgiam instaurare et augere, atque fidelium participationem in divinis mysteriis magis fructiferam reddere[2]. Ex illo tempore multa acta Pontificatus Nostri eo spectaverunt, ut cultus Deo debitus aptiore ratione disponeretur; quod comprobatur promulgatione, his annis facta, multorum Romani ritus librorum, qui secundum principia normasque eiusdem Concilii sunt instaurati. De qua re Domino, omnium bonorum largitori, gratias ex animo referimus, gratiamque habemus Conferentiis Episcopalibus singulisque Episcopis, qui Nobis ad libros illos praeparandos vario modo adiutricem operam praebuerunt.

Dum vero animo laeto gratoque opus iam perfectum mente consideramus necnon primos felices eventus renovationis liturgicae, qui numero augebuntur prout huiusmodi instauratio penitius intellegetur quoad rationes suas primarias seu fundamentales atque ad usum recte deducetur, munus Nostrum esse putamus vigili

1 Cf. Lactantius, *Divinae Institutiones* IV; 3, 6-10: CSEL 19, p. 279.
2 Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, nn. 1-3, 11, 21, 48: A.A.S. 56 (1964), pp. 97-98, 102-103, 105-106, 113.

http://www.obrascatolicas.com

cura fovere quaevis incepta eo pertinentia, ut cultus proficiat, quo Ecclesia in *spiritu et veritate* (cf. *Io.* 4, 24) Patrem, Filium et Spiritum Sanctum adorat, *Beatam Mariam Dei Genetricem cum peculiari amore veneremur*[3], memoriam Martyrum aliorumque Sanctorum religiosis colit obsequiis.

Progressus autem, quem exoptamus, devotionis erga Mariam Virginem, insertae (ut supra significavimus) in illum veluti cursum unius cultus, qui iure meritoque *christianus* appellatur – cum a Christo originem et efficaciam trahat, in Christo integram absolutamque exprimendi rationem habeat / per Christum ad Patrem fe- 115
rat in Spiritu – est quiddam distinguens ipsam Ecclesiae pietatem. Re quidem vera eadem devotio in ipsa cultus exhibitione intimo quodam nexu consilium divinum de generis humani redemptione manifestat, ita ut pro singulari loco, quem in illo consilio Maria obtinet, peculiaris cultus congruenter eidem exhibeatur[4]; pariter genuinum profectum cultus christiani necessario subsequatur recta probataque progressio venerationis, qua Dei Genetrix colitur. Ceterum ipsa historia devotionis ostendit *varias formas pietatis erga Dei Genetricem, quas Ecclesia intra limites sanae et orthodoxae doctrinae approbavit*[5], effectas esse et viguisse convenienti ratione subiectas cultui, qui Christo praebetur, et ad eum ferri quasi ad centrum, quo suapte natura et necessario referuntur. Quod quidem et aetate nostra evenit. Etenim Ecclesia horum temporum, de mysterio Christi atque de sua ipsius natura recogitans, eandem Mulierem invenit, et in prioris veluti fonte et in alterius consummatione, Virginem scilicet Mariam, quippe quae esset Mater Christi et Mater Ecclesiae. Aucta vero cognitio muneris Mariae crediti evasit veneratio plena laetitiae, quae ei exhibetur, et reverentia, cum adoratione coniuncta, adversus consilium Dei, qui in Familia sua – quae est Ecclesia – perinde ac in quovis domestico convictu adesse vult Mulierem, quae in abscondito et voluntate serviendi ducta, ipsi invigilet, *eiusque gressus tueatur benigna donec dies Domini gloriosus adveniat*[6].

Mutationes temporibus nostris inductae in mores sociales, in populorum sentiendi vim, in modo, quibus litterae et artes exprimuntur, in rationes socialis communicationis, etiam ad formas sensus religiosi signifi-
116 candi vim habuerunt. Pro/fecto quaedam cultus exhibendi consuetudines, quae non ita pridem aptae esse videbantur ad sensus religiosos singulorum et communitatum christianarum manifestandos, hodie non sufficere putantur aut minus esse idoneae, utpote ad praeteritas rationes socialis vitae et cultus humani pertinentes, dum a pluribus novi exquiruntur modi significandi immutabilem illam necessitudinem, quae inter creaturas et Creatorem, inter filios et Patrem eorum intercedit. Quod quidem efficere potest, ut nonnulli ad tempus perturbentur; sed qui animo Deo ipsi fidente de eiusmodi cogitat rebus, animadvertit multas propensiones pietatis hodiernae – ut exemplum afferamus, sensum religionis ad interiora magis quam ad exteriora conversum – ad christianae pietatis auctum in universum et ad devotionem marialem peculiariter conferre. Itaque haec aetas, dum diligenter traditionis vocem auscultat et theologiae aliarumque disciplinarum profectum attente considerat, laudis praeconium, pro sua parte, tribuet ei, quam secundum ipsius prophetica verba *beatam dicent omnes generationes* (cf. *Lc.* 1, 48).

Quocirca ministerio Nostro apostolico consentaneum esse arbitramur, ut una vobiscum, Venerabiles Fratres, quasi colloquentes, de quibusdam argumentis disseramus, pertinentibus ad locum, quem beata Maria Virgo in cultu Ecclesiae obtinet. Quae quidem argumenta ex parte iam Concilium Vaticanum II attigit[7], atque Nosmet ipsi tractavimus[8]; sed non est abs re de iisdem iterum agere, ut dubitationes discutiantur et – ac quidem potissimum – illa devotio erga beatam Mariam Virginem provehatur, quae in Ecclesia e Verbo Dei ut e causa procedit et in Spiritu Christi exercetur.

Itaque in nonnullis quaestionibus libet immorari, quae ad necessitudinem inter sanctam Liturgiam et cultum Dei Gene/tricis spectant (I); considerationes et 117
normas directorias proponere aptas ad legitimum eiusdem cultus progresssum fovendum (II); quaedam denique cogitata subicere pertinentia ad recitationem *Rosarii* alacriter et magis conscie instaurandam, de cuius usu Decessores Nostri instanter monuerunt, quodque apud populum christianum magnopere invaluit.

I

1. De loco tractaturi, quem beata Maria Virgo in cultu christiano obtinet, imprimis attendenda est Nobis sacra Liturgia; cui, praeter uberem doctrinam, incomparabilis inest efficacitas pastoralis, quaeque pro ceteris cultus formis probatam vim exempli habet. Vellemus quidem varias Liturgias Orientis et Occidentis regionum expendere, sed, ad huius Adhortationis Apostolicae finem quod attinet, fere dumtaxat libros ritus Romani inspiciemus, utpote qui solus, secundum normas practicas a Concilio Vaticano II editas[9], penitus instauratus sit etiam quod ad locutiones spectat, quibus veneratio beatae Mariae Virginis significatur; qui quidem ritus hac de causa attente consideretur et aestimetur oportet.

2. Ante Liturgiae Romanae renovationem diligenter instaurandum fuit eius *Calendarium Generale*. Quod, cum propterea esset concinnatum, ut celebratio operis salutiferi statis diebus in luce sua, prout decet, collocaretur, per anni circulum toto mysterio Christi, ab Incarnatione usque ad exspectationem gloriosi eius adventus[10], distributo, effecit, ut modo aptius disposito et arctiore conexione memoria Matris in annuum cyclum mysteriorum Filii insereretur.

3. Tempore ergo Adventus in sacra Liturgia, praeterquam in sollemnitate diei VIII mensis Decembris – qua simul imma/culata Conceptio Deiparae Vir- 118
ginis, praeparatio, ad radicem pertingens (cf. *Is.* 11, 1- 10), adventus Salvatoris et felix initium Ecclesiae, sine macula vel ruga formosae[11], recoluntur – eadem Virgo saepe commemoratur, praesertim in feriis, quae a die XVII ad diem XXIV Decembris ducuntur, et modo singulari die dominica Nativitatem Domini praecedente, qua vetera praesagia prophetarum et Virgine Matre ac de Messia[12] exsonant necnon narrationes evangelicae de instanti natali Christi eiusque Praecursoris leguntur[13].

3 Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 103: A.A.S. 56 (1964), p. 125.
4 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 66: A.A.A. 57 (1965), p. 65.
5 Cf. *ibid.*
6 Missa votiva de B. Maria Virgine Ecclesiae Mater, *Praefatio*.

7 Cf. Conc. Vat. II, Const. dog. de Ecclesia *Lumen Gentium*, nn. 66-67: A.A.S. 57 (1965), pp. 65-66; Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 103: A.A.S. 56 (1964), p. 125.
8 Cf. Adhortatio Apostolica *Signum magnum:* A.A.S. 59 (1967), pp. 465-475.
9 Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 3: A.A.S. 56 (1964), p. 98.
10 Cf. Conc. Vat. II, *ibid.*, n. 102: A.A.S. 56 (1964), p. 125.
11 Cf. *Missale Romanum* ex Decr. Sacr. Oec. Conc. Vat. II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, ed. typica, MCMLXX, die 8 Decembris, *Praefatio*.
12 *Missale Romanum* ex Decr. Sacr. Oec. Conc. Vat. II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, *Ordo Lectionum Missae*, ed. typica, MCMLXIX, p. 8: Lectio I (Anno A: *Is.* 7, 10-14: "Ecce Virgo concipiet"; Anno B: *2 Sam.* 7, 1-5. 8b-11. 16: "Regnum David erit usque in aeternum ante faciem Domini"; Anno C: *Mich.* 5, 2-5a [*Hebr.* 1-4a]: "Ex te egredietur dominator in Israel").
13 *Ibid.*, p. 8: Evangelium (Anno A: *Mt.* 1, 18-24: "Iesus nascetur de Maria, desponsata Ioseph, filio David"; Anno B: *Lc.* 1, 26-38: "Ecce concipies in utero et paries filium"; Anno C: *Lc.* 1, 39-45: "Unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?").

4. Hoc profecto modo fideles, qui e sacra Liturgia spiritum Adventus ad vitam suam transferunt, ineffabilem dilectionem, qua Virgo Mater Filium sustinuit[14], considerantes, inducuntur, ut eam sibi tamquam exemplum proponant et venturo Salvatori obviam ire parent, *in oratione pervigiles et in suis ... laudibus exsultantes*[15]. Iuvat etiam animadvertere in Liturgia Adventus, eo quod exspectatio messianica et exspectatio gloriosi reditus Christi cum memoria, admirationis plena, Matris coniunguntur, praeberi exemplum praeclarae aequabilitatis in cultu exhibendo, quod quasi norma haberi potest, ea mente ut quaevis inclinatio praepediatur seiungendi – quemadmodum in quibusdam formis pietatis popularis accidit – devotionem erga Deiparam Mariam a centro, quo necessario referatur oportet: a Christo, quodque efficit, ut hoc tempus putari possit – cultores sacrae Liturgiae id asseveraverunt – sin-
119 gularem in / modum idoneum ad cultum Dei Genetrici praestandum; hanc quidem propensionem et consilium Nos prorsus confirmamus, optantes, ut ea omnibus locis accipiantur atque secundentur.

5. Tempus vero Nativitatis Domini quasi quaedam continuata memoria est maternitatis divinae, virginalis, salvificae illius, cuius *intemerata virginitas huic mundo edidit Salvatorem*[16]; re quidem vera in sollemnitate Nativitatis Domini Ecclesia, Salvatorem adorans, gloriosam eius Matrem veneratur; in Epiphania Domini, dum vocationem universalem ad salutem celebrat, Virginem contemplatur, veram Sedem Sapientiae veramque Matrem Regis, quae omnium gentium (cf. *Mt.* 2, 11) Redemptorem Magis adorandum exhibet; atque in festo Sacrae Familiae Iesu, Mariae et Ioseph (Dom. infra Oct. Nativitatis Domini) vitam sanctam venerabunda perscrutatur, quam Iesus, Filius Dei et Filius hominis, Mater eius Maria et Ioseph, vir iustus (cf. *Mt.* 1, 19), in domo Nazarethana duxerunt.

In temporis Nativitatis ordine restituto animi communi studio, ut Nobis videtur, convertantur oportet ad instauratam sollemnitatem sanctae Dei Genetricis Mariae; quae, secundum antiquum Liturgiae Urbis Romae indicium, Kalendis Ianuariis attributa, eo spectat, ut munus celebrando recolatur, quod Maria in hoc mysterio salutis gessit, et ut singularis dignitas collaudetur, quae inde obvenit *sanctae Parenti... per quam meruimus... Auctorem vitae suscipere*[17]. Eadem sollemnitas praeterea egregiam praebet opportunitatem iterandae adorationis, quam nato Principi Pacis decet adhibere, ut denuo audiatur laetus nuntius evangelicus (cf. *Lc.* 2, 14), necnon a Deo, Regina Pacis deprecante, summum donum pacis imploretur. His rebus inducti, Octava Natalis Domini in auspicalem diem, anni initium, feliciter incidente, huic assignavimus celebrationem diei in universo mundo fovendae Pacis, quae maio-
120 re usque consen/sione probatur, atque in animis multorum hominum fructus pacis iam edit.

6. Ambabus sollemnitatibus memoratis, Conceptionis immaculatae et Maternitatis divinae, addendae sunt antiquae celebrationes, quae die XXV mensis Martii et XV mensis Augusti fiunt.

Ad agendum sollemne Incarnationis Verbi, in *Calendario Romano*, allatis argumentis, restitutum est vetustum nomen *In Annuntiatione Domini*, verumtamen celebratio est festivitas et Christi simul et Virginis: id est et Verbi, quod fit *filius Mariae* (*Mc.* 6, 3), et Virginis, quae Mater Dei efficitur. Christi habito respectu, Oriens et Occidens, in suis Liturgiis, inexhaustarum divitiarum plenis, eiusmodi sollemnitatem agunt ut memoriam illius *fiat* salvifici ab Incarnato Verbo prolati, quod in hunc mundum ingrediens dixit: *Ecce venio... ut faciam, Deus, voluntatem tuam* (*Hebr.* 10, 7; *Ps.* 39, 8-9), ut commemorationem scilicet initii redemptionis, necnon indissolubilis et sponsalis inter naturam divinam et humanam unionis, quae in unica exsistit Verbi persona. Quod vero ad Mariam attinet, celebrant ea sacra ut festum novae Evae, virginis oboedientis et fidelis, quae, verbo illo *fiat* magnanimiter enuntiato (cf. *Lc.* 1, 38), reddita est, Spiritu Sancto operante, Dei Genetrix, atque etiam vera Mater viventium et, in corpore suo suscipiens unum Mediatorem (cf. *1 Tim.* 2, 5), vera Foederis Arca verumque templum Dei; id est ut recordationem momenti temporis, quod summum fuit in illo quasi colloquio a Deo cum homine de huius salute instituto, et ut memoriam liberae assensionis Virginis et operae adiutricis ad exsequendum consilium divinum de redemptione humana.

In sollemnitate autem diei XV mensis Augusti Mariae gloriosa Assumptio in caelum celebratur; quae quidem est festivitas, qua plenitudo et beatitas, cui destinata fuit, glorificatio animae ipsius immaculatae corporisque virginalis, perfectae / illius glorificationis, qua 121
Christo e mortuis resuscitato est conformata, recoluntur; festivitatem dicimus, qua Ecclesiae et hominum societati imago et documentum, solacium afferens, proponuntur, quibus docemur spem extremam impleri; siquidem glorificatio, quondam perficienda, est fausta sors omnium illorum, quos Christus fratres effecit, participans iisdem *sanguine et carne* (*Hebr.* 2, 14; cf. *Gal.* 4, 4). Sollemnitas autem Assumptionis festive extenditur ad memoriam post octo dies agendam beatae Mariae Virginis Reginae, qua consideratur illa, quae iuxta Regem saeculorum sedens, ut Regina refulget et ut Mater intercedit[18]. Itaque quattuor sunt sollemnitates, per quas praecipuae veritates, humilem Ancillam Domini respicientes, summo gradu celebrationis liturgicae tributo, illustrantur.

7. His sollemnitatibus perspectis, illae imprimis festivitates, ad eventus salvificos commemorandos pertinentes, oportet expendantur, in quibus beata Maria Virgo Filio arcto nexu sociatur; cuius modi sunt festum Nativitatis eiusdem beatae Mariae Virginis (d. VIII m. Sept.), *quae universo mundo spes fuit et aurora salutis*[19]; *Visitationis* (d. XXXI m. Maii), cuius Liturgia celebrat beatam Mariam Virginem, Filium alvo gestantem[20]; quae quidem Elisabeth adit, ut ei caritatis suae auxilium praebeat et misericordiam Dei Salvatoris pronuntiet[21]; memoria Virginis Perdolentis (d. XV m. Sept.), qua opportunitas praebetur in mentem vivide revocandi momentum maximum et quasi decretorium historiae salutis, necnon venerandi *compatientem Matrem Filio*, cui, in cruce exaltato, astabat[22].

Festum quoque diei II mensis Februarii, cui restitutum est nomen *In Praesentatione Domini*, est attendendum, ut penitus / percipiantur uberrimae, quas conti- 122
net, res, memoria nempe coniuncta Filii et Matris; est enim celebratio mysterii salutis, a Christo effecti, cui Virgo intime consociata est ut Mater doloribus obnoxii Servi Iahve, ut exsecutrix muneris, quod veteris Israel proprium erat, et ut exemplar novi Populi Dei, qui circa fidem et spem continenter cruciatibus et persecutionibus affligitur (cf. *Lc.* 2, 21-35).

8. Quodsi *Calendario Romano* instaurato praesertim celebrationes memoratae collocantur in lumine, ta-

14 Cf. *Missale Romanum, Praefatio de Adventu*, II.
15 *Missale Romanum, Ibid.*
16 *Missale Romanum*, Prex Eucharistica I, *Communicantes* in Nativitate Domini et per Octavam.
17 *Missale Romanum*, die 1 Ianuarii, *Ant. ad introitum* et *Collecta*.
18 Cf. *Missale Romanum*, die 22 Augusti, *Collecta*.
19 *Missale Romanum*, die 8 Septembris, *Post communionem*.
20 Cf. *Missale Romanum*, die 31 Maii, *Collecta*.
21 Cf. *ibid.*, *Collecta* et *Super oblata*.
22 *Missale Romanum*, die 15 Septembris, *Collecta*.

http://www.obrascatolicas.com

men, alius generis commemorationes liturgicae includuntur, quippe quae, cultus localis rationibus innixae, latius pervagatae sint pluriumque studia excitarint (d. XI m. Febr.: Beatae Mariae Virginis de Lourdes; V Aug.: In dedicatione basilicae S. Mariae); huc pertinent etiam aliae, quae, initio a peculiaribus religiosis familiis celebratae, nunc autem, quoniam amplius sunt diffusae, vere ecclesiales dici possunt (XVI Iul.: Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo; VII Oct.: Beatae Mariae Virginis a Rosario); aliae denique recensendae sunt, quae, extra elementum apocryphum, res continent praeclari exempli vim obtinentes atque venerabiles traditiones persequuntur, quae maxime Orientalium animis insident (XXI Nov.: In Praesentatione beatae Mariae Virginis), vel propensiones testantur, quae in horum temporum pietate invaluerunt (sabb. post dom. secundam post Pentecosten: Immaculati Cordis beatae Mariae Virginis).

9. Neque oblivisci licet in *Calendario Romano* non omnes mariales celebrationes recenseri, siquidem in Calendaria particularia inducuntur, normis liturgicis adamussim quidem servatis, animis vero pie libenterque assentientibus, festivitates marianae variarum Ecclesiarum localium. Restat demum, ut mentionem de facultate crebro commemorationem liturgicam Virginis faciendi ope Memoriae sanctae Mariae in Sabbato; quae antiqua est atque quasi submissa, quaeque propter flexibilem rationem nunc vigentis Calendarii et multi-
123 plicem / numerum exemplorum, quae in Missali exhibentur, quam maxime commoda est ac varia.

10. Non est Nobis propositum in hac Adhortatione Apostolica omnia, quae novo Missali Romano continentur, animo lustrare, sed, quoniam statuimus de libris instauratis ritus Romani aestimare[23], aliquas huius rei facies et argumenta Nos iuvat explanare. Imprimis animadvertere volumus in Precibus Eucharisticis Missalis – admirabili quadam convenientia cum Liturgiis orientalibus[24] – beatae Mariae Virginis memoriam alta vi praeditam inveniri. Hoc scriptum legimus in vetusto Canone Romano, ubi Dei Genetrix verbis uberi doctrina et cultus fervore plenis recolitur: *Communicantes, et memoriam venerantes, in primis gloriosae semper Virginis Mariae, Genetricis Dei et Domini Nostri Iesu Christi*; pariter in Prece Eucharistica III, recens inducta, desiderium impensa supplicatione deprecantium, ut una cum Matre participare possint filiorum hereditatem, sic exprimitur: *Ipse nos tibi* (Patri) *perficiat munus aeternum, ut cum electis tuis hereditatem consequi valeamus, in primis cum beatissima Virgine, Dei Genetrice, Maria*. Haec memoria cotidiana, utpote quae in ipso medio sacrificio divino sit collocata, haberi debet modus peculiariter significans cultum, quem Ecclesia *Benedictae ab Altissimo* exhibet (cf. *Lc.* 1, 28).

11. Si autem Missalis nuper instaurati textus percurrimus, plane intellegimus potiora illa argumenta Romanae euchologiae – argumenta dicimus immaculatae conceptionis atque gratiae plenitudinis, divinae maternitatis, perfectae ac fecundae virginitatis, templi Spiritus Sancti, sociatae operae cum munere Filii, sanctita-
124 tis in exemplum effulgentis, mise/ricordiossimae deprecationis, assumptionis in caelum, regalis ac maternae dignitatis, alia deinceps – ea omnia esse recepta continua quadam et expleta doctrinae convenientia cum superioribus saeculis, dum alia etiam argumenta, aliquatenus nova, illuc sunt inducta, quae parem praeferant congruentiam cum theologicis aetatis hodiernae progressionibus. Ita fit, ut aliquod supponamus exemplum, de Ecclesiae-Mariae argumemto, quod in eiusdem textus Missalis varie copioseque est inclusum, quemadmodum et variae et multiplices sunt rationes, quae Christi Matri cum Ecclesia intercedunt. Hi enim loci in Virginis sine labe Conceptione primum Ecclesiae exordium agnoscunt, quae est sponsa sine macula Christi[25]; in Assumptionis dogmate iam factum initium itemque imaginem illius eventus deprehendunt, qui adhuc quod ad Ecclesiam universam attinet fieri debet[26]; in maternitatis mysterio Mariam tamquam Capitis et membrorum matrem confitentur, adeo ut ea sancta Dei Genetrix simulque provida Mater Ecclesiae sit praedicanda[27].

Cum vero sacra Liturgia ad Ecclesiam sive primaevam sive hodierni huius temporis oculos intendit, veluti e constituto ipsam invenit Mariam: tum scilicet, quando una cum Apostolis aderat orationique instabat[28], et nunc pariter ut et praesens et operans, quacum Ecclesia una simul Christi mysterium vivere vult: ... *da Ecclesiae tuae, ut Christi passionis cum ipsa* (Maria) *consors effecta, eiusdem resurrectionis particeps esse mereatur*[29]; atque etiam ut laudes resonans, quacum Ecclesia Dei gloriam celebrare intendit: ... *cum ipsa* (Maria) *te semper magnificare possimus*[30]. Quoniam vero Liturgia cultus / est qui constantem vitae actio- 125
nem postulat, eadem obsecrat, ut pietatem erga Virginem in solidum dolentemque Ecclesiae amorem convertere valeat, sicut in oratione *post Communionem* diei XV mensis Septembris mirabiliter proponitur: ... *ut compassionem beatae Mariae Virginis recolentes, ea in nobis pro Ecclesia adimpleamus, quae desunt Christi passionum.*

12. *Ordo Lectionum Missae* unus e Romani ritus liber sane existimandus est, qui multam ex instauratione post Oecumenicum Concilium facta utilitatem perceperit, sive ob adiunctorum textuum numerum sive ob inditam ipsis significationem. Sunt enim loci, ubi Dei sermo continetur, qui semper *vivus et efficax* est (cf. *Hebr.* 4, 12). Pro tanta quippe sacrarum lectionum copia factum est, ut per ordinatam trium annorum seriem integra historia salutis enarraretur ipsumque Christi mysterium maiore integritate proponeretur. Debita inde bonaque ratione secutum est, ut *Lectionarium* amplíorem lectionum sive e Vetere, sive e Novo Testamento numerum contineret, ad beatam ipsam Virginem attinentium: qui auctus tamen numerus nullo pacto disiungitur ab aequabili aestimatione, quandoquidem eae tantum lectiones retentae sunt, quae ob manifestam rerum varietatem vel ob argumenta curatioris explanationis, praeceptis Magisterii aut firmioris traditionis suffultae, iure merito, quamvis modo graduque diverso, marialem sensum praeferre censentur. Praetereaque id attendatur oportet lectiones huiusmodi non tantum in festis beatae Virginis occurrere, sed in pluribus etiam adiunctis recitari, veluti in quibusdam liturgici anni dominicis[31], in ritibus celebrandis, qui penitius sacramentalem christianorum vitam attingunt eorum/que optio- 126

23 Cf. n. 1, p. 9.

24 Ex multis anaphoris hae animadvertantur, quae apud Orientales singulari in honore sunt: *Anaphora Marci Evangelistae, Prex Eucharistica*, ed. A. Hänggi - I. Pahl, Fribourg, Editions Universitaires, 1968, p. 107; *Anaphora Iacobi fratris Domini graeca, ibid.*, p. 257; *Anaphora Ioannis Chrysostomi, ibid.*, p. 229.

25 Cf. *Missale Romanum*, die 8 Decembris, *Praefatio*.

26 Cf. *Missale Romanum*, die 15 Augusti, *Praefatio*.

27 Cf. *Missale Romanum*, die 1 Ianuarii, *Post Communionem*.

28 Cf. *Missale Romanum*, Commune B. Mariae Virginis, 6. Tempore paschali, *Collecta*.

29 *Missale Romanum*, die 15 Septembris, *Collecta*.

30 *Missale Romanum*, die 31 Maii, *Collecta*. Idem resonat in *Praefatione* de B. Maria Virgine, II: "Vere dignum ... Beatae Virginis Mariae memoriam recolentes, clementiam tuam *ipsius* grato magnificare praeconio".

31 Cf. *Ordo Lectionum Missae*, Dom. III Adventus (Anno C: *Soph.* 3, 14-18a); Dom. IV Adventus (cf. supra ad annot. 12); Dom. infra Oct. Nativitatis (anno A: *Mt.* 2, 13-15. 19-23; Anno B: *Lc.* 2, 22-40; Anno C: *Lc.* 2, 41-52); Dom. II post Nativitatem (*Io.* 1, 1-18); Dom. VII Paschae (Anno A: *Act.* 1, 12-14); Dom. II per annum (Anno C: *Io.* 2, 1-12); Dom. X per annum (Anno B: *Mc.* 3, 9-15); Dom. XIV per annum (Anno B: *Mc.* 6, 1-6).

nes[32], in factis denique casibusque sive laetis sive acerbis, quae ipsi experiuntur[33].

13. Instauratus quoque Liber de officio laudis, nempe *Liturgia Horarum*, insignia item pietatis testimonia erga Matrem Domini exhibet: primum in hymnodicis scriptionibus, quas inter haud desunt eximia humanarum litterarum monumenta, ut est oratio illa Dantis Alagherii ad Virginem[34]; deinde in antiphonis, quae cursum cotidianae precationis concludunt effusiore accensioreque spiritu supplicationis, quibusque celebratum troparium *Sub tuum praesidium* est adiunctum, tam vetustate venerandum quam sententiis mirabile; tum in precibus *ad Laudes Matutinas* et *ad Vesperas*, in quibus saepe saepius ad Matrem misericordiae plena cum fiducia confugitur; demum in copiosis selectisque paginis marialis devotionis, quarum auctores vel primis christianae religionis primordiis vel media recentioreque aetate floruerunt.

14. Quodsi Missale, Lectionarium, Liturgia Horarum, quae tamquam cardines totius orationis liturgicae Romanae existimanda sunt, memoriam Virginis frequenti celebrant veneratione, cetera etiam liturgica volumina haud paucos praebent locos, quibus impensus amor ac supplex deprecatio erga Deiparam declaratur: eam etenim Ecclesia invocat Matrem gratiae, prius quam candidatos in salutares aquas baptismatis demer-
127 gat[35], eius supplicationem implorat pro matribus, / quae, gratissimae ob acceptum maternitatis donum, templum laetabundae adeunt[36]; eam tamquam exemplar suis filiis filiabusque proponit, qui Christi sequelam, religiosam amplectentes vitam, profitentur[37] vel virginalem consecrationem accipiunt[38], iisque omnibus maternum eiusdem subsidium deposcit[39]; ei instantem adhibet deprecationem pro filiis, quibus moriendi hora impendet[40]; eius expetit interventionem pro iis qui, oculis ante lucem temporalem coniventibus, iam ante Christum, lumen aeternum, sunt constituti[41]; suave denique ipsa impetrante invocat solacium illis, qui, gravi oppressi amaritudine, propinquorum suorum exitum in fide deflent[42].

15. Haec igitur librorum liturgicorum, qui recens instaurati sunt, inspectio ad unum quoddam iucunda fiducia statuendum atque confirmandum nos movet: per factam nempe post Concilium Vaticanum instaurationem, quod esset iam in votis Motus, quem dicunt, Liturgici, Virginem Mariam convenienti quadam prospectus amplitudine esse consideratam in toto Christi mysterio, iuxtaque placita traditionis singularem illum locum esse agnitum, qui ad eandem spectat in cultu chri-

32 Cf. *Ordo Lectionum Missae*, Pro catechumenatu et baptismo adultorum, Ad traditionem Orationis Dominicae (Lectio II, 2: *Gal.* 4, 4-7); Ad Initiationem christianam extra Vigiliam paschalem (Evang., 7: *Io.* 1, 1-5. 9-14. 16-18); Pro nuptiis (Evang., 7: *Io.* 2, 1-11); Pro consecratione virginum et professione religiosa (Lectio I, 7: *Is.* 61, 9-11; Evang., 6: *Mc.* 3, 31-35; *Lc.* 1, 26-38 [cf. *Ordo consecrationis virginum*, n. 130; *Ordo professionis religiosae*, Pars altera, n. 145]).

33 Cf. *Ordo Lectionum Missae*, Pro profugis et exsulibus (Evang., 1: *Mt.* 2, 13-15. 19-23); Pro gratiarum actione (Lectio I, 4: *Siph.* 3, 14-15).

34 Cf. *La Divina Commedia, Paradiso* XXXIII, 1-9; cf. *Liturgia Horarum*, Memoria Sanctae Mariae in Sabbato, ad Officium lectionis, *Hymnus*.

35 Cf. *Ordo baptismi parvulorum*, n. 48; *Ordo initiationis christianae adultorum*, n. 214.

36 Cf. *Rituale Romanum*, Tit. VII, cap. III, De benedictione mulieris post partum.

37 Cf. *Ordo professionis religiosae*, Pars Prior, nn. 57 et 67.

38 Cf. *Ordo consecrationis virginum*, n. 16.

39 Cf. *Ordo professionis religiosae*, Pars Prior, nn. 62 et 142; Pars Altera, nn. 67 et 158; *Ordo consecrationis virginum*, nn. 18 et 20.

40 Cf. *Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, nn. 143, 146, 147, 150.

41 Cf. *Missale Romanum*, Missae defunctorum, Pro defunctis fratribus, propinquis et benefactoribus, *Collecta*.

42 Cf. *Ordo exsequiarum*, n. 226.

stiano, utpote quae sit sancta Dei Genetrix et alma Redemptoris socia.

Neque aliud prorsus evenire poterat. Si quis enim christiani vices cultus exploret, facile percipit tum in Orientis tum in Occidentis regionibus lectissimas atque splendidissimas voces pietatis erga beatam Virginem aut intra ipsius Liturgiae fines floruisse, aut esse in eius corpus adiunctas.

Equidem iuvat advertere, quem cultum in praesenti Eccle/sia universalis Sanctissimae Deiparae praebet, 128
eum manare et prorogare nullaque intermissione illam augere devotionem, quam nullo non tempore ei tribuit Ecclesia, diligentissimo studio veritatis impulsa vigilantique semper formarum dignitate usa. Ex perenni enim fonte traditionis, quae vivax quidem est ob indeficientem Spiritus praesentiam continuumque divinorum Verborum auditum, Ecclesia hodierni temporis rationes et argumentationes et instimulationes haurit ad alendum cultum, quem ipsi Virgini adhibet. Huiusce viventis traditionis Liturgia, per Magisterium probata atque roborata, celsissimum exstat testimonium itemque firmissimum monumentum.

16. Nunc vero, ea persequentibus, quae sacri Concilii doctrina tradit de Maria et Ecclesia, placet singularem rationem perpendere earum necessitudinum, quae Mariae cum Liturgia intercedant: quomodo videlicet Maria exemplar evaserit sensus pietatis, quo Ecclesia divina mysteria et celebrat et vivendo exprimit. Posse autem Mariam Virginem in hac provincia exemplo esse, inde manat, quod ipsa ab Ecclesia tamquam specimen et documentum praestantissimum fidei, caritatis et absolutissimae coniunctionis cum Christo habetur[43], id est interioris illius habitus, quo Ecclesia, sponsa dilectissima, cum Domino suo vehementer consociata, eum invocat et per eum aeterno Patri cultum tribuit[44].

17. Atque primum, Maria est *Virgo audiens*, quae Dei verbum cum fide excepit. Cum fide dicimus, quae fuit ei condicio et via, qua patuit ei divina maternitas: quia, ut S. Augustinus sagaciter dicit, *Beata Maria* (Je- 45
sum) *quem credendo peperit, credendo concepit*[45]. Cui dubitanti cum Angelus scrupulum avulsisset (cf. *Lc.* 1, 34-37), *illa fide plena et Christum prius mente* / 129
quam ventre concipiens, Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*Lc.* 1, 38)[46]; cum fide, quae fuit ei beatitudinis causa atque securitatem praestitit fore ut promissum servaretur: *Et beata quae credidisti, quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a Domino* (*Lc.* 1, 45); cum fide, cuius ope illa, actor primarum partium et testis Incarnationis Christi singularis, primae eius infantiae memoriam repetebat, cuius facta conferret in corde suo (cf. *Lc.* 2, 19. 51). Similiter agit Ecclesia, utpote quae, praesertim in sacra Liturgia, verbum Dei et audit et excipit, et proclamat et veneratur; quin et Christi fidelibus impertit ceu panem vitae[47]; quae praeterea, eius lumine affulgente, temporum signa, quae sint, investigat, eventusque humanos interpretatur et vivit.

18. Maria deinde est *Virgo orans*. Quod patet ex eius Visitatione, Praecursoris matri reddita. In qua sane voces elicit laudis in Deum et humilitatis et fidei et spei: Talia enim praebet canticum *Magnificat* (cf. *Lc.* 1, 46-55), quod est prex Mariae praecipua atque carmen temporis messianici proprium, in quod festiva veteris et novi Israelis laetitia confluit. Nam, ut S. Irenaeus signi-

43 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 63: A.A.S. 57 (1965), p. 64.

44 Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 7: A.A.S. 56 (1964), pp. 100-101.

45 *Sermo* 215, 4: PL 38, 1074.

46 *Ibid.*

47 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de divina Revelatione *Dei Verbum*, n. 21: A.A.S. 58 (1966), pp. 827-828.

http://www.obrascatolicas.com

ficare videtur, in beatae Mariae canticum tum gaudia Abraham, Christum praesagientis (cf. *Io.* 8, 56)[48], tum Ecclesiae vox, prophetarum more praeoccupata, confluxerunt: *Exsultans Maria clamabat pro Ecclesia prophetans: Magnificat anima mea Dominum*[49]. Etenim Beatae Mariae Virginis canticum veluti se propagans communis totius Ecclesiae oratio evasit per omnia tempora.

Maria perhibetur *Virgo orans* etiam in Cana. Ubi, cum blanda ac sollicita prece temporalem tantum necessitatem Filio ostendisset, obtinendae tamen gratiae
130 supernae effectum / habuit: illum effectum nimirum, quo Iesus primum signorum suorum operatus, discipulorum fidem in se confirmavit (cf. *Io.* 2, 1-12).

Denique extremo quoque vitae suae tempore Maria inducitur ut *Virgo orans*. Nam Apostoli *erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria, Matre Iesu, et fratribus eius* (*Act.* 1, 14). Ergo aeque in nascente Ecclesia Mariam orantem videre est, aeque semper, etiam nunc, quando illa, tametsi est caelo recepta, non tamen officio suo deest deprecandi ac salvandi[50]. Virgo orans est etiam Ecclesia, quae cotidie filiorum necessitates Patri proponit *et Dominum sine intermissione laudat et pro totius mundi salute interpellat*[51].

19. Tum Maria est *Virgo pariens. Credens enim et oboediens, ipsum Filium Patris in terris genuit, et quidem viri nescia, Spiritu Sancto obumbrata*[52]: singularis sane ac mirabilis maternitas, quam voluit Deus et typum et exemplar esse fecunditatis Virginis Ecclesiae; quae et ipsa mater fit: *praedicatione enim et baptismo filios de Spiritu Sancto conceptos et ex Deo natos, ad vitam novam et immortalem generat*[53]. Patres ergo recte docuerunt Ecclesiam quodammodo continuare in baptismi Sacramento virginalem Mariae maternitatem. E quorum profecto testimoniis unum S. Leonis Magni proferre placet, eximii Decessoris Nostri, qui in quodam natalicio sermone asserit: *Originem quam* (Christus) *sumpsit in utero Virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquae, quod dedit Matri; virtus enim Altissimi et obumbratio Spiritus sancti* (cf. *Lc.* 1, 35), *quae fecit ut Maria pareret Salvatorem, eadem facit ut*
131 *regeneret / unda credentem*[54]. Quodsi e fontibus liturgicis haurire velimus, pulcherrimam illam *Illationem* memorare possumus Hispanicae Liturgiae dicentem: *Illa* (Maria) *utero vitam portavit, haec* (Ecclesia) *lavacro. In illius membris Christus infusus est, in istius aquis Christus indutus est*[55].

20. Maria demum est *Virgo offerens*. Quod quidem in praesentatione Iesu in templo apparet (cf. *Lc.* 2, 22-35). In quo eventu Ecclesia, a Spiritu Sancto ducta, praeter perfectionem et absolutionem legum de oblatione primogeniti (cf. *Exod.* 13, 11-16) atque matris purificatione (cf. *Lc.* 12, 6-8), aliquod mysterium salutis deprehendit, ad historiam ipsius salutis spectans: animadvertit nempe ibi Ecclesia illam primariam oblationem continuari, quam Verbum, caro factum et mundum ingrediens, Deo adhibuit (cf. *Hebr.* 10, 5-7); et omnium hominum denuntiari salutem, cum Simeon, Puerum Iesum appellans lumen ad revelationem gentium et gloriam Israel (cf. *Lc.* 2, 32), Messiam illum agnoscat eundemque Salvatorem omnium; intellexit denique ad Christi Passionem prophetice referri, cum Simeonis verba, uno eodemque oraculo Filium, *signum contradictionis* (*Lc.* 2, 34), et Matrem, cuius gladius animam pertransiret (cf. *ibid.* 2, 35), inter se nectentia, in Calvariae monte ad exitum adducta sint. Quam ob rem, hoc salutis mysterium, variis rationibus ipsius consideratis, id habet proprium, ut per Christi praesentationem in templo ad eventum Crucis salvificum provocet. Ceterum Ecclesia ipsa, maxime a medii aevi saeculis, in Virgine, Filium Ierusalem afferente, ut sisteret Domino (cf. *Lc.* 2, 28), voluntatem offerendi, seu ut aiunt, *oblativam*, intuita est, quae suetum ritus intellectum excederet. Cuius sane rei testimonio est illa S. Bernardi dulcis compellatio: *Offer Filium, Virgo Sacrata,*
132 *et benedictum fructum / ventris tui Domino repraesenta. Offer ad nostram omnium reconciliationem hostiam sanctam, Deo placentem*[56].

Haec autem Matris et Filii coniunctio in opere Redemptionis[57] summe enituit in Calvariae monte, in quo Christus *semetipsum obtulit immaculatum Deo* (*Hebr.* 9, 14), atque Maria, prope Crucem stans (cf. *Io.* 19, 25), *vehementer cum Unigenito suo condoluit et sacrificio Eius se materno animo sociavit, victimae de se genitae immolationi amanter consentiens*[58], quam et ipsa aeterno Patri obtulit[59]. Sane divinus hominum Salvator, ut per saecula sacrificium Crucis propagaret, sacrificium eucharisticum instituit, mortis atque resurrectionis suae memoriale, idque Ecclesiae, sponsae suae, tradidit[60]; illa autem, potissimum die dominico, fideles convocat ad Pascha Domini celebrandum donec veniat[61]. Quod eadem in communione cum Sanctis Caelitibus agit, imprimis cum beata Virgine[62], cuius fragrantem caritatem atque fidem intemeratam imitatur.

21. Maria vero, cum sit totius Ecclesiae exemplar in divino cultu Deo tribuendo, est etiam, ut liquet, *pietatis magistra* singulis christianis; qui mature ad eam respexerunt, ut, aeque ac ipsa, de sua ipsorum vita cultum Deo facerent exhibendum, atque de cultu ipso vitae suae institutum. Iam pridem saeculo IV S. Ambrosius fideles alloquens id optabat, ut in / unoquoque 133
eorum Mariae anima inesset ad praedicandum Deum: *Sit in singulis Mariae anima, ut magnificet Dominum, sit in singulis spiritus, ut exsultet in Deo*[63]. At vero est Maria maximopere illius cultus exemplar, per quem uniuscuiusque vita redditur oblatio, quae fit Deo. Quam doctrinam, scilicet antiquam atque perennem, possunt omnes quidem ab Ecclesia audire, sed etiam aures praebendo Virgini, quae nuntio Dei respondit: *Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum* (*Lc.* 1, 38); quibus profecto vocibus pulcherrimam orationis dominicae petitionem animo praeoccupavit: *fiat voluntas tua* (*Mt.* 6, 10). Mariae igitur assensus est omnibus chri-

48 Cf. *Adversus Haereses* IV, 7, 1: PG 7, 1, 990-991; *S Ch*, 100, II, pp. 454-458.

49 *Adversus Haereses* III, 10, 2: PG 7, 1, 873; *S Ch*, 34, p. 164.

50 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 62: A.A.S. 57 (1965), p. 63.

51 Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 83: A.A.S. 56 (1964), p. 121.

52 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 63: A.A.S. 57 (1965), p. 64.

53 *Ibid.*, n. 64: A.A.S. 57 (1965), p. 64.

54 *Tractatus XXV* (In Nativitate Domini), 5: CCL 138, p. 123; *S Ch* 22 bis, p. 132; cf. etiam *Tractatus XXIX* (In Nativitate Domini), 1: CCL *ibid.*, p. 147; *S Ch ibid.*, p. 178; *Tractatus* LXIII (De Passione Domini) 6: CCL *ibid.*, p. 386; *S Ch* 74, p. 82.

55 M. Ferotin, *Le "Liber Mozarabicus Sacramentorum"*, col. 56.

56 *In purificatione B. Mariae, Sermo* III, 2: PL 183, 370; *Sancti Bernardi Opera*, ed. J. Leclercq - H. Rochais, IV, Romae 1966, p. 342.

57 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 57: A.A.S. 57 (1965), p. 61.

58 *Ibid.*, n. 58: A.A.S. 57 (1965), p. 61.

59 Cf. Pius XII, Litterae Encyclicae *Mystici Corporis*: A.A.S. 35 (1943), p. 247.

60 Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 47: A.A.S. 56 (1964), p. 113.

61 Cf. *ibid.*, nn 102 et 106: A.A.S. 56 (1964), p. 125 et 126.

62 " ... meminisse dignare omnium eorum, qui a saeculo placuerunt tibi, patrum sanctorum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum [...] et sanctae et gloriosae genitricis Dei Mariae et omnium sanctorum [...] meminerint miseriae et paupertatis nostrae, et offerant tibi nobiscum sacrificium hoc tremendum et incruentum": *Anaphora Iacobi fratris Domini syriaca: Prex Eucharistica*, ed. A. Hänggi - I. Pahl, Fribourg, Editions Universitaires, 1968, p. 274.

63 *Expositio Evangelii secundum Lucam*, II, 26: CSEL 32, IV, p. 55; *S Ch* 45, pp. 83-84.

stianis et eruditio et exemplum rationis, qua obsequium in Patris voluntatis fiat trames et subsidium ad uniuscuiusque sanctitatem.

22. Ceterum, id summe interest, ut animadvertamus Ecclesiam multas necessitudines, quas cum Maria habeat, vario modo, idque efficaciter, in cultus formas convertisse: in intimam venerationem videlicet, cum eximiam Virginis dignitatem spectat, Spiritus Sancti virtute matris effectae; in flagrantem amorem, cum spiritualem illam Mariae maternitatem considerat, qua omnia membra Corporis mystici complectitut; in invocationem fiduciae plenam, cum illius, Advocatae atque Auxiliatricis[64], intercessionem experitur; in caritatis officia, cum Ancillam humilem Reginae misericordiae et Matris gratiae dignitate ornatam reputat; in actuosam imitationem, cum Mariae plenae gratia sanctitudinem intuetur atque virtutes; in stuporem, cum animi commotione coniunctum, cum *veluti in purissima imagine id quod ipsa tota esse cupit et sperat cum gaudio*
134 *contemplatur*[65]; in perdiligens denique studium, / cum in socia Redemptoris, iam paschalis mysterii fructuum plene participe, prophetice ea impleta esse conspicit, quae ad suam ipsius futuram sortem pertinent, usque in diem illum, quo, sine ulla ruga aut macula (cf. *Ephes.* 5, 27) fiet veluti sponsa ornata viro suo Iesu Christo (cf. *Apoc.* 21, 2).

23. Cum igitur, Venerabiles Fratres, pietatem illam expendimus, quam liturgica Ecclesiae universalis traditio atque ipse renovatus Ritus Romanus erga Sanctam Dei Matrem profitentur, cum deinde meminimus ipsam Liturgiam sacram ob eximiam suam in cultu divino praestantiam esse auream pietatis christianae regulam, cum denique animum advertimus, quomodo Ecclesia sacra celebrans mysteria habitum fidei amorisque suscipiat haud aliter ac beatissima Virgo, tum plane intellegimus, quam apte et convenienter adhortetur Concilium Vaticanum Secundum cunctos Ecclesiae filios, *ut cultum, praesertim liturgicum, erga Beatam Virginem generose foveant*[66]; quae quidem hortatio velimus ubique sine ulla condicione recipiatur adque verum effectum studiose deducatur.

II

24. Verumtamen idem illud Vaticanum Concilium II admonet, ut praeter liturgicum cultum aliae etiam provehantur pietatis formae, praesertim ab ipso Magisterio laudatae atque commendatae[67]. Nihilominus, ut omnibus profecto exploratum est, pietas Christifidelium et observantia erga Dei Matrem varias induit formas secundum temporum locorumque adiuncta, secundum diversum populorum sensum atque traditum humanitatis modum. Hinc nimirum sequitur, ut ipsae
135 formae, quibus talis significatur cultus quaeque tem/porum obnoxiae sunt condicionibus, indigere penitus videantur renovationis, qua efficiatur, ut evanida submoveantur elementa ac perennia contra inducantur, utque fidei veritates, ex investigatione theologica comparatae et ab Ecclesiae Magisterio propositae, recte inserantur. Hoc etiam comprobat necessarium esse, ut Conferentiae Episcopales, Ecclesiae particulares, Familiae religiosae, Christifidelium communitates veram foveant actionem effectricem eodemque tempore diligentem aggrediantur recognitionem formarum et exercitiorum pietatis erga Virginem Mariam; qua tamen in re exoptamus, ut sana conservetur traditio aditusque aperiatur legitimis hominum nostrae aetatis postulatis. Quocirca decere videtur vobis, Venerabiles Fratres, nonnulla indicare agendi hac in re principia.

25. Maxime in primis expedit pietatis erga Virginem Mariam exercitia liquido per se ferre indolem trinitariam et christologicam, utpote quae suapte natura eorum propria sit ad earumque essentiam pertineat. Re enim vera christianus cultus secundum nativam suam vim et significationem praestatur Patri, Filio et Spiritui Sancto vel, ut in sacra Liturgia dicitur, Patri per Christum in Spiritu. Ex hac proinde ratione ipse cultus iure – etsi modo funditus diverso – complectitur in primis et singulariter Matrem Salvatoris et deinde Sanctos, in quibus Ecclesia praedicat paschale mysterium, quoniam ii cum Christo passi sunt cum eoque glorificati[68]. In Virgine Maria omnia ad Christum referuntur et ex eo pendent: eius nempe causa Deus Pater ab omni aeternitate eam elegit Matrem usquequaque sanctam atque Spiritus exornavit donis nemini alii tributis. Numquam certissime vera omisit christiana pietas extollere vinculum indissolubile necessariamque rationem coniunctionis Virginis cum Divino Salvatore[69]. Nobis tamen vi/- 136
detur potissimum convenire cum proclivitate spirituali huius temporis – quae tota paene occupatur et tenetur "quaestione Christi"[70] – ut in quacumque significatione cultus erga Virginem Mariam peculiare assignetur momentum parti christologicae atque ita res diponatur, ut referatur ad ipsum consilium Dei, quo *illius Virginis primordia ... cum divinae Sapientiae incarnatione fuerant praestituta*[71]. Hoc sine ulla dubitatione adiuvabit, ut pietas erga Matrem Iesu solidior efficiatur atque convertatur in efficax instrumentum, quo perveniatur ad *unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi* (*Ephe.* 4, 13); item ex altera parte plurimum conferet ad cultum ipsi Christo debitum augendum, quandoquidem, secundum perennem Ecclesiae sensum, cum auctoritate hisce diebus repetitum[72], *refertur ad Dominum quod servitur Ancillae; sic redundat ad Filium, quod impenditur Matri; (...) sic transit honor in Regem, qui defertur in famulatum Reginae*[72].

26. Huic vero admonitioni de natura christologica pietatis marialis utile esse arbitramur aliam opportunam subnectere hortationem, ut videlicet in eodem illo cultu consentaneum pondus ascribatur uni ex partibus prorsus necessariis fidei: personae hoc est et operae Spiritus Sancti. Theologica nempe pervestigatio et ipsa sacra Liturgia commonstraverunt sanctificantem actionem Spiritus in Virgine Nazarethana inter actiones eius recenseri in salutis historia. Sic, verbi gratia, sancti Patres et ecclesiastici scriptores attribuerunt actioni Spiritus Sancti sanctitatem Mariae ab ipsa eius origine; 137
eam /scilicet dicentes ab illo *quasi ... plasmatam novamque creaturam formatam*[74]. Cum Evangelii locos meditarentur – *Spiritus Sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (*Lc.* 1, 35), et *Maria* (...) *inventa est in utero habens de Spiritu Sancto;* (...)

64 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 62: A.A.S. 57 (1965), p. 63.

65 Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 103: A.A.S. 56 (1964), p. 125.

66 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 67: A.A.S. 57 (1965), p. 65.

67 Cf. *ibid.*, n. 67: A.A.S. 57 (1965), pp. 65-66.

68 Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 104: A.A.S. 56 (1964), pp. 125-126.

69 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 66: A.A.S. 57 (1965), p. 65.

70 Cf. Paulus VI, Allocutio die 24 mensis aprilis 1970 habita in sacra Aede B. Mariae Virginis v. "Nostra Signora di Bonaria" Calari dicata: A.A.S. 62 (1970), p. 300.

71 Pius IX, Litt. Ap. *Ineffabilis Deus: Pii IX Pontificis Maximi Acta*, I, 1, Romae 1854, p. 599; cf. etiam V. Sardi, *La solenne definizione del dogma dell'immacolato concepimento di Maria Santissima. Atti e documenti* ..., Roma 1904-1905, vol. II, p. 302.

72 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 66: A.A.S. 57 (1965), p. 65.

73 S. Hildefonsus, *De virginitate perpetua sanctae Mariae*, cap. XII: PL 96, 108.

74 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 56: A.A.S. 57 (1965), p. 60 et auctores in respondente annotatione 176 commemorati.

http://www.obrascatolicas.com

quod enim in ea natum est de Spiritu Sancto est (cf. *Mt.* 1, 18.20) – perspexerunt in Spiritus intercursu actionem aliquam, quae consecravit fecundamque reddidit Mariae virginitatem[75], et eam ipsam convertit in *Aulam Regis* vel *Thalamum Verbi*[76], *Templum* vel *Tabernaculum Domini*[77], *Foederis* vel *Sanctificationis Arcam*[78]; quae quidem nomina ipsa resipiunt Biblia Sacra. Cum autem idem scriptores Incarnationis mysterium altiore ratione perscrutarentur, conspicati sunt in arcana illa necessitudine inter Spiritum Sanctum et Mariam quiddam sponsale, quod a Prudentio sic poetice describitur: *Innuba Virgo nubit Spiritui*[79], et eam nuncupaverunt *Sacrarium Spiritus Sancti*[80], quae locu-
138 tio naturam / sacram Virginis illustrat, quae habitatio diuturna facta est Spiritus Dei. Cum praeterea in doctrinam de Paraclito inquirerent, cognoverunt ex eo, tamquam e scaturigine, profluxisse gratiae plenitudinem (cf. *Lc.* 1, 28) et munerum abundantiam, quae eam cohonestaverunt. Quapropter Spiritui attribuerunt fidem, spem et caritatem, quae cor Virginis animabant, virtutem, quae eius obtemperationem Dei voluntati confirmabat, fortitudinem, quae eam sub Cruce patientem sustentavit[81]; notaverunt deinde in Mariae vaticinio (cf. *Lc.* 1, 46-55) peculiarem illius Spiritus impulsum, qui erat olim per prophetas locutus[82]. Cum denique Iesu Matrem morantem contemplarentur in Cenaculo, ubi Spiritus in natam modo Ecclesiam delapsus est (cf. *Act.* 1, 12-14; 2, 1-4), vetustum argumentum Mariae-Ecclesiae novis locupletaverunt notionibus[83]; at deprecationem potissimum flagitaverunt Virginis, ut a Spiritu acciperent potestatem Christi in propriis animabus generandi, quemadmodum testificatur S. Hildefonsus precatione quadam, quae tam significatione quam intima vi orandi excellit: *Oro te, oro te, sancta Virgo, ut de illo Spiritu habeam Iesum, de quo tu genuisti Iesum. Per illum Spiritum accipiat anima mea Iesum,* 139
per / quem concepit caro tua eundem Iesum. (...) *In illo Spiritu diligam Iesum, in quo tu adoras ut Dominum, intueris ut Filium*[84].

27. Dicuntur interdum plures textus recentioris pietatis non satis referre omnem doctrinam de Spiritu Sancto. Studiosorum autem est hanc comprobare asseverationem eiusque effectum ponderare; Nostra potius interest universos, et quidem pastores imprimis ac theologos, cohortari, ut subtiliore cogitatione accuratioreque deliberatione pervestigent Spiritus operam in salutis historia, et sic vicissim perficiant ipsi, ut christianae pietatis libri et formulae in lucem proferant eius vivificam actionem. Ex tali namque inquisitione eminebit singulariter arcanae necessitudinis ratio inter Spiritum Dei et Virginem Nazarethanam eorumque actio communis in Ecclesiam; et ex hisce fidei doctrinis, altius sane perpensis, proficiscetur pietas impensius longe exercita.

28. Necesse praeterea est exercitia illa pietatis, quibus christifideles suam erga Domini Matrem observantiam reverentiamque testantur, clare et distincte illuminent locum, quem ipsa in Ecclesia obtinet: *post Christum altissimum nobisque maxime propinquum*[85]. Idem ille locus praecelsus ipsis aedibus sacris Ritus Byzantini definite et quasi physice exhibetur, ubi videlicet ita aedificii partes et sacrae imagines disponuntur – ad mediam principem introitus portam fingitur ipsa *Theotocos* gloriosa – ut inde manifesto eluceat, quomodo ab Ancillae Domini consensione hominum genus viam ingrediatur reditus sui ad Deum atque in *Sanctissimae*
splen/dore metam conspiciat itineris sui. Haec signo- 140
rum ratio, qua ipsum aedificium ecclesiae Mariae locum patefacit in mysterio Ecclesiae, uberem continet significationem atque postulare videtur, ut variae ubique pietatis formae erga Beatissimam Virginem ad sensum prospectumque ecclesialem progrediantur.

Etenim commemoratio primariarum notionum, quas de natura Ecclesiae proposuit Concilium Vaticanum II tamquam *Familiae Dei, Populi Dei, Regni Dei, Corporis Christi mystici*[86], efficiet certe, ut fideles facilius et citius agnoscant munus atque officium Mariae in mysterio Ecclesiae, necnon praestantiorem eius locum in communione Sanctorum; faciet etiam, ut acrius percipiant fraternum vinculum, quod cunctos christifideles devincit, quoniam Virginis filii sunt, *ad quos gignendos et educandos materno amore cooperatur*[87], simulque filii Ecclesiae, quia *illius* – id est eiusdem Ecclesiae – *fetu nascimur, illius lacte nutrimur, Spiritu eius animamur*[88], conspirantibus ambabus ad mysticum Christi corpus generandum: *utraque Christi mater, sed neutra sine altera totum* (corpus) *parit*[89]; faciet demum ut clarius videant Ecclesiae actionem in orbe terrarum uti propagationem curae et diligentiae Mariae: enimvero actuosus Virginis amor in domo Nazarethana, apud Elisabeth, in Cana Galileae, in Calvariae loco – quae omnia sunt salutifera momenta maximi ponderis

75 Cf. S. Ambrosius, *De Spiritu Sancto* II, 37-38: CSEL 79, pp. 100-101; Cassianus, *De incarnatione Domini* II, cap. II: CSEL 17, pp. 247-249; S. Beda, *Homelia* I, 3: CCL 122, p. 18 et p. 20.

76 Cf. S. Ambrosius, *De institutione virginis*, cap. XII, 79: PL 16 (ed. 1880), 339; *Epistula* 30, 3 et *Epistula* 42, 7: *ibid.*, 1107-1175; *Expositio evangelii secundum Lucam* X, 132: *S Ch.* 52, p. 200; S. Proclus Constantinopolitanus, *Oratio* I, 1 et *Oratio* V, 3: PG 65, 681 et 720; S. Basilius Seleucensis, *Oratio* XXXIX, 3: PG 85, 433; S. Andreas Cretensis, *Oratio* IV: PG 97, 868; S. Germanus Constantinopolitanus, *Oratio* III, 15: PG 98, 305.

77 Cf. S. Hieronymus, *Adversus Iovinianum* I, 33: PL 23, 267; S. Ambrosius, *Epistula* 63, 33: PL 16 (ed. 1880), 1249; *De institutione virginis*, cap. XVII, 105: *ibid.*, 346; *De Spiritu Sancto* III, 79-80: CSEL 79, pp. 182-183; Sedulius, *Hymnus* "A solis ortus cardine", vv. 13-14: CSEL 10, p. 164; *Hymnus Acathistos*, str. 23: ed. I. B. Pitra, *Analecta Sacra*, I, p. 261; S. Proclus Constantinopolitanus, *Oratio* I, 3: PG 65, 684; *Oratio* II, 6: *ibid.*, 700; S. Basilius Seleucensis, *Oratio* IV: PG 97, 868; S. Ioannes Damascenus, *Oratio* IV, 10: PG 96, 677.

78 Cf. Severus Antiochenus, *Homilia* 57: PO 8, pp. 357-358; Hesychius Hierosolymitanus, *Homilia de sancta Maria Deipara*: PG 93, 1464; Chrysippus Hierosolymitanus, *Oratio in sanctam Mariam Deiparam*, 2: PO 19, p. 338; S. Andreas Cretensis, *Oratio* V: PG 97, 896; S. Ioannes Damascenus, *Oratio* VI, 6: PG 96, 672.

79 *Liber Apotheosis*, vv. 571-572: CCL 126, p. 97.

80 Cf. S. Isidorus, *De ortu et obitu Patrum*, cap. LXVII, 111: PL 83, 148; S. Hildefonsus, *De virginitate perpetua sanctae Mariae*, cap. X: PL 96, 95; S. Bernardus, *In Assumptione B. Virginis Mariae, Sermo* IV, 4: PL 183, 428; *In Nativitate B. Virginis Mariae: ibid.*, 442; S. Petrus Damianus, *Carmina sacra et preces* II, Oratio ad Deum Filium: PL 145, 921; *Antiphona* "Beata Dei Genitrix Maria": *Corpus antiphonalium officii*, ed. R. J. Hesbert, Roma 1970, vol. IV, n. 6314, p. 80.

81 Cf. Paulus Diaconus, *Homilia* I, *In Assumptione B. Mariae Virginis*: PL 95, 1567; *De Assumptione sanctae Mariae Virginis* Paschasio Radberto trib., nn. 31, 42, 57, 83: ed. A. Ripberger, in "Spicilegium Friburgense", n. 9, 1962, pp. 72, 76, 84, 96-97; Eadmerus Cantuariensis, *De excellentia Virginis Mariae*, cap. IV-V: PL 159, 562-567; S. Bernardus, *In laudibus Virginis Matris, Homilia* IV, 3: *Sancti Bernardi Opera*, ed. J. Leclerq - H. Rochais, IV, Romae 1966, pp. 49-50.

82 Cf. Origenes, *In Lucam Homilia* VII, 3: PG 13, 1817; *S Ch.* 87, p. 156; S. Cyrillus Alexandrinus, *Commentarius in Aggaeum prophetam*, cap. XIX: PG 71, 1060; S. Ambrosius, *De fide* IV, 9, 113-114: CSEL 78, pp. 197-198; *Expositio evangelii secundum Lucam* II, 23 et 27-28: CSEL 32, IV, pp. 53-54 et 55-56; Severianus Cabalensis, *In mundi creationem oratio* IV, 10: PG 56, 497-498; Antipater Bostrensis, *Homilia in Sanctissimae Deiparae Annuntiationem*, 16: PG 85, 1785.

83 Cf. Eadmerus Cantuariensis, *De excellentia Virginis Mariae*, cap. VII: PL 159, 571; S. Amedeus Lausannensis, *De Maria Virginea Matre, Homilia* VII: PL 188, 1337; *S Ch.* 72, p. 184.

84 *De virginitate perpetua sanctae Mariae*, cap. XII: PL 96, 106.

85 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 54: A.A.S. 57 (1965), p. 59. Cf. Paulus VI, Allocutio ad Patres Conciliares habita, altera exacta Concilii Oecumenici Vaticani Secundi sessione, die 4 decembris mensis a. 1963: A.A.S. 56 (1964), p. 37.

86 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 6, 7-8, 9-17: A.A.S. 57 (1965), pp. 8-9, 9-12, 12-21.

87 *Ibid.*, n. 63: A.A.S. 57 (1965), p. 64.

88 S. Cyprianus, *De catholicae Ecclesiae unitate*, 5: CSEL 3, p. 214.

89 Isaac De Stella, *Sermo* LI, *In Assumptione B. Mariae*: PL 194, 1863.

ecclesialis – continuatur et producitur in ipsa materna cura Ecclesiae et diligenti voluntate, ut omnes homines ad agnitionem veritatis perveniant (cf. *1 Tim.* 2, 4), in eius vigilantia parvorum et egenorum et infirmorum, in perpetuo eius studio pacis concordiaeque ordinum confirmandae, in perseveranti industria et navitate, ut homines universi salutis illius participes fiant, quam sua
141 morte iis promeruit / Christus. Hac omnino ratione amor erga Ecclesiam transibit in amorem erga Mariam, et vicissim hic in illum, quoniam altera exsistere nequit sine altera, sicut sagaciter notat Chromatius Aquileiensis: *Congregata* (...) *Ecclesia est in superioribus cum Maria quae fuit Mater Iesu et fratribus eius. Non potest ergo Ecclesia nuncupari nisi fuerit ibi Maria mater Domini cum fratribus eius*[90]. Ut concludamus: oportere iterum dicimus cultus Beatae Virginis praestitus prae se ferat vim suam nativam ecclesiologicam. Hoc nempe efficiet, ut consilium capiatur et vires colligantur, quibus salubriter renoventur formae et textus ipsi.

29. Ad has autem sententias, quae natae sunt ex consideratione consuetudinis Mariae Virginis cum Deo – Patre, Filio, Spiritu Sancto – et cum Ecclesia, addere cupimus secundum eandem rationem et mentem doctrinae Concilii[91] aliquas directorias normas biblicas, liturgicas, oecumenicas, anthropologicas, quae ante oculos constituendae sunt, cum recognoscuntur vel conficiuntur exercitia pietatis, quo altius acutiusque percipiatur vinculum, quod nos coniungit cum Matre Christi et nostra Matre in communione Sanctorum.

30. Hodie christianam pietatem iam ubique efflagitare intellegitur, ut indicia et cogitata biblica inserantur in quamvis cultus formam. Progressio enim studiorum biblicorum, crebrior et communior Sacrarum Scripturarum usus et potissimum exemplum traditionis atque interior Spiritus impulsio movent nostrae aetatis christianos et monent, ut magis magisque Sacra Biblia usurpent tamquam primarium precationis librum indeque solida derivent agendi consilia et praeclara exem-
142 pla. Beatae Virginis cultus ac pietas aliena nullo modo / esse potest ab hac universali propensione vitae christianae[92]; immo ab ea maxime haurire debet vires novas certumque auxilium. Sacrae enim Paginae, cum admirabiliter aperiunt divinum de salute humana consilium, ubique redundant mysterio Salvatoris atque continent a Genesi ad Apocalypsim certissimas significationes de ea, quae fuit eiusdem Salvatoris Mater et socia. Verumtamen nolimus, ut hic afflatus biblicus solo circumscribatur usu locorum et signorum etiam scienter excerptorum ex Litteris sacris; multo namque plus secum infert. Poscit enim, ut ex Libris sacris vocabula et sententiae deducantur in ipsas precationis formulas atque textus cantui destinatos; et ante omnia postulat, ut Virginis cultus pervadatur et repleatur maximis illis argumentis nuntii christiani, ut, dum christifideles Sedem Sapientiae venerantur, ipsi vicissim illuminentur Verbi divini luce atque adducantur, ut secundum praecepta Sapientiae incarnatae se ipsi gerant.

31. De veneratione, quam Ecclesia Matri Dei tribuit in celebratione sacrae Liturgiae, iam locuti sumus. Nunc vero, cum sermo sit de ceteris cultus formis ac de rationibus, quibus illae inniti debeant, recolamus oportet praescriptionem Constitutionis a verbis *Sacrosanctum Concilium* incipientis, utpote quae, dum spiritualia populi christiani exercitia commendat, addat: ... *exercitia haec, ratione habita temporum liturgicorum, congruenter consonent oportet cum sacra Liturgia, a qua aliquo modo consilium ac instinctum sumant, atque cum naturam longe superiorem prae se ferat, ad eam populum christianum ducant*[93]. Lex sapiens, perspicua, cuius tamen exsecutio facilis esse non videtur, praesertim cum de cultu Virgini exhibendo agitur, de cultu scilicet tam vario modis, quibus exprimitur; postulat enim ab iis, qui commu/nitatibus localibus praesunt, nisum, 143
prudentiam pastoralem, constantiam, a christifidelibus vero animum alacrem et paratum ad excipiendas normas directorias et proposita, quae, a germana cultus christiani natura profluentia, interdum secum ferunt mutationem consuetudinum inveteratarum, quibus natura illa aliquo modo erat offuscata.

Ad hoc quod pertinet, mentionem facere liceat de duobus mentium habitibus, quibus accidere potest, ut irrita fiat in usu et consuetudine pastorali norma Concilii Vaticani Secundi: imprimis de quorundam in animarum cura versantium se gerendi modo, quippe qui detrectantes *a priori* pia exercitia – quae, dummodo rite agantur, commendantur a Magisterio – ea abiciant, atque quasi vacuum efficiant, quod replere non valent; ipsi plane obliviscuntur Concilium mandavisse, ne pia exercitia tollerentur, sed ut cum Liturgia apte convenirent.

Secundo, quod ad aliorum habitum mentis attinet, affirmetur oportet eos, non servantes sanum principium liturgicum et pastorale, pia exercitia et liturgicas actiones in unum conferre tamquam in celebrationibus permixtis seu *hybridis*. Interdum fit, ut in ipsam Sacrificii Eucharistici immolationem quaedam inserantur elementa a sacris novendialibus vel aliis piis celebritatibus deprompta, unde periculum oritur, ne Domini memoriale non amplius constituat summum momentum coetus communitatis christianae, sed sit velut occasio quaedam celebrandi exercitium ad populi devotionem pertinens. Illis, qui ita agunt, volumus commemorare normam Concilii, iuxta quam pia exercitia cum liturgia sunt temperanda, minime vero cum ea permiscenda. Sapiens actio pastoralis, dum distinguit et illustrat naturam nativam actionum litugicarum, altera ex parte laudat et provehit pia exercitia, ut ea necessitatibus singularium communitatum ecclesialium accommodet, ea-
que sacram Liturgiam egregie adiuvare iubeat. / 144

32. Ob ipsius indolem ecclesialem in Virginis cultu inveniuntur eiusdem Ecclesiae sollicitudines, inter quas, nostris diebus, eminet cura de christianorum unitate redintegranda. Pietas erga Domini Matrem fit, hoc modo, conscia trepidationum ac institutorum Motus oecumenici, qui dicitur, id est ipsa quoque formam assumit oecumenicam; et hoc multiplices ob causas.

Imprimis quia fideles catholici fratribus sociantur Ecclesiarum orthodoxarum, apud quas devotio erga beatam Virginem induit formas plenas eximii instinctus poetici et altae doctrinae, dum colit speciali cum amore gloriosam Deiparam eamque vocat *Christianorum Spem*[94]; coniunguntur Anglicanis, quorum theologi praestantissimi iam olim illustraverunt solidum fundamentum, quod Litterae sanctae exhibent circa cultum Matris Domini Nostri, quorumque theologi aetatis nostrae magis exprimunt momentum loci, quem Maria obtinet in vita christiana; uniuntur etiam fratribus Ecclesiarum *Refomatarum*, in quibus viget amor Sacrarum Scripturarum, in glorificando Deo ipius Virginis verbis (cf. *Lc.* 1, 46-55); deinde, quia religio erga Matrem Christi et christianorum praebet catholicis occasionem naturalem et frequentem precationis, ut illa intercedat apud Filium, ut omnes baptizati in unum coalescant populum Dei[95]; et insuper, quia est Ecclesiae catholi-

90 *Sermo* XXX, I: *S Ch*, 164, p. 134.

91 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, nn. 66-69: A.A.S. 57 (1965), pp. 65-67.

92 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de divina Revelatione *Dei Verbum*, n. 25: A.A.S. 58 (1966), pp. 829-830.

93 N. 13: A.A.S. 56 (1964), p. 103.

94 Cf. *Officium magni canonis paracletici, Magnum Orologion*, Athenis 1963, p. 558; passim in canonibus et troparriis liturgicis: cf. Sofronio Eustradiadou, *Theotokarion*, Cennevières-sur-Marne 1931, pp. 9, 19.

95 Cf. Conc. Vat.II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 69: A.A.S. 57 (1965), pp. 66-67.

http://www.obrascatolicas.com

cae voluntas, ut in hoc cultu, peculiaris proprietas nedum extenuetur[96], sed vitetur etiam diligentissime quaevis intemperantia, quae ceteros fratres in errorem inducere possit de vera doctrina Ecclesiae catholicae[97]
145 atque / amoveatur quivis cultus exhibendi modus abhorrens a recta praxi catholica. Denique, cum sit in ipso genuino cultu Beatae Virginis positum, ut, *dum Mater colitur* (...), *Filius rite agnoscatur, ametur glorificetur*[98], ille iter fit ad Christum, qui est fons atque centrum communionis ecclesiasticae; in quo, quotquot palam confitentur eum esse Deum et Dominum, Salvatorem et Mediatorem unicum (cf. *1 Tim.* 2, 5), vocantur, ut sint unum inter se, cum ipso et cum Patre in unitate Spiritus Sancti[99].

33. Probe novimus haud leves dissensiones exsistere inter sentiendi modum plurimorum fratrum aliarum Ecclesiarum et communitatum ecclesialium, ac doctrinam catholicam *de* (...) *munere Mariae in opere salutis*[100], ideoque de cultu ipsi praebendo. Tamen, cum eadem virtus Altissimi, quae adumbravit Virginem Nazarethanam (cf. *Lc.* 1, 35), agat in hodiernum Motum oecumenicum eumque fecundum reddat, spem Nostram cupimus significare venerationem erga humilem Domini Ancillam, cui Omnipotens magna fecerit (cf. *Lc.* 1, 49), futuram esse, etsi paulatim, non impedimentum, sed quandam viam et veluti locum congressionis ad unitatem efficiendam omnium credentium in Christum. Laetamur enim animadvertentes aptiorem intellegentiam muneris Mariae in Christi et Ecclesiae mysterio, etiam ex parte fratrum seiunctorum, expeditiorem reddere viam ad eiusmodi congressionem. Sicut in pago Cana Virgo deprecatione sua assecuta est, ut Iesus primum miraculorum suorum patraret (cf. *Io.* 2, 1-12), ita aetate nostra ipsi facultas erit sua ipsius intercessione propitia maturandi tempus, quo Christi discipuli perfectam in fide communionem inveniant. Haec no-
146 stra spes corroboratur consideratione Deces/soris Nostri Leonis XIII, qui affirmavit: causa unitatis christianorum *ad spiritualis maternitatis eius* (Mariae) *officium id proprie attinet. Nam qui Christi sunt, eos Maria non peperit nec parere poterat, nisi in una fide unoque amore: numquid enim 'divisus est Christus'* (*1 Cor.* 1, 13) *debemusque una omnes vitam Christi vivere, ut in uno eodemque corpore 'fructificemus Deo'* (*Rom.* 7, 4)[101].

34. In cultu Virgini tribuendo accurata consideratio intendenda est in acquisitiones tutas et scientiis humanis confirmatas; hoc enim conferet, ut amoveatur una ex causis difficultatum, quae inveniuntur in cultu Domini Matri exhibendo: dissimilitudo scilicet inter ipsius cultus argumenta et hodiernas cogitationes anthropologicas et condicionem psychologicam-sociologicam, penitus mutatam, in qua homines nostrae aetatis vivunt et operantur. Animadvertitur enim difficile esse inserere Virginis imaginem, sicut apparet e nonnullis libris et opusculis ad devotionem pertinentibus, in vitae condiciones aetatis nostrae et singillatim in condiciones mulieris, sive in convictu familiari, ubi leges ac morum progressus merito ei attribuunt aequalitatem cum viris et auctoritatem in vita familiari moderanda; sive in provincia politica, in qua ipsa in multis regionibus adepta est facultatem se interponendi in rem publicam eodem modo quo viri; sive in re sociali, ubi ipsa navitatem suam explet in multiplicibus officiis, in dies magis masque excedens ex angusto convictu familiari; sive in regione doctrinarum, ubi ei praebentur novae rationes inquisitionis scientificae et intellectualis auctoritatis.

Hinc sequitur penes quosdam quaedam alienatio a cultu Virgini tribuendo, atque difficultas in eligenda Maria Nazarethana ut exemplo, quia ipsius vitae fines – ut aiunt – angustiores videntur, ratione habita patentium navitatis regio/num, in quibus homo nostrae aeta- 147
tis operatur. Ad hoc quod pertinet, dum hortamur theologos et eos, qui praesunt communitatibus christianis, ipsosque Christifideles, ut debita consideratione prosequantur haec problemata, opportunum Nobis videtur ad eorum enodationem Nos quoque operam dare, animadversiones quasdam proponendo.

35. Imprimis Virgo Maria semper ab Ecclesia proposita est christifidelium imitationi non plane ob rationem vitae, quam duxit multoque minus ob condiciones *sociales-doctrinales*, in quibus eadem eius vita sese explicavit, nunc fere ubique obsoletas, sed quia, in ipsius definita vitae condicione, ea totaliter et officii conscia voluntati Dei adhaesit (cf. *Lc.* 1, 38); quia eius verbum accepit et ad effectum adduxit; quia ipsius agendi ratio firmata est caritate et famulandi voluntate; quia scilicet prima exstitit et perfectissima Christi discipula: quod quidem vim exempli obtinet universalem et perpetuam.

36. Volumus deinde animadvertere superius memoratas difficultates arcte consociari cum aliquibus notis imaginis popularis et litterariae Mariae, non cum imagine eius vere evangelica neque cum elementis doctrinae, quae lento illo et serio opere explicationis verbi revelati eruta sunt et perfecta. Immo vero nihil mirum esse debet quod christianorum hominum aetates aliis in adiunctis *socialibus-doctrinalibus* versantes – cum imaginem ac munus Mariae respicerent uti novae Mulieris et perfectae Christianae, quae in se coniungit et colligit casus proprios maxime vitae femineae, quia Virgo est et Sponsa et Mater – Iesu Matrem habuerint typum praecelsum condicionis muliebris atque exemplar spectantissimum vitae evangelicae, quodque hos sensus suos secundum mentem et animi habitum et imagines suae aetatis expresserint. Cum vero ipsa Ecclesia contuetur longam pietatis marialis historiam, lae/tatur consonan- 148
tia eius cultus, attamen non se alligat cogitandi loquendique rationibus, quae propriae fuerunt diversarum aetatum neque notionibus anthropologicis, quae iis modis subiaciebant. Intellegit Ecclesia, quo pacto quaedam cultus formae, quae in se ipsae quidem nonnihil valent, minus congruant cum hominibus, qui ad alias mundi aetates et animorum culturae rationes pertinent.

37. Animadvertere denique iuvat nostri etiam huius temporis, perinde ac praeteriti, homines suas debere rerum exsistentium cognitiones Dei verbo comprobare et, ad causam praecipue nostram quod attinet, suas notiones anthropologicas ex iisque manantes quaestiones cum beatae Mariae Virginis figura comparare, ut in Evangelio proponitur. Quae in Scripturis sacris Spiritus Sancti numine afflante leguntur, haud iis sane praetermissis, quae humanis disciplinis acquiruntur, neque variis hodierni temporis rerum condicionibus, eo quidem conducunt, ut Maria exemplar haberi possit eorum, quae in nostrae aetatis hominum exspectatione sunt. Quaedam hanc ad rem exempla subicere libet: horum temporum mulier, quae iure vult in communitatis deliberationibus partem habere, summa animi laetitia Mariam contuebitur; haec enim, quasi ad colloquium cum Deo admissa, pro actuosa peculiaris officii sui conscientia[102], non de re quadam adventicia, sed de *saeculo-*

96 Cf. *Ibid.*, n. 66: A.A.S. 57 (1965), p. 65; Const. de sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, n. 103: A.A.S. 56 (1964), p. 125.

97 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 67: A.A.S. 57 (1965), pp. 65-66.

98 *Ibid.*, n. 66: A.A.S. 57 (1965), p. 65.

99 Cf. Paulus VI, Allocutio in Vaticana Basilica ad Conciliares Patres habita, die 21 mensis Novembris a. 1964: A.A.S. 56 (1964), p. 1017.

100 Conc. Vat. II, Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 20: A.A.S. 57 (1965), p. 105.

101 Epistula Encyclica *Adiutricem populi*: A.S.S. 28 (1895-1896), p. 135.

102 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 56: A.A.S. 57 (1965), p. 60.

rum negotio – ut praeclare est Verbi incarnatio definita[103] – actuose ac libere consentit; recogitabit deinde Mariam, cum virginitatis statum sibi elegisset, quo ad Incarnationis mysterium participandum Dei consilio componeretur, nequaquam matrimonii bona ac dignitatem respuisse, verum libere et animose egisse, ut se tota Dei amori devoveret; laeta cum admiratione perspiciet
149 Mariam a Nazareth, Dei voluntati plane quidem / obsecutam, mulierem fuisse nec res vitaeque casus inerter ferentem nec alios avertentem quadam religione devinctam, sed eam potius, quae scite proclamaret Deum esse vindicem humilium vique oppressorum hominum ac mundi potentes de sede deponere (*Lc.* 1, 51-53); agnoscet insuper Mariam, quae *praecellat inter humiles et pauperes Domini*[104], fortem illam mulierem haberi, quae egestatem et dolores, praecipitem fugam et exsilium (cf. *Mt.* 2, 13-23) experta est; cuius modi rerum vices eos sane non fugiunt, qui, Evangelii ratione permoti, uniuscuiusque hominis totiusque societatis conatibus favent, ab id genus vitae condicione se vindicare cupientium; neque tandem Maria Mater videbitur de uno divino Filio suo sollicita, verum mulier, cuius opera communitatis apostolicae fides in Christum exorta est (cf. *Io.* 2, 1-12), cuiusque maternum munus ad omnes homines, in Calvariae monte universale effectum, dilatatum est[105]. Exempla quidem protulimus, e quibus clare patet beatam Virginem nonnullas, easdemque graves, hodiernorum hominum exspectationes haud decipere, immo perfecti Christi discipuli specimen iisdem praebere, quippe qui sit terrenae et temporalis civitatis artifex simulque ad caelestem aeternamque tendat, qui provehat iustitiam, oppressos homines liberantem, itemque caritatem foveat, qua indigentibus subvenitur, sed praecipue illius sit testis actuosus amoris, qui Christum in hominum animis aedificat.

38. Postquam autem has normas directorias protulimus, quibus cultus Matri Domini adhibendus congruenter promoveatur, monendum esse videtur de nonnullis nequaquam rectis pietatis rationibus, ad eundem cultum spectantibus. Concilium Vaticanum II auctoritate
150 sua arguendo cavit, ne in sententiis et / formis trans rectae de Maria Virgine doctrinae fines et ritus iretur, neu eiusdem figura ac munus animo angusto minuerentur; quasdam praeterea reprehendit devios cultus exhibendi modos, qui sunt: vana credulitas, utpote quae in exteriores potius ritus quam in severum religionis studium intendat; inanis praeterea et evanida animi commotio, ab Evangelii sensu omnino aliena, cum, contra, assiduam et impigram operam Evangelium ipsum postulet[106]. Haec iterum arguimus, utpote cum de pietatis formis agatur, quae catholicae fidei non congruunt, ideoque in catholico cultu iis non sit locus. Vigil autem ab huiusmodi erroribus minusque rectis usibus custodia id efficiet, ut erga beatam Mariam Virginem cultus alacrior fiat atque sincerior, id est in suo fundamento firmus, adeo ut studium fontium divinae Revelationis atque ecclesiastici Magisterii documentorum observantia nimiam novarum rerum vel mirificorum eventuum perscrutationem antecellant; *obiectivus* praeterea, utpote historica veritate nisus, ita ut prorsus ex eo expungantur, quae fabulosa sint vel falsa; consentaneus deinde doctrinae, ita ut non manca quaedam neque nimis amplificata imago Mariae proponatur, quo fieri possit, ut eo quod plus aequo aliquid praedicatur, tota illa veluti eius effigies, in Evangelio proposita, obnubiletur; purus denique, ad causas quod attinet, ita ut cuncta a sacrario sedulo arceantur, quae sordidum propriae utilitatis studium sapiant.

39. Demum, si res ferat, confirmare volumus id esse ut finem ultimum cultui beatae Mariae Virginis propositum, ut Deus glorificetur et Christifideles incitentur ad suam cum Dei voluntate vitam moresque prorsus componenda. Etenim Ecclesiae filii, cum suas illius voci mulieris sine nomine iungunt, de qua in Evangelio fit sermo, atque, Iesu Christi Matrem extollentes, / ad Ie- 151
sum ipsum conversi conclamant: *Beatus venter qui te portavit et ubera quae suxisti* (*Lc.* 11, 27), ad divini quoque Magistri grave responsum animos intendant oportet, qui pronuntiavit: *Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud* (*Lc.* 11, 28). Quae quidem responsio sive beatae Mariae Virgini magnae laudi cedit, ut nonnulli Ecclesiae Patres interpretati sunt[107] et Concilium Vaticanum II confirmavit[108], sive nobismet ipsis adhortationi est, ut secundum Dei praecepta vivamus, hasque divini Salvatoris sententias resonat: *Non omnis qui dicit mihi: Domine Domine, intrabit in regnum caelorum; sed qui facit voluntatem patris mei qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum* (*Mt.* 7, 21); item: *Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis* (*Io.* 15, 14).

III

40. Quaedam ergo principia exposuimus, ad cultum Matris Domini novo vigore firmandum idonea; nunc vero munus est Conferentiarum Episcopalium, communitatum localium praepositorum, necnon religiosarum Familiarum moderatorum sapienter instaurare pias consuetudines et exercitia ad venerandam beatam Mariam Virginem apta, eosque iuvare qui, pro sincero suo animi ardore suoque procurandae fidelibus utilitatis studio, novas pietatis formas inducere cupiunt. Videtur tamen Nobis, diversis quidem rationibus inductis, expedite de duobus piis exercitiis tractare, quae in occidentalium praecipue regionum usu sunt, de quibusque pluries iam Apo/stolica Sedes egit. Haec sunt: *Angelus Domini* et 152
Rosarium seu *Corona* beatae Mariae Virginis.

41. Sermo hic Noster de prece *Angelus Domini* ad id tantum spectat, ut Nostram adhortationem iteremus, simplicem sed ardentem, ut huiusmodi orationis consueta recitatio, quantum fieri possit, servetur. Nec videtur eadem oratio esse instauranda; post enim saeculorum decursum eius continuatur vis et nitor, siquidem eius structura simplex est atque de divinis Litteris deprompta; origo eius historica ad invocationem revocat, qua incolumitas in pace expetitur; liturgicus praeterea eius cursus certa diei tempora quodammodo consecrat; ad paschale denique mysterium commemorandum inducit; nam cognita Filii Dei Incarnatione, petimus, ut *per passionem eius et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur*[109]. Re quidem vera nonnullae consuetudines, quae e tradito more recitationem orationis *Angelus Domini* comitabantur, iam ablata sunt, aut vix in hodierna hominum vita animadvertuntur; de rebus tamen parvi momenti agitur, cum integra vis contemplationis, quae in mysterium Incarnationis Verbi fertur, salutationis angelicae Virgini impertitae significatio, imploratio miserentis eius intercessionis immutatae maneant. Quamvis praeterea mutatae sint temporum condiciones, eadem semper pro plerisque hominibus perstant

103 S. Petrus Chrysologus, *Sermo* CXLIII: PL 52, 583.

104 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 55: A.A.S. 57 (1965), pp. 59-60.

105 Cf. Paulus VI, Adhortatio Apostolica *Signum magnum*, I: A.A.S. 59 (1967), pp. 467-468; *Missale Romanum*, die 15 Septembris, *Super oblata*.

106 Cf. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 67: A.A.S. 57 (1965), pp. 65-66.

107 Cf. S. Augustinus, *In Iohannis Evangelium, Tractatus* X, 3: CCL 36, pp. 101-102; *Epistula* 243, *Ad Laetum*, n. 9: CSEL 57, pp. 575-576; S. Beda, *In Lucae Evangelium expositio*, IV, xi, 28: CCL 120, p. 237; *Homelia* I, 4: CCL 122, pp. 26-27.

108 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 58: A.A.S. 57 (1965), p. 61.

109 *Missale Romanum*, Dominca IV Adventus, *Collecta*. Simile quiddam in *Collecta* diei 25 Martii continetur, quae in recitanda precatione *Angelus Domini* pro priore, in textu proposita, substitui potest.

http://www.obrascatolicas.com

certa quaedam diei tempora, mane, meridies et vesper, utpote quae operum eorum vices significent simulque ad quandam precationis causa moram interponendam moneant.

42. Volumus nunc, Venerabiles Fratres, in piis illis precibus renovandis aliquandiu immorari, quae sunt *to-*
153 *tius Evangelii breviarium* appellatae[110]. *Corona* nempe, seu beatae Mariae Virginis *Rosarium*. In iisdem enim precibus commendandis Decessores Nostri maximum studium sollicitamque operam posuerunt: scilicet etiam atque etiam hortati sunt Christifideles, ut *Rosarium* crebro recitarent; eidem latius vulgando consuluerunt; peculiarem eiusdem naturam explicuerunt; aptum praeterea ipsum esse dixerunt ad orationem contemplativam fovendam, quae simul est precatio laudantis et supplicantis; proprium denique eiusdem momentum extulerunt et vim ad christianam vitam provehendam animarumque lucrandarum studium excitandum. Nosmet quoque, fideles primum coram admittentes (d. XIII m. Iulii a. MCMLXIII), quanti *Rosarii* preces haberemus, publice ediximus[111]; atque postea oblata opportunitate, pluries eiusdem momentum illustravimus, tum potissimum cum, graviore quodam instante atque maeroris discriminisque pleno eventu, Epistulam Encyclicam *Christi Matri* (d. XV Sept. a. MCMLXVI) edidimus, ut beatae Mariae Virgini a Rosario supplices preces adhiberentur ad maximum bonum pacis a Deo impetrandum[112]. Quam Epistulam Adhortatio Apostolica *Recurrens mensis October* secuta est (d. VII m. Oct. a. MCMLXIX), ut quartum saeculum expletum commemoraremus ab editis Litteris Apostolicis *Consueverunt Romani Pontifices*; in quibus sanctus Decessor Noster Pius V preces *Rosarii* illustravit eiusdemque formam statuit, ad nos usque traditam[113].

43. Nostrum ideo in beatae Mariae Virginis *Rosarium*, carissimum sane, studium assiduum Nos induxit, ut attentiore animo ea adverteremus, quae in congressionibus haud paucis, recentioribus annis habitis, de vi
154 pastorali *Rosarii* nostris / hisce temporibus adhibendi disputata et proposita sunt. Huiusmodi conventibus, quibus indicendis nonnullae Consociationes atque viri de *Rosario* provehendo admodum solliciti consuluerunt, interfuerunt episcopi, presbyteri, religiosi sodales, e laicorum ordine viri ac mulieres pastoralium rerum probata peritia insignes atque sensu ecclesiali, fide et aestimatione digno, praediti. In quibus S. Dominici Filios peculiari mentione honestamus, tam salutaris devotionis iamdiu custodes et fautores. Quibus rebus adiunctae sunt investigationes historicorum, quorum opera primigenia *Rosarii* forma non quidem ad archaeologiae rationem est exquisita, verum ita pertractata, ut ipsa eiusdem origo perspiceretur et cognosceretur nativa virtus atque primaria structura. E quibus omnibus apertior evasit *Rosarii* indoles primitiva, necnon partes ad eius naturam pertinentes harumque mutuae conexiones.

44. Clarius exinde, ut exemplum subiciamus, enituit evangelica *Rosarii* natura; ex Evangelio enim enuntiata in eo mysteria trahuntur ac praecipuae formulae; ex Evangelio praeterea, cum revocetur festiva Angeli salutatio et religiosus Mariae assensus, modus hauritur, quo fideles *Rosarium* pie recitent; denique per convenienter iteratam Angeli salutationem unum e primariis Evangelii mysteriis profertur, nempe Incarnatio Verbi, peculiari illo et gravi temporis momento considerato, quo Angelus nuntium Mariae attulit. Est igitur *Rosarium* evangelica prex; qua appellatione, nostro hoc potius quam praeterito tempore, pastores virique studiosi illud nuncupant.

45. Expeditius praeterea intellectum est per ordinate et gradatim enodatum *Rosarium* rationem ipsam significari, qua Dei verbum, rebus humanis misericordi consilio se ingerens, Redemptionis opus absolvit: congruenti enim ordine considerantur praecipui eventus salvifici, qui in Christo perfecti sunt: / a virginali Verbi 155
Dei conceptione Iesuque infantiae mysteriis usque ad supremos Paschae casus, beatam videlicet Passionem et gloriosam Resurrectionem, ad fructus eius, qui obvenerunt Ecclesiae nascenti die Pentecostes, atque ipsi beatae Mariae Virgini, cum e terrestri hoc exsilio corpore simul et anima est in caelestem patriam assumpta. Intellectum etiam est triplicem mysteriorum *Rosarii* distributionem cum eventuum successione, servatis ordinibus temporum, omnino cohaerere, potissimum vero referre pristini fidei nuntii rationem; Christi insuper mysterium eodem modo proponi quo perceptum est a Sancto Paulo, cum praeclaro illo *hymno* in Epistula ad Philippenses declararet eius exinanitionem, mortem, exaltationem (2, 6-11).

46. *Rosarium* igitur cum in Evangelio innitatur et ad mysterium Incarnationis hominumque redemptionem tamquam ad centrum pertineat, oratio est putanda, quae ad rem christologicam prorsus convertitur. Id enim quod eiusdem proprium est et peculiare, videlicet angelicae salutationis litanica iteratio *Ave, Maria* in Christi quoque laudem indesinenter cedit, ad quem ut ad terminum extremum respicit Angeli nuntium ac matris Baptistae salutatio: *Benedictus fructus ventris tui* (*Lc.* 1, 42). Quin immo, geminatio verborum *Ave, Maria* velut textura est, in qua mysteriorum contemplatio progreditur. Etenim qui Christus in unaquaque salutatione angelica significatur, idem ipse est, quem ex ordine enuntiata mysteria ut Filium Dei proponunt et ut Filium Virginis in Bethleemitano specu natum; a matre in templo praesentatum; puerum de iis, quae Patris ipsius sunt, sollicitum; hominum Redemptorem in horto factum in agonia, flagellis caesum et spinarum serto coronatum; cruce oneratum atque in monte Calvariae morientem; a mortuis suscitatum ad Patrisque gloriam ascendentem, dona Spiritus missurum. Inter omnes vero constat pristinam quandam fuisse consuetudinem, pluribus locis ad praesens usque vigentem, ut prolato in unaquaque angelica / salutatione nomini Iesu clausula 156
quaedam adderetur, cum enuntiatio mysterio cohaerens, eo quidem consilio ut et contemplatio foveretur et ut mens voci concordaret.

47. Item vehementius urgens necessitas est percepta monendi, praeterquam de eius vi laudativa ac deprecatoria, de alio elemento eiusdem *Rosarii* proprio: de contemplatione. Quae si deest, corpori sine anima *Rosarium* assimilatur estque periculum, ne recitatio evadat iteratio formularum, in qua mens et ratio desideratur, atque hortamento repugnet Iesu Christi, qui dixit: *Orantes autem, nolite multum loqui sicut ethnici; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur* (*Mt.* 6, 7). *Rosarium* enim natura sua requirit, ut tranquilla precatione et quasi cogitabunda tarditate volvatur, quo facilius orans meditationi insistat mysteriorum vitae Christi, velut corde illius perspectorum, quae Domino omnium proxima fuit, utque eorumdem mysteriorum investigabiles divitiae reserentur.

48. Denique, post doctorum virorum nostrae aetatis studia, plenius perspectae sunt necessitudines, quae inter liturgicum cultum et mariale *Rosarium* intercedunt. Ex una enim parte, clariore in luce positum est *Rosarii* usum quasi virgultum censendum esse, quod e vetusto sacrae Liturgiae caudice ortum est, idemque idcirco Psalterium Virginis esse appellatum, quod eius ope tenuioris ordinis fideles ad laudis canticum et ad univer-

110 Pius XII, Epistula *Philippinas Insulas* ad Archiepiscopum Manilensem: A.A.S. 38 (1946), p. 419.

111 Sermo habitus ad eos, qui Conventui Dominicano de sacro Rosario interfuerunt: *Insegnamenti di Paolo VI*, 1 (1963), pp. 463-464.

112 Cf. A.A.S. 58 (1966), pp. 745-749.

113 Cf. A.A.S. 61 (1969), pp. 649-654.

salis Ecclesiae intercessionem sese adiungere possent; ex altera vero parte, animadvertere licuit hoc accidisse sub exitum Mediae Aetatis, eo scilicet tempore, quo, languescente germano Liturgiae spiritu, Christifideles aliquantum a liturgico cultu discesserant, cuidam faventes exteriori pietatis sensui erga Christi humanitatem ac beatissimam Virginem Mariam. Quodsi haud multos ante annos fieri potuit, ut alii vota facerent, ut mariale
157 *Rosarium* liturgicis riti/bus annumeraretur, alii vero, solliciti de praeteritae aetatis erroribus in re pastorali praecavendis, eandem precandi formam immerito neglegerent, haec quaestio hodie facile dissolvi potest, praelucente doctrina a Concilio Vaticano II tradita per Constitutionem, cui est initium *Sacrosanctum Concilium*, vi cuius celebrationes liturgicae et pium *Rosarii* exercitium neque inter se opponenda neque aequiparanda sunt[114]. Quaelibet precandi forma eo fructuosior evadit, quo magis nativam suam vim atque indolem sibi propriam tuetur. Statuta igitur praestantiore liturgicarum actionum dignitate, arduum negotium non erit in *Rosario* talem pietatis formam agnoscere, quae cum sacra Liturgia facile possit componi. Etenim haud secus ac Liturgia, *Rosarium* quoque *communitariam* prae se fert indolem, Scripturis Sacris innutritur, totumque ad Christi mysterium spectat. Etsi utrumque precandi genus ad rerum ordines pertinet, qui suapte natura inter se differunt, nihilominus sive anamnesis in sacra Liturgia sive recordatio contemplativa in mariali *Rosario* in iisdem versantur salvificis eventibus, quorum auctor est Christus. Liturgia efficit, ut sub signorum velamine repraesententur maxima nostrae Redemptionis mysteria, eademque arcana ratione operentur; *Rosarium* vero per piam mentis considerationem, haec mysteria in mentem orantis revocat eiusque voluntatem exstimulat ad vivendi normas exinde sumendas. Posito hoc discrimine, quod ad substantiam pertinet, non est quin intellegat *Rosarium* pietatis exercitationem esse, cuius origo a Liturgia sacra repetatur, quaeque, si secundum eius primigenium spiritum peragatur, ad Liturgiam suapte natura conducat, quamquam eius quasi limen non praetergrediatur. Etenim mysteriorum Christi contemplatio, quae in *Rosario* habetur, cum mentem et cor Christifidelium iisdem considerandis assuescat, optime animos componere potest ad haec ipsa mysteria in actio-
158 ni/bus liturgicis celebranda, ac postea ad eorum memoriam per diem continuandam. Attamen non sine errore est, quod pro dolor adhuc alicubi fieri contingit, mariale *Rosarium* inter actionem liturgicam recitare.

49. *Corona* Beatae Mariae Virginis, secundum traditionem a Sancto Pio V, Decessore Nostro, receptam ab eoque cum auctoritate muneris ipsius propositam, ex variis partibus constat, inter se apte dispositis atque conexis. Sunt autem hae:

a) contemplatio, animo cum Maria coniuncto peragenda, plurium mysteriorum salutis, in triplicem seriem sapienter dispertitorum, quibus et gaudium de Messiae adventu ac dolores salvifici Christi et eiusdem a mortuis suscitati gloria in Ecclesiam redundans recoluntur; quae contemplatio suapte natura animum permovet ad instituendas considerationes in ipso religionis usu vertentes et ad efficaces inde hauriendas normas pro vitae actione;

b) oratio dominica, seu *Pater noster*, in qua ob maximam eius praestantiam velut in suo fundamento tota innititur christiana precatio, ab eaque multiplices precandi formae dignitatem suam accipiunt;

c) litanica series salutationum angelicarum, *Ave, Maria*, quae verbis Angeli Virginem salutantis (cf. *Lc.* 1, 28), et sententia, obsequii plena, ab Elisabeth prolata (cf. *Lc.* 1, 42) et addita suplici precatione ecclesiali *Sancta Maria* ... efficitur. Continuatio salutationum angelicarum est propria et peculiaris *Rosario* earumque numero, qui in eiusdem *Coronae* ratione typica et plena centum quinquaginta complectitur, quaedam similitudo est cum Psalterio, idemque ab origine pii huius exercitii repetitur. Qui quidem numerus, secundum probatam consuetudinem in decades divisus, quae singulis mysteriis attribuuntur, in tres series praedictas seu cyclos digeritur; unde pernota *Corona*, e quinquaginta constans salutationibus / angelicis, est orta, quae in 159
usum recepta est ut communis ratio eiusdem exercitii atque ut talis in populi transiit pietatem et a Summis Pontificibus est sancita, qui eam multis etiam indulgentiis ditarunt;

d) doxologia *Gloria Patri* appellata, qua, ut communis fert christianae pietatis usus, preces concluduntur per glorificationem Dei Unius et Trini, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia (cf. *Rom.* 11, 36).

50. Hae sunt marialis *Rosarii* partes. Unaquaeque autem indole propria distinguitur, quae in recitationem est referenda, ut *Rosarium* totam suae virtutis ubertatem atque varietatem exprimere possit. Quare marialis *Coronae* recitatio graviter procedet in oratione dominica; elata ratione ac laudando, dum angelicae salutationes lente decurrunt; contemplando, dum intento animo mysteria considerantur; adorando, dum doxologia profertur. Idque semper eveniat necesse est, quocumque modo *Rosarium* recitari solet: sive privatim, cum Christifidelis in recessu solus orat, animo cum Domino coniunctus; sive *communitario* modo, ut in domestico convictu accidit, vel cum christiani in coetus congregantur ad peculiarem Dei praesentiam inter ipsos devocandam (cf. *Mt.* 18, 20); sive publice, nempe in conventibus, ad quos ecclesialis communitas convocatur.

51. Recentioribus temporibus nonnulla pietatis exercitia orta sunt, quae e *Rosario* vim hauriunt. Ex his ea indicare atque commendare placet, quae in suetam formam celebrationum Verbi Dei quaedam referunt elementa e Beatae Mariae Virginis *Rosario* sumpta, cuiusmodi sunt mysteriorum commentatio ac salutatio angelica litanico more repetita. Huiusmodi elementa clariore in luce sane hoc modo ponuntur, eo quod in lectionem Sacrarum Scripturarum inseruntur, per homiliam illustrantur, silentii intervallis circumdantur, cantu / denotantur. Novisse iuvat pias has exercitatio- 160
nes contulisse ad plenius percipiendas spirituales ipsius *Rosarii* divitias et ad honorem augendum huic precandi formae debitum, apud iuvenum coetus atque consociationes.

52. Nunc autem, Decessorum Nostrorum proposita persecutis, perplacet Nobis vehementer marialis *Rosarii* recitationem inter saepta domestica commendare. Concilium Oecumenicum II declaravit familiam, primam et vitalem societatis cellulam, *per mutuam membrorum pietatem et orationem in communi Deo factam, tamquam domesticum sanctuarium Ecclesiae se exhibere*[115]. Familia igitur christiana velut quandam Ecclesiam domesticam[116] se ostendit, si eius membra, pro uniuscuiusque munere et condicione, una simul iustitiam promoveant, si misericordiae opera perficiant, si ministerio se addicant fratrum, partem habeant in apostolica navitate, in quam amplior loci communitas incumbit, ejusque liturgicis celebrationibus actuose intersint[117]; denique si communes Deo precationes fundant, quod si desit, domesticus convictus illa nota, qua familia christiana distinguitur, carere dicendus est. Quare, dum theologica notio familiae qua Ecclesiae dome-

115 Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 11: A.A.S. 58 (1966), p. 848.

116 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 11: A.A.S. 57 (1965), p. 16.

117 Cf. Conc. Vat. II, Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 11: A.A.S. 58 (1966), p. 848.

114 Cf. n. 13: A.A.S. 56 (1964), p. 103.

http://www.obrascatolicas.com

sticae recuperatur, eo congruenter omnibusque viribus est annitendum, ut intra domestica saepta precationis communis usus reapse instauretur.

53. Secundum normas directorias a Concilio Oecumenico latas, in *Institutione Generali de Liturgia Horarum* domesticus convictus iure merito iis coetibus annumeratur, quos com/munis Divini Officii celebratio
161 plane addecet: *Expedit (...) ut familia, quasi domesticum sacrarium Ecclesiae, non tantum communes preces Deo fundat, sed etiam partes quasdam Liturgiae Horarum pro opportunitate persolvat, quo Ecclesiae arctius se inserat*[118]. Nihil igitur praetermittendum est, ut perspicua haec agendi norma apud christianorum familias magis magisque laetoque animo ad effectum deducatur.

54. Attamen, post Liturgiae Horarum celebrationem – in qua domestica precatio fastigium attingere potest – dubium non est, quin beatae Mariae Virginis *Corona* inter excellentissimas atque efficacissimas "communes preces" recensenda sit, ad quas fundendas christiana familia invitatur. Re quidem vera placet Nobis mentem eo intendere ac vehementer optamus, ut, cum familiae membra ad precandum una conveniant, *Rosarium* crebro libenterque eo ipso tempore adhibeatur. Probe novimus mutatas humanae vitae condiciones, quae hodie sunt, haud favere inter domestica saepta familiarum congressioni; quod si accidat, difficile est, plures ob causas, hanc congressionem in precandi opportunitatem convertere. Fatemur quidem arduum sane negotium hoc esse. At locorum morumque condicionibus prementibus, christianum est non vinci sed vincere, non succumbere, sed erigere animum. Quare christianorum familiae, quae quidem muneri, ad quod vocantur, plene satisfacere velint et pietatem christianae familiae propriam exoptent in vitae actionem traducere, omni virium contentione anniti debent, ut repagula removeantur, quae et domesticas congressiones et communes preces impediant.

55. Dum hisce considerationibus finem imponimus, quae sollicitudinem aestimationemque testantur, qui-
162 bus mariale *Rosa/rium* haec Apostolica Sedes prosequitur, hoc etiam monere cupimus, ut in tam salutari pietatis forma propaganda iusta servetur ratio, neque haec ita extollatur, ut ceterae inepte contemni videantur; *Rosarium* excellens orandi genus quidem est, Christifidelis tamen circa ipsum debet animum serenum ac liberum gerere, atque omnino expedit, ut ad illud tranquille compositeque recitandum is nativa huius precis venustate potius alliciatur.

56. Venerabiles Fratres, sub exitum Nostrae Apostolicae Adhortationis, debito in lumine summatim ponere cupimus theologicam praestantiam marialis cultus, eiusque efficacem vim pastoralem ad christianos renovandos mores compendiaria ratione revocare.

Ecclesiae pietas erga Beatam Mariam Virginem pertinet ad naturam ipsam christiani cultus. Honor semper et ubique ab Ecclesia Matri Dei tributus – a salutatione Elisabeth ei benedicentis (cf. *Lc.* 1, 42-45) usque ad hodiernas laudis supplicationisque significationes – praeclare testatur ipsius Ecclesiae legem orandi invitamento esse, ut eius lex credendi in conscientiis firmius solidetur. E contrario, lex credendi eiusdem postulat, ut eius lex orandi ubique prospere vigeat quoad Christi Matrem. Hic autem marialis cultus altas veluti agit radices in Verbo Dei revelato ac firmiter innititur in doctrinae catholicae veritatibus, quae sunt: singularis dignitas Mariae, quae est *Genetrix Dei Filii, ideoque praedilecta filia Patris necnon sacrarium Spiritus Sancti, quo eximiae gratiae dono omnibus aliis creaturis caelestibus et terrestribus longe antecellit*[119]; eius coo-

118 N. 27.

119 Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 53: A.A.S. 57 (1965), pp. 58-59.

peratio in eventibus, qui maximi fuerunt momenti in operatione redemptionis a Filio peractae; eius sanctitas, quae, etsi plena fuit iam inde ab immaculato conceptu, nihilominus ma/gis magisque augescebat, ubi ipsa voluntati 163
patris obtemperabat et per doloris semitam procedebat (cf. *Lc.* 2, 34-35; 2, 41-52; *Io.* 19, 25-27), in fide, spe et caritate sine intermissione progrediens; eius munus eiusque singularis locus, quem obtinet in Populo Dei, cuius simul est supereminens membrum, exemplar spectatissimum atque amantissima Mater; haud intermissa atque efficax eius deprecatio, vi cuius, etsi in caelum assumpta, proxime adest fidelibus, qui eam invocant, et iis quoque, qui se filios ipsius esse ignorant; eius gloria denique, qua totum nobilitatur humanum genus, ut mirabiliter cecinit Dantes Alagherius: *Tu illa es Mulier, quae humanam naturam tantopere nobilitasti, ut eius Creator fieri illius creatura dedignatus non sit*[120]; Maria enim ad nostrum pertinet genus, vera Evae filia est, quamvis labis huiusce matris nescia, veraque soror nostra, quae, terrenam vitam in humilitate et paupertate degens, plene sortem nostram participavit.

His adicimus: cultus beatae Mariae Virginis ultimam suam rationem repetit ab inscrutabili et libera voluntate Dei, qui cum sit aeterna ac divina caritas (cf. *Io.* 4, 7-8. 16), secundum amoris consilium omnia operatur: dilexit eam et magna ipsi fecit (cf. *Lc.* 1, 49); dilexit eam propter se, dilexit eam propter nos; dedit eam sibi, dedit eam nobis.

57. Christus sola via est, quae ad Patrem perducit (cf. *Io.* 14, 4-11). Christus supremum exstat exemplum, ad cuius imaginem discipulus mores suos conformet necesse est (cf. *Io.* 13, 15), ita quidem, ut id in se sentiat, quod et in ipso (cf. *Phil.* 2, 15), vitam ipsius vivat et eius Spiritum habeat (cf. *Gal.* 2, 20); *Rom.* 8, 10-11): Ecclesia omni tempore haec docuit, ac propterea cavendum est, ne quid in actione pastorali contingat, quod huic doctrinae officiat. At Ecclesia, a Spiritu Sancto edocta atque rerum usu praedita, quem saeculorum decursu sibi com/paravit, agnoscit pietatem quo- 164
que erga beatissimam Virginem, quae quidem pietati erga Divinum Redemptorem subiciatur cum eaque conectatur, magna pollere vi atque efficacitate in re pastorali atque ad christianae vitae renovationem plurimum valere. Huius autem efficacitatis causa facile perspici potest. Ac revera multiplex munus, quo Maria erga Populum Dei perfungitur, est quiddam vere supernaturale, quod in Ecclesiae corpore exercetur, et quidem operosa et fecunda ratione. Ac iuvat singulas huius muneris partes considerare, quae omnes, pro sua quisque efficacia, in idem contendunt, ut in filios spiritualia Filii primogeniti lineamenta referantur. Materna scilicet Virginis deprecatio, eius sanctitatis exemplum ac divina gratia, quae in ipsa est, supernarum rerum sperandarum argumentum humano generi exsistunt.

Maternitatis officium Mariae concreditum Populum Dei impellit, ut filiorum more fidenter ad eam confugiat, quae promptam semper paratamque se praebet ad eius preces materno amore exaudiendas et ad ei succurrendum auxilio efficaci[121]; quare Christifideles eam invocare consueverunt ut *Consolatricem afflictorum, Salutem infirmorum, Refugium peccatorum*, ad impetrandum in aerumnis solacium, in aegritudine levamen, in peccatis robur, quod ab eorum liberat servitute; ac revera ipsa, a peccatorum labe prorsus libera, eo filios perducit, ut peccatum firmo proposito devincant[122]. Quae quidem liberatio a malo et a peccati servitute (cf. *Mt.* 6, 13) condicio habenda est – idque iterum iterumque asseverare oportet – quae christianae cuilibet morum renovationi necessario praemittatur.

120 *La Divina Commedia, Paradiso* XXXIII, 4-6.

121 Cf. Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen Gentium*, n. 60-63: A.A.S. 57 (1965), pp. 62-64.

122 Cf. *Ibid.*, n. 65: A.A.S. 57 (1965), pp. 64-65.

Exemplum sanctitatis a Virgine praebitum Christifideles permovet, ut ad Mariam oculos suos attollant,
165 *quae toti elec/torum communitati tamquam exemplar virtutum praefulget*[123]. De firmis virtutibus agitur et quidem evangelicis, quae sunt: fides atque obsequens voluntas Verbo Dei (cf. *Lc.* 1, 26-28; 1, 45; 11, 27-29; *Io.* 2, 5); magnanima oboedientia (cf. *Lc.* 1, 39-56); sincera humilitas (cf. *Lc.* 1, 48); caritas propera (cf. *Lc.* 1, 38); considerata sapientia (cf. *Lc.* 1, 29. 34; 2, 19. 33, 51); pietas erga Deum, quae impellit ad religionis officia alacriter persolvenda (cf. *Lc.* 2, 21. 22-40. 41), ad gratum de beneficiis accceptis gerendum animum (cf. *Lc.* 1, 46-49), ad dona in templo offerenda et ad preces fundendas in Apostolorum communitate (cf. *Act.* 1, 12-14); animi fortitudo in exsilio (cf. *Mt.* 2, 13-23), in dolore (cf. *Lc.* 2, 34-35. 49; *Io.* 19, 25); paupertas dignitatis plena ac fiduciae in Deo collocatae (cf. *Lc.* 1, 48; 2, 24; 1, 48); vigil de Filio cura ab humilitate cunarum usque ad ignominiam crucis (cf. *Lc.* 2, 1-7; *Io.* 19, 25-27); provida animi suavitas (cf. *Io.* 2, 11-12); virginalis castitas (cf. *Mt.* 1, 18-25; *Lc.* 1, 26-38), fortis et castus coniugalis amor. Hisce Matris virtutibus profecto exornabuntur ii filii, qui firmo proposito in ipsius exempla intueantur, ut eadem in sua ipsorum vita imitando exprimere possint. Tunc huiusmodi in virtutibus progressus agnoscetur ut consecutio et quasi maturus fructus pastoralis illius efficaciae, quae e cultu Mariae tributo proficiscitur.

Pietas in Christi Matrem opportunitatem fidelibus praebet proficiendi in divina gratia, quo in profectu supremus cuiusvis pastoralis actionis finis ponendus est. Etenim fieri nequit, ut *Plenam gratiae* digno in honore habeat quin in semetipso honoret gratiam divinam, hoc est Dei amicitiam animi cum eo communionem et habitationem Spiritus Sancti. Quae divina gratia hominem penitus afficit et conformem efficit imagini Filii Dei (cf. *Rom* 8, 29; *Col.* 1, 18). Ecclesia catholica, rerum usu innixa, qui saeculorum suffragio comprobatur, in mariali cultu validum auxilium agnoscit oblatum homi-
166 ni, / qui ad plenitudinem vitae suae adipiscendam contendit. Maria, nova Mulier, proxima Christo adstat, novo Homini, in cuius mysterio tantummodo hominis mysterium clarescit[124], et quidem quasi pignus nobis data, ut fidem faciat divinum consilium de totius hominis salute et humani generis persona, hoc est in ipsa, iam adimpletum esse. Hominibus, qui hodie sunt, qui haud raro inter angorem et spem iactantur, qui ob conscientiam exiguitatis suae se abiciunt et infinitis percelluntur appetitionibus, qui animum perturbatum, cor divisum mentemque ob aenigma mortis incertam gerunt, qui solitudine oppressi communionem cum aliis sitienter expetunt, fastidio ac taedio plene affecti: his hominibus, dicimus, beata Maria Virgo, sive in terrestris ipsius vitae vicissitudinibus sive in caelesti beatitudine, qua iam in Civitate Dei perfruitur, consideratur, serenum praebet prospectum et verba habet ad confirmandos animos apta: spondet scilicet spem de angore triumphaturam, communionem de solitudine, pacem de perturbatione, laetitiam et pulchritudinem de fastidio ac taedio, rerum aeternarum exspectationem de temporalibus cupiditatibus, vitam de morte.

Quasi sigillum Adhortationi huic Nostrae appositum novumque testimonium pastoralis efficaciae, quae mariali cultui inest, ut homines ad Christum adducantur, sint ipsa verba, quibus Maria Virgo in nuptiis Cana ministros est allocuta: *Quodcumque dixerit vobis, facite* (*Io.* 2, 5). Haec verba, quae specie tantum solam voluntatem significant removendi incommodi a nuptiali convivio, reapse, si peculiaris quarti Evangelii ratio spectetur, veluti vox sunt, in qua resonare videtur ipsa formula a Populo Israel adhibita ad foedus sanciendum in monte Sinai (cf. *Ex.* 19, 8; 24, 3.7; *Dt.* 5, 27), vel ad fidem eidem renovandam (cf. *Ios.* 24, 24; *Esd.* 10, 12; *Neh.* 5, 12); ac / vox etiam sunt, quae mirum in mo- 167
dum concinit cum voce Patris, qui in *theophania* montis Tabor edixit: *Ipsum audite* (*Mt.* 17, 5).

58. Venerabiles Fratres, visum est Nobis fuse de cultu Dei Matri tribuendo disserere, quippe qui ad integram christiani cultus rationem pertineat. Id ipsum grave materiae momentum postulavit, quae postremis hisce annis doctorum virorum studiis pertractata et recognita est,ac nonnumquam etiam in controversiam adducta. Id autem Nobis solacio est, quod opus ab hac Apostolica Sede et a vobismetipsis susceptum ad exsequendas Concilii normas – peculiarique modo instauratio liturgica – magnopere confert ad cultum Deo Patri et Filio er Spiritui Sancto impensiore usque adorationis voluntate adhibendum et ad christianae vitae incrementum apud christifideles; item non sine fiducia animadvertimus renovatam Liturgiam Romanam exstare testimonium pietatis Ecclesiae in Mariam Virginem; spe praeterea fulcimur directorias normas, latas ad pietatem huiusmodi magis in dies fovendam roborandamque, sincero animo ad effectum deductum iri; gaudio denique perfundimur de oblata Nobis, favente Deo, opportunitate illustrandi nonnulla doctrinae capita, quibus usus marialis *Rosarii*, merito in honore habendus, restituatur et confirmetur. Hoc autem solacio, fiducia, spe, gaudio animum affecti, vocem Nostram cum Beatae Mariae Virginis voce Dominum magnificando coniungimus – quemadmodum in Liturgia Romana deprecamur[125] – atque cupimus, ut hi sensus Nostri in laudem Dei gratiarumque actionem eidem debitam traducantur.

Dum igitur exoptamus, ut vestra, Venerabiles Fratres, annitente diligentia, Deiparae Virginis cultus apud clerum populumque vestris curis concreditum salutari provehatur incre/mento, ideoque in maius Ecclesiae et 168
hominum societatis bonum vertat, vobismet ipsis et cunctis, quos pastorali sollicitudine contingitis, peculiarem Benedictionem Apostolicam amanter impertimus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die II mensis Februarii, in Praesentatione Domini, anno MCMLXXIV, Pontificatus Nostri anno undecimo. – PAULUS PP. VI.

125 Cf. *Missale Romanum*, die 31 Maii, *Collecta*.

Adn. Auctores varii in **Seminarium** 27 (1975) 475-723; D. BERTETTO in **Salesianum** 36 (1974) 407-430; I. M. CALABUIG in **Notit.** 10 (1974) 198-216; F. CARVALHO in **Teología espiritual** 18 (1974) 89-101; J. GALOT in **Doc. cath.** 71 (1974) 319-321 et in **La civ. catt.** 125 (1974-II) 217-229; M. LLAMERA in **Teología espiritual** 18 (1974) 259-269; Y. M.-J. CONGAR in **La Maison-Dieu** n. 121 (1975) 114-121.

4268

1974 FEB 4.-SECR. STAT., RESCR. AAS 66 (1974) 89-92

RESCRIPTUM EX AUDIENTIA

Instructio de secreto pontificio, materia et obligatione accuratius definitis, congruentius observando

Secreta continere quantum hominum naturae congruat, ex eo imprimis patet quod, etsi multae res exterius agendae sunt, earum tamen ortus et meditatio in intimo corde conduntur et nonnisi post maturam cogitationem prudenter eae efferuntur.

Silere igitur, res quidem perdifficilis, perinde ac palam considerateque loqui ad perfectum hominem pertinent: tempus est enim tacendi et tempus loquendi (cf. *Eccle.* 3, 7) et ille perfectus est vir, qui linguam suam refrenare noverit (cf. *Iac.* 3, 2).

123 *Ibid.*, n. 65: A.A.S. 57 (1965), p. 64.

124 Cf. Conc. Vat. II, Const. past. de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 22: A.A.S. 58 (1966), pp. 1042-1044.

http://www.obrascatolicas.com

Quod in ipsa contingit Ecclesia, quae est communitas credentium, qui cum iis mandatum sit munus praedicandi et testificandi Evangelium Christi (cf. *Mc.* 16, 15; *Act.* 10, 42), tamen officio tenentur sacramentum abscondendi verbaque conferendi in corde, ut opera Dei recte lateque manifestentur, eiusque sermo currat et clarificetur (cf. *II Thes.* 3, 1).

Merito igitur iis, qui Populi Dei servitio destinantur, quaedam secreto tegenda concreduntur, ea scilicet, quae revelata aut suo non tempore modoque revelata, Ecclesiae aedificationi obsunt vel publicum bonum pessumdant vel denique privatorum et communitatum inviolabilia iura offendunt (cf. Instr. *Communio et progressio*, 121).

Haec omnia conscientiam semper obligant, et imprimis secretum ob Paenitentiae sacramenti disciplinam severe servandum, ac deinde secretum officii, vel secretum commissum, quod dicitur, praeter secretum pontificium, de quo in hac Instructione est sermo. Etenim patet, cum in publica re versemur, quae totius communitatis bonum tangit, non a quovis privato, iuxta propriae conscientiae dictamen, sed ab eo, qui curam communitatis legitime habet, statuendum esse quando vel qua ratione et gravitate huiusmodi secretum imponendum sit.

Ii vero, qui tali secreto devinciuntur, non quasi exteriore lege se astrictos esse censeant, sed potius propriae humanae dignitatis imperio: honori nempe sibi ducant debita in publicum bonum servare secreta.

Quod autem ad Curiam Romanm attinet, negotia,
90 quae ab ea / in universalis Ecclesiae servitium tractantur, communi secreto ex officio obteguntur, cuius moralis obligatio vel ex superioris praescripto vel ex rei natura et momento dimetienda est. At in quibusdam rebus gravioris momenti peculiare urgetur secretum, quod *pontificium* nuncupatur et gravi semper obligatione servandum est.

De secreto pontificio Instructionem eddidit Secretaria Status die XXIV mensis Iunii anno MDCCCCLXVIII: postquam vero quaestio considerata est penes coetum Cardinalium moderatorum Dicasteriorum Curiae Romanae, eiusdem Instructionis normas quasdam immutare visum est, ut, materia et obligatione huius secreti accuratius definita, eius observatio congruentius urgeretur.

Normae igitur sunt, quae sequuntur.

Art. I. Secreto pontificio comprehenduntur:

1) Praeparatio et compositio Documentorum Pontificiorum, pro quibus huiusmodi secretum expressis verbis requiratur;

2) Notitiae ratione officii cognitae, respicientes res quae a Secretaria Status vel a Consilio pro publicis Ecclesiae Negotiis aguntur, quaeque sub secreto pontificio tractandae sunt;

3) Significationes et denuntiationes doctrinarum scriptorumque typis editorum factae S. Congregationi pro Doctrina Fidei, nec non earum examen, iussu eiusdem Dicasterii institutum;

4) Denuntiationes extra iudicium acceptae circa delicta contra fidem et contra mores, et circa delicta contra Paenitentiae sacramentum patrata, nec non processus et decisio, quae ad hasce denuntiationes pertinent, salvo semper iure eius, qui ad auctoritatem delatus est, cognoscendae denuntiationis, si id necessarium ad propriam defensionem fuerit. Denuntiantis autem nomen tunc tantum patefieri licebit, cum auctoritati opportunum videatur ut denuntiatus et is, qui eum denuntiaverit, simul compareant;

5) Relationes a Legatis Sanctae Sedis confectae circa res pertinentes ad secretum pontificium;

6) Notitiae ratione officii cognitae, quae respiciunt
91 ad creationem Cardinalium; /

7) Notitiae ratione officii cognitae, quae attinent ad nominationem Episcoporum, Administratorum Apostolicorum ceterorumque Ordinariorum episcopali dignitate praeditorum, Vicariorum et Praefectorum Apostolicorum, ac Legatorum Pontificiorum, itemque inquisitiones ad has causas spectantes;

8) Notitiae ratione officii cognitae, quae respiciunt ad nominationem Praelatorum Superiorum et Officialium maiorum Curiae Romanae;

9) Quidquid attinet ad arcanas notas (vulgo: *Cifrari*) et ad scripta arcanis notis exarata;

10) Negotia vel causae, quae a Summo Pontifice, a Cardinali alicui Dicasterio praeposito, et a Legatis Sanctae Sedis tam gravis esse momenti censentur, ut secreti pontificii tutelam postulent.

Art. II. Obligatione servandi secreti pontificii tenentur:

1) Cardinales, Episcopi, Praelati Superiores, Officiales maiores et minores, Consultores, Periti et ministri inferioris ordinis, ad quos spectat pertractatio quaestionum, quae secreto pontificio subiciuntur;

2) Legati Sanctae Sedis eorumque ministri, qui praedictas quaestiones tractant, nec non ii omnes, qui ab iisdem ad consulendum de his causis vocantur;

3) Ii omnes, quibus in peculiaribus causis secretum pontificium servandum imponitur;

4) Ii omnes, qui culpabiliter notitiam acceperint documentorum et rerum, qui secreto pontificio subiciuntur, vel etiam, accepta sine culpa huiusmodi notitia, certo sciant ea secreto pontificio adhuc contegi.

Art. III. 1) Qui secreto pontificio adstringitur, ad illud servandum gravi semper obligatione tenetur.

2) Si violatio ad forum externum delata fuerit, qui accusatur violationis secreti iudicabitur a peculiari quadam Commissione, quae constituetur e Cardinali Dicasterio competenti Praeposito, vel, si is desit, ex / Officii 92
moderatore ad quem spectat; haec Commissio congruas poenas irrogabit, pro gravitate delicti eiusve damni.

3) Si is, qui secretum violavit, Romanae Curiae operam praestat, in poenas incurrit in Ordinatione Generali statutas[1].

Art. IV. Qui ad secretum ponficium ratione muneris admittuntur, iusiurandum dare debent iuxta formulam, quae sequitur:

Ego ...
constitutus coram ...
tactis per me sacrosanctis Dei Evangeliis, promitto me fideliter "secretum pontificium" servaturum esse in causis et in negotiis quae sub eodem secreto sunt tractanda[2]*, adeo ut nullo modo, sub quovis praetextu, sive maioris boni, sive urgentissimae et gravissimae causae, secretum praefatum mihi violare liceat.*

Secretum, ut supra, me servaturum esse promitto etiam causis et negotiis finitis, pro quibus tale secretum expresse imponatur. Quod si in aliquo casu me dubitare contingat de praefati secreti obligatione, in favorem eiusdem secreti interpretabor.

Item scio huiusmodi secreti transgressorem peccatum grave committere.

Sic me Deus adiuvet, et haec Sancta eius Evangelia, quae propriis manibus tango.

Hanc Instructionem PAULUS VI, Summus Pontifex, in Audientia infrascripto concessa die IV mensis Februarii, anno MDCCCCLXXIV, approbavit et publici iuris fieri iussit, ea lege ut a die XIV mensis Martii eiusdem anni vigeret, contrariis quibuslibet non obstantibus.- Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

1 Cf. *Ibid.* art. 39, § 2, art. 61, n. 5 et art. 65, § 1, n. 3.

2 Pro iis, qui ad secretum pontificium admittuntur in aliqua peculiari causa *servaturum esse in causa mihi commissa.*

Adn. J. ARIAS in Ius can. 14 (1974) n. 28 p. 332-350.

4269

1974 FEB 14.-COM. INT. CONC., RESP. AAS 66 (1974) 463

Responsum ad propositum dubium:

De decreto ratihabitionis in causis matrimonialibus

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis, proposito in plenario coetu quod sequitur dubium, respondendum esse censuerunt ut infra:

(De decreto ratihabitionis in causis matrimonialibus)

D. – Utrum in decreto de quo in Motu Proprio *Causas matrimoniales*, VIII § 3 et IX § 1, simpliciter declarare sufficiat collegium decisionem primi gradus ratam habere, vel ad ordinarium examen secundi gradus causam admittere; an vero requiratur ut, ad instar sententiae, rationes in iure et in facto contineat decretum.

R. – *Negative ad primum, Affirmative ad secundum*, seu, attentis principiis generalibus processus canonici (cf. cc. 1840 § 3, 1874 § 4, 1875 C. I. C.) quibus per Litteras Apostolicas *Causas matrimoniales*, Motu Proprio datas, die 28 martii 1971, non derogatur necnon momento decisionis secundae instantiae, a qua dari potest recursus ad superius Tribunal, rationes sive in iure sive in facto esse in eiusdem decreto saltem brevi seu summario modo indicandas, sive agitur de rata habenda seu confirmanda sententia affirmativa praecedentis gradus, sive de admittenda causa ad ordinarium ulterioris gradus examen.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 14 februarii 1974 infrascripto impertita supradictam decisionem ratam habuit, adprobavit et publicari iussit. – Pericles Card. FELICI, *Praeses.*

Adn. L. Del AMO in REDC 32 (1976) 321-347; O. DI JORIO in PrM 65 (1976) 372-383; C. LEFEBVRE in PrM 64 (1975) 187-194; J. M. PINTO in PrM 64 (1975) 195-204; P. TOCANEL in Apoll 47 (1974) 400-403; S. VILLEGGIANTE in Eph. iur. can. 30 (1974) 159-193.

4270

1974 FEB 20.- SC RELIGIOSORUM, LITT. CIRC. PART.*

Condiciones quibus moniales donum Iubilaei Anni Sancti acquirere possunt

Roma, 20 febbraio 1974

Reverenda Madre, E' prossimo l'Anno Santo 1975 il quale, per disposizioni del Santo Padre, nelle chiese locali è stato inaugurato fin dalla Pentecoste del 1973, "affinché tutta la Chiesa sparsa sulla terra possa incominciare subito a godere di questa grande occasione di rinnovamento e di riconciliazione, e meglio preparare così il momento conclusivo e culminante che si celebrerà a Roma nel 1975" (Paolo VI, *Disc.* 9 maggio 1973). E' dono di misericordia offerto a tutta la Chiesa, perché, rinnovandosi in Cristo Gesù, in maniera più fedele ne possa riflettere la fisionomia di amore nel mondo.

Il Santo Padre Paolo VI, nella lettera del 31 maggio 1973 al Card. Massimiliano de Fürstenberg per l'apertura dell'Anno Santo ha tracciato le linee fondamentali di quello che deve essere il grande avvenimento, sottolineando i concetti già toccati nel discorso accennato: rinnovamento dell'uomo e sua riconciliazione, invitando distintamente anche le comunità religiose a porsi generosamente in questa via.

L'invito del Santo Padre sarà certamente accolto con filiale devozione e coerente impegno dalle claustrali le quali, seguendo una chiamata speciale, consacrano la loro vita alla contemplazione amorosa del Dio vivente. "Rinnovamento e riconciliazione" devono perciò animare in modo particolare il loro anelito contemplativo e la loro ansia apostolica in quest'anno di grazia, affinché, saldamente unite a Cristo Signore e alla sua Chiesa, nella fede e nell'amore diventino sempre più nelle loro comunità oranti un cuore solo e un'anima sola.

La conversione a Dio, infatti, risposta ogni giorno nuova all'amore che Dio in maniera nuova riversa sull'uomo, le stringerà sempre più a Cristo e tra loro, e questo a sua volta dilaterà i loro spiriti ai confini di tutto il mondo e si sentiranno impegnate ancor più ad attirare gli uomini con la preghiera e la penitenza a Cristo "nostra pace" e "nostra riconciliazione", segreto di comunione e di riconciliazione tra i fratelli.

Tra gli esercizi tipici dell'Anno Santo, come ha ricordato il Papa nella citata lettera al Card. de Fürstenberg, c'è il "pellegrinaggio". Le claustrali, che hanno consacrato la loro libertà, in una volontaria risposta di amore, per la contemplazione nella solitudine, restando nel "deserto" a cui Dio le ha chiamate, potranno spiritualmente unirsi ai fratelli che, sulle strade del mondo, affluiranno ai grandi santuari della cristianità e poi a Roma, per rinnovarsi nella loro fede a Cristo e alla Chiesa. Esse, costituite "nel cuore della Chiesa", nello spirito parteciperanno al loro cammino di penitenza con la nascosta generosa immolazione, alla loro tensione di comunione orante con Dio con la propria preghiera ininterrotta.

Sarà soprattutto nella preghiesa liturgica e nella partecipazione attiva al sacrificio eucaristico che le claustrali vivranno spiritualmente il "pellegrinaggio" del "Cammino della salvezza", proposto a tutti dal comitato centrale dell'Anno Santo come mezzo di vero rinnovamento.

Perché esse stesse possano godere del "dono dell'indulgenza", la S. Chiesa viene maternalmente incontro alla loro condizione di contemplative. Esse, perciò, potranno lucrare l'indulgenza plenaria, destinata a confermare lo spirito di rinnovamento e di riconciliazione, se riunite in gruppo, nei tempi stabiliti dalla Conferenza Episcopale, visiteranno la chiesa – chiusa agli estranei - del loro monastero ed ivi sosteranno in pia meditazione per un tempo conveniente, concludendo la visita con la recita o il canto del "Pater noster" e del Credo e con una invocazione alla Vergine Santissima. In caso che nella chiesa del monastero in quell'occasione fossero presente persone estranee, le monache potranno acquistare l'indulgenza visitando una cappella interna.

L'opera sopra indicata per l'acquisto dell'Indulgenza giubiliare vale nei giorni i cui nel luogo ove è situato il Monastero sia organizzato un pellegrinaggio parrocchiale, foraniale o di zona, diocesano.

Negli altri giorni potranno ugualmente acquistare l'Indulgenza Plenaria per sé o per le anime del Purgatorio compiendo un'altra opera, ad esempio: adorazione del Ss.mo Sacramento almeno per mezz'ora, Via Crucis, lettura della Sacra Scrittura, Santo Rosario recitato in Comunità sia in Chiesa che fuori.

Nella certezza che l'anno di benedizione, favorendo un rinnovato incontro con Cristo nella fede e nell'amore, approfondirà maggiormente il fervore religioso in tutti i monasteri, affidiamo tutte le claustrali alla particolare benedizione e protezione della Vergine Santissima, Madre della Chiesa. – Arturo Card. TABERA, *Prefetto.*

* Omnibus Antistitis monialium, Prot. N. SpR 289/74: CpR 55 (1974) 180-181.

4271

1974 FEB 23.- SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Factorum iuridicorum declarandorum damnorumque Incidentis: Querelae nullitatis adversus decretum Excellentissimi Decani Rotae Romanae, quo libellus reicitur

FACTI SPECIES

1. Exeunte mense iunio 1966, moderatores responsabiles trium ephemeridum (A, B et C), in Natione X., nempe domini: Philippus (C), Henricus (A), et Mauritius (B), coram ecclesiasticis tribunalibus octo dioecesium i. e. dioec. E. et aliarum, diversos exhibuerunt libellos, quibus iudicialem actionem instituere contendebant adversus nonnullas ephemerides ecclesiasticas locales nec non contra earundem responsabiles Episcopos, autumantes gravem iniuriam sibi suique ephemeridibus inlatam fuisse ob incaute editas notitias et commetaria, "sfavorevoli e infondati ..., inesatti e lesivi", occasione promulgationis cuiusdam "communicationis" Episcopatus Nationis X., die 23 iunii peractae, diurnariis scriptoribus publice illustratae in Urbe L.,

http://www.obrascatolicas.com

die 27 eiusdem mensis, in praestatuta "conférence de presse", a RR. DD. Victore "Directeur du secrétariat de l'opinion publique" et Thoma "Secrétaire Général de l'Episcopat", et expresse postulantes declarationem factorum circa meritum peractarum commentationum, nempe ut, "en raison de la publicité qu'Elle (singulus Episcopus) a voulu donner au 'Communiqué' ... dans la partie officielle de son Bulletin diocésain", vellent singuli Episcopi, ad tramitem can. 1552 § 2, n. 1, "bien déclarer, en forme légitime, les points de droit ci-joints" circa facta expresse ibidem recensita, quaeque falsa, infundata ac sibi iniuriosa denunciabant.

2. Praefata octo adita Tribunalia unanimi pronuntiatione propositos libellos reiecerunt, praesertim ob defectum competentiae, sive ratione obiecti ("il ne s'agit pas de faits juridiques, mais de faits administratifs"), sive ratione personarum (octo Episcopi, inter quos nonnulli S. R. Ecclesiae Cardinales, ipsumque Consilium Episcopatus Nationis X eiusque organa praecipua), sive denique ratione territorii ("ces faits se sont produits à L. et les siéges des organismes mis en cause sont à L.", aliis insuper additis rationibus ex iniuncto munere pastorali depromptis.

3. Adversus huiusmodi decreta, propositos libellos reicientia, ephemeridum Moderatores recursum statim instituerunt ad S. R. Rotae Tribunal, ad normam can. 1709 § 3, ab eodem postulantes "de déclarer nul et sans effet le rejet des libelles, surtout par violation du canon 1587, et par défaut des raisons fondées en fait et en droit".

4. Pendente recursu, cum per duos annos S. R. Rotae silentium produceretur, iidem tres ephemeridum Moderatores nova instantia diei 9 iunii 1967, directe apud idem S. R. Rotae Tribunal novae causae introductionem postulaverunt, i. e. *Dioecesis L. - Iurium*, directe impetentes Consilium Episcopatus Nationis X., "par ses organes, Mgr. Victor et Mgr. Thomas" repraesentatum, utpote "committente responsabile delle affermazioni false e dannose propalate dai suoi organi e da esso approvate", petita falsarum affirmationum correctione ("rettifiche dei falsi") et damnorum refectione.

Praeterea, eadem instantia expostulabant ut, ratione connexionis, novae propositae causae cumularentur recursus adversus reiectionem libellorum (*Dioecesis E. et aliarum*), iamdiu propositi sed nondum decisi, novo Turno Rotali ad hoc constituto.

5. Transacto anno quin S. R. Rota, regulariter adita, responderet, nova instantia diei 11 oct. 1968 trium actorum Patronus denuo pressius acriusque admissionem novae causae, cum *Dioecesis E. et aliarum* cumulatae, et constitutionem novi Turni Rotalis sollicitavit.

6. Decreto diei 21 octobris 1968 Exc.mus S. R. Rotae Decanus praefatam Patroni instantiam pro novae causae introductione et novi Turni constitutione reiecit, edicens: "S. R. Rotam esse indubie incompetentem in casu, proptereaque praefatam instantiam esse reiciendam ad omnes iuris effectus".

7. Adversus huiusmodi Exc.mi Decani decretum, actorum Patronus, per recursum diei 28 octobris 1968 apud Sacrum hoc Tribunal querelam nullitatis proposuit, petens, praeter declarationem nullitatis, "la decisione che il libello ha diritto della designazione del Turno *Dioecesis L.*".

8. Interim, apud S. R. Rotae Tribunal, maturata est etiam causa *Dioecesis E. et aliarum*, in qua Turnus Rotalis, decreto diei 22 ianuarii 1970, recursus reiciens ab ephemeridum Moderatoribus propositos, definitive pronuntiavit: "Recursus adversus decreta Tribunalium dioecesanorum, libellos litis introductorios reicentia, admittendos non esse, in casu".

9. Hoc decretum Turni Rotalis statim impugnatum est apud Sacrum hoc Tribunal, interposita querela nullitatis, per recursum diei 19 martii 1970, iterum atque tertio renovatum diebus 8 et 10 mensis aprilis eiusdem anni.

10. Die 1 decembris 1970, in Congressu habito coram Cardinali Praefecto, una eademque sessione super utrumque recursum, *Dioecesis L.* nempe diei 28 oct. 1968 et *Dioecesis E.* diei 9 martii 1970, distinctim decretum est: *Negative*, seu *recursum in casu non esse admittendum ad disceptationem*, addita clausula: *Attamen recurrentibus patet via administrativa.*

Postulata deinde a recurrentibus Commissione Pontificia (16 dec. 1970), ad hoc ut competens Tribunal "cognoscere valeat de tota re (falsis et damnis) iuxta dubium die 8 aprilis 1970" propositum, in Congressu diei 21 dec. 1970 decretum est: *Attentis decretis Congressus diei 1 decembris 1970, concessionem Commissionis non esse proponendam.*

11. Cum nova demum proposita sit instantia, die 4 ianuarii 1971, qua recurrentes provocabant ad Plenariam Signaturam adversus praefatorum recursuum reiectionem a Congressu pronuntiatam die 1 decembris 1970, in Congressu habito die 8 februarii 1972, auditis partibus et Promotore iustitiae decretum est: *Quaestio subiicitur Plenariae Signaturae, quae videat:*

I. *An admittendus sit recursus contra decretum Congressus diei* 1 dec. 1970; et quatenus affirmative:

II. *An admittenda sit querela nullitatis contra decretum Exc.mi Decani S. R. Rotae diei* 21 *octobris* 1968; et quatenus affirmative ad II:

III. *An constet de nullitate decreti Exc.mi Decani S. R. Rotae diei* 21 *octobris* 1968.

In iure et in facto

I - *An admittendus sit recursus contra decretum Congressus diei* 1 *decembris* 1970

12. De facultate recurrendi seu appellandi ad Plenariam Signaturam contra decisionem Congressus in causa iudiciali, scribit F. Roberti: "Congressus quoque, sicut plenum tribunal universum repraesentat Signaturam, et Cardinalis Praefectus *vice sacra* praeest, seu fungitur vice R. Pontificis, cuius nomine et auctoritate signat commissiones aliaque id genus rescripta (AadRSA a. 2). Ideo nullus datur recursus a Congressu ad plenam Signaturam (AadRSA a. 33-34" (*De processibus*, ed. 4ª, 1956, p. 376, n. 154).

Articuli qui quaestionem attingunt, sunt sequentes:

"Art. 9: Si Congressus petitionem reiiciat utpote fundamento destitutam, ille cuius interest potest ad eumdem Congressum recursum habere, ut rem in examen iterum revocet.

Art. 10: Si Congressus insistit in decisis, petitionem reiiciens, reiectio est *definitiva*.

Art. 33: Non datur appellatio nec conceditur beneficium novae audientiae adversus decisiones quae admittunt vel reiiciunt commissiones aut aliud continent eiusmodi rescriptum.

Art. 34: Nihilo secius si ex legitima causae tractatione, in sequelam decisionis H. S. Trib. instituta, sive haec habeatur per viam *iustitiae* sive per viam *administrativam*, constiterit, ex novis argumentis, documentis, et rationibus aliam viam ineundam esse ab ea quam praefixerit decisio H. S. Trib., pars cuius interest petere potest, novis explicatis et exhibitis argumentis et documentis, ut *recedatur a decisis*". (*Appendix* ad Regulas servandas in iudiciis apud Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, *Codicis iuris canonici fontes*, vol. VIII, p. 613 ss.).

At considerandum est articulos 9 et 10 inveniri sub Tit. II qui agit "De ratione qua admittuntur et examinantur *petitiones pro impetrandis commissionibus aliisque rescriptis, et de relativis decisionibus*". Art. autem 33 respicit expresse *"commissiones aut aliud eiusmodi rescriptum"*.

Nequeunt igitur praefati articuli extendi ad *causas iudiciales* in quibus adversus decisiones Congressus admittenda est facultas adeundi Plenariam Signaturam.

Hoc confirmatur praxi Signaturae Apostolicae inde ab initio restauratae competentiae per Constitutionem Ap. *Sapienti consilio* (cfr. e. g. decretum diei 29 martii 1910 - AAS 2 [1910] p. 432; decisio diei 25 novembris 1922 - AAS 15 [1923] p. 181; *Montisregalen. Restitutionis in integrum*, diei 29 iulii 1918, prot. 1/918).

Ceterum incongruum videtur facultatem denegare recurrendi contra decisionem Congressus, quia recursus dirigitur ad Signaturam Apostolicam. Hoc autem Supremum Tribunal, sive iuxta Constitutionem *Sapienti consilio* diei 29 iunii 1908, II, n. 2, sive iuxta Codicem I. C., can. 1602, sive iuxta Constitutionem *Regimini Ecclesiae universae* diei 15 augusti 1967, n. 104 (AAS 59 a. 1967, p. 921), constat Patribus Cardinalibus.

Denegare igitur facultatem adeundi Plenariam Signaturam, idem esse ac denegare ius adeundi verum et proprium Tribunal Supremum.

Optandum sane est ut numerus recursuum seu appellationum limitetur, ne eorumdem pondere Patres Cardinales obruantur; at de hac limitatione clare constare debet; quod e *Normis* nunc vigentibus non eruitur (cfr. *Romana* diei 28 iulii 1970 Sectionis Alterius - in *Apollinaris* XLVI (1973), p. 307 ss.).

His dictis de iure recurrendi, decisio de recursu admittendo vel reiciendo, in casu, pendet ab eius fundamento, seu ex responsione ad dubium alterum.

II - *An admittenda sit querela nullitatis contra decretum Exc.mi Decani S. R. Rotae diei* 21 *octobris* 1968.

13. Attentis quae in Codice (can. 1603 § 1, n. 3) et in *Normis specialibus* Signaturae Apostolicae (art. 17 § 2, n. 3 et art. 19 §§ 1 et 3) ad rem statuuntur, querela nullitatis contra decretum Decani nequit admitti ob sequentes rationes: 1) Signatura videt, potestate ordinaria, de querela nullitatis "contra sententiam rotalem" (can. 1603, § 1, n. 3; *Normae*, art. 17, § 2, n. 1) sive definitivam, sive etiam interlocutoriam (*Normae*, art. 19, §§ 1 et 3). At in casu non agitur de "sententia rotali" a regulari Turno prolata, sed de simplici decreto Decani, quod distinguitur a sententia (can. 1868, § 2).

2) Praeterea, "querela nullitatis contra sententiam rotalem proponi potest in casibus enumeratis in cann. 1892, 1894" (*Normae Speciales*, art. 19, § 1), ius scilicet proponendi querelam nullitatis tunc tantum exsurgit, cum in prolata sententia vitia occurrunt, de quibus in cann. 1892 et 1894. In casu, agitur de decreto quod Exc.mus Decanus tulit ad normam art. 60 *Normarum* S. R. Rotae, in quo nullum occurrit vitium ex his quae in citatis canonibus recensentur, prout fusius demonstrabitur in tertia quaestione quae superest solvenda.

3) Denique, "querela nullitatis contra sententiam rotalem proponi potest in casibus enumeratis in cann. 1892 et 1894, *dummodo vitia ibidem recensita manifeste appareant. In dubio, recursus fundamento destitutus habendus est*". (*Normae*, art. 19, § 1). At in casu, non modo vitia in praecitatis canonibus enumerata manifeste non apparent, sed non exstant omnino.

14. Recursum fundamento revera destitutum esse, confirmant rationes quibus innititur decretum Exc.mi Decani S. R. Rotae; id est "attenta causa quae expresse pertractanda contenditur in prima instantia coram Hoc Apostolico Tribunali; considerata persona quae conveniri intenditur quaeque expresse significatur a cl.mo Patrono 'il Consiglio Permanente episcopale nella persona dei suoi organi i rev.mi Victor e Thomas'; perpensa causa petendi: 'falsi da dichiarare e danni da liquidare'; perspectis cann. 1601 (una cum interpretatione authentica diei 22 maii 1923); 1599, § 1 n. 1; 1557, § 1 n. 3 coll. 1558; attento art. 60 *Normarum* S. R. Rotae Tribunalis; decernit Sacram Romanam Rotam esse indubie incompetentem in casu propterea quae praefatam instantiam esse reiciendam ad omnes iuris effectus". Tribunal S. R. Rotae revera erat incompetens ad causam *Dioecesis L. - Iurium* admittendam et tractandam:

a) *ob incompetentiam absolutam ratione obiecti* (rectius, ob defectum iurisdictionis) ad normam can. 1601 et interpretationem authenticam diei 22 maii 1923 (AAS 16, 251). Re enim vera, pro sua constitutione, S. R. Rota est Tribunal apostolicum ordinarium, quod exclusive pollet iurisdictione iudiciali, nullimode autem iurisdictione administrativa. Praeclusio expresse sancitur in can. 1601: "Contra Ordinariorum decreta non datura appellatio seu recursus ad Sacram Rotam; sed de huiusmodi recursibus exclusive cognoscunt Sacrae Congregationes" et quidem, nedum quod attinet meritum eorundem recursuum, sed etiam "ratione refectionis damnorum" quae ex Ordinariorum decretis illata fuisse contendatur. In casu, "Communicatio" Consilii Permanentis Episcopatus Nationis X., cuius causa ipsum Consilium eiusque organa (RR. DD. Victor et Thomas) conveniuntur, est indubie actus administrativus, et hoc ipse Patronus concedit, ipsique actus a Rev.mis DD. Victore et Thoma positi, ob notitias publice traditas in "conférence de presse", sunt actus administrativi.

In suo novissimo restrictu cl.mus Patronus concedit quidem: " Illud 'Communiqué' est actus administrativus-pastoralis collectivus iuxta *'Christum Dominum'*", sed contendit "quod libellus impetit tantummodo 'excessus mandatariorum', non actum administrativum (Communiqué) in se et per se consideratum". Sed in suo recursu, de quo est iudicandum, contrarium Patronus clare edixerat. Actus mandatariorum distincte et directe, immo eorundem excessus quos Patronus vocat, perpendentes, Nobis visum est actus positos, ut in casu, nomine potestatis administrativae ab agentibus in exercitio muneris sibi commissi, esse actus administrativos; contra laesiones proinde iurium subiectivorum, per actus administrativos forte causatas, non datur actio contentiosa apud tribunalia ordinaria vel S. R. Rotam, sed recursus hierarchicus via administrativa;

b) *Ob incompetentiam absolutam ratione personarum*, quae conventae sunt, ad normam cann. 1557, § 1, n. 2 et 1558. In casu, personae conventae sunt: Rev.mi Victor et Thomas, ut "mandatarii", et ipsum Consilium Permanens, uti "mandans et responsabile de excessibus mandatariorum "committente responsabile delle affermazioni". Verum, in Consilio Permanenti repraesentantur omnes Episcopi Nationis X., inter quos nonnulli S. R. Ecclesiae Cardinales, ipseque Praeses Consilii est S. R. Ecclesiae Cardinalis. Ergo, cum conveniatur Consilium, conveniuntur Episcopi et Cardinales Nationis X. Ast, S. R. Rota, ratione harum personarum, indubie incompetens erat ad iudicandum in casu, nam "ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi Patres Cardinales" (can. 1557, § 1, n. 2). Agitur quidem de incompetentia absoluta;

c) Item, ex alio capite, *ob incompetentiam absolutam ratione personarum* ad normam can. 1557, § 1, n. 3. Praelaudati Episcopi et Cardinales, in Consilio Permanenti repraesentati, conveniuntur ut "committenti responsabili" de "excessibus mandatariorum", non modo de damnis et de causis damnorum, de "falsis dictis, scriptis et actis", sed etiam de "gravissimis calumniis" necnon de "magna diffamatione" quae exinde obvenit actoribus ephemeridum Maderatoribus. Ergo, Consilium Permanens, idest Episcopi et Cardinales Nationis X., conveniuntur in casu, non actione tantummodo declaratoria et vindicatoria in sede contentiosa, sed etiam actione poenali ob formaliter denuntiatam publicam diffamationem quam passi sunt praedicti actores ephemeridum Moderatores, qui ideo etiam ex hoc capite ut partes laesae sistunt in iudicio (cann. 1938, § 1; 2355). Sub hoc etiam respectu, igitur, S. R. Rota incompetens est ad iudicandum de causa *Dioecesis L. - Iurium*, nam "ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi ... in criminalibus Episcopos etiam titulares" (can. 1557, § 1, n. 3).

Hanc conclusionem Patronus conatur evertere, excipiens nunc in suo restrictu, secus ac dixerat in suo recursu, Consilium non conveniri quoad omnia, nam "de calumniis respondere debent personaliter" mandatarii, dum "mandans Consilium respondet de damnis a suis mandatariis illatis" tantum. Sed exceptio fallit, nam eatenus mandans Consilium conveniri poterat ut responsabile damnorum, quatenus responsabile fuerat de eorundem damnorum causis, nempe "de falsis", "de calumniis" et "de diffamatione".

15. Ob rationes allatas, igitur, S. R. Rota erat absolute incompetens ad pertractandam causam, ideoque querela nullitatis contra decretum Decani S. R. Rotae diei 21 octobris 1968 admittenda non est.

III - *An constet de nullitate decreti Exc.mi Decani S. R. Rotae diei* 21 *octobris* 1968.

Huic dubio iam responsum est. Quaedam tamen adduntur quibus uberius illustratur petitionem contrariam penitus carere fundamento.

16. Duplici ex capite vitiari potest decretum: vel ob vitium intrinsecum substantiale, idest ob intrinsecum defectum seu intrinsecam inefficaciam rationum in decidendo, ob neglectum praescriptum legis vel ob erroneam legis interpretationem et falsam eiusdem applicationem (error in decidendo), quo in casu tamen non proprie nullitas decreti datur, sed iniustitia; vel ob vitium formale extrinsecum ob violatas leges in procedendo (error in procedendo).

Neutrum admitti potest in casu.

17. *Vitium substantiale intrinsecum in decidendo revera* haberetur si nulla adessent motiva, ad normam legis, ad declarandam Rotae incompetentiam, vel quae ellegantur fundamento carerent. Hoc in casu non verificatur.

Ad normam sane articuli 60 *Normarum* S. R. Rotae Tribunalis, "si indubie constet de incompetentia S. Rotae", Decanus tenetur libellum reicere "per decretum in quo causas reiectionis indicabit". In casu, certum est constare de incompetentia S. Rotae, nam "causae reiectionis", quae in decreto Decani allegantur, sunt iuridice inoppugnabiles (cfr. supra dicta ad II quaestionem).

Ergo in casu nullum adfuit vitium in decidendo.

18. *Vitium formale extrinsecum in procedendo, nullitatem secumferens*, tunc tantum adesset si Exc.mus Decanus in edendo decreto reiectionis libelli legem aliquam processualem violasset.

At in casu servata est ratio procedendi in art. 60 *Normarum* S. R. Rotae praescripta.

19. Recurrentium Patronus in suo restrictu diserte contendit: "Nullum esse decretum Exc.mi Decani, quia constat prolatum: *a*) extra facti speciem et petita ...; *b*) sine competentia; *c*) per canones inconferentes, factorum perversionem".

Pauca ad singula!

Ad primum - Contendit Patronus decretum Decani prolatum fuisse "extra facti speciem et petita", quia thema decidendum erat "quarta (eius) instantia (diei 11 oct. 1968) pro Turno *Dioecesis L.* constituendo", non vero libellus introductorius causae *Dioecesis L.* Qui libellus causae *Dioecesis L.*, ait Patronus, utpote "unitus ex officio causae *Dioecesis E.* coram R. P.

http://www.obrascatolicas.com

D. Ferraro n. 9490, una cum instantiis, exclusive iamdudum pertinebat iusridictioni illius Turni, quapropter nullus alius Auditor, ne Decanus quidem, Turno illi extraneus, utcumque poterat sese immiscere in libello illo".

Respondetur: In memorata quarta sua instantia diei 11 octobris 1968 Patronus conqueritur de libello nondum admisso in causa *Dioecesis L.*, ideoque ad admissionem libelli denuo sollicitandam, constitutionem respectivi Turni exspostulat: "Voglia l'E. V. emettere il decreto di costituzione del Turno *Dioecesis L.*, (art. 14 et 59 *Normae* S. R. Rotae) o di rifiuto". His igitur in adiunctis, instantia pro Turni constitutione nihil aliud est nisi renovata instantia pro admissione libelli, nam admissio libelli est conditio sine qua non ut Turnus constituatur, adeo ut ipsa Turni constitutio necessario haberi debeat ut expressa libelli admissio. Exc.mus Decanus, cum in comperto haberet Tribunalis incompetentiam, logice libellum reiecit; libelli autem reiectio necessario secumferebat instantiae reiectionem.

Verum, ait Patronus, Decanus nequibat libello manus apponere, quia libellus "prostabat coram Turno *Dioecesis E.*". Respondetur in S. R. Rota libellos admittere vel reicere Decanum (art. 60 *Normae* S. R. Rotae). Decanus autem numquam decreverat connexionem causae *Dioecesis L.* cum *Dioecesis E.* et ideo Decanus nec implicite ius umquam amiserat decernendi de libelli causae *Dioecesis L.* admisione vel reiectione.

Ad secundum - Decretum, ait Patronus, est nullum, quia latum est "sine competentia", nam, cum libellus *Dioecesis L.* unitus fuerit "ex officio causae *Dioecesis E.* coram Ferraro n. 9490 una cum instantiis exclusive iamdudum pertinebat iurisdictioni illius Turni, quapropter ... (Decanus) tunc absolute incompetens factus est".

Respondetur adsertam unionem causarum ex officio numquam peractam esse, nec poterat peragi in causis ratione gradus distinctis. Ceterum, causa *Dioecesis E.* coram Ferraro nondum pendebat, quia partis conventae citatio nondum facta fuerat. Haec omnia bene noverat Patronus, qui in ipsa quarta instantia, quam reicit Decanus, scripserat: "Con istanza 19-9-1968 facevo presente a V. S. che la mia *Dioecesis L.* non può essere considerata inclusa in una causa di seconda istanza per rigetto di libelli".

Ad tertium - Ait denique Patronus: "Decretum adducit canones inconferentes factaque pervertit veluti qui dormitat". Canones qui inconferentes dicuntur, sunt:

– can. 1601 (at Patronus omittit citationem interpretationis authenticae diei 22 maii 1923): "Libellus non impetit decreta Ordinariorum, sed proponit *actionem civilem falsi et damni.* Decretum ergo facti speciem perturbat";

– can. 1599, § 1, n. 1, quo statuitur incompetentia S. R. Rotae ad iudicandum in prima instantia;

– can. 1557, § 1, n. 3, quo sancitur exclusiva competentia R. Pontificis iudicandi Episcopos in criminalibus. Arguit Patronus: "actio est civilis, non criminalis, de falsis et de damnis provocatis a mandatariis".

Agitur, ut palam est, de motivationibus in iure adhibitis in decreto Decani ad demonstrandam incompetentiam S. R. Rotae in causa *Dioecesis L. - Iurium*, ex quibus tamen Patronus omittit illam quae ex can. 1557, § 1, n. 2 deducitur (incompetentiam Rotae ad iudicandos S. R. Ecclesiae Cardinales), quia evidenter nihil in contrarium obicere potest.

Harum omnium obiectionum fallacia clare demonstrata est cum, in solvenda quaestione secunda, ostensum est, querelam nullitatis quolibet fundamento destitui.

Patronus insistit in distinctione inter "Communiqué", qui est actus administrativus, et actus mandatariorum qui, iuxta suam sententiam, non sunt actus administrativi.

Nedum "Communiqué" – ut supra dictum est ad n. 14, *a* - est actus administrativus, sed ipsi actus positi a Rev.mis Victore et Thoma sunt actus administrativi, utpote ab agentibus administrativis positi in exercitio suarum functionum administrativarum. De his igitur agi nequit coram iudice ordinario in sede contentiosa, sed agendum est coram iudice administrativo, in sede administrativa, idest per recursum hierarchicum ad competentem Sacram Congregationem pro Episcopis.

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus, propositis dubiis respondentes:

Ad I : *videbitur in II et III;*

Ad II : *negative, seu querelam nullitatis contra decretum Decani S. R. Rotae diei* 21 *octobris* 1968 *admittendum non esse, in casu;*

Ad III : *provisum in secundo.*

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 23 februarii 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 302-313.

4272

1974 FEB 23. - SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*.

Datur sententia circa recursum contra decretum Congressus; circa querelam nullitatis decreti Rotae Romanae ob defectum legitimitatis partis et motivorum decidendi; circa incompetentiam Signaturae ad recipiendas appellationes formales a decretis rotalibus

Facti species

1. Die 23 iunii 1966 Consilium Permanens Episcopatus Nationis X. seu organum centrale repraesentativum Conferentiae Nationalis Episcoporum, momentosam quandam "Communicationem" ediderat sequentis tenoris: " Les Cardinaux et le Conseil permanent de l'Épiscopat ... considèrent comme un devoir de mettre en garde les fidèles contre des articles parus notamment dans les magazines comme C., des revues comme A. et B., des bulletins comme D., etc."; simulque mandarunt Rev.mo D.no Thomae, "Secrétaire Général de l'Episcopat" ut textum "Communicationis" mitteret "personnellement" Moderatoribus responsabilibus praedictarum ephemeridum, antequam publici iuris fieret.

Secretarius Generalis mandatum explevit per litteras diei 25 iunii 1966, in quibus, inter alia, lamentabatur quod "plusieurs Evêques avaient, à maintes reprises, cherché un dialogue avec les auteurs des articles mis en cause", colloquium postulans cum eorumdem ephemeridum Moderatoribus.

Communicatio publici iuris facta est mane feriae secundae diei 27 eiusdem mensis, in publica "conférence de presse" per Rev.mum D.num Victorem "Directeur du Secrétariat de l'opinion publique", ad quam publicam conferentiam consulto invitati erant praelaudati ephemeridum Moderatores.

Nuntium invitatorium tamen, una cum litteris Rev.mi Secretarii Generalis, revera non fuit tempestive missum. Epistula sane gerebat datam diei sabbati 25 iunii 1966, sed ex involucro constat depositam esse, apud publicos tabellarios, die dominico 26 iunii hora 18,30, ergo non poterat ad destinatarium utiliter pervenire antequam, mane insequentis die, conferentia celebraretur.

In praefata publica conferentia, Rev.mus Victor "Communicationem" praesentans, expresse lamentatus est vane conamina pluries facta esse a compluribus Episcopis, instaurandi colloquium cum auctoribus "d'articles ou des promoteurs favorisant une telle campagne"; de Episcoporum iussu postea dicit "que ce communiqué fût porté personellement et avant quiconque à la connaissance des directeurs des publications mentionnées".

2. Sequenti die, 28 iunii 1966, D.nus Henricus, Moderator ephemeridis A aperte declaravit Agentiae AFP, se numquam invitatum esse ab Ordinario loci ad dialogum habendum cum eo, Secretarium vero Generalem sero nimium epistulam misisse, quam ob rem se minime potuisse "Communicationem" recipere ante eiusdem publicationem.

3. Plures ephemerides, sive dioecesanae (Bulletins diocésains) sive laicae, notitiam "Communicationis" Episcoporum statim ample divulgarunt, additis commentationibus et explicationibus in "conference de presse" a R.mo Victore traditis, ex quibus ut plurimum deducebatur, denuntiatiatas ephemerides earumque Moderatores oppositionem aperte moliri contra decreta Concilii Vaticani II, necnon contra Episcopos, ipsumque Papam, quas interpretationes et commentationes recurrentes censuerunt "sfavorevoli e infondati ... inesatti e lesivi", iniuriosas nempe erga proprias personas suarumque ephemeridum bonam famam.

Quam ob rem, trium ephemeridum Moderatores, nempe domini: Philippus (C), Henricus (A) et Mauritius (B), coram Tribunalibus illarum octo dioecesium, quarum ephemerides locales "Communicationem" Episcopatus divulgaverant una cum haud benevolis commentariis, actionem declaratoriam proposuerunt, petentes, ad normam can. 1552, § 2, n. 1, factorum

declarationem, nempe ut, "en raison de la publicité qu'Elle (singulus Episcopus) a voulu donner au "Communiqué" ... dans la partie officielle de son bulletin diocésain", vellent, singuli Episcopi, ad tramitem can. 1552, § 2, n. 1, "bien déclarer, en forme légitime, les points de droit ci-joints", quae puncta seu facta, ibidem expresse recensita, falsa, infundata ac sibi graviter iniuriosa denunciabantur.

4. Octo adita Tribunalia unanimiter decreverunt propositorum libellorum reiectionem, praesertim ob defectum competentiae, sive ratione obiecti sive ratione personarum (octo Episcopi, inter quos nonnulli S. R. E. Cardinales, ipsum Consilium Episcopale eiusque organa praecipua), sive denique ratione territorii ("ces faits se sont produits à L. et les sièges des organismes mis en cause sont à L."), aliis insuper adiectis rationibus, praesertim ex iniuncto pastorali ministerio depromptis.

5. Adversus decreta libellos reicientia, ephemeridum Moderatores recursum instituerunt ad S. R. Rotae Tribunal, ad normam can. 1709, § 3, expresse postulantes "de déclarer nul et sans effet le rejet des libelles, surtout par violation du can. 1587, et par défaut des raisons fondées en fait et en droit".

6. Quo recursu pendente, cum silentium Tribunalis aditi produceretur, nova instantia diei 9 iunii 1967 tres ephemeridum Moderatores directe coram S. R. Rota novae causae introductionem postulaverunt, nempe *"L. - Iurium"*, directe impetentes Consilium Episcopale "par ses organes, Mgr. Victorem et Mgr. Thomam" repraesentatum, utpote "committente responsabile delle affermazioni false e dannose propalate dai suoi organi e da esso approvate", petitis falsarum notitiarum correctionibus ("rettifiche dei falsi") et dannorum refectione.

Petebatur insuper ut pro reiectione libellorum, causa *Dioecesis E. et aliarum* cumularetur, ratione connexionis, cum nova causa *Dioecesis L. - Iurium* cuius introductio iamdie postulata erat. Sed Exc.mus Decanus S. R. Rotae, decreto diei 21 octobris 1968, edixit: "Sacram R. Rotam esse indubie incompetentem in casu, proptereaque praefatam instantiam esse reiciendam ad omnes iuris effectus".

Recursu instituto die 28 octobris 1968 adversus Decani decretum, propositaque querela nullitatis, Supremum hoc Tribunal, in Congressu diei 1 decembris 1970, decrevit: *Negative,* seu *recursum in casu non esse admittendum ad disceptationem.*

7. Interim, post duos tamen annos, maturata est etiam causa *Dioecesis E. et aliarum,* in qua Turnus Rotalis, die 22 ianuarii 1970, decrevit: "Recursus adversus decreta Tribunalium dioecesanorum libellos litis introductorios reicientia, admittendos non esse, in casu".

8. Hoc decretum impugnatum est apud S. H. Tribunal recursu diei 19 martii, iterum atque tertio renovato diebus 8 et 10 mensis aprilis eiusdem anni, interposita querela nullitatis

Die 1 decembris 1970, in Congressu habito coram Cardinali Praefecto, eadem nempe sessione in qua decisum est de recursu in causa *Dioecesis L. - Iurium,* distinctim decretum est: *Negative,* seu *recursum in casu non esse admittendum ad disceptationem,* addita clausula: *Attamen recurrentibus patet via administrativa.*

Postulata deinde Commissione Pontificia, die 16 decembris 1970, ad hoc ut competens Tribunal "cognoscere valeat de tota re" (de declaratione factorum, de falsis et damnis) iuxta dubium die 8 aprilis 1970 propositum", in Congressu diei 21 decembris 1970 decretum est: *Attentis decretis Congressus diei* 1 *decembris* 1970, *concessionem Commissionis Pontificiae non esse Ss.mo proponendam.*

9. Nova demum proposita instantia, die 4 ian. 1971, qua recurrentes provocabant ad Signaturam Plenariam adversus praefatorum recursuum reiectionem, a Congressu pronuntiatam die 1 dec. 1970, in Congressu habito die 8 februarii, auditis partibus et Promotore iustitiae, decretum est: *Quaestio subicitur Plenariae Signaturae, quae videat:*

I. *An admittendus sit recursus contra decretum Congressus diei* 1 *decembris* 1970; et quatenus affirmative:

II. *An admittenda sit querela nullitatis contra decretum rotale diei* 22 *ianuarii* 1970; et quatenus affirmative ad II^{um}:

III. *An constet de nullitate decreti rotalis diei* 22 *ianuarii* 1970.

In iure et in facto

I - *An admittendus sit recursus contra decretum Congressus diei* 1 *decembris* 1970

10. Hic ad verbum repetenda sunt quae diximus, de eadem quaestione, in *Dioecesi L. Iurium*, pariter hodie tractata. Quibus dictis de iure recurrendi, decisio de recursu admittendo vel reiciendo, in casu, pendet ab eius fundamento.

II - *An admittenda sit querela nullitatis contra decretum S. R. Rotae diei* 22 *ianuarii* 1970

11. Contendit patronus praefatum decretum rotale duabus nullitatibus laborare ex his quae in cann. 1892, 1894 recensentur, nempe ex can. 1892 n. 2 ob defectum legitimitatis passivae in parte conventa, et e can. 1894, n. 2 quatenus decretum rationibus in decidendo est destitutum.

Ait patronus: " nullum est decretum latum in personam destitutam legitimatione passiva ad causam (can. 1892, n. 2), siquidem incapax est citationis ... Atqui octo Ordinarii, citati a Ponente Rotali, erant destituti legitimitate passiva ad causam, et (ideo) incapaces erant citationis (can. 1559). Decretum rotale ergo nullum est".

Respondetur quaestionem decidendam a S. R. Rota non fuisse de merito causae, quae nondum erat introducta, sed quaestionem praeliminarem de admissione vel reiectione libellorum, in qua requiritur quidem citatio partis actricis (can. 1709, § 3: "audita parte"), sed non citatio partis conventae, nam examen libelli, etiam apud "tribunal superius" (can. 1709, § 3), non fit in contradictorio partium. Prorsus ergo otiosum est de legitimitate passiva inquirere.

Idem responderi debet iis quae obiicit Patronus ex eo quod "citati fuere tamquam conventi Exc.mi Archiepiscopi Bertrandus et Carolus, qui munere iudicis functi erant in prima instantia". Eadem est enim quaestio: nec citatio duorum Archiepiscoporum nec eorum praesentia in iudicio appellationis requirebatur a iure. Quapropter, si haec facta sunt, aliquid inutile factum est, quod legitimitatem et validitatem iudicii non afficit.

Nullitatem ex can. 1894, n. 2 contendit Patronus adesse ex eo quod "Decreta appellata (apud Rotam) ... sunt destituta motivis in iure et in facto, siquidem *de alia re agunt"*, unde ipsum decretum, quod eadem decreta confirmavit sua faciens eorum motiva, habendum est destitutum "motivis in iure et in facto" quatenus de alia re agit. Immo, ipsas rationes quae in decreto allegantur, Patronus autumat pertinentes non esse ("Decretum, ait Patronus, adducit eosdem canones quibus usus est Exc.mus Decanus in reiectione libelli *Dioecesis L.* qui sunt: can. 1557, can. 1558, can. 1601, cum Resp. Comm. 22.V.1923, can. 1708"), quia "l'action engagée par moi était une action "déclaratoire" et dont ni contentieuse, ni criminelle contre quiconque". Unde, concludit Patronus, "decretum impugnatum *omnino nihil* intellexit de eis quae eidem proposita sunt: idcirco iudicat de re extranea".

Respondetur actionem declaratoriam esse vel contentiosam vel criminalem (can. 1552, § 2, nn. 1-2). Quaestio decidenda non erat de merito actionis propositae, sed de admissione vel reiectione libellorum tantum. S. R. Rota decrevit, innixa canonibus citatis, quin meritum causae attingeret. S. R. Rota ergo iudicavit non "de alia re", "de re extranea", sed de re circa quam eius exquirebatur iudicium, nempe de admissione vel reiectione propositorum libellorum. In decreto, septem expenduntur paginae ad illustranda et confirmanda motiva reiectionis in iure et in facto evidenter fundata.

12. Motiva reiectionis quae in decretis Tribunalium dioecesanorum adducta sunt, quaeque in decreto Rotali confirmantur, sunt plura. Praecipua autem haec sunt:

a) *Incompetentia absoluta ratione personarum*, ad normam can. 1557, § 1, n. 2, nam inter octo Episcopos conventos nonnulli sunt Patres Cardinales, de quibus "ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi" (can. 1557, § 1, n. 2, et can. 1558);

b) *Incompetentia absoluta item ratione personarum*, ad normam can. 1557, § 2, n. 1, nam octo Episcopi conventi sunt Episcopi residentiales, qui in contentiosis iudicio Tribunalis Sedis Apostolicae sunt exclusive obnoxii (can. 1557, § 2, n. 1 et can. 1558);

c) *Incompetentia absoluta ratione obiecti* (rectius: *defectus iurisdictionis*), ad normam can. 1601 et interpretationis authenticae diei 22 maii 1923 (AAS 16, 251), nam sive "Communicatio" Episcopatus Nationis X., sive actus qui imputantur Episcopis dioecesanis (divulgatio "Communicationis" etc.), sunt procul dubio actus administrativi-pastorales, qui ideo subsunt, via administrativa, iudicio Sacrarum Congregationum, et quidem nedum quoad meritum quaestionis, sed etiam ratione refectionis damnorum quae ex iisdem actibus consequantur (cfr. interpret. auth. diei 22 maii 1923, AAS 16, 251). Damna

http://www.obrascatolicas.com

in casu de quibus actores conqueruntur, praesertim ex errore profluerent mandatariorum, prout ex factispecie eruitur; et, cum asserta damna non procedant nisi ex officiali divulgatione actus administrativi ("Communicationis"), de eisdem videre non potest iudex ordinarius, actione iudiciali instituta, sed competens Sacra Congregatio per recursum hierarchicum regulariter adita.

Decretum ergo Sacrae Romanae Rotae adeo rationibus in iure et in facto fundatis innititur, ut ex hoc solum proposita querela nullitatis quolibet prorsus fundamento destituta dicenda sit.

Ob easdem rationes nec ipsa restitutio in integrum invocari potest in casu, nam remedium hoc extraordinarium conceditur tantum "contra sententiam ... dummodo de evidenti iniustitia rei iudicatae manifesto constet" (can. 1905, § 1). In casu enim de iniustitia decreti rotalis minime constat, eoque minus evidenter et manifesto.

Concludendum est ergo querelam nullitatis contra decretum rotale diei 22 ianuarii 1970 admittendum non esse.

III - *An constet de nullitate decreti rotalis diei* 22 *ianuarii* 1970

13. Huic tertio dubio provisum est in responso ad secundam quaestionem. Nonnulla tamen uberius explicari valent.

14. Adversus praefatum rotale decretum, Patronus indebite querelam nullitatis cumulavit cum appellatione, expresse contendens ipsum decretum aperte affici nedum nullitatibus simpliciter formalibus, sed compluribus etiam vitiis intrinsecis substantialibus, ob intrinsecam inefficaciam rationum in decidendo, ob perversionem, erroneam interpretationem et falsam canonum applicationem et ob neglectum legis praescriptum.

Verum, pro sua competentia Signatura Apostolica videt tantummodo de querela nullitatis (can. 1603 § 1 n. 3; *Normae Speciales*, art. 17 § 2 n. 1), non de appellatione, quae in casu proponi debuerat exclusive coram Turno superiori ipsius Tribunalis Sacrae Romanae Rotae (*Normae Speciales*, art. 19 § 5).

Utcumque, neutrum admitti potest in casu, nec vitium intrinsecum evincitur, nec vitium formale valet demonstrari.

15. *Vitio substantiali* afficitur sententia quoties allatae rationes non sunt in iure et in facto fundatae, vel canones quibus decisio innititur sunt aperte detorti et erronee interpretati seu falso applicati, vel denique quoties in decisione neglectum fuit legis praescriptum. Hoc non verificatur in casu.

Decretum S. R. Rotae libellos reicit ab ephemeridum Moderatoribus prolatos, validis omnino rationibus, nempe, praecipue, ob incompetentiam absolutam ratione personarum vi can. 1557 § 1, n. 2 et § 2, n. 1, ac praesertim ob incompetentiam absolutam ratione obiecti, vi can. 1601 et interpretationis authenticae diei 22 maii 1923 (AAS 16, 251). Patronus, qui nisus est decreti validitatem infirmare, vim citatorum canonum (1557, § 1, n. 2 et § 2, n. 1, 1601 una cum interpretatione authentica 22 maii 1923) explicite negare non potuit, sed a quaestione divertere conatus est, asserens hos canones non pertinere ad quaestionem, quatenus actio proposita "était une action 'déclaratoire' et donc ni contentieuse ni criminelle contre quiconque", quam rationem distinguendi actionem declaratoriam et actionem contentiosam superius refutavimus una cum conclusione, prorsus gratuita, quam exinde infert ipse Patronus: "Decretum impugnatum omnino nil intellexit de eis quae eidem proposita sunt; idcirco iudicat de re extranea", velut si iudices octo tribunalium dioecesanorum et ipse iudex rotalis adeo inepti sint in eorum munere fungendo, ut nec ipsam quaestionis naturam intelligere valeant.

16. *Vitio formali* seu *processuali* tunc tantum sententia laborat et nulla efficitur cum lex expresse nullitatem comminatur ob violationem normae in procedendo.

Plures legum violationes denuntiat Patronus, quae tamen, vel falso nituntur supposito (praesertim, quod decretum debuerit iudicare de proposita actione declaratoria factorum seu de merito causae, dum e contra in phasi praeliminari pro admissione vel reiectione libellorum hoc fieri non poterat), vel falsam praebent legum interpretationem.

De his adsertis violationibus, merito Iudices Rotales in decreto scripserunt: "Neque appellatorum decretorum validitati (id obiter adnotamus) quidpiam vel a longe detrahere valent futiles, distortae, extravagantes, necnon quandoque subobscurae argumentationes, a cl. Auctorum Patrono in Memoriali congestae; quae ideo, ullo absque veritatis et iustitiae detrimento, prorsus posthabendas ducimus".

17. Quia nonnullae adsertae violationes viderentur nullitates secumferre sive processuales sive etiam substantiales, paucis respondemus:

a) Ait Patronus: "Praeprimis dicendum, impugnatum decretum in facti specie, detorquere in toto facta exposita, nisum probare, quod libelli habendi sint directi contra dictam Communicationem". Respondetur libellos apud tribunalia dioecesana introductos proposuisse actionem declaratoriam de factis seu de promulgatione et divulgatione "Communicationis" et suis iuridicis effectibus. Merito proinde tenuit S. R. Rota, quaestionem propositam indolem induere administrativam.

b) Contendit insuper Patronus defuisse contradictorium: "Veritate factorum subversa, patronique voce penitus suffocata, iam valedices contradictorio iudiciali, sine quo decisio consistere nequit". Huic assertioni (negatum nempe fuisse in casu naturale ius defensionis, quod absque contradictorio non subsistit) respondendum est: examen libelli, sive coram iudice a quo, sive coram iudice ad quem, non fit in contradictorio partium (can. 1709 § 1) et, pars actrix tantum audienda est in gradu appellationis apud superius tribunal (can. 1709 § 3). In casu, pars actrix audita est, quemadmodum audita est in omnibus gradibus iurisdictionis, et amplissima facta est ei facultas se defendendi, sive coram Rota, sive coram S. H. Tribunali.

c) Patronus instat *petitum iudiciale esse, non administrativum*: "Obiectum litis declaratoriae hoc est, ut Tribunal dignetur quattuor facta iuridica declarare ... In hisce quattuor declaratoriis agitur tantum de factis iuridicis, et in eas non intrat officium et ius Ecclesiae gubernandi et docendi fideles. Fallit igitur tota superconstructio de re administrativa, supposita a Tribunalibus". Et huic quaestioni iam responsum est. Petitum est "declaratio factorum" respicientium promulgationem et divulgationem actus administrativi, idest "Communicationis" Episcopatus Nationis X. Petitum igitur est indolis administrativae.

d) Patronus autumat *decretum esse contradictorium quoad competentiam*, quia iudices suam competentiam declarant quoad propositam actionem declaratoriam; at "simul visi sunt adprobare Patrem Ponentem, qui tenuit se competentem ad citandos octo Ordinarios ut venirent in iudicium, in quo Auditores intendebant declarare suam incompetentiam". Respondetur Iudices pro sua competentia oblatos libellos reiecisse, confirmantes eorumdem libellorum reiectionem a iudicibus dioecesanis iam factam. Ponens, in phasi praeliminari admissionis libellorum, antequam suum promeret votum, voluit adire Episcopos conventos. En totum. Ubinam est contradictio quoad competentiam?

e) Patronus tenet *decretum esse innovatorium quoad partem conventam*: "Libelli haud proponunt partem conventam iuxta naturam actionis declaratoriae. Petunt a iudice: sintne vera asserta in urbe L. et amplificata hoc in territorio. Iudex rotalis partem conventam excogitat, eamque citat, ad hoc, ut audiat suam incompetentiam. Innovatio per excessum potestatis, ad quid?". Respondetur in actione declaratoria partem conventam esse personam adversus quam petitur a iudice declaratio. In casu, declaratio factorum petita est etiam contra personam singulorum Episcoporum, praeterquam adversus Consilium permanens eiusque repraesentantes R. D. Victorem et R. D. Thomam, nam petita est "en raison de la publicité qu'Elle (singulus Episcopus) a voulu donner au "Communiqué" dans la partie officielle de son bulletin diocésain". Non ergo Iudices Rotales partem conventam excogitaverunt, sed eam aperte significaverunt actores. Ceterum quaestio est prorsus inutilis, cum causa nondum introducta sit et Turnus Rotalis Decretum ediderit in sede praeliminari admissionis vel reiectionis libelli, iudicio nondum inchoato.

f) Patronus lamentatur quod *decretum non iudicat de factis iuridicis neque de querela nullitatis*. Respondetur praeliminare obiectum controversiae non fuisse nisi admissionem vel reiectionem libellorum. Quod autem attinet, in specie, omissionem Promotoris iustitiae, bene novit Patronus eiusdem praesentiam non requiri initio quaestionis de admissione libelli (can. 1609 § 1 et can. 1709 § 1), requiri autem, ad normam can. 1709 § 3, in gradu appellationis contra libelli reiectionem.

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus, propositis dubiis respondentes:

Ad I : *videbitur in II° et III°*;

Ad II : *negative, seu querelam nullitatis contra decretum rotale diei* 22 *ianuarii* 1970 *admittendam non esse, in casu;*

Ad III : *provisum in secundo.*

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 23 februarii 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 313-323.

4273

1974 FEB ... - SC pro CULTU DIVINO, EPISTULA. PART.*

De calendariis particularibus dioecesium et Familiarum religiosarum, atque Missarum et Officiorum Propriis quamprimum recognoscendis

E.me Domine, Reverende Pater, Novo Calendario Romano Generali promulgato, quod in Missali Romano instaurato insertum invenitur, Sacrum hoc Dicasterium normas edidit in exarandis Calendariis Propriisque cuiuscumque nationis, regionis, dioecesis vel familiae religiosae servandas, prout habentur in "*Instructio de Calendariis particularibus atque Officiorum et Missarum Propriis recognoscendis*" diei 24 iunii 1970.

Calendaria et Propria Missarum atque Officiorum, ad normam n. 4 praedictae Instructionis, "*intra quinquennium* a novo Missali novoque Breviario evulgatis" apparanda sunt.

Cum Missale Romanum et Liturgia Horarum iuxta editionem typicam die 16 aprilis 1971 publici iuris facta sint, Calendaria et Propria exarari debent intra diem 16 aprilis 1976. Nihilominus Sacra haec Congregatio confidit fore ut opus properetur atque intra annum 1974 omnia Calendaria et Propria sive dioecesium sive familiarum religiosarum recognoscantur ac confirmentur.

Ad opus perficiendum, sacrum hoc Dicasterium regulas observandas in mentem revocare utile esse ducit:

1) In Calendario et Proprio recognoscendo revisores normas in "*Institutione generali*" Missae et Liturgiae Horarum contentas necnon "*Normas universales de Anno Liturgico et de Calendario*" ac normas supradictae "*Instructionis de Calendariis particularibus*" prae oculis habebunt.

Praeterea quaedam consuetudo cum libris liturgicis instauratis necessaria videtur ut intellegatur quodam modo normas illas in libris apparandis ad effectum deductas fuisse, maxime ad textus euchologicos quod attinet.

2) Calendarii et Proprii recognitioni accuratam investigationem theologicam, historicam, pastoralem anteire oportet, quae a Commissione virorum in his disciplinis versatorum ad hoc instituta peragatur.

3) Quoad Officia et Missas, quae communia sunt pluribus dioecesibus vel familiis religiosis aut dioecesibus et familiis religiosis, convenit ut textus a dioecesi vel familia religiosa, cuius directe interest, exarentur ac deinde ab aliis recipiantur, novis praetermissis, nisi peculiares rationes aliter suadeant.

4) Calendaria et Propria redacta consilio habito cum clero, fidelibus et sodalibus familiarum religiosarum, ad quos spectat, a competenti auctoritate territorii approbentur (Calendaria et Propria nationis a Conferentia Episcopali nationali, Calendaria regionalia a Conferentia Episcopali regionis, Calendaria dioecesana ab Ordinario loci, Calendaria familiarum religiosarum a Supremo Moderatore). Deinde huius Sacrae Congregationis pro Cultu Divino confirmationi proponentur, tribus transmissis exemplaribus textus latini ac vulgaris, atque additis: – relatione de labore confecto; – rationibus, quae in labore conficiendo servatae sunt; – nominibus peritorum, qui laboribus interfuerunt; – exemplari Calendarii et Proprii praecedentis.

Tuae benevolae ac festinanti sollicitudini confidens de labore inchoando vel explendo, qui directe ad vitam liturgicam Ecclesiae localis et familiarum religiosarum spectat, pergratum mihi est sensus venerationis meae pandere atque me profiteri Tibi in Domino add.mum. - A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

* Epistula ad Episcopos et Moderatores Supremos religiosorum: Notit. 10 (1974) 87-88.

4274

1974 FEB ... - SC pro CULTU DIVINO, RESPONSA. PART.*

Responsa ad proposita dubia circa:

1 - Missam in nocte Nativitatis Domini celebrandam vespere vigiliae. 2 - Benedictionem cinerum, palmarum et candelarum extra Missam. 3 - Homiliam ab Episcopo sedendo habendam. 4 - Materiam cerei seu candelarum pro Missae celebratione

DUBIUM: 1. *Utrum Missa "in nocte Nativitatis" celebrari possit vespere vigiliae eiusdem sollemnitatis.* Resp. - Missa "in nocte Nativitatis" celebranda est ad mediam circiter noctem, ut veritas temporis servetur. Ad Missam vero, quae ad satisfaciendum praecepto vespere vigiliae anticipatur, adhibendum erit formularium Missae in vigilia, prout a rubrica Missalis indicatur (p. 153: "Haec Missa adhibeatur vespere diei 24 decembris sive ante sive post I Vesperas Nativitatis").

2. *Utrum benedictio et impositio cinerum (feria IV cinerum), benedictio et distributio palmarum (dominica in palmis) et candelarum (in Praesentatione Domini) peragi possit sine Missa.* Resp. - Benedictio et impositio cinerum, ob rationes pastorales, fieri potest etiam sine Missa (v. *Missale Romanum*, p. 180). Ceterae benedictiones stricte conectuntur cum Missae celebratione ad modum processionis seu sollemnis introiti.

3. *Utrum homilia facta ab Episcopo in celebratione Missae haberi possit ab ipso ad sedem et quidem sedendo.* Resp. - Ad normam n. 97 *Institutionis generalis Missalis Romani* homilia in Missae celebratione fit ad sedem vel in ambone. Nihil obstat quominus Episcopus, iuxta traditum morem, sedens homiliam habeat.

4. *Utrum cerei seu candelae, quae in celebratione Missae super candelabra accensae ponendae sunt, congrua parte cerae apum vel olei olivarum aliarumque plantarum confici debeant.* Resp. - *Institutio generalis Missalis romani* cereos pro Missa praescribit "venerationis et festivae celebrationis causa" (nn. 79, 169), attamen nihil pressius determinat circa materiam quibus confici debent, nisi pro lampade iuxta tabernaculum ponenda, quae oleo vel cera nutrienda est (cf. *De sacra Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam*, Praenotanda generalia, n. 11). Ergo valet pro cereis durante Missa accendendis facultas qua gaudent Conferentiae Episcopales seligendi materias aptas pro sacra supellectile, dummodo sint nobiles ac dignae iuxta mentem cuiusvis populi et usui sacro apte respondeant. In cereis usui liturgico destinatis conficiendis materiae adhibeantur quibus obtineri possit flamma viva, non fumosa nec faetida neque tobaleae aut stratus maculentur. Insuper ut rei veritas et plenior significatio lucis habeatur, vitandae sunt lampades vi electrica accensae.

* Notit. 10 (1974) 80.

4275

1974 MAR 2.-SC RELIG., DECR. AAS 66 (1974) 215-216

De dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncupaverunt in religione clericali exempta

Processus iudicialis, ad normam canonum 654-668 Codicis iuris canonici instituendus in dimissione religiosorum, qui vota perpetua sive sollemnia sive simplicia nuncupant in religione exempta, non paucis scatet difficultatibus ac saepe pluribus et damnosis dilationibus locum dare experientia satis compertum est.

Frequenter ergo Moderatores Supremi harum Religionum, dispensationem, iam nonnullis Religionibus concessam, petierunt, experimenti causa, ad normam Motu Proprio "Ecclesiae Sanctae", II, 6 ab obligatione processum huiusmodi in casibus dimissionum conficiendi disciplinam administrativam tantum servando pro dimissione religiosorum statutam (can. 649-653) qui vota perpetua nuncuparunt in religione clericali non exempta vel in religione laicali, quae aliunde disci/- 216
plina iustitiae exigentiis, aequitatis canonicae ac respectui personae debito satis consulit.

Omnibus mature perpensis, Patres huius Sacrae Congregationis, in Coetu plenario dierum 23-25 mensis Octobris a. 1973, quae sequuntur unanimiter statuerunt:

Ordines religiosi et Congregationes clericales exemptae, de quibus in can. 654, in dimittendis religiosis a

http://www.obrascatolicas.com

votis sollemnibus vel simplicibus perpetuis, sequantur procedendi rationem in canonibus 649-653 pro dimissione religiosorum virorum a votis perpetuis in Congregationibus clericalibus non exemptis statutam.

Infrascriptus Cardinalis Praefectus, Patrum deliberationem, in Audientia diei 16 Novembris 1973 detulit Summo Pontifici Paulo VI, qui sententiam Coetus plenarii ratam habet, confirmat et promulgari iubet.

Quapropter Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, praesentis Decreti tenore, praedictam resolutionem publici iuris facit.

Haec autem quae decreta sunt statim vigere incipiunt, neque formula indigent quam exsecutoriam appellant.

Praesentibus valituris donec iuris canonici Codex recognitus vim obtineat.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, die 2 Martii 1974. – Arturus Card. TABERA, *Praefectus.* Augustinus Mayer O. S. B., *a Secretis.*

Adn. M. CABREROS DE ANTA in REDC 31 (1975) 99-102; A. GUTIERREZ in CpR 55 (1974) 222-243, 313-322; G. LOBINA in Apoll 47 (1974) 404-415.

4276

1974 MAR 18.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 243-249

Allocutio Em.mis Patribus, Exc.mis Patriarchis, Praesulibus atque Membris Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis recognoscendo, Romae plenarium coetum habentibus:

De patrimonio disciplinae orientalis tuendo ac hodiernae vitae postulatis aptando

Venerabiles Fratres ac dilecti Filii, Dum hic praesentes Nobis conspicimus venerabiles Fratres Patriarchas, qui Ecclesiis Orientalibus praesunt, Metropolitas ceterosque Hierarchas Communitatum Orientalium, qui cum hac Apostolica Sede perfectam communionem
244 habent, facere non possumus, quin summo affi/ciamur gaudio de hoc novo pulcherrimoque catholicae unitatis in multiplicitate spectaculo.

Hic, apud Apostolorum Principis sepulcrum, Ecclesiae Orientis et Occidentis una conveniunt, ut, haud secus ac Sanctus Ignatius Antiochenus, Familiam Dei contemplentur in mysticum congregatam Convivium, cui praeest haec Romana Ecclesia, *προκαθημένη τῆς ἀγάπης*, cuius ministerium eo spectat, ut *praesideat in regione Romanorum*[1].

Ad ministerium igitur huius Romanae Ecclesiae, *unde unitas sacerdotalis exorta est*[2], hoc pertinet, ut praesto sit Fratribus, ubicumque caritas id postulet, ea ipsa caritas, quae una cum Christo Ecclesiam Syriae regebat, cum antiquus eius Episcopus gaudens ad martyrium duceretur[3]. Hoc non dominatum, non principatum significat, sed primatum in ministrando, in sollicitudine adhibenda, in auxilio ferendo, in Fide integra profitenda, et quidem ita, ut haec omnia coniuncte fiant cum Apostolorum successoribus.

Cum haec animo perspiceret, iure merito praeclarus ille Edessae Diaconus, Sanctus Ephraëmus, cuius memoria haud ita pridem celebrata est, sexto decimo expleto saeculo ab eius obitu, elatis verbis canebat: *O te beatum (Simeon Petre), qui veluti caput atque lingua exstitisti corpori fratrum tuorum! Corpus equidem istud componebatur ex discipulis, filiique Zebedaei ei tamquam duo oculi inerant. O ambos illos beatos, qui poposcerunt a Magistro thronos, postquam ipsius thronum adspexerint! Attamen revelatio a Patre audita fuit per Simeonem, qui est petra inconcussa*[4].

Nos autem hodie, vobiscum unicae Christi Fidei professione coniuncti, gaudio implemur Christi resuscitati, atque una vobiscum, Venerabiles Fratres ac dilecti Filii, integram eandem Fidem mundo atque futuris aetatibus proclamamus.

Cum autem miram exhibeat unitatem compaginis suae, Sancta Mater Ecclesia voluntatem Christi palam ostendit, simulque tutum demonstrat iter, quod ad contemplandam Patris gloriam perducit.

Ac dum vos conspicimus, dilecti ac Venerabiles Fratres, placet Nobis haec verba proferre, in quibus antiqua vox resonat "Didascalia Apostolorum": *Vos (episcopi) pro vestro populo constituti estis sacerdo/tes,* 245 *prophetae, principes ... mediatores inter Deum et christifideles ... Vos estis praecones atque praedicatores ...*

Audite, Laici, Ecclesia Dei electa, Ecclesia Catholica ... honorate Episcopum veluti Deum, quia pro vobis Dei omnipotentis vicem gerit[5].

Dum hodie effrena libertatis novitatisque cupiditas passim omnia, quae ad praeteritam aetatem pertinent, in debito honore non habet, haud sine magno solacio praeclaras Orientis Ecclesias cernimus sacras Patrum traditiones fideliter servantes; quae quidem traditiones pertinent ad commune patrimonium universae Ecclesiae Dei, atque hanc ob causam de iis scribens ad Petrum Hierosolymitanum episcopum, Decessor Noster Agapitus I hisce verbis hortabatur, ut eaedem custodirentur incolumes: *Voluissemus quidem, fratres dilecti, propter coniunctionem nostrae caritatis, omnes Domini sacerdotes, iuxta Apostolicam traditionem irreprehensibiles invenire et neminem aut per gratiam aut metum ab ecclesiaticis canonibus declinare*[6].

Ac merito Patres VII Concilii Oecumenici opportunum duxerunt declarare: ... *divinos canones amplectabiliter in pectore recondimus, exultantes in eis sicut qui invenit spolia multa ... tam scilicet illorum qui ab almis et laudabilissimis Apostolis sancti Spiritus tubis editi sunt, quam eorum qui a sex sanctis et universalibus Synodis, atque his Conciliis quae localiter collecta sunt, in expositionem huiusmodi decretorum promulgati sunt, necnon et eorum qui a sanctis Patribus nostris prolati fuisse probantur. Ab uno eodemque Spiritu illustrati definierunt quae expediunt.*

Haec legimus in primo canone praedicti Concilii, quo summatim exponitur illa traditio, quam Ecclesiae Orientales magna ex parte semper communem habuerunt et adhuc habent, quamvis inter se multiplicitate traditionum distinguantur.

Fidelitas erga sacrum hoc ecclesiasticae disciplinae patrimonium effecit, ut, inter tot tantasque vexationes atque res adversas quas Orientales Ecclesiae sive antiquis sive recentioribus temporibus perpessae sunt, nihilominus proprius Orientis vultus integer servaretur; quod profecto non sine magno animarum emolumento fieri contigit.

Haec autem fidelitas erga idem venerandum traditionum vestrarum protrimonium – quae persistat necesse est, quoniam ab ea vim suam / haurit opus recognitio- 246
nis Iuris Canonici Orientalis vobis demandatum[7] – minime prohibet, quominus hoc ipsum opus pateat atque obsecundet salutari illi novaeque impulsioni ad vitam christianam instaurandam, quam Concilium Vaticanum Secundum pro Ecclesia universa exoptavit atque promovit. Etenim, cum finis supremus universarum Ecclesiae legum positus sit in salute animarum, ecclesiasticae normae, utpote quae perenni incremento Populi Dei eiusque novis semper orientibus necessitatibus consulere debeant, inertes atque immotae, quasi res mortua, nullo pacto esse possunt. Quare tunc praesertim vestrum canonicae disciplinae patrimonium ubertate vitae pollere dicendum est, si dum integra servat, quae potissima ac venerabilia sunt, simul etiam hodiernae vitae postulatis respondeat ac veris aptari valeat condicionibus singulorum populorum, quae celerrime continenterque mutantur.

Quanta autem in hoc opere explendo prudentia atque sapientia vobis necessaria sit, nemo est qui non videat.

Id enim postulat, ut quaecumque sunt caduca ac superflua in antea latarum legum regione, inde tollantur; ut dum in earum locum aliae novaeque substituuntur, id a vobis exquiratur quod reapse melius est, potius quam id quod est novum; ut denique in novis afferendis caveatur, ne haud satis habeatur aut omnino praetermittatur ratio patrimonii traditi. Quaelibet, enim, renovatio semper cohaerentiam et concordiam cum sana traditione prae se ferre debet, ita ut novae normae appareant non quasi corpus extraneum violenter defixum in ecclesiastica compagine, sed e normis iam exstantibus quasi sua sponte efflorescant.

Quod quidem iam Nobismet ipsis curae fuit declarare, cum alteram aperuimus sessionem Concilii Vaticani Secundi, in qua haec protulimus verba: *Renovatio, ad quam Concilium spectat, neque praesentem Ecclesiae vitam subvertere dicenda est, neque eius traditiones interscindere ... sed potius his ipsis traditionibus honorem habere, caducis et mendosis formis exutis, atque easdem sinceras feracesque efficere velle*[8].

Constitutio autem ac forma huius Nostrae Commissionis in tuto ponit, quantum fieri potest, eius orientalem indolem, cum ex Ecclesiarum multiplicitate constet, eodemque tempore manifesto confirmat cupere Nos ut Orientales ipsi Codicem conficiant; qui Codex ad eam caritatem perducet, qua fiet ut in hodierno
247 mundo magis magis/que ipsorum Ecclesiae *floreant et novo*[9] *robore apostolico concreditum sibi munus absolvant*[9].

Praeterea, cum hanc Commissionem Codici Iuris Canonici Orientalis recognoscendo instituimus, precibus obsequi voluimus, quae a pluribus Hierarchis Orientalibus et ab ipsa demum Sacra Congregatione pro Ecclesiis Orientalibus erant admotae: ut videlicet partes sive iam editae sive nondum foras datae Codicis Iuris Canonici Orientalis, recognoscerentur secundum mentem Patrum Concilii Vaticani II atque germanam orientalem traditionem. Duplex huiusmodi cura, servandae scilicet congruentiae sive cum Concilio Vaticano II sive cum Orientis traditione, cum tertia pariter animadversione componatur oportet, quae gravis esse momenti videtur atque non solum pro ista, sed etiam pro Commissione Codici Iuris Canonici recognoscendo valet. Utraque enim Commissio eo praecipue est instituta, ut *Codicem conficiat* recteque, legibus insertis, disponat, non autem ut leges ipsas, pro sua auctoritate, ferat et condat. Stant enim normae, dumque ipsa principia legum ex fontibus hauriuntur, neque illae neque haec immutari possunt. Ut aliis verbis utamur, viri Commissioni addicti ipsarum legum sunt ordinatores, non auctores seu factores.

Haec cum dicimus, nullo modo opus Commissioni concreditum extenuatur vel parvipenditur, verum pressius definitur in sua natura, quippe cum sit frugiferum ministerium quod ab Ecclesia committitur, ad eius bonum directe spectat et legitimae auctoritati fideliter obsequitur.. Equidem Nos omnino fore confidimus, ut vos propositum illud assequi valeatis et pro impensissimo vestro erga Ecclesiam amore opus perficiatis recte compositum, etsi arduum atque implexum, quo quidem magis magisque corroboretur coniunctio atque consensio diversarum traditionum, salvis tamen uniuscuiusque Ecclesiae proprietatibus. Codex enim qui, praeclare confectus atque ab omnibus receptus, in cotidianae vitae actionem feliciter traducatur, germanum praebet testimonium reverentiae atque amoris erga ecclesiasticam legem; idque multum certe ipsi hominum societati conferet, in qua saepius videmus conatus fieri ad labefactandam hanc legum observantiam, quae ut firma maneat, postulat nuntii evangelici excelsa veritas ipsaeque sincerae ecclesiasticae traditiones.

Ut autem aptus componatur Orientalis Codex, nullo modo praetereundum est peculiare munus quod ad Ca-
Catholicos Orientales spectat, / munus scilicet omnium 248
christianorum unitatem, orientalium praesertim fovendi iuxta principia decreti ... De Oecumenismo[10]. Magnopere quidem Nos consolamur, cum inter Ecclesiam Catholicam et sorores Orthodoxas Ecclesias contrahi cernimus, impellente Spiritu Sancto, vinculum verae unitatis, hoc est communionem ecclesialem iam valde profectam.

Cuius rei documenta et comprobationes sunt: liber Tòmos Agàpis, necnon salutationes in Urbe non solum Patriachae Oecumenici Athenagorae, verum etiam Sanctitatum Catholici patriarchae supremi armenorum Vasken I ex Ecmiadzin, Catholici Khoren I ex Cilicia, patriarchae Maris Ignatii Yacub III ex Antiochia et Papae Shenoudae III ex Alexandria, necnon aliquorum hierarcharum ex aliis orthodoxis Ecclesiis.

Probe Nobis comperta sunt alia incepta, quae his proximis annis inita sunt ab Ecclesiis Orthodoxis, eo spectantia, ut consociatis viribus leges communes conficerentur, ad huius aetatis necessitates accommodatae, integris tamen servatis, ut par est, earum peculiaribus traditionibus.

Meminisse quoque iuvat Nos, ex communi consilio cum desideratissimo Patriarcha Oecumenico Athenagora, in universum iam assensos esse *omni conatui consociatae operae inter doctores catholicos et orthodoxos in regione studiorum quae attinent ad historiam, traditiones ecclesiasticas, disciplinam patristicam, sacram liturgiam atque expositionem Evangelii quae congruat cum vero Domini nuntio et cum spe ac necessitatibus mundi huius temporis*[11].

Magnopere quidem laetamur, quod iuris orientalis periti, tam catholici quam orthodoxi, iam clarum specimen dant communis huiusmodi adiutricis operae; cuius rei gratia apud Nostrum Institutum Studiorum Orientalium constituimus Facultatem Iuris Canonici Orientalis omnibus patentem Ecclesiis, exoptantes ut, cooperando etiam cum aliis Institutis, laetos fructus ferat.

Particulares autem Ecclesiae, – ut ait Concilium –, *tum Orientis tum Occidentis, licet ritibus, ut aiunt, nempe liturgia, ecclesiastica disciplina et patrimonio spirituali partim inter se differant, aequali tamen modo concreduntur pastorali gubernio Romani Pontificis, qui Beato Petro in primatu super universam Ecclesiam divinitus succedit. / Eaedem proinde pari pollent dignitate,* 249
ita ut nulla earum ceteris praestet ratione ritus, atque iisdem fruuntur iuribus et tenentur obligationibus, etiam quod attinet ad Evangelium praedicandum in universum mundum[12], *sub moderamine Romani Pontificis*[13], qui, cum omnes in corde suo gerat, iure cum Sancto Paulo dicere valet: *Omnibus omnia factus sum*[14], quoniam liquet ad Nostrum ministerium in primis spectare illam *sollicitudinem quam habemus pro vobis coram Deo*[15].

Venerabiles Fratres et dilecti Filii, Dominus Noster Iesus Christus – via, veritas et vita – vestris benedicat operibus, ad quae porsperanda accedant preces Sanctissimae ipsius Matris, omnium Sanctorum caelitum, atque paterna Nostra et fraterna Apostolica Benedictio.

1 Cfr. S. Ignatius Ant., *Ep. ad Romanos*, Inscr.; Cfr. Guarducci M., *L'Iscrizione di Abercio e Roma*, in *Ancient Society*, 2 (1971) 174-203: v. pp. 198-199.
2 S. Cyprianus, *Ep. 59*, C. 14, 1.
3 Cfr. S. Ignatius Ant., *Ep. ad Rom.* 9, 1.
4 S. Ephraëmus, *Hymni de Virginitate*, XV, 7, ed. I. E. Rahmani, 1906, p. 45.
5 Didascalia Apostolorum VIII, 25, 7; IX, 26, 1, in *Fontes Codificationis Orientalis*, Series II, fasc. 26, p. 169.
6 *Fontes Codificationis Orientalis*, Series III, vol. I, p. 430.
7 Cfr. Decr. *Orientalium Ecclesiarum*, nn. 5-6.
8 A.A.S. 56 (1963), p. 851.
9 Decr. *Orientalium Ecclesiarum*, n. 1.
10 *Ibid.*, n. 24.
11 *Déclaration commune*: die 18 oct. 1967.
12 Cfr. *Mc.* 16, 15.
13 *Orientalium Ecclesiarum*, n. 3.
14 *1 Cor.* 22, 9.
15 *2 Cor.* 7, 12-13.

4277

1974 MAR 21.-PAULUS VI, RESCRIPTUM. PART.*

Rescriptum ex Audientia Sanctissimi quo facultas tribuitur Signaturae Apostolicae videndi via administrativa causas nullitatis matrimonii in nonnullis casibus et condicionibus

PRECES – 1. Il can. 249 § 3 del C. J. C. prevede soluzioni amministrative per quelle cause 'de validitate matrimonii'

http://www.obrascatolicas.com

che non esigono 'accuratiorem disquisitionem aut investigationem'. La competenza ad emettere decisioni del genere, che fino a pochi anni fa spettava alla S. C. per la disciplina dei Sacramenti, è passata con la Costituzione *Regimini Ecclesiae universae* alla Segnatura Apostolica.

2. Arrivano ora a questo Supremo Tribunale varie cause del genere, provenienti specialmente dai paesi di missione.

3. Pare opportuno che le decisioni in materia siano prese dal Congresso, con un previo voto 'pro rei veritate', principalmente per due ragioni: *a*) perché si tratta di casi semplici ed evidenti; *b*) perché tali casi esigono in genere una procedura rapida.

RESCRIPTUM. – Pro gratia iuxta preces. PAULUS Pp. VI. 21 – III – 1974.

* Prot. N. 5374/74 VAR.

4278

1974 MAR 21.- SC pro RELIGIOSIS, RESPONSUM. PART.*

Numerus annorum curriculi studiorum pro Ordinibus sacris recipiendis manet immutatus, ita tamen ut alunni, expleto tertio theologiae anno, recipere valeant Diaconatum

Roma, 21 marzo 1974

Reverendo Padre, Questa Sacra Congregazione ha esaminato attentamente il quesito da Lei presentato il 30 gennaio ultimo scorso concernente gli anni di studi ecclesiastici necessari per ricevere gli Ordini sacri.

Al riguardo me pregio comunicarLe che la legislazione circa gli studi occorrenti prima del conferimento degli Ordini sacri non è stata cambiata, anche se la *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* ammette la possibilità di organizzare un corso di studi di tre anni, riservando il quarto anno di teologia alla specializzazione o alla pastorale.

Conseguentemente l'interpretazione che tende a ridurre il numero degli anni di studio in vista dell'ordinazione sacerdotale è priva di fondamento giuridico.

Tuttavia, siccome i documenti conciliari consigliano l'esercizio del diaconato prima del sacerdozio ed essendo stato abolito il suddiaconato, questo Sacro Dicastero non avrebbe nulla in contrario a concedere che il diaconato venga conferito alla fine del terzo anno di teologia.

Profitto volentieri della circostanza per porgerLe i miei rispettosi ossequi. - Agostino Mayer, O. S. B., *Segretario.*

* Procuratori Generali O. F. M. Conv., Prot. N. SpR 74: COFMConv. 72 (1975) 27. Adn. L. CAVA in COMFConv. 72 (1975) 26-27.

4279

1974 MAR 26.-SECRETARIA ST., FACULTATES. PART.*

Nonnullae facultates tribuuntur Signaturae Apostolicae circa prorogationem competentiae in prima, secunda et tertia instantia

PRECES

14 Febbraio 1974
Prot. n. 5374/74 VAR

Eminenza Reverendissima, Mi è pervenuta la lettera del 6. c. m. (N. 247972) con la quale l'Eminenza Vostra Reverendissima mi invitava a specificare i casi di proroga di competenza per i quali si desidera che la Segnatura Apostolica possa concedere la grazia senza ricorrere al Santo Padre.

In ossequio alla giusta riserva fatta dall'Eminenza Vostra al terzo capoverso della Sua lettera, i casi si potrebbero raggruppare in due categorie.

La prima categoria abbraccerebbe le proroghe più rilevanti, da rimettere all'esame e all'approvazione del Santo Padre, quali, oltre il caso accennato dall'Eminenza Vostra, le proroghe di competenza in quarta e ulteriore istanza, le proroghe generali in qualsiasi istanza, le proroghe basate su motivi di prevalente interesse pubblico ecc.

La seconda categoria comprenderebbe i casi meno rilevanti, ma più numerosi, quali le proroghe di competenza per cause singole in prima, seconda e terza istanza, richieste da una delle parti con il consenso dell'altra parte, e basate su una seria motivazione (agevolazione dell'istruttoria, possibilità di evitare traduzioni che comporterebbe perdita di tempo e danaro, urgenza della definizione della causa ecc.).

Per questa seconda categoria sarebbe opportuna una semplificazione dell'attuale prassi, nel senso che la Segnatura Apostolica possa concedere le relative proroghe senza sottoporre i singoli casi all'approvazione del Santo Padre.

Mi valgo della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima – Dino Card. Staffa (*A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Jean Villot, Segretario di Stato*).

RESCRIPTUM

Dal Vaticano, 26 marzo 1974

Signor Cardinale, Mi riferisco allo stimato Foglio dell'Eminenza Vostra Reverendissima, in data 14 febbraio ultimo scorso, relativa ai casi di domande di proroga di giurisdizione.

Mi è gradito di significarLe che il Santo Padre ha "ad biennium" concesso a cotesto Supremo Tribunale le speciali facoltà, di cui al n. III dell'Appendice della Costituzione Apostolica *Regimini Ecclesiae universae*, nei limiti specificati nella citata lettera e nella lettera di questa Segreteria di Stato all'Eminenza Vostra, in data 6 febbraio ultimo scorso.

Profitto volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione di Vostra Eminenza Reverendissima dev.mo in Domino – G. Card. VILLOT.

* Cardinali Praefecto Signaturae Ap., Prot. N. 248137.

4280

1974 MAR 28.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 253-256

Allocutio die 28 Martii 1974 habita ad Illustrissimos Viros Antonium Carrillo-Flores et Raphaëlem Salas, praesidentes celebrationibus mundialis Anni de expendendis populorum quaestionibus:

De principiis quae multitudinis hominum populationisque incrementum regere ac solvere debent

Signori! Desideriamo anzitutto ringraziarvi di essere venuti a farci visita. Voi avete auspicato questo incontro per attirare la nostra attenzione circa le alte responsabilità a voi affidate dall'Organizzazione delle Nazioni Unite in ordine alla celebrazione dell'Anno Mondiale della Popolazione e della Conferenza Mondiale della Popolazione. Profittiamo di questa occasione che ci viene offerta, per assicurarvi dell'interesse, col quale la Santa Sede segue gli sforzi della comunità internazionale a favore della giustizia e della pace.

Le numerose attività, che si stanno organizzando nel quadro dell'Anno Mondiale della Popolazione ed in vista alla relativa Conferenza, che si terrà a Bucarest nel prossimo mese di agosto, non possono lasciare indifferente la Santa Sede. Benché la ricerca della soluzione dei problemi posti dalla crescita della popolazione richieda, per molti anni ancora, un impegno di tutti gli uomini di buona volontà, l'Anno e la Conferenza Mondiale della Popolazione costituiscono occasioni particolarmente importanti per sensibilizzare l'opinione pubblica mondiale ai bisogni dei singoli e delle comunità.

Quando la Chiesa si interessa ai problemi della popolazione, lo fa per dovere di fedeltà alla sua missione. Questa sollecitudine discende dal suo impegno per la promozione del bene integrale, sia materiale che spirituale, di tutto l'uomo e di ogni uomo. La Chiesa sa bene che popolazione significa *uomini, essere umani.* Essendo depositaria di una Rivelazione, nella quale l'Autore della vita ci parla dell'uomo, dei suoi bisogni, della sua dignità, del suo destino umano e spirituale, la Chiesa ha grandemente a cuore tutto ciò che può servire l'uomo. E in pari tempo, ella si preoccupa per tutto ciò che può compromettere l'innata dignità e libertà della persona umana.

Siamo consapevoli che il crescente numero degli uomini nel mondo / in generale e in alcuni paesi in parti- 254

colare pone alla comunità dei popoli ed ai governi una sfida. I problemi della fame, della sanità, dell'educazione, della casa e dell'impiego diventano sempre più difficili da risolvere, allorché la popolazione cresce con ritmo più intenso di quello della disponibilità delle risorse.

Alcuni si lasciano trasportare dalla tentazione di credere che non vi sia altra soluzioneal riguardo che quella di frenare la crescita della popolazione mediante misure radicali, non raramente in contrasto con le leggi scritte da Dio nella natura dell'uomo e poco rispettose della dignità della vita umana e della giusta libertà degli uomini. Tali misure sono fondate, in certi casi, su una concezione materialistica del destino dell'uomo.

Le vere soluzioni di questi problemi – e noi vorremmo dire le uniche – saranno quelle che tengono in debito conto tutti i fattori concreti nel loro insieme: le istanze della giustizia sociale e insieme il rispetto delle leggi divine che governano la vita; la dignità della persona umana e la libertà dei popoli; il ruolo primordiale della famiglia e la responsabilità propria degli sposi[1].

Non vogliamo ripetere qui nei particolari i princìpi che regolano la posizione della Chiesa nel campo della popolazione, espressi chiaramente nella Costituzione *Gaudium et Spes* del Concilio Vaticano II e nelle nostre Encicliche *Populorum Progressio* e *Humanae vitae.* Questi documenti, il cui contenuto è a voi ben noto, dimostrano come l'insegnamento della Chiesa riguardo alla popolazione sia insieme fermo ed accuratamente enunziato, rispettoso dei princìpi e nel contempo profondamente umano nel suo ministero pastorale.

Nessuna pressione deve far deviare la Chiesa verso compromessi dottrinali e soluzioni miopi. Certamente non spetta alla Chiesa proporre soluzioni di ordine puramente tecnico. Il suo ruolo è quello di testimoniare la dignità e il destino dell'uomo, di permettergli di elevarsi moralmente e spiritualmente. L'insegnamento della Chiesa, che noi non cessiamo di riaffermare, aiuta i fedeli a comprendere meglio la propria responsabilità e il contributo che essi sono chiamati a portare alla soluzione di questi problemi. In tale ricerca, essi non devono lasciarsi influenzare dalle affermazioni di singole persone o di gruppi, che pretendono di presentare la posizione della Chiesa, omettendo certi asptetti essen- 255
ziali del Magistero autentico. /

La Chiesa ha sempre sottolineato, e continua a farlo tuttora, la necessità di trattare i problemi della popolazione nella obiettiva realtà dei loro vari aspetti, che sono senza dubbio economici e sociali, ma anche e soprattutto umani.

Difatti, la discussione dei problemi della popolazione coinvolge la stessa finalità della persona umana. La volontà creatrice e redentrice di Dio nei confronti dell'uomo può essere riconosciuta, confermata o rifiutata in un dibattito che tocca l'esistenza stessa dell'uomo. Questa esistenza dell'uomo è solo veramente umana nella misura in cui "padrone delle proprie azioni e giudice del loro valore, diventa egli stesso autore del proprio progresso, in conformità con la natura che gli ha dato il suo creatore e di cui egli assume liberamente le possibilità e le esigenze"[2].

Qualunque programma relativo alla popolazione deve dunque mettersi al servizio della persona umana. Esso deve "ridurre le disuguaglianze, combattere le discriminazioni, liberare l'uomo dalle sue servitù, renderlo capace di divenire lui stesso attore responsabile del suo miglioramento materiale, del suo progresso morale, dello svolgimento pieno del suo destino spirituale"[3]. Pertanto esso deve escludere tutto ciò che si oppone alla vita in se stessa o che nuoce alla libera e responsabile personalità dell'uomo.

Qualunque politica sulla popolazione deve garantire altresì la dignità e la stabilità dell'istituzione familiare, assicurando i mezzi che le permetteranno di svolgere il suo vero ruolo. Il nucleo familiare è al servizio di una vita pienamente umana; esso è il punto di partenza per una vita sociale equilibrata, nella quale il rispetto di sé è inseparabile dal rispetto per gli altri. Gli sposi devono, per ciò, esercitare le loro responsabilità con piena consapevolezza dei loro doveri verso Dio, verso se stessi, verso la famiglia e verso la società, in una giusta gerarchia di valori. La decisione circa il numero dei figli, che essi vogliono avere, dipende dal loro retto giudizio e non può essere lasciato alla discrezione delle pubbliche autorità. Ma poiché questo giudizio presuppone una coscienza ben formata, è importante che siano realizzate tutte le condizioni che permettano ai genitori di raggiungere un livello di responsabilità conforme alla morale, una respon/sabilità che sia veramente umana e 256
che, senza trascurare l'insieme delle circostanze, tenga conto della legge divina[4].

Uno dei grandi temi che deve essere esaminato è dunque quello della giustizia sociale. Una vita pienamente umana, dotata di libertà e di dignità, sarà assicurata a tutti gli uomini ed a tutti i popoli quando le risorse della terra saranno state ripartite più equamente, quando i bisogni dei meno privilegiati avranno avuto una effettiva priorità nella distribuzione delle ricchezze del nostro pianeta, quando i ricchi – sia individuali che gruppi – si saranno impegnati in un nuovo sforzo di aiuto e di investimento a favore dei più sprovveduti.

L'Anno della popolazione dovrebbe annunziare una rinascita dell'impegno di tutti a favore di una piena giustizia nel mondo, al fine di contribuire all'edificazione dell'avvenire comune dell'umanità[5].

Si sente spesso dire che la crescita della popolazione deve essere frenata radicalmente, per rendere possibile lo sviluppo dei paesi meno privilegiati e per garantire alle generazioni future condizioni ambientali sane, una vita degna dell'uomo, e che ciò spetta ai pubblici poteri occuparsene.

Le autorità pubbliche, nei limiti della loro competenza, possono certamente intervenire, favorendo una appropriata informazione e soprattutto adottando idonee misure per lo sviluppo economico e per il progresso sociale, a condizione che queste misure rispettino e promuovano i veri valori umani, individuali e sociali, e che siano osservate le leggi morali[6].

Signori! L'atteggiamento fondamentale della Chiesa in questo Anno della popolazione è quello della speranza. La storia del mondo prova – e la Chiesa ne è stata testimone nel corso dei secoli – che l'uomo può riuscire a trovare delle risposte giuste alle istanze a lui poste quando egli applica tutta la sua capacità creativa, tutti i doni dell'intelligenza e del cuore nella collaborazione sincera a favore dei suoi fratelli, per assicurare a tutti una vita veramente umana in libertà e responsabilità.

La speranza della Chiesa è fondata sul realismo, senza dubbio, ma anche sulla certezza che la sfera di ciò che è possibile può sempre crescere, quando uno va avanti con Dio.

1 Cfr. Litt. Encycl. *Populorum progressio,* 37; *Humanae vitae,* 23, 31.
2 Litt. Encycl. *Populorum progressio,* 34.
3 Litt. Encycl. *Populorum progressio,* 34.
4 Cfr. Litt. Encycl. *Humanae vitae,* 10; Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes,* nn. 50, 87.
5 Cfr. Litt. Encycl. *Populorum progressio,* 43.
6 Cfr. Litt. Encycl. *Mater et Magistra* in A.A.S. 53 (1961), p. 447; *Populorum progressio,* 37; *Humanae vitae,* 23.

(Sermo haud est habitus, sed supramemoratis viris traditus est ab E.mo Card. Villot, Secretario Status).

http://www.obrascatolicas.com

4281

1974 MAR ... - SC RELIGIOSORUM, NOTIFICATIO. PART.*

Criteria proponuntur circa habitum, praesertim religiosarum, proprium induendum vel deponendum

Rome, Mars 1974

Le vêtement religieux demeure signe de consécration pour ceux qui ont embrassé de manière publique la profession des conseils évangéliques (*Perfectae caritatis*, n. 17); cette conception est réaffirmée de nouveau dans l'Exhortation Apostolique *Evangelica testificatio*, n. 22 et dans les invitations du Saint-Père, lors des audiences aux Religieuses ou au Cardinal Préfet de ce Dicastère.

D'autre part, il faut reconnaître que, depuis plusieurs années, bien des Instituts font l'experience des effets regrettables sur la mentalité, la vie spirituelle et religieuse des soeurs, de l'abandon du vêtement religieux, lorsque ce changement ne correspond pas vraiment à une nécessité réelle.

Bien entendu, il ne saurait être question pour la Sacrée Congrégation, d'en régler les normes détaillées. Il appartient aux Instituts de traiter cette affaire dans ses applications pratiques, tenant compte en toute loyauté des directives de l'Eglise, et, par dessus tout, dans une volonté d'exprimer ainsi une vie religieuse authentiquement vécue. Dans cette ligne, les Chapitres généraux ont dont la faculté d'apporter à l'habit religieux les diverses modifications nécessitées par les exigences de temps et de lieux et des besoins de l'apostolat. A cette fin, il leur faut déterminer certains éléments qui doivent caractériser le vêtement propre de l'Institut.

Pour ce qui regarde le voile, son port a été considéré dès les débuts du christianisme, comme une expression particulièrement forte de la consécration au Seigneur. Ce n'en est pas le seul signe, et, comme tout signe, il n'a de valeur que si la réalite vécue témoigne des valeurs qu'elle entend rappeler: amour de préférance du Seigneur, charité fraternelle, service des frères.

Il convient enfin d'examiner avec grand soin les cas où le port de l'habit civil peut se révéler nécessaire pour certaines soeurs. Il importe de préciser qui doit accorder les autorisations utiles à ce sujet, quelles sont les raisons valables les motivant, dans quelles circonstances le concéder. Surtout, il est de la plus haute importance que les intéressées aient la ferme volonté de respecter les exigences de la pauvreté, de la modestie; qu'elles revêtent des habits simples, de prix modique; que elles évitent le snobisme ou la coqueterie; que leur vestiaire soit réduit en nombre, comme il convient à des pauvres. Les Supérieures aux divers niveaux, ne peuvent se désintéresser de cette question; elles ont le devoir de rappeler aux soeurs leur responsabilité à cet égard et de veiller à prévenir des abus éventuels, source d'étonnement et même de scandale pour ceux qui en seraient témoins.

* CpR 58 (1977) 275.

4282

1974 APR 1. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Recursus ad Rotam contra decretum Tribunalis inferioris vim suspensivam amittit ob desertionem partis recurrentis et ob terminos legales iam elapsos

FACTI SPECIES

1. Libello diei 27 ianuarii 1968 d.na Alberta petiit a Tribunali Tolosano declarationem nullitatis sui matrimonii, celebrati in ecclesia paroeciali Lourdensi in Gallia die 8 decembris anni 1937 cum Germano, ex capite vis et metus actrici a viro convento incussi.

Causa fuit diffuse lateque instructa. Vir conventus, qui pluries citatus noluit accedere ad Tribunal Tolosanum, iudicialiter auditus est in sua sede, apud Tribunal Flaviobrigense ab ipso Officiali Tolosano, qui ibidem interrogavit quoque quattuordecim testes ab eodem convento inductos.

Post publicationem actorum, Tribunal admisit perlongum memoriale viri conventi, quo ipse conatus est refutare asserta actricis eiusque testium, cuique adnexa erant acta causae separationis, frustra ab actrice promotae.

Post causae discussionem Iudices Tolosani die 14 iunii 1971 decisionem tulerunt: *Constare de nullitate matrimonii, in casu, ex capite metus gravis et iniuste mulieri a viro incussi.*

2. Ab huiusmodi sententia appellationem interposuerunt: Defensor vinculi, die 19 iunii 1971 ad Tribunal Ruthenense; vir autem conventus die 26 iunii 1971 hac indeterminata formula: "pido que la causa sea expedida a la Curia de Roma".

Officialis Tolosanus acta transmisit die 9 iulii 1971 ad Sacram Romanam Rotam, quae, constituto turno, iners necessario mansit, quia vir appellans numquam suam appellationem est prosecutus.

Tandem, die 8 decembris 1971, patroni actricis apud S. R. Rotam ita instabant: "quinque mensibus et amplius iam elapsi ab interposito gravamine ..., vir conventus nullo modo appellationem est prosecutus ... Consequenter, cum sustineatur una solummodo appellatio, illa nempe a vinculi Defensore Tolosano facta ad Tribunal Regionale Gallicum 2ae instantiae, acta eidem Tribunali remittenda videntur".

Tantummodo die 18 decembris 1971 vir conventus scripsit Defensori vinculi S. Romanae Rotae: "le ruego haga cuanto le sea posible ante ese Alto Tribunal para que yo pueda obtener una nueva causa".

In longa, quae secuta est, disceptatione, patroni actricis iurisprudentiam Signaturae Apostolicae circa necessitatem prosecutionis appellationis urgebant, dum vinculi Defensor S. Romanae Rotae adducebat terminum unius anni ad peremptionem inducendam adhuc elapsum non esse.

Denique, die 7 iulii 1972, Turnus Rotalis, rationibus insistens a Defensore vinculi adductis, decrevit: *Tribunal S. Romanae Rotae competens esse, in casu.*

3. Contra huiusmodi decretum recursum interposuerunt patroni actricis ad Hoc Supremum Tribunal "ob violatum legis praescriptum". Recursus notificatus est die 25 septembris viro convento, ut suas animadversiones proponeret: quas ipse exhibuit die 8 novembris 1972.

Praehabito voto Promotoris iustitiae, Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae, in Congressu coram Em.mo Cardinali Praefecto die 21 novembris 1972, ad normam can. 1612 § 2, decrevit: *Causam prosequendam esse in secunda instantia apud Tribunal Ruthenese, ad quod tempore utili Defensor Vinculi appellavit, dum vir conventus appellationem ad S. Romanam Rotam interposuit quidem, sed prosecutus non est tempore utili* (cfr. *Decisiones* Signaturae Apostolicae diei 24 ianuarii 1972 et diei 26 aprilis 1972).

4. Turnus Rotalis, recepta notificatione huius decreti Signaturae Apostolicae, quamvis iam S. Romana Rota iurisdictione careret, ea nihilominus uti veritus non est, die 26 februarii 1973 iterum declarando suam competentiam ad causam pertractandam in secunda instantia. Inter alias, hanc quoque miram adduxit rationem, quod nempe " in Motu proprio *Causas matrimoniales*, nulla fit mentio de tempore utili ad quamcumque appellationem prosequendam"

Ideo Normae, datae a Summo Pontifice "ad processus matrimoniales expeditius absolvendos" (Motu proprio *cit.*, inscriptio), iuxta Turni opinionem terminos abstulissent, eos arbitrio partium relinquendo.

5. E contra Tribunal Ruthenense Appellationis, innixum decisione Signaturae Apostolicae, die 7 martii 1973, considerata sententia primi gradus, visis litteris viri conventi, ac perpensis animadversionibus Defensoris vinculi, decretum edidit ratihabitionis decisionis Tolosanae.

Contra huiusmodi decretum ratihabitionis vir conventus, die 29 martii 1973, usus est iure suo recurrendi ad tribunal tertii gradus (nempe ad S. Romanam Rotam), idque ad normam n. IX § 1, Motu proprio *Causas matrimoniales*. Recursum vir conventus prosecutus est apud S. Romanam Rotam die 27 aprilis 1973.

6. Receptum recursum in tertio gradu Turnus Rotalis considerare omisit, pertinax in suo asserto iure causam examinandi in secundo gradu, contra decretum Huius Supremi Tribunalis diei 21 novembris 1972 (cfr. supra, n. 3). Imo, decreto diei 3 iulii 1973, idem Turnus statuit: "causam hanc ad ordinarium *secundi gradus* examen remittendum esse".

7. Tandem, die 28 iulii 1973, patroni eiusdem partis actricis instantiam proposuerunt Signaturae Apostolicae, petentes "che questo Supremo Tribunale, in base alla cui decisione il Tribunale di Rodez ha emesso il decreto di ratifica, *voglia dichiarare esecutivo detto decreto*, per essere ampiamente tramscorsi i termini fissati dal n. IX, § 2, del Motu proprio *Causas matrimoniales*".

Haec instantia communicata est cum Adv. Henrico Serafini, patrono viri conventi, qui suas protulit animadversiones die 18

octobris 1973. Super eadem instantia Supremum Tribunal decisionem poferre debet.

IN IURE ET IN FACTO

8. Status huius causae, qui simplex esset, complexus consulto factus est, et in talem condicionem adductus, ut solutionem e sese non habeat.

Nam: *a*) unica via quae patet viro convento, quamque ipse personaliter aperuit (nempe tertia instantia apud S.Romanam Rotam ad examinandum eius recursum contra decretum ratihabitionis), ab eius patrono non percurritur, et a S. Romana Rota non attenditur; *b*) altera via, in qua S. Romana Rota insistit, nempe examen causae in secundo gradu, amplius non patet, quia iam exhausta est apud Tribunal Ruthenense. Positiones ideo, sunt absque exitu, nisi ex superiori interventu.

9. Ex alia parte, novissima lex iubet expeditiorem fieri matrimonialem processum, praesertim post duplicem decisionem pro nullitate. Motu proprio *Causas matrimoniales*, in n. IX praecipit: "Adversus decretum Collegii, sententiam primi gradus ratam habens, defensor vinculi vel pars quae se gravatam putet, ius habent recurrendi ... ad superius Tribunal, sed tantummodo prolatis novis et gravibus argumentis, quae tamen praesto sint ... Si pars recurrat, Tribunal, perpensis argumentis allatis, *intra mensem* ... vel recursum reicit per decretum, vel causam admittit ad ordinarium tertii gradus examen".

10. Notandum est quod vir conventus recursum in tertia instantia interposuit quidem, et prosecutus est tempore utili apud S. Romanam Rotam: ast *dein eundem recursum deseruit*, cum, transacto termino unius mensis a lege statuto pro decisione, nihil egerit, imo acquieverit decreto eiusdem S. Romanae Rotae diei 3 iulii 1973, quod, seposito recursu, causam remittebat ad ordinarium examen secundi gradus. Viro recurrenti, enim, onus incumbebat impugnandi hanc decisionem, quae non respondebat eius recursui.

11. Ex hac aequivoca positione, in qua ipse insistit, ex una parte in tertia, ex alia in secunda instantia, vir conventus utilitatem sibi procurat, afferens alteri parti detrimentum spirituale et insimul materiale, cum ipse, ob causam numquam conclusam, pergat, iuxta leges hispanicas, in administranda re oeconomica mulieris.

Ceterum ex actis iam constat virum conventum in exercenda sua tenaci oppositione actioni nullitatis matrimonii ab actrice promotae, unice ductum esse rationibus oeconomicis. Rev. P. Gregorius, Professor in Universitate "de D.", testatur seipsum fuisse tramitem minarum viri de damnis mulieri et filiis inferendis, si eius placitis non obtemperavissent: "ce que demandait Mr. Germain était un arrangement économique: répartition de biens, une pension pour sa mère et, semble-t-il, quelqu'autre exigence d'ordre économique ... Je me rappelle qu'il m'a commenté, au passage, la question de l'annulation du mariage, indiquant que cette instance était inutile, parce qu'il était nullement intéressé ..."

12. Quibus omnibus, tum in iure tum in facto, rite perpensis; cum huiusmodi status causae nequeat ulterius protrahi, cumque nefas sit duplicem decisionem pro nullitate in indefinitum tempus, ad libitum unius partis, exsecutione privari contra expressum iuris praescriptum brevissimos terminos statuentis; audito Promotore Iustitiae; Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal decernit:

a) *recursum interpositum ad S. Romanam Rotam a viro convento adversus decretum Tribunalis Ruthenensis diei 7 martii* 1973, *quo rata habetur sententia pro nullitate lata a Tribunali Tolosano die* 14 *iunii* 1971 *in causa de qua supra, vim suspensivam amisisse ob desertionem ex parte viri recurrentis et terminos legales iamdiu elapsos;*

b) *ideoque praefatum decretum ratihabitionis Tribunalis Ruthenensis exsecutioni, sine mora, demandandum esse.*

Et notificetur.

Datum Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 1 aprilis 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 332-336.

4283

1974 APR 8.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 263-265

Allocutio habita Radiotelevisificarum stationum moderatoribus e tota Europa atque America Septemtrionali Romae coadunatis, annitente Pontificio Consilio instrumentis communicationis socialis praeposito:

De momento mediorum communicationis socialis in mente et iudicio hominis moderni recte instituendo

En vous accueillant aujourd'hui, Messieurs, malgré le programme particulièrement lourd de la Semaine Sainte, Nous voulons donner un nouveau témoignage de l'intérêt du Saint-Siège pour les instruments de la Communication sociale, et vous redire combien Nous sommes conscient de leur immense importance pour la formation de la mentalité de l'homme d'aujourd'hui. Nous voulons aussi vous dire notre estime personnelle, notre confiance, et faire un appel à votre responsabilité et à votre compétence en vue de la toute proche Année Sainte.

I

Quiconque réfléchit tant soit peu aux transformations du monde moderne ne peut manquer d'être frappé par celle que saute aux yeux de tous: la place prise, dans la vie des hommes, en quelques années, par les techniques audio-visuelles. Non seulement les appareils de radio et de télévision ne sont plus un article de luxe, réservé à un public d'une certaine élévation sociale et culturelle, ils sont devenus le bien de tous, un objet qui fait partie, pour ainsi dire, du mobilier de la famille de celle de l'ouvrier comme de celle du dirigeant d'entreprise, un instrument dont le langage est accessible à l'illetré aussi bien qu'à l'homme de haute culture. Dans les vastes zones recouvertes par la civilisation industrielle, ces techniques font partie de la vie, s'y intègrent, influent sur son déroulement. Ceux qui les dirigent sont devenus, en quelque sorte, les docteurs et les maîtres de ce monde de l'audition et de l'image, ils constituent désormais une nouvelle catégorie parmi les "pédagoques" de l'humanitè. / 264

Quelle responsabilité cela entraîne, tout le monde le voit sans peine. Nos prédécesseurs immédiats et Nous-même y avons insisté dans de multiples documents, dont les principaux vous sont dans doute connus. Mais on peut se demander si cette responsabilité ne se trouve pas devoir faire face aujourd'hui à un fait nouveau. Il semble que l'accélération du rythme des sensations audio-visuelles amène une sorte de saturation, engendre une certaine lassitude, aboutit à une certaine déconvenue. L'exploration de toutes les possibilités imaginables en ce domaine fait prendre conscience qu'elles n'apportent pas à l'homme une satisfaction totale, qu'elles n'apaisent pas ses aspirations les plus profondes. C'est qu'elles laissent, hélas ! trop souvent de côté – et parfois offensent gravement – les exigences morales et religieuses. Et c'est sans doute ce qui explique le succès de certaines émissions où est présenté, dans un relief saisissant, l'aspect tragique de la destinée humaine; où sont abordés les problèmes fondamentaux pour l'homme: celui de son origine et de sa fin, le mystère du gouvernement du monde – hasard ou Providence? –, le problème du mal. L'homme se sent alors concerné, non dans une zone superficielle de son être, mais dans sa réalité profonde.

II

En vous invitant à considérer au point de vue des "mass media" la perspective de l'Année Sainte, Nous vous suggérons, par le fait même, d'être attentifs à cette exigence profonde de l'homme moderne, et aux moyens de la satisfaire. Et Nous croyons répondre au véritable bien de l'humanitè – qui est, vous le savez, le grand souci de l'Eglise - en vous invitant à faire une large place, dans vos émissions, au grand événement social et religieux que va constituer l'Année Sainte 1975.

Vous en étudierez les modalités avec notre Commission pontificale pour les Communications sociales.

http://www.obrascatolicas.com

Pour notre part Nous voudrions insister seulement sur l'entiére disponibilité du Saint-Siège, sur son désir de favoriser au maximum votre travail, sur son intention de vous fournir toute l'aide et la collaboration que vous êtes en droit de nous demander.

Il est facile, pensons-Nous, de discerner dans cette collaboration une convergence d'intérêts: c'est l'intérêt de l'Eglise que les mass media fassent un large écho aux
265 finalités de l'Année Sainte et à ses princi/pales manifestations; c'est votre intérêt que la collaboration la plus ouverte vous soit assurée dans ce but; c'est encore et surtout, pensons-Nous, l'intérêt de l'homme moderne, en proie à tant d'angoissants problèmes, à tant d'insatisfaction et d'incertitudes, c'est l'intérêt de toute la société, que lui soient largement ouvertes les sources d'un renouveau spirituel, auquel elle aspire sans en avoir toujours conscience, et que l'Année Sainte se propose de lui apporter.

L'événement, vous le voyez, dépasse de beaucoup, dans notre intention, les frontières de l'Eglise catholique. Il concerne et voudrait atteindre le plus grand nombre possible d'hommes de bonne volonté: cela dépendra, après la grâce de Dieu, de l'efficacité des mass media qui son entre vos mains !

C'est vous dire, Messieurs, de quel coeur Nous vous accueillons aujourd'hui. En formant des voeux fervents pour qu'ensemble nous puissions travailler utilement au véritable bien de l'humanité, Nous invoquons sur vos personnes, sur vos familles, et sur vos activités en vue et au cours de l'Année Sainte, l'abondance des divines bénédictions.

4284

1974 APR 14.-SC pro CULTU DIVINO, EPISTULA. PART.*

Volumen Iubilate Deo inscriptum, in quo Cantus Missae et Cantus varii praebentur, ad Ordinarios mittitur

In Paschate Domini 1974

Eminentissime Domine, Excellentissime Domine, Voluntati obsequens Summi Pontificis, qui saepius ac nuper etiam desiderium patefecit, ut omnium nationum christifideles noscant aliquot saltem cantus gregorianos latina lingua canendos – cuiusmodi sunt *Gloria, Credo, Sanctus, Pater noster, Agnus Dei* – (1) haec Sacra Congregatio apparavit hoc libellum, cui titulus *Iubilate Deo*, et in quo continetur et proponitur parva quaedam collectio horum sacrorum cantuum gregorianorum.

Nunc autem mihi honori et curae est tibi exemplar huius voluminis mittere, quod tamquam donum ipsius Sanctitatis Suae excipias. Praeterea oblatam occasionem nanciscor, ut pastorali sollicitudini tuae enixe commendem hoc novum inceptum, quod quidem eo etiam spectat, ut aptius consulatur executioni praescripti a Concilio Vaticano Secundo dati: "Providetur ut christifideles etiam lingua latina partes Ordinarii Missae quae ad ipsos spectant possint simul dicere vel cantare"(2).

Quoties enim fideles una atque communiter precantur, ostendunt simul et multiplicem varietatem alicuius populi collecti "ex omni tribu, lingua et natione", et suam unitatem in fide et caritate. Varietatem illam clare demonstrant plures linguae, quas usurpari licet a ritibus sacris, et congruentes linguae vernaculae cantus. His namque modis religiosus sensus certi cuiusdam populi una cum eadem fidei doctrina transmittitur, ac musicae formae declarantur quae culturae traditionique eiusdem populi respondent. Unitas vero in fide effertur et ostenditur sensibili quodam modo per usum linguae Latinae cantusque Gregoriani, qui, ut notum est, tot saecula comitatus est liturgicas Romani ritus celebrationes, qui fidem aluit pietatemque nutrivit, qui talem et tantam assecutus est perfectionem ut iure et merito ab Ecclesia existimatus sit proprium patrimonium incomparandae praestantiae, qui denique ab ipso Concilio Vaticano Secundo agnitus est atque acceptus uti "cantus liturgiae Romanae proprius" (3).

Inter renovationis liturgicae praecipua proposita, illud certe est ponendum, ut cantus coetuum vel congregationum fidelium provehatur, quo tandem melius significetur indoles festiva, communitaria atque fraterna rituum sacrorum. Et quidem "formam nobiliorem actio liturgica accipit cum in cantu peragitur, ministris cuiusque gradus ministerio suo fungentibus et populo eam participante" (4). De negotio enim agitur, quod magnopere cordi est illis institutis, ad quos spectat liturgica renovatio, quodque suis non caret difficultatibus et impedimentis. Qua de causa, ut crebrius antehac factum est, Sacra Congregatio pro Cultu Divino rursus adhortatur, ut fidelium cantus foveatur et augeatur.

Ad vernaculae autem linguae cantus quod attinet, eadem liturgica renovatio "occasionem offert temptandarum animi facultatum probandique ingenii proprii ac studii pastoralis" (5). Musici ergo artifices et poetae excitandi sunt et confirmandi ut huic praestabili causae suis viribus opibusque deserviant; ita enim confici poterit popularis cantus, qui reapse dignus sit Deo laude, ritu liturgico vel religioso cui additur, fide ipsa quam patefacit, et veri nominis arte. Incohata igitur a Concilio liturgica instauratione, nova spes novaque meta etiam proponitur musicae disciplinae Ecclesiae et ipsi cantui sacro. "Novus flos et splendor musicae artis religiosae exspectatur hodie, dum unaquaque in natione vulgaris sermo inducitur in ritus sacros. Ei autem deeesse non debet omnis pulchritudo et dicendi vis, quae recondita est in musica vere religiosa et cantu rite accommodato" (6).

Verumtamen, id dum feliciter fit, renovatio liturgica non reicit nec spernere potest omnem anteactam aetatem, sed eam "maxima diligentia custodit" (7); ipsa magni aestimat quidquid boni continet praeteritum tempus, quidquid momenti prodit in provincia religionis, culturae et artis, atque simul tutatur omnia illa elementa, quae utilia esse possunt ad arctam credentium coniunctionem, vulgo quoque et palam declarandam. Haec ergo collectio parva cantuum Gregorianorum, quam tibi mitto, satis facere debet eidem necessitati atque efficere, ut fideles sese facilius socient et iungant animi quadam consensione cum universis in fide fratribus cumque viventi saeculorum superiorum traditione. Quapropter studium promovendi cantus in ipsis fidelium congressionibus rationem habeat oportet etiam cantus Gregoriani in lingua Latina.

Quae quidem necessitas eo magis urget, quod Annus Sacer MCMLXXV impendet, quo scilicet christifideles – lingua, natione, origine – diversi conglobabuntur ad Dominum coniunctim venerandum.

Postremo peculiaris opera danda est ut sana conservetur aequabilitas inter linguae vernaculae cantum et ipsum Gregorianum praesertim ab eis, qui ob peculiare munus colligantur propius cum Ecclesiae vita eiusque magis conscii esse debent. Quam ob rem suadet Sua Sanctitas "ut Gregorianus Cantus servetur atque adhibeatur in coenobiis, domibus religiosis, seminariis tamquam excellentior forma cantus precandi et sicut elementum summi ponderis ad culturam et ad artem paedagogicam quod attinet" (8). Insuper studium et usus Gregoriani cantus "ob peculiares eius notas, fundamentum magni momenti est cultus musicae sacrae" (9).

Cum igitur Tibi hoc Beatissimi Patris donum traderem, opportunum duxi iterum explicare Eius mentem et voluntatem saepius iam indicatam, ut Constitutio conciliaris de Sacra Liturgia plenius accuratiusque deduceretur in effectum. Tuum demum ipsius erit – consiliis collatis cum legitimis institutis dioecesis et nationis, quae liturgiam, musicam sacram, operam pastoralem et educationem catecheticam curant – statuere, qua magis idonea via et ratione fideles doceantur et exsequantur cantus Latinos, qui in libello *"Iubilate Deo"* continentur, et quo etiam modo conservatio et exsecutio Gregoriani cantus in eisdem illis institutis promoveatur. Haec erit nova ratio ac via, qua liturgica renovatio conferet ad totius Ecclesiae emolumentum.

(1) Cfr. Allocutio Summi Pontificis Pauli VI in Audientia publica, die 22 mensis augusti a. 1973; Allocutio ad sodales Consociationis Internationalis Musicae sacrae, die 12 mensis octobris a. 1973; Epistula Em.mi Card. I. Villot, Secretarii Status, ad Conventum Nationalem Consociationis Italicae a S. Caecilia, data die 30 mensis septembris a. 1973.
(2) Const. *Sacrosanctum Concilium*, 54.
(3) Cfr. *ibid.*, 116.
(4) S. Congr. Rituum, Instr. *Musicam sacram*, 5 martii 1967, 5.
(5) Cfr. *ibid.*, 54; Allocutio Pauli VI ad sodales Consociationis Italicae a S. Caecilia, habita die 23 mensis octobris, an. 1973.
(6) Cfr. Allocutio ad sodales Consociationis Internationalis Musicae Sacrae, die 12 mensis octobris a. 1973.
(7) Cfr. Const. *Sacrosanctum Concilium*, 117.
(8) Cfr. Epistula Em.mi Card. I. Villot, Secretiarii Status ad Conventum Nationalem Consociationis Italicae a S. Caecilia, data die 30 mensis septembris a. 1973.
(9) C. Congr. Rituum, Instr. *Musicam sacram*, 5 martii 1967, 52.

Volumen, de quo agitur, libere foras emitti poterit atque, ad textus latinos plenius intellegendos, addi poterit etiam eorum translatio in lingua vernacula.

Quibus omnibus ita prescriptis, convenienti cum observantia libenter Tibi in Domino me deditissimum esse profiteor. – James Robert Card. KNOX, *Praefectus.* A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

* Ad Ordinarios locorum et Supremos Moderatores Religiosorum: **Notit.** 10 (1974) 123-126. **Adn. GP in Notit.** 11 (1975) 47-53; **Notit.** 10 (1974) 122.

4285

1974 APR 26.-SC pro DOCTRINA FIDEI, DECR. PART.*

Solvitur in favorem fidei matrimonium inter duas partes non baptizatas initum in Gallia, absque praevia conversione oratricis ad fidem catholicam, additis nonnullis notandis pro diversitate casuum

In Curia Pampilonensi confectus est processus ad obtinendam dissolutionem, in favorem fidei, matrimonii contracti inter Ioannam M. Boireaux non baptizatam [1] et Petrum Roland probabiliter non baptizatum.

Actis maturo examini subiectis, expletisque omnibus in casu explendis, quaestio proposita est in hac Sacra Congregatione, quae ad dubium: "An consilium praestandum sit Ss.mo pro dissolutione, in favorem fidei, matrimonii, de quo supra, ut pars oratrix, post dispensationem ab impedimento Disparitatis cultus coram Ecclesia valide ac licite novas nuptias inire valeat cum parte catholica", re iuxta certas statutas regulas discussa, respondendum decrevit: *"Affirmative"*.

Ss.mus D. N. D. Paulus divina Providentia Pp. VI, die 26 aprilis 1974 de omnibus habita relatione benigne adnuere dignatus est pro gratia iuxta supra relatum Decretum.

In praesenti concessione includitur quoque, quatenus opus sit, dispensatio ab impedimento criminis, de quo in can. 1075, n. 1.

Pro diversitate casuum, haec quae sequuntur notanda

1. Paenitentia congrua imponenda erit parti catholicae quae cum parte, nondum ad fidem conversa, matrimonium attentavit; eadem paenitentia gravis atque salutaris esse debebit pro utraque parte quandocumque matrimonium attentaverint post baptismum vel conversionem partis olim acatholicae.

2. Gratia Pontificia communicanda est, si fieri poterit, cum parte conventa, praesertim vero si haec iam matrimonium attentaverit parte cum catholica.

3. Pars conversa monenda est de obligatione curandi, pro posse, conversionem universae prolis natae ex matrimonio soluto. Quae, si adhuc minor sit aetate et penes eandem partem educetur, ad fidem amplectendam praeparetur post convenientem institutionem. Si vero proles parti acatholicae concredita sit, pars conversa enixe curet pro viribus, eiusdem conversionem; haec obligatio eo gravior erit quo proles in minore aetate adhuc est constituta.

Servatis de iure servandis, contrariis quibuscumque minime obstantibus.

Datum Romae, die 26 aprilis 1974.

[1. In precibus diei 9 febr. 1974, qua pars oratrix exposuerat]: "Santísimo Padre, La abajo firmante Marinette Jeanne Boireaux, de nacionalidad francesa, nacida en Cours (Deux-Sévres), hija de Raymond y de Jacqueline, a los pies de V. Santidad manifiesta:

Que no es bautizada; que estuvo casada civilmente en Francia con Piérre Maurice Roland, también sin bautizar; obtuvo el divorcio civil en Francia.

Posteriormente conoció en España al joven Miguel Angel Iturri Arriaga, con el que quiere casarse. Al comprobar en la Curia de Pamplona que además del impedimento de disparidad de cultos tenía el de ligamen, por ser considerado su matrimonio como legítimo y válido por parte de la Iglesia, el día 19 de agosto de 1971 pedí a V. Santidad la disolución de mi matrimonio para poder contraer nuevo matrimonio católico con Miguel Angel Iturri. Pero obtuve la contestación: "Cum desit favor fidei, pro nunc non expedire". Pero recientemente me han comunicado que es factible la dispensa entonces denegada.

Por lo cual acudo nuevamente a V. Santidad pidiendo ardientemente la dispensa, renovando mis deseos anteriormente manifestados, por perdurar las mismas razones que entonces me asistían, agravadas si cabe. Pues ante la negativa, nos vimos precisados a contraer matrimonio civil en Francia, habiendo tenido después un hijo. Mi marido sigue creyendo y esta dispensa contribuirá a aquietar su conciencia. Y aunque yo sigo sin creer ni bautizar, respeto profundamente las creencias de mi marido y prometo respetarlas, así como dejarle libertad para que eduque a nuestros hijos según su conciencia.

Agradeciendo las atenciones recibidas por la Iglesia, firmo la presente en Pamplona (España) a 9 de febrero de 1974".

* Ordinario Pampilonensi in Hispania, Prot. N. 68/72m: **REDC** 30 (1974) 543-544. **Adn.** sub die 6 dec. 1973: **LE** 4244

4286

1974 APR ..-SC pro CULTU DIVINO, RESPONSUM. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

De Missis ad diversa et Votivis et de Missis defunctorum

Recenter quidam petierunt interpretationem eorum, quae *Institutio generalis Missalis Romani* (IGMR) de Missis ad diversa et votivis et de Missis defunctorum earumque celebratione enuntiat. Agitur de quattuor quaesitis:

1. *Quaenam intellegantur feriae Adventus, Nativitatis et Paschae, in quibus, "si vera necessitas vel utilitas id postulet, in celebratione cum populo adhiberi possunt Missae huic necessitati vel utilitati respondentes, de iudicio rectoris ecclesiae vel ipsius sacerdotis celebrantis" (IGMR n .333).* Resp. - Sunt feriae quae in n. 13 Tabulae dierum liturgicorum enumerantur, i. e. "feriae Adventus usque ad diem 16 decembris inclusive, feriae temporis Nativitatis a die 2 ianuarii ad sabbatum post Epiphaniam, feriae temporis paschalis a feria II post octavam Paschae ad sabbatum ante Pentecosten inclusive". Cum IGMR in n. 333 non loquatur de feriis Quadragesimae, nec intendit loqui de feriis adventus a die 17 ad 24 decembris inclusive et de diebus infra octavam Nativitatis, quae in n. 9 tabulae dierum liturgicorum feriis Quadragesimae aequiparantur.

2. *Utrum in feriis per annum celebrari possit Missa cuiuslibet Sancti.* Resp. *Affirmative.* IGMR n. 316c dicit: "In feriis per annum sacerdos eligere potest aut Missam de feria, aut Missam de memoria ad libitum forte occurrente, aut Missam de aliquo Sancto eo die in Martyrologio inscripto, aut Missam ad diversa vel votivam". "Missae votivae" nominantur "de mysteriis Domini aut in honorem B. Mariae Virginis et Sanctorum". (IGMR, n. 329c). Etsi n. 316c quandam praecedentiam dat illis Sanctis, qui eo die in Martyrologio sunt inscripti, idem numerus in fine concedit Missam votivam "pro pietate fidelium libere eligendam" cuiuslibet Sancti et omnium Sanctorum. Textus pro Missis votivis in honorem Sanctorum celebrandis eliguntur iuxta n. 4, p. 514, Missalis Romani.

3. *Utrum Missa exsequialis celebrari possit Feria V Hebdomadae Sanctae et Triduo Sacro.* Resp. *Negative.* Valent indicationes Missalis Romani: Mane Feria V Hebdomadae Sanctae de more celebratur Missa Chrismatis (pp. 239-242). Praeter Missam vespertinam in Cena Domini "loci Ordinarius alteram Missam in ecclesiis et oratoriis publicis vel semipublicis permittere poterit, horis vespertinis celebrandam et, in casu verae necessitatis, etiam horis matutinis, sed tantummmodo pro fidelibus qui nullomodo missam vespertinam participare valent" (p. 243). Aliae celebrationes eucharisticae Feria V Hebdomadae Sanctae omnino prohibentur. Feria VI in Passione Domini, "Ecclesia, ex antiquissima traditione, sacramenta penitus non celebrat" (p. 250). "Sabbato sancto Ecclesia ad sepulcrum Domini immoratur, ... a sacrificio Missae ... abstinendo" (p. 265). Pro Dominica Paschae in Resurrectione Domini iam n. 336 IGMR prohibet Missam exsequialem, quia est sollemnitas de praecepto.

4. *Utrum Missa defunctorum post acceptum mortis nuntium, vel in ultima sepultura defuncti, vel in primo anniversario die, celebrari possit etiam diebus infra octavam Nativitatis.* Resp. *Affirmative.* Iuxta n. 337 IGMR permittuntur hae Missae in feriis a die 17 ad 24 decembris inclusive et in feriis Quadragesimae. Ideoque celebrari possunt etiam diebus infra octavam Nativitatis, qui in n. 9 tabulae dierum liturgicorum his feriis aequiparantur. Ad melius intellegendam totam materiam de Missis ad diversa et votivis et de Missis defunctorum adiuvare potest tabella quae sequitur. Numeri in parenthesibus indicati se referunt ad IGMR.

Sigla

V1 = Missae ad diversa et votivae de mandato vel licentia Ordinarii "occurrente graviore necessitate vel utilitate pastorali" (n. 332). Missae rituales (IGMR, 330).
V2 = Missae ad diversa et votivae de iudicio rectoris ecclesiae vel ipsius celebrantis "si qua vera necessitas vel utilitas pastoralis id postulet" (n. 333).
V3 = Missae ad diversa et votivae "pro pietate fidelium libere eligendae" a sacerdote celebrante (n. 329 b et c).
D1 = Missae exsequiales (n.336).
D2 = Missae post acceptum mortis nuntium, vel in ultima sepultura defuncti, vel in primo anniversario die (n.337).

http://www.obrascatolicas.com

D3 = Missae "cotidianae" (n. 337).
\+ = permittitur
– = prohibetur

1. Sollemnitates de praecepto	V1 –		
	D1 –		
2. Dominicae Adventus, Quadragesimae, et Paschae	V1 –		
	D1 –		
3. Triduum paschale et Feria V Hebdomadae Sanctae	V1 –		
	D1 –		
4. Sollemnitates non de praecepto. Commem. omnium fidelium defunctorum	V1 –		
	D1 +		
5. Feria IV Cinerum, Feriae II, III, IV Hebdomadae Sanctae	V1 –		
	D1 +		
6. Dies infra octavam Paschae	V1 –		
	D1 +		
7. Dominicae temporis Nativitatis et "per annum"	V1 +	V2 –	
	D1 +	D2 –	
8. Festa	V1 +	V2 –	
	D1 +	D2 –	
9. Feriae Adventus a 17 ad 24 decembris	V1 +	V2 –	
	D1 +	D2 +	
10. Dies infra octavam Nativitatis	V1 +	V2 –	
	D1 +	D2 +	
11. Feriae Quadragesimae	V1 +	V2 –	
	D1 +	D2 +	
12. Memoriae obligatoriae	V1 +	V2 +	
	D1 +	D2 +	
13. Feriae Adventus usque ad 16 dec.	V1 +	V2 +	
	D1 +	D2 +	
14. Feriae temporis Nativitatis a 2 ian.	V1 +	V2 +	
	D1 +	D2 +	
15. Feriae temporis paschalis	V1 +	V2 +	
	D1 +	D2 +	
16. Feriae "per annum"	V1 +	V2 +	V3 +
	D1 +	D2 +	D3 +

* Notit. 10 (1974) 145-147.

4287

1974 MAI 4. - SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Nova causae propositio conceditur ob facta non satis considerata, ob dolum partis, ob motiva sententiarum inter se differentia, atque ob errorem facti et perversionem factorum

FACTI SPECIES

1. Marcellus declarationem nullitatis matrimonii cum Laura initi petivit, at Tribunal Flaminium sententiam negativam tulit, quam iudices appellationis reformarunt. Quaestio in tertio iurisdictionis gradu apud S. Romanam Rotam sententia negativa die 17 decembris 1964 dimissa est. Die vero 26 iunii 1971 actor, putans se nova atque gravia argumenta et documenta habere, ulteriorem causae propositionem ab eodem tribunali expetivit; at tribunal decreto diei 17 iulii 1972 edixit: "Novam causae propositionem non esse concedendam, in casu". Actor nihilo secius die 16 ianuarii 1973 novum causae examen apud Signaturam Apostolicam vi canonis 1603, § 1, n. 5 imploravit.

IN IURE

2. Novitas et gravitas argumentorum, quae canone 1903 requiruntur ut ulterior causae propositio admitti queat, erui potest e depositionibus partium vel testium:

a) quando facta iam adducta minus quam meruissent a iudicibus considerata sunt. Ita in sententia Tribunalis Signaturae Apostolicae in *Paderbornen.* 10 maii 1919 (AAS 11, a. 1919, 295-299) et in iurisprudentia S. Romanae Rotae;

b) quando sententia ex dolo partis prolata est, e. g. ob iuramentum falsum circa aliquod factum in iudicio assertum;

c) quando motiva sententiarum inter se differunt. Revera conformes dici nequeunt sententiae quae, licet in parte dispositiva materialiter concordent, motivis inducuntur ita substantialiter diversis ut iudices, qui eas in successivis instantiis tulerunt, prorsus aliter de re proposita sensisse dicendi sint (cf. S. R. Rota decis. in *Matriten.* c. Felici, 5 augusti 1950, et *Romana* c. Heard, 29 ianuarii 1955, n. 2);

d) quando adest error facti et perversio factorum. At non quilibet error in quem iudices inferiores, in factis percipiendis et aestimandis inciderint, attenditur, sed talis tantum qui iudicum mentem in edenda sententia a veritate agnoscenda prorsus abduxerit.

Obiectum examinis circa ulteriorem causae non est ipsum meritum eiusdem causae (de quo videbunt iudices, si ulterior propositio admittatur), sed qualitas argumentorum, scilicet utrum exsistant, ac revera nova sint et gravia.

IN FACTO

3. Nova eaque gravia argumenta in actis prostant. Etenim sufficiens habetur demonstratio *causae simulandi* actoris nubentis, quem causa socialis et oeconomica impediebat quominus sponsam derelinqueret, cum ipse et pater suus a patre eius dependerent. Propterea vir matrimonium contraxit, sed bonum sacramenti exclusit. Haec sane causa in inferioribus iudicii gradibus perpensa quidem est, novitas tamen et gravitas in hoc consistunt quod actor graviter aegrotans, qui brevi se divino sistet iudicio, iterum et ex intima conscientia se simulasse affirmat. Hoc vero maiorem fidem actori eiusque testibus immo et uxori conventae praestari permittit et cogit, ita ut novum causae examen viro petenti merito concedatur.

Dein testimonium Rev. P. Adalberti, quod, in decreto S. Rotae vix memoratum, sufficienter indagatum non est. Hic enim secretum utriusque partis accepit. Mulier conditionem a viro appositam memoravit, sc. ut ipsa, iudicio periti, parturiendi capax esset; se vero sponsum mentiendo decepisse confessa est. Vir voluntatem contrahendi negavit, nimis enim timebat sponsam fore sterilem, se tamen contraxisse asseruit ne pater, a patre sponsae oeconomice dependens, damnum grave pateretur. Rev.dus Adalbertus propterea novum causae examen proposuit, quia: iudices appellati testes fide indignos esse perperam iudicarunt, dolum sponsae perspectum non habuerunt, et altera contrahendi causa eos quodammodo latebat.

De hoc R. P. Adalberti testimonio decretum S. Rotae notat: "P. Adalbertus quoque nihil tradit novi. Narrat quae a partibus audivit, haud ignota iudicibus". At testis est qualificatus, qui confessionem utriusque coniugis, nulli dubitationi obnoxiam, accepit.

Praeterea motiva sententiarum formaliter inter se differunt, et actor dominam Mariam, quacum nunc vivit, nonnisi post annum ab hac causa intentata cognovit.

Propterea error facti et perversio factorum, circa motivum impugnandi matrimonium, in sententia impugnata apparent, necnon dubitationes quousque fides actori eiusque testibus sit praestanda, quae omnia mentem iudicum in veritate agnoscenda prorsus averterunt. Nova ergo partium et testium depositionum aestimatio fiat oportet.

DECISIO

Proposito recursu a domino Marcello, actore in causa de qua supra, die 16 ianuarii 1974 interposito adversus Decretum S. R. Rotae die 17 iulii 1972 latum, quo nempe denegata est nova causae propositio, Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, mature perpensis rationibus a recurrente allatis, decrevit: "*Novam causae propositionem concedendam esse, in casu*".

Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 4 maii 1974 - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* A. Sabattani, *a Secretis.*

* Apoll 47 (1974) 336-339.

4288

1974 MAI 15.-SC SACRAMENTORUM, INSTR. PART. *

Instructio de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus, in casibus particularibus

Sacramentalem indolem matrimonii christianorum eiusdemque sanctitatem et dignitatem fidelibus semper

inculcavit Ecclesia simul praecavens ne clandestina instituerentur coniugia, unde gravia consequi assolent mala.

Quibus nimirum de causis canonica celebrandi matrimonii forma statuta est, in qua et ritus sacri, cum adsistentis sacerdotis benedictione, divinam matrimonii originem profitentur supernamque gratiam propitiant, et requisitae legitimae condiciones cum publica *qualificati* testis deputatione publicam pariter initarum nuptiarum faciunt fidem.

Contingit autem, hodiernis praesertim temporibus, ut, ubi sacerdotum diaconorumve penuria Ecclesia laboret, obstaculum interdum oriatur ne congruum intra tempus nupturientes coram *qualificato* teste in sacris ordinato ad normam canonis 1094 C. I. C. se sistant consensum matrimonialem declaraturi et benedictionem recepturi; sed et haud aperta sacramentalis significatio extraordinariae illius formae de qua in can. 1098, id efficit ut christifideles ab ipsa abstinendum censeant.

Quapropter nonnulli sacrorum Antistites preces ad Apostolicam Sedem adhibuerunt ut, cum in canonicis certis circumscriptionibus, adeundi sacerdotis vel diaconi copia desit, laico fideli, apte ad id muneris instructo, facultas concedatur qualificati testis officio fungendi in matrimoniorum celebratione.

Has porro preces, utpote quae eamdem illam sollicitudinem praeseferant qua permota canonicam formam inducere decrevit Ecclesia, attente perpendi Summus Pontifex iussit. Quod pro suo munere haec Sacra Congregatio de disciplina Sacramentorum sedulo praestare nisa est, iterum atque iterum consulens alia Dicasteria et Officia quorum quavis ratione interesset, et exquirens vota Commissionis Codici Iuris canonici recognoscendo.

Omnibus nunc accurate cribratis, sequentes instructiones, de mandato Summi Pontificis, edere visum est:

1) Firma manente, donec novus C. I. C. promulgetur, disciplina statuta vigente, quae scilicet continetur cc. 1094 - 1113 C. I. C., Sacris Congregationibus competentibus, pro suo cuiusque territorio, conceditur potestas permittendi Ordinariis locorum qui propriae Conferentiae Episcopalis favorabili obtento voto, argumentis fultam de hoc petitionem miserint, ut catholico fideli a se nominatim selecto facultatem tribuant officio fungendi testis *qualificati* in celebratione canonici matrimonii.

2) modo memorata facultas ad definitum tempus, non ultra biennium, concedatur;

3) ante definiti temporis expirationem, Ordinarius loci ad Apostolicam Sedem distincte referat de concessa facultate deque adiunctis memoratu dignis quae eiusdem facultatis usum sint comitata vel ex eodem consecuta.

In adhibendo autem indulto, hae sunt ad amussim observandae clausulae:

a) Attendendum est officium quo parochi adstringuntur consensum exquirendi et benedictionem impertiendi matrimoniis suorum fidelium, ita scilicet ut, etiam indulto impetrato, ipsi animarum rectores omnibus modis curare debeant personaliter adesse nuptiarum celebrationi, vel saltem in suum ipsorum locum substituere, ubi prorsus hoc fieri possit, sacerdotem alium vel diaconum. Immo vero, de hoc monendus est sacerdos sibi incumbere officium aptam institutionem nupturientibus tradendi. His positis, facultas, de qua agitur, exceptionis ambitum praetergredi non debet, ac propterea ipsa concedenda non est nisi post prudens examen circumstantiarum, et concedi potest tunc solum cum reapse parochus, aliusve sacerdos vel diaconus a parocho delegatus, matrimonii celebrationi adstare non potest.

b) Fidelem catholicum ad id muneris praestandum ipse per se eligat Ordinarius, quavis exclusa delegatione. Porro eligi potest solus fidelis qui undequaque sit dignus, opportuna pollens scientia, et nullo proprii commodi adipiscendi desiderio impulsus; qui insuper ad institutionem nupturientibus tradendam sit capax, et ritui, iuxta ordinem per competentem S. Congregationem pro Cultu Divino statutum persolvendo, ita interesse valeat, ut spiritualis eiusdem significatio pie prodatur.

Curae autem erit electo fideli ut confecti actus – scilicet celebrationis nuptiarum – legitimum conficiatur instrumentum, subsignationibus sponsorum, testium ipsiusque adsistentis fidelis muniendum; illas etiam civiles sollemnitates peragendas ipse curabit, quae observandae sunt vel observari solent cum matrimonium celebratur coram loci Ordinario vel parocho, vel coram sacerdote sive diacono delegato.

Electus tamen catholicus fidelis, quamvis officio fungatur testis *qualificati* Ecclesiae, non gaudet facultate de qua in can. 1044 C. I. C., dispensandi scilicet ab impedimentis matrimonialibus.

Firmum demum esto extraordinaria hac Apostolicae Sedis dispositione nullatenus abrogari can. 1098 C.I.C., qui pergit vigere.

Haec Instructio, de mandato Summi Pontificis Pauli VI composita, die XXIII mensis martii a. 1974 rite idem Pontifex approbavit, mandans ut normae eiusdem Instructionis ad usum tantum internum Sacrarum Congregationum, quarum interest, pro nunc permanerent.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis de disciplina Sacramentorum, die 15 m. Maii a. 1974.-Antonius Card. SAMORÉ, *Praefectus.* Iosephus Casoria, Archiep. tit. Foronovan., *a Secretis.*

* Prot. N. 23/73 A-g II. Adn. in Doc. Cath. 72 (1975) 609-610.

4289

1974 MAI 22.-CONSILIUM NEG. ECCL., EPIST. PART.*

Facultates peculiares Tribunalibus ecclesiasticis Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis prorogantur usque dum novus Ordo procedendi in causis matrimonialibus promulgetur

Eminentissime ac Reverendissime Domine, In Audientia diei 23 elapsi mensis Februarii a Beatissimo Patre Eminentiae Tuae Reverendissimae aliisque nonnullis Eminentissimis et Excellentissimis Praesulibus istius Nationis concessa, ab Eodem Vos petistis, nomine quidem Conferentiae Episcopalis USA, ut facultates tributae die 28 aprilis 1970 ad expeditiorem reddendum processum matrimonialem, atque ad annum die 20 iunii 1973 renovatae, iterum, ob graves urgentesque rationes pastorales prorogarentur.

Summus Pontifex, maturius re considerata, atque omnibus iis quae Conferentia Episcopalis mandavit Eidem patefieri perspectis, sive de bono animarum quod ex rite applicatis facultatibus procuratum est, sive de cautelis ulterius adhibendis ut pericula in superioribus meis litteris diei 20 iunii 1973 denuntiata vitarentur, censuit precibus istius Conferentiae indulgere, adeo ut praedictae facultates (eae videlicet quae in ius commune per litteras Apostolicas Motu proprio datae quibus initium *Causas matrimoniales*, diei 28 martii 1971, inductae non sunt) in vigore maneant usque dum novus Ordo procedurae in causis matrimonialibus pro Ecclesia latina promulgetur. Statuit tamen idem Summus Pontifex ut ad cognoscendas instantias sibi porrectas, prout habetur in articulis 3° et 23°, n. II, facultatum supra memoratarum, Conferentia Episcopalis designet et constituat parvum coetum Sodalium, cuius examini et iudicio eaedem instantiae subiciendae erunt, antequam responsio petentibus detur. Quod ut expeditius agatur, Conferentia praeparet et post approbationem Signatu-

http://www.obrascatolicas.com

rae Apostolicae edat normas, quibus eaedem instantiae, aptis documentis communitae, Conferentiae porrigendae sint.

Confidit autem Summus Pontifex fore ut, quem ad modum promisistis, Tribunalia quae personis opibusque abundant iis subveniant Tribunalibus quae eisdem deficiunt, adeo ut ad quarumdam facultatum usum, praesertim ad dispensationem a prescripta Defensoris Vinculi appellatione, nonnisi ubi gravis vere necessitas postulet recurratur.

Optime insuper egeretis si penes principaliora studiorum domicilia instituta excitaveritis ad parandos edocendosque eos, qui Tribunalium iudices vel administri erunt: quod sane vos in animo habere Sanctus Pater cum gaudio ex vobismetipsis accepit.

Commemorare, denique, opus est adhuc vigere clausulam primo concessionis Rescripto appositam, nimirum Praesidi Conferentiae curae esse debere ut quotannis Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae relatio mittatur de causis in unoquoque Tribunali propositis, vel desertis, vel appellatis; expresse autem determinetur numerus causarum sive per ordinarium iudicum collegium definitarum, sive per iudicem singularem, et numerus causarum quae absque appellatione vim executionis consecutae fuerint. Ideo Tribunalium officiales tempore utili quotannis ad Praesidem Conferentiae Episcopalis, rationarium (seu "indicem statisticum") complectens enuntiata elementa sollicite mittant.

Hanc occasionem nactus, impensos obsequii mei sensus Tibi ex animo obtestor meque qua par est reverentia profiteor Emientiae Tuae Reverendissimae addictissimum in Domino Fratrem - J. Card. VILLOT.

* **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. I, Romae 1977, p. 254-256. Adn. T. J. GREEN in **Studia can.** 8 (1974) 317-347; Z. GROCHOLEWSKI in **ME** 104 (1979) 139-161; F. POTOTSCHNIG in **Oesterr. Archiv für Kirchenrecht** 29 (1978) 52-81.

4290

1974 MAI 23.-PAULUS VI, LITT. AAS 66 (1974) 289-307

Litterae Apostolicae sub plumbo datae:

Universale Iubilaeum Anni Sacri Millesimi nongentesimi septuagesimi quinti indicitur

PAULUS EPISCOPUS

Servus servorum Dei, universis christifidelibus praesentes Litteras inspecturis, salutem et Apostolicam Benedictionem

Apostolorum limina, Romana loco dicimus sacra, ubi sepulchra Apostolorum Petri et Pauli digne asservantur pieque coluntur, per quos *sanctos patres* Urbs facta est non solum *discipula veritatis*[1], sed etiam veritatis magistra et catholicae unitatis sedes, nunc, appropinquante universali Iubilaeo ibi celebrando, quasi expetendae metae fidelium animis clarius effulgent.

Quae quidem limina saeculorum decursu christianum populum semper impellebant, ut fide ferveret et communionem ecclesialem testaretur, siquidem Ecclesia quae et qualis ipsa sit agnoscit et causam unitatis suae habet in fundamento Apostolorum, a Iesu
290 Christo constituto[2]. Iam a saeculo II fideles / Romam se conferebant, ut *trophaea* Apostolorum Petri et Pauli in ipsis locis, ubi custodiuntur[3], viderent atque venerarentur, necnon ad Ecclesiam Romanam accedebant, ut eius *basileian*, id est regiam maiestatem, contemplarentur[4]. Saeculo vero IV peregrinatio, qua Roma petitur, efficitur praecipua eiusmodi pii itineris forma in occidente, similis et ad unum eundemque religionis finem conspirans ac peregrinatio, qua in orienligionis finem conspirans ac peregrinatio, qua in orien-
te Ierusalem aditur, ubi Sepulchrum Domini exstat[5]. Prioribus medii aevi temporibus Romam sacrae peregrinationis causa confluunt ii, qui, *devincti cathedrae Petri*[6], e variis Europae partibus atque etiam ex orien-
te, praesertim monachi, adveniunt, ut fidem orthodoxam ad sepulchra Apostolorum profiteantur[7].

Idem peregrinandi propositum a saeculo XII ad saeculum XIII auctibus crevit, utpote uberius redditum novis rationibus rei spiritualis pietatisque populatum, quae totam Europam pervagabantur. His enim ipsis rationibus ditior effecta est vetus illa notio, quam Ecclesia traditione acceperat quaeque aliis etiam religionibus propria fuit, scilicet conceptus *peregrinationis pro Deo*[8]. Tunc enim exortum est Iubilaeum, quasi quidam fructus maturationis effectae in re doctrinali, biblica, theologica[9], quae primum palam apparuit anno 1220, Iubilaeo indicto per Honorium III, Decessorem Nostrum, propter pe/regrinationem, quae fie- 291
bat ad sepulchrum S. Thomae Becket[10]; ac deinde, ut notum est, Romam dirigebatur ad basilicas SS. Petri et Pauli, magno illo motu populari et paenitentiali anno 1300 a Bonifatio VIII, item Decessore Nostro[11], confirmato, quo animi veniae a Deo impetrandae et paci hominibus impertiendae inhiabant. Qui motus ad hunc altiorem finem spectabat: *ad honorem Dei et exaltationem fidei*[12].

Iubilaeum Romae anno 1300 actum initium fuit et exemplum Iubilaeorum, quae exinde sunt subsecuta (a saeculo XV singulis viginti quinque annorum spatiis, nisi interdum ob vicissitudines exteriores haec series fuit turbata); quod quidem documento est venerandam hanc institutionem continuatione et vigore vitali commendari, quibus comprobetur eam ad quamvis aetatem salubriter pertinere.

Asseverari etiam licet Iubilaea, recentioribus hisce temporibus celebrata, hanc praestabilem virtutem servasse, quippe quibus unitas et renovatio Ecclesiae peculiari modo affirmarentur et universi homines excitarentur, ut se fratres agnoscerent viamque pacis ingrederentur. Hoc ipso saeculo ineunte eiusmodi desiderium est significatum, cum Iubilaeum, anno 1900 a Leone XIII, Decessore Nostro, perageretur; haec fuit exspectatio humanae familiae, quae post quinque lustra exacta non levis periculi et contentionis causis exagitabatur; haec proposita sunt Anno Sacro, undevicesimo exeunte saeculo a peracta humani generis redemptione, anno 1933 extra ordinem indicto; haec fuerunt nobilia optata circa iustitiam et pacificum hominum convictum, quae Pius XII, Decessor Noster, postremo Iubilaeo anni 1950 praestituit. / 292

I

In hoc vero Anno Sacro omnes causae primariae et praecipuae praeteritorum Iubilaeorum Nobis inesse vi-

1. Cf. S. Leo Magnus, *Sermo* LXXXII, 1: PL 54, 422.
2. Cf. *Apoc.* 21, 14.
3. Cf. testimonium Gaii, viri ecclesiastici, qui vixit temporibus Zephyrini Pp., apud Eusebium, *Historia Ecclesiastica*, II, 25, 7.
4. Cf. Inscript. Abercii, episcopi Hierapolitani in Phrygia (saec. II): M. Guarducci, *L'iscrizione di Abercio*, "Ancient Society" 2 (1971), pp. 176-177.
5. Cf. S. Maximus Taurinensis, *Homilia* 72: PL 57, 405 B.
6. Verba in epistula continentur, quam S. Columbanus anno 613 ad Bonifatium Pp. IV dedit: *Sancti Columbani opera*, ed. G. S. M. Walker, Dublin 1957, p. 48.
7. Circa hanc consuetudinem cf. F. M. Mignanti, *Istoria della sacrosancta basilica Vaticana ...*, Roma-Torino 1867, p. 180.
8. Cf. universe B. Kötting, *Peregrinatio religiosa. Wallfahrten in der Antike und das Pilgerwesen in der alten Kirche*, Regensburg 1950.
9. R. Foreville, *L'idée de Jubilé chez les théologiens et les canonistes (XII-XIII s.) avant l'institution du Jubilé romain (1300)*: "Revue d'Histoire Ecclésiastique" LVI (1961), pp. 401-423.
10. P. Pressuti, *Regesta Honorii III*, Roma 1888 - 95, 1840; textus apud R. Foreville, *Le Jubilé de Saint Thomas Becker du XIII au XV siècle (1220-1470). Etudes et documents*, Paris 1958, pp. 163-164.
11. Litterae Ap. sub plumbo datae *Antiquorum habet fida relatio*, 22 Febr. 1300: Extravagantes, comm. V, IX, 1.
12. Cf. *Glossa* Ioannis Card. Monaco circa easdem Litteras Apostolicas.

dentur atque summatim contineri illis argumentis, quae statuimus, cum Annum Sacrum, oratione die 9 mensis Maii anno 1973 habita, primum annuntiavimus[13]; quae quidem argumenta sunt: *renovatio* et *reconciliatio*. Haec profecto argumenta proposuimus, ut pastores et fideles ea potissimum meditarentur, dum Iubilaeum in Ecclesiis localibus celebraretur; iisdemque Nostra addidimus hortamenta Nostramque catechesim. Sed animi appetitiones, quae ambobus argumentis enuntiantur, et res altae ac praeclarae, quae iisdem exprimuntur, plenius ad effectum deducentur Romae, ubi peregrinatores ad sepulchra beatorum Apostolorum Petri et Pauli et ad aliorum martyrum memorias facilius antiquos fidei vitaeque Ecclesiae fontes contingent, eo consilio ut paenitentia ad Deum convertantur, caritate solidentur arctiusque cum fratribus per gratiam Dei nostri coniungantur.

Quae renovatio et reconciliatio imprimis ad interiorem pertinent vitam, siquidem in intimis animi penetralibus radix est cuiusvis boni et, pro!, cuiusvis mali: ibi ergo oportet perficiatur conversio, vel *metanoia*, id est mutatio cursus, quem quis tenet, habitus mentis, optionum, vivendi generis.

Sed etiam ad universam quod attinet Ecclesiam, decem annis a Concilii Oecumenici Vaticani II exitu completis, Annus hic Sacer Nobis videtur quasi quidam terminus temporis, ponderationi et reformationi tributi, et initium novi spatii, quo oportet aedificetur elaborando in re theologica, spirituali, pastorali; quae actio innitatur in fundamentis, praeteritis annis magno cum labore iactis et firmatis secundum principia
293 vitae / novae in Christo et communionis omnium in ipso, qui sanguine suo nos Patri reconciliavit[14].

Quod vero ad totum pertinet mundum, haec admonitio de renovatione et reconciliatione peragenda congruit cum iis, quae homines – ubicumque conscii redduntur quaestionum maxime sollicitantium et ubicumque conflictantur calamitatibus, quae e discidiis ac bellis quasi fratrum caedibus sunt exortae – sincerius sitiunt, videlicet libertatem, iustitiam, unitatem, pacem. Itaque Ecclesia Annum Sacrum annuntians cunctis hominibus bonae voluntatis illam rationem vitae, veluti ad verticem directam, ostendit, qua omnes appetitiones et experientiae ad bonum quoddam Absolutum vereque Universale referuntur, sine quo vanum est sperare fore, ut homines iterum mutuae necessitudinis facultatem veraeque libertatis tutelam inveniant. Etiamsi multis hodiernae consortionis humanae partibus id proprium sit, ut saeculares induant formas, tamen Ecclesia, non quidem iis rebus se interponens, quae ad competentem ipsius dicionem non pertinent, homines inducere cupit, ut sentiant postulatum efficiendae conversionis ad Deum, qui unus est necessarius[15], ac necessitatem omnes actiones eius timore et amore imbuendi: fides enim in Deum est praevalidum humanae conscientiae praesidium et solidum fundamentum illarum necessitudinum, in iustitia et fraternitate vertentium, quas mundus exoptat.

Cum ergo pastores et fideles, Ecclesias omnes locales repraesentantes, piae peregrinationis causa Romam accedent, id signum erit novi cuiusdam cursus animorum, quo scilicet christiani conversioni et reconciliationi fraternae se dedent.

Hos intuentes indices interni animorum habitus, quo peregrinatores afficiuntur, necnon laboris, quo populus christianus, quem illi repraesentant, vires suas spirituales redintegrare nititur, Nos ut dispensatores
294 verbi et gratiae reconciliationis / largimur, quantum in Nobis est positum, donum indulgentiae sacri Iubilaei universis, qui Romanam peregrinationem instituunt, et cunctis, qui, impediti ne iter faciant, illis mente sociantur.

13. Cf. Paulus Pp. VI, *Allocutio qua christifidelibus in Basilica Vaticana coram admissis nuntiat Se universale Iubilaeum in annum MCMLXXV indixisse*, 9 m. Maii a. 1973: A.A.S. 65 (1973), pp. 322-325.
14. Cf. *2 Cor.* 5, 18-20; *Rom.* 5, 10.
15. Cf. *Luc.* 10, 42; *Mt.* 6, 33.

II

Constat, ex antiquisssimo Ecclesiae more, indulgentiam, pluribus, christianae paenitentiae operibus atque usibus adnexam, peculiari modo dono esse datam occasione peregrinationis ad loca, quae per Redemptoris nostri Iesu Christi vitam, mortem ac resurrectionem necnon Apostolorum fidei professionem sancta sacraque reddita sunt. Quam quidem venerandam traditionem nunc quoque persequimur, secundum principia ac normas, quae in Constitutione Apostolica a verbis incipiente *Indulgentiarum Doctrina*[16], Nosmetipsi statuimus atque hic breviter commemorare placet.

Quoniam Christus "Iustitia" nostra est idemque nostra "Indulgentia" convenienter est appellatus, Nos, qui eiusdem Christi Redemptoris ministros agimus, iuxta traditum Ecclesiae morem, doni indulgentiae libenter participes efficimus christifideles qui, animo ad Deum penitus conversi, sincere et actuose per paenitentiae, pietatis et fraterni auxilii opera profitentur se permanere velle caritate coniunctos cum Deo et fratribus, immo et in ipso proficere[17]. Nam huiusmodi participatio profluit e plenitudine bonorum salutis, quae primum posita est penes ipsum Christum Redemptorem *in quo sunt et vigent satisfactiones et merita redemptionis eius*[18]. Qua in Christi plenitudine, unde nos omnes accepimus[19], elucet *per antiquum communionis Sanctorum dogma, qua vita singulorum / filiorum Dei in Christo et per Christum* 295
cum vita omnium aliorum fratrum Christianorum mirabili nexu coniungitur in supernaturali unitate Corporis Mystici Christi, quasi in una mystica persona[20].

Etenim, *ex arcano ac benigno divinae dispositionis mysterio, homines supernaturali necessitudine inter se coniunguntur, qua sicut peccatum unius etiam ceteris nocet, ita etiam sanctitas unius beneficium ceteris affert*[21]. In indulgentia autem Ecclesia, sua potestate utens ministrae redemptionis Christi Domini, fidelibus participationem communicat huius plenitudinis Christi in Communione sanctorum[22], instrumenta salutis ipsis amplissime suppeditando.

Ita Ecclesia materno quasi complexu et adiumento debiles infirmosque sustinet filios, qui fulcimen inveniunt in Mystico Christi Corpore, quod totum eorum conversioni caritate, exemplo, precibus allaborat. Ita fidelis paenitens validum auxilium invenit in hac singulari caritatis ecclesialis forma, ut veterem exuat hominem novumque induat, in quo revera consistit conversio et renovatio[23]. *Finis enim, quem* Ecclesia *sibi proponit in indulgentiis elargiendis, in hoc est positus*

16. Const. Apost. *Indulgentiarum Doctrina*: A. A. S. 59 (1967), pp. 5-24.
17. Cf. Nostr. Epist. ad E.mum P. D. Maximilianum S. R. E. Cardinalem de Fürstenberg ob indictum universale maximumque iubilaeum in annum MCMLXXV, *Iniziandosi ufficialmente*, 31 m. Maii a. 1973: A.A.S. 65 (1973), pp. 357-360.
18. Const. Apost. *Indulgentiarum Doctrina*, n. 5: A.A.S. 59 (1967), p. 11.
19. Cf. *Io.* 1, 16.
20. Const. Apost. *Indulgentiarum Doctrina*, n. 5: A.A.S. 59 (1967), pp. 10-11; cf. S. Thomas, *Summa Theologiae*, III, q. 48, a. 2 ad 1 et q. 49, a. 1.
21. Const. Apost. *Indulgentiarum Doctrina*, n. 4: A.A.S. 59 (1967), p. 9.
22. Cf. Const. Apost. *Indulgentiarum Doctrina*, n. 8: A.A.S. 59 (1967), p. 16.
23. Cf. Epist. ad Rev. Constantinum Koser, Ordinis Fratrum Minorum Vicarium Generalem, septingentesimo anno volvente ab "Indulgentia Portiunculae" per Honorium Pp. III Sancto Francisco concessa, *Sacrosancta Portiunculae ecclesia*, d. 14 m. Iulii a. 1966: A.A.S. 58 (1966), pp. 631-634.

http://www.obrascatolicas.com

ut non solum adiuvet christifideles ad poenas debitas luendas, sed etiam eosdem impellat ad pietatis, paenitentiae et caritatis opera peragenda, ea praesertim quae fidei incremento et bono communi conducunt[24]. /

296

III

Quare, quasi interpretes effecti materni Ecclesiae sensus, omnibus christifidelibus apte dispositis, qui, per paenitentiae sacramentum expiati et sacra Communione refecti, ad mentem Summi Pontificis et Collegii Episcopalis oraverint, indulgentiae plenariae donum dilargimur:

1) si sacram peregrinationem susceperint ad unam ex Basilicis Patriarchalibus (hoc est ad Basilicam S. Petri in Vaticano, vel S. Pauli ad Viam Ostiensem, vel Lateranensem Archibasilicam SS.mi Salvatoris, vel Basilicam Liberianam in Exquiliis) vel ad aliam ecclesiam aut locum urbis Romae a competenti auctoritate designatum, ibique devote interfuerint celebrationi liturgicae, praesertim Missae Sacrificio, vel pio alicui exercitio (ex. gr. *Viae Crucis, Rosarii Marialis*);

2) si visitaverint, turmatim vel singuli, unam ex quattuor Basilicis Patriarchalibus, ex iisque solis, piis considerationibus vacaverint per congruum temporis spatium, concludendis oratione Dominica, fidei professione qualibet legitima formula et invocatione Beatissimae Virginis Mariae;

3) si, morbo vel alia gravi causa impediti quominus intersint, loco in quo versantur, piae ad Urbem peregrinationi, eidem spiritualiter se adiunxerint, preces suosque dolores Deo offerentes;

4) si, cum Romae versentur et morbo vel alia gravi causa impediantur quominus intersint celebrationi liturgicae vel pio exercitio vel visitationi suae ipsorum communitatis (ecclesialis, familiaris vel socialis), de quibus supra in nn. 1 et 2, eidem communitati spiritualiter se adiunxerint, preces suas suosque dolores Deo offerentes.

Vertente Iubilari Anno, praeterea, vigent ceterae indulgentiarum concessiones, firma tamen norma qua
297 indulgentia ple/naria semel tantum in die acquiri potest[25]; omnes autem indulgentiae semper defunctis applicari possunt in modum suffragii[26].

Iisdem de causis, nempe ur christifidelibus largissima praebeatur copia subsidiorum salutis et ut pastorum, maxime confessariorum, commodis consulatur, statuimus, ut confessarii, qui iubilari peregrinationi intersint, uti possint facultatibus, quibus a legitima auctoritate instructi sunt in sua quisque dioecesi[27] ad audiendas, in itinere et in Urbe, confessiones christifidelium secum peregrinantium, necnon aliorum qui cum iisdem ad ipsos accesserint, salvo iure Paenitentiariorum Basilicarum Patriarchalium circa confessionum sedes iis reservatas[28]. Quibus quidem peculiares facultates a Sacra Paenitentiaria Apostolica tribuentur.

IV

Supra significavimus hos duos praecipuos fines Anno Sacro esse propositos: spiritualem in Christo renovationem et reconciliationem cum Deo; quos fines non solum ad vitam interiorem uniuscuiusque, sed etiam ad Ecclesiam universam, necnon ad totam quodammodo hominum consortionem spectare. Quare cunctos, ad quos pertinet, enixe adhortamur ad haec ipsa proposita consideranda, ad suscipienda incepta, ad mutuam conferendam operam, ita quidem ut per Annum Sacrum reapse fiant progressus in Ecclesiae renovatione efficienda atque etiam in itinere properando ad quasdam veluti metas, quae, secundum spiritum Concilii Oecumenici Vaticani II, ad futurum tempus prospicientis, Nobis peculiari ratione cordi sunt: scilicet / paenitentia, animi purificatio et conversio 298
ad Deum consequenter efficiant oportet, ut actio apostolica Ecclesiae incrementis augeatur.

Post Annum igitur Sacrum studia generosa excitentur ad promovendam evangelizationem, quae in eiusmodi navitate ut primum opus est certissime ponendum. Etenim *ad gentes divinitus missa ut sit universale salutis sacramentum*[29], Ecclesia peregrinans *natura sua missionaria est*[30] eademque in terrestri rerum humanarum cursu eatenus renovatur, quatenus ad excipiendum ac penitius per fidem cognoscendum Evangelium Christi, filii Dei, paratam se praebet, itemque ad eius salutiferum nuntium verbo vitaeque testimonio afferendum.

Iam vero, ipsa proxime celebranda Episcoporum Synodus, cui cum Anno Sacro haud extrinseca tantum ac fortuita ratio intercedit – ex contrario, ut iam monuimus, *enitendum est ut ambo ecclesiales eventus apte inter se cohaereant arcteque colligentur*[31] – sacris Pastoribus circa Christi Vicarium congregandis directorias normas suasionesque proponet, ut *evangelizationem mundi huius temporis*, fidei lumine ducti, studiose considerent, ad vota spectando Ecclesiae universae atque ad urgentiores nostrae aetatis necessitates, ratione habita caritatis Christi.

Religiosa igitur verbi Dei ausculatio una cum catechetica institutione christifidelibus cuiusvis ordinis et cuiusvis aetatis impertienda, ipsos christianos homines ad morum purificationem et ad altiorem fidei cognitionem conducat, dubios illuminet ac neglegentes ad evangelicum nuntium laeto animo in vitae suae actionem traducendum permoveat; praeterea omnes impellat ad consciam fructuosamque Sacramentorum / par- 299
ticipationem; communitates denique ac singulos incitet ad fidem sincere ac fortiter vivendo testandam, ita ut mundo ratio reddatur spei, quae est in nobis[32].

Post decennium ex quo a Concilio Vaticano II magnum salutareque inchoatum est renovationis opus ad pastoralis ministerii, paenitentiae exercitationis et sacrae liturgiae campos quod attinet, opportunum omnino arbitramur, ut id ipsum opus recognoscatur novisque incrementis augeatur; ita quidem ut, iis ante oculos habitis quae Ecclesiae auctoritate firmiter comprobata sunt, inter multa ac diversa experimenta ubique peracta, illa perviderì ac discerni possint, quae reapse valida ac legitima habenda sint, eademque ad rem deducantur alacriore usque studio, secundum normas ac rationes quae pastorali prudentia veraeque pietatis afflatu suadeantur.

Frequentissimus autem peregrinatorum concursus – Pastorum scilicet christifideliumque – e christianis totius terrarum orbis communitatibus, qui fraterno studio coniuncti ad vera bona gratiae et amoris Christi consequenda Romam se conferent, praeclaras sine dubio suppeditabit occasiones proponendi, communicandi, comparandi perpendendique varii generis experimenta, studia et opiniones; quod quidem praesertim eveniet, si congressiones conventusque celebrabuntur, qui ad varios ecclesialis communitatis ordines et ad

24. Const. Apost. *Indulgentiarum Doctrina*, n. 8: A. A. S. 59 (1967), p. 17.
25. Cf. *Ench. Indulg.*, norma n. 24, § 1.
26. Cf. *Ench. Indulg.*, norma 4.
27. Cf. Litt. Apost. *Pastorale munus* motu proprio datae, I, n. 14: A.A.S. 56 (1964), p. 8.
28. Cf. *Prima Synodus Romana*, a. D. MCMLX, art. 63.
29. Conc. Oecum. Vat. II Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 1: A.A.S. 58 (1966), p. 947.
30. Conc. Oecum. Vat. II Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 2: A.A.S. 58 (1966), p. 948.
31. Sermo ad membra Secretariae Generalis Synodi Episcoporum habitus: A.A.S. 66 (1974), p. 259.
32. Cf. *1 Petr.* 3, 15.

peritorum coetus spectent, et in quibus precandi usus et firma voluntas apostolatus exsequendi inter se coniungantur.

Peculiarique modo hic necessitatem commemorare cupimus inveniendi aequam iustamque rationem, quae, haud secus ac in sacra liturgia mirum in modum factum est, inter diversa postulata hodierni ministerii pastoralis intercedere debet: scilicet inter traditionem atque renovationis opus; inter indolem apostolatus christiani suapte natura religiosi atque eius efficacem
300 vim in omnibus socialis vitae campis; inter liberam / eiusdem apostolatus sponte agendi rationem, quam charismaticam quidam appellare solent, et fidelitatem erga leges mandato Christi et Ecclesiae Pastorum innixas; quae quidem, ab Ecclesia latae indesinenterque variis temporibus accommodatae, sinunt ut singularia experimenta intra christianam communitatem ita recipiantur, ut aedificationi prosint Corporis Christi, quod est Ecclesia, minime vero obsint[33].

Monere quoque volumus de necessitate, quae magis magisque urget, promovendi illud apostolatus genus, quod ad peculiares loci condiciones et hominum coetus spectat; ita quidem ut, nedum officiat necessariis traditis Ecclesiae institutis, nempe dioecesibus et paroeciis, ex contrario ingrediatur fermentumque evangelicum afferat in illas hodiernae vitae socialis formas – spectantes praesertim ad opifices, ad doctos homines et ad iuvenes – quae saepe differunt a formis vitae ecclesialis a maioribus traditis, atque extraneae videntur communitatibus, in quibus fideles precibus, fide et caritate coniuncti congregantur.

Ipsas quoque rationes catecheseos tradendae sacraeque praedicationis verbi Dei habendae, quae nostrae aetatis necessitatibus respondeant, attento studio perpendere oportebit eo quidem proposito, ut hac in re efficacia consilia capiantur, peculiari adhibita ratione curae quae ponenda est ut instrumenta communicationis socialis humanae christianaeque progressioni inserviant cum singulorum hominum tum communitatum.

Agitur de quaestionibus maximae quidem gravitatis atque momenti, quas aggredi debebimus et ad quas solvendas gratia Anni Sacri supplicibus precibus atque
301 inclinato capite est imploranda. /

V

Quemadmodum notum est, id potissimum recentioribus hisce annis Ecclesia expetivit curavitque, ut nuntium caritatis, socialis sensus ac pacis quoquoversus pervulgaret, itemque, quantum esset in ipsa, opera iusitiae et mutuae inter homines necessitudinis foveret ad ipopes, segregatos, exsules, vexatos sublevandos, ad hos omnes – dicimus – sive sunt personae sive coetus sive populi. Quapropter vehementer optamus, ut Annus Sacer, per ea caritatis opera quae fidelibus suggerit et deposcit ab illis, peropportunum etiam tempus sit ad confirmandam fulciendamque moralem conscientiam in cunctis fidelibus et in ipsa ampliore omnium hominum communitate, quo nempe nuntius Ecclesiae poterit dedito studio pervenire.

Antiquissimae Iubilaei origines, si ad leges institutaque Israelis attendas, haud obscure testantur in eodem, vi propriae naturae, huiusmodi socialem indolem inesse. Revera, ut scriptum legimus in Libro *Levitici*[34], Annus Iubilaeus, quippe cum esset Deo peculiariter dicatus, novam quandam ordinationem secum ferebat illarum rerum omnium, quae ut ad Deum pertinentes agnoscebantur: terrae scilicet, quae inculta quasi quietura relinquebatur prioribusque reddebatur possessoribus; et opum, quoniam oeconomicis ipsis rationibus remissio aeris alieni inscribebatur; et in primis hominis, cuius dignitas ac libertas servorum manumissione vindicabatur. Dei Annus igitur fuit etiam Annus Hominis, Annus Terrae, Annus Pauperum, in eoque universalium humanarumque rerum prospectu novum quoddam lumen fulgebat, ex eo radians, quod absoluta Dei dominatio in cunctam creaturam palam agnosceretur.

Sane etiam in mundo nostri temporis quae maxime quaestiones praesens genus humanum perturbant et affligunt – quaestiones sunt de re oeconomica et sociali, de oecologia, / de fontibus *energeticis*, maxime 302
vero de liberandis oppressis cunctisque hominibus ad pleniorem vitae dignitatem attollendis – eaedem videntur hoc ipso Anni Sacri nuntio illustrari.

Sed iuvat omnes Ecclesiae filios ac praesertim peregrinos, qui Romam petent, cohortari, ut onus quarundam rerum definite faciendarum suscipiant, quas quidem ut beati Petri successor et caput Ecclesiae, *quae praeest coetui caritatis*[35], nunc publice ostendimus atque commendamus. Nam agitur de caritatis et fidei operibus, quae in bonum fratrum egentiorum, tum Romae tum in ceteris orbis Ecclesiis, sunt exsequenda. Non erunt profecto illustris magnificentiae opera, quamvis haec nullo pacto sint reicienda; plerisque in adiunctis sat erit parva, vel minima – ut nunc dici solet – opera efficere, quae tamen cum indole evangelicae caritatis apte cohaerent. Fieri enim potest, ut in hac provincia Ecclesia magis magisque in dies sese continere debeat nihilque offerat hominibus nisi viduae pauperculae aera minuta[36], adeo tenues ac modicae sunt eae, quibus utitur, facultates. Verum ipsa bene novit et docet bonum, quod plurimum valeat, illud esse quod humiliore saepiusque incognita via parvis subvenit necessitatibus, parvis medetur vulneribus, quae plerumque in amplis consiliis socialis rei renovandae nullum obtinent locum.

Attamen Ecclesia necessarium esse ducit maxima huiusmodi incepta provehendae iustitiae populorumque progressionis incitare, ideoque invitationem iterum adhibet iis omnibus, qui et possunt et pro munere debent perfectiorem humanarum socialiumque necessitudinum ordinem in mundo constituere, id monens ne a suo opere cessent ob hodierni temporis difficultates neve partium studiis sese superari patiantur. In quo vehementer denuoque vocem attollimus Nostram, ut causam commendemus regionum ad pleniorem cultum civilem enitentium et populorum, qui fame et bello adhuc conflictantur. / Curas intendant in 303
tot necessitates, quibus homines his temporibus saepe premuntur, velut in opus illis comparandum, qui eo vitae rationibus consulere debent, in habitationem, qua multi indigent, in scholam, cui multiplici modo est subveniendum, in auxilia socialia et ad salutem pertinentia, neque omittant, quominus honestatem morum publicorum promoveant et in tuto collocent.

Liceat demum mente humili et sincera votum promere, ut per hunc etiam Annum Sacrum – quemadmodum in praeteritis Iubilaeis evenit – legitimae Nationum auctoritates secum reputent, num fieri possit, pro cuiusque prudentia, ut concedatur indultum, quasi clementiae et aequitatis testimonium, iis praesertim captivis qui satis ostenderint sese in re morali et civili esse emendatos quive misere inciderint in turbas et conversiones politicas et sociales, eo graviores quam ut ipsis omnino possint imputari.

Iam nunc gratum petefacimus animum et effusiorem a Domino benedictionem expetimus illis omnibus operam navaturis, ut hic nuntius caritatis, sensus socialis, libertatis, qualem Ecclesia publice affert, probe

33. Cf. *Rom.* 15, 2; *1 Cor.* 14, 3; *Eph.* 4, 12.
34. *Lev.* 25, 8 spp.
35. Cf. S. Ignatius Antiochenus, *Epist. ad Romanos*, Inscr.: Funk 1, 252.

http://www.obrascatolicas.com

confisa a cunctis se intellectum et auditum iri, libenter excipiatur atque in usum rerum politicarum et socialium traducatur. Quae cum dicimus bene ominantes, persuasum habemus Nos mirabilem persequi traditionem, quae, Israelitica ab lege incipiens, celsissimam sui ostensionem adepta est in Christo Iesu Domino nostro, qui ab ipsis sui ministerii exordiis se praebuit effectorem antiquarum promissionum atque figurarum, cum Anno Iubilaeo conexarum: *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde: praedicare captivis remissionem, et caecis visum, dimittere confractos in remissionem, praedicare annum Domini*
304 *acceptum*[37]. /

VI

Si vero aliquod est spirituale commodum, quod cupimus Nos praecipue, ut ex Anni Sacri celebratione reportetur, id quidem incrementum est numeri eorum, qui ex peculiari vitae munere deserviunt Ecclesiae, sacerdotum videlicet imprimis atque sodalium religiosorum. Etenim ut vitae gratiae rationesque salutis, quas Annus Sacer universis christifidelibus ostentat et suppeditat, rite recteque explicentur et adhibeantur, opus semper erit ipsis sacrorum ministris atque etiam Evangelii Christi testibus, qui fratribus suis, id est hominibus huius atque posterae aetatis, indicent per plenam Domini sequelam ipsam viam paenitentiae atque sanctitatis.

Percipienda itaque diligenter vox Dei est, qui numquam desinit electos homines excitare et invitare, ut, sacerdotio ministeriali fungentes ac fidele vitae religiosae testimonium reddentes, famulatui Ecclesiae totiusque generis humani se dedicent et devoveant: alii quidem a Deo rogabuntur, ut, per oboedientiam sacrumque caelibatum sese ipsi offerentes, qua sacerdotes Christi doceant et sanctificent et ducant populum fidelem ubicumque terrarum; alii pariter, viri et mulieres variae aetatis vel condicionis ad religiosam vitam attrahentur, ut, baptismatis promissa altiore vitae ratione implentes, plane vivant in Spiritu vereque proficiant ipsi Ecclesiae hominumque societati. Exoptamus quidem vehementer, ut horum lectissimorum christifidelium multitudo magis magisque augescat et efflorescat, ut per sacerdotium suum vitaeque religiosae actionem Christi laetificum nuntium perferant ad
305 terras extremas gloriamque dent omnes Patri caelesti. /

VII

Postremo autem efferre ac praedicare volumus christianorum reconciliationem unum esse potissimorum Anni Sacri propositorum. Etenim, prius quam homines universi reducantur aliquando et restituantur in Dei *Patris nostri* gratiam, communionem inter eos redintegrari omnino oportet, qui fide iam agnoverint ac receperint Iesum Christum uti Dominum misericordiae, qui homines liberet et amoris veritatisque consociet Spiritu. Hac quidem ratione Annus Iubilaeus, quem catholica Ecclesia sibi in consuetudines suas ac mores adscivit, peropportunum adferre potest tempus renovandorum recte animorum atque etiam christianorum provehendae coniunctionis.

Praeterea commonefacimus ipsum Concilium Vaticanum II docere omne studium et opus huius reconciliationis christianorum sicut et omnem verum oecumenismum necessario proficisci debere ex interiore aliqua animi mutatione, quoniam ipsa communionis christianae cupiditas nascitur ac maturescit ex spiritus renovatione, ex sui ipsius abnegatione, ex plena amoris exercitatione, ex fidelitate, quae veritati revelatae servatur[38].

Illa autem ipsa in re prorsus agitur verissimeque efficitur totus oecumenicus motus, ad quem catholica Ecclesia, quantum potest, adhaeret et per quem Ecclesiae et Communitates cum Apostolica Sede nondum plane coniunctae conquirunt et appetunt perfectam eam communionem, quam exoptaverat Christus. Munus namque atque officium Ecclesiae totius est iunctionem hanc restituere in integra Ecclesiarum communione[39]. *Annus gratiae* ergo hoc sensu prae se fert opportunitatem peculiaris paenitentiae ob christianiorum discidia, occasionem renovationis tamquam altioris experientiae ipsius vitae sanctimoniae in
306 Christo, progressionem ad optatam illam recon/ciliationem per crebriores collocutiones atque solidam adiutricem christianorum operam in procuranda orbis salute: *ut et ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus*[40].

Quid itaque Nostri consilii sit, quaeve Nostra vota de Anni Sacri celebratione in hac Urbe Roma, iterum ostendimus. Nunc vero Fratres Nostros Episcopos omnesque Pastores ac fideles Ecclesiarum toto orbe dispersarum, earum etiam quae cum Romana Ecclesia non omnino communicant, quin immo omnes credentes in Deum hortamur, ut saltem animo hanc gratiae atque redemptionis mensam pie participent, in qua Christus se praebet ipse magistrum vitae. Quorum sane cum fidelibus, ad sepulchra Apostolorum antiquorumque Martyrum peregrinantibus, fidem in Deum Patrem omnipotentem atque misericordem et in Iesum Christum, Redemptorem nostrum, profiteri optamus.

Ad Nos quod attinet ipsos, velimus profecto, ut omnes Romam petentes Petri videndi gratia[41] id apertius in Sacro Anno per Nos verum experiantur, quod S. Leo Magnus scripsit: *In universa namque Ecclesia, Tu es Christus, Filius Dei vivi, quotidie Petrus dicit, et omnis lingua quae confitetur Dominum magisterio huius vocis imbuitur*[42].

Hoc etiam velimus optemus: fore nempe ut ingens fidelium multitudo, ministerio Nostro atque fratrum Nostrorum sacerdotum ad fontes Salvatoris accedat[43]; sanctaque Porta, quam ipsi in vigiliae Nativitatis nocte aperiemus, certum huius novi aditus ad Christum indicium sit, qui solus est Via[44] idemque Porta[45], atque etiam paternae illius dilectionis, qua animum omnibus patefacimus, amoris plenum et pacis cupidum. /
307

Beatissimam Virginem Mariam, interea, precamur, almam Redemptoris parentem eandemque Ecclesiae, gratiae ac misericordiae Matrem atque reconciliationis ministram novaeque vitae exemplar fulgidissimum, ut intercessione sua cunctis fratribus filiisque Nostris gratiam Sacri huius Anni a Filio suo impetret, quae eos renovet atque servet; eiusque manibus atque cordi Matris tanti negotii initium, incrementum ac perfectionem absolutam permittimus.

Has vero Litteras Nostras plane efficaces esse et fore volumus, adeo ut quae per eas exposita ac decreta sunt, ab illis omnibus, ad quos res pertinet, religiose serventur atque igitur vim suam obtineant, contrariis quibusvis nihil obstantibus. Si quis autem, sciens vel

38. Cf. Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 7: A.A.S. 57 (1965), p. 97.
39. Cf. Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 5: A.A.S. 57 (1965), p. 96.
40. *Io.* 17, 21.
41. Cf. *Gal.* 1, 18.
42. *Sermo* III: PL 54, 146.
43. Cf. *Is.* 12, 3.
44. Cf. *Io.* 14, 6.
45. Cf. *Io.* 10, 7.9.

insciens, secus egerit ac Nos ediximus, id prorsus irritum atque inane haberi iubemus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XXIII mensis Maii, in sollemnitate Ascensionis Domini, anno MCMLXXIV, Pontificatus Nostri undecimo. – Ego PAULUS Catholicae Ecclesiae Episcopus.

Adn. M. NOIROT in **Esprit et vie** 85 (1975) 241-255; **ME** 100 (1975) 261-278.

4291

1974 MAI 23.-SC pro RELIGIOSIS, DECRETUM. PART.*

Conferentia mundialis Institutorum saecularium canonice erigitur

Il felice sviluppo degli Istituti secolari, creati dal Sommo Pontefice Pio XII con la Costituzione *Provida Mater* del 2 febbraio 1947, ha reso evidente quanto la loro approvazione sia stata utile alla Chiesa e al mondo.

Queste associazioni sono nate "dall'ansia profonda di una sintesi", cioè "dall'anelito alla affermazione simultanea di due caratteristiche: la piena consacrazione della vita secondo i consigli evangelici e la piena responsabilità di una presenza e di una azione trasformatrice al di dentro del mondo per plasmarlo, perfezionarlo e santificarlo". Queste nuove associazioni attuano "quella che è stata una delle linee più importanti e più chiare del Concilio: la presenza della Chiesa nel mondo", del quale "dev'essere anima e fermento, perché chiamata a santificarlo e a consacrarlo, e a riflettere su di esso i valori supremi della giustizia, dell'amore e della pace" (Paolo VI, nel XXV anniversario della "Provida Mater", 2 febbraio 1972).

Secolari consacrati, i loro membri sono "impegnati nei valori del mondo per orientare esplicitamente le cose umane secondo le Beatitudini evangeliche", e nel mondo essi sono "testimoni della supremazia dei valori spirituali ed escatologici, cioè del carattere assoluto della carità cristiana" (Paolo VI, ai Responsabili generali degli Istituti secolari, 20 settembre 1972).

Più di cento Istituti sono già stati approvati dalla Santa Sede o dai Vescovi in molte parti del mondo. Poiché dai loro incontri per mettere in comune i doni dello Spirito divino hanno tratto grande vantaggio, i detti Istituti hanno espresso il proposito di formare tra di loro una più stretta unione. Per questo motivo, l'Assemblea dei Responsabili generali ha auspicato che la Santa Sede approvi ed eriga la Conferenza Mondiale da loro costituita.

Dopo attento esame della questione, questa Sacra Congregazione dà il suo assenso e:

1. - Erige la Conferenza mondiale degli Istituti secolari a norma del n. 23 del decreto conciliare *Perfectae caritatis* e degli art. 74 e 73 § 5 della Costituzione apostolica *Regimini Ecclesiae*, e ad essa attribuisce personalità morale nella Chiesa;

2. - Approva *ad sexennium* gli Statuti annessi.

Nonostante qualsiasi cosa in contrario.

Roma, 23 maggio 1974, festa dell'Ascensione del Signore.-Arturo Card. TABERA, *Prefetto.* Agostino Mayer, *Segretario.*

* Prot. N. P. G. 0/72-7: **Vita consacrata** 10 (1974) 509-510. **Adn. E. TRISALTI** in **Vita cons.** 10 (1974) 501-509; **ISCRIS** 1 (1975) 29.

4292

1974 MAI 24. - SC pro CULTU DIVINO, RESP. PART.*

Denegatur facultas celebrandi Missam Tridentinam iuxta Missale Romanum a S. Pio V probatum

Rome, le 24 mai 1974

Excellence, Nous avons bien reçu votre lettre du 3 avril 1974 et nous avons examiné attentivement votre demande pour le maintien d'une 'messe tridentine' dominicale en faveur d'un groupe de fidèles.

Depuis la Constitution apostolique *Missale Romanum* du 3 avril 1969, le Missel romain révisé selon les principes établis par la Constitution liturgique du IIe Concile du Vatican est devenu obligatoire comme le seul Missel du rite latin dans l'Eglise catholique romaine. Le Saint-Siège a rappelé plusieurs fois cette obligation, par des instructions et des documents divers, depuis la publication du nouveau Missel romain en 1970.

Pour cette raison, il nous a paru impossible d'approuver la prolongation demandée. Par contre, il est nécessaire et urgent de faire comprendre à ces fidèles, et d'abord aux prêtres qui animent leur groupe, le grave devoir d'obéissance qui leur incombe, en acceptant filialement les directives de l'Eglise, comme l'ont fait tous leurs frères.

En vous remerciant d'employer les moyens les mieux adaptés pour mener à bien cette tâche délicate, je vous prie d'agréer, Excellence, l'expression de mes sentiments religieux et tout dévoués en Notre-Seigneur.–James Robert Card. KNOX, *Préfet de la Congrégation pour le Culte divin.*

* Ordinario Ottaviensi: **Doc. Cath.** 73 (1976) 242. **Adn. in Doc. Cath.** 73 (1976) 241-243.

4293

1974 MAI 25. - SC pro DOCTRINA FIDEI, NOTIF. PART.*

Confirmantur praecedentes declarationes quae fideles a cultu erga "Dominam omnium populorum" retrahebant

In merito alle pretese apparizioni e rivelazioni della "Signora di tutti i popoli", avvenute ad Amsterdam, la Sacra Congregazione per la Dottrina della Fede ritiene opportuno dichiarare quanto segue:

Il 7 maggio 1956 il Vescovo della diocesi de Haarlem (Olanda), a seguito di un attento esame della causa riguardante le pretese apparizioni e rivelazioni della "Signora di tutti i popoli" dichiarava che "non constava della soprannaturalità delle apparizioni", e, conseguentemente, proibiva la venerazione pubblica dell'immagine della "Signora di tutti i popoli", come pure la divulgazione di scritti che proponevano le suddette apparizioni e rivelazioni come di origine soprannaturale.

Il 2 marzo 1957 lo stesso Ordinario ribadiva la sopraddetta dichiarazione, ed il Santo Uffizio, con lettera del 13 marzo dello stesso anno, lodava la prudenza e la sollecitudine pastorale dell'Ecc.mo Vescovo approvandone i provvedimenti. Inoltre in risposta ad un ricorso del Vescovo di Haarlem del 29 marzo 1972, la S. Congregazione per la Dottrina della Fede, il 24 maggio dello stesso anno, confermava la decisione già presa al riguardo.

Ora, a seguito di ulteriori sviluppi e dopo un nuovo e più approfondito esame del caso, la S. Congregazione per la Dottrina della Fede conferma con la presente notificazione la fondatezza del giudizio già espresso dalla competente autorità ecclesiastica e invita sacerdoti e laici a cessare qualsiasi propaganda circa le pretese apparizioni e rivelazioni della "Signora di tutti i popoli", esortando tutti ad esprimere la loro devozione verso la Vergine Santissima, Regina dell'Universo (cfr. Litt. Encycl. *Ad Caeli Reginam*, A.A.S. 1954, 625-640), con forme riconosciute e raccomandate dalla Chiesa.

Roma, 25 maggio 1974.

* **L'Osservatore Romano,** 14-15 iunii 1974.

4294

1974 MAI 29.- SC RELIGIOSORUM, RESPONSUM. PART.*

Criteria nonnulla et normae proponuntur circa religiosorum absentiam legitimam a domo, iuxta diversos subiectorum casus ordinandam

Rome, le 29 mai 1974

Ma Soeur, Voici les réponses à votre lettre du 24 avril exposant certaines difficultés rencontrées pour faire observer les règles de la vie commune.

http://www.obrascatolicas.com

Tout d'abord, il faut rappeler que la résidence dans une maison de l'Institut reste la règle de base de la vie commune pour tout religieux. Les cas d'absence de la maison, prévus par le droit (can. 606 § 2) ou par le décret *Religionum laicalium*, n. 4, sont, et doivent toujours être, considérés comme des exceptions, même si ces cas se multiplient.

Il rentre dans les attributions de la supérieure de veiller à restreindre ces exceptions et de faire en sorte qu'elles ne deviennent pas la règle commune. En outre, les Ordinaires des lieux ont certainement, eux aussi, le pouvoir d'exiger des supérieures qu'elles fassent observer cette loi (*Christus Dominus*, 35 § 2).

En ce qui concerne le document du Conseil des "16", en date du 27 février 1973, voici les éclaircissements que vous demandez.

P. 1 - *Religieux 'hors-communauté'.* Le document avait pour but uniquement de donner quelques explications sur les différents cas de religieux qui vivent habituellement (même pour une période restreinte) en dehors des maisons de l'Institut.

Il est assez difficile de dire si l'exemple que vous soumettez doit être considéré comme un cas de religieuse vivant 'hors-communauté'. Comme vous le présentez, la supérieure compétente est certainement habilitée à l'autoriser. En effet, d'une part, le travail de la religieuse semble conforme à la fin de l'Institut; d'autre part, la Congrégation ne semble pas avoir de maison dans la localité; enfin, la religieuse vit effectivement sous la dépendance des Supérieures, puisqu'elle retourne en communauté pour les fins de semaine.

P. 2 - *Motifs qui justifient une* absence, *etc.* Il s'agissait d'une ou plusieurs années, avec la permission des supérieurs religieux ou du Saint-Siège, suivant les cas. Voyez le document de travail présenté. Les permissions d'absence données pour des motifs d'études, de santé ou d'apostolat sont valables pour tout le temps que durent ces motifs.

b) *Motifs familiaux.*. La supérieure compétente peut donner une permission d'absence d'un an; au-delà, il faut recourir au Saint-Siège.

P. 3 - n. III, 2°: *...Maladie psychique..* Il ne s'agissait pas seulement de maladies qui nécessitent l'internement. On avait en vue le cas de religieuses qui, par exemple, rendent la vie de communauté impossible aux autres, mais il n'est pas équitable de les renvoyer parce qu'elles ne sont pas tout à fait responsables de leurs actes.

QUELQUE CAS. Avant de répondre à chaque question, une remarque préliminaire s'impose. Il est très difficile de donner une réponse par "oui" ou "non" avec certitude. Nous sommes ici dans le domaine de la morale; il y a l'évaluation des faits à donner par les personnes compétentes. De plus, il serait bon, pour porter un jugement équilibré, d'entendre les deux parties.

Premier cas (Soeur A). Si la religieuse n'a pas l'intention de revenir en communauté, il vaudrait miex, dès maintenant, qu'elle demande la dispense de ses voeux. D'autre part, si, sans cette affaire, la Supérieure Générale doit prendre une position différente de celle du Conseil provincial, il serait plus prudent qu'elle insiste seulement pour que soit demandée une exclaustration assortie d'une période de temps bien déterminée. De cette façon, pendant cette période, un cheminement pourrait se faire en vue de la sécularisation définitive.

Deuxième cas (Soeur B). D'après l'exposé, il n'y a aucune obligation pour la supérieure de demander une exclaustration. Il existe deux motifs valables pour une permission d'absence: apostolat et santé (ce dernier motif surtout semble bien fondé). D'ailleurs la permission, dit la supérieure, ne sera accordée que pour le temps que la religieuse exercera sa tâche, ce qui est conforme au décret *Religionum laicalium*.

Troisième cas (Soeur C). "Que dois-je faire?". Exposer à la religieuse les principes que la Supérieure Générale tend à mettre en vigueur dans la Congrégation. Puis, peut-être, patienter un an, pour permettre à la religieuse de faire une option définitive.

Quatrième cas (Soeur D) On peut permettre que la Soeur continue encore un an, sous la condition de se joindre, peut-être, deux fois par mois, à un des groupes communautaires de votre Congrégation. Plus tard, elle devra faire un choix définitif.

En terminant, je me permettrais deux remarques:

1.- Il est certain que l'intérêt bien compris de tous, Institut et religieuses elles mêmes, exige que les cas de religieuses vivant hors communauté n'augmentent pas trop. Sinon, on arrivera facilement, et sans aucune nécessité, à la situation dont se plaignent quelques Congrégations, où le nombre des religieux qui vivent en dehors des communautés est plus grand que le nombre de ceux qui vivent en communauté.

2.- L'expérience prouve également que les religieux "hors-communauté", à moins qu'ils n'aient des motifs vraiment sérieux d'être dans cet état, ne sont plus que *nominalement* membres de leur Congrégation.

En vous souhaitant d'arriver à une solution heureuse de vos problèmes, et en souhaitant vous y avoir aidée, je vous prie, ma Soeur, de croire à mon religieux dévouement en Notre-Seigneur. – B. Heiser, *Subsecrétaire.*

* Cuidam Antistitae Generali Instituti sororum, Prot. N.52781/74: CpR 56 (1975) 185-186.

4295

1974 MAI 31.-SC pro GENTIUM EVANG., DECR. PART.*

Erigitur canonice in Urbe "Centrum internationale animationis missionariae"

Il Cardinale Prefetto della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide", viste le deliberazioni della Congregazione Plenaria dello stesso Sacro Dicastero tenutesi dal 25 al 29 marzo 1974 e in seguito approvate dal Santo Padre; visto l'Articolo 39 del Decreto Conciliare *Ad gentes*; pluries facto verbo cum Sanctissimo; con il presente Documento, *istituisce*, presso il Collegio San Pietro Apostolo e quale organo dipendente dalla Pontificia Università Urbaniana, il "Centro Internazionale di animazione missionaria" (CIAM), che avrà un proprio Direttore, che verrà nominato con apposito Biglietto dallo scrivente Cardinale Prefetto, e un proprio Regolamento da approvarsi dalle suddetta Sacra Congregazione.

Roma, dal Palazzo di Propaganda, 31 Maggio 1974. – Agnelo Card. ROSSI, *Prefetto.*

* Prot. N. 2703/74: Bibliogr. missionaria 41 (1977) 304.

4296

1974 MAI .- SC pro CULTU DIVINO, RESPONSUM. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

De Missa diei Dominicae et Festi de praecepto vespere diei praecedentis anticipata

Instructio *Eucharisticum mysterium*, n. 28 statuit: "Sicubi ex concessione Apostolicae Sedis permittitur ut vespere sabbati praecedentis satisfieri possit praecepto de Missa participanda die dominica ... celebretur Missa sicut in Calendario pro die dominica assignatur, homilia et oratione fidelium minime exclusis. Quae omnia dicenda sunt etiam de Missa quae, eadem de causa, ad vesperam pridie diei festi de praecepto alicubi celebrari permittitur".

Haec est norma generalis. Dubium tamen exurgit quando quaedam sollemnitas de praecepto sabbato vel feria II occurrit. Nam vespere primi diei festivi (sabbato vel dominica) occurrentia habetur inter duos dies liturgicos quia "celebratio dominicae et sollemnitatum incipit iam vespere diei praecedentis" (cf. *Normae generales de anno liturgico et de calendario*, n. 3), et in eadem celebratione alii conveniunt fideles ad satisfaciendum praecepto de die currenti et alii de die sequenti. Ita, v. gr., evecidit die 24 decembris, insimul habeatur Missa vespertina dominicae et Vigiliae Nativitatis Domini. Eodem modo, quando Nativitas Domini sabbato incidit, vespere concurrentia habetur inter Missam Nativitatis et Missam anticipatam de Sacra Familia.

Hi et similes casus solvi pon possunt per normam generalem, quia necessitates pastorales et consuetudines fidelium diversae inveniuntur. Quapropter sequentes indicationes dari possunt:

1. Principium generale pro celebratione Missae festivae diei de praecepto anticipatae vespere diei antecedentis illud est quod invenitur in n. 28 Instructionis *Eucharisticum mysterium.*

2. In casu occurrentiae inter dominicam et sollemnitatem, integritas celebrationis totius diei liturgici generatim melius obtineri potest applicando celebrationi Missae vespertinae ea quae statuuntur pro Vesperis, scilicet: "Si eodem die celebrandae sint vesperae Officii currentis et I Vesperae diei sequentis, praevalent vesperae celebrationis quae in tabula dierum liturgicorum superiorem obtinent locum; in casu autem paritatis vesperae diei currentis" (cf. *Normae generales de anno liturgico et de calendario*, n. 61).

3. In vigilia sollemnitatum in quibus peculiaris Missa vigiliae habetur (Nativitas Domini, Nativitas S. Ioannis Baptistae, SS. Petrus et Paulus, Assumptio B. Mariae V.), haec dicatur etiamsi die dominica incidat.

4. Attentis adiunctis naturae pastoralis, praxis sequenda in ambitu diocesano indicetur initio anni ab Ordinario loci in Calendario liturgico proprio, etiam si casus fert derogando iis quae supra dicta sunt, cum, ob rationes pastorales, praeferenda videtur celebratio unius alteriusve Missae.

* Notit. 10 (1974) 222-223.

4297

1974 IUN 1. - SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Violatio legis affirmatur ob arbitrarie mutatam dimissionem sororum in saecularizationem, et ob inobservantiam legum quae cum dimissionem tum saecularizationem Sororum regunt

DIOECESIS D. – *Dimissionis sororis a religione*

FACTI SPECIES

1. Litteris diei 24 iulii 1970 S. C. pro Religiosis munus committebat Delegato Apostolico in Natione X. ut decem Religiosae Missionariae a S. C. formaliter monerentur ut ad rectam oboedientiam vitae religiosae et legitimae Superiorissae redirent; si autem monitio inutilis fuisset, eaedem religiosae demittendae erant a Congregatione religiosa.

Quia vero quattuor ex ipsis iam extra claustra degebant, ideoque monitio certe vana fuisset, S. C. pro Religiosis, litteris diei 30 octobris 1970, mandavit Delegato Apostolico in Natione X. ut eaedem quattuor religiosae, id est: Catherina, Elisabeth, Gertrudis et Rosa, dimitterentur a Congregatione religiosa; ceterae autem sex, id est: Barbara, Irene, Pelagia, Theophila, Valeria et Natalia, monerentur, ut supra dictum est. Delegatus Apostolicus mandatum exsecutus est per P. Franciscum.

2. S. C. pro Religiosis die 11 augusti 1971 transmisit Delegationi Apostolicae rescripta quibus religiosae sive primi sive secundi coetus dispensabantur a votis. At septem sorores, id est: Gertrudis, Natalia, Valeria, Irene, Pelagia, Barbara, Theophila, recursum interposuerunt ad Summum Pontificem. Sacra tamen Congregatio litteris diei 6 octobris 1971 declaravit sibi non esse recedendum a suis decretis, facultatem esse autem praedictis religiosis "di raggrupparsi insieme sotto forma di Pia Unione ... purché vi sia un Vescovo benevolo che sia disposto ad accoglierle". Idem responsum datum est quibusdam sacerdotibus Archidioecesis D.

Die 17 aprilis 1972 septem Sorores, per suos legitimos Procuratores P. Eliam et P. Lucianum iterum recurrerunt ad Summum Pontificem contra dimissionem et dispensationem a votis perpetuis decretam a S. C. pro Religiosis.

Postea, dispensatione obtenta a terminis praescriptis in art. 105 *Normarum Specialium* Signaturae Apostolicae, interposuerunt recursum ad Sectionem Alteram H. S. Tribunalis.

In Congressu diei 15 maii 1973 decisum est: *Recursum esse admittendum ad disceptationem.* Quapropter nunc hodie decidendum est: *"An constet de violatione legis in procedendo vel in decernendo* in casu".

IN IURE

3. Professione religiosa quis definite religioni incorporatur. Attamen, hac definitiva incorporatione non obstante, religiosus potest quandoque legitime a religione separari; haec autem separatio potest esse voluntaria vel involuntaria seu coacta.

Separatio voluntaria ad tempus vocatur exclaustratio; perpetua dicitur saecularizatio. Saecularizatio definitur: "lo scioglimento perpetuo ed assoluto dei vincoli che provengono dalla professione religiosa in virtù di un indulto concesso dai Superiori competenti, con la conseguente separazione totale dalla Religione e ritorno alla vita secolare ...; si richiede necessariamente l'indulto pontificio ... Per concedere l'indulto di secolarizzazione ... si richiedono cause gravi ... Non solo è necessaria in modo assoluto la concessione della esecuzione dell'indulto, ma si richiede ancora, affinché la secolarizzazione abbia valore giuridico e produca i suoi effetti canonici, che il religioso accetti il rescritto concesso ... L'indulto non ha nessun valore se il religioso non accetta il rescritto con atto positivo e posteriore alla sua concessione, non essendo sufficiente l'assenso prestato per sollecitare la grazia. Il religioso, di conseguenza, può respingere l'indulto con cui viene secolarizzato o dispensato dai voti, quando gli viene comunicato dai suoi Superiori, anche se il rescritto è stato già eseguito dal Superiore Generale. In tal caso il rescritto perde tutto il suo valore e il religioso continua nella pienezza dei suoi diritti ed obblighi" (A. Tabera, *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, pp. 527-529).

Eadem scribit S. Goyeneche: "Si vero dispensatio votorum petita fuit, vel petitum beneficium saecularizationis, hoc debet a postulante acceptari ita ut, non obstante petitione et Superioris exsecutione rescripti, integrum illi sit acceptare vel reiicere" (*Quaestiones canonicae de iure religiosorum*, II, p. 184, can. 654; cfr. S. C. Rel. 1 aug. 1922: AAS XIV, p. 501).

Separatio involuntaria seu coacta vocatur dimissio seu expulsio; potest esse a iure (cfr. can. 646) vel ab homine (cfr. cann. 649-653). Dimissio religiosae cum votis perpetuis regitur cann. 651-652 quorum prior substantiam respicit, alter modum procedendi: "Ad dimittendas religiosas professas a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus exiguntur graves causae exteriores una cum incorrigibilitate, experimento prius habito ita ut spes resipiscentiae evanuerit, iudicio Antistitae". Religiosae "ius est suas rationes libere exponendi; eiusque responsiones in actis fideliter referendae sunt" (can. 650 § 3 coll. 651 § 2). Si agatur de religiosis iuris pontificii "suprema religionis Moderatrix rem totam ad Sacram Congregationem ... deferat cum omnibus actis et documentis" (can. 652 § 3).

De incorrigibilitate scribit S. Goyeneche: " ... si quaeras cuiusnam generis debeat esse haec incorrigibilitas, respondeo requiri et sufficere *incorrigibilitatem iuris;* hoc est requiritur et sufficit incorrigibilitas probata per media iuridica seu per duplicem monitionem factam in casu a competente Superiore maiore vel ab eius delegato (c. 659) et in adiunctis relatis in c. 661 iubente: " § 1. Monitionibus Superior addat opportunas exhortationes et correctiones, praescriptis insuper poenitentiis aliisque remediis poenalibus, quae apta censeantur ad emendationem rei et scandali reparationem". Unde "liquido patet poenam dimissionis unis religiosis incorrigibilibus minari ius canonicum et quidem iuridice demonstratis, paucis casibus extraordinariis exceptis" (*op. cit.*, II, can. 662, pp. 187 et 189).

Item Matth. a Coronata: 'Requiritur dein incorrigibilitas de qua constare poterit per monitiones non stricte canonicas, de quibus tamen aliquo modo constare possit in actis ad S. Congregationem mittendis". Ad legitimitatem dimissionis requiritur insuper ut religiosae facultas concedatur suas rationes libere exponendi et haec fideliter referantur in actis: "Dimittendam ius ad suam defensionem habere, ius naturale determinat" (*Institutiones iuris canonici*, I, p. 858).

In casu dimissionis non requiritur acceptatio dispensationis a votis ex parte religiosae dispensatae; requiritur e contra in casu saecularizationis.

IN FACTO

5. In phasi praeliminari quaestionis unice actum est de religiosarum dimissione ad normam can. 651. Legimus enim in litteris S. C. pro Religiosis diei 24 iulii 1970 ad Delegatum Apostolicum in Natione X.: "Questa Sacra Congregazione ... è venuta nella seguente determinazione, che affida all'Eccellen-

http://www.obrascatolicas.com

za Vostra Reverendissima: 1) Sr. Barbara; 2) Sr. Catherina; 3) Sr. Elisabeth; 4) Sr. Gertrudis; 5) Sr. Irene; 6) Sr. Natalia; 7) Sr. Pelagia; 8) Sr. Rosa; 9) Sr. Theophila; 10) Sr. Valeria, di cui si unisce, rispettivamente, un foglio con opportune indicazioni, siano formalmente ammonite che, se entro un mese dalla data della ammonizione non avranno ripreso la vita di osservanza, di sottomissione e di obbedienza alle legittime Superiore dell'Istituto, saranno da questo Sacro Dicastero senz'altro dimesse e rinviate nel secolo".

Item in litteris eiusdem S. Congregationis diei 30 octobris 1970: " ... mi reco a premura di comunicarLe le disposizioni che questa Sacra Congregazione, tenendo conto delle proposte fatte, ha stimato necessario adottare:

1) Le Suore esclaustrate, appresso notate, per mandato di questo Sacro Dicastero, siano *dimesse* dall'Istituto da parte dell'Eccellenza Vostra. Si tratta di: 1) Sr. Catherina, 2) Sr. Elisabeth, 3) Sr. Gertrudis, 4) Sr. Rosa.

2) Le Suore della Casa di T.: Sr. Barbara, Sr. Irene, Sr. Pelagia, Sr. Theophila, Sr. Valeria, cui si può aggiungere anche Sr. Natalia, siano formalmente ammonite che se, entro un mese dalla data dell'ammonizione non si ravvederanno, riprendendo la vita di osservanza, di obbedienza e di sottomissione alle legittime Superiore dell'Istituto, saranno *dimesse* e rimandate al secolo".

6. Postea vero, cum a phasi praeliminari et dispositiva, ad exsecutionem fit transitus, non agitur de dimissione, sed de dispensatione a votis perpetuis, ad normam can. 640. Delegatus enim Apostolicus ita respondit S. Congregationi: "In primo luogo il P. Francesco ha cercato di indurre le Suore: Catherina, Gertrudis, Rosa, Elisabeth a chiedere di loro spontanea volontà la dispensa dai voti. Dopo pazienti ed inutili insistenze, ho fatto avere loro per il tramite del P. Francesco la *dispensa dai voti* a norma del dispaccio del 30 ottobre 1970... In secondo luogo il P. Francesco ha trattato con le seguenti religiose: 1) Barbara, 2) Irene, 3) Pelagia, 4) Theophila, 5) Valeria, 6) Natalia, invitandole a sottomettersi alla dovuta disciplina o a chiedere la dispensa dai voti ..., ma esse si sono rifiutate tutte quante ... Il parere del P. Francesco è che anche queste sei religiose siano *dispensate dai voti* per il bene superiore della Congregazione. Condivido pienamente quel parere".

S. Congregatio pro Religiosis rata habet quae Delegatus Apostolicus peregerat: " ... questo Sacro Dicastero *ratifica* la dispensa dai voti, da Lei concessa in esecuzione delle facoltà concesse con lettera del 30 ottobre 1970, nei confronti delle seguenti quattro Suore: Sr. Catherina, Sr. Elisabeth, Sr. Gertrudis, Sr. Rosa. Quanto alle altre sei Suore ... questo Sacro Dicastero La prega di voler emettere il decreto di dispensa dai voti, se Vostra Eccellenza e il P. Francesco giudicano che persistano tuttora le condizioni per tale provvedimento".

Denique, respondens litteris Delegati Apostolici diei 29 iulii 1971, idem S. Dicasterium scribit: "Questa Sacra Congregazione, dopo aver attentamente esaminata la questione, ha ritenuto opportuno che non si possa negare di concedere per iscritto la dispensa dai voti. Pertanto mi pregio allegare qui undici rescritti (in realtà sono dieci, perchè Natalia è la stessa che L. M.), che Vostra Eccellenza è pregata di consegnare alle interessate".

Textus rescriptorum est sequens: " ... *vigore facultatum* a Summo Pontifice concessarum, praedicta soror per praesens rescriptum solvitur a votis ceterisque obligationibus suae professionis ad normam can. 640, servatis, prout casus ferat, cann. 551 § 1 et 643 § 2 C. I. C. - Dispensatio vim habeat a die in quo cum ea, cuius interest, communicata fuerit".

Rogata quaenam essent hae facultates a Summo Pontifice concessae, S. Congregatio die 20 maii 1974 respondit: "in questo ed altri simili rescritti, si faceva uso di una vecchia dizione usata impropriamente, in quanto la Sacra Congregazione nell'esercizio delle competenze ordinarie non gode di facoltà speciali all'infuori di quelle derivanti dalla legge, e cioè dalla *Regimini Ecclesiae Universae*. Nel caso, invece, che i rescritti riguardino materie riservate espressamente al Santo Padre, il dispositivo di concessione della grazia contiene la precisazione "*vigore facultatum specialium* ...". Allo scopo di evitare, in avvenire difficoltà d'interpretazione al Supremo Organo Amministrativo, negli eventuali ricorsi in via contenziosa per l'esame di legittimità dei provvedimenti definitivi, impugnabili presso codesta Sectio Altera, mi affretto a comunicarLe che si *provvederà quanto prima a sostituire la vecchia dizione*".

7. Instructiones comparando S. Congregationis cum ratione eas exsequendi ex parte Delegati Apostolici, animadvertitur in illis agi de dimissione, in hac autem de saecularizatione.

Iuxta ea quae vidimus in iure, ad legitimitatem saecularizationis duo requiruntur, id est libera indulti petitio atque libera eiusdem acceptatio. Utrumque defuit in casu.

Defuit primum, prout eruitur e relatione Delegati Apostolici: "Il P. Francesco ha cercato di indurre le Suore Catherina, Gertrudis, Rosa, a chiedere di loro spontanea volontà la dispensa dai voti ... in un secondo tempo egli (il P. Francesco) le ha invitate a richiedere la dispensa, ma *esse si sono negate tutte quante*".

Defuit et aliud requisitum, nam ipse Delegatus Apostolicus refert: "Le prime due (del primo gruppo) *si sono rifiutate di accettare la dispensa* ed hanno manifestato il proposito di ricorrere alla Santa Sede"; "La reazione di queste Suore (secondo gruppo) è stata negativa e violenta ...; tutte sono d'accordo nell'esigere la dispensa per iscritto, pur dicendo di *non accettarla*".

Si vero dicatur in casu agi de separatione religiosarum coacta, seu de dimissione a Religione, lex violata est in procedendo relate ad quattuor religiosas pro quibus omissae sunt monitiones in can. 651 § 1 praescriptae; lex violata est in decernendo relate ad omnes recurrentes, quia praeclusum eisdem fuit "ius suas rationes libere exponendi" statutum a can. 650 § 3, coll. can. 651 § 2.

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro tribunali sedentes et Deum solum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus: *Constare de violatione legis sive in procedendo sive in decernendo relate ad actum S. Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus diei* 11 *augusti* 1971, *ideoque praefatum actum irritum esse in casu.*

Romae, in sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 1 iunii 1974. - Dinus Card. Staffa, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Apoll 47 (1974) 384-390.

4298

1974 IUN 2-SC INST.CATH.,DECR. AAS 67 (1974) 149-150

Facultati sacrae Theologiae Cracoviensi (Kraków) titulus 'Pontificius' confertur

Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, prae oculis historia habita inclytae Facultatis Theologiae Cracoviensis, quae, ab Hedvige Regina a. D. MCCCXCVII condita canonicequae a Bonifatio Pp. IX consti/tuta, per ultra DL annos in ce- 150
leberrima Cracoviae Jagellonensi studiorum Universitate ad ecclesiasticarum scientiarum in primis Sacrae Theologiae progressum indesinenter operam navavit; scientifica didacticaque attentis eiusdem Facultatis ordinatione electoque Professorum coetu scite adlaborante necnon scientificis inquisitionibus ab ipsis publici iuris factis; petitionem Caroli S. R. E. Cardinalis Wojtyla, Archiepiscopo Cracoviensis Facultatisque Magni Cancellarii, benigne excipiens; potestate ab Augusto Pontifice Paulo div. Prov. Pp. VI sibi facta; ut Apostolicae Sedis existimationis dilectionisque peculiare signum promat, Facultatem Theologicam Cracoviensem titulo Pontificio exornatam hoc Decreto *constituit declaratque*, omnibus ipsi agnitis tributisque officiis iuribus ac honoribus huic titulo de more adnexis; integris equidem manentibus Facultatis iuribus ad laudatam Universitatem quod attinet.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, d. II m. iunii, in sollemnitate Pentecostis, a. D. MCMLXXIV. - Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Iosephus Schröffer, Archiep. tit. Volturnen., *a Secretis.*

4299

1974 IUN 2.-SC INST. CATH., DECR. AAS 67 (1975) 150-151

Titulus 'Pontificius' Facultati Theologicae Vratislaviensi (Wroclaw) conceditur

Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, prae oculis historia habita inclytae Facultatis Theologicae Vralislaviensis

quae, in Vratislaviensi studiorum Universitate a. D. MDCCII constituta, ad scientiarum ecclesiasticarum in primis Sacrae Theologiae progressum admodum contulit; didactica scientificaque attenta eiusdem Facultatis ordinatione, quae, calamitosis postremi belli casibus superatis, in pristinum feliciter restituta est, electo Professorum coetu scite adlaborante optimisque scientificis inquisitionibus publici iuris factis; petitionem piae memoriae Boleslai S. R. E. Cardinalis Kominek, Archiepiscopi Vratislaviensis Facultatisque Magni Cancellarii, benigne suscipiens; potestate ab Augusto Pontifice Paulo div. Prov. Pp. VI sibi facta; ut Sedis Apostolicae existimationis dilectionisque peculiare signum promat, Facultatem Theologicam Vratislaviensem titulo Pontificio exornatam hoc Decreto *constituit declaratque*, omnibus ipsi agnitis tributisque iuribus officiis ac honoribus huic titulo de more adnexis; integris
151 equi/dem manentibus Facultatis iuribus ad laudatam Universitatem quo attinet.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, d. II m. iunii, in sollemnitate Pentecostis, a. D. MCMLXXIV. - Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Iosephus Schröffer, Archiep. tit. Volturnen., *A secretis.*

4300

1974 IUN 2.-SC INST. CATH., DECR. AAS 67 (1975) 151-152

Canonice erigitur Facultas Theologica in Seminario Metropolitano Posnaniensi (Poznań) et titulo 'Pontificio' decoratur

Posnaniensis urbs merito incunabula catholicae fidei in Polonia haberi potest: in ipsa enim anno Domini CMLXVI primus Poloniae princeps baptismali unda est lustratus, in ipsa post paucos inde elapsos annos prima prae ceteris Poloniae urbibus erecta est dioecesis, in ipsius denique cathedrali ecclesia priscorum – ut fertur – Poloniae regum exuviae custodiuntur.

Nihil tamen mirum si inclyta hac in urbe Ioannes Lubrański episcopus saeculo XVI ineunte Athenaeum, Academiam Lubranscianam nuncupatum, erexerit, ut iuvenes in studio tum humaniora tum philosophico-theologica naviter incumberent. Anno Domini MDLXIV, secundo a promulgato Decreto Concilii Tridentini de Reformatione (can. XVIII, de seminariis in dioecesibus condendis; cf. *Ench. Cleric.* nn. 97-103), Maius Posnaniense Seminarium constitutum est eidemque statim Academiae adnexum; quod volventibus saeculis tamquam pupilla oculi ab Archiepiscopis Posnaniensibus semper habitum est atque ita auctum ut, in adiunctis praesertim secundioribus, vere fax ignisque ardens in patria regione exstiterit, ad sacrarum disciplinarum intelligentiam ac amorem indefesse diffundendos.

Civili libertate a Polonica Gente fauste recuperata, Archiepiscopi Posnanienses de Facultate Theologica erigenda Sanctam Sedem iterate rogaverunt; quod vero gravibus ex causis ad effectum adduci nunquam potuit. At terrificis postremi belli casibus superatis Seminarioque ex novo constituto, Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, petitionem Excmi Archiepiscopi Metropolitae Posnaniensis benevole excipiens, litteris diei XXIII m. iulii a. D. MCMLXIX in Posnaniensi Seminario Maiori Institutum Theologicum condidit, iure pol-
152 lens, ad quin/quennium et ad experimentum, Sacrae Theologiae Baccalaureatus ac Licentiae gradus conferendi.

Quibus nunc feliciter persolutis, attentis imprimis florentibus ecclesiasticis studiis quibus eiusdem Archidioecesis sacra iuventa iamdudum in theologica doctrina instituebatur, electis professoribus strenue adlaborantibus ad sacras disciplinas uberius pleniusque edocendas excolendas atque illustrandas, prae oculis habita favorabili Conferentiae Episcopalis Poloniae sententia, Sacrum Dicasterium pro Institutione Catholica, laudati Praesulis precibus libenter annuens, rem totam pro munere Augusto Pontifici Paulo div. Prov. Pp. VI diiudicandam detulit. Quo benigne paterneque adprobante ac instante, Sacra eadem Congregatio, in Dei Omnipotentis gloriam ac Ecclesiae in primis Polonicae decus ac incrementum, Facultatem Sacrae Theologiae in Seminario Metropolitano Posnaniensi hoc Decreto *erigit erectamque declarat*, iure in perpetuum ditatam gradus academicos conferendi Baccalaureatus seu Magisterii, Licentiae, Doctoratus; omnibus ipsi agnitis tributisque officiis iuribus privilegiis atque honoribus quibus Facultates a Sede Apostolica erectae merito fruuntur.

Sacra praeterea Congregatio Archiepiscopum Posnaniensem pro tempore, Ordinarium loci, Facultatis Magnum Cancellarium *constituit renuntiatque*, qui fidei orthodoxiam morumque disciplinam tutetur, docentibusque quibuslibet missionem canonicam conferat revocetque omnia nitendo ut Facultas continuo augeatur, cum ceterisque Theologicis Facultatibus Conferentia Episcopali Nationali moderante volenter cooperetur, ad Ecclesiae Patriaeque Reipublicae bonum augescendum.

Sacrum insuper Dicasterium, ut peculiarem Sedis Apostolicae dilectionem patefaciat, Posnaniensem Facultatem titulo Pontificio *condecorat*, eidem Facultati praestituens ut iuxta Documentum "Normae quaedam" inscriptum (20. V. 1968) aliasque Sanctae Sedis academicas leges ad amussim ordinetur regaturque, necnon secundum peculiaria Facultatis Statuta ab eadem Sacra Congregatione hac ipsa die adprobata; servatis ceteris de iure servandis, iis quoque quae a Commissione Episcopatus Polonici de studiis superioribus promovendis manata sunt vel manabuntur; contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis, die II m. Iunii, in sollemnitate Pentecostis, a. D. MCMLXXIV. - Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Iosephus Schröffer, Archiep. tit. Volturnen., *a Secretis.*

4301

1974 IUN 13.-PAULUS VI, MOT. PR. AAS 66 (1974) 308-311

Litterae Apostolicae motu proprio datae

Quaedam capita de facultatibus ad Missarum stipendia pertinentibus statuuntur

PAULUS EPISCOPUS

Firma in traditione Ecclesiae positum est, ut fideles, religioso et ecclesiali sensu ducti, Sacrificio Eucharistico, quo actuosius hoc participent, quoddam quasi sacrificium sui ipsorum adiungant, hoc modo consulentes, pro sua parte, necessitatibus Ecclesiae, maxime vero eiusdem ministrorum sustentationi. Quod idem fit secundum spiritum verborum Domini *Dignus est* (.....) *operarius mercede sua* (*Lc.* 10, 7), quae Paulus Apostolus in prima Epistula ad Timotheum (5, 18) et in prima Epistula ad Corinthios (9, 7-14) memorat.

Qui quidem sensus, quo fideles Christo, se hostiam offerenti, arctius sociantur et abundantiorem fructuum copiam inde percipiunt, non solum probatus est ab Ecclesia, sed etiam promotus, quae eum esse existimat veluti signum coniunctionis hominis baptizati cum Christo, necnon fidelis cum sacerdote, qui in eiusdem fidelis bonum suum obit ministerium.

Ut autem eiusmodi sensus integer semper servaretur et adversus quamvis deformationem, quae fieri posset, tutus praestaretur, saeculorum decursu aptae normae sunt constitutae, eo spectantes, ut cultus, quem fideles Deo liberaliter tribuere cuperent, non minore cum observantia et magnanimitate reapse celebraretur. Quoniam vero, singularia ob temporum humanaeque societatis adiuncta, interdum moraliter fieri nequit – ideoque minus aeque contingit – ut onera exquisita et accepta integre impleantur, Ecclesia hisce in casibus necessario cogitur eadem onera congruenter recognoscere; simul autem annititur, ut sibi
ipsi hac in re constet et fidem erga oblatores servet. / 309

Eo praesertim ducti consilio, ut normae, quibus Missarum stipendia – res sane gravis multumque postulans prudentiae – reguntur, pari quadam ratione conficerentur, statuimus per notificationem, a Secretaria Status seu Papali die 29 mensis Novembris, anno 1971 (*AAS*, 63, 1971, p. 841) vulgatam, Nobismet ipsis, interim et ad tempus, reservare omnem deliberationem circa expetitas reductiones, condonationes et commutationes stipendiorum Missarum, suspendentes a die 1 mensis Februarii, anno 1972, cunctas facultates, cuilibet et quoquo modo concessas.

http://www.obrascatolicas.com

Nunc vero, adeptis quoad praecipua finibus, quorum causa dispositio illa est inducta, tempus advenisse censemus reservationi illi finem imponendi. Ut autem apta huius rei ordinatio novis fulciretur fundamentis neque interpretationibus minus rectis quomodolibet impediretur, innixis in iis, quae praeterita aetate legitima agnosci potuerunt, visum est quidquid de antehac facultatibus superesset, nunc auferre.

Attamen, ut necessitatibus aliquo modo occurramus, quibus Nostri in episcopatu Fratres interdum consulere debent, et rationem habentes probatae experientiae, quam haberi contigit usu facultatum iisdem concessarum per Litteras Apostolicas "Pastorale munus" (*AAS*, 56, 1964, pp. 5-12) et "De Episcoporum muneribus" (*AAS*, 58, 1966, pp. 467-472), motu proprio datas, expedire arbitrati sumus iis, qui Nobiscum ministerium pastorale in Ecclesia participant, nonnullas facultates impertire.

Itaque, re mature perpensa, motu proprio ac de Apostolicae potestatis Nostrae plenitudine, haec, quae sequuntur, pro universa Ecclesia constituimus atque decernimus:

I. A die prima mensis Iulii, anno 1974, reservatio praedicta, de qua in notificatione Secretariae Status diei 29 mensis Novembris anni 1971 agitur, cessat. Ab eodem ergo die Sacrae Congregationes Romanae Curiae ea resumere valent, quae ipsis circa hanc rem competunt, exercitium tamen eorum ad novas / et 310
accuratius definitas normas, sibi seorsum iniunctas, accommodantes. Itaque petitiones, quas circa eandem rem fieri contingat, iisdem Sacris Congregationibus erunt deinceps admovendae.

II. Ab eodem die modo terminali revocantur, quod ad Missarum stipendia attinet, omnes, quae antea viguerunt, facultates, quomodocumque concessae aut quaesitae. Esse igitur desinunt facultates tum cuivis personae, physicae vel morali, concessae a Nobis, aut a Decessoribus Nostris, etiam vivae vocis oraculo, a Curia Romana, vel ab alia qualibet auctoritate, vi privilegii, indulti, dispensationis, vel qualicumque alia ratione, particulari lege haud excepta; tum facultates quaesitae vi communicationis, consuetudinis, etiam particularis, centenariae vel immemorabilis, praescriptionis, vel qualicumque alia ratione.

Huiusmodi facta revocatione, has tantummodo facultates in posterum vigere statuimus:

a) facultates nunc Sacris Romanae Curiae Congregationibus, de quibus in n. I agitur, concessas;

b) facultates, quae in Litteris Apostolicis "Pastorale munus" motu proprio datis et in "Indicibus Facultatum", quae Ordinariis locorum et Legatis Pontificiis tribui solent, continentur;

c) novas facultates Episcopis, per has Litteras Apostolicas motu proprio datas, impertitas, de quibus infra, n. III, fit sermo.

III. Iis namque personis, quae in Litteris Apostolicis "Pastorale munus" motu proprio datis, memorantur, iisdem quibus servatis condicionibus ibidem statutis, a die item prima mensis Iulii has facultates tribuimus:

a) facultatem permittendi sacerdotibus, qui Missas *binatas* vel *trinatas* in dioecesi celebrant, eas appli- 311
candi, stipe percepta, / quae in necessitates ab Episcopo dioecesano praefinitas erit eroganda, aut applicandi secundum illas intentiones, quarum causa secus postulanda esset condonatio aut sola reductio. Quae facultas non extenditur ad Missas binatas concelebratas, de quibus agitur in Declaratione Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 7 mensis Augusti, anno 1972 edita, n. 3, b (*AAS*, 64, 1972, pp. 561-563), pro quibus stipendium quolibet titulo percipi vetatur;

b) facultatem reducendi, pro ratione reditibus imminutis congruenti, onus quo Capitula cathedralia vel collegialia gravantur, Missam conventualem cotidie pro benefactoribus applicandi, excepta tamen, singulis mensibus, una saltem Missa conventuali;

c) facultatem transferendi, congrua de causa, onera Missarum in dies, ecclesias vel altaria diversa ab illis, quae in fundationibus sunt statuta.

Has normas vigere incipiunt a die prima insequentis mensis Iulii.

Quaecumque vero a Nobis hisce Litteris motu proprio datis decreta sunt, ea omnia firma ac rata esse iubemus, contrariis quibusvis, etiam specialissima mentione dignis, non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XIII mensis Iunii, in Sollemnitate SS. Corporis et Sanguinis Christi, anno MCMLXXIV, Pontificatus Nostri undecimo. - PAULUS PP. VI.

Adn. G. CAPRILE in La Civ. Catt. 125 (1974-III) 137-143; T. GARCIA BARBERENA in REDC 31 (1975) 86-98; C. GORRICHO in CpR 56 (1975) 86-89; L. de NAUROIS in Esprit et vie 85 (1975) 449-457; P. TOCANEL in Apoll 47 (1974) 292-296; P. TUCCI in Doc. Cath. 71 (1974) 652-653.

4302

1974 IUN 13.-SECRETARIA STATUS, FACULT. PART.*

Facultates circa Missarum stipendia a Summo Pontifice Sacris Romanae Curiae Congregationibus concessae et normae de earum usu

Summus Pontifex, eo praesertim consilio, ut normae quibus Missarum stipendia – res sane gravis multumque postulans prudentiae – reguntur, pari quadam ratione conficerentur, per notificationem a Secretaria Status seu Papali die 21 mensis Novembris, anno 1971, vulgatam (1) interim et ad tempus, sibimet ipsi reservavit omnem deliberationem circa expetitas reductiones, condonationes et commutationes stipendiorum Missarum, suspendens a die 1 mensis Februarii, anno 1972, cunctas facultates, cuilibet et quoquo modo concessas.

Constituens vero per Apostolicas Litteras *Firma in traditione*, motu proprio datas, ut reservatio illa nunc finem capiat, Sanctitas Sua decernit, ut per triennium, initio sumpto a die 1 Iulii huiusce anni, Sacrae Congregationes pro Episcopis, pro Ecclesiis Orientalibus, pro Clericis, pro Religiosis et Institutis Saecularibus, pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, pro Institutione Catholica, secundum competentiam, quae praescriptionibus canonicis circa hanc rem singulis tribuitur, dumtaxat, quae hic recensentur, normas sequantur, cum de petitionibus ad stipendia Missarum attinentibus deliberant.

I. - Imprimis principia fundamentalia inculcantur, quibus haec res innititur quaeque continentur in CIC canone 838 (*Tot celebrandae et applicandae sunt Missae, quot stipendia etiam exigua data et accepta fuerint*) et canone 840, § 1 (*Qui Missarum stipes manuales ad alios transmittit, debet acceptas integre transmittere, nisi aut oblator expresse permittat aliquid retinere, aut certo constet excessum supra taxam dioecesanam datum fuisse intuitu personae*). Quorum canonum vi nulla reductio Missarum numeri (2) aut stipendiorum est legitima, nisi facta sit ab Apostolica Sede, aut ex peculiari facultate per eandem concessa. Quaevis autem concessio, etiam vivae vocis oraculo tributa, documento scripto debet comprobari.

Quod ad Sedem Apostolicam attinet, memoretur oportet hoc principium: ... *Decisiones quaevis pontificia approbatione indigent, exceptis iis pro quibus Dicasteriorum Moderatoribus speciales facultates tributae sint* ... (3).

(1) AAS, LXIII (1971), 841.
(2) Reductio numeri Missarum non est putanda conglobatio oblationum, quibus plena stips dioecesana efficiatur, dummodo rite de ea certiores reddantur oblatores (veluti per tabulam in loco illis patente propositam).
(3) n. 132, eiusque pars 2, Constitutionis Apostolicae *Regimini Ecclesiae Universae*, AAS, LIX (1967), 928.

II. - Hoc servato principio, a Summo Pontifice, Sacris Congregationibus hae, quae sequuntur, speciales facultates conceduntur:

1) Facultas reducendi numerum stipendiorum manualium et quasi-manualium, cum stips dioecesana ab Ordinario legitime augetur.

Quae quidem reductio potest concedi, dummodo: *a*) ne agatur de facultate habituali, sed de reductione solum ad numerum certum ac definitum stipendiorum spectante, quae reapse iam sint accepta; *b*) stipendium, ex eadem reductione proveniens, vigens stipendium dioecesanum ne excedat; *c*) ne agatur de Missis iam reductis, sive quoad numerum sive quoad eleemosynam; *d*) ne agatur de intentionibus Missarum, quae, inferiores quoad stipendium, ultro sint acceptae; *e*) ne agatur de oneribus Missarum, quae non impleta ultra annum apud Curias asservantur.

Non licet reducere Missas, quarum intentiones una cum stipe dioecesana in territoria ecclesiastica transmissae sunt, ubi superior viget eleemosyna, nisi ad condiciones supra recensitas expressus consensus Ordinarius loci, in cuius territorio sunt congestae, accesserit.

Non expedit, ut reductio concedatur, cum sacerdotes stipendiis carent; tunc enim distributio intentionum Missarum, quarum stipendium sit mediocre, praeferenda est reductioni eiusmodi Missarum, qua sacerdotes indigentes quavis intentione privarentur.

2) Facultas reducendi, quoad eleemosynam, Missas, pro quibus aliquibus in locis, praesertim in sanctuariis, plurima numero offeruntur stipendia eleemosynam dioecesanam excedentia, ea mente ut pars eleemosynae eiusmodi retineatur, cum Missarum stipendia alio mittuntur. Haec vero concessio referri debet ad certum ac definitum numerum Missarum, quarum eleemosyna sit superior; quae quidem iam revera acceptae sint oportet ab oratore. In precibus fines perspicue sunt indicandi, quibus id, quod in his stipendiis superest, destinetur; qui fines congruant oportet intentioni, saltem praesumptae, oblatorum, quippe qui in sanctuarium eiusmodi, vel ecclesiam, vel sacerdotes indigentes, vel pium institutum beneficia velint conferre. Eiusmodi finibus peculiariter addendus est ille, qui spectat ad coaequandas eleemosynas, quae inferiores sunt eleemosyna dioecesana vigente.

3) Facultas condonandi, ex toto aut ex parte, onera Missarum, cum agitur: *a*) de morte sacerdotis, qui non reliquerit neque stipendia Missarum neque alia bona sufficientia; *b*) de impossibilitate physica vel morali implendi onera; *c*) de dubio, in re innixo, circa applicationem peractam; *d*) de amissione, quae sine culpa evenit, stipendiorum (cuius generis sunt: furtum, terrae motus, incendium, etc.). Quodsi oneribus ex parte satis fieri potest, congruus numerus Missarum imponatur, etiam tempore ad earum impletionem prorogato.

4) Facultas commutandi, congrua de causa, Missas cum cantu in Missas lectas; quarum numerus congruenter augeatur, ratione habita stipis dioecesanae in loco vigentis, quae vicesima quinta parte ex centum (25%) poterit ampliari, sicubi peculiaria rerum adiuncta interveniant (veluti cum Missae sunt fundatae vel legatae, die ac tempore praefenito celebrandae, aperta est voluntas sacerdotem beneficio afficiendi, et similia), salvis semper variis, si quae sunt, praescriptis iuris particularis.

5) Facultas permittendi, servatis tamen piorum suffragiorum fructibus, intermissionem continuae seriei Missarum Gregorianarum (aliis etiam de causis ab iis, quae in declaratione Sacrae Congregationis Concilii, die 24 mensis Februarii anno 1967 edita, continentur (4), item novenarum et triduorum Missarum, cauto tamen, ut eorum numerus una saltem Missa augeatur.

6) Facultas exstinguendi onera Missarum, cum reditus annui singulorum legatorum, quae sint per se stantia, non sufficiant ad applicationem ne unius quidem Missae, hac tamen condicione, ut tota summa, ad legata pertinens, impendatur ad celebrandas Missas secundum stipem dioecesanam vigentem.

(4) "Tricenario Gregoriano, quod ex improviso impedimento, (e. g. superveniente morbo), aut ex alia rationabili causa (e. g. celebratione Missae funeris vel sponsalium), interrumpitur, ex dispositione Ecclesiae, fructus suffragii servantur, quos eidem Tricenario praxis Ecclesiae et pietas fidelium hucusque agnoverunt, firma obligatione Sacerdotis celebrantis quamprimum complendi celebrationem triginta Missarum. Ordinarius vero opportune invigilet ne in re tanti momenti abusus irrepserint" (AAS, LIX (1967), 229-230).

7) Facultas redimendi aut eximendi gravaminibus, congrua de causa, bona, quibus onera Missarum sunt adnexa, dummodo apud Curiam pecuniae summa constituatur, quae satis sit ad onera integre, quantum fieri possit, implenda.

8) Facultas sanandi, servatis terminis harum, quae conceduntur, facultatum, irregularitates, quae forte in persolvendis oneribus acciderint, imposito, secundum peculiarem indolem casuum, congruo numero Missarum celebrandarum.

III. - Praeter facultates supra recensitas, vigere pergunt solum eae, de quibus agitur in Litteris Apostolicis "Pastorale munus" motu proprio datis, nn. 11 et 12 (5), necnon in "Indicibus facultatum", sive Episcopis sive Legatis Pontificiis tributarum. Novae autem quaedam facultates adduntur per Apostolicas Litteras *Firma in traditione*, motu proprio hoc ipso die datas.

Quodsi casus, quos illa Documenta complectuntur, a Sacris Congregationibus fuerint soluti, approbatio Summi Pontificis non requiritur.

IV. - Si quid petitur, quod facultates, de quibus supra in nn. II et III agitur, egrediatur, dummodo huiusmodi sit, ut peculiaris ratio eius sit habenda, Sacrae Congregationes ad Summum Pontificem per Secretariam Status seu Papalem recurrant.

V. - In expendendis petitionibus non solum vigilanter attendatur, ne cuivis speciei negotiationis vel mercaturae et cuivis studiosae collectioni eleemosynarum, ne beneficientiae quidem causa, indulgeatur, sed etiam curae habeatur: – ut voluntas oblatorum, saltem praesumpta, religiose observetur, ita ut fideles de qualibet concessione, quam forte fieri contingat, sine dedecore certiores reddi possint; – ut necessitudo mutuumque auxilium inter sacerdotes, dioeceses, instituta religiosa, missiones foveantur, quatenus stipendia Missarum, quae in promptu sunt, mittuntur iis, qui iisdem carent, maxime si in egestate versantur; – ut Missae, quam primum celebrentur, eae praesertim, de quibus in n. II, 1, e) agitur.

Tali profecto ratione fiet, ut quaevis concessio ad meliorem observantiam, quoad substantiam, sacrorum canonum conducat, concretis temporum ac locorum adiunctis applicandorum.

VI. - Triennio transacto, Sacrae Congregationes relationem de usu facultatum hoc ipso Documento concessarum, componendam curabunt, quae Summo Pontifici exhibeatur.

Ex aedibus Secretariae Status seu Papalis, d. XIII m. Iunii a. 1974.

(5) "11. Reducendi ob diminutionem redituum, quamdiu causa perduret ad rationem eleemosynae in dioecesi legitime vigentis, Missas legatorum quae sint per se stantia, dummodo nemo sit qui obligatione teneatur et utiliter cogi possit ad eleemosynae augmentum faciendum.

12. Item reducendi onera seu legata Missarum gravantium beneficia aliave instituta ecclesiastica, si reditus beneficii aut instituti insufficientes evaserint ad honestam beneficiarii sustentationem et ad implenda opera sacri ministerii forte beneficio adnexa, vel ad finem proprium eiusdem instituti ecclesiastici congruenter consequendum" (AAS, LVI (1964), 7).

* CpR 56 (1975) 90-91. Adn. C. GORRICHO in CpR 56 (1975) 86-89.

4303

1974 IUN 14.-COMM. ARTIS SACR., LITT. CIRC. PART.*

Normae dantur pro tutela et conservatione patrimonii historico-artistici ecclesiarum Italiae

Norme per la tutela e la conservazione del patrimonio storico-artistico della Chiesa in Italia

1. La dignità dell'arte sacra è stata riaffermata dal Concilio Vaticano II per la sua natura di nobile attività dell'ingegno umano, per la relazione con la bellezza divina espressa dalle opere dell'uomo e per il contributo prestato alle menti degli uomini indirizzandole religiosamente a Dio (1).

Dalla storia risulta anche il valido apporto dell'Arte sacra alla vita della comunità cristiana, perché in ogni tempo l'Arte sacra ha testimoniato la teologia della fede, il rapporto tra vita e religione, l'adesione della realtà umana a quella divina.

Ciò spiega perché la Chiesa non solo ha promosso sempre l'Arte, ma anche ha emanato norme opportune per la tutela e

1. Cfr. Conc. Vat. II, *Sacrosanctum Concilium*, Const. de Sacra Liturgia, sub) n. 122, AAS, 1964, 97 ss.

http://www.obrascatolicas.com

la conservazione di tanto patrimonio, facendone obbligo di rigorosa osservanza sia ai pastori di anime sia ai responsabili degli enti, che hanno a qualsiasi titolo in custodia le opere d'arte.

2. Pertanto i Vescovi d'Italia, riuniti nella X Assemblea plenaria e preoccupati per l'aggravarsi di spisodi e fatti relativi alle indebite alienazioni, ai furti, alla dispersione delle opere d'arte e ad alcuni incongrui interventi negli edifici sacri, in conformità ed adesione alle superiori disposizioni – particolarmente a quelle recenti (2) – e d'intesa con la Pontificia Commissione Centrale per l'Arte Sacra in Italia, hanno ritenuto necessario di deliberare le seguenti norme nell'intento di porre rimedio ai danni perpetrati contro il patrimonio storico ed artistico della Chiesa.

Aspetti giuridici del problema

3. I Vescovi sono consapevoli, per ragioni obiettive, quanto i problemi della tutela esigano la collaborazione di tutti gli organi preposti alla salvaguardia dei beni culturali in genere e, in specie, delle arti.

A tal fine l'Autorità ecclesiastica intende promuovere una maggiore intesa con le Autorità statali, nel rispetto della reciproca autonomia tra la normativa canonica e quella civile.

La tutela, invero, per lo Stato ha dimensione umana e storica, per la Chiesa anzitutto tende al maggior bene delle anime.

4. La Chiesa e lo Stato nell'adozione dei loro urgenti provvedimenti, che riguardano l'Arte Sacra, devono procedere in armoniosa intesa e mutua collaborazione, stando in mezzo il comune interesse. Però non deve essere elusa la reale proporzione delle rispettive sfere di competenza.

Se lo Stato, infatti, interviene in un ambito, nel quale i diritti della Chiesa sono universalmente riconosciuti, l'osservanza della legislazione predisposta da parte civile a favore e tutela del patrimonio culturale è doverosa, perché lo Stato ha la responsabilità della conservazione di esso di fronte alla società.

Nella collaborazione si devono riconoscere anche le competenze dell'Ente Regione, ora in continuo sviluppo, e delle organizzazioni internazionali, che operano nel campo storico ed artistico.

Inventario e catalogo

5. Per l'efficace tutela dei beni dell'Arte sacra attualmente non basta la semplice ricognizione di essi e del relativo gravame di responsabilità nei confronti della legge, ma urge la conoscenza globale del patrimonio artistico sotto l'aspetto storico, tecnico e conservativo.

Pertanto, sorge la necessità dell'inventario (3) e catalogo, che sono due momenti strettamente complementari nelle rispettive specifiche metodologie.

Ma da parte degli enti ecclesiastici non sempre è possibile di procedere ad un generale ed adeguato inventario del patrimonio, di cui sono custodi, in quanto esso richiede notevoli fondi e personale qualitativamente e numericamente preparato.

Per questo motivo si confida nell'Amministrazione delle Antichità e Belle Arti e negli altri competenti organi dello Stato, perché concedano, oltre le spese, il loro contributo di scienza e di organizzazione per istituire presso gli enti, che hanno fini di religione e di culto, ove mancassero, gli Archivi inventariali dei beni storico-artistici posseduti.

Ovviamente, anche da parte ecclesiastica si terrà presente quanto riguarda la consegna – senza spese, ai rettori di chiese o ai responsabili degli edifici e alle Curie diocesane, nella cui circoscrizione i beni inventariati sono siti – di copia delle schede di inventario, già redatte dalle Sovrintendenze in passato ed aggiornate, e di quelle in corso di redazione (4).

Queste schede devono prevedere la possibilità di temporanea rimozione delle opere per motivi di culto, compatibilmente con lo stato di conservazione, a giudizio dell'Ordinario, e siano sottoscritte dal rappresentante della Sovrintendenza competente per territorio, dalla persona designata dall'Ordinario in sua rappresentanza e dai singoli rettori delle chiese o degli edifici sacri, che detengono i beni (5).

Per i quadri, le statue, gli oggetti d'arte normalmente esposti al pubblico, della temporanea rimozione sarà data sollecita notizia alla competente sovrintendenza.

6. Ai rettori di chiese ed ai responsabili degli edifici, in cui si trovano opere d'arte, anche se pertinenti a comunità reli-

2. Cfr. Sacra Congregatio pro Clericis, *De cura patrimonii historico-artistici Ecclesiae*, Litt. circul. ad Praesides Conferentiarum Episcopalium, 11 aprilis 1971, AAS, 1971, 315 ss.

3. Cfr. CJC, can. 1522, parr. 2 e 3; Sacra Congregatio pro Clericis, Litt. circul. 11 aprilis 1971, cit., sub) n. 3.

4. La consegna di copia delle fotografie e delle schede di catalogo, redatte a cura delle Sovrintendenze, ai parroci e rettori di chiese e conventi è già esplicitamente disposta dal R. D. 16 luglio 1923, n. 1889. Inoltre, nelle Norme per la redazione delle schede di catalogo, diramate dalla Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti, è disposto che altre copie di tali documentazioni siano fornite gratuitamente alla Amministrazioni diocesane.

5. Cfr. R. D. 14 giugno 1923, n. 1889 in G. U. 10 ottobre 1923, n. 213.

giose, si raccomanda di collaborare, previa intesa sia con l'Ordinario diocesano sia, per quanto occorre, con il proprio Sudinario diocesano sia, per quanto occorre, con il proprio Superiore, nella iniziativa dello Stato rivolta alle ricognizioni fotografiche degli oggetti di arte.

La sensibilità dei Superiori religiosi comprende quanto sia utile di estendere possibilmente l'inventario anche agli oggetti di notoria importanza artistica conservati nei monasteri, nei conventi e nelle dimore delle singole comunità.

Occorre, altresì, identità di procedura nello svolgimento delle operazioni di schedatura.

A questo fine le Autorità ecclesiastiche locali prendano accordi con le Sovrintendenze, affinché l'inventario sia realizzato sulla base di direttive da precisare e sotto la vigile cura di persone, che hanno rinosciuta competenza.

Urge che alla schedatura dei monumenti, delle opere e dei cimeli si giunga con la massima sollecitudine.

Manutenzione e custodia

7. Ai fini degli inventari ordinari e straordinari per riparazioni, ripuliture, rifacimenti e restauri, l'Autorità ecclesiastica – dopo aver effettuato gli adempimenti richiesti dalla norme canoniche (6) e sentito, ove necessario, la Commissione diocesana di Arte sacra – si rivolga alle competenti Sovrintendenze, a seconda dei beni artistici sui quali si deve operare(7).

Allo scopo di prevenire in tempo utile il deterioramento degli edifici di culto, nonché ai fini degli interventi da effettuare con le modalità anzidette, una visita annuale di controllo dell'edificio, eseguita da esperti, giova, nel caso di lesioni, a una corretta diagnosi delle cause dei dissesti statici e all'adeguata progettazione della terapia di consolidamento. La stessa diligenza va usata nel caso di umidità nei muri o di sinistri accidentali, nonché nella previsione di nuovi impianti, compreso quello di riscaldamento.

Si confida, a proposito, nella disponibilità degli esperti delle Sovrintendenze ogni qualvolta queste saranno richieste o interpellate dall'Ordinario.

Si ha fiducia inoltre che gli urbanisti e gli amministratori locali si impegnino a far sì che gli edifici sacri di antico pregio nella progettazione dei nuovi piani regolatori non rimangano isolati dagli insediamenti residenziali e non siano ignorati gli antichi centri religiosi.

Con lo spopolamento, purtroppo, i beni artistici di molte comunità si dissolvono, perché cessano di essere oggetto di amore da parte dei fedeli.

8. Alle spese che richiede un edificio di culto è necessario rendere partecipi anche i fedeli della comunità parrocchiale, in ragione delle complesse responsabilità della accorta amministrazione e del reperimento dei fondi.

Sia particolarmente investito il Consiglio di Amministrazione, che deve essere istituito nelle diocesi, nelle parrocchie e in tutti gli altri Istituti diocesani ed Opere (8).

Non si trascurino eventuali ricorsi alle Fondazioni, che perseguono finalità di pubblico interesse ed alla possibilità di intervento dell'Autorità civile.

Gli enti ecclesiastici sono parimenti interessati all'azione dello Stato – intensificata per mezzo della Direzione Generale delle Antichità e Belle Arti e degli Organi competenti per le operazioni di polizia, di cui esistono nuclei tecnicamente specializzati – per la tutela preventiva, repressiva e di ricupero delle opere artistiche, perdute a seguito di furti, alienazioni illegali e traffici illeciti.

Ad ogni mutazione del titolare delle parrocchie e rettorie, si provveda – sotto la specifica vigilanza dell'Ordinario o di un suo delegato – alla formale consegna scritta degli edifici e degli oggetti stessi, anche se caduti in disuso o accantonati in luoghi di deposito.

Dell'avvenuta consegna al nuovo titolare è opportuno informare le Sovrintendenze territoriali.

Per le chiese che conservano opere esposte al culto, ma facilmente asportabili, od oggetti preziosi nelle sacrestie, è urgente che, oltre al personale di vigilanza e ai normali dispositivi, siano adottati, comprensibilmente con le disponibilità economiche, i mezzi di protezione suggeriti dall'arte tecnica moderna (allarmi per l'intervento immediato, installazioni ed apparecchiature antifurto, ecc.).

9. Particolare attenzione si deve usare per la conservazione e la sicurezza dei manoscritti, autografi, carteggi, documenti notevoli, incunaboli, nonché libri, stampe e incisioni aventi carattere di rarità e di pregio, conservati nelle biblioteche ed archivi ecclesiastici, compresi gli archivi musicali (9).

Musei diocesani e sale di esposizione

10. Le opere d'arte devono restare, possibilmente, nei luoghi di culto per conservare alle chiese, agli oratori, ai mona-

6. Cfr. CJC, cann. 485, 1164, 1178 e 1186.

7. Cfr. Legge 22 maggio 1939, n. 823 in G. U. 20 giugno 1939, n. 143; Legge 1 giugno 1939, n. 1089 in G. U. 8 agosto 1939, n. 184.

8. Cfr. CJC, cann. 1947, par. 2 e 1532, par. 1; Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium de Pastorali ministerio Episcoporum*, 22 februarii 1973, sub) nn. 133 et 135.

9. Cfr. Legge 1 giugno 1939, n. 1089, cit.; CJC, cann.375 e 470.

steri e conventi l'aspetto significativo della fisionomia originaria di luoghi destinati agli esercizi di pietà.

Se la conservazione nei luoghi originari non sia possibile, perché le opere e la suppellettile non hanno più funzione di culto, o sia gravemente rischiosa, si istituiscano musei diocesani o interdiocesani oppure apposite sale di esposizione (10).

Trattandosi di istituzioni d'interesse culturale oltre che religioso e come tali soggette anche alla tutela dello Stato, prima di procedere è opportuno che l'Ordinario prenda contatto con la locale Sovrintendenza alle Gallerie dalla quale potrà avere una adeguata assistenza tecnica ed ogni possibile aiuto, non escluso quello finanziario.

Ove nelle zone interessate non sussistano dette istituzioni, ovvero i musei esistenti non presentino adeguate condizioni per la conservazione, la valorizzazione e la sicurezza antifurto, le opere potranno essere affidate, solo in casi eccezionali, su decisione dell'Ordinario e sentita la Pontificia Commissione Centrale per l'Arte Sacra in Italia, anche ai musei dello Stato o degli altri enti pubblici, mediante contratti di deposito temporaneo e rinnovabili a breve scandenza.

Caldamente si raccomanda ai responsabili di incrementare lo sviluppo dei musei delle chiese cattedrali e degli enti di culto.

Si ricorda che gli oggetti preziosi, in particolare quelli votivi (11), non si possono alienare senza l'autorizzazione della Santa Sede.

Si ricorda anche che qualsiasi trasferimento di oggetti artistici richiede l'autorizzazione del Ministero della Pubblica Istruzione, tramite la Sovintendenza competente per territorio (12).

11. I musei e le sale di esposizione non siano un deposito di sculture, quadri, documenti, ma alla funzione di cauta raccolta abbiano aggiunta anche quella della conoscenza, della valorizzazione e della divulgazione della storia della pietà ed ecclesiastica, spesso dell'intera regione.

La promozione di attività di studio intorno a queste istituzioni farà degli oggetti di culto un prezioso legame con la tradizione.

Attraverso incontri e reciproche intese sia superata la divergenza spesso esistente tra competenze e circoscrizioni diverse, aggravata dal fatto che non sempre coincidono, per territorio e giurisdizione, la diocesi, le Sovrintendenze statali, l'Ente Regione.

E' necessario che la sistemazione museografica e il suo funzionamento rispecchino i caratteri propri di un ambiente idealmente associato alla chiesa d'origine.

Per la sistemazione di musei diocesani, centri di studio, biblioteche, aule di musica sacra ed altre iniziative promozionali della cultura cristiana si veda, infine, con favore, l'uso delle chiese e degli oratori ora chiusi al culto.

Riforma liturgica e nuovi adattamenti

12. E' necessaria la sistematica revisione delle chiese, in rapporto alle esigenze liturgiche, secondo le direttive del Concilio Vaticano II e dei documenti applicativi (13), con l'autorizzazione dell'Autorità ecclesiastica e tenendo presenti le disposizioni di legge civile (14).

Nell'adattamento dei presbiteri alle nuove disposizioni liturgiche, gli Ordinari provvedano a prendere in esame ogni volta i suggerimenti degli esperti, prima di procedere alle innovazioni, perché sia evitato il criterio unilaterale della sola arte o della sola liturgia.

13. Il rapporto tra l'antico e il nuovo formi oggetto di studio, nel rispetto delle reciproche competenze, per ottenere migliore funzionalità liturgico-pastorale e rispondenza alle esigenze dell'arte.

Le proposte operative devono tener conto dell'organicità architettonica dell'edificio.

Le modifiche e gli adattamenti richiedono il voto delle Commissioni della sacra Liturgia, dell'Arte sacra e, occorrendo, della Musica sacra (15).

Per i casi di maggiore rilievo, si raccqmanda di interpellare preventivamente la Pontificia Commissione Centrale per l'arte Sacra in Italia, alla quale, dopo l'ultimazione dei lavori, sarà inviata la documentazione delle modifiche apportate.

La collaborazione tra il liturgista, lo storico dell'arte, l'architetto, il pittore, lo scultore, l'artigiano sono garanzie per la soluzione qualificata.

In ogni adattamento, l'altare deve conservare il carattere di centro ideale, a cui converge l'attenzione dell'intera assemblea.

Alla custodia eucaristica sia rivolto il massimo impegno con una cappella degna e facilmente accessibile o con l'opportuna sistemazione del tabernacolo nel presbiterio.

Analoghi criteri pastorali, di studio e di coscienza critica devono essere seguiti nella sistemazione dell'ambone, delle sedi e del fonte battesimale.

Le alienazioni delle suppellettili sacre, che hanno interesse artistico o storico e non sono utilizzabili per il culto a motivo della riforma liturgica, sono vincolate a precise disposizioni di legge canonica e civile (16).

Restauro degli edifici sacri

14. Per gli interventi nei sacri edifici si abbiano presenti, oltre le disposizioni canoniche e quelle civili di tutela, anche le norme contenute nella "Carta del Restauro 1972", elaborata dal Consiglio Superiore delle Antichità e Belle Arti (17).

Le trasformazioni e gli adattamenti fanno parte del monumento stesso e del suo complesso.

Tra le operazioni proibite la sopradetta Carta elenca: i completamenti in stile, anche se documentati, le rimozioni o demolizioni di parti successivamente aggiunte o il loro ricollocamento in altro settore.

Tra le operazioni consentite la sopradetta Carta annovera: l'aggiunta di parti accessorie in funzione statica, purché di minima estensione, la pulitura dei quadri senza che sia tolta la patina, l'anastilosi.

15. E' opportuno che gli Ordinari inviino alle Sovrintendenze, in tempo utile per la redazione dei programmi, la segnalazione relativa agli interventi restaurativi e di tutela degli edifici di culto.

I restauri di beni sia immobili che mobili (sculture, dipinti, ecc.) – nei casi in cui i restauri medesimi siano eseguiti a cura degli enti proprietari a norma delle vigenti disposizioni di tutela – dovranno essere condotti secondo le direttive delle competenti Sovrintendenze con massima prudenza ed attenta osservanza dei lavori in esecuzione.

La programmazione e l'esecuzione delle opere e dei lavori, sia che l'onere riguardi lo Stato sia che esso ricada sui proprietari, comportano la elaborazione di un progetto preceduto da uno studio sul monumento, integrato da ricerche bibliografiche, iconografiche ed archivistiche, e corredato da rilievo grafico, da fotografie, da verifiche di stabilità.

L'Autorità ecclesiastica locale, per ogni migliore istruzione in merito, prenda contatto con la Sovrintendenza competente per territorio, e con la Pontificia Commissione Centrale per l'Arte Sacra in Italia, la quale è stata istituita dal Santo Padre Pio XI nell'anno 1924 con il compito di svolgere sul nostro territorio nazionale "azione propria di direzione, d'ispezione e di propaganda per la conservazione e l'incremento del patrimonio artistico della Chiesa, e di coordinare ed aiutare l'azione delle Commissioni diocesane e regionali" (18).

16. Circa le nuove destinazioni e i nuovi usi degli edifici di culto, che rivestono carattere di riconosciuta importanza storico-artistica e sono abbandonati, occorre esigere – in analogia al vincolo di destinazione d'uso nell'urbanistica moderna – che la loro sistemazione, convenientemente studiata in collaborazione con le competenti Sovrintendenze, corrisponda al titolo della dignità originaria.

Commissione diocesana

17. Il Concilio Vaticano II ha raccomandato di costituire, nelle diocesi, la Commissione di sacra Liturgia e, per quanto possibile, anche la Commissione di Musica sacra e di Arte sacra, ribadendo la necessità che le tre Commissioni collaborino tra di loro, anzi l'opportunità che talora formino unica Commissione (19).

Nel nostro Paese, sul piano diocesano, pare preferibile la

10. Cfr. Sacra Congregazione del Concilio, *Disposizioni per la custodia e conservazione degli oggetti di Storia ed Arte Sacra in Italia*, Lett. circol. 24 maggio 1939, n. 664/39, in AAS, 1939, 226 ss. La Sacra Congregazione del Concilio raccomanda "l'istituzione dei Musei diocesani per la custodia e conservazione degli oggetti di storia ed arte deteriorati o fuori uso, e di quelli che nelle loro sedi corrono pericolo di danni o di furti, e possibilmente anche di quegli oggetti di particolare importanza che, essendo in possesso di enti o chiese site in luoghi remoti o di difficile accesso, non possono agevolmente essere visitati". Per quanto riguarda la tutela civile, cfr. Legge 22 settembre 1960, n. 1080 in G. U. 12 ottobre 1960, n. 250.

11. Cfr. CJC, can. 1532; Sacra Congregatio pro Clericis, Litt. circul. 11 aprilis 1971, cit., sub) n. 7.

12. Cfr. Legge 1 giugno 1939, n. 1089, cit., sub) art. 11. A proposito di trasferimenti di oggetti artistici si ricorda che, oltre e prima dell'autorizzazione governativa, si richiede quella ecclesiastica, come chiaramente risulta dalla Lett. circol. della Sacra Congregazione del Concilio 24 maggio 1939, n. 664/39, sopra richiamata.

13. Cfr. Const. *Sacrosanctum Concilium*, cit.; Sacra Congregatio Rituum, Instr. *Inter Oecumenici*, 26 septembris 1964, cap. V, AAS, 1964, 59 ss. e Instr. *Eucharisticum Mysterium*, 25 maii 1967, sub) n. 24, AAS, 1967, 59 ss.

14. Cfr. Legge 1 giugno 1939, n. 1089, cit., sub) cap. II.

15. Cfr Const. *Sacrosanctum Concilium*, cit., sub) n. 126; Instr. *Eucharisticum mysterium*, cit., sub) n. 24; Litt. circ. S. C. pro Clericis, 11 aprilis 1971, cit., sub) n. 4.

16. Per le norme canoniche, v. CJC, cann. 1530, 1532 e 1534. Le disposizioni civili sono contenute nella Legge 1 giugno 1939, n. 1089, cit., particolarmente agli artt. 24 e 26.

17. La Carta del Restauro 1972 è stata resa esecutiva per tutto il territorio nazionale con Circolare del Ministero della Pubblica Istruzione 6 aprile 1972, riportata dal Bollettino Ufficiale n. 17 dello stesso Ministero.

18. Cfr. Lettera della Segreteria di Stato di Sua Santità ai Revv.mi Ordinari d'Italia 1 settembre 1924, n. 34215.

19. Cfr. Const. *Sacrosanctum concilium*, cit., sub) nn. 45 e 46.

http://www.obrascatolicas.com

costituzione di unica Commissione con sezioni separate ed autonome per la Liturgia, l'Arte sacra e la Musica sacra, sotto un solo presidente affiancato da un segretario generale.

Ove esistono difficoltà per scarsezza di personale, si può ricorrere alla costituzione di Commissioni interdiocesane o regionali raggruppando possibilmente le diocesi, che sono site nel territorio di giurisdizione civile della stessa Sovrintendenza ed hanno interessi culturali ed artistici omogenei.

Si confida che il coordinamento di lavoro delle Commissioni per una disciplina unitaria dia al clero responsabile l'esatta coscienza della sua missione a contatto degli inestimabili valori cristiani contenuti nelle attività dell'ingegno umano.

18. Siano chiamate a far parte delle Commissioni persone qualificate e particolare ascolto sia dato al loro voto consultivo.

Per quanto riguarda l'Arte sacra è auspicabile che non manchino nella Commissione un pittore, uno scultore, un architetto, uno storico per l'arte antica ed un altro per l'arte moderna e, se possibile, i rappresentanti di Istituti, Accademie, Associazioni culturali ed artistiche e delle Sovrintendenze.

Si realizza, così, quel contributo che la Chiesa chiede ai laici in quanto membri della comunità ecclesiale, nonché mediatori responsabili tra la gerarchia, la comunità dei fedeli e la società civile, nell'interesse della comune promozione.

19. Ogni richiesta di autorizzazione deve essere avanzata alle Autorità civili da parte dei rappresentanti degli enti ecclesiastici e di culto tramite la Curia locale e corredata del parere favorevole della Commissione competente in diocesi per il settore liturgico ed artistico.

E' altresì necessario, anche per l'intesa di proficua collaborazione tra l'Autorità ecclesiastica e quella civile, che ogni progetto di lavoro, trasmesso per legge alla Sovrintendenza, sia munito del nulla osta dell'Ordinario, motivato dalla Commissione, per le necessarie garanzie di obbiettività e di competenza, e che i progetti redatti dalla Sovrintendenza, in materia di arte sacra, siano eseguiti d'accordo con l'Ordinario della diocesi.

Mostre ed esposizioni

20. I prestiti di opere d'arte per Mostre ed Esposizioni sono vincolati da norme emanate sia dall'Autorità ecclesiastica sia da quella civile.

Le norme ecclesiastiche dispongono che i cimeli storici e le opere d'arte sacra non possono essere ceduti in prestito anche temporaneo ed inviati a Mostre ed Esposizioni, locali o nazionali o estere, oppure tolti a lungo dalla loro destinazione a scopo di restauro o per altri fini, senza la preventiva autorizzazione della Sacra Congregazione per il Clero (20).

Le norme civili vincolano la rimozione degli oggetti d'arte dalla loro sede per qualsiasi fine al preventivo permesso dell'Autorità statale competente per territorio (21).

Ogni Ordinario, al quale viene rivolta la domanda di prestito o rimozione, senta in merito la Pontificia Commissione Centrale per l'Arte Sacra in Italia prima di avanzare l'istanza intenta ad ottenere le debite autorizzazioni.

Ogni prestito deve essere coperto dalla garanzia di restituzione.

La garanzia dovrà essere prestata o avallata dal Ministero della Pubblica Istruzione per le Mostre o Esposizioni nazionali ed estere, dalla Sovrintendenza interessata per gli altri prestiti.

Gli oggetti d'arte prestati devono essere convenientemente garantiti anche da assicurazione finanziaria, a carico del Comitato organizzatore della Mostra o Esposizione, per il periodo che decorre dall'atto della consegna fino alla riconsegna all'ente proprietario nel luogo di origine.

A proposito delle Mostre ed Esposizioni con opere di interesse religioso, si auspica che un rappresentante dell'Autorità ecclesiastica sia chiamato a far parte del Comitato organizzatore.

Le presenti Norme, approvate dalla X Assemblea della Conferenza Episcopale Italiana e sottoposte alla considerazione della Sacra Congregazione per il Clero, che ha concesso il benestare per la pubblicazione, entrano immediatamente in vigore.

Roma, 14 giugno 1974.

20. Cfr. Lett. circol. della Sacra Congregazione del Concilio 24 maggio 1939, n. 664/39, cit.

21. Per le norme civili, oltre la citata Legge 1 giugno 1939, n. 1089 v. anche la Legge 2 aprile 1950, n. 328 in G. U. 17 giugno 1950, n. 137.

* Ordinariis Italiae: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, anno 1974 num. 6 p. 101-107. Adn. Normae probatae sunt a Secretaria Status per litteras diei 1 iunii 1974, Prot. N. 256949. G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 125 (1974-III) 76-80.

4304

1974 IUN 17. - SECRETARIA STATUS, NORMAE. PART.*

Normae authentice explicantur a Curia Romana servandae in usu facultatum a Summo Pontifice eidem tributarum circa Missarum stipendia

Città del Vaticano, 17 Giugno 1974

Signor Cardinale, con lettera n. 199286, del 17 Dicembre 1971, la Segreteria di Stato informava i Cardinali Capi dei Sacri Dicasteri della Curia Romana del provvedimento, col quale il Santo Padre, nell'intento di chiarire pienamente la delicata materia delle concessioni riguardanti le elemosine delle Ss. Messe e di unificare altresì i criteri per l'esame e la decisione delle relative istanze, riservava a Sé personalmente ogni deliberazione in merito, sospendendo temporaneamente, a partire dal 1 Febbraio 1972, tutte le facoltà comunque concesse, tranne quelle previste a favore dei Vescovi residenziali e dei loro equiparati, ai nn. 11 e 12 del Motu Proprio 'Pastorale munus'.

Conseguiti ormai sostanzialmente gli scopi del provvedimento, il Santo Padre ritiene giunto il momento di togliere la riserva pontificia in materia, per cui, con M. P. *Firma in traditione*, in data 13 Giugno 1974, che verrà pubblicato il 27 Giugno corrente, di cui si allega riservatamente copia (All. I) per opportuna conoscenza, dispone che, a partire dal 1 luglio 1974, le Sacre Congregazioni interessate riprendano la loro competenza, adattandone, peraltro, l'esercizio alle disposizioni che qui di seguito sono impartite.

Per evitare, infatti, incertezze in tale esercizio, il Santo Padre ha disposto che siano elencate a parte (All. II), insieme ad alcune norme, le speciali facoltà, previste dal n. 136 capoverso 2 della Costituzione Apostolica *Regimini Ecclesiae Universae*. Nell'ambito di dette facoltà le Sacre Congregazioni potranno prendere le opportune decisioni in materia senza dover ricorrere, volta per volta, all'approvazione del Santo Padre. Tali facoltà sono concesse a cotesta Sacra Congregazione, con la presente lettera, inizialmente per un periodo di tre anni.

Per meglio riordinare, poi, la grave e delicata materia e sottrarla per quanto possibile ad interpretazioni meno conformi ai criteri che ispirano le nuove norme, il Santo Padre ha disposto, con lo stesso M. P., che sia eliminata qualsiasi sopravvivenza di passate facoltà, da chiunque, in qualsiasi tempo, forma o modo acquisite.

A partire, pertanto, dal 1 Luglio 1974, saranno in vigore solo: *a*) le facoltà ora concesse alle Sacre Congregazioni; *b*) le facoltà previste nel M. P. *Pastorale munus* ai nn. 11 e 12; *c*) le facoltà previste negli *Indices facultatum* a favore degli Ordinari e dei Rappresentanti Pontifici; *d*) le nuove facoltà che il Santo Padre ha ritenuto di concedere col già citato M. P. *Firma in traditione*.

Non occorre sottolineare con quanta cura debbano essere vagliate dalle Sacre Congregazioni le istanze, nelle particolari circostanze e con le relative motivazioni, affinchè il numero delle Ss. Messe sia conservato integro, la volontà degli oblatori sia doverosamente rispettata, sia fomentata la solidarietà verso i sacerdoti che versano in condizioni di bisogno, particolarmente nelle missioni, e siano evitati possibili abusi (si pensi alla 'species negotiationis vel mercaturae' o alla 'studiosa collectio') i quali, oltre che ridondare a disdoro della Chiesa, denoterebbero una grave mancanza di riguardo alla dignità del sacrificio eucaristico. Le concessioni possono considerarsi, non già come regola, ma come eccezioni, e sono da adottarsi come soluzione rara e straordinaria solo in difetto di altre più conformi allo spirito delle disposizioni canoniche. Si potrebbe, infatti, persare, p. es., a far applicare con le Ss. Messe binate e trinate 'ad mentem Ordinarii' le Ss. Messe, per le quali fosse considerata necessaria una richiesta di riduzione o di condonazione.

Alle istanze che superino le facoltà speciali, ora concesse dal Santo Padre alle Sacre Congregazioni, converrà dare normalmente evasione negativa. Solo in caso di motivata insistenza degli oratori le preci dovranno essere riesaminate e, se realmente ritenute degne di particolare considerazione, sottoposte con motivato parere al Santo Padre per il tramite della Segreteria di Stato.

Data l'importanza, per l'applicazione delle nuove norme, della elemosina diocesana, i Cardinali Prefetti delle Sacre Congregazioni per il Clero, per le Chiese Orientali e per l'Evangelizzazione dei Popoli vorranno considerare l'opportunità di invitare i Vescovi dei vari Paesi a fissare tale elemosina, sentendo eventualmente i Consigli Presbiterali, ed anche i Religiosi per il riflesso di cui al can. 831 § 3, e tenendo nel debito conto le diverse corcostanze della celebrazione delle relative Ss. Messe (fondate, cantate, a data e luogo fisso, ecc.) od anche nuove eventuali modalità di applicazione (per tutti i fedeli presenti ed offerenti, per i fedeli che hanno deposto un'offerta nell'apposita cassetta, ecc.). Converrà, ad ogni modo, tener presente che, secondo il pensiero del Santo Padre, non vanno in alcun modo fomentate ed incoraggiate quelle iniziative o modalità che siano atte a diminuire il numero delle elemosine o sottovalutare l'importanza delle elemosine individuali.

Le stesse Sacre Congregazioni e la Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti Secolari vigileranno perché siano evitate anche impressioni di 'studiosa collectio', con raccolte fatte, p. es., per il tramite di conti correnti, e perché i fedeli non siano indotti in errore con promesse di Ss. Messe a favore dei benefattori.

Converrà altresì che le Sacre Congregazioni competenti forniscano agli interessati le necessarie indicazioni per l'istruzione delle pratiche che dovranno essere evase secondo le nuove norme (precisare il numero delle Ss. Messe, la loro elemosina, l'elemosina diocesana vigente, dichiarare che non sono state anteriormente ridotte né quanto al numero né quanto alla elemosina, che non provengono da diocesi dove vige un'elemosina inferiore, che non sono giacenti da più di un anno, che i sacerdoti sono sufficientemente provvisti di intenzioni di Ss. Messe, ecc.).

Le S. Congregazioni vedranno, poi, quali precauzioni convenga suggerire agli Ordinari al fine che siano evitati, nella misura del possibile, gli inconvenienti derivanti da trascuratezza nell'adempimento degli oneri e dalla mancata osservanza delle norme canoniche che regolano la delicata materia.

L'Emininenza Vostra rileverà che né alle Sacre Congregazioni né ai Vescovi sono state concesse facoltà riguardanti le Sante Messe 'pro populo', poiché il Santo Padre vuole che sia pienamente restaurata la disciplina canonica per le sue profonde motivazioni pastorali e liturgiche. Nulla ugualmente è detto sui cosiddetti prelievi sulle elemosine delle Ss. Messe (da distinguersi dalle riduzioni 'quoad eleemosynam'), poiché si ritiene più conveniente di rimettere alla libertà ed alla generosità o dei sacerdoti celebranti di lasciar parte della elemosina per le necessità della Chiesa, o dei fedeli di offrire un'ulteriore somma per tale scopo in occasione della offerta delle elemosina per Ss. Messe. Gli eventuali rescritti, peraltro, concernenti le Ss. Messe 'pro populo' ed i prelievi sulle elemosine, che non fossero ancora scaduti, rimangono in vigore fino alla data della loro scadenza. I documenti tacciono pure sulle facoltà concesse ai Vescovi a proposito delle Ss. Messe binate o trinate, Vostra Eminenza noterà il loro carattere permissivo, e non precettivo.

Sarà compito delle Sacre Congregazioni seguire con la massima attenzione l'uso che delle facoltà concesse a parte dal Santo Padre col M. P. *Firma in traditione* faranno gli Ordinari, come pure di quelle di cui già fanno uso in base ai nn. 11 e 12 del M. P. *Pastorale munus*.

Nel pregarLa di voler cortesemente disporre che questa Segreteria di Stato sia informata, al termine del su accennato triennio, e cioè entro il 30 Giugno 1977, sul modo in cui saranno state messe in esecuzione le disposizioni emannate, esprimo la fiducia che l'applicazione delle nuove norme consenta di conseguire pienamente gli scopi spirituali e pastorali che già sono stati intesi con la riserva pontificia.

Profitto volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione di Vostra Eminenza Reverendissima dev.mo in Domino – G. Card. VILLOT.

* Cardinalibus Praefectis Dicasteriorum Curiae Romanae, Prot. N. 260321. Adn. C. GORRICHO in **CpR** 56 (1975) 86-89.

4305

1974 IUN 21. - SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Incompetentia tribunalis declaratur ad videndam causam nullitatis matrimonii ex eo quod fundabat competentiam in commoratione partis actricis.

Proposito recursu dominae Dianae, conventae in causa, adversus Tribunal Vicariatus Apostolici Constantinopolitani, eo quod, minime obstante actione declinatoria fori ab ipsa proposita ob incompetentiam, idem tribunal pergat in instructione processus:

Cum tribunal Vicariatus Apostolici Constantinopolitani nitatur commoratione partis actricis in asserenda sua competentia, dum ius eam fundat in commoratione partis conventae (can. 1559 § 3; Motu proprio *Causas matrimoniales* n. IV § 1, b).

Cumque item adducatur, ad competentiam sustinendam, "forum plerarumque probationum", at, e contra, constet testes audiendos non commorari in ditione eiusdem Vicariatus Apostolici, sed tantummodo paratos esse ad iter arripiendum Constantinopolim versus, ad favorem actori praestandum (cfr. Motu proprio, cit., n. IV § 1, c);

Attento quod, contra id quod tribunal autumat, tempus utile uxori praestitutum ad suas exceptiones afferendas currit a die receptae notificationis, ac ideo oppositio partis conventae intra terminos proposita sit,

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, actis causae examinatis, ac praehabito voto Promotoris Iustitiae, declarat: *Tribunal Vicariatus Apostolici Constantinopolitani haberi debet incompetens ad causam, de qua supra, pertractandam et definiendam.*

Datum Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 21 iunii 1974. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* **Apoll** 47 (1974) 339-340.

4306

1974 IUN 29. -COM. MIGR.-ITIN. CURA, NORMAE. PART.*

Normae quibus cleri incardinatio et itinera in transmarinis dioecesibus ordinantur secundum Concilium Vaticanum secundum

Litterae Apostolicae Motu proprio datae, a verbis incipientes *Ecclesiae Sanctae*, accommodatas statuerunt normas, ut transitus clericorum ab una ad aliam dioecesim facilior redderetur pastoralis ministerii gratia (1), eaedemque novum definierunt incardinationis processum pro illis sacerdotibus, qui quinque continuos elapsos annos in aliqua dioecesi extra propriam sacrum ministerium exercuissent.

Cum vero de harum normarum interpretatione ageretur, quaedam dubitationes ortae sunt, scilicet quaesitum est, quonam modo ipsae sese haberent ad Constitutionis Apostolicae, cui initium *Exsul Familia* (2), praescripta, attinentia ad maritima cleri itinera.

Quam ob causam, postquam rem mature perpendit, Pontificia Commissio de Spirituali Migratorum atque Itinerantium Cura opportunum duxit, ut normae iam editae cum hodierni temporis necessitatibus componerentur, atque adeo cum Oecumenici Concilii Vaticani II documentis aptius conspirarent.

Nam Concilium in luce saepe collocavit Sacerdotii habitudinem ad universos homines ubique terrarum degentes, crebrasque edidit directorias normas, ut ea modo consentaneo cum praesentibus exigentiis pastoralibus in effectum deduceretur.

"Donum spirituale, quo Presbiteri in ordinatione acceperunt, illos non ad limitatam quandam et coarctatam missionem praeparat, sed ad amplissimam et universalem missionem salutis 'usque ad ultimum terrae' (*Act.* 1, 8); nam quodlibet sacerdotale ministerium participat ipsam universalem amplitudinem missionis a Christo Apostolis concreditae" (3).

Igitur Presbyteris "omnium sollicitudo ecclesiarum" cordi esse debet, ex quo consequitur ut semper libenter parati sint "permittente vel exhortante proprio Ordinario, ad suum ministerium in regionibus, missionibus vel operibus cleri penuria laborantibus excercendum" (4).

Quam ob causam Concilii Patres suaserunt, ut incardinationis atque excardinationis institutum ad novas rationes adducatur, ut "hodiernis pastoralibus necessitatibus melius respondeat" (5).

Ipsa praeterea adolescentis cleri institutio, quae in sacris Seminariis traditur, concipiatur oportet sicut ad universalem Ecclesiae naturam spectans ita ut " clerici ..., non tantum

1. I, 3 § 1-5.
2. II, Cap. I., art. 3, § 1.
3. *Presbyterorum Ordinis*, n. 10.
4. *Ibidem*.
5. *Presbyterorum Ordinis*, n. 10.

http://www.obrascatolicas.com

dioecesis, in cuius servitium ordinantur, sed universae Ecclesiae quoque sollicitudinem habeant" (6).

Patet hasce necessitates Episcopus in primis attingere, quos Sacrosanctum Concilium invitavit, ut "omnium Ecclesiarum sollicitos sese exhibeant"; idem praeterea singularem in modum illustravit, unumquemque eorum Ecclesiae una cum ceteris Episcopis esse sponsorem (7).

Quaedam igitur cautelae, quibus sacerdotum incardinatio in transmarinis dioecesibus nunc coartatur (8), non modo subsequentibus normis iam implicite sunt abrogatae (9), sed etiam cum Concilii hortationibus vix consentire censendae sunt.

Praeterea rerum adiuncta nunc penitus mutaverunt, quae, praeterito tempore suadebant ut Sancta Sedes suam auctoritatem directo interponeret in moderandis transmarinis itineribus, clero ob rationes haud stricte pastorales suscipiendis (10).

E contrario permanet necessitas auxilii iis sacerdotibus ferendi, quorum Ordinarius "impeditus" dicendus est. Agitur re vera de presbyteris exsulibus, advenis vel profugis, qui varias ob causas libera sui Ordinarii tutela frui nequeunt.

Ergo, in hoc novo contextu rerum, post universam huiusmodi materiam penitus consideratam, opportunum visum est ut, quemadmodum iam magna ex parte evenit, directa competentia explicite agnoscatur Episcopis, ad quos spectet, itemque ipsis nova praebeatur occasio sive universae Ecclesiae necessitatibus respondendi, sive ad suos sacerdotes – omni cum conscientia, perspicuitate et caritate – re vera applicandi universalem ecclesialis communionis rationem.

His fretus causis, Summus Pontifex Paulus PP. VI, coram admisso die XVI mensis martii, anno MDCCCLXXIV, subscripto Cardinali, Sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecto huiusque Pontificiae Commissionis Praeside, sequentes approbavit Normas, quibus in posterum cleri incardinatio et itinera in transmarinis dioecesibus dirigentur:

1. Presbyteri qui, secundum praescripta Litterarum Apostolicarum Motu Proprio datarum, a verbis *Ecclesiae Sanctae* incipientium, transmarinas dioeceses ob pastorales causas petunt, Sanctae Sedis Rescripto iam non indigent, de quo Constitutio Apostolica *Exsul Familia* ad Tit. II, Cap. I, art. 3 § 1 agit.

2. Responsabilitas transmarinorum itinerum, quae ob causas non stricte pastorales ineantur (ob studia, animi relaxandi causa, ob humanitatis cultum augendum, ob visitationes faciendas, ob peregrinationes, et cetera) in locales Ordinarios recidit. Si haec itinera ultra duos menses protrahantur, consensus exigitur, scripto datus, sive ab Ordinario *a quo*, sive ab Ordinario *ad quem*.

3. Sacerdotum incardinatio in transmarinis dioecesibus locum habebit ad normam Codicis Iuris Canonici et Litterarum Apostolicarum Motu proprio datarum, quarum initium *Ecclesiae Sanctae* (I, art. 3 § 5).

4. Quotiescumque Ordinarius *a quo* est "impeditus", consensus expetendus erit a Pontificia Commissione de Spirituali Migratorum atque Itinerantium Cura.

Contrariis quibusvis minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Pontificiae Commissionis de Spirituali Migratorum atque Itinerantium Cura, die 29 mensis iunii 1974. – Sebastianus Card. BAGGIO, S. Congr. pro Episcopis Praefectus, *Praeses*. Emmanuel Clarizio, Arch. tit. Antiaten., *Pro-Praeses*. Josephus Zágon, *a Secretis*.

6. *Ecclesiae Sanctae*, art. 3 § 1.
7. Cfr. *Christus Dominus*, n. 6.
8. *Exsul Familia*, Tit. II, cap. I., art. 3 § 5.
9. Cfr. *Ecclesiae Sanctae*.
10. *Exsul Familia*, Tit. II, Cap. I, art. 3, § 1.

* **On the Move (Rivista della Pontificia Commissione per la pastorale delle migrazioni e del turismo)**, n. 9, Sept. 1974, p. 9-12.

4307

1974 IUL 5 - SS. CC. CLER.-RELIG., LITT. CIRC. PART.*

Pecuniae summa statuitur pro bonis ecclesiasticis alienandis absque licentia Sanctae Sedis in Italia et in aliis pluribus nationibus

6833

I – IN ITALIA*

Romae, 5 iulii 1974

Eccellenza, riferendomi alla domanda in data 1 luglio corrente n. 887-74, con cui Vostra Eccellenza Rev.ma chiede, a nome della Conferenza Episcopale Italiana, che il limite massimo di competenza degli Ordinari in Italia in ordine all'autorizzazione di atti eccedenti l'ordinaria amministrazione sia elevato da 30 a 50 (cinquanta) milioni, mi reco a premura di significarle che questa Sacra Congregazione, a tenore dell'articolo 32 del Motu Proprio *Pastorale munus*, ha approvato tale richiesta.

Al pari della precedente concessione, restano peraltro fermi i canoni 1529, 1350, 1531, 1533, e nelle proporzioni ivi fissate, il can. 1532 del Codice di Diritto Canonico per ciò che riguarda il voto dei Capitoli Cattedrali e dei Consigli amministrativi diocesani.

Profitto della circostanza per confermarmi con sensi di distinto ossequio dell'Eccellenza Vostra Rev.ma dev.mo nel Signore – J. Card. WRIGHT, *Prefetto*. Maximino Romeró, *Segretario*.

II – IN ALIIS NATIONIBUS**

Africa meridionalis	25.000 – Rand
Angola e Sao Tomé	4.000.000 – Esc.
Argentina	1.000.000 – N. pes. arg.
Australia	100.000 – $ Austral.
Austria	2.000.000 – Sch.
Brasile	2.000 – salarios mín.
Belgio e Lussemburgo	2.500.000 – Fr. bel.
Canada	300.000 – $ Can.
Chile	50.000 – $ USA
Colombia	2.000.000 – Pes. col.
Cuba	50.000 – $ USA
El Salvador	40.000 – Col. salv.
Equatore	25.000 – $ USA
Filippine	500.000 – Pes. fil.
Francia	1.000.000 – Fr. fr.
Germania: alienazioni	500.000 – D. M.
mutui	1.000.000 – D. M.
Giappone	50.000.000 – Yen
Gran Bretagna: Conf. Ep. Inglese	100.000 – Lst.
Conf. Ep. Scozzese	50.000 – Lst.
Honduras	50.000 – Lamp.
Irlanda	50.000 – Lst.
Malta	100.000 – Lst.
Messico	50.000 – $ USA
Mozambico	700.000 – Esc.
Neozelanda	50.000 – $ Neoz.
Nicaragua	30.000 – $ USA
Olanda	1.000.000 – Fl.
Panama	30.000 – $ USA
Papausia, N. Guinea Austr., Is. Salom.	50.000 – $ USA
Paraguay	10.000 – $ USA
Perú	50.000 – $ USA
Portogallo	3.000.000 – Esc.
Portorico	100.000 – $ USA
Spagna	10.000.000 – Pts.
Svizzera	200.000 – Fr. sv.
Uruguay	50.000 – $ USA
Venezuela	50.000 – $ USA

N. B. Per i paesi non elencati, fino a nuova disposizione, indistintamente vale la somma (o equivalente) di 15.000 $ USA.

* Secretario Generali Conferentiae Episcopalis Italiae, Prot. N. 147230-III: **Notiziario della Conferenza epis. ital.**, anno 1974, num. 9 p. 223.

** Ex Secretaria Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus: **CpR** 55 (1974) 363.

4308

1974 IUL 8 - SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur ut effectus iuridici voti sollemnis paupertatis aequiparari possint effectibus voti simplicis

6834

PRECES – *Beatissime Pater*, Praesides Unionum Superiorum maiorum, quibus v. tituli sunt: 'Superiorenkonferenz der männlichen Ordensgemeinschaften Oesterreichs' et 'Vereinigung der Frauenorden und Kongregationen Oesterreichs', legitimis innixi mandatis, a Sanctitate Tua pro sodalibus, viris atque mulieribus, Ordinum religiosorum, Austriae praesentis et futuri temporis, qui vota sollemnia iam emiserunt vel emittent, dispensationem a praescriptis canonum 579 et 581 Codicis Iuris Canonici ob rationes expositas implorant, ut, quoad effectus iuridicos voti sollemnis paupertatis attinet, condicioni religiosorum a votis simplicibus perpetuis aequiparari possint ad normam iuris canonici, praesertim can. 580, § 1 et 2.

Et Deus, etc.

RESCR.– Vigore facultatum a Summo Pontifice concessarum, Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, mature perpensis omnibus ad rem pertinentibus et audito voto Unionis Superiorum Generalium, annuit pro gratia iuxta preces.

Praesentibus usque ad diem valituris quo Codex Iuris Canonici hodiernis temporum necessitatibus rite accommodatus vigere incipiet, servatis reliquis de iure servandis.

Contrariis quibuslibet etiam specialissima mentione dignis non obstantibus.

Datum Romae, die 8 Iulii 1974. – Arturus Card. TABERA, *Praefectus*. Augustinus Mayer, *Secretarius*.

* Praesidibus Unionum Superiorum Maiorum Austriae, Prot. N. SpR 127-71: **Oester. Archiv für Kirchenrecht** 25 (1974) 278-279. **Adn.** B. PRIMETSHOFER in **Oester. Archiv f. K. R.** 25 (1974) 274-278.

4309

1974 IUL 18. - SC pro DOCTRINA FIDEI, NOTIF. PART.*

Lex canonica sustinetur prohibens catholicos nomen dare quibuscumque associationibus massonicis

Romae, 18 iulii 1974

Eminentissime Domine, Complures Episcopi ab hac Sacra Congregatione quaesiverunt de pondere et interpretatione canonis 2335 C. I. C. qui sub poena excommunicationis vetat catholicis nomen dare associationibus massonicis aliisve eiusdem generis.

Decursu longioris examinis huius quaestionis Sancta Sedes Conferentias Episcopales quarum res particulari modo interest pluries consuluit, ut istarum associationum naturam et nativitatem hodiernam necnon Episcoporum mentem melius cognosceret.

Magna tamen divergentia responsionum quae rationem reddit diversarum situationum in unaquaque natione non sinit S. Sedem mutare legislationem generalem hucusque vigentem quae igitur in vigore manet usquedum nova lex canonica a competenti Pontificia Commissione Codici iuris canonici recognoscendo publici iuris fiat.

In considerandis autem casibus particularibus prae oculis tenendum est legem poenalem strictae subesse interpretationi. Proinde tuto doceri et applicari potest opinio eorum auctorum qui tenent praedictum canonem 2335 respicere eos tantum catholicos qui nomen dant associationibus quae revera contra Ecclesiam machinantur.

Manet tamen in quocumque casu prohibitio pro clericis, religiosis necnon membris Institutorum saecularium nomen dandi quibuscumque associationibus massonicis.

Quae dum tecum communico, sensus profundae aestimationis meae Tibi pando atque remaneo Tibi addictissimus in Domino – Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*. J. Hamer, *a secretis*.

* Praesidibus Conferentiarum Episcopalium, Prot. N. 44: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, an. 1974 p. 191. **Adn.** G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 125 (1974-IV) 159-162; M. HUFTIER in **Esprit et vie** 86 (1976) 353-364; H. PANDOLFO in **Revista Ecclesiastica Brasileira** 35 (1975) 892-900.

4310

1974 IUL 19. - SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Nullitas matrimonii declaratur, modo administrativo, ob impotentiam mulieris, inspectis tantum relationibus peritorum, et partium honestate personali

6835

FACTI SPECIES

Petrus mulierem, cui nomen Anna, anno 1969 uxorem sibi duxit. Vir, in loco longinquo laborans nec nisi paucis anni diebus cum uxore degens, vehementi venereorum desiderio caret. At Maria, quae numquam fluxum menstruum passa est, graves defectus in organis quae generationi inserviunt patitur, ideoque Petrus, filius unicus, declarationem nullitatis matrimonii sui imploravit. Maria in duobus nosocomiis per peritos inspecta est, sed processus ad normam iuris in iis locis, propter publicum rerum statum, celebrari nequit ideoque Archiepiscopus, litteris ad S. Sedem missis, declarationem nullitatis vel saltem dispensationem super rato dari petivit. Libello a S. C. pro Gentium Evangelizatione ad Sacram Romanam Rotam et ab hac ad Signaturam Apostolicam transmisso, Supremum Tribunal, facultatibus nuperrime concessis utens, causam via administrativa dirimere constituit ideoque, praevio voto Defensoris vinculi, dubium proposuit: *An constet de nullitate matrimonii ob impotentiam mulieris*, in casu.

IN IURE

Mulier est impotens quae actum coniugalem, quo coniuges una caro fiunt, perficere nequit. At copula coniugalis vaginam exigit quod est organum copulatorium, constans ex specifico et pervio canali qui ad uterum ducit et collo uteri terminatur. Ea enim membrum viri admittit et viam sternit qua semen acceptum ad uterum migrat.

Mulier propterea est impotens cuius vagina viam ad uterum apertam non habet, vel utero carens quo semen transmitti valeat. Fortiori adhuc ratione mulier est impotens cuius vagina, naturae vitio, adeo est deminuta ut nulla prorsus maneat vel nil nisi vestigium quoddam in superficie corporis quod locum, ubi vagina esse debet, indicat; actus enim coniugalis in casu fieri nequit, ubi requiritur "ut vir, aliquo saltem modo, etsi imperfecte, vaginam penetret atque immediate in ea seminationem saltem partialem, naturali modo, peragat" (Supr. S. C. S. Officii, 1 martii 1941).

IN FACTO

Testes in casu desunt nec alia sunt argumenta praeter relationes scriptas peritorum, duorum annorum spatio inter se divisas, de quorum honestate non est ambigendum.

Prior peritus scribit: "Vagin très court; pas d'ouverture visible sur la matrice; en palpant l'abdomen de la femme, on a constaté qu'elle n'a pas de matrice".

Alter peritus scribit: "Organes génitaux très peu développés; pas de vagin; pas de matrice; les deux ovaires sont du côté droit".

Peritus Annae percontanti respondit sectionem chirurgicam perfici posse ut "l'union des époux" fiat, "mais il n'y a aucun espoir d'avoir des enfants".

Periti prorsus inter se et explicite conveniunt conventam utero omnino carere. Periti inter se non contradicunt dum unus ovaria bina a latere dextro iacere et organa externa esse parum evoluta affirmat, alter nullum aperturae indicium versus uterum (seu versus locum ubi uterus inveniri debet) apparere. Levis est discrepantia ubi unus peritus nullam vaginam adesse, alter vero brevissimam esse dicit, seu "environ un centimètre", sed uterque morali iudicio convenit nullam esse vaginam, quia parva illa depressio, non ultra unum centimetrum, quam alter peritus non animadvertit vel contempsit, minime pro canali haberi poterit, nec est organum copulatorium ubi nec vertex penis ingredi sed tantum apponi potest. Quodsi illud centimetrum pro quodam canali habeatur, vagina tamen non est, quia omnino occlusa ideoque incapax seminis versus uterum trasmittendi. Nec satis, quia si exitus quidem viae seu canalis in fundo haberetur, hic canalis ad uterum non conduceret, quia, utroque perito fatente, nullus reperitur uterus.

DECISIO

Proposito dubio responsum est: *Affirmative, seu constare de nullitate matrimonii, ob impotentiam mulieris, in casu.*

Haec sententia, vi praefatae facultatis, est definitiva ideoque exsecutioni mandetur ad normam iuris.

Attento capite nullitatis, vetatur mulieri transitus ad alias nuptias.

Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 19 iulii 1974 – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*.

* **Apoll** 47 (1974) 329-331.

4311

1974 AUG 28.- SC pro CULTU DIV., DECLARATIO. PART.*

De Missa cum paramentis sacris celebranda deque nova casulae forma quae aliquando adhiberi licet

Da più parti giungono domande se sia lecito celebrare la Messa senza i paramenti sacri, o con la sola stola indossata sopra la veste talare o l'abito civile.

6836

http://www.obrascatolicas.com

Le motivazioni di queste richieste sono per lo più di ordine pratico, specialmente in occasione di spostamenti, di pellegrinaggi, di gite, di campeggi; ma non mancano motivi di altro genere, come quello di un maggior adeguamento all'ambiente, come quando i cappellani di fabbrica celebrano *in tuta* negli stabilimenti, o quando si celebra tra i giovani alpinisti in tenuta da guida.

E si chiede quale sia la mente della Congregazione del Culto Divino su questo punto.

La risposta, né difficile, né peregrina, non può non attenersi a quanto stabiliscono le norme emanate in questi anni di rinnovamento liturgico.

E prima di tutto la *Istituzione generale* del Messale Romano. Al n. 297 dice: "La diversità dei ministeri nel compimento del culto sacro si manifesta all'esterno con la diversità delle vesti sacre, che perciò devono essere segno dell'ufficio proprio di ogni ministro. E' perciò conveniente che tali vesti contribuiscano anche al decoro dell'azione sacra". E al numero seguente 298: "La veste comune a tutti i ministri di qualsiasi grado è il camice"; e al n. 299: "La veste propria del sacerdote celebrante, nella Messa e nelle altre azioni sacre direttamente collegate con essa, è la casula o pianeta".

Queste disposizioni, che sono l'eco della tradizione e la rinnovano nei particolari, praticamente stanno alla base delle norme negli altri documenti, che toccano la materia. Per esempio la *Istruzione sulle Messe per i gruppi particolari* (n. 11b) fa semplicemente riferimento al testo del Messale romano ora esaminato. Lo stesso testo è citato dalla *Terza Istruzione* (n. 8 c), la quale aggiunge: "E' riprovato l'abuso di concelebrare o celebrare indossando la stola sopra l'abito monastico (cocolla), l'abito talare o l'abito civile. Né è lecito compiere le altre azioni sacre, come imporre le mani nelle Ordinazioni e amministrare i sacramenti o impartire le benedizioni, mettendo solo la stola sopra l'abito civile".

Da questa norma la Congregazione per il Culto divino *mai* ha derogato, né intende derogare, né nelle disposizioni di carattere generale, né negli indulti particolari.

Il motivo è semplice: quello indicato dalla *Istituzione generale*: la distinzione dell'Ordine, il decoro dell'azione sacra, la netta separazione del sacro dal profano. La comunità vuole essere rispettata, e vuole percepire, anche attraverso i sensi, il significato dei riti, e inserirsi nel mistero.

Una sola attenuante è stata introdotta per agevolare l'uso dei paramenti sacri anche negli spostamenti e nei viaggi: la "casula sine alba". Si tratta di una perfetta casula, chiusa tutt'intorno fino ai talloni con la stola posta all'esterno. In questo caso è possibile fare a meno del camice. La casula può essere sempre dello stesso colore, mentre la stola mutevole può indicare il colore del giorno. Questo indumento sacro, piegato, può stare comodamente in una valigetta. Ma il suo uso è limitato ai casi di necessità, e deve essere autorizzato su richiesta della Conferenza Episcopale di ciascun Paese. Precise norme ne regolano l'uso (cf. *Notitiae*, 81. 1973, p. 96 ss.).

S. Pio X ha scritto: pregare con bellezza! Si riferiva, allora, più che altro al canto; ma ciò vale per tutta la cornice della celebrazione. La veste sacra è uno degli elementi più importanti e insieme sacralizzanti.

Tutti gli elementi rituali stabiliti dall'Autorità competente devono essere conservati e rispettati, perché ogni colloquio della comunità con Dio si svolga, attraverso i suoi ministri qualificati, in un alone di dignità e di solennità, che trascenda le troppo terrene abitudini della vita ordinaria. – Annibale Bugnini, Archivescovo titolare di Diocleziana, *Segretario della Sacra Congregazione per il Culto Divino.*

* Notit. 10 (1974) 306-307.

1974 SEPTEMBER 4. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM BAVARIA. AAS 66 (1974) 601-619

Conventio inter Sanctam Sedem et Bavariam ad immutationes et additamenta quaedam inducenda in Concordatum die XXIX Martii anno MCMXXIV initum, addito Protocollo finali

Circa materiam religionis catholicae tradendam in Scholis publicis, institutionem magistrorum in disciplinis religionis catholicae, et horum condicionem academicam, oeconomicam et socialem intra novas normas a Statu Bavariae datas, ordinationem studiorum in Universitatibus Scholisque Superioribus regulantes

ACCORDO

fra la Santa Sede e lo Stato Bavarese, con cui si apportano modifiche ed aggiunte al Concordato con la Baviera del 29 marzo 1924, già modificato con l'Accordo del 7 ottobre 1968.

Fra la Santa Sede, rappresentata dal suo Plenipotenziario Mons. Dr. Corrado Bafile, Arcivescovo titolare di Antiochia di Pisidia, Nunzio Apostolico in Germania,

e lo Stato Bavarese, rappresentato dal Dr. h. c. Alfons Goppel, Presidente dei Ministri, come pure dal Prof. Dr. Hans Maier, Ministro per l'Istruzione ed il Culto, e dal Dr. h. c. Ludwig Huber, Ministro delle Finanze, viene concluso il seguente Accordo:

Il nuovo ordinamento della formazione degli insegnanti in Baviera, l'inserimento delle Alte Scuole Pedagogiche nelle Università ed in Complessi Accademici e l'erezione delle Università di Bayreuth e di Passavia e del Complesso Accademico di Bamberga come anche del Complesso Accademico ecclesiastico di Eichstätt presuppongono che il Concordato del 29
602 marzo 1924 fra la Santa Sede e lo Stato / Bavarese, modificato con l'Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Bavarese del 7 ottobre 1968, venga adeguato alla nuova situazione. Il Governo Bavarese, pertanto, prima dell'approvazione delle nuove disposizioni legislative, ha chiesto alla Santa Sede di consentire alla modifica di quegli articoli del Concordato con la Baviera, che vengono toccati dalla nuova legislazione.

VERTRAG

zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern zur Aenderung und Ergänzung des Bayerischen Konkordats vom 29. März 1924, geändert durch den Vertrag vom 7. Oktober 1968.

Zwischen dem Heiligen Stuhl, vertreten durch dessen Bevollmächtigten, den Apostolischen Nuntius in Deutschland Dr. Corrado Bafile, Titularerzbischof von Antiochien in Pisidien,

und dem Freistaat Bayern, vertreten durch den Ministerpräsidenten Dr. h. c. Alfons Goppel sowie den Bayerischen Staatsminister für Unterricht und Kultus Prof. Dr. Hans Maier und den Bayerischen Staatsminister der Finanzen Dr. Dr. h. c. Ludwig Huber, wird nachstehender Vertrag geschlossen:

Die Neuordnung der Lehrerbildung in Bayern, die Eingliederung der Pädagogischen Hochschulen in die Universitäten und Gesamthochschulen und die Errichtung der Universitäten Bayreuth und Passau und der Gesamthochschule Bamberg sowie der kirchlichen Gesamthochschule Eichstätt setzen voraus, dass das am 29. März 1924 zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern abge/schlossen Konkordat, 602
geändert durch den Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern vom 7. Oktober 1968, den neuen Gegebenheiten angepasst wird. Die Bayerische Staatsregierung hat deshalb vor Verabschiedung der neuen Gesetzesbestimmungen den Heiligen Stuhl gebeten einer Aenderung jener Artikel des Bayerischen Konkordats zuzustimmen, die durch die neue Gesetzgebung berührt werden.

La Santa Sede si è dichiarata a ciò disposta.

Nel desiderio di attuare in tal campo un'amichevole collaborazione, la Santa Sede e lo Stato Bavarese hanno deciso di adeguare il Concordato anzidetto alle nuove esigenze. A tal fine la Santa Sede e lo Stato Bavarese hanno convenuto quanto segue:

Gli articoli qui sotto indicati del Concordato fra la Santa Sede e lo Stato Bavarese del 29 marzo 1924, già modificati con l'Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Bavarese del 7 ottobre 1968, ricevono la formulazione seguente:

Art. 3. § 1. Nelle Università di Augusta, Monaco (Ludwig-Maximilians-Universität), Passavia, Ratisbona e Wurzburg, e nel Complesso Accademico di Bamberga lo Stato mantiene Dipartimenti di Teologia cattolica nell'ampiezza richiesta dalle esigenze della ricerca e dell'insegnamento a norma dell'art. 4, § § 1 e 2. Ciascuno de questi Dipartimenti comprende anche almeno una cattedra per la Didattica dell'insegnamento
603 della Religione cattolica. /

§ 2. Nei Dipartimenti di Teologia di cui al § 1, i professori e le altre persone autorizzate ad impartire l'insegnamento in modo autonomo vengono nominati o rispettivamente ammessi e gli incarichi d'insegnamento vengono conferiti da parte dello Stato, soltanto se contro i candidati presi in considerazione non sia stata sollevata obiezione da parte del competente Vescovo diocesano.

§ 3. Se alcuno dei suddetti insegnanti venga dal Vescovo diocesano dichiarato inabile per grave motivo concernente la sua dottrina o la sua condotta morale, lo Stato senza pregiudizio dei di lui diritti come funzionario dello Stato, provvederà senza indugio, a che venga sostituito nel suo ufficio da altra persona idonea.

§ 4. In ciascuna delle Università di Erlangen-Norimberga e di Bayreuth lo Stato mantiene in un Dipartimento destinato allo studio pedagogico almeno una cattedra di Teologia cattolica ed una di Didattica dell'insegnamento della Religione cattolica.

Per la nomina a queste cattedre valgono analogamente i §§ 2 e 3. Le liste di candidati per la nomina a queste cattedre vengono compilate per l'Università di Bayreuth dal Dipartimento di Teologia cattolica del Complesso Accademico di Bamberga e per l'Università di Erlangen-Norimberga dal Dipartimento di Teologia cattolica dell'Università di Würzburg. Per i titolari di queste cattedre viene eretto nel Dipartimento,
604 di cui fanno parte, uno speciale Istituto in comune. /

§ 5. Nelle Università di Augusta, Erlangen-Norimberga, Monaco (Ludwig-Maximilians-Universität), Passavia, Ratisbona e Würzburg e nel Complesso Accademico di Bamberga lo Stato mantiene, nel Dipartimento destinato allo studio pedagogico, una cattedra di Filosofia, una di Scienze sociali ed una di Pedagogia, contro i cui titolari nulla possa eccepirsi dal punto di vista cattolico ed ecclesiastico. Per la chiamata a queste cattedre vale analogamente il § 2.

Art. 4. § 1. L'insegnamento nei Dipartimenti di Teologia delle Alte Scuole di cui all'articolo 3 § 1 deve corrispondere principalmente alle esigenze dei candidati allo stato sacerdotale ed inoltre a quelle dei candidati agli altri ministeri pastorali, a norma delle prescrizioni ecclesiastiche.

§ 2. L'insegnamento nei Dipartimenti di Teologia delle Alte Scuole di cui all'articolo 3 § 1 deve inoltre corrispondere alle esigenze degli studenti di magistero

a) orientati verso l'insegnamento nelle scuole secondarie di grado I e di grado II, i quali intendano studiare Religione cattolica a livello di studio scientifico ed ottenere l'idoneità all'insegnamento della Religione cattolica nelle scuole secondarie di grado I o II;

b) orientati verso l'insegnamento nelle scuole primarie, i quali intendano ottenere l'idoneità all'insegnamento della Religione cattolica per dette scuole;

c) di qualsiasi grado, i quali intendano studiare Teologia
605 cattolica / nel quadro dello studio delle scienze pedagogiche.

§ 3. L'insegnamento delle cattedre di cui all'art. 3 § 4 deve corrispondere alle esigenze degli studenti di magistero di cui al § 2 lettere b) e c).

Die Heilige Stuhl hat sich dazu bereit erklärt.

In dem Wunsche, auf diesen Gebieten eine freundschaftliche Zusammenarbeit zu pflegen, haben der Heilige Stuhl und der Freistaat Bayern beschlossen, das oben erwähnte Konkordat den neuen Erfordernissen anzupassen. Zu diesen Zweck sind der Heilige Stuhl und der Freistaat Bayern wie folgt übereingekommen:

Die nachstehend angeführten Artikel des Konkordats zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern vom 29. März 1924, geändert durch den Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern vom 7. Oktober 1968, erhalten folgende Fassung:

Artikel 3. § 1. Der Staat unterhält an den Universitäten Augsburg, München (Ludwig-Maximilians-Universitat), Passau, Regensburg und Würzburg sowie an der Gesamthochschule Bamberg katholisch-theologische Fachbereiche in dem durch die Bedürfnisse von Forschung und Lehre nach art. 4 § § 1 und 2 gebotenen Umfang. Jeder dieser Fachbereiche umfasst auch mindestens einen Lehrstuhl für die Didaktik des katholischen Religionsunterrichtes. / 603

§ 2 An den in § 1 gennanten theologischen Fachbereichen werden Professoren und andere Personen, die zu selbständiger Lehre berechtigt sind, vom Staate erst ernnant oder zugelassen oder Lehraufträge erteilt, wenn gegen die in Aussicht genommenen Kandidaten von dem zuständigen Diözesanbischof keine Erinnerung erhoben worden ist.

§ 3 Sollte einer der gennanten Lehrer vom Diözesanbischof wegen seiner Lehre oder wegen seines sittlichen Verhaltens aus triftigen Gründen beanstandet werden, so wird der Staat unbeschadet der staatsdienerlichen Recht alsbald auf andere Weise für einen entsprechenden Ersatz sorgen.

§ 4 Der Staat unterhält an der Universitäten Erlangen-Nünberg und Bayreuth in einem für das erziehungswissenschaftliche Studium zuständigen Fachbereich für katholische Theologie und einen Lehrstuhl für die Didaktik des katholischen Religionsunterrichtes.

Bei der Besetzung dieser Lehrstühle gelten die § § 2 und 3 entsprechend. Die Vorschlagslisten für di Besetzung dieser Lehrstühle werden für die Universität Bayreuth vom katholisch-theologischen Fachbereich der Gesamthochschule Bamberg, für di Universität Erlangen-Nürnberg vom katholisch-theologischen Fachbereich der Universität Würzburg erstellt. Für die Inhaber der Lehrstühle wird in dem Fachbereich, dem sie angehören, ein gemeinsamens Institut errichtet. / 604

§ 5 Der Staat interhält an den Universitäten Augsburg, Erlangen-Nürnberg, München (Ludwig-Maximilians-Universität), Passau, Regensburg und Würzburg sowie an der Gesamthochschule Bamberg in einem für das erziehungswissenschaftliche Studium zuständigen Fachbereich je einen Lehrstuhl für Philosophie, für Gesellsschaftswissenschaften und für Pädagogik, gegen deren Inhaber hinsichtlich ihres katholisch-kirchlichen Standpunktes keine Erinnerung zu erheben ist. Bei der Besetzung dieser Lehrstühle gilt § 2 entsprechend.

Art. 4. § 1. Das Lehrangebot in den katholischtheologischen Fachbereichen der in Art. 3 § 1 gennanten Hochschulen muss vornehmlich den Bedürfnissen des priesterlichen Berufes, daneben denen anderer seelsorgerischer Dienste nach Massgabe der kirchlichen Vorschriften Rechnung tragen.

§ 2. Das Lehrangebot in den katholisch-theologischen Fachbereichen der in art. 3 § 1 gennanten Hochshulen muss ferner den Bedürfnissen der Studenten für das Lehramt

a) mit dem Schwerpunkt in der Sekundarstufe I oder mit dem Schwerpunkt in der Sekundarstufe II, die Katholische Religionslehre als wissenschaftliches Fach studieren und die Befähigung zur Erteilung des katholischen Religionsunterrichtes in den Sekundarstufen I oder II erwerben wollen,

b) mit dem Schwerpunkt in der Primarstufe, die die Befähigung zur Erteilung des katholischen Religionsunterrichtes in der Primarstufe erwerben wollen,

c) aller Stufen, die im Rahmen des erziehungswissenschaftlichen / Studiums katholische Theologie studieren 605
entsprechen.

§ 3. Das Lehrangebot der in Art. 3 § 4 gennanten Lehrstühle muss den Bedürfnissen der in § 2 Buchstabe b und c gennanten Studenten entsprechen.

http://www.obrascatolicas.com

§ 4. L'insegnamento previsto nei §§ 1-3 deve essere impartito in accordo con i principi della Chiesa Cattolica.

§ 5. Le Superiori Autorità ecclesiastiche hanno il diritto di inviare propri rappresentanti agli esami per l'idoneità all'insegnamento della Religione cattolica.

§ 6. Per l'abilitazione all'insegnamento nelle *Volksschulen, Sonderschulen, berufliche Schulen, Realschulen* e Ginnasi e per la nomina a maestri o maestre non si richiedono per i membri degli Ordini o delle Congregazioni religiose condizioni diverse da quelle richieste per i laici.

Art. 5. §. 1. Lo Stato garantisce l'istituzione ed il funzionamento di un Complesso Accademico ecclesiastico, raccolto in un unico Comune, avente i seguenti corsi di studi a livello
sicentifico: 1) Teologia cattolica, 2) Magistero per l'insegnamento nelle scuole primarie, 3) Magistero per l'insegnamento nelle scuole secondarie di grado I e di grado II (eccettuato
606 l'insegnamento nelle scuole professionali per le disci/pline di natura tecnica e per le scienze dell'alimentazione, e senza la possibilità di studiare Biologia, Chimica e Fisica a livello scientifico),
come anche con i seguenti corsi di studio a livello professionale superiore: 1) Pedagogia religiosa ed attività formativa della Chiesa, 2) Attività sociali.

L'erezione ed il funzionamento del Complesso Accademico ecclesiastico restano garantiti a condizione che esso venga gestito nel quadro delle leggi vigenti per tutti ed a tenore delle speciali norme del presente Accordo.

§ 2 (1) Lo Stato rimborsa all'ente gestore del Complesso Accademico ecclesiastico, dietro sua richiesta, il 90 per cento delle spese effettivamente sostenute (anche per investimenti). Verranno tuttavia prese in considerazione soltanto le spese per un ammontare quale risulta per equiparabili Alte Scuole statali o istituzioni di esse.

(2) Le costruzioni e le attrezzature (investimenti) sovvenzionate dallo Stato, che definitivamente non servano più agli scopi del Complesso Accademico, restano in proprietà dell'ente gestore, se questo versa un conguaglio, secondo il prezzo corrente, proporzionato alla sovvenzione statale. L'ente gestore può anche trasferire le costruzioni e le attrezzature allo Stato; in tal caso lo Stato versa un conguaglio, secondo il prezzo corrente, deducendo l'aumento di valore dovuto alle
607 sovvenzioni statali./

§ 3. L'ente gestore emana l'ordinamento di base del Complesso accademico, come pure gli altri ordinamenti, in particolare gli ordinamenti di studi, gli ordinamenti di esami e gli ordinamenti per l'abilitazione all'insegnamento universitario, in quanto anche le Alte Scuole statali emanino tali ordinamenti. Esso stabilisce in qual modo si articola il Complesso Accademico, quali organi collegiali devono essere istituiti e come essi devono essere composti, e quale denominazione deve avere l'Alta Scuola. Per tali atti si richiede il consenso dello Stato. Il consenso viene accordato, a condizione che l'ordinamento non contravvenga alle leggi e che garantisca l'equivalenza della formazione e dei titoli di studio.

§ 4. Nei corsi di studio a livello scientifico ed in quelli a livello professionale superiore, di cui all'Articolo 5 § 1, il Complesso Accademico ecclesiastico ha il diritto – sulla base di ordinamenti di esami equivalenti nel loro livello a quelli vigenti per le Alte Scuole statali e senza ulteriore partecipazione dello Stato – di tenere esami accademici, di rilasciare titoli di studio e di conferire i gradi accademici che dalle Alte Scuole statali vengono conferiti in discipline paragonabili sulla base di eguali presupposti. Il conferimento della laurea in tutti i corsi di studio a livello scientifico, elencati al § 1, e l'abilitazione all'insegnamento universitario presuppongono corsi di studio a livello scientifico. Gli esami accademici, i gradi accademici ed i titoli di studio conferiscono gli stessi diritti che gli esami, i gradi ed i titoli di studio di eguali corsi in Alte Scuole statali. Lo studio concluso nel Complesso Accademico ecclesiastico vale come studio accademico concluso a norma del
608 diritto / vigente per le Alte Scuole in genere. Nel quadro della formazione e dei corsi di perfezionamento per sacerdoti gli esami sono regolati esclusivamente dal diritto canonico a condizione che in base ad essi non vengano conferiti dei gradi accademici.

§ 5. Gli esami, che conferiscono l'idoneità all'insegnamento nelle scuole pubbliche, si svolgono come esami di Stato

§ 4. Der in den §§ 1–3 vorgesehene Unterricht ist in Uebereinstimmung mit den Grundsätzen der katholischen Kirche zu erteilen.

§ 5. Die kirchlichen Oberbehörden haben das Recht, zu Prüfungen, die dazu dienen, die Befähigung zur Erteilung katholischen Religionsunterrrichtes festzustellen, Vertreter zu entsenden.

§ 6. Der Erwerb der Lehrbefähigung für Volksschulen, Realschulen und Gymnasien sowie die Uebertragung eines Lehramtes werden für die Angehörigen von Orden und religiösen Kongregationen an keine anderen Bedingungen geknüpft als für Laien.

Art. 5. § 1. Der Staat gewährleistet die Errichtung und den Betrieb einer örtlich zusammengefassten kirchlichen Gesamthochschule mit folgenden wissenschaftlichen Studiengängen: 1) Katholische Theologie, 2) Lehramt mit dem Schwerpunkt in der Primarstufe, 3) Lehramt mit dem Schwerpunkt in der Sekundarstufe I und in der Sekundarstufe II (mit Ausnahme der Lehrämter für das berufliche Schulwesen in / den Fachrichtungen technischer Art sowie der Er- 606
nährungswissenschaft und ohne die Möglichkeit, Biologie, Chemie, Physik als wissensschaftliches Fach zu studieren)
sowie mit folgenden Fachbereichschulstudiengängen: 1) Religionspädagogik und kirchliche Bildungsarbeit, 2) Sozialwesen.

Errichtung und Betrieb der kirchlichen Gesamthochschule bleiben gewährleistet, solange und soweit sie im Rahmen der für alle geltenden Gesetze und nach Massgabe der besonderen Bestimmungen dieses Vertrages unterhalten wird.

§ 2 (1) Der Staat ersetzt dem Träger der Kichlichen Gesamthochschule auf dessen Antrag 90 vom Hundert des tatsätlichen Aufwandes (auch für Investitionen). Es wird jedoch nur ein Aufwand berücksichtigt, wie er bei vergleichbaren staatlichen Hochschulen oder Hochschuleinrichtungen entsteht.

(2) Die mit staatlichen Mitteln geförderten Bauten und Einrichtungen (Investitionen), die auf Dauer nicht mehr den Zwecken der Hochschule dienen, bleiben im Eigentum des Trägers der kirchlichen Gesamthochschule, wenn dieser Wertausgleich zum Verkehrswert im Verhältnis des Anteils der staatlichen Förderung leistet. Der Träger kann die Bauten und Einrichtungen auch dem Staat übereignen; der Staat leistet in diesem Fall Wertausgleich zum Verkehrswert abzüglich der durch die staatlichen Förderungsmittel herbeige- 607
führten Werterhöhungen./

§ 3 Der Träger erlässt die Grundordnung der Hochschule und die sonstigen Ordnung, insbesondere die Studienordnungen, Hochschulprüfungsordnungen und Habilitationsordnungen, soweit sie auch bei staatlichen Hochschulen von diesen selbst erlasssen werden. Er legt fest, wie die Hochschule gegliedert ist, welche Kollegialorgane zu bilden und wie sie zusammenzusetzen sind und welche Bezeichnung die Hochschule führt. Der Träger bedarf dazu jeweils des staatlichen Einvernehmens. Das Einvernehmen wird erklärt, wenn die Ordnung nicht gegen Gesetze verstösst und die Gleichwertigkeit der Ausbildung und der Abschlüsse gewährleistet ist.

§ 4 Die kirchliche Gesamthochschule hat das Recht, ohne weitere staatliche Mitwirkung in den in Art. 5 § 1 genannten wiessenschatlichen und Fachhochschulstudiengängen auf Grund von Prüfungsordnungen, die in ihren Anforderungen den an den staatlichen Hochschulen geltenden Prüfungsordnungen gleichwertig sind, Hochschulprüfungen abzunehmen, Zeugnisse zu erteilen und die akademischen Grade zu verleihen, die in vergleichbaren Fächern von staatlichen Hochschulen unter gleichen Voraussetzungen verliehen werden. Die Verleihung des Doktorgrades in allen in § 1 genannten wissenschaftlichen Studiengängen sowie die Feststellung der Lehrbefähigung setzen ein wissenschaftliches Studium voraus. Die Hochschulprüfungen, Hochschulgrade und Zeugnisse verleihen die gleichen Berechtigungen wie die Prüfungen, Grade und Zeugnisse gleicher Studiengänge an staatlichen Hochschulen. Das an der kirchlichen Gesamthochschule abge / 608
schlossene Studium ist ein abgeschlossenes Hochschulstudium im Sinne des allgemeinen Hochschulrechtes. Prüfungen im Rahmen der Aus- und Fortbildung der Priester richten sich aus schliesslich nach kirchlichen Recht, soweit auf Grund der Prüfungen keine akademischen Grade verliehen werden.

§ 5 Prüfungen, welche die Befähigung für das Lehramt an öffentlichen Schulen verleihen, werden auf Grund staat-

sulla base dei relativi ordinamenti statali di studi e di esami e – in quanto ciò corrisponda all'uso generale – nella sede del Complesso Accademico.

Gli studenti formati nel Complesso Accademico verranno ammessi, a tenore delle prescrizioni generali, agli esami di Stato per l'insegnamento allo stesso modo che gli studenti delle Alte Scuole statali. Nel quadro della sua competenza lo Stato curerà che essi vengano equiparati nell'impiego a coloro che sono stati formati nelle Alte Scuole statali.

Art. 6. § 1. Il diritto della Chiesa Cattolica in Baviera ad un conveniente influsso nell'educazione degli alunni della propria confessione viene garantito senza pregiudizio del diritto dei genitori.

§ 2. In classi e gruppi di insegnamento nelle scuole primarie, frequentati esclusivamente da alunni di confessione cattolica, l'insegnamento e l'educazione si uniformano agli speciali
609 principi della confessione cattolica. /

§ 3. Vengono formate classi e gruppi di insegnamento per alunni di confessione cattolica, quando i genitori o chi per essi vi consentono, e le esigenze della pedagogia e dell'organizzazione scolastica lo permettono. Tale condizione si verifica quando per un corso vengono costituite classi parallele o quando vengono formati gruppi di insegnamento paralleli.

§ 4. In classi, frequentate da alunni di confessione diversa, l'insegnamento e l'educazione, salvo il rispetto dovuto ai sentimenti di alunni di diversa convinzione, si uniformano ai principi comuni delle confessioni cristiane.

§ 5. Nella scelta dei maestri si deve tener conto della confessione cui appartengono gli alunni.

§ 6. Agli alunni di tutti i tipi di scuola deve essere data, d'intesa con le superiori Autorità ecclesiastiche, opportunità appropriata e sufficiente di adempiere i loro doveri religiosi.

§ 7. Verificandosi inconvenienti nella vita religiosa o morale degli alunni cattolici, come anche influenze perniciose o indebite sui medesimi nella scuola, ed in particolar modo eventuali offese alla loro fede od ai loro sentimenti religiosi nell'insegnamento, il Vescovo ed i suoi delegati hanno il diritto di ricorrere alle Autorità scolastiche dello Stato, le quali avranno cura di mettervi convenientemente riparo.

Art. 7. § 1. L'istruzione religiosa rimane materia ordinaria
610 in tulle le scuole, nelle quali essa vi sia già introdotta. Essa / deve essere impartita in accordo con i principi della Chiesa Cattolica.

L'ampiezza di detta istruzione verrà fissata d'accordo con le superiori Autorità ecclesiastiche.

Qualora lo Stato Bavarese non si trovasse legalmente in grado di dare in alcune scuole all'istruzione religiosa il carattere di materia ordinaria d'insegnamento, essa vi potrà tuttavia essere impartita almeno privatamente, ed a tale scopo verranno messi a disposizione i locali della scuola con riscaldamento ed illuminazione a spese dei Comuni o dello Stato.

§ 2. Sono garantite alla Chiesa la vigilanza e la direzione dell'istruzione religiosa nelle scuole.

§ 3. Per impartire l'istruzione religiosa si richiede previamente l'autorizzazione da parte del competente Vescovo diocesano.

§ 4. L'impiego di insegnanti per l'istruzione religiosa cattolica avrà luogo da parte dello Stato soltanto se contro i candidati non sia stata sollevata alcuna obiezione da parte del competente Vescovo diocesano.

§ 5. L'articolo 3 § 3 vale in modo analogo.

§ 6. I maestri idonei e disposti ad impartire l'insegnamento della Religione cattolica verranno assegnati alle singole scuole possibilmente in maniera tale che l'insegnamento della
611 Religione cattolica, quale materia / ordinaria, rimanga assicurato mediante la collaborazione dei maestri.

§ 7. Nei casi in cui la Chiesa fa impartire l'istruzione religiosa da sacerdoti, diaconi, catechisti o insegnanti in servizio

licher Studien- und Prüfungsordnungen als Staatsprüfungen und –soweit dies allgemein üblich ist– am Sitz der Gesamthochschule abgenommen.

Die an der kirchlichen Gesamthochschule ausgebildeten Studenten werden nach Massgabe der allgemeinen Bestimmungen wie vergleichbare Studenten der staatlichen Hochschulen zu den staatlichen Prüfungen für das Lehramt zugelassen. Der Staat wird im Rahmen seiner Zuständigkeit dafür Sorge tragen, dass sie in ihrer beruflichen Verwendung den an den staatlichen Hochschulen Ausgebildeten gleichgestellt sind.

Art. 6. § 1 Das Recht der katholischen Kirche in Bayern auf einen angemessenen Einfluss bei der Erziehung der Schüler ihres Bekenntnisses wird unbeschadet des Erziehungsrechtes der Eltern gewährleistet.

§ 2 In Klassen und Unterrichtsgruppen an Volksschulen, die ausschliesslich von Schülern des katholischen Bekenntnissen besucht werden, richten sich Unterricht und Erziehung nach den besonderen Grundsätzen des katholischen Bekenntnisses. / 609

§ 3 Klassen und Unterrichtsgruppen für Schüler des katholischen Bekenntnisses werden gebildet, wenn die Erziehungsberechtigten zustimmen und die pädagogischen und schulorganisatorischen Erfordernisse es ermöglichen. Dies trifft zu, wenn für einen Schülerjahrgang Parallelklassen oder wenn parallele Unterrichtsgruppen gebildet werden.

§ 4 In Klassen, die von Schülern verschiedener Bekenntnisse besucht werden, richten sich Unterricht und Erziehung bei gebührender Rücksichtnahme auf die Empfindungen andersdenkender Schüler nach den gemeinsamen Grundsätzen der christilichen Bekenntnisse.

§ 5 Bei der Auswahl der Lehrkräfte soll auf die Bekenntniszugehörigkeit der Schüler Rücksicht genommen werden.

§ 6 Den Schülern aller Schularten wird in Absprache mit den kirchlichen Oberbehörden geeignete und ausreichende Gelegenheit zur Erfüllung ihrer religiösen Pflichten gegeben.

§ 7 Dem Bischof und seinen Beauftragten steht das Recht zu, Misstände im religiös-sittlichen Leben der katholischen Schüler wie auch ihre nachteiligen oder ungehörigen Beeinflussungen in der Schule, insbesondere etwaige Verletzungen ihrer Glaubensüberzeuzung oder religiösen Empfindungen im Unterricht bei der staatlichen Unterrichtsbehörde zu beanstanden, die für entsprechende Abhilfe Sorge tragen wird.

Art. 7. § 1 Der Religionsunterricht bleibt in allen Schularten ordentliches Lehrfach, soweit es dort bisher eingeführt ist. / Er ist in Uebereinstimmung mit den Grundsätzen der 610
katholischen Kirchen zu erteilen.

Der Umfang des Religionsunterrichtes wird im Einvernehmen mit den kirchlichen Oberbehörden festgesetzt.

Sollte der Bayerische Staat in etlichen Schulen rechtlich nicht in der Lage sein, dem Religionsunterricht den Charakter eines ordentlichen Lehrfaches zu erteilen, so wird wenigstens die Erteilung eines privaten Religionsunterrichtes durch die Bereitstellung der Schulräume sowie durch deren Beheizung und Beleuchtung aus gemeindlichen oder staatlichen Mitteln sichergestellt.

§ 2 Die Beaufsichtigung und Leitung des Religionsunterrichtes in den Schulen werden der Kirche gewährleistet.

§ 3 Die Erteilung des katholischen Religionsunterrichtes setzt die Bevollmächtigung durch den zuständigen Diözesanbischof voraus.

§ 4 Die Verwendung als Lehrer für das Fach Katholische Religionslehre wird seitens des Staates erst efolgen, wenn gegen den in Aussicht genommenen Kandidaten von dem zuständigen Diözesanbischof keine Erinnerung erhoben worden ist.

§ 5 Art. 3 § 3 gilt entsprechend.

§ 6 Die zur Erteilung katholischen Religionsunterrichtes geeigneten und bereiten Lehrkräfte werden bei der Zuweisung an die einzelnen Schulen nach Möglichkeit so eingesetzt, dass der katholische Religionsunter- / richt als ordent- 611
liches Lehrfach an den Schulen durch die Mitwirkung der Lehrer gesichert bleibt.

§ 7 Soweit die Kirche den Religionsunterricht durch Priester, Diakone, Katecheten oder Lehrer im kirchlichen

http://www.obrascatolicas.com

della Chiesa, essa assumerà come insegnanti a tempo pieno soltanto persone che abbiano compiuto i corsi per sacerdoti previsti dalle prescrizioni ecclesiastiche e che ne abbiano superato gli esami, o persone la cui formazione corrisponda a quella degli insegnanti statali.

Il compenso per questa istruzione religiosa viene regolato da Accordi con le superiori Autorità religiose.

Art. 8. § 1. Lo Stato Bavarese, nel quadro delle provvidenze in favore delle scuole private, concederà il suo aiuto alle scuole private gestite da enti cattolici. In conformità con le prescrizioni statali, tali scuole vengono riconosciute dallo Stato ed agevolate mediante sovvenzioni come pure mediante facilitazioni nello scambio di maestri.

§ 2. Alle scuole primarie private cattoliche, gestite da persona giuridica di diritto pubblico o privato, operanti su base di pubblica utilità e rispondenti nella loro impostazione ed articolazione alle prescrizioni vigenti per le scuole pubbliche, lo Stato, su richiesta dell'ente gestore, rimborsa le necessarie spese, da computarsi alla stregua di quelle per le scuole pub-
612 bliche. /

§ 3. Le spese necessarie per lavori, approvati dall'Autorità scolastica, di costruzione di nuovi edifici di scuole primarie private e di scuole speciali private, come pure di adattamento o ampliamento delle medesime, verranno rimborsate dallo Stato nel quadro dello stanziamento a tale fine fissato nel bilancio statale. L'importo complessivo per detti lavori verrà fissato in conveniente proporzione alle spese edilizie della pubblica finanza per le scuole pubbliche.

Art. 13. § 1. In considerazione delle spese dello Stato Bavarese per gli assegni degli ecclesiastici la Chiesa non assumerà alla direzione ed amministrazione delle diocesi, nonché degli istituti diocesani di educazione, come pure alla cura d'anime parrocchiale ed all'insegnamento religioso, se non ecclesiastici, i quali

a) abbiano cittadinanza tedesca.

b) posseggano un titolo valido per l'ammissione allo studio di Alta Scuola a livello scientifico (*Hochschulreife*),

c) abbiano compiuto con successo gli studi filosofico-teologici prescritti dalla Chiesa in un'Alta Scuola germanica dello Stato o in un'Alta Scuola germanica ecclesiastica, la quale soddisfi alle disposizioni del can. 1365 del Codice di Diritto Canonico, od in un'Alta Scuola Pontificia in Roma.

§ 2. Parimenti negli Ordini e nelle Congregazioni religiose, come pure nelle loro case, i Superiori che hanno la loro residenza in Baviera, debbono avere cittadinanza tedesca, salvo il diritto dei Superiori di altra citta/dinanza, residenti all'estero, di visitare per sé o per altri le loro case poste in Baviera, come pure il diritto dei religiosi di compiere gli studi filosofici e teologici nelle scuole del loro istituto a norma del can. 1365 del Codice di Diritto Canonico, anziché in quelle menzionate nel § 1 lett. *c*.

§ 3. Con il consenso da parte ecclesiastica e da parte statale si può prescindere dai requisiti di cui ai §§ 1 e 2.

Questo Accordo, i cui testi italiano e tedesco fanno egualmente fede, dovrà essere ratificato e gli Istrumenti della ratifica dovranno essere scambiati quanto prima in Bonn-Bad Godesberg.

Esso entra in vigore il giorno dello scambio degli Istrumenti della ratifica. In quanto le norme del presente Accordo si riferiscono al nuovo ordinamento della formazione degli insegnanti, esse entreranno in vigore il 1º ottobre 1977.

Fino a tale momento continuano a valere le norme attualmente vigenti. L'articolo 5 § 2 comma 1 entrerà in vigore il 1º gennaio dell'anno successivo al giorno dello scambio degli Istrumenti della ratifica.

Con l'entrata in vigore le disposizioni del presente Accordo subentrano a quelle

1) dell'articolo 2 periodo primo e dell'articolo 3 dell'Accordo circa la Facoltà cattolica dell'Università di Ratisbona del 2 settembre 1966,

2) dell'articolo 2 periodo primo e dell'articolo 3 dell'Accordo circa il Dipartimento di Teologia cattolica dell'Univer-
614 sità di Augusta del 17 settembre 1970. /

Dienst selbst versehen lässt, wird sie nur solche Personen als hauptberufliche Lehrkräfte verwenden, die entweder die nach den kirchlichen Vorschriften vorgesehene volle Ausbildung für Priester durchlaufen und die dabei vorgeschriebenen Prüfungen erfolgreich abgelegt haben oder deren Ausbildung der staatlicher Lehrkräfte entspricht.

Die Vergütung dieses Religionsunterrichtes wird in Vereinbarungen mit den kirchlichen Oberbehörden geregelt.

Art. 8. § 1 Der Freistaat Bayern wird im Rahmen der allgemeinen Förderung der Privatschulen den Schulen katholischer Träger seine Hilfe angedeihen lassen. Nach Massgabe der staatlichen Vorschriften werden diese Schulen staatlich anerkannt und durch Finanzierungshilfen sowie durch Erleichterung im Austausch von Lehrkräften gefördert.

§ 2 Privaten katholischen Volkschulen und Sonderschulen, die von juristischen Personen des öffentlichen oder privaten Rechts betrieben werden, auf gemeinnütziger Grundlage wirken und in Ausbau und Gliederung den für die öffentlichen Schulen geltenden gesetzlichen Vorschriften entsprechen, ersetzt der Staat auf Antrag des Schulträgers den not-
612 wendigen Aufwand, der sich nach dem der öffentliche Schulen bemisst./

§ 3 Die notwendigen Kosten für schulaufsichtlich genehmigte Neu-, Um- und Erweiterungsbauten privater Volksschulen und Sonderschulen werden vom Staat im Rahmen der im Haushalt für diesen Zweck bereitgestellten Gesamtsumme ersetzt. Der Gesamtbetrag für den Bau dieser Schulen wird in einem angemessenen Verhältnis zu den Aufwendungen der öffentlichen Hand für den öffentlichen Schulhausbau festgesetzt.

Art. 13. § 1 Im Hinblick auf die Aufwendungen des Bayerischen Staates für die Bezüge der Geistlichen wird die Kirche in der Leitung und Verwaltung der Diözesen, ferner der Diözesanbildungsanstalten sowie in der Pfarrseelsorge und für die Erteilung des Religionsunterrichtes nur Geistliche verwenden, die

a) deutsche Staatangehörigkeit haben,

b) ein zum Studium an einer wissenschaftlichen Hochschule berechtigendes Zeugnis besitzen (Hochschulreife),

c) die von der Kirche vorgeschriebenen philosophisch-theologischen Studien an einer deutschen staatlichen Hochschule oder an einer den Bestimmungen des c. 1365 Cod. jur. can. entsprechenden deutschen kirchlichen Hochschule oder an einer päpstlichen Hochschule in Roma erfolgereich zurückgelegt haben.

§ 2 Desgleichen müssen bei Orden und religiösen Kongregationen sowie bei deren Niederlassungen die Obern, die in Bayern ihren Sitz haben, deutsche Staatsangehörigkeit besitzen, Unberührt bleibt das Recht der Or- / densobern mit an- 613
derer Staatsangehörigkeit, die ihren Sitz im Ausland haben, persönlich oder durch ihren Vertreter ihre Häuser in Bayern visitieren sowie das Recht der Ordenskleriker, ihre philosophisch- zu visitieren sowie das Recht der Ordensschulen nach Massgabe des c. 1365 Cod. jur. can. zurückzulegen an Stelle der in § 1 Buchst. c genannten Anstalten.

§ 3 Bei kirchlichen und staatlichem Einverständnis kann von den in §§ 1 und 2 genannten Erfordernissen abgesehen werden.

Dieser Vertrag, dessen italienischer und deutscher Text gleiche Kraft haben, soll ratifiziert und die Ratifikationsurkunden sollen möglichst bald in Bonn-Bad Godesberg ausgetauscht werden.

Er tritt mit dem Tag des Austausches der Ratifikationsurkunden in Kraft. Soweit sich die Bestimmungen des Vertrages auf die Neuordnung der Lehrerbildung beziehen, treten sie am 1. Oktober 1977 in Kraft.

Bis dahin gelten die bisherigen Bestimmungen weiter. Art. 5 § 2 Ziffer 1 tritt am 1. Januar des auf den Tag des Austausches der Ratifikationsurkunden folgenden Jahres in Kraft.

Mit dem Tag des Inkrafttretens treten die Bestimmungen dieses Vertrages an die Stelle

1) des Art. 2 Satz und des Art. 3 des Vertrages über die katholisch-theologische Fakultät der Universität Regensburg vom 2. September 1966,

2) des Art. 2 Satz 1 und des Art. 3 des Vertrages über den katholisch-theologischen Fachbereich der Universität Augs-
614 burg vom 17. September 1970. /

Inoltre cessa di aver vigore l'Accordo del 7 ottobre 1968 con cui si apportavano modifiche ed aggiunte agli articoli 5 e 6 del Concordato con la Baviera.

In fede di che il presente Accordo è stato sottoscritto.

Fatto in doppio originale.

Monaco, 4 Settembre 1974. – Corrado Bafile, Arcivescovo tit. di Antiochia di Pisidia, Nunzio Apostolico.

PROTOCOLLO FINALE

Nell'atto di sottoscrivere l'Accordo oggi concluso fra la Santa Sede e lo Stato Bavarese sono state fatte le seguenti concordi dichiarazioni che costituiscono parte integrante dell'Accordo stesso:

Circa l'articolo 3 §§ 2 e 3

La dichiarazione del competente Vescovo diocesano nel senso che contro il candidato preso in considerazione non viene sollevata obiezione, implica il consenso a che il candidato stesso diventi membro del Dipartimento di Teologia.

L'applicazione dell'articolo 3 § 3 ha quindi come conseguenza che il docente cessa di far parte del Dipartimento di
615 Teologia cattolica. /

Circa l'articolo 3 §§ 1 e 5

(1) Fino all'erezione del Dipartimento di Teologia cattolica e delle tre cattedre, di cui all'articolo 3 § 5, nell'Università di Passavia ed alla conseguente sopppressione dell'Alta Scuola filosofico-teologica di Passavia, rimangono per questa in vigore l'articolo 3 §§ 1 e 2 e l'articolo 4 § 1 del Concordato nella formulazione del 29 marzo 1924.

(2) Lo Stato Bavarese si adopererà affinché per i professori dell'Alta Scuola di Passavia, che non vengano assunti in un Dipartimento di Teologia cattolica di una Università o di un Complesso Accademico attraverso un normale procedimento di chiamata, vengano garantite sufficienti possibilità di insegnamento e di ricerca.

Circa l'articolo 5 § 1

(1) L'ente gestore del Complesso Accademico ecclesiastico è soggetto alla vigilanza prevista per le fondazioni ecclesiastiche.

La vigilanza statale sul Complesso Accademico ecclesiastico è limitata alla legittimità dei provvedimenti.

(2) La posizione economica e giuridica dei docenti è assicurata quando l'ente gestore, quale ente ecclesiastico, regola i rapporti giuridici dei suoi impiegati ed ecclesiastici in cura d'anime in modo corrispondente al diritto statale.

Anche un altro ente ecclesiastico, per esempio la Diocesi (ente di diritto pubblico) o un consorzio di Diocesi, può, in luogo dell'ente gestore, regolare i rapporti giuridici degli im-
616 piegati e degli ecclesiastici in cura d'ani/me in modo corrispondente alle prescrizioni del diritto impiegatizio statale. Anche un altro ente ecclesiastico può, in luogo dell'ente gestore, provvedere all'assunzione di persone di servizio presso il Complesso Accademico ecclesiastico.

In quanto l'ente gestore, o in luogo di esso un altro ente ecclesiastico, regoli i rapporti giuridici dei suoi impiegati ed ecclesiastici in cura d'anime in modo corrispondente alle relative prescrizioni del diritto impiegatizio statale, lo Stato Bavarese, nel determinare l'anzianità di servizio ai fini della pensione, equipara nel quadro del vigente diritto statale federale l'attività presso l'ente gestore o presso l'ente ecclesiastico, di cui sopra, all'attività in servizio presso persona giuridica di diritto pubblico.

Verificandosi le stesse condizioni, l'ente gestore, o in luogo di esso un altro ente ecclesiastico, tratterà in modo corrispondente l'attività in servizio di una persona giuridica di diritto pubblico nel computo dell'anzianità di servizio ai fini dello stipendio, nonché della durata di servizio ai fini della pensione.

(3) I docenti devono soddisfare alle condizioni di preparazione scientifica e pedagogica che si richiedono per analoghe attività presso le Alte Scuole statali. Di regola l'insegnamento nel Complesso Accademico deve essere svolto da insegnanti a tempo pieno.

Ausserdem tritt der Vertrag vom 7. Oktober 1968 zur Aenderung und Ergänzung der Art. 5 und 6 des Bayerisches Konkordates ausser Kraft.

Zu Urkund dessen wurde dieser Vertrag unterzeichnet. Geschehen in doppelter Urschrift.

München, den 4. September 1974. Dr. h. c. Alfons Goppel, Bayerischer Ministerpräsident. Prof. Hans Maier, Bayerischer Staatsminister für Unterricht und Kultus. Dr. Dr. h. c. Ludwig Huber, Bayerischer Staatminister der Finanzen.

SCHLUSSPROTOKOLL

Bei der Unterzeichnung des am heutigen Tage zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern geschlossenen Vertrages sind folgende übereinstimmende Erklärungen abgegeben worden, die einen integrierenden Bestandteil des Vertrages bilden;

Zu Art. 3 §§ 2 und 3

Die Erklärung des zuständigen Diözesanbischofs, dass gegen den in Aussicht genommenen Kandidaten keine Erinnerung erhoben wird, bedeutet zugleich das Einverständnis, dass der Kandidat Mitglied des theologischen Fachbereiches wird.

Die Anwendung des Art. 3 § 3 hat daher zur Folge, dass der Lehrer aus dem theologischen Fachbereich ausscheidet./ 615

Zu Art. 3 §§ 1 und 5

(1) Bis zur Errichtung des katholisch-theologischen Fachbereiches und der drei in Art. 3 § 5 genannten Lehrstühle und der damit verbundenen Auflösung der Philosophisch-Theologischen Hochschule Passau gelten Art. 3 §§ 1 und 2, sowie Art. 4 § 1 in der Fassung des Konkordats vom 29. März 1924 für die Philosophisch-Theologische Hochschule weiter.

(2) Der Freistaat Bayern wird sich bemühen, dass für die Professoren der Philosophisch-Theologischen Hochschule Passau, die nicht im Wege des üblichen Berufungsverfahrens an den katholisch-theologischen Fachbereich einer Universität oder Gesamthochschule berufen werden, ausreichende Lehr- und Forschungsmöglichkeiten gewährleistet werden.

Zu Art. 5 § 1

(1) Der Träger der kichlichen Gesamethochschule unterlieget der für kirchliche Stiftungen vorgesehenen Aufsicht.

Die staatliche Aufsicht über die kirchliche Gesamthochschule beschränkt sich auf die Rechtsaufsicht.

(2) Die wirtschaftliche und rechtliche Stellung der Lehrenden ist gesichert, wenn der Träger als kirchlicher Verband die Rechtsverhältnisse seiner Beamten und Seelsorger den Vorschriften des staatlichen Beamtenrechts entsprechend regelt.

An Stelle des Trägers (Stiftung) kann auch ein anderer kirlicher Verband, z.B. die Diözese (Körperschaft des öffentlichen Rechts) oder ein Verband der Diözesen, die Rechtsver-
hältnisse der Beamten und Seel- / sorger den Vorschriften des 616
staatlichen Geamtenrechts entsprechend regeln. An Stelle des Trägers kann auch ein anderer kirchlicher Verband die an der kirchlichen Gesamthochschule Tätigen anstellen.

Sofern der Träger oder an seiner Stelle ein kirchlicher Verband die Rechtsverhältnisse seiner Beamten und Seelsorger entsprechend den einschlägigen Vorschriften des staatlichen Beamtenrechts regelt, stellt der Freistaat Bayern im Rahmen des geltenden Bundesrechts die Tätigkeit beim Träger oder dem kirchlichen Verband einer Tätigkeit im Dienst eines öffentlich-rechtlichen Dienstherrn bei der Festsetzung des Besoldungsdienstalters und der ruhegehaltsfähigen Dienstzeit gleich.

Der Träger, oder an seiner Stelle ein kirchlicher Verband, wird unter der gleichen Voraussetzung die Tätigkeit bei einem öffentlichen-rechtlichen Dienstherrn bei der Festsetzung des Besoldungsdienstalters und der Berechnung der ruhegehaltsfähigen Dienstzeit entsprechend behandeln.

(3) Die Lehrenden müssen die fachlichen und pädagogischen Einstellungsvoraussetzungen erfüllen, die für entsprechende Tätigkeiten an staatlichen Hochschulen gefordert werden. Die Lehraufgaben der Hochschule müssen in der Regel von hauptberuflich Lehrenden erfüllt werden.

http://www.obrascatolicas.com

(4) Quanto al personale ed alla dotazione di locali ed attrezzature, il Complesso Accademico ecclesiastico non deve, in linea di massima, risultare inferiore ad equiparabili Alte
617 Scuole statali. /

(5) Gli aspiranti allo studio nel Complesso Accademico devono soddisfare alle condizioni per l'ammissione in una analoga Alta Scuola statale; per i corsi di Teologia possono essere fatte eccezioni in favore di coloro che non aspirino a divenire insegnanti statali a tempo pieno. Per l'immatricolazione degli studenti e per il ritiro e per la cessazione di essa l'ente gestore è libero di stabilire ulteriori condizioni determinate dalla particolare natura del Complesso Accademico ecclesiastico.

Circa l'articolo 5 § § 1 e 2

L'istituzione di corsi di studio diversi da quelli garantiti al § 1, ed anche di quelli esclusi dal medesimo § 1, è possibile a tenore delle prescrizioni della legge bavarese sulle Alte Scuole; in tal caso, però, non si applica il § 2. Maggiori spese, che da tali corsi di studio derivino per l'amministrazione centrale e per le istituzioni centrali del Complesso Accademico, non verranno rimborsate.

Circa l'articolo 5 § 3

L'ente gestore può emanare gli ordinamenti (ordinamenti di base, ordinamenti di studi e ordinamenti di esami) direttamente oppure affidarne l'incombenza ai competenti organi del Complesso Accademico.

La riserva del consenso statale rimane impregiudicata.

Circa l'articolo 5 § 4

Resta impregiudicata la generale vigilanza da parte dello
618 Stato circa gli esami delle Alte Scuole, la quale deve in parti/colare assicurare che gli esami si svolgano nell'osservanza delle vigenti norme giuridiche. Lo Stato non designa tuttavia il presidente della commissione esaminatrice.

Circa l'articolo 5 § 5

(1) Lo Stato assicurerà il tirocinio degli studenti di magistero del Complesso Accademico ecclesiastico allo stesso modo che per gli studenti delle Alte Scuole statali.

(2) Lo Stato impiegherà i professori del Complesso Accademico ecclesiastico come esaminatori negli esami statali in egual modo che i professori delle Alte Scuole statali.

Circa l'articolo 6 § § 3, 4 e 5

Le norme dell'articolo 6 § § 3, 4 e 5 valgono per le *Volksschulen*.

Circa l'articolo 7 § 1

Qualora ai tipi di scuola, nei quali l'istruzione religiosa è già introdotta, vengano aggiunti o sostituiti nuovi tipi di scuola con scopi d'istruzione comparabili, anche in queste nuove scuole resta garantita l'istruzione religiosa.

Circa l'articolo 7 § 7

Presso le *Volksschulen*, le *Sondervolksschulen*, le *Berufsschulen* e le *Berufsfachschulen* possono essere inoltre assunti a tempo pieno insegnanti di Religione, i quali di regola abbiano avuto la loro formazione almeno in corsi di studio a livello
619 professionale superiore. /

Circa l'articolo 13 § 1

Si è d'accordo che per gli ecclesiastici stranieri, che attendono alla cura d'anime degli stranieri, si prescinde dai requisiti di cui all'articolo 13 § 1.

Monaco, 4 Settembre 1974. – Corrado Bafile, Arcivescovo tit. di Antiochia di Pisidia, Nunzio Apostolico.

(4) Die kirchliche Gesamthochschule darf grundsätzlich im Personal und in der Ausstattung mit Räumen und Einrichtungen nicht hinter vergleichbaren staatlichen Hochschulen zurückstehen. / 617

(5) Die Studienbewerber müssen die Voraussetzungen für die Aufnahme in eine entsprehende staatliche Hochschule erfüllen; für theologische Studiengänge können Ausnahmen gemacht werden, soweit nicht die Verwendung als hauptamtlich tätiger staatlicher Lehrer angestrebt wird. Dem Träger steht est frei, für die Immatrikulation der Studierenden, die Zurücknahme der Immatrikulation und die Exmatrikulation zusätzliche Bedingungen festzulegen, die aus der besonderen Eigenart einer kirchlichen Gesamthochschule herführen.

Zu Art. 5 §§ 1 und 2

Die Einrichtung von anderen als den in § 1 gewahrleisteten Studiengängen, auch von den in § ausdrücklich ausgeschlossenen, ist nach Massgabe der Bestimmungen des Bayerischen Hochschulgesetzes möglich, doch findet in diesen Fällen § 2 keine Anwendung. Höhere Anforderungen, die sich aus solchen Studiengängen an die zentrale Verwaltung und an die zentralen Einrichtungen ergeben, werden nicht ersetzt.

Zu Art. 5 § 3

Der Träger kann die Ordnungen (Grundordnung, Studienordnungen, Prüfungsordnungen) entweder selbst erlassen oder den Erlass den zuständigen Hochschulgremien übertragen.

Der Vorbehalt des staatlichen Einvernehmens wird dadurch nicht berührt.

Zu Art. 5 § 4

Die allegemeine staatliche Aufsicht über die Hochschulprüfungen, die insbesondere sicherzustellen hat, dass die Prü- / fungen unter Beachtung der jeweils geltenden Rechts- 618
vorschriften abgenommen werden. bleibt gewahrt. Der Staat wird jedoch keinen Prüfungsvorsitzenden bestellen.

Zu Art. 5 § 5

(1) Der Staat wird die schulpraktische Ausbildung der Studenten für das Lehramt der kirchlichen Gesamthochschule in gleicher Weise sicherstellen wie diejenige der Studenten staatlicher Hochschulen.

(2) Der Staat wird die Professoren der kirchlichen Gesamthochschule als Prüfer bei den staatlichen Prüfungen in gleicher Weise einsetzen, wie dies bei Professoren der staatlichen Hochschulen der Fall ist.

Zu Art. 6 §§ 3, 4 und 5

Die Bestimmungen des Art. 6 §§ 3, 4 und 5 gelten für die Volksschulen.

Zu Art. 7 § 1

Sollten neben oder an Stelle von Schularten, in denen Religionsunterricht eingeführt ist, neue Schularten mit vergleichbaren Bildungszielen eingerichtet werden, bleibt der Religionsunterricht auch in diesen neuen Schulen gewährleistet.

Zu Art. 7 § 7

An Volksschulen,. Sondervolksschulen Berufsschulen und Berufsfachschulen können ausserdem Religionspädagogen als hauptberufliche Lehrkräfte verwendet werden, die in der Regel mindestens in Fachhochschulsdiengängen ausgebildet wor-
den sind. / 619

Zu Art. 13 § 1

Es besteht Einverständnis, dass bei ausländischen Geistlichen, die der Seelsorge für Ausländer tätig sind, von den in Art. 13 § 1 genannten Erfordernissen abgesehen wird.

München, den 4. September 1974. – Dr. h. c. Alfons Goppel, Bayerischer Ministerpräsident. Prof. Hans Maier, Bayerischer Staatsminister für Unterricht und Kultus. Dr. Dr. h. c. Ludwig Huber, Bayerischer Staatminister der Finanzen.

Conventione inter Apostolicam Sedem et Bavariam rata habita, die XVIII mensis Octobris anno MDCCCCLXXIV Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e. a die XVIII mensis Octobris anno MDCCCCLXXIV, huiusmodi Conventio inter Apostolicam Sedem et Bavariam icta vigere coepit, ad normam articuli 13 eiusdem Pactionis

Adn. G. MAY in Oest. Arch. f. K. R. 26 (1975) 55-87; W. SCHULZ in Apoll 48 (1975) 150-171.

4313

1974 SEP 16.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Responsa ad proposita dubia circa solutionem matrimonii in favorem fidei:

1 - Dispensatio ab impedimento disparitatis cultus cum parte acatholica quae obtinuit dissolutionem matrimonii in favorem fidei concedenda est a Séde Apostolica. 2 - Orator acatholicus petere potest dissolutionem matrimonii si ipse novas nuptias inire intendat cum parte valide baptizata. 3 - Pars non catholica potest esse oratrix si parata sit ad fidem catholicam amplectendam. 4 - Novae normae procedurales in his casibus sequendae vigere incoeperunt a die 26 oct. 1973

Romae, 16 septembris 1974

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Litteris Tuis 17 iulii 1974 datis Excellentia Tua Reve.ma huic Congregationi nonnulla dubia, ab Ordinario Salinensi proposita, ut infra sequuntur, subiecit:

1. Quaeri potest privilegium si orator acatholicus, baptizatus vel non, nolit se convertere ad fidem catholicam? Si affirmative, dispensatio ab impedimento disparitatis cultus concedenda est a S. Congregatione vel ab ipso Ordinario loci?

2. Quaeri potest privilegium si orator catholicus sit et inire velit novas nuptias cum acatholico baptizato qui non se convertit?

3. Si conversio necessaria non sit, quomodo explicetur art. 9 § 2 Normarum proceduralium, ubi affirmatur "Preces ad S. Congregationem pro Doctrina Fidei Ordinarius numquam dirigat, nisi quaevis rationabilis suspicio sinceritatis amota fuerit?

4. Quo tempore hae normae vigere coeperunt?

Haec Sacra Congregatio propositis dubiis respondendum esse censuit, ut infra, ad singula:

Ad 1: *Affirmative*, et dispensatio ab impedimento disparitatis cultus concedenda est ab hac Sacra Congregatione.

Ad 2: *Affirmative*, dummodo baptismus partis acatholicae validus sit.

Ad 3: Art. 9 § 2 Normarum proceduralium vim habet solummodo si agatur de parte non catholica quae parata sit ad fidem catholicam amplectendam. Paragraphus 2, enim, est consectarium art. 8 et art. 9 § 1.

Ad 4: Normae integros effectus obtinuerunt a die 26 octobris 1973.

Hanc occasionem nactus impensos aestimationis meae sensus Tibi obtestor ac permaneo Excellentiae Tuae Rev.mae addictissimus - Franc. Card. SEPER, *Praefectus*.

* Delegato Apostolico in Statibus Foederatis Americae Septentrionalis, Prot. N. 1225/75m: A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 247 nota 16. Adn. A. ABATE, op. cit. p. 242-248.

4314

1974 SEP 17.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

In dissolutione matrimonii in favorem fidei contracti cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, pars oratrix est pars catholica

Romae, 17 septembris 1974

Eminentissime ac Reverendissime Domine, Litteris Tuis die 20 augusti datis, Eminentia Tua Rev.ma huic Sacrae Congregationi dubium circa normam V Instructionis pro solutione matrimonii in favorem fidei, ut infra proposuit:

"Pars catholica quae petit dissolutionem matrimonii contracti cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus estne pars oratrix, vel conventa, matrimonii in casu, vel tertia pars quae inire vult matrimonium cum persona non baptizata?"

Proposito dubio, haec Sacra Congregatio respondendum esse censuit:

"Pars catholica", de qua in norma V Instructionis pro solutione matrimonii in favorem fidei, spectat ad partem catholicam oratricem, quae petit solutionem sui matrimonii".

* Archiepiscopo S. Ludovici, Prot. N. 1200/74m. Adn. A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 242-248.

4315

1974 SEP 26. - SC CULTUS DIVINI, RESPONSUM. PART.*

Sanctissima Eucharistia asservari nequit in tabernaculo transparenti, materia vitrea vel vitro simili confecto

Signor Cardinale, Giungono di frequente a questa Sacra Congregazione lamentele e richieste di spiegazione a riguardo di tabernacoli di vetro, che alcune Ditte ancora costruiscono e reclamizzano.

Questo Dicastero, proprio in seguito a interpretazioni non del tutto esatte fatte in Italia su questo punto, ha pubblicato una nota sulla rivista "Notitiae" (7, 1971, pp. 414-415).

Nel rituale "de sacra Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam" è chiaramente detto: "Sanctissima Eucharistia asservetur in tabernaculo solido, *non transparenti* atque inviolabili" (n. 10).

Le sarei vivamente grato se volesse fare presente questa norma agli Eccellentissimi Vescovi della Conferenza Episcopale Italiana affinché, tramite i loro Bollettini diocesani, vogliano dare oportune istruzioni in materia.

Mi valgo dell'occasione per esprimerLe i sentimenti del mio più distinto ossequio, con il quale mi confermo di Vostra Eminenza dev.mo – James Robert Card. KNOX, *Prefetto*. A. Bugnini, *Segretario*.

* Praesidi Conferentiae Episcopalis Italiae, Prot. N. 2125/74: **Rivista diocesana di Roma** 15 (1974) 1176. Adn. G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 126 (1975-I) 485.

4316

1974 SEP 27. - PAULUS VI, ALL. AAS 66 (1974) 557-564

Allocutio habita Em.mis Patribus Cardinalibus et Exc.mis Praesulibus, cum prima haberetur congregatio tertii generalis Coetus Synodi Episcoporum:

De necessitate, universalitate et finibus evangelizationis, quae recentiora et valida apostolatus incepta prosequi etiam debet

Venerabiles Fratres, Postquam liturgicum Sacrum hodie mane celebravimus, ecce iam iterum praesentes simul adsumus in hac Aula Synodali, ut inter nos colloquamur et secundum ordinem statutum faciamus initium illius operis, in quo hic Coetus diligenter elaborabit proximis hisce diebus. Quae tunc diximus, et tamquam precem supplicem direximus ad ipsum Dominum Iesum, quia persuasum habuimus hoc praestantissimum argumentum evangelizationis, quod ex ipsa rei natura divinoque consilio dependeret ex Patris amore, Christi mandato et Spiritus Sancti missione, primum proponi debuisse tam excelsa et sublimi ratione, ut deinde a nobis hic altius investigaretur atque intellegeretur.

Nunc ergo, Fratres carissimi, vos omnes cupimus ex imo pectore salutare, qui difficulter reliquistis hanc ob causam cotidiana munia et gravia negotia in dioecesibus vestris; sed nominatim et singulariter salvere iubemus coadiutorem venerandi Archiepiscopi Hanoiensis qui, / cum Oecumenico Concilio 558
et prioribus Synodis interesse non potuerit, neque ob infirmam valetudinem hunc ipsum quidem coetum participare valeat, nunc primum, misso coadiutore suo Iosepho Maria Trinh-Van-Can, nobis vivam reddit ac praesentem inter nos partem egregiam Nobisque adeo dilectam Ecclesiae Sanctae, id est Vietnamiae Septentrionalis. Dum vero iterum a Deo flagitamus potens eius auxilium et lumen super hoc nostrum inceptum, volumus simul vobis singulis confirmare plenissimam nostram fiduciam, vobis singulis gratias ex animo agere, vobis singulis exoptare "in osculo sancto" copiam et abundantiam optimorum bonorum.

Liceat tamen Nobis – per pauca temporis momenta – vobis sincere affirmare quantopere consoletur Nos et animum nostrum recreet atque confirmet hoc spectaculum, quod vos ipsi praesentes efficitis: vos estis parati, sollertes, periti, instructi atque aperti necessitatibus Ecclesiae universalis; et hoc iam eximium documentum est – si quaerimus aliquod testimonium – viventis Ecclesiae communionis. Liceat igitur nobis verba Psalmi iam nota, sed gratissima semper repetere: *Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum* (1). Haec enim communitas nostra et coniunctio mentes no-

1. *Ps.* 132, 1.

http://www.obrascatolicas.com

stras et animos arctissime consociat, immo conglutinat in hoc ministerio tantae gravitatis et tantae hodie necessitatis; praeterea haec communio nostra affert optimam condicionem et aptissimam affectionem, qua fraternum nunc colloquium incipiamus. Quoniam vero huc convenistis *ex omni tribu et lingua et populo et natione* (2) ut clare et efficaciter ostentaretis communitatem ecclesialem per orbem terrarum diffusam, dialogus vester secum infert maiorem quandam vereque intimam necessitudinem, vel, si vultis, *conversationem*, quae nunc declarari et comprobari debet collocutione fideli et reverenti et – sic enim speramus – frugifera de quaestione evangelizationis in mundo huius temporis.

Iterum iterumque dictum est hoc argumentum summi ponderis esse maximaeque amplitudinis, attamen – addendum est statim – argumentum illud simul esse severum et audax. Etenim nos cogit et impellit, ut cognoscamus quae sint verae condiciones societatis et culturae in quibus homines hodie vivunt et in quibus etiam versatur et operatur Ecclesia, his annis profecto tumultuosis; idem tangit cor ipsum et centrum totius nostri officii ac muneris pastoralis; idem acutam nobis
559 et, / ut ita dicamus, provocatricem ponit interrogationem de tota ratione nostrae vitae atque industriae inter homines. Quinam sumus nos? Quidnam facimus hic? Quidnam facere debemus? Sumus quidem *pusillus grex* (3), non tantum ut paucissimi revera episcopi hic congregati, sed etiam ut expressio contracta nostrarum communitatum christianarum: quomodo audere possumus responsionem plenam reddere illis interrogationibus adeo necessariis, atque convenienter et efficienter exsequi munus afferendae salutis omnibus hominibus, quod nobis concreditum est?

In hodierna actione liturgica iam vobiscum participavimus primam nostram cogitationem, quae dux simul esset, lumen et firmamentum. Etenim illustravimus aspectum primigenium, efficacem et theologicum huius missionis nostrae; nam indicavimus, ut aiunt, *terminum a quo*. Ego mitto vos (4): ita est. His verbis semper monet nos Dominus, quamdiu in mundo versemur, nos semper esse missos, legatos, apostolos et praecones nempe missionales. Nunc igitur explere et perficere volumus illam imaginem et cogitationem, dum videlicet alterum aspectum evangelizationis explicamus, id est ultimum, ecclesialem, humanum: respicimus nempe *terminum ad quem*. Ad quos tandem missi sumus? Hi duo termini apte et utiliter circumscribere possunt totum ambitum evangelizandi muneris, de quo sermo in hac Synodo fiet.

Patet iam Nos nullo modo cupere responsiones vestras anticipare; pauca potius dicemus de argumento nostro in universum, ut saltem notae eius et proprietates generales comprehendantur, atque adiumentum quoque nostrum afferatur deliberationibus vestris.

Et quidem prima evangelizationis qualitas Nobis esse videtur ipsa eius *necessitas*. Ad vim et auctoritatem sacerdotii catholici, de qua hodie mane locuti sumus, quantum manat ex sacerdotio Christi idque directe participat, refertur et respondet auctoritas et vis nostri officii, quod scilicet complecti debet augescentes necessitates spirituales hominum hodie. Evangelizatio non est nobis libera quaedam optio, sed necessarium officium atque obligatio. Ita quidem suam condicionem descripsit Gentium Apostolus, qui flagrantissimus fuit evangelizationis magister atque minister, cum sibimet ipsi fere minatur: *Necessitas ... mihi incumbit: vae enim mihi est, si non e-*
560 *vangelizavero* (5). Hoc "vae", / tam durum et rigidum, prima fortasse specie alienum videtur esse et longe remotum a suavitate ac lenitate nuntii evangelici; sed revera maxime salutare est et opportunum, quia nos compellit, nos compellere debet ad ponderandum perpetuum illud mandatum, immo imperium operis evangelizandi, atque respondens ei grave officium eorum omnium qui, intra bene ordinatam compagem Populi Dei, participes sunt, variis quidem modis, unius et indivisi ministerii apostolici. Quam ob rem evangelizatio non est opus, quod fit tantum "ad tempus" vel datis occasionibus, sed obligatio stabilis et necessitas ex constitutione Ecclesiae profluens. Mandatum incipit a verbo illo *Euntes docete omnes gentes* (6) divini ipsius Conditoris, et pergens ad doctrinam claram Sancti Pauli, ac tangens etiam verba, aequabiliter valida ac firma, Petri et Ioannis (*Non enim possumus quae vidimus et audivimus non loqui*) (7), omnia deinceps tempora percurrit, constans et urgens, usque ad recentissimum Conci-

2. *Apoc.* 5, 9.
3. *Lc.* 12, 32.
4. *Io.* 20, 21; cfr *Lc.* 10, 3.
5. *1 Cor.* 9, 16.
6. Cfr. *Mt.* 28, 18-20; *Mc.* 16, 15.
7. *Act.* 4, 20.

lium. Neque vero necesse est Nos afferamus haud ambiguos locos conciliares coram vobis, qui actores, maxima ex parte, fuistis in eo salutari eventu.

Sic ergo advenimus ad secundam notam, vel proprietatem evangelizationis, quae arcte cohaeret cum prima quaeque accuratius et subtilius definire potest iam memoratum *terminum ad quem*. Loquimur scilicet de *universalitate* evangelizationis. Haec *universalitas* significat nuntium evangelii esse perferendum ad omnes prorsus homines, sine ullo discrimine loci, stirpis, nationis, historiae, societatis quemadmodum factum est die Pentecostes: *ex omni natione quae sub caelo est* (8). Etiam hic aspectus convenienter componitur cum alia ratione, quae ad ipsam essentiam et constitutionem Ecclesiae pertinet, scilicet cum opera missionalia eamque dirigit ad propositum et finem, qui in eodem loco Sacrae Scripturae assignatus est ei: *Euntes docete* refertur ad omnes populos. Hic autem quoque magisterium conciliare mentes nostras iam aptavit ad talem Ecclesiae comprehendendam imaginem, quae *ex intimis propriae catholicitatis exigentiis, mandato sui Fundatoris oboediens, ... peregrinans natura sua missionaria est* (9). Ex alia vero parte, studium illud et industria, ut nempe omnis lingua confiteatur Christum solum esse Dominum et omnium Redemptorem ad gloriam / Patris (10), semper con- 561
stituit actionem perseverantem Ecclesiae, propter quam etiam nomen christianum tam celeriter disseminatum est et stabilitum ubique primis illis saeculis.

Sed contemplantibus nobis hanc evangelizationis universalitatem cito quidem occurret quaestio tantae gravitatis, quantae prudentiae, videlicet oecumenismus, cui in praesenti Ecclesia summa studia tribuit fraternamque observantiam. Talis profecto quaestio secundum indolem legesque ipsi proprias erit expendenda, sed etiam cum renovata caritate speque numquam deficiente. Sed simul facere non possumus, quin mentionem iniciamus de religionibus non christianis: has enim adhuc non licet rivales putare, neque evangelizationis veluti impedimenta, sed quasdam quasi regiones attenta prorsus et humaniore consideratione dignas atque amicitiae futurae, immo vero iam inchoatae, patentes. Quid demum de locis terrarum ac societatibus dicemus, ubi nulli religioni aliquid relinquitur spatii? Id etiam immensam paene facit quaestionem ! Quo enim hodie mare istud incredulitatis, religionis incuriae atque etiam hostilitatis non pervasit? Qua tamen re minime impediemur, quominus evangelizationis opus constanti nisu prosequamur; contra, illud nostra spe, precatione, sapientia et patientia corroborabimus. Quibus enim finibus contineri potest evangelica caritas? *Aquae multae non potuerunt extinguere caritatem* (11). Etiamsi evangelizare quiddam insanum videatur, at semper testificatio eius inexpugnabilis erit! Quantae hinc quaestiones ! Ne timore umquam langueamus inertes, sed ad illa potius Domini Iesu verba redeamus: *Omnia traham ad meipsum* (12).

Sine dubio difficultas, quae impellat, ut studium diffundendi luminis Christi in mundo imminuatur vel ut aperta evangelii nuntiatio omittatur, sustinetur rationibus vere suasoriis: ex una parte, videtur temerarium et futtile consilium proponere Evangelium in rerum adiunctis et condicionibus, quae humanitus tam adversae sunt et contrariae; ex altera parte, non intellegitur quomodo servari possint ipsa libertas, necnon praestantia bona religiosa et moralia, quae inveniuntur etiam apud populos non christianos, bona dicimus, in quibus tamen discernitur providentissimi Dei praeparatio ad revelationis christianae plenitudinem. Curae propterea erit Synodo investigare quomodo haec observantia et reverentia erga singulos homines eorumque culturam, ac sincerum cum eis colloquium – quae una est ex primis condicionibus animi ve-
re / christiani – componi possint et conciliari cum natura u- 562
niversali illius muneris, quod Christus suae commisit Ecclesiae.

Tertia restat nota evangelizationis, nempe proprium eius propositum, seu *finalitas*. Oportebit melius et subtilius definire rationem necessitudinis inter proprie dictam evangelizationem et universum hominum nisum ad progressionem, cui merito exspectatur Ecclesiae subsidium et adiumentum, etiam si istud minime pertinet ad proprium eius opus. Probe scimus quibus difficultatibus implicentur hac in re filii Ecclesiae, qui sese dedunt apostolicis inceptis. Hi enim saepius hodie incitantur et invitantur, ut rerum potiorum ordinem deserant, quem sequi debet salutis nuntius, atque ut propriam indu-

8. *Act.* 2, 5.
9. Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, nn. 1, 2.
10. Cfr. *Phil.* 2, 11.
11. *Cant.* 8, 7.
12. *Io.* 12, 32.

striam redigant in actuositatem philanthropicam tantum, sociologicam vel politicam, et opus Ecclesiae circumscribant doctrina quadam anthropocentrica et terrena. Hinc liquido patet quam sit necessarium iterum confirmare et clarissime inculcare finem proprie religiosum evangelizationis. Etenim omnem suam amitteret significationem, si dimoveretur a fulcro illo religioso, quo sustentatur, quod videlicet est Regnum Dei ante omnia alia, Regnum Dei secundum sensum plane theologicum, quod nempe homines a peccatis liberat eisque proponit amorem Dei tamquam primum praeceptum et vitam aeternam velut novissimam sortem.

Attamen hoc minime significat opus evangelizationis posse vel debere gravitatem maximam neglegere illarum quaestionum, quae hodie tantopere agitantur et quae respiciunt iustitiam, liberationem, progressionem et pacem in mundo. Si enim istud fieret, etiam ignoraretur doctrina evangelii de amore erga proximum patientem et egentem (13), quam Apostoli quoque tradiderunt (14). Quin immo hoc argumentum pertractavimus tamquam singulare quoddam officium nostrum in Litteris Encyclicis, *Populorum Progressio* inscriptis.

Et quidem si verum fateri volumus, Ecclesia, sequens exemplum ac praeceptum sui divini Servatoris, numquam destitit evehere ipsam dignitatem et condicionem populorum, ad quos attulit Christi fidem. Doctrina namque eius et moralis pariter disciplina semper conversae sunt in res et institutiones solidas, quae homines impellent ad progredientem semper auctum et incrementum in omni vitae provincia, vel proprie religiosa, vel politica, sociali et civili. Quemadmodum docet Concilium Vaticanum Secundum: *Missio quidem propria,*
563 *quam Christus Ecclesiae / suae concredidit, non est ordinis politici, oeconomici vel socialis: finis enim quem ei praefixit ordinis religiosi est. At sane ex hac ipsa missione religiosa munus, lux et vires fluunt, quae communitatis hominum secundum Legem divinam constituendae et firmandae inservire possunt* (15). Haec doctrina, cum refertur ad laicos praesertim, maius etiam pondus accepit, quoniam eorum est *ex vocatione propria, res temporales gerendo et secundum Deum ordinando, regnum Dei quaerere* (16), et quia ipsi debent *etiam quando curis temporalibus occupantur, pretiosam actionem ad evangelizandum mundum exercere* (17).

Nullo igitur modo inter se opponuntur nec seiunguntur, sed contra complentur evangelizatio et humana progressio, quae, etsi distinctae et subordinatae inter se, eodem communiter tendunt, scilicet ad hominis salutem.

Haec omnia procul dubio subtiliorem investigationem iubent de variis formis, quas evangelizationis opus potest suscipere. Verum quidem est mundum, qui hodie est, maxime arduas quaestiones solvendas Ecclesiae proponere; at obliviscendum non est immensas etiam agendi opportunitates, quae olim ne cogitari quidem poterant, iis hodie praeberi, qui Christi nomine *evangelizant bona* (18). Ac revera recte iudicare quis potest, quam late aperti iam patefacti sint aditus ad diffusionem universalem et subitam Verbi salutis per instrumenta communicationis socialis? Si praetermittamus has praeclaras opportunitates vel tempus conteramus in reprehensionibus quae tantum nocent, periculum reapse est, ne in horam a Deo constitutam conveniamus et futurae christianae religionis sorti immensa inferamus detrimenta.

Id postulat, ut evangelizationis actio hodie animo concipiatur, qui late pateat ad nostrae aetatis necessitates, quod attinet ad methodos, ad opera, ad aptam rerum ordinationem, et ad Evangelii operariorum institutionem. De opere agitur, quod in hac Synodo vos, egregia officii vestri conscientia permoti, aggressuri estis; utinam, Deo dante, vestri labores iustis omnium exspectationibus plane satisfaciant!

Manifestum est, numquam fas esse vias ingredi, quae contra Evangelii spiritum aperte pugnent: non vis, igitur, non civilis seditio, non colonica dominatio quavis specie imposita, tamquam nuntiandi Evangelii instrumenta ab Ecclesia adhiberi poterunt, ac ne ars quidem / politica per se ipsa, etsi pro- 564
prium christianorum officium est suam conferre operam ad publicam rem recte administrandam.

Vobis vero curae erit comparationem quandam instituere inter traditas evangelizandi formas et recentiora apostolatus incepta, quae a Concilio et a mutatis temporis condicionibus ortum suum deducunt. Anteponenda profecto erunt instituta

13. *Mt.* 25, 31-46.
14. Cfr. *1 Cor.* 4, 20; *Iac.* 2, 14-28.
15. Const. past. de Ecc. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 42.
16. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 31.
17. *Ibid.*, n. 35.
18. Cfr. *Rom.* 10, 15.

ac structurae Ecclesiae saeculorum experientia iam comprobata; attamen, praeterita aetate minime denegata ac salvis eius veri nominis bonis, enitendum erit, ut sereno atque aperto animo consideretur quidquid boni ac validi nova experimenta attulerint, apte componendo "nova ac vetera", praesertim cum agitur de fidelium consociationibus, qui sacrae Hierarchiae coniunctim ferunt operam. Quidquid est, vestram facite S. Pauli sententiam: *Omnia probate ...; quod bonum est, retinete* (19).

Ac tandem in bonam spem animum erigite vestrum, dupliciter freti fiducia, qua, veluti geminis subvecti alis, per studia vestra ad novas Evangelii metas pertingere valeatis: fiducia scilicet in laboribus vestris, quia Ecclesiae bono atque incremento operam navatis; ac fiducia in Christo praesertim, qui vobiscum est, vobiscum vivit, ac vestra adiutrice opera vestroque utitur rerum usu, ut in terris proferat fines Regni sui, quod est Regnum iustitiae et sanctitatis, amoris et pacis.

Haec vota deprecationi Beatissimae Virginis Mariae committimus, quae a Nobis Ecclesiae Matris titulo decorata est, quaeque semper, iam a primaeva Ecclesiae aetate, ut Apostolorum Regina, hoc est praeteritorum nostrorumque temporum Pastorum, est honorata; eademque vota Apostolica Benedictione confirmamus.

19. *1 Thess.* 5, 21.

4317

1974 OCT 1.-SECRETARIA STATUS, FACULTAS. PART.*

Facultas datur Signaturae Apostolicae permittendi ut viri laici assumantur ad munus iudicis assessoris vel instructoris in causis ecclesiasticis non matrimonialibus

Dal Vaticano, 1 Ottobre 1974

Signor Cardinale, Col pregiato Foglio n. 4801/73 V. T., del 7 settembre 1973, cotesto Supremo Tribunale ha chiesto alla Segreteria di Stato di voler impetrare dal Santo Padre la facoltà di permettere agli Ordinari, in casi singoli di cause non matrimoniali e per giustificati motivi, l'assunzione di laici, sotto la presidenza di un giudice sacerdote, per i compiti che formano già oggetto degli art. V e VI del Motu proprio *Causas matrimoniales*.

In proposito mi onoro di significarLe che Sua Santità ha benignamente concesso la facoltà nei termini richiesti, fino alla promulgazione del nuovo Codice.

Nel pregarLa di voler scusare l'involontario ritardo della risposta, mi valgo volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima dev.mo in Domino – G. Card. VILLOT.

* Cardinali Praefecto Signaturae Apostolicae, Prot. Num. N. 264921. Litterae diei 7 sept. 1973, Prot. N. 4801/73 V.T. Cardinali Secretario Status datae, quibus Signatura Apostolica praedictas exoptabat facultates, sequentis erant tenoris: "*Eminenza Reverendissima*, Sono pervenute a questo Supremo Tribunale richieste dirette ad ottenere l'affidamento di compiti giusrisdizionali a laici particolarmente qualificati per religiosità, onestà e preparazione giuridica in cause non matrimoniali, sempre sotto la presidenza di un giudice sacerdote.

Il motivo addotto è la difficoltà di trovare tra il clero persone adeguatamente preparate a tali compiti.

Questo Supremo Tribunale, considerato il motivo addotto ed attese le nuove norme date in proposito, per lo stesso motivo, dalla recente legislazione sulle cause matrimoniali, ritiene opportuno permettere agli Ordinari, in casi singoli di cause non matrimoniali, per giustificati motivi, l'assunzione di laici per i compiti che formano già oggetto degli articoli V e VI del Motu proprio *Causas matrimoniales*.

Prego l'Eminenza Vostra Reverendissima di voler impetrare dal Santo Padre la suddetta facoltà per questo Supremo Tribunale.

Mi valgo della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo. - Dino Card. STAFFA, *Prefetto*. Aurelio Sabattani, *Segretario*". Adn. Z. GROCHOLEWSKI in PrM 66 (1977) 271-295.

4318

1974 OCT 1.-VICARIATUS URBIS, NORMAE. PART.*

Facultates conceduntur sacerdotibus, qui Romam peregrinantur, Anno Sancto Iubilaei 1975 perdurante

Tutti i sacerdoti secolari e religiosi, liberi da impedimenti canonici, che, durante l'Anno Santo 1975, guidino o assistano

http://www.obrascatolicas.com

pellegrinaggi a Roma o ve ne facciano parte o vi siano associati nelle celebrazioni comunitarie, per Indulto Apostolico possono ascoltare la confessioni in tutta la Diocesi di Roma, anche nelle Basiliche – preavvisato nell'ambito di una Chiesa od Oratorio un rappresentante del clero locale –, salvo l'uso dei confessionali riservati ai Penitenzieri nelle quattro Basiliche Patriarcali.

La facoltà di ascoltare le confessioni si intende concessa negli stessi limiti di quella che i suddetti sacerdoti posseggono in atto nella Diocesi da cui provengono. I sacerdoti devono portare almeno qualche segno distintivo che li faccia rinonoscere come tali.

E' pure concessa a tutti i sacerdoti confessori di Roma, sia della Diocesi che forestieri, la facoltà di assolvere anche dai peccati e dalle censure riservate all'Ordinario, eccettuate le censure "ab homine". Godranno pure della facoltà di dispensare dai voti privati, anche riservati alla S. Sede (cfr. can. 1309 C. D. C.) commutandoli con moderazione e prudenza in altre opere buone.

I sacerdoti poi che visitassero Roma privatamente durante l'Anno Santo, possono pure usufruire delle sopraddette facoltà, qualora fossero invitati ad ascoltare le confessioni dei fedeli.

Tutti i sacerdoti, nell'ambito della Dioecesi di Roma, possono essere assolti da qualunque confratello, anche se non approvato per le confessioni, purché non sia canonicamente impedito.

Per la Santa Messa, i sacerdoti secolari e religiosi, purché non siano canonicamente impediti, potranno celebrarla in tutte le Chiese di Roma e nelle Cappelle degli Istituti o Pensionati religiosi; dovranno tuttavia esibire volentieri un documento ecclesiastico di riconoscimento valido, quando ne fossero richiesti e annotare il loro nome nell'apposito registro in sacrestia.

Dal Vicariato di Roma, 1 ottobre 1974.

* Rivista diocesana di Roma 15 (1974) 1039.

4319

1974 OCT 2.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 567-570

Allocutio habita Moderatoribus et Membris e "Consilio de Laicis", qui plenario Coetui Romae interfuerunt:

De officiis Consilii de Laicis in testimonio vitae obtinendo ab iis qui baptizati sunt in Ecclesia

Chers Fils, Chaque audience du mercredi est pour Nous une joie toujours nouvelle, un réconfort toujours apprécié. Aujourd'hui, la présence des membres et consulteurs du Conseil des Laïcs nous invite à donner à cette rencontre un ton et un langage particuliers: c'est en quelque sorte à l'ensemble des laïcs dans l'Eglise que Nous nous adressons. Vous êtes bien ce Peuple de Dieu que l'Apôtre Jean voyait monter vers la Jérusalen céleste, de toute race, de toute nation, de toute langue! Nous vous saluons tous et chacun avec la même affection. Nous nous devons de féliciter spécialement les membres du Conseil des Laïcs qui ont choisi, cette année, d'être accueillis en même temps que les participants à l'audience générale. Il y a là un signe exemplaire de leur volonté de proximité et de service de tous les baptisés. Est-il besoin de rappeler à toute l'assistance de ce matin que le Conseil des Laïcs est l'organisme institué par Nous, le 6 janvier 1967, afin
568 de promouvoir et de coordon/ner l'apostolat des laïcs dans l'Eglise universelle, avec le souci d'écouter la voix des autres laïcs et la voix des Pasteurs de l'Eglise? Dans ce contexte, et sans nous éloigner des travaux du Synode qui vient de s'ouvrir, il Nous a paru très opportun de Nous entretenir avec vous de deux aspects fondamentaux de l'apostolat des laïcs, qui s'estompent plus ou moins dans l'esprit des chrétiens de ce temps: l'importance du témoignage personnel et l'unité des divers témoins de l'Evangile entre eux et avec leurs Evêques.

L'homme contemporain écoute plus volontiers les témoins que les maîtres, ou s'il écoute les maîtres, c'est parce qu'ils sont des témoins. Il éprouve en effet une répulsion instinctive pour tout ce qui peut apparaître mystification, façade, compromis. Dans un tel contexte, on comprend l'importance d'une vie qui résonne vraiment de l'Evangile!

On pourrait ramener à quatre les motifs de cet attrait du monde actuel pour le vrai témoin du Christ. L'homme moderne, engagé dans la conquête et l'utilisation de la matière, éprouve une faim d'autre chose, une solitude étrange. Le chrétien tout donné à Jésus-Christ connaît un autre mystère plus insondable que la matière: le mystère de Dieu qui invite

l'homme à un partage de vie dans une communion sans fin avec le Père, le Fils et l'Esprit Saint. Mystère de transcendance et de proximité! En vérité, l'homme du vingtième siècle aspire à cette plénitude de dialogue personnel que lui refuse la matière. Il faut aujourd'hui plus que jamais des témoins de l'invisible.

Les hommes de ce temps sont des êtres fragiles qui connaissent facilement l'insécurité, la peur, l'angoisse. Combien se demandent s'ils sont acceptés par leur entourage! Nos frères humains ont besoin de rencontrer d'autres frères qui rayonnent la sérénité, la joie, l'espérance, la charité, malgré les épreuves et les contradictions qui les atteignent eux aussi. Etre le témoin de la Force de Dieu opérant dans l'étonnante et renaissante fragilité humaine, ce n'est pas aliéner l'homme, mais lui proposer des chemins de liberté.

Les générations montantes sont spécialement assoiffées de sincerité, de vérité, d'authenticité. Elles ont horreur du pharisaïsme sous toutes ses formes. Dès lors on conçoit qu'elles s'attachent au témoignage d'existences pleinement engagées au service du Christ. Elles courent le monde pour trouver des disciples de l'Evangile, transparents à Dieu et aux hommes, demeurés jeunes de la jeunesse de la grâce divine. Les jeunes générations voudraient rencontrer davantage de témoins de l'Absolu. Le monde attend le passage des saints. / 569

L'homme moderne se pose aussi, et souvent douloureusement, le problème du sens de l'existence humaine. Pourquoi la liberté, le travail, la souffrance, la mort, la présence des autres? Or voici que dans les ténèbres celui qui essaye de vivre l'Evangile apparaît comme celui qui a trouvé un sens, un achèvement à sa vie, bien loin des systèmes anthropocentriques et oppressants.

Ce témoignage personnel doit être celui de tout baptisé, de tout confirmé, laïc, religieux ou prêtre. Mais les laïcs sont invités à le vivre de façon particulière, au sein même du monde, en oeuvrant selon leur foi dans les affaires temporelles de leurs familles, de leur cité, du monde international, pour bâtir avec tous les hommes, croyants ou incroyants, un monde plus digne de fils de Dieu. C'est en travaillant avec les autres qu'ils découvrent souvent toutes les dimensions de l'apostolat. Ils se garderont d'oublier qu'ils sont aussi appelés à favoriser chez leurs frères la rencontre directe de Jésus-Christ. Leur témoignage n'est pas un témoignage muet.

Nous savons bien d'ailleurs tout ce que les laïcs ont fait pour l'Eglise du Christ dans les siècles passés et depuis les vigoureux appels des Papes en faveur de l'Action catholique. Cependant, malgré l'apparition et le développement de nouvelles formes d'apostolat et l'usage de techniques de plus précises, le témoignage de l'Evangile ne s'impose pas au regard contemporain avec l'éclat suffisant. Or l'Eglise rendrait stérile l'Evangile et se rendrait elle-même stérile si elle proclamait seulement un idéal abstrait, si bien présenté fût-il, sans que les laïcs ne concrétisent cet idéal, comme un levain enfoui dans la pâte. Nous espérons que nos convictions sur ce point fondamental du témoignage personnel trouveront beaucoup d'écho en vos coeurs.

Mais c'est devenu une nécessité, et c'est une chance de notre temps, de rechercher aussi un témoignage collectif des chrétiens, adapté à l'âge, au voisinage, aux milieux sociaux, aux milieux professionnels, bref aux multiples réalités de la vie. De là sont nés de nombreux mouvements qui soutiennent l'apostolat de leurs membres, grâce à des échanges, à une révision de vie commune, à des objectifs mûris et réalisés ensemble. Bien plus, ces mouvements ont pris, plus récemment, la note universelle qui sied à l'Eglise catholique et répond aux besoins d'un monde de plus en plus unifié: ils sont devenus internationaux. Notre Conseil des Laïcs est précisément à l'écoute de toute cette vitalité personnelle et communautaire. / 570

Dans cet immense corps du Christ qu'est l'Eglise, les dons et les besoins sont très variés, très diverses les tendances de l'apostolat. Il doit cependant y avoir une unité dans l'inspiration et une convergence dans le but. C'est non seulement une nécessité pour l'efficience de l'apostolat; c'est un critère de son authenticité: le Christ a prié pour que ses disciples soient un. Tous ces mouvements doivent donc témoigner d'une volonté sans équivoque de se rencontrer, de coopérer ensemble sur les objectifs fondamentaux, de prier ensemble, de célébrer ensemble l'eucharistie, de faire leurs les orientations majeures de l'Eglise, dans cette période de mise en oeuvre du Concile Vatican II. Au niveau du Saint-Siège, qui est celui de l'Eglise universelle, le Conseil des Laïcs constitue un lieu privilégié de cette confrontation et de cette collaboration. Et l'Année Sainte doit être une heure providentielle pour effectuer, à

tous les échelons, ce rapprochement nécessaire et vivre cette communion.

L'apostolat des baptisés aura cette authenticité et cette unité s'il est accompli en communion avec les Pasteurs responsables du Peuple de Dieu, quelle que soit la diversité des opinions concernant le mode de coopération avec la hiérarchie. Le mot célèbre de saint Ignace d'Antioche, au sujet de la célébration de l'eucharistie, Nous revient en mémoire: "Rien en dehors de l'Evêque". Nous l'appliquons sans hésitation à l'apostolat des laïcs. Nous savons comment nos Frères dans l'épiscopat essayent de vivre l'autorité qui leur a été confiée: dans un souci de servir! Nous savons aussi combien sont nombreux les laïcs chrétiens qui donnent à leurs Evêques des témoignages exemplaires de confiance, de loyauté, de soutien, de coopération. En ce moment même, plus de deux cents Evêques sont réunis pour le quatrième Synode de notre Pontificat. S'ils étaient ici même, il Nous semble qu'ils vous diraient, en toute sincérité, en reprenant le mot de saint Augustin: "Frères, avec vous je suis chrétien, pour vous je suis évêque".

Chers Fils, cet entretien vous dit assez la confiance que Nous mettons en vous. Nous invitons toute l'assemblée à implorer du Seigneur les apôtres dont l'Eglise et le monde d'aujourd'hui ont besoin. Avec notre Bénédiction Apostolique.

4320

1974 OCT 10.-SIGNATURA APOST., LITT. CIRC. PART.*

Signatura Apostolica ea tantum decreta ratihabitionis sententiarum primi gradus causarum matrimonialium transmittet ad effectus civiles obtinendos in Italia, quae motiva decisionis exprimant

Città del Vaticano, 10 ottobre 1974

Eminenza Reverendissima, Questo Supremo Tribunale è in dovere di attirare l'attenzione del Tribunale Ecclesiastico Regionale, di cui Ella è Moderatore, sulla risposta della Pontificia Commissione per l'interpretazione dei decreti del Concilio Vaticano II, pubblicata sugli *Acta Apostolicae Sedis*, n. 8 del corrente anno, che reca la data del 31 agosto 1974, p. 463.

Si tratta dell'obbligo di dare una motivazione, almeno sommaria, ai decreti dei Tribunali di seconda istanza, che ratificano una sentenza di primo grado dichiarante la nullità di un matrimonio, o che, negando la ratifica, ammettono la causa all'esame ordinario di secondo grado.

A tale proposito la Segnatura Apostolica rende noto che, a norma dei can. 9 e 34, § 3, n. 4, non potrà accettare, per la trasmissione agli effetti civili, i decreti di ratifica privi di motivazione, che risultino emessi in data posteriore al 30 novembre 1974.

Mi valgo della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo – Dino Card. STAFFA, *Prefetto.* Aurelio Sabattani, *Segretario.*

* Ad Moderatores Tribunalium regionalium Italiae, Prot. N. 5966/74 VAR.

4321

1974 OCT 18.-RATIHABITIO CONV. AAS 66 (1974) 619

Ratihabitio conventionis die 4 septembris 1974 initae inter Sanctam Sedem et Bavariam

Vide textum supra sub die 4 sept. 1974: LE 4312.

4322

1974 OCT 22. - PAULUS VI, NOTIFICATIO. PART.*

Constituuntur Commissiones singulae pro relationibus religiosis curandis cum populis Islamicis et hebraeo

Tenendo conto dello sviluppo dei rapporti religiosi della Chiesa Cattolica con l'Ebraismo e con l'Islam, e nella linea della Dichiarazione *Nostra aetate*, il Santo Padre ha deciso la creazione di due Commissioni per le relazioni con ciascuna di dette religioni.

Le due Commissioni fanno capo, rispettivamente, al Segretariato per l'unione dei Cristiani e al Segretariato per i non cristiani.

Ogni Commissione, della quale faranno parte otto Consultori, ha per Presidente e per Vice-Presidente il Cardinale Presidente ed il Segretario del rispettivo Segretariato; ha inoltre un proprio Segretario, che è membro dell'ufficio del Segretariato corrispondente.

* Textus proponitur quo notificatio data est die 23 oct. 1974 a **L'Osservatore romano**, 23 ott. 1974 "Nostre informazioni", p. 1.

4323

1974 OCT 25.-SYNODUS EPISC., DECLARATIO. PART.*

Declaratio quam Patres Synodales fidelibus praebent, circa Evangelizationem Ecclesiae in huius temporis societate et mundo

1. In Spiritu Sancto gaudemus de iis quae Dominus hac in Synodo nobiscum fecit, et hoc gaudium cum integro Populo Dei, at imprimis cum fratribus nostris in episcopatu quorum partes egimus participare volumus, et etiam cum illis omnibus qui seipsos Evangelio Christi quocumque modo moveri senserunt.

2. In mutua fraternaque nostrarum experientiarum communicatione, quam una cum Paulo VI Petri Successore fidenter congregati habuimus, intimam validamque unitatem experti sumus quam Spiritus Sanctus iugiter operatur in multiplici condicionum varietate qua vita Ecclesiae ditatur. At simul experti sumus foecunditatem varietatis, quae exprimitur diversis nostris conatibus integrum Evangelium apud varias culturas populorum firmiter stabiliendi: illam rationem incarnationis ita quodammodo ulterius producimus quam Deus in opere salutis per Christum adhibere voluit. Sic bonus nuntius Salvatoris efficacius elucet.

3. Uberrimae divitiae, quas in mutua huiusmodi communicatione experti sumus, non poterant facile ad unum redigi quin earum integritas pessumdaretur. Quapropter divitiores certissime nos effecti maluimus eosdem communicationis fructus Summo Pontifici integros magna cum fiducia et simplicitate offerre, et ab ipso novos impulsus exspectare. At simul cupimus fructuosam experientiam a nobis in Synodo factam in nostris Ecclesiis particularibus ulterius prosequi, in spiritu dialogi, praesertim cum presbyteris, cum religiosis utriusque sexus, cum theologiae cultoribus cumque ceteris nostris fidelibus. Nunc autem solummodo quasdam primarias suasiones atque graviores orientationes hac nostra declaratione pandere volumus ad opus nunc initum ulterius ac profundius promovendum.

4. Fide nostra in Christum pro nostra salute mortuum et resuscitatum suffulti et experientia nostra paschali in sinu Ecclesiae roborati, denuo confirmare volumus munus evangelizandi omnes homines essentialem missionem Ecclesiae constituere. Imo, quo profundiores amplioresque nobis apparent hodiernae mutationes, sive in religionibus et ideologiis, sive in culturis et vivendi modis, eo evidentior et urgentior manifestatur necessitas proclamandi Evangelium omnibus nationibus et singulis hominibus, at iis praesertim ad quos notitia boni nuntii Christi nondum allata est, ubicumque terrarum ipsi inveniuntur, ita ut evangelizatio et plantatio Ecclesiae in populis vel coetibus in quibus nondum radicata est ad effectum perducantur.

5. Amor Christi eiusque mandatum omnes omnino fideles impellunt ad eius divitias, gratis receptas, aliis dispensandas. Ideoque opus Evangelii proclamandi ad integrum Populum Dei in Ecclesia per Dei verbum et Eucharistiam a Spiritu Christi coadunatum pertinet, ita ut nullus veri nominis christianus ab hoc munere, modo utique sibi consentaneo atque in communione cum suis pastoribus, adimplendi eximatur. Confidimus hanc Synodum, una cum iterata Summi Pontificis pro die mundiali missionum adhortatione, novam opportunitatem omnibus omnino Ecclesiae filiis praebuisse renovandi intimam et efficacem conscientiam propriae participationis in munere evangelizandi. Speciali modo nos ad iuvenes vertimus, quos nolumus tantummodo ut evangelizandos considerare, verum etiam uti peraptos ad alios, praesertim coaevos, evangelizandos. Insuper persuasum habemus iuvenes,quippe qui valores fundamentales Evangelii exquirant et veram authenticitatem postulent in fide intellegenda et testificanda, nos adultos provocare et compellere ad nos in munere evangelizationis iugiter renovandos.

http://www.obrascatolicas.com

6. At simul intime persuademus nobismet ipsis sine gratia Christi in cordibus nostris a Patre per Spiritum Sanctum diffusa ad opus evangelizationis rite perficiendum omnino impares esse (cfr. *Rom.* 5, 5). Huiusmodi enim opus continuatam conversionem internam singulorum christianorum requirit, necnon iugem renovationem nostrarum communitatum atque institutionum. Ita fides firmior, purior ac interior redditur, nosque aptiores et credibiliores efficimur fidei testes cohaerentia nostrae integrae vitae individualis ac socialis cum Evangelio quod praedicare debemus; et rite prompteque perpendere et discernere valemus "signa temporum", atque actionem Spiritus Christi detegere et fideliter prosequi, in vita ipsius Ecclesiae et in tota historia humana incessanter operantis ut omnes vitam abundantius habeant.

7. Unde patet necessitas arctae cum Deo coniunctionis, assidua oratione, meditatione verbi Dei ac contemplatione necnon frequenti sacramentorum participatione sustentatae ac roboratae, ut nempe Populus Dei efficacius testimonium reddat communitatis vere fraternae, expectationibus hominum bonae voluntatis prompte respondentis, evangelica solidarietate cum illorum angoribus quaestionibusque intime coniunctae. Ita Ecclesia credibilior testis evadit laetifici nuntii Salvatoris generis humani atque aptius instrumentum Spiritus Sancti in ministerio Evangelii Christi proclamandi.

8. In nostris disceptationibus oculos nostros minime clausimus coram difficultatibus et obstaculis, antiquis et novis, quae operi evangelizationis obstare videntur. Imo, valde attento examini quaedam subiecimus nostri temporis res et eventa: uti saecularizationem quae, quamvis per se adspectus positivos in se ipsa habeat, tamen saepe usque ad ideologiam saecularismi perducitur, Deum a regione vitae humanae prorsus excludentis et ideo etiam sensum ultimum existentiae; uti atheismum in multiplicibus eius formis, qui in diversis regionibus late diffunditur. Haec omnia attento animo perpendenda sunt et eorum causae profundius investigandae, ita ut et in illis appellatio Domini detegi possit, qui a nobis maiorem puritatem in nostra fide profitenda et testificanda hodie postulat. Neque nos fugit alia ingens difficultas quae provenit ex consiliis ac moliminibus, sive subdola ratione sive haud raro violenta manu inductis, coarctandi libertatem religionis et vitam Ecclesiae necnon eam ad silentium reducendi. Nec oblitі sumus illorum qui aerumnis premuntur, praesertim omnium qui Evangelii causa persecutiones patiuntur: bonum nuntium crucis in seipsis portantes praeclarum opus evangelizazionis persolvunt atque sublimius auxilium toti Ecclesiae ad eius munus adimplendum afferunt.

9. Conscii sumus etiam difficultatum quae oriuntur ex condicionibus tam rapide et radicaliter mutatis nostri temporis quoad nuntium evangelicum hominibus nostrae aetatis intellegibiliorem reddendum. Sed scimus insuper Evangelii communicationem processum dynamicum esse. Haec communicatio verbo, opere et vita perficitur, inter se intime connexis, et variis elementis determinatur quibus ipsi verbi Dei auditores quasi constituuntur: nempe eorum necessitatibus ac desideriis, modo loquendi et sentiendi, cogitandi et iudicandi, cum aliis relationes instituendi. Hae omnes condiciones, pro varietate locorum et temporum multum inter se diversae, Ecclesias particulares provocant ad aptam "traductionem" nuntii evangelici et, secundum principium incarnationis, ad semper novas sed fideles "radicationes" inveniendas. Praeterea progressus instrumentorum communicationis socialis novas vias evangelizationi aperit, modo cogitandi et agendi hominum huius temporis omnino consentaneas.

Simulque firmiter credimus Spiritum Sanctum incessanter in Ecclesia Christi operari ad hanc renovationem promovendam et in tuto collocandam, ope omnium qui testimonium vitae sanctae praebent, atque per experientiam pastoralem illorum quos Deus posuit regere Ecclesiam ceterorumque eorum collaboratorum in ministeriis Ecclesiae, per sua dona inter fideles late diffusa, per fecundam collaborationem inter pastores et theologos.

10. In his absolvendis cum fratribus christianis quibuscum nondum plena communione iungimur eorumque Ecclesiis et Communitatibus ecclesialibus, fundamento baptismi et illius fidei patrimonio quod nobis commune est innixi, impensius collaborare cupimus, eo animo ut possimus iam nunc amplius quoddam commune testimonium in ipso opere evangelizandi Christo reddere coram mundo, dum adhuc adlaboramus ad plenam unionem a Domino obtinendam. Ad hoc enim mandato Christi cogimur; hoc postulat ipsum opus Evangelii praedicandi atque testificandi.

11. Actioni Spiritus Sancti fidentes, quae latius quam fines communitatum christianarum patet, cum aliis religionibus non christianis in dialogo procedere volumus ita ut novitatem Evangelii et plenitudinem Revelationis profundius intellegere valeamus et salvificam amoris Dei veritatem, quae in Christo impletur, eis amplius ostendere possimus.

Sed etiam collaborationem exquirere cupimus omnium hominum bonae voluntatis qui, diversis utique rationibus at corde sincero, altiorem vitae humanae significationem expetunt, vel qui sese impendunt pro suis fratribus ad humaniores vitae condiciones illis procurandas.

12. Inter multa quae in Synodo pertractavimus, peculiari diligentia egimus de mutuis relationibus inter evangelizationem et hominum sive populorum salutem integralem seu plenam liberationem. In hac tanti momenti quaestione profundam unitatem experti sumus in iterum asserenda intima connexione inter opus evangelizationis et huiusmodi liberationem. Ad hoc autem nos excitavit non solum intima cum nostris fidelibus ceterisque hominibus habitudo, quorum vitae et communis sortis ipsi participes sumus, sed imprimis Evangelium ipsum nobis misericorditer concreditum, quod bonus nuntius salutis integro homini et universae societati humanae est, iam nunc in terris inchoandae atque manifestandae, licet tantummodo ultra praesentis vitae fines suam plenam adimpletionem assequi possit.

Caritate Christi compulsi ac lumine Evangelii collustrati confidimus Ecclesiam, opus evangelizationis fidelius adimplentem, integram salutem hominis seu plenam eius liberationem nuntiare et iam nunc inchoative producere. Ipsa enim, ut communitas tota in evangelizatione implicata, Christo se conformet necesse est qui suam ipsius missionem his explicavit verbis: "Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, praedicare captivis remissionem et caecis visum" (*Lc.* 4, 18.)

Fidelis suo muneri evangelizandi Ecclesia, uti communitas vere pauper, orans et fraterna, multum ad salutem integralem seu plenam liberationem hominum conferre potest. Nam ipsa profundiora argumenta et semper novos impulsos ex ipso Evangelio haurire potest ad promovendam generosam dedicationem in servitium omnium hominum, et praesertim pauperum, debiliorum et oppressorum, et ad consectaria socialia peccati in iniustis structuris socialibus atque politicis amovenda. Imo Ecclesia, Evangelio Christi innixa, eiusque gratia roborata, ipsos nisus ad liberationem ab errationibus salvare potest, ita ut ipsa non maneat intra limites mere politicos, sociales et oeconomicos, quos utique attendere debet, sed ducat ad libertatem plenam a peccato, ab egoismo individuali vel collectivo, et ad transcendentiam plenae communionis cum Deo et cum hominibus uti fratribus. Ita Ecclesia, suo proprio modo evangelico, veram et plenam liberationem omnium hominum, coetuum et populorum promovet.

In hoc spiritu humanae et evangelicae solidarietatis hisce diebus nuntium mittere voluimus de iuribus hominum et de reconciliatione.

13. Ad nostram missionem pertinet hominibus huius temporis adesse ut inter eos Christi, Verbi Incarnati, praesentiam protrahamus. Itaque, dum ad nostras Ecclesias particulares revertimur, nos, sicut olim discipuli sua resuscitati Domini experientia confortati, novas opportunitates conspicimus ad totius mundi evangelizationem et authenticam liberationem efficacius promovendam. Conscii quidem sumus permultarum difficultatum quae nobis obstant. Attamen, proxime futura tempora magna cum spe ingredimur, quae ex nostra intima coniunctione cum Christo crucifixo oritur, nos ad participationem suae resurrectionis efficaciter perducenti. Ita fiet ut pro Ecclesia, magis radicata in perenni vi et potentia Pentecostes, nova oriantur tempora evangelizationis. Dum fidelior esse conatur erga suum munus in mundo huius temporis, Ecclesia seipsam penitus dedicat servitio mundi aetatis venturae. Etenim, etsi sortes futurae nostrae aetatis nobis ignotae sunt, Christus qui est Dominus et centrum historiae humanae nos urget ut ultra progrediamur. Tempus quod inter Pascha Domini et Parousiam intercedit, tempus est tensionis et adspirationis ad finem venturum. Illo temporis spatio Ecclesiae onus est ultimam adimpletionem Regni Dei praefigurare et praepadesse (cfr. *Mt.* 28, 20), nos suae gratiae donis confortans, per suum Spiritum in omnem veritatem gradatim nos adducens (cfr. *Io.* 16, 13), et sermonem nostrum signis confirmans (cfr. *Mc.* 16, 20), dum confitemur quia Iesus Christus Dominus est ad gloriam Dei Patris (cfr. *Phil.* 2, 11).

In hac vigilia Anni Sancti Romae celebrandi, firmiter confidimus fore ut Populus Dei universus, hanc singularem gratiae opportunitatem nactus, per conversionem cordis et perfectam renovationem necnon profundam reconciliationem, munus evangelizandi efficacius adimplere valeat et Ecclesia ipsa clarius apparere possit tamquam ad gentes divinitus missa ut sit universale salutis sacramentum.

Nostra opera in Synodo absolventes, oculos et corda ad Beatam Virginem Mariam, Matrem Ecclesiae, erigimus ita ut, eius exemplo, Verbum Dei mente aperta et cum docilitate recipiamus, illudque meditantes et fideliter servantes mundo offeramus.

E Civitate Vaticana, die 25 octobris 1974.

* **L'Osservatore Romano**, 26 ott. 1974. **Adn.** Autores varii in **Confer** 13 (1974) 165-329; G. CAPRILE, **Il Sinodo dei Vescovi. Terza Assemblea generale (27 settembre - 26 ottobre 1974)**, Roma 1975; Ph. DELHAYE in **Esprit et vie** 84 (1974) 737-741; A. DESCAMPS in **Revue théol. de Louvain** 6 (1975) 113-123; D. GRASSO in **PrM** 64 (1975) 27-60; R. LAURENTIN, **L'évangélisation après le IVème Synode**, Paris 1975; A. SANCHIS in **Confer** 15 (1976) 426-448; B. SORGE in **La Civ. Catt.** 127 (1976-IV) 11-24, 142-157; vide etiam sub die 8 dec. 1975.

4324

1974 OCT 26.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 631-639

Allocutio Em.mis Patribus Cardinalibus et Exc.mis Praesulibus e Synodo Episcoporum, cum tertius generalis Coetus exitum haberet:

De fructibus e Synodo ortis pro Ecclesia nostrae aetatis deque nonnullis observationibus in sententias aliquas durante Synodo prolatas praemittendis ut doctrina Synodi recte intellegatur

Venerabiles Fratres, Ecce ad nostrae Episcoporum Synodi terminum iam pervenimus. Sed priusquam dimittatur praestantissimus hic congressus, omnes iam intimis sensibus cupimus iudicium aliquod de ipso ferre ac summam quandam operis eius subducere. Atque dum coram Christo, qui corda nostra scrutatur, animos et cogitationes colligimus, ut communiter et coniuncte hanc rationem postremam reddamus, facere non possumus, quin vera perfundamur laetitia speque bona erigamur, qua suffulti res ipsas universas in optimam partem interpretamur. Revera, quis nostrum non summi aestimat hanc experientiam, quam quarto iam tempore simul in Episcoporum Synodo viximus, cum videlicet perspicuam voluntatem exsequeremur et unanimam Concilii Vaticani Secundi optationem, a nobismet ipsis confirmatam Synodi institutione?

Rursus Episcopi, mandato Christi innixi: *Euntes docete omnes gentes* (1), persuasum habentes verba eius esse *spiritum et vitam* (2), congregati sunt una Nobiscum *in Nomine Domini*, ut gravissimas Ecclesiae quaestiones ponderarent, et nominatim hoc anno ipsam Evangelizationem. Sed ubinam in Ecclesia aptior inveniri potest locus – ut superioribus hisce diebus vidimus – ad frugiferam collocutionem et tractationem inter Ecclesiarum localium praefectos eorumve legatos de rebus et argumentis tanti ponderis ad universam Ecclesiam Catholicam spectantibus, et quidem in ambitu tam fraterno, tam simplici, tam digno? Synodus haec comprobavit, quod scilicet Episcopi cupiunt magis magisque certiores fieri de difficultatibus nec non de vera significatione et amplitudine singularum quaestionum, ac propterea intellegunt se posse cum amore et humilitate, cum moderationis sensu sed etiam cum acri rerum conscientia suum munus explere.

Latissimum quidem et implicatum hoc argumentum non permisit, ut totum adeo brevi tempore pertractaretur, neque
632 ut omnes exop/tatae conclusiones inde traherentur. Nihilominus, pro statu praesenti Ecclesiae, haec quarta Synodus rursus effecit, ut vox Ecclesiarum localium audiretur, ut condiciones rerum melius iudicarentur, ut praecipua evangelizationis elementa reperirentur, atque ut tandem deliberaretur quibus viis ac rationibus evangelizatio ad nostri temporis homines dirigi deberet. Quapropter summam totius Synodi iam hinc frugiferam esse putamus. Ipsa enim praebet et suppeditat Petri Successori, in commodum universae Ecclesiae, abundantem numerum et copiam solidam consiliorum ac monitorum et propositorum. Iam nunc autem concredimus has doctrinae ac sapientiae pastoralis divitias ipsi gratiae adiuvanti Dei: *Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate* (3). Dominum igitur toto ex pectore laudamus ob plurima illa et optima, quae nobis haec Synodus dedit.

Gratissima namque memoria tenemus omnia, quae in hac Synodo experti sumus, tamquam in experimento quodam cotidiano et certo veritatis Ecclesiae, eiusque admirandarum potestatum et facultatum, sicut etiam gravissimorum eius onerum et officiorum. Quemadmodum prisca illa communitas Hierosolymitana, circa Petrum et Apostolos collecta, etiam nos fuimus *perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis et orationibus* (4). Consideravimus quam necesse esset altius perscrutari et disseminari doctrinam apostolorum, quam Ecclesia per saeculorum decursum et per omnes humanarum opinionum morumque mutationes integram semper servavit. Intime et acriter sensimus ipsam *Koinoniam*, sive in mirabili colloquiorum ac multiplicium congressionum fraternitate, sive in singularum sessionum tranquillo processu, sive in multiformi eorum praesentia, qui huc protulerunt diversorum humanorum cultuum voces in veritate unius Catholicae consociatas. Convenimus pariter ad *fractionem panis*, cum sollemni ritu Synodum aperientes sacrum concelebravimus; precati sumus unanimi ante omnes sessiones atque in permagna illa et perpulchra congressione apud Collegium "De Propaganda Fide" ibique perspeximus, quam vera esset promissio Christi: *ubi ... sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (5).

Qua de causa possumus – iam hinc fraterno cum affectu profecturi – aperte confiteri Synodum fuisse manifesto frugiferam. /
633

Frugiferam dicimus, in primis quoniam singuli Episcopatus sese plane conscios ostenderunt de necessitate explendi sine ulla mora apostolicum officium sibi commissum, nempe praedicandi *Iesum Christum et hunc crucifixum* (6), atque maxima cum diligentia ipsi huic mundo occurrendi.

Synodus praeterea frugifera fuit, potissimum quia omnes sententiae congruerunt circa plura quae maximi momenti sunt habenda: *1)* In sua luce collocata est ratio, qua humanus progressus et Christi mysterii evangelizatio oportet distinguantur, mutuoque perficiantur, atque prior alteri subiciatur; quod mysterium complectitur Sanctissimae Trinitatis cognitionem, participationem naturae divinae, sempiternamque salutem mundi qui nunc est et qui futurus erit. *2)* Clare illustratum est, ad quos pertineat officium evangelizationis, quod a Christo concreditum est Apostolis, nunc autem eorum Successoribus: hoc est Episcopis, communionem habentibus cum Romano Pontifice, qui quidem, una cum peculiari mandato sibi commisso largiorem effusionem donorum Spiritus Sancti receperunt. Iisdem sociam quidem praestant operam sacerdotes, tamquam proximi cooperatores eorum obnoxii auctoritati; attamen etiam probe declaratum est huiusmodi evangelizationis officium pertinere quoque ad religiosos sodales atque ad laicos homines, quorum in numero recensentur iuvenes, pecularique modo parentes. *3)* Visum est palam ostendere arctam conexionem inter evangelizationem et rectam eorum institutionem, qui in hoc opus incumbunt, inculcata necessitate atque momento congruae spiritualis atque doctrinalis praeparationis, nec non christianae vitae plane cum nuntio evangelico conformis, ut huic fides tribuatur, neve impedimentum afferatur, quominus non credentes eidem adhaereant. *4)* Omnium omnino observantia patuit erga veri nominis bona humana atque religiosa, quae exstant penes religiones non christianas et confessiones non catholicas, una cum debita eorum aestimatione, opportunitate agnita eadem bona inserendi in obiectum evangelizationis et in precandi formas, atque simul affirmata necessitate servandi puritatem unitatemque fidei catholicae et doctrinae ecclesialis. *5)* Manifestum fuit Ecclesiam Christi, quae in Ecclesia Catholica subsistit, simul esse *obiectum et subiectum* evangelizationis; extra eam quoque, si Deo placuerit, haberi posse illuminationem Verbi Dei, plenam tamen atque integram Evangelii nuntiationem, una cum omnibus ei coniunctis / salutis subsidiis – quae sunt sacramenta, 634
liturgia, plena Evangelii Christi explicatio, nullis admixtis erroribus – nonnisi in Ecclesia Catholica hierarchica haberi posse, hoc est in communione cum Summo Pastore, Petri Successore, qui constitutus est perpetuum atque aspectabile principium et fundamentum unitatis sive Episcoporum sive christifidelium; quae Ecclesia plene est *in Christo veluti sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis*

1. *Mt.* 28, 19.
2. *Io.* 6, 63.
3. *Phil.* 2, 13.
4. *Act.* 2, 42.
5. *Mt.* 18, 20.
6. *1 Cor.* 2, 3; 1, 23.

http://www.obrascatolicas.com

totiusque generis humani unitatis (7). *6*) Recte conclusum est in Ecclesias locales recidere onus et officium operis evangelizationis, communione servata cum Ecclesia universali, quia universa Ecclesia in statu missionis est constituta, sicut missionaria est. *7*) In sua denique luce posita est actio Spiritus Sancti in opere evangelizationis, quia Ipse, utpote "anima Ecclesiae" effundit gratiam et caritatem in corda credentium, Apostolorum praesertim, Episcoporum atque sacerdotum. Haec omnia sunt maximi momenti argumenta ad meditandum proposita; quod si fiat, valde frugiferam celebrationem huius Episcoporum Synodi profecto reddere potest.

Sed in hoc etiam ponenda est utilitas huius Synodi, quod Episcopi, immensam horum munerum amplitudinem respicientes, aperte agnoverunt difficultatem per documentum in praesenti edendum illustrandi omni ex parte evangelizationem eiusque munera omnia definiendi. Dolemus quod aliqui id perperam interpretati sunt, quasi res Synodi feliciter non successerint, cum e contra id minime detrahat de maxima excellentia operis exacti ac de eius vera efficacitate. Praeterea id etiam commodi exinde profectum est, quod in luce est posita opportunitas perficiendi methodum laboris, qui novo huic instituto post Concilium orto est proprius; quod quidem ultro libenterque facturi sumus, vestris animadversionibus usi atque auxilio freti novi Consilii Secretariae Generalis, nuper electi.

Post haec Synodus frugifera fuit, quia Episcopi, una cum Maria, Matre Iesu (8), atque circa Petrum congregati, ut in novo quodam Cenaculo, percipere annisi sunt vocem atque impulsionem Spiritus Sancti; atque plane persuasi sibi in docendi munere implendo praesentem eiusdem Spiritus assistentiam numquam defuturam esse, *sub umbra alarum suarum* (9) ad meditandum et ad consilia capienda ingressi
635 sunt. Nemo / aliis dat, quod non habet. *Nulla ars doceri praesumitur, nisi intenta prius meditatione discatur* (10).

Frugifera deinde haec Synodus fuit, quoniam rectis doctrinarum motibus Ecclesia tacta est in eosque intentior effecta, qui attingunt *munus docendi* Episcopatus, cum supremo huius Apostolicae Cathedrae Magisterio intima coniuncti necessitudine.

Frugifera etiam fuit, quoniam est iterum confirmatum priores partes tribuendas esse officio hominibus praedicandi Verbum Dei, iucundum vitae aeternae nuntium, qui animos in Paschale inserit Mysterium, cuiusque nos, Pastorum qui fungimur munere, humilis quidem et impar sed verus certusque trames sumus constituti: *Quod fuit ab initio* (...), *testamur et adnuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem et apparuit nobis; quod vidimus et audivimus, adnuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et cum Filio eius Iesu Christo* (...), *ut gaudeatis et gaudium vestrum sit plenum* (11).

Frugifera denique fuit, quoniam hodie in Ecclesia conscientia quaedam inest, acer sane et acutus sensus muneris etiam explendi, quo adigimur ad omnia etiam exteriora adhibenda subsidia, nobis sive arte, sive vita technicorumque inventis in praesenti suppeditata, ut laetum nuntium usquequaque proferendo evulgemus.

Ut brevi dicamus, synodalis hic coetus nobis omnibus communis exstitit vocatio ad officia et onera impensius exsequenda, ad altius excolendum studium precandi, ad vitam interiorem magis alendam, magisque item fovendum spiritum paupertatis, abnegationis, germanae in Ecclesiam et animas caritatis, pleniorem demum erga Verbum Dei fidelitatem. Idem exstitit una, in modum veluti musici concentus, collaudatio Sanctissimae Trinitatis, homines ad cognoscendam et participandam intimam sui vitam in Christo advocantis, itemque collaudatio personae et mandati Salvatoris. Ita fit, ut quo sensu hac hora praecipue perfundimur, is reconditam sapiat spiritus laetitiam, quae statim in hymnum redundet ad grates Deo agendas.

Verumtamen, haud aequo res iudicio aestimari videntur, nisi advertimus nonnulla disceptationum capita accuratiore quadam explicatione indigere. In tot enim argumentis, quae sunt pertractata, facere non possumus, quin et liberam simpli-
636 citatem et apertam sinceritatem com/mendemus; sed non omnia, inde emergentia, elementa retinenda sunt. Eorum alia, quamvis iusta de causa significanter expressa, absoluta suapte vi, quibusdam ex partibus, exuantur oportet; alia vero, ea praesertim quae ex opera *Circulorum minorum* eminere visa sunt, oportet melius definiantur, tenuentur, suppleantur, penitiore investigatione illustrentur. Quorum aliqua nunc placet memorare, quippe quae nullo pacto tacere possimus.

In primis, ad eas attendimus necessitudines, quae Ecclesiis particularibus cum Apostolica Sede intercedunt. Sincero prorsus animo gaudemus de augescente vigore et alacritate Ecclesiarum particularium deque earum manifestiore usque voluntate omnia sibi congruentia munera suscipiendi. Eodem tamen tempore exoptamus, ut sedulo caveatur ne altior pervestigatio essentialis huius aspectus rerum, quae Ecclesiae sunt, ullo modo noceant firmitati "communionis" cum ceteris particularibus Ecclesiis et cum Petri Successore, cui Christus Dominus grave, perenne atque amoris plenum hoc officium commisit, ut *agnos et oves pasceret* (12), *ut fratres confirmaret* (13), ut fundamentum esset et signum unitatis Ecclesiae (14). Eius igitur muneris perfunctio circumscribenda non est extraordinariis tantum adiunctis. Non ita esse Nos dicimus animo trepidi pro muneris gravitate, qua premimur: Is, Petri Successor, est et permanet Pastor ordinarius omnium ovium, totius corporis: *Vi muneris sui, Vicarii scilicet Christi et totius Ecclesiae Pastoris, plenam, supremam et universalem potestatem habet, quam semper libere exercere valet* (15). Neque vero hic agitur de compositione vel oppositione potestatum, sed unum potius adest propositum, quo videlicet omnes – pro suo quisque munere suscepto fideliterque impleto – Dei voluntati respondeant, maxima impulsi dilectione.

Pariter, aliquid esse dicendum arbitramur de necessitate inveniendi eam uberiorem fidei significationem, quae cum condicionibus stirpis, societatis animique culturae apte conveniat. Id sane pernecessarium esse videtur, ut verum et efficax evadat ipsum opus evangelizandi; in quo, tamen, neque tutum neque a periculis vacuum est loqui de theologiis, quae tot ac diversae esse debeant, quot ac variae sint continentes terrae hominumque culturae. Etenim, quod fide continetur aut / ca- 637
tholicum est aut amplius non est. Ceterum, nos omnes fidem accepimus per continuatam planeque constantem traditionem: Petrus et Paulus minime aliena fidem veste contexerunt, ut eam antiquo Iudaeorum, vel Graecorum, vel Romanorum mundo accommodarent, sed vigilantissima usque cura consuluerunt germanae eius sinceritati, id est unius eiusdemque nuntii veritati.

Praeterea, causa humanae liberationis est iusta in luce collocata, cum et ipsa sit pars illius amoris, quo christiani suos fratres complecti tenentur. Sed tota et integra causa salutis iam non est cum hac vel illa liberatione confundenda; atque idcirco elaborandum est, ut Evangelium propriam indolem omnino servet, qua nempe Deus inducitur a peccato et a morte hominem redimens, et in vitam divinam illum introducens. Sic non est profecto plus aequo, in temporalium rerum ordine, hominum provectus eorumque socialis progressus extollendus, cum detrimento significationis essentialis, quae evangelizatio seu totius Evangelii nuntio ab Ecclesia tribuitur.

Animadvertimus insuper, idque non sine animi gaudio, parvas christianorum communitates Ecclesiae multum spei afferre, easque ab opera Spiritus Sancti tamquam a capite initium suum repetere; quae tamen spes infirma sane erit, si vita harum communitatum ecclesialis in ordinata compagine unius corporis Christi languescat, ac, per immoderatam libertatem a legitima Auctoritate ecclesiastica, arbitrio singulorum permittatur.

Ad haec vero omnia quod attinet et ad alia minora, quae in praesens Nos tempus deficit ut commemoremus, Sancta Synodus certa ad respondendum indicia dedit luculenta; quae tamen oportet in unum reducere, atque altius perscrutari. Quod si praecipua indicamus, id profecto ob eam causam fit, quod munus officiumque Nostrum excubantis est, id est eius proprium, qui in initio viarum vigilat, per quas Ecclesia iter facit, ut doctrinam, quam de se habet, aptius usque exprimat. Qua re non sinimus itinera falsa ingredi christifideles; quod si fieret, officio nostro principi deesse nos putaremus, confirmandi videlicet fratres.

Aliquid tamen est, in iis quae exposuimus, quod particularia exsuperet omnia: voluntatem dicimus omnium atque singulorum, novum atque universalem impulsum dandi, uno et alacri animo, evangelizationis operi. Etenim – ut fortasse simili modo atque perspicuitate alias numquam factum erat – Ecclesia cognitionem acquirit huiusce muneris, sane inter om-

7. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 1.
8. Cfr. *Act.* 1, 14.
9. Cfr. *Ps.* 16, 8; cfr. 46, 2.
10. S. Gregorius Magnus, *Regula*, pars I, 2; PL 77, 14.
11. *1 Io.* 1, 1-4.
12. Cfr. *Io.* 21, 13-17.
13. Cfr. *Lc.* 22, 32.
14. *Mt.* 16, 18-20.
15. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 22, 2.

638 nia praecipui. Dicas hoc idem esse omnino / tempus Concilii Vaticani II dignum, Ecclesiae naturae et vocationi congruens, necessitatibus hominum par, ad iis vitiis huius temporis medendum aptum, quae bene novimus.

Fratres Venerabiles et amatissimi, Ecclesia iter denuo arripit, magno sane animo magnaque spe, humilis aeque ac generosa, planeque confisa Christi auxilium se obtinere posse per Mariae Virginis intercessionem; iter ingreditur summa caritate atque studio se convertendi acerrimo, operam dans omnimodam animorum reconciliationi, ad huius Sacri Anni postulata, seu universalis Iubilaei.

Quam ob rem, omnium Episcoporum memor nunc subit ac grata cogitatio, qui in universo terrarum orbe huic regenerationi operi instant; subit eorum Auxiliarium, Sacerdotum, Religiosorum, Religiosarum, qui sunt apta ad hominibus aetatis nostrae evangelizandum instrumenta; atque praeterea parentum, qui et ipsi sunt primi Ecclesiae socii in sua ipsorum familia, id est in "Ecclesia domestica" (16) Evangelii proferendi; et mulierum, quae in exemplum piae et fideles adiutrices sunt, iuvenum, puerorum, spei laetae futuri, et praesertim doctorum virorum, quos Ecclesia benevolentia, exspectatione, fiducia prosequitur.

Singulas tandem singulorum locorum Ecclesias salvere iubemus, eas paterno animo in spem erigentes, praedicando Evangelio intentas; et Evangelii sacros ministros, maxime qui nominis Christi causa in non paucis regionibus persecutiones patiuntur: sed *Verbum Dei non est alligatum* (17).

Incitamentum denique Nostrum ad dilectos ac strenuos catechistas dirigimus, et praecipue ad missionarios, qui humiles et heroici sunt evangelizationis mundi auctores: *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis* (18). Omnes complectimur Nostros filios et filias, omnes quidem adhortantes, ut instrumenta esse velint atque conscii operis missionalis Ecclesiae socii: Dei Verbum, cunctis ferentibus opem, *currat et clarificetur* (19), *ut credat mundus* (20) atque *sit Deus omnia in omnibus* (21).

Iam hinc discessuri, iterum illud, quo omnes confirmemur,
639 ut reso/net volumus Christi invitamentum *Euntes, docete omnes gentes* (22); et item illud: *Levate oculos vestros et videte regiones, quia albae sunt iam ad messem* (23). Dei sane voluntati nobis est obsequendum, qui nos ipse misit. Universus mundus, tam late patens tamque splendide, nuntium exspectat liberationis a peccato ab iisque, quae peccatum invehit, malis; nuntium nempe salutis, a Christi Cruce partae. Equidem, *verbum crucis ... stultitia est* (24); sed *placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes* (25); uni propterea Dei auxilio confidimus. Summae difficultates exstant, multae ac variae sunt hominum exspectationes, gravissima nobis explenda munia, at *Confidite* – ait Dominus – *ego vici mundum* (26). Christus nobiscum est, immo in nobis est; in nobis et per nos ipse loquitur. neque umquam necessarium nobis auxilium suum denegabit.

Domine Christe Iesu, Verbum Patris, Cruci affixe Salvator, hac hora, qua peracta dimittitur Synodus, ad Te iterum convertimur, sicut antea, ea ineunte, Te imploravimus. Nobis praesens affuisti, et *cor nostrum ardens erat in nobis, cum loquereris in via et aperires nobis Scripturas* (27); Tu nostra fovebis proposita, nostrum in Ecclesiam fulcies ministerium, mentibus lucem et verbis inicies vigorem, labores confirmabis gressusque nostros diriges, ut aptiores inveniamus ad Evangelium tuum nuntiandum vias et rationes, nostrae denique ignosces debilitati. Tui nos famuli, iidemque pauperes, sumus, unaque promissionis tuae certitudine firmamur. Petrum sustenta atque Episcopos tuos, eorumque animum adde gregibus. En, magna paupertas est nostra, sed non in nobis, in Te uno, fiduciam collocamus: nostrae divitiae in hac sistunt spe. Tu nobis robur infunde, Tu nos confirma, Tu nos tua auge benedictione, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas in nobis et in Ecclesia Tua, in saecula saeculorum. Amen.

16. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 11.
17. *2 Tim.* 2, 9.
18. *Mt.* 5, 12.
19. *Thess.* 3, 1.
20. *Io.* 17, 21.
21. *1 Cor.* 15, 28.
22. *Mt.* 28, 19.
23. *Io.* 4, 35.
24. *1 Cor.* 1, 18.
25. *Ibid.* 1, 21.
26. *Io.* 16, 33.
27. Cfr. *Lc.* 24, 32.

Adn. vide sub diebus: 25 oct. 1974 et 8 dec. 1975.

4325

1974 OCT 28.–SC pro CULTU DIV., NOTIFICATIO. PART.*

De obligatione adhibendi novum Ordinem Missalis Romani in celebrationibus cum populo, relicta tamen facultate permittendi usum veteris Missalis in celebrationibus sine populo

Conferentiarum Episcopalium munera de conficiendis popularibus interpretationibus librorum liturgicorum necnon normae de earundem confirmatione a Sede Apostolica debite exquirenda antea ab hac S. Congregatione definita sunt, approbante Summo Pontifice, per *Notificationem* diei 14 iunii 1971. Quae quidem gradatim ubique terrarum ita in usum sunt deducta, ut, sufficienti temporis spatio transacto, id operis iam fere perfectum esse constet. Quod autem ad Missale Romanum attinet, quoties Conferentia Episcopalis statuit Missale Romanum in lingua vernacula, vel etiam quandam eius partem, v. gr. *Ordo Missae*, in sua regione assumi debere, tunc sive lingua latina sive lingua vernacula Missam celebrare licet *tantummodo* iuxta ritum Missalis Romani auctoritate Pauli VI promulgati, die 3 mensis aprilis 1969.

Circa normas vero, quae ab hac S. Congregatione editae sunt in bonum sacerdotum, qui ob provectam aetatem vel infirmitatem graves experiuntur difficultates in novo Ordine Missalis Romani vel Lectionarii Missae servando, patet facultatem ab *Ordinrio* concedi posse Missale Romanum iuxta editionem typicam anni 1962, per Decreta annorum 1965 et 1967 accommodatum, sive ex parte sive ex toto retinendi, sed *rantummodo* pro celebratione Missae *sine populo*. Nequeunt tamen Ordinarii huiusmodi facultatem tribuere pro celebratione Missae cum populo. Invigilent potius iidem Ordinarii, tum locorum tum religiosorum, ut, salvis ritibus liturgicis non Romanis, ab Ecclesia legitime agnitis, et non obstante praetextu cuiusvis consuetudinis ritus etiam immemorabilis, Ordo Missae novi Missalis Romani ab omnibus ritus Romani sacerdotibus et fidelibus recte accipiatur et maiore usque studio ac pietate comprehendatur in iis, quos continet, thesauris sive divinorum Verborum sive liturgicae pastoralisque doctrinae.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 28 octobris 1974. - Iacobus Robertus Card. KNOX, *Praefectus*. A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis*.

* Ad omnes Ordinarios: Notit. 10 (1974) 353. Adn. G. CAPRILE in La Civ. Catt. 126 (1975-I) 479-487; H. SCHNIZER in Oester. Archiv f. K. R. 27 (1976) 310-322.

4326

1974 OCT 31.-SC pro RELIGIOSIS, NOTIFICATIO. PART.*

Nulla apparet valida ratio ad ritum professionis religiosae mutandum, ita ut vota acceptentur a celebrante, non vero a Superiore religioso interno

I - NOTIFICATIO "MENTIS" S. CONGREGATIONIS

Roma, 31 ottobre 1974

Signor Cardinale, Ho l'onore di notificare per iscritto all'Eminenza Vostra Reverendissima la "mens" di questa Sacra Congregazione in merito alla modificazione del rito della professione religiosa, presentata da Sua Eccellenza Mons. Enrico Bartoletti, Segretario Generale della Conferenza Episcopale Italiana (C. E. I.).

In sostanza, questo Dicastero non ritiene validi e cogenti i motivi proposti per giustificare la modificazione del suddetto rito, proprio nel momento più significativo in cui i Superiori qualificati accettano i voti religiosi del candidato, in nome della Chiesa, ed incorporano i professi nel rispettivo Istituto.

In tale senso si è pronunciato il Congresso di questa Sacra Congregazione, di cui mi pregio allegare, in succinto, le principali motivazioni.

Peraltro, questo Dicastero si dichiara ben disposto a concordare, qualora se ne veda l'utilità, con codesta Congregazione del Culto Divino, a cui Ella degnamente presiede, una risposta da inviare al Segretario Generale della Conferenza Episcopale Italiana.

Con sensi di profonda stima e venerazione, ho il piacere di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo in Domino – Arturo Card. TABERA, *Prefetto*.

II - MOTIVA QUIBUS "MENS" INNITITUR

1. *Diritto comune e giurisprudenza*

a) In virtù del can. 572, § 1, 6° la validità della professione è condizionata all'accettazione del legittimo Superiore.

http://www.obrascatolicas.com

Deve trattarsi di *Superiore o di Superiora interna all'Istituto*, meglio specificato dalle rispettive Costituzioni, i quali accettando *per se vel per alium* i voti pubblici, agiscono in nome della Chiesa e del proprio Istituto.

b) La professione è il primo momento, l'atto costitutivo di un rapporto tra l'Istituto ed il professo che durerà tutta la vita: è logico quindi che non sia un estraneo ad intrommettersi nel punto preciso che questo rapporto viene instaurato.

c) La dottrina canonica è unanime nel riservare il diritto di accettazione della professione ai Superiori interni: perfino negli Istituti di diritto diocesano, che sono particolarmente soggetti all'Ordinario del luogo, non è il Vescovo che riceve la professione, bensì le rispettive Superiore o Superiori.

2. *Documenti recenti della Santa Sede*

a) *L'Ordo professionis religiosae* stabilisce esplicitamente che i voti dei religiosi vengono emessi dinanzi al Superiore, anche se non sacerdote, qualunque sia il celebrante (Vescovo o semplice sacerdote). La stessa norma è ribadita per la professione delle religiose.

b) Nel rito della Consacrazione delle Vergini, allorché è abbinato alla professione perpetua, si prescrive che sia la Superiora a ricevere i voti, anche quando è il Vescovo a presiedere alla cerimonia.

Tali riti specificano molto bene la parte del Superiore che accetta la professione dei voti e la parte del Vescovo (o sacerdote celebrante) al quale è riservata la prece di consacrazione del neo professo. Una cosa è presiedere la celebrazione eucaristica e i riti concomitanti lo sviluppo di tutta la cerimonia, altra cosa è l'accettazione stessa dei voti.

3. *Rilievi sulla proposta della C. E. I.*

a) Non si vede il motivo perché si debba introdurre una simile modifica soltanto nella versione italiana. Semmai tale "novità" bisognerebbe estenderla a tutte la nazioni.

b) Non si riesce a comprendere perché dovrebbero essere escluse le professioni emesse *extra Missam*.

c) Non è messa affatto in questione la dottrina sulla struttura sacramentale e gerarchica della Chiesa, perché i Superiori legittimi, ai sensi del can. 572, agiscono proprio in nome dell'Istituto approvato dalla Chiesa stessa.

Roma, 31 ottobre 1974.

* Cardinali Praefecto S. C. pro Cultu Divino, Prot. N. SR 5898/69. Adn. in **ISCRIS** 1 (1975) 40-42; **Notit.** 11 (1975) 62. Vide infra documentum S. C. pro Cultu Divino sub data: 1975 FEB ... positum: LE 4361.

4327

1974 NOV 1.- SECRETARIA STATUS, RESCR. PART.*

Rescriptum Pontificium quo Conferentiae Episcoporum Canadiensi facultates tribuuntur circa processus instruendos in causis matrimonialibus

Sanctissimus Dominus Noster Paulus VI, precibus a Conferentia Episcoporum Canadiensi die 30 augusti 1974 oblatis benigne annuens, me subsignato Cardinali a Publicis Ecclesiae Negotiis die 31 octobris 1974 coram admisso, eidem has quae sequuntur facultates, usque ad novarum processus legum promulgationem, concessit, si id vere requirant causarum matrimonialium numerus imparque copia iudicum aliave, iudicio ipsius Conferentiae, gravia temporis et loci adiuncta:

1. firmis manentibus quae in Litteris Apostolicis Motu Proprio datis *Causas matrimoniales*, d. 28 martii a. 1971, n. IV § 1, statutae sunt normis de competentia ad iudicium in causis matrimonialibus ferendum, facultatem ad tempus determinatum concedendi ut in iisdem causis, iis quidem exceptis ad eos spectantes de quibus in C. I. C. can. 1557, § 1, n. 1, competens quoque sit Tribunal loci in quo pars actrix residentiam habet non precariam, ea tamen lege ut singulis in casibus consensus accesserit tum Ordinarii loci commorationis habitualis partis conventae tum Ordinarii loci et praesidis Tribunalis aditi;

2. firma manente lege de constitutione Tribunalium, ad normam Litterarum Apostolicarum *Causas matrimoniales*, n. V, § 1, facultatem ad tempus determinatum concedendi ut, si in Tribunalibus sive dioecesanis sive regionalibus, ubi erecta sint, collegium trium iudicum, ad normam supradicti n. V, § 1, efformari non possit, iudicium de causa nullitatis in priore instantia unico iudici committatur, dummodo nulla ante sententiam definitivam expressa intercesserit oppositio ab ipso iudice, nec a vinculi defensore nec a promotore iustitiae, nec ab alterutra parte in causa;

3. in casibus exceptionalibus, si gravia adiuncta id revera requirant, facultatem concedendi ut, si de iudicio defensoris vinculi necnon Ordinarii loci appellatio a priore sententia superflua appareat, defensor vinculi non teneatur ad appellandum contra sententiam Tribunalis prioris instantiae, dummodo haec sententia a Collegio trium iudicum prolata sit, ita ut hisce in adiunctis eadem sententia statim, ad normam iuris, exsecutioni mandari valeat.

4. Facultatibus, de quibus supra, Episcoporum Conferentia utatur, iuxta propria statuta, aut per membrorum coetum aut saltem per membrum Conferentiae, quae ad id eligantur.

5. Conferentia Episcoporum, quotannis relationem conficiat, ad Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal transmittendam, de causis quae, concessis praedictis facultatibus, tractatae sint.

Ex Aedibus Vaticanis, die 1ª novembris 1974. – Joannes Card. VILLOT, *a publicis Ecclesiae Negotiis.*

* E foliis eiusdem Secretariae Status. **Adn. apud Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. I, Romae 1977, p. 259; F. POTOTSCHING in **Oesterr. Archiv f. K. R.** 29 (1978) 52-81.

4328

1974 NOV 1.- SC pro CULTU DIVINO, NORMAE. PART.*

Preces eucharisticae approbantur pro Missis cum pueris et de reconciliatione

I - DECRETUM CUM NORMIS

Postquam de Precibus eucharisticis litterae circulares ab hac Sacra Congregatione die 27 maii 1973 editae sunt, nonnullae Conferentiae Episcopales et Episcopi e diversis orbis regionibus Apostolicae Sedi petitiones attulerunt ad novas Preces eucharisticas obtinendas pro Missis quae cum pueris celebrantur et pro Missis de reconciliatione.

Etenim *Directorium de Missis cum pueris*, die 1 novembris 1973 editum, generatim postulat ut orationes praesidentiales compositae pro fidelibus adultis, in Missis cum pueris ita adaptentur, ut a pueris tamquam expressio vitae propriae religiosae considerari possint (1). At ad nobilissimam orationem praesidentialem quod attinet, id est Precem eucharisticam, idem documentum statuerat solas quattuor Preces eucharisticas approbatas etiam cum pueris adhibendas esse "donec Apostolica Sedes pro Missis cum pueris aliter provideat" (2).

Ex altera parte occasione celebrationis Anni Sancti valde utilis et opportuna visa est peculiaris Prex eucharistica, quae etiam occasione celebrationum paenitentialium adhiberi posset, eo praesertim cum thema fundamentale varios praebeat aspectus, qui in gratiarum actionem et benedictionem Precis eucharisticae culmen attingunt.

Summus Pontifex Paulus VI legitimas postulationes consideravit et huic Sacrae Congregationi commisit ut aliquas formulas peculiares Precis eucharisticae pro supradictis occasionibus appararet.

Tria ergo schemata Precum eucharisticorum pro Missis cum pueris et duo "de reconciliatione" confecta sunt et iudicio Summi Pontificis submissa. Qui, die 26 octobris 1974, ea quae sequuntur statuit.

1. Preces eucharisticae quae in hoc fasciculo continentur, approbatae sunt *ad experimentum* et *ad triennium*, scilicet usque ad finem anni 1977. Prex "de reconciliatione" adhiberi potest quando peculiares celebrationes fiunt super themata de reconciliatione et de Paenitentia, praesertim tempore Quadragessimae, occasione peregrinationum vel conventus spiritualis.

Textus tamen in editiones officiales Missalis Romani inseri nequeunt.

1. Cf. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 51: AAS 66, 1974, 44.

2. *Ibid.*, n. 52: AAS 66, 1974, 45.

2. Supradictae Preces eucharisticae ad Conferentiarum Episcopalium Praesides, qui eas petunt, mittuntur. Quaevis autem Conferentia Episcopalis *unam tantum* Precem eucharisticam pro Missis cum pueris et *unam* "de reconciliatione" eligere potest (3).

3. Textus a Conferentia Episcopali electi interpretatio popularis approbetur et huic Sacrae Congregationi proponatur pro confirmatione. Tantum post confirmationem Apostolicae Sedis adhiberi potest.

Interpretatio popularis textus selecti cum quadam libertate fieri potest ut exigentiis et indoli cuiusque linguae plene respondeat et a textu latino aliquantulum differre potest, iuxta ea quae in Praenotandis pro Missis cum pueris, nn. 9-11, dicuntur. *Structura* tamen Precis eucharisticae et significatio textus servanda sunt, ac *fideliter et litteraliter* intepretandae formulae consecrationis, quae eaedem esse debent in omnibus Precibus eucharisticis.

4. Usus Precis eucharisticae pro Missis cum pueris limitatur ad Missas quae pro ipsis tantum celebrantur, aut ad illas in quibus maior pars participantium ab ipsis constituitur (4).

Communitas puerorum ea intelligitur quae a Directorio pro Missis cum pueris consideratur, constans scilicet puerorum qui nondum in aetatem, quam vocant praeadulescentiam, intraverunt (5).

Iì quibus facultas concedetur ut "ad experimentum" adhibere valeant supradictas Preces, condiciones supra indicatas stricte servare tenentur.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 1 novembris 1974. – Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus.* A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

3. Tamen, rationales petitiones ad largiorem concessionem obtinendam benigne a Sancta Sede, singulis in casibus, perpendentur (E communicatione Secretariae Status Summi Pontificis, diei 26 ianuarii 1975, Prot. n. 272908).

4. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 19: AAS 66, 1974, 35.

5. *Ibid.*, n. 6: AAS 66, 1974, 31.

II - PRECES EUCHARISTICAE PRO MISSIS CUM PUERIS

Praenotanda

1. Textus Precis eucharisticae pueris aptati eos adiuvare debent, ut cum maiore fructu Missas adultorum participent.

Ita Directorium de Missis cum pueris statuit quosdam textus Missae pueris numquam esse adaptandos, "ne differentia inter Missas cum pueris et Missas cum adultis nimia evadat". Inter quos textus "acclamationes et responsiones fidelium salutationibus sacerdotis" enumerantur (1). Proinde in his Precibus eucharisticis dialogus Praefationis semper idem est ac in Missis cum adultis. Idem valet de cantu "Sanctus", salvis iis quae infra sub nn. 18 et 23 dicuntur.

2. Pariter iuxta Constitutionem Apostolicam *Missale Romanum*, ipsa verba Domini in qualibet Canonis formula una eademque sunt (2).

3. Ut pro pueris clarius in his verbis distinguantur ea quae super panem et vinum dicuntur, et ea quae de iteranda celebratione agunt, ante verba "Hoc facite in meam commemorationem" introducta est sententia: "Deinde dixit ad eos".

4. Quaevis e tribus Precibus eucharisticis pro Missis cum pueris omnia elementa continet, e quibus iuxta n. 55 Institutionis generalis Missalis Romani Prex eucharistica constat, salvis raris quibusdam exceptionibus.

5. Non tantum adsunt elementa requisita, sed etiam, simpliciore quidem loquela, pueris adaptata, ea exprimunt quae iuxta traditionem, ex. gr. in anamnesi vel epiclesi, semper expressa sunt.

6. Etsi sermo facilior selectus sit, redactores semper prae oculis habuerunt vitandi periculum "infantilismi", quod vocant, quo dignitas celebrationis eucharisticae periclitaretur, praesertim si verba ab ipso celebrante proferenda ab eo efficerentur.

7. Cum principia actuosae participationis pro pueris quodammodo a fortiori valeant, ad talem participationem augendam et impensiorem reddendam (3) numerus acclamationum in Precibus eucharisticis pro Missis cum pueris auctus est, quin indoles Precis eucharisticae tamquam orationis *praesidentialis* obscuraretur.

8. Quia sat difficile est unam tantum Precem eucharisticam in toto orbe terrarum pro Missis cum pueris adhibere, respectu habito differentiae culturalis et ingenii diversorum populorum, opportunum visum est saltem tres textus diversae indolis (de qua sub nn. 23-25) proponere.

1. Cf. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 39: AAS 66, 1974, 41-42.

2. AAS 61, 1969, 219.

3. Cf. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 22: AAS 66, 1974, 36.

De redactione harum Precum in diversis linguis

9. Conferentiae Episcopalis erit unum e schematibus hic propositis seligere et curare ut textus in lingua vernacula redigatur qui plene respondeat exigentiis pastoralibus, paedagogicis et liturgicis. Hic textus a Conferentia Episcopali approbari debet et Apostolicae Sedi pro confirmatione mittatur.

10. Optandum est ut talis labor redigendi coetui cuidam concredatur e viris et mulieribus non tantum in re liturgica, sed etiam in re paedagogica, catechetica, litteraria et musicali competentibus.

11. Talis coetus semper prae oculis habeat textum latinum hac vice destinatum non esse ad usum liturgicum; exinde eum non simpliciter vertendum esse.

Textus latinus determinat quidem finem, substantiam et formam generalem harum Precum, quae eaedem esse debent in interpretationibus diversarum linguarum. Quae autem sunt propria linguae latinae (quae numquam stilum proprium loquendi cum pueris excoluit), nempe praeferentia pro constructione quam vocant hypotacticam, stilus quodammodo ornatus et redundans, sic dictus "cursus", nullatenus transponenda sunt in ipsos textus vernaculos usui liturgico destinatos. Quorum loquela sit in omnibus adaptata genio diversarum linguarum simul et modo quo in diversis linguis cum pueris sermo fit, quando agitur de rebus magni momenti. Quae omnia a fortiori valent si agitur de linguis, quae a lingua latina magis distant, praesertim de linguis non occidentalibus. Exemplum redactionis pro unaquaque Prece eucharistica in aliqua lingua occidentali ad utilitatem translatorum affertur.

12. Bene discernatur in his textibus redigendis inter diversa *genera litteraria*, quae in Prece eucharistica occurrunt: Praefatio, intercessiones, acclamationes, iuxta sana principia quae in *Instructione* diei 25 ianuarii 1969 pro interpretationibus textuum liturgicorum enuntiata sunt (4).

13. Curent insuper Conferentiae Episcopales ut pro partibus in his Precibus ab ipsis pueris cantandis *modi musici* iuxta genium diversarum regionum apparentur.

De usu liturgico harum Precum

14. Usus harum Precum ad Missas cum pueris celebrandas omnino limitetur, salvo tamen iure Episcopi, quod in Directorio de Missis cum pueris statutum est (5).

15. E tribus Precibus eligatur illa quae condicioni puerorum magis respondere videtur: sive prima propter maiorem simplicitatem, sive altera propter ditiorem participationem, sive tertia propter variabilitatem.

16. Acclamationes novae facile in usum liturgicum deduci possunt, si, praeeunte cantore vel aliquo e pueris, ab omnibus cantando vel pronuntiando repetuntur. In textibus autem lingua vernacula apparandis cura habeatur ut acclamationes facile introducantur, v. g. quodam verbo typico ad acclamationem invitante.

17. Licet Conferentiis Episcoporum loco acclamationum novarum, quae in his Precibus eucharisticis inveniuntur, alias introducere dummodo eundem praeseferant spiritum.

18. Necesse est ut etiam pueri "Sanctus" cantare vel pronuntiare addiscant, firma tamen lege quod interdum pro hoc cantu "ad faciliorem reddendam participationem puerorum... adhibere licet cum modis musicis aptas interpretationes populares ab auctoritate competenti receptas, etiamsi in omnibus cum textu liturgico non concordet" (6). Ubicumque autem, in diversis populis, viget mos cantandi modo responsoriali, licet Conferentiae Episcoporum permittere ut "Sanctus" responsorialiter cantetur.

19. Paululum mutatus est locus acclamationis fidelium, quae fit consecratione terminata, et quidem ex rationibus paedagogicis. Ut pueris clare appareat nexus inter verbum Domini: "Hoc facite in meam commemorationem" et anamnesim a sacerdote celebrante prolatam. Acclamatio aut anamnetica aut laudativa non fit nisi post anamnesim prolatam.

20. Ad participationem puerorum fovendam licet iuxta Directorium de Missis cum pueris causas particulares ad gratias agendas inserere ante dialogum praefationis (7). Etiam quoad participationem per gestus et habitus corporis valent ea quae in Directorio sub n. 33 dicta sunt. Prae omnibus autem magni fiat participatio interna, de qua in n. 23 [; ea quae] de celebratione festiva, fraterna, meditativa dicuntur, peculiari modo valent de Prece eucharistica.

21. Ad hanc participationem internam, quae pastoribus puerorum maxime cordi esse debet, fovendam, opus est ut celebrationem praecedat et sequatur diligens instructio catechetica. Inter textus, quos haec catechesis pueris apte elucidabit,

4. Cf. Consilium ad exsequandam Constitutionem de S. Liturgia, *Instruction sur la traduction des textes liturgiques pour la célébration avec le peuple*, 25 ianuarii 1969: **Notitiae** 5, 1969, 3-12.

5. Cf. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 19: AAS 66, 1974, 35.

6. Cf. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 31: AAS 66, 1974, 39.

7. Cf. *Ibid.*, n. 22: AAS 66, 1974, 37.

http://www.obrascatolicas.com

eminens locus convenit precibus quae in culmine ipsius celebrationis eucharisticae pro pueris deinceps adhibentur (8).

22. Rubricae singularum Precum eucharisticarum quae in textu latino inveniuntur, inserendae sunt omnes in textum vulgari sermone exaratum.

Rubricae speciales pro concelebratione, uti in quattuor Precibus eucharisticis, iam introductis, inveniuntur, in his Precibus desunt, quia intuitu psychologiae puerorum a concelebratione potius abstinendum esse videtur, quando Missa cum pueris celebratur.

a) *De Prece eucharistica I*

23. Ut pueri facilius cantui "Sanctus" assuefiant, Prex prima eum in has partes dividit, quae acclamatione "Hosanna in excelsis" concluduntur. Iuxta ea quae supra n. 16 dicta sunt, hae acclamationes cantari vel pronuntiari possunt, cantore vel uno e pueris praeeunte. Tertia vice, quando cantandum est "Sanctus, sanctus, sanctus" totus cantus ab omnibus cantari vel recitari potest. Post anamnesim huius Precis loco acclamationis simplicioris in textu praevisae cantari potest una ex iis, quae pro quattuor Precibus eucharisticis approbatae sunt.

b) *De Prece eucharistica II*

24. In Prece eucharistica altera, salvo cantu "Sanctus", et salva acclamatione post anamnesim, ceterae acclamationes ad libitum adhiberi possunt. Acclamationes quae insertae sunt post verba Domini super panem et super vinum prolata, considerari et cantari debent tamquam meditatio communis de mysterio eucharistico.

c) *De Prece eucharistica III*

25. In Prece eucharistica tertia partes variabiles pro una tantum occasione indicantur nempe pro tempore paschali. Mens est ut pro aliis temporibus et occasionibus tales partes variabiles a Conferentiis Episcoporum approbentur et post debitam confirmationem ab Apostolica Sede iuxta Litteras circulares de Precibus eucharisticis n. 10 in usum liturgicum introducantur (9). In redigendis his textibus sedulo provideatur ut tres partes (Praefatio, pars "post Sanctus", epiclesis) sibimet invicem apte respondeant.

Eadem acclamatio, post consecrationem, ter eodem modo recurrit, ut pueris indoles laudativa et eucharistica totius Precis insinuetur.

III - PRECES EUCHARISTICAE PRO MISSIS "DE RECONCILIATIONE"

Praenotanda

1. Opportunum esse videtur intentiones pro Anni Sancti celebratione iterum iterumque a Summo Pontifice propositas in celebrationibus liturgicis, praesertim in Missae sacrificio, ipsa Prece eucharistica minime exclusa, resonare. Hac de causa duo textus Precis eucharisticae exarati sunt, qui aspectus reconciliationis, quatenus obiectum gratiarum actionis esse possunt, in lucem ponunt.

2. Conferentia Episcopalis unum textum eligere potest qui in suo territorio adhiberi valeat, Anno Sancto perdurante, in Missis, quarum celebratione intentiones huius Anni inculcantur, Anno Sancto autem elapso, in Missis, quibus mysterium reconciliationis peculiari modo fidelibus insinuatur.

3. Textus propositi omnia elementa continent, e quibus iuxta n. 55 Institutionis generalis Missalis Romani Prex eucharistica constat. Ordo talium elementorum idem est ac in Precibus eucharisticis II - IV Missalis Romani.

4. Rubricae in textibus latino sermone exaratis referuntur. Ad utilitatem eorum, qui versiones in linguas populares parare debent, pro unaquaque Prece versio in aliqua lingua occidentali additur. Cum quaedam Prex eucharistica in lingua vulgari evulgatur, item rubricae ponendae sunt.

8. Cf. *Ibid.*, n. 12: AAS 66, 1974, 33 f.
9. AAS 65, 1973, 344.

* Ad Ordinarios et Conferentias Episcopales: Notit. 11 (1975) 4-12. Adn. in Notit. 11 (1975) 4; Vita cons. 10 (1974) 126-128.

4329

1974 NOV 9.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 644-652

Allocutio habita Exc.mis viris qui ex universo terrarum orbe Romae interfuerunt Conventui alimentis in mundo procurandis:

De mediis quibus utendum est ad alimenta universo mundo procuranda, salvis manentibus normis ethicae naturalis propriis

Monsieur le Président, Monsieur le Secrétaire général, Mesdames et Messieurs, Nous sommes heureux de vous saluer, vous les participants à la Conférence mondiale de l'Alimentation réunie à Rome sous les auspices des Nations Unies. Est-il besoin de vous dire que Nous communions intensément à vous préoccupations, car notre mission est de prolonger l'enseignement et l'action du Christ auquel le spectacle d'une foule affamée suggérait l'émouvante exclamation: "J'ai pitié de cette foule ... ils n'ont pas de quoi manger. Les renvoyer à jeun, je ne le veux pas: ils pourraient défaillir en route" (1).

1. Au cours de ces dernières années, la situation que Nous décrivions dans l'Encyclique *Populorum progressio* a atteint des proportions encore plus alarmantes et ce que Nous disions alors a gagné en actualité: "Personne ne peut plus l'ignorer, sur des continents entiers, innombrables sont les hommes et les femmes torturés par la faim, innombrables les enfants sous-alimentés, au point que nombre d'entre eus meurent en bas âge, que la croissance physique et le développement mental de beaucoup d'autres en sont comprimis, que des régions entières sont de ce fait condamnées au plus morne découragement" (2). La documentation préparée pour votre Conférence décrit les divers aspects de la faim et de la malnutrition, en détecte les causes et s'efforce d'en prévoir les conséquences en recourant aux statistiques, aux études de marché, aux indices de production et de consommation. Dans leur rigueur, ces indications prennent une éloquence tragique; qu'en est-il alors quand on entre, sur le terrain même, en contact avec les réalités qu'elles recouvrent? Des catastrophes récentes de tout ordre, sécheresse, inondations, guerres, engendrent immédiatement des cas pathétiques de pénurie alimentaire. De façon moins spectaculaire mais / également pénible, 645
s'imposent à tous les dures situations créées dans les classes démunies par la hausse des denrées, signe de leur raréfaction, et par la diminution toujours plus accentuée de l'aide alimentaire internationale qui avait pourtant puissamment contribué, après la dernière guerre, au relèvement et au progrès des peuples.

Le défaut d'alimentation a des effets éloignés et parfois imprévisibles; il a de graves conséquences sur les générations à venir, et présente des dangers ambiants et sanitaires qui opèrent sur les populations des lésions plus profondes que les maladies apparentes. Il est vraiment douloureux d'en venir à une telle constatation, et de confesser que la société humaine semble jusqu'à maintenant incapable d'affronter la faim dans le monde, alors qu'un progrès technique sans précédent a été atteint dans tous les domaines de la production, tels que ceux des fertilisants et de mécanisation, ou de la distribution et des transports. Il y a bien peu d'années en effet, on espérait que, d'une façon ou d'une autre, la rapidité de la transmission des informations et des biens ainsi que les progrès technologiques étaient en mesure d'éliminer rapidement les risques de l'ancien fléau de la famine frappant pour un longue durée una nation ou une large région dans sa totalité. Ces espoirs ne sont pas réalisés, d'où l'atmosphère de gravité dans laquelle se déroulent vos travaux; d'où aussi l'espérance mêlée d'anxiété qui les entoure de la part des peuples de la terre. Pour reprendre les paroles que Nous adressions en 1965 à l'Assemblée mondiale de la Jeunesse réunie sous le signe de la campagne mondiale contre la faim: "C'est un drame de vie et de mort pour l'humanité qui doit s'unir pour survivre et donc apprendre d'abord à partager le pain de chaque jour", celui dont le Seigneur nous apprend qu'il est nôtre, c'est-à-dire, à chacun et à tous (3).

2. A vous qui êtes engagés dans una tâche si lourde mais si riche de promesses, Nous proposons deux principes pour guider vos travaux: d'une part voir en face les données du problème sans vous laisser égarer dans leur appréciation par la panique ou par trop de pusillanimité; et d'autre part vous sentir suffisamment stimulés par l'urgence et la priorité absolues des besoins en cause pour ne vous satisfaire en aucun cas de délais ou de demi-mesures. Cette Conférence ne résoudra pas tout d'elle-même, il n'est pas dans sa nature de le faire, mais, ou bien, par la clarté et l'énergie de ses conclusions, elle donnera le / départ à une série d'engagements efficaces et loyale- 646
ment acceptés, ou bien, contre l'attente mise en elle et malgré la bonne volonté de ses membres, elle aura été tenue en vain. Pour vous supplier d'éviter une telle issue, Nous n'hésitons pas à reprendre, en le transformant, l'appel que nous lancions de la tribune des Nations Unies: "Jamais, plus jamais la guerre", et Nous vous disons: "Jamais, plus jamais la faim!".

1. *Mt.* 15, 32.
2. N. 45.
3. Allocution du 15 octobre 1965, AAS 57 (1965), p. 910.

3. Mesdames et Messieurs, cet objectif peut être atteint. La menace de la faim et le poids de la malnutrition ne sont pas une fatalité inéluctable. La nature n'est pas, en cette crise, infidèle à l'homme. Son potentiel de production sur la terre et dans les mers reste immense et est encore largement inexploité. Tandis que, selon l'opinion généralement acceptée, cinquante pour cent des terres cultivables ne sont pas encore mises en valeur, le fait s'impose du scandale d'énormes excédents alimentaires que certains pays détruisent périodiquement, faute d'une sage économie qui en aurait assuré une consommation utile. Et ce ne sont là que des illustrations d'un fait que personne ne conteste dans sa réalité brute, même si certains doutent qu'il soit possible de tirer assez vite de ce potentiel le nécessaire pour assouvir la faim d'une humanité en expansion. Et par "assouvir la faim", nous tombons tous d'accord pour dire qu'il s'agit de davantage que de prolonger une existence biologique minimale et infra-humaine. Ce qui est en question c'est de "donner à chaque homme de quoi manger pour vivre, ce qui s'appelle vivre une véritable vie d'homme capable par son travail d'assurer la subsistance des siens, et apte, par son intelligence, à participer au bien commun de la société par un engagement librement consenti et une activité volontairement assumée" (4). C'est bien en vue de ce niveau de vie que sont formulés les calculs de vos rapports, selon lesquels une action capable de nourrir l'humanité en croissance est possible sur le plan technique, mais demande un effort considérable.

4. La crise présente apparaît en effet surtout comme une crise de civilisation et de solidarité. Une crise de civilisation et de méthode, qui se manifeste lorsque le développement de la vie en société est affronté d'un point de vue unilatéral, en considérant seulement le modèle de société qui aboutit à une civilisation industrialisée, c'est-à-dire en mettant une confiance excessive dans l'automatisme des solutions purement tech-
647 niques et en oubliant les valeurs humaines fondamen/tales. Crise qui apparaît quand s'accentue la recherche du seul succès économique dérivant des grands profits de l'industrie, avec pour conséquence l'abandon quasi total du secteur de l'agriculture, et la négligence concomitante de ses valeurs humaines et spirituelles les plus hautes. Une crise de solidarité aussi, qui maintient et parfois accélère les déséquilibres existants entre les individus, entre les groupes et entre les peuples, et qui est malheureusement le résultat – la chose est de plus en plus évidente – de la volonté insuffisante de contribuer à une meilleure distribution des ressources disponibles, spécialement aux pays plus défavorisés et aux secteurs humains qui vivent essentiellement d'une agriculture encore primitive.

Nous touchons ainsi au paradoxe de la situation présente: l'humanité dispose d'une maîtrise inégalée de l'univers; elle dispose des instruments capables de faire rendre à plein les ressources de celui-ci. Les détenteurs mêmes de ces instruments resteront-ils comme frappés de paralysie devant l'absurde d'une situation où la richesse de qulques-uns tolérerait la persistance de la misère d'un grand nombre? où la consommation alimentaire hautement enrichie et diversifiée de quelques peuples se satisferait des minimums vitaux octroyés à tous les autres? où l'intelligence humaine pourrait soustraire à leur sort tant de grands malades, mais se déroberait à la tâche d'assurer une alimentation adéquate aux populations les plus vulnérables de l'humanité?

5. On ne saurait en arriver là sans avoir commis de graves erreurs d'orientation, ne serait-ce parfois que par négligence ou par omission; il est grand temps de découvrir en quoi les mécanismes sons faussés, afin de rectifier, ou plutôt de redresser de bout en bout la situation. Car il faut enfin satisfaire le droit de chacun à manger à sa faim selon les requêtes spécifiques de sa condition d'âge et d'activité. Ce droit se fonde sur la destination première de tous les biens de la terre à un usage universel et à la subsistance de tous les hommes, avant toute appropriation particulière. Le Christ a basé sur le respect de ce droit le jugement de toute vie humaine (5). Or, à l'examen des données du problème, quelques constatations s'imposent d'emblée: une des causes les plus manifestes du désordre actuel réside dans la hausse des prix des denrées alimentaires et des matières requises à leur production, tels les engrais dont la cherté et la rareté sont peut-être en train d'amenuiser les effets bienfaisants qu'on attendait à bon droit
648 de la "Révo/lution verte". Cela n'est-il pas en étroite relation avec les fluctuations d'une production réglée plus selon les perspectives de bénéfices à réaliser que sur les besoins de l'humanité à satisfaire? La diminution des stocks alimentaires, qui est elle aussi à l'origine des préoccupations du moment, est, partiellement en tout cas, due à certaines options commerciales dont le résultat est de ne laisser disponible aucune réserve pour les victimes de disettes brusques et imprévues. On enregistre une crise alimentaire générale et on en prévoit l'aggravation, alors que, dans certaines régions particulièrement bien placées pour assurer des excédents et des réserves d'urgence, on a réduit de façon impressionnante les surfaces arables. Nous voilà devant des contradictions qui dénotent cette crise aiguë de civilisation. Toujours est-il que, puisque tous ces phénomenes sont le fruit d'actions malavisées, une correction et un redressement doivent être possibles à condition qu'on y mette la sagesse et le courage voulus.

Nous venons d'évoquer la quantité des biens alimentaires nécessaires à la vie de chacun des hommes. Mais le problème de la qualité a également son importance et relève aussi d'un choix économique. Là, les nations plus industrialisées sont particulièrement concernées: comment, dans une atmosphère tendant à être polluée et devant la frénésie de créer des succédanés artificiels, de production plus rapide, arrivera-t-on à sauvegarder avec prudence une alimentation saine, ne comportant pas de risques graves pour la santé des consommateurs, notamment des enfants et des jeunes? Et comment rompre, dans ces mêmes nations, avec une consommation excessive par la richesse et l'abondance des denrées, ce qui s'avère nuisible aux intéressés et laisse les autres démunis? Sur ce terrain aussi, la situation demande vigilance et courage.

6. D'autres observations concernent le flux des ressources qui permettraient de porter remède à la situation actuelle. Tous conviennent que l'assistence multilatérale et bilatérale au secteur agricole a été notoirement insuffisante. En vue de votre Conférence, on a chiffré avec grand soin les exigences que comporteraient l'intensification de la production alimentaire dans les pays en voie de développement, la mise au point des politiques et programmes visant à améliorer la nutrition, les mesures pour renforcer la sécurité alimentaire mondiale. Les sommes auxquelles ces supputations sont parvenues pour les dix prochaines années dépassent sant doute de beaucoup l'effort consenti jusqu' aujourd'hui, mais elles restent bien
649 modestes au regard des / budgets nationaux des pays nantis ou disposant des liquidités internationales; une crise récente a modifié la répartition de ces liquidités, mais n'a pas diminué leur volume. En 1964 déjà, à l'occasion de notre voyage en Inde, Nous lancions un appel aux Nations, afin que soit constitué par un engagement de véritable ampleur – fruit notamment d'une réduction des dépenses pour les armements - un Fonds destiné à donner une impulsion décisive à la promotion intégrale des parties les moins favorisées de l'humanité. Aujourd'hui, l'heure a sonné d'une décision énergique et sans échappatoire dans la même direction. Ce que le sens de la solidarité ou plutôt une élémentaire justice sociale, qui ne consiste pas seulement à ne pas "voler" mais aussi à savoir partager, n'ont pas encore obtenu, les périls de l'heure finiront-ils par l'imposer? Ou bien les hommes s'aveugleront-ils obstinément sur leur propre sort et se chercherbnt-ils des alibis, par exemple una action irraisonnée et unilatérale contre la croissance démographique, faute d'aller à l'essentiel?

Il est inadmissible que ceux qui ont le contrôle des biens et des ressources de l'humanité cherchent à resoudre le problème de la faim en interdisant aux pauvres de naître, ou en laissant mourir de faim les enfant dont les parents n'entrent pas dans le cadre de plans théoriques fondés sur de pures hypothèses concernant l'avenir de l'humanité. Autrefois, dans un passé que Nous espérons révolu, des nations ont fait la guerre pour s'emparer des richesses de leurs voisins. Mais n'est-ce pas une nouvelle forme de guerre que d'imposer une politique démographique limitative à des nations, afin qu'elles ne réclament pas leur juste part des biens de la terre?

Nous renouvelons notre plein appui moral à ceux qui ont déclaré à plusieurs reprises dans les assises internationales, non seulement être disposés à reconnaître le droit de tout homme à jouir des biens nécessaires à la vie, mais être également disposés, en consentant volontairement un sacrifice proportionnel aux ressources et aux capacités qui sont les leurs, à mettre effectivement ces biens à la portée des individus et des peuples qui en ont besoin, sans aucune exclusive ni discrimination. La perspective s'impose donc de réformes courageuses pour éliminer les obstacles et les déséquilibres dérivant aussi

4. *Discours à la FAO*, le 16 novembre 1970, A.A.S. 62 (1970), p. 831.
5. Cf. *Mt.* 25, 31 ss.

http://www.obrascatolicas.com

des structures désuètes, perpétuant des injustices insoutenables, ou empêchant le dynamisme de la production et l'élan requis par une circulation adéquate des biens nécessaires à
650 la vie. /

7. Mais l'assistance internationale la plus large, le rythme accru de la recherche et des applications de la technologie agraire, la planification la plus étudiée de la production alimentaire n'auront guère d'effet si l'on ne pare pas au plus vite à une des lacunes les plus graves de la civilisation technique. On ne résoudra pas la crise alimentaire mondiale sans la participation des agriculteurs, et celle-ci ne saurait être pleine et fructueuse si on ne révise pas radicalement la sous-évaluation de l'importance de l'agriculture par le monde contemporain. Car l'agriculture est facilment subordonnée à la domination des intérêts immédiats des autres secteurs de l'économie, même dans ces pays qui sont pour le moment en train de tenter le décollage de leur processus de croissance et d'autonomie économique.

Notre prédécesseur Jean XXIII, qui a consacré un chapitre de son Encyclique *Mater et Magistra* à l'agriculture, le relevait en ces termes: "Le secteur agricole, à peu près partout, est un secteur déprimé: qu'il s'agisse de l'indice de productivité de la main d'oeuvre, ou du niveau de vie des populations rurales" (6). De cette dépression, ne relevons que deux indices: le recul du nombre des agriculteurs et parfois aussi des terres cultivées dans les pays industrialisés; le fait que dans le monde en voie de développement, bien que la grande majorité des habitans travaillent la terre, l'agriculture constitue le plus sous-développé des secteurs du sous-développement. Quelle que soit la valeur des moyens techniques mis en oeuvre, rien ne sera atteint sans la véritable réforme que représentent la réhabilitation de l'agriculture et le retournement des mentalités à son endroit.

C'est la dignité des agriculteurs, celle de tous ceux qui travaillent aux différents niveaux de la recherche et de l'action dans le domaine du développement agricole, qu'il faut proclamer et promouvoir sans relâche. Nous le disions en recevant en 1971 la Conférence de la F. A. O.: "Il ne suffit plus d'enrayer la distorsion croissante de la situation des ruraux au sein du monde moderne, il s'agit de les y insérer à part entière, de faire en sorte que les générations montantes n'éprouvent plus ce sentiment débilitant d'être comme des laissés pour compte, des marginaux tenus à l'écart du progrès moderne dans ce qu'il a de meilleur" (7).

On y parviendra par un processus global et équilibré du
651 développe/ment, soutenu par une volonté politique des gouvernements de faire sa juste place à l'agriculture. Il s'agit d'en finir avec la pression des secteurs économiques plus forts, qui vide la campagne de ces énergies mêmes qui seraient en mesure d'assurer une agriculture de haute productivité; il faut instaurer une politique qui garantisse aux jeunes du monde rural le droit fondamental de la personne à un choix délibéré d'une profession valable, à égalité de termes et d'avantages avec celle que seul l'exode vers la ville et l'industrie semble pouvoir lui garantir aujourd'hui.

8. Sans aucun doute, ici encore les réformes ne vaudront que si les individus se les approprient. C'est pourquoi l'éducation et la formation tiennent une place fondamentale afin que ne vienne pas à manquer la préparation des personnes. "Le concours de la population rurale est nécessaire ... il faut que les agriculteurs soient fidèles à la profession qu'ils ont choisie et qu'ils l'estiment; ... qu'ils suivent les programmes d'élévation culturelle qui sont indispensables pour que l'agriculture sorte de son immobilité atavique et empirique et adopte les nouvelles formes de travail, les nouvelles machines, les nouvelles méthodes" (8).

Ce qui importe donc particulièrement à l'humanité qui souffre de la faim, c'est que les gouvernements offrent à tous les agriculteurs la possibilité d'apprendre comment on cultive la terre, comment on améliore les sols, comment on évite les maladies du bétail, comment on peut accroître le rendement; c'est que finalement, dans le cadre d'une préparation adéquate, on concède aux agriculteurs les crédits dont ils ont besoin. En un mot, il faut transformer la masse paysanne en artisan responsable de sa production et de son progrès. Ainsi se trouve-t-on ramené à la notion d'un développement intégral qui embrasse tout l'homme et tous les hommes; Nous n'avons pas, pour notre part, cessé d'exhorter l'humanité à tendre vers lui.

9. Telles sont, Mesdames et Messieurs, les pensées que Nous vous livrons comme notre contribution propre à vos travaux. Elles dérivent de la conscience que Nous avons de notre devoir pastoral et sont inspirées par la confiance en Dieu qui ne néglige aucun de ses enfants, et la confiance en l'homme, créé à son image et capable de réaliser des prodiges d'intelligence et de bonté. Devant les foules affamées, le / Seigneur 652
ne s'est pas contenté d'exprimer sa compassion; il a ordonné à ses disciples: "Donnez-leur vous-mêmes à manger" (9), et sa puissance n'est venue en aide qu'à leur impuissance, et non à leur égoïsme. Cet épisode de la multiplication des pains comporte donc, face aux graves exigences de l'heure, de multiples leçons. Nous voulons retenir principalement aujourd'hui cet appel à l'action efficace. Il faut viser à créer à long terme la possibilité, pour chaque peuple, d'assurer correctement sa subsistence de la manière la plus adaptée, et il ne faut pas omettre non plus, dans l'immédiat, de subvenir par le partage aux besoins urgents qui sont ceux d'une grande partie de l'humanité. Le travail doit s'unir à la charité.

Une telle réorientation progressive de la production et de la distribution implique aussi un effort qui ne doit pas être seulement une contrainte imposée par la crainte de la pénurie, mais aussi une volonté positive de ne pas gaspiller inconsidérément des richesses qui doivent servir au bien de tous. Après avoir libéralement nourri les foules, le Seigneur recommanda à ses disciples, nous dit l'Evangile, de recueillir ce qui reste, afin que rien ne soit perdu (10). Quelle belle leçon d'économie, au sens le plus noble et le plus plein du terme, pour notre époque éprise de gaspillage ! Elle porte en elle la condamnation de toute une conception de la société dans laquelle la consommation tendrait à dévenir à elle-même sa propre fin, au mépris de ceux qui sont dans le besoin, et au détriment, en définitive, de ceux-là même qui s'en croiraient les bénéficiaires, incapables qu'ils seraient devenus de percevoir que l'homme est appelé à une destinée plus haute. Que notre appel s'adresse donc à la fois à la lucidité et au coeur. Si le potentiel de la nature est immense, si celui de la maîtrise de l'esprit humain sur l'univers semble presque illimité, que manque-t-il trop souvent pour que nous agissions dans l'équité et dans la volonté du bien-être de tous nos frères en humanité, sinon cette générosité, cette inquiétude que suscite la vue des souffrances et des misères des pauvres, cette profonde conviction que toute la famille pâtit quand un de ses membres est en détresse? C'est cette solidarité que Nous souhaitons voir présider à vos travaux et surtout à vos décisions, et Nous demandons avec instance au Père de toute lumière de vous en accorder la grâce.

9. *Mt.* 14, 16.
10. Cf. *Jn.* 6, 12.

6. Encyclique *Mater et Magistra*, IIIe partie, 3e par.; AAS 53 (1961), p. 432.
7. A.A.S. 63 (1971), p. 877.
8. *Allocution à des agriculteurs italiens*, 13 nov. 1966; dans *L'Osservatore Romano* des 14-15 nov. 1966; traduit dans *La Documentation Catholique*, 1966, col. 2131.

4330

1974 NOV 13.-COM. INTERP., RESP. AAS 66 (1974) 667

Responsum ad propositum dubium

De Diaconi facultatibus quoad sacramentalia et benedictiones

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis, proposito in plenario coetu quod sequitur dubio, respondendum esse censuerunt ut infra:

(de Diaconi facultatibus quoad sacramentalia et benedictiones)

D. - Utrum et quatenus, ad normam can. 1147, §1 C. I. C., Constitutionis dogmaticae *Lumen gentium*, n. 22 et Litterarum Apostolicarum *Sacrum Diaconatus Ordinem*, n. 22, possit diaconus benedictiones sive constitutivas sive invocativas impertire, necnon sacramentalia ministrare.

R. - Eas tantum benedictiones impertire eaque sacramentalia ministrare potest diaconus, quae eidem iure expresse conceduntur.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 13 novembris 1974 infrascripto impertita suprascripto decisionem ratam habuit, adprobavit et publicari iussit. – Pericles Card. Felici, *Praeses.*

Adn. P. TOCANEL in Apoll 48 (1975) 29-31; Notit. 11 (1975) 36-39.

4331

1974 NOV 17. - PAULUS VI, LITT. AAS 67 (1975) 89-90

In Mozambico conditur Delegatio Apostolica

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – In vertice sacerdotalis auctoritatis divino consilio collocati, atque ad Abraham similitudinem (cfr. *Gen.* 17, 5) patres multarum gentium constituti, nulli sane diligentiae parcimus, ut sancta Christi fides atque religio, qua nihil carius, et iis populis, quibus nondum innotuit praedicetur, et apud eos, qui christiano nomine censentur ac religionis nostrae saeptis continentur, spei salutis aeternae participes, crescat, adolescat, floreat.

Ad quam rem cum visum sit valde utile esse, si in Africae regione quam Mozambico cognominant, Apostolica Delegatio constitueretur: id enim necessitudines illius populi cum Apostolica Sede constringeret; re bene considerata, Nostra potestate haec decernimus.

In regione Mozambico Apostolicam Delegationem condimus, cuius caput erit urbs vulgari lingua Lourenço Marques,
90 in qua Apostolicus / Delegatus et domicilium collocabit, factis nempe iuribus, officiis, privilegiis ceterisque, quae tales Sedes spectant.

Contrariis nihil obstantibus.

Ceterum volumus, ut Litterae Nostrae hae sive nunc sive in posterum ratae habeantur, suosque effectus promereant.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub Anulo Piscatoris, die XVII mensis Novembris, anno MDCCCCLXXIV, Pontificatus Nostri decimo secundo.– Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4332

1974 NOV 18.-SC DOCT. FID., DECL. AAS 66 (1974) 330-747

Declaratio de abortu procurato

I. *PROOEMIUM*

1. Quaestio de abortu procurato deque lege quae abortus libertatem forte concedat, fere ubique acrium disceptationum argumentum evasit. Quae disceptationes minoris gravitatis profecto essent, si de vitae humanae causa non ageretur, quae primordiale bonum est, necessario tuendum ac promovendum. Id cuique patet, quamquam multi rationes quaerere conantur, ut, contra manifestam rei veritatem, etiam abortus huic causae inservire possit. Ac mirum non videri non potest, quod dum ex una parte gliscere cernimus apertam reclamationem adversus poenam capitis et quodlibet belli genus, ax altera vero parte animadvertimus magis magisque abortus libertatem vindicari, sive absolutam sive certis limitibus circumscriptam, qui quidem laxiores usque fiunt. Ecclesia autem, utpote quae plane sit conscia ad muneris sui partes pertinere hominis defensionem contra ea omnia, quae illum destruere vel dehonestare possint, hanc quaestionem silentio praeterire nequit: cum Dei Filius homo factus sit, iam nemo est, qui, ob communem naturam humanam, frater eius non sit, nec vocetur ut christianus fiat, ad salutem ab ipso accipiendam.

2. Apud plures Nationes, publicae auctoritates quae renituntur libertati abortus lege sanciendae, vehementibus sollicitationibus premuntur, ut ad hoc faciendum inducantur: id dicitur nullius violare conscientiam, cum suam cuique sequendi sententiam li-
731 bertas relinquatur, atque impediatur ne / quis propriam aliis imponat. "Pluralismus ethicus" vindicatur, quasi hic e "pluralismo ideologico" suapte natura consequatur. At de rebus agitur, quae inter se magnopere differunt, quia actiones citius quam merae opiniones alios attingunt in iis, quae ad ipsos pertinent, et quia numquam alicui fas est ad opinandi libertatem appellare, ut aliena iura laedat, maxime autem ius ad vitam.

3. Plures laici christiani homines, medici praesertim, atque etiam patrum matrumque familias consociationes, viri in re politica versati vel gravibus officiis fungentes, adversus huius opinionis motum consulto excitatum fortiter obstiterunt. Potissimum autem plures Conferentiae Episcopales, nec non Episcopi nomine proprio, opportunum duxerunt de tradita Ecclesiae doctrina sine ulla ambiguitate fideles commonere[1]. Haec documenta, quorum mira est concordia, praeclara in luce collocant observantiam, quae secundum naturam humanam et doctrinam christianam, humanae vitae debetur. Nihilominus fieri contigit, ut eorum plura, hic illic, non sine quadam reticentia reciperentur ac vel etiam prorsus recusarentur.

4. Pro munere sibi concredito promovendi atque tutandi fidem et mores in Ecclesia universali[2], S. Congregatio pro Doctrina Fidei statuit in omnium christifidelium mentem praecipua huius doctrinae capita revocare. Hoc modo ipsa, dum Ecclesiae unitatem in luce ponit, Apostolicae Sedis auctoritate confirmabit, quae hac in re feliciter Episcopi iam sunt aggressi. Ac fore confidit, ut universi fideles, non iis exceptis qui his controversiis novisque opinionibus perturbati sunt, plane intellegant hic non agi de opinione aliis opinionibus opponenda, / sed de ipsis tradenda 732
constanti doctrina supremi Magisterii, quod regulam morum, fidei lumine collustratam, exponit[3]. Patet igitur hac Declaratione graviter onerari fidelium conscientias[4]. Faxit Deus, ut per eam universi quoque homines illuminentur, quotquot sincero corde "veritatem facere" student (cf. *Io.* 3, 21).

II. *Doctrina fidei exponitur*

5. "Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum" (*Sap.* 1, 13). Verum quidem est Deum animantia creavisse, quae certo temporis spatio vivunt, et mortem abesse non posse a mundo viventium corporeorum. Illud autem quod est in primis propositum, vita est; omnia in hoc aspectabili universo sunt facta propter hominem, qui imago Dei est et rerum creaturarum fastigium (*Gen.* 1, 26-28). In humanarum rerum ordine, "invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum" (*Sap.* 2, 24). Mors per peccatum invecta, peccato haerere pergit, cuius signum et simul consectaneum exstat; eadem tamen praevalere nequaquam poterit. Etenim Christus Dominus, resurrectionis veritatem confirmans, in Evangelio proclamat Deum non esse Deum mortuorum, sed viventium (*Mt.* 22, 32); ac mortem, sicut peccatum, per resurrectionem in Christo devictum iri (cf. *1 Cor.* 15, 20-27). Hinc intellegitur humanam vitam, hisce etiam in terris, pretiosam esse. Quae vita a Creatore inspirata est, eademque ab ipso resumitur (cf. *Gen.* 2, 7; *Sap.* 15, 11). Vita humana permanet sub Dei protectione: san-

1. Plura hac de re Episcoporum documenta inveniuntur in G. Caprile, *Non uccidere. Il Magistero della Chiesa sull'aborto*, Pars II, pp. 47-300. Romae 1973.
2. *Regimini Ecclesiae universae*, III, 1, 29. Cf. *ibid.*, 31: "Ad eam spectant quaestiones omnes, quae fidei morumque doctrinam attingunt, vel cum ipsa fide connectuntur": A.A.S. 59 (1967), p. 897.
3. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 12: A. A. S. 57 (1965), pp. 16-17. Haec Declaratio non de cunctis agit quaestionibus, ad abortum pertinentibus; theologorum est eas sedulo expendere de iisque disputare. Nonnulla enim tantum memorat fundamentalia principia, quibus theologi tamquam lumine et regula uti debent, et quorum ope omnes christiani certitudinem suam confirmant de praecipuis doctrinae catholicae capitibus.
4. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25: A.A.S. 57 (1965), pp. 29-31.

http://www.obrascatolicas.com

guis hominis clamat ad ipsum (cf. *Gen.* 4, 10), qui re-
733 quiret ut eius ratio reddatur: "ad imaginem quippe / Dei factus est homo" (*Gen.* 9, 5-6). "Non occides" (*Ex.* 20, 13): hoc est mandatum Dei. Vita dono quidem datur, sed simul officia coniuncta habet: non solum enim, accipitur ut "talentum" (cf. *Mt.* 25, 14-30), sed opus est inde lucrum colligatur. Ad quos fructus ferendos, multiplicia munera in hoc mundo homini offeruntur, a quibus ipse se subducere non potest; idque christianus homo altius intellegit, quippe qui probe sciat sibi vitam aeternam pendere ex iis, quae ipse, Dei gratia adiutus, in terrestri hac vita peregerit.

6. Ecclesiae Traditio semper docuit humanam vitam tutandam esse, eique esse favendum iam in initio, quam in variis eius processus temporibus[5]. Ecclesia inde a primaeva aetate, cum Graecorum Romanorumque moribus adversaretur, instanter asseveravit christianorum mores hac in re ab illis longe distare. In opere, cui *Didachè* est index, id clare enuntiatur: "Non interficies fetum in abortione neque interimes infantem natum"[6]. Athenagoras sedulo annotat a christianis pro homicidis eas feminas haberi, quae medicamentis utuntur ad fetum eiciendum; ipse damnat interfectrices puerorum, etiamsi hi adhuc vivant in sinu matris, ubi iam "Deo curae esse" existimantur[7]. Tertullianus fortasse de hac re non semper consona scribit; nihilominus hoc essentiale principium clare ponit:
734 / "Homicidii festinatio est prohibere libere nasci, nec refert, natam quis eripiat animam an nascentem disturbet. Homo est et qui est futurus"[8].

7. Saeculorum decursu, Sancti Ecclesiae Patres eiusque Pastores ac Doctores eandem doctrinam tradiderunt, neque tamen diversae sententiae de puncto temporis, quo spiritualis anima in corpus infundatur, ullam umquam fecerunt dubitationem de abortus illiceitate. Verum quidem est Media Aetate, qua communiter existimabatur animam spiritualem nonnisi post primas hebdomadas in fetu praesentem adesse, diversam aestimationem de tali peccato deque poenarum gravitate esse factam; scilicet probatos quoque auctores pro hoc priore vitae tempore, in solvendis casibus, benigniores quasdam sententias retinuisse, quas tamen pro insequentibus graviditatis temporibus respuebant. Nihilominus ab iis numquam tunc negatum est abortum, etiam primis iis diebus, obiective grave esse peccatum. Ac reapse in talem condemnationem omnes convenerunt. E tot, quae exstant, documentis satis esto nonnulla commemorare. Primum Concilium Moguntinum, anno DCCCXLVII celebratum, poenas resumit a superioribus Conciliis illatas contra abortum, ac decernit severissimam poenitentiam imponendam esse mulieribus quae "partus suos necant vel quae agunt secum, ut utero conceptus excutiant"[9]. In Decreto Gratiani haec Summi Pontificis Stephani V verba referuntur: "Conceptum in utero qui per abortum deleverit homicida est"[10]. / S. Thomas, Doctor com- 735
munis Ecclesiae, docet abortum grave peccatum esse, legi naturae contrarium[11]. Renatarum Litterarum aetate, Xystus V abortum quam maxima severitate condemnat[12]. Saeculo post, Innocentius XI respuit quorundam propositiones canonistarum, laxismo faventium, qui a culpa excusare conabantur abortum ante illud tempus procuratum, quo a quibusdam censebatur animam spiritualem in novum viventem infundi[13]. Nostris temporibus postremi Romani Pontifices eandem doctrinam quam accuratissime declaraverunt: Pius XI gravioribus obiectationibus expresse respondit[14]; Pius XII clare reiecit abortum directum, eum scilicet qui finis vel medii ad finem rationem habet[15]; Ioannes XXIII magisterium SS. Patrum revocat, cum statuit indolem sacram hominis vitae, quippe "quae inde a suo exordio, Creatoris actionem Dei postulet"[16]. Recens Concilium Oecumenicum Vaticanum II, cui Paulus VI praefuit, severissime abortum damnavit: "Vita ... inde a conceptione, maxima cura tuenda est; abortus necnon infanticidium nefanda sunt crimina"[17]. Idem Paulus VI, qui saepius de hoc argumento ser/monem habuit, asseverare non dubitavit 736
huiusmodi Ecclesiae doctrinam "neque esse mutatam, neque posse umquam mutari"[18].

III. *Adiunguntur argumenta rationis lumine comparata*

8. Observantia humanae vitae debita non christianis tantummodo praecipitur; eam enim ratio quoque per se ipsa exigit, si quidem inquirat quid persona humana sit et quid esse debeat. Rationali natura cum constet, homo subiectum personale est, quod in seipsum cogitationem intendere, atque de actibus suis et ideo de sua ipsius sorte decernere valet: ipse liber est. Quapropter est sui dominus, vel potius, cum se perficiat in tempore, ei subsidia praesto sunt, unde talis fieri possit; in hoc proprium ipsius munus positum est: anima eius, a Deo immediate creata, spiritualis est, ac proinde immortalis. Item ad Deum ipse patet, ac nonnisi in eo plenam sui ipsius perfectionem inveniet.

5. Sacri auctores haud instituunt disputationes philosophicas de fetus animatione, sed ad vitae periodum se referunt, nativitati praeviam, cui Deus prospicit: Deus creat et format hominem, eum veluti manu sua effingens. De huiusmodi argumento primum sermo fieri videtur in *Ier.* 1, 5, de eoque mentio in plurimis aliis invenitur Scripturarum locis. Cf. *Is.* 49, 15; 46, 3; *Iob.* 10, 8-12; *Ps.* 22, 10; 71, 6; 139, 13. In Evangelio S. Lucae (1, 44) legimus: "ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo".

6. *Didachè Apostolorum*, V, 2, ed. Funk, *Patres Apostolici*, I, 17; *Epistula Barnabae, XIX*, 5, eadem exprimit (Funk, *op. mem.*, I, 91-93).

7. Athenagoras, *Legatio pro christianis*, 35 (PG 6, 970; SC 3, pp. 166-167). Cf. etiam *Ep. ad Diognetum*, V, 6 (Funk, *op. mem.*, I, 399; SC 63) quae de christianis dicit: "liberos procreant, sed non abiciunt fetus".

8. Tertullianus, *Apologeticum* IX, 8: PL I, 314-320; *Corp. Christ.* I, p. 103, l. 31-36.

9. Can. 21 (Mansi, 14, col. 909). Cf. Conc. Eliberitanum, can. 63 (Mansi, 2, col. 16) et Ancyranum, can. 21 (*ibid.*, 519). Cf. etiam Gregorii III decretum de paenitentia iis imponenda qui tale crimen admisissent (Mansi, 12, p. 292, can. 17).

10. Decretum Gratiani, *Concordia discordantium canonum*, C. 2, can. 20, q. 5. Medii Aevi aetate vero ad Augustini auctoritatem appellabatur, qui in opere *De nuptiis et concupiscentiis*, c. 15 ita scribit: "Aliquando eo usque pervenit haec libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret; et si nihil valuerit conceptus fetus aliquo modo intra viscera exstinguat ac fundat, volendo suam prolem prius interire quam vivere; aut si in utero iam vivebat, occidi antequam nasci" (PL 44, 423-424; CSEL 42, p. 230; cf. *Decretum Gratiani*, C. 32, q. 2, c. 7).

11. *In IV Sententiarum*, distinct. 31, textus expositio.

12. Constitutio *Effraenatam*, a. 1588 (*Bullarium Roman.*, V, 1, pp. 25-27; *Fontes Iuris Canonici*, I, n. 165, pp. 308-311.

13. Denz.-Schön. 2134 (1184). Cf. Pii IX Const. *Apostolicae Sedis* (*Acta Pii IX*, V, pp. 55-72; A.S.S. 5 (1869), pp. 287-312; *Fontes Iuris Canonici*, III, n. 552, pp. 24-31).

14. Litt. Encycl. *Casti Connubii* : A.A.S. 22 (1930), pp. 562-565; Denz.-Schön. 3719-21 (2242-2244).

15. Pii XII sententiae sunt certae, definitae, plures; eaedem argumentum esse possunt alicuius completae tractationis. Ex omnibus autem unam solummodo proferimus, quae in sermone legitur ad Sodalitatem Medicorum Italorum a S. Luca, die 12 mensis Nov. habito, a. 1944: "Finché un uomo non è colto tendente direttamente a distruggerla, sia che tale distrusia che si tratti di vita embrionale, o nel suo pieno sviluppo ovvero giunta ormai al suo termine" (*Discorsi e Radiomessaggi*, VI, p. 191).

16. Litt. Encycl. *Mater et Magistra*: A.A.S. 53 (1961), pag. 447.

17. Const. *Gaudium et spes*, II, c. 1, n. 51; cf. n. 27: A.A.S. 58 (1966), p. 1072; cf. p. 1407.

18. Alloc. *Salutiamo con paterna effusione*, die 9 Dec. habita, a. 1972 (A.A.S. 64, 1972, pp. 76-79). Inter huius indeclinabilis doctrinae documenta est praecipuo loco habenda S. Officii declaratio, qua abortus directus damnatur (Denz. 1890). A.S.S. 17 (1884), pp. 555-56; 22 (1888-90), p. 748; Denz.-Schön. 3258.

Is autem vitam degit cum suis similibus societate coniunctus, et quasi innutritur per mutuum personale commercium cum ipsis, in pernecessario sociali convictu. Respectu habito ad societatem atque ad alios homines, cuilibet humanae personae ius est sui possidendi, necnon possidendi suam vitam suaque diversa bona; idque stricta iustitia omnibus erga ipsum imponitur.

9. Attamen temporali vita, quae in hoc mundo ducitur, non omnia continentur, quae ad personam pertinent, quippe cui proprius sit altior vitae gradus, qui nequit fine terminari. Corporalis vita bonum quoddam fundamentale existimanda est, quod hisce in terris tamquam ceterorum omnium condicio habetur. At
737 praestantiora bona exstant, quorum causa licebit, / immo etiam necessarium esse poterit, eiusdem vitae iacturam facere. In personarum societate, commune bonum est finis, cui singulae personae servire debent cuique sua privata commoda subicient. Bonum tamen personae humanae finis ultimus haud est; sub hoc respectu, societatis prorsus est inservire personae, cum haec nonnisi in Deo destinatam sibi supremam metam consequi possit. Eadem nonnisi Deo ultime subicitur; ideoque numquam fas erit hominem pro mero instrumento haberi, quo quis libere uti possit ad celsiorem finem adipiscendum.

10. Circa mutua iura et officia personae atque societatis, ad moralem disciplinam spectat conscientias illuminare, ad ius vero definire atque ordinare quae sint officia praestanda. Iamvero, complura quidem iura sunt, quae humana societas tribuere per se nequit, utpote quae ei praecedant, quae tamen et tutari et efficacia reddere debet: huiusmodi sunt, maxima ex parte, ea quae hodie "iura hominis" appellantur, quaeque nostra haec aetas se plane declaravisse gloriatur.

11. Primum personae humanae est ius vivendi. Ei alia quidem sunt bona, quorum nonnulla sane pretiosiora sunt, at ius ad vitam fundamentum est atque condicio ceterorum, ac proinde magis quam cetera protegendum est. Ad societatem vel publicam auctoritatem, quaecumque est eius forma, nullo modo spectat illud ius aliis reservare, aliis autem auferre: quodlibet huius generis discrimen, tum nomine stirpis vel sexus, tum nomine coloris corporis vel religionis factum, semper iniquum est. Illud enim est ius non ex gratia aliena profluens, sed cuilibet gratiae antecedens, ac postulat proinde, ut agnoscatur; si denegatur, stricta iustitia violatur.

12. Si ratio discriminis innititur diversis vitae hominis aetatibus, non minus excusatione caret ac aliae quaelibet rationes. Ius ad vitam integre pertinet ad se-
738 nem vel maxime debilita/tum; ab eo qui insanabili aegritudine afficitur, non amittitur; legitimum est non minus puero recens nato, quam homini maturitatem habenti. Revera quaevis vita humana observanda est ex eo ipso tempore, quo generationis processus incipit. Simul atque ovum fecundatum est, iam inchoata est vita, quae neque patris neque matris est, verum novi viventis humani, qui propter se ipsum crescit. Is numquam humanus fiet, nisi iam tunc talis fuit.

13. Scientia genetica recentioris temporis praeclare confirmat has res, quae manifesto semper patuerunt, quaeque minime tangunt disputationes de certo animationis tempore[19]. Ipsa videlicet demonstravit iam a primo momento adesse fixam structuram seu programma geneticum huius viventis: hominem nempe, et quidem hunc hominem individuum, omnibus suis notis propriis praefinitisque iam ornatum. Ab ipsa fecundatione uniit mirificus cursus cuiusdam vitae humanae, cuius singulae potentes facultates tempus poscunt, ut recte ordinentur atque ad agendum praeparentur. Hoc saltem dici potest, scientiam aetatis nostrae, etiam perfectissimam, nullum efficax adiumentum suppeditare abortus fautoribus. Ceterum non pertinet ad scientias biologicas decretoriam sententiam ferre de quaestionibus proprie philosophicis et moralibus, cuius/modi est quaestio de momento quo 739
constituitur persona humana, vel de abortus legitimitate. Ex ratione vero morali hoc constat: etiamsi forte dubitetur sitne fructus conceptionis iam persona humana, obiective iam grave peccatum est se committere in periculum homicidii faciendi. "Homo est et qui est futurus"[20].

IV. *Respondetur nonnullis obiectationibus*

14. Lex igitur divina atque ipsa naturalis ratio excludunt quodlibet ius directe interficiendi hominem innocentem. Verumtamen si causae, quibus abortus defenditur, semper essent manifesto pravae vel futtiles, haec quaestio non tam vehementer agitaretur: quae contra inde gravissima fit, quod aliquibus in casibus, immo fortasse bene multis, abortus recusatio in discrimen adducit alia magni momenti bona, quae homines tutari solent quaeque nonnumquam etiam videri possunt aliis antecedere. Non agnoscere non possumus gravissimas has difficultates: exempli gratia, valetudo matris in periculum adduci potest, quod secum affert alius in familia infans, praesertim si iustis de causis existimatur ille futurus esse abnormis vel mansurus vitio aliquo invalidus; premere potest etiam certum quoddam pondus, quod obtinent in aliquibus regionibus quaestiones honoris et dedecoris, vel deminutio capitis et dignitatis, et ita porro. At prorsus est declarandum ex his rationibus nullam umquam obiective tribuere posse ius decernendi de alterius hominis vita, etiam in eius exordio; ad futuram autem infelicitatem infantis quod attinet, nemo, ne eius quidem pater aut mater, possunt se in eius substituere locum nec si in primo germinis seu embryonis statu versetur, ut ipsius nomine mortem praeponant vitae. Ille ipse infans cum ad maturam aetatem pervenerit, numquam ius habe-
bit / mortem sibi consciscendi; donec igitur sui iuris 740
non est, tanto minus parentes eligere valent pro eo mortem. Etenim vita bonum est nimis fundamentale, quam ut aequiperari et comparari possit cum incommodis etiam maximis[21].

15. Quantum motus ad feminas emancipandas eo praecipue spectat, ut ab omni iniquo discrimine eas expediat, tantum quidem plene probatur[22]. Hac autem in re multum profecto restat agendum in variis humani cultus provinciis. Attamen natura mutari ne-

haec moralis affirmatio nullo modo dependet, duabus his de causis: 1) quia, etiam si ponatur infusionem animae tardius supervenire, est nihilominus in fetu incipiens *humana* vita (de qua biologicae scientiae ope constat), quae et praeparart et exigit animam, per quam natura a parentibus accepta perficiatur; 2) quia si solum tamquam *probabilis* illa animae infusio, de qua dicimus (non enim de re contraria umquam constabit), iudicetur, vitam ei adimere idem est ac *periculo* se committere occidendi hominem, non tamquam in spe, sed omnino anima instructi.

19. Haec declaratio consulto quaestionem reliquam facit, quo temporis momento anima spiritualis infundatur. Qua de re ut traditio non est unanima, ita auctores inter se differunt. Nam cum alii affirment id primo vitae tempore fieri, aliis placet non hoc ante fieri, quam germen in sua sede steterit. Nimirum non est scientiae eas dirimere quaestiones, quia existentia animae immortalis ad eiusdem provinciam non pertinet. Agitur enim de quaestione philosophiae propria, a qua

20. Tertull. cf. not. 8.

21. Ioannes Card. Villot, Secretarius Status, haec scripsit de vita protegenda ad Iul. Card. Döpfner, die 10 Oct. a. 1973: "(Die Kirche) kann jedoch zur Behebung solcher Notsituationen weder empfängnisverhütende Mittel noch erst recht nicht die Abtreibung als sittlich erlaubt erkennen" (*L'Osservatore Romano*, ed. germ. 26-10-73, p. 3).

22. Litt. Encycl. *Pacem in terris*: A.A.S. 55 (1963), p. 267 sq.; Const. *Gaudium et spes*, n. 29: A.A.S. 58 (1966), p. 1049; Pauli VI Alloc. *Salutiamo*: A.A.S. 64 (1972), p. 779.

http://www.obrascatolicas.com

quit, nec femina, sicut nec vir quidem ipse, subduci possunt ab officiis, quae natura ab iis poscit. Cetera omnis libertas publice agnita semper tamquam finibus circumscribitur certis aliorum iuribus.

16. Idem dicendum est de vindicatione sexualis libertatis. Si intellegitur sub hac dictione acquisitus paulatim dominatus rationis verique amoris in appetitus naturae, cum tamen ipsa delectatio non spernatur sed in suo convenienti loco retineatur – et in hoc dominatu posita est sola vera libertas –, nihil ei obici potest; talis enim libertas a iustitia violanda semper cavebit. Verum, si quis contra putat virum et feminam "liberos" esse, quasi iis liceat voluptate sexuali frui usque ad satietatem, nulla habita ratione vel legis vel necessariae ordinationis vitae sexualis ad eius fecunditatis fructus[23], tunc eiusmodi cogitandi modus nihil christiani in se habet; immo ipso homine indi-
741 gnus est. Quidquid est, nullum tribuitur inde / ius de alterius vita decernendi, licet sit embryonalis, vel eam exstinguendi, causa adducta alicuius gravaminis.

17. Progredientes scientiae tribuunt rei technicae peritis, immo latiorem usque tribuent facultatem interventuum exquisitorum, quorum consectanea gravissima esse possunt in bonam malamve partem. Haec sunt per se admirabilia ingenii humani inventa. At technica ars iudicium doctrinae moralis fugere non potest, quoniam suapte natura eo spectat, ut homini deserviat, ac propterea eadem fines, quibus homo destinatur, servare debet. Sicut nemini licet vires atomicas adhibere ad quemlibet sine discrimine finem, ita nemo legitime potest vitam humanam in quamlibet partem flectere vel usurpare; omnis artis technicae usus nonnisi in hominis ministerium fieri potest, ut scilicet melius explicentur naturales eius potentiae, ut morbi praecaveantur vel depellantur, ut hominis progressio plenius foveatur. Etsi constat perfectiorem technicam artem reddere usque faciliorem abortum primo graviditatis tempore, nihilominus morale de eo iudicium nequaquam inde mutatur.

18. Plane novimus quam gravis sit quibusdam familiis ac Nationibus quaestio de temperando natorum numero: hanc ob causam novissimum Oecumenicum Concilium et deinde Litterae Encyclicae *Humanae vitae*, die XXV mensis Iulii anno MCMLXVIII editae, de "paternitate responsabili" dixerunt[24]. Quemadmodum ergo docuerunt Constitutio Conciliaris *Gaudium et spes*, et Litterae Encyclicae *Populorum progressio* aliaque documenta pontificia, rursus nunc firmiter asseverare est propositum, numquam ac nullam ob causam abortum adhiberi posse neque a familia,
742 neque ab auctoritate politica tamquam / instrumentum legitimum ad numerum natorum temperandum[25]. Iniuria enim et offensa, quae principiis moralibus infertur, semper bono communi importat gravius damnum, quam ullum prorsus incommodum oeconomici vel demographici generis.

23. Const. *Gaudium et spes*, II, c. I, 48: A.A.S. 58 (1966), p. 1068: *Indole autem sua naturali, ipsum institutum matrimonii amorque coniugalis ad procreationem et educationem prolis ordinantur, iisque veluti suo fastigio coronantur.* Item n. 50: *ibid.*, p. 1070: *Matrimonium et amor coniugalis indole sua ad prolem procreandam et educandam ordinantur.*

24. Const. *Gaudium et spes*, nn. 50 et 51: A.A.S. 58 (1966), pp. 1070-1073. Pauli VI Litt. Encycl. *Humanae vitae*, n. 10: A.A.S. 60 (1968), p. 487. Responsabilis paternitas in quaestione de natorum numero ordinando usum tantummodo subsidiorum licitorum supponit (cf. *Humanae vitae*, n. 14: *ibid.*, p. 490).

25. Const. *Gaudium et spes*, n. 87: A.A.S. 58 (1966), pp. 1110-1111. Cf. Pauli VI Litt. Encycl. *Populorum progressio*, n. 31: A.A.S. 59 (1967), p. 272. Alloc. *Ad Unitarum Nationum Consociationem*: A.A.S. 57 (1965), p. 883; Ioannis XXIII Litt. Encycl. *Mater et Magistra*: A.A.S. 53 (1961), pp. 445-448.

V. *Vita moralis et lex civilis*

19. Disputatio de abortus honestate fere ubique coniunctas habet disceptationes ad iuris provinciam spectantes. Nulla sane Natio est, in qua non prohibeatur et puniatur homicidium; in pluribus praeterea eadem illa prohibitio et poenae complectuntur peculiarem casum abortus procurati. Nostris vero diebus latus opinionis publicae motus exposcit, ut huiusmodi prohibitio mitigetur. Iam animadvertitur valde diffusa animorum propensio eo spectans, ut quaecumque leges coercentes quam maxime restringantur, praesertim quoties privatam vitam pervadere videntur. Suscipitur etiam argumentum ex "pluralismo": si cives multi, ac peculiari modo Catholicae Ecclesiae filii, abortum damnant, alii contra multi eum probant, saltem uti minus malum; cur ergo hi cogi debent, ut opinionem sequantur quam non accipiunt, et nominatim in Natione ubi maiorem constituunt partem? Ex altera autem parte, ubi leges quae abortum vetant adhuc vigent, difficulter applicantur: nam crimen ipsum crebrius et multo frequentius factum est, quam ut semper puniatur, ac proinde publicae auctoritates prudentius esse existimant in eis flagitiis conivere. At si lex quae non applicatur ac tamen conservatur, fieri non potest quin detrimentum aliquando afferat ipsi auctoritati ceterarum legum. Atque illud etiam addendum est abortum clandestinum ipsas familias, quae ad eum confugiunt, maioribus obicere periculis non tantum earum futurae fecun/ditatis, verum saepe ipsius 743
vitae. Etiamsi ipsi abortum tamquam malum considerare pergant, nonne legum latores decernere possunt, ut eius damna minuantur?

20. Hae rationes, et aliae etiam quae hinc illinc afferuntur, non valent ad libertatem abortus lege decernendam. Negari quidem non potest legem civilem non posse omnem provinciam morum continere neque omnia punire mala; nemo hoc ab ea poscit. Saepe tolerare debet id quod tandem aliquando minus malum est, ut maius vitetur. Cavere tamen necesse est id quod accidere possit, si leges mutentur: multi, enim, licentiam agendi putant, eam quae, fortasse, nihil aliud est nisi puniendi recusatio. In hoc autem abortus casu, ipsa recusatio puniendi significare saltem videtur legis latorem non amplius existimare abortum crimen aliquod esse contra vitam humanam, cum homicidium semper graviter punire pergat. Verum etiam est legem ipsam non debere inter varias opiniones decernere, neque aliam plus praecipere quam aliam. Nihilominus vita infantis praeferenda est omni opinioni; neque appellari potest libertas cogitandi, ut eidem vita auferatur.

21. Munus legis non est tantummodo denotare et describere id quod iam agitur, sed adiuvare ut id melius agatur. Utcumque res sese habet, officium Civitatis est tutari uniuscuiusque iura ac debiliores protegere. Qua de causa oportebit eam multa errata corrigere. Non necesse est lex omnia puniat, sed non potest adversari legi illi altissimae et sanctissimae omnium legum humanarum, videlicet legi naturali, in ipso homine ab eius Conditore inscriptae tamquam normae, quam ratio recludit beneque exprimere contendit, et quam iugiter opus est melius intellegere, sed cui semper malum est contradicere. Lex humana nonnumquam omittere potest poenam, at reddere non valet honestum et probum id quod ius naturale / transgre- 744
ditur, quia haec ipsa contradictio per se sufficit, ut aliqua lex iam cesset lex esse.

22. Quidquid leges civiles hac in re statuunt, explo-ratissimum esse debet hominem numquam parere posse legi intrinsece inhonestae; et hoc accidit, si lex feratur quae principium liceitatis abortus recipiat. Is praeterea non potest esse particeps alicuius motus publicae opinionis, qui eiusmodi legi faveat, neque potest latis suffragiis sustinere. Ne poterit quidem suas conferre partes ad talem applicandam legem. Exempli gratia, patiendum non est, ut medici et nosocomi in necessitatem adducantur proxime cooperandi in abortu faciendo, ac proinde alteram utram eligendi partem, legem scilicet Dei aut vitae professionis condicionem.

23. Ex contrario, legis humanae est societatis renovationem promovere ac tales vitae inducere condiciones in omnibus civium ordinibus – iis in primis qui minus prospera fortuna utuntur – ut semper et ubique omnis infans, in hunc mundum enatus, modo hominibus digno suscipiatur. Subsidia familiis et matribus non nuptis, auxilia infantibus destinata, leges pro infantibus naturalibus atque institutum adoptionis sapienter ordinatum: hae omnes rationes solidae et frugiferae provehendae sunt, ut pro abortu praesto sit semper altera optio et electio tam vere possibilis, quam honorabilis.

VI. *Conclusio*

24. Haud semper facile est in divina lege observanda sequi conscientiam, quippe quae incommoda imponat et onera, quorum minime est parvipendenda gravitas, heroicamque requirat quandoque virtutem, ut huiusmodi moralibus postulationibus pareatur. Attamen necessarium est plane declarare constant m huiusmodi verae rectaeque conscientiae fidelitatem viam esse ad verum humanae personae profectum, ac
745 prae/terea eos omnes, ad quos res pertineat, cohortari ut tot hominibus et mulieribus leviora reddant onera, tot succurrant familiis et pueris, qui in difficillimis ac paene perditis vitae condicionibus versantur.

25. Nequit sane apud christianos homines de quavis re existimatio terrenis huius vitae limitibus contineri, cum ipsi probe sciant in praesenti hac vita alteram sibi parari, cuius tantum est momentum, ut ad eius normam omnia ponderari debeant[26]. Secundum hanc normam nulla est hac in terrestri vita infelicitas, quae absoluta habenda sit, ne acerbissimus quidem dolor, qui gignitur e necessitate filium mentis vel corporis vitio affectum alendi. Hic agitur de mutata illa rerum aestimatione, quam Christus Dominus nuntiavit: "Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur" (*Mt.* 5, 5). Ab Evangelio igitur recedit, qui e dolorum aerumnarumque privatione felicitatem hoc in mundo metiri velit.

26. Hoc tamen haud significat fas esse nihil omnino hos dolores et aerumnas curare. Ex contrario, quivis cordatus homo, ac profecto quivis christianus promptus esse debet ad hisce malis remedia pro viribus adhibenda. Id nempe requirit praeceptum caritatis, cuius cura ad iustitiam stabiliendam primum pertineat oportet. Numquam sane est abortus probandus, at in primis eiusdem removendae sunt causae. Haec omnia quandam, ut dicitur, politicam actionem requirunt, ac peculiaris provincia haec erit, quae ad leges
746 spectabit. At / simul boni mores fovendi sunt, atque actuosa opera danda est ut familiis, matribus et filiis quovis modo subveniatur. Magnas quidem progressiones in humanae vitae bonum medicinalis scientia iam consecuta est; et ampliores etiam licet exspectare, secundum proprium medicorum munus, quorum est vitam sustentare et fovere quam maxime, nequaquam autem eam exstinguere. Optandum pariter est, ut per idonea instituta aut, iis deficientibus, per christianae magnanimitatis et caritatis ardorem omnes assistendi formae magis in dies promoveantur.

27. Moribus tutandis efficax opera dari nequit, nisi etiam in doctrinae campo contendatur. Permittendum enim non est, ut illa cogitandi ratio vel potius etiam ille animi affectus, quo fecunditas malum putatur, diffundatur, neque ei obsistatur. Verum quidem est non omnes civilis cultus formas familiis, numerosa prole fecundis, pari modo favere, hasque maioribus angustiis praepediri, ubi quaestuosae industriae vel urbanae vitae ratio invalescunt. Quo factum est, ut Ecclesia iterum iterumque recentioribus hisce temporibus egerit de "paternitate responsabili", tamquam de verae prudentiae exercitio, humanae et christianae. Quae prudentia autem germana esse nequit, nisi magnanimitatem complectatur; praeterea stabiliter coniunctam habere debet conscientiam magni illius muneris cooperandi cum Creatore in vita tradenda, quae et novis membris humanam consortionem ditat et novos filios largitur Ecclesiae. Praecipua cura ac sollicitudo Ecclesiae Christi est, ut vita protegatur eique faveatur. Sine dubio ipsa in primis ad eam vitam spectat, quam Christus in terris attulit: "Veni ut vitam habeant et abundantius habeant" (*Io.* 10, 10). Omnia vero vitae genera a Deo proveniunt, et ad homines quod ttinet, corporalis vita habenda est necessarium initium. In terrestri hac vita peccatum invexit, multiplicavit et graviora usque reddidit dolorem et mortem; Iesus autem haec onera / in se assumens, ea 747
transmutavit; credentibus in eum dolores atque ipsa mors resurrectionis instrumenta fiunt. Quare S. Paulus asserere iure potuit: "Existimo enim quod non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis" (*Rom.* 8, 18). Ac volentibus comparationem instituere, cum eo addere licebit: "Quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis" (*2 Cor.* 4, 17).

Declarationem hanc de abortu procurato Summus Pontifex Paulus div. Prov. PP. VI, in Audientia concessa infrascripto Secretario Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die XXVIII mensis Iunii anno MCMLXXIV, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die XVIII mensis Novembris, in Dedicatione Basilicarum SS. Petri et Pauli Apostolorum, anno MCMLXXIV. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Hieronymus Hamer, Archiepiscopus tit. Lorensis, *a Secretis.*

Adn. R. P. CORVEZ in **Esprit et vie** 83 (1973) 97-101; Ph. DELHAYE in **Esprit et vie** 85 (1975) 310-318; J. HAMER in **Doc. Cath.** 72 (1975) 45; B. HONINGS in **Apoll** 48 (1975) 246-278, **Doc. Cath.** 71 (1974) 1074-1077.

4333

1974 NOV 22.-SC pro CULTU DIV., DECRETUM. PART.* Editio typica altera Gradualis simplicis novaque eiusdem ordinatio cantuum promulgatur

I - DECRETUM DE EDITIONE TYPICA ALTERA GRADUALIS SIMPLICIS

Cantus faciliores ad Ordinem et ad Proprium Missae spectantes publici iuris facti sunt *Kyriale simplici*, anno 1965, et *Graduali simplici*, anno 1967, ad obtemperanda praecepta Constitutionis de sacra Liturgia Concilii Vaticani II de paran-

26. Ioannes Card. Villot, Secretarius Status, Conventui Medicorum catholicorum ex omnibus nationibus, qui die 26 Maii, a. 1974, Barcinone conclusus est, haec scripsit: "Por lo que a la vida humana se refiere, esta no es ciertamente unívoca, más bien, se podría decir que es un haz de vidas. No se puede reducir, sin mutilarlas gravemente, las zonas de su ser, que, en su estrecha dependencia e interacción, están ordenadas las unas a las otras: zona corporal, zona afectiva, zona mental y ese transfondo del alma donde la vida divina, recibida por la gracia, puede desplegarse mediante los dones del Espíritu Santo" (*L'Osservatore Romano*, 29-V-1974).

http://www.obrascatolicas.com

da editione simpliciores gregorianos modos continente in usum minorum ecclesiarum (*n.* 117).

Interim, post instaurationem Calendarii Romani generalis, libri Psalmorum secundam Novam Vulgatam et librorum liturgicorum pro celebratione Missae, nova ordinatio cantuum Gradualis Romani facta est *Ordine Cantus Missae*, anno 1972. Iuxta quam etiam emendanda et complenda erant *Graduale simplex* et *Kyriale simplex*, quae nunc in unum volumen eduntur.

Hanc ergo novam editionem Gradualis simplicis, a Summo Pontifice Paulo VI approbatam, Sacra Congregatio pro Cultu Divino nunc emittit et typicam eam declarat ut adhiberi possit in sacris celebrationibus iuxta normas in ipso Graduali simplici traditas.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 22 novembris 1974, in memoria Sanctae Caeciliae. - Iacobus Robertus Card. KNOX, *Praefectus.* A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

II - NOVA ORDINATIO CANTUUM GRADUALIS

Praenotanda

I. De natura huius editionis

1. Cantum sacrum et actuosam fidelium participationem in sacris celebrationibus in cantu peractis fovere cupiens, Sacrosanctum Oecumenicum Concilium Vaticanum II, in Constitutione de sacra Liturgia edixit ut, praeter typicam gregorianarum melodiarum editionem complendam, pararetur "editio simpliciores modos continens, in usum minorum ecclesiarum" (n. 117). Cui voto Concilii Patrum obtemperans, a viris peritis haec editio apparata est pro cantibus ad Ordinarium et ad Proprium Missae statutis, atque iis ecclesiis destinata est, quibus difficile evadat ornatiores Gradualis Romani melodias recte interpretari.

2. Graduale Romanum summo honori Ecclesiae sit ob miros artis pietatisque sensus, quibus abunde praeditum est, et suum integrum valorem servet. Ideo optandum est ut, iuxta novam eiusdem ordinationem in *Ordo Cantus Missae* (Typis Polyglottis Vaticanis 1972), iis in ecclesiis congrue adhibeatur, quae schola cantorum necessaria institutione technica praedita fruuntur, ut ornatiores modos debite assumere valeant.

Immo commendatur ut etiam in minoribus ecclesiis, quae Graduale simplex adhibent, aliquae partes, praesertim vero quae faciliores aut magis in usu apud populum tradito more habentur, e Graduali Romano retineantur.

3. Utriusque ergo libri thesaurus non necessario separatim est adhibendus; immo aliqua permixtio formarum ex utroque fonte depromptarum in maiorem et iucundam varietatem cedere potest.

4. Sapienti proinde consilio si adhibeatur, Graduale simplex thesaurum musicum gregorianarum melodiarum nedum pauperiorem reddat, ipsum ditiorem efficit. Et primo quidem ad textuum selectionem quod attinet, cum alios in usum liturgicum inducat, qui usque adhuc in Missali Romano non habentur; secundo etiam ad melodias quod spectat, cum aliae non paucae e thesauro authentico fontium gregorianorum accipiantur et proponantur; tertio vero sub respectu quoque pastorali, eo quod facultatem praebeat celebrationes in cantu peragendi etiam in minoribus coetibus.

II. De criteriis adhibitis

5. Ut eucharistica celebratio forma nobiliore, idest in cantu, ubique peragi posset, atque in ea fidelium participatio obtineri, necesse omnino erat ut melodiae simplices haberentur.

6. Quae tamen simplices melodiae ex ornatioribus, in Graduali Romano exstantibus, derivari non poterant, cum ex iis notas aliquas aut melismata auferre nullo modo liceret; neque operi consentaneum visum est neo-gregorianas melodias pro textibus Missalis Romani ex novo conficere.

7. Proinde melodiae authenticae, quae fini proposito responderent, exquisitae sunt e thesauro cantus gregoriani, tum e typicis editionibus iam exstantibus, tum e manuscriptis fontibus sive Ritus Romani sive aliorum rituum latinorum.

8. Sed ex hac nova melodiarum selectione factum est ut textuum quoque nova series oriretur: nam rarissime melodia simplex inventa est cum iisdem verbis in Missali exstantibus connexa. Quoties ergo huiusmodi congruentia haberi non potuit, partes selectae sunt, quae verba praeberent textui Missalis Romani similia aut saltem, quoad sensum, propinqua. Saepius tamen textus antiphonae, e psalmo depromptae, quae melodia simplici caret et ideo tamquam antiphona proponi non potuit, in ipso psalmo, post antiphonam decantando, tamquam versus occurrit.

9. Cum igitur hi novi textus solummodo ex musicalibus rationibus selecti sint, iis sine notis musicis ullo modo uti liceat.

III. De cantibus Kyrialis simplicis

10. Partes ita disponuntur, ut quinque schemata simplicia

Ordinarii Missae efficiant, quae tamen nullam ex se relationem habent cum gradu festivitatis dierum liturgicorum. Ex his primum peculiari modo desiderio Concilii respondet: "Provideatur ut christifideles etiam lingua latina partes Ordinarii Missae quae ad ipsos spectant possint simul dicere vel cantare" (*Const.* n. 54). Attamen singulae partes numeris progredientibus distinguuntur, quo facilius evadat, si placet, Ordinarium Missae, partibus ex diversis schematibus selectis, componere.

11. In fine hymni *Glória in excélsis*, e ritu ambrosiano derivati, ponitur *Amen* simplicius, quod tamen a germana antiquiore traditione haud discrepat.

12. Nihil prohibet quominus populus non totum *Agnus Dei* decantet, sed tantum respondeat per verba *miserére nobis* et *dona nobis pacem.*

IV. De forma cantuum Missae

13. Pro cantibus ad introitum, ad offertorium et ad communionem forma adhibeatur, quae constat antiphona post psalmi versus resumenda.

14. Pro cantibus inter lectiones occurrentibus invenitur, iuxta diversa anni tempora: *a*) psalmus responsorius, cum responso psalmodico aut alleluiatico; *b*) psalmus absque responso qui, tradito nomine, *tractus* appellatur; *c*) Alleluia cum aliquibus versiculis psalmi tempore quo canitur *Allelúia*, vel alia acclamatio non alleluiatica ad Evangelium pro tempore Quadragesimae.

V. De structura schematum Missarum

15. In Proprio de Tempore, praeter in Quadragesima, non singulae dominicae proprios cantus habent, sed pro singulis temporibus liturgicis unum vel plura praebentur schemata cum facultate ea per dominicas eiusdem temporis assumendi.

Singulae tamen celebrationes Domini proprios cantus habent.

16. In Proprio Sanctorum, cantus Missae inveniuntur proprii pro celebrationibus, quae dominicae occurrenti praevalent.

17. Communia Sanctorum eodem modo ordinantur ac Communia Missalis Romani, ea tamen lege ut pro singulis Sanctorum ordinibus unum tantum praebeatur schema, cum pluribus tamen cantibus pro singulis Missae partibus, ita ut liceat unum vel alterum ex ipsis seligere qui Sancto melius congruat.

VI. De personis quae ad cantus Gradualis simplicis exsequendos requiruntur

18. Attento principio in Constitutione de sacra Liturgia proposito, ut quisque, sive minister sive fidelis, munere suo fungens, solum et totum id agat, quod ad ipsum ex rei natura et normis liturgicis pertinet" (n. 28), ex structura cantuum Gradualis simplicis: *a*) *Cantor* antiphonas inchoat, atque versus psalmorum proponit, populo respondente. Psalmus potest etiam a schola cani. *b*) *Coetus fidelium* antiphonas, et responsoria ad psalmos inter lectiones occurrentes, cantare debet. Pars fidelium aliquando etiam scholae tribui poterit; convenit tamen ut saltem responsoria ad psalmos inter lectiones occurrentes, attenta eorum natura eorumque facilitate ad cantum, ab universo coetu proferantur.

VII. De usu Gradualis simplicis

19. Ad introitum, offertorium et communionem canitur antiphona cum uno vel pluribus versibus psalmi pro opportunitate.

Antiphona resumitur post versus psalmi; versiculi tamen libere seligi possunt, etiam aliquibus ex iis, qui proponuntur, omissis, ita, tamen, ut locutio integra habeatur. Ad introitum et ad communionem in fine cantari potest *Glória Patri* et *Sicut erat*, ex duobus unico versu effecto, prout in tonis communibus notatur.

In canendo psalmo, duo serventur elementa particularia toni psalmodici, nempe: initium, quo finis antiphonae connectitur cum tenore psalmi; et terminatio, qua finis toni psalmi connectitur cum initio antiphonae.

20. Cantus inter lectiones hac ratione ordinantur:

Quando fiunt duae lectiones ante evangelium, cantus sic ordinatur:

1) Extra Quadragesimam et tempus paschale, post primam lectionem cantatur psalmus responsorius; post alteram: vel psalmus alleluiaticus, vel antiphona *Allelúia* cum versibus suis.

2) In Quagragesima, post primam lectionem: psalmus responsorius prior; post alteram: vel psalmus responsorius alter, vel antiphona acclamationis, vel tractus.

3) Tempore paschali, post primam lectionem: psalmus alleluiaticus prior vel alter; post alteram: vel alter, vel antiphona *Allelúia* cum versibus suis.

Quoties una tantum fit lectio ante evangelium, sumitur unus tantum e congruis cantibus ad libitum eligendus.

E psalmo autem quinque saltem versus, ad libitum, si plures proponuntur, seligendi, semper canuntur.

21. Quando plura pro eodem tempore exhibentur schemata, unum vel alterum ad libitum, prout magis opportunum vi-

sum fuerit, eligi potest. Immo possunt etiam aliae partes ex uno assumi, aliae ex altero.

Ad communionem cantari potest semper psalmus 33 *Benedícam Dóminum*, cum Resp. *Allelúia* vel *Gustáte*. Immo possunt etiam catari ad libitum alii cantus apti, ut notatur in fine voluminis, p. 462.

* Prot. N. 2300/74: Notit. 11 (1975) 292-296. Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 504.

4334

1974 NOV 23.-SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Nullitas matrimonii inter schismaticos armenos contracti declaratur ob defectum formae seu ritus sacri-

CLEVELANDEN.

FACTI SPECIES

1. Die 30 mensis iulii a. 1966 domina S. M., sectae methodistae, matrimonium contraxit cum domino R. B., baptizato in Ecclesia Armena separata. Nuptiae celebratae sunt coram ministro methodista, sine interventu sacerdotis Ecclesiae viri, vel alterius Ecclesiae orientalis non-catholicae.

Matrimonium infaustum habuit exitum, ita ut, post circiter sex annos partes ab auctoritate civili divortium die 12 mensis maii a. 1972 obtinuerint.

Anno subsequenti praefata domina S. M., ut nubere posset viro catholico, declarationem nullitatis praecedentis matrimonii petivit a Tribunali Clevelandensi, in cuius iurisdictione ipsa domicilium habebat. Officialis praedicti Tribunalis Ecclesiastici die 22 martii a. 1973, allegans carentiam iurisprudentiae pertinentis ad casum, acta trasmisit ad hoc Supremum Tribunal ut, sicut accidit, quattuor abhinc annis, pro casu duorum coniugum orthodoxorum ritus bizantini-romeni, hunc quoque definiret.

2. Die 31 iulii a. 1973 Summus Pontifex facultatem concessit ut causa definiretur in prima et unica instantia a Signatura Plenaria.

Instructione peracta, praehabitis votis praeclarissimorum virorum in iure canonico orientali peculiariter versatorum, interveniente Ill.mo Prof. Thoma Mauro, tamquam actricis advocato ex officio, nec non Rev.mo P. Villelmo O'Connell, Defensore vinculi Nostri Sacri Tribunalis, sequens concordatum est dubium: *An constet de nullitate matrimonii ex defectu formae, in casu".*

IN IURE

3. In Signatura Plenaria diei 28 novembris a. 1970, proposito dubio de nullitate matrimonii inter duos orthodoxos ritus byzantini-romeni, initi tantummodo coram magistratu civili, Patres responderunt: "*Affirmative, seu constare de nullitate matrimonii ob defectum formae, seu ritus sacri, in casu*".

Decisio haec, quam Summus Pontifex publici iuris fieri concessit in audientia diei 28 decembris 1970, schismaticos dumtaxat respiciebat ritus byzantini.

4. Quaestio autem nunc dirimenda, schismaticos armenos afficiens, omnino similis est praecedenti: utrum nempe valida sint matrimonia ab armenis schismaticis contracta absque sacerdote adstante et benedicente.

Synodus Armenorum a. 1911, a S. C. de Propaganda Fide decreto diei 14 septembris a. 1913 recognita, sub nn. 575-576 habet: " ... apud nos, iam a saeculis invaluit, ut valida habeantur et sint matrimonia quae coram sacerdote, non necessario parocho, contrahuntur; quare coniugium sine praesentia sacerdotis initum nullum est et irritum" (cfr. *Acta et Decreta Concilii nationalis Armenorum,* Romae habiti anno 1911, Romae 1914).

Cum haec Synodus a Sede Apostolica agnita fuerit, matrimonium duorum Armenorum catholicorum, vel mixtum, quod initur nullo interveniente sacerdote, invalidum est (cfr. A. Coussa, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, Vol. III, *De matrimonio*, a. 1950, n. 192).

5. Quaeritur tamen utrum sacerdotis praesentia requiratur pro validitate matrimonii Armenorum dissidentium.

Ut ipsa Synodus mox citata innuit, mos exigendi ut matrimonium celebretur coram sacerdote in Ecclesia armena "iam a saeculis invaluit": etenim asseritur hanc consuetudinem a Collectione Canonum Apostolorum inductam fuisse.

Collectio Canonum Apostolorum, qui Primi dicuntur, est collectio spuria, a Syris confecta, constans 27 canonibus. Collectio haec a Nerses Magno (362-373) in Concilio *Ashrismat* (c. a. 365) pro Ecclesia armena recepta est (cfr. B. Talantinian, *De contractu matrimonii iuxta Armenos,* Hierosolymis 1947, p. 89). His 27 canonibus, vel ab ipso Nerses Magno vel ab eius discipulis, alii sex canones additi sunt, inter quos can. 33, qui ait: "Constituerunt Apostoli firmiterque statuerunt ut sicut Deus in principio hominem in matrimonio coniunxisset et alterum alterius adiutorem fecisset eisque benedixisset, ita statutum confirmatumque esset apostolico praecepto ut sancte et secundum leges per dexteram sacerdotis manum eiusque benedictione homo in matrimonium coniungeretur" (H. Ghedighian, *Canones Apostolici*, in "Fonti della Codificazione canonica orientale", serie II, fascicolo XXI, pp. 26-27).

Merito adnotat Talentinian: "Canon 33 non dicit quomodo benedictio sacerdotalis sit requisita, sc. utrum ad validitatem an ad liceitatem. Ex contextu canonis non potest erui, matrimonium sine benedictione initum invalidum esse. Nihilominus praecise de hoc Armeni persuasi fuerunt, idque citissime: nam aliud matrimonium non agnoscunt validum, nisi illud a presbytero benedictum. Hoc patet iam inde a Concilio *Shahapivan*" (*o. c.* pp. 90-91).

Can. 33 vel ab ipso Nerse M. vel paulo post additum fuisse eruitur etiam e Concilio *Shahapivan* (a. 444) cuius can. 13 non differt a relato can. 33 et in cann. 3 et 7 testatur de usu benedictionis (cfr. A. Mai, *Scriptorum veterum nova Collectio*, t. X, P. II, pp. 293-294). Circa praescripta huius Concilii animadvertit Talantinian: "Quod in can. 4 vocatum matrimonium benedictum, in can. 5 appellatur matrimonium legitimum seu genuinum seu verum. Nullus copulam perficere potest ante matrimonium, i. e. ante benedictionem sacerdotalem; quia secus sperneret Ecclesiam et coronam benedictam, quae est matrimonium legitimum; ista copula est simpliciter fornicatio" (*o. c.* p. 91).

Haec disciplina confirmata fuit cum Catholicos Johannes III Ozniensis a. 719 Synodum convocavit in *Dvin*. Can. 15 huius Synodi, postquam de ritu locutus est a sacerdote peragendo in celebrando matrimonio, decernit: "Si quis autem ita non egerit: sed utcumque fuerit, sua pervicacia atque socordia matrimonii legem ac ritum contempserit, sacerdos a sua dignitate deponatur, coronatos vero oportet iterum christianorum legem coronare" (cfr. J. B. Aucher, *Domini Johannis Philosophi Ozniensis Armenorum Catholici opera* (textus armenus et latinus) Venetiis 1834, p. 63).

Quae postrema verba significant matrimonium, nisi adsit sacerdos benedicens, nullum esse, etsi sponsis corona alio modo tradita sit.

In can. 16 eadem Synodus statuit: "Ad secundas nuptias accedentes item oportet iuxta priorem modum ... et per Ecclesiae ac sacerdotum benedictionem accipere legitimi coniugii signaculum. Si qui vero ita non fecerint ... hi dividantur ac subiiciantur canonibus statutisque contra moechantes disciplinis" (cfr. J. Aucher, *o. c.* p. 64). Saec. XI Catholicos Narsetes Glajensis ait: "coronam imponere" idem esse ac "matrimonium celebrare" (cfr. J. Cappelletti, *Sancti Narsetis Clajensis Armenorum Catholici Opera*, Venetiis 1833, p. 151; *Fonti* – Codificazione canonica Orientale, fasc. VII, Disciplina Armena (saec. IV-XVII) p. 388).

"Liber iudiciorum" a *Simbat* (1208-1276) Armenorum regis fratre et exercitus duce confectus, ait e. gr. mulierem non baptizatam in uxorem duci posse, at, si coronata fuit veluti christiana, matrimonium est validum, tamquam pro qualibet christiana" (A. G. Galatian, *Erivan.* 1958).

6. Praxis Armenorum exigendi ritum sacrum, praesente sacerdote, ad hoc ut matrimonium valeat, incipit proinde dum Ecclesia Armena adhuc catholica erat, nam postea schismati adhaesit, Concilium Chalcedonense reiciens, in Synodis *Valarsapat* (a. 491) et *Dvin* (a. 506) et clarius in Synodo *Dvin* (a. 645). Ut eruitur e "Libro iudiciorum", quem citavimus, eadem disciplina servabatur tempore unionis restauratae cum Ecclesia catholica (ab a. 1198 ad a. 1375).

Plene ergo veritati conforme est assertum Synodi Armenorum a. 1911 quam citavimus, id est apud Armenos talis disciplina "iam a saeculis invaluit" (cfr. etiam Synodus Chalcedonensis Armenorum a. 1890, a S. Sede non approbata - A. Coussa, *o. c.*, p. 224, nota 913). Si quis dubitaret utrum haec praxis esset mera consuetudo facti, non autem consuetudo iuris, eadem repetenda essent quae scripsimus de validitate matrimonii inter partem orthodoxam et partem protestantem baptizatam (cfr. "Apollinaris" XVI (1973), pp. 261-265). At dubium in praesenti casu censemus proponi non posse, quia di-

http://www.obrascatolicas.com

sciplina de qua agitur non a communitate schismatica inducta fuit, sed ab Ecclesia armena dum adhuc catholica erat; etiamsi vero haec consuetudo vim legis obligantis etiam pro schismaticis non fuisset antea consecuta, certo consuetudo iuris evasit tempore unionis, quod Media Aetate fere per duo saecula duravit. Haec conclusio plene concordat cum Concilio Vaticano II edicente: "Sacra Synodus, ad omne dubium tollendum, declarat Ecclesias Orientis memores necessariae unitatis totius Ecclesiae, facultatem habere se secundum proprias disciplinas regendi" (Decretum *Unitatis Redintegratio*, n. 16).

7. Huic conclusioni nunnullae et satis graves obiiciuntur difficultates, valde similes illis quas superavimus in decisione diei 28 novembris a. 1970; sed hic forte leviores, quia non agitur in casu nostro de lege civili – i. e. de *Novella 89* Leonis Philosophi – recepta seu canonizata ab Ecclesia, sed de praxi, ut vidimus, Synodis Ecclesiae Armenae innixa et usu ipsius Ecclesiae comprobata.

Censent nihilominus quidam hanc consuetudinem vi obligandi destitutam esse, sive quia in errore fundatam populi, qui falso putat praesentiam et benedictionem sacerdotis ad validitatem requiri; sive quia talis consuetudo constans non est, neque toti nationi armenae communis, neque Synodis armenis suffulta, neque ab Apostolica Sede approbata. "Il loro errore di non potersi contrarre validamente il matrimonio avanti il giudice turco, non può renderlo nullo; imperocché non concerne, né appartiene alla sostanza del matrimonio e non toglie la precedente volontà di che volea celebrarlo, ma cade solamente sulla forma e solennità e così non può renderlo invalido, giacché sia nel matrimonio, come negli altri contratti, quando lo errore è concomitante, e non influisce sull'essenza della cosa che si vuole, ma sulle sue qualità accidentali, rimane il contratto valido. E neppure osta alla validità di tali matrimonii, l'opinione invalsa presso la nazione armena, che non possa un matrimonio contrarsi avanti il ministro turco, ma faccia di mestieri celebrarlo avanti la Chiesa, e con la benedizione sacerdotale. Questa opinione non è costante, non è né tampoco comune presso tutta la nazione, e gli ecclesiastici che hanno studiato teologia, sanno pensare diversamente, come l'afferma lo stesso Vicario Mishirli nella sua risposta. Inoltre non è questa opinione corredata da verun canone sinodale armeno, non è approvata dalla Sede Apostolica, ma piuttosto deriva dal fatto che non si distingue il matrimonio invalido dall'illecito" (*Collectanea Sacrae Congregationis de Propaganda Fide*, Instructio diei 1 octobris a. 1785, vol. II, 1907, n. 580, pp. 365-366).

Respondetur consuetudinem de qua agimus non in errore fundari, sed in natura sacra matrimonii, ad quam tutandam Ecclesiae Armenae Synodi et Libri liturgici (cfr. B. Talantinian, *o. c.*, p. 116 ss.; A. Raes, *Introductio in Liturgiam orientalem*, Romae, p. 162 ss.) sacrum ritum ad validitatem imposuerunt. Talis consuetudo fuit (et adhuc est, ut videbimus) communis Ecclesiae Armenae, prout constat ex absentia cuiuscumque contrarii praescripti ipsius Ecclesiae.

Quamvis approbata antea non fuerit a Sede Apostolica, haec consuetudo vim iuris obtinere poterat, utpote omnibus requisitis induta, independenter ab explicita approbatione Sanctae Sedis (cfr. quae scripsimus in "Apollinaris", XLVI (1973) l. c.). Sacra Congregatio de Propaganda Fide praefatam Instructionem emisit, quia in relationibus ad eam missis ea deerant quibus probatur consuetudinem vim iuris habere. Ceterum Sacra Congregatio non dedit nisi normam practicam, nec novam condidit legem (J. Zuzek refert votum A. Herman, qui, utpote Consultor Pont. Comm. pro Cidice Orientali – prot. 706/32 – de analoga Instructione S. Congregationis de Propaganda Fide a. 1858 ad Episcopos Romenos, circa necessitatem ritus sacri pro validitate matrimonii, scribebat: "Definitiva solutio vero neque postea data est, licet quaestio ad S. Sedem delata sit et usque ad hodiernum diem deferatur").

8. Benedictio sacerdotis ad validitatem matrimonii etiam hodie ab Armenis dissidentibus requiritur, prout etiam eruitur ex eorum statuto personali a. 1956 pro residentibus in Libano, in art. 40 decernente: "Nella Chiesa armena, il matrimonio è un sacramento, che è valido soltanto con la coronazione fatta da parte dell'ecclesiastico competente, secondo il rito prescritto dalla Chiesa". Statutum directe respicit Armenos dissidentes in Libano, at dubium non est ipsum valere pro omnibus Armenis schismaticis (cfr. Litterae Exc.mi Gerabed Amadouni diei 11 iunii a. 1973). Statutum editum est a Patriarchatu dissidenti de Antelias et ad praescriptum relatum in art. 40 expresse citatur IV Concilium *Dvinense* a. 719 (*ibid.* p. 164). Eandem disciplinam testatur sacerdos qui, nomine Catholicos de Etchmiadzin Vasken I, scripsit die 3 iulii currentis anni: " marriage celebrated without the blessing of a priest, the Armenian Church considers such a marriage invalid". Item Yeghishe Derderian, Patriarcha Armenus Jerosolymitanus, litteris diei 13 iunii currentis anni: "as to the marriage celebrated without the blessing of a priest we consider it as not valid". Shernork Kalustian, Patriarcha Armenus Constantinopolitanus, die 18 iunii currentis anni scripsit: "Although we do not consider as valid these marriages wich are celebrated without the blessing of a priest, but we have to admit them and somehow validate them". Quibus verbis innuitur matrimonia, absque sacerdotis benedictione celebrata, invalida esse, et simul applicatur ea quae praxis "oeconomiae" vocatur seu dissimulationis, qua coniuges ita invalide coniuncti admittuntur nihilominus ad sacramenta.

Cum a Catholicosatu de Etchmiadzin dependeant Archiepiscopi Constantinopolitanus et Jerosolymitanus, qui ratione Statuti personalis titulum habent quoque Patriarcharum, concludendum est supremos pastores Ecclesiae Armenae dissidentes testari nullitatem matrimonii initi absque benedictione sacerdotis.

9. Difficilior, contra, videtur interpretatio mentis Exc.mi Khoren I, Catholicos Ciliciae, iuxta quam "All the civil marriages are considered valid by our Church". Ut haec declaratio recte diiudicari possit, perpendendum est quod scribit p. Zuzek, qui de hac re colloquium petivit ab ipso Exc.mo Khoren, qui "chiariva che per il Libano non vi sono difficoltà, dato che la Costituzione riconosce come validi soltanto i matrimoni celebrati nella Chiesa cui appartengono gli sposi"; contra vero "difficoltà grave esiste per quelle altre parti del mondo in cui il matrimonio civile è il solo riconosciuto dallo Stato". Quae verba respondere videntur eidem principio "oeconomiae", quod invenitur in supra relata declaratione Patriarchae Armeni Constantinopolitani. At si, in quibusdam regionibus tolerantur ab armenis Episcopis, iuxta praefatum principium, matrimonia celebrata forma mere civili, hoc non significat huiusmodi matrimonia secundum ius Armenorum valida esse. Quod ceterum confirmatur ab ipso Exc.mo Khoren I, qui, interrogatus "*circa la necessità del 'ritus sacer' secondo la tradizione armena*", respondit: "*che esso è di per sé necessario: però per certi paesi del mondo 'what can we do'?*". Non ergo de consuetudine agitur abrogativa formae matrimonii, seu de desuetudine, sed de maxima difficultate pro auctoritatibus Ecclesiae Armenae exigendi observantiam praescriptae formae: etenim "dissimulatione nullam obligationem Superior aufert, sed violationem legis ignorare fingit, quia in certis adiunctis maxime difficile est aut impossibile quidem urgere legem"; praeterea dissimulatio est medium per se transitorium (cfr. H. J. Cicognani-D. Staffa, *Commentarium ad primum librum Codicis Iuris Canonici*, Romae 1942, vol. II, p. 572 et 575. *Instructio* Secretariae Status diei 22 maii a. 1841 de nuptiis mixtis in Galicia Austriaca, ait: "Apostolica Sedes mala illa patienter solet dissimulare, quae vel impediri omnino nequeunt vel, si impediantur, funestiores etiam incommodis facilem aditum possunt patefacere" - *Fontes* C. J. C., VIII, n. 6453, p. 480).

Concludendum est proinde, sicut pro dissidentibus ritus byzantini, de quibus in decisione diei 28 novembris a. 1970, invalida esse matrimonia ab Armenis schismaticis celebrata absque sacerdote adsistente ac benedicente.

IN FACTO

10. Constat virum conventum R. B., fuisse, tempore matrimonii cum domina S. M., membrum Ecclesiae Apostolicae Armeniae, scilicet Ecclesiae Armenae schismaticae. Hoc eruitur e documento mensis decembris anni 1972, in quo declaratur praefatum virum fuisse baptizatum et confirmatum die 31 augusti 1947, secundum ritum Ecclesiae Apostolicae Armenae. Quod confirmatur depositione actricis, iuxta quam "*la vita di R. si era svolta nell'ambiente della comunità etnica e della Chiesa armena*" quia ipse "*frequentava i servizi religiosi nella sua chiesa ogni settimana* e praticamente viveva là".

Igitur dominus R. B. matrimonium celebrare debuisset secundum ritum et coram sacerdote praefatae Ecclesiae Armenae, vel saltem coram vero et proprio sacerdote alius Ecclesiae christianae vel coram sacerdote Ecclesiae catholicae. Id non accidisse patet e plurimis actis testantibus matrimonium, quod praedictus vir contraxit cum domina S. M., celebratum fuisse secundum ritum Ecclesiae Methodistae unitae, ad quam tunc temporis pertinebat mulier, id est coram ministro eiusdem ecclesiae domino G. B. Quamvis vero dicatur ipsum accepisse "piena ordinazione", tenendum est non agi in casu de vera ac propria ordinatione, characterem sacerdotalem confe-

rente. Dominus B. addit: "Non sono *mai stato ordinato sacerdote* della Chiesa Cattolica Romana né ministro di qualsiasi altra denominazione". Officialis Clevelandensis respondit matrimonium de quo agimus "non fu mai benedetto da un sacerdote".

Defectus formae praescriptae excusari non potest in casu ob impossibilitatem vel difficultatem inveniendi sacerdotem eiusdem Ecclesiae Armenae et alius Ecclesiae Christianae qui nuptiis adesset et benediceret, nam prope locum in quo matrimonium celebratum est, exstabat paroecia Ecclesiae Armenae.

Scribit Officialis Clevelandensis: "*gli Armeni Ortodossi hanno una parrocchia nella nostra diocesi*". Item Rev.dus J. B., parochus Ecclesiae Sanctorum Cosmae et Damiani.

Quamobrem, sicut affirmat praefatus Officialis, partes "*avrebbero potuto facilmente sposarsi davanti ad un sacerdote armeno*". Quod ceterum confirmatur ab actrice: "Al tempo del nostro matrimonio c'era un sacerdote armeno ortodosso nella zona, che avrebbe potuto officiare il matrimonio. *Non ci sarebbe stata nessuna difficoltà alla celebrazione del matrimonio davanti a lui*".

11. Initis nuptiis, vir nullo modo curavit de suo matrimonio convalidando coram sacerdote armeno, vel coram sacerdote ecclesiae christianae, sicut eruitur ex actis. Affirmat enim Rev.dus J. B. in epistula missa ad Officialem Clevelandensem: " Essi (sc. partes) non si rivolsero al sacerdote di là (id est Ecclesiae Armenae) per lo scopo di convalidare il matrimonio". Atque responsione missa ad istud Supremum Tribunal, Rev.dus R. F. B., auditor Tribunalis Clevelandensis, quamvis declaret virum conventum noluisse deponere, affirmat tamen ipsum dixisse, in colloquio telephonico: "*Il matrimonio non fu mai portato davanti al sacerdote armeno* per essere convalidato né davanti ad alcun sacerdote o ministro". Denique actrix declarat in sua depositione: "Noi non andammo alla Chiesa di R. B., per nessuna ragione affatto, dopo la cerimonia nella Chiesa metodista di Chagrin Falls. Questa fu l'unica cerimonia che ci fu".

12. Animadvertitur tamen quod, iuxta Rev.dum R. F. B. vir conventus "sembrò persuaso che la sua Chiesa riconosceva qualsiasi matrimonio celebrato davanti a qualsiasi sacerdote o ministro cristiano". At respondetur hoc pendere potuisse non ab opinione communitatis armenae, sed potius a R. B. personali ignorantia in re religiosa, eo magis quod, secundum actricem, vir conventus erat "molto devoto alla propria famiglia e al proprio retaggio e *non altrettanto alla propria religione*"; etenim cum sacerdote ecclesiae suae locutus non est "né prima né dopo il matrimonio".

Etsi vero silentium cleri Ecclesiae Armenae Clevelandensis tribuatur falsae opinioni eiusdem de valida celebratione huius matrimonii, inde non probatur desuetudo abrogans ius antiquum de forma matrimonii. Ut ait P. Tocanel, Armeni dissidentes Americae Septemtrionalis proveniunt e Catholicosatu de Etchmiadzin, iuxta quem "*as to the question of the validity of marriage celebrated without blessing of a priest, the Armenian Church considers such a marriage invalid*".

13. Rev.dus vinculi Defensor affirmat Armenos non exigere presbyterum sui ritus ut matrimonium valide benedicatur, sed "quemcumque qui benedictionem Dei in novos coniuges invocare valeat"; et addit hoc principium valere non tantum pro sacerdote cuiuscumque ritus et confessionis christianae, qui tamen valide ordinatus sit, sed etiam pro ministro sectae haereticae, qui etiamsi careat valida ordinatione "sese omnibus sacerdotis Christi potestatibus instructum esse censet proclamatque". Respondendum est tamen apud Armenos designationem presbyteri exigere validam ordinationem sacerdotalem: e contra, Rev.dus G. B., ut ipse fatetur, nullam umquam recepit ordinationem sacerdotalem seu presbyteratum.

DECISIO

His omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Cardinales Membra Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, edicimus, declaramus et definitive sententiamus, proposito dubio respondentes: *Affirmative*, seu *constare de nullitate matrimonii ob defectum formae seu ritus sacri*, in casu.

Ita pronuntiamus mandantes Ordinariis locorum et ministros Tribunalium ad quos spectat, ut hanc Nostram definitivam sententiam exsecutioni tradant et adversus reluctantes procedant ad normam sacrorum canonum, iis adhibitis exsecutivis et coërcitivis mediis, quae, pro rerum adiunctis, opportuniora et efficaciora videantur.

Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 23 novembris 1974. – Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens (Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes)*.

* Apoll 49 (1976) 19-29.

4335

1974 NOV 30.-SC pro CULTU DIV., DECRETUM. PART.*

Decretum quo Missale Ambrosianum instauratum confirmatur

MEDIONALENSIS

Concilii Oecumenici Vaticani II praescrito obsecuta, ut Ritus particulares "ad pristinam sanctorum Patrum normam" restituerentur necnon ad hodierna requisita et condiciones accommodarentur, Mediolanensis Ecclesia perspicaci studio opus perfecit, quod *Missale Ambrosianum* edicitur.

Commissio Ritui Ambrosiano recognoscendo praeposita non solum in laborem instaurationis diligenter incubuit, verum etiam munus locupletandi studiose adimplevit sive thesauris novi Missalis Romani utendo sive textus novae creationis exarando ut instantibus pastoralibus necessitatibus satisfaceret atque meliore aequatione vita ac pietatis cultus Ecclesiae localis patefierent.

Spes eadem, quae Missali Romano edito affulsit, nunc Missale Ambrosianum comitatur, ut sacerdotes et christifideles Mediolanensis sanctae Ecclesiae non solum valeant "animorum suorum erga Deum pietatem copiosius alere, haustis ex novo Missali precationibus", verum etiam perennem fontem possideant, e quo rectam doctrinam necnon divitias omnes hauriant, quas propriis formis ac vocibus "de mysteriis" eucharisticae celebrationis traditio Ambrosiana suppeditat.

Quapropter instantia Eminentissimi Domini Ioannis Cardinalis Colombo, Archiepiscopi Mediolanensis, per litteras die 8 novembris 1974 datas, accepta, vigore facultatum huic Sacrae Congregationi a Summo Pontifice Paulo VI tributarum, textus Missalis Ambrosiani lingua latina exaratos, perlibenter probamus seu confirmamus.

In textu autem imprimendo mentio fiat de confirmatione ab Apostolica Sede concessa. Eiusdem insuper textus impressi duo exemplaria ad hanc Sacram Congregationem transmittantur.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 30 novembris, in festo S. Andreae Apostoli. - Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus.* A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

* Prot. N. 2347/74: Notit. 11 (1975) 45. Adn. I. BIFFI in Notit. 13 (1977) 12-28.

4336

1974 DEC 1.-SECR. CHRIST., NORM. AAS 67 (1975) 73-79

Secretariatus ad Christianorum unitatem fovendam (Commissio pro religiosis necessitudinibus cum Hebraismo fovendis)

Criteria et normae practicae proponuntur circa applicationem Declarationis Concilii Vaticani II "Nostra aetate" de relationibus Ecclesiae catholicae cum religione Judaeorum

Orientations et suggestions pour l'application de la Déclaration conciliaire "Nostra aetate" (N. 4)

Datée du 28 octobre 1965, la Déclaration *Nostra aetate* du IIe Concile Vatican, "sur les relations de l'Eglise avec les religions non-chrétiennes" (n. 4), représente un tournant important dans l'histoire des rapports entre juifs et catholiques.

L'initiative conciliaire s'est d'ailleurs inscrite dans une conjoncture profondément modifiée par le souvenir des persécutions et des massacres de juifs qui se sont déroulés en Europe juste avant et pendant la seconde guerre mondiale.

Bien que le christianisme soit né dans le judaïsme et qu'il en ait reçu certains éléments essentiels de sa foi et de son culte, le fossé s'est creusé de plus en plus au point d'en arriver presque à une méconnaissance de part et d'autre.

Après deux millénaires, marqués trop souvent par une ignorance mutuelle et de fréquents affrontements, la Déclaration *Nostra aetate* donnait l'occasion d'engager ou de poursuivre un dialogue visant à une meilleure connaissance réciproque. Durant les neuf années écoulées, de nombreuses initiatives ont été prises en divers pays. Elles ont permis de mieux discerner les conditions dans lesquelles peuvent s'élaborer et se développer de nouvelles relations entre juifs et chrétiens. Le moment semble venu de proposer, selon les orientations du Concile, quelques suggestions concrètes, fruits de l'experience, en espérant qu'elles aideront à réaliser dans la vie de l'Eglise les intentions exposées par le document conciliaire.

http://www.obrascatolicas.com

Tout en renvoyant à ce document, rappelons simplement
74 ici que / les liens spirituels et les relations historiques rattachant l'Eglise au judaïsme condamnent comme opposée à l'esprit même du christianisme toute forme d'antisémitisme et de discrimination que la dignité de la personne humaine, à elle seule, suffit d'ailleurs à condamner. Bien mieux, ces liens et relations imposent le devoir d'une meilleure compréhension réciproque et d'une estime mutuelle renouvelée. De façon positive, il importe donc, en particulier, que les chrétiens cherchent à mieux connaître les composantes fondamentales de la tradition religieuse du judaïsme et qu'ils apprennent par quels traits essentiels les juifs se définissent eux-mêmes dans leur réalité religieuse vécue.

Dans la ligne de telles applications de principe, nous proposons simplement quelques premières applications pratiques en divers domaines essentiels de la vie de l'Eglise, en vue d'inaugurer ou de développer de façon saine les relations entre les catholiques et leurs frères juifs.

I. DIALOGUE

En vérité, les rélations entre les juifs et chrétiens, quand il y en avait, n'ont, en général, guère dépassé le monologue: il importe d'établir désormais un vrai dialoque.

Le dialogue suppose le désir de se connaître mutuellement et de développer et approfondir cette connaissance. Il constitue un moyen privilégié pour favoriser une meilleure connaissance mutuelle et, particulièrement dans le cas du dialogue entre juifs et chrétiens, pour approfondir les richesses de sa traditions propre. La condition du dialoque est le respect de l'autre tel qu'il est, de sa foi sutout et de ses convictions religieuses.

En vertu de sa mission divine, l'Eglise par nature doit annoncer Jésus-Christ au monde (1). Pour éviter que ce témoignage rendu à Jésus-Christ n'apparaisse aux juifs comme une aggression, les catholiques auront le souci de vivre et d'annoncer leur foi dans le plus rigoureux respect de la liberté religieuse telle qu'elle a été enseignée par le IIe Concile du Vatican (2). Ils s'efforceront également de comprendre les difficultés que l'âme juive, justement imprégnée d'une très haute et très pure notion de la transcendance divine, éprouve devant le mystère du Verbe incarné.

S'il est vrai que dans un tel domaine il règne encore un climat de suspicion assez répandu, motivé par un passé déplora-
75 ble, les chrétiens, / de leur côté, sauront reconnaître leur part de responsabilité et en tirer les conséquences pratiques pour l'avenir.

Outre les entretiens fraternels, on encouragera aussi la rencontre de personnes compétentes, en vue d'étudier les multiples problèmes liés aux convictions fondamentales du judaïsme et du christianisme. Une grande ouverture d'esprit, la défiance à l'égard de ses propres préjugés, le tact, sont des qualités indispensables pour ne point blesser, même involontairement, ses interlocuteurs.

Dans les circonstances où cela sera possible et mutuellement souhaitable, on pourra favoriser une rencontre commune devant Dieu, dans la prière et la méditation silencieuse, si efficace pour faire naître cette humilité, cette ouverture d'esprit et de coeur, nécessaires pour la connaissance profonde de soi-même et des autres. On le fera en particulier à propos de grandes causes comme celles de la justice et de la paix.

II. LITURGIE

On se souviendra des liens qui existent entre la liturgie chrétienne et la liturgie juive. La Communauté de vie dans le service de Dieu et de l'humanité pour l'amour de Dieu, tel que ce service se réalise dans la liturgie, caractérise la liturgie juive comme la chrétienne. Pour les relations judéo-chrétiennes, il importe de prendre connaissance des éléments communs de la vie liturgique (formules, fêtes, rites, etc.) où la Bible tient une place essentielle.

On s'efforcera de mieux comprendre ce qui, dans l'Ancien Testament, garde une valeur propre et perpétuelle (3), celle-ci n'étant pas oblitérée par l'interprétation ultérieure du Nouveau Testament qui lui donne sa signification plénière, alors qu'il y trouve réciproquement lumière et explication (4). Cela est d'autant plus important que la réforme liturgique met les chrétiens de plus en plus fréquenment en contact avec les textes de l'Ancient Testament.

Dans le commentaire de textes bibliques, sans minimiser les éléments originaux du christianisme, on mettra en lumière la continuité de notre foi avec celle de l'Alliance ancienne, dans la ligne des promesses. Nous croyons que celles-ci ont été accomplies lors du premier avènement du Christ, il n'en est pas moins vrai que nous sommes encore / dans l'attente de 76
leur parfait achèvement lors de son retour glorieux à la fin des temps.

En ce qui concerne les lectures liturgiques, on prendra soin d'en donner, dans l'homélie, una interprétation juste, surtout quand il s'agit de passages qui semblent placer le peuple juif en tant que tel sous un jour défavorable. On s'efforcera d'instruire le peuple chrétien de telle façon qu'il arrive à comprendre tous les textes dans leur véritable sens et dans leur signification pour le croyant d'aujourd'hui.

Les commissions chargées de traductions liturgiques seront particulièrement attentives à la façon de rendre les expressions et les passages qui peuvent être entendus de façon tendancieuse par des chrétiens insuffisamment informés. Il est bien évident que l'on ne peut changer le texte biblique, tout en ayant le souci, dans una version destinée à l'usage liturgique, de rendre explicite la signification d'un texte (5), en tenant compte des études des exégètes.

Les remarques qui précèdent s'appliquent aussi aux introductions des lectures bibliques, ainsi qu'à l'*Oratio fidelium* et aux commentaires insérés dans les missels des fidèles.

III. ENSEIGNEMENT ET EDUCATION

Bien qu'il reste encore un vaste travail à accomplir, on est arrivé, dans les années qui viennent de s'écouler, à une meilleure compréhension du judaïsme en lui-même et dans sa relation au christianisme, grâce aux enseignements de l'Eglise, aux études et aux recherches de savants, ainsi qu'au dialogue qui a pu s'instaurer.

A cet égard les faits suivants méritent d'être rappelés:

– C'est le même Dieu "inspirateur et auteur des livres des deux Testaments" (6) qui parle dans l'ancienne et la nouvelle Alliance.

– Le judaïsme du temps du Christ et des apôtres était une réalité complexe, englobant un monde de tendances, de valeurs spirituelles, religieuses, sociales et culturelles.

– L'Ancien Testament et la tradition juive fondée sur celui-ci ne doivent pas être opposés au Nouveau Testament de telle façon qu'ils / semblent n'offrir qu'une religion de la jus- 77
tice seule, de la crainte et du légalisme, sans appel à l'amour de Dieu et du prochain (7).

– Jésus, tout comme ses apôtres et un grand nombre des premiers disciples, est né du peuple juif. Lui-même, en se révélant comme Messie et Fils de Dieu (8), porteur d'un nouveau message, celui de l'Evangile, s'est présenté comme accomplissant et parachevant la Révélation antérieure. Et, bien que l'enseignement du Christ ait un caractère de profonde nouveauté, il ne s'appuie pas moins, à maintes reprises, sur l'enseignement de l'Ancien Testament. Le Nouveau Testament est profondément marqué par sa relation à l'Ancien. Comme l'a déclaré le IIe Concile du Vatican: "Dieu, inspirateur et auteur des livres des deux Testaments, s'y est pris si sagement que le Nouveau Testament était caché dans l'Ancien, et que l'Ancien devenait clair dans le Nouveau" (9). En outre, Jésus fait usage de méthodes d'enseignement analogues à celles des rabbis de son temps.

– En ce qui concerne le procès et la mort de Jésus, le Concile a rappelé que "ce qui a été commis durant la passion ne peut être imputé ni indistinctement à tous les juifs vivant alors, ni aux juifs de notre temps" (10).

– L'histoire du judaïsme ne finit pas avec la destruction de Jérusalem, mais elle s'est poursuivie en développant une tradition religieuse dont la portée, devenue, croyons-nous,

5. C'est ainsi que la formule "les juifs", dans saint Jean, désigne parfois, suivant les contextes, "les chefs des juifs", ou "les adversaires de Jésus", expressions qui expriment mieux la pensée de l'évangeliste et évitent de paraître mettre en cause le peuple juif comme tel. Un autre exemple est l'usage des mots "phasisien" et "pharisaïsme" qui ont acquis une nuance surtout péjorative.

1. Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 2.
2. Decl. de libertate religiosa *Dignitatis humanae*.
3. Cfr. Const. dogm. de Divina Revelatione *Dei verbum*, nn. 14-15.
4. Cfr. *ibid.*, n. 16.
6. Const. dogm. de Divina Revelatione *Dei Verbum*, n. 16.
7. Cfr. *Deut.* 6, 5; *Lév.* 19, 18; *Matt.* 22, 34-40.
8. Cfr. *Matt.* 16, 16.
9. Const. dogm. de Divina Revelatione *Dei verbum*, n. 16.
10. Decl. *Nostra aetate*, n. 4.

d'une signification profondément différente après le Christ, demeure cependant riche de valeurs religieuses.

– Avec les prophètes et l'apôtre Paul, " l'Eglise attend le jour, connu de Dieu seul, où tous les peuples invoqueront le Seigneur d'une seule voix et 'le serviront sous un même joug' (11)" (12).

L'information au sujet de ces questions concerne tous les niveaux d'enseignement et d'éducation du chrétien. Parmi les moyens d'information, ceux qui suivent ont une importance particulière:

– manuels de catéchèse;
78 – livres d'histoire; /
– moyens de communication sociale (presse, radio, cinéma, télévision).

L'usage efficace de ces moyens présuppose une formation approfondie des enseignements et des éducateurs, dans les écoles normales, les séminaires et les universités.

On stimulera la recherche des spécialistes sur les problèmes touchant le judaïsme et les relations judéo-chrétiennes, spécialement dans le domaine de l'exégèse, de la théologie, de l'histoire et de la sociologie. Les instituts supérieurs de recherche catholiques, si possible en liaison avec d'autres instituts chrétiens analoques, ainsi que les spécialistes, sont invités à apporter leur contribution à la solution de tels problèmes. Là où la chose est possible, on créera des chaires d'études juives, et l'on encouragera la collaboration avec les savants juifs.

IV. ACTION SOCIALE ET COMMUNE

La tradition juive et chrétienne, fondée sur la Parole de Dieu, est consciente de la valeur de la personne humaine, image de Dieu. L'amour d'un même Dieu doit se traduire dans une action effective en faveur des hommes. Dans l'esprit des prophètes, juifs et chrétiens collaboreront volontiers dans la poursuite de la justice sociale et de la paix, au niveau local, national et international.

Cette action commune peut également favoriser grandement une connaissance et une estime réciproques.

CONCLUSION

Le IIe Concile du Vatican a indiqué la voie à suivre dans la promotion d'une fraternité profonde entre juifs et chrétiens. Mais il reste encore beaucoup de chemin à parcourir.

Le problème des rapports entre juifs et chrétiens concerne l'Eglise en tant que telle, puisque c'est en "scrutant son propre mystère" qu'elle est affrontée au mystère d'Israel. Il garde donc toute son importance, même dans les régions où il n'existe pas de communauté juive. Ce problème a également un aspect oecuménique: le retour des chrétiens aux sources et aux origines de leur foi, entée sur l'ancienne Alliance, contribue à la recherche de l'unité dans le Christ, pierre angulaire.

Dans ce domaine, les évêques sauront prendre, dans le cadre de la discipline générale de l'Eglise et de l'enseignement communément professé par son magistère, les initiatives pas-
79 torales opportunes. Ils créeront, / par exemple, au niveau national et régional, des commissions ou secrétariats appropriés, ou nommeront une personne compétente chargée de promouvoir la mise en oeuvre des directives conciliaires et des suggestions proposées ici.

Au plan de l'Eglise universelle, le Saint-Père a institué, en date du 22 octobre 1974, la Commission pour les relations religieuses avec le judaïsme, rattachée au Secrétariat pour l'Unité des Chrétiens. Créée en vue de promouvoir et de stimuler les rapports religieux entre juifs et catholiques, en collaboration éventuelle avec d'autres chrétiens, cette commission spéciale se tient, dans les limites de sa compétence, à la disposition de tous les organismes intéressés, pour les informer et les aider à poursuivre leur tâche en conformité avec les directives du Saint-Siège; elle désire développer cette collaboration pour la mise en oeuvre effective et juste des orientations du Concile.

Donné à Rome, le 1er décembre 1974. – Johannes Card. WILLEBRANDS, *Président de la Commission.* Pierre-Marie de Contenson, O. P., *Secrétaire.*

11. *Soph.* 3, 9.
12. Decl. *Nostra aetate*, n. 4.

Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 499-500; Doc. Cath. 72 (1975) 61-62; Secrétariat pour l'unité des chrétiens in Service d'information, num. 26 (1975-I) p. 1-2.

4337

1974 DEC 3.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 66 (1974) 711-727

Allocutio sodalibus e Societate Iesu qui ad religiosae suae communitatis Praesidum Coetum Romam convenerunt:

De tribus interrogationibus: "Unde venitis", "Qui estis", "Quo pergitis" recte respondendis in Societate Iesu renovatione perficienda

Venerandi ac dilectissimi Nobis Societatis Iesu Sodales. Dum vos coram hodie admittimus, rursus ea laetitia eaque trepidatio animum commovent Nostrum, quibus iam affecti sumus tum die septimo mensis Maii, anno millesimo nongentesimo sexagesimo quinto, cum trigesima prima Congregatio Generalis vestrae Societatis initium cepit, tum die quinto decimo mensis Novembris insequenti anno, cum eadem Congregatio conclusa est. Magnam laetitiam in primis Nobis affert praesentia vestra, ob paternae ac sincerae caritatis effusionem, quam non gignere non potest quaelibet congressio Vicarii Christi cum religiosis Ignatianis sodalibus, sed praesertim ob christiani apostolatus fidelitatisque testificationes, quas Nobis praebetis et de quibus admodum gaudemus; at quadam etiam trepitatione afficimur, ob causas de quibus postea dicturi sumus. Magnum igitur momentum hodierno huic occursui tribuimus: sive propter initium laborum trigesimae secundae Congregationis Generalis, quae de more occasionem huius colloquii exhibet, sive etiam propter eius significationem, historia dignam, quae minime circumscribitur peculiaribus adiunctis huius colloquii, sed ultra progreditur. Agitur enim de Ignatiana Societate universa, quae, post plus quam quattuor saecula itineris sui, Romae congregatur, coram Summo Pontifice, ac fortasse cogitationem intendit ad prophetica illa verba, quae in visione audita sunt prope Urbem in loco "La Storta" vulgo vocato: *Ego vobis Romae propitius ero* (1). / 712

Vos plane estis conscii, sicut Nosmetipsi etiam conscii sumus, nunc horam verti quasi decretoriam pro Societate vestra; quo fit ut in animos vestros confluant memoriae, animi affectus, praesagia, quae spectant ad vestram futuram sortem atque ad munus vestrum in vita Ecclesiae. Cum vos coram cernimus, personam gerentes omnium vestrarum Provinciarum, quotquot in toto terrarum orbe sunt, oculis obversatur Nostris veluti universa Ignatiana familia, scilicet circiter triginta milia religiosorum sodalium, qui pro Dei Regno adlaborant atque magni pretii operam conferunt ad apostolica ac missionaria Ecclesiae incepta; de religiosis viris agitur, qui in animarum salutem incumbunt atque saepe vitam suam totam in silentio atque hominibus occultam transigunt. Unusquisque ex his vestris fratribus vota procul dubio ex imo pectore profert pro hac Congregatione, quorum multa per exhibita "postulata" significata sunt, quaeque ideo postulant a vobis, qui delegati estis, sedulam aestimationem magnamque observantiam. At videtur Nobis qualitas ponderanda esse potius quam numerus harum postulationum, quae, sive aperto sive tacito modo, sine dubitatione complectuntur propositum sese conformandi ad vocationem et ad charisma proprium Ignatianae sodalitatis, quod sine ulla intermissione vobis a maioribus traditum est; propositum etiam complectuntur sese conformandi ad Dei voluntatem, precando humiliter quaesitam; propositum denique accedit sese conformandi ad voluntatem Ecclesiae, secundum spiritualem illam impulsionem, quae iam suffulsit Societatem Iesu, eam adhuc suffulcit atque in posterum semper suffulciet.

Plane compertam habemus peculiarem huius momenti gravitatem, quae requirit a vobis non suetam atque ordinariam vestri muneris perfunctionem, sed potius considerationem diligentem ac synteticam, liberam ac plenam de praesenti statu vestrae Societatis, ut inde ipsa premitur. Haec vos praestare debetis summa cum sagacitate atque supernaturali spiritu unice ducti, cum vestrae vitae religiosae ratio comparanda sit cum iis quae in mundo et in vestra Societate accidunt; praeterea nonnisi Spiritus Sancti voci pronas aures praebeatis oportet, ductui ac lumini obsequentes Magisterii ecclesiastici; ideoque vos in opportunis consiliis capiendis gerere debetis humiles, animosos ac firmos, ne longius proferatur incerta rerum condicio, quae, nisi ei obviam eatur, periculorum plena

1. P. Tacchi-Venturi, S. I. *Storia della Compagnia di Gesù in Italia, narrata col sussidio di fonti inedite*, vol. II, p. I, Roma 1950, 2a ed., p. 4, n. 2; P. Ribadeneira, *Vita Ignatii*, cap. IX; *Acta Sanctorum Julii*, t. VII, Antverpiae 1731, p. 683.

http://www.obrascatolicas.com

fore praevidetur. Haec omnia, tamen, a vobis cum fiducia
713 peragantur. /

Ad Nos quod attinet, nostram fiduciam vobis confirmamus; vos sincere diligimus vosque pares esse existimamus illi rerum renovationi atque restaurationi inducendis, quae ab omnibus exspectantur.

En hodiemi huius occursus significatio, quam vobis ad meditandum proponimus. Qua de re vobis iam mentem Nostram aperuimus per litteras, quas Noster Cardinalis Secretarius Status, mandato Nostro, dedit die vigesimo sexto mensis martii anno millesimo nongentesimo septuagesimo ac die quinto decimo mensis februarii anno millesimo nongentesimo septuagesimo tertio; idque Nosmetipsi fecimus per litteras Nostras, a verbis incipientes *In Paschae sollemnitate*, quas die decimo quinto mensis septembris superiore anno scripsimus ad Praepositum Generalem ac, per eum, ad omnes sodales Societatis Iesu.

Illarum litterarum sententias resumentes, quas, ut Nobis in optatis erat, a vobis sedulo considerateque perpensas esse speramus, nunc vos alloquimur peculiari amore peculiarique sollicitudine permoti, nomine Christi, atque etiam – ut vobis placet Nosmetipsos habere – qua Moderator supremus Instituti vestri, vi singularis illius vinculi, quo Societas Iesu inde ab ortu cum Romano Pontifice coniungitur. In hac Societate Summi Pontifices spem magnam semper collocaverunt.

Nos autem, qui occasione superioris Congregationis Generalis vobis peculiare munus commisimus atheismum oppugnandi idque censuimus veluti hodiernam rationem observandi vestrum votum oboedientiae erga Summum Pontificem (2), hodie, initio laborum vestrorum in quos universa Ecclesia respicit, curas iterum ad vos convertimus, hoc ducti proposito, ut vos ad meditandum confirmemus atque incitemus; in vobis aspicimus veluti in unum collectam magnam vestram religiosam Familiam, quae parumper sistit ac de terenda via consilium capit.

Hac hora, trepidationis plena, quae sessiones vestras praecedit quaeque iubet nos diligentissima animi attentione audire, *quid Spiritus dicat* vobis et Nobis (3), menti Nostrae tres interrogationes occurrere videntur, quibus quidem respondendum esse censuimus, scilicet: *Unde venitis? Qui estis? Quo pergitis?*

Nos hic coram vobis adstamus, milliarii lapidis instar, ad dimittiendum, quasi uno oculorum obtutu, iter a vobis adhuc confectum.

I. *Unde, igitur, venitis?* Cogitatio Nostra pervolat ad saeculum decimum sextum, varium sane atque implicatum, quod
714 hodierni civilis cultus / hodiernique doctrinarum cursus fundamenta iaciebantur, atque Ecclesia, instante christianorum discessionis periculo, novam ingressa erat aetatem, opus promovendo religiosae ac socialis renovationis, quod in precatione atque caritate erga Deum et fratres innitebatur, hoc est in studio sanctitatis acquirendae quam maxime sincerae. Illud tempus erat, quo animi alliciebantur novo quodam cogitandi modo de homine ac de mundo, qui – etsi haec habenda non est verior facies illius motus, quem "humanismum" appellant – saepe in eo erat ut Deum prorsus a vita et ab historiae cursu removeret; de mundo praeterea agebatur, qui iam latius patebat ob novas terras recens repertas, ideoque plures ob causas – nempe ob rerum perturbationes, cogitationes, investigationes, restaurationes, animorum studia, appetitiones et cetera – haud parum mundo nostrae aetatis similis erat.

In hac rerum condicione, turbulenta sed splendida, vitam duxit S. Ignatius. Quamobrem si quaerimus: *Unde venistis?*, ad nos pervenire videtur *tamquam vox aquarum multarum* (4), vox e remotis saeculis erumpens omnium sodalium vestrorum una simul clamantium: Nos ab Ignatio de Loyola venimus, Conditore nostro; ab eo venimus, qui sua imperitura vestigia impressit non solum in religiosa Familia ab ipso condita sed in universa quoque Ecclesia, ad christianae pietatis et apostolatus cursum quod attinet.

– Cum ipso a Manresa urbe venimus, a sacro specu qui testis fuit progredientium spiritualium ascensionum, quas magna eius anima experta est, scilicet a serena pace qua incipientes fruuntur, et usque ad fastigium mysticarum gratiarum, quod ipse attigit per visiones Sanctissimae Trinitatis (5). Tunc prima lineamenta adumbrata sunt iliius operis, quod saeculorum decursu tantopere contulit ad christianorum pietatem fovendam, eorum animos ad Deum dirigendo: *Exercitia spiritualia* dicimus, quae, inter alia, christianum docent offerre *magno animo atque liberali ... totum studium et arbitrium suum ... suo Creatori, ut de se suisque omnibus id statuat, in quo ipsi potissimum servire possit iuxta eiusdem beneplacitum* (6). /
715

– Cum Sancto Ignatio – vos rursus Nobis respondetis – ab illo *Monte Martyrum* venimus, ubi Legifer Pater noster, die quinta decima mensis Augusti, anno millesimo quingentesimo trigesimo quarto, post Missam a Petro Fabro celebratam, una cum eo, cum Francisco Xaverio, cuius hodie festum recolitur, cum Salmerón et Laínez et Rodrigues et Bobadilla, vota nuncupavit: quae vota veluti verna gemma fuerunt, e qua postea Romae vestra effloruit Societas (7).

– Item cum Sancto Ignatio – vos pergitis – nunc in urbe Roma sumus, unde una cum ipso, Successoris Petri benedictione muniti, profecti sumus, inde ab eo tempore quo Paulus III, post inflammatam laudationem a Cardinali Gaspare Contarini habitam vertente mense septembri. anno millesimo quingentesimo trigesimo nono, primum Societatem verbis approbavit; quae approbatio praelusit Bullae *Regimini Ecclesiae militantis*, quae, edita die vigesimo septimo mensis Septembris, anno millesimo quingentesimo quadragesimo, suprema Ecclesiae auctoritate ortum sanxit novae Societatis Presbyterorum. Novitas autem huius Instituti, in eo Nobis videtur esse posita, quod Legifer Pater vester plane perspexerat suorum temporum necessitates, quae postulabant, ut homines praesto essent prorsus expediti, parati omnia relinquere et quodvis suscipere munus, quod Summus Pontifex indicaret atque, ipsius iudicio, Ecclesiae bonum requireret, omnibus semper Dei gloriae posthabitis: *Ad Maiorem Dei Gloriam*. At Sanctus Ignatius longius prospiciebat, quam illa poscebant tempora: his verbis, enim, *Quinque Capitula* concludebat: *Haec sunt quae de nostra professione typo quodam explicare potuimus, quod nunc facimus ut summatim scriptione hac informemus tum illos qui nos de nostro vitae instituto interrogant, tum etiam posteros nostros si quos, Deo volente, imitatores habebimus huius vitae* (8).

Maiores vestri vos tales voluerunt, tales vos orti estis: quae facta, ut ita dicamus, Societatem vestram quodammodo describunt, sicut ex antiquis eius fontibus eruitur, eiusque praecipua statuunt lineamenta, itemque illam vim dynamicam tribuunt, qua per saeculorum decursum Institutum vestrum semper suffultum est.

II. *Qui igitur sitis* pernovimus. Ut enim in Nostra Epistula *In Paschae sollemnitate* brevius diximus, vos esse scimus membra Ordinis religiosi, apostolici, sacerdotalis, qui singulari admodum amoris ac / servitii vinculo cum Romano Pontifice 716
est iunctus, ea scilicet ratione quae in *Formula Instituti* exponitur.

Sodales estis religiosi, ideoque viri et orationi evangelicaeque Christi imitationi addicti, et supernaturali praediti spiritu, quem sartum tectum tuentur ac protegunt religiosa *vota* paupertatis, castitatis et oboedientiae; quae quidem, nedum libero personarum statui obstent, quasi quaedam sint reliquiae aetatum ob socialem cultum obsoletarum, apertam revera testantur voluntatem libertatis assequendae secundum spiritum Dominici Sermonis in Monte; per haec scilicet officia is qui divinitus vocatur – quemadmodum Concilium Vaticanum II subtiliter expressit – *ut ... gratiae baptismalis uberiorem fructum percipere queat, (...) liberari intendit ab impedimentis, quae ipsum a caritatis fervore et divini cultus perfectione retrahere possent, et divino obsequio intimius consecratur* (9). Qua religiosi sodales, viri estis vitae severitatis retinentes, ut Dei Filium imitari possitis, qui *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* (10), quique *propter vos*

5. Cfr. Hugo Rahner, *Ignatius von Loyola u. das geschichtliche Werden seiner Frommigkeit*, Graz 1947, cap. III.
6. *Annotationes*, 5; *Monumenta Ignatiana*, series secunda, nova editio, tom. I, Exerc. Spir.: MHSI, vol. 100, Romae 1969, p. 146.
7. P. Tacchi-Venturi, *op. mem.*, vol. II, parte I, p. 63 sq. ed. 1931, p. 189.
8. P. Tacchi-Venturi, *op. mem.* vol. I, parte II, Roma, 2a ed. 1931, p. 189.
9. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 44; cfr. Decr. de accomm. renov. vitae religiosae *Perfectae caritatis*, nn. 12-14.
10. *Phil.* 2, 7.

egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis (11); qua religiosi igitur, sedulo oportet caveatis, ne quis – ut dicta in Epistula scripsimus – *facile se illi accommodet mentis habitui, qui, sacro exutus, pronus est in tot formas hodiernas vitae practicae agendae*; item agnoscatis praeterea et vivatis – forti sane animo ac modo in exemplum proponendo – *utilitatem asceticam et opportunitatem animos formandi (...), quae in vita communi insunt*, eam integram servantes adversus *individualismi*, ut aiunt, liberiorisque singularitatis sollicitationes.

Vos insuper estis *apostoli*: Evangelii nempe praecones, qui quoquoversus mittimini pro germana illa indole, quae vestrae Societatis imaginem distinguit: viri igitur quos ipse Christus mittit in mundum universum, ad sanctam suam doctrinam inter cuiusvis ordinis condicionisque homines disseminandam (12). Haec sane fundamentalia ac pernecessaria nota est fidelis Sodalis Ignatiani, qui in Exercitiis itemque in Constitutionibus impulsiones potest identidem reperire ad virtutes sibi peculiares excolendas, a S. Ignatio propositas, idque validiore usque ratione, vehementiore animi contentione, intermisso
717 numquam studio / ad id assequendum, quod melius, quod "magis", quod plus est (13). Ex his quippe fontibus ipsa varietas ministeriorum, quae pro munere vestra Societas exsequitur, intimam penitus causam haurit ad agendam vitam apostolicam, quam "pleno sensu" vivere oportet.

Ac tum vos estis *sacerdotes*: haec quoque nota ad istius naturam Societatis spectat, quamvis minime sit praetermittendus antiquus legitimusque mos de cooptandis Fratribus, sacro Ordine haud ornatis, qui et ipsi benemerentes honorabili semper efficacique munere in vestro instituto perfuncti sunt. Sacerdotalis enim qualitas expresse a legifero Patre pro omnibus Religiosis professis exquisita est, et optimo quidem iure, quoniam necessarium sane est sacerdotium Ordini quem ideo instituerat, ut potissimum hominum sanctificationem per divinum Verbum atque sacramenta accuraret. Ac revera sacerdotalem characterem ipsa vestri devotio ad vitam apostolicam agendam postulat, quae – verbum iuvat iterare – "pleno iure" exercenda est: a sacri Ordinis charismate, quo homo conformatur Christo a Patre misso, praecipuo tamquam e fonte manat apostolica indoles missionis, quam uti Ignatiani Sodales ex officio obitis. Sacerdotes igitur estis, in illa *familiaritate cum Deo* exercitati et versati, in qua beatus Ignatius suam Societatem condidit; sacerdotes qui docent, *sermonis gratia* instructi (14); sacerdotes eo intendentes, *ut sermo Dei currat et clarificetur* (15); sacerdotes qui Dei gratiam sacramentis celebrandis ministrant, quique potestatem accipiunt suscipiuntque officium cohaerenter participandi apostolicum opus, quo communitas christiana, praesertim per Eucharistiae celebrationem, intus enutritur atque coagmentatur; ideo et sacerdotes plane conscii – ut in Nostra quadam oratione, anno MCMLXIII, diximus – *sive antecedentis sive consequentis inter Sacerdotium et Eucharistiam necessitudinis, qua fit ut Sacerdos sit non solum augusti Sacramenti minister et effector, sed etiam primus eius cultor et sapiens doctor et indefatigatus distributor* (16).

Demum, vos *cum Romano Pontifice peculiari voto estis coniuncti*, siquidem talis cum Petri Successore conexio, quae membrorum Societatis praecipuus nucleus est, semper confir-
718 mavit, immo etiam vestram / visibiliter significat communionem cum Christo, primo summoque istius Societatis, quae antonomasiva appellatione Christi propria est, Societas nempe Iesu. Talis etiam cum Pontifice conexio semper effecit, ut sodales Societatis plane liberi essent, id est Spiritus motione regerentur, apti ad omnia quaeque munera vel difficillima vel remotissimis in regionibus exsequenda evaderent, ab angustioribus temporum locorumque condicionibus expediti, afflatu vere catholico et universali prorsus perfusi.

Equidem Nos in harum quattuor notarum veluti concentu mirabilem illam fructuum ubertatem formarumque aptabilitatem patefieri videmus, quae volventibus saeculis Societatem distincte ostenderunt tamquam hominum ab Ecclesia "missorum" Societatem: inde namque rerum theologicarum habita

11. 2 *Cor.* 8, 9.
12. Cfr. *Ex. Spir.* n. 145: cfr. MHSI, vol. 100, Romae 1969, p. 246.
13. Cfr. generales normas, seu *criteria* Constitutionum.
14. Cfr. *Monumenta Ignatiana, Sancti Ignatii de Loyola Constitutiones Societatis Iesu*, tomus III, textus latinus, p. I, c. 2, 9 (59-60); MHSI, vol. 65, Romae 1938, p. 49.
15. 2 *Thess.* 3, 1.
16. Ad Italicos sacerdotes qui XIII hebdomadae de accommodata rei pastoralis renovatione interfuerunt, d. 6 m. Sept. a. 1963; A.A.S. 55 (1963), p. 754.

investigatio traditaque institutio; inde apostolatus sacrae praedicationis, spiritualis curationis, librorum scriptorumque editionum, religiosae variorum coetuum incitationis, moralis educationis per Verbum Dei et Reconciliationis Sacramentum, quae peculiari ingeniosoque officio, vobis a sancto Conditore commisso, respondeant; inde apostolatus, qui dicitur, socialis necnon data scientiae doctrinaeque provehendae opera, quae a scholarum domiciliis, ut iuvenes solida expletaque disciplina informentur, in omnes gradus altiorum studiorum Universitatum ac *scientificarum* pervestigationum pertingunt; inde etiam *puerorum ac rudium in christianismo institutio*, quam Ignatius, cum primum iam ipse exararet exemplum *Quinque Capitulorum*, tamquam unum quod potissimum intenderent, suis filiis concredidit (17); inde "missiones", tamquam efficax suaviterque memorandum testimonium "missionis", ipsi Societati explendae; inde denique adhibitae pauperibus, aegrotis, reiectis hominibus curae. Ubicumque enim in Ecclesia, vel in provinciis quae plurimum habent difficultatis primaque quasi in acie stant, in compitis ubi variae inter se occursant doctrinae, in vallis – paene dixerimus – ubi sociales oriuntur conflictationes, facta est ac fit comparatio inter vehementiores hominum postulationes et perennem Evangelii nuntium, ibi fuerunt et sunt sodales Ignatiani: Societas vestra apte cohaeret et commiscetur cum ipsius Ecclesiae societate ob multiplicia quidem, quae scite fovetis, opera, sane perspectum habentes ea omnia ad unum propositum esse redigenda atque coniungenda, quod Dei gloria hominumque sanctifica-
/tio est, seduloque caventes ne inanes exsistant dissipationes, 719
quae prioris momenti optiones impediant.

Curnam igitur dubitatis? Vobis profecto est spiritualis disciplina robustiore stilo signata, certus prorsus neque ambiguus oris habitus, saeculorum quaedam comprobatio, inde manans e virtute rationum ac viarum, quae, cum sint inter historiae aetates ad obrussam exactae, vestigia fortis illius spiritus, qui beato Ignatio fuit, praeferunt. Nullo igitur pacto cuique erit dubitandum, quin maius impensiusque studium peracti hucusque itineris insistendi vestrique charismatis asservandi renovatus fons spiritualis et apostolicae fecunditatis evadat. Verum profecto est in Ecclesia sollicitationem, nostro huic tempori peculiarem, hodie pervagari: dubitationem nempe obstinatam seu, ut aiunt, *systematicam*; severam naturalis proprii habitus reprehensionem; omnia innovandi cupiditatem; liberiorem agendi rationem atque *individualismi* spiritum. Quas vos experimini difficultates, eae sunt quas hodie christiani in universum experiuntur, tanta cum facta sit humani cultus conversio, quae ipsam Dei notionem attingat; vestrae difficultates eaedem sunt ac difficultates huiusce aetatis apostolorum, qui, dum acri cura nuntiandi Evangelii afficiuntur, pariter animadvertunt quam difficile sit idem interpretari sermone, quem hodierni homines intellegere possint; vestrae difficultates alios etiam Ordines religiosos tangunt. Dubitationes sane et difficultates veras, graves, quas ex vobis aliqui experiuntur, comprehendimus. Vos enim collocati estis in prima veluti statione interioris renovationis, quam Ecclesia, praesertim post Concilium Vaticanum II celebratum, mundo huius temporis ad saeculares formas inclinato efficere studet. Societas vestra – dicere liceat – haud infirmum indicium Ecclesiae vitalitatis per aetatum cursum est; ipsa fortasse tamquam certus cardo, multae quidem significationis, est, quo totius Ecclesiae difficultates et sollicitationes, nisus et incepta, perennitas prosperique eventus vertuntur.

Agitur certe de discrimine, quo – ut saepe saepius dictum est – angor ac forsitan auctus proditur; sed Nos, qui sumus Christi Vicarius, cuius est in fide fratres confirmare (18), itemque vos, quibus grave incumbit onus recte scienterque vestrorum appetitiones Fratrum proponendi, omnes ideo vigilare oportet, ne necessaria, quae fiat, rerum accommodatio afferat detrimentum naturali corporis habitui seu *identitati*, neque personae Ignatiani Sodalis singularitati, qualem in *For-*
mula Instituti / expositam tum historiae vices tum spiritualis 720
mos, Ordinis porprius, aperte proferunt, atque sincera interpretatio ipsarum nostrorum temporum postulationum adhuc videtur exigere. Haec igitur imago neque adulteranda, neque deformanda est.

Neque apostolatus necessitas appellanda est id quod nonnisi vitae spiritualis corruptela et deminutio potius vocari debet; ut enim S. Ignatius clare admonuisse traditur, quicumque Societatis Iesu sodalis ad apostolatus opus mittitur, cavere omnino debet, ne sui obliviscatur ut in aliorum salutem in-

17. Cfr. P. Tacchi-Venturi, *op. mem.*, vol. I, parte II, p. 183.
18. Cfr. *Lc.* 22, 32.

http://www.obrascatolicas.com

cumbat; eidem non tantummodo fas non est vel minimum peccatum admittere ad spirituale lucrum quam maximum faciendum, sed ne licet quidem se in peccandi periculum committere (19). Si vestra Societas in discrimen se ipsa adducat, si vias periculorum plenas ingrediatur, quae ipsi propriae non sint, detrimenta sane afferentur etiam iis omnibus, quorum christiana educatio atque institutio quocumque modo Ignatianis sodalibus tantopere debetur.

Iamvero, ut vobis pariter ac Nobis in comperto est, hodie inter quaedam Ignatianae familiae agmina gravis animadvertitur rerum incertitudo, immo quaedam agendi cogitandique ratio, qua in dubium revocatur ipsa germana forma religiosae vitae vestrae. Ignatianus sodalis, qualem summatim descripsimus, suapte natura spiritualis incitator est, qui scilicet homines sui temporis ad catholicam vitam excolit qua sacerdos et apostolus, cum haec revera sit persona ipsi propria.

Nunc vero quaestiones ponimus, quae a vobis etiam sunt ponendae, ut diligens recognitio vitae vestrae instituatur et animi confirmentur: precandi studium, contemplatio, vitae simplicitas, paupertas, supernaturalium adiumentorum usus, quomodo apud vos se habent? Quomodo se habent apud vos mentis adhaesio et sincera professio veritatum spectantium ad fundamentalia capita fidei et doctrinae moralis catholicae, qualia a Magisterio ecclesiastico proponuntur? Quomodo se habet voluntas cooperandi plena cum fiducia cum Summo Pontifice? Illae *nubes caelo obductae*, quas animadvertebamus anno millesimo nongentesimo sexagesimo sexto, quamquam *magna parte* evanuerunt consultis trigesimae primae Congregationis Generalis (20), nonne, pro dolor, diu nimis in vestrum Institutum umbras proicere perrexerunt? Nonnulla
721 dolenda / facta, quae dubium iniciunt, num quis adhuc ad Societatem pertineat, saepius accidunt; quae quidem Nobis undique significantur, praesertim a Pastoribus dioecesium, ac detrimentum afferunt ipsi clero ceterisque religiosis et laicis catholicis. Haec facta a vobis et a Nobis postulant apertam doloris significationem: non quidem ut de iis iterum fiat sermo, sed ut coniunctis viribus opportuna remedia adhibeantur, quorum ope Societas Iesu talis permaneat aut rursus fiat, qualis requiratur et qualis esse debeat, ut Conditoris proposito et Ecclesiae exspectationi hodie respondere queat. Necessarium quidem est, ut scite investigetur de statu vestrae Societatis, utque rerum hominumque condiciones experientia cognoscantur; sed necessarium etiam est – idque expedit iterum admonere – ut secundum sensum spiritualem et secundum lumen fidei aestimatio fiat de iis quae sunt agenda ac de via quam ingredi oportet, ratione habita voluntatis Dei, qui requirit ut ad ipsius nutum omnino nos praesto simus.

III. *Quo ergo pergitis?* Quaestioni sane respondendum est. Ceterum, et vos eandem quaestionem iam diu posuistis dilucide, fortasse non sine discrimine.

Meta quam tenere studetis, cuiusque est haec Generalis Congregatio signum temporum opportunum, est – atque nihil aliud habenda est – quam sana et aequa et apta accommodatio ad iusta huius temporis postulata, servata videlicet substantiali Societatis vestrae indole propria ac certo atque definito Conditoris vestri charismate. Huc prorsus spectavit Vaticanum II Concilium per Decretum *Perfectae caritatis*, ubi haec verba leguntur: *Accommodata renovatio vitae religiosae simul complectitur et continuum reditum ad omnis vitae christianae fontes primigeniamque institutorum inspirationem et aptationem ipsorum ad mutatas temporum condiciones* (21). Quam ad rem, velimus quidem vobis plenam inicere fiduciam, et hortari vos ut impetum sumatis ad ambulandum congruenter hodiernae societatis menti atque spiritui, id tamen monentes, ut ceterum generatim fecimus in Adhortatione Apostolica *Evangelica testificatio* n. 51, talem renovationem, necessariam quidem, efficacem esse non posse, si a religionis forma familiae vestrae propria declinet, quam vestra fundamentalis Regula seu *Formula Instituti* tam dilucide describit. En Nostrae Adhortationis verba: *Accommodatio enim cuiusvis animantis ad ea, in quorum ambitu degit, non est in eo posita, ut*
722 *veram suam amittat identitatem, sed in eo, ut se conformet / vitali vigore sibi peculiari. Hodiernas animorum propensiones et postulationes hominum, qui nunc sunt, alte percipientes, id agere debetis, ut e fontibus vestris veluti lymphae nova vi*

19. Cfr. *Monumenta Ignatiana*, series prima, *Sancti Ignatii de Loyola Epistolae et Instructiones*, tom. XII, fasc. II: MHSI, Annus 19, fasc. 217, Ianuario 1912, Matriti, pp. 251-252.
20. A.A.S. 58 (1966), p. 1174.
21. N. 2.

pollentes exsiliant. Huiusmodi officium aptum est ad animum accendendum, et quidem ratione habita difficultatum (22).

Quare Nos hortamur videlicet toto pectore, ut renovationem hanc persequamini, quam ipsa Ecclesia tam evidenter tantaque auctoritate voluit. Neque tamen momentum atque insita pericula Nos, aeque ac vos, latent. Mundus, in quo degimus, *nostrum religiosum mentis habitum in discrimen adducit, atque interdum vel ipsum fidei nostrae iudicium*: scilicet huius aetatis homines profano cuidam atque incredibili humanismo tam confidunt ac iudicio suae rationis, nihil religioni attribuenti, tam concedunt, ut progressionis suae opus tum personalis tum socialis humanis tantum viribus absolvendum esse putent, cum iuxta nostram sententiam, qui viri Dei sumus, hominis transformatio in Christum agatur per fidem quae est in Deum viventem, per imitationem Christi quantum maxime potest absolutam, per electionem Crucis et belli contra malignum et peccatum suscepti. Meministis illorum verborum: *Sub Crucis vexillo Deo militare et soli Deo atque Romano Pontifici ... servire?* (23).

Ceterum Ignatii saeculum mutationem humanisticam, id est de hominum condicione atque opinione, subiit, eandemque tam validam etsi non tam tumultuosam quam insequentibus saeculis, in quibus nempe dubitationis perpetuae principes floruerunt, et absolutae negationis, et commenticiae unius terrestris regni formae, quo vera transcendentia haberi posse omnino negatur. Sed, *Ubi sapeins? ubi scriba? ubi conquisitor huius saeculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Nam placuit Deo per stultitiam praedicationis salvos facere credentes* (24). Huius autem admirabilis sapientiae et nuntii nos praecones sumus. Sed quem ad modum in Venerabilium Fratrum Nostrorum Episcoporum memoriam redegimus, cum Synodum dimitteremus, ita et vobis idem iteramus: nempe quantumvis difficultatibus adflictis *Christus est nobiscum et in nobis; in nobisque loquitur et per nos; neque iusta subsidia / nobis negabit* (25), ut huius aetatis homi- 723
nibus christianum nuntium, seu sapientiam, afferamus.

Vera autem et clara hominum societatis visio atque consideratio de *altero etiam nos periculo* monet: hoc est ipsa novitas, quae omnia in quaestionem adducit. Haec vero, sine dubio, multum valet ad hominum progressionem; sed tum maxime, cum novitas ad Eum refertur qui nova facit omnia (26), per perenne suae ipsius mortis atque Resurrectionis mysterium, cuius nos participes facit, per Ecclesiae suae sacramenta: minime vero cum novitas illa aliquid relativum induens, hodie evertit, quod heri constituit. Adversus has illecebras, haud difficile est ea videre, quae vos semper progredientes efficere potestis quaeque vos vicissim propellent: fides potissimum et amor.

Propterea in itinere quod vos extremo hoc saeculo suscipitis, quodque sacer Annus optimo auspicio signat ad vitam omnino ad Deum convertendam, Nos duplex charisma proponimus apostoli proprium, quod scilicet et identitatem vestri Instituti tutari debet et doctrinam vestram usquequaque illuminare, aeque ac studiorum domicilia, atque ephemerides, seu commentaria vestra: hinc, videlicet, *fidelitatem* non sterilem aut inertem, sed vivacem ac fecundam, erga traditionem et fidem et institutionem Conditoris vestri, ut sal terrae et lux mundi maneatis (27). Bonum depositum custodite (28). *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo et in omnibus perfecti stare* (29).

Ex altera parte, habetis charisma caritatis, nempe *ministerii* magno animo pro omnibus hominibus fratribus implendi, qui nobiscum ad futurum saeculum contendunt; sollicitudo Pauli ipsius est, qua unusquisque verus apostolus intus incenditur: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos ... Per omnia omnibus placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant* (30).

22. A.A.S. 63 (1971), p. 523.
23. Bulla *Regimini militantis Ecclesiae*, apud P. Tacchi-Venturi, *op. mem.*, vol. I, parte II, *Documenti*, Roma, a. 1931, pp. 182-183.
24. *1 Cor.* 1, 20, 21.
25. Cfr. A.A.S. 66 (1974), p. 639.
26. Cfr. *Apoc.* 21, 5.
27. Cfr. *Mt.* 5, 13, 14.
28. Cfr. *1 Tim.* 6, 20; *2 Tim.* 1, 14.
29. *Eph.* 6, 11-13.
30. *1 Cor.* 9, 22; 10, 33.

Perfectio in utriusque charismatis concursu posita est, seu
724 in fideli/tate et caritate, neutra alteram superante. Res sane difficilis, at certo possibilis. Hac aetate vehementissime alterum illud charisma attrahit: agere melius videtur quam esse; operari melius quam contemplari; vita concreta magis necessaria videtur quam consideratio abstracta, quo factum est, ut theologia deductiva locum inductivae daret; ex quo concludendum forsitan videri potest singulos fidelitatis et caritatis aspectus repugnare inter se. Minime tamen, ut probe scitis: ambae enim de Spiritu Sancto procedunt, qui est amor. Numquam homines nimis amabuntur, sed hoc in amore solo et cum amore solo Christi. *Ecclesia ad hoc se applicat, ut in omni materie ostendat doctrinam divinitus enuntiatam, utpote catholicam, omnes hominum cogitationes rectas assumere ac perficere, quae per se ipsae aliquid semper secumferunt imperfectum atque miserum* (31). Sed si hoc non accidit, prompta ad serviendum voluntas degenerare potest in *relativismum*, et converti ad prudentiam hominum eorumque sensum *immanentisticum*, atque etiam similis fieri eiusdem humanae consortionis, cuius saluti consulendum fuit, et tandem reduci etiam ad saecularismum necnon cum profanis rebus confundi. Vos deprecamur, ne vos efferat *spiritus vertiginis* (32).

Hanc ad rem quod attinet, volumus praeterea vobis quasdam significare normas, quas in considerationibus vestris enodare poteritis:

a) rerum iudicio et discretione, in quibus mirabiliter iam exercitati estis ob Ignatianam religiositatem, vobis opus semper erit, ut eadem in quaerenda synthesi utriusque charismatis seu utriusque poli vitae vestrae, vos sustinere valeant. Oportebit semper ut perquam dilucida et consequenti ratione eligere valeatis, aut inter mundi aut inter Evangelii necessitates, eiusque paradoxi de morte et vita, de cruce et resurrectione, de stultitia et sapientia. Illud vos dirigat iudicium, quo Paulus ita provocabat: *Quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, ...; ad cognoscendum illum et virtutem resurrectionis eius et societatem passionum illius, configuratus morti eius, si quo modo occurram ad resurrectionem quae est ex mortuis* (33). Reminiscamur eam semper esse summam regulam, quam Dominus Noster statuit: *a fructibus eorum cognoscetis eos* (34); nisus autem, quo iudicium ve-
725 strum dirigi debet, / docilitas vestra erit in audienda voce Spiritus, ut fructum Spiritus afferatis, qui *est caritas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia* (35).

b) Opportunum autem erit meminisse necessitatem bene faciendi *electionem primariam* inter varia incitamenta, quibus actuositas apostolica vos in mundo huius aetatis urget. Hodie, revera, difficultas sane homines afficit in rebus considerate ac sine ulla dubitatione eligendis; timor fortasse et dubium adest num possint se ipsos plane perficere; ac proinde cupiunt omnia esse, omnia facere, omnes sine discrimine sequi humanas et christianas vocationes, cum sacerdotales tum profanas, institutorum tum religiosorum tum saecularium proprias, se ad quaedam applicando, quae ad alios spectant. Ex quo sequitur, ut taedium superveniat, quaedam incaute et ex tempore agantur, animus frangatur. Vobis vero vocatio est definita, illa nempe de qua nunc vos admonuimus, quae est aliquid peculiare neque ulli ambiguitati obnoxium in iis, quae ad religionem et apostolicam vocationem attinent. Hoc quidem vobis est penitus in praecipuis eius rationibus et praeceptis investigandum.

c) Denique, in vestram memoriam iterum revocamus promptam oboedientiae voluntatem, quae videtur esse proprius et peculiaris habitus Societatis vestrae. *Ceteris in Ordinibus* – Ignatius ipse in illa Epistula scripsit diei vigesimae sextae mensis Martii anno millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio – *utilitas percipi potest ex ieiuniis, vigiliis aliisve asperitatibus ...; sed ego admodum cupio, fratres carissimi, ut qui Deo Domino nostro in hac Societate deserviunt, oboedientiae puritate atque perfectione emineant, per veram nostrarum voluntatum renuntiationem nostrorumque iudiciorum abnegationem* (36).

31. H. De Lubac, *Catholicisme*, Paris 1952, cap. IX, p. 248.
32. *Is.* 19, 14.
33. *Phil.* 3, 7-8; 10-11.
34. *Mt.* 7, 16.
35. *Gal.* 5, 22.
36. *Monumenta Ignatiana*, series prima, *Sancti Ignatii de Loyola Societatis Iesu Fundatoris Epistolae et Instructiones*, tomus IV, fasc. V: MHSI, Annus 13, fasc. 153, sett. 1906, Matriti, p. 671.

In oboedientia, ipsa habetur substantia imitationis Christi, *qui per oboedientiam mundum, ipsa deficiente perditum, redemit, factus oboediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (37). In oboedientia apostolicae fecunditatis secreta ratio innititur. Quo magis nova et ardua aggredimini, eo vel magis intus ei consociemini oportet, qui vos mittit: *Omne genus apostolatus molimina permittuntur, cum firmiter apostolo-* 726
rum oboedientia fiditur (38). Haud equidem ignoramus, si oboedintia multum ab iis qui oboediunt postulet, eandem plus etiam ab iis postulare, qui in potestate sunt: quippe eorum munus est omnes omnium subditorum audire voces; prudentibus autem uti consultoribus, ut sincere res perpendantur; coram Deo ea tantum deligere, quae cum eius voluntate congruant; in iis vero quae repugnent, sese firmiter interponere. Revera, quivis Ecclesiae filius plane scit suam fidelitatem oboedientia probari in eaque inniti: *Catholicus fidelis probe novit propterea Ecclesiam praecipere, quod ipsamet in primis Deo oboediat. "Homo liber" ille vult esse, at iis se sociare recusat, qui "quasi velamen habent malitiae libertatem"* (39). *Oboedientiam aestimat pretium libertatis esse, sicut eadem unitatis est fundamentum* (40).

Dilecti filii!

Conventum hunc absolventes, nonnulla Nos obtulisse putamus, quae ad propositam vobis viam, sive in hodierni sive in futuri temporis mundo pergendam, spectent. Hunc mundum agnoscite: sicque vester in Christo erit; iisdem atque S. Ignatii oculis eum aspicite; eodem animo spiritualibus eius necessitatibus advertite; iisdem pugnate armis, Deum nempe orantes, solas Dei partes et gloriam quaerentes, caelestes res meditantes, ad omnia patranda vosmet ipsos paratos praebentes. Neque profecto videmur nimium a vobis requirere, si optatum hoc Nostrum significemus: ut in ista videlicet congregatione diligenter perpendatis iterumque proferatis, quae tamquam *essentialia* habeantur Societatis Iesu sodalium munera, et textum apparet, brevem quidem sed fundamentalem, quo sodalis quisque vester uti valeat ad seipsum excutiendum, ad peculiarem religiosam naturam suam dispiciendam, ad munia redintegranda, ad divinam sibi factam vocationem iterum audiendam, ad communem vitae consuetudinem cum fratribus coagmentandam. Praesens haec hora id exigit, Societas decretoriam vocem quandam exspectat. Caveatis ne id diutius desideretur!

Ad Nos quod attinet, maxime sane animi attentione labores istos prosequimur, qui magnopere conferant oportet ad sanctitatem atque apostolicam navitatem, nec non ad fidelitatem erga vestrum charisma atque Ecclesiam; hos vero labores praecipue prece confirmamus, ut lumen Sancti Spiritus, qui
727 Spiritus est Patris et Filii, vos collustret, vos robo/ret, vos conducat, vos excitet et impellat ad propius usque Christum cruci affixum consequendum. Ad Iesum communem omnium orationem nunc dirigamus, eadem adhibentes S. Ignatii verba: *Suscipe, Domine, universam meam libertatem. Accipe memoriam, intellectum atque voluntatem omnem. Quicquid habeo vel possideo, mihi largitus es: id tibi totum restituo, ac tuae prorsus voluntati trado gubernandum. Amorem tui solum cum gratia tua mihi dones, et dives sum satis, nec aliud quicquam ultra posco* (41).

Ita, ita, fratres et filii! Pergite, *In Nomine Domini*. Iter simul prosequamur, liberi, oboedientes, in Christi dilectione invicem coniuncti ad maiorem Dei gloriam. Amen.

37. Ibid.
38. Loew, Journal d'une mission ouvrière, p. 452.
39. Cfr. *1 Pet.* 2, 16.
40. H. De Lubac, *Méditations sur l'Eglise*, p. 224, cfr. pp. 222-230.
41. *Ex. Spir.*, n. 234; op. cit., MHSI, vol. 100, Romae 1969, pp. 308-309.

Adn. B. de MARGERIE in **Esprit et vie** 85 (1975) 189-190; P. DEZZA in **La Civ. Catt.** 126 (1975-III) 151-159.

4338

1974 DEC 3.-SECRETARIA STATUS, EPISTULA. PART.*

Sedes Apostolica extensioni quarti voti ad omnes indistincte sodales Societatis Iesu contraria declaratur

Dal Vaticano, 3 dicembre 1974

Reverendissimo Padre, Sua Santità mi affida il venerato incarico di esprimere a Lei ed ai suoi Confratelli il Suo since-

http://www.obrascatolicas.com

ro compiacimento per l'incontro di questa mattina, festa di San Francesco Saverio, con i partecipanti alla XXXII Congregazione Generale della Compagnia di Gesù.

Nell'allocuzione, che il Santo Padre ha rivolto ai presenti, Ella avrà certamente rilevato il Suo vivo interessamento – già manifestato nella Lettera, che Le indirizzò il 15 settembre 1973 – affinché la Compagnia stessa, nel lodevole e doveroso sforzo di aggiornamento secondo le esigenze dei tempi, rimanga fedele alle sue note essenziali, indicate nella regola fondamentale dell'Ordine, la Formula dell'Istituto.

A questo proposito, il Sommo Pontefice non ha mancato di considerare l'eventuale proposta, da Lei accennata nella recente Udienza del 21 novembre u. s., di estendere a tutti i Religiosi dell'Ordine, anche non sacerdoti, il quarto voto di speciale obbedienza al Sommo Pontefice "circa missiones" – riservato, secondo l'Istituto, ai Religiosi sacerdoti che hanno felicemente compiuta la richiesta preparazione spirituale e dottrinale – e desidera che Le sia comunicato che tale innovazione, ad un attento esame, sembra presentare gravi difficoltà, che impedirebbero la necessaria approvazione da parte della Santa Sede.

Mi do premura di farLe pervenire questa comunicazione, affinché possa tenerla presente nello svolgimento dei lavori della Congregazione Generale.

Colgo volentieri l'occasione per confermarmi, con sensi di religioso ossequio della Paternità Vostra Rev.ma dev.mo – G. Card. VILLOT.

* Praeposito Generali S. I: **Acta romana Societatis Iesu** 16 (1973-76) 446.

4339

1974 DEC 5.-SC pro RELIGIOSIS, RESPONSUM. PART.*

Normae proponuntur consiliandae circa habitum religiosorum proprium gestandum

Roma, 5 de diciembre de 1974

Reverenda Madre, La petición que hizo Ud. sobre el hábito religioso en nombre del Capítulo General, ha sido examinada con todo interés por esta Sagrada Congregación.

El pensamiento de la Iglesia sobre esta cuestión sigue siendo el que está contenido en los documentos conciliares (*Perfectae caritatis*, n. 17), es decir, el hábito religioso es signo de consagración para aquellos que han abrazado de manera pública la profesión de los consejos evangélicos; concepto confirmado por otra parte en la Exhortación *Evangelica testificatio* (n. 22) y en las alocuciones del Santo Padre durante las audiencias concedidas a las Religiosas o al Cardenal Prefecto de este Dicasterio.

Cuando las circunstancias exteriores lo requieren, siempre es posible que algunas religiosas vistan de seglar, como tantas veces se ha realizado en el curso de la historia. Las Superioras responsables tienen entonces gran amplitud para conceder las autorizaciones necesarias, después de un estudio serio y objetivo de la situación, sin dejarse impresionar por corrientes externas de moda, ni por indebidas presiones internas. Estas autorizaciones consiguientemente no pueden ser concedidas por razones ideológicas personales, sino que deben responder a verdaderos motivos pastorales y han de tener en cuenta eventualmente las disposiciones tomadas por los Ordinarios interesados, así como sus directivas en la materia.

Ciertamente, llevar el hábito religioso no es más que un signo y, como signo, sólo tiene sentido si la realidad vivida testimonia los valores que pretende recordar: amor de preferencia al Señor, caridad fraternal, servicio de los hermanos, austeridad de vida. Hay que reconocer sin embargo que desde hace varios años, muchos Institutos están sufriendo la experiencia de los deplorables efectos que ha tenido el abandono del hábito sobre la mentalidad, la vida espiritual y la vida religiosa de las Hermanas, cuando este cambio no corresponda a una necesidad real.

Las Superioras no pueden, pues, desinteresarse por esta cuestión, ni conceder permisos generales, como sería, por ejemplo, a toda una Provincia. Para permitir a Ud. tomar una decisión más adecuada a particulares situaciones, nada impide que efectúe un sondeo entre las Hermanas interesadas; no obstante, si llegara a aplicar este procedimiento, esta Sagrada Congregación le quedaría muy agradecida de que le comunicara el texto del cuestionario propuesto y los resultados detallados de la encuesta.

Me es muy grato expresarle, con esta ocasión, mis sentimientos de religioso aprecio en el Señor. – A. Mayer, *Segr.*

* Cuidam Supremo Moderatori religiosorum, Prot. N. 56825/74 M. 58: **CpR** 58 (1977) 276.

4340

1974 DEC 7.-COMM. BIBL., NORM. AAS 67 (1975) 153-158

Ratio periclitandae doctrinae apud Pontificiam Commissionem Biblicam

NORMAE PRAEVIAE

1. Ad baccalaureatum admittuntur sive clerici sive laici, qui aut gradum baccalaureatus in theologia vel aequivalentem gradum iam adepti sunt, aut testimonium exhibent ex quo constat illos aequivalentem studiorum cyclum (quinque scilicet annorum, quorum saltem tres in theologia) cum fructu perfecisse. Quae tamen omnes condiciones in singulis casibus Commissionis iudicio subicientur.

2. Candidatis ad quemvis ex tribus gradibus admittendis, duplex praesto erit examinatorum sessio: aestiva, mense maio, et autumnalis, mense octobri. Epistulae mittantur ad PCB secretariam, Piazza del S. Uffizio 11, Roma.

3. Ad diversos gradus, praeviam examen habetur de aliquibus linguis non-biblicis, scilicet latina, anglica, gallica et germanica, et quidem hac ratione. Ad baccalaureatum: de latina et de una e tribus aliis ab ipso candidato eligenda; ad licentiam: de alia iterum a candidato selecta; ad lauream: de tertia.

Experimenta illa fiunt scripto. Textum aliquem, ab examinatore electum, candidatus etiam ope dictionarii vertet in illam quam maluerit ex sequentibus linguis: latina, anglica, gallica, germanica, hispanica, italica.

4. Quoad (infra describenda) experimenta de ipsa re biblica: oraliter fiunt, exceptis (cum dissertationibus) iis ad baccalaureatum sub II et III positis, quae scripto fieri poterunt si candidatus, iustas rationes afferens, id maluerit.

Examina oralia fiunt sive latine, sive quavis alia lingua a candidato proposita obtento tamen praevio examinatorum vel PCB secretarii consensu. / 154

In experimentis ad baccalaureatum quae forte scripto fiant (II et III), in dissertationibus et in lectione publica, uti licet una ex sex linguis supra (sub 3) enumeratis.

EXAMINA

AD BACCALAUREATUM

I. *De philologia biblica*

1. De lingua hebraica: Gen., 2-3; 20-22. Deut., 5-6. II Sam., 10-12. Is., 6-12; 40; 66. Ier., 7; 14. Ezech., 34; 37. Ps. 1-8. Eccl., 3; 5.

2. De lingua aramaico-biblica: Esdr., 4. Dan., 6.

3. De lingua graeca: Mt., 5-7. Mc., 5-7. Lc., 1-2; 22-24. Io., 1-5. Act., 17. Gal. tota. Col. tota. Tit. tota. Hebr., 5-7. Iac., 2. Iud. tota. Apoc., 1-2.

Pro Ps. 1-8 et Lc., 22-24 candidatus etiam de critica textuali interrogabitur. / 155

II. *De historia biblica*

Pro quaestionibus selectis quae sequuntur, sufficiet cognitio generalis, ita tamen ut clare appareat positio eventuum et personarum in mundo ambiente.

1. Abraham, Moyses, Exodus, David, Salomon, Schisma decem tribuum, Restauratio post exilium, Diasporae exordium, Dominatio romana in Iudaea.

2. Imago ministerii Christi, cum variis religionibus iudaicis collata (cum opere Baptistae, cum pharisaismo, cum pietate qumranica, etc.). Ecclesia hierosolymitana. Itinera S. Pauli.

III. *De introductione generali*

1. De S. Scripturae inspiratione et veritate.

2. De methodis exegeseos hodiernae, ratione etiam habita horum documentorum: "Divino afflante", "Dei verbum", Commissionis biblicae Epistula de Pentateucho (1948) et eiusdem Commissionis Instructio de historica evangeliorum veritate (1964).

AD LICENTIAM

I. De historia biblica

De una ex historiae quaestionibus supra enumeratis (ad baccalaureatum, II), a candidato selecta et fusius exponenda.

II. De introductione generali

1. De quibusdam institutis Hebraeorum, i. e. de festis, de sacerdotio, de regimine regali.

2. De praecipuis documentis, effossionibus et inventionibus Sacras Litteras illustrantibus.

3. De scholis exegeticis Alexandrina et Antiochena, necnon de operibus exegeticis S. Hieronymi.

4. De scholis hodiernis (Formgeschichte, etc.) et de me- 156 thodologia adhibenda. /

III. De introductione speciali

Relate ad sequentes libros: de fontibus, de historia traditionis, de libri redactione, de tenore theologico, de recentioribus inquisitionibus.

1. Pentateuchus, Isaias, Ieremias, Daniel, Ecclesiasticus.

2. Quattuor Evangelia, Actus Apostolorum, Epistula ad Romanos.

IV. De theologia et anthropologia biblica

De uno ex sequentibus argumentis, ad nutum candidati: 1. De regno Dei in Vetere Testamento et in praedicatione Iesu. 2. De Messia in Vetere et in Novo Testamento. 3. De Spiritu Dei in Vetere et in Novo Testamento. 4. De populo Dei (theologice) in Vetere Testamento, et in Ecclesia secundum S. Paulum. 5. De homine, i. e. de eius origine, natura, fine ultimo, ad mentem utriusque Testamenti.

V. Dissertatio ex improviso conscribenda (datur spatium circiter 6 horarum), quae erit expositio philologica (additis opportunis commentariis e critica textuali), litteraria et doctrinalis unius sectionis (ab examinatoribus seligendae) ex sequentibus textibus:

Gen., 12-25. Is., 28-32; 49-55. Ps. 1-10. Prov., 8-9. Mt., 5-10 (synopsi adducta). Io., 6; 13-17. I Cor., 12-15. Eph., 1, 1-4, 16.

VI. Dissertatio in antecessum facta de aliquo themate biblico (prius rite approbato), circiter 50 paginarum (in dactylographia).

AD LAUREAM

I. De linguis orientalibus

De una (ad libitum) ex sequentibus linguis: accadica, aegyptiaca (vetere), aethiopica, arabica, aramaica extrabiblica, 157 armenica, coptica, georgica, sumerica, ugaritica. /

II. De exegesi

De exegesi unius ex sequentibus S. Scripturae partibus a candidato antea deligendae atque ab examinatoribus pressius determinandae:

Exodus. Iudices et Ruth. I et II Samuel. I et II Regum. Paralipomena, Esdras et Nehemias. Iob. Psalmi. Proverbia. Ecclesiastes, Canticum. Sapientia, Ecclesiasticus. Libri Maccabaeorum. Prophetae minores. Matthaeus. Actus Apostolorum. Ep. ad Rom., Epp. I et II ad Thess. Ep. ad Gal., Epp. captivitatis. Epp. pastorales, Ep. ad Hebraeos. Epp. catholicae.

III. De introductione generali

1. De historia canonis utriusque Testamenti. 2. De origine et auctoritate textus massoretici. 3. De versione septuagintavirali deque aliis Vulgata antiquioribus in crisi textuum adhibendis. 4. De Vulgatae historia et usu ab origine usque ad nostra tempora (summatim).

IV. Lectio publica de aliqua quaestione una ante hora candidato designata, ex libris Veteris vel Novi Testamenti ab ipso antea propositis.

V. Amplior dissertatio circa thema aliquod biblicum, ab ipso candidato de Commisionis assensu eligendum.

VI. Dissertationis ab examinatoribus impugnandae defensio.

VII. Dissertationis editio (saltem ex parte: ad minimum 48 158 paginae in-8o). /

Haec nova Ratio periclitandae doctrinae candidatorum ad academicos gradus in Sacra Scriptura abrogat Rationem, quae inde a die 12 Ianuarii 1911 hucusque vigebat.

Candidatis autem, qui ante huius renovatae Rationis promulgationem examina iuxta anteriorem Rationem praeparare iam inceperint, licet ex duabus Rationibus unam ad libitum eligere.

Hanc renovatam Rationem periclitandae doctrinae Summus Pontifex Paulus, div. Prov. Pp. VI, in Audientia concessa infrascripto Praesidi Pontificiae Commissionis Biblicae die 6 m. decembris 1974, adprobavit atque vulgari iussit.

Datum Romae, die 7 decembris 1974 in Festo Sancti Ambrosii, Episcopi et Ecclesiae Doctoris. – Franciscus Card. SEPER, *Praeses.* Albertus Descamps, Episc. tit. Tuneten., *a Secretis.*

4341

1974 DEC 8.-PAULUS VI, NUNTIUS. AAS 67 (1975) 61-67

Nuntius scripto datus ad universos homines, praesertim christifideles, calendis ianuariis diem fovendae paci per totum terrarum orbem dicatum celebraturos:

De reconciliatione inter homines qua modus fovendae paci

A tutti gli Uomini di buona volontà! Ecco il nostro messaggio per l'anno 1975. Ormai voi lo conoscete, né può essere diverso: Fratelli! facciamo la pace!

Il nostro messaggio è molto semplice, ma esso è nello stesso tempo tanto grave, tanto esigente da sembrare offensivo: non esiste già la pace? che cosa si può fare d'altro e di più di quanto per la pace già è stato fatto e tuttora si fa? La storia dell'umanità non cammina ormai, per virtù propria, verso la pace universale?

Sì, così è; o meglio così pare. Ma la pace dev'essere "fatta", deve essere generata e prodotta continuamente; essa risulta da un equilibrio instabile, che solo il movimento può assicurare e che è proporzionato alla velocità di esso. Le istituzioni stesse, che nell'ordine giuridico e nel concerto internazionale hanno la funzione ed il merito di proclamare e di conservare la pace, raggiungono il loro provvido scopo se esse sono continuamente operanti, se sanno in ogni momento generare la pace, fare la pace. / 62

Questa necessità risulta principalmente dal divenire umano, dal processo evolutivo incessante della umanità. Gli uomini succedono agli uomini, le generazioni alle generazioni. Anche se nessun cambiamento si verificasse nelle situazioni giuridiche e storiche esistenti, sarebbe pur sempre necessaria un'opera continuamente "in fieri" per educare la umanità a restare fedele ai fondamentali diritti della società; questi devono rimanere e guideranno la storia per un tempo indefinito, a condizione che gli uomini mutevoli, e che i giovani sopravvenuti al posto degli anziani scomparsi, siano incessantemente educati alla disciplina dell'ordine per il bene comune e all'ideale della pace. Fare la pace, sotto questo aspetto, significa educare alla pace. E non è piccola né facile impresa.

Ma tutti sappiamo che non mutano solo gli uomini sulla scena della storia. Mutano anche le cose. Cioè le questioni, dalla cui equilibrata soluzione dipende la pacifica convivenza fra gli uomini. Nessuno può sostenere che ormai l'organizzazione della società civile e del contesto internazionale sia perfetta. Restano tuttora potenzialmente aperti molti, moltissimi problemi; restano quelli di ieri e sorgono quelli di oggi; domani altri sorgeranno e tutti attendono soluzione. La quale, noi affermiamo, non può, non deve mai più scaturire da conflitti egoisti o violenti, né tanto meno da guerre micidiali fra gli uomini. Lo hanno detto gli uomini saggi, studiosi della storia dei Popoli ed esperti nell'economia delle Nazioni. Noi pure, inermi fra le contese del mondo, e forti d'una divina Parola, lo abbiamo detto: tutti gli uomini sono fratelli. Finalmente la civiltà intera sembra aver ammesso questo fondamentale principio. Dunque: se gli uomini sono fratelli, ma fra loro esistono tuttora e insorgono sempre cause di conflitto, bisogna che la pace diventi operante e sapiente. La pace si deve fare, si deve produrre, si deve inventare, si deve creare con genio sempre vigilante, con volontà sempre nuova e instancabile. Siamo perciò tutti persuasi del principio informatore della società contemporanea: la pace non può essere né passiva, né oppressiva; dev'essere inventiva, preventiva, operativa.

Noi siamo lieti di osservare che questi criteri direttivi della vita collettiva nel mondo sono oggi, in linea di principio almeno, universalmente accolti. E noi ci sentiamo in dovere di ringraziare, di elogiare, d'incoraggiare gli uomini responsabili e le istituzioni oggi destinate a promuovere la pace sulla terra per avere scelto questo assioma fonda/mentale, come primo 63 articolo del loro operare: solo la pace genera la pace.

Lasciateci, Uomini tutti, ripetere profeticamente il messaggio del recente Concilio ecumenico fino ai confini dell'orizzonte: " ... Noi dobbiamo sforzarci con ogni impegno di

http://www.obrascatolicas.com

preparare quel tempo, nel quale, mediante l'accordo delle Nazioni, si potrà interdire del tutto qualsiasi ricorso alla guerra ... La pace deve nascere dalla mutua fiducia delle Nazioni, piuttosto che essere imposta ai Popoli dal terrore delle armi. ... I reggitori dei Popoli, i quali sono mallevadori del bene comune delle proprie Nazioni e fautori insieme del bene dell'umanità intera, dipendono in massima parte dalle opinioni e dai sentimenti delle moltitudini. E' inutile infatti che essi si adoperino con tenacia a costruire la Pace, finché sentimenti di ostilità, di disprezzo e di diffidenza, odi razziali e ostinate ideologie dividono gli uomini, ponendoli gli uni contro gli altri. Di qui l'estrema e urgente necessità d'una rinnovata educazione degli animi e di un nuovo orientamento nell'opinione pubblica.

Coloro che si dedicano all'attività educatrice, specialmente della gioventù, e coloro che contribuiscono alla formazione della pubblica opinione considerino loro dovere gravissimo inculcare negli animi di tutti sentimenti nuovi, ispiratori di pace.

E ciascuno di noi deve adoperarsi per mutare il suo cuore, mirando al mondo intero ad ai compiti che gli uomini possono intraprendere insieme per condurre l'umanità verso un migliore destino" (1).

Ed è a questo riguardo che il nostro messaggio s'incentra nel suo punto caratteristico e ispiratore, affermando che la Pace tanto vale quanto, prima d'essere esteriore, mira ad essere interiore. Bisogna disarmare gli spiriti, se vogliamo impedire efficacemente il ricorso alle armi che colpiscono i corpi. Bisogna dare alla Pace, cioè agli uomini tutti, le radici spirituali d'una comune forma di pensare e di amare. Non basta, scrive Agostino, maestro ideatore d'una Città nuova, non basta ad associare gli uomini fra loro l'identità della loro natura; occorre insegnare loro a parlare un medesimo linguaggio, cioè a comprendersi, a possedere una comune cultura, a condividere gli stessi sentimenti; altrimenti "l'uomo preferirà trovarsi col
64 suo cane, che con un uomo estraneo" (2) /

Questa interiorizzazione della Pace è vero umanesimo, vera civiltà. Essa, per fortuna, è già in corso. Matura col progresso del mondo. Trova la sua virtù persuasiva nelle dimensioni universali dei rapporti d'ogni genere che gli uomini stanno stabilendo fra loro. E' un lavoro lento e complicato, ma che, per molti versi, s'impone da sé: il mondo cammina verso la sua unità. Tuttavia non possiamo farci illusioni: mentre la pacifica concordia fra gli uomini si diffonde: – mediante la progressiva scoperta della complementarietà e interdipendenza dei Paesi, mediante gli scambi commerciali, mediante la diffusione d'una stessa visione dell'uomo, sempre rispettosa, peraltro, dell'originalità e specificità delle varie culture, mediante la facilità dei viaggi e dei mezzi di comunicazione sociale, eccetera –, dobbiamo notare che oggi si affermano nuove forme di gelosi nazionalismi, chiusi in manifestazioni di scontrose rivalse basate sulla razza, la lingua, la tradizione; permangono tristissime situazioni di miseria e di fame; sorgono potenti espressioni economiche multinazionali, cariche di antagonismi egoisti; si organizzano socialmente ideologie esclusiviste e dominatrici; scoppiano conflitti territoriali con impressionante facilità; e soprattutto gli ordigni micidiali per possibili catastrofiche distruzioni crescono di numero e di potenza così da imporre al terrore il nome di Pace. Sì, il mondo cammina verso la sua unità, mentre però aumentano le terrificanti ipotesi che prospettano maggiore possibilità, maggiore facilità, maggiore pericolo di urti fatali e, sotto certi aspetti, ritenuti inevitabili e necessari, come reclamati dalla giustizia. La giustizia non sarà più un giorno sorella della pace, ma della guerra? (3).

Non giochiamo alle utopie, né ottimiste, né pessimiste. Vogliamo attenerci alla realtà. La quale, con cotesta fenomenologia di speranza illusoria e di deprecabile disperazione, ci avverte ancora una volta che qualche cosa non funziona bene nella macchina monumentale della nostra civiltà; questa potrebbe scoppiare in una indescrivibile conflagrazione per un difetto nella sua costruzione. Diciamo difetto, non mancanza; il difetto cioè del coefficiente spirituale, che tuttavia noi ammettiamo già presente ed operante nell'economia generale del pacifico sviluppo della storia contemporanea e degno d'ogni favorevole riconoscimento e incoraggiamento: non abbiamo noi forse attribuito all'UNESCO il nostro premio intitolato a
65 Papa Giovanni XXIII, autore dell'Enciclica *Pacem in terris?* /

Ma noi osiamo dire che occorre fare di più, occorre così valorizzare ed applicare il coefficiente spirituale da renderlo capace non solo d'impedire i conflitti fra gli uomini e di predisporli a sentimenti pacifici e civili, ma di produrre la riconciliazione fra gli uomini stessi, cioè di generare la Pace. Non basta contenere le guerre, sospendere le lotte, imporre tregue e armistizi, definire confini e rapporti, creare fonti di comuni interessi, non basta paralizzare le ipotesi di contese radicali mediante il terrore d'inaudite distruzioni e sofferenze, non basta una Pace imposta, una Pace utilitaria e provvisoria; bisogna tendere ad una Pace amata, libera, fraterna, fondata cioè sulla riconciliazione degli animi.

Lo sappiamo che è difficile; più difficile d'ogni altro metodo. Ma non è impossibile, non è fantastica. Noi abbiamo fiducia in una fondamentale bontà degli uomini e dei Popoli. Dio ha fatto sanabili le generazioni (4). Lo sforzo intelligente e perseverante per la mutua comprensione degli uomini, delle classi sociali, delle Città, dei Popoli, delle civiltà fra loro non è sterile. Ci rallegriamo, specialmente alla vigilia dell'Anno Internazionale della Donna, proclamato dalle Nazioni Unite, della sempre più ampia partecipazione delle donne alla vita della società, alla quale esse apportano un contributo specifico di grande valore, grazie alle qualità che Dio ha dato loro: intuizione, creatività, sensibilità, senso di pietà e di compassione, vasta capacità di comprensione e di amore, permettono alle donne di essere, in una maniera del tutto particolare, artefici della riconciliazione nelle famiglie e nella società.

Ci è parimenti motivo di speciale soddisfazione il poter constatare che l'educazione dei giovani ad una nuova mentalità universale della convivenza umana, mentalità non scettica, non vile, non inetta, non dimentica della giustizia, ma generosa e amorosa, sia già incominciata e già progredita; essa possiede imprevedibili risorse per la riconciliazione; e questa può segnare la via della Pace, nella verità, nell'onore, nella giustizia, nell'amore, e perciò nella stabilità e nella nuova storia dell'umanità.

Riconciliazione! Uomini giovani, uomini forti, uomini responsabili, uomini liberi, uomini buoni: vi pensate? non potrebbe questa magica parola entrare nel dizionario delle vostre speranze, dei vostri successi? /
66

Ecco, questo è per voi il vostro augurale messaggio: la riconciliazione è la via alla pace !.

Per voi, Uomini di Chiesa ! Fratelli nell'episcopato, Sacerdoti, Religiosi e Religiose ! Per voi membri del nostro Laicato militante e Fedeli tutti !.

Il messaggio su la Riconciliazione come via alla Pace esige un complemento, anche se questo a voi è già noto e presente.

Esso non è solo una parte integrante, ma essenziale del nostro messaggio, voi lo spaete. Perché esso ricorda a noi tutti che la prima e indispensabile riconciliazione da conseguire è quella con Dio. Non vi può essere per noi credenti altra via alla pace, che questa; anzi, nella definizione della nostra salvezza riconciliazione con Dio e pace nostra coincidono, sono l'una causa dell'altra. Questa è l'opera di Cristo. Egli ha riparato la rottura, che il peccato produce nei nostri rapporti vitali con Dio. Ricordiamo, fra le tante, una parola di San Paolo a questo riguardo: "Il tutto è da Dio, che ci ha a sé riconciliati per mezzo di Cristo" (5).

L'Anno Santo, che stiamo per incominciare, a questa prima e felice riconciliazione ci vuole interessare: Cristo è la nostra pace; Egli è il principio della riconciliazione nell'unità del suo mistico corpo (6). A dieci anni dalla conclusione del Concilio Vaticano II faremo bene a meditare più profondamente sul suo senso teologico ed ecclesiastico di queste verità basilari della nostra fede e della nostra vita cristiana.

Donde una conseguenza logica e doverosa; facile anche, se davvero noi siamo in Cristo: dobbiamo perfezionare il senso della nostra unità; unità *nella* Chiesa, unità *della* Chiesa; comunione mistica, sostitutiva, la prima (7); ricomposizione ecumenica dell'unità fra tutti i cristiani, la seconda (8); l'una e l'altra esigono una loro propria riconciliazione, che deve apportare alla collettività cristiana quella pace, ch'è un frutto dello Spirito, susseguente alla sua carità e al suo gaudio (9).

Anche in questi campi noi dobbiamo "fare la pace" ! Arriverà certamente nelle vostre mani il testo d'una nostra *Esortazione sulla riconciliazione all'interno della Chiesa*, pubbli- 67
cata in questi giorni; noi vi supplichiamo, in nome di Gesù Cristo, di voler meditare questo documento, e di volerne trar-

1. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 82.
2. Cfr. *De Civ. Dei*, XIX, VII; PL 41, 634.
3. Cfr. S. Ag., *ibid.*
4. *Sap.* 1, 14.
5. *2 Cor.* 5, 18.
6. Cfr. *Eph.* 2, 14-16.
7. Cfr. *1 Cor.* 1, 10; 12, 12-27.
8. Cfr. Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio.*
9. Cfr. *Gal.* 5, 22.

re propositi di riconciliazione e di pace. Che nessuno pensi di poter eludere queste indeclinabili esigenze della comunione con Cristo, la riconciliazione e la pace, attestandosi su abituali posizioni contestatrici con la sua Chiesa; procuriamo invece che da tutti e da ciascuno la filiale, umile, positiva edificazione di questa sua Chiesa abbia un nuovo e leale contributo. Non ricorderemo noi forse la parola estrema del Signore, per l'apologia del suo Vangelo: *ut sint consummati in unum et cognoscat mundus quia Tu me misisti?* (10). Non avremo noi la gioia di rivedere Fratelli amati e lontani ritornare all'antica e lieta concordia?

Noi dovremo pregare affinché quest'Anno Santo dia alla Chiesa Cattolica l'ineffabile esperienza della ricomposizione dell'unità di qualche gruppo di Fratelli, già tanto vicini all'unico ovile, ma ancora esitanti a varcarne le soglie. E pregheremo anche per i seguaci sinceri di altre Religioni, affinché si sviluppi l'amichevole dialogo che abbiamo con loro iniziato, e insieme possiamo collaborare per la pace mondiale. E dovremo innanzi tutto chiedere a Dio per noi stessi l'umiltà e l'amore per dare alla professione limpida e costante della nostra fede la virtù attrattiva della riconciliazione e il carisma fortificante e gaudioso della pace.

E col nostro benedicente saluto "la pace di Dio, che sorpassa ogni intendimento, custodisca i vostri cuori ed i vostri pensieri in Cristo Gesù" (11).

Dal Vaticano, 8 dicembre 1974. – PAULUS PP. VI.

10. *Io.* 17, 23.
11. *Phil.* 4, 7

4342

1974 DEC 10.-COMM. IUSTITIA et PAX, DECL. PART.*

Doctrina proponitur Ecclesiae circa iura quae hominis propria declarantur, et circa adspectus sociales, pastorales et apostolicos praedicta iura hominum in Ecclesia respicientes

PRESENTAZIONE DEL DOCUMENTO

Città del Vaticano, 10 dicembre 1974
Giornata Internazionale dei Diritti dell'Uomo

Il dinamismo della fede spinge continuamente il popolo di Dio alla lettura attenta ed efficace dei "segni dei tempi".

Nell'epoca contemporanea, tra i vari "segni dei tempi" non può passare in secondo piano la crescente attenzione che in ogni parte del mondo è rivolta ai diritti dell'uomo, sia per la coscienza sempre più sensibile e profonda che si forma nei singoli e nelle comunità intorno a tali diritti, considerati il centro della vita sociale organizzata, sia per il continuo doloroso moltiplicarsi delle violazioni contro di essi, sia infine per il sollevarsi sempre più insistente ed allarmato di voci a denuncia di quelle violazioni.

Il recente XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo (10 dicembre 1948 - 10 dicembre 1973) ha offerto lo spunto al Segretariato della Pontificia Commissione Justitia et Pax di mettere allo studio il presente documento su *La Chiesa e i diritti dell'uomo*, destinato alle Commissioni Nazionali Giustizia e Pace nel mondo, allo scopo di offrire loro uno strumento di riflessione e di lavoro sul tema dei diritti della persona umana.

Infatti, se oggigiorno — come osserva la *Octogesima adveniens* — dei progressi sono stati compiuti nella enunciazione dei diritti dell'uomo e nella ricerca di accordi internazionali per la loro applicazione, rimane pur sempre vero che molto ancora resta da fare. "Troppo spesso, in realtà, i diritti dell'uomo restano ignorati, se non scherniti, ovvero il loro rispetto è puramente formale. In parecchi casi, la legislazione è in ritardo sulla realtà delle situazioni. Pur se necessaria, essa è tuttavia insufficiente a stabilire veri rapporti di giustizia e di uguaglianza" (OA. 23). E' perciò urgente suscitare tra il popolo di Dio una vera collaborazione comune nell'intento di promuovere un'azione concreta ed efficace a difesa e a promozione dei diritti dell'uomo.

Contribuire all'approfondimento dei problemi dello sviluppo e della pace, particolarmente sotto l'aspetto dottrinale, pastorale e apostolico, è una delle funzioni affidate dal Santo Padre alla Pontificia Commissione Justitia et Pax (Motu proprio *Catholicam Christi Ecclesiam* II, 2; 6 gennaio 1967). Anche il problema dei diritti dell'uomo rientra dunque in tale linea poiché "se la promozione dei diritti della persona umana conduce alla pace, allo stesso tempo la pace ne favorisce la realizzazione" (Messaggio di Paolo VI alle Nazioni Unite nel XXV anniversario della Dichiarazione universale dei Diritti dell'uomo).

Il presente documento ha una finalità ben definita e determinata: esso non è e non vuole essere un testo direttivo o una guida ufficiale, né un punto di arrivo per l'attività delle Commissioni Nazionali, ma piuttosto un punto di partenza per suscitare interrogativi e ricerche, per stimolare lo studio e suggerire linee d'azione, per offrire elementi di riflessione dottrinale e teologica.

Possa esso in ciascun caso e secondo le diverse situazioni locali, aiutare le Commissioni Nazionali nell'opera che hanno già intrapreso con serietà e consapevolezza, ed offrire loro nuovi spunti nel loro compito di aiutare i cristiani, come individui e come comunità, a formarsi una più ampia conoscenza, ad educare meglio la coscienza e ad impegnarsi sempre più nell'azione umana e civile per il rispetto e la promozione dei diritti fondamentali della persona umana e delle collettività. Mi auguro pertanto che esso possa risultare utile e perciò ben volentieri lo presento con fiducia ai suoi destinatari.
- Maurice Card. ROY, *Presidente della Pontificia Commissione Justitia et Pax.*

LA CHIESA E I DIRITTI DELL'UOMO

I. INTRODUZIONE

1. La ricorrenza del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'uomo (10 dicembre 1948 — 10 dicembre 1973) ha offerto una nuova occasione a tutti i cristiani per meditare sulle loro responsabilità in questo campo come uomini e come credenti.

La Pontificia Commissione Justitia et Pax, memore del mandato affidatole dal Santo Padre di stimolare il popolo di Dio per promuovere in tutto il mondo la giustizia e la pace, si sente particolarmente impegnata nella battaglia per la difesa e promozione dei diritti dell'uomo e profondamente desiderosa di agire e di collaborare in questo campo.

2. Il presente documento, trattando della problematica e della visione cristiana dei diritti dell'uomo, pur entro un ambito volutamente limitato, desidera proporre alcuni elementi di riflessione e alcuni criteri pratici di apprezzamento alle Commissioni Nazionali Giustizia e Pace, alle quali è indirizzato in modo particolare, e vuole rappresentare un punto di partenza e non di arrivo nell'offrire alcune considerazioni generali allo scopo di rendere il popolo di Dio sempre più cosciente delle sue responsabilità e più animato verso l'azione di difesa e di promozione dei diritti dell'uomo.

3. In primo luogo il documento desidera sottolineare l'importanza fondamentale e la relazione inscindibile e necessaria che esiste tra diritti e doveri dell'uomo. "Se i diritti fondamentali dell'uomo rappresentano — come afferma il S. Padre nel suo messaggio alle Nazioni Unite in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale — un bene comune di tutta l'umanità in cammino verso la conquista della pace, è necessario che tutti gli uomini, nel prendere sempre maggiore coscienza di tale realtà, siano consapevoli che in questo campo, parlare di diritti è come enunciare dei doveri" (1).

4. L'uomo moderno, così sensibile alla tutela dei propi diritti, pare dimenticare spesso, o per lo meno sottovalutare, la connessione logica ed ontologica esistente tra i due aspetti del diritto stesso; la "facultas" e la "obligatio"; il diritto-facoltà e il dovere-obbligazione.

SIGLE ED ABBREVIAZIONI

AA = Decreto *Apostolicam Actuositatem* sull'Apostolato dei laici - Concilio Ecumenico Vaticano II, AAS LVIII (1966), pp. 837-864.

DH = Dichiarazione *Dignitatis humanae personae* sulla libertà religiosa - Concilio Ecumenico Vaticano II, AAS LVIII (1966), pp. 929-946.

GS = Costituzione pastorale *Gaudium et spes* sulla Chiesa nel mondo contemporaneo - Concilio Ecumenico Vaticano II, AAS LVIII (1966), pp. 1025-1120**

LG = Costituzione dogmatica *Lumen gentium* sulla Chiesa - Concilio Ecumenico Vaticano II, AAS LVII pp. 5-71.

MM = Enciclica *Mater et Magistra* di Giovanni XXIII, AAS LIII (1961), pp. 401-464**.

OA = Lettera Apostolica *Octogesima Adveniens* di Paolo VI, AAS LXIII (1971), pp. 401-441.

PP = Enciclica *Populorum Progressio* di Paolo VI, AAS LIX (1967), pp. 257-299.

PT = Enciclica *Pacem in terris* di Giovanni XXIII, AAS LV (1963), pp. 257-304**.

GM = Sinodo dei Vescovi su *La Giustizia nel mondo*, Roma 1971, AAS LXIII (1971), pp. 923-942. Testo italiano pubblicato dalla Tipografia Poliglotta Vaticana 1971, pp. 28.

** Per la *Mater et Magistra*, *Pacem in terris* e *Gaudium et Spes* l'enumerazione è presa dalla Collezione *L'aujourd'hui de l'Eglise*, Edizioni Fleurus, Parigi. Il numero tra parentesi indica l'enumerazione della *Mater et Magistra* che appare nel volume *Grandi Encicliche Sociali*, Ediz. Domenicane Italiane, Napoli 1972.

1. Paolo VI., Messaggio all'ONU in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, 10 dicembre 1973; *L'Osservatore Romano*, 12 dicembre 1973, n. 284, pp. 1-2; AAS LXV (1973), p. 677.

http://www.obrascatolicas.com

Solamente insieme all'osservanza cosciente dei suoi doveri fondamentali, l'uomo può esigere un totale rispetto dei suoi diritti fondamentali.

5. La *Pacem in terris* ci presenta la genesi della relazione diritto-dovere sotto l'aspetto psicologico quando afferma che, nel momento in cui nell'uomo sorge la coscienza dei suoi diritti, è necessario che affiori anche la coscienza dei propri doveri. Di conseguenza, colui che possiede determinati diritti ha anche allo stesso tempo, come esigenza ed espressione della propria dignità, l'obbligo di farli valere, mentre negli altri nasce il dovere di riconoscerli e di rispettarli (2).

6. La correlazione profonda tra diritti e doveri stabilisce una duplice fase di azione. La prima si realizza quando il titolare di un diritto giunge alla coscienza e all'esigenza del rispetto dei suoi diritti e allo stesso tempo alla coscienza ed esigenza del compimento dei suoi doveri, inseparabilmente connessi alla realizzazione dei suoi stessi diritti. Afferma la citata Enciclica: "I diritti naturali testé ricordati (– si riferisce ai diritti fondamentali della persona umana ivi espressi –) sono indissolubilmente congiunti, nella stessa persona che ne è il soggetto, con altrettanti rispettivi doveri; e hanno entrambi nella legge naturale, che li conferisce o li impone, la loro radice, il loro alimento, la loro forza indistruttibile. Il diritto, ad esempio, di ogni essere umano all'esistenza è connesso con il suo dovere di conservarsi in vita; il diritto ad un dignitoso tenore di vita, con il dovere di vivere dignitosamente; e il diritto alla libertà nella ricerca del vero, è congiunto con il dovere di cercare la verità, in vista di una conoscenza della medesima sempre più vasta e profonda" (3). La seconda azione viene effettuata dalla relazione esistente tra il diritto di un individuo e il dovere di riconoscerlo e rispettarlo da parte degli altri, giacché "nella convivenza umana ogni diritto naturale in una persona comporta un rispettivo dovere in tutte le altre persone: il dovere di riconoscere e rispettare quel diritto. Infatti ogni diritto fondamentale della persona trae la sua forza morale insopprimibile dalla legge naturale che lo conferisce, e impone un rispettivo dovere. Coloro pertanto che, mentre rivendicano i propri diritti, dimenticano o non mettono nel debito rilievo i rispettivi doveri, corrono il pericolo di costruire con una mano e distruggere con l'altra" (4).

7. Il binomio diritto-dovere, oltre che essere, dal punto di vista giuridico e filosofico, una unità indivisibile per la sua stessa natura relativa, rappresenta per l'uomo che vive nella società il cammino d'accesso alla realizzazione dei valori integrali dell'umanità, cioè al tempo stesso materiali e spirituali. La *Pacem in terris* fa notare che: "quando i rapporti della convivenza si pongono in termini di diritti e di doveri, gli esseri umani si aprono sul mondo dei valori spirituali, e comprendono cosa sia la verità, la giustizia, l'amore, la libertà; e diventano consapevoli di appartenere a quel mondo. Ma sono pure sulla via che li porta a conoscere meglio il vero Dio, trascendente e personale, e ad assumere il rapporto fra sé stessi e Dio a solido fondamento e a criterio supremo della loro vita" (5).

8. Inoltre, il presente documento vuole ricordare che, nell'ambito dei diritti dell'uomo, la difesa dei diritti e lo stimolo all'osservanza dei doveri non si possono limitare alla cerchia del solo individuo. E' necessaria una apertura di concetti e di azione che si allarghi oltre la visione dell'individuo ed abbracci i diritti e i doveri delle collettività, dei gruppi e delle minoranze (6).

Parlare dei diritti e doveri dell'uomo, infatti, vuol dire parlare dei diritti e doveri non solo della persona umana come tale ma anche delle comunità.

9. La considerazione della situazione attuale nel mondo presenta problemi gravi ed impone serie riflessioni. Basta uno sguardo, anche superficiale, per rilevare che le violazioni sistematiche dei diritti della persona umana sono realizzate in un numero sempre più grande di paesi e di comunità. La discriminazione razziale ed etnica, la sottomissione violenta di grandi maggioranze di popolazioni al potere di minoranze, la persecuzione di intellettuali dissidenti, la tortura inflitta al corpo e alla mente, la brutalità e il terrorismo contro popolazioni indifese, la privazione, anche violenta, della libertà religiosa, la diffusione e la legalizzazione dell'aborto, lo sfruttamento degli operai stranieri, la povertà estrema, la fame e l'analfabetismo di cui sono vittime grandi collettività umane sono – per citarne solo alcune – altrettante prove che i diritti dell'uomo vengono largamente offesi in varie parti del mondo, a danno di individui e a danno di gruppi.

2. Cf. PT. 44. Anche nell'ambito dei diritti fondamentali dell'uomo deve essere considerata illecita la posizione di colui che, pur essendo titolare di un diritto, abusa nell'esercizio del diritto stesso.
3. PT. 28-29.
4. PT. 30.
5. PT. 45.
6. Insegna la *Pacem in terris* che: "le Comunità politiche, le une rispetto alle altre, sono soggetti di diritti e di doveri ... La stessa legge morale che regola i rapporti fra i singoli esseri umani, regola pure i rapporti tra le rispettive Comunità politiche". PT. 80.

10. Tale stato di cose appare ancora più delicato se si considera che lo sforzo realizzato da alcuni gruppi per spingere i cittadini alla difesa della giustizia presentando loro, attraverso i mezzi di comunicazione sociale, anche se spesso in modo incompleto, le realtà attuali e dolorose di crisi e di aggressioni, invece di renderli più sensibili produce frequentemente l'effetto contrario.

Eppure se noi cristiani vogliamo essere artefici della pace e dell'armonia dei popoli non possiamo "restare insensibili dinanzi a tante violazioni gravi e spesso sistematiche dei diritti dell'uomo" (7) e non possiamo non preoccuparci "davanti al persistere ed aggravarsi" (8) di tali situazioni.

11. Pur non volendo essere una "guida pratica" esauriente, il presente documento si prefigge come finalità principale quella di stimolo all'azione nei riguardi delle Commissioni Nazionali Giustizia e Pace, affinché mediante esse i cristiani – individui e collettività – siano spinti verso un impegno sempre più concreto e intraprendano iniziative efficaci per rendere possibile una difesa, una promozione, ed un "aggiornamento" dei diritti, sia nell'ambito nazionale, come in quello internazionale.

12. Il documento vuole inoltre offrire l'occasione alle Chiese locali non tanto di assumere quanto di precisare le proprie posizioni nel quadro del rispettivo contesto culturale e sociale secondo lo spirito della *Octogesima adveniens* (4) e di programmare l'azione di difesa e di promozione dei diritti della persona umana intesa come individuo, gruppo o collettività, secondo le necessità e le esigenze del loro paese.

II. BILANCIO E POSIZIONI

A. ASPETTO STORICO

13. Nel 1963, Giovanni XXIII, con le note espressioni della *Pacem in terris*, esprimeva parole di elogio per "un atto della più alta importanza" (1) compiuto dalle Nazioni Unite, vale a dire la Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, e riconosceva il processo storico che aveva portato a formulare tale dichiarazione sulla dignità, libertà e uguaglianza di ogni essere umano. Egli, quale supremo Maestro della Chiesa, assumeva così una chiara posizione in materia dei diritti dell'uomo. Rivendicava infatti la nativa e indeclinabile affermazione di libertà che il Cristianesimo, fin dai primi secoli, ha apportato ad ogni uomo mediante la difesa della libertà religiosa, nella quale era implicita – *in nuce* – la conquista di ogni libertà di pensiero, di parola e di riunione, sancite nelle legislazioni moderne: riaffermava la adesione sincera della Chiesa ad ogni proclamazione fondata sul fatto reale ed obiettivo,che ogni uomo è persona, soggetto di diritti e di doveri; e al tempo stesso asseriva che l'effettivo esercizio di tale riconoscimento sarebbe dipeso dalla maturazione storica di una comunità internazionale dotata di un potere efficiente, capace di influire nel comportamento dei gruppi, se non degli individui.

La personalità, di cui la coscienza è la manisfestazione e l'espressione, è una realtà ontologica e psicologica indipendente di fronte alla vita civile. Con la sua sfera di libertà e di diritti fondamentali, anteriori e in alcuni casi superiori al mondo sociale e politico, essa rappresenta ed è una delle affermazioni più tipiche del pensiero sociale e politico del Cristianesimo, che affiorano già fin dalle sue prime manifestazioni dottrinali strettamente connesse alla interpretazione esegetica del sacro testo della Bibbia.

15. Nei secoli posteriori, il pensiero cristiano, tanto patristico come medievale, utilizzando elementi molto validi della speculazione filosofica e giuridica pagana, sia greca che romana, e perfezionando il concetto sociale dell'uomo e della sua personalità, ha costruito un solido edificio intellettuale alla cui base rimane sempre l'affermazione del mondo strettamente personale della persona umana coi suoi diritti, in funzione del quale si deve concepire in definitiva tutta la vita sociale e politica dell'uomo. Questo pensiero raggiunge le sue manifestazioni più alte negli scritti di S. Agostino e S. Tommaso d'Aquino.

16. Dal Rinascimento in poi, i molteplici problemi giuridici, politici e sociali, derivati dalla scoperta dell'America e la prima apparizione dello stato moderno spingono i pensatori cristiani ad elaborare, particolarmente nel secolo XVI, una dottrina aggiornata sulla persona e sui suoi diritti fondamentali. Basti ricordare Vitoria, Suárez, Las Casas, e tutta la scuola giuridica spagnola di quel periodo (2).

7. Paolo VI, Messaggio, o. c. p. 676.
8. *Ibid.*

1. "Cuius Consilii providentiae perspicuo est argumento Professio Universalis jurium humanorum". Giovanni XXIII, *Pacem in terris* 143; AAS, LV (1963), p. 295.
2. Nei loro scritti non troviamo nessun catalogo dei diritti dell'uomo, ma in cambio incontriamo ampiamente sviluppato e difeso il contenuto di quasi tutti i diritti fondamentali che appaiono nelle moderne dichiarazioni: dal diritto alla vita e

17. Non in tutte le epoche della storia della Chiesa, però, pensiero e azione hanno, con sufficiente chiarezza ed energia, difeso e promosso i diritti della persona umana. Se oggi la Chiesa con il suo Magistero e la sua azione rappresenta nel campo dei diritti dell'uomo un fattore importante, il cui contributo religioso ed umano è apprezzato e desiderato dalla società civile nel comune intento di rendere efficace ed operante per ogni essere umano l'affermazione piena dei suoi fondamentali diritti, è onesto riconoscere che tale situazione non è sempre stata costante nel decorso dei secoli.

L'*iter* storico dell'affermazione dei diritti dell'uomo nell'ambito della società civile ed anche ecclesiale appare durante ancuni secoli offuscato ed ostacolato da posizioni e strutture istituzionali che ne hanno reso difficile il processo (3).

18. Sono ben note, per riferirci al comportamente della Chiesa riguardo ai diritti dell'uomo negli ultimi due secoli, le difficoltà, le riserve e, a volte, le reazioni da parte cattolica all'affermarsi e diffondersi delle dichiarazioni dei diritti dell'uomo, proclamate dal liberalismo e dal laicismo.

I grandi cambiamenti prodotti dai nuovi ideali di libertà, progresso e difesa dei diritti dell'uomo e del cittadino, affermati dall'Illuminismo e dalla Rivoluzione Francese; la laicizzazione della società, sorta come reazione al clericalismo; l'urgenza di resistere all'indifferentismo, al naturalismo e soprattutto ad un laicismo totalitario e anticlericale, liberale nelle sue concezioni, ma aggressivo contro la Chiesa ed ogni forma religiosa, hanno indotto spesso i Papi a prendere un atteggiamento di precauzione, negativo e, talvolta, ostile o di condanna (4).

19. Lentamente il Magistero della Chiesa ha affrontato gradatamente nel secolo XIX la tematica dei diritti dell'uomo, emettendo necessarie chirificazioni nei confronti delle "libertà nuove" (5) proclamate nelle costituzioni degli Stati moderni ed ispirate al soggettivismo e all'agnosticismo della Rivoluzione Francese. Ma tali prese di posizione sono state spesso interpretate come un rifiuto da parte della Chiesa nei riguardi del mondo moderno e della sua cultura.

20. Una svolta evidente, seppur moderata, nell'atteggiamento della Chiesa unizia con Leone XIII. Prendendo in esame in varie encicliche i problemi sulla formazione dello Stato moderno, Leone XIII inizia una più aperta trattazione dei diritti fondamentali dell'uomo e particolarmente del diritto dei cittadini a partecipare alla vita politica.

Sulla scia del pensiero tomista egli riconosce allo stato una propria entità, una determinata perfezione nel suo ordine, e nel suo campo una legittima indipendenza dalla autorità ecclesiastica. In questa visione del problema, Leone XIII, pur continuando a riaffermare la supremazia spirituale della Chiesa in una maniera che può sembrare insistente, inaugura nelle sue grandi encicliche *Immortale Dei, Sapientiae christianae* e *Libertas* una riabilitazione dello stato e del mondo temporale, che gli permetterà di integrare quanto di vero e di sano era contenuto nelle istituzioni liberali, incarnazione giuridica dei "diritti dell'uomo" così come erano stati formulati nel 1789, in una visione cattolica dello stato e della società.

21. Soprattutto con l'enciclica *Libertas* Leone XIII inizia la delicata azione di discernimento, di depurazione e di assimilazione delle idee cristiane contenute nelle aspirazioni fondamentali delle moderne democrazie laiche, aprendo così il cammino nell'ambito ecclesiale verso le chiare e decisive affermazioni recenti del Magistero sui diritti fondamentali della persona umana.

22. Con la *Rerum novarum* Leone XIII dà particolare rilievo ai diritti dell'uomo nel profilo sociale, connesso con la funzione del potere pubblico, chiamato ad intervenire per tutelare la giustizia nei rapporti di lavoro.

In questa enciclica, che "a ragione è stata e viene riconosciuta la *Magna Charta* della ricostruzione economico-sociale dell'epoca moderna" (6), "il cui messaggio continua ad ispirare l'azione per la giustizia" (7), esempio della "trepida ma insieme coraggiosa e generosa attenzione della Chiesa per il mondo del lavoro" (8), il Papa, dopo avere deplorato lo stato miserevole in cui erano stati ridotti gli operai, prende a tutelare in persona la loro causa e indica con chiarezza i diritti e i doveri dei datori di lavoro e degli operai. Sottolinea e rivendica per gli operai il diritto al lavoro, il diritto ad un salario giusto, il diritto al debito riposo, la tutela della donna e dei fanciulli nel mondo del lavoro, il diritto di associazione, e soprattutto esorta a rispettare nei lavoratori la dignità della persona umana (9), nobilitata dal carattere cristiano.

23. Le rivendicazioni dei diritti dell'uomo sono espresse particolarmente nella *Quadragesimo anno* in cui Pio XI pone in evidenza non solo la formulazione positiva dei diritti umani, ma anche le esigenze generali del bene comune e i compiti dell'autorità pubblica di curare lo sviluppo delle condizioni economiche e sociali, presupposte per un esercizio concreto di tali molteplici diritti dell'uomo. Nella *Divini Redemptoris*, poi, espone sinteticamente il pensiero della Chiesa sulla dottrina dei diritti della persona umana (10). E non si può dimenticare la difesa forte e coraggiosa che Pio XI compie delle "libertà delle coscienze", dei diritti naturali dell'uomo e della famiglia nei confronti dei totalitarismi fascista (*Non abbiamo bisogno*), nazista (*Mit Brennender Sorge*), comunista-sovietico (*Divini Redemptoris*) e del regime messicano –1917-1937 – (*Nos es muy conocida*). Così pure sembra utile ricordare la sua lotta contro il monopolio statale e politico nell'educazione della gioventù (*Divini illius Magistri*); la condanna del razzismo nazista e della sterilizzazione umana, in sé stessa o per motivi di discriminazione razziale; l'affermazione del carattere individuale e sociale della proprietà; la tutela del diritto e della dignità del lavoro; la necessità del salario familiare e l'utilità di efficienti associazioni di arti e mestieri.

24. Con Pio XII il Magistero della Chiesa assume un atteggiamento ed una funzione ancor più orientativa e costruttiva nel settore dei diritti dell'uomo.

I suoi messaggi – in cui denuncia le violazioni dei diritti fondamentali dell'uomo, difende i diritti politici e culturali della persona e presenta proposte concrete per la ricostruzione della comunità umana devastata dalla guerra – hanno esercitato una grande influenza sullo svolgimento della opinione pubblica mondiale durante quel tremento periodo storico (11).

Fondamentali per i diritti dell'uomo sono particolarmente il Radiomessaggio di Natale del 1942 e quello del 1944.

Nel primo, Pio XII chiede che si ridoni alla persona la dignità che Dio le concesse fin dall'inizio e che siano rispettati i seguenti "fondamentali diritti della persona: il diritto a mantenere e sviluppare la vita corporale, intellettuale e morale, e particolarmente il diritto ad una formazione ed educazione religiosa; il diritto al culto di Dio, privato e pubblico, compresa l'azione caritativa religiosa; il diritto, in massima, al matrimonio e al conseguimento del suo scopo; il diritto alla società coniugale e domestica; il diritto di lavorare come mezzo indispensabile al mantenimento della vita familiare; il diritto alla libera scelta dello stato, quindi anche dello stato sacerdotale e religioso; il diritto ad un uso dei beni materiali, cosciente dei suoi doveri e delle limitazioni sociali" (12).

Nel Radiomessaggio natalizio del 1944, Pio XII difende il

all'integrità corporale al diritto al matrimonio e alla famiglia; dal diritto alla libertà sociale e politica, che implica un condizionamento del potere pubblico al servizio della libertà del cittadino, al diritto all'uguaglianza e sicurezza giuridica; dal diritto di proprietà al diritto di libera associazione; dal diritto di emigrare al diritto di domiciliarsi in qualsiasi parte del mondo.

3. Cf. GS. 43, 6.
4. Cf. Pio VI, Lettera *Quod aliquantum* del 10 marzo 1791; Enciclica *Adeo nota* del 23 aprile 1791; Pio VII, Lettera Apostolica *Post tam diuturnas* del 29 aprile 1814; Gregorio XVI, Enciclica *Mirari vos* del 15 agosto 1832; Pio IX, Encicliche *Noscite et Nobiscum* dell'8 dicembre 1849 e *Quanta cura* dell'8 dicembre 1864.
5. Afferma, ad esempio, Leone XIII: "In altre occasioni, segnatamente nell'Enciclica *Immortale Dei*, discorrendo delle così dette 'libertà moderne' distinguemmo in esse il bene e il male, e dimostrammo che ciò che vi ha di buono é tanto antico quanto la verità e che la Chiesa, senza la minima ripugnanza, lo ebbe ognora approvato e messo in pratica". Enciclica *Libertas*, 2; Acta Leonis XIII, VIII (1889), p. 213; *Acta Sanctae Sedis*, V, XX (1887-8), pp. 593-594.

6. MM. 25 (28); cf. anche Pio XI, *Quadragesimo Anno*, AAS XXIII (1931), p. 189.
7. Paolo VI, OA. 1.
8. Giovanni XXIII, Ai Coltivatori Diretti, 20 aprile 1961; *Discorsi, Messaggi, Colloqui del Santo Padre Giovanni XXIII*, Tip. Poliglotta Vaticana 1962, vol. III, p. 218.
9. Osserva la *Mater et Magistra*: "Mentre taluni osavano accusare la Chiesa Cattolica, quasi che di fronte alla questione sociale si limitasse a predicare la rassegnazione ai poveri e ad esortare i ricchi alla generosità, Leone XIII non esitò a proclamare e a difendere i legittimi diritti dell'operaio". MM. 17(18).
10. Cf. Pio XI, *Divini Redemptoris* n. 27-28; AAS XXIX (1937), pp. 78-79: "Dio ha dotato (l'uomo) di molteplici e svariate prerogative: diritto alla vita, all'integrità del corpo, ai mezzi necessari all'esistenza; diritto di tendere al suo ultimo fine nella via tracciata da Dio; diritto all'associazione, alla proprietà, all'uso della proprietà. Come il matrimonio e il diritto all'uso naturale di esso sono di origine divina, così anche la costituzione e le prerogative fondamentali della famiglia sono state fissate dal Creatore stesso, non dall'arbitrio umano, né da fattori economici". *Ibid.*
11. Si ricordino, ad esempio, i cinque punti per una giusta pace internazionale (Allocuzione natalizia del 24 dicembre 1939); i presupposti essenziali di un nuovo ordinamento giuridico internazionale (Radiomessaggio di Natale 1941) ed interno degli Stati (Radiomessaggio di Natalae 1942).
12. AAS XXXV (1943), p. 19.: "In qualsiasi cambiamento o trasformazione, lo scopo sociale resta identico, sacro, obbligatorio: lo sviluppo dei valori personali dell'uomo, quale immagine di Dio; e resta l'obbligo di ogni membro dell'umana famiglia di attuare i suoi immutabili fini". *Ibid.*, p. 14. In questo Radiomessaggio il Papa invita i giovani a "combattere per la dignità della persona umana e per il conseguimento dei suoi fini". *Ibid.*, p. 16.

http://www.obrascatolicas.com

diritto per ogni cittadino a partecipare alla vita pubblica e all'amministrazione dello stato (13).

In altri discorsi il Papa sostiene alcuni diritti particolari come il diritto allo spazio vitale della famiglia (14); il diritto primario e originario dei genitori sui loro figli e sulla scelta del tipo di educazione da impartire loro; il diritto alla vita e all'integrità corporale e psicologica.

Né va dimenticato che durante gli anni di guerra e nell'immediato dopoguerra il Papa Pio XII, per creare nel mondo una pace conforme alla dignità della persona umana e all'uguaglianza e parità fra gli uomini e fra le nazioni, ha auspicato ripetutamente la formazione di un organismo internazionale comune per il mantenimento della pace e il sorgere di istituzioni internazionali che si dedicassero alla tutela e al rispetto dei diritti fondamentali e vitali dei popoli e degli individui, impedendo ogni possibile usurpazione dei diritti medesimi (15).

Di fatto, coi suoi discorsi e coi suoi scritti, Pio XII ha compiuto un approfondimento e una nuova analisi di tutta la dottrina relativa ai diritti dell'uomo soprattutto politici, sociali e culturali, mettendo in evidenza la persona umana come soggetto, oggetto e fondamento della ricostruzione della Comunità internazionale e nazionale (16).

25. Durante i pontificati di Giovanni XXIII e di Paolo VI, specialmente mediante la *Mater et Magistra*, la *Pacem in terris* (17), la *Populorum progressio* e la *Octogesima adveniens*, vengono sviluppate in modo particolare la centralità e la dignità della persona umana, il diritto dei popoli – e non solo dell'individuo – al progresso globale, umano, sociale ed economico, della comunità civile, l'urgenza di rendere effettivo l'esercizio dei diritti umani e la necessità di una organica azione politica a livello nazionale ed internazionale in loro difesa e promozione.

26. In questa fase storica al Magistero del Supremo Pastore si aggiunge il Magistero del Concilio Vaticano II.

La costituzione pastorale *Gaudium et spes* è certamente prova che nella Chiesa universale è maturata la considerazione più profonda sull'uomo, nella sua dignità e nella sua attività sul mondo e sulla storia contemporanea. Si pone sempre più in evidenza che la promozione dell'uomo, mediante l'affermazione dei suoi diritti fondamentali, non può realizzarsi se non in una comunità civile organizzata giuridicamente e politicalente.

E' l'uomo integrale il cardine di tutta l'esposizione della costituzione pastorale. Proclamando la grandezza somma della vocazione dell'uomo, della sua dignità, dei suoi diritti fondamentali, ed affermando la presenza operante in lui di un germe divino, il testo conciliare offre alla umanità la cooperazione sincera della Chiesa al fine di stabilire quella fraternità universale che corrisponda a tale vocazione (18).

27. Nello spirito e sulle orme del Vaticano II, il Sinodo dei Vescovi del 1971 su *La Giustizia nel mondo* afferma che solo ponendosi a servizio della comunità civile il popolo di Dio può attuare in maniera costruttiva ed efficace il proprio doveroso contributo alla liberazione dell'uomo nello spirito e nella dinamica del Vangelo. Dicono infatti i vescovi: "L'agire per la giustizia ed il partecipare alla trasformazione del mondo ci appaiono chiaramente come una dimensione costitutiva della predicazione del Vangelo, cioè della missione della Chiesa per la redenzione del genere umano e la liberazione da ogni stato di cose oppressivo" (19).

Nel recente Sinodo (27 settembre-26 ottobre 1974) sulla *Evangelizzazione e mondo contemporaneo*, i vescovi partecipanti, consci del loro dovere pastorale di proclamare la buona Novella, hanno pubblicamente manifestato in un Appello la loro "determinazione di promuovere i diritti dell'uomo e la riconciliazione dovunque, nella Chiesa e nel mondo contemporaneo" (20). Dopo aver affermato che la Chiesa "crede ... molto fermamente che la promozione dei diritti dell'uomo è un'esigenza del Vangelo e che deve occupare un posto centrale nel suo ministero" (21), l'Appello sinodale rivendica esplicitamente alcuni diritti oggi più minacciati, quali il diritto di vivere e di alimentarsi, il diritto alla libertà religiosa, i diritti socio-economici, i diritti politici e culturali; incoraggia tutti coloro che operano a favore dei diritti dell'uomo; invita le autorità a promuoverli e a dare speranza agli oppressi da tali violazioni, ed insiste sul principio che "la riconciliazione esige la giustizia" (22).

28. Ciò dimostra che l'affermazione e la difesa dei diritti dell'uomo si trova sempre più legata alla necessità di trasformazioni strutturali, sociali, politiche ed economiche. Lo stesso linguaggio del Magistero in difesa dei diritti fondamentali della persona umana si fa così più concreto, più chiaro ed incisivo in funzione della realtà politico-sociale attuale.

29. Pure importante nel campo dei diritti dell'uomo è l'insegnamento che i singoli Pastori della Diocesi e talune Conferenze Episcopali regionali o nazionali stanno offrendo, in conformità con il Magistero della Chiesa, nelle diverse parti del mondo, al popolo di Dio affidato alle loro cure spirituali. Le Commissioni Nazionali nel fare oggetto di riflessione e di studio il Magistero dei loro Vescovi hanno anche il compito di offrire ad essi contributi, ricerche, studi ed esperienze in questo campo, affinché siano promosse azioni concrete in difesa della dignità della persona umana e dei suoi fondamentali diritti.

30. La Chiesa dunque s'è aperta. Il Concilio Vaticano II ha suggellato solennemente questa apertura con le costituzioni *Dignitatis humanae personae* e *Gaudium et Spes*. Si può caratterizzare questo processo ed il successivo risultato dalle seguenti componenti: l'evoluzione profonda e radicale delle situazioni e delle strutture sociali e globali hanno offerto alla Chiesa la possibilità d'imparare anch'essa qualcosa da queste trasformazioni; il fenomeno della rivoluzione industriale e della ascesa del proletariato ha provocato la presenza della Chiesa nella rivendicazione dei diritti dell'operaio e della dignità della persona umana (Leone XIII); il sorgere di stati totalitari ha posto la Chiesa a difesa dei diritti naturali e fondamentali della persona umana (Pio XI), e dei suoi diritti politici e culturali, sollecitando a rinunciare ad una concezione etica e paternalistica dello stato in favore di una concezione giuridica e costituzionale, dove il vero soggetto politico è la persona umana, il cittadino (Pio XII); la necessità e le prospettive della ricostruzione nel dopoguerra hanno ancor più mosso la Chiesa a vederne il fondamento nel riconoscimento della dignità della persona umana e dei suoi diritti (Pio XII, Giovanni XXIII, Paolo VI).

31. Fra tutte queste tragedie la Chiesa ha riconosciuto non solo i diritti dell'uomo, ma che la sua stessa libertà è associata al rispetto dei diritti inviolabili della persona umana. Anzi nella *Gaudium et Spes* la Chiesa, ben conscia di quello che ha dato al mondo, ha riconosciuto il vantaggio e l'aiuto che essa ha ricevuto "dalla storia e dallo sviluppo del genere umano " (23) ed ha ammesso "quanto essa debba continuamente maturare in forza dell'esperienza di secoli, nel modo di realizzare i suoi rapporti col mondo" (24).

32. In ultima anlisi, la Chiesa ha allargato la sua azione di difesa dal campo della *Christianitas* – e della protezione dei suoi diritti e di quelli dei suoi membri – al campo della *societas hominum*, per tutelare i diritti di tutti gli uomini sulla base della comune natura umana e del diritto naturale.

33. Senza enfasi né apologia, si può dire che la Chiesa ha assunto, soprattutto nella seconda metà del secolo XX, un'importante posizione di responsabilità e di fermento spirituale nei riguardi della società umana e dei diritti dell'uomo, rivendicando per tutti gli esseri umani – individui e colletività – un ordinamento di giustizia e di carità. I diritti dell'uomo, sanciti dalla Dichiarazione Universale, non solo trovano nel Magistero della Chiesa il loro consenso, ma spesso un maggiore approfondimento, un perfezionamento e, qualche volta, una superazione.

34. Stimolata dalla maturazione della cultura civile moderna, la Chiesa ha arricchito la propria concezione integrale dei diritti della persona umana – costantemente e pienamente umana ed aperta alla sua vocazione eterna – ed è così che, pur rimanendo ferma nella condanna di falsi diritti, ha assunto un atteggiamento più positivo ed incoraggiante che condannatorio, sostenendo e avvalorando saggiamente il processo storico in corso.

35. La funzione della Chiesa, mediante il suo Magistero, è oggi quella di orientare e stimolare positivamente verso l'affermazione concreta dei valori inalienabili della persona nelle strutture della comunità politica; sicura indicazione di ciò che nella realtà umana, individuale o collettiva, è essenziale, e perciò fondamento irrinunciabile dei diritti dell'uomo.

13. Cf. AAS. XXXVII (1945), p. 13 ss.
14. Cf. AAS. XXXIII (1941), pp. 202-203.
15. Cf. Pio XII, Radiomessaggio di Natale 1944, n. 15; AAS XXXVII (1945), p. 19 ss.; Pio XII, Radiomessaggio di Natale 1941, n. 17; AAS. XXXIV (1942), pp. 16-19.
16. "Tutelare l'intangibile campo dei diritti della persona umana e renderle agevole il compimento dei suoi doveri vuole essere ufficio essenziale di ogni pubblico potere". Radiomessaggio per il Cinquatesimo della *Rerum Novarum*, 1 giugno 1941; AAS. XXXIII (1941), p. 200.
17. Cf. *Riflessioni del Sig. Cardinale Maurizio Roy in occasione del X Anniversario dell'Enciclica "Pacem in terris" di Papa Giovanni XXIII*, 11 aprile 1963-11 aprile 1973. Tipografia Poliglotta Vaticana 1973, passim.
18. Cf. GS. 3, 1-2.
19. GM. p. 6. Si notino pure le otto enunciazioni finali a favore di quelle iniziative ed istituzioni che lavorano per la pace, per la giustizia internazionale e per lo sviluppo dell'uomo, o. c. pp. 22-24.
20. "Diritti dell'uomo e riconciliazione". Appello del Sinodo dei Vescovi 1974, approvato il 23 ottobre per alzata di mano. Cf. *L'Osservatore Romano*, 26 ottobre 1974 n. 247, p. 5.
21. *Ibid.*
22. *Ibid.*
23. GS. 44, 1.
24. GS. 43, 6.

B. ASPETTO DOTTRINALE

1. Insegnamenti del Magistero

a) *Punti chiave e motivazioni nel campo dei diritti dell'uomo sul piano della* ragione *e dell'*ordine naturale

36. La dottrina del Magistero sui diritti fondamentali dell'uomo scaturisce in primo luogo od è suggerita da esigenze insite nella stessa natura umana sul piano della ragione o rientra nella sfera del diritto naturale. Ricordiamo qui brevemente alcuni punti più importanti.

§ 1. *Libertà e diritti fondamentali*

37. Premesso che l'ordine sociale è orientato al bene della persona (25), che ogni uomo è persona dotata di intelligenza e libertà (26) e che la persona umana è e deve essere il principio, il soggetto ed il fine di tutte le istituzioni sociali (27), il Magistero afferma:

1) Tutti gli uomini sono uguali per nobiltà, dignità e natura (28), senza distinzione proveniente da razza (29), sesso (30) e religione (31).

2) Tutti hanno perciò i medesimi diritti e doveri fondamentali (32).

3) I diritti della persona umana sono inviolabili, inalienabili e universali (33).

4) Ogni uomo ha diritto all'esistenza, all'integrità fisica, ai mezzi indispensabili e sufficienti per un dignitoso tenore di vita, specialmente per quanto riguarda l'alimentazione, l'abitazione, i mezzi di sussistenza e gli altri servizi indispensabili alla sicurezza sociale (34).

5) Tutti hanno diritto al buon nome e al rispetto della propria persona (35), alla salvaguardia della propria vita privata (36), all'intimità e ad una immagine oggettiva (37).

6) Tutti hanno diritto di agire secondo il retto dettame della loro coscienza (38) e di cercare liberamente la verità secondo le vie ed i mezzi propri dell'uomo (39). Questo può arrivare, sotto determinate condizioni, fino al diritto di dissentire, per motivi di coscienza (40), da certe regole della società.

7) Tutti hanno il diritto di manifestare liberamente le proprie opinioni ed idee (41) e all'obiettività nella informazione (42).

8) Tutti hanno il diritto di venerare Dio, secondo il retto dettame della loro coscienza, di professare la religione in pubblico e in privato, e di godere della giusta libertà religiosa (43).

9) Fondamentale diritto della persona è pure la tutela giuridica dei propri diritti, tutela efficace, imparziale, informata a criteri obiettivi di giustizia (44). Per questo tutti sono uguali dinanzi alla legge (45) ed hanno diritto nella procedura giudiziaria di conoscere l'accusatore e di avere una difesa adeguata (46).

10) Infine, il Magistero fa notare che i diritti fondamentali dell'uomo sono indissolubilmente congiunti nella stessa persona, che ne è il soggetto, con altrettanti rispettivi doveri; e hanno entrambi nella legge naturale che li conferisce o che li impone, la loro radice, il loro alimento, la loro forza indistruttibile (47).

N. B. Per non appesantire il testo si è preferito citare solamente alcuni passi della dottrina del Magistero della Chiesa sui diritti fondamentali della persona umana e delle collettività.

25. Cf. Pio XII, passim. Dottrina cattolica comune; GS. 26, 3.
26. Cf. PT. 9.
27. Cf. OA. 14; GS. 25, 1; MM. 222 (231).
28. Cf. PT. 89; OA. 16; GS. 29, 1.
29. Cf. PT. 44; OA. 16; GS. 29, 2; PP. 63.
30. Cf. GS. 29, 2; OA. 16; Messaggio del Concilio alla Donna, 8 dicembre 1965.
31. Cf. GS. 29, 2; Paolo VI, Messaggio all'ONU nel XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, *o. c.* p. 676; Dich. *Nostra aetate*, 5.
32. Cf. OA. 16; GS. 26; PT. 9.
33. Cf. PT. 9; GS. 26, 2.
34. Cf. PT. 11; MM. 56; 61; 197; (60) (66) (204); GS. 26, 1; Appello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
35. Cf. GS. 26, 2; PT. 12.
36. Cf. GS. 26, 2.
37. Cf. Paolo VI, Discorso ai responsabili della Federazione Nazionale Italiana della Stampa — 23 giugno 1966 —, *Insegnamenti di Paolo VI*, IV (1966), Tipografia Poliglotta Vaticana p. 312, ed altri discorsi detti in varie occasioni da Paolo VI, Giovanni XXIII e Pio XII ai giornalisti.
38. Cf. PT. 14; GS. 26, 2; DH. 2; 3.
39. Cf. PT. 12; DH. 3.
40. Cf. GS. 78, 5; 79, 2, 3. "Le singole nazioni devono riconoscere e regolare mediante le leggi l'obiezione di coscienza" GM. p. 22.
41. Cf. PT. 12; GS. 59, 4; 73, 2; GM. p. 18.
42. Cf. PT. 12; 90; Appello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
43. Cf. PT. 14; GS. 26, 2; 73, 2; GM. p. 11; Appello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
44. Cf. PT. 27; Pio XII, Radiomessaggio natalizio 1942, AAS XXXV (1943), p. 21.
45. Cf. OA. 16.
46. Cf. GM. p. 18; *ibid.* p. 11.

§ 2. *Diritti civili, politici, economici, sociali e culturali*

38. Anche nell'ambito dei diritti civili, politici, economici, sociali e culturali, il Magistero della Chiesa ha posto in luce alcune libertà e diritti fondamentali che hanno come oggetto l'associazione, il matrimonio, la famiglia, la partecipazione alla vita politica, il lavoro, la proprietà privata, la cultura, lo sviluppo dei popoli, i quali costituiscono i settori chiave di ogni attività individuale o collettiva. Secondo tale Magistero:

1) Tutti gli uomini hanno il diritto di libera riunione e associazione (48) come pure il diritto di conferire alle associazioni la struttura che ritengono idonea a perseguirne gli obiettivi, e il diritto di agire per realizzarne il concreto perseguimento (49).

2) Tutti hanno il diritto alla libertà di movimento e di dimora nell'interno dello stato di cui l'uomo è cittadino, e ad immigrare in altre comunità politiche ed a stabilirsi in esse (50). Particolari attenzioni ed aiuti si devono usare verso i rifugiati (51), nello spirito umanitario del diritto d'asilo.

3) Tutti hanno il diritto alla libertà nella scelta del proprio stato e quindi il diritto di creare una famiglia in parità di diritti e doveri fra uomo e donna, e di seguire la vocazione al sacerdozio e alla vita religiosa (52).

4) Verso la famiglia, nucleo naturale ed essenziale della società, fondata sul matrimonio, contratto liberamente, unitario e indissolubile, vanno usati i riguardi di natura economica, sociale, culturale e morale che ne consolidino la stabilità, facilitino l'adempimento della sua specifica missione e le assicurino condizioni di un sano sviluppo (53).

5) I genitori hanno il diritto di generare la prole e il diritto di priorità nel mantenimento dei figli e nella loro educazione in seno alla famiglia (54).

6) Soprattutto i fanciulli ed i giovani hanno diritto ad una istruzione, ad un ambiente di vita e a mezzi di comunicazioni moralmente sani (55).

7) Alla donna, per il rispetto dovuto alla sua dignità di persona umana, si riconosce l'uguaglianza con l'uomo nei diritti ordinari alla partecipazione alla vita culturale, economica, sociale e politica dello stato (56).

8) Per i vecchi, gli orfani, gli ammalati ed ogni genere di derelitti si afferma il diritto alla cura ed assistenza conveniente (57).

9) Dalla dignità della persona umana scaturiscono per ogni uomo, il diritto di prendere parte attiva alla vita pubblica, il diritto di contribuire con un apporto personale all'attuazione del bene comune (58), il diritto al voto e il diritto di partecipare alle decisioni sociali (59).

10) Ogni uomo ha diritto al lavoro, a sviluppare le proprie qualità e la propria personalità nell'esercizio della professione (60) e, in attitudine di responsabilità, ha il diritto alla libera iniziativa in campo economico (61). Tali diritti implicano condizioni di lavoro non lesive della sanità fisica e del buon costume, e non intralcianti lo sviluppo integrale dei giovani. Per quanto concerne le donne, il diritto al lavoro esige condizioni di lavoro conciliabili con le loro esigenze ed i loro doveri di spose e di madri (62). A tutti deve essere riconosiuto il diritto a un riposo conveniente e alla dovuta ricreazione (63).

11) Tutti coloro che esercitano attività di lavoro materiale o intellettuale, hanno diritto ad una retribuzione determinata secondo giustizia ed equità e quindi sufficiente, nelle proporzioni rispondenti alla ricchezza disponibile, a permettere al lavoratore ed alla famiglia un tenore di vita conforme alla dignità umana (64).

47. Cf. PT. 28-30; OA. 24.
48. Cf. PT. 23; GS. 73, 2; CIC. can. 682-725.
49. Cf. PT. 23; MM. 23 (25).
50. Cf. PT. 25; OA. 17; MM. 46 (49).
51. Cf. Decr. *Christus Dominus*, 18; GS. 84, 2.
52. Cf. PT. 15-16; GS. 26, 2.
53. OA. 18; PT. 16.
54. Cf. GS. 52, 2; MM. 196-197 (204-205); Appello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
55. Cf. GM. p. 11; GS. 26, 2.
56. Cf. OA. 13; GS. 29, 2; GM. p. 17. Il Sinodo dei Vescovi del 1971 propone che si crei una Commissione mista per studiare la parte di responsabilità e di partecipazione della donna nella vita comunitaria della società e della Chiesa. Cf. GM. pp. 17-18.
57. Cf. GM. p. 12.
58. Cf. PT. 26; Appello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
59. Cf. GS. 75, 1; 68, 1; GM. p. 18; OA. 47; MM. 93 (97).
60. Cf. OA. 14; GS. 26, 2; 67, 3; MM. 61 (66).
61. Cf. PT. 18; 20.
62. Cf. PT. 19.
63. Cf. MM. 61; 254; (66) (262); GS. 67, 3.
64. Cf. OA. 14; GS. 67, 2; Paolo VI, Discorso del 1° maggio 1968; AAS. LX (1968), p. 330-331; MM. 72-73 (77-78); PT 20; *Quadragesimo Anno*, AAS. XXIII (1931), pp. 201-202.

http://www.obrascatolicas.com

12) Per gli operai si afferma il diritto allo sciopero come ultimo mezzo di difesa (65).

13) A tutti gli uomini spetta il diritto di avere una parte di beni sufficienti a sé e alla propria famiglia. Tale proprietà privata perciò, in quanto assicura ad ogni uomo una zona indispensabile di autonomia personale e familiare, deve considerarsi un prolungamento necessario della libertà umana ed un diritto non incondizionato ed assoluto, ma limitato. Infatti, essa ha per sua natura una funzione sociale che si fonda sulla comune destinazione dei beni, voluta dal Creatore, i quali devono equamente affluire nelle mani di tutti gli uomini e di tutti i popoli e perciò non deve mai esercitarsi a detrimento dell'utilità comune (66).

14) A tutti gli uomini e popoli si riconosce il diritto allo sviluppo, considerato nella reciproca compenetrazione dinamica di tutti quei diritti umani fondamentali sui quali si basano le aspirazioni degli individui e delle nazioni (67); il diritto ad uguale accesso alla vita economica e culturale, civica e sociale e ad una equa ripartizione della ricchezza nazionale (68).

15) A tutti si riconosce il diritto naturale di partecipare ai beni della cultura, e quindi ad una istruzione di base, ad una formazione tecnico-professionale adeguata al grado di sviluppo della propria comunità politica e all'accesso ai gradi superiori dell'istruzione sulla base del merito affinché gli individui assumano responsabilità e cariche conformi alle loro attitudini naturali e capacità acquisite (69).

16) Alle collettività, ai gruppi ed alle minoranze, si riconosce il diritto alla vita, alla dignità sociale, all'organizzazione, allo sviluppo in un ambiente protetto e migliorato e all'equa ripartizione delle risorse della natura e dei frutti della civiltà (70). Soprattutto per le minoranze il Magistero afferma la necessità che i pubblici poteri contribuiscano a promuovere il loro sviluppo umano con misure efficaci a favore della loro lingua, della loro cultura, del loro costume, delle loro risorse ed iniziative economiche (71).

17) Per tutti i popoli, si afferma e riconosce il diritto a conservare la propria identità (72).

39. La valutazione che la Chiesa fa dell'uomo è dunque d'incomparabile grandezza. Diceva a tale proposito Paolo VI alcuni anni or sono: " ... Nessuna antropologia eguaglia quella della Chiesa sulla persona umana, anche singolarmente considerata, circa la sua originalità, la sua dignità, l'intangibilità e la ricchezza dei suoi diritti fondamentali, la sua sacralità, la sua educabilità, la sua aspirazione ad uno sviluppo completo, la sua immortalità. ... Si potrebbe mettere insieme un codice dei diritti che la Chiesa riconosce all'uomo in quanto tale, e sarà sempre difficile definire l'ampiezza di quelli che derivano all'uomo a causa della sua elevazione all'ordine soprannaturale, mediante la sua inserzione in Cristo" (73).

b) *Punti chiave e motivazioni nel campo dei diritti dell'uomo sul piano della fede e della specifica visione cristiana.*

40. Il mistero dell'Incarnazione – il figlio di Dio che assume la nostra natura umana – aggiunge una nuova luce alla visione razionale e globale dell'uomo e della sua dignità. "In realtà solamente nel mistero del Verbo Incarnato trova vera luce il mistero dell'uomo ... Cristo rivelando il mistero del Padre svela anche pienamente l'uomo all'uomo" (74).

Anche sui diritti fondamentali dell'uomo, visti alla luce della fede e delle motivazioni cristiane, il Magistero ordinario della Chiesa ci ha dato degli insegnamenti che ne arricchiscono il contenuto mediante apporti profondi e attuali.

La *Pacem in terris*, sottolineando il principio che ogni essere umano è persona, afferma: "che se poi si considera la dignità della persona umana alla luce della Rivelazione divina, allora essa apparirà incomparabilmente più grande poiché gli uomini sono stati redenti dal sangue di Gesù Cristo e con la grazia sono diventati figli e amici di Dio e costituiti eredi della gloria eterna" (75).

"La dignità dell'uomo è la dignità dell'immagine di Dio" affermava già Pio XII, nel suo celebre radiomessaggio di Natale del 1944 (76).

65. Cf. OA. 14; GS. 68, 3.
66. Cf. GS. 69, 1; 71, 2, 4, 5; PP. 22-23; PT. 21-22; OA. 43; MM. 20; 28; 109; 110; 116; 120-122; (22) (32) (115) (116) (122) (127-129).
67. Cf. GM. p. 9; p. 24; cf. anche PP. 43, passim; GS. 9, 1, 3.
68. Cf. OA. 16; Appello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
69. Cf. GS. 60, 1-3; PT. 13; MM. 61 (66).
70. Cf. Paolo VI, Messaggio all'ONU nel XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, o. c. p. 674; MM. 71 (76); GS. 68, 2.
71. Cf. PT. 96; GS. 73, 3.
72. Cf. Paolo VI, Discorso al Parlamento di Uganda, AAS. LXI (1969), p. 582; cf. GM. p. 10.
73. Paolo VI, Discorso all'udienza generale del mercoledì 4 settembre 1968, *Insegnamenti di Paolo VI*, VI (1968), Tipografia Poliglotta Vaticna 1968, pp. 886-887.
74. GS. 22, 1.
75. PT. 10.
76. AAS. XXXVII (1945), p. 15.

Questa visione cristiana dell'uomo e allo stesso tempo la base della motivazione pastorale della Chiesa in difesa dei diritti della persona umana e dei gruppi.

41. "La Chiesa, in forza del Vangelo affidatole, proclama i diritti umani, e riconosce e apprezza molto il dinamismo con cui ai giorni nostri tali diritti vengono promossi ovunque. Ma questo movimento dev'essere impregnato dallo spirito del Vangelo, e dev'essere protetto contro ogni specie di falsa autonomia. Siamo tentati, infatti di pensare che allora soltanto i nostri diritti personali sono pienamente salvi, quando veniamo sciolti da ogni norma di Legge divina. Ma per questa strada la dignità della persona umana, nonché salvarsi, piuttosto va perduta" (77).

Paolo VI, in un discorso indirizzato al Segretario Generale dell'ONU, Sig. Kurt Waldheim, ha riaffermato di nuovo questa visione di fede nella difesa dei diritti della persona umana: "La Chiesa, seppure precipuamente preoccupata dei diritti di Dio – ha detto – non potrà mai disinteressarsi dei diritti dell'uomo, creato ad immagine e somiglianza del suo Creatore. Essa si sente ferita quando i diritti di un uomo, chiunque egli sia e ovunque si trovi, sono ignorati e violati" (78).

Ma ancora più chiaramente il S. Padre si è espresso all'inizio del suo recente Messaggio all'ONU, in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, dove afferma la sua adesione alle iniziative di pace e di giustizia delle Nazioni Unite, e quindi anche all'ideale comune contenuto nella Dichiarazione Universale, "mosso – come egli afferma – dalla consapevolezza della Nostra missione che è quella di rendere presente, vivo e attuale il messaggio di salvezza proclamato da Cristo" (79).

Questa visione di fede nella difesa e nella promozione dei diritti della persona umana e dei gruppi trova la sua spiegazione ed il suo fondamento nella Rivelazione cristiana la quale è guida al conoscimento più facile, sicuro ed universale dei diritti fondamentali dell'uomo e delle leggi che, scritte dal Creatore nella natura spirituale e morale dell'uomo, regolano la sua vita sociale.

42. Nessuno può mettere in dubbio che la coscienza dell'esimia dignità della persona umana cresca continuamente ai nostri giorni non solo tra i cristiani ma anche fra tutti i membri del consorzio umanao. E' il fermento evangelico che "suscita nel cuore dell'uomo questa irrefrenabile esigenza di dignità", insegna il Concilio Vaticano II, è "lo Spirito di Dio che, con mirabile provvidenza ... è presente a questa evoluzione" (80). Infatti, Cristo con la virtù del suo Spirito opera in ogni momento nel cuore degli uomini non solo suscitando il desiderio della vita futura, ma anche "ispirando, purificando e fortificando quei generosi propositi con i quali la famiglia degli uomini cerca di rendere più umana la propria vita" (81).

E accennando a conseguenze pratiche, il Concilio condanna tutto ciò che va contro la vita stessa dell'uomo e dei gruppi, come ad esempio ogni specie di omicidio, il suicidio volontario, il genocidio, l'eutanasia, l'aborto, la contraccezione e la sterilizzazione; condanna tutto ciò che viola l'integrità della persona umana come le mutilazioni, le torture inflitte al corpo e alla mente, gli sforzi per violentare l'intimo dello spirito; condanna tutto ciò che offende la dignità umana, come le condizioni infra-umane di vita, le incarcerazioni arbitrarie, le deportazioni, la schiavitù, la prostituzione, il mercato delle donne e dei giovani, le ignominiose condizioni di lavoro: "tutte queste cose ... mentre guastano la civiltà umana, ... ledono grandemente l'onore del Creatore" (82).

43. Riconosce inoltre il Concilio Ecumenico Vaticano II che la fondamentale uguaglianza di tutti gli uomini è voluta dalla stessa natura e dalla medisima origine, segnata dall'immagine di Dio, e dal fatto che "da Cristo redenti (gli uomini tutti) godono della stessa vocazione e del medsimo destino divino" (83). Perciò, "ogni genere di discriminazione nei diritti fondamentali della persona, sia in campo sociale che culturale, in ragione del sesso, della stirpe, del colore, della condizione sociale, della lingua o religione, deve essere superato ed eliminato come contrario al disegno di Dio" (84).

La uguale dignità delle persone e dei gruppi richiede che si giunga ad una condizione più umana e più giusta della vita eliminando tra membri e popoli dell'unica famiglia umana "le troppe disuguaglianze economiche e sociali" (85) così contrarie alla legge cristiana dell'amore e della fraternità.

77. GS. 41, 3. L'Appello Sinodale 1974 sui Diritti dell'uomo proclama a questo riguardo: "Se è vero che le verità concernenti la dignità dell'uomo e i suoi diritti sono un bene comune di tutti gli uomini, ne troviamo per quel che ci riguarda l'espressione più completa nel Vangelo. E attingiamo anche dal Vangelo il motivo più urgente di impegnarsi nella difesa e nella promozione dei diritti dell'uomo" . o. c. p. 5.
78. AAS. LXIV (1972), p. 215.
79. Paolo VI, Messaggio o. c.; AAS. LXV (1973), p. 673.
80. GS. 26, 4.
81. GS. 38, 1.
82. GS. 27, 3; cf. anche GS. 47, 2; GS. 51, 3 nota 14.
83. GS. 29, 1.
84. GS. 29, 2.
85. GS. 29, 3.

E' per questo che, parlando del diritto dei popoli allo sviluppo, Paolo VI considera un dovere della sua mssione apostolica quella di farsi eco "delle legittime aspirazioni degli uomini d'oggi, non dubitando di vedere in esse l'azione del 'fermento evangelico nel cuore umano', chiamando con angustia e speranza tutti gli uomini a vivere come fratelli, già che sono tutti figli di Dio" (86).

44. In breve, la difesa dei diritti dell'uomo da parte della Chiesa è una esigenza della sua missione di giustizia e di amore nello spirito del messaggio evangelico.

Dice infatti il Sinodo dei Vescovi del 1971: "Di per sé, non spetta alla Chiesa, in quanto comunità religiosa e gerarchica, fornire soluzioni concrete in campo sociale, economico e politico per la causa della giustizia nel mondo. La sua missione, però, porta con sé la difesa e la promozione della dignità e dei diritti fondamentali della persona umana" (87).

Al fine di realizzare questa sua missione evangelica per la salvezza dell'umanità, la Chiesa, insegna il Concilio Vaticano II, ha diritto di "dare il suo giudizio morale anche su cose che riguardano l'ordine politico quando ciò sia richiesto dai diritti fondamentali della persona e dalla salvezza delle anime" (88).

2. Riflessione teologica

45. Sulla base delle precedenti formulazioni concettuali del Magistero della Chiesa relative alla dignità e ai diritti fondamentali della persona umana, individuo o gruppo, il pensiero teologico moderno è venuto elaborando recentemente una profonda riflessione, sviluppando concetti o deducendo conclusioni pratiche particolarmente dalla teologia dell'immagine, dalla teologia dell'Incarnazione, dall'Ecclesiologia e dalla teologia della liberazione.

Gli elementi principali di tale riflessione sull'uomo possono essere brevemente sintetizzati nelle seguenti linee.

46. Secondo la dottrina del libro del Genesi l'uomo è fatto ad immagine di Dio (cf. *Gen.* 1, 26-27). Ciò comporta una partecipazione da parte di ogni essere umano all'intelligenza, alla volontà ed al potere, che si trovano in modo eminente solamente in Dio. Questa partecipazione voluta da Dio è il fondamento essenziale dei diritti e della dignità che competono all'uomo in quanto tale, indipendentemente dalle sue qualità individuali, dall'origine, dalla cultura e dalla condizione sociale. Ogni uomo poi porta impressa nella sua coscienza la norma morale che gli suggerisce di agire secondo la legge stabilita dal Creatore (cf. *Rom.* 2, 15). La libertà che l'uomo possiede di comportarsi secondo i dettami della coscienza costituisce l'espressione più valida della sua inalienabile nobiltà. Predicando il messaggio del Regno di Dio alle folle della Palestina Cristo rispetta la genuina libertà degli uomini, non costringendoli, ma invitandoli ad aderire liberamente all'annuncio del vangelo (cf. *Marc.* 8, 34). Morendo sulla croce per tutta l'umanità e diventando per mezzo della risurrezione il nuovo Adamo, cioè il principio universale della salvezza, Gesù ottiene per ogni uomo il potere di diventare figlio di Dio (cf. *Io.* 1, 12-13) e di trasformarsi in una nuova creatura dello Spirito Santo (89). Quanti di fatto aderiscono a Lui, per mezzo della fede e del battesimo, costituiscono la famiglia di Dio, nella quale "non conta più l'essere giudeo o greco, né l'essere schiavo o libero, né l'essere uomo o donna, perché tutti sono una sola cosa in Cristo Gesù"(cf. *Gal.* 3, 28). A questa sublime uguaglianza e sovrumana fratellanza sono destinati a partecipare tutti gli uomini di tutti i tempi e di tutti i luoghi.

Tali verità, come appaiono nella Sacra Scrittura, costituiscono il fondamento biblico e la base teologica della dignità e dei diritti fondamentali dell'uomo, in quanto essendo egli stato creato da Dio e per Iddio, in virtù di questa vocazione creatrice dell'Onnipotente che lo chiama all'essere, è ordinato a Lui come suo fine e perfezionamento finale (90).

47. Quale immagine di Dio, l'uomo possiede e gode realmente di una natura spirituale, sussistente in sé stessa, che costituisce un tutto ontologico, aperto alla verità, alla bontà, e alla bellezza, che egli cerca per raggiungere la sua perfezione, finché non la trova in Dio, verità, bontà e bellezza assoluta (91). Ma l'uomo non è solo natura, è anche storia ed à attraverso l'evolversi dei secoli che egli, mediante la lettura dei segni dei tempi, va scoprendo nel suo essere una luminosità sempre maggiore di tale immagine.

Il riflesso di questo fondamentale dato ontologico a livello della coscienza è il fatto che l'uomo, per sua natura, è aperto all'Assoluto e potrà trovare il suo appagamento e la sua perfezione, attraverso il dono sincero di sé (92), solo in Dio, che lo ha voluto per sé stesso: "Ci hai creato per te, o Signore, e il nostro cuore è inquieto finché non riposi in te" (93).

E' Dio, dunque, colui che ha il dominio amoroso e costitutivo di ogni vita umana. Ogni uomo ha diritto alla vita in quanto tale diritto gli è stato dato da Dio stesso; ed assieme alla vita ha ricevuto pure dal suo Creatore il diritto allo sviluppo integrale di sé stesso (94).

48. La persona umana è per noi cristiani l'apice di tutto il creato. La sua grande dignità, come riverbero della immagine divina che reca indelebile nel suo essere, è superiore a tutte le cose (95), "talché l'uomo non può mai essere considerato un mero strumento da impiegare per l'utilità altrui, come purtroppo sembra talora ignorare l'odierna mentalità tecnologica e politica, dimenticando i valori e i diritti dello spirito umano" (96).

Poiché l'uomo è persona ed è soggetto, nessuna ragione umana di ordine scientifico o di ordine economico, politico o sociale potrebbe giustificare un cambio nella sua funzione da soggetto ad oggetto.

49. Inoltre, ogni uomo ha un rapporto speciale con Dio, originato dal mistero dell'Incarnazione del Verbo. Facendosi uomo il Figlio di Dio è entrato concretamente nella storia del mondo come l'Uomo Perfetto (97), si è inserito in un popolo, in una cultura, in una minoranza ed ha elevato tutta la famiglia umana ed ogni singolo individuo, vale a dire la natura umana con le sue prerogative, alla dignità di figli di Dio, santificando in un certo modo l'umanità intera.

E' proprio questa scelta da parte del Salvatore di un popolo particolare, erede, però, di benedizioni destinate a tutte le genti, che dà valore e dignità ad ogni popolo particolare, alla cultura e al modo di vivere di ogni nazione.

Morendo poi sulla croce Cristo ha redento con il suo sangue ogni uomo, ogni gente, ogni gruppo, ogni cultura.

La sua vita terrena è stata una totale donazione di sé stesso al Padre per la salvezza e la liberazione degli uomini. Ha proclamato la paternità universale di Dio verso tutti gli uomini, la legge dell'amore verso il prossimo e l'intervento della divina giustizia in favore dei bisognosi e degli oppressi (98). Ha rivelato soprattutto "che Dio è carità" (*1 Io.* 4, 8) ed ha insegnato che la legge fondamentale della perfezione umana, e perciò della trasformazione del mondo, è "il comandamento nuovo": "Vi dò un comandamento nuovo: che vi amiate gli uni gli altri; come io vi ho amato, così amatevi anche voi gli uni gli altri" (*Io.* 13, 34).

50. Di questa legge dell'amore al prossimo Cristo ne ha fatto il suo comandamento personale e lo ha arricchito di un nuovo significato, avendo voluto identificare sé stesso con i fratelli come oggetto della carità. Egli infatti "assumendo la natura umana, con una solidarietà soprannaturale, ha legato a sé come sua famiglia tutto il genere umano, ed ha stabilito che la carità fosse il distintivo dei suoi discepoli con le parole: 'Da questo conosceranno tutti che siete miei discepoli, se avrete amore gli uni verso gli altri'" (*Io.* 13, 35) (99). "Coloro, pertanto, che credono alla carità divina, sono da Lui resi certi, che è aperta a tutti gli uomini la strada dell'amore e che gli sforzi intesi a realizzare la fraternità universale non sono vani" (100).

51. A tal punto Cristo si è reso solidale con questi suoi fratelli "minimi" da affermare: "Quello che voi avete fatto ad uno di questi miei fratelli più piccoli, l'avete fatto a me" (*Matt.* 25, 40). Ordinò, inoltre, agli Apostoli di annunciare la buona novella a tutte le genti, perché nella fratellanza e nella solidarietà il genere umano diventasse la famiglia di Dio, nella quale la pienezza della legge fosse l'amore. In tal modo l'atteggiamento dell'uomo verso il suo prossimo viene ad integrarsi con il suo stesso atteggiamento verso Dio e la sua risposta all'amore di Dio si concretizza nell'amore e nel servizio degli uomini.

52. Ma l'amore cristiano "implica un'assoluta esigenza di giustizia, ossia il riconoscimento della dignità e dei diritti del prossimo; la giustizia, a sua volta, raggiunge la sua interiore pienezza unicamente nell'amore. E poiché ogni uomo è in realtà immagine visibile dell'invisibile Dio ed è fratello di Cristo, appunto per questo il cristiano trova in ogni uomo Dio stesso e quell'assoluta esigenza di giustizia e di amore che è propria di Dio" (101). L'esercizio della carità fraterna e della solidarietà cristiana ed umana in ordine alla promozione e difesa dei diritti dell'uomo dovrà adeguarsi al senso vero di que-

86. Messaggio alla Conferenza Internazionale di Teheran nel XX anniversario della Dichiarazione Universale, 15 aprile 1968, AAS. LV (1968), p. 284.
87. GM. p. 15.
88. GS. 76, 5.
89. Cf. *Eph.* 4, 23-24; *Io.* 3, 5 ss.; *Tit.* 3, 5 ss. Cf. anche LG. 7; GS. 37, 4; Decr. *Ad Gentes* 7; 15.
90. Cf. Dich. *Nostra aetate*, 1; GS. 92, 5; 24, 1; 45, 2; Apello Sinodale 1974, o. c. p. 5.
91. Cf. GS. 15, 2.
92. Cf. S. Thomas, *I Ethic.* Lect. 1; GS. 24, 3.

93. "Creasti nos ad te, Domine, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te". S. Aug., *Confessiones*, I, 1.
94. "Nel disegno di Dio, ogni uomo è chiamato a uno sviluppo, perché ogni vita è vocazione". PP. 15.
95. Cf. GS. 26, 2.
96. Paolo VI, Ai partecipanti al Congresso Internazionale di Diritto Canonico, *L'Osservatore Romano*, 17-18 settembre 1973, n. 213, p. 1.
97. Cf. GS. 38, 1.
98. Cf. *Lc.* 6, 20-23.
99. AA. 8.
100. GS. 38, 1.
101. GM. p. 14.

http://www.obrascatolicas.com

sta virtù centrale nel Vangelo e alle esigenze degli uomini a cui essa si rivolge.

53. Mediante il mistero pasquale Cristo, ristabilendo l'unità di tutti in un solo popolo ed in un solo corpo, ha diffuso lo Spirito di amore nel cuore degli uomini, ed è per questo che tutti i cristiani sono fortemente chiamati a "praticare la verità dell'amore" (*Eph.* 4, 15) per ogni dove.

54. Queste realtà, rivelate da Dio all'uomo mediante Cristo, sono la base e il fondamento non solamente dell'insegnamento della Chiesa sulla natura dell'uomo e sui diritti dell'uomo e delle collettività, ma anche della responsabilità della Chiesa nella sua missione di promozione attiva dell'uomo e dei popoli e dei loro diritti fondamentali.

55. I problemi dei diritti dell'uomo si riflettono ed operano non solo nell'ambito della vita dell'individuo, ma anche, e soprattutto, nella vita sociale pubblica: possono perciò avere un aspetto sia privato che pubblico.

La Chiesa, pur non avendo una missione d'ordine politico o d'ordine economico e sociale, ma d'ordine religioso, lungi dal considerare la religione un affare puramente privato, ha sempre fermamente professato che: "dalla (sua) missione religiosa scaturiscono dei compiti, della luce e delle forze, che possono contribuire a costruire e a consolidare la comunità degli uomini secondo la Legge divina" (102).

Per questo la Chiesa cattolica non ha mai ristretto l'insegnamento della morale all'ambito privato e individuale, ma al contrario e con maggiore insistenza nei tempi moderni, ha parlato al mondo su problemi morali di ordine pubblico come, per esempio, quelli della giustizia sociale, dello sviluppo dei popoli, dei diritti dell'uomo, della guerra e della pace, e del razzismo. Ciò fa parte della sua missione pastorale.

56. La Chiesa è il prolungamento e la presenza di Cristo nel mondo e nella storia: essa continua la funzione profetica di Gesù, le cui parole ed azioni sono tutte a beneficio degli uomini per salvarli, per guarirli, per liberarli, per aiutarli.

La Bibbia, e in particolare il Nuovo Testamento, presentano l'opera di Cristo come una liberazione. Dio stesso nella pienezza dei tempi invia al mondo il suo Figlio, fatto carne, per liberare gli uomini da tutte le schiavitù a cui sono soggetti per causa del peccato e dell'egoismo umano, vale a dire l'ignoranza, la miseria, la fame, l'oppressione, l'ingiustizia, l'odio (cf. *Gal.* 4, 4-5).

La prima predicazione di Gesù è per proclamare la liberazione degli oppressi. Morendo sul Calvario Cristo ci libera dal peccato affinché godiamo la vera libertà piena (cf. *Gal.* 5, 13), poiché il peccato, radice di ogni ingiustizia ed oppressione, rappresenta un ripiegamento egoista su noi stessi, un rifiuto ad amare gli altri e quindi ad amare Dio stesso. La pienezza della liberazione è nella comunione con Dio e con gli uomini tutti.

57. Anche La Chiesa, continuando la funzione profetica del suo fondatore, deve rendere sempre più viva e operante questa liberazione dei poveri, degli oppressi e degli emarginati, cooperando a "costruire un mondo, in cui ogni uomo, senza esclusioni di razza, di religione, di nazionalità, possa vivere una vita pienamente umana, affrancata dalle servitù che gli vengono dagli uomini e da una natura non sufficientemente padroneggiata" (103).

Esistono oggi ostacoli strutturali che impediscono la partecipazione di larghi strati della società ai beni spirituali e materiali della comunità in cui vivono, fomentano l'alienazione, offendono la dignità della persona umana e producono l'emarginazione delle grandi masse che non dispongono neppure di canali o mezzi normali di espressione per la rivendicazione ed il consolidamento dei loro diritti fondamentali.

I comportamenti abusivi di coloro che favoriscono un tale stato di cose sono incompatibili con le esigenze del Vangelo e devono essere denunciati con coraggio. E' questa la ragione per la quale "la Chiesa ha il diritto, anzi, anche il dovere, di proclamare la giustizia nel campo sociale, nazionale ed internazionale, nonché quello di 'denunciare' le situazioni di ingiustizia, allorché i diritti fondamentali dell'uomo e la sua stessa salvezza lo richiedono" (104).

La prova dell'autenticità della denuncia profetica sta nell'essere disposti ad accettare come Cristo la sofferenza, la persecuzione e la morte.

58. Per imitare Cristo ed esserne l'autentico prolungamento nel mondo, la Chiesa nel suo insieme, così come ogni comunità cristiana, è chiamata a lavorare per la dignità e per i diritti dell'uomo e della collettività; ad essere tutrice e promotrice della dignità della persona umana e a denunciare e a combattere ogni forma di oppressione dell'uomo. E' Cristo risorto colui che ispira la Chiesa nella lotta per i diritti dell'uomo, ed essa sa che le preghiere e le sofferenze del popolo di Dio, e particolarmente di coloro che sono vittime dell'ingiustizia nel campo dei diritti dell'uomo, rappresentano il suo contributo più efficace e più elevato in tale azione.

102. GS. 42. 2.
103. PP. 47.
104. GM. p. 14.

59. La riflessione teologica, infine, richiama e sottolinea un ultimo aspetto assai importante per il cristiano, vale a dire, la visione escatologica dell'uomo e dei suoi diritti fondamentali.

Sappiamo dalla Rivelazione che il Regno di Dio è già presente in mistero qui sulla terra e che con la venuta finale del Signore esso giungerà a perfezione. Nuovi cieli e nuova terra (*Apoc.* 21, 1) in cui abiterà la giustizia (105), la felicità e la pace ci attendono alla fine dei tempi.

Allora solamente tutti i beni della natura e i buoni frutti della nostra operosità "quali la dignità dell'uomo, la fraternità e la libertà, ... dopo che li avremo diffusi sulla terra nello Spirito del Signore e secondo il suo precetto, li ritroveremo poi di nuovo, ma purificati da ogni macchia, ma illuminati e trasfigurati" (106), quando Cristo rimetterà al Padre il suo regno eterno ed universale. Se questi beni, che costituiscono i valori, le libertà e i diritti fondamentali dell'uomo, non saranno perfettamente realizzati se non nella patria futura, ciò non deve indebolire il nostro slancio nella lotta per la giustizia, ma stimolarci anzi ad un impegno maggiore al fine di offrire già qui in terra una certa prefigurazione che adombra il mondo nuovo.

III. ORIENTAMENTI PASTORALI

A. ELEMENTI DI UNA PASTORALE DI PROMOZIONE E DI DIFESA DEI DIRITTI DELL'UOMO E DEI POPOLI

60. La Chiesa, obbedendo all'ordine di Cristo e mossa dalla grazia e dalla carità dello Spirito Santo, ha la missione di farsi pienamente e attualmente presente a tutti gli uomini e a tutti i popoli per condurli con l'esempio della vita, con la predicazione, con i sacramenti e con i mezzi della grazia, a vivere la loro fede, nella libertà e nella grazia di Cristo, rendendo loro facile e sicura la possibilità di partecipare pienamente al mistero di Cristo (1).

61. Il modo con cui essa realizza tale attività, mediante la collaborazione e la preghiera di tutti i membri del Popolo di Dio, viene detto comunemente "pastorale".

Regolata dai Vescovi e promossa da organismi e da apposite istituzioni, la pastorale ha creato metodi e tecniche che, pur essendo bisognosi di continuo aggiornamento, sono certamente validi strumenti d'apostolato tra gli uomini d'oggi. Una pastorale che protegga e promuova tra il popolo di Dio i diritti dell'uomo può essere svolta in molti modi. Ci sembra utile ricordarne alcuni, i quali delineano una forma di pastorale di annuncio, destinata a promuovere tali diritti, insieme ad una forma di pastorale di denuncia, che ne conculca le violazioni, specialmente mediante la denuncia profetica.

Entrambe, sia la pastorale di annuncio come la pastorale di denuncia, non debbono essere considerate come due realtà a sé stanti, ma piuttosto debbono essere viste nella loro mutua funzione complementare e nella loro luce unitaria. Questi due aspetti della pastorale, pur sviluppandosi diversamente nell'ambito delle Chiese locali, avranno sempre il carattere di attività apostoliche e missionarie.

62. E' compito della Chiesa gerarchica essere fonte di ispirazione, di sostegno e di orientamento nella lotta per i diritti dell'uomo. Per rendere efficace la sua missione evangelica la Chiesa deve in primo luogo fomentare nel mondo il riconoscimento, il rispetto, la tutela e la promozione dei diritti della persona umana, incominciando a vigilare sull'applicazione dei diritti fondamentali nell'ambito della stessa istituzione ecclesiale.

Osserva a questo proposito con tutta franchezza e logicità il Sinodo dei Vescovi del 1971: "Se la Chiesa deve rendere testimonianza alla giustizia, essa riconosce che chiunque ha il coraggio di parlare della giustizia agli uomini, deve lui per primo esser giusto ai loro stessi occhi" (2).

Con altrettanta chiarezza e sincerità il Sinodo del 1974 ha recentemente dichiarato: "La Chiesa sa per esperienza che il ministero della promozione dei diritti dell'uomo nel mondo l'obbliga ad un esame costante e ad una purificazione continua della propria vita, della propria legislazione, delle proprie istituzioni , dei propri piani d'azione ... Nella Chiesa, come nelle altre istituzioni o gruppi, bisogna lavorare a purificare i modi d'agire, le procedure: purificare anche le relazioni che si

105. Cf. 2 *Petr.* 3, 13.
106. GS. 39. 3.

1. Cf. Decr. *Ad Gentes*, n. 5.
2. GM. p. 17. Il documento sinodale spiega poi il principio sopra citato con le seguenti esemplificazioni: "Coloro che servono la Chiesa con il proprio lavoro — non eccettuati i presbiteri ed i religiosi — devono ricevere i mezzi sufficienti per il proprio sostentamento ed usufruire di quelle assicurazioni sociali, che esistono in ciascuna regione. Ai laici devono essere assegnati un equo stipendio ed una conveniente promozione. Rinnoviamo il voto che siano i laici a svolgere le principali funzioni per quanto attiene alle proprietà della Chiesa ed abbiano parte nell'amministrazione dei suoi beni. Vogliamo anche che le donne abbiano la propria parte di responsabilità e di partecipazione nella vita comunitaria della società ed anche

possono avere con strutture e sistemi sociali fautori di violazioni dei diritti dell'uomo che devono essere denunciati" (3).

1. *Pastorale, politica e diritti dell'uomo*

63. La funzione pastorale della Chiesa nella difesa e nella promozione dei diritti dell'uomo porta necessariamente a considerare il tema delle relazioni tra pastorale e politica. Su questo argomento si sono occupati anche recentemente gruppi di cristiani e Chiese locali e ci pare utile sottolineare l'importanza dei loro contributi e delle loro preoccupazioni. Pure il Magistero pontificio, dalla *Pacem in terris* ad oggi, è ripetutamente intervenuto nell'intento di approfondire le basi del delicato problema e nel desiderio di sviluppare le condizioni spirituali, grazie alle quali i cristiani e le loro comunità potranno giungere, dentro la grande varietà di situazioni in cui si trovano, alle scelte concrete che conducono alla decisione e all'azione politica (4). Di fronte a situazioni tanto diverse, infatti, diventa sempre più difficile per il Magistero pronunciare una parola unica e proporre una soluzione di valore universale (5).

64. E' fuori dubbio che la Chiesa cattolica, come pure le altre Chiese cristiane, hanno una responsabilità collettiva nella vita politica.

La tendenza di alcuni a discreditare come pretensione "trionfalista" ogni testimonianza sociale e collettiva dei cristiani, esaltando unicamente la loro presenza esclusivamente individuale e anonima nel mondo, sembra voler dimenticare che la Chiesa è un corpo sociale. "Essa verrebbe meno alla sua missione se trascurasse di offrire una testimonianza comune sulle grandi questioni nelle quali è in gioco il bene spirituale e temporale degli uomini" (6).

65. Le comunità cristiane e le diverse organizzazioni ecclesiali, locali e regionali, devono perciò affrontare con sano realismo i problemi concreti della società attuale, inclusi alcuni aspetti dei problemi politici, per risolverli con discernimento alla luce del Vangelo (7). Bisogna che i cristiani — e in particolare modo quelli che si dedicano professionalmente alla vita politica — abbiano il coraggio di "mettere in luce il significato evangelico della loro azione, di provocare delle discussioni su dei punti precisi di attualità" (8) come la guerra, l'ingiustizia internazionale, la violenza e, nel caso nostro, la promozione dei diritti dell'uomo, consapevoli che la politica "è una maniera esigente, ma non è la sola" (9) di vivere l'impegno cristiano al servizio degli altri.

66. Il contatto con la vita reale affinerà le loro coscienze a saper vedere, nel succedersi, spesso confuso, degli avvenimenti politici, le aspirazioni ardenti poste dallo Spirito di Dio nel cuore degli uomini: in tal modo i cristiani potranno scoprire più rapidamente " le ingiustizie e le sofferenze che l'attuale evoluzione sociale ha prodotto, per poi cambiare le mentalità e orientare gli uomini verso quelle trasformazioni strutturali capaci di porvi rimedio" (10). In questo senso la fede interpella la politica.

67. Inoltre, si dovranno trovare anche delle grandi linee comuni per l'azione pratica dei cristiani in materia politica, col fine di unire le energie — senza ridurre artificiosamente il legittimo pluralismo politico (11) — verso uno sforzo collettivo più efficace.

A questo riguardo osserva la *Octogesima adveniens* che: "le organizzazioni cristiane, nelle loro forme differenti, hanno una responsabilità di azione collettiva. Senza sostituirsi alle istituzioni della società civile, esse devono esprimere a loro modo e superando il loro particolarismo, le esigenze concrete della fede cristiana in una trasformazione giusta, e quindi necessaria, della società" (12).

Tale azione comune è condizionata, però, ad una ripartizione più grande tra i cittadini delle responsabilità e delle decisioni sociali, e tale richiesta deve essere ritenuta come una esigenza fondamentale dell'uomo, un esercizio concreto della sua libertà ed una via necessaria al suo sviluppo (13).

68. Tutta la Chiesa, dunque, è chiamata così ad essere un fermento attivo nella società politica. In cambio di questa sua collaborazione essa riceverà dalla società politica "degli incitamenti preziosi ad adattare la propria vita interna alle esigenze così percepite. In questo senso la politica interpella in certo modo la Chiesa" (14).

69. Conscia della sua missione profetica in materia politica e della sua natura e identità specifica, la Chiesa proiettando così in tutte le realtà umane una nuova luce sull'uomo, è presente nel mondo della società politica, interviene nella sua esistenza quotidiana e l'aiuta in forma concreta senza confondersi o identificarsi con essa. Come insegna il Concilio Vaticano II, il suo compito proprio è quello di essere "il segno e la salvaguardia del carattere trascendente della persona umana (15). Infatti, insegnando che l'uomo non esaurisce le sue possibilità ed aspirazioni umane se non trascendendo i valori temporali — anche se della massima importanza —, essa indica allo stesso tempo alla comunità civile che esistono valori, beni e finalità di ordine superiore, come quelle spirituali, morali e religiosi, che sono decisivi per il destino totale della persona e che si riflettono necessariamente sulla società. Siccome la Chiesa ha la missione di promuovere e di difendere questi valori nella coscienza e nella vita di ogni uomo, che è anche membro della comunità politica, influisce in tal modo anche sulla vita stessa della comunità, affermando e promovendo principi di alta rilevanza anche in sede politica e sociale quali sono quelli della dignità umana, della fratellanza universale, della libertà e della responsabilità, della giustizia, dell'amore e della solidarietà tra i cittadini e tra i popoli.

La missione profetica della Chiesa non si esaurisce, però, in semplici atti di assenso o di dissenso, ma deve, in virtù delle promesse escatologiche, mettere in rilievo la pienezza del futuro e la provvisorietà del presente. Tale azione profetica in materia politica sarà realizzata dalla Chiesa specialmente mediante la "pastorale". Ora, se si considera che i diritti fondamentali dell'uomo hanno un'importante dimensione politica, quanto è stato precedentemente esposto trova un'applicazione facile ed evidente. Testimonianza comune, riflessione dottrinale, sensibilizzazione delle coscienze per scoprire le ingiustizie, azione individuale e collettiva dei cristiani devono costituire le tappe d'obbligo di una vera pastorale per promuovere i diritti fondamentali della persona umana.

2. *Pastorale di annuncio*

70. Per attuare una pastorale di annuncio il primo compito della Chiesa è quello di testimoniare e sostenere con la parola e con l'esempio il messaggio evangelico di pace e di giustizia nei confronti dei diritti dell'uomo. La parola dei Pastori dovrà animare sempre più i cristiani, sia individualmente che in gruppi, a dedicarsi alla promozione di tali diritti, giungendo anche a sostenere coloro che sono impegnati in questa ardua battaglia e coloro che soffrono per la repressione di cui sono vittime.

La pastorale di annuncio troverà il suo maggiore vigore nel mettere in evidenza come il fondamento cristiano della teoria dei diritti dell'uomo sia il rispetto alla persona umana intesa come fine e non come mezzo della società, e come il contenuto dei diritti dell'uomo sia al centro del Vangelo stesso. Essa soprattutto presenterà sempre la difesa dei diritti della persona umana, individuo o gruppo, alla luce evangelica dell'amore verso il prossimo: "Amerai il prossimo tuo come te stesso (*Matt.* 22, 39).

71. Tale fede nell'amore che ispira la Chiesa a farsi promotrice dei diritti inalienabili dell'uomo, è la fede che deve obbligare ognuno di noi ad assumere la nostra responsabilità nell'impegno di aiutare i fratelli, tutti i fratelli, vicini e lontani, a crescere come uomini e come figli di Dio.

72. La testimonianza di parola e di opere da parte delle Chiese locali e dei singoli Cristiani sarà un contributo valido e duraturo se condotto mediante azione organizzata e pianificata.

E' per questo che la *Octogesima adveniens*, al trattare delle scelte e degli impegni che le comunità cristiane devono prendere per operare quelle trasformazioni sociali, politiche ed economiche che si manifestano urgenti e necessarie nelle loro nazioni, stabilisce che le comunità cristiane dovranno agire "con l'assistenza dello Spirito Santo, in comunione coi vescovi responsabili, e in dialogo con gli altri fratelli cristiani e con tutti gli uomini di buona volontà" (16). Ispirazione ca-

della Chiesa". o. c. p. 17. Aggiunge, inoltre, che la Chiesa deve riconoscere a tutti i fedeli "il diritto ad una conveniente libertà di espressione e di idee, il che include anche il diritto che ciascuno sia ascoltato nello spirito di dialogo, il quale mantiene una sua legittima diversità nella Chiesa"; che la procedura giudiziaria ecclesiastica deve garantire all'accusato "il diritto di conoscere i suoi accusatori, come anche il diritto di un'adeguata difesa"; e infine che "i membri della Chiesa devono avere una qualche partecipazione nella preparazione delle decisioni, secondo le norme date dal Concilio Vaticano II e dalla Santa Sede, ad esempio per quanto riguarda la costituzione dei Consigli a tutti i loro livelli". o. c. p. 18.

3. Appello Sinodale 1974 sui diritti dell'uomo, o. c. p. 5.
4. Cf. OA. 46.
5. Cf. OA. 4.
6. Lettera del Card. J. Villot alla LX Sessione delle Settimane Sociali di Francia, Lione 5-10 luglio 1973, ne "*La Documentation catholique*" 5-19 agosto 1973, n. 1637, p. 716.
7. "Spetta alle comunità cristiane analizzare obiettivamente la situazione del loro paese, chiarirla alla luce delle parole immutabili del Vangelo, attingere principi di riflessione, criteri di giudizio e direttive di azione nell'insegnamento sociale della Chiesa". OA. 4.
8. Lettera del Card. J. Villot, o. c. p. 717.
9. OA. 46.
10. Lettera del Card. J. Villot, o. c. p. 717.
11. Cf. OA. 50; cf. anche GS. 75, 5; LG. 31; AA. 5.

12. OA. 51.
13. Cf. OA. 47; GS. 68, 1, 2; 75; MM. 93-95 (97-99).
14. Lettera del Card. J. Villot, o. c. p. 717.
15. GS. 76, 2.
16. OA. 4.

http://www.obrascatolicas.com

rismatica, dimensione ecclesiale e gerarchica, dimensione ecumenica e interreligiosa, apertura e collaborazione con il mondo contemporaneo sono dunque le caratteristiche di una valida pastorale di annuncio e di denuncia in favore dei diritti dell'uomo. In questa ricerca di mezzi e di forme di promozione della persona umana e dei suoi diritti il popolo di Dio troverà la sua ispirazione, la sua forza e la sua originalità nel Vangelo che "ha sempre rappresentato un fermento di libertà e di progresso e si dimostra ininterrottamente fermento di fraternità, di unità e di pace" (17).

Mossi da tale fede, la Pontificia Commissione Justitia et Pax e il Consiglio Ecumenico delle Chiese, in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, hanno fatto appello "alle chiese locali, ed in particolar modo ai loro esponenti ed educatori cristiani, affinché promuovano e intensifichino programmi di istruzione e di sensibilizzazione sui diritti dell'uomo e sui relativi doveri, ... allo scopo di rendere ogni persona ... consapevole del reale valore della vita umana alla quale essa ha diritto" (18).

73. Ogni dinamismo della storia umana, ogni movimento per la creazione di un mondo più giusto e più fraterno, per superare le disuguaglianze sociali e per liberare l'uomo da ciò che lo disumanizza e fargli prendere coscienza della sua dignità, ha la sua origine, la sua forza motrice e il suo perfezionamento nell'opera salvifica di Cristo. La libertà è dono di Cristo, ed ogni azione di promozione dei diritti dell'uomo è uno sforzo liberatore per fare retrocedere l'egoismo, negazione dell'amore.

74. La partecipazione al processo di liberazione dell'uomo totale, intesa secondo la luce del Vangelo, è dunque un passo obbligato per il cammino di una pastorale di annuncio veramente valida e autentica.

75. E' noto che il rinnovamento dell'ordine temporale è compito proprio e specifico dei laici. Il Concilio Vaticano II insegna che tocca ad essi la instaurazione dell'ordine temporale come compito proprio nel quale devono "guidati dalla luce del Vangelo e dal pensiero della Chiesa e mossi dalla carità cristiana, operare direttamente e in modo concreto; come cittadini cooperare con gli altri cittadini secondo la specifica competenza e sotto la propria reponsabilità; cercare dappertutto e in ogni cosa la giustizia del regno di Dio" (19).

I diritti dell'uomo, scaturendo dalla natura umana e dalla sua intrinseca sociabilità, non sono puramente dei diritti naturali umanitari, o come taluno crede dei diritti apolitici, ma hanno anche un contenuto e delle implicazioni politiche.

Non v'è dubbio che il loro rispetto e la loro applicazione si attuano e si realizzano nell'ambito della società, ad opera soprattutto dei laici, uomini e donne.

76. Ciò nonostante, anche i sacerdoti, i religiosi e le religiose sono chiamati nella loro qualità di cittadini della comunità terrestre a difendere e a promuovere i dirtti dell'uomo. I sacerdoti poi, particolarmente per dovere pastorale. E' per questo che il Sinodo dei Vescovi del 1971 su *Il Sacerdozio ministeriale* afferma: "I presbiteri, unitamente a tutta quanta la Chiesa, sono obbligati a scegliere, nella misura massima delle loro forze, una ben determinata linea di agire, quando si tratta di difendere i diritti fondamentali dell'uomo, di promuovere integralmente lo sviluppo delle persone, di favorire la causa della pace e della giustizia, e – beninteso – con i mezzi che siano sempre in accordo col Vangelo. Tutto ciò ha valore nell'ambito non soltanto individuale, ma anche sociale; di conseguenza, i presbiteri aiutino i laici nello sforzo di formare rettamente la loro coscienza" (20).

77. Come nei secoli scorsi non sono mancate nel seno di molte Chiese locali figure di cristiani, sacerdoti e laici, missionari o indigeni, uomini o donne, che hanno lottato per difendere i diritti delle minoranze e dei poveri, così ancor oggi in molti paesi la Chiesa è impegnata nella lotta contro ogni forma di discriminazione e di oppressione, per rivendicare per tutti giuste ed uguali condizioni di accesso ai beni economici, culturali, sociali e spirituali.

Purtroppo queste attività restano ancora troppo spesso degli sforzi isolati ! Manca sovente la pianificazione o il coordinamento necessario per potere esercitare un'influenza efficace sull'opinione pubblica, sulla politica dei governi o sulle strutture economiche, sociali e politiche.

3. Pastorale di denuncia: la denuncia profetica

78. La Chiesa si presenta oggi più che mai in atteggiamento di servizio all'umanità, "aperta al mondo per aiutarlo nella soluzione dei suoi problemi" (21): la sua stessa credibilità esige il ricorso a denunce concrete mediante le quali si condanni l'aggressione e l'aggressore.

La difesa dei diritti dell'uomo, a cui è tenuta la Chiesa, implica l'uso della denuncia delle violazioni avvenute o in atto, sia che si tratti di azioni isolate come di situazioni permanenti (22). Ciò diventa necessario soprattutto quando le persone che sono state oggetto di tali ingiustizie non possono difendersi da sé stesse.

79. Nel 1972, il Papa Paolo VI riprendendo nell'Allocuzione al Corpo Diplomatico le parole del Sinodo dei Vescovi del 1971, sottolineava che "la missione episcopale impone il dovere di denunciare coraggiosamente le ingiustizie con carità" (23). Nel recente messaggio alle Nazioni Unite (10 dicembre 1973) il Papa, riferendosi al persistere e al continuo aggravarsi di violazioni nei riguardi dei diritti dell'uomo, ha energicamente affermato: "A tutte le vittime silenziose della ingiustizia Noi prestiamo la Nostra voce di protesta e di supplica" (24). Di tali vittime alcune categorie sono state da Lui stesso segnalate all'attenzione del mondo, quali: i discriminati per motivi razziali ed etnici, gli oppressi dal colonialismo, le vittime della soppressa libertà religiosa, coloro che sono stati privati della libertà d'espressione, i prigionieri vessati e torturati, gli avversari politici eliminati con violenza ed infine quegli esseri umani deboli e indifesi quali sono i bambini ancora nel seno materno.

80. In certe circostanze difficili della storia dei popoli, soltanto la voce della Chiesa può ergersi, austera e decisa, a denunciare e a condannare. Se tale denuncia richiede coraggio, carità, prudenza e fermezza, deve soprattutto possedere le caratteristiche di una testimonianza umana e cristiana in un dialogo sincero, basato sulla giustizia e sulla obiettività (25). Di fronte alle reali violazioni dei diritti umani la Chiesa non potrà restare neutrale, ma la stessa carità che essa nutre per tutti, la indurrà secondo le circostanze a rimproverare la prepotenza e l'ingiustizia degli uni ed a soccorrere la miseria degli altri, secondo la parola della Didachè: "Non odierai nessuno ma rimproverai alcuni, mentre per altri userai misericordia" (*Didachè* cap. 2).

81. La Chiesa gerarchica ha modo di dare un valido esempio evangelico quando, in tali circostanze, cerca soprattutto di invitare i colpevoli a comprendere il processo che ha portato alla violazione dei diritti dell'uomo, per convincerli della loro responsabilità e domandare loro di convertirsi, dimostrando così che la sua missione non è soltanto quella di difendere la verità e di condannare l'errore, ma anche quella di proclamare e di proteggere nella maniera più completa e più valida tutti i veri valori umani, naturali ed eterni.

82. Sappiamo tutti come le situazioni umane d'oggi divengano ogni giorno più complesse, mutevoli ed ambigue. Prima di formulare giudizi o basare un'azione su presunte violazioni è indispensabile una seria ed obiettiva conoscenza dei fatti ed occorre procedere solamente dopo matura riflessione.

83. Non solo la denuncia, ma anche il modo ed il contenuto di essa dovranno essere decisi d'accordo con altri membri della comunità ecclesiale ed è desiderabile che le scelte siano fatte in collaborazione con i fratelli separati e con tutti gli uomini di buona volontà (26).

84. Sarebbe un errore gravissimo il considerare la denuncia profetica come una testimonianza esclusiva dei vescovi, dei sacerdoti e dei religiosi. Nella Chiesa, la denuncia delle violazioni dei diritti dell'uomo spetta sia alla gerarchia che ai laici, a seconda delle circostanze.

Ogni battezzato ha nella Chiesa le sue responsabilità in-

17. Decr. *Ad gentes*, 8.

18. Dichiarazione congiunta della Pontificia Commissione Justitia et Pax e del Consiglio Ecumenico delle Chiese in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo. *L'Osservatore Romano*, 8 dicembre 1973, n. 282, p. 2.

19. AA. 7; cf. anche GS. 43, 2; LG. 31-33; AA. 29. La missione evangelizzatrice della Chiesa esige che, anche nell'ambito dei diritti dell'uomo, siano ben definiti i campi d'azione affinché i laici possano godere della debita e necessaria libertà d'azione e non attendano dai loro vescovi e sacerdoti ciò che essi, molte volte, non possono loro dare. "Dai sacerdoti i laici si aspettino luce e forza spirituale. Non pensino però che i loro pastori siano sempre esperti a tal punto che ad ogni nuovo problema che sorge, anche a quelli gravi, essi possano avere pronta una soluzione concreta o che proprio a questo li chiami la loro missione: assumano invece essi, piuttosto, la propria responsabilità, alla luce della sapienza cristiana e facendo attenzione rispettosa alla dottrina del Magistero". GS. 43, 2.

20. Sinodo dei Vescovi del 1971 su *Il Sacerdozio ministeriale*, Tipografia Poliglotta Vaticana, 1971, pp. 20-21; AAS. LXIII (1971), pp. 912-913.

contestabili e soprattutto nel campo delle violazioni dei diritti dell'uomo i laici devono impegnarsi generosamente nella denuncia, accompagnandola con un'azione costante e coordinata, affinché le loro parole non siano vane, ma rappresentino una testimonianza ecclesiale a carattere comunitario. Molteplici possibilità per i fedeli e soprattutto per le Commissioni Nazionali Giustizia e Pace offre dunque questa adesione a favore dei diritti dell'uomo.

85. Non sempre, però, la denuncia può essere il solo mezzo adatto a correggere una situazione: su di essa possono avere influenza anche "atti simbolici" e "atti di solidarietà" a favore dei diritti dell'uomo lesi nelle persone dei poveri e degli oppressi.

86. In ogni caso, ove la situazione politica locale non lo consentisse, per non esporre inutilmente gli individui alla repressione del potere pubblico, dovrebbe essere trovata la via attraverso la quale si possa in altro modo esprimere la sollecitudine della Chiesa universale per tali concrete ed intollerabili situazioni.

87. D'altra parte, come osserva il S. Padre: "Non è sufficiente la sola denuncia, spesso troppo tardiva e inefficace: si impongono anche l'analisi della cause profonde di tali situazioni e l'impegno tenace al fine di affrontarle e di risolverle adeguatamente" (27).

Non basta, dunque, per assolvere il compito di animazione e di sana innovazione proferire denunce profetiche: "Queste parole non avranno peso reale se non sono accompagnate in ciascuno da una presa di coscienza più viva della propria responsabilità e da un'azione effettiva. E' troppo facile scaricare sugli altri la responsabilità delle ingiustizie" (28). Non è ozioso, in una società nazionale, l'esame particolareggiato della relazione esistente tra la protezione teorica dei diritti e delle libertà fondamentali dell'uomo, espressa con la firma o ratifica di strumenti internazionali, e la lotta concreta, nell'ambito stesso della nazione, per la giustizia economica e sociale, per la reale uguaglianza di tutti senza alcuna discriminazione, e per un migliore livello di vita. E' un fatto che numerosi principi sancite dalle Nazioni Unite, e che si applicano direttamente ai bisogni urgenti dei popoli in via di sviluppo, sono spesso apertamente e impunemente ignorati.

88. Esiste un grave contrasto tra la proclamazione ufficiale dei diritti dell'uomo e il loro reale rispetto. Forse questa stridente opposizione tra la teoria e pratica si deve al fatto che erroneamente si considerano spesso i diritti dell'uomo solamente come un'arma politica e non come un mezzo sicuro per costruire la pace e la giustizia, e si combattono le sue violazioni in funzione di certi contesti economici e politici nel cui seno tali violazioni – almeno indirettamente – si favoriscono.

Bisognerebbe studiare a fondo questo aspetto, perché oggigiorno le principali violazioni dei diritti dell'uomo traggono origine da taluni regimi che organizzano una più o meno occulta mancanza di rispetto dei diritti dell'uomo. Credere che tali violazioni non esistano che sul piano individuale è un errore. Le violazioni dei diritti individuali sono quelle che talvolta si denunciano più facilmente perché sono le più appariscenti, ma certamente non sono le uniche.

89. Alla luce dei fatti, nessuna forma di governo sembra oggi tenere in sufficiente conto tutti i diritti individuali dell'uomo; ma certamente una delle oppressioni più gravi e di maggiori conseguenze per i diritti sociali e individuali è quella che proviene dai regimi che considerano l'uomo unicamente come fattore di produzione o come elemento indispensabile di un'economia consumistica, o che ricercano il lucro economico come il fine ultimo. Né minor danno arrecano alla libertà e alla dignità della persona umana quei regimi la cui filosofia considera l'uomo come sola materia e lo riduce ad un semplice ingranaggio del sistema, il quale, ignorando diritti e libertà individuali, tutto fa dipendere dal supposto bene ideologico della collettività (29).

90. Le Chiese locali e soprattutto le Commissioni Nazionali studino ed investighino dunque le cause che producono, nell'ambito della loro società nazionale, determinate violazioni dei diritti dell'uomo. Per potere efficacemente contribuire ad una pastorale di denuncia, cerchino di capire a fondo i meccanismi che regolano le strutture socio-economiche, nelle quali i diritti dell'uomo non sono o non possono essere rispettati, al fine di contribuire a cambiarli.

B. VERSO UNA EDUCAZIONE INTEGRALE PER PROMUOVERE E DIFENDERE I DIRITTI DELL'UOMO

91.La missione di pace della Chiesa si estende a tutta l'umanità. Se i diritti dell'uomo e la pace "sono due beni in di-

27. Paolo VI, Messaggio all'ONU in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, o. c. p. 676.

28. OA. 48.

29. Cf. MM. 85 (89); OA. 32; 33; 34; cf. Appello Sinodale 1974 sui diritti dell'uomo, o. c. p. 5.

retta e reciproca relazione di causa ed effetto" e se "non vi può essere vera pace là dove non vi è rispetto, difesa e promozione dei diritti dell'uomo" (30), ne consegue che la Chiesa è obbligata a lavorare per l'avvento di entrambi, giacché entrambi sono frutto di quell'amore e di quella liberazione che il Salvatore è venuto a portare tra gli uomini.

L'apporto della Chiesa alla realizzazione dei diritti dell'uomo si concretizza in una azione educativa continua, permanente e pratica, in primo luogo sui suoi propri membri. Tale azione dovrà rendere i cristiani più coscienti della dignità della persona umana, della fratellanza, dell'uguaglianza e della libertà che è propria e comune ad ogni essere umano, e soprattutto cercherà di far nascere, alimentare e sviluppare in loro la volontà di rispettare tali diritti fondamentali in ogni momento della loro vita quotidiana.

92. Vale per l'educazione al rispetto dei diritti dell'uomo quello che vale per l'educazione alla giustizia: essa "deve essere tale da insegnare agli uomini a condurre una vita, nella sua realtà globale e secondo i principi evangelici della morale personale e insieme sociale, che si esprima in una vitale testimonianza cristiana" (31).

Tutto ciò comporta un continuo prendere coscienza della propria speciale vocazione nella comunità politica e sociale ed un profondo senso di responsabilità e di dedizione al bene comune.

L'educazione alla vita associata "oltre l'informazione sui diritti di ciascuno" deve insegnare anche "il riconoscimento dei doveri nei confronti degli altri" (32), giacché la pratica del dovere è condizionata dal dominio di sé come pure dall'accettazione delle responsabilità e dei limiti posti all'esercizio della libertà individuale o collettiva (33).

L'esperienza, purtroppo, dimostra che ancora oggi molti cristiani sono spesso ben lontani dal dare questa testimonianza di rispetto e di osservanza dei loro doveri nei riguardi di questi inviolabili diritti dell'uomo, particolarmente nell'ambiente del lavoro, nella vita sociale, nel mondo dell'economia, nella politica e perfino nella scuola. Forse la forma di educazione che molti battezzati hanno ricevuto, invece di essere aperta ad una fraterna convivenza con gli altri al fine di garantire la vera unità e la vera pace sulla terra, ha fomentato in loro un gretto individualismo così tardo nel riconoscere i diritti degli altri.

93. Secondo il Concilio Vaticano II "la vera educazione deve promuovere la formazione della persona umana sia in vista del suo fine ultimo, sia per il bene delle varie società, di cui l'uomo è membro ed in cui, divenuto adulto, avrà mansioni da svolgere" (34).

E' indiscutibile che, anche in questo campo, hanno una importanza fondamentale la famiglia, la scuola, la parrocchia, le varie istituzioni ecclesiastiche e civili, i partiti politici, i sindacati e gli stessi mezzi di comunicazione sociale (35).

Ma, come ammonisce la Costituzione pastorale *Gaudium et spes*, coloro che si dedicano all'attività educatrice, specialmente della gioventù, devono considerare "loro dovere gravissimo inculcare negli animi di tutti sentimenti nuovi, ispiratori di pace" (36) e di collaborazione con tutti nella comunità, sia nazionale che internazionale (37).

L'educazione graduale alla comprensione altrui, che i singoli individui potranno ricevere dai citati organismi sociali e in particolare dai loro educatori, è il cammino necessario per giungere ad un rispettto reale dei diritti fondamentali dell'uomo (38).

94. Infatti, educare ai diritti dell'uomo vuol dire educare a sapere che esistono anche "gli altri", il nostro prossimo; a sentire che essi sono tanto legittimi quanto noi; a riconoscere le relazioni che ci legano a loro e perciò stesso ad essere sociali. Educare ai diritti dell'uomo vuol dire educare al rispetto degli altri, al rispetto delle differenze di pensiero, di azione e di tendenze di persone e di gruppi, valutate spesso troppo severamente e ingiustamente dai nostri pregiudizi o immagini preconcette, e la cui validità oggettiva e storica è facilmente spiegata dal pluralismo culturale; vuol dire accettare nell'ambiente in cui viviamo la legittimità sociale culturale degli altri. In breve, educare ai diritti dell'uomo vuol dire educare a rispettare le differenze legittime che caratterizzano ogni essere umano o gruppo culturale e, allo stesso tempo, educare all'identità, alla somiglianza fondamentale che accomuna uomo a uomo come al proprio fratello.

30. Paolo VI, Messaggio all'ONU nel XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, o. c. p. 674.

31. GM. p. 19.

32. OA. 24.

33. Cf. DH. 8.

34. Dichiarazione del Concilio sull'educazione cristiana *Gravissimum educationis*, 1.

35. Cf. Dich. *Gravissimum educationis*, o. c. passim.

36. GS. 82, 3.

37. Cf. GS. 89, 1-2.

38. Nell'educazione alla vita associata, "oltre l'informazione sui diritti di ciascuno, sia messo in luce il loro necessario correlativo: il riconoscimento dei doveri nei confronti degli altri". OA. 24.

http://www.obrascatolicas.com

95. L'uomo è un essere sociale e socievole: la persona umana come tale ha un suo profondo valore, ma ha bisogno di sviluppo e non può realizzarsi pienamente che attraverso l'interazione umana. Nel disegno di Dio, "ogni uomo è chiamato ad uno sviluppo, perché ogni vita è vocazione" (39), ed è così che l'educazione ai diritti dell'uomo deve far appello a questa sua creatività, responsabilità e crescita plenaria. Fin dalla nascita, ogni uomo ha ricevuto in germe un insieme di attitudini e di qualità da far fruttificare; il loro svolgimento sarà frutto sia della educazione ricevuta che dello sforzo personale.

Ma è evidente che un'educazione ai diritti dell'uomo non può essere impartita per settori o per compartimenti. Là dove vivono uomini e sono alle prese con le esigenze di una vita in comune, le questioni relative alla giustizia e ai diritti fondamentali dell'uomo sono legate le une alle altre. L'uomo è un tutt'uno, una entità globale ed ogni educazione autentica deve cercare di essere integrale nella sua visione e globale nel suo metodo (40).

96. Gli educatori alla pace e al rispetto dell'uomo sarebbero in contraddizione con le loro responsabilità se si limitassero solamente ad insegnare accademicamente tali profonde verità senza precederle con la testimonianza concreta della loro vita e del loro esempio; o se ponessero la loro fiducia in una socializzazione fondata nella sola costrizione morale o disciplinare.

97. Per ogni uomo, il primo diritto fondamentale – senza il quale gli altri diritti non hanno senso – è quello di "essere autenticamente persona". E' necessario dunque che l'educazione ai diritti dell'uomo porti ogni persona ad essere veramente tale; superi certe concezioni e comportamenti legati all'avere e al potere, per stabilire dei criteri di condotta che tutelino quei diritti e quei doveri in forza dei quali – sulla base della comune uguaglianza, della libertà, della fratellanza e dell'amore – ogni uomo possa "crescere in umanità, valere di più, essere di più" (41) anche senza avere di più.

98. Si comprende dunque come ogni educatore che promuova i diritti dell'uomo dovrà avere un chiaro senso critico ed un tatto equilibrato nel mettere in questione certe abitudini o comportamenti personali o collettivi basati sull'autodifesa nei riguardi degli altri, per sostituirli con l'abito della responsabilità, del rispetto e della collaborazione. Si dovrà perciò dare un'attenzione sufficiente alla preparazione pratica di ogni individuo al pluralismo sociale e culturale, all'esercizio pratico della fratellanza e dell'uguaglianza e al riconoscimento del diritto degli altri ad una legittima libertà.

I diritti dell'uomo non possono essere oggetto solamente di un insegnamento astratto senza nessuna relazione con le condizioni per la loro applicazione effettiva, ma devono essere situati, per ogni individuo, nella prospettiva e nella dinamica della sua propria società concreta. Di qui, l'importanza della ricerca di condizioni di equilibrio tra i diritti della persona umana e le funzioni dei gruppi e delle società.

99. Infine, il contenuto naturale ed umano di tale educazione sarà elevato e nobilitato dalla riflessione teologica sui principi precedentemente esposti della dottrina della Chiesa sulla dignità della persona umana, creata ad immagine di Dio, Padre di tutti gli uomini, i quali per questo si sentono e sono fratelli, uguali in dignità e liberi, ricordando che "mediante la sua inserzione nel Cristo vivificatore, l'uomo accede a una dimensione nuova, ad un umanesimo trascendente, che gli conferisce la sua più grande pienezza: questa è la finalità suprema dello sviluppo personale" (42).

C. DIMENSIONE ECUMENICA

100. Se la difesa e promozione dei diritti dell'uomo vuole essere una testimonianza evangelica, credibile ed efficace, deve essere comune e solidale soprattutto tra coloro che, per essere seguaci di Cristo, sono chiamati a mettere in pratica la carità, la comprensione, il rispetto, la giustizia, la solidarietà e la cooperazione nel bene.

101. Il Sinodo dei Vescovi del 1971 sulla *Giustizia nel mondo*, facendo eco all'insegnamento del Concilio Vaticano II, sottolinea l'importanza della cooperazione con i fratelli separati per promuovere la pace nel mondo, per realizzare lo sviluppo dei popoli e per fondare stabilmente la pace, e sprona a tal fine la Pontificia Commissione Justitia et Pax a promuovere in maniera efficace, insieme con il Segretariato per l'Unione dei Cristiani, una tale collaborazione ecumenica (43). "Questa cooperazione, sottolinea il Sinodo, riguarda innanzitutto le attività a tutela della dignità dell'uomo e dei suoi diritti fondamentali, in particolare del diritto alla libertà religiosa; poi il comune sforzo contro le discriminazioni fondate sulla differenza di religione, di stirpe e di colore, di cultura, ecc." (44).

102. Dalla dignità della persona umana, creata ad immagine e somiglianza di Dio, Padre di tutti gli uomini, e redenta dal sangue di Cristo, deve sorgere spontanea la testimonianza comune dei cristiani, consapevoli della loro responsabilità di seguaci di Cristo nel difendere i diritti del loro prossimo, uomo e donna, individuo o gruppo, indipendentemente da ogni considerazione di razza, sesso, classe, religione, o idee politiche.

103. La Dichiarazione congiunta, emessa il 7 dicembre 1973 dalla Pontificia Commissione Justitia et Pax e dal Consiglio Ecumenico delle Chiese in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale, vuole essere un invito e uno sprone all'azione in questo campo per tutte le comunità cristiane.

Vanno altresì ricordate alcune iniziative di collaborazione ecumenica, promosse da Sodepax, come la Conferenza di Beirut (21-28 aprile 1968), la Conferenza Mondiale di Montreal (9-12 maggio 1969) e soprattutto il Colloquio di Baden-Austria (3-9 aprile 1970) dove, particolarmente in quet'ultimo, sono trattati i diritti dell'uomo e la loro promozione come fattore di pace.

Afferma il citato Colloquio di Baden che: "per garantire una più efficace protezione dei diritti umani è urgente che le chiese promuovano un'attiva campagna educativa per assicurare una conoscenza più piena degli articoli della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo e dei conseguenti strumenti per la loro protezione e una loro più vasta diffusione: un simile programma educativo dovrebbe essere intrapreso a livello pastorale e attraverso tutte le istituzioni educative sotto controllo delle chiese. Nei programmi di scuola la finalità e l'importanza dei diritti dell'uomo devono essere illustrate da esempi concreti" (45).

Lo stesso testo viene ripreso e riaffermato dalla Conferenza Mondiale sulla Religione e la Pace, svoltasi in Kyoto (16-21 ottobre 1970), nella quale esponenti delle principali religioni cristiane e non cristiane discussero sui temi del disarmo, dello sviluppo e dei diritti dell'uomo (46).

104. Le possibilità di azione ecumenica sono numerose: dall'assemblea di preghiera in comune alla denuncia profetica, dallo sviluppo di iniziative educative, di massa o di categoria, sui diritti dell'uomo agli interventi concreti presso le autorità competenti allo scopo di difendere qualche diritto rivendicato e di tutelarne qualche altro violato. Ogni Commissione Nazionale, secondo le necessità e la situazione reale del proprio paese e nelle forme concrete considerate più valide ed opportune, può farsi promotrice di tale valida collaborazione ecumenica con le Chiese o le istituzioni cristiane locali.

43. La Pontificia Commissione Justitia et Pax e il Consiglio Ecumenico delle Chiese, con sede in Ginevra, hanno creato un comitato per lo sviluppo, la giustizia e la pace (SODEPAX). Organismi analoghi, con l'approvazione delle Conferenze Episcopali, regionali e nazionali, stanno sorgendo o sono già attivi nel seno della Chiesa in tutto il mondo al fine di promuovere — tramite il Sodepax — la collaborazione ecumenica fra tutti i cristiani e gli uomini di ogni religione ed ideologia.

44. GM. p. 21.

45. *Paix - L'impératif urgent.* Colloque sur les chrétiens et le problème de la Paix, 3-9 aprile 1970, Baden Austria. Ginevra 1970, n. 68, pp. 77-78. Il Colloquio raccommanda con insistenza alle Chiese di patrocinare, nelle università e negli istituti di cultura superiore, l'insegnamento del Diritto delle libertà fondamentali dell'uomo e suggerisce per i corsi i seguenti argomenti: *a*) "La storia dei diritti dell'uomo, compreso lo sviluppo del diritto umanitario internazionale. *b*) La protezione dell'individuo mediante il Diritto delle libertà fondamentali dell'uomo sul piano nazionale e internazionale. *c*) La protezione delle minoranze da parte del diritto statale (nazionale) e internazionale. *d*) La eliminazione di ogni forma di discriminazione razziale e religiosa. *e*) La Dichiarazione Universale dei diritti dell'uomo e gli strumenti internazionali sui diritti dell'uomo che formano parte del Diritto internazionale consuetudinario. *f*) Lo "statut" dell'individuo secondo il Diritto internazionale delle libertà fondamentali dell'uomo. *g*) La protezione dei diritti dell'uomo nei conflitti armati. *h*) Lo sviluppo delle istituzioni nazionali e internazionali destinate alla protezione dei diritti dell'uomo. *i*) Le cause che impediscono la applicazione dei diritti dell'uomo". o. c. n. 69, p. 78.

46. Cf. *The Kyoto Conference - Disarmament, Development, Human Rights.* New Delhi, India 1970, pp. 33-35.

IV. ALCUNE INIZIATIVE CONCRETE

105. L'azione pastorale delle Chiese locali e particolarmente delle Commissioni Nazionali Giustizia e Pace trova la sua efficacia ispirando l'azione dei cristiani nell'ambito dei diritti dell'uomo mediante iniziative concrete ed efficienti.

Presupposto indispensabile di tali attività sarà lo studio e la ricerca nel campo dei problemi dei diritti dell'uomo attraverso l'analisi obiettiva delle cause che ne hanno prodotto le violazioni al fine di poter trovare soluzioni adeguate e proporre rimedi concreti e validi.

Se, come insegna il Concilio Vaticano II (1), l'uomo quando partecipa consapevolmente alla vita dei gruppi sociali, attua il disegno di Dio, coltiva sé stesso ed esercita la carità cristiana di prodigarsi al servizio dei fratelli, non sarebbe forse utile che ogni Chiesa locale favorisse tra i fedeli il sorgere di circoli di studio, di forums, di seminari e di cicli di conferenze sui diritti dell'uomo, dove attraverso la libera discussione e la indagine, individuale o di gruppo, si mettessero a fuoco i problemi più urgenti e le cause fondamentali che li hanno prodotti ?

L'azione delle Commissioni Nazionali in questo campo può realizzarsi nelle forme e nei settori più diversi, sia sul piano internazionale che nazionale. Sono già state fatte alcune esperienze di incontri a livello regionale o continentale su differenti temi, principalmente tra le Commissioni Nazionali di America Latina e d'Europa, e in tali occasioni si sono potuti rilevare punti e indicazioni assai importanti per un'azione comune di tutti i cristiani.

1. *Attività nell'ambito internazionale*

106. E' noto che i diritti dell'uomo rappresentano un fenomeno globale che supera i confini di ogni paese e l'orbita di ogni cultura. Pur dentro le caratteristiche di tale "universalità" i diritti dell'uomo non sono qualcosa di astratto o di statatico, ma bensì una realtà concreta e in continuo progresso, la quale esige che ognuno la percepisca e ne prenda coscienza, soprattutto nel contesto delle condizioni sociali del suo stesso paese.

107. Collaborare con gli organismi – governativi e non governativi – che aiutano a difendere e a promuovere, dentro della comunità, i diritti dell'uomo è una necessità ed un dovere imprescindibile per ogni cittadino e per ogni cristiano.

La scelta della forma di collaborazione potrà variare secondo le necessità e le urgenze del momento: le possibilità sono numerose; ne indichiamo alcune come semplici suggerimenti esemplificativi, avvertendo però le Commissioni Nazionali che alcuni strumenti internazionali sotto elencati, pur essendo ispirati dal genuino desiderio di difendere i diritti dell'uomo, possono tuttavia presentare riserve su determinati punti.

Tali possibilità di collaborazione potrebbero essere:

108. Incoraggiare l'applicazione degli strumenti internazionali che offrono una concreta protezione ai diritti dell'uomo.

Particolare attenzione meritano:

- I citati due Patti Internazionali riguardanti i diritti economici, sociali e culturali; e i diritti civili e politici, con il relativo Protocollo Facoltativo (1966). La loro ratifica è sommamente importante (2).
- La Convenzione Internazionale sull'eliminazione di ogni forma di discriminazione razziale e le relative misure per l'applicazione delle norme ivi espresse (21 dicembre 1965).
- La Convenzione dell'UNESCO riguardante la discriminazione nel campo dell'insegnamento (14 dicembre 1960).
- La procedura prevista dalla risoluzione 1503 (XLVIII), approvata nel 1970 dal Consiglio Economico e Sociale dell'ONU, che ha autorizzato la Sotto Commissione per la lotta contro le misure discriminatorie e per la protezione delle minoranze a creare un gruppo di lavoro che esamini, secondo alcuni criteri di ammissibilità, le comunicazioni relative a violazioni di diritti dell'uomo.

109. Seguire con interesse lo sviluppo di alcuni importanti progetti di convenzioni, alcuni tuttora allo studio delle competenti Commissioni dell'ONU, come:

- Il progetto di "Convenzione internazionale sulla eliminazione di tutte le forme di intolleranza religiosa". Nel caso di gravi discrepanze sul testo della Convenzione, potrebbe essere opportuno insistere, per lo meno, sull'approvazione di una dichiarazione su tale materia.
- Il progetto di "Convenzione sul diritto d'asilo".
- Il progetto di "Convenzione riguardante la libertà d'informazione".
- Le misure che rafforzano la protezione della libertà d'associazione e di riunione pacifica.
- La debita protezione della libertà e del benessere della famiglia (statut de la famille).
- Una più adeguata legislazione internazionale e nazionale che tuteli l'infanzia nell'ambiente sociale e nel mondo del lavoro.

110. Chiedere una protezione più efficiente nell'ambito della discriminazione razziale, particolarmente durante il "Decennio contro la discriminazione razziale" lanciato dall'ONU il 10 dicembre 1973.

- Vedere ciò che può essere fattibile nei riguardi dell'Apartheid e di ogni sistema socio-economico fondato sulla discriminazione razziale, culturale, religiosa, etnica o politica.
- Fomentare studi specializzati su tali problemi.
- Studiare nuove forme d'azione e di intervento per sradicare il razzismo.

111. Difendere i diritti della donna:

- Sollecitare la ratifica degli Stati alla *Convenzione sui diritti politici della donna.*
- Caldeggiare e propagare l'attuale *Dichiarazione sulla eliminazione di ogni discriminazione nei riguardi della donna.*
- Proteggere il ruolo della donna come madre, quale tutrice del focolare e delle fonti della vita e quale prima educatrice del genere umano.
- Favorire un migliore "status" sociale per le donne sposate e le lavoratrici ed un più giusto riconoscimento dei loro diritti, soprattutto quello di protezione dei loro figli in caso di separazione legale o di vedovanza.
- Stabilire un piano d'azione con iniziative concrete da realizzare nell'ambito nazionale in difesa dei diritti della donna, specialmente in occasione dell'*Anno Internazionale della donna* (1975).

112. Chiedere una maggiore protezione per le minoranze etniche, religiose e linguistiche.

- I valori tradizionali, culturali e religiosi dei gruppi minoritari che partecipano alla vita di una nazione necessitano una adeguata protezione. Il pluralismo sempre più crescente nella vita sociale ha bisogno di una legislazione appropriata.

113. Favorire una legislazione dei diritti socio-economici dei popoli e nazioni in via di sviluppo.

- I diritti dei popoli all'autonomia politica, così fortemente affermati nell'epoca post-coloniale, devono essere completati con il riconoscimento dei diritti socio-economici, necessari per un adeguato sviluppo di molti popoli del Terzo Mondo, evitando al tempo stesso i pericoli del neo-colonianismo.
- Alla luce della *Populorum progressio* e della *Octogesima adveniens* si deve tentare una legislazione internazionale al riguardo, tenendo conto delle esperienze apportate dalle tre Conferenze dell'UNCTAD (CNUCED) (3).

114. Favorire una maggiore personalizzazione dei diritti dell'uomo, studiando il modo di estendere ed applicare i diritti dell'uomo anche ai bisogni di determinate categorie di persone che si trovano in situazioni particolari, come, ad esempio, i vecchi, gli ammalati, i minorati.

115. Provvedere misure di tutela giuridica e sociale più efficaci per alcuni diritti, in particolare per quelli che ledono più gravemente la dignità della persona umana, quali ad esempio:

- Il diritto alla libertà religiosa.
- Il diritto alla nascita, alla vita e alla necessaria alimentazione.
- Il diritto alla cultura e all'educazione.
- Il diritto dei lavoratori stranieri.
- Il diritto al lavoro dignitoso, sia per una compartecipazione alla direzione dell'impresa, sia per una retribuzione idonea allo sviluppo personale e familiare dei lavoratori.

116. Particolare attenzione dovranno riservare le Commissioni alla difesa della libertà religiosa, che è alla base di tutte le altre libertà ed è inseparabilmente legata ad esse. "Questo diritto sacro fra tutti, si trova, afferma il S. Padre (4), impunemente precluso a milioni di uomini, vittime innocenti di intollerabili discriminazioni religiose ... (Bisogna) promuovere, in un campo così fondamentale della vita degli uomini, un'attitudine conforme alla voce insopprimibile della coscienza e bandire quei comportamenti che sono incomparabili con la dignità del genere umano" (4).

117. Promuovere nuovi mezzi legali, a livello regionale o internazionale, che rinforzino il carattere esecutivo della protezione dei diritti dell'uomo.

3. In data 12 dicembre 1974 l'Assemblea Generale dell'ONU (Sessione XXIX) ha adottato una "Carta dei diritti e dei doveri degli Stati".

4. Paolo VI, Messaggio nel XXV anniversario dell'ONU, AAS, LXII (1970), p. 686.

1. Cf. GS. 57, 2.

2. Cf. Paolo VI, Messaggio all'ONU in occasione del XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo, o. c. p. 677; cf. Dichiarazione congiunta del Consiglio Ecumenico delle Chiese e della Pontificia Commissione Justitia et Pax nel XXV anniversario della Dichiarazione Universale dei Diritti dell'Uomo. *L'Osservatore Romano*, 8 dicembre 1973, n. 282, p. 1-2.

http://www.obrascatolicas.com

• Favorendo l'idea di creare una Corte o Tribunale Universale dei diritti dell'uomo come istanza suprema in questa materia (5).

• Favorendo l'idea di creare un Alto Commissariato presso l'ONU per i diritti dell'uomo, dandogli un carattere sopra-statale, pur tenendo conto dell'autonomia interna di ogni stato e allo stesso tempo del necessario rispetto per certi principi giuridici internazionali riconosciuti e progressivamente codificati dalle Nazioni Unite, dall'osservanza dei quali i governi non dovrebbero arbitrariamente dispensarsi.

• Fomentando la proposta di creare dei Tribunali o Corti Regionali e delle Commissioni Regionali dei diritti dell'uomo come organismi più capaci ad intendere e a risolvere la problematica, locale o regionale, dei diritti dell'uomo, seguendo l'esempio della Commissione Europea o della Commissione Panamericana.

118. Favorire il riconoscimento generale per ogni uomo del diritto di ricorso o appello ai Tribunali Internazionali dei diritti della persona umana.

• E' necessario che sia riconosciuto alle associazioni, ai gruppi e agli individui il diritto al ricorso individuale che conceda loro la facoltà di far giungere la propria voce al mondo internazionale. Una protezione efficace dei diritti dell'uomo esige questo tipo di ricorso che è garanzia contro ogni pressione statale ed ideologica sulla persona umana.

• Inoltre, per vigilare sull'osservanza e sull'applicazione dei diritti dell'uomo, non sarebbe, forse, conveniente suggerire all'ONU di obbligare gli Stati membri a rispondere alle inchieste sulle violazioni di tali diritti, adottando un meccanismo giuridico simile a quello della Commissione Europea per i diritti dell'uomo ? Allo stesso modo, non sarebbe opportuno favorire la creazione di un sistema di controllo periodico sull'osservanza dei diritti dell'uomo nell'ambito giurisdizionale dei singoli Stati, sul tipo del controllo permanente esercitato dall'Organizzazione Internazionale del Lavoro (ILO - OIT) ?

• Sembrerebbe comunque utile, quando è possibile e le circostanze lo esigono, sostenere l'ONU nelle sue proteste contro le violazioni dei diritti dell'uomo, offrendo l'adesione e l'appoggio morale necessario.

2. *Attività nell'ambito nazionale*

119. E' qui soprattutto dove le Commissioni Nazionali sono chiamate a fare una diagnosi oggettiva di certe situazioni locali che ledono, in un determinato settore, i diritti dell'uomo per stabilire allo stesso tempo la scelta dei rimedi da opporre. Nel promuovere i diritti dell'uomo nella famiglia, nella scuola, nella parrocchia, nella diocesi, in tutta la nazione, è indispensabile l'uso dei mezzi di comunicazione sociale, quali:

– la stampa; preparando, per esempio, una edizione della Dichiarazione Universale dei diritti dell'uomo con citazioni di passi della dottrina sociale della Chiesa e brevi spiegazioni a livello popolare; divulgando la *Pacem in terris* con la sua *Magna Charta* dei diritti dell'uomo, pure in edizione popolare e con brevissime spiegazioni di commento; pubblicando opuscoli sul razzismo, sul diritto dei popoli all'autodeterminazione, sul diritto allo sviluppo, sul diritto alla nascita; scrivendo articoli brevi e chiari, a carattere divulgativo, sulla problematica dei diritti dell'uomo nei giornali, settimanali e riviste (cattoliche e non cattoliche) della nazione;

– la radio e la televisione; preparando o suggerendo discussioni e tavole rotonde su alcuni diritti più violati nella propria comunità.

Sul piano parrocchiale o diocesano si possono organizzare in determinato periodo dell'anno liturgico delle *Campagne sui Diritti dell'Uomo*, servendosi di materiale adeguato di propaganda, come: volantini, manifesti, cartelloni, striscie, corsi speciali di conferenze, films, predicazioni e liturgia della parola. La partecipazione del clero e del laicato nel pianificare tale campagna è importantissima e indispensabile.

120. Le Commissioni Nazionali contribuiscano a rendere coscienti e sensibili i cristiani in questo settore ricordando loro soprattutto:

1) Il dovere di vigilare sui possibili comportamenti abusivi di qualunque origine nei riguardi dei diritti dell'uomo (6).

2) La necessità di insistere presso i pubblici poteri affinché i diritti dell'uomo, proclamati dall'ONU nelle varie Dichiarazioni e nelle diverse Convenzioni, entrino a far parte, mediante recezione, dell'ordinamento giuridico pubblico e privato del proprio stato.

3) L'utilità e la necessità di rilevare quali sono i diritti più violati nel proprio paese (7) e, come rimedio alle violazioni, la necessità di informare e di denunciare ogni atto oggettivamente lesivo alle competenti autorità dello stato e della Chiesa e l'urgenza di un'azione metodica per formare ed informare l'opinione pubblica.

4) La necessità o convenienza di far conoscere all'opinione pubblica l'atteggiamento del proprio governo nei riguardi della ratifica delle convenzioni dell'ONU che tutelano i diritti fondamentali dell'uomo, e soprattutto dei due Patti, con Protocollo addizionale, del 1966.

5) La necessità di accogliere e di stimolare la presenza dei giovani nell'azione per incrementare la difesa e la promozione dei diritti dell'uomo al fine di favorire nello sviluppo della società il loro efficace contributo anche in questo campo (8).

121. In conclusione, qualsiasi azione nostra, tanto nell'ambito nazionale come in quello internazionale, deve sempre essere caratterizzata da un sano realismo e da un ottimismo cristiano.

Se i diritti fondamentali dell'uomo rappresentano per ogni cultura un bene sociale inestimabile, non dobbiamo dimenticare però il loro carattere storico e il loro aspetto dinamico. In ogni epoca si scoprono nuove dimensioni del diritto e si infocano i vecchi problemi in una nuova luce. "E così, pur su una base permanente, il diritto è continuamente in sviluppo. E' perciò necessario sentirsi sempre coinvolti nella ricerca di nuovi aspetti dei diritti dell'uomo, al tempo stesso in cui si lavora all'attuazione di quelli già acquisiti. E' questo uno dei compiti della missione profetica del cristiano" (9).

122. A volte la loro piena realizzazione, per le gravi difficoltà che li circondano, può sembrare umanamente una utopia: la loro dimensione escatologia ci animerà in tal caso a proseguire ugualmente fiduciosi, verso nuove terre e nuovi cieli (*Apoc.* 21, 1).

Sappiamo che i mezzi legali non assicurano da soli la protezione dei diritti dell'uomo; l'insuccesso degli organismi internazionali a questo riguardo ci ha resi ognor più consapevoli di tale limitazione. E' necessario perciò tendere a creare un nuovo ordine politico e sociale, nazionale e internazionale, che sia dotato di strutture capaci di soddisfare la giustizia tra i popoli, tra le collettività e tra gli individui.

La stessa concezione dei diritti dell'uomo riflette forse troppo la tradizione umanistica occidentale, mentre nel suo carattere universale dovrebbe, con flessibile realismo pluralista, tenere in considerazione le concezioni e le situazioni profondamente diverse di tutti i popoli del mondo. Anche in questo settore la collaborazione delle Commissioni Nazionali Giustizia e Pace sarà di grande utilità.

Infine, il dinamismo della nostra fede ci accompagni sempre nella difesa e nella promozione dei diritti dell'uomo, scrutando attentamente in ogni circostanza i segni dei tempi nell'impegno di costruire per tutti "una città umana, pacifica, giusta e fraterna, che sia un'offerta gradita a Dio" (10).

1. Cf. Atti dell'Assemblea Generale dei Vescovi del Brasile, pubblicati il 15 marzo 1973, dove alla proposizione 14, si propone la creazione di un "Tribunal Mundial da Dignidade Humana". Cf. anche *Paix - L'impératif urgent*. Colloquio di Baden, o. c. n. 78, p. 80 ss., dove si insiste nell'affermare che l'organismo da crearsi per difendere i diritti dell'uomo deve essere oggettivo, di natura non politica ma giuridica. "Dovrebbe pure essere in grado di mettersi in moto automaticamente alla richiesta di qualsiasi persona o di qualsiasi gruppo oppresso, senza che sia necessaria la preventiva sanzione o il preventivo intervento di qualsivoglia autorità politica". o. c. n. 78, p. 81.

6. Sotto questo aspetto per i cristiani "la loro prima responsabilità è quella di stare attenti affinché nelle loro istituzioni — chiese, scuole, ospedali — si renda fedele testimonianza al Vangelo in ogni situazione". o. c. n. 86, p. 83. Non sarebbe inutile, inoltre, fare delle ricerche per investigare atteggiamenti o comportamenti individuali e collettivi che, nelle relazioni interpersonali, possono concretamente favorire od ostacolare i diritti dell'uomo.

7. Si potrebbe promuovere nell'ambito statale la presa in considerazione, per la fidesa dei diritti dell'uomo, del sistema "Ombudsman" che si è rivelato efficace in molti paesi come mezzo semplice e rapido per correggere abusi legali, esecutivi o amministrativi; come pure la creazione di "Commissioni locali dei diritti dell'uomo" specialmente nelle grandi città, caratterizzate dalla presenza di minoranze.

8. Il Colloquio di Baden "suggerisce che la Chiesa cristiana si sforzi di definire i diritti in evoluzione dei giovani nel loro contesto legale e sociale e di creare, dentro delle strutture ecclesiali, il modo di dare alla gioventù la piena possibilità di partecipare alla causa della pace, godendo gli stessi diritti come gli altri". o. c. n. 65, p. 76.

9. o. c. n. 83, pp. 82-83.

10. OA. 37.

INDICE

Presentazione

	Numero marginale
I. *Introduzione*	1-12
Finalità e limiti del documento	1-12
II. *Bilancio e posizioni*	13-59
A. Aspetto storico	13-35
B. Aspetto dottrinale	36-59
1. Insegnamenti del Magistero	36-44
2. Riflessione teologica	45-59
III. *Orientamenti pastorali*	60-104
A. Elementi di una pastorale di promozione e di difesa dei diritti dell'uomo e dei popoli	60-90
1. Pastorale, politica e diritti dell'uomo	63-69
2. Pastorale di annuncio	70-77
3. Pastorale di denuncia: la denuncia profetica	78-90
B. Verso una educazione integrale per promuovere e difendere i diritti dell'uomo.	91-99
C. Dimensione ecumenica	100-104
IV. *Alcune iniziative concrete*	105-122
1. Attività nell'ambito internazionale	106-118
2. Attività nell'ambito nazionale	119-122

* Ad Commissiones Nationales "Iustitia et Pax", **Documenti di lavoro** n. 1, Città del Vaticano 1975, p. 1-72.

4343

1974 DEC 12.-PAULUS VI, CONST. AAS 67 (1975) 164-165

SUDANIENSIS

In Sudania Hierarchia Ecclesiastica constituitur

PAULUS EPISCOPUS

Servus servorum Dei – Ad perpetuam rei memoriam

Cum in Sudania catholicae res, etsi inter graves a sacris Pastoribus et clero et fidelibus ipsis fortiter toleratas ob christianum nomen aerumnas, auctae magnis sint incrementis, bene Nos fieri censuimus, si in eodem Africae territorio, Nobis dilectissimo, Hierarchia Ecclesiastica constitueretur: optima enim spe confisi sumus, fore ut vel ampliores in posterum colligi possint pastoralium laborum fructus. Enixis ideo precibus accedentes Venerabilis Fratris Ubaldi Calabresi, Archiepiscopi titulo Fundani et in Sudania Apostolici Pro-Nuntii, atque audita sententia Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, apostolica potestate Nostra sequentia decernimus: Hierarchiam Ecclesiasticam in Sudania condimus, in duas Provincias Ecclesiasticas dispositam, quarum prior metropolitana sede Khartumensi constituetur, quae antea Vicariatus Apostolicus erat, atque dioecesi Elobeidensi tamquam suffraganea, item antea Vicariatu Apostolico. Alteram vero Provinciam constituent metropolitana Ecclesia Jubaensis atque suffraganeae dioeceses Rumbekensis, Vavensis, Malakalensis et Tomboraënsis, quae vel Vicariatus Apostolici vel Praefecturae hucusque fuerant. Harum Sedium, quae Sacrae Congregationi pro Gentium Evangelizationi obnoxiae esse pergent, hi qui sequuntur sacri Ordinarii erunt, hac ipsa die in sacro Consistorio, ad Aedes Vaticanas habito, sollemniter renuntiati: archidioecesis Khartumensis, cuius sedes cathedralis in templo Sancto Matthaeo Apostolo dicato erit, Venerabilis Frater Augustinus Baroni, titulo Ecclesiae Balaciensis solutus; archidioecesis Jubaensis, cuius sedes cathedralis in templo Sanctae Teresiae a Iesu Infante erit, Venerabilis Frater Irenaeus Wien Dud, tituto Ecclesiae Barcusenae solutus. Ceterarum dioecesium hi erunt Episcopi: Malakalensis, Pius Yukwan Deng, cuius magisterii cathedra in templo Christi Regis sit; Tombaraënsis, Iosephus Gasi, cuius magisterii cathedra sit templum Mariae Auxiliatricis; Vavensis, Gabriel Zubeir, cuius
165 magisterii cathe/dra templum sit B. M. V. Auxilii Christianorum; Rumbekensis, cuius sedes cathedralis sit templum Sacrae Familiae, idem Gabriel Zubeir, ut Administrator Apostolicus ad nutum Sanctae Sedis; Elobeidensis, cuius cathedralis sedes sit templum B. M. V. Reginae Nigritiae, Paulinus Lukudu, tamquam Administrator Apostolicus "ad nutum Sanctae Sedis", sine tamen charactere episcopali. Apostolicas has Litteras ad effectum adducat Venerabilis Frater Ubaldus Calabresi. quem diximus, vel ab eo delegatus sacerdos, qui congrua effecti negotii documenta ad Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione mittat, de more signata sigilloque impressa. Hanc vero Constitutionem Apostolicam sive nunc sive in posterum ratam esse volumus, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, die XII mensis Decembris, anno Domini MCMLXXIV, Pontificatus Nostri duodecimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.* Agnellus Card. ROSSI, *S. Congr. pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide Praefectus.* Iosephus Del Ton, *Prot. Apost.* Ioannes Coppa, *Proton. Apost. s. n.*

4344

1974 DEC 16.- PAULUS VI, ALLOC. AAS 67 (1975) 39-44

Allocutio membris Commissionis Theologicae Internationalis Romae plenarium Coetum habentibus:

De actu morali iudicando iuxta principia religionis christianae

Instaurantur Nobis gaudia cum vos hodie excipimus, illustres Commissionis Theologicae Internationalis viri, initio conventus vestri; eosque theologos comiter benigneque consalutamus, qui aut recens in vestrum collegium cooptati, aut confirmati, ad legum vestrarum praescripta "scientia theologica et fidelitate erga Ecclesiae magisterium praestant"; qui praeterea oculis Nostris specimen praebent variarum Theologiae scholarum in diversis nationibus.

Haec sane collegii vestri structura id luculenter prodit, necessitudinem inter disciplinas theologicas, quam aetas nostra tantopere poscit, omnino coniungi oportere, eo vel magis, quod frequentiores quam antehac rei moralis periti viri in vestrum numerum recepti sunt; in eodem, profecto, membrorum successiones novis usque theologis materiem et facultatem dant, operam suam tam egregiam Sanctae Sedis navandi. Itemque tredecim numero virorum confirmationem esse stabilitatis ac / perpetuitatis praesidium cuique patet, quam coli 40
decere nemo non videt ut fructus uberrimi e Commissione percipi possint. Occasione vero capta, non omittimus eos, quorum in locum alli suffecti sunt, obsequio, recordatione, gratulatione valere iubere, de insigniter praestita opera per actum quinquennium.

Nimirum in praesens studia vestra in eo versantur, quem ad modum provisum est anno millesimo nongentesimo sexagesimo nono, ut "fontes cognitionis moralis christianae" indagentur. De qua tractatione vehementer gaudemus. Id vero, ut e documentis quae misistis percepimus, agitur, ut via ac ratio rei moralis investigandae presse definiantur atque certa actus moralis iudicandi principia, iuxta christianae sapientiae considerandae modum: argumentum sane grave; argumentum dignum; argumentum Ecclesiae hominumque necessitatibus accommodatum; idem enim bases ipsas theologiae moralis fundamentalis respicit, actibus humanis conexas.

Nemo ignorat christianam morum disciplinam in controversiam adduci, ad ipsa etiam quod attinet eius principia. Verum enim vero, Revelatio propriam definitamque agendae vitae rationem proponit, quam Ecclesiae magisterium authentice interpretatur eamque extendit ad novatos vitae usus in suis progressionibus componens. Hoc tamen interdum in oblivionem facile adducitur. Hodie praeterea ipsa ordinis moralis obiectivi principia in controversiam vocantur (1). Ex quo fit, ut hodierni temporis homo perturbetur, nesciens quae recta sint, quae vero prava, aut quibus recte iudicandi normis niti valeat. Atque in huiusmodi dubitationem nonnulli etiam christiani fideles inducuntur, qui nec legi naturali fidem amplius faciant, nec positivis Revelationis et Magisterii praeceptis. Relicta pragmatistica philosophia, in relativismi argumenta deventum est.

Nos autem putamus unam ex causis, et fortasse praecipuam, cur hodiernae aetatis hominis recte iudicandi facultas enervata sit, separationem esse – potius quam distinctionem - quae radicitus facta est inter doctrinam vitaeque praxim moralem et religionem; hanc nempe omnino esse negando, illam vero suis ipsius privando ontologicis fundamentis suisque supremis finibus.

Spirituales illae hic illic pervagantes opiniones ad talem mysticismum propensae, qui Absolutum desiderat atque aliquibus voluntariis et laboris plenis religionis formis expletur, quae aetatis nostrae iuvenum / mentes ad ampla ac significan- 41
tia facta inducunt, interius quoddam rationis vacuum detegunt, quod suffoderunt inania dogmata saecularismi et pseudoliberationis, a pervulgatissimo laicismo rigide invectae; quo in rationis hiatu dignosci videtur deprecanda illa moralis hebetatio, qua corroborans quodvis conscientiae subiectivae principium decidit, idque misere efficitur, ut magis ac magis delicta multiplicentur, quae non solum ad perturbatum individui animum pertinent, sed etiam ad plurium consociationes, callide sordideque directas; fit praeterea, ut edonistica eadem-

1. Cfr. Decl. de libertate religiosa *Dignitatis humanae*, n. 7.

http://www.obrascatolicas.com

que excusata morum libertas sinat, ut corporis sensus ad proprium humanae rationis iudicium vel ad iustas sociales normas praevaleant.

Liceat Nobis brevibus hisce et simplicibus animadversionibus locum interponere, qui maxime accommodatus videtur, e probi et perillustris viri, scilicet Alexandri Manzoni, opere excerptum; illam dicimus "Moralis Catholicae" defensionem, ab ipso conscriptam, quae normas, nobis hodie etiam approbandas, continet: "Iam praeter et extra omnem religionem habent certissime homines quasdam species honesti et inhonesti, quae quidem scientiam aliquam moralem constituunt. Num vero haec cognitio plena aut perfecta est? Num igitur rationi consentaneum est, eadem scientia esse contentum? Quod praeterea doctrina illa moralis ab ipsa theologia distincta est, num haec aliqua eius naturalis condicio est an potius imperfectio? Hoc tandem quaeritur. Sed ipsum illud interrogare, iam respondere est interrogationi: etenim illa ipsa denique scientia naturalis est imperfecta et varia et tot modis obscura; caret etiam cognitionibus summi nimirum ponderis de Deo ac proinde de homine deque legis moralis latitudine. Desunt similiter ei cognitiones de causa eius fastidii, quod homo nimis saepe experitur in parte etiam illa huius scientiae observanda, quam bene novit et agnoscit; desunt tandem veritates de auxiliis ad scientiam illam plene exsequendam necessariis. Atqui haec ipsa scientia humana est quam Christus Iesus voluit reficere et reformare, cum nempe agenda rationesque agendi praestituit, cum hominum sensus verba cupiditates recte direxit, cum omnem hominum amorem et odium redegit in principia quaedam, quae ipse appellavit aeterna et infallibilia,- unica et universalia. Ipse ergo tunc coniunxit philosophiam moralem cum theologia; num ad Ecclesiam pertinuit seiungere eas?" (2).

Sed praeter illam sententiam, a nobis commemoratam,
42 qua res / morales a religione, et praesertim ab Ecclesiae magisterio separantur ad quasdam maximi momenti morum quaestiones spectante (sicut exempli gratia sunt contracceptio, abortio, sterilisatio, euthanasia, cetera), alia gravissima res, quae moralem Ecclesiae doctrinam respicit, ex eo potisimum provenit quod gliscens fama putat huiusmodi Ecclesiae magisterium factum esse vetus atque obsoletum. Opinionum cursus, ab historia invectus, continens morum processus, cogitandi ratio quae in praesentiarum pervulgata est, validam causam praebere creduntur, cur Ecclesiae de moribus doctrinae argumenta repudientur, eiusdem doctrinae mutatio suadeatur immo adprobetur, et quidem, ut ita dicamus, relativismus defendatur, qui "amoralibus" nostri huius temporis propensionibus studiisque faveat. Expetita *iura* libertatis, sine ullo limite exercendae, sensum *officiorum* moralisque obligationis tollunt ipsis in quaestionibus, quae manifesto graves sunt quaeque sive singulorum sive societatis vitam obligant (sicut divortium, omophylia, sexuales ante matrimonium necessitudines, cetera). Quam ob rem ethica hominis et societatis temperatio procul dubio in discrimen adducuntur, si huiuscemodi principia admittantur, quae rationibus mores, ius, rem publicam respicientibus, et eo vel magis christianae vitae normis adversantur. Si Fridericus ille Nietzsche quasi nostrae aetatis propheta haberetur, ubinam Christi Evangelium consisteret, quorsum mundus huius temporis denique tenderet ?

His omnibus consideratis, a vobis est igitur egregie statutum, ut de re morali quaestionem ageretis, quod ad praecipuas operandi rationes spectat.

Sacras in primis Litteras perscrutari studebitis, quarum doctrina ut scientifica theologiae moralis expositio magis nutriretur Concilii Vaticani II Patres monuerunt (3). Operam impendetis, ut theologica studia de Sacrae Scripturae usu progrediantur ad recte definiendas morales normas secundum legitima fidei vel disciplinae exegeticae et hermeneuticae praecepta. Summa praeterea moralis biblicae praescripta in lucem proferatis, quae sunt: participatio mysterii paschalis per baptismi sacramentum, atque ex eo derivantia officia et munera (4); vita in Spiritu ducta (5); studium iustitiae Regni Dei
43 comparandae (Sermo in Monte / habitus) (6); hominis christiani cum Deo communio, qui est vita, et amor, et lux (7). Quae denique in Sacris Scripturis expressa inveniuntur praecepta de hominis cum Deo et fratribus vinculis iungendis, de caritate, de iustitia, de temperantia in lucem proferetis.

2. A. Manzoni, *Osservazioni sulla morale cattolica*, I, cap. III.
3. Decr. de institutione sacerdotali *Optatam totius*, n. 16.
4. *Rom.* 8.
5. *Gal.* 5.
6. *Mt.* 5-7.
7. *1 Io.*

In omni ergo pervestigatione fontium cognitionis Christianae legis moralis oportet ante omnia et necessario recurrere ad firmissima revelationis Biblicae principia quae, auxiliante ipso Ecclesiae Magisterio, illustrantur secundum illam suam significationem quae in omni aetate attingit intimum hominem. Quam ob causam idem Magisterium existimat studii vestri argumentum ad ipsam hominum vitam pertinere, quoniam – sicut factum est nuper in gravissima abortus quaestione –tacere non potest de primariis necessariisque actuum humanorum optionibus sed contra adiuvare debet christianos et omnes homines bonae voluntatis ut sese semper gerant secundum rectam conscientiam debitorum atque officiorum moralium.

Hic itaque interest, Christi ipsius nomine, viam ad salutem commostrare eodemque tempore producere et praesentem reddere hodie actionem Redemptoris tamquam Luminis hominum et originis omnium gratiarum. Haec vero actio non continetur tantum rationibus et principiis, id est veritatibus quibus credendum est, sed etiam usu vitae et contemplatione finis, id est veritatibus quibus vivendum est: "fides credenda et moribus applicanda", ut quibusdam Patrum Concilii verbis utamur (8).

In tantae autem amplitudinis argumento minime vobis sufficiet tempus huic congressioni reservatum; necesse proinde erit etiam postea sedulo in vestros animi labores incumbere, qui Dei veritatis estis exploratores. Exoptamus igitur nunc vobis progressum cursumque tranquillum ac frugiferum ipsarum deliberationum vestrarum, atque in posterum plus usque lucis ad doctrinae augmentum et profectum. Certo praeterea scimus mutuam inter vos adiutricem operam, quae observet ac revereatur uniuscuiusque facultates et etiam proposita universalia Commissionis Theologicae, utilissimam fore ad finem adeo excelsum attingendum adeoque necessarium Ecclesiae, hoc praesertim tempore, quo perspicuitas in cogitando et firmitas in agendo vehementer flagitatur. Cupimus pariter ut fructuosa sit et expedita vestra consensio et vestra cooperatio cum Commissionibus episcopalibus Conferentiarum / Episco- 44
porum per orbem, cum Apostolicae Sedis officiis et ministeriis, cum Synodo Episcoporum et in primis – modo sane accuratius definiendo et ulterius explicando – cum "Consulta" Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, quod est institutum vestro simile idque complet et perficit ob universalem originem sodalium suorum, ob curam consensus inter omnes disciplinas, ob eruditionem peritorum suorum, ob magnanimum Sanctae Sedis famulatum.

Vobis denique omnibus lumen et donum Spiritus Sancti imploramus fervidaque prece petimus "ut caritas vestra magis ac magis abundet in scientia et in omni sensu" (9), dum ex imo pectore vobis vestrisque inceptis peculiarem Nostram elargimur Apostolicam Benedictionem.

8. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25.
9. *Phil.* 1, 9.

4345

1974 DEC 23.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur ut sodales, durante Anno Sancto, recipere valeant ordinem Presbyteratus, expleto tertio anno theologiae, nonnullis condicionibus expressis

Roma, 23 dicembre 1974

Reverendo Padre, E' pervenuta a questo Dicastero la domanda con la quale Ella chiede che gli alunni (*sequuntur nomina decem alunnorum*) possano essere ammessi all'Ordinazione sacerdotale al termine del terzo anno di Teologia.

Mentre concede la grazia, la Sacra Congregazione si premura di ricordare che per terzo anno si intende l'ultimo anno del corso istituzionale che comprende due anni di Filosofia e tre di Teologia. E' rimesso poi alla responsabilità dei Superiori che gli studenti ordinati alla fine del terzo anno compiano regolarmente, in una casa di studi, il quarto anno prescritto, sostenendo i relativi esami. Si deve inoltre notare che tale concessione è sempre condizionata al compimento dell'età canonica, non essendo mai data simultaneamente la dispensa dagli studi e dall'età.

Nel caso di anticipazione dell'Ordinazione presbiterale, è consigliabile, in ottemperanza ai documenti conciliari che richiedono l'esercizio effettivo degli Ordini ricevuti, che il Diaconato venga conferito verso la metà del terzo anno del corso teologico istituzionale.

Questa grazia concessa in occasione della ricorrenza giubilare dell'Anno Santo, non deve essere in nessun modo consi-

derata un rilassamento della legislazione vigente circa gli studi necessari per gli Ordini sacri, che resta pertanto immutata, né può essere addotta come un precedente per ulteriori domande.

Colgo volentieri l'occasione per esternarLe sentimenti di fraterna carità e professarmi devotissimo nel Signore. - Arturo Card. TABERA, *Prefetto.* P. Basilio Heiser, O. F. M. Conv., *Sottosegretario.*

* Ministro Generali O. F. M. Conv., Prot. N. 6956/74: COFMConv 72 (1975) 28.

4346

1974 DEC 30.- PAULUS VI, LITT. AAS 67 (1975) 174-175

In Republica Guineana-Bissagensi Delegatio Apostolica conditur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam – Quoniam consulendi Ecclesiae universae sunt Nobis cum Romano Pontificatu impositae partes, omni propterea diligentia studemus, ut ea adducantur ad exitum proposita, quae ad christianorum fidelium, immo etiam ad cunctorum hominum, supernam procurandam utilitatem conducant. Libenti igitur animo ac spei plenissimo sententiam accipiendam esse censuimus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, quae ut in Guineana-Bissagensi Republica Delegatio Apostolica conderetur proposuit. Quae cum ita sint, Nobis, certa scientia ac matura deliberatione, harum Litterarum Apostolicarum vi, in regione, quam diximus, Delegationem Apostolicam constituimus eidemque
175 omnia et singula deferimus iura, privilegia, / honores et praerogativas, quae solent huiusmodi Legationibus conferri. Decernimus praeterea, ut conditae Delegationi Apostolicae sedes in urbe vulgo "Dakar" ponatur, quoad usque videlicet aliud decernatur. Quae vero per praesentes Litteras Apostolicas statuimus, firma sint omnino nunc et in posterum, vimque suam habeant, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die XXX mensis Decembris, anno MCMLXXIV, Pontificatus Nostri duodecimo. – Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4347

1974 DEC 31.-CONS. ECCL. NEG., FACULTATES. PART.*

Signaturae Apostolicae tribuitur potestas nonnullas facultates speciales Tribunalibus inferioribus concedendi pro causis matrimonialibus tractandis

Dal Vaticano, 31 dicembre 1974

Eminenza Reverendissima, In riferimento al colloquio avvenuto il 13 novembre scorso tra l'Eminenza Vostra Reverendissima e lo scrivente Prefetto del Consiglio per gli Affari Pubblici della Chiesa, e considerate le osservazioni contenute nel pro-memoria consegnatomi in quell'occasione, è stata mia doverosa cura significare subito ai Presidenti delle Conferenze episcopali australiana e canadese, tramite i rispettivi Rappresentanti Pontifici, la necessità di mettersi in contatto con codesto Supremo Tribunale in ordine alla redazione di regole applicative dei noti Rescritti.

Ho poi sottoposto al Santo Padre il problema generale relativo alla emanazione di Rescritti circa facoltà speciali per la procedura della cause di nullità del matrimonio, e in merito ho l'onore di notificare a Vostra Eminenza, per venerato incarico, quanto segue:

– Sarà per l'avvenire attribuzione del Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica, previo esame sulla condizione dei Tribunali ecclesiastici interessati, emanare, ex Audientia Sanctissimi, i Rescritti di concessione in parola, nei limiti e secondo il tenore di quelli, già noti a Vostra Eminenza, spediti agli episcopati australiano e candese, salve le avvertenze di cui all'accluso foglio.

– Alla concessione del Rescritto si accompagnerà la clausola concernente la redazione di norme di applicazione, da concordarsi tra codesto Dicastero e l'Episcopato oratore.

Profitto della circostanza per confermarmi con sensi di venerazione di Vostra Eminenza Reverendissima dev.mo in Domino – G. Card. VILLOT, *Prefetto.*

* Cardinali Praefecto Signaturae Apostolicae, Prot. N. 7283/74.

4348

1974 .. .. - SC pro RELIGIOSIS, NORMAE. PART.*

Exemplar seu Schema pro conficiendis Statutis Foederationum monialium proponitur

Capitolo I
NATURA, MEMBRI E SCOPO DELLA FEDERAZIONE

I - Natura e membri della Federazione

1. La Federazione composta dai Monasteri di Monache dell'Ordine N., indicati nel Decreto di erezione, costituisce una persona morale di diritto pontificio, retta dai presenti Statuti.

2. Perché un Monastero possa successivamente entrare nella Federazione occorre il voto deliberativo favorevole della Comunità e l'accettazione del Consiglio federale, che saranno trasmessi, col parere dell'Assistente Religioso, alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari, che deciderà in merito all'aggregazione.

3. Per uscire dalla Federazione si richiedono seri motivi e il voto favorevole di due terzi della comunità da sottoporre alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari, la quale deciderà del caso, sentito, se lo riterrà opportuno, il parere del Consiglio Federale e dell'Assistente Religioso.

4. Per passare da una Federazione ad un'altra dello stesso Ordine, oltre quanto richiesto nel numero precedente, occorre l'accettazione del Consiglio Federale della Federazione alla quale il Monastero desidera aggregarsi e il parere dell'Assistente Religioso di questa.

5. I Monasteri membri della Federazione conservano la loro autonomia giuridica, sono governati dalle loro proprie Superiore (che sono Superiore Maggiori) e sono soggette alla Santa Sede e alla giurisdizione dell'Ordinario a norma del Diritto comune.

II - Scopo della Federazione

6. La Federazione ha per scopo di favorire una fraterna collaborazione fra i Monasteri:

1) Salvaguardando e promuovendo il fine e i mezzi della vita contemplativa propri delle Monache N., nella fedeltà alle Costituzioni e agli usi tradizionali dell'Ordine, rispettando le diverse consuetudini e le legittime differenze;

2) assicurando un efficace aiuto reciproco, sia con lo studio dei problemi che la vita odierna pone, sia con lo scambio di servizi a favore di tutti i Monasteri della Federazione, specialmente di quelli che ne avranno maggiormente bisogno.

7. I principali reciproci servizi che possono rendersi i Monasteri federati sono: 1) l'invio di novizie in un altro Monastero della Federazione, dove la loro formazione sia meglio assicurata; 2) la cessione di religiose idonee al governo, alla formazione delle novizie o a qualsiasi altro servizio; 3) il trasferimento di religiose per motivi di salute; 4) lo scambio di libri e di altri mezzi di cultura religiosa; 5) l'aiuto di carattere materiale od economico.

Cap. II - ORGANI DELLA FEDERAZIONE

8. Gli Organi della federazione sono: l'Assemblea federale, la Presidente federale e il Consiglio federale. Alla Federazione è assegnato un Assistente Religioso.

I - Assemblea federale

1. Natura, frequenza e luogo dell'Assemblea federale

9. L'Assemblea federale è la riunione delle religiose che hanno il compito di eleggere la Presidente federale e il suo Consiglio e di trattare gli affari importanti della Federazione.

10. L'Assemblea non può validamente procedere alle elezioni e alle deliberazioni se non siano stati convocati tutti i membri e almeno i due terzi di essi non siano presenti.

11. L'Assemblea federale si riunirà in sessione ordinaria ogni sei anni e qualora per qualsiasi motivo si rendesse vacante la carica di Presidente.

12. Un'Assemblea federale straordinaria può essere convocata per ragioni importanti ed urgenti con l'autorizzazione della Santa Sede, su richiesta di almeno due terzi dei Monasteri federati, che abbiano ottenuto il voto deliberativo favorevole del poprio Consiglio, e sentito il parere dell'Assistente Religioso.

13. L'Assemblea federale si riunirà nel Monastero designato dalla Presidente con consenso del suo Consiglio. Se nessun Monastero della Federazione può ospitare convenientemente i membri dellAssemblea federale, questa potrà tenersi in altro luogo, avvertendone l'Ordinario diocesano. Essa sarà convocata dalla Presidente almeno tre mesi prima della celebrazione.

14. Gli argomenti da trattare nell'Assemblea federale saranno stabiliti dalla Presidente col suo Consiglio e saranno al-

http://www.obrascatolicas.com

legati alla lettera di convocazione, che dovrà essere portata a conoscenza delle comunità, affinché ogni religiosa possa proporre eventuali suggerimenti.

15. Sono membri dell'Assemblea federale: la Presidente federale e le Consigliere elette; la Superiora di ciascun Monastero della Federazione, o, in caso d'impedimento, una religiosa da lei scelta col parere del suo Consiglio; una Delegata d'ogni Monastero; la Segretaria federale, che però non ha diritto al voto, a meno che non sia Consigliera.

La Presidente e le Consigliere uscenti restano membri dell'Assemblea in corso.

16. Le Delegate dei singoli Monasteri saranno elette dalle rispettive comunità, almeno un mese prima dell'Assemblea federale. Esse devono avere voce attiva e passiva nel proprio Monastero. La comunità eleggerà, inoltre, una Supplente, che sostituirà la delegata del Monastero, qualora questa si trovasse nell'impossibilità di partecipare all'Assemblea federale.

17. Ogni religiosa avente voce attiva e passiva, che fosse trasferita in un altro Monastero della Federazione, potrà partecipare per corrispondenza o per procura, se le Costituzioni lo permettono, all'elezione della Delegata del proprio Monastero durante il primo anno di trasferimento. In seguito, ella parteciperà all'elezione della Delegata del Monastero nel quale è stata trasferita.

18. Dopo le elezioni delle Delegate, la Presidente invierà la lista definitiva dei membri dell'Assemblea federale a ciascun Monastero.

19. All'Assemblea federale l'ordine di precedenza sarà il seguente: la Presidente e le Consigliere elette, la Presidente e le Consigliere uscenti, le Superiore locali secondo la data di fondazione dei Monasteri, le Delegate secondo lo stesso ordine, la Segretaria federale, a meno che non ricopra una delle suddette cariche.

20. Se la Presidente non potesse essere presente all'Assemblea federale, questa sarà presieduta dalla Prima Consigliera federale o, in sua assenza, dalla seconda consigliera e così via.

2. Apertura dell'Assemblea Federale

21. All'apertura dell'Assemblea verranno elette fra le Capitolari – a maggioranza relativa – la Segretaria, per redigere il verbale delle elezioni e gli atti dell'Assemblea, e due scrutatrici, che dovranno prestare giuramento di osservare il segreto sugli scrutini.

22. La Presidente federale leggerà poi una relazione, firmata dalle Consigliere federali, sul funzionamento della Federazione dopo l'ultima Assemblea.

23. L'Assemblea federale stabilirà se procedere prima alle elezioni e poi alla trattazione degli affari, o viceversa.

3. Elezione della Presidente e delle Consigliere federali

24. La Presidente è eletta per sei anni e può essere rieletta solo per un altro sessennio consecutivo.

25. Per essere validamente eletta, la Presidente deve avere le stesse condizioni richieste per le Superiore dei Monasteri e deve essere religiosa di un Monastero della Federazione.

26. L'elezione della Presidente avverrà sotto la presidenza dell'Assistente Religioso, a maggioranza assoluta e con suffragi segreti. Se al terzo scrutinio nessuna avrà riportato la maggioranza assoluta, si procederà a un quarto scrutinio, nel quale avranno voce passiva, e non attiva, solo le due religiose che avranno riportato nel terzo scrutinio il maggior numero di suffragi. Se queste due religiose nel quarto scrutinio ottengono ugual numero di suffragi, sarà eletta la più anziana di professione o, se hanno fatto la professione lo stesso giorno, la più anziana di età.

27. Lo spoglio delle schede sarà effettuato dall'Assistente Religioso e dalle due scrutatrici. Queste ultime raccoglieranno le schede delle religiose eventualmente ammalate, residenti nella stessa casa.

28. La proclamazione dell'eletta sarà fatta dall'Assistente Religioso e la Presidente eletta assumerà la presidenza effettiva dell'Assemblea. Se ella fosse assente, l'Assemblea sarà sospesa fino al suo arrivo.

29. Dopo l'elezione della Presidente e sotto la sua presidenza saranno elette le Consigliere federali (non oltre quattro).

30. Le Consigliere federali devono essere professe di voti perpetui ed avere almeno trenta anni compiuti.

31. Dopo le elezioni della Presidente e delle Consigliere federali, le schede usate per le votazioni saranno bruciate e sarà redatto il verbale, che firmato dalla Presidente, dalla Segretaria dell'Assemblea e dall'Assistente Religioso, verrà conservato nell'archivio della Federazione.

4. Esame degli affari della Federazione

32. Terminate le elezioni, l'Assemblea federale tratterà degli affari della Federazione, a meno che non sia stato stabilito diversamente secondo il n. 23.

33. L'Assemblea federale studierà i mezzi atti a salvaguardare e a promuovere la vita contemplativa, secondo le Costituzioni e lo spirito dell'Ordine, e in modo particolare l'osservanza regolare.

34. Organizzerà e controllerà la Cassa federale, se è istituita, e stabilirà le contribuzioni di ciascun Monastero.

35. Determinerà la quantità e le modalità dell'aiuto economico o d'altra natura da dare eventualmente ai Monasteri della Federazione che si trovassero in particolare necessità.

36. Stabilirà la somma di cui la Presidente federale potrà disporre senza il consenso del suo Consiglio.

37. Nell'esame degli affari, l'Assemblea terrà conto delle richieste eventualmente presentate dai Monasteri federati.

38. Non s'intrometterà nell'amministrazione dei Monasteri, a meno che non venga richiesto il suo aiuto.

39. L'iscrizione all'ordine del giorno di un argomento non previsto nella lista preparata dalla Presidente federale e dal suo Consiglio prima dell'Assemblea, potrà essere richiesta da qualunque membro dell'Assemblea e la sua trattazione sarà decisa per suffragio segreto.

40. Dopo le discussioni, gli affari ritenuti dall'Assemblea più importanti saranno decisi a scrutinio segreto e a maggioranza dei due terzi: gli altri a maggioranza assoluta.

5. Atti dell'Assemblea federale

41. Gli atti dell'Assemblea federale sono firmati dalla Presidente, da tutti i membri presenti e dall'Assistente Religioso.

42. Terminata l'Assemblea, una copia degli atti sarà inviata alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari, alla Presidente e alle Consigliere federali, all'Assistente Religioso, ad ogni Superiora dei Monasteri federati e, qualora ci sia, al Superiore Generale del rispettivo Ordine maschile.

La parte destinata ad essere portata a conoscenza di tutte le religiose della Federaizione sarà letta pubblicamente in tutti i Monasteri e messa a disposizione di tutte le religiose. La parte riservata alle Superiore sarà conservata negli archivi segreti del Monastero.

II - *Presidente federale*

1. Diritti e doveri della Presidente federale

43. La Presidente federale, quando agisce come tale, occupa il primo posto in tutti i Monasteri della Federazione compreso il suo, anche se non ne è la Superiora; ma non presiede ad alcun atto della comunità, eccetto nel suo Monastero, se ella ne è la Superiora.

44. Nel suo Monastero, se ellla non è Superiora, o se cessa di esserlo prima della fine del suo mandato federale: 1) prende posto abitualmente dopo la Superiora locale; 2) è sottomessa alla Superiora locale in tutto ciò che concerne la sua vita religiosa personale e si uniforma alla disciplina generale del Monastero, ma non assiste al capitolo delle colpe; 3) non può essere né Vicaria, né Consigliera, nè Maestra delle novizie, ma può essere invitata al Consiglio per esprimere il suo parere, senza però prendere parte alle votazioni; 4) partecipa al capitolo conventuale e in particolare al capitolo per l'elezione della Superiora con voce attiva e passiva.

45. La funzione propria della Presidente federale è di dirigere la Federazione come tale, a norma degli Statuti, e di essere al servizio dei Monasteri che la compongono. Non è Superiora maggiore e non può esercitare alcuna autorità sul governo dei Monasteri e sulle singole religiose. Pertanto eviterà uscite e visite ai Monasteri, che non siano strettamente richieste dal suo ufficio.

46. La Presidente federale ha il dovere di esortare i Monasteri della Federazione all'unione e alla collaborazione efficiente tra di essi, nel quadro dei presenti Statuti e nel rispetto dell'autonomia giuridica d'ognuno di essi.

47. Ella eseguirà le decisioni dell'Assemblea federale e s'ispirerà alle sue direttive. Se dopo l'ultima Assemblea le circostanze fossero mutate e rendessero impossibile o inopportuna l'esecuzione di qualcuna delle sue decisioni, la Presidente, con il consenso del suo Consiglio e dopo aver consultato l'Assistente Religioso, potrà sospenderla e prendere le misure suggerite dalla nuova situazione.

48. Allorché alcuni affari, che sono normalmente di competenza dell'Assemblea federale, richiedono una soluzione immediata, la Presidente può trattarli con il consenso del suo Consiglio, dopo aver consultato l'Assistente Religioso.

49. Ella rappresenta ufficialmente la Federazione presso le autorità ecclesiastiche e civili.

50. La Presidente federale può scrivere liberamente alle singole religiose della Federazione e ricerverne le lettere esenti da ogni controllo su tutto ciò che concerne la vita della Federazione come tale.

51. Ogni cinque anni la Presidente federale invierà alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari, tramite l'Assistente Religioso – che potrà aggiungere le sue osservazioni personali – una relazione firmata da lei e dalle Consigliere, sullo stato spirituale, disciplinare e materiale della Federazione.

2. Visite dei Monasteri

52. Durante il suo mandato, la Presidente federale potrà compiere una visita amichevole a ciascun Monastero della Federazione.

53. La Presidente federale potrà fare una visita "speciale" in un Monastero della Federazione, se la Superiora col consenso del suo Consiglio o a richiesta del Capitolo conventuale, oppure l'Ordinario locale, gliene rivolgesse domanda.

54. In tale caso, Ella deve rendersi conto della reale situazione del Monastero, e pertanto potrà sentire e interrogare la Superiora e le religiose.

55. Per motivi gravi, col consenso del Consiglio e sentito il parere dell'Assistente Religioso, la Presidente federale può fare una visita "speciale" anche a un Monastero che non l'avesse richiesta, dopo aver ottenuto il permesso dell'Ordinario.

56. Al termine della visita, la Presidente segnalerà alla Superiora con delicatezza e carità gli eventuali abusi ed incoraggerà le religiose a vivere con aumentato fervore, secondo le Costituzioni dell'Ordine.

57. La Presidente avrà cura d'informare l'Ordinario sui risultati della sua visita e farà su di questa una relazione che sarà presentata al Consiglio federale e all'Assistente Religioso.

58. Se la visita avesse riscontrato in un Monastero abusi tali, che con mezzi ordinari non fosse possibile portare ad essi un rimedio, la Presidente con il consenso del suo Consiglio e col parere dell'Ordinario e dell'Assistente Religioso segnalerà tramite quest'ultimo la situazione alla Santa Sede.

III - *Consiglio federale*

59. Il Consiglio federale è composto dalla Presidente e dalle Consigliere, elette fino alla prossima Assemblea.

60. Le Consigliere sono sempre rieleggibili.

61. Se per qualsiasi motivo rimanesse vacante l'ufficio di una Consigliera, il Consiglio federale ne eleggerà un'altra, che occuperà l'ultimo posto nel Consiglio.

62. Le Consigliere federali risiedono nel loro rispettivo Monastero e possono esercitarvi tutte le cariche. L'ufficio di Consigliera federale non conferisce loro alcuna precedenza, nè le esime dalla dipendenza regolare della propria Superiora.

63. Le Consigliere federali possono corrispondere senza controllo fra di loro, con la Presidente e con l'Assistente Religioso, per gli affari concernenti la Federazione. Esse devono essere convocate alle sedute del Consiglio federale e assistervi.

64. Il Consiglio federale si riunirà su convocazione della Presidente, almeno una volta all'anno e ogni volta che lo richiedono i presenti Statuti.

65. Il Consiglio federale ha i seguenti compiti: 1) far eseguire le decisioni prese nell'Assemblea federale e preparare i punti che dovranno essere trattati nella prossima Assemblea; 2) deliberare sulle questioni per le quali, a norma dei presenti Statuti, è richiesto il suo voto deliberativo e consultivo; 3) amministrare i beni della Federazione, se ve ne sono; 4) approvare e firmare la relazione quinquennale da inviare alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari.

66. Una Segretaria federale sarà nominata dalla Presidente col consenso del suo Consiglio e del Consiglio del Monastero al quale questa appartiene e, nel caso d'una religiosa trasferita temporaneamente, anche di quello del Consiglio del Monastero in cui risiede.

67. La Segretaria federale sarà scelta fra le professe di voti perpetui della Federazione e può anche essere una delle Consigliere federali.

68. Essa risiederà nello stesso Monastero della Presidente. Assisterà all'Assemblea federale. Redigerà gli atti del Consiglio federale e avrà cura dell'archivio della Federazione.

69. Se per qualsiasi motivo rimanesse vacante l'ufficio di Presidente, la prima Consigliera prenderà il titolo di Vicaria federale e reggerà la Federazione negli affari di ordinaria amministrazione. Essa dovrà subito convocare l'Assemblea federale, che dovrà celebrarsi entro tre mesi dalla vacanza dell'ufficio.

IV - *Assistente Religioso*

70. L'Assistente Religioso ha il compito di assistere la Federazione nei limiti stabiliti dal Decreto di nomina e dai presenti Statuti.

71. L'Assistente Religioso è nominato dalla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari – per un triennio – su proposta del Consiglio federale, che dovrà sentire il parere dei Capitoli dei Monasteri federati e ottenere il consenso dell'Ordinario, al quale il candidato è soggetto.

72. Egli, allo scadere del suo mandato triennale, trasmetterà alla suddetta Sacra Congregazione una relazione sullo stato della Federazione.

73. L'Assistente Religioso farà conoscere alla Federazione i documenti della Santa Sede sulla vita religiosa e contemplativa e le Istruzioni che più particolarmente la riguardano.

74. Egli sottoporrà alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari le decisioni della Federazione che sono di competenza della Santa Sede, in particolare le eventuali modifiche da apportare ai presenti Statuti.

75. L'Assistente Religioso, inoltre, ha il compito di: 1) salvaguardare e promuovere in seno alla Federazione una vita profondamente contemplativa e lo spirito dell'Ordine; 2) vigilare sull'osservanza dei presenti Statuti e sul buon funzionamento degli organi della Federazione; 3) assistere la Presidente federale e il suo Consiglio e di partecipare alle Assemblee federali; 4) dare consigli per una solida formazione religiosa delle novizie e delle professe; 5) partecipare ai Consigli federali allorché trattano affari economici di notevole importanza; 6) informare periodicamente il Supremo Moderatore del rispettivo Ordine sull'andamento della Federazione e di vigilare sull'osservanza delle norme e delle istruzioni che l'Ordine emanasse e che avessero particolare attinenza alla Federazione o ai Monasteri che la compongono.

76. Quando l'Assistente Religioso partecipa alle Assemblee federali o ai Consigli federali non ha diritto al voto.

77. L'Assistente Religioso è il rappresentante della Santa Sede presso la Federazione, ma non presso i Monasteri che la compongono.

78. Non s'ingerirà, perciò, nel governo di questi ultimi e nei loro rapporti canonici con gli Ordinari e con la Santa Sede. Abitualmente non eserciterà un ministero individuale presso le religiose, ma non rifiuterà in casi particolari il suo aiuto a quelle religiose che glielo domandassero.

79. L'Assistente Religioso può scrivere liberamente alle religiose della Federazione e riceverne le lettere esenti da ogni controllo su tutto ciò che concerne la vita della Federazione come tale.

Capitolo III
COLLABORAZIONE TRA I MONASTERI DELLA FEDERAZIONE E TRA LE FEDERAZIONI DELLO STESSO ORDINE

I - *Collaborazione tra i Monasteri della Federazione*

1. Noviziato e professato comune o in altro Monastero della Federazione

80. I Monasteri federati, pur conservando il diritto di avere il noviziato e il professato propri, possono, per una più adeguata formazione o per altri motivi, mandare le proprie candidate al noviziato o professato comune, se vi sono, oppure al noviziato o professato di altro Monastero della Federazione.

81. Per il trasferimento di cui al numero precedente si richiede: 1) il consenso dei Capitoli dei due Monasteri; 2) il parere favorevole della Presidente e dell'Assistente Religioso della Federazione; 3) l'aver informato gli Ordinari interessati.

82. Una relazione scritta, firmata dalla Superiora e dalla Maestra delle novizie del Monastero del noviziato o del professato, sarà inviata ogni tre mesi alla Superiora del Monastero d'origine sul comportamente della novizia o della professa.

83. Due mesi prima della fine del noviziato o del periodo dei voti temporanei, il Capitolo conventuale del Monastero, nel quale la candidata si trova, darà il voto consultivo per l'ammissione alla Professione temporanea o perpetua (semplice o solenne), ma la decisione finale sarà presa dalla Superiora del Monastero d'origine, col parere o consenso del suo Consiglio o del Capitolo, secondo le norme delle proprie Costituzioni.

84. Se, durante il periodo dei voti temporanei, una professa dovesse essere trasferita al professato comune o ad un altro Monastero per completare la sua formazione o per altri motivi, si procederà nello stesso modo detto sopra al n. 81.

85. La novizia o la professa con voti temporanei trasferita in altro noviziato o professato può corrispondere liberamente – senza controllo – con la Superiora e con la Maestra delle Novizie del suo Monastero d'origine.

2. Trasferimento di professe di voti perpetui

86. Una professa di voti perpetui può essere trasferita temporaneamente in un altro Monastero della Federazione sia per ricoprire una carica, sia per prestare un qualsiasi aiuto, sia per un serio motivo di salute. I motivi del trasferimento devono essere esaminati in ogni caso con molta ponderazione per evitare di favorire l'instabilità, il bisogno di diversione, la cura esagerata della salute, l'allontanamento d'una religiosa di carattere difficile e altri inconvenienti.

87. Per effettuare il trasferimento temporaneo occorre quanto richiesto al n. 81 e inoltre il libero consenso della religiosa.

88. Nel Monastero d'origine, la religiosa trasferita temporaneamente altrove conserva: 1) il diritto, per un anno, di partecipare per corrispondenza o per procura, se le Costituzioni lo permettono, all'elezione della Supreriora e della Delegata all'Assemblea federale, salva la facoltà di rinunciare all'uso di tale diritto; 2) tutti gli altri diritti capitolari, a meno che non li abbia acquisiti nel Monastero in cui è stata trasferita; questi diritti, però, durante la sua assenza, non può esercitarli.

http://www.obrascatolicas.com

89. La religiosa trasferita può corrispondere liberamente — senza controllo — con la Superiora del suo Monastero d'origine.

90. Nel Monastero, al quale è trasferita, la religiosa acquisisce: 1) il diritto di precedenza, secondo la carica che esercita o l'anzianità della sua professione; 2) se è Superiora, Vicaria o Maestra delle novizie, i diritti capitolari che derivano dalla sua carica e, dopo un anno, il diritto di eleggere la Superiora; 3) se non è nelle condizioni di cui al n. 2, i diritti capitolari, compreso quello di eleggere la Superiora, possono essere concessi, dopo un anno, dal Consiglio del Monastero, dopo aver chiesto il voto consultivo del Capitolo conventuale.

91. Tutto ciò che proviene alla religiosa trasferita come frutto del suo lavoro o per donativi appartiene al Monastero in cui essa risiede, a meno che le Superiore non decidano diversamente.

92. Le spese del viaggio di andata e ritorno sono a carico del Monastero in favore del quale si effettua il trasferimento.

93. Di ritorno nel suo Monastero, la religiosa riacquista l'uso di tutti i diritti nel frattempo rimasti sospesi.

94. Se si tratta di trasferimento definitivo, oltre a quanto stabilito nel n. 81, si richiede libero consenso della religiosa e l'autorizzazione della Santa Sede.

95. Prima d'incorporare definitivamente una professa di voti perpetui in un altro Monastero, si richiedono almeno due anni di permanenza in esso.

3. Uscite ed entrate concernenti la clausura, per le necessità della Federazione

96. Le uscite dalla clausura e le entrate in essa, inerenti alle funzioni degli organi della Federazione o ai trasferimenti delle novizie e delle professe, sono autorizzati in virtù dei presenti Statuti, dopo averne informati gli Ordinari interessati.

97. Le uscite dalla clausura per ragioni di ufficio non autorizzano prolungamenti di soggiorno nei Monasteri, oltre il tempo necessario, o deviazioni di percorso per altri scopi.

4. Aiuto reciproco spirituale e dottrinale

98. I Monasteri della Federazione si manterrannno in contatto tra di loro allo scopo di favorire fra loro l'unione fraterna e promuovere il loro fervore in tutto ciò che concerne la vita contemplativa e in modo particolare lo spirito dell'Ordine.

99. Le Assemblee federali potranno deliberare sui mezzi pratici da impiegare per rendere efficace questa collaborazione e la Presidente e l'Assistente Religioso aiuteranno i Monasteri con loro consiglio a realizzarli, senza tuttavia imporre i loro punti di vista.

100. Ogni Monastero federato farà celebrare una Messa alla morte delle religiose della Federazione e tre Messe per la Presidente federale e per l'Assistente Religioso che morissero durante il loro mandato.

5. Aiuto reciproco materiale ed economico

101. I Monasteri della Federazione si faranno un dovere di aiutarsi scambievolmente, nella misura della loro possibilità, a risolvere i problemi materiali ed economici che gravano su ogni comunità.

102. Una Cassa federale alimentata dalle contribuzioni di ogni Monastero da stabilirsi nell'Assemblea federale, potrà essere istituita allo scopo di provvedere alle spese della Federazione e di aiutare, con prestiti o doni, i Monasteri che ne avessero bisogno, o anche di facilitare nuove fondazioni.

103. Se viene istituita una Cassa federale, il Consiglio della Federazione, dopo aver sentito il parere dell'Assistente Religioso, eleggerà preferibilmente tra le Consigliere federali, l'Economa della Federazione, che avrà il compito di amministrare la suddetta Cassa federale secondo le direttive della Presidente e le decisioni del Consiglio.

II - Collaborazione tra le Federazioni dello stesso Ordine

104. La Presidente e l'Assistente Religioso della Federazione potranno incontrarsi con la Presidente e l'Assistente Religioso di altre Federazioni dello stesso Ordine e della stessa Nazione e della stessa lingua quando sia veramente necessario e a norma del n. 12 dell'Istruzione *Venite seorsum*, per mettere in comune le loro esperienze e per promuovere una saggia unità di ideali e di mezzi.

105. Se per qualsiasi motivo una novizia o una professa con voti temporanei dovesse essere trasferita in un Monastero di altra Federazione dello stesso Ordine, oltre a quanto richiesto al n. 87, occorre il consenso della Presidente federale e dell'Assistente Religioso della Federazione cui appartiene il Monastero nel quale verrà trasferita.

Il suo stato giuridico è lo stesso di quello d'una religiosa trasferita in un Monastero della Federazione.

* CpR 55 (1974) 365-377.

4349

1974 .. .. - SC pro CULTU DIVINO, NORMAE. PART. *

Ordo celebrandi matrimonium coram teste qualificato laico

1. Quando Matrimonium, iuxta normas a Sacra Congregatione pro disciplina Sacramentorum die 15 maii 1974 datas, celebratur coram Teste *qualificato* in sacris non ordinato, servatur *Ordo celebrandi Matrimonium extra Missam* cum aptationibus quae sequuntur. Attendenda etiam sunt ea quae circa *Ordinem celebrandi Matrimonium* in Ritualia particularia a competenti auctoritate ecclesiastica territorialia inducta sunt et ab Apostolica Sede confirmata (cf. *Praenotanda* Ordinis celebrandi Matrimonium, nn. 12-18).

2. Fidelis, qui ab Ordinario loci facultatem habet officio fungendi testis qualificati in celebratione Matrimonii canonici, tum de nupturientium institutione catechetica tum de eorum spirituali praeparatione sollicitus sit. Eius est omnia ordinare sive ad praecepta iuris quod spectat sive ad ritus, preces, lectiones, communitatis participationem quod attinet, ita ut ritus sacramenti Matrimonii recte, conscie et fructuose peragatur.

Testis qualificatus, qui in hoc Ordine simpliciter verbo *Testis* indicatur, universae praesidet celebrationi.

3. Ritus in ecclesia vel alio loco convenienti fit.

Testis assumat aut vestem liturgicam in sua regione forte traditam aut vestem quae huic ministerio non dedeceat et ab Ordinario probatam.

4. Populo congregato et omnibus dispositis, Testis sponsum et sponsam atque astantes humaniter salutat. Deinde, brevi monitione eos introducit ad celebrationem. Quod facere potest his vel similibus verbis:

Carissimi, huc convenistis ut amor vester coram officiali Ecclesiae teste et communitate sacro sigillo a Domino muniatur. Hunc vestrum amorem Christus abunde benedicit et ad mutuam perpetuamque fidelitatem et ad cetera Matrimonii officia assumenda eos peculiari ditat et roborat Sacramento, quos ipse sancto iam Baptismate consecravit.

Verbum Dei audiamus, quo mysterium Matrimonii christiani nobis revelatur.

5. Sequitur liturgia verbi, quae eadem ratione ac in Missa peragi potest, textibus assumptis e lectionibus, quae in *Ordine celebrandi Matrimonium* indicantur. Fieri autem possunt una vel plures lectiones, prout opportunum visum fuerit.

Convenit ut Testis adhortationem tradat aut homiliam legat ab Episcopo vel parroco significatam.

Ritus Matrimonii

6. Adhortatione vel homilia expleta, Testis sponsos directe alloquens, eos interrogat:

N. et N., postquam verbum Dei mysterium Matrimonii et dignitatem amoris coniugalis nobis revelavit, coram Ecclesia mentem vestram pandite.

Venistisne huc sine coactione, sed libero et pleno corde ad Matrimonium contrahendum?

Et sponsi singuli respondent.

Estisne parati, Matrimonii viam sequentes, ad vos mutuo diligendos et honorandos, totius vitae decursu?

Et sponsi singuli respondent.

Interrogatio sequens omitti potest si adiuncta hoc innuunt; ex. gr. si nupturientes sunt superadulti.

Estisne parati ad prolem amanter a Deo suscipiendam et ad eam secundum legem Christi eiusque Ecclesiae educandam?

Sponsi singuli respondent.

Consensus

7. Testis invitat sponsos ut consensum exprimant:

Cum igitur sancti Matrimonii foedus inire intendatis, dexteras iungite et coram Deo eiusque Ecclesia consensum vestrum exprimite.

Sponsi dexteras iungunt.

Sponsus dicit: *Ego N. accipio te N. in uxorem meam et promitto me tibi fidem servaturum, inter prospera et adversa, in aegra et in sana valetudine, ut te diligam et honorem omnibus diebus vitae meae.*

Sponsa dicit: *Ego N. accipio te N. in maritum meum et promitto me tibi fidem servaturam, inter prospera et adversa,*

in aegra et in sana valetudine, ut te diligam et honorem omnibus diebus vitae meae.

Si tamen, ex ratione pastorali, hoc opportunum videbitur, Testis contrahentium consensum per interrogationem requirere potest.

Et primo quidem sponsum interrogat: *N., vis accipere N. in uxorem tuam et promittis te illi fidem servaturum, inter prospera et adversa, in aegra et in sana valetudine, ut eam diligas et honores omnibus diebus vitae tuae?*

Respondet: *Volo.*

Mox Testis sponsam interrogat: *N., vis accipere N. in maritum tuum et promittis te illi fidem servaturam, inter prospera et adversa, in aegra et in sana valetudine, ut eam diligas et honores omnibus diebus vitae tuae?*

Respondet sponsa: *Volo.*

Necessitate pastorali id exigente, Conferentia Episcopalis potest etiam statuere, ut Testis contrahentium consensum semper interrogatione requirat.

8. Deinde Testis excipiens consensum dicit: *Hunc vestrum consensum, quem coram Ecclesia manifestastis, Dominus benigne confirmet et benedictionem suam in vobis implere dignetur. Quod Deus coniungit, homo non separet.* Resp. *Amen.*

Traditio anulorum

9. Testis orationem dicit super anulos:

Adesto, Domine, famulis tuis N. et N. quos ditasti connubii sacramento, ut quibus hi anuli sunt fidei signum, mutuae memorent dilectionis affectum. Per Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Et, pro opportunitate, anulos aqua benedicta aspergit.

10. Sponsus anulum, sponsae destinatum, digito anulari sponsae inserit, pro opportunitate dicens: *N., accipe hunc anulum in signum amoris mei et fidelitatis meae. In nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.*

Ipsa sponsa anulum, sponso destinatum, digito anulari sponsi inserit, pro opportunitate dicens: *N., accipe hunc anulum in signum amoris mei et fidelitatis meae. In nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.*

Tunc a tota communitate edi potest hymnus vel canticum laudis aut psalmus, v. gr. 8, 33, aut, si sacra Communio non datur, dici potest prex benedictionis, quae in n. 13 habetur, omissa oratione conclusiva.

Oratio universalis

11. *Fratres carissimi, speciale gratiae et caritatis donum recolentes, quo Deus amorem fratrum nostrorum N. et N. perficere et sacrare dignatus est, eos Domino commendamus:*

1. *Pro christifidelibus N. et N., nunc matrimonio in sanctitate coniunctis, et pro eorum salute et sanitate perpetua, Dominum deprecemur.* Resp. *Te rogamus, audi nos* (vel alia apta responsio populi).

2. *Ut benedicat eorum foedus, sicut in Cana Galileae nuptias sanctificare disposuit, Dominum deprecemur.* Resp. *Te rogamus, audi nos.*

3. *Ut eis perfectus et fecundus amor, pax et auxilium tribuatur, et bonum testimonium de nomine christiano perhibeant, Dominum deprecemur.* Resp. *Te rogamus, audi nos.*

4. *Ut populus christianus de die in diem in virtute proficiat et omnibus qui variis premuntur necessitatibus misericorditer subveniat, Dominum deprecemur.* Resp. *Te rogamus, audi nos.*

5. *Ut omnibus coniugibus hic praesentibus a Spiritu Sancto renovetur gratia Sacramenti, Dominum deprecemur.* Resp. *Te rogamus, audi nos.*

Testis: *Patrem, qui filios duos vult caritate concordes, invocemus oratione familiae Dei, quam Dominus noster Iesus Christus nos docuit:*

Omnes: *Pater noster, qui es in caelis: sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra. Panem nostrum cotidianum da nobis hodie; et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo.*

Si sacra Communio non distribuatur, Testis dicit orationem quae sequitur. Secus statim fit ritus Communionis, ut in n. 12 habetur.

Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius super hos famulos tuos, et praesta: ut in te solum confidentes, gratiae tuae dona percipiant, caritatem in unitate servent, et post huius vitae decursum, ad aeternae beatitudinis gaudia, una cum prole sua, pervenire mereantur. Per Christum Dominum nostrum. Resp. *Amen.*

Et ita ritus concluditur.

---

12. Si Testis facultate etiam gaudet sacram Communionem fidelibus distribuendi ut minister extraordinarius, sponsos et astantes sacram Eucharistiam dare potest. Tunc post orationem dominicam, omissa oratione *Omnipotens sempiterne Deus*, accipit vasculum vel pyxidem cum Corpore Domini, illudque super altare deponit et genuflectit. Deinde hostiam accipit, eamque parum elevatam super vasculum vel pysidem tenens, ad communicandos versus, dicit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Beati qui ad cenam Agni vocati sunt.*

Et communicandi semel suddunt: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, et sanabitur anima mea.*

Si ipse Testis communicat, secreto dicit: *Corpus Christi custodiat me in vitam aeternam.*

Et reverenter sumit Corpus Christi.

Postea accipit vasculum vel pysidem, accedit ad communicandos et hostiam parum elevatam unicuique eorum ostendit, dicens: *Corpus Christi.*

Communicandus respondet: *Amen.*

Et communicatur.

13. Post Communionem distributam sacrum silentium per aliquod temporis spatium servari aut psalmus vel canticum proferri potest.

Deinde Testis dicit precem laudis et benedictionis, omnibus participantibus.

– *Benedictus Deus, Pater omnipotens, qui hominem pietatis tuae dono creatum, ad tantam voluisti dignitatem extolli, ut in viri mulierisque consortio veram relinqueres tui amoris imaginem.*

Omnes: *Benedictus Deus.*

– *Benedictus Deus, Fili Unigenite, qui in fidelium tuorum coniugali foedere tuae patere voluisti dilectionis mysterium in Ecclesiam, pro qua teipsum tradidisti ut esset sancta et immacultata.*

Omnes: *Benedictus Deus.*

– *Benedictus Deus, Spiritus Sancte Paraclete, omnis sanctificationis operator et unitatis effector, qui filios dilectionis inhabitas ut solliciti sint servare unitatem in vinculo pacis.*

Omnes: *Benedictus Deus.*

Testis: *Serva, Domine, hos famulos tuos N. et N., quos Matrimonii sacramento coniunxisti, in mutuo amore concordes, ut, dum connubii dono fruuntur, humanam familiam ordines, ut, dum connubii dono fruuntur, humanam familiam ordenent filiis, sanctam ditent Ecclesiam et tuos in mundo se testes ostendant. Per Christum Dominum nostrum.* Resp. *Amen.*

Qua oratione concluditur ritus matrimonii.

* E foliis eiusdem Sacrae Congregationis. Adn. A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 129-138.

4350

1974 ... ... - VICARIATUS URBIS, NORMAE. PART.*

Normae statuuntur liturgico-pastorales circa celebrationem Sacramenti Baptismi et Confirmationis in Basilicis Patriarchalibus

I — PREMESSE

1. *Luogo "proprio" della celebrazione sacramentale.* La celebrazione dei sacramenti costituisce un momento decisivo nella manifestazione e nella crescita della fede della comunità cristiana. "Le azioni liturgiche – infatti – non sono azioni private, ma celebrazione della Chiesa che è 'sacramento di unità', cioè popolo santo e ordinato sotto la guida dei Vescovi" (*Sacr. Conc.*, 26).

Per questo motivo il luogo "proprio" della celebrazione dei sacramenti è quello in cui la Chiesa si rivela e si costruisce come tale a livello locale, e precisamente la chiesa cattedrale e quella parrocchiale (cf. *Sacr. Conc.*, 41-42; "Ordo Baptismi parvulorum" (OBP), *Praenotanda*, n. 10).

http://www.obrascatolicas.com

2. *La celebrazione nelle Basiliche.* Nella Chiesa locale di Roma, per antica consuetudine e con l'approvazione dei Sommi Pontefici, alcuni sacramenti – in particolare il Battesimo e la Confermazione – vengono conferiti anche nelle Basiliche Patriarcali. Non pochi fedeli, infatti (soprattutto di Roma e dei dintorni), desiderano celebrare questi sacramenti, che consacrano avvenimenti importanti della vita umana, in quei luoghi che sono stati santificati dal martirio degli Apostoli oppure a loro dedicati, a motivo della venerazione e della pietà in cui sono tenuti presso il popolo cristiano.

Questo fatto – qualora non costituisca una fuga dalla parrocchia e dagli impegni che oggi vengono con sempre maggior serietà richiesti ai fedeli, soprattutto per ciò che riguarda la preparazione e la celebrazione comunitaria, e qualora perciò non rappresenti una forma di personalismo nella fede e nei segni che la esprimono – non è senza significato. Se la celebrazione vi si compie a certe condizioni e in forme determinate può costituire un modo singolare con cui semplici cristiani o gruppi di fedeli professano quella fede "apostolica" che è a base e sostegno di qualunque atto sacramentale e si inseriscono, in maniera più visibile, nella Chiesa universale.

3. *Celebrazione esemplare.* Precisamente perché le Basiliche Patriarcali si trovano in una situazione sociologica e pastorale particolarmente significativa, devono sentirsi impegnate in modo speciale a che la celebrazione dei sacramenti, che in esse si compie, si svolga in maniera veramente esemplare, cioè secondo lo spirito e le norme del rinnovamento liturgico. In questo modo, sia i fedeli che vi sono direttamente interessati, come pure quanti casualmente vi assistono (pellegrini, visitatori, ecc.), potranno essere sempre più attratti alla fede; potranno inserirsi consapevolmente, piamente e attivamente nel mistero celebrato; crescere nella carità ed essere stimolati a vivere con maggior impegno la fede che professano nel sacramento.

4. *Celebrazione festiva, comunitaria, solenne.* Le premesse teologico-pastorali che si trovano all'inizio dei libri liturgici che contengono i nuovi riti sacramentali esigono che la celebrazione sia sempre un'azione veramente festiva, comunitaria, e solenne, in tutto conforme alle nuove prescrizioni liturgiche (cf. OBP, *Praenotanda generalia*, nn. 7, 28; "Ordo confirmationis" (OC), *Praenotanda*, n. 4).

Per raggiungere questo obiettivo, il Cardinale Vicario di Sua Santità, *per speciale mandato dello stesso Sommo Pontefice*, ha studiato il problema con rappresentanti qualificati delle Basiliche Patriarcali. Dopo matura riflessione vengono proposte all'attuazione le seguenti norme e indicazioni pastorali.

II – INDICAZIONI DI CARATTERE GENERALE

5. *Necessità di una preparazione.* I sacramenti sono segni della fede: la presuppongono, la nutrono e la esprimono (cf. *Sacr. Conc.*, n. 59). Per essere celebrati "in spirito e verità" (cf. *Giov.* 4, 23) e con vero frutto dai fedeli, richiedono una seria e accurata preparazione. Questa deve sempre più consistere in un itinerario di fede-conversione che i candidati al sacramento percorrono, nella comunità e con la comunità, per giungere così ad una maturazione più consapevole e profonda della loro adesione a Cristo Signore, a cogliere il significato autentico di ciò che compiono e ad inserirsi più responsabilmente nella vita e nella missione della Chiesa.

Anche la famiglia dei candidati, soprattutto quando si tratta di fanciulli, e i padrini, che sono chiamati ad essere corresponsabili nella loro educazione alla fede, devono essere attivamente interessati e coinvolti nella preparazione al sacramento (cf. OBP, *Praenotanda*, nn. 4-7; OC, *Praenotanda*, nn. 3-5).

Il luogo proprio e normale per compiere questa preparazione è la parrocchia: resta perciò impegno grave del parroco, e di quanti formano la comunità parrocchiale, *assicurarla e sostenerla in ogni modo.* Non vi possono essere dispensati coloro che desiderano ricevere il sacramento nelle Basiliche Patriarcali. Prima perciò di iscrivere e ammettere al sacramento, i Responsabili di esse richiederanno il documento veritiero dell'avvenuta preparazione, che dovrà essere sempre rilasciato dalla parrocchia da cui provengono i candidati.

6. *E' necessario un luogo idoneo.* Perché al momento della celebrazione si formi una vera assemblea liturgica che partecipi piamente, consapevolmente e attivamente, come richiede la natura stessa dell'atto sacramentale, è necessario un luogo idoneo che comporti gli elementi indispensabili all'azione sacra, quali l'ambone, il seggio per il celebrante, il cero pasquale, un sufficiente numero di posti per i fedeli, ecc. (cf. Istr. della S. C. dei Riti *Inter oecumenici* del 26 sett. 1964, cap. V; Istr. *Eucharisticum mysterium* del 25 maggio 1967, nn. 17, 24; *Inst. gener. Missalis Romani*, cap. V, n. 257; OBP, *Praenotanda generalia*, n. 25).

La scelta di un luogo idoneo contribuirà non poco all'unità dell'assemblea, alla preghiera personale e comunitaria, al raccoglimento, alla partecipazione, in modo da evitare la distrazione e la dispersione dei fedeli (cf. *Euch. myst.*, 17). Ciò vale soprattutto per la celebrazione del battesimo, dal momento che il battistero, costruito in un diverso contesto storico e liturgico, spesso non corrisponde ai suddetti requisiti.

7. *Svolgimento decoroso.* Dal momento che le Basiliche Patriarcali sono meta di pellegrinaggi e di visite da parte di credenti e di turisti, si deve porre la massima attenzione a che durante la celebrazione queste siano opportunamente regolate, in modo che l'azione liturgica non risulti compromessa e tutto si svolga con dignità, decoro e in quella atmosfera di religioso ascolto, di preghiera e di consapevole partecipazione che è richiesta in ogni celebrazione. Per questo i pellegrini e visitatori di norma non saranno ammessi alla celebrazione, a meno che vogliano inserirsi a pieno titolo nell'assemblea liturgica (cf. *Euchar. Myst.*, n. 19).

8. *Favorire la partecipazione.* Per conferire alla celebrazione dei sacramenti, che si svolge nelle Basiliche, un carattere festivo e solenne occorre anzitutto che nessuna parte o elemento del rito, quelli specialmente che possono favorire la preghiera personale e comunitaria come pure la catechesi, venga omesso. Oltre che all'omelia, alla preghiera dei fedeli e, dove è possibile al canto, si dedichi una cura attenta e speciale a tutto ciò che può favorire e alimentare quel "religioso silenzio" che è richiesto non solo durante la celebrazione, ma anche prima e dopo di essa.

9. *Presenza di diversi "attori".* Bisogna inoltre dare molta importanza ad una adeguata distribuzione di compiti e di uffici, in modo da prevedere e attuare, nell'assemblea liturgica, l'impiego di persone che svolgano i diversi ruoli previsti nella celebrazione (cf. *Sacr. Conc.*, 26). Particolarmente richiesta sembra la presenza e l'opera di lettori, accoliti e ministranti e del diacono, che è chiamato a fare da legame tra il celebrante e l'assemblea.

10. *Ruolo del celebrante.* Un ruolo decisivo riveste il celebrante. Suo compito non è soltanto quello di compiere i riti prescritti, ma di presiedere l'assemblea e di conferire il sacramento in modo che i fedeli percepiscano chiaramente il significato delle parole che egli pronunzia e dei gesti che compie e siano spontaneamente indotti a rispondere e partecipare (cf. *Eucharist. Myster.*, 20). Ciò risulterà tanto più facile nella misura in cui il suo stile sarà adeguato non solo alle esigenze del rito, ma anche a quelle dei partecipanti.

11. *Intervallo tra diverse celebrazioni.* Analogamente a quanto è prescritto per la celebrazione dell'Eucaristia, bisogna che tra una celebrazione e l'altra, nello stesso giorno, intercorra un adeguato intervallo, al fine di permettere all'assemblea di sciogliersi in maniera ordinata e favorire il ricomporsi della nuova (cf. *Euch. Myst., n. 26).*

12. *Distribuzione di sussidi.* Dal momento che spesso è difficile, per la natura del luogo e per la diversa provenienza delle persone, ottenere nelle Basiliche una partecipazione piena e attiva, sarà necessario provvedere sempre a distribuire ai presenti dei sussidi stampati per poter seguire la celebrazione.

13. *Offerta.* Per la celebrazione non è prescritta alcuna offerta particolare. Ogni Capitolo potrà tuttavia adottare una forma rispettosa e conveniente per la raccolta di eventuali, libere offerte.

14. *Responsabili della celebrazione.* In ogni Basilica Patriarcale sarà opportuno designare, accanto al parroco, uno o più sacerdoti, che si facciano con esso responsabili della pastorale dei sacramenti dell'iniziazione cristiana.

III – INDICAZIONI PER LA CELEBRAZIONE DEL BATTESIMO

15. *Preparazione al Battesimo.* Di grande importanza è la preparazione dei genitori al battesimo dei propri figli. E' infatti poggiandosi sulla loro fede e su quella di tutta la Chiesa che la tradizione ecclesiale ha sempre praticato il battesimo dei

bambini. Questi poi, sostenuti dalla parola e dalla testimonianza dei genitori, devono progredire nella fede e nella vita cristiana fino a giungere allo stato di uomo perfetto, nella misura che conviene alla piena maturità di Cristo (*Efes.* 4, 13).

Sebbene questa preparazione sia compito della comunità cristiana locale, guidata dai propri pastori, i Responsabili delle Basiliche nelle quali si celebra il sacramento dovranno assicurarsi che essa sia stata compiuta. A tal fine esigeranno il particolare attestato che dovrà essere sempre rilasciato dalla parrocchia di provenienza dei genitori e del padrini.

16. *Curare la liturgia della parola.* In ogni celebrazione sarà particolarmente curata la Liturgia della parola, con una opportuna scelta dei testi e una conveniente omelia sul testo sacro tenuta dal celebrante (cf. OBP, *Praenotanda* al Rito, n. 17; OBP, nn. 43, 48).

Durante la liturgia della parola i bambini potrebbero essere affidati ad altre persone e portati in altro luogo, affinché tutto si svolga in quel religioso silenzio che è necessario per l'ascolto e la meditazione della parola di Dio (cf. OBP, n. 42).

17. *Didascalie.* Per dare maggior rilievo ad alcuni gesti e sottolineare la portata di alcuni segni, si consigliano brevi e ben preparate didascalie che potrebbero essere fatte sia dal celebrante, come pure da una guida o dal diacono (cf. OBP, *Praenotanda generalia*, nn. 34-35; OBP, nn. 36, 41, 54, 59, 76).

18. *Celebrazione in Domenica.* E' assai opportuno che le celebrazioni battesimali, specialmente nel battistero della Cattedrale di S. Giovanni in Laterano, si svolgano soltanto in domenica, per la particolare connessione che il sacramento ha con il mistero pasquale, celebrato in pienezza nel giorno del Signore (cf. OBP, *Praenotanda* al Rito, n. 9; OBP, n. 12); una alla mattina e l'altra, se necessario, nel pomeriggio.

19. *Celebrazione durante la Messa.* La celebrazione del Battesimo durante la Messa, richiedendo una preparazione più accurata dei genitori e dei padrini, potrebbe essere riservata ad alcune sollemnità dell'anno liturgico prestabilite, in maniera che i responsacili della preparazione ne tengano il debito conto (cf. OBP, *Praenotanta* al Rito, n. 9).

20. *L'espletamento delle pratiche amministrative.* Il problema della confusione, che può verificarsi per l'affollarsi delle persone per le registrazioni e per altre formalità, dovrà essere evitato destinando un luogo completamente distinto per l'espletamento di queste pratiche. Al momento della prenotazione, che è da considerarsi obbligatoria e che avverrà almeno 15 giorni prima della celebrazione, sarà consegnato agli interessati un modulo con le indicazioni e le condizioni richieste per la celebrazione. Ogni Capitolo lo preprarerà, sulla base delle presenti indicazioni.

21. *Notificazione alla parrocchia.* Una volta avvenuta la celebrazione, sarà premura dell'Ufficio parrocchiale della Basilica trasmetterne la notizia alle parrocchie dei battezzati.

IV – INDICAZIONI PER LA CELEBRAZIONE DELLA CRESIMA

22. *Preparazione alla Cresima.* I cresimandi, siano essi fanciulli o adulti, devono essere accuratamente preparati a ricevere con fede consapevole il sacramento della Confermazione (cf. OC, *Praenotanda*, n. 12).

Questa preparazione si rivela oggi tanto più necessaria per il particolare significato che la Cresima acquista nella vita di ogni battezzato e dell'intera comunità ecclesiale.

I pastori, con la collaborazione della comunità cristiana loro affidata, la curino con diligenza e rilascino ai Responsabili delle Basiliche in cui si compie la celebrazione, l'attestato di idoneità dei cresimandi, unitamente a quello riguardante i padrini. Senza i suddetti documenti i candidati non potranno essere ammessi al sacramento.

23. *L'età della Cresima.* Per quanto riguarda l'età della Cresima dei fanciulli, i parroci e i Responsabili delle Basiliche tengano conto delle prescrizioni della Conferenza Episcopale Italiana, che prevede il conferimento di questo sacramento non prima dei 10-11 anni, opportunamente distanziato dalla prima partecipazione all'Eucaristia. E ciò anche per evitare divergenze dannose ad una ordinata e unitaria azione pastorale in una stessa Chiesa locale.

24. *Celebrazione durante la Messa.* Il rito si compia ordinariamente durante la Messa. Se esso si svolge senza la celebrazione eucaristica si tenga conto di quanto prescrive il nuovo Rito circa la celebrazione della parola di Dio, che si deve sempre premettere al momento sacramentale vero e proprio (cf. OC, *Praenotanda*, n. 13).

25. *Curare la liturgia della Parola.* In ogni caso deve essere curata la Liturgia della parola, con una opportuna scelta di testi ed una conveniente omelia sul testo sacro (cf. OC, n. 23).

26. *Partecipazione dell'assemblea.* Si ponga ogni attenzione a suscitare una pia e attiva partecipazione da parte dell'assemblea. Questa raggiunge la sua pienezza nella comunione al Corpo e al Sangue del Signore, quando la Cresima viene conferita durante la celebrazione eucaristica. I cresimandi, i padrini e i parenti siano esortati ad accostarsi precedentemente al sacramento della penitenza, in modo da riceverlo con tranquillità e loro vera utilità, e partecipare quindi attivamente e pienamente alla celebrazione eucaristica della Confermazione.

27. *Numero dei cresimandi.* Il numero dei cresimandi dovrebbe essere chiuso e sempre previamente convenuto, senza mai superare il massimo di ricettività per una partecipazione piena, attiva e comunitaria.

28. *Celebrazioni in S. Giovanni.* Il sacramento della Confermazione nelle Basiliche di S. Pietro e di S. Maria Maggiore è abitualmente richiesto da adulti. Nella Cattedrale di S. Giovanni in Laterano sarebbe raccomandabile – oltre che per gli adulti occasionali – che, almeno in alcune circostanze, fossero favorite celebrazioni comunitarie di fanciulli di una stessa o di più parrocchie, per il particolare significato che questo sacramento acquista per la Chiesa locale, la quale in modo pieno si esprime in quella Patriarcale Basilica.

29. *Notificazione al Vicariato.* Una volta avvenuta la celebrazione, sarà premura dell'Ufficio parrocchiale della Basilica trasmetterne la notizia all'Ufficio Cresime del Vicariato di Roma o alla Curia vescovile delle diocesi da cui provengono i candidati.

+ Rivista diocesana di Roma 15 (1974) 1237-1245. Adn. in Notit. 11 (1975) 75.

http://www.obrascatolicas.com

4351

1975 IAN 11.- PAULUS VI, ALLOC. AAS 67 (1975) 103-108

Allocutio sodalibus Primarii Consilii italicae Actionis catholicae:

De missione Ecclesiae active participanda a laicis in hora praesenti, servata communione cum Hierarchia constituta, Spiritu Sancto movente ac duce

Siamo assai lieti di ricevere questa mattina i membri del Consiglio Nazionale dell'Azione Cattolica Italiana, venuti con Monsignor Maverna, Assistente Ecclesiastico Generale, e col Prof. Agnes, Presidente Nazionale. E' un'udienza molto significativa, crediamo, perché ha luogo all'inizio dell'Anno Santo, mentre ferve il lavorio di formazione apostolica in tutte le sezioni della vostra benemerita Associazione: e ci pare perciò di ricevere, con voi, tutta la grande e sempre diletta famiglia dell'Azione Cattolica Italiana. Si rinnova così per il nostro cuore la consolazione di altri indimenticabili incontri precedenti.

Vi diciamo ancora una volta la nostra fiducia e la nostra speranza, nel nome di Cristo e della Chiesa. Vediamo sempre
104 nell'Azione Catto/lica una organizzazione necessaria e piena di promesse d'un Laicato cattolico volontario, scelto, attivo, per la cooperazione con la Gerarchia della Chiesa: e ciò qualifica e distingue il posto che avete nella Chiesa. Abbiamo tracciato, nel settembre del 1973, come un "decalogo" di questa vostra presenza nella Chiesa, traendone i motivi dalla ricca tessitura dottrinale e pratica delle norme dettate per l'Azione Cattolica (1). Vi saranno, forse, suggeriti dall'esperienza, dei ritocchi e dei perfezionamenti da fare allo Statuto di questa fedele e forte istituzione: ma desideriamo intanto accennare e sviluppare uno di quei punti, già allora trattati, che riteniamo importantissimo per la sua consistenza e per la sua attività: intendiamo lo *spirito di comunione* che nasce dalla consapevolezza della parte di responsabilità che avete nella Chiesa.

1. *Partecipazione alla missione della Chiesa*

Come battezzati, avete ricevuto la vocazione di partecipare attivamente alla missione affidata da Cristo alla sua Chiesa. E questa missione è grandiosa: la Chiesa, infatti, procedente dall'amore dell'Eterno Padre, fondata nella storia da Cristo Redentore, riunita nello Spirito Santo, ha per finalità l'universale salvezza degli uomini, in modo che operando come fermento e come anima della società, la rinnovi in Cristo e la trasformi in famiglia di Dio (2). Questa missione di salvezza è realizzata dalla Chiesa per mezzo di tutti i suoi membri: il recente Sinodo ha infatti riaffermato che il compito della evangelizzazione spetta a tutti i fedeli. Tutti, senza distinzione, sono effettivamente mossi dallo Spirito Santo a dare testimonianza a Cristo e al suo Vangelo, secondo la precisa promessa del Signore: "Quando verrà il Consolatore che io vi manderò dal Padre, lo Spirito di verità che procede dal Padre, egli mi renderà testimonianza: e anche voi mi renderete testimonianza" (3). Noi siamo certi che siete consapevoli della priorità dell'Evangelizzazione nell'ora presente, e vi esortiamo a darle il valido contributo del vostro apostolato laicale: ma proprio questa consapevolezza esige il primo dovere di comunione, quella *con lo Spirito Santo*, fonte e ispiratore della "testimo-
105 nianza" che tutti i fedeli, nelle varie tappe della storia, sono chiamati a dare al Cristo. /

2. *Comunione con lo Spirito Santo*

E' lo Spirito che guida la Chiesa nella sua fedeltà all'opera di evangelizzazione: come abbiamo sottolineato nella recente Esortazione Apostolica sulla riconciliazione all'interno della Chiesa per la degna celebrazione dell'Anno Santo, "occorre, perciò, che tutti i fedeli, per cooperare ai disegni di Dio nel mondo, perseverino nella fedeltà allo Spirito Santo, il quale unifica la Chiesa nella comunione e nel ministero" (4). Pertanto, si esige soprattutto dagli iscritti dell'Azione Cattolica, che ha per fine immediato l'evangelizzazione nel mondo contemporaneo, una stretta comunione di vita e di dipendenza dallo Spirito; comunione esigente e al tempo stesso feconda, alimentata dalla luce della fede e dalla meditazione della Parola di Dio (5), aperta ai segni dei tempi e alle necessità dell'ora, e specialmente docile alle divine chiamate. L'Azione Cattolica, fin dai suoi primi inizi, ha preparato tanti laici generosi, uomini e donne, che pur nell'impegno assorbente della professione e del lavoro hanno saputo tenere l'orecchio attento alla voce che li chiamava alla santità e questo è stato il segreto della sua fioritura e del suo straordinario incremento.

3. *Apertura alla realtà presente*

La fondamentale fedeltà, comunione allo Spirito Santo non può peraltro dimenticare la conoscenza della realtà, anzi la esige. Occorre conoscere le persone e le correnti di opinione, i gruppi sociali e le realtà collettive. Non intendiamo tanto una conoscenza teorica, quanto una conoscenza di vita. L'apostolo vuol essere il fermento nella società, ma si sa che la prima condizione perché il lievito sia efficace è quella di restare unito alla massa. Non è soltanto, questa, una responsabilità pedagogica, ma evangelica. La Chiesa vi chiede di assumere le vostre responsabilità nel mondo contemporaneo conservando la vostra identità, ma essendo intimamente presenti alla vita sociale, culturale, politica e economica dei connazionali, senza tuttavia dimenticare la dimensione universale delle varie realtà e la comunità internazionale dei popoli.

L'apostolato di Azione Cattolica si realizza nelle comunità ecclesiali e in quelle di ambiente. Partecipare e collaborare alla missione della Chiesa significa offrire agli uomini il messaggio e la grazia di Cristo, e altresì "animare e perfezionare l'ordine temporale con lo spirito evan/gelico" (6). Si richiede ne- 106
cessariamente la comunicazione della Parola e dei Sacramenti, la formazione cristiana e la testimonianza della vita per essere fermento e anima cristiana della società. Vi è qui un servizio e un programma permanente di apostolato. E la comunione alla Spirito porta all'unione vitale con Cristo, come quella dei tralci alla vite (7). E' qui il significato profondo dell'Anno Santo, che deve condurre tutti i figli della Chiesa a quella riconciliazione profonda con Dio e con i fratelli e a quel rinnovamento generoso, da noi voluto come suo scopo essenziale (8).

4. *Comunione con la Gerarchia*

Ma voi siete inseriti nella Chiesa, e vi siete volontariamente offerti alla collaborazione nell'apostolato laicale proprio per aiutare la Chiesa a realizzare la sua missione nel mondo con sempre maggiore efficacia pastorale. Ora, il vostro apostolato si caratterizza come collaborazione all'apostolato gerarchico e come partecipazione attiva alla missione stessa della Chiesa: ecco perciò la necessità di una seconda vitale comunione, quella *con la Gerarchia*, esercitata con spirito di fraterno e fattivo servizio.

La Chiesa, per mezzo dei suoi Pastori, vi fa particolare fiducia nell'esercizio del vostro apostolato, e ad essa dovete rispondere con una profonda fedeltà. Questa, radicalmente, non è che l'altra faccia della fedeltà allo Spirito, che diffonde

4. Adh. Ap. *Paterna cum benevolentia*, n. 2, A.A.S. 67 (1975), pp. 9-10.
5. Cfr. Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem* n. 4.
6. Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 5.
7. Cfr. *Io.* 15, 4 ss.
8. Cfr. Bolla *Apostolorum limina*, 23 maggio 1974, 1: A.A.S. 56 (1974), pp. 292-294.

1. Cfr. A.A.S. 65 (1973), pp. 535-543.
2. Cfr. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 40; Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 1.
3. *Io.* 15, 26-27.

nel cuore dei figli della Chiesa la fede, la speranza e la carità. Questa stessa fedeltà esige di riconoscere coloro che lo Spirito Santo ha posto a pascere la Chiesa di Dio (9) e a dare impulso all'unità dell'apostolato in perfetta sintonia di pensiero e di operazione, e in piena conformità col Magistero.

Ora, a Pietro e al Collegio dei Vescovi, unito con lui, è stato dato il carisma dell'insegnamento autentico della Parola di Dio, e del principio dell'unità. Ma lo Spirito Santo concede a sua volta ai fedeli doni o carismi particolari, ordinati al bene degli uomini e a edificazione della Chiesa. Il Concilio Vaticano II ha messo bene in luce che "dall'aver ricevuto questi carismi, anche i più semplici, sorge per ogni credente il diritto
107 e il dovere di esercitarli ... nella comunione con i fratelli / in Cristo, soprattutto con i propri pastori, che hanno il compito di giudicare sulla loro genuinità e uso ordinato, non certo per estinguere lo Spirito, ma per esaminare tutto e ritenere ciò che è buono" (10). La fedeltà all'elemento essenziale, che oggi è richiesta all'Azione Cattolica, al di là dei necessari adattamenti alle esigenze culturali e sociologiche di oggi, sta proprio qui: nel riconoscere lealmente:

a) l'esistenza dei diversi carismi e delle diverse funzioni, sia dei Vescovi, ai quali spetta, essenzialmente, "santificare", "docere" e "regere" il Popolo di Dio in cammino, come del laicato, il quale ha, in modo particolare, il compito di far passare ed incarnare il divino Messaggio, ricevuto da Dio mediante i Pastori, nel vivo delle realtà quotidiane, anche temporali;

b) e la necessità che questi carismi e funzioni, si congiungano nello sforzo di rendere la testimonianza del Vangelo al mondo e di operare, in Cristo, l'elevazione della realtà terrena verso Dio.

Tale congiunzione dovrà sempre rispettare la specificità dei suddetti carismi e funzioni, nonché il loro rispettivo ordine: ma solo in questa armonia sta il segreto della fecondità dell'azione apostolica. Non potremo noi, in quest'Anno Santo, avanzare in spirito di collaborazione e di comunione ecclesiale, riconoscendo umilmente e in evangelica lealtà i carismi dei Vescovi e dei sacerdoti, da una parte, e quelli dei laici dall'altra, come complementari, armoniosi e convergenti nell'opera dell'apostolato ? Offriamo alla vostra situazione e vocazione di apostoli di Azione Cattolica questo tema di riflessione, che ci sembra molto importante nel momento presente.

Entro questa prospettiva ecclesiale, e alla luce del Concilio Vaticano II, si possono fare ulteriori progressi, senza equivoci né ambiguità, nel senso di una maggiore autonomia nell'esercizio delle responsabilità di un laicato maturo, che offre al tempo stesso una collaborazione leale e molto qualificata con la Gerarchia nell'opera della evangelizzazione, di cui essa ha la primaria responsabilità.

Tale atteggiamento sarà certo da attuare su vari piani: esso sarà anzitutto comunione con i Pastori, *in unità di dottrina* – nello studio assiduo e attento della Scrittura, dei documenti conciliari (specie quelli sull'apostolato dei laici, non mai abbastanza approfonditi), nonché degli atti del Magistero pontifio ed episcopale – e *in unità di amore*, nella certezza che l'u-
108 nione alla Gerarchia è il mezzo voluto da Cristo per / assicurare la fondamentale unione col Padre celeste. Si realizzerà poi una comunione sul piano delle diocesi, in collaborazione fattiva e intelligente dei vari organi per studiare accuratamente i progetti di azione, e metterli in pratica con tempestività, con scioltezza di movimenti, con saggia fantasia di iniziative e di interventi, senza dimenticare l'esigenza di contatti vivi degli organi nazionali con le diocesi e le associazioni diocesane, mediante un dinamico programma di visite nelle e tra le singole Chiese locali. Né vogliamo dimenticare la comunione che è profondamente utile tra le varie branche nazionali e diocesane dell'Azione Cattolica, attuando pienamente la nota dell'unitarietà, che ora distingue i vostri Statuti; né la comunione tra di voi stessi, membri della Presidenza, del Consiglio e del Centro Nazionale, la quale deve tradursi in stima vicendevole, in dialogo costruttivo e aperto, in carità di fraternità (11) per edificare la Chiesa.

Ecco, carissimi figli, quanto abbiamo desiderato oggi dirvi. Ma non vorremmo terminare senza una parola di dovuto riconoscimento ad un aspetto concreto del lavoro compiuto dall'Azione Cattolica. Vogliamo dire il costante impegno della promozione del laicato cattolico, che essa è andata realizzando dappertutto. Essa, in realtà, ha suscitato nella Chiesa numerose iniziative del laicato, lo ha aiutato a prendere coscienza della sua maggiore età senza minimizzare i suoi diritti né i suoi doveri, e in diverse occasioni e in vari modi ha spinto i laici ad assumere le proprie responsabilità nella Chiesa e nel mondo. Basterebbe questo per dire che il bilancio dell'Azione Cattolica è altamente positivo e degno di ogni elogio.

Dunque, avanti, nel nome del Signore ! Non vi spaventino né tanto meno paralizzino le odierne difficoltà. Guardate con realismo al presente e con speranza all'avvenire ! Con la luce della fede e con lo slancio dell'amore si vincono l'indifferenza, l'inerzia, la paura e ogni sorta di ostacoli. Con l'Apostolo Paolo vi ripetiamo: "Dio non ci ha dato uno Spirito di timidezza, ma di forza, di amore e di saggezza" (12). E con voi preghiamo lo Spirito Santo, affinché vi assista con i suoi doni, e vi infonda sempre gioia, coraggio e ottimismo.

E vi impartiamo la nostra Benedizione Apostolica, che estendiamo, in voi e per voi, a tutta la grande famiglia dell'Azione Cattolica, col nostro augurio più fervoroso di un nuovo balzo in avanti nel suo lavoro di testimonianza cristiana nel mondo.

12. *2 Tim.* 1, 7.

4352

1975 IAN 25.- SC INST. CATH., DECR. AAS 67 (1975) 505-506

Facultas Theologica in "Kirchliche Gesamthochschule Eichstätt", in Bavaria, canonice erigitur

Grandaevum insigneque Theologicum Studium Eystettense, anno Domini MDLXIV qua Collegium Willibaldinum constitutum atque antiquissimum Tridentinum Seminarium totius Germaniae primum universaeque Ecclesiae secundum communiter habitum, clericorum efformationem curandam scientiasque theologicas, Magisterio Ecclesiastico fideliter obsequendo, promovendas adeo sibi praestituit ut uberrimos sortitum sit fructus, in totius Ecclesiae germanicae incrementum. Praestantioribus docentibus exornatum, tanquam Superior Schola studia philosophica et theologica ita excoluit ut plures studentes ex variis dioecesibus etiam non germanicis allicere meruerit.

Elabentibus iam recentioribus annis, sacrorum hoc studiorum domicilium tale momentum adeptum est, ut a Bavarica Episcopali Conferentia dignum habitum sit quod "Kirchliche Theologische Hochschule in Bayern, Sitz Eichstätt" declararetur et postea in noviter erectam "Kirchliche Gesamthochschule Eichstätt" insereretur; quapropter civile Bavaricum Gubernium illud tanquam "Fachbereich Katholische Theologie der Kirchlichen Gesamthochschule Eichstätt" publice agnovit, potestate eidem concessa gradus academicos Doctoratus et Habilitationis conferendi. Per conventionem inter Sanctam Sedem et Bavariam die IV mensis septembris anno MDCCCCLXXIV initam, eidem "Fachbereich" ius confirmatum est eosdem gradus academicos conferendi, qui a Reipublicae Universitatibus et aliis similibus Institutis in comparabilibus disciplinis sub eisdem condicionibus conferentur (art. 5, par. 4).

Sacra igitur Congregatio pro Institutione Catholica, cum compererit in Studio omnia quae a normis academicis Ecclesiae Catholicae requiruntur, praesertim quoad selectorum docentium numerum, adamussim servari, postulatis Episcopi Eystettensis, Exc.mi ac Rev.mi Domini Domini Aloisii Brems, perlibenter annuens, auctoritate ab Au/gusto Pontifice Paulo 506
div. Prov. Pp. VI sibi concredita, in Dei Optimi Maximi gloriam Ecclesiaeque in primis germanicae decus ec incrementum, Stutium Theologicum Eystettense (Fachbereich Katholische Theologie der Kirsclichen Gesamthochschule Eichstätt) in *Facultatem Theologicam* hoc decreto canonice *erectum declarat, approbat atque in posterum confirmat*, facta eidem potestate academicos Sacrae Theologiae gradus Diplomatis, Licentiatus, Doctoratus atque docendi Habilitationem ad normam canonicarum de studiis superioribus legum conferendi.

Sacrum idem Dicasterium insuper Ordinarium loci *Magnum Cancellarium Facultatis statuit, nominat atque renuntiat*, omnia ipsi agnoscens ac tribuens huiusmodi muneris officia ac iura, in primis catholicae doctrinae orthodoxiam, morum probitatem ecclesiasticamque disciplinam vigilanter tutandi, Docentibus quibuslibet missionem canonicam antequam nominentur concedendi et pro necessitate revocandi,

9. Cfr. *Act.* 20, 28.
10. Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 3.
11. Cfr. *Rom.* 12, 10.

http://www.obrascatolicas.com

peculiaria Facultatis Statuta, Studiorum Ordinationes atque Programmata S. Congregationi pro Institutione Catholica approbanda proponendi; ceteris servatis de iure servandis, contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, die XXV m. ianuarii, in Festo Conversionis S. Pauli, anno reparatae salutis MCMLXXV. - Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Iosephus Schröffer, Archiep. tit. Volturnen., *a Secretis.*

4353

1975 IAN 30. - PAULUS VI, ALLOC. AAS 67 (1975) 179-183

Allocutio ad Praelatos Auditores et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos:

De valoribus quos iudices tutari debent; de ratione pastorali in munere administrandae iustitiae insita deque observationibus nonnullis circa novum inductum procedendi modum pro causis matrimonialibus

E' sempre per noi motivo di grande compiacenza l'incontro che questa annuale Udienza ci procura col Tribunale della Sacra Romana Rota. Esso ci offre propizia occasione per esprimere a così importante ed illustre istituzione della Curia Romana la nostra stima, la nostra riconoscenza, la nostra esortazione e specialmente il nostro benevolo e benedicente augurio all'inizio del nuovo anno giudiziario.

Le cortesi parole, testé pronunciate, da Monsignor Vice Decano di cotesto insigne Tribunale ci obbligano inoltre alla riflessione sulla funzione, che il medesimo Tribunale da secoli viene svolgendo in conformità alla potestà giudiziaria della santa Chiesa, qui, presso questa Sede Apostolica, dove l'esercizio di tale potestà si svolge nel suo più ampio raggio e nella sua più grave e cosciente responsabilità. Funzione necessaria, come quella che integra la potestà di giurisdizione concessa da Cristo agli Apostoli, e primo fra questi all'Apostolo Pietro, per il governo effettivo (1) della Chiesa, e che fin dalla prima esperienza della vita comunitaria e gerarchica della Chiesa stessa apparve requisita dal suo carattere sociale e opportunamente fu attuata, come ognuno sa, e che lungo i secoli si manifestò indispensabile e provvidenziale (2); il recente Concilio implicitamente la riconobbe e la confermò come facente parte dell'ufficio episcopale e pontificio, diritto e dovere, di governare la Chiesa di Dio (3). Funzione poi, com'è noto, libera e autonoma rispetto alle Autorità preposte all'ordine temporale, rivolta com'è a persone e a fatti appartenenti alla sfera spirituale, propria della Chiesa visibile e sociale, e per ciò stesso arbitra d'una sua distinta legislazione (4). Funzione inoltre caratterizzata dallo stile e dalla finalità, per cui si giustifica e si esercita la potestà giurisdizionale nella Chiesa,
180 ch'è potestà / pastorale, potestà cioè di servizio e rivolta a vantaggio, non già di chi ne è investito, ma a vantaggio di coloro per cui esplica la propria autorità; principio questo dominante in tutta la concezione costituzionale della gerarchia ecclesiastica, ed ora, col recente Concilio, vigorosamente richiamato alla coscienza e alla prassi apostolica: ne godrebbe il profeta mistico medioevale, San Bernardo, tanto sensibile e tanto esigente a tale riguardo: "dobbiamo ben comprendere, egli scriveva a Papa Eugenio III, già suo alunno, che ci è stato conferito un ufficio, non un dominio" (5).

Noi diciamo questo perché noi stessi siamo sensibili all'amarezza, di cui la voce serena e grave di Monsignor Vice Decano ci ha fatto sentire il lamento per certe maligne insinuazioni e per certi ingiusti apprezzamenti a carico di cotesto intemerato organo giudiziario della Sede Apostolica, come in genere dell'esercizio della potestà propria dei Tribunali ecclesiastici, mentre ci è nota l'integrità tradizionale della Sacra Romana Rota, per il suo senso austero e obiettivo di cristiana giustizia che ispira l'opera sua, e, possiamo dire, sulla medesima linea quella dei Tribunali delle Chiese locali; senso che merita il nostro plauso e la nostra fiducia, e che noi auguriamo sempre inaccessibile alle debolezze d'interessi del relativismo etico e dell'opportunismo giuridico, e nello stesso tempo costantemente vigilante nel riconoscimento degli aspetti umani, sempre più emergenti nello sviluppo della convivenza sociale, verso i quali l'astratta applicazione della norma giuridica si tempera e si nobilita con la saggezza di più complesse e penetranti indagini e di più equi e talvolta perfino indulgenti procedimenti.

Soccorre a noi, a tale riguardo, un insistente pensiero circa un duplice dovere inerente all'amministrazione della giustizia; duplice dovere, quasi caratteristico della missione regolatrice delle vertenze ricorrenti nei rapporti umani, soggetti alla competenza della giustizia ecclesiastica. Dovere primo quello della tutela, e perciò stesso dell'affermazione e dell'apologia, di quei valori, che, per indiscutibili motivi, biblici, teologici o razionali che siano, rivestano carattere d'intangibile autorità, e che dal diritto divino noi dobbiamo riconoscere sanciti, e quindi come tali sacri dichiarati dal magistero ecclesiastico, non che dalla retta umana coscienza, si può dire, sempre professati. Non è questo, forse fra i tanti, quel diritto divino,
181 e perciò quel dovere umano / dell'indissolubilità d'un vero e perfetto matrimonio cioè rato e consumato, che forma l'oggetto più frequente e più grave della vostra attività giudiziaria ? E non è forse cotesta chiara e inflessibile difesa dell'istituto coniugale, e di conseguenza dell'istituto familiare, base fondamentale d'una società morale, sana e civile, una missione altissima, una benemerenza incomparabile del vostro sacro Tribunale e di quanti altri Tribunali nella Chiesa cattolica hanno per propria legge il Diritto canonico ? Quale vitale servizio, quale tipico esempio, quale nobile scuola di sapienza e di fortezza voi date al Popolo di Dio e, di riflesso, all'umana civiltà ! Questa considerazione si potrebbe estendere ad altri capitoli della vita, oggi esposti a sue inverosimili contestazioni, come la legalizzazione dell'aborto, come ad altri attentati ai diritti fondamentali dell'uomo, e come alle insorgenti minacce contro la pace e in favore ipotetico, ma non impossibile, dei più micidiali strumenti di stragi e di guerre. Conflitti questi che esulano dalla vostra competenza, ben si sa; ma non sottratti dall'irradiazione ideale, che emana dalla vostra rocca di saggezza giuridica, e che ammonisce e conforta l'umanità a fare della ragione, della giustizia, del diritto il grande ed il solo metodo valido per l'ordine migliore e pacifico dei rapporti umani. Anzi voi aggiungete, senza deflettere dall'ossequio alle esigenze della legge divina ed umana, un formidabile fattore di giustizia e di pace, la carità, quell'amore che da Dio scaturisce e a Dio stesso ritorna, e che infonde anche nel vostro austero servizio un nuovo, peculiare carattere, quello pastorale.

Ed ecco il dovere secondo, quello appunto della sollecitudine pastorale della vostra attività giudiziaria. Oh ! noi ben conosciamo come il complesso di virtù professionali, proprie di Giudici nella Chiesa cattolica, è da voi conosciuto, da voi meditato, da voi osservato. Questo sia detto quanto alle vostre degne Persone, alle quali noi vogliamo pensare che tutti i componenti del vostro Tribunale siano esemplarmente associate; anzi noi auspichiamo che lo sia tutto l'eletto corpo degli Avvocati e degli Esperti, partecipe anch'esso non solo del lavoro della Sacra Rota, ma altresì del suo encomiabile spirito, del suo alto livello morale. Noi vogliamo che cotesto venerando Tribunale apparisca a tutti, alla Chiesa, al mondo, un laboratorio tipico di doti forensi, non meno di altri nel foro civile.

Ma le virtù morali spesso non bastano per soddisfare i bisogni tecnici dell'amministrazione della giustizia; occorrono le leggi, occorrono le procedure, che la rendano esatta e spedita. E quanto a quest'altro / aspetto della vostra attività, do- 182
ve appunto l'aspetto pastorale possa essere meglio documentato, voi sapete ch'è allo studio, per non dire in atto, la revisione del diritto processuale canonico, mediante l'impegno e la competenza della Pontificia Commissione di ciò incaricata.

Nel frattempo, si è creduto opportuno di snellire la procedura del Codice, in materia matrimoniale, con particolari deroghe contenute nel Motu Proprio *Causas matrimoniales*, nato dalla necessità "di estendere *ad experimentum* a tutta la Chiesa un certo numero di facilitazioni sul processo matrimoniale", come si era espressa la Pontificia Commissione per la revisione del Codice di diritto canonico, in seguito a richieste, presentate da alcuni Episcopati, di alcune facoltà in materia processuale matrimoniale, in deroga al diritto vigente. Il documento fu promulgato il 28 marzo 1971, come ben sapete, ed entrò in vigore il 1º ottobre dello stesso anno, seguito da un analogo documento per le Chiese orientali, contenente le stesse norme.

Il Motu Proprio *Causas matrimoniales*, segue le linee fondamentali del processo canonico tradizionale, introducendo però modificazioni procedurali circa i seguenti punti:

a) allargamento della competenza dei tribunali ecclesiastici locali e possibilità di un trasferimento della causa, prima della sua conclusione, dall'uno all'altro tribunale ugualmente competente;

b) possibilità di giudice unico in singoli casi e solo per il I grado. Possibilità inoltre che il collegio sia composto di due giudici chierici e un laico;

c) modifica in materia di appello dando la possibilità che la sentenza affermativa di primo grado venga ratificata con decreto dal tribunale di appello, quando ricorrono determinate condizioni e salvo il diritto di appello al tribunale superiore contro tale decreto quando si disponga di nuovi e gravi argomenti; allargamento dei casi speciali che possono essere trattati con rito sommario.

Quali sono stati gli effetti del Motu Proprio? Si è rivelato utile? Quali inconvenienti sono stati lamentati?

Per quanto per ora non si disponga di dati ufficiali sui frutti provocati dal Motu Proprio stesso, si ha l'impressione di unanime soddisfazione delle Conferenze Episcopali e dei tribunali per le facilitazioni processuali concesse. Tale impressione è stata convalidata da consensi espressi dai vari Consultori convenuti spesso da tutto il mondo presso la Pontificia Commissione per i lavori del Codice.

Nella redazione del nuovo diritto processuale matrimoniale si avrà / cura di togliere le oscurità affiorate qua e là nell'in- 183
terpretazione del Motu Proprio *Causas matrimoniales*.

E' vivamente auspicabile che con la promulgazione del nuovo Codice di procedura si tolgano le inutili diversità tra le varie regioni ecclesiastiche; e che per la soluzione delle cause matrimoniali venga sempre seguita una procedura secondo le varie forme prospettate nella legge.

Tutto questo dice come l'esercizio della potestà giudiziaria ecclesiastica sia oggetto da parte della Sede Apostolica di cure speciali, e come nelle semplificazioni ora introdotte nella trattazione delle cause matrimoniali si voglia rendere tale esercizio più agevole, e perciò più pastorale, senza che ciò abbia da recare pregiudizio ai criteri di verità e di giustizia, ai quali un processo deve onestamente attenersi, nella fiducia che la responsabilità e la sapienza dei Pastori vi siano religiosamente e più direttamente impegnate.

E questo dice altresì a voi, Membri elettissimi del celebre e secolare Tribunale della Sacra Romana Rota, con quale interesse, con quale stima, con quale fiducia noi seguiamo la vostra opera, tanto delicata, faticosa e preziosa, e con quale riconoscenza, con quali voti noi ricambiamo i vostri auguri, invocando sopra di voi la divina assistenza mediante la nostra Benedizione Apostolica.

1. Cfr. *1 Cor.* 4, 20.
2. Cfr. Wernz-Vidal, *Jus can.*, VI, p. 23, ss.
3. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 24, 27; Decr. de past. Episcop. munere in Ecclesia *Christus Dominus*, n. 2, 9; etc.
4. Cfr. *1 Cor.* 6, 1, ss.
5. De consideratione, II, 6: *impositum ... ministerium, non dominium datum*; PL 182, 747.

4354

1975 FEBRUARIUS 15. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM LUSITANIA. AAS 67 (1975) 435 - 436

Conventio inter Sanctam Sedem et Rempublicam Lusitanam ad immutandum articulum XXIV Concordati die VII Maii MCMXL initi matrimonium canonicum respicientem

PROTOCOLLO ADDIZIONALE
al Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica Portoghese del 7 maggio 1940

La Santa Sede e il Governo Portoghese, affermando la volontà di mantenere il vigente regime concordatario per la pace ed il maggior bene della Chiesa e dello Stato, prendendo in considerazione, d'altro lato, la nuova situazione fatta presente da parte portoghese per quel che riguarda la disposizione contenuta nell'articolo XXIV del Concordato del 7 maggio 1940, hanno convenuto quanto segue:

I - L'articolo XXIV del Concordato del 7 maggio 1940 viene così modificato:

"Celebrando il matrimonio cattolico, i coniugi assumono
436 per ciò stesso, di fronte alla Chiesa, l'impegno di atte/nersi alle norme canoniche che lo regolano e, in particolare, di rispettarne le proprietà essenziali.

La Santa Sede, mentre riafferma la dottrina della Chiesa Cattolica circa la indissolubilità del vincolo matrimoniale, ricorda ai coniugi, che hanno contratto matrimonio canonico, il grave dovere, che ad essi incombe, di non valersi della facoltà civile di chiedere il divorzio".

II - Restano in vigore gli altri articoli del Concordato del 7 maggio 1940.

III - Il presente Protocollo, i cui testi in lingua italiana ed in lingua portoghese faranno ugualmente fede, entrerà in vigore al momento dello scambio degli strumenti di ratifica.

Fatto in doppio esemplare.

Città del Vaticano, 15 Febbraio 1975. - Giovanni Card. VILLOT.

PROTOCOLO ADICIONAL
à Concordata entre a Santa Sé e a República Portuguesa de 7 de maio de 1940

A Santa Sé e o Governo Português, afirmando a vontade de manter o regime concordatário vigente para a paz e o maior bem da Igreja e do Estado, tomando em consideração, por outro lado, a nova situação apresentada pela parte portuguesa no que se refere à disposição contida no Artigo XXIV da Concordata de 7 de maio de 1940, acordaram no que segue:

I - O Artigo XXIV da Concordata de 7 maio de 1940 é modificado da seguinte forma:

"Celebrando o casamento católico os cônjuges assumem
436 por esse mesmo facto, perante a Igreja, o abrigação /de se aterem às normas canónicas que o regulam e, em particular, de respeitarem as suas propriedades essenciais.

A Santa Sé, reafirmando a doutrina da Igreja Católica sobre a indissolubilidade do vínculo matrimonial, recorda aos cônjuges que contraírem o matrimónio canónico, o grave dever que lhes incumbe de se não valerem da faculdade civil de requerer o divórcio.".

II - Mantêm-se em vigor os outros Artigos da Concordata de 7 de maio de 1940.

III - O presente Protocolo, cujos textos em língua portuguesa e em língua italiana farão igualmente fé, entrerá em vigor logo que sejam trocados os instrumentos de ratificação.

Feito em duplo exemplar.

Cidade do Vaticano, 15 de Fevereiro de 1975. - Francisco SALGADO ZENHA.

Conventione inter Apostolicam Sedem et Rempublicam Lusitanam rata habita, die 23 mensis Aprilis anno MCMLXXV Ulysipponis Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e. a die 23 mensis Aprilis anno MCMLXXV, eadem Conventio viegere coepit.

Adn. A. LEITE in REDC 32 (1976) 78-84; G. RULLI in La Civ. Catt. 126 (1975-I) 503-511; Doc. cath. 72 (1975) 263-266

4355

1975 FEB 15. - PAULUS VI, EPISTULA APOST. PART.* **Summus Pontifex Congregationem Generalem Societatis Iesu instanter dehortatur ne quartum votum ad omnes indistincte sodales extendat, immutando "Formulam Instituti" hucusque vigentem**

Al diletto Figlio Pietro Arrupe, S. I., Preposito Generale della Compagnia di Gesù. Abbiamo ricevuto la lettera, con la

http://www.obrascatolicas.com

quale Ella ha inviato la relazione, da Noi richiesta, circa i motivi che hanno indotto la Congregazione Generale alla votazione sul problema dei gradi e sul IV voto. Non abbiamo mancato di prenderne opportuna visione.

A proposito dei recenti fatti, riaffermiamo quanto il Nostro Cardinale Segretario di Stato Le ha scritto, per Nostro incarico, il 3 dicembre scorso. Ripetiamo quindi, con ogni riguardo, a Lei ed ai Padri Congregati: nessuna innovazione in merito al IV voto può essere adottata.

Come supremo garante della "Formula Instituti", e come Pastore universale della Chiesa non possiamo permettere che si intacchi minimamente questo punto, che è uno dei cardini fondamentali della Compagnia di Gesù. E nell'escludere l'estensione del IV voto Ci muove non certo un sentimento di minore considerazione, o una meno sofferta conoscenza dei problemi, ma invece proprio il rispetto profondo e l'amore appassionato che nutriamo verso la Compagnia stessa, non che la consapevolezza del grande incremento che essa, conservata quale il Fondatore la volle – pur con gli opportuni aggiornamenti, che non vadano però oltre i limiti della sua fondamentale identità – è chiamata a conferire all'opera sempre più difficile della Chiesa nell'avvenire.

Appunto in questa visuale Le esprimiamo il dubbio, causatoCi da orientamenti ed atteggiamenti emersi dai lavori della Congregazione Generale: potrà la Chiesa confidare, come sempre, ancora in voi? Quale dovrà essere l'atteggiamento della Gerarchia ecclesiastica verso la Compagnia? Come potrà essa affidarle, con animo sgombro da timori, la prosecuzione di compiti tanto importanti e tanto delicati? La Compagnia ha ora una prosperità e diffusione a raggio universale, che la pongono sul candelabro, e sono pari alla fiducia che sempre le è stata accordata: essa ha una spiritualità, una dottrina, una disciplina, un'obbedienza, un servizio, un esempio da custodire, da testimoniare. Perciò ripetiamo fiduciosamente la domanda del Nostro discorso del 3 dicembre, all'inizio di questa Congregazione: "Dove andate?".

In questi giorni che vi restano di comune lavoro, Noi esortiamo caldamente, diletto Figlio, Lei e i suoi Confratelli, ad una più profonda riflessione sulle vostre responsabilità, sulle vostre vaste capacità, come pure sui pericoli che sovrastano l'avvenire di codesta tanto provvida e tanto meritevole "Società di Presbiteri", fondata da Sant'Ignazio.

Come già Le è stato scritto il 15 settembre 1973, il momento è decisivo "per la Compagnia di Gesù, per la sua sorte futura, e anche per tutte le Famiglie religiose". Pensiamo alle incalcolabili ripercussioni che un atteggiamento, Dio non voglia, in contrasto con la linea indicata, potrebbe avere sulla Compagnia ed anche sulla Chiesa. Per questo vi invitiamo "instantissime" a considerare seriamente, davanti a Dio, le risoluzioni da prendere. E' il Papa, che umilmente, ma con l'intensità e la sincerità del suo affetto vi ripete con trepidazione paterna e con estrema serietà: Pensate bene, Figli carissimi, a quello che fate.

E' per questo motivo che La preghiamo altresì di farCi pervenire, prima della loro pubblicazione, le decisioni già adottate, o in via di esserlo, dalla Congregazione Generale.

In quest'ora grave, Noi preghiamo intensamente per la tanto diletta Compagnia di Gesù, mentre a Lei a a tutti i suoi membri, sparsi nel mondo, impartiamo di gran cuore, nel Nome del Signore, l'Apostolica Benedizione.

Dal Vaticano, 15 Febbraio 1975, duodecimo anno del Nostro Pontificato. – PAULUS PP. VI.

* Praeposito Generali Societatis Iesu: **Acta Romana Societatis Iesu** 16 (1973-76) 448-450.

4356

1975 FEB 15. - SC DOCT. FID. DECL. AAS 67 (1975) 203-204

Declaratio de quibus operibus Professoris Ioannis Küng, in quibus continentur nonnullae opiniones quae doctrinae Ecclesiae Catholicae opponuntur

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, munus suum doctrinam fidei et morum in universa Ecclesia promovendi ac tutandi adimplens, examini subiecit duo opera Professoris Ioannis Küng, *Die Kirche* et *Unfehlbar? Eine Anfrage*, quae in pluribus linguis publici iuris facta sunt. Duabus distinctis litteris diebus 6 maii 1971 et 12 iulii 1971 datis, Congregatio Auctori notas fecit difficultates quas in opinionibus eius invenit ipsumque rogavit ut scripto ostenderet quomodo hae opiniones doctrinae catholicae non contradicant. Litteris die 4 iulii 1973 datis Congregatio Professori Küng ulteriorem obtulit possibilitatem mentem suam explicandi mediante colloquio. Litteris suis diei 4 septembris 1974 Prof. Küng tandem hanc possibilitatem praetermisit. Responsis autem suis non probavit opiniones quasdam de Ecclesia doctrinae catholicae non contradicere sed eas, etiam postquam Declaratio "*Mysterium Ecclesiae*" apparuerat, retinere pergebat.

Quapropter, ne dubium remaneat de doctrina quam Ecclesia Catholica tenet neve fides christifidelium quocumque modo obnubiletur, haec Sacra Congregatio doctrinam Magisterii Ecclesiae in Declaratione "*Mysterium Ecclesiae*" explicatam in mentem revocans, declarat:

In supradictis duobus operibus Prof. Ioannis Küng continentur nonnullae opiniones quae, diverso gradu, doctrinae Ecclesiae Catholicae, ab omnibus fidelibus tenendae, opponuntur. Sequentia solummodo, utpote maioris momenti, notantur abstrahendo nunc a iudicio de quibusdam aliis opinionibus quas Prof. Küng defendit.

Opinio quae ipsum dogma fidei de infallibilitate in Ecclesia saltem in dubium ponit vel reducit ad quandam fundamentalem Ecclesiae indefectibilitatem in veritate, cum possibilitate errandi in sententiis quas Ecclesiae Magisterium definitive tenendas docet, contradicit doctrinae a Concilio Vaticano I definitae et a Concilio Vaticano II confirmatae.

Alius error qui doctrinam Prof. Küng graviter afficit, respicit eius opinionem de Magisterio Ecclesiae. Etenim ipse non adhibet genuinum conceptum Magisterii authentici secundum quem Episcopi in Ecclesia / sunt "doctores authenti- 204
ci seu auctoritate Christi praediti, qui populo sibi commisso fidem credendam et moribus applicandam praedicant" (1); nam "munus authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum *soli* vivo Ecclesiae Magisterio concreditum est" (2).

Opinio item quae a Prof. Küng iam in libro "Die Kirche" suggeritur et secundum quam Eucharistia saltem in casibus necessitatis valide confici potest a baptizatis ordine sacerdotii carentibus componi nequit cum doctrina Conciliorum Lateranensis IV et Vaticani II.

Attamen, non obstante gravitate harum opinionum, cum ipse litteris die 4 sept. 1974 datis minime excludat se posse post congruum profundioris studii tempus opiniones proprias in harmoniam cum doctrina Magisterii authentici Ecclesiae adducere, haec Sacra Congregatio, de mandato Summi Pontificis Pauli VI, pro nunc Professorem Ioannem Küng monet ne tales opiniones docere pergat eique in memoriam revocat auctoritatem ecclesiasticam ipsi concredidisse licentiam docendi s. theologiam in spiritu doctrinae Ecclesiae non autem opiniones quae hanc doctrinam evertunt vel in dubium vocant.

Episcopi autem in Germania et in aliis locis ubi peculiaris necessitas id requirat, praesertim ubi supra dictae opiniones in facultatibus theologicis, in seminariis aliisque catholicae vel sacerdotalis institutionis domibus sustinentur, rogantur ut fideles de doctrina Ecclesiae, de Declaratione "*Mysterium Ecclesiae*" necnon de praesenti hac declaratione apto modo edocendos curent.

Sacerdotes, evangelii praecones, catholicae doctrinae magistri et catechistae ex munere suo tenentur Ecclesiae doctrinam de hisce quaestionibus fideliter profiteri et aliis exponere.

Theologi in fine iterum rogantur ut mysterium Ecclesiae ceteraque fidei mysteria in oboeditione fidei et ad veram Ecclesiae aedificationem perscrutentur et illustrent.

Hanc declarationem, qua actio Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei in hac re pro nunc absolvitur, Paulus Pp. VI, in audientia infrascripto Praefecto eiusdem Congregationis die 14 mensis februarii 1975 concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congr. pro Doctrina Fidei, die 15 mensis februarii a. d. MCMLXXV. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*. Fr. Hieronymus Hamer, Archiep. tit. Lorensis, *a Secretis*.

1. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n 25.
2. Const. dogm. de Divina Revelatione *Dei Verbum*, n. 10.

Adn. G. C. in **La Civ. Catt.** 126 (1975-I) 582-583; G. DEJAIVE in **NrT** 107 (1975) 251-266; R. GUELLUY in **Rev. théol. de Louvain** 9 (1978) 311-328; H. KÜNG in **La Doc. Cath.** 72 (1975) 182-183; P. C. LANDUCCI in **Pal. clero** 55 (1976) 1099-1107; C. MARECHAL in **Vivante Eglise** 46 (1978) 43-44; H. MIESSEN in **La foi et le temps** 9 (1979) 6-26; L. P. in **Lumen vitae** 33 (1978) 380-381; L. SCHEFFCZYK in **Esprit et vie** 86 (1976) 337-349; J. J. WEBER in **Doc. Cath.** 72 (1975) 176-182; **Doc. Cath.** 74 (1977) 1066-1075.

4357

1975 FEBRUARIUS 21. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM SARAVICA CIVITATE. AAS 67 (1975) 248 - 254

Conventio inter Apostolicam Sedem et Saravicam Civitatem de scholis catholicis, addito Protocollo Additionali

ACCORDO

fra la Santa Sede ed il Saarland circa le scuole private in gestione della Chiesa Cattolica.

La Santa Sede, rappresentata dal suo Plenipotenziario, Monsignore Corrado Bafile, Arcivescovo titolare di Antiochia di Pisidia, Nunzio Apostolico in Germania, e il Saarland, rappresentato dal Signor Dr. Franz Josef Röder, Presidente dei Ministri,

in considerazione del fatto che in campo scolastico sono state introdotte notevoli modifiche, che toccano le vigenti norme concordatarie, e guidati dal desiderio di mantenere e promuovere le amichevoli relazioni esistenti tra la Chiesa Cattolica ed il Land, hanno convenuto sui seguenti articoli:

Art. 1. Alla Chiesa Cattolica resta garantito il diritto di
249 istituire scuole e di gestirle in / proprio. Queste scuole sono equiparate in rango alle scuole pubbliche. 249

Art. 2. Nell'ambito delle generali provvidenze in favore delle scuole in gestione libera il Saarland accorderà il suo aiuto alle scuole in gestione della Chiesa Cattolica.

Art. 3. Le scuole in gestione della Chiesa Cattolica, che a norma delle prescrizioni statali siano riconosciute dallo Stato e operino su base di pubblica utilità, a richiesta dell'ente gestore vengono favorite mediante sovvenzioni della pubblica finanza, come pure mediante l'assegnazione di personale insegante statale.

Art. 4. Per le *Grundschulen*, *Hauptschulen* e *Sonderschulen (Volksschulen)* in gestione della Chiesa Cattolica, il Land rimborsa l'importo delle spese di personale e delle altre spese correnti, che viene computato alla stregua di quello per le scuole pubbliche. Per le altre scuole in gestione della Chiesa Cattolica, aventi funzione di scuola pubblica *(Ersatzschulen)*, il Land rimborsa almeno il novanta per cento di detto importo.

Art. 5. Sulle spese, riconosciute come sovvenzionabili, di lavori approvati dall'Autorità scolastica per nuova costruzione, trasformazione ed ampliamento di edifici ed impianti scolastici, come pure sulle spese di primo arredamento, l'ente ge-
250 store riceve un contributo, che per *Grund/schulen, Hauptschulen* e *Sonderschulen (Volksschulen)* ammonta all'ottanta per cento, e per le altre spese ammonta al cinquanta per cento.

Art. 6. Per la frequenza di una *Grundschulen, Orientierungsstufe, Hauptschule* o *Sonderschule* in gestione della Chiesa Cattolica, che sono sovvenzionate dalla pubblica finanza, il Land rimborsa, su richiesta, all'ente gestore le spese necessarie per il trasporto degli alunni nel senso delle prescrizioni vigenti per le scuole pubbliche, fino all'ammontare che verrebbe corrisposto in caso di frequenza della pubblica *Grundschule, Orientierungsstufe, Hauptschule* o *Sonderschule* frequentata dagli alunni del luogo.

Art. 7. Agli alunni di scuole in gestione della Chiesa Cattolica, aventi funzione di scuola pubblica, il Land concede gratuitamente i sussidi didattici nella stessa misura che agli alunni di corrispondenti scuole pubbliche.

Art. 8. Su richiesta dell'ente gestore la competente Autorità scolastica del Land assegna maestri statali per il servizio di scuole in gestione della Chiesa Cattolica, continuando a corrispondere loro il trattamento economico. L'assegnazione ha luogo d'accordo con l'ente gestore e col consenso dell'insegante.

Art. 9. Il Land garantisce alla Chiesa l'erezione ed il fun-
251 zionamento di un Istituto per il / perfezionamento dei maestri. Tale Istituto è in linea di principio equiparato nel rango ad analoghi Istituti statali. Esso riceve dalla pubblica finanza una sovvenzione in congrua misura.

Art. 10. Se in futuro sorgesse qualche divergenza a motivo dell'interpretazione o della pratica applicazione di queste norme, o se in futuro nuovi criteri pedagogici dovessero richiedere modifiche strutturali nell'ambito della scuola, la Santa Se-

VERTRAG

zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Privatschulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche.

Der Heilige Stuhl, vertreten durch dessen Bevollmächtigten, den Herrn Apostolischen Nuntius in Deutschland, Dr. Corrado Bafile, Titularerzbischof von Antiochien in Pisidien, und das Saarland, vertreten durch den Herrn Ministerpräsidenten Dr. Franz Josef Röder,

sind in Anbetracht der Tatsache, dass im Bereich des Schulwesens weitgehende Aenderungen vorgenommen worden sind, welche die geltenden konkordatären Bestimmungen berühren, und geleitet von dem Wunsch, die bestehenden freundschaftlichen Beziehungen zwischen der Katholischen Kirche und dem Land aufrechtzuerhalten und zu fördern, über folgende Bestimmungen übereingekommen:

Art. 1. Der Katholischen Kirche bleibt das Recht gewähr-
leistet, Schulen in eigener / Trägerschaft einzurichten und zu 249
betreiben. Diese Schulen sind den öffentlichen Schulen im Range gleichgestellt.

Art. 2. Das Saarland wird in Rahmen der allgemeinen Förderung der Schulen in freier Trägerschaft den Schulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche seine Hilfe angedeihen lassen.

Art. 3. Schulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche, die nach Massgabe der staatlichen Vorschriften anerkannt sind und auf gemeinnütziger Grundlage arbeiten, werden auf Antrag des Schulträgers durch öffentliche Finanzhilfe sowie durch die Zuweisung staatlicher Lehrkräfte gefördert.

Art. 4. Für Grund-, Haupt- und Sonderschulen (Volksschulen) in Trägerschaft der Katholischen Kirche ersetzt das Land den Aufwand für die fortdauernden Personal- und Sachkosten, der sich nach dem der öffentlichen Schulen bemisst. Für die sonstigen Ersatzschulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche ersetzt das Land midestens 90 vom Hunder dieses Aufwandes.

Art. 5. Zu den als zuschussfähig anerkannten Kosten für schulaufsichtlich genehmigte Neu-, Um- und Erweiterungsbauten von Schulgebäuden und Schulanlagen sowie deren Ersteinrichtung erhält der Schulträger einen Beitrag, der bei Grund-, Haupt- und Sonderschulen (Volksschu / len) 80 vom 250
Hundert, bei den sonstigen Schulen 50 vom Hundert beträgt.

Art. 6. Für den Besuch einer Grundschule, Orienterungsstufe, Haupt- oder Sonderschule in Trägerschaft der Katholischen Kirche, für die staatliche Finanzhilfe geleistet wird, erstattet das Land dem Schulträger auf Antrag di notwendigen Kosten für die Beförderung der Schüler im Sinne der für öffentliche Schulen geltenden Vorschriften bis zu dem Betrag, der durch den Besuch der zuständigen öffentlichen Grundschule, Orientierungsstufe, Haupt- oder Sonderschule zu gewähren wäre.

Art. 7. Das Land gewährt den Schülern von Ersatzschulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche in gleichen Umfang Lernmittelfreiheit wie den Schülern entsprechender öffentlicher Schulen.

Art. 8. Die zuständige Schulaufsichtsbehörde des Landes weist auf Antrag des Schulträgers den Schulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche staatliche Lehrer unter Fortzahlung der Dienstbezüge zur Dienstleistung zu. Die Zuweisung geschieht im Einvernehmen mit dem Schulträger und bedarf der Zustimmung des Lehrers.

Art. 9. Das Land gewährleistet die Errichtung und den Be-
trieb eines Lehrerfort- und / weiterbildungswerkes in kirchli- 251
cher Trägerschaft. Dieses ist entsprechenden staatlichen Einrichtungen grundsätzlich im Range gleichgestellt. Es erhält eine angemessene öffentliche Finanzhilfe.

Art. 10. Sollte sich in Zukunft wegen der Auslegung oder der praktischen Anwendung dieser Regelungen eine Meinungsverschiedenheit ergeben oder sollten in Zukunft neue pädagogische Erkenntnisse strukturelle Aenderungen auf dem Gebiet des Schulwesens erforderlich machen, so werden der

http://www.obrascatolicas.com

de ed il Saarland procederanno di comune intesa ad una soluzione amichevole.

Art. 11. Il presente Accordo, i cui testi italiano e tedesco fanno egualmente fede, dovrà essere ratificato e gli Istrumenti della ratifica dovranno quanto prima essere scambiati in Saarbrücken.

Esso entrerà in vigore il giorno dello scambio di detti Istrumenti.

In fede di che il presente Accordo è stato sottoscritto in doppio originale.

Bonn - Bad Godesberg, 21 febbraio 1975. - Corrado Bafile, Nunzio Apostolico. /

252

PROTOCOLLO ADDIZIONALE

Nell'atto di sottoscrivere l'Accordo oggi concluso fra la Santa Sede ed il Saarland, sono state fatte le seguenti concordi dichiarazioni che costituiscono parte integrante dell'Accordo stesso:

Circa l'art. 1: Le scuole in gestione della Chiesa Cattolica, nello stabilire il regolamento per la frequenza, sono autorizzate a tener conto del proprio specifico fine formativo ed educativo.

Circa l'art. 2: Il concetto "scuole in gestione della Chiesa Cattolica", adibito nell'articolo 2, comprende le scuole gestite da organizzazioni ecclesiastiche o da associazioni cattoliche, canonicamente riconosciute come enti gestori di scuole.

Circa l'art. 3: Ad una scuola autorizzata come *Ersatzschule*, la quale dia garanzia di soddisfare in modo stabile alle esigenze imposte alle corrispondenti scuole pubbliche, deve esser concessa, dietro richiesta dell'ente gestore, la qualifica di *Ersatzschule* riconosciuta dallo Stato.

Le sovvenzioni da parte della pubblica finanza per *Grundschulen, Hauptschulen* e *Sonderschulen (Volksschulen)* vengono concesse, su richiesta, sin dal momento della autorizzazione statale.

Circa l'art. 4: Le spese correnti di personale comprendono
253 il trattamento economico per il / servizio attivo come pure la previdenza per la vecchiaia e per i superstiti a favore del personale addetto all'insegnamento e all'amministrazione. Per persone che esercitano l'insegnamento nella loro qualità di religiosi, il computo di dette spese viene eseguito sulla base del trattamento economico medio.

Circa l'art. 5: Nell'ordine di urgenza i progetti di costruzioni non vengono posposti ad analoghi piani per scuole pubbliche.

Se nel territorio assegnato agli enti gestori di pubbliche *Grundschulen, Hauptschulen* o *Sonderschulen (Volksschulen)* viene eretta una *Grundschule, Hauptschule* o *Sonderschule* in gestione della Chiesa Cattolica, il Land garantirà che, su richiesta dell'ente gestore, i locali scolastici resi liberi in conseguenza della istituzione della scuola in gestione della Chiesa Cattolica siano messi a disposizione di questa dietro conveniente indennizzo.

L'ente gestore della scuola dovrà impiegare detti locali scolastici della scuola pubblica, se ciò risulta per lui accettabile.

La messa a disposizione e l'impiego del locale reso libero dovranno aver luogo, se ciò giovi ad un ordinato funzionamento della scuola in gestione della Chiesa Cattolica e se il funzionamento della scuola pubblica, che continui ad esistere, non ne riceva danno.

Circa l'art. 8: I maestri statali vengono assegnati in numero non superiore a quello che in media è a disposizione per il
254 complesso / di ore d'insegnamento normalmente previsto in una paragonabile scuola pubblica.

L'ente gestore può richiedere che l'assegnazione venga revocata, se il maestro non si trova più in armonia con il particolare fine formativo ed educativo della scuola.

Bonn - Bad Godesberg, 21 febbraio 1975. - Corrado Bafile, Nunzio Apostolico.

Conventione inter Apostolicam Sedem et Saravicam Civitatem rata habita, die XV mensis aprilis anno MCMLXXV Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e. a die XV mensis aprilis anno MCMLXXV, huiusmodi Conventio inter Apostolicam Sedem et Saravicam Civitatem icta vigere coepit, ad normam articuli 11 eiusdem Pactionis.

Heilige Stuhl und das Saarland in gemeinsamem Einvernehmen eine freundschaftliche Lösung herbeiführen.

Art. 11. Dieser Vertrag, dessen italienischer und deutscher Text gleiche Kraft haben, soll ratifiziert und die Ratifikationsurkunden sollen möglichst bald in Saarbrücken ausgetauscht werden.

Er tritt mit dem Tage des Austausches in Kraft.

Zu Urkund dessen ist dieser Vertrag in doppelter Urschrift unterzeichnet worden.

Bonn - Bad Godesberg, 21. Februar 1975. - Dr. Franz Röder, Ministerpräsident. /

252

ZUSATZPROTOKOLL

Bei der Unterzeichnung des am heutigen Tage geschlossenen Vertrages zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland sind folgende übereinstimmende Erklärungen abgegeben worden, die einen integrierenden Bestandteil des Vertrages bilden:

Zu Artikel 1: Schulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche sind berechtigt, den Besuch des Schule unter Berücksichtigung ihres besonderen Bildungs- und Erziehungsziels zu regeln,

Zu Artikel 2: Der in Artikel 2 verwendete Begriff "Schulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche" umfasst die Schulen, die von kirchlichen Organisationen oder katholischen Vereinungungen getragen werden, die kirchenrechtlich als Schulträger anerkannt werden.

Zu Artikel 3: Einer staatliche genehmigten Ersatzschule, die die Gewähr bietet, dass sie dauernd die an entsprechende öffentliche Schulen gestellten Anforderungen erfüllt, ist auf Antrag des Schulträgers die Eigenschaft einer staatliche anerkannten Ersatzschule zu verleihen.

Die öffentliche Finanzhilfe für Grund-, Haupt- und Sonderschulen (Volksschulen) wird auf Antrag schon vom Zeitpunkt der staatlichen Genehmigung an gewährt.

Zu Artikel 4: Die fortdaurenden Personalkosten umfassen
253 die aktiven Bezüge sowie die Al / ters- und Hinterbliebenenversorgung des Personals im Lehr- und Verwaltungsbereich. Sie werden bei Personen, die als Ordensangehörige den Lehrberuf ausüben, nach Durchschnittsbezügen berechnet.

Zu Artikel 5: In ihrer Dringlichkeit stehen die Baumassnahmen nicht hinter entsprechenden Vorhaben für öffentliche Schulen zurück.

Wird im Gebiet von Trägern öffentlicher Grund-, Haupt- oder Sonderschulen (Volksschulen) eine Grund-, Haupt- oder Sonderschule in Trägerschaft der Katholischen Kirche errichtet, so wird das Land gewährleisten, dass auf Verlangen des Schulträgers der durch die Errichtung der Schule in Trägerschaft der Katholischen Kirche freigewordene Schulraum gegen angemessen Kostenerstattung bereitgestellt wird.

Der Schulträger soll den freigewordenen Schulraum der öffentlichen Schule nutzen, wenn dis für ihn zumutbar ist.

Bereitstellung und Nutzung des freigewordenen Schulraumes sollen erfolgen, wenn sie dem ordnungsgemässen Betrieb der Schule in Trägerschaft der Katholischen Kirche dienen und der Betrieb der verbleibenden öffentlichen Schule nicht beeinträchtigt wird.

Zu Artikel 8: Staatliche Lehrer werden höchsten in einer Anzahl zugewiesen, wie sie zur Deckung des Unterrichtssolls einer ver / gleichbaren öffentlichen Schule durchschnitt- 254
lich zur Verfügung steht.

Der Schulträger kann verlangen, dass die Zuweisung wieder aufgehoben wird, wenn der Lehrer mit dem besonderen Erziehungs- und Bildungsziel der Schule nicht mehr übereinstimmt.

Bonn - Bad Godesberg, 21. Februar 1975. - Dr. Franz Josef Röder, Ministerpräsident.

4358

1975 FEB 22.-SECR. CHRIST. UNIT., NORMAE. PART.*

Criteria proponuntur ad collaborationem oecumenicam christianorum suadendam et ordinate applicandam apud ecclesias nationales, regionales et locales

La collaboration oecuménique au plan régional, au plan national et au plan local

INTRODUCTION

Réunis à Rome en novembre 1972, les représentants des commissions oecuméniques ont précisé dans leurs conclusions que "c'est au niveau de l'Eglise locale que l'esprit oecuménique doit trouver son application concrète" (1). Le document que l'on présente ici veut répondre en partie aux besoins exprimés par de nombreux fidèles catholiques qui oeuvrent dans des commissions oecuméniques locales.

Un premier projet avait déjà été préparé en juin 1971 par un petit groupe de travail constitué par des consulteurs et des membres du bureau du Secrétariat pour l'unité. Il fut envoyé, avec d'autres documents préparatoires à l'assemblée plénière, à tous les membres de cette assemblée et à un certain nombre de consulteurs. Cette "Plénière" eut lieu en février 1972, on y étudia le projet, d'abord en groupes, puis en assemblée générale. Il fut approuvé dans sa substance, mais de nombreuses suggestions furent présentées en vue d'une nouvelle rédaction de plusieurs de ses paragraphes.

Entre temps, une étude des formes de collaboration oecuménique au niveau régional, national et local avait été menée en commun à l'intérieur de l'Eglise catholique et par le Conseil oecuménique des Eglises sous la direction du Groupe mixte de travail. Il en est résulté deux études: l'une concernant les faits, par le Rév. Victor Hayward, membre du Secrétariat pour les relations avec les conseils chrétiens du Conseil oecuménique des Eglises, et par le Rév. Basil Meeking, du bureau de notre Secrétariat pour l'unité; l'autre élaborée par un groupe restreint réuni à la demande du Groupe mixte de travail et composé de personnes nommées par l'Eglise catholique et par le Conseil oecuménique des Eglises. Le premier document fut diffusé en même temps que d'autres études sur les conseils d'Eglises, alors que le second fut remis au Secrétariat par le Groupe mixte de travail lors de sa réunion de 1972. Nous voulons exprimer ici notre gratitude pour ce geste de collaboration qui a grandement contribué à donner valeur à notre document.

De nouveau, en novembre 1972 et en avril 1973, un groupe restreint de consulteurs et de membres du bureau s'est penché sur le projet en utilisant la documentation nouvelle et en se conformant aux directives données par la "Plénière" de 1972. C'est ainsi qu'une nouvelle rédaction a été préparée et présentée à la "Plénière" de novembre 1973. Elle y reçut une approbation d'ensemble avec plusieurs amendements touchant à la forme et au fond. Enfin, une dernière mise au point a été faite en collaboration avec la Congrégation pour la doctrine de la foi.

La nature de ce document avait été clairement définie à la "Plénière" de 1972. Il ne s'agit pas d'un ensemble de directives ou de prescriptions revêtues d'autorité, au sens juridique du mot. Il s'agit plutôt d'un document qui vise à donner des informations susceptibles d'aider les évêques à décider, en face d'une situation déterminée, quelle forme doit être donnée à la collaboration oecuménique au plan local. Par ailleurs, ce document vise à procurer plus qu'une information: il propose des orientations qui ne veulent pas avoir force de loi mais qui tirent leur valeur de l'expérience et des connaissances qui sont celles du Secrétariat.

Cependant il va de soi que le contenu de ce document, dans la mesure où il provient de textes du magistère de l'Eglise et de sa discipline, ainsi par exemple les documents du Second Concile du Vatican ou les décisions officielles et les directives du Saint-Siège, garde toute la force de loi qui leur est propre.

C'est à ce titre que le document est maintenant publié. Après avoir obtenu l'approbation de la "Plénière", le Cardinal Président l'a porté à la connaissance du Saint-Père qui en a approuvé l'envoi à toutes les conférences épiscopales dans le but de les aider à faire face à leurs responsabilités oecuméniques. On doit donc considérer ce document comme un instrument de travail et ceci définit tout à la fois sa portée et ses limites.

La dimension oecuménique est un des aspects primordiaux de la vie de l'Eglise catholique tant au niveau mondial qu'au niveau local. Les principes catholiques en matière d'oecuménisme ont été formulés dans le décret conciliaires sur l'oecuménisme. Ils demandent que les initiatives oecuméniques soient adaptées aux besoins locaux: car c'est à l'eglise locale elle-méme qu'il appartient d'apporter son indispensable contribution dans la réalité quotidienne. Mais en même temps ils insistent toujours sur le fait que toute initiative locale doit, sans exception, être prise en tenant compte des liens de communion dans la foi et dans la discipline qui font l'unité de l'Eglise catholique. Ces éléments sont mis en évidence dans le présent document.

D'autre part, ce document n'est pas exhaustif et ne vise pas à l'être. Au cours de la réunion de 1972 les représentants des commissions oecuméniques ont soulevé de nombreuses questions concernant l'oecuménisme local. Nous pensons que notre document répond à certaines d'entre elles, surtout à celles qui regardent la structuration du travail oecuménique et son organisation au plan national et au plan diocésain.

Le Deuxième Concile du Vatican insiste sur la responsabilité des évêques en ce domaine. "Le Concile ... confie la tâche oecuménique aux évêques de toute la terre pour qu'ils veillent à la promouvoir et qu'ils l'orientent avec prudence" (2). Dans ce but, les efforts des pasteurs et des laïcs doivent être coordonnés.

Pour l'Année Sainte, le Pape a proposé le thème du renouveau spirituel et de la réconciliation avec Dieu et entre les chrétiens comme un des buts principaux. Nous espérons que le présent document puisse être une contribution à la réalisation de cette perspective profondément oecuménique.

Rome, le 22 Février 1975. - Cardinal Jean WILLEBRANDS, *Président du Secrétariat pour l'unité des chrétiens.* Charles Moeller, *Secrétaire.*

2. ***Unitatis redintegratio*, 4.**

1. LA TACHE OECUMENIQUE

En novembre 1972, s'adressant à des représentants de commissions oecuméniques nationales, le pape Paul VI a déclaré que la mission première de l'Eglise était d'inviter les hommes à entrer en communion avec Dieu par le Christ dans le Saint-Esprit, et de les aider à vivre dans cette communion qui les sauve et qui établit parmi eux une unité aussi profonde et mystérieuse que celle du Père et du Fils (1).

Une autre fois, en octobre 1967, le Saint-Père, dans une allocution au patriarche Athénagoras, avait fait remarquer que, si l'unité doit être dans le monde un signe stimulant de foi, l'incroyance d'aujourd'hui peut elle aussi éveiller à l'intérieur des Eglises et des communautés ecclésiales une conscience impérieuse du besoin d'unité en les appelant à une action commune. "Ce témoignage commun", a dit le Saint-Père, "un et varié, décidé et persuisif, d'une foi humblement sûre d'elle-même, jaillissant en amour et rayonnant l'expérance, n'est-ce pas ce que l'Esprit demande avant tout aux Eglises aujourd'hui?" (2).

Une condition préliminaire à ce mouvement oecuménique est un renouveau dans l'Eglise, selon l'esprit de vérité et de sainteté en Jésus-Christ, un renouveau qui doit atteindre chaque membre de l'Eglise et dont doit témoigner la qualité de leur vie (3).

Au moment même où cet appel dé l'Esprit-Saint vers l'unité est entendu par les communautés chrétiennes et où celles-ci répondent, les dimensions de l'étude et de l'action communes se développent de telle manière que l'ont peut parler d'une exigence du mouvement oecuménique qui de plus en plus pousse les chrétiens au dialogue, à la prière commune, à la collaboration pratique et au témoignage commun (4).

La coopération entre les Eglises et les communautés ecclésiales a pour but la mission et l'unité, et cela n'est pas moins

1. Cf. Pape Paul VI, *Allocutio* ad delegatos commissionum "pro Oecumenismo" Conferentiarum Episcopalium et Catholicorum Orientalium Patriarcarum Synodorum partem agentes: AAS 64 (1972), p. 761; cf. aussi dans *Service d'Information* 20 (1973), p. 25 (publié par le Secrétariat pour l'unité des chrétiens).

2. Pape Paul VI, *Allocutio* ad Sanctitatem Suam Athenagoram, Patriarcham Oecumenicum, in Vaticana Basilica habita: AAS 59 (1967), p. 1051; cf. aussi *Service d'Information* 3 (1967), p. 13.

3. Cf. Directorium oecumenicum I, *Ad totam Ecclesiam*, Pars Prima, § 2: AAS 59 (1967), p. 575; cf. aussi *Service d'Information* 2 (1967), p. 5.

4. Ici nous voudrions faire nôtre un éclaircissement qui a été donné dans le Troisième Rapport officiel du Groupe mixte de travail entre le Conseil oecuménique des Eglises et l'Eglise catholique romaine, Appendice II, *Témoignage commun et prosélytiame*, dans *Service d'Information* 14 (1971), p. 20: "Les langues modernes désignent par plusieurs termes dérivés de la Bible les aspects particuliers de l'annonce, en paroles et en actes, de l'Evangile: Témoignage, Apostolat, Mission, Confession, Evangélisation, Kérygme, Message, etc. Le mot "témoignage" a été retenu ici parce qu'il exprime de façon plus compréhensive l'ensemble des réalités désignées".

1. *Service d'Information* 20 (1973), p. 18.

http://www.obrascatolicas.com

vrai quand cette coopération est tournée vers des problèmes sociaux ou connexes. Car toutes les communautés chrétiennes reconnaissent que la proclamation de l'Evangile au monde, par des actes tout autant que par des paroles, est leur tâche première (5).

Le mouvement oecuménique est un mouvement de l'Esprit plus large que chacune des initiatives particulières par lesquelles il se manifeste. Cette impulsion oecuménique qui, pour l'Eglise catholique, est nécessairement dirigée par les principes proposés dans le Décret sur l'oecuménisme et le Directoire oecuménique, s'exprime dans une très grande variété de formules et de structures et le but du présent document est d'étudier certaines des plus importantes. Alors que l'Eglise catholique dans chaque pays devient plus consciente des manifestations de l'oecuménisme dans les différentes parties du monde, elle doit éviter tout à la fois de s'isoler et d'imiter servilement ce qui se fait ailleurs. Les initiatives oecuméniques doivent être adaptées aux besoins locaux et seront donc différentes d'une région à une autre, tout en restant cependant à l'intérieur de la communion catholique. De plus, la recherche d'une unité locale structurée est un défi, mais il en est de même pour la recherche d'une unité d'ordre qualitatif dans la confession d'une foi authentique et exhaustive. Les initiatives oecuméniques doivent être véritablement l'expression de la vie de l'Eglise locale et non pas simplement l'entreprise d'individus. Ces initiatives doivent donc être menées sous la direction de l'évêque du lieu en étroit contact avec la commission oecuménique du diocèse ou de la conférence épiscopale. Il est important que les commissions oecuméniques considèrent avec acribie et sympathie ces initiatives locales et les encouragent ou les soutiennent si nécessaire. Le mouvement vers l'unité est une partie intégrante du renouveau de l'Eglise (6) et son développement devrait être pour l'eglise locale l'objet d'un souci constant.

Si les initiatives oecuméniques étaient confiées exclusivement aux groupes non officiels, il en résulterait des difficultés (7). Il y aurai alors en effet un déséquilibre qui empêcherait de faire face de façon convenable et prudente à la totalité de la responsabilité oecuménique. Le meilleur moyen d'éviter de telles difficultés consiste en une application claire et sincère de l'Eglise locale à la tâche oecuménique.

2. LA CONCEPTION CATHOLIQUE DE L'EGLISE LOCALE (8) ET SON RAPPORT AU MOUVEMENT OECUMENIQUE

L'oecuménisme au niveau local est un élément fondamental de la situation oecuménique prise dans son ensemble. Il ne s'agit pas de quelque chose de secondaire ou qui serait purement dérivé. L'oecuménisme au plan local fait face à des besoins spécifiques et à des situations propres et il a ses ressources propres. Il a une certaine part d'initiative qui lui est propre et son rôle est plus original que celui d'une simple application limitée de directives oecuméniques destinées au monde entier (9).

Non seulement c'est aux Eglises locales de diriger le travail oecuménique au plan local et d'en assumer en communion avec le Siège Apostolique la responsabilité, mais dans les Eglises locales les mystères de la communion ecclésiale (le baptême, la foi au Christ, la proclamation de l'Evangile, etc.) sont célébrés et constamment renouvelés, ils constituent la base de

Merite aussi d'être cité le numéro 10 de la *Déclaration des Pères du Synode* (26 octobre 1974): "En accomplissant cette mission, nous voulons collaborer plus activement avec les frères séparés en nous basant sur le fondament du baptême et sur le patrimoine commun de la foi, afin de pouvoir offrir dans l'évangélisation, un témoignage commun plus large du Christ, tandis que nous oeuvrons encore pour obtenir du Christ la pleine unité. Le commandement du Christi nous y pousse et l'oeuvre d'évangélisation, ainsi que le témoignage de l'Evangile, le requièrent" (*L'Osservatore romano*, 27 octobre 1974, p. 6).

5. Cf. *Témoignage commun et prosélytisme*, un document d'étude, dans *Service d'Information* 14 (1971), pp. 19-24.

6. Cf. *Unitatis redintegratio*, 6.

7. Voyez la section 7 du présent document: "Autres formes d'oecuménisme", p. 32.

8. L'Eglise particulière est définie très clairement et est identifiée avec la diocèse dans le n. 11 de *Christus Dominus* (cité page 7). Nous entendons l'expression "Eglise locale" dans un sens plus large. Elle est d'abord ce qui est appelé dans le texte mentionné plus haut: "Eglise particulière". Elle est aussi réalisée dans les territoires où les évêques ont formé des conférences épiscopales ou des synodes (cf. p. 7). Elle est encore realisée dans toutes les assemblées légitimes des fidèles sous la direction de leurs pasteurs en communion avec leur évêque, ce que nous appellerions "la paroisse" (cf. *Sacrosanctum Concilium*, 42). L'expression "Eglise locale" est plus compréhensive et plus compréhensible que "Eglise particulière".

9. Cf. J. Ratzinger, *Oecuménisme au plan local*, dans *Service d'Information* 20 (1973), p. 4, § 1.

la collaboration oecuménique. Au service de cette collaboration se trouvent un grand nombre d'organismes dont certains seront nommés plus loin. Il faut se rendre compte aussi du fait qu'à l'époque actuelle un grand nombre de chrétiens préfèrent travailler au plan local dans des groupes "informels" d'une nature plus spontanée plutôt que dans des groupes "formels" ou institutionnels.

L'importance de l'oecuménisme local découle de la place significative des Eglises locales dans l'Eglise catholique, comme cela a été mis en valeur au Deuxième Concile du Vatican: "Un diocèse est une portion du peuple de Dieu confiée à un évêque pour qu'avec l'aide de son presbyterium il en soit le pasteur: ainsi le diocèse lié à son pasteur et par lui rassemblé dans le Saint-Esprit, grâce à l'Evangile et à l'Eucharistie, constitue une Eglise particulière en laquelle est vraiment présente et agissante l'Eglise du Christ, une, sainte, catholique et apostolique" (*Christus Dominus*, 11).

Le même Concile enseigne: " Les évêques, eux, pris isolément, sont le principe visible et le fondement de l'unité dans leurs Eglises particulières, formées à l'image de l'Eglise universelle, dans lesquelles et à partir desquelles existe l'Eglise catholique une et unique. C'est pourquoi les évêques pris isolément représentent leur Eglise, et tous ensemble avec le pape, ils représentent toute l'Eglise, dans le lien de la paix, de l'amour et de l'unité" (*Lumen gentium*, 23).

Et plus loin il affirme: "Cette Eglise du Christ est vraiment présente dans toutes les légitimes assemblées locales des fidèles, qui, attachés à leurs pasteurs, sont aussi appelées Eglises dans le Nouveau Testament. Elles sont, à leur place, le Peuple nouveau appelé par Dieu, dans l'Esprit-Saint et dans une pleine assurance (cf. *1 Th.* 1, 5). En elles la prédication du l'Evangile du Christ rassemble les fidèles, et se célèbre le mystère de la Cène du Seigneur, 'pour que par la chair et le sang du Seigneur se reserre toute la fraternité du Corps' " (*ibid.*, 26).

Dans les assemblées locales, où le peuple de Dieu en union de foi et d'amour avec son évêque manifeste l'unité d'une foi vécue et proclamée, est esprimée de façon sacramentelle et irremplaçable l'unité vivante de l'Eglise catholique (10).

Dans cette perspective catholique, la responsbilité oecuménique propre à l'eglise locale apparaît très clairement. C'est par l'Eglise locale que l'Eglise catholique est présente avec beaucoup d'autres Eglises et communautés chrétiennes dans les mêmes localités et dans des régions plus vastes telles que le territoire d'une conférence épiscopale ou d'un synode oriental. Ces régions ont leurs caractéristiques distinctives aux plans spirituel, éthique, politique et culturel. Dans ces régions, les autres Eglises et communautés ecclésiales possèdent souvent le plus haut niveau de leur autorité ecclésiale, celui par qui se font ces décisions qui dirigent leur vie et déterminent leur avenir. C'est pourquoi l'Eglise locale, ou un groupement de celles-ci sur le territoire d'une conférence épiscopale ou d'un synode, peut être mieux à même d'entrer en contact et établir des relations fraternelles à ce niveau avec d'autres Eglises et communautés chrétiennes.

Par de tels contacts, les autres Eglises et communautés chrétiennes peuvent bénéficier d'une meilleure compréhension de la dynamique de la vie catholique puisque l'Eglise locale la lui présente tout à la fois dans ses aspects particuliers et dans son caractère universel, en même temps que dans son unité. Ayant conscience d'être en un lieu donné le moyen de la présence et de l'action de l'Eglise catholique, fondamentalement une, l'Eglise locale sera prête à faire en sorte que ses libres initiatives ne dépassent pas les limites de sa compétence et soient toujours développées dans le cadre de la doctrine et de la discipline de l'Eglise catholique tout entière, surtout en ce qui concerne les sacrements; en effet, cette discipline est la sauvegarde de l'unité de la foi. De la sorte, les liens de communion fraternelle avec d'autres Eglises locales et le rôle de l'Eglise de Rome comme servante de l'unité de l'ensemble seront manifestés.

Ainsi, à cause de leur communion catholique, les Eglises locales peuvent enrichir le mouvement oecuménique en bien des endroits et l'Eglise locale d'une région, par son activité, peut inspirer ailleurs des développements oecuméniques nouveaux. Grâce à la communion des Eglises locales entre elles, chaque Eglise locale peut aussi bénéficier d'intuitions oecuméniques qui ne seraient pas spontanément suscitées dans les situations particulières de chacune d'entre elles. En outre, confrontée à des exigences oecuméniques sérieuses ou nouvelles, l'Eglise locale aura raison d'en appeler aux ressources et aux expériences d'autres Eglises locales qui l'aideront à faire face à ses besoins et à voir ce qui est possible. Ici le travail du Secrétariat pour l'unité des chrétiens, en stimulant un échange de points de vue entre les Eglises locales, peut avoir une valeur toute particulière.

3. DIVERSITE DES DOMAINES ET DES FORMES DE L'OECUMENISME LOCAL

En plus de l'expression sacramentelle de l'unité de l'Eglise catholique qui est donnée au sein de l'Eglise locale, la communion réelle mais encore imparfaite entre les Eglises et com-

10. Cf. Discours du Saint-Pére cité ici plus haut, *Note 1*.

munautés ecclésiales chrétiennes trouve son expression dans un grand nombre de formes d'action oecuménique et dans certaines organisations communes. Dans la section ci-dessous on a tenté de décrire, à titre d'exemples, quelques domaines ou formes d'action oecuménique locales (11). On ne les propose pas comme des normes. Les initiatives évoquées restent en effet toujours soumises à l'autorité pastorale de l'évêque du diocèse ou de la conférence épiscopale. Cette description n'est manifestement pas exhaustive mais fournit un cadre aux sections suivantes du présent document. On doit garder présent à l'esprit que si ces champs d'action offrent de nombreuses occasions de collaboration oecuménique, ils impliquent aussi certains problèmes et des difficultés dont les solutions doivent être trouvées à la lumière des principes catholiques de l'oecuménisme.

a) *Partage dans la prière et le culte.* Au plan des Eglises locales, de nombreuses occasions se présentent de rechercher les dons de l'Esprit-Saint ainsi que "cette conversion du coeur et cette sainteté de vie qui, unies aux prières publiques et privées pour l'unité des chrétiens, doivent être regardées comme l'âme de tout l'oecuménisme" (12). De nombreuses formes de cet "oecuménisme spirituel" se manifestent aujourd'hui dans les groupes de prière réunissant des membres de diverses confessions chrétiennes.

Le Directoire oecuménique exprime l'espoir que "les catholiques s'associent dans la prière avec les frères séparés pour toute tâche commune dans laquelle ils peuvent et doivent collaborer entre eux, v. g. : pour promouvoir le bien de la paix, la justice sociale, la charité mutuelle entre les hommes, la dignité de la famille et autres choses semblables. On assimile à ces cas les occasions dans lesquelles una nation ou une communauté veut rendre grâce à Dieu communautairement ou demander son aide pour une raison donnée comme aux jours de fête nationale, en temps de calamité, ou de deuil commun, au jour fixé pour célébrer la mémoire des morts pour la patrie. Cette prière commune, autant que possible, est recommandée aussi dans les congrès qui rassemblent les chrétiens pour des motifs d'études ou d'action" (13).

La prière pour l'unité, telle qu'on la pratique en janvier ou pendant la semaine qui précède la Pentecôte, est répandue dans le monde entier, et elle continue, dans la plupart des endroits, à être l'occasion majeure pour les catholiques et pour les autres chrétiens de prier ensemble. Cette prière est organisée par de comités spéciaux qui sont établis pour la circonstance, par des associations ou de groupes fraternels de pasteurs et de prêtres et souvent par des conseils d'Eglises.

En quelques endroits, certaines des grandes festivités de l'année liturgique sont marquées par des célébrations conjointes, afin d'exprimer la joie commune des chrétiens au moment des événements centraux de leur foi.

Du côté catholique, la participation dans le culte sacramentel est réglementée par le Décret sur l'oecuménisme(n 8), le Directoire oecuménique I (42-44, 55) et l'Instruction de 1972, ainsi que la note publié en 1973 (14).

La participation à un culte commun tout comme la fidélité aux prescriptions canoniques actuelles caractérisent l'activité oecuménique catholique normale.

b) *Travail biblique en commun.* En 1968, les "Directives concernant la coopération interconfessionnelle dans la traduction de la Bible" (15) furent publiées en commun par l'Alliance biblique universelle et le Secrétariat pour l'unité des chrétiens et, en accord avec ces principes, il y a une collaboration catholique officielle à 133 entreprises de traduction de la Bible en divers endroits du monde.

Plusieurs parmi les 56 sociétés bibliques nationales, qui constituent l'Alliance biblique universelle, ont mis en route une coopération avec les catholiques pour distribuer l'Ecriture et pour développer la lecture de la Bible ("joint national Bible Sunday", semaines bibliques, expositions, conférences, "distribution training", séminaires, etc.). La distribution se fait, dans ses différentes formes et méthodes, avec l'approbation des conférences épiscopales ou des évêques diocésains. Dans certains cas, des catholiques sont devenus des officiels de sociétés bibliques (16) ou ont été nommés comme représentants officiels dans des conseils consultatifs de sociétés bibliques (17).

Les sociétés bibliques sont un lieu de rencontre pour un ensemble très large de chrétiens. Elles ont pour but de traduire et de distribuer les Ecritures et une très grande variété de communautés chrétiennes peuvent coopérer dans ce travail important. La coopération dans le travail de traduction, de distribution et d'étude des Ecritures a des répercussions considérables sur le travail missionnaire, la catéchèse, l'éducation religieuse à tous les niveaux. La coopération interconfessionnelle dans la traduction en commun des Ecritures a de grandes conséquences pour une compréhension commune du contenu de la Révélation. La Fédération catholique mondiale pour l'apostolat biblique (18) a été fondée pour promouvoir dans chaque conférence épiscopale une organisation qui puisse aider à organiser la coopération catholique aux sociétés bibliques et donner aux prêtres et aux fidèles toutes les aides nécessaires pour comprendre et utiliser l'Ecriture Sainte.

c) *Activités pastorales communes.* Là où elles existent, elles sont organisées surtout pour faire face à des situations particulières et donc n'entrent pas en concurrence avec le travail pastoral des paroisses. C'est ainsi par exemple, que dans les hôpitaux, les aumôniers adoptent souvent un type d'approche oecuménique, tout à la fois dans leurs contacts avec les malades et dans leurs relations avec les autorités hospitalières.

Dans les universités, les industries, les prisons, les forces armées, la radio et la télévision, il est de plus en plus évident que le travail des diverses Eglises et communautés ecclésiales est coordonné et, en de nombreux endroits, est partiellement fait en commun. Le changement rapide au plan économique et au plan social qui caractérise la période actuelle, s'étend aux domaines où de tels ministères particuliers sont nécessaires, que ce soit au plan d'une cité ou sur la base d'un secteur géographique (par exemple le ministère pour les jeunes, pour les drogués, etc.). En certains endroits (19), un effort délibéré a été fait pour prévoir de nouvellles approches pastorales sur une base oecuménique sous la forme de ministères sectoriels, souvent confiés à une équipe (20).

Les mariages mixtes constituent un secteur particulier, tout à la fois au plan de la responsabilité et au plan des difficultés. Le Motu Proprio *Matrimonia mixta* encourage un effort commun des pasteurs des deux conjoints, afin qu'ils les assistent de la meilleure façon possible avant et pendant la vie conjugale.

d) *Partage de locaux.* La règle demeure qu'une église catholique est destinée exclusivement au culte catholique. Par le fait de leur consécration, les églies jouent un rôle important comme signe liturgique. Elles ont en plus un rôle pédagogique pour enseigner le sens et l'esprit du culte. C'est pourquoi leur partage avec d'autres chrétiens ou la construction de nouvelles églises en commun avec d'autres chrétiens ne peut être qu'exceptionnel.

Cependant, le *Directoir oecuménique*, première partie, a posé les principes suivants:

"Si les frères séparés manquent de lieux pour célébrer convenablement et dignement leurs cérémonies religieuses, l'Ordinaire du lieu peut concéder l'usage d'un édifice catholique, d'un cimetière ou d'une église" (n. 61).

"Parce que 'la participation aux cérémonies ou choses sacrées, l'usage des lieux sacrés sont permis entre orientaux catholiques et frères séparés, pour une juste raison' (Décret sur les Eglises orientales, n. 28), il est recommandé que, avec la permission de l'Ordinaire du lieu, l'usage des édifices catholiques, cimetières ou églises, avec le nécessaire, soit concédé, pour leurs rites religieux, aux prêtres ou aux communautés orientales séparées, s'ils le demandent, quand ils manquent de lieux pour accomplir convenablement et dignement leurs saintes célébrations" (n. 52).

A cause des développements sociaux, à cause de la croissance rapide de la population et des constructions, et pour des raisons financières, quand il y a de bonnes relations oecuméniques et un bonne compréhension mutuelle entre les communautés, le partage de locaux ecclésiastiques peut être alors intéressant au plan pratique. Mais il ne paraît pas possi-

11. En 1973, le Groupe mixte de travail entre l'Eglise catholique et le Conseil oecuménique des Eglises a fait procéder à une enquête sur les problèmes auxquels sont confrontées les diverses Eglises et communautés ecclésiales dans l'accomplissement de leur mission et à un examen des conséquences de ces problèmes sur la situation oecuménique. Les résultats en ont été publiés dans la revue *One in Christ*, numéro de janvier 1975, et on espère les faire paraître dans des revues de langue française et allemande au cours de cette année. En plus d'une large réflexion sur ce qui ressort de cette enquête, le texte publié comporte des appendices sur la situation dans divers pays.

12. *Unitatis redintegratio*, 8.

13. *Directorium Oecumenicum*, 33.

14. *Instructio* de peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communiinem eucharisticam in Ecclesia catholica: AAS 64 (1972), pp. 518-525; cf. aussi *Service d'Information* 18 (1972), pp. 3-6. *Communicatio* quoad interpretationem Instructionis de peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia catholica: AAS 65 (1973), pp. 616-619; cf. aussi *Service d'Information* 23 (1974), pp. 25-26.

15. Cf. *Service d'Information* 5 (1968), pp. 24-28.

16. C'est le cas au Nigéria et au Zaïre.

17. Par exemple aux Etats-Unis, aux Philippines.

18. Silberburgstrasse 121 A, D-7000 Stuttgart 1, Allemagne fédérale.

19. Par exemple en Grand-Bretagne.

20. On trouve des directives pour une participation catholique dans ce domaine dans le petit livre *The Sharing of Resources*, publié par la Commission oecuménique de l'Eglise catholique romaine d'Angleterre et du Pays de Galles.

http://www.obrascatolicas.com

ble de proposer un modèle unique pour ce genre de partage puisqu'il s'agit de répondre à un besoin ou à une urgence (21).

La construction de lieux de culte interconfessionels doit être une exception et répondre à des besoins réels qui autrement ne pourraient être satisfaits. Une chapelle d'aéroport, une église de camp militaire semblent vérifier de telles conditions. Une situation pastorale exceptionnelle pourrait motiver ce genre de construction, par exemple, quand la pression d'un gouvernement interdit la multiplication des lieux de culte ou en cas d'extrême pauvreté d'une communauté chrétienne. Il en est de même là où le "simultaneum" se trouve légitimement admis.

Dans une église utilisée par plusieurs communautés, une attention judicieuse doit être donnée à la question de la Réserve eucharistique, de sorte, qu'elle soit résolue d'une façon qui sera en harmonie avec une saine théologie sacramentelle en même temps qu'elle respectera les sensibilités de ceux qui utiliseront le bâtiment. En plus du souci de considérations proprement religieuses, il convient d'accorder l'attention qu'ils méritent aux problèmes pratiques, financiers et administratifs, ainsi que juridiques, d'ordre civil et d'ordre canonique, qui se trouvent impliqués.

Il est clair que toute initiative en matière de partage de locaux ne peut être entreprise que sous l'autorité de l'évêque du diocèse et sur la base des normes d'application établies par la Conférence épiscopale compétente. Avant de faire des plans pour un édifice commun, comme aussi avant toute décision sur l'usage commun d'un lieu de culte, les autorités des diverses communautés devront se mettre d'accord sur la façon dont seront observées leurs règles diverses, particulièrement pour ce qui est des sacrements. Des dispositions seront prises pour que la discipline de l'Eglise catholique en matière de "communicatio in sacris" soit ici respectée.

En ce domaine du partage de locaux, il est important que toute réalisation s'accompagne d'une éducation appropriée des fidèles catholiques, de façon qu'ils comprennent la signification du partage et que l'on évite tout danger d'indifférentisme.

e) *Collaboration dans le domaine de l'éducation.* La deuxième partie du *Directoire oecuménique*, consacrée à "l'oecuménisme dans l'enseignement supérieur" (22), met en valeur plusieurs possibilités. La façon dont ces possibilités ont été mises en oeuvre diffère grandement selon les endroits. En ce domaine, il peut y avoir des problèmes particuliers et des difficultés dont la solution demande un haut degré de prudence pastorale (23).

Il existe déjà plusieurs regroupements (clusters) d'écoles et de Facultés théologiques (24). En certains endroits, il y a un partage de bâtiments, particulièrement pour l'usage de bibliothèques; il y a aussi des cours communs (dans les limites indiquées par le Directoire) et quelquefois deux Facultés confessionnelles ou plus ont décidé d'organiser ensemble un cours de préparation à un grade académique.

Au plan de la catéchèse, les nécessités locales ont parfois conduit à une collaboration pédagogique, tout particulièrement dans le cas d'écoles non-confessionnelles. Mais tant que les chrétiens ne seront pas unis dans une seule foi, la catéchèse, c'est-à-dire la formation à la profession de la foi, demeurera nécessairement l'oeuvre propre et inaliénable des différentes Eglises et communautés ecclesiales.

La liste des instituts oecuméniques et centres d'étude où sont engagés des catholiques, au moins par la participation à des comités directeurs et par la présence de catholiques parmi les étudiants, est maintenant considérable. Quelques uns offrent des cours d'oecuménisme et engagent l'étude de certains sujets sur des bases oecuméniques. Il arrive que d'autres, qui appartiennent à une confession déterminée, prennent comme objet central d'étude une autre confession chrétienne. L'expérience d'une vie commune pendant une assez longue période est une caractéristique importante de certains instituts oecuméniques.

f) *Usage en commun des moyens de communication.* Le souci d'une meilleure qualité des programmes religieux à la radio et à la télévision a conduit à une certaine coordination et, dans certains cas, à une planification commune et à un usage commun des moyens disponibles. Il peut même y avoir une organisation interconfessionnelle, avec une pleine participation catholique, où la plus grande partie du travail dans le domaine de la radio, des publications et de l'audio-visuel, est

21. L'expérience du partage de locaux n'est pas encore très répandue. Mais en plusieurs endroits, comme dans quelques villes nouvelles en Angleterre et dans des paroisses "associées" aux USA, elle a conduit à une situation telle que certaines activités communes sociales et pastorales ont été entreprises en commun, en même temps que se trouvaient sauvegardées la personnalité de l'Eglise catholique et celle des autres confessions engagées et que leurs disciplines liturgiques étaient respectées.

22. Directorium oecumenicum II, *Spiritus Domini*: AAS 62 (1970), pp. 705-724; cf. aussi *Service d'Information* 10 (1970), pp. 3-11.

23. Cf. *Témoignage commun et prosélytisme*, 22, 25.

24. Particulièrement aux Etats-Unis.

commune aux Eglises et communautés ecclésiales les plus importantes; mais on donne aussi à chaque confession les moyens de présenter sa propre doctrine et sa vie concrète (25). Il y a quelques cas où les journaux ecclésiastiques, soit catholiques, soit relevant d'autres confessions, concèdent régulièrement de la place à d'autres communautés chrétiennes (26).

g) *Coopération dans le domaine de la santé.* De nouvelles conceptions en matière de santé sont en train de supplanter largement les attitudes antérieures concernant le travail médical et le rôle des hôpitaux. Les donateurs et les organisations de bienfaisance préfèrent fournir de l'argent à ces programmes de santé qui témoignent d'une approche plus consciente des méthodes nouvelles. Certains gouvernements qui s'efforcent de développer les services de santé nationaux ont maintenant tendance à refuser de traiter avec une multiplicité de groupes religieux. C'est pourquoi on a mis sur pied des secrétariats communs pour la coordination de tous les programmes médicaux et de santé dépendant de confessions chrétiennes; de tels secrétariats ont été constitués avec l'approbation simultanée des conférences épiscopales catholiques et des conseils nationaux d'Eglises (27). En quelques endroits, des catholiques participent au travail des agences nationales de coordination qui sont reconnues par les conseils nationaux d'Eglises et qui rendent compte de leur travail à ces conseils (28).

Dans ce domaine de la santé et de la médicine, il y a place pour une étude prolongée et une discussion entre les catholiques et les autres chrétiens en vue d'approfondir la signification théologique de l'engagement chrétien en ces tâches et de mettre en évidence les points de vue communs tout en faisant face aux divergences doctrinales. Tout spécialement quand les lois morales sont en cause, la position doctrinale de l'Eglise catholique doit être explicitement présentée et les difficultés qui peuvent en résulter pour la collaboration oecuménique doivent être prises en considération en toute honnêteté et loyauté à l'égard de l'enseignement catholique.

h) *Urgences nationales et internationales.* La réponse à des situations d'urgence a donné naissance à une action oecuménique pour la recherche de fonds ou leur administration, et pour leur distribution. Bien que cette fonction soit en général accomplie par des organismes internationaux, on tente normalement de travailler par l'intermédiaire d'organisations locales; c'est souvent un conseil d'Eglises ou une organisation mise sur pied par un conseil ou une conférence épiscopale. L'efficacité de l'entreprise tout autant que la valeur de témoignage que peut avoir une collaboration dans un même souci charitable commandent souvent que le travail soit fait sous forme oecuménique.

i) *Soulagement de misères humaines.* Au fur et à mesure de l'intensification des pressions causées par la vie moderne, surtout dans las grandes cités, les chrétiens deviennent conscients de leur urgente responsabilité de secourir le nombre croissant de personnes qui deviennent des victimes de la société. C'est pourquoi, en bien des endroits, les catholiques s'associent à d'autres Eglises et communautés ecclésiales pour procurer une aide à ceux qui sont confrontés à de lourds problèmes personnels d'ordre matériel, moral ou psychologique. Il y a des exemples de telles organisations communes qui rendent les ministres de plusieurs confessions capables d'assurer auprès de gens en détresse un ministère pastoral et social plus efficace (29).

j) *Problèmes sociaux.* Engageant toutes ses énergies dans un effort sérieux pour un développement humain intégral, l'Eglise catholique travaille avec tous les hommes de bonne volonté et particulièrement avec d'autres Eglises et communautés ecclésiales chrétiennes: C'est pourqoi, dans des cas particuliers, on a jugé bon de mettre sur pied des organisations communes afin d'étudier et de promouvoir une perception des vrais droits de l'homme, de chercher ce qui viole ces droits et de promouvoir les initiatives en vue de les assurer (30). Il y a aussi des organisations qui permettent aux chrétiens de diverses Eglises et communautés ecclésiales de travailler avec des adeptes d'autres croyances en faveur de buts communs relevant de la justice sociale (31).

25. "Multimedia Zambia" en est un exemple.

26. On peut citer, à titre d'exemple: "Moto", journal catholique du diocèse de Gwelo en Rhodésie. D'autres exemples pourraient être donnés.

27. De tels secrétariats existent en Inde, en Tanzanie, au Malawi et au Ghana.

28. Par exemple aux Philippines, en Ouganda et au Kénya.

29. Un exemple d'une telle organisation est le Service interconfessionnel de conseil de Porto Alegre au Brésil.

30. Comme exemples citons: la Commission oecuménique latino-américaine pour les droits de l'homme, la "Commissão ecuménica de serviço" du Brésil; cf. aussi *Le Message du Cardinal Roy* à l'occasion du lancement, pas les Nations Unies, de la deuxième décennie du développement (9 novembre 1970), Commission Pontificale Justice et Paix, § § 15 et 16.

31. Un exemple en est le Comité indonésien pour l'organisation communautaire.

k) *Groupes Sodepax.* Sodepax, organisation internationale pour la société, le développement et la paix, de l'Eglise catholique romaine et du Conseil oecuménique des Eglises, a lancé plusieurs initiatives au plan local sous la direction d'organismes oecuméniques locaux.

Puisque la collaboration dans le domaine du développement est un aspect majeur des relations oecuméniques locales, l'impulsion donnée au plan international par Sodepax a conduit à mettre sur pied des groupes locaux pour promouvoir l'éducation sur les problèmes de justice et de paix. Certains de ces groupes locaux travaillent sous le nom de Sodepax tout en étant autonomes et adaptés à la situation locale.

Ceci a conduit, en certains endroits, à instituer des secrétariats mixtes pour la formation en vue du développement, sous l'égide de l'Eglise catholique et d'un conseil national d'Eglises (32).

Il y a aussi des organisations pour le développement, patronnées par toutes les confession chrétiennes du lieu, qui visent à promouvoir une action pour établir une société plus juste et plus humaine. Ces efforts ont parfois manifesté le besoin d'un conseil d'Eglises régional ou national, avec une participation catholique, afin que les communautés chrétiennes puissent jouer un rôle important dans le développement de la région (33).

On peut aussi noter le nombre considérable d'actions occasionnelles dans le domaine du développement local qui n'ont pas donné naissance à de nouvelles organisations permanentes mais qui ont été menées par des groupes qui existaient déjà ou qui ont été créés pour faire face à la circonstance.

l) *Dialogues bilatéraux.* Les dialogues bilatéraux dans lesquels est impliquée l'Eglise catholique se sont développés au plan régional, au plan national et au plan local depuis de Deuxième Concile du Vatican. Les structures de l'Eglise catholique et sa conception théologique de la rencontre ont facilité ce mode de relations (34).

On peut noter un progrès très net dans les thèmes mis à l'étude dans bien de dialogues bilatéraux. Au fur et à mesure que se développe la compréhension réciproque, il est également possible de discuter des points de doctrine qui avaient été jusqu'alors considérés comme inabordables. Ceci a une influence sur le climat oecuménique local. Cependant des problèmes apparaissent quand il y a une tension trop grande entre la vision chrétienne des simples fidèles et les discussions des théologiens. C'est la tâche pastorale des chefs d'Eglises aux différents niveaux (conférences épiscopales et diocèses), avec l'aide des organismes consultatifs actuels (ainsi les commissions oecuméniques nationales ou diocésaines) de faire en sorte qu'il y ait une communication dans leurs Eglises afin que soient surmontées ces difficultés et que le travail des théologiens porte ses fruits dans un sens qui soit en accord avec la doctrine et la discipline de l'Eglise.

Les dialogues essaient en général de considérer les problèmes communs aux différentes Eglises et communautés chrétiennes aujourd'hui et de résoudre les difficultés qui persistent dans les relations interconfessionnelles; en même temps ils s'efforcent de découvrir des voies nouvelles vers l'unité. Certains s'attachent à l'étude de points précis, tels que le ministère, l'autorité, etc.; en la matière ils cherchent à atteindre une compréhension plus profonde et une éventuelle convergence de points de vue. Parfois un problème pratique, par exemple les mariages mixtes, l'éducation religieuse, le prosélytisme, est pris en considération; on en cherche une solution soit au plan des principes théologiques soit au plan de la pratique pastorale. Il s'agit parfois aussi de coordonner les efforts et d'encourager une coopération concrète à différents niveaux.

m) *Rencontres de chefs d'Eglises et de communautés ecclésiales.* En certains endroits, les chefs d'Eglises et de communautés ecclésiales ont des rencontres régulières, ils ont même parfois un "comité permanent de liaison". Ces réunions servent à échanger des informations sur les activités et les problèmes, à mettre en commun les points de vue, à prospecter les domaines de coopération actuelle et même à engager des actions appropriées. Chaque fois qu'il y a coopération, les chefs de communautés doivent se mettre d'accord sur les limites de leur possibilité d'engager les membres de leur propre dénomination. L'utilité de telles rencontres est, en certaines circonstances, incontestable (35).

n) *Groupes mixtes de travail.* Normalement, un groupe mixte de travail n'est pas habilité à prendre des décisions; c'est un organisme destiné à étudier en commun des domaines possibles de coopération, d'étude ou d'action, et ses recommandations sont soumises aux autorités respectives qui ont créé le groupe mixte de travail. Dans différents pays ont été établis des groupes réunissant avec l'Eglise catholique soit un conseil d'Eglises soit un ensemble d'Eglises et communautés ecclésiales qui ne sont pas organisées en conseil. Au plan des intentions, ces groupes ont été envisagés comme des expressions provisoires des relations entre Eglises. Cependant, leur utilité et le manque d'une structure de remplacement adéquate ont conduit dans de nombreux cas à donner à ces groupes mixtes de travail un caractère permanent. Etant donné qu'ils sont engagés dans une conversation multilatérale, ils peuvent être des instruments utiles pour coordonner des conversations ou des initiatives plus locales et pour les insérer dans un cadre cohérent. Ils ont souvent mis en route des études théologiques multilatérales ainsi qu'une coopération pratique dans le champ de l'action sociale. En fait, dans certains cas, ces groupes semblent avoir mené à bien un travail plus théologique que dans les cas où l'Eglise catholique a été membre d'un conseil d'Eglises. Les implications du baptême, les problèmes posés par les mariages mixtes, la liberté de conscience et le droit d'opposition, l'autorité, les problèmes du développement et le problème du désarmement peuvent être comptés parmi les points que l'on trouve dans leurs programmes.

o) *Conseils d'Eglises et conseils chrétiens* (36). Ces organisations, sous une forme ou sous une autre, remontent au début du XXème siècle. Au fur et à mesure qu'elles se sont développées, elles en sont venues à promouvoir la collaboration de différentes Eglises ou groupes sur des projets sociaux; actuellement elles se considèrent aussi comme étant au service du mouvement oecuménique dans sa recherche d'une plus grande unité.

A cause de l'importance de ces conseils, nous allons leur consacrer le chapitre suivant.

4. CONSEILS D'EGLISES ET CONSEILS CHRETIENS

A. DESCRIPTION ET ECLAIRCISSEMENTS

a) *Ce que sont les conseils.* Dans différentes régions du monde, dans différent pays et même dans certaines zones d'un pays particulier, les relations oecuméniques entre les communautés chrétiennes sont diverses comme le sont également les structures dans lesquelles ces relations s'expriment. En beaucoup d'endroits elles ont pris la forme de conseil chrétien ou de conseil d'Eglises. Même si ces conseils tirent toute leur valeur des Eglises qui y prennent part, ils constituent néanmoins de très importants instruments de collaboration oecuménique.

Dans le mouvement oecuménique, les premiers conseils furent missionaires; constitués par les organismes correspondants, établis pour stimuler la réflexion sur les problèmes de mission, ils coordonnent l'action en vue de réprandre le message du Christ. Les organismes d'entraide et d'autres groupes ecclésiaux étant membres de ces conseils, on les appela conseils chrétiens, et finalement conseils d'Eglises quand ils en arrivèrent à être composés de membres représentant les différentes Eglises et nommés par elles.

Parmi les principales activités de ces conseils, il y a le service commun, la recherche en collaboration d'une plus grande unité, et, dans la mesure du possible, le témoignage commun.

Les conseils sont multiples et divers. C'est pourquoi, au plan théologique, on doit les considérer en fonction de leur activité et de la définition qu'ils donnent d'eux-mêmes dans leurs statuts. Ce qui veut dire qu'il faut considérer les conseils pour ce qu'ils sont dans leur réalité concrète plutôt que d'essayer de les comprendre à travers des théories qu'on aurait construites à leur propos.

b) *Divers types de conseils.* Nous pouvons dintinguer les principaux types suivants:

– *Conseils locaux d'Eglises*, où sont engagés les diverses dénominations sur un petit territoire, par exemple une paroisse, un décanat. De tels conseils ne sont pas nécessairement affiliés à un conseil national ni dirigés par lui. On trouve des conseils locaux en très grand nombre aux USA et en Grand-Bretagne.

– *Conseils de subdivision ou de zone.* On les trouve à différent niveaux inférieurs aux niveaux nationaux et supérieurs au niveau strictement local; leurs relations avec les conseils de niveaux plus élevés ou inférieurs sont très variables. En Grande-Bretagne, certains conseils d'Eglises dans les grandes agglomérations sont de ce type et, pour certains d'entre eux, un secrétaire à plein temps agit comme un responsable oecuménique pour la zone considérée.

32. De tels secrétariats existent en Australie et en Nouvelle Zélande.

33. Un exemple en est l'Organisation chrétienne pour le développement dans les Caraïbes.

34. Cf. un compte rendu plus large dans: Ehrenström et Gassman, *Confessions in Dialogue* (Genève 1975); cf. aussi l'Etude théologique et critique effectuée sous l'égide de la "Catholic Theological Society of America": *The Bilateral Consultations between the Roman Catholic Church in the USA and other Christian Communions* (juillet 1972).

35. Par exemple en Rhodésie, Australie, Nouvelle Zélande.

36. Dans les pages suivantes, où nous traitons de conseils ou conférences d'Eglises, nous entendons généralement le terme "Eglise" dans un sens sociologique et non dans le sens techniquement théologique.

http://www.obrascatolicas.com

– *Conseils nationaux d'Eglises.* Ils sont composés principalement de représentants nommés par les Eglises du pays plutôt que de représentants de conseils de niveaux inférieurs.

– *Conseils régionaux ou conférences d'Eglises.* Ils regroupent des Eglises de pays qui sont dans le voisinage les uns des autres.

– *Le Conseil oecuménique des Eglises* constitue une catégorie tout à fait distincte. Le Conseil oecuménique invite des conseils nationaux choisis "à entrer en relation de travail en tant que conseils associés" et il a mis sur pied un Comité pour les relations avec les conseils nationaux. Ceci n'implique aucunement une autorité ou un contrôle exercé sur un conseil particulier, en fait, la décision d'entrer en relation ou non est toujours entre les mains du conseil national (37). On doit aussi garder présent à l'esprit le fait que l'appartenance catholique aux conseils locaux, nationaux ou régionaux a des conséquences à ces niveaux et est, dès lors, une décision tout à fait séparée et distincte de toute décision concernant l'appartenance au Conseil oecuménique des Eglises.

c) *Signification de "conciliarity".* Le mot anglais "conciliarity" peut avoir des significations ecclésiologiques tout à fait différentes. Pour cette raison, du point de vue catholique, il faut bien expliquer ce que l'on entend par là (38).

La "conciliarity", qui caractérise la vie de l'Eglise catholique et qui s'exprime quelquefois par des conciles oecuméniques et provinciaux (39), est fondée sur la pleine communion des Eglises locales entre elles et avec l'Eglise de Rome qui préside à l'universelle assemblée de charité (40). Cette communion trouve son expression dans la confession de la foi, la célébration des sacrements, l'exercice du ministère et l'acceptation des conciles oecuméniques. En ce sens, un concile est un moyen qui permet à une Eglise locale, à un certain groupe d'Eglises locales, ou à toutes les Eglises locales, en communion avec l'évêque de Rome, d'exprimer la communion de l'Eglise catholique.

Cependant, conseils d'Eglises et conseils chrétiens sont des associations fraternelles d'Eglises et d'autres groupements chrétiens qui cherchent à travailler ensemble, à être en dialogue et à surmonter les divisions et les malentendus qui les séparent. Proclamant Jésus-Christ comme Seigneur et Sauveur selon les Ecritures, ils s'engagent dans des activités communes, dans une recherche de l'unité, et, dans la mesure du possible, dans un témoignage commun. Le groupement fraternel qui les réunit n'implique aucunement le même degré de communion que celui qui est supposé dans des conciles oecuméniques ou des synodes provinciaux ("Councils") (41).

Il en découle que les conseils d'Eglises et les conseils chrétiens ne contiennent ni en eux-mêmes ni par eux-mêmes le commencement d'une nouvelle Eglise qui remplacerait la communion qui existe maintenant dans l'Eglise catholique. Ils ne se proclament pas Eglises et ils ne réclament pas pour eux-mêmes une autorité, leur permettant de conférer un ministère de la parole ou de sacrement.

d) *Eclaircissements.* i) Il faut faire une distinction entre les conseils chrétiens et les conseils d'Eglises; les premiers ont comme membres à part entière des organismes et des organisations qui ne son pas des Eglises.

ii) Ni les conseils chrétiens, ni les conseils d'Eglises ne sont semblables du point de vue de leur histoire, de leur structure ou de leur action.

iii) La grande variété des structures que l'on peut trouver dans les conseils d'Eglises s'est développée tout naturellement. Les conseils sont des organismes autonomes, et aucun conseil d'Eglises n'est une sous-unité d'un autre. Par ailleurs, aucun effort n'a été fait pour imposer une certaine uniformité. On doit remarquer en même temps qu'il y a des relations étroites entre certains conseils, même s'ils ont des structures extrêmement différentes.

De façon générale, ces conseils, à tous les niveaux de la vie ecclésiale, sont semblables en nature mais leur fonction propre varie selon les possibilités et les besoins à chaque niveau.

iv) Bien que le mouvement oecuménique demande l'appartenance et la collaboration à tous les niveaux, étant donné la variété et l'autonomie des conseils d'Eglises, la décision de faire partie d'un conseil à un certain niveau doit être prise en fonction de l'intérêt présenté par cette adhésion elle-même.

Cette appartenance à des conseils locaux n'implique pas que l'on doive rechercher l'appartenance à un conseil national, pas plus que l'appartenance à un conseil local ou national n'implique l'appartenance au Conseil oecuménique des Eglises. La question de l'appartenance doit être étudiée de façon séparée et à nouveau pour chaque niveau.

v) La seule autorité formelle d'un conseil est celle qui lui est reconnue par les membres qui le constituent. Le degré d'engagement des Eglises dans cette association fraternelle d'Eglises constituée par un conseil dépend entièrement de ces Eglises elles-mêmes.

vi) Les conseils essayent de manifester qu'en règle générale ils n'ont aucune autorité en ce qui concerne des négotiations pour des unions d'Eglises; il est clair en effet que ces unions sont sous la seule responsabilité des Eglises qui s'y trouvent directement impliquées.

vii) Les conseils ne revendiquent pas d'être les seuls organes valables pour une coopération entre Eglises.

B. LA SIGNIFICATION OECUMENIQUE DES CONSEILS D'EGLISES ET DES CONSEILS CHRETIENS

a) *Le fait oecuménique constitué par les conseils.* L'existence de conseils d'Eglises constitue en de très nombreux pays un fait oecuménique que les Eglises non membres ne peuvent ignorer et qui peut poser une question pour les Eglises des pays où de tels conseils n'existent pas.

En certains endroits, la tendance vers une collaboration est accélérée quand les gouvernements refusent de traiter avec une multiplicité d'organisations dans le domaine de l'éducation, du développement, du bien-être; dans ces circonstances les Eglises engagées doivent élaborer des projets en commun.

b) *Limites des organismes créés spécialement pour les relations entre les conseils et Eglises.* Aux yeux de nombreux conseils d'Eglises, la collaboration avec l'Eglise catholique romaine par le seul intermédiaire de commissions créées dans ce but est considérée comme non satisfaisante, puisque ce genre de collaboration

i) peut donner l'impression que le fait oecuménique que constituent les conseils n'a pas été considéré assez sérieusement, et

ii) tend à rester partiel et à manquer de continuité.

c) *La relation actuelle entre l'Eglise catholique romaine et les conseils d'Eglises.* L'Eglise catholique participe pleinement aux conseils nationaux d'Eglises dans au moins 19 pays et à un très grand nombre de conseils institués au niveau d'un Etat ou de conseils locaux. Pour une conférence régionale d'Eglises, recouvrant plusieurs pays, il y a une participation catholique plénière (42). Il y a de plus une très large collaboration catholique à certains conseils et à quelques unes de leurs activités qui relèvent de différents niveaux.

Etant donné qu' "aucune directive générale ne peut s'appliquer à la grande variété et aux diverses circonstances particulières" (43), pour décider de la relation convenable avec les conseils, il faut tenir compte de tout un ensemble de questions et considérations ecclésiales.

5. CONSIDERATIONS CONCERNANT L'APPARTENANCE A UN CONSEIL (44)

a) *Coopération avec d'autres Eglises et communautés ecclésiales.* Les documents du Second Concile du Vatican affirment très clairement que l'unité, qui est don du Christ, se trouve déjà dans l'Eglise catholique (45), bien qu'elle puisse encore recevoir un achèvement et une perfection (46), et ceci donne sa note propre à la participation catholique au mouvement oecuménique. Néanmoins, depuis la reconnaissance par le IIème Concile du Vatican du caractère *ecclésial* d'autres communautés chrétiennes (47), l'Eglise a fréquemment invité les catholiques à coopérer non seulement avec les autres chrétiens en *tant qu'individus*, mais aussi avec les autres Eglises et communautés ecclésiales *en tant que telles*. Cette coopération est recommandée tout à la fois dans le domaine des problèmes humains et sociaux, et, plus encore, pour renforcer le témoignage chrétien dans les missions.

"Autant que le permettent les situations religieuses, une action oecuménique doit être menée de telle sorte que, étant bannie toute apparence d'indifférentisme, de confusionisme et d'odieuse rivalité, les catholiques collaborent avec les frères séparés, selon les dispositions du Décret sur l'oecuménisme, par une commune profession de foi en Dieu et en Jésus-Christ devant les nations, dans la mesure du possible, et par une coopération dans les questions sociales et techniques, culturelles et religieuses; qu'ils collaborent surtout à cause du Christ, leur Maître commun: que son Nom les unissse! Cette collaboration doit être établie non seulement entre personnes privées, mais aussi, au jugement de l'Ordinaire du lieu, entre les Eglises, communautés ecclésiales et entre leurs oeuvres" (*Ad gentes*, 15) (48).

Les documents publiés par le Secrétariat pour l'unité des chrétiens ont insisté sur le fait que souvent le monde pose les mêmes questions à toutes les confessions et que, au plan de leur vie interne, la plupart des communions chrétiennes doivent affronter des problèmes analogues (49).

La nature de l'Eglise, les exigences normales de la situation oecuménique et les problèmes auxquels s'affrontent de nos jours toutes les communions chrétiennes demandent que l'Eglise catholique s'interroge de façon positive sur l'expression la plus convenable qu'il conviendrait de donner à chaque niveau à ses relations oecuméniques avec les autres Eglises et communautés ecclésiales.

b) *Implications de l'appartenance à un conseil.* Du point de vue théologique, l'appartenance à un conseil d'Eglises implique

i) la reconnaissance du caractère ecclésial des autres Eglises membres, même si celles-ci ne peuvent être reconnues comme des Eglises au plein sens théologique de ce mot (50);

ii) la reconnaissance du conseil d'Eglise comme instrument parmi d'autres, tout à la fois pour exprimer l'unité qui existe déjà entre les Eglises et aussi pour avancer vers une unité plus grande et un témoignage chrétien plus efficace.

Néanmoins, comme le Comité central du Conseil oecuménique des Eglises l'a déclaré à sa réunion de Toronto en 1950: " ... l'appartenance n'implique pas que chaque Eglise doive regarder les autres Eglises membres comme des Eglises au sens plein et vrai du mot" (51). C'est pourquoi l'entrée de l'Eglise catholique dans un organisme où elle se trouverait sur le même pied que d'autres communautés qui revendiquent la qualité d'Eglise ne diminuerait pas sa conviction d'être l'unique Eglise. Le Deuxième Concile du Vatican a clairement déclaré que l'unique Eglise du Christ, "constituée et organisée en ce monde comme une société, subsiste dans l'Eglise catholique, gouvernée par le successeur de Pierre et par les évêques en communion avec lui, bien qu'en dehors de son organisme visible se trouvent des nombreux éléments de sanctification et de vérité" (52).

c) *Conseils et unité chrétienne.* Les conseils n'étant pas eux-mêmes des Eglises, ne se substituent pas aux Eglises qui envisagent ou qui ont commencé des conversations sur l'unité. En principe, leurs actions se développent plutôt dans le domaine pratique, Cependat les conseils sont à même d'aider ces conversations grâce à leurs services de fonctionnement et cela à la demande des Eglises concernées; ils peuvent aussi aider par leurs conseils et par leur expérience organisatrice. C'est un fait que l'étude des questions de "Foi et Constitution" qui se poursuit sous les auspices de nombreux conseils avec l'autorisation des Eglises membres est par là même importante, car elle stimule les Eglises membres à comprendre davantage les exigences de l'unité voulue par le Christ et elle affronte de façon nouvelle des situations anciennes souvent inextricables. Il n'en demeure pas moins que ce n'est pas à un conseil local d'Eglises de prendre l'initiative de promouvoir des conversations doctrinales officielles entre les Eglises; ces conversations relèvent en effet de contacts bilatéraux et immédiats entre Eglises.

d) *Le problème des déclarations faites par des conseils.* Les conseils d'Eglises, et dans certains cas plus encore que les Eglises elles-memes, font quelquefois des déclarations publiques sur des problèmes qui sont d'intérêt commun. Ces déclarations concernent le plus souvent les domaines de la justice sociale, du développement humain, de bien-être général ou de la moralité publique et privée. Elles sont fondées sur des positions théologiques qui peuvent être, ou ne pas être, présentées dans les déclarations elles-mêmes. A moins qu'il n'y ait autorisation explicite, ces déclarations ne peuvent être considérées comme des engagements officiels des Eglises. Elles sont proposées comme un service offert aux Eglises. Elles sont bien souvent aussi destinées à un large public ou même à des destinataires particuliers tels que les autorités gouvernementales. Elles ont des caractères variées, depuis des déclarations très larges d'intention ou d'orientation dans des domaines généraux jusqu'à des prises de position déterminées sur des questions concrètes. En certains cas, l'objet est examiné et expliqué plus par l'énumération des différentes approches possibles que par la proposition d'une position déterminée. Cette habitude de faire des déclarations a causé du souci à certaines Eglises et demande d'une façon particulière à être mise au point là où l'Eglise catholique romaine étudie la possibilité de participer à des conseils d'Eglises.

i) *Le processus d'élaboration d'une décision.* En essayant de fixer des critères permettant d'apprécier le processus délibératif d'un conseil particulier, il sera nécessaire de prendre sérieusement en considération les hésitations et les objections de ses membres. Une déclaration commune, engageant la responsabilité morale de ses membres, n'est possible en principe que si elle est le fruit d'une unanimité.

ii) *De l'autorité et de l'usage des déclarations publiques.* Si le processus, par lequel des déclarations sont élaborées et publiées, est important, la manière selon laquelle ces déclarations sont reçues, et par les membres individuels des Eglises et par les communautés, est tout aussi importante. Les différences quant à l'autorité donnée aux déclarations officielles à l'intérieur des Eglises membres, aussi bien que les différences dans la façon normale de formuler et de publier la déclaration, peuvent être source de sérieuses difficultés. Il faudra veiller à éliminer d'éventuelles confusions. De telles déclarations devraient clairement préciser les principes théologiques sur lesquels elles sont basées, de façon à faciliter leur acceptation par les Eglises membres, évidemment dans la mesure où elles sont en accord avec leurs propres convictions chrétiennes. Les conseils ne peuvent pas usurper la place des Eglises membres. Il faut donc préciser l'ensemble des thèmes proposés à ces conseils et assurer l'approbation des Eglises membres, avant que les déclarations soient divulguées.

iii) *Prise en considération des positions minoritaires.* Les conseils étant composés d'Eglises distinctes, rencontrent inévitablement des problèmes à propos desquels ils ne peuvent atteindre un consensus total. Un respect profond pour la personnalité intégrale de chaque Eglise membre conduira un conseil à engager des procédures permettant d'assurer à une opposition minoritaire une représentation adéquate et cela pour le bénéfice du conseil, de ses membres et de tous ceux à qui il s'adresse. Des précautions devront être prises dans les conseils pour que les points de vue minoritaires puissent s'exprimer et pour que, dans ce cadre, on évite toute orientation unilatérale.

e) *Action sociale commune - occasions et problèmes.* i) Dans la lettre apostolique *Octogesima adveniens*, le Saint-Père a écrit: "A ces communautés chrétiennes de discerner, avec l'aide de l'Esprit-Saint, en communion avec les évêques responsables, en dialogue avec les autres frères chrétiens et tous les hommes de bonne volonté, les options et les engagements qu'il convient de prendre pour opérer les transformations so-

37. Cf. *Rapport de New Delhi* (Londres 1962), p. 438, Appendice II, XI.

38. La signification donnée non seulement par les catholiques mais aussi par les orthodoxes, las anglicans et de nombreux protestant est exprimée dans une description de "conciliarity" donnée dans le document de travail de la Conférence de Salamanque (1973) de la Commission "Foi et Constitution" du Conseil oecuménique des Eglises.

39. Dans certaines langues autres que l'anglais, deux mots distinct sont utilisés pour parler des réalités pour lesquelles en anglais on utilise un seul mot: "council". En français, par exemple, on a les mots "concile" et "conseil"; en italien "concilio" et "consiglio"; en espagnol "concilio" et "consejo"; en allemand "Konzil" et "Rat"; en latin "Concilium" et "consilium".

40. Cf. *Lumen gentium*, 13; *Ad Gentes*, 22; S. Ignatius M., *Ad Rom.*, Praef.

41. A la réunion d'Accra 1974 de la Commission "Foi et Constitution" du Conseil oecuménique des Eglises, on fit le commentaire suivant: "Les conseils d'Eglises, locaux et nationaux, ainsi que le Conseil oecuménique des Eglises, qui jouent un rôle tellement important dans la vie du mouvement oecuménique contemporain, de façon manifeste ne vérifient pas la definition du "conciliar fellowship" donnée à Salamanque. Ils sont de type fédéral et ne bénéficient pas de la pleine communion de tous leurs membres ni du pouvoir de décider en leur nom. On pourrait à juste titre les qualifier d'organisations „préconciliaires„.

42. Il s'agit de la conférence régionale d'Eglises au Caraïbes. Actuellement l'Eglise catholique particpe pleinement aux 19 conseils nationaux d'Eglises suivants: Danemark, Suède, Pays Bas, Swaziland, Belize (Honduras Britannique), Samoa, Fidji, Nouvelles Hébrides, Iles Salomon, Papouasie-Nouvelle Guinée, Tonga, Allemagne Fédérale, Botswana, St. Vincent (Andad et Tobago.

43. *Minutes: Groupe mixte de travail entre l'Eglise catholique romaine et le Conseil oecuménique des Eglises* (réunion tenue en juin 1971, Bernhäuser Forst, Stuttgart, Allemagne), décembre 1971, p. 10 (non publié).

44. Dans certains cas, quand l'appartenance catholique à un conseil national d'Eglises est en cours d'examen, on a fait des études qui ont été publiées ultérieurement. Elles ont l'intérêt d'appliquer des principes généraux à des situations données. Citons: *The Implications of Roman Catholic Membership of the British Council of Churches* (1972), The British Council of Churches, 10 Eaton Gate, Londres; *Report on Possible Roman Catholic Membership in the National Council of Churches* (1972), US Catholic Conference, 1312, Massachusetts Avenue, N. W. Washington, D. C. 20005, USA; *Groupe mixte de travail - Comité pour de nouvelles structures oecuméniques*, Office National d'Oecuménisme, 1452 rue Drummond, Montréal 107, Canada.

45. Cf. *Unitatis redintegratio*, 1; *Lumen gentium*, 8, 13.

46. Cf. *Unitatis redintegratio*, 6.

47. Cf. *Lumen gentium*, 15; *Unitatis redintegratio*, 3ss. etc.

48. Cf. aussi *Unitatis redintegratio*, 4, 12; *Apostolicam actuositatem*, 27.

49. Cf. *Directorium oecumenicum*, IIème partie, § 1; *Réflexions et suggestions concernant le dialogue oecuménique*, II, 2 c et d (document de travail à la disposition des autorités ecclésiastiques pour l'application concrète du Décret sur l'oecuménisme, publié dans *Service d'Information* 12 (1970), pp. 5-11).

50. Cf. *Lumen gentium*, 15; *Unitatis redintegratio*, 3; cf. aussi *Minutes et Rapport de la troisième réunion du Comité central* (Toronto, Canada, 9-15 juillet 1950). Il semble bien que la déclaration de Toronto, qui se réfère directement au Conseil oecuménique des Eglises, soit pleinement applicable à des organisations similaires telles que les conseils nationaux d'Eglises.

51. *Ibidem*. (Déclaration de Toronto).

52. *Lumen gentium*, 8.

http://www.obrascatolicas.com

ciales, politiques et économiques qui s'avèrent nécessaires avec urgence en bien des cas" (n. 4).

ii) Sur de nombreux points, dans ce domaine, les principes chrétiens permettent et stimulent la collaboration avec d'autres familles spirituelles et idéologiques. C'est pourquoi les conseils et les organisations oecuméniques ont bien raison de prêter une sérieuse attention aux possibilités de collaboration (par exemple au plan du développement, du logement, de la santé et des diverses formes de secours) avec des personnes relevant d'autres croyances tout autant qu'avec des Eglises et des communautés ecclésiales chrétiennes.

iii) L'action sociale chrétienne, à laquelle de nombreux conseils d'Eglises et organisations oecuméniques consacrent une large part de leurs efforts, implique aussi des questions au plan de la réflexion théologique. Premièrement, il y a le rôle essentiel de l'action sociale pour la proclamation de l'Evangile. "Le combat pour la justice et la participation à la transformation du monde nous apparaissent pleinement comme une dimension constitutive de la prédication de l'Evangile qui est la mission de l'Eglise pour la rédemption de l'humanité et de sa libération de toute situation oppressive" (53). De plus en plus, des questions de morale demandent à être considérées sérieusement, dans toute leur complexité. Il s'agit particulièrement de questions comme celle de la population et de la vie familiale, du mariage, de la contraception, de l'avortement, de l'euthanasie et d'autres. Ces questions devraient être étudiées en référence aux enseignements moraux des Eglises concernées et tout spécialement en tenant compte de la valeur objective de l'éthique catholique (54).

6. REFLEXIONS PASTORALES ET PRATIQUES POUR UNE ACTION OECUMENIQUE AU PLAN LOCAL

a) Il faut bien connaître les problèmes et les exigences qui se posent au niveau local avant d'entreprendre une action oecuménique à ce niveau. On ne peut tout simplement imiter les modèles venus d'ailleurs.

b) En dernier ressort, il revient toujours à la conférence épiscopale régionale ou nationale de décider de l'acceptation ou de la convenance de toutes les formes d'action oecuménique locale. Ces conférences devraient alors agir en accord avec le dicastère du Saint-Siège responsable, à savoir le Secrétariat pour l'unité des chrétiens.

c) Ce qui compte réellement, ce n'est pas la création de nouvelles structures mais la collaboration des chrétiens entre eux dans la prière, la réflexion et l'action, fondée sur le baptême commun et sur une foi qui, sur tant de points capitaux, nous est aussi commune.

d) Quelquefois, la meilleure forme de collaboration pourra consister en ce qu'une Eglise ou communauté ecclésiale participe pleinement aux projets déjà mis sur pied par une autre. En d'autres circonstances, il sera plus approprié de coordonner des actions parallèles et de se servir en commun des résultats. En tout cas, au fur et à mesure que la collaboration deviendra plus étroite, on devra rechercher une simplification des structures et éviter une multiplication non indispensable de ces structures.

e) Là où des actions communes ou des projets sont décidés, ces actions ou ces projets devront être entrepis pleinement par les deux côtés à la fois dès les premières étapes de leur mise sur pied et être dûment autorisés pas les autorités respectives.

f) Il est nécessaire que là où se déroulent des dialogues doctrinaux bilatéraux aux plans régional, national ou local, les conférences épiscopales s'assurent qu'à un moment opportun un contact soit établi avec le Saint-Siège.

g) Il y a diverses formes de coopération oecuménique. Les conseils d'Eglises et les conseils chrétiens n'en sont donc pas le seule forme possible mais constituent certainement une des plus importantes. Puisque les conseils régionaux, nationaux et locaux sont largement répandus dans de nombreuses parties du monde et jouent un rôle important dans les relations oecuméniques, on recommande de la part de l'Eglise catholique, selon les circonstances, des contacs de responsabilité.

53. Synode des Evêques, *La justice dans le monde*, Typis Polyglottis Vaticanis (1971), p. 6; *Documenta Synodi Episcoporum*, De Iustitia in mundo: AAS 63 (1971) p. 924.

54. "Même si, parmi les chrétiens, beaucoup n'entendent pas, de la même manière que les catholiques, l'Evangile dans les questions morales et n'admettent pas les mêmes solutions des bien difficiles problèmes de la société d'aujourd'hui, néanmoins, ils veulent, comme nous, s'attacher à la parole du Christ comme à la source de la force chrétienne et obéir au précepte apostolique: "Quoique vous puissiez dire ou faire, que ce soit toujours an nom du Seigneur Jésus, rendant par lui grâces au Dieu Père" (*Col* 3, 17). C'est ici que le dialogue oecuménique peut commencer sur l'application morale de l'Evangile" (*Unitatis redintegratio*, 23, § 3).

h) Il est normal que les conseils veuillent engager une discussion et une réflexion sur les fondements doctrinaux de projets dont le but serait plutôt d'ordre pratique. Mais en pareil cas il est important d'élucider les principes doctrinaux qui sont en jeu. Il doit toujours être clair que lorsque des catholiques perticipent à un conseil, ils ne peuvent mener une telle discussion qu'en conformité avec la doctrine de leur Eglise.

i) La responsabilité première et immédiate d'une décision d'appartenance à un conseil relève de l'autorité ecclésiastique la plus haute dans la zone concernée par ce conseil. Concrètement, cette responsabilité ne peut pas être déléguée. Pour ce qui est des conseils nationaux. l'autorité concernée sera généralement la conférence épiscopale (là où il n'y a qu'un seul diocèse pour toute la nation, ce sera l'Ordinaire du diocèse). Au cours de l'acheminement vers une décision, il devrait nécessairement y avoir communication avec le Secrétariat pour l'unité des chrétiens.

j) Le degré d'engagement des différentes confessions dans un même conseil dépend directement de leurs structures respectives, surtout en ce qui concerne la nature et l'exercice de l'autorité. Cependant il semble souhaitable que les conseils soient constitués de telle façon que les différents membres puissent tous accepter la plus grande mesure d'engagement qui soit possible à chacun.

k) La participation à un conseil est une responsabilité sérieuse pour les evêques catholiques ou leurs délégués, Il est nécessaire que les représentants catholiques dans les conseils soient des personnes qualifiées et que, au moment où ils représentent l'Eglise, à propos de sujets qui sont de leur compétence, ils soient clairement conscients des limites au-delà desquelles ils ne peuvent plus engager l'Eglise sans en référer d'abord à une autorité plus élevée.

l) Il ne suffit pas que l'Eglise ait simplement des délégués dans un conseil ou dans une autre structure oecuménique. Si elle n'est pas prise au sérieux par les autorités catholiques, la participation catholique ne pourra qu'être superficielle. Pour la même raison, toute participation à une structure oecuménique devrait s'accompagner d'une éducation oecuménique des catholiques sur ce que cette participation implique.

7. AUTRES FORMES D'OECUMENISME

Un nombre croissant de chrétiens semblent, dans certains endroits, préférer s'engager dans une action locale oecuménique par le biais des groupes informels à caractère spontané. Ce qui motive souvent cette manière de faire est une intelligence renouvelée des paroles du Christ:" ... qu'eux aussi soient un en nous, afin que le monde croie que tu m'as envoyé" (*Jn*. 17, 21).

Un tel genre d'activité surgit dans un cadre commun de vie ou de condition sociale, ou encore il peut apparaître comme une réponse à une tâche commune ou à un besoin ressenti en commun. Il en résulte un très grand nombre de groupes très diversifiés: groupes d'action, groupes de prière, groupes de vie communautaire, groupes de réflexion et de dialogue, groupes de témoignage ou d'évangélisation.

Un certain nombre de ces groupes sont constitués des chrétiens qui sont en train de redécouvrir les vérités centrales du christianisme à partir de leur confrontation avec un monde environnant qui apparaît déchristianisé et dépersonnalisé.

Grâce à la variété de leurs expériences ils peuvent acquérir des intuitions nouvelles qui pour la croissance future et l'orientation du mouvement oecuménique ne seront pas sans importance (55). Pour cela il serait souhaitable qu'il y ait une communication réelle entre les expressions et structures les plus organisées et les plus officielles du mouvement oecuménique et ces groupes au moment où ces derniers cherchent à découvrir de nouvelles façons de faire face aux besoins contemporains et, à cause de cela, s'engagent dans des projets expérimentaux. Dans un échange avec la hiérarchie de l'Eglise, ces groupes peuvent offrir des idées originales et inspiratrices, tandis que, sans un tel échange et en dehors de la direction ecclésiastique, ils risquent le danger d'infidélité aux principes catholiques de l'oecuménisme et même de porter atteinte à la foi. Si cet échange n'avait pas lieu, il n'y aurait pas seulement le danger que l'oecuménisme s'écarte des soucis presants de la société humaine, mais aussi que ces groupes eux-mêmes manquent d'équilibre et par là deviennent sectaires. La communication et le dialogue sont d'une importance fondamentale pour le succès de toute tentative oecuménique.

En même temps, là où existent des groupes de ce genre sous une responsabilité catholique, il sera nécessaire que leurs activités se développent en communion avec l'éveque local si l'on veut qu'elles demeurent authentiquement oecuméniques.

55. Cf. *Directoire oecuménique*, Ière Partie, § 3.

* Ordinariis locorum: Secrétariat pour l'unité des chrétiens, **Service d'information** n. 26 (1975-I) p. 8-38. **Adn. C. BRAGA** in **EL** 90 (1976) 499-500; G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 126 (1975-III) 140-150; **Doc. Cath.** 72 (1975) 663.

4359

1975 FEB 25.-PAULUS VI, LITT. AP. AAS 67 (1975) 177

In Angoliae territorio Delegatio Apostolica constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quoniam Romano cum Pontificatu sunt Nobis universae Ecclesiae gubernandae impositae partes, omni qua cura par est dilgentia studemus, ut ea ad effectum adducantur consilia et proposita, quae non solum ad christianorum fidelium, verum etiam ad cunctorum hominum supernam utilitátem procurandam conducant. Auctoritate igitur Nostra Apostolica, Nos, certa scientia ac matura deliberatione, harum Litterarum Apostolicarum vi, in Angoliae territorio Delegationem Apostolicam constituimus eidemque omnia et singula deferimus iura, privilegia, honores et praerogativas, quae solent huiusmodi Apostolicae Sedis legationibus conferri. Decernimus praeterea, ut conditae Delegationis Apostolicae sedes un urbe Luanda ponatur. Quae vero per praesentes has Litteras statuimus firma sint omnino sive nunc sive in posterum, vimque suam habeant. Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub Anulo Piscatoris, die XXV mensis Februarii, anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri duodecimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4360

1975 FEB 26.- SC pro DOCTRINA FIDEI, DECL. PART.*

Nonnullae dantur interpretationes normarum de inscriptione christifidelium in sectis massonicis

Excelência, Em data de 4 de janeiro passado, Vossa Excelência, na qualidade de Presidente da Conferência Episcopal do Brasil, solicitou alguns esclarecimentos acerca da carta que, datada de 19 de julho de 1974, a Sagrada Congregação da Doutrina da Fé endereçou a diversos Presidentes de Conferencias Episcopais a respeito da maçonaria.

Quanto a isso, o supracitado Sagrado Dicastério, sob o Prot. n. 272/44, de 26 de fevereiro passado, pede-me que comunique a Vossa Excelência o que segue:

"Ao item 1): Seria talvez desejável (mas certamente não suficiente e não de se esperar) uma declaração pública por parte da associação em questão, na qual se dissesse que não entre nos intentos dela combater a Igreja; parece, entretanto, que se possa dar fé àqueles católicos que, inscritos há anos na maçonaria, solicitam espontaneamente serem admitidos aos sacramentos (o que lhes era antes negado por esse motivo), declarando, 'onerata ipsorum conscientia' que a associação na qual estão inscritos não persegue e não tem mais exigido deles compromissos contrários a sua reta consciência cristã. Não parece, por outro lado, conveniente que os Bispos façam, ao menos na atual situação dos fatos, publicamente declarações sobre esta ou aquela associação.

Ao item 2): Da frase 'machinari contra Ecclesiam' se pode dizer, de modo geral, que se deva referir a 'delicta' contra a doutrina, as pessoas ou as instituições eclesiásticas; note-se que isso diz respeito à associação come tal e não a cada membro tomado singularmente"

* Nuntio Apostolico in Brasilia, iuxta textum Litterarum ipsius Nuntii Apostolici die 12 martii 1975 Praesidi Conferentiae Episcopalis in Brasilia datarum: **Revista ecclesiastica Brasileira** 35 (1975) 898. **Adn.** vide sub die 18 iulii 1974: **LE** n. 4309.

4361

1975 FEB .. - SC pro CULTU DIVINO, RESP. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

1 - De anniversario Dedicationis ecclesiae cathedralis in Dominica per annum celebrando. 2- De patrino Confirmationis. 3 - De professione religiosa a celebrante Eucharistiam non recipienda. 4 - De processione cum Sanctissimo intra septa ecclesiae peragenda

1 - AD CALENDARIUM: *Utrum anniversarium Dedicationis ecclesiae cathedralis celebrari possit in dominica temporis "per annum".*

Resp. *Negative*. Nam agitur de *festo Domini particulari* in tota dioecesi celebrando (cf. *Normae de Calendario*, n. 52 a, c). In tabula dierum liturgicorum dominicis temporis nativitatis et per annum praevalent tantum festa Domini in *Calendario generali* inscripta (n. 5), minime vero festa propria, inter quae habetur celebratio Dedicationis ecclesiae cathedralis (n. 8 b). Huic normae subest sollicitudo servandi dominicae suum characterem et aliis celebrationibus eam non gravandi.

Quandoque, tamen, Episcopus dioecesis momentum cathedralis, signum unitatis Ecclesiae localis, extollere cupit, v. gr. occasione refectionis vel peculiaris anniversarii cathedralis, totam communitatem dioecesanam circa eandem celebrationem adunando. Quod saepe fieri potest tantum die dominica. Hoc in casu uti valet facultate ei concessa ab Institutione generali Missalis Romani: "Occurrente aliqua graviore necessitate vel *utilitate pastorali*, Missa ipsis conveniens celebrari potest, de mandato vel licentia Ordinarii loci, omnibus diebus, exceptis sollemnitatibus, dominicis Adventus, Quadragesimae et Paschae et feriis IV Cinerum et Hebdomadae Sanctae" (n. 332).

2. AD ORDINEM CONFIRMATIONIS: *Utrum necesse adhuc sit ut patrinus Confirmationis habeatur.*

Resp. Iuxta praenotanda Ordinis Confirmationis, n. 5, *de more*, scilicet extra casus extraordinarios, patrinus habendus est. Sed tres praebentur possibilitates, quae tamen, non eodem gradu ponuntur, sed secundum quemdam ordinem praecedentiae, ita ut primo veniat quod praeferendum est:

Expedit patrinum Baptismi, si adsit, esse etiam patrinum Confirmationis, ut clarius significetur nexus inter Baptismum et Confirmationem et munus atque officium patrini efficacius reddatur; *non excluditur* facultas patrinum proprium Confirmationis eligendi; *fieri potest* ut parentes ipsi pueros suos praesentent.

Ordinarii loci est, pro sua pastorali prudentia et "attentis rerum et locorum adiunctis" iudicare "quaenam ratio agendi in sua dioecesi sit servanda". In casibus peculiaribus permittere etiam potest ut quis sine patrino ad confirmationem accedat.

3. AD ORDINEM PROFESSIONIS RELIGIOSAE: *Utrum professio religiosorum ab Episcopo vel a sacerdote qui celebrationi eucharisticae praesidet recipi possit.*

Resp. *Negative*. Ordo Professionis religiosae, pars altera, n. 39, statuit: "Oratione expleta, duae sorores iam professae, pro familiae religiosae consuetudine, ad sedem Antistitae accedunt et, stantes, speciali testium munere funguntur. Professurae singulae ad Antistitam accedunt et legunt professionis formulam...".

Ad n. 69 fere eadem rubrica habetur: "Professurae singulae accedunt ad Antistitam et legunt professionis formulam".

Quibusdam, hic agendi modus minus convenire videtur, quando professio intra Missam emittitur, ut commendatur ab ipso Ordine Professionis religiosae, praesertim si Episcopus Eucharistiam praesidet. Rationes adducuntur e natura hierarchica et sacramentali Ecclesiae (cf. Const. *Lumen gentium*, nn. 26, 45) quae manifestatur in celebratione sacrae liturgiae et praesertim Missae (cf. *Sacrosanctum Concilium*, n. 41; Instr. *Eucharisticum mysterium*, n. 16).

Res attente perpensa est, collatis consiliis cum Sacra Congregatione pro Religiosis, quae sic respondit: "Questo Dicastero non ritiene validi e cogenti i motivi proposti per giustificare la modificazione del rito, proprio nel momento più significativo in cui i Superiori qualificati accettano i voti religiosi del candidato, in nome della Chiesa, ed incorporano i professi nel rispettivo Istituto" (14 ottobre 1974, Prot. n. SR 5898/69).

Rationes, quibus responsio Sacrae Congregationis pro religiosis fundatur, hae sunt:

" 1. *Diritto comune e giurisprudenza*: *a*) In virtù del can. 572, § 1, 6° la validità della professione è condizionata all'accettazione del legittimo superiore. Deve trattarsi di *superiore o di superiora interna all'Istituto*, meglio specificato dalle rispettive Costituzioni, il quali accettando per sé *vel per alium* i voti publici, agiscono in nome della Chiesa e del proprio Istituto. *b*) La professione è il primo momento, l'atto costitutivo di un rapporto tra l'Istituto ed il professo che durerà tutta la vita: è logico quindi che non sia un estraneo ad intromettersi nel punto preciso che questo rapporto viene instaurato. *c*) La dottrina canonica è unanime nel riservare il diritto di accettazione della professione ai superiori interni: perfino negli Istituti di diritto diocesano, che sono particolarmente soggetti all'Ordinario del luogo, non è il vescovo che riceve la professione, bensì le rispettive superiore o superiori.

2. *Documenti recenti della Santa Sede*: *a*) L'*Ordo Professionis religiosae* stabilisce esplicitamente che i voti dei religiosi vengano emessi dinanzi al superiore, anche se non sacerdote, qualunque sia il celebrante (vescovo o semplice sacerdote). La stessa norma è ribadita per la Professione delle religiose. *b*) Nel rito della Consacrazione delle Vergini, allorché è abbinato alla Professione perpetua, si prescrive che sia la Superiora a ricevere i voti, anche quando è il vescovo a presiedere alla cerimonia. Tali riti specificano molto bene la parte del supe-

http://www.obrascatolicas.com

riore che accetta la Professione dei voti e la parte del vescovo (o sacerdote celebrante) al quale è riservata la prece di consacrazione del neo professo. Una cosa è presiedere la celebrazione eucaristica e i riti concomitanti la Professione, altra cosa è l'accettazione stessa dei voti.

3. *Rilievi di carattere liturgico: a*) Non si vede perché dovrebbero essere escluse le professioni emesse extra Missam. *b*) Non è affatto messa in questione la dottrina sulla struttura sacramentale e gerarchica della Chiesa, perché i Superiori legittimi, ai sensi del can. 572, agiscono proprio in nome dell'Istituto approvato dalla Chiesa stessa. *c*) Andrebbe anche richiamata la dottrina comune, pur essa sussunta e riproposta dal Concilio Vaticano II tanto nella *Lumen gentium* che nel *Perfectae caritatis*, che la professione religiosa si situa nella linea della grazia e del carattere battesimale. La professione dei consigli evangelici quindi diventa uno di quei sacrifici spirituali che il cristiano offre nell'esercizio del suo sacerdozio battesimale e che riceve forma sacramentale e liturgica quando esso si esercita in seno a una Comunità celebrante, associandosi al sacrificio di Cristo.

Nel nuovo *Ordo* occorre cogliere l'ordinato intervento di *due ministri* distinti con distinti ministeri, richiesti dalla realtà mistica composita che l'*Ordo* associa in un'unica celebrazione; il ministro dell'Eucarestia, capo della comunità liturgica, compie sacramentalmente il sacrificio che la professione, emessa nelle mani del ministro proprio di questa, esprime. Il *sacerdos* quindi – Vescovo o presbitero che sia – ministro meno adatto per essere portatore del segno di una struttura e di una comunione che non deriva dall'ordine sacro, diventa invece il ministro insostituibile e in proprio come presidente della comunità liturgica, attorno a lui riunita e gerarchicamente ordinata, anche se non compie quei ministeri che sono commessi ad altri.

Questa prospettiva squisitamente liturgica deve mettere in luce la veste propria con cui interviene il *sacerdos* e quella in cui interviene, in veste propria, il superiore, e come il ministero del secondo sia, nel sacramento, ordinata a quello del primo".

4. DE PROCESSIONIBUS EUCHARISTICIS: *Utrum liceat processio cum Sanctissimo Sacramento intra septa ecclesiae peragere.*

Resp. *Negative.* Quibusdam in locis consuetudo exstabat processiones quandoque intra ecclesiam habendi. Ordo "de sacra Communione e de cultu mysterii eucharistici extra Missam" de his expresse non loquitur. Sed quando agit de processione cum SS.mo Sacramento tantum considerat eas quae "per vias" (n. 101), "ab una ad aliam ecclesiam" (n. 106), cum "platearum et viarum ornatu" (104) fiunt. Processiones intra septa ecclesiae non sunt verae "processiones". Nec adduci potest casus Missae vespertinae feriae V in Cena Domini. Post eam enim non fit "processio", sed tantum sollemnis translatio SS.mi Sacramenti ad locum repositionis.

E contra, supradictus Ordo, qui valde commendat processiones in sollemnitate Corporis et Sanguinis Christi, clare dicit: "Ubi processio haberi nequit, convenit ut publica habeatur celebratio pro universa civitate aut praecipuis eius partibus, in ecclesia cathedrali vel aliis locis opportunioribus". Quod fiet aut celebratione Missae aut adoratione SS.mi Sacramenti, cum lectionibus Sacrae Scripturae, canticis, homilia, tempore meditationis.

* Notit. 11 (1975) 61-64. Adn. vide supra documentum Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus sub die 31 oct. 1974 relatum: LE n. 4326.

4362

1975 MAR 1. - SSCC. CLER-RELIGIOSIS, NORM. PART.* Schema conventionis in paroecia religiosis committenda ab Episcopo et Superiore religioso, in Italia, subsignandae

I - Introduzione

1. Nella Chiesa italiana da alcuni anni si riscontra un fenomeno che tende ad estendersi; un numero sempre maggiore di parrocchie, relativamente al passato, viene affidato ai religiosi per le necessità spirituali delle Chiese particolari e per le accresciute esigenze pastorali del popolo di Dio.

2. Già il Concilio Vaticano II aveva rilevato che "specialmente in vista delle urgenti necessità delle anime e della scarsità del clero diocesano, gli Istituti Religiosi, che non siano esclusivamente addetti alla vita contemplativa, possono essere chiamati dai Vescovi a collaborare nei vari ministeri pastorali, tenute tuttavia presenti le caratteristiche di ciascun Istituto" (*Christus Dominus*, 35; cfr. n. 34 *ibidem*). E nella *Lumen gentium* se ne indicava anche il motivo: "Siccome i consigli evangelici, per mezzo della carità alla quale conducono, congiungono in modo speciale i loro seguaci alla Chiesa e al suo mistero, la vita spirituale di questa deve essere consacrata al bene di tutta la Chiesa. Di qui ne deriva il dovere di lavorare, secondo le forze ed il genere della propria vocazione, sia con la preghiera, sia anche con l'opera attiva, a radicare e consolidare negli animi il regno di Cristo e a dilatarlo in ogni parte della terra" (n. 44).

3. Perciò il Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, più esplicitamente dichiara che " l'Ordinario del luogo può, di sua propria autorità, con il consenso del superiore competente, affidare una parrocchia ad un Istituto Religioso, anche erigendola in una chiesa religiosa del medesimo Istituto" (I, art. 33).

4. Si aggiunge la riscoperta della responsabilità dei cristiani verso la propria Chiesa particolare ed un rinnovato spirito di collaborazione tra religiosi e clero diocesano relativamente ai bisogni di questa, suscitata dall'azione dello Spirito nella Chiesa e dagli apporti teologici e pastorali del Concilio Vaticano II.

5. Perciò la Commissione mista Vescovi-Religiosi, a completamento della precedente nota sulla "Collaborazione tra Clero diocesano e Religiosi" (cfr. *Notiziario C.E.I.*, 1970, n. 1, pag. 1-7), nell'intento di rendere più effettiva ed efficace la collaborazione in atto, specie nell'ambito delle parrocchie, ha creduto opportuno offrire alcuni suggerimenti e presentare uno schema di convenzione per l'affidamento delle parrocchie ai religiosi di vita non strettamente contemplativa, consci che le esigenze pastorali della vita parrocchiale possono ben comporsi con quelle degli Istituti religiosi, in una proficua intesa ed in una osmosi feconda.

6. La parrocchia non è né una semplice circoscrizione ecclesiastica, né un fatto puramente amministrativo, ma una vera comunità cristiana locale, che in un determinato luogo esprime e rende presente la Chiesa universale. In essa, in comunione col Vescovo, sono vitalmente inseriti i cristiani e si realizzano gli elementi essenziali che costituiscono la comunità di Cristo. La parrocchia infatti è il centro delle celebrazioni liturgiche ed in modo particolare dell'Eucaristia, è il luogo della proclamazione della parola di Dio e della sua testimonianza nella carità: in essa perciò è resa visibile la Chiesa, Corpo di Cristo, per il compimento di ogni opera di bene conforme ai carismi dei singoli fedeli. La parrocchia pertanto costituisce uno strumento importante e normalmente non sostituibile nella vita cristiana del popolo di Dio.

7. Una comunità religiosa impegnata al servizio d'una parrocchia, in quanto esprime una testimonianza di vita più aderente alle esigenze evangeliche, con la convivenza fraterna dei membri, alimentata dalla preghiera e dall'Eucaristia, con la comunione dei beni nella povertà evangelica, il celibato per il regno dei cieli e una più piena disponibilità al piano salvifico, trova in se stessa elementi validi per annunciare il Vangelo e portare le comunità parrocchiali alla maturità di Cristo. Inserita in una più vasta e varia comunità ecclesiale, la comunità religiosa può diventare, quindi, fermento evangelico vivificante.

8. I carismi poi dei vari Ordini e Congregazioni religiose arricchiranno con la molteplicità dei loro doni, una diocesi come una parrocchia, di modalità diverse per la realizzazione e la testimonianza del regno di Dio.

9. Nella misura quindi in cui i religiosi in cura d'anime restano defeli e vivranno intensamente la propria vocazione, possono costituire motivo di un'efficace animazione cristiana della comunità affidata alle loro cure ed essere testimonianza ed appello per tutti i fedeli ad una vita evangelica, realizzata secondo la specifica vocazione di ogni cristiano alla santità (cfr. *Lumen gentium*, cap. V). Ne dà conferma lo stesso Concilio Vaticano II, allorché asserisce che "la professione dei consigli evangelici appare come un segno, il quale può e deve attirare efficacemente tutti i membri della Chiesa a compiere con slancio i doveri della vocazione cristiana" (*Lumen gentium*, 44).

II - Convenzione

L'Ordinario diocesano di . . . . . ed il Superiore competente (Generale, Abate, Provinciale) dell'Istituto di perfezione di . . . . . stipulano la seguente convenzione.

Art. 1. L'Ordinario diocesano di . . . . . affida "in perpetuo", ad nutum S. Sedis, la Parrocchia di . . . . . eretta nella chiesa di . . . . . che è di proprietà dell'Istituto di Perfezione di . . . . . (o della

Persona morale diocesana) in località . . . . . ; alla Provincia, all'Istituto, al Monastero di . . . . . del medesimo Istituto di Perfezione; e, con le debite autorizzazioni dell'Autorità Religiosa competente, la unisce alla "Casa Religiosa", in modo da costituire possibilmente una "Casa Religiosa parrocchiale".

Art. 2. Il Superiore Religioso, d'intesa con l'Ordinario del luogo, si impegna a destinare un congruo numero di religiosi per la cura della Parrocchia, proporzionatamente alle esigenze della medesima.

Nella casa religiosa parrocchiale ci siano un religioso, al quale, su presentazione del Superiore competente, l'Ordinario commette l'ufficio di parroco; e dei religiosi i quali cooperano con lui nella cura delle anime; ad essi saranno concesse tutte le facoltà necessarie. La loro azione sarà coordinata dal parroco religioso.

Ai religiosi destinati al servizio della parrocchia sia assicurata una certa stabilità; ed in caso di trasferimento si tenga conto delle esigenze pastorali inerenti alla cura delle anime.

Art. 3. I religiosi ai quali è affidata la parrocchia, facendo parte del presbiterio diocesano, esercitano il ministero in armonia e nello spirito della diocesi e degli organismi diocesani e in fraterna collaborazione col clero diocesano.

Essi si atterranno a tutte le prescrizioni che l'Ordinario impartirà alle parrocchie diocesane.

Art. 4. Se la parrocchia è stata eretta in una chiesa il cui edificio è di proprietà dei religiosi, l'amministrazione della chiesa e dei relativi beni è di pertinenza dell'Istituto religioso. Tale amministrazione sarà tenuta distinta da quella del Beneficio parrocchiale e da quella delle Opere Parrocchiali; e se esiste, anche da quella del Santuario.

L'amministrazione di eventuali beni destinati al culto va sottoposta alla revisione dell'Ordinario.

L'amministrazione dei beni sarà conforme alle disposizioni vigenti per le altre parrocchie della diocesi.

Art. 5. Se, per validi motivi, l'Istituto di Perfezione dovesse lasciare la cura della parrocchia o l'Ordinario diocesano dovesse trasferire la parrocchia in altra chiesa:

a) la cessione avrà luogo, di comune intesa, tra l'Ordinario diocesano ed il Superiore Religioso competente. In caso di controversie si ricorrerà alle SS. Congregazioni per il Clero e per i Religiosi;

b) i beni intestati alla Chiesa parrocchiale, al Beneficio parrocchiale o alle Opere parrocchiali e ove esista al Santuario restano ai rispettivi Enti o Amministrazioni;

c) la dote del Beneficio, anche se costituita dall'Istituto di Perfezione, rimane acquisita al Beneficio parrocchiale;

d) le Opere annesse alla Parrocchia, costruite o acquistate dai Religiosi con i propri mezzi e non con le offerte dei fedeli, comportano un accordo tra l'Ordinario e il Superiore competente. In caso di controversia si ricorrerà alle SS. Congregazioni competenti.

Art. 6. L'inventario degli eventuali beni della Chiesa parrocchiale, che non siano di proprietà dell'Istituto di Perfezione, del Beneficio parrocchiale e delle Opere parrocchiali dovrà essere allegato alla convenzione in triplice copia, da conservarsi una presso la Curia Vescovile, una all'Archivio della Provincia Religiosa, ed una all'Archivio della Parrocchia.

Detti inventari dovranno essere normalmente aggiornati ogni tre anni.

Art. 7. Le parrocchie religiose, come le altre parrocchie diocesane dovranno esibire all'Ordinario i preventivi ed i consuntivi delle amministrazioni, a norma del Diritto Canonico.

Art. 8. Tutte le iniziative di carattere pastorale e liturgico del programma pastorale diocesano approvato dall'Ordinario, saranno attuate anche nelle parrocchie religiose.

* Conventio probata fuit a Conferentia episcopali Italiae et SS. Congregationibus pro Clero et pro Religiosis missa: Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana, num. 7 (1975) p. 153-159. Adn. L. GUTIERREZ in Confer 16 (1977) 169-197; G. LOBINA in Apoll 49 (1976) 418-449.

4363

1975 MAR 1.-SC pro INSTIT. CATH., LIT. CIRC. PART.* De sensu et munere Seminariorum et Collegiorum Romae exsistentium ad alumnos ecclesiasticos educandos deque criteriis mediisque aptioribus adhibendis ad alumnis institutionem clericalem idoneam praebendam pro ministerio in huius temporis mundo et ecclesia exercendo

Roma, 1 marzo 1975

Reverendo Signore, tra le molteplici sollecitudini che questo Sacro Dicastero ha avuto, soprattutto in questi ultimi tempi, per i problemi della formazione sacerdotale, quella concernente i Pontifici Seminari, Collegi e Convitti Ecclesiastici di Roma occupa senza dubbio un posto preminente. Ciò si spiega non soltanto per i reciproci contatti che la vicinanza rende facili e frequenti, ma anche e soprattutto per l'importanza che gli stessi hanno per la vita dei loro rispettivi paesi e per tutta la Chiesa, nonché per la rilevante incidenza che il loro andamento ha nei riguardi degli altri Centri di formazione ecclesiastica.

Se pertanto ora ci rivolgiamo ai Rev.di Rettori dei Collegi romani, intendiamo continuare il dialogo intrapreso – facendoci anche eco delle premure e preoccupazioni del Santo Patre – al fine di offrire la nostra collaborazione per renderli sempre meglio rispondenti alla loro alta missione.

Il testo della presente lettera è stato sottoposto alla Congregazione Plenaria, celebratasi nei giorni 24-25 settembre 1974. Il Santo Padre, quindi, nell'udienza concessa al Cardinale Prefetto di questo Sacro Dicastero, in data 29 novembre 1974, si è compiaciuto di dare la Sua approvazione ai lavori e alle conclusioni della medesima Plenaria.

Le indicazioni e gli orientamenti contenuti nel documento rivestono pertanto un significato e un'autorevolezza del tutto particolari.

I - LA RESPONSABILITA' DELLA CONGREGAZIONE NEI CONFRONTI DEI PONTIFICI SEMINARI, COLLEGI E CONVITTI ECCLESIASTICI ROMANI

A – La necessità di una più stretta collaborazione tra questa Sacra Congregazione e i Centri di formazione ecclesiastica di Roma si è manifestata in maniera assai evidente specialmente nel periodo seguente il Vaticano II.

Oltre ai motivi sopra accennati, altre gravi raggioni e circostanze consigliavano, infatti, di studiare insieme i problemi educativi comuni a tutti i Collegi, per la scelta di soluzioni concrete da adottare. In particolare:

1. Nei Collegi romani si è venuta a creare una *situazione nuova* e delicata in vista dell'auspicato aggiornamento conciliare. I Superiori sono stati chiamati, quasi all'improvviso, a responsabilità e compiti nuovi, sia positivi sia negativi.

a) Compiti *positivi*: si è avvertito più vivo e urgente il bisogno di favorire un maggiore approfondimento della formazione spirituale, intellettuale e pastorale; di rendere più personali i rapporti tra Superiori e alunni, senza arrecare pregiudizio al retto andamento della vita disciplinare.

b) Compiti *negativi*: ci si è trovati talvolta nella necessità di ovviare a tendenze eccentriche o, per lo meno, esagerate, specialmente nel settore disciplinare; di eliminare inconvenienti e abusi manifestatisi, qua e là, in alcuni settori della formazione: ad esempio, nella partecipazione agli esercizi di pietà, nell'osservanza delle disposizioni disciplinari, nella frequenza delle lezioni accademiche, ecc.

2. *Un fatto di rilevanza fondamentale:* i problemi educativi comuni a tutti i Collegi romani si sono rivelati, più che nel passato, legati e condizionati a vicenda. Ne è emersa la necessità di svolgere un lavoro cooordinato tra tutti i Collegi, sia del clero secolare sia del clero regolare e, in pari tempo, tra i Rettori degli stessi Istituti e i Rettori o i Presidi degli Atenei ecclesiastici romani.

B – In questo complesso delicato contesto abbiamo ritenuto nostro dovere favorire l'unione di tutte le forze, indicendo, in particolare, riunioni e incontri dei Rettori e dei Direttori spirituali presso questi uffici.

Il frutto positivo più evidente e significativo del lavoro comune compiuto è stata la creazione – per iniziativa di questo Sacro Dicastero – della "Unione Rettori Collegi Ecclesiastici Romani", per promuovere e garantire una permanente collaborazione tra tutti i Collegi, sia del clero secolare sia di quello regolare.

Abbiamo promosso altresì la creazione del "Comitato Animatore degli Istituti Romani", con lo scopo, oltre al resto, di assicurare un più completo adeguato servizio dei Pontifici Atenei romani a vantaggio degli studenti.

http://www.obrascatolicas.com

Il nostro fervido augurio è che gli organismi sopra indicati prendano sempre più coscienza dei reali e più urgenti problemi che li riguardano, e dimostrino in modo concreto la volontà di affrontare la soluzione.

C – Pur costatando con soddisfazione i risultati positivi finora raggiunti, questo Sacro Dicastero, nell'intento di risolvere in maniera più efficace i problemi ancora esistenti e per meglio attuare l'aggiornamento dei Collegi, si è rivolto ai singoli Rettori di detti Centri di formazione, appartenenti alla sua competenza, invitandoli a preparare o aggiornare lo Statuto e il Regolamento dell'Istituto nella linea delle indicazioni e degli orientamenti del Vaticano II e della *Ratio fundamentalis* (cfr. Circolare del 3 gennaio 1972, Prot. N. 4/72/7).

Questo Sacro Dicastero faceva presente altresì – nella citata Circolare – che "è essenziale, per il felice esito del lavoro di studio, di ricerca e di confronto, che il lavoro stesso sia condotto con la collaborazione della Conferenza Episcopale del paese: se esiste una Commissione Episcopale per i Seminari, detto lavoro si farà con la medesima. Inoltre, nel caso in cui il Seminario sia affidato ad un Istituto Religioso, il lavoro si farà anche in collaborazione con il medesimo Istituto".

Circostanze di vario genere e comprensibili difficoltà non hanno finora consentito ad alcuni Rettori di presentare regolarmente – cioè entro il mese di giugno 1972 – i documenti richiesti. Il tempo per l'aggiornamento degli Statuti e dei Regolamenti ci sembra ormai più che maturo: le esperienze, positive e negative, di questi ultimi anni dovrebbero essere per tutti di ammaestramento, di monito e di guida.

Come Ella sa, questo Sacro Dicastero attribuisce speciale importanza alla preparazione o alla revisione dei documenti sopra citati, sia per favorire la soluzione di particolari problemi interni ai singoli Collegi, sia per poter trarre – dall'esame comparativo dei medesimi Statuti e Regolamenti – quelle conclusioni che sembreranno più opportune al fine di assicurare a tutti i Centri di formazione di Roma linee programmatiche comuni, indispensabili per evitare quelle disparità pratiche che sono oggi causa di non poche difficoltà.

Per questo motivo, nell'intento di agevolare e rendere più fruttuoso il lavoro di quegli Istituti che sono ancora impegnati nella preparazione o nella revisione degli Statuti e dei Regolamenti, desideriamo esporre alcune nostre riflessioni e alcuni suggerimenti sia circa la missione dei Collegi romani, sia circa i compiti più importanti degli educatori. In questa maniera intendiamo rendere un utile servizio anche agli altri Centri di formazione ecclesiastica di Roma.

II - NATURA E FINALITA' SPECIFICHE DEI CENTRI DI FORMAZIONE ECCLESIASTICA DI ROMA

A – L'esistenza di un Seminario o di un Collegio ecclesiastico nel Centro della cristianità è caratterizzata, innanzi tutto, dalla esemplarità della sua funzione educatrice (cfr. Paolo VI, *Allocuzione* pronunziata in occasione della inaugurazione della nuova sede del Pont. Collegio Spagnolo, 13 novembre 1965).

E' evidente che ogni considerazione sulle fondamentali linee educative da adottare deve partire dall'esame della natura e delle finalità specifiche che costituiscono il "proprium" di detti Istituti.

Questo carattere "proprio", così come è stato più volte definito dai Sommi Pontefici e come deriva dalla stessa natura delle cose, consiste nell'insieme di numerosi fattori che si trovano felicemente uniti e realizzati nell'ambiente romano, e che influiscono favorevolmente nella formazione di caratteri genuinamente sacerdotali.

In concreto, questi sono gli aspetti più qualificanti e singolari della funzione che ogni Collegio deve saper offrire a tutti i suoi alunni:

1. L'acquisizione di un *più vivo e più profondo senso della Chiesa*, per la vicinanza della Cattedra di Pietro. A Roma, infatti, afferma Paolo VI, "la comunione anzi l'unità del Sacerdozio nostro partecipe di quello unico di Cristo è più vasta e profonda: qui il senso delle potestà conferite da Cristo ai continuatori della sua opera di salvezza è più palese e tremendo; qui il rapporto fra Spirito e Gerarchia appare in tutto il suo meraviglioso equilibrio: ideale per la fedeltà che qui dimostra al pensiero istitutivo di Cristo; potenziale, per lo sforzo che qui più che altrove si compie, affinché tale equilibrio, tale comproprietà, tale fusione fra l'anima e il corpo della Chiesa storicamente si realizzi" (*Allocuzione* pronunziata nella Basilica Vaticana durante la S. Messa concelebrata con i Superiori dei Collegi romani, 6 giugno 1965).

2. *Un amore profondo e una fedeltà indiscussa al Papa e alla Sede Apostolica*. Il titolo di "Pontificio", che onora i Collegi romani, mentre è segno di particolare benevolenza e di affetto del Santo Padre, vuole sottolineare lo stretto vincolo di fedeltà e di devozione che deve sempre legare gli stessi Collegi, nonché i loro rispettivi paesi, alla Santa Sede.

3. *Un'esperienza più ampia e articolata della vita della Chiesa*. Diverse realtà e fattori favoriscono nei giovani il maturarsi di una esperienza della vasta problematica che interessa la Chiesa universale. Essi soprattutto sono: *a*) gli incontri, i convegni e le manifestazioni a carattere internazionale; *b*) la fisionomia internazionale delle comunità dei Collegi, che consente agli alunni il contatto e il confronto con le realtà delle diverse chiese particolari; *c*) l'incontro con le varie scuole teologiche; *d*) la conoscenza dei vari riti e delle varie liturgie; *e*) la pluralià, per provenienza e per competenza, dei professori degli Atenei ecclesiastici; *f*) la Curia con i suoi molteplici organismi.

4. *Il contatto diretto con le testimonianze vive dell'origine e della storia della Chiesa*. Roma è una scuola senza confronti di primissimo ordine per i tesori di cultura umanistica che presenta, e per i tesori di cultura, anzi di vita spirituale, di realtà cattolica che fa conoscere e ammirare.

A contatto con il tesoro di tradizioni che Roma porge con splendida larghezza, gli alunni sono continuamente invitati a risalire "al silenzio delle catacombe, alla eloquenza dei templi venerandi, alle elette nostre pratiche di pietà, di esercizi spirituali, proprio per dare all'anima un alimento che dovrà, un giorno, traboccare nel santo ministero" (Paolo VI, *Allocuzione* ai Seminari romani e all'Almo Collegio Capranica, 27 giugno 1963).

5. *Una formazione pastorale più ricca e, sotto alcuni aspetti, più completa*. La stessa formazione pastorale, pur maturandosi in un ambiente spesso assai diverso da quello in cui gli alunni saranno chiamati ad esercitare il ministero, può acquistare a Roma un contenuto più ricco, per gli apporti delle esperienze più diverse e, in pari tempo, una dimensione di più ampio respiro ecclesiale.

Non intendiamo qui parlare – com'è evidente - degli aspetti pratici, operativi, propri dell'esercizio pastorale. Le nostre riflessioni intendono piuttosto sottolineare alcuni elementi specifici che contribuiscono direttamente, e in maniera determinante, a preparare delle mentalità o, meglio, delle personalità particolarmente atte ad inserirsi fruttuosamente nei vari settori che interessano l'apostolato.

In questo senso il Centro della cattolicità è da considerarsi – oggi forse più che nel passato – l'ambiente privilegiato per creare nei futuri pastori d'anime una coscienza genuinamente ecclesiale.

Roma offre infatti una sintesi unica della unità e del pluralismo nella Chiesa, dando una particolare dimostrazione della cattolicità. Qui, soprattutto, questi due aspetti della vita della Chiesa appaiono, in tutta la loro evidenza, complementari: il pluralismo qualifica l'unità, l'unità si articola organicamente nel pluralismo.

In un momento in cui la teologia delle chiese particolari sta assumendo – alla luce della dottrina biblico-ecclesiale – dimensioni rilevanti, l'esperienza di vita a Roma degli alunni dei Collegi ecclesiastici in comunione fra loro e con il Centro della cattolicità costituisce certamente, oltre al resto, un prezioso servizio alle stesse chiese particolari, favorendone un arricchimento spirituale e culturale e, in pari tempo, una equilibrata maturazione.

B – Chi sa scoprire e vivere durante il suo soggiorno formativo a Roma i valori sopra indicati, respira veramente il clima di una genuina tradizione che, attraverso i secoli, anima dal di dentro tutta la nostra fede.

Da quanto abbiamo finora rilevato, risulta evidente che i singoli Istituti hanno il compito precipuo e insostituibile di aiutare e guidare, con ogni impegno, gli alunni ad acquistare quella solida qualificata formazione, che è richiesta dalle loro specifiche finalità.

Se, per qualsiasi ragione, non riuscissero in questo intento, non avrebbe senso tenere aperto un Collegio ecclesiastico a Roma. Il bene comune e la lealtà verso le diocesi interessate esigerebbero, in tal caso, un responsabile atto di coraggio con cui se ne decretasse – almeno temporaneamente – la chiusura.

III - LO STATUTO

Lo Statuto, che costituisce la magna carta del Collegio,

definirà innanzi tutto la fisionomia giuridica del medesimo, i rapporti con la Santa Sede e con la Conferenza Episcopale (o le Conferenze Episcopali) del paese (o dei paesi) ad esso interessato/i.

Saranno quindi ampiamente esposte le finalità proprie del Collegio. Si avrà cura altresì di indicare espressamente i mezzi principali per il conseguimento delle stesse, in modo da rendere il documento il più possibile preciso ed efficace. Infine saranno stabilite norme per il retto funzionamento interno dell'Istituto, con la determinazione delle competenze e delle attribuzioni proprie del personale dirigente e subalterno.

IV - IL REGOLAMENTO DISCIPLINARE

Nota preliminare. Quanto è detto nel presente n. IV è da ritenersi valido – nelle linee essenziali – sia per i Centri di formazione destinati ai seminaristi, sia per i Centri destinati ai sacerdoti. E' evidente, però, che nella preparazione del Regolamento disciplinare si dovranno tener ben presenti la finalità e la fisionomia che distinguono i Seminari propriamente detti dai Collegi per i sacerdoti.

A – *Aspetti generali.*

Premesso che il Regolamento disciplinare è uno strumento necessario di formazione nei singoli Collegi, e che la disciplina "deve considerarsi non solo come sostegno della vita comune e della carità, ma anche come un elemento integrativo di tutta la formazione" (*Optatam totius*, n. 11), riteniamo utile sottoporre alla Sua cortese attenzione alcune considerazioni al riguardo:

1. E' soprattutto lo 'spirito' del Regolamento che deve guidare e informare la vita della comunità.

Al di là della fedele osservanza delle prescrizioni disciplinari – garanzia sicura del regolare andamento della vita comunitaria – è necessario capire il senso e il valore pedagogico dell'obbedienza.

La dottrina centrale del Vaticano II, sul mistero della Chiesa, ci mostra infatti come l'obbedienza, ancor prima di essere ossequio puramente formale e giuridico alle leggi ecclesiastiche e sottomissione all'autorità ecclesiastica, è penetrazione e accettazione del mistero di Cristo, che mediante l'obbedienza ci ha salvati; è comprensione del principio che domina tutto il piano dell'Incarnazione e della Redenzione (cfr. *Lumen gentium*, 3).

2. Lungi dal dispensare il Rettore dal compiere il suo lavoro, il Regolamento gli consentirà di compierlo nella maniera più completa, sia eliminando i falsi problemi e le questioni insignificanti, sia offrendogli l'opportunità di intervenire direttamente nella formazione degli alunni, mediante incontri con l'intera comunità e con i singoli alunni.

Non v'è dubbio che nella formazione la parte essenziale è costituita dall'azione personale del Rettore e dei suoi Collaboratori. Il Rettore però – che è sempre da considerarsi il centro di unità della comunità – per poter adeguatamente svolgere il suo compito deve: *a*) *affrontare* tutti i problemi che interessano l'Istituto; *b*) *spiegarsi* sulle decisioni che prende; *c*) *dialogare* accettando francamente la collaborazione degli altri; *d*) *decidere* le linee concrete di azione da seguire.

3. Il Regolamento dovrà inoltre porre in chiara evidenza due tipi di questioni fondamentali, allo scopo di ovviare a non impossibili inconvenienti e confusioni, che si verificano talvolta nella vita delle comunità: *a*) questioni di *principio*, sulle quali non si può transigere; è il caso, per esempio, della partecipazione quotidiana all'Eucaristia; *b*) questioni di *prudenza*, che esigono una soluzione non equivoca; è il caso, per esempio, della formazione all'uso del tempo libero e, di conseguenza, della regolamentazione delle uscite serali.

Nel quadro di quanto abbiamo sopra rilevato, un Regolamento disciplinare bene articolato e rispondente alle attuali esigenze educative non può certo ignorare due temi oggi particolarmente sentiti e discussi: il dialogo tra Superiori e alunni e i rapporti tra autorità e libertà.

E' nostro intento dare solo qualche indicazione al riguardo, per opportunità della Signoria Vostra.

4. *Dialogo tra Superiori e alunni*. Per meglio organizzare e perfezionare la vita dei Centri di formazione ecclesiastica e per favorire l'iniziativa e il senso di responsabilità negli alunni, è necessario stimolare la collaborazione degli stessi con i Superiori e favorire, in vari modi, la mutua fiducia tra educatori e alunni, onde instaurare un autentico efficace dialogo (cfr. *Ratio fundamentalis*, IV, n. 24).

La vita stessa della comunità, d'altra parte, risulta arricchita quando i giovani sono messi in condizione di apportare al bene comune il meglio di sé dal punto di vista della partecipazione attiva e delle iniziative. Non spetta certo agli alunni determinare la meta e i traguardi da conseguire; essi, però, possono utilmente contribuire alle scoperta della strada da percorrere.

C'è chi ha voluto ravvisare nell'insegnamento del Concilio un mutamento radicale del rapporto fra autorità e obbedienza – rileva Paolo VI (cfr. Udienza generale del 5 ottobre 1966, citata) – quasi che esso si trasformasse in dialogo vincolante l'autorità e affrancante l'obbedienza; (...) possiamo notare come il concetto di tale rapporto, senza escludere quello della responsabilità e della decisione, riservate all'autorità, si arricchisce di elementi non ignoti al costume cattolico, ma ora maggiormente valorizzati, quali il rispetto, la fiducia, l'unione, la collaborazione, la corresponsabilità, la bontà, l'amicizia, la carità ..., che lo riportano al suo contenuto evangelico e al suo stile veramente cristiano ed ecclesiale.

5. *Autorità e libertà*. Particolare rilievo sia dato all'opera di educazione dei giovani per il retto uso della libertà e per l'accettazione serena dei limiti che essa comporta. Ci si adoperi, in particolare, 'fortiter et suaviter', perché ogni libertà concessa e ogni limite imposto siano accolti come stimolo alla conquista di autentici valori umani e soprannaturali. Si tratta, in sostanza, di un'azione lunga e paziente, svolta in profondità, per educare al senso del giusto rapporto tra i valori di autorità e libertà, che mai dovranno essere considerati antinomici.

"Quanto più chiaramente verrà proposta ai giovani la sublime finalità della formazione – afferma la *Ratio fundamentalis* – tanto più volentieri cercheranno essi stessi, concordemente, i mezzi più adatti a raggiungerla, e, guidati dal desiderio del bene comune e della volontà di Dio, scopriranno il vero senso della libertà e dell'autorità" (Introduzione, n. 2).

La nozione quindi di bene comune, nonché la ricerca sincera della volontà di Dio, offrono un mezzo sicuro per superare la falsa opposizione che qualche volta si crea tra l'autorità dei Superiori e le aspirazioni dei giovani ad una maggiore libertà.

Molte difficoltà evidentemente non avranno più motivo di esistere, se si terrà ben presente che nel settore della formazione sacerdotale è la Chiesa che definisce il fine; che sceglie coloro che essa reputa idonei a decidere, in ultima istanza, dei mezzi necessari a conseguirlo e ad esercitare l'autorità.

Se un giovane seminarista o sacerdote non fosse disposto ad accettare tali condizioni, nessuna autentica educazione risulterebbe possibile. Se si tratta di un seminarista, lo stesso dovrebbe essere, con prudenza e carità, orientato altrove.

6. *L'ambiente del Seminario*. E' evidente che un Istituto di formazione ecclesiastica deve innanzi tutto saper offrire e garantire un'atmosfera, uno stile, una capacità pedagogica e sacerdotale rispondenti al conseguimento delle sue finalità specifiche.

Si tratta, in sostanza, di fare del Seminario una scuola per il silenzio interiore, in cui parla la voce misteriosa di Dio; la palestra per l'allenamento alle virtù difficili; la casa dove abita Cristo, il Maestro (cfr. Paolo VI, *Allocuzione* pronunziata nella Basilica Vaticana il 4 novembre 1963, in occasione del quarto centenario della istituzione dei Seminari).

La formazione del Seminario dipende, per lo meno nella stessa misura, dall'ambiente come dall'azione diretta degli educatori. Se l'ambiente è sano, bene orientato, vivo, l'azione degli educatori è aiutata, accompagnata e resa poco a poco efficace. Se invece l'ambiente 'non sorregge', l'azione dei responsabili risulta indebolita e condannata inevitabilmente alla inefficacia.

Per questa ragione *la qualità e le caratteristiche* dell'ambiente devono costituire l'oggetto di una riflessione e di un'attenzione continua da parte di tutti. Si deve imparare ad analizzare insieme l'ambiente ("inchieste", "revisione di vita", ecc.), per sapere come esso reagisce agli avvenimenti, quali atteggiamenti determina nei confronti dei vari aspetti della vita della Chiesa, del mondo, ecc. (denaro, libertà, politica ...).

Questo lavoro di analisi, se fatto seriamente e con vero desiderio di bene, in spirito di semplicità e di chiarezza, riserverà certamente delle sorprese: i piccoli avvenimenti 'significativi' rivelano che si vive la maggior parte del tempo illudendosi circa l'ambiente; che si è restati nel vago circa gli atteggiamenti che bisognerebbe avere e che non si è mai confrontato con franchezza il comportamento abituale con il fine da

http://www.obrascatolicas.com

conseguire. La responsabilità prima d'un Rettore è pertanto quella di mettere continuamente in chiara luce questo fine e, per conseguenza, di definirlo prima a se stesso.

E' evidente quindi che non avverte il senso della sua missione o non compie il suo dovere quel Rettore che non ha il coraggio di *incontrare la sua comunità* regolarmente, soprattutto quando le circostanze lo esigono, a motivo di particolari situazioni e problemi (religiosi, politici, sociali, ecc.) che necessitano di un chiarimento.

Tutto questo è particolarmente vero nella nostra epoca, in cui i seminaristi leggono di tutto, non sempre con la dovuta disciplina personale. Sarà opportuno sottolineare, a questo punto, che la regolamentazione delle letture, come quella della informazione televisiva, ecc., costituisce uno dei punti più gravi e delicati di una vera formazione (cfr. *Ratio fundamentalis*, n. 68).

B - *Aspetti particolari.*

Come è evidente, un Regolamento disciplinare non può prescindere dal dare norme concrete e precise, le quali tanto più facilmente sortiranno il loro effetto quanto più apertamente saranno presentate – attesa anche la mentalità dei nostri tempi – come logica conseguenza di chiari principi.

Risulterà assai utile pertanto esporre in breve le motivazioni delle norme suddette, illustrandone opportunamente lo spirito e il significato.

Gli alunni avvertiranno meglio così il riferimento e il rapporto tra le prescrizioni disciplinari e il fine di tutta la vita del Collegio, e saranno, in pari tempo, aiutati ad impegnarsi in modo più responsabile e attivo nell'opera formativa.

In concreto, è indispensabile che in ogni Regolamento vengano date precise indicazioni, circa gli aspetti principali della vita della comunità, sulla linea di quanto ci permettiamo esporre qui di seguito.

1. *Circa la pietà.* *a*) Sarà opportuno ricordare nel Regolamento che il preminente problema della formazione spirituale non potrà essere risolto se non si creerà, innanzi tutto, negli alunni, la persuasione che dovranno essere uomini spirituali, e che tale meta potrà essere conseguita soltanto con l'aiuto dei vari mezzi ed esercizi di pietà, destinati a sostenere e alimentare in essi un'autentica vita interiore.

La pietà liturgica, in particolare, costituirà il fondamento di tutta la spiritualità sacerdotale. Non sono ci si preoccuperà di tenere giustamente conto, a questo riguardo, della mentalità degli alunni, ma soprattutto dell'esigenza primordiale e inderogabile di fondare tutto il rinnovamento liturgico e la relativa prassi pastorale sulla chiarezza delle idee, orientate, in primo luogo, sul Magistero della Chiesa e sul dogma.

Non ignoriamo che in questo settore della formazione l'opera dei Superiori, oltre ad essere assai impegnativa, risulta non facile, a motivo soprattutto di atteggiamenti non sempre favorevoli da parte dei giovani nei confronti di alcune forme tradizionali di preghiera. Ci sentiamo in dovere, tuttavia, di rivolgere viva preghiera a tutti i responsabili della formazione spirituale nei Collegi perché compiano ogni sforzo, affinché gli alunni siano educati ad accettare con spontaneità anche le pratiche 'tradizionali' di pietà – sia pure opportunamente perfezionate e adattate – tuttora riconosciute valide dalla Chiesa, in quanto atte a garantire, senza far correre rischi pericolosi, una solida formazione soprannaturale.

D'altra parte, essi in tal modo si renderanno più idonei e preparati per educare, domani, i fedeli a meglio comprendere e amare dette pratiche, tuttora seguite e tenute in onore in non pochi paesi.

Desideriamo inoltre far rispettosamente presente che una comunità di fede bene ordinata – quale deve essere un Centro di formazione ecclesiastica – deve sapersi ritrovare e riconoscere in determinati momenti di raccoglimento e di preghiera durante la giornata.

b) *Pratiche obbligatorie*: – *Quotidiane*: S. Messa; meditazione; preghiera comunitaria, distinta dalla Messa; esame di coscienza.

La celebrazione dell'Eucaristia, in particolare (cfr. *Ratio fundamentalis*, n. 52), deve eessere realmente – per il tempo e per il modo con cui viene celebrata – il punto fisso, il centro e l'anima della vita della comunità; l'alimento principale della vita di pietà e dell'azione apostolica.

Darebbero pertanto motivo di serie perplessità quegli alunni che, nonostante lo sforzo paziente di formazione a questo mistero, si mostrassero incapaci di comprendere il posto e l'importanza della Messa quotidiana nella vita del candidato al sacerdozio o del sacerdote.

La questione – come appare chiaro – investe un problema di fede.

– *Settimanali*: si tenga almeno la conferenza spirituale.

– *Mensile*: ritiro spirituale.

– *Annuali*: esercizi spirituali.

c) Un'esplicita esortazione venga fatta agli alunni perché si accostino con frequenza al sacramento della Penitenza.

2. *Circa la disciplina.* *a*) *Orario giornaliero*: vengano contemplati almeno gli atti principali della comunità.

b) *Uscite serali.* Riteniamo utile premettere che questo aspetto assai delicato della vita dei Centri di formazione ecclesiastica a Roma potrà essere affrontato, nei giusti termini, solo a condizione che gli alunni abbiano uno spiccato senso di responsabilità e di autodisciplina, consapevoli delle particolari esigenze di prudenza e di mortificazione che la vita sacerdotale necessariamente comporta.

E' tuttavia evidente che, per garantire il regolare andamento della vita comunitaria, questo punto dovrà essere chiaramente disciplinato con precise disposizioni.

In particolare, si esiga che gli alunni chiedano al Superiore il permesso, facendo presenti i motivi, ogni qual volta ravvisino la necessità di doversi assentare a tarda sera.

Il Superiore, comunque, si farà un dovere di seguire anche il comportamente esterno degli alunni, vigilando soprattutto perché non frequentino case private.

c) *Visite nell'Istituto*. La visite di persone esterne si riceveranno esclusivamente nelle apposite sale. Con il permesso del Rettore gli alunni potranno ricevere nella loro stanza, ma solo persone ecclesiastiche.

d) *Abito ecclesiastico*: si richiamino le esplicite disposizioni del Vicariato su questa materia.

3. *Circa gli studi.* Gli alunni dei Collegi romani tengano ben presente che gli impegni di studio debbono essere considerati come una dellle loro precipue occupazioni, e che pertanto essi verrebbero meno alla fiducia dei propri Vescovi se non si impegnassero con ogni diligenza in questo settore formativo.

Il Regolamento quindi non mancherà di sottolineare opportunamente il predetto dovere, facendo esplicito riferimento, in particolare, alle prescrizioni relative alla frequenza delle lezioni, contenute nell'art. 29 § 1 delle *Ordinationes ad Constitutionem Apostolicam 'Deus scientiarum Dominus' de Universitatibus et Facultatibus studiorum ecclesiasticorum rite exsequendam* tuttora valide (cfr. nostra *Circolare* del 22 gennaio 1973, Prot. N. 1331/70/31, p. 2).

Non sarà inutile ricordare a questo proposito che la necessità della regolare frequenza delle lezioni non è solo dettata da esigenze culturali e da ragioni di carattere didattico-scientifico.

Quando infatti si tratta della trasmissione non di dati positivi (per esempio di tipo matematico), ma di una tradizione di cultura e, a fortiori, – come nel caso nostro – di una tradizione di fede ("verbis et operibus" rivelata e trasmessa), l'incontro con un maestro, che è insieme *testimone* di questa fede la quale ha illuminato e ispirato la sua vita, è insostituibile.

Allora la lezione conferisce al messaggio cristiano esistenza e presenza; essa diventa testimonianza data alla verità del Vangelo, discorso del teologo che crede e prega, per il quale la intelligenza del mistero di Cristo e la vita di intimità con il mistero di Cristo coincidono.

La lezione del professore, inoltre, ha un aspetto di esperienza collettiva, comunitaria, che occorre sottolineare.

Nei suoi confronti, l'esperienza solitaria dell'autodidatta, o di colui che frequenta saltuariamente le lezioni, si priva di arricchimento prezioso. La lezione stabilisce effettivamente tra coloro che ascoltano un *ambiente* e un *livello* di pensiero, come pure una possibilità di comunicazione, partendo da un linguaggio intelligibile da tutti. La lezione continua, al di fuori dell'aula scolastica, ad esercitare il suo influsso sotto forma di scambi di vedute tra gli studenti, nei quali si esprimono le opzioni, le prospettive, i disaccordi, soprattutto se la lezione può essere seguita da una sessione di discussione.

4. *Circa la formazione pastorale.* E' desiderabile che si metta in chiara evidenza l'importanza che in tutta la formazione sacerdotale ha la preparazione pastorale, momento essenziale della formazione al ministero sacerdotale (cfr. *Optatam totius*, n. 4; *Ratio fundamentalis*, XVI, nota 196).

L'ambiente stesso dell'Urbe – come abbiamo sopra rilevato, II, 5 – risulta particolarmente favorevole ad una formazione pastorale ricca e qualificata. E' indispensabile tuttavia che anche sul piano pratico gli alunni vengano avviati ad esperienze pastorali atte ad arricchire e ad integrare l'insegnamento teorico.

Non c'è dubbio che i Centri di formazione ecclesiastica oggi devono essere particolarmente aperti ad una coscienza ed anche ad una vera esperienza delle cose e del mondo, per poter formare in maniera adeguata i pastori di anime ad esercitare il loro ministero.

I grandi fini del Vaticano II e l'auspicato rinnovamento della Chiesa, intimamente connesso con essi, non potranno, infatti, essere conseguiti se non a condizione che ai futuri sacerdoti sia impartita quella preparazione che li rende strumenti validi per un impegno così arduo e importante.

L'opera della Signoria Vostra in questo specifico settore della formazione ha, senza dubbio, un peso e un'incidenza determinanti.

Esprimiamo pertanto fin d'ora il nostro più vivo incoraggiamento per tutte le inziative che verranno intraprese dalla direzione di cotesto Collegio, d'intesa con il Vicariato di Roma, al fine di aiutare gli alunni a sviluppare dentro di sé quelle attitudini per mezzo delle quali essi possano offrire nel giusto modo la grazia e la dottrina di Cristo agli uomini di diverse condizioni (*Ratio fundamentalis*, XVI, nota 196).

Riteniamo, infine, della massima importanza che gli alunni siano introdotti gradualmente nelle esperienze e nelle responsabilità personali, a contatto con le situazioni concrete e in una verifica sempre più attenta delle proprie doti e capacità, per essere in tal modo allenati a realizzare in sé, in una giusta armonia di interiorità e di azione esterna, quella unità di vita cui deve costantemente tendere il sacerdote.

Pur non ignorando che le indicazioni e i suggerimenti offerti in questa lettera sono già sostanzialmente presenti – sia pure con sfumature e accentuazioni diverse – nell'impostazione della vita dei Centri di formazione ecclesiastica di Roma, riteniamo tuttavia che un esame attento ed approfondito del contenuto del documento, compiuto dalla Signoria Vostra con i Suoi Collaboratori, risulterà non inutile ai fini di dare all'Istituto un orientamento sempre più aderente al pensiero della Chiesa.

Profitto volentieri della circostanza per porgerLe i sensi del mio distinto ossequio, con cui mi professo Suo devotissimo. - G. M. Card. GARRONE, *Prefetto.* G. Schröffer, *Segretario.*

* Rectoribus et Superioribus Pont. Seminariorum et Collegiorum Romae existentium pro alumnis ecclesiasticis instituendis, Prot. N. 4/72/63.

4364

1975 MAR 7.- PAULUS VI, ALLOCUTIO. PART.*

Allocutio coram Praeposito et Assistentibus Generalibus Societatis Iesu habita:

"Formula Instituti" Societatis Iesu retinenda est adhuc hodie valida, nec innovari debet ratione mutatae horum temporum condicionis

Il 3 dicembre dello scorso anno, poco più di tre mesi fa, abbiamo avuto la consolazione di ricevere tutti i Padri della XXXII Congregazione Generale della Compagnia di Gesù, all'inizio dei loro lavori: ad essi, che rappresentavano davanti ai nostri occhi l'intera famiglia di Sant'Ignazio, abbiamo espresso il nostro apprezzamento per tutti i Gesuiti, "qui pro Dei Regno adlaborant atque magni pretii operam conferunt ad apostolica et missionalia Ecclesiae incepta" (AAS 66, 1974, 712). Quanto perciò siamo oggi lieti di poter avere questa nuova occasione per ripetere il nostro grande, paterno, sincero affetto verso questo Ordine, a Noi tanto legato e così profondamente caro.

Non nascondiamo che proprio questo grande affetto che nutriamo per i Gesuiti ci ha mossi ad intervenire, come sapete, nelle note circostanze presso il governo della Compagnia; abbiamo dovuto farlo, nella coscienza del nostro ufficio di supremo garante della *Formula Instituti* e di Pastore Universale della Chiesa; ma al tempo stesso ci ha tanto confortato il fatto che i membri della Congregazione Generale hanno ben compreso il significato delle nostre indicazioni, e le hanno accolte con buono spirito. Come Paolo, vorremo ripetere: "Sono persuaso riguardo a voi tutti che la mia gioia è quella di tutti voi. Vi ho scritto in un momento di grande afflizione e col cuore angosciato, ... però non per rattristarvi, ma per farvi conoscere l'affetto immenso che ho per voi" (cfr. *II Cor.* 2, 3-4).

Forse qualcuno di voi ha pensato che per assicurare nuova vitalità alla Compagnia occorrreva introdurre nella *Formula Instituti*, cioè nelle sue norme costitutive e fors'anche nel suo spirito riguardo alla società contemporanea radicali innovazioni. Noi non possiamo condividere questa ipotesi di metamorfosi d'un istituto religioso, così caratteristico e così collaudato dall'esperienza della sua storia e da manifesti segni della divina assistenza; noi siamo dell'avviso che occorra, sì, aggiornare, adattare, vitalizzare la Compagnia, sempre però secondo la logica dei principii del Vangelo e del vostro Istituto: e non trasformare, non deformare. E proprio per questa nostra convinzione e per questo stesso profondo affetto verso la Compagnia, anche in avvenire non trascureremo d'intervenire, quando lo riterremo opportuno per il bene della Compagnia stessa e della Chiesa.

Vogliamo ora valerci di questa occasione offertaci alla vigilia dello scioglimento della Congregazione Generale, per ripetere a tutti i Gesuiti, sparsi nel mondo: Siate fedeli! La fedeltà libera e costruttiva alla *Formula Instituti* garantisce l'identità dei Gesuiti e ne assicura la fecondità dell'apostolato; essa è perciò condizione insostituibile per il servizio su tutti i fronti, a cui essi sono chiamati per la diffusione del Nome di Gesù nel mondo, nei vari campi ove si dispiega l'opera dei Gesuiti, come membri di un Ordine religioso, sacerdotale, apostolico, legato con speciale voto al Papa.

Nel compito immane ad essi affidato, che suppone menti quadrate, volontà sicure, spiriti umili e generosi, sorregga tutti i Religiosi della Compagnia il ricorso agli insostituibili mezzi soprannaturali. Non si salva il mondo se non per mezzo dell'annichilamento della Croce di Gesù e della "stoltezza della predicazione" (*1 Cor.* 1, 21)!

Noi incoraggiamo tutti i Gesuiti a proseguire nelle loro attività generose al servizio della Chiesa con rinnovata dedizione, pensosa della gravità dei compiti ma fiduciosa nell'aiuto di Dio, che solo basta, com'è bastato a Ignazio, a Francesco Saverio nella estrema povertà dei loro mezzi. Sappiamo che ad essi guardano gli uomini d'oggi, ad essi guardano tante Famiglie Religiose, ad essi guarda la Chiesa. Che non siano delusi così grandi speranze! Avanti, *in nomine Domini!* Sì, figli, sì fratelli, sempre e soltanto *in nomine Domini*!.

Con la nostra Benedizione Apostolica.

* **Acta Romana Societatis Iesu 16 (1973-76) 452-454.**

4365

1975 MAR 11. - SC pro EPISCOPIS, DECRETUM. PART.*

Constituitur Visitator Apostolicus in Germania pro clero et fidelibus dioecesis Varmiensis cum iurisdictione personali cumulata cum territoriali Ordinarii loci.

Ad consulendum spirituali bono cleri et fidelium dioecesis Varmiensis qui, ob rerum mutationes, patria extorres nunc in Republica Foederata Germaniae versantur, Summus Pontifex Paulus, Divina Providentia PP. VI, hoc Sacrae Congregationis pro Episcopis decreto Reverendum Joannem Schwalke nominat Visitatorem Apostolicum, ad nutum Sanctae Sedis, memoratorum cleri et fidelium, eique necessarias et opportunas facultates tribuit.

Ad clerum quod attinet praefatus Visitator Apostolicus fruetur iurisdictione personali, cum facultatibus omnibus quae Episcopis residentialibus iure communi competunt, exceptis quae characterem episcopalem exquirunt; haec autem iurisdictio erit cumulata cum iurisdictione Ordinarii loci in quo iidem sacerdotes versantur.

Quoad fideles vero officium munusque Visitatoris Apostolici erit auxilia et solamina religionis iisdem suppeditare eorumque vitam christianam fovere sive congressionibus sive peregrinationibus et aliis id genus provectis.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 11 Martii 1975. - S. Card. BAGGIO, *Praef.*

* **AKKR 144 (1975) 134-135; cfr. etiam AKKR 143 (1974) 472 et Statuta Consistorii hulus Visitatoris Apostolici in AKKR 143 (1974) 498-501.**

http://www.obrascatolicas.com

4366

1975 MAR 13.-SC DOCT. FID., RESP. AAS 68 (1976) 738-740
Responsa ad quaesita Conferentiae Episcopalis Americae Septentrionalis circa sterilizationem in nosocomiis catholicis

Haec Sacra Congregatio diligenter consideravit tum problema sterilizationis therapeuticae praeventivae in seipso, tum opiniones ad solutionem eiusdem a diversis indicatas, tum conflictus relativos ad cooperationem sollicitatam pro tali sterilizatione in nosocomiis catholicis. Quaestionibus autem sibi propositis hac ratione respondendum censuit:

1. Quaecumque sterilizatio quae ex seipsa, seu ex natura et conditione propria, immediate hoc solummodo efficit ut facultas generativa incapax reddatur ad consequendam procreationem, habenda est pro sterilizatione directa, prout haec intelligitur in declarationibus Magisterii Pontificii, speciatim Pii XII (1). Absolute, ergo, interdicta manet iuxta doctrinam Ecclesiae, non obstante quacumque recta intentione subiectiva agentium consulendi curae vel praeventioni mali sive physici sive psychici, quod ex praegnatione praevidetur vel timetur eventurum. Et quidem graviore ratione interdicitur sterilizatio ipsius facultatis, quam sterilizatio singulorum actuum, cum illa statum sterilitatis in personam inducat, fere semper irreversibilem. Neque invocari potest ullum mandatum publicae auctoritatis, quae ex titulo necessarii boni communis velit imponere sterilizationem directam, quippe quae laederet dignitatem et inviolabilitatem personae humanae (2). Pariter invocari non potest in casu principium totalitatis, quo iustificantur interventus in organa propter maius bonum personae; sterilitas enim in se intenta non dirigitur ad personae bonum integrale recte intentum "rerum bonorumque ordine servato"
739 (3), / si quidem eius bono ethico, quod est supremum, nocet, cum ex proposito privet essentiali elemento praevisam libereque electam activitatem sexualem. Hinc articulus 20 Codicis ethicae medicalis a Conferentia a. 1971 promulgati reddit fideliter doctrinam tenendam, eiusque observantia urgeri debet.

2. Congregatio, dum confirmat traditionalem hanc Ecclesiae doctrinam, non ignorat factum dissensus ex parte plurium theologorum adversus eam existens. Negat, tamen, significationem doctrinalem huic facto, ut tali, attibui posse ad constituendum "locum theologicum" quem invocare valeant fideles ut, derelicto Magisterio authentico, adhaereant sententiis privatorum theologorum ab eo dissentientibus (4).

3. Ad gestionem nosocomiorum catholicorum quod attinet:

a) Quaevis eorum cooperatio institutionaliter adprobata vel admissa ad actiones ex seipsis (hoc est, ex natura et conditione ipsarum) in finem contraceptivum ordinatas, nimirum, ut impediantur effectus connaturales actuum sexualium a subiecto sterilizato deliberate admissorum, est absolute interdicta. Nam officialis approbatio sterilizationis directae, et a fortiori eiusdem secundum statuta nosocomii regulatio et executio, est res in ordine obiectivo indole sua seu intrinsece mala, ad quam hospitale catholicum nulla ratione potest cooperari. Quaevis cooperatio sic praestita omnino dedeceret missionem huiusmodi institutionibus concreditam, essetque contraria necessariae proclamationi et defensioni ordinis moralis.

b) Traditionalis doctrina de cooperatione materiali, cum opportunis distinctionibus inter cooperationem necessariam et liberam, proximam et remotam, in vigore manet, prudentissime applicanda, si casus ferat.

1. Cfr. praesertim binas Allocutiones ad Unionem catholicam inter obstetrices et ad Societatem internationalem hematologiae, in: A.A.S. 43 (1951), pp. 843-844; 50 (1958), pp. 734-737; Paulus VI, Encycl. *Humanae vitae*, n. 14, *ibid.*, 60 (1968), pp. 490-491.
2. Cfr. Pius XI, Encycl. *Casti connubii*, in: A.A.S. 22 (1930), p. 565.
3. Paulus VI, Encycl. *Humanae vitae*, in: A.A.S. 60 (1968), p. 487.
4. Cfr. Concil. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 25, 1, in: A.A.S. 57 (1965), pp. 29-30; Pius XII, Alloc. ad PP. Cardinales, *ibid.*, 46 (1954), p. 672; Encycl. *Humani generis*, *ibid.*, 42 (1950), p. 568; Paulus VI, Alloc. ad Conventum de theologia Concil. Vat. II, *ibid.*, 58 (1966), pp. 889-896 (praesertim 890-894); Alloc. ad Sodales Congregationis Ss.mi Redemptoris, *ibid.*, 59 (1967), pp. 960-963 (praesertim 962).

c) In applicatione principii de materiali cooperatione, ubi casus ferat, omnino scandalum et periculum cuiusvis confusionis mentium caveatur per opportunam explicationem realitatis.

Haec Sacra Congregatio sperat criteria in his litteris commemorata / expectationi istius Episcopatus satisfactura esse, 740
ut incertitudinibus fidelium sublatis, muneri suo pastorali facilius respondere possit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 13 mensis Martii 1975. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*. Fr. Hieronymus Hamer, O. P., Archiep. tit. Lorien., *a Secretis*.

Adn. A. M. RUIZ - M. JIMENEZ de TEJADA in REDC 34 (1978) 301-312.

4367

1975 MAR 19.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 67 (1975) 247
Delegatio Apostolica in Antillis constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quoniam pro universalis Patris et Pastoris officio ea incepta inire studemus, quae ad maiorem usque catholicarum rerum consequendam utilitatem conducant, Nos votis et precibus accedendum esse putavimus Archiepiscoporum et Episcoporum, qui tam naviter tamque diligenter in Antillis operantur. Ab Apostolica enim hac Sede postulaverunt, ut iis in regionibus Delegatio Apostolica rite constitueretur. Quapropter, re qua oportebat consideratione reputata, auditaque sententia Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, Delegationem Apostolicam in Antillis condimus eidemque omnia et singula iura et privilegia deferimus, quae solent huiusmodi Sedis Apostolicae legationibus conferri. Decernimus praeterea, ut constitutae Delegationis Apostolicae sedes in urbe vulgo Port-au-Prince cognominata ponatur. Quae vero per has Litteras statuimus firma esse et fore volumus, vimque suam habeant; contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIX mensis Martii, anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri duodecimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4368

1975 MAR 19.-SC DOCT. FID., DECR. AAS 67 (1975) 281-284
Decretum de Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros

Ecclęsiae pastorum, quibus cura commissa est Evangelium ubique terrarum annuntiandi[1], est veritates fidei servare, exponere, diffundere ac tueri necnon morum integritatem fovere et tutari. Profecto "quae Deus ad salutem cunctarum gentium revelaverat, eadem benignissime disposuit ut in aevum integra permanerent omnibusque generationibus transmitterentur. Ideo mandatum dedit Apostolis ut Evangelium, quod promissum ante per Prophetas Ipse adimplevit et proprio ore promulgavit, tanquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omnibus praedicarent, eis dona divina communicantes"[2]. Munus itaque authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum soli vivo Ecclesiae Magisterio concreditum est[3]. Illud exercent Episcopi, Apostolorum successores, singulari vero ratione exercet successor Petri, utpote unitatis tum Episcoporum tum fidelium multitudinis perpetuum ac visibile fundamentum[4]. Ipsi etiam christifideles, pro suo quisque munere, peculiari quidem ratione scientiarum sacrarum cultores, officio tenentur cum Ecclesia pastoribus cooperandi ad fidei veritates integre servandas et tradendas moresque sartos tectos habendos.

Ut vero veritatum fidei morumque integritatem

1. Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, n. 23.
2. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, n. 7.
3. Const. dogm. *Dei Verbum*, n. 10.
4. Cfr. Const. dogm. *Lumen gentium*, loc. cit.

servent ac tueantur, officium et ius est Ecclesiae pastoribus invigilandi ne christifidelium fides aut mores per scripta detrimentum patiantur; ideoque etiam exigendi ut quae fidem moresque respiciant scripta edenda, suae praeviae approbationi subiiciantur; necnon reprobandi libros vel scripta quae rectam fidem aut bonos mores impetunt. Hoc munus competit Episcopis, tum singulis tum in Conciliis particularibus Episcoporumve Conferentiis adunatis quoad christifideles suae curae commissos, atque supremae Ecclesiae auc-
282 toritati quoad universum Dei populum. /

Ad libros aliaque scripta edenda quod attinet, haec Sacra Congregatio, postquam plures Ordinarios locorum ubi activitas editorialis maioris est momenti consultaverit, in Plenario Coetu sequentes normas statuit.

Art. 1

1. Nisi aliud statuatur, loci Ordinarius, cuius approbatio ad libros edendos iuxta normas quae sequuntur est petenda, est loci Ordinarius proprius auctoris aut Ordinarius loci in quo libri publici iuris fiant, ita tamen ut, si eorundem quis approbationem denegaverit, non liceat auctori eandem ab alio petere, nisi eundem de denegata ab alia approbatione certiorem faciat.

2. Quae his normis statuuntur de libris praescripta, quibuslibet scriptis divulgationi publicae destinatis applicanda sunt, nisi aliud constet.

Art. 2

1. Libri Sacrarum Scripturarum edi non possunt nisi qui aut ab Apostolica Sede aut a loci Ordinario approbati sunt; itemque eorumdem versiones in linguam vernaculam ut edi possint, requiritur ab eadem auctoritate sint approbatae atque insimul necessariis et sufficientibus explicationibus sint instructae.

2. Versiones Sacrarum Scripturarum convenientibus explicationibus instructae, communi etiam cum fratribus seiunctis opera, parare atque edere possunt christifideles catholici, de consensu loci Ordinarii[5].

Art. 3

1. Libri liturgici itemque eorum versiones in linguam vernaculam eorumve partes ne edantur nisi de mandato Episcoporum Conferentiae atque sub eiusdem vigilantia, praevia confirmatione Apostolicae Sedis.

2. Ut iterum edantur libri liturgici qui a Sede Apostolica probati sunt necnon eorum versiones in linguam vernaculam ad normam par. 1 factae et approbatae, eorumve partes, constare debet de concordantia cum editione approbata ex attestatione Ordinarii loci in quo publici iuris fiunt.

3. Libri quoque preces ad orationem privatam pro-
283 ponentes ne edantur nisi de licentia loci Ordinarii. /

Art. 4

1. Catechismi necnon alia scripta ad institutionem catecheticam pertinentia eorumve versiones, ut edantur, approbatione egent loci Ordinarii, aut Conferentiae Episcopalis sive nationalis sive regionalis.

2. Nisi cum approbatione competentis Auctoritatis ecclesiasticae editi sint, in scholis, sive elementariis sive mediis sive superioribus, uti textus quibus institutio nititur adhiberi non possunt libri qui ad quaestiones spectant ad Sacram Scripturam, ad Sacram Theologiam, Ius canonicum, Historiam ecclesiasticam, et ad religiosas aut morales disciplinas pertinentes.

3. Commendatur ut libri materias de quibus in par. 2 tractantes, licet non adhibeantur ut textus in institutione tradenda, itemque scripta in quibus aliquid habetur quod religionis aut morum honestatis peculiariter intersit, approbationi subiiciantur loci Ordinarii.

5. Cfr. Conc. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, nn. 22, 25.

4. In ecclesiis oratoriisve exponi, vendi aut dari non possunt libri vel alia scripta de quaestionibus religionis aut morum tractantes, nisi cum approbatione competentis Auctoritatis ecclesiasticae editi sint.

Art. 5

1. Attentis eorum munere peculiarique responsabilitate, enixe commendatur clericis saecularibus ne libros edant quaestiones religionis aut morum spectantes sine licentia proprii Ordinarii; sodalibus Institutorum perfectionis nonnisi de licentia Superioris maioris, salvis eorum Constitutionibus, quae obligationem imponant.

2. In diariis, foliis aut libellis periodicis qui religionem catholicam aut bonos mores manifesto impetere solent, ne quidpiam scribant christifideles, nisi iusta et rationabili de causa; clerici autem et Institutorum perfectionis sodales, tantummodo approbante loci Ordinario.

Art. 6

1. Integro remanente iure uniuscuiusque Ordinarii committendi, pro sua prudentia, iudicium de libris personis quibus fidem facit, in singulis regionibus ecclesiasticis ab Episcoporum Conferentia confici potest elenchus censorum, scientia, recta doctrina et prudentia praestantium, qui Curiis episcopalibus praesto sint, aut constitui commissio censorum, quam loci Or-
284 dinarii consulere possint. /

2. Censor, in suo obeundo officio, omni personarum acceptione seposita, prae oculis tantummodo habeat Ecclesiae de fide et moribus doctrinam, uti a Magisterio ecclesiastico proponitur.

3. Censor sententiam suam scripto dare debet; quae si faverit, Ordinarius pro suo prudenti iudicio licentiam concedat ut editio fiat cum sua approbatione, expresso suo nomine necnon tempore ac loco concessae approbationis; quod si approbationem non concedat, rationes denegationis cum operis scriptore Ordinarius communicet.

Has normas, in Plenario Coetu Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei propositas, Summus Pontifex Paulus VI, in Audientia die 7 Martii 1975 infrascripto Praefecto impertita, approbavit et publici iuris fieri iussit, derogans simul Codicis Iuris Canonici praescriptis quae eisdem normis sint contraria.

Romae, die 19 Martii 1975. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus*. Fr. Hieronymus Hamer, Archiep. tit. Lorensis, *a Secretis*.

Adn. E. BARAGLI in La Civ. Catt. 126 (1975-II) 263-267, 436-449; L. de ECHEVERRIA in REDC 31 (1975) 344-372; F. J. de URRUTIA in PrM 65 (1976) 529-583; M. DESDOUITS in Esprit et vie 87 (1977) 340-344; C. LEFEBVRE in L'année can. 20 (1976) 149-153; P. TOCANEL in Apoll 48 (1975) 9-11; NotIt. 11 (1975) 99-100.

4369

1975 MAR 19.-SC GENT. EVANG., DECR. AAS 67 (1975) 387

ANTILLARUM
Decretum de nova erectione Delegationis Apostolicae Antillarum

Sacra Congregatio Consistorialis, ut religioso bono consuleret, a. D. 1925 Delegationem Apostolicam Antillarum erexit, quae tamen, mutatis circumstantiis, a. D. 1938 a Sacra Congregatione pro Negotiis Ecclesiasticis Extraordinariis abolita fuit.

Nunc autem, cum Conferentia Episcopalis Antillarum constituta sit pro nunnullarum circumscriptionum ecclesiasticarum Sacro Consilio Christiano Nomini Propagando subiectarum Ordinariis in Antillis et territoriis adiacentibus sitarum, Summus Pontifex Paulus Divina Providentia Pp. VI, ut Ecclesiae Sanctae status in illis locis magis magisque floreat, votum Archiepiscoporum et Episcoporum illius Conferentiae Episcopalis Antillarum benigne excipiens, omnibus mature perpen-

http://www.obrascatolicas.com

sis, Delegationem Apostolicam Antillarum noviter erigere dignatus est, sub ditione huius Sacri Dicasterii, statuens eiusdem Sedem pro nunc in urbe Portus Principis stabiliendam esse; in cuius rei memoria Litteras Apostolicas in forma Brevis maioris confici iussit et expediri.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, in Sollemnitate Sancti Ioseph, B. V. M. Sponsi et Ecclesiae Universalis Patroni, die 19 mensis Martii anno Domini 1975. - Agnellus Card. ROSSI, *Praefectus.* Bernardinus Gantin, *a Secretis.*

4370

1975 MAR 27.- SC pro CULTU, DECRETUM. PART.*

De editione typica altera Missalis Romani, cum Variationibus et additamentis inductis

I - DECRETUM DE EDITIONE TYPICA ALTERA MISSALIS ROMANI

Cum Missale Romanum denuo imprimendum sit, variationes et additamenta inducta sunt, ut haec nova editio respondeat documentis post eiusdem primam editionem anno 1970 publici iuris factis.

In Institutione generali, cuius numeri marginales non mutantur, descriptio habetur munerum acolythi et lectoris, loco numerorum quae de subdiacono agebant inserta (nn. 142-152).

Alia immutatio alicuius momenti habetur in parte Missalis quae continet Missas rituales et pro variis necessitatibus. Quaedam formularia completa sunt, antiphonas ad introitum et ad communionem indicando. Insuper additi sunt textus Missae ritualis in dedicatione ecclesiae et altaris, necnon Missae pro reconciliatione atque, inter Missas votivas, textus Missarum, quae de B. Maria V. Ecclesiae Matre et de Ss.mo Nomine Mariae desiderabantur.

Quaedam aliae variationes minoris momenti in titulos et in rubricas inductae sunt, quo melius respondeant verbis seu dictionibus, quae in novis libris liturgicis occurrunt.

Hanc editionem alteram Missalis Romani Summus Pontifex Paulus VI auctoritate sua approbavit, et Sacra Congregatio pro Cultu Divino nunc emittit et typicam esse declarat.

Curae erit Conferentiarum Episcopalium variationes in hac editione altera Missalis Romani contentas in editiones linguis vernaculis apparandis inducere.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 27 martii Anni Sancti 1975, feria V in Cena Domini. - Iacobus Robertus Card. KNOX, *Praefectus.* A. Bugnini, Archiep. tit. Diocletianen., *a Secretis.*

II - VARIATIONES MISSALIS ROMANI**

I. AD INSTITUTIONEM GENERALEM

n. 6 ...

n. 11. "Item ad sacerdotem, munere praesidis coetus congregati fungentem, spectat proferre quasdam monitiones atque formulas introductionis et conclusionis in ipso ritu praevisas. Natura sua hae monitiones non exigunt ut omnino ad verbum proferantur forma qua in Missali exhibentur; unde expedire poterit, saltem in aliquibus casibus, veris comunitatis condicionibus aliquatenus eas aptare (20). Sacerdoti praesidi etiam spectat verbum Dei nuntiare, necnon benedictionem finalem impertire. Ipsi insuper ... etc."

n. 17. *a*) ...

n. 19. ...

n. 27. ...

n. 32. ...

n. 34. "In lectionibus mensa verbi Dei paratur fidelibus et thesauri biblici iis aperiuntur. Cum ex traditione officium legendi lectiones non sit munus praesidentiale sed ministeriale, convenit ut, de more, diconus vel, eo deficiente, alius sacerdos legat Evangelium, lector vero alias lectiones. Deficiente tamen diacono vel alio sacerdote, Evangelium a sacerdote celebrante legatur".

n. 36. Linea 10 ...

n. 42. ...

n. 49. Linea 5. ...

** Numeros omnes indicamus in quibus aliqua variatio vel additamentum adest inductum. Praecipuas vero variationes integras referimus, pro ceteris lectorem remittimus vel ad Editionem alteram typicam Missalis Romani, vel ad textus qui continentur expressos apud Notitiae 11 (1975) 298-337.

20. Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Litt. circ. de Precibus eucharisticis, 27 aprilis 1973, n. 14: AAS 65, 1973, 346.

n. 56. *h*) ...

n. 59. ...

n. 65. Acolythus ad servitium altaris et in adiutorium sacerdotis et diaconi instituitur. Ipsius praecipue est altare atque vasa sacra parare et Eucharistiam, cuius est minister extraordinarius, fidelibus distribuere.

n. 66. Lector ad proferendas lectiones Sacrae Scripturae, Evangelio excepto, instituitur. Potest etiam intentiones orationis universalis proponere et, deficiente psalmista, psalmum inter lectiones proferre.

Lector proprium munus in celebratione eucharistica habet, quod ipse per se exercere debet, quamvis adsint ministri ordinis superioris.

Ut fideles, ex auditione lectionum divinarum suavem ac vivum sacrae Scripturae affectum (53) in corde concipiant, necesse est ut lectores tale ministerium exercentes, etsi institutionem non receperunt, revera apti sint et sedulo praeparati.

n. 68. ...

n. 70. Omnia ministeria infra ea quae propria sunt diaconi a viris laicis etsi institutionem non receperunt, exerceri possunt. Ministeria quae extra presbyterium peraguntur etiam mulieribus committi possunt, iuxta prudens iudicium rectoris ecclesiae.

Conferentia tamen Episcopalis permittere potest ut mulier idonea lectiones quae praecedunt Evangelium et intentiones orationis universalis proferat et pressius determinare locum congruum, e quo verbum Dei in coetu liturgico annuntiet (55).

n. 76. "Inter Missas autem ab aliquibus... Omnes insuper ad eam communitatem pertinentes sacerdotes qui officio in bonum pastorale fidelium singulariter celebrandi tenentur, Missam quoque conventualem aut "Communitatis" eadem die concelebrare possunt" (58).

n. 78. ...

n. 80. ...

n. 81. ...

n. 82. ...

n. 88. ...

n. 109. ...

n. 110. ...

n. 117. ...

n. 120. ...

n. 121. ...

n. 128. ...

n. 129. ...

n. 131. ...

n. 133. ...

n. 138. ...

nn. 142-152. Substituuntur textu qui sequitur:

C) De muneribus acolythi.

n. 142. Munera quae acolythus exercere potest varii sunt generis; plura autem ex iis simul occurrere possunt. Expedit proinde ut opportune inter plures distribuantur; si vero unus tantum acolythus praesens adest, ea quae potioris sunt momenti ipse exsequatur, cetera vero inter alios ministros distribuantur.

Ritus initiales

n. 143. In accessu ad altarem crucem, medius inter duos ministros cum cereis accensis, deferre potest. Cum autem ad altare pervenerit, cruce prope altare deposita, locum suum in presbyterio occupat.

n. 144. Per totam celebrationem, acolythi est ad sacerdotem vel diaconum, quoties opus sit, accedere, ut ipsis librum praebeat et in aliis quae necessaria sunt eos adiuvet. Convenit proinde ut, quantum fieri possit, locum occupet e quo ministerium suum commode possit implere, sive ad sedem sive ad altare.

Liturgia eucharistica

n. 145. Absente diacono, expleta oratione universali, dum sacerdos ad sedem manet, acolythus super altare ponit corporale, purificatorium, calicem et Missale. Deinde, si opus est, sacerdotem adiuvat in accipiendis donis populi et, pro opportunitate, panem et vinum ad altare defert et sacerdoti tradit. Si incensum adhibetur, ipse sacerdoti turibulum exhibet eique assistit in turificandis oblatis et altari.

n. 146. Sacerdotem adiuvare potest, qua minister extraordinarius, in Communione populo distribuenda (61). Quod si Communio sub utraque specie fit, ipse calicem sumentibus ministrat, vel calicem sustinet si Communio per intinctionem praebetur.

n. 147. Distributione Communionis expleta, sacerdotem vel diaconum in vasis sacris purificandis et componendis adiuvat. Absente vero diacono, acolythus vasa sacra ad abacum defert ibique purificat et componit.

53. *Eadem est ac adnotatio* 51.

55. Cf. S. Congr. pro Cultu Divino, Instr. *Liturgicae instaurationes*, 5 septembris 1970, n. 7: AAS 62, 1970, 700-701.

58. *Eadem est ac adnotatio* 54, *cui additur*: "S. Congr. pro Cultu Divino, Decl. de concelebratione, 7 augusti 1972: AAS 64, 1972, 561-563".

61. Cf. Paulus VI, Litt. Apost. *Ministeria quaedam*, 15 augusti 1972, n. VI: AAS 64, 1972, 532.

D) De muneribus lectoris

Ritus initiales.

n. 148. In accessu ad altare, absente diacono, lector librum Evangeliorum deferre potest: tunc ante sacerdotem incedit; secus cum aliis ministris.

n. 149. Cum ad altare pervenerit, facta cum sacerdote debita reverentia, ad altare ascendit, librum Evangeliorum supra illud deponit et in presbyterio una cum aliis ministris locum occupat.

Liturgia verbi

n. 150. Lectiones, quae Evangelium praecedunt, in ambone legit. Deficiente vero psalmista, potest et psalmum responsorium post primam lectionem proferre.

n. 151. Absente diacono, post introductionem a sacerdote dictam, lector intentiones orationis universalis proferre potest.

n. 152. Si ad introitum vel ad Communionem non habetur cantus, et antiphonae in Missali propositae a fidelibus non recitantur, tempore conveniente eas profert.

nn. 153 ..., 157, 158 ...

n. 167. ...

n. 168. ...

n. 199. ...

n. 203. ...

n. 204. Ultimus accedit diaconus. Postquam Christi Sanguinem sibi hausit, totum Sanguinem qui remansit sumit, calicem ad abacum transfert, ibique ipse vel acolythus purificat atque absterget, et de more componit.

n. 205. ...

n. 206. *Secunda alinea. Textus refectus:* Per intinctionem Communionem accipit etiam diaconus, qui Amen respondet concelebranti sibi dicenti: Corpus et Sanguis Christi. Diaconus autem ad altare totum Sanguinem qui remansit sumit, calicem ad abacum trasfert, ibique ipse vel acolythus purificat atque absterget et de more componit.

n. 217. ...

n. 228. ...

n. 238. ...

n. 242. ...

n. 244. ...

n. 245. ...

n. 246. ...

n. 247. ...

n. 248. ...

n. 249. ...

n. 250. ...

n. 251. ...

n. 252. ...

n. 257. ...

n. 265 ...

n. 271. ...

n. 276. ...

n. 277. ...

n. 278. ...

n. 298. *Ultima pars ita mutatur:* Alba cum superpelliceo commutari nequit quando planeta vel dalmatica induenda est, aut quando stola adhibetur loco planetae vel dalmaticae.

n. 301.*Textus refectus*: Ministri diacono inferiores albam vel aliam vestem in singulis regionibus legitime probatam induere possunt.

n. 310. *Textus refectus*: Missae rituales dicuntur cum colore proprio vel albo vel festivo; Missae autem pro variis necessitatibus cum colore proprio diei vel temporis aut cum colore violaceo, si indolem paenitentialem manifestant, v. gr. nn. 23, 28, 40; Missae votivae cum colore convenienti Missae quae celebratur aut etiam cum colore proprio diei vel temporis.

n. 316. ...

n. 322. ...

n. 323. ...

n. 393. ...

p. 90. *In titulis qui n. 326 praecedunt omittuntur verba:* "et votivis".

n. 329. ...

n. 330. ...

n. 332. ...

n. 333. ...

n. 336. ...

n. 337. "Missae defunctorum post acceptum mortis nuntium, vel in ultima sepultura defuncti, vel in primo anniversario die, celebrari potest etiam diebus infra octavam Nativitatis, diebus quibus occurrit memoria obligatoria aut feria quae non sit IV Cinerum aut Hebdomadae Sanctae.

Aliae Missae defunctorum, seu Missae "cotidianae" celebrari possunt in feriis per annum, in quibus occurrunt memoriae ad libitum vel fit officium de feria, dummodo pro defunctis revera applicentur.

II. AD NORMAS DE ANNO LITURGICO ET DE CALENDARIO

n. 14. *Loco* "de Missa et de Officio divino", *habetur:* Missalis Romani et de Liturgia Horarum.

n. 47. ...

n. 59, 11. *a*) *Verba:* Provinciae, nationis, amplioris territorii, Ordinis seu Congregationis et" *omittuntur.* ...

n. 59, 12. *Loco* "in Institutionibus de Missa et de Officio", *habetur:* "in Institutionibus generalibus Missalis Romani et de Liturgia Horarum".

III. AD TEXTUS MISSALIS
(*Omittuntur utpote rituales*)

TEXTUS NOVI

I. Pro electione seu inscriptione nominis
...

II. In benedictione Abbatis et Abbatissae
...

III. In XXV vel L anniversario professionis religiosae
...

IV. In dedicatione ecclesiae
...

V. In dedicatione altaris
...

VI. Pro variis necessitatibus

1. Pro Ecclesia ...
2. Pro Papa ...
6. Pro sacerdotibus ...
7. Pro seipso sacerdote ...
8. Pro ministris Ecclesiae ...
9. Pro vocationibus ad sacros Ordines ...
10. Pro religiosis ...
11. Pro vocationibus ad vitam religiosam ...
12. Pro laicis ...
13. Pro unitate christianorum ...
15. Pro christianis persecutione vexatis ...
21. Pro populorum progressione ...
22 bis. Pro reconciliatione ...
24. Initio anni civilis ...
25. Pro humano labore sanctificando ...
29. Pro profugis et exsulibus ...
30. Pro captivitate detentis ...
33. Pro morientibus ...
38. In quacumque necessitate ...
41. Ad postulandam caritatem ...
42. Pro concordia fovenda ...
43. Pro familia ...
44. Pro familiaribus et amicis ...
45. Pro affligentibus nos ...
46. Ad postulandam gratiam bene moriendi ...

MISSAE VOTIVAE

8. De beata Maria Virgine ...

VII. Ritus ad deputandum ministrum Sacrae Communionis ad actum distribuendae

1. Ordinarii locorum facultate fruuntur permittendi singulis sacerdotibus sacra munera exercentibus ut deputare valeant personam idoneam, quae in casibus verae necessitatis, ad actum, s. Communionem distribuat.

2. Personam quae, iis in casibus, ad s. Communionem distribuendam ad actum deputatur, mandatum accipere expedit iuxta ritum qui sequitur.

3. Dum fractio panis et immixtio peraguntur, qui s. Communionem distribuere debet ad altare accedit et coram celebrante sistit. Expleta invocatione Agnus Dei, sacerdos eum benedicit his verbis: *Benedicat te Dominus ad Corpus Christi fratribus tuis nunc ministrandum.* Et ipse respondet: *Amen.*

4. Postquam vero sacerdos de more ipse Sacramentum sumpsit, s. Communionis ministrum, si hic SS. Eucharistiam suscepturus sit, communicat; ac deinde pyxidem vel vas cum hostiis ei porrigit, et una cum eodem ad Communionem fidelibus ministranduam accedit.

* Prot. N. 1970/74: Notit. 11 (1975) 297-337. Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 505.

4371

1975 APR 2.-SC pro INSTIT. CATH., LITT. CIRC. PART.*

De doctrina Iuris canonici candidatis ad sacerdotium apte tradenda atque deinde permanenter colenda**

Postremis hisce annis studium Iuris canonici variis de causis neglegi coeptum est, praesertim a studentibus ecclesiasticis, non sine quadam confusione in Ecclesia.

http://www.obrascatolicas.com

Sacra igitur Congregatio pro Institutione Catholica a pluribus rogata, et conscia sui oneris in formatione sacerdotali et theologica, suum officium esse putat attentos in primis reddere Excellentissimos locorum Ordinarios et Rev.mos Religiosorum Moderatores de necessitate studii Iuris canonici, sive ut futuri animarum pastores debite praeparentur, sive ut Ecclesiae suppeditentur viri in Iure canonico periti, idonei interpretes et diligentes tutores exsecutoresque iuris nunc vigentis et futuri Codicis Iuris canonici.

Minime supervacaneum videatur difficultates hic perstringere, quae de huiusmodi studio nostris temporibus communius serpunt, etiam inter candidatos ad sacerdotium. Eae possunt ad duas redigi: ad creditam desuetudinem Codicis Iuris canonici, novique Codicis carentiam; ad imperfectam et interdum falsam ecclesiologiae Concilii Vaticani II interpretationem.

Prior difficultas evanescit si animadvertatur non modo Codicem Iuris canonici ad hoc tempus abrogatum non esse, sed non posse haberi prudentes animarum pastores, docentes, iudices Tribunalium ecclesiasticorum, cultores exsecutoresque iuris Ecclesiae, si ii destituti sint debita praeparatione iuridico-historica debitaque scientia Codicis etiamnunc vigentis. Considerandum insuper est plura post Concilium documenta publici iuris facta esse circa exsecutionem decretorum Concilii, quae documenta indole propria iuridica praedita sunt, ideoque pernoscenda tradendaque sunt. Ampla igitur est materia studio subiicienda non modo peritorum, ed etiam contendentium ad sacerdotium et alumnorum facultatum Theologiae et Iuris canonici.

Altera difficultas – quae subtilior exhibetur, cum rationes ipsas respiciat, cur neglegantur disciplinae canonicae – quasdam breves considerationes postulat, quibus intellegatur: ipsam Concilii Vaticani II ecclesiologiam postulare ut ius in Ecclesia promoveatur.

I. Munus et finis Iuris canonici in Ecclesia

Concilium Oecumenicum Vaticanum II, praesertim per constitutionem dogmaticam *Lumen gentium*, reconditiorem nobis dedit intellegentiam Ecclesiae in suo duplici aspectu: charismatico et institutionali. Ea nobis apparet imprimis christocentrica: Ecclesia est continuatio operis incarnationis et Mysterii Paschalis. Inter elementa coessentialia Ecclesiae primum locum aperte tenet ontologia gratiae, prout est communicatio vitae divinae. Instrumentum autem huius communicationis vitae divinae est structura sacramentaria et hierarchica.

Concilium enim, postquam clare enuntiavit sacramentariam Ecclesiae structuram, probe asseveravit: societatem organis hierarchicis instructam et Corpus Christi Mysticum, communitatem visibilem et communitatem spiritualem constituere unam complexam realitatem, duplici coalescentem elemento, humano et divino. Ecclesia per analogiam comparatur cum mysterio Verbi incarnati: "Sicut enim natura assumpta Verbo divino ut vivum organum salutis, Ei indissolubiliter unitum, inservit, non dissimili modo socialis compago Ecclesiae Spiritui Christi, eam vivificanti, ad augmentum corporis inservit"[1]; "(Ecclesia) unita quidem propter bona caelestia iisque ditata, ... a Christo in hoc mundo ut societas constituta et ordinata est, atque aptis mediis unionis visibilis et socialis instructa. Ita Ecclesia, insimul coetus adspectabilis et communitas spiritualis, una cum tota humanitate incedit ..."[2].

Si Ecclesiam ita consideramus, melius intellegimus quomodo ipsa, in sua totalitate et in sua unitate, sit indissolubiliter – etsi diversa ratione – communitas gratiae et societas hierarchica, et quomodo eius structurae sint et esse debeant in sua natura definitae ab elemento supernaturali. Inter divinum humanumque elementum servanda semper est illa relatio, quam Christus ipse constituit.

Ex ecclesiologia igitur conciliari clarius perspicitur et debitus locus et necessitas Iuris canonici. "Lex" enim maiorem vim acquirit, quia melius intellegitur eius munus in vita Ecclesiae.

"Primae partes attribuendae profecto sunt caritati; sed caritas sine iustitia, quae legibus exprimitur, consistere non potest. Ambae simul incedere atque inter se compleri debent, cum ex unico fonte profluant, qui est Deus. Ceterum, ut ait S. Paulus, regnum Dei est "iustitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto" (*Rom* 14, 17)"[3].

Primatum tenet spiritus et interioritas; at organica insertio in corpus ecclesiale, praesentia auctoritatis et obsequium ei praestitum, manet semper elementum necessarium, quod ipse Ecclesiae Conditor voluit. In Ecclesia enim libertas et auctoritas non sunt verba inter se repugnantia, at bona quae se complent; eorumque mutuus concursus provehit simul communitatis augmentum et singulorum facultatem agendi assequendique maturitatem. Revocando principium auctoritatis ac necessitatis rationis iuridicae, nihil detrahitur de libertate deque eius debita aestimatione; at vero asseveratur necessitas tuendi efficaciter bona communia, inter quae bonum illud praecipuum exercendi ipsam libertatem, quod tantum societas bene ordinata potest convenienter praestare. Libertas enim, quid prodest singulis, nisi sapientibus opportunisque legibus protegatur?"[4].

Ipsum Concilium Vaticanum II, praesertim in Constitutione dogmatica *Lumen gentium*, optime effert et illustrat munus et finem Iuris canonici etiam in Ecclesiis localibus. Principium enim subsidiarietatis aperte ostendit habendas esse, praeter normas quae valent pro tota Ecclesia, normas quoque peculiares pro Ecclesiis localibus.

II. Necessitas iuris canonici

Quae supra consideravimus iuvare nos possunt ad intellegendam necessitatem promovendi studium Iuris canonici pro Ecclesia in universum atque etiam pro singulis partibus et gradibus organizationis ecclesialis. Oportet enim periti in Iure canonico habeantur in magisterio theologico, in variis Curiarum episcopalium administrationibus, in Tribunalibus ecclesiasticis singularum regionum, in Curiis familiarum religiosarum, etc. Conferentiae ipsae Episcopales, Synodi, singuli Ordinarii dioecesani et Moderatores religiosi indigent viris in iure versatis, quibus adiuventur non modo in instituendis in iure canonico futuris sacerdotibus, et in recte interpretando iure communi, sed etiam ad concipiendum apte ius particulare, hoc est, ad leges particulares redigendas quam optime, sive quod ad res attinet sive quoad formam, atque ad eas applicandas.

Memorare hic iuvat Instituta religiosa, ob tempus "ad experimentum" provisum ex Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* anno 1966, operam dare recognoscendo peculiari iuri proprio atque etiam novas structuras apparare.

Quare, agitur de opera necessario praestanda Auctoritatibus ecclesiasticis in earum munere gubernandi (quod quidem a munere "pastorali" disiungi nequit), ad ordinatum et pacificum progressum vitae socialis communitatis christianae, ad promovendum apostolatum recteque tuenda legitima omnium hominum iura.

1. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 8.
2. Const. past. de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 40.
3. Paulus VI iis qui interfuerunt "Cursui renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris", Romae habito a Pontificia Universitate Gregoriana: A.A.S. 66, 1974, p. 12.
4. Paulus VI, ad Praelatos Auditores S. Rotae, 29 ianuarii 1970: A.A.S. 62, 1970, p. 115.

Hinc necessitas apte praeparandi huiusmodi viros. Oportet tamen, et hoc facile intellegitur, ut etiam sacerdotes curae animarum destinati, convenienti formatione iuridica instructi sint, qua possint pastorale suum ministerium recte explere.

Hinc pariter necessitas ut Episcopi et Moderatores religiosorum magis conscii fiant de officio fovendi promovendique studium Iuris canonici.

Excellentissimis igitur locorum Ordinariis et Reverendissimis religiosorum Moderatoribus haec commendat S. Congregatio pro Institutione Catholica, communi consilio cum sacris Congregationibus pro Ecclesiis Orientalibus, pro Gentium Evangelizatione, pro Religiosis et Institutis saecularibus; confiditque eos, sincera et alacri cura pastorali hanc etiam sui muneris partem sentientes, operam suam praestituros ad optatam huius quaestionis solutionem.

III. Ordinationes

Quo facilius proposita supra indicata exsecutioni mandentur, haec praescribuntur:

1. In nullo Seminario Maiore vel Scholasticatu (et eo magis in nulla Facultate vel Sectione Theologica) deesse debet cathedra Iuris canonici[5]; quae disciplina adnumeranda erit inter necessarias.

2. In ea tradenda disciplina indicentur fundamenta theologica generalia Iuris canonici, et particularia cuiusque instituti iuridici. Hac ratione efferetur spiritus quo animatur ius Ecclesiae – aliter atque cetera iura –, eiusque munus pastorale.

3. Ius canonicum ita tradatur, ut futurus sacerdos sibi appropriet eius principia et normas, in usum vitae pastoralis. Si res postulet, tradatur etiam breviter historica normae progressio, et illustretur eius nexus cum theologia congruentium aetatum. Tradatur pariter sufficiens cognitio iuris civilis propriae gentis circa quaestiones in Iure canonico tractatas, eas praesertim quae mixtae competentiae sunt, Ecclesiae et Status (ac praeterea circa ius concordatarium, ubi hoc adsit).

4. Ob necessitates oecumenismi et observantiam congruentium legum ecclesiasticarum, in tradendo Iure canonico exponendae sunt quaestiones, quae ipsum oecumenismum respiciunt et iuridicas implicationes habent, peculiari habita ratione rei liturgicae et sacramentariae.

5. Ne vero mera praecepta tradantur, studentes in usum introducendi sunt aptis accuratisque formulariis variarum procedendi rationum (illustrando pariter totum actionis decursum) etc., in re sive administrativa sive iudiciaria. Ad hoc magnae utilitatis erit ut studentes gregatim conducantur ad invisendas Cancellarias et Tribunalia dioecesana vel regionalia, atque etiam ut in Seminarium invitentur iudices, defensores vinculi, etc.

6. Peculiariter autem, quod ad rationem attinet docendi:

a) Haec diversa erit a ratione in Facultatibus vel Scholis Iuris canonici servata, cum diversa sint proposita spectata. Quantum igitur fieri poterit, vitentur quaestiones disputatae et inquisitiones proprie monographicae, nisi hae peculiaris momenti sint ad fines pastorales.

b) "Rationes institutionis sacerdotalis" cuiusque gentis[6] et cuiusque Familiae religiosae, materiam tradendam referant bene definitam. Quod eo magis faciendum erit in Rationibus studiorum cuiusque Seminarii Maioris vel Scholasticatus Religiosi, addito quoque horarum numero disciplinae canonicae adsignato.

7. Docentes Iuris canonici necessitudinem studiorum servent cum ceterarum disciplinarum theologicarum magistris, ut, consociata fraterne opera, possint eorum auxilio uti ad annuam studiorum rationem definiendam eamque exsequendam (semper, ut patet, secundum "Rationem institutionis sacerdotalis").

8. Ordinarii Dioecesani Moderatoresque Religiosi curent ut eorum docentes Iuris canonici intersint diligenter cursibus ad hodiernam iuris doctrinam comparandam habitis a Facultatibus Iuris canonici aliisque huiusmodi Institutis, vel a Conferentiis Episcopalibus et Religiosis.

9. In promovenda formatione permanenti Clericorum, et in variis cursibus ad hodiernam doctrinam comparandam habendis pro Clero (sic pariter in Institutis Pastoralibus), includantur argumenta de rebus canonicis.

10. Denique, Ordinarii locorum et Moderatores religiosi curent aliquos ex suis sacerdotibus mittere ad Facultates vel Instituta Iuris canonici, ut ibi idonei docentes formentur. Alios autem mittant, qui peritiam acquirant in partibus iuris, ab activitate dioecesana vel religiosa requisitis. Ordinarii latini, in quorum Dioecesibus versantur Christifideles ad Orientales Ecclesias pertinentes, catholicas vel orthodoxas, curent ut aliqui suae Dioecesis sacerdotes adeant peculiares cursus Iuris canonici orientalis vel etiam Facultatem Iuris canonici orientalis, quae habetur Romae in Pontificio Instituto Studiorum Orientalium.

Confidimus Te, Rev.me Domine, operam nobiscum consociaturum in gravi hac quaestione apte prompteque solvenda. Tibique iam nunc gratias ex animis persolvimus, nosque obsequentes addictissimosque confirmamus. - Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus*. J. Schröffer, *Secretarius*.

** Sacra Congregatio pro Institutione Catholica his "Litteris Circularibus" non ipsas adit Facultates (Scholas, Instituta, Sectiones, etc.) Iuris canonici; patet tamen pro ipsis quoque valere quidquid illis applicari potest ex contextu.

5. Cf. etiam *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 34.
6. Decr. de institutione sacerdotali *Optatam totius*, n. 1.

* Omnibus Ordinariis dioecesanis et religiosis necnon Rectoribus Seminariorum et Collegiorum religiosorum, Prot. N. 194/74: **Communitationes** 7 (1975) 12-17; **Adn. AUTORES VARII** in **Seminarium** 27 (1975) 749-915; J. BEYER in **PrM** 64 (1975) p. IX-X ante pag. 363; C. LEFEBVRE in **L'année can.** 20 (1976) 160-163; **AOFM** 94 (1975) 240-243.

4372

1975 APR 15. - RATIHABITIO CONV. AAS 67 (1975) 254

Ratihabitio conventionis inter Sanctam Sedem et Saravicam civitatem

Vide textum supra sub die 21 feb. 1975: LE 4357.

4373

1975 APR 15. - SC pro CULTU, FACULTAS. PART.*

Facultas datur utendi in propria dioecesi Precibus eucharisticis quas Sedes Apostolica iam concesserat nonnullis dioecesibus Helvetiae

Rome, le 15 avril 1975

Excellence, Votre lettre du 21 mars 1975 demandant l'usage, dans certaines circonstances, des Prières eucharistiques concédées par le Saint-Siége aux diocèses de Suisse pour leur Synode a été aussitôt transmise à l'autorité compétente.

Sur avis favorable du Saint-Père, communiqué par lettre de S. Em. le Cardinal Secrétaire d'Etat en date du 10 courant (N. 277943), nous vous autorisons volontiers à employer ces Prières eucharistiques dans leur texte typique latin ou dans les versions française ou allemande dûment approuvées et confirmées pour les dioèceses de Suisse.

http://www.obrascatolicas.com

Veuillez agréer, Excellence, l'assurance de mon entier dévouement en Notre Seigneur. - James R. Card. KNOX, *Préfet.*

* Episcopo Argentoratensi: Doc. Cath. 72 (1975) 689-690. Adn. in Doc. Cath. 72 (1975) 690.

4374

1975 APR 15. - SC pro RELIGIOSIS, EPISTULA. PART.*

Episcopus potestate gaudet supprimendi 'Fraternitatem sacerdotalem Sancti Pii X'

Rome, le 15 avril 1975

Excellence, Votre rapport du 24 janvier dernier concernant la Fraternité sacerdotale Saint-Pie X a retenu toute la profonde attention de la Sacrée Congrégation pour les Religieux et les Instituts séculiers qui en a apprécié la lucidité et le réalisme apostolique.

En ce qui concerne la compétence de cette Sacrée Congrégation, Votre Excellence sait qu'elle possède l'autorité nécessaire pour retirer les actes et les concessions effectués par son prédécesseur.

Toutefois, étant donné les conclusions obtenues par la Commission cardinalice spéciale, instituée 'ad hoc', non seulement la S. Congrégation exprime son plein accord pour la suppression de la 'Fraternité sacerdotale Saint-Pie X', erigée par votre prédécesseur, mais elle vous invite encore à procéder sans retard à une mesure si douloureuse, devenue néanmoins indispensable.

Il m'est agréable, en cette circonstance pénible, de vous exprimer la gratitude de la Sacrée Congrégation et la mienne propre pour votre précieuse collaboration au service du Seigneur et de son Eglise, me redisant en même temps, de Votre Excellence le très dévoué dans le Christ. - Arturo Card. TABERA, *Préfet.* Augustin Mayer, *Secrétaire.*

* Episcopo Lausannensi, Genevensi et Friburgensi, Prot. N. DD. 1649-1/72: Doc. Cath. 72 (1975) 613-614. Adn. vide infra sub die 11 oct. 1976: LE n. 4470.

4375

1975 APR 21. - SIGNATURA APOST., NORMAE. PART.*

Normae servandae in exsequendo Rescripto Pontificio Conferentiae Episcopali Australiae die 1 nov. 1974 circa causas matrimoniales concesso

1 - Litterae quibus Normae transmittuntur

Exc.me ac Rev.me Domine, Pervenerunt ad Hoc Supremum Tribunal litterae diei 24 martii 1975, quibus Excellentia Tua Reverendissima, nomine E.mi Praesidis istius Conferentiae, transmisit normas propositas ad exsecutionem Rescripti Pontificii diei 1 novembris 1974 circa tractationem causarum matrimonialium.

Animadvertit Signatura Apostolica quod in huiusmodi Normis redigendis ratio habita non est de schemate earundem Normarum, ab Hoc Supremo Tribunali transmisso isti Exc.mo Nuntio Apostolico die 4 martii 1975.

Nam Excellentia Tua ita scripserat eidem Nuntio: "We would be therefore grateful to receive any advice the Signature Apostolica has to give concerning these matters. We still would appreciate from Cardinal Staffa some advice and assistance as regards the regulations in questione".

Adhaerendo huic desiderio, Signatura Apostolica schema exaravit, quod respondet Normis propositis Conferentiae Canadiensi et Conferentiae Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis, et partim ab iisdem Conferentiis allatis.

Hac in re, enim, valde congruit quod, cum eadem sit formula Rescripti Pontificii pro natione Australiana et Canadiensi, eaedem sint quoque regulae applicationis. Optabile est, ideo, quod ista Conferentia, si id opportunum censet, acceptet normas istuc transmissas quae nunc iterum adnectuntur. (*All.* A).

Hoc non impedit quod examen petitionum dispensationis ab appellatione Defensoris Vinculi istic instituatur a iudicibus tribunalis Appellationis, tamquam a peritis a Conferentia ad rem deputatis (cfr. Normas propositas, III, 4), et forsan ab aliis qui scientia iuris polleant.

Quod proponitur ab ista Conferentia, nempe concessio talis dispensationis ab Archiepiscopo Moderatore Tribunalis Nationalis secundae instantiae "collatis consiliis cum isto Tribunali" continet praeceptum non omnino clarum, quia indicit interventum tribunalis in dispensatione quae est ordinis administrativi.

Occasionem nactus cuncta fausta Tibi adprecor addictissimus. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *Secretarius.*

II - Normae exsecutionis

I. *De causa in foro commorationis partis actricis*
(n. 1 Rescripti)

Si quid pars conventa exceperit contra huiusmodi titulum competentiae, Tribunal adductas rationes examinare tenetur, audito Promotore Iustitiae, et quaestionem dirimere per decretum motivis munitum.

II. *De iudice unico in causis nullitatis matrimonii*
(n. 2 Rescripti)

1. Si quod Tribunal Regionale graves difficultates habituaLiter patiatur collegium trium iudicum constituendi, Episcopus Moderator eiusdem Tribunalis, de consensu coetus Episcoporum regionis, petere poterit a Praeside Conferentiae facultatem demandandi causas nullitatis matrimonii clerico tamquam iudici unico.

2. Praeses Conferentiae petitum indultum concedere potest ad triennium, ac dein, perdurantibus iisdem difficultatibus, ad idem tempus pluries prorogare.

3. Tribunal uti poterit praefato indulto pro singulis causis, dummodo non interveniant oppositiones, de quibus in articulo 2 relati Rescripti.

III. *De dispensatione ab appellatione Defensoris vinculi*
(n. 3 Rescripti)

1. In casibus exceptionalibus de quibus in n. 2 Rescripti, Episcopus Moderator Tribunalis Regionalis, si, de consilio Defensoris Vinculi, appellationem adversus sententiam affirmativam primae instantiae superfluam fore censeat, rogare potest Conferentiam Episcopalem ut Defensor Vinculi ab obligatione appellandi dispensetur.

2. Haec dispensatio peti potest tantummodo quoad sententiam latam a Collegio trium iudicum.

3. Ad hunc finem Episcopus Moderator Tribunalis transmittat Conferentiae exemplar sententiae, ac in suis precibus exponat rationes, quibus nititur petitio.

4. Examini harum petitionum praeest et invigilat Episcopus a Consilio Permanenti Conferentiae electus.

Eiusdem Consilii Permanentis erit seligere clericos in iure canonico peritos, ac praxi processuali praestantes, qui de unaquaque instantia dispensationis videant per singula collegia trium saltem membrorum.

Eorum votum submittendum est Episcopo designato uti supra, qui, si opportunum censuerit, dispensationem concedit et communicat cum Episcopo oratore.

5. Quotiescumque ex examine sententiae dubia exoriantur circa fundamentum decisionis latae, exquirantur et examinentur acta causae.

6. Quotiescumque dispensationem largiri haud expedire iudicatum fuerit, causae denegationis scripto indicabuntur, nempe errores qui forte irrepserint in decernendo et defectus in procedendo.

* Secretario Conferentiae Episcopalis Australianae, Prot. N. 810/70 VAR: Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem, vol. II, Romae 1980, p. 129-132.

4376

1975 APR 23. - RATIHABITIO CONV. AAS 67 (1975) 436

Ratihabitio conventionis inter Sedem Apostolicam et Rempublicam Lusitanam

Vide textum supra sub die 15 feb. 1975: LE 4354.

4377

1975 APR 25. - COM. INTERPR., RESP. AAS 67 (1975) 348

Responsa ad proposita dubia:

1 - Circa facultatem presbyteri, ab Episcopo deputati, confirmandi apostatam a fide readmissum in Ecclesiam. 2 - Circa cessationem officii Episcopi Auxiliaris cessante munere Episcopi dioecesani

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis, propositis in plenario coetu quae sequuntur dubiis, respondendum esse censuerunt ut infra:

I. (*De ministro Sacramenti Confirmationis*)

D. - Utrum facultas, de qua in *Ordine admissionis valide iam baptizatorum in plenam communionem Ecclesiae Catholicae* (Praenotanda, n. 8), necnon in *Ordine Confirmationis* (Praenotanda, n. 7, b) iuxta quam presbyter ab Episcopo pro admissione deputatus potest candidatum confirmare in ipso actu admissionis, comprehendat etiam casum readmissionis apostatae a fide, nondum confirmati.

R. - *Affirmative.*

II. (*De Episcopis Auxiliaribus*)

D. - Utrum per Decretum *Christus Dominus*, n. 26, et Litt. Apost. *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 13 § 3, derogatum sit can. 355 § 2 C. I. C. circa cessationem officii Episcopi Auxiliaris cessante munere Episcopi dioecesani.

R. - *Affirmative*, nisi expresse ab Apostolica Sede, in casu particulari, aliud provisum fuerit.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 25 aprilis 1975 infrascripto impertita supradictas decisiones ratas habuit, adprobavit et publicari iussit. - Pericles Card. FELICI, *Praeses.*

Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 498-499; P. TOCANEL in Apoll 48 (1975) 374-375.

4378

1975 APR ... - SC pro CULTU DIVINO, RESPONSA. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

1 - Circa Communionem iterandam in Missa conventuali vel communitatis ab iis qui Missam iam litaverunt. 2 - Circa Missam cotidianam cum pueris adhuc retinendam

DE COMMUNONE IN MISSA CONVENTUALI: *Qui Missam celebraverunt possuntne sacram Communionem recipere in Missa conventuali vel communitatis?*

Resp.: *Affirmative.* Missa conventualis vel communitatis expresse consideratur in Institutione generali Missalis Romani, n. 76, et in subsequenti Declaratione de Concelebratione Sacrae Congregationis pro Cultu Divino, die 7 augusti 1972 data (1). Ob peculiare momentum huius Missae in vita communitatis facultas data est omnibus eius sodalibus qui Missam *in bonum pastorale fidelium* singulariter celebrare tenentur, sub utraque specie communicandi vel concelebrandi.

At consideranda etiam est Instructio *Immensae caritatis*, diei 29 ianuarii 1973 (2), quae etiam de ampliore facultate bis eodem die communicandi agit. In capite secundo, c. 6, dicitur licere sacerdotibus qui iam Missam litaverunt, Communionem altera vice recipere eodem die "in Missa principali alicuius conventus". Missa conventualis vel communitatis vere consideranda est peculiaris immo praecipuus conventus communitatis.

His expositis, quae a lege Ecclesiae profluunt, perutile erit quaedam argumenta proponere, quae valorem et sensum huius concessionis probant.

1. Declaratio de concelebratione momentum extollit concelebrationis, quae "fraterna presbyterorum inter se atque totius communitatis vincula significat et firmat, quia in huiusmodi sacrificii celebratione, quam omnes conscie, actuose atque modo uniuscuiusque proprio participant, clarius apparet ratio totius communitatis atque praecipua habetur manifestatio Ecclesiae in unitate sacrificii et sacerdotii, in unica gratiarum actione circa unum altare" (3). Sed eadem Declaratio affirmat etiam: "Quamvis concelebratio forma sit praeclara celebrationis eucharisticae in communitatibus habendae ... salva sit oportet cuique sacerdoti Missae singularis celebrandae facultas" (4). Unicuique sacerdoti plena danda est libertas eligendi formam celebrationis quam maluerit. Nam, etiam qui habitualiter concelebrat "*quandoque* desiderare posset Missam singulariter celebrare, ad propriam spiritualem devotionem alendam vel alia de causa" (5). Rationes huius personalis devotionis plures esse possunt atque legitimae, quin momentum concelebrationis minuatur, v. gr. festum peculiare, anniversarium propriae vitae vel familiae, mors parentum vel amicorum, etc. Missa conventualis vel communitatis possibilitatem non praebet satisfaciendi personali desiderio eligendi, quibusdam in casibus, textus propriae necessitatis magis respondentes.

2. Libertas quodammodo limitari videtur si quis cogeretur vel ad concelebrandum vel, si singulariter celebraverit, ad Missam conventualem aut communitatis participandam sine possibilitate illius perfectioris participationis, quae in Communione sacramentali habetur. Hoc sensu legere iuvat animadversiones P. Galineau: "Avec le renouveau de la communion depuis saint Pie X et la remise en valeur du repas comme signe de l'Eucharistie depuis Vatican II, la présence des non-communiants durant la seconde partie de la messe n'est pas sans introduire parfois une discrimination gênante dans l'assemblée, surtout dans la messe du groupe. On sent que le signe de l'unité exprimé dans le partage du même pain et de la même coupe est mis en question (comme jadis les messes "privées" où des prêtres célébraient côte à côte mais séparément le même sacrement ... de l'unité). C'est bien la preuve que le rassemblement eucharistique engage plus que l'écoute de la parole et la prière en commun. D'une certaine manière, c'est *une nouvelle assemblée*" (6).

Haec valent praesertim pro communitatibus religiosis, in quibus saepe non habentur rationes pastorales pro celebratione Missae cum populo pro maiore parte sodalium presbyterorum. Qui, ergo, aut Missam sine populo numquam celebrare possent, contra libertatem a documentis supra relatis concessam, aut Missam communitatis participare deberent sine possibilitate communicandi, et tunc non haberetur plena participatio omnium ita ut Missa sit *actio totius communitatis.*

3. In Missa ergo conventuali aut communitatis, ut revera plena significatione polleat, participatio sacramentalis semper possibilis esse debet aut concelebratione aut Communione. Secus elemento magni momenti careret pro pluribus sacerdotibus ad eam participantibus, qui inducerentur ad eius valorem minuendum.

Eadem de causa, recenter, etiam in Cappella Papali, Sacra Communio distributa est etiam Cardinalibus, Episcopis, sacerdotibus etiamsi singulariter celebraverunt. Quod non parum contulit ad pleniorem significationem et participationem in Missa Papali.

DE MISSA CUM PUERIS: *Estne spernenda consuetudo Missae cotidianae pro pueris?*

Resp.: Quibusdam in collegiis, in quibus pueri in communi vivunt, vel scholis catholicis, consuetudo invaluit pueros inducendi ad Missam cotidianam. Post editum Directorium de Missis cum pueris quidam se interrogant de sensu tribuendo n. 27 eiusdem, qui sic sonat: "Missa infra hebdomadam a pueris participanda certe cum maiore fructu et minore periculo taedii celebrari potest, si ... non cotidie fit; insuper diligentius praeparari potest, si longius temporis spatium inter varias celebrationes incercedit".

Res pendet a consuetudinibus et a magistrorum pastorali prudentia. At Directorium ad haec tendit:

1) Vitandum est ne participatio ad Missam cotidianam consideretur a pueris simplex oboedientia alicui legi eamque derelinquant curriculo studiorum expleto.

2) Pueri gradatim manuducendi sunt ad plenam significationem Missae eiusque partium intellegendam. Ad hoc necessarium est ut variis orationis et celebrationis formis assuescant. Directorium in citato numero mentem suam clarius ita exprimit: "Interdum praeferenda est communis precatio, ad quam pueri etiam sponte conferre possunt, vel communis meditatio vel sacra verbi Dei celebratio, quae priores celebrationes eucharisticas continuat et ad posteriores profundius participandas valet".

Quod respondet iis quae dicuntur nn. 13-15, in quibus de varii generis celebrationibus disseritur ut vita cotidiana puerorum in dies magis evangelio imbuatur et facilius elementa liturgica intellegantur, quibus ad pleniorem Missae participationem praeparantur.

3) Celebratio Missae est actio totius communitatis. Qua de re participatio actuosa puerorum maxime fovenda est. Ipsi ergo partem habeant oportet in Missae praeparatione, quae aptius fieri potest si "longius temporis spatium inter varias celebrationes intercedit".

Missa cotidiana in se non parvipenditur. Immo, "fideles invitantur ut diebus quoque ferialibus saepe, immo cotidie, Missam participent" (1). Sed pro pueris hic habendus est finis ad quem institutio liturgica et catechetica tendit, legibus

1. Cf. *Notitiae* 8, 1972, pp. 327 ss.
2. Cf. *Ibid.* 9, 1973, pp. 157 ss.
3. Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Declaratio de concelebratione: Notitiae* 8, 1972, pp. 327-328.
4. *Ibid.*, p. 328.
5. Cf. *ibid.*, p. 332.
6. *Eglise qui chante*, n. 135-136, juillet-août 1974, p. 15.

1. S. Congr. Rituum, Instr. *Eucharisticum mysterium*, 25 maii 1957, n. 29.

http://www.obrascatolicas.com

paedagogicis adhibendo, progressiva manuductione, minime vero subitanea impositione.

* Notit 11 (1975) 123-126.

4379

1975 MAI 2.-SECRETARIA STATUS, EPISTULA. PART.*

Nonnullae fiunt animadversiones in Decreta Congregationis Generalis Societatis Iesu, simulque probatur ad experimentum decretum "de paupertate", facta Praeposito Generali facultate dispensandi in materia

Dal Vaticano, 2 Maggio 1975

Reverendissimo Padre, Mi sono fatto un dovere di sottoporre alla considerazione del Sommo Pontefice i Decreti della XXXII Congregazione Generale della Compagnia di Gesù, che Ella Gli ha presentato in conformità al desiderio da Lui espresso nella lettera inviataLe il 15 febbraio u. s.

Il Santo Padre ha esaminato con molta cura tali testi, conclusivi dell'attività della Congregazione Generale, da Lui seguita con profonda, affettuosa e responsabile attenzione; e mi affida il venerato incarico di restituirli a Lei, accompagnandoli con le seguenti riflessioni.

Dall'esame dei Decreti appare che le note vicende della Congregazione Generale non le hanno permesso di raggiungere quel risultato globale che Sua Santità si attendeva dall'importante avvenimento, e per il quale, a più riprese e in diverse forme, aveva dato paterne indicazioni, specialmente nel discorso programmatico del 3 dicembre 1974. In ogni modo Egli ha disposto che Le siano restituiti i Decreti affinchè possano essere messi in atto secondo le necessità della Compagnia, con l'augurio che i suoi benemeriti membri possano servirsene per continuare nella genuina fedeltà al carisma ignaziano e alla "Formula Instituti".

Poiché, peraltro, nei menzionati Decreti, accanto ad affermazioni meritevoli di ogni considerazione, ve ne sono anche altre che lasciano alquanto perplessi e, nella formulazione, possono dare occasione a meno rette interpretazioni, il Sommo Pontefice desidera che siano trasmesse a Lei ed ai suoi Collaboratori alcune particolari raccomandazioni relative ad alcuni Decreti, che Ella troverà qui compiegate, e di cui vorrà tener conto in quello spirito di obbedienza che è sempre stato caratteristico della Compagnia.

Finalmente, riguardo al Decreto "De paupertate", da Lei presentato con la filiale lettera del 14 marzo scorso, Sua Santità non ha mancato di rilevare la complessità del lavoro compiuto per aggiornare la legislazione della Compagnia in questa materia, in conformità alle direttive contenute nella mia lettera del 26 febbraio 1973. Data la delicatezza dell'argomento e il carattere delle innovazioni introdotte, il Decreto potrà entrare in vigore "ad experimentum" in modo che la prossima Congregazione Generale possa riesaminare l'intera questione in base all'esperienza acquisita nei prossimi anni. Per quanto, poi, concerne la facoltà di dispensare sul voto di povertà, da Lei richiesta nella menzionata lettera, ho il dovere di comunicarLe che il Vicario di Cristo la concede alla Paternità Vostra, nei singoli casi che si rendessero necessari, col voto deliberativo del suo Consiglio.

In generale, per qualsiasi problema relativo alla interpretazione dell'insieme dei Decreti, il punto costante di riferimento – secondo il vivo desiderio del Papa – dovrà essere costituito dai criteri e dagli avvertimenti contenuti nel menzionato Discorso del 3 dicembre e negli altri documenti della Santa Sede, concernenti la Congregazione Generale.

Il Sommo Pontefice confida che, alla luce delle menzionate raccomandazioni, i Decreti della XXXII Congregazione Generale avranno la loro giusta interpretazione e retta applicazione; e perciò sarà conveniente che questa lettera, con i suoi allegati, sia pubblicata unitamente ai Decreti stessi, in modo che sia presente a quanti dovranno leggerli e applicarli.

Il Santo Padre accompagna con particolari ferventi preghiere al Signore l'attività della Compagnia di Gesù, affinché sia sempre fedele – com'Egli ha concluso nel Discorso del 7 marzo scorso – alla sua fisionomia e alla sua missione in seno alla Chiesa, e possa continuare a rendere quei servizi di apostolato e di testimonianza al Vangelo, nel Nome di Gesù, che da essa si attendono nel tempo odierno. E tali voti sono confortati dalla Sua particolare Benedizione.

Profitto della circostanza per confermarmi con sensi di religioso ossequio della Paternità Vostra Rev.ma dev.mo nel Signore. - G. Card. VILLOT.

* Praeposito Generali Societatis Iesu: **Acta Romana Societatis Iesu** 16 (1973-76) 456-458. **Adn.** T. J. REESE in **The Jurist** 34 (1974) 356-379.

4380

1975 MAI 6.- COMM. CARDINALIUM, DECISIO. PART.*

"Fraternitas sacerdotalis Sancti Pii X" supprimenda declaratur una cum propriis Seminariis

Rome, le 6 mai 1975

Excellence, C'est au nom de la Commission Cardinalice et par mandat exprès du Saint-Père que nous vous écrivons.

Nous vous restons très reconnaissants du climat fraternel dans lequel ont pu se dérouler nos récents entretiens, sans que les divergences de nos jugements aient jamais compromis entre nous une communion profonde et sereine. Mais cela ne fait que nous rendre plus douloureuse l'apparente irréductibilité de vos vues, avec les conséquences qui ne peuvent manquer d'en découler.

C'est autour de votre déclaration publique, dans la revue *Itinéraires*, que notre échange s'est principalement engagé et poursuivi. Il ne pouvait en être autrement puisque nous trouvions là explicité tout ce que le visiteur à Ecône n'avait pu éclaircir et nous invitait à dégager dans une conversation avec vous.

Or une telle déclaration nous apparaissait en tous points inacceptable. Il est impossible de concilier la plupart des affirmations contenues dans ce document avec une fidélité authentique à l'Eglise, à celui qui en a la charge et au Concile où la pensée et la volonté de l'Eglise se sont exprimées. Il est inadmissible que chacun soit invité à subordonner à son propre jugement les directives venant du Pape pour s'y soumettre ou s'y dérober: c'est là proprement le langage traditionnel des sectes qui en appellent aux Papes d'hier pour se soustraire à l'obéissance au Pape d'aujourd'hui.

Tout le long de nos conversations, notre voeu était de vous amener, Excellence, à reconnaître le bien-fondé de telles objections et à revenir sur vos propres affirmations. Cela, nous avez-vous dit, vous était impossible: "Si je devais modifier ce texte, disiez-vous, j'écrirais les mêmes choses".

En ces conditions, la Commission ne pouvait que remettre au Saint-Père ses conclusions absolument unanimes et le dossier complet de cette affaire pour qu'il puisse juger lui-même. C'est avec l'entière approbation de Sa Sainteté que nous vous faisons part des décisions suivantes:

1. "Une lettre sera envoyée à Mgr Mamie, lui reconnaissant le droit de retirer l'approbation donnée par son prédécesseur à la Fraternité et à ses Statuts". C'est chose faite par lettre de Son Eminence le Cardinal Tabera, Préfet de la S. Congrégation pour les Religieux.

2. Une fois supprimée la Fraternité, celle-ci "n'ayant plus d'appui juridique, ses fondations, et notamment le Séminaire d'Ecône, perdent du même coup le droit à l'existence".

3. Il est évident – nous sommes invités à le notifier clairement – "qu'aucun appui ne pourra être donné à Mgr Lefebvre tant que les idées contenues dans le manifeste du 21 novembre 1974 resterons la loi de son action".

Nous ne vous communiquons pas ces décisions, Excellence, sans une profonde tristesse. Nous savons avec quelle généreuse persévérance vous avez travaillé, le bien qui s'est accompli ainsi. Nous devinons dans quelle situation cruelle vous allez vous trover. Mais nous sommes sûrs que tous ceux qui auront lu ou voudront lire votre déclaration, et qui voudront bien ne pas soupçonner gratuitement aux décisions prises l'évidence que les choses ne pouvaient pas se résoudre autrement, étant donné votre refus de retirer ce texte: aucune insse bâtir sur un tel fondement.

Nous souhaitons, Excellence, que le Seigneur vous donne la lumière et vous fasse trouver la voie conforme à sa volonté, dans la confiance à celui à qui nous devons comme évêque une sincère et effective obéissance.

Pour nous, nous ne pouvons que vous dire notre attachement fraternel, et vous assurer de notre prière. - Gabriel-Marie Card. GARRONE, *Préfet de la S. Congrégation pour l'Education catholique, Président de la Commission Cardinalice.* Jhon Card. WRIGT, *Préfet de la S. Congrégation pour le Clergé.* Arturo Card. TABERA, *Préfet de la S. Congrégation pour les Religieux et les Instituts séculiers.*

* Excellentissimo Domino M. Lefebvre, olim Archiepiscopo Tutelensi, Prot. N. 70/72: **Doc. Cath.** 72 (1975) 614. **Adn.** vide sub die 11 oct. 1976: LE n. 4470.

4381

1975 MAI 13.- PAULUS VI, EPIST. AAS 67 (1975) 354-359

Epistula E.mo P. D. Leoni Iosepho S. R. E. Cardinali Suenens, Mechliniensi-Bruxellensi Archiepiscopo, ob Marianum ex omnibus nationibus Conventum peragendum:

De relationibus Spiritum Sanctum inter et Beatam Mariam Virginem, praesertim in missione Ecclesiae implenda

E' con sentimenti di grande fiducia e di intima gioia che salutiamo i partecipanti al Congresso Mariano Internazionale, promosso e organizzato dalla benemerita Pontificia Accademia Internazionale. Il suo tema, invero, non soltanto s'inquadra mirabilmente nel contesto delle celebrazioni proprie dell'Anno Giubilare, ma sembra conferire ad esse un nuovo incomparabile fascino.

Nessun dubbio, infatti, che l'Anno Santo richiami alla pu-
355 rifica/zione interiore e al progresso degli animi nella vita della santità. Ma come non sperare che lo studio e l'approfondimento dei vincoli interiori, purissimi e santissimi, che avvinsero e avvincono tuttora la Vergine Maria allo Spirito Santo nell'opera dell'umana redenzione, daranno risultati quanto mai proficui, oltre che allo sviluppo del dogma cattolico e della scienza teologica, anche all'incremento del culto allo Spirito Santo e a quello della Madre di Dio e Madre della Chiesa?

Non ignoriamo che la teologia cattolica ha maggiormente insistito, ai tempi nostri, nello studio delle verità mariane, custodite nella Sacra Scrittura e nella Tradizione divina, allo scopo di enuclearne il contenuto e porne in luce gli effetti salutari. Ma tale lodevolissimo intento, coronato da frutti abbondanti, non ha fatto offuscare il primato della fede e del culto che la Chiesa intera tributa allo Spirito Santo, in conformità col Simbolo "Quicumque"; "Patris et Filii et Spiritus Sancti una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas" (1). Ciò vale soprattutto del culto liturgico, ch'è l'espressione genuina e più nota della fede e della pietà cristiana, secondo il noto assioma: "Lex orandi, lex credendi" (2).

La Chiesa cattolica, del resto, ha sempre creduto che lo Spirito Santo, intervenendo in modo personale, anche se in comunione inscindibile con le altre Persone della SS. Trinità, nell'opera dell'umana salvezza (3) ha associato a se stesso l'umile vergine di Nazareth. Così la Chiesa ha pensato che Egli lo abbia fatto in modo consono alla sua indole di Amore Personale del Padre e del Figlio, con azione cioè insieme potentissima e soavissima, così da adattare perfettamente la persona di Maria, con tutte le sue facoltà ed energie sia spirituali che corporali, ai compiti a lei riservati nel piano della redenzione (4). Poggiati su tale credenza, che scaturisce dall'intelligenza sempre più approfondita e chiara dei sacri testi, Padri e Dottori della Chiesa, sia in Oriente che in Occidente, hanno attribuito alle varie missioni dello Spirito Santo, procedenti dal Padre e dal Figlio, la pienezza di grazia e di carità dei doni e dei frutti di ogni virtù, nonché delle beatitudini evangeliche e di speciali carismi, che adornano, quasi corredo di celestiali nozze, la predestinata mistica sposa
356 del divin Paracleto e Madre / del Verbo di Dio fatto carne. E' appunto a motivo dei suoi privilegi e degli eccezionali doni di grazia, tutti promananti dal divino Spirito, che Maria è salutata nella S. Liturgia: "Templum Domini, sacrarium Spiritus Sancti".

Sarà, allora, sorgente di grande conforto, per gli animi nostri, indugiarci alquanto nella contemplazione gaudiosa delle principali operazioni dello Spirito di Cristo sull'eletta Madre di Dio. Fu lo Spirito Santo che, riempiendo di grazia la persona di Maria nel primo istante del suo concepimento, la redense in modo più sublime in vista dei meriti di Cristo Salvatore del genere umano e la rese quindi Immacolata (5); fu lo Spirito Santo che, sopravvenendo in lei, le ispirò il consenso, a nome del genere umano, alla concezione verginale del Figlio dell'Altissimo e ne fecondò il seno affinché desse alla luce il Salvatore del suo popolo, sovrano di un regno imperituro (6); fu ancora lo Spirito Santo che ne infiammò l'animo di giubilo e di riconoscenza, stimolandola così a sciogliere a Dio, suo salvatore, il cantico *Magnificat* (7); fu parimente lo Spirito Santo che suggerì alla Vergine il buon consiglio di conservare fedelmente nel suo cuore il ricordo delle parole e dei fatti concernenti la nascita e l'infanzia del suo Unigenito, ai quali Ella aveva preso parte così intima ed amorosa (8); fu sempre lo Spirito Santo che spinse Maria a sollecitare amabilmente dal Figlio suo il prodigio della conversione dell'acqua in vino alle nozze di Cana, col quale Gesù diede inizio alla sua attività taumaturgica, provocando la fede dei suoi discepoli (9); fu nuovamente lo Spirito Santo che sostenne l'animo della Madre di Gesù, presente ai piedi della sua Croce, ispirandole, come già nell'Annunziazione, il *Fiat* alla volontà del Padre celeste, che la voleva maternalmente associata al sacrificio del Figlio per la redenzione del genere umano (10); fu ancora lo Spirito Santo che dilatò, con immensa carità, il cuore della Madre dolorosa, affinché accogliesse dalle labbra del Figlio, quale suo estremo testamento, la missione di Madre nei riguardi del discepolo prediletto Giovanni (11), pre/figurante, 357
"secondo il perenne senso della Chiesa" (12) la sua maternità spirituale a beneficio dell'intera umanità; fu di nuovo lo Spirito Santo che elevò Maria, sulle ali della più fervida carità, al ruolo di Orante per eccellenza nel Cenacolo, dove i discepoli di Gesù erano "tutti assidui e concordi nella preghiera insieme con varie donne, nominatamente Maria Madre di Gesù (13), in attesa del promesso Paracleto; fu, infine, lo Spirito Santo che, divampando con supremo ardore nell'animo di Maria pellegrina sulla terra, la rese bramosissima di riunirsi al Figlio glorioso e con ciò la dispose a conseguire degnamente, a coronamento dei suoi privilegi, quello dell'Assunzione in anima e corpo al cielo, secondo la definizione dogmatica (14), di cui, come ricordiamo con particolare commozione, ricorre quest'anno il XXV anniversario.

Ma non si concluse con l'Assunzione gloriosa la missione di Maria, quale socia dello Spirito di Cristo nel mistero della salvezza. Benché assorta nella contemplazione gaudiosa della Trinità beata, Ella continua ad essere presente spiritualmente a tutti i figli della redenzione, sempre stimolata al suo nobilissimo ufficio dell'Amore Increato, anima del Corpo mistico e suo motore supremo.

L'incessante presenza di Maria in seno alla Chiesa peregrinante è stata confermata dal Concilio Vaticano II, che ha dichiarato: "Questa maternità di Maria nell'economia della grazia perdura senza soste ... Difatti assunta in cielo non ha deposto questa funzione di salvezza, ma con la sua molteplice intercessione continua a ottenerci le grazie della salute eterna" (15).

E' pertanto, cosa assai meritevole e giusta che la Santa Genitrice di Dio, come lo è stata fin dai primi secoli della Chiesa (16), continui ad essere "chiamata beata da tutte le generazioni" (17) e ad essere "invocata nella Chiesa con i titoli di *Avvocata, Ausiliatrice, Soccorritrice, Mediatrice*" (18); ma, come ammonisce sapientemente il Concilio: "in modo che 358
nulla detragga alla dignità e all'efficacia di Cristo, unico / Mediatore" (19); e, dobbiamo aggiungere, in modo che nulla de-

1. PL 88, 585 s.
2. Pio XII, Encycl. *Mediator Dei*: A.A.S. 39 (1947), p. 541.
3. Cfr. G. Philips, *L'Union personnelle avec le Dieu. Essai sur l'origine et le sens de la grâce créée*, 1974.
4. Cfr. S. Tommaso, *Sum. Theol.* II, q. 27.
5. Cfr. Pio IX, Bolla *Ineffabilis Deus*, 8 dicembre 1854: DS 2803.
6. Cfr. *Lc.* 1, 35-38.
7. Cfr. *Lc.* 1, 45-55.
8. Cfr. *Lc.* 2, 19; 33, 51.
9. Cfr. *Gv.* 2, 11.
10. Cfr. *Gv.* 19, 25.
11. Cfr. *Gv.* 19, 26-27.
12. Leone XIII, Encycl. *Adiutricem populi*: 5 settembre 1895: *Acta Leonis XIII*, vol. XV, p. 302.
13. *Att.* 1, 14.
14. Cfr. Pius XII, Const. Apost. *Munificentissimus Deus*, 1 novembre 1950: A.A.S. 42 (1950), p. 768.
15. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 62.
16. Antif. *Sub tuum praesidium*.
17. *Magnificat*.
18. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 62.
19. *L. c.*

http://www.obrascatolicas.com

tragga alla dignità e all'efficacia dello Spirito, ch'è il Santificatore sia del Capo che delle singole membra del Corpo mistico.

Dobbiamo, perciò, ritenere che l'azione della Madre della Chiesa, a beneficio dei redenti, non sostituisce, né rivaleggia con l'azione onnipossente ed universale dello Spirito Santo, ma la implora e la prepara, non soltanto con la *preghiera* di intercessione, in armonia con i disegni divini contemplati nella visione beata, ma anche con l'influsso diretto dell'*esempio*, compreso quello, importantissimo, della massima docilità alle ispirazioni del divino Spirito (20). E' quindi sempre in dipendenza dallo Spirito Santo che Maria conduce a Gesù le anime, le foggia a sua immagine, ispira ad esse buoni consigli, è vincolo di amore tra Gesù e i credenti.

A conferma di queste nostre riflessioni, ci piace di ricordare la testimonianza che anche i Padri e Dottori della Chiesa d'Oriente, pur così esemplari nella fede e nel culto verso lo Spirito Santo, hanno reso alla fede e al culto ecclesiali verso la Madre di Cristo, quale mediatrice dei divini favori. Le loro affermazioni, per quanto sorprendenti, non dovrebbero turbare alcuno, poiché in esse è sottintesa, e talvolta chiaramente accennata, la dipendenza fontale dell'azione mediatrice della Vergine da quella dello Spirito di Dio. Così, ad esempio, S. Efrem esalta Maria con questi superlativi accenti: "Beata colei, che è stata fatta sorgente per il mondo intero, emanante tutti i beni" (21); ed ancora: "Signora santissima ...; la sola resa domicilio di tutte le grazie del Santissimo Spirito" (22). S. Giovanni Crisostomo, poi, compendia l'opera salvifica di Maria in questo stupendo elogio: "Una vergine ci ha scacciato dal paradiso; grazie all'intervento di un'altra vergine, abbiamo ritrovato la vita eterna. Come siamo stati condannati per colpa di una vergine, così per merito di una vergine siamo stati coronati" (23). Ad esse fa eco, nel sec. VIII, S. Germano di Costantinopoli, che rivolge a Maria queste commoventi invocazioni: "Tu, o castissima, ottima e misericordiosissima Signora, conforto dei Cristiani ..., proteggici con le ali della tua bontà; sii a noi presidio con la tua intercessione, donandoci la vita
359 eterna; tu che dei Cristiani sei la speranza che non illude .../ I tuoi doni sono innumerevoli. Poiché nessuno, se non per te, o santissima, consegue la salute. Nessuno, se non per te, è liberato dai mali. Chi come te, in accordo col tuo Unigenito, ha cura del genere umano?" (24).

Questa fede tradizionale, comune alla Chiesa sia d'Oriente che d'Occidente, ha trovato un'autorevolissima conferma nel magistero del nostro grande predecessore Leone XIII, il quale, se emanò numerose lettere encicliche dirette alla promozione del culto alla Madre di Dio, invocata specialmente sotto il titolo di Regina del Santo Rosario, dedicò altresì un'ampia e documentata enciclica all'esaltazione, ancor più eccellente, dello Spirito Santo e alla promozione del suo culto (25).

In quest'ora particolarmente critica per la storia della Chiesa e per le sorti dell'umanità, nella quale il rinnovamento interiore dei Cristiani e la loro riconciliazione con Dio e tra loro sono requisiti indispensabili perché "la Chiesa sia in Cristo come un sacramento o segno e strumento dell'intima unione con Dio e dell'unità di tutto il genere umano" (26), il culto allo Spirito, fonte sovrana di carità, di unità e di pace, deve eccellere nell'anima dei fedeli; ma, in armonia con esso, acceso e ravvivato dal fuoco del Divino Amore, deve altresì risplendere nell'animo dei credenti il culto alla gran Madre di Dio, Madre della Chiesa, modello incomparabile di amore verso Dio e verso i fratelli.

Raccomandando le nostre considerazioni all'amorosa riflessione dei partecipanti al Congresso Mariano Internazionale, formuliamo i voti più fervidi per il felice svolgimento delle riunioni di studio, che saranno degnamente coronate da manifestazioni di cristiana solidarietà e di culto alla Vergine Santa; ed a Lei, Signor Cardinale, allo zelante Presidente della Pontificia Accademia Internazionale, ai maestri del Congresso ed a tutti i partecipanti impartiamo, in pegno della particolare effusione dei doni dello Spirito Santo e della materna protezione della Madre di Dio, la nostra Benedizione Apostolica.

Dal Vaticano, 13 Maggio 1975. - PAULUS PP. VI.

20. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, nn. 63-65.
21. *S. Ephraem Syri hymni et serm.*, ed. Th. Lamy Malines, 1882-1902, II, p. 548.
22. *Assem. graec. III*, 524.
23. *Expos. in ps. 44*, 7: PG 55, 193.
24. *Concio in sanctam Mariam*: PG 98, 327.
25. Encycl. *Divinum illud munus*, 9 maggio 1897: *Acta Leonis XIII*, vol. XVII, pp. 126-148.
26. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 1

4382

1975 MAI 16.-SC pro RELIGIOSIS, LITT. CIRC. PART.* De institutione tradenda alumnis religiosis in Collegiis Urbis commorantibus deque disciplina in iisdem domibus formationis servanda

Roma, 16 Maggio 1975

Reverendo Padre, A Vostra Paternità ed ai Suoi Collaboratori sono ben note l'importanza e la delicatezza del compito di promuovere nell'attuale periodo successivo al Concilio Vaticano II la formazione spirituale ed ecclesiastica dei religiosi nei collegi esistenti in Roma.

In certi casi il rinnovamento effettuato della vita religiosa ha dato origine ad un decentramento dell'autorità ed a cambiamenti nei metodi di formazione che rendono necessaria una riaffermazione dei principi fondamentali per raggiungere la debita formazione degli studenti ad ogni livello.

Essendosi ormai moltiplicate le relazioni interpersonali tra gruppo e movimenti, è emerso un fatto fondamentale, cioè i problemi educativi comuni a tutti i collegi romani si sono rivelati, più che nel passato, legati e condizionati a vicenda. Di qui la necessità di impostare un lavoro di coordinamento, tanto tra i collegi quanto tra i convitti e i centri accademici. La Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica ha promosso, dal canto suo, riunioni di Rettori e di Presidi per programmare questo coordinamento (cfr. Circolare del 1 Marzo 1975).

In analogia a quanto è stato iniziato a livello di collegi ecclesiastici, appartenenti e destinati al clero diocesano, la Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari si sente obbligata ad aiutare i centri di formazione religiosa ed ecclesiastica in Roma a formulare e seguire linee programmatiche comuni ed efficaci.

Questa Sacra Congregazione, senza voler sostituirsi minimamente ai Superiori e agli addetti alla formazione di ogni Istituto, desidera svolgere opera di animazione e di coordinamento, ed intende così manifestare esplicitamente la stima, l'amore e la predilezione del Santo Padre per gli studenti religiosi che vengono a Roma a compiere o a perfezionare la loro preparazione a un servizio qualificato nella Chiesa.

Non si ritiene necessario emanare altri regolamenti particolareggiati richiesti evidentemente per una ordinata convivenza, e già esistenti in ogni Istituto. Ma, dopo aver trattato il problema di collaborare fattivamente alla delicata azione educativa dei collegi, offriamo i seguenti orientamenti e direttive.

I. - La situazione dei Centri di formazione ecclesiastica esistenti in Roma

Il carattere proprio di un collegio ecclesiastico – secondo Paolo VI – dovrebbe consistere nella "esemplarità della sua funzione educatrice" (Discorso del 13 Novembre 1965). Tale meta ideale deve essere raggiunta nella situazione concreta della città di Roma, tenendo presenti l'insieme dei fattori che si trovano uniti e realizzati nell'ambiente romano.

Da tutto il mondo vengono a Roma studenti per approfondirsi nella fede cattolica attraverso la dovuta formazione spirituale e dottrinale in preparazione ad un più qualificato servizio nella Chiesa.

A. - Tra gli aspetti positivi e qualificati che ogni collegio "romano" offre ai suoi alunni rileviamo i seguenti:

1. In generale la scelta del collegio "romano" è effettuata in relazione alla effettiva ricchezza che Roma offre nell'ambito delle discipline ecclesiastiche, per la presenza di diversi centri di studi specializzati, di biblioteche e di iniziative culturali di vario genere.

2. Tuttavia la permanenza a Roma, non si esaurisce in una pura formazione scientifica, seppure privilegiata, ma trova la dimensione più caratterizzante in un'esperienza ampia ed articolata della vita della Chiesa e della sua ecumenicità, in un contesto in cui tutto parla dell'origine e della storia viva della Chiesa e delle sue istituzioni come si sono concretizzate attraverso i secoli. Difatti Roma offre una panoramica unica dell'unità e del pluralismo, che appaiono in tutta la loro evidenza e complementarietà, nell'incessante dinamismo di rinnovamento che anima la vita della Chiesa universale sotto il soffio dello Spirito Santo.

3. Elemento primario in questa esperienza è il senso della cattolicità, che trova naturale espressione in un amore profondo e in una fedeltà totale al Papa e alla Sede Apostolica, "Centro dell'unità".

4. Un altro elemento positivo è fornito dagli stessi fondatori degli Istituti religiosi che hanno sempre sentito e inculcato l'amore a Roma e al Sommo Pontefice, al cui Magistero hanno professato il loro "religioso rispetto di volontà e di intelligenza" (*Lumen gentium*, 25).

5. Infine, per i religiosi, acquista particolare significato e importanza in ordine alla universalità dei diversi Istituti, la presenza a Roma di gran parte delle case generalizie.

Sulla base di questi elementi positivi, i collegi ecclesiastici si potrebbero definire: "luoghi di incontro e di dialogo, in cui la Chiesa si edifica, una e cattolica nella carità, sotto Chi presiede la carità: il Papa".

Pertanto sono da incoraggiare i Superiori che inviano i loro studenti a Roma allo scopo di valorizzare un senso ecclesiale più ricco e profondo e profittare dei numerosi vantaggi che provengono dal centro della cattolicità. Siccome però non tutti apprezzano giustamente questi valori, sembra molto opportuno che i Superiori e i Rettori dei collegi e studentati religiosi abbiano cura di valorizzare, per gli alunni, gli aspetti positivi del loro soggiorno a Roma.

B. - Accanto a questi valori genuini ed ecclesiali, non dobbiamo nasconderci che esistono, nel contesto della città di Roma, pericoli reali e gravi:

1) Roma è una città che, per un progresso di secolarizzazione, va perdendo in parte il suo dichiarato carattere "sacro". Segni di questa situazione sono il moltiplicarsi delle occasioni di permissività e di erotismo, in campo di pubblicazioni, spettacoli, relazioni, che offrono facili evasioni.

2) La presenza di alcuni gruppi del dissenso cattolico ed ecclesiale e di certe isole di resistenza alle riforme indicate dalla Chiesa, la diffusione, l'insegnamento di dottrine a volte non pienamente d'accordo con il magistero della Chiesa, possono essere altrettanti motivi di scandalo e di turbamento.

3) Inoltre, si constatano difficoltà negli stessi centri di studio: oltre alla crisi delle scienze ecclesiastiche in genere, per il particolare momento storico in cui viviamo, si nota, in vari casi, una mancanza di integrazione tra scienza e vita spirituale.

4) Roma, come ogni città cosmopolita, e per l'anonimato che favorisce, e in tali casi per la mancanza di supporti visibili alla fede e alla coscienza, lascia indifeso l'individuo.

5) Infine, si rileva nell'ambito degli studenti ecclesiastici, una tendenza all'imborghesimento, che non favorisce l'approfondimento della vita spirituale e della dottrina sacra.

Ci sembra che, per una visione realistica della formazione, occorre tener conto anche di tali elementi negativi per apporvi i debiti rimedi, se si vuole che i collegi "romani" raggiungano le finalità da tutti auspicate. Candidati che non sanno superare queste difficoltà, che non danno solida prova della loro maturità psicologica e della adeguata preparazione religiosa, non devono rimanere nel Collegio né essere ammessi alla professione perpetua né agli ordini sacri.

II. - Orientamenti e direttive per la vita dei convitti

Premessa. Data la differente situazione oggettiva di fronte alle mete formative e dato il diverso livello culturale, è conveniente che siano ben distinti i convitti per i religiosi sacerdoti o laici in via di specializzazione, e i convitti per i religiosi in via di formazione e per i candidati al sacerdozio, i quali esigono una cura particolare per la preparazione alla professione perpetua, agli Ordini Sacri e l'abilitazione al ministero presbiterale, secondo l'iter stabilito dalla *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*.

1) Dal momento che i collegi ecclesiastici a Roma presentano tale complessità e polivalenza di elementi positivi e negativi, occorre operare una scelta dei candidati, in base a precisi criteri di idoneità: età, maturità psicologica, sicurezza di vocazione religiosa, attitudine allo studio personale, capacità di giudizio e di discernimento.

Siccome i collegi romani sono internazionali, si presuppone anche una tale duttilità e capacità di dialogo, da poter essere in grado, senza perdere la propria identità, di apprezzare e integrare i valori altrui, e di adattarsi ad una mentalità diversa dalla propria.

2) E' importante che il Rettore e i suoi collaboratori nell'opera formativa – in numero proporzionato ai giovani religiosi – siano persone ricche di calore umano e di spirito soprannaturale. Avendo sicurezza e dominio di sé, si sforzino di possedere chiarezza di idee, capacità di accoglienza e di dialogo, sincerità e ottimismo. Abbiano anche al loro attivo un periodo di esperienza pastorale, oltre ad una formazione di base sul piano dottrinale, pedagogico, e psicologico, per essere interlocutori validi dei giovani.

3) Il periodo di permanenza a Roma non va visto come una "zona franca", o una pausa della vita religiosa. Per alimentare un impegno di crescita spirituale, si curi l'armonia tra le esigenze dello studio e quelle della vita religiosa, in modo da evitare che venga pregiudicato lo spazio e il tempo riservati alla vita spirituale.

4) Si promuova una giusta attività pastorale, commisurata alla priorità degli studi, secondo il carisma proprio di ciascun Istituto e secondo le norme per la formazione. Le "esperienze apostoliche" siano concordate col Rettore e armonizzate con il piano pastorale della Chiesa locale.

5) Si curi la formazione ad un'autentica capacità critica costruttiva, in un atteggiamento filiale verso la Chiesa. Gli scandali e gli aspetti negativi non servano di alibi e di facile giustificazione per le proprie mancanze, ma aiutino ad una maturazione e ad un approfondimento della fede nella Chiesa.

Ogni candidato dovrebbe verificare periodicamente, coll'aiuto dei Superiori, sia la crescita sul piano religioso, sia la resa negli studi, senza strascichi di indebiti rinvii o prolungamenti. Non avrebbe più senso la permanenza di uno studente nel collegio, ove questa risultasse per lui controproducente e poco costruttiva.

Anche il collegio, globalmente preso, dovrebbe effettuare una verifica circa l'attuazione delle finalità proposte. Se per qualsiasi ragione esso non riuscisse in questo intento, non avrebbe senso tenere aperto un collegio ecclesiastico in Roma. Il bene comune e la lealtà verso i singoli Istituti esigerebbero, in tal cosa, un responsabile atto di coraggio, con cui se ne decretasse – almeno temporaneamente – la chiusura.

6) Siccome tutti i collegi presenti a Roma tendono alle medesime finalità, e sarebbe controproducente la disparità di comportamenti tra collegio e collegio, sono auspicabili periodiche riunioni tra Rettori per coordinare le iniziative e le attuazioni pratiche secondo una certa omogeneità per la vita religiosa e soprattutto nell'ambito sacerdotale, in collegamento con i convitti per il Clero diocesano (cfr. Circolare della Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica, pag. 2).

III. - Norme pratiche

1. *Intesa tra Superiori e Studenti.* Ci sia un'intesa tra Superiori Maggiori dell'Istituto, autorità accademiche, studenti, rettore del collegio, riguardo ai piani di studio e alle mete formative, di modo che ciascun alunno possa essere seguito ed aiutato in ordine all'impegno di studio, ai risultati e alle scadenze, e in ordine ai compiti che gli saranno affidati nel futuro e per cui si giustifica la sua presenza a Roma.

2. *Vita religiosa.* I collegi debbono essere case di piena e convinta vita religiosa. A questo scopo, pur lasciando una sufficente possibilità di scelta, si offrano agli alunni dei direttori spirituali preparati, che siano interlocutori validi e veri modelli di vita spirituale.

3. *Vita spirituale e liturgica.* Nella vita spirituale si dia rilievo alle "pratiche di pietà" (quotidiane, mensili e annuali), secondo le proprie Costituzioni e regolamenti.

Nella vita liturgica si sottolineino i tempi forti, valorizzando in modo particolare la celebrazione Eucaristica e il Sacramento della Penitenza, come momenti significativi per la crescita spirituale personale e comunitaria.

E' poi sommamente importante che l'alunno sia guidato a realizzare in sé, in una giusta armonia e contemplazione, quell'unità di vita cui deve tendere ogni religioso ed ogni sacerdote.

4. *Vita comunitaria.* La vita comune richiede una disciplina alla quale i religiosi si subordinano nella carità fraterna, nell'obbedienza e nell'adempimento della loro consacrazione. Il regolamento che ordina il tempo di studio, i periodi di silenzio, le uscite ed attività esterne non è soltanto un sostegno della vita comune e della spiritualità religiosa ma un elemento integrativo di tutta la formazione, adatto a promuovere il dominio di sé ed il pieno sviluppo della personalità.

5. *Osservanza dei voti. a)* Obbedienza. Nella pratica dell'obbedienza si maturi la dimensione dell'accoglienza fiduciosa e coerente del magistero del Papa; il senso dell'unità carismatica del proprio Istituto a livello mondiale; il senso di appartenenza e di dipendenza della propria comunità.

b) Castità. La pratica del voto di castità esige una comunità che ne favorisca la maturazione, ed include la necessità che l'individuo acquisisca una tale disciplina personale, che gli faccia superare i rischi e le tentazioni di una società permissiva (spettacoli, rapporti sociali, letture ...). Nell'amore fraterno coltivato in una vita comune sincera e genuina, l'individuo trova un valido sostegno della sua consacrazione.

c) Povertà. La povertà richiede una vera austerità di vita, un uso moderato e dipendente del denaro secondo esigenze di vera necessità, rifiuto del superfluo, testimonianza del proprio lavoro di studenti, severità nell'uso del tempo libero, programmazione responsabile dei viaggi – concordata con i Superiori competenti – specie durante le vacanze.

6. *Attività pastorale.* Tenendo presente la temporaneità delle esercitazioni pastorali e la loro relatività rispetto alla missione futura di ogni studente, occorre evitare indebite trasposizioni di atteggiamenti, di criteri pastorali e di attuazioni pratiche dei propri paesi di origine nel contesto di Roma e viceversa. Ciò vale anche per lo stile di vita consacrata, le celebrazioni liturgiche con il popolo, e la vita di relazione.

7. *Unità e diversità.* Siccome i collegi romani, per la loro internazionalità, comportano la presenza di usi e costumi diversi, i Rettori nelle loro riunioni vorranno addivenire, al fine di promuovere la formazione degli alunni, ad una certa uniformità nelle norme che riguardano la vita del collegio, la li-

http://www.obrascatolicas.com

turgia, la pratica della povertà e l'accettazione delle esigenze locali.

La Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari esprime il più vivo incoraggiamento per tutte le iniziative che la Paternità Vostra vorrà intraprendere, secondo i suddetti orientamenti, in collaborazione con questo Sacro Dicastero, per aiutare gli studenti religiosi a completare la formazione intellettuale e spirituale, contraddistinta dalla fedeltà al magistero pontificio e dal carisma del proprio Istituto.

Profitto volentieri della circostanza per porgerLe i sensi del mio distinto ossequio, con cui mi professo devotissimo nel Signore. - Arturo Card. TABERA, *Prefetto.* Agostino Mayer, O. S. B., *Segretario.*

* Ad Supremos Moderatores Institutorum religiosorum, Prot. N. SpR 327/75: CpR 56 (1975) 272-278.

4383

1975 MAI 18.-SECR. CHRIST. UNIT., LITT. CIRC. PART.*

Proponitur ut festum Paschatis celebretur quotannis die Dominica post secundum sabbatum mensis aprilis

E Civitate Vaticana, die: 18 mai 1975

Le deuxième Concile du Vatican, en appendice de la Constitution sur la Liturgie, "estimant d'une grande importance les désirs de beaucoup en faveur de la fixation de la fête de Pâques à un dimanche déterminé", a déclaré qu'il "ne s'oppose pas à ce que la fête de Pâques soit fixée à un dimanche déterminé du calendrier grégorien avec l'assentiment de ceux à qui importe cette question, surtout des frères séparés de la communion avec le Siège Apostolique".

Ce désir, en effet, avait été exprimé par de nombreux évêques répondant au questionnaire de la Commission pontificale antépréparatoire et il s'était déjà manifesté en 1918 lors d'une enquête faite à l'occasion de l'application de la réforme liturgique de saint Pie X.

En 1964, le Saint-Père a chargé le Secrétariat pour l'Unité des chrétiens de s'occuper de ce problème en liaison avec les autres Eglise chrétiennes et, en particulier, avec les Eglises orthodoxes. De nombreux contacts furent pris; le groupe mixte de travail entre l'Eglise catholique et le Conseil Oecuménique des Eglises s'est occupé de cette question dans le département de "Foi et Constitution" du Conseil Oecuménique des Eglises: des catholiques, des orthodoxes, des anglicans, des protestants y prirent part.

Les lignes d'une solution possible se sont ainsi précisées en même temps que, surtout dans les régions où vivaient des groupes chrétiens célébrant Pâques à une date différente, les fidèles prenaint conscience de la nécessité de donner un témoignage visible de leur communauté de foi dans ce mystère central de la prédication évangélique.

Le Saint-Père, après de récentes consultations, a pensé que le moment était venu d'essayer d'engager un processus de décision. Après avoir abordé lui-même la question dans le lettre pascale qu'il adressa aux Patriarches orthodoxes, il m'a chargé de communiquer aux Eglises orthodoxes, à la Communion anglicane et aux Familles confessionnelles mondiales, une proposition concrète.

En 1977, tous les chrétiens selon leurs différents calculs coïncideront dans la célébration de Pâques le 10 avril, le dimanche qui suit le deuxièmes samedi d'avril. Or c'est précisément le dimanche qui, dans des déclarations faites par divers chefs d'Eglises et dans les conclusions de différents groupes chrétiens autorisés à étudier cette question, semble le plus souvent retenu comme la date la plus indiquée pour la célébration de Pâques.

Au nom du Saint-Père, j'ai proposé *qu'à partir de 1977, Pâques soit toujours célébrée le dimanche suivant le deuxième samedi d'avril.*

La solution proposée n'est pas l'imposition d'une tradition à une autre; elle pourrait être bien plutôt l'expression d'un accord auquel nous aurait amené l'Esprit Saint, en obéissance à l'intention des Pères du premier Concile Oecuménique, qui voulaient avant tout l'unité de tous dans la célébration de la résurrection du Seigneur.

En même temps nous étions en contact avec le Conseil Oecuménique des Eglises, qui va soumettre une proposition analogue à l'étude de ses Eglises membres en sollicitant leurs réactions.

Nous demandons en même temps aux Eglises qui auraient des raisons les empêchant d'accepter cette proposition, de nous indiquer si elles seraient opposées à ce que l'Eglise catholique fixe la célébration de la fête de Pâques à cette date, dans le cas où le plus grand nombre des Eglises y seraient favorables.

Nous avons tenu à informer votre Conférence épiscopale de cette initiative, afin qu'il vous soit possible, si vous le jugez opportun, d'avoir à ce sujet des échanges de vues avec les autres Eglises chrétiennes de votre région, échanges de vues susceptibles de favoriser un accord.

Aucune décision n'est encore prise. Pour rester fidèle à l'orientation donnée par le deuxième Concile du Vatican, cette décision dépend de l'acceptation ou non de la proposition du Saint-Père par les autres Eglises chrétiennes.

Espérant dans la prière que l'Esprit Saint suscitera l'accord désiré, je vous prie d'agréer l'expression de mes sentiments respectueux et fraternels dans le Seigneur. - Jean Card. WILLEBRANDS, *Président.*

* Ad Praesides Conferentiarum episcopalium, Prot. N. 1578/75: Notit. 12 (1976) 59-60. Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 503.

4384

1975 MAI 21.- SECRET. STATUS, FACULTATES. PART.*

Tribuuntur Signaturae Apostolicae facultates: transferendi causas de uno in aliud tribunal, dispensandi a legibus processualibus, et sanandi nullitates actuum iudicialium

Dal Vaticano, 21 Maggio 1975

Signor Cardinale, Col pregiato Foglio N. 5374/74 Var., in data 25 aprile 1974, l'Eminenza Vostra Reverendissima ha chiesto al Santo Padre alcune facoltà relative alle avocazioni di cause, alla dispensa dalle leggi di procedura e alla sanatoria di atti giudiziari nulli.

In proposito mi do premura di significarLe che il Santo Padre concede all'Em.mo Cardinale Prefetto 'pro tempore', per tre anni e 'ad experimentum' le seguenti facoltà che dovranno essere esercitate in Congresso:

1. *Trasferire le cause ad un tribunale diverso da quello competente*, nei casi in cui, a seguito di ricorso d'una parte o del Promotore di Giustizia o del Difensore del Vincolo, risultassero gravi violazioni della legge processuale, purché non sia possibile apporre rimedio con la sostituzione delle persone che compongono il Tribunale, e sentite le parti quanto alla determinazione del nuovo tribunale.

2. *Dispensare dalle leggi di procedura* nelle cause in cui siano coinvolti soltanto interessi privati, le parti ne facciano concorde richiesta e la sentenza non sia destinata ad avere effetti civili.

3. *Sanare atti giudiziari nulli*, alle stesse condizioni del numero precedente.

L'Eminenza Vostra potrà rilevare che la richiesta facoltà di avocare in Segnatura le cause, è stata sostituita dalla facoltà di trasferire la causa ad un altro tribunale, non sembrando opportuno che cotesto Supremo Tribunale si occupi del merito delle cause nelle istanze inferiori.

Relativamente poi alla richiesta di sanatoria per tutte le sentenze del nuovo Tribunale Regionale di Campinas emesse prima di ricevere il nulla osta definitivo della Santa Sede, il Santo Padre sana tutte le eventuali nullità degli atti e sentenze, derivanti dal mancato nulla osta.

Profitto volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima dev.mo in Domino - G. Card. VILLOT.

* Cardinali Praefecto Signaturae Ap. Prot. N.277951.

4385

1975 MAI 31.- SC pro RELIGIOSIS, EPISTULA. PART.*

Confirmatur suppressio 'Fraternitatis sacerdotalis Sancti Pii X', et eiusdem erectio in Institutum perfectionis praecluditur

Rome, le 31 mai 1975

Excellence, Quelques réactions à propos de votre récente décision concernant la Fraternité sacerdotale Saint-Pie-X, dont la S. Congrégation pour les Religieux et les Instituts séculiers a eu connaissance, lui fournissent l'occasion de réaffirmer les propositions suivantes:

1. Comme le stipulait la lettre du 25 avril dernier, Votre Excellence avait pleine autorité pour retirer l'approbation primitivement accordée par l'évêque de Fribourg; l'évolution actuelle de la situation témoigne de l'opportunité de cette décision.

2. Il ne saurait être question pour ce Dicastère de donner son 'nihil obstat' pour une érection éventuelle de la Fraternité sacerdotale Saint-Pie-X en Institut de perfection de droit diocésain aussi longtemps que ses responsables maintiendront leurs dispositions actuelles.

Je profite volontiers de la circonstance pour me redire le très dévoué en Notre-Seigneur de Votre Excellence. - Arturo Card. TABERA, *Préfet.* Augustin Mayer, *Secrétaire.*

* Episcopo Lausannensi, Genevensi et Friburgensi, Prot. N. DD. 1649-1/72: Doc. Cath. 72 (1975) 615-616. Adn. vide infra sub die 11 oct. 1976: LE n. 4470.

4386

1975 MAI ... - SC pro CULTU, DECLARATIO. PART.*

Duo opera circa Preces Eucharisticas reprobantur eorumque lectio, etiam privata, non suadetur

Ancora due pubblicazioni che colpiscono direttamente il cuore della celebrazione eucaristica. Johan Mossi, S. J., *Bread blessed and brocken.* Eucharistic Prayers and Fraction Rites. New York, Paulist Press, 1974. in 8°, 151 pp. Pietro Brugnoli, S. J., *Preghiere eucaristiche di una Chiesa in cammino.* Assisi, Cittadella Editrice, 1975. In 16°, 142 pp.

Il tema della composizione anaforica è affrontato con inqualificabile superficialità. Le omissioni sono ingiustificate, le alterazioni sconcertanti, le arbitrarietà marchiane. In ambedue i casi manca la piena nozione di preghiera eucaristica, della sua struttura, delle sue componenti, delle sue leggi (cf. *Messale romanum, Institutio generalis*, n. 55). Perfino le parole della consacrazione sono non di rado alterate; chi le usasse certo non compirebbe il rito istituito dal Signore.

La Congregazione per il Culto Divino, che ha sempre dimostrato larga comprensione anche in questo particolare settore (cfr. le *Litterae circulares* del 27 aprile 1973; *Notitiae*, 1973, pp. 193-201) riprova nel modo più categorico simili iniziative, destinate a seminare divisioni e scandalo tra i fedeli, e a intralciare l'ordinata attuazione della riforma liturgica; riprova che Editrici cattoliche ospitino e sovvenzionino pubblicazioni chiaramente difformi dalla disciplina della Chiesa; diffida i sacerdoti a farne uso, e i rettori delle chiese a tenerne copia nelle sagrestie; sconsiglia pure che queste pubblicazioni siano usate come lettura privata: nessun vantaggio spirituale può recare un libro, che porta il marchio d'origine di aperta dissobbedienza alla Chiesa.

* Notit. 11 (1975) 169.

4387

1975 IUN 10.- SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Signatura Ap. declaratur incompetens ad videndum recursum adversus decisionem Commissionis Cardinalium a Summo Pontifice specialiter constitutae

Cum, per scriptum diei 21 maii 1975, apud Cancellariam huius Supremi Tribunalis depositum die 5 iunii 1975, Exc.mus Dominus Marcellus Lefebvre, Superior Instituti cui nomen 'Fraternité sacerdotale Saint-Pie-X', recursum interposuerit contra actum Exc.mi Episcopi Lausannen., Geneven. et Friburgen. diei 6 maii 1975, quo revocatur decretum erectionis eiusdem Fraternitatis;

Attento quod, ex documentis recursui adnexis, apparet actum impugnatum non esse nisi exsecutionem decisionum latarum a Speciali Commissione trium Patrum Cardinalium, et a Summo Pontifice in forma specifica adprobatarum;

Supremus Signaturae Apostolicae Tribunal, iuxta can. 1556 C. J. C., declarat recursum propositum recipi non posse ob incompetentiam absolutam eiusdem Supremi Tribunalis.

Datum Romae, e sede Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, die 10 iunii 1975. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *Secretarius.*

* Apoll 49 (1976) 29-30. Adn. in Apoll 49 (1976) 30-31; PrM 65 (1976) 184-185.

4388

1975 IUN 20. - SC pro RELIGIOSIS, NORMAE. PART.*

"Decretum laudis" supprimitur, et novus modus procedendi statuitur in recognoscenda Institutis religiosis condicione "iuris pontificii"

La Commissione [penes S. Congregationem pro Religiosis et Institutis saecularibus constituta ad praxim innovandam quoad 'Decretum laudis' et 'Pro-decretum laudis' concedendum novamque certam deinceps inducendam], dopo maturo esame condotto in diverse sessioni, pervenne alle seguenti conclusioni:

1) sopprimere il "pro-decreto", così come era stato inteso nel passato;

2) produrre un nuovo documento che sostituisce tanto il pro-decreto che il decreto di lode, e venisse a sancire il riconoscimento pontificio, con rilevanza tanto nella sfera canonica che in quella civile;

3) avocare al Dicastero la competenza di giudicare sulla opportunità o meno di concedere siffatto riconoscimento, con diritto, nei singoli casi, di limitarne temporaneamente alcuni effetti, delegando all'Ordinario della Casa generalizia talune facoltà;

4) mantenere, quanto all'iter della pratica, le modalità fin qui seguite per la concessione del decreto di lode;

5) rendere possibile all'Istituto (qualora avesse acquisito tutti gli altri elementi, differiti, per opportunità al momento della concessione del riconoscimento pontificio) di passare, dietro sua richiesta, sotto la completa giurisdizione della S. Sede, spettando a questa, ovviamente, il decidere circa l'accoglimento della petizione e la conseguente revoca delle facoltà conferite all'Ordinario.

Il Congresso del 20 giugno 1975, al cui vaglio e giudizio furono sottoposte le conclusioni della Commissione, dopo ampio dibattito, accolse le proposte della Commissione stessa. In particolare venne deliberato che, abolito il termine di "pro-decreto", si possa d'ora innanzi concedere il riconoscimento pontificio anche a quegli istituti che per la loro particolarissima situazione ne avvertano la necessità. Stabili inoltre che, ove il caso lo esiga, la S. Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari potrà lasciare temporaneamente alcune facoltà all'Ordinario della Casa generalizia. Tali facoltà verranno inserite come norme provvisorie in appendice al testo delle Costituzioni e notificate con lettera all'Ordinario interessato.

* Iuxta summarium vulgatum a ISCRIS 2 (1976) 157-158. Adn. in ISCRIS, ib. p. 155-158.

4389

1975 IUN 21.- SC pro DOCTR. FIDEI, EPISTULA. PART.*

Probantur decisiones Episcopi condicionem supernaturalem apparitionum 'de Kérizinen' negantes

Rome, le 21 juin 1975

Excellence, La Congrégation pour la Doctrine de la foi a étudié avec attention le rapport sur les "événements de Kérizinen", que vous avez bien voulu établir à sa demande, et lui adresser le 27 février 1975.

Au terme de cet examen, ce Dicastère ne peut que louer et approuver le comportement prudent et les sages décisions de Votre Excellence. Il ne doute pas qu'à l'avenir vous ne suiviez cette affaire avec la même vigilance attentive et ne preniez au besoin, dans le même esprit, les décisions opportunes, qui, comme vous le savez, relèvent en cette matière de votre propre compétence épiscopale.

Veuillez agréer, Excellence, l'expression de mes sentiments de religieux et très respectueux dévouement dans le Seigneur. - Franc. Card. SEPER, *Préfet.*

* Episcopo Corisopitensi, Prot. N. 259/71: Doc. Cath. 72 (1975) 779. Adn. in Doc. Cath. 72 (1975) 779-782.

http://www.obrascatolicas.com

4390

1975 IUN 29. - PAULUS VI, EPISTULA APOST. PART.*

A notre Frère dans l'Episcopat, Marcel Lefebvre, ancien Arhevéque de Tulle:

Hortatur Episcopum ut publice se submittat oboedientiae et decisionibus Romani Pontificis

Cher Frère, c'est avec peine que nous vous écrivons aujourd'hui. Avec peine, car nous devinons le déchirement intérieur d'un homme qui voit l'anéantissement de ses espoirs, la ruine de l'oeuvre qu'il croit avoir entreprise pour la bonne cause. Avec peine, car nous pensons au désarroi des jeunes qui vous ont suivi, pleins d'ardeur, et qui découvrent maintenant l'impasse. Mais notre peine est plus vive de constater que la décision de l'autorité compétente – pourtant formulée très clairement et tout à fait justifiée, il faut le dire, par votre refus de modifier votre opposition publique et persistante au Concile oecuménique Vatican II, aux réformes postconciliaires et aux orientations qui engagent le Pape lui-même – que cette décision prête encore à discussion jusqu'à vous conduire à rechercher une quelconque possibilité juridique de l'infirmer.

Bien qu'une mise au point ne soit, à strictement parler, pas nécessaire, nous jugeons cependant opportun de vous confirmer que nous avons tenu à être personnellement informé de tout le déroulement de l'enquête concernant la Fraternité sacerdotale Saint-Pie-X, et cela depuis le commencement. La Commission Cardinalice que nous avons instituée nous a régulièrement et scrupuleusement rendu compte de son travail. Enfin, les conclusions qu'elles nous a proposées, nous les avons faites nôtres toutes et chacune, et nous avons personnellement ordonné leur entrée en vigueur immédiate.

Aussi, cher Frère, c'est au nom de la vénération pour le Successeur de Pierre que vous professez dans votre lettre du 31 mai, plus que cela, c'est au nom de l'obéissance au Vicaire du Christ, que nous vous demandons un acte public de soumission, afin de réparer ce que vos écrits, vos propos, votre attitude ont d'offensant à l'égard de l'Eglise et de son Magistère. Un tel acte implique nécessairement, entre autres, l'acceptation des mesures prises à l'égard de la Fraternité sacerdotale Saint-Pie-X, avec toutes leurs conséquences pratiques. Nous supplions Dieu afin qu'il vous éclaire et vous conduise à agir ainsi, malgré vos réticences du moment. Et nous faisons appel à votre sens des responsabilités épiscopales pour reconnaître le bien qui en résulterait pour l'Eglise.

Certes, des problèmes d'un tout autre ordre nous préoccupent également. La superficialité de certaines lectures des documents conciliaires, des initiatives individuelles ou collectives relevant parfois davantage du libre arbitre que de l'adhésion confiante à l'enseignement de l'Ecriture et de la Tradition, des démarches pour lesquelles la foi sert arbitrairement de caution, nous les connaissons, nous en souffrons et nous nous efforçons d'y remédier pour notre part, à temps come à contretemps. Mais comment s'en prévaloir pour s'autoriser à des excès gravement préjudiciables? Telle n'est pas la bonne voie, puisqu'elle emprunte en définitive un itinéraire comparable à celui qui est dénoncé. Que signifie un membre qui veut agir seul, indépendamment du Corps auquel il appartient?

Vous laissez invoquer en votre faveur le cas de Saint Athanase. Il est vrai que ce grand évêque demeura praticament seul à défendre la vraie foi, dans les contradictions qui lui venaient de toute part. Mais, précisément, il s'agissait de la défense de la foi du récent Concile de Nicée. Le Concile fut la norme qui inspira sa fidélité, comme du reste chez Saint Ambroise. Comment aujourd'hui quelqu'un pourrait-il se comparer à Saint Athanase, en osant combattre un Concile comme le deuxième Concile du Vatican, qui ne fait pas moins autorité, qui est même sous certains aspects plus important encore que celui de Nicée?.

Nous vous exhortons donc à méditer la monition que nous vous faisons avec fermeté et en vertu de notre autorité apostolique. Votre aîné dans la foi, celui qui a reçu mission de confirmer ses frères, vous l'adresse le coeur empli d'espérance. Il voudrait déjà pouvoir se réjouir d'être compris, entendu et obéi. Il attend avec impatience le jour où il aura le bonheur de vous ouvrir ses bras, pour manifester une communion retrouvée, lorsque vous aurez répondu aux exigences qu'il vient de formuler. Il confie à présent cette intention au Seigneur, qui ne rejette nulle prière. *In veritate et caritate.*

Du Vatican, le 29 juin 1975. - PAULUS PP. VI.

* Doc. Cath. 73 (1976) 33-34. Adn. vide infra sub die 11 oct. 1976: LE n. 4470.

4391

1975 IUN 29.-SC pro EPISC., DECR. AAS 67 (1975) 674-676

Decretum de visitatione Ss. Liminum deque relationibus dioecesanis

Ad Romanam Ecclesiam , quam Petrus et Paulus evangelium docuerunt suoque effuso sanguine consecraverunt, "propter potiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam"[1] : placuit enim Deo Romam sedem collocare Apostolorum Principis tamquam unitatis tum Episcoporum tum fidelium perpetui principii ac visibilis fuundamenti, cui quidem claves regni caelorum commiserat, ita ut quasi statio efficeretur in via quae populum Dei peregrinantem in spe ad patriae supernae metam ducit[2].

Inde soliditas Petri in suos quoque se transfudit heredes[3], atque ipsius cathedra, "quae universo caritatis coetui praesidet, legitimas varietates tuetur et simul invigilat, ut particularia, nedum unitati noceant, ei potius inserviant"[4].

Romanus vero Pontifex, cum non solum "tamquam omnium fidelium pastor ad bonum commune Ecclesiae universae", sed etiam "ad bonum singularum Ecclesiarum procurandam missus sit"[5], in variis orbis partibus congruo modo praesens adsit ac statum et adiuncta uniuscuiusque Ecclesiae comperta habeat oportet.

Quamvis temporum progressiones Episcopo Romano provida suppeditaverint subsidia, quibus ipse et in longinquas continentes terras aliquando se conferret, ut filios et fratres inviseret, summum tamen momentum etiamnunc illis agendi rationibus tribuendum est, quibus decursu saeculorum communio ecclesialis quasi in suo culmine celebratur.

Huic vero fini maxime prosunt inter Romanum Pontificem et Episcopos atque Ecclesias eisdem concreditas crebrae necessitudinis rationes, quae non modo per epistolarum commercium, sed praesertim per adventum sacrorum Antistitum ad Limina Apostolorum habentur.

Liquet enim in Ecclesia motui illi, qui ex medio ad extrema fertur et quadam ratione omnes et singulas Ecclesia, immo cunctos et sin/gulos Pastores ac fideles 675
attingit, alium motum respondere debere, qui ad centrum ac veluti ad cor Ecclesiae feratur[6].

Porro opportunum visum est ea quae, "optimo iure et Spiritus Sancti instinctu" iam antiquitus statuta[7], deinde accommodata sunt[8], scilicet ut singuli Episcopi statis temporibus Apostolorum tropaea veneraturi deque commissae dioecesis condicione Summo Pontifici relaturi Urbem peterent, alia ratione disponere, qua distributio nationum per singulos quinquen-

1. S. Irenaeus, *Adversus haereses*, III, 3, 2: PG 7, 848.
2. Cfr. Decr. De Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 2: A.A.S. 57 (1965), p. 92.
3. Cfr. S. Leo Magnus, *Sermo V* in anniversario ipsius assumptionis ad Pontificatum, 4: PL 54, 155.
4. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 13: A.A.S. 57 (1965), p. 18.
5. Decr. de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia *Christus Dominus*, n. 2: A.A.S. 58 (1966), p. 673.
6. Cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* motu proprio datae, 24 iun. 1969: A.A.S. 61 (1969), p. 475.
7. Sixtus Pp. V, Const. Apost. *Romanus Pontifex*, 20 dec. 1585: *Bull. Rom.*, tom. 4, IV, 173-176.
8. Cfr. S. Congregatio Consistorialis, Decr. *A remotissima*, 31 dec. 1909: A.A.S. 2 (1910), pp. 13-16.

nii annos in can. 340 § 2 C. I. C. statuta aptius ordinaretur.

Cum enim multis in orbis regionibus plurimae interim erectae sint novae dioeceses atque sacrorum Pastorum numerus auctus et ubique terrarum faciliora et frequentiora in dies evadant itinera, evenit, ut quibusdam annis Episcopi fere turmatim ad sacra Limina accedant, adeo ut singulare ipsorum cum Summo Pontifice colloquium perdifficile, immo saepius vix possibile, fiat.

Quapropter, collatis consiliis cum Sacris Congregationibus pro Gentium Evangelizatione et pro Ecclesiis Orientalibus, haec Sacra pro Episcopis Congregatio, de mandato Summi Pontifcis, quae sequuntur decernit:

1. Canoni 340 § 2 C. I. C. derogatur et nova per singulos quinquennii annos regionum distributio statuitur, ab universis ritus latini Episcopis servanda.

Pro Episcopis vero rituum orientalium vigere pergit can. 405 § 3 Litterarum Apostolicarum *Cleri sanctitati*[9].

2. Quinquennia fixa et communia manent eaque computantur a die 1 ianuarii 1976; relationem de statu dioecesis, ad Urbem accedentes, exhibebunt:

a) in primo quinquennii anno Episcopi Italiae, Hispaniae, Melitae necnon Africae Septentrionalis[10], 676 Occidentalis[11] et Orientalis[12]; /

b) in secundo ceteri Episcopi Europae et Africae;

c) in tertio Episcopi Americae Septentrionalis et Centralis, insularum Caribicarum necnon Oceaniae;

d) in quarto Episcopi Americae Meridionalis praeter Brasiliam, Asiae Meridionalis[13] et Orientis Medii[14];

e) in quinto Episcopi Brasiliae atque ceterarum Asiae regionum.

3. Paragraphi vero 1 et 3 eiusdem canonis 340 necnon canones 341 et 342, visitationem sacrorum Liminum atque relationes de statu dioecesium respicientes, non immutantur.

4. Aliquot mensibus ante initium uniuscuiusque anni Legati pontificii earum nationum quarum interest praestitutum tempus ad visitationem adimplendam Episcopis memorabunt atque Praesides Conferentiarum episcopalium invitabunt, ut, collatis cum Praesulibus consiliis, tabellam conficiant unum et aliud temporis spatium definientes quo singuli vel, si peculiaria adiuncta id suadeant, complures Romano Pontifici se sistent[15]. Quibus peractis, iidem Legati consilia inire curabunt cum domus pontificiae Praefectura, ad quam pertinet Episcoporum visitationes per totum anni cursum apte distribuere.

5. Relationem de statu concreditae dioecesis congruo tempore ante suum in Urbem adventum Episcopi peropportune mittere velint.

Quae omnia Summus Pontifex Paulus, Divina Providentia Pp. VI, approbare et auctoritate sua confirmare dignatus est et publici iuris fieri iussit, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 29 mensis iunii, in sollemnitate sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, anno MCMLXXV. - Sebastianus Card. BAGGIO, *Praefectus.* Ernestus Civardi, Archiep. tit. Serdicen., *a Secretis.*

Adn. L. De ECHEVERRIA in REDC 32 (1976) 380-419; P. TOCANEL in Apoll 49 (1976) 15-18.

4392

1975 IUL 2.-RATIHABITIO CONV. AAS 67 (1975) 434

Ratihabitio Conventionis inter Sanctam Sedem et Rempublicam Columbianam die 12 iulii 1973 initae, nonnullis additis declarationibus circa sensum aliquorum articulorum

I - Ratihabitio Conventionis

Vide textum supra sub die 12 iulii 1973: LE 4214.

II - Declarationes partium contrahentium

*Acta de Canje de Ratificaciones del Concordato**

Reunidos en el salón del Palacio Apostólico Vaticano, su Eminencia el señor Cardenal Jean Villot, Secretario de Estado de Su Santidad el Papa Pablo VI, y su Excelencia el señor Doctor Antonio Rocha Alvira, Embajador extraordinario e plenipotenciario de la República de Colombia ante la Santa Sede, con el objeto de proceder al canje de los respectivos instrumentos de ratificación relativos al Concordato y al Protocolo final, suscritos entre la Santa Sede y la República de Colombia en Bogotá, el día 12 de julio de 1973, después de presentar sus plenos poderes, que fueron hallados en buena y debida forma, presentaron los documentos originales de ratificación expedidos por las altas partes contratantes; procedieron a la lectura de tales documentos y habiéndolos encontrados exactos y conformes, realizaron el canje en la forma acostumbrada, haciéndose mutua entrega de ellos.

Los infrascritos, en virtud de la plenipotencia que se les ha conferido, siguiendo instrucciones expresas de Su Santidad el Papa Pablo VI y de su Excelencia el señor Presidente de la República de Colombia, señor Doctor Alfonso López Michelsen, y actuando de conformidad con lo dispuesto por el artículo veintinueve del Concordato de 1973, en el momento del canje declaran:

a) Que dentro de los treinta días siguientes al presente canje de instrumentos de ratificación se reunirá en Bogotá la comisión permanente contemplada en el artículo sexto del Concordato de 1973, con el fin de determinar los criterios a que deben ajustarse los eventuales contratos que, de conformidad con el artículo trece del Concordato, el Gobierno de Colombia pueda celebrar con el Ordinario competente en el sector de la educación oficial en los respectivos territorios;

b) Que la comisión permanente deberá haber terminado la tarea asignada en el punto anterior a más tardar el 31 de julio de 1975, para entrar a determinar cuáles centros educativos no quedarán cobijados por contratos de servicios en el sector de la educación oficial, con el fin de que las autoridades civiles asuman antes del 31 de diciembre de 1975 la dirección directa de dichos centros;

c) Que el Gobierno de Colombia, antes del 31 de diciembre de 1975, celebrará los contratos a que haya lugar en el sector de la educación oficial con el Ordinario competente para aquellos centros educativos que sean objeto de un régimen contractual;

d) Que hasta el 31 de diciembre de 1975, mientras no se celebren los contratos en el sector de la educación oficial o no asuman las auctoridades civiles la dirección directa de los centros educativos que están hoy en día bajo la dirección eclesiástica, se seguirá aplicando el régimen financiero anterior y las partidas correspondientes asignadas en el Presupuesto Nacional de Colombia para educación en los antiguos territorios de misiones de calendario escolar *a* y *b*, así como las partidas asignadas por el Instituto Colombiano de Bienestar Familiar para restaurantes escolares y sostenimiento de algunos internados, serán giradas a través de la Procuraduría

* REDC 31 (1975) 373-375.

9. A.A.A. 49 (1957), p. 554.
10. Nationum scilicet, quae sunt: Algeria, Aethiopia, Marochium, Respublica Arabica Aegypti, Respublica Arabica Libyae, Sahara Hispanica, Somalia, Sudania.
11. Nationum scilicet, quae sunt: Dahomeia, Gambia, Gana, Guinea, Liberia, Litus Eburneum, Malia, Mauritania, Mons Leonicus, Niger, Nigeria, Senegalia, Togum, Volta Superior.
12. Nationum scilicet, quae sunt: Chenia, Malavia, Tanzania, Uganda, Zambia.
13. Nationum scilicet, quae sunt: Bangladesa, India, Irania, Pakistania, Taprobanes seu Sri Lanka.
14. Nationum scilicet, quae sunt: Arabia, Iraquia, Cuvaitum, Libanus, Palaestina, Respublica Arabica Syriae, Turcarum Respublica; Patriarchatus Latinus Hierosolymitanus.
15. Cf. can. 341 § 1.

http://www.obrascatolicas.com

General de Misiones, cuya existencia se prorroga hasta esa fecha;

e) Que la asistencia a la enseñanza y formación religiosas según el magisterio de la Iglesia Católica que ofrecerán los planes educativos en los establecimientos oficiales de primaria y secundaria de acuerdo con el artículo doce del Concordato, no es obligatoria para los alumnos católicos menores cuyos representantes legales hayan pedido dispensa de los cursos de religión católica y para los alumnos católicos mayores de edad que presenten una solicitud en ese sentido, de conformidad con el principio de la libertad religiosa consagrado en las conclusiones del Concilio Vaticano II y en las normas de la Constitutión política de Colombia;

f) Que de acuerdo con lo dispuesto en el artículo noveno del Concordato de 1973, las causas de separación de cuerpos de los matrimonios canónicos, a partir de la fecha de entrada en vigor del tratado, deberán ser presentadas ante los jueces del Estado; sin embargo, se entiende que las causas introducidas ante las autoridades eclesiásticas con anterioridad a la entrada en vigor del tratado, seguirán su trámite ordinario ante dichas autoridades, en virtud del principio de los derechos adquiridos, a menos que las partes soliciten que la causa pase a consideración de la autoridad judicial competente del Estado colombiano;

g) Que, en relación con el párrafo segundo del Protocolo Final referente al artículo octavo, el Gobierno de Colombia declara y la Santa Sede toma nota de ello, que los matrimonios católicos celebrados con dispensa basada en el Privilegio de la Fe no podrán surtir efectos civiles, mientras no medie el estado de libertad civil de los contrayentes, de conformidad con las disposiciones de la legislación civil y de la jurisprudencia colombianas. El Tribunal Superior del Distrito Judicial territorialmente competente, una vez comprobado el estado de libertad de los cónyuges, ordenará la inscripción del matrimonio canónico en el registro civil con el fin de que surta plenos efectos civiles.

Los infrascritos reafirman la recíproca voluntad de la Santa Sede y de la República de Colombia que los condujo a señalar el curso de los proximos diez años, contados a partir de la fecha de entrada en vigor del Concordato, para determinar la revisión y eventual modificación del mismo instrumento dentro de la armonía que debe reinar entre la Iglesia Católica y el Estado colombiano, acuerdo que figura en el canje de notas realizado en julio de 1974 entre el Excelentísimo señor Ministro de Relaciones Exteriores de Colombia, señor Doctor Alfredo Vásquez Carrizosa, y su Excelencia Reverendísima Monseñor Angelo Palma, Nuncio Apostólico de Su Santidad en Bogotá.

En fe de lo cual se extiende por duplicado la presente diligencia, que firman y sellan con sus sellos particulares, en el Palacio Apostólico del Vaticano, a los dos dias de mes de julio de mil novecientos setenta y cinco. - J. Cardenal Villot, *Secretario de Estado.* Antonio Rocha Alvira, *Embajador de Colombia.*

Adn. J. A. EGUREN in REDC 31 (1975) 373-385; vide etiam sub die 12 Iulii 1973: LE n. 4214.

4393

1975 IUL 11.-PAULUS VI, CONST. AAS 67 (1975) 417-420

Sacris Congregationibus de Disciplina Sacramentorum et pro Cultu Divino suppressis nova inde erigitur Sacra Congregatio Sacramentis Divinoque Cultui moderandis

PAULUS PP. VI

Servus servorum Dei - Ad perpetuam rei memoriam

Constans Nobis studium assiduaque cura fuit hisce praesertim annis, qui Oecumenicum Concilium Vaticanum II subsecuti sunt, Romanam Curiam ita disponere, ut eius instituta per quae bono ac profectui Ecclesiae universae consulimus, suorum munerum amplitudinem efficaciter exsequerentur, atque adeo augescentibus rei pastoralis necessitatibus aptius usque responderent. Inde primum factum est, ut edita Apostolica Constitutione *Regimini Ecclesiae Universae*, secundum eiusdem Concilii vota[1], novam uberioremque concinnaremus generalem ordinationem, ad Sacras Congregationes, Tribunalia, Secretarjatus, Officia ceteraque Curiae instituta pertinen/tem[2], quae sane, 418
dum antiquiores formas seu *structuras* prudenti ratione immutavit, alias deinde inducendi aliasve abolendi, pro rerum opportunitate, neque facultatem neque viam praepediebat.

Has autem formas recolere supervacaneum nunc esse arbitramur, quippe quae, suo statutae tempore, rite iam sint evulgatae[3]. Sed illud potius monere iuvat, si plures in praesenti fiant ecclesiastici regiminis permutationes, ex altera parte citatissimum apparere cursum societatis hodiernae; ex altera vero parte sollicitudinem sedulitatemque ipius Ecclesiae eminere, quae quidem, idoneis tempestive usa instrumentis, huiusmodi attendere cursum quasi quoddam signum temporis nitatur, ad supernaturalem nempe missionem, a divino sibi Conditore creditam, accurandam. Certo enim movemur proposito, ut eae, quas diximus, structurae cunctis Dei Populi membris inserviant, cum earum natura in ministrando reapse contineatur.

Nunc vero ex iis, quae ab anno MCMLXIX – cum scilicet Sacram Congregationem pro Cultu Divino instituimus[4] – ad praesens usque tempus experti sumus, clare perspectum est mutuas inter hanc Congregationem et Congregationem de disciplina Sacramentorum necessitudines tam arctas eodemque vergentes esse, ut primo quidem consilium et deinde firmum in Nobis propositum ortum sit: operam reapse utilem, immo etiam necessariam fieri, si duorum horum Dicasteriorum materia uni novoque Instituto attribueretur. Agitur / etenim, aliquo saltem modo, unum theo- 419
logici generis negotium, in quo pars sive liturgica-cultualis sive pastoralis cum canonica et iuridica parte ita copulatur, ut altera ab altera vix separari nequeat. Quapropter, plane Nobis persuasum habemus per aptiorem compositionem rerum, quas adhuc duo illa Dicasteria exsequebantur, vel commodius adiuvari atque augeri posse illam Sacrae Liturgiae renovationem, quae, a Concilio Vaticano II sapienter decreta, iam multum profecit, tantique operis rectam exsecutionem, cui sane Nobis esse assidue adlaborandum sentimus, et ex qua tot iam laetique religiosae vitae fructus in universum Dei Populum redundarunt.

Quae cum ita sint, postquam totam huiusmodi quaestionem diligenter expendimus, sententiamque gravium peritorumque virorum cognovimus, prae oculis habita – ut diximus – opportunitate ad unitatem redigendi munera sive ad Sacramentorum disciplinam, sive ad divinum Cultum attinentia, pro illis, quae antea fuerant, Congregationibus novum Dicasterium substituere decrevimus.

Cuius rei causa haec, quae sequuntur, statuimus:

1. S. Congregatio de disciplina Sacramentorum et S. Congregatio pro Cultu Divino in ea, quam nunc obtinent, conformatione esse desinunt.

1. Cfr. Decretum de past. Episcop. munere in Ecclesia, *Christus Dominus*, 9: AAS 58 (1966), pp. 676-677.
2. Cfr. Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*: AAS 59 (1967), pp. 885-928.
3. Cfr. Const. Apost. *Sacra Rituum Congregatio*, qua nempe S. Congregatio Rituum divisa est in duas Congregationes: AAS 61 (1969), pp. 297-305; Litt. Apost. Motu Proprio datae *Apostolicae Caritatis*, quibus Pontificia Commissio de spirituali migratorum atque itinerantium cura constituta est: AAS 62 (1970), pp. 193-197; Epist. *Amoris officio*, ad Dominum Card. Ioannem Villot, qua Pontificium Consilium "Cor Unum" conditum est: AAS 63 (1971), pp. 669-673; Litt. Apost. Motu Proprio datae *Quo aptius*, quibus Cancellariae Apostolicae munera in Secretariam Status seu Papalem translata sunt: AAS 65 (1973), pp. 113-116.
4. Cfr. Const. Apost. *Sacra Rituum Congregatio*: AAS 61 (1969), pp. 297-305.

2. Nova S. Congregatio instituitur, quae "*Sacra Congregatio pro Sacramentis divinoque Cultu*" appellabitur.

3. Nova haec Congregatio, cui praeest Cardinalis Praefectus, Secretario operam conferente, in duas partes seu *sectiones* dividitur, alteram pro Sacramentorum disciplina, alteram pro Cultu divino. Utrique sectioni Subsecretarius destinatur.

4. Sectio prior pro commisso sibi munere recipit materiam, quae antea ad S. C. de disciplina Sacramen-
420 torum spec/tavit, ut in Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*, nn. 54-57[5] propositum fuit; altera vero Sectio pro commisso sibi munere recipit materiam, quae antea ad S. C. pro Cultu divino spectavit, quemadmodum in Const. Apost. *Sacra Rituum Congregatio*, nn. 1 - 4 statutum fuit[6].

5. Ea omnia, quae hac Nostra Constitutione praescribimus, a die 1 insequentis mensis Augusti vigere incipient.

Nostra haec autem statuta et praescripta nunc et in posterum firma et efficacia esse et fore volumus, non obstantibus, quatenus opus est, contrariis Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, a Nobis et Decessoribus Nostris editis, ceterisque praescriptionibus, etiam specialissima mentione dignis.

Datum Romae, apud S. Petrum, die XI mensis Iulii, anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri tertiodecimo. - PAULUS PP. VI.

5. Cfr. AAS 59 (1967), pp. 903-904.
6. Cfr. AAS 61 (1969), pp. 299-301.

Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 483-484; Notit. 11 (1975) 213-215.

4394

1975 AUG 1.-SIGNATURA APOST., NORMAE. PART.*

Normae servandae in applicando Rescripto Pontificio Conferentiae Episcopali S. F. A. S. die 22 maii 1974 circa causas matrimoniales tractandas concesso

I - Litterae quibus Normae transmittuntur

Excellentissime Domine, Receptis humanissimis Tuis litteris die 17 iunii huius anni datis, quibus Consilium Administrativum istius Conferentiae propositis ab hoc Supremo Tribunali adsensum esse significasti, Normas Tibi transmitto ab eodem Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae approbatas, quibus in usum deducitur Pontificium indultum diei 22 maii 1974 Conferentiae Episcopali Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis concessum.

Prout in nostro novissimo colloquio convenimus, Episcopus Dioecesanus, ab obligatione appellandi adversus sententiam affirmativam primae instantiae dispensari flagitans, non tenetur nisi exemplar sententiae definitivae ad Conferentiam Episcopalem transmittere, dummodo collegia iurisperitorum apud eandem Conferentiam electorum sententiam ipsam rite perpendant.

Ne minus rectae iurisprudentiae aperiatur via, iidem iurisperitorum coetus, sententias sibi ab omnibus tribunalibus delatas, ab iis praesertim quae dubitationi ansam praebent, pro posse excutiendo, de erroribus quos animadverterint, illos quibus cura est tribunalium, sedulo certiores faciant.

Quae dum significo, Tibi, Excellentissime ac Reverendissime Domine, fausta cuncta in Domino adprecor. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *Secretarius.*

II - Normae servandae

I. De iudice unico in causis nullitatis matrimonii

1. Si quod Tribunal graves difficultates habitualiter patitur collegium trium iudicum constituendi, Episcopus dioecesanus petere poterit a Praeside Conferentiae facultatem demandandi causas nullitatis matrimonii alicui clerico tamquam iudici unico.

2. Praeses Conferentiae petitum indultum concedere potest ad triennium, ac dein, perdurantibus iisdem difficultatibus, ad idem tempus pluries prorogare.

3. Tribunal uti poterit praefato indulto pro singulis causis, dummodo non interveniant oppositiones formales, de quibus in tertio articulo Normarum processualium peculiarium latarum die 28 aprilis 1970, ad instantiam Conferentiae.

II. De dispensatione ab appellatione Defensoris Vinculi

1. Episcopus dioecesanus,quotiescumque, de consilio Defensoris Vinculi, appellationem adversus sententiam affirmativam primae instantiae omnino supervacaneam fore censeat, rogare potest Conferentiam Episcopalem ut Defensor Vinculi ab obligatione appellandi dispensetur.

2. Ad hunc finem Episcopus dioecesanus transmittat Conferentiae exemplar sententiae, ac in suis precibus exponat rationes, quibus nititur petitio.

3. Examini harum petitionum praeest et invigilat parvus coetus Sodalium, constans Praeside, Vice-Praeside, Secretario Generali, et aliis nonnullis a Praeside nominatis.

Huius Coetus erit seligere clericos in iure canonico peritos, ac praxi processuali praestantes, qui de unaquaque instantia dispensationis videant per singula collegia trium saltem membrorum.

Eorum votum submittendum est Secretario Generali Conferentiae qui, si opportunum censuerit, dispensationem concedit et communicat cum Episcopo oratore.

4. Quotiescumque dispensationem largiri haud expedire iudicatum fuerit, causae denegationis scripto indicabuntur, nempe errores qui forte irrepserint in decernendo et defectus in procedendo, ex actorum examine depromptos.

Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, kalendis augusti 1975. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *Secretarius.*

* Praesidi Conferentiae Episcopalis Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis, Prot. N. 652/70 VAR: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Romae 1980, p. 121-123.

4395

1975 AUG 6.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 67 (1975) 531-536

Allocutio Moderatoribus Studiorum Universitatum, quas Societas Iesu regit in universo terrarum orbe:

De momento Universitatum catholicarum in Ecclesia huius temporis

Dilectissimi in Christo Filii, Laetamur admodum, quod datur hodie vos excipere, qui moderatores agitis Studiorum Universitatum, quas Societas Iesu in universo terrarum orbe regit atque sustinet. Inde enim a suis primordiis, religiosus vester Ordo inter cetera munia hoc officium a Legifero Patre suscepit exse/quendum, ut impenso prorsus ac pervigili studio 532
eas quaestiones attenderet, quae ad animi culturam pertineret, itemque iuvenes, qui superioris ordinis scholas celebrarent. Ac revera, Ordo vester nullo non tempore tamquam definitum agendi propositum habuit, Christianum nuntium in humanae culturae provincia praesentem efficere eundemque provehere. Hanc sane proprietatem statim illustrare placet, tum ad eam, quae in ipsa inest, virtutem commendandam; tum ad declarandos gratulationis nostrae sensus, atque sollicitudines, quibus afficimur, dum tanti ponderis tantaeque gravitatis negotium consideramus, unde ipsius Ecclesiae profectus pendet in primis veluti stationibus humano ingenii spiritualisque vitae, in quibus maximae sortes hominis sint positae. Etenim apostolica actio in doctrinarum campo, hodie praesertim, summi momenti est, neque quidquam pro ea substitui potest: cuius rei testimonio sunt paginae illae, quas Concilii Vaticani II Constitutio Pastoralis *Gaudium et spes* exaravit de fovendo culturae incremento, deque onere ac munere credentium ad idem assequendum (1).

Haec dicimus ad bonam profitendam existimationem, qua missionem vestram complectimur, atque ad confirmandum momentum, quod huic occursationi tribuimus, eo nempe consilio ut quaedam capita planius commemoremus, quae Nobis in praesenti vitae societatis Ecclesiaeque condicione praecipua esse videntur, si praesertim munus aspiciatur quod Catholicis ibidem Universitatibus sit obeundum.

I - Mundus, qualis hodie est, citato paeneque praecipiti cursu doctrinalis progressionis, in omnibus quidem eius parti-

1. Cfr. nn. 53-62, et in primis n. 62.

http://www.obrascatolicas.com

bus, proprie vereque distinguitur. Animi cultura quaedam quasi provocatio adversus ipsum hominem existimari potest, qui culturae artifex atque auctor est. Cuius rerum status Constitutio, quam supra memoravimus, causas et signa seu *diagnosin*, dilucide explicavit (2). Nunc vero, si immutationes ultimi veluti discriminis in mundo fiunt, munus, quod Catholicas manet Universitates, gravius in dies atque etiam singulare evadit. Novissimis hisce temporibus Praepositi ecclesiasticarum Universitatum, suam sociantes operam cum benemerenti Sacra Congregatione pro Institutione Catholica, multiplices variasque quaestiones, a progressione doctrinali inductas, expendendas curaverunt, ut nempe perscrutarentur diligenterque praefinirent ministerium, quod esset a qualibet Catholica
533 Universi/tate sive Ecclesiae sive mundo praestandum, citatissimis rerum conversionibus-hac aetate intervenientibus. Machinamentum, ope artis technicae inventum, velocius usque discurrit; ei igitur fervidissima lumina praeponenda sunt, quae viam in amplissimum collustrent, si praecavendum id esse existimamus, ne progressio doctrinalis, suapte natura in ambiguum pertingens, in ipsius hominis detrimentum cedat. Quodnam igitur lumen Catholicae cuilibet Universitati est afferendum?

II - His superioribus annis, apud quasdam Catholicas Universitates, opinio ista invaluit, melius responderi posse variis interrogationibus de homine ac de mundo, si earum figura et nota catholica extenuaretur. At qualis tandem fuit effectus illius inclinationis? Principia nimirum et bona religionis christianae visa sunt infirmari ac dilui eodemque tempore in eorum locum substitutus est talis humanismus, qui deinde evaserit vere ac proprie dicta "saecularizatio". Mores quoque ipsi intra fines civitatis universitariae adeo prolapsi sunt, ut plures iam adulescentes ignorent pulchritudinem allicientem tot virtutum christianarum. Praeterea huius modi cogitandi et agendi rationes, quae pertinent ad doctrinam morumque disciplinam, simul fecerunt ut membra Populi Dei maiore in dies incuria sive indifferenti animo respicerent Universitates Catholicas et earum difficultates, quae igitur vicissim destitutae sunt favore, adiumento, praesidio ipsorum fidelium. Verum ex contrario, hodie plus quam antehac, Ecclesia indiget Universitatibus Catholicis. Vae nobis, si illud umquam obliti fuerimus! Etenim Ecclesia, propterea quod sibi magis magisque conscia fit salvifici sui muneris in universo hoc orbe terrarum, cupit coniunctas sibi habere has sedes institutionis; vult illas praesentes adesse efficaciterque operari ad verum Christi nuntium disseminandum. Aliis verbis: Ecclesia optat ut sint "catholicae"; et cum tales eas esse videt, parata est, etiam maximis cum suis impendiis, ad auxilia et subsidia ipsis praebenda.

Universitates Catholicae patere debent mundo atque hodiernis quaestionibus; provehere debent et sustinere dialogum cum omnibus humanioris cultus formis, cum atheis et cum non Christianis, sicut et cum Christianis aliarum confessionum: qua in re eminet lucidum exemplum, quod ipsa Romana Ecclesia post Concilium Vaticanum Secundum praebet! Sed illa omnia sic peragenda sunt ut simul conservetur natura et indoles Universitatum Catholicarum – id quod vobis significat Universitates Catholicas quas administrat Societas Iesu.
534 Item provi/dendum est semper, ut in studiis et disciplinis, in libris editis et ceteris vitae academicae inceptis custodiatur et in tuto collocetur plena integritas doctrinae catholicae, oboedientia Magisterio Ecclesiae, fidelitas erga Sacram Hierarchiam atque erga Apostolicam Sedem; minime licet indulgere alicui, ut ita dicamus, "relativismo" doctrinali neque laxiori morum doctrinae: nam conciliari ipsa non possunt cum proprietatibus Universitatis, quae haberi atque appellari vult "Catholica". Caeca aliorum imitatio in doctrinis et moribus longe profecto abhorret a spiritu Evangelii, quod nos "salem terrae" esse iubet et, si id non fuerimus, affirmat nos foras eiectum iri, omni sapore nostro amisso (3). Ceterum etiam illi ipsi, qui ab Ecclesia dissentiunt, postulant a nobis summam perspicuitatem sententiarum nostrarum, ut institui possit dialogus reapse utilis et fide dignus. Pluralismus culturalis, ut aiunt, atque observanttia, quae singulis hominibus nostris fratribus debetur, numquam Christianis obscurabunt eorum officium ut veritati serviant in caritate (4) et ut illam veritatem Christi sequantur, quae sola veram tribuit libertatem (5).

2. Cfr. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 54-57.
3. Cfr. *Mt.* 5, 13.
4. Cfr. *Eph.* 4, 15.
5. Cfr. *Io.* 8, 32; *Gal.* 4, 31; *2 Cor.* 3, 17.

III - Patet hodie Universitates Catholicas gravibus obici difficultatibus. Decet tamen eas animum idcirco despondere, aut desiderio – sive aperto sive tecto – succumbere hanc actionis provinciam deserendi aliisque relinquendi. Qua de re dicere oportet, operam adiutricem laicorum et sacerdotum, qui non sint sodales Societatis Iesu, laudabilem quidem esse, quin immo necessariam ad Universitatem studiorum bene administrandam; sed curandum est ut illud consentanea ratione fiat, ita videlicet ut ipsa Societas Iesu retineat omnem necessariam auctoritatem, qua satisfacere valeat obligationibus suis catholicis. Quapropter Ordo vester abicere non debet suam auctoritatem propriis in Universitatibus. Nam si praeclara haec traditio derelinquatur, non tantum amittatur aliquid vestrae qualitatis sive "identitatis", sed pereat etiam aliquid, quod Ecclesia requirit eodemque non potest carere.

IV - Ab Universitate Catholica plus quam alias umquam hodie postulatur, ut intra suos terminos foveat ac promoveat vitam vere catholicam, ubi nempe res catholica vigeat, floreat, appareat. Hanc necessitatem ipsi praeceptores percipiunt, sed potissimum adulescentes. Non / sufficit sola institutio religio- 535
sa, quae, ut elucet, procuranda est cum scientiarum diligentia et fidelitate erga Ecclesiae doctrinam; insuper necesse est illas rerum condiciones instaurare vel creare, in quibus iuvenes se ex intimis sensibus impelli sentiant ad Christum sectandum, amandum et ad alios homines ferendum. In ipsa quidem Universitate iuvenes sibi acquirere debent vel, si id iam consecuti sint, provehere saltem genus quoddam vitae plane christianum; perspicere eos oportet professionis suae gravitatem, simulque gaudere se postmodum futuros esse ductores et signiferos sane paratissimos, testes Christi cunctis illis locis ubi suam artem sive professionem exercere statuerint. Si iuventus sapienter adiuvatur, semper prompto studio animoque suscipit officia sua. Sed exhibenda est adulescentibus consideratio universalis hoc est "catholica", omnium rerum humanarum sub luce Christi ipsius, qui unica est responsio suprema quoniam Verbum Dei est qui hominem interrogat eique loquitur verba vitae aeternae (6), qui denique homini demonstrat propriam dignitatem, munera et officia vitae. Universitas Catholica manifesto praecipuus et praestantissimus est locus, quo iuvenis adiuvari debet ut visionem hanc et aestimationem universalem assequatur, quae et ipsi vicissim et aliis fons sit lucis copiosae in omnem vitam. Atqui necesse est sese penitus dedere huic operi, sedulo eniti, patientem esse ac longe in posterum prospicere!

Eius itaque rei gratia pastoralis cura adulescentium in Universitatibus vehementissime iam flagitatur: quaestio haec et causa primaria omnino est ac maxima in Ecclesia. Concilium Vaticanum Secundum, in Declaratione *Gravissimum educationis*, graviter edicit: "Sors societatis et ipsius Ecclesiae cum iuvenum altiora studia excolentium profectu intime connectitur" (7). Agendum est maiore quidem cum sagacitate eaque ratione, quae plenius convenit cum postulatis ac mentis habitudinibus hodiernorum iuvenum. Sed ante omnia in illis ipsis, qui sunt educatores et magistri, elucere oportet optimam speciem ac formam vitae christianae. Numquam obliviscendum est, adulescentes adduci et teneri cum nobilia et excelsa vitae exempla ipsis ostenduntur. Indulgentia, benevolentia nimis assentiens, imitatio morum popularium, allicere certo potest iuvenes; verum saepius, ita attracti, facile abeunt deinde.

Opus est eis ostentari Iesum Christum veluti responsionem per/fectam eorum quaestionibus ac mundi difficultatibus; 536
persuadendum illis est Christum numquam decepturum esse illos eximios sensus, quos nutriant, fraternitatis et iustitiae et amoris universalis, immo vero eadem desideria et optata non modo permanere, verum amplificari in immensum, si eorum fontem detegere sciverint in ipso Iesu Christo. Ecce opus et munus quod valde inflammare debet atque accendere studio Rectores Universitatum Catholicarum Societatis Iesu.

Ipsi certo scimus vos, fideliter sectantes spiritum et animum vestri conditoris patris, perfuncturos esse cotidianis vestris officiis secundum proposita haec et principia. Nolite ergo timere! Christus, Sapientia Patris, vobis singulis semper aderit, ut vocibus vestris et consiliis calorem addat vimque persuadendi. Spiritus Sanctus suggeret vobis omnia (8), ut interius communicare valeatis cum iuvenibus aeternam Christi doctrinam eamque aptare ad eorum necessitates et postulata verae animi culturae. Virgo Sanctissima, *Sedes sapientiae*, vobis materno affectu subveniet. Haec proinde Nostra precatio est et supplicatio quam Deo hodie admovemus pro vobis

6. Cfr. *Io.* 6, 68.
7. N. 10.
8. Cfr. *Io.* 14, 26.

ipsis, pro operis vestri sociis, pro discipulis vestris in tam multis et tam excellentibus Societatis Iesu Universitatibus: quos omnes in via semper comitetur Apostolica Nostra Benedictio.

4396

1975 AUG 15.- SC pro INSTIT. CATH., DECL. PART.*

Exprimuntur et explicantur criteria et rationes quibus Ecclesia prohibet ne sacerdotes ad statum laicalem reducti theologiam doceant in Facultatibus Ecclesiae

La question des prêtres sécularisés appartenant aux cadres d'une Faculté de théologie – j'entends, bien entendu ici, les prêtres qui demandent à l'Eglise d'être relevés de leurs engagements et ne veulent pas se séparer d'Elle – est une question à laquelle je ne veux pas me dérober. Elle nous a été posée d'ailleurs avec trop d'insistance et, en particulier, au Congrès de Salamanque ...

Je souligne d'abord qu'il s'agit ici des Facultés de théologie – et plus encore en vue des séminaires – ou des Instituts supérieurs ayant le même objet, ce qui limite singulièrement et précise notre matière. Ce n'est pas la Fédération internationale des Universités catholiques comme telle, ni les Universités catholiques en général qui sont en cause. Ensuite, je me permets de supposer que le texte des Dispositions de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi intéressant les prêtres sécularisés vous est connu, qu'on l'a lu et qu'on n'en parle pas sans le connaître: j'aimerais bien en être sûr!

La question est profondément douloureuse. D'abord pour les intéressés eux-mêmes, à qui nous devons le respect et auxquels nous lie l'amitié. Pour la Faculté, dont vous nous dites l'angoisse devant le drame humain de l'un des siens et devant l'appauvrissement souvent notable du corps universitaire. Pour les responsables de l'Eglise enfin, dont le prêtre en question est un fils, au même titre que tout autre, et l'on n'a pas le droit de penser qu'un évêque n'a pas d'âme et de coeur.

Vous nous avez apporté, en particulier après Salamanque, l'écho de vos sentiments, et même l'expression de vos requêtes. Elles sont présentes à nos esprits, et je ne veux pas les reprendre. Disons simplement que les considérations, sinon les conclusions, sont pleinement dignes d'être retenues et que, sauf à en nuancer sans doute souvent l'expression, cela ne peut faire aucune difficulté. Elles s'inspirent évidemment du respect des hommes, de la justice et de la charité; elles s'inspirent aussi de l'intérêt majeur d'une Université qui ne peut sans dommage se voir privée d'un élément de valeur ...

Mais, tout cela étant dit, quelque chose reste à dire et je dois avouer ici mon étonnement, mon malaise – je suis tenté de dire mon scandale – que, dans les représentations qui nous ont été présentées et dont je puis vous assurer que nous avons fait le plus grand cas, la *ratio legis* soit absolument passée sous silence. Il y avait tout de même une raison pour établir une telle loi. Comment se fait-il que l'on ne songe même pas à y faire allusion? J'ai peine à croire qu'on l'ait voulu, simplement on ne l'a pas considérée.

Je vois pour mon compte deux motivations qui peuvent expliquer que l'on fasse si peu de cas du motif de la loi où, plutôt, qu'on éprouve pratiquement l'impossibilité de se placer au niveau de l'Eglise et à son point de vue.

La première motivation, mal consciente sans doute, en tout cas mal affirmée dans la plupart des cas, consiste dans le caractère plus ou moins considéré comme précaire, de la loi du célibat. Le célibat est conçu, plus ou moins formellement encore une fois, comme destiné a se dissocier, au moins en principe, du sacerdoce. On est par conséquent tout disposé à penser que rien d'essentiel n'est touché, *même* s'il avait pris là-dessus un engagement grave, en celui qui dépose le célibat. Nous dirons tout à l'heure ce qu'il en est, mais nous touchons là déjà l'un des éléments d'explication au singulier silence que nous essayons de comprendre.

La seconde motivation, qui n'est pas sans transparaître dans les notes reçues, est plus profonde. Elle consiste dans la tendance à dissocier l'enseignement des choses de la foi de cette foi elle-même, avec tout ce que celle-ci implique intérieurement et extérieurement. Je ne pourrais, en m'arrêtant sur ce point, que redire, moins parfaitement sans doute, ce que le P. Liégé, votre Président, exposait à Salamanque avec tant de clarté et de fermeté. Il y a dans la théologie quelque chose d'absolument original qui, de par la nature même de l'objet, oblige à maintenir la réflexion dans l'ambiance de la lumière de l'Esprit-Saint présent dans l'Eglise. Et cette exigence fondamentale entraîne la présence de toutes les dimensions de la foi telle qu'un Saint Paul peut les entendre.

C'est à la condition de dépasser les deux attitudes ainsi dévoilées que l'on peut comprende et partager le sentiment de l'Eglise quand il s'agit des prêtres qui renoncent au célibat.

En effet, l'attitude de l'Eglise est très franche. Elle lie l'engagement au célibat à la réception et à l'exercice du sacerdoce. Le prêtre qui demande à renoncer au célibat renonce du même coup aux tâches propres au ministère sacerdotal. Et, de même, le candidat qui s'oriente vers le sacerdoce ne peut y être admis que s'il consent à assumer l'engagement au célibat. Quiconque voudrait raisonner sur un point quelconque sans tenir compte de cela ne serait d'accord avec l'Eglise.

Cela étant, pourrait-on concevoir que la mission d'enseigner la doctrine de la foi – qui est l'un des aspects majeurs du ministère sacerdotal – reste confiée à quelqu'un qui a renoncé avec le célibat à l'exercice du sacerdoce? En particulier pourrait-on admettre que la formation d'un prêtre, qui ne sera pas prêtre sans l'engagement au célibat, puisse lui être donnée par qulqu'un qui a abandonné le célibat? On ne peut raisonnablement ecnapper a cette logique. A moins, encore une fois, qu'on soit indifférent à ce qui la contredit.

Il faut aussi envisager la seconde des motivations évoquées plus haut. Disons très haut et sant ambages que l'Eglise ne permet pas qu'on tienne un prêtre relevé de ses engagements comme un coupable: Dieu seul est juge de ses intentions qu'on n'a pas le droit de soupçonner. Le fait qu'il ne peut plus exercer de charge sacerdotale n'a pas caractère de sanction. Simplement on considère l'engagement sacerdotal et l'engagement au célibat comme un tout.

Ajoutons toutefois qu'on ne peut cependant considérer le fait de renoncer à une grave promesse comme exemplaire, et qu'on ne peut le présenter normalement comme tel, surtout quand il s'agit de futurs prêtres. Or, l'enseignement de la doctrine de la foi postule certainement à quelque degré ce caractère.

On dira sans doute que je suppose l'enseignement de la foi réservé aux prêtres, alors qu'il n'en est pas de même en Orient et que, même dans le monde latin, cet enseignement est de plus en plus souvent confié à des laïcs. Je ne l'ignore certes pas, mais je considère les deux points signalés, à savoir: relation du sacerdoce et du célibat. relation du sacerdoce et de l'enseignement de la foi, comme liés. De plus, même si un laïc est amené à enseigner la foi, il ne l'enseigne pas comme le prêtre en fonction d'un ministère consacré: vouloir l'ignorer c'est certainement vider le sacerdoce d'une part essentielle de son contenu. D'ailleurs, le prêtre qui demande à modifier sa situation dans l'Eglise modifie du même coup la nature de la mission qu'il a reçue.

Restent toutes les considérations qu'on peut appeler sommairement humaines et qui sont l'essentiel des notes communiquées. Elles gardent leur pleine valeur. L'attitude de l'Eglise, par sa fermeté même, appelle un souci compensateur de sollicitude et d'aide fraternelle. Ici, comme en tant de problèmes difficiles auxquels les Facultés de théologie sont affrontées, le rôle de la Faculté elle-même est capital. Le document *l'Université catholique dans le monde moderne* (Rome, 20-29 novembre 1972) a souligné l'importance d'une autorégulation de la foi à l'intérieur de l'Institution et du rôle de la Faculté préalable à celui d'un évêque quand un professeur vient à dérailler dans le domaine de la foi.

Il en est de même dans le cas qui nous occupe. C'est sans doute grâce à une solidarité effective qui ne sera pas une concession que la Faculté peut aider à trouver les voies pour un prêtre qui ne peut plus enseigner la théologie et doit cependant trouver un digne emploi de ses ressources et une condition suffisante d'existence.

C'est une vue fausse et caricaturale que celle de l'Eglise portant des lois à coté d'une Faculté qui les reçoit comme du dehors et se contente de les appliquer. Le ressort de ces lois doit être commun et inspirer une action commune et indivise. La responsabilité de la Faculté dans le cas des prêtres sécularisés plus qu'en toute autre circonstance tient avant tout dans un certain climat où la foi a sa place, la première, et préside à toute recherche de solutions. - G. M. Card. GARRONE, *Préfet.*

* Participantibus Congressui Facultatum catholicarum Theologiae in Delhiensi Civitate anno 1975 habito: **Doc. Cath.** 71 (1975) 943-944.

4397

1975 SEP 3.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur ut Episcopi O.F.M. Conv., munere suo expleto et Religioni plene incorporati, omnia iura habeant et exerceant religiosorum, voce activa et passiva non excepta

Roma, 3 Settembre 1975

Reverendo Padre, Con lettera in data 29 agosto ultimo scorso, Ella, conformemente a quanto deliberato dal Capitolo Generale celebrato nel mese di maggio 1972, domandava a questa Sacra Congregazione la facolta affinché i Vescovi ed i Prelati dell'Ordine, terminato il loro ufficio, potessere godere di tutti i diritti propri dei religiosi, compreso il diritto alla voce attiva e passiva, in deroga al can. 629, § 2.

In merito questo Dicastero è ben lieto di comunicarLe che, nei confronti dei Vescovi e Prelati i quali, esaurito il compito loro affidato dalla Santa Sede, rientrano in religione

http://www.obrascatolicas.com

e vivono in una Comunità dell'Ordine, viene concesso quanto sopra richiesto, ad sexennium.

Profitto dell'occasione per confermarmi con senso di religioso ossequio devotissimo nel Signore. - Agostino Mayer, *Segretario.* Basilio Heiser, O. F. M. Conv., *Subsec.*

* Ministro Generali O. F. M. Conv., Prot. N. C. 86-1/72: COFMConv. 72 (1975) 229.

4398

1975 SEP 6.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 67 (1975) 649

In Taprobanensi Republica seu vulgo Sri Lanka Nuntiatura Apostolica constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam – Quantum pacis et prosperitatis, quanta praeterea progressionis semina tum societati civili tum ipsi Ecclesiae inferant amicitia sancte comparata atque adsiduus inter Apostolicam Sedem et nationes usus, nemo est quin videat. Quae digna quidem causa est, cur, Taprobanensis cum Republica, quam Sri Lanka vulgo nuncupant, arctiora unitatis vincula conserere cupientes Nuntiaturam Apostolicam in ea condere statuerimus, Apostolicis de more datis Litteris. Re igitur perdiligenter considerata, summa Nostra potestate harumque Litterarum vi, apud Rempublicam Taprobanensem Nuntiaturam Apostolicam erigimus et constituimus, eidemque omnia et singula officia deferimus, privilegia atque indulta, quae Legationum huiusmodi propria sunt. Censemus praeterea ut conditae Nuntiaturae Apostolicae Sedes in urbe Columbensi in Taprobane ponatur. Haec quidem omnia edicimus, statuimus, decernentes ut Apostolicae hae Litterae Nostrae sive nunc sive in posterum vim suam habeant. Contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die VI mensis Septembris, anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri tertio decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4399

1975 SEP 8. - PAULUS VI, EPISTULA. PART.*

A notre Frère dans l'Episcopat, Marcel Lefebvre, ancien Archevêque-Evêque de Tulle:

Hortatur Episcopum ut modum se gerendi erga Sedem Apostolicam deponat, et huius de facto decisiones admittat

La conscience de la mission que le Seigneur nous a confiée nous a conduit, le 29 juin dernier, à vous adresser une exhortation, pressante et fraternelle à la fois. Depuis cette date, nous attendons chaque jour un signe de votre part, exprimant votre soumission – mieux que cela: votre attachement et votre fidélité sans réserve – au Vicaire du Christ. Rien n'est encore venu. Il semble que vous n'ayez renoncé à aucune de vos activités et que vous formiez, même, de nouveaux projets.

Peut-être estimez-vous que vos intentions sont mal comprises? Peut-être croyez-vous le Pape mal informé, ou objet de pressions? Cher Frère, votre attitude est si grave à nos yeux que – nous vous le répétons – nous l'avons nous-même attentivement examinée, dans toutes ses composantes, avec le souci premier du bien de l'Eglise et une particulière attention aux personnes. La décision que nous vous avons confirmée par notre précédente lettre, c'est après mûre réflexion et devant le Seigneur que nous l'avons prise.

Il est temps, désormais, que vous vous prononciez clairement. Malgré la peine que nous éprouverions à rendre publiques nos interventions, nous ne pourrions plus tarder à le faire si vous ne nous déclarez bientôt votre entière soumission. De grâce, ne nous contraignez pas à une telle mesure, ni à sanctionner ensuite un refus d'obéissance.

Priez l'Esprit-Saint, cher Frère, il vous montrera les renoncements nécessaires et vous aidera à rentrer dans la voie d'une pleine communion avec l'Eglise et avec le Successeur de Pierre. Nous-même, l'invoquons sur vous, en vous redisant notre affection et notre affliction.

Du Vatican, le 8 septembre 1975. - PAULUS PP. VI.

* Doc. Cath. 73 (1976) 34. Episcopus M. Lefebvre, per litteras diei 24 sept. 1975, sequentem dedit responsionem epistulae Romani Pontificis:

Très Saint Père, Si ma réponse à la lettre de Votre Sainteté est tardive, c'est qu'il me répugnait de faire un acte public qui aurait pu faire penser que j'avais la prétension de traiter d'égal à égal vis-à-vis du Successeur de Pierre.

Par contre, je m'empresse, sur les conseils de la Nonciature, d'écrire ces quelques lignes à Votre Sainteté pour lui exprimer mon attachement sans réserve au Saint-Siége et au Vicaire du Christ. Je regrette vivement qu'on ait pu mettre en doute mes sentiments à cet égard et que certaines de mes expressions aient été mal interprétées.

C'est à son Vicaire que Jésus-Christ a confié la charge de confirmer ses frères dans la foi et qu'il demande de veiller à ce que chaque évêque garde fidèlement le dépôt, selon les paroles de Saint Paul à Timothée.

C'est cette conviction qui me guide et m'a toujours guidé dans toute ma vie sacerdotale et apostolique. C'est cette foi que je m'efforce avec le secours de Dieu, d'inoculer à la jeunesse qui se prépare au sacerdoce.

Cette foi est l'âme du catholicisme, affirmée par les Evangiles: "Sur cette pierre, je fonderai mon Eglise".

Je renouvelle de tout coeur ma dévotion envers le Successeur de Pierre, "Maître de vérité" pour toute l'Eglise "*columna et firmamentum Veritatis*".

Et que Dieu ...

Ecône, le 24 septembre 1975. - Marcel Lefebvre, ancien Archevêque-évêque de Tulle.

Adn. vide infra sub die 11 oct. 1976: LE n. 4470.

4400

1975 SEP 8.-SC SACR-CULT., MON. AAS 67 (1975) 559

Monitum pro Ordinariis Italiae circa modum celebrandi matrimonium concordatarium

MONITUM PRO ORDINARIIS ITALIAE

Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino Ordinarios Italiae certiores facit, in matrimoniis, iure concordatario ineundis a die 21 Septembris 1975 et deinceps, parochos ceterosque sacerdotes, qui eisdem assistant, nupturientibus perlegere teneri articulos 143, 144, 147 Codicis civilis Italici, iuxta Reformationem Iuris Familiae inductam per Legem diei 19 Maii 1975 n. 151, qui iura et officia coniugum respiciunt, loco praecedentium articulorum 143, 144, 145 (1).

Datum Romae, ex aedibus eiusdem S. Congregationis, die 8 Septembris 1975.

1. Cfr. "Istruzione della S. Congregazione dei Sacramenti in esecuzione dell'art. 34 del Concordato" diei 1 Iulii 1929, art. 29, n. 7, et Modd. XIV, XV - A.A.S. a. 1929, p. 351 et seqq. et "Monitum pro Ordinariis Italiae" ab eadem S. C. editum die 1 Iulii 1939 - A.A.S. 1939, p. 225.

Adn. in Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana, ann. 1975, p. 170.

4401

1975 SEP 25.- VICARIATUS URBIS, NORMAE. PART.*

Normae statuuntur circa celebrationem et binationem Missae, et circa administrationem sacramenti Paenitentiae, Romae, pro sacerdotibus vigentes

Disposizioni per il ministero nella Diocesi di Roma

I - *Celebrazione della S. Messa*

I reverendi sacerdoti che desiderano celebrare in Roma la S. Messa devono avere:

A) se sacerdoti secolari: *a*) per il primo mese di permanenza: il celebret rilasciato dal proprio Ordinario, da presentare al parroco e al rettore della Chiesa; *b*) per oltre un mese di permanenza o per la residenza stabile, il celebret rilasciato dal Cardinale Vicario tramite gli uffici del Vicariato;

B) se sacerdoti religiosi residenti *nelle* Case del loro Istituto: la facoltà rilasciata dal loro Ordinario, da presentare al parroco o al rettore di Chiesa;

C) se sacerdoti religiosi residenti per particolari motivi *fuori* delle Case del loro Istituto: *a*) per il primo mese di permanenza: il celebret rilasciato dal proprio Ordinario, da presentare al parroco o al rettore della Chiesa; *b*) per oltre un mese di permanenza o per la residenza stabile: il celebret rilasciato dal Cardinale Vicario tramite gli uffici del Vicariato.

II - *Binazione delle Ss. Messe*

Per la binazione deve essere richiesta facoltà al Cardinale Vicario tramite la sezione clero del Vicariato.

Le Messe binate dal clero diocesano e dal clero religioso possono essere applicate: *a*) secondo l'intenzione dei fedeli, nel qual caso l'offerta viene versata in Vicariato per il Seminario e le opere diocesane; *b*) secondo l'intenzione del Cardinale Vicario, nel qual caso ogni semestre deve esserne comunicato il numero in Vicariato su apposito registro.

III - *Amministrazione del sacramento della penitenza*

A) I sacerdoti del clero secolare e religioso ricevono le facoltà per amministrare il sacramento della penitenza: *a*) per i primi otto giorni di permanenza: dal parroco, per il territorio della sua parrocchia e nei limiti in cui il sacerdote ne gode nella propria diocesi, come deve risultare da presentazione del relativo documento; *b*) per il primo mese di permanenza: anche oralmente dal Cardinale Vicario, dal Vicegerente, o dai Vescovi ausiliari e delegati per tutto il territorio della diocesi, nei limiti in cui il sacerdote ne gode nella propria diocesi; *c*) per oltre un mese di permanenza o per la residenza stabile: dal Cardinale Vicario, tramite gli uffici del Vicariato, come deve risultare da apposito documento da questi rilasciato;

B) I sacerdoti religiosi di passaggio in Roma possono ricevere dal loro Ordinario le facoltà di confessare nelle Case del loro Ordine o Istituto. Le facoltà sono concesse nei limiti delle facoltà che il religioso ha ricevuto dal Vescovo nella cui diocesi risiede.

C) I sacerdoti che accompagnano i pellegrinaggi hanno la facoltà di confessare in occasione delle celebrazioni religiose del pellegrinaggio stesso.

Roma, 25 settembre 1975. - Ugo Card. POLETTI, *Vicario Generale di Sua Santità.*

* Rivista diocesana di Roma 16 (1975) 918-919.

4402

1975 SEP 26. - SC pro RELIGIOSIS, DECRETUM. PART.*

Adprobantur ad septennium Constitutiones recognitae Monialium Ordinis Clarissarum Capuccinarum

Moniales Ordinis Clarissarum Capuccinarum, ut opus accommodatae renovationis, ad mentem Concilii Vaticani II, apud se perficiatur, Apostolicae Sedi supplices porrexerunt preces, ut Constitutiones, recognitae iuxta normas Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* II datas, approbentur.

Sacra vero Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis atque omnibus ad rem pertinentibus mature perpensis, praesenti Decreto, dictas Constitutiones, iuxta textum lingua Latina exaratum, cuius exemplar in suo Tabulario asservatur, ad septennium, experimenti causa, approbat, servatis de iure servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 26 Septembris 1975. - Augustinus Mayer, O. S. B., *Secretarius.* Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Prot. N. C. 37 b-1/74: AOMCap 91 (1975) 194.

4403

1975 SEP ... - CONSILIUM DE FAMILIA, INSTR. PART.*

Instructio de relationibus inter matrimonium et sacramentum in praesentibus societatis adiunctis

Le mariage-Sacrement.
Réponse de l'Eglise aux appels de la Famille

Introduction

Des interrogations nombreuses se lèvent de partout aujourd'hui au sujet de la Famille.

Depuis trois ans le Comité pour la Famille a cherché à les recueillir, à en faire l'inventaire, à y réfléchir. Il a voulu connaître en même temps les initiatives variées, les expériences faites par ou pour les familles dans cette période mouvante de la vie sociale.

Il a consacré à cette écoute de la vie toute sa première année d'existence. Bien des choses, dès ce moment se sont éclairées:

D'abord, le fait que la famille existe et qu'elle est reconnue partout comme une entité réelle.

Ensuite le fait que, pour les chrétiens, il y a un idéal de la famille qui a toujours cherché à s'exprimer dans une diversité de types culturels et historiques.

Enfin, l'existence d'aspects positifs au sein des situations actuelles et des mutations de la société. Les difficultés et les obstacles qui se rencontrent aujourd'hui dans la vie quotidienne de la famille, lui créent certes de graves problèmes pour l'exercice de ses responsabilités. Cependant cela ne doit pas lui cacher les ressources d'une époque comme celle que nous vivons. Les accents mis sur certaines valeurs telles que: la participation, le dialogue, l'authenticité, l'ouverture à l'universel, la promotion de la personne et, en particulier, de la femme, du jeune, de l'enfant, offrent à la famille de nouvelles perspectives pour le développement de sa mission dans le monde et dans l'Eglise.

Parmi ces questions, le Comité a porté une particulière attention aux appels que les familles chrétiennes adressent aujourd'hui à l'Eglise. Ils se résument essentiellement dans la demande:

– d'une aide pour une meilleure connaissance des certitudes de l'Eglise sur le mariage;

– d'une éducation qui mette en valeur la richesse théologique de la communication et du partage dans la famille comme dans la société;

– d'une orientation pastorale qui tienne compte de la place originale de la famille dans le monde et qui manifeste plus visiblement la foi de l'Eglise dans sa vocation sacramentelle.

Cet afflux de questions a permis de dégager des lignes de travail à proposer dans le domaine de l'éducation aux valeurs de la vie familiale.

Trois points y ont été soulignés:

– le rôle de la famille dans l'humanisation d'une société en pleine transformation, communiquant son expérience de l'amour avec toutes ses valeurs. La dimension sociale de la famille se révèle riche de possibilités insuffisamment exploitées à l'heure actuelle;

– la grâce de la présence de l'universel dans la famille, s'exprimant à travers la variété des générations, des dons, des orientations de ses membres. Ce fait, caractéristique de la vie familiale, offre des possibilités d'éducation à une authentique vie d'amour, soucieuse de l'unité, enrichie de la diversité des vocations;

– enfin l'aptitude de la famille à réaliser sa mission éducatrice.

Aujourd'hui le Comité pour la Famille a voulu regrouper cet ensemble de questions dans une réflexion sur le Mariage-Sacrement où elles venaient converger dans la foi.

Une conviction en ressort. Le meilleur service à rendre à la famille chrétienne est de l'aider à découvrir dans ce Sacrement: qui elle est, ce qu'elles a reçu de Dieu comme destinée propre, le don permanent de la présence du Christ en elle, les responsabilités liées à sa vocation.

Dans cette publication, le Comité pour la Famille présente: dans un premier chapitre, les points doctrinaux de cette réflexion; dans un deuxième chapitre, quelques unes de leurs conséquences pastorales; dans un troisième chapitre, à titre d'information, certaines des préoccupations émergeant de l'actualité, par rapport à la famille et à l'évangélisation.

Chapitre I

La famille "bonne nouvelle" pour le monde d'aujourd'hui

Le Comité pour la Famille s'est attaché à réfléchir sur quelques points fondamentaux de l'enseignement de l'Eglise au sujet du Mariage-Sacrement. Il en a dégagé quatre qui pourraient être retenus comme base d'une pastorale soucieuse d'éclairer les situations de vie par la lumière qui vient de la Révélation.

1. Amour de Dieu et amour conjugal

Le mariage, institution divine, est élevé par le Christ à la dignité d'un Sacrement. Ainsi l'acte créateur de Dieu devient Sacrement dans la nouvelle Alliance.

Dans la volonté de Dieu, le mariage a reçu le destin d'être le signe de l'alliance d'amour entre Lui et Son peuple, de l'union entre le Christ et l'Eglise.

Aujourd'hui peut-on dire que le mariage est perçu comme ce signe d'amour de Dieu pour les hommes, du Christ pour Son Eglise? C'est déjà un question à éclairer pour ceux qui cherchent son identité.

La Révélation fait connaître aux hommes les intentions de Dieu. Par elle, l'Eglise reçoit, contemple et transmet de générations en générations, la confidence que Dieu lui a faite de Son amour pour Son peuple.

Or, nous voyons dans l'Ecriture, l'amour conjugal choisi pour décrire l'amour de Dieu dans ses différentes caractéristiques. Le thème des Noces court tout le long de la Révélation comme une composante du plan divin, un élément de la connaissance intime de Dieu. La fécondité de l'amour conjugal et sa grandeur sont parmi les plus beaux chants de l'Ecriture.

Il faut lire le Cantique des Cantiques, les Prophètes, les Psaumes et aussi Saint Jean, Saint Paul, l'Apocalypse, pour y découvrir les dominantes de cet amour, avec ses avances et ses réponses, cette force qui l'habite et entend triompher coûte que coûte. Car l'Epoux endure tout: méconnaissance, oubli, infidélité, trahison, pour sauver son amour qui ressort grandi dans le pardon.

C'est cet amour-là, présent à tous les instants de la vie familiale: aux heures de joie et de plénitude, comme aux mo-

http://www.obrascatolicas.com

ments de faiblesse, de dépression, de crise, que le Mariage est chargé de révéler au monde. Lourde responsabilité de la famille, mais vivifiante pour la Foi et l'Espérance chrétienne: car le mariage ne pourrait pas être ce signe choisi par Dieu pour révéler Son amour, s'il n'était pas un des lieux privilégiés de l'amour.

C'est ce choix de Dieu qui fait de l'amour conjugal une manifestation visible de Sa Personne.

Pour les baptisés qui n'y mettent pas d'obstacle, l'union conjugale devient signe efficace, inséré au coeur même de leur amour humain, non surajouté à lui, comme un corps étranger.

Révéler ainsi la grandeur de l'amour conjugal n'est pas mettre dans l'ombre la valeur éminente de "l'amour consacré", chargé d'une autre signification pour le monde (cf. *Perfectae caritatis*, n. 12).

2. Sacrement et famille

Ici, il faut reprendre les textes du Concile: ceux de *Lumen gentium* qui présentent le mariage chrétien, ceux de *Gaudium et spes* qui montrent le mariage face aux problèmes de la société actuelle, ceux d'*Apostolicam actuositatem* qui parlent de sa mission apostolique.

Ce sont des textes difficiles mais très riches et qui se complètent les uns les autres.

Le Créateur a fait de la famille l'origine et le fondement de la société humaine. Par Sa grâce Il en fait aussi un mystère d'une grande portée dans le Christ et dans l'Eglise (cf. Eph. 5, 32).

"Le Christ a comblé de bénédictions cet amour aux multiples aspects, issu de la source divine de la charité, constitué à l'image de Son union avec l'Eglise.

Par le Sacrement de Mariage le Christ vient à la rencontre des époux chrétiens. Il continue de demeurer avec eux, pour que, par leur don mutuel, ils puissent s'aimer dans une fidélité perpétuelle, comme Lui-Même a aimé l'Eglise et S'est livré pour elle". (*Eph.* 5, 23 - *Gaudium et spes*, n. 48 § 2).

Cette présence du Christ dans l'union d'amour de deux baptisés, se donnant l'un à l'autre pour une communauté de vie, est grâce permanente et rédemptrice. La famille y prend sa source. Si elle vit pleinement toutes les valeurs que cette union d'amour, alors la famille chrétienne, "parce qu'elle est issue d'un mariage, image et participation de l'alliance d'amour qui unit le Christ et l'Eglise, manifestera à tous les hommes la présence vivante du Sauveur dans le monde et la véritable nature de l'Eglise" (cf. *Gaudium et spes* n. 48 § 4).

Le mariage n'est pas seulement une cérémonie d'un jour, c'est une union sacramentelle, fondée dans l'acte religieux du consentement mutuel, imprégnant toute la vie familiale. C'est dans cette perspective de foi que l'on doit considérer le lien étroit entre Famille et Sacrement.

3. Lien entre baptême et mariage

Un des éléments essentiels au mariage chrétien c'est le caractère baptismal des conjoints. Le Sacrement de Mariage donne à l'amour des époux sa portée de signe, parce qu'ils sont des baptisés.

Le Baptême marque l'entrée dans l'Eglise, la naissance à la vie nouvelle de membre du Christ ressuscité. Il rend apte à cette vie.

Deux baptisés qui s'unissent dans le mariage deviennent alors ensemble une nouvelle cellule de l'Eglise. Il s'opère en eux un passage, une transformation. Cette cellule devient membre du Christ, configurée au Christ, époux de l'Eglise.

Le Mariage ne donne pas un caractère nouveau à la vie de membres du Christ. Mais, devenant des époux, les baptisés sont appelés à vivre leur union comme le signe de cette réalité mystérieuse qu'est l'union d'amour du Christ et de l'Eglise.

Un exemple permettra de saisir cette nouvelle réalité: une source d'eau peut être canalisée et recevoir sur son parcours des eaux venues d'ailleurs. Dans cette rencontre, ces eaux deviennent sources à leur tour. De même l'amour humain, entrant en contact avec la source de l'amour du Christ et de l'Eglise, est coloré, assimilé par elle. Il n'en est pas seulement le miroir ou le reflet.

Lumen gentium au n. 11 et *Gaudium et spes* au n. 48 affirment cette participation du mariage des baptisés "au mystère d'unité et d'amour fécond entre le Christ et l'Eglise". C'est une transformation ontologique de l'amour humain, assumé, dirigé, enrichi, consacré, par cette union d'amour du Christ et de l'Eglise.

C'est pourquoi le caractère baptismal des conjoints est essentiel au Sacrement de Mariage, non pas seulement pour des raisons juridiques, mais comme élément indispensable de leur union sacramentelle.

4. Sacrement et mission de la famille

Il y a là un point important à explorer. Le Mariage-Sacrement a une vocation sociale qui a été soulignée dès le début du christianisme par les Pères de l'Eglise. Dans le cours des siècles il assure la continuité de la société et du Peuple de Dieu.

Cette dimension sociale du Sacrement de Mariage n'a pas encore été exploitée comme il convient. Elle serait à mettre en évidence sous l'aspect de la famille "bonne nouvelle" pour les hommes.

Le Concile parle de la famille comme d'une "sorte d'Eglise domestique" (*Lumen gentium* n. 11). Cette image témoigne d'une réalité qui existe en soi et pour une mission propre: la procréation, l'éducation des membres de la famille, mais aussi la manifestation à tous les hommes de la présence vivante du Sauveur dans le monde (*Gaudium et spes* n. 48).

Ici l'on voit clairement la portée de la grâce du Sacrement donnée à la famille pour se répandre, bien au-delà d'elle, dans le monde entier.

Aux nn. 34-35-36 de *Lumen gentium*, on parle de la participation des laïcs au sacerdoce commun et au culte, à la fonction prophétique du Christ et à Son témoignage, à la dignité royale.

On y mentionne la fonction sacerdotale de la famille au n. 34, sa mission prophétique dans la transmission de la Parole de Dieu au n. 35. Cependant lorsqu'il s'agit du service royal par lequel les fidèles sont appelés à insérer le germe du Royaume de Dieu au coeur de la vie sociale, la famille , en tant que telle, n'est pas explicitement mentionnée. Il y a là sans doute un appel à mûrir, dans l'expérience pastorale, une réflexion sur la place originale de la famille dans l'évangélisation du monde contemporain. La grâce du Sacrement de Mariage qui imprégne la vie familiale est appelée à se diffuser par elle dans le réseau de rapports humains et sociaux que la famille se constitue dans la Société come dans l'Eglise.

Pour conclure cette réflexion il est peut-être nécessaire de souligner que la crise du Sacrement de Mariage est reliée à une crise plus profonde qui est celle de la Foi.

Aujourd'hui, bien souvent, l'homme est loin de Dieu. Dans l'evolution accélérée de sa vie familiale et sociale, il est accaparé par les problèmes matériels et techniques. Il recherche à ce seul niveau des solutions à sa propre vie. Il s'évade de plus en plus des réalités spirituelles, qui sont pourtant les siennes, et de Dieu.

Mais l'homme qui reconnaît dans la foi son identité et sa vocation voit ses perspectives se transformer. Et il en est de même pour la famille lorsqu'elle accepte son destin de signe de l'amour de Dieu pour les hommes. Elle prend alors conscience de sa nature, de sa dignité, et de sa mission. Elle médite sur le fait du choix de Dieu qui, pour sauver les hommes, a voulu naître dans une famille humaine, y vivre 30 ans de sa vie et de sa mission au point d'être connu d'abord comme le fils du charpentier de Nazareth.

La famille se rappelle que, pour le premier geste de Sa vie publique, le Christ choisit d'accepter l'invitation à des noces et d'y faire Son premier miracle.

La foi n'est pas une idéologie. Elle est don de Dieu pour que nous puissions Le rencontrer, Le connaître, L'aimer, Le suivre. Elle est aussi une façon de nous connaître nous-même, d'entrer en relation avec les autres. La Foi est Lumière et Vie (*Jean* 1, 4). La famille chrétienne porte, pour une part, la responsabilité de sa fécondité dans le monde. Elle reçoit dans le Sacrement de Mariage la grâce d'y faire face dans la fidélité.

Chapitre II

De quelques conséquences pastorales

Il semble se dégager de cette réflexion doctrinale sur le Mariage-Sacrement, deux grandes lignes pour la pastorale de l'Eglise. Une première: l'éducation de la Foi dans le Sacrement de Mariage. Une deuxième: l'éducation de l'amour, à la lumière de sa signification sacramentelle, dans l'union conjugale.

1. Education de la foi dans le sacrement de mariage

Elle requiert: *un effort plus large*, s'adressant à tous. Le Sacrement de Mariage concerne tout le Peuple de Dieu et pas seulement les fiancés se préparant au mariage; *un effort plus profond*, qui conduise à en redécouvrir la richesse théologique et spirituelle. Qu'on se souvienne de Saint Paul expliquant la grandeur du mariage chrétien à des pêcheurs, des commerçants, des ouvriers du port de Corinthe ou de la ville d'Ephèse; *un effort plus permanent* qui accompagne toutes les étapes de la vie familiale.

Cette éducation de la Foi dans le Sacrement de Mariage devrait s'attacher surtout:

A faire connaître le mariage tel que Dieu l'a institué. De tous côtés un besoin de clarté doctrinale se fait sentir pour sortir de l'ambiguïté de la pensée et donner une base précise et des certitudes essentielles sur le contenu de la Révélation et de l'enseignement de l'Eglise. Il y aurait des études théologiques à stimuler sur le sacrement de mariage.

A présenter, dans la catéchèse, l'expérience du Sacrement de Mariage vécue, tous les jours, dans la vie familiale. Dès le début de l'éveil et de l'éducation de la foi chrétienne de l'enfant par ses parents, la révélation de la présence de Christ dans l'amour qui unit entre eux parents et enfants doit lui être faite.

Il y a certainement à réflechir sur une présentation renouvelée du Mariage dans la catéchèse. Cette réflexion devrait associer des familles, des prêtres, des catéchistes pour que l'expérience sacramentelle de la vie familiale prenne bien sa place dans l'enseignement donné.

A exploiter plus audacieusement les ressources du Sacrement de Mariage dans l'évangélisation. L'approfondissement de la foi dans le Sacrement de Mariage doit conduire à des renversements de perspective pastorale:

– d'abord redonner à la famille, en tant que telle, confiance en sa mission éducative et en ses possibilités de l'exercer. Ce qui suppose chez tous une foi renouvelée dans la grâce sacramentelle du Mariage. A ce sujet le Concile, dans la Déclaration sur l'Education Chrétienne, a souligné que les parents doivent être *reconnus* comme les premiers et principaux éducateurs de leurs enfants (n. 3).

– développer *par* la famille, tant dans la catéchèse que dans l'apostolat, tout ce qui peut éveiller à la foi, l'affermir, la faire croître.

- solliciter et faire fructifier dans l'évangélisation du monde contemporain, la richesse de l'experience sacramentelle de l'amour conjugal et familial.

2. Education de l'amour conjugal et familial

C'est à la lumière du signe sacramentel de l'union des époux que cette éducation doit se faire, Où ce signe est-il donné? Quelle éducation de l'amour mettre en oeuvre pour que ce signe soit effectivement donné et perçu?

La première expression de ce signe c'est l'amour conjugal, révélant la société de l'homme et de la femme comme manifestation de la communion des personnes, à l'image de la communion des Personnes divines dans la Trinité: "Ils ne seront plus *deux* mais *une seule chair*" (*Matth.* 19, 6).

L'éducation à cette expression c'est une éducation à un amour témoignant des valeurs de communion de la sexualité humaine: valeur de relation qui s'oppose à l'égocentrisme naturel, valeur de promotion qui fait grandir l'homme et la femme dans le "donner" et le "recevoir", valeur d'amour d'une vie par, avec et pour l'autre.

Cette expérience profonde de la relation homme-femme se transmet par les époux dans la famille. Elle est la base de l'éducation sexuelle de leurs enfants, éducation dont ils sont les premiers responsables.

L'amour conjugal s'éduque dans le pleine conscience de la faiblesse de la nature humaine blessée par le péché.

Ce lieu privilégié de l'union conjugale qui porte le signe de l'Alliance entre Dieu et Son peuple et qui doit révéler aux hommes l'union mystérieuse du Christ et de l'Eglise, est aussi un lieu marqué par le besoin profond de salut et de résurrection. L'amour conjugal n'échappe pas à cette loi du Royaume où, grâce et péché, lumière et ténèbres, vie et mort, seront en lutte permanente jusqu'à la fin des temps pour le salut du monde.

La deuxième expression du signe sacramentel se trouve dans l'amour paternel et maternel qui épanouit l'union conjugale en la rendant participante de l'acte créateur de Dieu.

Son éducation se fait essentiellement par une pénétration profonde de la responsabilité liée à la procréation humaine.

Elle demande aussi l'acquisition d'une connaissance des réalités naturelles et des ressources de l'homme et de la femme pour pouvoir les faire fructifier pleinement.

C'est une éducation qui s'enracine dans la grâce du Mariage-Sacrement. Elle oriente l'amour conjugal vers la maîtrise de soi, dans un effort inspiré par le respect aimant de l'un pour l'autre. Elle forme les époux à une patience attentive, soutenue par une tendresse mutuelle sans limites.

C'est une éducation qui construit le foyer en donnant à sa fécondité sa perspective intégrale: faire accéder de nouvelles générations à la vie terrestre pour la vie éternelle.

Une troisième expression du signe sacramentel, c'est la présence des enfants dans le foyer: avec ce que chacun apporte personnellement comme renouveau à l'amour.

L'axe spécifique de la famille c'est cette relation inter-générations, inter-sexes, qu'elle établit en ne laissant en friche, aucune de ses diversités de dons, de vocations, d'états de vie.

Comment respecter la place originale de chaque personne dans la famille? Comment prendre conscience qu'il y a là un signe authentique de l'amour de Dieu pour Ses enfants?

Il semble bien que l'effort d'éducation devrait porter sur la qualité à donner aux relations quotidiennes de la vie familiale, fondées sur un amour respectueux des diversités, soucieux de communication et de partage, attaché au développement de la solidarité entre tous, désireux de donner à l'exercice de l'autorité comme à la participation active de chacun leur signification de service.

Une quatrième forme d'expression du signe sacramentel, c'est la présence de la famille à la société et l'accueil de la société dans la famille.

Entre ces communautés circule un courant à double révolution: d'une part le ferment de l'amour familial y est présent comme force de renouveau, d'autre part l'ouverture de l'amour familial à l'universel témoigne de l'amour de Dieu pour tous les hommes.

Cette destinée de la famille est intimement liée à sa mission d'être "bonne nouvelle" pour le monde, mission reçue dans le baptême, la confirmation, le mariage. Il y a là un des noeuds de l évangélisation. Mais cette destinée a besoin d'être connue et éduquée. Comment?

Par le développement du sens de la responsabilié de la famille dans la promotion des valeurs de l'amour.

Par l'aide à apporter aux foyers pour qu'ils mesurent les conséquences de leurs choix personnels pour la société qui les entoure: choix de la dimension de leur famille, de l'éducation de leurs enfants, des orientations sociales, culturelles, spirituelles qu'ils prennent, des valeurs qu'ils veulent transmettre.

Par une recherche réaliste de terrains concrets où devrait se développer en priorité aujourd'hui cette présence de la famille à la société: l'école, l'urbanisation, les projets d'équipement des villes et des campagnes, l'aménagement de l'habitat, les équipements sanitaires, l'information sous toutes ses formes, les programmes économiques, sociaux et politiques (salaire familial, éducation sexuelle, planning familial, etc. ...).

Education de la Foi de toute l'Eglise dans l'action de Dieu, présent dans le Sacrement de Mariage, éducation de la famille à l'amour pour qu'elle devienne consciente de sa destinée particulière dans l'annonce de la "bonne nouvelle" du salut et qu'elle y réponde: deux aspects qui devraient marquer de leur estampille les orientations de la pastorale de l'Eglise aujourd'hui.

Chapitre III

Préoccupations actuelles par rapport à la famille et à l'évangélisation

Les points rassemblés en ce dernier chapitre sont des questions réclamant une attention particulière. Leur partage est susceptible de donner une impulsion à la suite des travaux du Comité pour la Famille. Ils devraient s'enrichir de la communication d'autres points faisant actuellement l'objet de réflexions et d'expériences dans les divers continents et dans les Eglises locales.

1. Questions posées pour l'évangélisation

Importance de mûrir la pensée théologique sur la famille dans un monde soumis à une poussée grandissante de sécularisation.

Crainte rencontrée fréquemment chez les catholiques de communiquer les valeurs religieuses auxquelles ils croient. La religion tend à devenir une affaire privée qu'on ne saurait imposer aux autres. Dans ce contexte on en arrive à penser que l'expression des motivations de foi, qui soutiennent l'action des chrétiens dans la société, dresserait une barrière entre eux et ceux qui ne les partagent pas.

Complexe d'infériorité des chrétiens, comme s'ils n'avaient rien à donner à l'homme qui puisse l'aider et qui ne soit déjà présent dans son coeur par le seul fait de l'amour de Dieu pour lui.

Positions prises dans l'apostolat qui font apparaître un hiatus entre doctrine et pastorale, morale et foi, vérité et charité. Le devoir de discernement, de jugement, est trop souvent mis dans l'ombre de peur de le voir confondu avec une condamnation des personnes. La pastorale ne requiert-elle pas une fidélité dans l'expression de la vérité autant qu'une attention aux situations humaines?

2. Problèmes a l'étude

La place des personnnes divorcées remariées, dans l'Eglise.

Le lien entre Foi et Sacrement de Mariage.

L'éducation aux valeurs chrétiennnes et aux sacrements de la foi dans les foyers mixtes: oecuménisme et catéchèse familiale.

3. Famille et société

Les problèmes actuels de l'enfance, de la jeunesse, du troisième âge, sont pris en charge par la société dans leurs moments de crise. Ils finissent par ne plus être considérés que sous leurs aspects sociaux.

Or ces problèmes appartiennent à la famille et c'est en elle qu'ils doivent d'abord se traiter. On s'occupe de la famille quand elle se brise, des enfants quand ils sont abandonnés ou orphelins, des jeunes quand ils deviennent délinquants ou quand ils se droguent, des personnes âgées quand elles sont sans ressources.

Mais que fait-on quand la famille vit? Que fait-on pour qu'elle vive ou se reconstitue?

Devant l'explosion de la connaissance et de la teçhinique, spécialement dans les domaines bio-médicaux, bio-genétiques et au plan du contrôle de la vie, il apparaît important de faire face à une "philosophie des limites" et de travailler à acquérir une sagesse dans l'utilisation de la technologie.

Nous sommes au début d'une bataille entre les promoteurs de la recherche et les détenteurs du pouvoir politique. Quel type de société la recherche veut-elle servir, quelles priorités veut-elle se fixer?

Des problèmes bio-éthiques graves sont sous-jacents à ces interrogations. La nécessité de liens plus étroits entre théologie et sciences technologiques apparaît primordiale en raison des questions qui sont soulevées pour l'avenir de la société.

http://www.obrascatolicas.com

Droits de l'individu, droits de la famille, droits légitimes mais souvent en opposition. Comment les réconcilier?

Tendance actuelle des législations à entériner des situations de fait (avortement, divorce ...).

Qu'est-ce qu'une loi?

L'Eglise peut-elle intervenir dans le domaine législatif?

4. Recherches et initiatives pastorales

Beaucoup d'initiatives sont prises pour s'attaquer aux causes qui conduisent des femmes à l'avortement. Des services s'organisent pour leur venir en aide dans l'immédiat. Ces initiatives doivent être mieux connues, diffusées, rendues très largement accessibles. Soigner le domaine de l'information.

Un autre effort sérieux d'information est indispensable autour des travaux qui se font actuellement dans l'étude des approches naturelles de régulation de la fécondité. Il y a un mur d'ignorance, d'indifférence, voire d'hostilité qu'il faut franchir, pour porter à la connaissance des familles, des médecins praticiens, des éducateurs, des prêtres, des religieuses, ce qui est déjà acquis et ce qui progresse sur ce plan.

Des expériences pastorales prises en charge par des familles en collaboration nouvelle avec des écoles, des congrégations religieuses, des prêtres, des catéchistes, commencent à apparaître en certains pays pour: l'éducation de la foi et l'enseignement religieux, l'éducation sexuelle des jeunes, la préparation au mariage.

Il serait indispensable de les connaître, de mettre à profit pour l'Eglise universelle ces expériences où la famille prend ses responsabilités en collaboration avec d'autres agents éducateurs.

On pourrait joindre à ce point la nécessité d'une réflexion renouvelée sur la raison d'être et de rôle de l'école catholique aujourd'hui. Les orientations du Concile à ce sujet seraient à insérer dans la pastorale d'ensemble. Se rendre attentifs aux initiatives de certains pays à travers ce qu'on appelle "la communauté éducative" qui est en fait tout le Peuple de Dieu assumant, par et avec la famille, sa responsabilité dans l'éducation chrétienne de ses membres.

Au plan de l'évangélisation de la société on voit des Mouvements apostoliques du laïcat, travaillant en des secteurs spécialisés tels que l'enfance, la jeunesse, le monde ouvrier, le monde rural, les classes moyennes et milieux professionels, porter la préoccupation de la famille dans ces divers enracinements qui la conditionnent fortement. Une confrontation de leurs travaux avec ceux des Mouvements familiaux proprement dits, serait à promouvoir.

Septembre 1975.

* E foliis ab eodem Consilio editis.

4404

1975 OCT 1.-PAULUS VI, CONST. AAS 67 (1975) 609-645

CONSTITUTIO APOSTOLICA
De Sede Apostolica Vacante deque electione Romani Pontificis

PAULUS EPISCOPUS

Servus servorum Dei - Ad perpetuam rei memoriam

Romano Pontifici eligendo, qui, ut Beati Petri in huius Urbis sede Successor, est Christi in terris Vicarius necnon Supremus Pastor atque visibile universalis Ecclesiae Caput, singulares curae semper impensae sunt, ac tanto negotio provide consultum, ut legitima electio ac libertas eligentium in tuto collocarentur.

Ac revera saeculorum decursu Summi Pontifices hanc esse suam ipsorum praerogativam itemque suum ius et officium arbitrati sunt, ut electionem Successoris meliore, quo possent modo, sancirent, renitentes cunctis opinationibus eo tendentibus, ut, per institutorum ecclesiasticorum mutationes, ius auferretur, quo ipsi soli fruuntur, statuendi compositionem collegii eligentium et modum, quo horum munus exerceretur. Attamen huiusmodi electio, quamvis praecipua primitus inducta elementa, electionis episcoporum
610 propria, servaret, gra/datim progressioni cuidam obnoxia fuit, quae e constanti hac sollecitudine profecta est, ut haud legitimi interventus arcerentur ac iusta procedendi forma in tuto collocaretur.

In huius rei progressione sensim partes praecipuae attributae sunt tribus maioribus ordinibus cleri Romani, qui constabant Episcopis, Presbyteris et Diaconis, Cardinalibus Sanctae Romanae Ecclesiae nuncupatis. Quorum quidem priores partes in Romano Pontifice eligendo definitae sunt per celebre Decretum *In nomine Domini*, quod Nicolaus II in Synodo Romana anno 1059 promulgavit[1]. Deinde in Concilio Lateranensi III ab Alexandro III Constitutio *Licet de evitanda* anno 1179 edita est, qua certa et constanti ratione statuitur hanc electionem solummodo ad Collegium Cardinalium pertinere, qui Romanam Ecclesiam repraesentant, quavis aliorum participatione prorsus exclusa[2]. Ex eo tempore omnis ulterior dispositio non alio spectavit, quam ut hic primarius modus electionis Romani Pontificis peragendae ad effectum deduceretur vel novis rerum condicionibus aptaretur.

E Romanae Ecclesiae traditione intellegitur etiam collegium, cui munus eligendi Pontificis mandatur, esse permanens et ita dispositum, ut, cum Sedem Apostolicam vacare contigerit, revera agere possit. Cum igitur etiamnum negari nequeat necessarium esse corpus eligentium antea constitutum nec nimis frequens membrorum numero, quod facile statimque possit convocari – quemadmodum temporibus et Ecclesiae et Summo Pontificatui difficilibus interdum evenit – fieri non licet, ut electores Pontificis, ipsa Sede Apostolica vacante, eligantur aut deputentur.

Quapropter, etiam proximi Decessores Nostri vetus huius electionis institutum quoad res primarias atque praecipuas servaverunt eiusque usum in tuto collocarunt, simul vero id ad / novas temporum condiciones 611
acommodare ac perficere studuerunt. Id ipsum, ut exempla subiciamus, actum est a Pio XII, a quo plures Patres in Collegium Cardinalium adlecti sunt, qui magis magisque varias orbis catholici Ecclesias variasque nationes repraesentarent, et a Ioanne XXIII, qui numerum membrorum eiusdem Collegii auxit statuitque, ut omnes episcopali dignitate donarentur[3].

Nosmet ipsi autem, qui hoc negotium iam aliquo modo attigimus quibusdam editis normis circa Sacrum Cardinalium Collegium, praesertim iis, quae Apostolicis Litteris *Ingravescentem aetatem*, motu proprio datis, continentur[4], recognoscenda esse arbitramur nonnulla ad electionem Pontificis pertinentia, ut praesenti rerum statui congruant et bono Ecclesiae respondeant, confirmantes tamen principium, ex quo secundum veterem traditionem electio Romani Pontificis est penes Ecclesiam Romanam, scilicet penes Sacrum Collegium Cardinalium, illam repraesentantium.

Quae cum ita sint, Nos, exempla Decessorum Nostrorum secuti, certa scientia ac matura deliberatione Nostra ac de Apostolicae potestatis plenitudine normas edere statuimus, quae hac Constitutione continentur, quam substitui volumus pro Constitutione *Vacantis Apostolicae Sedis* a Pio XII, die 8 mensis Decembris anno 1945 edita[5], et pro praescriptionibus, quas Ioannes XXIII promulgavit per Apostolicas Litteras *Summi Pontificis electio*, die 5 mensis Septembris anno 1962 motu proprio datas[6]./ 612

PARS I
DE SEDE APOSTOLICA VACANTE

Caput I
DE POTESTATE SACRI CARDINALIUM COLLEGII SEDE APOSTOLICA VACANTE

1. Dum Sedes Apostolica vacat, regimen Ecclesiae

1. Cfr. Gratianus, *Decr.* Dist. 23, c. 1.
2. Cfr. Mansi, *Conciliorum amplissima collectio*, t. XXIII, 217-218.
3. Cfr. Litt. Apost. Motu Proprio datae *Cum gravissima*: A.A.S. 54 (1962), pp. 256-258.
4. Cfr. A.A.S. 62 (1970), pp. 810-813.
5. Cfr. A.A.S. 38 (1946), pp. 65-99.
6. Cfr. A.A.S. 54 (1962), pp. 632-640.

est penes Sacrum Cardinalium Collegium dumtaxat circa negotia ordinaria et ea, quae differri nequeant, et circa praeparationem earum omnium rerum, quae ad novi Pontificis electionem necessariae sunt, servatis modis et limitibus huius Nostrae Constitutionis.

2. Itaque Sacrum Collegium per hoc tempus nullam potestatem aut iurisdictionem habet in ea, quae ad Summum Pontificem, dum viveret, pertinebat; sed ea omnia uni Pontifici futuro debent reservari. Quapropter invalidum et irritum esse decernimus quidquid potestatis aut iurisdictionis ad Romanum, dum vivit, Pontificem pertinentis – nisi quatenus in hac Nostra Constitutione expresse permittatur – coetus ipse Cardinalium duxerit exercendum.

3. Praeterea statuimus, ne Sacrum Cardinalium Collegium de iuribus Sedis Apostolicae Romanaeque Ecclesiae ullo modo disponere valeat, nedum de iis sive directe sive indirecte quidquam detrahat, quamvis agatur de componendis discidiis aut de persequendis factis adversus eadem iura, post obitum Pontificis perpetratis. Curae autem sit omnibus haec iura tueri.

4. Item leges a Romanis Pontificibus latas, Sede Apostolica vacante, non licet ullo modo corrigi vel immutari, neque quidquam iis addi vel dispensari circa
613 partes earum, ma/xime eas, quae ad ordinandum negotium electionis Summi Pontificis pertinent. Si quid contra hoc praescriptum fieri vel attentari contigerit, id suprema Nostra auctoritate nullum et irritum declaramus.

5. Si quae autem dubia exoriantur circa sensum praescriptionum, quae hac Nostra Constitutione continentur, aut circa rationem, qua ad usum deduci eae debeant, edicimus ac decernimus penes Sacrum Cardinalium Collegium esse potestatem de his ferendi sententiam; propterea, eidem Sacro Cardinalium Collegio facultatem tribuimus interpretandi locos dubios vel in controversiam vocatos, statuentes, ut, si de eiusmodi vel similibus quaestionibus deliberari oporteat, excepto ipso electionis actu, satis sit, si maior congregatorum Cardinalium pars in eandem sententiam conveniat.

6. Pariter, cum negotium est expediendum, quod ex voto maioris congregatorum Cardinalium partis in aliud tempus nequeat differri, Sacrum Cardinalium Collegium secundum maioris partis sententiam agat.

Caput II
DE CARDINALIUM CONGREGATIONIBUS

7. Tempore Sedis vacantis, usque ad ingressum in Conclave, duplex agatur Cardinalium, horumque tantummodo, Congregatio: altera generalis, seu totius Sacri Collegii, altera particularis. Congregationibus generalibus omnes Cardinales, legitime non impediti, interesse debent, vixdum de vacatione Apostolicae Sedis certiores facti sunt, concessa tamen facultate eas participandi aut non participandi Cardinalibus, qui octogesimum aetatis annum impleverint.

Congregatio particularis constat Cardinali Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario et tribus Cardinalibus,
614 uno ex quoque ordi/ne, sorte ductis inter eos omnes, qui iure Pontificem eligendi fruuntur ad normam n. 33 huius Constitutionis. Horum trium Cardinalium, qui Assistentes appellantur, officium tertio die post Conclavis ingressum omnino cessat, in eorumque locum, semper sortitione, tertio quolibet die tres alii succedunt. In ipso vero Conclavi res gravioris momenti a conventu Cardinalium electorum, si casus fert, decernuntur; negotia ordinaria a Congregatione particulari Cardinalium pergunt expediri. Cardinales in Congregationibus generalibus et particularibus, Sede vacante, suetam vestem talarem nigram cum torulo et zona rubri coloris deferant.

8. In Congregationibus particularibus levioris tantum momenti negotia, in dies seu passim occurrentia, tractentur. Si quid vero gravioris ponderis et altioris indaginis fuerit, id ad Congregationem generalem deferri debet. Praeterea, quae in una Congregatione particulari decreta, persoluta aut denegata fuerint, nequeunt in alia abrogari, mutari aut concedi, sed id faciendi ius est tantum penes Congregationem generalem, ac quidem per pluralitatem seu maiorem partem suffragiorum.

9. Cardinalium Congregationes generales in Aedibus Apostolicis Vaticanis habeantur aut, si rerum adiuncta id postulent, in alio loco opportuniore, iudicio ipsorum Cardinalium. His praeest Decanus Sacri Collegii aut, eo absente, subdecanus. Quodsi alteruter vel uterque propter completum octogesimum aetatis annum in Conclave non ingrediatur, conventui Cardinalium electorum, qui ibi, ad rationem numeri 7, forte agatur, praeest Cardinalis antiquior secundum generalem ordinem praecedendi.

10. Suffragia in Cardinalium Congregationibus, cum de rebus maioris momenti agitur, non ore sed secreto ferantur.

11. Congregationes generales, quae ingressum in Conclave praecedunt ideoque praeparatoriae appellantur, cotidie cele/brari debent, ac quidem a die, quem 615
Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarius una cum tribus Cardinalibus in quoque ordine prioribus statuerit, etiam diebus, quibus exsequiae Pontificis defuncti celebrantur. Quod eo consilio fit, ut Cardinalis Camerarius sententiam Sacri Collegii possit exquirere, cum eo communicans illa, quae necessaria vel opportuna iudicaverit, utque singulis Cardinalibus facultas praebeatur mentem suam circa negotia occurrentia aperiendi, de rebus dubiis explicationes petendi, res proponendi.

12. In primis Congregationibus generalibus huius Constitutionis pars prior, seu "De Sede Apostolica vacante", legenda est; qua perlecta, omnes Cardinales, qui adsunt, ius iurandum dare debent de observandis praescriptionibus, quae illa continentur, et de secreto servando. Hoc ius iurandum, quod praestandum est etiam Cardinalibus, qui, serius advenientes, eiusmodi Congregationibus postmodum intersunt, secundum hanc formulam a Cardinali Decano, ceteris Cardinalibus astantibus, legatur:

Nos Episcopi, Presbyteri et Diaconi Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales promittimus, vovemus et iuramus nos universos et singulos ad amussim observaturos esse cuncta, quae in Constitutione Apostolica Romano Pontifici eligendo *Summi Pontificis Pauli VI continentur atque secreto contecturos esse religiose omnia, quae in Congregationibus Cardinalium, sive ante sive inter Conclave, circa quamlibet rem tractabuntur necnon ea, quae ad electionem Romani Pontificis quomodolibet pertinent.*

Deinde singuli Cardinales dicent: *Et Ego N. Cardinalis N. spondeo, voveo ac iuro.* Et imponentes manum super Evangelium adiungent: *Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia, quae manu mea tango.*

13. In una e proxime subsequentibus Congregationibus Cardinales, secundum ordinem rerum agendarum praestitutum,/ de iis decernere debent, quae ad 616
Conclave inchoandum urgentiora sunt, id est:

a) Constituant diem, horam et modum, quo corpus defuncti Pontificis in Basilicam Vaticanam feratur, ibi obsequio fidelium exponendum;

b) Omnia paranda curent, quae necessaria sunt ad exsequias Pontificis defuncti, quae per novem dies continuos celebrentur; earumque initium praefiniant;

c) Duo nominent coetus, seu commissiones, trium Cardinalium, quarum prior designet eos, qui propter varia ministeria in Conclave ingrediantur et eum, qui his praesit, necnon accurate deliberet utrum forte ali-

http://www.obrascatolicas.com

quis conclavista sit admittendus, ad normam n. 45 huius Constitutionis; de quorum omnium qualitatibus antea diligenter inquirat. Altera vero commissio exstruendum et claudendum Conclave cellasque disponendas curet;

d) Proponantur ab iis et approbentur expensae Conclavis;

e) Perlegant, si quae sint, documenta a defuncto Pontifice Sacro Cardinalium Collegio relicta;

f) Anulum Piscatoris et Sigillum plumbeum, sub quibus Litterae Apostolicae expediuntur, curent frangenda;

g) Cellas Conclavis sorte distribuant inter electores, nisi infirma valetudo alicuius electoris aliter suadeat;

h) Constituant diem et horam ingressus in Conclave.

Caput III

DE NONNULLIS OFFICIIS, SEDE APOSTOLICA VACANTE

14. Ad mentem Constitutionis Apostolicae, cuius initium est *Regimini Ecclesiae Universae*, omnes Cardinales Dicasteriis Romanae Curiae praepositi, ipseque Cardinalis Secretarius Status, occurrente morte Pontificis, a munere suo cessant, exceptis Sanctae Ro-
617 manae Ecclesiae Camerario, Paenitentiario / Maiore et Vicario Generali dioecesis Romanae, qui ordinaria negotia pergunt expedire, ea Sacro Cardinalium Collegio proponentes, quae ad Summum Pontificem essent referenda[7].

15. Quodsi munus Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarii vel Paenitentiarii Maioris, quo tempore Pontifex diem obiit supremum vel ante Successoris electionem, vacare contingat, Sacrum Cardinalium Collegium quam primum eligere debet Cardinalem vel, si casus ferat, Cardinales, qui usque ad electionem novi Pontificis eiusmodi officia gerant. In singulis casibus memoratis, electio fit per secreta suffragia omnium Cardinalium, qui praesentes adsunt; quae suffragia feruntur ope schedularum, quas viri ecclesiastici a caerimoniis distribuant et colligant, necnon aperiant coram Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario ac tribus Cardinalibus Assistentibus, si eligendus est Paenitentiarius Maior, sed coram praedictis tribus Cardinalibus ac Sacri Collegii Secretario, si eligendus est Camerarius. Is autem electus habendus est, et ipso facto omnibus facultatibus ad munus pertinentibus praeditus, in quem maior pars votorum seu suffragiorum convenerit. Quodsi forsitan suffragia paria fuerint, ille deputatus habeatur, qui fuerit ordine prior, aut, si eiusdem ordinis, qui prius in Sacrum Collegium adlectus. Donec Camerarius eligatur, eius partes gerit Decanus Sacri Collegii, qui sine mora decernere potest, prout rerum adiuncta suadeant.

16. Quodsi Vicarium Generalem dioecesis Romanae, Sede vacante, e vivis decedere contigerit, Vices Gerens, tunc in hoc officio constitutus, omnes et singulas habebit facultates, auctoritatem et potestatem, quae eidem Vicario ad officium ei creditum exercendum competebant quasque ipse Pontifex, occurrente vacatione Vicariatus, donec successorem Vicarium nominet, Vices Gerenti tribuere solet. Si vero etiam Vices Gerens deest aut impeditur, Episcopus Auxiliaris
618 electione primus eiusmodi officia exsequetur. /

17. Cardinali Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario, Sede Apostolica vacante, incumbit cura et administratio bonorum et iurium temporalium ipsius Sanctae Sedis, auxiliantibus tribus Cardinalibus, qui Assistentes appellantur, praehabitis semel circa leviora ac, singulis in casibus, circa graviora negotia suffragiis Sacri Collegii. Hinc ad Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarium spectat, statim ac nuntium obitus Summi Pontificis a Praefecto Domus Pontificalis acceperit,

7. Cfr. *Prooemium* et n. 2, par. 5: A.A.S. 59 (1967), p. 889 et 891.

Pontificis mortem iure recognoscere, astantibus Magistro Caerimoniarum Pontificalium, Praelatis Clericis Reverendae Camerae Apostolicae huiusque Secretario Cancellario, qui authenticum mortis actum conficiat; privatis eiusdem Pontificis aedibus sigilla apponere; ipsius obitum Cardinali in Urbe Vicario nuntiare, qui de re populum Romanum singulari edicto edocebit; ad Apostolicum Palatium Vaticanum accedere, ut huius possessionem capiat, necnon possessionem, sive per se sive per delegatum, utriusque Palatii ad Lateranum et ad Arcem Gandulfi, eorumque custodiam et regimen exerceat; statuere, auditis Cardinalibus, qui tribus ordinibus praesunt, ea omnia, quae pertinent ad sepulturam Pontificis, nisi forte is, dum vivebat, suam hac de re voluntatem manifestaverit; ea omnia, nomine et consensu Sacri Collegii, curare, quae ad iura Apostolicae Sedis tuenda et ad huius administrationem recte gerendam rerum temporumque adiuncta suadebunt.

18. Cardinalis Paenitentiarius Maior, eiusque officiales, Sede vacante, ea agere et expedire valent, quae a Pio XI, Decessore Nostro, per Constitutionem Apostolicam *Quae divinitus*, die 25 mensis Martii anno 1935 editam, definita sunt[8].

19. Decani autem Sacri Collegii erit, vixdum a Praefecto Domus Pontificalis de Pontificis morte fuerit edoctus, omnibus Cardinalibus hanc nuntiare, eosque convocare ad Congregationes Sacri Collegii agendas, necnon eos, qui iure fruuntur, ad Con/clave suo tem- 619
pore ingrediendum. Item Pontificis mortem iis significabit Nationum Legatis seu Oratoribus ad Apostolicam Sedem publice missis, et iis, qui in iisdem Nationibus supremam obtinent auctoritatem.

20. Ut in Constitutione Apostolica, a verbis *Regimini Ecclesiae Universae* incipiente, cavetur, Substitutus Secretariae Status seu Papalis, Sede vacante, Officii moderamini consulit, de quo Sacro Cardinalium Collegio respondet[9].

21. Item Pontificiorum Legatorum munus et potestas, Sede vacante, non cessant.

22. Eleemosynarius quoque Sanctitatis Suae opera caritatis exercere pergit, et quidem eadem ratione qua, vivente Pontifice, solebat; est autem Sacro Cardinalium Collegio subiectus pendetque ex eo usque ad electionem novi Pontificis. Erit autem Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarii mandatum, quod ad rem spectat, expedire.

23. Sede Apostolica vacante, universa civilis potestas Summi Pontificis circa regimen Civitatis Vaticanae ad Sacrum Cardinalium Collegium spectat; quod tamen decreta ferre non poterit, nisi urgente necessitate et pro tempore tantum vacationis Sedis, in posterum valitura solummodo, si a novo Pontifice erunt confirmata.

Caput IV

DE SACRARUM CONGREGATIONUM AC TRIBUNALIUM CURIAE ROMANAE FACULTATIBUS SEDE APOSTOLICA VACANTE

24. Sacrae Congregationes, Sede Apostolica vacante, nullam potestatem habent in iis, quae Sede plena facere et expedire non possunt, nisi *facto verbo cum SS.mo* vel *ex Audientia Ss.mi*, / vel *vigore specialium* 620
et extraordinariarum facultatum, quae a Romano Pontifice earumdem Congregationum Praefectis vel Secretariis solent concedi.

25. Facultates vero ordinariae cuiusque Sacrae Congregationis, occurrente morte Pontificis, non cessant; verumtamen statuimus, ut Congregationes iis facultatibus solum ad gratias concedendas, quae minoris

8. Cfr. n. 12: A.A.S. 27 (1935), pp. 112 s.
9. Cfr. n. 19, par. 2: A.A.S. 59 (1967), p. 895.

momenti sunt, utantur, negotia vero graviora vel in controversiam vocata, quae in aliud tempus queant differri, futuro Pontifici omnino reserventur; quae si nullam moram admittant, a Sacro Cardinalium Collegio committi poterunt Cardinali, qui usque ad obitum Pontificis fuit Praefectus[10], ceterisque Cardinalibus eiusdem Dicasterii, cui ea Summus Pontifex defunctus probabiliter examinanda mandavisset, ut *per modum provisionis*, in eiusmodi rerum adiunctis, donec Pontifex eligatur, decernant ea, quae iuribus et traditionibus ecclesiasticis custodiendis ac tuendis aptiora magisque consentanea censuerint.

26. Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae et Tribunal Sacrae Romanae Rotae, Sede vacante, negotia sua exsequi pergunt secundum leges sibi proprias, servatis tamen iis, quae cann. C. I. C. 244 § 1 et 1603 § 2 praescripta sunt.

Caput V

DE EXSEQUIIS ROMANI PONTIFICIS

27. Romano Pontifice demortuo, Cardinales exsequias pro eius anima per novem dies continuos celebrabunt, iuxta *Ordinem exsequiarum Summi Pontificis vita functi*, qui, perinde ac *Ordo sacrorum rituum Con-*
621 *clavis* ut pars complens huic Constitutioni adicitur./

28. Si tumulationem in Basilica Vaticana fieri contingit, authenticum eius instrumentum a Notario Capituli eiusdem Basilicae conficitur. Postea vero delegatus a Cardinali Camerario ac delegatus a Praefecto Domus Pontificalis separatim documenta perscribant, quae peractae tumulationis fidem faciant, prior coram Reverenda Camera Apostolica, alter coram Praefecto Domus Pontificalis.

29. Si Romanus Pontifex extra Urbem supremum obiit diem, Sacri Cardinalium Collegii est omnia disponere, quae necessaria sunt ad dignam ac decoram translationem exanimi corporis ad Vaticanam Basilicam Sancti Petri.

30. Summi Pontificis sive decumbentis sive vita functi in eius diaetis imaginem photographice exprimere nemini licet neque voces eius, postea reddendas, in magnetophonii taeniola imprimere. Si quis, Pontifice defuncto, eiusmodi imagines, probationis vel testimonii causa, photographice efficere cupiat, id a Cardinali Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario petere debet, qui tamen Summi Pontificis imaginem luce exprimi non sinet, nisi pontificalibus vestibus induti.

31. Ante vel inter Conclave habendum, diaetarum Summi Pontificis nulla pars habitetur.

32. Si defunctus Summus Pontifex de rebus suis deque litteris ac tabulis privatis testamentum fecit suique testamenti curatorem designavit, huius est, pro potestate sibi a testatore facta, ea statuere et exsequi, quae ad privata eiusdem Pontificis bona et scripta pertinent. Qui curator de munere a se gesto uni novo
622 Summo Pontifici rationem reddet. /

PARS II

DE ELECTIONE ROMANI PONTIFICIS

Caput I

DE ELECTORIBUS ROMANI PONTIFICIS

33. Ius eligendi Romanum Pontificem ad Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales unice pertinet, iis, ad normam antea editae legis[11], exceptis, qui tempore ingrediendi in Conclave, octogesimum aetatis annum

10. Cfr. Paulus Pp. VI, Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae, Prooem.* l. c., p. 889.
11. Cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. Motu Proprio datae *Ingravescentem aetatem*, II, 2: A.A.S. 62 (1970), p. 811.

iam confecerunt. Maximus autem Cardinalium electorum numerus centum viginti ne excedat. Prorsus ergo excluditur quilibet cuiuspiam alius ecclesiasticae dignitatis aut laicae potestatis cuiusvis gradus et ordinis interventus.

34. Si quando contingat, ut Romanus Pontifex de vita decedat perdurante celebratione alicuius Concilii Generalis aut Synodi Episcoporum, sive Romae sive in alio quovis orbis terrarum loco celebrantur, electio novi Pontificis a Cardinalibus electoribus, qui supra sunt dicti, unice et exclusive fieri debet, minime vero ab ipso Concilio aut Synodo Episcoporum. Quapropter acta, quae quomodocumque rationem electionis faciendae vel collegium electorum temerario ausu immutare praesumant, invalida et irrita declaramus. Quin immo ipsum Concilium aut Synodus Episcoporum, in quovis statu et quibusvis terminis exsistant, statim ab accepto nuntio demortui Pontificis, suspensa ipso iure intellegi debent. Itaque, nulla prorsus interiecta mora, cessare statim debent a quibusvis decretis seu canonibus vel conficiendis vel apparandis, sub poena nullitatis eorum; neque ob quamlibet causam, etiamsi gravis/sima et speciali mentione digna videtur, ulterius 623
Concilio vel Synodo progredi licet, donec novus Pontifex canonice electus illa iterum assumi et continuari iusserit.

35. Nullus Cardinalis elector, cuiuslibet excommunicationis, suspensionis, interdicti aut alterius ecclesiastici impedimenti causa vel praetextu, a Summi Pontificis electione activa et passiva excludi ullo modo potest; quae quidem censurae, ad effectum huiusmodi electionis tantum, suspensae putandae sunt.

36. Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis, postquam in Consistorio creatus et publicatus fuit, eo ipso statim ius eligendi Pontificis habet, licet biretum ei nondum sit impositum, neque anulus, Cardinalium proprius, traditus, neque suetum fidelitatis ius iurandum ipse dederit. Non tamen hoc iure fruuntur Cardinales canonice depositi aut qui, consentiente Romano Pontifice, dignitati cardinalitiae renuntiaverunt. Praeterea non licet Sacro Cardinalium Collegio, Sede vacante, eos restituere et habilitare.

37. Praecipimus etiam, ut post Pontificis mortem Cardinales electores praesentes exspectare debeant absentes per quindecim solidos dies, facta tamen Sacro Cardinalium Collegio potestate ingressus in Conclave per aliquot dies proferendi; ea tamen lege, ut, viginti diebus ad summum elapsis, Cardinales electores, quotquot praesentes adsint, in Conclave ingredi debeant et ad electionis negotium procedere.

38. Attamen Cardinales electores, si re integra supervenerint, id est antequam Ecclesiae sit de Pastore provisum, in electionis negotium eodem statu, quo ipsum invenerint, admittantur.

39. Omnes autem Cardinales electores, a Decano aut ab alio Cardinali, illius nomine agente, ad novi Pontificis electionem advocati, obligatione tenentur, ac quidem ex virtute sanctae oboedientiae, convocationis nuntio obtemperandi, nisi infirmitate / vel alio 624
gravi impedimento, a Sacro Cardinalium Collegio agnoscendo, detineatur.

40. Si quis vero Cardinalis, ius suffragii habens, in Conclave ingredi noluerit aut, ingressus, sine manifesta infirmitatis causa, iure iurando medicorum necnon a maiore parte electorum approbata, exiverit, tunc, ipso minime exspectato neque in eiusdem electionis negotium iterum admisso, per ceteros ad eligendum Summum Pontificem libere procedatur. Quodsi, infirmitate superveniente, aliquis Cardinalis elector e Conclavi exire cogatur, poterit, eius suffragio non requisito, ad electionem procedi; sed si is ad Conclave, post sanitatem sibi restitutam aut ante, redire voluerit, rur-

http://www.obrascatolicas.com

sus admittatur. Si quis etiam Cardinalis aliam ob gravem causam, a maiore parte electorum comprobatam, e Conclavi egressus fuerit, poterit, dum id celebratur, eodem reverti.

Caput II
DE CONCLAVI DEQUE IIS, QUI HUIUS PARTEM HABENT

41. Electio Summi Pontificis fieri debet in Conclavi, quod ex more in Aedibus Vaticanis vel, ob peculiares causas, alio in loco constituitur, postquam clausum est, sublata tamen nullitate electionis, a Gregorio XV vel alio quovis decreto pontificio hac de re statuta.

42. Conclave ita accipitur, ut certa ac definita loca, quasi sacrum recessum, comprehendat, ubi, Spiritus Sancti lumine invocato, Cardinales electores Summum Pontificem eligunt, et ubi iidem ceterique officiales et ministri necnon, si qui sint, conclavistae die noctuque commorantur usque ad peractam electionem, absque ulla consuetudine cum extraneis personis et rebus, secundum modum et normas, quae sequuntur.

43. Praeter Cardinales electores, in Conclave ingrediantur Secretarius Sacri Cardinalium Collegii, qui
625 munere fungitur / Secretarii Conclavis, Vicarius Generalis Romani Pontificis pro Civitate Vaticana cum uno vel pluribus, ad Sacri Cardinalium Collegii arbitrium, adiutoribus in officio sacristiae; Magister Caerimoniarum Pontificalium cum viris a caerimoniis pontificalibus, qui muneribus sibi propriis vacent. Insuper fas est Cardinali Decano vel Cardinali, qui eius vices gerit, virum ecclesiasticum secum ferre qui sibi assistat.

44. Adsint praeterea nonnulli religiosi sacerdotes, ita ut copia sit peragendi confessiones praecipuis linguis; duo medici, quorum alter sit chirurgus, alter rei medicae generali deditus cum uno vel duobus ministris aegrotorum; Architectus Conclavis ac duo rei technicae periti (cfr. nn. 55 et 61): qui omnes a maiore parte Cardinalium, Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario tribusque Cardinalibus, qui Assistentes dicuntur, proponentibus, eligantur. His addantur alii, numero congruenti, qui Conclavis necessitatibus inserviant, a coetu seu commissione Cardinalium ad hoc instituta, de qua in n. 13 c, nominati.

45. Cardinalibus electoribus non licet conclavistas seu privatos ministros sibi inservientes, neque clericos neque laicos, secum adducere. Solum peculiari in casu et ad modum exceptionis, gravi de causa affectae valetudinis, id permitti poterit. Tunc vero petitionem expressam et causas exhibentem Cardinali Camerario porrigant, qui rem ad coetum seu commissionem Cardinalium, ad hoc institutam deferat, cuius est de ea decernere, et, si postulationi concedendum esse arbitretur, summa cum diligentia cognoscere de qualitatibus personarum, ad huiusmodi officium propositarum.

46. Omnes officiales et ministri Conclavis, sive ecclesiastici sive laici, et, si qui sint, conclavistae, Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario curante, ius iurandum dent, latino vel alio sermone, postquam unusquisque eorum probe intellexit momentum eiusdem iuris
626 iurandi atque formulae sententiam. Itaque, uno / vel altero die ante ingressum in Conclave, coram eiusdem Conclavis Secretario et Magistro Caerimoniarum Pontificalium ad rem delegatis ab eodem Camerario, coram quo et ipsis est antea ius iurandum dandum*,

* Formula iurisiurandi praestandi a Secretario Conclavis et a Magistro Caerimoniarum Pontificalium: *"Ego N. N., tactis per me sanctis Dei Evangeliis, promitto ac iuro me fideliter servaturum esse omnia et singula, quae a Sacro Collegio Cardinalium decreta sint, ac diligenter religioseque officio meo esse functurum. Pariter promitto ac iure me inviolabiliter servaturum secretum in omnibus et singulis ..."* (sequitur textus formulae iurisiurandi ab officialibus Conclavis praestandi, quae supra relata est).

hanc formulam, pro rei opportunitate in varios sermones conversam, pronuntiabunt:

Ego N. N. promitto et iuro me inviolate servaturum esse secretum in omnibus et singulis, quae de novi Pontificis electione in Cardinalium Congregationibus acta vel decreta sint et in Conclavi seu in loco electionis agantur, scrutinium directe vel indirecte respicientia, et omnia, quae quovis modo cognoverim, adeo ut nec directe, nec indirecte, neque nutu, neque verbo, neque scriptis, vel alias quomodolibet ipsum mihi violare liceat; itemque promitto et iuro me nullo modo in Conclavi usurum esse instrumentis quibuslibet ad vocem transmittendam vel recipiendam, vel ad imagines exprimendas quovis modo aptis, et hoc sub poena excommunicationis latae sententiae, Apostolicae Sedi specialissimo modo reservatae, si ab hoc praecepto discesserim. Quod secretum accuratissime et religiosissime servabo etiam post peractam novi Pontificis electionem, nisi ab eodem Pontifice peculiaris facultas aut certa venia mihi concessa fuerit.

Pariter promitto et iuro me nulli interventui, intercessioni aliive cuilibet modo, quo civiles potestates cuiuslibet ordinis et gradus, vel quivis hominum coetus vel personae voluerint sese electioni Pontificis immiscere, auxilium vel favorem praestaturum.

Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia, quae manu mea tango. /
627

47. Officiales vero et quicumque alii ministri ex ordine laicorum, qui e Conclavi ex causa tantum manifestae et notabilis infirmitatis, a medicis iure iurando probatae, ac de consensu, a Cardinali Camerario tribusque Cardinalibus Assistentibus eorum onerata conscientia dato, egressi fuerint, nullo modo reverti possunt; sed, si necessitas ferat, alii eodem tempore, quo infirmi exierint, legitime approbati et admissi ac iuris iurandi religione iam astricti, illorum loco ingredi poterunt.

48. Si quem Cardinalem electorem, qui conclavistam secum duxit, in ipso Conclavi vita fungi contingat, idem conclavista statim inde exire debet, neque ad alterius Cardinalis electoris famulatum in eodem Conclavi assumi potest.

Caput III
DE INGRESSU IN CONCLAVE

49. Exsequiis defuncti Pontificis rite persolutis et Conclavi interim apparato, Cardinales electores, die constituto in Basilicam Vaticanam Sancti Petri, vel alio pro temporis et loci opportunitate, conveniunt, ubi ea fiant, quae in *Ordine sacrorum rituum Conclavis* statuta sunt. Statim post rem divinam mane peractam vel, si opportunius visum fuerit, tempore postmeridiano eiusdem diei, ingressus fit in Conclave. Cum ad sacellum seu cappellam advenerint, oratione convenienti recitata et intimato *extra omnes* e sacello, praesentis Constitutionis pars altera, seu De electione Romani Pontificis", legatur, ac deinde omnes Cardinales electores ius iurandum dent secundum formulam sequentem, quae a Decano aut a Cardinali, qui ordine et aetate sit primus, elata voce recitetur:

Nos omnes et singuli in hoc Conclavi exsistentes Cardinales electores promittimus, vovemus et iuramus inviolate et ad unguem Nos universos et singulos esse observaturos omnia, quae continentur in Constitutione Apostolica Summi Pontificis / Pauli VI, quae 628
a verbis Romano Pontifici eligendo *incipit, data die 1 mensis octobris anno 1975. Item promittimus vovemus et iuramus, quicumque nostrum Romanus Pontifex, Deo sic disponente, erit electus, eum spiritualia et temporalia iura libertatemque Sanctae Sedis integre ac strenue asserere atque tueri et, si opus fuerit, vindicare numquam esse destiturum. Praecipue autem pro-*

mittimus et iuramus Nos religiosissime et quoad cunctos, etiam conclavistas nostros, si qui sint, secretum esse servaturos de iis omnibus, quae ad electionem Romani Pontificis quomolibet pertinent, et de iis, quae Conclavi seu in loco electionis aguntur, scrutinium directe vel indirecte respicientibus, neque idem secretum quoquo modo violaturos sive inter Conclave, sive etiam post novi Pontificis electionem, nisi peculiaris facultas aut certa venia ab eodem futuro Pontifice nobis tributa fuerit; itemque nullo modo a quavis civili potestate, quovis nomine, munus proponendi veto *seu* exclusivam, *etiam sub forma simplici optationis, esse recepturos, neque ipsum* veto, *qualibet ratione nobis cognitum, patefacturos; nullique interventui, intercessioni aliique cuilibet modo, quo auctoritates saeculares cuiuslibet ordinis et gradus, vel quivis hominum coetus vel personae voluerint sese Pontificis electionis immiscere, auxilium vel favorem praestaturos.*

Deinde singuli Cardinales electores dicant: *Et ego N. Cardinalis N. spondeo, voveo ac iuro*, et imponentes manum super Evangelium, adiungant: *Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia, quae manu mea tango.*

Postmodum Cardinalis Decanus aut Cardinalium primus ordine et aetate praesentes brevi sermone et convenientibus verbis hortatur ad electionis negotium rite et recta intentione peragendum, ad unum bonum Ecclesiae universalis attendendo.

50. Quibus omnibus absolutis, Praefectus Domus Pontificalis, Delegatus Specialis Pontificiae Commis-
629 sionis pro Civitate / Vaticana et Praefectus Pontificiae Helvetiorum Cohortis, quibus vi huius Constitutionis custodia Conclavis committitur, ius iurandum dent secundum formulam praescriptam * coram Cardinali Decano aut primo Cardinalium ac praesentibus cunctis Cardinalibus electoribus. Idem praestent Praelati Clerici Reverendae Camerae Apostolicae, Protonotarii Apostolici de numero participantium et Auditores S. R. Rotae, quibus custodia ac vigilantia rerum transvehendarum, id est quae in Conclave inducuntur aut inde emittuntur, concreditur. Quos viri a caerimoniis pontificiis hac in re adiuvabunt.

51. His expletis, omnes Cardinales electores ad cellas, inter ipsos distributas, devertunt, exceptis Cardinali Camerario ac tribus Cardinalibus Assistentibus, qui in sacello manent, ut ad clausuram Conclavis procedant. Interim vero officiales Conclavis ceterique ministri ius iurandum supra descriptum, nisi id iam praestiterint, quam primum dent coram Secretario Conclavis ac Magistro Caerimoniarum Pontificalium, ad rem delegatis a Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario.

52. Denique, postquam, iussu Cardinalis Decani aut Cardinalium primi, opportunum signum datum fuerit, Camerarius ac tres Cardinales Assistentes una cum Caerimoniarum Pontificalium Magistro, cum ceteris viris a caerimoniis, Architecto Conclavis et duobus rei technicae peritis loca perquirant, ne quis ex iis, qui esse in Conclavi vetantur, intus maneat. Quam ob rem etiam recognitio fiat ministrorum Conclavis, non exceptis conclavistis, qui forte Cardinalibus electoribus inserviant, ne quis extraneus inter eos se insinuet; ad quam recognitionem faciendam hi omnes in sacel-
630 lum iubeantur intrare, ubi nominatim recenseantur. /

53. Conclave, eodem tempore quo intus, etiam extra, inquisitione diligenter peracta, claudatur a Praefecto Domus Pontificalis, a Delegato Speciali Pontificiae Commissionis pro Civitate Vaticana et a Praefecto Pontificiae Helvetiorum Cohortis, astante Decano Praelatorum Clericorum Reverendae Camerae Apostolicae cum Secretario Cancellario, per Cardinalem Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarium deputato, cum viris a caerimoniis et architectis. Claves autem eidem Delegato Speciali Pontificiae Commissionis pro Civitate Vaticana assignentur.

54. Utriusque peractae clausurae instrumentum singillatim conficiatur, unum a Magistro Caerimoniarum Pontificalium, a Secretario Conclavis necnon ab ipso Magistro Caerimoniarum, notarii munus gerente, subsignandum, testibus adhibitis duobus viris a caerimoniis; alterum ab aliquo e Praelatis Clericis Reverendae Camerae Apostolicae simul cum Secretario Cancellario, a Cardinali Sanctae Romanae Ecclesiae Camerario deputatis, ac quidem in sede officii Delegati Specialis Pontificiae Commissionis pro Civitate Vaticana, subscribentibus Praefecto Domus Pontificalis, ipso Delegato Speciali et Praefecto Pontificiae Helvetiorum Cohortis.

* Formula iurisiurandi: *Ego N. N. promitto ac iure officio meo diligenter ac religiose esse functurum, secundum normas a Summis Pontificibus statutas et praescripta Sacri Collegii Cardinalium. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia, quae manu mea tango.*

Caput IV
DE SECRETO SERVANDO CIRCA EA OMNIA, QUAE IN CONCLAVI AGUNTUR

55. Cardinalis Camerarius atque tres Cardinales pro tempore Assistentes obligatione tenentur vigilandi diligenter, omnia loca saepe, per se vel per alios, visitando, ne Conclavis clausura ullo modo violetur. In huiusmodi visitatione semper adsint et duo rei technicae periti, qui, si casus fert, aptis inventis usi, quae nostra aetas invexit, de instrumentis n. 61 recensitis inquirant. Si quid tale deprehensum fuerit, auctores e Conclavi expellantur gravibusque poenis plectantur futu-
ri Pontificis arbitrio. / 631

56. Clauso Conclavi, nemo ad colloquium cum Cardinalibus electoribus vel aliis Conclavis partem habentibus admittatur, nisi praesentibus Praelatis, quibus Conclavis custodia est commissa, et nisi voce elata et sermore intellegibili loquantur. Si quis forte in Conclave clam ingrediatur, omni honore, gradu, officio et beneficio ecclesiastico ipso facto privatus exsistat aut pro personae condicione congruis poenis subiciatur.

57. Statuimus item, ne epistolae et cuiusvis generis scripta, etiam typis edita, tum ad eos, qui in Conclavi sunt, Cardinalibus electoribus non exceptis, tum praesertim e Conclavi ad eos, qui foris sunt, ullo modo mittantur, nisi prius omnia et singula Secretarii Conclavis ac simul Praelatorum, ad custodiam Conclavis delegatorum, examini subiciantur. Ab hac tamen regula excipitur litterarum commercium, quod liberum erit et expeditum inter Tribunal Sacrae Paenitentiariae et Cardinalem Paenitentiarium Maiorem, in Conclavi degentem; quae quidem litterae, sigillo officii munitae, nulli examini et inspectioni erunt obnoxiae.

Nominatim praeterea interdicimus, ne diaria vel commentarii periodici in Conclave et extra Conclave mittantur.

58. Qui Conclave quoquo modo deserviunt, quaecumque directe vel indirecte secretum violare quomodolibet poterunt – sive verba, sive scripta, sive signa, sive alia quaevis – omnino vitare et cavere debent, sub poena excommunicationis latae sententiae, Sedi Apostolicae reservatae.

59. Specialiter autem Cardinalibus electoribus interdicimus, ne ministris, quos forte secum adduxerint, aut aliis quibusvis ea pandant, quae scrutinium directe vel indirecte respiciant, itemque ea, quae a Cardinalium Congregationibus sive ante Conclave sive inter ipsum habitis, de Pontificis electione acta vel decreta sint.

http://www.obrascatolicas.com

60. Insuper praecipimus Cardinalibus electoribus, graviter onerata ipsorum conscientia, ut secretum
632 huiusmodi servent / etiam post peractam novi Pontificis electionem, memores id nullo modo violare licere, nisi ab eodem Pontifice peculiaris et expressa ad hoc facultas concessa fuerit. Quod praeceptum extendi volumus ad ceteros omnes, qui Conclavis partem habuerunt, si quid forte, bona vel mala fide, de iis, quae in Conclavi gesta sint, cognoverint.

61. Denique, ut Cardinales electores cavere possint ab aliorum imprudentia necnon ab insidiis, quas facultati suo ipsorum utendi iudicio et libertati decernendi fortasse parari contingat, omnino interdicimus, ne in Conclave introducantur, sub quocumque praetextu, nec, si ibi forte iam exstent, adhibeantur quodlibet genus instrumenta vocibus vel imaginibus mechanice imprimendis, reddendis, trasmittendis.

Caput V
DE ELECTIONIS FORMA

62. Mane, postridie clausum Conclave, ac post signum datum, Cardinales electores, qui infirmitate non impediantur, ad designatum sacellum conveniunt, ubi Eucharisticum Sacrificium concelebrant vel ei assistunt. Re divina peracta et Spiritu Sancto invocato, statim ad electionem proceditur, quae uno tantum ex tribus, qui infra ponuntur, modis sive formis est facienda; alioquin electio irrita et nulla est habenda, firmis iis, quae numero 76 statuuntur.

63. Primus modus est, qui quasi *per acclamationem* seu *inspirationem* vocatur, cum scilicet Cardinales electores, veluti afflati Spiritu Sancto, aliquem unanimiter et viva voce, libere ac sponte, Summum Pontificem proclamant. Haec vero forma adhiberi potest solum in Conclavi eoque clauso, ac fieri debet per verbum *eligo*, modo intellegibili enuntiatum aut scripto expressum, si quis id enuntiare non valeat.
633 Requiritur insuper, / ut haec forma electionis communiter ab omnibus et singulis Cardinalibus electoribus, in Conclavi praesentibus, iis etiam, qui ob infirmitatem in cellis detinentur, nullo dissentiente, accipiatur, cauto etiam, ne ullus specialis tractatus circa nomen personae eligendae praecesserit. Si quis ergo e Cardinalibus electoribus, exempli causa, sponte ac nullo praecedente speciali tractatu, dicat: "Eminentissimi Patres, perspecta singulari virtute et probitate Rev.mi N. N. iudico illum eligendum esse in Romanum Pontificem, et hoc ipso tempore ego ipsum eligo in Papam"; ac deinde ceteri Patres, nullo excepto, primi sequentes sententiam, eodem verbo *eligo*, intellegibili voce prolato, aut, si quis non potest, scriptis expresso, eundem virum, de quo nullus specialis tractatus praecessit, communiter eligant, ipse N. N. est canonice electus secundum hanc electionis formam.

64. Secundus modus est qui dicitur *per compromissum*, cum videlicet in peculiaribus rerum adiunctis Cardinales electores quibusdam ex ipsorum coetu eligendi potestatem committunt, qui loco omnium Pastori Ecclesiae catholicae provideant. Hoc etiam in casu omnes et singuli Cardinales electores in Conclavi clausu praesentes, nullo ipsorum dissentiente, compromissum facere statuentes, quibusdam Patribus, qui sint numero impari, saltem novem vel summum quindecim, electionem concredunt; et huic, exempli gratia allatae, formulae suscribunt: "In nomine Domini, Amen. Anno etc., mense etc., die etc., nos omnes et singuli in hoc Conclavi exsistentes Cardinales electores (singillatim omnes nominentur) decrevimus ac decernimus ad electionem *per compromissum* procedere; ideoque concorditer et unanimiter, nullo discrepante, eligimus compromissarios Em.mos Patres N. N., N. N., quibus damus plenam facultatem et potestatem providendi de Pastore Sanctae Romanae Ecclesiae sub hac forma, videlicet ...". Hic necesse est, ut Cardinales electores compromittentes dilucide ex-
634 pri/mant modum ac formam, secundum quam compromissarii eligere debeant, et quid requiratur, ut electio sit valida, ut puta, utrum prius proponere debeant toti electorum collegio personam, quam eligere volunt, an vero absolute debeant electionem peragere; an omnes compromissarii convenire debeant in unam personam, an satis sit, si duae partes e tribus in unam concordent; an debeant eligere aliquem de collegio electorum vel etiam aliquem extra collegium, et alia his similia. Addendum est etiam tempus, in quod Cardinales electores ipsi volunt compromissarios potestatem eligendi habere; et postea haec vel similia verba subiungantur: "Et promittimus nos illum pro Romano Pontifice habituros, quem compromissarii secundum praedictam formam duxerint eligendum".

Huiusmodi mandato una cum praescriptionibus, de quibus supra, accepto, compromissarii in locum separatum et clausum se conferunt, et quo liberius inter se loqui possint, aperte protestentur se non intendere per quamcumque prolationem verborum suum consensum dare, nisi in scriptis illum expresse ponant. Facta demum per compromissarios electione, secundum hanc formam iis praescriptam, et in Conclavi promulgata, hoc modo electus est canonicus et verus Papa.

65. Tertius et ordinarius modus seu forma electionis Romani Pontificis est ea, quae vocatur *per scrutinium*. Qua in re plenissime confirmamus legem olim latam ac deinde religiose servatam, qua statuitur, ut ad validam Romani Pontificis electionem requirantur duae ex tribus partibus suffragiorum, simulque normam, a Pio XII, Decessore Nostro, editam, vim obtinere volumus, qua praescribitur, ut duabus ex tribus suffragiorum partibus semper unum addatur suffragium[12].

66. Scrutinii autem ritus tres continet actiones, quarum prima, quae *antescrutinium* potest appellari, complectitur: 1) praeparationem ac distributionem
635 schedularum, quae fit per viros / a caerimoniis, qui saltem duas vel tres earum singulis Cardinalibus electoribus tradunt; 2) extractionem, sorte ducta inter omnes Cardinales electores, trium scrutatorum et trium deputatorum pro votis infirmorum, qui brevitatis gratia infirmarii appellantur, necnon trium recognitorum; quae actio fit publice ab ultimo Cardinali Diacono, qui nomina novem ad haec officia deputandorum ex ordine extrahit; 3) schedularum scriptionem, quae ab unoquoque Cardinali electore fieri debet secreto, qui quidem nomen eligendi eo modo, quantum fieri potest, exaret, ut manus scribentis facile cognosci non possit, et caveat, ne plura nomina in schedula scribat, quia suffragium esset nullum; 4) schedularum complicationem, quae fit in medio cuiusque schedulae, ita ut schedula ipsa fere ad latitudinem pollicis redigatur.

67. In hac scrutinii actione hae normae prae oculis habeantur: *a*) forma schedulae debet esse rectiangula, id est altera parte latior quam longior, in medio autem anterioris eius partis haec verba, si fieri potest typis impressa, contineat: *Eligo in Summum Pontificem...*, in parte vero inferiore a medio liberum sit spatium, ubi electi nomne inscribatur; schedula ergo sic disposita est, ut ambae partes complicentur; *b*) quodsi in extractione scrutatorum, infirmariorum et recognitorum extracta fuerint nomina Cardinalium electoneribus praedictis fungi non possint, nomina aliorum, qui non sint impediti, illorum loco extrahantur. Tres, quorum nomina prius extracta fuerint, officium gerent scrutatorum, qui secundo, munus infirmariorum, qui tertio, recognitorum munus obibunt; *c*) dum suffragia feruntur, Cardinales electores soli in sacello esse debent; quocirca, statim postquam schedulae distributae sunt et antequam electores in iis scribere incipiant, Secretarius Conclavis, Magister Caerimoniarum Pontificalium et viri a caerimoniis ex aula exire debent. Qui-
636 bus egressis, ultimus Cardi/nalis Diaconus ianuam claudat, quam aperiat iterumque claudat, quoties necessarium est, veluti cum infirmarii ad suffragia infirmorum colligenda exeunt ac deinde in sacellum revertuntur.

68. Secunda actio, quae vere proprieque dicitur *scrutinium*, complectitur: 1) positionem schedularum in urnam; 2) schedularum mixtionem ac numerationem; 3) scrutinii publicationem. Unusquisque Cardinalis elector, ordine praecedendi servato, schedulam, postquam eam scripsit et complicavit, elevata manu, ita ut videri possit, ad altare deferat, apud quod sunt scrutatores, et in quo est urna disco cooperta, ad schedulas recipiendas. Ibi genuflexus, Cardinalis elector aliquantulum oret; deinde surgens, elata voce iuret in hanc formam: *Testor Christum Dominum, qui me iudicaturus est, me eum eligere, quem secundum Deum iudico eligi debere*. Post haec schedulam in disco ponat et per hunc in urnam ingerat, quo facto ad altare inclinet et ad suum locum revertatur. Si vero aliquis Cardinalis elector ex iis, qui in sacello praesentes adsunt, ad altare ob infirmam valetudinem pergere nequit, ultimus scrutator ad eum accedit; et elector ille, praedicto iure iurando dato, schedulam complicatam eidem scrutatori tradit, qui eam palam ad altare defert, et sine oratione et iure iurando in disco ponit, et per eum in urnam mittit.

69. Si autem aliqui Cardinales electores infirmi sunt in cellis suis, tres infirmarii ad eos accedunt cum capsula, in cuius parte superiore sit foramen, per quod schedula complicata possit in eam immitti; quam capsulam antequam scrutatores infirmariis tradant, palam aperiant, ut ceteri electores possint eam vacuam conspicere, deinde claudant et clavem super altare ponant. Hinc infirmarii cum capsula clausa et congruenti numero schedularum in parvo disco collocatarum ad unumquemque infirmum accedunt; qui acceptam schedulam secreto scribat,
637 complicet et, dato antea iure iurando praedicto, in / capsulam per foramen mittat. Quodsi quis infirmus scribere non valeat, unus e tribus infirmariis aut alius Cardinalis elector, ab infirmo deputatus, praestito de secreto servando in manibus ipsorum infirmariorum iure iurando, praedicta faciat. Quibus peractis, infirmarii capsulam in sacellum portent, quam scrutatores aperiant et schedulas, quae in ea continentur, numerent; et tot repertas, quot sunt infirmi, singillatim in disco ponant, et per hunc simul omnes in urnam immittant. Ne autem scrutinii actio nimis protrahatur, infirmarii poterunt proprias schedulas statim post primum Cardinalium conficere et in urna ponere, deinde, dum ceteri electores scrutinium agunt, ad infirmos pergere ad accipienda eorum vota eo modo, qui supra est dictus.

70. Postquam omnes Cardinales electores schedulas suas in urnam immiserunt, primus scrutator hanc pluries agitet, ut schedulae permisceantur; quo facto, ultimus scrutator statim eas numeret, unamquamque schedulam singillatim ex urna palam sumens et in vase vacuo, ad hoc apparato, deponens. Quodsi schedularum numerus non respondeat numero electorum, omnes comburendae sunt, et iterum, id est altera vice, ad suffragia ferenda procedatur, si vero schedularum numerus numero electorum respondet, subsequitur publicatio scrutinii, quae hoc modo fit.

71. Scrutatores ad mensam ante altare positam sedent: quorum primus unam schedulam accipit, explicat et, viso in ea electi nomine, eam secundo scrutatori tradit, qui, pariter electi nomine perspecto, eandem schedulam tradit tertio, qui illam elata et intelligibili voce legit, ut omnes electores praesentes suffragium annotare possint in folio ad hoc apparato. Notat autem et ipse nomen e schedula recitatum. Quodsi in scrutinii publicatione scrutatores inveniant duas schedulas ita complicatas, ut ab uno tantum datas fuisse appareat, siquidem unus et idem in utraque electus fuerit, schedulae praedictae pro uno / suffragio ha- 638
beantur; si vero diversa ibi inscripta sint nomina, neutrum suffragium est validum; scrutinium tamen ipsum neutro in casu vitiatur.

Peracta scrutinii publicatione, suffragia a scrutatoribus secundum nomina illorum, qui ea obtinuerunt, in unam summam redigantur et in folio separato notentur.

Ultimus vero scrutator singulas schedulas, postquam eas perlegit, eo loco, ubi est verbum *eligo*, acu cum filo perforat et in hoc ipsum inserit, quo cautius conserventur. Finita nominum lectione, fili capita nodo iunguntur et schedulae omnes, ita colligatae, in urna vacua et in mensae parte ponuntur.

72. Sequitur tertia et postrema actio, quae *post-scrutinium* appellatur quaeque complectitur: 1) numerationem suffragiorum; 2) eorum recognitionem; 3) schedularum combustionem.

Scrutatores in unam summam redigunt suffragia, quae quilibet obtinuit, et si nemo ad duas partes suffragiorum, uno addito, pervenerit, non est electus Papa in illo scrutinio; si quis vero duas partes ex tribus, uno insuper addito, acceperit, electio Romani Pontificis habetur estque canonice valida.

Recognitores, sive electio secuta est, sive non, inspicere debent tam schedulas scrutinii, quam suffragiorum annotationes factas per scrutatores, ut constet, an iidem accurate et fideliter muneri suo satisfecerint.

Statim post recognitionem omnes schedulae comburantur, antequam Cardinales electores ex aula discedant, a scrutatoribus adiuvantibus Secretario Conclavis et viris a caerimoniiis, interim arcessitis ab ultimo Cardinali Diacono. Si tamen secundum scrutinium statim sit agendum, schedulae primi scrutinii solum in fine, una cum schedulis secundi scrutinii, comburantur.

73. Omnibus et singulis Cardinalibus electoribus praecipimus, ut, ad secretum tutius servandum, omne genus scripturas, quas de exitu uniuscuiusque scrutinii
639 apud se habeant, / Cardinali Camerario vel uni e tribus Cardinalibus Assistentibus una cum schedulis comburendas tradant.

Decernimus insuper, ut completo Conclavi Cardinalis Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarius relationem exaret, a tribus quoque Cardinalibus Assistentibus approbandam, quae suffragiorum exitum declaret in singulis sessionibus latorum. Quae relatio, in tabulario asservanda, involucro claudatur obsignato, quod a nullo resignari poterit, nisi Summus Pontifex id definite permiserit.

74. Confirmantes ea, quae Decessores Nostri S. Pius X[13] et Pius XII[14] statuerunt, praescribimus, ut sive mane sive vespere, post completum scrutinium, si quidem in eo secuta non sit electio, Cardinales electores statim ad novum scrutinium peragendum procedant, in quo rursus suffragia ferant, iis, quae in primo scrutinio lata sunt, minime computatis. Hoc in secundo scrutinio omnes ritus serventur ut in primo, ita tamen ut electores non teneantur obligatione novum dandi ius iurandum neque novos eligendi scrutatores, infirmarios et recognitores; sed quae in primo scruti-

12. Cfr. Const. Apost. *Vacantis Apostolicae Sedis*, n. 68: A.A.S. 38 (1946), p. 87.

13. Cfr. Const. Apost. *Vacante Sede Apostolica*, n. 76: *Pii X Pontificis Maximi Acta*, III, pp. 280-281.

14. Cfr. Const. Apost. *Vacantis Apostolicae Sedis*, n. 88: A.A.S. 38 (1946), p. 93.

http://www.obrascatolicas.com

nio quoad haec praescripta sunt, sine renovatione valeant etiam pro secundo.

75. Haec omnia, quae de scrutinii ritibus sunt exposita, servanda erunt diligenter a Cardinalibus electoribus in omnibus scrutiniis, quae singulis diebus peragi debent mane et post meridiem, peractis sacris ritibus seu precationibus, de quibus in memorato *Ordine sacrorum rituum Conclavis* agitur.

76. Quodsi contingat, ut Cardinales electores cum difficultate de persona eligendi concordia ineant consilia, tunc per tres dies scrutiniis secundum formam
640 supra descriptam / (n. 65 et sqq.) frustra peractis, scrutinia ipsa tempore summum unius diei intermittuntur, ut preces Deo admoveantur, electores inter se libere colloquantur fiatque per Cardinalem primum ex Ordine Diaconorum brevis adhortatio spiritualis. Post quae, scrutinia secundum eandem formam exsequenda resumuntur; quae, nisi electio interveniat, sint septem. Dehinc rursus intervallum interponitur, ut precationi, colloquio et adhortationi, per Cardinalem primum ex ordine Presbyterorum faciendae, sit locus. Demum septem, si casus fert, scrutinia secundum praedictam formam peraguntur; quae si ad irritum ceciderint, denuo orationes ad Deum fundantur, colloquia serantur, adhortatio a Cardinali primo ex ordine Episcoporum electoribus adhibeatur. Tunc Cardinalis Sanctae Romanae Ecclesiae Camerarius eosdem electores consulat de modo procedendi. Ne recedatur a consueta ratione, qua duae e tribus partibus suffragiorum, uno addito, ad efficax scrutinium requiruntur, nisi omnes Cardinales electores unanimiter, id est nullo excepto, de alia ratione consentiant, quae in *compromisso* (cfr. n. 64) aut in maioritate absoluta, uno addito, suffragiorum consistit, vel in electione, quae circa duos tantum vertatur, qui in scrutinio proxime praecedenti maiorem partem suffragiorum acceperunt.

77. Quodsi electio aliter celebrata fuerit, quam uno e tribus modis, qui supra sunt dicti (cfr. nn. 63 sqq.), aut non servatis condicionibus pro unoquoque illorum praescriptis, electio eo ipso est nulla et invalida (cfr. n. 62) absque ulla declaratione, et ita electo nullum ius tribuit.

78. Quae de actis electionem praecedentibus et de ipsa Romani Pontificis electione hactenus dicta sunt, ea omnia servanda esse declaramus, etiam si vacationem Sedis Apostolicae per renuntiationem Summi
641 Pontificis occurrere contingat./

Caput VI

DE IIS, QUAE SERVANDA VEL VITANDA SUNT IN ELECTIONE ROMANI PONTIFICIS

79. Nos quoque, ut Decessores Nostri, reprobamus atque damnamus in electione Romani Pontificis detestabile crimen simoniae, et omnes huius criminis reos poena excommunicationis latae sententiae innodamus, confirmantes tamen pariter praescriptionem S. Pii X, Decesssoris Nostri, ex qua sublata est irritatio electionis simoniacae, a Iulio II vel alio quovis decreto pontificio statuta, ne hac de causa valor electionis Romani Pontificis impugnetur[15].

80. Item Decessorum praescripta confirmantes, prohibemus, ne quis, quamvis Cardinalatus dignitate praeditus sit, vivente Romano Pontifice eoque inconsulto, deliberare de ipsius successoris electione, aut aliquod suffragium polliceri, aut hac de causa, privatis conventiculis factis, quidquam decernere audeat.

81. Item, quae Decessores Nostri sanxerunt, ut omnis externus interventus in electione Summi Pontificis removeretur, ea confirmata volumus. Quam ob rem, iterum ex virtute sanctae oboedientiae et sub poena excommunicationis latae sententiae omnibus et singulis Cardinalibus electoribus, praesentibus et futuris, pariterque Secretario Conclavis atque ceteris Conclavis partem habentibus, interdicimus, ne, quovis praetextu, a quavis civili potestate munus recipiant *veto* seu *exclusivam*, uti vocant, etiam sub forma simplicis desiderii, proponendi, neve hoc ipsum *veto* patefaciant sive universo electorum collegio simul congregato, sive singulis electoribus, sive scripto sive ore, sive directe ac proxime, sive oblique et per alios, sive ante Conclave sive ipso perdurante. Quam prohibi-/ 642
tionem extendi volumus ad omnes interventus, intercessiones, optata, quibus auctoritates saeculares cuiuslibet ordinis et gradus, vel quivis hominum coetus vel personae voluerint sese Pontificis electioni immiscere.

82. Cardinales electores praeterea abstineant ab omnibus pactionibus, conventionibus, promissionibus aliisque quibusvis obligationibus, quibus astringi possint ad suffragium cuidam vel quibusdam dandum aut non dandum. Quae omnia, si reapse intervenerint, etiam iure iurando adiecto, nulla et irrita esse, neque ea observandi obligatione quemquam teneri decernimus; contra facientes vero iam ex hoc tempore poena excommunicationis latae sententiae innodamus. Vetare tamen non intellegimus, ne per tempus Sedis vacantis de electione sententiae invicem communicentur.

83. Pariter Cardinalibus interdicimus, ne ante electionem capitula conficiant seu quaedam communi consensu statuant, ad quorum observantiam se astringant, si ad Pontificatum assumantur; quas item promissiones, si re vera intervenerint, etiam iure iurando adiecto, nullas et irritas declaramus.

84. Iisdem denique, quibus Decessores Nostri, vocibus Cardinales electores vehementer hortamur, ut in eligendo Pontifice, nulla propensione animi vel aversione ducti, nullius gratia aut obsequio inclinati, non interventu personarum auctoritate gravium, vel coetuum impulsione quadam urgentium, vel suasione utentium instrumentis communicationis socialis, non vi vel metu vel aura populari moti, sed unice Dei gloriam et Ecclesiae bonum prae oculis habentes, divino auxilio implorato, in eum suffragia conferant sua, quem universali Ecclesiae fructuose utiliterque regendae prae ceteris idoneum iudicaverint.

85. Dum Conclave celebratur, Ecclesia singulari prorsus modo cum sacris Pastoribus et praecipue cum Cardinalibus / electoribus Summi Pontificis coniungi- 643
tur, atque a Deo novum Caput veluti donum eius bonitatis et providentiae implorat. Perinde enim ac prima christianorum communitas, de qua in *Actibus Apostolorum* agitur[16], ita universa Ecclesia, spiritualiter congregata cum Maria, Matre Iesu, unanimiter perseveret oportet in oratione; quo fit, ut electio novi Pontificis non sit quiddam disiunctum a populo Dei et ad solum electorum pertinens collegium, sed quasi quaedam actio totius Ecclesiae. Quapropter statuimus, ut in omnibus urbibus ceterisque locis, saltem insignioribus, ubi primum nuntius obitus Pontificis pervenerit et postquam exsequiae sollemniter pro eo celebratae sint, humiles assiduaeque preces ad Dominum fundantur, ut ipse electorum animos illuminet et in eligendo tam concordes efficiat, ut provisionem celerem, unanimam et utilem, prout animarum salus exigit et totius orbis catholici bonum requirit, fieri contingat.

86. Eum vero, qui electus fuerit, rogamus, ne muneris gravitate deterritus, ab eodem subeundo se retraliter subiciat. Deus enim, qui onus imponit, manum

15. Cfr. Const. Apost. *Vacante Sede Apostolica*, n. 79: *Pii X Pontificis Maximi Acta*, III, p. 282.

16. Cfr. *Act.* 1, 14.

etiam supponit, ne ei ferendo sit impar; quippe qui sit oneris auctor, ipse est etiam administrationis adiutor; et ne sub magnitudine muneris succumbat infirmus, dat virtutem, qui contulit dignitatem.

Caput VIII

DE ACCEPTATIONE ET PROCLAMATIONE NECNON DE CORONATIONE NOVI PONTIFICIS

87. Post electionem canonice factam, ab ultimo Cardinali Diacono accitis in Conclavis aulam Secretario Conclavis, Magistro Caerimoniarum Pontificalium atque viris a caerimoniis, consensus electi per Cardina-
644 lem Decanum aut Cardinalium / primum ordine et aetate, nomine totius collegii electorum, his verbis requiratur: *Acceptasne electionem de te canonice factam in Summum Pontificem?* Statimque, post consensum declaratum, electus interrogetur: *Quo nomine vis vocari?* Tunc per Magistrum Caerimoniarum Pontificalium, munere notarii fungentem, testibus adhibitis duobus viris a caerimoniis, instrumentum de acceptatione novi Pontificis et de nomine ab eo assumpto conficitur.

88. Post acceptationem, electus qui episcopali ordinatione iam pollet, est illico Romane Ecclesiae Episcopus simulque verus Papa, et Caput Collegii Episcopalis; idemque actu plenam et supremam potestatem in universam Ecclesiam acquirit atque exercere potest.

Quodsi electus charactere episcopali careat, statim ordinetur Episcopus.

89. Deinde, actis de more agendis, iuxta *Ordinem sacrorum rituum Conclavis*, Cardinales electores, secundum statutas rationes, accedunt ut electo Summo Pontifici obsequium et oboedientiam exhibeant. Quo actu completo, gratiae Deo persolvuntur, ac deinde populo exspectanti a primo Cardinalium Diaconorum novus Pontifex annuntiatur, qui subinde Apostolicam Benedictionem *Urbi et Orbi* impertit.

Si electus charactere episcopali careat, obsequium et oboedientia eidem praebentur et nuntius populo perfertur tantum postquam ipse ordinatus Episcopus est.

90. Si autem electus extra Conclave degit, normae sunt observandae, quae in praedicto *Ordine sacrorum rituum Conclavis* continentur.

Episcopalis ordinatio Summi Pontificis electi, qui nondum sit Episcopus, de qua in nn. 88 et 89 mentio habetur, fit de more Ecclesiae a Decano Sacri Cardi-
645 nalium Collegii aut, / si hic abest, a Subdecano aut, si hic etiam impeditur, ab antiquiore Cardinali Episcopo.

91. Decernimus, ut statim postquam novus Pontifex electus sit suamque electionem assensu suo comprobaverit et, si charactere episcopali forte careat, postquam ordinatus sit Episcopus (cfr. nn. 88 et 89), Conclave, quod ad canonicos effectus, de quibus in n. 56, attinet, finem habeat. Quam ob rem statuimus, ut tunc electum Summum Pontificem adire possint Substitutus Secretariae Status seu Papalis, Secretarius Consilii pro Publicis Ecclesiae Negotiis, Pontificalis Domus Praefectus et quicumque cum electo Pontifice agere de rebus debent, quae in praesentia opus sunt.

92. Pontifex demum per Cardinalem Protodiaconum coronatur et, intra congruum tempus, Patriarchalis Archibasilicae Lateranensis possessionem ritu praescripto capit.

* * *

Has igitur normas, omnibus rebus graviter consideratis et perpensis, statuimus et praescribimus; atque abrogatas declarantes, ut supra cautum est, Constitutiones et Ordinationes Apostolicas hac de re a Romanis Pontificibus editas, hanc Nostram Constitutionem plane efficacem esse et fore volumus, adeo ut quae per eam exposita ac decreta sunt, ab illis omnibus, ad quos res pertinet, religiose serventur atque adeo vim suam obtineant, contrariis quibusvis nihil obstantibus, etiam specialissima mentione dignis. Si quis autem, sciens vel insciens, secus egerit ac Nos ediximus, id prorsus irritum atque inane haberi iubemus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die 1 mensis Octobris anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri tertio decimo. - PAULUS PP. VI.

Adn. J. SANCHEZ in REDC 31 (1975) 387-394; R. TUCCI in Doc. Cath. 72 (1975) 1011-1012.

4405

1975 OCT 11. - SECRETARIA STAT., EPISTULA. PART.* Confirmatur obligatio substituendi Missale Romanum Sancti Pii V cum Missali Romano Pauli VI

Dal Vaticano, le 11 octobre 1975

Monseigneur, Voici quelque temps était offert à Sa Sainteté un exemplaire de l'édition française en un seul volume du Missel romain, réalisé par la Commission internationale francophone des traductions liturgiques, avec la collaboration des Maisons Mame et Desclée. Le Saint-Père m'avait prié d'exprimer au Président de la Commission épiscopale française de liturgie, comme à tous les promoteurs, sa gratitude pour l'hommage et sa satisfaction pour l'immense travail patiemment accompli. Il se réjouit de penser que désormais le clergé et les fidèles disposent d'un instrument adéquat pour une digne célébration de la sainte Messe.

En tête du Missel figure la Constitution apostolique *Missale Romanum* de Sa Sainteté Paul VI promulguant le Missel romain *ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum*, laquelle fait pendant à la Constitution *Quo primum* de saint Pie V promulguant, quatre siècles plus tôt, le Missel romain *ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum* qui fut modifié dans la suite – *recognitum* – par plusieurs Souverains Pontifes.

Par la constitution *Missale Romanum*, le Pape prescrit, comme vous le savez, que le nouveau Missel doit remplacer l'ancien, nonobstant les Constitutions et Ordonnances apostoliques de ses prédecesseurs, y compris par conséquent toutes les dispositions figurant dans la Constitution *Quo primum*. Nul ne peut donc, en France ni ailleurs, se prévaloir d'un indult qui aurait été concédé par *Quo primum* et qui permettrait de conserver l'ancien missel; celui-ci ne peut être utilisé que dans le cas prévu par la notification de la Congrégation pour le Culte Divin en date du 14 juin 1971, laquelle a reçu l'approbation du Saint-Père; et la notification du 28 octobre 1974 précisait à nouveau que les Ordinaires ne pouvaient accorder cette faculté (d'utiliser l'ancien Ordo) pour la célébration de la messe avec peuple ... nonobstant la raison de n'importe quelle coutume, même immémoriale.

Il va sans dire qu'on ne doit pas davantage admettre la négligence ou le mépris des règles liturgiques destinées à sauvegarder le respect dû au sacrement, la poursuite d'expériences arbitraires ou d'innovations fantaisistes, et en particulier l'adoption de prières eucharistiques non autorisées. La liturgie, surtout celle de la Messe, est la prière de l'Eglise: tout en rejoignant la vie concrète de la communauté dans les parties prévues à cet effet, elle célèbre le mystère du Christ qui ne saurait être laissé à l'interprétation du célébrant ou des participants.

Bref, comme dit la Constitution *Missale Romanum*, c'est dans le nouveau Missel romain et nulle part ailleurs que les catholiques de rite romain doivent chercher le signe et l'instrument de l'unité mutuelle de tous; tous doivent le considérer comme le témoin du culte authentique de l'Eglise.

En maintes occasions, Sa Sainteté le Pape Paul VI a attiré l'attention des prêtres et des fidèles sur ce grave devoir de l'obéissance et du maintien de l'unité. Ainsi, par exemple, le 22 août 1973: "Il faut appliquer d'une façon fidèle, intelligente et diligente la réforme liturgique promue par le Concile et précisée par les autorités compétentes de l'Eglise. Ceux qui l'empechent ou qui la freinent inconsidérément perdent l'occasion providentielle d'une vraie renaissance et d'une heureuse diffusion de la religion catholique dans notre temps. Par contre, ceux qui profitent de la réforme pour se livrer à des expériences arbitraires dispersent des forces et blessent le sens de l'Eglise. Le moment est venu d'observer intelligemment et unanimement cette solennelle 'loi de la prière' dans l'Eglise de Dieu qu'est la réforme liturgique".

Pour vous aider à poursuivre l'exigeant service de l'unité ecclésiale et du renouveau digne et stable de la liturgie catholique, en étroite collaboration avec le Dicastère compétent, Sa Sainteté vous envoie son affectueuse bénédiction et l'étend à tous ceux qui travaillent avec vous à rendre la liturgie digne, vivante et fidèle.

http://www.obrascatolicas.com

Veuillez agréer, Monseigneur, l'assurance de mon entier dévouement en Notre Seigneur. - Jean Card. VILLOT.

* Ad Praesidem Commissionis liturgicae Conferentiae episcopalis Galliae, Prot. N. 287-608: Notit. 12 (1976) 82-83. Adn. A. G. MARTIMORT in Notit. 12 (1976) 372-377; Doc. Cath. 72 (1975) 955; Notit. 12 (1976) 81.

4406

1975 OCT 18.-PAULUS VI, NUNT. AAS 67 (1975) 666-671

Nuntius scripto datus ad universos homines, praesertim Christifideles, calendis ianuariis diem fovendae paci per totum terrarum orbem celebraturos:

De pace pressius persequenda deque cursu ad bellica arma mitigando

A voi, Uomini di Stato!

A voi, Rappresentanti e Promotori delle grandi Istituzioni internazionali!

A voi, Politici ! A voi, Studiosi dei problemi della convivenza internazionale, Pubblicisti, e Operatori, e Sociologi, e Economisti circa i rapporti fra i Popoli.

A voi, Cittadini del mondo, affascinati dall'ideale di una fratellanza universale, ovvero delusi e scettici circa la possibilità di stabilire fra le Genti relazioni di equilibrio, di giustizia, di collaborazione!

E a voi finalmente, seguaci di Religioni fautrici d'amicizia fra gli uomini; a voi, Cristiani, a voi Cattolici, che della pace nel mondo fate principio della vostra fede e termine del vostro amore universale!

Noi osiamo anche quet'anno 1976 rispettosamente presentarci, come negli anni precedenti, col nostro messaggio di Pace.

Un invito lo precede: che Voi lo abbiate ad ascoltare: siate cortesi, siate pazienti. La grande causa della Pace merita la vostra ascoltazione, la vostra riflessione, anche se può sembrare che la nostra voce si ripeta su questo tema ricorrente all'alba dell'anno nuovo; e anche se voi, edotti dai vostri studi e forse ancor più dalle vostre esperienze, pensate di conoscere ormai tutto circa la Pace nel mondo.

Forse può essere tuttavia di qualche interesse per voi conoscere quali siano i nostri spontanei sentimenti, derivati da immediate esperienze della vicenda storica, nella quale tutti siamo immersi, circa questo implacabile tema della Pace.

I nostri primi sentimenti a tale proposito sono due, e discordi l'uno dall'altro. Vediamo innanzi tutto con piacere e con speranza progredire l'*idea* della Pace. Essa guadagna importanza e spazio nella coscienza dell'umanità; e con essa si sviluppano le strutture della organizzazione della Pace; si moltiplicano le celebrazioni responsabili e accademiche in suo favore; il costume si evolve nel senso indicato dalla Pace: viaggi, congressi, convegni, commerci, studi, amicizie, collaborazioni, / soccorsi ... La Pace guadagna terreno. La Conferenza 667
di Helsinki, in luglio-agosto del 1975, è avvenimento che fa sperare in tale senso.

Ma vediamo purtroppo, nello stesso tempo, attestarsi fenomeni contrari al contenuto e allo scopo della Pace; e anche questi fenomeni progrediscono, se pur contenuti spesso allo stato latente, ma con indubbi sintomi di incipienti o di future conflagrazioni. Rinasce, ad esempio, col senso nazionale, legittima e auspicabile espressione della polivalente comunione d'un Popolo, il nazionalismo, che accentuando tale espressione fino a forme di egoismo collettivo e di antagonismo esclusivista, fa rinascere nella coscienza collettiva germi pericolosi e perfino formidabili di rivalità e di ben probabili competizioni.

Cresce a dismisura, – e l'esempio mette brividi di timore –, la dotazione degli armamenti, d'ogni genere, in ogni singola Nazione; abbiamo il giustificato sospetto che il commercio delle armi raggiunga spesso livelli di primato sui mercati internazionali, con questo ossessionante sofisma: la difesa, anche se progettata come semplicemente ipotetica e potenziale, esige una gara crescente di armamenti, che solo nel loro contrapposto equilibrio possono assicurare la Pace.

Non è completo l'elenco dei fattori negativi, che corrodono la stabilità della Pace. Possiamo chiamare pacifico un mondo radicalmente diviso da irriducibili ideologie, potentemente e ferocemente organizzate, che si dividono i Popoli, e, quando libertà è loro concessa, li suddividono nell'interno delle loro compagini, in fazioni, in partiti, che trovano ragion d'essere e di operare nell'invelenire le loro schiere con odio irriducibile e con lotta sistematica nell'interno stesso del medesimo tessuto sociale? L'apparente normalità di simili situazioni politiche non nasconde la tensione d'un rispettivo braccio di ferro, pronto a schiantare l'avversario, appena questo tradisca un segno di fatale debolezza: è la Pace cotesta? è civiltà? è Popolo un agglomerato di cittadini, avversi gli uni agli altri fino alle estreme conseguenze?

E dov'è la Pace nei focolai di conflitti armati, o appena contenuti dall'impotenza di più violente esplosioni? Noi seguiamo con ammirazione gli sforzi in atto per spegnere questi focolai di guerre e di guerriglie, che da anni funestano la faccia del globo, e che ad ogni momento minacciano di scoppiare in lotte gigantesche nelle dimensioni di continenti, di razze, di religioni, di ideologie sociali. Ma non possiamo nasconderci la fragilità d'una Pace, ch'è solo tregua di già delineati futuri / conflitti, l'ipocrisia cioè d'una tranquillità, che solo 668
con fredde parole di simulata rispettosa reciprocità si definisce pacifica.

La Pace, lo riconosciamo, è, nella realtà storica opera di una continua terapia; la sua salute è di natura sua precaria, composizione di rapporti, com'è, fra uomini prepotenti e volubili; essa reclama un continuo e sapiente sforzo di quella superiore fantasia creativa, che chiamiamo diplomazia, ordine internazionale, dinamica delle trattative. Povera Pace ! Quali sono allora le tue armi? lo spavento di inaudite e fatali conflagrazioni, che potrebbero decimare, anzi quasi annientare l'umanità? la rassegnazione ad un certo stato di subita sopraffazione, quale il colonialismo, o l'imperialismo., o la rivoluzione da violenta diventata inesorabilmente statica e terribilmente autoconservatrice? gli armamenti preventivi e segreti? un'organizzazione capitalistista cioè egoista, del mondo economico, obbligato dalla fame a contenersi sottomesso e tranquillo? l'incantesimo narcisistico d'una cultura storica, presuntuosa e persuasa dei propri perenni trionfanti destini? ovvero le magnifiche strutture organizzative, intese a razionalizzare e ad organizzare la vita internazionale?

E' sufficiente, è sicura, è feconda, è felice una Pace sostenuta soltanto da tali fondamenti?

Occorre di più. Ecco il nostro messaggio. Occorre innanzi tutto dare alla Pace altre armi, che non quelle destinate ad uccidere e a sterminare l'umanità. Occorrono sopra tutto le armi morali, che danno forza e prestigio al diritto internazionale; quelle, per prime, dell'osservanza dei patti. *Pacta sunt servanda*; è l'assioma tuttora valido per la consistenza della consistenza effettiva fra gli Stati, per la stabilità della giustizia fra le Nazioni, per la coscienza onesta dei Popoli. La pace ne fa suo scudo. E dove i Patti non rispecchiano la giustizia? Ecco allora l'apologia delle nuove Istituzioni internazionali, mediatrici di consultazioni, di studi, di deliberazioni, che devono assolutamente escludere le così dette vie di fatto, cioè le contese di forze cieche e sfrenate, che sempre coinvolgono vittime umane e rovine senza numero e senza colpa, e raramente raggiungono lo scopo puro di rivendicare effettivamente una causa veramente giusta; le armi, le guerre in una parola, sono da escludere, dai programmi della civiltà. Il giudizioso disarmo è un'altra armatura della Pace. Come diceva il profeta Isaia: "Egli sarà giudice fra le genti e sarà arbitro fra molti popoli. Forgeranno / le loro spade in vomeri, le loro 669
lance in falci" (1). Ed ascoltiamo la Prola di Cruisto: "Riponi la tua spada al suo posto; perché tutti quanti si serviranno della spada, di spada periranno" (2). Utopia? Per quanto tempo ancora?

Qui entriamo nel campo futuribile dell'umanità ideale, dell'umanità nuova da generare, da educare; dell'umanità spoglia dalle sue pesantissime e micidiali armature militari, ma tanto più rivestita e corroborata da connaturali principii morali. Sono principii già esistenti, allo stato teorico e praticamente infantili, deboli e gracili ancora, solo all'inizio della loro penetrazione nella coscienza profonda e operante dei Popoli. La loro debolezza, che pare inguaribile ai diagnostici, così detti realisti degli studi storici e antropologici, proviene specialmente dal fatto che il disarmo militare, per non costituire un'imperdonabile errore di impossibile ottimismo, di cieca ingenuità, di eccitante occasione propizia all'altrui prepotenza, dovrebbe essere comune e generale. Il disarmo o è di tutti, o è un delitto di mancata difesa: la spada, nel concerto dell'umana convivenza storica e concreta, non ha forse la sua ragion d'essere, per la giustizia, per la pace? (3). Sì; dobbiamo ammetterlo. Ma non è entrata nel mondo una dinamica tra-

1. *Is* 2, 4.
2. *Mt* 26, 52.
3. Cfr. *Rm* 13, 4.

sformatrice, una speranza non più inverosimile, un progresso nuovo ed effettivo, una storia futura e sognata, che può farsi presente e reale, da quando il Maestro, il Profeta del Nuovo Testamento ha proclamato la decadenza del costume arcaico, primitivo e istintivo, e ha annunciato con Parola avente in sé potestà, non solo di denunciare e di annunciare, ma di generare, a certe condizioni, un'umanità nuova: "Non vogliate credere che io sia venuto per abolire la Legge, o i Profeti; non sono venuto per abolirli, ma per completarli ... Voi avete udito che fu detto agli antichi:: Non uccidere; e chi ucciderà sarà sottoposto al giudizio. Io invece dico a voi: chiunque si adira contro il suo fratello, merita d'essere giudicato ..." (4).

Non è più semplice ed ingenua e pericolosa utopia. E' la nuova Legge dell'umanità che progredisce, e arma la Pace con un formidabile principio: "Voi tutti siete fratelli" (5). Se la coscienza della fratellanza universale penetrerà davvero nel
670 cuore degli uomini, avranno essi ancora / bisogno di armarsi fino a diventare ciechi e fanatici omicidi di fratelli di per sé innocenti, e a perpetrare in omaggio alla Pace stragi d'inaudita potenza (come ad Hiroshima, il 6 agosto 1945)? Del resto non ha avuto il nostro tempo un esempio di ciò che può fare un debole uomo, solo armato del principio della non-violenza, Gandhi, per riscattare una Nazione di centinaia di milioni di esseri umani alla libertà e alla dignità di Popolo nuovo?

La civiltà cammina al seguito d'una Pace armata soltanto d'un ramo d'ulivo. Dietro ad essa seguono i Dottori con i pesanti volumi sul Diritto evolutivo dell'umanità ideale; seguono i Politici sapienti, non tanto circa i calcoli degli eserciti onnipotenti a vincere guerre e a soggiogare uomini vinti e avviliti, ma circa le risorse della psicologia del bene e dell'amicizia. La giustizia, anch'essa, segue il sereno corteo, non più fiera e crudele, ma tutta intenta a difendere i deboli, a punire i violenti, ad assicurare un ordine, estremamente difficile, ma l'unico che possa portare quel nome divino: l'ordine nella libertà e nel dovere cosciente.

Rallegriamoci: questo corteo, anche se disturbato da attacchi ostinati e da incidenti inattesi, prosegue sotto i nostri occhi, in questo nostro tragico tempo, con passo, forse un po' lento, ma sicuro e benefico per il mondo intero. E' un corteo deciso a usare le vere armi della pace.

Anche questo messaggio deve avere la sua appendice per i seguaci del Vangelo, in senso proprio e al suo servizio. Una appendice che ci ricorda quanto Cristo nostro Signore sia esplicito ed esigente su questo tema della pace disarmata d'ogni strumento, e armata solo di bontà e di amore.

Il Signore arriva ad affermazioni, lo sappiamo, che sembrano paradossali. Non ci sia discaro ritrovare nel Vangelo i canoni d'una Pace, che potremmo dire rinunciataria, Ricordiamo, ad esempio: "Se uno vuol farti causa per toglierti la tunica, cedigli anche il mantello" (6). E poi quel divieto di vendicarsi, non indebolisce la Pace? Anzi non aggrava invece di difendere, la condizione dell'offeso? "Se uno ti percuote sulla guancia destra, porgigli anche la sinistra" (7). Dunque niente rappresaglie, niente vendette (e ciò tanto più se queste fossero compiute come preventive ad offese non ricevute!).
671 Quante volte nel Vangelo ci è racco/mandato il perdono, non como atto di vile debolezza, né di abdicazione di fronte alle ingiustizie, ma come segno di fraterna carità, eretta a condizione per ottenere noi stessi il perdono, ben più generoso e a noi necessario, da parte di Dio! (8).

Ricordiamo l'impegno da noi assunto all'indulgenza e al perdono, che invochiamo nel *Pater noster* da Dio, per aver noi stessi posta la condizione e la misura della desiderata misericordia: "rimetti a noi i nostri debiti, *come* noi li rimettiamo ai nostri debitori" (9).

Anche per noi quindi, alunni alla scuola di Cristo, questa è una lezione da meditare ancora, da applicare con confidente coraggio.

La Pace si afferma solo con la pace, quella non disgiunta dai doveri della giustizia, ma alimentata dal sacrificio proprio, dalla clemenza, dalla misericodia, dalla carità.

Dal Vaticano, 18 ottobre 1975. – PAULUS PP. VI.

4. *Mt* 23, 8.
5. *Mt* 23, 8.
6. *Mt* 5, 40.
7. *Ib.* 39.
8. Cfr. *Mt* 18, 23; ss.; 5,44; *Mr* 11, 25; *Lc* 6, 37; *Rm* 12, 14; etc.
9. *Mt* 6, 12.

4407

1975 OCT 27.- SECRETARIA STATUS, EPIST. PART.*

Notae fiunt decisiones Sedis Apostolicae circa "Fraternitatem sacerdotalem S. Pii X" , quae canonice suppressa declaratur, et circa eius fundatorem, cuius modus procedendi erga Romanum Pontificem improbatur

Rome, le 27 octobre 1975

A NN. SS. les Présidents des Conférences épiscopales. Eminence, Excellence, Le 6 mai dernier, Mgr Pierre Mamie, évêque de Lausanne, Genève et Fribourg, agissant avec le plein accord du Saint-Siège, retirait l'approbation canonique à la Fraternité sacerdotale Saint-Pie X dirigée par Mgr Marcel Lefebvre, ancien archevêque-évêque de Tulle. Les fondations de cette Fraternité, et notamment le séminaire d'Ecône, perdaient du même coup le droit à l'existence. Ainsi se trouvait tranchée, du point de vue juridique, une affaire particulièrement complexe et douloureuse.

Où en est-on à six mois de distance? Mgr Lefebvre n'a pas encore accepté, dans les faits, la décision de l'autorité compétente. Ses activités se poursuivent, ses projets tendent à se concrétiser en divers pays, ses écrits et ses propos continuent d'abuser un certain nombre de fidèles désorientés. On prétend, ici et là, que le Saint-Père s'est laissé entraîner, ou que le déroulement de la procédure a été entaché de vices de forme. On invoque la fidélité à l'Eglise d'hier pour se démarquer de l'Eglise d'aujourd'hui, comme si l'Eglise du Seigneur pouvait changer de nature ou de forme.

Considérant le dommage causé au peuple chrétien par la prolongation d'une telle situation, et seulement après avoir usé de toutes les ressources de la charité le Souverain Pontife a donc disposé que les informations suivantes, qui devraient contribuer à lever les derniers doutes, soient communiquées à toutes les Conférences épiscopales.

La Fraternité sacerdotale Saint-Pie X fut érigée, le 1er novembre 1970, par Mgr François Charrière, alors évêque de Lausanne, Genève et Fribourg. Pieuse Union diocésaine, elle était destinée, dans l'esprit de Mgr Lefebvre, à se muer par la suite en une Société de vie commune sans voeux. Jusqu'à sa reconnaissance comme telle – reconnaissance qui n'est, d'ailleurs, pas intervenue –, elle demeurait par conséquent soumise à la juridiction de l'évêque de Fribourg et à la vigilance des diocèses dans lesquels elle exerçait ses activités. Ceci conformément au droit.

Il se révéla cependant assez rapidement que les responsables refusaient tout contrôle des instances légitimes, restant sourds à leurs monitions, persévérant envers et contre tout dans la ligne choisie: l'opposition systématique au Concile Vatican II et à la réforme postconciliaire. Il n'était pas acceptable que des candidats au sacerdoce soient formés en réaction contre l'Eglise vivante, contre le Pape, contre les évêques, contre les prêtres avec lesquels ils seraient appelés à collaborer. Il devenait urgent d'aider les vocations qui avaient été ainsi orientées. Enfin il apparaissait nécessaire de remédier au trouble croissant dans plusieurs diocèses de Suisse et d'autres nations.

Vu la gravité de la matière et dans le souci que l'enquête fût menée indépendamment de toute passion, le Saint-Père institua donc une Commission Cardinalice composée de trois membres: le Cardinal Gabriel-Marie Garrone, Préfet de la Congrégation pour l'Education catholique, Président; le Cardinal John Wright, Préfet de la Congrégation pour le Clergé, et le Cardinal Arturo Tabera, Préfet de la Congrégation pour les Religieux et les Instituts séculiers. Cette Commission reçut pour tâche d'abord de réunir les informations les plus étendues et de procéder à un examen de tous les aspects du problème; ensuite de proposer ses conclusions au Souverain Pontife.

La première phase des travaux dura environ un an. C'est dire que l'on procéda sans aucune hâte, au contraire de certaines allégations, et que l'on prit le temps exigé par une réflexion approfondie. De très nombreux témoignages furent recueillis. Une visite apostolique de la Fraternité fut effectuée à Ecône (11-13 novembre 1974) par Mgr Albert Descamps, Recteur émérite de l'Université de Louvain et Secrétaire de la Commission pontificale biblique, assisté de Mgr Guillaume Onclin, à titre de conseiller canonique. Mgr Mamie et Mgr Adam, évêque de Sion (diocèse d'Ecône), furent entendus à plusieurs reprises, et Mgr Lefebvre fut convoqué deux fois à Rome, en février et en mars 1975. Le Pape lui-même était fréquemment et scrupuleusement tenu au courant du déroulement de l'enquête et de ses résultats, comme il devait le confirmer au cours de l'été à Mgr Lefebvre (cf. les deux Lettres-pontificales dont il sera question plus loin).

La seconde phase aboutit à la décision que l'on sait, décision rendue publique sur ordre de Sa Sainteté communiqué à

http://www.obrascatolicas.com

la Commission cardinalice, et décision sans appel puisque chacun de ses points fut approuvé *in forma specifica* par l'Autorité suprême.

Je ne m'étendrai pas davantage sur l'historique des événements. Si vous l'estimiez utile, vous pourriez, en effet, demander des précisions au représentant pontifical dans votre pays. Il a reçu pour instruction de vous les fournir en cas de besoin.

Il est donc clair maintement que la Fraternité sacerdotale Saint-Pie X a cessé d'exister, que ceux qui s'en réclament encore ne peuvent prétendre, – à plus forte raison – échapper à la juridiction des Ordinaires diocésains, enfin que ces mêmes Ordinaires sont gravement invités à ne pas accorder d'incardination dans leur diocèse aux jeunes qui déclareraient s'engager au service de la "Fraternité".

Il me reste à vous présenter les documents ci-joints, deux lettres adressées par le Saint-Père a Mgr Lefebvre, et une réponse de ce dernier. Leur divulgation eût été déplacée jusqu'ici: l'Evangile enseigne que la correction fraternelle doit d'abord se tenter dans la discrétion. C'est aussi la raison pour laquelle le Saint-Siège s'est abstenu de toute polémique depuis l'origine de cette affaire et n'a jamais cherché à réagir aux insinuations, manipulations mensongères des faits, accusations personnelles abondamment répandues dans la presse. Mais vient parfois un moment où le silence ne peut plus être conservé et où il faut que l'Eglise sache (cf. Mt 18, 15-17).

La première lettre, datée du 29 juin 1975, a été portée à Ecône le 8 juillet. Elle n'a jamais reçu de réponse. Vous y lirez, comme dans la seconde (8 septembre), la douleur du Père commun et l'espérance qui l'habite toujours, même si aucun signe de réelle bonne volonté ne lui a encore été donné. Vous verrez que son désir le plus cher est d'accueillir son Frère dans l'Episcopat, lorqu'il se sera soumis.

La lettre de Mgr Lefebvre constitue, certes, un témoignage de dévotion personnelle à l'égard du Pontife, mais rien malheureusement n'autorise à penser que l'auteur soit résolu à obéir. Elle ne peut donc pas être considérée à elle seule comme une réponse satisfaisante.

Eminence, Excellence, si les circonstances font que le problème vous touche d'une manière ou d'une autre, vous-même, ou d'autres évêques de votre pays, vous aurez à coeur, en cette Année Sainte, de travailler pour la paix et la réconciliation. L'heure n'est pas à la polémique, elle est plutôt à la charité et à l'examen de conscience. Les excès appellent souvent d'autres excès. La vigilance en matière doctrinale et liturgique, la clairvoyance dans le discernement des réformes à mettre en oeuvre, la patience et le tact dans la conduite du Peuple de Dieu, le souci des vocations sacerdotales et d'une préparation exigeante aux tâches du ministère, tout cela est sans nul doute le témoignage le plus efficace qu'un Pasteur puisse donner.

Je suis certain que vous comprendrez cet appel et, avec vous, je souhaite que l'unité des membres de l'Eglise resplendisse davantage demain.

Croyez à mes sentiments fidèlement et cordialement dévoués. - Jean Card. VILLOT.

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium, Prot. N. 290. 499/94: **Doc. Cath.** 73 (1976) 32-33. **Adn.** vide infra sub die 11 oct. 1976: **LE** n. 4470.

4408

1975 OCT 29.- SC pro SACR.-CULTU, NOTIF. PART.*

De Commemoratione omnium fidelium defunctorum anno 1975 in die Dominica celebranda

Domenica prossima, per la prima volta sarà applicata la norma che prevede la celebrazione della Commemorazione dei fedeli defunti in domenica (cf. *Missale Romanum*, p. 635). E ciò in conformità a quanto prescrive la Costituzione Conciliare sulla sacra Liturgia: "La Liturgia dei defunti esprima in maniera più chiara il carattere pasquale della morte cristiana".

Da varie parti di domanda quale Messa debba essere celebrata la sera del 1° novembre.

Come è già stato pubblicato, a suo tempo, in *Notitiae* 10 (1964), pp. 222-223, in caso di concorrenza tra due giorni di precetto, la Messa vespertina è quella del giorno liturgico di grado superiore. Perciò in questo caso, la Messa celebrata il 1° novembre sera sarà della solennità di Tutti i Santi (cf. *Tabula dierum liturgicorum*, 1, 3: *Missale Romanum*, p. 110). - James Robert Card. KNOX, *Prefetto.* A. Innocenti, Arcivescovo tit. di Eclamo, *Segretario.*

* **L'Osservatore Romano**, 29 ottobre 1975.

4409

1975 OCT ... - SC pro SACRAM.- CULTU, RESP. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

1 - De stipendio non percipiendo pro Missa binata in concelebratione. 2 - De modo peragendi exsequias durante Triduo Paschali. 3- De Missa celebranda vespere diei 7 dec. 1975 in concurrentia Dominicae Adventus cum Sollemnitate Imm. Conceptionis B. V. Mariae

1. Dub. *Utrum in concelebratione Missae binatae stipendium percipi possit?.*

Resp. Quibusdam in locis consuetudo habebatur plures Missas simul celebrandi, praesertim occasione exsequiarum. Haec multiplex Missarum celebratio quodammodo ablata est recurrendo ad concelebrationem. Ita, occasione cuiusdam funeris, sacerdotes proximiores invitantur ad concelebrationem, quae quandoque fit binando, cum in bonum fidelium quidam celebrare debeant. Cum ratio pastoralis habeatur ob magnum fidelium concursum, quandoque Episcopi ipsi facultatem concedunt pro binatione occasione huiusmodi concelebrationis. Inde petitum est utrum stipes percipi possit in bonum cuiusdam operis caritatis, seminarii, vel necessitatis dioecesis.

Haec animadvertenda videntur:

1) Ante omnia, dignitas et significatio nativa concelebrationis servanda semper est. Ad eam recurrendum non est ob rationes practicas aut tantum ad maiorem sollemnitatem habendam. Concelebratio est forma Missae in qua plenior habetur Ecclesiae manifestatio, clarius exprimitur unitas sacerdotii et sacrificii ad unum altare, in unica gratiarum actione. Est ergo forma propria communitatum sacerdotum, quae, tamen artificiose creanda non est. Hoc sensu institutio liturgica fidelium adhuc perficienda est.

2) In quavis actione liturgica, at praesertim in celebratione Missae, sacramentorum et sacramentalium, acceptio personarum vitanda est "sive in caeremoniis sive in exterioribus pompis" (1), ut "aequalitas fidelium etiam exterius eniteat ac praeterea omnis species quaestus vitetur" (2).

3) Omnino standum est praecepto *Declarationis de Concelebratione*, diei 7 augusti 1973, quae clare dicit: "Sacerdotibus qui in bonum pastorale fidelium celebrant et alteram Missam concelebrant, *nullo titulo* pro Missa concelebrata stipendium percipere licet" (3).

Nam facultas concelebrandi etiam pro iis qui in bonum fidelium celebrare debent, in casibus praevisis a *Declaratione*, unice data est ob rationes spirituales, ut presbyteri Missam participare valeant "plenius et modo sibi proprio", cui addi potest, in casu, etiam ratio fraternae presbyterorum cooperationis, invicem adiutorium sibi praestantium in actione pastorali. In his spiritualibus rationibus insistendum erit ut tantum hae inducant, si casus fert, ad concelebrandum, nullaque e causa stipendium percipiatur pro concelebratione, quae fit binando.

2. Dub. *Quomodo peragendae sunt exsequiae durante Triduo paschali.*

Resp. 1) In Triduo paschali et feria V Hebdomadae Sanctae mane, Missa exsequialis celebrari nequit. Dubium ortum est e littera n. 336 *Institutionis generalis Missalis romani*, qui sonat: "Inter Missas defunctorum primum locum tenet Missa exsequialis, quae celebrari potest omnibus diebus, exceptis solemnitatibus de praecepto et dominicis Adventus, Quadragesimae et Paschae". De Triduo paschali nihil dicitur. At res clara est ex aliis Missalis Romani locis, uti iam indicatum est in explanatione data a *Notitiae* 10 (1974), pp. 145-146.

Sed ad rem clariorem faciendam, in editione altera Missalis Romani, quae in proximo fasciculo *Notitiae* describetur, n. 336 *Institutionis generalis* addita est indicatio: "Feria V Hebdomadae Sanctae et Triduum Paschale", inter dies in quibus Missa exsequialis prohibetur.

2) Si exsequiae habendae sunt his diebus, convenit ut fiat celebratio verbi cum ritu valedictionis, uti praevidetur in *Ordine Exsequiarum*, n. 6. Lectiones seligantur tempori liturgico aptiores. Cantus fieri possunt durante celebratione. E contra, sacra Communio distribui nequit (cf. *Missale Romanum*, pp. 243, 250 n. 2, 265 Sabbato Sancto).

3. Dub. *Quae Missa celebranda est vespere diei 7 decembris 1975?*

Resp. Difficultas exoritur e concurrentia inter duas sollemnitates: Dominica I Adventus et pervigilium sollemnitatis Immacultae Conceptionis B. Mariae Virginis.

Quaestio iam soluta est in *Notitiae* 10 (1974), pp. 222-223.

1. Cf. Instr. *Inter Oecumenici*, 26 sept. 1964, n. 34.
2. *Ibid.*, n. 35.
3. Cf. *Notitiae* 8 (1972), p. 328.

* **Notit.** 11 (1975) 287-288.

4410

1975 NOV 4.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Conceditur facultas percipiendi eleemosynam cum bis aut ter celebratur Missa

PRECES. – *Beatissime Pater*, Magister Generalis Ordinis Fratrum Praedicatorum a Sanctitate Tua humillime petit ut Rescriptum n. 30975/70 sub die 5 octobris 1970, circa facultatem percipiendi eleemosynam Missarum binatarum ac trinatarum, ad subveniendum necessitatibus Provinciarum et Missionum, praesertim ad graves expensas in candidatorum formatione sustinendas, prorogetur. Et Deus, etc. ...

RESCR.- Vigore facultatum a Summo Pontifice tributarum Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, annuit pro gratia prorogationis enuntiati indulti, *ad biennium*, servatis ceteris servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 4 novembris 1975.- Augustinus Mayer, *Secretarius.* L. Ravassi, *Officialis.*

* Magistro Generalis Ordinis Praedicatorum: **AOP** 42 (1975-76) 343.

4411

1975 NOV 8.-SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Decretum dimissionis cuiusdam sororis declaratur irritum ob errorem in procedendo circa modum dimittendi sorores religiosas a votis perpetuis

FESULANA: Dimissionis

Soror Anna Maria N. - Sacra Congregatio pro Religiosis

FACTI SPECIES

1. Anna Maria N., nata die 23 febr. 1918 apud pagum V. dioecesis Veronensis, ingressa est Institutum, cui nomen "Suore Domenicane...", emittens primam professionem temporalem die 7 maii 1940, et perpetuam die 5 maii 1946, nomen religionis assumendo E.

In variis Instituti domibus commorata et tempore praesertim commorationis in Fesulana domo, varia dedit signa inquietudinis, intemperantiae et indisciplinae religiosae, nam, prout Antistitae et consorores referunt, perturbabat ubique pacem communitatum, lites et discordias suscitabat internas, difficultates provocabat in exercitio officii administrae infirmorum, etiam apud domus privatas, et, quod gravius est, oboedire recusabat Superiorissis, Suprema non exclusa, legitime etiam praecipientibus vi oboedientiae professae.

Collectis allegatisque actis, Priorissa Generalis Sororum Dominicarum exposuit die 12 iunii 1973 'casum' sororis E. Sacrae Congr. pro Religiosis, quae, solutis votis, dimisit sororem ab Instituto vel, prout deinde explicatur, eandem solvit coacte a votis religiosis, per decretum diei 27 iunii 1973, die postea 8 sept. 1973 confirmatum.

Contra eiusmodi decretum S. Congregationis pro Religiosis et Institutis saecularibus, soror E. recursum penes sectionem alteram Signaturae Apostolicae interposuit, quae, die 9 maii 1974, decrevit: "Recursum admittendum esse ad disceptationem". Die vero 15 iunii 1974 dubium concordatum fuit sub hac formula: "An constet de violatione legis vel in procedendo vel in decernendo relate ad actum S. Congregationis diei 27 iunii 1973, confirmatum die 8 septembris 1973".

Die, vero, 15 martii 1975, in coetu plenario Em.morum Patrum Cardinalium huius Supremi Tribunalis, decretum fuit: "Dilata et exquirantur a S. Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus notitiae de dispensatione coacta".

In Plenario autem coetu diei 8 novembris 1975, Em.mi Patres huius Supremi Tribubnalis rursus coadunati, haec animadverterunt.

I - Quoad violationem legis in procedendo

IN IURE

2. Codex determinat modum procedendi in dimissione sororum a votis perpetuis servandum.

Suprema Instituti Moderatrix, habito voto sui Consilii, rem totam ad S. C. pro Religiosis deferre debet, cum omnibus actis et documentis dimissionem sororis respicientibus, in quibus etiam rationes et responsiones a religiosa datae in propriam defensionem fideliter referantur. Sacra Congregatio, supletis actis et documentis si quae deficerint, quod magis expedire censuerit, decernet (cfr. c. 652 § 3).

Acta igitur et relatio completa, S. Congregationi pro Religiosis et Institutis saecularibus transmittenda, continere debent facta seu causas graves et exteriores sorori iuridice et moraliter imputabiles, monitiones iteratas, remedia ad emendationem adhibita, incorregibilitatem religiosae loculenter comprobatam, libertatem plene sese defendendi eidem tributam, responsa accepta fideliter relata, votum a Moderatrice cum proprio Consilio latum (cfr. C. de Carlo, *Jus religiosorum*, Paris 1950, p. 490 n. 581, II, 2).

3. Nonnulla praecipua occurrunt in specie notanda, quae speciem praesentis casus propius tangere videntur.

a) *Religiosa dimittenda ius habet sese defendendi contra dimissionem.* Agitur de iure insito in ipsa dignitate personae humanae, et a fortiori in dignitate personae 'religiosae', quae Deo est publice sacra.

Hoc ius positive et explicite affirmatur in canone 650: "Religioso ius est suas rationes libere exponendi; eiusque responsiones in actis fideliter referendae sunt" (c. 650, § 3), cuius praescriptum, vi canonis 651, § 2, "etiam in religiosarum dimissione servandum est" (c. 651, § 2).

b) *Obiectum iuris ad propriam defensionem respicit directe et immediate ipsam dimissionem*; indirecte et mediate existentiam causarum.

Praesupponit ius propriae defensionis ut soror dimittenda cognoscat intentionem et propositum Superiorum procedendi ad dimissionem, et ut detur ei facultas seu possibilitas sese defendendi ab hoc specifico actu. Non requiritur certe exercitium iuris, nam potest soror libere ei renuntiare.

c) *Soror dimittenda exercet ius propriae defensionis coram auctoritate seu Superiore qui dimissionem decernere debet.* In casu nostro, coram S. Congregatione pro Religiosis, quae sola competens est ad dimittendam religiosam a votis perpetuis iuris pontificii.

Si quando soror dimittenda exercuerit de facto, vel data eidem fuerit possibilitas exercendi hoc ius, coram Superiore inferiori qui caret potestate dimittendi, omnia acta et documenta, in quibus contineantur 'fideliter relata' (c. 650 § 3) omnes allegationes, excusationes, responsa et defensiones sororis, transmittenda sunt ad S. Congregationem pro Religiosis.

Si vero religiosae data non fuerit possibilitas sese defendendi coram Superiore inferiori, Sacra Congregatio pro Religiosis acta complere, et hanc *possibilitatem sorori praebere debet* antequam dimissionem decernat. Scribit Vidal: " *in omni casu dimissionis* ... semper religioso ius est suas rationes libere exponendi, eiusque responsiones in actis fideliter referendae sunt et examinandae accurate ab iis, *a quibus dimissio est decernenda*" (Wernz-Vidal, *Ius can.*, vol. III, *De religiosis*, Romae 1953, p. 479, n. 441; cfr. C. de Carlo, *op. cit.* p. 491, n. 582). Si vero religiosa dimittenda "iuri se defendendi *renuntiet*, notandum est in actis", ut clarum sit "liberam defensionis facultatem neminem illi negasse" (C. de Carlo, *op. cit.*, p. 490, n.581, III; cf. can. 651 § 2).

Sacra ergo Congregatio pro Religiosis dimissionem decernere non debet, nisi fideliter referantur in actis et documentis responsiones expositae in propriam defensionem a sorore dimittenda, aut nisi constet in actis de renuntiatione libere facta a sorore iuri se defendendi contra dimissionem, aut nisi constet saltem de oblata possibilitate exercendi hoc ius et de non usu, intra definitum tempus, ipsius iuris ad defensionem.

d) *Religiosa dimittenda ius habet exercendi propriam defensionem, saltem ante decretum dimissionis et ante huius decreti confirmationem.* Potest in concreto sese defendere:

– *ante votum Moderatricis Generalis* cum proprio Consilio, et transmissionem actorum ad S. Congregationem pro Religiosis;

– *ante decretum Sacrae Congregationis pro Religiosis*, id-est "postquam acta et documenta ad Ap. Sedem transmissa sint; et tunc ad ipsam quoque Sacram Congregationem *immediate recurrere potest* si quid adhuc in sui defensionem proponere velit" (Ch. Berutti, *Inst. iur. can.*, vol. III, *De religiosis*, p. 348, n. 167), praecipue si antea hoc ius religiosa nondum exercuerit;

– *post decretum dimissionis et ante huius confirmationem* a Sacra Congregatione pro Religiosis; tunc enim soror dimissa potest adhuc recursum interponere et rationes adducere in propriam defensionem (cf. Ch. Berutti, *op. cit.*, ib.).

e) *Defensiones sororis dimittendae semper sunt in actis fideliter referendae.* Hoc praescriptum can. 650 § 3 in dimissione religiosarum a votis perpetuis servandum (c. 651 § 2), praesupponit ut de *fidelitate* responsionum aliquo modo legitimo constet, v. gr. quia subsignatae vel recognitae sunt a sorore, vel quia declaratae sunt authenticae a legitima auctoritate vel a fide digna persona.

http://www.obrascatolicas.com

IN FACTO

4. Actis sedulo examinatis iterumque attente perpensis, haud dubie constat sororem E. dimissam esse a Sacra Congregatione pro Religiosis, quin ei integre concessum fuerit ius "suas rationes libere exponendi" contra dimissionem. Neglectus fuit can. 651 § 2 et can. 650 § 3; ideoque Sacra Congregatio pro Religiosis non omnino excusatur ab *errore in procedendo*.

Huc illuc in Actis reperiuntur "rationes" seu "responsiones" sororis dimissae circa meritum dimissionis, sed eiusdem responsiones non sunt fideliter in Actis relatae, dum constat ex Actis sororem E. voluntatem habere adhuc sese defendendi, et hoc ius exercendi contra dimissionem, sicut fecit coram hoc Supremo Tribunali; unde aut non fuit plene recognitum sorori E. exercitium iuris sese defendendi, aut eiusdem "responsiones" non sunt "fideliter" in Actis relatae.

In utroque casu, manifestus est, ob inobservantiam can. 651 § 2, *error in procedendo*.

5. Singula momenta examinemus in quibus religiosa poterat ius ad propriam defensionem exercere.

a) *Sorori E. non fuit data debita possibilitas sese defendendi contra dimissionem ante diem 12 iunii 1973*, in qua Priorissa Generalis instavit apud Sacram Congregationem pro Religiosis ut dimitteret sororem. In Actis, quae expositionem et petitionem Priorissae comitabantur, non apparent "fideliter relatae" responsiones sororis dimittendae.

Legitur quidem in expositione praedicta circa recurrentem: "*minacciata* di un ricorso da parte della Congregazione alla Sacra Congregazione dei Religiosi e Istituti secolari per la dimissione, ha risposto che siamo liberi di farla e che saprà lei come comportarsi" (Summ. p. 26-27).

Haec verba exprimunt et continent *comminationem dimissionis* a Superiorissis factam, et soror, per responsionem relatam, sese defendit *contra comminationem* dimissionis, non *contra ipsam dimissionem aut eiusdem causas*. Soror manifestat, per eandem responsionem, explicitam voluntatem sese defendendi contra dimissionem. Inter media adhibita ad emendationem dimittendae, M. C. a Coronata recenset etiam "comminationes poenarum ecclesiasticarum, praesertim dimissionis" (M. C. a Coronata, *Inst. iur. can.*, vol. I, p. 858, n. 651). Sed inter comminationem dimissionis et ipsam dimissionem magna cedit differentia.

b) *Sacra Congregatio pro Religiosis decretum dimissionis vel dispensationis coactae a votis dedit die 27 iunii 1973, inaudita sorore dimissa*. Scribebat ipsa soror E. die 22 iul. 1973 ad Sacram Congregationem pro Religiosis: "poiché non hanno fondamento le accuse, sulle quali è basato il Decreto di dimissione, *chiedo* per tanto a codesta Congregazione con umiltà cristiana e *come è di diritto di ogni persona umana*, anche in considerazione delle mie precarie condizioni di salute, *di essere ammessa a manifestare personalmente le mie ragioni*" (Summ. p. 21).

Ipsa soror adibat personaliter Sacram Congregationem pro Religiosis, die 17 iul. 1973, animo sese defendendi, sed, licet etiam e sua culpa, quia adivit Dicasterium extra tempus debitum, non fuit admissa ad ius propriae defensionis exercendum. Prosequitur in iisdem litteris: " il 17 c. m. di buon mattino, dopo aver passato la notte ad assistere le ammalate, sono venuta a Roma arrivando un po' in ritardo e per il tempo ristretto non ho avuto modo di trovare la persona che mi mettesse in comunicazione alla Vostra Rev.ma Presenza, anche perché era di martedì" (Summ. p. 21). Soror igitur persistebat in voluntate sese defendendi propriasque rationes exponendi quoad dimissionem.

c) *Nec soror E. audita fuit ante confirmationem decreti dimissionis*. Non possunt in dubio poni quae leguntur in litteris Sacrae Congregationis pro Religiosis diei 8 sept. 1973, confirmantis dimissionem religiosae: "questa Sacra Congregazione non ha mancato di esaminare le ragioni addotte dalla ricorrente, decidendo di non poter accogliere il ricorso di cui si tratta". Sed Sacra Congregatio non potuit examinare rationes quas soror E. adhuc exponere intendebat et quae in allatis documentis coram hoc Supremo Tribunali exhibuit.

Litterae enim sororis diei 22 iul. 1973 non continebant rationes, sed *petitionem et desiderium* recurrentis rationes personaliter exponendi ante dimissionis confirmationem.

Constat igitur sororem E. non habuisse de facto debitam possibilitatem exercendi ius ad propriam defensionem contra dimissionem, nec ante decretum dimissionis diei 27 iunii 1973, nec ante huius decreti confirmationem diei 8 septembris 1973.

II - Quoad violationem legis in decernendo

IN IURE

6. Praescribit canon 651 § 1: "Etiam ad dimittendas religiosas professas a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus exiguntur causae exteriores graves una cum incorregibilitate, experimento prius habito ita ut spes resipiscentiae evanuerit, iudicio Antistitae".

Requiruntur igitur pro dimissione ab Instituto iuris pontificii religiosarum mulierum a votis perpetuis, causae graves et exteriores, moraliter et iuridice imputabiles, una cum incorregibilitate, experimento prius habito comprobata.

Quaenam sint in concreto istae causae, et cuiusnam debeant esse naturae, legislator non determinat.

Potest certe sustineri non esse necessaria "delicta" in sensu iuridico proprio; sufficit quaelibet actio vel omissio externa, quae probari possit in foro externo.

Ad definiendam *gravitatem* causarum, doctrina communis adhibet, prout etiam in aliis casibus, criterium *relativum*. Retinent enim auctores causas ad dimittendam religiosam votorum perpetuorum, "graviores esse debere quam pro dimittenda temporanee professa" (Wernz-Vidal, *Ius can.*, t. III, *De religiosis*, p. 480 n. 442). Graviores quidem "numero et adiunctis", ut recte notat C. de Carlo (*Ius religiosorum*, p. 490 n. 592).

Auctores in genere non requirunt "peccata gravia" in sensu morali, sed tantum causas externas psychologice et iuridice revera imputabiles sorori, ut sunt "actiones *culpabiles* disciplinam graviter laedentes" (S. Goyeneche, *De religiosis*, p. 219 n. 117). Aliis verbis, causae dimissionis sororum "aliae nequeunt nisi *culpae* seu defectus *morales* – non physici – religiosae delinquentis graviter imputabiles" (C. de Carlo, *Ius religiosorum*, p. 491 n. 582, 3).

7. "Incorregibilitas sine spe resipiscentiae" canonis 651 § 1, idem est ac "monitiones et defectus emendationis" canonis 649. Iam vero canon 661 praescribebat ut "monitionibus Superior addat *opportunas* exhortationes et correctiones, praescriptis insuper poenitentiis aliisque remediis poenalibus, quae *apta* censeantur *ad emendationem* rei et scandali reparationem" (c. 661 § 1).

At praescripta canonis 661 non referebantur per se ad religiones mulierum, etiam prius, quamvis nonnulli auctores retinerent hunc canonem in praxi applicandum esse quoque Institutis mulierum ad comprobandam incorregibilitatem, experimento prius habito, et sine spe resipiscentiae, quae ad dimittendas religiosas feminas a votis perpetuis requiritur (can, 651 § 1; cfr. M. C. a Coronata, *Institutiones iuris can.*, vol. I, p. 858 not. 3, n. 651).

At haec non erat mens Legislatoris, qui nunc canonem illum abrogavit una cum canonibus 654-668 (*Decretum* Sacrae Congregationis pro Religiosis etc. d. 2 martii 1974: AAS 66 (1974) 215-216).

Iudicium de incorregibilitate pertinet ad Antistitam (cfr. can. 651 § 1) quae tamen "rem totam ad Sacram Congregationem ... deferat cum omnibus actis et documentis. Sacra autem Congregatio ... quod magis expedire censuerit decernet, firmo praescripto can. 643 § 2" (can. 652 § 3).

IN FACTO

8. Priorissa Generalis Sororum Dominicarum, in expositione diei 12 iunii 1973 ad S. C. pro Religiosis, quattuor allegabat rationes seu causas pro dimissione sororis E.: " 1) per la sua inidoneità alla vita comune a causa del suo individualismo prepotente e intromettente; 2) perché non vive la vita regolare, adducendo pretesti di lavoro per stare fuori nelle case dei secolari, ove non dà buon esempio; 3) per la sua aperta ribellione all'obbedienza; 4) per la sua incorregibilità" (Summ. p. 17).

Causae dimissionis allegatae demonstrantur graves et sufficientes ad dimissionem in suo complexu.

9. *Prima causa dimissionis* allegata, vero, idest inidoneitatis ad vitam communem et religiosam de se non est legitima et sufficiens causa dimissionis. Institutum ius habet et *officium* examinandi et iudicandi de inidoneitate candidatarum ante harum professionem perpetuam. Sed subveniunt aliae.

10. Addit, enim, Priorissa Generalis de sorore E., ad consaecularibus, quas ratione ministerii exercendi frequentabat, "non dà buon esempio". Hoc factum apparet satis comprobatum in Actis e testimoniis productis ab Instituto religioso (cf.

Summ. p. 12, et litterae sororum Instituti) inter quae litterae dimissionis sororis E. ex hospitali infirmorum domo "U." ob hanc rationem: "non avendo potuta inserirla convenientemente" (Summ. p. 10).

Etiam, post documenta a sorore recurrente exhibita, veritas accusationis manet, nam familiae et personae quae ministerium et laborem sororis, in auxilium infirmorum apud domus privatas, laudant sub adspectu technico, humano et religioso, non auferunt mala exempla (quae pertingunt usque ad percussionem alicuius infirmae, ut testatur A. C., sorori curae commissae (Summ. p. 12), quae soror E. in aliis familiis et apud alias personas malo fato exhibuit. Actus boni non eliminant actus pravos, licet demonstrent personam non esse totaliter malam.

11. *Tertia causa dimissionis* allegata apparet *obiective* gravis, satis comprobata et sufficiens ad dimittendam sororem, nam est etiam multiplex ob repetitionem actuum (cf. P. Bastien, *Direct. can.*, p. 459, n. 639, 2).

Etiamsi admitti posset scandalosam apertam rebellionem contra Superiorissas et denegatam oboedientiam originem ducere e causis quae *imputabilitatem* sororis aliquantisper minuerent, non tamen causae excusantes talis erant naturae ut auferrent omnino responsabilitatem, vel tam imminuerent ut insufficientem evaderent ad dimittendam sororem.

Causae *minuentes imputabilitatem* erant in casu: infirmitates quas soror E. inde a pluribus annis patiebatur; et operositas dura et continua quam soror E. de facto exercebat penes infirmos. Tamen sorori non defuerunt debitae curae et aptae.

Moderatrix Generalis, die 28 maii 1973, *decem et quinque dies ante petitionem dimissionis*, scribebat recurrenti: se necessario, *continueremo a curarla*. Ma so e ho visto che le cure non le sono mai mancate" (Sum. p. 25). Eadem Moderatrix, in expositione ad S. C. pro Religiosis pro dimissione recurrentis, notabat: "*curata anche fisicamente* ha sempre però ricalcitrato a provvedimenti radicali" (Summ. p. 26).

Nec exaggerandae sunt quaedam perturbationes psychopatologicae quibus laboravit vel laborat soror E. ad imminuendam eiusdem imputabilitatem.

Tamquam manifestatio magnae caritatis accipienda sunt quae Vicaria Generalis in litteris diei 7 nov. 1972, scribebat de inaptitudine sororis E. ad vitam communitariam: "convivenza che ella, *volontariamente o no* (lo può giudicare soltanto il Signore) ostacola e perturba continuamente ... riversando la colpa del *suo stato psichico* sugli altri ...'. De cetero soror E. curas aptas et opportunas semper respuit, quia "invitata *ad internarsi in qualche Istituto psichiatrico*, si è sempre rifiutata energicamente" (Summ. p. 13).

Item est ipsamet recurrens quae fatetur sese antea voluisse esse "sororem" in Instituto religioso de quo agitur; nunc, vero, fatetur se mutavisse animum suum: "ora non si sente più 'observare' ciò che ha promesso un giorno con la professione religiosa" (Summ. 29a).

12. Quibus omnibus in iure et in facto perpensis, actis sedulo et accurate iterum rimatis, proposito dubio censuerunt Patres Em.mi respondendum:

ad primam partem: *Affirmative*, seu constare de violatione legis in procedendo, relate ad actum Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis saecularibus diei 27 iunii a. 1973, confirmatum die 8 septembris a. 1973, ideoque actum ipsum irritum esse in casu;

ad secundam partem: *Negative*, seu non constare de violatione legis in decernendo.

Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 8 novembris 1975. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus* (*sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*); Petrus Card. PALAZZINI, *Ponens*.

* CpR 57 (1976) 374-381.

4412

1975 NOV 8.- CONSILIUM de LAICIS, DECR. PART.*
Statuta Piae Unionis "Militia Mariae Immaculatae" adprobantur

8 novembre 1975

Reverendo Padre, atteso che la Chiesa intende preparare i fedeli a rendere coerente testimonianza cristiana al carattere di figli di Dio ricevuto nel Battesimo (*Lumen gentium*, n. 33) ed a cooperare alla salvezza dei fratelli (*Apostolicam actuositatem*, n. 4), anche mediante la partecipazione attiva alle associazioni;

considerato che il Vicariato di Roma erigeva a Pia Unione la "Militia Mariae Immaculatae", fondata dal Beato Massimiliano Kolbe, il 16 ottobre 1917;

considerate le particolari attenzioni e le speciali sollecitudini dei Sommi Pontefici, concretizzate anche in documenti, quali il Breve di Pio XI *Pia Unio* del 18 dicembre 1926 con cui vengono concesse numerose indulgenze e privilegi e il Breve del medesimo Pontefice *Die XVIII mensis Decembris* del 23 aprile 1927 con cui la "Militia Mariae Immaculatae" viene elevata a Pia Unione Primaria;

considerato che nell'intento di promuovere, sul piano di più efficaci strumenti soprannaturali un effettivo ausilio alla formazione dei fedeli, alla conversione dei peccatori e alla santificazione di tutti sotto la tutela dell'Immacolata, la Pia Unione "Militia Mariae Immaculatae" intende aggiornare, pur conservando lo spirito e il desiderio del Beato Massimiliano Kolbe, i suoi orientamenti e le sue strutture nello spirito del Concilio Vaticano II,

in virtù delle facoltà a noi concesse dal Sommo Pontefice Paolo VI f. r. *approviamo* ad experimentum et ad quinquennium gli Statuti della "Militia Mariae Immaculatae".

Nel portare a conoscenza della Paternità Vostra Reverendissima tale nostra decisione, mi confermo, con i migliori ossequi nel Signore. - Fr. Lucas Moreiras Neves, Vescovo tit. di Feradi Maggiore, *Vice-Presidente del Consilium de Laicis*. Fr. Uylenbroeck Marcel, *Segretario*.

* Procuratori Generali O. F. M. Conv., Prot. N. 2464/75/S-61: COFMConv 72 (1975) 231.

4413

1975 NOV 12.- SC pro SACRAM.-CULTU, RESP. PART.*
Forma extraordinaria celebrationis matrimonii coram solis testibus sustinetur et ulteriores ipsius formae limitationes denegantur

Romae, die 12 Novembris 1975

Excellentissime Domine, Mense Augusto praeterito Excellentia Tua Reverendissima petebat ab hac Congregatione facultatem subiciendi applicationem formae extraordinariae matrimonii, statutae in can. 1098 C. J. C., sequenti limitatione: "*numquam vero, neque in mortis periculo, per actum quo matrimonium civile vel in religione non catholica contrahitur, nisi antea saltem alterutra pars, altera sciente, expresse et coram testibus, id statuerit*".

Re maturo examini subiecta, audita etiam Pontificia Commissione Codici Iuris Canonici recognoscendo, haec Congregatio Tuae petitioni consentire opportunum non reputat, quia postulatae limitationes sunt contrariae rationi propter quam inducta est forma extraordinaria matrimonii, et etiam quia, per facultatem Tibi concessam eligendi laicos, qui uti testes qualificati possint adsistere celebrationi matrimonii, applicatio praefatae formae extraordinariae matrimonii perrare certo fiet.

Quae dum renuntio, omni obsequio permaneo Excellentiae Tuae Reverendissimae add.mus. - James Card. KNOX, *Praefectus*.

* Ordinario Sancti Caroli Ancudiae, Prot. N. 263/75: Apoll 49 (1976) 484-485. Adn. J. L. YSERN in Apoll 49 (1976) 476-490.

4414

1975 NOV 14.- S. PAENITENTIARIA, FACULT. PART.*
Prorogantur facultates, a S. Paenitentiaria confessoribus concessae, vulgo dictae "Pagella"

I - *Rescriptum concessionis*

PRECES - *Beatissime Pater*, Minister Generalis Ordinis Fratrum Minorum humiliter petit prorogationem Rescripti N. 497-72, diei 23 octobris 1972, quo ipsi quaedam facultates concedebantur cum potestate eas subdelegandi aliquibus sacerdotibus sui Ordinis. Et Deus, etc.

RESCRIP.- Sacra Paenitentiaria, Apostolica auctoritate, benigne annuit pro gratia prorogationis iuxta preces ad aliud triennium, servato tenore memorati Rescripti (cuius hic exemplar typis impressum adnectitur). Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

http://www.obrascatolicas.com

Datum Romae, ex S. Paenitentiaria, die 14 novembris 1975. De mandato Eminentissimi. - J. Sessolo, *Regens.* U. M. Todeschini, *Adiutor a studiis.*

II - Pagella Facultatum S. Paenitentiariae Apostolicae

I. Absolvendi quoscumque poenitentes (exceptis haereticis haereresim inter fideles a proposito disseminantibus) a quibusvis censuris et poenis ecclesiasticis ob haereses tam nemine audiente vel advertente quam coram aliis externatas incursis; postquam tamen poenitens magistros ex professo haereticalis doctrinae, si quos noverit, ac personas ecclesiasticas et religiosas, si quas hac in re complices habuerit, supremae S. Congregationi S. Officii per se vel, de eius venia, per te ipsum denunciaverit; et quatenus ob iustas causas huiusmodi denunciatio ante absolutionem peragi nequeat, facta ab eo seria promissione denunciationem ipsam peragendi cum primum et quo meliori modo, iudicio tuo, fieri poterit; et postquam in singulis casibus haereses coram te secrete abiuraverit; iniuncta pro modo excessuum gravi poenitentia salutari cum frequentia Sacramentorum et obligatione se, prudenti iudicio tuo, retractandi apud personas, coram quibus haereses manifestaverit, atque illata scandala reparandi.

II. Absolvendi a censuris et poenis ecclesiasticis eos qui nomen dederint sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur; ita tamen ut a respectiva secta vel associatione omnino se separent eamque abiurent; denuncient, ut supra, personas ecclesiasticas et religiosas, si quas eidem adscriptas noverint; libros, manuscripta ac signa eamdem respicentia, si qua retineant, in manus tuas tradant, ad S. Officium quamprimum caute transmittenda, aut saltem, si iustae gravesque causae id postulent, destruenda; iuncta pro modo culparum gravi poenitentia salutari cum frequentatione sacramentalis confessionis et obligatione illata scandala reparandi.

III. Dispensandi, commutando, consideratis causis, in alia poenitentiae vel pietatis opera, omnia vota privata; exceptis votis perfectae ac perpetuae castitatis et ingrediendi Religionem votorum sollemnium, quae emissa fuerint absolute et post completum decimum octavum aetatis annum, necnon votis in quibus agitur de praeiudicio vel de iure tertii.

IV. Dispensandi in matrimoniis iam contractis super impedimento occulto criminis ex adulterio cum fide data, absque ulla tamen machinatione; monitis coniugibus de necessaria secreta inter sese tantum, idest sine interventu parochi seu testium, renovatione consensus, atque iniuncta gravi et diuturna poenitentia salutari.

V. Dispensandi super occulta irregularitate contracta ex violatione censurarum tantum cum clericis tam saecularibus, quam regularibus, in Sacris Ordinibus constitutis, sed ad hoc dumtaxat ut poenitens Ordines iam susceptos licite exercere valeat.

VI. Dispensandi ab irregularitate ex homicidio voluntario aut abortu de qua in can. 985 n. 4, sed ad hoc unice ut poenitens Ordines iam susceptos sine infamiae vel scandali periculo exercere queat; iniuncto eidem poenitenti onere, intra mensem saltem per epistolam per alium vel per se, reticito nomine docendi de omnibus casus circumstantiis et praesertim quoties delictum patraverit, ad S. Poenitentiariam recurrendi et standi eius mandatis.

* Ministro Generali O. F. M., Prot. N. 402/75: AOFM 95 (1976) 140-141.

4415

1975 NOV 17. - SC pro RELIGIOSIS, RESPONSUM. PART.*

Denegatur indultum subdelegandi Superioribus Provincialibus facultatem dispensandi a votis temporaneis

Capitulum Generale Ordinis Fratrum Praedicatorum apud 'Madonna dell'Arco' celebratum petiit ut Magister Generalis Ordinis curaret " de obtinenda facultate qua prior provincialis cum suo consilio dispensare possit a votis temporaneis" (n. 205 *Acta Capituli Generalis*).

Dictis placitis obtemperans, Magister Generalis Ordinis Fratrum Praedicatorum, a Sanctitate Sua implorat indultum subdelegandi Prioribus Provincialibus facultatem sibi datam vi n. 14 Rescr. Pont. *Cum admotae*, ita ut etiam Priores Provinciales, de consensu eorum consilii, restituere valeant subditos suos temporaria vota professa in saecularem condicionem.

Hoc Sacrum Dicasterium, omnibus mature perpensis, Rescripti Pontificii *Cum admotae* partialem abrogationem opportunam non putat eo quod Codicis iuris canonici recognitio iam ab aliquibus annis peragatur; et probabile est novum Codicem de hac re acturum esse.

Romae, 17 Novembris 1975.

* Magistro Generali O. P.: AOP 42 (1975-76) 228.

4416

1975 NOV 19. - SECRETARIA STATUS, FACULT. PART.*

Facultas datur Signaturae Apostolicae permittendi, nonnullis sub condicionibus, ut viri laici munere fungantur Promotoris iustitiae et Defensoris vinculi

Dal Vaticano, 19 Novembre 1975

Signor Cardinale, con pregiato Foglio N. 6722/75 C. P., in data 13 Giugno scorso, l'Eminenza Vostra ha pregato questa Segreteria di Stato di voler sottoporre alla considerazione del Santo Padre l'opportunità di dare a cotesto Supremo Tribunale la facoltà di permettere che i Vescovi nominino, in singoli casi, un laico a svolgere la funzione di Difensore del Vincolo.

In proposito mi pregio di significarLe che il Santo Padre ha benignamente concesso "*ad quinquennium*" la richiesta facoltà, cioè di autorizzare i Vescovi che ne facciano richiesta, ad ammettere laici, provvisti delle qualità richieste dal can. 1589, § 1, a svolgere la funzione di Difensore del Vincolo e di Promotore di Giustizia, in casi di vera necessità a giudizio dello stesso Vescovo e "*ad singulas causas*", purchè non si tratti di cause nelle quali intervengano chierici sia come attori sia come convenuti.

Profitto della circostanza per confermarmi con sensi di profonda venerazione di Vostra Eminenza Reverendissima dev.mo in Domino.- G. Card. VILLOT.

* Cardinali Praefecto Signaturae Ap., Prot. N.283927. Adn. Z. GROCHOLEWSKI in PrM 66 (1977) 271-295.

4417

1975 NOV 19. - SC pro INSTIT. CATH., RESP. PART.*

Animadversiones fiunt in novam rationem instituendi candidatos ad sacerdotium a Conferentia Episcopali Galliae propositam

Excellence, Notre Congrégation a pris aussitôt connaissance du document que l'Episcopat français vient d'élaborer, dans son Assemblée de novembre à Lourdes, à l'intention des responsables de la formation du clergé en France, et qui nous est communiqué par les soins de la Conférence épiscopale française.

Nous sommes sincèrement heureux de ce texte pour la haute qualité doctrinale dont il témoigne et pour la volonté unanime des évêques qu'il manifeste: c'est le fruit d'un long effort que nous n'avons cessé de suivre.

Délibérément, la Conférence épiscopale s'est imposé des limites que le titre choisi exprime clairement: "Aux éducateurs, pour una pratique de la préparation au ministère presbytéral". Le document "ne descend pas dans le détail, qui peut relever d'un règlement et d'une charte propre à chaque institution; il se contente de dire ce qui semble de toute manière indispensable comme orientations ou exigences essentielles pour la préparation pratique au ministère presbytéral". Afin de répondre pleinement à *Optatam totius*, n. 1, le document ainsi compris demande donc à être complété, en particulier et dès que possible, par une *Ratio studiorum*.

Tel qu'il se présente, ce texte a, sans aucun doute, le mérite d'une haute inspiration spirituelle et sacerdotale. Par ailleurs, il veut inscrire profondément la formation des futurs prêtres dans la ligne de la pastorale d'ensemble de l'Episcopat français et dans la pleine realité de la vie actuelle de l'Eglise en France.

Pour servir au mieux le développement du travail entrepris et sans préjudice de la préparation d'une *Ratio studiorum* et de quelques retouches demandées, notre Congrégation exprimera donc, dans la ligne adoptée, deux considérations qui lui apparaissent toutefois comme une condition indispensable pour la mise en oeuvre du projet tel qu'il est conçu.

La première concerne précisément les garanties d'une application effective de ce document qui déclare s'abstenir pour son compte d'entrer dans le concret de la vie des Séminaires. En effet, les déterminations que le document ne contient pas restent indispensables pour la vie des institutions. La Congrégation estime donc que serait très opportune la création d'une "Commission épiscopale" qui, ayant la confiance des Séminaires, puisse prendre avec eux des contacs réguliers et les accompagner dans le travail de mise en oeuvre d'une règle propre: l'expérience, en quelques nations, s'est révélée sur ce point facile et féconde. La 'Commission technique consultative" prévue par l'Assemblée de Lourdes en 1972 ne pourrait-elle pas remplir un tel rôle, à condition qu'on ait un peu élargi sa mission?

Plus délicate est la question des "Groupes de formation". Le décret conciliaire ne prévoyait rien de tel. Pas plus que la *Ratio fundamentalis*. La Congrégation ne peut donc s'engager sur une telle expérience. Il nous paraît cependant qu'elle appelle, en toute hypothèse, un certain nombre de conditions précises. On peut en énumérer trois:

1° Que les" groupes de formation", dans leur première étape, restent sous la responsabilité effective des évêques avec une "équipe animatrice" et non simplement un homme responsable, et que chacun des groupes soit relié organiquement à d'autres centres de formation.

2° Que la deuxième étape, ou temps plein de formation, dure au minimum quatre ans.

3° Enfin que, pendant cette deuxième période, les groupes se retrouvent à l'intérieur d'ensembles diversifiés.

Telles sont, Excellence, les observations que notre Congrégation croit devoir formuler à l'endroit du document épiscopal.

Il nous reste à souhaiter qu'il soit un bon point de départ pour le travail ultérieur. Tous y reconnaîtront la ferme volonté épiscopale de préparer à l'Eglise de France des prêtres tels que les veut l'Eglise et tels que les réclame ce temps. Les évêques trouveront, nous n'en doutons pas, dans les responsables des Séminaires de France, les collaborateurs généraux et compétents que cette tâche exige.

Veuillez agréer, Excellence, pour vous-mêmes et pour tous les membres de la Conférence épiscopale, l'assurance de nos sentiments respectueux et dévoués. - Gabriel Card. GARRONE, *Préfet*. J. Schröffer, *Secrétaire.*

* Praesidi Conferentiae episcopalis Galliae: Doc. Cath. 73 (1976) 61.

4418

1975 NOV 24. - SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur eligendi Superiores Maiores O. F. M. Conv. per suffragium universale et directum ab omnibus Provinciae vel Custodiae Fratribus

PRECES. - *Beatissime Pater*, Minister Generalis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium, nomine Capituli Generalis extraordinarii Assisii celebrati anno 1975, a Sanctitate Tua humiliter petit ut, in Provinciis et Custodiis Ordinis, Superiores Maiores eligi possint per suffragium directum ab omnibus Fratribus sollemniter professis, iuxta modalitates praevisas prout continentur in litteris diei 27 iunii 1975. Et Deus, etc.

RESCR. - Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, annuit pro gratia iuxta preces, experimenti causa usque ad proximum Capitulum Generale, servatisque ceteris de iure servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 24 Novembris 1975. - Augustinus Mayer, O. S. B., *Secretarius.* Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Ministro Generali O. F. M. Conv., Prot. N. C. 86-1/75: COFMConv 72 (1975) 230.

4419

1975 NOV 29. - SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Infirmatur sententia tribunalis inferioris nullitatem matrimonii declarantis e capite impotentiae sic dictae 'moralis", ob defectum nempe communionis vitae amorisque coniugalis

DIOECESIS ULTRAIECTEN.

Nullitatis matrimonii

SPECIES FACTI

I. Dominus S. M., natus a. 1937 in urbe F. (Italia), matrimonium contraxit die 12 februarii 1963 in Arnhem (Neerlandia) cum domina R. T., nata a. 1942. Tertio circiter mense a matrimonio nata est filia.

Mense iunio eiusdem anni vir uxorem deseruit et in Helvetiam se contulit. Ratio praecipua huius desertionis videtur fuisse intolerantia viri erga parentes uxoris – praesertim erga matrem – cum quibus coniuges inde ab initio cohabitarunt. Anno 1964 uxor divortium petiit. Hoc autem concessum non est, nisi anno 1968, cum vir in Neerlandiam rediit.

Anno 1970 vir matrimonium civile inire postulavit cum C. B.; at cum esset italicus et in Italia divortium non vigeret, matrimonium celebrare non potuit.

Tunc mater dominae C. B., die 6 maii 1970, litteras ad Episcopum Haarlemen. scripsit, rogans ut ipse a R. Pontifice facultatem postularet in favorem domini S. His litteris motus, Officialis Tribunalis Haarlemen. colloquium habuit simul cum S. M. et C. B., e quo apparuit competentiam in causa nullitatis matrimonii de quo agitur, ad Tribunal spectare Ultraiectense.

Dubium proinde a Tribunali Ultraiectense concordatum est his verbis: "*An constet de nullitate matrimonii in casu e capite defectus consensus*".

Sententia lata est die 12 augusti 1971, hac formula: "*Constare de nullitate matrimonii in casu e capite defectus consensus, nempe e capite impotentiae moralis*".

Appellatione interposita ad Tribunal Haarlemen., sententia secundi gradus lata est die 28 septembris his terminis: "En conclusion nous ratifions le jugement rendu par le Tribunal d'Utrecht en nous ralliant au point de vue de ce dernier, selon lequel il n'y a pas de mariage, au titre d'impuissance morale relative et au titre subsidiaire de consentement défectueux: ce dernier titre devant être consideré au moins en ce qui concerne le demandeur".

II. Tribunal Ultraiecten. die 5 septembris 1972 communicavit cum Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae hanc sententiam definitivam pro eius exsecutione ad effectus civiles in Italia. Signatura autem Apostolica acta postulavit processus primae et secundae instantiae, quibus inspectis, et omnibus casus adiunctis attente perpensis, in Congressu diei 27 iunii 1973, decrevit: "Consulendum Ss.mum pro commissione Signaturae Apostolicae iudicii de merito in tertia instantia coram quinque Cardinalibus"

Ss.mus die 9 iulii 1973 concessit Commissionem, iuxta votum Congressus.

Actori, renuenti Patronum sibi constituere, Patronus ex officio datus est Adv. Carolus Tricerri, qui putavit aliud nullitatis caput posse adduci, nempe vis et metus.

Mulier conventa, legitime citata, per parochum declaravit necessitatem non videre novae instructionis.

Dubium concordatum est die 31 oct. 1974, sueta formula: "*An constet de nullitate matrimonii in casu*".

IN IURE

III. Iudices primae et secundae instantiae, in eorum sententiis nituntur principiis iuridicis quae nullimodo congruunt cum doctrina catholica de matrimonio, prout etiam proponitur in Constitutione *Gaudium et spes* Concilii Vaticani II et cum recta iurisprudentia, ideoque nullimodo probari possunt (cfr. quae Hoc Supremum Tribunal edixit in Haarlemen. diei 5 decembris 1. 1972: *Periodica*, 62 (1973) p. 567 ss.; *Apollinaris* XLV (1973) p. 281 ss.).

En aliqua ex sententia primi gradus: "La récente évolution qui s'est manifestée dans la pratique iuridique de l'Eglise par rapport au mariage, se base sur la définition de ce mariage tel qu'on la trouve dans la Constitution pastorale *Gaudium et spes* du Vatican II.

Comme on le sait, sans doute, on met dans ce document l'accent sur le fait que le mariage est à concevoir comme une 'union', consistant en la communauté intime de vie et d'amour conjugal. "Devenus par l'union conjugale non plus deux, mais une seule chair" (*Mt.* 19, 6), l'homme et la femme, de par leur intimité personnelle réciproque et leur etroite collaboration, s'assistent et se rendent service mutuellement, vivant leur union dans une plénitude qui ne cesse de s'accroître".

C'est cette vision du Vatican II qui permet, – dans les procédures se rapportant aux cas qui nous sont soumis et où nous devons traiter de situations dans lesquelles il est question de mariages dissous de fait – d'adopter tout d'abord la réalité de cette désintégration comme base de départ ...

Si nous prenons au sérieux la réalité d'un mariage dissous de fait, la considérant à partir de cette vision du mariage, selon laquelle ce dernier est une union de vie – conformément aux textes de *Gaudium et spes* – alors les causes concrètes de l'échec du mariage impliquent aussi le plus souvent les raisons pour lesquelles on peut dire de ce mariage que – nous employons des termes traditionnels – sa validité fait défaut; ou, et s'est là une manière de parler que nous préférions, qu'un tel mariage, même s'il a été contracté d'après les normes canoniques, ne saurait être invoqué absolument comme devant empêcher un nouveau mariage religieux éventuel ...

... Le principe traduit par le vieil adage "consensus facit matrimonium" acquiert une portée beaucoup plus grande. Dans la conception qui veut que le mariage soit une union, le 'consensus' n'a plus ce caractère momentément (sic) juridique d'un droit existentiel, d'engagement d'une union de vie.

Si l'on accepte ce sens, on verra qu'il se présente entre *commencement* du mariage et *existence* du mariage une relation beaucoup plus intime.

La réalisation d'une véritable union demande nécessairement qu'elle soit réellement et pleinement voulue dans toutes ses implications, dans toute son ampleur.

Pour pouvoir parler de consentement défectueux, plus n'est besoin alors de démonstrer qu'un des élements essentiels du mariage se trouve positivement exclu. Par rapport à la fidélité conjugale et à l'unité au sein du mariage, cela n'arrivera

http://www.obrascatolicas.com

que rarement de cette manière. Pour pouvoir constater une défectuosité dans le consentement, il suffira qu'on s'aperçoive clairement de ce que l'union dont il est question n'a pas été, dans toute sa réalité, l'objet d'une volonté réelle et sérieuse.

C'est ainsi qu'à propos de mariages, contractés dans une situation où il y a contrainte de la part du milieu social, parce que la jeune fille intéressée est devenue enceinte – même s'il n'y a pas de contrainte au sens classique du mot – il faudra se demander si les conjoints, alors, ont effectivement voulu cette union conjugale, ou s'ils ont voulu plutôt y trouver une solution à leurs difficultés.

Quand il s'agira de porter un jugement en cette matière, la première période du mariage se révélera avoir une importance particulière.

Si l'on a vraiment voulu une union de vie, il faudra que la réalisation de cette union se manifeste plus ou moins dans la manière don le tout évolulue. Si cette manifestation fait au contraire défaut, si la relation conjugale s'avère défectueuse dès le début et si dès le commencement la courbe qualitative descend au lieu de monter, alors une forte présomption pesera contre l'existence réelle du mariage, du fait d'un consentement défectueux.

Comment, en effet, pourra-t-on parler de la "naissance" d'une union, s'il n'y a guère eu question d'existence? ".

Judices secundae instantiae, etsi brevius rem absolvant, eamdem matrimonii conceptionem produnt. Ipsi enim declarant: "La lecture de cette cause provoque la réaction spontanée que ce mariage de peu de durée (de quatre mois à peine) n'a pas pu être un vrai mariage. Il n'a pas eu l'occasion de s'épanouir jusqu'à devenir une communauté normale de vie et d'amour".

IV. Ex his patet iudices utriusque instantiae principium "matrimonium facit partium consensus" sumere sensu omnino diverso ac doctrina communis et recta ac constans iurisprudentia. Praeterea gratis ac erronee asseritur Concilium Vaticanum II hanc mutavisse doctrinam.

Principium "matrimonium facit partium consensus" est proprium Magisterii Ecclesiae et doctrinae catholicae, sive canonicae sive theologicae, utpote principium fundamentale iuris naturalis (cfr. H. Denzinger - A. Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum*, nn. 643, 755, 756, 1327, 1497, 1813, 3713, 3701).

Consensus matrimonialis est actus voluntatis quo vir et uxor mutuo, perpetuo et exclusive se ipsos tradunt et accipiunt in ordine ad actus proprie coniugales. Iam Cynus Pistoriensis († 1336) efferendo differentiam inter contractus rerum, et matrimonium quod est contractus personarum: "Et advertatis, aiebat, pro tanto dicitur contractus matrimonii contractus personarum: quia in eo debetur persona personae, id est, quia persona debet seipsam. Secus est in aliis contractibus. Nam si ego promitto tibi decem, persona mea tibi obligatur. Sed personam meam tibi non debeo, et pro tanto illi dicuntur contractus rerum: licet sit personalis obligatio; merito ergo matrimonium suo respectu dicitur contractus personarum, quia duas personas quodammodo facit unam: et efficit quod persona quae habetur, habet; et quae habet, habetur" (*Super Codice et Digesto*, lib. V, tit. I, *De sponsalibus et sponsalitiis et proxenetis*, Lugduni 1547, fol. 2002). Eadem, maxima proprietate, repetebat Th. Sánchez: "Consistit ergo essentia matrimonii seu matrimonium ipsum in vinculo, quo formaliter sunt coniuges uniti, quod oritur ex mutua traditione" (Th. Sánchez, *De sancto matrimonii Sacramento*, lib. II, disp. I, n. 6). Haec mutua nupturientium traditio novam inter ipsos relationem iuridicam causat, id est matrimonium seu coniugium, quod est unum, sed duobus terminis constans, scilicet marito et uxore (cfr. S. Thomas, *Summa Theologica, Pars III, Supplem.*, qu. 44, art. 1, sed contra). Matrimonialis consensus, seu huiusmodi mutua donatio, est causa efficiens, intrinseca et essentialis matrimonii (cfr. S. Thomas, *Summa Theologica, Pars III, Supplementum*, qu. 44, a. 3; qu. 51, a. 1; D. Staffa, *De condicione contra matrimonii substantiam*, ed. 2a, p. 7 ss.). Haec mutua donatio proprium habet intrinsecum finem et specificum obiectum; etenim finis proximus actus idem est ac obiectum et ab hoc recipit speciem (S. Thomas, *De malo*, qu. 2, a. 4, ad 9. Cfr. etiam *Summa Theologica*, I, II, qu. 1, a. 3 et ad 2), et "Cum matrimonium sit coniunctio ad aliquid unum, talis coniunctio in speciem trahitur per illud ad quod ordinatur" (*Summa Theologica, Pars III, Supplementum*, qu. 44, a. 3); est nempe ordinata ad actus proprie matrimoniales (can. 1081, § 2), id est ad actus per se aptos ad mutuam unionem perficiendam et ad prolem generandam quibus coniuges fiunt 'una caro' (*Matth.* 19, 4-6) et mutua donatio consummatur. Iamvero coniuges fiunt duo in carne una, quando iunguntur ad efformandum unum camale generationis perfectum iustumque principium (Card. Caietanus, apud L. Ferraris, *Bibliotheca*, ed. a. MCMXCIX, Tom. IX, Supple-

mentum, cfr. V. *Unum*). E quibus eruitur obiectum formale matrimonialis consensus esse individuam vitae consuetudinem, ad prolem generandam et educandam ordinatam (cfr. Th. Sánchez, *o. c.*, Lib. II, disp. XXVIII, n. 3).

Eadem Const. *Gaudium et spes* docet de matrimonio, id est de "actu humano, quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt", dicens "institutum matrimonii amorque coniugalis ad procreationem et educationem prolis ordinatur" (n. 48); "intima unio, utpote mutua duarum personarum donatio" (ibid.); "matrimonium et amor coniugalis indole sua ad prolem procreandam et educandam ordinantur" (n. 50, initium). Eadem repetuntur in Litteris Encycl. *Humanae vitae* § 8: "per mutuam sui donationem, quae ipsorum propria est et exclusoria, coniuges illam persequuntur personarum communionem, qua se invicem perficiant, ut ad novorum viventium procreationem et educationem cum Deo operam socient" (AAS LX (1968), p. 486). In tota ergo traditione Ecclesiae, consensus matrimonialis intelligitur tamquam actus voluntatis indolis pacticiae, quo legitime posito, oritur relatio iuridica seu vinculum quo vir et mulier constituuntur maritus et uxor, cum iuribus et obligationibus coniugum propriis. Quia agitur de actu voluntatis indolis contractualis, haec relatio pergit existere independenter a coniugum voluntate subsequenti. Hoc actu voluntatis traduntur et acceptantur ipsae personae coniugum, et personae ipsae coniugum, sub specifica formalitate consideratae, constituunt obiectum huius actus voluntatis, qui est pactio quaedam seu contractus, etsi peculiaris naturae (cfr. W. Bertrams, *Notae aliquae quoad structuram metaphysicam amoris coniugalis*, in *De matrimonio coniectanea*, Romae 1970, p. 77).

V. Matrimonium hoc sensu "contractus" communiter accipitur a theologis, a canonistis et a Magisterio ordinario (cfr. Denzinger-Schönmetzer, *op. cit.*, n. 2598, 2966, 3145 ss. et can. 1012). Verbo "contractus" substantialiter intelligitur: *a*) Actus bilateralis quo matrimonium initur, et ita requiritur liber consensus utriusque partis; *b*) hic actus debet tendere in idem placitum (obiectum): quod est consortium proprium vitae coniugalis, in quo habetur, uti elementum essentiale, ius in corpus perpetuum et exclusivum in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem; *c*) hoc actu voluntatis fit matrimonium in concreto, id est creatur illa relatio iuridica seu vinculum, quo vinciuntur maritus et uxor cum iuribus et obligationibus propriis matrimonii; *d*) vinculum pergit subsistere independenter a subsequenti voluntate contrahentium, ita ut ne ipsa quidem positiva revocatio consensus praestiti, eius validitatem afficiat.

Matrimonii definitionem illustrans, aiebat Th. Sánchez: "dicitur *coniunctio*, quia in hac consistit matrimonii essentia ...; *maritalis*, id est orta ex mutua traditione, ut explicetur fundamentum ...; *viri et feminae*, ut explicetur subiectum inter legitimas personas, hoc est non habentes impedimentum dirimens: dicitur *individuam vitae consuetudinem retinens*, id est perseverantem, ut explicetur finis matrimonii ...; *et non esse solubile*, sicut alia vincula contractuum, quae mutuo consensu tolluntur" (Th. Sánchez, *op. cit.*, lib. II, disp. I, n. 8).

De Constitutione *Gaudium et spes* Concilii Vaticani II recolendum est imprimis ipsam voluisse quaedam solummodo de matrimonio et familia tradere, potius eorumdem momentum ac valorem existentialem, uti aiunt, in lucem ponendo, quam adspectus proprie iuridicos.

En verba Commissionis: "In textu pastorali, qui dialogum cum mundo instituere intendit, elementa illa iuridica non requiruntur ... Insuper in textu, qui stylo directo et pastorali mundum alloquitur, verba nimis technica ... vitanda apparent" (Modus 15c et 15f; nec non Modus 15a. Cfr. de his U. Navarrete, *Structura iuridica matrimonii secundum Concilium Vaticanum II*, Romae 1968, p. 34). Non obstante eius indole pastorali, in Const. *Gaudium et spes* doctrina, iuxta quam matrimonium actu voluntatis indolis pacticiae seu contractualis, sensu indicato, initur, perspicuis verbis et modo prorsus indubio proponitur.

En textus fundamentalis: "Intima communitas vitae et amoris coniugalis, a Creatore condita suisque legibus instructa, foedere coniugii seu irrevocabili consensu personali instauratur. Ita actu humano, quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt, institutum ordinatione divina firmum oritur etiam coram societate; hoc vinculum sacrum intuitu boni, tum coniugum et prolis tum societatis, non ex humano arbitrio pendet" (n. 48).

In hoc textu notanda sunt quae sequuntur:

1) *Matrimonium in facto esse* definitur "*intima communitas vitae et amoris coniugalis*". Ceterum notio matrimonii

uti "vitae coniugalis communio" (cfr. can. 1128), "communio vitae" (cfr. can. 1129), "consortium totius vitae", "coniunctio consuetudinem vitae retinens" et alia huiusmodi est tritissima in traditione canonica. Unde ex illa notione Conc. Vaticani II, nihil novi in re iuridica erui potest.

2) Haec "intima communitas vitae et amoris coniugalis" confici non potest arbitrio hominum in eius indole, firmitate, fine, sed est "*a Creatore condita suisque legibus instructa*".

3) Haec communitas vitae instauratur, seu initur, *foedere* quod vocatur "foedus coniugii", verbis: " *seu irrevocabili consensu personali*". Foedus coniugale est idem ac irrevocabilis consensus personalis, quo matrimonium initur (*matrimonium in fieri*). Hic ergo actus, quo matrimonium initur, est naturae *pacticiae* seu *contractualis*, sensu supra indicato, secus ei non esset nomen *foederis* nec consensus dici posset *irrevocabilis*, quia tantummodo consensus est irrevocabilis quatenus, semel praestitus, eius revocatio per actum contrarium non destruit effectum quem produxerat, id est, vinculum matrimoniale.

4) Obiectum consensus – qui consensus dicitur *actus humanus*, ut eius voluntarietas et libertas efferatur – declaratur esse *coniuges ipsos*: "Ita actu humano, quo *coniuges sese* mutuo tradunt atque accipiunt ...".

5) Indoles pacticia consensus etiam ex eo confirmatur quod matrimonium initur "actu humano quo coniuges sese *mutuo tradunt* atque accipiunt ...". Indoles enim actus huiusmodi talis est ut, semel legitime positus, suum effectum iuridicum – tradendi et acceptandi – producat, qui tota vita coniugum perseverat, independenter a subsequenti voluntate eorum qui actum posuerunt.

6) Effectus huius actus, quo contrahentes sese mutuo tradunt atque accipiunt est "*institutum ordinatione divina firmum* etiam coram societate"; semel effectum actu illo humano "quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt", seu "*irrevocabili consensu personali*", vinculum non desinit existere, etiam si desinat amor vel cesset voluntas coniugum manendi in relatione mariti et uxoris vel pessumdetur "intima communitas vitae et amoris coniugalis", in sua realitate – uti dicunt – existentiali.

7) Hoc ipsum institutum vocatur *vinculum sacrum*, et ita confirmatur sacra natura et vis illius actus voluntatis quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt, et permanentia eius effectus, independenter a voluntate contrahentium.

8) Affirmatur denique quod 'hoc vinculum sacrum' semel contractum 'non ex humano arbitrio pendet', et quidem propter bonum 'tum coniugum et prolis tum societatis', et ita non solum vis iuridica illius actus voluntatis quo matrimonium initur, sed et permanentia vinculi independenter a voluntate coniugum et eius intrinseca indissolubilitas iterum asseverantur.

Ex his patet falsum esse Concilium mutavisse doctrinam de consensu matrimoniali, veluti si traditionali notioni, consensum quemdam exsistentialem, uti dicunt, substituisset, quo cessante et ipsum vinculum matrimoniale ipso facto desineret exsistere (cfr. Nostrum Sacrum Tribunal: Haarlemen., *Nullitatis matrimonii*, diei 5 decembris 1972, in *Periodica* 62 (1973) 575-578; et *Apollinaris* XLVI (1973) p. 288).

VI. Instat sententia primi gradus, quam sententia appellationis confirmat: "Ce mariage est invalide: parce qu'il n'y a jamais eu question d'une intime 'communauté de vie et d'amour conjugal' ".

Videndum est ergo quo sensu matrimonium in sua essentia sit: *a*) communio vitae; *b*) communio amoris; *c*) essentaliter ordinata ad prolem.

a) De *communione vitae* haec dicenda sunt. Matrimonium in sua ipsa essentia a Concilio Vaticano II concipitur, ut vidimus, "utpote mutua duarum personarum donatio" (Const. *Gaudium et spes*, n. 48), qua "intima communitas vitae et amoris coniugalis ... instauratur" (*ibid.*). Matrimonium ergo non est societas ad quam constituendam coniuges non afferant nisi corpus materialiter acceptum. S. Thomas ait: "matrimonium ... non est essentialiter ipsa coniunctio carnalis, sed quaedam associatio viri et uxoris" (*Summa Theologica, Pars III, Suppl.*, qu. 48, a. 1). Hostiensis vero: "matrimonium est consensus maris et feminae habitus in praesenti quo sicut animi legitime sunt uniti, sic corpora" (*Summa*, IV, *de matrimoniis*, n. 3). Codex ipse iuris canonici edicit: "Ut matrimonialis consensus haberi possit, necesse est ut contrahentes saltem non ignorent matrimonium esse societatem permanentem inter virum et mulierem ad filios procreandos" (can. 1082, § 1): societas autem vere coniugalis nedum corporum, sed et animorum permanenti unione instauratur. Quaeritur ergo, utrum attenta hac matrimonii natura, obiectum formale consensus matrimonilis sit exclusive ius ad actus proprie coniugales seu per se aptos ad procreandam prolem, an etiam communio vitae et quatenus. Recolendus est imprimis nexus indissolubilis "inter significationem unitatis et significationem procreationis, quae ambae in actu coniugali insunt" (Enc. *Humanae vitae*, § 12: AAS LX (1968) p. 488). E relatione coniugali, ad prolem procreandam et educandam ordinata, necessario oritur vitae communio, seu inter virum et mulierem permanens societas, quae proprie ex hac ad prolem ordinatione, ab aliis societatibus seu vitae communis speciebus distinguitur. Potest enim haberi amor et communio vitae inter personas diversi sexus etiam extra matrimonium, utpote inter fratres et sorores vel amicos, uti iam animadvertebat S. Augustinus: "Poterat enim esse in utroque sexu etiam sine coniunctione ..., amicalis quaedam et germana coniunctio" (*De bono coniugii*, cap. 1, 1: Migne, P. L. 40, 374); cum quo concordat S. Thomas: "Dicitur mulier esse facta in adiutorium viri, sed non ad aliud opus nisi ad generationem, quia ad quodlibet aliud opus convenientius adiuvari potest vir per virum quam per mulierem" (*Summa Theologica*, I, qu. 98, a. 2). Propterea "substantia matrimonii consistit in consensu ad societatem coniugalem, sub quo tacite includitur ad perpetuam societatem, ad fidem mutuo sibi servandam, prolemque susciplendam, quae sunt tria bona matrimonii ...; ergo conditiones quae his adversantur, destruunt substantiam matrimonii et consequenter ipsum annullabunt" (Th. Sánchez, *op. cit.*, lib. V, disp. IX, n. 3). Exclusio iuris etiam temporanea, ad actus vere coniugales, matrimonium irritat, sive ius ipsum excludatur libidinis explendae causa tantum modo nefando, sive castitatis servandae. Invalidum est ergo matrimonium initum sub his conditionibus: dummodo post primum filium generationem vitemus; dummodo actus vere coniugales perficiantur diebus tantum infecundis (diebus agenesiacis); dummodo actus coniugales vitemus tempore quadragesimae vel sextis feriis, "quia conditio haec est contra totalem corporis traditionem" (F. Schmalzgrueber, *Ius ecclesiasticum universum*, L. IV, tit. V, n. 124; cfr. etiam D. Staffa, *op. cit.*, p. 20, nota 29 et p. 39). E perpetuitate et exclusivitate iuris ad actus coniugales necessario oritur communio, sine qua ius ipsum exerceri non potest. Propterea "communio vitae" seu " individua vitae consuetudo", "consortium omnis vitae", ad essentiam pertinet matrimonii quatenus accipiatur ut ius perpetuum, id est non intermissum, ad actus coniugales, vel ut "conditio sine qua non" ius ipsum exerceri non potest (cfr. Th. Sánchez, *op. cit.*, L. V, disp. X, n. 3 et L. IX, disp. IV, nn. 2-3; cfr. etiam Litter. Encycl. *Humanae vitae*, § 8, quam citavimus).

Si quis matrimonialem consensum revere limitat, uxorem cogens in separata domo habitare, ut eam e. gr. nonnisi semel in mense adeat ad matrimonio utendum, invalide contrahit. Consensu ergo matrimoniali individua vitae consuetudo nupturientium causatur quae, ex hoc ipso quod ad prolem generandam et educandam ordinatur, intimam et quodam modo moraliter continuam communionem necessario secumfert ac merito dici potest communitas amoris, ut statim videbitur. Individua unitas vitae sexualis, seu communionis amoris, ad bonum fidei reduci potest (cfr. Encycl. *Casti connubii*, nn. 23 et 60: AAS XXII (1930), pp. 547-550). Nec aliud ius ad essentiam communionis vitae coniugalis pertinere usque adhuc constat, praeter hoc ius ad individuam unitatem vitae sexualis: id est communio vitae matrimonialis proprie dictae, in communione vitae consistit quoad actus matrimoniales proprie dictos.

b) Amor accipi potest ut erotica inclinatio "quae, egoistice exculta, citius et misere evanescit" (Const. *Gaudium et spes*, n. 49); ut *affectus* a voluntate dirigendus (cfr. *ibid.*). In *Relatione ad textum recognitum Const. Gaudium et spes* "proponitur ut dicatur ...: amor de quo hic, non est actus, sed *habitus*" (p. 16 ad n. 53, A) seu *status facti*, qui necessarius est ut vita coniugalis suos reapse fines assequatur. Si ita suscipitur, amor non est actus voluntatis, ideoque consensum matrimonialem non ingreditur, quamvis ad matrimonialis vitae perfectionem, ad coniugum pacem et bonum enixe et continuo fovendus sit. Amor momentum habet in iure dummodo intelligatur ut actus liberae voluntatis (Encycl. *Humanae vitae*, n. 9: AAS LX (1968), p. 486) legitime manifestatus quo matrimonium initur: tunc autem amor, seu actus amoris quo nupturientes sese mutuo donant, idem est ac matrimonialis consensus. Est ergo *actus voluntatis*, non confundendus cum inclinatione, passione, impulsu vel motivo qui subiectum determinat ad eum eliciendum, quique diversus ab affectu vel habitu esse potest, quique, ut diximus, nullius

http://www.obrascatolicas.com

momenti est in iure, quique mutare potest, deesse aut deficere, dum e contra consensus matrimonialis est irrevocabilis (*Relatio ad schema receptum* explicite excludit: "deficiente amore etiam requisito, matrimonium nullum fieri" (p. 103, ad n. 61, A). Negandum est ergo amorem ut affectionem actualem vel habitualem seu statum facti esse principium seu fundamentum matrimonii (cfr. e. gr. H. Häring, *Il matrimonio problema scottante*, Roma 1969, p. 25), secus unitatis et indissolubilitatis vinculi fundamentum corrueret, sicut malo facto e praxi tribunalium constat quae hanc amoris et matrimonii notionem receperunt. Si e contra amor accipiatur ut actus voluntatis quo sponsi mutuo "sese tradunt atque accipiunt" ac constituuntur maritus et uxor, amor idem est ac consensus matrimonialis. Hoc actu unusquisque coniugum dat alteri propriam personam atque personam alterius acceptat, et quidem in perpetuum et exclusive, in ordine ad actus qui natura sua sunt maxime expressivi amoris coniugalis. Nisi eliciatur hic actus voluntatis, qui essentialiter est traditivus suipsius – ac proinde actus amoris – matrimonium non initur. Hoc sensu et tantum hoc sensu, amor pertinet ad causam efficientem, intrinsecam et essentialem, contractus matrimonialis, et consensus matrimonialis vocari etiam posset actus amoris, quo voluntas utriusque partis tradit et acceptat ius in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem, id est ad actus proprios amoris coniugalis. Attamen, ne detur locus confusioni, affirmandum est consensum matrimonialem producere effectum proprium, scilicet matrimonium in facto esse, non quatenus est actus amoris, sed quatenus est actus voluntatis indolis pacticiae, quo nimirum utraque pars constituere intendit societatem coniugalem cum iuribus et officiis, quae propria sunt matrimonii.

A. C. Jemolo exempla adducit, quibus nonnulli abusi sunt, ad impugnandam notionem traditam matrimonii ...: "Persino nel caso estremo di colui che con un intento di vendetta familiare sposasse una donna con la precisa intenzione di farla soffrire, di rendere la sua vita un martirio, e di fare soffrire ed umiliare i suoi parenti, si avrebbe peccato mortale da parte sua, ma sol che egli non avesse con positivo atto di volontà escluso la *traditio-acceptatio* dello *ius in corpus*, né alcuno dei tre elementi, della prole, della fedeltà, della indissolubilità, il matrimonio resterebbe valido, non potendo invalidarlo la intenzione *causam dans*, il fine pravo propostosi; valido ancora nel caso dell'uomo, che, sempre senza escludere la *traditio-acceptatio*, già meditasse l'uccisione della moglie" (A. C. Jemolo, *Il matrimonio nel diritto canonico*, 1941, p. 76). Censemus e contra, iuxta superius dicta, nullum in utroque casu esse vinculum, quia in utroque casu consensus non tantum in suo fine extrinseco (quod accidit si elicitur ob aliquod minus rectum motivum a natura matrimonii alienum), sed in ipsa causa intrinseca vitiatur; quia vir nullimodo suipsius donationem facit sponsae, immo mutuae donationi, in qua matrimonium consistit, sua prava ac dolosa voluntate substituit odium; loco ordinationis ad prolem aliud primo et per se intendit, id est nocumentum coniugi, contra naturam ipsam contractus matrimonialis (habetur vero, in casu, simulatio consensus matrimonialis). Etenim "matrimonii finis ... ratione sui ... est traditio potestatis corporis alteri coniugi et mutua nimorum coniunctio" (Th. Sánchez, *op. cit.*, L. II, disp. XXX, n. 14). Elicito tamen matrimoniali consensu, seu actu amoris, quo uterque nupturiens semetipsum alteri tradit ad actus et vitam coniugales, vinculum perpetuo manet, etiamsi amor minuatur aut penitus cesset aut vertatur in odium.

In Concilio Vaticano II nullus locus habetur in quo asseratur continuitatem amoris esse elementum essentiale ad validitatem foederis coniugalis. E contra non desunt declarationes contrariae (e. gr. "Validitas vero consensus indeque ipsius matrimonii non dependet a particulari gradu perfectionis istius amoris, dummodo consensus sit liber nec positive excludatur unitas, indissolubilitas vel foecunditas: *Adnexum* II, p. 15, apud U. Navarrete, *op. cit.*, pp. 77-78; item Commissio, animadversioni unius Patris, qui "observat in toto hoc capite amorem tantum sublimari ut si deficiat matrimonium cessare videtur", respondet: "De indissolubilitate matrimonii inconcusse constat in textu ... Textus ipse nullo modo insinuat matrimonium, deficiente amore, dissolvi posse: *Modi generales*, 1, b, apud U. Navarrete, *op. cit.* nota 100).

In iure Codicis, merus defectus amoris coniugalis neque causa legitima reputatur separationis coniugum, quoad torum, mensam et habitationem, ad normam can. 1128-1132. Nec doctrina nec iurisprudentia merum defectum amoris coniugalis umquam ut causam legitimam separationis aestimarunt. Concilium nihil de hac quaestione dicit. Ius ergo Codicis pergit immutatum.

Concilium vero asserit quod "haec dilectio (amor coniugalis) proprio matrimonii opere exprimitur et perficitur" (Const. *Gaudium et spes*, n. 49 § 2); matrimonium consummatur actu coniugali "ad quem natura sua ordinatur contractus matrimonialis et quo coniuges fiunt una caro" (can. 1015, § 1). Iuxta doctrinam catholicam, matrimonium ratum et consummatum est indissolubile iure divino (can. 1118).

Coniuges ergo, prima vice qua actum illum ponunt, fiunt una caro atque foedus coniugale obsignant sigillo absolutae indissolubilitatis (de hoc cfr. quae optime scripsit U. Navarrete, *op. cit.* pp. 107-152).

c) In genere "hoc est amare aliquem: velle ei bonum" (S. Thomas, *Summa Theologica*, I, II, qu. 77, a. 4). Bonum autem specificum quod unusquisque nupturiens vult alteri, est eius physica et psychica integratio (cfr. Const. *Gaudium et spes*, n. 49), per donum suipsius, ad actus proprie coniugales (cfr. can. 1081, § 2); et A. Gutiérrez, *Il matrimonio*, Napoli 1974, p. 64).

Non quivis amor proinde aut qualiscumque mutua donatio matrimonium constituit, sed ut iam supra diximus, mutua donatio vere coniugalis, id est mutua, perpetua et exclusiva donatio corporis ad actum matrimonialem, quo nupturientes fiunt una caro (cfr. *Allocutio Pii XII*, diei 29 octobris a. 1951: AAS XXXXIII, (1951), p. 850).

Ordinationem matrimonii ad prolem confirmat, ut vidimus, Const. *Gaudium et spes*: "institutum matrimonii amorque coniugalis ad procreationem et educationem prolis ordinantur" (n. 48); et adhuc: "matrimonium et amor coniugalis indole sua ad prolem procreandam et educandam ordinantur" (n. 50, initium). Item Litterae Encyclicae *Humanae vitae* (AAS LXX (1968) p. 481 ss.): "Quodsi utraque eiusmodi essentialis ratio, unitatis videlicet et procreationis, servatur, usus matrimonii sensum mutui verique amoris ... retinet ... Pariter, si rem considerent, fateantur oportet, actum amoris mutui, qui facultati vitam propagandi detrimento sit, quam Deus omnium Creator secundum peculiares leges in ea insculpit, refragari tum divino consilio, ad cuius normam coniugium institutum est, tum voluntati primi vitae humanae Auctoris" (*ibidem*, p. 489).

VII. Patronus addit caput vis et metus. Quin immoremur in principiis iuris metum quod attinet exponendis, sufficiat recolere can. 1087 § 1: "Invalidum quoque est matrimonium initum ob vim vel metum gravem, ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut quis se liberet eligere cogatur matrimonium".

In facto

VIII. Praeter depositionem actoris et partis conventae, habentur tantummodo depositiones matris, fratris et sororis actoris, qui vix quidquam conferunt ad causam, cuius adiuncta ignorant; et depositio Reverendi parochi qui coniuges non novit nisi occasione celebrationis matrimonii.

Plura refert actor, qui tamen: 1) non est fide dignus; 2) falsa saepe deponit; 3) videtur instructus ab aliquo circa ea quae deponere debebat.

De actoris credibilitate, eius frater non praebet iudicium certum: "non mi sento di dare un giudizio sicuro sul fratello", nec audet negare eum incapacem esse periurii. Rev.dus B., parochus, ait: "Quant à lui, j'ai gardé l'impression qu'il est en moindre mesure digne de foi et de confiance".

Defensor vinculi primae instantiae plures respuit actoris assertiones, quae revera falsae demonstrantur, sive ipsius actoris depositionibus, sive praesertim depositione partis conventae, quae comprobatur fide digna, nec est contra declarationem nullitatis.

Iuxta actorem, ipse dixit matri suae, pridie matrimonii celebrationis, se nolle matrimonium celebrare; sed mater eius nihil scit de hac re; iuxta eundem actorem, ante matrimonium ipse pluries sponsae dixit se eam derelicturum, si res non recte post matrimonium processissent; conventa autem nescit hoc.

Ut videtur, actor instructus est ab aliquo circa ea quae deponere debebat. Dicit enim Rev.dus B. parochus: "Quand j'entends tout cela, j'ai l'impression qu'il a eu un conseilleur qui lui a dit ce qu'il devait dire. Ce qu'il raconte là lui a été soufflé, tandis que les déclarations qu'elle a faites me semblent davantage dignes de foi". Hoc videtur confirmari ex eo quod actor apparet vir illitteratus, et tamen in depositionibus loquitur modo nimis tecnico. Deponit Rev.dus B.: "Je me rappelle qu'il donnait l'impression d'être peu intelligent. Les parents du côté de la femme le trouvent peu intelligent également".

Actoris parentes fere nihil sciverunt de sponsa et de matrimonio. Attamen eorum testimonium momentum habet pro valore matrimonii, siquidem soror cum novit futuram uxorem fratris, in Helvetia, parum ante matrimonium, vidit sponsos mutuo se amare et tum soror tum mater testantur matrimonium, cui et ipsae adfuerunt, celebratum esse cum gaudio, modo prorsus normali.

IX. Sed etiamsi accipiantur depositiones actoris uti fide dignae, nullitas matrimonii probari non potest, sive ex capite defectus consensus, sive ex capite vis et metus.

Quodsi iudices primi et secundi gradus nullitatem matrimonii declararunt ex capite defectus consensus, id evenit quia in falsis principiis iuridicis circa naturam consensus matrimonialis nituntur.

Iudices enim cum censeant matrimonium non oriri ex *uno actu voluntatis* indolis pacticiae, qui vinculum matrimoniale producit uno momento, sed teneant matrimonium effici *consensu continuo*, qui tendit in integritatem vitae et amoris semper crescentem constituendam, concludunt, si haec integratio vitae non habetur, non haberi matrimonium.

Pro ipsis perduratio vitae coniugalis per quatuor menses tantum, constituit praesumptionem vehementem nullitatis matrimonii, in casu, ob defectum consensus, saltem ex parte viri. Ait sententia primae instantiae: "Le Defensor vinculi commence son argumentation comme suit: 'La lecture de la cause S. M. - R. T. provoque la réaction spontanée que ce mariage de peu de durée (de quatre mois à peine) n'a pas pu être un vrai mariage. Il n'a pas eu l'occasion de s'épanouir jusque'à devenir une communauté normale de vie et d'amour.' Eh bien, telle a aussi été la réaction des juges. Mais ceux-ci s'empressent d'ajouter que cette réaction leur semble juste et que, effectivement, il n'y a jamais eu question ici, d'aucune manière, de cette intime communauté de vie et d'amour conjugaux qu'est et que doit être la mariage".

Brevitas durationis vitae coniugalis semper habita est uti indicium nullitatis vinculi, sive ob vim et metum, sive ob positivum actum voluntatis excludentis aliquod elementum essentiale matrimonii, sive ob incapacitatem subiectivam alterutrius coniugum ad verum consensum matrimonialem praestandum, dummodo brevitas vitae coniugalis et defectus integrationis vitae coniugalis non sit tribuendus causis extrinsecis, v. gr. eventui impraeviso qui coniuges dividit. In casu revera adfuit factum magni momenti, quod iudices non satis consideraverunt, id est gravissima difficultas quam inopinate vir expertus est vivendi cum uxoris parentibus, praesertim propter indolem socrus.

Ruina ergo matrimonii tribuenda est difficultatibus provenientibus praesertim e parentibus uxoris cum quibus cohabitare coacti sunt coniuges.

Ad quaesitum: "Come esplicare che questo matrimonio ha preso un fine così rapido?", respondet viri frater: "Perche, come diceva mio fratello, la convivenza con la famiglia di lei era impossibile". Mater dat ulteriores explicationes: "So dire a proposito di difficoltà sorte all'inizio del matrimonio, che mio figlio non voleva stare con i suoceri, tanto è vero che se ne andò in Svizzera, dove sua moglie lo fece chiamare dalla polizia perche tornasse in Olanda. Mio figlio disse alla polizia che era disposta a ricevere sua moglie in Svizzera, perché lui non voleva stare insieme con i suoceri in Olanda. La moglie però si rifiutò di andare in Svizzera"; " ... Come già ho risposto alle domande precedenti, l'unica difficoltà che conosco circa la vita matrimoniale era che mio figlio non voleva stare con i suoceri e dopo pochi mesi di matrimonio se ne andò in Svizzera".

Non obstantibus difficultatibus ortis, vir promptus erat ad continuandam vitam cum uxore, prout patet ex eo quod ipse volebat ut uxor in Helvetiam se conferret, ibique vitam communem restauraret.

Prout legenti acta processus apparet, si coniuges potuissent instituere inde ab initio vitam communem separatim a parentibus uxoris, matrimonium felicem exitum habuisset, etsi suis difficultatibus non carens.

X. Nihil putamus dicendum quoad caput vis et metus, quod Patronus ex officio adduxit in tertia instantia. Qui enim legerit quae supra diximus ad comprobandum non fuisse defectum consensus in casu, facile animadvertet probatum non esse defectum libertatis ab vim et metum gravem ab extrinseco et iniuste incussum, a quo ut actor se liberaret eligere cogeretur matrimonium.

Argumenta desumuntur tantummodo ex aliquibus locutionibus actoris – haud fide digni – quae non confirmantur aliis depositionibus aut modo quo res processerunt quas vidimus. Ex parte familiae uxoris non fuerunt minae graves. Influxus socialis – uti dicitur – in casu adduci nequit. Quis enim serio dicere audebit in Neerlandia, ex eo tantum quod puella praegnans facta est, causari talem complexum circumstantiarum, qui constituat metum ab extrinseco et gravem pro constanti viro, ita ut eligere cogatur matrimonium ut se liberet a metu? Si ipse praeterea in Helvetiam se contulit post nuptias, mulierem deserens, facilius id antea facere potuisset.

Patronus quaesivit novum argumentum in favorem nullitatis matrimonii, ne eamdem viam percurreret ac iudices primae et secundae instantiae, quae ad nullum positivum exitum ducere poterat; at omnia quae cumulat, fundamento carent.

Cum post sententias primi et secundi gradus, quae, nullo solido argumento innixae, nullitatem matrimonii inter dominum S. M. et dominam R. T. declaraverunt, vir novum matrimonium inierit, patet gravissima iudicum responsabilitas.

Patet insuper sententiam nullitatis ad effectus civiles obtinendos transmitti non posse.

Decisio

Quibus omnibus tam in iure quam in facto rite perpensis atque attente consideratis, Nos infrascripti Patres pro tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, decernimus, declaramus et definitive sententiamus, proposito dubio respondentes: *NEGATIVE*, seu *non constare de nullitate matrimonii*, in casu. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* **Apoll** 49 (1976) 31-48. **Adn.** in **Canon Law Society Newsletter**, n. 36, an. 1978, p. 31-40, n. 37, an. 1978 p. 14-36.

4420

1975 NOV 30.-PAULUS VI, EPIST. AAS 68 (1976) 599-600

Summi Pontificis rescriptum ad litteras Suae Gratiae Rev.mi Doctoris Friderici Donaldi Coggan, Archiepiscopi Cantuariensis:

De sacerdotali mulierum ministerio deque rationibus ob quas Ecclesia Catholica mulieres ad tale sacerdotium non admittit

We write in answer to your letter of 9 July last. We have many times had occasion to express to your revered predecessor, and more lately to yourself, our gratitude to God and our consolation at the growth of understanding between the Catholic Church and the Anglican Communion and to acknowledge the devoted work both in theological dialogue and reflection and in Christian collaboration which promotes and witnesses to this growth.

It is indeed within this setting of confidence and candour that we see your presentation of the problem raised by the developments within the Anglican Communion concerning the ordination of women to the priesthood.

Your Grace is of course well aware of the Catholic Church's position on this question. She holds that it is not admissible to ordain women to the priesthood, for very fundamental reasons. These reasons include: the example recorded in the Sacred Scriptures of Christ choosing his Apostles only from among men; the constant practice of the Church, which has imitated Christ in choosing only men; and her living teaching authority which has consistently held that the exclusion of women from the priesthood is in accordance with God's plan for his Church.

The Joint Commission between the Anglican Communion and the Catholic Church, which has been at work since 1966, is charged with presenting in due time a final report. We must regretfully recognize that a new course taken by the Anglican Communion in admitting women to the ordained priesthood cannot fail to introduce into this dialogue an element of grave difficulty which those involved will have to take seriously into account.

Obstacles do not destroy mutual commitment to a search for reconciliation. We learn with satisfaction of a first informal discussion of the question between Anglican representatives and those of our Secretariat for Promoting Christian Unity, at which the fundamental theological importance of the question was agreed on. It is our hope that this beginning 600
may lead to further common counsel and growth of understanding.

Once again we extend every fraternal good wish in Christ our Lord.

From the Vatican, 30 November 1975. - PAULUS PP. VI.

Adn. in **Doc. Cath.** 73 (1976) 771-780; vide etiam sub die 15 oct. 1976: **LE** n. 4471.

4421

1975 DEC 1.-PAULUS VI, LITT. AP. AAS 68 (1976) 171

In Papua Nova Guinea et Insulis salomonicis Delegatio Apostolica conditur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Cum in Oceania Delegatio Apostolica Sydneyensis, per Litteras Apostolicas "In su-

http://www.obrascatolicas.com

blimi Principis" die XV mensis Aprilis anno Domini MCMXIII a Sancto Pio X Summo Pontifice datas, erecta sit, quae nunc, mutatis rerum adiunctis, nihil aliud comprehendit quam circumscriptiones missionales sacris commissas Praesulibus Conferentiae Episcopalis Papuae Novae Guineae et Insularum Salomonicarum, necesse idcirco est, ut ibidem nova constituatur Delegatio Apostolica. Quae cum ita sint, Nos, omnibus mature perpensis atque consilio considerato Venerabilis Fratris Nostri S. R. E. Cardinalis Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide Praefecti, Apostolica Nostra potestate hasce per Litteras perpetuumque in modum Delegationem Apostolicam in Papua Nova Guinea et Insulis Salomonicis erigimus a Legatione Apostolica in Australia separatam, quae Sedem in urbe metropolitana Portu Moresbiensi habeat atque eidem Sacro Consilio Christiano Nomini propagando obnoxia sit. Huic igitur in praesens a Nobis institutae Delegationi Apostolicae ea omnia et singula deferimus officia, necnon privilegia atque indulta, quae ad huiusmodi Delegationes pertinent. Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub Anulo Piscatoris, die I mensis Decembris, anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri tertio decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4422

1975 DEC 8.-PAULUS VI, ADHORT. AAS 68 (1976) 5-76

Adhortatio Apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Catholicae Ecclesiae:
De evangelizatione in mundo huius temporis

PAULUS PP. VI

Venerabiles Fratres ac dilecti filii,
Salutem et Apostolicam Benedictionem

1. Evangelii nuntiandi studium notrae aetatis hominibus, spei plenis, sed timore etiam et angore saepe vexatis, procul dubio officium habendum est, quod non solum christianae communitati, sed universae quoque hominum consortioni praestatur.

Quo fit, ut confirmandi fratres munus – quod a Christo Domino accepimus cum munere Successoris Petri coniunctum (1), quodque instantiam Nostram cotidianam (2), Nostram vivendi agendique rationem ac primarias partes Pontificatus Nostri esse censemus – tunc multo magis excellere atque urgere Nobis videatur, cum praecipimur Nostros fratres in evangelizationis opere obeundo corroborare, ut iidem, in-
6 certis hisce ac / perturbatis temporibus, incensiore usque amore, studio ac laetitia opus illud exsequantur.

2. Id ipsum facere Nos nunc in animo habemus sub exitum huius Anni Sacri, per cuius decursum Ecclesia, *Evangelium omnibus hominibus nuntiare contendens* (3), nihil aliud spectavit, quam ut munere fungeretur praeconis Boni Nuntii, a Iesu Christo allati et ab ea vulgati, vi huius duplicis praecipui mandati: *Induite novum hominem* (4) et *Reconciliamini Deo* (5).

Ad id Nos impellit decima anniversaria memoria conclusi Concilii Vaticani II, cuius proposita breviter ad hoc unum redigi possunt: dare operam, ut Ecclesia XX saeculi evadat magis usque idonea Evangelio nuntiando hominibus eiusdem saeculi.

Hoc facere cupimus post exactum annum a celebrato Synodo Episcoporum tertio generali coetu – cuius argumentum, ut notum est, in evangelizatione versabatur – et quidem eo impensius, quod ipsi Synodi Patres id a Nobis postulaverunt. Ac revera, cum memoranda illa Synodus ad exitum pervenit, iidem statuerunt sui operis fructus magna cum fiducia et simplicitate in manus remittere universalis Ecclesiae Pastoris, declarantes se a Romano Pontifice novam impulsionem exspectare, quae Ecclesiae, uberius usque immortali vi ac potentia Pentecostes perfusae, feliciora evangelizationis tempora valeret afferre (6).

1. Cfr. *Lc.* 22, 32.
2. *2 Cor.* 11, 28.
3. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 1: A.A.S. 58 (1966), p. 947.
4. Cfr. *Eph.* 4, 24; 2, 15; *Col.* 3, 10; *Gal.* 3, 27; *Rom.* 13, 14; *2 Cor.* 5, 17.
5. *2 Cor.* 5, 20.
6. Cfr. Pauli Pp. VI, Allocutio habita ad Synodum Episcoporum, tertio exeunte generali conventu (26 Octobris 1974): A.A.S. 66 (1974), pp. 634-635; 637.

3. Nosmet ipsi grave huius quaestionis de evangelizatione momentum iterum iterumque in sua luce posuimus multo ante Synodi celebrationem: *Condiciones societatis* – ita sacrum Cardinalium Collegium allocuti sumus die XXII mensis Iunii anno MCMLXXIII – *nos omnes cogunt ad methodos recognoscendas / atque ad vias rationesque omnibus viribus re-* 7
periendas, quibus nostrae aetatis hominibus christianum nuntium perferatur, in quo uno ipsi interrogationibus suis responsionem invenire potuerunt necnon vim haurient ad officia mutuae hominum necessitudinis exsequenda (7). Quibus verbis hoc etiam addimus: ad Concilii postulatis, quae Nos urgent, apprime respondendum, necessarium omnino esse non solum ut prae oculis habeamus fidei patrimonium, quod integrum inviolatumque Ecclesia tradere debet, sed etiam ut hominibus, qui hodie sunt, quatenus fieri possit, ratione perspicua eademque ad persuadendum apta, patrimonium illud proponamus.

4. In hac fidelitate erga nuntium, cui inservimus, atque erga homines, quibus integrum ac vivum illud tradere debemus, cardo vertitur ipsius evangelizationis. Quae quidem tres maxime arduas quaestiones ponit, ad quas Patres Synodi anno MCMLXXIV assidue animum intenderunt:

– Quomodo hodie se habet haec evangelico nuntio insita vis, cuius est hominis conscientiam penitus attingere?

– Quousque et qua ratione huiusmodi Evangelii virtus efficax est ad hominum animos huius saeculi vere immutandos?

– Quibus viis ac rationibus utendum est in Evangelio annuntiando, ut eius potentia ad actum deducatur?

Hae interrogationes reapse apertim in medium iam proferunt quaestionem, quam Ecclesia hodie sibi proponit, quaeque his verbis enuntiari potest: utrum post Concilium ac vi ipsius Concilii, quod tamquam hora Dei historiae recentioris annalibus est referendum, Ecclesia magis idoneam sese experitur an non ad Evangelium annuntiandum atque conscio modo, cum spiritus libertate atque efficacitate cordibus hominum inserendum? / 8

5. Nos omnes compertum habemus necessitatem urgere huic interrogationi sinceram, humilem animosamque responsionem dandi, ab eaque vitae normas sumendi. Pro Nostra *sollicitudine omnium Ecclesiarum* (8), Nostris Fratribus ac Filiis, ut hac de re interrogationibus respondeant, auxilium praebere volumus. Utinam verba Nostra, quae in evangelizationis consideratione versantur, a divite materia ipsius Synodi initio facto, invitamento sint universo Dei Populo in Ecclesia congregato ad id genus considerationes instituendas, itemque in omnibus nova excitent studia, in iis maxime *qui laborant in verbo et doctrina* (9), ut unusquisque eorum sese reddat *recte tractantem verbum veritatis* (10) et opus faciat evangelistae, suum perfecte adimplens ministerium.

Talis haec Adhortatio capitalis Nobis visa est, quoniam nuntii evangelici propositio non ea est, ut Ecclesia arbitrio suo possit rem aut gerere aut non gerere; sed munus officiumque est, a Domino Iesu eidem impositum, ut homines credere atque salvari possint. Ita prorsus: Evangelii nuntiatio necessaria est, una est, eique nulla alia suffici potest. Quae praeterea neque incuriam patitur, neque compositionem cum principiis aliarum religionum, neque accommodationem aliquam, cum ex ea tota hominum salutis causa pendeat ac divinae Revelationis pulcherrima quaeque in ea contineantur. Eadem non humanam sapientiam poscit atque per se ipsa fidem potest excitare: fidem, dicimus, quae in Dei potentia innititur (11). Eadem est Veritas, ideoque oportet, ut praeco veritatis et tempus ei det totum et vires omnes et, si casus requirat, vitam ipsam ob eam causam profundat. / 9

I

6. Quod testimonium Christus Dominus de se ipse perhibuit et S. Lucas rettulit in Evangelio suo – *Oportet me evangelizare verbum Dei* (12) – magnum sane momentum habet, quippe quod uno vocabulo totum Iesu munus ac mandatum definiat: *Quia ideo missus sum* (13). Quae quidem verba plenam suam significationem prae se ferunt, si cum superioribus textus evangelici locis comparantur, ubi Christus sibi attribuit sententiam Isaiae prophetae: *Spiritus Domini super me; propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me* (14).

7. Pauli Pp. VI, Allocutio ad Sacrum Cardinalium Collegium (22 Iunii 1973): A.A.S. 65 (1973), p. 383.
8. *2 Cor.* 11, 28.
9. *1 Tim.* 5, 17.
10. *2 Tim.* 2, 15.
11. Cfr. *1 Cor.* 2, 5.
12. *Lc.* 4, 43.
13. *Ibidem.*
14. *Lc.* 4, 18; cfr. *Is.* 61, 1.

Laetum nuntium de civitate in civitatem afferre, pauperioribus in primis, qui saepe ad illud accipiendum sunt animo propensiores, ut declaretur impletas esse promissiones Foederis, a Deo oblati: hoc proprium munus est, ad quod exsequendum Iesus se esse a Patre missum profitetur. Omnes quoque Christi mysterii partes – Incarnatio ipsa, miracula, doctrina, discipulorum vocatio, missio duodecim Apostolorum, crux et Resurrectio, perpetua inter suos praesentia – spectaverunt ad ipsam Evangelii nuntiandi actionem.

7. Saepe saepius inter synodales coetus Episcopi hanc veritatem commemoraverunt, scilicet Iesum ipsum, Evangelium Dei (15), primum eundemque maximum Evangelii praeconem exstitisse. Talis fuit usque ad finem, et quidem usque ad perfectionem suaeque ipsius vitae terrestris sacrificium.

10 Evangelium nuntiare: quamnam significationem Christus / huic sibi concredito mandato attribuit? Haud quidem facile est negotium summatim definiteque exponere quid revera sit, quae elementa complectatur, quibus viis ac rationibus sit peragenda evangelizatio, qualem Christus intellexit et ad effectum adduxit. Ceterum, nisus ad summam hanc conficiendam numquam ad exitum pervenient. Nobis igitur satis esto praecipua quaedam elementa commemorare.

8. Christus, qua Evangelii praeco, primum omnium Regnum annuntiat, scilicet Dei Regnum, cui tale tribuit momentum ut, prae illo, omnia fiant "cetera", quae videlicet adiciantur (16). Quare Regnum Dei absolutum quiddam est habendum, et efficit ut reliqua omnia ad idem sint referenda. Christo Domino placuit multiformiter felicitatem ad hoc Regnum pertinendi describere, quae quidem felicitas ex miris quibusdam rebus constat, quas mundus respuit (17). Item huius Regni postulata descripsit eiusque *Magnam Chartam* (18), praecones (19), mysteria (20), parvulos (21), vigilantiam fidelitatemque, quae ab unoquoque poscuntur eorum, qui postremum eius adventum exspectant (22).

9. Tamquam Boni sui Nuntii caput et veluti centrum, Christus salutem annuntiat, scilicet magnum Dei donum, quod habendum est non solum liberatio ab iis omnibus, quibus homo opprimitur, sed potissimum a peccato et a Maligno liberatio cum gaudio coniuncta, quo quis fruitur, cum Deum cognoscit et ab Eo cognoscitur, Eum videt, in Eo fidenter quiescit. Haec omnia fieri incipiunt per Christi vitae decursum atque eius morte ac resurrectione perpetuo comparantur, sed inter
11 histo/riae vices in patientia sunt provehenda, donec explete perficiantur die supremi illius Christi adventus, qui quando venturus sit nemo novit praeter Patrem (23).

10. Hoc *Regnum* atque haec *Salus* – quae verba quaedam quasi claves sunt ad intellegendam Iesu Christi evangelizationem – a quolibet homine ut gratia ac misericordia accipi possunt; eadem tamen unusquisque simul consequi debet per vim – ea, ut ait Dominus, violenti rapiunt (24) – per laborem et dolorem, per vitam ad Evangelii normas traductam, per sui abnegationem et crucem, per spiritum evangelicarum Beatitudinum. At in primis eadem bona quisque consequi potest per plenam sui ipsius spiritualem renovationem, quae in Evangelio *metânoia* appellatur, scilicet per totius hominis conversionem, quo ipsius mens et cor penitus immutantur (25).

11. Haec Dei Regni nuntiatio a Christo peragitur per adsiduam praedicationem verbi, cui par et aequale nusquam invenias: *Quaenam doctrina haec nova? quia in potestate ... imperat* (26); *Et omnes testimonium illi dabant: et mirabantur in verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius* (27); *Numquam sic locutus est homo* (28). Namque Christi verba Dei arcana revelant, eius consilium eiusque promissiones, ac propterea cor hominis huiusque sortem permutant.

12. Huiusmodi vero nuntiationem Christus peragit etiam per signa innumera, quae multitudinum movent admirationem, easque eodem tempore ad se rapit desiderio permotas il-
12 lum videndi, audiendi seseque ipsius opera convertendi: huc spec/tant aegrotorum sanationes, aquae in vinum mutatio, panum multiplicatio, mortuorum ad vitam reditus. Ex his autem omnibus signum emergit, cui Is magnum tribuit momentum: scilicet pusilli seu pauperes evangelizantur, eius dicipuli fiunt, *in eius nomine* congregantur, magnam efficientes communitatem eorum, qui in Iesum credunt. Nam qui Iesus affirmabat: *oportet me evangelizare Regnum Dei* (29), idem est Iesus, quem Ioannes evangelista asseveravit venisse ac moriturum esse, *ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum* (30). Tali igitur modo ipse suam perficit revelationem, eam complens atque confirmans per totam, quam de se facit, manifestationem, per sua verba et opera, per signa et miracula, maxime vero per suam mortem et resurrectionem, per missionem Spiritus Veritatis (31).

13. Qui Bonum Nuntium sincero corde suscipiunt, vi eiusdem suscepti nuntii ac fidei secum communicatae, iidem in nomine Iesu congregantur, ut una simul Regnum quaerant, aedificent, in vitam suam traducant. Itaque communitatem condunt, quae et ipsa vicissim fit Evangelii nuntia. Iussus Duodecim datus – *Ite, praedicate Evangelium* – in cunctos christianos valet, etsi diversa ratione. Haec causa est, cur eos Petrus appellet *populum acquisitionis, ut virtutes annuntiet eius, qui de tenebris illos vocavit in admirabile lumen suum* (32), eadem scilicet magnalia Dei, quae unusquisque fidelium suo ipsius sermone audire potuerat (33). Ceterum, Evangelium Regni, quod advenit et iam incohatum est, ad universos universorum temporum homines spectat. Quotquot vero i- 13
dem nuntium receperunt eiusque / virtute in salutis communitatem congregantur, iidem hoc ipsum possunt ac debent tradere atque disseminare.

14. Hoc Ecclesia probe novit, cum prorsus sibi sit conscia verbum Salvatoris – *oportet me evangelizare Regnum Dei* (34) – verissime in se ipsam cadere. Ac libenter quidem cum S. Paulo addit: *Si evangelizavero non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit; vae mihi, si non evangelizavero* (35). Ad Nos autem quod attinet, magno cum animi gaudio atque solacio, exeunte Episcoporum conventu, mense Octobri anni MCMLXXIV, praeclara haec audivimus verba: *Hoc iterum asseverare volumus, mandatum Evangelii omnibus hominibus nuntiandi primariam naturalemque esse missionem Ecclesiae* (36); quod quidem mandatum ac missionem magnae eaeque graves hodiernae societatis mutationes haud minus urgere significant. Siquidem evangelizandi munus habendum est gratia ac vocatio Ecclesiae propria, verissimamque eius indolem exprimit. Ecclesia evangelizandi causa exstat, id est ut praedicet ac doceat verbum Dei, ut per eam donum gratiae ad nos perveniat, ut peccatores cum Deo reconcilientur, ut denique Christi sacrificium in perpetuum repraesentet in Missa celebranda, quae eius mortis eiusque gloriosae Resurrectionis memoriale est.

15. Qui, Novi Testamenti libros pervolvens, mentem adverterit ad primordia Ecclesiae, eiusque singulos progressus necnon vivendi agendique rationem attente consideraverit, is non animadvertere non poterit evangelizationem cum intimis ipsius Ecclesiae rationibus cohaerere:

– Ecclesia ex opere evangelizationis Iesu ac duodecim Apostolorum suam originem ducit; cuius quidem operis ipsa exstat veluti fructus suapte natura editus, animo intentus, / u- 14
nus omnium proximus ac maxime conspicuus: *Euntes ergo docete omnes gentes* (37). Ac revera qui *receperunt sermonem eius, baptizati sunt; et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia ... Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in idipsum* (38).

– Ex huiusmodi ergo missione orta, Ecclesia vicissim ab ipso Iesu mittitur. Eadem manet in mundo, dum Dominus gloriae ad Patrem revertitur. Exstat veluti opacum simulque dilucidum signum novae Iesu praesentiae, ipsius profectionis et mansionis. Ipsum eadem prorogat atque continuat. Iamve-

15. Cfr. *Mc.* 1, 1; *Rom.* 1, 1-3.
16. Cfr. *Mt.* 6, 33.
17. Cfr. *Mt.* 5, 3-12.
18. Cfr. *Mt.* 5-7.
19. Cfr. *Mt.* 10.
20. Cfr. *Mt.* 13.
21. Cfr. *Mt.* 18.
22. Cfr. *Mt.* 24-25.
23. Cfr. *Mt.* 24, 36; *Act.* 1, 7; *1 Th.* 5, 1-2.
24. Cfr. *Mt.* 11, 12; *Lc.* 16, 16.
25. Cfr. *Mt.* 4, 17.
26. *Mc.* 1, 27.
27. *Lc.* 4, 22.
28. *Io.* 7, 46.
29. *Lc.* 4, 43.
30. *Io.* 11, 52.
31. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II. Const. dogm. de Divina Revelatione *Dei Verbum*, n. 4: A.A.S. 58 (1966), pp. 818-819.
32. Cfr. *1 Pt.* 2, 9.
33. Cfr. *Act.* 2, 11.
34. *Lc.* 4, 43.
35. *1 Cor.* 9, 16.
36. Cfr. "Declarationes Patrum Synodalium", n. 4: "L'Osservatore Romano" (27 Octobris 1974), p. 6.
37. *Mt.* 28, 19.
38. *Act.* 2, 41. 47.

http://www.obrascatolicas.com

ro, in primis, eius ipsius missionem eiusque evangelizatoris opus Ecclesia oportet continenter exsequatur (39). Christianorum enim communitas numquam in se ipsa concluditur, quoniam eius intima vita – hoc est precandi studium, verbi atque doctrinae Apostolorum auscultatio, fraternae caritatis exercitatio, fractio panis (40) – vim virtutemque suam haud plene consequitur, nisi cum in testimonium transit, admirationem animorumque conversionem gignit, Evangelii praedicatio ac nuntiatio efficitur. Sicque evangelizandi missio a tota Ecclesia suscipitur, atque uniuscuiusque opus valde omnibus prodest.

– Qua Evangelii nuntia, Ecclesia suum init opus, Evangelium sibi afferendo. Etenim, quatenus credentium communitas, itemque communitas spei, quae vivendo exprimitur cum aliisque communicatur, itemque communitas fraterni amoris, ipsi necesse est, ut continenter audiat et id in quod credit, et suae spei rationes, et novum amoris praeceptum. Quatenus Dei populus, qui mundo inseritur ac saepe idolis tentatur, ipsa constanti necessitate premitur, ut nuntiationem excipiat
15 *magnalium Dei* (41), quibus ad Dominum conversa est, utque a Domino rursus advocetur et in unum congregetur. Ut res breviter explicemus, Ecclesia semper evangelizanda est, ut suam in Evangelio nuntiando viriditatem, ardorem, vim servare possit. Concilium Oecumenicum Vaticanum II commemoravit (42) atque Episcoporum Synodus anno MCMLXXIV firmiter resumpsit hoc argumentum de Ecclesia, per suam non intermissam conversionem et renovationem, se ipsam evangelizante, ut credibili ratione valeat mundum evangelizare.

– Penes Ecclesiam depositum Boni Nuntii hominibus afferendi constitutum est Novi Foederis promissiones, in Iesu Christo impletae, doctrina Domini et Apostolorum, Verbum vitae, fontes gratiae et benignitatis Dei, salutis iter: haec omnia Ecclesiae concredita sunt. Huiusmodi bona, quae in Evangelio continentur ac proinde in evangelizatione, ab eadem servantur tamquam vivum ac pretiosum depositum, non ut occultum lateat, sed ut ad homines perferatur.

– Ecclesia, cum et missa et evangelizata sit, ipsa vicissim evangelizatores mittit. Eos salutis verbum quasi in ipsorum ore positum docet, iis nuntium declaret quo in deposito habet, mandatum tradit quod ipsa accepit, eosdemque ad praedicandum mittit: scilicet non ad se ipsos, non ad sua cogitata (43), sed ad Evangelium praedicandum, cuius neque ipsi neque ipsa constituti sunt absoluti domini cum plena potestate illo ad arbitrium utendi, sed administri, qui illud summa cum fidelitate tradant.

16. Arctissima igitur necessitudo intercedit inter Christum, Ecclesiam, evangelizationem. Per hoc "Ecclesiae tem-
16 pus", / ipsa munus creditum habet evangelizandi. Quod munus fas non est exsequi sine ipsa vel, multo minus, contra ipsam.

Expedit hoc breviter commonere, quod non sine dolore nostris audiri temporibus homines evenit – etsi bona fide ductos, ut Nobis opinari placet, a recta via tamen certe deflectentes – qui saepe affirment se amare velle Christum, non autem Ecclesiam. Quam absurda sit huiusmodi divisio, manifesto patet ex hac Evangelii sententia: *Qui vos spernit, me spernit* (44). Qua autem ratione quis dicat se Christum amare velle, quin amet Ecclesiam, quandoquidem testimonium unum omnium excellentissimum de Christo perhibitum, illud S. Pauli est: *Christus dilexit Ecclesiam et tradidit semetipsum*
17 *pro ea ?* (45)/

II

17. In opere evangelizantis Ecclesiae quaedam elementa et partes profecto sunt, quae retineantur oportet. Immo vero aliqua eorum tanti sunt momenti, ut interdum existimentur simpliciter constituere totam ipsam evangelizationem. Ita videlicet evangelizatio definiri potuit tamquam demonstratio Christi Domini iis qui illum non noverunt, uti praedicatio, catechesis, baptismus et aliorum Sacramentorum dispensatio.

39. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 8: A.A.S. 57 (1965), p. 11; Decr. de activ. missionis Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 5: A.A.S. 58 (1966), pp. 951-952.
40. Cfr. *Act.* 2, 42-46; 4, 32-35; 5, 12-16.
41. Cfr. *Act.* 2, 11; *1 Pt.* 2, 9.
42. Cfr. Decr. de activ. missionis Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, nn. 5, 11, 12: A.A.S. 58 (1966), pp. 951-952, 959-961.
43. Cfr. *2 Cor.* 4, 5; S. Augustini, *Sermo XLVI, De Pastoribus*: C.C.L., XLI, pp. 529-530.
44. *Lc.* 10, 16; cfr. S. Cypriani, *De Unitate Ecclesiae*, 14: PL 4, 527; S. Augustini, *Enarrat. 88, sermo*, 2, 14: PL 37, 1140; S. Ioannis Chrysostomi, *Hom. de capto Eutropio*, 6: PG 52, 402.
45. *Eph.* 5, 25.

Attamen, nulla talis manca et imperfecta definitio satisfacere valet implicitae et locupleti et dynamicae veritati illius rei, quae evangelizatio appellatur, quin periculum simul exsistat, ne sensus ipsius infirmetur vel etiam deformetur. Etenim nullo modo comprehendi ea potest, nisi uno conspectu omnia eius necessaria elementa respiciuntur.

Haec quidem elementa, quae in memorata Episcoporum Synodo vehementer sunt inculcata, altius iam hoc tempore pervestigantur ex impulsu earundem synodalium disceptationum. Gaudemus autem, quod illa denique congruunt cum elementis a Concilio Vaticano Secundo traditis, ac praesertim cum Constitutionibus *Lumen gentium, Gaudium et spes* et cum Decreto *Ad Gentes*.

18. Ecclesia sentit evangelizare idem revera esse ac Bonum Nuntium exportare in omnes usque coetus generis humani, ut, dum hoc propria vi intrinsecus penetrat, humanitatem ipsam novam efficiat: *Ecce nova facio omnia* (46). Atqui nulla esse poterit nova humanitas, nisi prius novi fuerint homines, ex baptismatis nempe novitate (47) et ex vita secundum Evangelium (48). Eo igitur spectat evangelizatio, ut perficiatur haec in/terior mutatio; quod si necesse est id uno ve- 18
luti verbo explicari, rectius ac verius dici potest Ecclesia tum evangelizare, cum ex sola divina virtute illius Nuntii, quem proclamat (49), convertere enititur et singulorum hominum et omnium universim conscientiam, deinde opera etiam, quibus vacant, ac tandem eorum vitam et omnem, in quo ipsi versantur, convictum.

19. Coetus generis humani dicimus, qui transformandi sunt: non solum quidem Ecclesiae interest Evangelium praedicare in latioribus semper locorum finibus illudve hominum multitudinibus usque maioribus, sed ipsius etiam Evangelii potentia tangere et quasi evertere normas iudicandi, bona quae plus momenti habent, studia ac rationes cogitandi, motus impulsores et vitae exemplaria generis humani, quae cum Dei verbo salutisque consilio repugnant.

20. Totum istud sic declarari potest: evangelizare oportere – non foris, tamquam si ornamentum aliquod vel exterior color addatur, sed intus, ex vitae centro et ad vitae radices – seu Evangelio perfundere culturas atque etiam culturam hominis, secundum latissimum illum ac plenissimum sensum, quem hae voces accipiunt in Constitutione *Gaudium et spes* (50), cum inde proceditur semper ab ipsa persona humana, semperque reditur ad necessitudinem inter personas atque coniunctionem earum cum Deo.

Evangelium, ac proinde evangelizatio, aequari sane non possunt cum aliqua cultura, cum soluta sint ab omnibus culturis. Nihilominus Regnum, quod Evangelio nuntiatur, in vitae usum deducitur ab hominibus, qui sua certa cultura imbuti sunt, atque in Regno aedificando necessario usurpanda sunt quaedam elementa culturae et culturarum humanarum. Etsi / 19
Evangelium et evangelizatio ad nullam proprie culturam pertinent, tamen non eiusmodi sunt plane, ut cum iis componi nequeant, sed contra valent easdem penetrare, neque ulli deserviunt.

Discidium inter Evangelium et culturam sine dubio detrimentosus nostri temporis casus est, sicut etiam aliis aetatibus fuit. Proinde, oportet omnem opem operamque impendere, ut sedulo studio humana cultura, sive potius ipsae culturae evangelizentur. Renasci eas necesse est ex sua cum Bono Nuntio coniunctione. Verumtamen, huiusmodi coniunctio non eveniet, nisi Bonus Nuntius proclamabitur.

21. Haec autem proclamatio, ante omnia, per testificationem fiat oportet: en christianum aliquem aut christianorum manipulum videmus, qui, in media hominum communitate, ubi vivunt, ostendunt se posse alios comprehendere et accipere, se communicare vitae condicionem ac fortunam cum ceteris, se conspirare cum omnibus, qui nobilia et bona tueri contendunt. En eos, praeterea, videmus simplices suaque sponte diffundere fidem erga spiritualia quaedam bona, quae cetera communia superant, et spem de aliqua re, quae non videtur, quaeque ne audaci quidem cogitatione fingi potest. Tali nimirum tacita testificatione hi christiani suggerunt mentibus eoles: Cur ita sunt? quare sic vivunt, quid vel quis eos incitat? cur inter nos versantur? Atqui huiusmodi testificatio iam silens proclamatio est, sed fortis sane et efficax, Boni Nuntii.

46. *Ap.* 21, 5; cfr. *2 Cor.* 5, 17; *Gal.* 6, 15.
47. Cfr. *Rom.* 6, 4.
48. Cfr. *Eph.* 4, 23-24; *Col.* 3, 9-10.
49. Cfr. *Rom.* 1, 16; *1 Cor.* 1, 18; 2, 4.
50. Cfr. n. 53: A.A.S. 58 (1966), p. 1075.

lam hic reperitur evangelizationis quoddam initium. Quaestiones hasce forte primas sibi ponent multi non-christiani, sive homines sunt quibus Christus numquam nuntiatus est, sive baptizati sed christianam vitam non exercentes, sive qui in societate christiana vivunt qui etiam cum dolore aliquid vel "Aliquem" ipsi conquirunt, quem praesentiunt, nominare autem
20 nequeunt. Aliae / etiam interrogatione, altiores et urgentiores, movebuntur, quas eadem illa testificatio suscitabit, quae nempe postulat praesentiam, vitae consortionem atque coniunctionem, et quae pars necessaria est, plerumque prima, ipsius evangelizationis peragendae (51).

Ad huiusmodi testimonium perhibendum cuncti christiani advocantur, qui hac quidem ratione veri evangelizatores esse possunt. Et Nostra cogitatio potissimum convertitur ad officium onusque migrantium proprium in iis Nationibus, a quibus ipsi hospitio excipiuntur.

22. Sed neque illud umquam sufficiet, quoniam etiam pulcherrima testificatio tandem aliquando deficiet, nisi illuminabitur et sustentabitur – quod quidem Sanctus Petrus dicere malebat: *rationem* reddere *de ea, quae in vobis est, spe* (52) – et enucleabitur per claram neque ambiguam nuntiationem Domini Iesu. Quamobrem, Bonus Nuntius, per vitae testificationem proclamatus, serius ocius annuntiandus erit etiam per vitae verbum. Nulla est vera evangelizatio, nisi nomen et doctrina, vita et promissiones, Regnum et mysterium Iesu Nazareni, Filii Dei, praedicantur.

Tota Ecclesiae historia, a Petri sermone in die Pentecostes ac deinceps, miscetur et confunditur cum historia huius nuntiationis. In unaquaque historiae humanae aetate Ecclesia, continenter rapta evangelizandi studio et cupiditate, unam curam inçitationemque persentit: Qui mittantur ad mysterium Iesu nuntiandum? quali sermone hoc mysterium praedicetur? quomodo agatur, ut illud percipiatur et perveniat ad eos omnes qui auscultare debent? Haec nuntiatio – *kérygma*, praedicatio vel catechesis –, talem igitur locum in evangeliza-
21 tione obtinet, ut huius idem saepe nomen facta sit. Attamen, eadem eius certa pars est. /

23. Etenim, nuntiatio plenam suam non accipit vim ac significationem, nisi cum attenditur, accipitur, asciscitur, et cum in eo qui ipsam suscepit, totam animi adhaesionem excitat. Aliquis videlicet adhaeret veritatibus, quas misericors Dominus revelavit. Sed multo magis adhaeret rationi et generi vitae – id est vitae iam transformatae – quae ibidem proponitur. Ut brevi dicatur, aliquis adhaeret ad Regnum, nempe "mundum novum", ad novum rerum statum, ad novam exsistendi viam, ad novam rationem vivendi et quidem coniuncte vivendi, quam Evangelium instaurat. Talis vero adhaesio, quae a rebus vitae concretis abstrahi non potest, reapse demonstratur alicuius aspectabili ac tangibili ingressione in ipsam fidelium communitatem. Ita ergo illi, quorum vita conversa est, ingrediuntur aliquam communitatem, quae suapte natura signum transformationis est atque vitae novitatis: nempe Ecclesiam, aspectabile salutis sacramentum (53). Sed ingressus ille in ecclesialem communitatem multis aliis vicissim signis declarabitur, quae idem Ecclesiae signum extendunt et explicant. Secundum dynamicam vim evangelizationis, is qui Evangelium amplectitur uti Verbum salutis (54), plerumque illud transfert in haec signa sacramentalia: in adhaesionem Ecclesiae et in frequentationem Sacramentorum, quae patefaciunt et fulciunt eandem adhaesionem per gratiam, quam conferunt.

24. Tandem, ipse qui evangelizatus est, alios vicissim evangelizat. Haec quidem veritatis probatio est, haec obrussa evangelizationis est: concipi, enim, animo non potest, quemquam Verbum suscepisse et sese Regno dedidisse, quin simul testis
22 et nuntiator is ipse fiat. /

Hisce iam factis animadversionibus de evangelizationis sensu, necesse est postremo aliud quiddam adnotare, quod Nos arbitramur convenienter illuminaturum esse sequentes considerationes.

Ut iam diximus, evangelizatio est processus implicatior variisque elementis compositus, cuiusmodi sunt: renovatio humanitatis, testificatio, nuntiatio aperta, animi adhaesio, ingressio in communitatem, acceptio signorum, apostolatus opera. Elementa haec videri possunt inter se dissidere, immo etiam excludere. Sed revera inter se complent ac perficiunt. Quapropter, oportet unumquodque elementum cum ceteris coniunctum inspicere. Id fuit recentioris Episcoporum Synodi meritum, quod tam strenue cohortatum est omnes ad eadem illa elementa non opponenda, inter se verum componenda, ut totum opus evangelizationis, quae ab Ecclesia perficitur, penitus intellegeretur. Hanc visionem universalem Nos explanare nunc cupimus, dum infra exploramus ea quae in evangelizatione continentur et evangelizationis subsidia, dumque explicamus ad quos evangelicus nuntius dirigatur et in
23 quos id oneris recidat. /

III

25. In nuntio, quem Ecclesia disseminat, multa certe sunt secundaria elementa, quorum propositio magnopere a mutabilibus rerum condicionibus dependet. Mutantur profecto etiam illa; attamen ibidem continentur essentialia capita sive substantia vitalis, quae nec mutari nec silentio praeteriri potest, quin ipsa evangelizationis notio in grave discrimen adducatur.

26. Supervacaneum fortasse non est hoc commonere: evangelizare significat, ante omnia, testificari simpliciter et directo Deum revelatum per Iesum Christum, in Spiritu Sancto; testificari eum mundum in Filio suo dilexisse, in Verbo Incarnato dedisse omnibus rebus exsistentiam hominesque ad vitam aeternam vocavisse. Haec de Deo testificatio multis forsitan pertinget Deum ignotum (55), quem illi adorant, etsi nominare nesciunt, vel quem quaerunt secreto quodam cordis instinctu, postquam omnium idolorum inanitatem experti sunt. Sed eadem expletam evangelizandi vim habet, cum ostendit illum Creatorem homini non esse potestatem quandam longinquam ac sine nomine, sed Patrem. *Filii Dei nominamur ac sumus* (56), eaque de causa, inter nos fratres sumus in Deo.

27. Evangelizatio semper continebit – velut fundamentum et centrum et culmen totius suae dynamicae virtutis – etiam claram hanc asseverationem: in Iesu Christo, Filio Dei homine facto, mortuo et resuscitato, salutem offerri unicuique homini, tamquam donum gratiae ac misericordiae ipsius
Dei (57). Quae qui/dem non est aliqua salus immanens secun- 24
dum magnitudinem necessitatum materialium vel etiam spiritualium, quae finibus vitae terrestris circumscribuntur, quaeque cum desideriis, optatis, negotiis, contentionibus temporalibus plene aequantur, verum etiam salus, quae omnes hosce limites excedit, ut impleatur in communione aliqua cum unico "Absoluto", id est cum Deo: est igitur salus rerum naturam transcendens et eschatologica, quae in hac vita certissime incipit, sed in aeternitate perficitur.

28. Quocirca evangelizationem complecti oportet nuntiationem propheticam rerum alterius vitae – id est altissimae ac perpetuae hominum vocationis, coniunctae eodemque tempore disiunctae a statu praesenti – alterius vitae, quae tempus et historiam superat, quaeque res huius mundi supervadit, cuius figura transit, et eventa huius mundi, cuius abscondita facies aliquando apparebit; quaeque ipsum hominem superat, cuius verissima sors non concluditur temporali vita, sed in futura vita revelabitur (58). Evangelizatio continet igitur etiam praedicationem spei de promissionibus, a Deo in novo Foedere factis per Iesum Christum; praedicationem amoris fraterni erga omnes homines – id est capacitatis largiendi doni et veniae, abnegationis et opitulationis pro fratribus – qui, ex amore Dei profluens, centrum est Evangelii; praedicationem mysterii iniquitatis atque actuosae inquisitionis honestatis; praedicationem similiter – et quidem semper urgentem – inquisitionis Dei ipsius per precationem in primis adorationis et gratiarum actionis causa admotam, sed etiam per communionem cum aspectabili illo signo coniunctionis cum Deo, quod est Ecclesia Iesu Christi; quae quidem communio vicissim significatur per impletionem aliorum illorum signorum Christi, viventis

55. Cfr. *Act.* 17, 22-23.
56. *1 Io.* 3, 1; cfr. *Rom.* 8, 14-17.
57. Cfr. *Eph.* 2, 8; *Rom.* 1, 16 et Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei *Declaratio ad fidem tuendam in mysteria Incarnationis et SS. Trinitatis a quibusdam recentibus erroribus* (21 Februarii 1972): A.A.S. 64 (1972), pp. 237-241.
58. Cfr. *1 Io.* 3, 2; *Rom.* 8, 29; *Phil.* 3, 20-21 et Conc. Oecum. Vat. II., Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, nn. 48-51: A.A.S. 57 (1965), pp. 53-58.

http://www.obrascatolicas.com

atque / operantis in Ecclesia, quae sunt Sacramenta. Sacramenta vivere ita, ut eorum celebratio perveniat ad veram christianae vitae plenitudinem, non significat – quemadmodum etiamnunc perperam affirmatur – impedimentum inicere evangelizationi vel ab eadem declinationem admittere, sed ei tribuere propriam integritatem. Etenim evangelizationis plenitudo, praeter alicuius nuntii praedicationem, consistit in Ecclesiae aedificatione, quae vero non exsistit sine hoc spiritu, qui est vita sacramentalis, in divina Eucharistia suum attingens fastigium (59).

29. Verumtamen evangelizatio plena non est, nisi ratio habetur mutuae appellationis, quae continenter intercedit inter Evangelium et vitam concretam personalem ac socialem hominis. Quapropter, evangelizatio secum infert nuntium explicitum, aptum variis vitae condicionibus, praesentem semper redditum de iuribus et officiis cuiusque personae humanae, de vita familiari, sine qua progressio singulorum hominum vix contingere potest (60), de vita communi in societate, de vita omnium nationum, de pace et iustitia et progressione; nuntium, denique dicimus, validum potissimum ac fortem nostra aetate, de liberatione.

30. Constat, quibus verbis locuti sint de hac re plures Episcopi in recentiore Synodo ex omnibus orbis partibus, praesertim Episcopi Tertii qui dicitur Mundi, cum impulsu et accentu pastorali, in quo millenorum vox Ecclesiae filiorum, eos constituentium populos, resonabat. Qui populi, ut omnes novimus, omnibus suis viribus enituntur et contendunt, ut ea omnia / superent, quibus coguntur in extremo vitae margine manere: famen, perpetuas contagiones, litterarum ignorationem, statum egestatis, iniustitiam inter nationes et potissimum in mutuis mercaturae agendae rationibus, statum *neocolonialismi* oeconomici et doctrinalis, interdum tam atrocis quam veteris *colonialismi* politici. Ecclesia – sic eius inculcaverunt Episcopi – officio tenetur nuntiandi liberationem centenorum milium hominum, cum eorum plurimi eius filii sint; officio pariter tenetur hanc liberationem adiuvandi, ut oriatur, pro ea testificandi, atque efficiendi, ut eadem plena sit. Omnia haec non sunt aliena ab evangelizatione.

31. Revera inter evangelizationem et promotionem humanam, seu progressionem et liberationem, interveniunt intima vincula coniunctionis: vincula sunt ordinis anthropologici, quia homo evangelizandus non est aliquid a rebus abstractum, sed persona obnoxia quaestionibus socialibus et oeconomicis; vincula sunt etiam ordinis theologici, quia consilium creationis segregari non potest a consilio redemptionis, quae pertingit usque ad condiciones valde concretas iniustitiae evincendae itemque iustitiae reparandae; vincula sunt etiam ordinis summe evangelici, qui est ordo caritatis: quo modo, enim, mandatum novum proclamari potest, nisi cum iustitia et pace promovetur vera ac germana progressio hominis? Istud voluimus afferre, cum monuimus non esse admittendum, in evangelizatione neglegi *posse vel debere gravitatem maximam ... illarum quaestionum, quae hodie tantopere agitantur et quae respiciunt iustitiam, liberationem, progressionem et pacem in mundo. Si enim istud fiat, etiam ignoretur doctrina Evangelii de amore erga proximum patientem et egentem* (61).

Iamvero, eaedem voces, quae studiose sapienter et fortiter tractaverunt inter memoratam Synodum hoc gravissimum / argumentum, Nobis laetantibus quidem subministraverunt lucida principia, ex quibus vis altaque significatio liberationis perciperetur, qualem Iesus Nazarenus nuntiavit et implevit, et qualem Ecclesia praedicat.

32. Negare non possumus, revera, multos vel magnanimos christianos, intentos quaestionibus maximae gravitatis, quas liberationis causa complectitur, cum cupiant Ecclesiam implicare ipso motu liberationis, saepe cogitare et conari redigere eius munus ad limites alicuius negotii anthropologici; salutem, cuius ipsa est nuntia, ad materialem prosperitatem; eius actionem ad incepta ordinis politici vel socialis, quavis cura spirituali et religiosa posthabita. Si autem sic res sese haberent, Ecclesia omnes suam significationem principalem amitteret. Nuntius liberationis, quem affert, propria sua natura careret, et facile posset flecti ac torqueri a doctrinalibus institutis et politicis factionibus. Ecclesia iam auctoritate nuntiandae liberationis nomine Dei destitueretur. Hanc ob causam, ineunte tertio Synodi coetu, voluimus eadem Nostra oratione inculcare necessitatem confirmandi *finem proprie religiosum evangelizationis. Etenim omnem suam amitteret significationem, si dimoveretur a fulcro illo religioso, quo sustentatur, quod videlicet est Regnum Dei secundum sensum plane theologicum* (62).

33. De liberatione autem illa, quam evangelizatio proclamat et exsequi studet, haec potius dicere oportet:

– eam contineri non posse aliqua ratione arcta quidem et simpliciter oeconomica, politica, sociali vel doctrinali, sed respicere debere integrum hominem, secundum omnes eius facies et partes, quatenus etiam patet ad "absolutum" quiddam, immo ad Absolutum, quod est Deus; /

– eam igitur inniti in certa hominis notione, in anthropologica doctrina, quae relinqui numquam potest ob necessitates cuiuslibet consilii, vel consuetudinis, vel efficacitatis quae ad breve tempus permaneat.

34. Propterea, Ecclesia, dum praedicat liberationem seque consociat cum omnibus, qui laborant et patiuntur pro ea, non admittit circumscribi proprium munus sola religionis regione, deserens quaestiones temporales hominis; sed iterum affirmat primatum muneris sui spiritalis, recusat substituere nuntiationi Regni proclamationem liberationum humani ordinis; simulque asseverat suas partes pro liberatione oblatas non esse plenas nec perfectas, si omittat nuntiare salutem in Iesu Christo.

35. Ecclesia coniungit, sed numquam aequat liberationem humanam saluti in Iesu Christo, quoniam ex divina revelatione, ex historiae experientia et ex fidei consideratione novit non quamlibet liberationis notionem iam necessario cohaerere et componi posse cum evangelica visione hominis, rerum et eventuum; neque sufficere liberationem comparari, prosperitatem et progressionem instaurari, ut Regnum Dei adveniat.

Quin immo, Ecclesia penitus sibi persuasum habet omnem liberationem ad res temporales spectantem. vel liberationem politicam – etiamsi nitatur in hac vel illa Veteris et Novi Testamenti pagina sua invenire fundamenta, etiamsi putet suae postulata doctrinae atque agendi normas a principiis atque conclusionibus theologicis auctoritatem habere, etiamsi se esse praesumat novam hodiernae aetatis theologiam – innata sui ipsius negationis semina continere atque a celsiore illo fine, quem sibi praestituerit, declinare, cum veriores eius causae nullo pacto ad iustitiam in caritatem stabiliendam referantur, cum rapiens ille ardor ac studium, quo ipsa feratur, neque spiritualis virtutis rationem habeat, neque ad salutem aeternamque in Deo beatitudinem tamquam ad extremam metam respiciat. /

36. Ecclesia certe iudicat magni sane interesse structuras humaniores, iustiores, observantiores iurium personae effici, quaeque minus opprimant et subdant; verumtamen intellegit etiam optimas structuras, instituta et sapientissime excogitata cito evadere inhumana, nisi inhumanae cordis hominis proclivitates sanentur, nisi fiat conversio cordis et mentis in iis, qui vivant has inter structuras, vel illis dominentur.

37. Ecclesia accipere non potest violentiam, ac potissimum vim armorum – quae cohiberi non valet, cum semel effusa est – neque cuiusvis hominis mortem tamquam viam liberationis, quia scit violentiam semper provocare ad violentiam atque necessario novas oppressionis formas gignere, itemque servitutis etiam gravioris quam illam, a qua dicebatur liberari homo. *Vos exhortamur* – ita perspicue ediximus in Columbiano Nostro itinere – *ne vestram collocetis fiduciam in violentia neve in rerum eversione; hic enim cogitandi agendique mos cum christiano spiritu repugnat, atque etiam, nedum faveat, refrenare potest socialem illam progressionem, cui iure quidem studetis* (63). *Hoc Nobis affirmadum itemque affirmandum est violentiam neque christianam neque evangelicam esse, atque repentinas violentasve structurarum immutationes fore fallaces, suapte natura non efficaces, ac procul dubio discrepantes a populi dignitate* (64).

62. Pauli Pp. VI, Sermo habitus ineunte tertia Synodo Episcoporum (27 Septembris 1974). A.A.S. 66 (1974), p. 562.
63. Pauli Pp. VI, Oratio ad "Campesinos" Columbiae (23 Augusti 1968): A.A.S. 60 (1968), p. 623.
64. Pauli Pp. VI, Sermo habitus in "Die Progressionis" Bogotae (23 Augusti 1968): A.A.S. 60 (1968), p. 627; cfr. S. Augustini, *Epistola* 229, 2: PL 33, 1020.

59. Cfr. Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, *Declaratio circa Catholicam Doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam* (24 Iunii 1973): A.A.S. 65 (1973), pp. 396-404.
60. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, nn. 47-52: A.A.S. 58 (1966), pp. 1067-1074; Pauli Pp.VI, Litt. Encycl. *Humanae vitae*: A.A.S. 60 (1968), pp. 481-503.
61. Pauli Pp. VI, Sermo habitus ineunte Synodo Episcoporum (27 Septembris 1974): A.A.S. 66 (1974), p. 562.

38. His itaque dictis, gaudemus quod Ecclesia magis magisque sibi conscia fit proprii modi, suapte natura evangelici, quo adlaborat liberationi hominum. Et quidnam facit? Ipsa conatur usque magis incitare complures christianos, ut sese dedant aliis liberandis. Ipsa praebet his christianis "liberatoribus" spiritum ductumque fidei, causam amoris fraterni, est non animadvertere, sed quam is veluti suae sapientiae fundamentum iacere debet et experientiae, ut illam revera transferat in actionis normas, participationis et obligationis. Haec omnia quia non confunduntur cum consiliis callide sumptis, neque cum ministerio alicui politicae factioni adhibito, proprie designare debent studium christiani actuosi. Ecclesia contendit semper inserere conamina christiana liberationis in universale consilium salutis, quam ipsa nuntiat.

Hoc quod Nos repetivimus, saepius emerserat ex disceptationibus synodalibus. Ceterum, volueramus Nos huic argumento perspicuitatis causa nonnulla addere verba in ipsa oratione, quam Patribus iam exeunte Synodo habuimus (65).

Confidimus fore, ut hae omnes considerationes efficiant, ut ambiguitates vitentur, quas nimis saepe vox "liberationis" prae se fert in doctrinis, institutionibus et factionibus politicis. Liberatio, quam proclamat et praeparat evangelizatio, illa est, quam Christus ipse nuntiavit et dedit homini per suum sacrificium.

39. Ab hac autem legitima liberatione cum evangelizatione copulata, quae eo contendit ut structurae efficiantur, quae libertates humanas defendant, separari nullo modo potest tutela primariorum hominis iurium, in quibus religiosa libertas primum locum obtinet. Nuper quidem Nos de hac praestantissima quaestione iam collocuti sumus, in luce ponentes: *quot etiamnunc christiani, propterea quod christiani sunt et catholici, suffocantur meditata quadam oppressione! Casus etiamnunc fidelitatis erga Christum ac libertatis religiosae etiamnunc producitur, quamvis vehementibus interdum asseverationibus contegatur pro iuribus hominum humanaeque consortionis!* (66) /

IV

40. Rerum autem, quae in evangelizatione continentur, momentum manifestum impedire non debet, quin grave momentum aspiciatur viarum atque subsidiorum, quibus idem opus accuratur.

Haec enim quaestio in praesens semper firma ac valida permanet, quoniam evangelizandi rationes secundum temporum, locorum humanorumque cultuum adiuncta mutantur, atque adeo cuidam quasi provocationi nostrae facultati sunt, ut ipsae inveniantur atque accommodentur.

Nobis in primis, qui in Ecclesia sumus Pastores, incumbit onus renovandi animose ac sapienter summaque servata fidelitate erga res, quas evangelizatio complectitur, modos maxime idoneos atque efficaces, ut evangelicus nuntius ad hodierni temporis homines perferatur. Haec animo cogitantibus, sufficiat Nobis quasdam recensere vias, quas alias alia de causa primarium habere momentum constat.

41. Atque principio, nihil ea quae supra iam diximus iterantes, hoc probe iuvat commonere: in Ecclesia testimonium vitae vere proprieque christianae, quae Deo in indissolubili prorsus communione traditur quaeque immenso pariter animi fervore aliis donatur, primum evangelizandi subsidium esse reputandum. Ut laicorum coram coetu nuper ediximus, *homo nostrae huius aetatis libentius testes quam magistros audit; quodsi suas hisce praebet aures, ita facit, quoniam testes sunt* (67). Quod idem perbene Petrus apostolus enuntiavit, cum egregium exhiberet spectaculum castae observantisque conversationis, qua nempe *si qui non credunt verbo ... sine verbo lucrifiant* (68). Per suam / ergo conversationem suumque vivendi morem Ecclesia potissimum mundum evangelizare potest, id est per testimonium vita ipsa comprobatum, quo et suam erga Dominum Iesum fidelitatem, et paupertatem abstinentiamque, et libertatem a quavis terrestris mundi potestate, et sanctitatem demum aperte declaret.

42. Neque supervacaneum praeterea est illustrare, quanti referat sitque necesse praedicatio. *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? (...) Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi* (69). Quae quidem lex, lata olim per apostolum Paulum, hodierno adhuc tempore integram vim suam virtutemque retinet.

Semper scilicet pernecessaria est praedicatio, qua nuntius verbis proclamatur. Qui sunt hodie homines, eos novimus, orationibus iam saturatos, saepe saepius audiendi fastidientes atque – quod peius est – contra verba obdurescentes videri. Neque vero sententias plurimorum psychologicis socialibusque rebus doctorum ignoramus, qui eosdem dicunt civilem cultum, a verbis appellatum, utpote inefficacem iam et inutilem esse praetergressos, atque in praesenti novum attigisse vitae cultum, ab imaginibus appellandum. Talis sane rerum status facile suadeat, ut ad evangelicum nuntium tradendum ea recentiora adhibeantur subsidia, quae eiusmodi cultus invexit. Ceterum, ad hoc quod attinet, bona ac probabilia existimantur experimenta, quae facta sunt, quaeque nostra libenter laude prosequimur atque adhortatione firmamus, quo magis magisque provehantur. Fastidium tamen, quod inanes tot hodie sermones afferunt, potiusque momentum, quod pluribus inest modis socialis communicationis, neque firmam verborum vim minuere neque fiduciam iisdem tribuendam adimere debent. Verbum sua semper pollet praestantia atque efficacitate, maxime vero cum id / Dei virtutem secumfert (70). Qua de causa, et illud sancti Pauli nostro tempore perstat: *Fides ex auditu* (71): quod enim verbum auditur, id ad credendum perducit.

43. Haec autem praedicatio, qua Evangelium nuntiatur, multas induere formas potest, easque ardens animorum studium suggeret et in infinitum paene multiplicabit. Revera enim innumerabiles sunt vitae eventus ipsaque, in quibus homines versantur, adiuncta, quae praebent opportunitatem res prudenter itemque praeclare nuntiandi, quas Dominus aliqua data occasione dicere velit. In quo satis cuique est, si vere spiritualem habeat sensum, quo Dei nuntium in rerum cursu signatum detegat. Verum, quoniam instauratus sacrae liturgiae ordo "Liturgiae Verbi" multum auctoritatis attribuit, is profecto erret qui homiliam esse validum atque lectissimum peragendae evangelizationis instrumentum neget. Oportet sane pernoscere in usumque convertere sive postulationes sive virtutes, homiliae proprias, ut ea nempe pastoralis efficacitatis plenitudinem consequatur. Sed hoc in primis oportet sibi quisque persuasum habeat, totoque amoris affectu ad hoc se devoveat. Haec eadem praedicatio, singulari modo in eucharisticam celebrationem inserta, ex qua peculiarem vim ac firmitatem haurit, nihil est dubii, quin praecipuum munus in evangelizatione expleat, quatenus intimam fidem sacri ministri praedicantis patefaciat penitusque amore imbuatur. Ab ea enim fideles, coadunati ut Ecclesiam paschalem efforment, quae festum Domini in medio eorum adstantis celebrat, multum sibi exspectant laetosque fructus percipiunt, modo sit simplex, perspicua, directa, accommoda, in Evangelii doctrina posita atque infixa, Ecclesiaeque pariter Magisterio fideliter adhaerens, apostolico incitata ac temperata ardore, qui ei suapte natura obveniat, plena bonae spei, fidem enutriens, pacem progignens et unitatem. Multae / communitates sive paroeciales sive alius generis per homiliam, domínicis habitam diebus, vivunt atque confirmantur, modo illis ditetur proprietatibus.

Huc insuper accedit quod, propter eandem sacrae liturgiae instaurationem, non in eucharistica tantummodo celebratione tempus adest habendae homiliae conveniens. Haec enim suum locum obtinet, neque proinde est neglegenda in Sacramentis omnibus celebrandis, atque etiam in caeremoniis liturgiae adsimilioribus peragendis, cum fideles una simul conveniunt. Semper eadem ad Verbum Domini annuntiandum opportunitas maxime singularis erit.

44. Alia ratio, quam evangelizatio nullo modo neglegere debet, catechetica institutio est. Ex religionis enim doctrina ordinatim tradita oportet mentes in primis infantium et adulescentium comprehendant partes principales, vivum thesaurum veritatis, quam Deus nobiscum communicare voluit quamque Ecclesia per longum suae historiae cursum plenius usque declarare studuit. Nemo praeterea negabit eandem doctrinam idcirco impertiendam esse, ut vitae christianae mores inde conformentur, non vero ut quoddam intellectus ornamentum maneat. Sine dubio totum opus evangelizationis plurimum sane proficit – in ipsa provincia catecheticae institu-

65. Pauli Pp. VI, Oratio habita exeunte tertio Synodi Episcoporum generali conventu (26 Octobris 1974): A.A.S. 66 (1974), p. 637.
66. Allocutio diei 15 Octobris 1975: "L'Osservatore Romano" (17 Octobris 1975).
67. Pauli Pp. VI, Sermo habitus ad sodales "Consilii de Laicis" (2 Octobris 1974). A.A.S. 66 (1974), p. 568.
68. Cfr. *I Pt.* 3, 1.
69. *Rom.* 10, 14. 17.
70. Cfr. *I Cor.* 2, 1-5.
71. *Rom.* 10. 17.

http://www.obrascatolicas.com

tionis quam Ecclesia curat, in scholis ubi illud fieri potest et, utcumque ea res se habet, in christianorum domibus –, si catechesis praeceptores uti poterunt aptis libris sapienter scienterque conscriptis sub Episcoporum auctoritate. Necesse autem est accommodentur docendi viae ad singulorum hominum aetatem et eruditionem et intellegendi potestatem, eodemque tempore opera detur, ut in memoria ac mente et animo veritates necessariae defigantur, quae per totam vitam alte penetrent. Sed opus est ante omnia, ut periti catechesis doctores praeparentur – sive sunt ipsius paroeciae catechistae sive magistri sive / parentes –, quorum etiam intersit sese ipsos 35 ulterius educare et perficere in hac religiosae institutionis arte, quae praestantior quidem est et pernecessaria, quaeque tantum insuper ab hominibus postulat. Ex altera autem parte, quamvis minime praetereunda sit infantium educatio, iam patet hodiernas condiciones plus plusque flagitare, ut institutio catechetica sub forma alicuius catechumenatus tradatur pluribus adulescentibus et adultis, qui gratia divina commoti paulatim detegunt Christi cultum et sentiunt quam sit necesse sese Illi totos dedere.

45. Nostra vero aetate, quae socialis instrumentis communicationis, vulgo *mass-media* appellatis, distinguitur, primus nuntius, catechetica institutio, vel penitior fidei consideratio horum usu subsidiorum carere nequit, quemadmodum supra monuimus.

Eaedem, cum ad inserviendum Evangelii causae adhibentur, ad prolatandum veluti in immensum spatium, ubi Dei Verbum auditur, valent, nuntiumque salutis ad milia et milia hominum afferunt. Ecclesia coram Domino suo quasi conscia reatus adesset, nisi praevalidis hisce subsidiis uteretur, quae humana mens in dies expolit perficitque. Etenim, eorum ope illum praedicat *super tecta* (72) nuntium, qui ipsi concreditus est; in iis recentiorem quandam efficacioremque formam sacri suggestus, seu cathedrae, invenit; per ea alloqui multitudines potest.

Usus tamen communicationis socialis instrumentorum ad evangelizationem exsequendam certam praefert provocationem, quoniam per ea nuntius evangelicus non solum ad magnam frequentemque hominum turbam pervenire debet, sed pollere etiam oportet facultate penetrandi in uiuscuiusque conscientiam, subsidendi in uniuscuiusque animo, quasi is ad- 36 sit unus / cum iis omnibus, quae maxime singularia et personalia sunt, sibique conciliandi personalem prorsus consensionem atque obligationem.

46. Quapropter, praeter illam Evangelii nuntiationem, quam generalem publicamque opportune dixerimus, semper probanda est suumque tenet momentum alia tradendi Evangelii forma, ab altera ad alteram pertingens personam. Ea enim ipse Dominus persaepe usus est – quemadmodum colloquia cum Nicodemo, cum Zacchaeo, cum Samaritana muliere, cum Simone Pharisaeo, testantur –, ipsique Apostoli usi sunt. Numquid exstat alia evangelizandi forma ab illa, qua quisque res, quas in se quoad fidem expertus sit, alteri tradat? Fieri sane non debet, ut necessitate Bonum Nuntium afferendi ad multitudines hominum oblitteretur memoria huiusce formae, qua personalis hominis conscientia contingitur, quippe cum moveatur mirifico admodum verbo, quod ab altero accipit. Equidem Nos paene impares sumus egregio merito sacerdotum, qui per Paenitentiae Sacramentum vel per pastorales collocutiones sese impigros sedulosque praestant ad personas secundum Evangelii vias ducendas, ad eas quae enitantur confirmandas, ad eas si ceciderint erigendas, ad eas quo semper consilio studiosaque voluntate adiuvandas.

47. Verumtamen, illud satis numquam perseverabitur, evangelizationem neque habita praedicatione neque aliqua tradita doctrina ex toto perfici. Etenim, ad vitam usque pertingat oportet: sive ad naturalem vitam, quam quidem nova significatione ditat, spe et exspectatione evangelici verbi reseratis; sive ad vitam supernaturalem, quae ipsam naturalem vitam, nedum respuat, purificat et auget. Supernaturalis haec vita quid sit quidque valeat, septem Sacramenta declarant eaeque inde mire radiantes virtutes gratiae atque sanctitatis.

Tali igitur modo suas omnes divitias evangelizatio in aper- 37 tum profert, cum per eam artissimum nectitur vinculum vel / potius continuatio coniunctioque inter Verbum et Sacramenta. Res enim in ambiguo quodammodo est, si – ut interdum fit – Evangelii nuntiatio et Sacramentorum ministratio ex adverso ponantur. Quidam sane Sacramenta conferendi mos, qui firmo careat fundamento catecheseos de iisdem Sacramentis atque *globalis*, ut aiunt, catecheseos, eum ad finem

72. Cfr. *Mt.* 10, 27; *Lc.* 12, 3.

recidit, ut illa magna ex parte sua efficacitate destituantur. Nam proprium evangelizationis munus est ad fidem ita educare, ut per eam singuli christiani adducantur ad Sacramenta veluti vera fidei Sacramenta vivenda, non autem ad ea desidiose recipienda vel aegre ferenda.

48. Nunc vero talis evangelizationis faciei mentionem inchoamus, quae neglegentes nos esse non sinit; quapropter, de illa iuvat re loqui, quae saepe in praesenti *popularis religiositas* nuncupatur.

Tam in regionibus ubi Ecclesia multa iam saecula consita est, quam in illis ubi in eo est ut conseratur, passim apud populum singulares consuetudines inveniuntur, quibus Dei investigatio atque fides significantur. Qui habitus, si diu tamquam minus puri existimati interdumque despecti sunt, ubique fere ab hodiernae aetatis hominibus ad novam quandam indagationem cognitionemque revocantur, eorumque sensum ipsi Episcopi, inter recentioris Synodi coetus, penitius intellegere conati sunt, insigni ducti rerum pastoralium veritate atque studio.

Fatendum sane est popularem religiositatem certis angustisque terminis contineri. Ea enim haud raro multis spuriisque religionis formis patet, propiusque etiam ad superstitionem accedit; saepe in inferioribus veluti gradibus religiosi cultus consistit, qui tamen animos ad germanam fidei consensionem non pertrahit; potest ad sectas etiam factionesque condendas impellere, ipsa unde ecclesialis communitas periclitetur.

At vero, si congruenter dirigatur, ac potissimum per evangelizandi viam rationemque, multis quoque bonis eadem uber / est, Namque aliquam Dei sitim portendit, quam simplices 38 pauperesque spiritu uni possunt experiri; hominibus tribuit facultatem sese devovendi et strenue impendendi ad apicem usque virtutis, cum de fide profitenda agatur. Acrem secumfert sensum, quo ineffabilia Dei attributa percipi queant: eius nempe paternitas, providentia, praesentia perpetuae benevolentisque caritatis. Ex interiore homine progignit habitus, quos rarius alibi pares aequalesque deprehendas: patientiam dicimus, conscientiam crucis in cotidiana vita ferendae, a rebus abstractionem, liberalem aliorum admissionem, officiosam observantiam. Pro hisce igitur dotibus eam potius *popularem pietatem*, seu populi religionem, quam religiositatem apellamus.

Pastoralis caritatis est illis omnibus, quos Dominus Ecclesiae communitatibus praeposuit, rectas agendi normas suadere ad tantam rem accurandam, quae tam fructibus uber, quam periculis obnoxia est. Ante omnia, molliore quis sensu oportet moveatur, menteque exercitata in interioribus eius elementis eiusque haud infitiandis bonis detegendis, promptoque animo ad eam sustentandam, ut suorum discrimina errorum propulsare valeat. Cum bene dirigitur, popularis eiusmodi religiositas magis magisque conferre potest, ut nostrae vulgi multitudines Deo in Christo Iesu revera occurrant./ 39

V

49. Postremis Iesu verbis, quae in Evangelio secundum Marcum continentur, evangelizationi, quam Dominus suis Apostolis iniungit, tribuitur universalitas, nullis finibus circumscripta: *Ite in mundum universum, praedicate Evangelium omni creaturae* (73).

Duodecim autem illi et prima christianorum aetas penitus comprehensam habebant doctrinam huius textus aliorumque similium textuum, siquidem ad eos inde ordo dispositus agendi manabat. Ipsa quidem persecutio, qua Apostoli disperdebantur, pro sua parte effecit, ut Verbum disseminaretur et Ecclesia latius in dies in regionibus dissitis constitueretur. Eo quod Paulus inter Apostolos est ascriptus et charismate, quo ipse praedicabat paganis, non Iudaeis, nuntians adventum Iesu Christi, universalitas illa in clariore luce ponebatur.

50. Generationes christianae per XX saeculorum cursum varia intervallatis temporibus impedimenta evincebant, quae huic muneri, ad universitatem pertinenti, obnitebantur. Etenim, ipsi Verbi praecones hinc inducedantur, ut campum, in quem actio missionalis ipsorum excurreret, varii generis praeta resistebant, ut virtute humana superari non possent. Ceterum, non sine animi maerore confiteamur oportet Ecclesiae operositatem, evangelizationi deditam, vehementer impugnari, ne dicamus praepediri, a publicis potestatibus. Hodieque accidit, ut Verbi divini nuntii iuribus suis priventur, persecu-

73. *Mc.* 16, 15.

tione vexentur, premantur minis, exstinguantur solum propterea quod Iesum Christum praedicant eiusque Evangelium. Spe autem ducimur fore, ut horum apostolorum navitas, 40 quamvis hae / res adversae lugendae sint, in nulla tandem orbis terrarum regione deficiat.

Ecclesia, quamquam hisce casibus gravatur, semper tamen altissimum mentis instinctum in se excitat, qui ad eam proxime a divino Magistro proficiscitur, hisce verbis resonantibus: mundo universo! omni creaturae! usque ad ultimum terrae! Quod iterum fecit in recentiore Synodo Episcoporum, monens ne nuntius evangelicus ligaretur, eo quod ad certam tantum partem humanae familiae iuberetur spectare, aut ad unum ordinem hominum, aut ad unam solummodo formam cultus civilis. Nonnullis exemplis res potest clarius explicari.

51. Ab ipso die Pentecostes illucescente, Ecclesia primariam agendi rationem, tamquam a Conditore suo acceptam, suscepit, quae in eo posita erat, ut Iesum Christum eiusque Evangelium iis revelaret, qui utrumque ignorabant. Totum Novum Testamentum, maxime vero Actus Apostolorum docent tempus tum fuisse singulare prorsus et opportunissimum, necnon vim exempli quodammodo praeferens, quo hic labor missionalis exerceretur; qui quidem deinceps, universa Ecclesiae historia est insignis.

Hunc primum Iesu Christi nuntium ea intulit actione multiplici et varia, quae interdum "prae-evangelizatio" appellatur, sed quae, ut verum dicamus, iam est evangelizatio, licet quoad gradum versans in initiis et nondum plena. Ad hunc enim finem assequendum adhiberi potest series paene interminata subsidiorum, veluti praedicatio aperta, quemadmodum liquet, sed etiam ars, pervestigatio in re doctrinali incohata, inquisitio philosophica, excitatio legitima sensuum animi humani.

52. Quodsi haec prima nuntiatio ad eos praesertim habetur, qui Bonum Iesu Nuntium numquam audierunt, aut pueris, tamen semper necessaria est – cum crebro hodie eae inva- 41 /luerint condiciones, quibus a lege christiana prorsus discedit – plurimis hominibus, qui sacro quidam tincti sunt baptismate, sed extra quamvis formam vitae christianae degunt, plebi simplici, quae quandam possidet fidem, sed eius fundamenta vix cognoscit, viris studia colentibus, qui opus sibi esse sentiunt, ut Iesum Christum agnoscant alia ratione sibi propositum quam institutione, quae puerili aetate tradi solet, necnon aliis multis.

53. Nuntius ille ingentes quoque partes humanae consortionis respicit, quae religiones non christianas profitentur. Ecclesia veneratur et magni facit eiusmodi religiones non christianas, quibus animi permultorum hominum coetum significanter exprimuntur; in iis enim percipere est quasi repercussas voces illorum, qui per mille annorum spatia Deum imperfecte quidem, sed saepe sincere ac recte quaesiverunt. Religiones illae, mirabile quoddam patrimonium textuum penitus religiosorum obtinentes, generationes hominum docuerunt precationes facere; eaedemque tamquam innumeris *seminibus Verbi* (74) distinguuntur atque adeo veri nominis *praeparationem evangelicam* (75) efficiunt, ut egregiis locutionibus Concilii Vaticani II utamur, de opere Eusebii Caesariensis depromptis.

Ceterum, ex huiusmodi consideratione multae quaestiones quam maxime implicatae magnamque postulantes prudentiam oriuntur. Theologis adhuc pervestigandae sunt, ratione habita Traditionis christianae et Magisterii Ecclesiae, hae quaestiones, quae neque pondere carent neque difficultate, ita ut missionariis, qui nunc sunt et in posterum erunt, novae pate- 42 scant / viae, quas in actione sua sequantur, religiones non christianas contingentes.

Neque reverentia et egregia aestimatio huiusmodi religionum neque implicatum genus quaestionum propositarum Ecclesiam inducunt, ut silentia tegat, ad non christianos quod attinet, nuntium Iesu Christi. Contra, ea opinatur hasce multitudines hominum ius habere cognoscendi Christi mysterii divitias (76); in quibus, ut arbitramur, tota humana familia in-

74. Cfr. S. Iustini, *I Apologia* 46, 1-4; *II Apologia* 7 (8) 1-4; 10, 1-3; 13, 3-4: *Florilegium Patristicum* II, Bonn 1911, ed. 2, pp. 81, 125, 129, 133; Clementis Alex., *Stromata* I, 19, 91, 94: *S. Ch.* 30, pp. 117-118, 119-120; Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 11: A.A.S. 58 (1966), p. 960; Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 17: A.A.S. 57 (1965), p. 21.

75. Eusebii Caesariensis, *Praeparatio Evangelica*, 1, 1: PG 21, 26-28; cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 16: A.A.S. 57 (1965), p. 20.

76. Cfr. *Eph.* 3, 8.

venire potest plenissimo modo ac nulli exspectationi obnoxio, ea omnia, quae quasi temptabunda ipsa perquirat de Deo, de homine eiusque sorte futura, de vita et morte, deque veritate.

Quare, etiam cum agitur de religionum naturalium formis, vel praestantissimis, Ecclesia hoc sibi proprium habere putat: vi religionis Iesu, quam ipsa per evangelizationem nuntiet, revera hominem iungi cum Dei consilio, cum viva eius praesentia cumque eius actione; eandem efficere, ut quis occurrat divinae mysterio Paternitatis, quae ad humanum genus inclinet; aliis verbis, per nostram religionem reapse cum Deo institui commercium, verum nempe vivumque, quod aliae religiones instituere nequeunt, etiamsi sua, ut ita dicamus, brachia ad caelum attollere ipsae videantur.

Hac de causa, Ecclesia ardorem missionalem suum alit ac fovet, quin immo augere studet hac, qua nos vitam degimus, aetate; necnon officio se teneri persentit erga universos populos; nullique parcit labori, ut pro suis viribus nitatur Bonum Iesu Salvatoris Nuntium edere. Novos semper, per hominum aetates, apostolos ad tale munus componit. Haec cum gaudio animadvertimus his temporibus, quibus non desunt qui putent atque etiam dicant apostolicum ardorem et alacritatem esse extincta, atque aetatem missionalem iam desiisse. Synodus quippe Episcoporum responsionis instar edixit missionalem nuntiationem non factam esse vigoris expertem, atque Ecclesiam ad huiusmodi munus implendum semper contenturam esse. / 43

54. Verumtamen, Ecclesia non se arbitratur onere eximi ratione pariter assidua attendendi iis, qui fidem susceperunt quique, saepe a pluribus hominum aetatibus, Evangelium attigerunt. Quocirca, fidem eorum, qui se iam Christifideles vel credentes profitentur, excolere, solidare, nutrire et in dies maturiorem efficere conatur, quo magis tales revera exsistant.

Quae plerumque fides hodie cum *saecularismo* atque etiam cum atheismo data opera adducitur, immo etiam obsidetur aperteque oppugnatur. Timor quoque est, ne ipsa suffocetur vel inedia pereat, nisi continenter alatur fulciaturque. Evangelizatio ergo saepissime postulat, ut fidei christifidelium necessariae hae alimonia et corroboratio afferantur, praesertim ope catecheseos, quae illo quasi suco evangelico vegetetur et sermone temporibus et personis accommodato ditetur.

Catholica Ecclesia assiduis pariter curis christianos prosequitur, qui plenam cum ipsa communionem non habent: dum una cum illis unitatem, quam Christus voluit, praeparat, idque propterea facit, ut unitatem in veritate operetur, plane conscia est se graviter officio suo esse defuturam, nisi coram iisdem testificetur eam plenitudinem Revelationis, cuius ipsa depositum servat.

55. Hac etiam sollicitudine eadem Synodus Episcoporum significanter tenebatur, scilicet ea, quae ad duas hominum rerumque condiciones spectat, quae quidem inter se valde differunt, sed tamen arcte inter se coniunguntur eo quod – utraque suo quidem modo – quasi provocando impugnant evangelizationem.

Quarum prior appellari potest augescens incredulitatis vis in mundo hodierno. Huic ipso mundo delineando memorata Synodus studuit: tali enim nomine late patente, quot cogitandi rationes comprehenduntur, quot bona vera atque ficticia, quot studia delitescentia aut semina perniciosa, quot opina- 44 tiones / veteres, quae evanescunt, et opinationes novae, quae animis imponuntur! Ad rem spiritualem quod attinet, hic mundus hodiernus *luctuoso eventu humanismi athei* iactari videtur, ut scriptor quidam nostrae aetatis appellavit (77).

Hinc enim animadvertendum est in ipso veluti centro mundi nostrae aetatis quiddam insidere, quod est quasi singularissima eius nota: *Saecularismum* dicimus. Non autem de *saecularizatione* loquimur, quae est conatus, per se rectus et legitimus neque prorsus a fide et religione alienus, deprehendendi in creatura, in qualibet re et in singulis eventibus mundi universi leges, quibus reguntur quadam *autonoma* ratione, dum mens penitus persuasum sibi habet Creatorem hasce leges iis indidisse. Recentius Concilium tali ratione legitimam humanae culturae ac praesertim scientiarum *autonomiam* asseveravit (78). Nos autem hic de vero *saecularismo* cogitamus, scilicet de illo mundi concipiendi modo, quo is ex ipsis suis principiis explicatur, neque opus est ut ad Deum ascendatur, qui ita supervacaneus fit et cuidam quasi impedimento est. Huius ergo generis *saecularismus*, potestatem hominis agnoscere nitens, eo ducit, ut Deus praetereatur atque etiam negetur.

77. Henri De Lubac, *Le drame de l'humanisme athée*, Ed. Spes, Paris 1945.

78. Cfr. Const. past. de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 59: A.A.S. 58 (1966), p. 1080.

http://www.obrascatolicas.com

Inde novae rationes atheismi manare videntur, videlicet atheismus *anthropocentricus*, non amplius a sensibus remotus et metaphysicus, sed pragmaticus, secundum praestituta consilia propositus et pugnax. Cotidie, multiplicibus sane modis, profertur – conexus cum hoc *saecularismo* atheo – civilis cultus ad id, quod consumitur, pertinens, *hedonismus*, ut aiunt, qui bonorum omnium supremum praedicatur, voluntas potestate utendi ac dominandi, cuiusvis generis discrimina inducta. Quae omnia totidem sunt inhumanae propensiones huius *humanismi*.

Verumtamen, in hoc ipso mundo hodierno – res sane mi-
45 ra / contraque opinionem multorum – negari nequit veras inesse iuncturas cum christiana religione atque etiam elementa evangelica, id saltem efficientia, ut animi inane quiddam sentiant et desiderio bonitatis teneantur. Haud nimis est dicere agi de vehementi quadam et miseranda imploratione, ut nempe mundus evangelizetur.

56. Altera condicio eorum est, qui religionem non exercent, scilicet permagnae multitudinis baptizatorum, qui plerumque non eiurarunt suum expresse baptismum, sed velut in extremis eius limitibus prorsus versantur neque ex eo vitam ducunt. In historia christianitatis res est vetus, quod homines religionem non colunt; idque ex naturali quadam infirmitate et ex intima inconstantia oritur, quae, pro dolor, in ipso animo humano penitus insidunt. Sed idem aetate nostra novis notis est insigne; atque saepe idcirco explicatur, quod nostris hisce temporibus hoc proprium est et peculiare, ut homines quasi evellantur. Inde etiam oritur, quod christiani cum non credentibus sunt expertes, continenter impelluntur. Ceterum, nostri aequales, religionem non exercentes, magis quam aliis temporibus fieri solebat, hunc statum suum explanare student et excusare nomine religionis interioris, suis legibus vivendi facultatis, vel authenticae sui ipsorum rationis.

Itaque, hinc athei et non credentes, illinc religionem non exercentes evangelizationi non leviter obnituntur. Priores quidem resistunt eo quod certo quodam modo fidem respuunt, non capaces sunt ad accipiendum novum rerum ordinem et novam significationem mundi, vitae, historiae; quod fieri nequit, nisi ab "Absoluto" quis proficiscatur, quod est Deus. Alteri resistunt inertia, habitu illo aliquatenus hostili, eorum proprio, qui rem suam se optime gerere sciunt, qui se omnia novisse affirmant, cunctisque fruitos esse, neque amplius iis credere.

Hic *saecularismus* atheus et nulla religionis exercitatio a-
46 pud / adultos aetate inveniuntur et apud iuvenes, apud electissimos homines et apud vulgus, in omnibus gradibus cultus civilis, in Ecclesiis antiquis atque recens conditis. Quae igitur in evangelizatione vertitur actio Ecclesiae, quippe quae utrumque, huiusmodi mundum nequeat ignorare neque sistere ante utrumque, eo coniti debet continenter, ut apta subsidia et sermonis ratio quaerantur ad revelationem divinam et fidem in Iesum Christum alterutri primum vel iterum proponendam.

57. Ut Christus suae tempore praedicationis, ut duodecim Apostoli matutino Pentecostes tempore, etiam Ecclesia ingentem coram se multitudinem hominum videt, qui Evangelium desiderant et pro suo iure vindicant, quia Deus *vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire* (79).

Cum suum esse sentiat officium omnibus salutem praedicandi, sciens evangelicum nuntium non paucis initiatis, vel privilegio donatis, vel electis, sed omnibus destinari, Ecclesia eadem sollicitudine angitur, qua Christus coram turbis errantibus et languentibus, quasi *ovibus sine pastore*, et saepe eius renovat verba: *Misereor super turbam* (80). Sed et intellegit, ut evangelica praedicatio sit efficax, nuntium suum sibi esse dirigendum, in medio turbarum, ad fidelium communitates, quarum actio possit et debet ceteros attingere.

58. Diu Synodus recens de his parvis communitatibus, seu a basi appellatas, egit, quoniam in hodierna Ecclesia saepius de iis mentio fit. Quid sunt hae communitates, et quare praecipue evangelizantur eodemque tempore evangelizent?

Cum, secundum varia testimonia quae in Synodo audivimus, ubique in Ecclesia quodammodo floreant, eae multum inter se differunt in eadem regione, sed multo magis aliae in
47 alia regione. /

In nonnulis enim regionibus oriuntur et crescunt, aliquibus exceptis, in Ecclesia, cuius et vitae participes sunt et doctrina nutriuntur et Pastoribus adhaerent. Cum tales sunt, nascuntur, quia Ecclesiae vitam ardentius vivere cupiunt, vel congruentiorem humanae naturae morem optant et inquirunt;

79. *1 Tim.* 2, 4.
80. *Mt.* 9, 36; 15, 32.

quem haud facile ampliores ecclesiales communitates praestare possunt, praesertim in magnis nostri temporis urbibus, ubi coacervatim simul ac veluti sine nomine vivitur. Hae communitates vel tantum modo suo, quoad ea, quae ad rem spiritualem et religiosam pertinent – ut sunt Dei cultus, subtilior fidei cognitio, caritas fraterna, preces, communio cum Pastoribus – parvum socialem coetum, pagum aliave extendere possunt; vel congregare volunt ad audiendum reputandumque Verbum, ad Sacramenta, ad agapes vinculum, coetus aetate, cultura, sociali condicione similes – coniuges, iuvenes, eos qui varia munera et artes profitentur, ceteros –; itemque homines ipsa vivendi ratione concordes, quoniam una simul iustitiam, opem fraternam pauperibus ferendam, humanam progressionem propugnant; christianos denique, ubi penuria sacerdotum non favet ordinariae paroecialis communitatis vitae. Haec omnia fieri putantur intra communitates ab Ecclesia constitutas, et maxime intra ecclesias particulares et paroecias.

In aliis regionibus, contra, communitates hae primordiales conveniunt acerbo impulsae studio faciendi censuram Ecclesiae, cui libenter notam *institutionalem* inurunt cuique sese opponunt, tamquam communitates charismaticas, a structuris solutas, tantummodo afflatas Evangelio. Earum proprium est erga Hierarchiam et signa, quae Ecclesiam exprimunt, aperte obiurgare et recusare. Hanc enim Ecclesiam ex integro impugnant. Ita sensus, quibus eae permoventur, brevi *ideologici* fiunt, nec raro politica optione, aliqua secta, tum aliquo instituto, vel etiam factione arripiuntur, non sine periculo, ne iis inserviant.

Iam non mediocris est discrepantia: communitates, quae / 48
suo repugnandi studio ab Ecclesia discedunt, cuius ceterum unitatem laedunt, profecto appellari possunt communitates "a basi" seu primordiales, sed hoc nomen est proprie sociologicum, nec fas est eas, nisi impropria verborum significatione, communitates *ecclesiales* 'a basi" appellari, etsi perseverare se perperam affirmant in Ecclesiae unitate, cum Hierarchiae obstent. Talis appellatio ceterarum communitatum propria est, quae in Ecclesia congregantur, ut cum Ecclesia coniungantur et Ecclesiam augeant.

Hae quidem communitates seminarium erunt evangelizationis atque servient maioribus communitatibus, praesertim Ecclesiis particularibus; praeterea – ut in dictae Synodi exitu docuimus – Ecclesiae universae spem eatenus proponent, quatenus:

– alimenta sua ex Verbo Dei haurient neque se ipsas patiuntur irretiri extremis factionum politicarum studiis populariusque doctrinis, quae libenter semper abutentur maxime earum potentia humana.

– resistunt instanti semper sollicitationi ad praeparatam institutorum expostulationem immodicamque censuram sub nomine sinceritatis, veritatis ac voluntatis adiutricem operam praestandi;

– firmiter ad Ecclesiam loci, in quam inseruntur, simulque ad universalem Ecclesiam adhaerescunt, quod faciendo impedient – quod nimis facile accidere potest – ne videlicet in se solas invertantur neve arbitrentur se unicam esse germanam Christi Ecclesiam, et ceteras proinde communitates ecclesiales aspernentur;

– sinceram custodiunt communionem cum Pastoribus, quos Dominus Ecclesiae suae dedit, atque cum Magisterio, quod Spiritus Christi iisdem credidit;

– numquam existimant sibi tantum nuntiari Evangelium, vel sibi solis obvenire munus illud proclamandi, eoque minus / apud se unice Evangelii depositum esse; contra, sibi persua- 49
dentes Ecclesiam multo ampliorem esse multoque maiores recipere varietates, agnoscunt eandem hanc Ecclesiam etiam formis contineri et exprimi aliis ac per ipsas solas;

– in singulos dies crescunt officiorum conscientia, religionis studio, sedulitate et missionali erga alios navitate;

– se probant usquequaque patere omnibus hominibus, neque unquam peculiaribus favere partibus.

His tantum condicionibus, quae plurimum sine dubio postulant, verum etiam magnopere animos incitant, primordiales illae communitates ecclesiales satisfacient praecipuae suae destinationi: scilicet audientes Evangelium sibi nuntatum atque recipientes singulari modo ipsam evangelizationem, eae sine ulla mora fient Evangelii nuntiae. / 50

VI

59. Si sunt homines, qui Evangelium salutis in mundo pronuntiant, id faciunt iussu, nomine et gratia Christi Salvatoris.

Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur? (81), ille scripsit qui haud dubie unus e maximis Evangelii praeconibus fuit. Nemo igitur id muneris explere potest, nisi missus fuerit.

Cui autem missio est evangelizandi?

Concilium Vaticanum II praeclare respondet: Ecclesiae *ex mandato divino incumbit officium eundi in mundum universum et Evangelium praedicandi omni creaturae* (82). Et alio loco affirmat totam Ecclesiam missionariam esse, et *opus evangelizationis* esse *officium Populi Dei fundamentale* (83).

Iam mentionem fecimus de intima huiusmodi inter Ecclesiam et evangelizationem coniunctione. Cum Ecclesia Regnum Dei nuntiat et aedificat, ipsa in medio mundo sese penitus collocat, tamquam signum et instrumentum huius Regni, quod est et venit. Quam ad rem, Concilium rettulit significantissimum illud Sancti Augustini effatum de missionali duodecim Apostolorum actione: *Praedicaverunt verbum veritatis et genuerunt ecclesias* (84).

60. Ecclesiam autem missam esse, eandemque ad evangelizationem proprie spectare, hoc duplicem in nobis excitat persuasionem. Ac primum, opus evangelizationis nemini singulare m actum esse et solitarium, sed omnino ecclesialem. Ideo-
51 que, / cum praedicator vel humillimus, catechista vel pastor, in perquam longinqua regione, Evangelium nuntiat, sive parvam suam communitatem colligit, sive aliquod Sacramentum ministrat, etiamsi sit solus, actum Ecclesiae exsequitur, eiusque opus cum totius Ecclesiae evangelizantis actione certe coniungitur, non solum vinculis *institutionalibus*, sed invisibilibus etiam vinculis atque occultis cum superna gratia radicibus. Ex hoc inducitur eum non veluti sibi sumpto sponte officio, nec sua ipsius ductum mentis incitatione agere, sed in communione cum Ecclesiae munere atque eiusdem nomine.

Exinde altera persuasio eruitur: si quisque nomine Ecclesiae evangelizat – quae et ipsa ex Domini mandato agit –, nullus evangelizator summus est suae evangelizandi actionis arbiter, sui ipsius iudicio agens eamque perficiens iuxta suam indolem suamque impulsionem, sed servata cum Ecclesia eiusque Pastoribus communione eam exsequi debet.

Ecclesia, ut iam diximus, tota evangelizat. Ideo, sive ad universum terrarum orbem, sive ad unamquamque eiusdem partem quod attinet, Ecclesia suum officium esse sentit Evangelium pervulgare.

61. Postquam haec animo volutavimus, nunc, Fratres et Filii, vobiscum sistimus ad rem, quae hodie peculiaris momenti est, perpendendam. Prisci christiani, in suis liturgicis celebrationibus, in suis coram iudicibus et carnificibus testificationibus, in suis de re apologetica scriptis, se firmissime in Ecclesiam credere libenter declarabant, eam ubique terrarum diffusam esse demonstrantes. Prorsus sibi conscii erant se ad magnam pertinere communitatem, quae neque spatio neque tempore circumscriberetur: *A iusto Abel ad ultimum electum* (85); *usque ad ultimum terrae* (86); *usque ad consummatio-*
52 *nem saeculi* (87). /

Talem Dominus voluit Ecclesiam suam: universalem, arborem magnam, cuius in ramis volucres caeli veniunt et habitant (88), sagenam ex omni genere piscium congregantem (89), vel rete quod Petrus centum quinquaginta tribus magnis piscibus onustum trahit (90), gregem qui ab uno pascitur pastore (91): Ecclesiam nempe universalem, quae nec saepta habet nec fines, nisi, pro dolor, limites, qui in corde animoque hominis peccatoris sunt.

62. Haec tamen universalis Ecclesia reapse penitus inseritur singulis particularibus Ecclesiis, quae vicissim ex hac aut illa humani generis portione constant; quaeque hac vel illa utuntur lingua; quae certam eruditionem atque doctrinam, cer-

81. *Rom.* 10, 15.
82. Decl. de libertate religiosa *Dignitatis humanae*, n. 13: A.A.S. 58 (1966), p. 939; cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 5: A.A.S. 57 (1965), pp. 7-8; Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 1: A.A.S. 58 (1966), p. 947.
83. Cfr. Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 35: A.A.S. 58 (1966), p. 983.
84. S. Augustini, *Enarrat. in Ps. 44*, 23: C.C.L. XXXVIII, p. 510; cfr. Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 1: A.A.S. 58 (1966), p. 947.
85. S. Gregorii Magni, *Homil. in Evangelia*, 19, 1: PL 76, 1154.
86. *Act.* 1, 8, cfr. *Didachè*, 9, 1: Funk, *Patres Apostolici*, 1, 22.
87. *Mt.* 28, 20.
88. Cfr. *Mt.* 13, 32.
89. Cfr. *Mt.* 13, 47.
90. Cfr. *Jo.* 21, 11.
91. Cfr. *Jo.* 10, 1-16.

tum res mundi sentiendi modum, certam praeteriti temporis memoriam, certum denique humanitatis fundamentum heredi tate veluti possident iisdemque astrictae manent. Ac proprio nostri temporis hominis sensui consentaneum est hisce Ecclesiae particularis divitiis patere.

Caveamus autem, ne Ecclesiam universalem cogitemus quamdam esse summam vel, si dicere licet, foederatam consociationem, plus minus *heteroclitam*, Ecclesiarum particularium, quae suapte natura inter se differant. Secundum voluntatem Domini, Ecclesia ipsa, vocatione et missione universalis, cum radices mittit in varias condiciones, ad civilem, socialem et humanum ordinem spectantes, in quavis orbis terrae parte exteriores facies ac lineamenta diversa induit.

Itaque, quaelibet particularis Ecclesia, quae sua voluntate ab universali Ecclesia seiungatur, necessitudinem suam cum Dei consilio amittat et sua ecclesiali indole pauperior fiat. Ceterum, Ecclesia, in toto orbe diffusa, abstractum quiddam fieret, nisi corpus et vitam per ipsas particulares Ecclesias sume-/ 53
ret. Tantum si hosce duos Ecclesiae veluti axes constanter aspexerimus, nobis intellegere licebit divitias huius, quae inter Ecclesiam universalem atque Ecclesias particulares exstat, necessitudinis.

63. Ecclesiae particulares, quae penitus non modo cum ipsis hominibus commiscentur, sed etiam cum appetitionibus, divitiis angustiisque, necnon orandi, amandi, vitam mundumque spectandi modis, quae distinguunt definitum quemdam hominum coetum, debent substantiam evangelici nuntii intellectam excipere eamque, sine ulla vel minima eius fundamentalis veritatis immutatione, in sermonem transferre, qui ab iisdem hominibus comprehendatur, eamque postea tali sermone nuntiare.

Quae quidem translatio facienda est – iis sane adhibitis consilio, gravitate, reverentia et competenti facultate, quae res ipsa postulat – in campis ad sacrae Liturgiae rationes (92), ad cathecesim, ad theologiae enuntiata, ad secundarias ecclesiales structuras, ad ministeria pertinentibus. Cum vero *sermonem* dicimus, verbum tali sensu accipiendus est, ut potius quam ad verborum explicandorum disciplinam vel ad litterarum rationem, ad anthropologicam et culturalem rem referatur.

Quaestio profecto haud parum prudentiae habet, cum evangelizatio multum suae virtutis suaeque efficacitatis amittat, nisi rationem habeat populi, ad quem reapse dirigitur, nisi eius lingua eiusque signibus et imaginibus utatur, nisi quaestionibus respondeat, quas ipse ponit, nisi demum eius verum vivendi morem tangat et moveat. Altera vero ex parte, evangelizatio in periculo est, ne naturam sibi propriam perdat et omnino evanescat, si, per speciem res, quas continet, in ser-
monem / transferendi, eas inanes reddat vel corrumpat, aut si 54
eo consilio, ut veritas universalis alicui veluti spatio aptetur, haec ipsa veritas proiciatur atque unitas frangatur, sine qua nulla datur universalitas. Iamvero, ea tantummodo Ecclesia, quae conscientiam servat suae universalitatis ac sese praebet revera universalem, nuntium in promptu habet, qui comprehendi potest ab omnibus, ultra cuiuslibet regionis fines.

Cum aequa ratio Ecclesiarum particularium habetur, Ecclesia profecto augetur; idque oportere atque urgere censendum est, quia omnino congruit cum penitus insitis populorum humanarumque communitatum appetitionibus, quibus magis magisque agnoscere suae naturae lineamenta contendunt.

64. Ut vero huiusmodi auctus eveniat, necesse est ut Ecclesiae particulares prorsus pateant Ecclesiae universali. Bene enim animadvertendum est christifideles, qui maxime simplices et Evangelio fideles sunt atque ad verum Ecclesiae sensum magis attendentes, sua quasi sponte attrahi ad hanc universalem indolem percipiendam, eam ultro ac vehementissime desiderare, libenter in ea sese recognoscere, cum ea uno concentu consentire, atque imo ex animo angi, cum, vi quarundam opinionum, quas non intellegunt, in Ecclesiam costringantur hac universalitate carentem, alicuius regionis finibus circumscriptam atque omnis prospectus expertem.

Ceteroquin, ut historia clare docet, quotiens haec vel illa Ecclesia particularis, optimis etiam propositis permota atque argumentis innixa, quae sive ex theologia, sive ex sociali doctrina, sive ex politica scientia, sive ex ipsa pastorali ratione depromantur, aut cupiditate impulsa alicuius libertatis sive sese movendi sive agendi, seiuncta est ab Ecclesia universali atque ab eius vitae centro visibili, vis fieri potuit (si tamen eve-

92. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Const. de S. Liturgia *Sacrosanctum Concilium*, nn. 37-38: A.A.S. 56 (1964), p. 110; cfr. etiam liturgici libri ceteraque documenta, insequenti tempore ab Apostolica Sede edita ad reformationem liturgicam exsequendam, quam Concilium Vaticanum II faciendam decrevit.

http://www.obrascatolicas.com

nit), ut duo effugeret discrimina, pariter gravia: hinc discri-
men cuiusdam arefacientis secessionis, ac deinde celeris ipsius
55 disgregationis, quia unaquaeque ius cellularum ab ea / digre-
diebatur eodem modo, quo ipsa a nucleo principali recesserat;
illinc autem discrimen, ne suam libertatem amitteret, cum, se-
parata a capite atque ab aliis Ecclesiis, quae robur et firmita-
tem eidem impertiebant, sola obnoxia fuit multimodis illorum
viribus, qui eam in servitutem redigere et quaestui habere co-
narentur.

Revera, quo solidiora sunt communionis vincula, quibus Ecclesia particularis cum Ecclesia universali devincitur – vincula dicimus caritatis et fidelitatis, prompti erga Petri Magisterium obsequii, unitatis in lege orandi, quae est etiam lex credendi, sollicitudinis servandi unitatem cum ceteris Ecclesiis, quae universalitatem efficiunt –, eo aptior haec eadem Ecclesia evadet ad thesaurum fidei in legitimas varietates transferendum, quibus exprimi possunt sive eiusdem fidei professio, sive orationis formae ac Dei cultus, sive christianorum vita et mores, sive spiritualis populi vis, in quo ipsa versatur; eoque etiam verior fiet Evangelii nuntia, hoc est facultate pollens hauriendi a patrimonio universali id quod ad sui populi emolumentum cedat, itemque eiusdem populi experientiam vitamque Ecclesiae universali tradendi in omnium utilitatem.

65. Hac quidem mente, cum ad finem perduceretur tertius Synodi coetus, clarum, paterni amoris plenum, instans verbum habuimus de munere Petri Successoris, qua principii visibilis, vivi, actuosi unitatis inter Ecclesias, atque adeo unius Ecclesiae universalitatis (93). De gravi insuper officio etiam atque etiam monuimus, quod ad Nos pertinet, quodque tamen cum Fratribus in Episcopatu participamus, immutabile fidei catholicae depositum servandi, a Domino Apostolis traditum. Quod depositum, etsi in omnes vertatur linguas, laedendum non est neque amputandum; etsi symbolis singulorum popu-
56 lorum / propriis induatur, et elocutionibus theologicis explicetur cum variis uniuscuiusque sive culturae, sive societatis, sive etiam gentis modis et instrumentis congruentibus, ea catholicae fidei summa maneat necesse est, quam ecclesiale Magisterium et recepit et tradit.

66. Universa ergo Ecclesia ad praedicandum Evangelium vocatur; in hac tamen provincia varia sunt, quae inter se differunt, opera exsequenda. Quae ministeriorum varietas, in uno eodemque mandato, evangelizationis divitias et pulchritudinem efficit. Quapropter placet haec, quae sequuntur, munera commemorare.

Et primo, liceat nobis indicare, quam assidue in Evangelio Dominus Verbi nuntiandi munus Apostolis committat. Eos elegit (94), per nonnullos familiarissime annos excoluit (95), instituit (96) et misit (97) nuntii salutis testes atque magistros, auctoritate valentes. Et Duodecim suos invicem successores miserunt, qui, iisdem Apostolorum gressibus instantes, Evangelium pergunt praedicare.

67. Christi itaque voluntate, Petri Successor praeeminenti munere docendae veritatis revelatae auctus est. Saepe Novum Testamentum Petrum *Spiritus Sancti plenum* inducit, nomine omnium loquentem (98). Quamobrem, Sanctus Leo Magnus eum meritum esse dicit apostolatus principatum (99). Hac eadem de causa, Ecclesiae vox Summum Pontificem in culmine – *in apice, in specula* – apostolatus esse demonstrat (100).
57 Concilium / Vaticanum II, pronuntians *Christi mandatum praedicandi Evangelium omni creaturae* (cfr. *Mc.* 16, 15), *cum Petro et sub Petro, Episcopos primo et immediate afficit* (101).

Potestas igitur plena, suprema atque universalis (102), quam Christus Vicario suo tradidit ad pastoralem Ecclesiae gubernationem, in eo potissimum posita est, quod Summus Pontifex praedicandi opus exercet et aliis mandat, ut Bonum salutis Nuntium praedicetur.

68. Cum Successore Petri coniuncti, Episcopi, Apostolorum successores, vi episcopalis ordinationis, potestatem suscipiunt veritates revelatas in Ecclesia docendi. Ipsi fidei magistri constituti sunt.

Cum Episcopis in ministerium evangelizationis consociantur, huius potestatis ex peculiari titulo participes, ii qui per sacerdotalem ordinationem *personam Christi gerunt* (103), qua educatores Populi Dei in fide, divini Verbi praecones, simulque Eucharistiae ceterorumque Sacramentorum administri.

Nos omnes igitur Pastores, magis quam quodlibet aliud Ecclesiae membrum, invitamur ad huius muneris conscientiam in nobis excitandam. Quod nostrum sacerdotale ministerium distinguit, quod efficit ut apte inter se cohaereant innumera ea negotia, quae per totius nostrae vitae cursum nos sollicitos tenent, quod denique peculiarem prorsus notam nostrae indu/striae impertit, est hic finis, cuilibet insitus actioni 58
nostrae: *Evangelium Dei praedicare* (104).

En verae imaginis nostrae proprietas, quam nulla umquam dubitatio extenuare, nulla obiectatio obscurare debet: qua Pastores, miserenti Pastoris Summi consilio (105) electi sumus, etsi impares, ad Verbum Dei cum potestate praedicandum, ad congregandum Populum Dei dispersum, ad innutriendum hunc Populum signis actionis Christi, quae Sacramenta sunt, ad illum per salutis iter ducendum in eaque servandum unitate, cuius nos ipsi in variis ordinibus activa ac vitalia instrumenta constituti sumus, denique ad continenter animandam hanc communitatem circa Christum congregatam, secundum intimam eius vocationem. Cum autem haec omnia absolvimus pro nostris humanis viribus et secundum gratiae Dei mensuram, tunc profecto evangelizationis opus perficimus, sive Nos, qui munere fungimur Pastoris Ecclesiae universalis, sive Nostri in episcopatu Fratres Ecclesiis particularibus praepositi, sive Presbyteri et Diaconi coniuncti cum episcopis suis, quorum cooperatores sunt per communionem, quae e sacramento Ordinis sacri et ex Ecclesiae caritate proficiscitur.

69. Religiosi sodales praeterea in sua ipsorum vita, Deo sacrata, adiumentum singularis excellentiae inveniunt ad evangelizationem efficaciter peragendam.

Ex ipsa religiosae vitae natura ii inseruntur in dynamicam actionem Ecclesiae, quae "Absolutum", quod Deus est, sitienter expetit et ad sanctitatem vocatur. Huius sanctitatis ipsi sunt testes, cum Ecclesiam in se exprimant, quatenus severioribus Beatitudinum postulationibus se committere exoptat. Per suam vivendi rationem signum sunt eius vitae status, quo quis Dei, Ecclesiae ac fratrum famulatui se totum addicit. Quam ob rem, religiosi sodales peculiare momentum habent / quod attinet ad testificationem illam, quae, ut supra 59
diximus, primarium est evangelizationis elementum. Tacita huiusmodi testificatio paupertatis et seiunctionis a rebus huius mundi castitatis et candidae vitae innocentiae, voluntatis in oboedientia acquiescentis, praeter quam mundo atque ipsi Ecclesiae considerandi causas suggerit, fieri etiam potest diserta quaedam praedicandi forma, quae permovere valet etiam homines non christianos, recta praeditos voluntate et ad certa spiritualia bona aestimanda propensos.

Quae cum ita sint, facile intellegitur, quas partes agant in evangelizatione religiosi sodales atque sanctimoniales, qui precationibus, silentio, poenitentiae operibus, sui devovendi studio se dedunt. Alii etiam religiosi, et illi quidem plurimi, recta via incumbunt ad Christum nuntiandum. Missionalis eorum actio manifesto pendet ex Hierarchia et componenda est cum tota actione pastorali, quam ipsa ad effectum deducere cupit. Verumtamen quis aestimare potest, quantum hi attulerint atque conferre etiam nunc pergant ad evangelizationis opus? Ob ipsam suam consecrationem religiosam, illi potissimum liberi sunt sponteque valent omnia deserere et abire us-

93. Pauli Pp. VI, Allocutio habita exeunte tertio coetu Synodi Episcoporum (24 Oct. 1974): A.A.S. 66 (1974), p. 636.
94. Cfr. *Io.* 15, 16; *Mc.* 3, 13-19; *Lc.* 6, 13-16.
95. Cfr. *Act.* 1, 21-22.
96. Cfr. *Mc.* 3, 14.
97. Cfr. *Mc.* 3, 15; *Lc.* 9, 2.

96. Cfr. *Mc.* 3, 14.
97. Cfr. *Mc.* 3, 15; *Lc.* 9, 2.
98. *Act.* 4, 8; cfr. *Act.* 2, 14; 3, 12.
99. Cfr. S. Leonis Magni, *Sermo 69*, 3; *Sermo 70*, 1-3; *Sermo 94*, 3; *Sermo 95*, 2; *S. Ch.* 200, pp. 50-52; 58-66; 258-260, 268.
100. Cfr. Conc. Oecum. Lugdunense I, Const. *Ad apostolicae dignitatis*; *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Ed. Istituto per le Scienze Religiose, Bologna 1973, ed. 3, p. 278; Conc. Oecum. Viennense, Const. *Ad providam Christi*, ed. mem., p. 343; Conc. Oecum. Lateranense V, Const. *In apostolici culminis*, ed. mem., p. 608; Const. *Postquam ad universalis*, ed. mem., p. 609; Const. *Supernae dispositionis*, ed. mem., p. 614; Const. *Divina disponente clementia*, ed. mem., p. 638.

que ad terminos orbis, ut Evangelium praedicent. Illi sunt in opere alacres, atque eorum apostolaus saepe excellit propriis sui ingenii consiliis et inceptis, quae admirationem inspicientibus movent. Illi sunt magnanimi, et crebro inveniuntur in extremis missionum stationibus ubi maxima nonnumquam obeunt valetudinis ipsiusque vitae pericula. Ipsis profecto plurimum debet Ecclesia.

70. Laici homines, utpote qui pro sua condicione in medio mundo versentur et variis temporalibus muneribus praeponantur, peculiarem idcirco evangelizationis formam exercere debent.

Praecipuum ac proximum eorum munus eo spectat, non ut ecclesialem communitatem condant vel promoveant –
60 quod / munus Pastoribus proprium est –, sed ut ad effectum plene adducant omnes christianas atque evangelicas vires ac virtutes latentes, sed iam praesentes atque operantes in hoc mundo. Campus eorum evangelizationis navitatis proprius est latissima eaque implicata provincia rei politicae, socialis atque oeconomicae; item provincia ingeniorum culturae, disciplinarum et artium, mutuarum inter Nationes necessitudinum, instrumentorum communicationis socialis; accedunt res quaedam, quae peculiari modo ad evangelizationem patent, cuiusmodi sunt amor, familia, puerorum et adolescentium educatio, variarum professionum exercitatio, humanus dolor. Quo plures erunt laici homines spiritu evangelico imbuti, in quos harum rerum onus recidit quique iisdem rebus manifeste sunt addicti, et quo magis eas promovere valent et conscii erunt sibi efferendas esse omnes in se positas christianas vires, quae saepe latentes atque interclusae iacent, eo magis hae res omnes – nihil humanae efficientiae suae amittentes vel imminuentes, immo ad novos quosdam superioris ordinis campos saepe pandentes – aedificando Dei Regno inserviunt, ac proinde afferendae saluti in Iesu Christo.

71. In apostolatus regione, laicorum propria, quae ad evangelizationem spectat, non animadverti non possunt partes, quae ad familiam pertinent. Ipsa iure merito pulcherrima appellatione dicta est *Ecclesia domestica*, ut ipsum Concilium Vaticanum II agnovit (106). Quod declarat oportere in unaquaque christiana familia reperiri varias Ecclesiae universae facies atque lineamenta. Ac praeterea familia, haud secus atque Ecclesia, habenda est campus, quo affertur et unde diffunditur Evangelium.
61 Quamobrem, apud familiam huius muneris consciam, / omnia eiusdem familiae membra evangelizant atque evangelizantur. Parentes non tantum communicant cum filiis Evangelium, sed ab ipsis possunt recipere idem Evangelium penitus ita expressum. Eadem familia Evangelii nuntia fit apud alias multas familias, atque circumstantem, cui inseritur, convictum.

Ipsae familiae, quae ex matrimonio mixto exortae sunt, Christum suae proli annuntiare debent secundum plenam vim et significationem communis baptismi; ipsae praeterea difficili tenentur officio sese efficiendi unitatis artifices.

72. Rerum adiuncta nos invitant, ut peculiarem mentis attentionem ad iuvenes dirigamus. Eorum auctus numerus eorumque percrebrescens in societate humana praesentia, quaestiones quibus sollicitantur, haec omnia excitare debent in omnibus curam porrigendi eis studiose ac sapienter exemplar evangelicum cognoscendum et colendum. Attamen necesse est, ut iuvenes, recta ad fidem et precationem informati, fiant magis magisque apostoli suorum aequalium. In tali sane iuvenum auxilio Ecclesia multam spem reponit, iisdemque saepe saepius plenam Nosmet ipsi fiduciam ostendimus.

73. Ita quidem maximum sui momentum consequitur operosa laicorum praesentia in rebus temporalibus. Neglegendus igitur non est neque oblivione praetereundus alter rerum prospectus: laici enim possunt animadvertere se vocatos esse vel vocari ad consociandam operam cum Pastoribus in famulatu communitatis ecclesialis, in eius auctum et vitae ubertatem, dum ministeria valde distincta exercent, pro gratia atque carismatibus, quae Dominus iis dilargiri voluerit.

Magna cum interiore laetitia contuemur Pastorum multitudinem, religiosorum atque laicorum, qui muneris sui Christum praedicandi studiosi, nuntiare valenter Evangelium aptioribus usque rationibus nituntur. Nos confirmamus late pa-
62 ten/tem actionem, quam, hoc in itinere et hac cum cura, Ecclesia nostrae aetatis explicat. Quae late patens actio meditationem ante omnia respicit, deinde ministeria ecclesialia, quibus est facultas renovandi atque firmandi alacritatem in evangelizando.

Absque dubio, iuxta ministeria per sacramentum Ordinis collata, vi quorum Pastores constituuntur atque peculiari modo communitatis famulatui se devovent, Ecclesia agnoscit alia ministeria, quae, etsi cum sacro Ordine non sint coniuncta, accommodantur tamen ad peculiare Ecclesiae officium exercendum.

Consideratio ad Ecclesiae primordia intenta multum luminis affert atque nobis sinit, ut utamur vetusta experientia, quod ad ministeria attinet; quae experientia eo validior est, quoniam pristinae Ecclesiae facultatem dedit accrescendi, se corroborandi atque extendendi. Haec tamen primordiorum exploratio complenda est consideratione necessitatum humanae condicionis Ecclesiaeque nostrae aetatis. Haurire ex fontibus istis semper consiliorum plenis, nullum horum bonorum posthabere atque apte accommodari postulatis et necessitatibus huius temporis: haec sunt capita, quae facultatem praebebunt sapienter inquirendi atque in luce collocandi ministeria, quibus Ecclesia indiget, quaeque plures Christifideles libenter suscipient ad maiorem usque fovendam ecclesialis communitatis vivacitatem. Haec ministeria secum ferent veram pastoralem virtutem secundum rationem, qua servabunt omnino unitatem normasque latas a Pastoribus, utpote qui unitatis Ecclesiae sponsores atque auctores sint constituti.

Huiusmodi ministeria, quae specie quidem nova videntur, sed valde contra cohaerent cum antiquis Ecclesiae experimentis per longum vitae eius curriculum – ministeria, verbi causa, dicimus catechistarum, precationis et cantus moderatorum, christianorum deditorum praedicationi Verbi Dei vel famulatui fratrum egentium, praepositorum communitatum parvarum, auctorum motuum apostolicorum, et aliorum istius ge-
neris – / utilissima quidem sunt ad Ecclesiam condendam, vi- 63
vificandam et amplificandam, atque etiam efficere possunt, ut ipsa magis circumcirca effulgeat eosque tangat, qui procul absunt. Peculiaris a Nobis aestimatio declaranda est omnibus laicis, qui consentiunt aliquid sui temporis et virium, immo etiam universam vitam, sacris missionibus devovere.

Omnibus evangelizationis operariis sedula praeparatio necessaria est, qua quidem multo magis ii indigent, qui ministerio Verbi sunt addicti. Incitati altiore semper conscientia excelsitatis et ubertatis Verbi Dei, illi, quorum officium est idem Verbum diffundere, quam maximum studium adhibere debent ad dignitatem et diligentem curam et accommodationem sermonum suorum. Omnes enim noverunt loquendi artem hodie permagnum prae se ferre momentum et pondus. Quomodo igitur praedicatores et catechistae poterunt eam contemnere? Vehementer proinde optamus, ut in unaquaque Ecclesia particulari Episcopi convenienter procurent institutionem omnium ministrorum Verbi. Illa videlicet educatio seria augebit in iis necessariam fiduciam sui, sed etiam studium inflammabit Iesu Christi praedicandi hoc ipso tempore nostro. / 64

VII

74. Neque vero colloquii huiusce cum Fratribus Filiisque Nostris amantissimis finem ante faciendum putamus, quam et unum aliud addiderimus invitamentum: quoniam animo quove consilio scilicet ii duci debeant, qui propagando Evangelio operam dant.

Ita nomine Domini Iesu Christi atque Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, eos omnes, qui Spiritu Sancti instinctu Ecclesiaeque mandato veri Evangelii praecones sunt, cohortamur, ut vocatione, quam audierunt, digni sint, illamque nulli dubitationi vel timori cedentes exerceant, neque omnino omittant ea, quae ad evangelizationem non modo aditum faciant, sed assiduam etiam ac fructuosam reddant. En, prae ceteris, primarias quas iuvat condiciones commendare.

75. Nulla umquam fieri potest praedicatio sine Sancti Spiritus munere. Qui profecto et in Iesum a Nazareth descendit ipsum dum baptizaretur, tum videlicet, cum vox Patris – *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (107) – manifeste ostendit ipsius electionem et missionem. Qui praeterea *ductus a Spiritu* deserta petit supremumque certamen init in discrimenque maximum venit, antequam huius missionis initium faciat (108); itidemque *in virtute Spiritus* (109) redit in Galilaeam, in civitate sua Nazareth praedicaturus, sibi illud Isaiae tribuens: *Spiritus Domini super me, et: Hodie, im-*

106. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 11: A.A.S. 57 (1965), p. 16; Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 11: A.A.S. 58 (1966), p. 848; S. Ioannis Chrysostomi, *In Genesim Serm.* VI, 2; VII, 1: PG 54, 607-608.

107. *Mt.* 3, 17.
108. *Mt.* 4, 1.
109. *Lc.* 4, 14.

http://www.obrascatolicas.com

65 *pleta est / haec Scriptura* (110). Huc accedit, quod discipulis, quos missurus erat, insufflans ait: *Accipite Spiritum Sanctum* (111).

Re quidem vera, solummodo post Spiritus Sancti adventum in die Pentecostes, Apostoli in omnes partes terrae profiscuntur, ut grande evangelizationis opus, Ecclesiae concreditum, aggrediantur, idque Petrus ita populo explicat, quasi per illum eventum prophetia Ioelis impleatur dicentis: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem* (112). Ipse Petrus Spiritu Sancto repletur, ut de Iesu, Filio Dei, populo verba faciat (113). Atque Paulus ipse Spiritu repletur Sancto (114), antequam apostolico operi se tradat, quemadmodum Stephanus, eodem Spiritu plenus, diaconus eligitur ac postea fuso sanguine martyrium facit (115). Scilicet Spiritus ille, qui Petrum, Paulum ac duodecim Apostolos loquentes facit, subiciens quid dicant, idem in eos etiam cadit, qui verbum Dei audiunt (116).

Ceterum, Spiritus Sancti consolatione repleta, Ecclesia crescit (117), cuius ille est anima. Ille, inquimus, efficit, ut fideles verum tum doctrinae tum mysterii Christi intellectum habeant; ille hodie, quemadmodum initio Ecclesiae, in unoquoque Evangelii praecone operatur, modo ei se tradat dirigendum. Ille tandem verba suggerit, cum unus ille praestare possit, simul audientium animos molliens, ut Evanvelium et annuntiatum Regnum plane excipiant.

Equidem evangelizationis artes bonae sunt; sint tamen illae absolutae atque perfectae, nequeunt secreto Spiritus instinctui suffici. Vel diligentissime adhibita praeconis praeparatio nihil agit sine Illo, et quaevis dialectica nisi Illo spirante
66 est / ad hominem permovendum impar, atque praeterea disciplinae tum sociologicae tum psychologicae inventa, subtilia licet, sine Illo nullius virtutis deprehenduntur.

Nimirum, hodie, in Ecclesia singularem quandam Spiritus Sancti aetatem animadvertimus. Satagunt enim ubique fideles, ut non modo melius Illum cognitum comprehensumque habeant, qualem videlicet Scripturae sanctae revelant, sed etiam ut quam iucundissimo animo Ei se tradant, vela sua pandentes inspiranti; atque praeterea frequentissimi ad Illum coeuntes, libenter ab Eo agi patiuntur. Iamvero, si Spiritus Sancti momentum in vita Ecclesiae tantum est, profecto in evangelizationis opere reperitur maximum. Neque credendum est temere ac fortuito accidisse, ut evangelizationis initia die Pentecostes proficiscerentur, divini nempe Spiritus afflatu.

Cogi ergo inde facile potest, Spiritum Sanctum in propagatione Evangelii primas agere, utpote qui et moveat ad praedicandum, et hominis intima ad excipiendum intellegendumque verbum salutis praeparet (118), iure pariter affirmari potest Eum esse etiam finem ac terminum omnis evangelizationis; unus enim novam creationem operatur, humanitatem nempe novam, ad quam evangelizatio ipsa tendere debet per illam unitatem in varietate, ad quam praedicatio necessario provocat in communitate christiana. Per Illum insuper, Spiritum Sanctum dicimus, Evangelium in mundum permanat, cum unus *signa temporum* – id est Dei – quae sint, discernere faciat, quae evangelizatio percipit eaque in hominum vita illustrat.

Episcoporum Synodus quidem, anno MCMLXXIV habita, postquam opportune institit operam Spiritus Sancti in negotio evangelizationis, vota pariter suscepit, ut animorum pastores atque theologi – inter quos fideles etiam ponimus, quos signum Spiritus Sancti per Baptismum notavit – naturam at-
67 que agendi / modum divini illius Paracliti altius excuterent in evangelizatione praesentis temporis. Quod et Nos in votis habemus, dum Evangelii praecones hortamur, cuiuscumque ordinis vel conditionis sunt, ut sine intermissione Spiritui divino summa fide et ardore supplicent, illiusque ductui prudenter se permittant tamquam auctoris praecipui consiliorum suorum, suorum coeptorum suaeque operae ad evangelizationem spectantis.

76. Nunc autem ipsos respicimus Evangelii praecones. Saepius, enim, homines dictitant aetatem nostram sitire sinceritatem ac veritatem rerum. Adulescentes praesertim dicuntur ab-

110. *Lc.* 4, 18. 21, cfr. *Is.* 61, 1.
111. *Io.* 20, 22.
112. *Act.* 2, 17.
113. Cfr. *Act.* 4, 8.
114. Cfr. *Act.* 9, 17.
115. Cfr. *Act.* 6, 5. 10, 7, 55.
116. Cfr. *Act.* 10, 44.
117. Cfr. *Act.* 9, 31.
118. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 4: A.A.S. 58 (1966), pp. 950-951.

horrere prorsus ab omni falsa vel fictitia rerum natura, atque contra requirere totam earum veritatem et claritatem.

Haec *signa temporum* magnam Nobis suadent vigilantiam. Etenim vehementer semper – sive taciti sive magna voce – nos interrogant: Creditisne vos ipsi ea quae dicitis? Vivitisne ea quae creditis? Praedicatisne revera et quae vivitis? Plus quam umquam alias testimonium vitae, sic factum est pernecessaria condicio plenae efficacitatis praedicationis. Quapropter, ecce in nos ipsos tamquam auctores quadamtenus recidit omnis progressus et effectus Evangelii, quod proclamamus.

"Quid est de Ecclesia decem post annos a conclusione Concilii?", ita nobiscum quaerebamus, hanc commentationem inchoantes. Estne illa radicitus constituta in medio mundo ac tamen satis libera et sui iuris, ut mundum interroget? Estne illa testis consociatae voluntatis cum hominibus eodemque tempore cum "Absoluto", quod est Deus? Estne vividior ipsius contemplatio et adoratio, estne pariter vehementior eius actio missionalis, caritatis effectrix, liberatrix? Estne studiosius usque operosa in sustinendis inceptis plenae christianorum unitatis restaurandae, quae efficaciorem reddit ipsam communem testificationem, *ut mundus credat* (119). Nos omnes simul / advocamur ad responsiones his interroga- 68
tionibus reddendas.

Hortamur ergo Venerabiles Fratres, quos *Spiritus Sanctus posuit pascere Ecclesiam Dei* (120). Hortamur Presbyteros et Diaconos, Episcoporum adiutores atque spiritalis alacritatis suasores in consociationibus Populi Dei et in locorum communitatibus. Hortamur Religiosos, testes huius Ecclesiae, quae ad sanctitatem invitatur, ideoque exstimulatos ad talem amplectendam vivendi rationem, quae evangelicarum Beatitudinum sit argumentum. Hortamur laicos: familias christianas, iuvenes et adultos, illos omnes qui artificia exercent, moderatores, neque obliviscimur pauperes saepe fide et spe affluentes, laicos omnes conscios suarum in evangelizatione partium in famulatu Ecclesiae, vel in media societate et mundo. His omnibus dicimus: necesse est, ut nostrum evangelizationis studium vehemens a germana vitae sanctitate proficiscatur, quam precatio ac praesertim amor erga Eucharistiam alant, atque – sicut Concilium Vaticanum II nos admonet – praedicatio ex parte sua incrementum afferat sanctitati praedicatoris (121).

Mundus qui, contra omnium opinionem, licet innumerabilia ostendat denegationis Dei signa, Deum tamen quaerit per itinera inopinata et Deo graviter indiget, idem mundus repetit Evangelii praedicatores, qui ipsi loquantur de Deo ab iis cognito tamque sibi proximo, quasi Eum invisibilem videant (122). Mundus repetit et exposcit a nobis vitae simplicitatem, precandi habitum, caritatem in omnes, praesertim erga parvulos et pauperes, oboedientiam et humilitatem, nostri oblivionem et renuntiationem. Hac sanctitatis nota deficiente, sermo noster difficulter permanabit ad cor hominum huius temporis: in discrimen ponitur, ut reducatur ad vanum et irritum./

77. Evangelizationis vis valde deminuetur, si nuntii Evangelii disiuncti erunt inter se variis divisionis causis. Nonne hoc est quoddam e magnis evangelizationis huius temporis incommodis? Re vera, si Evangelium, quod praedicamus, appareat dilaceratum controversiis de doctrina, sententiis inter se oppositis mutuisve damnationibus inter christianos – prout eorum quisque sentit de Christo et de Ecclesia, atque etiam ob dissimiles suas opiniones de societate deque humanis institutionibus – nonne fiet, ut illi, ad quos nostra praedicatio convertitur, perturbentur, in errorem inducantur, immo etiam scandalizentur?

Sacrum Domini testamentum nos docet, unitatem inter Christifideles esse non tantum documentum nostrae ascriptionis in numero suorum, sed etiam ipsius missionis a Patre, probantissimum argumentum fidei, quae christianis vel ipsi Christo debetur. Quoniam Evangelii praedicatores sumus, nobis praebenda est fidelibus Christi non species hominum dissidentium ac dissentientium ob controversias, quae nullo modo aedificant, sed species hominum in fide firmatorum, qui sciunt simul congredi, praeter contentiones hic et nunc exorientes, ob communem sinceram et aequam veritatis inquisitionem. Ita est: evangelizationis sors profecto conectitur cum unitatis testimonio ab Ecclesia exhibito, hinc sane officiorum pondus et gravitas, sed etiam consolatio exoritur.

Hoc autem loco denotare iuvat signum unitatis inter om-

119. *Io.* 17, 21.
120. Cfr. *Act.* 20, 28.
121. Cfr. Decr. de Presbyt. ministerio et vita *Presbyterorum ordinis*, n. 13: A.A.S. 58 (1966), p. 1011.
122. Cfr. *Heb.* 11, 27.

nes christianos, tamquam modum et instrumentum evangelizationis. Divisio christianorum quaedam praesens res est magnae profecto gravitatis, quae eo usque pertingit, ut ipsum opus Christi debilitet. Etenim, Concilium Vaticanum II locuIenter vehementerque affirmat: *Divisio christianorum sanctissimae causae praedicandi Evangelium omni creaturae detrimentum affert et aditum ad fidem multis praecludit* (123).
70 Qua / de causa, cum Annum hunc Iubilaeum indiceremus, necessarium Nobis visum est omnes fideles orbis catholici illud quoque commonefacere: *Prius quam homines universi reducantur aliquando et restituantur in Dei* Patris nostri *gratiam, communionem inter eos redintegrari omnino oportet, qui fide iam agnoverint ac receperint Iesum Christum uti Dominum misericordiae, qui homines liberet et amoris veritatisque consociet Spiritu* (124). Magna vero Nos cum spe contemplamur conatus illos, qui a christianis nunc suscipiuntur ad plenam restituendam hanc unitatem, quam Christus voluit. Sanctus Paulus hac de re nos facit certiores: *Spes autem non confundit* (125). Dumque hoc etiam tempore enitimur et contendimus, ut a Domino perfectam unitatem impetremus, volumus ut preces multiplicentur. Praeterea, idem assumimus votum, a Patribus tertii coetus generalis Synodi Episcoporum nuncupatum: ut maiore usque studio socia conferatur a nobis opera cum christianis fratribus, quibuscum perfecta communione nondum coniungimur, idque fiat innitendo in baptismatis fundamento et in fidei patrimonio, quod cum illis commune habemus; adeo ut ex ipso evangelizationis opere latior iam nunc prodeat communis testificatio de Christo coram mundo.

Ad hoc mandatum Christi nos impellit, idque poscit officium praedicandi ac testificandi Evangelium.

78. Evangelium, quod nobis commissum est, est etiam verbum veritatis. Quae veritas libertatem affert (126), eaque sola pacem animo confert. Eam homines expetunt, cum nos adeunt Bonum Nuntium illis nuntiantes: veritatem de Deo, veritatem de homine eiusque arcano fine, veritatem de mundo; veritatem difficilem, quam in Verbo Dei perscrutamur, cuiusque – iterum dicimus – nec magistri nec auctores sumus, sed
71 custodes, praecones, administri. /

Poscitur ab eo qui Evangelium nuntiat, ut veritatem colat, eo vel magis quod veritas, quam ille perpendit et tradit, est veritas revelata, ideoque prae ceteris primariae particula veritatis, qui est Deus ipse. Evangelii igitur praedicator is est qui, summa etiam cum sui oblivione et iactura, semper veritatem exquirit aliis transmittendam. Numquam ille veritatem adulterat, numquam dissimulat, desiderio motus placendi hominibus, admirationem movendi vel animos excitandi, neque novitate vel studio sese ostendendi. Ille veritatem non respuit; veritatem revelatam non obumbrat socordia ignaviaque eam inquirendi, vel sui commodo ductus, vel timore impulsus. Non recusat incumbere in eius studium; ei magnanimiter inservit, neque tamen eam in servitutem redigit.

Quoniam populi fidelis sumus Pastores, ministerium nostrum urget nos, ut tueamur, defendamus et communicemus veritatem, damna et iacturas contemnentes. Plurimi excellentes sanctique Pastores nobis largiti sunt exemplum huiusmodi erga veritatem amoris, qui haud raro heroum more demonstratus est. Deus veritatis exspectat, ut eiusdem nos simus propugnatores vigilantes atque praedicatores deditissimi.

Doctores, quicumque estis, sive theologi, sive exegetae, sive historiae cultores: evangelizationis opus indiget vestra indefatigata inquisitione vestraque diligentia atque sagacitate in transmittenda veritate, ad quam studia vestra vos appropinquant, quaeque tamen semper exsuperat cor hominis, cum sit ipsa veritas Dei.

Parentes et magistri, munus vestrum, quod difficilius evadit ob multiplices huius temporis contentiones, vos adducit ut auxilium praebeatis filiis atque discipulis vestris in detegenda veritate, religiosa et spiritali haud excepta.

79. Evangelizationis ministerium in evangelizatore fraternum et in dies crescentem amorem erga eos, quos evangelizat,
72 requirit. Paulus apostolus, cuiusvis praedicatoris exemplar, / haec Thessalonicensibus verba scripsit, quae nobis agendi rationi sunt: *Ita desiderantes vos ... volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam carissimi nobis facti estis* (127). Qui iste amor est? Non tam paedagogi, quam patris, vel potius matris (128). Cupit Dominus ut quisquis, sive Evangelium praedicat, sive Ecclesiam exstruit, hunc habeat amorem.

Amoris signum est donandae veritatis et in unitatem evangelizandos inserendi cura. Signum item amoris est sine exceptione et ambagibus Iesu Christi nuntiando se tradere.

Nonnulla alia amoris signa liceat addere. Primum signum est eos, qui evangelizantur, vereri nec aspere tractare, quod ad religionem, ad animum, ad vitae modum, iure non intemperanter celerandum, ad conscientiam et ad sententiam pertinet.

Itidem aliud signum est cavere, ne quis, praesertim si sit fide infirmus (129), dictis offendatur, quae, si clara esse possunt eruditis, tamen fidelibus, velut vulnera animi, fontes perturbationis et scandali esse possunt.

Demum, signum amoris erit eniti, ut christianis non dubitationes et haesitationes tradantur, ex male percepta eruditione ortae, sed firmae, cum in Verbo Dei consistant, persuasiones. Fidelibus opus est his persuasionibus, ut christiane vivant, easque sibi pro iure vindicant, cum filii Dei sint, in cuius complexu haerentes, toti in iis acquiescunt, quae amor postulat.

80. Adhortationem Nostram nunc e vita maximorum praedicatorum et evangelizatorum sumere volumus, quorum vita apostolatui dicata fuit, quorum in numero eos commemorare peculiariter placet, quos hoc Anno Sancto proposuimus fide/libus colendos; multa enim evangelizationis impe- 73
dimenta superaverunt.

Satis habemus ex illis impedimentis, quae nostrorum etiam temporum sunt, illud indicare, quod et multiplex et tamen gravissimum est, cum sit domesticum: neglegentiam videlicet, et praesertim gaudii ac spei defectionem in multis evangelizatoribus. Nos itaque omnes hortamur, qui, aliquam ob causam aliquove modo, evangelizandi funguntur munere, ut fervorem spiritus alant et augeant (130).

Hic fervor exigit in primis, ut excusationis titulos reiciamus evangelizationi contrarios. Omnium insidiosissimi ii sunt, quibus quis contendit se hac vel alia doctrina, a Concilio proposita, fulciri et sustineri.

Sic accidit, ut vario quidem modo asseverari saepius audiamus: veritatem imperare, etiamsi Evangelii sit, viam praecipere, etiamsi salutis sit, idem esse ac religiosae libertati vim inferre. Ceterum – addunt – quae causa est, cur Evangelium nuntietur, si omnes cordis probitate salutem consequuntur? Constat, praeterea – aiunt – et mundum et historiam *seminum verbi* plena esse: eo velle Evangelium portare, ubi iam idem in seminibus inest, a Domino satis, nonne est falsa opinione duci?

Altius perscrutanti in Concilii documentis quaestiones quae, illis titulis suadentibus, inde nimis inconsiderate hauriuntur, de his argumentis diversissima apparebit sententia.

Vitium profecto est quidquid imponere conscientiae fratrum nostrorum. Sed prorsus aliud est, si huic conscientiae evangelica veritas et salus in Christo Iesu proponuntur ratione admodum perspicua et salva omnino eiusdem conscientiae potestate eligendi vel optandi – secluso *omni actionis genere, quod coërcitionem vel suasionem inhonestam aut minus rectam sapere videatur* (131) –; id, nedum libertati religiosae iniuriam / faciat, obsequium praestat eidem libertati, cui pote- 74
stas tribuitur viam eligendi, quae nobilis et laudabilis ab iis quoque habetur, qui Deum esse non credunt. Numquid crimen adversus alienam libertatem erit in gaudio pronuntiare Evangelium, quod a misericordissimo Domino accepimus? (132) Cur, praeterea, ius erit dumtaxat mendacium et errorem, dedecora atque obscena proponere, immo saepe, pro dolor, imperare tum per suasoria et exitialia communicationis socialis instrumenta, tum per leges huiusmodi licentiam tolerantes, tum etiam per ignaviam bonorum et audaciam malorum?

Haec reverens erga alios ratio, qua Christus eiusque Regnum nuntiantur, officium potius quam ius evangelizatoris dicenda est. Pariter ad homines, qua fratres ipsius evangelizatoris, ius pertinet, ut sibi ab eo evangelium salutis nuntium afferatur. Hanc salutem in iis, quos vult, Deus operari potest per extraordinarias vias, quas Ipse solus novit (133). Si autem Fi-

123. Decr. de activ. mission. Eccl. *Ad gentes divinitus*, n. 6: A.A.S. 58 (1966), pp. 954-955; cfr. Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 1: A.A.S. 57 (1965), pp. 90-91.
124. Bulla *Apostolorum Limina*, VIII: A.A.S. 66 (1974), p. 305.
125. *Rom.* 5, 5.
126. Cfr. *Io.* 8, 32.

127. *1 Th.* 2, 8; cfr. *Phil.* 1, 8.
128. Cfr. *1 Th.* 2, 7. 11; *1 Cor.* 4, 15; *Gal.* 4, 19.
129. Cfr. *1 Cor.* 8, 9-13; *Rom.* 14, 15.
130. Cfr. *Rom* 12, 11.
131. Cfr. Decl. de libertate religiosa *Dignitatis humanae*, n. 4: A.A.S. 58 (1966), p. 933.
132. *Ibidem*, nn. 9-14: *l. c.*, pp. 935-940.
133. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de activ. mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 7: A.A.S. 58 (1966), p. 955.

http://www.obrascatolicas.com

lius eius in hunc mundum venit, id eo consilio fecit, ut verbis vitaque sua ordinarias nobis patefaceret vias salutis. Ipse nobis mandavit, ut, sua ipsius praediti auctoritate, hanc transmitteremus revelationem. Haud inutile erit, si singuli fideles singulique evangelizatores orando hanc perscrutantur sententiam: homines, etiamsi eos non evangelizaverimus, salvi esse poterunt etiam per alias vias, propter Dei misericordiam; at, si desidiosi vel pavidi vel "erubescentes Evangelium", ut scripsit Sanctus Paulus (134), vel, falsas secuti sententias, illud praemittimus nuntiare, num possumus nosmet ipsos salvos facere? Id enim nihil aliud est quam irritam facere vocationem Dei, qui vult bonum semen per vocem ministrorum Evangelii germinare; perque nos stabit, ut idem semen in arborem excre-
75 scat suumque fructum proferat. /

Servemus igitur spiritus fervorem; custodiamus suave et solacii plenum gaudium evangelizandi, tunc etiam cum seminare flendo opus est. Talis sit nobis animi impetus – sicut fuit Ioanni Baptistae, Petro et Paulo, ceteris Apostolis atque multitudini illi admirabilium per totum Ecclesiae decursum evangelizatorum –, quem neque homines neque res exstinguere valeant. Istud nobis, qui vitam nostram obtulimus, magnae laetitiae sit. Utinam mundus aetatis nostrae, qui tum in angore tum in spe quaerit, Evangelium accipiat non ab evangelizatoribus afflictis vel spe destitutis, neque ab impatientibus vel anxietate affectis, sed ab Evangelii ministris, quorum vita fervore renideat, ab iis videlicet, qui primi gaudium Christi in semet ipsis receperunt, neque renuunt vitam impendere, ut et Regnum nuntietur et Ecclesia in mundo penitus instauretur.

81. En igitur, Fratres et Filii, clamor, qui ex imo pectore Nostro effunditur, quique cum repercussa consonat voce Nostrorum Fratrum, qui tertium generalem Synodi Episcoporum coetum celebraverunt. En id, quod fieri iussimus, exeunte hoc Anno Sancto, quo cum maxime et necessitates et appellationes percepimus multorum fratrum, qui, sive christiani sive non christiani, ab Ecclesia exspectant Verbum salutis.

Utinam huius lux Anni Sancti, quae innumerabilibus hominibus Deo reconciliatis tum in Ecclesiis particularibus tum Romae orta est, etiam post Iubilaeum aequaliter illucescere pergat per ordinatam quandam rationem pastoralis navitatis, cuius evangelizatio praecipua pars est, hac nostra aetate, quae proximum iam ostendit novum saeculum, immo tertium millesimum Christianae religionis annum!

82. Hoc votum deponere gaudemus in manibus et in corde Sanctissimae Deiparae Virginis Mariae, hoc ipso die singulariter ei sine labe conceptae sacro, atque decimo expleto anno
76 ab exitu Concilii Vaticani II. Quae mane Pentecostes primor-/ diis evangelizationis, Sancto Spiritu operante, orando praefuit, eadem tamquam Stella refulgeat evangelizationis usque renovandae, quam Ecclesia, mandato sui Domini obtemperans, promovere ac perficere debet praesertim hisce sane arduis, sed spei plenis temporibus!

In nomine Christi, Nos vobis omnibus vestrisque communitatibus, familiis, necessariis paterne benedicimus, his utentes verbis Sancti Pauli ad Philippenses: *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in omni oratione mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens super communione vestra in Evangelio ...; sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam in corde vos et ... in defensione et confirmatione Evangelii socios gratiae meae omnes vos in visceribus Christi Iesu* (135).

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die VIII mensis Decembris, in Sollemnitate Conceptionis Immaculatae B. M. V., anno MCMLXXV, Pontificatus Nostri tertiodecimo. - PAULUS PP. VI.

134. Cfr. *Rom.* 1, 16.
135. *Phil.* 1, 3-4, 7-8.

Adn. Ph. DELHAYE in **Esprit et vie** 86 (1976) 65-71, 97-107, 113-120; A. M. DI MONDA in **Pal. clero** 55 (1976) 676-689; J. SNIJDERS in **CR** 62 (1977) 170-175.

4423

1975 DEC 29. - SC DOCT. FID., DECL. AAS 68 (1976) 77-96

Declaratio de quibusdam quaestionibus ad sexualem ethicam spectantibus

1. Persona humana, secundum doctorum virorum nostrae aetatis aestimationem, tam penitus affici sexualitate perhibetur, ut haec in elementis annumeretur, quae hominis vitam praecipue informent. Ac revera, a sexu eae profluunt notae peculiares, quae in regione biologica, psychologica et spirituali personam ipsam efficiunt marem ac feminam, quaeque propterea plurimam vim ac momentum habent ad explendam singulorum hominum maturitatem ad eosque societati inserendos. Quare, quod quisque facile animadvertere potest, hodie res, quae ad sexum pertinent, materia sunt, de qua crebro ac propalam agitur in libris, in commentariis et ephemeridibus, atque in ceteris communicationis socialis instrumentis.

Interea magis magisque invaluit morum corruptio, in cuius gravissimis indiciis ponenda est immoderata sexus praedicatio, eademque instrumentorum communicationis socialis spectaculorumque ope adeo progressa est, ut educationis campum invaserit communemque infecerit vulgi existimationem.

In hac rerum condicione, si ex una parte educatores, paedagogi, disciplinarumque moralium cultores, operam conferre potuerunt, ut bona utriusque sexus propria clariore in lumine ponerentur aptiusque traducerentur in vitae usum, ex altera parte alii opinationes proposuerunt vitaeque ducendae rationes, quae veris moralibus postulatis hominis repugnant, immo eo pervenerunt, ut ad edonismi licentiam viam sternerent./ 78

Hinc factum est, ut etiam apud christianos doctrinae, morales normae vivendique rationes hucusque fideliter servatae, paucorum annorum spatio vehementer in discrimen vocata sint, ac multi hodie secum quaerant, quid, tot pervagantibus opinionibus contrariis doctrinae quam ab Ecclesia receperunt, etiam nunc pro veritate retinere debeant.

2. In hac mentium perturbatione morumque corruptione fas non est Ecclesiam neglegenter se habere. Siquidem de questione agitur summi sane momenti sive ad singulorum christianorum vitam, sive ad socialem vitam nostrae aetatis quod attinet[1].

Episcopi cotidie experimento cognoscunt augescentes difficultates, quibus laborant tum christifideles in percipienda sana doctrina de moribus, peculiarique modo de rebus quae ad sexum pertinent, tum etiam pastores in eadem doctrina efficaciter exponenda. Hi probe sciunt sibi pastorale munus iniungere, ut in re tantae gravitatis necessitatibus subveniant suorum fidelium; ac praeclara sane documenta de hac quaestione edita iam sunt a nonnullis sacris Pastoribus et a quibusdam Conferentiis Episcopalibus. Attamen, cum falsae opiniones pravaeque inde ortae agendi rationes disseminari ubique pergant, Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, pro munere suo in Ecclesia universali[2] ac de Summi Pontificis mandato, necessarium duxit hanc Declarationem promulgare.

3. Nostrae aetatis homines magis in dies sibi persuasum habent personae humanae dignitatem vocationemque id postulare, ut ipsi, rationis lumine ducti, bona virtutesque naturae suae insita detegant, contiuenter promoveant, in vitaeque suae / actionem tra- 79
ducant, eo quidem consilio, ut magis in dies progredi possint.

Attamen in re morali aestimanda homo nequaquam arbitrio suo procedere potest: *In imo conscientiae legem detegit, quam ipse sibi non dat, sed cui oboedire debet ... Nam homo legem in corde scriptam habet, cui parere dignitas eius est et secundum quam ipse iudicabitur*[3].

Praeterea nobis christianis Deus per revelationem

1 Cfr. Conc. Vat. II, Const. *Gaudium et spes*, n. 47: A.A.S. 58 (1966), p. 1067.
2 Cfr. Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*, 15 aug. 1967, n. 29: A.A.S. 59 (1967), p. 897.
3 *Gaudium et spes*, n. 16: A.A.S. 58 (1966), p. 1037.

suam notum fecit suum salutis consilium, ac proposuit tamquam supremam atque immutabilem vitae normam, Christum, Salvatorem et Sanctificatorem, per doctrinam et exempla Ipsius, qui dixit: *Ego sum lux mundi: qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae*[4].

Hominis, igitur, dignitas vere promoveri nequit, nisi ordo essentialis eius naturae servatur. Fatendum quidem est, per civilis cultus decursum bene multas rerum condiciones vitaeque humanae necessitates mutatas esse atque in posterum etiam mutatum iri; at quilibet morum profectus et quodlibet vivendi genus contineri debent intra fines, quos statuunt immutabilia principia, quae innituntur in elementis constitutivis et relationibus essentialibus cuiusque humanae personae; quae elementa ac relationes historica adiuncta transcendunt.

Haec principia fundamentalia, quae humana ratio percipere potest, continentur in *lege divina, aeterna, obiectiva et universali, qua Deus consilio sapientiae et dilectionis suae mundum universum viasque communitatis ordinat, dirigit, gubernat. Huius suae legis Deus hominem participem reddit, ita ut providentia divina suaviter disponente, veritatem incommutabilem magis magisque cognoscere possit*[5]. Haec autem
80 lex divina nostrae cognitioni pervia est. /

4. Perperam, igitur, multi hodie negant sive in natura humana sive in lege revelata ullam aliam inveniri posse normam absolutam atque immutabilem de actionibus particularibus praeter eam, quae exprimitur per generalem legem caritatis et observantiae dignitatis humanae. Ad quod quidem probandum iidem hanc afferunt rationem: ea quae normae legis naturalis vel Sacrarum Scripturarum praecepta vocari solent, potius formae cuiusdam humani cultus particularis, certo historiae tempore expressae, habenda sunt.

At vero revelatio divina atque etiam, in rerum ordine sibi proprio, naturalis rationis sapientia, cum germanas attingunt humani generis necessitates, simul necessario in luce ponunt leges immutabiles in elementis constitutivis naturae hominis insitas, quae eaedem apparent in omnibus viventibus qui ratione praediti sunt.

Accedit, quod a Christo Ecclesia instituta est tamquam *columna et firmamentum veritatis*[6]. Ipsa, auxiliante Spiritu Sancto, sine intermissione custodit et sine errore tradit veritates ordinis moralis, atque authentice interpretatur non solum legem positivam revelatam, *sed etiam principia ordinis moralis ex ipsa natura humana profluentia*[7], quae spectant ad plenum hominis profectum eiusque sanctificationem. Ecclesia reapse per totum suae historiae decursum semper retinuit certa legis naturalis praecepta vim habere absolutam atque immutabilem, eorumque violationem censuit doctrinae et spiritui Evangelii repugnare.

5. Cum autem ethica sexualis quaedam fundamentalia bona vitae humanae et christianae tangat, inde fit, ut ad illam pariter generalis haec doctrina applice-
51 tur. Hac in re principia / ac normae habentur, quae Ecclesia tamquam doctrinae suae partem sine ulla dubitatione semper tradidit, quantumvis ipsis opiniones moresque mundi obstiterint. Quae quidem principia ac normae haudquaquam exorta sunt ex aliquo culturae genere, sed ex divinae legis naturaeque humanae cognitione; quapropter putari non possunt vim ami-

4 *Io.* 8, 12.
5 Conc. Vat. II, Declar. *Dignitatis Humanae*, n. 3: A.A.S. 58 (1966), p. 931.
6 *1 Tim.* 3, 15.
7 *Dignitatis Humanae*, n. 14: A.A.S. 58 (1966), p. 940; cfr. Pius XI, Enc. *Casti connubii*, 31 dec. 1930: A.A.S. 22 (1930), pp. 579-580; Pius XII, Alloc. 2 nov. 1954: A.A.S. 46 (1954), pp. 671-672; Ioannes XXIII, Enc. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: A.A.S. 53 (1961), p. 457; Paulus VI, Enc. *Humanae vitae*, 25 iul. 1968, n. 4: A.A.S. 60 (1968), p. 483.

sisse vel in dubium vocari, propterea quod novae culturae adiuncta intercesserint.

Haec quidem principia sunt, e quibus ductum sumpserunt consilia ac normae Concilii Vaticani II eo spectantia, ut talis vita socialis institueretur atque ordinaretur, in qua debita ratio haberetur aequalis dignitatis maris et feminae, differentia utriusque servata[8].

Dum loquitur de indole sexuali hominis necnon de humana generandi facultate, Concilium animadvertit easdem *mirabiliter exsuperare ea quae in inferioribus vitae gradibus habentur*[9]. Deinde singillatim pertractat principia et regulas, quae sexualitatem humanam in matrimonio respiciunt, quaeque in propria eius functionis finalitate innituntur.

Ad rem quod attinet, Concilium declarat honestatem actuum vitae coniugalis, secundum veram hominis dignitatem ordinatorum, *non a sola sincera intentione et aestimatione motivorum* pendere, *sed obiectivis criteriis, ex personae eiusdemque actuum natura desumptis*, determinari debere, *quae integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris observant*[10].

Postrema haec verba summatim perstringunt Concilii doctrinam – antea fusius in eadem Constitutione explicatam[11] – de actus sexualis finalitate deque praecipua regula eius mora/litatis: honestas enim hu- 82
ius actus tunc in tuto posita est, cum haec finalitas servatur.

Idem hoc principium, quod Ecclesia ex divina revelatione suaque authentica legis naturalis interpretatione haurit, constituit etiam translaticiam eius doctrinam, secundum quam potestatis sexualis usus non accipit veram suam significationem probitatemque moralem, nisi in matrimonio legitimo[12].

6. Huic Declarationi propositum non est, ut omnes sexualis facultatis abusus tractentur, neque ut cuncta enucleentur quae castitatis cultus secum inferat, sed potius ut Ecclesiae normae repetantur de certis quibusdam doctrinae capitibus, cum iam vehementer necesse esse videatur gravibus erroribus ac pravis agendi rationibus adversari, quae late disseminantur.

7. Multi his diebus ius vindicant ad sexualem iunctionem ante initum matrimonium, saltem ubi firma voluntas nubendi atque affectio iam quodammodo coniugalis in amborum animis postulant illud complementum, quod ipsi connaturale esse arbitrantur; idque praesertim, quoties matrimonii celebratio externis rerum adiunctis impeditur, vel haec intima coniunctio necessaria iudicatur, ut amor ipse permaneat.

Huiusmodi opinio christianae doctrinae adversatur, quae statuit qualemcumque genitalem hominis actionem matrimonii terminis contineri debere. Quantumvis enim firmum est eorum propositum, qui praematuris hisce iunctionibus sese vinciunt, nihilominus hae iunctiones haud sinunt, ut sinceritas ac fidelitas mutuae necessitudinis inter viri ac mulieris personas in tuto ponantur, nec praesertim ut haec necessitudo a cupiditatum et arbitrii mobilitate protegatur. Atqui stabilem Chri/stus Dominus voluit iunctionem illam, 83
eamque ad nativam restituit condicionem, in ipsa sexus differentia fundatam. *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio masculum et feminam fecit eos et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una?*

8 Cfr. Conc. Vat. II, Declar. *Gravissimum educationis*, nn. 1, 8: A.A.S. 58 (1966), pp. 729-730. *Gaudium et spes*, nn. 28, 60, 67: A.A.S. 58 (1966), pp. 1048-1049; 1080-1081; 1088-1089.
9 Cfr. *Gaudium et spes*, n. 51: A.A.S. 58 (1966), p. 1072.
10 *Ibid.*, cfr. etiam n. 49: *L mem.*, pp. 1069-1070.
11 *Ibid.* nn. 49, 50: *L men.*, pp. 1069-1072.
12 Haec Declaratio non complectitur omnes morales normas de vita sexuali in matrimonio, cum in Litteris Encyclicis *Casti connubii* et *Humanae vitae* perspicue expositae sint.

http://www.obrascatolicas.com

Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet[13]. Verbis etiam apertioribus S. Paulus loquitur, cum docet, si caelibes vel viduae continenter vivere non possint, aliam optionem ipsis non dari, quam stabilem conubii unionem. *Melius est enim nubere quam uri*[14]. Per matrimonium, enim, amor inter coniuges amori illi inseritur, quo Christus irrevocabili modo Ecclesiam diligit[15]; coitus vero corporum in impudicitia[16] contaminat templum Spiritus Sancti, quod christianus ipse factus est. Coniunctio igitur carnalis legitima non est, nisi consortium vitae inter virum et mulierem perpetuum instauratur.

Hoc semper intellexit ac docuit Ecclesia[17], quae ceterum maximam reperit consensionem cum doctrina sua in humanae sapientiae rationibus atque in historiae testimoniis.

Experientia docet amorem stabilitate coniugii muniendum esse, ut sexualis copulatio reapse satisfaciat. Haec autem postulata coniugale exigunt foedus sanctum ac defensum a societate; quod quidem foedus vitae statum instaurat, qui sive ad exclusoriam iunctionem viri ac mulieris, sive etiam ad ipsorum familiae
84 totiusque humanae societatis bonum summi est mo/menti. Ac revera plerumque sexuales coniunctiones, quae legitimum matrimonium praecedunt, prolis excludunt exspectationem. Amor ille, qui tamquam coniugalis perperam proponitur, in amorem paternum atque maternum excrescere, ut omnino oportet, non poterit; idque, si forte contigerit, in detrimentum profecto cedet liberorum, quippe qui stabili priventur convictu, ubi rite adolescant ac viam ac subsidia reperiant sese toti societati inserendi.

Consensio igitur eorum, qui sese in matrimonio iungere cupiunt, exterius significari debet ac tali quidem modo, ut coram societate quoque valere possit. Fideles autem oportet secundum Ecclesiae leges declarent suum ad societatem coniugalem ducendam consensum, qui quidem efficit, ut conubium fiat Christi sacramentum.

8. Nostra aetate, contra perpetuam Magisterii doctrinam ac moralem populi christiani sensum, aliqui – secuti indicia psychologicae naturae – coeperunt indulgenter iudicare, immo etiam prorsus excusare relationes homosexuales quarundam personarum.

Distinctionem instituunt – quae ceterum non sine causa fieri videtur – inter homosexuales, quorum proclivitas nata ex falsa educatione vel infecta maturitate sexuali vel consuetudine vel pravo exemplo aliisque similibus causis, ad tempus tantum existit aut saltem insanabilis non est, et homosexuales, qui tales sunt in perpetuum ob quoddam quasi impulsus innati genus aut vitiatam constitutionem, quae existimatur sanari non posse.

Ad alterum hunc ordinem hominum quod spectat, nonnulli argumentantur eorum propensionem adeo naturalem esse, ut considerari debeat tamquam licitas illis reddens relationes homosexuales intra sinceram vitae amorisque communionem matrimonii consimilem, quatenus ipsi sibi videantur vitam solitariam to-
85 lerare minime valere. /

Profecto, dum pastoralis animarum cura agitur, tales homosexuales suscipiendi sunt cum considerata animi lenitate iidemque in spem sunt erigendi se diffi-

13 Cfr. *Mt.* 19, 4-6.
14 *1 Cor.* 7, 9.
15 Cfr. *Eph.* 5, 25-32.
16 Extramatrimonialis sexuum coniunctio expresse damnata est: *1 Cor.* 5, 1-6, 9; 7, 2; 10, 8; *Eph.*, 5, 5-7; *1 Tim.* 1, 10; *Hebr.* 13, 4; apertis quidem argumentis: *1 Cor.* 6, 12-20.
17 Cfr. Innocentius IV, Ep. *Sub Catholicae professione*, 6 mar. 1254; *DS* 835. Pius II, Propos. damn. in Ep. *Cum sicut accepimus*, 14 nov. 1459: *DS* 1367. Decreta S. Officii, 24 sept. 1665: *DS* 2045; 2 mar. 1679: *DS* 2148. Pius XI, Enc. *Casti connubii*, 31 dec. 1930: A.A.S. 22 (1930), pp. 558-559.

cultates suas suamque alienationem socialem esse aliquando superaturos. Eorum quoque culpabilitas prudenter iudicabitur. Verumtamen nullam adhiberi licet viam aut rationem pastoralem, quae eisdem tribuat excusationem moralem, propterea quod hi actus talium hominum condicioni congruentes aestimentur. Etenim, secundum obiectivum rerum ordinem moralem iunctiones homosexuales sunt actus, qui sua necessaria et essentiali ordinatione privantur. In Sacris Scripturis reprobantur uti graves depravationes, immo exhibentur tamquam funesta repudiationis Dei consecutio[18]. Haec quidem Divinarum Scripturarum sententia non sinit, ut concludatur eos omnes, qui ista deformitate laborent, hac de causa iam in personali culpa esse; nihilominus testatur actus homosexualitatis suapte intrinseca natura esse inordinatos, neque unquam ullo modo approbari posse.

9. Saepe hodie in dubium vocatur vel aperte negatur tradita catholicae Ecclesiae doctrina, secundum quam masturbatio gravem in re morali deordinationem constituit. Psychologia et sociologia, uti aiunt, ostendunt illam, praesertim in adulescentibus, ad maturescentem sexualitatem communiter pertinere, ac nihil propterea verae et gravis culpae in ea contineri, nisi quatenus consulto quis se dederit solitariae voluptati in eo ipso circumclusae ("ipsatio"); quo in casu actum utique omnino op/poni communioni amoris inter diversi se- 86
xus personas, quam quidem contendunt praecipuum esse propositum usus sexualis facultatis.

Haec tamen opinio et doctrinae et consuetudini pastorali Ecclesiae catholicae adversatur. Qualiscumque vis est aliquarum argumentationum indolis biologicae vel philosophicae, quibus interdum usi fuerunt theologi, revera tum Ecclesiae Magisterium – per decursum constantis traditionis – tum moralis christifidelium sensus sine dubitatione firmiter tenent masturbationem esse actum intrinsece graviterque inordinatum[19]. Potissima huius veritatis ratio in eo posita est, quod, quaecumque est ipsa agendi causa, deliberatus usus facultatis sexualis extra rectum coniugale commercium essentialiter eius fini contradicit. In eo namque deest relatio sexualis, quae ordine morali postulatur, quae nempe ad effectum deducit *integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris*[20]. Ad eam igitur rectam relationem referenda est omnis deliberata exercitatio sexualitatis. Etiamsi statui non possit S. Scripturam hoc peccatum peculiari quodam nomine damnare, tamen Ecclesiae traditio iure meritoque intellexit illud in Novo Testamento improbari, cum sermo fit de "immunditia" vel de "impudicitia" aliisve vitiis castitati et continentiae contrariis.

Sociologicae inquisitiones demonstrare quidem valent huius deordinationis crebritatem secundum loca, incolarum varietates vel rerum temporumque adiuncta, quae consideranda suscipiuntur; et sic facta ipsa colliguntur. At facta non praebent regulam, qua ac-

18 *Rom.* 1, 24-27: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam; ut contumeliis adficiant corpora sua in semetipsis, qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium et coluerunt et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae; nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes.* Cfr. etiam quae dicit S. Paulus de masculorum concubitoribus in *1 Cor.* 6, 10; *1 Tim* 1, 10.
19 Cfr. Leo IX, Ep. *Ad splendidum nitentis*, a. 1054: *DS* 687-688; Decretum S. Officii, 2 mar. 1679: *DS* 2149; Pius XII, Alloc. 8 oct. 1953: A.A.S. 45 (1953), pp. 677-678; 19 maii 1956: A.A.S. 48 (1956), pp. 472-473.
20 *Gaudium et spes*, n. 51: A.A.S. 58 (1966), p. 1072.

87 tuum humanorum honestas iudicari possit[21]./ Crebritas huius rei, de qua agitur, consocianda quidem est cum ingenita hominis debilitate ex originali peccato orta, sed etiam cum amisso Dei sensu, cum morum corruptione per vitiorum mercaturam inducta, cum effrenata tot spectaculorum ac scriptorum licentia, nec non cum oblivione pudoris, qui custos est castitatis.

Psychologia hodierna complura valida et utilia indicia suppeditat de masturbationis argumento, ex quibus aequius iudicium de responsabilitate morali feratur atque pastoralis actio convenienter dirigatur. Eadem adiuvare potest ad intellegendum, quo pacto immaturitas adulescentiae, quae nonnumquam ultra hanc aetatem protrahitur, vel aequilibritatis psychologicae defectus vel consuetudo suscepta afficere possint hominis agendi rationem, cum imminuant actuum deliberationem et efficiant, ut subiective non semper culpa gravis contrahatur. sed in universum absentia gravis responsabilitatis praesumi non debet; quod si contingit, ipsa hominum potestas moraliter agendi haud agnoscitur.

In ipso autem pastorali ministerio ad aequum iudicium faciendum in singulis casibus, universa et consueta alicuius hominis operandi ratio aestimari debet non solum quod attinet ad caritatis et iustitiae exercitationem, verum etiam ad curam, qua peculiare castitatis praeceptum ab eo observatur. Praecipue ergo videndum est, sintne adhibita subsidia necessaria, cum naturalia tum supernaturalia, quae christiana ascesis ex diuturna sua experientia commendat ad cupiditates edomandas et ad virtutis profectum consequen-
88 dum. /

10. Observantia legis moralis in re sexuali, sicut et exercitatio castitatis, in periculum haud leve adducta est, praesertim inter christianos minus ferventes, ob hodiernam proclivitatem ad circumscribendam quam maxime realitatem gravis peccati, saltem in vita hominum concreta, immo ad eam subinde omnino infitiendam.

Sunt etiam qui eo usque progressi sunt, ut affirment peccatum mortale, quod hominem a Deo seiungat, habendum esse tantummodo recusationem directam et formalem, qua quis Deo vocanti sese opponat, vel cum quis, sui solius amans, penitus deliberateque excludat proximi amorem. Tunc videlicet solum illi dicunt intercedere "optionem fundamentalem", id est decisionem voluntatis, quae totam personam humanam obstringat, quaeque requiratur ut mortale exsistat peccatum; per hanc nempe optionem hominem ex imis personae suae suscipere vel ratum habere fundamentalem quendam habitum erga Deum vel erga homines. Ex contrario, animadvertunt, actus dictos "periphericos" – in quibus negant plerumque electionem esse decretoriam – non eo usque procedere, ut iidem mutent optionem fundamentalem; idque tanto minus, quod saepius ex consuetudine proficiscantur. Hos actus, igitur, posse quidem infirmare optionem fundamentalem, non ita tamen, ut funditus illam evertant. Atqui, secundum hos auctores, immutatio optionis fundamentalis erga Deum difficilius evenit in regione vitae sexualis, ubi homo communiter non violat ordinem moralem aliquo actu plene deliberato et responsabili, sed potius impulsu passionis suae, debilitate vel immaturitate, nonnumquam etiam vana illa opinione, qua putat se ita testificari suum in proximos amorem; quibus causis saepe additur pondus ipsorum socialium adiunctorum.

Re quidem vera optio fundamentalis tandem apte definit moralem hominis propensionem; eadem tamen radicitus commutari potest actibus singularibus, praesertim cum hi, ut saepe accidit, iam praeparati sint praecedentibus actionibus modo / magis superficiali 89
positis. Utcumque autem id est, haud recte affirmatur singulares actus non sufficiere, ut mortale peccatum patretur.

Secundum Ecclesiae doctrinam, peccatum mortale, quod Deo opponitur, non continetur sola recusatione formali et directa praecepti caritatis; illud enim invenitur etiam in hac oppositione contra verum amorem, quam prae se fert quaevis deliberata transgressio uniuscuiusque legis moralis in re gravi.

Christus ipse designavit duplex amoris mandatum velut vitae moralis fundamentum. Sed ex hoc mandato *universa lex pendet et prophetae*[22]; quamobrem alia praecepta peculiaria complectitur. Ac revera adolescenti interroganti: ... *quid boni faciam ut habeam vitam aeternam?* respondit Iesus: *Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata ...: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, honora patrem tuum et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut teipsum*[23].

Peccat, igitur, homo mortaliter non tunc tantum, cum eius actus procedit ex directo contemptu Dei et proximi, verum etiam cum ipse sciens ac volens, quacumque ex ratione, eligit aliquid graviter inordinatum. In hac enim electione, ut dictum est supra, iam continetur despicientia praecepti divini: homo se ipsum deflectit a Deo et caritatem amittit. Atqui, secundum christianam traditionem Ecclesiaeque doctrinam, et sicut recta ratio agnoscit, ordo moralis sexualitatis amplectitur bona vitae humanae adeo praestantia, ut omnis directa violatio eiusdem ordinis obiective sit gravis[24].

Fatendum quidem est in peccatis indolis sexualis, perspectis eorum genere et causis, facilius fieri, ut liber consensus / non plene praestetur; quocirca pru- 90
dentiam et cautionem postulari in quovis iudicio ferendo de hominis responsabilitate. Hac in re peropportune repetuntur verba Sacrarum Scripturarum: ... *homo enim videt ea quae parent: Dominus autem intuetur cor*[25]. Attamen, si haec prudentia commendatur in iudicanda subiectiva gravitate alicuius singularis actus pravi, minime inde sequitur, ut opinari liceat in rerum sexualium provincia peccata mortalia non committi.

Animarum ergo pastores patientia uti debent et bonitate; verum ipsis non permittitur, ut inania reddantur Dei mandata, neve plus aequo minuantur propria hominum officia. *Porro si nihil de salutari Christi doctrina demittere praecellens quoddam caritatis erga animos genus est, at idem semper cum tolerantia atque caritate coniungantur oportet, quarum ipse Redemptor, cum hominibus et colloquens et agens, exempla prodidit. Is enim, cum venisset non ad iudicandum, sed ad salvandum mundum, acerbe quidem severus in peccata, sed patiens ac misericors in peccatores fuit*[26].

11. Ut supra dictum est, huic Declarationi est propositum, ut in hodiernis rerum adiunctis fideles de certis erroribus agendique rationibus commoneantur, a quibus cavere debent. At virtus castitatis minime to-

21 *Si investigationes sociologicae utiles sunt ad melius cognoscendum habitum mentis hominum, qui certo quodam sunt loco, sollicitudines et necessitates eorum, quibus verbum Dei praedicamus, necnon oppugnationes, quibus humana aetatis nostrae ratio illi adversatur eam pervulgatam sententiam sequendo, ex qua nulla aequa scientiae forma extra ipsam alterius doctrinam exsistat, conclusiones eiusmodi investigationum non iudicium seu, uti dicunt, criterium veritatis, normae vim obtinens, efficere valent* (Paulus VI, Adhort. Apost. *Quinque iam anni*, 8 dec. 1970: A.A.S. 63 [1971], p. 102).

22 *Mt.* 22, 40.
23 *Mt.* 19, 16-19.
24 Cfr. superiores notae 17, 19; Decretum S. Officii, 18 mar. 1666: *DS* 2060; Paulus VI, Enc. *Humanae vitae*, nn. 13, 14; A.A.S. 60 (1968), pp. 489-491.
25 *1 Sam.* 16, 7.
26 Paulus VI, Enc. *Humanae vitae*, n. 29: A.A.S. 60 (1968), p. 501.

http://www.obrascatolicas.com

ta sistit *in praedictis* culpis vitandis; eadem postulat, ut ad altiora etiam quaedam bona assequenda spectetur. Eiusmodi enim virtus est, quae integram personam attingat, quoad eius internam et externam agendi rationem.

Hac quidem virtute pro variis vitae suae statibus homines ornari debent: alteri virginitatem aut coelibatum Deo sacrum profitentes, qua quidem eminenti ratione ipsi facilius uni / Deo vacare indiviso corde pos- 91
sunt[27]; alteri vero vitam agentes ea forma, quae omnibus lege morali statuitur, prout matrimonio iunguntur aut sunt caelibes. Attamen, in quovis vitae statu castitas non circumscribitur solo externo corporis habitu; ipsum cor hominis purum efficere debet, secundum haec Christi verba: *Auditis quia dictum est antiquis; Non moechaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam moechatus est in corde suo*[28].

Castitas includitur in ea continentia, quam S. Paulus donis Spiritus Sancti annumerat, dum luxuriam condemnat tamquam vitium, quod speciali modo christianum hominem dedecet, atque a Regno caelorum excludit[29]. *Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore; non in passione desiderii sicut et gentes quae ignorant Deum, ut ne quis supergrediatur neque circumveniat in hoc negotio fratrem suum ... Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui spernit non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dat Spiritum suum Sanctum in vos*[30]. *Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, ... et turpitudo et stultiloquium aut scurrilitas, quae non decent, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote, intellegentes quod omnis fornicator aut immundus aut avarus, id est idolorum cultor, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Nemo vos decipiat inanibus verbis, propter haec enim venit ira Dei in filios diffidentiae. Nolite ergo effici comparticipes eorum; eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in* 92
Domino; ut filii lucis ambulate[31]. /

Praeterea Apostolus, rationem affert christianorum propriam, cur castitas sit excolenda, dum reprobat peccatum fornicationis non solum quatenus haec actio proximos vel socialem ordinem laedit, sed etiam quia fornicator offendit Christum, cuius sanguine acquisitus est cuiusque est membrum, et Spiritum Sanctum, cuius est templum: *Nescitis quoniam corpora vestra sunt membra Christi? ... Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate et portate Deum in corpore vestro*[32].

Quo magis fideles momentum intellegent castitatis eiusque necessarium munus in sua ipsorum vita ut virorum et mulierum, eo magis percipient, instinctu quodam spirituali permoti, quid haec virtus praecipiat vel suadeat; ac facilius etiam, magisterio Ecclesiae obsequentes, ea excipere et implere scient, quae recta conscientia in singulis casibus dictaverit.

12. Apostolus Paulus vividis verbis acerbam pugnam describit, quam homo, servus peccati, interius

27 Cfr. *1 Cor.* 7, 7. 34; Conc. Trid. Sess. XXIV, can. 10: *DS* 1810; Conc. Vat. II, Const. *Lumen gentium*, nn. 42, 43, 44: A.A.S. 57 (1965), pp. 47-51; Synodus Episcoporum, *De sacerdotio ministeriali*, pars II, 4, b: A.A.S. 63 (1971), pp. 915-916.
28 *Mt.* 5, 27-28.
29 Cfr. *Gal.* 5, 19-23; *1 Cor.* 6, 9-11.
30 *1 Thess.* 4, 3-8, cfr. *Col.* 3, 5-7; *1 Tim.* 1, 10.
31 *Eph.* 5, 3-8; cfr. 4, 18-19.
32 *1 Cor.* 6, 15, 18-20.

experitur inter *legem mentis* suae et aliam legem, *quae est in membris*, ipsum captivantem[33]. Attamen homo liberari potest a *corpore mortis* per gratiam Iesu Christi[34]. Hac quidem gratia fruuntur homines, qui per ipsam iustificati sunt et quos lex spiritus vitae in Christo Iesu liberavit a lege peccati et mortis[35]. Quamobrem eos Apostolus obsecrat: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ut oboediatis concupiscentiis eius*[36].

Haec autem liberatio, etsi aptos nos reddit ad servien/dum Deo in novitate vitae, minime tollit concu- 93
piscentiam ex originali peccato ortam, neque invitamenta ad malum in hoc mundo, qui *totus in maligno positus est*[37]. Quare Apostolus fideles adhortatur, ut vitiorum illecebras vincant virtute Dei[38], et stare valeant *adversus insidias diaboli*[39] per fidem, vigil orandi studium[40] et vitae austeritatem, qua corpus in servitutem Spiritus redigatur[41].

Vita christiana, quae vestigia Christi insistat, postulat ut unusquisque *abneget seipsum et tollat crucem suam cotidie*[42], spe remunerationis suffultus: *nam si commortui sumus, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus*[43].

Secundum vehementia huiusmodi monita, christifideles nostris quoque temporibus, immo hodie magis quam alias umquam, media adhibere debent semper ab Ecclesia commendata ad vitam castam ducendam, quae sunt: sensuum ac mentis disciplina, vigilantia ac prudentia in praecavendis peccandi occasionibus, pudoris custodia, sobrietas in oblectationibus fruendis, sanae occupationes, assidua precatio sacramentorumque Paenitentiae et Eucharistiae creber usus. Iuvenes praesertim sedulo foveant pietatem erga Immaculatam Dei Genitricem, atque ad imitandum sibi proponant Sanctorum vitam aliorumque christifidelium, in primis iuvenum, qui in excolenda castitate ceteris praestiterunt.

Peculiari autem modo opus est, ut omnes magni existiment virtutem castitatis, eius pulchritudinem eiusque refulgentem splendorem. Quae quidem virtus hominis dignitatem in luce ponit eumque aperit ad amorem verum, magnanimum, non suae utilitatis studiosum, aliorumque observantem. / 94

13. Proprium Episcoporum officium est fideles docere moralem doctrinam, quae ad sexualitatem pertinet, quaecumque forte occurrant difficultates in hoc munere implendo, propter cogitandi vivendique rationes, quae passim hodie invalescunt. Haec autem translaticia doctrina altius investiganda est; praeterea ea ratione est tradenda, ut conscientias illuminet in novis rerum condicionibus constitutas; ac denique sapienter ditari debet iis elementis, quae de significatione ac vi sexualitatis humanae vere utiliterque proferri possint. At principia ac normae de vita morali, quae per hanc Declarationem confirmata sunt, fideliter retineri ac doceri debent. Opera peculiari modo danda erit, ut fideles sibi persuadeant Ecclesiam haec principia tueri non tamquam vetustas et inviolabiles res superstitiose servandas, neque, ut saepe contenditur, ob praeiudicatam quandam opinionem quae Manichaeismum sapiat, sed quia certo scit eadem principia plane respondere divinae creaturarum rerum ordinationi et Christi spiritui, ac propterea humanae quoque dignitati.

Episcoporum etiam est invigilare, ut in theologicis Facultatibus atque in Seminariis sana doctrina expo-

33 Cfr. *Rom.* 7, 23.
34 Cfr. *Rom.* 7, 24-25.
35 *Rom.* 8, 2.
36 *Rom.* 6, 12.
37 *1 Io.* 5, 19.
38 Cfr. *1 Cor.* 10, 13.
39 *Eph.* 6, 11.
40 Cfr. *Eph.* 6, 16, 18.
41 Cfr. *1 Cor.* 9, 27.
42 *Lc.* 9, 23.
43 *2 Tim.* 2, 11-12.

natur, sub lumine fidei et Ecclesiae magisterio duce. Pariter ipsis curae erit, ut et confessarii conscientias illuminent et institutio catechetica impertiatur tali ratione, quae fideliter ac perfecte doctrinam catholicam referat.

Ad Episcopos, sacerdotes eorumque adiutores spectat fideles monere, ut sibi caveant ab erroneis opinionibus, quae in libris, commentariis ac publicis conventibus saepe proferuntur.

Parentes in primis, necnon iuvenum praeceptores annitentur, ut per integram educationem liberos et discipulos ad congruam mentis, affectuum et morum maturitatem perducant. Propterea eos de hac etiam materia edocebunt cum prudentia ac modo ad ipsorum aetatem accommodato, eorumque voluntatem assidue ad christianos mores informabunt non solum 95
consi/liis, verum etiam ac potissimum vitae suae exemplo, Dei auxilio suffulti, quod sibi precando impetrabunt. Eos etiam a tot periculis defendent, quae iuvenes minime suspicantur.

Artifices, scriptores iique omnes, penes quos sunt instrumenta communicationis socialis, artem suam exerceant ratione suae christianae fidei consentanea, plane conscii de vi permagna, qua in homines pollere possunt. Hi meminerint *obiectivi ordinis moralis primatum absolute omnibus tenendum esse*[44], eique non esse praeponere ullam rationem, quam dictitant aestheticam, vel quaestuosa commoda, vel prosperum inceptorum exitum. Sive agitur de artis vel litterarum operibus, sive de spectaculis, sive de nuntiis evulgandis, unusquisque in provincia sibi propria circumspectionem, prudentiam, moderationem ac rectam rerum aestimationem prae se ferat. Hoc profecto modo, nedum faveant augescenti morum licentiae, operam conferent ad eam refrenandam, immo ad saniorem reddendum moralem societatis statum.

Fidelibus laicis universis, pro suis iuribus et officiis in opere apostolatus, curae erit, ut ad hanc agendi rationem sese conforment.

Praestat denique omnium in memoriam revocare haec Concilii Vaticani II verba: *Sancta Synodus declarat pueris ac adolescentibus ius esse ut in valoribus moralibus recta conscientia aestimandis et adhaesione personali amplectendis necnon in Deo perfectius cognoscendo et diligendo instimulentur. Ideo enixe rogat omnes qui vel populorum regimen tenent vel educationi praesunt, ut curent ne umquam iuventus hoc sacro iure privetur*[45].

Declarationem hanc de quibusdam quaestionibus, ad sexualem ethicam spectantibus, Summus Pontifex 96
Paulus div. Prov. / PP. VI, in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 7 mensis Novembris, a. 1975, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 29 mensis Decembris, a. 1975. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Hieronymus Hamer, O. P., Archiepiscopus tit. Loriensis, *Secretarius.*

44 Conc. Vat. II, Decretum *Inter mirifica*, n. 6: A.A.S. 56 (1964), p. 147.
45 *Gravissimum educationis*, n. 1: A.A.S. 58 (1966), p. 730.

Adn. AUCTORES VARII in **CR** 61 (1976) 131-237; M. DAYEZ in **La foi et le temps** 6 (1976) 236-249; Ph. DELHAYE in **Esprit et vie** 86 (1976) 177-186, 193-204, 225-234; Ph. DELHAYE - H. WATTIAUX in **Esprit et vie** 87 (1977) 161-171, 193-202, 209-223; F. GIUNCHEDI in **La Civ. Catt.** 130 (1979-I) 154-161; J. HAMER in **Esprit et vie** 89 (1979) 385393; B. LAMBERT in **Doc. Cath.** 76 (1979) 764-777; A. LEONARD in **La foi et le temps** 6 (9176) 250-269; G. RINGLET in **La foi et le temps** 6 (1976) 270-289; L. J. SUENENS in **Doc. Cath.** 73 (1976) 679-690; M. ZALBA in **PrM** 66 (1977) 73-115; **Doc. Cath.** 73 (1976) 178-182, 208-218, 293, 334-335; *** in **La Civ. Catt.** 127 (1976-I) 209-217.

4424

1975 ... ... - SECRETARIA STATUS, NORMAE. PART.*

Formulae relationis quinquennalis

Sedi Apostolicae mittendae ab Ordinariis circumscriptionum ecclesiasticarum quae continentur intra ambitum Sacrae Congregationis pro Episcopis, Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus, et Sacrae Congregationis pro Gentium evangelizatione

PRO QUINQUENNIO 19 ... - 19 ...

ANIMADVERSIONES PRAEVIAE

1. Haec formularum series composita est tamquam schema, et tangit quaestiones pastorales de quibus Ordinarii poterunt libere loqui, exponentes facta concreta, indicantes eorum causas, illustrantes proposita pastoralia iam ad effectum deducta, vel in actu, vel in cogitatione tantum.

Haec igitur series formularum est solummodo adiumentum oblatum Episcopis, quorum multi illud expresse petiverunt etiam per Conferentias Episcopales, atque eo spectat ut ipsi facilius facere possint communicationes quinquennales apud Romanum Pontificem; agitur de formulis quae habent indolem indicativam tantum. Ordinarius res referre potest eo modo quem meliorem esse putat; conabitur autem breviter perstringere et summatim narrare condicionem, interdum implicatam, suae Ecclesiae particularis. Poterit etiam prae oculis habere *Directorium de Pastorali Ministerio Episcoporum*. Bene autem faciet, si complebit partem statisticam, quae adiuncta est hisce ipsis formulis. Poterit similiter addere tamquam "adnexa", si opportunum putabit, investigationes accuratiores de argumentis maioris momenti pro sua Ecclesia, atque etiam, si ita convenire iudicaverit, libros vel studia de eisdem quaestionibus edita in sua dioecesi.

2. Hoc schema, quod definitivum non est ac propterea exspectandum est ut in eo multa perficiantur et addantur, referre conatur veram condicionem Dioecesium, quibus est ingens numerus incolarum, et summam novarum et veterum quaestionum Ecclesiae in mundo huius temporis.

Idem schema aptari debebit ad statum proprium cuiusque Dioecesis, hac tamen ratione, ut Ordinarius semper studeat illud complere, ut Relatio Quinquennalis fiat utile instrumentum dialogi inter Pastores Ecclesiarum particularium et Pastorem Ecclesiae universalis, ac praebeat solidum fundamentum et, quantum fieri poterit, completum ad considerationes et deliberationes de re pastorali habenda in omnibus gradibus.

3. Primo intuitu hoc formularum schema videri potest valde analyticum, nimis longum et nimis subtile. Sed visum est ita illud conficere, potius quam aliquod schema breve et universale tantum, quo facilius responsiones redderentur.

4. In illis quaestionibus, quarum solutio pendet ex collectiva responsabilitate (verbi gratia: de seminariis, actis diurnis, televisione et ita porro), Ordinarius exponet ea quae suam solam dioecesim respiciunt.

5. Ut patet, Ordinarii illarum circumscriptionum ecclesiasticarum, quae continentur ambitu Sacrae Congregationis pro Episcopis, considerabunt tantum primam seu generalem partem harum formularum (etenim pars secunda integrativa, quae a Sacra Congregatione pro Ecclesiis Orientalibus procedit, et tertia, quae ad Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione pertinet, ad eos non spectant), Ordinarii vero circumscriptionum, quae continentur ambitu Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus, considerare debebunt, praeter secundam partem, etiam totum formularum schema, non autem caput Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione. Denique Ordinarii circumscriptionum, quae continentur ambitu Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, respondebunt formulis huius Sacri Dicasterii (nempe tertiae partis) sed suas responsiones, quantum fieri poterit, complebunt elementis, quae requiruntur in schemate generali seu prima parte.

6. Tandem Ordinarius mittet Relationem Quinquennalem ad Sacram Congregationem territorialiter competentem (Sacram Congregationem pro Episcopis vel Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione vel Sacram Congregationem pro Ecclesiis Orientalibus), quae curabit vicissim ut ad varia Dicasteria et Officia Romanae Curiae mittatur ea Relationis pars, quae magis illa attingat. Si de quaestionibus agatur omnino reservatis, Ordinarius rem nuntiare poterit directe variis Sacris Congregationibus vel Officiis Curiae Romanae.

PARS GENERALIS VEL PARS PRIMA

Schema pro relatione Quinquennali Ordinariorum intra ambitum Sacrae Congregationis pro Episcopis et Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus

http://www.obrascatolicas.com

I. ORGANIZATIO PASTORALIS ET ADMINISTRATIVA DIOECESIS

A. *Descriptio.* Indicandae sunt praecipuae notae dioecesis, quod spectat ad varia genera vel ordines civium et hominum in ea, breviter descriptis aspectibus geographicis, historicis, oeconomicis et culturalibus, usque ad finem mensis Decembris ultimi anni huius quinquennii.

B. *Ordinarius Dioecesanus.* 1. Nomen et cognomen. 2 Gradus hierarchicus. 3. Natio eius ex nativitate. 4. Natio eius hoc tempore. 5. Lingua nativa – aliae linguae, quibus expedite loquitur. 6. Munera, si sunt, superdioecesana.

C. *Alii episcopi qui operantur vel commorantur in eadem Circumscriptione ecclesiastica.* Omnia de eis, ut supra de ipso Ordinario.

D. *Vicarii Generales* – de unoquoque haec dicenda sunt: 1. Nomen et cognomen. 2. Dies nativitatis. 3. Dies ordinationis sacerdotalis. 4. Dies nominationis.

E. *Delegati Episcopales et Vicarii Episcopales* – de unoquoque indicanda sunt: 1. Nomen et cognomen. 2. Dies nativitatis. 3. Dies ordinationis sacerdotalis. 4. Amplitudo et extensio iurisdictionis, et activitates ei commissae.

F. *Commissiones et Officia pastoralia - administrativa*, usque ad finem mensis Decembris ultimi anni ipius quinquennii.
1. Curia dioecesana: index Officiorum et Commissionum cum membris: Officiales (sacerdotes, religiosi, religiosae, viri, mulieres).
2. Capitulum Cathedrale, Capitula collegialia.
3. Consilium Pastorale et Consilium Presbyterale (dicendum est quo modo constituta sint – ab ipso Ordinario vel libera electione) – compositio – crebritas consultationis – experientiae. Participatio laicorum (cum quibus muneribus) in Consilio Pastorali dioecesano et in Consilio paroeciali. Alia Consilia.
4. Commissiones curae pastoralis dioecesanae: earum appellatio – negotia propria – constitutio.
5. Synodus dioecesana: quando postrema acta sit. Quaestiones tractatae maioris momenti. Congressio dioecesana vel alia forma amplior participationis Populi Dei in componenda et exsequenda cura pastorali dioecesana.
6. Tribunal dioecesanum (vel regionis): eius constitutio et auctoritas – Amplitudo et extensio iurisdictionis – Quales causae tractatae intra quinquennium – Quot processus canonici ad virtutes heroicas examinandas incepti sint – (cfr. nota statistica adiuncta n. 1).

II. CONDICIO RELIGIOSA GENERALIS

1. Actio Episcopi et Commissionis dioecesanae pro fidei tutela: index commentariorum – Editores et librarii catholici nationales – scripta theologica ex aliis linguis conversa quae in dioecesi diffusa sunt – Programmata transmissionum radiophonicarum et televisificarum – Necessitudines episcopi cum theologis – Relationes cum aliis communitatibus religiosis non catholicis.
2. Quaenam sint maximae quaestiones et difficultates doctrinales in dioecesi (S. Scripturae – fides in Deum – in Christum – Ecclesia – Primatus Summi Pontificis – Collegialitas Episcoporum – Sacramenta – Doctrina moralis, etc.) – Influxus Concilii Oecumenici et eius fortasse deformatio.
3. Quid factum sit ut catholica religio insereretur in culturam et traditiones proprias Dioecesis.
4. An habeatur actio pastoralis organica: ordinata dispositio pastoralis omnium inceptorum quae primum locum occupant in opere pastorali – fructus – difficultates. Rationes et consilia exsequendae operae pastoralis (cfr. nota statistica adiuncta n. 2).
5. Collaboratio cum episcopis alterius ritus intra fines dioecesis in inceptis quae commune bonum Ecclesiae respiciunt.

III. CONDICIO OECONOMICA DIOECESIS

Notitiae – incepta – difficultates – effectus – suggestiones – consilia – programmata, verbi gratia, de his quae sequuntur:
1. Quantitas et civilis inscriptio iuridica bonorum immobilium (rusticorum, urbanorum) – mutua, contractus (brevis vel longioris temporis) – Subsidia oeconomica recepta (a Sancta Sede, ab aliis dioecesibus, ab institutis internationalibus, a singulis privatis), et auxilia oeconomica oblata ab ipsa dioecesi aliis dioecesibus.
2. Quomodo bona administrantur? – Suntne Consilium administrativum dioecesanum (vel simile institutum) et Officium administrationis dioecesanum (vel simile institutum)?
3. Vigetne systema beneficiale? Quomodo providetur sustentationi et retributioni cleri et aequae distributioni bonorum vel redituum et proventuum ex beneficiis? Praevidentia et cautio pro sacerdotibus infirmis et senibus – Cura sanitatis et valetudinis pro clero et eius familiaribus – Potestne dioecesis confidere continuae liberalitati et magnanimitati fidelium? – Colligunturne ordinatim stipes fidelium?

4. Deliberationes de vectigali vel tributis dioecesanis ob ministeria pastoralia aliasque ob causas – Experimenta – effectus.
5. Bona Sanctuariorum et eorum administratio – templa et ecclesiae.
6. Custodia patrimonii artis Dioecesis et archiviorum historicorum.

IV. SACRA LITURGIA

1. Reformatio liturgica – abusus – tarditates – aequilibrium inter liturgiam et devotiones – Veneratio sanctorum – Cantus sacer liturgicus – Ars et musica huius temporis in cultu – Celebratio liturgiae Horarum etiam inter laicos.
2. Sacramenta: catechesis de singulis sacramentis – Petitio sacramentorum et sacramentalium. Quaestiones de singulis sacramentis; verbi gratia:
– *Baptisma.* Participatio communitatis in eius celebratione. Catechumenatus adultorum – Instructiones pro parentibus qui volunt filios baptizari – Dilatio baptismatis (indicandum est tempus medium procrastinationis baptismatis et petitio eius) – Relationes cum aliis communitatibus christianis non catholicis de mutua agnitione baptismatis.
– *Confirmatio.* Praeparatio fidelium et perceptio significationis huius sacramenti – Experimenta et incepta respicientia actionem pastoralem de Confirmatione – Praecipua problemata – Suntne baptizati qui Confirmationem non recepe-runt? – Confirmatio in Dioecesi administratur solum ab Episcopo vel etiam ab aliis qui sunt ab eo delegati?
– *Eucharistia.* Frequentatio et participatio actuosa in celebratione eucharistica – in locis turisticis – in vigiliis dierum dominicorum – quot facultates concessae sunt trinationis et quadrinationis? – Missae pro infirmis, pro iuvenibus – in domibus – Homilia dominicalis praeparaturne bene et serio animo? – Satisne faciunt novi textus liturgici? Quid amplius desideratur? – Cultus Eucharisticus extra Missam.
– *Paenitentia.* Observatio praescriptorum de celebrationibus paenitentialibus communitariis – Frequentatio confessionis – Abusus et congruae emendationes de administratione huius sacramenti – Animadvertiturne in fidelibus deminutus sensus peccati? – Incepta in actione pastorali paenitentiae.
– *Unctio Infirmorum*: Peculiares quaestiones quae respiciunt actionem pastoralem de hoc sacramento – Unctio Infirmorum consideraturne a fidelibus ut sacramentum infirmorum, non autem morientium? – Praeparatio fidelium circa effectus spirituales et corporales huius sacramenti – Animadvertiturne apud fideles catholicos parva aestimatio, immo etiam recusatio Unctionis Infirmorum?
– *Ordo Sacer.* Quomodo excitatur studium et cura Populi Dei de quaestione actionis pastoralis circa vocationes sacerdotales et religiosas? – Collatio et distinctio Ministeriorum, ministri extraordinarii, ordines minores, etc. – Dispensationes concessae ordinandis per quinquennium.
– *Matrimonium.* Indicia et considerationes de celebratione matrimonii civilis ante vel post celebrationem canonicam – Quot matrimonia celebrata sunt forma extraordinaria? (CIC, can. 1098, I) – Matrimonia mixta: novae forsitan rerum inclinationes et tendentiae – Quomodo receptus est novus ritus matrimonii? – Praeparatio ad matrimonium: Cursus – incepta – experimenta – difficultates.

V. CLERUS

1. Notitiae et experimenta de his quae sequuntur: Vicariatus Foranei, regiones pastorales vel alia forma divisionis provinciarum vel locorum in ipsa Dioecesi – Paroeciae territoriales et personales – Paroeciae subiectae iuri patronatus vel electioni populari – Ecclesiae – oratoria publica – sanctuaria et frequentia peregrinatorum. Sufficitne numerus paroeciarum? – Animadvertiturne crisis paroeciae territorialis? – Consociationes paroeciarum et structurae fortasse extraparoeciales – Difficultates quae impediunt bonam constitutionem pastoralem dioecesis – Capellae vel communitates infraparoeciales: parvae communitates ecclesiales – Communitates quae appellantur "basilares", experientiae et effectus talium associationum – Consilia paroecialia vel alia similis structura, eorum munera et potestates.
2. Clerus dioecesanus: familiaritas Ordinarii cum Clero – Sodalitates intra clerum et earum coniunctio cum Hierarchia – Formae vitae communis – Incepta spectantia ad formationem permanentem Cleri et ad eius renovationem theologicam et pastoralem – Pietas sacerdotalis et incepta ad eam fovendam – Exercitia spiritualia – Agnosciturne praestantia caelibatus? Describantur causae defectionum sacerdotalium – Condicio eorum qui a sacerdotio defecerunt – Incepta inita ad magis aequam Cleri distributionem obtinendam – Potestne Dioecesis concedere sacerdotes aliis dioecesibus aut, e contrario, ipsa indiget aliis sacerdotibus? – Quomodo Clerus se gerit in quaestionibus politicis – Diaconatus permanens, experientiae atque fructus – Mutuae relationes inter fideles et Clerum (cfr. adiuncta nota statistica, n. 3).

VI. RELIGIOSI ATQUE INSTITUTA SAECULARIA

1. Notitiae circa singula Instituta Religiosa ac Saecularia

quae sunt in Dioecesi, usque ad finem mensis decembris ultimi anni huius quinquennii, distinctione facta inter Instituta Iuris Pontificii et Instituta Iuris Dioecesani – Eorum activitates – Normae iuridicae particulares – Privilegia quibus forte gaudent – Opera et organizationes dioecesanae quae a religiosis diriguntur.
2. Insertio atque integratio religiosorum in actione pastorali dioecesana.

VII. COOPERATIO MISSIONARIA

Activitas Pontificiorum Operum Missionalium in Dioecesi – Incepta inita ut theologia missionaria inseratur in magisterium doctrinae theologicae (Decr. *Ad gentes*, 1; Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, [die 6 augusti 1966, III, 1]). Quomodo celebretur Annuus Dies Missionum, et quomodo foveantur vocationes missionales inter iuvenes et inter clericos – An detur Institutis Missionalibus opportunitas notas faciendi in Dioecesi missiones earumque necessitates – Auxilia collata ad incepta efficaciter promovenda in territoriis missionalibus (missio sacerdotum, religiosorum, laicorum) – An statuta sit certa stips quotannis solvenda pro Missionibus ad normam Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* III, n. 8 – Cura pastoralis in Dioecesi pro studentibus e terris missionum oriundis.

VIII. SEMINARIA ET UNIVERSITATES

1. Activitas pro vocationibus sacerdotalibus et religiosis.
2. Seminaria: notitiae, experimenta sive frugifera sive minus felicia circa Seminaria Maiora, Minora vel alia Centra institutionis candidatorum sacerdotii condita pro Clero dioecesano – pro vocationibus adultorum – Seminaria dioecesana et interdioecesana: Superiores – Professores – alumni – Regulae – programmata studiorum – opera paedagogica humana, spiritualis, culturalis – Criteria pro admissione in Seminarium – Libertas quod attinet ad decernendum circa vocationem – Cognitio linguae latinae – Sexennium philosophicum et theologicum – Libri studiorum – Experientiae pastorales tempore studiorum in Seminario.
3. Universitates et Altiora Instituta studiorum sacrorum – Centra culturalia catholica – Notitiae circa singula Centra; catholica, acatholica et etiam non christiana – Notae peculiares – An ab auctoritate civili publice agnoscantur – Tituli qui conceduntur, etc. – Professores et alumni – Influxus in ambitu societatis – Cura pastoralis pro alumnis Universitatum – Cura pastoralis pro coetibus virorum doctorum.
4. Centra investigationis scientificae spectantia ad scientias ecclesiasticas et profanas.
5. Bibliothecae et tabularia Ecclesiae, Civitatis et privatorum.
6. Universitates et scholae altiores studiorum profanorum non obnoxiae auctoritati ecclesiasticae: notitiae – quomodo se habeant circa Religionem et Ecclesiam – Associationes et incepta catholica ad eas spectantia – An et cuius generis in iisdem Centris habeantur contestationes (cfr. adnexa nota statistica n. 4).

IX. INSTITUTIO CATHOLICA

1. Scholae catholicae, medii ordinis et elementariae (institutio religiosa – eius effectus – difficultates – quid prospiciatur circa futurum tempus) – Relationes cum auctoritate civili – Condicio oeconomica – Tituli agniti vel non ab auctoritate civili – Associationes apostolatus causa conditae inter educatores, inter patres familias, inter alumnos et inter quondam alumnos – Scholae mixtae eorumque problemata.
2. Institutio religiosa apud scholas publicas (effectus – difficultates – programmata – activitates extrascholasticae ortae ut haec institutio compleatur).
3. Institutio religiosa pro adolescentibus qui scholas non frequentant.
4. Catechesis pro pueris, iuvenibus, adultis, itinerantibus, rusticantibus – pro iis qui procul sunt a praxi religiosa, pro operariis, pro viris doctis: incepta, effectus, programmata – Centrum vel Commissio dioecesana Cathecheseos (cfr. adnexa nota statistica n. 5).

X. LAICI: VITA ET ACTIO APOSTOLICA

1. Vita et actio laicorum in paroeciis, in "Communitatibus Basilaribus", vel in aliis formis vitae ecclesialis – Dialogus et cooperatio inter laicos et Hierarchiam (afferantur quaedam exempla quae per hoc quinquennium videntur maioris momenti) – Quid de formatione laicorum quae spectat ad altiorem cognitionem theologicam, ad fidem solidiorem et profundiorem, ad activitatem apostolicam, ad dialogum oecumenicum, ad participationem liturgicam et ad collaborationem in Liturgia – An sit Centrum pro formatione laicorum: notae peculiares et ratio agendi – Motus actionis apostolicae, quibus laici inseri possint in suum socialem ambitum apostolatus causa, nec non penitius excolere valeant doctrinam et vitam spiritualem, in variis campis quae respiciunt opera caritatis, familiam, culturam, iuventutem – Motus qui conditi sunt a Hierarchia, qui laicos auctores habent, qui prae se ferunt notas Actionis Catholicae proprias (cfr. Decr. *Apostolicam actuositatem*, n. 20), qui conectuntur cum institutis internationalibus: realis condicio, notae propriae, numerus membrorum et efficacia actionis. Motus huius quinquennii decursu orti, exstincti, causa eorum exstinctionis – An sint "Coetus spontanei" qui dicuntur.
2. Sacerdotes, sodales religiosi addicti formationi laicorum: eorum aptitudo et praeparatio, problemata peculiaria – Laici qui activas partes habent in nova aliqua forma ministerii ecclesialis – An sint in Dioecesi laici formatione et vita christiana valde praestantes, quorum praesentia peculiare momentum habeant in vita politica et sociali, in campis culturae, artis et communicationis socialis – Influxus in coetus qui procul ab Ecclesia vivunt – Laici ab aliis Nationibus vel Dioecesibus oriundi, qui voluntariam operam praestant: locus originis, quamnam activitatem exerceant, quo animo excipiantur (cfr. adnexa nota statistica n. 6).

XI. OECUMENISMUS

1. An sint confessiones christianae non catholicae in Dioecesi – Earum activitas – Ex variis confessionibus christianis, estne aliqua quae sit addicta proselytis faciendis? Estne Commissio dioecesana pro christianorum unitate fovenda? Incepta pro dialogo oecumenico fovendo – Difficultates – Mutuae incomprehensiones – Programmata communia pro tempore praesenti et futuro.
2. An sint religiones non christianae in Dioecesi – Earum condicio iuridica et socialis – Quaenam organizationes magis praestent et quinam ex earum moderatoribus praecipua polleant auctoritate – Earum dies festus principalis – Quaenam sint earum Centra pro organizatione et diffusione – Earum actio ad proselytismum faciendum earumque socialia incepta – Earum agendi ratio erga Ecclesiam catholicam et Christianismum – Praecipuae obiectiones contra Ecclesiam catholicam – Experimenta cooperationis inter non christianos et christianos (catholicos vel non) – Causae incomprehensionum – Quid faciendum ad mutuas relationes meliores efficiendas;
3. An sint coetus organizati non credentium in Dioecesi – Media et instrumenta propagationis – Nomina moderatorum – Incepta catholicorum ad rationes cum eis ineundas – Effectus propagationis doctrinae atheisticae et antireligiosae – An numerus non credentium in Dioecesi crescat vel minuatur – Causae peculiares aucti numeri non credentium – Quaenam incepta catholicorum suadeantur hac in re (cfr. adnexa nota statistica n. 7).

XII. ASSISTENTIA SOCIALIS

Organizationes dioecesanae pro pauperioribus adiuvandis – Experimenta – Centra assistentiae pro valetudine – Valetudinaria – Organizationes paroeciales et superdioecesanae – Subsidia missa ab exteris Nationibus – Problemata – Caritas dioecesana – Solidarietas erga pauperes et incepta ad superandam indolem mere assistentialem subsidiorum.

XIII. ALIAE QUAESTIONES PASTORALES

1. Actio pastoralis respiciens familiam (Experimenta – difficultates – programmata – Consultores matrimoniales – Collaboratio cum christianis non catholicis circa problemata de matrimonio – familia).
2. Quaestiones de divortio: an opinio publica evolutioni obnoxia sit – Condicio eorum qui divortium fecerunt vel sunt irregulares in societate – Causae divortii – Motus contra divortium (relationes cum non catholicis de hac re – Experimenta – Effectus).
3. Usus mediorum anticonceptivorum (Ratio agendi Cleri estne conformis cum magisterio Pontificio? – Diffusio mediorum anticonceptivorum – Ratio agendi auctoritatis civilis – Problemata demographica).
4. Abortus (Diffusio – Ratio agendi auctoritatis civilis).
5. Migrantes, maritimi, turistae, nomades et ceteri itinerantes: pondus huius facti in Dioecesi – Incepta pastoralia hoc in campo.
6. Actio pastoralis urbana – Variae formae actionis pastoralis pro urbe – Problemata peculiaria de hac re – Experimenta – Problema saecularizationis – Relativismus quoad valores morales et mores – Vita religiosa in populo – Actio pastoralis in universum ordinata.
7. Problemata concreta in Dioecesi quae respiciunt iustitiam socialem et defensionem dignitatis personae humanae – Incepta inita in Dioecesi quoad haec problemata – Diffusio doctrinae socialis Ecclesiae – Problemata quae peculiari modo respiciunt discriminationem (ratione stirpis, immigrationis, religionis, linguae, sexus, etc.), coactam operis vacationem, defectum domorum – Mutuae relationes inter operarum conductores et opifices – Doctrinae marxistarum, atheorum, materialistarum et factionum contra publicam securitatem quamnam vim habent sive apud classes excultas atque administrationi rei publicae praepositas, sive apud populum in universum? Adestne conflictus inter Ecclesiam et auctoritates civiles quoad iustitiam socialem?

http://www.obrascatolicas.com

8. Ratio agendi catholicorum in vita publica et damna quae forte oriantur e diversitate opinionum politicarum inter catholicos.

Nota statistica N. 1

Consilia: Pastorale, Presbyterale. *Tribunal* dioecesanum et/vel regionale.

Respondeatur ad quaestiones quae sequuntur:

1. Consilium Pastorale dioecesanum. *a*. numerus membrorum, exeunte mense decembri ultimi anni huius quinquennii. *b*. numerus membrorum laicorum, idem idem. *c*. numerus sacerdotum saecularium vel dioecesanorum, idem idem. *d*. numerus religiosorum, idem idem. *e*. numerus religiosarum, idem idem. *f*. frequentia consultationum vel congressionum (quo temporis intervallo accidant, vel quot congressiones celebratae sint ultimo anno quinquennii).

2. Consilium Presbyterale. *a*. numerus membrorum, exeunte mense decembri ultimi anni huius quinquennii. *b*. frequentia consultationum vel congregationum (quo temporis intervallo eveniant, vel quot congressiones celebratae sint ultimo quinquennio). *c*. quo temporis intervallo Consilium renovetur.

3. Tribunal dioecesanum et/vel regionale. *a*. numerus iudicum, exeunte mense decembri ultimi anni huius quinquennii: clerici, laici. *b*. ceteri qui operam praestant, exeunte mense decembri ultimi anni huius quinquennii: clerici, laici. *c*. numerus causarum matrimonialium (declaratio nullitatis, dispensatio super rato et non consummato, separatio, etc.) quae pertractatae sunt singulis annis quinquennii. *d*. numerus causarum "iurium", "criminalium" et nullitatis Sacrae Ordinationis, etc., quae pertractatae sunt singulis annis quinquennii. *e*. numerus processuum canonicorum quibus examen institutum est virtutum heroicarum, singulis annis quinquennii.

Nota statistica N. 2

Res editorialis – Scripta typis edita.

Usque ad finem mensis decembris ultimi anni huius quinquennii, quot numerantur:

1. Societates librariae catholicae. 2. Tabernae librariae catholicae. 3. Ephemerides dioecesis (declaretur quo temporis intervallo edantur, an scilicet singulis diebus, hebdomadibus, vel mensibus; declaretur etiam numerus exemplarium cuiusvis editionis). 4. Cetera scripta typis edita periodica (declarentur omnia ut in superiore numero 3).

Nota statistica N. 3

Clerus – Centra pastoralia.

Quod spectat ad spatium quinque annorum continuum, quorum primus initium sumit ex primo die mensis Ianuarii, quintus autem completur postremo die mensis Decembris, distincte significetur quot sint:

1. Sacerdotes dioecesani (saeculares) ordinati. 2. Sacerdotes dioecesani ab aliis nationibus oriundi atque in Dioecesim recepti. 3. Sacerdotes dioecesani ex aliis Circumscriptionibus Ecclesiasticis istius Nationis oriundi atque Dioecesi servientes. 4. Sacerdotes perpetuo exclaustrati atque in Dioecesim recepti. 5. Sacerdotes dioecesani defuncti. 6. Sacerdotes dioecesani missi a Dioecesi ad alias Circumscriptiones Ecclesiasticas. 7. Sacerdotes dioecesani qui sacerdotium reliquerunt. 8. Sacerdotes dioecesani muneribus vacantes ratione aetatis vel infirmitatis. 9. Paroeciae suppressae ("paroeciae" id est sedes pastorales canonice erectae, sive territoriales sive personales).

Inde a die primo mensis Ianuarii ipsius anni, ex quo quinquennium sumit initium, significetur quot sint:

10. Paroeciae parocho residente praeditae atque a Clero dioecesano gubernatae. 11. Paroeciae parocho residente praeditae atque a Clero religioso gubernatae. 12. Paroeciae parocho residente destitutae atque ab alia parocho vel sacerdote administratae. 13. Paroeciae parocho destitutae atque sodalibus religiosis non sacerdotibus commendatae. 14. Paroeciae parocho destitutae atque Sororibus religiosis commendatae. 15. Paroeciae parocho destitutae atque laicis commendatae. 16. Paroeciae omnino vacantes.

Usque ad diem 31 mensis Decembris ipsius anni quo quinquennium completur, significetur quot fuerint:

17. Paroeciae parocho residente praeditae atque a Clero dioecesano gubernatae. 18. Paroeciae parocho residente praeditae atque a Clero religioso gubernatae. 19. Paroeciae parocho residente destitutae atque ab alio parocho vel sacerdote administratae. 20. Paroeciae parocho destitutae atque sodalibus religiosis non sacerdotibus commendatae. 21. Paroeciae parocho destitutae atque Sororibus religiosis commendatae. 22. Paroeciae parocho destitutae atque laicis commendatae. 23. Paroeciae omnino vacantes. 24. Paroeciae habentes Consilium pastorale, paroeciale, vel aliud id generis. 25. Communitates basilares (v. d. "di base"). 26. Sacerdotes dioecesani in Dioecesi incardinati. 27. Sacerdotes dioecesani Licentia vel Laurea in Theologia exornati. 28. Sacerdotes dioecesani Licentia aut Laurea in aliis scientiis exornati.

Nota statistica N. 4

Instituta formationis et doctrinae.

Inde a die 1 mensis Ianuarii ipsius anni ex quo quinquennium sumit intium, significetur quot sint:

1. Seminaria Minora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Clero dioecesano. 2. Seminaria Minora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Religiosis. 3. Seminaria Maiora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Clero dioecesano. 4. Seminaria Maiora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Religiosis. 5. Seminarii alumni minores Cleri dioecesani. 6. Seminarii alumni maiores Cleri dioecesani.

Usque ad diem 31 Decembris postremi anni quo quinquennium completur, signifecetur quot fuerint:

7. Seminaria Minora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Clero dioecesano. 8. Seminaria Minora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Religiosis. 9. Seminaria Maiora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Clero dioecesano. 10. Seminaria Maiora vel alia id generis collegia, in quibus instituantur candidati ad sacerdotium pro Religiosis. 11. Seminarii alumni minores Cleri dioecesani. 12. Seminarii alumni maiores Cleri dioecesani. 13. Universitates catholicae quotque ascripti. 14. Universitates civiles quotque ascripti. 15. Facultates Theologicae, quot docentes quotque singulis Facultatibus ascripti. 16. Aliae catholicae scholae superiores quotque eis ascripti secundum earum genus et gradum.

Nota statistica N. 5

Scholae catholicae, elementariae et mediae.

Inde a die 1 mensis Ianuarii ipsius anni ex quo quinquennium sumit initium, significetur quot sint:

1. Scholae catholicae elementariae. 2. Scholae catholicae mediae.

Usque ad diem 31 mensis Decembris ipsius anni quo quinquennium completur, significetur quot fuerint:

3. Scholae catholicae elementariae. 4. Scholae catholicae mediae. 5. Personae (sacerdotes, religiosi, laici) prorsus addictae ordinationi et promotioni Christianae doctrinae (catechesis) in Dioecesi instituendae. 6. Personae (sacerdotes, religiosi, laici) quae Christianam doctrinam doceant in: *a*) Scholis elementariis. *b*) Scholis mediis.

Nota statistica N.6

Coetus, associationes et motus apostolatus laicorum.

Usque ad finem mensis Decembris ipsius anni quo quinquennium completur:

1. Referatur index coetuum, associationum et motuum apostolatus laicorum in Dioecesi operantium, illis quidem expresse significatis, quorum praesentia vel navitas latius patet et maius pondus habet. 2. Significetur quot sacerdotes omnino ("full time") eorum curae addicantur.

Nota statistica N. 7

Coetus confessionales.

Usque ad finem mensis Decembris ipsius anni quo quinquennium completur, illis quidem expresse significatis, qui numero personarum vel momento navitatis praestiterint, index transcribatur:

1. Coetuum confessionis christianae non catholicae in Dioecesi exstantium. 2. Coetuum religionum non christianarum in Dioecesi exstantium. 3. Coetuum organizatorum non credentium in Dioecesi degentium.

PARS SECUNDA

Schema pro Relatione Quinquennali Ordinariorum intra ambitum Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus

(complendum iuxta formulas generales primae partis)

CURIA PATRIARCHALIS (Sincellus, Oeconomus, Archivista, Curator tabularum accepti et expensi, Curator statisticae).

SYNODUS PERMANENS (Membra, dies conventuum, argumenta disceptata).

Ubi deest Synodus permanens:

CONSILIUM PATRIARCHALE (Membra, dies conventuum, argumenta disceptata).

TRIBUNALIA PATRIARCHALIA (Nomen Tribunalium, nomina Officialium, relatio causarum disceptatarum).

COMMISSIO LITURGICA (nomina membrorum, navitas Commissionis).

CURIA PATRIARCHAE DE RITU DEFENDENDO (in Patriarcatu, extra Patriarchatum).

NOVAE EDITIONES LIBRORUM LITURGICORUM (libri inscriptio, tempus novae editionis).

NECESSITUDINES cum Episcopis proprii Patriarchatus.

NECESSITUDINES cum Episcopis eiusdem Ritus extra Patriarchatum.

CONCILIA EPISCOPALIA INTERRITUALIA CONVOCATA (dies, argumenta disceptata, animadversiones).

COOPERATIO CUM PROPRIIS EPISCOPIS in gravibus Dioecesium negotiis.

NECESSITUDINES CUM CLERO PATRIARCHATUS (specialis sedulitas de vocationibus deque vita spirituali presbyterorum, de digno cultu et victu ipsis suppeditandis; quae incepta sint ut pecunia intereparchialis constitueretur pro curatione Cleri aegritudine affecti; significentur domus, quae forte sint in Patriarchatu, pro Clero senectute affecto).

VISITATIONES EPARCHIARUM (nomen Eparchiae, dies visitationis, animadversiones).

VISITATIONES SPECIALES (nomen Instituti, dies visitationis, animadversiones).

DIFFICULTATES TEMPORE SEDIUM EPISCOPALIUM VACANTIUM (electio novorum Titularium, tutela bonorum Eparchiae, custodia bonorum defuncti Pastoris ipsi Ecclesiae legatorum).

RELIGIOSI: 1. *Monasteria "stauropegiaca"*: nomen, dies erectionis, quot sint sodales, finis, animadversiones; 2. *Ordines iuris Patriarchalis*: nomen, dies erectionis, quot sint domus, quot sodales, finis, animadversiones; 3. *Congregationes iuris Patriarchalis*: nomen, dies erectionis, quot sint domus, quot sodales, finis, animadversiones.

LOCA "STAUROPEGIACA" (nomen, dies erectionis, finis, animadversiones).

CUSTODIA BONORUM ECCLESIASTICORUM (quae sint irregularitates, neglegentiae cognitae, remedia adhibita).

FACULTATES CONCESSAE ad bona pretiosa vel alia abalienanda et ad mutuum dandum.

COOOPERATIO CUM FRATRIBUS SEPARATIS (assiduitas conventuum ut preces simul cum eis adhiberentur; eorum interventus in operibus caritatis, in operibus socialibus; effectus certi ex dialogo obtenti; aucta mutua cognitio; pericula; alii effectus qui forte prodierint).

PARS TERTIA

Schema Relationis Quinquennalis pro Ordinariis qui in territoriis commorantur Sacrae Congregationi pro Gentium Evangelizatione subiectis

I. INCOLAE CIRCUMSCRIPTIONIS

A. *Sub aspectu civili.*

1. Numerus incolarum totalis. 2. Numerus vel proportio secundum incolarum stirpem et linguam; et quid de recentibus ac temporariis migrationibus. 3. Administratio civilis breviter delineatur.

B. *Sub aspectu religioso*

4. Catholici baptizati: numerus eorum totalis, numerus secundum sexum, varietatem rituum ac diversitatem stirpium; quid de eorum fervore et praxi religiosa. 5. Christiani non catholici: generalia secundum eorum numerum, varios ritus (quoad Orthodoxos) aut denominationes (quoad Anglicanos, Lutheranos, Calvinistas, etc.), ac progressum. 6. Alii coetus christiani non catholici: an sint alii coetus religiosi qui ex occidentalibus regionibus provenientes, christiani se dicunt; aut coetus locales qui, christiano more adhuc viventes, a communione cum Ecclesia Catholica vel cum aliqua denominatione christiana traditionali recesserunt; aut coetus syncretistici "christopagani" (1): elenchus coetuum ac compositio numerica approximativa, delineamenta peculiaria, progressio vel regressio. 7. Non-christiani: generalia circa eorum numerum aut proportio secundum diversitatem professionis religiosae vel systematis philosophico-moralis. 8. Neo-pagani moderni (2): aestimatio eorum qui catholici fuerunt, aut christiani non catholici.

II. STRUCTURAE ECCLESIASTICAE

A. *De Ordinario eiusque collaboratoribus directis.*

9. De Ordinario: nomen, generalia biographica, locum residentiae et indicatio postalis. 10. De Episcopis coadiutore et auxiliariis: nomen, generalia biographica. 11. De Vicariis Generalibus et Episcopalibus, vel de Vicariis Delegatis: nomen, generalia biographica, negotia propria. 12. De Consilio Pastorali et de Senatu Presbyterorum, seu de Consultoribus dioecesanis (Dioec.) vel de Consilio Missionis (VA, PA): compositio, nomina, frequentia consultationum.

1. Istae sunt quae, secessione a Christianismo vel Catholicismo facta, aliqua tamen de Christianismo retinentes, in corporationibus religiosis paganis novis se erexerunt.

2. Hic indicetur numerus approximativus baptizatorum qui nullam amplius religionem confitentur.

B. *De divisionibus ecclesiasticis.*

13. De mandato commissivo (3) pro aliquibus regionibus aut operibus (Dioec.), aut de systemate commissionis missionalis (VA, PA): quinam mandatarii sunt, cum quibus effectibus. 14. De contractibus forsitan directe initis inter Ordinarium et aliquos coetus missionariorum: quales. 15. De divisionibus districtualibus aut regionalibus et de earum praepositis (qui sunt Vicarii foranei, Superiores districtus aut "unitatis paroecialis") (4); status ecclesialis respectivus, regiones seu loca ubi adhuc deficiunt.

C. *De provisione sedis vacantis vel impeditae.*

16. In casu sedis vacantis vel impeditae, quomodo provisum sit.

III. MISSIONARII EORUMQUE COLLABORATORES

A. *De missionariis.*

17. De presbyteris: numerus sacerdotum dioecesanorum (autochthonum, exterorum) in ipsa circumscriptione incardinatorum, necnon numerus sacerdotum ibi ad tempus laborantium (sacerdotes sic dicti "Fidei donum"); numerus sacerdotum alicui Instituto addictorum (exterorum, autochthonum) stabiliter in ipsa circumscriptione laborantium (secundum Instituta). 18. De religiosis Fratribus: numerus eorum (autochthonum, exterorum) secundum Instituta. 19. De religiosis Sororibus: numerus earum (autochthonum, exterarum) secundum Instituta. 20. De missionariis laicis (5): brevis descriptio de illis, quoad numerum, provenientiam, operam. 21. Specialiter de catechistis autochthonibus ex professione (*Full Time, à plein temps*): accurata descriptio de illis, numerus virorum ac mulierum, eorum opus ad fidem dilatandam, ad catechesim proponendam, ad communitates christianas regendas deficiente sacerdote. 22. De his omnibus: quid re relationibus illorum inter se, et cum Ordinario; an sint conventus missionariorum cum Ordinario; utrum eorum activitas satisfaciens evadat in omnibus pro eruditione Populi Dei ac pro progressu Ecclesiae novellae.

B. *De collaboratoribus*

23. Consilia pro laicorum apostolatu: quot et qualia sint. 24. Adsistentes paroecialies (6): brevis conspectus. 25. Catechistae occasionales (7): in paroeciis aut communitatibus catholicis, in scholis (privatis, publicis) aut in aliis institutionibus; numerus virorum ac mulierum.

C. *De seminaristis maioribus* (8).

26. Seminaristarum numerus pertinentium ad clerum dioecesanum; illorumque numerus in Institutis.

IV. OPUS MISSIONALE

A. *De Fidei propagatione ac de initiatione christiana.*

27. De Fidei Catholicae propagatione: quibus personis, quibus methodis, quibus effectibus et difficultatibus. 28. An adsint impedimenta sat diffusa quominus illi bene ad fidem catholicam dispositi a susceptione baptismi recedere debeant aut velint. 29. De initiatione christiana neo-conversorum: quomodo proceditur, vel per ordinarios cursus pro catechumenis – si revera alicubi sint – vel per generalem ordinationem cathecheseos. 30. Numerus illorum neo-conversorum qui hoc quinquennio baptismum receperunt, et proportio secundum sexum, stirpem et aetatem.

B. *De formatione christiana iuventutis*

31. Pro iuvenibus catholicis in paroeciis aut stationibus missionalibus: quibus methodis, quibus personis, an omnes religiosam formationem recipere queant. 32. Pro iuvenibus catholicis in scholis: an adsit possibilitas educationis religiosae pro alumnis catholicis in scholis cuiusvis regiminis (cath., prot., statalis) aut gradus (elementarii, medii, superioris); quinam sunt effectus. 33. De formatione christiana in associatione iuventutis catholicae: an satisfaciens evadat etiam relate ad praeparationem apostolicam. 34. De nupturientibus ad matrimonium christianum praeparandis: an et quomodo provideatur.

3. S. C. pro Gentiuñ Evangelizatione, Instr. *Relationes in territoriis*, 24 febr. 1969 (A.A.S. 61 [1969], pp. 281-287).

4. Tales "unitates" varias complectuntur paroecias (sive formatas sive non) sub cura alicuius presbyterorum coetus communiter operantium.

5. Illi aut illae sunt qui, sive ad aliquod Institutum Saeculare, sive ad aliquam Associationem pertinentes, aut modo privato viventes etiam matrimonio iuncti, allaborant in totali deditione vitae, licet ad tempus praefinitum, in opere missionali, cum officiali deputatione ad hoc ab Ordinario recepta vel sancita.

6. Illi aut illae sunt qui, licet nullo organismo apostolatus laici adscripti, sat actuose cum missionariis collaborant in paroeciis aut stationibus missionalibus.

7. "Part time catechists – Catéchistes à temps partiel" hic etiam recensentur magistri catholici scholarum qui doctrinam catholicam in scholis aut extra exponunt.

8. Sub hoc nomine veniunt illi, ex ipsa circumscriptione immediate provenientes, qui in aliquo Seminario Maiore aut Scholasterio (novitiatu incluso) inscripti sunt.

http://www.obrascatolicas.com

C. De actione pastorali erga fideles

35. Quibus linguis Liturgia Verbi populo fideli proponitur; an homilia regulariter et modo congruo facta sit; quid de actuosa participatione fidelium Missae sacrificio; proportio fidelium qui Missae de praecepto intersunt; quid de frequentia communionis sacramentalis. 36. De baptismo: numerus puerorum baptizatorum ex familiis catholicis natis (durante quinquennio); numerus totalis baptismorum (etiam in periculo mortis). 37. De matrimonio: utrum polygamia vel divortium a legislatione civili agnita sint et quomodo fideles catholici se gerant; utrum matrimonia mixta invalescant et cum quibus effectibus pro parte catholica et prole. 38. De numero eorum qui vitam et praxim catholicam derelinquunt: cur id faciant, et quinam fiant (an adhaereant coetibus atheorum vel in paganorum societatem revertantur, vel ascribantur alicui coetui alius religionis).

D. De centris aut institutionibus ad opus missionale fovendum

39. De Seminario maiore: Notitiae utiles praebeantur circa professores (autochthones, exteros), directores, studentes, regimen, ac circa exitum formationis impertitae. 40. De centris apostolatus sive pro conversione ad Ecclesiam, sive pro incremento actionis pastoralis erga fideles: brevis descriptio de his centris (9). 41. An adsint scholae speciales pro formatione catechistarum et magistrorum catholicorum; brevis conspectus de illis quae circumscriptioni sunt propriae. 42. An adsint centra aut institutiones ab ipsa Missione erecta pro progressu technico-sociali incolarum praesertim catholicorum: etiam pro actione medico-caritativa: brevis conspectus de variis istis centris aut institutionibus. 43. An adsint organizationes sportivae aut recreativae pro iuventute catholica. 44. An difficultates speciales ponantur erga aliquas ex istis institutionibus; an reapse omnes istae criteriis modernis efficaciae apostolicae respondere videantur.

F. De problematibus maioris momenti

45. Delineantur problemata principaliora circa evangelizationem et implantationem Ecclesiae particularis autochthonis; obstacula et exspectationes pro futuro.

9. V. gr.: Centra investigationum socio-religiosarum, centra pro mediis modernis communicationis socialis, centra pro praeparatione novellorum missionariorum, centra pastoralia, domus convictuales pro studentibus catholicis, etc.

* Typis Polyglottis Vaticanis 1975. Adn. L. de ECLEVERRIA in REDC 32 (1976) 401-413.

1975 ... ... - SC pro CULTU DIVINO, NORMAE. PART.*

Normae servandae, ut aliqua ecclesia localis titulo Basilicae Minoris decoretur, recognoscuntur

I. CONDICIONES

1. Ecclesia congruenti amplitudine et artis decore emineat, et sit consecrata (1).

2. Ad structuram et formam quod attinet, liturgicis legibus adamussim respondeat (v. gr. altare maius versus populum sit exstructum; sedes celebrantis et ambo ad verbum Dei proclamandum, crux, baptisterium, locus pro asservatione Ss.mae Eucharistiae habeantur apte disposita; imagines quoad formam, numerum, collocationem vigentibus normis con-

1. Longitudo aedificii ca. 50 m. de more computatur.

gruant); idonea sit ad liturgicas actiones rite exsequendas et ad fidelium actuosam participationem obtinendam.

3. In universa dioecesi quadam celebritate gaudeat, v. gr. quia corpus vel insignis reliquia alicuius Sancti canonizati in ea asservatur, vel celebris imago ibidem peculiari veneratione colitur, vel *ipsa* ecclesia refertur ad singularem quendam eventum religiosae dioecesis historiae.

4. Vitae religiosae et pastoralis veluti radiationis centrum exsistat; hinc:

a) sacrae Liturgiae et praesertim Eucharistiae celebratio omnimoda cum dignitate peragatur, quae sit aliis in exemplum, sive ob liturgicam legum observantiam sive ob actuosam populi participationem: *b*) *Schola Cantorum* ibi habeatur ac praeterea non desit qui fidelium participationem ducere et sustinere queat; *c*) sacerdotes numero sufficientes ecclesiae addicti et confessarii paenitentium necessitati, statutis horis, praesto sint; *d*) verbi divini praedicatio frequens fiat nec ad homiliam dierum festorum dumtaxat redigatur.

5. Documenta dirigenda Sacrae Congregationi pro Sacramentis et Cultu Divino ad titulum Basilicae Minoris obtinendum ea quae sequuuntur amplecti debent: *a*) petitionem rectoris ecclesiae ab Ordinario loci approbatam, etiamsi agatur de ecclesiis exemptis; *b*) indicationem an aliae et quaedam Basilicae in dioecesi inveniantur; *c*) "nihil obstat" Conferentiae Episcoporum; *d*) opuscula, libros, imagines luce impressas, ex quibus ecclesiae forma, structura, condicio, sufficienter illustrentur; *e*) responsiones "Quaestionario" adnexo (2).

II. OBLIGATIONES

6. Intra Basilicae fines promoveatur religiosa fidelium institutio, peculiaribus cursibus instructionis, collationum seriebus, ceterisque eiusmodi inceptis.

7. Inter Basilicae opera et incepta plurimum tribuatur studio et vulgationi documentorum, quibus Summi Pontificis mens et magisterium exhibetur.

8. In ipsa Basilica singulari cum sollemnitate celebrentur: *a*) festum Cathedrae S. Petri (22 febr.); *b*) sollemnitas SS. Apostolorum Petri et Pauli (29 iun.); *c*) anniversarium electionis Summi Pontificis.

9. In quavis Basilica, pro opportunitate, diebus praesertim festivis, una alterave Missa lingua latina celebretur. In eiusmodi Missis gregorianae melodiae vel sacra polyphonia peculiari cura et studio proferantur.

Item, pro opportunitate, celebrentur etiam Missae lingua vernacula frequentioribus coetibus peregrinorum propria.

10. In fronte Basilicae Summi Pontificis vel Apostolicae Sedis insigniae collocentur.

III. CONCESSIONES

11. Fideles plenariam indulgentiam, suetis condicionibus, acquirere possunt Basilicam diebus infrascriptis visitantes: *a*) in sollemnitate SS. Apostolorum Petri et Pauli (29 iun.); *b*) in sollemnitate Titularis; *c*) die 2 augusti, quo "Portiunculae" indulgentia occurrit; *d*) die ad libitum semel in anno electa.

12. Signum pontificium, idest Claves decussatae, adhiberi poterit in vexillis, in supellectile, in sigillo Basilicae.

13. Rectori Basilicae super rochetum uti licet mozetta ex serico nigro cum oris, ocellis et globulis rubini coloris.

2. In "Quaestionario" notitiae quaeruntur circa mensuram ecclesiae eiusque dispositionem ad celebrationes liturgicas iuxta exigentias instaurationis liturgicae, diem consecrationis, reliquias et imagines quae in ea coluntur, eius momentum historicum et artisticum eiusque vitam religiosam et pastoralem.

* Notit. 11 (1975) 260-262; cfr. Decretum S. C. Rituum Domus Dei diei 6 Iunii 1968: LE n. 3663. Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 505-506.

ANNUS 1976

4426

1976 IAN 9. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM AUSTRIA. AAS 68 (1976) 422-424

Conventio Addititia inter Apostolicam Sedem et Rempublicam Austriacam circa rem patrimonialem

SECONDO ACCORDO ADDIZIONALE

Fra la Santa Sede e la Repubblica Austriaca alla Convenzione fra la Santa Sede e la Repubblica Austriaca per il Regolamento di Rapporti Patrimoniali del 23 Giugno 1960.

Fra la Santa Sede, rappresentata dal suo Plenipotenziario Sua Eccellenza Rev.ma Mons. Dr. Opilio Rossi, Arcivescovo
423 tit. di Ancira e Nunzio Apostolico in Austria, e /

La Repubblica Austriaca rappresentata dai suoi Plenipotenziari il Signor Dr. Erich Bielka, Ministro Federale per gli Affari Esteri, e il Signor Dr. Fred Sinowatz, Ministro Federale per l'Istruzione e l'Arte, viene concluso, a ulteriore complemento della Convenzione fra la Santa Sede e la Repubblica Austriaca per il Regolamento di Rapporti Patrimoniali del 23 Giugno 1960, il seguente Accordo Addizionale:

Art. I. La somma di 67 milioni di scellini, di cui all'Articolo II, Capov. 1, lettera a della Convenzione fra la Santa Sede e la Republica Austriaca per il Regolamento di Rapporti Patrimoniali del 23 Giugno 1960 nella redazione dell'Accordo Addizionale del 29 Settembre 1969, verrà elevata a partire dall'anno 1976 a 97 milioni di scellini.

Art. II. L'Articolo XXII del Concordato del 5 Giugno 1933 vale, per analogia, per la soluzione di difficolta concernenti l'interpretazione del presente Accordo Addizionale.

Art. III. Questo Accordo Addizionale, il cui testo italiano
424 e tedesco sono ugualmente autentici, dev'essere ratificato / e gli istrumenti di ratifica devono essere scambiati al piu presto in Roma. Esso entra in vigore il giorno dello scambio degli istrumenti di ratifica.

In fede di che i Plenipotenziari hanno firmato il presente Accordo in doppio originale.

Fatto a Vienna, il 9 gennaio 1976.

Per la Santa Sede: Für den Heiligen Stuhl: O. Rossi.

ZWEITER ZUSATZVERTRAG

zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Oesterreich zum Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Oesterreich zur Regelung von vermögensrechtlichen Beziehungen von 23. Juni 1960.

Zwischen dem Heiligen Stuhl, vertreten durch dessen Bevollmächtigten, Seine Exzellenz, den Herrn Apostolischen Nuntius in Oesterreich, Titularerzbischof von Ancyra, Msgr. Dr. Opilio Rossi, / 423

und der Republik Oesterreich, vertreten durch deren Bevollmachtigte, Herrn Dr. Erich Bielka, Bundesminister für Auswärtige Angelegenheiten, und Herrn Dr. Fred Sinowatz, Bundesminister für Unterricht und Kunst, wird in neuerlicher Ergänzung des Vrtrages zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Oesterreich zur Regelung von vermögensrechtlichen Beziehungen von 23. Juni 1960 nachstehender Zusatzvertrag geschlossen:

Artikel I. Der in Artikel II Absatz 1 lit. a des Vertrages zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Oesterreich zur Regelung von vermögensrechtlichen Beziehungen von 23. Juni 1960 in der Fassung des Zusatzvertrages von 29. September 1969 genannte Betrag von 67 Millionen Schilling wird beginnend mit dem Jahr 1976 auf 97 Millionen Schilling erhöht.

Artikel II. Artikel XXII Absatz 2 des Konkordates von 5. Juni 1933 gilt für die Regelung von Schwierigkeiten bezüglich der Auslegung dieses Zusatzvertrages sinngemäss.

Artikel III. Dieser Zusatzvertrag, dessen deutscher und italienischer Text authentisch ist, wird ratifiziert; die Ratifi- 424
kationsurkunden werden sobald wie möglich in Rom ausgetauscht werden. Er tritt mit dem Tag des Austausches der Ratifikationsurkunden in Krakft.

Zu Urkund dessen haben die Bevolmächtigten diesen Zusatzvertrag in doppelter Urschrift unterzeichnet.

Geschehen zu Wien, am 9. Jänner 1976.

Für die Republik Oesterreich: Per la Repubblica Austriaca: E. Bielka, Fred Sinowatz.

Sollemni Conventione inter Apostolicam Sedem et Rempublicam Austriacam rata habita, die XIV mensis Maii, anno MCMLXXVI, in Aedibus Vaticanis instrumenta Ratihabitionis accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde Conventio eodem die vigere coepit.

4427

1976 IAN 27. - SC pro EPISCOPIS, LITT. CIRC. PART.*

Monentur Episcopi, sacerdotes atque utriusque sexus religiosi ut vestem seu habitum sacerdotatem vel religiosum uniuscuiusque proprium deferant cum simplicitate et dignitate

Roma, 27 gennaio 1976

Eccellenza Reverendissima, Per venire incontro alle mutate esigenze del costume la Santa Sede ha a suo tempo autorizzato le Conferenze episcopali ad introdurre nelle loro nazioni i mutamenti che tutti conoscono nella foggia dell'abito ecclesiastico, permettendo nello stesso tempo ai responsabili delle Famiglie Religiose di fare altrettanto per quello proprio del loro Istituto. Lo stesso significato avevano i vari indulti particolari.

Nello spirito di quelle concessioni l'abito degli ecclesiastici e delle persone professanti lo stato religioso – salvo le norme vigenti per il servizio liturgico – doveva essere "simplex ac modestus, pauper simul et decens" (cfr. *Perfectae caritatis*, n. 17), tale da costituire sempre un segno evidente per i fedeli della loro condizione.

Purtroppo questi valori sono stati largamente trascurati e perfino impugnati con pretestuose motivazioni dottrinali e pastorali, con gravissime conseguenze negative, tra cui l'imbarazzo e il disorientamento del popolo di Dio.

Ma ciò che costituisce il motivo di questa mia corrispondenza è il penoso rilievo che tali arbitri siano non di rado par-

http://www.obrascatolicas.com

titi dagli stessi Vescovi ed incoraggiati dal loro esempio, se non addirittura da loro formali indicazioni come nei casi di comunità femminili spinte da taluni Vescovi ad abbandonare l'abito religioso.

Compio pertanto il superiore incarico di chiedere all'Eccellenza Vostra di voler richiamare l'attenzione dei Vescovi di codesto Paese, nella forma che riterrà più opportuna, affinché, essi stessi, consapevoli del dovere di essere "forma gregis" particolarmente nei confronti del proprio presbiterio e dei religiosi, "insignia sui gradus legitime statuta cum simplicitate deferant, nec sine iusta causa deponant" (*Directorium de pastorali ministerio Episcoporum*, n. 28). Vorranno inoltre impiegare ogni miglior impegno affinchè il clero secolare e regolare eviti, anche in ciò che concerne la sua tenuta, quanto può offuscare lo "status clericalis decorem" (*Christus Dominus*, n. 35, 4), e non venga mai meno questa testimonianza della sua consacrazione, che "omnia Ecclesiae membra ad officia vocationis christianae impigre adimplenda efficaciter attrahere potest ac debet" (*Lumen gentium*, n. 44). Non si escludono che circostanze particolari, come sono ad esempio taluni momenti di svago o di diporto, possano giustificare l'uso di un vestito adeguato alla situazione, sempre però decoroso e lontano da ricercatezza o vanità, che "a formis aperte saecularibus quadamtenus distinguatur" (Esort. Apost. *Evangelica testificatio*, n. 22).

Grato per il cortese servigio che viene a rendere a questa sacra Congregazione, Le invio il mio fraterno saluto e mi confermo suo dev.mo nel Signore. - S. Card. BAGGIO, *Prefetto.*

* Legatis Pontificiis in singulis Nationibus, Prot. N. 669/72: CpR 58 (1977) 269-270. Adn. S. BELOSO in CpR 58 (1977) 270-274.

4428

1976 IAN 30.- SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Conflictus competentiae inter duo Tribunalia inferiora committitur solvendus Tribunali superiori

MATRITEN.

In causa de qua supra, cum domina Rosa T. petierit ut Hoc Supremum Tribunal dirimeret conflictum competentiae inter Tribunal Matritense, cui ipsa libellum exhibuerit in causa de qua supra, et Tribunal Petropolitanum in Statibus Foederatis Americae Septentrionalis coram quo eius maritus proposuerat actionem nullitatis eiusdem matrimonii;

Cum duae propositae causae sint inter se connexae, ac ideo "ab uno eodemque iudice cognoscendae sint" (can. 1567), nempe ab illo qui prior partem conventam legitime citaverit (can. 1725);

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, praemisso quod duo tribunalia adita subsunt distinctis tribunalibus superioribus, ac ideo "contraversiae definitio reservatur tribunali superiori illius iudicis coram quo actio primo promota est" (can. 1612 § 2);

Cum propositio actionis fiat per praesentationem libelli, uti patet ex can. 1706: "Qui aliquem convenire vult, *debet* libellum competenti iudici exhibere ..."; et si actor oretenus petitionem proponat, notarius debet "scriptis actum redigere, qui actori legendus est et ab eo probandus" (can. 1707, § 3);

Attento quod, in casu, libellus ex parte mulieris exhibitus est Tribunali Matritensi die 7 iulii 1975 et die 14 iulii 1975 admissus; dum non habetur dies exhibiti libelli a viro nec dies acceptationis, ad quam pronuntiandam requirebatur quoque consensus tribunalis partis conventae;

Exclusa, in praesenti stadio, competentia Signaturae Apostolicae, *declarat* conflictum competentiae, in casu, dirimi debere a foro superiori Tribunalis Matritensis, seu a Rota Nuntiaturae Apostolicae in Hispania, ad quam partes contendentes accedant ad sua iura tuenda. Proinde utrumque Tribunal coram quo causa pendet, processum interim suspendat.

Idque notificetur eidem Rotae Nuntiaturae Apostolicae in Hispania, Tribunali Matritensi et Petropolitano, necnon, ope horum Tribunalium parti quae in uno et altero foro actrix apparet.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 30 ianuarii 1976. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *Secretarius.*

* Apoll 49 (1976) 49-59.

4429

1976 IAN .. - SC pro SACR.-CULTU, RESPONSA. PART.*

Responsa ad proposita dubia: **1. De Sanctorum celebratione in Liturgia Horarum recte ordinanda. 2. De muneribus diaconi in communitatibus sacerdotum**

1. De Sanctorum celebratione in Liturgia Horarum

Ad normam n. 224 *Institutionis generalis de Liturgia Horarum*, in Officio Sanctorum peragendo "partes proprias, si forte desint, supplent respectiva *Communia Sanctorum*". Ex alia parte, n. 235d, cum de lectionibus Officii agit, haec habet: "Altera lectio est hagiographica ...; si autem non est propria, sumitur e textibus Patrum *diei currentis*". Qua de re inter duas normas contradictio adesse videtur.

Resp. Numerus 224 generale enunciat principium, quod recte est interpretandum. De facto norma valet pro sollemnitatibus et festis, dum e contra simpliciter indicatur pro memoriis, quia n. 235b expresse dicit quod partes communes, excepta tantummodo oratione finali, usurpari valent ad libitum: *de communi vel de feria.*

Ratio huius rubricae eo tendit ut inutilis ac omni varietate carens diuturna repetitio vitetur, ut olim eveniebat cum hymno *Iste Confessor* aut antiphona *Hic vir despiciens mundum* tam frequenter occurrente. Praeterea spiritualiter minus utile esset alteram lectionem semper de communi adhibere, quia lectiones istae ad frequentem usum minime destinantur. Memoretur insuper quod lectiones Patrum saepe rationem dicunt ad biblicam lectionem, quae praecedit, aut aliquando seriem continuam per dies plurimos constituunt. Manet ergo facultas aptiorem lectionem eligendi propter devotionem erga aliquem Sanctum: "Loco lectionis alterius tali diei assignatae, eligi potest, iusta de causa, alia lectio eiusdem temporis, desumpta sive e libro Liturgiae Horarum sive e Lectionario ad libitum" (n. 250).

De cetero, semper varietas taedioso usui est praeferenda.

2. De muneribus diaconi in communitatibus sacerdotum

Nonnullae communitates petierunt utrum diaconus, sacerdotibus religiosis adstantibus, legitime possit: *a*) celebrationi Officii divini praesidere hebdomadarium munus explendo; *b*) benedictionem eucharisticam impertire; *c*) homiliam habere.

Resp. a) Expressio "sacerdos vel diaconus" quae in nn. 254, 256 *Institutionis generalis de Liturgia Horarum*, et in rubricis *Ordinarii* recurrit (Lit. Hor. I, 532, 537), minime postulat quod diaconus exercere valeat munus praesidendi coram sacerdotibus, quamvis in illis textibus explicita condicio "vel, eo deficiente" non inveniatur. Mens legislatoris est diaconum ordinari ad presbyterum adiuvandum vel substituendum, eo deficiente. Quapropter secundum normas diaconum celebrationi Officii ne praesideat cum praesto sint sacerdotes. Ipse vero procul dubio munus praesidendi exercebit in coetu religiosarum, laicorum aut coram presbyteris legitime impeditis (infirmis, senibus, etc.).

b) Pari modo, expressio "sacerdos vel diaconus" in nn. 91, 92, 97, 99, 100 Ordinis "de sacra Communione et de cultu Mysterii Eucharistici extra Missam", etsi condicio "eo deficiente" explicite non ponitur, minime significat quod diaconus, minister ordinarius in expositione Ss.mi Sacramenti, presbyteris adstantibus, benedictionem eucharisticam impertiri possit. Solutio et exceptiones eaedem sunt ac in paragrapho antecedenti.

c) Diaconus est minister ordinarius verbi Dei sicut et Baptismi celebrandi atque Communionis distribuendae. Qua talis legitime ipse post Evangelium proclamatum facit homiliam, sicut habetur in n. 61 *Institutionis generalis Missalis romani*, qui adiungit verbum "aliquando". Itaque diaconus munus sibi proprium in verbo Dei praedicando exercere valet, quin presbyteros supplantet in fidelium institutione.

* Notit. 12 (1976) 46-47.

4430

1976 FEB 9.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 68 (1976) 204-208

Allocutio ad Praelatos Auditores, Advocatos et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos:

De pondere amori coniugali tribuendo in natura matrimonii determinanda et in causis matrimonialibus decidendis

Dilecti Filii, Magna cum laetitia vos consalutamus, qui – ut vobis sodalibus Tribunalis Sacrae Romanae Rotae singulis annis moris est – nos adiistis, libetque asseverare nos studiose

ac reverenter audivisse ea, quae illustris vester Decanus Bolesław Filipiak, quem carum habemus ac veneramur, est elocutus. Qui quidem, sensus animi omnium vestrum, qui hic adestis, interpretatus et verbis quam maxime egregiis et permoventibus usus est, quaedam adiungens, digna sane ad quae attendamus, circa quaestiones ad ius dicendum in Ecclesia pertinentes, et circa quosdam eventus, qui eo spectant.

Adventus hic vester, peculiarem vim et auctoritatem accipit, quandoquidem singulari commendamini titulo.

Quotiescumque enim nobis occasio offertur vos, dignissimi viri, conveniendi vel exercitationem munerum vestrorum observandi, menti nostrae semper sponte occurrit gravitas officii vestri et primarium momentum ministerii, quod pro Ecclesia obitis, ius dicentes nomine auctoritateque ipsius Apostolicae Sedis.

Est enim ministerium, quod non solum praeclaris traditionibus vestri Tribunalis illustratur, sed etiam, operositate vestra et praesertim spiritu apostolatus sacerdotalis, quo imbuimini, ostendit omnimodam severitatem iudiciorum et vestram praeparationem ad munus huiusmodi, studium flagrans, quod confertis ad cotidiana officia a Sede Apostolica vobis commissa magna quidem fiducia de defensione iustitiae.

Ita fit, ut sollemnis inauguratio anni iudicialis opportunitatem nobis praebeat exspectatam publicam meritamque laudem tribuendi clarissimo isti Tribunali, atque gratum animum nostrum vobis significandi vosque confirmandi ad pergendum munus vobis mandatum, arduum sane et tacitum. Hoc eo libentius praestamus quo magis aetate nostra exercitatio potestatis iudicialis – quemadmodum prorsus quaevis ordinatio iuridica – a non paucis impugnatur in Ecclesia, quasi sit quaedam struc/tura, quae super vim spiritualem et libertatem nun- 205
tii evangelici imponatur; haec autem res alias pertractata est.

Animum autem convertentes ad quaestiones, quae in iure canonico dicendo potiores sunt, facere non possumus quin mentes vestras dirigamus ad regionem, in qua ille veluti cultus vester iustitiae et efficacia moralis ac doctrinalis Tribunalis vestri, historia digni, magis oportet effulgeant. De Causis enim matrimonialibus cogitamus, quarum non levia incrementa sunt lugendum indicium periculorum, quibus societas horum temporum est obnoxia, quod attinet ad firmitatem, vigorem, felicitatem instituti familiaris.

Gaudemus profecto quod sollicitudo Concilii Vaticani secundi de promovenda indole spirituali matrimonii et de novis aperiendis viis, quas actio pastoralis Ecclesiae percurrat, serium officium istius Tribuanlis excitavit idque induxit, ut plenam perciperet significationem rationis magis personalis, quam magisterium Concilii proposuit quaeque in aequa aestimatione amoris coniugalis et in mutua perfectione coniugum nititur. Quibus tamen rebus nihil prorsus detrahi licet de dignitate ac stabilitate instituti familiaris, neque imminui excellentiam et munus coniugale procreationis, inde exorientia (1). Itaque multiplex experientia, quam Tribunal vestrum hausit, facultatem vobis praebet, nunc – ut ante actis temporibus – materiam perutilem et praestantissimam afferendi novae legislationi canonicae, quae in praesenti apparatur.

Nos iuvat iterum affirmare, quantum Ecclesia vobis confidat quoad hoc adiumentum vestrum, saluberrimum et pernecessarium, ad defendendum et constabiliendum institutum matrimoniale. Etenim eo quod e sententiis vestris elucent felices exitus, qui in colendis disciplinis iuridicis, biologicis, psychologicis et socialibus habiti sunt – per quas matrimonium melius cognitum est et perspectum secundum veram suam naturam ut communitas amoris – vos insimul firmiter haesistis illis principiis primariis, quae doctrina et consuetudo Ecclesiae semper sunt secutae, sive ut erroribus circa institutum matrimoniale eiusque corruptioni obviteretur sive ut ipsum matrimonium eo dirigeret, quo perfectius in dies et modo magis congruenti indolem suam consortionis coniugalis et sacramenti ostenderet.

Nunc autem sermonis iter eo nos adducit, ut mentes cogitationesque vestras dirigamus ad quasdam opiniones, quae e quibusdam placitis, quae hodie disseminantur, et e novis viis
206 per Concilium apertis exortae / sunt, quarumque fautores, cum plus aequo bona interdum extollant amoris coniugalis et coniugum perfectionis, eo sunt progressi, ut bonum fundamentale prolis posthabeant, immo etiam prorsus seponant; amorem vero coniugalem iidem elementum habeant tanti momenti etiam in iure, ut ei subiciant ipsam vinculi matrimonialis validitatem, ac propterea ad divortium, nullo fere obnitente impedimento, aditum patefaciant, quasi, deficiente amore (vel potius primigenia amoris cupiditate), ipsa deficiat validitas irrevocabilis foederis coniugalis, quod ex libero atque amoris pleno consensu ortum est.

Satis habemus hanc unam attingere vobisque probe notam animadversionem, quae quidem nobis plane digna videtur, quae nunc atque hoc loco in mentem revocetur.

Profecto dubitandum non est de momento, quod coniugali amori Concilium attribuit, cum illum praedicet perfectam coniugii condicionem optimamque metam, de qua coniuges monentur, ut constanter suam ipsorum communem dirigant vitam. Quod tamen magnopere nostra interest hoc loco rursus in sua luce ponere, hoc est: christianam de familiari instituto doctrinam, ut probe nostis, nullo modo talem coniugalis amoris notionem admittere posse, quae perducat ad relinquendam vel imminuendam vim ac significationem pernoti illius principii: *matrimonium facit partium consensus.* Quod quidem principium summum momentum habet in universa doctrina canonica ac theologica a traditione recepta, idemque saepe propositum est ab Ecclesiae magisterio ut unum ex praecipuis capitibus, in quibus ius naturale de matrimoniali instituto nec non praeceptum evangelicum innituntur (2).

Vi huius principii, omnibus probe cogniti, matrimonium exsistit eo ipso tempore, quo coniuges matrimonialem consensum praestant iuridice validum. Talis consensus est *actus voluntatis* indolis pacticiae (vel *foedus coniugii*, ut dictione utamur, quae hodie potior habetur quam vox *contractus*), qui quidem puncto temporis indivisibili gignit iuridicum effectum, seu matrimonium "in facto esse", uti aiunt, vel vitalem statum, neque postea ullam vim habet ad "realitatem iuridicam", quam creavit. Quod fit ut, cum semel effectum iuridicum creaverit seu vinculum matrimoniale, huiusmodi consensus irrevocabilis evadat ac virtute careat id, quod peperit, destruendi.

Hanc doctrinam Constitutio *Gaudium et spes*, licet sit pastoralis indolis, aperte docuit, ut constat ex eiusdem documenti verbis, quae / sequuntur: *Intima communitas vitae et a-* 207
moris coniugalis, a Creatore condita suisque legibus instructa, foedere coniugii seu irrevocabili consensu personali instauratur. Ita actu humano, quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt, institutum ordinatione divina firmum oritur etiam coram societate; hoc vinculum sacrum intuitu boni, tum coniugum et prolis tum societatis, non ex humano arbitrio pendet (3).

Prorsus igitur negandum est, deficiente quovis elemento subiectivo, cuiusmodi est in primis amor coniugalis, matrimonium non amplius exsistere ut "iuridicam realitatem", quae ortum duxit a consensu semel atque in omne tempus iuridice efficaci. Haec "realitas", ad ius quod spectat, esse pergit ex amore minime pendens, eademque permanet, etiamsi amoris affectus plane evanuerit. Coniuges, enim, cum liberum praestant consensum, non aliud faciunt, quam ingrediuntur atque inseruntur in ordinem obiectivum, seu "institutum" quod eos superat ex eisque minime pendet nec quoad naturam suam, nec quoad leges sibi proprias. Matrimonium non a libera hominum voluntate suam repetit originem, sed institutum est a Deo, qui illud voluit suis legibus praeditum atque instructum; quas leges coniuges plerumque ultro libenterque agnoscunt atque laudibus efferunt, utcumque tamen accipere debent in suum ipsorum bonum atque in bonum filiorum et societatis. Ex ultroneo affectus sensu, amor fit officium devinciens (4).

Haec omnia non ita sunt intellegenda, quasi momentum ac dignitatem coniugalis amoris aliquo modo imminuant, cum dives copia bonorum, quae matrimoniali instituto insunt, non unice elementis iuridicis contineatur. Amor coniugalis, etiamsi in iuris provincia non assumatur, nihilominus nobilissimo ac necessario munere fungitur in matrimonio. Est vis quaedam ordinis psychologici, cui Deus ipsos matrimonii fines praestituit. Ac revera, ubi deest amor, coniuges valido incitamento carent ad omnia munera atque officia coniugalis communitatis mutua cum sinceritate exsequenda. Ex contrario, ubi viget verus coniugalis amor, hoc est amor *humanus, ... plenus, ... fidelis et exclusorius usque ad mortem ... fecundus* (5), tunc matrimonium reapse perfici potest secundum plenam illam perfectionis formam, quam suapte natura assequi valet.

Praeclarissimi viri ac Filii carissimi, dum huiusmodi ani- 208
madversio/nes, quae plane constant, enuntiamus, votum facimus, ut vestra iudicialis opera semper firma observantia ducatur erga legem canonicam et constanti obsequio erga eius interpretationem praestantissimam ac pastoralem; idque prae-

1. Cfr. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, nn. 47-48.
2. Cfr. *Mt.* 19, 5-6; Denzinger-Schönmetzer, nn. 643, 756, 1497, 1813, 3713, 3701.
3. N. 48.
4. Cfr. *Eph.* 5, 25.
5. Cfr. Litt. Encycl. *Humanae vitae*, n. 9.

http://www.obrascatolicas.com

sertim fiat, cum propter hodiernam mentium inclinationem nimium permittentem, non sine detrimento rectae legis moralis, postuletur, auspice recenti Concilio, providens defensio altiorum vitae bonorum.

Plane compertam habemus laudandam sane fidelitatem, qua vestrum Tribunal normis diligenter obtemperat, quae de processibus canonicis iure latae sunt. Nostris in optatis est, ut a vestra agendi ratione iudices ecclesiastici exemplum assidue sumant, ita quidem ut neque facile neque sine legitima causa ab iisdem normis dispensationem admittant.

Quae omnia ardenti animo proferimus, dum iugem imploramus effusionem caelestis Sapientiae et vobis et operae, per novum Iudicialem Annum exsequendae. Gratia Dei vobis semper adsit; perfectus Ecclesiae famulatus veluti celsissima laboris adipiscenda meta vobis ante oculos assidue fulgeat atque in difficultatibus, quae vos certo manent, adiumentum praebeat; denique nobilissimae Tribunalis vestri traditiones vos incitent ad egregias vestras mentis animique virtutes generosiore usque studio exercendas.

Haec vota ac preces Apostolica Benedictione confirmamus.

Adn. F. BERSINI in **Pa. clero** 55 (1976) 1181-1189; B. FILIPIAK in **Apoll** 49 (1976) 10-11; U. NAVARRETE in **PrM** 65 (1976) 619-632.

4431

1976 FEB 20. - PAULUS VI, FACULTATES. PART.*

Facultates renovantur Signaturae Apostolicae tributae circa prorogationem competentiae Tribunalium inferiorum in prima, secunda et tertia instantia

FOGLIO D'UDIENZA. 1. Il 26 marzo 1976 scadono le facoltà date dal Santo Padre "ad biennium" al Supremo Tribunale della Segnatura Apostolica in ordine alla concessione della proroga di competenza in prima, seconda e terza istanza nei singoli casi, in cui si riscontri opportuna la trattazione di una causa in sede diversa da quella determinata dalla legge, in ragione di agevolazione dell'istruttoria, possibilità di evitare traduzioni che comporterebbero perdita di tempo e denaro, urgenza della definizione della causa, ecc.

2. Secondo i termini del precedente indulto, la Segnatura Apostolica non userà di tale facoltà quando una delle parti si opponga alla richiesta e si tratti di cause matrimoniali le cui sentenze, in virtù di norme concordatarie, siano destinate ad avere effetti civili negli ordinamenti degli Stati.

3. Si sottopone all'augusta considerazione del Santo Padre la proroga dell'indulto per un congruo periodo con le clausole sopra riferite.

Romae, 20 febbraio 1976.

RESCR. – *Ex Audientia Ss.mi diei 20 februarii 1976.* Il Santo Padre si è degnato di prorogare le "Facoltà", di cui sopra, per un quadriennio. - Card. Dino STAFFA, *Prefetto.*

* Signatura Apostolica, Prot. N. 5374/74 VAR.

4432

1976 FEB 20. - SC pro RELIGIOSIS, LITTERAE. PART.*

Mens declaratur Sanctae Sedis circa habitum religiosum a sodalibus Institutorum perfectionis gestandum

Roma, 20 Febbraio 1976

Reverendo Padre, E' qui pervenuta la lettera, indirizzata al Santo Padre, nella quale Ella lamentava che neppure in Convento si indossava l'abito religioso, e citava al riguardo la situazione esistente nel collegio internazionale di F.

Sfortunatamente Ella sa, caro Padre, che il fenomeno da Lei segnalato, è molto più diffuso di quanto non si creda, sia in Istituti maschili sia in quelli femminili.

Eppure non solo il Santo Padre, ma questa Sacra Congregazione è intervenuta più volte, emanando appropriate direttive in proposito, ribadendo che l'abito religioso rappresentava un segno di consacrazione, e quindi rifiutando la semplice sostituzione con l'abito civile, il cui uso può essere permesso e giustificato per circostanze particolari a giudizio dei Superiori responsabili.

Purtroppo tali direttive non hanno trovato quella docile corrispondenza che giustamente si attendeva; in alcuni ambienti sono state trascurate quasi del tutto; anzi ritenute contrarie alle esigenze pastorali odierne e perfino impugnate con argomenti dottrinali.

Io credo che Ella, riferendosi alla sorpresa a all'imbarazzo dei fedeli, abbia individuado una delle cause per cui taluni religiosi preferiscono l'abito civile, quando afferma che "è diminuito presso costoro lo spirito di penitenza". Occorre, quindi, oggi insistere maggiormente perche i religiosi sopratutto si impegnino a "rivestirsi di Cristo", per riuscire a far apprezzare di nuovo il significato non solo spirituale dell'abito religioso.

Mentre La ringrazio, Padre, delle preziose considerazioni che ha voluto esprimere circa tale problema, mi è gradita la circostanza per professarmi devotissimo nel Signore. - A. Mayer, *Segretario.*

* Cuidam sacerdoti regulari, Prot. N. 97/76-C. 37: **CpR** 58 (1977) 277.

4433

1976 FEB 22. - SC pro GENT. EVANG., LITT. CIRC. PART.*

De contributo oeconomico Dioecesium in favorem Missionum comparando et Sanctae Sedi mittendo

22 Febbraio 1976

Comme le sait déjà V. E., le Décret conciliaire "Ad Gentes" – dont le dixième anniversaire de promulgation a été rappelé récemment – contient le solennel rappel du devoir de l'Evangélisation qui "regarde premièrement et directement les Evêques avec Pierre et en dépendance de Pierre". A ce propos, je m'adresse à V. E., en Sa qualité de Président de la Conférence Episcopale de ce Pays, pour porter à Sa connaissance ce qui suit.

Lors de la dernière Assemblée Plenière de cette S. Congrégation, qui avait pour thème: "La Coopération Missionnaire", au cours des travaux, sur ma proposition, les Membres de cette Assemblée ont porté une attention speciale à deux textes concernant une certaine contribution qui doit être fournie au Dicastère Missionnaire par les diocèses et autres personnes morales existant dans ceux-ci.

Les deux textes en question son ceux ci-dessous:

De Décret "Ad gentes" n. 38: *"Dans leurs conférences, que les évêques traitent des prêtres du clergé diocésain à consacrer à l'évangélisation des nations; de la somme déterminée, proportionnée à ses propres revenus, que chaque diocèse est tenu de donner chaque année pour l'oevre des missions; de la direction et de l'organisation des modes et des moyens qui viennent directement en aide aux missions; de l'aide à apporter aux instituts missionnaires et aux séminaires du clergé diocésain pour les missions, et, si besoin est, de leur fondation; de l'encouragement à donner à des liens plus étroits entre ces instituts et les diocèses".*

Du Motu Proprio "Ecclesiae Sanctae" n. 3, art. 8: *"Puisque les offrandes spontanées des fidèles pour les Missions ne suffisent en aucune manière, il est recommandé qu'en chaque diocèse, paroisse et chaque autre communauté diocésaine, soit fixé, le plus tôt possible, le versement d'une quote annuelle, déterminée selon les respectives possibilités, laquelle devra être distribuée par le Saint-Siège, sans préjudice pour l'integrité des autres offrandes des fidèles".*

Les conclusions concrètes de la susdite Plénière ont été exprimées en quelques voeux de particulière valeur, tel que celui qui a recueilli l'approbation unanime de l'Assemblée et qui se rapporte précisément aux deux textes cités et à une positive exécution de ce qu'ils prescrivent: *Pour réaliser ce que demandent les Documents conciliaires et post-conciliaires* – "Ad gentes" 38 – "Ecclesiae Sanctae" III, 8 – "Quo aptius", A 6c – *cette Plénière propose que le Saint-Père, directement, ou le Dicastère Missionnaire, en accord avec le Préfet de la S. C. pour les Evêques et le Préfet de la S. C. pour les Eglises Orientales, dirige un appel aux Conférences Episcopales afin que les Diocèses, comme tels, selon les Statuts ou modalités des Conférences respectives, mettent annuellement à la disposition directe de ce Dicastère, une certaine somme destinée à pourvoir aux multiples situations auxquelles cette S. Congrégation est appelée à faire face, en dehors des engagements ordinaires prévus par les Oeuvres Pontificales Missionnaires.*

Cette contribution sera administrée par la S. Congrégation secondée par un Conseil restreint international et chaque année, un compte-rendu de cette administration sera fourni aux Conférences Episcopales ou aux Diocèses, selon le cas".

Ce voeu, très significatif, est né aussi de la considération du fait que la générosité spontanée des fidèles envers les Missions – laquelle s'exprime de diverses et louables manières, et en particulier à travers les Oeuvres Pontificales Missionnaires dont la Plénière a encore rappelé la priorité de l'importance – ne dispense pas les Eglises locales, même les plus pauvres, d'une participation de solidarité, spirituelle et matérielle, à la cause commune de l'Evangélisation missionnaire.

En soumettant ce que dessus à Sa bienveillante considération, c'est comme Préfet du Dicastère Missionnaire – auquel est confiée la grave et toujours pressante responsabilité de pourvoir aux demandes et aux exigences du vaste et complexe monde des Missions, avec le Souverain assentiment de Sa Sainteté Paul VI, Pasteur et Père de toute l'Eglise Universelle – que je me permets d'inviter V. E., en toute respectueuse et entière confiance, à bien vouloir – avec LL. EE. membres de la Conférence Episcopale à laquelle Elle préside avec tant de sagesse – étudier les meilleures façons de mettre à exécution ce que demandé par le Concile et par le voeu de la récente Congrégation Plénière dont les Membres représentent toute l'Eglise au sein du Dicastère Missionaire.

La profonde sensibilité de V. E. comme celle des Prélats de la Conférence Episcopale et des fidèles de Sa noble Nation créent en moi la vive espérance que ce qu'ont déjà réalisé quelques Conférances Episcopales et certains Prelats de diverses parties du Monde – voire des territoires de Mission –, soit par leurs propres et généreuses contributions, soit avec la spécifique transmission du 1% prélevé sur le revenu de leurs diocèses – devienne l'engagement de toute l'Eglise pour l'Evangélisation du Monde entier.

Je désire, enfin, informer V. E. de la prochaine publication, dans le Revue "Omnis Terra", d'un article présentant les différentes initiatives et modalités par lesquelles, jusqu'à maintenant, il a été repondu à l'appel conciliaire.

Au cas où V. E. croirait devoir demander quelques informations particulières sur le mode concret de porter à exécution, et de façon opportune, ce qu'aura décidé Sa Conférence Episcopale, je m'empresse de L'assurer que cette S. Congrégation est entièrement disposée à Lui fournir toutes précisions utiles.

C'est bien volontiers que je profite de la circonstance pour renouveler à V. E. l'expression de ma profonde gratitude, de celle de tout le Dicastère et de l'admirable phalange des Missionnaires, pour toute l'aide apportée jusqu'à maintenant, en La priant d'agréer l'assurance de mon entier dévouement. - Agnelo Card. ROSSI, *Préfet.* D. S. Lourdusamy, *Secrétaire.*

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium, Prot. N.1220/76: **Bibliografia missionaria** ann. XL-1976, Quaderno 19, Roma 1977, p. 303-305.

4434

1976 FEB 22. - SC pro INSTIT. CATH., INSTR. PART.*

De formatione theologica candidatis ad sacerdotium ministeriale tradenda

LA FORMAZIONE TEOLOGICA DEI FUTURI SACERDOTI

INTRODUZIONE

1. Tra i multeplici segni dei nostri tempi spiccano in modo particolare mutamenti profondi nella cultura e nella teologia. E' un fermento che interessa la vita di tutta la Chiesa, ma in primo luogo la formazione teologica dei futuri sacerdoti. Come in tutti i settori formativi anche qui si notano nuovi orizzonti di ricerca, nuovi metodi, nuovi interessi e spostamenti di accento. In questi ultimi tempi si è accumulata al riguardo una quantità di problemi che esigono l'attenzione di tutti i responsabili, invitandoli ad un serio esame.

2. E' per questa ragione che la Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica si permette di indirizzare ai Rev.mi Vescovi e ai loro collaboratori nell'educazione del clero un documento sulla formazione teologica dei candidati al sacerdozio. Diversi motivi esigono che l'argomento sia trattato con la dovuta ampiezza e profondità: alcuni intrinseci al processo formativo teologico (come accennato sopra), altri estrinseci, quali le mutate circostanze dei tempi, le condizioni della vita e del ministero sacerdotale, i problemi dell'evangelizzazione, le necessità generali della Chiesa. Nella situazione attuale l'insegnamento teologico riveste importanza primaria e molte speranze si ripongono nel suo auspicato rinnovamento. Una adeguata e aggiornata preparazione teologica dei candidati appare uno dei mezzi migliori per ridare vigore ai seminari e offrire un fondamento sempre più solido alla vita spirituale del clero e al suo ministero pastorale.

3. Per procedere con ordine e chiarezza si è ritenuto opportuno:

I. esporre alcuni *aspetti della situazione attuale*;

II. richiamare alcune *esigenze dell'insegnamento teologico*, derivate dalla natura stessa e dalla funzione propria della teologia;

III. formulare alcuni *orientamenti per l'insegnamento teologico* in generale e per quello delle varie discipline in particolare;

IV. stabilire *norme pratiche* da osservare in tutti gli istituti ai quali è affidata la formazione teologica dei futuri sacerdoti.

I. Aspetti della situazione attuale

I. NUOVE ISTANZE DEL MINISTERO PASTORALE

4. 1) Un primo motivo per cui occorre dedicare speciale cura all'approfondimento della formazione teologica deriva dalle mutate condizioni in cui i sacerdoti in avvenire dovranno esercitare il loro ministero. Meno numerosi, per la diminuzione generale delle vocazioni, essi si vedranno associati a responsabilità più vaste nel quadro di un contesto pastorale articolato in ministeri alcuni dei quali affidati ai diaconi ed ai fedeli. In virtù del loro specifico carattere i sacerdoti parteciperanno più da vicino alle sollecitudini dei loro vescovi, assumendo compiti pastorali sempre più generali e complessi, assieme a iniziative molto impegnative sia nella diocesi che fuori. Tale accresciuta responsabilità pastorale richiederà ovviamente una non comune competenza teologica e sicurezza dottrinale.

5. 2) Inoltre i sacerdoti eserciteranno il loro ministero in una Chiesa in movimento ed in cerca di adattamenti alle nuove necessità emergenti nel suo interno e nel mondo. In tali circostanze, la solidità teologica costituisce un presupposto indispensabile, sia per interpretare correttamente i segni dei tempi, sia per far fronte a nuove situazioni, evitando l'immobilismo e le avventure.

6. 3) I sacerdoti di domani saranno anche pastori di uomini adulti, più critici, più informati, immersi in un mondo ideologicamente pluralistico, dove il cristianesimo sarà esposto a molteplici interpretazioni e sospetti da parte di una cultura che si fa sempre più estranea alla fede. Sarà loro impossibile esercitare il proprio servizio alla fede e alla comunità ecclesiale senza una forte formazione teologica, iniziata fin dal seminario e continuata in modo permanente. Né va dimenticato il fatto che oggi è cresciuta la cultura teologica di molti laici, i quali frequentano scuole e facoltà di teologia; il che esige dal clero un alto livello di preparazione teologica.

7. 4) Infine, c'è da prevedere che la fede stessa dei sacerdoti di domani sarà esposta a maggiori pericoli che nei tempi passati. Infatti l'esperienza gia mostra le difficoltà incontrate da alcuni sacerdoti nel superare la prova dell'incredulità e dello scetticismo ambientale. La formazione sacerdotale deve prevedere questa dura situazione; difficilmente si potrà restare fermi nella fede e confermare i propri fratelli credenti, senza una formazione teologica che sia all'altezza di un tale stato di cose.

8. 5) Le considerazioni fin qui fatte mettono in evidenza che il sacerdote non può accontentarsi di una formazione prevalentemente pratica e culturalmente ridotta. Benché non ogni sacerdote sia chiamato ad essere specialista in teologia, tuttavia esiste affinità tra ministero pastorale e competenza teologica. Dai sacerdoti si attende che esercitino un vero ministero teologico nella comunità cristiana, senza per questo essere teologi di professione. Vescovi e sacerdoti infatti sono, come pastori, responsabili della predicazione ufficiale nella Chiesa.

II. NUOVI COMPITI DELLA TEOLOGIA

9. La formazione teologica, di cui si è cercato di sottolineare l'importanza, deve dunque far pronte a situazioni e a problemi nuovi. Numerose esperienze e necessità di varia specie inducono a mettere in risalto alcune componenti della ricerca e dell'insegnamento teologico, che sembrano di una certa urgenza in vista dei molteplici compiti attuali.

10. 1) In passato, la teologia sviluppava il suo discorso in un mondo culturale che le era abbastanza omogeneo, per il fatto che la fede della Chiesa ispirava le culture e i costumi. Questo ambiente è ormai profondamente mutato. Secolizzato e spesso indifferente verso il problema religioso, il mondo d'oggi non è più in sintonia con la fede e con la predicazione della Chiesa. E' dunque necessario operare perché il Vangelo possa essere compreso dai nostri contemporanei. Si tratta di trovare un linguaggio adatto per loro. Tale compito però è troppo grave e delicato per essere lasciato alle improvvisazioni e alle iniziative individuali. Esso giustamente spetta alla teologia, la quale è chiamata a darvi il suo contributo di solidità scientifica e di chiarezza dottrinale.

11. 2) Sull'attività teologica oggi incide notevolmente anche il dialogo ecumenico che, mentre spinge i teologi a nuove ricerche nell'ambito della storia e delle fonti, esige un nuovo clima nella teologia e in tutta la Chiesa. Si impone innanzitutto il compito di riscoprire la dimensione ecumenica della teologia e di formulare le verità della fede "con più profondità ed esattezza e con quel modo di esposizione e di espressioni, che possa essere compreso anche dai fratelli separati" (1).

12. 3) A interpellare oggi rigorosamente la teologia è altresì la vita della Chiesa. Essa suscita questioni inedite, in nome di una nuova prassi, che esige di essere analizzata e, se possibile, integrata nella fede. Qui appare l'importanza dell'azione pastorale, che provoca la riflessione teologica e stimola l'insegnamento teologico a farsi più vivo e attuale, senza per-

1. Decr. *Unitatis redintegratio*, n.11.

http://www.obrascatolicas.com

dere la sua autenticità. Questa funzione della teologia è necessaria per il servizio del popolo di Dio.

13. 4) Inoltre gravi problemi del mondo moderno interpellano in misura crescente la teologia. La costituzione "Gaudium et spes" ha dimostrato l'interesse della Chiesa per l'intera famiglia umana. Negli ultimi anni la teologia si è fatta più sensibile verso i problemi economici, sociali, politici dell'umanità, visti nella luce del vangelo. Una consapovolezza maggiore circa le implicazioni e le conseguenze sociali del dogma ha suscitato un grande fermento non solo sul piano dell'azione ma anche su quello della riflessione propriamente teologica. Ciò non può essere disatteso nella formazione del clero.

14. 5) Per adempiere la sua missione al servizio della Chiesa di oggi, la teologia deve realizzare l'incontro con le scienze umane. Certo, queste non sono più ignorate dalla teologia; anzi alcuni dei loro apporti sono già stati in un certo senso "canonizzati" in modo tale da essere legati alle formulazioni storiche della fede.

Ma la teologia, mentre è convinta che dall'enorme sviluppo attuale di dette scienze potrà trarre vantaggi sempre maggiori, non si nasconde certi disagi che un tale incontro comporta nel momento presente: il diffondersi delle scienze umane nella mentalità e nella cultura odierna rende manifeste, in alcuni settori, le insufficienze di un certo linguaggio teologico; inoltre, il grande prestigio che esse godono influisce su alcuni ambienti teologici in modo tale che la scienza sacra ne esce menomata, perdendo la sua specificità. Credendo di fare teologia, si fa invece storicismo, sociologismo, ecc. E' bene tenere presenti queste difficoltà. Si rende pertanto urgente la necessità di delineare accuratamente il terreno epistemologico della teologia nei rapporti con le altre scienze.

15. 6) Un altro fenomeno che caratterizza la situazione attuale è la perdita di quella unità che si aveva nell'insegnamento teologico classico. Le discipline teologiche si sono aperte a nuovi problemi, a nuove filosofie, a nuovi apporti nelle scienze. Di conseguenza, le questioni concernenti la religione sono divenute sempre più complesse, soggette a diverse interpretazioni. Si è aperta così la via a un certo pluralismo. Tracciare i legittimi e necessari limiti a tale pluralismo è uno dei compiti della teologia contemporanea. Ciò rende ancora più urgente un suo rinnovato insegnamento.

16. 7) Finalmente nell'insegnamento attuale della teologia si fa sentire sempre più la difficoltà di conciliare la brevità del tempo a disposizione con l'enorme sviluppo avuto dalle varie discipline teologiche. E' evidente che in tale situazione non è possibile un insegnamento enciclopedico, che offra risposte esaurienti a tutte le questioni teologiche oggi dibattute. Perciò si impone una ristrutturazione di tutto l'insegnamento, perché sia in grado di dare al seminarista una visione coerente e globale del mistero cristiano.

II. Esigenze dell'insegnamento teologico

1. ESIGENZE FONDAMENTALI

17. La complessa situazione, ora descritta, non può lasciare indifferente l'insegnamento teologico. Esso ha alcune esigenze fondamentali, che derivano dalla natura stessa della teologia e dalla sua funzione.

1. *Natura della teologia*

18. 1) E' necessario anzitutto richiamare l'attenzione sulla natura della teologia. Pur rinnovandosi e adattandosi alle esigenze dei tempi, la teologia rimane, nella continuità della tradizione, fedele a se stessa come *scienza della Rivelazione cristiana*. La *fides quaerens intellectum*, cioè la fede che spinge a cercare e a sviluppare la propria intelligibilità, consegue mediante la teologia il suo scopo in forma più alta e sistematica. L'oggetto di cui si occupa la teologia non sono le verità acquisite mediante la ragione, ma le verità rivelate da Dio e conosciute mediante la fede. Il progresso della stessa non può consistere nel confondersi con le altre scienze, fuori della prospettiva della fede.

19. 2) Nell'ambito della fede la teologia risponde sia alle istanze del dinamismo interno della fede – *cum assensu cogitare* –, sia alle interpellanze della cultura, per integrare la fede nel contesto psicologico e sociale contemporaneo, in mezzo agli interrogativi e alle preoccupazioni fondamentali dell'uomo moderno.

20. 3) Come scienza che nasce dalla fede e che si svolge nell'ambito della fede e al servizio della fede, la teologia assume il discorso della ragione e i dati delle culture per meglio comprendere il proprio oggetto. Perciò essa gode di uno statuto particolare nell'articolazione delle varie scienze, anche religiose, con le quali non può essere confusa, come non può essere costretta nel loro metodi.

a) In particolare essa non può essere confusa e ridotta alla storia delle religioni o dei dogmi, alla psicologia religiosa, alla sociologia della Chiesa, ma conserva la sua natura e la sua funzione specifica anche nel quadro epistemologico delle discipline che si occupano della religione.

b) Nelle condizioni socio-culturali determinate dallo sviluppo delle scienze umane e naturali, la teologia assume i risultati sicuri di queste scienze, e tiene conto della mentalità e dello spirito che esse generano negli uomini, come delle interpretazioni che l'uomo dà di se stesso a ogni generazione. Per questo essa può e deve svolgere un discorso documentato, pertinente e accessibile, soprattutto sui punti del dogma e della morale, che riguardano l'origine, la costituzione, il comportamento, lo sviluppo, la condizione e il destino dell'uomo, senza venir meno ai dati certi e immutabili della parola di Dio (2).

21. 4) La teologia cattolica non può prescindere dalla dottrina e dall'esperienza vissuta nell'ambito della Chiesa (3), nella quale il Magistero custodisce e interpreta autenticamente il *deposito della fede* contenuto nella Sacra Scrittura e nella Tradizione. Perciò il teologo cattolico, nel campo dell'esegesi come anche in altri campi del suo lavoro scientifico, non può incondizionatamente seguire i metodi o accettare i risultati delle teologie opposte o estranee alla Chiesa. Il conformismo acritico a tali teologie, oltre a non rispondere alla specificità della teologia cattolica, non è nemmeno nell'interesse di un vero ecumenismo (4).

22. 5) La teologia, avendo per oggetto delle verità che sono principi di vita e d'impegno personale (5), sia per ogni credente sia per la comunità di cui fa parte, ha una dimensione spirituale, per cui il teologo nella ricerca e nello studio non procede nella linea di un puro intellettualismo, ma obbedisce alle esigenze della fede, attuando sempre più la sua unione esistenziale con Dio e il suo inserimento vitale nella Chiesa.

In forza della sua stessa natura, la teologia ha carattere vitale, per cui, anche sotto questo aspetto, essa si colloca in un posto a sé nel quadro epistemologico delle scienze.

2. *Funzione della teologia*

23. Come *scienza della Rivelazione cristiana*, la teologia ha una funzione specifica nell'ampia sfera delle attività e dei ministeri che si svolgono nella Chiesa, comunità di fede e di carità, alla quale Dio ha affidato la Rivelazione e l'opera della salvezza compiuta dal Cristo.

24. 1) La teologia indaga e approfondisce il dato rivelato, ne circoscrive i limiti e coopera al suo sviluppo omogeneo secondo le esigenze della fede (6) e le indicazioni dei *segni dei tempi*, nei quali essa legge i segni stessi di Dio (7). Questa sua funzione essenziale non può essere emarginata o sorpassata in alcuna situazione contingente, e quindi nemmeno nel momento attuale.

25. 2) Nello svolgere questa sua funzione, la teologia ha un'incidenza rilevante nella vita spirituale, perchè chiarisce e approfondisce il senso delle leggi della salvezza e della via del progresso spirituale, che la Rivelazione offre alla vita cristiana. Ciò vale, anzitutto, per la formazione del futuro sacerdote a una illuminata e solida pietà, fondata sulla comprensione del suo ministero e sull'esatta valutazione della oblazione che la Chiesa gli chiede (8).

26. 3) Di qui risulta anche la funzione della teologia in ordine all'apostolato cristiano e specialmente al ministero pastorale, del quale essa fa scoprire l'inserimento nell'economia della salvezza e ne aiuta l'adempimento con le risorse dottrinali e le indicazioni pratiche che fornisce. Ne consegue la necessità di un'eccellente formazione teologica dei futuri pastori d'anime (9).

27. 4) In ordine all'edificazione del "Corpo del Cristo, che è la Chiesa" (*Col* 1, 24), la teologia è chiamata a svolgere un'opera costruttiva, sia con l'elaborazione dei dati di fede e di morale desunti dalla Rivelazione al servizio del Magistero, che vengono applicati alle questioni del tempo presente; sia con la trattazione scientifica dei problemi che toccano il pensiero e la vita della Chiesa; sia con l'impegno per individuare, illuminare e risolvere positivamente i punti critici che le situazioni presentano a livello dottrinale e pratico (10).

2. Cfr. Paolo VI, Omelia *Hodie Concilium*, nell'ultima Sessione del Conc. Vat. II, 7 dic. 1965: AAS 58, 1966, pp. 55 ss.; Alloc. *L'homme existe-t-il?*, al Congresso Tomistico Internazionale, 12 sett. 1970: AAS 62, 1970, pp. 602 ss.

3. Paolo VI, Esort. Apost. *Quinque iam anni*, cinque anni dopo il Conc. Vat. II, all'intero episcopato, 8 dic. 1970: AAS 63, 1971, pp. 102-103.

4. Cfr. Decr. *Unitatis redintegratio*, n. 11.

5. "A Dio che rivela è dovuta l'obbedienza della fede' (*Rom* 16, 26; cfr. *Rom* 1, 5; 2 *Cor*. 10, 5-6), con la quale dogli 'il pieno ossequio dell'intelletto e della volontà'", Cost. *Dei verbum*, n. 5.

6. Cfr. Cost. *Dei verbum*, n. 8.

7. Cfr. Cost. *Gaudium et spes*, n. 4.

8. Questo aspetto della teologia deve essere messo in risalto in modo particolare nel Corso introduttorio, nel quale "il mistero della salvezza sia proposto in modo che gli alunni possano percepire il significato degli studi ecclesiastici, la loro struttura e il loro fine pastorale, e insieme siano aiutati a far della fede il fondamento e l'anima di tutta la loro vita, e vengano consolidati nell'abbracciare la loro vocazione con piena dedizione personale e con lieto animo", Decr. *Optatam totius*, n. 14.

9. Cfr. Decr. *Optatam totius*, n. 18; Decr. *Presbyterorum Ordinis*, n. 19; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 82-85.

10. Cfr. Cost. *Gaudium et spes*, nn. 46 ss.

In particolare la teologia è chiamata a interpretare, assecondare e servire lo slancio operativo nascente dalla nuova coscienza missionaria della Chiesa. Ciò avviene specialmente nei rapporti con le religioni e le culture non cristiane, con le quali è necessario stabilire un incontro e condurre un dialogo, che, mentre avvicinano gli spiriti, rendono possibili nuove forme di evangelizzazione (11).

All'interno del mondo cristiano la teologia deve tener conto delle nuove esigenze ecumeniche, sia con lo studio delle fonti comuni, sia con l'approfondimento delle tesi delle varie Chiese e comunioni cristiane intorno ai punti controversi, sia con lo sviluppo della dimensione ecumenica dell'ecclesiologia e degli altri trattati che più hanno attinenza con il problema dell'unione dei cristiani (12).

28. 5) Di fronte ai problemi terreni dell'uomo e del mondo, la teologia è chiamata a cogliere le istanze umane ed evangeliche che sovente essi racchiudono, e a operare in modo da approfondirne i punti di contatto con il messaggio evangelico, senza nasconderne le divergenze. Essa deve far sì che le soluzioni, che oggi si tenta di dare a quei problemi, possano beneficiare della superiore forza illuminatrice e costruttiva del cristianesimo (13).

Rientrano in questo quadro problemi quali la nuova solidarietà tra le classi sociali e tra i popoli, la liberazione dallo sfruttamento e dall'alienazione dell'uomo, la partecipazione alla vita dello stato e della società internazionale, la vittoria sulla fame, la malattia, l'analfabetismo, l'eliminazione della guerra come mezzo di soluzione delle contese tra i popoli, la creazione di sempre più adeguati equilibri apportatori di pace (14).

In questo senso la teologia svolge una funzione "politica" originale e insostituibile, perché illumina i problemi e dirige l'azione nei vari campi della vita dell'uomo, secondo le indicazioni e i precetti della parola di Dio.

II. LE COMPONENTI DELLA TEOLOGIA

29. In forza della sua natura e della sua funzione la teologia è una scienza unitaria, che si nutre alle fonti della Rivelazione ed enuclea i dati che vi trova *ad lumen fidei*, sia nel processo di investigazione positiva sia in quello di elaborazione speculativa. Essa è pertanto *positiva* e *sistematica* insieme.

La base infatti della teologia è lo studio delle fonti della Rivelazione, volto a stabilire ciò che Dia ha rivelato. Questo studio dell'*auditus fidei*, al suo livello scientifico, dà luogo alla *teologia positiva*.

I risultati della teologia positiva sono l'oggetto di una ulteriore elaborazione scientifica da parte della *teologia sistematica*, che, secondo le esigenze dell'*intellectus fidei*, cerca di penetrare il senso e di scoprire le connessioni delle verità rivelate, così da coordinarle in modo organico e unitario (15).

Queste due componenti della teologia – la ricerca storica e la riflessione razionale – non si possono mai separare del tutto, perché vi sono continue mutue interferenze, e le loro funzioni sono complementari: è necessario che esse si mantengano in un costante equilibrio, senza che l'una cerchi di sopraffare l'altra.

1. *Dimensione storica della teologia*

Riguardo alla ricerca storica, che è predominante nella componente positiva del lavoro teologico, l'indicazione da seguire è triplice:

30. 1) Essa deve essere svolta con i propri metodi. Ciò comporta una legittima libertà di ricerca condotta su una seria base documentaria., che però non risolva la teologia in pura filologia o critica storica. Fermarsi esclusivamente a tale livello comporterebbe per la teologia positiva il rischio di diventare sterile e di tradire la sua missione.

31. Infatti, la teologia positiva deve riconoscere, come primo presupposto, il carattere soprannaturale del suo oggetto e l'origine divina della Chiesa. La sua elaborazione non può essere guidata dalla sola mente umana, ma altresì deve essere guidata dalla luce della fede e dal Magistero della Chiesa. I suoi fondamenti stanno nella teologia della Rivelazione, della ispirazione, della Chiesa. E questa ha la missione di custodire fedelmente e interpretare autenticamente la parola di Dio (16).

32. 2) Poiché vi è una dimensione storica della Rivelazione, della sua trasmissione e dello stesso Magistero che la custodisce e la interpreta, la teologia positiva deve ricorrere, oltre che ai suoi metodi tradizionali di ricerca (filologia, storia, critica storica), anche alla riflessione filosofica o filosofico-critica. Tale riflessione ha come oggetto la natura della teologica. Tale riflessione ha come oggetto la natura della teologica.

11. Cfr. Dichiar. *Nostra aetate*, passim; Decr. *Ad gentes*, nn. 11, 22.

12. Cfr. Decr. *Unitatis redintegratio*, n. 11; Cfr., inoltre, Segretariato per l'Unione dei Cristiani, *Direttorio ecumenico*, Parte II: De re oecumenica in institutione superiore: AAS 62, 1970, pp. 705 ss.

13. Cost. *Gaudium et spes*, nn. 46 ss.

14. Cfr. Cost. *Gaudium et spes*, nn. 63 ss.; Giovanni XXIII: Lett. enc. *Mater et Magistra*; *Pacem in terris*; Paolo VI: Lett. enc. *Populorum progressio*; Lett. Apost. *Octogesima adveniens*.

15. Cfr. Conc. Vat. I: Sess. III, Cost. *De fide cath.*, cap. 4: Denz.-Schönm., n. 3016.

16. Cfr. Cost. *Dei verbum*, n. 10.

stimonianza, i rapporti che intercorrono tra i fatti e il loro significato, il carattere di questi rapporti, e quindi la relazione tra testimoni oculari e comunità credente, e inoltre il carattere specifico del tempo della storia della salvezza e il carattere storico dei racconti e dei fatti (17).

33. 3) La necessità di ricorrere in questa parte positiva del lavoro teologico alla riflessione filosofica deriva anche dagli sviluppi dell'ermeneutica moderna, dovuti alla particolare sensibilità che l'odierna cultura ha verso la realtà storica. Essa infatti attira l'attenzione dei teologi sul condizionamento storico del pensiero nelle sue varie espressioni, e con ciò stesso sulla differenza che passa tra il modo di pensare e di esprimersi dell'uomo moderno e quello che si riscontra nella Bibbia e nelle formulazioni tradizionali delle fede. La teologia deve assumersi il compito di esporre e di reinterpretare i contenuti della fede al fine di esprimerli in concetti comprensibli dagli uomini d'oggi, staccandoli dai mezzi espressivi del passato, che forse non sono più completamente accessibili nel presente.

A tale proposito va però notato che "altra è la sostanza dell'antica dottrina del *depositum fidei* e altra è la formulazione del suo rivestimento" (18). Mentre soltanto quest'ultima può subire condizionamenti storici, trasformazioni e adattamenti, la prima rimane immutabile e ferma. E' quindi di somma importanza che il teologo nel suo lavoro sappia evitare gli scogli del puro positivismo e storicismo (19), il quale a ma spiegare tutti i fenomeni del pensiero e della morale unicamente con cause e condizioni storiche, e ciò fino al punto da ridurre ogni verità di valore permanente e oggettivo alla relatività delle contingenze storiche. Il teologo, pertanto, per assolvere con successo i suoi gravi compiti, deve lasciarsi guidare, oltre che dal Magistero (20) e dalle norme esegetiche (21), anche dai sani principi filosofici circa il valore oggettivo della conoscenza umana (22).

2. *Dimensione sistematica*

34. La presente situazione, caratterizzata da una certa disaffezione per la filosofia, richiede innanzitutto che venga posta in debita luce la necessità e la natura della riflessione teologica voluta dal Concilio, il quale, "per illustrare quanto più integralmente possibile i misteri della salvezza", prescrive che "gli alunni imparino ad approfondirli e a vederne il nesso per mezzo della speculazione, avendo s. Tommaso per maestro" (23).

35. 1) La riflessione teologica sistematica (*intellectus fidei*) è la continuazione naturale e necessaria del procedimento positivo, costituendo in qualche modo il suo culmine e il suo compimento. E' vero che una certa riflessione è presente in ogni fase del procedimento teologico, anche in quella positiva; ma essa, sia nell'*esegesi*, al fine di determinare il senso dei singoli dati e concetti sparsi nella S. Scrittura, sia nella *teologia biblica* riguardo ai temi fondamentali, non è sufficiente per fornire una comprensione più adeguata e propriamente teologica dei dati rivelati, e per darne una sistemazione organica e completa.

36. 2) Soltanto una riflessione metodica, affinata ed elevata a livello scientifico con l'aiuto della filosofia, è in grado di penetrare maggiormente la verità rivelata, sistemarne i vari dati e formulare in proposito un giudizio maturo (24). Un tale ricorso alla riflessione speculativa non e semplicemente una caratteristica della Scolastica medievale. Esso risponde a una necessità della teologia e a una esigenza dell'intelletto, che tende a comprendere sempre più e sempre meglio.

37. 3) Naturalmente la riflessione teologica sistematica non persegue come finalità *la speculazione per la speculazione*, senza legame vitale con le fonti della Rivelazione, ma tende a una comprensione più organica della parola di Dio, che rimane presente alla speculazione come un suo momento interno.

Il ruolo che spetta alla filosofia, in questa fase del procedimento teologico, non è quello di dominio ma di strumento. Né si tratta di un'attività puramente razionale, bensì di un procedimento che, pur essendo strettamente logico secondo i

17. Cfr. Pont. Commissione Biblica, Istruzione *Sancta Mater*, sulla verità storica dei vangeli, 21 apr. 1964: AAS 56, 1964, pp. 712 ss.

18. Giovanni XXIII, Alloc. *Gaudet Mater Ecclesia*, in occasione dell'apertura del Conc. Vat. II, 11 ott. 1962: AAS 54, 1962, p. 792.

19. Cfr. Paolo VI, Esort. Apost. *Petrum et Paulum*, 22 feb. 1967: AAS 59, 1967, p. 198.

20. Cfr. Cost. *Dei verbum*, n. 10.

21. Cfr. Cost. *Dei verbum*, n. 12.

22. S. C. per l'Educazione Cattolica, Lett. circ. sull'insegnamento della filosofia nei seminari, 20 genn. 1972, parte II, n. 3b: "Dal momento che gli stessi metodi delle scienze positive (esegesi, storia, ecc.) partono spesso da vari preliminari che comportano implicite scelte filosofiche, una sana filosofia può e alla valutazione critica di tali scelte (oggi particolarmente necessarie, per es., per il metodo esegetico di Bultmann), senza però arrogarsi una funzione critica assoluta nei confronti dei dati rivelati".

23. Decr. *Optatam totius*, n. 16.

24. Cfr. Leone XIII, Lett. enc. *Aeterni Patris*, 4 aug. 1879: Denz.-Schönm., n. 3137.

http://www.obrascatolicas.com

principi filosofici, è condotto *ad lumen fidei*. E' infatti il costante riferimento alla fede che rende possibile scoprire, nei dati rivelati, le connessioni vitali, l'ordine e il significato più profondo.

38. 4) Dal momento che la Rivelazione, oggetto della riflessione teologica, non è soltanto una somma di verità dirette all'intelletto, ma anche, e soprattutto, una comunicazione che Dio fa di se stesso all'uomo (25), ogni autentica riflessione teologica comporta un atteggiamento di simpatia e di impegno personale verso l'oggetto del suo studio, una affinità dello spirito con le verità rivelate. Ne segue che la riflessione filosofica, se condotta bene, lungi dal mortificare la dimensione spirituale della teologia, la suppone e la richiede.

39. 5) Il procedimento razionale, applicato ai dati della Rivelazione, è irrinunziabile; con esso infatti sono connesse anche le questioni fondamentali del senso stesso della fede e del dialogo con le scienze e le culture dell'uomo. La riflessione razionale dà luogo ad una *teologia della parola*, che non può essere sostituita da una *teologia della prassi*, la quale prescinde da ogni impegno metafisico e dissolve la teologia nelle *scienze dell'uomo*, riconducendola, per conseguenza, a un puro fenomenologismo e pragmatismo.

40. 6) Anche se è molto diffusa la tendenza a sottovalutare l'apporto della riflessione filosofica alla teologia, e vi è, anzi, avversione per qualunque pensiero sistematico astratto, è tuttavia necessario insistere sul valore della speculazione nella teologia dogmatica e morale, per garantirne la solidità e coesione. La speculazione, se bene intesa, non solo non rende lo studio arido e avulso dalla vita, ma gli conferisce una grande serietà di impegno veramente vitale e personale.

41. 7) Anche oggi, dunque, è auspicabile che si costituisca e si sviluppi una teologia sistematica e organica, che comprenda lo studio del dato di fede, quale risulta dalla ricerca storica e quale è proposto dalla Chiesa; la riflessione razionale su di esso alla luce della fede, l'interpretazione dei risultati raggiunti in una sintesi sempre assodata nei suoi elementi fondamentali; l'applicazione e la risposta alle istanze di pensiero e di vita – individuali e collettive – del tempo presente.

42. Come si vede, la teologia cattolica come scienza si distingue per il suo riferimento costante alla fede. Il rigore scientifico del procedimento, sia positivo sia sistematico, non esclude, ma esige, la presenza continua del *sensus fidei*, che guida e orienta dall'interno il lavoro teologico nel campo esegetico, patristico, liturgico, canonistico, storico, sistematico e pastorale. Data la sua identità e specificità, la teologia acquista pienezza di significato e sicurezza proprio dalla guida interiore della fede, convalidata da quella del Magistero.

III. ALCUNE CONDIZIONI DEL LAVORO TEOLOGICO

43. La situazione attuale della teologia e dell'insegnamento teologico è caratterizzata, da una parte, da una intensa applicazione allo sviluppo dei temi biblici e, dall'altra, da una nuova attenzione alle correnti filosofiche, sociologiche, psicologiche moderne, dalle quali si ritiene di poter assumere non solo risultati di ricerche, analisi, sperimentazioni, ma anche categorie e criteri di pensiero. Questa apertura alle scienze dell'uomo e della natura, e ai problemi del tempo presente, porta alcuni a un certo distacco dal Magistero e dalla tradizione teologica e filosofica cristiana, con il rischio di costruire una teologia senza basi e all'infuori dell'ambito e delle prospettive della fede.

Conviene pertanto fare alcune precisazioni circa le condizioni di un buon lavoro teologico in rapporto al Magistero, al patrimonio teologico e filosofico che ci proviene dai secoli passati, alla filosofia, alle scienze, e infine ai problemi e ai valori terreni che oggi sono oggetto di maggiore interesse.

Si tratta ancora di un chiarimento sullo *status* epistemologico della teologia come *scienza della Rivelazione cristiana*, in rapporto ai principi che permangono e alle condizioni storiche che mutano.

1. *La teologia e il Magistero*

44. 1) La fede, che la teologia cerca di comprendere e di approfondire, è la fede della Chiesa; la fede professata dal corpo della Chiesa (*sensus fidelium*), custodita e interpretata autenticamente dal Magistero ordinario e straordinario affidato da Gesù Cristo agli Apostoli e ai loro successori. Pertanto la Rivelazione e il Magistero formano un'unione naturale e inseparabile. Secondo il Concilio Vaticano II "è chiaro ... che la Sacra Tradizione, la Sacra Scrittura e il Magistero della Chiesa, per sapientissima disposizione di Dio, sono tra loro talmente connessi e congiunti da non poter indipendentemente sussistere" (26). Perciò nella teologia cattolica il carattere ecclesiale della fede deve concretarsi necessariamente in un continuo riferimento al Magistero.

45. 2) Il Magistero va considerato come autorità e insieme come servizio, in quanto "non è superiore alla parola di Dio, ma ad essa serve, insegnando soltanto ciò che è stato trasmesso, e, per divino mandato e con l'assistenza dello Spirito Santo, piamente ascolta, santamente custodisce e fedelmente espone quella parola, e da questo unico deposito della fede attinge tutto ciò che propone da credere come rivelato da Dio" (27).

Per questa ragione il Magistero non deve essere staccato dalla Chiesa e considerato come qualcosa che dall'alto incombe su di essa; deve invece essere considerato un ruolo, una funzione, un ufficio accompagnato da carismi nella comunità e per la comunità.

Esso non è dunque un elemento esterno ed eterogeneo del lavoro teologico, bensì un suo momento interno e del tutto naturale, che non è di impedimento, ma di aiuto indispensabile; è un mezzo, una *condicio sine qua non* della teologia cattolica.

46. 3) Il Magistero può e deve essere considerato e presentato: *a*) come portatore, interprete e garante della *regula fidei* per l'unità della comunità dei credenti; *b*) come ministero operatore di sintesi dei valori sicuri e comuni che emergono dalle varie sentenze ed esperienze; *c*) come potere di giudizio sulla conformità tra i risultati di ricerche, riflessioni dei teologi, esperienze spirituali di persone e di gruppi, e la Rivelazione trasmessa nella tradizione, che il medesimo Magistero custodisce, interpreta autenticamente e propone ai fedeli.

47. 4) La Chiesa ha il diritto e il dovere di esigere dai teologi la fedeltà al Magistero che, lungi dal pregiudicare la libertà della legittima ricerca, le dà positiva garanzia di autentica edificazione del Corpo del Cristo, che è la Chiesa. Infatti il *munus docendi* è proprio dei Vescovi collegialmente uniti al Sommo Pontefice, nella linea della successione apostolica (28), ai quali, nella teologia come in ogni forma di catechesi e di predicazione, non può sostituirsi il pensiero individuale. Questo conserva la sua funzione, ma solo per investigare, illustrare, sviluppare il dato oggettivo, che viene da Dio ed è custodito e proclamato dalla Chiesa.

I teologi hanno nella Chiesa il compito di ricerca e di riflessione critica, e possono ricevere dal Magistero una partecipazione del *munus docendi* che gli è proprio (*missio canonica docendi*); il Magistero però conserva il potere di giudizio sul rapporto delle elaborazioni teologiche con la parola di Dio. In particolare la funzione propria dei professori di teologia nei seminari, che è di preparare idonei e buoni ministri di Dio – futuri maestri della fede – nella Chiesa (29), comporta la massima fedeltà al Magistero ordinario e straordinario.

2. *La teologia e il patrimonio teologico e filosofico cristiano*

48. 1) Nello stesso contesto del Magistero della Chiesa, si ricorda la fedeltà al *patrimonio perennemente valido* (30) del pensiero cristiano e specialmente all'insegnamento di s. Tommaso, di cui parla il Concilio (31). E ciò non solo per l'impiego della filosofia in teologia, ma anche per la stessa valutazione del dinamismo intrinseco di questa, in quanto quel patrimonio dottrinale è espressione della continuità di vita di fede della Chiesa in momenti particolarmente intensi. Infatti, ben oltre l'ambito dell'autorità riconosciuta all'uno o all'altro dei grandi Padri e Dottori della Chiesa, la loro opera appartiene alla tradizione vivente della Chiesa, alla quale, per disposizione provvidenziale, essi hanno portato contributi di valore duraturo in epoche più favorevoli alla sintesi di fede e ragione.

49. 2) E' sotto l'impulso e nella linea di quella tradizione e alla luce dell'insegnamento del Dottore Comune che la teologia può e deve progredire, e l'insegnamento teologico può e deve essere impartito. Un tale inserimento nel dinamismo della tradizione preserva da un esagerato individualismo, garantendo quella oggettività del pensiero, a cui la Chiesa particolarmente tiene.

3. *Relazione tra teologia e filosofia*

50. 1) In merito al complesso problema del rapporto intrinseco, e non solo estrinseco, tra filosofia e teologia, conviene porre due premesse:

a) Vi è una radicale indipendenza della teologia da qualsiasi sistema filosofico. La teologia infatti si riferisce essenzialmente alla realtà della fede; ogni altro riferimento è strumentale. In questa prospettiva la teologia risulta libera di accogliere o di rifiutare le varie proposte filosofiche, in funzione della propria ricerca e riflessione; anzi essa mira ad accogliere piuttosto i dati del senso comune – che più le servano per il suo sviluppo razionale – dalle filosofie che meglio li hanno elaborati ed espressi, senza confondersi con esse.

b) Per la teologia è necessario recepire l'istanza critica che ogni filosofia, al di là dei suoi contenuti particolari, presenta non solo alla teologia ma anche alla fede. La teologia non può

27. *Ibidem*.
28. Cost. *Lumen gentium*, n. 25; Paolo VI, Alloc. *Libentissimo sane*, ai partecipanti al Congresso internazionale sulla teologia del Conc. Vat. II, 1 sett. 1966: AAS 58, 1966, pp. 890 ss.
29. Cfr. Decr. *Presbyterorum Ordinis*, n. 4.
30. Cfr. Decr. *Optatam totius*, n. 15.
31. Cfr. Decr. *Optatam totius*, n. 16; Dichiar. *Gravissimum educationis*, n. 10.

evitare un tale confronto se non vuole rimanere di fronte alle varie filosofie ingiustificata e incompresa. Essa quindi non deve chiudersi pregiudizialmente alle loro proposte.

51. 2) In questa prospettiva si comprende la validità dell'atteggiamento della Chiesa in questo campo, che è duplice:

a) apertura a qualsiasi antica e nuova filosofia quanto agli apporti di valori reali e universali, che siano integrabili nella sintesi cristiana; *b*) preferenza per quella filosofia le cui affermazioni fondamentali si armonizzano con i dati della Rivelazione, poiché non possibile una contraddizione tra le verità naturali della filosofia e quelle soprannaturali della fede.

52. 3) E' chiaro infatti che non può essere accettata una filosofia che presenti una concezione della realtà in contrasto con la Rivelazione . In certe circostanze, è accettabile un sano pluralismo filosofico (32) dovuto alla diversità delle regioni, delle culture, delle mentalità, potendosi raggiungere per vie diverse la stesse verità, le quali possono poi essere presentate ed esposte in modo diverso. Non è possibile, invece, ammettere un pluralismo filosofico che comprometta quel nucleo fondamentale di affermazioni che sono connesse con la Rivelazione, come avviene in certe filosofie affette da relativismo storicistico e da immanentismo sia materialistico sia idealistico. A causa di questo loro difetto radicale, si spiega perché oggi non è facile realizzare con esse una sintesi filosofica così come è stata realizzata da s. Tommaso d'Aquino con il pensiero filosofico dei pensatori antichi.

53. 4) Per questo motivo appare giustificato l'accenno a s. Tommaso nel decreto conciliare *Optatam totius* (n. 16), quando si parla della teologia speculativa, perché nella di lui filosofia sono limpidamente e organicamente enunziati e armonizzati con la Rivelazione i primi principi delle verità naturali, non in forma statica, ma con quel dinamismo innovatore proprio di s. Tommaso, che rende possibile una continua e rinnovata sintesi delle conclusioni valide del pensiero tradizionale con le nuove conquiste del pensiero moderno (33).

4. *Apporto delle scienze dell'uomo e della natura*

54. 1) Dopo la filosofia, la teologia riconosce come sue preziose ausiliarie le scienze naturali, storiche, antropologiche. Infatti, il rapporto *uomo-Dio* sta al centro dell'economia della salvezza, nella quale la Rivelazione, e quindi la teologia, sono *propter homines*. Ora, le suddette scienze, ciascuna a suo modo, offrono alla teologia un valido aiuto per meglio conoscere l'uomo, uno dei termini di quel rapporto; allo stesso tempo la stimolano a meglio determinare il senso delle verità rivelate che si riferiscono all'uomo.

Inoltre il contatto con le scienze arricchisce tematicamente la teologia e le impedisce di isolarsi culturalmente in un mondo, come il nostro, in cui esse hanno ampia fioritura e suscitano interesse universale.

55. 2) E' però necessario tenere ben distinti i due campi e operarvi rispettandone l'autonomia: infatti le scienze e la teologia hanno oggetti diversi. Quindi, come le scienze non devono essere subordinate ad *a priori* teologici, così la teologia non può risolvere i suoi problemi in base a risultati o a ipotesi delle scienze. La teologia studia ciò che è al di là del campo di azione e di ricerca delle scienze: il mistero rivelato dalla parola di Dio. Ma se un problema teologico implica dei dati che sono oggetto di studio di una scienza (per es., quello delle origini dell'uomo e del mondo; le questioni di ordine morale e pastorale), la teologia non può non tener conto di ciò che di sicuro dicono le scienze in proposito.

56. 3) La teologia, pur senza interferire nel campo delle scienze, può portare loro notevoli vantaggi, sia per il senso più completo che essa dà dell'uomo e del mondo, sia per la gerarchia dei valori, alla quale essa continuamente richiama i cultori delle scienze, con l'orientamento generale del loro pensiero e della loro vita alla luce della verità divina. Si tratta, in fondo, del contributo di *sapienza*, di cui – come dice il Concilio Vaticano II – "l'epoca nostra, più ancora che i secoli passati, ha bisogno (...), perché diventino più umane tutte le sue scoperte" (34).

57. 4) Gli apporti delle scienze alla teologia passano generalmente (ma non necessariamente) attraverso la mediazione della filosofia, la quale oggi, tra gli altri suoi compiti, ha anche quello di vagliare l'immensa e complessa problematica posta dalle scienze e dalle soluzioni da esse prospettate, per trarne i dati di valore permanente nei confronti della ragione umana e quindi del rapporto con la Rivelazione. In base a questa opera della filosofia, la teologia può meglio valutare l'apporto reale delle scienze al suo lavoro.

58. 5) Dal punto di vista metodologico la teologia, pur restando fedele alle esigenze del processo induttivo-deduttivo che le è proprio, non può non tenere conto dello *spirito scientifico* diffuso ampiamente dalle scienze dell'uomo e della natura e seguire anche nel suo lavoro, per quanto le è possibile, quelle leggi della ricerca positiva, del controllo delle fonti e della verifica dei dati, che presiedono alle scienze (35). Essa però, pur apprezzando e utilizzando tale metodo, rimane pienamente consapevole del suo specifico *status* epistemologico, ed evita di confordersi con le altre scienze anche solo sul piano del procedimento.

5. *Applicazione della teologia alle realtà terrestri e assunzione dei valori umani*

59. 1) Tra i compiti della teologia vi è pure quello, indicato ai teologi dal decreto *Optatam totius* (n. 16), che li invita a impiegare il metodo teologico anche in ciò che concerne l'applicazione delle verità eterne alle mutevoli condizioni dei nostri tempi, in modo che gli alunni "imparino a cercare la soluzione dei problemi umani alla luce della Rivelazione, ad applicare le verità eterne alle mutevoli condizioni di questo mondo e comunicarle in modo appropriato agli uomini contemporanei". Inoltre lo stesso Concilio, nella costituzione *Gaudium et spes*, rivolge non pochi inviti alla teologia a dedicare sempre più la sua attenzione ai problemi della cultura e della scienza contemporanea, per rinnovare i temi della sua riflessione e contribuire così "ad compositionem culturae cum christiana institutione" (n. 62).

60. 2) E' come un nuovo capitolo di epistemologia teologico-pastorale che i teologi devono scrivere, partendo – in via metodologica – dai dati di fatto e dalle questioni del tempo presente, più che dalle idee e dai problemi di secoli lontani.

Questo lavoro è reso difficile dalla complessa realtà culturale e sociale del nostro tempo e dalle mutate disposizioni di spirito verso la teologia e la Chiesa; ma si tratta di un impegno di evangelizzazione, che i teologi non possono eludere.

61. 3) Lo sforzo teologico, in tale campo, comporta in modo concreto il compito: *a*) di integrare nella dottrina e nella morale cristiana ciò che di valido è stato espresso dall'esperienza delle realtà terrestri e dallo sviluppo dei valori umani (36); *b*) di illuminare le realtà terrestri e i valori umani – senza comprometterne l'identità – in ordine al regno di Dio; *c*) di promuoverli e di ispirarli anche a livello della loro identità naturale, meglio attuata nel riferimento ai valori e alle realtà trascendenti (37); *d*) di contribuire a decantarli dalle sopravvalutazioni mondane e secolarizzanti, che non raramente possono accompagnarli, e quindi a salvarne l'identità.

Tutto ciò rientra nell'ambito di quell'*umanesimo cristiano* o *pleniario* (38), che ha il fulcro nel principio della *gratia supponens et perficiens* (*sanans*) *naturam* (39).

62. 4) Il compito teologico in tale campo non significa una svolta antropologica o un antropocentrismo della teologia, che finirebbero con lo svotarla del suo carattere di scienza di Dio e delle cose divine. Si tratta invece di dare maggiore rilevanza ai problemi dell'uomo, rendendo più attuale la teologia, ma senza alterare il rapporto uomo-Dio sul piano metafisico, gnoseologico ed etico. Tale rapporto, infatti, resta al centro della teologia e si risolve sempre in un definitivo riferimento a Dio.

III. Orientamenti per l'insegnamento teologico

I. ORIENTAMENTI GENERALI

63. Nel clima in cui si svolge, oggi, l'attività teologica e, in parte, l'insegnamento della teologia nei seminari, emergono alcuni fatti caratteristici, tra i quali sembra si debbano segnalare soprattutto la pluralità di tendenze, di interessi, di opinioni, con relativa mancanza di unità; il particolarismo delle ricerche, degli studi, dei temi, e delle stesse concezioni della teologia e dei suoi rapporti con la filosofia e le scienze, fuori di una sintesi organica e costruttiva; la giusta preoccupazione di trovare nell'uomo d'oggi un interlocutore attento della teologia e quindi reperire un tipo di discorso che lo interessi, non senza una tendenza all'adattamento, che, spinta oltre certi limiti, potrebbe significare rottura con la tradizione e snaturamento della teologia.

In questo clima s'impongono per l'insegnamento alcune esigenze di ordine metodologico, che coinvolgono però la stessa identità e funzione della teologia.

1. *Pluralità e unità*

64. 1) La pluralità nelle espressioni teologiche delle verità di fede, che caratterizza la situazione odierna, non è un fatto nuovo. Essa cominciò a manifestarsi fin dai primi secoli nelle sue correnti teologiche principali: l'orientale e l'occidentale. Poi continuò nella varietà delle scuole teologiche sviluppatesi successivamente, partendo da diversi principi organizzativi e

35. Quanto all'impiego delle scienze umane, cfr. Paolo VI, Lett. Apost. *Octogesima adveniens*, 24 mag. 1971, nn. 38-41: AAS 63, 1971, pp. 427 ss. Cfr. Paolo VI, Esort. Apost. *Quinque iam anni*, cinque anni dopo la conclusione del Conc. Vat. II, 8 nov. 1970: AAS 63, 1971, p. 102.
36. Cfr., per es., Paolo VI, Lett. enc. *Ecclesiam Suam*, 4 ag. 1964: AAS 56, 1964, pp. 627-628.
37. Cfr. Cost. *Gaudium et spes*, nn. 35-36, 41-43.
38. Paolo VI, Lett. enc. *Populorum progressio*, 26 mar. 1967, nn. 16, 20, 42 e passim: AAS 59, 1967, pp. 265, 267, 278.
39. S. Thomas Aq., *Summa Theol.*, I, q. 1, a. 8, ad 2.

http://www.obrascatolicas.com

da diverse preoccupazioni fondamentali. Ognuna di esse rappresenta un accostamento al mistero, uno sforzo di interpretare la realtà data dalla Rivelazione. Nessuna può identificarsi con l'altra, se non sul piano della Chiesa che le riconosce.

65. 2) Il pluralismo teologico odierno, a differenza da quello conosciuto in passato, si distingue per la sua ampiezza e profondità, fino a raggiungere forme radicali. Sotto l'aspetto quantitativo esso è dovuto all'enorme mole di materiali accumulati da ogni disciplina, che la teologia considera e utilizza con una vasta e complessa articolazione di processi ordinativi. Ma dal punto di vista della impostazione e dello spirito della teologia, il pluralismo d'oggi è dovuto alla diversità dei metodi usati, alla varietà delle filosofie seguite, alla molteplicità delle terminologie e delle prospettive fondamentali. Queste e altre caratteristiche fanno sì che le nuove forme di pluralismo, instauratesi in modo particolare dopo il Concilio Vaticano II, vengano considerate anche qualitativamente diverse dai pluralismi precedenti.

66. 3) La Chiesa, in passato, è stata non solo tollerante ma anche favorevole alla pluralità delle correnti teologiche, in quanto questa comportava lo sforzo di fornire nuove e migliori spiegazioni per certi temi e problemi, affrontati sotto vari aspetti. Anche oggi la Chiesa favorisce e incoraggia un certo pluralismo a scopi kerigmatici, missionari e pastorali, purché esso significhi un ulteriore arricchimento della dottrina ben chiara e definita della fede (1), in costante riferimento ad essa. La Chiesa però non può non deplorare un pluralismo arbitrario e caotico, che si serve consapevolmente dei sistemi filosofici più lontani dalla fede e delle terminologie più disparate, rendendo sempre più difficile, se non impossibile, una vera e propria intesa tra i teologi. Un tale fenomeno, che significa in fin dei conti una confusione di linguaggio e di concetti e la rottura con la tradizione teologica del passato, non può certamente essere considerato favorevole alla formazione dei futuri sacerdoti e non è pertanto da ammettere nell'insegnamento teologico (2).

67. 4) E' assolutamente necessario che gli aspiranti al sacerdozio – in quanto principianti nello studio della teologia – acquistino innazitutto una solida *forma mentis* alla scuola dei grandi maestri della Chiesa. Questi sono in grado di fare conoscere loro la vera scienza teologica e la vera dottrina cristiana. Del resto, ciò appartiene all'economia dell'apprendimento e della formazione in ogni campo del sapere e della cultura.

68. 5) In ordine alla formazione teologica degli alunni a qualsiasi livello, si dovranno applicare i seguenti principi concernenti il pluralismo:

a) Salvaguardare l'unità della fede. A tale proposito è soprattutto necessario distinguere il piano della fede, alla quale tutti sono obbligati ad aderire, e il piano in cui si può avere una varietà di scelte da essa consentite.

b) Rispettare, nell'ambito delle sentenze teologiche, la dottrina comune della Chiesa e il *sensus fidelium*. In teologia infatti esiste un nucleo di affermazioni certe, comuni e irrinunziabili, che costituiscono la base di qualsiasi dogmatica cattolica. Esse non possono essere messe in questione, ma solo chiarite, approfondite, meglio spiegate nel loro contesto storico e teologico.

c) Tenere conto, nell'ambito dei vari sistemi teologici, del loro ineguale valore. V'è innanzitutto da vedere se essi sono guidati soltanto da interessi particolari, limitati a qualche aspetto parziale della verità rivelata, o se abbracciano tutto il mistero cristiano, organizzando e integrando un'ampia quantità di dati alla luce di principi semplici e di un valore che confina con l'universale. In ogni caso un sistema sarà giudicato valido se non trascura nessuno degli aspetti essenziali dell'realtà e se si dimostra capace di assimilare vedute nuove, in una sintesi organica e armonica. Sotto questo aspetto la sintesi tomistica conserva pienamente il suo valore.

Seguendo questi principi e criteri, l'insegnante di teologia potrà muoversi con sicurezza e agilità anche tra gli scogli del pluralismo odierno.

2. *Prospettive di una sintesi*

69. 1) La teologia odierna, essendo protesa alla ricerca di nuove impostazioni e formulazioni, è segnata da un carattere di transitorietà e provvisorietà, che la fa somigliare a un immenso cantiere in cui l'edificio è realizzato solo in parte, mentre si accumula intorno ad esso un copioso materiale che deve essere integrato, nei limiti del possibile, in una nuova sintesi.

Di conseguenza l'insegnamento teologico ha perso in molti casi la sua unità e compattezza, e offre un aspetto di frammentarietà e di lacunosità, che fa parlare di un sapere teologico *atomizzato*. Mancando la sistematicità e la completezza, non raramente si perdono di vista le verità centrali della fede. Non v'è nessuna meraviglia se in tale clima guadagnino sempre più terreno le varie "teologie" di moda, in gran parte unilaterali, parziali e talvolta infondate.

70. 2) Queste difficoltà inerenti alla novità di molti problemi trattati dai teologi, alla vastità del loro interesse scientifico e allo stesso clima generale, non possono lasciare indifferenti i responsabili dell'insegnamento teologico anche nel corso istituzionale. L'ideale di unità e di sintesi, per quanto sembri difficile, deve interessare sia i professori sia gli alunni. Si tratta di un problema di massima importanza, dalla soluzione del quale dipende in gran parte tutta l'efficacia, la vitalità e la pratica utilità degli studi. Esso abbraccia: *a*) la sintesi delle varie dottrine tra loro; *b*) la sintesi dei vari livelli dello studio teologico, per es., esegesi-teologia sistematica; *c*) la sintesi tra scienze ed esperienze religiose in rapporto all'azione pastorale, ecc.

71. 3) Tra i mezzi indispensabili per conseguire questo scopo, si segnalano i seguenti:

a) Sin dall'inizio degli studi è necessario "disporre meglio le varie discipline teologiche e filosofiche, facendole convergere concordemente alla progressiva apertura delle menti degli alunni verso il mistero del Cristo, il quale compenetra tutta la storia del genere umano, agisce continuamente nella Chiesa e opera principalmente attraverso il ministero sacerdotale" (3). In un particolare Corso introduttorio, "il mistero della salvezza sia proposto in modo che gli aluni possano percepire il significato degli studi ecclesiastici, la loro struttura e il loro fine pastorale" (4).

b) E' necessario un programma di studi dettagliato e coordinato, che garantisca l'integrità e la coesione interna di tutto il corso teologico, la completezza delle materie da trattare, nonché una giusta impostazione e coordinazione delle singole discipline (5).

c) E' insostituibile l'impegno personale dei professori, compresi pienamente di un tale ideale di unità e di sintesi, e capaci di far rientrare le singole parti e i dati frammentari in un tutto organico, che essi già possiedono e a cui sanno riportare ogni considerazione parziale.

d) Di qui l'importanza delle lezioni magistrali, che devono essere sufficientemente numerose e ben preparate. Il lavoro degli studenti in gruppi e i "seminari" dovrebbero servire per un approfondimento della sintesi e per imparare il metodo del lavoro scientifico. In ogni caso, questi metodi di studio personale da soli non possono sostituire le lezioni e non bastano per dare agli studenti una visione completa e sintetica delle materie da studiare (6).

e) In vista della completezza dell'insegnamento e dell'auspicata sintesi della teologia, si rende necessario stabilire un canone fisso delle discipline principali, insieme con i temi basilari e centrali della fede da trattare obbligatoriamente; il principio di opzionalità a livello di formazione istituzionale deve limitarsi soltanto ad alcune materie ausiliarie e speciali, da precisarsi con cura (7).

f) Il fulcro degli sforzi, per ottenere una maggiore completezza e la sintesi, è costituito dal programma degli studi e dall'unità effettiva del corpo insegnante. S'impone pertanto un coordinamento e una collaborazione interdisciplinare, che dovrebbe essere in qualche modo istituzionalizzata, specialmente nella elaborazione dei programmi e nella suddivisione dei compiti (8).

g) E' necessario riconoscere e rispettare il ruolo importantissimo del prefetto degli studi, il quale deve essere all'altezza della sua missione e veramente efficiente (9). Egli cercherà la completezza e la sintesi, sforzandosi insieme con i docenti di evitare a ogni costo un insegnamento frammentario, polarizzato intorno ad alcune questioni di attualità, o limitato a certe teologie moderne parziali (per es., la teologia dello sviluppo, della liberazione, ecc.).

3. *Vitalità e comunicabilità del sapere teologico*

72. 1) Forse mai, come oggi, la teologia è stata consapevole del fatto di essere al servizio della trasmissione del messaggio cristiano. Questa consapevolezza è stata notevolmen-

1. Cfr. Decr. *Ad gentes*, nn. 10, 16, 22; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 64, Cost. *Gaudium et spes*, n. 44: "L'esperienza dei secoli passati, il progresso delle scienze, i tesori nascosti nelle varie forme di cultura umana, attraverso cui si svela più appieno la natura stessa dell'uomo e si aprono nuove vie verso la verità, tutto ciò è di vantaggio anche per la Chiesa, Essa, infatti, fin dagli inizi della sua storia, imparò ad esprimere il messaggio del Cristo ricorrendo ai concetti e alle lingue dei diversi popoli; e inoltre si sforzò di illustrarlo con la sapienza dei filosofi; allo scopo, cioè, di adattare, quando conveniva, il vangelo sia alla capacità di tutti sia alle esigenze dei sapienti. E tale adattamento della predicazione della parola rivelata deve rimanere legge di ogni evangelizzazione".

2. Quanto ai giusti limiti del pluralismo teologico, cfr. le "proposizioni" della Pont. Commissione Teologica Internazionale sull' "Unità della fede e il pluralismo teologico": *La Civiltà Cattolica*, 124, 1973, vol. II, pp. 367-369. Paolo VI, Alloc. *We have come*, all'Episcopato dell'Oceania, 1 dic. 1970: AAS 63, 1971, p. 56. – Alloc. *Noi non usciremo*, nell'Udienza generale del 28 ag. 1974: *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. XII, p. 764 ss., Città del Vaticano, 1975.

3. Decr. *Optatam totius*, n. 14.
4. *Ibid.* Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 62.
5. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 77 ss.; 80, 81, 90; cfr. nn. 60-61.
6. Cfr. *Ratio fundamentalis instituionis sacerdotalis*, n. 91 a).
7. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 78-80; 82-84.
8. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 90.
9. *Ibid.*

te accentuata dal Concilio Vaticano II, il quale aveva ricevuto dal papa Giovanni XXIII la consegna di sforzarsi "ut haec doctrina certa et immutabilis, cui fidele obsequium est praestandum, ea ratione pervestigetur et exponatur, quam tempora postulant nostra" (10). A loro volta gli alunni desiderano che l'insegnamento teologico sia veramente vitale agli effetti spirituali, pastorali e sociali.

73. 2) In forza della sua stessa natura, la teologia porta all'incontro personale con Dio, suscitando in chi la insegna e la studia uno stimolo alla preghiera e alla contemplazione. La spiritualità nascente da una vita di fede è come una dimensione interna della teologia, alla quale dà un sapore soprannaturale. D'altra parte, ai fini di una più intensa vita spirituale e di una adeguata preparazione pastorale è necessario un serio insegnamento scientifico, senza il quale a nulla valgono gli eventuali adattamenti ascetici e pastorali.

74. 3) La vitalità della teologia in rapporto alla preghiera e alla contemplazione, secondo l'insegnamento del Concilio Vaticano II, si ottiene mediante il ricorso alla parola di Dio manifestata e operante nella storia della salvezza, che trova il suo centro vivificante e sintetizzante nel mistero del Cristo (11). Le verità della fede risultano tanto più vitali quanto più se ne vede la profonda unità nel Cristo, come si costata in modo particolare nei Padri e nella liturgia. Per questa ragione un maggiore accostamento sia alla Sacra Scrittura, sia ai Padri e alla liturgia può considerarsi il mezzo più efficace per scoprire la forza vitale della formazione teologica. A tal fine servono evidentemente anche tutti i mezzi e gli sforzi sopra menzionati per dare all'insegnamento teologico maggiore coesione e unità.

75. 4) La spiritualità è anche una delle principali componenti dell'adattamento pastorale; ma essa da sola non basta. Infatti, è pure necessario un maggior contatto con la vita. A tale scopo si raccomandano ai professori utili contatti con la realtà pastorale, con i sacerdoti in cura d'anime, con i fedeli, specialmente con i professionisti credenti e colti (12). Grazie a tali relazioni, essi potranno diventare più consapevoli dei problemi reali che la vita quotidiana e il progresso scientifico pongono alla fede, e potranno così impostare le lezioni in maniera tale "ut alumni, hodiernae aetatis indole recte perspecta, ad colloquium cum hominibus accommodate praeparentur" (13).

76. 5) Per servire alla comunicazione della fede all'uomo d'oggi, la teologia suppone ed esige senza dubbio l'analisi delle sue disposizioni e delle sue capacità percettive in rapporto alle verità che gli devono essere proposte (14). Essa poi si sforza di formulare le verità in relazione alla *forma mentis* dell'uomo, in maniera tale che possano acquistare per lui un reale significato e una rilevanza vitale, anche in rapporto ai problemi sociali, politici e culturali che più interessano il mondo odierno.

In questo lavoro non si deve perdere il senso della trascendenza del messaggio cristiano; né ridurre la teologia a una specie di filologia, o di sociologia della religione, elaborate da un teologo; né abbandonare la tradizione classica della teologia; né trascurare l'oggetto vero della teologia, che è Dio.

77. 6) Il compito, di cui sopra, pone ovviamente il problema del linguaggio teologico, che oggi è vivo anche per l'interesse che viene suscitato dalla problematica dell'ermeneutica moderna. La teologia deve sensibilizzarsi al linguaggio del mondo moderno, se vuole radicarsi nella cultura e mantenere la possibilità di approccio con gli uomini contemporanei (15). Come dice a tale proposito il Sommo Pontefice Paolo VI, "occorre guardare avanti, per convalidare la integrità di tutta la dottrina, senza nessuna mutevolezza corriva alle mode caduche, *nelle forme del linguaggio nuovo*, al quale, a sua volta, non si pongono preclusioni se non quelle della assoluta fedeltà alla Rivelazione e al Magistero infallibile della Chiesa, del rispetto del *sensus fidelium* e della edificazione della carità" (16).

II. ORIENTAMENTI PARTICOLARI PER LE VARIE DISCIPLINE TEOLOGICHE

78. Dopo avere indicato alcuni orientamenti generali, di particolare attualità per l'insegnamento della teologia, si ritiene opportuno ora precisare alcuni orientamenti metodologici con speciale riferimento a quelle discipline teologiche, che nell'attuale situazione si trovano al centro dell'interesse scientifico e devono affrontare problemi e difficoltà non comuni.

Si è parlato finora della necessità di salvaguardare la natura specifica della teologia; di rispettare fedelmente le peculiarità del suo procedimento metodologico; di fare un giusto uso della riflessione filosofica, delle scienze naturali e umane; di cercare una maggiore coesione interna; di assicurare la vitalità e la pratica utilità del sapere teologico, in un contatto più stretto con le fonti della Rivelazione e con la vita. Tutto ciò incontra una risonanza molto più forte e concreta quando si tratta di fare delle applicazioni all'interno delle discipline, quali l'esegesi, la teologia dogmatica, morale, la patristica, la teologia pastorale e fondamentale, di cui si tratterà in seguito. Tutte queste discipline – per il loro rapporto diretto che hanno o con le fonti, o con il nucleo centrale del mistero cristiano, o con la vita – si trovano oggi particolarmente interpellate sia dalle direttive conciliari sia dall'odierna situazione generale.

1. *La Sacra Scrittura*

79. 1) Il primo fatto, di cui bisogna tenere conto nell'insegnamento teologico, è che la Sacra Scrittura costituisce il punto di partenza, *un fondamento perenne* e il principio vivificante e animatore di tutta la teologia (17). E' pertanto necessario che il professore delle scienze bibliche svolga la sua missione con quella competenza e completezza scientifica che l'importanza della sua disciplina richiede. Egli, per essere fedele al suo compito, deve lavorare a livello del testo, a livello dell'avvenimento che esso racchiude e a livello della tradizione che lo comunica e lo interpreta. Deve ricorrere altresì al metodo dell'analisi testuale, letteraria e storica; ma deve anche mantenere nell'animo degli alunni il senso dell'unità del mistero e del disegno di Dio. Trasmessa e in parte nata nella Chiesa, la Scrittura deve essere letta e compresa nella tradizione ecclesiale (18).

80. 2) Tale ruolo primordiale, che spetta alla Sacra Scrittura, non può non determinare la natura dei rapporti che intercorrono tra la medesima e la teologia, con le varie discipline. A tale proposito è necessario ricordare che essa non può essere considerata unilateralmente in funzione di dette discipline (come una fonte dei *loci probantes*), ma che tutta la teologia è chiamata a dare il suo contributo a una migliore e sempre più profonda comprensione dei testi sacri, cioè delle verità dogmatiche e morali che essi contengono. Ne consegue che l'insegnamento della Sacra Scrittura,trattate tutte le questioni introduttive, dovrà culminare in una teologia biblica, presentando una visione unitaria del mistero cristiano.

81. 3) La teologia biblica, per servire veramente a una migliore comprensione della Sacra Scrittura, deve avere contenuti propri, identificati secondo la metodologia specifica, e con una certa autonomia, cioè con l'attenzione esclusiva alla specificità e all'integrità del discorso biblico. Tale relativa autonomia non deve però significare indipendenza o antagonismo nei confronti della teologia sistematica, come purtroppo oggi si costata in certi casi.

Tra la parte positiva e quella sistematica – ferma restando la specificità dei rispettivi metodi – deve invece intercorrere una feconda e costante collaborazione. Propriamente parlando, infatti, in teologia non esistono due tappe successive del lavoro, in quanto la parte speculativa si inizia già nella positiva; la positiva è la speculativa in fieri; mentre la speculativa è la positiva al termine del suo movimento.

82. 4) Per conseguire tale scopo, uno dei mezzi consiste nella cooperazione efficace e coordinata tra i docenti delle discipline maggiormente interessate: cioè l'esegesi, la teologia fondamentale, dogmatica e morale, al fine di arrivare a una conveniente divisione dei compiti, nonché a una più perfetta armonizzazione e strutturazione delle materie insegnate.

Dal professore di Sacra Scrittura si attende, in particolare, una giusta apertura e compresione per i problemi delle altre discipline teologiche, tenendo sempre presenti soprattutto le esigenze dell'integrità e della coerenza interna della fede, espresse nel principio dell'*analogia della fede* (19).

L'importanza, giustamente attribuita oggi alle scienze bibliche, mentre accresce la responsabilità del biblista di fronte ai cultori delle altre discipline, non giustifica un suo atteggiamento quasi di indipendenza o di predominio. Egli dovrà perciò sentirsi soprattutto un servitore della parola di Dio, ricordandosi della delicatezza di non pochi problemi esegetici che, specialmente nel corso istituzionale, devono essere trattati con prudenza ed equilibrio, e ciò anche in considerazione dell'influsso che essi possono avere sulla catechesi e sulla predicazione (20).

83. 5) Il professore di Sacra Scrittura sarà consapevole soprattutto dei compiti che il suo insegnamento ha in funzione della teologia dogmatica e morale, della teologia fondamentale, del ministero pastorale e della vita spirituale dei futuri sacerdoti. Qui basterà ricordare che: *a*) in ordine alla teologia sistematica, l'esegesi, per essere utile, deve elevarsi a una vera e propria teologia biblica; *b*) in ordine alla teologia fondamentale, le scienze bibliche esigono un aggiornamento scientifico unito a un atteggiamento costruttivo nell'utilizzazione dei dati sicuri delle scienze in funzione della fede; *c*) in ordi-

10. Alloc. inaugurale *Gaudet Mater Ecclesia*, 11 ott. 1962: AAS 54, 1962, p. 792.
11. Cfr. Cost. *Dei verbum*, n. 24; *Sacrosanctum Concilium*, n. 16; Decr. *Optatam totius*, nn. 14, 16; *Ad gentes*, n. 16.
12. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 36, 37.
13. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 71.
14. Paolo VI, Alloc. *Nous sommes heureux*, alla Pont. Commissione Teologica Internzionale, 11 ott. 1972: AAS 64, 1972, p. 683.
15. Cfr. Cost. *Gaudium et spes*, nn. 44, 62.
16. Alloc. *Siamo assai grati* al S. Collegio Cardinalizio, 22 giugno 1973: AAS 65, 1973, p. 384.

17. Cost. *Dei verbum*, n. 24.
18. Cfr. Pont. Commissione Biblica, Istruzione *Sancta Mater*, sulla verità storica dei vangeli, 21 apr. 1964: AAS 56, 1964, pp. 713 ss.
19. Cfr. Cost. *Dei verbum*, n. 12.
20. Cfr. Pont. Commissione Biblica, Istruzione *Sancta Mater*, sulla verità storica dei vangeli, 21 apr. 1964, n. 4: AAS 56, 1964, pp. 717-718.

http://www.obrascatolicas.com

ne al ministero pastorale, è necessario offrire una visione possibilmente completa della Sacra Scrittura, non trascurandone i problemi più gravi (21), e guidare gli alunni al sapiente impiego dei testi interpretati nel giusto senso; *d*) in ordine alla vita spirituale, bisogna suscitare negli alunni rispetto e amore verso la Sacra Scrittura (22) e addestrarli a servirsene per il loro profitto nella liturgia, nella pietà e nell'ascetica sacerdotale.

84. 6) Per dare valore formativo all'insegnamento che parte dai *temi biblici*, il professore di Sacra Scrittura cercherà di coordinarli in una sintesi teologico-ecclesiale, ispirata alla *Professione della fede cattolica*, che esprime sinteticamente l'intelligenza che la Chiesa ha della Rivelazione. Tale procedimento permetterà di legare la teologia agli articoli fondamentali della fede cristiana.

2. *La patristica*

85. 1) Un discorso analogo può essere fatto per la patristica, anche se non si può trasferire integralmente ad essa ciò che vale per la Sacra Scrittura, perché esistono evidenti differenze obiettive tra le due discipline.

E' infatti ugualmente necessario, nella patristica, come nelle scienze bibliche: *a*) rispettare la specificità del metodo della ricerca storica; *b*) tendere all'unità dell'insegnamento teologico, evidentemente attraverso le unità parziali da realizzare per quanto è possibile.

86. 2) Uno degli scopi principali dell'insegnamento della patristica consiste nel delineare il quadro della teologia e della vita cristiana nell'epoca dei Padri nella sua realtà storica. Assegnare ad esso obiettivi diversi comporterebbe il rischio di frantumarlo e di renderlo sterile.

87. 3) Inoltre, l'insegnamento della patristica deve tendere a dare il senso sia della continuità del discorso teologico, che corrisponde ai dati fondamentali, sia della sua relatività, che corrisponde agli aspetti e alle applicazioni particolari. In tale modo essa potrà aiutare la teologia, globalmente intesa, a mantenersi entro l'ambito della fede interpretata e custodita dal consenso dei Padri.

88. 4) Anche per questa ragione sarà opportuno curare il legame tra l'insegnamento della patristica e quello della storia della Chiesa, affinché contribuiscano alla conoscenza unitaria dei problemi, degli avvenimenti, delle esperienze, delle acquisizioni dottrinali, spirituali, pastorali e sociali della Chiesa nelle varie epoche (23).

3. *La teologia dogmatica*

89. 1) Il metodo genetico descritto per la teologia dogmatica dal Concilio Vaticano II (24), articolato nelle cinque tappe della Sacra Scrittura, della Tradizione patristica e della storia, della speculazione, della vita liturgica, della vita della Chiesa, con applicazione ai problemi d'oggi, garantisce un insegnamento ancorato ai dati rivelati, unificato nella storia della salvezza, sistematizzato e integrato in una visione completa della fede, vitale per il contatto con la liturgia e con la vita della Chiesa, aperto alle esigenze pastorali, grazie all'attenzione che si dà ai problemi dei nostri tempi.

90. 2) Per realizzare tutte le possibilità di tale metodo e superare le difficoltà che esso presenta, la prima condizione è di rispettare e applicare il principio della *continuità della fede*, pur nella necessità, per le generazioni successive, di comprenderla in modo sempre più pieno e sempre più adeguato alle necessità del mondo.

Nella linea di questa continuità si devono considerare: *a*) il riferimento necessario e continuo alla Rivelazione, che in quanto principio oggettivo e inesauribile della fede genera il dogma e le diverse espressioni della vita cristiana, in particolare la *teologia*; *b*) l'intervento del Magistero ecclesiastico a fissare e definire le esigenze permanenti e irrinunziabili della fede; *c*) la necessità e insieme la relatività della teologia, che scopre e mette in evidenza la profondità della fede; *d*) l'esigenza della comprensione *attuale* della fede, integralmente recepita e professata, in riferimento alla nuova situazione culturale e quindi al compito proprio della teologia.

91. 3) La buona applicazione del suddetto metodo esige pure il giusto rapporto tra la dogmatica e le scienze bibliche, di cui si è già parlato.

Il contatto diretto con la Sacra Scrittura comporta la possibilità di un maggiore arricchimento tematico e un insegnamento più attivo e creativo, ma di conseguenza molto più impegnativo sia per il professore sia per gli alunni.

92. 4) Da quanto premesso, emergono alcuni compiti specifici del docente di teologia dogmatica, specialmente per la parte positiva dell'insegnamento, sotto l'aspetto biblico e storico-patristico: *a*) sotto l'aspetto biblico, egli deve tener presente che la Sacra Scrittura non serve solamente a fornire le prove, al fine di sostenere una tesi, ma anche e soprattutto come punto di partenza e fonte di ispirazione per tutto l'insegnamento; *b*) sotto l'aspetto patristico-storico, deve possedere i risultati delle indagini e degli studi monografici sui grandi maestri della tradizione cristiana, per utilizzarli non solo nella componente storica della teologia, ma altresì come guida nella riflessione cristiana e nella sistemazione organica.

93. 5) Si terrà dunque presente la necessità di uno stretto coordinamento di discipline e di una cooperazione effettiva di docenti nel rapporto tra parte positiva e parte speculativa della teologia, da impostare sulla base di due principi: *a*) l'ampiezza e l'importanza della parte positiva del metodo genetico-storico non deve in nessun modo sminuire il peso che l'approfondimento speculativo deve avere nell'insegnamento; *b*) l'integrità del metodo genetico-storico ammette una certa flessibilità, in considerazione della natura dei temi trattati: alcuni in modo più positivo (per es., quelli sulla penitenza), altri in modo più speculativo (per es., quelli sulla grazia e sulla libertà, o sulla coscienza intima del Cristo).

94. 6) Nell'insegnamento della dogmatica, oltre all'integrità sostanziale del procedimento genetico, vi è da assicurare l'integrità materiale della disciplina, di modo che tutte le verità della fede vengano debitamente trattate. Ovviamente si pone una scelta giudiziosa dei temi, nella quale bisognerà distinguere tra ciò che è essenziale e ciò che non lo è. Esiste infatti una "hierarchia veritatum doctrinae catholicae, cum diversus sit earum nexus cum fundamento fidei christianae" (25). Ma è evidente che nella dogmatica, come del resto nelle altre discipline principali del corso istituzionale, è esclusa ogni opzionalità, o una specializzazione prematura.

4. *La teologia morale*

95. 1) Il rinnovamento della teologia morale, voluto dal Concilio Vaticano II (26), si inserisce negli sforzi che la Chiesa sta compiendo per comprendere meglio l'uomo d'oggi e per andare incontro alle sue necessità in un mondo che è in fase di profonde trasformazioni.

Si tratta di inserire il fermento evangelico "nella circolazione di pensiero, di parole, di cultura, di tendenze dell'umanità, quale oggi vive e si agita sulla faccia della terra" (27).

L'insegnamento della teologia morale concorre efficacemente a questo compito della Chiesa, e perciò esso va rinnovato e perfezionato secondo questa esigenza.

96. 2) Per superare l'unilateralità e le lacune, che la teologia morale a volte ha presentato in passato, dovute in gran parte a un certo giuridismo, all'individualismo e al distacco dalle fonti della Rivelazione, si rende necessario chiarire il suo *status epistemologico*. Occorre quindi determinare il modo in cui essa deve strutturarsi in stretto contatto con la Sacra Scrittura, la Tradizione (accettata mediante la fede e interpretata dal Magistero) e in riferimento alle legge naturale (conosciuta mediante la ragione).

Su questa base si può avviare una revisione e una nuova valorizzazione della teologia morale, anche in ordine alle sue applicazioni spirituali, pastorali, "politiche". Così essa verrà posta a un autentico livello teologico. Detta impostazione è anche il primo presupposto perché la teologia possa venire incontro alle giuste esigenze della cosiddetta *ortoprassi*.

97. 3) A questo scopo si deve anzitutto avere una coscienza viva circa il legame che esiste tra la teologia morale e la dogmatica, e che permette di considerare e trattare la morale come una vera e propria disciplina teologica, in conformità di tutte le fondamentali regole epistemologiche e metodologiche valevoli per tutta la teologia. A questo riguardo conviene riportarsi alla grande concezione, messa così bene in risalto da s. Tommaso d'Aquino che, come altri maestri, non ha mai separato la teologia morale dalla dogmatica e l'ha inserita invece nel disegno unitario della teologia sistematica, come parte riguardante il processo nel quale l'uomo, creato a immagine di Dio e redento dalla grazia del Cristo, tende verso la pienezza della sua realizzazione secondo le esigenze della vocazione divina, nel contesto dell'economia della salvezza storicamente attuata nella Chiesa.

98. 4) In forza dello stretto legame che esiste tra la teologia morale e la dogmatica, si deve adottare nell'elaborazione della morale lo specifico procedimento della teologia, sviluppando debitamente sia l'aspetto positivo sia quello speculativo, attingendo ampiamente alla Rivelazione e sviluppando ogni discorso in sintonia con il pensiero e la coscienza della Chiesa. Per quanto concerne la tematica da trattare, si raccomanda la stessa preoccupazione per la completezza materiale dell'insegnamento richiesta per la teologia dogmatica.

99. 5) Per la teologia morale, più che per le altre discipline teologiche, si deve tener conto dei risultati delle scienze della natura e dell'uomo, e dell'esperienza umana; i quali risultati, anche se non possono ovviamente fondare o addirittura creare le norme morali (28), tuttavia possono gettare molta luce sulla situazione e sul comportamento dell'uomo, con la sollecitazione a ricerche, revisioni, approfondimenti delle dottrine intermedie tra i principi sicuri di ragione e di fede, e le applicazioni alla concretezza della vita. La mediazione tra la teologia morale e le scienze dell'uomo e della natura avverrà attraverso un'approfondita riflessione filosofica, per la quale sarà di stimolo la tradizione cristiana, che non ha mai mancato di porsi il problema dell'uomo con riferimento particolare alla sua natura, al suo destino ed al suo sviluppo integrale nel cammino verso Dio.

100. 6) E' pure necessario reintrodurre nella teologia morale l'aspetto dinamico che fa risaltare la risposta, che l'uomo deve dare all'appello divino nel processo della sua crescita nell'amore, nell'ambito di una comunità salvifica. In tal modo la teologia morale acquisterà una dimensione spirituale interna, rispondendo alle esigenze di sviluppo pieno della *imago Dei*, che è nell'uomo, e alle leggi del processo spirituale descritto nell'ascetica e mistica cristiane. Ma proprio per questo la teologia morale deve mantenersi in stretto contatto con la teologia biblica e dogmatica, tenendo in pari tempo presenti i compiti pastorali che i futuri sacerdoti dovranno assolvere nella direzione delle anime e nel ministero del sacramento della penitenza.

101. 7) In modo particolare l'insegnamento della morale agli alunni che si preparano al ministero sacerdotale comporta uno stretto contatto e rapporto con la pastorale, dalla quale sarà stimolata a studiare i problemi posti dall'esperienza della vita, e alla quale fornirà schemi d'azione ispirati alle esigenze della parola di Dio e teologicamente fondati ed elaborati. Questa è la via del rinnovamento indicata dal Concilio Vaticano II: "Sub luce evangelii et humanae experientiae" (29).

5. *La teologia pastorale*

102. 1) Con particolare impegno si dovrà impartire l'insegnamento della teologia pastorale, sia come dimensione di tutte le discipline teologiche (30), sia come scienza che interpreta e stimola le genuine istanze del ministero pastorale e ne orienta l'adempimento nelle circostanze attuali secondo le esigenze della fede, alla luce della Rivelazione (31).

103. 2) La pastorale si mantiene in contatto con il reale, cioè con i problemi del ministero e con le soluzioni che ne vengono date nei vari tempi e specialmente nel tempo presente, ma è legata alla teologia e se ne vale in due momenti fondamentali: *a*) interpella e stimola la teologia (specialmente la teologia morale), ponendole dei problemi che non può e non pretende di risolvere in modo autonomo e semplicemente empirico, perché su di essi bisogna proiettare la luce della fede; *b*) studia le appplicazioni pratiche delle soluzioni teologiche tenendo conto delle situazioni concrete e rispettando la pluralità delle scelte possibili, quando si tratta di materie opinabili.

104. 3) Seguendo questi criteri, l'insegnamento teologico-pastorale risulta veramente formativo e pone le basi per un'azione bene impostata, che evita le timidezze e le frustrazioni, da una parte, e, dall'altra, certe iniziative imprudenti e temerarie, di cui una sana teologia fa vedere i difetti.

105. 4) Dipenderà da tutti i professori di teologia nel corso istituzionale rendere armonico, coerente e formativo l'insegnamento della pastorale sia come aspetto di ogni disciplina, sia come sviluppo autonomo delle questioni riguardanti il ministero.

Lo stesso ordinamento degli studi dovrà riservare un posto adeguato a questa materia.

E' pure da incoraggiare lo svolgimento del corso pastorale annuale alla fine degli studi istituzionali (32), senza escludere però tale insegnamento dagli anni precedenti, nei quali, secondo le esigenze e le possibilità locali, dovrà essere tenuto nella forma e nella misura più convenienti.

106. 5) In ogni caso sarà sempre da tener presente che non si può omettere l'insegnamento della pastorale, come non si può pretendere di ridurre ad esso la teologia.

6. *La teologia fondamentale*

107. 1) Tutte le materie teologiche suppongono come base del proprio procedimento razionale la teologia fondamentale, che ha per oggetto di studio il fatto della Rivelazione cristiana e la sua trasmissione nella Chiesa: temi questi che stanno al centro di ogni problematica sui rapporti tra ragione e fede.

108. 2) La teologia fondamentale verrà studiata come disciplina introduttiva alla dogmatica e anzi come preparazione, riflessione e sviluppo dell'atto di fede (il "Credo" del Simbolo), nel contesto delle esigenze della ragione e dei rapporti tra la fede, le culture e le grandi religioni. Però è anche una dimensione permanente di tutta la teologia, che deve rispondere ai problemi attuali presentati dagli alunni e dall'ambiente in cui essi vivono e nel quale domani svolgeranno il loro ministero.

109. 3) Ragione essenziale della teologia fondamentale è la riflessione razionale che il teologo, insieme con la Chiesa, partendo dalla fede, fa sulla realtà del cristianesimo come opera di Dio che si è rivelato e si è reso presente nel Cristo, e della Chiesa stessa come istituzione voluta dal Cristo per prolungare la sua opera nel mondo.

Essa va quindi concepita come una teologia di dialogo e di frontiera, nella quale — oltre al confronto tra fede e ragione in termini astratti — si entra in contatto con le religioni storiche (induismo, buddismo, islamismo, ecc.); con le forme riflesse dell'ateismo moderno (specialmente di Marx, Freud e Nietzsche); con le forme vissute dell'indifferenza religiosa in un mondo secolarizzato, caratterizzato dal predominio dei processi tecnologici e industriali e dei valori economici; e, infine, con le esigenze degli stessi credenti che, nel mondo presente, portano in sé nuovi dubbi e difficoltà e pongono alla teologia e alla catechesi cristiana questioni nuove.

Per rispondere alle esigenze e alle esperienze emergenti da queste varie categorie di uomini, la teologia fondamentale cerca di fissare il senso che, in tale situazione, hanno il Cristo, il suo messaggio, la sua Chiesa per suscitare e ottenere l'adesione di fede, come via per raggiungere Dio.

110. 4) Tale impostazione della teologia fondamentale implica lo studio e l'espressione del rapporto del cristianesimo con la storia, con il linguaggio, con le altre esperienze religiose, con le mistiche, le filosofie, le scienze, le condizioni umane. Ma il suo compito specifico resta quello di manifestare razionalmente, con un discorso valido per i credenti e per i non credenti, come il mistero del Cristo, presente nella Chiesa, non solo illumina ma attua e completa l'esistenza umana, superandola nel rapporto perfettivo e salvifico con Dio.

111. 5) Lungi dalla tentazione di una riduzione antropologica della teologia fondamentale, l'insegnamento di questa materia avrà dunque un senso nella misura in cui servirà come introduzione al mistero totale del Cristo e, per ciò stesso, alla teologia. Questa funzione introduttiva comporta per il professore anche il compito di mettere in dovuto risalto gli elementi fondamentali della epistemologia teologica, al fine di comunicare agli alunni un concetto esatto della scienza sacra (33).

112. 6) E' opportuno aggiungere che, sia nell'insegnante sia nell'alunno, la teologia fondamentale, esposta secondo le sue complete dimensioni, serve a sviluppare una personalità maturata nel confronto continuo tra fede e ragione, risolto in una superiore armonia, come risulta in tanti grandi maestri della tradizione cristiana. Essa aiuta il teologo e il pastore d'anime a vincere ogni complesso di inferiorità dinanzi ai dati della cultura e specialmente delle scienze, che essi utilizzano come espressioni della verità razionale, ma senza asservirvisi, secondo i criteri metodologici impiegati dalla teologia fondamentale. Questa, infine, serve per stimolare in tutti il coraggio della fede, senza il quale non è possibile la vita cristiana e nemmeno una buona teologia.

113. 7) Per le ragioni suddette, la teologia fondamentale è da ritenersi come materia necessaria alla formazione teologica e pastorale, e pertanto il suo insegnamento deve occupare nei programmi di studio un posto corrispondente alla sua importanza.

7. *Le altre discipline teologiche*

114. Naturalmente a una completa formazione teologica dei futuri sacerdoti concorrono anche altre discipline principali di grande importanza come, per es., la liturgia, il diritto canonico, la storia ecclesiastica, e quelle ausiliarie: la teologia spirituale, l'insegnamento sociale della Chiesa, la teologia ecumenica, la missionologia, l'arte sacra, il canto sacro, ecc. Queste o affiancano le discipline principali o rientrano (come, per es., la catechetica e l'omiletica) nell'ambito della teologia pastorale.

115. Per esse valgono le direttive contenute in parte nei Documenti del Concilio Vaticano II (Cost. *Sacrosanctum Concilium*, Decr. *Optatam totius, Ad gentes, Unitatis redintegratio, Orientalium Ecclesiarum, Inter mirifica*, ecc.) e, in parte, nella *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* e in vari documenti particolari (34).

Ognuna di queste discipline, mentre attenderà con sollecitudine alle proprie problematiche e ai propri fini specifici, potrà trarre grande vantaggio dal presente documento, soprat-

21. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 78.
22. Cfr. Cost. *Sacrosanctum Concilium*, n. 24.
23. Cfr. Decr. *Optatam totius*, n. 16; inoltre S. C. per l'Educazione Cattolica, Lett. circ. *Synodi Episcopalis*, 22 maggio 1968, nella quale per una adeguata formazione teologica dei futuri sacerdoti si richiede, tra l'altro, "una struttura unificata dell'insegnamento; un'idea molto precisa di che cosa sia il lavoro teologico e delle sue fonti; *una solida formazione storica*".
24. Decr. *Optatam totius*, n. 16.
25. Decr. *Unitatis redintegratio*, n. 11.
26. Decr. *Optatam totius*, n. 16.
27. Paolo VI, Lett. enc. *Ecclesiam Suam*, 6 ag. 1964: AAS 56, 1964, pp. 640-641.
28. Cfr. S. C. per la Dottrina della Fede, Dichiar. *Persona humana*, n. 9, 29 dic. 1975: *L'Osservatore Romano*, 16 genn. 1976, p. 1.
29. Cost. *Gaudium et spes*, n. 46.
30. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 94.
31. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 79.
32. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 84 b); *Normae quaedam ad Constitutionem Apostolicam 'Deus scientiarum Dominus' de studiis academicis recognoscendam*, n. 33.
33. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 79.
34. I documenti pubblicati: Segretariato per l'Unione dei Cristiani, *Directorium*, Pars altera (cfr. soprattutto il n. 75: De oecumenismo ut peculiari disciplina); S. C. per l'Evangelizzazione dei Popoli, Lett. circ. sulla dimensione missionaria della formazione sacerdotale, Pentecoste 1970; Segretariato per i non Credenti, la nota sullo studio dell'ateismo, 10 lug. 1970; S. C. per l'Educazione Cattolica, Lett. circ. sull'insegnamento della filosofia nei seminari, 20 gen. 1972; Lett. circ. sullo studio del diritto canonico, 1 mar. 1975. - La medesima S. Congregazione ha inoltre curato, in questi ultimi anni, la pubblicazione nella rivista "Seminarium" di una serie di articoli orientativi, per promuovere il rinnovamento conciliare delle varie discipline del curricolo filosofico-teologico.

http://www.obrascatolicas.com

tutto per quanto concerne una più viva presa di coscienza dei compiti attuali e la necessità di inserirsi in modo costruttivo nel discorso teologico, secondo lo spirito della fede.

IV. Norme pratiche

116. A conclusione delle precedenti considerazioni, si ritiene opportuno formulare alcune proposizioni di carattere normativo, specificando i doveri delle autorità preposte ai seminari, dei professori e degli alunni.

I. I COMPITI DEI RESPONSABILI DELLA FORMAZIONE TEOLOGICA

1. *Le autorità preposte ai seminari* (Vescovi e conferenze episcopali, rettori)

117. 1) Le autorità preposte ai seminari hanno la responsabilità di testimoniare e garantire che i candidati al sacerdozio possiedano, oltre agli altri requisiti, quella preparazione teologica che li rende atti ad adempiere il ministero dell'insegnamento della fede e della guida spirituale dei fedeli.

118. 2) La preparazione dei futuri sacerdoti non potrà essere assicurata senza l'esistenza di un corpo docente efficiente e qualificato. Ne segue che i vescovi e i rettori dei seminari non devono esitare di concedere ai candidati, particolarmente atti per gli studi superiori, il tempo necessario per conseguire i gradi accademici riconosciuti dalla Chiesa. Essi devono mettere a disposizione adeguati strumenti di lavoro (biblioteca, libri, riviste) e concedere loro volentieri dei periodi per l'aggiornamento (1).

119. 3) La formazione dei futuri sacerdoti sia considerata nella diocesi come uno dei ministeri più importanti e, sotto certi aspetti, più esigenti. Infatti, la funzione d'insegnamento associa il professore a quella del Signore e Maestro, il quale prepara i suoi apostoli ad essere testimoni del vangelo e dispensatori dei misteri di Dio.

120. 4) Le presenti norme saranno efficaci soltanto se accompagnate da costante vigilanza da parte di tutti i responsabili dei seminari.

2. *I professori*

121. 1) Il ruolo del professore è particolarmente importante a livello del corso istituzionale. E' lui infatti che mostra la continuità della fede, della tradizione e della vita attuale della Chiesa. E' lui che assicura, nell'ambito dell'attuale pluralismo, l'adesione alle verità fondamentali e insieme i giudizi critici e le valutazioni equilibrate. E' lui dunque l'elemento unificante, indispensabile per una completa formazione di base. E' pertanto necessario rivalutare la funzione del professore, al quale la Chiesa, conscia della difficoltà della sua missione, desidera esprimere apprezzamento e riconoscenza.

122. 2) Come servitore della parola di Dio, il professore di teologia è legato al Cristo e alla Chiesa. Il suo insegnamento si svolga in una prospettiva di fede nella parola dell'unico Signore e in una prospettiva di lealtà verso la Chiesa e il suo Magistero (2).

123. 3) La pluralità delle scuole è nella Chiesa un fenomeno comune; anzi, sotto certi aspetti, essa può essere considerata un beneficio. E' stato lo stesso Concilio Vaticano II che ne ha riconosciuto la legittimità e la fecondità (3). Tuttavia tale pluralità non deve trasformarsi in un pluralismo di sistemi all'infuori dell'unità della fede, che deve rimanere intatta. Sarebbe cosa deplorevole se si arrivasse a confondere il pluralismo teologico con quello della fede.

124. 4) Nel suo insegnamento il professore dimostri di essere al corrente degli apporti più recenti della ricerca teologica, e sia in grado di proporli e di apprezzarli nel loro giusto valore. Si guardi tuttavia da quell'apriorismo che lo potrebbe indurre a ritenere come certe tutte le nuove ipotesi soltanto perché nuove, e come sorpassate tutte le posizioni anteriori solo perché meno recenti (4).

125. 5) La teologia odierna sta prendento viva coscienza della necessità di una collaborazione interdisciplinare. Ormai anche in teologia, come nel campo delle scienze profane, sono le équipes dei professori, che devono dedicarsi a una conoscenza sempre più approfondita della fede. E' pertanto auspicabile che i docenti dei seminari intensifichino tra loro quegli scambi cha favoriscono il lavoro interdisciplibare a livello sia dell'insegnamento sia della ricerca (5).

126. 6) Nell'interesse di una maggiore efficienza formativa – soprattutto di una preparazione teologica più sistematica, completa e dottrinalmente sicura – si raccomanda l'introduzione di libri di testo aggiornati per le singole discipline, che costituiscano la base sia per le lezioni sia per lo studio privato degli alunni (6).

1. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 32-38.
2. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 87.
3. Decr. *Unitatis redintegratio*, n. 17.
4. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 88.
5. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 90.
6. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 88.

127. 7) Poiché l'insegnamento teologico nei seminari è principalmente destinato a formare sacerdoti per il ministero pastorale, procurino i professori di tenere presente questa finalità pastorale; e, per meglio comprenderne le esigenze, si mantengano a contatto con i parroci e con quanti lavorano nel futuro campo di azione dei loro alunni (7).

3. *Gli studenti*

128. 1) Gli studenti si sentano corresponsabili della propria formazione teologica. Infatti, come negli altri aspetti della formazione, così anche in quello dottrinale, è oggi richiesta una più attiva partecipazione dell'alunno, in conformità delle migliori tradizioni pedagogiche, oggi rivalutate (8).

129. 2) Prima di iniziare gli studi teologici, gli alunni abbiano la necessaria preparazione sia letteraria (9) sia filosofica, a meno che il corso filosofico sia integrato con quello teologico. La formazione filosofica non comprenda soltanto la storia della filosofia ma soprattutto una riflessione organica sul mondo e sull'uomo, culminante nell'affermazione di un Assoluto personale. Il corso filosofico, da compiersi secondo le norme prescritte, abbia la durata di almeno due anni (10).

130. 3) Gli studenti di teologia siano in grado di accedere alle fonti della riflessione teologica (in modo particolare del Nuovo Testamento, dei documenti del Magistero, delle opere dei Padri della Chiesa e dei grandi Scolastici), e ciò mediante un'adeguata conoscenza del latino (11) e delle lingue bibliche (12), come anche mediante la utilizzazione dei lavori di ricerca contemporanea (traduzioni e commentari).

131. 4) Nel corso teologico gli alunni si impegnino ad assistere attivamente e regolarmente alle lezioni. Quando infatti si tratta della trasmissione non di un semplice sapere ma di una tradizione di fede, come nel caso della tradizione cristiana, è insostituibile l'incontro con un maestro, il quale è nello stesso tempo testimone di questa fede, che ha illuminato e trasformato la sua vita. L'insegnamento diventa così discorso del teologo credente e orante, nel quale coincidono l'intelligenza del mistero e l'intimità di vita con il medesimo. Non è possibile insegnare e studiare la teologia come una materia profana, nei cui confronti si potrebbe rimanere neutrali; è pertanto importante il contatto personale tra professori e alunni nelle lezioni, nelle esercitazioni o seminari, nella direzione personale (13).

II. L'ORDINAMENTO DEGLI STUDI TEOLOGICI

132. 1) In tutti i seminari la formazione di base che prepara al sacerdozio deve comportare un minimo di quattro anni di teologia, o il suo equivalente, nei sistemi che integrano la filosofia e la teologia (14). La stessa norma vale per gli scolastici religiosi (15).

133. 2) L'insegnamento istituzionale della teologia deve innanzitutto mirare a fornire una visione organica del mistero cristiano, includendo lo studio dei temi essenziali della fede e della vita cristiana. Senza una tale formazione, che assicuri la solidità e la fecondità di ogni specializzazione ulteriore, la stessa vocazione sacerdotale correrebbe il rischio di crollare. Non si potrebbe parlare di formazione di base, se l'uno o l'altro dei seguenti temi venisse omesso o trattato in fretta o superficialmente: la Rivelazione e la sua trasmissione mediante la Tradizione e la Sacra Scrittura; l'affermazione di Dio Uno e Trino; Dio Creatore; la Incarnazione del Figlio di Dio e la redenzione dell'uomo (mistero pasquale); la Chiesa e i sacramenti; l'antropologia cristiana (grazia e vita teologale); l'escatologia; la morale cristiana (fondamentale e speciale); l'insieme del messaggio della Sacra Scrittura (legge e profeti; Sinottici, Giovanni e Paolo). A questa visione del mistero cristiano concorre inoltre lo studio della teologia fondamentale, dell'epistemologia teologica, della liturgia, della storia della Chiesa, del diritto canonico, della teologia pastorale, della teologia spirituale, dell'insegnamento sociale della Chiesa, dell'ecumenismo e della missionologia.

134. 3) Senza confondersi con le scienze umane, fino al punto di diluirsi e diventare psicologia, sociologia, antropologia, la teologia contemporanea, anche a livello del corso istituzionale, non può ignorare i problemi che vengono posti all'uomo d'oggi dallo sviluppo delle scienze umane. Essa deve essere, infatti, non solo comprensione della parola di Dio ma anche comprensione dell'uomo al quale questa parola si rivolge, e delle condizioni nelle quali la medesima parola viene a-

7. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 94.
8. Cfr. Decr. *Optatam totius*, n. 17; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 35, 91.
9. Decr. *Optatam totius*, n. 13; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 65 ss.; cfr. ibid. nn. 59, 60.
10. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 60, 61; 70, 75; inoltre: S. C. per l'Educazione Cattolica, Lett. circ. sull'insegnamento della filosofia nei seminari, 20 genn. 1972, parte III, nn. 1, 2.
11. Decr. *Optatam totius*, n. 13; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 66.
12. Decr. *Optatam totius*, n. 13; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 80.
13. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, nn. 35, 38, 91.
14. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 61.
15. Cfr. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, n. 2.

scoltata. Essa deve parlare dei misteri cristiani in maniera tale da giungere a una intelligenza profonda di ciò che essi sono in sé e di ciò che essi sono per noi.

135. 4) Nell'insegnamento delle varie discipline teologiche, si tengano costantemente presenti gli orientamenti indicati specialmente nella terza parte di questo documento (alcune affermazioni della quale sono state qui volutamente riprese e sottolineate), in modo da assicurare agli studenti, sia candidati sia non candidati agli ordini sacri, una formazione sicura e completa.

Conclusione

La Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica affida il presente documento ai Rev.mi Vescovi e a tutti i responsabili della formazione teologica dei candidati al sacerdozio, per rendere ad essi un servizio in ordine ai gravi compiti formativi che devono assolvere nelle circostanze attuali. Si è cercato di mettere in evidenza la vera natura e la specifica missione dell'insegnamento teologico – collocandolo nelle prospettive aperte dal Concilio Vaticano II e dai successivi documenti del Sommo Pontefice e della Santa Sede – al fine di assicurare ai futuri maestri della fede una formazione dottrinale all'altezza dei nostri tempi. In questo modo essi potranno *cognoscere quod agunt et imitari quod tractant*.

Si auspica che l'assimilazione della parola di Dio e del suo valore salvifico si traduca in essi in una vita conforme, alimentando un'autentica spiritualità sacerdotale, che metta la verità in sintonia con le esigenze della carità pastorale, orientata a trasmettere la fede della Chiesa.

Roma, dal Palazzo delle SS. Congregazioni, il 22 febbraio, nella festa della Cattedra di s. Pietro, 1976. - Gabriel M. Card. GARRONE, *Prefetto.* Giuseppe Schröffer, Arcivescovo tit. di Volturno, *Segretario.*

INDICE

	Num.
Introduzione	1-3
I. Aspetti della situazione attuale	
I. Nuove istanze del ministero pastorale	4-8
II. Nuovi compiti della teologia	9-16
II. Esigenze dell'insegnamento teologico	
I. Esigenze fondamentali	17-28
1) Natura della teologia	18-22
2) Funzione della teologia	23-28
II. Le componenti della teologia	29-42
1) Dimensione storica della teologia	30-33
2) Dimensione sistematica	34-42
III. Alcune condizioni del lavoro teologico	43-62
1) La teologia e il Magistero	44-47
2) La teologia e il patrimonio teologico e filosofico cristiano	48-49
3) Relazioni tra teologia e filosofia	50-53
4) Apporto delle scienze dell'uomo e della natura	54-58
5) Applicazione della teologia alle realtà terrestri e assunzione dei valori umani	59-62
III. Orientamenti per l'insegnamento teologico	
I. Orientamenti generali	63-77
1) Pluralità e unità	64-68
2) Prospettive di una sintesi	69-71
3) Vitalità e comunicabilità del sapere teologico	72-77
II. Orientamenti particolari per le varie discipline teologiche	78-115
1) La Sacra Scrittura	79-84
2) La patristica	85-88
3) La teologia dogmatica	89-94
4) La teologia morale	95-101
5) La teologia pastorale	102-106
6) La teologia fondamentale	107-113
7) Le altre discipline teologiche	114-115
IV. Norme pratiche	
I. I compiti dei responsabili della formazione teologica	116-131
1) Le autorità preposte ai seminari (Vescovi e conferenze episcopali, rettori)	117-120
2) I professori	121-127
3) Gli studenti	128-131
II. L'ordinamento degli studi teologici	132-135
Conclusione	

* Tipografia Poliglotta Vaticana, 1976. Adn. G. M. GARRONE in L'Osservatore Romano, 5-6 aprile 1976 et in Doc. Cath. 73 (1976) 478; M. FLICK in La Civ. Catt. 127 (1976-II) 362-370; F. RIPAR in ME 101 (1976) 135-149.

4435

1976 FEB 25.- SC pro GENTIUM EVANG., INSTR. PART.*

Instructio circa admissionem alumnorum, qui Romae studiis vacare intendunt, in Pont. Collegium Urbanum et in Collegium S. Petri Apostoli

25 febbraio 1976

Vatican Council II, in the Decree 'Ad Gentes' (No. 16) establishes that: "What this Council has decreed concerning priestly vocations and formation should be religiously observed where the Church is first planted and in the young Churches". The Decree then goes on to indicate the criteria to be followed in providing an adequate spiritual, doctrinal and pastoral formation for candidates to the priesthood in mision countries.

These are the words of the Council: "These common requirements of priestly training, including the pastoral and practical ones prescribed by the Council, should be combined with particular way of thinking and acting characteristic of their own people. Therefore, let the minds of the students be kept open and attuned so that they can be versed in the culture of their people and be able to evaluate it. In their philosophical and theological studies, let them consider the points of contact between the traditions and religion of their homeland and the Christian religion. Likewise, priestly training should have an eye to the pastoral needs of a given region. The students should learn the history, aim and method of the Chruch's missionary activity, and the special social, economic and cultural conditions of their own people. Let them be educated in the ecumenical spirit and duly prepared for fraternal dialogue with non-Christians. *All these objectives require that seminarians pursue their priestly studies, as far as possible, while associating and living with their own people.*

Moreover, after gaining some pastoral experience, suitable priests should be chosens to pursue higher studies in universities, even abroad and especially in Rome, as well as in other institutes of learning. In this way the young Churches will have at hand men from among the local clergy equipped with the learning and skill needed for discharging more difficult ecclesiastical duties".

His Holiness, Pope Paul VI, in a letter to the Cardinal Prefect of Propaganda Fide from the Secretariat of State and dated 21st of January 1976. No. 263843, has personally given instructions that: "The local Bishops be encouraged to establish locally, Institutes for the formation of the Clergy, but that, at the same time, the better students be given the opportunity to come to Rome so that they receive a formation which is more complete and in keeping with the needs of the time, and which it would be difficult to make available locally".

It is in the light of these directives that the Sacred Congregation for the Evangelization of Peoples issues the present Instruction which is for the information on the Ordinaries in ecclesiastical circumscriptions dependent on the Congregation and concerns the admission of students, both seminarians and priests, to the Pontifical Urban College and the College of St. Peter the Apostle.

1. The Ordinaries are asked 'coram Domino' to be very careful and even scrupulous in the choice of studens whom they send to Rome and to take into serious consideration their intellectual ability and their spiritual qualities (spirit of prayer, docility, sociability, goodwill and dedication to study etc.). They must never be tempted to send a student to Rome merely to please him or because he is a problem in his own country and they will be well rid of him by sending him to Rome. Priests recommended by the Ordinaries should be intellectually qualified for the studies which they are intended to do in Rome so that there will be a guarantee of their success in these studies.

2. The Ordinary will provide a report on the character of the student: his physical health and, if the student is a priest, his pastoral activity before and after rodination and the results of this activity. He will also point out the usefulness to the pastoral ministry in the diocese which it is hoped will be gained from the specialized studies to be done in Rome. Normally the priest will have done at least two years of pastoral activity and will be under 35 years of age so that he may be able to adapt without too-much difficulty to the community life and discipline of the College.

Students who are in delicate health and who have constant need of a special diet should not be sent to Rome.

3. Requests for admission should be sent in time to reach the Sacred Congregation before the end of April. Requests which, without serious reason, do not reach the Congregation in time will not be taken into consideration. To facilitate the transmission of requests and to guarantee their arrival in Rome it is recommended that they be sent through the Papal Representative in the country concerned. They should be addressed to: *The Rector, Collegio Urbano 'de Propaganda Fide', via Urbano VIII, 16 – 00165 ROMA, Italy.*

http://www.obrascatolicas.com

4. When the Sacred Congregation has examined the documents and assigned the available places in the College (normally not more than two for each diocese), the respective Ordinaries will be informed of the names of those who have been admitted. Students who have not been accepted and who nevertheless come to Rome will not be admitted to the Colleges. Requests which have not been accepted will not be considered valid for consideration the following year, although it is not excluded that a new request could be repeated for the same person at a later date.

5. The students should not be sent to Rome either too soon or too late. They should arrive in Rome between the 10th and the 15th of September so that they can attend a course in the Italian language before the beginning of the school year. It should be remembered that the Colleges are closed between the 10th of July and the 10th of September.

6. Only those students who are enrolled in ecclesiastical faculties or institutes are accepted at the Colleges. If the faculty chosen is provided in the Urban University then the student must enrol in that university. Otherwise he may attend other ecclesiastical institutes. The faculties at present provided in the Urban University are: Dogmatic and Biblical Theology, Philosophy, Canon Law and Missiology.

7. All students, both in the Urban College and in the College of St. Peter, must attend a special course in missionary formation in the Urban University, whatever the Faculty in which they may be enrolled. The obligation to attend this course must be considered as an integral part of their Scholarship. If a student is unwilling to satisfy this obligation the Sacred Congregation reserves the right to withdraw his Scholarship and dismiss the student from the College.

8. The Scholarship assigned by the Sacred Congregation is limited to the academic years ot the faculty in which the student is enrolled. Normally it does not exceed three or four years during which time the student must obtain the academic degree of Licence and defend his Doctoral thesis. The Ordinaries are asked to state clearly the faculty in which each priest is to be enrolled and to give clear instructions on whether he is to remain in Rome for the Licence only or also for the Doctorate.

9. Seminarians will enrol exclusively at the Urban University to attend the Fundamental Course of priestly formation. Their stay in Rome will not be prolonged beyond five years: two for the Philosophy Course anf three for the Theology Course. Unless other changes are made in the future, the seminarians will then return to their dioceses for a year of Pastoral during which they may receive the Diaconate and, later, the Priesthood. Afterwards, if the Ordinary so decides, these same men may be sent back to Rome for Specialization Courses.

10. The Scholarship includes the cost of board and lodging medical expenses and medicines, and scholastic fees. All other expenses (clothing, books, Summer holidays etc.) will be borne by the Ordinaries of the students. In order to avoid any misunderstanding by the students and embarrassment for the Rectors of the College, each Ordinary is asked to clarify to his students before their arrival in Rome what sums of money he is prepared to place at their disposal and through what channels they are to receive this money. In this matter it will be well to take into account the present high cost of living in Europe and especially the cost of the textbooks. It will facilitate matters if the Ordinaries, having established the sums of money to be placed at the disposal of their students, authorize the Rectors to withdraw these sums from the annual subsidies allocated by the Sacred Congregation each year to their dioceses.

11. Priest-students, as a gesture of recognition towards the Sacred Congregation, will say 80 Masses for the intentions of the Congregation each year during their stay in Rome.

12. The Ordinary's request for the admission of one of his priests or students to the Colleges must be accompanied by the following documents:

a) A letter of presentation from the Ordinary giving an account of the student and his qualities, with special emphasis on the spiritual and psychological maturity of the candidate which will ensure his being able to profit from his stay in Rome where the social and ecclesiastical milieu is so different from that in his own country. This is especially true for seminarians. *b*) A letter from the Rector of the Major Seminary where the student did his philosophical and theological studies, giving an opinion on the moral and intellectual gifts of the candidate during his time as a seminarian. *c*) If the student is a seminarian then a similar document must be obtained from the Superior of the Minor Seminary. *d*) A document certifying priestly ordination. *e*) The questionnaire of the Sacred Congregation duly completed. *f*) A recent medical certificate testifying the good health of the candidate. *g*) A declaratio signed by the candidate in which he claims to have studied the College Regulations and undertakes to observe them faithfully.

13. On his arrival in Rome the student will present to the Rector of the College document from the seminary where he studied philosophy and theology. This document will list the subjects studied and the marks obtained in each subject. This document is indispensable for enrollment in an ecclesiastical university. A seminarian must have a certificate of admission to a State University in the country from which he comes.

14. Ordinaries are asked to maintain frequent contact by letter with their studens so that they do not feel estranged from their diocese. On matters of special importance concerning the life of the student in the College; special study courses, Summer holidays outside of Europe, etc; the Ordinaries will duly inform the College Rector of their wishes. Whenever an Ordinary comes to Rome, it would be advisable that he makes contact with the Rector to look into his student's situation.

The Sacred Congregation for the Evangelization of Peoples is most anxious that students in its Roman Colleges should not only devote themselves diligently to acquiring a deeper knowledge of the sacred sciences but should also cultivate and develop their priestly virtue, appreciating in particular their privilege of being so close to the chair of Peter and the person of the Holy Father. Their active and generous participation in the community life of the College in the company of students from all parts of the world provides them with a unique opportunity for developing and enriching their own personalities and for broadening their outlook towards the horizons of the universal Church.- Agnelo Card. ROSSI, *Prefect*. D. S. Lourdusamy, *Secretary*.

* Prot. N. 1116/76: **Bibliografia missionaria**, an. XL-1976, Quaderno 19, Roma 1977, p. 306-310.

4436

1976 MAR 15.- SC pro GENTIUM EVANG. DECR. PART.* Statuta "Centri Internationalis animationis missionariae" in Urbe erecti adprobantur

Roma, 15 Marzo 1976

STATUTI DEL CENTRO INTERNAZIONALE DI ANIMAZIONE MISSIONARIA

1. Il Centro Internazionale di Animazione Missionaria sorto con l'incoraggiamento e la benedizione del Santo Padre, è stato eretto con Decreto della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide" n. 2703/74 del 31 maggio 1974 ed è posto alle dipendenze del medesimo Sacro Dicastero.

2. Scopo generale di detto Centro è l'animazione missionaria ed in particolare la formazione di responsabili idonei a promuovere la cooperazione missionaria, a suscitare vocazioni per le Missioni e a sostenere lo spirito dei missionari direttamente impegnati nell'opera dell'evangelizzazione.

3. Il Centro quindi intende dare un contributo nel campo della spiritualità missionaria promuovendo in sede e altrove ritiri, incontri, conferenze, celebrazioni liturgiche ecc. Non spetta pertanto al medesimo occuparsi dell'organizzazione e della direzione dell'animazione missionaria, le quali sono di competenza delle Pontificie Opere Missionarie, delle Conferenze Episcopali e dei singoli Ordinari di luogo.

4. Il Centro esplica la sua attività a livello internazionale e intende offrire la sua collaborazione alla Pontificia Università Urbaniana, alle Pontificie Opere Missionarie, agli Istituti religiosi e ad altre organizzazioni missionarie.

5. Il Centro Internazionale coopera anche alla creazione di centri di animazione missionaria a livello nazionale e regionale, in piena intesa con le autorità ecclesiastiche e religiose interessate.

6. Detto Centro Internazionale dispone di un proprio personale direttivo ed esecutivo.

Il personale direttivo è composto di un Direttore e di un Vice-Direttore che vengono nominati e dipendono direttamente dalla Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli.

Il personale esecutivo, anch'esso nominato da Propaganda, consta di addetti alla Segreteria e ad altri servizi ed è posto alle dipendenze della Direzione.

E' compito della medesima Direzione assicurare il buon funzionamento del Centro e la collaborazione dei conferenzieri e di quanti vengono chiamati a svolgere attività inerenti alle finalità dell'istituzione.

7. La Direzione del Centro Internazionale di Animazione Missionaria è assistita da un Consiglio composto di ecclesiastici e di laici che abbiano una valida esperienza missionaria e siano dotati di capacità organizzative.

Presidente di detto Consiglio è il Direttore del Centro.

Sono membri ex officio dello stesso organo consultivo il Rettore pro tempore della Pontificia Università Urbaniana ed il Segretario Generale pro tempore della Pontificia Unione Missionaria. Gli altri membri sono nominati dal Cardinale Prefetto della Sacra Congregazione "de Propaganda Fide".

8. Il Centro svolgerà la sua funzione in conformità degli articoli dei presenti Statuti e delle direttive impartite in merito dal Cardinale Prefetto e dal Segretario della Sacra Congregazione "de Propaganda Fide".

* * *

Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide praesens Statutum adprobat ad triennium.

Romae, ex Aedibus eiusdem Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, die 15 mensis Martii, a. D. 1976. - Agnelo Card. ROSSI, *Praefectus*. D. S. Lourdusamy, *a Secretis*.

* Prot. N. 1735/76: **Bibliografia missionaria** 41 (1977) 305-306.

4437

1976 MAR 22.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 69 (1977) 29 Circumscriptiones ecclesiasticae Australiae a iure missionali ad ius commune deducuntur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam – Australiam, terram interiectis marium spatiis longinquam, sed animo Nostro iugiter praesentem, intuemur, ubi Nobis datum fuit vigorem christianae vitae cognoscere et experiri. Etiam maturuerunt feliciter Ecclesiae ibidem conditae, siquidem, divina operante gratia et annitentibus sacris Pastoribus, sacerdotibus, laicis, religio est aucta incrementis, presbyterorum fideliumque numerus crevit, opera ad pietatem pertinentia sunt confirmata. Propter eiusmodi statum rerum, qui est causa cur gratiae Deo agantur, Conferentia Episcopalis Australiana preces Nobis admovit, ut circumscriptiones ecclesiasticae eiusdem Civitatis foederatae a iure missionali ad ius commune transire sineremus. Quibus votis Nos, auditis Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide et pro Episcopis, libenter annuendum esse censuimus. Quae cum ita sint, Nos, omnibus mature perpensis, auctoritate Nostra Apostolica, harum Litterarum vi, a iurisdictione Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide eximimus et ad ius commune deductas decernimus omnes circumscriptiones ecclesiasticas Nationis Australianae, quae Provincias Ecclesiasticas Adelaidensem, Brisbanensem, Melburnensem, Perthensem, Sydneyensem efficiunt, necnon Archidioeceses Sanctae Sedi immediate subiectas, scilicet Camberrensem et Hobartensem, atque Missionem sui iuris Kalumburunam, Abbatiae Nullius Dioeceseos Novae Norciae unitam, definientes, ut negotia, apud competentia Dicasteria Apostolicae Sedis tractentur. Quae vero per has Litteras statuimus, et firma sint omnino, nunc et futuris temporibus, atque vim suam habeant, contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XXII mensis Martii, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri tertio decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4438

1976 MAR 23.-PAULUS VI, EPIST. AAS 68 (1976) 600-601

Alterum Summi Pontificis ad Suam Gratiam Rev.mum Doctorem Fridericum Donaldum Coggan, Archiepiscopum Cantuariensem, datum rescriptum:

De mulierum sacerdotio ministeriali

As the tenth anniversary comes round of your revered predecessor's visit to Rome, we write to reciprocate with all sincerity the gratitude and the hope which, in recalling that historic occasion, you express in a letter recently handed to us by Bishop John Howe.

It is good to know that the resolves taken, the dialogue entered upon ten years ago, have continued and spread to many places, and that a new spirit of mutual consideration and trust increasingly pervades our relations.

In such a spirit of candour and trust you allude in your letter of greeting to a problem which has recently loomed large: the likelihood, already very strong it seems in some places, that the Anglican Churches will proceed to admit women to the ordained priesthood. We had already exchanged letters with you on this subject, and were able to express the Catholic conviction more fully to Bishop John Howe when he brought your greetings. Our affection for the Anglican Communion has for many years been strong, and we have always nourished and often expressed ardent hopes that the Holy Spirit would lead us, in love and in obedience to God's will, along the path of reconciliation. This must be the measure of the sadness with which we encounter so grave a new obstacle and threat on that path.

But it is no part of corresponding to the promptings of the Holy Spirit to fail in the virtue of hope. With all the force of the love which moves us we pray that at this critical time the Spirit of God may shed is light abundantly on all of us, and that his guiding hand may keep us in the way of reconciliation according to his will.

Moreover, we sincerely appreciate the fact that you have expressed / a desire to meet us, and we assure you that on 601
our part we would look upon such a meeting as a great blessing and another means of furthering that complete unity willed by Christ for his Church.

From the Vatican, 23 March 1976. - PAULUS PP. VI.

Adn. in Doc. Cath. 73 (1976) 771-780.

4439

1976 MAR 25.- SC pro INST. CATH., LITT. CIRC. PART.* Incompatibilitas declaratur cumulandi in eadem persona munera Professoris ordinarii vel extraordinarii in Universitatibus Pontificiis

Roma, 25 marzo 1976

Reverendissimo Signore, a seguito di ripetute interpellanze qui rivolte anche negli ultimi anni dai Dirigenti di alcuni Pontifici Atenei Romani – e, per quanto concerne l'aspetto economico di alcuni Atenei, anche dalla Amministrazione del Patrimonio della Sede Apostolica – questa Sacra Congregazione ha sottoposto ad accurato esame, con l'apporto di esperti, il problema dei *docenti universitari* che occupano contemporaneamente, a titolo di ordinario o straordinario (le due categorie didattiche superiori del Corpo Docente), due cattedre d'insegnamento in Facoltà di un medesimo o di due diversi Pontifici Atenei Romani, oppure di un Ateneo Pontificio e di un'Università o Istituto Universitario civile.

Assunte le dovute informazioni e tenuti presenti i pareri espressi al riguardo dai Centri Accademici di Studi Ecclesiastici in questi ultimi anni, questa medesima Congregazione, pur riservandosi di introdurre opportune norme in proposito nella prossima legislazione accademica della Chiesa per gli studi ecclesiastici, si fa obbligo di impartire fin d'ora ai Pontifici Atenei Romani – al fine di promuoverne sempre più la serietà didattico-scientifica – le seguenti disposizioni:

1. L'incompatibilità affermata nella Nota 9 all'articolo 18 delle *Normae quaedam* è da intendersi non solo nei riguardi dell'ufficio di Docente *ordinario*, ma anche di qualsiasi altro ufficio che venga sotto il nome di *straordinario, stabilizzato* o di altra analoga espressione che significhi attività continuativa di insegnamento cui sia annesso uno "status" giuridico di insegnante con sistema retributivo completo. Infatti non solo il professore "ordinario", ma anche lo "straordinario", lo "stabilizzato", e il professore avente uno "status" giuridico con sistema retributivo completo, debbono dedicare le loro principali energie – qualitativamente e quantitativamente – ad una sola Facoltà e Istituto universitario.

2. Pertanto, il docente ordinario o straordinario o denotato come nel n. 1 di un Centro Accademico di studi ecclesiastici, qualora venisse nominato ad uno dei detti uffici didattici in altro Centro Accademico sia ecclesiastico sia civile, dovrà fare l'opzione, così da espletare la sua funzione di "ordinario" o di "straordinario" o di denotato come nel n. 1 in una sola Facoltà o Istituto.

3. E' consentito ad un Docente ordinario, straordinario o denotato come sopra di svolgere parziale e limitata attività di insegnamento in altra Università o Istituto Universitario sia civile sia ecclesiastico sotto forma di "incarico" di natura

http://www.obrascatolicas.com

temporanea e con compenso limitato all'incarico stesso. Come regola, tale incarico non può essere che uno.

Nella determinazione del compenso dovrà essere tenuta presente la retribuzione già percepita dal Docente in virtù dell'ordinariato, straordinariato o denotazione come sopra.

4. La suddetta incompatibilità – con relative prescrizioni d'ordine accademico ed economico – viene estesa anche ad altra attività impiegatizia regolarmente retribuita.

5. L'affidamento di un "incarico" sia al su descritto (cf. n. 1) Docente di Università o Istituto Universitario di studi civile sia ad altra persona già avente un ufficio di ruolo a retribuzione completa esclude – in virtù dei principi sopra stabiliti – l'applicazione degli articoli 3 e 4 del Regolamento Generale della Curia Romana.

6. Le presenti disposizioni diventano esecutive con il 1° ottobre dell'anno academico 1976-1977.

Nell'affidare alla S. V. Rev.ma la fedele applicazione delle disposizioni suddette, La ringrazio vivamente fin d'ora, mentre godo ossequiarla distintamente e confermarmi della Signoria Vostra Rev.ma dev.mo nel Signore. - Gabriel-Marie Card. GARRONE, *Prefetto.* Joseph Schröffer, *Segretario.*

* Rectoribus et Praesidibus Athenaeorum Romanorum, Prot. N. 282/72: e foliis eiusdem S. Congregationis.

4440

1976 MAR 26. - PAULUS VI, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas tribuitur Signaturae Apostolicae concedendi ut religiosa mulier ex Sororibus selecta exercere possit munus Defensoris vinculi

FOGLIO D'UDIENZA. - 1. UnVescovo degli Stati Uniti d'America ha chiesto alla Segnatura Apostolica, in via informativa, se possa ufficialmente e con speranza di successo proporre domanda per essere autorizzato a designare quale Difensore del vincolo nelle cause matrimoniali una Suora, che è già Notaio da sette anni nel tribunale diocesano e che ha acquisito molta esperienza e competenza in materia.

2. Il Santo Padre ha già concesso (19 novembre 1975) alla Segnatura Apostolica "ad quinquennium" la facolta di permettere ai Vescovi di designare un laico, fornito delle qualit

2. Il Santo Padre ha già concesso (19 novembre 1975) alla Segnatura Apostolica "ad quinquennium" la facoltà di permettere ai Vescovi di designare un laico, fornito delle qualità richieste dal can. 1589, § 1, quale Difensore del Vincolo e Promotore di Giustizia "ad singulas causas".

3. Il Motu proprio *Causas matrimoniales* ammette gia che un "vir laicus" possa far parte di un collegio giudicante, e che "sive viri sive *mulieres* suscipere possunt munus notarii" (art. 5, 6).

4. Ora alcune donne sono già iscritte nell'albo degli avvocati della S. Romana Rota e esercitano di fatto – e sembra anche con molto impegno – il patrocinio delle cause. Non sembrerebbe pertanto abnorme che, come qualche donna è abilitata a sostenere giudizialmente la nullità del vincolo, qualche altra donna sia facoltizzata a difendere il vincolo medesimo.

5. Pertanto la Segnatura Apostolica, in considerazione che: *a*) la difesa del vincolo matrimoniale in giudizio non comporta esercizio di giurisdizione ecclesiastica; *b*) la grave scarsità del clero esige, in molte parti, che i sacerdoti si dedichino unicamente alle mansioni sacramentali non delegabili; *c*) ammesso ormai l'uomo *laico* a tale ufficio, è difficile trovare ragioni per rifiutare alla donna uguale compito.

ritiene che sia possibile e conveniente estendere alle donne la facoltà sopra indicata con le clausole in essa espresse, e cioè di vera necessità a giudizio del Vescovo, e "ad singulas causas".

Roma, 25 marzo 1976.

RESCR. - *Ex Audientia Sanctissimi diei 26 martii 1976.* Il Santo Padre concede la facoltà (esprimendo l'auspicio che non si ripetano questi casi); prima di darne comunicazione al Vescovo, gli si chiedano precise informazioni su questa Religiosa (età, studi, preparazione, spirito religioso). - Dino Card. STAFFA, *Prefetto.*

* Signatura Apostolica, Prot. N. 7730/76 VAR. Adn. Z. GROCHOLEWSKI in PrM 66 (1977) 271-295.

4441

1976 APR 1.- SECR. ST., NORM. AAS 68 (1976) 348-350

Statuta Pontificiae Academiae Scientiarum

STATUTO
DELLA PONTIFICIA ACCADEMIADELLE SCIENZE

Titolo I: COSTITUZIONE E FINE

Art. 1 – La Pontificia Accademia della Scienze, istituita da Pio XI di v. m., è posta sotto l'alta e diretta tutela del Sommo Pontefice regnante.

Art. 2 – La Pontificia Accademia delle Scienze ha come fine di promuovere il progresso delle scienze matematiche, fisiche e naturali e lo studio dei relativi problemi epistemologici.

Art. 3 – Per il raggiungimento dei suoi fini l'Accademia: *a*) tiene Sedute plenarie degli Accademici; *b*) organizza convegni ordinati al progresso della scienza e alla soluzione di importanti problemi scientifico-tecnici, che sono alla base dello sviluppo dell'umanità; *c*) promuove indagini e ricerche scientifiche che possono contribuire, nelle sede competenti, all'approfondimento di questioni morali, sociali e spirituali; *d*) indice conferenze e celebrazioni; *e*) cura la pubblicazione degli Atti dei propri convegni, dei risultati di ricerche scientifiche e di studi di Accademici e altri scienziati.

Art. 4 – Allo scopo di promuovere la ricerca scientifica, l'Accademia conferisce ogni due anni la Medaglia Pio XI a un giovane scienziato di fama internazionale.

Titolo II: GLI ACCADEMICI

Art. 5 – I candidati al seggio accademico sono scelti dall'Accademia in base ai loro eminenti studi scientifici originali, e alla loro riconosciuta morale personalità, senza discriminazione etnica e religiosa, e sono nominati a vita con atto sovrano del Santo Padre. / 349

Sono inoltre nominati, in ragione del loro ufficio, "Accademici pro tempore" il Direttore della Specola Vaticana; il Direttore del Laboratorio Astrofisico della Specola Vaticana; il Prefetto della Biblioteca Vaticana; il Prefetto dell'Archivio Segreto del Vaticano. Gli Accademici Pontifici "pro tempore" godono dei medesimi diritti ed esercitano le stesse funzioni degli Accademici Pontifici.

In via del tutto eccezionale, e a titolo esclusivamente onorifico, su proposta del Consiglio dell'Accademia, possono essere nominati dal Santo Padre "Accademici Pontifici Onorari" persone che abbiano acquistato singolari benemerenze, onorando ed aiutando l'Accademia e le sue imprese scientifiche.

Art. 6 – Il plenum dell'Accademia è formato di 70 membri a vita, scelti in modo che siano rappresentati, per quanto è possibile, tutti i rami principali delle scienze e tutte le grandi regioni geografiche.

Titolo III: GOVERNO DELL'ACCADEMIA

Art. 7 – L'Accademia è governata da un Presidente, nominato tra gli Accademici, Motu Proprio, dal Sommo Pontefice, dal quale dipende direttamente. Il Presidente dura in carica quattro anni e può essere riconfermato dal Sommo Pontefice. Il Presidente orienta e dirige ogni attività dell'Accademia e la rappresenta dinanzi alla Sede Apostolica e dinanzi a ogni altra Autorità e Istituto.

Art. 8 – Il Presidente è assitito dal Consiglio dell'Accademia così formato: *a*) il Presidente uscente per la durata di quattro anni; *b*) il Presidente uscente nominato Presidente emerito a vita dal Santo Padre; *c*) cinque Consiglieri nominati dal Santo Padre, su proposta del Presidente, per la durata di quattro anni, con possibilità di riconferma.

Art. 9 – Il Presidente è direttamente coadiuvato dal Direttore della Cancelleria, che è nominato dal Santo Padre per la durata di quattro anni e può essere riconfermato.

Titolo V: MEZZI FINANZIARI

Art. 10 – Il finanziamento dell'Accademia è assicurato dall'Amministrazione del Patrimonio della Sede Apostolica. / 350

Art. 11 – L'Accademia può disporre inoltre di eventuali doni, lasciti ed entrate derivate dalla sua attività.

Art. 12 – Il Presidente col suo Consiglio delibera le spese necessarie per la vita dell'Accademia a approva i Bilanci preventivo e consuntivo.

Titolo V: NORME GENERALI

Art. 13 – Il presente Statuto, promulgato mediante la pubblicazione negli *Acta Apostolicae Sedis*, sostituisce il precedente Statuto pubblicato negli *Acta Apostolicae Sedis* dell'anno 1936, pag. 427 e ss. Ogni modificazione al presente Statuto è riservata al Sommo Pontefice, il quale è l'unica Autorità competente per lo scioglimento dell'Accademia.

Art. 14 – Il presente Statuto è integrato dal Regolamento redatto e approvato dal Presidente col suo Consiglio.

Haec Statuta Paulus VI Summus Pontifex in Audientia infrascripto concessa die 1 mensis Aprilis, anno MCMLXXVI, approbavit et publici iuris fieri iussit. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4442

1976 APR 5.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Pars non baptizata petere nequit dissolutionem matrimonii in favorem fidei, nisi convertatur; pars vero catholica eandem dispensationem petere potest dummodo non intendat novas nuptias contrahere cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus

Romae, 5 aprilis 1976

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Reverendus Dominus R. M. U., Secretarius istius Tribunalis, dubium ad hanc Sacram Congregationem proposuit circa n. IV, *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei*, scilicet: "In matrimonio celebrato cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, utraque pars – id est pars catholica et pars non baptizata – petere possit gratiam dissolutionis sui matrimonii".

Ad rem Tecum communico hoc Sacrum Dicasterium supradicto quaesito respondere:

a) Pars non baptizata petere nequit dissolutionem matrimonii, nisi convertatur;

b) Pars catholica petere potest dissolutionem matrimonii, at tantummodo si novas nuptias ineundas habeat cum parte catholica vel cum parte acatholica valide baptizata.

Aliis verbis, lex impedire novum matrimonium cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus denuo contrahendum intendit.

Hanc occasionem nactus ...

* Ordinario Pittisburgensi, Prot. N. 1874/75m: A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 246-247 nota 15. Adn. A. ABATE, op. cit. p. 242-248.

4443

1976 APR 14.- PAULUS VI, NUNT. AAS 68 (1976) 341-347

Nuntius scripto datus universis sacris Praesulibus et catholicis Christifidelibus, die rei missionali provehendae per totum orbem dicato recurrente:

De vocatione universali, munere, collaboratione et responsabilitate missionali christifidelium in mundi evangelizatione per Pontificia Opera Missionalia praesertim exercendis

Venerabili Fratelli e figli carissimi! Nel quadro delle principali celebrazioni della Chiesa, previste per quest'anno, un posto di particolare rilievo per il suo profondo significato pastorale spetta senza dubbio alla Giornata Missionaria Mondiale, che fu istituita cinquant'anni or sono dal Nostro grande Predecessore Pio XI il 14 aprile 1926, e avrà luogo, come sempre, nella penultima Domenica di ottobre.

Accolta fin da principio con singolare interesse e fervore da tutto l'Episcopato, generosamente in ciò assecondato dal clero, dai religiosi e dai fedeli, tale Giornata ha procurato alla Chiesa frutti consolanti e copiosi non solo a riguardo dell'apostolato missionario diretto, ma altresì per la conservazione e l'incremento della fede tanto nelle Chiese di antica data, come in quelle di recente fondazione.

Secondo le intenzioni del suo Promotore, l'annuale Giornata mira soprattutto alla formazione della coscienza missionaria in seno a tutto il popolo di Dio, tanto degli individui quanto delle comunità; alla cura delle vocazioni missionarie; al progressivo incremento della cooperazione, spirituale e materiale, all'attività missionaria in tutta la sua dimensione ecclesiale.

Noi stessi, fin dall'elevazione al Supremo Pontificato, sull'esempio dei Nostri Predecessori, abbiamo cercato con la Nostra autorità, con le Nostre esortazioni e i Nostri consigli di potenziare il più possibile tale ricorrenza, nella convinzione di adempiere un sacro dovere. In quest'anno giubilare desideriamo anticipare la Nostra consueta esortazione per la celebrazione della Domenica Missionaria al giorno stesso della sua intituzione, che cade appunto il 14 aprile.

Universalismo missionario del Popolo di Dio

Nel Messaggio che nel 1972 indirizzammo al Signor Cardinale Alessandro Renard, Arcivescovo di Lione, in occasione del Congresso Missionario ivi celebrato, ricordavamo già la necessità di dare sempre maggiore importanza alla celebrazione di questa grande Giornata. *Queste giornate seriamente preparate* – dicevamo – *permettono ai cristiani / di rivolgere* 342 *uno sguardo nuovo alle missioni ... e di esaminare l'evangelizzazione locale e l'evangelizzazione lontana, come integrate nella edesima pastorale missionaria, la cui unica fonte è Cristo*(1).

Desideriamo vivamente che nell'anno 1976 tale celebrazione abbia uno speciale rilievo mediante un'approfondita ed ampia catechesi circa l'universalismo missionario della Chiesa. Questo tema importantissimo costituisce uno dei principali motivi dottrinali di tutto il Concilio Vaticano II, come pure del piu recente Sinodo dei Vescovi e della Nostra Esortazione Apostolica *Evangelii nuntiandi*, che da esso è scaturita.

Fu precisamente la diffusione in seno al Popolo di Dio della dottrina sull'universalismo missionario, la prima e più importante finalità assegnata a questa Giornata, che fin dal suo inizio in un pubblico documento della Santa Sede venne definita "La Grande Giornata della Cattolicità" (2). Questo stesso universalismo ha costituito, altresì, il motivo fondamentale di tutte le Nostre esortazioni pastorali dirette al popolo cristiano, in occasione della ricorrenza missionaria di ottobre.

L'universalismo missionario affiora continuamente dal Vangelo. Ciò non desta meraviglia, dal momento che il Vangelo è il compendio degli atti e delle parole del Figlio di Dio, inviato dal Padre nel mondo per realizzare il suo disegno di salvezza universale. Per questo, tutto ciò che Cristo ha operato, tutte le parole cha ha pronunziato, non possono non essere in relazione diretta con la sua missione di Redentore di tutti gli uomini.

In tutte le pagine del Vangelo incontriamo prospettive sempre nuove, luminose e profonde, circa l'universale missione salvifica di Cristo, trasmessa alla Chiesa da Lui fondata. Non dobbiamo dimenticare che questa missione deve costituire un centro dottrinale e dinamico di tutta la pastorale ecclesiale, pur nel mutare delle età e delle circostanze storiche e ambientali. Ciò vuol dire che quella stessa legge, di carattere permanente e universale, dovrà essere applicata in concreto dalla Chiesa agli uomini di ciascuna generazione.

Dobbiamo, purtroppo, riconoscere a questo proposito che, a quasi duemila anni dalla fondazione della Chiesa, l'attuale situazione religiosa dell'umanità non sembra corrispondere all'efficacia di questa azione apostolica, intesa a dare applicazione al mandato ricevuto. Già San Paolo a suo tempo 343 si domandava perché tanti uomini non credessero in Gesù Cristo; ma, invece di attribuire la responsabilità all'ostinazione dei pagani o alle loro false credenze, egli chiamava in causa lo scarso impegno apostolico dei cristiani: *E come crederanno in Lui (Cristo), se non ne hanno sentito parlare? e come ne sentiranno parlare, se non c'è chi predica? Come ci può essere chi predica, se nessuno viene mandato? La Fede dunque proviene dall'ascolto, e l'ascolto dalla parola del Cristo* (3).

E', questo, uno dei grandi misteri, il cui contenuto è riservato al Signore. Avendoci chiamati a far parte del popolo di Dio, e avendo voluto farci destinatari del suo universale piano di salvezza, egli ci ha reso un inestimabile onore, ma nello stesso tempo ci ha posto in una tremenda responsabilità. Costituendo la Chiesa come sacramento di salvezza, l'ha dotata bensì di tutti i mezzi necessari per il pieno adempimento della sua trascendente missione; ma nei suoi inscrutabili disegni ha stabilito che questi stessi mezzi salvifici, efficaci perché divini, dipendano in qualche modo, nella loro applicazione, dal

1. A.A.S. 64 (1972), p. 732.
2. Lettera del Card. Van Rossum, Prefetto di Propaganda Fide, ai Vescovi d'Italia, 1926.
3. *Rm* 10, 14, ss.

http://www.obrascatolicas.com

nostro maggiore o minore zelo, siano cioè condizionati dalla nostra volontà, più o meno generosa, dalla nostra fragile corrispondenza e, al limite, dai nostri stessi peccati.

Potremmo anche rispondere che la situazione religiosa del mondo moderno sarebbe diversa, se tutti i cristiani avessero mantenuto vivo nel loro cuore l'amore a Cristo e ai loro fratelli, e se si fossero di più impegnati a diffondere il Vangelo in tutto il mondo per tener fede alla consegna di Cristo. Possiamo, sì, trovare nelle pagine della storia, popoli che si sono chiusi volontariamente al Vangelo, o che hanno perseguitato violentemente la Chiesa, già impiantata tra loro; ma numerose sono anche le pagine – riferibili a tutti i tempi – che attestano omissioni ed egoismi, per cui è stata ritardata o gravemente compromessa l'opera dell'evangelizzazione.

Nella citata Nostra Esortazione *Evangelii nuntiandi* abbiamo indicato in particolare *la divisione tra i cristiani, la quale* - sono parole del Concilio Vaticano II – *pregiudica la causa sacrosanta della predicazione del Vangelo ad ogni creatura e*
344 *chiude a molti le porte della fede* (4). /

Responsabilità missionaria di tutto il Popolo di Dio

Tutti i membri della Chiesa indistintamente *debbono avere viva coscienza della loro responsabilità di fronte al mondo, favorire in se stessi lo spirito veramente cattolico e consacrare le loro energie all'opera di evangelizzazione* (5). Lo spirito missionario e lo spirito cattolico sono la medesima cosa, così ha affermato l'importante Enciclica *Fidei Donum* di Pio XII (6). *La cattolicità* – essa continua – *è la nota principale della Chiesa al punto tale che il cristiano in nessun modo aderisce alla Chiesa ed è vincolato ad essa, se invece non aderisce e non è vincolato all'universalità di tutti i fedeli e se non desidera ardentemente che questa stessa Chiesa metta radice e fiorisca in tutte le regioni della terra* (7). Queste due condizioni essenziali per lo spirito veramente cattolico sono ben degne di essere ricordate in previsione della prossima Giornata di ottobre.

Nella Nostra Esortazione Apostolica *Graves et increscentes* circa la Pontificia Unione Missionaria abbiamo ricordato a tutti i sacerdoti, religiosi e religiose del mondo, che *è dovere loro proprio e gravissimo di aiutare il popolo di Dio ad acquisire retta e piena coscienza della Chiesa come corpo vivo che consta di vari membri uniti fra loro ...; che imparino a pensare e ad agire come particelle, come figli e fratelli di codesta comunità ecclesiale ...; che acquistino piena coscienza circa il mistero della Chiesa, e che si crei così un dinamico spirito missionario* (8). Infatti: *Niente di ciò che appartiene alla Chiesa è o deve essere alieno per il cristiano; perché allo stesso modo che la fede di ognuno è la fede della Chiesa universale, e la sua vita soprannaturale è la vita propria di tutta la Chiesa, così pure le consolazioni ed i dolori della Chiesa saranno i suoi dolori e le sue consolazioni; allo stesso modo le preoccupazioni e le prospettive universali della Chiesa debbono essere le preoccupazioni e le prospettive dei cristiani nella loro vita quotidiana* (9).

Tale responsabilità missionaria di dimensione universale è, d'altra parte, in perfetta consonanza con le esigenze missionarie universali che emanano da una delle note principali della Chiesa, che è la cattolicità; dal Battesimo e dalla Conferma-
345 zione; dalla liturgia e, segnatamente, / dalla celebrazione eucaristica; dalla gravissima responsabilità missionaria del Papa e dei Vescovi; dall'ampio, ripetuto e chiaro magistero pontificio intorno al dovere di cooperare all'attività missionaria della Chiesa; ed infine dai documenti del Concilio Vaticano II.

Primato della cooperazione missionaria universale

Questa cooperazione di carattere universale non è solo un dovere ti tutto il popolo di Dio, ma è un dovere prioritario rispetto a qualunque altra forma di cooperazione di ordine particolare, il quale abbraccia, oltre i singoli membri del Corpo Mistico, anche tutte le comunità ed istituzioni ecclesiali. Esso corrisponde analogicamente alla esigenza promordiale ed insopprimibile di ogni cellula di un organismo vivente: quella di contribuire al sostentamento, allo sviluppo ed al perfezionamento di tutto l'essere. Solo in questa cooperazione alla pienezza del tutto, ciascun membro troverà la garanzia della sua salvezza, della sua crescita e della sua perfezione.

Il Decreto *Ad gentes*, quando parla degli aiuti missionari, prestati da una Chiesa particolare ad un'altra, li approva e li raccomanda; però aggiunge un importante avvertimento: *Sarà utilissimo mantenere i contatti, senza tuttavia trascurare l'opera missionaria generale, con i missionari che dalla stessa comunità hanno avuto origine, o con una parrocchia o con una diocesi di missione, perché divenga visibile l'unione intima tra le comunità, con il vantaggio di una reciproca edificazione* (10).

La Giornata missionaria espressione di un'evangelizzazione permanente

Molti cristiani credono che sia sufficiente, per soddisfare al loro dovere missionario, offrire orazioni ed elemosine nella Domenica Missionaria. Ciò significherebbe non comprender bene il vero significato di tale celebrazione, poiché si tratta di dovere che nasce dalla natura stessa della Chiesa, e grava costantemente sulla nostra coscienza – come in ogni giorno dell'anno grava su di noi l'obbligo dell'amore fraterno – anche se un solo giorno dell'anno è dedicato in modo particolare a questa finalità.

Nel Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, col quale si stabiliscono le norme per l'applicazione di alcuni decreti conciliari alla pratica pastorale, abbiamo già incluso questa importante nota rispetto a detta Gior/nata: *Al fine di intensificare* 346 *lo spirito missionario nel popolo cristiano, si devono raccomandare orazioni e sacrifici quotidiani, in modo che la celebrazione dell'annuale Giornata Missionaria sia una spontanea manifestazione di quello spirito* (11).

Le Pontificie Opere Missionarie, espressione principale e permanente della cooperazione missionaria di tutto il Popolo di Dio

Vogliamo terminare questo nostro Messaggio presentando ancora una volta le Opere Missionarie come portatrici di questo universalismo missionario, che obbliga – come abbiamo già detto – tutti i membri della Chiesa, a livello personale e collettivo.

E' infatti l'universalismo missionario che le ha distinte fin dall'inizio e che ha mosso la Santa Sede ad elevarle alla dignità di *Opere Pontificie* nel significato appunto di strumento ufficiale della Chiesa per la cooperazione missionaria del popolo di Dio. Questo stesso universalismo e questo titolo hanno dato occasione al Concilio Vaticano II di dichiararle anche strumento principale dei Vescovi per l'azione pastorale che svolgono in favore delle missioni.

Non è, pertanto, a causa di un privilegio graziosamente concesso dalla gerarchia ecclesiastica che le Opere Missionarie debbono anteporsi alla cooperazione missionaria particolare; è un titolo che deriva dalla loro stessa natura e dalla loro specifica finalità. Si tratta di Opere che sono nate, si sono strutturate e sviluppate con lo scopo preciso di cooperare a tutta l'attività missionaria della Chiesa secondo le sue molteplici necessità, provvedendo in base ad un lucido piano nella visione globale dei problemi. Per questo motivo esse hanno piena ragione di ricevere aiuto dall'intero popolo di Dio, sia dai singoli individui, sia dalle diverse istituzioni.

Tale sistema di cooperazione all'attività missionaria della Chiesa abbraccia tutti i suoi componenti, dal Papa fino all'ultimo dei fedeli (...). Ogni Vescovo, ogni Sacerdote, ogni fedele, anche se compie qualche attività di apostolato missionario, diretto o indiretto in settori personali, deve dare la sua collaborazione anche alle attività generali della Chiesa; cioè alle Opere Pontificie, le quali mentre sono del Papa, sono di tutto l'Episcopato e di tutto il popolo di Dio (12).

Queste Opere cercano con sollecitudine di tradurre nella realtà il / motto significativo di uno dei più efficaci promoto- 347
ri dell'universalismo missionario nel secolo XX, il P. Paolo Manna, motto impreso sulla sua tomba: *Tutta la Chiesa per tutto il mondo.*

La stessa finalità universale di queste Opere le spinge, altresì, a porre in azione tutti i mezzi che appaiono efficaci *per educare il popolo di Dio nell'autentico spirito universalistico e missionario; per promuovere, nella loro multiforme varietà, le vocazioni missionarie; per sviluppare in maniera permanente la carità nel suo duplice aspetto, spirituale e materiale, sempre all'insegna della più piena cattolicità* (13).

4. Decr. de activitate mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 6.
5. Decr. de activitate missionali. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 36.
6. A.A.S. 49 (1957), p. 237.
7. *Idem*.
8. A.A.S. 58 (1966), pp. 753-754.
9. Enc. *Fidei Donum*, ibidem, p. 238.
10. N. 37; cfr. Esort. Apost. *Evangelii nuntiandi*, nn. 61-64.
11. III, 3.
12. A.A.S. 60 (1968), pp. 401-402.
13. A.A.S. 66 (1974), p. 451.

Proprio ad una di queste Opere, quella della Propagazione della Fede, spetta il merito di avere proposto a Sua Santità il Papa Pio XI, nel 1926, la felice iniziativa di indire l'annuale Giornata in favore dell'attività missionaria della Chiesa. Essa, ancora, ha ricevuto l'oneroso incarico di promuovere e di organizzare, col consenso delle altre Opere Pontificie e sotto la direzione dei rispettivi Vescovi, questa stessa Giornata, come pure quello di distribuire equamente alle Missioni le offerte raccolte in detta circostanza dalla carità del mondo cattolico.

Noi desideriamo vivamente che in quest'anno cinquantenario le Pontificie Opere Missionarie acquistino vigoroso incremento tanto nelle Chiese di antica tradizione cristiana, quanto nelle Chiese di più recente fondazione. Grazie a queste Opere ogni Vescovo otterrà, in modo facile ed efficace, che tutta la sua Diocesi, *con la quale forma una cosa sola* (14), prenda coscienza delle sue responsabilità in ordine alla cooperazione alla missione universale della Chiesa; nel medesimo tempo, esse stesse diverranno sicura garanzia per un profondo rinnovamento della vita cristiana.

Nella speranza che la Nostra esortazione trovi generosa corrispondenza da parte di tutti i Fratelli e Figli sparsi nel mondo, esprimiamo loro fin d'ora il Nostro paterno ringraziamento e, quale pegno dei celesti favori, impartiamo la Benedizione Apostolica.

Dal Vaticano, nel cinquantenario dell'istituzione della Giornata Missionaria Mondiale, 14 aprile dell'anno 1976, tredicesimo del Nostro Pontificato. - PAULUS PP. VI.

14. Decr. de activitate mission. Ecclesiae *Ad gentes divinitus*, n. 38.

4444

1976 APR 29.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 68 (1976) 399
Nuntiatura Apostolica in Republica Ghanensi constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Qui mentem curasque eo intendimus, ut res catholica per ecclesiasticos Viros, Nostram veluti gerentes personam in Civitatibus, ad quas eos legamus, provehatur, statuimus in Republica Ghanensi Nuntiaturam Apostolicam erigere; atque adeo probe fore confidimus, ut publicae necessitudinis rationes, quae Apostolicae huic Sedi cum illa Civitate intercedant, ad communem utilitatem verique nominis profectum bene vertant et magis magisque confirmentur. Itaque, motu proprio, certa scientia ac matura deliberatione Nostra Nuntiaturam Apostolicam in Ghanensi Republica constituimus, sede in urbe Accra collata. Eidem vero Nuntiaturae sic per Nos erectae omnia et singula deferimus iura, privilegia, indulta, quae huiusmodi Legationum propria sunt. Haec edicimus, statuimus, decernentes hasce Litteras firmas, validas atque efficaces iugiter exstare ac permanere; suosque plenos atque integros effectus sortiri et obtinere. Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XXIX mensis Aprilis, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri tertio decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4445

1976 APR 29.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 68 (1976) 400
Nuntiatura Apostolica in Nigeria constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Usu iam dudum est comprobatum, quantum utilitatis e publicis officiorum rationibus, quae Apostolicae Sedi cum Civitatibus intercedant, capiatur. Cum igitur commodum visum fuerit eandem Apostolicam Sedem et Rempublicam Foederatam Nigerianam eiusmodi necessitudinis vinculis inter se coniungi, Nos, motu proprio, certa scientia ac matura deliberatione Nostra Apostolicam Nuntiaturam in praedicta Republica Foederata Nigeriana constituimus, cuius sedem in urbe vulgo "Lagos" appellata collocamus. Eidem Nuntiaturae sic per Nos erectae omnia et singula deferimus iura, privilegia, indulta, quae huiusmodi Legationum propria sunt. Haec edicimus, statuimus, decernentes praesentes Litteras firmas, validas atque efficaces iugiter exstare ac permanere; suosque plenos et integros effectus sortiri et obtinere. Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XXIX mensis Aprilis, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri tertio decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4446

1976 MAI 1.-SC pro GENTIUM EVANG. NORM. PART.*

1976 MAI 1.-SC pro GENTIUM EVANG. NORM. PART.*

Statuta Pontificalium Operum Missionalium recognita adprobantur

I - DECRETUM ADPROBATIONIS

Rome, le 1er mai 1976

Consciente de l'opportunité d'adapter les Statuts des Oeuvres Pontificales Missionnaires à des circonstances qui ont changé, la S. Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples avait invité le Conseil Supérieur des Oeuvres Pontificales Missionnaires à étudier, dans la perspective du Décret *Ad Gentes*, la révision de leurs Statuts déjà anciens.

Divers projets furent rédigés et discutés depuis 1968.

Le dernier de ces textes, dont la rédaction remonte à 1974, fut soumis successivement aux Directions Nationales des Oeuvres Pontificales Missionnaires, à leur Conseil, Supérieur (lors de ses Assemblées de mai et de novembre 1975), à l'Assemblée des Présidents des Commissions Episcopales pour les Missions (en avril 1975), enfin à l'Assemblée Plénière de la S. Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples (en octobre 1975).

C'est ce texte, étudié et approuvé par ces diverses instances et valable pour les Oeuvres de la Propagation de la Foi, de Saint-Pierre Apôtre, de la Sainte Enfance et pour l'Union Pontificale Missionaire, qui fut présenté le 10 avril dernier au Souverain Pontife.

Celui-ci a deigné approuver ces normes "ad experimentum" pour une période de trois ans, ce terme pouvant être prorogé par la S. Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples jusqu'à l'approbation définitive des Statuts.

Par les présentes, nous promulgons et plublions ces Statuts, fruit d'une longue réflexion, convaincus qu'ils contribueront à une coopération missionnaire toujours plus féconde par les Oeuvres Pontificales Missionnaires. – Agnelo Card. ROSSI, *Préfet*. D. Simon Lourdusamy, *Secrétaire*.

II - STATUTA (STATUTS)

Art. I. – GOUVERNEMENT

I. *Gouvernement central*

1. Le Pape exerce son autorité sur les Oeuvres Pontificales Missionnaires par le canal de la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples, à laquelle le Concile Vatican II a confié la direction et la coordination de la coopération missionnaire (*Ad gentes*, n. 29).

L'épiscopat universel est représenté dans le gouvernement de cette Congrégation par quelques-uns de ses membres.

2. Tout en dépendant de la Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples, les Oeuvres Pontificales Missionnaires gardent leur autonomie interne et son régies par des statuts qui leur sont propres.

3. Un Comité Suprême "veille à ce que chacune des Oeuvres Pontificales Missionnaires se développe régulièrement et efficacement dans sa propre sphère d'action, et résoud les difficultés qui pourraient surgir entre elles" (Motu Proprio *Decessor Noster*, 24 juin 1929, n. V).

Le Cardinal-Préfet de la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples en est le Président. Le Secrétaire de la Sacrée Congrégation en est d'office le Vice-Président.

Sont membres du Comité Suprême: les Secrétaires généraux et un délégué de chacune des quatre Oeuvres Pontificales Missionnaires.

Le Vice-Secrétaire Général de l'Oeuvre de la Propagation de la Foi assiste aux réunions en qualité d'*actuarius*.

4. *a*) Les Oeuvres Pontificales Missionnaires de la Propagation de la Foi et de Saint-Pierre Apôtre et l'Union Pontificale Missionnaire sont dirigées par un Conseil Supérieur unique dont le siège est à Rome, près la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples.

b) Le Secrétaire de cette Congrégation est d'office Président dudit Conseil Supérieur au sein duquel il représente le Dicastère.

c) Ce Conseil Supérieur se compose des membres suivants: – le président; – les secrétaires généraux des quatres Oeuvres Pontficales Missionnaires; – les directeurs nationaux de l'Oeuvre de la Propagation de la Foi, de l'Oeuvre de Saint Pierre Apôtre, et de l'Union Pontificale Missionnaire; – les sous-secrétaires du Conseil pour les Affaires Publiques de l'Eglise, de la

http://www.obrascatolicas.com

Sacrée Congrégation des Evêques, et de la Sacrée Congrégation pour les Eglises Orientales; – éventuellement quelques conseillers nommés à titre spécial par la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples.

d) L'aspect collégial et universel du Conseil Supérieur s'exprime par la présence des directeurs nationaux en tant que délégués de leurs Eglises respectives. Le bien de la mission universelle sera toujours leur premier souci.

e) Chacune des trois Oeuvres a un secrétariat international, dirigé par un secrétaire général, nommé pour une période de cinq ans, par la Sacrée Congrégation, après consultation préalable des directeurs nationaux. Ce mandat est renouvelable.

f) Le Conseil Supérieur tiendra son assemblée ordinaire annuelle en mai pour: – décider de la répartition des fonds recueillis par les directions nationales; – discuter des priorités à observer en matière d'attribution des subsides; – étudier les méthodes pastorales des Oeuvres Pontificales Missionnaires; – résoudre les problèmes d'organisation de celles-ci.

A cette assemblée, tous les membres du Conseil Supérieur sont invités à participer.

g) Les secrétaires généraux de l'Oeuvre de la Propagation de la Foi et de l'Oeuvre de Saint Pierre Apôtre présenteront au Conseil Supérieur un plan de répartition des subsides, tans ordinaires qu'extraordinaires. Ils lui soumettront également un rapport annuel des fonds reçus et des subsides alloués au cours de l'exercice écoulé.

h) En fixant les normes concernant l'attribution des subsides, le Conseil Supérieur s'inspirera des orientations générales élaborées par la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples. Une répartition équitable – à chacun selon ses besoins – et efficace, c'est-à-dire conçue en fonction d'une pastorale missionnaire réfléchie, suppose une information solide et la prise en considération des avis donnés par les conférences épiscopales intéressées et par des experts en la matière.

i) Le Conseil Supérieur favorisera les contacts et la collaboration entre les directions nationales. Des rencontres, soit au niveau international, soit au niveau régional, donneront aux responsables nationaux l'occasion d'échanges de vues, d'informations et d'expériences, qui sera source d'enrichissement pour tous et permettra à chacun de repenser et de renouveler, au besoin, ses méthodes de travail.

l) Afin d'atteindre plus sûrement ses objectifs le Conseil Supérieur pourra élaborer un réglement d'ordre intérieur.

5. *a*) L'Oeuvre de la Sainte Enfance ou de l'Enfance Missionnaire est dirigée (provisoirement, jusqu'à l'unification des Conseils Supérieurs) par son Conseil Supérieur propre dont le Président est le Secrétaire de la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples.

b) Le secrétaire général est nommé par cette Congrégation, après consultation préalable du Conseil Supérieur, pour une durée de cinq ans. Son mandat est renouvelable.

c) Ce Conseil Supérieur est composé: – du président; – de secrétaire général; – des directeurs nationaux de l'Oeuvre; – de trois membres issus du comité des rapporteurs - qui seront de préference des laïcs - nommés par le Conseil Supérieur.

d) Le Conseil Superieur tient une assemblée générale annuelle; dans son domaine il exerce la même autorité et a la même tâche que le Conseil Supérieur des trois autres Oeuvres Pontificales Missionnaires dans le sien.

e) Le Conseil Supérieur est assisté par un comité de rapporteurs, c'est-à-dire de personnes chargées d'examiner les dossiers des demandes d'aide et de proposer un plan de répartition des subsides.

II. *Directions nationale et diocésaine*

6. *a*) Dans chaque pays seront constitués un Conseil National et une Direction nationale des quatre Oeuvres, ayant à leur tête un directeur national. Celui-ci est nommé par la Sacrée Congrégation des Peuples, sur proposition de la conférence épiscopale locale, pour une période de cinq ans. Son mandat est renouvelable.

b) Le Conseil National des Oeuvres Pontificales Missionnaires se compose du directeur national, des secrétaires nationaux des différentes Oeuvres, des directeurs diocésains de celles-ci ou, s'ils sont trop nombreux, de leurs délégués. La composition du Conseil National peut être conçue de façon différente, pourvu que celui-ci rassemble, d'une manière équilibrée, des représentants des services nationaux et des délégués diocésains.

c) Chaque année, le directeur national présentera au Conseil National un rapport financier et moral sur les activités des différentes Oeuvres.

d) Le Conseil National examinera et approuvera le bilan financier: recettes et sorties, frais d'administration et d'animation consentis par la direction nationale et par les directions diocésaines. Il fixera le programme des activités des Oeuvres aussi bien dans le domaine de l'animation que dans celui de l'organsation des collectes.

e) Chaque année, le directeur national présentera aux secrétaires généraux des Oeuvres un rapport financier et moral sur les activités des Oeuvres dans son pays.

f) Chaque année, il présentera un rapport semblable à la conférence épiscopale locale, par l'intermédiaire de la commission épiscopale pour la mission.

g) Après déduction des dépenses nécessaires effectuées par la direction nationale et les directions diocésaines, les fonds recueillis par les directions nationales pour la mission universelle, seront mis, dans leur totalité, à la disposition des secrétaires généraux des Oeuvres.

h) Le Conseil National peut élaborer des règlements plus particuliers en vue de la bonne organisation de son travail et des activités des Oeuvres.

i) Si les circonstances locales le demandent, l'Oeuvre de la Sainte Enfance peut avoir un Conseil National propre dont le directeur sera nommé par la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples, sur proposition de la conférence épiscopale locale, pour une période de cinq ans. Son mandat est renouvelable. Les fonctions du Conseil National seront les mêmes que celles du Conseil National des Oeuvres mentionnées ci-dessus.

j) Vu le caractère épiscopal des Oeuvres Pontificales Missionnaires, les Conseils Nationaux veilleront à ce que leurs activités s'intègrent dans la pastorale d'ensemble missionnaire diocésaine et interdiocésaine, afin d'assurer unité et développement harmonieux. Tout en gardant leur identité, les Oeuvres Pontificales Missionnaires éviteront de fonctionner en marge de la vie pastorale des diocèses et de créer des structures parallèles. Elles suivront les orientations générales données par la Commission Episcopale pour la mission (Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, III, 9, 11, et Instructio *Quo aptius* A). S'il existe un Conseil Missionnaire National comme organe de ladite Commission, les Oeuvres Pontificales Missionnaires y seront représentées, en raison de leur importance. Ce Conseil les secondera dans l'accomplissement de leurs tâches et donnera priorité à leurs objectifs.

7. *a*) Dans chaque diocèse, l'évêque nommera – de préference après consultation du directeur national – un directeur diocésain des Oeuvres Pontificales Missionnaires, le même, si possible, pour les quatre Oeuvres. Il est souhaitable également que ce directeur soit en même temps le délégué épiscopal pour la mission (*Ecclesiae Sanctae*, III, 4).

b) Le directeur dioécesain, assisté de ses collaborateurs, est au service de l'évêque pour l'aider à donner une ouverture missionnaire universelle à toute la vie pastorale diocésaine.

c) Les offrandes des fidèles, recueillies pour la mission universelle, seront transmises intégralement à la direction nationale. Elles ne peuvent être utilisées à des fins particulières.

Art. II. – LES QUATRE OEUVRES MISSIONNAIRES PONTIFICALES

I. *L'Oeuvre Pontificale Missionnaire de la Propagation de la Foi*

1. Collaborant étroitement et en parfaite harmonie avec les autres Oeuvres Pontificales Missionnaires, l'Oeuvre de la Propagation de la Foi a comme objectifs:

a) de susciter un intérêt pour l'évangélisation universelle dans tous les secteurs du peuple de Dieu: dans les familles, les communautés de base, les paroisses, les écoles, les mouvements, les associations, afin que le diocèse tout entier prenne conscience de sa vocation missionnaire universelle. Pour atteindre ce but, il est important de prévoir une solide organisation paroissiale.

b) de promouvoir dans les communautés chrétiennes les vocations missionnaires, l'entraide spirituelle et matérielle entre toutes les Eglises.

Les offrandes des chrétiens du monde entier lui permettent d'élaborer un programme d'assistance destiné à toutes les Eglises des pays dits de mission, pour subvenir d'une manière régulière à leurs besoins les plus essentiels.

2. L'Oeuvre poursuit son activité durant toute l'année en l'intensifiant tout particulièrement pendant le mois d'octobre dont l'avant-dernier dimanche, dit "de la Mission universelle", est le point culminant.

3. Les Conseils Nationaux de l'Oeuvre jugeront, à partir de la réalité ecclésiale locale, s'il faut, comme dans le passé, organiser l'Oeuvre comme association affiliant des Membres. Ceci vaut également pour les autres Oeuvres Pontificales Missionnaires. Cependant on ne peut perdre de vue que par leur nature ces Oeuvres font appel à la collaboration de tous. Les membres doivent être des promoteurs de l'esprit missionnaire universel dans leur milieu.

II. *L'Oeuvre Pontificale Missionnaire de Saint Pierre Apôtre*

4. Cette Oeuvre a été fondée pour sensibiliser le peuple chétien au problème de la formation du clergé local dans les Eglises missionnaires et l'inviter à collaborer à la préparation des candidats au sacerdoce par une aide spirituelle et matérielle. Les fonds obtenus par la fondation de bourses, le paie-

ment de pensions, les cotisations et autres dons, ont permis l'érection et le développement de nombreux petits et grands séminaires diocésains. C'est ainsi que l'Oeuvre a largement contribué à l'essor du clergé local. Elle continue à jouer un rôle très important.

5. Ces derniers temps, l'Oeuvre a progressivement élargi ses objectifs en entroyant une aide aux maisons de formation des candidats et candidates à la vie religieuse.

III. *L'Oeuvre Pontificale Missionnaire de la Sainte Enfance ou l'Enfance Missionnaire*

6. Cette Oeuvre est un service des Eglises particulières aidant les éducateurs à évejller progressivement chez les enfants (les jeunes) une conscience missionnaire universelle et à les amener à un partage de foi et de moyens matériels avec les enfans des régions et des Eglises plus démunies à cet égard.

7. Les cotisations et les offrandes des enfants de tous les pays contribuent à constituer un fonds de solidarité ayant pour objectif de venir en aide aux oeuvres et aux institutions en faveur des enfants plus pauvres.

8. Ayant une tâche profondément éducative, l'Oeuvre tiendra compte des impératifs pédagogiques dans ses méthodes de formation missionnaire et d'appels à la générosité. En éveillant la conscience missionnaire des enfants, elle s'adaptera à leur mentalité, à leur âge, à leur milieu et à leurs possibilités. Soit qu'elle se serve de ses propres moyens ou des structures existantes de la catéchèse, elle s'intégrera toujours dans la pastorale d'ensemble de l'éducation chrétienne à laquelle elle apportera une ouverture missionnaire.

9. En tenant compte des possibilités locales, l'Oeuvre organise chaque année une journée universelle des enfants. A cette occasion, l'attention de ceux-ci sera attirée sur les besoins spirituels et matériels de nombreux enfants dans le monde entier; ils seront encouragés à leur venir en aide par leurs prières, leurs sacrfices, leurs offrandes, et à les aider à découvrir le visage de Jésus-Christ. Les enfants de tous les pays apprendront ainsi à se connaître, à s'aimer et à s'entraider.

10. Etant donné que l'éducation des enfants doit se faire selon des méthodes adaptées, les responsables de l'Oeuvre, tant au niveau national qu'au niveau diocésain, doivent être dûment qualifiés pour cette tâche.

11. L'âge limite des enfants ou des jeunes auxquels l'Oeuvre s'adresse est fixé par le Conseil National, avec le consentement de la conférence épiscopale et en accord avec le service missionnaire des jeunes de l'Oeuvre de la Propagation de la Foi.

IV. *L'Union Pontificale Missionnaire des Prêtres, religieux et religieuses*

12. L'Union Pontificale Missionnaire est un service spécial des Oeuvres Pontificales Missionnaires dont l'objectif est la formation et l'information missionnaires des prêtres, des religieux et des religieuses, ainsi que des candidats au sacerdoce ou à la vie religieuse, bref, de tous ceux et de toutes celles qui, par vocation, sont appelés à guider et à animer le Peuple de Dieu.

13. Pour cette information et sensibilisation missionnaires, l'Union utilisera des méthodes adaptées, tant par des moyens propres qu'en faisant appel aux institutions et initiatives existantes ayant pour but la formation première ou la formation permanente des prêtres, religieux et religieuses, des diacres et autres animateurs de communautés. L'Union aidera ceux-ci à prendre conscience de leur responsabilité vis-à-vis de l'évangélisation universelle, dans un esprit de solidarité avec les ouvriers apostoliques du monde entier. Ils se rendront compte de cette façon du devoir de conscientisation missionnaire qui est le leur au sein des communautés dont ils ont la charge. L'Union les aidera à trouver les méthodes pastorales les mieux adaptées à ce but.

14. Le succès des autres Oeuvres Pontificales Missionnaires dépendra en grande partie de la vitalité de l'union Pontificale Missionnaire, étant donné que c'est surtout par ceux auxquels elle s'adresse que l'esprit missionnaire se dévoloppe dans les communautés chrétiennes.

15. Au sein de chaque direction nationale, et éventuellement aussi au sein des directions diocésaines, on désignera un responsable de l'Union ayant les aptitudes requises.

Art. III. – REMARQUES GENERALES

1. Si le besoin s'en fait sentir, le Conseil Supérieur des Oeuvres de la Propagation de la Foi, de Saint Pierre Apôtre et de l'Union Pontificale Missionnaire, peut élaborer des normes plus particulières concernant leur activité, se faisant aider à cette fin par les secrétariats généraux respectifs. Le Conseil Supérieur de l'Oeuvre de la Sainte Enfance (Enfance Missionnaire) peut agir de même pour ce qui la regarde.

2. Vu la grande diversité des situations pastorales, des structures et des mentalités existant dans les différentes Eglises, les Oeuvres Pontificales Missionnaires devront faire preuve de souplesse dans leur organisation et leurs méthodes afin de s'adapter aux circonstances locales. En accord avec la Conférance épiscopale du lieu, le Conseil National desdites Oeuvres pourra proposer au Conseil Supérieur des formules correspondant mieux aux situations qui se présentent.

3. Les Eglises de chrétienté récente sont invitées à s'ouvrir au dynamisme missionnaire universel aussi largement que possible, en organisant chez elles sans tarder et solidement les Oeuvres Pontificales Missionnaires. Cependant cette organisation ne pourra se réaliser que progressivement: une multiplication trop rapide des structures pourrait faire obstacle à leur efficacité.

Appendice. – NOTE HISTORIQUE

1. *L'oeuvre de la Propagation de la Foi* fut fondée à Lyon en 1822 par un groupe de laïcs, dont la figure centrale était Marie-Pauline Jaricot. Avec l'encouragement des papes, l'Oeuvre se répandit dans les diocèses de France, puis des autres pays d'Europe et plus tard de l'Amerique. A partir de 1928 elle est progressivement érigée par les Eglises de mission. Actuellement elle existe en 85 pays. Afin de lui donner une plus grande envergure encore et un caractère plus universel l'Oeuvre reçut un statut pontifical le 3 mai 1922. Son siège central fut tranféré à Rome. L'Oeuvre devint ainsi l'organe officiel de l'Eglise pour la coopération missionnaire.

2. *L'Oeuvre de la Sainte Enfance* fut fondée en 1843 par Mgr de Forbin-Janson, évêque de Nancy. Dès le début elle obtint l'appui de Saint-Siège. Très vite l'Oeuvre se répandit dans les diocèses de France, des autres pays d'Europe et en Amerique. Les derniers temps elle fut erigée en plusieurs pays de mission. Actuellement elle compte une soixantaine de directions nationales. Son siège centrale est à Paris. Le 3 mai 1922 elle reçut le titre officiel d'Oeuvre Pontificale.

3. C'est en 1889 à Caen, toujours en France, que les dames Stéphanie et Jeanne Bigard (mère et fille) posèrent les fondations de l'*Oeuvre de Saint Pierre Apôtre*. Celle-ci aussi, munie de l'appui du Saint-Siège, se répandit dans la plupart des diocèses d'Europe et d'Amerique. Son siège central fut tranféré à Rome en 1920. Le 3 mai 1922 elle reçu le titre officiel d'Oeuvre Pontificale. Elle est intimement liée à l'Oeuvre de la Propagation de la Foi.

4. *L'Union Pontificale Missionnaire* (Unio Cleri pro Missionibus) fut fondée en Italie par le Père P. Manna en 1916. Dès le début elle reçut l'approbation du Saint-Siège. L'Union connut une extension très rapide dans la plupart des diocèses du monde. Elle existe en plus de 50 pays. Le 28 octobre 1956, l'Union reçut le titre officiel d'Oeuvre Pontificale. L'Union qui fut créée comme une association de prêtres fut elargie aux religieux et religieuses, le 14 juillet 1949. Son siège central se trouve à Rome.

* **Bibliografia missionaria**, an. XL-1976, Quaderno 19, Roma 1977, p. 316-324.

4447

1976 MAI 7.- COMM. IUSTITIA et PAX, DECL. PART.*

Doctrina et criteria Sedis Apostolicae proponitur circa armorum instrumentorumque belli deminutionem inter populos et nationes curandam

LE SAINT-SIEGE ET LE DESARMEMENT

Première Partie: DESARMER

I. LA COURSE AUX ARMEMENTS

Elle est à condamner sans réserves **

Même lorsqu'elle est inspirée par un souci de légitime défense, elle est, en fait, de par la nature des armes modernes et du fait de la situation planétaire (paralysie des puissances nucléaires: tout conflit majeur étant exclu dans leurs relations mutuelles, les conflits limités se multiplient à la périphérie de la zone de stabilité nucléaire):

** SIGLES ET ABREVIATIONS

AAS. *Acta Apostolicae Sedis*. Commentaire officiel du Saint-Siège. Cité du Vatican.

P. T. Encyclique *Pacem in Terris* de Jean XXIII: *AAS.* LV (1963), pp. 257-304. Traduction française de la Polyglotte Vaticane 1963.

http://www.obrascatolicas.com

1. Un *danger*, soit d'emploi, total ou partiel, soit de menace – la dissuasion, poussée jusqu'au chantage, étant pris pour norme de relation à l'égard des autres nations (1).

2. Une *injustice*. Elle constitue en effet: *a*) une violation du droit par le primat de la force: l'accumulation des armes devient le prétexte de la course à la puissance (2); *b*) un vol. Les budgets fabuleux affectés à la fabrication et au stockage des armes constituent un véritable détournement de fonds de la part des "gérants" des grandes nations ou des blocs favorisés (3).

La contradiction évidente entre le gaspillage de la surproduction des engins militaires et la somme des besoins vitaux non satisfaits (pays en voie de développement; marginaux et pauvres des sociétés riches) constitue déjà une agression à l'égard de ceux qui en sont victimes. Agression allant jusqu'au crime: même lorsqu'ils ne sont pas employés, par leur seul coût les armements tuent les pauvres, en les faisant mourir de faim (4).

On comprend la condamnation du Concile Vatican II reprise par le Synode 1974: "La course aux armements est une plaie extrêmement grave de l'humanité et lèse les pauvres d'une manière intolérable" (*G. S.* 81, 3). "Elle est un scandale" (*P. P.* 53).

3. Une *erreur*. L'un des principaux arguments ordinairement invoqué en faveur de la course aux armements est celui de la crise économique et du chômage qui résulteraient de la fermeture des usines et arsenaux militaires. Cela serait vrai s'il s'agissait d'une mutation brusque. Mais, dans le cas contraire, les sociétés industrielles ont prospéré malgré de constantes reconversions. La reconversion des usines de fabrication et de marchés militaires en usines et en produits civils se révèle tout aussi possible, si on prend la peine de la planifier dans le temps. Elle est d'autant plus réalisable qu'elle procurerait des emplois en permettant, par exemple, d'entreprendre les grands travaux qui s'avèrent nécessaires pour la sauvegarde de l'environnement.

4. Une *faute*. Le refus de cette reconversion "s'oppose radicalement à l'esprit humain et encore plus à l'esprit chrétien" car il n'est pas admissible "qu'on ne puisse trouver du travail pour des centaines de milliers de travailleurs qu'en les employant à construire des instruments de mort". (Paul VI, Allocution au Corps Diplomatique, 10 janvier 1972: *AAS.* LXIV (1972), p. 54; *D. C.* 1972, p. 104).

5. Une *folie*: ce système de relations internationales fondé sur la peur, le danger, l'injustice, constitue une sorte d'hystérie collective; une folie que l'histoire jugera. Elle est un non-sens puisqu'elle est un moyen qui n'atteint pas la fin. *La course aux armements n'assure pas la sécurité*. *a*) Au niveau des armements necléaires, elle ne confère pas un surcroît de sûreté puisqu'il y a déjà surabondance d'instruments (overkilling); elle crée des risques supplémentaires, en introduisant des instabilités susceptibles de rompre "l'equilibre de la terreur" (5). *b*) Quant aux armements de type classique, leur prolifération, notamment dans les pays du tiers-monde (commerce des armes) crée des déséquilibres régionaux et, à ce titre, peut être génératrice de conflits ou alimenter les conflits en cours.

En toute hypothèse, qu'il s'agisse des armes nucléaires ou des armes de type classique, des grandes ou des petites Puissances, la course aux armements est devenue un processus cumulatif, qui a sa dynamique propre, indépendamment des sentiments d'agressivité, et qui échappe au contrôle des Etats. C'est une machine devenue folle (6).

On dit souvent du désarmement que c'est un "cause usée", "fatiguée" (du fait de ses nombreux échecs: on en parle, dit-on, depuis trop longtemps et on n'en voit pas les résultats).

Mais ne serait-ce pas plutôt la cause de l'armement qui serait usée? N'est-ce pas le postulat de la course aux armes qui donne chaque jour davantage la preuve de sa vétusté, de son caractère anachronique? Si l'on prend pour norme de succès ou d'efficacité des armements la paix qui en résulte, ne doit-on pas plutôt perler d'échec?

L'Eglise condamne la course aux armements

Aussi le Concile est-il catégorique. Il proscrit radicalement *l'emploi des armes de destruction massive*. C'est même la plus expresse réprbation que l'on y trouve. "Faisant siennes les condamnations de la guerre totale, déjà prononcées par les derniers Papes, ce Saint Synode déclare: Tout acte de guerre qui tend indistinctement à la destruction de villes entières ... avec leurs habitants est un crime contre Dieu et contre l'homme lui-même, qui doit être condamné fermement et sans hésitation" (*G. S.* 80, 3-4).

Quant à la *dissuasion*, "si elle a pu servir, d'une manière paradoxale, à détourner des adversaires éventuels" (*G. S.* 81, 1) on peut tout au plus y voir "un délai qui nous est concédé d'en haut" (*G. S.* 81, 4); bref, un répit qu'il nous faut "mettre à profit" (*ibid.*) et très vite. Car, ici le temps ne travaille pas pour nous. "Par l'accumulation des armes ... bien loin d'éliminer les causes de guerre, on risque au contraire de les agraver peu à peu ... Au lieu d'apaiser véritablement les conflits entre nations, on en répand plutôt la contagion à d'autres parties du monde" (*G. S.* 81, 2).

On ne peut donc voir dans cette compétition armée qu'une formule de transition entre "l'antique servitude de la guerre" (*G. S.* 81, 4) et un nouveau système, une solution neuve, de nouvelles "méthodes qui nous permettront de régler nos différends d'une manière plus digne de l'homme" (*ibid.*).

Sinon, cette course folle entretient une fausse paix, une fausse sécurité. Elle devient une fin au lieu d'être un moyen, comme elle en avait l'illusion. Elle institue le désordre établi. Elle constitue *une perversion de la paix* (7).

A temps et à contre-temps, les chrétiens, à la suite du Vicaire du Christ, ont à dénoncer cette préparation scientifique de l'humanité à sa propre mort. Ils doivent alerter l'opinion, également, sur les périls grandissants qui résultent des essais nucléaires (explosions) ainsi que du transport, des stockages et de la dissémination des armes atomiques. "L'humanité, déjà en grand péril, risque d'en venir malgré ... une science admirable, à cette heure funeste où elle ne pourra plus connaître d'autre paix que la paix redoutable de la mort" (*G. S.* 82, 4).

On comprend dès lors la sévérité du diagnostic. *Aux yeux de l'Eglise, la situation actuelle de prétendue sécurité est à condamner:*

5. Paul VI, *Allocution au Corps Diplomatique*, - 11 janvier 1975; *AAS.* LXVII (1975), pp. 98-99; *D. C.* 1975, p. 101. "Cette 'terreur', dont on essaie laborieusement d'assurer une sorte 'd'équilibre', a même été et est couramment considérée comme la principale, sinon peut-être l'unique garantie contre des aventures qui paraîtraient elles-mêmes trop périlleuses à ceux qui se sentiraient, par hypothèse, suffisamment forts pour espérer pouvoir les surmonter en survivant à leurs adversaires".

6. Paul VI, *Message de Noël*, - 20 décembre 1968; *AAS.* LXI (1969), p. 55; traduction française dans: *D. C.* 1969, p. 3. "Le pouvoir de destruction de l'homme moderne est incalculable, et la fatale probabilité que ce pouvoir soit appliqué à dévaster la cité humaine dépend de causes tragiquement limites, que ni la science, ni la technique ne peuvent, par elles-mêmes, dominer. Il arrive alors qu'à l'espérance succède l'angoisse".

7. Paul VI, *Discours à l'occasion de l'anniversaire de sa visite à l'ONU*, - 4 octobre 1966; *AAS.* LVIII (1966), p. 900; traduction française dans: *D. C.* 1966, col. 1840. "On voit se répandre de plus en plus la conviction intime que la paix vraie et durable ne peut être fondée sur la puissance d'armes exterminatrices ni sur la tension statique d'idéologies contraires".

G. S. Constitution pastorale *Gaudium et Spes* sur l'Eglise dans le monde contemporain, Concile Oecuménique Vatican II: *AAS.* LVIII (1966), pp. 1025-1120. Traduction française de la Polyglotte Vaticane 1966.

P. P. Encyclique *Populorum Progressio* de Paul VI: *AAS.* LIX (1967), pp. 257-299. Traduction française de la Polyglotte Vaticane 1967.

D. C. Les citation *D. C.* du texte sont empruntées à la revue *La Documentation Catholique* (5, rue Bayard, Paris).

NOTES ADDITIONNELLES

1. *G. S.* 80, 1. " ... si l'on utilisait complètement les moyens déjà stockés dans les arsenaux des grandes puissances, il n'en résulterait rien moins que l'extermination presque totale et parfaitement réciproque de chacun des adversaires par l'autre, sans parler des effets funestes découlant de l'usage de ces armes ..."

2. Paul VI, *Allocution au "Comité d'études pour la Paix" de la Commission Pontificale "Justitia et Pax"*, - 22 mars 1975; *AAS.* LXVII (1975), p. 201; *D. C.* 1975, p. 360. "... la production et le commerce des armements continuent à croître, à alimenter les conflits et à multiplier les risques de guerre".

3. Paul VI, *Lettre au Secrétaire général des Nations Unies, U Thant, à l'occasion de la reprise à Genève des travaux du "Comité des Dix-Huit pour le désarmement"*, - 24 janvier 1966, *AAS.* LVIII (1966), p. 136; *D. C.* 1966, col. 290-291. "... Mais on ne peut le nier: chaque jour qui passe fait apparaître plus clairement qu'aucune paix stable ne pourra s'établir entre les hommes, tant qu'il ne sera procédé à une réduction effective, générale et contrôlée des armements. Chaque jour qui passe rend également plus douloureux et plus dramatique le contraste entre l'énormité des sommes englouties dans la fabrication des armes et l'immense et croissante détresse matérielle de plus de la moitié de l'humanité, qui attend encore de voir satisfaites ses nécessités les plus élémentaires".

4. Paul VI, *Radiomessage de Noël*, - 20 décembre 1964; *AAS.* LVII (1965), p. 180; traduction française dans: *D. C.* 1965, col. 133-134. "Nous osons souhaiter que les gouvernants sachent suivre avec prudence et magnanimité la voie du désarmement et veulent bien envisager généreusement pour l'avenir l'application au moins partielle et graduelle, des budgets militaires à des fins humanitaires, et cela, non seulement à l'avantage de leurs propres Etats, mais aussi au profit des pays en voie de développement et qui sont dans le besoin. La faim, la misère, la maladie et l'ignorance appellent sans cesse au secours ...".

Paul VI, *Lettre au Secrétaire général des Nations Unies, U Thant, à l'occasion de la reprise à Genève des travaux du "Comité des Dix-Huit pour le désarmement"*, - 24 janvier 1966, *AAS.* LVIII (1966), p. 135; *D. C.* 1966, col. 290-291. "En élevant la voix en faveur de la grande cause du désarmement, Nous avons conscience de suivre fidèlement la voie tracée par Nos prédecesseurs".

1. *Au nom de la paix, qu'elle n'assure pas*. En particulier, en raison des armes atomiques: que soient bannies "ces armes déshonorantes" et "que soit proscrit ... cet art terrible qui consiste à fabriquer la bombe, à la multiplier et à la conserver, pour la terreur des peuples ... Prions pour que cet engin meurtrier ne tue pas la paix en la cherchant" (Paul VI, Pour le 20ème anniversaire de la bombe d'Hiroshima, - Angelus, 8 août; texte original en: *Insegnamenti di Paolo VI*, Cité du Vatican, III (1965), p. 1143; traduction française dans: *D. C.* 1965, col. 1452) (8).

2. *Au nom de la morale naturelle et de l'idéal évangélique*. La course aux armements (aux armes A. B. C., mais aussi aux armes conventionnelles modernes) en raison de leur capacité de destruction scientifique est contraire à l'homme et contraire à Dieu. Cette course folle est donc à proscrire au niveau de l'éthique. Et cela, pour deux raisons principales:

a) Lorsqu'il n'y a plus proportion entre le dommage causé et les valeurs qu'on cherche à sauvegarder, mieux vaut subir l'injustice que de se défendre (9). Du moins, que de se défendre par ce moyen. Car le droit et le devoir demeurent d'un résistance active, quoique sans violence, à l'injuste oppression et cela, au nom des droits de l'homme et de sa dignité.

b) Lorsque l'armement n'a plus pour fin, au moins principale, la défense, mais l'agression, il perd sa raison d'être, sa justification, sa légitimité. Or, c'est justement ce qui se vérifie actuellement. La course aux armements est devenue une course à la puissance. Elle est d'ores et déjà un moyen d'imposer aux nations plus faibles, ou même aux blocs antagonistes, une domination. Elle est donc au service d'un réel impérialisme et d'un néocolonialisme. Elle permet aux grandes puissances un nouveau partage du monde.

Il ne s'agit donc plus seulement de guerre froide, mais d'une action offensive, *d'une agression et d'une oppression inadmissibles*: "La puissance des armes ne légitime pas tout usage de cette force à des fins politiques ou militaires" (*G. S.* 79, 4).

- Elle constitue une provocation qui explique – psychologiquement, économiquement, socialement et politiquement – l'apparition et la multiplication d'une autre compétition: *La course aux petits armements*. Le terrorisme, en effet, se présente souvent comme l'ultime moyen de défense contre cet abus de pouvoir des grandes nations et comme une contestation violente de la situation d'injustice créée ou entretenue par l'emploi ou la menace des Etats les mieux armés.

- Cette utilisation des armes dominantes par les nations industrialisées a également pour effet *d'engager les pays en voie de développement dans une course similaire aux armements*. Une part grandissante des budgets militaires de certains pays défavorisés retarde encore davantage leur croissance économique. La montée de régimes politiques autoritaires dans le tiers-monde est à la fois la cause et l'effet de l'accroissement des achats (et donc des ventes) d'armes par les puissances industrielles.

- Cette utilisation des ressources financières à des fins militaires entraîne, en contre-partie, un ralentissement ou *une diminution de l'aide* aux pays défavorisés. Elle rend plus difficile le transfert, maintes fois souhaité et demandé par Paul VI dans son Message du 4 décembre 1964 aux journalistes à Bombay: *désarmer pour développer*. (*AAS.* LVII (1965), p. 135; traduction française dans: *D. C.* 1965, col. 15), dans *Populorum progressio* (*P. P.* 53) ainsi que dans *Gaudium et Spes* (*G. S.* 81, 2-3).

Il n'en serait pas de même si les nations qui disposent des plus grands moyens dans le domaine de l'armement acceptaient enfin de ralentir, puis de stopper, cette course aux armes comme moyen d'hégémonie et non pas seulement de protection des bien et des vies de leurs ressortissants. L'adjuration de Paul VI aux représentants des peuples du monde entier, dans son discours à l'ONU, le 4 octobre 1965, reste plus actuelle et plus valable que jamais: "Laissez tomber les armes de vos mains".

Ainsi, le devoir est aussi clair que le diagnostic: 1. Il faut stopper la course aux armements. 2. Il faut réaliser la réduction des armements.

II. LA REDUCTION DES ARMEMENTS

Il ne suffirait pas d'en rester au niveau actuel des stocks et des forces armées. Il faut en outre entamer un désarmement progressif, et contrôlé à toutes ses étapes, pour garantir la sécurité.

1. Pourquoi la réduction des armements?

Elle amorce un processus inverse de la course aux armements: elle est à la fois le signe et l'agent d'une diminution de la peur et d'un retour à la confiance.

Elle donne une plus grande crédibilité à l'interdiction de la force dans les relations internationales. Elle permet de mieux assurer le respect du droit international et de fonder la paix sur la justice, aussi bien entre les nations qu'à l'intérieur de chacune d'elles.

Elle permet d'assurer la sécurité à meilleur compte et d'affecter à des fins pacifiques les nouvelles sommes ainsi économisées.

2. Comment désarmer?

Les documents du Magistère indiquent un certain nombre de *critères* pour que le désarmement soit à la fois juste et efficace.

Le désarmement doit être conçu de telle sorte que *la sécurité* qui en résulte soit au moins égale à celle qu'assure la situation actuelle.

Le désarmement doit être *progressif*, le passage d'un état à un autre étant subordonné à la constatation de l'accomplissement des obligations contractées (10).

Il doit être *contrôlé*: grâce à des systèmes de vérification internationale aptes à garantir le respect des engagements pris. Pour "devenir une réalité, il ne doit pas se faire d'une manière unilatérale, mais à la même cadence, en vertu d'accords, et être *assorti de garanties véritables et efficaces*" (*G. S.* 82, 1).

a) L'histoire de ces adjectifs et de quelques autres (désarmements mutuel, simultané, institutionnellement garanti) est liée à un contexte précis caractérisé par la conception de la souveraineté absolue des Etats. Elles est inspirée par un climat de méfiance réciproque qui justifiait, par le fait même, la possession d'armes et une prudence certaine. *Cette vigilance se comprend encore de nos jours.* "Tant que l'homme restera l'être faible, changeant, et même méchant qu'il se montre souvent, les armes défensives seront, hèlas, nécessaires" (Paul VI, Allocution à l'Assemblée Générale des Nations Unies, - 4 octobre 1965, *AAS.* LVII (1965), p. 882; *D. C.* 1965, col. 1735). "Quelle inconscience subsiste parfois au coeur même de certaines manifestations qui se veulent pacifistes! Et que de mensonges ou de manoeuvres dominatrices se cachent derrière certaines prétentions de paix" (Paul VI, Allocution aux anciens combattants des pays d'Europe, - 20 novembre 1971: *AAS.* LXIII (1971) p. 882; *D. C.* 1972, p. 64). *Ce rappel de Paul VI au réalisme rejoint l'affirmation de Vatican II*: "Aussi longtemps que le risque de guerre subsistera, qu'il n'y aura pas d'autorité internationale compétente et disposant de forces suffisantes, on ne saurait dénier aux gouvernements .. le droit de légitime défense. Les chefs d'Etat ... ont donc le devoir d'assurer la sauvegarde des peuples dont ils ont la charge ... (*G. S.* 79, 4). Mais si la suppression entraîne l'insécurité, la possesaion exagérée des armes en entraîne une autre, aussi grave. Il ne s'agit donc pas de suppression, mais de réduction.

b) *Faut-il pour autant s'en tenir littéralement aux critères traditionnels du désarmement*, quel que soit par ailleurs leur bien-fondé? L'échec du désarmement ne provient-il pas d'une répétition pure et simple des critères juridiques et politiques d'hier? D'une sorte d'entité juridique immuable, que les Puissances concernées gardent en réserve, pour ajourner cette question délicate? L'Eglise, pour sa part, peut-elle en rester à ce point de ses recommandations et de son enseignement?

N'y a-t-il pas d'autres solutions à trouver, pour sortir de ce cercle vicieux, et échapper à l'envoûtement de la méfiance? Dans ce quart de siècle qui a suivi la dernière guerre mondiale, un certain nombre de réconciliations n'ont-elles pas mis en cause le postulat suivant lequel la sécurité reposerait seulement sur la force militaire? Historiens et politiques n'ont-ils pas été surpris de voir que les motifs de ces chocs historiques catastrophiques se réduisaient à peu de chose, et comment il a fallu peu de chose, également, pour changer l'hostilité en collaboration? Si la guerre est la conjonction de deux peurs, la paix ne résult-t-elle pas de deux confiances rétablies ou à

10. Paul VI, *Allocution à l'Association européenne des cardiologues pédiatres*, - 12 mai 1967; *AAS.* LIX (1967), p. 619; *D. C.* 1967, col. 1005. " ... une possibilité ou amorce de solution ... consisterait dans la réduction progressive, simultanée et généralisée des armements militaires. En mettant fin à cette course épuisante, devenue à l'heure présente, comme Nous l'avons dit ailleurs, 'un scandale intolérable', des sommes importantes pourraient être investies dans la construction d'hôpitaux, dans l'aménagement sanitaire des territoires en voie de développement, pour la formation du personnel médical nécessaire".

Paul VI, *Message pour la "Journée de la Paix" 1976*, - 18 octobre 1975; *AAS.* LXVII (1975), p. 669; traduction de la Polyglotte Vaticane, 1975, p. 12; paru dans: *D. C.* 1975, p. 952. "... le désarmement militaire devrait être commun et général pour ne pas constituer une erreur impardonnable, conséquence d'un optimisme impossible et d'une naïveté aveugle, tentation pour la violence d'autrui. Ou bien le désarmement est le fait de tous, ou bien c'est un délit de manque de défense".

8. Paul VI, *Message pour la "Journée de la Paix" 1976*, - 18 octobre 1975; *AAS.* LXVII (1975), pp. 669-670; traduction française de la Polyglotte Vaticane, 1975, p. 13; paru dans: *D. C.* 1975, p. 952. "Si la conscience de la fraternité universelle arrive à pénétrer vraiment le coeur des hommes, aurront-ils encore besoin de s'armer au point de devenir assassins aveugles et fanatiques de leurs propres frères, innocents en soi, et de perpétrer, en hommage à la paix, des massacres d'une violence incroyable comme à Hiroshima le 6 août 1945?".

9. Pie XII, *Allocution aux membres de la XVIe session de l'Office international de documentation de médecine militaire*, - 19 octobre 1953; *AAS.* XLV (1953), pp. 748-749; *D. C.* 1953, col. 1413. "Il ne suffit pas d'avoir à se défendre contre n'importe quelle injustice pour utiliser la méthode violente de la guerre. Lorsque les dommages entraînés par celle-ci ne sont pas comparables à ceux de l'injustice tolérée', on peut avoir l'obligation de 'subir l'injustice'".

http://www.obrascatolicas.com

rétablir aussi vite que possible, avant et afin d'amorcer le processus de l'escalade militaire? L'heure que nous vivons n'est-elle pas l'heure favorable à ce genre de perspective? Les peuples qui se livrent à la course folle des armements, quantitatifs et qualitatifs, ne vont-ils pas, comme les coureurs du stade, s'arrêter par épuisement? Le moment n'est-il pas venu d'utiliser les contraires, et de transformer l'excès de guerre ou de menaces en conquête et en maintien de la paix?

Le désarmement n'est pas une réalité distincte, un "en-soi" séparé. Il fait partie d'un ensemble. Sanc doute, doit-il être envisagé en lui-même et avec ses méthodes propres, dans un souci de clarté scientifique, juridique, politique et spirituelle.

Il appelle et requiert des techniques, des disciplines, des hommes appropriés. Mais il doit, à tout moment, être envisagé et réalisé en intime liaison avec les deux autres grandes réalités d'aujourd'hui: le développement et l'organisation de la Société Internationale. Désarmer, développer, institutionnaliser: un seul et même problème, une seule et même solution.

Deuxième Partie: REMPLACER LA GUERRE

I. LA PAIX PAR LE DROIT

Désarmer c'est donc s'arrêter et réduire. Mais c'est aussi et surtout, transférer. On ne détruit que ce que l'on remplace. Il s'agit de transposer, du moins pour la plus large part, la sécurité nationale et ses instruments militaires, jusqu'ici liés à la volonté de chaque gouvernement, en sécurité internationale (11).

Ceci, par le recours confiant au droit, comme cela se fait pour les affaires qui concernent la vie intérieure de chaque Etat civilisé.

A. Une structure mondiale: l'ONU et le désarmement (12)

L'Encyclique *Pacem in terris* insiste fortement sur l'impérieuse nécessité d'une "autorité publique de compétence universelle" (*P. T.* 137). La constitution *Gaudium et Spes* reprend mot pour mot la même idée: "Une autorité publique universelle reconnue par tous, qui jouisse d'une puissance efficace susceptible d'assurer à tous la sécurité, le respect de la justice et la garantie des droits" (*G. S.* 82, 1).

A cette institution indispensable, le Concile assigne une fonction, soutenue par une opinion publique éclairée: "Préparer ... ce moment où, de l'assentiment général des nations, toute guerre pourra être absolument interdite" (*ibid.*).

Le Synode des Evêques d'octobre 1971 se fait plus précis. Il nomme l'organisation existante, en disant ce qu'on attend d'elle: "Que les Nations Unies – qui, en raison de leur fin propre, doivent promouvoir la participation de toutes les Nations – et les Organisations Internationales, soient appuyées comme l'amorce d'un système susceptible de freiner la course aux armements, de faire abandonner le commerce des armes, de réaliser le désarmement et de résoudre les conflits par des moyens pacifiques d'action légale, d'arbitrage et de police internationale. Il est absolument nécessaire que les différends entre nations ne soient pas résolus par la guerre, mais que soient trouvés d'autres moyens conformes à la nature humaine" (*Justice dans le Monde*: *AAS.* LXIII (1971), p. 939; traduction française de la Polyglotte Vaticane, 1971, p. 22).

Paul VI est tout aussi explicite: "Nous avons foi en l'ONU; Nous avons confiance dans ses possibilités d'étendre le domaine de la paix et le règne du droit dans notre monde tourmenté, nous sommes prêts à lui donner notre entier appui moral. La cause de la paix et du droit est sacrée. Les obstacles qu'elle rencontre ne doivent pas décourager ceux qui s'y dévouent; qu'ils proviennent de circonstances adverses ou de la malice des hommes, ils peuvent et doivent être surmontés" (Paul VI, Allocution au Secrétaire Général des Nations Unies, Kurt Waldheim, - 5 février 1972, *AAS.* LXIV (1972), p. 215; *D. C.* 1972, p. 208). Et bien d'autres textes pourraint être invoqués dans le même sens.

11. Paul VI, *Allocution au Président des Etats-Unis, M. Gerald Ford*, - 3 juin 1975; texte original en: *Insegnamenti di Paolo VI*, Cité du Vatican, XIII (1975), p. 591; traduction française dans: *D. C.* 1975, p. 601. "Nous ne fermons ... pas les yeux sur la réalité des rapports de force qui s'établissent entre les nations et leurs blocs et qui posent continuellement des problèmes d'équilibre et de déséquilibre. Mais nous devons élever notre voix pour rappeler aux peuples que ce n'est pas sur la force que peut être fondé un ordre international pacifique et humain, mais sur le critère de la justice, sur le respect et la compréhension des droits et des besoins des autres..."

12. Paul VI, *Message au Secrétaire général des Nations Unies, U Thant, pour le XXVe Anniversaire de l'ONU*, - 4 octobre 1970; *AAS.* LXII (1970), pp. 685-686; *D. C.* 1970, p. 903. "Puisse votre inlassable obstination, mise au service de toutes les initiatives de désarmements réciproque et contrôlé, assurer en notre ère industrielle la réalisation de l'annonce de l'ancien prophète des temps agraires et employer les ressources rendues ainsi disponibles au progrès scientifique, à la mise en oeuvre des immenses ressources des terres et des océans, et à la subsistence de tous les membres de la famille humaine en perpétuel accroissement: que jamais le travail des vivants ne soit utilisé contre la vie, mais au contraire tourné à l'alimenter et à le rendre vraiment humaine!"

B. Conventions et Accords bi-ou multilatéraux (13)

Mais il ne faut pas attendre que cette "autorité publique de compétence universelle" (*P. T.* 137) soit instaurée pour agir dans le domaine du droit. Les trois derniers Papes ont beaucoup écrit et parlé à ce sujet.

Le 30 juin 1964, une Lettre du Secrétaire d'Etat, le Cardinal Cicognani, à M. Houari Souiah, délégué algérien à la "Conférence pour la Dénucléarisation de la Méditerranée" mentionne: "Le Saint-Siège a encouragé notamment les initiatives de désarmement, surtout celles visant à prévenir le péril atomique, et souhaite que l'humanité parvienne à (s'en) prémunir ... par un accord sincère et général, qui seul peut rendre ses efforts efficaces... Le Saint-Père souhaite que cet appel soit entendu par tous les responsables du destin des nations ..." (Texte original en: *L'Osservatore Romano* - 9 juillet 1964, N. 156, p. 1; *D. C.* 1964, col. 970).

Trois ans plus tard, le 27 août 1967, Paul VI précise comment il a approuvé le traité de Genève sur la non-prolifération nucléaire "en dehors de tout sous-entendu politique" parce que "il marque un premier pas ... et instaure un épisode de concorde et de collaboration internationales sans lesquelles il est impossible d'espérer la sécurité et la paix du monde" (Paul VI, Angelus, dimanche 27 août 1967; texte original en: *Insegnamenti di Paolo VI*, Cité du Vatican, V (1967), p. 892; traduction française dans: *D. C.* 1967, col. 1647).

Le 24 juin 1968, le Saint-Père revient sur cette idée. Il se réjouit que les Nations Unies aient approuvé "le texte d'un accord international destiné à mettre fin à la prolifération des armes atomiques et à arrêter la course aux armements nucléaires". Résultat encore imparfait, mais "premier pas" sur une voie qui devrait mener "jusqu'au bannissement total des armes nucléaires et au désarmement général et complet". (Paul VI, Allocution au Sacré College, - 24 juin 1968; *AAS.* LX (1968), p. 461; traduction française dans: *D. C.* 1968, col. 1270). Il semble utile de rappeler que le Saint-Siège a adhéré au "Traité de non-prolifération des armes nucléaires" le 25 février 1971.

C. Création d'institutions consacrées au désarmement

Enfin, ces accords et conventions devraient aboutir à la création d'institutions nouvelles spécifiquement consacrées au désarmement. Elles constitueraient autant de pierres d'attente pour l'instance mondiale d'arbitrage et de police internationale impatiemment attendue.

II. LA VOLONTE POLITIQUE (14)

Lois et conventions resteront lettre morte si elles ne sont pas animées, du dedans, par une volonté politique assortie d'une stratégie pacifique.

13. Paul VI, *Lettre au Secrétaire général des Nations Unies, U Thant, à l'occasion de la reprise à Genève des travaux du "Comité des Dix-Huit pour le désarmement"*, - 24 janvier 1966; *AAS.* LVIII (1966), p. 135; *D. C.* 1966, col. 289. "Au moment où le 'Comité des Dix-huit pour le Désarmement' va reprendre ses activités à Genève, Nous voulons vous adresser un pressant appel, inspiré par le désir de voir les travaux de ce Comité aboutir à un résultat positif et concret, et marquer ainsi une nouvelle étape vers la réalisation du désarmement, si unanimement attendu et souhaité. Nous Nous sentons encouragé dans cette démarche par la récente prise de position de plus de deux mille évêques catholiques réunis à Roma en Concile oecuménique. Nous Nous y sentons encouragé également par l'écho qu'a trouvé, auprès de la Commission du Désarmement, notre appel de Bombay, et par l'accueil favorable réservé, dans l'opinion mondiale, à Notre discours aux Nations Unies".

Paul VI, *Lettre à Mgr. Casaroli à l'occasion de la Conférence d'Helsinki*, - 25 juillet 1975; *AAS.* LXVII (1975), pp. 478-479; *D. C.* 1975, p. 757. "Instruits par la tragique expérience de deux guerres épouvantables qui, allumées en Europe en l'espace de trente années, consumèrent comme dans un brasier tant de millions de victimes, dévastant des régions étendues et florissantes et entraînant dans la lutte fratricide beaucoup d'autres peuples non européens, ces représentants veulent établir une entente qui repose sur des principes clairs et fermes de droit international et mettre l'Europe et le monde à l'abri de la menace de nouvelles expériences de destruction et de mort, infiniment plus terrifiantes. En même temps, ils veulent tracer les lignes d'un début de coopération ... en consolidant la paix, qui concourra à multiplier avec plus d'intensité les échanges des valeurs qui forment la force spirituelle de l'Europe".

Paul VI, *Allocution au Collège de Défense de l'OTAN*, - 30 janvier 1971; *AAS.* LXIII (1971), p. 143; *D. C.* 1971, p. 204. "... Votre Institution se définit comme un Collège de défense. Puisse son existence même ne servir qu'à la défense de la Paix. Que la formation qu'elle donne prépare à utiliser non des armes militaires — même justifiées par la défense du droit et de la civilisation — mais des armes politiques, et cela, non pour fomenter la division entre les peuples, mais pour promouvoir leur union".

14. Paul VI, *Angelus*, Dimanche 27 août 1967; texte original en *Insegnamenti di Paolo VI*, Cité du Vatican, V (1967), pp. 891-892; traduction française dans: *D. C.* 1967, col. 1647. "En cette minute spirituelle, Nous évoquerons le fait

A. Il s'agit "d'utiliser non des armes militaires, même justifiées par la défense du Droit et de la Civilisation, mais *des armes politiques ... pour promouvoir l'union des peuples*" (Paul VI, Allocution au Collège de Défense de l'OTAN, - 30 janvier 1971: *AAS.* LXIII (1971), p. 143; *D. C.* 1971, p. 204). Un an après, le Saint-Père reprend la même idée, devant la même auditoire: "N'est-ce pas le voeu général de l'humanité et son profond intérêt que les rapports purement militaires se transforment de plus en plus en rapports civils?" (Paul VI, Allocution au Collège de Défense de l'OTAN, - 3 février 1972: *AAS.* LXIV (1972), p. 213; *D. C.* 1972, p. 261).

1. Cette tâche revient, évidemment, en priorité *aux gouvernements*. Jean XXIII les "adjure de n'épargner aucun effort en ce sens". (*P. T.*, 117). Le Concile fait sien son appel: "Les Evêques du monde entier, rassemblés et ne faisant qu'un, adjurent les Chefs d'Etat et les autorités militaires de peser à tout instant une responsabilité aussi immense" (*G. S.*, 80, 5).

2. Mais, là encore, "les Chefs d'Etat ... sont tous dépendants des opinions et des sentiments de la multitude...; d'où l'extrême nécessité d'un renouveau dans la formation des mentalités et d'un changement de ton dans *l'opinion publique*" (*G.S.* 82, 3). La technicité des problèmes de la sécurité nationale et de l'exercice de l'autorité par suite de la "socialisation" de l'existence (cf. *Semaine Sociale de France*, Grenoble 1959) crée le risque que le pouvoir s'isole du peuple. Les Gouvernements se trouveraient facilement enfermés dans leurs déterminismes propres et entraînés, presque malgré eux, à ne plus vouloir ni pouvoir réaliser le désarmement, si la pression de leurs peuples respectifs ne les obligeait à remettre en question les postulats héréditaires de la défense armée ou sur-armée. Seuls, le bon sens et la pression de l'opinion publique peuvent empêcher que se créent deux histoires parallèles et souvent contradictoires: celle des civilisations et celle des techniques militaires ou civiles déshumanisantes.

3. Le rôle des formations politiques (partis au pouvoir ou dans l'opposition, presse d'opinion, etc.) devrait être décisif pour orienter la politique étrangère de leurs gouvernements dans un sens pacifique.

4. Dans cet "assentiment général des nations grâce auquel toute guerre pourra être absolument interdite" (*G. S.* 82, 1), une place toute spéciale revient *aux savants*. Paul VI leur lance un appel pressant: "Que l'humanité se ressaisisse! Qu'elle sache trouver en elle-même, dans ses chefs, dans ses maîtres, la force et la sagesse de rejeter loin d'elle l'usage maléfique de la science destructive! Qu'elle aille plutôt demander à la science le secret de se faire du bien à elle-même" (Paul VI, Allocution à l'Académie Pontificale des Sciences, - 27 avril 1968: *AAS.* LX (1968), p. 275; *D. C.* 1968, col. 869) (15).

Le désarmement notamment, n'est pas seulement affaire de bonne volonté. Il *ne s'improvise pas*. Il coûtera cher, comme lorqu'il s'agit de détruire un vieil immeuble pour le remplacer par un neuf. *La reconversion des industries et du commerce des armes*, en particulier, relève des techniciens. Elle exige "des études approfondies et courageuses" (*G. S.* 82, 3).

5. Cela requiert des *techniques industrielles et économiques, mais aussi des techniques politiques*. "Que les Assemblées les plus hautes et les plus qualifiées étudient à fond le problème d'un équilibre international ... à base de confiance réciproque..., de loyauté dans le diplomatie, et de fidélité dans l'observation des traités..." (*P. T.* 118).

B. Il s'agit donc pour les reponsables du bien public, à tous les niveaux, *d'élaborer une stratégie du Désarmement et de la Paix scientifiquement fondée* sur des analyses objectives et complètes, et seule capable d'assurer sa crédibilité.

A l'heure actuelle, pour rendre crédible toute parole ou message sur le désarmement et l'accorder aux "signes des temps", il faut, semble-t-il:

1. D'une part, reconnaître *la difficulté grandissante* de certaines formules ou programmes, tels que "le désarmement pour le développement": *a*) en raison de l'intensification de l'aide militaire que laisse prévoir la montée de systèmes politiques autoritaires dans le tiers-monde; *b*) en raison de l'augmentation de l'équipement des polices et des appareils de sécurité interne justifiés par la lutte contre le terrorisme, susceptible aujourd'hui de s'institutionnaliser en guerre civile larvée.

2. D'autre part, avancer *quelques suggestions* qui vont dans le sens de l'aspiration contemporaine à une politique de désarmement, par exemple: *a*) le renforcement du rôle de police internationale de l'ONU; *b*) L'institutionnalisation, à l'échelle internationale, des mesures de police contre le terrorisme, en diminuant ou en évitant la création de dualités de forces armées, durant cette décennie; *c*) L'accès des pays sou-développés aux négociations sur le désarmement, comme "partenaires" des conjonctures éventuelles de désescalade; *d*) on suggère aussi, pour décourager la tendance à la course aux armenemnts:

– l'interdiction d'accès au "droit de tirage" des nations sous-développés qui augmentent leurs budgets militaires;

– à l'inverse, l'accès prioritaire aux financements internationaux des pays qui réduisent leurs dépenses militaires à des fins sociales;

– le détournement, en vue d'une utilisation pacifique, du revenu des brevets d'armements pour constituer des fonds de développement.

C. Une "strategie du désarmement" ne peut pas se limiter à des critères d'efficacité ou de rendement. Elle doit s'appuyer sur *une vision ethique, culturelle et spirituelle*. Elle appelle, dans les années qui viennent, la réflexion approfondie des philosophes et de théologiens, en particulier sur la notion de "légitime défense", sur le concepts de "nation", de souveraineté nationale, trop souvent conçue en termes d'autarcie absolue. Elle aura besoin aussi de "prophètes" – à condition qu'ils soient authentiques – de grandes voix, de "héraults" et de rassembleurs, de "mystiques", au sens large et au sens précis du mot, pour entraîner et mobiliser les énergies et leur potentiel d'unité, de dialogue et de coopération.

Bref, le désarmement a pour fondement et pour moteur la "confiance mutuelle". On ne peut remplacer le recours à la guerre que par *une "dynamique de la paix"*.

Le désarmement des armes exige, comme condition première, non la suppresssion, mais la sublimation des instincts guerriers de l'homme (chasseur, pillard, dominateur) en engagement au service "de la construction virile de la paix" (*G. S.* 82, 2).

Il faut trouver des substituts à la guerre, en donnant des guerres à gagner. Le désarmement n'est pas séparable des autres objectifs d'unité, de justice, de concorde et de développement de toute la "famille humaine".

La victoire du désarmement n'est pas autre que la victoire de la paix. Son unique chance, c'est de s'incorporer au grand Dessein, à la "nouvelle histoire", de l'humanité. (Paul VI, Allocution à l'Assemblée Générale des Nations Unies, - 4 octobre 1965: *AAS.* LVII (1965), p. 882; *D. C.* 1965, col. 1735).

* Tipografia Poliglotta Vaticana, 1976.

4448

1976 MAI 8.- SIGNATURA APOST., SENTENTIA. PART.*

Religiosus, etsi motiva dimissionis a religione dederit sufficientia, declaratur dimissus illegitime, in casu, ob allegatam apostasiam a religione, quia, subductus certe illegitime ab oboedientia proprii Superioris Maioris, commorabatur de facto in quadam propriae religionis domo

ERZEGOVINA – Dimissionis a religione

SPECIES FACTI

Praestat facti chronologice vicissitudines exponere. Rev.dus M. O., Provinciae Erzegovinae, natus die 29 iunii 1941, professus sollemniter et sacerdos Romae die 26 martii 1966 ordinatus, missus fuerat a suo Ministro Provinciali et Definitorio in conventum Berolinensem ut studia superiora philosophiae peragerent penes Berolini Universitatem civilem.

Die 15 augusti 1970, Minister provincialis cum proprio Definitorio revocavit Rev.do O. licentiam prosequendi studia apud Univ. Berolinensem, quin cum eodem motiva huius decisionis communicaret.

Die 17 augusti 1970, idem Minister provincialis assignavit Patri O. domum "R." ad habituliter commorandum, intra terminos propriae Provinciae positam. Die 8 octobris 1970, Episcopus "M." Patrem O. "pro experimento ad triennium recipit", sed tantum "si indultum exclaustrationis vel saecularizationis a S. Sede obtinueris".

Die 9 octobris 1970, Pater O. expostulat directe a S. C. pro Religiosis indultum exclaustrationis usque ad diem 1 iulii 1973, ob sequentes causas: a) "Studia incepta cum licentia propriorum Superiorum apud Univ. Berolinensem in Germania absolvere volo, sed superiores non sunt parati ulterius

http://www.obrascatolicas.com

mihi licentiam concedendi ex causis mihi nec cognitis nec manifestis"; b) "Minister Provincialis, Pater R. S., non est paratus beneplacitum suum dare petitioni meae ad indultum exclaustrationis ... Puto quod Minister provincialis, Pater R. S., abutitur ita potestate ecclesiastica ..., quia impedit subditum suum in iure ad exclaustrationem ..."; c) "Episcopum benevolum receptorem iam inveni... episcopus de M. in Jugoslavia.".

Die 14 octobris 1970, Pater O. deserit conventum de M., et per viam aëream se contulit directe in conventum Ordinis Berolinensem, ubi habitaverat. Die 15 oct. 1970, Pater O. e domo religiosa berolinensi scribit ad Ministrum Generalem Ordinis, quem certiorem facit de propria condicione iuridico-religiosa et instat pro rescripto exclaustrationis obtinendo.

Die 22 oct. 1970, Minister provincialis litteras mittit Patri O., Berolini commoranti, et, memoratis praeceptis antea datis derelinquendi Berolinum et petendi conventum de R., eum declarat "fugitivum" ad normam can. 644 § 3, et in poenas can. 2386, scilicet in suspensionem, incursum declarat eique iterum suadet ut domum de R. immediate ingrediatur.

Die 15 nov. 1970, Pater O. rescribit Ministro Generali Ordinis, et respuens litteras, praecepta, monitiones et consilia tum Pro-Vicarii Generalis Ordinis, qui ab eo definitur "Pro-Motor generalis iniuriae iniustitiaeque in Ordine necnon Advocatus diaboli", tum Ministri provincialis, qui eum declaraverat "fugitivum" et "suspensum".

Die 2 dec. 1970, Minister provincialis, in litteris Patri O. Berolini missis allegatisque praeceptis et monitionibus iam datis: a) declarat constare de facto inoboedientiae et apostasiae ab Ordine: "non si è sottomesso e non è rientrato in Provincia. In tale maniera, secondo il can. 644 § 2, Lei è già diventato apostata dall'Ordine"; b) secundam monitionem canonicam repetit una cum dimissionis comminatione: "ancora una volta L'invitiamo a ritornare nella Provincia ... Con la presente, a norma dei cann. 659-662 C.I.C., Le intimiamo la seconda ammonizione di pentirsi della sua trasgressione ... Se non risponderà al nostro invito e alla nostra ammonizione, sarà espulso dall'Ordine, a norma del diritto canonico"; c) addit opportunas exhortationes: "La preghiamo da fratello e da padre di riflettere a quello che Ella ha fatto. Ha ancora tempo, benché per l'ultima volta, di emendarsi".

Die 9 dec. 1970, Pater O. rescribit Ministro Generali Ordinis fortiterque eum increpat de negata iustitiae administratione, contra praescriptum can. 1625 quem ipse inepte allegat, et circa declarationem condicionis 'fugitivi' et 'apostatae' ab Ordine, quam Minister provincialis eidem fecerat. Die 22 dec. 1970, Minister Generalis Ordinis notum facit Patri O. suum casum "a Commissione de recursibus examinatum fuisse". Attamen – addit Minister Generalis – "valde doleo quod nullum elementum a Commissione repertum fuerit ut praecedentem opinionem mutare posset". Et concludit: "Iterum ergo putat decisioni tui Ministri Provincialis standum fuisse. Item quoad admonitiones factas dicendum est validas esse".

Die 31 dec. 1970, Pater O. scribit directe ad S. C. pro Religiosis, petens, in primis, indultum exclaustrationis, quia "la vita comunitaria del convento con il P. Provinciale R. S. e Co. è diventata moraliter impossibilis"; et, deinde, responsum dubio: An ipse sit fugitivus vel apostata ad normam can. 644. Die 6 febr. 1971, Vicarius Generalis Ordinis, quibusdam litteris a Patre O. missis: "responsum duabus quaestionibus tuis: 'num fugitivus sum?, num apostata ero?', non potest esse nisi "affirmative ad utrumque".

Die 18 febr. 1971 idem Pater O. scribit ad S. C. pro Religiosis, iterum instans ut rescriptum exclaustrationis eidem concedatur, et variis modis recusans acceptare responsionem Vicarii Generalis Ordinis diei 6 febr. 1971.

Die 18 febr. 1971, S. C. pro Religiosis, antequam praedictas litteras Patris O. accepisset, sed "mature perpensis iis quae ad casum Patris M. O. sacerdotis sollemniter professi in tuo Ordine, referuntur", Ministro Generali Ordinis rescribit: "orator aut suis Superioribus oboediat aut Episcopum benevolum sibi inveniat qui eum sic et simpliciter incardinet sine praevio experimento, interea *suspensus* maneat", ita indultum exclaustrationis implicite denegando. Die 5 martii 1971, Pater O., modo et tono irrisorio parumque reverenter scribit S. Congregationi pro Religiosis circa praedictum rescriptum diei 18 februarii 1971, quod practice recusat.

Die 10 martii 1971, Minister provincialis Provinciae Erzegovinae sequens edidit decretum: "Definitorium huius Provinciae Ordinis in Herzegovina (Jugoslavia) in sessione de die 6 Martii a. c., post maturam examinationem respectivorum documentorum ac factorum, constatuit: Rev.dum Patrem M. O., huius Provinciae alumnum, sacerdotem sollemniter professum, die 14 octobris 1970, contra explicita iussa ac vetita Definitorii Provinciae, Provinciam deseruisse; Berlin in BR Deutschland aufugisse; ac non obstante invitatione iterata sui Ministri provincialis usque ad hodie non redliisse; eumque id eo animo fecisse ut religiosae oboedientiae sese subtraheret, quem animum malitiosum patere praesertim postquam praedictus Pater M. O., non obstante monitione Pro-Vicarii generalis Ordinis de die 10 novembris 1970, in absentia ipsius Ministri Generalis, eum si in pertinacia sua perseveraturum fore, consequentias quoque ex sua actione, quae producere possunt eius ex Ordine dimissionem, assumere debere, de facto non reddit. Item Definitorium Provinciae statuit omnes conditiones a can. 644 § 1 C. I. C. pro apostasia a religione atque ab art. 331 § 1 Constitutionum Generalium pro dimissione ipso facto ab Ordine petitas existere. Qua de re Definitorium Provinciae in praedicta sessione statuit declaravitque, iuxta praescriptum art. 331 § 2 Constitutionum Generalium, Rev. Patrem M. O. ipso facto ab Ordine dimissum esse".

Die 12 martii 1971, S. C. pro Religiosis "mature perpensis iterum quae ad casum Patris M. O. sacerdotis sollemniter professi in tuo Ordine, referuntur", denuo Ministro Generali Ordinis rescribit: "In decisis diei 18 februarii 1971; sciat canonista hanc S. Congregationem non esse tribunal, cui recurratur accusationis causa". Die 19 iulii 1971 eadem S. Congregatio, "perpensis iis quae ad casum Patris M. O. tui Ordinis, referuntur", Procuratori Generali Ordinis rescribit: "Post approbationem novi iuris constitutionalis Ordinis (cfr. Rescriptum 25 nov. 1969, prot. n. 5993/69), dimissio Rev. Patris M. O. ab Ordine, utpote quae in Definitorio Provinciali vi art. 331 § 2 Constitutionum Generalium in plena legis observantia decisa est, ipso iure effectum sortitur nec confirmatione indiget. Inde dimissi recursus sustineri non potest".

Die 26 nov. 1973, Sacra Congregatio, post interventum Secretariae Status, per litteras diei 5 oct. 1973, casum Patris O. admittit ad beneficium novae audientiae et Superiores Ordinis invitat ad solutionem minus rigidam inveniendam.

Die 8 febr. 1974, Procurator Generalis Ordinis exhibuit S. Congregationi pro Religiosis "Summarium" totius casus Patris O., et in fine, pro Voto, concluxit: " M. O. è dunque legittimamente dimesso dall'Ordine. Non ha senso di continuare a rispondere ai suoi eventuali nuovi ricorsi, perché per l'Ordine la causa è finita. Se egli poi chiedesse di essere riammesso nell'Ordine in un'altra Provincia, il Governo dell'Ordine forse non sarebbe contrario. Così pure, se egli trovasse Vescovo che lo riceve 'pure et simpliciter', ma non 'praevio experimento', perché questo sarebbe lo stesso che ammettere che è ancora religioso". Die 4 martii 1974 idem Procurator Generalis Ordinis propositum "votum" mutabat: "In quanto per un'eventuale riammissione nell'Ordine, sia pure in altra Provincia, il Rev.mo P. Generale si dice assolutamente contrario".

Die 10 sept. 1974, Secretaria Status, rescribens S. Congregationi de Religiosis, concludebat: "In considerazione, tuttavia, del fatto che il Religioso ha promosso ricorso al Sommo Pontefice, contro il decreto di espulsione, questa Segreteria di Stato sarebbe del parere che codesto Dicastero prendesse nei riguardi del ricorso medesimo una decisione chiara, a seconda che il provvedimento dei Superiori sia considerato legittimo o meno, anche per dare al Padre O. la possibilità di servirsi, eventualmente, di ulteriori rimedi previsti dall'ordinamento canonico".

Die 8 oct. 1974, Procurator Generalis Ordinis, litteris Sacrae Congregationis pro Religiosis datis, post solutiones olim oblatas et repetitas, sequens promebat "votum" Ordinis: "Adesso posso aggiungere, se l'O. stesso chiedesse di essere riammesso in un'altra Provincia, il cui Provinciale fosse disposto a riceverlo, dopo aver avuto tutte le informazioni del caso, il Governo dell'Ordine non si opporrà. Lo stesso vale per il caso in cui un Vescovo benevolo volesse riceverlo, purché 'pure et simpliciter'. Il Governo dell'Ordine però non chiederà mai né consiglierà mai alcun Ministro Provinciale a riammetterlo".

Tandem S. Congregatio causam commisit Secundae Sectioni H. S. Tribunalis ad normam art. 107 Const. Apostolicae *Regimini Ecclesiae universae*, ita ut Nobis nedum de legitimitate videndum sit dimissionis Patris M. O. a religione, sed et de merito causae.

Die 7 maii 1975 dubium sub hac formula concordatum est: "*An decretum Re.di Ministri Provincialis Provinciae religiosae Erzegovinae diei 10 martii 1971, confirmatum a S. C. pro Religiosis et Institutis Saecularibus die 19 iulii 1971 et die 28 iunii 1973, sustineatur necne, et*, quatenus negative, *An Rev.dus M. O. dimittendus sit a religione necne*".

Cum, praeter debitae oboedientiae defectum, in decreto dimissionis Patri M. O. imputetur apostasia a religione, praesens casus plures exhibet iuridicos adspectus qui sunt:

I – *An Pater O. commiserit delicta et alias impleverit condiciones quae requiruntur et sufficiunt ad dimissiones;* et, quatenus affirmative,

II – *An Pater O. dimissus fuerit legitime*; et, quatenus negative,

III – *An Pater O. fuerit 'apostata' ab Ordine;* et, quatenus negative,

IV – *An Pater O. dimittendus sit ab Ordine, et quomodo.*

I – An Pater O. patraverit quae requiruntur ad dimissionem

IN IURE

Iuxta novum modum procedendi in dimissione religiosorum Ordinis a votis sollemnibus per Rescriptum S. C. pro Religiosis die 25 nov. 1969 approbatum, "ad decretum dimissionis ferendum deveniri nequit nisi praecesserit: 1. *gravia delicta externa* contra ius commune vel particulare ius religiosorum, aut *aliae, moraliter imputabiles et habituales violationes iuris disciplinaris* religiosorum, etsi non poenalis; 2. *monitiones*; 3. *defectus emendationis*" (art. 5 l. c.). "Delicta debent esse saltem tria eiusdem speciei, vel, si diversae, talia ut simul sumpta manifestent perversam voluntatem in malo pervicacem, aut unum tantum permanens, quod ex repetitis monitionibus virtualiter triplex fiat. § 2: Si agitur de violationibus iuris disciplinaris, eae habituales esse debent et tales ut defectum voluntatis ad vitam religiosam recte agendam manifestent eoque grave damnum communitati inferatur" (art. 6). "Monitiones debent esse duae, scil. pro singulis duobus primis delictis; in delictis autem continuatis vel in violationibus habitualibus iuris disciplinaris, necesse est intercedat inter primam et alteram monitionem saltem trium dierum integrum spatium". § 3: "Monitionibus Superior addere debet exhortationes opportunas et correctiones... Singulis monitionibus semper adiicenda est dimissionis comminatio" (art. 8 § 2 et 3).

IN FACTO

Pater M. O. certe commisit *delictum permanens* rebellionis contra proprium Ministrum Provincialem et Ministrum Generalem Ordinis, nec non *plures moraliter imputabiles et habituales violationes* disciplinae religiosae, ut v. gr. inoboedientiam habitualem et contumacem, commorationem permanentem extra domum religiosam et legitime assignatam, gravissimas et repetitas iniurias scriptas, accusationes calumniosas, diffamationem gravem propriorum Superiorum Maiorum Ordinis.

Monitiones cum expressa comminatione dimissionis et paternis exhortationibus fuerunt factae in scriptis et intervallo temporis servato. Prima monitio canonica facta fuit a Ministro Provinciali per litteras diei 22 oct. 1970; secunda a Pro-Vicario Generali Ordinis per litteras diei 10 nov. 1970; tertia a Ministro Provinciali per litteras diei 2 dec. 1970; quarta a Ministro Generali per litteras diei 22 dec. 1970, in quibus declaravit etiam praecedentes admonitiones factas "validas esse".

De *emendationis defectu* patet in casu, quia in eodem rebellionis statu Pater O. adhuc permanet.

Nec circumstantia *omissionis motivorum* ob quae Minister Provincialis denegavit Patri O. licentiam prosequendi studia penes Universitatem Berolinensem, allegari potest ad minuendam imputabilitatem moralem, minus adhuc ad permanentem statum rebellionis legitimandum. Nullibi enim praescriptum est ut Superior *semper* et *necessario* manifestare debeat suis subditis motiva praeceptorum. Expedit, in genere, ut Superior rationes praecipiendi exprimat; at expedire etiam potest, et forsitan saepe, ut Superior motiva subdito non pandeat. Hoc pendet a Superioris prudentia.

In praecepto vero Ministri Provincialis non deerant motiva, et quidem gravissima in casu: "I motivi per cui il Ministro provinciale gli proibiva di proseguire gli studi in Germania, erano: il suo carattere, in quanto non sarebbe stato adatto per l'ufficio di educatore in provincia, e perché contestatore delle autorità religiosa e ecclesiastica".

Acta abundanter demonstrant prudentes fuisse causas propter quas Minister Provincialis denegavit Patri O. licentiam prosequendi studia penes Universitatem Berolinensem statalem. Eadem acta confirmant Patrem O. indolem habere superbam, protervam et contumacem.

Praeterea, Pater O. oboedire recusavit nedum proprio Ministro provinciali sed et Ministro Generali, qui certe non movebatur illis occultis intentionibus seu motivis politicis, quae Ministro provinciali gratis et temerarie tribuuntur.

Neque petitio indulti exclaustrationis allegari potest ad statum rebellionis Patris O. legitimandum. Praeter alias rationes quae in casu adduci possent, religiosus non habet 'ius' ad exclaustrationem, neque petitio exclaustrationis suspendit potestatem Superiorum praecipiendi. Insuper S. C. pro Religiosis, inde a die 18 feb. 1971, haud dubie manifestavit voluntatem non concedendi in casu indultum exclaustrationis. Quare omnes recurrunt condiciones a iure statutae ad dimissionem Patris O. decernendam.

Primo ergo dubio respondendum est: affirmative.

II – An Pater O. legitime dimissus fuerit

IN IURE ET IN FACTO

Definitorium Provicniae Erzegovinae, prout constat e declaratione Ministri Provincialis diei 10 martii 1971, "statuit omnes conditiones a can. 644 § 1 C. I. C. pro *apostasia a religione* atque ab art. 331 § 2 Constitutionum Generalium pro dimissione ipso facto ab Ordine petitas existere. Qua de re Definitorium Provinciae in praedicta sessione statuit declaravitque, iuxta praescriptum art. 331 § 2 Constitutionum Generalium, Rev.dum Patrem M. O. ipso facto ab Ordine dimissum esse".

Tamquam causa dimissionis Patris M. O. adducitur *apostasia a religione*; et Definitorium Provinciale secutum est in casu modum procedendi in art. 331 § 2 statutum pro apostata a religione dimittendo.

Attamen Pater O., quamquam dimissionem merebatur, non erat "apostata a religione", ut infra videbitur; ideo sequendus non erat modus statutus ad eum dimittendum "ob delicta pro quibus iure communi dimissio statuta est", vel ob apostasiam a religione, sed erat sequendus modus generalis pro dimissione communi et ordinaria.

E contra, actus Definitorii provincialis non videtur illegitimus ex eo quod Sacra Congregatio pro Religiosis iam apposuerat manus per rescriptum diei 18 februarii 1971, nam S. Congregatio urget solutionem casus per distinctionem: "orator aut suis Superioribus oboediat, aut Episcopum benevolum sibi inveniat"; ideoque nullo modo decisionem subtraxit a potestate Superiorum Ordinis.

Patet inde dubio concordato respondendum esse negative, id est, decretum Rev.di Ministri Provincialis Erzegovinae diei 10 martii 1971, confirmatum a S. C. pro Religiosis die 19 iulii 1971 et die 28 iunii 1973, non sustineri. Obiicitur decretum dimissionis diei 10 martii 1971 validum esse dicendum, quia, etsi Pater M. O. apostata dicendus non sit, nihilominus, ut in ipso decreto dicitur, religiosae oboedientiae se subtraxit et ita iustam dedit causam dimissioni; ad hoc vero ut huiusmodi decretum valeat, non requiritur ut omnes causae motivae sint veritati conformes.

Respondetur, in primis, clausulam 'non sustineri", non indicari nullitatem intrinsecam (analoga clausula invenitur in can. 46; cfr. e. gr. A. Van Hove, *De rescriptis*, p. 169; G. Michiels, *Normae Generales*, ed. a. 1949, vol. II, p. 390: A. I. Cicognani-D. Staffa, *Commentarium primi Libri C. J. C.*, vol. II, p. 370). Etsi tamen decretum diei 10 martii 1971 intrinsece validum dicendum esset, ambigi non potest de eius gravi iniustitia, quia Pater M. O. apostata non est. Oblivisci insuper non debemus apostatam a religione in excommunicationem ipso iure incurrere proprio Superiori maiori reservatam (can. 2385). Quapropter censuit Collegium iudicans huiusmodi decretum, etsi validum esset, reformari debere.

Verba tamen decisionis, latae per decretum ipsum, haec sunt: "Qua de re Definitorium Provinciae in praedicta sessione statuit, declaravitque, iuxta praescriptum art. 331 § 2 Constitutionum Generalium, Rev. Patrem M. O. *ipso iure ab Ordine dimissum esse*". Haec verba immediate sequuntur alia quibus dicitur: "omnes conditiones a can. 644 § 1 C. J. C. pro apostasia a religione atque ab art. 331 § 1 Constitutionum Generalium pro dimissione ipso facto ab Ordine petita existere". Iuxta hunc art. 331 Constitutionum Generalium, a. 1971 vigentium, qui correspondent art. 315 novarum Constitutionum Generalium, pro apostata a religione, qui post repetitas invitationes non redit nec respondet, sufficit declaratio facti (sicut pro delictis recensitis in can. 646). Processus communis, sicut requiritur pro Patre M. O. fit in casu triplicis delicti cum duplici monitione et decreto dimissionis. Concludendum est ergo causam dimissionis, iuxta decretum diei 10 martii 1971, fuisse specificum delictum apostasiae et in ipso vim decreti inniti. Quia apostasia in casu non habetur, decretum vi iuridica caret.

III – An Pater M. O. fuerit 'apostata' ab Ordine

IN IURE

Die 25 nov. 1969 S. C. pro Religiosis approbavit *Modum procedendi in dimissione religiosorum a votis sollemnibus* Ordinis de quo agitur.

Articulus 1, receptus deinde in art. 331 Constitutionum Generalium Ordinis, ita sonat: "Frater sollemniter professus ipso facto habendus sit dimissus ob delicta pro quibus iure communi dimissio statuta est. Insuper tamquam legitimi dimissi habendi sunt apostatae a religione qui post binam invitationem a Superiore maiore factam non redierint vel respondere renuerint vel se redire nolle declaraverint, tribus expletis mensibus a die quo Ordinem sine licentia dereliquerunt".

"Apostata a religione", de quo in art. 331 Constitutionum Generalium Ordinis, idem est ac "apostata a religione" canonis 664 § 1, qui haec habet: "Apostata a religione dicitur professus a votis perpetuis sive sollemnibus sive simplicibus qui e domo religiosa illegitime egreditur cum animo non redeundi, vel qui, etsi legitime egressus, non redit eo animo ut religiosae oboedientiae sese subtrahat" (can. 644 § 1).

In utroque casu, id est in can. 644 et in art. 331, primum requisitum ad "apostasiam a religione" est ut religiosus derelinquat religionem seu "Ordinem" et egrediatur a *qualibet* domo religiosa, saltem propriae religionis. Ergo dum religiosus manet in *aliqua* domo religiosa propriae religionis et remanere vult in Ordine seu religione, non est apostata a religione, cum *"egressus e domo religiosa"* non sit intelligendus de determinata domo religiosa, sed de domo religiosa qualibet, et consequenter animus non redeundi sit animus non redeundi ad religionem" (F. X. Wernz-P. Vidal, *Ius canonicum*, t. III *De religiosis*, Romae 1933, p. 466-467, not. 28); et adhuc "animus non redeundi seu se subtrahendi ab obedientia Superiorum religionis, intelligendus videtur non *de determinata domo et de determinato Superiore*, sed de ipsa religione eiusque Superioribus, praesertim in religione hierarchice organizata" (Wernz-Vidal, *op. cit.*, n. 431, p. 466).

http://www.obrascatolicas.com

F. Suárez concludit apostasiam a religione "non committi sine desertione religionis; itaque quantumvis aliquis sit incorregibilis, vel rebellis oboediendiae, licet retrocessio ab oboedientia possit late dici apostasia; tamen proprio et usitato modo loquendi iurium, *non committitur sine retrocessione ab ipso statu*" (F. Suárez, *De religione*, tract. 8 lib. 3 cap. 1 n. 12, ed. Lugduni 1625, t. 4 p. 195; cfr. J. B. de Lezama, *Summa quaest. regularium*, t. I, cap. 16, n. 7, ed. Lugduni 1655, t. I p. 119.

M. C. a Coronata: "Non videtur sufficere ad delictum apostasiae animus non redeundi ad domum a qua discessit, sed animus requiri videtur non redeundi ad religionem" (M. Conte a Coronata, *Institutiones iuris canonici*, I ed. an. 1950, n. 642, p. 845 not. 7).

Eiusdem opinionis est Th. Schäfer: "Animus non redeundi et se subtrahendi oboedientiae religiosae significat eandem rem, nempe desertionem a religione. Qui ergo obedientiae religiosae certi superioris se subtrahit, attamen non habet intentionem religionem deserendi, iuridice non est apostata" (Th. Schäfer, *De religiosis*, 1947, n. 1563, p. 932). Expressius adhuc scribit Regatillo: "Non est apostata, si animum redeundi in propriam domum non habet, sed utique in aliam eiusdem religionis" (E. F. Regatillo, *Inst. iur. can.*, vol. I, Santander 1960, n. 761, p. 557).

IN FACTO

Pater M. O., commorans in conventu Berolinensi Ordinis, nequit censeri iuridice "apostata ab Ordine". Ibi enim subtractus erat illegitime ab obedientia proprii Ministri provincialis, sed subiectus erat legitimo superiori conventus berolinensis et, modo quidem suo, subiectus etiam Ministro Generali Ordinis, ad quem de facto semel et iterum recurrit cum eoque manet iuridice salte coniunctus.

Tertio ergo dubio respondendum est negative.

Pater M. O. neque apostata neque fugitivus dicendus est. Etenim "fugitivus est qui, sine Superiorum licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem redeundi" (can. 644 § 3). Quaesito: "An habendus est fugitivus, qui absque debita licentia in aliam domum suae religionis se confert", Claeys Bouuaert–Simenon respondent: "Videtur negandum, quia c. 644 supponere videtur exitum *non tantum a propria*, sed etiam *a quacumque religionis domo*" (F. Claeys Bouuaert-G. Simenon, *Manuale iuris canonici*, Gandae 1951, t. I n. 690, p. 427-428). Quae ait P. Vidal plene congruunt nostro casui: "qui domum religiosam illicite deserit ad aliam directe transiens v. gr. sub praetextu vitandi veras aut praetensas sui Superioris vexationes, transitum quidem a domo in domum illegitime perficit, sed *fugitivus non est adnumerandus*" (Wernz-Vidal, *op. cit.*, n. 432 p. 468).

Pater O. renuens conventum de "R". habitare et petens directe in domum berolinensem Ordinis, non volebat sane vagari et absolute extra obedientiam Superiorum Ordinis vivere, sed tantum mutavit, illegitime quidem, locum habitualis commorationis ab una, sc. de "R.", in aliam domum religiosam Ordinis, sc. Berolinensem, ubi re vera commorabatur sub obedientia, videtur, Superioris domus Berolinensis.

IV – An Pater O. dimittendus sit ab Ordine, et quomodo

Huic quaesito responsio patet e supra iam dictis. Pater O., quamvis reus non fuerit apostasiae a religione, motiva dedit plus quam sufficientia ad dimissionem.

Pro-Vicarius Generalis Ordinis, litteris diei 10 novembris Patri O. datis, exposuit causas propter quas religiosus M. O. dimittendus erat: "te illegitime et contra expressum mandatum tui Superioris Maioris reliquisse domum religiosam tibi assignatam et ipsam Provinciam, et te in Germaniam contulisse. *Qui actus inoboedientiae* nullo modo iustificari potest et nullam excusationem invenire".

Motiva dimissionis indicant etiam modum quo dimisio decernenda erat, id est, non prout ob delictum apostasiae a religione, sed iuxta modum descriptum in art. 5 et sequentibus Rescripti diei 25 nov. 1969 et in art. 331 § 3 et seq. Constitutionum Generalium Ordinis.

Nunc vero, *quoad modum procedendi*, applicandum est Decretum S. C. pro Religiosis: *De dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncupaverunt in religione clericali exempta*, diei 2 martii 1974 (AAS 66 [1974] 215-216).

Utinam Pater M. O. hac ultima occasione utatur ad vitam religiosam in obedientia sancte degendam.

Dubio igitur Nobis proposito respondendum est: "*Negative* ad primam partem, seu Decretum Rev.di Ministri Provincialis Provinciae religiosae Erzegovinae diei 10 martii 1971, confirmatum a Sacra Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus die 19 iulii 1971 et die 28 iunii 1973, non sustineri; *Affirmative* ad secundam, seu Rev.dum M. O. dimittendum esse ad normam iuris".

Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 8 maii 1976. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*).

* Prot. N. 6049/74 C.A.

4449

1976 MAI 10.- SIGNATURA APOST., NORMAE. PART.*

Novae statuuntur normae servandae pro causis nullitatis matrimonii ob defectum formae seu sacri ritus apud orientales orthodoxos

Romae, 10 Maii 1976

Eminentissime ac Reverendissime Domine, Litteris diei 23 octobris 1975 Eminentia Tua trasmisit processum N. - T., et simul proposuit quaesitum generale circa causas nullitatis matrimonii ob defectum ritus sacri.

Circa causam memoratam provisum est per decretum quod hic adnectitur.

Quaesitum vero propositum respicit matrimonium *civile*, initum nempe *absque ritu sacro* vel inter duos orthodoxos ritus byzantini, vel inter partem orthodoxam ritus byzantini et partem protestantem baptizatam.

Porro, hoc in casu matrimonium est nullum ob defectum formae religiosae seu interventus ministri sacri adsistentis et benedicentis, ut edixit Signatura Apostolica die 28 nov. 1970, et die 23 nov. 1974. Quoties autem legitime petitur a Tribunali ecclesiastico declaratio nullitatis eiusmodi matrimonii, causa vel processu summario vel processu ordinario pertractanda est, videlicet:

1) Cum ex certo et authentico documento, quod nulli contradictioni vel exceptioni obnoxium sit, constiterit de defectu ritus sacri; simulque pari certitudine, ex certo et authentico documento vel etiam alio legitimo modo habita, apparuerit partes matrimonium celebrare potuisse coram sacerdote citra grave incommodum, hoc in casu *speciali*, praetermissis sollemnitatibus in iure recensitis, poterit Ordinarius loci, citatis partibus et interveniente defensore vinculi, matrimonii nullitatem decreto declarare (C. I. C. cann. 1990-1992; Motu Proprio *Sollicitudinem Nostram*, can. 498-500; modo autem viget Motu Proprio *Causas matrimoniales* d. 28 martii 1971, nn. X-XI: AAS 63 [1971] 445; Motu Proprio *Cum matrimonialium* art. X-XI: AAS 65 [1973] 580).

2) Attamen, raro nullitas matrimonii, de quo agitur, decerni poterit processu summario; generatim huiusmodi causae sunt complexae, ideoque processu ordinario pertractari debent, id est: praevia citatione partium et dubii concordatione, excutiantur eaedem partes, audiuntur testes si qui sint, colligantur documenta, inquiratur an matrimonium celebrari potuisset coram sacerdote citra grave incommodum et, facta causae discussione inter partium patronos et defensorem vinculi, ad sententiam deveniatur.

3) Ad iudicium secundi gradus quod spectat, serventur normae iuris communis, seu: *a*) in casu processus ordinarii in prima instantia: cf. art. VIII et IX Motu Proprio *Causas matrimoniales*; *b*) in casu vero speciali, de quo supra in n. 1: cf. art. XII et XIII eiusdem Motu Proprio.

4) Quoties partes, de quibus sermo est in quaesito, "sine processu" alterum matrimonium contrahant coram ministro sacro orthodoxo, hoc matrimonium pro valido haberi nequit, nisi iuridice constet primum matrimonium initum fuisse sine ritu sacro, et partes potuisse idem matrimonium contrahere coram ministro sacro citra grave incommodum. ad id obtinendum causam de nullitate praecedentis matrimonii civilis instaurare potest sive Promotor iustitiae sive, suadente parocho vel Ordinario, pars habilis ad accusandum. Officialis est videre num causa processu summario vel processu ordinario pertractanda sit.

Signatura Apostolica confidit criteria supra exposita auxilium afferre posse iudicibus in hiusmodi procesibus celebrandis.

Occasionem nactus cuncta fausta Tibi a Deo adprecor addictissimus. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *Secretarius*.

* Ad Episcopum Moguntinum, Prot. N. 7209/75 VT: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Roma 1980, p. 111-112.

4450

1976 MAI 13.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 69 (1977) 252

In Republica Capitis Viridis Nuntiatura Apostolica conditur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quo expeditius regimini provideatur Ecclesiae, quae Christi caritate omnes prosequitur gentes, Nos, qui suprema et immediata atque universali in curam animarum ex divina institutione gaudemus potestate, tempus iam advenisse censemus ut et in Republica Capitis Viridis Nuntiatura Apostolica constituatur, cuius vi publicae necessitudinis rationes inter Nationem istam et Apostolicam Sedem ineantur ad commune utriusque partis bonum provehendum. Hanc ob causam, re bene considerata atque perpensa, summa auctoritate Nostra hasce per Litteras de more datas Nuntiaturam Apostolicam in memorata Republica Capitis Viridis erigimus eidemque officia et privilegia atque indulta deferimus, quae talium Legationum sunt propria. Quae singula edicimus, statuimus, decernentes ut Apostolicae hae Litterae Nostrae sive nunc sive in posterum suam habeant vim. Contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XIII mensis Maii, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri tertio decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4451

1976 MAI 14.- RATIHABITIO CONV. AAS 68 (1976) 424

Ratihabitio conventionis inter Apostolicam Sedem et Rempublicam austriacam die 9 ianuarii 1976 initae

Vide textum supra sub die 9 ianuarii 1976: LE 4426.

4452

1976 MAI 21.- SECRETARIA STATUS, RESCR. PART.*

Dispensatur ad casum norma "Ordinis Synodi Episcoporum" electionem Episcoporum deputatorum atque horum substitutorum respiciens

Dal Vaticano, 21- 5 - 1976

Eccellenza Reverendissima, con lettera prot. n. 493/76 del 13 Maggio corrente anno, l'Eccellenza Vostra Reverendissima presentava una richiesta, a nome della Conferenza Episcopale Italiana, al fine di ottenere una deroga all'art. 6 § 1, 2 dell'*Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus* per l'elezione dei delegati e degli eventuali sostituti della C. E. I. al prossimo Sinodo.

Mi pregio ora significarLe quanto mi ha comunicato al riguardo l'Em.mo Card. Giovanni Villot, Segretario di Stato, cioè che il Santo Padre, in vista dei motivi addotti, ha accolto la supplica, dispensando "pro hac vice" dalla norma canonica stabilita al riguardo dal Regolamento del Sinodo dei Vescovi ed acconsentendo che l'elezione dei rappresentanti dell'episcopato Italiano alla prossima Assemblea Generale sia fatto secondo la procedura segnalata.

Colgo volentieri l'occasione per esprimerLe i sensi del mio distinto ossequio e per confermarmi dev.mo. - Ladislao Rubin, *Segretario Generale*.

* Praelato a secretis Conferentiae episcopalis Italiae, iuxta notificationem factam a Secretario Generali Synodi Episcoporum, Prot. N. 240/76: **Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana**, ann. 1976, num. 6, p. 115. Vide, ib. p. 114, motiva allegata pro dispensatione obtinenda.

4453

1976 IUN 5.- SC. pro SACR.-CULTU, LITT. CIRC. PART.*

De linguis vulgaribus in Sacram Liturgiam inducendis

Romae, die 5 iunii 1976

Eminentissime Domine, Decem iam annos Conferentiae episcopales earumque Commissiones liturgicae ad opus libros liturgicos in sermones vulgares convertendi incumbunt; quod tamen nondum est ad finem perductum. Post versiones initio ad tempus et experimenti causa confectas, iam in cunctis nationibus textus et editiones terminali ratione apparantur. Agitur quidem de textibus publicis et legitimis, quibus Ecclesia orans fidem exprimit suam. Quapropter nemo non videt, quantum prudentiae hoc opus postulet, quantum conscientiae officium inferat, ut etiam eiusmodi libri, lingua vulgari editi, certi et accurati sint quoad doctrinam atque digni *ad cultum Deo tribuendum*. Necesse est praeterea iis omnibus praediti sint qualitatibus, per quas *Ecclesiarum particularium* textus authentici appareant, quibus Apostolica Sedes veluti signum unitatis et indolis authenticae in vinculo communionis ecclesialis impresserit.

Hac de causa eadem Apostolica Sedes semper studiose attendit atque promovit opus textus liturgicos in linguas vulgares convertendi, spiritu ducta fraterni servitii, quo cum Ecclesiis particularibus coniungitur, opportunas normas edendo atque consilia dando. In hoc spiritu servitii et ea mente, ut textus a Sede Apostolica expeditius confirmentur – quae quidem confirmatio per Constitutionem a verbis *Sacrosanctum Concilium* incipientem praescribitur – nonnullae normae suadentur, quae observandae sunt cum textus huic Sacro Dicasterio exhibentur.

1. Conferentiarum episcopalium est decernere de inducenda lingua vulgari in Sacram Liturgiam necnon de eius amplitudine seu limitibus. Statuant etiam oportet, qui sermones, in natione forte vigentes, in usum liturgicum introducantur. Huiusmodi decisiones a Sede Apostolica probari debent seu confirmari (cf. *Sacrosanctum Concilium*, 36, 3).

Verumtamen accipi nequeunt, ideoque non probari seu confirmari idiomata, quae dialecto aliqua efficiantur, vel quae tantum cuidam loco sint propria et peculiaria, scilicet idiomata, pro quibus substitui possunt sermones noti et communi institutione scholastica confirmati, maxime si haec lege praescribitur et ordinatur atque in scholis nationis iam est pervagata. Hoc propterea dicitur, ne qua dialectus vel idioma cuidam loco prorsus proprium et peculiare praevalendo antecellat sermoni vulgatiori, quem omnes intellegant, neque nimius evadat numerus linguarum liturgicarum particularium. Etenim, si, intra fines eiusdem nationis, congrua unitas sermonis in re liturgica habetur, foventur sive participatio fidelium sive praeparatio et impressio, typis facienda, versionum, quae quoad doctrinam sint certae et accuratae, dignae et integrae, necnon subsidiorum, quae praesto sint ipsis fidelibus.

Quodsi praeterito tempore interdum servata fuit ratio seu criterium discrepans ab iis, quae in parte proxime praecedente harum Litterarum exposita sunt, tamen permissiones datae non desinunt. Sed Conferentiae episcopales – de hoc humane monentur - conitantur, ut *nova* haec ordinatio recte existimetur, eo etiam consilio ut incepta liturgica, forte inita eidemque adversantia, emendentur, quae, licet legitime, ad effectum adducta sint, antequam hae Litterae Circulares ederentur.

2. Officium approbandi versiones textuum liturgicorum in linguas vulgares pertinet ad Conferentias episcopales: quae quidem approbatio rite fieri debet per suffragia (cf. Instr. *Inter Oecumenici*, diei 26 septembris anno 1964, n. 28; Commissio centralis coordinandis post Concilium laboribus et Concilii decretis interpretandis: Responsum ad propositum dubium: *AAS* 60, 1968, p. 361).

Diversus autem modus procedendi, quem Conferentiae episcopales in peculiaribus adiunctis positae servare voluerint, definiri debet Statutis Conferentiae, a Sede Apostolica approbatis.

3. Acta Conferentiae, quae approbationem factam testantur, significato suffragiorum exitu, ad hanc Sacram Congregationem mittantur una cum precibus circa confirmationem admotis; quibus actis *Praeses* et *Secretarius* Conferentiae subscribant (cf. Instr. *Inter Oecumenici*, 29).

Confirmationis causa etiam duo exemplaria textuum liturgicorum mittantur. Monendum est versionem librorum liturgicorum esse debere integram, non exceptis textibus "ad libitum", decretis initio positis et "Praenotandis".

4. Relatione illustrentur rationes seu criteria, quae in translatione servata sunt, atque differentiae forte inductae respectu habito textus typici latini (cf. *ibid.*, 30).

5. Peculiaris cura in versione et approbatione formularum sacramentalium est ponenda. Ad hoc quod attinet, peculiares normae in notitiam Conferentiarum episcopalium perlatae sunt a Sacra Congregatione pro Cultu Divino die 25 mensis Octobris anno 1973 (cf. *AAS* 66, 1974, pp. 98-99) et a Sacra Congregatione pro Doctrina Fidei die 25 mensis Ianuarii anno 1974 (cf. *AAS* 66, 1974, p. 661).

Quod nominatim ad sermones minus notos pertinet, haec, quae sequuntur, observentur: *a*) significatio cuiusque verbi textus vulgaris reddatur una e linguis notioribus, quae sunt: Gallica, Anglica, Italica, Lusitana, Hispanica, Germanica. *b*) Si translatio a textu primigenio discrepat, rationes indicentur, cur eiusmodi *interpretatio sit inducta*. *c*) Praeses et Secretarius Conferentiae Episcopalis approbationem translationis a

http://www.obrascatolicas.com

Conferentia episcopali peractam et authenticam naturam illius versionis, qua verbum ex verbo in unam e praedictis linguis translatum est, testificentur.

6. In textibus typis excusis confirmatio a Sede Apostolica data indicetur. Duo exemplaria textuum typis editorum ad hanc Sacram Congregationem transmittantur.

Gratum animum iam nunc declarans de opera, quam conferes ad exsequenda ea, quae supra dicta sunt, libenter hac utor opportunitate observantiam meam Tibi profitendi in Domino add.mus. - Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus.* Antonius Innocenti, Archiep. tit. Aeclanen., *a Secretis.*

* Ad Praesides Conferentiarum episcopalium, Prot. N. CD 691/76: **Notit.** 12 (1976) 300-301. **Adn. C. BRAGA in EL** 90 (1976) 487-488; **Notit.** 12 (1976) 315-323.

4454

1976 IUN 11.- SC DOCT. FID., DECR. AAS 68 (1976) 621-622

Decretum de Missa publice celebranda in Ecclesia Catholica pro aliis christianis defunctis

Accidit in diversis regionibus ut a ministris catholicis petantur missarum celebrationes in suffragium *defunctorum* qui baptizati fuerunt in aliis Ecclesiis vel Communitatibus ecclesialibus, tunc praesertim, cum defuncti religionem catholicam speciali devotione et honore prosecuti fuerunt, vel cum munera publica in servitium totius communitatis civilis gesserunt.

Ad missas privatas quod attinet, nulla, uti notum est, habetur difficultas, ut pro his personis defunctis celebrentur; e contrario, multiplici ex titulo, v. g. pietatis, amicitiae, grati animi etc. possunt commendari, nullo vetito obsistente.

Quoad publicas autem missarum celebrationes vigens disciplina statuit ne celebrentur pro his, qui extra plenam communionem Ecclesiae catholicae supremum diem obierint (cfr. Can. 1241, coll. 1240, § 1, 1°).

Mutatis hodie condicionibus religiosis et socialibus, quae supradictam disciplinam suadebant, diversis ex regionibus ab hac Sacra Congregatione quaesitum est, utrum certis in casibus etiam missa publica pro his defunctis celebrari possit.

Ad rem quod attinet, Patres S. Congregationis pro Doctrina Fidei, in Congregatione Ordinaria diei 9 Iunii 1976, omnibus rite perpensis, hoc tulerunt decretum:

I. Vigens disciplina quoad celebrationes missarum publicarum in suffragium aliorum christianorum in posterum quoque pro norma generali retinenda est; idque etiam propter consideration em debitam conscientiae talium defunctorum, qui fi-
622 dem catholicam non fuerunt plene professi. /

II. Huic autem normae generali derogari potest, usque ad promulgationem novi Codicis, quoties sequentes condiciones simul verificentur:

1) Publica missarum celebratio a familiaribus, amicis, vel subditis defuncti ex genuino motivo religioso expresse petatur.

2) Iudicio Ordinarii absit scandalum fidelium.

Quae duae supradictae condiciones facilius verificari possunt si de fratribus agitur Ecclesiarum Orientalium, quibuscum arctior, quamvis non plena, communio in rebus fidei exsistit.

III. Hisce in casibus missa publica celebrari potest, ea tamen condicione, ut defuncti nomen in prece eucharistica non commemoretur, quae quidem commemoratio plenam communionem cum Ecclesia catholica praesupponit.

Quodsi cum fidelibus catholicis in celebratione missarum participantibus praesentes adsint alii christiani, ad communicationem in sacris quod attinet, normae a Concilio Vaticano II (Decr. de Eccl. Orient. Cath. *Orientalium Ecclesiarum*, nn. 26-29; A.A.S. 57 [1965], pp. 84-85; Decr. de Oecumenismo *Unitatis redintegratio*, n. 8; *ibid.* 57 [1965], p. 98) et a Sancta Sede (Cfr. *Directorium de re oecumenica*, nn. 40-42 et nn. 55-56, in A.A.S. 59 [1967], p. 589 et pp. 590-591; *Instructio* de peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia Catholica, nn. 5-6; *ibid.* 64 [1972], pp. 523-525) hac in materia latae, quam fidelissime observentur.

Summus Pontifex Paulus Pp. VI, in audientia infrascripto Cardinali Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei Praefecto, die 11 Iunii concessa, derogando quatenus opus sit can. 809 (simul cum can. 2262, § 2, n. 2) et 1241, contrariis quibuslibet non obstantibus, praedictam Patrum decisionem ratam habuit, adprobavit et promulgari iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 11 Iunii 1976. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Fr. Hieronymus Hamer O. P., Archiep. tit. Lorien., *a Secretis.*

Adn. C. BRAGA in EL 90 (1976) 496; **P. TOCANEL in Apoll** 49 (1976) 351-353.

4455

1976 IUN 28.- PAULUS VI, CONST. AAS 69 (1977) 75-76

EPARCHIA APOSTOLICA
IN FOEDERATIS AMERICAE SEPT. CIVITATIBUS

Exarchatus Apostolicus pro fidelibus ritus byzantini Melchitarum in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus ad Eparchiae gradum attollitur

PAULUS EPISCOPUS

Servus Servorum Dei - Ad perpetuam rei memoriam

Cum apostolicum officium Nostrum requirat, ut aptius in dies Christianorum fidelium coetibus consulamus, visum est Nobis omnino accipiendam esse sententiam Venerabilis Fratris Nostri S. R. E. Cardinalis Praefecti Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus de Exarchatu apostolico pro fidelibus ritus byzantini Melchitarum, in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus degentibus, ad gradum Eparchiae attollendo. Ex quo enim haud ita pridem constitutus est, multum in eo incrementi catholicae res habuerunt, ita ut vel maiora in posterum exspectari iure possint. Audita igitur hoc super negotio etiam sententia Patriarchae Antiocheni Melchitarum, Episcoporum praeterea Conferentiae earumdem Civitatum atque Apostolici ea in Natione Delegati, auctoritate Nostra decernimus ut Exarchatus apostolicus quem diximus ad gradum Eparchiae attollatur, titulo loci vulgo "Newton, Massachussetts", pro omnibus fidelibus ritus byzantini Melchitarum, princeps seu eparchiale cuius templum erit sacra aedes "Dominae Nostrae ab Annuntiatione", in loco vulgo "Rosindale" exstans. Sic conditam Eparchiam Apostolicae huic Sedi directo subicimus, firma Declaratione eiusdem Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus, die XXV mensis Martii, anno MCMLXX, exarata de rationibus habendis cum Patriarchatu. Statuimus insuper ut eparchiales consultores deligantur, / qui sacro Praesuli consilio et auxilio assint; ut 76
mensa eparchialis constituatur, quae a fidelibus sponte oblatis pecuniis efformabitur, statutis paroeciarum tributis et bonis ad eandem Eparchiam spectantibus. Iura denique et obligationes sive conditae Sedis sive sacri Praesulis aliaque id genus desumantur e Litteris Apostolicis "Cleri Sanctitati" de ritibus orientalibus deque personis agentibus, a canone 392 ad 526, decretis quoque servatis Concilii Vaticani II ceterisque Apostolicae Sedis praescriptis. Quae vero iussimus ad effectum rite perducantur deque ansoluto negotio sueta documenta exarentur, ad Sacram Congregationem pro Ecclesiis Orientalibus mittenda.

Hanc Constitutionem Apostolicam nunc et in posterum efficacem esse et fore volumus, contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, die duo de tricesimo mensis Iunii, anno Domini millesimo nongentesimo septuagesimo sexto, Pontificatus Nostri quarto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.* Paulus Card. PHILIPPE, *S. Congr. pro Ecclesiis Orientalibus Praefectus.* Iosephus Del Ton, *Proton. Apost.* Marcellus Rossetti, *Prot. Apost.*

4456

1976 IUN 30.- PAULUS VI, CHIR. AAS 68 (1976) 481-483

CHIROGRAPHUM PONTIFICIUM

Opus Fundatum "Latinitas" constituitur propriis Statutis munitum

Romani sermonis praestantiam et usum nullo non tempore tueri et amplificare studuit haec Apostolica Sedes, quippe in qua ille, quamvis nonnullis mutationibus obnoxius – quod in cuiusque linguae natura est positum – ab antiqua Ecclesiae aetate per longum saeculorum cursum usque adhuc sine intermissione viguerit. Quodsi post Concilium Oecumenicum Vaticanum Secundum ob pastorales utilitates linguae vulgares in Sacram Liturgiam sunt inductae, tamen non paucae etiamnum manent pietatis ingeniique cultus, praesertim ad Eccle-

siam quod attinet, partes, in quibus sermo Latinus prorsus servandus et provehendus esse videtur.

Ad quod efficiendum cupientes praebere adiumentum, expedire censuimus, ut "Opus Fundatum" conderetur, cuius esset incepta, quae iam sunt, confirmare iisque addere nova, prout necessitas vel opportunitas suadeant, et sic, compage quadam constabilita, rei Latinae in futurum etiam pro viribus consulere.

Itaque cunctis mature perpensis, haec, quae sequuntur, *Statuta* approbamus et promulgamus:

Art. I – Opus Fundamum "Latinitas" constituitur, indole
482 praeditum personae moralis propriae. /

Art.II – Sedes Operis Fundati est in Civitate Vaticana.

Art. III – Operi Fundato -propositum est omnia incepta publica et privata fovere atque tutari eo contendentia, ut promoveatur:

a) usus linguae Latinae inter homines diversi sermonis, in conficiendis, ad altioris doctrinae rationem, scriptis, maxime ad Ecclesiae cultum ingenii pertinentibus, in catholicis studiorum Universitatibus, in Seminariis dioecesanis;

b) studium linguae et litterarum Latinarum classicarum, quae dicuntur, et Medii Aevi.

Art. IV – Ad haec proposita assequenda Opus Fundatum commentarios periodicos edit; certamina indicit; accurat praeparationem, impressionem typis faciendam, ac divulgationem librorum, praecellentium auctorum textus continentium, et subsidiorum didacticorum; fovet editionem librorum Latine conscriptorum, dummodo vera praestantia commendentur; instituit studiorum curricula seu scholas; praesertim scholas promovet, quibus initia linguae Latinae ecclesiasticae alumnis Seminariorum Collegiorumque Urbis tradantur; acroases habet, hisque similia.

Art. V – Operi Fundato praeest Consilium, quod e septem sodalibus constat; e quibus tres a Secretaria Status seu Papali eliguntur, ceteri vero a Consilio, quod de munere decedit, eidem Secretariae proponuntur. Omnes a Secretaria Status in quinquennium nominantur.

Art. VI – Ea quae in Art. IV agenda proponuntur, fieri debent praedicto Consilio probante et moderante.

Art. VII – Ad omnes effectus iuridicos quod attinet, Opus Fundatum a Praeside repraesentatur.

Art. VIII – Patrimonium Operis Fundati bonis efficitur, quae Apostolica Sedes in ipso constitutionis actu eidem attribuit, aliisque bonis, quae ei postmodum ab aliis dabuntur.

Art. IX – Collegium trium cognitorum, a Secretaria Status seu Papali in quinquennium nominatorum, expendit annuam sumptuum aestimationem ipsasque rationes sumptuarias annuas, atque administrationem pecuniae et rationes,
483 quoties / ei opportunum visum fuerit, inspicit. Approbationem vero annuarum rationum Consilium, postquam de iis rite cognovit, petit, Praeside agente, per Secretariam Status a Summo Pontifice.

Art. X – Si Opus Fundatum dissolvitur, eius bona in possessionem Apostolicae Sedis transferuntur.

Art. XI – Opus Fundatum minutas normas sibi proprias edet, Secretariae Status seu Papali approbandas.

Ex Aedibus Vaticanis, die XXX mensis Iunii, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri quarto decimo. - PAULUS PP. VI.

4457

1976 IUN ...- SC INST. CATH.-CONS. LAIC., CIRC. PART.*

Normae et criteria proponuntur ad curam pastoralem in magistros et alumnos Universitatum studiorum apte exercendam

1. Introduzione

Questo documento è un *risultato provvisorio*, frutto del lavoro realizzato da cinque anni a questa parte dal Comitato Misto costituito dalla S. Congregazione per l'Educazione Cattolica e dal Consiglio dei Laici. Si riferisce, nelle linee generali, ad un'abbondante documentazione pervenuta da Chiese locali, Conferenze Episcopali di diverse regioni, alcune Organizzazioni Internazionali Cattoliche particolarmente interessate al tema e che assicurano una presenza cristiana nell'ambiente universitario ed ai risultati di numerosi seminari e consultazioni sull'argomento.

Il documento vuole essere unicamente uno strumento di lavoro: base di dialogo, sintesi che provoca lo scambio di esperienze e di riflessioni relative ad un problema pastorale che merita maggiore attenzione da parte della Chiesa, a tutti i livelli.

Non pretende dunque essere nè esaustivo nè deduttivo. Vuole presentare, al livello degli orizzonti "cattolici", un prospetto generale dei grandi problemi che si pongono; non ignora comunque la ricerca di risposte particolari ai contesti geopolitici, socio-economici, culturali e religiosi molto diversi nei quali si situano le varie Università e l'azione pastorale delle Chiese e dei cristiani; al contrario, vorrebbe stimolare tale ricerca.

La preoccupazione della "Pastorale universitaria" espressa in questo documento, si integra nel contesto del vasto programma d'evangelizzazione presentato dall'Esortazione Apostolica *Evangelii nuntiandi* al fine di "portare la Buona Novella in tutti gli strati dell'umanità... (e) convertire la coscienza personale e insieme collettiva degli uomini, l'attività nella quale essi sono impegnati,la vita e l'ambiente concreto loro propri" (*Evangelii nuntiandi*, 18).

2. Il contesto di tutta la pastorale universitaria

E' difficile avere una visione globale delle sfide, immense e complesse, che l'Università pone alla Chiesa in materia di evangelizzazione, se non le si integra in un contesto più vasto: quello dei principali problemi culturali sia a livello internazionale che a quello più particolare della vita dei popoli. Perciò si segnalano, in primo luogo, alcuni dei problemi riguardanti tutta la Pastorale universitaria e che aiutano a situarla correttamente; anche se, d'altronde, la superano ed esigono le molteplici risposte di un'azione evangelizzatrice d'insieme a livello locale, regionale e mondiale:

a) Diverse concezioni della cultura: cultura "illuminata" e "cultura popolare" (o l'ethos culturale di un popolo: relazioni uomo-natura, uomo-uomo, uomo-Dio).

b) Diverse concezioni dell'educazione: educazione come "bene di consumo" e come "bene di produzione", educazione "specializzata" e "integrale", educazione "addomesticata" o "liberatrice", educazione "laica" o "religiosa".

c) Cultura dominante – "moderna" – razionalistica, quantitativa e tecnico-strumentale, antropocentrica, desacralizzante e secolarista, animata dall'ethos della dominazione, dell'efficacia, del profitto, del potere. Riduzione di ogni trascendenza, alterità e gratuità. Riduzione della ragione al razionalismo: base radicale del radicalismo tecnocratico come del marxismo.

d) "Rottura epistemologica" del pensiero moderno: l'essere è diviso in valore e cosa, libertà portatrice di senso e atti privi di senso, idealismo e materialismo, soggettività sola o natura sola, scienze dello spirito e scienze della natura, senza che vi sia fra tutti questi elementi una unità fondamentale.

e) Sviluppo intensivo delle "scienze umane" e loro relazione con le "scienze naturali"; rischio di visioni "particolariste" dell'umano – rinchiuse in specializzazioni scientifiche spezzettate o tentate di sconfinare dal proprio ambito prendendo per assoluto una prospettiva parziale dell'essere umano – Posto della filosofia come mediazione critica e unificatrice negli sforzi per abbracciare l'uomo nella globalità del suo essere personale e sociale.

f) Interpenetrazione, distinzione e relazione del pensare "ideologico", di utopie, vecchie e nuove, con il sapere scientifico.

g) Impatto dei "mass-media" e dell'"industria della cultura". "Cultura di massa", standardizzazione dei "media" e del loro stile. Successione di mosaici, dati, immagini, messaggi provenienti da diverse fonti d'informazione e di credibilità. Inter-influenza e coordinazione della "cultura universitaria" e della "cultura di massa"...

h) Crisi di una pretesa cultura "universitaria" e "uniforme" imposta dall'espansione mondiale europea. Problematica dell' "identità", dell' "autenticità" e dell' "autonomia" delle culture; fattori di scambio e d'omogeneizzazione. Nuovi modelli di società – assunzione delle scienze e delle tecniche, processo d'industrializzazione, ecc. – partendo dalle radici culturali dei popoli.

i) Importanza crescente che gli Stati, gli organismi internazionali, le compagnie multinazionali danno alla politica programmata dell'educazione, dello sviluppo scientifico e culturale, della creazione, e transfert delle tecnologie, "fuga dei cervelli", ecc.

Non è invano che l'Esortazione Apostolica afferma risolutamente che "la rottura tra Vangelo e cultura è senza dubbio il dramma della nostra epoca" ed invita con urgenza a realizzare una "generosa evangelizzazione della cultura, più esattamente delle culture" (*Evangelii nuntiandi*, 20).

La coscienza ecclesiale di questa sfida fondamentale apre, all'opera evangelizzatrice, prospettive decisive, esigenti e complesse:

– "Cooperazione dei cristiani al progresso della cultura ..." per evangelizzare gli ambienti culturali, scientifici e filosofici in cui si elaborano le "nozioni dell'uomo, del mondo e della storia" (*"Lineamenta" per la preparazione del Sinodo 1974 su "Evangelizzazione del mondo contemporaneo"*);

– Scavare le basi delle scienze, canalizzare il loro sviluppo e offrire loro un punto di convergenza, articolando la fede

http://www.obrascatolicas.com

tramite le mediazioni filosofiche e teologiche – con il progresso scientifico e culturale;

– "... raggiungere e quasi sconvolgere mediante la forza del Vangelo i criteri di giudizio, i valori determinanti, i punti di interesse, le linee di pensiero, le fonti ispiratrici e i modelli di vita dell'umanità che sono in contrasto con la Parola di Dio e col disegno della salvezza" (*Evang. nunt.*, 19).

– "... evangelizzare – non in maniera decorativa, a somiglianza di vernice superficiale, ma in modo vitale, in profondità e fino alle radici – la cultura e le culture dell'uomo, nel senso ricco ed esteso che questi termini hanno nella Costituzione *Gaudium et spes*" (*Evangelii nuntiandi*, 20).

3. Segni dell'importanza di una pastorale universitaria

Non si può dubitare che negli ultimi decenni e specialmente negli anni 1960, la "problematica universitaria" abbia acquisito un'importanza particolare sotto il molteplice impatto di una dimanica accelerata di cambiamenti politici, socio-economici, culturali e religiosi, operati ed operanti a livello mondiale e con ripercussioni diverse a seconda delle regioni e dei paesi. La Chiesa si trova di fronte ad una nuova realtà universitaria che esige che essa prenda seriamente in considerazione queste sfide in vista della sua missione evangelizzatrice a livello universitario.

Sintetizzando si può dire che i seguenti segni provocatori danno un'importanza oggettiva alla Pastorale universitaria:

a) "Esplosione" della popolazione studentesca in una Università di massa, con tutti i problemi quantitativi e qualitativi che ne conseguono a livello delle strutture e della vita dell'Università.

b) Gioventù studentesca e universitaria quale settore fra i più espressivi e conflittuali in cui si manifestano le tensioni, i valori e i contro-valori, le ricerche e le aspirazioni dei giovani nelle società attuali.

c) Rottura dell' "isolamento" dell'Università: presa di coscienza d'inter-relazioni complesse con diverse strutture della società a vari livelli; inserimento più profondo in seno a tensioni politiche, sociali, economiche ed ideologiche del mondo attuale; redifinizione di funzioni e di modelli su scala sociale.

d) Impatto di questi fenomeni all'interno dell'Università: malessere diffuso, confusione, contestazione e politicizzazione.

e) Ricerca e conflitti sull' "identità" dell'Università, sul suo ruolo d'agente di conservazione o di trasformazione della società, sulla sua capacità di trasmettere, creare e diffondere la cultura, sulla gerarchia e complementarietà dei suoi ruoli, sui suoi metodi d'insegnamento, sulla configurazione di una comunità universitaria, sull'articolazione delle sue strutture, sulla sua autonomia rispetto allo Stato, ai gruppi politici, alle imprese, alle fondazioni e alle Chiese.

f) Importanza dell'Università nella formazione dei "quadri" dirigenti ai diversi livelli della vita sociale. Ma anche, crescita dei fenomeni di "proletarizzazione intellettuale" e di "disoccupazione qualificata".

g) Impatto dell'Università – il suo "ambiente", le sue convulsioni politiche, le sue determinanti culturali e ideologiche, il suo pluralismo – sulla fede, la formazione e l'attività degli universitari.

h) Istituzionalizzazione delle nuove condizioni nelle quali si pone la problematica delle relazioni tra fede – filosofia – scienze, a livello universitario.

4. Elementi della pastorale universitaria

Basta enumerare questi "segni" – problemi e sfide – per chiedersi se la Chiesa ha preso coscienza, ai suoi diversi livelli e a partire dalle sue varie realtà, delle esigenze di una "Pastorale universitaria" nel contesto di una "pastorale della cultura", che sembra essere una delle dimensioni essenziali della sua azione evangelizzatrice. E se questa presa di coscienza ha potuto articolarsi con una programmazione coerente, globale ed efficace per cercare di dare a tali esigenze una risposta positiva a livello della riflessione e dell'azione.

Al riguardo, e come base di revisione critica, si propongono i seguenti punti:

A) *Campo della Pastorale universitaria*

Il campo della Pastorale universitaria comprende:

– tutta la realtà universitaria: Università cattoliche e non-cattoliche (private s statali). In tal senso, le Università cattoliche dovrebbero essere considerate non solo come ambienti da evangelizzare, ma anche e fondamentalmente come strumenti pastorali della Chiesa (la "pastorale" non è unicamente un'attività specializzata in seno all'istituzione, ma ne qualifica tutto l'essere e l'attività); mentre le Università non-cattoliche sarebbero un ambiente in cui i cristiani – di Chiesa – potrebbero realizzare un'azione pastorale;

– tutta la popolazione universitaria (docenti, ricercatori, studenti, impiegati) e la vasta serie dei problemi segnalati (obiettivi, funzioni, strutture, programmi) della vita dell'Università.

Bisogna precisare ancora che lo sviluppo di numerosi centri e istituzioni di creazione e diffusione della cultura – non propriamente integrati nelle strutture universitarie –, l'esistenza de nuove e più complesse forme di socializzazione della cultura "superiore" e della sua inter-relazione con forme di educazione e di cultura "popolare", oltrepassano il campo di una pastorale che resterebbe chiusa nei muri dell'istituzione tradizionale dell'Università.

B) *Qualche considerazione pastorale sulle Università cattoliche*

L'esistenza di un numero considerevole di "Università cattoliche" – estremamente variabile a seconda delle regioni e dei paesi, che va dal moltiplicarsi dispersivo alla carenza totale – è, in linea di massima, per la Chiesa, un enorme "capitale" in vista della programmazione di una Pastorale universitaria. La consapevolezza che questo capitale non è ancora stato utilizzato debitamente e la necessità di far fruttificare tutte le sue ricche potenzialità ha suscitato in questi ultimi anni una riflessione critica sull'identità e le funzioni dell' "Università cattolica" (cf. numerosi seminari, studi e documenti, fra cui bisogna rilevare come prioritario quello del II Congresso Mondiale dei Delegati delle Università cattoliche).

I risultati di detti lavori danno piste pastorali. A titolo illustrativo, ne citiamo alcune che sembrano di particolare importanza:

– Una 'Università cattolica" – è evidente – deve essere innanzitutto una vera "Università" che risponda alle necessarie condizioni per dare una testimonianza di serietà e di rigore nello svolgimento delle sue funzioni, che risponda realmente – nella prospettiva della missione evangelizzatrice e di servizio della Chiesa – ad un bisogno della società in cui essa si impianta, e che si integri nella pianificazione d'insieme della pastorale della Chiesa in questa società.

– Il termine "cattolica" che la qualifica non può essere un semplice aggettivo aggiunto o lasciato da parte dinanzi agli assalti della "secolarizzazione" o al pluralismo di coloro che se ne servono o al contesto socio-culturale in cui essa si trova, ma deve essere un sostantivo – la stessa ragione di essere e il fondamento della sua identità nella professione individuale o collettiva del Vangelo – che ispirerà l'insieme delle sue attività.

– L' "Università cattolica" dovrebbe realizzare sistematicamente al suo interno un fecondo dialogo interdisciplinare fra teologia, filosofia e scienze, e ciò non solo a livello della menzione genetica dei suoi obiettivi, ma anche a livello dell'articolazione delle sue strutture, dell'elaborazione dei suoi programmi, della scelta del suo personale docente e di ricerca. Di qui l'importanza essenziale dell'esistenza di un istituto di studi teologici di un certo livello e dello sviluppo di studi filosofici esigenti.

– L'attività dell' "Università cattolica" non può limitarsi in alcun modo alla giustapposizione disarticolata dei corsi professionali o di ricerca scientifica con corsi di cultura cattolica o di "religione", mantenendo nei fatti un dualismo separatista tra fede e cultura. Essa dovrebbe quindi assicurare una catechesi di livello universitario, radicata negli interessi sia dell'attività professionale che dell'attività di ricerca dei docenti e degli studenti dell'istituzione e adattarla ai loro diversi gradi di maturità intellettuale.

– Le "Università cattoliche" dovrebbero essere capaci con le loro attività – nel senso della Lettera Apostolica *Octogesima adveniens*, n. 4 – "di analizzare obiettivamente la situazione del loro paese, chiarirla alla luce delle parole immutabili del Vangelo, attingere principi di riflessione, criteri di giudizio e direttive di azione ... e individuare – con l'assistenza dello Spirito Santo, in comunione coi vescovi responsabili, e in dialogo con gli altri fratelli cristiani e con tutti gli uomini di buona volontà – le scelte e gli impegni che conviene prendere per operare le trasformazioni sociali, politiche ed economiche che si palesano urgenti e necessarie in molti casi".

L'Università cattolica può svolgere questa funzione critica e prospettiva al livello del progresso sociale in modi molto diversi:

– con l'educazione della sua comunità universitaria ai valori evangelici di: fraternità, dignità, rispetto e uguaglianza delle persone, amore privilegiato dei poveri e degli oppressi, ecc. – in un ambiente animato da una prospettiva di educazione integrale e permanente, formando "uomini nuovi" che partecipano attivamente alla costruzione della giustizia e della pace in seno ai loro popoli e che collaborano alla missione di servizio della Chiesa dinanzi alla realtà nazionale;

– con lo studio approfondito nell'insegnamento e nella ricerca, dei più gravi problemi della vita sociale, in modo particolare quelli che toccano la sua comunità nazionale o regionale;

– con la denuncia – quando ciò si rivela necessario ed opportuno - di situazioni che attentano alla verità, alla dignità della persona umana e alla giustizia e che costituiscono problemi collettivi; sarà importante sensibilizzare al riguardo l'opinione pubblica, con il concorso disinteressato ma serio ed impegnato dell'Università;

– con le diverse forme di "estensione universitaria" che mettono i ricercatori, i docenti e gli studenti – e i loro "contenuti" intellettuali – a contatto con la vita reale delle masse popolari, con i loro problemi ed aspirazioni, con le loro esperienze culturali e sociali, con le "interpellazioni" che esse rivolgono al mondo "universitario" ed "intellettuale".

L'Università cattolica deve arrivare a creare, al suo interno, una vera comunità universitaria fra tutti i suoi membri, animata dallo spirito evangelico di libertà e di carità, che superi i rischi di forme autoritarie o demagogiche al fine di assicurare la partecipazione responsabile di tutti – nella misura delle loro competenze e responsabilità – all'animazione e alla gestione dell'istituzione.

Bisogna prevedere ed offrire ai diversi membri della comunità universitaria un accompagnamento e un'animazione spirituale, servizi liturgico-sacramentali e di preghiera, studi biblici, ecc.; programmare mezzi adeguati di lavoro pastorale presso il corpo insegnante e i ricercatori; superare i resti di sfiducia esistenti fra Università cattoliche e movimenti apostolici di studenti e far sì che, al contrario, queste istituzioni possano effettivamente essere di sostegno e di stimolo ai movimenti apostolici che operaro all'interno sia dell'Università cattolica che delle Università non-cattoliche.

E' importante contare su un corpo insegnante e di ricercatori con la duplice qualità di "cattolici" e "studiosi" di alto livello, capaci di prendere parte efficacemente al dialogo interdisciplinare, aperti alle diverse attività dell'Università e che vi partecipano, capaci di essere veri "maestri dei giovani".

L'Università cattolica potrebbe funzionare come luogo d'incontro dei suoi ricercatori, docenti e studenti cattolici con i cattolici delle Università private o statali. E organizzando seminari, congressi, conferenze, tavole rotonde, ecc. essa potrebbe provocare l'incontro di personalità fra le più qualificate dell'intellighenzia cattolica del paese, e di queste con intellettuali di diverse concezioni religiose, filosofiche o ideologiche, in vista di un dialogo e di un confronto serio e rigoroso.

Secondo le situazioni particolari dei diversi contesti socio-culturali, le Università cattoliche possono sviluppare un lavoro interessante di scambio e di collaborazione ecumenica (1) – specialmente con i centri universitari creati o ispirati dalle Chiese sorelle separate – e/o di studio e di dialogo nei confronti delle religioni non-cristiane.

Infine le Università cattoliche dovrebbero vigilare con attenzione all'immagine che offrono, evitando tutto ciò che potrebbe oscurare la testimonianza che esse danno di un servizio ecclesiale alla comunità: testimonianza di serietà scientifica, di fede cattolica, di carità, di collaborazione con la pastorale d'insieme delle Chiese locali e delle Conferenze Episcopali.

C) *Movimenti apostolici e altre istituzioni cattoliche all'interno della Pastorale universitaria*

1) Al livello *dei docenti, dei ricercatori e degli intellettuali* in generale, si constata una mancanza evidente di movimenti apostolici o di istituzioni cattoliche che servano da luogo d'incontro, di scambio, di riflessione e di azione programmata, sul piano nazionale e internazionale.

E' vero che le condizioni di vita di questi – assorbimento da molteplici attività e responsabilità, concentrazione sulla loro disciplina specializzata, lavoro realizzato con un certo spirito individualista o svolgimento del "minimo indispensabile" del loro ruolo universitario ... – non aiutano a promuovere un loro raggruppamento.

In modo particolare, raramente i docenti universitari s'impegnano pienamente in tutti gli aspetti del loro compito e, ancor meno, in un lavoro effettivo di Pastorale universitaria (anche se non mancano eccezioni notevoli).

D'altra parte, gli scienziati cattolici sono ancora poco "mobilitati" nel senso della riflessione sulla fede e sulla sua testimonianza rispetto alla prassi della scienza. Ciò non vuol dire che essi manchino di zelo e di fede. Ma piuttosto che, in generale, presi dal loro impegno scientifico, consacrano poco tempo alla riflessione filosofica e religiosa e non sono incoraggiati in tal senso da associazioni. A volte, la loro reazione spontanea è di evitare tutto ciò che potrebbe essere occasione di rapporto fra scienza e fede, creando compartimenti stagno nella loro riflessione e nella loro vita personale. Non mancano casi e situazioni di fideismo. Bisogna aggiungere che per il fatto di rinchiudersi progressivamente e strettamente nella particolarità di ogni disciplina, gli scienziati cattolici sono poco a contatto con i filosofi e i teologi. E viceversa! Questi ultimi considerano spesso secondari i problemi posti dalle scienze rispetto alla fede e, di conseguenza, se ne disinteressano.

Sul piano nazionale, anch quando vi sono iniziative particolari e isolate, non si trova, in generale, un lavoro pastorale specificamente programmato al livello dei docenti, dei ricercatori e degli intellettuali cattolici. Bisogna tuttavia riconoscere e valorizzare l'esistenza e le attività dei centri culturali o di intellettuali cattolici che, in vari paesi, sono eredi e protagonisti di una importante tradizione di creazione e/o diffusione della cultura in relazione con la fede e la dottrina cristiana. Ma molto spesso la dispersione di preziose risorse umane – in seno a Chiese locali e nazionali – impedisce la loro indispensabile utilizzazione pastorale. Converrebbe dunque fare l'inventario delle "risorse umane" disponibili; creare luoghi di incontro perchè gli intellettuali cattolici possano riunirsi nella Chiesa e grazie alla Chiesa; proporre loro di assumere responsabilità; affidare loro un'attività ... Tutto ciò esigerebbe che, convinti della grande importanza della sfida lanciata dalla ricerca di una coerenza feconda tra fede e progresso scientifico-culturale, si elabori e si metta in pratica una "pastorale degli intellettuali".

Sul piano internazionale, il solo movimento apostolico operante specificamente è Pax Romana-MIIC (Movimento Internazionale degli Intellettuali Cattolici) che, malgrado i mezzi limitati, si sforza attualmente di rivivificare i suoi programmi e la sua azione. Stimolandone lo sviluppo, sarebbe interessante coordinare i suoi sforzi con quelli delle Università Cattoliche e di altre Organizzazioni Internazionali Cattoliche (O. I. C.) d'insegnamento o che hanno membri attivi nel campo universitario e culturale.

L'idea di una "politica della scienza" e di una coordinazione degli sforzi in questo campo matura anche grazie a vari programmi e ricerche interdisciplinari, intrapresi dalle Università cattoliche, promossi e appoggiati dalla F. I. U. C. – anche se i risultati sono ancora limitati – nel tentativo di "mobilitare" gli scienziati cattolici di valore che lavorano in queste Università, di evitare il doppio impiego irrazionale e costoso delle risorse e di affrontare con rigore le sfide segnalate al numero 2 di questo rapporto.

L'esistenza di un nucleo vivo d'intellettuali cattolici, protagonisti attivi di una Pastorale universitaria, operante in coordinazione sul piano interdisciplinare e che sarebbe in contatto con le nuove generazioni di studenti cattolici, offrirebbe senza dubbio linee di riflessione che, per la loro maggiore maturità, aiuterebbero a dare più profondità, stabilità e continuità agli orientamenti dei movimenti apostolici giovanili nell'Università.

2) Al livello delle *associazioni apostoliche di studenti universitari*, ci sono attualmente due organizzazioni "specializzate": JECI (Sezione universitaria) e Pax Romana-MIEC (Movimento Internazionale degli Studenti Cattolici); diversi altri movimenti di giovani cattolici esistenti sul piano nazionale o internazionale hanno come membri studenti universitari: Comunità di Vita Cristiana, "Focolarini", Comunione e Liberazione, Movimento "carismatico", ecc.; bisogna tener conto anche di numerosi gruppi di universitari cristiani – spontanei e instabili o organizzati – che si riuniscono per fini estremamente vari (preghiera, studi biblici, azione e assistenza sociale, presenza sindacale o politica "cristiana", ecc.).

In generale, si può constatare che le associazioni e i gruppi di studiosi cattolici risentono i seguenti problemi:

– l'impatto dell'effervescenza ideologica e politica dell'ambiente universitario e, molto spesso, del "movimento studentesco", quale lo si osserva fra l'altro e in modo evidente, in certi movimenti nazionali aderenti alla JECI e a Pax Romana-MIEC, nei quali l'impegno socio-politico come testimonianza cristiana rischia spesso di riempire in modo esclusivo tutto l'orizzonte della riflessione e dell'azione degli studenti;

– la differenza tra la formazione culturale e ideologica degli studenti e una formazione cristiana – teologica, filosofica, storica ... e a volte semplicemente catechetica – non sempre adatta a rispondere alle "esigenze" dell'ambiente universitario;

– la tendenza a incistarsi attorno ad una élite – sia attivista e "politicizzata" che "spiritualista" e disincarnata – senza comunicazione con la maggior parte degli studenti che hanno ricevuto tradizionalmente una educazione cristiana e che essi stessi sono ancora "lontani" della massa degli studenti;

– la difficoltà per i movimenti apostolici dei giovani di conservare una "memoria" che "accumuli" la loro riflessione o la loro azione; così essi affrontano periodicamente crisi e regressioni su problemi "paludosi" che si ripropongono, in modi diversi di generazione in generazione;

– una grave mancanza di assistenti ecclesiastici che possano accompagnare l'azione degli studenti ed aiutarli sul piano dottrinale e pastorale;

– una tendenza ad isolarsi da contesti più vasti, sia della "Pastorale universitaria" che della "Pastorale giovanile", e che comporta un difetto d'integrazione con tutta la pastorale della Chiesa locale;

– la difficoltà di una soluzione di continuità per i militanti cattolici che lasciano progressivamente i movimenti apostolici di giovani (preoccupati del loro prossimo futuro professionale o di farsi una famiglia) e che perdono ogni "integrazione" ecclesiale, restando isolati e "nella natura".

Un'azione feconda a questo livello esigerebbe di:

– superare la differenza che esiste tra l'acuta "consapevolezza" che si ha negli ambienti ecclesiali dell'importanza della "Pastorale giovanile" e le deboli realizzazioni pratiche relative all'accompagnamento, all'aiuto e agli sforzi per promuovere i movimenti studenteschi cattolici;

– promuovere una comunicazione di esperienze e una programmazione comune dei diversi movimenti di giovani che operano nell'Università – in generale, essi si disconoscono o s'ignorano di proposito o si combattono –, per evitare la dispersione e il doppio impiego degli sforzi e conservare la ricchezza complementare dei loro campi di azione, della loro pedagogia, della loro testimonianza e dei servizi che rendono;

– sensibilizzare in questo campo un sufficiente numero di assistenti ecclesiastici particolarmente preparati, con esperienza e solidità intellettuale;

1. Cf. *L'ecumenismo nell'insegnamento superiore*, II Parte del Direttorio per l'applicazione delle decisioni del Concilio Vaticano II sull'ecumenismo. (Servizio d'informazione del Segretariato per l'Unione dei Cristiani, giugno 1970).

http://www.obrascatolicas.com

– fare gli sforzi necessari perchè i movimenti non si chiudano nel loro "mondo" e si aprano ai rapporti e al lavoro congiunti con i docenti e gli intellettuali cattolici nel quadro della Pastoale universitaria o, con altri settori dei giovani, nei compiti della Pastorale giovanile;

– vegliare alla collaborazione dei movimenti con le Chiese locali;

– promuovere nuove esperienze per adattare il lavoro d'evangelizzazione fra gli studenti ad una "Università di massa";

– riunire gli ex-militanti di movimenti apostolici studenteschi in gruppi di professionisti cattolici, perchè aiutino a rispondere, alla luce della fede, alle nuove esigenze della vita professionale, familiare, sociale ed ecclesiale.

3) *Le Parrocchie universitarie o "Campus Ministry"* possono offrire una serie di servizi indispensabili agli universitari cattolici: servizi liturgici e di preghiera, catechetici, teologici e biblici, di riflessione (fede – cultura – ideologie, ecc.). Senza sostituirsi all'azione apostolica degli studenti nel loro ambiente o trasformarsi in ghetti dal clima "rarefatto", questi servizi possono costituire:

– una base d'incontro e di mutua conoscenza dei cristiani – docenti, ricercatori, studenti, impiegati – dell'Università e di parecchie Università;

– un sostegno dottrinale e spirituale alla loro azione nell'ambiente;

– l'occasione di preparare manifestazioni massicce di cristiani universitari (corsi, pellegrinaggi, cicli di conferenze, cerimonie liturgiche).

4) *Gli Istituti, le cattedre o i corsi di teologia o di cultura cattolica* se assolutamente indispensabili nelle Università cattoliche, si rivelano ugualmente necessari – anche se a volte non sono possibili – nelle Università non-confessionali (come parte integrante della struttura stessa). Possono essere un luogo essenziale di sviluppo della teologia come scienza, della sua intercomunicazione con discipline scientifiche e culturali e della trasmissione di una catechesi a livello universitario.

5) *Pensionati universitari, clubs universitari*, ecc.

D) *Assistenti ecclesiastici universitari*

Nel quadro della Pastorale universitaria, un capitolo speciale va dedicato agli assistenti ecclesiastici universitari.

Gli "assistenti ecclesiastici" sono di "tipi" molto diversi: direttori di "Campus Ministry", assistenti di movimenti apostolici universitari, curati universitari, ecc. Il loro numero, in genere, è limitato, e si constata la loro insufficienza per svolgere *tutti* i compiti sacerdotali richiesti; ma il loro ruolo è essenziale.

E' necessaria una preparazione molto appropriata di questi sacerdoti: serio livello intellettuale, rigore dottrinale, intelligenza viva ed esperienza pastorale. Sarebbe preferibile si trattasse di uomini maturi dal punto di vista umano e intellettuale (non bisogna dimenticare che molti sacerdoti che hanno lavorato nell'ambiente universitario hanno finito col chiedere la riduzione allo stato laico ...).

Data la scarsità di sacerdoti disponibili in certe regioni, è importante considerare la possibilità – come effettivamente è già stato fatto – di una cooperazione delle religiose, in particolare quelle che sono più vicine all'ambiente universitario.

Se il numero di "pastori" universitari è ridotto, ci sono numerosi sacerdoti e religiosi che occupano posti d'insegnanti e di ricercatori a livello universitario. Per il loro stesso ministero sacerdotale, essi devono preoccuparsi attivamente della Pastorale universitaria, senza tralasciare evidentemente i loro ruoli specifici.

In ogni caso – e semplicemente nell'esperienza del "Campus Ministry" – è fondamentale che il sacerdote sappia lavorare collegialmente con i laici cristiani e le loro associazioni dell'ambiente universitario.

Infine, sembrerebbe molto interessante provocare incontri e scambi fra sacerdoti che lavorano a vari livelli e partecipano a diverse esperienze nell'Università perchè possano rilevare i problemi e le sfide che questo campo di vita pone al loro ministero, nell'opera di evangelizzazione.

E) *Studenti stranieri*

A causa del loro crescente ed importante numero, delle difficoltà particolari (materiali, affettive, culturali, "politiche") che incontrano, questi studenti esigono un'attenzione pastorale particolare che comporta una coordinazione fra la loro Chiesa locale e quella del luogo dei loro studi. Non mancano organismi ecclesiali, locali e nazionali, di assistenza agli studenti stranieri, ma, in generale, il loro raggio di azione è limitato e non hanno trovato un giusto punto d'inserimento nell'insieme della Pastorale universitaria.

F) *Vescovi e Conferenze Episcopali*

E' necessario insistere ancora presso i Vescovi e le Conferenze Episcopali sull'importanza obiettiva della programmazione dell'evangelizzazione nell'ambiente universitario e culturale e sulla loro responsabilità in tal senso (anche se si notano alcuni segni di presa di coscienza: creazione di commissioni specializzate, maggiore dialogo e collaborazione con le Università cattoliche e i movimenti apostolici, ecc.).

Bisogna provocare, in effetti, un nuovo slancio apostolico verso la Pastorale universitaria nel contesto più vasto dell'evangelizzazione della cultura e delle culture, sia per superare un certo sentimento di scoraggiamento e d'impotenza di fronte alla vastità e alla difficoltà di tale compito, che per evitare di considerare questa responsabilità "assoluta" solo dal fatto di avere – o fondare – Università cattoliche.

La Conferenza Episcopale – tramite una commissione specializzata – e ogni vescovo al suo livello diocesano, dovrebbero agire come fattori d'impulso e di unità per orientare e programmare i molteplici sforzi che esistono, in vista di mettere in opera una Pastorale universitaria e "intellettuale" coerente, e d'integrarla nella pastolare d'insieme diocesana e nazionale. In tal senso, essi dovranno consultare le persone competenti per ben situare la complessa problematica di questo campo pastorale.

A tal fine sarà utile stringere i legami fra i vescovi da una parte, e i diversi istituti, associazioni, movimenti cattolici universitari e i sacerdoti che lavorano nelle Università, dall'altra.

Bisogna prevedere la necessità d' "investire" risorse umane e finanziarie per sostenere effettivamente il lavoro pastorale; in particolare, sarà importante sensibilizzare gli assistenti ecclesiastici alle esigenze pastorali che lo richiederanno all'interno dell'Università.

Sarebbe interessante che vari episcopati nazionali, incoraggiassero, a livello regionale, uno scambio delle diverse esperienze di Pastorale universitaria.

Giugno 1976.

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium, Prot. N. 1050/76/P.U. an.: e foliis ab ipso Consilio vulgatis.

4458

1976 IUL 1.- COM. INTERPR., RESP. AAS 68 (1976) 635

Responsa ad proposita dubia:

I. De exceptione suspicionis adversus Cardinales Signaturae Apostolicae. II - De motivis exprimendis in decreto ratihabitionis in causis matrimonialibus sub sanctione nullitatis

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis, propositis in plenario coetu quae suquuntur dubiis, respondendum esse censuerunt ut infra:

I. *De exceptione suspicionis*

D. – 1) Utrum proponi possit exceptio suspicionis adversus singulos S. R. E. Cardinales Signaturae Apostolicae, et quatenus affirmative:

2) Quaenam via et ratio sit sequenda ad exceptionem suspicionis definiendam.

R. – *Affirmative ad primum*, seu exceptionem suspicionis adversus singulos S. R. E. Cardinales Signaturae Apostolicae moveri posse; *ad secundum*, res deferatur Summo Pontifici.

II. *De decreto ratihabitionis in causis matrimonialibus*

D. – Utrum motiva decidendi in decretis, de quibus in interpretatione authentica diei 14 februarii 1974, praebenda sint sub sanctione nullitatis ipsorum decretorum, an tantum ad legitimitatem.

R. – *Affermative ad primum, Negative ad secundum.*

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 1 iulii 1976 infrascripto impertita, supradictas decisiones ratas habuit, adprobavit et publicari iussit. - Pericles Card. FELICI, *Praeses.*

Adn. L. del AMO in REDC 32 (1976) 321-357; B. FILIPIAK in Eph. Iur. can. 32 (1976) 194-200; Xav. OCHOA in Apoll 50 (1977) 194-245; P. TOCANEL in Apoll 49 (1976) 359 - 360; S. VILLEGGIANTE in Eph. Iur. can. 32 (1976) 201-205.

4459

1976 IUL 14.- SC pro INSTIT. CATH., LITT. CIRC. PART.*

De criteriis praxique hodie sequendis in vocationibus adultorum ad sacerdotium curandis et instituendis

Romae, d. d. XIV m. iulii a. D. MCMLXXVI

Eminentissime (*Excellentissime*) *Domine*, diebus XXX et XXXI elapsi mensis martii huius anni Sacra haec Congregatio Plenarium suorum Membrorum conventum celebravit, in quo, praeter alia, etiam quaestiones ad curam et formationem sic dictarum vocationum adultarum spectantes a Patribus profundius examinatae ac discussae sunt.

Cum ex deliberationibus illis, in accurata situationis singularum nationum analysi fundatis, variae generalis utilitatis conclusiones prodierint, opportunum esse censemus illas cum

Eminentia (Excellentia) Tua Rev.ma communicare. Ipsae enim, dum peculiares dictarum adultarum vocationum necessitates paedagogicas definiunt, plurima simul sacerdotalis formationis et Seminariorum problemata variis sub aspectibus tangunt, hodie fere ubique viva ob novas in hac re ideas et practicas experimentationes.

Ut de variis argumentis in dicta Congregatione Plenaria tractatis genuina nostra mens clarius pateat, perutile nobis esse videtur per ordinem exponere: I. Situationem prout ex nostris informationibus et quotidiana praxi elucet; II. Animadversiones Em.morum Patrum ad hanc nostram situationis expositionem.

I. Hodierna vocationum adultarum et Seminariorum situatio, et praxis Sacrae Congregationis

1) Vocationes adultorum (acceptae hic sensu latiore, scilicet omnium illarum vocationum quae non intrant in notionem sic dictae vocationis vel viae educativae "normalis") hisce postremis annis in tota Ecclesia valde communes evaserunt. Sunt vere positivae aestimandae ut signum consolantis renovationis spiritualis in coetibus maturorum hominum et remedium ad hodiernam paucitatem sacerdotalium vocationum saltem ex parte imminuendam.

2) Experientiae habitae in Seminariis cum vocationibus adultis sunt generatim bonae. Animadvertitur tamen necessitas maioris cautionis et circumspectionis in earum selectione, necnon cuiusdam paedagogiae accommodatae exigentiis aetatis vel condicionis socio-culturalis singulorum candidatorum.

3) Aestimatio momenti vocationum adultarum atque ideae circa earum formationem notabiliter differunt in singulis nationibus, quandoque etiam in ambitu eiusdem nationis. In quibusdam regionibus variae novae formulae temptantur, quae plus minusve innuunt pluralismum paedagogicum et sacerdotalem.

4) Animadvertitur etiam diversitas in habitudine practica quae assumitur versus Seminarium pro vocationibus adultorum. Sunt enim quaedam regiones, ubi illud superatum censetur (Gallia, Hollandia, Belgium francophonum), et regiones, ubi illud fovetur simul cum aliis formulis paedagogicis magis evolutis (Columbia, Germania, Austria). Ad hanc ultimam situationem quod attinet, in variis casibus timetur ne huiusmodi novae viae Seminariorum pro adultis sortem in discrimen ponant.

5) In quibusdam nationibus variis de causis inclinatio adest ad paedagogica problemata vocationum adultorum solvenda in ambitu seminarii normalis. Quod quidem haud raro varias utilitates afferre videtur ipsis seminariis, sive ob augmentum alumnorum sive ob novas experientias spirituales et apostolicas quibus adulti ceteris suis curriculi sociis prodesse possunt. In huiusmodi casibus tamen generatim insistendum est in observandis normis canonicis quoad durationem curriculi philosophici et theologici sine debita dispensatione.

6) Aliquae (paucae) nationes imminutam attentionem demonstrant erga vocationes adultorum propter sufficientiam vocationum "normalium" seu "classicarum", quae eis praeferendae esse videntur. Quod tamen in praesentibus rerum adiunctis minus iustum censendum est, cum vocationes promovendae et excitandae sint non solum pro singulis dioecesibus vel populis, sed ad totius universalis Ecclesiae necessitates sublevandas. Hic manifestum apparet munus quod Sanctae Sedi competit in talibus nisibus promovendis ac cooordinandis.

7) Propensio ad vocationes adultorum praeferendas ac extollendas in quibusdam regionibus supra modum fovetur vel peculiaribus programmatibus pastoralibus, vel etiam impensa propagatione idearum, cum magno detrimento pro vocationibus adolescentium et pro Seminariis Minoribus, aggravando difficilem eorum situationem. Quapropter necessitas urget laborandi ad iustum instaurandum aequilibrium, cum hodierna penuria vocationum solis vocationibus adultorum haud superari possit. In omni casu necessitas agnoscenda est accommodatarum institutionum et structurarum, quae idoneae sint ad omnia genera sacerdotalium vocationum efficaciter fovenda. Sunt enim regiones, in quibus Seminaria Minora paedagogice renovata in vocationum cura inaestimabiles utilitates afferunt, ita ut Ecclesia eisdem carere non possit.

8) Hic notanda est etiam perniciosa propensio hodie in quibusdam regionibus serpens ad vocationum curam nec non sacerdotalem formationem seiungendam ab "institutionibus" et transferendam ad "basim", cui ius et facultas tribuitur sacerdotes pro suis peculiaribus necessitatibus iuxta sua specialia criteria formandi. Quod tamen admitti nequit. Etenim sacerdotalis formatio, ac proinde etiam sacerdotis imago, pendere debent ex voluntate legitimae auctoritatis Ecclesiae, cui soli ius competit sacerdotis formationem, vitam et actionem opportunis legibus et normis temperandi.

9) Ratio qua in quibusdam regionibus formatio "adultorum" concipitur atque ad effectum deducitur gravia quaedam problemata parit, quae iam in Synodo Episcopali anni 1971 tractata sunt. Ea respiciunt: laborem manualem vel professionalem remuneratum ("professionalizatio" sacerdotum), ministerium ad tempus plenum vel limitatum, contentionem classium, politicam actionem, caelibatum. Quae facta – respicientia v. gr. "parvas communitates" in quibusdam regionibus Brasiliae, quaedam genera "coetuum formationis" in Gallia, Canadia et Belgio – etiamsi numero potius limitata appareant, haud parum tamen conferunt ad hodiernas seminariorum difficultates aggravandas.

10) Novae hae formulae paedagogicae generatim insistunt in necessitate agnoscendi plenum valorem formativum elementis insitis culturae populi et concretis experientiis vitae; quae elementa in quibusdam circumstantiis classicae intellectuali formationi praeferuntur. Attamen, quamvis utilitas huiusmodi experientiarum negari non possit, valde difficile est eas admittere tamquam condicionem primam, quasi generalem et exclusivam accessus ad sacerdotium prout hic illicque urgetur. Sacra Congregatio dissuadenda censet varia experimenta huius generis, praesertim cum proponuntur in condicionibus rerum agitatis et confusis atque contendunt classicae educationis formulae simpliciter se substituere.

11) Etiamsi peculiares exigentiae paedagogicarum adaptationum diversis culturis et socialibus coetibus agnoscendae et magni habendae sint, necesse tamen est eas perpendere atque ad effectum deducere cum pleno respectu ad leges vigentes Ecclesiae. In omni casu animadvertitur urgens necessitas se opponendi propensioni hodie sat diffusae ad differentiam suppprimendam inter ea quae tamquam "normae" et ea quae nonnisi tamquam "exceptiones" censendae sunt. Cura et formatio vocationum adultorum, adhibito peculiari regimine vitae et studiorum, vigenti disciplinae canonicae debet conveniens complementum afferre, minime tamen eam infirmare vel subvertere. Quam ob rem locum habere debet, si fieri potest, in ambitu seminarii specialis huiusmodi vocationibus destinati, vel in seminariis normalibus, adhibitis peculiaribus programmatibus singulis casibus accommodatis.

12) In formandis vocationibus adultis cuiusvis generis et cuiusvis gradus culturalis primarium momentum tribuendum est solidae formationi spirituali et theologicae. Haec enim quoad substantiam integra et quoad doctrinam certa ac sana esse debet; non confundenda est cum formatione diaconali vel cum praeparatione doctrinali laicorum ad apostolatum. Formatio theologica quae initium sumit a condicione sociali et ab experientia vitae et solum tendit ad societatem transformandam, prout hodie in variis casibus fit, nec exigentiis integritatis neque postulatis sani aequilibrii in sua fundamentali conceptione et structura respondet. In hodiernis rerum adiunctis numquam satis inculcari potest aequus et iustus modus in formatione sacerdotali et quidem etiam in illa ad simpliciorem formam reducta pro vocationibus adultis.

13) In adultis vocationibus formandis maxima sollicitudo adhibenda est de unitate sacerdotii catholici servanda. Quam ob rem in variis necessariis adaptationibus ad effectum deducendis, non sunt exacuendae differentiae quibus "adulti" a via normali distant; e contrario curandum est ut distantia haec quodam modo imminuatur vel opportunis mediis compensetur.

II. Indicationes emersae ex deliberationis Congregationis Plenariae

Argumento vocationum adultorum Em.mi Patres maximam tribuerunt attentionem. Quae clare manifestata est non solum in accurato studio quaestionum eis propositarum, sed etiam in sincero nisu omnes eas indicationes suppeditandi, in experientiis fundatas, quae necessariae vel utiles videbantur ad ulteriores labores Officii pro Seminariis stimulandos ac dirigendos. Potiores eorum suggestiones et agendi normae colligi possunt sive ex concordi idearum conspiratione circa quaedam maioris momenti puncta, sive ex aliquibus positivis inceptis, quae ulteriori nostrae actioni praefigenda esse censuerunt.

a) *Concordia opinionum circa aliqua puncta*

1) Em.mi Patres unanimiter acceptaverunt atque approbaverunt expositionem situationis (cfr. supra, nn. 1-13) una cum ratione agendi Sacrae Congregationis, ibidem pariter adumbrata, circa potiores hodiernas quaestiones ad vocationes, sacerdotium et institutiones educativas spectantes.

2) Omnes Patres considerant Seminarium Maius, iuxta Decr. *Optatam totius* et *Rationem fundamentalem* instauratum, tamquam necessarium fundamentum atque orientationis centrum, ad quod omnis genuina efformatio sacerdotalis se referre debet, etiam ea quae vocationibus adultis suppeditatur.

3) Ab Em.mis Membris Congregationis Plenariae pariter confirmata est quoad substantiam validitas Seminarii Minoris; in omni casu adultarum vocationum augmentum hisce postremis annis assecutum non reddit superflua vel inutilia instituta et media elapsis temporibus ab Ecclesia adhibita ad sacerdotales vocationes fovendas ac formandas.

4) Testimonio Em.morum Patrum hisce postremis annis vocationes adultae percrebrescere incipiunt, quae desiderium manifestant solidae ac austerae vitae in ambitu Seminarii, quoad disciplinam, studia ac spiritualem directionem bene compositi.

5) Inter Em.mos Patres opinio praevaluit de necessitate philosophicam et theologicam formationem adultarum vocationum curandi in Seminario Maiori normali, semper tamen considerata opportunitate specialium accommodationum pro singulis casibus. Unde sequitur necessitas vel opportunitas Se-

http://www.obrascatolicas.com

minariorum pro vocationibus adultis potius in gradu studiorum mediorum (gymnasii et lycaei) quam philosophico-theologicorum.

6) Nonnisi pauci Patres expresse favere videbantur formulae Seminarii Maioris pro vocationibus adultis. Unde deduci potest quod huiusmodi Seminariorum constitutio nequit indiscriminatim commendari, sed potius in singulis casibus pro peculiaribus locorum adiunctis probe perpendi ac examinari debet.

7) Communiter notata est depressa condicio formationis humanisticae et philosophicae et quidem in vocationibus non solum adultis, sed etiam in normalibus. Quam ob rem differentia, quae inter has duas categorias olim vigebat, nunc in plurimis casibus imminuta est, Quapropter etiam ex hoc capite potius quam Seminarii specialis pro vocationibus adultis animadvertitur hodie necessitas impensioris laboris paedagogici in ambitu Seminarii Maioris.

8) Iudicio plurimorum Patrum difficultates in studiis linguae latinae constituunt quoddam problema commune et perenne vocationum adultarum; attamen, iuxta opinionem fere omnium, saltem minima cognitio huius linguae ab omnibus candidatis nihilominus requiri debet.

9) Non defuerunt Patres qui agnoverunt necessitatem peculiarium experimentorum paedagogicorum instituendorum cum vocationibus adultis in determinatis situationibus et regionibus sic dicti "Tertii mundi", etc.). Quae experimenta tamen ad effectum deducenda erunt sub responsabilitate Conferentiarum Episcopalium et cum approbatione Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica.

10) Fere omnes Patres positivum iudicium protulerunt de qualitatibus spiritualibus ac de idoneitate pastorali "adultorum".

11) Plurimi Patres vivam sollicitudinem ac praeoccupationem manifestaverunt de unitate cleri ac de eiusdem cohaesione interna in dioecesi; ad rem quod attinet haud paucae cautiones et oppositiones expressae sunt relate ad conamina duas (vel plures) classes sacerdotum creandi, distinctorum sub respectu culturali et legis caelibatus. Quo pacto clare detestatae sunt quaedam formulae educationis exclusive limitatae ad unam solam classem socialem.

b) *Aliqua positiva et concreta proposita actionis*

1) Officio pro Seminariis commendata est opportunitas profundioris studii problematum spectantium ad accommodationem paedagogicam et culturalem, quae hodie in quibusdam particularibus situationibus requiri videtur. Ad hunc finem decretum est, ut apud Sacram Congregationem pro Educatione Catholica constitueretur specialis Commissio composita ex repraesentantibus eiusdem S. Congregationis et SS. Congregationum pro Evangelizatione Populorum, pro Religiosis et Institutis Saecularibus.

2) Insuper, Officio pro Seminariis commendatum est, ut uberiora elementa colligere pergeret respicientia non tantum existentiam et numerum vocationum adultarum, sed etiam earum qualitates et aptitudines pastorales, quas demonstrant in ministerio pastorali post ordinationem sacerdotalem.

3) Iterum iterumque hortati sunt Patres Sacram Congregationem ut peculiarem attentionem dedicaret formationi spirituali vocationum adultarum, praesertim illarum quae speciales vias praeparationis sequuntur. Eadem sollicitudo manifestata est etiam de earum solida formatione theologica.

4) Pariter commendatum est Sacrae Congregationi ut vigilaret eo fine, ne assiduae adultarum vocationum curae in damnum Seminarii Maioris caderent, momentum ac aestimationem eius practice imminuendo et animis insinuando minimam exaltationem communitatis originis vel adhaesionis in detrimentum communitatis presbyteralis, ad quam sacerdos vi sacramenti pertinet.

5) Peculiares condiciones culturales vocationum adultarum in clariorem lucem proferunt urgentem necessitatem permanentis formationis cleri. Ut illa tamen debitam attentionem atque positivos fructus sortiri possit, adlaborandum est ut sacerdotes inde a seminarii annis theologicis studiis cum amore ac perseverantia incumbere discant.

* * *

Quae omnia Tibi, Eminentissime (Excellentisime) Domine, significanda esse censuimus ad opportunam rei notitiam, et, sicuti speramus, etiam ad quandam practicam utilitatem. Etenim non dubitamus quin accuratior principalium problematum ac nostrarum sollicitudinum cognitio utilia elementa meditationis Tibi Tuisque in episcopatu Rev.mis Confratribus offerre possit in gravibus absolvendis officiis pastoralibus, quae hodie in campo seminariorum et vocationum etiam in dilecta hac Natione prorsus urgent. Et, ex altera parte, pro certo habere velis etiam hanc Sacram Congregationem libentissime accepturam esse notitias, experientias et omnes animadversiones, quas nobis de argumentis superius tractatis comiter significaberis. Quae mutua in sollicitudinibus communio et fraterna ad superiores fines in sacerdotali efformatione assequendos conspiratio prima ac necessaria condicio nobis apparet ad exoptatos fructus suo tempore colligendos.

Hanc feliciter nactus occasionem, plurimam qua par est reverentia salutem Tibi dico ac maneo Tuus addictissimus in Christo Jesu. - Antonius M. Javierre, *Secretarius.* F. Marchisano, *Subsecretarius.*

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium, Prot. N. 4/76: e follis eiusdem Sacrae Congregationis.

4460

1976 IUL 28. - SOLLEMNIS CONVENTIO CUM HISPANIA. AAS 68 (1976) 509 - 512
Conventio inter Sanctam Sedem et Hispanam nationem circa modum nominandi Episcopos

Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo

La Santa Sede ed il Governo Spagnolo: di fronte al profondo processo di trasformazione che la società spagnola ha conosciuto in questi ultimi anni, anche per quanto riguarda i rapporti tra la comunità politica e le confessioni religiose e tra la Chiesa Cattolica e lo Stato;

Considerando che il Concilio Vaticano II, a sua volta, ha stabilito come principi fondamentali, ai quali devono conformarsi le relazioni tra la comunità politica e la Chiesa, tanto la mutua indipendenza di entrambe le Parti, nel proprio ordine, quanto una sana collaborazione tra loro; ha affermato la libertà religiosa come diritto della persona umana, che deve essere riconosciuto nell'ordinamento giuridico della società; ed ha insegnato che la libertà della Chiesa è principio basilare delle relazioni tra la Chiesa ed i Pubblici Poteri e tutto l'ordine civile;

atteso che lo Stato spagnolo ha accolto nella sua legisla-
510 zione il diritto della libertà religiosa, fondato sulla / dignità della persona umana (Legge del 1º luglio 1967), ed ha riconosciuto nel suo stesso ordinamento che vi devono essere norme che tengano conto adeguato del fatto che la maggioranza del popolo spagnolo professa la Religione Cattolica,

giudicando necessario regolare con distinti Accordi le materie di comune interesse, che, nelle nuove circostanze sorte successivamente alla firma del Concordato del 27 agosto 1953, richiedono una nuova regolamentazione;

si impegnano pertanto ad intraprendere, di comune intesa, lo studio di tali differenti materie allo scopo di giungere, quanto prima, alla conclusione di Accordi diretti a sostituire

Acuerdo entre la Santa Sede y el Estado Español

La Santa Sede y el Gobierno Español: a la vista del profundo proceso de transformación que la sociedad española ha experimentado en estos últimos años aún en lo que concierne a las relaciones entre la comunidad política y las confesiones religiosas y entre la Iglesia Católica y el Estado;

considerando que el Concilio Vaticano II, a su vez, estableció como principios fundamentales, a los que deben ajustarse las relaciones entre la comunidad política y la Iglesia, tanto la mutua independencia de ambas Partes, en su propio campo, cuanto una sana colaboración entre ellas; affirmó la libertad religiosa como derecho de la persona humana, derecho que debe ser reconocido en el ordenamiento jurídico de la sociedad; y enseñó que la libertad de la Iglesia es principio fundamental de las relaciones entre la Iglesia e los Poderes Públicos y todo el orden civil;

dado que el Estado español recogió en sus leyes el derecho de libertad religiosa, fundado en la dignidad de / la persona 510
humana (Ley de 1º de julio de 1967), y reconoció en su mismo ordenamiento que debe haber normas adecuadas al hecho de que la mayoría del pueblo español profesa la Religión Católica,

juzgan necesario regular mediante Acuerdos específicos las materias de interés común que en las nuevas circunstancias surgidas después de la firma del Concordato de 27 de agosto de 1953 requieren una nueva reglamentación;

se comprometen, por tanto, a emprender, de común acuerdo, el estudio de estas diversas materias con el fin de llegar, cuanto antes, a la conclusión de Acuerdos que sustituyan gra-

gradualmente le corrispondenti disposizioni del vigente Concordato.

D'altra parte, considerando che nella revisione delle disposizioni del vigente Concordato hanno priorità e speciale urgenza la libera nomina dei Vescovi e l'uguaglianza di tutti i cittadini di fronte all'amministrazione della giustizia, le due Parti contraenti concludono, come primo passo di detta revisione, il seguente:

ACCORDO

Art. I. 1) La nomina degli Arcivescovi e Vescovi è di esclusiva competenza della Santa Sede.

2) Prima di procedere alla nomina degli Arcivescovi e dei Vescovi residenziali e dei Coadiutori con diritto di successio-
511 ne, la Santa Sede / notificherà il nome del designato al Governo spagnolo, per il caso che a suo riguardo esistessero eventuali obiezioni concrete di indole politica generale, la cui valutazione spetterà alla prudente considerazione della Santa Sede.

Si intenderà che non esistono obiezioni se il Governo non le manifesta nel termine di quindici giorni.

Sulle pratiche relative sarà mantenuto il segreto da entrambe le Parti.

3) La provvista del Vicariato Generale Castrense sarà effettuata mediante la proposta di una terna di nomi, formata di comune accordo tra la Nunziatura Apostolica ed il Ministero degli Affari Esteri e sottoposta all'approvazione della Santa Sede. Il Re presenterà entro quindici giorni uno di essi per la nomina da parte del Romano Pontefice.

4) Restano abrogati l'Art. VII ed il paragrafo 2º dell'Art. VIII del vigente Concordato, come anche l'Accordo stipulato tra la Santa Sede ed il Governo spagnolo il 7 giugno 1941.

Art. II. 1) E' abrogato l'Art. XVI del vigente Concordato.

2) Nel caso che venga elevata un'accusa penale contro un chierico od un religioso, la competente Autorità lo notifiche-
rà al rispettivo Ordinario. Se il convenuto fosse un Vescovo o persona ad esso equiparata nel Diritto Canonico, la notifica-
512 zione sarà fatta alla Santa Sede. /

3) In nessun caso i chierici ed i religiosi potranno essere richiesti dai giudici e da altre Autorità di dare informazioni su persone o materie di cui siano venuti a conoscenza per ragioni del loro ministero.

4) Lo Stato spagnolo riconosce e rispetta la competenza privativa dei Tribunali della Chiesa per i delitti che ledono esclusivamente una legge ecclesiastica secondo il Diritto Canonico. Contro le sentenze di detti Tribunali non sarà ammesso alcun ricorso alle Autorità civili.

Il presente Accordo, i cui testi in lingua italiana e spagnola fanno ugualmente fede, entrerà in vigore al momento dello scambio degli strumenti di ratifica.

Fatto in doppio originale.

Città del Vaticano, 28 Luglio 1976. - Giovanni Card. VILLOT. Marcelino OREJA AGUIRRE.

ACUERDO

Art. I. 1) El nombramiento de Arzobispos y Obispos es de la exclusiva competencia de la Santa Sede.

2) Antes de proceder al nombramiento de Arzobispos y Obispos residenciales y de Coadjutores con derecho a sucesión, la Santa Sede notificará / el nombre del designado al 511
Gobierno español, por si respecto a él existiesen posibles objeciones concretas de índole política general, cuya valoración corresponderá a la prudente consideración de la Santa Sede.

Se entenderá que no existen objeciones si el Gobierno no las manifiesta en el término de quince días.

Las dilegencias correspondientes se mantendrán en secreto por ambas Partes.

3) La provisión del Vicariato General Castrense se hará mediante la propuesta de una terna de nombres, formada de común acuerdo entre la Nunciatura Apostólica y el Ministerio de Asuntos Exteriores y sometida a la aprobación de la Santa Sede. El Rey presentará, en el término de quince días, uno de ellos para su nombramiento por el Romano Pontífice.

4) Quedan derogados el artículo VII y el párrafo 2º del artículo VIII del vigente Concordato, así como el Acuerdo estipulado entre la Santa Sede y el Gobierno español el 7 de junio de 1941.

Art. II. 1) Queda derogado el artículo XVI del vigente Concordato.

2) Si un clérigo o un religioso es demandado criminalmente, la competente Autoridad lo notificará a su respectivo Ordinario. Si el demandado fuera Obispo, o persona a él equiparada en el Derecho Canónico, la notificación se hará a la Santa Sede. / 512

3) En ningún caso los clérigos y los religiosos podrán ser requeridos por los jueces u otras Autoridades para dar información sobre personas o materias de que hayan tenido conocimiento por razón de su ministerio.

4) El Estado español reconoce y respeta la competencia privativa de los Tribunales de la Iglesia en los delitos que violen exclusivamente una Ley eclesiástica conforme al Derecho Canónico. Contra las sentencias de estos Tribunales no procederá recurso alguno ante las Autoridades civiles.

El presente Acuerdo, cuyos textos en lengua española e italiana hacen fe por igual, entrará en vigor en el momento del canje de los instrumentos de ratificación.

Hecho en doble original.

Ciudad del Vaticano, 28 de Julio de 1976. - Giovanni Card. VILLOT. Marcelino OREJA AGUIRRE.

Sollemni Conventione inter Apostolicam Sedem et Nationem Hispanam rata habita, die XX m. Augusti a. MCMLXXVI, Matriti instrumenta ratihabitionis accepta et reddita sunt, a quo die Conventio vigere coepit.

Adn. A. BENLLOCH in **Apoll** 49 (1976) 335-340; P. V. A. BRAIDA in **Apoll** 50 (1977) 572-586; C. CORRAL in **Estudios eclesiásticos** 52 (1977) 163-194; L. de ECHEVERRIA in **REDC** 33 (1977) 93-140, et in **Estudios eclesiásticos** 52 (1977) 197-221; A. de la HERA in **Ius can.** 16 (1976) 151-163; J. M. DIAZ in **Estudios eclesiásticos** 52 (1977) 294-304; M. LOPEZ in **REDC** 34 (1978) 25-56; S. MARTINEZ in **Estudios eclesiásticos** 52 (1977) 257-280; A. MOSTAZA in **Estudios eclesiásticos** 52 (1977) 223-255; AUCTORES VARII, **Los acuerdos entre la Iglesia y España**, Madrid, BAC 1980.

4461

1976 AUG 2.-SC DOCTR. FID.-VIC. URBIS, DECR. PART.*
Religiosus sacerdos Ioannes Baptista Franzoni reducitur ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus cum sacra ordinatione conexis

DECRETO

In considerazione del profondo turbamento che l'atteggiamento di Don Giovanni Battista Franzoni ha causato e continua a causare nel popolo di Dio, il Cardinale Vicario di Sua Santità ha dovuto far presente la necessità pastorale di risolvere ormai l'ambigua e dannosa questione, prospettando l'opportunità di ridurre il medesimo sacerdote allo stato laicale, in applicazione di quanto stabilito al n. VII della Istruzione della Sacra Congregazione per la Dottrina della Fede che prevede appunto "ex officio" tale misura nei confronti dei sacerdoti nei casi previsti dal Documento medesimo.

Dagli atti risulta che: *a*) don Franzoni ha ripetutamente disubbidito alle legittime Autorità ecclesiastiche, in modo ostentato e pubblico; *b*) egli ha assunto atteggiamenti contrari alle decisioni dell'Episcopato Italiano; *c*) ha pubblicamente aderito "actionibus quae rationi et communi experientiae humanae contradicunt hominemque ab innata eius excellentia deiiciunt" (*Gaudium et Spes*, n. 21); *d*) da oltre due anni egli rimane sospeso "a divinis" senza dare alcun segno di effettiva resipiscenza; *e*) i ripetuti inviti rivoltigli con fraterna carità e paterna sollecitudine per indurlo a ricredersi, non hanno avuto alcun esito positivo, anzi hanno reso manifesta la sua ferma deliberazione di persistere indefinitamente nel suo atteggiamento.

http://www.obrascatolicas.com

Il Cardinale Vicario ha trasmesso pertanto alla Sacra Congregazione per la Dottrina della Fede per il competente esame, assieme ad suo voto, gli atti della procedura seguita a questo scopo nel Vicariato di Roma, tra i quali sono compresi gli scritti di difesa prodotti dal summenzionato sacerdote in data 30 giugno e 13 luglio 1976.

Il predetto Sacro Dicastero, esaminato l'incartamento e preso atto delle conclusioni a cui è pervenuto questo Vicariato e del voto espresso dal Cardinale Vicario, ha sottoposto al Santo Padre, che l'ha approvata, la seguente proposta:

"Sacerdos Johannes Baptista Franzoni reducatur ad statum laicalem cum dispensatione ab omnibus oneribus cum Sacra Ordinatione conexis: in forma commissoria E.mo Cardinali Urbis Vicario".

In virtù pertanto di tale superiore decisione, comunicata a questo Vicariato con lettera della Sacra Congregazione per la Dottrina della Fede in data 31 luglio 1976, dei poteri connessi col mio ufficio e delle autorizzazioni concessemi, col presente Decreto dichiaro don Giovanni Battista Franzoni ridotto allo stato laicale con dispensa da tutti gli obblighi connessi con la Sacra Ordinazione.

Dato a Roma, dal Vicariato della Città, il 2 agosto 1976. - Ugo Card. POLETTI, *Vicario Generale*.

* L'Osservatore romano, 5 agost. 1976 p. 2. Adn. G. de la ROSA in La Civ. Catt. 127 (1976-III) 507-514; L'Osservatore romano, 5 agost. 1976 p. 2; Rivista diocesana di Roma 16 (1975) 295-294; 17 (1976) 735-737, 730-740.

4462

1976 AUG 15.-PAULUS VI, EPISTULA APOST. PART.*

Epistula ad Exc.mum D. Marcellum Lefebvre:

Summus Pontifex hortatur Episcopum ut a suo procedendi modo coram Ecclesia recedat

A notre vénéré Frère Marcel Lefebvre, En cette fête de l'Assomption de la Très Sainte Vierge Marie, Nous tenons à vous assurer de notre souvenir, accompagné d'une prière spéciale pour une solution positive et prompte de la question qui regarde votre personne et votre activité à l'égard de la Sainte Eglise.

Notre souvenir s'exprime en ce souhait fraternel et paternel: que vous vouliez bien considérer, devant le Seigneur et devant l'Eglise, dans le silence et la responsabilité de votre conscience d'Evêque, l'insoutenable irrégularité de votre position présente. Elle n'est pas conforme à la vérité et à la justice. Elle s'arroge le droit de déclarer que notre ministère apostolique s'écarte de la règle de la Foi, et de juger comme inacceptable l'enseignement d'un Concile oecuménique célébré selon une observance parfaite des normes ecclésiastiques: ce sont là des accusations extrêmement graves. Votre position n'est pas selon l'Evangile et selon la Foi.

Persister dans cette voie serait un grave dommage pour votre personne sacrée et pour ceux qui vous suivraient comme guide, en désobéissance aux lois canoniques. Au lieu de porter remède aux abus que l'on veut corriger, cela en ajouterait un autre, d'une incalculable gravité.

Ayez l'humilité, Frère, et le courage de rompre la chaîne illogique qui vous rend étranger et hostile à l'Eglise, à cette Eglise que pourtant vous avez tant servie et que vous désirez aimer et édifier encore. Combien d'âmes attendent de vous cet exemple d'héroïque et simple fidélité!

Invoquant l'Esprit Saint et confiant à la Très Sainte Vierge Marie cette heure qui est, pour vous et pour Nous, grande et amère, Nous prions et espérons.

Castel Gandolfo, 15 août 1976. - PAULUS PP. VI.

* L'Osservatore romano, 28 agost. 1976; Adn. vide infra sub die 11 oct. 1976: LE n. 4470.

4463

1976 AUG 20.- RATIHABITIO CONV. AAS 68 (1976) 512

Ratihabitio conventionis inter Apostolicam Sedem et Nationem Hispanam die 28 iulii 1976 initae

Vide textum supra sub die 28 iulii 1976: LE 4460.

4464

1976 AUG 20.- SC pro INSTIT. CATH., NOTIF. PART.*

Principia dantur et decisiones quae respiciunt constitutionem Facultatis Theologiae apud Universitatem civilem Marianopolitanam existentis; excluduntur, in casu, eius constitutio non-canonica aut independens, atque exercitium muneris Professoris in eadem Facultate Theologica ab illis sacerdotibus qui matrimonium legitime contraxerunt

Le "Rapport sur la Faculté de Théologie" de l'Université de Montréal, Canada, rédigé en juin 1976 par le "Comité conjoint Archevêché-Université", éclaire parfaitement la position juridico-morale où se trouve aujourd'hui ladite Faculté soit vis-à-vis de l'Université, soit en regard de l'Autorité ecclésiastique; il présente en outre des hypothèses de solution en vue d'une modification de la situation.

En le transmettant officiellement à la S. Congrégation pour l'Education Catholique, aussi bien l'Archevêché que l'Université ont demandé de connaître le sentiment du S. Siège sur ce "Rapport", ainsi que sur l'avenir de la Faculté.

La présente "Note" veut répondre succintement à cette demande.

Les divers points traités sont ordonnés à partir des distinctions qu'il convient de faire en la matière: le fait, le droit, l'application du droit au fait et, en conséquence, l'unique solution à retenir; suivent une breve considération sur la situation ecclésiasiale des enseignents prêtres sécularisés, et une conclusion.

I. - LE FAIT

1. Brève synthèse de l'histoire de l'Université et de la Faculté théologique

Les traits historico-juridiques essentiels de l'Université de Montréal et de sa Faculté théologique peuvent être résumé ainsi:

L'Université remonte à l'année 1876 en tant que succursale de l'Université Catholique "Laval" de Québec. Elle a été érigée canoniquement en Université Catholique autonome, sous l'autorité de l'Archevêque de Montréal en qualité de Grand Chancelier, le 30 octobre 1927. Dès le début, la Faculté théologique fonctionna au sein de l'Université, tout d'abord comme simple extension de la Faculté homonyme de l'Université "Laval", ensuite (1929) comme Faculté autonome de l'Université de Montréal. Ses Statuts ont été régulièrement revus selon les prescriptions de la Constitution Apostolique "Deus scientiarum Dominus" (1931) et approuvés par le Saint-Siège le 30 novembre 1936.

Surtout en considération du développement croissant de l'Université et de l'impossibilité qui en résultait pour l'Archidiocèse de Montréal et la Province ecclésiastique environnante de soutenir à eux seuls les charges financières correspondantes, l'Archevêque de Montréal, avec l'expresse autorisation du S. Siège, transféra l'Université au Gouvernement civil de la Province du Québec, lequel en fixa le nouveau Statut juridique par la loi du 12 août 1967. En vertu de celle-ci, la Faculté théologique continua, et continue encore, à faire partie de l'Université, mais sous la dépendance de l'Archevêque "pro tempore" (au titre de "Modérateur des Facultés ecclésiastiques") pour ce qui concerne l'application de la loi académique de l'Eglise (cf. *Charte Civile de l'Université*, art. 32); c'est alors aussi que la Faculté s'installa matériellement sur le campus universitaire. En outre, à l'Archevêque est attibué le droit de nommer directement deux membres au Conseil de l'Université (cf. *Charte Civile*, art. 8, e). Ces deux dispositions ont été fidèlement reprises par les Statuts de l'Université (cf. art. 27 et 32).

Après l'émanation par le S. Siège de la loi provisoire sur les études académiques ecclésiastiques (en premier lieu théologiques), sous le titre *"Normae quaedam"* (20 mai 1968), la Faculté théologique de Montréal aurait dû, elle aussi, y conformer ses Statuts. Toutefois, la S. Congrégation pour l'Education Catholique ne retint pas d'en urger l'obligation, compte tenu de la phase totalement nouvelle, et inévitablement expérimentale, où la Faculté entrait précisément à cette période du fait de son insertion dans l'Université. Les septs Lettres circulaires annuelles concernant l'application graduelle des *Normae quaedam* furent régulièrement adressées à la Faculté, mais la S. Congrégation lui laissa délibérément la plus grande liberté de trouver et d'expérimenter les formes les plus aptes à favoriser la meilleure insertion dans l'Université, étant évidemment sauves les exigences fondamentales de la législation canonique universitaire.

Huit ans après l'entrée en application du nouveau statut juridique de l'Université, il apparaît que l'insertion de la Faculté dans l'Université a été intensément recherchée et mise en oeuvre; cependant, selon de nombreux témoignages, cette insertion n'a pas été sans comporter une mentalité diffuse et erronée de sécularisation, assimilée peu à peu par des enseignants et par des étudiants. Un des principaux symptômes de la nouvelle situation se trouve dans le fait que réapparaît périodiquement, depuis 1970, la proposition de rendre la Faculté totalement ou partiellement indépendante de l'Archevêque, voire de toute Autorité ecclésiastique.

Une prise de position plus tranchante à ce propos a été déterminée (en juin 1975) par l'application dans les Facultés des Normes émanées par la S. Congrégation pour la Doctrine de la Foi dans ses deux Circulaires du 7 janvier 1971 et du 26 juin 1972, en vertu desquelles le prêtre réduit à l'état laïc, spécialement si c'est pour cause de mariage, n'est plus autorisé à enseigner dans une Faculté de Théologie catholique.

Après diverses démonstration et interventions, aussi bien l'Archevêque que l'Université ont constitué le "Comité conjoint" auteur du présent "Rapport". Comme il a été dit, le texte de ce Rapport a été transmis sans retard au S. Siège; il a été en outre présenté et commenté de vive voix auprès de la S. Congrégation pour l'Education Catholique, le 2 juillet 1976, étant présentes les pesonnalités suivantes: – pour l'Archevêché: S. E. Mgr. P. G., Archevêque; Mgr. J. M. L., Vicaire Général; – pour l'Université (et la Faculté théologique): M. R. L., Vice-recteur à l'administration et Recteur suppléant; M. A. A., Vice-recterur aux affaires académiques; R. P. J. L. d'A., doyen de la Faculté; – pour la S. Congrégation: S. E. le Cardinal Garrone, Préfet; deux attachés de la section "Universités" (S. E. Mgr. le Secrétaire, ainsi que Mgr. le Sous-secrétaire étaient absents de Rome).

Au terme de cette rencontre, le Cardinal Garrone, après avoir exprimé les motifs qui l'empêchaient de formuler immédiatement l'avis officiel de la S. Congrégation, promettait de donner dans le meilleur délai une réponse écrite qui serait adressée soit à l'Université soit à l'Archevêque.

2. Deux hypothèses de modification du statut juridique de la Faculté théologique

L'examen du "Rapport" permet de constater que, à la suite de l'exposé très complet de l'état de la question, deux hypothèses sont envisagées pour sortir de la situation de conflit qui s'est créée, et c'est précisément sur ces hypothèses qu'on voudrait connaître l'avis de la S. Congrégation:

Hypothèse A: création, dans l'Université, d'une Faculté non canonique de Théologie catholique.

Hypothèse B: création, en dehors de l'Université, d'une Faculté canonique de Théologie, qui serait affiliée à l'Université.

La *Proposition A* envisagerait l'existence d'une Faculté catholique de fait dans son enseignement et ses orientations, administrée par l'Université, sans être organisée par l'Autorité ecclésiastique. En elle, la garantie de la catholicité (programmes d'étude, enseignants) serait offerte non pas par l'Autorité ecclésiastique, mais par la Faculté elle-même.

Motif avancé: obtenir une plus grande conformité de la Faculté avec les orientations universitaires qui tendent à une meilleure unification de l'enseignement avec les activités de recherche, à une uniformisation des conditions et du statut des professeurs, ainsi qu'à une mise en commun des ressources.

La *Proposition B* envisage la création d'une nouvelle Faculté théologique, entièrement canonique mais régie par une charte canonique et civile, et qui serait affiliée à l'Université.

Motif avancé: avoir la certitude que l'enseignement de la théologie catholique soit pleinement conforme à la pensée de l'Eglise et cohérent avec son action pastorale.

Le "Rapports" se termine avec la requête que puisse être rouvert le dossier des Status actuels de la Faculté en vue de modifier l'entente bilatérale intervenue en 1967 entre le S. Siège et le Gouvernement Provincial du Québec.

(*N. B.*: L'essentiel du "Rapport" est reporté dans le "Communiqué de l'archevêque de Montréal et du Recteur de l'Université" par lequel ceux-ci "rendent public le Rapport sur la Faculté de théologie", en date du 16 juin 1976).

II. LE DROIT

Avant de formuler un quelconque jugement sur les deux Propositions, il est nécessaire, de toute évidence, de rappeler l'essentiel soit de la doctrine théologique catholique en la matière, soit des dispositions juridiques ecclésiastiques qui en découlent.

1. Compétence exclusive de l'Eglise sur les études théoligiques catholiques

a) Positive appartenance de cette compétence à l'Eglise. L'objet de la théologie catholique étant la Révélation chrétienne – verité surnaturelle –, l'unique autorité à qui appartient de régler cette théologie ne peut être que l'Autorité ecclésiastique. Equivalemment, aucune autorité non ecclésiastique, du fait même qu'elle représente une instance purement naturelle (on ne traite pas ici des Autorités Religieuses non catholiques), ne possède quelque titre que ce soit à intervenir dans le ressort de la théologie catholique.

(*N. B.*: Pour mieux définir la portée de ce principe général, il faut ajouter, d'une part, que l'Autorité ecclésiastique a également une compétence doctrinale propre dans le domaine des verités naturelles intrinsèquement liées aux verités surnaturelles et que, d'autre part, rien n'empeche (c'est meme parfois une obligation morale) que l'Autorité non ecclésiastique collabore avec l'Eglise en vue d'une meilleure organisation technique (locaux, bibliothèque, publications, bilan financier, etc.), spécialement au niveau académique, de l'enseignement et de la recherche scientifique théologique. Une autre compétence de l'Autorité Gouvernative laïque est de conférer des effets civils (reconnaissance civile) aux titres et grades en sciences ecclésiastiques, octroyés par les Autorités ecclésiastiques).

Il résulte de l'histoire que toutes les Facultés (et à plus forte raison les Ecoles non académiques) de théologie catholique sont toujours nées d'une action directe de l'Autorité ecclésiastique, même lorsque l'occasion de les fonder était offerte par suite d'initiatives laïques. Cela s'est fait soit en vertu d'une érection (ou constitution) canonique proprement dite (au-dedans ou en dehors d'une Université), soit moyennant une approbation explicite (érection canonique équivalente ou implicite) de Facultés existant au sein d'Universités d'Etat par suite de Concordats ou d'autres ententes bilatérales. A titre d'exemple, il n'y a pas de doute que toutes les Facultés de Théologie catholique insérées dans les Universités d'Allemagne et d'Autriche appartiennent à cette deuxième catégorie. On ne saurait trouver un seul cas, dans le passé ou actuellement, d'une Faculté de Théologie catholique qui serait régie par un statut juridique exclusivement civil.

Il n'est donc pas possible de concevoir une Faculté de Théologie catholique qui ne soit canonique à sa racine, c'est-à-dire sujette de par sa nature à une régulation juridique qui procède de l'Eglise.

Reste évidemment sauve la collaboration souhaitée de la part de l'Autorité non ecclésiastique dans les domaines de l'organisation technique et administrative des études.

b) Contenu essentiel de la compétence de l'Eglise. Dans l'organisation d'une Faculté théologique (comme d'ailleurs de toute Faculté), il convient de distinguer deux catégories de contenu: l'objet de l'enseignement et de la recherche (Programmes et méthodes scientifiques), et les instruments requis pour la mise en oeuvre de la Faculté à un niveau proprement académique (enseignants et moyens d'études). Il est évident que le charisme de la Hiérarchie ne s'exerce pas sur les exigences académiques externes des études théologiques. Ceci représente plutôt l'aspect technique de l'organisation du travail didactico-investigatif et est du ressort des experts spécialisés de programmation. Par contre, la garantie de l'orthodoxie catholique, avec tout ce qui en dérive quant aux programmes et quant aux enseignants, relève exclusivement de la compétence de la Hierarchie.

En conséquence, dans n'importe quelle Faculté de Théologie catholique – qu'elle soit ou non pourvue de Statuts réguliers approuvés par l'Autorité ecclésiastique –, tout ce qui touche à la doctrine révélée ou qui est intrinsèquement connexe à celle-ci (contenu et méthode scientifique de l'enseignement et de la recherche) ainsi qu'à la qualité des enseignants (conditions intellectuelles et morales de ceux-ci) appartient au domaine exclusif de l'Autorité ecclésiastique.

c) Nécessité de défendre la substantielle exclusivité de la compétence ecclésiastique. Compte tenu d'une part de l'exigence naturelle de la théologie catholique en regard de l'Autorité ecclésiastique et, d'autre part, de l'importance irremplaçable de la Faculté de Théologie catholique aux fins de la mission de l'Eglise, il appartient à l'Autorité ecclésiastique de ne pas permettre (il en résulterait des dommages graves pour l'Eglise) qu'une Autorité non ecclésiastique, quelle qu'elle soit, organise une Faculté (ou même une simple Ecole) de Théologie catholique dans laquelle l'Autorité ecclésiastique serait empêchée d'exercer son rôle indispensable de vigilance sur l'orthodoxie. Cette vigilance en effet est le minimum requis pour que la Faculté soit assurée de rejoindre son but, qui est d'enseigner et de promouvoir une authentique théologie catholique.

Si cette regrettable hypothèse se présentait, il reviendrait à l'Autorité ecclésiastique de rappeler aux responsables de l'initiative les véritables limites de leur compétence et, en définitive, de les désavouer s'ils persistaient dans leur entreprise.

2. Théologie catholique et Magistère ecclésiastique

a) Lien constitutif de la Théologie catholique avec la Hiérarchie sacrée. Etant donné la compétence exclusive de l'Eglise par rapport à l'Autorité non ecclésiastique en matière de théologie catholique, la question est de savoir à qui, dans l'Eglise, appartient l'exercice de cette compétence.

La réponse est donnée par le principe général suivant: dans toute société, la responsabilité suprême revient à l'instance qui constitutivement gouverne cette société. Pour ce qui concerne l'Eglise Catholique, il ne fait pas de doute qu'une saine ecclésiologie exige que, parmi les fidèles qui forment le Peuple de Dieu, seule la Hiérarchie épiscopale ait la responsabilité directe et générale en tout ce qui est objectivement requis pour rejoindre la fin surnaturelle de l'Eglise. Au sujet de la doctrine catholique, il faut certainement compter au nombre des éléments indispensables à l'atteinte de cette fin l'interprétation, la communication et la conservation du dépôt de la Révélation (cf. par ex. le can. 336 C. J. C.). Il s'agit précisément du Magistère ecclésiastique dont la fonction est à ce point intrinsèquement liée à la nature de l'Eglise Catholique qu'elle caractérise jusqu'à la méthode scientifique de l'étude des disciplines théologiques. Le Magistère en effet n'est pas un privilège, mais un donné connaturel de la théologie catholique. Le Magistère ne se superpose pas de l'extérieur à la théologie catholique, mais il naît de l'intérieur d'elle-même. Ce serait se comporter d'une manière antiscientifique, c'est-à-dire aller à l'encontre de la méthode propre à la

http://www.obrascatolicas.com

théologie catholique, que d'exclure de sa nature l'élément "Magistère". Cette vérité dogmatique fondamentale doit être soulignée vigoureusement: l'oublier, c'est donner libre cours à toutes sortes d'équivoques et d'erreurs.

b) Nécessité de la "missio canonica docendi". Il n'y a pas de doute que le simple fidèle (le théologien, ici) soit tenu pour sa part de collaborer à l'étude, à la diffusion et à la garde de la doctrine catholique; il ne peut cependant, de toute évidence, s'en faire soi-même la maître officiel. C'est pourquoi, pour ce qui regarde plus directement l'enseignement public de la religion et de théologie catholique qui, par mandat divin, appartient officiellement à la Hiérarchie, l'enseignant de religion et de théologie a besoin d'un mandat approprié, appelé précisément "missio canonica docendi".

Celle-ci a un double but: permettre à la Hiérarchie de dispenser aux fidèles une droite transmission du dépôt révélé et rassurer ces mêmes fidèles sur la crédibilité de la personne de l'enseignant. Le Peuple de Dieu tout entier, en effet, considéré globalement ou dans ses individus, a pleinement droit à ce que le bien suprême de la vérité révélé, qui lui appartient, soit intégralement conservé et communiqué sous la responsabilité de la Hiérarchie. Celle-ci, dans l'accomplissement de son devoir de Magistère, est appelée à être la garante de la doctrine catholique non seulement devant Dieu, mais encore devant tous les fidèles et devant chaque fidèle en particulier.

c) Devoirs auxquels l'enseignant ne peut se soustraire. Les conséquences pour l'enseignant de la nécessité qu'il reçoive une "missio canonica" sont que lui-même a le devoir de s'attacher fidèlement au contenu officiel de la doctrine catholique (intégrité substantielle des programmes), ainsi qu'à l'observance de la méthode scientifique requise par la nature même de la religion et de la théologie catholiques (fonction intrinsèque du Magistère). A cette fin, l'enseignant doit fournir la preuve positive de sa préparation scientifique (titres d'étude et, pour le cas du professeur de théologie, publications appropriées).

En même temps, l'enseignant est tenu de donner un témoignage exemplaire de vie chrétienne dans la Faculté (ou Ecole) et en dehors d'elle (moeurs et discipline ecclésiastique). Sous cet aspect en particulier, l'enseignant de religion et de théologie catholiques porte sans aucun doute une responsabilité plus haute que ses collègues préposés à des sciences non ecclésiastiques.

En conclusion de ces paragraphes *a, b, c,* on comprend parfaitement l'exigence selon laquelle toute Faculté ou Ecole de Théologie catholique, même existant au sein d'Universités d'Etat, est intrinsèquement tenue, de par la nature de ses études (et pour le bien suprême de l'Eglise: Hiérarchie et simples fidèles), à l'observance des normes canoniques générales sus énoncées en ce qui concerne l'enseignement et la recherche.

(*N. B.*: Ce n'est pas ici le cas de rappeler en détail le rôle-charisme du théologien catholique. On peut se reporter utilement au document "*Magistère et Théologie*", produit pas la Commission Théologique Internationale: cf. par ex. *La Documentation Catholique* 1976 (n. 14), 18 juillet 1976).

d) Obligation de défendre l'exclusivité de la compétence de la Hiérarchie. Comme il a été dit plus haut à propos d'éventuelles initiatives de la part d'une Autorité non ecclésiastique (cf. II, 1, c), il est nécessaire de souligner à nouveau le devoir qui incombe à la Hiérarchie de ne pas consentir à ce que des catholiques, considérés individuellement ou constitués en groupe, organisent l'enseignement, surtout au niveau académique, de la Théologie catholique en faisant abstraction de la Hiérarchie. Une pareille théologie cessarait ipso facto d'être catholique, parce que privée de l'élément essentiel qui lui est intrinsèque, a savoir le Magistère. De tels organisateurs, enseignants et étudiants, se mettraient d'eux-même hors de l'Eglise en se séparant de la Hiérarchie. Si l'hypothèse se présentait, la Hiérarchie aurait l'obligation grave de rappeler les responsables à leurs devoirs et, à la limite, de les désavouer publiquement.

3. Législation académique de l'Eglise au sujet de Magistère et études théologiques

Après avoir rappelé le principe théologique découlant de l'Ecclésiologie, il faut maintenant considérer les dispositions juridiques prises par l'Eglise sur les rapports qu'entretient la théologie avec le Magistère.

a) Légitimité des dispositions juridiques canoniques universelles sur le Magistère

aa) Légitimité de telles dispositions. Tout d'abord, en considérantion de la fonction essentielle remplie par le Magistère vis-à-vis de la théologie, l'oxigence ressentie par l'Eglise au cours du temps de renforcer le respect dû à cette fonction par des liens juridiques apparaît parfaitement logique. Le but de la législation, en effet, est de souligner pour ses destinataires l'importance de certaines valeurs qui sont antérieures à la loi elle-même, et d'en garantir le respect moyennant des instruments adéquats. Dans le cas d'une Faculté théologique, il est plus que convenable que soient juridiquement assurés les droits-devoirs du Magistère en regard de la doctrine. Le bien de l'orthodoxie est à ce point important que la Hiérarchie ne

peut en confier à d'autres l'exclusive responsabilité. On l'a déjà dit (cf. II, 1, a), il faut se souvenir que le lien intrinsèque de la théologie avec le Magistère comporte de par sa nature la "canonicité" essentielle de toute Faculté ou Ecole de Théologie catholique.

bb) Nécessité de dispositions juridiques universelles. Une fois établie la nécessité que soit protégé juridiquement le Magistère ecclésiastique en matière d'enseignement de la théologie, on constate immédiatement qu'il est dans la nature de ces dispositions qu'elles aient une portée universelle pour l'Eglise. Le Magistère, en effet, est unique pour l'Eglise tout entière, car unique est la Hiérarchie, et il appartient à chaque évêque diocésain de remplir la même unique fonction de Magistère vis-à-vis de l'unique théologie Catholique (bien entendu, dans les diverses expressions possibles d'un sain pluralisme) et, en définitive de l'unique foi. De là dérive que toute norme canonique sur le Magistère relativement aux Facultés ou Ecoles de Théologie catholique porte nécessairement un caractère universel.

Pour justifier l'universalité des dispostions académiques de l'Eglise sur la théologie, il existe certainement aussi des considérations de simple convenance; mais il est évident que cette universalité est requise en premier lieu par la nature universelle de l'Eglise, et donc de la doctrine et de théologie catholique. Les exigences légitimes de l'Eglise locale au sujet des normes académiques de l'Eglise ne peuvent jamais comporter de différences substantielles quant à l'exercice du Magistère. Il ne serait donc pas concevable qu'une Faculté de Théologie catholique se limitât tellement aux intérêts et aux besoins exclusifs d'un diocèse ou d'une région particulière, au point d'impliquer une réglementation diverse quant à la tutelle de la doctrine.

b) Les dispositions concrètes du droit canonique sur le Magistère dans ses rapports avec les études théologiques cathliques

aa) Fonction basilaire de l'évêque diocésain-Grand Chancelier. En fait, l'Eglise a pourvu à l'émanation de dispositions juridiques universelles pour les études académiques ecclésiastiques par la Constitution Apostolique *Deus scientiarum Dominus* (1931): ce fut la première réglementation juridique complète en la matière. Aujourd'hui sont en vigueur les provisoires *Normae quaedam* (1968), lesquelles toutefois ne modifient en rien la Constitution (et ses *Ordinationes* annexes) en ce qui concerne le Magistère de l'Eglise dans le secteur de l'enseignement théologique.

Une brève analyse de la Constitution et de ses *Ordinationes* annexes permet de se rendre compte de la fonction basilaire de direction, de promotion et de vigilance sur la doctrine catholique qui est reconnue juridiquement comme appartenant à la Hiérarchie sacrée en la personne de l'évêque diocésain. L'art. 14 de la Constitution déclare que tout Centre Académique d'études ecclésiastiques est confié à la responsabilité d'un "Praelatus ordinarius" lequel "praeest". Cette expression, on le sait, désigne soit l'évêque diocésain (et son Vicaire Général), soit le Supérieur Général d'une Famille Religieuse (ainsi que chaque Supérieur Provincial). En soi, la législation académique de l'Eglise s'adresse en premier lieu à l'Ordinaire diocésain, parce que c'est à lui qu'il appartient théologiquement de veiller sur l'orthodoxie catholique. Selon les traditions universitaires de l'Eglise, cet Ordinaire est appelé Grand Chancelier du Centre Académique, et il se voit attribuer normalement plusieurs compétences particulières outre celles, substantielles, de la responsabilité de l'orthodoxie. Dans le cas où le Centre Académique appartiendrait à plusieurs diocèses ou à une entière Conférence Episcopale, la charge de Grand Chancelier pourrait être attribuée à un évêque diocésain autre que l'Ordinaire du lieu dans lequel est situé le Centre, avec le relatif transfert de la responsabilité de promouvoir et de défendre la doctrine catholique dans le Centre lui-même.

bb) Hypothèse d'un Grand Chancelier-Supérieur Général Religieux. Par respect pour une tradition pluriséculaire, basée d'ailleurs sur des raisons pratiques tout à fait valables, lorsqu'un Centre Académique relève d'une Famille Religieuse ou lui est confié, la loi académique de l'Eglise prévoit l'attribution de la charge de Grand Chancelier au Supérieur Général de la Famille interessée. Dans ce cas, l'exercice des droits-devoirs de l'évêque diocésain, c'est-à-dire de la Hiérarchie, à l'égard du Centre Académique passe, en vertu de la loi académique de l'Eglise, au Grand Chancelier Religieux, bien que ces droits-devoirs continuent à appartenir radicalement à l'Ordinaire du lieu. Il s'agit en l'occurrence d'une simple délégation ordinaire, disposée par le S. Siège; cette délégation d'ailleurs s'exercera uniquement à l'intérieur des limites matérielles du Centre Académique; et, comme se vérifie inévitablement une certaine osmose d'opinions entre le Centre Académique et le territoire diocésain, elle requiert que le Grand Chancelier Religieux et l'évêque local maintiennent des rapports de bonne entente et de respectueuse collaboration.

Il est superflu d'ajouter que le Grand Chancelier Religieux est tenu de se conformer, dans l'exercice de sa charge de garant de l'orthodoxie, au Magistère ecclésiastique régional et universel.

cc) Prescriptions juridiques concrètes au sujet du Magistère et des études théologiques. Les compétences spécifiques de la Hierarchie (évêque diocésain dans sa charge de Grand

Chancelier ou au titre équivalent) en regard de la doctrine catholique dans un Centre Académique d'études ecclésiastiques sont les suivantes: – être le plus haut responsable de l'activité du Centre (Const. Ap., art. 14); – veiller sur l'orthodoxie de l'enseignement ("Ordinationes", art. 5, 10); – accorder la "missio canonica docendi" (Const. Ap., art. 21, 50; "Ordinationes", art. 5, 50); – la retirer si c'est le cas (Const. Ap., art. 22); – donner son consentement à ce que soit présentée au S. Siège la demande en vue de l'octroi d'un doctorat "honoris causa" ("Ordinationes", art. 35). – se tenir informé sur l'activité générale du Centre (ibid., art. 6. 80).

Lorsque le Centre Académique est régi par des Statuts régulièrement approuvés par le S. Siège (ce qui est normalement le cas), les compétences susdites sont reproduites intégralement dans les Statuts particuliers. Par contre, lorsqu'il s'agit de Faculté théologique existant dans une Université d'Etat et n'ayant pas, dans la plupart des cas, de Statuts propres approuvés par le S. Siège, ces mêmes compétences sont garanties par les Concordats en vigueur, ou par des Protocoles additionnels ou autres ententes bilatérales, qui tous se réfèrent explicitement à l'exercice de la législation académique de l'Eglise.

On peut donc affirmer qu'il n'existe pas dans l'Eglise de Faculté théologique proprement dite (on ne considère pas directement ici les "Départements" ou "Ecoles" destinés à former des enseignants de religion ou à ne dispenser que des connaissances théologiques partielles) qui ne serait pas soumise à l'exercice, de la part de la Hiérarchie sacrée, des compétences visant à garantir la doctrine catholique.

III. L'APPLICATION DU DROIT AU FAIT

A) QUELQUES PRECISIONS PREALABLES

Pour mieux comprendre ce qui suit, il est opportun de faire certaines considérations par mode de préambule.

1. La Communauté Ecclésiale

On y a fait allusion plus haut (cf. II, 2, a), il faut avoir à l'esprit que le concept de "Communauté Ecclésiale" comprend nécessairement la Hiérarchie, celle-ci en étant une composante constitutive. C'est pourquoi le lien d'une Faculté théologique à la Communauté Ecclésiale comporte automatiquement le lien de la même Faculté à la Hiérarchie et donc au Magistère. Un tel lien met nativement la Faculté théologique dans la condition de "canonicité".

2. Caractère inaliénable des devoirs de la Hiérarchie vis-à-vis de l'orthodoxie

La Hiérarchie ne peut pas renoncer à l'exercice des devoirs qui lui sont essentiels en matière de Magistère (l'exception représentée par le Grand Chancelier-Supérieur Général Religieux est limitée et conditionnée (cf. II, 3, b, bb). C'est pour elle une obligation, et non un privilège. Même une délégation temporaire ou partielle de ces devoirs à la personne d'Ecclésiastiques non évêques ne décharge pas la Hiérarchie de la responsabilité d'intervenir directement, si c'est le cas. Par ex., l'autorégulation, en matière doctrinale, qui s'exerce dans le sein d'une Faculté théologique, ne peut pas entendre remplacer le rôle du Magistère, encore moins s'y opposer: mais elle est, et c'est son devoir de rester telle, une consciencieuse et heureuse forme de collaboration offerte à la Hiérarchie. Car il n'appartient pas au théologien de fixer avec autorité les limites de son propre charisme en comparaison du Magistère.

3. La liberté Académique

Celle-ci consiste fondamentalement dans le droit-devoir de l'enseignant (et du chercheur) d'user de la méthode propre à chaque science. D'où l'importance d'être au clair sur la nature de telle méthode appropriée. On l'a dit déjà (cf. II, 2, a), la méthode théologique intrinsèquement le Magistère, en tant que celui-ci est l'unique garant officiel du dépôt surnaturel chrétien. Et c'est précisément le nécessaire respect de cette méthode théologique qui différencie la Faculté de Théologie catholique des autres Facultés quelles qu'elles soient. Le piège de la sécularisation représente ici un danger extrémement grave.

C'est pourquoi, il ruinerait la liberté académique l'enseignant qui ferait abstraction du Magistère et, par conséquent, de la Hiérarchie. Sans compter qu'une telle attitude, par sa valeur d'exemple négatif, pourrait léser aussi la liberté académique des autres enseignants et chercheurs en les entraînant sur une fausse voie: ne pas respecter la méthode scientifique de la théologie catholique, c'est rabaisser celle-ci à une science purement naturelle.

4. Double régime, canonique et civil, d'un Faculté théologique

La Faculté théologique insérée dans une Université d'Etat (ou privée) d'études profanes est sans aucun doute soumise à un double régime. Ce qui ne signifie nullement incohérence ou injustice. La "canonicité" de la Faculté théologique n'a rien d'un passe-droit: elle répond simplement dans la réalité au défaut de compétence de l'Autorité non ecclésiastique (l'Autorité Académique Laïque, en ce cas) en matière de doctrine catholique. Vouloir assimiler totalement la Faculté de Théologie aux autres Facultés induirait l'Autorité Académique Laïque à dépasser les limites de ses compétences et à tomber dans l'injustice (cf. II, 1, a).

Les deux Autorités se préoccuperont de rester chacune dans son domaine respectif. Si le régime est double, il ne s'exerce pas cependant "in eodem". Par ex., l'incompétence de l'Autorité Universitaire Laïque en matière de doctrine catholique fait qu'elle n'est pas non plus apte à juger de l'orthodoxie d'un enseignant de théologie. Elle peut et doit, par contre, mesurer le dommage que causerait à la Faculté de maintien d'un enseignant reconnu par la Hiérarchie comme un contre-témoignage (enseigné ou vécu) de la doctrine catholique ou de la discipline ecclésiastique: la cas échéant, l'Autorité Universitaire Laïque ne pourrait se soustraire à l'obligation d'accueillir et d'esécuter les décisions de la Hiérarchie, même s'il s'avérait nécessaire de révoquer l'intéressé.

5. Arrière-fond de contestation dans le milieu théologique de Montréal

Il apparaît extrêmement difficile, voire impossible, de concilier entre elles les déclarations qu'a provoquées le débat sur la Faculté théologique de Montréal et son avenir: beaucoup de personnes se sont fait entendre, officiellement ou à titre privé, intervenant parfois spontanément dans une question qui évidemment passionne les esprits. C'est dans doute un défaut de sérénité qui a poussé certains à se servir d'arguments infirmes ou même contradictoires.

Certainement, en outre, alimente la controverse une mentalité plus ou moins laïcisante assez répandue, et qui induit ceux qui en sont influencés – peut-être à leur insu – à minimiser la valeur de certaines vérités fondamentales pour l'Eglise, telles que le Magistère et le Sacerdoce ministériel, ainsi que celle de prescriptions ecclésiastiques de portée universelle, comme le Célibat ecclésiastique. Quelqu'un a même menacé de faire valoir contre les droits de la Hiérarchie des solidarités de type syndical.

Tout ceci n'a pas été sans répercussions fâcheuses sur la vie elle-même de l'Université. On peut craindre que ne soit ainsi compromise non seulement l'authenticité de l'apport catholique de la Faculté au travail scientifique de l'Université de Montréal ainsi qu'à l'Eglise canadienne, mais encore la droite formation des candidats au sacerdoce et aux autres ministères pastoraux qui fréquentent la Faculté de Théologie dans cette situation.

B) EVALUATION DE LA "PROPOSITION A"

Celle-ci prévoit la constitution d'une *nouvelle* Faculté théologique (ce qui suppose l'abolition de l'actuelle) catholique de fait, mais non soumise à la législation canonique, même pas dans ce que celle-ci a d'essentiel. Une telle Faculté se présenterait comme une Faculté théologique autonome et complète, ou bien comme une Section ou Département de Théologie catholique (assurant cependant un curriculum régulier et complet) tout en s'inscrivant dans le cadre plus large d'une Faculté ou Institut de Sciences Religieuses, ou de Sciences de la Religion, ou encore d'une autre Faculté de l'Université.

1. Situation irrégulière d'une telle Faculté

Il apparaît au premier regard que la "Proposition A" va directement contre la lettre et contre l'esprit de la doctrine théologique et de la législation académique de l'Eglise (cf. le n. II dans son entier), tant du point de vue de sa constitution que de celui de son fonctionnement.

a) De point de vue constitutif. Quelle serait en effet l'autorité compétente pour constituer celle nouvelle Faculté? Certainement pas l'Autorité de l'Université ou de Gouvernement Civil du Québec, naturellement incompétente en matière d'enseignement théologique (cf. II, 1, a). Ni l'ensemble des officiers et enseignants de la Faculté actuelle, pas plus que n'importe quels autres agents, lesquels ne font pas partie de la Hiérarchie (cf. II, 2, d). Pour donner légitimement origine à cette nouvelle Faculté théologique, il faudrait faire recours à l'Autorité Ecclésiastique! Celle-ci toutefois ne pourrait évidemment pas se décider à poser cet acte. En effet, les intentions des promoteurs de la "Proposition A" seraient que l'Autorité Ecclésiastique érigeât la Faculté mais l'abandonnât aussitôt après à sa propre responsabilité: par un tel acte, l'Autorité Ecclésiastique léserait doublement la justice, soit en érigeant une Faculté – sachant de devoir ensuite l'abandonner soit en l'abandonnant – au mépris des obligations contractées envers elle en l'érigeant.

(*N. B.*: L'obligation pour l'Autorité Ecclésiastique de s'occuper du ressort doctrinal dans le nouvelle Faculté persisterait même dans l'hypothèse que celle-ci dérivât de l'actuelle par suite d'une transformation de la Faculté canonique en une Faculté non canonique. En effet, même cette hypothèse ne saurait éviter les conséquences dommageables qu'implique la "Proposition A").

http://www.obrascatolicas.com

b) Du point de vue du fonctionnement

aa) Quant à la doctrine et aux enseignants. En acceptant la "Proposition A", l'Autorité Ecclésiastique serait induite à accorder sa confiance à des enseignants qui, refusant le lien nécessaire de la théologie (et donc de la Faculté) avec le Magistère, méconnaîtraient au départ l'essence de la méthode théologique.

Quelles prévisions pourrait-on légitimement fonder sur l'accueil, de la part de ces enseignants, d'éventuels rappels, même indirects et informels, que l'Autorité Ecclésiastique jugerait nécessaire de devoir un jour leur adresser? Si en effet – comme l'observe justement un interlocuteur cité dans le "Rapport" – dans la condition du Statut actuel de canonicité se sont vérifiés des faits que l'on regrette, que ne pourrait-on pas craindre pour l'avenir sous un Statut d'acanonicité?

(*N. B.*: Il est clair qu'on ne peut ni ne doit supposer que les enseignants dont il est ici question aient constitué ou puissent constituer un jour une partie importante du Corps enseignant de l'actuelle ou de la nouvelle Faculté. Il paraît établi que les difficultés que traverse la Faculté sont le fait d'un nombre restreint d'éléments décidés, mais agissant comme un groupe de pression pratiquement irréductible (le témoignage est contenu dans le "Rapport") et dont on peut redouter qu'il ne tienne en échec l'exercice de l'autorégulation qui joue normalement au sein d'une Faculté).

bb) Quant aux étudiants. Toujours dans l'hypoyhèse de l'acanonicité de la nouvelle Faculté théologique, comment un évêque, ou un des Supérieurs Religieux pourraint-ils en conscience confier leurs jeunes gens, en vue de leur formation théologique et spirituelle, à une Faculté si irrégulière? Ils concourraient, ce faisant, à convaincre leurs propres futurs collaborateurs que le Magistère Ecclésiastique n'est en fin de compte qu'un détail négligeable.

Au point de vue psychologique, il serait impossible de ne pas prévoir que l'éventuelle mise en oeuvre de la nouvelle Faculté, dans un esprit entendu de refus du Magistère, comporterait aussi le danger de polémiques ruineuses du côté des enseignants, avec les distorsions inévitables qui s'ensuivraient sur la formation intellectuelle et humaine des étudiants.

2. Mesures qui s'imposeraient par suite de la mise en oeuvre de la "Proposition A".

a) De la part de l'Autorité Ecclésiastique. Dans l'hypothèse que cette solution fût effectivement réalisée, on exposerait sans aucun doute à de graves dangers la doctrine catholique, les étudiants et, plus largement, le Peuple de Dieu du territoire intéressé. S'imposerait donc l'adoption, de la part de l'Autorité Ecclésiastique, de mesures spécifiques et rapides, et toutes extrêmement graves par leur nature. Ces mesures, en outre, on s'en rend compte, seraient aussi douloureuses qu'inévitables; la raison d'être de l'Eglise exigerait qu'elles fussent prises. Personne d'autre part ne pourrait raisonnablement s'attendre à ce que l'Autorité Ecclésiastique ait des motifs valables de ne pas réagir face à une telle initiative illégitime.

Il reviendrait donc à l'Autorité Ecclésiastique d'intervenir auprès de l'Autorité Laïque compétente (Gouvernement civil du Québec et Autorité universitaire) pour dénoncer officiellement la nature irrégulière de la nouvelle Faculté et, en conséquence, sa non-reconnaissance par l'Eglise Catholique.

L'Autorité Ecclésiastique devrait encore dénoncer publiquement l'invalidité des cours théologiques dispensés par la Faculté aux fins de la préparation des futurs prêtres, religieux, religieuses et agents pastoraux.

Elle devrait enfin faire rayer la pseudo-Faculté de la Liste officielle des Facultés théologiques de l'Eglise, ce qui annulerait la valeur canonique nationale et internationale des études, ainsi que des titres et degrés octroyés par la Faculté.

b) De la part de l'Autorité Laïque de Montréal. L'Autorité Laïque, de son côté, ne pourrait pas permettre à une telle Faculté théologique, séparée de la Hiérarchie, de s'instaurer et d'opérer dans l'Université de Montréal comme une Faculté catholique.

Elle pourrait toutefois, le voulant, la concevoir comme une Faculté ou Institut de Sciences Religieuses, ou de Sciences de la Religion, ou d'une autre manière, à condition qu'aucun programme de théologie catholique n'y soit dispensé aux fins énoncées plus haut (cf. III, B, 1, b, bb): en effet, les objections reportées ci-dessus au suiet de la doctrine et des enseignants ne sont pas écartées par cette dernière hypothèse.

C) EVALUATION DE LA "PROPOSITION B"

Celle-ci prévoit la création d'une nouvelle Faculté théologique, en dehors de l'Université, catholique de droit et de fait, douée d'une charte canonique et civile, et qui serait affiliée à l'Université.

1. Présupposés de la solution extraordinaire représentée par la "Proposition B"

L'hypothèse de la création d'une telle Faculté naît objectivement de la supposition que cesse d'exister dans l'Université toute Faculté canonique de Théologie catholique, ou qu'il y soit érigé une Faculté acanonique (même au niveau de simple Section ou Département, comme envisagé plus haut), c'est-à-dire, dans les deux cas, une Faculté qui ne serait plus en mesure d'offrir des garanties suffisantes pour une formation sûre "ad mentem Ecclesiae". Avec la "Proposition B" on tenterait précisément de remédier aux déficiences entraînées par cette double supposition.

La "Proposition B" représenterait donc une solution seulement s'il s'avérait impossible d'assurer à l'actuelle Faculté théologique la situation qui lui est due. Il semble, en effet, qu'aux yeux des partisans de la "Proposition B" l'actuelle Faculté apparaisse comme étant définitivement perdue pour l'Eglise, du moment que cette même Faculté, par la voix de certains de ses membres, s'est prononcée pour sa propre abolition, pour cependant se reconstituer aussitôt en une nouvelle Faculté (ou entité équivalente) en tout (ou en partie) soustraite à la législation académique de l'Eglise. Les promoteurs de la solution "B", prévoyant que toute organisation académique d'enseignement théologique au sein de l'Université serait privée de lien officiel avec la Hiérarchie, pensent donc assurer à l'archidiocèse una Faculté théologique catholique, de droit et de fait, située en dehors de l'Université. Une fois la Faculté installée dans un cadre très sûr, il faut, selon les mêmes promoteurs, chercher à l'aider économiquement grâce à des subsides de l'Etat, et à valoriser ses études et ses titres au moyen de l'affiliation à l'Université. Quant aux professeurs, dit-on ecore, il semble que l'on doive faire confiance à un certain nombre d'enseignants de l'actuelle Faculté qui accepteraient d'opter pour la nouvelle, à condition évidemment qu'ils manifestent l'attachement convenable à la Hiérarchie.

Il est aisé de prévoir que la réalisation de la "Proposition B" est bien aléatoire, comme il reste très problématique que soient vérifiées les conditions prérequises à une telle réalisation; on peut en énumerer quelquels-unes: que toute Faculté théologique catholique ait cessé d'exister dans l'Université, ou qu'il y soit créé effectivement une nouvelle pseudo-Faculté théologique (selon l'une des modalités prévues); que les promoteurs de la "Proposition B" aient réellement obtenu la reconnaissance civile de leur nouvelle Faculté canonique, ainsi que l'assurance de subsides économiques suffisants de la part de l'Etat; qu'un nombre adéquat d'enseignants sûrs de l'actuelle Faculté théologique aient effectivement opté en faveur de la nouvelle Faculté canonique; que l'on ait pu retirer pacifiquement tous les étudiants de cette nouvelle Faculté; qu'on ait la réelle possibilité d'obtenir l'affiliation à l'Université de la nouvelle Faculté canonique (avec introduction des variations opportunes dans les conditions qui règlent le contrat d'affiliation, etc.

C'est pourquoi il est nécessaire de se demander s'il ne convient pas d'abord d'examiner attentivement jusqu'à quel point les deux hypothèses qui appellent cette solution extraordinaire méritent d'être prises en considération. Ces deux hypothèses, on l'a dit, sont: la réelle abolition de la Faculté théologique actuelle, et la création, dans l'Université, d'une nouvelle Faculté (ou entité équivalente) académique de Théologie.

2. Inconsistance des deux présupposés de la "Proposition B"

Sur la base des principes exposés au n. II, ainsi que des considérations faites à propos de l'évaluation de la "Proposition A" (cf. III, B), il n'est pas difficile de se rendre compte que les deux présupposés sont loin d'être acceptables.

Résumé des affirmations principales: – Pour que l'autorité Ecclésiastique puisse abolir l'actuelle Faculté théologique, elle doit disposer de raisons réellement motivées, qui n'apparaissent pas pour le moment; – La seule Autorité Ecclésiastique est compétente pour ériger validement une nouvelle Faculté (ou entité équivalente, comme expliqué plus haut) de Théologie Catholique au sein de l'Université, et elle n'en voit pas encore les raisons; – L'existence d'une Faculté de Théologie Catholique (l'actuelle, ou une nouvelle Faculté, au sein de l'Université) régie par un Statut de canonicité partielle ("semicanonicité" ou "accréditation des programmes" de la part de la Hiérarchie) est inadmissible du double point de vue théologique et canonique; – Le désaveu que la Hiérarchie devrait nécessairement prononcer par suite de l'hypothétique constitution illégale d'une nouvelle Faculté théologique acanonique au sein de l'Université, mettrait les enseignants de cette même Faculté dans l'obligation de faire un choix de fidélité à la Hiérarchie, ou de s'en séparer: avec quelle issue?; – Ce même désaveu requerrait, par sa nature, le rappel des étudiants aspirant au sacerdoce, religieux, religieuses, ainsi que des sujets qui entendent travailler un jour pastoralement aux dépendances du diocèse: avec quelle issue?; – L'Autorité Laïque (Gouvernement Civil ou Autorité Académique) ne disposerait pas objectivement de motifs juridiquement valides pour soutenir l'initiative illégitime de la création de cette nouvelle hypothétique Faculté théologique au sein de l'Université.

Tout cela démontre que la "Proposition B" manque substantiellement de vraisemblance et qu'on fera bien de reconsidérer l'hypothèse, trop vite écartée, d'une révision sereine du Statut canonico-civil qui régit la Faculté théologique actuelle.

IV. UNIQUE SOLUTION A RETENIR: REVISION DU STATUT DE LA FACULTE THEOLOGIQUE ACTUELLE

1. Possibilité d'une solution diverse de celles qui sont proposées

On a dit que les "Propositions A et B" partent toutes deux du présupposé que soit abolie la Faculté théologique actuelle. Il est nécessaire cependant de se demander s'il vaut effectivement la peine de procéder dans ce sens. Comme en tout domaine, ici encore il ne faut pas se priver de l'ancien, sinon avec la certitude d'obtenir le nouveau. L'Autorité Ecclésiastique, en outre, ne pourrait vraiment pas en conscience procéder à l'abolition de la Faculté théologique actuelle, si elle avait l'évidence que le projet de la nouvelle Faculté, destinée à remplacer celle qui serait abolie, devrait en définitive tourner à son détriment.

Or, l'examen de la "Proposition A" (cf. III, B) a révélé que les maux qui dériveraient de sa mise en oeuvre seraient nombreux et tous très graves. De même l'examen de la "Proposition B" (cf. III, C) a mis en évidence que celle-ci représenterait une solution insuffisante, défectueuse et de réalisation difficile. Aucune des deux "Propositions" ne paraît donc pouvoir offrir la solution acceptable.

Dans un esprit serein de recherche du bien de l'Eglise et donc, en définitive, des fidèles, on s'aperçoit que cette solution existe pourtant, et qu'elle est à portée de main, à condition que soient dépassés les préjugés injustifiés qui inspirent la "Proposition A".

La substance de la "Proposition A" est la recherche d'une adéquation plus grande de la Faculté théologique à l'ordonnance générale de l'Université: or il apparaît que ceci est réalisable sans que l'on doive supprimer la Faculté. Un observateur neutre se rend facilement compte qu'est possible une révision opportune du Statut actuel de la Faculté sur des points importants et qui vont dans le sens des motivations soutenues par les partisants de la "Proposition A".

2. Révision du Statut de la Faculté théologique actuelle

Au n. II ont été rappelées les normes théologico-canoniques en vigueur qui disciplinent l'indispensable "canonicité" des études ecclésiastiques. Or, en examinant le Statut de la Faculté théologique actuelle, on constate qu'existe la réelle possibilité d'y introduire certains changements légitimes et importants en faveur d'une meilleure assimilation de la Faculté théologique aux ordonnances générales de l'Université.

Ces changements seraient: – que le Modérateur des Facultés ecclésiastiques renonce à son droit de nommer deux Représentants au Conseil de l'Université (demeurant sauf son droit de contacter directement l'Autoriré Académique de l'Université); – que le Modérateur renonce à nommer directement les enseignants de la Faculté théologique (il suffirait de fixer que les nominations se fassent par les Autorités de l'Université sur présentation du Modérateur, lequel pourrait y joindre immédiatement la concession de la "missio canonica docendi"), demeurant toujours sauf le droit de ce dernier de retirer ladite "missio" dans les cas où apparaîtrait, au terme d'une procédure adéquate, qu'existent des motifs proportionnés de le faire; – que le Doyen de la Faculté - pour la nomination duquel il appartiendra au Modérateur de donner son consentement préalable - soit constitué comme le représentant ordinaire et le délégué du Modérateur (demeurant réservés au Modérateur certaines compétences fondamentales telles que, par ex., l'approbation des programmes d'enseignement et de recherche); – que soit fixée une procédure claire pour les cas où serait mis en question l'enseignement ou la recherche des enseignants, ou encore lorsqu'il s'agirait de manquements graves d'ordre moral ou disciplinaire de leur part.

D'autres points de quelque importance pourraient sans doute trouver une juste adaptation aux dispositions académiques en vigueur dans l'Université. On le sait d'ailleurs, la préparation en cours de la future législation académique de l'Eglise sur les études ecclésiastiques suit le critère général de favoriser le plus possible l'adoption de la législation académique civile locale, restant évidemment toujours sauves les exigences substantielles dérivant de la nature spécifique des études ecclésiastiques.

V. NORMES DE LA SACREE CONGREGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI TOUCHANT L'ENSEIGNEMENT DANS LES FACULTES THEOLOGIQUES D'ENSEIGNANTS PRETRES LEGITIMEMENT MARIES

1. Raison et portée de telles Normes

Il est nécessaire à ce point d'aborder rapidement la question de l'enseignement théologique de la part d'enseignants prêtres reduits à l'état laïc et légitimement mariés.

En lisant les opinions consignées à ce sujet dans le "Rapport", on n'est pas peu frappé de voir l'acharnement avec lequel un nombre considérable des promoteurs de la "Proposition A" défendent la présence dans la Faculté des enseignants en cause. On remarque en outre que c'est ce motif surtout qui a regroupé les tenants de la "Proposition A".

Sans vouloir épuiser la question, il est suffisant de rappeler ici – en y ajoutant un bref commentaire – l'essentiel de la communication qu'a faite à ce sujet le Préfet de la S. Congrégation pour l'Education Catholique, S. E. le Cardinal G.-Marie Garrone, à l'occasion du Congrès des Facultés théologiques, le 15 août 1975, à New Delhi (l'entier Document se trouve parmi les pièces citées dans le "Rapport").

a) Préalables des Normes. Avant d'entrer dans le vif du problème, le Cardinal met en évidence les deux préalables sur lesquels reposent ces Normes:

aa) Lien inséparable entre sacerdoce ministériel et célibat ecclésiastique. Dans l'Eglise Catholique Latine, sacerdoce et célibat librement pris en charge sont inséparablement liés. Même les prises de position récentes de la part de l'Autorité Ecclésiastique sur l'intacte validité théologique et juridique des normes concernant le célibat sacerdotal sont fermes et claires. Il n'est pas licite de se tromper sur le sens de ces normes, et moins encore de chercher à les infirmer par quelque moyen que ce soit, au gré d'une mentalité sécularisante tenace qui se manifeste ici et là dans l'Eglise.

bb) L'enseignement théologique appartient au prêtre d'une façon privilegiée. Il est également clair que l'enseignement théologique représente en soi une extension qualifiée du charisme magistériel reçu par le prêtre dans son ordination sacrée, comme une participation au Magistère spécifique de la Hiérarchie. Personne autant que le prêtre (évidemment à sa place dans la dépendence de la Hiérarchie) n'est objectivement en mesure de percevoir et de vivre le "sensus fidei", ainsi que le "sensus Ecclesiae", que la charge de l'enseignement théologique suppose aux fins d'une communication et explication efficaces et sûres de la foi.

b) Contresens pédagogique. De ces deux préalables découle la raison fondamentale qui a inspiré en fait les Normes de la S. Congrégation pour le Doctrine de la Foi et qui les justifie. Il s'agit en dernier ressort d'un motif d'ordre éducatif, car le prêtre enseignant n'est pas qu'un simple instructeur, il est d'abord un éducateur. Si donc il n'est plus permis au prêtre marié de continuer son enseignment dans une Faculté (ou Ecole non académique) de Théologie catholique, c'est parce que sa situation constituerait un contresens pédagogique: il représenterait – independamment de sa bonne volonté personnelle ou de celle de son entourage –, un désaveu objectif de l'importance du célibat sacerdotal. En effet, même avec les meilleures intentions, il ne serait pas objectivement en mesure, de par sa nouvelle condition de prêtre marié, d'éduquer positivement ses disciples (en premier lieu ecclésiastiques et religieux) à l'estime, à l'acceptation et à la pratique exemplaire du célibat consacré. (On relèvera que l'argumentation vaut également pour les étudiants non ecclésiastiques, aux yeux desquels l'ascèse chrétienne conserve sa valeur). Ce n'est donc pas à tort que certains affirment que la présence elle-même de ces prêtres dans l'enseignement théologique constituerait une offense et un déshonneur pour les étudiants.

Pour mieux peser la "ratio legis" de la mesure en question, il est nécessaire de considérer que les Normes relatives n'ont pas été émanées directement en vue du prêtre enseignant, mais du prêtre "simpliciter". En effet, l'influence contre-éducative du prêtre marié est déjà évidente chez celui que n'est pas voué à l'enseignement. Quelle qu'ait été la raison de sa décision (Dieu est juge), il reste le fait qu'il a manqué à un engagement grave, librement et consciemment assumé devant la communauté ecclésiale. C'est pour cela précisement que le prêtre marié, en tant que marié, est la personne la moins désignée pour la formation théologico-spirituelle des candidats au sacerdoce et, en général, de ceux qui, comme le simple fidèle, sont en droit d'attendre que les engagements pris, à plus forte raison si ceux-ci sont graves, soient gardés fidèlement. Le contraire ferait conclure que l'exemple aurait perdu désormais son influence déterminante dans le domaine de l'éducation.

2. Considération sur le cas de la Faculté théologique de Montréal

Il est surprenant qu'une statistique, même peu élaborée, des cas de demandes de réduction à l'état laïc de la part de prêtres enseignants de théologie fait apparaître d'emblée que la majeure partie d'entre eux enseignent dans des Facultés (ou Ecoles) théologiques insérées dans des Universités d'Etat. Du moment que la raison explicative du fait est à chercher dans le milieu lui-même où les Prêtres enseignants universitaires vivent et travaillent, elles paraissent tout à fait fondées les déclarations de divers évêques diocésains, selon lesquels cette raison se trouverait dans la lente mais progressive perte, de la part de ces prêtres, d'un vrai esprit ecclésiastique. Ces prêtres paraissent influencés, sans qu'ils s'en doutent, et moralement déformés par les conditions d'aisance que leur assure d'ordinaire un traitement économique consistant. Lorsque l'un d'eux prévoit de se marier (quelle qu'en soit la raison effective), il peut lui paraître tout naturel de passer à la revendication d'une stricte égalité entre l'enseignant de théologie et celui de n'importe quelle Faculté de disciplines profanes. Ainsi n'est plus du tout pris en considération le témoignage

http://www.obrascatolicas.com

spécial que lui-même doit donner par une vie exemplaire (cf. II, 2, c).

Quant à Montréal, ce qui vient d'être dit constitue regrettablement l'argument fondamental adopté par les partisants de l'abolition ou suspension des Normes en question. Le "Rapport" fait même état d'un recours à l'intangibilité des droits de la personne humaine, à croire que la réduction à l'état laïc apparaîtrait aux yeux de certains comme la reconquête d'un droit brimé injustement. On voit combien cette attitude s'oppose aux considérations exposées au paragraphe *a*.

Recourir, enfin, à l'argument qui soutient qu'entre le prêtre réduit à l'état laïc et le laïc lui-même enseignant de théologie il y a égalité de condition, fait injure à ce dernier, lequel est absolument exempt de l'inconvénient moral relevé sur le compte du premier.

Ces différentes remarques font apparaître les raisons pour lesquelles l'application des Normes de la S. Congrégation pour la Doctrine de la Foi ne peut donner lieu à des exceptions. On pourrait tout au plus en admettre dans les cas où la précédente condition sacerdotale de l'enseignant reste absolument secrète: ceci, toutefois, étant donné la facilité des communications, n'est guère possible à l'heure actuelle. Et ce n'est pas, de toute façon, le cas de Montréal.

Quant à la solidarité démontrée aux prêtres mariés de la Faculté théologique de Montréal de la part de plusieurs de leurs collègues, c'est un fait assez courant qui s'explique par l'esprit de corps jouant spontanément. On peut penser cependant, qu'une fois mise en lumière la réelle position théologico-juridique de ces prêtres, chacun conviendra loyalement qu'il n'est pas licite de répondre à quelque besoin personnel en causant un détriment à un innocent, et moins encore lorsque l'innocent est l'Eglise elle-même.

En conclusion, on comprend combien il serait grave de priver la Faculté théologique de Montréal d'un avenir fécond et indispensable pour soutenir, avec des arguments invalides, une cause qui ne vaut pas un tel sacrifice.

(*N. B.*: Il faut enfin relever que les Normes en question n'admettraient pas davantage d'exceptions dans le cas où une Faculté (où entité équivalente) théologique catholique acanonique venait à s'instaurer dans l'Université de Montréal).

VI. CONCLUSION

Au moment de faire la synthèse de tous les éléments qui composent la situation difficile de Montréal, le lecteur perçoit l'extrême importance qu'il faut accorder au n. II de cette Note ("Le Droit"): il en constitue le nécessaire point de repère et de comparaison, sans lequel toute tentative de solution apparaîtrait illogique et, par suite, inacceptable.

1. Au sujet de la "Proposition A"

C'est précisément cette référence au "droit" qui fait totalement défaut chez les tenants de la "Proposition A". On pourrait croire que n'est plus perçue ici l'absolue incompatibilité qui intervient entre leur proposition d'une part, et, d'autre part, la norme ecclésiologique du lien interne et inséparable qui unit Magistère et Théologie catholique, et donc Faculté théologique catholique et Hiérarchie sacrée.

Ce lien étant théologique avant d'être juridique, l'hypothétique constitution d'une Faculté (ou entité équivalente) de Théologie catholique acanonique au sein de l'Université de Montréal serait dès le départ privée du nécessaire fondement théologico-juridique pour pouvoir légitimement exister. Ce fondement ne peut être représenté que par l'erection canonique soit formelle, soit implicite dans un entente bilatérale (*N. B.*: Certains cas apparemment contraires s'expliquent différemment; ils n'infirment donc pas le principe général: cf. II, 1, a).

De plus, l'hypothétique érection d'une telle Faculté acanonique, suivie de son immédiate séparation de l'Autorité Ecclésiastique (condition de son acanonicité), constituerait une grave infraction morale et juridique de la part de la Hiérarchie, non seulement envers la Faculté mais envers l'Eglise elle-même. La "Proposition A" est donc inacceptable.

2. Au sujet de la "Proposition B"

La "Proposition A" ne pouvant être retenue, la "Proposition B" devient au moins non actuelle: pourquoi faudrait-it abolir l'actuelle Faculté canonique de Théologie catholique existant dans l'Université du moment qu'il n'est pas possible d'en constituer une autre, acanonique, pour l'y remplacer? Ce n'est que dans l'hypothèse où s'instaurerait de force une pseudo-Faculté que la "Proposition B" deviendrait hélas actuelle, mais elle naîtrait sous le signe de la division et de l'antagonisme. Sa création, en effet, supposerait, d'une part, que les tenants de la "Proposition A" (d'entente avec l'Autorité Laïque) aient maintenu des positions basées sur des arguments aveugles et que, d'autre part, le climat général de tension se soit irréparablement détérioré. Personne sans aucun doute ne voudrait être en partie responsable d'un tel dénouement.

3. Réorganisation de l'actuelle Faculté théologique de l'Université

L'unique voie honorable de sortie est représentée par la conservation et la réorganisation de la Faculté théologique actuelle (cf. n. IV). Cette conclusion, qu'on aurait bien fait d'avoir à l'esprit dès le début des difficultés, doit être accueillie maintenant au moins, dans l'intention d'éviter des dommages très graves qui dériveraient de toute autre hypothèse de solution. En effet (cf. III, B et C):

a) L'abolition "sic et simpliciter" de l'actuelle Faculté théologique, qui ne serait remplacée par aucun organisme universitaire de Théologie catholique, priverait l'Eglise de l'aide très précieuse que lui apporte un Centre académique de recherche interdisciplinaire: celle-ci est nécessaire pour le bénéfice réciproque de la science et de la foi; cette résolution aurait, de plus, de graves conséquences économiques sur les conditions des enseignants actuels, etc.

b) L'abolition de l'actuelle Faculté théologique, suivie immédiatement de son remplacement grâce à la nouvelle Faculté envisagée (ou entité équivalente) de Théologie catholique acanonique, étant donné l'inconsistance juridique qui l'affecterait au départ, rendrait invalides aussi bien l'enseignement que les grades octroyés par une telle pseudo-Faculté; la situation de ses enseignants (prêtres et non-prêtre) serait canoniquement et moralement irrégulière; sa clientèle étudiante deviendrait incertaine et destinée à s'amenuiser sinon à disparaître.

c) En outre, ces deux hypothèses mettraient l'Archidiocèse de Montréal dans la nécessité de faire face à la situation irrégulière en créant aussitôt la nouvelle Faculté théologique canonique prévue par la "Proposition B", malgré la prévision certaine d'innombrables et graves difficultés de tout ordre, et surtout d'ordre moral.

Pour toutes ces raisons, la S. Congrégation pour l'Education Catholique est fermement persuadée que la demande qu'on lui a adressée de rouvrir les pourparlers en vue de modifier l'entente intervenue en 1967 est objectivamente dénuée de motifs valables.

4. Voeu de la S. Congrégation pour l'Education Catholique

Face à ces perspectives, la Congrégation pour l'Education Catholique ne peut pas ne pas inviter les parties en cause à la plus sérieuse réflexion. La S. Congrégation reste profondément convaincue de la vérité des considérations précédentes. Tous les aspects de la complexe situation n'ont d'ailleurs pas été épuisés: si, par surcroît, le lecteur devra relever quelque inexactitude, la S. Congrégation sera reconnaissante qu'il lui en fasse part. Mais la substance indispensable des choses semble avoir été clairement perçue.

En consequence, elle estime "coram Domino" que la ligne d'une Révision statutaire de l'actuelle Faculté (cf. n. IV) est l'unique solution à retenir et qu'elle sera effectivement adoptée. Elle se permet donc de s'adresser à tous ceux qui prennent à coeur le sort de la Faculté théologique de Montréal pour les prier de déposer tout sentiment d'incompréhension et de discorde, et d'opter pour le bien de la vérité et de l'Eglise.

La S. Congrégation pour l'Education Catholique se fait un devoir de rendre hommage au sérieux et à la haute tenue qui ont empreint le comportement des Autorités de l'Université de Montréal dans toute cette conjoncture. Cette attitude est dans la droite ligne de l'esprit manifesté dans l'entente de 1967. En l'en remerciant, elle exprime la certitude de voir se maintenir cette même ligne de conduite.

La S. Congrégation éprouve pareillement l'obligation de rendre ce même hommage à Son Excellence l'Archevêque de Montréal, ainsi qu'à ses collaborateurs. Elle est bien consciente du caractère douloureux qui a marqué pour lui ces dernières années par suite d'une situation de différends aigus dans laquelle sont impliqués des fils spirituels également chers.

La S. Congrégation, enfin, adresse un appel spécial, insistant et très senti à tous et à chacun des composants de la Faculté théologique de Montréal: officiers, enseignants et étudiants. Elle se permet de rappeler que se détourner de l'erreur et de l'équivoque est un service très précieux rendu à la vérité; et de même, que c'est une preuve de charité fraternelle que d'aider son prochain à surmonter la tentation de l'obstination ou de la revanche.

C'est avec ses sentiments de sincère et profonde participation que la S. Congrégation pour l'Education Catholique exprime son espérance et adresse ses saluts cordiaux.

Rome, du Siège de la S. Congrégation pour l'Education Catholique, le 20 août 1976.

* Archiepiscopo Marianopolitano et Auctoritatibus Academicis Universitatis Marianopolitanae, Prot. N. 252/70: **Le Devoir**, 14 sept. 1976 p. 5-6, et 15 sept. 1976 p. 5-6.

4465

1976 AUG 31.- SC pro EPISCOPIS, NOTIFICATIO. PART.*

De titulo tribuendo Episcopis Coadiutoribus cum iure successionis

Roma, 31 agosto 1976

Eminenza Reverendissima, ho l'onore di comunicarLe che

il Santo Padre, nell'udienza del 3 luglio scorso, ha disposto che, in occasione della nomina di un Coadiutore "cum iure successionis" nella Chiesa latina, non si attribuisca più al medesimo il titolo di una sede vescovile estinta, ritenendosi sufficiente l'assegnazione "nunc pro tunc" della Chiesa particolare cui è destinato.

Tale disposizione rappresenta un secondo passo nell'applicazione della Mente espressa da Sua Santità nell'udienza del 31 ottobre 1970, a conclusione della Congregazione ordinaria di questo sacro Dicastero, svoltasi nei giorni 22-23 antecedenti, nel corso della quale la grande maggioranza dei Padri (14 su 20) si dichiarò favorevole all'abolizione dei Titoli vescovili, bastando l'assegnazione dell'incarico (Coadiutore, Ausiliare, Prelato, ecc.).

Secondo l'augusta Mente che mi pregio ora significarLe il vincolo reale che viene a stabilirsi tra il Coadiutore e la Chiesa nella quale egli dovrà succedere trova il suo dovuto risalto, senza che abbiano a sorgere problemi di sensibilità nei riguardi del Coadiuto (data la diversa nomenclatura) o compromissioni per il futuro, dal momento che il Coadiutore, come ogni altro Vescovo diocesano, può essere sempre trasferito ad altra sede residenziale o titolare.

Per quanto invece riguarda la situazione dei Prelati (un tempo "nullius"), la questione è stata ripresa in esame, ai fini di una sua definitiva soluzione.

Tanto ho creduto mio dovere di partecipare all'Eminenza Vostra per opportuna conoscenza e norma di codesto Consiglio.

Mi valgo ben volentieri dell'occasione per manifestarLe i sentimenti della mia fraterna stima e confermarmi devotissimo nel Signore. - S. Card. BAGGIO, *Prefetto.*

* Cardinali Praefecto Consilii pro publicis Ecclesiae Negotiis, Prot. N. 335/67: **Communicationes** 9 (1977) 223.

4466

1976 SEP 10.- SC pro GENT. EVANG., CIRC. PART.* Normae suadentur servandae pro relationibus coordinandis Sacrae C. pro Gentium Evangelizatione cum Pontificiis Operibus Missionariis, et inter varia Pontificia Opera Missionaria

Roma, 10 Settembre 1976

Eccellenza Reverendissima, Al fine di promuovere sempre più efficacemente il necessario coordinamento tra questo Sacro Dicastero e le Pontificie Opere Missionarie, nonché tra queste ultime, sono a pregare Vostra Eccellenza Reverendissima di voler indirizzare al sottoscritto, come Presidente delle Pontificie Opere Missionarie, carica sempre unita, come Ella sa, a quella di Segretario di Propaganda, tutte le pratiche concernenti la Pontificia Unione Missionaria, la Propagazione della Fede e San Pietro Apostolo. Si tratta soprattutto delle domande di sussidio, delle accuse di ricevimento delle stesse ecc. Le questioni meramente amministrative possono essere direttamente inviate ai Rev.mi Segretari Generali. Infine, pur essendo unita la carica di Presidente della Sant'Infanzia a quella di Segretario di Propaganda, secondo i nuovi Statuti, la corrispondenza riguardante tale Pontificia Opera andrà a Parigi.

Infatti, com'è noto a Vostra Eccellenza, le diverse domande alle Pontificie Opere Missionarie sono in genere relazionate con pratiche già in corso presso la Sacra Congregazione, o di sua competenza. E' quindi necessario prendere visione dell'insieme per poter meglio decidere sugli affari di comune competenza.

Sarò grato se vorrà informare di quanto sopra gli Ecc.mi Presuli dipendenti da Propaganda nell'ambito di codesta Rappresentanza Pontificia, i quali, peraltro, è bene si servano di questa per l'inoltro della loro corrispondenza, e per l'eventuale parere della stessa. Nel raro caso che non si adoperi il plico diplomatico, l'indirizzo postale da preferirsi è: Palazzo di Propaganda, Città del Vaticano.

Le pratiche concernenti la nomina dei nuovi Direttori Nazionali delle Pontificie Opere Missionarie (non sarà più nominato il Presidente Nazionale della Pontificia Unione Missionaria e la carica verrà unita a quella di Direttore Nazionale, tranne in casi particolari), saranno indirizzate, come d'uso, all'Em.mo Signor Cardinale Prefetto, cui spettano tali nomine.

Sempre grato per la Sua cortese collaborazione, godo confermarmi, con distinti ossequi, di Vostra Eccellenza Reverendissima devotissimo nel Signore. - D. S. Lourdusamy, *Segretario.* Alighiero Taddei, *Primo Minutante.*

* Legatis Pontificiis in Nationibus a S. C. pro Gentium evangelizatione seu de Propaganda Fide dependentibus, Prot. N. 4139/76: **Bibliografia missionaria**, an. XL-1976, Quaderno 19, Roma 1977, p. 311-314.

4467

1976 SEP 17.- SC DOCTR. FID., DECR. AAS 68 (1976) 623

Decretum circa quasdam illegitimas ordinationes presbyterales et episcopales

Exc.mus et Rev.mus Dominus Petrus Martinus Ngô-dinh-Thuc, Archiepiscopus tit. Bullensium Regiorum, media nocte diei 31 decembris 1975, in pago Palmar de Troya, contra expressam prohibitionem Em.mi et Rev.mi Cardinalis Archiepiscopi Hispalensis, neglecto praescripto can. 955, presbyteros ordinavit; immo die 11 ianuarii 1976, contra normam can. 953, sine mandato pontificio et, quod gravius est, sine provisione canonica quinque episcopos ordinavit; demum, episcopi tali modo ordinati ad ulteriores ordinationes presbyterales et episcopales, etiam aliis in locis, sua vice processerunt.

Gravitate delictorum perpensa, haec Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, de speciali mandato Ss.mi D. N. Pauli Pp. VI, ea quae sequuntur circa praedictas ordinationes declaranda decrevit:

1) Episcopi qui alios episcopos ordinaverunt, et ipsi episcopi ordinati, praeterquam in sanctiones, de quibus in canonibus 2370 et 2373, 1 et 3, Codicis iuris canonici, etiam in excommunicationem ipso facto incurrerunt, Apostolicae Sedi specialissimo modo reservatam, de qua in Decreto Sacrae Congregationis Sancti Officii, diei 9 aprilis 1951 (*A.A.S.*, XLIII, 1951, p. 217 s.). Poena vero, de qua in can. 2370, et presbyteris assistentibus, si qui adfuerint, applicatur.

2) Presbyteri, hoc illegitimo modo ordinati, sunt iuxta canonem 2374 ipso facto a recepto ordine suspensi et, quatenus actum ordinis posuerint, etiam irregulares (can. 985, 7).

3) Denique, quod attinet ad eos qui hoc modo illegitimo ordinationem iam acceperunt, vel qui ab his forte eandem accepturi sint, quidquid est de ordinum validitate, Ecclesia ipsorum ordinationem neque agnoscit neque agnitura est eosque, ad omnes iuris effectus, in eo statu habet, quem ipsi singuli antea habuerint, firmis manentibus, usque ad resipiscentiam, supra memoratis sanctionibus poenalibus. Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 17 septembris 1976. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Fr. Hieronymus Hamer O. P., Archiep. tit. Lorien., *a Secretis.*

Adn. G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 127 (1976-IV) 375 378; **Doc. Cath.** 73 (1976) 233-235, 857-858; **L'Osservatore romano**, 20-21 sett. 1976.

4468

1976 OCT 8.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 68 (1976) 704

In Republica Islandiae Apostolica excitatur Nuntiatura

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. — Quandoquidem nullum etiam humanae prudentiae diligentiaeque consilium praetermittendum esse existimamus quo prospici possit et Evangelii progressioni et Ecclesiae efficacitati et animarum saluti aeternae, idcirco operam pariter damus ut cum ipsis nationum atque civitatum per orbem terrarum gubernatoribus rationes salubriter contrahantur publicae amicitiae sive necessitudinis et ut Apostolicae Sedis Nuntii sic apud illos publica auctoritate agentes certius procurent religionis christianae incrementum. Prompta igitur alacrique voluntate et magna simul spe sententiam accepimus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, quae ut in Republica Islandiae seu Thules legitime conderetur Nuntiatura Apostolica haud ita pridem persuasit. Certa exinde Nos scientia ac matura deliberatione, harum Litterarum Apostolicarum vi, in natione illa quam diximus, Nuntiaturam Apostolicam constituimus cui praeterea cuncta et singula tribuimus iura ac privilegia, honores ac praerogativas quae illius modi Nuntiaturis solent concedi. Decernimus praeterea ut erectae nunc Nuntiaturae Apostolicae sedes inveniatur in urbe principi Reykiavikensi, Pro-Nuntius vero ipse commoretur Hafniae, donec aliud aliquando edicatur. Quae autem hisce Litteris statuimus, firma iam sunto et in posterum vimque suam contrariis quibusvis nequaquam obstantibus omnino habento.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub Anulo Piscatoris, die VIII mensis Octobris anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri quarto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

http://www.obrascatolicas.com

4469

1976 OCT 10.-SANCTA SEDES, NOTIFICATIO. PART.*

Nonnulla festa de praecepto suppressa declarantur pro Italia

Si conferma che la Santa Sede, accogliendo le motivazioni addotte dal Governo italiano, ha acconsentito a una parziale deroga dell'art. 11 del Concordato Lateranense, in virtù del quale, a decorrere dal prossimo anno 1977, non saranno più riconosciuti agli effetti civili i seguenti giorni di festività religiosa: Festa di San Giuseppe (19 marzo), Ascensione, Corpus Domini, Festa dei Ss. Apostoli Pietro e Paolo (29 giugno), Ognissanti (1º novembre).

* L'Osservatore romano, 10 ott. 1976. Adn. F. D'OSTILIO in ME 102 (1977) 421-454; S. LENER in La Civ. Catt. 125 (1974-IV) 337-344; vide etiam infra sub die 28 feb. 1977: LE n. 4498.

4470

1976 OCT 11.-PAULUS VI, EPISTULA APOST. PART.*

Errores modusque procedendi Episcopi M. Lefebvre improbantur, et media proponuntur quibus ipse eiusdemque Seminaria redire possint in communionem totalem Ecclesiae catholicae

Venerabili Fratri MARCELLO LEFEBVRE
Archiepiscopo-Episcopo olim Tutelensi

Cum te die XI mensis septembris hoc anno in Arce Gandulfi coram admisimus, facultatem tibi fecimus cogitata tua ac desideria libere proferendi, quamvis varias causae tuae veluti facies iam probe cognitas haberemus. Memoria vero, quae apud Nos viget, illorum, quae te, Ecclesiae servitio addictum, anteriore tempore commendaverunt, id est studium, quo circa fidem et apostolatum inflammabaris, et bona opera, quae patrasti, spem Nobis iniecerunt et adhuc iniciunt fore, ut in perfecta communione ecclesiali constitutus talis denuo evadas, qui sis aedificationi. Iterum te rogavimus, ut coram Deo et conscius officii, quo astringeris, omnia ponderares post singulariter gravia facta, quae edidisti.

Per mensem exspectavimus. Mentis autem tuae habitus, quemadmodum verba tua et actiones adhuc, ac quidem publice, testantur, non videtur esse mutatus. Re quidem vera ante oculos habemus epistulam, abs te die XVI mensis Septembris datam, in qua haec affirmas: "Unum nos coniungit: desiderium flagrans eo pertinens, ut pravi usus, qui Ecclesiam deformant, desinant. Quantum opto cum Sanctitate Tua et sub Eius auctoritate ad eiusmodi opus salutare sociare laborem, eo consilio ut Ecclesia verum vultum suum redipiscatur". Quomodo interpretanda sunt haec pauca verba – per se quidem probanda – quibus tota responsio tua continetur? Loqueris enim quasi oblitus sis proposita tua et improbandi prorsus exempli actiones, quas adversus communitatem ecclesialem perpetrasti et quas reprobavisti numquam. Non enim, ut manifesto apparet, eiusmodi factorum te paenitet, ne illius quidem rei, propter quam suspensio a divinis tibi est irrogata. Nequaquam dicis aperte te auctoritati Concilii Vaticani II et Apostolicae Sedis adhaerere – quod est totius quaestionis caput – atque in opera, quae excitasti, pergis incumbere quamvis a legitima auctoritate expresse iussus sis ea intermittere. Ita fit, ut ambiguitas perseveret, ex hac duplici dicendi ratione exorta. Nos vero, ut promisimus, ea, quae conclusimus, postquam rem perpendimus, iam tecum communicamus.

I. Te ipsum facis reapse defensorem ac nuntium fidelium et sacerdotum, qui "dilacerantur iis, quae in Ecclesia aguntur", opinantes cum dolore fidem catholicam ac bona essentialia Traditionis non satis recte aestimari neque secundum ea vitam duci a parte quadam Populi Dei, saltem quibusdam in regionibus. Verumtamen in tua factorum explanatione, in peculiari munere, quod tibi sumpsisti, in modo, quo id exerces, inest aliquid, quod Populum Dei in errorem inducit et bonae voluntatis homines decipit, qui fidelitatem merito expetunt atque rem spiritualem et apostolicam plenius cognoscere et exsequi cupiunt.

Quodsi hodie a recto tramite quoad fidem et usum Sacramentorum deerratur, id sine dubio gravissimum est censendum, ubicumque id evenire constat. De hoc iam diu solliciti sumus, ad doctrinam actionemque pastoralem attendentes. Non tamen propterea neglegenda sunt signa valde positiva, ut aiunt, revirescentis vitae spiritualis et auctae officii conscientiae apud non paucos catholicos, neque oblitteranda causa implicata, unde discrimen seu crisis est exorta: permagna enim mutatio, quae in mundo huius temporis accidit, fidelium animos intimos afficit, eademque vel magis necessariam reddit apostolicam curam de iis, *qui longe sunt*. Sed exstat verum sive sacerdotes sive fideles suas ipsorum interpretationes ususque praeposteros, damnosos, immo vero scandalum moventes et interdum etiam sacrilegos, nomine tegere praescriptionum "conciliarium". Quos autem pravos usus non licet attribui ipsi Concilio neque renovationis operi, quod inde legitime manavit, sed iidem potius ideo invaluerunt, quod germana erga illa fidelitas defuit. Tu vero fidelibus persuades proximam discriminis causam, potius quam esse falsam interpretationem Concilii, ab hoc ipso proficisci.

Ceterum, te gerere ostendis quasi peculiare munus in hac provincia tibi sit mandatum. Officium autem discernendi et emendandi pravos usus imprimis ad Nos pertinet, et ad omnes Episcopos, qui una Nobiscum operantur. Nos quidem non desinimus vocem attollere, respuentes huiusmodi effrenas et immoderatas cogitandi agendique rationes. Sermone, quem in Sacro Consistorio die XXIV mensis Maii hoc anno habuimus, id ipsum dilucide et aperte iterum ediximus. Magis quam quivis alius, Nos dolores percipimus Christifidelium perturbatorum et ad clamorem respondemus illorum, qui fidem vitamque spiritualem sitiunt. Re quidem vera, nihil umquam nec ullo modo omisimus, quin sollicitudinem Nostram servandae in Ecclesia fidelitatis erga veri nominis Traditionem testificaremur, necnon voluntatem Nostram efficiendi, ut eadem Ecclesia, gratia Dei adiuvante, aetati praesenti ac tempori futuro occurrere valeret.

Modus denique agendi tuus non sibi constat; siquidem, ut dicis, pravis usibus, quibus Ecclesia foedatur, vis mederi; quereris quod auctoritati in Ecclesia non satis honoris habetur; tutari vis fidem authenticam, existimationem sacerdotii ministerialis et animorum ardorem ad Eucharistiam, in eius plenitudine acceptam, quatenus est sacrificium et sacramentum: qui zelus Nostram per se mereretur probationem confirmationemque, quia de rebus agitur, quae, una cum evangelizatione christianorumque unitate, sunt vigiles curae Nostrae, intima ratio ministerii Nostri apostolici. Verumtamen quomodo, ut hoc munus impleas, potes simul asserere te officio teneri repugnandi Concilio recens celebrato – idque contra Fratres tuos in Episcopatu – diffidendi ipsi Sedi Apostolicae, quam "Romam ad neo-modernismum et neo-protestantismum proclivem" esse criminaris, oboedientiam Nobis debitam aperte denegandi? Si revera, ut in postrema epistula privata asseveresti, "sub auctoritate Nostra" vis operari, oportet in primis finem imponas huiusmodi ambiguitatibus atque discordi ac discrepanti agendi modo.

II. Sed iam veniamus ad postulationes pressius conceptas, quas, in colloquio illo, die XI mensis Septembris habito, protulisti. Rogas, ut ius agnoscatur celebrandi Missam secundum ritum, a Concilio Tridentino editum, in variis sacri cultus locis. Est tibi etiam propositum persequi institutionem candidatorum ad sacerdotium secundum rationes seu criteria tua, scilicet "ut ante Concilium", in seminariis peculiaribus, veluti in seminario pagi *Ecône*. Verumtamen sub hisce quaestionibus et similibus, quas particulatim expendemus, latens deprehendatur oportet ipse cardo totius problematis, quod est vere proprieque theologicum. Illae enim quaestiones evaserunt modi certi atque concreti, ut aiunt, declarandi ecclesiologiam, quae in capitibus praecipuis prorsus falsa esse cognoscitur.

Agitur quidem de re, quae fundamentalis dici debet, de eo nempe quod, ut palam edixisti, in universum auctoritatem respuis Concilii et Summi Pontificis; cui detrectationi tuae actio disposita iungitur, eo pertinens, ut haec seditio tua – si enim pro dolor est appellanda – propagetur et ordine quodam constituatur. Haec est profecto res capitalis et praecipua, quae probari nullo modo potest.

Num necesse est, ut hoc te moneamus, qui es Frater Noster in Episcopatu, quin immo Pontificio Solio Astantis nomine honestatus, quo cum Petri Cathedra etiam arctius coniungaris oportet? Christus supremam auctoritatem in Ecclesia sua Petro et Collegio apostolico tradidit, atque adeo Summo Pontifici et Collegio episcoporum "una cum Capite"; cuivis enim fideli catholico persuasum est verbis, a Domino ad Petrum factis, etiam munus legitimorum eius Successorum, videlicet Summorum Pontificum, significari: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in caelis* (*Mt* 16, 19); *Pasce oves meas* (*Io* 21, 16-17); *Confirma fratres tuos* (*Lc* 22, 32). Concilium vero Vaticanum I hisce verbis assensum Pontifici Maximo debitum enuntiat: *Cuiuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis veraeque oboedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut, custodita cum Romano Pontifice tam communionis quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest* (Const. dogm. *Pastor aeternus*, c. 3; Denz.-Schön., 3060). Quod autem ad potestas, quatenus universam respicit Ecclesiam, sollemni modo in Conciliis exercetur, secundum verba, quibus Iesus cunctos simul Apostolos est allocutus: *Quaecumque alligaveritis super terram erunt ligata in caelo* (*Mt* 18, 18). Inde consequitur, ut in ea, quam tenes, agendi ratione agnoscere re-

nuas duas hasce formas, quibus suprema auctoritas ad usum deducitur.

Omnis Episcopus est quidem doctor authenticus, quippe cuius sit populum ipsi commissum fidem docere, qua mentes eius et mores dirigantur, atque errores, qui periculum inferant gregi, prohibere. Est tamen hoc animadvertendum: *Episcopalis ... consecratio, cum munere sanctificandi, munera quoque confert docendi et regendi; quae tamen natura sua nonnisi in hierarchica communione cum Collegii Capite exerceri possunt* (Const. *Lumen gentium*, 21; cf. 35). Episcopus vero solus et missione canonica carens multo minus fruitur, "in actu expedito ad agendum", facultate universe statuendi, quae sit regula fidei, atque ipsam Traditionem determinandi. Tu vero seorsum solus iudicare vis de iis, quae ipsa Traditione comprehenduntur.

Profiteris quidem te Ecclesiae esse subiectum Traditionisque fidelem, eo dumtaxat quod quibusdam temporis praeteriti normis obtemperas, normis dicimus editis a Decessoribus eius, cui Deus hac ipsa aetate potestatem Petro tributam contulit. Itaque, hac etiam in re, Traditionis notio, ad quam provocas, est vitiata. Traditio enim non est quiddam quasi immotum et mortuum, vel factum quoddam staticum, ut appellant, quod certo ac definito tempore historico vitam instituti organici et actione praediti, quod est Ecclesia seu Corpus Christi mysticum, coërceat. Summi Pontificis et Conciliorum est iudicium ferre, quo in traditionibus Ecclesiae discernantur ea, de quibus discedi non potest, nisi quis infidelis fiat Domino Iesu Christo et Spiritui Sancto – hoc videlicet est depositum fidei – et ea, quae ad temporum postulata possunt ac debent accommodari, ea mente ut precandi ratio et missio Ecclesiae in varietate temporum ac locorum faciliores evadant atque ut nuntium divinum in sermones nunc vigentes aptius vertatur meliusque communicetur, prorsus reiectis quibusvis mediis consiliis, quae non decent.

Traditio ergo seiungi non potest a Magisterio vivo Ecclesiae, perinde ac separari nequit a Sacra Scriptura: "Patet ... Sacram Traditionem, Sacram Scripturam et Ecclesiae Magisterium ... ita inter se connecti et consociari ut unum sine aliis non consistat, omniaque simul singula suo modo sub actione unius Spiritus Sancti, ad animarum salutem efficaciter conferant" (Const. *Dei Verbum*, 10).

Ita profecto se gerere consueverant Summi Pontifices et Concilia Oecumenica, accedente peculiari auxilio Spiritus Sancti; atque hoc ipsum egit Concilium Vaticanum II. In rebus ab hoc Concilio decretis, et in renovationis opere, quo illas ad usum deduci statuimus, nihil invenitur, quod ecclesiasticae Traditioni duorum milium annorum adversetur, prout ea respiciuntur, quae sunt fundamentalia et immutabilia. Huius rei auctores seu sponsores sumus Nos, non vi qualitatum, quibus ut persona praediti sumus, sed vi muneris, quod Nobis ut Petri locum legitima successione obtinentibus Dominus commisit, necnon vi specialis adiumenti, quod Nobis ut olim Petro est pollicitus: *Ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua* (*Lc* 22, 32). Una Nobiscum huius rei auctores sunt Episcopi, in toto terrarum orbe degentes.

Neque amplius in medium proferre tibi licet illam distinctionem inter rem dogmaticam et pastoralem, qua fretus alios textus Concilii Vaticani II accipias, alios respuas. Re quidem vera, quae in aliquo Concilio edicta sunt, ea non eiusdem indolis consensionem postulant; etenim solum id, quod ut veritas fidei vel ut fidei adnexum actibus "definitivis", quos vocant, affirmatur, assensum fidei infert. Verumtamen cetera quoque partem efficiunt sollemnis Magisterii Ecclesiae, quod fidelium quisque fidenter debet accipere et sincere ad effectum deducere.

Dicis praeterea te, conscientiae officio astrictum, non semper intellegere, quomodo inter se componi possint quidam textus Concilii vel quaedam consulta ac decreta Nostra, quibus illos ad usum traduximus, cum sana Traditione Ecclesiae, ac speciali modo cum Concilio Tridentino, vel cum dictis Decessorum Nostrum, quod attinet exempli causa ad Collegium Episcoporum cum Summo Pontifice coniunctorum, ad novum Ordinem Missae, ad oecumenismum, libertatem religiosam, rationem dialogi instituendi, evangelizationem mundi huius temporis. Non est locus hisce in Litteris, ut singulas quaestiones eiusmodi pertractemus. Ipse enim documentorum tenor una cum senteniis ibi adumbratis, quae in rerum natura colorum varietates appellantur, ipsa contexta oratio, qua illi continentur, explanationes cum auctoritate factae, commentarii, quibus res altius et modo, ut aiunt, obiectivo sunt excussae, profecto eiusmodi sunt, ut te iuvare possint ad evincendas dubitationes haesitationesque, quibus turbaris. Consiliarii probatissimi omnino, callentes theologiam remque spiritualem, ad hoc quod pertinet, tibi queunt opitulari, divino lumine affulgente; Nosque parati sumus huiusmodi auxilium fraternum tibi expeditius reddere. Sed quomodo fieri potest, ut ipsius animi tui difficultas – gravis nempe perturbatio spiritualis, qua laboras et quam reverenter intuemur – tibi facultatem det te iudicem publicum faciendi illarum rerum, quae legitime et ferme unanimiter sunt inductae atque scienter partem fidelium impellendi, ut in hac repudiatione te sequantur?

Quodsi rationes, quae afferuntur, utiles sunt, quo facilius quis imperatis obsequatur, – Nosque percupimus, ut fideles turbati vel reticentes ea sint sapientia, honestate, humilitate,

quibus eiusmodi rationes probativas, iam abunde in medium prolatas, accipere valeant – tamen eaedem per se non sunt necessariae ad consensionem, cum oboedientia coniunctam, quae Concilio Oecumenico ac deliberationibus Pontificis Maximi debetur. Agitur de hic revera ipse sensus ecclesialis.

Si altiorem rei veritatem exigimus, tu ipse et asseclae tui immobiles in certo quodam ac definitivo temporis spatio ecclesialis vitae sistere contenditis; quod quidem facientes, Ecclesiae viventi adhaerere renuitis, qualis ea semper fuit; alienamini a Pastoribus legitimis, vituperantes exercitationem munerum, quibus iure funguntur. Quamquam vero eversionem, seu – ut ais – "subversionem", quam in Ecclesia fieri contingat, deploras, tamen neque praescriptionibus Summi Pontificis neque suspensione a divinis te commoveri fateris.

Nonne, hac ductus mente, sine litteris dimissoriis et contra apertum vetitum Nostrum sacerdotes ordinasti, constituens quendam gregem presbyterorum, qui in Ecclesia sunt irregulares gravibusque poenis ecclesiasticis innodati? Atque accedit, ut asseveres suspensionem a divinis, in quam incurristi, tantummodo ad sacramentorum celebrationem referri secundum ritum renovatum, quasi ea contra ius fasque in Ecclesia sint inducta; quam – eo enim progrederis – schismaticam appellas, arbitrans te poenam istam devitare, si sacramenta administras anterioribus formulis utens et statutis normis adversans (cf. *1 Cor* 14, 40).

Ex eodem hoc errato mentis tuae habitu pendet usus non legitimus Missam celebrandi a S. Pio V vocatam. Nosti hunc ritum fuisse exitum mutationum temporis cursu peractarum, atque Canonem Romanum primam esse Precum Eucharisticarum. Opus instaurationis liturgicae, hac aetate perfectum, ipsas causas, cur fieret, et normas directorias e Concilio hausit et e fontibus historicis Liturgiae. Quod quidem instaurationis opus efficit, ut fideles verbo Dei abundantius pascantur; qui dum Liturgiam actuosius participant, tamen munus sacerdotis, *in persona Christi agentis*, integrum manet. Auctoritate Nostra hanc renovationem sanximus, mandantes, ut ab omnibus, qui catholico nomine censentur, servaretur, Quodsi arbitrati sumus, in universum, moras non amplius huic rei esse afferendas neque exceptiones concedendas, id fecimus propter bonum spirituale et unitatem totius communitatis ecclesialis, siquidem catholicis Ritus Romani Ordo Missae est praecellens quoddam signum unitatis ipsorum. Ad te vero quod spectat, ritus ille anterior indicium est falsae ecclesiologiae atque materia impugnandi Concilium eiusque opus instaurationis, hoc praetextu seu interposita causa solum in illo vetere ritu servari verum sacrificium Missae verumque sacerdotium ministeriale, neque horum significationem offuscari. Nos vero hoc iudicium erratum, hanc accusationem iniustam prorsus reicimus, neque permittere possumus, ut divina Eucharistia, Sacramentum unitatis, scissuras gignat (cf. *1 Cor* 11, 18), et ut adhibeatur ut instrumentum signumque seditionis.

Est quidem in Ecclesia locus cuidam pluralismo, quem dicunt, sed solum iis in rebus, quae licitae sunt, intraque sane oboedientiae fines. Hoc quidem haud intellegunt, qui liturgicam renovationem in universum reiciunt; neque ii, qui Christi praesentiam realem et Sacrificium eucharisticum in controversiam vocant. Pariter institutio sacerdotalis, in qua Concilii ratio non ducatur, nequit probari.

Itaque postulationibus tuis obsecundare nequimus, quia de actionibus agitur, quae in illa repugnatione contra unam et veram Ecclesiam Dei continentur. Haec autem severitas non ex eo oritur – hoc tibi persuasum sit – quod nonnulla concedere renuimus, quae ad disciplinam vel Liturgiam spectant, sed, cum talis sit significatio actionum tuarum earumque momentum, si ita ageremus, notionem Ecclesiae ac Traditionis prorsus falsam induci sineremus.

Quapropter, Venerabilis Frater, conscii omnino officii Nostri, tibi dicamus oportet te in errore versari. Atque, amore fraterno, quo te prosequimur, et auctoritate Nostra, cuius pondere gravamur, te hortamur, ut verba et actiones tuas retractes, ut ad bonam frugem te recipias, ut Ecclesiae Christi vulnera desinas inferre.

III. Quid autem revera a te postulamus?

A) Ante omnia et in primis aliquam Declarationem talem, quae has res omnes sanet atque componat pro Nobis ipsis et etiam pro toto Populo Dei, qui nempe perspicuitatis ius habet quique diutius tolerare non potest, sine damno, eiusmodi ambiguitates. Haec ergo Declaratio affirmare debet te sincere adhaerescere ad Concilium Oecumenicum Vaticanum II et singula ipsius documenta, *sensu obvio* intellecta, quae quidem a Concilii Patribus confecta sint atque ex Nostra auctoritate approbata et promulgata. Nam huiusmodi adhaesio ad Concilia Oecumenica quod spectat, semper agendi regula fuit in Ecclesia a principio.

Ex eadem Declaratione patere etiam debet te similiter accipere consulta ac decreta, quae edidimus Nos post Concilium, ut illud ad effectum suum deduceretur, adiuvantibus variis Sanctae Sedis ministeriis; inter alia vero nominatim "Ordinis Missae", simulque ius Nostrum mandandi, ut talis renovatio ab universo populo christiano recipiatur et adhibeatur.

Confiteri sic praeterea debes obligationem normarum iuris canonici, quod nunc viget quodque maxima ex parte adhuc congruit cum Codice Iuris Canonici, a Decessore Nostro Be-

http://www.obrascatolicas.com

nedicto XV foras dato, non exceptis iis, quae poenas canonicas tangunt.

Quod dein ad Nos ipsos attinet, dimittes ac retrahes omnes accusationes graves nec non iniuriosas insinuationes, quas palam obiecisti adversus Nos, adversus fidei Nostrae integritatem et fidelitatem Nostram erga proprium munus Successoris Beati Petri.

Tum ad Episcopos quod spectat, agnoscere pariter debes illorum auctoritatem – in sua cuiusque dioecesi – vetandi, ne tu aut praedices ibique sacramenta administres: Eucharistiam, Confirmationem, Sacros Ordines, cetera, cum expresse iidem sese opposuerint.

Spondere denique debes te ab omnibus inceptis esse temperaturum (veluti ab acroasibus, scriptis editis ...), quae huic Declarationi repugnent, atque etiam aperte reprobaturum illa incepta, quae, nomine tuo inita, eidem pariter Declarationi adversantur.

Agitur enim ibi de minima quadam parte, quam amplectatur oportet omnis catholicus Episcopus: haec demum assensio et adhaerentia nullum pati potest medium consilium. Quoniam igitur Nobis significasti recipere te ipsum rei principium, Nos vicissim rationes "concretas" tibi explicamus, quibus Declaratio ista exhibeatur. Hoc enim prima condicio est, ut suspensio a divinis tollatur.

B) Superest deinceps solvenda quaestio de futura tua navitate, de operibus tuis ac praesertim de seminariis tuis. Probe intellegis, Venerabilis Frater, ob ipsas ambiguitates et actiones contra regulam admissas tum praeteritas tum praesentes, quae ad haec incepta spectant, Nos minime revocare posse iuridicam suppressionem "Fraternitatis sacerdotalis Sancti Pii X". Haec namque inculcavit animi habitum Concilio contrarium eiusque exsecutioni, quam Christi Vicarius magnopere enisus est provehere. Pronuntiatio tua, die XXI mensis Novembris anno MCMLXXIV facta, est eiusdem istius animi testificatio; sed, quemadmodum merito prorsus iudicavit Nostra Commissio Cardinalium die VI mensi Maii MCMLXXV, super tale fundamentum nulla exstrui potest institutio aut formatio sacerdotalis congruens necessitatibus Ecclesiae Christi. Hoc tamen nequaquam minuit bona, quae in iis seminariis inveniuntur; atqui respiciendae etiam sunt lacunae rei ecclesiasticae, de quibus diximus, et facultas exercendi hoc tempore pastoralis ministerii in Ecclesia. In rebus autem sic infeliciter permixtis Nobis curae est non ut destruamus, sed ut corrigamus et, quantum fieri potest, saluti consulamus.

Haec porro ratio est, cur Nos – ut supremi sponsores fidei atque institutionis sacerdotalis – te iubeamus committere Nobis officium et regimen operum tuorum, potissimum seminariorum. Id tibi maximum sine dubio sacrificium est, verum etiam experimentum tuae fiduciae nec non oboedientiae; condicio insuper una necessaria est, ut seminaria illa, quae nullum habent canonicum statum in Ecclesia, possint in ea fortasse aliquando locum obtinere.

Cum haec acceperis principia, tunc tantum optime consulere et prospicere valebimus cunctis hominibus illis, quorum res interest, curantes scilicet semper, ut verae vocationes sacerdotales promoveantur utque postulata doctrinae, disciplinae ac pastoralis actionis Ecclesiae rite observentur. Illo etiam tempore poterimus Nos benevoli attendere petitiones tuas et optata, dum, una cum Curiae Nostrae ministeriis, inibimus iusta et opportuna consilia.

Ad sacrorum autem ministros quod attinet, quos tu contra ius sacerdotio initiavisti, sanctiones, in quas illi incurrerunt vi canonum 985, 7 et 2374, licebit quidem auferri, si demonstraverint se resipuisse et si nominatim subscripserint Declarationi, quam a te poposcimus. Confidimus te, pro tuo sensu amoreque Ecclesiae, faciliorem redditurum iis esse hunc gressum.

De reliquis vero fundationibus, formationis domibus, "prioratibus" variisque aliis institutis, quae aut te ipso auctore aut fautore condita sunt, aequabiliter tibi praecipimus, ut ea singula committas Sanctae Sedi, quae diversis sub rationibus ponderabit eorum casum cum Episcopo loci. Illorum nempe vita et constitutio et industria apostolica subicientur – sicut communiter evenit in tota Ecclesia Catholica – convento pacto singillatim cum Episcopo loci – *nihil sine Episcopo* – ac secundum eum animum et spiritum, quem supra memorata Declaratio continebit.

Cuncta argumenta et rerum capita, quae in hisce Litteris inveniuntur et quae mature expedimus cum auxilio Praepositorum Dicasteriis, quorum res interest, propter maius dumtaxat totius Ecclesiae bonum et commodum suscepta sunt. Nobiscum tu ipse die XI mensis Septembris colloquens asseverasti: "Paratus sum ad omnia in bonum Ecclesiae". Iam responsio penes te est!

Si – quod Deus avertat – Declarationem assensionis, quam a te postulamus, conficere recusaveris suspensus a divinis manebis. Ex contrario tibi eatenus concedetur indulgentia Nostra et ipsa remotio suspensionis, quatenus honeste et sine ambiguitate compleveris condiciones harum Litterarum Nostrarum ac scandala quoque reparaveris. Oboedientia et fiducia, quas Nobis tu comprobabis, permittent, ut tecum tranquille agamus de tuis ipsius difficultatibus.

Utinam Spiritus Sanctus te illuminet ac dirigat ad unam illam quaestionis huius solutionem, quae te recuperare sinet conscientiae tuae pacem, ad tempus amissam, sed quae etiam efficiet, ut animarum bonum in tuto collocetur, ut firmetur unitas Ecclesiae, cuius curam Nobis commendavit ipse Dominus, ut declinetur schismatis periculum. Pro illa animi condicione, in qua nunc ipsum versaris, intellegimus, quam sit tibi difficile res clare percipere quamque asperum et durum humiliter commutare tuam agendi consuetudinem: nonne propterea omnino necesse est – quemadmodum fit in omnibus casibus similibus – constituas tibi tempus et locum taciti recessus, ubi necessariam reversionem praepares? Fraterno animo te admonemus, ut plane caveas a sollicitationibus instantibus quorumdam, qui te perseverare malunt in via aliqua et sententia intolerabili; etenim Nos ipsi, Fratres tui omnes in Episcopatu necnon maxima certe Christifidelium pars a te tandem exspectamus agendi modum illum ecclesialem, qui te magis honorabit.

Ut extirpentur pravi usus, quos deflemus, Nos, ut et vera renovatio spiritalis praestetur, necnon necessaria evangelizatio eaque animosa, ad quam Nos incitat Spiritus Sanctus magis quam umquam alias, nunc opus est auxilio promptissimoque studio universae communitatis ecclesialis circum Summum Pontificem et Episcopos. At seditio aliorum hinc ad extremum conglutinat, vel fortasssis acuit inoboedientiam sive, ut tu dicis, "subversionem" aliorum illinc, cum, sine propria tua contumacia, potuisses, Venerabilis Frater, – sicut te optare affirmavisti in novissima epistula tua – adiuvare Nos per fidelitatem tuam et sub Nostra auctoritate ad Ecclesiae progressionem efficiendam.

Proinde, Venerabilis Frater, nulla interposita mora, animo intentissimo vereque religioso sollemnem hanc obtestationem humilis quidem, sed legitimi Petri Successoris excepturus considera. Gravitatem huius temporis et occasionis diligenter ponderans, illud solum consilium capias, quod fidelem Ecclesiae filium decet. Haec est Nostra quidem spes, haec Nostra precatio.

Ex Aedibus Vaticanis, die XI mensis Octobris, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri quarto decimo. - PAULUS PP. VI.

* **L'Osservatore romano**, 2 dic. 1976. Vide supra documenta relata sub diebus: 15 apr. 1975 (LE n. 4373); 6 mail 1975 (LE n. 4380); 31 mail 1975 (LE n. 4385); 29 lunii 1975 (LE n. 4391); 8 sept. 1975 (LE n. 4399); 27 oct. 1975 (LE n. 4407). Ipse Episcopus Marcellus Lefebvre scripserat die 17 iulii 1976 Summo Pontifici Paulo VI sequentem epistulam:

Très Saint Père, Tous les accès permettant de parvenir jusqu'à Votre Sainteté m'étant interdits, que Dieu fasse que cette lettre la rejoigne pour lui exprimer nos sentiments de profonde vénération, et par la même occasion lui formuler avec une prière instante l'objet de nos désirs les plus ardents qui, hélas! semblent être à litige entre le Saint-Siège et de nombreux catholiques fidèles:

Très Saint Père, daignez manifester votre volonté de voir s'étendre le règne de Notre-Seigneur Jésus-Christ en ce monde, en restaurant le droit public de l'Eglise, en rendant à la liturgie toute sa valeur dogmatique et son expression hiérarchique, selon le rite latin romain consacré par tant de siècles d'usage, en remettant en honneur la Vulgate, en redonnant aux catéchismes leur vrai modèle, celui du Concile de Trente.

Ce faisant, Votre Sainteté restaurera le sacerdoce catholique et le règne de Notre-Seigneur Jésus-Christ sur les personnes, sur les familles et sur les societés civiles.

Elle rendra leur juste conception aux idées falsifiées devenues les idoles de l'homme moderne: la liberté, l'égalité, la fraternité, la démocratie, à l'exemple de ses prédécesseurs.

Que Votre Sainteté abandonne cette néfaste entreprise de compromission avec les idées de l'homme moderne, entreprignitaires de l'Eglise et ceux des loges maçonniques, dès avant le Concile.

Persévérer dans cette orientation, c'est poursuivre la destruction de l'Eglise. Votre Sainteté comprendra aisément que nous ne pouvons collaborer à un si funeste dessein, ce que nous ferions si nous consentions à fermer nos Séminaires.

Que l'Esprit-Saint daigne donner à Votre Sainteté les grâces du don de force, afin qu'elle manifeste par des actes non équivoques qu'elle est vraiment et authentiquement le successeur de Pierre proclamant qu'Il n'y a de salut qu'en Jésus-Christ et en són épouse mystique, la Sainte Eglise catholique et romaine.

Et que Dieu ...

Albano, le 17 juillet 1976. - Marcel Lefebvre, *Ancien Archevêque-évêque de Tulle.* (**Doc. Cath.** 73 (1976) 811-812).

Adn. G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 127 (1976-II) 475-491; 127 (1976-III) 449-456; 127 (1976-IV) 260-275, 468-488; 128 (1977-II) 569-578; 128 (1977-III) 150-163; 128 (1977-IV) 61-72; J. DENIS in **L'année can.** 21 (1977) 318-325; **Doc. Cath.** 72 (1975) 611-616, 739-741; 73 (1976) 34-36, 712-719, 781-791, 810-823, 884, 939-940, 1056-1064; 74 (1977) 254-255, 276, 543-546, 738-740, 792-794, 840-844; 75 (1978) 594-596, 606, 748-749; **Notit.** 12 (1976) 417-427.

4471

1976 OCT 15. - SC DOCT. FID., DECL. AAS 69 (1977) 98-116

Declaratio circa quaestionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale

PROOEMIUM:

Pars mulieribus habenda in nostri temporis societate et Ecclesia

Inter insigniores aetatis nostrae notas, Ioannes Papa XXIII, fel. rec., in Enciclicis Litteris suis *Pacem in terris*, die 11 aprilis anno 1963 datis, eam assignavit *quod ... mulieres in re publica intersunt ..., quod fortasse celerius apud populos fit christianam fidem profitentes, et tardius quidem, sed late, apud Gentes aliarum memoriarum heredes alioque vitae cultu imbutas*[1], Concilium vero Vaticanum II, in sua Constitutione pastorali, quae a verbis incipit *Gaudium et spes*, enumerans hos discriminandi modos in iuribus personae fundamentalibus, qui superandi et removendi sunt, utpote Dei proposito contrarii, congruenter primum eum enuntiat, qui a sexu petatur[2]. Aequabilitas vero personarum, quae inde oritur, ad talem hominum societatem aedificandam tendit, quae non sit plane uniformis, sed harmonice componatur et una fiat, dummodo viri ac mulieres suas ipsorum proprias dotes et dynamicam vim in eam conferant, ut nuper
99 exposuit Paulus Papa VI[3]. /

In Ecclesiae ipsius vita decursu saeculorum, ut historia testatur, fuerunt mulieres, quae summa efficacitate adlaboraverunt, opera insignia perficientes. Meminisse satis sit earum, quae magnas Familias religiosas fundaverunt, ut sancta Clara Assisiensis, sancta Teresia Abulensis, meminisse eiusdem Teresiae atque Catharinae Senensis, quae scripta posteris tradiderunt tanta doctrina spiritali referta, ut eas Paulus Papa VI albo Ecclesiae doctorum inscripserit. Neque oblivioni dandae sunt innumerabiles illae mulieres, quae seipsas Domino consecraverunt, ut caritatem exercerent vel operi missionali se devoverent, sed nec christianae illae matresfamilias, quae ad suos permagnam vim habuerunt et praecipue in filios fidem transfuderunt.

Temporibus autem nostris, multo maiora vindicantur: *Cum ... nostris diebus mulieres magis magisque partes activas habeant in tota societatis vita, magni momenti est amplior earum participatio etiam in variis campis apostolatus Ecclesiae*[4]. Haec a Concilio Vaticano iussa impulsum excitarunt, qui iam fructus suos edit: quae tamen varia experimenta maturitatem adhuc exspectant. Numerosissimae vero iam sunt hodie, ut etiam Paulus VI dixit[5], christianae illae communitates, quae apostolica navitate mulierum fruantur; quin etiam quaedam ex illis mulieribus vocantur in partem consiliorum in ambitu tam dioecesano quam paroeciali ad res pastorales investigandas institutorum. Apostolica quoque Sedes iam in quibusdam suae Curiae laboris coetibus partem mulieribus attribuit.

Porro iam ab aliquot annis, quaedam christianae communitates, ex iis quae saeculo decimo sexto vel

1. A.A.S. 55 (1963), pp. 267-268.

2. Cf. Conc. Oec. Vat. II, Const. pastoralis *Gaudium et spes*, 7 decembris 1965, n. 29: A.A.S. 58 (1966), pp. 1048-1049.

3. Cf. Paulus PP. VI, *Allocutio ad membra Commissionis a studiis de muneribus mulieris in Societate et in Ecclesia itemque ad Membra Consilii praepositi anno internationali "de muliere" celebrando*, 18 aprilis 1975: A.A.S. 67 (1975), p. 265.

4. Conc. Oec. Vat. II, Decretum *Apostolicam actuositatem*, 18 novembris 1965, n. 9: A.A.S. 58 (1966), p. 846.

5. Cf. Paulus PP. VI, *Allocutio ad membra Commissionis a studiis de muneribus mulieris in Societate et in Ecclesia itemque ad Membra Consilii praepositi anno internationali "de muliere" celebrando*, 18 aprilis 1975: A.A.S. 67 (1975), p. 266.

posterioribus temporibus ab Apostolica Sede Romana separatae sunt, mulieres admi/serunt ad pastorale mu- 100
nus non aliter ac viros: quo novo incepto moti harum communitatum sodales vel etiam aliae huiusmodi communitates postulationes et scripta, ut mulieribus latior pateat haec admissio, nunc repetunt, contradicentibus vero aliis. Huius ergo negotii oecumenicum momentum patet, de quo Ecclesia catholica suam mentem aperire debet, eo vel magis quod publicae opiniones late in variis circulis sparsae quaestionem moverunt, num etiam catholica Ecclesia suam disciplinam mutare posset, ut mulieres ad sacerdotalem ordinationem admitteret. Nonnulli immo ex catholicis theologis eandem controversiam aperte agitarunt, pervestigationes incitantes non tantum in sacris Bibliis, in Patrum scriptis, in historia ecclesiastica, sed etiam in evolvendis institutorum et morum historiis, vel in psychologicis et sociologicis scientiis. Ex quo factum est, ut pleraque argumenta, quae conferre possent ad hanc gravem quaestionem solvendam, acri iudicio expensa sint. Cum vero agatur de tali controversia, quam, saltem uti nunc se offert, traditio scholarum theologicarum vix attigerit, fieri potest, ut in ea nunc evolvenda rationes quaedam necessariae ab iis, qui argumentantur, neglegantur.

Quamobrem Sacra haec Congregatio pro Doctrina Fidei, mandatum exsequens a Beatissimo Patre acceptum eiusque subsequens verba, quae in suis die 30 Novembris anno 1975 datis litteris scripsit[6], censet nunc resumendum: Ecclesiam, qaue Domini exemplo fidelis manere intendit, auctoritatem sibi non agnoscere admittendi mulieres ad sacerdotalem ordinationem; atque aestimat oportere, pro praesentibus adiunctis, ut in luce clariore ponat hanc doctrinam, quae dolenter forsitan a quibusdam percipiatur, unde tamen oriens bonum paulatim discernetur, quippe quae conferre possit ad *respectiva* viri ac mulieris munera altius investiganda. / 101

I. *Traditio perpetuo ab Ecclesia servata*

Numquam Ecclesia catholica sensit presbyteralem vel episcopalem ordinationem mulieribus valide conferri posse. Fuerunt quidem primis saeculis nonnullae sectae haereticae, praesertim gnosticae, quae mulieribus sacerdotale ministerium committere aggressae sunt: quod statim Patres animadversum vituperaverunt, utpote quod novum atque in Ecclesia minime accipiendum iudicarent[7]. Sane in eorundem Patrum scriptis haud dissimulanda percipitur contagio praeiudicatarum opinionum circa muliebrem sexum non aequarum, quae tamen fere nihil in eorum pastoralem actuositatem et etiam minus in eorum spiritalem directionem influxerunt. At praetermissis hisce commentationibus, illius temporis ingenio afflante concitatis, aperte legitur, praecipue in monumentis iuris ecclesiastici, quae Antiochena et Aegyptiaca traditio servavit, ob eam propriam praecipue causam solos viros ad ordinem ministeriumque vere sacerdotale vocari, quia Ecclesia fideliter servare intendit exemplar illlud sacerdotalis ministerii, quod Dominus Iesus Christus voluit quodque Apostoli accurate custodierunt[8].

Idem animi iudicium aetatis mediae theologos mo-

6. Cf. A.A.S. 68 (1976), pp. 599-600; cf. *ibid.*, pp. 600-601.

7. S. Irenaeus, *Adv. haereses* 1, 13, 2: *PG* 7, 580-581; Ed. Harvey, I, 114-122; Tertullianus, *De praescript. haeretic.* 41, 5: *CCL* 1, p. 221; Firmilianus Caesarien., in S. Cypriani Epist. 75: *CSEL* 3, pp. 817-818; Origenes, *Fragmenta in 1 Cor.* 74, in *Journal of theological studies* 10 (1909), pp. 41-42; S. Epiphanius, *Panarion* 49, 2-3; 78, 23; 79, 2-4; t. 2 *GCS* 31, pp. 243-244; t. 3, *GCS* 37, pp. 473, 477-479.

8. *Didascalia Apostolorum*, c. 15, ed. R. H. Connolly, pp. 133 et 142; *Constitutiones Apostolicae*, lib. 3, c. 6, nn. 1-2; c. 9, nn. 3-4: ed. F. X. Funk, pp. 191, 201; S. Ioannes Chrysostomus, *De sacerdotio*, 2, 2: *PG* 48, 633.

http://www.obrascatolicas.com

vit[9], etsi scholastici doctores, cum fidei veritates argumentis ratione conceptis illustrare satagerent, de illa quaestione argumenta saepe hauriebant, quae hodie docti difficile accipiant, immo iure improbent. Ex eo
102 tempore usque ad nostram aetatem non iam / videtur haec quaestio mota fuisse, quia sine controversia et universaliter accepta erat consuetudo, veluti iure possessionis gaudens.

Ecclesiae ergo hac de re traditio per saecula tam firma fuit, ut magisterium numquam necesse habuerit edisserere principium, cui nulla labes inferebatur, seu legem defendere, quae nullo infitiante vigebat. At quotiescumque traditio illa, occasione data, manifestabatur, ea testimonio erat Ecclesiam in id intentam esse, ut ad exemplar sibi a Domino traditum se conformaret.

Eandem traditionem religiose custodierunt Orientales Ecclesiae, quarum unanimis hac de re consensus eo magis conspicuus est, quod de multis aliis rebus varium esse suum cuiusque ius libenter accipiant; atque etiam hodie quidquam commune habere recusant cum iis postulationibus, quibus mulierum sacerdotalis ordinatio intenditur.

II. *Quomodo Christus se gesserit*

Christus Iesus nullam mulierem inter Duodecim adscivit. Si ita se gessit, id non propterea evenit, quod sui temporis moribus cedebat, nam ipsius cum mulieribus agendi ratio modo civium suorum prorsus dissimilis erat, et ab eorum observantia ille voluntarie audacterque se removebat. Sic nempe palam cum Samaritana muliere colloquitur, ideoque mirationem ipsis discipulis movet (cf. *Io* 4, 27); legalis immunditiae mulieris, quae sanguinis fluxum patiebatur, nullam rationem habet (cf. *Mt* 9, 20-22); a peccatrice muliere in domo Simonis pharisaei se tangi patitur (cf. *Lc* 7, 37 et ss.); mulierem in adulterio deprehensam absolvens, docere intendit haud severius agendum esse in mulierum quam in virorum culpas (cf. *Io* 8, 11); a lege Moysis se distineri non dubitans, aequalia asseverat viri ac mulieris quoad vinculum matrimonii iura et officia (cf. *Mc* 10, 2-11; *Mt* 19, 3-9).

Cum vero iter faciens Iesus evangelizaret regnum Dei, sibi comites adiunxit non tantum Duodecim, sed
103 etiam mulieres, / inter quas erat *Maria, quae vocatur Magdalene, de qua daemonia septem exierant, et Ioanna uxor Chusa procuratoris Herodis, et Susanna, et aliae multae, quae ministrabant eis de facultatibus suis* (*Lc* 8,2-3).

Quamvis secundum mentis habitum Hebraeum haud magni valoris esset, teste iure Iudaico, mulieris testimonium, tamen primae Dominum a mortuis suscitatum viderunt mulieres, et ille iis officium commisit primum paschale nuntium Apostolis ipsis afferendi (cf. *Mt* 28, 7-10; *Lc* 24, 9-10; *Io* 20, 11-18), qui praepararentur, ut publici Resurrectionis testes postea fierent.

Haec vero omnia – id fatendum est – non quidem talem evidentiam afferunt, ut cuique proxime perspicua sint, quod quidem mirandum non est, siquidem quaestiones, quas movet Verbum Dei, altiores sunt quam ut responsa pateant; nam ad intellegendum tam Iesu missionis, quam Scripturae ipsius ultimum sensum, non satis est mere historicam textuum enarrationem instruere. Hac tamen in re agnoscendus est velut fascis colligatus factorum, quae in idem indicandum vergunt, magisque admirationem movent quod Iesus munus apostolicum[10] mulieribus non concredidit. Ipsa Mater eius, Filii mysterio tam arcte sociata, cuius partes eximiae in Lucae et Ioannis Evangeliis extolluntur, apostolico non est affecta ministerio. Quod Patres induxit, ut Mariam in exemplum proponerent Christi hac in re voluntatis: eandemque doctrinam, saeculo ineunte XIII, adhuc confirmavit Innocentius Pp. III, scribens: *Licet beatissima Virgo Maria dignior et excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni caelorum commisit*[11]. / 104

III. *Apostoli quomodo se gesserint*

Hunc Christi modum cum mulieribus agendi Apostolica communitas fideliter observavit. Etsi B. Maria insignem locum obtinebat inter illos paucos, qui in Cenaculum post Domini ascensionem congregabantur (cf. *Act* 1, 14), non tamen ipsa in Collegium duodecim Apostolorum est cooptata, cum de electione ageretur, cuius exitus fuit designatio Matthiae; duo enim discipuli propositi erant, de quorum nominibus Evangelia ne mentionem quidem faciunt.

Die autem Pentecostes, Spiritu Sancto repleti sunt omnes, viri ac mulieres (cf. *Act* 2, 1; 1, 14), attamen nonnisi *Petrus cum undecim levavit vocem suam*, ut nuntiaret in Iesu adimpletas esse prophetias (*Act* 2,14).

Illis vero atque Paulo, quando terminos orbis Iudaeorum transierunt, necesse fuit, ut Evangelium et vitam christianam hominibus Graeco et Romano cultu atque humanitate imbutis praedicarent, Mosaicae Legis observantias solvere, et quidem interdum cum dolore. Potuissent ergo, nisi iis persuasum esset in hoc fidem Christo servandam esse, libenter sibi proponere ut mulieribus ordinem conferrent. Apud illius aetatis Graecos plura quorundam deorum sacrificia exstabant, quae per mulieres confici solerent. Graeci enim a Iudaeorum opinationibus aberant: etsi eorum philosophi mulierem viro inferiorem esse profitebantur fiebant inter eos ad promovendam aliquo modo mulierum dignitatem concitationes, quas historiarum scriptores notatu dignas aestimant, quaeque imperatorum temporibus creverunt. Revera ex libro Actuum Apostolorum atque Epistulis beati Pauli constat mulieres quasdam cum Apostolo in Evangelio laborasse (cf. *Rom* 16, 3-12; *Phil.* 4, 3); et ille gratus singularum nomina enumerat inter salutationes, quibus Epistulas suas concludit; ad conversiones promovendas partes haud par/vas habuerunt quaedam ex illis mu- 105
lieribus, ut Priscilla, Lydia, aliaeque; prae ceteris vero Priscilla, nam *Priscilla et Aquila assumpserunt Apollo* et *diligentius exposuerunt ei viam Dei* (cf. *Act* 18, 26), Phoebe etiam, quae erat *ministra Ecclesiae quae est Cenchris* (*Rom* 16, 1). Ex his omnibus manifeste constat mores Ecclesiae Apostolorum longe a Iudaeorum moribus recessisse; attamen numquam mulieribus illis ordinationem conferre cogitaverunt.

In Pauli Epistulis, probati exegetae animadverterunt varios esse dicendi modos ab Apostolo usurpatos; scribens enim *adiutores meos* (*Rom* 16, 3; *Phil* 4,

9. S. Bonaventura, *In IV Sent.*, Dist. 25, art. 2, q. 1: ed. Quaracchi, t. 4, p. 649; Richardus de Mediavilla (Middletown), *In IV Sent.*, Dist. 25, art. 4, n. 1, ed. Venetiis 1499, f° 177r; Ioannes Duns Scotus, *In IV Sent.*, Dist. 25: *Opus Oxoniense*, ed. Vivès, t. 19, p. 140; *Reportata Parisiensia*, t. 24, pp. 369-371; Durandus a Sancto Porciano, *In IV Sent.*, Dist. 25, q. 2, ed. Venetiis 1571, f° 364v.

10. Obiciunt quidam Iesum ideo duodecim viros elegisse, ut signum allegoricum compleret, quippe qui figura significaret, hos duodecim eorum personam acturos qui duodecim tribus Israel genuerant (cf. *Mt* 19, 28; *Lc* 22, 30). At in textibus ad id allatis nil asseritur nisi Duodecim in iudicio eschatologico partem habituros. Genuina ratio, cur Duodecim electi sint, intellegitur potius ex toto illorum munere, ad quod vocati sunt (cf. *Mc* 3, 14), ut scilicet Christum in populo repraesentarent eiusque opus continuarent.

11. Innocentius PP. III, *Epist.* 11 decembris 1210 ad episcopos Palentin. et Burgen, in *Corpore Iuris, Decretal.* lib. 5, tit. 38, *De paenit.* c. 10 *Nova*: ed. A. Friedberg, t. 2, col. 886-887; cf. *Glossa in Decretal.* lib. 1, tit. 33, c. 12 *Dilecta*, v. *Iurisdictioni*. Cf. S. Thomas, *Summ. theol.*, III pars, quaest. 27, art. 5, ad 3um; Pseudo-Albertus Magnus, *Mariale*, quaest. 42: ed. Borgnet 37, 81.

2-3), nominat indistincte viros et mulieres, qui quocumque titulo eum in Evangelio adiuvant; nomen vero *Dei adiutores* (*1 Cor* 3, 9; cf. *1 Thess* 3, 2) reservat Apollo, Timotheo sibique Paulo, utpote qui directe ad apostolicum ministerium et verbi Dei praedicationem segregati sint. Mulierum tamen quamvis insigne fuisset die Resurrectionis munus, cooperatio ad id a Paulo non extensa est, ut illo publico munere sollemniter praeconium nuntiandi fungerentur, quod unius missionis apostolicae proprium est.

IV. *Quae Christus et Apostoli fecerunt, norma sunt perpetua*

Etsi hic Christi et Apostolorum modus se gerendi a tota persaecula usque ad nos firma traditione ut norma habitus est, quaestio tamen oritur, num hodie aliter se gerere Ecclesiae liceat. Sunt qui affirmative respondeant, pluribus rationibus fulti, quas pervestigare oportet.

Asseverant praesertim Iesum et Apostolos sic egisse, quia mores illius temporis regionisque necessario observabant, nec aliam causam fuisse, cur Christus ministerium neque mulieribus neque ipsi Matri suae committeret, nisi quod aliter agere prohiberent eiusdem temporis adiuncta. Nemo tamen probavit, ac reapse probari non potest, eiusmodi agendi modum solum a rationibus socialibus et cultus humani propriis esse profectum. Revera, cum Evangelia supra exami-
106 naremus, Iesum / contra conspeximus ab opinionibus suorum coaetaneorum se longe distraxisse, ea auferendo discrimina, quibus mulieres a viris separabantur. Asseverari ergo non potest Iesum opportunitatis tantum rationem habuisse, cum mulieres in apostolicum coetum non adnumeraret. Eo minus Apostoli ad hunc morem observandum societatis cultusque adiunctis coacti sunt apud Graecos, quod illi haec discrimina ignorabant.

Praeterea obiciunt, inter ea, quae Paulus de mulieribus praescribit, nonnulla esse, quae nostris temporibus caduca censeantur, atque partes aliquas eius doctrinae difficultates movere. At contra animadvertendum est fere omnia praecepta illa, ut veri simile esse videtur, ab aetatis moribus petita, ad disciplinae nonnisi minoris momenti usus spectare, cuiusmodi est obligatio facta mulieribus caput velandi (cf. *1 Cor* 11, 2-16); quae praescripta iam non urgent. Cum vero Paulus, ut *mulieres in ecclesia taceant* statuit, non permittens eas loqui (*1 Cor* 14, 34-35; cf. *1 Tim* 2, 12), haec interdictio diversae est indolis eiusque significationem exegetae illustrant, nempe apostolum mulieribus non adimere ius, quod aliunde agnoscit, in ecclesia prophetandi (cf. *1 Cor* 11, 5), sed solum prohibere, ne publicum docendi munus gerant in coetu christiano. Haec interdictio secundum Paulum cum consilio divino de creatione conectitur (cf. *1 Cor* 11, 7; *Gen* 2, 18-24), nec facile cultui moribusque adscribenda est. Praeterea in mentem revocare iuvat Paulum eum fuisse, qui in Novi Testamenti scriptis, de primi iuris virorum et mulierum aequalitate, utpote Dei filiorum in Christo (cf. *Gal* 3, 28), maxima cum firmitate diceret. Nihil denique est, cur Paulus accusetur infensorum praeiudiciorum in mulieres, quibus ex contrario eum fiduciam significasse quasque ad lavorandum secum vocasse constet.

Ad haec vero de apostolicae aetatis adiunctis obiecta addunt, qui legitimam futuram esse hiusmodi disciplinae mutationem contendunt, considerandum esse, quomodo Ecclesia sacramentorum disciplinam mo-
107 deretur. Equidem animadver/titur, nostris praecipue temporibus, quam conscia sit Ecclesia se in sacramenta, quamvis a Christo instituta, potestate quadam pollere, cuius decursu temporum usa est, ut eorum signum distinctius designaret, atque ea ministrandi conditiones determinaret; quod patet ex recentibus Summorum Pontificum Pii XII Paulique VI decretis[12]. Attamen sedulo advertendum est hanc potestatem, quamvis veram, certis finibus circumscriptam esse. De hoc monuit Pius Papa XII scribens: *Ecclesiae nulla competit potestas in substantiam Sacramentorum, id est in ea quae, testibus divinae revelationis fontibus, ipse Christus Dominus in signi Sacramenti servanda statuit*[13]. Quae iam docuit Tridentina Synodus declarans: *Hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire iudicaret*[14].

Praeterea haud praetermittendum est sacramentalia signa non, quasi ex pacto convenerit, selecta esse: non solum sub multiplici respectu, signa sunt reapse naturalia, utpote quae gestuum, rerumque vim significandi naturaliter inditam assumant, sed praecipue ordinantur ad annectendos illi summo, qui praecesserit, salutis eventui posterioris aetatis homines, eosque uberi sacrorum Bibliorum vi educandos et arte symbolica docendos, qualem gratiam significent atque efficiant. Sic Sacramentum Eucharistiae non est mere fraternum convivium, sed simul memoriale praesens et *actuale* denuo faciens Christi sacrificium, nec non eius ab Ecclesia facta oblatio; sic ministeriale sacerdotium non est tantum pastorale munus, sed continuationem infert eorum munerum, quae Apostolis Christus con-
credidit, / potestatumque, quae ad ea munera perti- 108
nent. Aptatio ergo ad tempora civilisque cultus formas ad id extendi nequit, ut solvatur quoad substantiam hoc sacramentale vinculum cum iis eventibus, qui christianam religionem fundaverunt, et cum Christo ipso.

His in rebus, ad extremum est Ecclesiae, per suum Magisterium pronuntiantis, decernere quaenam partes sint immutabiles, quae vero partes mutationi sint obnoxiae. Ideo Ecclesia certas mutationes haud sibi admittendas esse censet, quia conscia est se Christi modo agendi obstrictam esse: tunc multum abest, ut moveatur antiquitatis fallaci studio, sed revera Domino suo servat fidem, cuius sola luce vera ratio eius iudicii intellegi potest. Ecclesia autem sententiam suam dicit, innixa in Domini promisso nec non in Spiritus Sancti praesentia, atque eo consilio, quo luculentius annuntietur Christi mysterium maioreque sedulitate custodiantur et ostendantur integrae eius divitiae.

Ecclesiae ergo praxis vim normae habet. In eo autem quod solum viris ordinatio sacerdotalis confertur, subest traditio continua per totam Ecclesiae historiam, universalis tam in Oriente quam in Occidente, intenta ad pravos usus statim coërcendos; quae norma, exemplo Christi innixa, ideo observata est, et observatur, quia putatur conformis esse proposito Dei circa Ecclesiam suam.

V. *Ministeriale sacerdotium mysterii Christi luce contemplandum est*

Postquam haec Ecclesiae norma huiusque fundamentum in mentem revocata sunt, utile et opportunum videtur eandem normam illustrare ostendendo eius, quam theologica cogitatio dignoscit, convenientiam: quod enim nonnisi viri ad ordinationem sacerdotalem accipiendam vocati sunt, hoc arcte convenit cum Sacramenti genuina indole eiusque specifica ad

12. Pius PP. XII, Const. Apost. *Sacramentum Ordinis*, 30 novembris 1947: A.A.S. 40 (1948), pp. 5-7; Paulus PP. VI, Const. Apost. *Divinae Consortium Naturae*, 15 augusti 1971: A.A.S. 63 (1971), pp. 657-664; Const. Apost. *Sacram Unctionem*, 30 novembris 1972: A.A.S. 65 (1973), pp. 5-9.

13. Pius PP. XII, Const. Apost. *Sacramentum Ordinis*: *loc. cit.*, p. 5.

14. Sessio 21, cap. 2: Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum* ..., n. 1728.

http://www.obrascatolicas.com

Christi mysterium relatione. Tunc vero non intendi-
109 tur, ut argumentum de/monstrativum afferatur, sed
ut doctrina per analogiam fidei illustretur.

Constans Ecclesiae doctrina est, quam denuo fusiusque declaravit Concilium Vaticanum II, revocavit etiam Synodus Episcoporum anno 1971 habita, iteravit denique Sacra haec Congregatio pro Doctrina Fidei in sua die 24 Iunii anno 1973 data Declaratione, Episcopum vel Presbyterum, suo quemque munere fungentem, in persona propria non agere, sed Christum repraesentare, qui per eum agit: *sacerdos vice Christi vere fungitur*, ut scripsit iam saeculo III s. Cyprianus[15]. Christum ipsum repraesentare posse, hoc Paulus proprium esse affirmavit apostolici sui muneris (cf. *2 Cor* 5, 20; *Gal* 4, 14). Quae Christi repraesentatio tunc altissimam suam repraesentationem ac peculiarem prorsus modum assequitur, cum eucharistica celebratur synaxis, fons et centrum Ecclesiae unitatis, convivium sacrificale, quo populus Dei sacrificio Christi coniungitur: sacerdos, qui solus potestatem habet id perficiendi, agit non tantum virtute, quae ei a Christo confertur, sed in persona Christi[16], huius partes sustinens, ita ut ipsam eius imaginem gerat, cum verba
110 consecrationis enuntiat[17]. /

Christianum ergo sacerdotium est sacramentalis indolis, sacerdos est signum, cuius quidem supernaturalis efficacitas ordinatione accepta obtinetur, at signum, quod percipi oportet[18], cuiusque significationem fideles facile dignoscant. Tota enim sacramentorum oeconomia in signis naturalibus fundatur, quae vim significandi habent cum hominum animo concinentem: *signa sacramentalia*, ut ait S. Thomas, *ex naturali similitudine repraesentant*[19]. Eadem autem naturalis similitudo exigitur circa personas, quae circa res: cum enim repraesentare oportet sacramentaliter Christi agendi modum in Eucharistia, non haberetur haec naturalis similitudo, quae inter Christum eiusque ministrum postulatur, nisi partes a viro agerentur: secus difficile in eodem ministro imago Christi perspiceretur; siquidem Christus ipse fuit et permanet vir.

Sine dubio totius generis humani mulierum aeque ac virorum primogenitus est Christus: unitatem peccato fractam ita reparavit, ut iam non sit Iudaeus neque Graecus, non sit servus neque liber, non masculus et femina: omnes enim unus sunt in Christo Iesu (cf. *Gal* 3, 28). Attamen Verbum incarnatum est secundum sexum virilem; quae quidem res in facto innititur, quod, nedum excellentiam quandam viri super mulierem importet, ab oeconomia salutis seiungi non potest: etenim id cum universo consilio Dei consonat – sicut a Deo est revelatum – cuius nucleus est Foederis mysterium.

Salus enim, quae hominibus a Deo offertur, seu unio cum eo, ad quam vocantur, Foedus nempe, describebatur iam in Vetere Testamento, apud Prophetas, praecipue sub figura nuptialis mysterii: populum electum fieri Dei sponsam ardenter dilectam; cuius dilectionis familiaritatem intimam traditio cum Iudaea tum christiana pervidit, quae iterum iterumque Can/- 111
tica Canticorum perlegebat; sponsum vero fidelem mansurum esse, etiam quoties sponsa amorem eius deciperet, id est quoties Israel Deo infidelis esset (cf. *Os* 1-3; *Ier* 2). *At ubi venit plenitudo temporis* (*Gal* 4, 4), Verbum, Dei Filius, ideo caro factum est, ut iniret et sanciret novum et aeternum Testamentum in sanguine suo, qui pro multis effunderetur in remissionem peccatorum: cuius mors filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum; cuius e latere transfixo Ecclesia nascitur, sicut Eva e latere Adam est nata. Tunc plenum et sempiternum efficitur hoc nuptiarum mysterium, quod nuntiaverunt atque cecinerunt scripta Veteris Testamenti: Christus est sponsus; Ecclesia est eius sponsa, quam ideo diligit, quod eam acquisivit sanguine suo, ut eam exhiberet sibi gloriosam, sanctam et immacultatam, neque ab ea iam separari potest. Argumentum nempe nuptiarum evolvitur inde ab Epistulis sancti Pauli (cf. *2 Cor* 11, 2; *Eph* 5, 22-23) usque ad beati Ioannis scripta (praecipue *Io* 3, 29; *Apoc* 19, 7 et 9); innuitur vero etiam in synopticis Evangeliis, nam *quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare* amici eius (cf. *Mc* 2, 19); *simile factum est Regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo* (*Mt* 22, 1-14). Sermone illo Sacrae Scripturae, symbolis intertexto, quo vir et mulier in intima sua identitate exprimuntur et attinguntur, revelatum est nobis mysterium Dei et Christi, quod ex se pervestigari non potest.

Numquam ergo praetermittendum est Christum virum esse. Ideo, ne momentum huiusmodi symbolismi neglegatur in oeconomia Revelationis, tenendum est in iis actionibus, quae ordinationis characterem postulant et in quibus repraesentatur Christus ipse, auctor Foederis, sponsus et caput Ecclesiae, suo salutis officio fungens, quod praeclarissimo modo in Eucharistia fieri contingit, partes eius – haec est enim primigenia significatio verbi "personae" – viro agendas esse. Hoc vero in viro nequaquam oritur ab aliqua excellentia, quatenus est / persona, in ordine valorum, sed solum 112
a diversitate, quae, in ordine munerum et servitii rationum, in factis innititur.

Num dici potest, cum Christus sit nunc in caelesti condicione, iam nihil interesse, utrum a viro an a muliere repraesentetur, quia *in resurrectione neque nubent neque nubentur* (*Mt* 22, 30)? Haec tamen verba non significant viri ac mulieris distinctionem in aeterna gloria aboleri, cum identitatem personae propriam determinent. Quod de Christo dicendum est sicut de nobis. Plane enim compertum est sexus diversitatem in natura humana magnum influxum exercere, utique profundiorem quam exempli causa gentium diversitates; hae enim non tam intime humanam personam afficiunt quam sexus diversitas, quae directe ordinatur cum ad personarum communionem, tum ad humanam generationem, atque in revelatione biblica ascribitur primordiali Dei voluntati: *masculum et feminam creavit eos* (*Gen* 1, 27).

Attamen, instabunt aliqui forsan dicentes sacerdotem, maxime cum liturgicis et sacramentalibus actionibus praesideat, pariter Ecclesiam repraesentare, utpote cuius nomine agat, intendens "facere id quod facit Ecclesia". Eo nempe sensu aetatis mediae theologi tradebant ministrum etiam agere "in persona Ecclesiae", id est nomine totius Ecclesiae et ad eam repraesentandam. Re quidem vera, qualiscumque est, ad fideles quod attinet, participatio actionis liturgicae, totius tamen Ecclesiae nomine reapse celebrat sacerdos, quippe qui omnium nomine oret et in missa totius Ecclesiae sacrificium offerat: Ecclesia in novo Paschate Christum Dominum per sacerdotes sub signis visibilibus immolat[20]. Cum ergo Ecclesiam quoque ipsam sacerdos repraesentet, num cogitari licet hanc congruenter cum supra descripta ratione signi a muliere posse repraesentari? Fatendum sane est sacerdotem reapse Ecclesiam repraesentare, quae est Corpus Chri-
113 sti; at hoc ideo, quia in primis Christum ipsum / repraesentat, qui est caput et pastor Ecclesiae, quibus verbis Concilium Vaticanum II utitur, accuratius enuntians et complens locutionem *in persona Christi*[21]. Hoc munere fungens, sacerdos christianae synaxi praesidet atque eucharisticum sacrificium celebrat, in quo Ecclesia tota offert ipsaque offertur[22].

Quicumque praedictis rationibus obsequi voluerit, melius intelleget, quam iustis de causis Ecclesia hoc modo se gesserit; ex iis denique controversiis, quae nostra aetate ortae sunt, utrum mulieres ordinationem recipere valeant necne, christiani incitari se sentiant, ut mysterium Ecclesiae perscrutentur, naturam et significationem episcopatus et presbyteratus pressius investigent, item genuinum insignemque discernant locum sacerdotis in baptizatorum communitate, cuius membrum quidem est, a qua tamen secernitur, quia in iis actionibus, in quibus ordinationis character requiritur, sacerdos, cum illa efficacia, quae sacramentorum est propria, imago est ac signum ipsius Christi, qui convocat, absolvit, Foederis sacrificium conficit.

VI. *Ministeriale sacerdotium Ecclesiae mysterio illustratum*

In memoriam vero opportune redigendum est quaestiones, quae oriuntur e sacramentorum theologia et praesertim e sacerdotio ministeriali, de quo nunc agitur, solvi non posse nisi Revelationis luce affulgente. In iis enim solvendis humanae scientiae, quamvis magni sit aestimanda, quam in proprio ambitu conferant, cognitio, sufficere non possunt, quippe quae
114 non / apprehendant res fidei, in quibus, quod proprie supernaturale est, istarum scientiarum competentis iudicii non sunt.

Sic advertendum est, quantum Ecclesia a ceteris societatibus differat, natura et structura sua plane singularis. In Ecclesia enim pastorale munus cum ordinis sacramento pro more conectitur; non est ergo mere regimen, quod conferri possit iis potestatis formis, quae in rebus publicis inveniuntur. Non confertur spontaneo hominum delectu, etsi quidem forte per modum electionis designatur, qui munus accipiat: nonnisi enim per Apostolorum successorum manus impositionem et orationem electio ut a Deo facta confirmatur atque Spiritus Sanctus, qui in ordinatione datur, aliquem participem reddit reginiis Christi, supremi pastoris (cf. *Act* 20, 28). Quod munus est opus servitutis et amoris: *Si diligis me, pasce oves meas* (cf. *Io* 21, 15-17).

Quapropter non patet, quomodo proponi possit mulierum ad sacerdotium accessus ob eam, quae hominibus agnoscitur, iurium aequabilitatem, quaeque etiam christianis contingit. Ad quod probandum, non-
numquam ut argumento utuntur verbis supra allatis Epistulae ad Galatas (3, 28), quibus declaratur nullam esse iam in Christo distinctionem viri et mulieris. His tamen verbis non agitur de ministeriis Ecclesiae, sed tantum asseritur omnes aequaliter vocari, ut adoptionem filiorum Dei accipiant. Praeterea ac potissimum, in ipsa ministerialis sacerdotii natura vehementer erraret, qui illud inter humana iura ascriberet, cum baptismus nemini ullum ius conferat ad publicum ministerium in Ecclesia adipiscendum. Sacerdotium enim alicui confertur, non ut ei honori sit vel commodo, sed ut Deo et Ecclesiae serviat; immo respondet vocationi peculiari et omnino gratuitae: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos et posui vos* (*Io* 15, 16; cf. *Heb* 5, 4).

Dicunt interdum, vel in libris seu ephemeridibus passim scribunt, esse mulieres, quae in animo vocationem ad sacerdotium percipiant. Huiusmodi proclivitas, quamvis generosus et / intellectu sit facilis, ad genui- 115
nam vocationem non sufficit: haec enim redigi nequit ad meram mentis inclinationem, quae subiectiva tantum maneret. Cum enim sacerdotium peculiare ministerium sit, cuius Ecclesia officium et custodiam acceperit, pro vocatione ad illud Ecclesiae auctoritas atque fides adeo expetenda est, ut eius sit pars constitutiva, nam Christus elegit *quos voluit ipse* (*Mc* 3, 13). Rursus universalis est vocatio omnium baptizatorum ad regale sacerdotium exercendum, suam Deo offerendo vitam, atque testimonium reddendo in laudem Dei.

Mulieres, quae ministeriale sacerdotium se ambire profitentur, serviendi Christo Ecclesiaeque desiderio sane impelluntur. Nec mirum est quod, simul ac ipsae consciae fiunt olim discrimina se passas esse in civitate, ad id adducuntur, ut ipsum ministeriale sacerdotium sibi exoptent. Praetermittendum tamen non est sacerdotalem ordinem in humanae personae iuribus non contineri, sed e mysterii Christi et Ecclesiae oeconomia pendere. Presbyteri munus ambiri non potest quasi provectionem secum ferat in excelsiorem societatis dignitatem; nullus enim mere humanus sive societatis sive personae progressus ex sese capax est ad illud aditum praebendi, quippe cuius status omnino diversus sit.

Restat ergo, ut profundius meditemur inter maxima christianae professionis asserta genuinam illam baptizatorum aequabilitatem, quae ideo non est uniformitas, quia Ecclesia est corpus varietate membrorum distinctum, in quo suum cuique membro munus assignatur. Munera ergo distinguenda, non permiscenda sunt, nulli alterius in alterum exuperantiae favent, aemulationis nomen non praebent. Unum charisma melius, quod quis aemulari potest ac debet, est caritas (cf. *1 Cor* 12-13). Maiores in Regno caelorum non sunt ministri, sed sancti.

Exoptat sancta Mater Ecclesia, ut christianae mulieres sibi plene consciae fiant, quanta sit ipsarum missio: partes earum / hodie maximae sunt, ut simul et 116
instauretur atque humanior fiat societas et fideles veram Ecclesiae imaginem agnoscant.

Declarationem hanc Summus Pontifex Paulus divina Providentia PP. VI in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 15 octobris a. 1976, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 15 mensis octobris 1976, in festo Sanctae Teresiae Abulensis. - Franciscus Card. SEPER, *Praefectus.* Fr. Hieronymus Hamer, O. P., Archiepiscopus tit. Loriensis, *Secretarius.*

Adn. AUCTORES VARII, **Women Priests**, New York 1977; J. L. BERNARDIN in **Doc. Cath.** 74 (1977) 175; F. CORRIGAN in **CR** 62 (1977) 474-480; J. R. DONAHUE et D. BURRELL in **America**, ann. 1977 p. 285-292; R. ETCHEGARAY in **Doc. Cath.** 74 (1977) 174; J. GALOT in

15. S. Cyprianus, *Epist.* 63, 14: *PL* 4, 397 B; ed. Hartel, t. 3, p. 713.

16. Conc. Oec. Vat. II, Const. *Sacrosanctum Concilium*, 4 decembris 1963, n. 33: *... a sacerdote, qui coetui in persona Christi praeest ...*; Const. dogmat. *Lumen gentium*, 21 novembris 1964, n. 10: *sacerdos quidem ministerialis, potestate sacra qua gaudet, populum sacerdotalem effornat ac regit, sacrificium eucharisticum in persona Christi conficit illudque nomine totius populi Deo offert ...*; n. 28: *vi sacramenti Ordinis, ad imaginem Christi, summi atque aeterni Sacerdotis ... suum munus sacrum maxime exercet in eucharistico cultu vel synaxi, qua in persona Christi agentes ...*; Decr. *Presbyterorum Ordinis*, 7 decembris 1965, n. 2: *... Presbyteri, unctione Spiritus Sancti, speciali charactere signantur et sic Christo Sacerdoti configurantur, ita ut in persona Christi Capitis agere valeant*; n. 13: *ut sacrorum ministri, praesertim in sacrificio missae, praesbyteri personam specialiter gerunt Christi ...*; cf. Synodus Episcoporum a. 1971, *De sacerdotio ministeriali*, I, 4; S. Congr. pro Doctrina Fidei, *Declaratio circa catholicam doctrinam de Ecclesia*, 24 iunii 1973, n. 6.

17. S. Thomas, *Summ. theol.*, III pars, quaest. 83, art. 1, ad 3um; *dicendum est quod* [sicut celebratio huius sacramenti est imago repraesentativa crucis ipsius: *ibid.* ad 2um], *per eandem rationem etiam sacerdos gerit imaginem Christi, in cuius persona et virtute verba pronunciat ad consecrandum.*

18. *Quia cum sacramentum sit signum in eis quae in sacramento aguntur, requiritur non solum res, sed significatio rei*, ait S. Thomas plane ad ordinationem mulierum removendam: *In IV Sent.*, dist. 25, q. 2, art. 1, quaestiuncula 1a corp.

19. S. Thomas, *In IV Sent.*, dist. 25. q. 2, art. 2, quaestiuncula 1a, ad 4um.

20. Cf. Concilium Tridentinum, sessio 22, cap. 1: *DS*, n. 1741.

21. Conc. Oec. Vat. II. Const. dogmat. *Lumen gentium*, n. 28: *Munus Christi Pastoris et Capitis pro sua parte ... exercentes*; Decret. *Presbyterorum Ordinis*, n. 2: *ita ut in persona Christi Capitis agere valeant ...*; n. 6: *munus Christi Capitis et Pastoris.* - Cf. Pius PP. XII, Litt. Enc. *Mediator Dei*: *altaris administer personam Christi utpote Capitis gerit, membrorum omnium nomine offerentis*: A.A.S. 39 (1947), p. 556; - Synodus Episcoporum a. 1971, *De sacerdotio ministeriali*, I, 4: *Christum, Caput communitatis, praesentem reddit ...*

22. Paulus PP. VI, Litt. Enc. *Mysterium fidei*, 3 septembris 1965: A.A.S. 57 (1965), p. 761.

http://www.obrascatolicas.com

Seminarium 30 (1978) 98-116; A. GUINDON in **Eglise et théologie**, 1978 p. 1-8, 103-168; J. HAMER in **Doc. Cath.** 74 (1977) 347; C. HOWARD in **Ecum. Rev.** 29 (1977) 234-253; T. I. JIMENEZ in **REDC** 31 (1975) 429-444; J. A. KING in **Theology** 76 (1975) 142-172; L. LIGIER in **L'Osservatore romano**, 25 genn. 1978; R. METZ in **Studia can.** 12 (1978) 125-144; J. P. MICHAUD in **Eglise et théologie**, 1978 p. 37-50; A. PEELMAN in **Eglise et théologie**, 1978 p. 169-207; N. PROVENCHER in **Eglise et théologie**, 1978 p. 209-221; J. A. RANGE in **The Jurist** 34 (1974) 112-127; A. ROLLA in **Asprenas** 24 (1977) 67-96; I. SCARAMUCCI in **Vita cons.** 14 (1978) 98-102; L. VASQUEZ in **The Jurist** 34 (1974) 128-142; W. VOGELS in **Eglise et théologie**, 1978 p. 9-35; M. ZALBA in **Estudios eclesiásticos** 53 (1978) 93-102; **Apoll** 50 (1977) 5-10; **L'Osservatore romano**, 28 genn. 1977 p. 3-4; **ME** 101 (1976) 379-398; **Salesianum** 39 (1977) 384; **Theol. Digest** 25 (1977) 5-10.

4472

1976 OCT 23. - PAULUS VI, MOT. PR. AAS 68 (1976) 694-696

De Abbatiarum nullius dioeceseos innovatione

PAULUS PP. VI

Catholica Ecclesia, quae "una cum tota humanitate incedit eandemque cum mundo sortem terrenam experitur, ac tamquam fermentum et veluti anima societatis humanae in Christo renovandae et in familiam Dei transformandae exsistit" (1), eo valentius officium suum hominibus praestabit quo sollicitius compages suas, attenta quoque populorum progressione, restaurabit.

Qua de re, cum Sancta Oecumenica Synodus Vaticana II exoptet, ut monachi – servata indole propriae institutionis – antiquas beneficas traditiones renovent easque hodiernis animarum necessitatibus accommodent, atque "religiones quae ex regula vel instituto vitam apostolicam intime consociant officio chorali observantiisque monasticis" (2) rationem vivendi cum apostolatus sibi convenientis exigentiis componant, cumque oporteat, ut dioeceses, ad proprium finem consequendum, Ecclesiae naturam in populo Dei ad se pertinente perspicue manifestet (3), spes rerum in posterum longe meliorum tunc firmior multo consistet si fideliter servetur atque magis in dies eluceat in suo germano spiritu venerabile vitae monasticae institutum.

Haec sane commutatio non imminuit auctoritatem et "praeclara merita longo saeculorum cursu in Ecclesia et in humana consortione" (4) acquisita a canonicalibus institutis, quae inde a Sanctorum Patrum temporibus floruerunt atque a
695 monasticis institutis, illorum praesertim / quae a Benedicto auctore nomen unaque cum sanctissimis legibus miram in hominum utilitatem agendi perpetiendique vim mutuaverunt. Siquidem, cum Romanum imperium corrueret et in eius provincias turmatim barbari confluerent cumque ipsa Roma "dissoluta moenia, eversas domos, destructas ecclesias turbine" (5) ostenderet, religiosi viri cruce, libro, aratro indociles silvestresque gentes mansuefecerunt atque catholicae Ecclesiae validissimo fuerunt propugnaculo et vallo.

Cum igitur "monachorum praecipuum officium sit divinae Maiestati humile simul ac nobile servitium praestare intra saepta monasterii, sive in umbratili vita integre se divino cultui dedicent, sive aliqua apostolatus vel christianae caritatis opera legitime assumpserint" (6), opportunum visum est nonnullas canonicas normas, quibus Abbatiae nullius dioeceseos moderantur, retractare.

Itaque, Dicasteriis Romanae Curiae quorum interest auditis eorumque sententiis mature perpensis, certa scientia atque suprema et apostolica Nostra auctoritate, has quae sequuntur normas de Abbatiis nullius dioeceseos edere statuimus, simul abrogantes praescripta vigentia iisdem normis quomodocumque contraria.

1. Abbatiae nullius dioeceseos (7) in posterum ne erigantur, nisi peculiarissima adiuncta in bonum animarum cedentia aliter suadeant.

1. Conc. Oecum. Vat. II, Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 40: A.A.S. 58 (1966), p. 1058.
2. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de accomm. renov. vitae religiosae *Perfectae caritatis*, n. 9: A.A.S. 58 (1966), p. 706.
3. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de past. Episcop. munere in Ecclesia *Christus Dominus*, n. 22: A.A.S. 58 (1966), p. 683.
4. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de accomm. renov. vitae religiosae *Perfectae caritatis*, n. 9: A.A.S. 58 (1966), p. 706.
5. S. Gregorius M., *Dialogorum*, l. II, 15: *PL* 66, 162.
6. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de accomm. renov. vitae religiosae *Perfectae caritatis*, n. 9: A.A.S. 58 (1966), p. 706.
7. Cfr. can. 319 § 1 C. I. C.

2. Abbatiae nullius in praesens exstantes, iis exceptis quae singulari iure reguntur (8), audita Conferentia episcopali cuius interest, aptius ad territorium quod attinet definiantur vel in alias ecclesiasticas circumscriptiones convertantur, iuxta normas a Concilio Oecumenico Vaticano II statutas (9).

3. Abbatia nullius, cuius territorium ex toto in aliam ecclesiasticam circumscriptionem versum est, in statum iuris communis restituetur vel iure singulari regetur, prout Apostolica Sedes singulis in casibus decrevit. / 696

4. Sacramenti Ordinis plenitudo episcopali consecratione Abbatibus ne conferatur, nisi spiritualis auctoritas et peculiaris status Abbatiae, quae portionem Populi Dei complectitur (10), id postulet.

Quae vero a Nobis hisce Litteris, motu proprio datis, decreta sunt pro universa Ecclesia, ea omnia rata ac firma esse iubemus, contrariis quibuslibet, etiam specialissima mentione dignis, non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XXIII mensis Octobris, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri quarto decimo. - PAULUS PP. VI.

8. Cfr. *ib.* § 2.
9. Cfr. Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de past. Episcop. munere in Ecclesia *Christus Dominus*, n. 23: A.A.S. 58 (1966), p. 684.

Adn. M. COSTALUNGA in **L'Osservatore romano**, 30 dic. 1976 p. 2; L. de ECHEVERRIA in **REDC** 34 (1978) 313-330; **ISCRIS** 3 (1977) 128-131.

4473

1976 OCT 28. - SC GENT. EV., DECR. AAS 69 (1977) 549-551

NOVAE ZELANDIAE

Decretum de erectione Vicariatus Castrensis

Militantis Iesu Christi Ecclesiae cura semper studiumque fuit peculiares fidelium coetus opportunis spiritualibus instruere auxiliis. Cum autem "spirituali militum curae, ob peculiares eorundem vitae condiciones, eximia debeatur sollicitudo, in unaquaque Natione erigatur, pro viribus, Vicariatus Castrensis. Tum Vicarius tum capellani in concordi cum Episcopis dioecesanis cooperatione huic difficili operi impense se devoveant" (*Christus Dominus*, 43).

Hisce de causis, opportunum visum est ut pro Christifidelibus exercitus Novae Zelandiae Vicariatus Castrensii constitueretur, ubi iam, inde ab anno Domini 1950 Directoratus Castrensis exsistit. Quapropter, Sacrum hoc Consilium Christiano Nomini Propagando, re mature perpensa, audita Conferentia Episcopali Neozelandica et accepto favorabili voto Excellentissimi in Nova Zelandia Pro-Nuntii Apostolici, Summo Pontifici rem ipsam proponendam curavit et Ipse Ss.mus Dominus Noster Paulus Divina Providentia Pp. VI eam in Audientia die 28 mensis Octobris anno Domini 1976 benigne excipiens ratamque habens, Vicariatum Castrensem in Nova Zelandia per Decretum huius Sacri Dicasterii erigere et constituere dignatus est.

Idem Vicariatus Castrensis constabit Vicario Castrensi, Pro-Vicario seu Vicario Delegato, atque capellanis pro copiis terrestribus, aëreis et maritimis. Sedes Vicariatus Castrensis in urbe Vellingtonia statuetur, ubi Curia Castrensis, curiae dioecesanae instar, pro necessitate concreta, efformabitur; a causis, non Apostolicae Sedi reservatis et in prima instantia pertractatis coram iudicio Vicarii Castrensis, fit appellatio ad Metropolitam, seu Episcopum alium residentialem semel pro semper electum, praevia huius Sacrae Congregationis approbatione. / 550

Vicarius Castrensis est Episcopus non residentialis a Sancta Sede peculiari Decreto huius Sacri Dicasterii electus et nominatus. Ei competit iurisdictio ordinaria, personalis, tum fori interni tum fori externi, specialis et cumulativa cum iurisdictione Ordinariorum locorum, ad normam Instructionum peculiarium a Sancta Sede datarum. Vicarius Castrensis nominabit Vicarium Delegatum seu Pro-Vicarium Castrensem, cui, congrua congruis referendo, munia conferuntur quibus ius canonicum Vicarium Generalem instruit. Vacante officio Vicarii Castrensis, nisi aliter ab Apostolica Sede provisum fuerit, regimen Vicariatus Castrensis devolvetur ad Pro-Vicarium, si adfuerit, secus ad Capellanum militum qui ad normam Canonis 106, 3 C. I. C. praecedit, cum facultatibus et oneribus quae ius commune Vicario Capitulari tribuit; ipsi erit de assumpto officio Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione certiorem facere et ab ea instructiones impetrare.

Vicarii Castrensis iurisdictioni subduntur: 1) Sacerdotes dioecesani et regulares qui munus capellanorum militum legitime exercent; 2) Universi Christifideles qui in copiis terrestribus, aëreis et maritimis Novae Zelandiae actu stipendia faciunt; 3) Omnes pariter fideles qui memoratis copiis addicuntur, dummodo legibus pro ipsis copiis latis adstringantur; 4) Familiae eorum qui sub numeris 2 et 3 recensentur, id est, uxores, liberi, famuli, propinqui et qui cum illis in stationibus copiarum seu prope cohabitant vel extra patriam sunt; 5) Omnes utriusque sexus fideles qui in nosocomiis, eorumque accessionibus aut scholis militaribus addicti sunt; 6) Omnes tandem Christifideles qui intra copiarum stationes seu "intra septa" habitant vel laborant.

Capellanos omnes constituit, servatis servandis, Vicarius Castrensis, et omnes, quoad ecclesiasticam disciplinam, Vicario Castrensi omnino subduntur sed potestati quoque Ordinarii loci in quo versari contingant, subiiciuntur. Huic ergo in casibus urgentioribus et quoties Vicarius Castrensis adiri non potuerit, facultates tribuuntur in eos etiam animadvertendi canonicis sanctionibus, si casus ferat, monito confestim Vicario Castrensi.

Nisi in casibus specialibus aliter provideatur, adamussim serventur Normae peculiares pro capellanis militum religiosis editae. Ad matrimonia celebranda subditorum et in audiendis sacramentalibus confessionibus, serventur Normae legitimae
551 aliorum Vicariatuum Castrensium. /

Vicarius Castrensis conficiet Relationem de statu Vicariatus Castrensis singulis quinquenniis occasione Visitationis "Ad limina".

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, die 28 m. Octobris a. D. 1976. - Agnellus Card. ROSSI, *Praefectus*. D. S. Lourdusamy, *a Secretis*.

4474

1976 NOV 10. - SC pro RELIGIOSIS, RESCR. PART.*

Facultas anticipandi professionem tribuitur Tertio Ordini saeculari Sancti Francisci

PRECES. - *Beatissime Pater*, Assistentes generales Tertii Ordinis saecularis Sancti Francisci quattuor Familiarum Franciscalium humiliter implorant ut facultas, concessa Superioribus Maioribus n. 26 Instructionis *Renovationis causam*, anticipandi scilicet, iusta de causa, professionem usque ad quindecim dies, extendatur ad eosdem Superiores pro sodalibus Tertii Ordinis saecularis sibi subditis. Et Deus, etc.

RESCR. - Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, annuit pro gratia iuxta preces, servatis ceteris servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 10 novembris 1976. - Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius*. C. Addivinola, *Praeses Officii*.

* Assistentibus Generalibus Tertii Ordinis Saecularis S. Francisci, Prot. N. 641/76: **AOFM** 95 (1976) 355-356.

4475

1976 NOV 12. - SC pro RELIGIOSIS, NOTIF. PART.*

Criteria et normae S. C. pro Religiosis proposita memorantur circa habitum a religiosis gestandum

PROBLEMA DELL'ABITO RELIGIOSO

Roma, 12 novembre 1976

Le risposte date da Rappresentanti Pontifici, da Conferenze Episcopali o da singoli Vescovi alla recente lettera della Sacra Congregazione per i Vescovi [27 ian. 1976], concernenti l'abito ecclesiastico, hanno talvolta chiamato un causa certe facoltà che sarebbero state concesse dalla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari. In merito conviene precisare quanto segue:

La Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari non ha mai dato autorizzazione, di ordine generale, che consentisse ai membri dei vari Istituti l'abbandono dell'abito religioso.

1. Nella maggior parte dei casi le religiose hanno abbandonato l'abito senza domandare il permesso, affrettandosi spesso a realizzare questi cambiamenti per "prevenire l'eventuale intervento di Roma"! Altre volte hanno agito sotto la pressione stessa del clero, o anche di alcuni Vescovi, come appunto si è potuto verificare, ad esempio, nel Canadà e in alcune regioni del Brasile.

Per quanto riguarda le decisioni dei Capitoli generali, si può rilevare che, prevalentemente, al problema dell'abito non è stata data esplicita evidenza, o, seppure trattato, lo è stato in maniera così vaga ed ambigua da non permettere un eventuale intervento.

E' pur vero che, buon numero di Istituti hanno atteso parecchi anni prima di inviare gli atti dei loro Capitoli generali, non avendo dato il Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* precise istruzioni a riguardo. Hanno soprattutto temporeggiato proprio quando le decisioni prese avrebbero veramente postulato delle riserve!

2. Generalmente la Sacra Congregazione non è intervenuta, per il problema dell'abito, nei confronti di Istituti religiosi maschili. Al contrario, dal 1972 ad oggi, osservazioni a riguardo sono state inviate a più di 100 Istituti religiosi femminili, soprattutto internazionali, e di lingua spagnola o francese.

3. L'atteggiamento della Sacra Congregazione su tale problema non è mai mutato; le necessarie precisazioni, in risposta a singole richieste di Superiori o di Capitoli generali, hanno ripetutamente significato il suo pensiero a riguardo e fatto sempre riferimento ai seguenti punti essenziali, quali esplicitamente espressi nei documenti conciliari e postconciliari (*Perfectae caritatis*, n. 17; Esortazione Apostolica *Evangelica testificatio*, n. 22), nonché alla propria Lettera Circolare diretta ai Rappresentanti Pontifici, del gennaio 1972.

L'abito religioso è segno di consacrazione e di appartenenza ad un Istituto. Se ai Capitoli generali è data facoltà di modificare l'abito, non è per questo permesso loro di sopprimerlo. Qualora motivi gravi lo reclamino, nel caso l'abito possa rappresentare difficoltà nel normale esercizio delle attività pastorali, specie in determinati ambienti, superiori competenti, valutate le circostanze, hanno tutta la facoltà di autorizzare alcune loro religiose a vestire abiti secolari. Tuttavia, anche in simili casi, sempre il loro modo di vestire è tenuto a dare testimonianza della povertà, della semplicità e della modestia così peculiari allo stato religioso, e a differenziarsi, in qualche modo, da forme prettamente secolari.

4. Le osservazioni inviate dai Nunzi Apostolici lasciano supporre che la tendenza ad abbandonare l'abito religioso, sia stata un pò dovunque nel mondo, sollecitata dalle Congregazioni internazionali esercitando talvolta anche pressioni per imporre osservanze senza tener conto né della mentalità delle popolazioni interessate, né delle loro legittime consuetudini di abbigliamento (Africa, Asia).

* Cardinali Praefecto S. C. pro Episcopis, Prot. N. SpR. 164/72. Adn. S. BELOSO in **CpR** 58 (1977) 270-274.

4476

1976 NOV 19. - SC pro GENT. EVANG., INSTR. PART.*

De munere et officio feminarum in gentibus hodie ab Ecclesia evangelizandis

Rome, le 19 novembre 1976

La fonction évangélisatrice appartient à tout chétien, quels que soient son sexe, son âge et sa situation; en vertu même de son baptême, il n'est pas seulement appelé et habilité à posséder la foi, mais aussi à la faire rayonner et à la transmettre (1).

De cette fonction, fondamentalement égale pour tous, les motivations et les formes se particularisent selon les groupes et les individus (2). Une de ces différenciations provient indubitablement de la nature, masculine ou féminine, des personnes concernées (3); il est donc possible, et à certains moments opportun, de considérer la fonction évangélisatrice de ce point de vue.

La réalité même nous y invite puisque l'humanité se compose d'hommes et de femmes, celles-ci étant même plus nombreuses que les premiers. Il en va d'ailleurs de même dans les effectifs de l'évangélisation, composés pour un tiers d'hommes, pour deux tiers de femmes (4).

1. *Ad gentes* (*AG*), 35, *a*.
2. *AG* 28.
3. Paul VI, Discours pour l'Année internationale de la femme, le 6 novembre 1974: [L'égalité fondamentale]... "n'exclut pas la distinction dans l'unité et la contribution spécifique de la femme au plein développement de sa vocation propre et personnelle" (*DC* 1974, 1006).
Paul VI, Discours aux juristes italiens, le 7 décembre 1974: [le discours note] "la différence de fonction et de nature de la femme par rapport à l'homme, d'où découle l'originalité de son être, de sa psychologie, de sa vocation humaine et chrétienne" [et aussi] "la primauté qui revient à la femme sur tout le domaine humain où se posent plus directement les problèmes de la vie,, de la souffrance, de l'assistance, surtout de la maternité ...".
4. Paul VI, Discours au Comité pour l'Année internationale de la femme, le 19 avril 1975: "C'est toute l'Eglise qui est concernée, c'est dans les communautés locales qu'il faut susciter une révision de vie sur la façon dont sont respectés et promus les droits et les devoirs respectifs de l'homme et de la femme: à la vie sociale d'une part, à la vie et à la mission de

http://www.obrascatolicas.com

L'une et l'autre catégorie ont certains caractères propres, qui méritent d'être étudiés. En ce dossier, on examinera le groupe féminin, prenant occasion de l'Année internationale de la femme.

I. Lumières bibliques et signes des temps

Que la femme ait un rôle important dans la divine perspective sur le monde, cela peut être découvers par une étude attentive de la Bible, étude qu'on peut mieux mener actuellement que par le passé.

Le récit de la *Genèse*, dès les débuts du texte sacré, en signalant que Dieu créa l'être humain comme homme et femme, signale de façon brève mais prégnante, la complémentarité des deux sexes, c'est-à-dire à la fois leur ressemblance, leur différence et leur convergence en tout projet humain, donc aussi en celui de l'évangélisation (5).

L'*Ancien Testament* fournit en fait toute une série de figures féminines, qui ont joué un rôle éminent dans l'histoire et le destin du Peuple élu, qu'il s'agisse, par exemple, dans les cas de Judith et d'Esther, du rôle joué par ces deux femmes dans des moments particulièrement difficiles et délicats de la vie de leur peuple (6).

Le Nouveau Testament

Toutes ces figures ont trouvé leur réalisation éminente dans la Vierge Marie, Mère de Dieu, associée le plus étroitement qu'il se peut à l'oeuvre du salut et au rayonnement de la révélation en Jesus-Christ, depuis l'Annonciation jusqu'à ce jour de la Pentecôte où Marie, recevant le don de l'Esprit-Saint, est devenue, comme nous la nommons, et selon sa nature propre, la Reine des apôtres (7).

Dans la vie même du Seigneur, les femmes participent amplement au projet d'évangélisation, non seulement aux heures prospères, mais aussi, avec une fidélité en laquelle elles dépassent les hommes, jusqu'aux heures les plus sombres de la passion, de la mort et de l'ensevelissement du Seigneur: prélude et présage de tant de morts apparentes par lesquelles passe en tout temps son Eglise et où souvent les femmes se révèlent les plus fidèles (8).

Et c'est à elles que le Christ ressuscité s'adressera pour réaliser l'annonce de sa résurrection à ses frères: préfiguration typique de leur fonction de témoignage (9).

Saint Paul – et il en fut certes de même pour les autres apôtres – atteste à maintes reprises toute l'aide que des femmes, comme Priscille par exemple, ont apportée selon leur charisme, aux évangélisateurs et à l'annonce même de l'Evangile (10).

Il serait trop long de montrer comment ce rôle, jusqu'à un certain point, s'est maintenu à travers les siècles, même s'il a connu, dans la pratique, des ralentissements et des restrictions. Pensant ici particulièrement à l'effort évangélisateur en milieu non chrétien aux temps modernes, on peut songer avec joie, d'une part, aux religieuses qui, dès la seconde moitié du XIXe siècle, ont commencé à partir nombreuses au loin, nommons Sainte Francoise Cabrini, la bienheureuse Maria Ledochowska, Mère Marie de la Passion et, d'autre part, plus tôt encore, aux laïques qui fondèrent les premières oeuvres de coopération missionnaire, telles que Pauline Jaricot et Jeanne Bigard.

Ces apôtres ont été parmi les premiers modèles d'initiative et de responsabilité féminines, que notre temps réclame si largement pour cette moitié de l'humanité.

Si le Concile nous invite à examiner "les signes des temps" (11), on ne peut nier qu'il nous impose ainsi de prendre conscience des phénomènes du progrès de l'émancipation féminine. Laissant de côté des excès revendicatifs de certaines femmes d'une part et telles cécités, involontaires ou voulues, de certains hommes d'autre part, on peut constater dans l'ensemble, et on le fait avec satisfaction, que notre temps a vu se développer de plus en plus rapidement les efforts d'éducation des femmes, leur prise de conscience personnelle, leur participation accrue aux responsabilités familiales, professionnelles et publiques (12).

Ces faits, et tant d'autres, constituent un avertissment; ils n'invitent pas seulement à maintenir et renforcer les contingents féminins qui prennent part à l'évangélisation de façon déjà majoritaire; ils conduisent plus encore tous les hauts responsables des deux sexes à s'interroger plus profondément sur le rôle propre des femmes dans l'annonce de l'Evangile, sur les caractères spécifiques de leur charisme, sur la mise en valeur de celui-ci en des fonctions, des ministères, bref, des responsabilités élargies. Ils amènent aussi nécessairement à s'interroger tous ensemble, hommes et femmes, sur la préparation des évangélisatrices, et sur leur connexion concrète avec les évangélisateurs dans l'oeuvre commune entreprise pour le Christ (13).

Cette interrogation est partout en cours; elle doit se poursuivre aussi bien à la base qu'aux instances plus hautes, dans une recherche capillaire et des échanges à tout niveau.

II. Quelques qualités humaines spécifiquement féminines

Réfléchissant sur ce point, des évangélisatrices ont cru pouvoir affirmer: "La femme est faite plus particulièrement pour tout ce qui se rapporte à la vie, plutôt qu'aux structures, plus pour agir selon des relations personnelles".

Cette précision s'encadre du reste dans un certain nombre de principes que rappellent par priorité les évangélisatrices elles-mêmes.

Qu'il s'agisse d'une femme ou d'un homme, le charisme le plus profond demeure le don reçu de la foi et du baptême (14).

– Avant toutes les spécifications ultérieures, c'est la vie vécue de façon évangélique qui contitue le vrai témoignage: "Qui veut annoncer doit être soi-même un annoncé".

– La profondeur spirituelle, la cohérence entre les déclarations et la façon de vivre, l'équilibre et la joie dans l'Esprit résultant de cette cohérence, sont des charismes qui ne connaissent pas de limites: tous les peuvent partager, hommes et femmes.

Cela dit, les femmes elles-mêmes, tout comme ceux qui les voient agir, reconnaissent que certaines qualités humaines sont plus proprement féminines et constituent pour l'évangélisation un soutien privileglé.

Constructrices de la vie, les femmes connaissent les conditions qu'exige d'elles et que développe en elles cette lente *germination des personnes*, selon la nature et selon la grâce.

"A l'exemple de ces hommes et de ces femmes qui aidaient Paul pour l'évangélisation, les hommes et les femmes qui ont un authentique esprit apostolique suppléent aux besoins de leurs frères et relèvent le moral des pasteurs comme du peuple fidèle" (*Apostolicam actuositatem*, 9).

11. "Dans les efforts pour promouvoir le progrès de la femme dans la société, l'Eglise a déjà reconnu un signe des temps et un appel de l'Esprit" [Il faut] "étudier, en confrontant les aspirations du monde d'aujourd'hui avec le lumineuse doctrine de l'Eglise, la pleine participation de la femme à la vie communautaire de l'Eglise et de la société" (Paul VI, Discours pour l'Année de la femme, 6 novembre 1974, *DC* 1974, 1006).

12. "The evolution is irreversible; we are entering a period in which men and women are being called to become partners. The process is at work not only in factories, busines and administratives offices, and universities, but also in schools and youth-movements" (C. T. Dozier, *loc. cit.*).

13. "Les femmes travaillent déjà en presque tous les secteurs de la vie, il convient du reste qu'elles puissent assumer pleinement leurs rôles selon leur caractère propre. Tous auront à faire en sorte que la participation spécifique et nécessaire de femmes à la vie culturelle soit reconnue et promue" (*Gaudium et spes*, 60).

"L'heure est venue où la vocation de la femme s'accomplit en plénitude, l'heure où la femme acquiert dans la cité une influence, un rayonnement, un pouvoir jamais atteints jusqu'ici. C'est pourquoi au moment où l'humanité connaît une si profonde mutation, les femmes peuvent tant pour aider l'humanité à ne pas déchoir" (Message final du Concile, 8 décembre 1965, – *AG* 25 *b*).

14. Voir déjà les affirmations si clairvoyantes de Pie XII, en deux discours, du 28 août 1949 et du 14 octobre 1956.

Elles manifestent une grande capacité d'aimer ce qui doit venir et de vivre de cette espérance, à travers les délais, les contretemps, les épreuves (15).

"Pour que les humains aient la vie", toute la vie et singulièrement celle de l'âme, par la grâce, "pour qu'ils l'aient en abondance", c'est-à-dire dans la plénitude de l'Evangile, des sacrements et de l'Eglise, les femmes sont capables de se donner sans compter.

Leur dévouement est souvent plus *intuitif* que celui des hommes et capable de saisir mieux les aspirations et les détresses, même inavouées, de l'humanité; de savoir quelles réponses il est opportun d'y apporter. Cette intuition débouche spontanément en des *initiatives concrètes*: "L'homme est un être d'idées; la femme un être d'action", sans d'ailleurs vouloir forcer cette antithèse.

Dans son action, la femme exerce plus facilement que l'homme une continuité et une *fidélité* envers la vie comme elle se présente. Sa foi en la vie soutient sa foi en la grâce et lui donne les longues patiences nécessaires aux besognes d'éducation naturelle et surnaturelle.

Sanctuaire où germe chaque personne vivante, la femme a de la *personne individuelle* et de ses caractères propres un sens plus éveillé et un respect plus profond; elle en discerne mieux les caractères. Et, plus facilement que d'autres, elle est inclinée à faire fleurir les germes de bien que recèle chaque âme en recherche.

Dans le travail multiforme de l'évangélisation, elle montre une capacité perticulière pour nouer les *contacts* dans une délicate sympathie, pour enraciner longuement les convictions de la foi, pour bâtir de cent façons la famille des enfants de Dieu (16).

Enfin, devant les exigences, si variées et parfois si surprenantes, de la vie réelle des sociétés et des Eglises, les femmes révèlent, comme l'expérience le montre, une grande *capacité d'adaptation* personnelle, qui leur permet, même en des situations difficiles, d'assurer la survie, et souvent le progrès de l'évangélisation.

De fait, l'histoire des missions a, depuis longtemps, attesté l'immense part prise par les femmes dans l'évangélisation du monde.

L'Eglise ne saurait trop le reconnaître; et sans doute, à notre époque, en ce moment, la meilleure forme de cette reconnaissance devra-t-elle consister en une réflexion plus poussée et plus ouverte sur l'avenir des femmes dans l'évangélisation (17).

III. Fonctions évangélisatrices des femmes

Il faut ici sans doute préciser tout de suite que les fonctions à considérer ne sont pas vues comme suppléant à une éventuelle déficience du personnel masculin, même si ce cas existe et n'est pas à exclure. Il s'agit, à partir des charismes propres, dont on vient de parler, de considérer ce que les femmes font, désirent faire, peuvent faire – *telles qu'elles sont* – dans l'évangélisation. Interrogés sur ce sujet, des dizaines de groupes d'évangélisatrices ont avancé les projets qui suivent, les adoptant selon la mesure du témoignage évangélique qu'ils peuvent rendre.

Considérant leurs *occupations traditionnelles*, hospitalières, scolaires, sociales, les évangélisatrices pensent unanimement que celles-ci conservent presque partout un rôle important de service rendu aux nations en progrès, et de témoignage rendu à l'amour du Christ pour ces mêmes nations. Il semble que les groupes responsables de telles occupations n'aient pas à les abandonner de leur propre initiative. Il est toutefois nécessaire de les soumettre à une révision, pour savoir si elles demeurent nécessaires en chaque cas, à quels publics – parmi les plus déshérités – ces oeuvres s'adressent ou non, de quelle manière et à quel rythme, des responsables locales et laïques peuvent éventuellement prendre progressivement la relève (18).

Si l'Etat désire ou décide de reprendre directement en main ces oeuvres, il est souhaitable que les évangélisatrices, dans la mesure où elles demeurent admises, continuent à y collaborer, de la façon qui semblera la meilleure, donnant ainsi une preuve accrue de service humble et désintéressé, et s'insérant du même coup plus profondément dans toute la vie de la nation.

Par ailleurs, dans les pays où la promotion féminine est suffisamment avancée pour soutenir un tel progrès, la part prise par les femmes à l'*évangélisation directe* et au ministère proprement dit mérite d'être amplement accrue.

A partir des expériences et selon les suggestions des évangélisatrices elles-mêmes, la participation des femmes à l'annonce de la Bonne Nouvelle peut revêtir bien des formes qu'on ne peut que brièvement énumérer: – Activité catéchétique, tant pour les catéchumènes que pour les chrétiens (cf. *Ad gentes*, 26). – Visites dans les familles, chez les pauvres, les malades, les abandonnés. – Activité dans les sessions de spiritualité et les retraites. – Conseils, directives et soutien aux vocations. – Enseignement religieux jusqu'au niveau même de la théologie, en toute hypothèse d'utilité et de capacité. – Participation à l'activité des moyens de communication sociale: presse, radio, télévision (19).

Toutes ces formes d'action étant au fond des "cultures de la foi" supposent en qui même les pratique une foi profonde, une préparation pédagogique adaptée; chez la femme, elles revêtiront des aspects de finesse et de coeur tout particuliers (20).

IV. Activités féminines en paroisse

Les considérations qui suivent ne sont pas plus que les précédentes basées sur la nécessité de "suppléer" à l'absence du prêtre, même si ce cas est destiné à se présenter dans une mesure croissante. Elles valent d'abord à partir des virtualités naturelles de la femme dans la société et dans l'Eglise, virtualités dont la révélation progresse très rapidement.

On peut, par commodité, répartir ces activités en deux groupes, notant dès l'abord qu'il s'agit non seulement de les accomplir en sous-ordre, mais de plus en plus d'en assumer pleinement les responsabilités et les décisions. Cela ne signifie pas que les évangélisatrices se veulent détachées des autres membres de la paroisse, ou indépendantes du prêtre; mais tout simplement qu'elles entendent assumer leur plein rôle dans l'équipe paroissiale; celle-ci doit être une vraie communauté de travail où tous les membres, sans considération de sexes, assument leur part d'adultes: " Le Saint-Esprit parle à tous et à toutes" (21).

Le premier groupe d'occupations paroissiales où se déploieront les qualités féminines peut approximativement être appelé "*administratif*". Dans la planification de toute la vie paroissiale et de son rayonnement vers le monde non chrétien, les femmes données à l'évangélisation apporteront la précieuse contribution de leur sens des réalités concrètes, de leur application méthodique et persévérante, de leur créativité pratique. Leur apport sera particulièrement important pour ce qui regarde la mise en mouvement apostolique de l'élément féminin. Ici se montrent ce que certaines d'entre elles appellent "leurs dons d'amitié et de sens maternel".

Le second groupe d'activités le plus important est directement *pastoral* (*Ad gentes*, 18), sans encore constituer, à proprement parler, des ministères. Dans les catéchuménats, particulièrement féminins, dans les écoles de catéchisme, les Instituts pastoraux, les séminaires, les femmes ont à jouer un rôle éducatif spécifique auquel des hommes ne pourraient prétendre. Celles qui auront reçu la préparation voulue dirigeront des groupes de dialogue entre chétiens et non-chrétiens, des groupes de spiritualité, des cercles de réflexion biblique.

Toute une partie de l'apostolat de préparation aux sacrements leur est ouverte, comme aux prêtres, qu'il s'agisse du baptême, de la confession, de la confirmation, du mariage, de l'onction des malades. Il est à souhaiter que les prêtres, souvent surchargés en ce domaine, trouvent dans les femmes de précieuses associées. A celles-ci, ils reconnaîtront la responsabilité et la responsable autonomie que méritent leurs qualifications personnelles.

Les femmes seront particulièrement capables du contact apostolique avec le monde non chrétien sous son aspect familial et féminin (22). En certaines cultures, elles seront même les seules capables de ce travail.

V. La femme dans la liturgie et les ministères

Une longue expérience en certains cas et, en d'autres, la

15. "Vous avez en partage l'amour des sources ... Réconciliez les hommes avec la vie" (Message du Concile aux femmes, 8 décembre 1965). "When it is recognized that woman as a person has the power to communicate, to integrate, to bring to life, to heal and to sensitize, a forward step will have been taken toward total humanization of culture" (C. T. Dozier, *op. cit.*).

16. "L'Année internationale ... vise à assurer le pleine intégration des femmes dans l'effort global de développement et leur contribution croissante au renforcement de la paix entre les hommes. Ce dernier but a une résonance toute particulière pendant cette Année sainte" (Paul VI, Discours au Comité, *loc. cit.* – Cf. la note précédente).

17. Le Pape a lui-même signalé ce qu'on peut attendre d'un tel effort: "L'avenir de la société civile et de la société ecclésiale attend beaucoup de votre sensibilité, de votre capacité de compréhension, de votre douceur et de votre persévérance, de votre générosité et de votre humilité. Ces vertus, si bien accordées à la psychologie féminine et magnifiquement épanouies dans la Vierge Marie, sont aussi des fruits de l'Esprit-Saint. Celui-ci vous guidera sûrement" (Paul VI, *ibid.*)

18. *AG*, 12 *b*.

19. *AG*, 12 *d*.

20. "Elle est digne de louange, cette armée qui a si bien mérité de l'oeuvre missionnaire: celle des catéchistes, tant masculins que féminins, qui, animés d'esprit apostolique, apportent à grands efforts un renfort particulier et tout à fait nécessaire à l'expansion de la foi et de l'Eglise" (*AG*, 28).

21. "Toute discrimination ... basée sur le sexe ... doit être vaincue et supprimée, car elle est contraire au plan de Dieu" (*Gaudium et spes*, 29).

22. "Depuis plusieurs décennies, très nombreuses sont les communautés chrétiennes qui bénéficient de l'engagement apostolique des femmes, tout spécialement dans le domaine capital de la pastorale familiale" (Paul VI, Discours au Comité, *loc. cit.*).

"La femme préservera et développera, principalement dans la communauté familiale, en pleine correspondanse avec l'homme, sa fonction qui consiste à accueillir, donner et éduquer la vie, en développant constamment ces potentialités". (Paul VI, Discours pour l'Année de la femme, *DC* 1974, 1007).

http://www.obrascatolicas.com

réussite de nouvelles initiatives indiquent clairement *une série de voies* dans lesquelles les évangélisatrices ont à s'engager de plus en plus. Ce seront parfois des voies qui, jusqu'ici, étaient réservées aux prêtres, mais qui ne constituent pas en principe un monopole sacerdotal et sont utilisables en soi par une diaconie (*), un service féminin (23).

En combien de paroisses déjà, en l'absence du prêtre, n'est-ce pas une religieuse qui assume la responsabilité, la présidence et la direction de l'assemblée paraliturgique communautaire, du dimanche et de la semaine, et se charge d'exhorter les fidèles à leurs devoirs de chrétiens.

C'est encore la religieuse dont la présence permet de conserver la réserve eucharistique et de la partager aux fidèles, en cas de nécessité.

Il est des cas où l'administration du baptême et la présence ecclésiale officielle au mariage sont assurées, moyennant les mandats épiscopaux requis, par des religieuses en charge permanente d'une paroisse. D'autres fonctions, dont l'urgence n'est pas douteuse, mais dont la prise en charge par les femmes devrait faire l'objet d'une recherche nouvelle précise, regardent les prières des funérailles.

L'on constate qu'un certain nombre de religieuses sont *angoissées de voir en quel abandon* se trouvent parfois concrètement des communautés chrétiennes, menacées ainsi d'anémie et de mort; leur requête d'assumer des activités pastorales accrues naît précisément de cette angoisse, et non d'un esprit de revendication; elle mérite d'être examinée avec sympathie, et les circonstances rendent un tel examen urgent (24)...

Le *genre de députation officielles* requis pour de telles fonctions sera aussi à préciser. Comme le montre l'expérience, une telle députation pourrait être attribuée par l'évêque du lieu, dès que les conditions à remplir auront été bien déterminées par les suprêmes autorités compétentes.

Qu'il s'agisse d'un mandat de type juridique, d'une bénédiction spéciale, ou d'un autre mode à déterminer, l'action pastorale, des femmes comme des hommes, aura à s'exercer en union avec la hiérarchie : "Rien sans l'évêque" (Ignace d'Antioche) (25). Mais on peut souhaiter que les autorités répondent à l'offre de service des femmes consacrées, par une sympathie agissante, dans toute la mesure – qui est large – des possibilités.

VI. Sélection et préparation des évangélisatrices

La fonction évangélisatrice n'est pas aisée. On peut certes, compter toujours sur la grâce, mais une sérieuse sélection, basée sur des critères exigeants, est requise. L'expérience, exprimée par les intéressées elles-mêmes, apprend la nécessité des conditions suivantes:

– L'évangélisation, vue dans son aspect humain, requiert des *personnes équilibrées*, ayant un psychisme sain et robuste (26). Des personnnes libérées des fausses entraves comme des fausses émancipations et parvenues à une maturité humaine, où elles trouvent et manifestent leur joie et leur rayonnement. De telles personnes seront les mieux préparées à nouer et entretenir avec les interlocuteurs et associés, non chrétiens *des rélations sociales* paisibles et profondes: "chaleur et accueil", dit un témoignage.

Au-delà, ou mieux, sur ce fond humain, doit s'établir une intense vie spirituelle, une capacité de solitude pleine, remplie de *foi vivante*, de conversation avec Dieu, et de participation, contemplative et active, à son plan de rédemption du monde. L'évangélisation sait, selon la parole du Pape Paul VI, que pour la femme comme pour tout être humain,: "c'est la sainteté qui constitue la promotion la plus féconde". Son "expérience" la plus valable sera toujours de rencontrer Dieu dans le prochain comme en elle-même.

Personne ne peut évangéliser sans avoir d'abord été évangélisé et converti (27).

Essentielle et première, la valeur spirituelle doit normalement s'accompagner dans les évangélisatrices, d'une *compétence concrète*: celle-ci peut se situer dans le domaine directement pastoral; mais souvent, dans les circonstances où se trouvent les peuples à évangéliser, les compétences techniques restent de la plus haute importance; demeurent requises d'urgence les capacités médicales, éducatives, sociales, et autres qualifications pour servir la libération et le développement globaux des populations.

Cette exigence, à laquelle en des temps plus simples la bonne volonté et le dévouement sans limite pouvaient suppléer, devient actuellement de plus en plus pressante; et des mesures de formation adéquate seront le plus en plus nécessaire. Aux supérieures de les prendre.

A partir de ces signes des temps, les évangélisatrices elles-mêmes précisent de plus en plus certaines lignes essentielles de la formation non seulement initiale mais poursuivie sans fin.

La vie de prière doit s'articuler autant que possible *sur la culture* et même sur les habitudes religieuses traditionnelles, en tout ce qu'elles ont de bon, des peuples auxquels s'adresse l'annonce. Le silence et la contemplation, auxquels les femmes sont providentiellement adaptées, doivent alimenter cette prière, pour déboucher en des liturgies et paraliturgies vraiment expressives pour les peuples concernés. Il appartiendra en particulier aux femmes, de constituer, à partir de leur foi et de leur coeur, ce premier langage religieux qui marque pour la vie des enfants et "ceux qui leur ressemblent" (28).

Par ailleurs, les évangélisatrices ne pourront manquer, dans la mesure de leurs possibilités, d'approfondir leur *formation théologique* chrétienne, mais aussi de comprendre les religions non chrétiennes et, notamment, la figure, le sens et le rôle concret de la femme en chacune de ces religions.

Les multiples expériences pastorales, que font actuellement tant d'évangélisatrices dans tous les continents, parmi les non-chrétiens et les chrétiens rudimentaires, méritent d'être mieux connues et d'éclairer les personnes qui, peut-être, conserveraient un horizon trop restreint ou des méthodes quelque peu vieillies; c'est ici que peut le mieux intervenir la formation continue; elle est devenue une nécessité.

Mais toutes les préparations resteraient étriquées si elles ne s'ouvraient constamment sur la totalité du monde à sauver; si elles n'étaient constamment parcourues par l'angoisse et le zèle, devant les milliards d'âmes auxquelles Jésus-Christ n'a pas été annoncé. Les paroles de Paul – et son ardeur – restent le moteur de toute préparation: "Qui souffre, sans que sa peine me brûle ... Malheur à moi si je n'évangélise" (29). Ni les indéniable urgences de progrès humain, ni les spécieuses affirmations de salut sans l'Evangile, ne doivent miner cette disposition de base, indispensable à tout moment.

VII. Formes et rythmes de l'engagement féminin

Donatrices de la vie, consacrées naturellement à son service, il appartient intensément aux femmes de donner à l'évangélisation un visage vivant et réaliste, devant le monde qui nous regarde. A cet égard, des réflexions sont à faire sur la dimension comme sur les aspects des groupes évangélisateurs.

Des critiques se sont élevées récemment contre les groupes trop nombreux, qui naissent soit des nécessités d'une oeuvre qui demande un ample personnel, soit de la tendance naturelle des êtres humains à s'organiser en unités plus larges, soit du regroupement en masse des personnnes à former.

C'est pourquoi l'on a beaucoup parlé des *petites communautés*, notamment chez les femmes.

En fait, c'est le but à atteindre, ce sont les exigences de la vie, commune et apostolique, qui doivent ici servir de critère pour la dimension communautaire. De l'expérience des évangélisatrices, il semble ressortir que l'envoi d'une femme seule vers un milieu à évangéliser requiert en celle-ci des qualités assez exceptionnelles; il ne peut être envisagé sans un fond humain et spirituel considérable et résistant, ni sans un contact et des retours réguliers vers un groupe de soutien.

Il est beaucoup plus normal que le groupe évangélisateur, même s'il opère en avant-garde, comporte plusieurs personnes, et que ces personnes représentent un éventail diversifié de valeurs, qu'il s'agisse de l'origine spirituelle ou de la capacité professionnelle. Maintes expériences ont montré les richesses (et aussi quelques difficultés) d'une telle variété (30).

Quant à la dimension des groupes, aucune règle ne semble pouvoir être donnée. Il est possible que les exigences d'une oeuvre, toute révision faite, continuent à réclamer un groupement important; il est par ailleurs clair qu'un groupe restreint peut plus facilement s'insérer profondément dans un milieu, en adopter le style et les rythmes de vie, dont il faut parler maintemant.

Lorsqu'elles s'expriment sur ce point, les évangélisatrices souhaitent que les groupes aient diverses qualités.

Quelle qu'en soit la dimension – et avec une préférence pour la dimension modeste – le groupe doit de plus en plus éviter de donner une impression de puissance et de distance. N'ayant, en principe, "rien à cacher", les communautés ont avantage à abandonner les structures qui, inutilement, augmenteraient la séparation, à se présenter comme ouvertes, avec ces caractères qui conviennent si bien à la féminité: la disponibilité ouverte, l'écoute sympathique, la compréhension cordiale, l'hospitalité, non seulement spirituelle mais materielle, pour les personnes en difficulté.

L'apparence de richesse constituerait déjà, à ce point de vue, un obstacle. L'aisance assurée en des pays pauvres, où les femmes travaillent durement, serait un contre-témoignage. L'esnrit de propriété qui, même dans une situation de pauvreté, refuserait de partager les modestes ressources (l'avarice peut exister à tout niveau) serait un signe de défiance envers la providence de Dieu Père.

Un autre caractère requis actuellement dans les communautés, pour arriver à une vraie insertion dans la masse, va à contre-courant de la tendance à une vie bien réglée et bien fixée, qui fut parfois regardée comme l'idéal dernier d'un groupe. Certes, des points forts de silence, de prière, de vie communautaire restent requis; cependant, cela assuré, une vrai volonté d'insertion amènera nécessairement à s'adapter avec *flexibilité* à des séries d'imprevus; les structures sont requises autant qu'il se doit, mais pour un apostolat vivant, elles doivent s'adapter autant qu'il se peut.

Mais le dernier mot du témoignage des équipes féminines, sera prononcé par une vie dont la *charité* est l'âme, qu'elle s'exerce au dedans ou vers le dehors. Ici la délicatesse et l'ingéniosité féminines ont un rôle à remplir, irremplaçable, pour donner aux communautés ces touches de fraternité humaine et chrétienne, qui les rendront très attrayantes; ce témoignage sera d'autant plus éloquent qu'il unira des personnes provenant de nations, de races, de groupes différents.

VIII. Vers des responsabilités accrues

On a déjà proposé plus haut bien des perspectives dans lesquelles les femmes auront à assumer, dans l'évangélisation, des responsabilités pratiques accrues, au même titre que les hommes, à partir de qualités équivalentes.

Dans les planifications d'ensemble, on peut noter, ça et là, avec satisfaction qu'une part est faite aux femmes dans différents Conseils et Commissions, consultatifs ou délibératifs, de l'Eglise. L'appel fait plusieurs fois aux femmes par le Saint-Père pour une prise en charge plus large des responsablités, des activités de l'évangélisation, la création d'une Commission pontificale pour la femme, élargie en Comité pour l'Année internationale de la femme, la nomination de femmes comme consulteurs de diverses Congrégations romaines ont ouvert un chemin qui peut sans aucun doute s'élargir (31).

On constate, dans les domaines profanes, que les femmes qualifiées pour un emploi déterminé y sont mieux admises que jadis; ce phénomène doit être attendu également dans le domaine de la religion et de l'évangélisation.

Il faut avouer pourtant que beaucoup reste à faire afin que les immenses ressources féminines soient mises à même de se déployer entièrement pour le règne de Dieu.

Puissent les hommes et les femmes, dans la lumière du rôle éminent joué par Marie, Reine des Apôtres, comprendre quelles possibilités l'actuelle prise de conscience des femmes offre à l'Eglise, si elle sait les utiliser, pour l'évangélisation du monde.

* Diaconie est un service, le diaconat est un ordre sacré.

23. "When it is acknowledged that religious women have the ability, as persons, to share the Word and the Spirit in vital ministerial roles within the institutional Church, there will be further humanization" (C. T. Dozier, *loc. cit.*).

24. C'est une supérieure générale qui le rappelle, dans un esprit qui est bien le contraire d'une revendication: "The missionary Sisters should be serving humbly and discreetly, being present not as a burden but as a stimulus, loving, sympathetic and attentive: thas is all that matters, whatever service we give" (Bonne mise au point en la matière: Card. Suenens, *DC* 1974, 948).

25. Cf. *AG* 30, qui développe le principe.

26. *AG* 25 *a*.

27. *AG* 40.

28. *AG* 40 et 18.

29. 2 Co 11, 29; 1 Co 9, 16.En maints passages, le Concile, en signifiant aux chrétiens leurs tâches au service de l'Eglise et de la Mission, ne fait nulle distinction entre hommes et femmes. Il ne faut famais oublier que dans l'usage du latin, le vocable masculin peut couvrir, sauf indication contraire évidente, les deux sexes; ainsi en va-t-il pour le mot: *Christianus*, pour le mot *religiosus*. Certains autres mots se prêtent d'eux-mêmes à cette bivalence: *christifideles, membra Ecclesiae*. Des expressions de ce genre doivent toujours être lues dans l'acception la plus large possible, notamment pour ce qui regarde les hommes et les femmes.

30. *AG*, 5 *b*; *Perfectae caritatis*, 13, 8 *b*. Cet esprit universel servira de modèle à tous, éviter les périls que signale *AG* 15 *f*: "L'esprit de supériorité envers les races autres que la sienne propre, le nationalisme exacerbé".

31. **"Certaines femmes sont appelées à participer aux instances de réflexion, soit au niveau des diocèses, soit à l'échelon des paroisses et des doyennées".**
"Le Siège apostolique lui-même a appelé, vous le savez, quelques femmes particulièrement qualifiées à prendre place dans certains de ses organismes de travail" (Paul VI, Discours au Comité, 19 avril 1975).

* **Documents 'Omnis terra', apr. 1976. Adn. in Doc. Cath. 73 (1976) 612 et 618-619, ubi quaedam notulae bibliographicae de hoc argumento referuntur.**

4477

1976 NOV 20.- SC pro EPISCOPIS, RESCRIPTUM. PART.*
Facultas datur Conferentiae Episcopali erigendi canonice in personam moralem Institutum vulgo dictum "Caritas italiana"

PECRES. - *Beatissime Pater,* Antonius Poma, archiepiscopus Bononiensis, Conferentiae episcopalis Italiae Praeses, postulat ut per formale decretum institutum "Caritas italiana" nuncupatum, quod in beneficientiae et progressionis campo allaborat, personam moralem constituere possit.

RESCRP.- *Ex Audientia Summi Pontificis* diei 20 novembris 1976. Summu Pontifex Paulus, Divina Providentia PP. VI, audita relatione infrascripti Cardinalis sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecti, arbitratus huiusmodi postulationem germanae caritati aptiori modo fovendae adiumentis - que efficacius ferendis maxime conducere, gratiam iuxta preces concedit, ita ut "Caritas Italiana" rationem personae moralis in Ecclesia sortiatur, concessione data per formale decretum Conferentiae episcopalis italicae Praesidis. Contrariis quibusvis minime obstantibus. - S. Card. BAGGIO, *Praefectus.* Ernestus Civardi,*Secretarius.*

* **Praesidi Conferentiae episcopalis Italiae, Prot. N. 1029/53: Notiziario della Conferenza episcopale italiana, an. 1977 num. 4 p. 52. Adn. Institutum "Caritas italiana" erectum fuit in personam moralem canonicam per decretum Praesidis Conferentiae episcopalis Italiae, diei 25 dec. 1976, Prot. N. 1060/76, cuius refert textum: Notiziario, cit. p. 53.**

4478

1976 DEC 1.- PAULUS VI, ALLOC. AAS 68 (1976) 729-733
Allocutio ad legatos Sedium Academicarum, sive Universitatum sive Facultatum, studiis ecclesiasticis provehendis, apud Aedes Vaticanas ob II internationalem Conventum, favente Sacra Congregatione pro Institutione Catholica, congregatos:

De evangelizatione mundi exercenda ab Universitatibus et Studiorum Facultatibus Ecclesiae per earum munus doctrinale et paedagogicum

Signor Cardinale e carissimi Delegati delle Università e Facoltà di Studi Ecclesiastici ! Questa nostra visita nell'Aula del Sinodo, dove siete riuniti da oltre una settimana per mettere a servizio della Chiesa, nello spirito della più aperta collaborazione, la qualificata vostra competenza di ricercatori e di docenti, risponde certamente a molteplici ragioni, ma s'ispira soprattutto e si esprime in due sentimenti: la gratitudine per ciascuno di voi, la stima per il vostro lavoro. Convenuti da diversi Paesi e dai Centri Accademici che promuovono e trasmettono le discipline teologiche e quelle che ad esse si riconnettono, voi avete accolto l'invito della Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica, al fine di dare attuazione ad una precisa disposizione conciliare: rivedere, cioè, la Costituzione Apostolica *Deus scientiarum Dominus*, e mettere a punto un accurato progetto della nuova legge che dovrà sostituirla (1). A questo vostro impegno cosí premuroso ed anche generoso, tenuto conto delle distanze e delle varie difficoltà di tempo e di luogo, va, dunque, il Nostro grazie sincero e si rivolge, insieme, la Nostra fiduciosa attesa.

Vi confessiamo che, prima ancora che per motivi oggettivi, è per motivi di ordine personale e psicologico che Noi annettiamo grande importanza alla vostra attività, e la seguiamo perciò, con attento interesse, essendo convinti che la fede cristiana – di fronte alla sfida di certa scienza profana o, più esattamente, dello scientismo moderno – proprio dagli Istituti Superiori di studi sacri si attende non semplicemente un'efficace e puntuale apologetica, ma una più esatta collocazione, altresì, pari alla trascendente sua dignità, un più definito rapporto di presenza e di contatto nell'ordinamento generale dell'umana cultura, l'accesso più diretto e spedito alle sue sorgenti evangeliche, la conferma della sua incidenza nel segnare e dirigere la vita morale. Al riguardo, vi ripeteremo col Concilio che "la Chiesa si aspetta moltissimo dall'at/tività delle Fa- 730
coltà di Scienze Sacre" (2), e ciò vale anche a spiegare il compito che vi è stato assegnato in questa circostanza, di sottoporre ad opportuna revisione, come primi destinatari e diretti interessati, le leggi che regolano le medesime Facoltà.

Ritorniamo cosí al tema peculiare, ch'è come l'asse del presente Congresso: se spetterà alla S. Sede emanare a suo tempo – speriamo al più presto – il testo aggiornato di dette leggi, a voi ora è richiesto il contributo della vostra preparazione, della vostra riflessione, della vostra esperienza, della ricchezza stessa delle diverse istanze che qui rappresentate e delle voci distinte, che potete inserire nella discussione preliminare. Difatti, è da considerare concluso il tempo della sperimentazione delle *Normae quaedam*, che scaturirono dal I Congresso Internazionale del 1967: gli anni abbastanza numerosi e non di rado cruciali, da allora trascorsi, rendono ormai indilazionabile la redazione definitiva.

Da parte nostra, pensiamo – ed è una delle ragioni dell'odierno incontro – di avere qualcosa da dirvi in proposito, rifacendoci alla missione primaria della Chiesa: l'*evangelizzazione*, un argomento questo che proprio in questa sede è stato approfondito dal più recente Sinodo dei Vescovi, e che Noi abbiamo poi ampiamente trattato nell'Esortazione (3).

1. Cfr. Decl. de educatione christiana *Gravissimum educationis*, n. 11, par. 2: *Ecclesiasticae Facultates, propriis ipsarum legibus opportune recognitis ...*
2. *Ibid.*, n. 11, inizio.
3. Cfr. A.A.S. 69 (1976), pp. 5-76.

http://www.obrascatolicas.com

Una tale missione ha carattere onnicomprensivo, sicché, come si è sempre parlato di evangelizzazione a tutti i livelli, a tutti gli ambienti ed a ciascuna categoria di persone, così abbiamo in quel documento parlato di "evangelizzazione delle culture e della cultura" (4); al qual fine sono elettivamente deputate le nostre e vostre Università e Facoltà. Chi potrà, infatti, negare che, nell'ambito di tanto nobile funzione, le Facoltà teologiche e le Facoltà "sorelle" di filosofia, morale, diritto, liturgia, pedagogia ecc. occupano un posto singolare?

Esse svolgono, innanzitutto, *un ruolo dottrinale*: in tutti coloro che vi lavorano è espressamente e realmente presente la Chiesa: ivi si insegna, ivi si scruta la fede, il cui deposito è affidato alla Chiesa. Questa, pertanto, non può esservi estranea o rimanere lontana, ma vi si ritrova, in particolare, nella persona di quelli che hanno la responsabilità apostolica ed il conseguente dovere di custodire quel prezioso deposito, di vigilare alla sua purezza ed integrità, di raccogliere e mettere a frutto i lavori che ivi si compiono. Questa attenta presenza
731 del Magistero non / può non apparire come un segno della nobiltà, della necessità, della rilevanza del servizio che "pro causa fidei" è svolto all'interno di tali Istituzioni.

Collegato e del pari importante è il loro *ruolo pedagogico*, perché è in esse specialmente che si formano i futuri maestri della Parola e, tra questi stessi, gli educatori dei Sacerdoti. Questo punto intendiamo richiamare con particolare insistenza alle Facoltà Teologiche ed alle altre Facoltà: è opinione unanime ed universalmente diffusa che le sorti del Sacerdozio e dei Centri di formazione sacerdotale dipendono, per gran parte, dalla scienza e dalla virtù, dalle qualità dottrinali e morali, dagli insegnamenti e dagli esempi degli uomini che educano i futuri Sacerdoti. Son uomini chiamati da tutte le parti e, se la Chiesa conta molto su di loro, è in definitiva sulle stesse Facoltà che conta, perché lì essi si preparano ed operano. Grande, dunque, è la responsabilità dei Rettori e dei Professori accademici nei confronti dei loro allievi: come sarebbe facile dare loro una piega pericolosa, così è esaltante preparare degni e capaci educatori di Sacerdoti. Ché se oggi la Chiesa guarda con soddisfazione all'accresciuto interesse dei laici per le scienze teologiche e affini ed alla loro affluenza nelle relative Facoltà, essa non dimenticherà mai le cure ben maggiori che si richiedono per la formazione dei sacri ministri.

Inquadrati così i ruoli principali dei vostri Istituti nella missione ecclesiale dell'evangelizzazione, Ci piace aggiungere l'augurio che i lavori del presente Congresso forniscano valide e positive indicazioni, da cui si possano ricavare le linee di una saggia ed appropriata legislazione. Diciamo una legislazione non costrittiva, né gretta, ma aperta, protesa al futuro, ricettiva di nuovi succhi vitali. Basterà, a tal fine, che essa sia simultaneamente fedele all'ispirazione della retta fede e alla realtà della vita, cioè conforme alle istanze permanenti della Parola di Dio e del Magistero ecclesiastico, ai suggerimenti dell'esperienza, alle legittime esigenze della gioventù d'oggi. Pensiamo ad una equilibrata legislazione, non pesante e pedante, non lassista o mollemente permissiva, la quale costituisca una guida orientatrice ed un chiaro punto di riferimento contro gli arbitri e le fantasie temerarie. Se così sarà, essa fornirà le condizioni adatte e quasi l' "humus" naturale, da cui scaturiranno salutari ed originali iniziative in un settore che non è nostro ma è del Cristo Gesù, autore e perfezionatore della fe-
732 de (5). /

Grazie, dunque, al vostro apporto Ci arride la speranza di poter presto promulgare la nuova Costituzione. Lasciateci, però, ricordare ancora la *Deus scientiarum Dominus*, specie per la mirabile sintesi introduttiva, nella quale il Nostro Predecessore Pio XI di v. m. ha delineato con lucida efficacia le tappe storico-culturali-scolastiche, percorse dalla Chiesa maestra nelle diverse sue età. Ne abbiamo individuate alcune: dalla prima èra apostolica, in cui lo Spirito Santo stesso, con l'abbondanza dei suoi carismi, fu diretto Maestro ai fedeli, al secondo secolo durante il quale fiorirono a Smirne, a Roma, ad Alessandria, ad Edessa eletti domicili di sapienza cristiana; e, più tardi, dagli illustri e celebrati *didascalèia* di Alessandria, di Cesarea e di Antiochia, donde uscirono gli ingegni più alti – *veluti scientiarum optimates* – nella stagione rigogliosa della grande Patristica, fino al sorgere ed al moltiplicarsi delle Scuole Episcopali e Monastiche, quando furono le Chiese e i Conventi i rifugi sicuri dell'antica cultura ed insieme le fucine operose della incipiente civiltà medioevale. Infine incontriamo il *gloriosum illud mediae aetatis Institutum*, cioè le Università degli Studi o Studi Generali, che hanno avuto nella Chiesa – lo ripetiamo, senza iattanza, col Nostro Predecessore – la loro provvida madre e patrona, e che nell'originale e sostanzialmente immodificato disegno son continuati fino ai nostri giorni (6).

Nella successione progrediente di queste tappe, è possibile intravedere una nuova tappa? Sì, dopo le vicende e le trasformazioni incessanti di questo secolo, ormai avviato alla sua conclusione; dopo l'evento provvidenziale del Concilio Vaticano II; dopo i recenti fermenti e i travagli – perché tacerli? – del mondo giovanile e universitario, che non potevano non toccare anche i nostri Centri Accademici, questa tappa è lecito ed auspicabile attenderla. Sarà una tappa – crediamo – di un cammino che non può arrestarsi, ubbidendo esso ad uno stimolo primordiale che Dio ha posto nel cuore dell'uomo: la ricerca inesausta, insaziata, e perciò ricorrente della Verità, il combattimento animoso per la Verità, che non è che Dio stesso! Quel Dio che ha voluto suffragare l'umano sapere con una sorgente ulteriore di divina rivelazione, a cui la fede risponde, e di cui il magistero della Chiesa è custode ed interprete, sollevando e allargando la mente dell'umano pensiero alla intelligenza d'ineffabili verità e confortandola di beatificanti certezze (7). Il / lavoro, che state svolgendo in 733
questi giorni, nella misura che servirà a raggiungere o favorirà il raggiungimento di questo ulteriore, ideale traguardo, se ne arricchisce e nobilita.

Con questo auspicio impartiamo a voi ed ai vostri collaboratori la Benedizione Apostolica, pegno di memore benevolenza e propiziatrice dei lumi dell'eterna Sapienza.

6. Cfr. A.A.S. 23 (1931), pp. 241-247.
7. Cfr. Denz.-Sch., 3015 et ss.

4479

1976 DEC 8.- PAULUS VI, NUNT. AAS 68 (1976) 707-714

Nuntius scripto datus universis Christifidelibus omnibusque bonae voluntatis hominibus, Calendis Ianuariis a. 1977 diem celebraturis ad pacem fovendam per totum orbem terrarum dicatum

De relationibus exsistentibus inter tutelam pacis et tutelam vitae humanae

Uomini grandi e responsabili! Uomini innumerevoli e sconosciuti! Uomini Amici!

Eccoci ancora una volta, la decima volta, a voi! con voi! All'alba del nuovo anno 1977, noi siamo alla vostra porta e bussiamo (1). Apriteci, per favore. Noi siamo il solito Pellegrino, che percorre le vie del mondo, senza stancarsi mai, e senza smarrire la strada. Siamo inviati per portarvi il solito annuncio; siamo profeti della Pace! Sì, Pace, Pace, noi andiamo gridando, come messaggeri d'un'idea fissa, d'un'idea antica, ma sempre nuova per la necessità ricorrente che la reclama, come una scoperta, come un dovere, come una beatitudine! L'idea della Pace sembra acquisita, come espressione equivalente e perfettiva della civiltà. Non vi è civiltà senza la pace. Ma in realtà la pace non è mai né completa, né sicura. Avete ossservato come le stesse acquisizioni del progresso possono essere cause di conflitti; e quali conflitti! Non giudicate superfluo, e perciò noioso, il nostro annuale messaggio in favore della Pace.

Sul quadrante della psicologia dell'umanità la Pace ha segnato dopo l'ultima guerra mondiale un'ora di fortuna. Sulle immense rovine, ben diverse, sì, nei vari Paesi, ma universali, sola vittoriosa si è vista dominare la Pace, finalmente. E subito le opere, le istituzioni, che sono proprie della Pace, sono fiorite, come una vegetazione primaverile; e molto di esse resistono e vigoreggiano ancora; sono le conquiste del mondo nuovo; e il mondo fa bene ad esserne fiero e a conservarne l'efficienza e lo sviluppo; sono le opere e le istituzioni che segnano un gradino ascensionale nel progresso dell'umanità. Ascoltiamo un istante, a questo punto, una voce autorevole, paterna e profetica; quella del nostro venerato Predecessore, Papa Giovanni XXIII:

"La convivenza umana, venerabili Fratelli e diletti figli, deve essere / considerata anzitutto come un fatto spirituale: 708
quale comunicazione di conoscenze nella luce del vero; esercizio di diritti e adempimento di doveri; impulso e richiamo al bene morale; e come nobile comune godimento del bello in tutte le sue legittime espressioni; permanente disposizione ad effondere gli uni negli altri il meglio di se stessi; anelito ad una mutua e sempre più ricca assimilazione di valori spirituali: valori nei quali trovano la loro perenne vivificazione e il loro

1. Cfr. *Ap* 3, 20.

orientamento di fondo le espressioni culturali, il mondo economico, le istituzioni sociali, i movimenti e regimi politici, gli ordinamenti giuridici e tutti gli altri elementi esteriori, in cui si articola e si esprime la convivenza nel suo evolversi incessante" (2).

Ma questa fase terapeutica della Pace cede il passo a nuove contestazioni, sia come a residui di reviviscenti contese, solo provvisoriamente composte; sia come a fenomeni storici nuovi, nascenti dalle strutture sociali in continua evoluzione. La Pace ritorna ad essere in sofferenza, nei sentimenti degli uomini dapprima, poi in contestazioni parziali e locali, e poi in spaventosi programmi di armamenti, che calcolano a freddo il potenziale di terrificanti distruzioni, superiori alla stessa nostra capacità di tradurre in misure concrete. Tentativi lodevolissimi per scongiurare simili conflagrazioni sorgono qua e là; e noi auguriamo che essi possano avere ragione sui pericoli incommensurabili, a cui tali tentativi stanno cercando preventivo rimedio.

Uomini Fratelli! questo non basta. Il concetto della Pace, come ideale direttivo dell'effettiva attività dell'umano consorzio, sembra soccombere ad un fatale sopravvento dell'incapacità del mondo a governarsi nella Pace e con la Pace. La Pace non è un fatto autogeno, se pur ad esso tendono gli impulsi profondi della natura umana; la Pace è l'ordine; e all'ordine aspira ogni cosa, ogni fatto, come ad un destino precostituito, come ad una ragion d'essere preconcepita, ma che si realizza in concomitanza ed in collaborazione con molteplici fattori. Per questo la Pace è un vertice che suppone una interiore e complessa struttura di sostegno; essa è come un corpo flessibile che deve essere corroborato da uno scheletro robusto. Essa è una costruzione che deve la sua stabilità e la sua eccellenza allo sforzo portante di cause e di condizioni, che spesso le mancano. ed anche quando sono operanti non sempre resistono alla funzione loro assegnata, affinché la piramide della Pace sia stabile nella sua base ed alta nella sua sommità. /
709

Ma di fronte a questa analisi della Pace, che ne conferma l'eccellenza e la necessità, e nello stesso tempo ne rivela la instabilità e la fragilità, noi riaffermiamo la nostra convinzione: la Pace è doverosa, la Pace è possibile. E' questo il nostro ricorrente messaggio, che fa proprio l'ideale della civiltà, fa eco all'aspirazione dei Popoli, conforta la speranza degli uomini umili e deboli e nobilita con la giustizia la sicurezza dei forti. E' il messaggio dell'ottimismo, è il presagio dell'avvenire. Non è un sogno la Pace, non è un'utopia, non è un'illusione. E nemmeno essa è una fatica di Sisifo: no, essa può essere prolungata e corroborata; essa può segnare le più belle pagine della storia, non solo con i fasti della potenza e della gloria, ma ancora più con quelli anche migliori dell'umana virtù, della bontà popolare, della prosperità collettiva della vera civiltà: la civiltà dell'amore.

E' davvero possibile? Sì, lo è; lo deve essere. Ma siamo sinceri: la Pace, ripetiamo, è doverosa, è possibile, ma non senza il concorso di molte e non facili condizioni. Il discorso sulle condizioni della Pace, noi ce ne rendiamo conto, è molto difficile e molto lungo. Noi non oseremo qui affrontarlo. Noi lo lasciamo agli esperti. Ma non vogliamo tacerne un aspetto, che è senza dubbio primordiale. Ci basta ora richiamarlo e raccomandarlo alla riflessione degli uomini buoni e intelligenti. Ed è questo: il rapporto della Pace con la concezione che il mondo ha della Vita umana.

Pace e Vita: sono beni supremi nell'ordine civile; e sono beni correlativi.

Vogliamo la Pace? difendiamo la Vita!

Può questo binomio "Pace e Vita" apparire quasi una tautologia, uno slogan retorico; ma tale non è. Esso rappresenta una conquista lungamente contesa lungo il cammino dell'umano progresso; un cammino non ancora giunto al suo finale traguardo. Quante volte nella drammatica storia dell'umanità il binomio "Pace e Vita" racchiude uno scontro feroce dei due termini, non un abbraccio fraterno. La Pace è cercata e conquistata con la morte, e non con la Vita; e la Vita si afferma non con la Pace, ma con la lotta, come un triste fato necessario alla propria difesa.

La parentela fra la Pace e la Vita sembra scaturire dalla natura delle cose; ma non sempre, non ancora, dalla logica del pensiero e della condotta degli uomini. E questa, se vogliamo comprendere la dinamica del progresso umano, è il paradosso, è la novità che noi, per quest'anno di grazia 1977, e poi per
710 sempre, dobbiamo affermare. E non è facile, / non è semplice riuscirvi, perché troppe obiezioni, formidabili obiezioni, custodite nell'arsenale immenso delle pseudo-convinzioni, dei pregiudizi empirici ed utilitari, delle cosiddette ragioni di Stato, o dei costumi storici e tradizionali, vi oppongono, ancora oggi, ostacoli, che sembrano insuperabili. Con questa tragica conclusione: se Pace e Vita possono illogicamente, ma praticamente dissociarsi, si delinea sull'orizzonte del futuro una catastrofe che, ai nostri giorni, potrebbe essere senza misura e senza rimedio sia per la Pace, che per la Vita. Hiroshima è documento terribilmente eloquente e paradigma spaventosamente profetico a questo riguardo. La Pace, se per deprecabile ipotesi, fosse concepita avulsa dal connaturato rispetto con la Vita, potrebbe imporsi come un triste trionfo della morte; vengono alla mente le parole di Cornelio Tacito: " *... ubi solitudinem faciunt, pacem appellant* " (3). E reciprocamente: si può esaltare con egoistica e quasi idolatrica preferenza la Vita privilegiata di alcuni a prezzo dell'altrui oppressione, o soppressione: è Pace cotesta?

Per ritrovare la chiave della verità in questo conflitto, che da teorico e morale si fa tragicamente reale, e che profana e insanguina, ancora oggi, tante pagine dell'umana convivenza, bisogna senz'altro riconoscere il primato alla Vita, come valore e come condizione della Pace. Ecco la formula: "se vuoi la Pace, difendi la Vita". La Vita è il vertice della Pace. Se la logica del nostro operare parte dalla sacralità della Vita, la guerra, come mezzo normale e abituale per l'affermazione del diritto e quindi della Pace, è virtualmente squalificata. La Pace altro non è che il sopravvento incontestabile del diritto e alla fine la felice celebrazione della Vita.

Qui l'esemplificazione è senza fine, come senza fine è la casistica delle avventure, o per meglio dire delle sventure, in cui la Vita è posta in gioco nel confronto con la Pace. Noi facciamo nostra la classifica che, a tale proposito, è stata presentata secondo "tre imperativi essenziali". Occorre, sostengono questi imperativi, che per avere la Pace autentica e felice si debba: *difendere la Vita, risanare la Vita, promuovere la Vita*.

La politica dei grandi armamenti è subito chiamata in causa. L'antica sentenza, che ha fatto e fa scuola nella politica: *si vis pacem, para bellum* non è ammissibile senza radicali riserve (4). Noi con la schietta / audacia dei nostri principii, de- 711
nunciamo così il falso e pericoloso programma della "corsa agli armamenti", della gara segreta alla superiorità bellica fra i popoli. Anche se, per una superstite felice saggezza, o se per un tacito, ma già tremendo "braccio di ferro" nell'equilibrio delle avverse forze micidiali, la guerra (e quale guerra sarebbe!) non scoppia, come non compiangere l'incalcolabile dispendio di mezzi economici e di umane energie per conservare ad ogni singolo Stato la sua corazza di armi sempre più costose, sempre più efficienti, a danno dei bilanci scolastici, culturali, agricoli, sanitari, civili; Pace e Vita sopportano pesi enormi e incalcolabili per mantenere una Pace fondata sulla perpetua minaccia alla Vita, come pure per difendere la Vita mediante una costante minaccia alla Pace. Si dirà: è ineluttabile. Può essere in una concezione ancora tanto imperfetta della civiltà. Ma riconosciamo almeno che questa sfida costituzionale, che la gara agli armamenti stabilisce fra la Vita e la Pace, è una formula in se stessa fallace, e che va corretta, superata. Lode dunque allo sforzo già iniziato per ridurre e alla fine per eliminare questa assurda guerra fredda risultante dal progressivo aumento del rispettivo potenziale bellico delle Nazioni, quasi queste dovessero essere senza scampo nemiche fra loro, e quasi fossero incapaci di accorgersi che tale concezione dei rapporti internazionali si dovrebbe un giorno risolvere nella rovina della Pace quanto d'innumerevoli vite umane.

Ma non è solo la guerra che uccide la Pace. Ogni delitto contro la Vita è un attentato contro la Pace, specialmente se esso intacca il costume del Popolo, come spesso diventa oggi con orrenda e talora legale facilità la soppressione della Vita nascente, con l'aborto. Si usano invocare a favore dell'aborto motivazioni come le seguenti: l'aborto mira a frenare l'aumento molesto della popolazione, a eliminare esseri condannati alla malformazione, al disonore sociale, alla miseria proletaria; eccetera; sembra piuttosto giovare che nuocere alla Pace. Ma così non è. La soppressione d'una Vita nascitura, o già venuta alla luce viola innanzitutto il principio morale sacrosanto, a cui sempre la concezione dell'umana esistenza deve riferirsi: la Vita umana è sacra fin dal primo momento del suo concepimento e fino all'ultimo istante della sua sopravvivenza naturale nel tempo. E' sacra: che vuol dire? Vuol dire che essa è sottratta a qualsiasi arbitrario potere soppressivo, è intangibile, è degna d'ogni rispetto, d'ogni cura, d'ogni doveroso sacrificio. Per chi crede in Dio è spontaneo ed istintivo, è

2. Enciclica *Pacem in terris*, 11 aprile 1963; in A.A.S. 55 (1963), p. 266.

3. *Vita di Agricola*, 30.
4. Cfr. *Lc* 14, 31.

http://www.obrascatolicas.com

doveroso per legge religiosa, trascendente; ed anche per chi
712 non ha questa fortuna di ammettere la / mano di Dio protettrice e vindice d'ogni essere umano, è e dev'essere in virtù dell'umana dignità intuitivo questo stesso senso del sacro, cioè dell'intangibile, dell'inviolabile proprio d'un'esistenza umana vivente, Lo sanno, lo sentono quelli che hanno avuto la sventura, la implacabile colpa, il sempre rinascente rimorso d'aver volontariamente soppresso una Vita; la voce del sangue innocente grida nel cuore della persona omicida con straziante insistenza: la Pace interiore non è possibile per via di sofismi egoistici! E se lo è, un attentato alla Pace, cioè al sistema protettivo generale dell'ordine, dell'umana e sicura convivenza, alla Pace, in una parola, è stato perpetrato: Vita singola e Pace generale sono sempre collegati da un'inscindibile parentela. Se vogliamo che l'ordine sociale progrediente si regga sopra i principi intangibili, non offendiamolo nel cuore del suo essenziale sistema: il rispetto alla Vita umana. Anche sotto questo aspetto Pace e Vita cono solidali alla base dell'ordine e della civiltà.

Il discorso può prolungarsi passando in rassegna le cento forme con cui oggi l'offesa alla vita sembra diventare costume, là dove la delinquenza individuale si organizza per diventare collettiva, per assicurarsi l'omertà e la complicità d'interi ceti di cittadini, per fare della vendetta privata un vile dovere collettivo, del terrorismo un fenomeno di legittima affermazione politica non più rivolta a ristabilire l'ordine, ma ad imporre una ignobile repressione. Impossibile che la Pace fiorisca dove l'incolumità della vita è in tal modo compromessa. Dove la violenza infierisce la vera Pace finisce. Mentre dove i diritti dell'uomo sono realmente professati e pubblicamente riconosciuti e difesi, la Pace diventa l'atmosfera lieta ed operosa della convivenza sociale.

Documenti del nostro civile progresso sono i testi degli impegni internazionali per la tutela dei Diritti degli Uomini, per la difesa del fanciullo, per la salvaguardia delle libertà fondamentali dell'uomo. Sono l'epopea della Pace, in quanto sono scudo alla Vita. Sono completi? Sono osservati? Noi tutti avvertiamo che la civiltà si esprime in tali dichiarazioni, e che trova in esse l'avallo della propria realtà, piena e gloriosa, se esse sono trasfuse nelle coscienze e nei costumi; realtà irrisa e violata, se esse rimangono lettera morta.

Uomini, Uomini della maturità del secolo ventesimo, voi avete segnato le Carte gloriose della vostra raggiunta pienezza umana, se tali carte sono vere; avete sigillato per la storia la
713 vostra condanna morale, / se esse sono documenti di velleità retoriche o di ipocrisia giuridica. Il metro è là: nella equazione fra la vera Pace e la dignità della Vita.

Accogliete la nostra supplicante implorazione: che tale equazione si compia e che su di essa un nuovo fastigio si eriga nell'orizzonte della nostra civiltà della Vita e della Pace, la civiltà, noi ancora diciamo, dell'amore.

Tutto è detto?

No; resta una insoluta questione: come realizzare tale programma di civiltà? come affratellare veramente la Vita e la Pace?

Rispondiamo in termini che possono essere inaccessibili a quanti hanno chiuso l'orizzonte della realtà alla sola visuale naturale. Occorre fare ricorso a quel mondo religioso, che noi chiamiamo "soprannaturale". Occorre la fede per scoprire quel sistema di efficienze operanti nel complesso dell'umana vicenda, dove l'opera trascendente di Dio s'innesta e l'abilita ad effetti superiori, umanamente parlando impossibili. Occorre la religione, quella viva e vera, per renderli possibili. Occorre l'aiuto del "Dio della pace" (5).

Beati noi se questo conosciamo e crediamo; e se secondo questa fede sappiamo scoprire e mettere in azione il rapporto fra la Vita e la Pace.

Perché vi è un'eccezione capitale al ragionamento su esposto, che antepone la Vita alla Pace, e fa dipendere la Pace dalla inviolabilità della Vita; è l'eccezione che si verifica nei casi in cui entra in gioco un bene superiore alla Vita stessa. Si tratta d'un Bene di soverchiante valore a quello della Vita medesima, come la verità, la giustizia, la libertà civile, l'amore del prossimo, la Fede ... Allora interviene la parola di Cristo: "Chi ama la propria Vita (più di questi Beni superiori), la perde" (6). Questo vi indica che, come la Pace dev'essere concepita in ordine alla Vita, e come dall'ordinato benessere assicurato alla Vita deve la Pace risultare essa stessa l'armonia che rende ordinata e felice, interiormente, socialmente l'umana esistenza, così questa umana esistenza, la Vita, cioè, non può, né deve sottrarsi alle finalità superiori che le conferiscono la sua primaria ragion d'essere: Perché si vive? che cosa dà alla Vita, oltre la ordinata tranquillità della Pace, la sua dignità, la sua spirituale pienezza, la sua morale grandezza, e diciamo pure, la sua religiosa finalità? Sarà forse perduta la Pace, la vera Pace, / se sarà data cittadinanza nell'area della nostra Vita all'A- 714
more, nella sua più alta espressione, che è il sacrificio? E se il sacrificio davvero entra in un disegno di Redenzione e di titolo meritorio per una esistenza trascendente la forma e la misura temporale, non ricupererà esso a livello superiore ed eterno la Pace, la sua vera, centuplicata Pace della Vita eterna? (7). Chi è alunno della scuola di Cristo può comprendere questo linguaggio trascendente (8). E perché noi non potremmo essere questi alunni? Egli, Cristo, "è la nostra Pace" (9).

Noi lo auguriamo a tutti quanti giunge questo nostro benedicente messaggio di Pace e di Vita! - PAULUS PP. VI.

7. Cfr. *Mt* 19, 29.
8. Cfr. *Mt* 19, 11.
9. Cfr. *Ef* 2, 11.

4480

1976 DEC 10.- PAULUS VI, MOT. PR. AAS 68 (1976) 696-700

Consilium de Laicis nova certaque ratione ordinatur, Pontificium Consilium pro Laicis in posterum appellandum

PAULUS PP. VI

Apostolatus peragendi variae formae seu divisiones ministrationum (1), quae aedificando Corpori Christi mystico, quod est Ecclesia, deserviunt, ad laicos quoque iure meritoque pertinent, quemadmodum Concilium Oecumenicum Vaticanum II nostra docuit aetate, traditam de hac re doctrinam in novo collocans lumine. Laici enim "in saeculo vivunt, scilicet in omnibus et singulis mundi officiis et operibus, et in ordinariis vitae familiaris et socialis condicionibus, quibus eorum exsistentia quasi contexitur. Ibi a Deo vocantur, ut suum proprium munus exercendo, spiritu evangelico ducti, fermenti instar ad mundi sanctificationem velut ab intra conferant, sicque praeprimis testimonio vitae suae, fide, spe et caritate fulgentes, Christum aliis manifestent" (2).

Haec vero tempora, ut nemo non videt, impensiorem latioremque postulant apostolatum illorum; cuius quidem "multiplicis urgentisque necessitatis signum est evidens operatio Spiritus Sancti laicos hodie magis magisque propriae responsabilitatis conscios reddentis eosque ad servitium Christi et Ecclesiae ubique incitantis" (3). / 697

Huiusmodi rerum statu et ipsius Concilii hortamento (4) impellentibus, anno MCMLXVII in Romana Curia constitutum est Consilium de Laicis, ac quidem per Apostolicas Litteras *Catholicam Christi Ecclesiam*, die VI mensis Ianuarii eodem anno motu proprio a Nobis datas. Est tamen memorandum Consilium illud experimenti gratia et ad tempus esse conditum, cum munerum exercitatio rerumque usus opportunas immutationes suadere possent (5).

Fatemur quidem hoc ipsum Consilium mandata sibi officia diligenter implevisse, sive promovendo, disposite conectendo et ordinando laicorum apostolatum in nationibus vel in ipso corpore Ecclesiae, sive consiliis adiuvando Hierarchiam et laicos, sive ad studia circa hanc rem incumbendo, sive alia incepta suscipiendo.

Quoniam vero causae, ob quas idem Consilium fuit institutum, admodum amplificatae sunt et quaestiones, in hac apostolatus catholici regione aggrediendae et solvendae, multo graviores evaserunt latiusque patentes, necnon experientia per hos annos hausta utiles cognitiones suppeditavit, visum est Nobis huic Romanae Curiae ministerio, quod in praeclaris fructibus Concilii Vaticani II potest numerari, novam, stabilem praestantioremque formam tribuere.

Itaque, omnibus mature perpensis peritorumque sententia expetita, haec, quae sequuntur, statuimus atque decernimus.

I. Consilium de Laicis in posterum appellabitur Pontificium Consilium pro Laicis.

II. Consilio praeficitur et moderatur Cardinalis Praeses, cui adest Coetus Praesidentialis, tres Cardinales Romae degentes et Secretarium eiusdem huius Consilii complectens.

1. Cfr. *1 Cor.* 12, 5.
2. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 31.
3. Decr. de apostolatu laicorum *Apostolicam actuositatem*, n. 1.
4. Cfr. *ibid.*, n. 26.
5. Cfr. A.A.S. 59 (1967), p. 28.

Coetus Praesidentialis congregatur alternis mensibus et quoties Cardinali Praesidi necessarium visum fuerit ad maioris momenti negotia expedienda.

Cardinalis Praeses a Secretario et Subsecretario adiuvatur. Ad praedictos universos pertinet, secundum normam iuris, ea omnia peragere, quae potestatem ordinis et iurisdictionis sacram requirunt.

III. Membra Pontificii huius Consilii maiorem partem sunt laici – in ea cooptantur etiam quidam Episcopi et sacerdotes –
698 e variis / orbis terrarum partibus asciti et in diversis muneribus apostolatus laicorum versantes, aequa proportione inter viros et mulieres servata.

Membra semel in anno, nisi peculiaria adiuncta aliter suadeant, ad conventum convocantur una cum Coetu Praesidentiali agendum, moderante Cardinali Praeside, quem Secretarius adiuvat.

IV. Consilium opera utitur Consultorum, virtute, scientia et prudentia insignium, ita electorum, ut laici ceteris numero praevaleant et aequa servetur proportio inter viros et mulieres; quibus ex officio adiunguntur Secretarii Sacrarum Congregationum pro Episcopis, pro Ecclesiis Orientalibus, pro Clericis, pro Religiosis et Institutis Saecularibus, pro Gentium Evangelizatione et Secretarius Pontificiae Commissionis a Iustitia et Pace. Optandum est, ut in Consultorum numero una vel plures sint mulieres vita consecrata astrictae.

V. Consultores coetum seu, ut aiunt, *Consultam* constituunt, cuius est altius expendere omnes quaestiones, de quibus est Membris Consilii decernendum, ac res sibi a Praepositis demandatas fideliter exsequi.

Consultores convocari possunt aut omnes simul aut ad efficiendos coetus minores, qui ad opus quoddam incumbunt, aut singillatim de argumentis interrogari.

VI. *Competentia* Pontificii Consilii pro Laicis complectitur apostolatum laicorum in Ecclesia ac disciplinam laicorum qua talium.

Particulatim munera huius Pontificii Consilii sunt:

1) excitare laicos, ut vitam et missionem Ecclesiae participent sive, ac quidem potissimum, ut sodales consociationum, quibus apostolatus est propositus, sive ut singuli Christifideles;

2) attendere, dirigere et, si opus est, promovere incepta, quae ad apostolatum laicorum attinent, in variis vitae socialis provinciis, ratione habita *competentiae*, in his rebus, aliorum Romanae Curiae Dicasteriorum ministeriorumque;

3) ea omnia pertractare, quae spectant ad: – coetus laicorum de apostolatu agentium in ambitu sive internationali sive nationali, salva *competentia* Secretariae Status seu Papalis; – consociationes catholicas, apostolatum atque spiritua-
699 lem vitam / et navitatem laicorum promoventes, firmo iure Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione circa consociationes *exclusive* cooperationem missionalem fovent es; – pias associationes (i. e. Archiconfraternitates, Confraternitates, Pias Uniones, Sodalicia cuiusvis generis), collatis consiliis cum Sacra Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus, quoties de associationibus agatur a Familia Religiosa vel ab Instituto Saeculari erectis; – Tertios ordines saeculares in iis tantum rebus, quae ad eorum operositatem apostolicam pertinent, firma proinde *competentia* Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus quoad cetera; – consociationes clericis et laicis communes, salva *competentia* Sacrae Congregationis pro Clericis quoad observantiam legum generalium Ecclesiae;

4) proprio quidem inceptu fovere actuosam participationem laicorum spectantem ad rem catechisticam, liturgicam, sacramentalem, institutionalem hisque similem, operam sociando in his cum variis Romanae Curiae Dicasteriis, quae in iisdem causis versantur;

5) curare, ut leges ecclesiasticae laicos respicientes sancte serventur, atque via administrativa controversias cognoscere ad laicos spectantes;

6) concordi ratione cum Sacra Congregatione pro Clericis ea omnia accurare, quae ad Consilia pastoralia, gradus sive peroecialis sive dioecesani, pertinent, ita ut laici adducantur ad participandam rem pastoralem apto nexu compositam seu *globalem*.

VII. Pontificio Consilio pro Laicis innititur Consilium de Familia, quod tamen formam ac distinctiones sibi proprias servat.

Cui praeest ipse Cardinalis Praeses Pontificii Consilii pro Laicis, qui hac quoque in re peculiariter adiuvatur a Secretario eiusdem huius Consilii.

Cardinalis uni ex Officialibus Consilii pro Laicis munus mandat ordinariis rationibus Consilium de Familia contingendi.

Quaecumque a Nobis hisce Litteris motu proprio datis decreta sunt, / ea omnia firma ac rata esse iubemus, contrariis 700
quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die X mensis Decembris anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri quarto decimo. - PAULUS PP. VI.

Adn. J. SANCHEZ in REDC 33 (1977) 81-88; P. TOCANEL in Apoll 49 (1976) 344.

4481

1976 DEC 10.- PAULUS VI, MOT. PR. AAS 68 (1976) 700-703

Pontificia Commissio a Iustitia et Pace certa ac definita ordinatione donatur

PAULUS PP. VI

Iustitiam et pacem promovere omnesque partes socialis hominum convictus lumine ac fermento evangelico imbuere Ecclesia, quasi munus sibi a Domino mandatum exsequens, semper est annisa. Concilium autem Oecumenicum Vaticanum II, rationem ducens spei et facultatis variae, aetatis nostrae propriae, necnon aerumnarum et peculiarium difficultatum, huiusmodi officium in novo lumine posuit (1). Ut autem eiusdem universalis Synodi optato satisfieret, Commissio Litteris Apostolicis *Catholicam Christi Ecclesiam* die VI mensis Ianuarii anno MCMLXVII motu proprio per Nos datis, est instituta legibusque ordinata. Quod quidem factum est experimenti gratia atque ad quinquennium: "nam munerum exercitatio rerumque usus opportunas immutationes suadere poterunt" (2). Quod munus in laterum lustrum est a Nobis prorogatum.

Re quidem vera fatendum est Commissionem per hos decem annos sedulo studuisse doctrinae et praeceptionibus Constitutionis pastoralis a verbis *Gaudium et spes* incipientis aliorumque documentorum ecclesiasticorum easque ad effectum deduxisse. Sic igitur factum est, ut vox Ecclesiae quasi nuntia verae iustitiae et pacis in hominum convictus salubriter exsonaret.

Quoniam vero quaestiones huic Commissioni expendendae tam perplexae sunt et cum aliis saepe conectuntur, a multis iam poscitur, ut eius munera accuratius definiantur; quo eveniat, ut hoc Apostolicae Sedis ministerium efficaciore in dies modo officia sibi credita valeat implere.

Dum ergo praedictae Commissionis proposita et compa-
gem certa / ratione statuimus, magnum momentum iustitiae 701
pacisque ab Ecclesia fovendae ac tuendae iterum aperte edicere volumus. Quocirca eiusdem Commissionis sodales studiose oportet quasi auscultando cognoscant, quid quoad res sibi tractandas fieri contingat, quid homines, pro variis temporum rerumque adiunctis, circa easdem appetant; quaestiones perpendant affulgente sibi luce Evangelii et Magisterii Ecclesiae; quasi fructum huiusmodi considerationum in medium proferentes, Populum Dei illuminent et excitent, ut magis conscius fiat officiorum vitae vere christianae, ad haec quod attinet.

Haec vero sunt eiusdem Commissionis egregia proposita et principia practica: eius videlicet est studia exercere actioni inservientia, quae ipsa ad navitatem pastoralem evangelizationis referantur; praesto esse Ecclesiae membris et institutis ea mente, ut haec a Commissione accepta consilia et impulsus in operositatem, qua se teniri noverint quaeque vim testimonii christiani habeat, valeant transferre; sic agere, ut ad progressionem ac renovationem homines accendantur, qua in re fidelitas erga supremam Ecclesiae auctoritatem sit primaria mentium directio et pignus efficacitatis; hisce denique omnibus operam dare respectu habito oecumenismi.

Neque obliviscendum est continuam velocemque mutationem necessitudinum inter homines et gentes efficere, ut novae semper quaestiones vel facies quaestionum oriantur, quod spectat ad iustitiam, pacem, populorum progressionem et hominum iura. Quapropter Commissio, ut par sit huiusmodi rerum humanarum naturae, implicatae simul et mutabili, congruenti indiget ordinatione.

Quae cum ita sint, Nos, cunctis rite et mature perpensis auditisque viris peritis, haec, quae sequuntur, circa Pontifi-

1. Cfr. Const. past. de Eccl. in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 90.
2. A.A.S. 59 (1967), p. 28.

http://www.obrascatolicas.com

ciam Commissionem a Iustitia et Pace singillatim statuimus atque decenimus.

I. - Pontificia Commissio a Iustitia et Pace est Apostolicae Sedis ministerium, cuius est expendere altiusque pervestigare, quoad doctrinam atque rem pastoralem et apostolicam, quaestiones ad iustitiam et pacem pertinentes, eo consilio, ut Populum Dei excitet, ut hic illas quaestiones plane intellegat et conscius reddatur muneris sui et officii circa iustitiam, populorum progressionem, promotionem humanam, pacem, hominum iura. Eius est exquirere, quibus modis, proprie vereque christianis, conferri possit ad illas quaestiones solvendas, et membra Populi Dei permovere ad christianum testimonium perhibendum et ad actionem, hisce rebus consentaneam, susci-
702 piendam. /

II. - Ut haec efficere valeat, Commissio oportet:

1) imprimis altius pervestiget doctrinam socialem Magisterii Ecclesiae, eam opportunis adhibitis instrumentis late diffundat detque operam, ut eadem in cunctis humani convictus gradibus et ordinibus ad usum deducatur;

2) in unum colligat brevique comprehendat studia ad populorum progressionem, pacem, iustitiam, hominum iura spectantia, rationem habens ingenii cultus, morum, educationis, rei oeconomicae et socialis, ea ex doctrina theologica aestimet ac deinde inquirat, quomodo ea, quae collecta sunt, adiuvare valeant actionem pastoralem et officium, quo christiani impensius se astringant variis in condicionibus sive locorum sive nationum sive internationalis consortionis;

3) notos faciat fructus studiorum, scriptionum collectarum et inquisitionum omnibus institutis Ecclesiae, ad quae res pertinet et a quibus omnia scitu utilia colligat; nominatim, ad haec quod attinet, Commissio continenter et organico, ut aiunt, modo cum Conferentiis episcopalibus agat; per has vel de earundem consensu certiora reddat cunctisque, quibus potest, viribus adiuvet instituta ad has easdem quaestiones investigandas condita – Commissiones a Iustitia et Pace nationales aliasque – quae secundum statuta a Conferentiis episcopalibus definita aut approbata operantur;

4) Dicasteria aliaque Apostolicae Sedis ministeria, quorum huiusmodi quaestiones intersunt, constanter contingat, ea mente ut illa de rebus edoceat, iisdemque ulterius adiumento suo praesto sit in compositione aptarum dispositarumque agendi rationum; praedicta vero instituta vicissim sententiam Commissionis exquirere possunt de cunctis rebus, quae ad Commissionem a Iustitia et Pace spectant; huic demum ordinaria sit necessitudo cum Secretaria Status seu Papali, quae ei aptas tradet normas directorias;

5) sociata opera cum iisdem Dicasteriis ministeriisque, fructus studiorum suppeditet aliis coetibus vel institutis intra fines Ecclesiae exsistentibus, veluti Ordinibus et Congregationibus religiosis, consociationibus catholicis internationalibus; eodem modo se gerat cum coetibus et personis, quae sint extra limina Ecclesiae et cum quibus Apostolicae Sedis Dicasteria ministeriaque suetam habeant necessitudinem, cuius modi sunt aliae Ecclesiae et communitates christianae, religiones
703 non / christianae, consociationes vel procurationes, quae ad idem hoc propositum assequendum operam conferunt;

6) cognoscere studeat repulsas iustitiae, iurium humanorum laesiones, iniustitias, quae in *concretis* rerum condicionibus accidant, atque modo *obiectivo* et pleno de iisdem se certiorem facere; significet christianam solidamque coniunctionem cum iis, qui propter iniustitiam dolent, quotiescumque gravitas condicionis vel factorum id suadeat et postquam ipsi cum Secretaria Status de quavis declaratione vel inceptu convenit.

III. - Pontificia Commissio a Iustitia et Pace constat Patribus Cardinalibus, Episcopis, clericis et laicis a Summo Pontifice ad quinquennium nominatis; ei moderatur Cardinalis Praeses, cui auxilium praebent Secretarius et Subsecretarius. Consultores clerici et laici, qui in doctrina et actione socialibus Ecclesiae vere sint versati, item a Summo Pontifice ad quinquennium nominantur.

IV. - Membra Conventui Generali intersunt, qui semel in anno agitur, nisi peculiaria adiuncta aliter suadeant, ut cognitione rerum, in quibus sint praecipue periti, suaque experientia pastorali conferant ad magna illa veluti lineamenta operis efficienda, quod Commissioni est propositum. Consultores scripto de argumentis, quorum scientia excellant, crebro interrogentur, aut advocentur, ut minoribus coetibus studii causa congregatis socientur. Congressus Commissionis rite cogitur, prout necessitas operis faciendi id postulat.

V. - Normae, quae Constitutione Apostolica *Regimini Ecclesiae Universae* et Ordine servando in Dicasteriis Sanctae Sedis continentur, Pontificiae Commissioni a Iustitia et Pace applicantur, nisi aliter statuatur.

Quaecumque vero a Nobis hisce Litteris motu proprio datis decreta sunt, ea omnia firma et rata esse iubemus, contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die X mensis Decembris, anno MCMLXXVI, Pontificatus Nostri quarto decimo. - PAULUS PP. VI.

Adn. P. TOCANEL in Apoll 49 (1976) 348-349.

4482

1976 DEC 10.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*
Facultas datur ut Definitorium Generale vel Provinciale exquirere possit, in casu exceptionali, consilium vel consensum Consiliariorum absentium ope instrumenti telephonici

Roma, 10 decembre 1976

Reverendo Padre, Con lettera in data 12 novembre ultimo scorso Ella faceva presente che il n. 158, 2 delle Costituzioni del 1973 era stato modificato e sostituito dal n. 157, 2 delle attuali Costituzioni; e per questo motivo domandava a questa Sacra Congregazione che il Definitorio Generale e quello Provinciale potesse continuare a chiedere il parere o il consenso di qualche Consigliere assente, per mezzo del telefono.

Questa Sacra Congregazione concede, ad modum experimenti, fino al prossimo Capitolo generale, quanto sopra richiesto; avvertendo in pari tempo che l'uso di questa facoltà sia limitata a casi di vera e urgente necessità, e costituisca pertanto una eccezione al normale funzionamento del Definitorio generale e provinciale.

Profitto della circostanza per confermarmi con distinti ossequi devotissimo. - E. Card. PIRONIO, *Prefetto*. Basilio Heiser, O.F.M.Conv., *Sottosegretario*.

* Ministro Generali O. F. M. Conv., Prot. N. C. 86-1/75: COFMConv. 73 (1976) 212.

4483

1976 DEC 11.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*
Sanantur defectus in erectione, novitiatu et professione Sodalitatum et Sodalium Tertii Ordinis Saecularis S. Francisci

PRECES. - *Beatissime Pater*, Procurator Generalis Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci, Sanctitati Tuae humiliter exponit: cum sit fere impossibile omnes cognoscere et singulos sanare defectus qui, peculiariter tempore innovatae legislationis, ex inadvertentia vel ignorantia committuntur in erectione Sodalitatum Tertii Ordinis saecularis longe lateque diffusi et in adscriptione eidem, ne plures Tertiarii beneficiis spiritualibus et privilegiis priventur, quattuor Assistentes Generales T. O. S. F. ad pedes Sanctitatis Tuae provoluti, implorant pro Tertio Ordine saeculari ab eorum iurisdictione dependenti, benignam sanationem omnium quae sanabilia sunt ac sanatione indigent, quoad praeteritum, tum in erectione Sodalitatum tum in Sodalium professione, actuali quoque novitiatu in radice sanato. Et Deus, etc....

RESCR. - Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, gratiam, iuxta preces, concedit, consentientibus Ministris Generalibus servatisque ceteris servandis. Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 11 decembris 1976. - Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius*. C. Addivinola, *Praeses Officii*.

* Procuratori Generali Tertii Ordinis S. Francisci, Prot. N. 3269/61: AOFM 95 (1976) 356.

4484

1976 .. .. - SC pro RELIGIOSIS, NORMAE. PART.*
Normae servandae in dimissione religiosarum a votis perpetuis

Procedura de seguire
in caso di dimissione di una religiosa di voti perpetui

La Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari, in seguito alle istanze pervenute circa i criteri da adottare

in caso si renda necessaria la dimissione di una religiosa di voti perpetui, appartenente ad un istituto pontificio, ha ritenuto opportuno di esporre dettagliatamente la normativa in merito, applicata da questo Sacro Dicastero. Queste norme, nell'aderenza al diritto comune, vogliono, innanzitutto, tutelare i relativi diritti delle parti in causa; ispirandosi poi ai canoni 649-653, vigenti per la dimissione dei religiosi, intendono ovviare a discriminazioni di diritto, in quanto anche per le religiose la "incorreggibilità" (cf. can. 651) deve essere debitamente provata da una procedura analoga a quella prescritta per i religiosi.

I. Le ammonizioni canoniche

Qualora fossero risultate inefficaci le misure persuasive e correttive a cui le Superiore, in spirito di carità, avranno fatto ricorso al fine di modificare la errata condotta della religiosa, la procedura per la dimissione, secondo la prassi della Sacra Congregazione, ha inizio con le formali ammonizioni ai sensi dei canoni 659-662.

Ad impartire le ammonizioni provvederà personalmente la Superiora Maggiore, ovvero altra persona a tal uopo dalla stessa delegata: esse dovranno esporre, in termini precisi, le gravi colpe esterne contestate alla religiosa e stabilire, secondo i casi, la condotta richiesta per il suo emendamento. Ogni ammonizione dovrà inoltre contenere esplicitamente la minaccia di dimissione, qualora la suora non corregga la sua condotta.

La notifica delle ammonizioni verrà partecipata per iscritto o verbalmente alla presenza di due testimoni. Se la interessata non fosse in casa, le stesse le verranno rimesse mediante lettera raccomandata con ricevuta di ritorno; non sono comunque ammesse comunicazioni telefoniche in quanto non costituiscono prova giuridica. In caso di irreperibilità della religiosa, la lettera contenente l'ammonizione potrà essere inviata presso il recapito dei suoi familiari più stretti; si potrà anche ricorrere alla citazione "per edictum" inserendo nel bollettino ufficiale dell'Istituto, ovvero affiggendo all'albo della casa cui la religiosa è giuridicamente assegnata, un avviso che la inviti a presentarsi entro un termine perentorio, alla Superiora Generale o Provinciale.

II. Fasi del procedimento

Le ammonizioni necessarie per il procedimento di dimissione sono due a norma del can. 660. Tra la prima e la seconda dovrà intercorrere un congruo periodo di tempo che consenta alla suora di potersi emendare dalle colpe contestate. Tale periodo sarà fissato dalla Superiora in termine minimo di quindici giorni estensibile, a seconda dei casi, ad un limite più ampio che non dovrà tuttavia superare i tre mesi.

Ricevuta la notifica delle ammonizioni, la Religiosa acquisisce il diritto di risposta alle accuse e di difesa personale. Qualora le risposte vengano date oralmente, dovranno essere fedelmente registrate per iscritto, sottoscritte dalle interessata e contrassegnate da due testimoni.

Nell'impartire la seconda ammonizione si notifichi alla religiosa che i motivi da lei eventualmente addotti a propria discolpa sono stati attentamente valutati, non ritenuti tuttavia validi o sufficienti e che pertanto, per il mancato mutamento della sua condotta, si ritiene necessario procedere ulteriormente.

Dopo la seconda ammonizione, trascorso un periodo di tempo da determinarsi con il criterio sopra esposto, qualora la suora persista nel suo comportamento irregolare, la Superiora Generale, sottoposta tutta la documentazione del caso al giudizio del Consiglio Generale ed avutone il voto deliberativo, espresso segretamente, deciderà circa la incorreggibilità della religiosa ed inoltrerà alla Sacra Congregazione la richiesta di dimissione.

La Superiora notificherà tempestivamente alla religiosa quanto il Consiglio generale avrà deciso nei suoi confronti e la informerà inoltre del suo diritto di difendersi, volendo, anche direttamente presso la Sacra Congregazione, alla quale potrà inviare un proprio esposto non oltre i dieci giorni dalla notifica.

III. Trasmissione dei documenti alla Sacra Congregazione

Tutti gli atti e documenti verranno inviati alla Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari per il debito esame e la relativa decisione.

Il dossier dovrà contenere: 1) un breve *curriculum vitae* della religiosa; 2) una dichiarazione dei tentativi fatti dalle Superiore per aiutare la suora a correggere la sua condotta; 4) copia delle due ammonizioni canoniche imputanti le gravi colpe per le quali viene minacciata la dimissione, con la relativa ricevuta qualora fossero state inviate per lettera; 5) documenti comprovanti la possibilità di difesa offerta alla suora; la di lei personale difesa e la valutazione della medesima fatta dal Consiglio generale; 6) il verbale della seduta nel quale il Consiglio generale si è pronunciato sulla incorreggibilità della religiosa; 7) altri eventuali documenti di evidente pertinenza.

Qualora la religiosa non avesse posto alcun atto in sua difesa, se ne dovrà fare menzione, così come dovrà pure risultare se la suora ha rinunciato a difendersi e per quali motivi.

IV. Osservazioni particolari

Quanto precede vale anche per le religiose appartenenti a Istituti di diritto diocesano: in tal caso il decreto di dimissione verrà emanato dall'Ordinario locale.

Qualora la condotta riprovevole della suora si presentasse come fatto di pubblica notorietà, sarà opportuno rendere consapevole l'Ordinario del luogo del procedimento inoltrato per la di lei dimissione.

Ogni procedura di dimissione dovrà essere condotta con vera carità cristiana, equità e rispetto della persona umana.

Divenuto effettivo il decreto di dimissione, l'istituto non mancherà di assistere la religiosa uscente per il suo inserimento nella vita sociale, ai sensi del can. 643 § 2 e della Circolare della Sacra Congregazione per i Religiosi sul sussidio caritativo del 25 gennaio 1974.

* ISCRIS 2 (1976) 155-158. Die 16 Ianuarii 1979 eadem Sacra Congregatio pro Religiosis sensum "Normarum" exponebat in litteris Cardinali Praefecto Signaturae Apostolicae missis, quarum est tenor:

Prot. n. SpR. 461/79 Roma, 16 gennaio 1979

Signor Cardinale, con stimato Officio n. 10760/78 Var. codesto Supremo Tribunale chiedeva a questo Sacro Dicastero di voler precisare il valore legale del testo apparso nella Rivista "Informationes" 1976, pp. 83-86, relativo alla procedura da sequire nella dimissione di religiose di voti perpetui.

Con la pubblicazione di detto documento la Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari non ha inteso né sospendere né modificare il diritto vigente (cann. 651-652), ma, al fine di apportare un sussidio agli istituti femminili spesso carenti di una adeguata preparazione giuridica per la soluzione di situazioni difficili che la materia presenta, ha semplicemente voluto esporre in maniera chiara e dettagliata la procedura da osservare nel caso si renda necessaria la dimissione di una religiosa di voti perpetui in un Istituto di diritto pontificio.

Nella parte relativa all'esposizione delle prove circa l'esistenza della cause gravi e della incorregibilità si è voluto equiparare, per quanto possibile, la procedura della dimissione delle religiose a quella vigente per i religiosi onde evitare distinzioni poco rispondenti alla sensibilità odierna.

Il testo, inoltre, è stato elaborato tenendo nel debito conto osservazioni contenute in alcune sentenze della Segnatura Apostolica e quindi in aderenza con la giurisprudenza di codesto Supremo Tribunale.

In conclusione, le norme suddette, frutto di una prassi maturata da alcuni anni non modificano le disposizioni vigenti e per questo motivo non si è fatto ricorso a nessuna delle formalità richieste a tale fine.

Profitto volentieri della circostanza per professarmi con sensi di profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo nel Signore. - A. Mayer, *Segretario*. Basil Heiser, O. F. M. Conv., *Sottosegretario*. (Communicationes 11 (1979) 14-15).

Adn. in Vida rel. 43 (1977) 165-167; P. TOCANEL in Apoll 52 (1979) 362-374.

http://www.obrascatolicas.com

ANNUS 1977

4485

1977 IAN 6.- PAULUS VI, CONST. AP. AAS 69 (1977) 5-18

Vicariatus Urbis nova ratione ordinatur

PAULUS EPISCOPUS

Servus servorum Dei - Ad perpetuam rei memoriam

Vicariae potestatis in Urbe exsecutionem cum in ipsa pastorali curatione Dioecesis Romanae magis accommodari oporteret ad directorias normas a Concilio Vaticano Secundo prolatas pleniusque simul aequari cum veris necessitatibus hominum istius aetatis, suasum est ut convenienter recognosceretur administrandi Vicariatus rationes et regulae, quas adhuc legitime quidem regebat Apostolica Constitutio *Etsi Nos* Sancti Pii Decimi edita primo die mensis Ianuarii anno MCMXII (1).

Porro si illius compago satis faciet propositis suis ac finibus praestitutis, si officia singulorum utiliter dividentur, si apostolatus scienter dispositus explebitur a ministris peritis – tunc sine dubio salutariter provehetur tota pastoralis navitas pro Urbe Aeterna, *quae videlicet curis commendatur Romani Pontificis, Successoris Beati Petri in ipsa huius Urbis sede, atque, ut talis, supremi Pastoris et visibilis capitis Ecclesiae* (2).

6 Etenim hic ab Apostolis Petro et Paulo condita atque erecta illa Ecclesia est, *quacum ob po(ten)tiorem principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio* (3). Ad ipsam praeterea spectant ceterae Ecclesiae velut ad unam *quae caritati praesidet* (4).

Sed eadem illa dignitas ac praestantia officium quoque necessarium secum fert salubriter praemonstrandi exemplum christianae vitae toti Ecclesiae Christi, quae vivit et agit in variis communitatibus christianis, Ecclesiis scilicet particularibus, per omnem terrarum orbem dispersis (5).

Atqui hoc accommodationis opus rationem insuper ducit multiplicis nec non implicatae condicionis istius Urbis, in qua Clerus et Populus Romanus, cum Pastore suo coniuncti, testimonium fidei vivendo exhibent.

Ad Romanam enim Ecclesiam proprio nomine pertinent Collegii Cardinalium sodales quibus, ad normam iuris, munus est Romanum Pontificem eligendi (6). Hic insuper collocata sunt Curiae Romanae ministeria, quibus utimur ad exsequenda universalia munera Nostra (7).

Praeterea inveniuntur hic sedes gubernationis plurimorum Ordinum et Congregationum religiosarum, tum etiam praestantiora instituta litterarum ac studiorum Ecclesiae nec non principalia officia societatum catholicarum, quae in pluribus nationibus operantur.

7 Roma pariter sedes Primatis Italiae est atque sedes Confe-/rentiae Episcopalis eiusdem nationis, sicut et variorum eius institutorum apostolicorum.

1. A.A.S. 4 (1912), pp. 5-22.
2. Cfr. Paulus Pp. VI, Const. Apost. *Romano Pontifici eligendo*: A.A.S. 67 (1975), p. 609.
3. S. Irenaeus, *Adversus haereses*, III, 3, 1: ed. W. W. Harvey II, 1857, p. 9.
4. Cfr. S. Ignatius Antiochenus, *Epistola ad Romanos*, Inscr.: *Patres Apostolici* I, ed. F. X. Funk, 1901, p. 253.
5. Cfr. Conc. Oec. Vat. II Const. dogm. de Ecclesia, *Lumen gentium*, 15: A.A.S. 57 (1965), pp. 17-18.
6. Cfr. Paulus Pp. VI, Const. Apost. *Romano Pontifici eligendo*: A.A.S. 67 (1975), pp. 609-645.
7. Cfr. Paulus Pp. VI, Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*: A.A.S. 59 (1967), 1, § 1, p. 890.

Quam ob rem Urbem Aeternam incolunt permulti sacerdotes et religiosi et laici advenae ex variis orbis partibus, quorum vita et opera – si scite componitur – ditat ac locupletat christianum consortium eiusdem civitatis multiplicibus formis et experimentis vitae spiritualis.

Similiter Roma in se ostendit omnes qualitates ac proprietates capitis urbis Status huius temporis, ubi videlicet quaestiones et difficultates totius Nationis tamquam in speculo cernuntur. Cum autem ipsa sit sedes praecipuorum ministeriorum Nationis ac domicilium cultus humani ac rei socialis et politicae, quod sane maximo momento est praeditum, suo quoque modo importat ipsis incolis et civibus propriis peculiares necessitates.

Ex altera vero parte propagatio continua et tumultuaria Urbis genuit multitudinem hominum indigentium, quibus nempe opus est diligentissima cura ipsorum necessitatum tam spiritualium quam corporalium; inter alia quidem periculum est, ne migratio in Urbem adeo multorum hominum, qui a natali suo loco sunt avulsi, fidem complurium in discrimen magnum adducat.

Partitio etiam ipsius civilis administrationis urbanae poscit, ut christiani sua in regione praesentes agant proprias partes acri cum officii conscientia.

Ac tandem aedificatio sacrarum aedium, cura hominum vocatorum ad sacerdotium variasque vitae consecratae formas, postulatio catechistarum et adiutorium laicorum in re pastorali praegravia indicant opera atque officia venturi temporis.

Ceterum singularis historia Romam constituit metam tot iter facientium qui saepius peregrinationem sacram suscipiunt, permoti memoria Apostolorum et Martyrum et Sanctorum, non autem minus ipsa praesentia Vicarii Christi. Huiusmodi nimirum viatoribus occasio singularis offertur sumendae insti/tutionis religiosae omnino peculiaris, quae eo spectat, ut 8 quasi ante oculos ponatur perennis novitas Evangelii, quod Apostoli Petrus et Paulus hic nuntiaverunt, quod illi aliique Martyres suo sanguine hic aluerunt, quod innumerabiles Sancti et Sanctae exemplo vitae suae hic testificati sunt.

PRINCIPIA DIRECTORIA

1. Ut Vicariatus – hoc est Curia dioecesana – Urbis fiat instrumentum aptum renovationis ac progressionis pastoralis Romae, quem ad modum documenta post Concilium edita de singulis curiis dioecesanis praecipiunt (8), haec principia ac monita, quae sequuntur, considerari debebunt in explendo munere ministrorum et officiorum:

§ 1. Quodlibet opus vel inceptum intra Vicariatus ambitum initum – quovis in ordine aut gradu auctoritatis – semper suapte natura pastorale est: nempe eo spectat, ut ad effectum deducatur mysterium salutis pro Ecclesia Christi quae Romae est, ac vicissim ut fideliter procuret illud debitum exemplum, quod Apostolica Sedes oportet universae Ecclesiae Catholicae singulisque hominibus per orbem exhibeat.

§ 2. Accepta quidem distinctione et propria auctoritate officiorum (9), omnes qui quovis titulo operam navant in variis ministeriis (10) quique eliguntur tum secundum pietatem et peritiam tum secundum studium et navitatem suam pastoralem, praestabunt sociam operam cum animo vere serviendi, respicientes "diaconiam" Christi, qui venit ut ministraret non ut ministraretur ei (11). / 9

8. Cfr. Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium de pastorali ministerio Episcoporum*, 1973, n. 200.
9. Cfr. Pius Pp. X, Const. Apost. *Etsi Nos*, 5: A.A.S. 4 (1912), pp. 5-22.
10. Cfr. Conc. Oec. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, 26: A.A.S. 57 (1965), pp. 31-32.
11. Cfr. *Mc.* 10, 45.

§ 3. Etiamsi officia singula proprios persequuntur fines, tamen inter se conspirent oportet coniunganturque similibus rationibus, consiliis atque inceptis ut organica evadat eorum temperatio et frugifera simul actio pastoralis (12).

§ 4. Actuosa navitas officiorum confirmanda pariter est per mutuum aliquod complementum, si fieri potuerit, et etiam per opportunam illam rationem qua munera per vices geruntur. Ut igitur efficaciter sustineantur vincula cum singulis communitatibus ecclesialibus, adiutricem suam operam conferent – etiam per intervalla tantum ac secundum propriam institutionem – sacerdotes, diaconi, religiosi, religiosae, laici ex diversis rei pastoralis campis.

§ 5. Omnes autem officio se astringi noverint sedulitatem constanter servandi, se ipsos progressione quadam renovandi et sese vere inserendi in vitam actionemque pastoralem Dioecesis; quod si sacerdotes sunt, etiam curam animarum actuose participent.

NORMAE

2. Ut exinde haec ipsa principia ad effectum deducantur, normas quae subsequuntur statuimus, sancientes ita et complentes – sive partim (quatenus opus sit) derogantes – ea universa quae adhuc decreta sunt (13).

§ 1. Cardinalis Vicarius nomine et mandato Nostro obit ministerium episcopale magisterii, sanctificationis, regiminis pastoralis pro Dioecesi Romana potestate ordinaria vicaria in-
10 tra / terminos a Nobis signatos. Quapropter ille etiam iudex ordinarius est Romanae Dioecesis.

Cardinalis Vicarius non cessat ab officio vacante Apostolica Sede (14).

§ 2. Intra fines autem Dioecesis Romanae (15) suo quisque modo distinctam iurisdictionem habent tam Cardinalis Archipresbyter Basilicae Vaticanae secundum regulas antiquas nec non vigentes etiam nunc constitutiones ipsius Basilicae (16), quam Vicarius Generalis pro Urbe Vaticana (17).

§ 3. Cardinalis Vicarius adiuvatur a Vices Gerente et Episcopis Auxiliaribus a Nobis nominatis.

§ 4. Vices Gerens, qui Archiepiscopi titulum fert, exercet iurisdictionem ordinariam vicariam intra limites statutos, arcta servata coniunctione et communione cum Cardinali Vicario.

Munera etiam Cardinalis Vicarii propria exercet, eo impedito vel absente aut eius officio vacante (18).

Officium Vices Gerentis non cessat vacante Sede Apostolica.

§ 5. Episcopi Auxiliares, potestate fruentes Vicariorum Episcopalium, ministerium pastorale obeunt in certa aliqua Dioecesis regione vel etiam in fixa pastoralis actionis provincia intra fines totius Dioecesis vel etiam coniuncte simul (19) secundum Cardinalis Vicarii designationem cum facultatibus insuper quas ipse de beneplacito Nostro statuerit ad normam Litterarum Apostolicarum motu proprio editarum *Romanae*
11 *Urbis* die II mensis Februarii anni MCMLXVI, c. III, n. 5. / Eae vero facultates et munera Episcoporum Auxiliarium minime cessant, vacante officio Cardinalis Vicarii donec novus creatus Vicarius officium suum rite ineat (20).

§ 6. Vices Gerens et Episcopi Auxiliares, moderante Cardinali Vicario, efficiunt una cum eodem Cardinali Vicario Consilium Episcopale Dioecesis (21).

12. Cfr. Conc. Oec. Vat. II Decr. de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia, *Christus Dominus*, 17: A.A.S. 58 (1966), p. 681; Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium de pastorali ministerio Episcoporum*, 1973, n. 200.
13. Cfr. *Prima Romana Synodus, De Curia dioecesana*, artt. 11-18; cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Romanae Urbis*: A.A.S. 58 (1966), pp. 115-118.
14. Cfr. *Prima Romana Synodus*, art. 12; Paulus Pp. VI, Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*: A.A.S. 59 (1967), p. 889; Const. Apost. *Romano Pontifici eligendo*, 14: A.A.S. 67 (1975), p. 616.
15. Cfr. *Prima Romana Synodus*, art. 11, par. 1.
16. Cfr. *Prima Romana Synodus*, art. 11, par. 3.
17. Cfr. Pius Pp. XI, Const. Apost. *Ex Lateranensi Pacto*: A.A.S. 21 (1929), pp. 309-311.
18. Cfr. *Prima Romana Synodus*, art. 13.
19. Cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Ecclesiae Sanctae*, I, 14. par. 2: A.A.S. 58 (1966), p. 765.
20. Cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Romanae Urbis*, III, 1: A.A.S. 58 (1966), p. 117.
21. Quoad relationes inter Episcopos ad participandam curam pastoralem Episcopi dioecesani ascitos cfr. Conc. Oec. Vat. II Decr. de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia, *Christus Dominus*, 25: A.A.S. 58 (1966), pp. 685-686; Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Ecclesiae Sanctae*, I, 13, par. 3: A.A.S. 58 (1966), p. 764.

§ 7. Ut recte componatur ratio pastoralis totius Dioecesis, ut res necessariae efficaciter comprobentur et ut auxilia atque consilia accipiantur utilia quidem ad apostolicum ministerium, Cardinalis Vicarius opiniones et sententias expetet etiam a reliquis consiliariis coetibus Dioecesis; qui sunt: – Consilium Presbyterale (22), – Consilium Pastorale (23).

§ 8. Similiter non omittet Cardinalis Vicarius audire etiam Consilium Parochorum Praefectorum (24); eius quidem actio componenda erit cum reliquis institutis et consiliis dioecesanis iam memoratis.

§ 9. Ratio pastoralis totius Dioecesis, de qua in § 7, tunc tantum ad effectum adducetur cum a Nobis erit examinata, definita et probata.

§ 10. Cardinalis Vicarius de opere pastorali ac vita ipsa / 12 Dioecesis ad Nos statis temporibus et, quoties necessarium visum fuerit, referat.

§ 11. Hoc in primis sollemne sit, ne quidquam grave agatur, nisi fuerit antea Nobis significatum (25).

VICARIATUS ORDINATIO

3. § 1. Vicariatus seu Curia dioecesana constat Secretaria Generali, Officiis, Tribunalibus.

§ 2. Penes Cardinalem Vicarium est moderatio superior et effectiva Vicariatus.

§ 3. Vices Gerens, secundum normas directorias Cardinalis Vicarii, apto nexu componit omnia ministeria Vicariatus, cui, ad exsecutionem quod attinet, adest Praelatus Secretarius, libenter cooperantibus Officialibus praepositis.

§ 4. Ut omnia incepta Vicariatus inter se concordent, Cardinalis Vicarius utetur opera Consilii Curiae, quod sub moderatione ipsius Cardinalis Vicarii eove absente aut impedito Vices Gerentis participant idem Vices Gerens, Episcopi Auxiliares, Praelatus Secretarius et Officiales praepositi, quorum quaestiones, de quibus agitur, intersunt.

§ 5. Curetur, ut Episcopi Auxiliares certiores reddantur audianturque praesertim circa res, ad peculiare munus suum pastorale pertinentes.

I. SECRETARIA GENERALIS

4. *Secretaria Generalis*, quam Praelatus Secretarius a Nobis nominatus moderatur, munera implet, pertinentia ad cancellariam Curiae et ad acta administrativa, ad negotia generalia / et ministrorum, ad informationem et documentationem, 13 ad servitia nexu componenda, ad generalem consultationem circa res iuridicas et ad Officia coordinanda, peculiari ratione habita permanentis formationis pastoralis Cleri, religiosorum, religiosarum et laicorum, in pastorale opus incumbentium, atque etiam formationis magistrorum et catechistarum.

Praeterea sub eius recognitione (vulgo *supervisione*) Officia administrativum seu oeconomicum, iuridicum et technicum operantur.

II. OFFICIA

5. *Officia rei pastorali provehendae* (vulgo *Centri pastorali*) expendunt necessitates religiosas Dioecesis Romanae atque proponunt incepta pastoralia ad efficaciter implendum munus episcopale docendi, sanctificandi et regendi, cuius accuratam exsecutionem promoveant.

6. *Officium evangelizationi et catechesi provehendis* (vulgo *Centro pastorale per l'evangelizzazione e la catechesi*) promovet ministerium Verbi intra communitatem christianam praecipue per praedicationem et catechesim in ipsis paroeciis et familiis, atque inter discipulos scholarum elementariarum mediarumque ordinis tum inferioris tum superioris. Sustentat et adiuvat scholas catholicas, ut apte consequantur propria cuiusque instituti proposita. Incitat oecumenismum fideique annuntiationem non christianis et non credentibus.

7. *Officium cultui et sanctificationi provehendis* (vulgo *Centro pastorale per il culto e la santificazione*) promovet aptoque nexu disponit: a) actionem liturgicam et sacramenta-

22. Cfr. Conc. Oec. Vat. II Decr. de Presbyterorum ministerio et vita, *Presbyterorum Ordinis*, 7: A.A.S. 58 (1966), pp. 1001-1003; Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Ecclesiae Sanctae*, I, 16: A.A.S. 58 (1966), pp. 766-767.
23. Cfr. Conc. Oec. Vat. II Decr. de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia, *Christus Dominus*, 27: A.A.S. 58 (1966), pp. 686-687; Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Ecclesiae Sanctae*, I, 16: A.A.S. 58 (1966), pp. 766-767.
24. Cfr. *Prima Romana Synodus*, art. 134.
25. Cfr. Paulus Pp. VI, Const. Apost. *Regimini Ecclesiae Universae*, 136: A.A.S. 59 (1967), p. 928.

http://www.obrascatolicas.com

lem, cantum sacrum et tutelam ipsarum aedium sacrarum earumque ornatus; b) animationem et formationem hominum ad ministeria permissa riteque instituta; c) incepta permanentia spiritualitatis christianae (exercitationes spirituales, curricula domestica, peregrinationes sacras, hisque similia). /

14 8. *Officium animationi communitatis christianae et ministeriis socialibus-caritativis provehendis* (vulgo *Centro pastorale per l'animazione della comunità cristiana ed i servizi socio-caritativi*) promovet aptoque nexu disponit rem pastoralem organicam in ambitu locali (Dioecesis, praefecturarum, paroeciarum), in variis condicionibus diversisque hominum ordinibus et statibus (cfr. familiam, culturam, instrumenta communcationis socialis, itinera relaxationis causa suscepta, spectacula et tempus vacuum), in operositate sodaliciorum laicatus (Confraternitatum, consociationum hisque similium) nec non in operibus dioecesanis.

Idem officium promovet aptoque nexu disponit actionem pastoralem pro infirmis (in valetudinariis, hospitiis hisque similibus), pro senibus, mente membrisque captis, corpore impeditis iisque omnibus, quibus magis opus est adiumento et curatione, atque actuositatem institutorum quibus promotio humana est proposita et operum socialium-caritativorum.

9. *Officium pro personis physicis et iuridicis* res pertractat pertinentes ad personas et instituta sacerdotalia, ad personas et instituta vitae consecratae, ad personas et instituta laicorum.

10. *Officia administrativum, iuridicum et technicum* prospiciunt rationibus administrativis, oeconomicis iuridicis et technicis, quae postulantur ad pastoralem actionem persequendam.

Ipsis utitur "Pontificium Opus praeservandae Fidei novisque Romae templis exstruendis", quod ut institutum iuridicum propriam sibi indolem distinctam et personae (iuridicae) rationem servat, iuxta pontificium documentum, quo est constitutum (26).

11. *Ministeria auxiliaria.* Ut rite haec ministeria expleantur
15 adhiberi poterunt peculiaria Consilia studii ac Secretariatus. /

III. TRIBUNALIA

12. § 1. Apud Vicariatum Urbis duo constituta sunt distincta Tribunalia: 1) Tribunal Ordinarium Dioecesis Romanae; 2) Tribunal Regionale Latii pro causis nullitatis matrimonii.

§ 2. Haec Tribunalia pro sua quodque natura pendent ex Cardinali Vicario. Quod autem ad Tribunal Regionale Latii attinet, facultates et munera, quae Normae Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae assignant Moderatori Tribunalium Regionalium, pertinent ad ipsum Cardinalem Vicarium, illis quidem casibus exceptis de quibus haec Nostra Constitutio aliter decernit (27).

Potestatem in Tribunalia Cardinalis Vicarii propriam exercet Vices Gerens, eo impedito vel absente aut ipsius officio vacante.

13. Singula Tribunalia consistunt ex Officiali et aequo numero Vice-Officialium, ex Iudicibus, Defensoribus Vinculi, Promotoribus Iustitiae, Praeposito Cancellariae ac nonnullis Notariis. Unumquodque Tribunal habet propriam administrationem.

14. Officiales Tribunalium, Vice-Officiales, Iudices, Defensores Vinculi et Promotores Iustitiae nominantur a Summo Pontifice ad certum ac definitum tempus, proponente Cardinali Vicario pro Tribunali Dioecesano atque Conferentia Episcopali Latii pro Tribunali Regionali.

15. Quisque Officialis suam auctoritatem administrativam, disciplinarem et oeconomicam exsequitur tantummodo supra et
16 intra proprium Tribunal separatim plane ab altero Tribunali./

16. In singulis Tribunalibus vices sive "turni" iudicationis statuuntur unoquoque ineunte anno iudiciali ab ipso Cardinali Vicario per decretum generale, quod ipsum Praesidem, Ponentem et Iudicem Instructorem destinabit. Causae vero variis "turnis" committuntur secundum ordinem, quo ipsae in tabulas relatae sunt. Constitutio "turnorum" iudicationis mutari potest a solo Cardinali Vicario si unus alterve Iudex impeditur, postquam impediti solidam rationem scripto detulerunt et Officialis ipse suam dixit sententiam.

26. Cfr. Pius Pp. XI, Litt. Apost. motu proprio datae *In allocutione*: A.A.S. 22 (1930), pp. 337-340.

27. Cfr. Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, *Normae pro Tribunalibus interdioecesanis vel regionalibus aut interregionalibus*: A.A.S. 63 (1971), pp. 486-492.

17. Secundum varia argumenta album peritorum Tribunalis editur ineunte quoque anno iudiciali a Cardinali Vicario. Ex illo vicissim albo Iudices Instructores designabunt peritos in singulis causis.

1 – *Tribunal dioecesanum Romae*

18. Regitur canonibus 1572-1593 C. I. C. Constat ex Officiali, aequo numero Iudicum, Promotore Iustitiae, Defensore Vinculi, Praeposito Cancellariae et non nullis Notariis (28).

19. § 1. Hoc Tribunal iurisdictionem habet in universis causis, quae in foro canonico dirimi possunt, exceptis causis nullitatis matrimonii.

§ 2. In eiusdem illius generis causis ipsum putari debet tribunal secundae instantiae pro dioecesibus suburbicariis ceterisque dioecesibus Latii.

§ 3. Iurisdictionem etiam habet in causis Sanctorum secundum iam provisas accommodationes ea in re (29).

§ 4. Huic praeterea Tribunali concreditur institutio causarum dispensationis super ratum et non consummatum, solu-/ 17
tionis matrimonii in favorem fidei, nec non investigatio in causis petitae dispensationis ab oneribus ex sacra ordinatione (30).

20. A Tribunali Dioecesano appellatur ad Sacram Romanam Rotam.

2 – *Tribunal Regionale Latii*

21. Secundum normas Litterarum Apostolicarum *Qua cura* motu proprio editarum, Tribunalis Regionalis Latii est tractare et definire causas nullitatis matrimonii pro Regione Latii. Illud praeterea est appellationis Tribunal pro causis nullitatis matrimonii iam decisis in primo gradu a Tribunalibus Regionalibus Neapolitano et Calaritano (31).

22. Ab hoc Tribunali appellatur ad Sacram Romanam Rotam (32).

23. § 1. Priusquam hoc Tribunal recipiat causam pro sua auctoritate "fori plerarumque probationum", obtinere illud oportebit consensionem Cardinalis Vicarii, cui explicandum erit, quae definitae probationes et quales necesse sit in Regione Latii colligantur (33).

§ 2. Ut sententiae ferantur de regulis in casibus specialibus, Cardinalis Vicarius peculiare mandatum dare poterit Officiali Tribunalis Regionalis in singulis casibus (34). / 18

NORMA TRANSITORIA

Quod ad causas attinet, quae adhuc aguntur apud Tribunal Appellationis Vicariatus Urbis, quod supprimitur, iurisdictio per vices (seu per "turnos") iudicantium prorogatur usque ad earum conclusionem.

REGULAE VICARIATUS

24. Huic Constitutioni Apostolicae accedet ordo servandus seu peculiare normarum corpus a Nobis probandum definiens terminos auctoritatis agendique rationes in Vicariatu.

Nostra haec autem statuta et praescripta nunc et in posterum firma et efficacia esse et fore volumus, non obstantibus, quatenus opus est, contrariis Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, a Nobis et Decessoribus Nostris editis, ceterisque praescriptionibus, etiam specialissima mentione dignis.

Datum Romae, apud S. Petrum, die VI mensis Ianuarii, in sollemnitate Epiphaniae Domini, anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quarto decimo. - PAULUS PP. VI.

28. C. I. C., Cann. 1572-1593.

29. Cfr. Paulus VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Sanctitas clarior*: A.A.S. 61 (1969), pp. 149-153.

30. Cfr. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae ad apparandas ... causas reductionis ad statum laicalem ...*: A.A.S. 63 (1971), pp. 303-308; Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum, Instructio *Dispensationis matrimonii*: A.A.S. 64 (1972), pp. 244-252.

31. Pius Pp. XI, Litt. Apost. motu proprio datae *Qua cura*, I-II: A.A.S. 30 (1938), p. 412.

32. Pius Pp. XI, Litt. Apost. motu proprio datae *Qua cura*, II: A.A.S. 30 (1938), p. 412.

33. Cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Causas matrimoniales*, IV, par. 1, c: A.A.S. 63 (1971), p. 443.

34. Cfr. Paulus Pp. VI, Litt. Apost. motu proprio datae *Causas matrimoniales*, X-XI: A.A.S. 63 (1971), p. 445.

Adn. PAULUS VI in AAS 69 (1977) 53-56; J. M. PIÑERO in REDC 33 (1977) 428-444; J. USAI in ME 102 (1977) 3-19.

4486

1977 IAN 10.- SC pro EPISCOPIS, DECRETUM. PART.*

EUROPAE

Consilium Conferentiarum Episcopalium Europae una cum eiusdem Statutis adprobatur

Europae sacrorum Antistites, qui Concilii Oecumenici Vaticani II hortationes secuti decem abhinc annos rationes inter Conferentias episcopales diversarum Nationum opportunis et congruentibus modis provehere studuerant, nuper peculiare Consilium constituerunt, quod relationes inter easdem Conferentias ad maius bonum promovendum ac tuendum foveret.

Cum vero huiusmodi Consilii normae ad Apostolicam Sedem relatae fuerint, ut recognitionem assequerentur, Summus Pontifex Paulus Divina Providentia PP. VI, in Audientia diei 10 Ianuarii 1977, referente infrascripto Sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecto auditoque Sacro Consilio pro Publicis Ecclesiae Negotiis, compagem quae Consilium Conferentiarum Episcopalium Europae appellatur adprobavit eiusdemque statuta, prout in annexo exemplari continentur, rata habuit et ad quinquennium, experimenti causa, recognovit.

Contrariis quibusvis minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 10 Ianuarii anno 1977. - S. Card. BAGGIO, *Praefectus*. Ernestus Civardi, *a Secretis*.

* Omnibus Europae dioecesibus et Ordinariis, Prot. N. 1321/65: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, anno 1977 num. 3 p. 44.

4487

1977 IAN 14.-SC pro DOCTRINA FIDEI, EPIST. PART.*

In mentem revocantur condiciones et normae absolutionis sacramentalis impartiendae pluribus in communi fidelibus

The Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith has asked me to share with you a commentary it has prepared on the Pastoral Norms concerning the Administration of General Sacramental Absolution of June 16, 1972, later incorpored into the general instruction of the new *Ordo Poenitentiae*. This commentary was contained in a letter dated January 14, 1977, and received at the conference on February 3rd (Prot. 274/64).

While expressing appreciation for the pastoral zeal which prompts us to reach out to "religiously inactive Catholics", the Congregation nevertheless states that "the celebration of the sacrament of penance with general absolution as the focal point of a pastoral ministry of evangelization or reconciliation does not accord with the pastoral norms". The actual commentary follows:

"1. The pastoral norms for general absolution were developed to assist pastors in confronting those existing situations in the life of the church which are attended by extraordinary circumstances. They are not intended to provide a basis for convoking large gatherings of faithful for the purpose of imparting general absolution, in the absence of such extraordinary circumstances.

"2. As the recent letter of the Congregation for the Sacraments and Divine Worship (October 29, 1976; Prot. No. 936/76) states, for the licit use of general absolution all the conditions specified in Norm III of the above-mentioned pastoral norms must be simultaneously verified. This means that the large number of penitents for whom there are insufficient confessors would be deprived of sacramental grace or holy communion for a long time and without any fault of teir own. In ordinary circumstances, the faithful would be able to provide for their proper reception of the sacrament of penance in the normal way if not during, then before or after the large gatherings mentioned.

"3. The examples explicitly mentioned in Norm III as inappropriate situations for the use of general absolution – the large crowds foreseen on the occasions of festivals and pilgrimages, when arrangements for confessions can prudently be provided for – would *a fortiori* implicitly exclude the convocation of a large crowd for the primary purpose of giving general absolution.

"4. Norm VI explicitly requires the diligent reminder that the penitent's sincere intention to bring his serious sins to individual confession within a reasonable time is a condition necessary for validity.

"5. Norm X clearly indicates that communal celebrations of the sacrament of penance must be distinct from the celebration of Mass.

"6. Norm XI explicitly calls for the penitent to have a serious intention to remove scandal, where that may be present, before receiving general sacramental absolution. Moreover, the norm also clearly states that before one receives holy communion in this case, such scandal must have been removed in accord with the personal judgment of one's individual confessor. This norm will certainly find some application in the case of divorced Catholics who have remarried outside the church".

The Congregation for the Doctrine of the Faith has asked me to remind the Ordinaries of the duty to observe the pastoral norms, and specifically recalls the text of Norm XIII:

"The granting of general sacramental absolution without observing the norms given above is to be considered a serious abuse. Let all pastors carefully prevent such abuses out of awarenesse of the moral duty enjoined upon them for the welfare of souls and for the protection of the dignity of the sacrament of penance".

In the light of this norm, the Sacred Congregation firmly states that new pastoral initiatives which go beyond the directives of the norms must not be introduced without prior consultation of and approval by the appropriate offices of the Holy See.

* Praesidi Conferentiae episcopalis Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis, iuxta litteras ipsius Praesidis, die 8 feb. 1977 ad Ordinarios locorum in vulgata versione missas: **Origins — NC Documentary Service**, vol. 6 n. 37 p. 595-596. Adn. M. DESDOUITS in **Esprit et vie** 86 (1976) 161-166; G. LANGEVIN in **Science et esprit** 29 (1977) 241-249; vide etiam sub die 2 dec. 1973: **LE** n. 4243.

4488

1977 IAN 21.-PAULUS VI, RESCRIPTUM. PART. *

Consanguinitas in primo gradu lineae collateris, nonnullis in casibus ac datis condicionibus, dispensari potest ad matrimonium ineundum

In data 21 gennaio 1977, il S. Padre Paolo VI, in una comunicazione inviata alla S. C. per la Dottrina della Fede, per mezzo della quale gli era stata domandata per un fratello e una sorella uterini, cattolici, cresciuti separatamente nell'infanzia, da anni conviventi, "la dispensa di consaguinità in linea collaterale di primo grado, allo scopo di regolare col matrimonio religioso la loro unione e di legittimare la prole", si dichiarò competente e favorevole a concederla tenuto presente "l'interesse pastorale del caso" e ... "considerata l'opinione dei canonisti che la prassi della Chiesa di non concedere la dispensa nei casi come quello presentato non esclude che la Chiesa abbia il diritto di concederla in casi eccezionali, potendosi considerare di diritto ecclesiastico, non divino, l'impedimento in questione".

* Cardinali Praefecto S. C. pro Doctrina Fidei, iuxta summarium editum ab A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 114 nota 42. Adn. A. ABATE, op. et loc. cit.

4489

1977 IAN 25.-SC pro CLERICIS, RESCRIPTUM. PART.*

Facultas datur ut praeceptum audiendi sacrum in diebus festis anticipari possit sabbato seu vigiliis eorum, in omnibus Italiae Dioecesibus

PRECES - *Beatissimo Padre*, Il Presidente della Conferenza Episcopale Italiana prostrato davanti alla Santità Vostra espone:

Per voto unanime espresso in assemblea dai Vescovi Italiani, che ne hanno discusso, si è ravvisata la necessità di sistemare univocamente in tutte le diocesi italiane l'anticipazione del precetto festivo.

La facoltà, già concessa ad alcune diocesi italiane, portera grande giovamento spirituale ai fedeli, che ne avvertono il bisogno.

Pertanto l'Oratore *implora* la facoltà di estendere a tutte le diocesi italiane la grazia della anticipazione del precetto festivo al sabato o alla vigilia delle festività.

RESCR. - Sacra Congregatio pro Clericis, attentis expositis, Eminentissimo Oratori facultatem benigne tribuit iuxta preces ad quinquennium, servatis tamen praescriptis Instruc-

http://www.obrascatolicas.com

tionis Sacrae Rituum Congregationis *de Cultu Mysterii Eucharistici*, diei 25 maii 1967, sub n. 28.

Datum Romae, die 25 ianuarii 1977. – Maximino Romero, *Segretario*. F. Romita, *Sottosegretario*.

* Praesidi Conferentiae episcop. Italiae, Prot. N. 154615/I; **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977 num. 3 p. 38.

4490

1977 IAN 25.-SC pro GENTIUM EVANG., LITT. PART.*

Mens et criteria S. Congregationis pro Gentium Evangelizatione aperiuntur circa habitum religiosum in territoriis sic dictis Missionum gestandum

Roma, 25 Gennaio 1977

Eccellenza Reverendissima, Mi pregio accusare ricevimento dello stimato Rapporto n. 1008 del 10 corrente mese, con il quale l'Eccellenza Vostra Reverendissima segnalava a questo Sacro Dicastero l'energico intervento in materia di abito religioso dato dagli Ecc. mi Vescovi di Nakuro e Ngong alla riunione del 'Board' dello scolasticato dell'Associazione delle Religiose del Kenya.

Al riguardo, mentre ringrazio Vostra Eccellenza per la suddetta comunicazione, tengo ad assicurarla che Propaganda appoggia pienamente l'atteggiamento preso dai due Vescovi del suddetto paese – a nome della Conferenza Episcopale – contro gli abusi di alcune religiose estere in tale materia.

Infatti, le disposizioni della Santa Sede circa l'uso dell'abito religioso sono quanto mai chiare e perentorie. Basti ricordare a tal proposito quanto espresso nei seguenti documenti: *Perfectae caritatis* n. 17; Motu Proprio *Ecclesiae sanctae*, I, 25 d; *Evangelica testificatio* n. 22; Lettera della Sacra Congregazione per i Religiosi e gli Istituti secolari del 25 febbraio 1972 e Lettera Circolare della Sacra Congregazione per i Vescovi del 21 febbraio 1976, che Propaganda ha fatto sua ed ha inviato a tutti i Rappresentanti Pontifici con territori dipendenti.

Inoltre, è bene tenere presente che la Santa Sede non ha approvato alcuna decisione relativa all'abolizione dell'abito religioso presa dai Capitoli Generali dei diversi Istituti ed introdotta negli Atti di dette Assemblee e talvolta anche nelle Costituzioni "ad experimentum": si tratta pertanto di prese di posizione arbitrarie ed illegittime.

Infine, va ribadito che le religiose, anche se appartengono ad Istituti internazionali, devono attenersi alle diposizioni date dalla gerarchia locale e sono pertanto tenute ad apparire in pubblico con il velo e la propria divisa. Il non farlo, oltre ad essere una aperta disobbedienza ai Presuli e costituire un cattivo esempio, denota mancanza di sano criterio, nessun rispetto per i sentimenti, la sensibilità e le esigenze delle cristianità e delle stesse popolazioni locali in mezzo alle quali le religiose svolgono la loro attività.

Nel significarLe che Propaganda non ha mancato di prendere attenta visione di quanto indicato in merito ai problemi in parola nei Rapporti di codesta Rappresentanza Pontificia n. 248 del 25 luglio 1976 e n. 983 del 3 gennaio corrente, profitto volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di distinto ossequio dell'Ecclenza Vostra Reverendissima devotissimo nel Signore. - D. S. Lourdusamy, *Segretario*. T. Scalzotto, *Sottosegretario*.

* Legatis Pontificiis in territoriis a S. C. pro Gentium evangelizatione seu de Propaganda Fide dependentibus, Prot. N. 338/77.

4491

1977 IAN 28.- SECRETARIA ST., RESCR. AAS 69 (1977) 18

Dies statuitur a quo vigere incipiet lex de nova ordinatione Vicariatus Urbis

RESCRIPTUM EX AUDIENTIA

Sanctissimus Dominus Noster Paulus Pp. VI, in Audientia die 28 mensis Ianuarii anno 1977 infrascripto Cardinali a Secretis Status concessa, statuit ut Constitutio Apostolica "Vicariae potestatis in Urbe", diei 6 eiusdem mensis et anni, qua Vicariatus Urbis nova ratione ordinatus est, inde a die octava Februarii 1977 vigere incipiat ad omnes iuris effectus.

Datum ex Aedibus Vaticanis, die 28 mensis Ianuarii, anno 1977. - Ioannes Card. VILLOT, *a Secretis Status*.

4492

1977 IAN 31.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 69 (1977) 198

In Republica Populari Congensi Nuntiatura Apostolica constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Vehementi flagrantes amore erga universum Christi gregem, in quo et plures numerantur Afrorum communitates, expedire censemus ut per Nuntiaturas Apostolicas apud illos populos constitutas publica quoque amicitiae vincula ineantur inter eos et Apostolicam Sedem, ad commune quidem utriusque partis bonum provehendum. Hanc igitur ob causam Nos, re bene considerata atque perpensa, summa Nostra potestate hasce per Apostolicas Litteras de more datas Nuntiaturam Apostolicam apud Rempublicam Popularem Congensem erigimus, eidemque Nuntiaturae perinde deferimus officia et privilegia atque indulta, quae omnium huiusmodi Legationum sunt propria. Haec quidem singula edicimus, statuimus, decernentes ut Apostolicae hae Litterae Nostrae sive nunc sive in posterum vim habeant suam. Contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XXXI mensis Ianuarii, anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quarto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4493

1977 IAN .. - SC pro SACR.-CULTU, RESPONSUM. PART.*

Responsum ad propositum dubium:

De celebratione exsequiarum pro iis, qui proprii cadaveris cremationem elegerint

In *Praenotandis* "Ordinis Exsequiarum", n. 15, dantur normae circa rituum celebrationem pro iis, qui proprii cadaveris cremationem elegerunt. Ad huiusmodi normas quod attinet, quaeritur utrum praeter ritus, qui fiunt "in ipsa aede crematorii, immo, deficiente alio loco apto, in ipsa aula crematorii", possibile sit exsequiarum celebrationem in ecclesia peragere, praesente urna cum cineribus.

RESP. Solutio problematis aliquo modo invenitur in supradicto n. 15 *Praenotandorum*, in quo sermo est tantummodo de ritibus, qui fiunt ad sacellum vel ad sepulcrum. E contextu eiusdem numeri deducitur Missam exsequialem iam celebratam esse, corpore defuncti in ecclesia praesente, antequam ad aedem crematorii deferretur, dum e contra in coemeterio vel in sacello aut in aede vel in ipsa aula crematorii peraguntur ritus, qui sepulturam comitantur.

Namque non videtur opportunum super cineres ritus celebrare, qui ad corpus defuncti venerandum ordinantur. Non agitur de crematione damnanda sed potius de veritate signi in liturgica actione servanda. Etenim cineres, qui humani corporis corruptionis exstant signum, indolem "dormitionis" in resurrectione exspectanda inepte adumbrant. Corpus insuper, non autem cineres, liturgicos accipit honores, quia baptismo sacratum templum factum est Spiritus Dei. Maxime interest veritatem signi servare ut liturgica catechesis necnon celebratio ipsa in veritate et cum fructibus fiant.

Si vero corpus defuncti in ecclesiam ad Missam exsequialem celebrandam deferri nequit, eadem Missa celebrari potest, aliis non impedientibus rationibus, etiam absente corpore defuncti, iuxta normas, quae pro celebratione praesente cadavere servandae sunt.

* **Notit.** 13 (1977) 45.

4494

1977 FEB 4.- PAULUS VI, ALLOC. AAS 79 (1977) 147-153

Allocutio ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos, novo Litibus Iudicandis ineunte anno:

De modis quibus protectio iustitiae, qua subsidium pastorale informatum iustitia perfici debet a iure et a Tribunalibus Ecclesiae deque principiis et spiritu quibus informatur Codicis iuris canonici recognitio

Dilecti Filii, lucundus est Nobis conspectus vester, grata haec opportunitas agendi vobiscum, qui magni ponderis munus in Ecclesia impletis. Libenti etiam animo audivimus ea, quae venerandus Decanus vester, verbis usus egregiis, modo est locutus.

Dum ergo initium fit anni iudicialis, dum vos contuemur, qui studiosi et impigri ad commissum vobis officium iuris dicendi incumbitis, argumentum Nobis pertractandum esse videtur, quod vestra non paulum interest. Argumentum dicimus, quod, affulgente nova quasi luce Concilii Vaticani II, diligentius est considerandum quodque in Codice iuris canonici, qui nunc recognoscitur, locum obtinet: scilicet quaestio de protectione iustitiae perfectiore reddenda.

Est etiam animadvertendum idem argumentum ad aetatem hanc, qua vitam degimus, arctius referri. Non est enim qui ignoret spatium iurium hominis hodie magis magisque
148 amplificari, eo quod dignitas eiusdem / hominis in clariore lumine ponatur. Haec extensio iurium vim habet etiam ad novum Codicem iuris canonici, cuius recognitio non esse potest sola emendatio prioris, quatenus res in aptum ordinem redguntur, iis additis, quae inducenda visa sunt, atque iis omissis, quae non amplius vigent, sed instrumentum vitae Ecclesiae quam maxime accommodatum post celebratum Concilium Vaticanum II evadat oportet.

Etenim Codex iuris canonici recognoscendus eo spectat, ut illa, quae praedicta universalis Synodus modo generali proposuit, vitae iuridicae Ecclesiae applicentur; quod fit ope praescriptorum normarumque, quibus ordo ex parte inferantur atque serventur in omnibus partibus magnae illius communionis, quam Ecclesia efficit.

Concilium eo pertinet, ut tota vita eius communionis, in fide et caritate efficaciter ordinata sit et pacifica, et ut haec ipsa vita veluti subsidium evadat, quod tandem aliquando omnibus pastoribus et fidelibus reconciliationem afferat, id est pacem cum Deo, pacem inter ipsa membra communionis, pacem cum universi Christianis, quin immo cunctis cum hominibus bonae voluntatis. Ea ergo, quae Concilio sunt proposita, non licet censeri quasi seorsum dicta et cum aliis non connexa, sed veram normam constituunt, qua haec pax cum Deo, necnon pax Christi inter fideles ipsos et cum ceteris hominibus a Deo petenda, non solum vigeat, sed etiam ordo et pax communionis omni ope ad rem apta perficiantur, protegantur, serventur. Hac de causa finis Concilii non postremo quidem loco sed potius ratione quam maxime necessaria etiam vitam iuridicam postulat; immo inter subsidia pastoralia, quibus Ecclesia utitur, ut homines ad salutem perducat, est ipsa vita iuridica.

Verumtamen hae normae, quibus vita communionis ut pacificus convictus iuridice efficaci ratione ordinatur, non sunt – ut neminem latet – propter se ipsas, quasi finis earum in iisdem contineatur, sed potius instrumenta sunt, quibus bona, a Deo Ecclesiae concredita, fidelibus modo ordinario et ordinato obveniant iisdemque, ut diximus, imprimis pax cum Deo et pax inter se conferatur.

Si ergo in communione Ecclesiae hanc pacem assequimur ut opus iustitiae, hoc ipsum opus, ipsa vita iuridica Ecclesiae, huic iustitiae satis facere debet, et ipsa vita iuridica tam excelsa sit oportet, ut re vera eius ope pax Christi nobis possit impertiri.

Hinc vero consequitur ius Ecclesiae vere esse indolis spiritualis, ipsum reapse a Spiritu Christi, a Spiritu Sancto, informari oportere. Qua quidem ratione ductum, Concilium postulavit, ut ius Ecclesiae esset instrumentum eius vitae spiritualis,
149 renuens seiunctionem inter / Spiritum et ius, inter Ecclesiam *pneumaticam*, ut aiunt, et Ecclesiam indolis *institutionalis*, quemadmodum appellant; siquidem in ipso mysterio Ecclesiae continetur institutio, ac quidem hierarchica, variis gradibus distincta in Populo Dei.

Haec ergo exterior et iuridica Ecclesiae structura non solum non obest vitae eius interiori, seu spirituali, ipsique Ecclesiae, quatenus est mysterium, sed etiam praesentiae et moderamini Spiritus Sancti inservit eaque fovet et tuetur.

Hoc affirmandum esse videtur: Concilium, quasi nova impulsione ductum, extulisse donum Spiritus Sancti in baptismate datum (1), ut donum, fidelibus libertatem spiritualem tribuens, qua vitam christianam agere possint modo Christianis digno (cfr. *Rom.* 8, 21).

Sed iura fundamentalia baptizatorum non sunt efficacia neque exerceri possunt, nisi quis officia ipso baptismate cum illis conexa agnoscat, praesertim, nisi persuasum sibi habeat eadem iura in communione Ecclesiae esse exercenda; immo haec iura pertinere ad aedificationem Corporis Christi, quod est Ecclesia, ideoque eorum exercitationem ordini et paci convenire, non autem licere, ut detrimentum afferant.

In communione Ecclesiae bona spiritualia per celebrationem liturgiae et administrationem sacramentorum semper praebentur, quibus pax Christi infirmitatem humanam continenter corroborat. Communio ergo Ecclesiae, ut iam diximus, omnino praedita est structura iuridica, immo ea indiget; sed talis iuridica structura omnino peculiaris est, quia naturam sacramentalem Ecclesiae participat.

Concilium voluntatem suam extollendi naturam spiritualem iuris Ecclesiae eo potissimum confirmavit quod fundamentum et fontem sacramentalem potestatis hierarchicae in claro lumine posuit. In ipsa enim consecratione episcopali donum Spiritus Sancti confertur, qui, in Episcopis praesens, totam vitam communionis Ecclesiae per illos sustentat et alit. Profecto, in ordinatione episcopali munera pastoralia tribuuntur sanctificandi, docendi, regendi, quibus iidem, in persona Christi pontificis, magistri, pastoris agentes, instrumentum fiunt Spiritus Christi pro ipsorum ministerio in communione Ecclesiae (2).

Magisterium etiam ac regimen in communione Ecclesiae constant officiis et iuribus, quorum natura est supernaturalis-spiritualis, diversa ab omni potestate mere humana. Itaque vita Ecclesiae – quae / magna ex parte per sacerdotium hierar- 150
chicum peragitur in cunctis, quae sunt peculiaria et propria Ecclesiae – natura sua spiritualis est, salutem fidelium operatur, afferens pacem Christi, quae non potest non esse opus iustitiae, ac quidem iustitiae divinae eademque de causa dignitatis altissimae.

Pastores ergo eo contendant oportet, ut navitas sua, etiam iuridica, sit pastoralis, a Spiritu informata, necnon ut iustitiam, cui pax Christi ut finis est proposita, prae oculis habeant. "Spiritum nolite exstinguere" (*1 Thess* 5, 19), etenim "Spiritus ubi vult spirat" (*Io* 3, 8). Spiritus Sanctus munera sua pastoribus et fidelibus tribuit, ut ad Corpus Christi aedificandum operam conferant. Verum est quidem omnia probanda esse (cfr. *1 Thess* 5, 21); attamen probanda sunt, dummodo cor pateat cuivis germanae operationi Spiritus Sancti: "Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis" (*Apoc* 2, 7).

Itaque protectio iustitiae in novo Codice iuris canonici potissimum continebitur, ut illum ipsum finem Concilii ostendat, ex quo labor iuridicus – non quidem supervacaneus sed omnino necessarius in Ecclesia secundum Dei voluntatem – habeatur subsidium pastorale informatum iustitia, cuius ope tandem aliquando pax Christi praebeatur, licet interdum, propter humanam infirmitatem, quae ab Ecclesia non est aliena, norma firmiter debeat applicari. In eadem enim Ecclesia oportet "omnia ... honeste et secundum ordinem fiant" (*1 Cor* 14, 40). Quapropter non est locus *obiectioni ex conscientia*, quae oboedientiam ecclesialem dissolvat (cfr. *ibid.* 14, 37; 4, 21).

Deinde protectio iustitiae in novo Codice exhibebitur, eo quod ex huius Codicis ratione idem labor iuridicus habebitur apertius indole spirituali indutus, quoniam a natura sacramentali Ecclesiae promanat et exercetur in communione Ecclesiae, quae, multis membris constans, unitatem constituit in Spiritu Sancto, qui cunctis membris in baptismate confertur, necnon membris ex ordine hierarchico in sacramentali ordinatione tribuitur ad pascendum Populum Dei. Quocirca in novo Codice periculum vitabitur funestae illius separationis inter Spiritum et institutionem, inter theologiam et ius, quia ipsum ius et potestas pastoralis theologice intelleguntur ad pacem Christi impertiendam, quae opus est iusititiae, non humanae sed divinae.

Praeterea protectio iustitiae in novo Codice inerit, quia, ut Concilium impensius docuit, communio Ecclesiae a fidelibus et pastoribus simul constituitur, ita ut fideles, sacerdotio communi praediti et com/municationibus et consiliis cum pa- 151
storibus in bonum Ecclesiae operantes, non tantum subditi habentur, sed etiam cooperatores ordinis hierarchici, cui obsequiosum auxilium praestant in omnibus eius gradibus.

Demum protectio iustitiae in novo Codice locum obtinebit, quia vita iuridica non apparebit quasi dominans omnibus partibus vitae Ecclesiae, sed tamquam elementum magni momenti, inserviens vitae ipsius communionis, relinquens simul singulis fidelibus necessariam libertatem *responsabilem*, ut aiunt, et ad aedificandum Corpus Christi pertinentem, nisi unitas et pax totius communionis Ecclesiae postulent arctiores limites, ita ut mutuus nexus ac bonum totius communionis facilius obtineantur. Novus Codex vere ipsi Ecclesiae catholicae destinatur; quae hodie per totum mundum est diffusa. Quam ob rem varietas et bona formarum civilis cultus, in diversis partibus orbis terrarum exsistentia, plenius agnoscenda sunt et accipienda, salva unitate fidei necnon unitate communionis eiusque hierarchiae in summis principiis quoad institutiones fundamentales; quae unitas per magisterium et regimen supremi Pastoris visibiliter et viva semper est et operatur pacem Christi, quae opus est iustitiae divinae.

Iis, quae diximus, ducuntur principia, quae Codicis iuris canonici recognitionem dirigant (3). Secundum haec – de re-

2. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 21.

3. Cfr. *Communicationes* (Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici recognoscendo), 1969, 2, pp. 77-85: ibid. *Relatio circa "Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant"*, pp. 86-91.

1. Cfr. Const. dogm. de Ecclesia *Lumen gentium*, n. 14.

http://www.obrascatolicas.com

bus acturi sumus, quae adhuc expenduntur – in legibus eiusdem Codicis elucere debet spiritus caritatis, temperantiae, humanitatis et moderationis, quibus ab omni iure humano novus Codex distinctus sit oportet. Ut finis totius legislationis proponitur auxilium vitae spirituali fidelium afferendum, quae agenda est potius ex proprio conscientiae officio seu *Responsabilitate* quam vi praeceptorum. "Ne igitur normae canonicae officia imponant, ubi instructiones, exhortationes, suasiones aliaque subsidia, quibus communio inter fideles foveatur, ad finem Ecclesiae obtinendum sufficientia appareant; neve leges irritantes actus vel inhabilitantes personas facile Codex statuat, nisi earum obiectum magni momenti sit, et bono publico ac disciplinae ecclesiasticae vere necessarium" (4).

Praeterea eadem principia videntur requirere, ut congrua potestas *discretionis* pastoribus ac fidelibus relinquatur, quem-
152 admodum factum / esse perhibetur in Constitutione Apostolica *Paenitemini* (5). Patet vero usum potestatis spiritualis sacramentaliter collatae non ad arbitrium exerceri posse. Unicuique ergo fideli iura, quae lege naturali vel divina positiva habentur, agnoscenda sunt ideoque tuenda (6). Immo, "proclamari idcirco oportet in iure canonico principium tutelae iuridicae aequo modo applicari superioribus et subditis, ita ut quaelibet arbitrarietatis suspicio in administratione ecclesiastica penitus evanescat (7).

Verumtamen haec finalitas obtineri solummodo potest mediantibus recursibus sapienter a iure dispositis ut ius suum, quod quis ab inferiore instantia laesum reputet, in superiore restaurari efficaciter possit" (8). Admittuntur in novo Codice etiam recursus quoad actus administrativos in tribunali administrativo. Qua quidem ex parte praesumitur et requiritur moderatio, ne ea, quae defensioni iustitiae destinentur, in contrarium vertantur. Etenim defensio iustitiae non esset vere talis, si impedimentum afferret expeditae exercitationi regiminis pastoralis, quod ad ordinem et pacem communionis est prorsus necessarium. Item dicendem est iudicium seu processum esse per se quidem publicum, tamen ipsam iustitiam requirere posse, ut secreto sit agendum. Similiter recurrenti modo ordinario omnes rationes sunt manifestandae, quae contra ipsum proferuntur; sed hac etiam in re bonum pacis contrarium potest suadere (9).

Reductio poenarum ad eas, quae prorsus sint necessariae, sine dubio satis generaliter non sine ratione postulatur, ac quidem ita, ut poenae pro more sint ferendae sententiae. Sed etiam huic rei statuendi sunt limites ex consideratione vitae *realis* et quidem propter ordinem et pacem communionis (10).

Quae adhuc exposuimus, concludentes, haec possumus affirmare: protectionem iustitiae maxime ideo haberi arbitramur quod indoles spiritualis vitae Ecclesiae extollitur. Etenim eadem indoles efficit, ut etiam vita iuridica sit subsidium pastorale eiusdem Ecclesiae ad pacem continenter tribuendam et servandam. Hoc autem requirit, ut mentes pastorum et fidelium in exercitio iuris et potestatis intentione pacis impel-
153 lantur, quasi hac sint informatae. Ne optima quidem legis latio / finem suum consequi potest, nisi homines,qui eam ut normam sequuntur, eius finem amplectantur. Si ergo pax Christi est opus iustitiae, haec pax, quae est divina ideoque omnem intellectum humanum excedit, universa membra communionis ecclesialis – id probe in Domino speramus – nova semper effusione repleat, ut efficax evadat in cunctis, quae pastores et fideles agunt in vita iuridica eiusdem communionis, eaque reddat pastoralia ita ut protectio iustitiae divinae atque humanae reapse efficiantur.

Haec igitur, dilecti Filii, vobis perpendenda proponimus, quae etiam Concilii Vaticani II spiritualem ac doctrinalem ubertatem aperte demonstrant. Haec oculis vestris obversentur in mandato vobis munere exsequendo, quatenus ex illis novus quidam mentis habitus efficitur. Nos autem Christum Dominum, Principem pacis, enixe deprecamur, ut vobis lumine suo propitius adsit et sic operositas vestra iuridica in bonum totius communionis ecclesialis feliciter cedat. Haec ominati, Benedictionem Apostolicam vobis singulis universis amanti animo impertimus.

4. Ibid., pp. 79 s.
5. Ibid., p. 80.
6. Ibid., p. 82.
7. Ibid., p. 83.
8. Ibid.
9. Ibid.
10. Ibid., p. 85.

4495

1977 FEB 10.- SC pro SACR.-CULTU, DECRETUM. PART.*

Decretum quo "Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae" confirmatur pro Confoederatione Ordinis Sancti Benedicti

Operi Dei nihil esse praeponendum sanctus Benedictus in Regula monasteriorum ostendit; quam normam per saecula servatam noviter efflorescere pro nostrae aetatis condicione ac necessitate religiosa eius familia exoptat. Nam monachorum monialiumque communitates, publicam Ecclesiae precationem in Liturgia Horarum persolventes, non solum suam spiritualem vitam alunt, assiduum et impensum colloquium cum Deo instituendo, sed et imaginem ipsius Ecclesiae orantis exhibent quae, cum Sponso Christo in Spiritu Sancto congregata et ad Patrem conversa, eum laudat, cultum Christi salvificum offert et officium explet oratione cooperandi ad totius humanae familiae aedificationem et salutem efficiendam.

Confoederatio igitur Ordinis sancti Benedicti, principia excipiens a Concilio Oecumenico Vaticano II proposita ad Liturgiam Horarum instaurandam eamque novo vigore novaque spirituali vi donandam, ope studiorum et incoeptuum Commissionis liturgicae huic labori praepositae, Thesaurum Liturgiae Horarum sedula cura concinnavit, qui adiutorium et exemplar exstaret singulis monachorum monialiumque communitatibus ad Officium divinum, pro sua dicione, renovandum et maiore cum fructu celebrandum.

Reverendissimus autem Dominus Rembertus G. Weakland, Confoederationis Abbas Primas, litteris die 11 novembris 1976 datis, enixe rogat ut praedictus Thesaurus approbetur.

Sacra porro Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, attentis expositis, vigore facultatum sibi a Summo Pontifice Paulo VI tributarum, textum *Thesauri Liturgiae Horarum Monasticae* lingua latina exaratum, prout invenitur in exemplari ad nos misso atque diversis partibus compositum, nempe: *Directorio* Officii Divini, *Praenotandis*, quattuor schematibus *Psalterii, Proprio Temporis, Proprio et Communi Sanctorum*, libenter confirmat.

In textu autem imprimendo mentio fiat de confirmatione ab Apostolica Sede concessa. Eiusdem insuper textus impressi duo exempla ad hanc Sacram Congregationem transmittantur.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus S.-Congregationis pro Sacramentis et Cultu Divino, die 10 februarii 1977, in celebratione S. Scholasticae virginis. - Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus*. Antonius Innocenti, Archiep. tit. Aeclanen., *a Secretis*.

* Prot. N. CD 1415/76: Notit. 13 (1977) 157-158. Adn. Vide: "Praefatio" ab Abate Primate die 1 oct. 1976 exarata, "Directorium de Opere Dei persolvendo" et "Praenotanda seu Normae directivae pro monasticae Liturgiae Horarum celebratione" apud Notit. 13 (1977) 158-191; H. ASHWORTH in Notit. 13 (1977) 192-196.

4496

1977 FEB 14.- COMM. INTERP., RESP. AAS 69 (1977) 296

Responsum ad propositum dubium:

De Ordinario loci commorationis habitualis partis conventae, cuius consensus requiritur ad competentiam determinandam in causis nullitatis matrimonii

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis, proposito in plenario coetu quod sequitur dubio, respondendum esse censuerunt ut infra:

De Ordinario loci commorationis habitualis partis conventae

D. - Utrum in territoriis ubi, pro causis matrimonialibus definiendis, vigent tantum Tribunalia Regionalia, verba *Ordinarii loci commorationis habitualis partis conventae*, de quibus in Litteris Apostolicis diei 28 martii 1971 Motu Proprio datis *Causas Matrimoniales* (IV, § 1, c), referri debeant ad Ordinarium ipsius dioecesis in qua pars conventa commorationem habitualem habet, an vero ad Episcopum qui munere fungitur Moderatoris Tribunalis Regionalis, attentis iuribus et officiis eidem competentibus ex art. 4 *Normarum* Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis diei 28 decembris 1970.

R. - *Affirmative ad primum, negative ad alterum*, seu consensum requiri Ordinarii loci in quo pars conventa commorationem habitualem habet.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die februarii 1977 infrascripto impertita supradictam decisionem ratam habuit, adprobavit et publicari iussit. - Pericles Card. FELICI, *Praeses*.

Adn. P. TOCANEL in Apoll 50 (1977) 343-345.

4497

1977 FEB 19.- PAULUS VI, ALLOC. AAS 79 (1977) 208-212

Allocutio ad eos, qui Conventui Internationali interfuerunt, in urbe Roma favente Pontificia Universitate Gregoriana habito, exeunte saeculo-ex quo Facultas Iuris Canonici eodem in Athenaeo constituta est:

De momento pastorali iuris canonici in Ecclesia

Dilecti filii, Dilatato corde vos excipimus vobisque dicimus salutem, valde laetantes quod vos, viri iuris canonici periti, in hanc almam Urbem quasi conferto agmine convenistis, ut iuris canonici Facultatem, quae in Nostra Universitate Gregoriana viget, honorare tis ob centesimum expletum annum ab eius institutione. Nec praeterire volumus eos, qui, sive docentes sive discentes – praeeunte Rectore Magnifico – una vobiscum advenerunt, ut obsequium et observantiam beati Petri successorem testarentur.

Felix ergo faustumque sit inceptum, Conventum hunc vestrum dicimus, quo huius eventus anniversarium memoriam recolatis et quo in clara luce ponere nitamini opus altioris investigationis et indefessae doctrinae, unde tot utilitates in Ecclesiam manaverunt.

Quamquam Nostrum non est singula pertractare, quae in unius saeculi historia, ad eandem Facultatem quod attinet, continentur, liceat tamen unum nomen cum laude proferre, scilicet mentionem facere Francisci Xaverii Wernz, qui ad conficiendum codicem iuris canonici plurimum contulit, cuius fuit veluti antesignanus opere suo, quod *Ius Decretalium* inscribitur.

Neque propositum est omnia argumenta attingere, a vobis agitata, quae ad aetatem nostram non levem vim habere cognoscuntur. Sed ad unam rem mentes vestras convertere volumus, quae ad iuris canonici naturam spectat, videlicet ad eius pastorale momentum.

Nosmetipsi, variis occasionibus oblatis, cum de Ecclesiae iure loqueremur, animadvertimus Concilium Vaticanum Secundum, nedum legem canonicam respueret, "illud ius ex contrario vehementer postulasse tamquam consectarium, quod necessario proficiscitur a potestate, quam Christus Ecclesiae suae commisit, ac tamquam elementum, quod pertinet ad eiusdem Ecclesiae naturam socialem ac visibilem, communitariam
209 et hierarchicam" (1). /

Hoc praeterea ius est indolis supernaturalis, cum sit Ecclesiae proprium, "quae verbo et sacramentis aedificatur" (2); scilicet ab Ecclesia elaboratum est, Spiritu Sancto auxiliante, qui eam eiusque instituta, necnon vitam et navitatem indesinenter animat.

"Quodsi – ut ante hos quattuor annos ad Sodales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae diximus – leges canonicas in Christo Iesu, Verbo Incarnato, ut in suo fundamento innituntur ideoque signa et instrumenta sunt salutis, id totum Spiritui Sancto tribuendum est, qui iis vim et vigorem impertit. Huiusmodi ergo leges tales sint oportet, ut vitam Spiritus manifestent, ut Spiritus fructus edant, ut referant imaginem Christi. Hac de causa sunt etiam ius hierarchicum, communionis vinculum, ius missionarium, gratiae instrumentum, verum Ecclesiae ius" (3). Quam ob rem lex canonica, praeterquam quod communionis quasi quaedam visibilis ostensio est, ita ut sine iure canonico ipsa communio efficaciter operari non possit (4), est quoque efficax et vitale Ecclesiae instrumentum ad eius missionem implendam.

In hoc profecto ordine rerum ponitur consideratio de iuris canonici munere pastorali; "est enim ius suapte natura pastorale, cum sit manifestatio atque instrumentum muneris apostolici necnon elementum constitutivum Ecclesiae Verbi Incarnati" (5). Res enim pastoralis – neglecto huius vocis pravo usu vel quavis mendosa eius usurpatione – nihil aliud est quam salvificum servitium Ecclesiae, quod in salvifica Dei voluntate nititur. Deus enim huiusmodi servitium commisit Ecclesiae, in eaque id exsequitur, Spiritu Sancto agente, tamquam continuationem operis paschalis et eschatologici Christi.

Itaque Ecclesia propterea tantum exsistit, ut sit veluti sacramentum, signum videlicet efficax, quo homines cum Deo coniungantur (6). Quidquid ergo in eadem est, eo spectat, ut hunc finem assequatur, qui suprema / lex totius ordinis eccle- 210
siastici est habendus; quocirca potestates, munera et officia, in Ecclesia exercenda, evadunt servitia et munera pastoralia, nempe "habitualis et cotidiana cura ovium" (7).

Ius ergo canonicum (quod non raro ius refert divinum), quoniam normis suis instituta regit ad salutem pertinentia, rectam potestatum ordinationem disponit, gratiae subsidia admistrat, fidelium iura et officia sive inter se sive cum communitate definit ac tuetur, idcirco hac aetate iam fecundam regionem navitatis apostolicae comparat iustum scilicet ordinem socialem, ubi finis supremus non solum attingi potest sed revera attingitur.

Alias haec diximus: "Ecclesiae instituta quamquam perfici possunt, eo tendere debent, ut divinam gratiam communicent, et, secundum cuiusque donum et munus, bonum fidelium, quod est Ecclesiae finis primarius, promoveant. Qui quidem finis socialis, nempe salus animarum, ut finis supremus propositus est institutis, iuri, legibus" (8). Inde consequitur, ut "pastoralis actio vere efficax dari nequeat, quae in sapienti iuridicorum statutorum ordinatione firmum praesidium non inveniat" (9).

Verumtamen indoles pastoralis iuris canonici hac una consideratione nequaquam continetur; siquidem mediatio salvifica, Ecclesiae concredita, attendat oportet etiam ad *concretas* condiciones sociales-culturales et *spatiales*-temporales, ut aiunt, in quibus homines versantur. Ceterum autem lex suapte natura "generalia tantum respicit".

Itaque in iure canonico postulatum pastorale occurrit ac quidem per aequitatem, quae ab Hostiensi his verbis definita est, quam maxime probatis: "iustitia dulcore misericodiae temperata" (10). Etenim aequitas in iure canonico praeest normis applicandis ad casus *concretos* – oculis in animarum salutem semper intentis – atque in mansuetudinem, in misericordiam, in caritatem pastoralem mutatur, quae non rigidam legis applicationem exposcit, sed verum bonum fidelium expetit. Hic profecto est ille spiritus, quo lex canonica ducitur et qui non difficile in amplissimis facultatibus deprehenditur, quae pastoribus et iudicibus conceduntur, ipsorum discretio- 211
nis arbitrio exercendae. Quod attinet ad Codicem reco/gnoscendum, hoc principium seu haec norma directoria magni est ponderis: "In legibus Codicis Iuris Canonici elucere debet spiritus caritatis, temperantiae, humanitatis ac moderationis, quae totidem virtutes supernaturales nostras leges distinguunt a quocumque iure humano seu profano" (11).

Idem postulatum eandemque mentis inclinationem animadvertimus apud iuris canonici peritum, qui huius disciplinae aetate classica, quam vocant, fuit, Ioannem Andream dicimus, virum laicum; libet ergo eius verba afferre: "Cum ius canonicum sit quaedam explicatio iuris divini, oportet ut idem finis intendatur ab utroque. Bonum autem commune isto modo acceptum, non potest nutriri, conservari, vel promoveri per solam legalem iustitiam ... sed ultro hoc requiritur quaedam coelestis amicitia, sine qua impossibile est aliquem hominem in Deum tendere". Ita vero idem auctor concludit: "Quapropter sicut potissima virtus ad quam conatur inducere ius civile est ipsa iustitia legalis, sive civilis amicitia, ita potissima virtus ad quam conatur ius canonicum est illa coelestis amicitia, quam charitatem vocamus" (12).

1. Cfr. Alloc. ad eos habita, qui in Gregoriana studiorum Universitate "Cursui renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris" interfuerunt, 14 dec. 1973: A.A.S. 66 (1974), p. 11.
2. Alloc. ad eos habita, qui in Gregoriana studiorum Universitate "Cursui renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris" interfuerunt, 13 dec. 1972: A.A. S. 64 (1972), p. 781.
3. Cfr. Alloc. habita ad Auditores et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, 8 feb. 1973: A.A.S. 66 (1974), p. 98.
4. Alloc. ad eos habita, qui II Conventui Internationali circa Ius Canonicum interfuerunt, *L'Osservatore Romano*, 17-18 sept. 1973.
5. Cfr. Alloc. habita ad Praelatos Auditores et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, 8 febr. 1973: A.A.S. 65 (1973), p. 98.
6. Cfr. Const. dogm. *Lumen gentium*, 1.
7. *Ibid.*, 27.
8. Cfr. *L'Osservatore Romano*, 17-18 sept. 1975: A.A.S. 65 (1973), p. 97.
9. Alloc. ad eos habita, qui in Gregoriana studiorum Universitate "Cursui renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris" interfuerunt, 14 dec. 1973: A.A.S. 66 (1974), p. 12.
10. *Summa Aurea*, Lib. V, De disp.
11. *Communicationes*, 1, 1969, p. 79.
12. In tit. de reg. iuris Commentarii (vulgo *Novella*) insignes; ed. Lugduni, 1551, f. 165 ra.

http://www.obrascatolicas.com

Attamen momentum, caritati merito tributum, quippe quae finis sit ac spiritus iuris, non eo perducere licet, ut falsa notio concipiatur, quae legum vim omnem enervet atque evertat. Primarium enim servitium pastorale, quod *diaconia iuris* appellatur, hac in re eo pertinet, ut sit verum ius. Solummodo enim si tale est, postulationibus pastoralibus, in propria sua provincia, respondet.

Ut omnes noverunt, inter spiritum et officium, inter amorem et legem interdum discrepantia exoritur – *polaritas* verbo novo vocatur – quae quandoque etiam in contentionem verti potest. Hoc ab Ecclesia, in terris peregrinante, non est alienum. Sed si id ipsum ingravescit vel – quod peius est – falsa solutio quaeritur eo quod lex aboletur quasi maior inde efficacitas pastoralis obtineatur, id ignorantiae est imputandum, quemadmodum iam praedictus Hostiensis asseveravit: "multi ... has leges, scilicet humanam et canonicam, reprobant et blasphemant, quia secundum Boëthium tot sunt hostes artis quot ignorantes" (13). Ius enim non est impedimen-
212 tum, sed adminiculum pastorale; / non occidit, sed vivificat. Praecipuum eius munus non est, ut comprimat vel obnitatur, sed ut stimulet, promoveat, protegat veraeque libertatis spatium tueatur, quemadmodum iam antiquius vir sapiens docuit: "legum omnes servi sumus ut liberi esse possimus" (14).

Dilecti filii! Haec pauca vobis ad considerandum proponimus, quibus, ut probe novimus, argumentum non omnibus partibus expenditur; quod quidem altiori investigationi patet hac aetate, quae iuris canonici studiis ferax esse videtur quippe quae labore impigro, constanti, abscondito, sed fructuoso, novus Codex apparetur.

Dum ergo vos, qui ad iuris disciplinam quasi ad specialem artem incumbitis, paterne hortamur, ut ad rem essentialem, a Nobis expositam, attendatis, quo fiat ut ipsum ius canonicum in tota sua amplitudine et ubertate perspiciatur, respectu habito servitii Ecclesiae, vobis singulis universis Benedictionem Apostolicam amanter largimur.

13. *Commentaria in quinque decretalium libros*, ed. Venetiis 1581, vol. 1, f. 110 rb, n. 7.
14. M. Tullius Cicero, *Pro Cluentio*, I.

4498

1977 FEB 28. - SC pro CLERICIS, RESCRPTUM. PART.*

Obligatio servandi sub praecepto nonnulla festa in Italia non amplius urgeri declaratur

Roma, 28 febbraio 1977

Eminenza Reverendissima, in seguito agli accordi stipulati tra la S. Sede e il Governo Italiano circa alcune Feste infrasettimanali, mi reco a premura di significare all'Eminenza Vostra Rev.ma che questa Sacra Congregazione, per superiore disposizione, concede la dispensa per l'Italia dagli obblighi inerenti al precetto Festivo per i giorni dell'Epifania, di S. Giuseppe, dell'Ascensione, del Corpus Domini e dei SS. Apostoli Pietro e Paolo, ferme restando le norme liturgiche già stabilite o da stabilirsi in materia.

Tale dispensa avrà vigore a partire dal giorno nel quale avrà gli effetti civili l'accordo tra la S. Sede e Governo Italiano.

Profitto dell'occasione per confermarmi con sensi di distinto ossequio dell'Eminenza Vostra Rev.ma aff.mo come fratello. - J. Card. WRIGHT, *Prefetto*. M. Romero, *Segretario*.

* Praesidi Conferentiae episc. Italiae, Prot. N. 154818: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977, num. 2 p. 36. Adn. in **Notiziario** cit. p. 36-37; vide etiam sub die 10 oct. 1976: **LE** n. 4469.

4499

1977 FEB ... - SC pro SACRAM.-CULTU, RESP. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

1 - De usu instrumentorum musicorum, quae discos phonographicos vel cistulas musicas ("musicassette") vocant in sacra Liturgia. 2 - De silentio organi in Prece eucharistica proferenda

1. *De usu instrumentorum musicorum, quae discos phonographicos vel cistulas musicas ("musicassette") vocant, ad cantum in celebratione liturgica supplendum, comitandum vel sustentandum.* Nuper (die 20 ianuarii 1977) laudativum nuntium in actis diurnis factum est alicuius "Missae pro communitatibus paroecialibus", cuius melodia cum sonis instrumentorum voces comitantium incisa est in disco phonographico et cistula musica, ad eius usum faciliorem reddendum in celebratone eucharistica ex parte illarum communitatum, quae instrumentis musicis egent. Auctoritate illius diarii attenta, qui nuntium laudativum praebet, quaeritur utrum res in liturgica celebratione sit admittenda.

RESP. Sacra liturgia cuncta innititur signis, quae ad efficacitatem suam attingendam, authentica et "vera" esse debent. Ad quod efficiendum maxime tendit liturgica instauratio eiusque ductilis aptatio.

Musica sacra necnon cantus sacer signum constituit; qua de re autheticum et verum ponendum a congregatione fidelium non ficticia sed viva et orante.

Iam Instructio *De musica sacra et sacra Liturgia* Pii Papae XII, anno 1958 edita, principium denuo statuerat: media technica diffusiva perutilia sunt ad cantus addiscendos et ad voces sustentandas in processionibus, quae fiunt sub divo; prohibentur vero in celebrationibus "in loco sacro". Ex illo tempore, normae documentorum officialium non sunt immutatae. Solummmodo in Directorio de Missa cum pueris, n. 32, verbum est de usu musicae incisae, debita cautela et prudentia adhibita.

Non fortuito recens Instructio Episcoporum Italiae de Missa cum pueris aperte dicit non esse licitum usum musicae, quae cantum solis technicis instrumentis effundit.

2. *De silentio organi in Prece eucharistica proferenda.* Hic illic usus invaluit organo comitandi recitationem Precis eucharisticae. Potestne hoc admitti?

RESP. N. 12 *Institutionis generalis Missalis romani* aperte dicit: "Natura partium 'praesidentialium' exigit ut clara et elata voce proferantur et ab omnibus cum attentione ausculentur. Proinde dum sacerdos eas profert, aliae orationes vel cantus non habeantur atque organum vel alia instrumenta musica sileant".

Norma ponitur clara, quae in dubium vocari nequit, dum incommoda revocat, quae participationem fidelium in hac parte centrali Missae haud modice impedierunt et adulteraverunt.

De cetero, notum est "subfundum" organi, ut aiunt, plerumque "sub" ducere quod emergere et dominari oporteret. Nemo illo "subfundo" homiliam sacerdotis comitaret: sed in Prece eucharistica verbum praesidis seu "Toũ proestoũ", ut locutio Iustini adhibeatur, culmen significationis attingit.

* Notit. 13 (1977) 94-95.

4500

1977 MAR 4. - SC pro RELIGIOSIS, EPISTULA. PART.*

Normae et criteria proponuntur sequenda circa habitum a religiosis gestandum

Rome, le 4 mars 1977

Excellence, J'ai reçu votre lettre du 22 février dernier, ainsi que la documentations qui l'accompagnait concernant le port de l'habit religieux; j'ai pris connaissance de l'ensemble avec grand intérêt.

1. - Une remarque préliminaire doit être faite à ce propos au sujet des *Instituts séculiers* dont il est question dans la lettre de Mgr L'Evéque d'Arecibo. En effet, comme le rapelle le décret *Perfectae caritatis* (n. 11), ceux ci ne sont pas des Instituts religieux; ils font profession des conseils évangeliques dans le monde "en gardant le caractère séculier qui leur est propre et spécifique, afin de pouvoir exercer partout et efficacement l'apostolat dans le monde et comme du sein du monde, apostolat pour lequel ils ont été créés". Cette sécularité qui est un de leurs éléments constitutionnels, se traduit concrètement dans le fait que chacun organise sa vie selon l'activité qu'il choisit. Il s'ensuit que les membres des Instituts séculiers cléricaux suivent en tout, y compris dans le vêtement, le comportement du clergé séculier; ceux des Instituts composés de laïcs adoptant le mode de vie des laïcs chrétiens, sans signe extérieur distinctif.

2. - Pour ce qui regarde les *Religieux* qui ont embrassé de manière publique la profession des Conseil évangéliques, les documents conciliaires, *Perfectae caritatis* (n. 17), reconnaissent dans le vêtement religieux un signe de consécration, conception réaffirmée de nouveau dans l'Exhortation Apostolique *Evangelica testificatio* (n. 22).

Il revient, bien entendu, aux Instituts, de régler cette question dans ses applications pratiques, tenant compte loyalement des directives de l'Eglise, et surtout dans une volonté d'exprimer ainsi une vie religieuse authentiquement vécue. Selon cette orientation, si les Chapitres généraux jouissent de la faculté d'apporter à l'habit religieux des modifications nécessitées par les exigences de temps et de lieux, il ne leur est pas permis de l'abolir, ni de laisser à chaque soeur la possibilité de prendre seule une décision sur la question.

3. - Quand les circonstances extérieures sérieuses le réclament, les supérieures compétentes peuvent autoriser certaines soeurs à revêtir des habits séculiers, après une étude objective des motivations. Il est alors de la plus haute importance que les intéressées respectent les exigences de la simplicité, de la modestie; que leur vestiaire soit limité, de prix modique, comme il convient à des pauvres. Les Supérieures aux divers niveaux, ont le devoir de rappelet aux soeurs leur responsabilité à cet égard et de veiller à prévenir des abus éventuels, source d'etonnnement et méme de scandale pour ceux qui en sont témoins.

Il faut reconnaître, en effet, que depuis plusieurs années, bien des Instituts font l'expérience des effets regrettables sur la mentalité, la vie spirituelle et religieuse des soeurs, de l'abandon du vêtement religieux, lorsque ce changement ne correspond pas vraiment à une nécessité réelle.

4. - Les Evêques peuvent exiger des religieuses travaillant dans leur diocèse, la fidélité aux normes ecclésiales et aux conditions pastorales particulières de la région, dont l'appréciation leur est réservée et ne peut être laissée à la libre détermination individuelle de tel ou tel religieux. A titre informatif, vous serez sans doute intéressé de prendre connaissance d'une lettre envoyée récemment par la Sacrée Congrégation de l'Evangélisation des Peuples sur le sujet. Une copie de cette lettre [vide supra: 25 ianuarii 1977] est jointe à la présente.

Il convient de rappeler enfin que l'habit religieux est un "signe"; comme tout signe, il n'a de valeur que si la réalité témoigne des valeurs qu'elle entend manifester: amour de préférence du Seigneur, charité fraternelle, service des frères.

Il m'est agréable des profiter de la circonstance pour me redire de Votre Excellence le tout dévoué en Notre-Seigneur. - Augustin Meyer, *Secrétaire*. Basil Heiser, O. F. M. Conv., *Sous-Secrétaire*.

* Delegato Apostolico S. Ioannis Portoricensis, Prot. N. SpR. 164/72. Adn. S. BELOSO in **CpR** 58 (1978) 270-274.

4501

1977 MAR 7. - PAULUS VI, LITT. AP. AAS 69 (1977) 256

Nuntiatura Apostolica in Papua Nuova Guinea constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Cum probe noverimus adsiduum inter Apostolicam Sedem et Nationes usum pacis prosperitatisque semina plurima inferre tum societati civili tum ipsi Ecclesiae, omni propterea diligentia studemus, ut haec Petri Sedes arctiora unitatis vincula cum Rebus publicis conserat. Libenti igitur animo sententiam accipiendam esse censuimus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione, quae, ad aptius efficaciusque Sanctae Ecclesiae regimini in Civitate Papua Nova Guinea consulendum, proposuit ut ibidem Nuntiatura Apostolica conderetur. Quae cum ita sint, Nos, certa scientia ac matura deliberatione, harum Litterarum Apostolicarum vi, in regione, quam diximus, Nuntiaturam Apostolicam constituimus, quae Civitatem vulgo Papuam Novam Guineam amplectetur et Insulas Salomonicas Septemtrionales, eidemque omnia et singula deferimus iura, privilegia, honores et praerogativas, quae solent huiusmodi Legationibus conferri. Decernimus praeterea, ut conditae Nuntiaturae Apostolicae sedes in urbe principe Portu Moresbiensi ponatur. Quae vero per praesentes Litteras Apostolicas statuimus, firma sint omnino nunc et in posterum, vimque suam habeant, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die VII mensis Martii, anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quarto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4502

1977 MAR 7. - PAULUS VI, LIT. AP. AAS 69 (1977) 256-257

Delegatio Apostolica in Insulis Salomoniis constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Quo aptius animarum utilitati in Papua Nova Guinea et Insulis Salomoniis prospiceretur, Delegationem Apostolicam, sedem in urbe metropolitana
257 Portu Moresbiensi habentem, / anno MCMLXXV provide constituimus. Cum vero eodem hoc die in Civitate Papuae Novae Guineae Nuntiatura Apstolica feliciter sit erecta, nova quaedam quoad ipsam Delegationem ordinatio suadetur. Itaque, e consulto Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, harum Litterarum vi decernimus, ut praedicta Delegatio Apostolica in posterum appelletur "in Insulis Salomoniis occidentalibus et meridianis". Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatorus, die VII mensis Martii anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quarto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status*.

4503

1977 MAR 15. - SECRET. UNIT. CHRIST., CIRC. PART.*

De statuendo die celebrationis Paschae eodem pro omnibus christianis

15 mars 1977

Dans ma lettre du 18 mai 1975 (Prot. n. 1578/75) j'ai porté à l'attention des conférences épiscopales les consultations qui, à la demande du Saint-Père, avaient eu lieu au sujet de la possibilité d'arriver à une célébration de le fête de Pâques à une date commune à tous les chrétiens, de préférence à un dimanche fixe dans l'année. En outre, je les ai informées que j'étais chargé par le Saint-Père de proposer aux Eglises orthodoxes, à l'Eglise vieille-catholique, à la Communion anglicane et aux Familles Confessionnelles Mondiales qu'à partir de 1977 la fête de Pâques soit toujours célébrée le dimanche qui suit le deuxième samedi du mois d'avril.

En même temps, le Conseil oecuménique des Eglises avait fait auprès de ses Eglises membres une enquête sur la possibilité de réaliser une telle proposition.

Je voudrais remercier les nombreuses conférences épiscopales qui nous ont transmis leurs observations et réflexions sur cette proposition dont le but était de réaliser une unité de tous les chrétiens pour la célébration à la même date de la Résurrection du Seigneur.

Les réactions des Eglises et communautés de tradition occidentale furent quasi unanimement favorables à ce projet. Néanmoins toutes ont souligné la nécessité qu'un tel changement ne soit fait qu'en consultation avec les Eglises d'Orient et avec leur accord.

Les Eglises orthodoxes ont étudié sérieusement cette proposition. Elles ont exprimé publiquement leur désir que tous les chrétiens célèbrent ensemble la fête de Pâques. Cependant, à cause de difficultés pastorales sérieuses existant dans certaines Eglises locales, elles sont convaincues que des études et des réflexions ultérieures sont pour elles encore nécessaires avant de pouvoir donner une réponse définitive. Cette étude est déjà en cours, mais il est clair qu'aucune décision ne sera possible dans un avenir immédiat. En outre il semble clair aussi que, si les Eglises et les communautés de tradition occidentale décidaient maintenant de réaliser ce projet, une telle décision ne contribuerait pas a nous approcher de notre but: la célébration à la même date par tous les chrétiens du mystère central de notre foi.

Dans ces circonstances, le Saint-Père a jugé que la situation n'est pas encore mûre pour que l'Eglise catholique romaine change sa méthode actuelle de calculer la date de Pâques et décide de réaliser dès 1978 son projet de fixer cette date à un dimanche du mois d'avril.

Cette année-ci tous les chrétiens célébreront ensemble, le même jour, la Résurrection de notre Sauveur commun. Quoiqu'il ne soit pas possible dans le proche avenir de continuer cette célébration à la même date, après les réactions reçues à notre proposition de 1975, nous sommes convaincus que le monde chrétien tout entier est determiné à arriver le plus tôt possible à une solution de ce problème.

En vous exprimant dès maintemant mes souhaits de sainte et joyeuse fête de Pâques et demandant au Ressuscité de répandre ses bénédictions sur vous-même, sur votre conférence épiscopale et sur vos fidèles, je vous prie d'agréer l'expression de mes sentiments respectueux et fraternels. - Jean Cardinal WILLEBRANDS, *Président*.

* Ad Praesides Conferentiarum episcopalium: **Notit.** 13 (1977) 201-202. Adn. G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 12 (1977-III) 67-70; R. HOTZ in **La Civ. Catt.** 128 (1977-IV) 268-271.

4504

1977 MAR 18. - SECRETARIA STATUS, RESP. PART.*

Disciplinam hucusque Romae vigentem circa admissionem candidatorum ad Ordines et ministeria sacra non expedit derogare

Dal Vaticano, 18 marzo 1977

Signor Cardinale, Con Foglio d'Udienza del 9 dicembre 1976, Vostra Eminenza ha sottomesso al Santo Padre la richiesta dei Rettori dei Pontifici Seminari e Collegi Ecclesiastici di

http://www.obrascatolicas.com

Roma, diretta ad ottenere la facoltà di ammettere i propri alunni tra i candidati agli Ordini Sacri e di conferire loro i Ministeri, e inoltre di dispensare gli stessi alunni dagli esami "ad Ordines" presso il Vicariato.

La suddetta richiesta è stata attentamente esaminata. Sono tuttavia in dovere di comunicarLe, per venerato incarico, che non sono stati riscontrati motivi sufficientemente validi per derogare alla disciplina vigente.

Vostra Eminenza giudicherà quale sia la via più opportuna per comunicare ai richiedenti la suddetta venerata decisione.

Con sensi di profonda venerazione mi confermo di Vostra Eminenza Reverendissima devotissimo in Domino – G. Card. VILLOT.

* Cardinali Vicario Urbis, Prot. N. 317964: **Rivista diocesana di Roma** 18 (1977) 274-275.

4505

1977 MAR 19-SC pro INSTIT. CATH., INSTR. PART.*

De Schola catholica deque eius momento, munere et quaestionibus in hodiernae Ecclesiae missione absolvenda, et huius temporis mundi necessitatibus succurrendis

PREMESSA

1. La Scuola Cattolica sta acquistando rilievo sempre più grande nella Chiesa quale emerge dal Concilio Vaticano II, principalmente nelle costituzioni *Lumen gentium* e *Gaudium et spes*. Essa si iscrive nella realtà più vasta dell'educazione cristiana trattata specificamente nella dichiarazione conciliare *Gravissimum educationis*, sulla linea della quale il presente documento intende procedere limitandosi ad approfondire la riflessione relativa alla Scuola Cattolica.

2. Prendendo atto dei gravi problemi inerenti all'educazione cristiana nella società pluralistica contemporanea, la S. Congregazione per l'Educazione Cattolica ritiene di dover prioritariamente fermare l'attenzione sulla natura e sulle note distintive di una scuola che voglia definirsi e presentarsi come "cattolica". L'eterogeneità delle situazioni in cui la Scuola Cattolica si trova a operare nei vari Paesi di tradizione cristiana o non cristiana, anche in rapporto alle diverse legislazioni, impone che i problemi che la riguardano siano affrontati e risolti dalle singole Chiese locali nel quadro dei diversi contesti socio-culturali.

3. La S. Congregazione per l'Educazione Cattolica ritiene opportuno offrire il suo contributo proponendo alcune considerazioni che servano a mettere in piena luce il valore educativo della Scuola Cattolica, nel quale, fondamentalmente, risiede la sua principale ragion d'essere e per il quale essa è autentico apostolato. Tali considerazioni, più che trattare esaurientemente l'argomento, vorrebbero costituire le premesse per ulteriori approfondimenti, anche in vista di più feconde realizzazioni.

4. Le Conferenze episcopali sono certo coscienti di dover rivolgere le loro preoccupazioni pastorali a tutta la gioventù cattolica delle diverse scuole del Paese (1), tuttavia la S. Congregazione per l'Educazione Cattolica affida loro il presente documento perché procurino che si elabori, ai vari livelli, un progetto educativo rispondente alle esigenze dell'educazione integrale dei giovani d'oggi nelle scuole cattoliche e perché vigilino sulla sua realizzazione. La S. Congregazione fa inoltre appello a tutti i responsabili dell'educazione – genitori, insegnanti, giovani, autorità scolastiche – perché convoglino tutte le risorse e i mezzi disponibili che consentano alla Scuola Cattolica di svolgere un servizio realmente civico e apostolico.

I. - LA SCUOLA CATTOLICA E LA MISSIONE SALVIFICA DELLA CHIESA

Missione salvifica della Chiesa

5. Dio Padre nel suo misterioso disegno di amore, giunta la pienezza dei tempi, mandò il Figlio Suo Unigenito a inaugurare in terra il regno di Dio e a operare la rigenerazione degli uomini. Per continuare la sua azione di salvezza Gesù Cristo ha costituito la Chiesa quale organismo visibile vivificato dallo Spirito.

6. Mossa dallo stesso Spirito, la Chiesa continuamente approfondisce la coscienza di sé e medita sul mistero del suo essere e della sua missione (2). Rinnova così la scoperta del suo rapporto vitale con il Cristo "per ritrovare maggiore luce, nuova energia e miglior gaudio nel compiere la propria missione e per determinare i modi migliori per rendere più vicini, operanti e benefici i suoi contatti con l'umanità a cui essa stessa, pur distinguendosi per caratteri propri inconfondibili, appartiene" (3) e al cui servizio è destinata affinché l'umanità raggiunga la sua pienezza nel Cristo.

7. La missione della Chiesa è dunque quella di evangelizzare, cioè di proclamare a tutti il lieto annunzio della salvezza, di generare nel battesimo nuove creature nel Cristo e di educarle a vivere consapevolmente da figli di Dio.

Mezzi a servizio della missione della Chiesa

8. Per svolgere la sua missione salvifica, la Chiesa si serve principalmente dei mezzi che Gesù Cristo stesso le ha affidato, senza trascurare gli altri, che, nei diversi tempi e nelle varie culture, sono atti a farle conseguire il suo fine soprannaturale e a promuovere lo sviluppo della persona. La Chiesa svolge la sua missione adattando i mezzi alle mutate condizioni dei tempi e ai nuovi bisogni del genere umano (4). Nell'incontro con le diverse culture e di fronte alle incessanti conquiste dell'umanità la Chiesa, attraverso l'annunzio della fede, viene a rivelare "all'uomo di tutti i tempi il fine trascendente che solo dà alla vita il suo senso pieno" (5). In ordine a questa sua missione, la Chiesa istituisce le proprie scuole, perché riconosce in esse un mezzo privilegiato volto alla formazione integrale dell'uomo: la scuola infatti è un centro in cui si elabora e si trasmette una specifica concezione del mondo, dell'uomo e della storia.

Contributo della Scuola Cattolica alla missione salvifica della Chiesa

9. La Scuola Cattolica rientra nella missione salvifica della Chiesa e particolarmente nell'esigenza dell'educazione alla fede. Memore che "la coscienza psicologica e la coscienza morale sono dal Cristo chiamate a simultanea pienezza quasi a condizione per ricevere come finalmente all'uomo si conviene i doni divini della verità e della grazia" (6), la Chiesa si sente impegnata a promuovere nei suoi figli la piena consapevolezza della loro rigenerazione alla vita nuova (7). Nel riferimento esplicito al Vangelo di Gesù Cristo da radicare nella coscienza e nella vita dei fedeli si definisce appunto il progetto educativo della Scuola Cattolica che deve tener conto degli attuali condizionamenti culturali.

Impegno educativo della Chiesa e pluralismo culturale

10. Nel corso dei secoli la Chiesa, tendendo "incessantemente alla pienezza della verità divina" (8), ha progressivamente attinto alle fonti e agli strumenti della cultura per approfondire la rivelazione e promuovere un costruttivo dialogo con il mondo. Mossa dalla fede, per cui fermamente crede di essere condotta dallo Spirito del Signore, la Chiesa cerca di discernere negli avvenimenti, nelle richieste e nelle aspirazioni del nostro tempo (9) quali siano gli appelli più urgenti cui rispondere per realizzare il disegno di Dio.

11. Nella società attuale caratterizzata, tra altre manifestazioni, dal pluralismo culturale, la Chiesa coglie l'urgente bisogno di assicurare la presenza del pensiero cristiano in quanto esso, nella disparità delle concezioni e dei comportamenti, costituisce un criterio valido di giudizio: "Il riferimento a Gesù Cristo insegna infatti a discernere i valori che fanno l'uomo e i controvalori che lo degradano" (10).

12. Il pluralismo culturale invita pertanto la Chiesa a rafforzare il suo impegno educativo per formare personalità forti, capaci di resistere al relativismo debilitante e di vivere coerentemente le esigenze del proprio battesimo. Esso inoltre la sollecita a promuovere autentiche comunità cristiane che prodigano in forza del loro cristianesimo vivo e operante possono dare, in atteggiamento di dialogo, un contributo originale e positivo alla costruzione della città terrena e a tal fine la stimola a potenziare le sue risorse educative. Queste stesse finalità s'impongono alla Chiesa di fronte ad altri elementi caratteristici della cultura contemporanea, quali il materialismo, il pragmatismo, il tecnicismo.

13. E' per garantire questi obbiettivi in risposta al pluralismo culturale che la Chiesa sostiene il principio del pluralizzazione delle diverse istituzioni scolastiche, che permettano ai giovani di formarsi dei criteri di valutazione fondati su una specifica concezione del mondo, di prepararsi a partecipare attivamente alla costruzione di una comunità e, per mezzo di essa, alla costruzione della società.

14. In questa prospettiva spetta alla Scuola Cattolica un suo posto nell'organizzazione scolastica delle diverse nazioni, tenendo conto delle modalità e possibilità dei vari contesti ambientali. Offrendo tale alternativa la Chiesa intende rispondere alle esigenze di cooperazione che si manisfestano oggi in un mondo contraddistinto dal pluralismo culturale e contribuisce a promuovere la libertà d'insegnamento, in modo da sostenere e garantire la scuola che meglio risponde ai loro intenti educativi (11).

15. La Chiesa infine è pienamente convinta che la Scuola Cattolica, nell'offrire il suo progetto educativo agli uomini del nostro tempo, attua un suo compito ecclesiale, insostituibile e urgente. In essa infatti la Chiesa partecipa al dialogo culturale con un suo contributo originale e propulsore del vero progresso verso la formazione integrale dell'uomo. L'assenza della Scuola Cattolica costituirebbe una perdita immensa (12) per la civiltà, per l'uomo e per i suoi destini naturali e soprannaturali.

II. - LA PROBLEMATICA ATTUALE INTORNO ALLA SCUOLA CATTOLICA

16. La Chiesa, riflettendo sulla sua missione salvifica, considera la Scuola Cattolica un ambiente privilegiato per la formazione integrale dei suoi fedeli e un servizio di somma importanza per tutti gli uomini; ma non ignora le molteplici perplessità e obiezioni che da diverse parti si muovono alla Scuola Cattolica circa la sua stessa ragion d'essere e la sua validità operativa. La questione è in realtà da collocarsi nel quadro di una più vasta problematica che investe tutte le istituzioni in quanto tali in una società, come l'odierna, caratterizzata da trasformazioni sempre più rapide e profonde.

Obiezioni mosse alla Scuola Cattolica

17. Nel dibattito intorno alla Scuola Cattolica sono individuabili alcuni nuclei di obiezioni, difficoltà, alternative, che è opportuno ricordare per situare la riflessione nel contesto concreto in cui essa si svolge e per cogliere quegli aspetti che stimolano gli Insegnanti a intraprendere un vigoroso sforzo di adeguamento alle esigenze della loro missione nel mondo contemporaneo.

18. Giova tener presente, in primo luogo, che molti, dentro e fuori della Chiesa, mossi da un malinteso senso di laicità, impugnano la Scuola Cattolica come istituzione. Essi non ammettono che la Chiesa possa offrire, oltre alla testimonianza individuale dei suoi membri, quella specifica di proprie istituzioni dedite, per esempio, alla ricerca della verità o alle opere di carità.

19. Altre obiezioni sostengono che la Scuola Cattolica tenta si strumentalizzare una istituzione umana per scopi religiosi e confessionali. L'educazione cristiana può talvolta presentare il rischio di un cosiddetto proselitismo, di una concezione parziale della cultura, qualora venga erroneamente intesa e attuata. Ma si deve anche ricordare che l'educazione integrale comprende in maniera imprescindibile la dimensione religiosa; questa contribuisce efficacemente allo sviluppo degli altri aspetti della personalità in proporzione della sua integrazione nella educazione generale.

20. Secondo altri la Scuola Cattolica sarebbe un'istituzione anacronistica che, dopo aver svolto un ruolo di supplenza richiesto in passato, non avrebbe più ragion d'essere in un'epoca in cui la società civile sta assumendo a suo carico il servizio scolastico. Lo Stato infatti subentra sempre più nella istituzione educativa scolastica, minacciando, con istituzioni educative unificate a livello nazionale e sedicenti neutre, la sopravvivenza delle comunità naturali, fondate su una concezione comune della vita. La Scuola Cattolica di fronte a questa situazione si propone di offrire un'alternativa adatta ai membri della comunità ecclesiale che la desiderano.

21. E' vero che in alcuni Paesi la Scuola Cattolica è stata costretta a ridurre in qualche misura la sua azione educativa alle classi sociali più abbienti, dando l'impressione di voler favorire con la sua educazione una discriminazione socio-economica; ma questo accade dove non si sono considerati i vantaggi di una sua presenza alternativa nell'atttuale società pluralistica, creandole in tal modo notevoli difficoltà.

22. Connesse alle precedenti sono le obiezioni che riguardano i risultati educativi della Scuola Cattolica. Essa è talvolta accusata di non saper formare cristiani convinti, coerenti, preparati in campo sociale e politico. Tale rischio è inseparabile dallo sforzo educativo: non bisogna lasciarsi scoraggiare da apparenti e reali insuccessi, poiché gli elementi che influiscono sulla formazione dell'educando sono molteplici e spesso i risultati si hanno a lunga scadenza.

23. Prima di concludere queste riflessioni sulle obiezioni mosse alla Scuola Cattolica non si può far a meno di ricordare in quale contesto si svolge oggi lo sforzo scolastico, ovumque, ma specialmente nella Chiesa: nella società attuale in rapida evoluzione il problema scolastico si pone dappertutto in maniera grave; il Concilio Vaticano II ha promosso delle aperture che sono talvolta erroneamente interpretate e realizzate; esistono, inoltre, notevoli difficoltà per trovare personale insegnante preparato e mezzi finanziari. In una tale situazione deve forse la Chiesa, come vorrebbero alcuni, rinunziare alla sua missione apostolica nelle scuole cattoliche, indirizzare le sue forze a un'opera evangelizzatrice più diretta in settori considerati prioritari o più adatti alla sua missione spirituale, o orientare le sue preoccupazioni pastorali unicamente a servizio delle scuole statali? Tale soluzione non solo sarebbe contraria alle direttive del Concilio, ma anche in opposizione alla missione propria della Chiesa e alle reali attese del popolo cristiano. E' ciò che le seguenti riflessioni si propongono di mettere in risalto.

Alcuni aspetti della scuola odierna

24. La realtà della Scuola Cattolica non può essere intesa con chiarezza se non è vista nel contesto più ampio dell'odierna problematica sulla scuola in genere. A parte le istanze avanzate dai fautori della descolarizzazione – teoria che sembra ormai di minor rilevanza – la scuola va acquistando nella società contemporanea un posto di preminenza per la funzione che le è propria sia come "scuola di tutti e per tutti" (partecipazione dei genitori, democratizzazione e uguaglianza delle opportunità), sia perché essa si configura sempre più decisamente come "scuola a tempo pieno", coordinando e, eventualmente, assorbendo i compiti educativi di altre istituzioni, sia perché la durata dell'obbligo scolastico tende a prolungarsi.

III. - LA SCUOLA LUOGO DI UMANIZZAZIONE ATTRAVERSO L'ASSIMILAZIONE SISTEMATICA E CRITICA DELLA CULTURA

25. Per comprendere in pronfondità quale sia la missione specifica della Scuola Cattolica è opportuno richiamarsi al concetto di "scuola", precisando che se non è "scuola", e della scuola non riproduce gli elementi caratterizzanti, non può essere scuola "cattolica".

Compiti delle scuole in genere

26. Un attento esame delle varie definizioni, che si danno della scuola e delle tendenze innovatrici presenti nell'ambito delle istituzioni scolastiche ai diversi livelli, consente di pervenire alla formulazione di un concetto di scuola come luogo di formazione integrale attraverso l'assimilazione sistematica e critica della cultura. La scuola infatti è il luogo privilegiato di promozione integrale mediante l'incontro vivo e vitale con il patrimonio culturale.

27. Ciò implica che tale incontro avvenga nella scuola sotto forma di elaborazione, cioè di confronto e di inserimento dei valori perenni nel contesto attuale: la cultura infatti, per essere educativa, deve innestarsi nelle problematiche del tempo in cui si svolge la vita del giovane. La scuola deve stimolare l'alunno all'esercizio dell'intelligenza sollecitando il dinamismo della elucidazione e della scoperta intellettuale ed esplicitando il senso delle esperienze e delle certezze vissute. Una scuola che non assolva questo compito e che, al contrario, offra delle elaborazioni prefabbricate, diventa per ciò stesso ostacolo allo sviluppo della personalità degli alunni.

Scuola e concezione di vita

28. Da quanto finora precisato emerge la necessità che la scuola metta a confronto il proprio programma formativo, i contenuti e i metodi con la visione della realtà a cui si ispira e dalla quale tutto nella scuola dipende.

29. Il riferimento implicito o esplicito a una determinata concezione di vita (Weltanschauung) è infatti ineludibile, in quanto rientra nella dinamica di ogni scelta. Per questo è decisivo che ogni membro della comunità scolastica tenga presente tale visione della realtà, sia pure a diversi gradi di consapevolezza, se non altro per conferire unità all'insegnamento. Ogni visione della vita si fonda, infatti, su una determinata scala di valori in cui si crede e che conferisce ai maestri e agli adulti autorità per educare. Non va dimenticato che nella scuola si istruisce per educare, cioè per costruire l'uomo dal di dentro, per liberarlo dai condizionamenti che potrebbero impedirgli di vivere pienamente da uomo. Per questo la scuola deve partire da un progetto educativo intenzionalmente rivolto alla promozione totale della persona.

30. E' compito formale della scuola, in quanto istituzione educativa, rilevare la dimensione etica e religiosa della cultura, proprio allo scopo di attivare il dinamismo spirituale del soggetto e aiutarlo a raggiungere la libertà etica che presuppone e perfeziona quella psicologica. Ma non si dà libertà etica se non nel confronto con i valori assoluti dai quali dipende il senso e il valore della vita dell'uomo. Ciò va detto perché anche nell'ambito dell'educazione si manifesta la tendenza ad

1. Cf. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 7.
2. Cf. Paolo VI, *Lettera enciclica "Ecclesiam suam"*, 7.
3. *Ibid.* 13.
4. Cf. Concilio Vaticano II, *Costituzione pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo "Gaudium et spes"*, 4.
5. Paolo VI, *Allocuzione a Sua Em.za il Signor Cardinale Gabriel-Marie Garrone*, 27 novembre 1972.
6. Paolo VI, *Lettera Enciclica "Ecclesiam suam"*, 15.
7. Cf. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 3.
8. Concilio Vaticano II, *Costituzione dogmatica sulla Divina Rivelazione "Dei Verbum"*, 8.
9. Cf. Concilio Vaticano II, *Costituzione pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo "Gaudium et spes"*, 11.
10. Paolo VI, *Allocuzione al IX Congresso dell'O.I.E.C.*, in "L'Osservatore Romano", 9 giugno 1974.
11. Cf. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 8.
12. Cf. Paolo VI, *Allocuzione al IX Congresso dell'O.I.E.C.*, in "L'Osservatore Romano", 9 giugno 1974.

http://www.obrascatolicas.com

assumere come parametro dei valori l'attualità: si rischia così di rispondere ad aspirazioni transitorie e superficiali e di perdere di vista le esigenze più profonde del mondo contemporaneo.

La scuola nella società attuale

31. Se si ascoltano le esigenze più profonde di una società caratterizzata dallo sviluppo scientifico e tecnologico, che potrebbe sfociare nella spersonalizzazione e nella massificazione, e se si vuole dare ad esse una risposta adeguata, emerge con evidenza la necessità che la scuola sia realmente educativa, in grado cioè di formare personalità forti e responsabili, capaci di scelte libere e giuste. Caratteristica questa che ancor più facilmente si può desumere dalla riflessione sulla scuola vista come istituzione in cui i giovani sono resi capaci di aprirsi progressivamente alla realtà e di formarsi una determinata concezione di vita.

32. Così configurata, la scuola non implica soltanto una scelta di valori culturali, ma anche una scelta di valori di vita che devono essere presenti in maniera operante. Per questo essa deve costituirsi come una comunità nella quale i valori sono mediati da rapporti interpersonali autentici tra i diversi membri che la compongono e dall'adesione non solo individuale ma comunitaria alla visione della realtà a cui la scuola si ispira.

IV. - IL PROGETTO EDUCATIVO DELLA SCUOLA CATTOLICA

Carattere specifico della Scuola Cattolica

33. Dopo aver precisato le caratteristiche della Scuola Cattolica in quanto "scuola", è ora possibile soffermarsi su quanto la specifica come "cattolica". Ciò che la definisce e il suo riferirsi alla vera concezione cristiana della realtà. Di tale concezione Gesù Cristo è il centro.

34. Nel progetto educativo della Scuola Cattolica il Cristo è il fondamento: egli rivela e promuove il senso nuovo dell'esistenza e la trasforma abilitando l'uomo a vivere in maniera divina, cioè a pensare, volere e agire secondo il Vangelo, facendo delle beatitudini la norma della vita. E' proprio nel riferimento esplicito e condiviso da tutti i membri della comunità scolastica – sia pure in grado diverso – alla visione cristiana, che la scuola è "cattolica", poiché i principi evangelici diventano in essa norme educative, motivazioni interiori e insieme mete finali.

35. La Scuola Cattolica in tal modo è consapevole di impegnarsi a promuovere l'uomo integrale, perché nel Cristo, l'Uomo perfetto, tutti i valori umani trovano la loro realizzazione piena e quindi la loro unità. Qui sta il carattere cattolico specificamente suo e si radica il suo dovere di coltivare i valori umani nel rispetto della loro legittima autonomia, in fedeltà alla peculiare missione di porsi a servizio di tutti gli uomini. Gesù Cristo, infatti, eleva e nobilita l'uomo, valorizza la sua esistenza, costituisce il paradigma e l'esempio di vita proposto dalla Scuola Cattolica ai giovani.

36. Se dunque essa, come ogni altra scuola, è finalizzata alla comunicazione critica e sistematica della cultura in ordine alla formazione integrale della persona, persegue tale fine nella visione cristiana della realtà "mediante la quale la cultura umana acquista il suo posto privilegiato nella vocazione integrale dell'uomo" (1). Tenuto conto che l'uomo storico è l'uomo redento dal Cristo, la Scuola Cattolica mira a formare il cristiano nelle virtù che lo specificano e lo abilitano a vivere la vita nuova nel Cristo consentendogli di collaborare in fedeltà all'edificazione del regno di Dio (2).

37. Queste premesse permettono di indicare i compiti ed esplicitare i contenuti della Scuola Cattolica. I compiti si polarizzano nella sintesi tra cultura e fede e tra fede e vita; tale sintesi si opera attraverso l'integrazione dei diversi contenuti del sapere umano, specificato nelle varie discipline, alla luce del messaggio evangelico e attraverso lo sviluppo delle virtù che caratterizzano il cristiano.

Sintesi tra fede e cultura

38. La Scuola Cattolica, aiutando gli alunni a realizzare la sintesi tra fede e cultura attraverso l'insegnamento, muove da una concezione profonda del sapere in quanto tale; essa non vuole in nessun modo distogliere l'insegnamento dall'obbiettivo che gli è proprio nell'educazione scolastica.

39. In questo contesto si coltivano le singole discipline nel pieno rispetto del metodo peculiare a ciascuna. Sarebbe quindi errato considerare le discipline scolastiche come semplici ausiliarie della fede o come mezzi utilizzabili per fini apologetici. Esse permettono di apprendere tecniche, conoscenze, metodi intellettuali, attitudini morali e sociali che consentano all'alunno di sviluppare la sua personalità e di inserirsi quale membro attivo nella comunità umana. Presentanto infatti non soltanto un sapere da acquisire ma anche valori da assimilare, ed in particolare verità da scoprire.

40. Alla luce di tale concezione globale della missione educativa della Scuola Cattolica, il maestro si trova nelle migliori condizioni per avviare l'alunno all'approfondimento della fede e per consentirgli contemporaneamente di arricchire e illuminare il sapere umano con i dati della fede. L'insegnamento presenta numerose occasioni per elevare gli alunni a vedute di fede, ma, al di là di queste circostanze, l'educatore cristiano sa scoprire il valido contributo che le discipline scolastiche possono recare allo sviluppo della personalità cristiana. Egli può formare lo spirito e il cuore dei discenti e disporli ad aderire al Cristo in modo personale e totalitario anche per l'arricchimento che la cultura reca alla persona.

41. Inoltre la scuola considera il sapere umano come una verità da scoprire. Nella misura in cui le varie materie sono coltivate e presentate come espressione dello spirito umano che in piena libertà e responsabilità ricerca il vero, esse sono già in qualche modo cristiane, poiché la scoperta e il riconoscimento della verita orienta l'uomo alla ricerca della verità totale. Il maestro, preparato nella propria disciplina, e che possiede anche la sapienza cristiana, trasmette all'alunno il senso di ciò che insegna e lo conduce, al di là delle parole, al cuore della verità totale.

42. Il patrimonio culturale dell'umanità comprende altri valori oltre all'ambito specifico del vero. Quando il maestro cristiano aiuta l'alunno a cogliere, apprezzare e assimilare tali valori, lo orienta progressivamente verso le realtà eterne. Tale dinamismo verso la sua sorgente increata spiega l'importanza dell'insegnamento per la crescita della fede.

43. Il raggiungimento di questo intento specifico della Scuola Cattolica dipende quindi, non tanto dalle materie o dai programmi, quanto principalmente dalle persone che in essa operano. Molto dipenderà dalla capacità dei maestri che l'insegnamento giunga ad essere una scuola di fede, una trasmissione cioè del messaggio cristiano. La sintesi tra cultura e fede è mediata dall'altra sintesi tra fede e vita nella persona degli educatori. La nobiltà del compito a cui sono chiamati richiede che, ad imitazione dell'unico Maestro Cristo, essi rivelino il mistero cristiano non solo con la parola ma anche con ogni loro gesto e comportamento. Si comprende così la fondamentale differenza che esiste tra una scuola il cui insegnamento è permeato di spirito cristiano e una scuola che si limita ad aggiungere la religione alle altre materie scolastiche.

Sintesi tra fede e vita

44. Fondato sull'assimilazione dei valori oggettivi, l'insegnamento, nella sua dimensione apostolica, non si limita alla sintesi tra fede e cultura, ma tende a realizzare nell'alunno una personale sintesi tra fede e vita.

45. La Scuola Cattolica assume come suo impegno specifico – e a nuovo titolo oggi di fronte alle inadempienze della famiglia e della società in questo settore – la formazione integrale della personalità cristiana dell'alunno; in ordine all'attuazione della sintesi tra fede e vita nella persona dell'alunno, è cosciente che l'uomo deve essere formato a un processo di continua conversione per poter essere ciò che Dio vuole che sia. Essa insegna ai giovani a dialogare con Dio nelle varie situazioni della loro vita personale. Inoltre li stimola a superare l'individualismo e a scoprire, alla luce della fede, che sono chiamati a vivere in maniera responsabile, una specifica vocazione in solidarietà con gli altri uomini. La trama stessa dell'umana esistenza li invita, in quanto cristiani, a impegnarsi nel servizio di Dio a vantaggio dei propri fratelli e a trasformare il mondo perché diventi dimora degna degli uomini.

46. La Scuola Cattolica insegna ai giovani a interpretare la voce dell'universo che rivela loro il Creatore e, attraverso le conquiste della scienza, a meglio conoscere sia Dio sia l'uomo. Nella quotidiana vita scolastica l'alunno impara che attraverso il suo agire nel mondo egli è chiamato a essere testimonianza viva dell'amor di Dio tra gli uomini, perché egli è parte di una storia di salvezza che riceve il suo senso ultimo nel Cristo, salvatore di tutti.

47. Consapevole che non basta essere rigenerati nel battesimo per essere cristiani ma che occorre vivere e operare in conformità del Vangelo, la Scuola Cattolia si impegna a creare nell'ambito della comunità scolastica un clima (3) che aiuti l'alunno a vivere la sua fede in maniera sempre più matura e ad acquistare gradatamente un atteggiamento che gli consenta di assumersi le responsabilità del suo battesimo. Essa tiene presente nell'educazione il posto insostituibile dato dalla dottrina cristiana alle virtù quali orientamenti permanenti e profondi che devono instaurarsi gradualmente nella coscienza. Le virtù teologali le assumono per sublimarle nella carità che ne diviene, per così dire, l'anima che trasforma l'uomo virtuoso in un cristiano. Pertanto il centro dell'azione educativa è il Cristo, modello sul quale il cristiano deve configurare la propria vita. In questo la Scuola Cattolica si differenzia da ogni altra scuola che si limita a formare l'uomo, mentre essa

1. Concilio Vaticano II, *Costituzione pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo "Gaudium et spes"*, 57.
2. Cf. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 2.
3. Cf. *ibid.* 8.

si propone di formare il cristiano e di far conoscere ai non battezzati, attraverso il suo insegnamento e la sua testimonianza, il mistero del Cristo che supera ogni conoscenza (4).

48. Se l'azione educativa specifica della Scuola Cattolica si svolge in collegamento con le varie istituzioni educative (quali, oltre alla famiglia, le comunità cristiane e parrocchiali, le associazioni giovanili, culturali, sportive, ecc.), non va però dimenticato che numerose altre sfere sociali costituiscono in molteplici forme una fonte di informazione e di partecipazione culturale. Di fronte a questa cosiddetta "scuola parallela" s'impone la presenza attiva della scuola che, attraverso una educazione sistematica e critica, prepari i giovani a un autocontrollo (5), che li renda capaci di scelte libere coscienti di fronte ai messaggi offerti dagli strumenti di comunicazione sociale. Occorre insegnare loro a sottoporre tali messaggi a un personale giudizio critico (6), a ordinarli in buone sintesi e a integrarli nella loro cultura umana e cristiana.

Insegnamento religioso

49. Nello svolgere la sua missione specifica – che è di trasmettere in modo sistematico e critico la cultura alla luce della fede e di educare il dinamismo delle virtù cristiane, promovendo così la duplice sintesi tra cultura e fede e tra fede e vita – la Scuola Cattolica è consapevole dell'importanza dell'insegnamento della dottrina evangelica come è trasmessa nella Chiesa Cattolica. Esso, infatti, è elemento fondamentale dell'azione educativa, inteso a orientare l'alunno verso una scelta cosciente, da vivere con impegno e coerenza.

50. Senza entrare nel merito della problematica relativa all'insegnamento della religione nella scuola va sottolineato che tale insegnamento, pur non esaurendosi nei "corsi di religione" che rientrano nei programmi scolastici, deve essere impartito nella scuola in maniera esplicita e sistematica, perché nella mente degli allievi non si crei uno squilibrio tra cultura generale e cultura religiosa. Tale insegnamento si diversifica fondamentalmente dagli altri perché il suo fine non è la semplice adesione dell'intelletto alle verità religiose, ma l'adesione di tutto l'essere alla persona del Cristo.

51. Pur riconoscendo che il luogo proprio della catechesi è la famiglia coadiuvata da altre comunità cristiane, in particolare quella parrocchiale, non si insisterà mai abbastanza sulla necessità e sull'importanza della catechesi nella Scuola Cattolica in ordine alla maturazione dei giovani nella fede.

52. La Scuola Cattolica sarà pertanto vigile a cogliere le istanze emergenti dallo sviluppo degli studi psico-pedagogici e specificamente catechistici, e soprattutto le iniziative e le direttive provenienti dai competenti organi ecclesiali. Sentirà inoltre il dovere di collaborare, mediante la preparazione sempre più qualificata degli operatori della catechesi nella scuola, alla migliore realizzazione del mandato catechistico della Chiesa.

La Scuola Cattolica luogo d'incontro della comunità educativa cristiana

53. Per tutti i motivi finora esposti, le Scuole Cattoliche devono presentarsi come "luoghi di incontro di coloro che vogliono testimoniare i valori cristiani in tutta l'educazione" (7). La Scuola Cattolica, più di ogni altra, deve costituirsi in comunità finalizzata alla trasmissione di valori di vita. Il suo progetto, come si è visto, tende all'adesione al Cristo, misura di tutti i valori, nella fede. Ma la fede viene assimilata soprattutto nel contatto con persone che ne vivono quotidianamente la realtà: la fede cristiana, infatti, nasce e cresce in seno a una comunità.

54. La dimensione comunitaria della Scuola Cattolica è dunque esigita non solo dalla natura dell'uomo e dalla natura del processo educativo, come per ogni altra scuola, ma dalla natura stessa della fede. Conoscendosi impari agli impegni derivanti dal proprio progetto educativo, la Scuola Cattolica è consapevole che la comunità che essa costituisce deve continuamente alimentarsi e confrontarsi con le fonti da cui deriva la ragione del suo esistere: la parola salvifica del Cristo così come si esprime nella Sacra Scrittura, nella Tradizione, soprattutto liturgica e sacramentale, e nell'esistenza di coloro che ne hanno vissuto e ne vivono.

55. Senza il costante riferimento alla Parola e il rinnovato incontro con il Cristo, la Scuola Cattolica perde il suo fulcro. Dal contatto con Lui essa trae tutta la forza richiesta per la realizzazione del proprio progetto educativo, dando "vita a un ambiente comunitario scolastico permeato dello spirito evangelico di libertà e carità" (8) in cui, prima ancora di averne chiara nozione, l'alunno può fare esperienza della propria dignità. In fedeltà all'ordine della persona e all'appello che Dio rivolge ad ogni uomo, la Scuola Cattolica contribuisce, infatti, a liberare l'uomo, a renderlo cioè, quale è destinato a essere, interlocutore cosciente con Dio, disponibile al suo amore.

56. Di "questa elementare dottrina religiosa che costituisce l'asse della metafisica esistenziale cristiana" (9), la comunità scolastica cattolica fa il paradigma della sua azione educativa. Essa non trasmette dunque la cultura come mezzo di potenza e di dominio, ma come capacità di comunione e di ascolto degli uomini, degli avvenimenti, delle cose. Non considera il sapere come mezzo di affermazione o di arricchimento ma come dovere di servizio e di responsabilità verso gli altri.

Altri aspetti del progetto educativo della Scuola Cattolica

57. Se la comunità cattolica ricorre a una soluzione alternativa per dare ai giovani una specifica formazione alla fede cristiana attraverso la Scuola Cattolica, questa, lungi dal costruire un sapere che divida dagli uomini e nutra la presunzione, esasperando le posizioni contrarie, favorisce e promuove l'incontro e la collaborazione. Si apre agli altri nel rispetto dei loro modi di pensare e di vivere, nell'accoglienza delle loro ansie e delle loro speranze, condividendo le loro condizioni e partecipando al loro divenire.

58. La Scuola Cattolica, perché mossa dall'ideale cristiano, è particolarmente sensibile all'appello che da ogni parte del mondo si leva per una società più giusta e si sforza di rispondervi contribuendo all'instaurazione della giustizia. Non si limita quindi a insegnare coraggiosamente quali siano le esigenze della giustizia, anche quando ciò comporta l'opposizione alla mentalità locale, ma cerca di rendere operative tali esigenze nella propria comunità, specie nella quotidiana vita scolastica. In alcune Nazioni la Scuola Cattolica, a causa della situazione giuridica e economica in cui svolge la sua attività, rischia di dare una controtestimonianza perché costretta ad autofinanziarsi accogliendo in prevalenza figli di famiglie agiate. Tale situazione preoccupa molto i responsabili dell'insegnamento cattolico, perché la Chiesa offre il suo servizio educativo in primo luogo a "coloro che non hanno mezzi economici o sono lontani dal dono della fede" (10). Poiché l'educazione è un efficace mezzo di progresso sociale ed economico dell'individuo, se la Scuola Cattolica rivolgesse le sue cure esclusivamente o di preferenza ai membri di alcune classi sociali più abbienti contribuirebbe ad affermare la loro posizione più vantaggiosa rispetto ad altre e favorirebbe un ordine sociale ingiusto.

59. E' evidente che un progetto educativo che impegna profondamente la persona richiede la libera adesione di tutti quelli che vi partecipano: non può essere imposto, ma viene offerto come una possibilità, una buona novella e, come tale, può essere rifiutato. Tuttavia per realizzarlo, per esservi fedele, occorre che la scuola possa contare sulla convergenza delle intenzioni e delle convinzioni di tutti i suoi membri.

Partecipazione della comunità cristiana al progetto educativo della Scuola Cattolica

60. Dichiarando in partenza il suo progetto e nello sforzo di mantenervisi fedele, la Scuola Cattolica costituisce una comunità autentica e veridica, la quale, assolvendo il suo specifico compito di trasmissione culturale, aiuta tutti i suoi membri ad assumere lo stile di vita tipico del cristiano: in essa, infatti, il rispetto dell'altro diventa servizio alla persona del Cristo; la collaborazione nasce sotto il segno della fratellanza; l'impegno politico per il conseguimento del bene comune è responsabilmente assunto come impegno per la costruzione del regno di Dio.

61. La collaborazione responsabile per attuare il comune progetto educativo è sentita quale dovere di coscienza da tutti i membri della comunità – insegnanti, genitori, alunni, personale amministrativo – ed è esercitata secondo i ruoli e i compiti propri di ciascuno. Tale partecipazione, vissuta nello spirito evangelico, è di sua natura testimonianza che non solo "edifica" il Cristo nella comunità, ma lo irradia, diventando "segno" per tutti.

La Scuola Cattolica come servizio ecclesiale e sociale

62. In tal modo la comunità scolastica cattolica rende un insostituibile servizio non solo alla persona degli allievi e di quanti, a diverso titolo, la compongono, ma anche alla società, che, oggi particolarmente divisa tra aspirazioni alla solidarietà e l'insorgere di sempre nuove forme di individualismo, può, se non altro, prendere atto della possibilità di dar vita ad autentiche comunità rese tali dalla convergente tensione verso il bene comune. Alla società pluralista di oggi, inoltre, la Scuola Cattolica, assicurando in maniera istituzionale una presenza cristiana nel mondo della cultura e dell'insegnamento, rivela con la sua stessa esistenza le ricchezze della fede, presentandole in risposta ai grandi problemi che travagliano

4. Cf. *Ef.* 3, 18-19.
5. Cf. *Istruzione Pastorale "Communio et progressio"*, 67.
6. Cf. *ibid.* 68.
7. Paolo VI, *Allocuzione al IX Congresso dell'O.I.E.C.*, in "L'Osservatore Romano", 9 giugno 1974.
8. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 8.
9. Paolo VI, *Valore dell'oblazione nella vita*, in "Insegnamenti di Paolo VI", vol. 8 (1970) 97.
10. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 9.

http://www.obrascatolicas.com

l'umanità. Soprattutto la Scuola Cattolica è chiamata a rendere un umile e amoroso servizio alla Chiesa assicurandole la presenza in campo educativo-scolastico a favore della famiglia umana.

63. Così facendo essa svolge un "autentico apostolato" (11). Adoperarsi quindi in questo apostolato "significa adempiere un compito ecclesiale insostituibile e urgente" (12).

V. - RESPONSABILITA' DELLA SCUOLA CATTOLICA OGGI

64. Visto nella sua giusta luce, il problema della Scuola Cattolica sta soprattutto nell'individuare e porre le condizioni che le consentano di svolgere la sua missione. Esso si presenta dunque in termini di ricerca lucida e creativa, di coraggio perseverante e condiviso per realizzare le condizioni individuate senza lasciarsi impressionare dal peso delle difficoltà interne ed esterne e dalla persistenza di slogans, abbastanza fuori moda (13) che, in ultima analisi, mirano alla soppressione della Scuola Cattolica (14). Indulgere ad essi è autolesionismo; vagheggiare, in forme più o meno radicali, una presenza non istituzionale della Chiesa in campo scolastico rivela una visione chimerica e pericolosa della medesima (15).

65. Nei secoli passati, a prezzo di grandi sacrifici, le istituzioni scolastiche ispirate alla Dottrina della Chiesa, si sono sforzate di attuarla arricchendo l'umanità di scuole rispondenti alle necessità dei tempi e dei luoghi. La Scuola Cattolica, cosciente della sua responsabilità a continuare questo servizio, riconosce anche le proprie inadempienze. Oggi, come nel passato, infatti, alcune istituzioni scolastiche che si dicono cattoliche sembrano non rispondere pienamente al progetto educativo che dovrebbe contraddistinguerle e perciò non assolvono i compiti che la Chiesa e la società a buon diritto attendono da esse. Senza pretendere di fare una disamina completa dei fattori che possono spiegare le difficoltà nelle quali si dibatte la Scuola Cattolica, si intende qui soltanto richiamarne alcuni allo scopo di stimolare una riflessione che induca a una coraggiosa riforma.

66. Ciò che manca spesso ai cattolici che operano nella scuola è forse fondamentalmente una chiara coscienza dell' "identità" della Scuola Cattolica stessa, e anche il coraggio di assumere tutte le conseguenze derivanti dalla sua "differenza" rispetto alle altre scuole. Si deve pertanto riconoscere che i suoi compiti si presentano più ardui e complessi soprattutto oggi, quando il cristianesimo esige di essere incarnato in forme nuove di vita a motivo delle trasformazioni in atto nella Chiesa e nella società, e particolarmente a causa del pluralismo e della tendenza crescente ad emarginare il messaggio cristiano.

67. La fedeltà al progetto educativo della Scuola Cattolica richiede anche per questo una continua autocritica e un costante ritorno ai principi e ai motivi ispiratori dai quali ricavare non una risposta automatica ai problemi dell'oggi, ma il senso che permetterà di risolverli in dialogo con le nuove prospettive pedagogiche e in collaborazione con quanti, senza distinzione di confessione, onestamente lavorano per il vero progresso dell'uomo. Tale collaborazione deve prioritariamente instaurarsi con le scuole di altre comunità cristiane allo scopo di promuovere, anche in questo campo, l'unità dei cristiani. Ma deve anche estendersi alle scuole statali. Iniziatasi mediante contatti fra insegnanti, incontri e ricerche in comune, questa collaborazione potrà estendersi dagli educatori agli allievi stessi ed alle loro famiglie.

68. Concludendo, è opportuno ricordare quanto già detto (16) sulle notevoli difficoltà giuridiche ed economiche che ostacolano in diversi Paesi l'attività della Scuola Cattolica. Esse le impediscono in particolare di estendere il suo servizio ai giovani di ogni livello socio-economico e la fanno erroneamente sembrare scuola per ricchi.

VI. - LINEE OPERATIVE

69. Dopo aver riflettuto sulle difficoltà che la Scuola Cattolica incontra, si passa ora a considerare le possibilità operative che si offrono a quanti lavorano in questo campo o ne hanno la responsabilità. Si tratta di rilevare alcuni tra i suoi maggiori problemi: l'organizzazione e pianificazione, le garanzie che ne assicurano il carattere specifico, l'impegno degli Istituti Religiosi nell'apostolato scolastico, la sua presenza nei Paesi di missione, la pastorale degli insegnanti, le associazioni professionali, la situazione economica.

11. *Ibid.* 8.
12. Paolo VI, *Al prof. Giuseppe Lazzati, rettore magnifico dell'Università del Sacro Cuore*, in "Insegnamenti di Paolo VI", vol. 9 (1971) 1082.
13. Paolo VI, *Allocuzione al IX Congresso dell'O.I.E.C.*, in "L'Osservatore Romano", 9 giugno 1974.
14. Cf. *supra* 18. 20. 23.
15. Paolo VI, *Allocuzione al IX Congresso dell'O.I.E.C.*, in "L'Osservatore Romano", 9 giugno 1974.
16. Cf. *supra* 58.

Organizzazione e pianificazione della Scuola Cattolica

70. L'insegnamento cattolico si ispira ai principi generali enunciati dal Concilio Vaticano II in ordine alla collaborazione tra la gerarchia e gli operatori di apostolato. Per il principio di partecipazione e corresponsabilità i diversi gruppi che costituiscono la comunità educativa vengono associati, secondo le proprie competenze, alle decisioni concernenti la Scuola Cattolica e alla loro applicazione (17). E' soprattutto nell'elaborazione e realizzazione di un progetto educativo cristiano che si applica questo principio messo in luce dal Concilio. L'assegnazione delle diverse responsabilità è regolata dal principio di sussidiarietà con il quale l'autorità gerarchica rispetta in particolare le competenze professionali proprie dell'insegnamento e dell'educazione. Infatti "il diritto e il dovere di esercitare l'apostolato è comune a tutti i fedeli sia chierici sia laici e anche i laici hanno compiti propri nell'edificazione della Chiesa" (18).

71. Questo principio enunziato dal Concilio Vaticano II si applica in modo particolare all'apostolato della Scuola Cattolica che unisce strettamente l'insegnamento e l'educazione religiosa a un'attività professionale ben definita. Qui soprattutto si attua la speciale missione del laico, che è divenuta "tanto più urgente in quanto l'autonomia di molti settori della vita umana si è, come è giusto, assai accresciuta, talvolta con un certo distacco dall'ordine etico e religioso e con grave pericolo della vita cristiana" (19). Inoltre i laici impegnati nella Scuola Cattolica sono invitati a "collaborare più immediatamente con l'apostolato della gerarchia" (20), sia per mezzo dell'insegnamento religioso (21), sia con l'educazione religiosa più generale che cercano di promuovere aiutando gli alunni ad operare una sintesi personale tra fede e cultura e tra fede e vita. La Scuola Cattolica riceve quindi dalla gerarchia, in questo senso, un "mandato" in quanto istituzione apostolica" (22).

72. L'elemento essenziale di tale mandato è "l'unione con coloro che lo Spirito Santo ha posto a reggere la Chiesa di Dio" (23). Questo legame si esprime anche nella pianificazione della pastorale d'insieme. "In tutta la diocesi o in regioni speciali di essa tutte queste opere di apostolato siano coordinate ed intimamente unite tra di loro, sotto la guida del vescovo: di modo che tutte le iniziative e le attività di carattere catechistico, missionario, caritativo, sociale, familiare, scolastico e ogni altro lavoro mirante a fini pastorali, tendano a un'azione concorde, dalla quale nello stesso tempo sia resa più palese l'unità della diocesi" (24).

Ciò si rivela indispensabile per la Scuola Cattolica godendo essa della "cooperazione apostolia dell'uno e dell'altro clero, dei religiosi e dei laici" (25).

Garanzia del carattere specifico della Scuola Cattolica

73. Queste premesse assicurano lo sviluppo del carattere specifico della Scuola in quanto Cattolica. Se l'autorità gerarchica ha la missione di vigilare sulla ortodossia dell'insegnamento religioso e sull'osservanza della morale cristiana nella Scuola Cattolica, è compito di tutta la comunità educativa assicurare nella pratica i caratteri distintivi che ne fanno un ambiente di educazione cristiana. Una responsabilità particolare grava sui genitori cristiani che affidano ad essa i loro figli: l'averla scelta non li esime dal personale dovere di educarli cristianamente. Essi sono tenuti alla collaborazione attiva e ciò richiede che da una parte aiutino lo sforzo educativo compiuto dalla Scuola Cattolica e dall'altra vigilino, attraverso i diversi mezzi offerti dalle strutture di partecipazione, perché essa sia fedele ai principi educativi cristiani. Un ruolo non meno importante spetta agli insegnanti stessi nella salvaguardia e promozione della missione specifica della Scuola Cattolica, in particolare per quanto riguarda l'atmosfera cristiana che deve permeare l'insegnamento e la vita della scuola. In caso di difficoltà o conflitti concernenti l'autentico carattere cristiano della Scuola Cattolica, l'autorità gerarchica può e deve intervenire.

Scuola Cattolica e Istituti Religiosi

74. Alcuni problemi provengono dal fatto che certi Istituti Religiosi, fondati per l'apostolato educativo scolastico, a motivo delle trasformazioni sociali o politiche, si sono poi inseriti in altre attività abbandonando le scuole. In altri casi invece lo sforzo di adeguamento alle raccomandazioni del Con-

17. Cf. Concilio Vaticano II, *Costituzione pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo "Gaudium et spes"*, 43.
18. Concilio Vaticano II, *Decreto sull'Apostolato dei laici "Apostolicam actuositatem"*, 25.
19. *Ibid.* 1.
20. Concilio Vaticano II, *Costituzione dogmatica sulla Chiesa "Lumen gentium"*, 33.
21. Cf. Concilio Vaticano II, *Decreto sull'Apostolato dei laici "Apostolicam actuositatem"*, 10.
22. *Ibid.* 24.
23. *Ibid.* 23.
24. Concilio Vaticano II, *Decreto sull'Ufficio pastorale dei vescovi nella Chiesa "Christus Dominus"*, 17.
25. Concilio Vaticano II, *Decreto sull'Apostolato dei laici "Apostolicam actuositatem"*, 23.

cilio Vaticano II, riguardanti una revisione del proprio carisma alla luce delle origini dell'Istituto, ha orientato alcuni religiosi e religiose ad abbandonare le scuole cattoliche.

75. Occorre ridimensionare certe motivazioni addotte contro l'insegnamento. Si sceglie un apostolato cosiddetto "più diretto" (26) dimenticando l'eccellenza e il valore apostolico dell'attività educativa nella scuola (27). Vi è poi chi tende a dar maggior importanza a un'azione individuale che a quella svolta comunitariamente in istituzioni specificamente apostoliche. I vantaggi di un apostolato comunitario in campo educativo sono evidenti. Inoltre si giustifica talora l'abbandono delle scuole cattoliche con il fatto di una inefficacia, almeno apparente, nel perseguire certi obiettivi. Questa considerazione inviterebbe piuttosto a sottoporre ad una profonda revisione l'attività concreta svolta nella scuola e a ricordare l'atteggiamento di umiltà e speranza proprie di ogni educatore convinto che la sua opera non può essere misurata con i criteri razionalistici applicati ad altri campi (28).

76. Quando situazioni particolari richiedessero un ridimensionamento dell'apostolato scolastico o una sua trasformazione in altre attività, tocca alla competente autorità ecclesiastica locale valutare l'opportunità e necessità di tale conversione, tenendo presenti le riflessioni sulla pastorale d'insieme precedentemente esposte (29).

La Scuola Cattolica nei Paesi di missione

77. L'apostolato nella Scuola Cattolica acquista un'importanza ancor maggiore quando si tratti delle terre di missione. Nei Paesi che hanno giovani Chiese sostenute ancora dalla presenza di missionari stranieri, l'efficacia della Scuola Cattolica dipenderà molto dal suo sapersi adattare alle esigenze locali, facendosi espressione della comunità cattolica locale e nazionale e contribuendo al suo progresso e sviluppo attraverso la qualità professionale e la collaborazione aperta delle scuole cattoliche. Nei Paesi dove la comunità cristiana è ancora in formazione e quindi non è in grado di assumersi la responsabilità diretta delle istituzioni educative, l'autorità gerarchica, pur sostenendo temporaneamente tale responsabilità, dovrà mirare agli obiettivi menzionati a proposito dell'organizzazione della Scuola Cattolica (30).

Gli insegnanti della Scuola Cattolica

78. Gli insegnanti, con la loro azione e testimonianza, sono tra i protagonisti più importanti che mantengono alla Scuola Cattolica il suo carattere specifico. E' indispensabile quindi garantire e promuovere il loro aggiornamento con una adeguata azione pastorale. Essa dovrà avere per obiettivo sia l'animazione generale che favorisce la testimonianza cristiana degli insegnanti, sia la preoccupazione dei problemi che riguardano il loro apostolato specifico, in particolare una visione cristiana del mondo e della cultura e una pedagogia adatta ai principi evangelici. Un campo vastissimo si apre qui alle Organizzazioni Nazionali e Internazionali che riuniscono, a diversi livelli, gli insegnanti cattolici e le istituzioni educative.

79. Le Organizzazioni professionali che si propongono di proteggere gli interessi di quanti lavorano in campo educaivo devono anch'esse essere considerate nel quadro della missione specifica della Scuola Cattolica. I diritti delle persone in essa impegnate devono essere salvaguardati con grande senso di giustizia. Che si tratti però di interessi materiali o di condizioni sociali e morali che permettono lo sviluppo professionale, il principio enunziato dal Concilio Vaticano II trova qui una particolare applicazione: "Imparino i fedeli a distinguere accuratamente fra i diritti e i doveri che loro incombono in quanto sono aggregati alla Chiesa, e quelli che loro competono in quanto membri della società umana. Cerchino di metterli in armonia fra loro, ricordandosi che in ogni cosa temporale qualsiasi devono essere guidati dalla coscienza cristiana" (31). Inoltre "i laici, anche quando sono occupati in cure temporali, possono e devono esercitare una preziosa azione per l'evangelizzazione del mondo" (32). Se di conseguenza essi, organizzandosi in associazioni specifiche, si propongono di salvaguardare i diritti degli educatori, dei genitori e degli alunni, devono tener presente la missione specifica della Scuola Cattolica che è a servizio dell'educazione cristiana della gioventù. "Il laico che è ad un tempo fedele e cittadino, deve continuamente farsi guidare dalla sola coscienza cristiana" (33).

80. In tale prospettiva queste associazioni devono non solo esaminare e salvaguardare i diritti dei loro membri, ma anche vegliare sulla loro partecipazione alle responsabilità inerenti alla missione specifica della Scuola Cattolica. Inserendosi liberamente in un'attività professionale avente un carattere specifico, il personale dell'insegnamento cattolico è tenuto a rispettare tale carattere e a recarvi la propria cooperazione attiva sotto la direzione degli organizzatori responsabili.

Situazione economica delle Scuole Cattoliche

81. Dal punto di vista economico la situazione di numerose scuole cattoliche è migliorata e in alcune Nazioni si è normalizzata. Questo si è verificato dove i governi hanno avvertito i vantaggi e la necessità di un pluralismo scolastico che offra varie alternative al sistema scolastico statale. Dai sussidi vari concessi a titolo gratuito si è giunti ad accordi, convenzioni, contratti che, mentre garantiscono alle scuole cattoliche la duplice possibilità di conservare il loro specifico carattere e di svolgere adeguatamente il loro compito, le inseriscono in modo più o meno completo nel sistema scolastico nazionale assicurando loro condizioni economiche e diritti analoghi a quelli delle scuole statali.

82. Questi accordi sono stati stipulati per l'interessamento dei rispettivi governi, che riconoscevano così il servizio pubblico offerto dalla Scuola Cattolica, e per l'azione risoluta della gerarchia o della comunità nazionale. Tali soluzioni sono un incoraggiamento per i responsabili della Scuola Cattolica nei Paesi dove la comunità cattolica deve ancora sostenere gravosi oneri finanziari per conservare una rete, spesso molto importante, di scuole cattoliche. Devono convincersi che impegnandosi a regolarizzare una situazione, in questo campo spesso ingiusta, non solo contribuiscono ad assicurare ad ogni fanciullo un'educazione rispettosa del suo pieno sviluppo, ma difendono anche la libertà di insegnamento e il diritto dei genitori a scegliere per i loro figli un'educazione conforme alle loro legittime esigenze (34).

VII. - IMPEGNO CORAGGIOSO E SOLIDALE

83. Impegnarsi a percorrere l'itinerario educativo della Scuola Cattolica significa anzitutto esprimere un grande atto di fede nella necessità e incidenza di un tale apostolato. Chi infatti ha la fede e accetta il messaggio del Cristo, chi ama e comprende la gioventù oggi, chi discerne i problemi e le difficoltà che travagliano il mondo, è in grado di rendersi conto che l'attuazione di una Scuola Cattolica coerente con la sua vera fisionomia esige il coraggio e l'audacia di contribuire al suo sviluppo, imprimendo svolte decisive a tante sue realizzazioni in conformità degli attuali bisogni e del sublime ideale che la ispira.

84. La validità dei risultati educativi della Scuola Cattolica, comunque, non va misurata in termini di immediata efficienza: nell'educazione cristiana, oltre alla libertà dell'educatore e a quella dell'educando in rapporto di dialogo, si deve tener presente il loro commisurarsi con il fattore "grazia". Libertà e grazia maturano i loro frutti secondo i ritmi dello spirito, che non sono misurabili con le categorie temporali. Innestandosi nella libertà umana la grazia è in grado di portarla alla sua pienezza fino a condurla alla libertà dello Spirito; collaborando in modo consapevole ed esplicito con tale specifica forza liberatrice, la Scuola Cattolica si pone come fermento cristiano del mondo.

85. Nella certezza che in ogni uomo opera misteriosamente lo Spirito, la Scuola Cattolica si offre, con il suo peculiare progetto educativo e con i mezzi che le sono propri, anche ai non-cristiani, riconoscendo, conservando e impegnandosi a far progredire i beni spirituali e morali e i valori socio-culturali che caratterizzano le diverse civiltà (35).

86. In tale prospettiva va precisato che la sproporzione tra le risorse impiegate e l'esiguità del numero di alunni che la Scuola Cattolica direttamente raggiunge non può distoglierla dal continuare a rendere il suo servizio, in quanto l'unica condizione che, di diritto, si pone al suo sussistere è la fedeltà al proprio specifico progetto educativo; in tale condizione va pure individuato il criterio fondamentale che deve orientare lo sforzo di ridimensionamento delle istituzioni scolastiche cattoliche, dove questo si richiede.

87. Se tutti i responsabili della Scuola Cattolica vorranno continuare la riflessione sulla loro missione fino alla riscoperta del valore apostolico dell'insegnamento, saranno poste le premesse perché essa possa seguitare a offrire il suo servizio in condizioni migliori e possa trasmettere fedelmente la sua missione alle nuove generazioni. I responsabili attingeranno allora convinzione, sicurezza, gioia e spirito di sacrificio nella certezza che a numerosi giovani essi offriranno l'opportunità di crescere nella fede e di accettare e vivere i principi e i tesori della verità, della carità e della speranza.

88. Nell'intraprendere ogni sforzo volto all'incremento e alla completa realizzazione della Scuola Cattolica, la Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica sente viva e pressante l'urgenza di ripetere un caldo e cordiale incoraggiamento a quanti operano in essa: non possono dubitare dell'impor-

26. Cf. *supra* 23.
27. Cf. *supra* 38-48.
28. Cf. *supra* 22.
29. Cf. *supra* 70-72.
30. Cf. *supra* 70-72.
31. Concilio Vaticano II, *Costituzione dogmatica sulla Chiesa "Lumen gentium"*, 36.
32. *Ibid.* 35.
33. Concilio Vaticano II, *Decreto sull'Apostolato dei laici "Apostolicam actuositatem"*, 5.

34. Cf. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, 6.
35. Cf. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sulle relazioni della Chiesa con le religioni non cristiane "Nostra aetate"*, 2.

http://www.obrascatolicas.com

tanza apostolica dell'insegnamento nel quadro dei molteplici servizi in cui si articola l'unica e identica missione salvifica della Chiesa.

89. In particolare agli Istituti Religiosi che, attuando uno specifico carisma suscitato dallo Spirito Santo nella Chiesa, si dedicano all'educazione cristiana della gioventù, la Chiesa stessa guarda con rinnovata fiducia e speranza perché, in fedeltà dinamica al carisma dei loro fondatori, vogliano dare il loro apporto all'attività educativa e apostolica nelle scuole cattoliche senza lasciarsi sviare dal richiamo seducente di attività apostoliche spesso solo apparentemente più efficaci.

90. A poco più di un decennio dalla chiusura del Concilio Ecumenico Vaticano II, la Congregazione per l'Educazione Cattolica rivolge ancora ai sacerdoti, religiosi, religiose e laici che svolgono la loro missione nella Scuola Cattolica l'esortazione finale della dichiarazione conciliare sull'Educazione Cristiana, perché perseverino "con generosità nel compito intrapreso, sforzandosi di eccellere nel permeare gli alunni dello Spirito del Cristo, nell'arte pedagogica e nell'applicazione scientifica, in modo che promuovano non solo il rinnovamento della Chiesa all'interno, ma anche ne mantengano e ne accentuino la benefica presenza nel mondo moderno, specie in quello intellettuale" (36).

CONCLUSIONE

91. Nella prospettiva del compito affidato alla Scuola Cattolica – senza sminuire il valore della testimonianza e del lavoro compiuto da tanti cattolici nell'insegnamento di stato delle diverse Nazioni – questo documento intende incoraggiare ogni sforzo mirante a promuoverne la causa; nella società pluralistica odierna essa è, infatti, in grado di offrire più che mai un servizio inestimabile e necessario. Riferendosi costantemente ai valori evangelici, si fa protagonista della costruzione di un mondo nuovo svincolato da una mentalità impregnata di edonismo, di efficentismo, di consumismo.

92. Alle singole Conferenze episcopali si rivolge ora il rispettoso invito a considerare questi principi che ispirano la Scuola Cattolica, a svilupparli e a tradurli in programmi concreti rispondenti alle situazioni particolari e alle esigenze dei vari ordini e gradi di istruzione del sistema scolastico nei vari Paesi.

93. Consapevole della complessità e delicatezza del problema, la Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica indirizza queste riflessioni anche a tutto il popolo di Dio nella certezza che, nell'economia della salvezza, le povere forze umane affrontano e soffrono il problema tentandone le soluzioni, ma che il successo finale di ogni sforzo è dato non dalla fiducia in esse, ma in Gesù Maestro che ispira, guida, sorregge e dirige fino al sicuro compimento quanto viene intrapreso nel suo nome.

Roma, 19 Marzo 1977, Festa di S. Giuseppe. - Gabriel Marie Card. GARRONE, *Prefetto.* Antonio M. Javierre, Arcivescovo tit. di Meta, *Segretario.*

36. Concilio Vaticano II, *Dichiarazione sull'Educazione cristiana "Gravissimum Educationis"*, Conclusione.

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium: **L'Osservatore romano**, 6 luglio 1977 p. 3-4. Vide in **Doc. Cath.** 74 (1977) 705 litteras diei 24 iunii 1977, quibus eadem Sacra Congregatio pro Institutione Catholica documentum mittebat Praesidibus Conferentiarum episcopalium. **Adn.** G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 128 (1977-III) 271-283; H. CARRIER in **PrM** 62 (1973) 467-484; G. DE ROSA in **La Civ. Catt.** 128 (1977-III) 469-481, et 128 (1977-IV) 114-129; G. GARRONE in **L'Osservatore romano**, 6 luglio 1977 p. 1.

4506

1977 MAR 26.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 69 (1977) 462-467

Allocutio ad Regionis Centralis Galliae sacros Praesules, visitationis "Ad limina" occasione coram admissos:

De ministerio sacerdotali denegando uxoratis, de celebratione dominicali absque sacerdote deque catechesi christiana undequaque fovenda

Chers Frères dans le Christ, Soyez les bienvenus! Cette rencontre avec nos Frères dans l'Episcopat, venus par région nous entretenir de leur ministère pastoral, constitue l'un des actes les plus importants et les plus émouvants de notre charge de Successeur de Pierre. Désireux de partager vos joies et
463 vos / peines, vos difficultés, mais aussi vos espoirs, Nous voulons vous aider à discerner l'essentiel et vous confirmer dans la Foi.

Vos diocèses sont célèbres à plus d'un titre: Bourges, Sens, Tours, Blois, Chartres, Moulins, Nevers, Orléans! Les noms de grands saints y sont attachés: de mémoire, Nous citons saint Martin, sainte Jeanne d'Arc, sainte Bernadette, mais ils son légion. Et vos ancêtres ont laissé, dans cette région du centre, des cathédrales, des monuments religieux, qui attestent encore aujourd'hui l'harmonie merveilleuse de leur art et de l'épanouissement de leur foi. N'est-ce pas un encouragement à construire aujourd'hui l'Eglise, avec les nouvelles pierres vivantes de nos générations?

A cette oeuvre, vous vous consacrez sans ménagement. Nous apprécions vivement le zèle que vous déployez pour consolider les forces chrétiennes qui demeurent ou resurgissent et tracer de nouvelles voies pour l'Evangile. Vous cherchez, dites-vous, à aider les croyants, souvent minoritaires, à approfondir leur foi au Christ, à les faire participer activement à la vie ecclésiale, à aider les "militants" à s'engager dans leur milieu de vie ou de travail, en veillant à ce que cette action soit reliée au salut en Jésus-Christ et porte objectivement la marque de critères évangéliques. Gardons-nous bien en effet de négliger ceux qui ont la foi et la manifestent de quelque façon, fréquentent l'église, demandent les sacrements, veulent la catéchèse pour leurs enfants, même si leur vigueur apostolique et leur impact dans la société ne sont pas au niveau de vos souhaits. C'est la portion fidèle du Peuple de Dieu sur laquelle il faut d'abord compter. Là où subsiste un reste de foi ou de piété, c'est une grâce: il s'agit d'éclairer, d'éduquer, de fortifier.

Mais vous êtes aussi préoccupés des brebis qui semblent hors du "bercail": de ceux qui délaissent la pratique dominicale, des groupes qui vivent comme si un "mur de séparation" les éloignait de l'Eglise, de ceux qui ne s'inspirent plus de la foi, explicitetement du moins, pour la construction de la cité. Nous apprécions votre lucidité, Nous partageons votre préoccupation missionnaire, Nous regardons avec vous ce qui peut être porteur d'espérance. Mais les moyens apostoliques ont besoin d'être mûrement réfléchis, solidement éprouvés. Et n'oubliez pas que vous êtes liés à tous vos Frères dans l'Episcopat. La collégialité épiscopale, si bien mise en lumière au Concile Vatican II, vous fait prendre part aux charges de l'Eglise universelle autour du Pape; elle appelle donc une solidarité sans faille lorsqu'il s'agit d'appliquer les orientations et
464 les mesures adoptées pour les autres diocèses ou l'ensem/ble de l'Eglise, même si personnellement vous êtes tentés par d'autres projets.

La semaine dernière, Nous avons abordé avec nos confrères de l'Ouest de la France un certain nombre de points qui vous intéressent vous aussi. Nous n'allons pas les reprendre aujourd'hui, vous pouvez vous y reporter. Nous relevons cependant trois problèmes particuliers dans votre schéma de présentation: le ministère presbytéral, les assemblées dominicales sans prêtres, la catéchèse.

1. Nous comprenons que la relève sacerdotale vous préoccupe de plus en plus. Le problème doit vous préoccuper sérieusement, mais non au point de vous amener à concentrer vos regards et vos espoirs sur les solutions impossibles ou illusoires. Dieu merci, cette difficulté n'est pas universelle dans l'Eglise, et il convient plutôt de la considérer comme temporaire et surmontable. Il faut donc chercher tout ce qui peut être fait pour débloquer la situation, selon les voies qui ont été établies ou confirmées pour l'ensemble de l'Eglise.

L'hypothèse de recourir à l'ordination d'hommes mariés dans l'Eglise latine n'a pas été jugée opportune, comme vous le savez tous, par les plus hautes instances de l'Eglise, et avec notre approbation, voilà à peine six ans. L'Eglise a pensé qu'elle pouvait miser sur la grâce de l'Esprit Saint et sur la préparation des âmes, pour susciter des hommes totalement consacrés au Royaume de Dieu. C'est dans ce sens qu'il nous faut tous travailler. Mesurez-vous les risques de doutes, d'hésitations paralysantes, de désengagements, que peut procurer ou renforcer la remise en cause publique du célibat sacerdotal, même à l'état de souhait? Pensez-vous vraiment que ce serait la solution? Le problème crucial, celui qui détruit les germes de vocation, n'est-il pas d'abord celui d'une crise de la foi, et plus encore peut-être la peur d'un engagement définitif très répandue chez les jeunes? Or ne voyez-vous pas qu'il est rendu plus aigu par le manque de cohésion, de clarté, de fermeté, sur l'identité du prêtre de demain, alors que cette dernière n'a pas changé et ne saurait changer? Les jeunes, c'est normal, veulent savoir où ils vont, quel genre de vie sera le leur. Songez à la perspective spirituelle dans laquelle votre génération ou même celle d'après vous s'est préparée au sacergeaient, comme la lettre du vénéré Cardinal Suhard sur "Le Prêtre dans la Cité". Le Concile Vatican II a pu compléter cette perspective; il ne l'a point abolie. Proposer le rôle du prêtre dans toute sa grandeur et son urgence, avec toutes ses exigences, voilà le problème primordial à nos yeux./
465 Nous vous livrons quelques suggestions, sans douter bien sûr que vous ayez déjà commencé à les explorer. A l'intérieur des diocèses, entre les diocèses, n'est-it pas possible d'envisager encore une meilleure répartition des forces sacer-

dotales, diocésaines ou religieuses? Les possibilités du diaconat ont-elles été vraiment mises en oeuvre, quant au choix des candidats, quant à leur préparation plus poussée? Ne peut-on pas lancer un appel plus résolu, plus assidu, pour les vocations sacerdotales d'aînés, mais aussi d'adolescents et même d'enfants? Songeons à tous ces groupes de jeunes, soucieux de recherche spirituelle et de participation à quelque responsabilité d'Eglise: sont-ils donc insensibles à de tels appels? Vous-mêmes, Evêques, beaucoup plus en contact avec les jeunes qu'autrefois, ne craignez pas de leur exposer souvent le problème de la relève sacerdotale, avec le tact et l'ardeur qui conviennent. Et que vos équipes de prêtres, même dans les secteurs difficiles, rayonnent la joie de leur sacerdoce, celle de labourer et de semer pour le Seigneur, sans voir encore la récolte, pas même parfois la germination, portés par cette espérance invincible que donne une vie intérieure profonde!

2. Vous abordez aussi la question des assemblées dominicales sans prêtres, dans les secteurs ruraux où le village forme une certaine unité naturelle pour la vie comme pour la prière, qu'il serait périlleux d'abanndonner ou de disperser. Nous en saisissons bien la raison, et les avantages qu'on peut en tirer pour la responsabilité des participants et la vitalité du village. Le monde actuel préfère ces communautés à taille humaine, à condition évidemment qu'elles soient suffisamment étoffées, vivantes et loin de l'esprit de ghetto. Nous vous disons donc: avancez avec discernement, mais sans multiplier ce type de rassemblement, comme si c'était la meilleure solution et la dernière chance! D'abord, vous êtes très convaincus de la nécessité de choisir judicieusement et de préparer les animateurs, laïcs ou religieux, et déjà à ce niveau, le rôle du prêtre apparaît capital. D'autre part, l'objectif doit demeurer la célébration du sacrifice de la messe, seule vraie réalisation de la Pâque du Seigneur. Et surtout pensons bien que ces assemblées du dimanche ne pourront suffire à rebâtir des communautés vivantes et rayonnantes, dans un contexte de populations peu chrétiennes, ou en voie de laisser tomber la pratique dominicale. Il faudrait créer en même temps d'autres rencontres, d'amitié et de réflexion, des groupes de formation chrétienne, avec le concours de prêtres et de laïcs plus formés, qui aideraient leur entourage immédiat à tisser
466 des liens de charité et à mieux prendre / en charge leurs responsabilités familiales, éducatives, professionnelles, spirituelles.

3. La catéchèse. Dans le contexte de "mal-croyance" que vous décrivez, Nous comprenons la nécessité d'une approche pédagogique de la foi au Christ, souvent lente et progressive, proche de l'expérience humaine, qui restitue au message chrétien sa saveur de Bonne Nouvelle, son attrait, le rende aussi audible que possible. Jésus s'exprimait par des paraboles proches du terroir et tous les apôtres, à commencer par saint Paul, ont cherché à aplanir, pour les diverses mentalités, le chemin de la foi. Cependant, si nous donnons ce que l'apôtre appelait le "lait" spirituel aux débutants, aux chrétiens du seuil, trouvons en même temps le moyen de nourrir plus substantiellement ceux qui croient déjà, qui sont capables d'une formation doctrinale, qui désirent une vie spirituelle et apostolique plus avancée. Et à tous, il nous faut annoncer le Message, sans que jamais le caractère progressif de la présentation ou l'adaptation du langage n'entraînent une incohérence avec la doctrine authentique. Nous ne gagnerons rien à construire avec de mauvais matériaux (1). Et il nous faut trouver les moyens de faire entendre l'Evangile hardiment et avec clarté, là où tant d'autres voix étrangères inculquent de mille manières d'autres messages humains. Oh! certes, plusieurs en font durement l'expérience. Certaines terres semblent longtemps imperméables à l'Evangile: l'appel de Dieu, du Christ, semble ne rencontrer aucun écho dans nombre de coeurs. Quelle épreuve pour l'apôtre! Et pourtant, "malheur à moi si je ne prêchais pas l'Evangile!" (2). Peut-être faut-il d'abord susciter un climat de prière pour l'entendre. Le Message chrétien conserve toujours un caractère abrupt, qui oblige au choix de la foi et qui d'ailleurs présente paradoxalement plus d'attrait qu'on ne le pense. Croyons-en la force de la Parole de Dieu!

Voilà, chers Frères, quelques orientations au regard de vos problèmes apostoliques. Ceux-ci sont sérieux, graves. Cependant, Frères, reprenez courage, en confiant au Seigneur l'avenir de vos diocèses. Il ne peut que récompenser votre fidélité, celle de vos collaborateurs, auxquels vous direz notre affection, notre confiance. Et ne craignez pas d'élargir votre coeur d'apôtre, celui de vos fidèles, aux soucis et aux espoirs des autres Eglises locales. Leurs difficultés sont peut-être d'un autre ordre, mais elles ne sont pas légères. Pour Nous, au lieu où la Providence nous / a placé, Nous sommes chaque jour infor- 467
mé, avec nos Dicastères, de situations de détresse de telle ou telle Eglise, en Europe de l'Est, en Afrique, en Asie, en Amérique latine: obstacles, tribulations, voire persécutions, inhérentes à toute évangélisation. C'est le lot de tous les disciples du Seigneur. Mais il y a aussi des printemps remarquables, parfois imprévus. Le plus à craindre, ce serait le manque de vigueur des croyants. Mais que le Christ ressuscité soit notre espérance, que l'Esprit Saint soit notre soutien! De tout coeur, Nous vous donnons notre Bénédiction Apostolique.

1. Cfr. *1 Cor* 3, 12.
2. *1 Cor* 9, 16.

Adn. G. FERRARO in **La Civ. Catt.** 129 (1978-I) 373-382.

4507

1977 MAR 31.- SC pro SACR.-CULTU, LIT. CIRC. PART.*

Confirmatur Decretum "Quam singulari" circa obligationem praemittendi sacramentum Confessionis primae puerorum Communioni sacramentali

Romae, die 31 Martii 1977

Eminentissime Domine, In quibusdam Ecclesiae partibus atque apud nonnullos coetus, qui rei catecheticae adlaborant, quamvis Declaratio *Sanctus Pontifex* die 24 Maii 1973 edita sit coniunctim a SS. Congregationibus pro Disciplina Sacramentorum et pro Clericis (cfr. *A.A.S.* 65, 1973, 410) nihilominus dissensiones ac dubia adhuc permanent circa ecclesiasticam disciplinam quae respicit Confessionis sacramentum primae puerorum Communioni praemittendum. Ad rem quod attinet, haud paucae denuntiationes et petitiones ad Apostolicam Sedem pervenerunt, quae ab Episcopis, a sacerdotibus et a parentibus sunt delatae. Expressis autem verbis quaestionem de hac re proposuit Institutum religiosum, vitae apostolicae addictum, quod ministerium suum in variis exercet Nationibus; ab eo scilicet quaesitum est, num liceat, post praedictae Declarationis promulgationem, suscipere "per modum regulae generalis" primam Communionem sine praevia Confessione in iis paroeciis in quibus usus huiusmodi invaluit.

Praeterea, nuper institutae de hac re investigationes a S. Congregatione pro Sacramentis et pro Cultu Divino suaserunt tum necessitatem inculcandi Ecclesiae normas ad hanc quaestionem spectantes, tum etiam opportunitatem rursus explicandi, quatenus opus esset, praedictae Declarationis mentem atque propositum: quod fit per responsionem ex officio datam (cfr. *Adnexum*) ad quaestionem, quam Institutum religiosum, cuius mentio supra facta est, proposuerat.

Haud certe necessarium est explicare, quae causa fuerit illam promulgandi Declarationem, cum omnes probe noverint, quam gravem perturbationem attulerint nonnullae opiniones, rationibus psycologicis et paedagogicis innixae, quibus quidem ipsa tradita Ecclesiae disciplina penitus subvertebatur. Attamen iuvat illud animadvertere quod, dum ante Decretum *Quam singulari* (cfr *A.A.S.* II Vol., p. 579) secundum communem sententiam pueri, qui certam aetatem attigissent, ad Confessionem admitti poterant, non autem ad Communionem sumendam, nunc e contra affirmatur pueros posse quidem ipsa tradita Ecclesiae disciplina penitus subvertebatur. Confessionem huic Sacramento praemitti. Iam secundum Decretum *Quam singulari* origo improbandarum consuetudinum in eo ponebatur, quod aetas discretionis apta ad sacramenta suscipienda nondum erat definita: "Quos reprehendimus abusus ex eo sunt repetendi, quod nec scite nec recte definiverint quaenam sit aetas discretionis, qui aliam Poenitentiae, aliam Eucharistiae assignarunt". Quare in n. 1 partis dispositivae eiusdem Decreti statuitur unicam esse aetatem ad haec Sacramenta idoneam, eaque adepta, obligationem incipere utrumque recipiendi iuxta designatum ordinem, scilicet Confessione Communioni praemissa: "Aetas discretionis tum ad Confessionem tum ad S. Communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto Confessionis et Communionis" (1).

Confessionem praemittendam esse S. Communioni manifesto patet sive ex ordine, quo in Decreto duo haec Sacramenta recensentur eorumque fit mentio, sive ex eo, quod abusus improbati tunc respiciebant non tam admissionem ad Confessionem, quam potius accessum ad S. Communionem.

(1) Vix attinet dicere obligationem strictam Confessionis intellegendam esse secundum traditam Ecclesiae doctrinam.

http://www.obrascatolicas.com

Necessitas tuendi ac fovendi dignam Sacramenti Eucharistiae participationem Ecclesiam impulit ad normam inducendam in suam disciplinam suamque pastoralem praxim, qua Confessio S. Communionem praecedere deberet; atque hoc modo agnitum est jus fidelium – cum adultorum tum puerorum – ad Sacramentum Reconciliationis recipiendum.

Ceterum S. Pauli admonitio (cfr. *1 Cor* 11, 28) vere directoriam normam statuit quae etiam pueros attingit. Quapropter iis quoque, antequam Ss.mam Eucharistiam sumant, sese probare debent. Atqui puer per se ipse communiter non valet illam, quam S. Paulus iubet, sui probationem clare ac securo animo peragere; quod procul dubio expeditius ac tutius eveniet, si ipse auxilio sacerdotis confessarii uti poterit. Revera multi pueri sunt, qui ob res levis momenti se anxios ac turbatos sentiunt, dum non desunt ex contrario qui graviores culpas ignorare ac parvi pendere possint.

Ex altera parte, servari non posset praescriptum can. 854 § 4 Codicis Iuris Canonici, vi cuius iudicium de sufficienti dispositione ad primam Communionem pertinet ad sacerdotem a confessionibus, si puer ante Communionem ad Confessionem non accederet.

Hac in re illud quoque prae oculis est habendum, quod egregii Pastores iam comprobatum habent ex praxi catecheseos et ex sacri ministerii usu, scilicet magnam utilitatem salutiferamque vim, quam in totam puerorum vitam habet prima ipsorum Confessio, si haec recte praeparetur, convenienter eorum aetati aptetur eorumque facultati res spirituales percipiendi, itemque ea qua par est dignitate administretur.

Cum autem ad discretionis aetatem pervenerit, puer in Ecclesia ius habet recipiendi utrumque Sacramentum; absurdum atque iniustum discrimen fieret eiusque conscientia violaretur, si ipse praepareretur et admitteretur tantummodo ad S. Communionem. Nec satis est dicere pueros ius habere accedendi ad Confessionem, si tale ius practice maneat infectum.

Ubi pueri iam satis instructi erunt et conscii sibi facti naturae propriae horum duorum Sacramentorum, iisdem minime difficile erit accedere prius ad Sacramentum Reconciliationis, quod in iis – ratione simplici quidem sed fundamentali – excitat conscientiam boni et mali moralis atque efficit ut ad faustum Christi Eucharistiae occursum pleniore cum cognitione ac maturitate ipsi sese disponant. Quae intima persuasio de necessitate purificationis quam maximae ad Eucharistiam digne sumendam, si inde ab ipsa prima Communione prudenter convenienterque singulis pueris tradatur, eos per totius vitae decursum certe comitabitur atque ad multo maiorem sacramenti Reconciliationis aestimationem frequentationemque conducet. Haec docet Summus Pontifex in epistula quam scripsit per Secretarium Status, occasione XXVI Hebdomadae liturgicae in urbe Florentia celebratae: "Beatissimus Pater demum peculiari modo parvulorum Confessionem ante oculos ponit, ac praesertim primam Confessionem, quae semper primam Communionem oportet praecedat, etsi ab ea quodam temporis intervallo opportune separetur; ab ipsa enim prima aetate incipere debet illa evangelizatio Poenitentiae, quae postea validius usque ac magis conscium reddet fundamentum vividae fidei, tum in Sacramento recipiendo, tum praesertim in christiana vita recte convenienterque ordinanda".

Licet etiam animadvertere peculiares societatis et culturae condiciones apud varias Nationes legitimam causam non esse, cur hac in re diversa disciplina instauretur; natura enim humana fundamentaliter eadem est omnibus locis, atque illi spiritualis perfectionis assequendi fines, qui horum Sacramentorum proprii sunt, omnibus pariter proponuntur. Ac revera pueri, quibuscumque in societatis vel culturae adiunctis versantur, si Eucharistiam suscipere possunt modo conscio atque aetati suae congruo, iidem pariter possunt cognitionem habere peccati eiusque veniam a Deo petere in Confessione.

Denique reminiscendum est renovationem firmioremque sacramenti Poenitentiae vigorem, quae tantopere necessaria sunt quaeque in Ecclesia hodie universali Pastores summopere exoptant, evenire nullo modo posse, nisi principium ac fundamentum habeant in sedula fructuosaque praeparatione ac receptione Sacramentorum initiationis christianae.

Interea libenter hac nobis oblata utimur opportunitate, ut ea qua par est veneratione nos profiteamur addictissimos. - James R. Card. KNOX, *Praefectus*.

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium, Prot. N. 2/76: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977 num. 6 p. 103-106. Vide "Adnexum" et responsionem infra sub die 20 mail 1977 positam: LE n. 4516.

4508

1977 MAR 31.-SC pro GENTIUM EV., NORMAE. PART.*
Normae proponuntur circa sorores autochthones Romam petentes ibique commorantes studiorum peragendorum causa

I - LITTERAE AD LEGATOS PONTIFICIOS MISSAE

Studi superiori a Roma di Religiose autoctone

31 Marzo 1977

Eccellenza Reverendissima, In considerazione del fatto che il numero delle religiose autoctone, membri sia di Istituti di diritto pontificio sia di diritto diocesano eretti nei territori dipendenti da Propaganda, che vengono inviate a Roma per compiere studi superiori in Università ecclesiastiche ed in Centri di specializzazione cattolici va aumentando di anno in anno, questo Sacro Dicastero ha ritenuto doveroso fissare alcune norme per aiutare dette religiose a trarre il massimo vantaggio possibile dal loro soggiorno romano anche sotto l'aspetto spirituale.

Propaganda ha infatti in animo di offrire indistintamente a tutte le religiose autoctone dei suddetti Istituti una particolare assistenza spirituale e formativa promuovendo incontri, giornate di preghiera, ritiri spirituali e conferenze tenute da ecclesiastici e religiosi specializzati nel campo scritturistico, teologico e missionario.

Pertanto, questa Sacra Congregazione desidera essere informata circa l'invio a Roma anche di quelle religiose autoctone che vengono accolte in comunità religiose di Roma, mediante previo accordo tra i due Istituti interessati, e non necessitano di particolari forme di assistenza materiale.

A quegli Istituti poi che non hanno possibilità di trovare a Roma una comunità di una Congregazione internazionale disposta ad accogliere i loro membri durante il periodo degli studi, Propaganda, nel limite del possibile, cercherà di trovare una casa religiosa ospitale e di provvedere alle necessità materiali e spirituali delle interessate.

A tal fine, mi reco a premura di rimettere all'Eccellenza Vostra Reverendissima, in allegato, copia di una Istruzione contenente le direttive impartite da questo Sacro Dicastero per l'invio a Roma delle suddette religiose, con preghiera di voler portare quanto prima il contenuto della medesima a cocoscenza delle Superiore Maggiori degli Istituti operanti in codesto territorio e, nel caso di Congregazioni di diritto diocesano, anche agli Ordinari direttamente interessati.

Profitto volentieri della circostanza per confermarmi con sensi di distinto ossequio dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimi nel Signore. - Agnelo Card. ROSSI, *Prefetto*. D. S. Lourdusamy, *Segretario*.

II - NORMAE SERVANDAE

31 mars 1977

Instructions relatives à l'envoi à Rome de religieuses autochtones, membres d'Instituts de droit pontifical et de droit diocésain dépendant de "Propaganda", pour un complément d'études supérieures dans les diverses Universités ecclesiastiques et de Centres de spécialisations catholiques

I. - 1. La Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples est vivement désireuse de voir les religieuses autochtones, membres d'Instituts de droit pontifical et de droit diocésain érigés dans les territoires dépendants, envoyées à Rome pour des études supérieures dans les différentes Universités et Facultés ecclésiastiques et dans des Centres de Spécialisations catholiques, bénéficier au maximum de leur séjour, non seulement pour les études qu'elles entreprennent, mais aussi pour ce qui concerne leur formation religieuse, spirituelle et missionnaire.

2. A cet effet, "Propaganda" se propose d'offrir aux dites religieuses l'aide nécessaire pour qu'elles puissent valoriser pleinement le privilège tout particulier de se trouver ainsi, proches de la Chaire de Saint-Pierre et de la personne même du Souverain Pontife et de pouvoir enrichir leur personnalité au contact de soeurs provenant de toutes les parties du monde, ayant ainsi l'occasion d'ouvrir plus facilement leur coeur aux dimensions de l'Eglise Universelle.

3. Pour rendre possible l'aide en question, ce S. Dicastère a jugé opportun d'indiquer, ci-dssous, quelques directives à suivre par les Instituts intéressés, dans le choix et l'envoi à Rome de leurs candidates.

4. Avant tout, les Supérieures Majeures des susdits Instituts sont instamment priées d'apporter une scrupuleuse attention dans le choix des soeurs à envoyer à Rome, prenant en toute spéciale considération les capacités intellectuelles des candidates et leurs qualités spirituelles (esprit de prière, attachement à la vie religieuse, docilité de caractère, diligence pour l'étude, maturité de jugement, équilibre, sociabilité, etc.). Pour aucun motif, les Supérieures intéressées ne doivent céder à la tentation d'envoyer à Rome des candidates, uniquement pour satisfaire un désir de ces dernières ou pour se libérer d'élements créant des difficultés au sein de l'Institut.

Les religieuses proposées devront être intellectuellement qualifiées pour les études auxquelles elles sont destinées, de façon à offrir une garantie suffisante de succés dans les mêmes.

5. Les Supérieures Majeures en question sont invitées à rédiger un rapport sur chaque candidate, concernant: son caractère, sa santé physique, les activités déployées par elle depuis la profession religieuse et les résultats obtenus. En outre, elles devront indiquer l'utilité pour l'Institut – ou le Diocèse – de la spécialisation pour laquelle la religieuse est envoyée à Rome.

Normalement, la candidate doit avoir 5 ans de profession et, au maximum, 35 ans d'âge; cela pour qu'elle puisse facilement s'adapter à la vie communautaire d'une maison religieuse différente de celles de son Institut et, aussi, pour qu'elle suive ses études avec profit. On ne doit, d'aucune façon, envoyer à Rome des religieuses de santé délicate ou ayant continuellement besoin de suivre un régime.

6. Tous les Instituts – y compris ceux qui peuvent assurer a leurs membres une convenable insertion dans l'une ou l'autre Communauté religieuse de Rome disposée à aider spirituellement et matériellement les candidates – sont priés d'informer "Propaganda" – à travers le respectif Représentant Pontifical – de l'envoi desdites soeurs, en remplissant le Formulaire établi à cet effet et en indiquant leur résidence à Rome.

Ces informations sont nécessaires pour promouvoir des contacts réguliers avec les candidates et rendre possible l'aide à leur apporter, comme il est dit ci-dessus.

II. - 1. Les Instituts qui n'ont pas la possibilité de trouver à Rome une Communauté religieuse qui assure l'aide nécessaire à leurs candidates pour ce qui concerne les études et la formation spirituelle, sont invités à diriger leurs demandes à cette S. Congrégation, laquelle, dans les limites du possible, se chargera de leur procurer l'accueil qui convient dans le Centre résidentiel prévu à cet effet ou dans une Communauté religieuse.

2. Les demandes devront parvenir à ce S. Dicastère avant la fin du mois d'avril de chaque année. Exceptionnellement, pour cette année, le délai prévu est prorogé jusqu'au 15 juin.

– Les demandes qui, sans motif sérieux, parviendraient après le temps fixé, ne seront pas prises en considération.

Chaque Institut ne peut présenter plus de deux requêtes par an.

3. Toute demande de la Supérieure Majeure pour l'envoi d'une de ses religieuses à Rome pour des études supérieures ecclésiastiques ou une spécialisation dans un Institut catholique, doit être accompagnée des documents suivants:

a) Une lettre de presentation de la même Supérieure Majeure avec description du caractère et des qualités de la religieuse. Cette description doit surtout mettre en relief la maturité spirituelle et psychique de la candidate, condition essentielle pour que celle-ci – tout en se trouvant dans un contexte social et ecclésiastique très différent de celui de son propre pays – puisse retirer un véritable avantage de son séjour à Rome.

S'il s'agit d'une religieuse, membre d'un Institut de droit diocésain, la Supérieure Majeure devra tout d'abord obtenir l'autorisation de l'Ordinaire du lieu de la Communauté à laquelle appartient la candidate.

b) Le questionnaire de la S. Congrégation dûment rempli.

c) Un certificat médical attestant le bon état de santé de la religieuse.

d) Une déclaration, signée de la candidate, par laquelle elle s'engage à suivre la vie communautaire du Centre résidentiel ou de la Communauté religieuse d'accueil, durant tout son séjour à Rome.

4. Dans le but de faciliter et garantir l'arrivée à Rome, en temps utile, des demandes, les Supérieures intéressées sont invitées à les faire parvenir – à travers le Représentant Pontifical des Pays respectifs – à l'adresse: Secrétaire de la Sacrée Congrégation pour l'Evangélisation des Peuples, Place d'Espagne, 48, 00187 ROME.

5. Après avoir examiné les documents, ce S. Dicastère informera les Supérieures Majeures concernées des noms des candidates admises et de la place qui leur aura été assignée soit au Centre ésidentiel soit dans une Communauté religieuse.

Les demandes non acceptées ne seront pas retenues comme valides pour l'année suivante; toutefois la possibilité de pouvoir renouveler la requête n'est pas exclue.

6. Les religieuses choisies devront être à Rome dans les premiers jours du mois de septembre afin de pouvoir suivre un cours de langue italienne avant le début de l'année académique.

7. Seront acceptées uniquement les religieuses autochtones qui veulent s'inscrire et fréquenter les Facultés ecclésiastiques ou les Instituts Supérieurs catholiques.

8. Toutes les candidates, à quelque Faculté qu'elles soient inscrites, sont tenues de fréquenter un Cours spécial de formation missionnaire, auprès de l'Université Pontificale Urbanienne. Cette obligation est à considérer comme un des élément requis pour l'obtention de la Bourse d'étude. Si une religieuse voulait s'y soustraire, la Sacrée Congrégation "de Propaganda" se réserve le droit d'interrompre la Bourse d'étude.

9. La durée de la Bourse d'étude assignée par "Propaganda" – qui est renouvelée annuellement – est limitée aux années académiques de la Faculté ou du Centre de Spécialisation où la religieuse est inscrite. Normalement, cette durée ne dépasse pas les 4 ans durant lesquels la candidate devra obtenir le titre académique ou le diplôme relatif. Les Supérieures Majeures, après avoir attentivement examiné les programmes d'études appropriés, sont priées d'indiquer clairement la Faculté – ou l'Institut – auquel la religieuse doit s'inscrire, et préciser avec exactitude le titre à obtenir.

Le renouvellement annuel de la Bourse d'étude n'est pas automatique, mais consenti après une sérieuse évaluation du profit retiré par la candidate des études entreprises et de differents autres elements.

10. La Bourse d'étude comprend: les dépenses de logement et de nourriture, les frais médicaux et pharmaceutiques, les taxes scolaires. Toutes les autres dépenses (vestiaire, livres scolaires, vacances estivales, etc.) restent à la charge de l'Institut ou du diocèse. Dans le but d'éviter des malentendus et des difficultés, il sera bon que chaque Supérieure Majeure se mette d'accord avec la Responsable du Centre résidentiel ou de la Communauté d'accueil, sur la somme d'argent qu'elle entend mettre à la disposition de la soeur et sur la modalité de son emploi. De son côté, la religieuse devra éviter de solliciter, à l'insu de ses Supérieures et des Responsables à Rome, quelque autre forme d'aide en Europe ou en Amérique.

11. Enfin, ce Dicastère ne saurait trop recommander aux Supérieures Majeures de maintenir, le plus possible, un contact épistolaire avec les religieuses étudiantes à Rome, afin que celles-ci ne se sentent pas trop isolées de la vie de leurs respectifs Instituts. Pour tous les problèmes de particulière importance qui regarde la vie de chacune desdites religieuses durant son séjour à Rome, comme par exemple: cours spéciaux à suivre, vacances estivales, interruption des études, éventuel changement de résidence, dépenses extraordinaires, etc., la Supérieure Majeure intéressée devra s'entendre avec la Responsable du Centre résidentiel ou de la Communauté d'accueil et leur communiquer, en son temps, la décision prise par elle. - D. S. Lourdusamy, *Secrétaire*. Tiziano Scalzotto, *Sous-Secrétaire*.

III - ELENCHUS QUAESTIONUM

Questionnaire

à remplir par les Supérieures Majeures des Instituts de droit pontifical et de droit diocésain, dépendant de ce S. Dicastère, qui désirent envoyer à Rome des religieuses pour un complément d'études supérieures dans les Universités ecclésiastiques ou dans les Instituts Catholiques

1. Nom et prénoms de la candidate. Nom en religion.
2. Date et lieu de naissance. Nationalité.
3. Titre officiel de l'Institut.
4. Adresse de la Maison généralice.
5. Conditions physiques de la candidate: constitution saine? bonne santé?
6. Certificat médical récent (à joindre) attestant que la candidate est apte à suivre la vie communautaire dans une maison religieuse située dans un climat tempéré.

http://www.obrascatolicas.com

7. Etudes faites antécédamment; certificats et diplômes obtenus; lieux desdites études.
8. Langues locales et étrangères connues et parlées.
9. Profession religieuse de la candidate: Voeux perpétuels? Voeux temporaires? Dans ce dernier cas, combien d'années de profession?
10. Charges remplies dans l'Institut – ou dans l'activité pastorale diocésaine – depuis la profession religieuse.
11. Etudes et spécialisations pour lesquelles la candidate est envoyée à Rome (indiquer si ces études peuvent être faites aussi dans le propre Pays ou les pays limitrophes).
12. Déclaration de la candidate à être disposée à suivre la vie communautaire du Centre résidentiel ou de la Communauté religieuse de Rome qui l'accueillera.
13. Contribution annuelle que l'Institut – ou le Diocèse – est disposé à apporter pour le paiement des frais de nourriture, logement et études.
14. Précisions sur la possibilité de l'Institut de trouver pour sa candidate une Communauté religieuse, à Rome, disposée à l'aider spirituellement et matériellement.
15. Déclaration stipulant que l'Institut est disposé à suivre la candidate durant tout le temps de son séjour à Rome, en maintenant des contacts réguliers avec le Centre résidentiel ou la Communauté d'accueil et en donnant des directives précises, tout particulièrement en ce qui concerne l'usage de l'argent, les dépenses extraordinaires et la façon de passer les vacances.

Signature de la Supérieure Majeure.

* Legatis Pontificiis in territoriis missionum, Prot. N. 1809/77: **Bibliografia missionaria** 41 (1977) 290-296.

4509

1977 APR 2.-SIGNATURA APOST., DECISIO. PART.*

Decretum, quo reicitur recursus adversus ratihabitionem sententiae primi gradus nullitatem matrimonii affirmantis, appellari nequit

FACTI SPECIES

A Summo Pontifice, die 21 martii 1975, indultum "ex gratia" concessum est ut vir conventus dominus P. "possit, coram Sacra Romana Rota interponere recursum, de quo in articulo IX Motus Proprii "Causas matrimoniales", *adversus decretum Tribunalis Ruthenensis diei 7 martii 1973*, quo rata habetur sententia pro nullitate data a Tribunali Tolosano die 14 iunii 1971" (Summ., pp. 10-11). Non agitur, bene notetur, de "beneficio novae audientiae", vel de gratia pro causae "retractatione" vel "ulteriore propositione", de quibus in cann. 1903 et 1989; sed de restitutione terminorum de quibus in art. IX Motus Proprii, pro recursu ad tribunal tertiae instantiae contra decretum ratihabitionis Tribunalis Ruthenensis. Turnus rotalis decreto diei 23 octobris 1975 sententiam Tribunalis Tolosani ratam habens, recursum domini P. adversus decretum Tribunalis Ruthenensis reiecit (Summarium, pp. 11-17).

Recurrente adversus hoc decretum viro convento, subsequens Turnus triplici dubio: "*a*) utrum decretum coram R. P. D. Huot sit appellabile, an non; *b*) utrum causa admittenda sit ad ordinarium tertii gradus examen, seu an concedenda sit nova causae propositio; *c*) utrum decretum Ruthenense sit nullum declarandum quod attinet ad declarationem culpabilitatis partis conventae" (Summ., p. 20), decreto diei 26 maii 1975, notificato die 30 octobris 1976, respondit: "*ad a*): *affirmative*, seu decretum rotale diei 23 octobris 1975 coram R. P. D. Huot *appellationem admittere*, atque ideo accipi appellationem seu recursum contra idem a parte conventa interpositum; *ad b*): *affirmative*, seu *causam admittendam esse ad tertii gradus ordinarium examen*, in casu; *ad c*) provisum in praecedenti" (Summ., pp. 24-25).

Instante, die 8 novembris 1976, parte actrice "ut hoc Supremum Tribunal *decretum rotale diei 26 maii 1976 coram Pompedda infirmet, restitutionem* in integrum concedens ob legis praescriptum evidenter neglectum (can. 1905, § 2, n. 4)" (Summ., p. 29), Congressus Signaturae Apostolicae diei 30 novembris 1976 decrevit: "*Recursum, quo postulatur restitutio in integrum, admittendum esse*, in casu" (Summ., p. 36).

Exhibitis memorialibus partium ac praehabito voto Rev.mi Promotoris Iustitiae, Nobis hodie respondendum est dubio concordato: "*an concedanda sit restitutio in integrum adversus decretum a S. Romana Rota die 26 maii 1976, in eadem causa latum*".

IN IURE

Praescriptum legis, quod a decreto impugnato neglectum dicitur, est art. IX Motus Proprii "Causas matrimoniales" cuius textus prae oculis habere praestat:

"1. Adversus decretum collegii, sententiam primi gradus ratam habens, defensor vinculi vel pars, quae se gravatam putet, ius habent recurrendi, intra decem dies a die publicationis decreti, ad superius Tribunal, sed tantummodo prolatis novis et gravibus argumentis, quae tamen praesto sint. Huiusmodi argumenta debent exhiberi Tribunali tertii gradus intra mensem ab interposito recursu.

2. Defensor vinculi tertii gradus, audito praeside Tribunalis, potest a recursu recedere; quo in casu Tribunal declarat litem finitam. Si autem pars recurrat, Tribunal, perpensis argumentis allatis, intra mensem ab interposito recursu, vel recursum reicit per decretum, vel causam admittit ad ordinarium tertii gradus examen".

Haud immerito notatum fuit: "Quoad terminos impositos Tribunali ut hunc recursum videat: 'intra mensem ab interposito recursu', videtur mendum prolapsum ex fine praecedentis paragraphi, nam si partes gravatae exhibere debent argumenta gravia et nova 'intra mensem ab interposito recursu', quomodo Tribunal videre debet intra eundem mensem ab interposito recursu 'eundem recursum'? Ideo rectius forsan legendum: 'intra mensem ab argumentorum exhibitione'" (Ae. Colagiovanni, *De innovatione processus matrimonialis*, Neapoli 1973, p. 53 in fine).

Ad legem interpretandam, can. 18 C. I. C. decernit: "Leges ecclesiasticae intelligendae sunt secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam; quae si dubia et obscura manserint, ad locos Codicis parallelos, si qui sint, ad legis finem ac circumstantias et ad mentem legislatoris est recurrendum".

Sive legis finis sive legislatoris mens in Motu Proprio "Causas matrimoniales" edendo, in eodem expressae sunt.

Finis iam ex titulo apparet, qui ita inscribitur: "Litterae Apostolicae Motu Proprio datae, quibus *normae quaedam statuuntur ad processus matrimoniales expeditius absolvendos*".

Item in prooemio hae passim leguntur: "... Ecclesiasticorum enim iudicum ministerium aperte ostendit – etsi modo sibi proprio – pastoralem caritatem Ecclesiae, quae probe novit, *quantopere in iudiciis matrimonialibus animarum saluti consulatur*.

Cum autem huiusmodi causarum numerus temporibus nostris magis in dies augeatur, Ecclesia facere non potest, quin hac de re sit valde sollicita ...

[Ecclesia] vitare simul, opportunis statutis normis, exoptat, *ne nimia iudiciorum matrimonialium diuturnitas plurium filiorum suorum spiritualium statum reddat graviorem*.

Dum igitur expectatur processus matrimonialis reformatio ... visum est Nobis quasdam edere normas de constitutione Tribunalium ecclesiasticorum deque processu iudiciario, quibus *expeditior fiat matrimonialis processus*".

IN FACTO

Decretum impugnatum agnoscit: "Equidem in art. IX Motus Proprii "Causas matrimoniales" *non effingitur hypothesis cuiusdam recursus* adversus decretum collegii quod reiecerit ordinarium tertii gradus examen; *aliunde* igitur *hypothesis solvenda erit*" (Summ., p. 20).

Attento "(*obiecto*) *iudicii* acti penes *tertii gradus* Tribunal", nempe quod "spectat novum examen post duplicem conformem decisionem ...", in eodem rotali decreto fit recursus ad "*analogiam* saltem cum canonibus 1989 et 1903, qui nullo modo abrogati sunt dicendi. Atqui, ipsum censet, iudicium *unum* prolatum de illo obiecto, sane per decretum Tribunalis reiciens ordinarium tertii gradus examen, nequit constituere *rem quasi-iudicatam* (collatis canonibus nuper citatis cum canone 1902). Superest ergo, ex canonibus 1879-1880, ius appellationis seu recurrendi parti quae se gravatam putet" (Summ., p. 20-21).

Patronus autem viri conventi, attento "*silentio*" articuli IX Motus Proprii "Causas matrimoniales" de recursu contra decretum collegii quod reiecerit ordinarium tertii gradus examen, assumit idem argumentum decreti rotalis atque recurrit ad *analogiam* cum instituto de nova causae propositione (all. 15, p. 3).

Contra haec, merito obiiciuntur sequentia.

Articulos VIII et IX Motus Proprii "Causas matrimoniales" attente legenti, apprime ac indubie patet eundem Motum Proprium, impugnationum normas in huiusmodi causis iterum recognovisse eas funditus mutando, ita ut recursus ad normam can. 20 fieri nequeat ad supplendum silentio legis, ideoque analogia applicanda non sit, sed ad can. 22, iuxta quem lex posterior prioris ex integro ordinans materiam, obrogat priori. Verum quidem est Motu Proprio "Causas matrimoniales" novum ex integro non edidisse systema processus matrimonialis, sed admittendum est systema impugnationum funditus reformasse ad finem assequendum quem clarissime expressit quemque negligendo integer Motus Proprius inutilis prorsus evaderet.

Defensori vinculi vel parti quae se gravatam putet, ius est ergo recurrendi intra decem dies a publicatione decreti ratihabitionis ad superius Tribunal, sed tantummodo prolatis novis et gravibus argumentis, quae praesto sint, quaeque "debent exhiberi Tribunali tertii gradus intra mensem ab interposito recursu" (art. IX, § 1); statuitur ut Tribunal tertii gradus, "perpensis argumentis allatis, intra mensem ab interposito recursu, vel recursum reicit per decretum, vel causam admittit ad ordinarium tertii gradus examen" (art. IX, § 2). Nihil addit de appellabilitate vel minus istius decreti reiectionis recursus contra decretum ratihabitionis, ita ut recursus in tertio gradu tamquam terminus postremus habendus sit.

Verum quidem est causam esse de statu personarum, quae semper resumi potest, at non arbitrio partium, sed iuxta conditiones a iure statutas, id est solummodo novis prolatis iisdemque gravibus argumentis, diversis ab illis iam exhibitis et examini iam subiectis in tertio gradu.

Iure animadvertitur a Promotore Iustitiae N. S. T. rationem specificam recursus attendendam esse. "Cum igitur a decreto ratihabitionis non detur appellatio, a fortiori, a decreto recursum reiciente, appellatio non datur, et quidem, sive ex natura rei, sive ex ipsa ordinatione novae legis Motu Proprio "Causas matrimoniales" statuta, qua "nullum praevidetur remedium legis post examen tertii gradus, quod valeat suspendere decisionis exsecutionem" (Decr. Supr. Trib. Signaturae Apostolicae in causa Januen., prot. n. 5206/74 C.G.)"

Alia plura in discussione dicta sunt quae non videntur ad rem. Unum tamen adnotandum censemus. Legimus in decreto impugnato: "praeteriri nequit opportunitatem agendi causam hanc penes Tribunal Tolosanum non reperiri ex domicilio partis conventae, neque ex eiusdem commoratione, neque ex commoratione testium excutiendorum, neque ex domicilio ipsius partis actricis, neque denique e partium testiumque lingua" (Summ., p. 23). Huic animadversioni merito respondetur nuptias de quibus agitur Lapurdi celebratas esse bello civili in Hispania diu aestuante, utrumque contrahentem, sicut plerosque testes excutiendos in ea gallica regione Meridionali profugos esse ibique commorantes; ex parte autem Tribunalis Tolosani, competentis ratione contractus, nullam difficultatem exstitisse quoad linguam.

Concludimus e dictis patere impugnatum decretum S. R. Rotae neglexisse praescriptum iuris quo nullum remedium legis conceditur post examen tertii gradus de quo in art. IX, § 2 Motus Proprii "Causas matrimoniales", quod valeat suspendere decisionis exsecutionem. Propterea: attenta reiectione recursus contra decretum ratihabitionis a Turno Rotali c. Huot die 23 octo. 1975 decreta, idem *decretum Tribunalis Ruthenensis diei 7 martii 1973, quo rata habetur sententia pro nullitate a Tribunali Tolosano die 14 iunii 1971 in causa de qua supra latum, exsecutioni demandandum esse*.

Dubio Nobis proposito respondemus: *Affirmative*, id est: *"Restitutionem in integrum adversus decretum a S. R. Rota die 26 maii 1976 latum, concedendum esse, in casu"*.

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 2 aprilis 1977. - Dinus Card. STAFFA, *Praefectus et Ponens* (*Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes*)

* Prot. N. 8465/76 CG: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Romae 1980, p. 103-108. Adn. Z. GROCHOLEWSKI in **PrM** 68 (1979) 59-96.

4510

1977 APR 20.-SC pro GENTIUM EV., NORMAE. PART.*

Cursus speciales institutionis superioris pro catechistis a territoriis missionum provenientibus instituuntur Romae penes Pontificiam Universitatem Urbanianam

20 Aprile 1977

Corso di formazione e specializzazione per Catechisti a Roma

Eccellenza Reverendissima, Mi pregio portare a conoscenza dell'Eccellenza Vostra Reverendissima che con l'inizio del nuovo anno accademico sarà data possibilità ad un certo numero di catechisti ben selezionati, provenienti dai territori di missione dipendenti da questo Sacro Dicastero, di essere alloggiati presso il Collegio di Propaganda sul Gianicolo e di seguire corsi superiori di formazione e specializzazione presso la Pontificia Università Urbaniana.

Sarei pertanto grato a Vostra Eccellenza se volesse tempestivamente comunicare ai singoli Ordinari interessati, nel modo che riterrà più opportuno, le indicazioni qui sotto elencate riguardanti la scelta e l'eventuale invio a Roma dei candidati.

1. Il corso di formazione e specializzazione per tali catechisti avrà normalmente una durata di 3 anni.

2. La formazione superiore è riservata a quei catechisti qualificati per tali studi e che per le qualità e l'esperienza acquisita vengano scelti dall'Ordinario del luogo ad essere eventuali formatori e animatori di altri catechisti.

3. I candidati prescelti dovranno essere presenti a Roma all'inizio del mese di settembre di ciascun anno per poter frequentare un corso di lingua italiana prima dell'inizio dell'anno scolastico la cui apertura è fissata per il 15 ottobre. La lingua italiana sarà infatti il "medium instructionis".

4. La specializzazione consisterà in un ciclo di studi teologici presso la Pontificia Università Urbaniana, che permetterà al candidato di conseguire il grado accademico del Baccalaureato, e simultaneamente in un corso professionale di pedagogia catechetica che comprenderà anche altri corsi integrativi.

5. In considerazione del fatto che il numero dei candidati che possono essere accolti nel Collegio di Propaganda per frequentare i suddetti studi è limitato, questo Sacro Dicastero comunica a parte a ciascun Rappresentante Pontificio i posti disponibili per il rispettivo territorio.

6. A motivo del soggiorno prolungato fuori del proprio Paese, i candidati da inviare a Roma vanno scelti tra i catechisti non sposati e di età non superiore ai 30 anni, dotati delle capacità di seguire con profitto i corsi di studio sopraindicati.

7. Le richieste di ammissione dei candidati devono essere inviate al sottoscritto Segretario di questa Sacra Congregazione entro il 15 giugno prossimo venturo.

8. Tali richieste devono essere corredate dalle necessarie informazioni circa l'età, gli studi compiuti, i servizi resi alla diocesi nel campo pastorale e catechetico dal candidato, rispondendo in modo esauriente ai singoli punti dell'apposito questionario.

9. Dopo che questo Sacro Dicastero avrà attentamento vagliato le domande di iscrizione provenienti dai diversi Paesi, i Vescovi dei candidati che sono stati accolti saranno tempestivamente informati dal Rappresentante Pontificio del rispettivo territorio.

10. I candidati ammessi devono portare con sé i seguenti documenti: – certificato di nascita, di battesimo e di cresima; – certificato degli studi compiuti; – una lettera di presentazione del rispettivo Ordinario del luogo; – un certificato medico recente.

Nel ringriazarLa per la premura con la quale Ella vorrà cortesemente portare quanto sopra a conoscenza degli Ordinari interessati, colgo volentieri l'occasione per confermarmi con sensi di distinto ossequio dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo nel Signore. - Agnelo Card. ROSSI, *Prefetto*. D. S. Lourdusamy, *Segretario*.

* Legatis Pontificiis in territoriis Missionum, Prot. N 2072/77: **Bibliografia missionaria** 41 (1977) 297-298.

4511

1977 APR 23.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 69 (1977) 281-283

Allocutio ad medicos catholicos Flandrensis Occidentalis regionis, coram admissos:

De humana vita ab eius origine contra fautores abortus tuenda

Mesdames, Messieurs, Nous sommes heureux de vous adresser notre salut cordial en vous accueillant ce matin dans la maison du Père commun de tous les catholiques.

Puisque vous vous êtes réunis en Congrès pour approfondir votre information médicale, vous attendez de Nous bien certainement, au cours de ces journées, une parole qui soit pour vous, malgré sa brièveté, un appel à la réflexion et un encouragement.

La médecine moderne devient de plus en plus inaccessible au profane / à cause de la complexité de ses techniques et 282
de son langage. Ceci Nous a frappé en parcourant votre programme. Cependant, le haut niveau scientifique auquel doit parvenir tout médecin ne saurait voiler ou diminuer le sens de

http://www.obrascatolicas.com

l'humain, l'attention aux personnes qui ont caractérisé depuis toujours l'exercice de la médecine et en ont fait la grandeur.

Dans ce domaine de l'éthique médicale, Nous voudrions de nouveau insister sur son fondement: le respect inconditionnel de la vie, depuis son commencement. Il importe en effet de bien comprendre pourquoi ce point essentiel à toute civilisation digne de ce nom est aujourd'hui mis en cause, et pourquoi il est nécessaire de s'opposer fermement à ce qu'on a nommé, si improprement, une "libéralisation".

L'Eglise catholique a toujours vu dans l'avortement un crime abominable, car le respect absolu de la vie en son commencement se réfère aux mystères de la création et de rédemption: dans Notre Seigneur Jésus-Christ, tout homme, même celui dont la vie physique est la plus disgraciée, est appelé à la dignité de fils de Dieu. Tel est l'enseignement de la foi. Tout chrétien doit en tirer les conséquences et ne pas se laisser aveugler en ce domaine par de prétendues nécessités sociales ou politiques. Encore moins pourrait-il se targuer du devoir de respecter l'opinion de ceux qui ne partagent pas ses convictions. La foi chrétienne, en effet, ne fait qu'éclairer de sa lumière surnaturelle une attitude morale qui apparaît, de manière universelle une attitude morale qui apparaît, de toute conscience droite et qui, pour cela, est à juste titre référée à ce qui est constitutif de l'humanité même, a sa nature au sens philosophique du terme. Il faut donc savoir mettre en valeur cette réalité morale supérieure, cette loi non écrite située dans le coeur même de l'homme et qui seule peut servir de fondement à un vrai consensus social et à une législation digne de ce nom.

En tant que médecins, cependant, conscients des exigences scientifiques et éthiques de votre profession, vous avez un rôle particulier et très important d'information et de formation à remplir, selon vos diverses spécialités, pour montrer les graves erreurs sur lesquelles s'appuie la propagande en faveur de l'avortement. Qui mieux que vous, souvent, peut dénoncer les manipulations statistiques, les affirmations hâtives dans le domaine biologique, les répercussions désastreuses au plan physiologique et psychologique?

En vous encourageant ainsi à cette lutte en faveur de la vie, Nous n'ignorons pas, vous le savez bien, les graves problèmes que vous rencontrez dans l'exercice de votre profes-
283 sion. Il faut une conscience éclai/rée pour les résoudre concrètement, non sans angoisse bien souvent, sans sacrifier aucune des valeurs en cause. N'est-ce pas là aussi que le rôle du médecin, s'appuyant sur sa compétence technique mais la dépassant, prend sa pleine dimension: être vraiment un homme à qui rien d'humain n'est étranger?

Vous, qui êtes des hommes de recherche, puissiez-vous faire progresser toujours de pair votre savoir et la conscience de vos responsabilités! Vous pouvez être certains que Nous recommandons vos intentions au Seigneur, en lui demandant de bénir vos personnes, vos familles et tous ceux qui viennent se confier à vous.

4512

1977 MAI 4.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 69 (1977) 348-349

Allocutio ad eos habita, qui prope Romam Capitulo Generali interfuerunt Ordinis Cisterciensium Reformatorum:

De valore vitae contemplativae in Ecclesia huius temporis tuendo ac renovando

Chers Fils, Nous tenions à ménager cette rencontre spéciale avec les cent vingt Abbés de l'Ordre cistercien de la stricte observance à l'occasion de votre chapitre. Car les Trappistes ont une place de choix dans notre coeur comme dans toute l'Eglise. Notre colloque s'articule autour de trois questions.

1. Qui êtes-vous et d'où venez-vous?

Vous venez d'une école de l'amour absolu de Dieu. Saint Bernard, votre Père, demeure un maître admirable pour nous parler de cet amour: "Vultis ergo a me audire, quare et quomodo diligendus sit Deus? Et ego: Causa diligendi Deum, Deus est; modus, sine modo diligere" (1). Tous les fidèles du Christ sont appelés à la sainteté, et celle-ci s'exprime en chacun de ceux qui tendent à la charité parfaite; mais le religieux, par état de vie, se livre entièrement à Dieu, aimé par-dessus tout (2). Et votre vie de trappiste manifeste de façon radicale votre engagement de suivre le Christ pauvre, chaste, obéis-

1. **Saint Bernard**, *De diligendo Deo*, Caput I, *P. L.* 182, 584
2. **Cfr. Constitution** *Lumen gentium*, **nn. 39, 40, 42, 44.**

sant, avec une caractéristique essentielle que Nous vous encourageons à garder et à promouvoir: la solitude et le silence qui vous permettent de partager votre vie entre la prière et le travail.

2. Une telle vie contemplative a-t-elle encore une valeur suprême? Peut-elle suffire à l'homme d'aujourd'hui? Se justifie-t-elle?

Oui, pleinement, et à double titre. En elle-même, d'abord, car la sainteté est l'amour de Dieu, qui seul peut combler le coeur humain, et que cherchez-vous donc, sinon cet amour plénier? /
349

Mais votre vie constitue aussi un exemple hors pair, celui dont notre société a besoin, elle qui se laisse souvent absorber entièrement par les biens temporels. Les flots ou plutôt les hauts-lieux de silence et de prière que vous constituez contribuent à rétablir, visiblement et plus encore dans le mystère de la communion des saints, l'équilibre spirituel d'un monde qui, autrement, dans son activisme fiévreux, perd le sens de l'essentiel. Si votre vie cachée en Dieu n'est pas toujours comprise de nos contemporains, même des chrétiens, elle demeure pour eux une question, un appel, un attrait d'autant plus puissant que votre prédication est votre propre silence.

3. Mais coment valoriser plus encore votre vocation aux yeux de la société?

Sans renoncer en rien au silence, à la prière et au sacrifice dans votre vie – cherchant même à éviter que le progrès technique n'introduise une atmosphère trop bruyante dans vos maisons – vous pouvez et vous devez aménager des contacts pour ceux qui cherchent un climat de retraite, une halte spirituelle: prêtres, religieux, laïcs, adultes ou jeunes. L'hospitalité que vous leur offrez généreusement est un service capital – et d'ailleurs heureusement recherché – que vous rendez à l'Eglise d'aujourd'hui. C'est un apostolat particulier, et des Trappistes comme Dom Chautard ont manifesté à quel point ils avaient l'âme apostolique.

Mais plus fondamentalement, au coeur même de votre vie, vous avez le sens de l'Eglise. Aimez-la, avec la passion de saint Bernard. Aucune de ses préoccupations ne doit vous être étrangère. Vous portez avec Nous le drame spirituel de nos générations. L'Eglise, de son côté, a le sens de ce que vous représentez pour elle. Elle a besoin plus que jamais de la pénitence joyeusement consentie et de la prière assidue qui monte de vos cloîtres, pour témoigner de l'absolu de Dieu et obtenir que son oeuvre d'évangélisation porte ses fruits, dans l'Esprit Saint. "L'amour est à la source de tout apostolat. C'est cette source que le contemplatif a le devoir de maintenir dans sa force et sa pureté" (3).

Nous vous confions à la Vierge, que vous saluez chaque jour comme le Reine de vos monastères, et Nous vous donnons de grand coeur, ainsi qu'à tous les moines cisterciens, notre paternelle Bénédiction Apostolique.

3. **Jacques Maritain, dans** *Points de vue actuels sur la vie monastique*, **Montserrat 1966, p. 198.**

4513

1977 MAI 9.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 69 (1977) 440

Circumscriptiones ecclesiasticae Daniae, Finlandiae, Islandiae, Norvegiae et Sueciae a iure missionali ad ius commune deducuntur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam.– Pro Nostra, quam vehementer in dies fovemus, catholicarum rerum prospicientia, ad Daniae, Finlandiae, Islandiae, Norvegiae et Sueciae terras mentis oculos convertimus, vota et postulationes Conferentiae Episcoporum Nordicae omnino accipere cupientes. Petierunt enim sacrorum illi Antistites, ut suas quibus praesunt circumscriptiones ecclesiasticas a missionali ad commune transire ius permitteremus. Ex sententia igitur Sacrarum Congregationum pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide et pro Episcopis, Nos, omnibus mature perpensis, auctoritate Nostra apostolica harumque Litterarum vi, a iurisdictione Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide eximimus et ad ius commune deductas decernimus omnes circumscriptiones ecclesiasticas Daniae, Finlandiae, Islandiae, Norvegiae et Sueciae, quae dioeceses Hafniae, Helsinkiensem, Reykjavikiensem, Osloënsem et Holmiae com-

prehendunt, hucusque Sanctae Sedi immediate subiectas, nec non vicariatus apostolicos Norvegiae Centralis et Septemtrionalis, ad altiorem quidem gradum evehendos, iuxta iuris communis normas. Definimus itaque ut negotia, quae ad praedicta loca spectant, pro varia sua natura, in posterum apud competentia Apostolicae Sedis sacra Dicasteria tractentur. Quae vero per has Litteras statuimus firma sint omnino nunc et futuris temporibus atque vim suam habeant, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, sub anulo Piscatoris, die IX mensis Maii, anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quarto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4514

1977 MAI 12.-PAULUS VI, NUNT. AAS 69 (1977) 333-336

Nuntius scripto datus in diem 'Communicationibus socialibus' quotannis dicatum, toto orbe terrarum undecies celebrandum:

De principiis iuridicis et moralibus quibus regi ac ordinari debet ars notitias atque res publice vulgandi

Venerati Fratelli e carissimi Figli della Chiesa, e voi tutti Uomini di buona volontà!

Le diocesi della Chiesa Cattolica, fedeli all'invito del Concilio Ecumenico Vaticano II (1), celebrano anche quest'anno la Gionata Mondiale delle Comunicazioni Sociali, per aiutare con la riflessione, con la preghiera e con ogni forma di interessamento e di appoggio morale e materiale, la stampa, la radio, la televisione, il cinema e gli altri moderni strumenti di comunicazione sociale nello svolgimento della loro importante funzione di informazione, di educazione e, per quanto riguarda la specifica responsabilità dei cristiani, di evangelizzazione del mondo.

Questa Giornata, che è giunta ormai alla sua undecima edizione, in molti Paesi è felicemente diventata un'opportuna occasione di contatto diretto e di migliore reciproca conoscenza tra le Chiese locali ed i responsabili delle categorie professionali impegnate in tale settore. Grazie ad appropriate manifestazioni liturgiche e culturali, essa contribuisce a sensibilizzare la coscienza dell'utente delle comunicazioni sociali – sia egli lettore, ascoltatore, tele o cinespettatore – nella scelta, spesso determinante sul piano promozionale, di quanto egli legge, ascolta e guarda, ma più ancora nella matura valutazione del contenuto stesso delle comunicazioni ricevute. E' tale, infatti, oggi la complessità del fenomeno delle comunicazioni da richiedere non solo un richiamo costante ai relativi doveri dei singoli e della società e un continuo miglioramento che scaturisca dal confronto con i veri valori della vita umana, ma anche l'indispensabile collaborazione di tutti coloro che determinano il processo comunicativo.

Per questo motivo la Chiesa, pur dedicando l'annuale Giornata allo studio di tutte le questioni pastorali del settore, non ha mancato di richiamare periodicamente all'attenzione dei cristiani e degli uomini di buona volontà, singoli aspetti dell'ampia problematica della comunicazione, nella speranza
334 di poter in tal modo aiutare ogni uomo a ben / orientarsi in mezzo alla multiforme realtà dei "mass-media", e di contribuire, secondo la natura della sua missione, al bene comune. Così è da pensare del tema prescelto quest'anno: "Le comunicazioni sociali e la pubblicità: vantaggi, pericoli, responsabilità", che intende concentrare la riflessione su un potente fattore della presente organizzazione sociale.

Verità e prudenza

C'è da chiedersi perché la pubblicità, nel suo riferimento agli strumenti della comunicazione sociale, desti l'interesse della Chiesa. La risposta è che si tratta di un fatto della convivenza umana assai importante, perché condiziona lo sviluppo integrale dell'uomo e, direttamente o indirettamente, influisce sulla vita culturale. Nessuno ormai può sfuggire alla suggestione della pubblicità, mentre, anche a prescindere dal concreto contenuto dei suoi messaggi, essa presenta o, almeno, si ispira a determinate visioni del mondo, che sollecitano inevitabilmente il cristiano, il suo giudizio, il suo modo di agire; la pubblicità, inoltre, assume un rilievo sempre più crescente, perché in gran parte li finanzia e se ne serve, nello sviluppo dei mezzi di comunicazione, incidendo in maniera diretta ed in forme talora pericolose sul loro orientamento e sulla loro libertà.

La Chiesa vede con favore non solo l'evolversi della capacità produttiva dell'uomo, ma anche l'intreccio sempre più ampio di rapporti e di scambi tra persone o gruppi sociali: sono per essa motivo, segno e anticipazione di una fraternità sempre maggiore, e da questo punto di vista essa incoraggia la pubblicità , che può diventare un sano ed efficace strumento per l'aiuto reciproco fra gli uomini. Un altro aspetto fondamentale che la Chiesa ravvisa nella pubblicità è quello informativo, con tutto il peso e gli obblighi che ne derivano: deve essere veritiera, prudente, rispettosa dell'uomo e dei suoi valori essenziali, attenta nella scelta delle circostanze e dei modi di presentazione.

La pubblicità è, poi, promotrice di determinati interessi che, anche se legittimi, devono tener conto del bene comune, dei non meno legittimi interessi degli altri e, specialmente, delle circostanze di sviluppo integrale del destinatario, del suo proprio ambiente culturale ed economico e del grado del suo sviluppo educativo. /
335

Rispetto per la persona umana

Come è ben noto, il messaggio pubblicitario è naturalmente orientato verso un efficace convincimento, ed è diffuso con l aiuto di precise conoscenze spicologiche e sociali, nella ricerca costante di modi e di forme persuasivi. E' qui soprattutto che s'impone per essa e, quindi, per coloro che se ne avvalgono l'esigenza di rispettare la persona umana, il suo diritto-dovere ad una scelta responsabile, la sua interiore libertà, tutti beni che sarebbero violati se venissero sfruttate le tendenze deteriori dell'uomo, o forse compromessa la sua capacità di riflettere e di decidere.

La vastità del fenomeno pubblicitario, con le sue implicazioni morali e religiose, coinvolge anzitutto gli strumenti della comunicazione sociale, i quali diventano sovente essi stessi agenti pubblicitari, ma più generalmente ancora sono veicolo di messaggi provenienti da altri agenti economici, e si mantengono, parzialmente o interamente, con i proventi della pubblicità. Si può dire, pertanto, che tutta l'attività comunicativa di questi strumenti conserva uno stretto legame con il moderno fenomeno della pubblicità, legame che permette ai fattori della vita economica di aiutare lo sviluppo socialmente necessario; ma non ci devono essere condizionamenti circa la libertà dei medesimi strumenti e nello scambio dei valori culturali e religiosi (2).

Applicare i codici di deontologia

Noi riteniamo che questi orientamenti possano giovare all'affermazione di una pubblicità rispettosa dei diritti e dei doveri fondamentali dell'uomo, e degna dell'appoggio delle coscienze cristiane, qualora le varie categorie interessate uniscano i loro sforzi per una proficua collaborazione. Spetta, infatti, alle agenzie di pubblicità, agli operatori pubblicitari, nonché ai dirigenti ed ai responsabili degli strumenti che si offrono come veicolo, di far conoscere, di seguire, di applicare i codici di deontologia già opportunamente stabiliti, in modo da ottenere il concorso del pubblico per il loro ulteriore perfezionamento e la loro pratica osservanza. Tutto ciò tocca molto spesso delicate questioni morali, come ad esempio, il problema dell'educazione della gioventù, il rispetto della donna, la salvaguardia della famiglia e la tutela dei diritti della / 336
persona umana (3), e giustifica perciò l'interessamento della Chiesa e, talora, le sue fondate preoccupazioni. Come potrebbe essa tacere, quando si reca offesa a certi principi di ordine etico? E come potremmo noi stessi rinunciare a levare un forte monito, che sappiamo condiviso da tutti gli uomini di buona volontà, per il diffondersi di certa pubblicità cinematografica che non fa onore alla nostra civiltà, ma offende gravemente la dignità dell'uomo, turba la pace delle coscienze e la concordia tra gli uomini? E' per questo che chiediamo ai Vescovi, ai Sacerdoti, ai Laici impegnati nelle attività pastorali di avvicinare i protagonisti del processo pubblcitario per un sano ed aperto dialogo, nel rispetto dei reciproci interessi e nel comune riconoscimento del bene della umana società.

Tutela dei principi morali

Nello stesso tempo invitiamo i promotori della stampa

2. **Cfr. Istruzione Pastorale** *Communio et progressio*, **n. 62.**
3. **Cfr.** *Discorso* **al Consiglio dell'"Associazione Europea delle Agenzie di Pubblicità", nell'Udienza del 28 Aprile 1976.**

http://www.obrascatolicas.com

cattolica, i curatori di trasmissioni cattoliche alla radio ed alla televisione, coloro a cui è affidata, a qualunque titolo, ogni forma di comunicazione sociale, a dare, proprio nella scelta della pubblicità come nell'insieme delle rispettive loro prestazioni, l'esempio delle loro convinzioni religiose e del loro ideale di vita; mentre ai distributori della pubblicità chiediamo di non trascurare quei canali di comunicazione, i quali danno garanzia di promuovere la tutela dei princìpi morali e favoriscono veramente lo sviluppo della persona e dei suoi valori spirituali e umani.

Auspichiamo, infine, che le Istituzioni Cattoliche, nelle loro varie forme e secondo le specifiche attribuzioni, seguano con costante attenzione lo sviluppo delle tecniche moderne di pubblicità, e sappiano opportunamente avvalersene per diffondere il Messaggio evangelico in modo rispondente alle attese dell'uomo contemporaneo. Con questi voti impartiamo volentieri la nostra Benedizione Apostolica a quanti parteciperanno alla celebrazione della prossima Giornata delle Comunicazioni Sociali, ed offriranno alla riflessione sull'importante argomento il contributo della loro matura esperienza umana e della loro attenta sensibilità cristiana.

Dal Vaticano, 12 Maggio dell'anno 1977, decimoquarto del Nostro Pontificato. - PAULUS PP. VI.

4515

1977 MAI 13.- SC pro DOCT. FID., DECR. AAS 69 (1977) 426

Decretum circa impotentiam quae matrimonium dirimit

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei semper retinuit a matrimonio non esse impediendos eos qui vasectomiam passi sunt aliosque in similibus condicionibus versantes eo quod non certo constaret de eorum impotentia.

Iam vero, inspecta tali praxi et post iterata studia ab hac Sacra Congregatione necnon a Commissione Codici Iuris Canonici recognoscendo peracta, Em.mi ac Rev.mi Patres huius S. Congregationis, in consessu plenario feriae IV, die 11 maii 1977 habito, propositis Sibi dubiis, quae sequuntur, respondendum decreverunt:

1. Utrum impotentia, quae matrimonium dirimit, consistat in incapacitate, antecedenti quidem et perpetua, sive absoluta sive relativa, perficiendi copulam coniugalem.

2. Quatenus affirmative, utrum ad copulam coniugalem requiratur necessario eiaculatio seminis in testiculis elaborati.

Ad primum: *Affirmative*; ad secundum: *Negative*.

Et in Audientia, feria VI, die 13 eiusdem mensis et anni, Summus Pontifex div. Prov. Paulus Pp. VI infrascripto Praefecto huius S. Congregationis concessa, praefatum decretum adprobavit ac publici iuris fieri iussit.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 13 maii 1977.- Franciscus SEPER, *Praefectus*. Fr. Hieronymus Hamer, O. P., Archiepiscopus tit. Loriensis, *Secretarius*.

Adn. AUCTORES VARII in **Quaderni Romani di diritto canonico**, vol. II, Roma 1978; F. BERSINI in: **La Civ. Catt.** 128 (1977-IV) 234-247, ME 101 (1976) 256-278, 104 (1979) 338-351, **Il dir. eccl.** 90 (1979-I) 228-241; N. CAPONI in **Il dir. eccl.** 89 (1978-II) 53-63; G. DAMIZIA in **Apoll** 51 (1978) 183-193; P. A. D'AVACK in **Rassegna di teologia** 18 (1978-I) 43-48, et in **Rev. droit can.** 32 (1978) 123-129; L. del AMO in **REDC** 33 (1977) 445-480; O. FUMAGALLI in **Il dir. eccl.** 89 (1978-I) 393-402; A. GOMEZ in **Ius can.** 17 (1977) 159-205 I. GORDON in **PrM** 66 (1977) 171-247; C. GULLO in **Il dir. eccl.** 90 (1979-I) 201-227; J. E. HUDSON in **Studia can.** 12 (1978) 93-123; Ch. LEFEBVRE in **ME** 102 (1977) 356-362; C. J. MURTAGH in **Newsletter** 34, September 1977, p. 1-2; U. NAVARRETE in **PrM** 68 (1979) 305-326; G. SANTORI in **Il dir. eccl.** 82 (1971) 76-98; A. SILVESTRELLI in **ME** 98 (1973) 112-130; P. TOCANEL in **Apoll** 50 (1977) 339-340; G. VALENTINI in **ME** 104 (1979) 498-505 M. ZALBA in **PrM** 68 (1979) 5-58; A. ZIRKEL in **AKKR** 147 (1978) 50-70.

4516

1977 MAI 20.- SS CC SACR.-CLER., RESP. AAS 69 (1977) 427

Responsum ad propositum dubium:

An liceat Primam Communionem receptioni sacramenti Paenitentiae anteponere

Utrum liceat post Declarationem diei 24 Maii 1973 adhuc anteponere, per modum regulae generalis, primam Communionem receptioni sacramenti Paenitentiae illis in paroeciis ubi his ultimis annis haec praxis viguerit: Sacrae Congregationes pro Sacramentis et Cultu Divino atque pro Clericis, approbante Summo Pontifice, responderunt: *negative, et ad mentem ipsius declarationis.*

Mens autem Declarationis est ut elapso anno ab ipsius promulgatione omnia desinant experimenta recipiendi primam S. Communionem absque praevia receptione sacramenti Paenitentiae, ut ad spiritum decreti *Quam singulari* disciplina Ecclesiae restituatur.

Romae, die XX mensis Maii, anno MCMLXXVII. - Iacobus Card. KNOX, *Praefectus*. Ioannes Card. WRIGHT, *Praefectus*.

Adn. J. GALOT in **La Civ. Catt.** 125 (1974-I) 125-136; J. LOBO in **CR** 38 (1974) 84-88; U. ROCCO in **Pal. clero** 53 (1974) 182-189; P. TOCANEL in **Apoll** 50 (1977) 341-342; **Doc. Cath.** 71 (1974) 265-266, et 75 (1978) 22-23; **Notit.** 13 (1977) 603-608; **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977 num. 6 p. 103.

4517

1977 MAI 20.-SIGNATURA APOST., NORMAE. PART.*

Normae servandae in exsequendo Rescripto Pontificio die 1 novembris 1974 Conferentiae Episcopali Canadiensi circa causas matrimoniales concesso

I - Litterae quibus Normae transmittuntur

Con lettera in data 4 maggio 1977, il Rev. Segretario Generale della Conferenza Episcopale di codesta Nazione ha trasmesso a questa Segnatura Apostolica, per la necessaria approvazione, il testo inglese e francese delle Norme esecutive del Rescritto Pontificio emesso il 1 novembre 1974, circa la trattazione delle cause matrimoniali presso i tribunali ecclesiastici canadesi.

Siccome sono state riscontrate alcune piccole diversità tra il testo inglese e francese, e sopratutto attesa l'opportunità che vi sia un solo testo autentico, questo Supremo Tribunale ha preferito redigere le suddette Norme Esecutive in lingua latina.

Trasmetto, pertanto, all'Eccellenza Vostra Reverendissima, per conoscenza, il testo delle "Normae exsecutionis" rivedute ed approvate da questo Supremo Tribunale, con preghiera di notificarlo in due esemplari a cotesta Conferenza Episcopale e di spiegare ad Essa perchè il testo è stato redatto in latino.

Mi valgo della circostanza per confermarmi con sensi di distinta stima dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo. - Dino Card. STAFFA, *Prefetto*. Aurelio Sabattani, *Segretario*.

II - Normae exsecutionis

A. *Conferentia Episcopalis*

1. Conferentia Episcopalis Canadiensis ad usum deducit omnibus tribunalibus canadiensibus ritus latini vel orientalis Rescriptum Pontificium die 1 novembris 1974 datum.

2. Conferentia, secundum Articulum 4 Rescripti Pontificii, suum Praesidem designat qui idem Rescriptum rite in actum deducat.

3. Praesidi Conferentiae in hoc munere explendo adiutricem operam praestabit Commissio episcopalis eiusdem Conferentiae pro re canonica.

4. Insuper Conferentia Episcopalis suum Praesidem, vice-Praesidem et unum e Secretariis Generalibus, constituit in Consilium speciale ad sententias perpendendas, in prima instantia lata, quando petitur dispensatio ab obligatione appellandi.

5. In hoc opere Consilium speciale nonnullos in re peritos in sui adiutorium adscisset.

B. *Praeses et Conferentia*

6. Harum Normarum vigore, Praeses Conferentiae Moderatores tribunalium regionalium et Hierarchas eparchiarum, ubi tribunalia regionalia nondum sunt constituta, designat, qui ipsius nomine Rescriptum in actum deducant, firmo tamen Praesidis iure ut, quoties id expedire iudicaverit, in omni causa ipsemet interveniat.

7. Praeses, iuxta Art. 2 Rescripti Pontificii, omni tribunali canadiensi facultatem facit ad quinquennium a die 21 novembris 1974 computandum, adhibendi clericum tamquam iudicem unicum qui de nullitate matrimonii in prima instantia videat.

8. Haec licentia poterit, data necessitate, renovari.

9. Tribunalia hac facultate uti poterunt, dummodo nulla ante sententiam definitivam expressa intercesserit oppositio vel ab ipso iudice, vel a Defensore Vinculi, vel a Promotore Iustitiae, vel ab alterutra parte in causa.

10. Ad normam Art. 5 Rescripti Pontificii, Praeses, adiuvante Commissione Episcopali pro re canonica, anno quolibet civili exeunte, relationem conficiet Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae exhibendum, ubi particulatim exponat quot causae in unoquoque tribunali introductae sint, quot desertae, quot appellatae. Referet praeterea quot causae per tribunal collegiale trium iudicum, quot per iudicem unicum decisae sint, quot executioni mandatae sine appellatione.

C. *Moderatores Tribunalium Regionalium et Hierarchae Tribunalium Eparchiarum*

11. Moderator vel Hierarcha delegare potest Officialem (Vicarium Iudicialem) vel aliam idoneam personam qui nomine suo agat.

12. Quandocumque Defensor Vinculi existimat superfluam fore appellationem adversus sententiam affirmativam tribunalis collegialis trium iudicum in prima instantia, Moderator vel Hierarcha permittere potest ut sententia primae instantiae statim exsecutioni mandetur, secundum tamen normas iuris et servatis praescriptis nn. 13-16.

13. Sententia primae instantiae, una cum declaratione Defensoris Vinculi edicentis appellationem sibi videri superfluam, ad eos mittetur quorum est sententias primae instantiae secundum Art. 4 et 5 recognoscere.

14. Si Consilium speciale, de quo in Art. 4 et 5, consentiat appellationem esse superfluam, id tribunali primae instantiae significet ut sententia ad normam iuris per Moderatorem vel Hierarcham exsecutioni mandetur.

15. Si vero Consilio speciali videatur, sententiam sine cognitione iudiciali in secunda instantia exsecutioni mandari non posse, id tribunali primae instantiae significabitur, causa autem ad tribunal secundae instantiae trasmittetur, ad iuris tramitem iudicanda.

16. Decretum quo sententia affirmativa statim exsecutioni mandari permittitur, remissa obligatione appellandi, haec in scriptis continere debet: *a*) titulum et numerum protocolli causae; *b*) caput vel capita nullitatis; *c*) diem sententiae affirmativae; *d*) diem deliberationis Consilii specialis; *e*) diem concessionis. Hoc documentum, a Moderatore vel Hierarcha vel ab eius delegato subscriptum, in actis causae asservabitur.

17. Iuxta Art. 1 Rescripti, Moderator vel Hierarcha delegare potest Officiali (Vicario Iudiciali) facultatem acceptandi causas pro quibus tribunal nonnisi vi commorationis non precariae partis actricis cometens sit. Haec commoratio non precaria secundum iuris cormam probetur oportet, salvis quoque clausulis eiusdem Articuli.

D. *Officialis (Vicarius Iudicialis)*

18. Ad normam Art. 5 Rescripti, Officialis (Vicarius Iudicialis) uniuscuiusque tribunalis regionalis (eparchialis), exeunte quolibet anno civili, ad Conferentiam Episcopalem, per tramitem Commissionis Episcopalis pro re canonica, referet quot causae in sua tribunali introductae, derelictae vel appellatae sint. Significabit etiam quot causae decisae fuerint per collegium trium iudicum vel per iudicem unicum, quot sententiae exsecutioni mandatae sine appellatione.

E. *Terminus a quo hae normae vigeant*

19. Hae normae a Conferentia Episcopali Canadiensi latae, vigere incipient a die 20 maii 1977, quo a Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae ratae habitae sunt, et omnes normas eiusdem Conferentiae hucusque vigentes de hac re abrogant. Dino Card. STAFFA, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *Secretarius*.

* Pro-Nuntio Apostolico in Canada, Prot. N. 1292/71 VT: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Roma 1980, p. 126-129.

4518

1977 MAI 27.-PAULUS VI, ALLOC. AAS 69 (1977) 418

Allocutio membris Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici recognoscendo, plenarium coetum habentibus:

Ecclesia societas a Christo instituta, et vita ecclesialis sine ordinatione iuridica nequit exsistere

Venerabiles Fratres ac dilecti Filii, Gaudemus sane vos hodie convenire, qui Plenariae huic Congregationi Commissionis Codici Iuris Canonici recognoscendo finem estis imposituri. Per hos dies vos certiores reddidistis de universis laboribus usque adhuc ab ea perfectis ac de gravibus quibusdam quaestionibus disceptatis.

Re quidem vera hoc opus vestrum magni aestimamus, cum Ecclesiae, post Concilium Vaticanum Secundum celebratum, maxime inserviat. Vita enim ecclesialis sine ordinatione iuridica nequit exsistere, cum, ut probe nostis, Ecclesia, societas a Christo instituta, spiritualis sed visibilis, quae verbo et sacramentis aedificatur cuique propositum est hominibus salutem afferre, hoc iure sacro indigeat secundum illa verba Apostoli: "Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant" (1).

Hoc spiritu ecclesiali ducti opus usque adhuc estis exsecuti; eodem et in posterum moveamini oportet, ut vehementer optamus. Hoc modo profecto studium et operam confertis ad aedificandam Ecclesiam, quae inter tot "mundanas varietates" certo ac tuto tramite incedere debet.

Vobis ergo quasi aedificatoribus Ecclesiae, gratulamur vobisque propensum animum significamus, imprimis sollerti Praesidi, Pericli Cardinali Felici, cuius est ingens hoc opus recognitionis moderari.

Cuius absolutio valde exspectatur, cum ius canonicum quodammodo accommodandum sit novae impulsioni, quae e Concilio Vaticano Secundo manavit vel potius mutatis rerum condicionibus, in quibus Ecclesia his temporibus versatur.

Nos demum Spiritum Sanctum, cuius descensum propediem sollemniter recolemus et qui est anima Ecclesiae, impense rogamus, ut vobis lumine suo opituletur et muneribus suis vos repleat. Quorum pignus sit Apostolica Benedictio, quam vobis, Venerabiles Fratres Nostri ac dilecti Filii, amantissime impertimus.

1. *1 Cor* 14, 40.

4519

1977 MAI 29.- SC pro SACR.- CULTU, DECR. PART.*

Ordo Dedicationis Ecclesiae et altaris recognitus promulgatur

I.- DECRETUM PROMULGATIONIS "ORDINIS"

Dedicationis ecclesiae et altaris ritus in sollemnissimis actionibus liturgicis merito habetur. Nam locus in quo communitas christiana congregatur ad verbum Dei audiendum, ad preces intercessionis et laudis Deo fundendas maximeque ad sacra mysteria celebranda et in quo sanctissimum Eucharistiae sacramentum servatur, peculiaris imago exsistit Ecclesiae, templi Dei e vivis lapidibus aedificati; altare vero, quod plebs sancta circumdat ut sacrificium dominicum participet et caelesti reficiatur convivio, signum exsistit Christi, qui sacerdos, hostia, altare est sui ipsius sacrificii.

Hi ritus, qui in secundo libro Pontificalis Romani inveniuntur, recogniti atque ad simpliciorem formam redacti sunt anno MCMLXI. Attamen, ratione et normis attentis instaurationis liturgicae, quam Concilium Oecumenicum Vaticanum II suscitavit ac fovit, necessarium visum est eosdem ritus iterum recognoscere atque nostrorum temporum condicionibus aptare.

Novum *Ordinem dedicationis ecclesiae et altaris*, a Sacra Congregatione pro Sacramentis et Cultu Divino apparatum, Summus Pontifex Paulus VI auctoritate sua approbavit evulgarique iussit, praecipiens ut in locum rituum, qui secundo libro Pontificalis Romani continentur, substitueretur.

Quapropter haec Sacra Congregatio, de mandato Summi Pontificis, *Ordinem dedicationis ecclesiae et altaris* publici iuris facit, qui, lingua latina exaratus, statim ac prodierit, vigere incipiet; linguis autem vernaculis, cum translationes confirmatae et probatae a Sede Apostolica sint, a die quem Conferentiae Episcopales statuerint.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Sacrae Congregationis pro Sacramentis et Cultu Divino, die 29 maii 1977, in Dominica Pentecostes.- Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus*. Antonius Innocenti, Archiep. tit. Aeclanen., *a Secretis*.

http://www.obrascatolicas.com

II.- ORDO DEDICATIONIS ECCLESIAE ET ALTARIS

PRAENOTANDA

Cap. I. Ordo imponendi primarium lapidem vel inchoandi opus ad ecclesiam aedificandam

PRAENOTANDA

1. Cum aedificium novae ecclesiae inchoatur, celebrari expedit ritum, quo benedictio Dei in opus perficiendum imploretur et fideles moneantur aedem ex lapidibus exstruendam signum visibile fore vivae illius Ecclesiae seu aedificationis Dei (1), quam ipsi constituunt.

Secundum morem liturgicum, hic ritus constat benedictione areae novae ecclesiae et benedictione et impositione primarii lapidis.

Sicubi vero ob peculiarem artem atque rationem aedificandi primarius lapis non adhibetur, ritum tamen benedictionis areae novae ecclesiae celebrari oportet ad initium operis Deo dicandum.

2. Ritus imponendi primarium lapidem vel inchoandi novam ecclesiam quolibet die et hora peragi potest, praeterquam Triduo paschali; dies vero potissimum eligatur quo fideles frequentiores convenire possint.

3. Ritus congruenter peragitur ab Episcopo dioeceseos; quod si ipse facere nequit, munus committet alii Episcopo aut presbytero, praesertim ei quem socium et adiutorem habet in cura pastorali dioeceseos vel communitatis pro qua nova ecclesia aedificatur.

4. Fideles de die atque hora celebrationis tempestive certiores fiant atque a parocho vel ab aliis, ad quos spectat, erudiantur de sensu ritus necnon de veneratione adhibenda ecclesiae, quae pro ipsis aedificatur.

Expedit quoque fideles invitari ad opem suam sponte ac libenter suppeditandam in ecclesiae aedificatione.

5. Provideatur, quantum fieri potest, ut area ecclesiae erigendae sit bene delineata atque commode circumiri possit.

6. In loco ubi altare erigetur, figitur crux lignea convenientis altitudinis.

7. Pro ritus celebratione parentur: – Pontificale Romanum; Lectionarium; – sedes pro Episcopo; – lapis primarius, si casus fert, qui secundum traditum morem est quadratus et angularis, necnon caementum et instrumenta ad lapidem in fundamentis collocandum; – vas aquae benedictae cum aspersorio; – turibulum cum navicula incensi et cochleari; – crux processionalis et intorticia pro ministris.

Disponantur apta instrumenta technica ut populus congregatus lectiones, preces, admonitiones clare audire possit.

8. Ad ritum celebrandum sacrae vestes coloris albi et festivi adhibentur. Parentur autem: – pro Episcopo: alba, stola, pluviale, mitra, baculus pastoralis; – pro presbytero, quando ipse celebrationi praeest: alba, stola, pluviale; – pro diaconis: albae, stolae et, pro opportunitate, dalmaticae; – pro ceteris ministris: albae vel aliae vestes legitime probatae.

1. Cf. 1 Cor 3, 9; Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, *Lumen gentium*, n. 6: A.A.S. 57 (1965 pp. 8-9.

Cap. II. Ordo dedicationis Ecclesiae

PRAENOTANDA

I. DE ECCLESIARUM NATURA ET DIGNITATE

1. Per suam mortem et resurrectionem Christus factus est verum et perfectum Novi Foederis templum (1) et populum acquisitionis congregavit.

Haec autem plebs sancta de unitate Patris et Filii et Spiritus Sancti adunata Ecclesia est (2), seu templum Dei ex vivis lapidibus aedificatum, ubi Pater adoratur in Spiritu et veritate (3).

Recte igitur ab antiquo nuncupatum est "ecclesia" et aedificium quo communitas christiana congregatur ut verbum Dei audiat, una oret, sacramenta frequentet, Eucharistiam celebret.

2. Ex eo quod est aedificium visibile, haec domus peculiare signum exsistit Ecclesiae in terris peregrinantis et imago Ecclesiae in caelis commorantis.

Ecclesiam autem, cum erigitur ut aedificium unice et stabiliter ad Dei plebem congregandam et sacra peragenda destinatum, sollemni ritu Domino dicari decet, secundum perantiquam Ecclesiae consuetudinem.

3. Ecclesia, ut eius natura postulat, sit sacris celebrationibus apta, decora, nobili fulgens pulchritudine non mera sumptuositate, atque rerum supernarum symbolum vere exsistat et signum. "Generalis itaque dispositio aedis sacrae ea sit oportet quae coetus congregati imaginem quodammodo prae se ferat, atque congruam omnium ordinationem permittat nec non rectam muneris exsecutionem uniuscuiusque foveat". Praeterea in iis, quae ad presbyterium, altare, sedem, ambonem locumque repositionis Ss.mi Sacramenti pertinent, disponendis, normis Institutionis generalis Missalis Romani obtemperetur (4).

Item ea diligenter serventur quae ad res et loca attinent ceteris sacramentis celebrandis destinata, in primis Baptismo et Paenitentiae (5).

II. DE TITULO ECCLESIAE ET DE RELIQUIIS SANCTORUM IN EA DEPONENDIS

4. Omnis ecclesia dedicanda titulum habere debet, qui sit vel Ss.ma Trinitas; Dominus noster Iesus Christus sub invocatione mysterii vitae eius aut nominis in sacram liturgiam iam inducti; vel Spiritus Sanctus; vel B. Maria Virgo item sub alia qua appellatione in sacram liturgiam iam assumpta; vel Sancti Angeli; vel demum Sanctus in Martyrologio Romano aut in eius Appendice rite probata inscriptus, non vero Beatus sine Apostolicae Sedis indulto. Ecclesiae titulus unus tantum sit, nisi agatur de Sanctis, qui una simul in Calendario inscripti sunt.

5. Liturgiae Romanae traditio Martyrum aliorumve Sanctorum reliquias sub altari condendi, opportune servabitur (6). Haec tamen notentur: *a*) Reliquiae deponendae eius sint magnitudinis ex qua intellegi possit humanorum corporum eas esse partes. Itaque vitandum est ne nimis exiguae condantur reliquiae unius vel complurium Sanctorum. *b*) Maxima cum diligentia inspiciatur num reliquiae deponendae authenticae sint. Praestat altare sine reliquiis dedicari quam dubiae fidei reliquias sub eo deponi. *c*) Reliquiarum capsa neque super altare neque in altaris mensa est collocanda sed, attenta altaris forma, sub altaris mensa condenda.

III. DE DEDICATIONIS CELEBRATIONE

De ritus ministro

6. Ad Episcopum, cui Ecclesiae particularis cura commissa est, novas ecclesias in sua dioecesi aedificatas spectat Deo dicare.

Si vero ipse ritui praeesse nequit, munus committet alii Episcopo, praesertim ei quem socium vel adiutorem habet in cura pastorali fidelium pro quibus nova ecclesia est aedificata; in adiunctis omnino peculiaribus, praesbytero, cui speciale dabit mandatum.

De die eligendo

7. Ad novam ecclesiam dedicandam, eligatur dies quo fideles frequentiores convenire possint, praesertim dies dominica. Cum in hoc ritu sensus dedicationis omnia pervadat, dedicatio novae ecclesiae peragi nequit diebus quibus mysterium quod eo die commemoratur praetermitti nullatenus decet: in Triduo paschali, in Nativitate Domini, in Epiphania, in Ascensione, in Dominica Pentecostes, in Feria IV Cinerum, in feriis Hebdomadae sanctae, in Commemoratione omnium fidelium defunctorum.

De Missa dedicationis

8. Missae celebratio ritui dedicationis ecclesiae intime inhaeret; quare, cum ecclesia dedicabitur, omissis textibus liturgiae diei, cum pro liturgia verbi tum pro liturgia eucharistica sumuntur textus proprii.

9. Episcopum decet Missam concelebrare cum presbyteris qui ei sociantur in ritibus dedicationis explendis et cum illis quibus traditum est munus regendae paroeciae vel communitatis pro qua ecclesia est aedificata.

De Officio dedicationis

10. Dies quo dedicatur ecclesia sollemnitas est habenda in ipsa ecclesia quae dedicatur.

Celebratur Officium de dedicatione ecclesiae, quod incipit a I Vesperis. Ubi peragitur ritus depositionis reliquiarum, valde expedit Vigiliam ad reliquias Martyris vel Sancti, quae sub altari deponendae sunt, celebrari: quod optime fit Officium lectionis, ex Communi vel ex Proprio convenienti sumptum, celebrando. Ad participationem autem populi fovendam, Vigilia, servatis iis quae iure statuuntur (7), opportune aptetur.

De ritus partibus

A. *De ingressu in ecclesiam*

11. Ritus dedicationis incipit ab ingressu in ecclesiam, qui tribus modis peragi potest; ille autem adhibendus est modus qui locorum et temporum adiunctis maxime idoneus videatur:

1. Cf. Io 2, 21.
2. Cf. S. Cyprianus, *De oratione dominica*, 23: PL 4, 553; Conc. Vat. II, Const. dogm. de Ecclesia, *Lumen gentium*, n. 4: A.A.S. 57 (1965) p. 7.
3. Cf. Io 4, 23.
4. Cf. Missale Romanum, *Institutio generalis*, nn. 253, 257, 258, 259-267, 271, 272, 276-277. Cf. Rituale Romanum, *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam*, nn. 6 et 9-11.
5. Cfr. Rituale Romanum, *Ordo Baptismi parvulorum*, n. 25; *Ordo Paenitentiae*, n. 12.
6. Cf. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 266.
7. Cf. Liturgia Horarum, *Institutio generalis*, nn. 70-73.

– *processio* ad ecclesiam dedicandam: fit collecta in vicina ecclesia vel alio apto loco, ex quo Episcopus, ministri fidelesque ad ecclesiam dedicandam orantes et psallentes pergunt; – *introitus sollemnis*: communitas, si processio fieri nequit vel haud opportuna videtur, congregatur ad fores ecclesiae; – *introitus simplex*: fideles congregantur in ipsa ecclesia; Episcopus, concelebrantes, ministri de secretario exeunt more consueto.

Duo ritus eminent in ingressu in novam ecclesiam: *a*) Traditio ecclesiae: legati eorum qui ecclesiae aedificandae operam dederunt, eam Episcopo tradunt. *b*) Aspersio ecclesiae: Episcopus aquam benedicit eaque populum, qui est templum spiritale, ecclesiae parietes atque altare aspergit.

B. *De liturgia verbi*

12. In liturgia verbi tres lectiones dicuntur selectae ex iis quae pro ritu dedicationis ecclesiae in Lectionario (III, 233-244) proponuntur.

In prima lectione tamen legitur semper, tempore quoque paschali, locus Nehemiae quo describitur populus Ierusalem apud Esdram scribam congregatus ad legis Dei proclamationem audiendam (*Neh* 8, 1-4a. 5-6. 8-10).

13. Post lectiones Episcopus homiliam habet in qua illustrat cum lectiones biblicas tum sensum dedicationis ecclesiae.

Symbolum semper dicitur. Oratio autem universalis omittitur, cum eius loco Litaniae Sanctorum canantur.

C. *De Prece dedicationis et de ecclesiae atque altaris unctione*

De reliquiarum Sanctorum depositione

14. Post Litaniarum cantum, si casus fert, deponuntur reliquiae alicuius Martyris ad significandum sacrificium membrorum de Capitis sacrificio sumpsisse principium (8). Ubi tamen Martyris reliquiae non habentur, tunc in altari includi possunt reliquiae alius Sancti.

De Prece dedicationis

15. Celebratio Eucharistiae maximus est ritus isque unus necessarius ad ecclesiam dedicandam; attamen, secundum communem traditionem Ecclesiae, cum Orientis tum Occidentis, dicitur etiam peculiaris Prex dedicationis, qua propositum significatur ecclesiam in perpetuum Domino dicandi eiusque benedictio exposcitur.

De ritibus unctionis, incensationis, velationis, illuminationis altaris

16. Ritus unctionis, incensationis, velationis, illuminationis altaris visibilibus signis nonnulla exprimunt illius invisibilis operis, quod Dominus per Ecclesiam divina mysteria, Eucharistiam praesertim, celebrantem, perficit.

a) *Unctio* altaris et parietum ecclesiae: – Chrismatis unctione altare fit symbolum Christi, qui prae omnibus "Unctus" est et vocatur; nam Pater Spiritu Sancto unxit eum summumque constituit Sacerdotem, qui in altari Corporis sui vitae sacrificium pro omnium salute offerret; – Unctio autem ecclesiae significat eam cultui christiano totam et in perpetuum dicari. Duodecim fiunt unctiones secundum traditionem liturgicam vel, pro opportunitate, quattuor, quibus significatur ecclesiam imaginem esse civitatis sanctae Ierusalem.

b) *Incensum* super altare comburitur ut significetur sacrificium Christi, quod ibi in mysterio perpetuatur, ad Deum ascendere in odorem suavitatis; sed et ut exprimatur fidelium orationes placabiles gratasque usque ad thronum Dei pervenire (9).

Incensatio autem aulae ecclesiae indicat eam per dedicationem domum fieri orationis; sed incensatur in primis Populus Dei; ille enim est templum vivum, in quo quisque fidelis est altare spiritale (10).

c) *Velatio altaris* indicat altare christianum sacrificii eucharistici aram et Domini mensam esse, quam circum stantes sacerdotes et fideles, una eademque actione, diverso autem munere, Memoriale mortis et resurrectionis Christi celebrant et dominicam Cenam manducant. Ideo altare ut convivii sacrificalis mensa paratur ac festive exornatur. Quod aperte significat ipsum esse mensam Domini ad quam omnes fideles laetantes conveniunt ut divino cibo, Corpore nempe et Sanguine Christi immolati, reficiantur.

d) *Illuminatio* altaris, quam illuminatio ecclesiae sequitur, admonet Christum esse "Lumen ad revelationem gentium" (11), cuius claritate resplendet Ecclesia et per eam cuncta hominum familia.

D. *De Eucharistiae celebratione*

17. Altari parato, Episcopus Eucharistiam celebrat, quae totius ritus est pars praecipua necnon antiquissima (12). Eucharistiae enim celebratio aptissime cohaeret ritui dedicationis ecclesiae: – celebratione sacrificii eucharistici finis praecipuus ad quem ecclesia est aedificata atque altare exstructum attingitur ac signis praeclaris manifestatur; – praeterea Eucharistia, quae sumentium corda sanctificat, altare et celebrationis locum quodammodo consecrat, ut antiqui Ecclesiae Patres haud semel affirmarunt: "Hoc altare admirandum est, quia natura quidem lapis est, sanctum autem efficitur, postquam Christi Corpus excepit" (13); – nexus denique quo dedicatio ecclesiae cum Eucharistiae celebratione arcte coniungitur, ex hoc quoque patet quod Missa dedicationis Praefatione propria ditatur, quae ritui intime inhaeret.

IV. DE RITU APTANDO

De aptationibus quae Conferentiis Episcopalibus competunt

18. Conferentiae Episcopales hunc Ordinem uniuscuiusque regionis moribus pro opportunitate aptare possunt, ita tamen ut nihil adimatur eius nobilitati ac sollemnitati.

Haec vero serventur: *a*) celebratio Missae cum Praefatione propria et Prex dedicationis numquam omittendae sunt; *b*) ritus, quibus ex traditione liturgica peculiaris sensus atque vis inest (cf. supra n. 16), nisi graves obstent rationes, serventur, formulis, si casus fert, convenienter aptatis.

In aptationibus autem peragendis, competens auctoritas ecclesiastica Sedem Apostolicam consulat atque de eius consensu aptationes inducat (14).

De accommodationibus quae ministris competunt

19. Ad Episcopum et ad eos qui ritum celebrandum curant spectat: – modum introitus in ecclesiam peragendi statuere (cf. supra n. 11); – modum novae ecclesiae Episcopo tradendae definire (cf. supra n. 11); – de opportunitate reliquias Sanctorum deponendi decernere; qua in re bonum spirituale fidelium in primis est prospiciendum et ea quae n. 5 praecipiuntur sunt servanda.

Ad rectorem autem ecclesiae dedicandae adiuvantibus cooperatoribus in actione pastorali, omnia statuere ac parare spectat quod ad lectiones, cantus necnon subsidia pastoralia cum ad fovendam fructuosam participationem populi tum ad decorem delebrationis promovendum pertinet.

V. DE PRAEPARATIONE PASTORALI

20. Ut fideles ritui dedicationis fructuose intersint, rector ecclesiae dedicandae aliique viri rei pastoralis periti eos erudiant oportet de celebrationis vi atque virtute spiritali, ecclesiali, missionali.

Fidelibus proinde illustrentur oportet variae partes ecclesiae earumque usus necnon Ordo dedicationis praecipuaque symbola liturgica quae in eo usurpantur, ita ut ipsi, opportunis adhibitis subsidiis, per ritus et preces sensum dedicationis ecclesiae plene intellegentes, sacram actionem conscie, pie, actuose participent.

VI. DE REBUS PARANDIS PRO ECCLESIAE DEDICATIONE

21. Ad ritum dedicationis ecclesiae celebrandum, haec parentur:

a) *In loco ubi fit statio*: – Pontificale Romanum; – crux in processione ferenda; – si reliquiae Sanctorum processionaliter deferendae sunt, ea quae n. 24 *a*) indicantur.

b) *In secretario aut in presbyterio aut in aula ecclesiae dedicandae* prout unaquaeque res postulat: – Missale Romanum, Lectionarium; – vas aquae benedicendae cum aspersorio; – vasa sancti chrismatis; – mantilia ad extergendam mensam altaris; – si casus fert, tobalea linea cerata vel linteum impermeabile, ad mensuram altaris; – pelvis et urceus cum aqua, mantilia et omnia necessaria ad abluendas manus Episcopi et presbyterorum qui parietes ecclesiae unxerunt; – gremiale linteum; – foculus ad urenda incensa vel aromata; vel grana incensi et candelae subtiles super altare comburenda; – turibula cum navicula incensi et cochleari; – calix, corporale, purificatoria, manutergium; – panis, vinum, aqua ad Missam celebrandam; – crux altaris, nisi in presbyterio crux iam sit posita, vel crux quae in processione introitus defertur prope altare collocetur; – tobalea, cerei, candelabra; – pro opportunitate, flores.

22. Antiqua consuetudo collocandi cruces ex lapide vel aere vel ex alia apta materia confectas aut in ipsis parietibus ecclesiae eas insculpendi, laudabiliter servabitur. Ideoque parentur duodecim vel quattuor cruces, secundum numerum unctionum (cf. supra n. 16) et apte distribuantur in parietibus ecclesiae, convenienti altitudine. Sub unaquaque cruce aptetur ansula, in qua infigatur parvum candelabrum cum candela accendenda.

8. Cf. Missale Romanum, *Commune Martyrum* 8. Super oblata; S. Ambrosius, *Epistula* 22, 13: PL 16, 1023: "Succedant victimae triumphales in locum ubi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est. Isti sub altari, qui illius redempti sunt passione". Cf. Ps. Maximus Taurinensis, *Sermo* 78: PL 57, 689-690. Ap 6, 9: "Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei et propter testimonium quod habebant".
9. Cf. Ap 8, 3-4.
10. Cf. Rom 12, 1.
11. Lc 2, 32.
12. Cf. Vigilius PP., *Epistula ad Profuturum episcopum*, IV: PL 84, 832.
13. S. Ioannes Chrysostomus, *Homil. XX in II Cor.*, 3: PG 61, 540.
14. Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 40: A.A.S. 56 (1964) p. 111.

http://www.obrascatolicas.com

23. In Missa dedicationis ecclesiae, sacrae vestes coloris albi vel festivi adhibentur, Parentur autem: – pro Episcopo: alba, stola, planeta, mitra, baculus pastoralis, pallium si eo fruitur; – pro presbyteris concelebrantibus: vestes pro Missa concelebranda; – pro diaconis: albae, stolae et dalmaticae; – pro ceteris ministris: albae vel aliae vestes legitime probatae.

24. Si reliquiae Sanctorum sub altari condendae sunt, haec parantur:

a) In loco ubi fit statio: – capsa cum reliquiis, floribus et facibus circumdata. Si fit introitus simplex, capsa apto presbyterii loco, ante ritus initium, collocari potest; – pro diaconis, qui reliquias deponendas portabunt: alba, stola coloris rubri, si de reliquiis Martyris agitur, vel coloris albi in ceteris casibus, et, si praesto sunt, dalmaticae. Si vero reliquiae a presbyteris deferuntur, loco dalmaticarum, pro ipsis planetae praeparentur.

Reliquiae tamen deferri possunt etiam ab aliis ministris, albis vel vestibus legitime probatis indutis.

b) In presbyterio: – parva mensa in qua deponitur capsa reliquiarum dum prima pars ritus dedicationis peragitur.

c) In secretario: – maltha seu arenatum quo caveae operculum claudatur; adsit quoque faber caementarius, qui suo tempore claudat sepulcrum reliquiarum.

25. Actorum dedicationis ecclesiae duo conficiantur exemplaria, Episcopo, ecclesiae rectori legatisque communitatis localis subsignanda, quorum unum in dioeceseos, alterum in ecclesiae dedicatae tabulario servetur. Ubi vero fit depositio reliquiarum, tertium actorum exemplar conficiatur, opportune in ipsa reliquiarum capsa condendum.

In actis mentio fiat anni, mensis, diei dedicationis ecclesiae, nominis Episcopi ritum celebrantis, Tituli ecclesiae necnon, si casus fert, nominum Martyrum vel Sanctorum, quorum reliquiae sub altari condendae sunt.

Praeterea, convenienti loco ecclesiae, ponatur inscriptio in qua fiat mentio diei, mensis, anni peractae dedicationis, Tituli ecclesiae necnon nominis Episcopi ritum celebrantis.

VII. DE ANNIVERSARIO DEDICATIONIS

A. *In die anniversario dedicationis ecclesiae cathedralis*

26. Quo clarius emineant momentum et dignitas Ecclesiae particularis, celebratio anniversaria dedicationis eius ecclesiae cathedralis peragenda est, gradu sollemnitatis, in ipsa ecclesia cathedrali, gradu autem festi, in ceteris ecclesiis dioeceseos, recurrente die quo dedicata est ecclesia (15). Si hic dies impeditur, celebratio assignetur proximo diei libero.

Expedit vero die anniversario dedicationis Episcopum Eucharistiam concelebrare in ecclesia cathedrali cum Capitulo canonicorum vel Consilio presbyterali, fidelibus quam frequentissimis participantibus.

B. *In die anniversario dedicationis ecclesiae propriae*

27. Dies anniversarius dedicationis ecclesiae propriae gradu sollemnitatis celebratur (16).

Cap.III. Ordo dedicationis ecclesiae in qua iam de more sacra celebrantur

PRAENOTANDA

1. Ad symbolorum vim et ritus sensum plene attingendum, novae ecclesiae inauguratio una cum eius dedicatione fiat oportet: quare, ut supra dictum est, quantum fieri potest caveatur ne in nova ecclesia Missa celebretur antequam ipsa dedicetur (cf. cap. II, nn. 8, 15, 17).

Cum autem dedicantur ecclesiae in quibus iam de more sacra mysteria celebrantur, Ordo qui hoc capite proponitur est adhibendus.

Praeterea in huiusmodi ecclesiis non sine causa distinguuntur quae nuper sunt exstructae, quarum dedicationis ratio clarior patet, ab illis quae iamdiu sunt aedificatae; ad has dedicandas requiritur: – ut altare nondum sit dedicatum, nam consuetudine et iure liturgico recte prohibetur ne dedicatio ecclesiae peragatur nisi altare dedicetur; dedicatio enim altaris pars est praecipua totius ritus; – ut aliquid novum aut valde immutatum sit in aede, quod ad aedificium attinet (ex. gr. ecclesia sit funditus instaurata) aut ad eius statum iuridicum (ex. gr. ecclesia ad gradum paroeciae sit evecta).

2. Omnia quae in Praenotandis capitis II indicantur ad hunc Ordinem quoque referuntur, nisi a rerum condicione, quam hic Ordo respicit, aliena manifesto appareant, vel aliter notetur.

Hic Ordo ab Ordine qui capite II describitur his rebus praecipue differt: *a)* ritus aperiendi fores ecclesiae (cf. cap. II, n. 34 vel n. 41) omittitur, cum ecclesia iam fidelibus pateat; proinde introitus fit ad instar "introitus simplicis" (cf. cap. II, nn. 43-47). Si vero agatur de dedicanda ecclesia quae diu clausa fuerit et nunc denuo sacris aperiatur celebrationibus, ritus peragi potest, cum hoc in casu vim suam ac sensum servet; *b)* ritus tradendi ecclesiam Episcopo (cf. cap. II, n. 33 vel 40 vel 47), pro rerum adiunctis, aut servandus aut omittendus aut ita aptandus est ut ecclesiae dedicandae condicionem respiciat (ex. gr. convenienter servabitur in dedicatione ecclesiae nuper aedificatae; omittetur in dedicatione veteris ecclesiae ubi in aedificii structura nihil sit immutatum; aptabitur in dedicatione veteris ecclesiae funditus refectae); *c)* ritus aspergendi aqua benedicta parietes ecclesiae (cf. cap. II, nn. 48-50), cui lustralis indoles inest, omittitur; *d)* quae sunt peculiaria primae verbi Dei proclamationis (cf. cap. II, n. 53) omittuntur, ideoque liturgia verbi fit more consueto; loco Nehemiae 8, 1-4a. 5-6. 8-10 cum Psalmo 18 B, 8-9. 10. 15 et suo responsorio (cf. cap. II, n. 54 *a*), alia apta lectio seligitur.

15. Cf. Calendarium Romanum, *Tabula dierum liturgicorum*, I 4 b et II 8 b.
16. *Ibid.*, I 4 b.

Cap. IV. Ordo dedicationis altaris

PRAENOTANDA

I. DE ALTARIS NATURA ET DIGNITATE

1. Antiqui Ecclesiae Patres, Dei verbum meditati, affirmare non dubitaverunt Christum victimam, sacerdotem, altare sui ipsius exstitisse sacrificii (1).

In Epistula enim ad Hebraeos, Christus exhibetur Pontifex magnus idemque Altare vivum Templi caelestis (2); in Apocalypsi autem Redemptor noster tamquam Agnus occisus apparet (3), cuius oblatio per manus sancti Angeli in sublime altare perfertur (4).

Christianus et ipse altare spiritale

2. Cum Christus, Caput et Magister, verum sit altare, membra quoque eius ac discipuli altaria sunt spiritalia, in quibus sacrificium vitae sancte peractae Deo offertur. Quod ipsi Patres significare videntur: S. Ignatius Antiochenus cum praeclare Romanos rogat: "Nolite plus mihi praebere, quam ut immoler Deo, dum adhuc altare paratum est" (5), vel S. Polycarpus cum viduas admonet ut sancte vivant, quae "altare Dei sunt" (6). Quibus vocibus cum aliorum tum S. Gregorii Magni vox respondet docentis: "Quid est altare Dei, nisi mens bene viventium? ... Recte igitur [iustorum] cor altare Dei dicitur" (7).

Vel secundum aliam imaginem apud Ecclesiae scriptores celebratam, christifideles qui orationibus vacant, obsecrationes offerunt Deo et supplicationum victimas immolant, ipsi sunt lapides vivi ex quibus Dominus Iesus Ecclesiae altare aedificat (8).

Altare mensa sacrificii et convivii paschalis

3. Christus Dominus memoriale sacrificii, quod in ara crucis Patri erat oblaturus, sub specie sacrificalis convivii instituens, mensam, ad quam fideles convenirent ut Pascha suum celebrarent, sacram effecit. Altare itaque est mensa sacrificii et convivii, in qua sacerdos, Christum Dominum repraesentans, idem perficit quod ipse Dominus egit atque discipulis in sui memoriam faciendum tradidit, quae omnia Apostolus praeclare innuit, dicens: "Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus" (9).

Altare Christi signum

4. Ubique, pro rerum adiunctis, Ecclesiae filii memoriale Christi celebrare et ad mensam dominicam consistere possunt. At consentaneum mysterio eucharistico est ut christifideles ad Cenam dominicam celebrandam altare erigant stabile: quod iam inde ab antiquis temporibus factum est.

Altare christianum sua ipsius natura est peculiaris mensa sacrificii et paschalis convivii: – ara peculiaris, ubi sacrificium crucis in saecula, donec Christus veniat, in mysterio perpetuatur; – mensa ad quam Ecclesiae filii congregantur, ut gratias Deo agant et Corpus et Sanguinem Christi sumant.

In omnibus igitur ecclesiis altare est "centrum gratiarum actionis, quae per Eucharistiam perficitur" (10) circa quod ceteri Ecclesiae ritus quodammodo ordinantur (11).

Ex eo quod apud altare memoriale Domini celebratur eiusque Corpus et Sanguis fidelibus praebetur, factum est ut Ecclesiae scriptores in altari veluti signum ipsius Christi cernerent – unde illud invaluit "Altare Christus est".

1. Cf. S. Epiphanius, *Panarium II, I, Haeresis* 55: PG 41, 979; S. Cyrillus Alexandrinus, *De adoratione in spiritu et veritate*, IX: PG 68, 647.
2. Cf. Hebr 4, 14; 13, 10.
3. Cf. Ap 5, 6.
4. Cf. Missale Romanum, *Ordo Missae*, n. 96.
5. *Ad Romanos* 2, 2: ed. F. X. Funk, p. 255.
6. *Ad Philipenses* 4, 3: ed. F. X. Funk, p. 301.
7. *Homiliarum in Ezechielem* II, 10, 19: PL 76, 1069.
8. Cf. Origenes, *In librum Iesu Nave*, Homilia IX, 1: SC 71, pp. 244 et 246.
9. Cf. 1 Cor 10, 16-17.
10. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 259.
11. Cf. Pius XII, Litt. Enc. *Mediator Dei et hominum*: A.A.S. 39 (1947) p. 529.

Altare honor Martyrum

5. Dignitas altaris tota in hoc posita est quod altare est mensa Domini. Non igitur Martyrum corpora altare honorant, sed potius altare Martyrum sepulcrum honestat. Ad honorandа enim Martyrum aliorumque Sanctorum corpora necnon ad significandum sacrificium membrorum de Capitis sacrificio sumpsisse principium (12), decet super eorum sepulcris altaria aedificari aut sub altaribus condi eorum reliquias, ita ut "succedant victimae triumphales in locum ubi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est. Isti sub altari, qui illius redempti sunt passione" (13). Quae rerum dispositio quodammodo repetere videtur illam spiritalem visionem Ioannis Apostoli in Apocalypsi: "Vidi subtus Altare animas interfectorum propter verbum Dei et propter testimonium quod habebant" (14). Quamquam enim omnes Sancti recte appellantur testes Christi, tamen sanguinis testimonio peculiaris vis inest, quam Martyrum tantum reliquiae sub altari depositae totam atque integram exprimunt.

II. DE ALTARI ERIGENDO

6. Expedit in omni ecclesia altare fixum inesse; ceteris vero locis sacris celebrationibus dicatis, altare fixum vel mobile.

Altare fixum dicitur, si ita exstruatur ut cum pavimento cohaereat ideoque amoveri nequeat; mobile vero si transferri possit (15).

7. In novis ecclesiis praestat unum tantum altare erigi, ut in uno fidelium coetu unicum altare unum Salvatorem nostrum Iesum Christum significet unamque Ecclesiae Eucharistiam.

In sacello tamen, ab aula ecclesiae si fieri potest quodammodo seiuncto, ubi tabernaculum ad Ss.mum Sacramentum asservandum est collocatum, alterum altare erigi poterit, ubi etiam Missa celebrari potest diebus ferialibus pro parvo fidelium coetu.

Omnino vero vitandum est ne plura erigantur altaria ecclesiae tantum exornandae causa.

8. Altare exstruatur a pariete seiunctum, ut sacerdos facile id circumire et Missas versus populum celebrare possit. "Eum autem occupet locum ut revera centrum sit ad quod totius congregationis fidelium attentio sponte convertatur" (16).

9. Iuxta traditum Ecclesiae morem et symbolum biblicum quod altari inest, mensa altaris fixi sit lapidea, et quidem ex lapide naturali. Attamen alia materia digna, solida et affabre effecta, de iudicio Conferentiarum Episcopalium, ad exstruendum altare adhiberi potest.

Stipites vero aut basis ad mensam sustentandam ex qualibet materia, dummodo sit digna et solida, confici possunt (17).

10. Sua ipsius natura altare uni Deo dicatur, nam sacrificium eucharisticum uni Deo offertur. Hoc sensu intellegi debet consuetudo Ecclesiae dicandi altaria Deo in honorem Sanctorum. Quod S. Augustinus apte exprimit: "nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamvis in memoriis martyrum, constituimus altaria" (18).

Hoc clare fidelibus explicari debet. In novis ecclesiis simulacra vel imagines Sanctorum supra altare ne collocentur.

Item ne deponantur super altaris mensam Sanctorum reliquiae cum ad populi venerationem exhibentur.

11. Liturgiae Romanae traditio Martyrum aliorumve Sanctorum reliquias sub altari condendi opportune servabitur (19). Haec tamen notentur: *a)* Reliquiae deponendae eius sint magnitudinis ex qua intellegi possit humanorum corporum eas esse partes. Itaque vitandum est ne nimis exiguae condantur reliquiae unius vel complurium Sanctorum. *b)* Maxima cum diligentia inspiciatur utrum reliquiae deponendae authenticae sint. Praestat altare sine reliquiis dedicari quam dubiae fidei reliquias sub eo deponi. *c)* Reliquiarum capsa neque super altare neque in altaris mensa est collocanda sed, attenta altaris forma, sub altaris mensa condenda.

Ubi peragitur ritus depositionis reliquiarum, valde expedit Vigilias ad reliquias Martyris vel Sancti celebrari, iuxta ea quae supra cap. II, n. 10 indicantur.

III. DE DEDICATIONIS CELEBRATIONE

De ritus ministro

12. Ad Episcopum, cui Ecclesiae particularis cura commissa est, nova altaria in sua dioecesi erecta spectat Deo dicare; quod si ipse facere nequit, munus committet alii Episcopo, praesertim ei quem socium et adiutorem habet in cura pastorali fidelium pro quibus novum altare est erectum; in adiunctis omnino peculiaribus presbytero, cui speciale dabit mandatum.

12. Cf. Missale Romanum, *Commune Martyrum* 8, Super oblata.
13. S. Ambrosius, *Epistula* 22, 13: PL 16, 1023; cf. Ps. Maximus Taurinensis, *Sermo*, 78: PL 57, 689-690.
14. Ap 6, 9.
15. Cf. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 265, 261.
16. *Ibid.*, n. 262.
17. Cf. *ibid.*, n. 263.
18. *Contra Faustum*, XX, 21: PL 42, 384.
19. Cf. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 266.

De die eligendo

13. Cum vero altare fiat sacrum in primis Eucharistiae celebratione, ad rerum veritatem servandam caveatur ne in novo altari Missa celebretur antequam ipsum dedicetur, ita ut Missa dedicationis sit quoque prima Eucharistia quae super ipsum altare peragitur.

14. Ad novum altare dedicandum, eligatur dies quo fideles frequentiores convenire possint, praesertim dies dominica, nisi rationes pastorales aliud suadeant. Ritus dedicationis altaris celebrari tamen nequit in Triduo paschali, in Feria IV Cinerum, in feriis Hebdomadae sanctae, et in Commemoratione omnium Fidelium Defunctorum

De Missa dedicationis

15. Eucharistiae celebratio ritui dedicationis altaris intime inhaeret. Dicitur Missa "In dedicatione altaris". In Nativitate Domini autem, in Epiphania, in Ascensione, in Dominica Pentecostes necnon in Dominicis Adventus, Quadragesimae et Paschae, sumitur Missa diei, praeter orationem super oblata et praefationem, quae ipsi ritui intime nectuntur.

16. Episcopum decet Missam concelebrare cum presbyteris adstantibus maximeque cum illis quibus traditum est munus regendae paroeciae vel communitatis pro qua altare est erectum.

De ritus partibus

A. *De ritibus initialibus*

17. Ritus initiales Missae dedicationis alteris fit more consueto praeterquam quod, loco actus paenitentialis, Episcopus aquam benedicit eaque aspergit populum et novum altare.

B. *De liturgia verbi*

18. In liturgia verbi tres lectiones laudabiliter dicuntur selectae, ad normam rubricarum, vel e liturgia diei (cf. supra n. 15) vel ex iis quae pro ritu dedicationis altaris in Lectionario (III, 235-244) proponuntur.

19. Post lectiones Episcopus homiliam habet, in qua illustrat cum lectionnes biblicas tum sensum dedicationis altaris.

Expleta homilia dicitur Symbolum. Oratio autem universalis omittitur, cum eius loco Sanctorum Litaniae canantur.

C. *De Prece dedicationis et de altaris unctione*

De reliquiarum Sanctorum depositione

20. Post Litaniarum cantum, si casus fert, reliquiae Martyrum aliorumve Sanctorum sub altari deponuntur, ut significetur omnes qui in morte Christi sunt baptizati, sed in primis illos qui sanguinem pro Domino fuderunt, passionem Christi participare (cf. supra n. 5).

De Prece dedicationis

21. Celebratio Eucharistiae maximus est ritus isque unus necessarius ad altare dedicandum; attamen, secundum communem traditionem Ecclesiae, cum Orientis tum Occidentis, dicitur etiam peculiaris Prex dedicationis, qua propositum significatur altare in perpetuum Domino dicandi eiusque benedictio exposcitur.

De ritibus unctionis, incensationis, velationis, illuminationis

22. Ritus unctionis, incensationis, velationis, illuminationis altaris visibilibus signis nonnulla exprimunt illius invisibilis operis, quod Dominus per Ecclesiam divina mysteria, praesertim Eucharistiam, celebrantem perficit.

a) Unctio altaris: Chrismatis unctione altare fit symbolum Christi, qui prae omnibus "Unctus" est et vocatur; nam Pater Spiritu Sancto unxit eum summmumque constituit Sacerdotem, qui in altari Corporis sui vitae sacrificium pro omnium salute offerret.

b) Incensum super altare comburitur ut significetur sacrificium Christi, quod ibi in mysterio perpetuatur, ad Deum ascendere in odorem suavitatis, sed et ut exprimatur fidelium orationes placabiles gratasque usque ad thronum Dei pervenire (20).

c) Velatio altaris indicat altare christianum sacrificii eucharistici aram et Domino mensam esse, quam circum stantes sacerdotes et fideles, una eademque actione, diverso autem munere, Memoriale mortis et resurrectionis Christi celebrant et dominicam Cenam manducant. Ideo altare ut convivii sacrificalis mensa paratur ac festive exornatur. Quod clare significat illud esse mensam Domini, ad quam omnes fideles laetantes conveniunt ut divino cibo, Corpore nempe et Sanguine Christi immolati, reficiantur.

d) Illuminatio altaris admonet Christum esse "Lumen ad revelationem gentium" (21), cuius claritate resplendet Ecclesia et per eam cuncta hominum familia.

20. Cf. Ap 8, 3-4: Angelus "venit et stetit ante Altare habens turibulum aureum, et data sunt illi incensa multa ut daret orationibus sanctorum omnium super Altare aureum, quod est ante thronum. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo".
21. Lc 2, 32.

http://www.obrascatolicas.com

D. *De Eucharistiae celebratione*

23. Altari parato, Episcopus Eucharistiam celebrat, quae totius ritus est pars praecipua necnon antiquissima (22). Eucharistiae enim celebratio aptissime cohaeret ritui dedicationis altaris: – celebratione sacrificii eucharistici finis ad quem altare est exstructum attingitur et praeclare manifestatur; – praeterea Eucharistia, quae sumentium corda sanctificat, altare quodammodo consecrat, ut antiqui Ecclesiae Patres haud semel affirmarunt: "Hoc altare admirandum est, quia natura quidem lapis est, sanctum autem efficitur, postquam Christi Corpus excipit" (23); – nexus denique quo dedicatio altaris cum Eucharistiae celebratione arcte coniungitur, ex hoc quoque patet quod Missa dedicationis praefatione propria ditatur, quae ritui intime inhaeret.

IV. DE RITU APTANDO

De aptationibus quae Conferentiis Episcopalibus competunt

24. Conferentiae Episcopales hunc Ordinem uniuscuiusque regionis moribus pro opportunitate aptare possunt, ita tamen ut nihil adimatur eius nobilitati ac sollemnitati.

Haec vero serventur: *a*) celebratio Missae cum praefatione propria et Prex dedicationis numquam omittendae sunt; *b*) ritus, quibus ex traditione liturgica peculiaris sensus atque vis inest (cf. supra n. 22), nisi graves obstent rationes, serventur, formulis, si casus fert, convenienter aptatis.

In aptationibus autem peragendis, competens auctoritas ecclesiastica Sedem Apostolicam consulat atque de eius consensu aptationes inducat (24).

De accommodationibus quae ministris competunt

25. Ad Episcopum et ad eos qui ritum celebrandum curant de opportunitate reliquias Sanctorum deponendi statuere spectat; qua in re, iis quae supra n. 11 dicta sunt servatis, bonum spiritale fidelium et rectus liturgiae sensus prae omnibus respicienda sunt.

Ad rectorem autem ecclesiae in qua altare dedicatur, adiuvantibus cooperatoribus in actione pastorali, omnia statuere ac parare spectat quod ad lectiones, cantus necnon subsidia pastoralia cum ad fovendam fructuosam participationem populi tum ad decorem celebrationis promovendum pertinet.

V. DE PRAEPARATIONE PASTORALI

26. Fideles non solum tempestive certiores fiant de novi altaris dedicatione, sed etiam opportune praeparentur ut actuose ritui intersint. Ideo, quid singuli ritus significent et quomodo peragantur eruditiantur oportet. Ad quam impertiendam catechesim usui esse possunt quae supra dicta sunt de altaris natura ac diginitate et de rituum sensu ac vi. Ita fideles recto ac debito erga altare imbuentur amore.

VI. DE REBUS PARANDIS PRO ALTARIS DEDICATIONE

27. Ad ritum dedicationis altaris celebrandum, haec parentur: – Missale Romanum, Lectionarium, Pontificale Romanum; – crux et liber Evangeliorum in processione ferenda; – vas aquae benedicendae cum aspersorio; – vas sancti chrismatis; – mantilia ad extergendam mensam altaris; – si casus fert, tobalea linea cerata vel linteum impermeabile, ad mensuram altaris; – pelvis et urceus cum aqua, mantilia et omnia necessaria ad abluendas manus Episcopi; – gremiale linteum; – foculus ad urenda incensa vel aromata; vel grana incensi et candelae subtiles super altare comburenda; – turibulum cum navicula incensi et cochleari; – calix, corporale, purificatoria, manutergium; – panis, vinum, aqua ad Missam celebrandam; – crux altaris, nisi in presbyterio crux iam sit posita, vel crux quae in processione introitus defertur prope altare collocetur; – tobalea, cerei, candelabra; – pro opportunitate, flores.

28. In Missa dedicationis altaris, sacrae vestes coloris albi vel festivi adhibentur. Parentur autem: – pro Episcopo: alba, stola, planeta, mitra, baculus pastoralis, pallium si eo fruitur; – pro presbyteris concelebrantibus: vestes pro Missa concelebranda; – pro diaconis: albae, stolae, et, pro opportunitate, dalmaticae; – pro ceteris ministris: albae vel aliae vestes legitime probatae.

29. Si reliquiae Sanctorum sub altari condendae sunt, haec parentur:

a) *In loco ex quo incipit processio*: – capsa cum reliquiis, floribus et facibus circumdata. Pro opportunitate autem capsa apto presbyterii loco, ante ritus initium, collocari potest; – pro diaconis, qui reliquias deponendas portabunt: alba, stola coloris rubri, si de reliquiis Martyrum agitur, vel coloris albi in ceteris casibus, et, si praesto sunt, dalmaticae. Si vero reliquiae a presbyteris deferuntur, loco dalmaticarum, pro ipsis planetae praeparentur.

Reliquiae tamen deferri possunt etiam ab aliis ministris, albis vel vestibus legitime probatis indutis.

b) *In presbyterio*: – parva mensa in qua deponitur capsa reliquiarum dum prima pars ritus dedicationis peragitur.

c) *In secretario*: – maltha seu arenatum quo caveae operculum claudatur; adsit quoque faber caementarius, qui suo tempore claudat sepulcrum reliquiarum.

30. Convenienter servabitur mos includendi in capsa reliquiarum pergamenam in qua facta sit mentio diei, mensis, anni dedicationis altaris, nominis Episcopi ritum celebrantis, Tituli ecclesiae necnon nominum Martyrum vel Sanctorum quorum reliquiae sub altari condendae sunt.

Conficiantur autem acta dedicationis in duplici exemplari, quorum alterum in dioeceseos, alterum in ecclesiae tabulario servetur, Episcopo, ecclesiae rectori legatisque communitatis localis subsignanda.

Cap. V. Ordo benedictionis Ecclesiae

PRAENOTANDA

1. Aedes sacras seu ecclesias, quae modo stabili ad divina celebranda mysteria destinantur, expedit Deo dicari secundum Ordinem dedicationis ecclesiae, capitibus II et II descriptum, qui rituum ac symbolorum vi excellit.

Oratoria autem privata, sacella vel aedes sacras, quae ob peculiaria adiuncta ad tempus tantum divino cultui destinantur, benedici convenit secundum Ordinem qui infra describitur.

2. Quod attinet ad eorum ordinationem liturgicam, ad Tituli electionem, ad praeparationem pastoralem fidelium, ea serventur, aptatis aptandis, quae in Praenotandis ad Ordinem dedicationis ecclesiae dicta sunt in cap. II, nn. 4-5, 7. 20.

Ecclesia vel oratorium benedicitur ab Episcopo dioeceseos vel a presbytero ab eo delegato.

3. Ecclesia vel oratorium benedici potest quolibet die, praeterquam Triduo paschali; potissimum vero eligatur dies quo fideles frequentiores convenire possint, praesertim die dominica, nisi rationes pastorales aliud suadeant.

4. Diebus inscriptis in Tabula dierum liturgicorum, nn. 1-4, dicitur Missa diei; ceteris autem diebus dici potest vel Missa diei vel Missa Tituli ecclesiae sive oratorii.

5. Ad ritum benedictionis ecclesiae vel oratorii ea omnia parentur quae pro Missae celebratione requiruntur. Altare autem, etiamsi forte sit benedictum vel dicatum, nudum maneat usque ad initium liturgiae eucharisticae. Praeterea apto presbyterii loco parentur: – vas aquam continens et aspersorium necnon turibulum cum navicula incensi et cochleari; – Pontificale Romanum; – crux altaris, nisi in presbyterio crux iam sit parata vel crux, quae in processione introitus defertur, prope altare collocetur; – tobalea, cerei, candelabra et, pro opportunitate, flores.

6. Si vero, una cum benedictione ecclesiae, altare consecrandum sit, ea omnia parentur quae in cap. IV, n. 27 describuntur, necnon n. 29, si reliquiae Sanctorum sub altari deponendae sint.

7. In Missa benedictionis ecclesiae, sacrae vestes coloris albi vel festivi adhibentur. Parentur autem: – pro Episcopo: alba, stola, planeta, mitra, baculus pastoralis; – (pro presbytero: vestes pro Missa celebranda); – pro presbyteris concelebrantibus: vestes pro Missa concelebranda; – pro diaconis: albae, stolae, dalmaticae; – pro ceteris ministris: albae vel aliae vestes legitime probatae.

Cap. VI. Ordo benedictionis altaris

PRAENOTANDA

1. "Altare fixum dicitur, si ita exstruatur aut cum pavimento cohaereat ideoque amoveri nequeat; mobile vero si transferri possit" (1).

Altare fixum dedicandum est ritu qui supra cap. IV describitur. Sed et altari mobili debetur obsequium, eo quod est mensa unice stabiliterque convivio eucharistico destinata. Expedit igitur id, antequam in usum assumatur, si non dedicetur, saltem benedici ritu qui sequitur (2).

2. Altare mobile ex quibuslibet materiis solidis, usui liturgico iuxta diversarum regionum traditiones et mores convenientibus, exstrui potest (3).

3. In altari mobili erigendo ea serventur, aptatis aptandis, quae in Praenotandis ad Ordinem dedicationis altaris (cap. IV, nn. 6-10) statuuntur; non licet tamen Sanctorum reliquias in eius basi condere.

4. Altare mobile congruenter benedicitur ab Episcopo dioeceseos vel a presbytero ecclesiae rectore.

5. Altare mobile benedici potest quolibet die, praeterquam Feria VI in Passione Domini et Sabbato Sancto; potissimum vero eligatur dies quo fideles frequentiores convenire

22. Cf. Vigilius PP., *Epistula ad Profuturum episcopum*, IV: PL 84, 832.

23. S. Ioannes Chrysostomus, *Homil. XX in II Cor.*, 3: PG 61, 540.

24. Cf. Conc. Vat. II, Const. de sacra Liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 40: A.A.S. 56 (1964) p. 111.

1. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 261.
2. Cf. *Ibid.*, n. 265.
3. Cf. *Ibid.*, n. 264.

possint, praesertim vero eligatur dies dominica, nisi rationes pastorales aliud suadeant.

6. In ritu benedictionis altaris mobilis dicitur Missa diei.

7. Usque ad initium liturgiae eucharisticae altare omnino nudum sit. Proinde crux, si casus fert, tobalea, cerei aliaque ad illud parandum necessaria opportuno presbyterii loco disponantur.

Cap. VII. Ordo benedictionis Calicis et Patenae

PRAENOTANDA

1. Calix et patena quibus vinum et panis offeruntur, consecrantur et sumuntur (1), cum unice et stabiliter ad Eucharistiam celebrandam destinentur, fiunt "vasa sacra".

2. Voluntas autem haec vasa unice ad Eucharistiam celebrandam destinandi manifestatur coram fidelium communitate, peculiari benedictione laudabiliter intra Missam impertienda.

3. Quilibet sacerdos calicem et patenam benedicere potest, dummodo secundum normas quae in Institutione generali Missalis Romani, nn. 290-295, indicantur, confecta sint.

4. Si calix tantum aut patena benedicenda est, textus opportune aptentur.

1. Cf. Missale Romanum, *Institutio generalis*, n. 289.

* Prot. N. CD 300/77: **Notit.** 13 (1977) 364-390. **Adn. I.** M. CALABUIG in **Notit.** 13 (1977) 391-450; J. EVENOU in **La Maison-Dieu** num. 134 (1978) 85-105; G.-M. OURY in **Esprit et vie** 88 (1978) 155-160, 175-176.

4520

1977 IUN 6.- SIGNATURA APOSTOLICA, NOTIF. PART.*

Sententiae nullitatis matrimonii ob defectum formae seu ritus sacri inter orientales hortodoxos non sunt amplius mittendae ad Signaturam Apostolicam pro earum adprobatione

Romae 6 iunii 1977

Reverendissime Domine, ... notum Tibi facio non amplius requiri ut, in causis ob defectum formae seu ritus sacri, sententiae ad Signaturam Apostolicam pro approbatione mittantur, sed procedendum est iuxta litteras – hisce adnexas in exemplari photostatico – missas ab hoc Supremo Tribunali ad Eminentissimum Episcopum Moguntinum.

Occasionem nactus, cuncta fausta Tibi adprecor. Addictissimus. - Aurelius Sabattani, *Secretarius*.

* Officiali Tribunalis ecclesiastici Parisiensis, Prot. N. 8778/77 CG: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Roma 1980, p. 113. **Adn.** Vide supra, sub die 10 maii 1976 (**LE** n. 4441) positas, novas Normas procedendi, ad Ordinarium Moguntinum missas, nunc vigentes; et sub die 28 nov. 1970 (**LE** n. 3924), veteres Normas in iisdem causis tunc sequendas.

4521

1977 IUN 15.- SC pro DOCTRINA FIDEI, EPIST. PART.*

Opus inscriptum "The Church and the Homosexual", a Ioanne McNeil redactum et de homosexualitate agens, declaratur doctrinam moralem proponere continuo magisterio Ecclesiae contrariam

.....

I

The congregation first intends to clarify certain points concerning the nature and publication of this book.

1. The book, *The Church and the Homosexual*, clearly and openly advocates a moral position regarding homosexuality which is contrary to – in theory as wel as in practice – the traditional and actual teaching of the church.

In his own words, the author presents an "advocacy theology" (p. 23) for "ethically responsible homosexual relationships" (p. 196 and *passim*). The contents of this book are arranged to show that there is no proven moral obligation to refrain from "ethically responsible homosexual relationships" and that, therefore, both church and civil norms must accept these relationships as legitimate. The author describes the spirit and content of the book in the following woords:

"In their traditional presentation of moral obligation, Aquinas and Alphonsus Liguori, among others, always maintained *nulla obligatio nisi sit certa*. Given, as I believe, (1) the uncertainty of clear scriptural prohibition, (2) the questionable basis of the traditional condemnation in moral philosophy and moral theology, (3) the emergence of new data which upset many traditional assumptions, and (4) controversies among psychologists and psychiatrists concerning theory, etiology, treatment, and so on, there obviously is a need to open up anew the question of the moral standing of homosexual activity and homosexual relationships for public debate" (cf. pp. 20, 21).

2. The book was published with the *imprimi potest* of the Jesuit provincial superior, Father Eamon Taylor; the *imprimatur* was not requested because, according to the judgment on the canonist consulted, "permission is recommended but not prescribed", and in this case "the purpose of the recommendation has already been fultilled through tye extensive process of examination ..., and the further delays which would be entailed in requesting diocesan approval would constitute a disproportionate inconvenience to the author, the publisher ..."

This point is important: What is the *purpose* of the *imprimi potest* which was given? Although the *imprimatur* is strongly recommended in a case of this sort (cf. this congregation's *Decretum de Ecclesiae Pastorum vigilantia circa libros* of March 19, 1975), it is non required; the permission of the competent superior, however, is required according to the constitutions of the Jesuit Order. The *imprimi potest* given would normally indicate that the contents of the book were judged to be sound, in accord with the church's teaching, and safe to follow in practice. This is clearly not the case with Father McNeill's book.

Father McNeill explains in the Preface to his book his understanding of the significance of the *imprimi potest*:

"It is important for the reader to understand what is implied in the granting of an ecclesiastical *imprimi potest*, i. e. permission to publish, by my religious superiors and what is not implied. First, the authorities that grant the permission in no way commit themselves as agreeing or disagreeing with the content of the book. Rather, all that is implied is that authorities have assured that the book is a prudent work that meets the standards of scholarship for publication of a book on a controversial moral topic. Secondly, the 'permission to publish' in no way implies that the conclusions stated in this book are accepted by the Catholic Church as part of its official teaching; only the Pope and the bishops have the authority to teach officially in the name of the church". (cf. pp. xii-xiii).

Normally, however, the *imprimi potest* is the superior's permission based on the censor's judgment that the book does not contain errors or advice which would be harmful to its readership.

For this reason, it seems important to note the explanation given by the provincial superior, Father Eamon G. Taylor, S. J., in granting the *imprimi potest*. His reason in departing from the customary norms governing the granting of the *imprimi potest* seems to be based on the fact that he envisions a *restricted readership* for the book – one for whom the danger of scandal could be reasonably said not to exist. Father Taylor's prepared statement on his *imprimi potest* stated:

"The permission to publish granted by ecclesiastical superiors does not imply any judgment of the content or opinions expressed in the book. It does imply that the work has been judged competently and responsibly written, and therefore, suitable for presentation to and evaluation by scholars ... The ultimate judgment upon Father McNeill's method and conclusion will come from his peers among professional moral theologians, and from the magisterial authority of the church, to which Father McNeill defers".

In this explanation, Fatjher Taylor appeals to "scholars" and "peers" in the field of moral theology as the intended readership justifying the permission to publish.

On the other hand, it seems apparent to us that the kind of scholarly and peer-group readership envisioned by the provincial superior was not at all the audience Father McNeill and his publishers had in mind. We conclude this both from his stated intention in the Preface of his book, and from the speeches and lectures he has given in city after city to promote the book's sale and its thesis on homosexuality. The intention of Father McNeill is clear; he says:

"The *imprimi potest* was important to me, first of all, because it is my hope that this book will help foster an all-out discussion of the church's moral understanding and pastoral practice concerning the homosexual. Secondly, I particularly want to reach, and open up new, hopeful possibilities for, all those Catholic homosexuals who are struggling to put together their dual identities as Catholics and as homosexuals. Therefore it was important to me that the book schould be accepted into the mainstream of Catholic debate and reflection" (p. xii).

Father McNeill further indicated his intention of giving the widest possible publicity to his theological and pastoral opinions, when he comments on the developments leading up to publication in this way:

"Almost simultaneously whit the offer of publication I received a notice from my Jesuit superiors that Father General Pedro Arrupe, S. J., had written from Rome ordering me not

http://www.obrascatolicas.com

to publish anything in the popular press and not to address homosexual groups. (At a later date, officials told me that with the appearance of the article in the National Catholic Reporter, pressure was brought to bear on Father General by various Roman congregations to take some action against me in matter). I was particularly upset by this prohibition, first because the implication of the letter that the moral debate could be carried on outside the notice of the public media and exclusively on a peer-group level seemed to me to be totally impracticable; and secondly because I was convinced that it was only through open discussion, with the Catholic homosexual community participating as an equal partner, that any real advance could be made in the church's moral understanding of homosexuality and consequent pastoral practice" (p. x).

Father McNeill indicates he took the attitude of some of the scholars on the commission which the Jesuit authorities set up to judge his work as encouragement to pursue a course of publicizing his ideas among the entire Catholic and secular community, rather than aim for the community of scholarship:

"... a majority of the commission reported that they found the manuscript a serious and scholary work worthy of publication. Several felt strongly that there should be a public debate on all the issues involved and that my manuscript would be an important contribution to that debate" (p. xi).

It seems clear that Father Taylor's stated purpose and the purpose and course of action of Father McNeill do not coincide. Therefore, even apart from a judgment about the wisdom of granting the *imprimi potest* in the first place, it seems altogether reasonable and necessary to withdraw it now.

3. We find it extraordinary that a book so clearly contradicting the moral teaching of the church would be published a few days after the publication of *Persona humana*, a document of this Congregation treating in part of the same question; no reasonable person could imagine that time for serious study and evaluation had been given to the declaration of the authentic magisterium of the church in this case. Such an action cannot but indicate the gravest sort of disregard for the mature study of and loyal support for the teachings of the church expected of her sons, especially those who have positions of responsability through the reception of holy orders. The following extract from the article in Time magazine (Sept. 20, 1976) is an exemple of how well this situation is understood by society at large:

"When the Congregation for the Doctrine of the Faith issued its 5,000-word statement on homosexuality, premarital sex and masturbation, it was responding in part to complaints that the church was not providing sufficient guidelines for sexual behavior and attitudes. Days later, Father John McNeill, a Jesuit priest and former teacher of moral theology at the now defunct Woodstock College and at Fordham University, won the designation *imprimi potest* (it can be printed) for a book strongly attacking the church's views on homosexuality".

4. Finally, we think it important to clarify the issue regarding the scandal caused by this book. This scandal comes from the content of the book itself – ideas and suggested pastoral practice clearly at variance with the teaching and practice of the church; from the circumstances of publication – the *imprimi potest* gives the aura of ecclesiastical approval, and the publication of the book within days after *Persona humana* gravely damages the respectful attitude toward the teaching of the authentic magisterium of the church in the public view; and from the publicity and promotion given to the book and its ideas by Father McNeill himself through his tour of public lecture and press conferences.

One measure of the seriousness of this scandal is the extraordinary step taken by the president of the episcopal Conference in the United States, Archbishop Joseph Bernardin of Cincinnati, on the occasion of the publicity given to Father McNeill's scheduled appearance in his archdiocese:

"The weekend Father John McNeill, S. J., will be in the city to speak about his new book, *The Church and the Homosexual*. Because his visit has already been given public notice and because his lecture will also be given publicity, I wish to restate the church's position regarding homosexuality so there will be no confusion in the minds of people... No one can take it upon himself to alter this clear teaching. While it is legitimate for theologians to explore this moral question like any other, it is a disservice to challenge this teaching publicly in such a way as to give the impression that some radical change has taken place or is about to take place".

Such appearances by Father McNeill in various cities throughout the United States continue to be a source of scandal, both in the false hopes given to Catholic homosexuals and in the confusion caused in the community at large. These public appearances clearly indicate that the purpose originally stated for granting the *imprimi potest* by Father Taylor – "its presentation to and evaluation by scholars" – has long been set aside.

II

After the explicit clarification ot the facts of the case by the above considerations, we are best able to address the second point: What steps or actions would be suitable to avoid further scandal? It seems to us that the following actions should be taken as a minimum:

1. Father Taylor should be required to withdraw the *imprimi potest*, so that it would not appear in any possible second printing, second edition, or translation of the book. It is clear that more than adequate distribution has already been given for purposes of scholarly study of the book.

2. It is important that the withdrawal of the *imprimi potest* and the reasons for it be communicated both to Father McNeill and to the publisher of the book lest a situation develop again in which the fact that preparations had advanced so far might prompt local authorities to concede a further printing (edition or translation) with ecclesiastical approval.

3. It seems urgent that Father McNeill be prohibited from any further appearance or lecture on the question of homosexuality and sexual ethics, or in promotion of the book.

* Praeposito Generali Societatis Iesu: **Origins - NC Documentary Service** 7 (1978) 612-615. **Adn.** F. GIUNCHEDI in **La Civ. Catt.** 130 (1979-IV) 468-478.

4522

1977 IUN 21.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.* Facultas datur percipiendi eleemosynam pro Missis binatis et trinatis, exclusis parocho et vice-parocho

PRECES. - *Beatissime Pater,* Minister Generalis Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci, humiliter implorat, ob rationes expositas, prorogationem Rescripti diei 8 Augusti 1974, quo facultas concedebatur percipiendi eleemosynam Missarum a sacerdotibus suis subditis binatarum et trinatarum.

Et Deus, etc....

RESCR. - Vigore facultatum a Summo Pontifice tributarum, Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, annuit pro gratia, iuxta preces, ad triennium, exclusis parocho et vice parocho stricte dicto si Ordinarius loci id exegerit, ceteris servatis servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 21 iunii 1977. - Augustinus Mayer, O. S. B., *Secretarius.* Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Procuratori Generali Tertii Ordinis Regularis S. Francisci, Prot. N. 6605/74: **Acta Tertii Ord. Reg. S. Francisci** 1(1978) 36-37.

4523

1977 IUL 1.- VICARIATUS URBIS, NOTIFICATIO. PART.* Normae statuuntur de praxi Romae probata in sacra Communione fidelibus distribuenda

Dal Palazzo del Vicariato, 1 luglio 1977

A questo Vicariato giungono frequenti richieste di chiarimento da parte di sacerdoti, religiose e laici, circa alcune questioni riguardanti la comunione eucaristica.

Si chiede in particolare:

1. Se nella nostra diocesi deve ritenersi vincolante la norma di distribuire la santa comunione secondo l'uso tradizionale finora vigente, oppure è consentito di distribuirla in mano, come è stato concesso ad alcune nazioni che hanno chiesto e ottenuto il relativo Indulto della Sede Apostolica, in base a quanto è previsto nell'Istr. *Memoriale Domini* del 29 maggio 1969 (cfr. *A.A.S.* LXI, 1969, pp. 544-547).

2. Se è lecito a chi si comunica prendere direttamente di propria mano dalla pisside o dalla patena il pane consacrato e dall'altare il calice del Sangue del Signore, come fanno il sacerdote celebrante ed il ministro competente che distribuiscono la comunione ai fedeli.

A queste domande il Vicariato risponde:

1. Circa la distribuzione della comunione in bocca, si precisa che nulla è mutato rispetto alla decisione presa dalla Conferenza Episcopale Italiana nel 1974 di mantenere l'uso tradizionale (cf. *Lett. circolare della Segreteria generale* n. 1197/74, in *Liturgia*, n. 189, 1975, pp. 67-68). Quindi anche in Roma tutti

i sacerdoti sono tenuti ad attenersi alla norma, in piena comunione con quanto è stato autorevolmente stabilito dai Vescovi italiani.

2. Per quanto riguarda la prassi invalsa tra alcuni gruppi di fedeli e presso Comunità religiose di comunicarsi direttamente, si ribadisce che il gesto compiuto da Cristo nell'istituzione dell'Eucaristia, confermata dalla tradizione ecclesiale, si attualizza in maniera più consona allorché il pane eucaristico viene effettivamente *dato*, ovvero distribuito ai fedeli (cf. *Mt.* 26, 26; *Mc.* 14, 22; *Lc.* 22, 19). Per questo motivo il Rito *De sacra Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam* (cf. Tip. Poliglotta Vaticana, 1973) al n. 21, IV capoverso, prescrive: "La santa Comunione deve essere *distribuita* dal ministro competente, che mostra e porge al comunicando la particola del pane consacrato".

* **Rivista diocesana di Roma** 18 (1977) 691-692.

4524

1977 IUL 15.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.* Formula professionis religiosae in usum communem pro fratribus omnium Ordinum S. Francisci adprobatur

PRECES. - *Beatissime Pater,* Moderatores Generales Ordinum Fratrum Minorum, Fratrum Minorum Conventualium, Fratrum Minorum Capuccinorum, Fratrum Tertii Ordinis Regularis de Paenitentia a Sanctitate Tua approbationem formulae professionis religiosae implorant in unum communem fratrum suorum Ordinum. Et Deus, etc.

RESCR.- Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, mature perpensis omnibus ad rem pertinentibus, propositam professionis religiosae formulam, parva peracta immutatione, approbat iuxta textum lingua Latina exaratum, prout in annexa charta habetur, servatis servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 15 Iulii, in festo S. Bonaventurae, Doctoris Seraphici, 1977. - Augustinus Mayer, O. S. B., *Secretarius.* Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Moderatoribus Generalibus Ordinum Fratrum S. Francisci, Prot. N. F. 68-1/77: **AOMCap** 94 (1978) 8-9. **Adn.** Prostat **"Ordo Romano-Seraphicus professionis religiosae"** a S. Congregatione pro Sacramentis et Cultu Divino die 1 septembris 1977, Prot. N. CD 523/77, adprobatus apud **AOMCap.** 94 (1978) 82-101.

4525

1977 IUL 16.- SC pro EPISCOPIS, FACULTATES. PART.* Facultates habituales Ordinariorum locorum prorogantur donec novus Codex iuris canonici promulgetur

A - PROROGATIO FACULTATUM

Roma, 16 luglio 1977

Eccellenza Reverendissima, come Vostra Eccellenza ben sa, in occasione della presentazione della relazione quinquennale *super statu dioecesis* (can. 240, § 1 C. I. C.), la Sacra Congregazione per i Vescovi era solita rinnovare agli Ordinari di luogo le facoltà raccolte in apposito *Index*.

Col sopravvenuto allargamento dei poteri di cui usufruiscono i Vescovi diocesani, l'elenco delle facoltà si è talmente ridotto da apparire non più giustificata la forma piuttosto solenne della concessione individuale e limitata *ad quinquennium*.

Questa Sacra Congregazione, pertanto, dopo aver compiuto uno studio sulla questione d'intesa con le Sacre Congregazioni interessate, ne ha sottoposto le conclusioni all'augusta considerazione del Santo Padre, il quale, nell'Udienza del 9 luglio ultimo scorso, ha disposto che le facoltà rimaste e che si riportano nell'allegato foglio, vengano concesse agli Ordinari di luogo *donec novus Codex Iuris Canonici promulgetur*.

Pregando Vostra Eccellenza di portare a conoscenza degli interessati tale sovrana disposizione, mi valgo volentieri della circostanza per confermarmi suo dev.mo nel Signore. - S. Card. BAGGIO, *Praefectus.*

B - INDEX FACULTATUM ORDINARIIS LOCORUM TRIBUTARUM DONEC NOVUS CODEX IURIS CANONICI PROMULGETUR

I. *Ex Sacra Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus.*

1. In favorem Institutorum iuris dioecesani: *a*) concedendi – rogante Superiore Generali de consensu sui Consilii generalis – sodalibus vota simplicia professis id petentibus, facultatem cedendi sua bona patrimonialia iusta de causa et salvis prudentiae normis; *b*) concedendi – postulante pariter Superiore Generali – ut religiosus testamentum mutare possit; *c*) confirmandi – postulante Superiore Generali – ad tertium triennium Superiorem localem.

2. Confirmandi ad tertium triennium Antistitam, legitime postulatam, monasterii monialium Episcopo dioecesano subiecti.

3. Dispensandi – praehabito voto Antistitae – religiosas mulieres monasterii Episcopo dioecesano subiecti, id petentes, a vinculo votorum temporariorum.

II. *Ex Sacra Congregatione pro Sacramentis et Cultu Divino.*

Deputandi sacerdotes, si fieri potest in aliqua ecclesiastica dignitate constitutos, ad altaria immobilia fixa consecranda, servatis ritu et formula Pontificalis Romani recogniti.

* Omnibus Ordinariis locorum, Prot. N. 1002/66: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana,** ann. 1977 num. 8 p. 155-156.

4526

1977 AUG 6.- COMM. IUSTITIA et PAX, INSTR. PART.* Doctrina et mens Ecclesiae proponitur, occasione conventus internationalis de iuribus maris, circa destinationem universalem bonorum, quae in mundo, et praesertim in maribus continentur

A propos de la Conférence du droit de la mer

LA DESTINATION UNIVERSELLE DES BIENS

I. PERSPECTIVES NOUVELLES

1. La quête de nourriture et, dans les temps plus récents, la recherche d'approvisionnements et de débouchés pour l'industrie ont souvent provoqué migrations, invasions, occupations et guerres. Aujourd'hui, tandis que les économies des pays les plus avancés se font plus consommatrices que jamais de matières premières et d'énergie, les requêtes légitimes des peuples en voie de développement et la croissance démographique de certains d'entre eux demandent elles aussi des ressources et des espaces nouveaux. C'est à ce point de l'histoire que des progrès technologiques considérables ouvrent à l'initiavive des humains *l'espace marin* et ses richesses immenses.

Dans cette conjonction du besoin et du possible, le devoir permanent qu'a l'humanité de pourvoir à son développement se découvre des tâches inédites, avec une chance historique unique de progresser par les voies pacifiques sur en espace que n'affectent pas encore totalment les complications inscrites par l'histoire humaine dans les terres émergées; avec aussi une expérience et des moyens qui devraient permettre de ne pas dilapider cette réserve inespérée par un gaspillage irresponsable.

2. Pour faire face à la tâche, *la conception traditionnelle de la haute mer comme* 'res nullius' *s'avère dépassée.* Elles reposait sur le sentiment que les océans constituaient une réserve inépuisable, un environnement indégradable, une immensité sur laquelle la circulation, la pêche et la recherche n'appelaient que des règlementations mineures. Ce n'est plus le cas. Le régime actuel sert les plus nantis; l'affrontement anarchique des intérêts multiplierait les sources de conflits, conduirait à écumer les richesses disponibles dans les conditions les plus dévastatrices et à compromettre les équilibres généraux de la vie sur la planète. Faute de fixer par une entente générale un plafond de la production annuelle de la pêche pour maintenir le stock au niveau optimum, arriverait un jour le moment où cette ressource, de soi renouvelable, se trouverait, elle aussi, gravement compromise.

3. *L'extension massive des souverainetés des pays côtiers n'est pas davantage une solution.* Elle inscrit et amplifie dans l'espace marin les rivalités entre les peuples. Elle bénéficie plus largement aux pays déjà favorisés par la nature en excluant totalement les pays sans accès à la mer et en étant fonction de la longueur du littoral national respectif. Elle introduit un cloisonnement peu propice à la recherche scientifique, à la recherche d'une plus grande solidarité entre les peuples.

4. Si les mots ont un sens, la XXIIIe session ordinaire de l'Assemblée générale des Nations Unies ouvrait des perspectives riches d'implications multiples et dynamiques en déclarant la haute mer "*patrimoine commun de l'humanité*". Selon ce concept:

a - L'immensité marine serait comme un espace de paix. En un double sens: on ne le livre pas aux affrontements des souverainetés nationales; on réserve ses biens à des usages exclusivement pacifiques, évitant par là que les industries d'armement n'y trouvent de nouveaux aliments. Il y a là un facteur d'évolution de l'idée de souveraineté nationale.

b - Un espace et une masse de manoeuvres considérables seraint ouverts à la poursuite de la justice entre les peuples.

http://www.obrascatolicas.com

Les richesses des océans doivent servir à tous, et d'abord aux plus pauvres. On ne partagera pas seulement les bénéfices financiers, mais encore les bénéfices résultant de la gestion commune et du transfert des technologies. Une mutation dans les concepts traditionels d'aide au développement se dessine.

c - En réunissant l'humanité sur une tâche commune, vaste et durable, à laquelle tous les peuples participeraient, on serait amené à mettre en place des structures originales dans lesquelles la solidarité de la famille humaine se donnerait une expression concrète et un moyen de nouveaux progrès. Un pas décisif serait fait dans l'organisation de la solidarité de la famille humaine.

d - La gestion réserverait activement les intérêts des générations futures, par une exploitation rationnelle et le maintien ou la reconstitution incessante des équilibres fondamentaux de la planète.

e - Une fois expérimenté sur les océans – espace privilegié par sa nouveauté et son ampleur –, le concept de patrimoine commun de l'humanité pourrait s'étendre à bien d'autres domaines.

Il y a donc là, assurément, une idée neuve et novatrice.

II. A L'EPREUVE DES REALITES

1. L'idée de la mer patrimoine commun de l'humanité ne s'est guère imposée dans la pratique, comme le prouve la Conférence sur le droit de la mer, qui est en cours depuis 1973 et dont la sixième session est réunie depuis mai 1977. Il était facile de proclamer cette idée il y a dix ans, quand cela n'engageait pas à grand chose. L'épreuve des réalités semble tourner à son désavantage.

2. *D'abord, son domaine d'application s'est singulièrement rétréci.* Dès maintenant, il est acquis que les pays riverains pourront s'attribuer une "zone économique" de 200 milles marins. C'est un tiers, et le tiers le plus utile, de l'espace marin qui va passer ainsi, moyennant quelques servitudes mineures, sous la souveraineté nationale exlusive des pays côtiers, avec tout ce que cela comporte d'inégalités, d'injustices, d'incertitudes, de sources de complications multiformes, d'occasions manquées.

3. *Même pour ce qui restera de haute mer,* le principe n'est pour le moment retenu que pour le fond des mers et le sous-sol marin, à l'exclusion de la "colonne d'eau" (pêcheries ...) qui demeure sous le régime traditionnel de la liberté. Il s'avère difficile de faire accepter une "haute autorité" réellement efficace et une "entreprise" d'exploitation qui serait gérée par elle: les pays technologiquement avancés cherchent à faire prévaloir le plus possible dans la pratique la vieille logique de la haute mer, *res nullius.*

4. *Les causes de ce recul:* *a* - Les structures et autorités nécessaires pour reprendre en charge la mer comme patrimoine commun de l'humanité ne sont pas prêtes. Les organigrammes qui sont proposés reflètent la complexité des problèmes à resoudre et parfois semblent ajouter encore à cette complexité.

b - Pendant ce temps, les urgences que nous avons évoquées au départ pressent et ne s'accommodent plus de nouveaux retards.

c - Les esprits sont donc peu disposés à des expérimentations incertaines, mais ils sont plutôt portés à recourir aux moyens "qui ont fait leurs preuves", en l'occurrence à l'extension des souverainetés nationales sur une première tranche des mers. Les pays technologiquement avancés y voient le moyen le plus simple et le plus efficace pour faire face aux problèmes posés. Les pays pauvres, de leur côté, ont ainsi la possibilité de soustraire à l'explotation par les plus avancés les espaces et les richesses à leur portée, de les mettre en réserve pour une exploitation ultérieure, de s'assurer une situation contractuelle forte pour négocier les conditions d'une éventuelle exploitation immédiate dans laquelle ils seraient activement partie prenante. Quant aux pays sans littoral, il va sans dire que cette procédure ne fait qu'accentuer leur position désavantagée.

d - Les mentalités et la réflexion doctrinale sont en retard sur l'événement. Ce qui assure, pour le moment, un avantage certain aux notions plus familières de souveraineté nationale, de propriété exclusive, sur celles de souveraineté supra-nationale et de patrimoine commun de l'humanité. Un effort est tenté pour sortir du dilemme en préconisant un renouvellement de l'idée de souveraineté: nationale ou supra-nationale, elle ne serait plus "géographique" (globale, couvrant l'ensemble des réalités d'un territoire donné), mais "fonctionnelle" (particulière, couvrant tel bien ou telle activité); ce qui permettrait de concevoir, sur un même espace, un enchevêtrement de souverainetés nationales ou supra-nationales. Mais, pour le moment, cette orientation n'entraîne pas la conviction et elle demande assurément des élaborations théoriques et pratiques plus affinées. Sans méconnaître l'importance des réalités et des pratiques pour faire évoluer les mentalités, une réflexion proprement doctrinale peut contribuer à rendre les esprits plus libres pour innover. Les principes du droit naturel, auxquels l'enseignement traditionnel de l'Eglise se réfère en cette matière, fournissent, avec l'affirmation de la destination universelle des biens, des lignes d'approfondissement éclairantes.

III. LA DESTINATION UNIVERSELLE DES BIENS

1. Une des difficultés pour acclimater la notion de patrimoine commun de l'humanité, vient de ce qu'elle est souvent présentée, et en tout cas comprise dans l'opinion, comme s'opposant purement et simplement à celle d'appropriation particulière, celle-ci devant progressivement disparaître pour laisser place à celle-là. Ainsi, le projet RIO (*Reshaping the International Order*, dans lequel le Professeur Tinbergen et son équipe formulent des présupposés doctrinaux et des propositions concrètes pour le Nouvel Ordre International) envisage à terme un système d'agences des Nations Unies, reliées entre elles par une structure intégrante (*integrative machinery*), qui "devraient viser, comme objectif final, à mettre en commun et à partager (*pooling and sharing*) toutes les ressources, matérielles et non matérielles, en y incluant aussi des moyens de production, en vue d'assurer une planification (*planning*) et une gestion (*management*) efficaces de l'économie mondiale et de l'usage global des ressources, d'une manière qui ferait droit aux objectifs essentiels d'équité et d'efficience" (Chap. 19: *Packages for comprehensive negociation*, 19. 5. 3. f.). Une telle construction est-elle réaliste? Ne risque-t-elle pas de tout alourdir dans une technocratie internationale compliquée et de rendre inopérante la "base réellement démocratique" sur laquelle elle veut se fonder? Mais le projet RIO lui-même estime que, dans l'immédiat et à moyen terme, l'accent doit être mis sur la *self-reliance*, sur la notion de possession exclusive des biens par les peuples chez qui ils sont localisés, sur une phase de "rattrapage" dans laquelle les pays jeunes commenceraient par affermir leur personnalité dans le cadre des souverainetés nationales instransigeantes qui ont tant servi les pays industrialisés.

Le comportement actuel universel, quelles que soient les idéologies dont on se réclame, ne plaide-t-il pas d'ailleurs pour une coexistence durable, parce que conforme à l'expérience et aux dynamismes constitutifs de la vie sociale, de formes de possession et de gestion plus particulières (ici nationales) et d'autres vraiment communes à l'humanité entière? Le chapitre du projet RIO consacré aux océans, suggère une conception "fonctionnelle" de la souveraineté et de la propriété qui rende la notion de patrimoine commun de l'humanité applicable non seulement à la haute mer (sous gestion commune), mais aussi bien aux parties de l'espace marin durablement remis à la jurisdiction et à la gestion des Etats particuliers (*Part IV, Annex 10, 10. 3.1.*).

2. Au lieu d'opposer l'un à l'autre les deux termes (appropriation particulière; patrimoine commun de l'humanité), la réflexion chrétienne permet de les réconcilier grâce à une troisième notion que les commande tous les deux. Il s'agit du principe dynamique de la "destination universelle des biens". La mise en oeuvre concrète de ce principe s'opère à travers les voies complémentaires que sont l'appropriation particulière et la possession commune: chacune demeure sous l'influx du principe supérieur de destination universelle des biens; aucune n'est appelée à disparaître purement et simplement; la répartition des biens entre l'une et l'autre n'est pas donnée une fois pour toutes et demande à être révisée périodiquement en fonction des situations changeantes, à l'intérieur des pays et au niveau mondial.

3. L'enseignement de l'Eglise s'est développé, pour la période moderne, à travers une confrontation avec les problèmes posés par la propriété industrielle, et, plus récemment, à l'occasion des débats sur le développement solidaire des peuples. Les principes directeurs qui n'ont pas cessé de l'inspirer sont simples, même si, dans l'ordre d'exposition, ils ne sont pas toujours apparus avec la clarté que viennent de retrouver les formulations de *Gaudium et Spes* (nn. 69-71) et de *Populorum progressio* (nn. 22-24): "Dieu a destiné la terre et tout ce qu'elle contient à l'usage de tous les hommes et de tous les peuples, en sorte que les biens de la création doivent équitablement affluer entre les mains de tous, selon la règle de la justice, inséparable de la charité" (*Gaudium et spes*, n. 69 § 1). Ce que *Populorum progressio* cite, puis commente ainsi: "Tous les autres droits, quels qu'ils soient, y compris ceux de propriété et de libre commerce, y sont subordonnés: ils n'en doivent donc pas entraver, mais bien au contraire faciliter, la réalisation et c'est un devoir social grave et urgent de les ramener à leur finalité première" (*Populorum progressio* n. 22).

a - Dieu a donné la terre en commun aux hommes, au genre humain tout entier. Tous les hommes, tous les peuples, doivent avoir accès aux biens matériels de la terre. Ce qui, vu du côté de ces biens, revient à affirmer qu'ils sont et demeurent affectés constitutivement d'une *destination universelle.*

b - La destination universelle des biens est un "donné" et une tâche. *L'appropriation particulière de biens,* sous des formes historiques diverses, permet aux hommes d'exercer leur liberté dans un domaine où ils peuvent développer leur personnalité, gérer et multiplier les biens de manière responsable, les charger d'humanité par leur travail, et faire de l'échange un processus multiforme de développement des liens sociaux. Il en va de même par analogie et *mutatis mutandis* des collectivités intermédiaires et des Etats. Ceci suppose assurément que la division du travail ne condamne pas des classes et des peuples entiers à une activité déshumanisante et que l'échange ne soit pas sous le signe de l'exploitation des uns par les autres. En fait, se trouve ainsi postulé tout un enchevêtrement de proprietés particulières, plus individuelles ou plus sociales, aux statuts multiformes adaptés à la nature, aux buts et aux activités des divers groupements dans lesquels l'homme est inséré, la gestion et l'échange des biens particuliers demeurent sous le signe de leur destination universelle.

c - Mais si la destination universelle des biens se réalise pour une grande part à travers des appropriations particulières, il n'est pas sans intérêt qu'elle se traduise aussi sous la forme concrète d'un *patrimoine commun*, au niveau des communes, des nations, et même, si le cadre des institutions arrive à le permettre, de la communauté internationale tout entière. On appliquerait ici par analogie ce que la Constitution *Gaudium et spes* (n. 69) dit des grands services que peuvent encore rendre certaines formes de propriété communautaire dans des societés économiquement moins développées. Au plan mondial, il faut sûrement se préoccuper de garantir par des arrangements internationaux la jouissance pour tous et le maintien de ressources essentielles comme l'air, les équilibres de la biosphère, demain peut-être l'eau. Mais le mouvement ne se limite pas là; il pousse à l'intérieur des nations, sous la forme d'investissements collectifs sociaux et culturels, d'institutions de sécurité sociale, de contrôle plus direct de moyens de production particulièrement importants et stratégiques, à une redistribution équitable du revenu national par une certaine mise en commun. Ce même mouvement de mise en commun au niveau de l'humanité conduit à établir des stocks alimentaires à la disposition des pays de la faim, des stocks de régulation des produits primaires, des droits de tirage sur les réserves monétaires mondiales, et peut-être, dans un avenir qu'on souhaite proche, un grand fonds mondial pour l'ensemble de l'oeuvre du développement (cf. *Populorum progressio* nn. 51-53).

IV. ACTUALISATION DE LA DOCTRINE DE L'EGLISE

1. Le débat sur la mer, patrimoine commun de l'humanité, par la nouveauté qu'il constitue, permet une lecture renouvelée d'un enseignement que l'Eglise a progressivement élaboré pour éclairer d'autres débats et dont on saisira mieux alors à la fois les éléments constitutifs permanents et le dynamisme créateur.

Le moment est doublement favorable pour mieux connaître cette doctrine et pour la dévolopper en fonction des problèmes de l'humanité d'aujourd'hui:

– Sur le plan mondial, ceci est évident avec le problème des océans et plus largement, celui du Nouvel Ordre International. Les chrétiens manqueraient gravement à leur responsabilité en se désintéressant d'un débat qui, jusque dans le vocabulaire, retrouve un ensemble de préoccupations qui n'ont cessé de retenir l'attention de l'enseignement social de l'Eglise.

– Dans la vie interne des nations, ce qui se passe éclaire bien des problèmes anciens (non résolus) et modernes. La doctrine authentique de l'Eglise, fondée sur le principe premier et dynamique de la destination universelle des biens, doit inspirer des recherches courageuses pour faire face aux spéculations foncières, urbaines et rurales, là où c'est souvent une conception erronée de la propriété qui détourne de solutions novatrices. De même, en matière industrielle et commerciale: il faut reconnaître d'abord aux divers droits des agents impliqués dans le processus productif (participation ...) leur spécificité propre; puis mettre les droits réels liés aux divers types de possession sous le commun principe directeur de la destination universelle des biens.

2. Face à des contestations radicales du principe même de propriété privée (individuelle ou sociale) des moyens de production, l'Eglise a été amenée, dans le passé, à mettre en évidence la valeur permanente du principe, pour sauvegarder notamment la liberté responsable des hommes et des groupes humains devant une ingérence généralisée et oppressive de l'Etat (voir encore récemment *Mater et Magistra*, partie II, chap. 1 et 4; et *Gaudium et spes* n. 71). Malgré un effort permanent pour dénoncer les abus de la propriété et pour rappeler le principe supérieur de la destination universelle des biens, beaucoup, y compris parmi les chrétiens, n'ont voulu retenir que l'aspect de défense de leur propriété privée, ignorant le principe le plus fondamental.

Dans l'immédiat, pour ce qui concerne les océans et les resssources naturelles, le climat culturel est différent: ce sont les pays pauvres qui revendiquent avec force la reconnaissance d'un droit de propriété "souverain et inconditionnel" (pour chaque nation) et se méfient de l'idée de "patrimoine commun de l'humanité" – d'autant plus que ce principe a souvent été revendiqué pour justifier l'expansion coloniale. Ce n'est pas en ignorant leur requête légitime que l'Eglise peut contribuer à faire avancer la vraie perspective d'une destination universelle des biens. C'est en montrant que cette forme d'appropriation "particulière" (de nations particulières par rapport à l'unité de la famille humaine) répond à une aspiration durable et qu'il est possible de l'inviter à se situer dès maintenant sous le principe dynamique de la destination universelle des biens, et d'accepter la perspective de patrimoine géré en commun, dont la constitution ouvre une voie complémentaire mais non exclusive de celle de patrimoines nationaux: l'équilibre entre les deux types ne pouvant résulter que de confrontations et d'engagements libres de pays reconnus dans leur personnalité propre et dotés d'un véritable pouvoir contractuel.

3. Une autre leçon de l'expérience passée peut aider les débats actuels et il en résultera en retour un éclairage renouvelé sur un point important de l'effort doctrinal de l'Eglise. Il s'est créé, en effet, un certain décalage entre le vocabulaire de celle-ci et le vocabulaire culturellement dominant. En parlant de "droit naturel" de propriété (ou de formulations similaires), l'Eglise vise un élément fondamental qui est *dans l'homme*, en *tout homme*, et qui le porte à s'approprier des biens matériels, dans la perspective humaine et sociale qu'on vient de rappeler. Le dynamisme qui se trouve impliqué dans cet élément appelle une organisation concrète "positive" du droit et l'oriente, mais cette organisation ne s'identifie pas purement et simplement avec le "droit naturel" tel que l'Eglise l'entend. Or, pour la mentalité dominante, le vocabulaire "droit de propriété" évoque immédiatement un régime concret de droit positif de propriété.

La conséquence, c'est que, de bonne foi (non éclairée) chez certains, de mauvaise foi chez beaucoup, l'enseignement de l'Eglise a été et est encore "récupéré" pour authentifier comme "naturel" dans le sens de "permanent et intouchable" un régime existant de propriété. En réalité, la doctrine de l'Eglise sur la propriété comporte une exigence de réexaminer sans cesse, par les procédures démocratiques prévues, les régimes de propriété existant, pour les adapter à la finalité humaine et sociale qui doit être la leur. La vraie question est alors la suivante: est-ce que le régime existant et son évolution en cours permettent encore à tous les hommes de mettre en oeuvre leur droit "naturel" ("naturel", dont valable pour tous), d'avoir accès, sous une forme ou sous une autre, à un certain pouvoir sur les choses, afin d'y exercer leur liberté responsable? Ou, au contraire, le régime existant et sa logique conduisent-ils à exclure le plus grand nombre d'une telle perspective? Et de surcroît, par un nouvel abus, conduisent-ils à une concentration entre les mains de quelques-uns, non seulement des responsabilités de la propriété, mais encore de l'ensemble des pouvoirs sociaux et politiques?

Dans la Conférence du droit de la mer en cours, il faut se garder de faire un droit "naturel" de ce qui n'est peut-être qu'une modalité pratique, historique, contingente, révisable, pour aménager une situation donnée. Ainsi, le "principe" de contiguïté géographique est utile, mais non absolu. Il se base sur une situation géographique de fait et non sur des prémisses éthiques.

Quelles que soient les décisions finalement prises en commun, ou abandonnées à chacun, la configuration de l'espace marin qui en résultera demeurera soumis à de nouvelles évolutions, sous le dynamisme plus fondamental de la destination universelle des biens de la terre: celui-ci commande aussi bien la gestion des parts laissées à la juridiction des Etats particuliers que celle du domaine confié à l'humanité comme un tout, ainsi que l'équilibre et l'interprétation éventuelle des deux.

* Tipografia Poliglotta Vaticana, 1977.

4527

1977 SEP 24.-SC pro EPISC., DECR. AAS 69 (1977) 737-746

Pastoralis maritimorum et navigantium cura ex integro reordinatur, novis datis normis ac concessis facultatibus atque privilegiis sacerdotibus eam gerentibus

I - DECRETUM DE PASTORALI MARITIMORUM ET NAVIGANTIUM CURA

Apostolatus Maris interiorem vim ac praestantiam in ipso Evangelii ambitu et apostolicae praedicationis primordiis invenit, quippe quae ad nautarum vivendi genus marisque negotia magnopere attineant.

Ecclesia autem singulari usque sollicitudine maritimos homines prosecuta est, neque Sedes Apostolica pro variis temporum adiunctis umquam praetermisit, quominus subsidia ad pastoralem eorum curam efficaciter agendam suppeditaret. In quo Apostolatus Maris, qui nostro ineunte saeculo ortus est, peculiarem industriam collocavit propriis conditis institutis.

http://www.obrascatolicas.com

Etenim anno 1957, ratione habita Constitutionis Apostolicae *Exsul Familia* (1) eorumque qui prospere successerunt exituum, Sancta Sedes specialem ordinationem per "Leges Operis Apostolatus Maris" (2) statuit. Nuperrime vero sive praecepta Concilii Oecumenici Vaticani II necnon quae inde subsecuta sunt documenta ad eadem in usum deducenda, sive directoria monita, dum pastoralem eiusdem incepti spiritum impense acuerunt, simul palam demonstraverunt opportunam accommodationem esse peragendam.

Post exquisitam igitur competentem Episcopalium Conferentiarum, Episcoporum necnon sacerdotum ac laicorum rei maritimae peritorum sententiam, auditis quoque Romanae Curiae Dicasteriis, quorum interest, Sacra haec Congregatio, operam conferente Pontificia Commissione de spirituali migratorum atque itinerantium cura, totam ab integro / cau- 738
sam recognoscendam curavit ad mentem novissimi Oecumenici Concilii, brevi comprehendens normas, facultates et privilegia.

Quae cuncta, seu normas, facultates et privilegia, a Sacra Congregatione pro Episcopis apparata, Summus Pontifex Paulus, divina Providentia PP. VI, auctoritate sua approbavit e- vulgarique iussit, contrariis quibuslibet nihil obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 24 Septembris 1977. - Sebastianus Card. BAGGIO, *Praefectus.* Emmanuel Clarizio, *Pro-Praeses Pontificiae Commissionis de spirituali migratorum atque itinerantium cura.*

II - NORMAE, FACULTATES ET PRIVILEGIA

PARS PRIMA

Normae pro maritimorum atque navigantium spirituali cura gerenda

Art. 1. "Apostolatus Maris" peculiaris activitas est, in qua reapse perficitur, ordinatur atque provehitur materna Ecclesiae sollicitudo erga Maritimos et Navigantes, qui consuetis pastoralis curae officiis frui nequeunt.

Art. 2. In normis, quae hic sequuntur: *a*) Nomine *Maritimorum* ii significantur, qui habitualiter atque officii vel operis causa, sive moderatorum munus, sive inferioris ordinis munera exsequentes, ad piscatoriam etiam artem attinentia, in navibus versantur, etsi ad tempus in terra degunt, ipsique nauticorum Institutorum tirones; *b*) Nomine vero *Navigantium* ii significantur, qui actu in navibus versantur, iter maritimum aggressi per quodlibet temporis spatium, sive ad migrandum sive ad delectabiliter itinerandum, quibusvis de causis vel rationibus.

Nomine autem Maritimorum etiam Navigantes designan- 739
tur, nisi aliter edicatur. /

Art. 3. § 1. Pontificia Commissio de pastorali migratorum atque itinerantium cura, Apostolicis Litteris *Apostolicae Caritatis* a Paulo PP. VI Motu Proprio die 19 mensis Martii, anno 1970, editis, huic Sacrae Congregationi obnoxia, constituta est *ad impensius ... procurandam salutem eorum, qui procul a sedibus propriis morantur*. Eidem igitur competentia attributa est moderandi quamlibet actionem pastoralem, in universo terrarum orbe, ad Maritimorum et Navigantium bonum exercendam.

§ 2. Praecipue autem, Pontificiae huiusce Commissionis est: 1) instructiones, consilia etc. edere, quae ad pastoralem Maritimorum curam attinent; 2) actionem apostolicam et opera externa Apostolatus Maris inter se apte ordinare, quae in diversis mundi partibus provehuntur, attenta adiunctorum varietate; 3) fovere, indicere atque apparare et, prout res ferat, moderari et inter se ordinare actiones, relationes conventusque, quae internationalem indolem praeseferant; 4) ea suppeditare subsidia, quae ad spiritualem Maritimorum assistentiam necessaria vel utilia esse existimantur; 5) prudenter invigilare, ut huiusmodi ministerium rite et fructuose expleatur; 6) adiutricem operam providere iis omnibus, qui apostolici huiusce muneris partes habent, eorumdem animos erigere et confirmare, atque pravos usus, qui forte irrepserint, emendare.

§ 3. Quo efficacior et magis ordinata pastoralis Maritimorum cura evadat, Pontificiae Commissionis est cooperationem et mutuam actionum compositionem cum Conferentiis Episcopalibus et locorum Ordinariis fovere atque provehere.

Art. 4. § 1. In unaquaque maritima natione seu dicione specialis coetus vel Commissio Episcopalis constituatur, cuius erit Apostolatum Maris ibidem provehere, fovere ac moderari.

§ 2. Si forte in natione huiusmodi Commissio Episcopalis constitui nequeat, donec id fieri possit, unus saltem ex Epi- 740
scopis deputetur tam/quam Promotor, qui sit Ordinarius dioecesis, cuius sedes, vel saltem maior territorii pars ad oras maritimas pateat, ut idem Apostolatum Maris studiose moderetur.

Art. 5. Commissionis vel Promotoris Episcopalis haec sunt officia: 1) sacerdotem idoneum seligere eumque Conferentiae Episcopali praesentare, quae, per decretum scriptis datum, ad certum tempus eundem renuntiet *Directorem Nationalem Apostolatus Maris*, eiusque nomen Pontificiae Commissioni significet; 2) praecepta tradere Directori Nationali, huius actioni invigilare, eidemque opportuna consilia et adiumenta praebere ad suscepta munera rite obeunda; 3) statis temporibus et quotiescumque id opportunum videbitur, relationem de pastorali Maritimorum assistentia deque rebus gestis a Directore Nationali expetere; 4) relationem, de qua in n. 3, diligentiore examine perpendere eandemque, una cum proprio iudicio, ad Pontificiam Commissionem mittere.

Art. 6. § 1. Ordinarii loci ius et officium est sollicito studio praebere pastoralem assistentiam omnibus Maritimis, qui in sua dicione, etiam ad tempus tantum, degunt.

§ 2. Idcirco, Ordinario loci reservatur potestas: 1) definiendi formas curae pastoralis pro Maritimis aptiores atque constituendi ordinationes, seu structuras, quae secundum locorum adiuncta aptae sint ad animarum bonum hac in re efficaciter fovendum et in tuto ponendum, veluti: paroeciam territorialem, paroeciam personalem, missionem cum cura animarum, cappellaniam etc.; 2) collatis consiliis cum Directore Nationali, Cappellanos Apostolatus Maris suae dioecesis nominandi iisque debitum officium conferendi; 3) facultates speciales Cappellanis Maris tribuendi, quae ad eorum apostolatum exercendum necessariae vel utiles sunt; 4) ea subsidia suppeditandi Cappellanis, quae ad officium rite adimplendum postulantur; 5) erigendi oratorium eique benedicere in navi, quae in portu, ad fines ipsius dicionis adiacenti, publice sit 741
inscripta. /

Art. 7. Praecipua Directoris Nationalis officia sunt: 1) rationes servare cum suae nationis Episcopis de iis, quae spirituale Maritimorum bonum respiciunt; 2) saltem semel in anno, relationem de animarum statu et pastorali Maritimorum cura in propria natione Commissioni vel Promotori Episcopali mittere, in qua quidem enarret tum opera quae feciliter gesta sint, tum ea quae minus bene forte evenerint atque remedia ad eadem sarcienda adhibita, et quidquid, demum, ad Apostolatus Maris incrementum conferre posse videatur; 3) Cappellanos Apostolatus Maris moderari, salvo iure Ordinarii loci; 4) curare ut Cappellani propriis officiis diligenter satisfaciant atque praescripta Sanctae Sedis et Ordinarii loci servent; 5) peculiari sollicitudine confirmare atque provehere apostolatum laicorum, actuosam eorum participationem fovendo, attenta diversa eorum ingenii indole; 6) Apostolatum Maris suae nationis partes gerere in publicis rationibus, quae necessario ineundae sunt cum coetibus, seu particularibus structuris eiusdem Apostolatus Maris, in aliis nationibus exstantibus; 7) recta vincula nectere et servare cum Sodalitatibus atque Institutis assistentiae provehendae, sive catholicis sive non catholicis, quae ad proposita Apostolatus Maris propria assequenda pariter contendunt; 8) sedes Apostolatus Maris, portus et naves saepius invisere; 9) de consensu Commissionis vel Promotoris Episcopalis, universae nationis Cappellanos, pro temporum adiunctis, convocare, eo praesertim consilio ut una simul exercitationibus spiritualibus vacent, vel conventibus ad meliores pastoralis sui ministerii vias ac rationes efficiendas intersint; 10) authenticum exemplar Librorum baptizatorum, confirmatorum et mortuorum, a se vel a Cappellanis exaratum, ad competentem Curiam Episcopalem mittere; 11) quamprimum certiorem facere parochum domicilii personarum, quarum interest, de iis quae in Libris paroecialibus exscribenda sunt. / 742

Art. 8. § 1. Cappellanus Apostolatus Maris est sacerdos ab Ordinario loci nominatus, ad normam art. 6, § 2, cui ab eodem Ordinario committitur officium spiritualem Maritimorum curam agendi.

§ 2. Cappellanus Apostolatus Maris sit vitae integritate, animarum studio, prudentia atque doctrina praestans, necnon sermonum peritia commendatus ac prospera valetudine fruens; idem, quantum fieri potest, Maritimorum curae sit unice addictus atque stabiliter in huiusmodi munere constitutus, nisi iustae causae, de Ordinarii loci iudicio, aliud suadeant.

§ 3. Ut Cappellanus Apostolatus Maris apprime idoneus evadat ad peculiare suum munus rite obeundum, oportet congrue sit ipse institutus ac sedulo praeparatus, antequam spiritualis cura Maritimorum ei concredatur.

§ 4. Cappellanus, de quo in § 1, omnes actus animarum curae proprios inter Maritimos exercere potest, excepta re matrimoniali, nisi parochus aut moderator Missionis cum adnexa cura animarum, ad normam iuris, sit renuntiatus.

§ 5. Iurisdictio Cappellano Apostolatus Maris concessa, quae quidem sub auctoritate Ordinarii loci exercenda est, semper cumulatur una cum iurisdictione parochi illius territorii, ubi exercetur. Quapropter, Cappellanus pastorale suum munus agat in fraterna consuetudine cum parocho territorii et collatis cum eodem consiliis.

§ 6. Pastoralis cura Cappellani Apostolatus Maris extenditur ad omnes Maritimos, qui sunt:

a) 1. in navibus, sive ad portus stantibus, sive per maria vel flumina cursum tenentibus; 2. in circulis a "Stella Maris" appellatis et in aliis sedibus Apostolatus Maris, atque etiam in coetibus interconfessionalibus pro Maritimis, de consensu Ordinarii loci erectis; 3. in valetudinariis et in aliis id generis institutis; 4. in scholis et academiis pro Maritimis.

b) Quae cura extenditur etiam ad Maritimorum familias, etiamsi hae exstent in territoriis a portubus remotis, collatis
743 consiliis cum parochis competentibus, ad normam § 5. /

Art. 9. Cappellanus Apostolatus Maris debet: 1) proprium ministerium explere ad bonum animarum intentus, quae ipsius curae pastorali commissae sunt; 2) inter Maritimos ac praesertim inter sodales catholicorum Institutorum viros et mulieres deligere, qui maxime idonei sint, eosdemque ita in re morali et doctrinali instituere, ut actionem apostolicam, secundum dotes ac virtutes laicorum proprias, fructuose exercere valeant; 3) Libros baptizatorum, confirmatorum et mortuorum accurate conficere, eorumque exemplar authenticum, una cum relatione de rebus gestis, exeunte anno ad suum Directorem Nationalem mittere.

Art. 10. Quantum fieri potest, Cappellanus Apostolatus Maris oeconomicam administrationem circulorum v. d. "Stella Maris" aliarumque sedium ne assumat, sed eam viro providO, idoneo, spiritu apostolico praedito ac bono testimonio commendato gerendam committat. Huius quidem onus erit rationem reddere administratorum Consilio, cuius idem Cappellanus praeses erit.

Art. 11. § 1. Cappellanus Apostolatus Maris, qui pastorale ministerium in navi exsequitur, ab auctoritate competenti Cappellanus Navigantium designatur. Iisdem qualitatibus de quibus in Art. 8, § 2, praeditus, ipse officio tenetur spirituale assistentiam praestandi omnibus iter conficientibus, a primo initio itineris maritimi, lacustris vel fluvialis usque ad eius exitum.

§ 2. Cappellanus Navigantium ipsius vi iuris accipit iurisdictionem inde a primo suae nominationis momento eamque retinet durante munere. Pariter, virtute iuris, ei conceditur potestas utendi facultatibus quae in *Parte Secunda* recensentur, servatis de iure servandis et in bonum tantummodo eorum, qui cum eo in navi iter faciunt.

§ 3. Attentis peculiaribus adiunctis in quibus Cappellanus Navigantium curam animarum agere cogitur, ipse obligationi-
744 bus tenetur de / quibus in art. 9 et 10, congrua congruis referendo. Unoquoque itinere maritimo, lacustri vel fluviali ad exitum adducto, debet Librorum baptizatorum, confirmatorum et mortuorum exemplar authenticum, una cum relatione de rebus gestis, ad Directorem Nationalem mittere.

Art. 12. § 1. Ut circulus vel coetus interconfessionalis constitui possit, consensus Ordinarii requiritur, et insuper oportet, ut eius statuta atque activitatis quam exercet cursus apte congruant cum christianis principiis et cum normis, quae in Directorio Oecumenico continentur.

§ 2. Inter regulas, quae prae oculis habendae sunt et in usum deducendae, haec quae sequuntur religiose serventur:

a) spiritualis moderatio catholicorum coetuum laicorum uni Cappellano Apostolatus Maris reservatur; *b*) cappellani, ad hoc munus specialiter designati, pro certo habentes se plena cum libertate agere posse in Apostolatu Maris provehendo, pastorale suum officium sub unica auctoritate propriorum Superiorum exerceant; *c*) catholici quoque coetus laicorum eadem fruantur libertate tam in propriis officiis exsequendis et in rectis rationibus fovendis, quam in vinculis nectendis et servandis cum aliis Sodalitatibus vel Institutis localibus, de quibus in art. 7, n. 7 dictum est.

PARS SECUNDA

Facultates pro sacerdotibus spiritualem maritimorum atque navigantium curam exercentibus

I

Facultates et privilegia, quae infra dinumerantur, propter bonum animarum tribuuntur Cappellanis Apostolatus Maris, qui spiritualem Maritimorum curam, sive in portubus sive in navigatione exercent, durante munere et ab ipso navigationis
745 initio. /

Potissimum vero recensendae sunt facultates: 1) Missam celebrandi, iusta de causa, bis diebus ferialibus, atque ter, si vera necessitas pastoralis id postulet, diebus dominicis et festis de praecepto; 2) Missam qualibet diei hora, iusta de causa, celebrandi et Sacram Communionem vespere distribuendi, servatis de iure servandis; 3) Missam celebrandi extra locum sacrum, sed loco honesto et decenti, numquam autem in cubiculo, per modum actus et iusta de causa, habitualiter vero solummodo de causa graviore; 4) Missam, iusta de causa, celebrandi in mari et in fluminibus, debitis tamen adhibitis cautelis; 5) quoties necessitas urgeat, cum Sacrum in navibus celebratur, utendi loco candelarum luminibus electrice actis; 6) feria V in Cena Domini horis vespertinis, ubi ratio pastoralis id postulet, alteram Missam in ecclesiis et oratoriis publicis vel semipublicis celebrandi, atque, in casu verae necessitatis et tantummodo pro fidelibus, qui nullo modo vespertinam Missam participare valent, horis etiam matutinis; 7) Sanctissimam Eucharistiam asservandi in navis oratorio legitime erecto, impetrato tamen a Sancta Sede, per Pontificiam hanc Commissionem, indulto apostolico; 8) Sacramentum Confirmationis administrandi, itinere maritimo perdurante, cuilibet maritimo necnon cuilibet puero vel adulto in navi versanti, dummodo nullus adsit Episcopus communione iunctus cum Apostolica Sede, atque praevideatur confirmandum, propter aetatem vel inscitiam sermonis vel loci adiuncta, nonnisi magna cum difficultate extra navim in continenti terra idem Sacramentum esse recepturum, ceterisque servatis de iure servandis; 9) absolvendi, itinere maritimo perdurante, poenitentes quoslibet a censura, quam, ad normam can. 2350 § 1, C. I. C., abortum procurantes incurrunt, servatis de iure servandis; 10) absolvendi, maritimo itinere perdurante, poenitentes quavis ratione in navi versantes, a censuris et poenis, de quibus in can. 2314 C. I. C., si idem, postquam a fide vel communione catholica culpabiliter defecerint, cum matre Ecclesia reconciliationem contriti petant (1); 11) deputandi, quoties ipse quacumque de causa impediatur, quominus suo
746 munere fungatur atque impossibilis evadat recursus ad Ordi/- narium loci, vel ad Directorem Nationalem, quemlibet sacerdotem, in navi itineris causa versantem, ut cappellani vices addotem, in navi itineris causa versantem, ut cappellani vices agat atque, maritimo itinere durante, spiritualem omnium Maritimorum Navigantiumque curam gerat, facultatibus usus Cappellanorum propriis.

II

Quod ad privilegia attinet, haec potissimum dinumerantur:

1) licet Maritimis per integrum anni tempus paschali praecepto de sacra Communione recipienda satisfacere, praevia aptaque praedicatione, seu catechesi circa idem praeceptum audita;

2) Maritimi dispensantur a lege abstinentiae et ieiunii, de quibus in cap. III, II, § 2 et 3 Constitutionis Apostolicae *Paenitemini*; iis tamen suadetur, cum dispensatione fruuntur, ut congruo pietatis opere legem compensent atque utramque legem, pro posse, saltem servent Feria VI in Passione et Morte Christi Iesu;

3) omnes qui in navibus quavis ratione versantur, aut iisdem quoquo modo addicuntur, a lege abstinentiae et ieiunii, de quibus in cap. III *c*), II, § 2 et 3 Constitutionis Apostolicae *Paenitemini*, itinere maritimo perdurante, dispensantur, servata tamen clausula, de qua in superiore numero dictum est;

4) Christifideles in navibus versantes, dummodo rite confessi ac sacra Synaxi refecti, Indulgentiam plenariam in festo Titularis oratorii et die secunda mensis Augusti consequi valent, si oratorium, in navi legitime exstans, pie visitaverint, i-

1. *Direct. Oec.*, n. 19.

1. Cfr. A.A.S. 44 (1952), pp. 649-704.
2. Cfr. A.A.S. 50 (1958), pp. 375-383.

http://www.obrascatolicas.com

bique orationem Dominicam et fidei Symbolum (*Pater noster* et *Credo*) ad Summi Pontificis mentem devote recitaverint (2);

5) iidem Christifideles, iisdem condicionibus, Indulgentiam plenariam, in suffragium defunctorum tantummodo applicabilem, die secunda mensis Novembris semel consequi valent, si praedictum oratorium pie visitaverint, ibique orationem Dominicam et fidei Symbolum (*Pater noster* et *Credo*) ad Summi Pontificis mentem devote recitaverint (3).

Indulgentiae, de quibus supra ad nn. 4 et 5, obtineri possunt, iisdem servatis condicionibus, a Maritimis et eorum familiaribus atque etiam a sociis Apostolatus Maris, sive in sacellis et oratoriis circulorum "Stella Maris", sive in oratoriis aliarum Apostolatus Maris sedium.

2. *Enchiridion Indulgentiarum*, n. 65, p. 70.
3. *Ibid.*, n. 67, p. 71.

Adn. P. TOCANEL in Apoll 51 (1978) 363-364.

4528

1977 SEP 26.- SC pro GENT. EVANG., DECR. PART.* Visitator Apostolicus pro fidelibus Sinarum gentium in diaspora exsistentibus nominatur, et Instructio datur circa eiusdem officium et potestatem

26 Settembre 1977

I - DECRETUM NOMINATIONIS

Cum Exc.mus ac Rev.mus Dominus Carolus van Melckebeke, Episcopus Nimseiianus et Visitator Apostolicus pro fidelibus Sinarum in diaspora existentibus, ob provectam aetatem et infirmam valetudinem a memorato officio Visitatoris Apostolici renuntiationem obtulerit, Sacra haec Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, omnibus rite perpensis auditoque favorabili quorum interest voto, per praesens Decretum ad idem munus Visitatoris Apostolici pro fidelibus Sinarum in diaspora existentibus Exc.mum ac Rev.mum Dominum Petrum Chung Wan Ting, Archiepiscopum Kuchingensem, eligit ac nominat, cum omnibus iuribus et oneribus eidem muneri adnexis iuxta instructiones ad hoc datas ab hoc Sacro Dicasterio.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, die XXVI mensis Septembris anno Domini MCMLXXVII. - Agnellus Card. ROSSI, *Praefectus.*

II - INSTRUCTIO
CIRCA OFFICIUM ET IURA VISITATORIS
Instructions for H. E. the most Rev. Peter Chung Wan Ting, Archbishop of Kuching, on the occasion of his appointment as Apostolic Visitor for the Chinese located in the Diaspora.

1. The Office of the Apostolic Visitor for the Chinese located in the diaspora does not imply any jurisdiction over them.

Rather, it has the function and service of coordinating matters in regard to these persons, and forms part of his competence to follow the outcome of the Chinese priests who, for well known reasons, find themselves outside their dioceses of origin.

Furthermore, the Office has the purpose of sensitizing, with tact and prudence, the Episcopal Conferences and the various Ordinaries concerned, so that they will undertake an ever greater interest and concern in the work of evangelizing ethnic groups residing in the territories entrusted to their jurisdiction and in helping these Ordinaries find personnel who can be opportunely employed in this ministry.

Again, the Office of the Apostolic Visitor is intended to foster the study of various situations in this matter of dispersed Chinese, and to offer any suggestion and initiative that would seem useful to this end.

Without creating any kind of church within a church, the various groups of ethnic Chinese should be helped to insert themselves into the local churches, preserving their identity and their caracteristics.

2. The competence of the Apostolic Visitor applies first of all to the diaspora Chinese of the countries of South East Asia.

Morever, the Apostolic Visitor will see to occupy himself with ethnic groups of Chinese having a certain consistency who are found in other regions also.

In either case he will not fail to act always in accord with the local Ordinaries concerned.

As far as the territories ot Taiwan, Hong Kong and Macao are concerned, obviously these do not fall within his competence. Nervertheless the Apostolic Visitor will not fail to stabilize and maintain every useful contact and collaboration with the local Ordinaries of these places also.

As far as the Philippine Islands are concerned, the Apostolic Visitor will make those contacts judged opportune with H. E. the Most Reverend John Velasco, Bishop of Hsiamen who for years has been asked by this Sacred Congregation to interest himself in the apostolate to the Chinese who are residing there.

3. The Apostolic Visitor will personally follow the work of evangelization of the Chinese of the diaspora.

Nevertheless, if he should judge it necessary, he can, with the agreement of the Ordinaries concerned, choose assistants for the various regions. These latter will undertake their activites under the responsibility of the local Ordinaries and of the Apostolic Visitor.

Moreover, each year the Apostolic Visitor will see to it that this Sacred Dicastery is fully informed about the activities that concern the entire apostolate to the Chinese located in the diaspora.

4. As far as the relative expenses for this work are concerned, which should be restricted as much as possible, the Apostolic Visitor is to send on to this Sacred Dicastery every three month a financial account which will be reimborsed through the Society for the Propagation of the Faith.

5. The Sacred Congregation for the Evangelization of Peoples will assume the responsibility of presenting the new Apostolic Visitor to the Federation of Asian Bishops' Conferences and to each of the Episcopal Conferences of South-East Asia.

Should the Apostolic Visitor consider it necessary, Propaganda will do the same also in reference to the Episcopal Conferences of other countries that might be eventually concerned. - Agnelo Card. ROSSI, *Prefect.* D. S. Lourdusamy, *Secretary.*

* Prot. N. 4296/77: Bibliografia missionaria 41 (1977) 299-301.

4529

1977 OCT 7.-SC SACR.-CULTU, DECR. AAS 69 (1977) 682 Decretum de celebratione Baptismatis Domini ubi occurrat cum Sollemnitate Epiphaniae

Celebratio Baptismatis Domini in honore posita est per instaurationem Calendarii Romani generalis et dominicae post Epiphaniam occurrenti assignata, quo facilius ab universa communitate christiana hac die congregata ageretur. Magni enim momenti sunt aspectus doctrinales, pastorales et oecumenici huius festi in historia salutis et in anno liturgico.

Attamen, in locis ubi sollemnitas Epiphaniae non est de praecepto servanda, et ideo dominicae intra diem 2 et 8 ianuarii occurrenti assignatur, haud raro accidit ut festum Baptismatis Domini cum ipsa sollemnitate Epiphaniae occurrat et proinde celebrari non possit.

Attentis insuper petitionibus pluribus hac de re factis, Sacra haec Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, approbante Summo Pontifice Paulo VI, statuit:

In locis ubi sollemnitas Epiphaniae in dominicam est transferenda et haec die 7 vel 8 ianuarii incidit, ita ut festum Baptismatis Domini, eadem die occurrens, esset omittendum, idem festum Baptismatis Domini ad feriam II immediate sequentem transferatur.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex Aedibus S. Congregationis pro Sacramentis et Cultu Divino, die 7 Octobris 1977. - Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus.* Antonius Innocenti, Archiep. tit. Aeclanen., *a Secretis.*

Adn. in Notit. 13 (1977) 478-479.

4530

1977 OCT 17.-SC pro EPISCOPIS, NOTIFICATIO. PART.* De sede ac titulo tribuendo Praelatis nullius

Roma, 17 ottobre 1977

Eminenza Reverendissima, ho l'onore di comunicarLe che il Santo Padre, nell'Udienza del 10 ottobre scorso, ha disposto che ai Prelati (nullius) insigniti di carattere vescovile che d'ora in avanti verranno nominati, non venga più conferito il titolo di una sede vescovile estinta. Questo provvedimento, che valorizza il vincolo reale che si stabilisce tra il Prelato stesso e la Chiesa particolare affidata alla sua cura pastorale, è inteso a realizzare gradualmente il voto espresso in varie occasioni dall'episcopato nel senso dell'equiparazione delle Prelature alle diocesi.

Questi Ordinari verranno indicati con l'appellativo: Vescovo-Prelato di ...

Per quanto concerne i Prelati al presente insigniti del carattere vescovile, è lasciato loro di optare per la conservazione del titolo ricevuto o per l'adozione della nuova qualifica, lasciando libera la Chiesa titolare a suo tempo loro conferita.

Tanto partecipo all'Eminenza Vostra per sua opportuna conoscenza e norma.

Mi è gradita la circostanza per rinnovarLe i sentimenti della mia sincera stima e confermarmi suo devotissimo nel Signore. - S. Card. BAGGIO, *Prefetto.*

* Cardinali Praesidi Pontificiae Commissionis Codici Iuris canonici recognoscendo, Prot. N. 335/67: Communicationes 9 (1977) 224. Adn. L. de ECHEVERRIA in REDC 34 (1978) 313-330.

4531

1977 OCT 17.- SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.* Prorogatur facultas percipiendi eleemosynam cum bis ac ter celebratur Missa, exceptis Parocho et Vice Parocho

PRECES. - *Beatissime Pater,* Magister Generalis Ordinis Praedicatorum humiliter implorat prorogationem rescripti diei 4 novembris 1975, quo facultas concedebatur permittendi Sacerdotibus totius Ordinis percipere eleemosynam Missarum ab iisdem binatarum et trinatarum, ad subveniendum necessitatibus Provinciarum et Missionum, praesertim ad graves expensas in candidatorum formatione sustinendas. Et Deus, etc.

RESCR.- Vigore facultatum a Summo Pontifice tributarum Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus, attentis expositis, annuit pro gratia ad triennium iuxta preces, *exceptis parocho et vice parocho stricte dicto* si Ordinarius loci id exegerit, servatis servandis.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, die 17 Octobris 1977. - Augustinus Mayer, *Secretarius.* Basilius Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Magistro Generali O. P., Prot. N. 30975 /70: AOP 43 (1977-78) 307.

4532

1977 OCT 19.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.* Denegatur facultas derogandi articulum V "Instructionis pro solutione matrimonii in favorem fidei", seu permittendi partem catholicam, quae solutionem prioris matrimonii cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus contracti iam obtinuerat, novas inire nuptias cum persona non baptizata

Roma, 19 ottobre 1977

Signor Cardinale, con lettera del 27 settembre 1977, Prot. n. 4202/77, il Reverendissimo Mons. Sottosegretario di codesto Sacro Dicastero, trasmetteva a questa Sacra Congregazione l'istanza della Conferenza Episcopale di Zambia in cui si chiedeva l'abrogazione dell'Art. V dell'*Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei* emanata da questa Sacra Congregazione il 6 dicembre 1973, Prot. 2717/68m, in modo da permettere alla parte cattolica di passare a nuove nozze con una persona non battezzata. La Conferenza Episcopale dello Zambia invocava vari motivi per appoggiare tale richiesta.

In merito mi premuro di informare l'Eminenza Vostra che questo Sacro Dicastero, esaminata attentamente l'istanza e vagliati i motivi addotti dalla Conferenza Episcopale, non può concedere l'abrogazione dell'articolo V dell'*Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei.*

La ragione è evidente: trattandosi nel caso dell'Articolo V di un matrimonio celebrato con dispensa dall'impedimento di disparità di culto e poi sciolto, si vuole evitare che il nuovo matrimonio da contrarre, sempre con dispensa dall'impedimento di disparità di culto, possa subire la stessa sorte, e così all'infinito.

D'altronde in simili casi non si raggiunge il "bonum sacramenti" che è il fondamento indispensabile perché si abbia il "Favor fidei" nello scioglimento.

Per quanto attiene alla incapacità dei fedeli di capire la norma, è compito degli Ordinari provvedervi con opportune catechesi.

Nel pregarla di voler comunicare quanto sopra all'Ecc.mo Presidente della Conferenza Episcopale dello Zambia, mi è gradita la circostanza per confermarmi con i sensi di ben distinta stima. - Franc. Card. SEPER, *Prefetto.*

* Cardinali Praefecto S. C. pro Gentium evangelizatione, Prot. N. 1696/77m: A. ABATE, Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica, Roma-Brascia 1979, p. 245-246 nota 14. Adn. A. ABATE, op. cit. p. 242-248.

4533

1977 OCT 20.-SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.* Facultas datur ut Superiores religiosi locales constitui possint ad quadriennium

PRECES - Nel recente Capitolo Generale si è creduto opportuno di non portare in discussione e quindi di non proporre cambiamenti a numerosi articoli delle nostre Costituzioni perché si attendono, al riguardo, altri studi ed esperienze, specie in vista delle ricerche sul carisma del nostro Ordine.

Per chiarire però le incertezze originate dall'articolo 248 e per superare le difficoltà create dagli articoli 402 § 1 e 376, il Capitolo Generale:

1) *interpretò ufficialmente* l'articolo 248 in questo modo: *a*) la professione temporanea si faccia o per un anno e si rinnovi annualmente fino alla professione solenne; *b*) o si faccia per un periodo di tempo determinato più lungo fino alla professione solenne.

2) *Fu d'accordo* circa l'articolo 402 § 1 che la durata dei Superiori locali fosse di quattro anni come quella della Curia Provinciale.

3) *propose* circa l'articolo 376 di togliere le parole "qua vicarius Provincialis".

RESCRIPTUM diei 20 oct. 1977. - *Reverendissimo Padre,* con riferimento alla lettera in data 12 settembre ultimo scorso, questa Sacra Congregazione:

a) prende atto della interpretazione che il recente Capitolo Generale ha dato all'art. 248 delle Costituzioni in merito alla professione temporanea;

b) concede che, a differenza di quanto previsto dall'art. 402 § 1, la durata dei Superiori locali sia di quattro anni, con facoltà di riconferma per un secondo quadriennio immediatamente successivo, ma non per un terzo;

c) non ha nulla in contrario a che nell'art. 376 vengano soppresse le parole "qua vicarius provincialis".

Profitto della circostanza per confermarmi con senso di religioso ossequio, devotissimo nel Signore. - Basilio Heiser, O.F.M.Conv., *Sottosegretario.* G. Bolduc, C.S.V., *Capo Ufficio.*

* Procuratori Generali Tertii Ordinis Regularis S. Francisci, Prot. N. 1547/77: Acta Tertii Ord. Reg. S. Francisci 1 (1978) 37-38.

4534

1977 OCT 27.- SC pro SACR.-CULTU, LITT. CIRC. PART.* Criteria et normae Conferentiis episcopalibus dantur ad nova ministeria laicis, mulieribus quoque, in propriis regionibus committenda

Romae, die 27 octobris 1977

Eminentissime Domine, Novit profecto Eminentia Tua Reverendissima magnopere his nostris temporibus in Ecclesia agitari quaestionem de laicis fidelibus ad ministeria obeunda admittendis, praesertim postquam Oecumenicum Concilium Vaticanum II, multis quidem in documentis, catholicam exposuit doctrinam de partibus laicorum fidelium in apostolico Ecclesiae munere, illosque est adhortatus "ut pro suis viribus temporumque necessitatibus opus salutare Ecclesiae naviter et ipsi participarent" (*Lumen gentium*, n. 33).

Plura Sanctae Sedis documenta proxime praeteritis his annis ad pleniorem huiusmodi participationem in pastorali navitate Ecclesiae laicos fideles instimulaverunt; praesertim autem id factum est Litteris Motu Proprio datis *Ministeria quaedam,* quae, Ordinibus minoribus abrogatis et cooptatione in clerum diaconali ordinationi attributa, *ministeria* novi generis sanxit, non quidem ex Ordine, sed ex institutione ecclesiali profluentia.

Porro praedictae Apostolicae Litterae, pro tota Ecclesia latini ritus ministeria Lectoris et Accolythi instituunt; sed et subiungunt: "Praeter officia Ecclesiae Latinae communia, nihil obstat quominus Conferentiae Episcopales alia quoque petant ab Apostolica Sede, quorum institutionem in propria regione necessariam vel utilissimam, ob peculiares rationes, iudicaverint".

Cum autem, iuxta facultates in memoratu Documento Pontificio concessas, non una Conferentia Episcopalis Sanc-

http://www.obrascatolicas.com

tam Sedem rogavisset ut alia ministeria instituerentur, Summus Pontifex statuit ut Sacra Congregatio de Sacramentis et Cultu Divino schema appararet de novis ministeriis sine Ordine instituendis, quae in praxim Ecclesiae Latinae introduci possent, potestate concessa eadem conferendi etiam feminis, praesertim Religiosis.

Haec sat complexa quaestio sedula cum diligentia pertractata est a Commissione, quae constabat ex viris rei peritis et ex delegatis Dicasteriorum, quorum intererat; postea, diebus 22-23 mensis novembris anno 1976, eadem quaestio subiecta est examini Em.morum et Exc.morum membrorum Sacrae Congregationis de Sacramentis et de Cultu Divino, qui in Urbem tunc convenerant ad sessionem Plenariam celebrandam. Ex huiusmodi consultatione perspici potuit varia dubia atque difficultates opponi contra opportunitatem hoc tempore instituendi nova ministeria in Ecclesia universa: ac propterea sententia eorum praevaluit, qui suadebant hac in re supersedendum esse, donec constaret de effectibus et de evolutione experientiarum localium.

Quae cum ita sint, atque etiam habita ratione eorum quae statuuntur in Motu Proprio *Ministeria quaedam*, Beatissimus Pater propensus est ad concedendum Conferentiis Episcopalibus, quae facultatem ab Apostolica Sede postulaverint, ut nova instituant ministeria, quae in propria regione vere necessaria vel perutilia iudicaverint. Quare Episcopatus, qui in his rerum condicionibus versantur, petitionem ad hoc Dicasterium mittere poterunt, in quibus rationes huius petitionis exponantur coniuncte cum statutis, quae singillatim et distincte normas contineant de delectu, de formatione spirituali et culturali, ac de officiis et activitatibus novorum ministrorum, nec non de modo eos pastoraliter prosequendi et adiuvandi in exercitio proprii ministerii.

Superfluum adnotare videtur haec nova ministeria etiam feminis conferri posse.

Interea libenter hac utor opportunitate tibi significandi maximae meae venerationis sensus meque profitendi Eminentiae Tuae Reverendissimae addictissimum.- James Card. KNOX, *Praefectus.* Antonius Innocenti, *Secretarius.*

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium, Prot. N. 1837/77: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977 num. 11 p. 224-225.

4535

1977 OCT 28.- SYNODUS EPISCOP., NUNTIUS. PART.*

Nuntius scripto datus Synodi Episcoporum ad Populum Dei:

De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus

INTRODUCTIO

1. Cum iam ad exitum vergat Quartus Generalis Coetus Synodi Episcoporum, a Papa nostro Paulo VI Romae coadunatus, ut *de catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus* ageret, nos Episcopi exoptamus vobis, qui in variis mundi regionibus nobis ratione pastoralis officii concrediti ad Populum Dei pertinetis atque omnibus quorum Ecclesiae activitas et responsabilitas in humana societate intersunt, nuntium dare quo praecipuas conclusiones nostri laboris vobiscum monnunicemus.

Perspicientes aetatem nostram, perturbatam quidem et discriminum plena, sed ad salutares gratiae afflatus tantopere patentem, postquam 1974 Evangelizationi hoc nostro tempore perficiendae coetus synodalis alius studuerat, nihil utilius, ducente Summo Pontifice, Ecclesiae fore videbatur quam in eodem argumento pergere per studium illius navitatis ecclesialis quae constanter vivida et actuosa Dei verbi diffusione et profundiore personae et nuntii salutis Domini nostri Iesu Christi cognitione requiritur et quae in ordinata ac progressiva educatione fidei consistit, coniuncta cum continuo processu maturitatis fidei eiusdem quam *catechesim* nuncupamus.

Oportebat ut examinaremus, ratione semper habita verbi Dei, signa temporum ad catechesim renovandam eiusque momentum in pastorali opere extollendum, eo vel magis cum vitalis quidem vigor totius operae catecheticae Ecclesiae fere ubique vehementer sentiretur optimo cum fructu pro totius communitatis ecclesialis renovatione. Notum nobis praeterea erat desiderium et fames nutrimenti spiritualis atque fidei formationis praesertim apud succrescentes generationes quae obligationes suas et munus ad societatem iustam aedificandam adimplere cupientes, in altiore cognitione mysterii Dei penetrare student. Interpellabamur quoque in nostra fide variis humani cultus formis quae ad maiorem hominis perfectionem vehementer tendunt, licet non semper in consonantia cum Evangelio. Verum quoque est defectus nobis notos fuisse ex eo quod responsabilitas omnium christifidelium in fidei ipsorum maturatione quandoque oblivioni tradebatur aut quod non semper, uti iure et obligatione par erat, revelatio ubique recte disseminabatur. Non ignorabamus difficultates quibus catechesis quibusdam in orbis terrarum regionibus obnoxia est eo quod viribus adversis adimpletio missionis Iesu Christi circa fidem omnibus gentibus nuntiandam novis impedimentis augetur.

Solliciti de his situationibus et puerorum atque iuvenum, qui futuro tempore pondus novi mundi aedificandi super umeros portabunt, adspirationes auscultantes, specialem eis attentionem tribuimus.

Neminem praeterea fugit nexus huius nostri argumenti cum quaestione de educatione in mundo praesentis temporis. Persuasum est nobis Dei paedagogiam quae in historia salutis advertitur conferre et hodie ad huius problematis solutionem in bonum totius generis humani.

Post longam et laboriosam Synodi praeparationem, consultatione praevia omnium Ecclesiarum Particularium facta, studiis nostris ad finem perductis, Summo Pontifici voto prolato per speciales propositiones ei allatas ut, suo tempore, vellet Ecclesiae Universae documentum offerre de institutione christiana per catechesim sicut per Adhortationem Apostolicam *Evangelii nuntiandi* fecit post Synodum anni 1974, placuitque nobis, debita cum approbatione, animum vobis aperire sensusque nostros de quibusdam urgentioribus rebus pandere.

I Pars

MUNDUS, IUVENES, CATECHESIS
(REALISTICUS SENSUS CORAM SITUATIONE)

De radicalibus hodierni mundi mutationibus

2. Synodus, uti nostri temporis eventus, nullo modo concretam situationem, in qua mundus vivit, ignorare poterat. Episcopi testes atque participes sunt spei, contentionum atque frustrationum (cf. *Gaudium et spes*, n, 1) quibus homines hodie pulsantur. In omnibus nationibus, quodcumque est systema sociale vel traditio culturalis, viri et mulieres quaerunt, contendunt et laborant in commune bonum et ad novum mundum construendum. Vetera valorum systemata saepe non amplius accipiuntur immo etiam intereunt; humanae securitates vi, oppressione et personae despectu in discrimen adducuntur. Spem in ideologiis et arte technica fundatam a nonnullis insufficientem esse experientia percipitur.

Tot inter conflictus idearum et systematum strepitus, nova denuo Dei quaesitio emergit, nova signa inquietudinis divinae in corde inquieto hominis deteguntur, et eodem tempore novus sensus valorum humanorum perspicitur, qui ad dignitatem humanae personae pertinent.

De iuvenum problematibus

3. Succrescentes generationes magis sibi consciae sunt. Et numeri sui proportione et qualitatibus suis et spe quam pro futuro tempore necessario exhibent, pro genere humano partem magni momenti significant. In istis generationibus speciali vigore resonant proclivitates quae nostram societatem permeant. Discidium culturale, fructus socialis mutationis vehementer manifestant. Iuvenes frequenter poenas luunt pro erroribus defectibusque adultorum. Saepius victimae sunt machinationis falsorum ductorum qui ex eorum generositate et magnanimitate utilitatem trahunt.

Ab iuvenum adspirationibus ad vim creatricem, iustitiam, libertatem et veritatem initium sumat opus institutorium. Id etiam respondere debet eorum adspirationibus in corresponsabilitate in vita ecclesiali atque civili necnon eorum inclinationi in amorem Dei et proximi. Est enim catechesis actio ecclesialis pro hoc mundo et praesertim pro succrescentibus generationibus, ita ut vita Christi vitam iuvenum transformet et in plenitudinem ducat.

De catecheseos vigore ac difficultatibus externis

4. Patres Synodales examinarunt signa multa ac perspicua vitalis cuiusdam vigoris totius operae catecheticae Ecclesiae omnibus fere locis ac praesertim inter succrescentes generationes, non obstantibus quibusdam angoribus in catechesi tradenda. Revera mirabilis iam fere ubique viget varietas incep-

torum in hac re, ita ut superiorum decenniorum spatio in cunctis mundi regionibus catechesis facta iam sit terra primaria ac frugifera renovationis totius communitatis ecclesialis.

Patres vero difficultates quoque actionis catecheticae consideraverunt. A catechistis multum requiritur et aliquoties in difficillimis condicionibus. Oportet ut harum condicionum multoties novarum ratione habita, realistico sensu imbuti simus:

– multis in nationibus societatis evolutio multiplices religiosos mores praeterit. Plurimi pueri atque iuvenes vix occasionem habent Ecclesiam in suo itinere inveniendi. Multoties catechista indifferentiam et reiectionem subit. Novi cogitandi et vivendi modi saepe saepius non sunt amplius christiani. Exsistit quoque inter baptizatos pars quaedam quae rarius, etiam numquam, opportunitatem habet audiendi nuntium evangelicum. Etsi multa in impedimentum convertuntur, sed insimul tamen vera *provocatio* pro catechesi sunt, cum reapse sese dirigere debat ad hoc pueros, iuvenes atque adultos qui vivunt in hoc mundo concreto qualis est et in quo Ecclesiae missio est Verbum salutis proclamandi;

– multis in nationibus haec catechizandi missio exerceri nequit *cum libertate*; nationes sunt in quibus intolerabili modo limitibus coercetur vel omnino supprimitur exercitium iurium fundamentalium hominis, inter quae, et ius ad libertatem religiosam numeratur. In his nationibus saepe declarationes de observantia erga libertatem religiosam sunt mere formales, cum non exsistat nec vera libertas ut Ecclesia integro Evangelio vitam pervadat nec ius verum ad insimul conveniendum pro catechesi, neque ad necessarium tempus et loca disponenda, neque libros et res didactice necessarias neque ius ad catechistas efformandos.

Vera situatio doloris est quae ab universali Ecclesia participari debet. Nulla potestas in mundo ius habet impediendi personas quominus veritatem quaerant, libere eam accipiant et cum maxima plenitudine cognoscant eamque libere et aperte profiteantur. Ecclesia, cum ius ad catechizandum requirit, fundamentalem hominis libertatem propugnat.

De actionis catecheticae complexitate

5. Idem realisticus sensus nos invitat ad actionis catecheticae complexitatem considerandam:

– *culturarum* diversitas pro catechesi magnam situationum pluralitatem efficit. Uti indicatum est a Concilio Oecumenico Vaticano II et ut a Paulo VI iterum memoratum in Adhortatione Apostolica *Evangelii nuntiandi*, nuntium christianum oportet ut in culturis humanis radices agat assumendo eas atque transformando. Hoc sensu dicere licet catechesim quoddam instrumentum "inculturationis" esse. Quod significat eam evolvere et insimul ab intra illuminare vitae formas illorum ad quos sese dirigit. Fides christiana per catechesim in ipsas culturas inserenda est. Vera "incarnatio" fidei per catechesim supponit non solum processum "dandi" sed etiam "accipiendi";

– *novae artes technicae* varias valorum series gignunt et indistincte proponunt, relationes inter homines profunde afficiunt et immutant. Partem habent in culturis interpenetrandis et quemdam vitae habitum et modum cogitandi diffundunt. Quare expressionum formae mutantur sicut et eloquium et humana conversatio. Ipsi iuvenes constituunt quemdam locum discidii culturalis notabilis respectu generationum praecedentium. Catechesis efficacia careret in istis transformationibus nisi transmitteretur in eloquio hominum nostri temporis nuntius sibi commissus.

De exigentiis et limitibus hodiernae catecheseos

6. Catechesis quae correspondet exigentiis nostri temporis, continuatio erit renovationis iam coeptae, sed sobrie evolvenda est. Repetitio, in consuetudinem adducta, quae omni mutationi adversatur, et inconsiderata agendi ratio quae temere res aggreditur, eodem modo periculosae sunt. Defectus, qui in catechesi oriuntur vel eveniunt, saepe ex eo manant, quod realismi sensus deest, quae realistici sensus absentia simul est infidelitas erga Evangelium et hominem; agitur enim de catechesi *nostri temporis*. Synodus ergo communitates christianas hortatur ut catechesis nostra, quae essentialiter est annuntiatio Evangelii, Bonum nempe Nuntium, renovetur; sed semper ratione habita realismi, qui catechesim ad fidelitatem et germanam profunditatem cum omnibus eius aspectibus perducit.

II Pars

CATHECHESIS
UT MANIFESTATIO SALUTIS IN CHRISTO

Catechesis ad Mysterium Christi ut ad proprium centrum refertur

7. Ecclesia non desinit iterare se afferre nuntium salutis, omnibus hominibus destinatum. Eius munus est annuntiare et ad effectum deducere in terra salutem in Christo. Est ergo munus evangelizationis. Catechesis est aspectus huius ipsius muneris. Ad mysterium Christi ut ad centrum refertur. Christus, verus Deus et homo, et eius salutiferum opus in eius incarnatione, vita, morte et resurrectione peractum, sit centrum praeconii. Iesus Christus utpote fundamentum fidei nostrae et fons vitae nostrae. Tota igitur historia salutis Christum intendit. In catechesi intellegere et experiri conamur cuius momenti Ipse sit pro nostra vita quotidiana. Catechesi enuntiandum est quomodo Deus Pater nos secum reconciliet per Filium suum Iesum Christum et quomodo Spiritus Sanctus nos dirigat. Quatenus est transmissio huius mysterii, catechesis est Verbum vivum, fidele erga Deum et simul erga hominem.

Congruenter iis, quae in Adhortatione Apostolica *Evangelii nuntiandi* edita sunt, Synodus hos, qui sequuntur, aspectus in momoriam revocat. Sunt autem: – catechesis est verbum; – catechesis est memoria; – catechesis est testificatio.

Catechesis est verbum

8. Hic est unus e prioribus aspectibus missionis Ecclesiae: haec enim loquitur, annuntiat, docet, communicat cum aliis. Quae verba unam actionem significant, actionem scilicet eo pertinentem, ut innotescat in Spiritu mysterium Dei Salvatoris: "Haec est autem vita aeterna ut cognoscant te solum Deum verum et Iesum Christum quem misisti (*Io.* 17, 3). Haec autem cognitio non est quaelibet sciendi ratio, est enim cognitio gaudii plena, est scire secundum Spiritum, organica comprehensio mysterii Christi ad quod ut ad centrum refertur. Non est systema, abstractio vel ideologia.

Catechesis oritur e professione fidei et ad hanc professionem fidei perducit. Efficit ut communitas credentium proclamet Iesum, Filium Dei, Christum, vivere et esse Salvatorem.

Hac de causa cuiusvis catecheseos exemplar est catechumenatus baptismalis, qui est formatio peculiaris, qua adultus ad fidem conversus perducitur ad professionem fidei baptismalis in vigilia paschali. Dum haec praeparatio fit, catechumeni Evangelium (= sacras Scripturas) accipiunt eiusque ecclesialem expressionem, quae est Symbolum fidei.

Catechesis autem multas alias etiam formas adhibere potest (sacram praedicationem, institutionem religiosam in scholis, transmissiones radiophonicas vel televisificas), quae modis communicationis socialis et docendi rationibus, certa quadam aetate vel variis aetatibus invaluerunt.

Quidquid est, oportet distinguere criteria, quibus certa ac definita forma verbi reapse sit catechetica. Institutio quaecumque, licet etiam de re religiosa agat, non est per se catechesis ecclesialis. Contra, verba quaedam, quae tangunt hominem in sua situatione concreta, atque impellunt ut ad Christum se dirigat, fieri possunt verba catechumenalia. Quae quidem verba ipso suo fundamento transmittunt capita essentialia vel vitalem substantiam nuntii evangelici, quod nec mutari nec silentio praeteriri potest (cf. *Evangelii nuntiandi*, n. 25).

Integra vero substantia vitalis quae per fidei Symbolum transmittitur tradit nucleum fundamentalem mysterii Dei Unius et Trini prout per mysterium Filii Dei Incarnati ac Salvatoris, in Ecclesia sua semper viventis, nobis revelatum fuit.

Ad discernendum autem tam fidelitatem in tradendo integro nuntio Evangelii quam authenticam formam catecheticam verborum per quam fides transmittitur, oportet ut reverenter attendatur ad ministerium magistrale ac pastorale Ecclesiae.

Catechesis ut "memoria"

9. Hic est alius aspectus primarius actionis Ecclesiae, quatenus recordatur, commemorat, sacra celebrat in memoriam Domini Iesu, "anamnesim" perficit.

Re quidem vera verbum et actio communitatis ecclesialis solum vim habent quatenus hodie sunt verbum et actio quae Iesum manifestant et Christo astringunt. Catechesis ita cum tota actione sacramentali et liturgica conectitur.

Catechesis est aetate nostra manifestatio mysterii absconditi a saeculis in Deo (cf. *Col.* 1, 26). Quocirca primus sermo,

http://www.obrascatolicas.com

quo catechesis utitur, est Sacra Scriptura et Symbolum. Hac ratione catechesis est authentica introductio ad lectionem divinam, id est ad lectionem Sacrae Scripturae, sed "secundum Spiritum" qui habitat in Ecclesia tum in ministeriis apostolicis adstans tum in christifidelibus agens. Sacra autem Scriptura efficit, ut christiani communi utantur sermone. Pro more, formationis tempore, fit, ut quaedam sententiae biblicae, praesertim e Novo Testamento excerptae, vel quaedam formulae liturgicae, quibus illarum sententiarum sensus praeclarissime exprimitur et aliae precationes communes memoriae mandentur.

Homo credens etiam illas fidei locutiones suscipit, effectas viva cogitatione christianorum per saeculorum decursum, quae in Symbola collectae sunt necnon in praecipua Ecclesiae documenta.

Ita fit, ut esse christianum idem sit ac ingredi in traditionem vivam, quae per historiam hominum demonstrat quomodo in Iesu Christo Verbum Dei naturam humanam assumpserit. Catechesis est denique "transmissio documentorum fidei". Argumenta quae seligit et modus quo ea explicat congruunt cum genuina fidelitate erga Deum et erga hominem in Iesu Christo.

Catechesis ut testificatio

10. Verbum, in viva traditione innixum, est hoc modo verbum vivum pro aetate nostra. Locutiones, quatenus sunt testificatio, officium quod quis in se recipit, "inculturatio", actio ecclesialis, vita spiritualis, oratio personalis et liturgica, sanctitas, hoc idem manifestant, id est testificationem.

Communitas credentium est communitas hominum hodie viventium, quae ad effectum adducit historiam salutis. Salus, quam communitas in se portat, offert hominibus huius temporis liberationem a peccato, violentia, iniustitia, egoismo. Ita verba Iesu implentur: "veritas vos liberavit" (*Io*. 8, 32).

Itaque catechesis seiungi nequit a studiosa et actuosa deditione in vita: "Non qui dicunt: Domine, Domine ..." (*Mt*. 7, 21). Haec autem deditio multiplices formas induere potest, sive singulorum proprias sive collegiales. Est quidem iuxta traditionem "sequela Christi". Quo fit, ut disciplina doctrinae moralis, "Legis Christi", locum suum habeat in catechesi. Oportet affirmetur sine ulla ambiguitate esse leges et principia moralia, quae catechesi exponenda sunt; atque doctrinam moralem evangelicam praeditam esse indole peculiari quae multum exsuperet solas postulationes ethicae naturalis. Immo lex Christi seu lex amoris in cordibus nostris inscribitur per Spiritum Sanctum qui datus est nobis (cf. *Rom*. 5, 5; *Io*, 31, 34).

Alia ex parte catechesis, quatenus est testificatio, christianum simul educat efficiendo, ut hic plene inseratur in communitatem discipulorum Iesu Christi, quae est Ecclesia; assumens totam veritatem status gratiae et peccati huius populi credentis, qui in terra peregrinatur; recipiensque omnes illos sensus solidae coniunctionis fraternae, quam vivendo servare debet christianus cum omnibus qui, credentes aut non credentes, eandem sortem familiae humanae participant. Ita communitas ecclesialis ut sacramentum universale salutis revera sese constituit.

Haec autem doctrina moralis non est solum "individualis", cum simul rationem socialem nuntii evangelici exhibeat.

Unum e muneribus praecipuis catecheseos hodie eo pertinet ut inducantur et excitentur novae formae illius studiosae et actuosae deditionis praesertim in campo iustitiae.

Ita, ex christianorum experientia novi modi vitae evangelicae orientur. Christi gratia adiuvante, illi novos fructus sanctitatis proferent.

De peculiari indole paedagogiae fidei

11. In tota catechesi integra modo indissolubili socientur oportet: – cognitio verbi Dei; – celebratio fidei in sacramentis; – confessio fidei in vita quotidiana.

Paedagogia fidei ergo habet indolem peculiarem: occursus cum persona Christi, conversio cordis, experientia Spiritus in communione ecclesiali.

III Pars

CATECHESIS EST OPUS OMNIUM IN ECCLESIA

Pro cummuni corresponsabilitate

12. Catechesis est munus vitalis momenti pro tota Ecclesia. Omnes christifideles, unumquemque iuxta propria vitae adiuncta necnon peculiaria dona vel charismata, revera afficit. Omnes vero chistiani, ratione sacri baptismatis, confirmatione sacramentali rati habiti, ad Evangelium transmittendum necnon ad fidem fratrum in Christo – praesertim puerorum iuvenumque – perspiciendam vocantur. Id tamen interdum, causis quam diversissimis, quasdam contentiones atque dissensiones secumferre potest. Synodus ergo omnes hortatur ut difficultates, quae forte exsurgunt, christifideles superent atque adeo semper communem corresponsabilitatem foveant. Hoc modo aspectus indicantur qui postea accuratius describentur.

Communitas christiana

13. *a*) Locus seu ambitus, in quo ex more catechesis traditur, est communitas christiana. Catechesis non est munus quoddam mere "individuale", sed in dimensione communitatis christianae semper peragitur.

Formae autem communitatum aetate nostra evolvuntur. Praeter communitates e quibus est *familia*, prima communitas ubi homo educatur, vel *paroecia*, ubi pro more coetus christianus agitur, vel *schola*, communitas educationi destinata, hodie aliae multiplices communitates oriuntur, inter quas parvae ecclesiales communitates, consociationes, coetus iuveniles et alia huiusmodi adsunt.

Quae quidem novae communitates Ecclesiae opportunitatem praebent; posssunt enim esse quasi fermentum in multitudine et fermentum in mundo qui transformatur. Conferunt ad clarius manifestandam et varietatem et unitatem Ecclesiae. Ostendere debent inter se caritatem et communionem. Catechesis in iis nova loca invenire potest, ubi ad effectum deducatur, quoniam ibi membra communitatis sunt invicem annuntiatores mysterii Christi. Eodem vero tempore catechesis proponet mysterium Ecclesiae, Populi Dei nempe Corporisque Christi Mystici, in quo intime cum Deo et inter se coadunantur multiplices coetus hominum et communitates.

De Episcopo ac de ceteris qui catechesi operam dant

14. *b*) Episcopus in propria Ecclesia locali primas partes in actione catechetica agat. Praeter ea quae ei competunt in coordinanda actuositate hominum qui in sua Ecclesia particulari catechesi operam dant, Episcopus etiam se ipsum catechesi impendere debet. Una cum eo, pro cuiusque munere, ceteri ad ministerium catecheticum implendum cooperantur. Nemini soli competit officium catechizandi, quia multae vires ad hoc excitentur oportet. Unusquisque secundum suum munus et charisma confert ad eandem missionem exsequendam: episcopi una cum suis presbyteris, diaconi, parentes, catechistae, magistri, animatores communitatum christianarum. Ad hoc munus explendum possunt et debent suum praebere adiumentum inaestimabile pro Ecclesia multis quidem nominibus personae Deo consecratae.

Multis in nationibus catechistae, una cum sacerdotibus, officium moderandi participant in communitatibus christianis. Cum Episcopo coniuncti suscipiunt responsabilitatem fidem transmittendi.

Synodus omnibus confirmat huius muneris momentum atque exoptat ut omnes inveniant benevolentiam et auxilium, quibus indigent. Synodus rogat ne ministeria vel officia catechetica suscipiantur nisi congruens formatio, secundum duplicem rationem seu dimensionem catecheseos, id est fidelitatem erga Deum et hominem praecesserit. Hoc vero secum fert formationem pertinentem ad sacras disciplinas, atque simul cognitiones circa hominem quae, secundum nationes vel ambitum necessariae, continent notitias, quas scientiae de homine praebent.

De actione catechetica in pluralistica societate peragenda

15. *c*) Mundus hodiernus diversitate distinguitur. Texitur etenim populis habentibus conceptiones mundi, principia ethica necnon systemata socialia et politica quam maxime diversa. Etiam ex aestimandi ratione religiosa pluralisticus est.

Catechesis vero christianos capaces faciat ad sese his in adiunctis variis ac pluralibus evolvendos. Ad hoc, eos educare debet in sensu specificae eorundem identitatis inculcando: iidem sunt revera baptizati, credentes atque Ecclesiae membra. Eos insuper efformet in sensibilitate quae ad dialogum aperiatur quippe qui dialogus obsequiosus erga alios homines sit et insimul veritati quam maxime fidelis.

Formatio autem oecumenica christianis qui intra visibilia Ecclesiae Catholicae Romanae saepta exstant occasionem praebent melioris comprehensionis illorum christianorum qui ad

alias Ecclesias vel Communitates Ecclesiales pertinent, necnon praeparationis ad dialogum atque ad fraternas relationes cum iisdem instituendas. Institutio "catechesium communium", ubi iuxta criteria Pastorum necessaria videatur, ad ricula indifferentismi religiosi removenda, semper per plenam et specificam catechesim catholicam perficiatur.

Quod ad alias religiones attinet, quas christiani magis in dies in itineribus suis inveniunt, catechesis habitudines reverentiae necnon comprehensionis foveat oportet atque etiam habitum eas auscultandi et "semina Verbi" in eis latentia discernendi excitet. Ad hoc ut iuvenes, e cognitione religionum non christianarum atque a fortiori e notitia variarum conceptionum materialisticarum, aliquem fructum extrahere possint, necesse est ut, sub ductu Pastorum, praeparationem valde seriam quoad propriam doctrinam catholicam accipiant necnon orationis ac vitae christianae exercitationi congruenter aptentur. Sic autem parati, iis qui cum eis fidem in Christo non partiuntur, non tantum obsequium debitum praestare verum etiam testimonium huiusce fidei tradere poterint.

De catechesi christiana quoad materialisticas hodiernas propensiones.

16. Quoad propensiones materialisticas, saecularisticas vel atheas necnon humanismos quosdam totalitarios qui dimensionem vere humanam personae humanae suffocant, catechesis nitatur in visione christiana hominis et mundi. "Apologetica" seu " confrontatio" quaedam critica hodiernis cogitandi modis consona, rationabilia fundamenta huiusce visionis in luce ponere poterit.

In statu rerum quidem diverso ac pluralistico, christianus ne timeat: Spiritus Sanctus gratia adiutus, *fortis in fide*, iuxta apostolica verba, evadere valet. Authentica autem animi aperitio conscientiam formatam de propria identitate et supponit et exigit. Identitas christiana e parte sua testimonium et missionem secum fert.

De dimensione missionaria catecheseos

17. Omnis catechesis *missionaria* est non tantum ex eo quod ad alias communitates in distinctis ambitibus versantes contemplandas movet ac, animos aperiendo ad bonum universae Ecclesiae missionarias vocationes excitat, verum etiam ex eo quod ad habitudines obsequiosas erga omnes homines exhibendas incitat atque, incipiendo a profundiore in dies eiusdem ecclesialis communitatis aedificatione, verum testimonium christianum coram omnibus hominibus instimulat.

CONCLUSIO

18. Postquam vobiscum collocuti sumus de nostro labore hisce diebus iuxta Petri Cathedram in unione et communione cum Petri Successore, Papa Paulo VI, exantlato, volumus praeprimis Deo gratias agere, Deo Optimo Datori, a quo omnia bona procedunt (cf. *Iac*. 1, 17), Deo cui vitam nostram dedicamus, Deo qui per Spiritum Filii sui nobis semper adfuit et mirabilia Eius videre, contemplari, manibus contrectare (cf. *I Io*. 1, 1) dedit, Deo, qui ut super omnia semper a vobis diligatur imo ex corde desideramus.

Gratias deinde agimus omnibus qui nobiscum in catechetico ministerio vires impendunt. Cogitamus de presbyteris, ministerii nostri apostolici cooperatoribus, tam intime vi ipsius ordinis sacramenti nobiscum coniunctis; cogitamus de iis qui vitam Deo consecratam sive in religiosis communitatibus sive in mundo ducunt, iterum affirmantes spem nostram in magnam fecunditatem spiritualem in mundo quam secum fert vita in beatitudinum spiritu (cf. *Lumen gentium*, 42); cogitamus de iis quos peculiari nomine catechistas nuncupamus. Quot sunt viri, mulieres, iuvenes, immo et pueri, qui tempus suum insumunt, toties sine ulla huius saeculi mercede, in tanto opere ad Regnum Dei exstruendum, pleni verae caritatis, cum in hominum cordibus Christum Iesum forment et in eis ad plenitudinem deducere studeant. Cogitamus quoque de illis parentibus qui filios inde a prima infantia in cognitione Iesu Christi et in Dei timore et amore educant, fidem per baptismum receptam et per confirmationem ratam in filiorum cordibus vividam servant tali modo eam aedificando ut constanter fructus vitae aeternae afferant. Cogitamus etiam de tot communitatibus nostris fraternis, orationi deditis, pauperibus, quae pretiosum vitae testimonium mundo egoismo individualistico oppresso praebent.

De vobis omnibus cogitantes, nos Episcopi in hac Synodi adunati et e diversis regionibus orbis selecti, e Colle Vaticano, iuxta Petri sepulchrum, coram eius Successore, Paulo nempe Papa VI, sollemniter postquam Ecclesias totius mundi audivimus et conscii facti sumus catecheseos momenti in actione nostra pastorali ita ut ei sine ullo dubio priores tribuendae sint partes, dulce in nos recipimus onus nos totis viribus huic catecheticae navitati una cum evangelizatione superimpensuros, fidentes Spiritus Sancti gratiae qui fructus sanctitatis adhuc potiores edere potest quo magis fides vestra per educationem ad maturitatem perveniat. Sunt permultae difficultates quae adhuc praevidentur in mundo; sed tempus futurum proprium est credentium, quis spes non confundit (cf. *Rom*. 5, 5).

Beata Virgo Maria, Ecclesiae Mater, non obliviosa verbi Domini auditrix, ut proposita ad bonum finem perducamus et salutifera Christi fides fermentum, sal, lux, vita vera pro toto mundo evadat, nobis opituletur, Ea quae, ardens Filii sui in fide discipula, "conservabat omnia verba haec conferens in corde suo" (*Lc*. 2, 19).

* G. CAPRILE, **Il Sinodo dei Vescovi. Quarta Assemblea generale (30 settembre - 29 ottobre 1977)**, Roma 1978, p. 557-572. Adn. R. WAELKENS in **La foi et le temps** 7 (1977) 589-599.

4536

1977 OCT 31.-SIGNATURA AP., DECLARATIO. PART.*

Pars acatholica, cuius matrimonii nullitas accusata fuerat a Promotore iustitiae, iure gaudet libere ipsa appellandi, quin egeat aliqua concessione

Visa instantia diei 28 octobris 1977, qua Adv. M., patrona dominae H., petit ut eidem mulieri acatholicae concedatur ius appellandi a sententia Tribunalis V., die 3 novembris 1972, in causa de qua supra, lata;

Attento responso Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II interpretandis diei 8 ianuarii 1973 (AAS, 62, 1973, p. 59);

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal declarat: "Dominam H. actricis partem in propria causa matrimoniali agere posse, quin egeat aliqua concessione".

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 31 octobris 1977. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *Secretarius*.

* Prot. N. 9602/77 VT. **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, v. II, Roma 1980, p. 108-109.

4537

1977 NOV 12.- SIGNATURA APOST., DECL. PART.*

De munere Defensoris vinculi Diacono permanenti committendo

Visis litteris dierum 2 augusti 1977 et 27 septembris 1977, quibus Rev.mus Moderator Curiae Metropolitanae Angelorum in California, nomine Em.mi Archiepiscopi Dioecesani, facultatem petiit nominandi aliquem "diaconum permanentem" ad munus vinculi defensoris exercendum in causis nullitatis matrimonii;

Attento quod nunc Motu Proprio *Causas matrimoniales*, art. V, § 1, admittit ut, in tribunalibus, sive dioecesanis sive regionalibus, collegium iudicans efformetur ex tribus "clericis" (A.A.S. 63, 1971, p. 443), dum antea sacerdotium in iudicibus exigebatur (can. 1573, § 4; 1974, § 1);

Cum nequeat maior participatio sacerdotii ministerialis requiri in defensore vinculi, quia nullam exercet iurisdictionem, quam in iudice;

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal declarat: "*nihil obstare quominus Em.mus Archiepiscopus Angelorum in California, servatis ceteris de iure servandis* (can. 1589, § 1), *procedat ad nominationem Diaconi permanentis ad munus defensoris vinculi exercendum*".

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 12 novembris 1977. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *Secretarius*.

* Ordinario Angelorum in California: **Communicationes** 9 (1077) 226.

4538

1977 NOV 12.-CONSILIUM pro FAMILIA, INSTR. PART.*

Praemissa competentia et nova ordinatione Consilii pro familia, criteria proponuntur quae pastoralem in familiam christianam actionem dirigere debent

http://www.obrascatolicas.com

LA FAMIGLIA NELLA PASTORALE DELLA CHIESA

Sguardo d'insieme sulla IV Assemblea generale del Comitato per la famiglia (10-11-12 Novembre 1977)

La IV Assemblea generale del Comitato per la Famiglia, si è tenuta a Roma nei giorni 10, 11 e 12 novembre 1977.

Con la pubblicazione del Motu Proprio *Apostolatus peragendi* che, nel dicembre 1976 confermava il Comitato per la Famiglia nella sua missione e con la nomina di un nuovo gruppo di Membri, Consultori e Consulenti *, il programma di lavoro dell'Assemblea generale assunse due essenziali orientamenti: 1. Riprecisare la specificità e le competenze del Comitato per la Famiglia. 2. Riflettere sulle condizioni della pastorale famigliare nei vari Continenti: sue luci, ombre, possibilità, sfide.

In conclusione: attraverso un largo scambio di idee, si sarebbe dovuto arrivare ad individuare il programma futuro del Comitato, stabilendo alcune priorità.

L'Assemblea generale, riunitasi a pochi giorni dalla chiusura del Sindo dei Vescovi sulla catechesi, S. E. il Cardinale Opilio Rossi, Presidente del Comitato, presentò, nel discorso di apertura, alcune riflessioni sul dibattito Sinodale attorno alla famiglia nella catechesi.

Numerosi Padri Sinodali sottolinearono l'importanza della missione della famiglia nella trasmissione della Fede e della vita cristiana alle generazioni future.

Un certo numero di Vescovi pose l'accento sulle difficoltà incontrate dalle famiglie nella collaborazione con altri centri educativi. Tre suggerimenti furono avanzati al riguardo:

– Sviluppare una più stretta collaborazione tra quanti sono impegnati nel servizio della Fede.

– Aiutare i genitori a prendere il proprio posto nella vita apostolica della Chiesa.

– Insistere sul fatto che è obbligo di ogni cristiano prendere sul serio la propria fede e cercare di approfondirla per aiutare le famiglie a crescere insieme nella fede.

Alcuni particolari settori furono segnalati dal Sinodo, quali: la catechesi pre-matrimoniale, l'educazione alla morale sessuale cristiana e il suo significato per la famiglia, la formazione di cristiani adulti, la responsabilità delle comunità nella catechesi, la famiglia base della comunità, la famiglia scuola e comunità di preghiera.

Gli anni futuri saranno caratterizzati dalla applicazione delle decisioni e delle proposte del Sinodo ed è compito del Comitato per la Famiglia apporvi il suo contributo, fornendo chiare nozioni sul ruolo e l'importanza della famiglia nella pastorale d'insieme del Popolo di Dio.

Specificità e competenze del Comitato per la Famiglia

La prima descrizione del Comitato per la Famiglia può essere tratta dal Comunicato Stampa che, nel gennaio 1973, ne annunciava la fondazione:

"Di fronte alla generalizzazione dei problemi e alle diversità delle situazioni, mancava nella Chiesa una istituzione ecclesiale di carattere universale, incaricata di raccogliere, studiare, promuovere, coordinare, in una visione pastorale d'insieme, gli sforzi compiuti nel campo della famiglia".

Nel 1974, Papa Paolo VI, ricevendo il Comitato per la Famiglia gli chiese di passare dalla ricerca all'azione. Egli precisò il suo pensiero parlando di risveglio, di presa di coscienza, di promozione di centri di riflessioni e di azione, di testimonianza della concezione cristiana dei rapporti familiari.

Nel 1975, di fronte alla scelta del tema per la III Assemblea Generale: "il Sacramento del matrimonio, risposta della Chiesa agli appelli della famiglia", il Papa insisteva per essere informato sulle questioni che tale argomento poteva sollevare.

Nel 1976, il Motu Proprio *Apostolatus peragendi* tratta brevemente del Comitato per la Famiglia che, nella sua missione si appoggia al Consiglio per i Laici, conservando tuttavia "la struttura e la composizione che gli son proprie".

In occasione dell'Udienza accordata il 4 novembre 1977 al Comitato per la Famiglia insieme al Pontificio Consiglio per i Laici e al Pontificio Consiglio Cor Unum, il Papa ebbe a precisare il suo pensiero, proponendo al Consiglio per la Famiglia due compiti essenziali: vigilanza e animazione.

Vigilanza: nella protezione di ciò che Dio ha messo Egli stesso nel cuore degli uomini: l'amore nella sua più nobile accezione. Il che richiede una osservazione delle situazioni, non pessimistica, ma piena di speranza.

Animazione: così definita: sostegno, educazione, in unione con gli organismi della Curia, le Conferenze Episcopali, i Movimenti di apostolato.

Il S. Padre ha insistito sull'atteggiamento positivo da adottare nel conseguimento di questi due compiti. Esso deve superare gli ostacoli per cercare l'azione di Dio nel cuore degli uomini. E' un richiamo alla competenza, al senso organizzativo, al desiderio di collaborazione e sopratutto ad uno sforzo costante per vivere nella fede, nella speranza e nella carità che lo Spirito ci comunica.

*** I Consulenti sono i rappresentanti dei Dicasteri presso il Comitato per la Famiglia.**

I compiti affidati al Consiglio per la Famiglia dopo la sua fondazione chiariscono e definiscono, a volte meglio ancora dei testi, le attese della Santa Sede a suo riguardo.

– Fin dal primo anno della sua fondazione, gli è stato chiesto di preparare la partecipazione della Santa Sede all'Anno e alla Conferenza delle Nazioni Unite sulla Popolazione, tenutasi a Bucarest nel 1974.

Negli anni seguenti, il Consiglio per la Famiglia è stato chiamato a collaborare ai lavori della Delegazione della Santa Sede ad altre due Conferenze delle Nazioni Unite: quella sulla Donna, a Messico, nel 1975 e quella su "l'habitat" umano, a Vancouver, nel 1976.

– Su richiesta della Segreteria di Stato furono costituiti Gruppi di lavoro per studiare alcuni problemi, come l'aborto, l'educazione sessuale nelle scuole ed altri argomenti trattati nelle Conferenze Internazionali sui Diritti della Famiglia.

– Attualmente, un gruppo di lavoro è incaricato di studiare la condizione e i diritti delle persone anziane nella società e quale potrebbe essere il ruolo della famiglia nelle iniziative che si prendono in questo campo.

Un altro Gruppo deve studiare la documentazione su "L'Anno del fanciullo" e riflettere sui diritti dell'infanzia, secondo il pensiero della Chiesa.

– Un problema, come quello della procreazione responsabile, è particolarmente affidato al Comitato per la Famiglia, che deve seguire l'attuale svolgimento delle ricerche sulla fecondità umana e sostenere e stimolare il lavoro delle organizzazioni che si dedicano all'educazione coniugale e familiare.

Si chiede, in breve, al Comitato per la Famiglia di essere presente, con comprensione e benevolenza, a tutto ciò che si fa per la promozione della famiglia nel mondo.

Sguardo d'insieme sulla pastorale familiare nel mondo

A livello di Conferenze Episcopali

E' evidente la preoccupazione pastorale del Vescovi a riguardo della famiglia. Essa è vista come il primo luogo di evangelizzazione, la prima scuola di vita, una delle maggiori forze di diffusione del Vangelo e del radicamento della Chiesa.

Da quattro anni si assiste, un po' dapertutto nel mondo, alla costituzione di Commissioni nazionali della Famiglia in seno alle Conferenze Episcopali.

In vari Continenti, il tema della famiglia è stato preso, come argomento di lavoro sia dalle Conferenze Episcopali nazionali che da quelle Continentali. Così, il Simposio delle Conferenze Episcopali d'Africa e Madagascar ha scelto come tema della Assemblea generale del luglio 1978, la vita familiare. Il CELAM (Conferenza Episcopale Latino Americana) ha recentemente creato, in seno al medesimo, un Segretariato della Famiglia.

Sono anche apparse delle importanti pubblicazioni pastorali sotto la responsabilità di Conferenze Episcopali come: Direttori di Pastorale Familiare, Lettere Pastorali consacrate al Sacramento del Matrimonio, alle responsabilità e alla missione della famiglia, a problemi di attualità quali: la popolazione, l'aborto, l' "habitat". Alcune Conferenze hanno promosso dei piani di attività pastorale da attuarsi in uno o più anni, altre hanno lanciato "Anni", "mesi" o "settimane" della Famiglia.

La condizione concreta in cui si trovano le famiglie, le evoluzioni manifestatesi al riguardo, formano oggetto di particolare atttenzione da parte dei Vescovi. Degli studi sono stati intrapresi in collaborazione con alcuni gruppi di famiglie, di educatori, di esperti per conoscere sempre meglio le reali condizioni di vita delle famiglie, le loro aspirazioni, i loro bisogni: la riflessione su tali realtà fa maturare iniziative dottrinali e pastorali atte a contribuire allo sviluppo e alla promozione della famiglia.

Sul piano teologico si manisfesta la necessità di un serio approfondimento del Sacramento del Matrimonio per dare ad esso tutta la sua dimensione biblica, ecclesiale, sociale, valorizzarlo nella fede e nella vita delle persone e delle comunità, per dare ad esso il posto che le compete nella evangelizzazione e nella vitalità missionaria della Chiesa.

Le carenze riscontrate nella preparazione al Matrimonio si fanno dolorosamente sentire un po' dapertutto, malgrado i ripetuti sforzi per istruire i fidanzati al momento del matrimonio. Ci si accorge che non è stato fatto ancora posto, nella catechesi dei fanciulli, degli adolescenti, degli adulti al Sacramento del Matrimonio. La valorizzazione delle ricchezze di questo Sacramento nella vita quotidiana degli sposi, della famiglia nonchè della società e della Chiesa, è considerata, dalle Conferenze Episcopali, come prioritaria.

Sul piano pastorale, le Conferenze Episcopali d'Africa sono particolarmente attente alla salvaguardia e alla restaurazione dei valori spirituali e culturali contenuti nella ricca tradizione familiare di questo Continente. La loro preoccupazione è quella di favorire il loro inserimento nella vita propria della Chiesa: nella sua catechesi, nella liturgia, nelle sue scelte apostoliche.

Le Conferenze Episcopali dell'America Latina chiedono sia rivolta una particolare attenzione ai valori contenuti in ogni vita familiare e specialmente tra le famiglie più disereda-

te. Hanno chiesto ai Movimenti Familiari Cristiani di preoccuparsene cercando di svolgere la loro attività negli ambienti meno favoriti. Un membro dell'Assemblea ha ricordato che, in questo Continente, un gran numero di famiglie sono "incomplete" vivendo in situazioni irregolari, sia sul piano religioso che sul piano civile.

In Asia i problemi dello sviluppo della popolazione sono al centro delle inquietudini pastorali delle Conferenze Episcopali. Alcune situazioni (leggi coercitive in India, Corea, Pakistan) hanno offerto ai Vescovi l'occasione per mettere in evidenza il posto spettante alla famiglia e i suoi diritti inalienabili. Essi hanno offerto ai Governi dei propri Paesi la collaborazione fattiva della Chiesa nella ricerca di soluzioni non disumananti per questi gravi problemi.

In Occidente e cioè in Europa e nell'America del Nord, le situazioni che le famiglie devono affrontare sono molto diverse, perciò occorre guardarsi dal "mondializzare" i problemi che ne derivano attualmente. La crisi da cui è gravemente colpita la famiglia si collega direttamente allo svilupparsi di una mentalità ambientale che privilegia il successo materiale e l'individualismo, che si appoggia sulla forza dei risultati e su un tecnicismo sempre più raffinato, diffondendo uno stile di vita centrato sul denaro, l'azione, il potere. A poco a poco, i valori autentici della vita familiare: l'amore come dono di sè, l'accettazione generosa della vita, la fedeltà, la durata, lo spirito di sacrificio si sono assottigliati e sono stati relegati in un secondo piano. L'accentuazione posta sul primato dello sviluppo individuale, la forte pressione esercitata dai mass-media e dall'opinione pubblica, hanno indebolito la forza dell'insegnamento della Chiesa. I Vescovi dell'Occidente sono sensibili e lucidi di fronte a situazioni che minacciano e scompaginano le famiglie. Essi accolgono le aspirazioni dei giovani che reagiscono e contestano la società degli adulti, ma non ignorano il coraggio e la fedeltà cristiana di molte famiglie. Alcune Conferenze Episcopali testimoniano una presenza attiva e creativa, un impegno diretto, presso le famiglie minacciate dalla comparsa di leggi che contribuiscono alla progressiva distruzione della famiglia, facilitando la contraccezione, l'aborto, la sterilizzazione, il divorzio, la pornografia, l'affrancazione da ogni restrizione di libertà sessuale.

In alcuni Paesi a forte tradizione cristiana, come l'Irlanda, la preoccupazione dei Vescovi si manifesta di fronte alla secolarizzazione della società, all'abbassamento del livello di vita spirituale e alle conseguenze relative sulla famiglia. Sembra affievolirsi la coscienza della presenza di Dio e l'esperienza gioiosa che in famiglia procura il condividere la fede.

Le Conferenze Episcopali constatano ovunque la necessità di sforzarsi per preparare le famiglie ad assumere il proprio posto in una società in mutazione e che tende ad ignorarle. La pastorale rivolta maggiormente agli individui, non ha sempre aiutato le famiglie come tali, ad affrontare i loro problemi ed a cercarne da loro stesse le soluzioni.

Su questa linea, alcune Conferenze Episcopali considerano loro dovere rivolgersi più direttamente e decisamente alle famiglie cristiane, ricordando ad esse la propria specifica vocazione. Su di esse riposa, in effetti, la pace e l'armonia della società e, in certo modo, anche l'avvenire della Chiesa.

A motivo del carisma proprio del Sacramento del Matrimonio, la pastorale deve far sì che le famiglie siano non solamente chiamate ad eseguire le decisioni prese dagli altri, ma possano dire la loro parola nella elaborazione delle decisioni riguardanti l'evangelizzazione.

Un ultimo punto sul quale le Conferenze Episcopali insistono è la responsabilità di tutti nello sforzo promozionale della famiglia.

I Vescovi sono sensibili al fatto che è necessario sia data ai Sacerdoti e alle Religiose, in quanto educatori delle famiglie, una seria formazione. In certi Paesi, le Conferenze Episcopali portano il peso delle difficoltà che i Sacerdoti incontrano nel presentare e promuovere gli obiettivi e l'ideale evangelico del matrimonio e della vita familiare. Essi sottolineano che, se le famiglie non sanno sempre come comportarsi, esse sono state spesso lasciate nell'incertezza dalle loro guide spirituali. La crisi attraversata dal Sacerdote, oggi, è messa in rapporto con la crisi conosciuta dalla famiglia. Un sacerdozio rinnovato salverà la famiglia e viceversa.

Occorre soddisfare il bisogno di una educazione all'amore più approfondita, al dono di sè, alla rinuncia che ciò esige, ai mezzi ascetici e soprannaturali di crescita nel e mediante il matrimonio. I Vescovi Indiani ritengono che, al centro delle loro difficoltà pastorali, essi hanno il dovere di rivelare al mondo che non è necessario sacrificare i valori spirituali, tralasciare i comandamenti di Dio per rispondere ai problemi dello sviluppo e della popolazione, oggi.

I Vescovi dell'Occidente sono preoccupati della necessità di un impiego indispensabile di forze per la ricerca teologica sul nesso tra fede e Sacramenti, sulla sessualità. La famiglia è uno dei luoghi in cui è in giuoco l'avvenire dell'umanità. Il loro volere la promozione dei valori del matrimonio si ricollega perfettamente a quello di tutte le Conferenze Episcopali del mondo.

A livello dei Movimenti, Organismi, Centri a servizio della promozione della famiglia

I partecipanti all'Assemblea Generale hanno fornito una serie di informazioni a riguardo delle iniziative prese in diversi Paesi e su alcune situazioni che richiedono una riflessione dottrinale ed una risposta pastorale. Ecco, per esempio, l'oggetto e le mète di vari programmi presentati:

– Educazione alla vita coniugale e familiare e in particolare alla procreazione responsabile e al senso cristiano della sessualità.

– Preparazione al matrimonio con il volere e il supporto delle Conferenze Episcopali. Accoglienza di fidanzati o di giovani che pensano al matrimonio, nelle famiglie, per condividere con loro l'esperienza di tale stato di vita.

– Servizi offerti alle famiglie per un rinnovamento e la messa in atto del Sacramento del Matrimonio nella vita di ogni giorno. Aiuto dato alle famiglie per incoraggiarle a mettere a disposizione della missione della Chiesa le ricchezze del loro Sacramento.

– Sviluppo della vita spirituale familiare, vita di preghiera in famiglia. Esperienze di itinerari religiosi familiari in relazione con la Liturgia della Chiesa.

– Catechesi familiare che mette in evidenza le possibilità pastorali offerte dalla famiglia alla Chiesa. Concertazione famiglia-scuola-parrocchia-movimenti in questo campo.

– Intervento dei genitori per assumersi l'incarico od orientare rettamente l'educazione sessuale dei figli a scuola, là dove i corsi sono divenuti obbligatori.

– Creazione di Centri cattolici di Consultori coniugali e familiari specie nei grandi centri urbani ove la famiglia soffre particolarmente di isolamento e di mancanza di formazione per risolvere i suoi problemi.

– Promozione del fanciullo, considerato non come persona in divenire, ma come persona capace di un apporto rinnovatore nei confronti dei genitori, della famiglia, della società, della Chiesa. Alcuni movimenti tendono a favorire l'estrinsecazione del bambino e si adoperano perchè nella società e nella Chiesa si tenga conto del valore di tale estrinsecazione e la ricchezza che ne viene al mondo degli adulti.

– Educazione al rispetto e alla difesa della vita, mediante "campagne" seminari, movimenti, di tipo assai vario.

– Appelli al rispetto dei diritti e delle capacità dei genitori nella formulazione e nell'applicazione di una politica istituzionale pubblica e privata che tenga conto delle famiglie e della vita familiare.

– Intervento presso le Autorità Pubbliche per segnalare i diritti prioritari della famiglia e reclamare una legislazione appropriata.

– Sostegno ai bambini minorati nelle e con le loro famiglie; assistenza agli orfani o abbandonati.

– Attenzione alle condizioni delle persone anziane e a quello che la famiglia può loro dare o da loro rivecere.

Oltre a questo insieme di programmi di attività attualmente in vigore nel mondo, sono state presentate alcune situazioni, come richiamo alla riflessione dottrinale e pastorale della Chiesa.

Di fronte alla famiglia da costruire, valorizzare, collocare nella missione sua propria, esistono fenomeni nuovi di cui alcuni appaiono assai più nettamente nei Paesi Occidentali. Essi tendono, tuttavia, ad espandersi e a presentarsi in un contesto internazionale, come una nuova concezione del matrimonio e della sessualità, come nuovi modelli di famiglia.

Essi sono per esempio: – Il crescente numero di divorzi favoriti da leggi che si liberizzano sempre di più. – I rapporti prematrimoniali e l'aumento del numero della ragazze e delle minorenni madri. – Le unioni consensuali, al di fuori di ogni legame istituzionale. – Le famiglie con un solo genitore.

In un altro campo si è parlato degli studi attualmente in corso negli Stati Uniti riguardanti le incidenze del lavoro professionale delle donne sulla famiglia.

Riflettendo su queste situazioni di diverso ordine, si è portati a chiedersi se non esiste per loro un *fattore comune* e cioè l'eccessiva accentuazione dell'individualismo e dei diritti individuali. La concezione della famiglia, essenziale al bene comune della società e di rimando del supporto della società in favore dell'unità familiare, cederebbe insensibilmente il passo ad un mettere avanti l'individuo e i suoi diritti sovrani, giustificando i fenomeni sopra enumerati.

E' importante ricordare a questo riguardo, il grave dibattito ingaggiato alla Conferenza della Popolazione a Bucarest, sul diritto di ognuno di avere o no dei figli. Tale diritto riconosciuto finora alle coppie, diventa oggi diritto dell'individuo. C'è in questo, un'offesa fatta ai diritti naturali del figlio ad avere un padre ed una madre uniti nel matrimonio e a non essere lasciato in balia dei capricci dell'individualismo.

E' sorprendente vedere come in Occidente, i cattolici sono, in ogni caso, poco preparati ad affrontare i dibattiti civili sulla famiglia. C'è stato, su questo punto, un considerevole slittamento nel corso di questi ultimi 10 anni: si vede dal tipo di leggi progettate o entrate in vigore nei Paesi di antica tradizione cattolica: divorzio, contraccezione, aborto, sterilizzazione, eutanasia ...

Sul tema dei rapporti tra famiglia e società è bene notare che esiste un certo equivoco nel parlare della famiglia come di una semplice "cellula", dimenticando che essa è già di per sè una "società". La cellula fa parte di un tessuto, ma non ha in sé stessa una perfezione sociale. La famiglia può vivere da se stessa una parte della sua vita. Ciò non è trascurabile. La ge-

http://www.obrascatolicas.com

neralizzazione della famiglia nucleare è una ragione di più per rifletterci oggi. Questo tipo di famiglia tende a far sparire la concezione della complementarietà all'interno stesso delle famiglie. Si parla molto del rapporto genitori-figli, ed è bene, ma non si dovrebbe dimenticare che l'esistenza di fratelli e di sorelle è un elemento naturale e non accidentale e che ciò fa parte della famiglia; la stessa cosa è per l'insieme dei rapporti intergenerazionali.

Un'ultima osservazione, infine, concernente, ora, la formazione dei sacerdoti alla pastorale familiare. Si nota, ovunque, il bisogno di una seria formazione dei sacerdoti a tale ministero pastorale, *dell'attenzione alle famiglie*. Ora, molto spesso, i sacerdoti sono formati nei seminari all'attenzione alle persone, prese individualmente, indipendentemente dal loro ambiente naturale. Sarebbe necessario, oggi, aiutare i sacerdoti a rendersi attenti alla famiglia, come unità sociale e al posto di ognuno dei suoi membri, nel rinnovamento evangelico di quel primo ambiente di vita che è la famiglia.

I problemi ecumenici e la famiglia

Parecchie situazioni diverse si presentano in taluni Paesi: sia a livello di *matrimoni misti*, con tutto ciò che questo comporta, come preparazione al matrimonio, celebrazione liturgica del Sacramento, catechesi familiare e sostegno pastorale delle coppie nell'esercizio della loro missione cristiana, sia a livello dei *Movimenti familiari che si dicono ecumenici*. Su questo punto si constata presso alcuni di essi, una tendenza ad abbandonare la fisionomia cattolica all'inizio loro propria, credendo in tal modo di aprirsi maggiormente all'ecumenismo, in risposta al Concilio Vaticano II. Ne deriva che molte famiglie membri di queste organizzazioni perdono il contatto con la realtà dell'insegnamento e della vita della Chiesa cattolica. Se è vero che ogni iniziativa cristiana deve avere una dimensione ecumenica, ciò non dovrebbe attuarsi a detrimento di un approfondimento della fede cattolica e, nel caso nostro, della concezione cattolica del matrimonio e della famiglia.

Tali situazioni richiedono certo una più stretta collaborazione del Comitato per la Famiglia col Segretariato per l'Unità dei Cristiani. I Movimenti che si dicono più Ecumenici dovrebbero poter beneficiare dei lavori del Segretariato per l'Unità, onde poter discernere in che cosa le loro iniziative sono conformi alla dottrina del Concilio Vaticano II e fedeli agli orientamenti da esso dati.

A proposito di procreazione responsabile

Generalizzate condizioni di ignoranza si riscontrano a riguardo della visione cristiana sulla procreazione responsabile, sul suo esercizio e le attuali ricerche scientifiche nel campo della fecondità e della sua regolazione. Tale ignoranza è segnalata in tutti i settori, presso le coppie, i giovani, gli ambienti sanitari, gli educatori sia sacerdoti che religiosi o laici.

Sembra dunque importante sviluppare un lavoro sistematico di informazione, d'altronde già bene iniziato in alcuni Paesi. Occorre che le Conferenze Episcopali stimolino la creazione di centri di consulenza matrimoniale e familiare e veglino a che essi siano validi sul piano professionale e sicuri nei loro orientamenti cattolici.

Oltre all'ignoranza, esiste molta confusione sul piano pastorale. Ora, non si può avere una pastorale separata dalla dottrina. Esse devono restare rigorosamente unite. E' dunque necessario che la posizione della Chiesa sia presentata in tutta la sua chiarezza, che ogni situazione critica sia chiarita da tale insegnamento e che non si tralasci mai, nella pastorale, lo sforzo di conversione e il supporto che la fede in Cristo richiede.

Le priorità di lavoro del Comitato per la Famiglia

A conclusione di questo complesso di informazioni e di riflessioni e nella linea delle competenze del Comitato per la Famiglia, i Membri dell'Assemblea generale hanno avanzato una serie di proposte che permettano di concretare il futuro lavoro del Comitato.

Tali proposte possono essere raggruppate attorno a tre perni: – vocazione e missione della famiglia; – pastorale di "crescita" della famiglia; – attenzione ad alcune situazioni attuali.

1. *Vocazione e missione della famiglia*

Riflettere su ciò che è costitutivo della famiglia. Quali ne sono gli elementi essenziali? Valore dell'amore coniugale, visione cristiana della sessualità, santità della famiglia.

Approfondire la dimensione sociale ed ecclesiale del Sacramento del Matrimonio, i suoi legami con gli altri Sacramenti. La famiglia umana è la sola realtà umana divenuta un Sacramento.

Promuovere la corresponsabilità della famiglia nella missione pastorale della Chiesa, non solo come un diritto ma come un dovere. Aiutarla ad esercitare questa responsabilità, specie nella catechesi e nella vita liturgica.

Valorizzare i diritti dei genitori e prepararli ad esercitarli ovunque la missione della famiglia è in causa: educazione, habitat, sanità, organizzazione del lavoro e del tempo libero, comunicazioni sociali, legislazione ...

Stimolare la riflessione sul posto che compete alle persone anziane e ai bambini nella famiglia, oltre che nella società e nella Chiesa. Favorire il loro apporto originale e l'accoglienza che va ad esso fatta.

Sottolineare i valori del matrimonio e della famiglia nelle diverse culture e nei vari ambienti sociali. Promuovere, al riguardo, apertura e scambio.

Riflettere sul posto della donna nella famiglia e nella società, riservando una particolare attenzione ai valori della maternità

2. *Pastorale di crescita delle famiglie*

I problemi coniugali e familiari hanno, quasi sempre, alla base l'ignoranza e la mancanza di preparazione alla vita di famiglia, all'amore e alle sue responsabilità in materia di procreazione.

Occorre perciò avere, per questa situazione, una attenzione speciale, applicandosi a fornire alle coppie validi orientamenti.

Su questa linea di costruzione e crescita della famiglia, sono stati sottolineati alcuni punti.

In primo luogo che le famiglie stesse si impegnino a far conoscere e a comprendere l'insegnamento della Chiesa sul matrimonio, il senso delle sue esigenze e l'aiuto che essa porta alla salvezza e alla crescita di un vero amore nel matrimonio.

Che a tal riguardo sia data, nei Seminari, una adeguata formazione teologica, scritturale, liturgica, canonica, non meno che psicologica, scientifica e giuridica. Che questo insegnamento comprenda l'informazione sulle ricerche biologiche attuali in materia di fecondità umana e della sua regolazione, sulle loro applicazioni mediante i metodi naturali di pianificazione familiare. Che siano ugualmente presentati gli sforzi che si fanno per una educazione paziente delle coppie alla padronanza della fecondità e alla vita familiare.

Che tutta questa formazione sia messa a disposizione dei sacerdoti, delle religiose, degli educatori e consiglieri di giovani e di famiglie.

Che gli sforzi fatti per creare Centri di consultazione coniugale e familiare siano sostenuti ed estesi.

Che l'argomento della preparazione al Sacramento del Matrimonio sia studiato attraverso una catechesi che cominci sin dall'infanzia e che l'educazione sacramentale prosegua durante tutta la vita familiare.

3. *Attenzione ad alcune situazioni attuali*

E' stata messa in evidenza la questione dei matrimoni misti e più ampiamente quella dell'*ecumenismo e la famiglia*.

Sono state ricordate alcune critiche situazioni familiari che richiedono uno speciale sforzo pastorale: le famiglie "incomplete", le famiglie con un solo genitore, le famiglie del Quarto Mondo, le famiglie degli emigrati, di minorati, le famiglie distrutte.

Alcune situazioni ed orientamenti del giorno d'oggi, influenzano profondamente la famiglia ed incidono sulla sua missione nella società. Sono innanzitutto le condizioni socio-economiche che disintegrano la famiglia e rendono ad essa impossibile l'esercizio delle sue responsabilità. Sono anche le ricerche e le esperienze genetiche, con le loro ripercussioni sulla vita della coppia e della famiglia. Sono, infine, delle leggi sui diritti della famiglia. Quest'insieme di problemi deve essere oggetto di speciale attenzione nella impostazione di una pastorale della famiglia.

Le priorità in tal modo stabilite, non intendono esaurire tutti gli aspetti di questa pastorale. Esse permettono di tracciare delle linee di lavoro per gli anni futuri e soprattutto intendono invitare tutti coloro che leggeranno questa pubblicazione a far conoscere al Comitato per la Famiglia le loro esperienze in uno o l'altro dei settori presentati, mettendole così a disposizione della Chiesa universale.

La cura pastorale del matrimonio e della famiglia è divenuta uno degli aspetti più essenziali dell'apostolato, oggi. Ciò che accade nella famiglia riveste per la Chiesa nel mondo una importanza primordiale.

E' ora di mettere la famiglia al centro della riflessione pastorale della Chiesa, tanto più che non c'è provvedimento di rinnovamento che non proclami di avere prioritariamente bisogno della famiglia per la sua attuazione di fatto. Se la Chiesa evangelizza e santifica la famiglia, la famiglia, di ricambio, costruisce e santifica la Chiesa.

* E. follis ab ipso Consilio editis, Città del Vaticano, 1977.

4539

1977 NOV 19.- SC pro EPISCOPIS, RESCRIPTUM. PART.* Facultas datur Conferentiae Episcopali Italiae ut duae ex tribus partibus suffragiorum non requirantur pro nonnullis decisionibus ferendis

PRECES. - *Beatissime Pater*, Italicae dicionis Praesules,

postulant ut, iisdem permanentibus adiunctis, prorogetur Apostolicum Indultum diei 8 maii 1971, quo pro casibus dumtaxat extraordinariis, praescripto Decreti Concilii Oecumenici Vaticani II *Christus Dominus* derogabatur, quod pro decisionibus vim iuridice obligandi habentibus, duas saltem ex tribus partibus suffragiorum Praesulum, qui voto deliberativo fruentes ad Conferentiam pertinent, requirit.

RESCR. - *Ex Audientia Summi Pontificis* diei 19 novembris 1977. Summus Pontifex Paulus, Divina Providentia PP. VI, audita relatione infrascripti Cardinalis Sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecti, memorati Episcoporum Coetus adiunctis attente consideratis iisque perdurantibus gratiam ad quinquennium iuxta preces concedit, dummodo decisiones ipsae parti absolute maiori Praesulum, qui voto deliberativo fruentes ad eumdem Coetum pertinent, placuerint.

Contrariis quibusvis minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 19 novembris 1977. - Sebastianus Card. BAGGIO, *Praefectus*. Ernestus Civardi, *Secretarius*.

* Conferentiae episcopali Italiae, Prot. N. 1028/53: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977 num. 10 p. 194-210.

4540

1977 NOV 19.-SC pro EPISCOPIS, DECRETUM. PART.* Decretum quo nova Statuta Conferentiae Episcopalis Italiae recognoscuntur, et textus proponitur eorumdem Statutorum recognitorum

I - DECRETUM DE CONFERENTIAE EPISCOPALIS ITALIAE STATUTORUM RECOGNITIONE

Italiae sacri Praesules, qui iam dudum suas vires consociaverant, quo efficacius communibus Ecclesiarum necessitatibus providerent, arctiorem atque coniunctiorem in dies actionem suam efficientes, nuper ab Apostolica Sede expostulaverunt, ut Conferentiae Episcopalis Statuta, quae sedulo emendaverant, iterum recognoscerentur.

Quapropter Summus Pontifex Paulus, Divina Providentia PP. VI, in Audientia diei 10 novembris 1977, referente infrascripto Cardinale Sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecto, Statuta Coetus Episcoporum Italiae, prout in adiuncto exemplari continentur, rata habuit et ad quinquennium, experimenti gratia, recognovit.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Episcopis, die 19 novembris 1977. - Sebastianus Card. BAGGIO, *Praefectus*. Ernestus Civardi, *Secretarius*.

II - STATUTA CONFERENTIAE EPISCOPORUM ITALIAE RECOGNITA

STATUTO DELLA CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA

Cap. I. Natura e Costituzione della Conferenza Episcopale Italiana

Art. 1 (*Natura*). La Conferenza Episcopale Italiana (C.E.I.) è l'unione permanente dei Vescovi d'Italia, costituita ed operante secondo i principi della Costituzione *Lumen gentium*, nn. 18-27 e a norma del Decreto *Christus Dominus*., nn. 36-38.

Art. 2 (*Fine*). La Conferenza si propone di promuovere la comunione fraterna dei Vescovi nell'esercizio del loro ministero pastorale, nella concreta situazione della Chiesa in Italia, attraverso la concorde professione dell'unica fede e la illuminata attenzione ai segni dei tempi.

Pertanto: *a*) studia i problemi che interessano la vita della Chiesa in Italia, dà orientamenti in campo dottrinale e pastorale; ricerca il modo migliore per rendere sempre più efficace la rispettiva responsabilità dei presbiteri e dei diaconi, dei religiosi e dei laici nell'unica missione salvifica della Chiesa;

b) concorda le forme ed i metodi di apostolato per la collaborazione delle rispettive Chiese particolari al bene comune; attua l'esercizio congiunto dell'ufficio pastorale dei Vescovi, prendendo le decisioni che competono alla Conferenza, secondo le norme del diritto comune e del preente Statuto;

c) aderisce al *Consilium Conferentiarum Episcopalium Europae*;

d) mantiene i rapporti – oltre che con la Sede Apostolica – con le Conferenze Episcopali delle altre nazioni, con la Conferenza Italiana dei Superiori Maggiori (CISM) e con l'Unione delle Superiore Maggiori d'Italia (USMI), nonché, nell'ambito delle proprie competenze, con le Autorità civili nazionali.

Art. 3 (*Personalità e sede*). La C. E. I. è persona morale collegiale, ed ha la sua sede in Roma.

Art. 4 (*Membri*). Sono membri di diritto della C.E.I. con voto deliberativo: *a*) a norma del diritto comune: il Cardinale Vicario di Sua Santità per la città di Roma, gli Arcivescovi e Vescovi diocesani di qualsiasi rito e quelli aventi giurisdizione personale, gli Abati e i Prelati che siano *Ordinarii locorum*, i Vescovi Coadiutori, gli Amministratori Apostolici, i Vicari Capitolari; *b*) a norma del presente Statuto: i Vescovi Ausiliari, gli Arcivescovi e i Vescovi titolari che dalla Sede Apostolica o dalla C.E.I. hanno ricevuto uno speciale ufficio stabile a carattere nazionale.

Art. 5 (*Competenze*). La C.E.I. ha competenza: *a*) nelle questioni di carattere nazionale che riguardano la vita e l'azione pastorale della Chiesa in Italia, purché non si tratti di materia per natura sua o per superiore disposizione riservata alla Sede Apostolica; *b*) nelle materie ad essa demandate dal diritto comune e dalla Sede Apostolica.

Art. 6 (*Organi*). Soggetto primario dei diritti e delle responsabilità, di cui agli artt. 2 e 5, è la Conferenza.

Sono organi della Conferenza: – l'Assemblea Generale; – il Consiglio Episcopale Permanente; – la Presidenza; – la Segreteria Generale; – il Consiglio di Amministrazione; – le Commissioni e i Comitati Episcopali.

Art. 7 (*Collegamenti regionali*). I membri della C.E.I. si riuniscono anche in Conferenze Episcopali secondo le Regioni pastorali in cui le diocesi italiane sono raggruppate.

Le Conferenze regionali sono organicamente collegate con la C.E.I. per una sempre maggiore comunione tra i Vescovi e per il coordinamento delle attività pastorali in Italia.

Art. 8 (*Doveri e prerogative dei membri*). Ogni membro della Conferenza, mentre conserva integre le prerogative che gli competono in ragione del proprio ufficio, è impegnato nelle attività della Conferenza medesima a norma del presente Statuto.

Cap. II. L'Assemblea Generale

Art. 9 (*Attività della Conferenza*). La Conferenza esercita la propria attività ordinariamente nelle sue Assemblee. In casi straordinari, determinati a norma dell'art. 22, *d*, potrà esercitarla a mezzo di consultazione delle Conferenze regionali o dei singoli membri per corrispondenza.

Art. 10 (*Sessioni ordinarie e straordinarie*). L'Assemblea si riunisce in sessione ordinaria almeno una volta l'anno; in sessione straordinaria quando lo esigano problemi di particolare importanza.

Per la validità delle sessioni è sufficiente la presenza della maggioranza assoluta dei membri della Conferenza.

Art. 11 (*Indizione e presidenza delle sessioni*). Le sessioni dell'Assemblea sono indette, previa decisione del Consiglio Permanente, dal Presidente e da lui presiedute.

Art. 12 (*Proposizione di argomenti*). Ogni Conferenza regionale e ciascun membro della Conferenza possono proporre argomenti da trattare dagli organi competenti della C.E.I.

Art. 13. (*Diritti del Nunzio Apostolico*). Il Nunzio Apostolico in Italia ha diritto di: *a*) intervenire alle sessioni dell'Assemblea e del Consiglio Permanente; *b*) chiedere, a nome della Sede Apostolica, la inclusione di particolari argomenti nell'ordine del giorno.

Art. 14 (*Invitati*). Alle Assemblee possono essere invitati presbiteri, diaconi, religiosi e laici solo in casi determinati e con voto consultivo.

Art. 15 (*Competenze dell'Assemblea*). All'Assemblea compete: *a*) approvare, all'occorrenza, una eventuale nuova redazione dello Statuto o sue parziali modifiche, il cui testo dovrà essere sottoposto alla *recognitio* della Sede Apostolica; *b*) approvare e modificare il Regolamento di applicazione dello Statuto; *c*) istituire le Commissioni, modificarle o sopprimerle; *d*) eleggere i Vice Presidenti della C.E.I. e i membri del Consiglio di Amministrazione; *e*) eleggere i membri delle Commissioni su designazione delle Conferenze Episcopali regionali; *f*) approvare il programma annuale della C.E.I. proposto dal Consiglio Permanente; *g*) deliberare nell'ambito della propria competenza; *h*) emanare dichiarazioni e documenti a nome dei Vescovi di Italia; *i*) decidere in via definitiva sulle relazioni e proposte elaborate dal Consiglio Permanente, dalle Commissioni e dai Comitati; *l*) approvare il bilancio annuale della C.E.I. e stabilire il contributo annuo a carico delle diocesi.

Art. 16 (*Decisioni giuridicamente vincolanti*). Le decisioni della Conferenza prese legittimamente hanno valore giuridico obbligante soltanto nei seguenti casi: *a*) quando ciò è stabilito dal diritto comune; *b*) quando ciò è concesso da un mandato speciale della Sede Apostolica, emanato *motu proprio* o su richiesta della C.E.I.

In detti casi, i voti favorevoli devono raggiungere un numero non inferiore ai due terzi dei membri della Conferenza.

Tali decisioni hanno valore solo a seguito della *recognitio* della Sede Apostolica e, ordinariamente, diventano esecutive dopo una congrua *vacatio*.

Art. 17 (*Deliberazioni vincolanti non giuridicamente*). Le altre deliberazioni sono prese dall'Assemblea con la maggio-

http://www.obrascatolicas.com

ranza assoluta dei presenti votanti e, di regola, con suffragio scritto.

A tali deliberazioni, quantunque giuridicamente non vincolanti, ogni Vescovo si atterrà in vista dell'unità e del bene comune, a meno che ragioni a suo giudizio gravi non ne dissuadano l'adozione nella propria diocesi.

Art. 18 (*Delega dell'Assemblea*). L'Assemblea può delegare in casi determinati e con regolare votazione al Consiglio Permanente o alla Presidenza o al Presidente la facoltà di compiere atti di competenza dell'Assemblea medesima, salve sempre le deliberazioni di cui all'art. 16.

Art. 19 (*Elezioni di persone*). Le elezioni di persone ai vari uffici sono fatte a voto segreto con la maggioranza assoluta dei voti e, dopo due scrutini inefficaci, con la maggioranza relativa.

Cap. III. Il Consiglio Episcopale Permanente

Art. 20 (*Composizione*). Il Consiglio Episcopale Permanente si compone: – del Presidente, dei Vice Presidenti e del Segretario Generale della Conferenza; – dei Presidenti delle Conferenze regionali. – dei Presidenti delle Commissioni Episcopali.

Art. 21 (*Sessioni ordinarie e straordinarie*). Il Consiglio Permanente si riunisce in sessione ordinaria tre volte l'anno; in sessione straordinaria ogni qualvolta la Presidenza lo riterrà opportuno.

Per la validità delle sessioni è sufficiente la presenza dei due terzi dei membri del Consiglio medesimo.

Art. 22 (*Competenze*). Il Consiglio Permanente: *a*) prende le decisioni che la Sede Apostolica e l'Assemblea ad esso demandano; *b*) in casi gravi ed urgenti, emette, a nome proprio, le dichiarazioni e i documenti di cui all'art. 15, *g*, purché approvati da almeno quattro quinti dei membri presenti. Nel rendere pubblici tali atti, ne darà contemporaneamente comunicazione ai membri della Conferenza, indicando i motivi per cui furono emessi; *c*) delibera la convocazione delle sessioni ordinarie e straordinarie dell'Assemblea, fissandone il luogo, il tempo e la durata; *d*) delibera le consultazioni straordinarie previste dall'articolo 9; *e*) sceglie e stabilisce gli argomenti dell'ordine del giorno delle sessioni dell'Assemblea, tenendo conto anche delle eventuali proposte delle Conferenze regionali, delle Commissioni e dei Comitati, nonché dei membri della C.E.I. e designa i relatori degli argomenti da trattare nelle sessioni medesime; *f*) nomina, su proposta della Presidenza, il Sottosegretario e l'Amministratore; *g*) nomina, su proposta della Presidenza, i Direttori degli Uffici della C.E.I.; *h*) esprime il gradimento o nulla osta per i responsabili degli organismi pastorali o di apostolato operanti a livello nazionale. Il gradimento per gli ecclesiastici ha anche valore di *missio canonica*; *i*) propone all'Assemblea l'istituzione, la modifica o la soppressione delle Commissioni; *l*) costituisce i Comitati per particolari esigenze di carattere transitorio; *m*) approva, su proposta della Presidenza, sentito il Consiglio di Amministrazione, il piano organizzativo degli uffici della Conferenza e la utilizzazione di enti ed uffici pastorali o di apostolato già esistenti; *n*) approva le relazioni periodiche delle Commissioni e dei Comitati; conferisce i mandati esecutivi riguardanti i lavori di studio delle questioni e la elaborazione delle proposte da sottoporre, in via definitiva, all'approvazione dell'Assemblea o del Consiglio medesimo.

Art. 23 (*Votazioni*). Salvo il disposto dell'art. 22, *b*, le deliberazioni e le decisioni del Consiglio Permanente vanno prese con la maggioranza dei due terzi dei presenti votanti e, se necessario, con voto segreto.

Le nomine sono fatte a norma dell'art. 19.

Cap. IV. La Presidenza

Art. 24 (*Composizione*). La Presidenza della C.E.I. si compone del Presidente, di tre Vice Presidenti e del Segretario Generale.

Salvo casi riservati, partecipano alle riunioni il Sottosegretario e l'Amministratore, senza diritto di voto.

Art. 25 (*Nomina pontificia del Presidente*). In considerazione dei particolari vincoli dell'Episcopato d'Italia con il Papa, Vescovo di Roma, la nomina del Presidente della Conferenza è riservata al Sommo Pontefice.

Art. 26 (*Funzioni del Presidente*). Il Presidente dirige l'attività generale della Conferenza.

In particolare gli compete: *a*) rappresentare giuridicamente la C.E.I.; *b*) tenere le relazioni tra la Conferenza e la Sede Apostolica e riferire periodicamente a questa sulla situazione religiosa in Italia; *c*) tenere le relazioni tra la Conferenza e le Autorità civili nazionali; *d*) convocare, su deliberazione del Consiglio Permanente, le sessioni dell'Assemblea e presiederle; *e*) convocare e presiedere il Consiglio Permanente; *f*) convocare almeno una volta l'anno i Presidenti delle Conferenze regionali; *g*) in casi di particolare gravità e urgenza, prendere deliberazioni straordinarie, sulle quali riferirà al Consiglio Permanente.

Art. 27 (*Compiti della Presidenza*). La Presidenza della Conferenza: *a*) cura l'esecuzione dei deliberati dell'Assemblea e del Consiglio Permanente; *b*) prepara l'ordine del giorno per i lavori del Consiglio Permanente; *c*) coordina, tramite uno dei Vice Presidenti, i lavori delle Commissioni e dei Comitati; *d*) nomina i membri dei Comitati, sentito il parere del Consiglio Permanente; *e*) mantiene i rapporti con le Conferenze Episcopali delle altre Nazioni; *f*) in casi gravi e urgenti prende, a nome proprio, le deliberazioni per sé spettanti al Consiglio Permanente, con l'obbligo di riferire, appena possibile, al Consiglio medesimo. Nel rendere pubbliche tali deliberazioni, ne sarà data contemporaneamente comunicazione ai membri della Conferenza.

Cap. V. La Segreteria Generale

Art. 28 (*Composizione*). La Segreteria Generale della C.E.I. si compone del Segretario Generale, del Sottosegretario e dell'Amministratore.

La Segreteria Generale si avvale dell'opera di vari uffici.

Art. 29 (*Nomina pontificia del Segretario Generale e nomine del Sottosegretario e dell'Amministratore*). Il Vescovo Segretario Generale è nominato dal Sommo Pontefice su proposta della Presidenza, sentito il Consiglio Permanente.

Il Sottosegretario e l'Amministratore sono nominati dal Consiglio Permanente.

Art. 30 (*Funzioni del Segretario Generale*). Il Segretario Generale svolge le sue funzioni in tutte le attività della Conferenza.

In particolare: *a*) cura che vengano redatti i verbali delle riunioni dell'Assemblea, del Consiglio Permanente e della Presidenza; *b*) dirige gli uffici della Segreteria e ne coordina l'attività; *c*) fornisce alle Commissioni ed ai Comitati le informazioni e i dati di cui abbisognano per il loro lavoro; *d*) cura i rapporti tra la C.E.I. e le singole Conferenze regionali; ne riunisce i Segretari almeno una volta l'anno; *e*) mantiene i contatti con le Segreterie delle Conferenze Episcopali di altre nazioni; *f*) mantiene i debiti rapporti con i Dicasteri della Sede Apostolica, con la Nunziatura Apostolica in Italia e con la Segreteria del *Synodus Episcoporum*.

Art. 31 (*Funzioni del Sottosegretario*). Il Sottosegretario collabora col Segretario Generale nelle attività di sua competenza, lo sostituisce in caso di necessità e ne fa le veci in caso di ufficio vacante.

Cap. VI. Il Consiglio di Amministrazione

Art. 32 (*Composizione*). Il Consiglio di Amministrazione della C.E.I. si compone: – di uno dei Vice Presidenti, che lo presiede per incarico del Presidente; – di quattro membri eletti dall'Assemblea.

Esso elegge nel suo seno il Segretario.

Art. 33 (*Funzioni dell'Amministratore*). L'Amministratore esercita le sue funzioni nell'ambito della Conferenza e fornisce al Consiglio di Amministrazione tutti gli elementi contabili dallo stesso richiesti.

Art. 34 (*Competenze del Consiglio di Amministrazione*). Il Consiglio di Amministrazione sovrintende a tutte le attività economiche della Conferenza e in particolare: *a*) provvede a incrementare e coordinare le fonti di finanziamento; *b*) controlla la gestione amministrativa interna della Conferenza e degli organismi da essa dipendenti, servendosi anche dell'opera dei Revisori dei conti; *c*) stabilisce i criteri per la tenuta della contabilità di tutti gli organi dipendenti dalla Conferenza; *d*) esamina e approva i bilanci preventivi e consuntivi di tutti gli organi della Conferenza e li presenta all'Assemblea per l'approvazione, *e*) autorizza gli atti eccedenti l'ordinaria amministrazione; *f*) propone la conferma o la modifica del contributo annuo da parte delle diocesi e lo sottopone all'approvazione dell'Assemblea; *g*) dà il parere preventivo sui programmi ordinari e straordinari di attività delle Commissioni, dei Comitati e degli Uffici della Conferenza, per quanto riguarda la parte economica.

Art. 35 (*Revisori dei conti*). I Revisori dei conti sono nominati dalla Presidenza della C.E.I.

Art. 36 (*Finanziamenti*). I finanziamenti per l'attività della C.E.I. saranno assicurati: *a*) dai redditi del patrimonio della C.E.I.; *b*) da un contributo annuo a carico delle diocesi, proposto dal Consiglio di Amministrazione e approvato dall'Assemblea; *c*) dai redditi su tutte le edizioni della C.E.I. che il Consiglio Permanente ritiene opportuno di riservare alla medesima; *d*) da eventuali contributi di enti e di privati, da lasciti e da donazioni.

Art. 37 (*Devoluzione dei beni*). In caso di scioglimento o soppressione della C.E.I. i suoi beni saranno devoluti alla Sede Apostolica.

Cap. VII. Le Commissioni e i Comitati Episcopali

Art. 38 (*Istituzione*). La C.E.I., per studiare e formulare la soluzione dei problemi relativi ai vari settori delle attività della Chiesa in Italia, costituisce nel suo seno Commissioni e Comitati Episcopali.

Le Commissioni hanno carattere di stabilità; i Comitati hanno carattere transitorio.

Art. 39 (*Presidente e Segretario*). Le Commissioni e i Comitati eleggono nel loro seno il Presidente e il Segretario e si riuniscono periodicamente secondo le esigenze pastorali.

Art. 40 (*Esperti*). Le Commissioni e i Comitati si avvalgono dell'opera di esperti presbiteri, religiosi e laici.

Art. 41 (*Riunioni periodiche dei presidenti*). Per il coordinamento della loro attività, la Presidenza della C.E.I. indice e presiede riunioni periodiche dei presidenti delle Commissioni e dei Comitati.

Art. 42 (*Relazioni al Consiglio Permanente*). Le Commissioni e i Comitati riferiscono sulle loro attività al Consiglio Permanente.

Cap. VIII. Le Conferenze Episcopali Regionali

Art. 43 (*Autonomia e coordinamento*). Le Conferenze Episcopali regionali godono di una loro autonomia, ma coordinano tra di loro e con la Conferenza nazionale le attività pastorali.

Art. 44 (*Rapporto con i Religiosi*). Le Conferenze regionali istituiscono rapporti di collaborazione con i Comitati regionali dei Superiori Religiosi Maggiori e con quelli delle Religiose.

Art. 45 (*Rapporto con le Autorità civili*). Le Conferenze regionali mantengono rapporti con le Autorità civili della Regione.

Art. 46 (*Vescovi dimissionari*). Le Conferenze regionali tengano in conveniente considerazione i Vescovi italiani che hanno lasciato il loro ufficio e risiedono nella Regione pastorale.

Art. 47 (*Cariche*). Il Presidente, il Vice Presidente, il Segretario devono essere eletti dai membri delle singole Conferenze.

Sono eleggibili alla carica di Presidente solo i Vescovi residenziali e i Vescovi Coadiutori *cum iure successionis*.

Art. 48 (*Presidenza*). Il Presidente approva l'ordine del giorno delle riunioni e ne dirige lo svolgimento.

In caso di sua assenza lo sostituisce il Vice Presidente.

Art. 49 (*Delegati regionali*). Le Conferenze regionali eleggono i delegati regionali, Vescovi o sacerdoti, per i vari settori di attività pastorale.

Art. 50 (*Validità delle riunioni*). Per la validità delle riunioni delle Conferenze regionali è necessaria la presenza di due terzi dei membri.

Art. 51 (*Deliberazioni obbliganti*). Per le deliberazioni di interesse generale nella Regione occorre il consenso di tutti i membri presenti e assenti.

Le deliberazioni, per divenire obbliganti, devono essere promulgate per la propria diocesi da ciascun Ordinario.

Cap. IX. Disposizioni Generali

Art. 52 (*Durata delle cariche elettive*). Il Presidente e il Segretario Generale sono nominati per un triennio e possono sempre essere riconfermati.

Tutte le cariche in seno alla C.E.I. hanno la durata di tre anni e non si può essere rieletti alla stessa carica dopo due trienni completi e consecutivi.

Art. 53 (*Regolamenti*). La C.E.I. e le Conferenze regionali possono darsi propri regolamenti in conformità al presente Statuto.

Art. 54 (*Interpretazione dello Statuto e del Regolamento*). Per dirimere eventuali incertezze in merito all'interpretazione dello Statuto e del Regolamento, il Consiglio Permanente può istituire un Gruppo di studio o Giunta per lo Statuto e il Regolamento, che cesserà appena elaborato il parere richiesto.

Spetta al Segretario Generale fornire tutti gli elementi di giudizio.

Art. 55 (*Recognitio pontificia*). Il presente Statuto e le sue eventuali modifiche avranno validità solo a seguito della *recognitio* della Sede Apostolica.

Esso entrerà in vigore un mese dopo la sua pubblicazione sul "Notiziario" ufficiale della C.E.I.

* Conferentiae Episcopali Italiae, Prot. N., 1029/53: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1977 num. 10 p. 211.

4541

1977 NOV 24.- SC pro SACR.-CULTU, LIT. CIRC. PART.*

Normae dantur pro celebratione Missae die in universo mundo paci fovendae dicato

Romae, die 24 novembris 1977

Eminentissime Domine, Honori mihi duco transmittere ad Te normas pro celebratione Sanctae Missae occasione diei in universo mundo paci fovendae dicati, qui vel 1 Ianuarii vel alio die a Conferentia Episcoporum statuto quotannis peragitur.

Ubi peculiaris quaedam pro pace celebratio habetur, de licentia Ordinarii loci dici potest Missa pro pace, textibus adhibitis qui in Missali Romano inveniuntur (cf. *Missale Romanum*, editio typica altera, 1975, pp. 821-823).

Opportuno tempore mittentur, ut specimen ad orationem fidelium in Missa pro pace peragendam, textus peculiares, qui se referant ad thema unoquoque anno propositum.

Nactus occasionem, libenter sensus venerationis meae erga Te pando atque permaneo in Domino addictissimus. - Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus*.

* **Notit.** 13 (1977) 609. **Adn.** Vide "**Specimen ritus celebrationis**" in **Notit.** 13 (1977) 610-612.

4542

1977 NOV 26.-SC pro GENTIUM EVANG., RESCR. PART.*

Facultas ad casum datur Conferentiae Episcopali erigendi associationem interdioecesanam sacerdotum, nonnullis iniunctis condicionibus

26 Novembre 1977

Eccellenza Reverendissima, Sono qui pervenuti gli stimati Rapporti NN. 1973-a e 2139, rispettivamente del 27 luglio e del 13 luglio ultimo scorso, concernenti l'associazione interdiocesana dei sacerdoti del Rwanda, di cui hanno anche trattato gli Ecc.mi Presuli di codesta Nazione quando sono venuti in visita "ad limina" a Propaganda.

Al riguardo, questo Sacro Dicastero dopo aver consultato la Sacra Congregazione del Clero, al fine di conoscere la normativa in casi simili per i territori di Diritto comune, ritiene di comunicare all'Eccellenza Vostra, perché ne dia conoscenza all'Ecc.mo Arcivescovo di Kigali, quanto segue.

Nonostante il diffondersi del fenomeno associativo di carattere interdiocesano, la Santa Sede ritiene tuttora in vigore il principio enunciato dal Canone 686 del C. J. C., secondo il quale l'autorità competente ad approvare un'associazione ecclesiale è il Vescovo locale e la Santa Sede. Di conseguenza, la Conferenza Episcopale, come tale, non ha diritto di procedere all'approvazione, neanche se l'associazione è di carattere nazionale, a meno che non ne ottenga facoltà da parte della Santa Sede stessa. Tuttociò, in attesa che la Pontificia Commissione per la Revisione del Codice di Diritto Canonico, che ha allo studio un aggiornamento, insieme alle Sacre Congregazioni interessate, della disciplina di tali consociazioni, abbia formulato una nuova normativa in proposito.

Pertanto, Propaganda, dopo approfondito esame del caso in oggetto, e tenendo conto del positivo parere dell'Eccellenza Vostra, nonché del desiderio espresso e delle garanzie fornite da codesto Ecc.mo Episcopato, concede, con la presente, la necessaria facoltà alla Conferenza Episcopale rwandese di permettere "ad experimentum" e "ad triennium" l'associazione interdiocesana dei sacerdoti rwandesi, purché sia salvaguardata l'autorità dei Vescovi locali e si vigili perchè l'associazione mantenga la propria fisionomia e finalità di aiuto per la vita spirituale, intellettuale e materiale del clero, che si svolga sotto la direzione dei Vescovi e col loro beneplacito per quanto riguarda iniziative, direttive e programmi.

L'Ecc.mo Metropolita vorrà poi fornire, al termine del periodo di prova triennale, informazioni e giudizio sulla attuazione ed i risultati della menzionata associazione, al fine di poter procedere o meno alla sua definitiva approvazione.

Nell'accusare pure ricevimento dello stimato Rapporto N. 2160 del 25 ottobre ultimo scorso, circa le Commissioni Nazionali di "Justitia et Pax" in codeste due Repubbliche, profitto della circostanza per confermarmi con sensi di distinto ossequio, dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo nel Signore. - D. S. Lourdusamy, *Segretario*. Tiziano Scalzotto, *Sottosegretario*.

* Pro-Nuntio Apostolico in Rwanda, Prot. N. 4830/77: **Bibliografia missionaria** 41 (1977) 302-303.

4543

1977 DEC 8.-PAULUS VI, NUNTIUS. AAS 70 (1978) 49-55

Nuntius scripto datus ob diem ad pacem fovendam toto orbe terrarum Calendis Ianuariis a. 1978 celebrandum:

De violentia abicienda deque pace concilianda

Al mondo, all'Umanità noi osiamo ancora una volta rivolgere la parola mite e solenne di Pace. Questa parola ci oppri-

http://www.obrascatolicas.com

me e ci esalta. Non è nostra, essa discende dal regno invisibile, il regno dei cieli; noi ne avvertiamo la trascendenza profetica, non spenta dalle nostre umili labbra, che vi prestano voce: "Pace in terra agli uomini oggetto della benevolenza divina" (*Lc.* 2, 14). Sì, noi ripetiamo, la Pace deve essere! La Pace è possibile!.

Questo è l'annuncio; questa è la nuova, sempre nuova e grande notizia; questo è il Vangelo, che anche all'alba del nuovo ciclo sidereo, l'anno di grazia 1978, noi dobbiamo proclamare per tutti gli uomini: la Pace è il dono offerto agli uomini, che essi possono, essi devono accogliere, e collocare al vertice dei loro spiriti, dei loro programmi, delle loro speranze, della loro felicità.

La Pace, ricordiamolo subito, non è un sogno puramente ideale, non è una utopia attraente, ma infeconda e irraggiungibile; è, e dev'essere, una realtà; una realtà mobile e da generare ad ogni stagione della civiltà, come il pane di cui ci nutriamo, frutto della terra e della divina Provvidenza, ma opera dell'uomo lavoratore. Come non è la Pace uno stato di atarassia pubblica, in cui chi ne gode è dispensato da ogni cura e difeso da ogni disturbo, e può concedersi una beatitudine stabile e tranquilla, che più sa d'inerzia e di edonismo, che non di vigore vigilante ed operoso; la Pace è un equilibrio che si regge sul moto e che dispiega continue energie di spirito e di azione; è una fortezza intelligente e vivente.

Noi perciò supplichiamo, anche alle soglie di questo nuovo anno 1978, tutti gli uomini di buona volontà, le persone responsabili della condotta collettiva della vita sociale, i Politici, i Pensatori, i Pubblicisti, gli Artisti, gli Ispiratori della opinione pubblica, i Maestri della scuola, dell'arte, della preghiera, e poi i grandi ideatori ed operatori del mercato mondiale delle armi, tutti, a riprendere con generosa onestà la riflessione circa la Pace nel mondo, oggi!

Sembra a noi che due fenomeni capitali si impongono alla comune attenzione con facile sopravvento nella valutazione
50 della Pace stessa. /

Il primo fenomeno è magnificamente positivo, ed è costituito dal progresso evolutivo della Pace. Essa è un'idea che guadagna prestigio nella coscienza dell'umanità; essa avanza, e precede e accompagna l'idea del progresso, che è quella dell'unità del genere umano. La storia del tempo nostro, sia detto a sua gloria, è tutta cosparsa dai fiori d'una splendida documentazione in favore della Pace, pensata, voluta, organizzata, celebrata e difesa: Helsinki insegna. E confermano queste speranze la prossima Sessione Speciale dell'Assemblea Generale dell'O.N.U., consacrata al problema del disarmo, come pure i numerosi sforzi di grandi e di umili operatori della pace.

Nessuno oggi osa sostenere come principii di benessere e di gloria dei programmi dichiarati di lotta micidiale fra gli uomini, cioè di guerra. Anche dove le espressioni comunitarie d'un legittimo interesse nazionale, suffragato da titoli che sembrano coincidere con le ragioni prevalenti del diritto, non riescono ad affermarsi mediante la guerra come via di soluzione, si confida ancora che possa essere evitato il ricorso disperato all'uso di armi, oggi come non mai follemente omicida e distruttore. Ma ora la coscienza del mondo è inorridita dall'ipotesi che la nostra Pace non sia che una tregua e che una incommensurabile conflagrazione possa essere fulmineamente scatenata.

Noi vorremmo essere in grado di fugare questo immanente, terribile incubo, proclamando a grande voce l'assurdità della guerra moderna e l'assoluta necessità della Pace, non fondata sulla prevalenza delle armi, oggi dotate d'un infernale potenziale bellico (ricordiamo la tragedia del Giappone), o sulla violenza strutturale di taluni regimi politici, ma sul metodo paziente, razionale e solidale della giustizia e della libertà, quale le grandi istituzioni internazionali, oggi esistenti, vanno promovendo e tutelando. Noi confidiamo che gli insegnamenti magistrali dei nostri grandi Predecessori, Pio XII e Giovanni XXIII, continueranno ad ispirare su questo tema fondamentale la sapienza dei maestri moderni e degli uomini politici contemporanei.

Ma ad un secondo fenomeno, negativo questo e concomitante col primo, vogliamo ora accennare; ed è quello della violenza passionale, o cerebrale. Esso va diffondendosi nella vita civilizzata moderna, profittando delle agevolazioni di cui gode l'attività del cittadino per insidiare e colpire, a tradimento di solito, il cittadino-fratello, che ostacola legalmente un proprio interesse. Questa violenza, che possiamo ancora chiamare privata, anche se astutamente organizzata in gruppi clandestini e fazioni, assume proporzioni preoccupanti, tali
51 da diven/tare costume. Si potrebbe definire delinquenza, per

le espressioni antigiuridiche in cui si esprime; ma le manifestazioni, ch'essa da qualche tempo e in alcuni ambienti va dispiegando, esigono un'analisi propria, assai varia e difficile. Essa deriva da una decadenza della coscienza morale, non educata, non assistita, permeata di solito da un pessimismo sociale, che ha spento nello spirito il gusto e l'impegno della onestà professata per se stessa, nonchè ciò che vi è di più bello e di più facile nel cuore umano, l'amore, quello vero, nobile e fedele. Spesso la psicologia del violento parte da una radice perversa di vendetta ideale, e quindi d'una giustizia insoddisfatta, macerata in pensieri amari ed egoisti, e potenzialmente spregiudicata e sfrenata verso qualsiasi scopo; il possibile sostituisce l'onesto; solo freno è il timore d'incorrere in qualche sanzione pubblica e privata; e perciò l'atteggiamento abituale di questa violenza è quello dell'azione nascosta e dell'atto vile e proditorio, che ripaga la violenza stessa col successo impunito.

La violenza non è fortezza. Essa è l'esplosione d'una cieca energia, che degrada l'uomo il quale vi si abbandona, abbassandolo dal livello razionale a quello passionale; ed anche quando la violenza conserva una certa padronanza di sé, essa cerca vie ignobili per affermarsi: le vie dell'insidia, della sorpresa, della prevalenza fisica sopra un avversario più debole e forse indifeso; profitta della sorpresa, e dello spavento di lui e della follia propria; e se così è fra i due contendenti, quale è il più vile?

Quanto a un aspetto della violenza eretta a sistema "per regolamento di conti", non ricorre essa a forme abiette di odio, di rancore, di inimicizia che costituiscono un pericolo per la convivenza, e che squalificano la comunità in cui esse decompongono i sentimenti stessi di umanità, che formano il tessuto primario e indispensabile d'una qualsiasi società, familiare, tribale, comunitaria, che sia ?

La violenza è antisociale per i metodi stessi che le consentono di organizzarsi in una complicità di gruppo, in cui l'omertà forma il cemento di coesione e lo scudo di protezione; un disonorante senso dell'onore le conferisce un palliativo di coscienza; ed è questa una delle deformazioni oggi diffuse del vero senso sociale, che ricopre col segreto e con la minaccia di spietata vendetta certe forme associate di egoismo collettivo, diffidente della normale legalità e sempre abile ad eluderne l'osservanza, tramando, quasi per forza di cose, imprese criminali, che talora degenerano in gesta di spietato terrorismo, epilogo della via falsa intrapresa, e causa di deprecabili repressioni. La violenza conduce / alla rivoluzione, e la rivoluzione 52
alla perdita della libertà. E' sbagliato l'asse sociale intorno al quale la violenza svolge il proprio fatale sviluppo; scoppiata come reazione di forza, non priva talvolta di logico impulso, conclude il suo ciclo contro se stessa e contro i motivi che ne hanno provocato l'intervento. E' forse il caso di ricordare la lapidaria frase di Cristo contro il ricorso impulsivo all'uso d'una spada vendicativa: " ... Tutti quelli che mettono mano alla spada, periranno di spada" (*Mt.* 26, 52). Ricordiamo, dunque: la violenza non è fortezza. Essa non esalta, ma umilia l'uomo che vi fa ricorso.

In questo messaggio di Pace noi parliamo della violenza come del suo termine antagonista, e non abbiamo parlato di guerra, la quale tuttora merita la nostra condanna, anche se oggi la guerra ha una sua riprovazione, sempre più diffusa, ed ha contro di sé un lodevole sforzo sempre più qualificato, sia socialmente, che politicamente; e poi perché la guerra è repressa dalla stessa terribilità delle proprie armi, di cui essa potrebbe immediatamente disporre nella supertragica eventualità, che essa avesse a scoppiare. La paura, comune a tutti i Popoli ed ai più forti specialmente, contiene la eventualità che la guerra abbia a scatenarsi in una cosmica conflagrazione. E alla paura, argine più mentale che reale, si accompagna – noi l'abbiamo detto – uno sforzo razionale ed elevato ai supremi livelli politici, il quale deve tendere non tanto a bilanciare le forze degli eventuali contendenti, quanto a dimostrare la suprema irrazionalità della guerra, ed insieme a stabilire rapporti fra i Popoli sempre più interdipendenti, solidali alla fine, e sempre più amichevoli ed umani. Dio voglia che così sia.

Ma non possiamo chiudere gli occhi sulla triste realtà della guerra parziale, sia perché essa conserva la sua feroce presenza in zone particolari, sia perché psicologicamente essa non è affatto esclusa nelle torbide ipotesi della storia contemporanea. La nostra guerra contro la guerra non è ancora vinta e il nostro "sì" alla Pace è piuttosto ottativo che reale, perché in tante situazioni geografiche e politiche, non ancora composte in giuste e pacifiche soluzioni, rimane endemica l'ipotesi di futuri conflitti. Il nostro amore alla Pace deve rimanere in

guardia; anche altre prospettive che non quella d'una nuova guerra mondiale ci obbligano a considerare e ad esaltare la Pace anche al di fuori delle trincee militari.

E difatti noi dobbiamo oggi difendere la Pace sotto il suo aspetto, potremmo dire, metafisico, anteriore e superiore a quello storico e contingente della pausa militare e della este-
53 riore "tranquillitas ordinis"; / vogliamo considerare la causa della Pace rispecchiata in quella della vita umana stessa. Il nostro "sì" alla Pace si allarga ad un "sì" alla vita. La Pace deve affermarsi non soltanto sui campi di battaglia, ma dovunque si svolge l'esistenza dell'uomo. Vi è, anzi vi deve essere, anche una Pace che tutela questa esistenza non solo dalle minacce delle armi belliche, ma una Pace altresì che protegge la vita in quanto tale, contro ogni pericolo, ogni malanno e ogni insidia.

Il discorso potrebbe essere vastissimo, ma i nostri punti di riferimento sono ora pochi e determinati. Esiste nel tessuto della nostra civiltà una categoria di Persone dotte, valenti e buone, le quali hanno fatto della scienza e dell'arte sanitaria la loro vocazione e la loro professione. Sono i Medici, e quanti col loro e sotto la loro direzione, studiano ed operano per l'esistenza e il benessere dell'umanità. Onore e riconoscenza a questi sapienti e generosi tutori della vita umana.

Noi, ministri della Religione, guardiamo a questa elettissima categoria di Persone, addette alla salute fisica e psichica dell'umanità, con grande ammirazione, con grande gratitudine e con grande fiducia. Per molti titoli la salute fisica, il rimedio alle malattie, il conforto al dolore, l'energia dello sviluppo e del lavoro, la durata dell'esistenza temporale, ed anche tanta parte della vita morale dipendono dalla saggezza e dalle cure di questi protettori, difensori e amici dell'uomo. Noi siamo a loro vicini e ne sosteniamo, come a noi è possibile, la fatica, l'onore, lo spirito. E noi speriamo d'averli con noi solidali nell'affermare e nel difendere la Vita umana in quelle singolari contingenze nelle quali la Vita stessa può essere compromessa per positivo ed iniquo proposito d'umana volontà. Il nostro "sì" alla Pace suona un "sì" alla vita. La vita dell'uomo, dal suo primo accendersi all'esistenza, è sacra. La legge del "non uccidere" tutela questo ineffabile prodigio della vita umana con trascendente sovranità. Questo è il principio che governa il nostro ministero religioso in ordine all'essere umano. Noi confidiamo d'avere alleato il ministero terapeutico.

E confidiamo non meno nel ministero che alla vita umana ha dato principio, quello generatore, quello materno in primo luogo. Oh! quanto si fa delicato il nostro discorso, quanto commosso, quanto pio e quanto forte! La Pace ha su questo campo della vita che nasce il suo primo scudo di protezione; uno scudo munito delle più morbide protezioni, ma scudo di difesa e di amore. Noi non possiamo perciò che disapprovare ogni offesa alla vita che nasce, e non possiamo che supplicare ogni Autorità, ogni debita competenza, di operare affinché al-
54 l'aborto volonta/rio sia dato divieto e rimedio. Il seno materno e la culla dell'infanzia sono le prime barriere che non solo difendono con la Vita la Pace, ma che la costruiscono (cfr. *Ps.* 126, 3, ss.). Chi sceglie, in opposizione alla guerra e alla violenza, la Pace, sceglie per ciò stesso la Vita, sceglie l'Uomo nelle esigenze profonde ed essenziali; ed è questo il senso del presente Messaggio, che ancora noi inviamo con umile e ardente convinzione ai Responsabili della Pace sulla terra e a tutti i Fratelli nel mondo.

Ma noi dobbiamo aggiungere una postilla per i Ragazzi, che della società sono il settore più vulnerabile di fronte alla violenza, ma altresì la speranza di un domani migliore: ad essi pure giunga, per qualche via benevola e intelligente, questo Messaggio per la Pace.

Diciamo il perché. Primo perché: nei Messaggi per la Pace degli anni precedenti abbiamo messo in evidenza che noi non parliamo in nostro nome soltanto, ma parliamo in nome di Cristo, che è "il Principe della Pace" nel mondo (*Is.* 9, 6), e che ha detto: "Beati i promotori della Pace, perché essi saranno chiamati figli di Dio" (*Mt.* 5, 9). Noi crediamo che senza la guida e l'aiuto di Cristo la Pace vera, stabile e universale, non è possibile. E crediamo anche che la Pace di Cristo non indebolisce gli uomini, non li rende gente paurosa e vittima della prepotenza degli altri, ma piuttosto li fa capaci di lottare per la giustizia e di risolvere tante questioni con la generosità, anzi col genio dell'amore.

Secondo perché. Voi ragazzi siete spesso portati a litigare. Ricordatelo: è una vanità nociva volere apparire forti contro gli altri fratelli e compagni con la lite, con le percosse, con l'ira, con la vendetta. Fanno tutti così, voi rispondete. Male, vi diciamo noi; se volete essere forti, siatelo col vostro animo, col vostro contegno; sappiate dominarvi; sappiate anche perdonare e tornare presto amici con quelli che vi hanno offeso: così sarete davvero cristiani. Non odiate alcuno. Non siate orgogliosi nei confronti di altri ragazzi, di persone d'altra condizione sociale, di altri Paesi. Non agite per interesse egoista, per dispetto, non mai per vendetta, ripetiamo.

Terzo perché. Noi pensiamo che voi ragazzi, diventando grandi dovete cambiare la maniera di pensare e di agire del mondo d'oggi, che è sempre pronto a distinguersi, a separarsi dagli altri, a combatterli: non siamo tutti fratelli? non siamo tutti membri della stessa famiglia / umana? e non sono tutte 55
le Nazioni obbligate ad andare d'accordo, a creare la Pace?

Voi, ragazzi del tempo nuovo, dovete abituarvi ad amare tutti, a dare alla società l'aspetto d'una comunità più buona, più onesta, più solidale. Volete davvero essere uomini, e non lupi? volete davvero avere il merito e la gioia di fare del bene, di aiutare chi ha bisogno, di sapere compiere qualche opera buona col premio solo della coscienza? Ebbene, ricordatevi le parole dette da Gesù, durante l'ultima cena, la notte prima della sua passione, Egli disse: "Io vi do un comandamento nuovo: che voi vi vogliate bene gli uni gli altri ... Da questo tutti sapranno che siete miei discepoli, se avrete amore gli uni per gli altri" (*Io.* 13, 34-35). Questo è il segno della nostra autenticità, umana e cristiana, volersi bene gli uni gli altri.

Ragazzi, salutiamo tutti e vi benediciamo. Parola d'ordine: No, alla violenza; Sì, alla pace. A Dio!

Dal Vaticano, 8 dicembre 1977. - PAULUS PP. VI.

4544

1977 DEC 10.- SC pro SACR.- CULTU, LIT. CIRC. PART.*

Facultas prorogatur per triennium utendi Precibus Eucharisticis pro Missis cum pueris et pro reconciliatione

Romae, die 10 decembris 1977

Eminentissime Domine, Sacrum hoc Dicasterium exitum consultationis apud nonnullas Conferentias Episcopales peractae circa usum Precum eucharisticarum pro Pueris et de reconciliatione, iudicio Summi Pontificis de ipsius mandato sollicite submisit.

Conferentiae Episcopales, quibus facultas iisdem Precibus utendi concessa fuerat, aestimationem bonam de usu illarum fere unanimae habuerunt. Quaedam autem inter eas petitionem fecerunt ut usus Precum prorogaretur ultra finem currentis anni 1977, cum breve interiectum tempus fuerit inter initium et finem concessionis; quod quidem multum deminuit facultatem animarum pastoribus datam rationem habendi de efficacitate pastorali ipsius experimenti.

Summus Pontifex vero benigne indulsit ut usus Precum eucharisticarum pro Missis cum pueris et de reconciliatione ad aliud triennium prorogaretur, usque scilicet ad finem anni 1980 eventuri, iisdem, quae antea, servatis condicionibus, sive pro Conferentiis Episcopalibus, quae facultate iam fruuntur, sive pro ceteris Conferentiis, quae Sancta Sede approbante usum Precum in propriam nationem introducere vellent.

Quae dum praescripta Tecum communicare placet, Sacra haec Congregatio opportunum ducit nonnullas condiciones in mentem revocare, ad introductionem atque usum ipsarum Precum omnino necessarias:

1) Usus Precis eucharisticae pro Missis cum pueris limitatur ad Missas, quae pro ipsis tantum celebrantur, aut ad illas in quibus maior pars participantium ab ipsis constituitur (cf. fasciculum cura S. Congregationis pro Cultu Divino editum, cui titulus *Preces eucharisticae pro Missis cum pueris et de reconciliatione*, Romae, 1 nov. 1974, p. 2, n. 4).

2) Preces "de reconciliatione" adhiberi possunt quando peculiares celebrationes fiunt super themata de reconciliatione et de paenitentia, praesertim tempore Quadragesimae, occasione peregrinationum vel conventus spiritualis (*ibid.*, p.2 n.1).

3) Textus sunt "ad interim" et "ad experimentum". Proinde publici iuris in editionibus officialibus fieri nequeunt, neque in Missale Romanum sunt inserendi (*ibid.*, p. 2, n. 1).

4) Sanctae Sedis erit, post experimentum, textus definitivos praebere, ita ut in Missale Romanum inserantur.

Interea Conferentiae Episcopales, ope Commissionum de re liturgica rite institutarum ad normam n. 44 Constitutionis *Sacrosanctum Concilium*, prorsus adlaborent ut subsidia apta apparentur (textus, melodiae praesertim quoad acclamationes), ita ut participatio imprimis puerorum ad celebrationes, quae pro ipsis peraguntur, actuosa atque sapiens evadat, fine earundem celebrationum numquam oblitterato: "Semper prae oculis habendum est tales celebrationes eucharisticas pueros versus Missas adultorum manuducere debere, praesertim eas, ad quas communitas christiana in dominicis convenire debet" (cf. *Directorium de Missis cum pueris*, n. 21).

Conferentiae Episcopales, quae Preces eucharisticas pro Missis cum pueris et de reconciliatione nondum adhibuerunt,

http://www.obrascatolicas.com

quaeque facultatem iisdem utendi Sanctae Sedi petere vellent, notum habeant praedictam concessionem finem habituram esse anno 1980 exeunte.

Omni quo par est obsequio, pergratum mihi est sensus erga Te venerationis meae pandere atque me profiteri Tibi in Domino addictissimum. - Iacobus R. Card. KNOX, *Praefectus.* Vergilius Noè, *a Secretis adiunctus.*

* Ad Praesides Conferentiarum episcopalium, Prot. N. CD 2250/77: Notit. 13 (1977) 555-556.

4545

1977 DEC 13.- SIGNAT. AP., LIT. CIRC. AAS 70 (1978) 75

Litterae circulares ad Archiepiscopos et Episcopos dioecesanos:

De effectibus, quoad exercitium iurisdictionis iudicis competentis, recursus ad Romanum Pontificem

Canon 1569 C. I. C. unicuique fideli ius agnoscit petendi ut propria causa, in quovis iudicii gradu et in quovis litis stadio, deferatur ad Sanctam Sedem. Quod ius, cum cohaereat cum munere Romani Pontificis, firmum et integrum manet.

Usu tamen constat hoc iure quandoque partes abuti, tantummodo ad moras iudicio nectendas vel ad exsecutionem sententiae impediendam.

Quapropter hoc Supremum Tribunal, re collata cum Sanctissimo, ne ordo iurisdictionum perturbetur, in mentem revocat huiusmodi extraordinarium recursum, qui ipsi personae Romani Pontificis dirigitur, nec exercitium iurisdictionis in iudice competenti suspendere, nec exsecutionem sententiae, contra quam non suppetant vel propositae non sint impugnationes quae ex iure vim habent exsecutionem suspendendi (cfr. can. 1889, 1893, 1895, 1898, 1907). Quod ceterum aperte statuitur canone 1569, § 2.

Quo fit ut quaelibet inhibitio vel suspensio legitimi cursus iudiciarii admittenda non sit nisi constet, ex authentico documento legitimae auctoritatis, Summum Pontificem circa ordinem procedendi in eadem causa aliquid peculiariter decrevisse.

Haec dum communicantur, rogantur Archiepiscopi et Episcopi dioecesani ut ea Tribunalium Officialibus nota faciant.

Romae, 13 Decembris 1977. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, Archiep. tit. Iustinian., *a Secretis.*

Adn. P. TOCANEL in Apoll 51 (1978) 23-28.

4546

1977 DEC 14.- SIGNATURA APOST., MONITUM. PART.*

Signatura Ap. nonnullas animadversiones adnotat circa sensum rectam applicationem 'Normarum' particularium apud Tribunalia ecclesiastica S. F. A. S. in pertractandis causis nullitatis matrimonii vigentium, et circa iurisprudentiam in iisdem causis tenendam

December 14, 1977

Your Excellency: In reference to the discussion which I had within this Supreme Tribunal on last October 26th involving the Secretary and the Defender of the Bond – with His Excellency, Archbishop Bernardin, then the President of that Episcopal Conference, concerning the application of the Norms which Pope Paul VI conceded for the use of the Tribunals of the United States of America, and responding to the letter of the same President, written on November 3rd, I am ordering the transmission of the accompanying memorandum of my office to Your Excellency, from which the principal exceptions against the manner in which certain Tribunals belonging to your Conference are acting are pointed out.

I shall appreciate it if Your Excellency will inform the excellent members of the Conference of this communication, so that, where it is needed, judges and officers of the Tribunals may be stimulated to the faithful observance of laws and of sound jurisprudence.

I use this occasion to ask Your Ecellency, according to the norm of the letter of Cardinal Villot, Prefect of the Commission for Public Affairs of the Church, sent to the President of your Episcopal Conference on May 22, 1974, that you notify this Supreme Tribunal of the number of cases decided by one judge, and the number of cases which were concluded with the force of execution without appeal.

In the meantime, with all best wishes, I remain, Your Excellency, Your most devoted. - Pericle Card. FELICI, *Prefect.* Aurelius Sabattani, *Secretary.*

* Praesidi Conferentiae episcopalis Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis, Prot. N. 9597/77 VT, luxta versionem vulgatam in: The Jurist 38 (1978) 220. Adn. Vide, ib. p. 221-224, allegatum "Memorandum" ipsius Signaturae Ap. cum expresse notatis singulis animadversionibus, et ib., pag. 218-219, litteras quibus Praeses eiusdem Conferentiae episcopalis praedictam epistulam et "Memorandum" Signaturae Ap. singulis Episcopis, una cum propriis monitis et adnotationibus, transmittebat.

4547

1977 DEC 17.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 70 (1978) 83-84

Collegium Sancti Petri Apostoli, in Urbe, Pontificium edicitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Provido consilio et impulsu Pontificii Operis a Sancto Petro Apostolo die XVIII mensis Ianuarii anno MCMXLVII vi Decreti Sacrae Congregationis de Propaganda Fide conditum est et canonice erectum in Urbe Collegium ab eodem Principe Apostolorum nuncupatum, cuius esset sacerdotes dioecesanos excipere / e territoriis ei- 84
dem Sacrae Congregationi subiectis, qui Romae ecclesiastica studia exercerent et ad munera in suis regionibus postmodum implenda se apte componerent. Cupiens vero hanc domum cleri in spem Ecclesiae instituendi magis ornare et augere atque etiam cum Apostolica Sede arctius coniungere, Venerabilis Frater Noster Agnellus Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis Rossi, Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide Praefectus, Nos rogavit, ut iisdem aedibus nomen Pontificii Collegii benigne tribueremus. Nos vero, fore confisi, ut ibi uberrima semper pietatis doctrinaeque subsidia alumnis praebeantur, votis huiusmodi libentissime obsecundandum esse censuimus. Quapropter hisce Litteris Nostraque auctoritate Collegium Sancti Petri Apostoli, quod est in hac alma Urbe, Pontificium edicimus omnibusque iuribus et honoribus, quae huiusmodi titulo respondent, afficimus. Haec statuimus, decernentes hasce Litteras firmas, validas atque efficaces iugiter exstare ac permanere. Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XVII mensis Decembris, anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quinto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4548

1977 DEC 17.- PAULUS VI, LITT. AP. AAS 70 (1978) 84-85

Internationale Collegium a S. Paulo gentium Apostolo, in Urbe, Pontificium edicitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – De institutione cleri autochthonis sollicitum, Sacrum Consilium Nomini Christiano propagando, per Decretum die XXV mensis Martii hoc anno MCMLXXVII editum, novum Internationale Collegium Missionale a Sancto Paulo Gentium Apostolo in Urbe, ac quidem in loco "Villa Carpegna" vulgo appellato, pro huiusmodi alumnis ex toto terrarum orbe canonice erexit. Volens autem earum aedium momentum ac decus amplificare, Venerabilis
Frater / Noster Agnellus Sanctae Romanae Ecclesiae Cardi- 85
nalis Rossi, Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide Praefectus, Nos rogavit, ut iisdem nomen Pontificii Collegii largiremur. Nos vero fore sperantes, ut dilecti filii, qui ibidem degant, tales evadant, qui exemplo Sancti Pauli se impendant et superimpendant pro animabus (cfr. *2 Cor.* 12, 15), probe rati sumus eas preces perlibenter esse audiendas. Quocirca hisce Litteris Nostraque auctoritate Internationale Collegium Missionale a Sancto Paulo gentium Apostolo, Romae conditum, Pontificium edicimus omnibusque iuribus et honoribus, quae eiusmodi titulus infert, afficimus, manente nexu, quo cum Pontificio Opere a Sancto Petro Apostolo coniungitur. Haec statuimus, decernentes has Litteras firmas, validas et efficaces iugiter exstare. Contrariis quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XVII mensis Decembris, anno MCMLXXVII, Pontificatus Nostri quinto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4549

1977 DEC 21.- SIGNATURA APOST., DECR. PART.*

Necesse non est, antequam libellus acceptetur, Advocatum ex officio petenti designare

Viso decreto a Sacra Romana Rota die 15 ianuarii 1976,

in causa de qua supra, lato, quo reiectus est interventus tertii in causa, seu dominae A. M.;

Mature perpenso recursu diei 22 aprilis 1976, quo eadem Domina querelam nullitatis proposuit adversus praedictum decretum, autumans sibi denegatum esse ius defensionis ob neglectam petitionem de gratuito patrocinio;

Auditis partibus (sc. patrono partis conventae, qui scriptas animadversiones exhibuit, et parte actrice, quae sese remisit iustitiae Tribunalis) necnon patrono recurrentis ex officio nominato;

Considerato voto Promotoris Iustitiae deputati;

Attenta natura decreti S. Romanae Rotae diei 15 ianuarii 1976, quo reiectus est *libellus* a domina A. M. propositus;

Cum necesse non appareat advocatum ex officio tribuere petenti, antequam libellus acceptetur, et ideo adhuc non constet haud agi de causa futili vel temeraria;

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, in Congressu habito die 20 decembris 1977, coram infrascripto Cardinali Praefecto, decrevit: "*Recursum reiciendum esse*, in casu".

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 21 decembris 1977. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *Secretarius.*

* Prot. N. 7794/76 CG: **Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem**, vol. II, Roma 1980, p. 110.

4550

1977 DEC ... - SC pro SACRAM.- CULTU, RESP. PART.*

Responsa ad proposita dubia:

1. Utrum benedictio abbatialis adhiberi possit etiam pro Abbatibus titularibus. - 2. De sacramentis quae in Passione Domini et in Sabbato Sancto celebrari possunt

I - AD ORDINEM BENEDICTIONIS ABBATIS

DUBIUM. *Utrum benedictio abbatialis quae habetur in Ordine Benedictionis Abbatis et Abbatissae, adhiberi possit etiam pro Abbatibus titularibus.*

RESP. Benedictio abbatialis quae invenitur in Ordine Benedictionis Abbatis et Abbatissae, adhiberi potest tantum pro Abbatibus qui, post eorum electionem canonice factam, regimen alicuius communitatis exercent.

Proinde benedictio de qua supra dari nequit Abbatibus, qui regimine communitatis careant, etiamsi titulo abbatiali variis ex rationibus, praesertim historicis (ex. gr. si aliquam ecclesiam regunt, quae titulum abbatialem secumfert) de facto frui possunt.

Etenim in Decreto diei 9 novembris 1970, quo Sacra Congregatio pro Cultu Divino novum "*Ordo Benedictionis Abbatis et Abbatissae*" promulgavit, sermo est tantummodo de ritu pro *Abbate monasterii qui religiosae familiae praeest.*

Ceterum integer ritus significat et exprimit "religiosam familiam supernam gratiam invocare super eum, quem ducem sibi elegit in via perfectionis percurrenda" (*ibid.*); ac ideo, si pro Abbate titulari adhiberetur, mera fictio evaderet necnon inanis caeremonia, ratione dumtaxat externae sollemnitatis usurpata.

II - AD MISSALE ROMANUM

DUBIUM. *Utrum rubrica: "Hac et sequenti die, Ecclesia, ex antiquissima traditione, sacramenta penitus non celebrat", quae invenitur in Missali Romano, Feria VI in Passione Domini, sub n. 1, intellegi debeat de omnium sacramentorum aut tantum de Missae sacrificii celebratione.*

RESP. Rubrica intellegi debet tantummodo de Missae sacrificii celebratione.

Etenim verba: "sacramenta penitus non celebrat" deprompta sunt e litteris Papae Innocentii I ad Decentium, in quibus dicitur: "Nam ubique constat apostolos biduo isto (id est feria VI et sabbato) in moerore fuisse et propter metum Iudaeorum se occuluisse; quod utique non dubium est in tantum eos ieiunasse biduo memorato, ut traditio ecclesiae habeat, *isto biduo sacramenta penitus non celebrari*" (*Ep. 25*, 4: PL 20, 555 B - 556 A).

Secundum consuetudinem primorum saeculorum, paschale sacrum ieiunium, quod celebratur Feria VI in Passione Domini, et iuxta opportunitatem etiam Sabbato Sancto usque ad Vigiliam Paschatis (cf. *Normae universales de Anno liturgico et de Calendario*, n. 20), comprehendit etiam ieiunium seu abstinentiam a celebratione eucharistica.

Huiusmodi manet ratio necnon significatio rubricae n. 1 Feriae VI in Passione Domini.

* Notit. 13 (1977) 601-602.

ANNUS 1978

4551

1978 IAN 2.- SC pro INSTIT. CATH., CIRC.-NORM. PART.*

Rogantur Ordinarii locorum ut quantocius redigant programma pastorale dioecesanum de modo agendi in vocationibus sacerdotalibus et religiosis cooptandis ac instituendis, et Index proponitur argumentorum una cum modo procedendi in eius evolutione

Programmi diocesani per le vocazioni con riferimento ai "Piani di Azione" nazionali degli Episcopati

LITTERAE CIRCULARES

Roma, 2 gennaio 1978

Eccellenza Reverendissima, agli inizi del corrente decennio, quando la crisi di aspiranti alla vita consacrata nella Chiesa aveva raggiunto limiti di eccezionale gravità, la S. Sede, e in particolare questo S. Dicastero, non volle tirarsi indietro di fronte alla difficile situazione, ma ritenne suo dovere affrontarla insieme con i Vescovi, nella volontà di pervenire ad una visione comune dei complessi problemi esistenti e degli interventi che essi esigevano.

Per tali motivi la S. Congregazione, dopo avere consultato le Conferenze Episcopali, rivolse preghiera alle Conferenze stesse, affinché volessero redigere e approvare i nuovi "Piani di Azione" nazionali per tutte le vocazioni consacrate.

Le Conferenze Episcopali accolsero l'invito, ed in un breve volgere di anni i "Piani di Azione" nazionali divennero realtà: mirabile esempio di iniziativa concorde in un settore essenziale per la vita e l'avvenire della Chiesa. Il Santo Padre riconobbe che i "Piani di Azione" furono "elaborati dalle Conferenze Episcopali in spirito di autentica collegialità" (Cfr. *L'Osservatore Romano*, 22 nov. 1973).

Gli Em.mi Cardinali ed Ecc.mi Vescovi Membri di questa S. Congregazione, nelle Riunioni Plenarie tenute durante il decennio, seguirono premurosamente l'evolversi della situazione. Nella Riunione più recente, del 29-30 marzo 1977, poterono rilevare i segni evidenti di miglioramento che si stanno manifestando in varie parti del mondo. Il Santo Padre li aveva già interpretati come "simboli di confortante ripresa" (cfr. *AAS* 68 (1976) 658). Tuttavia la stessa Riunione Plenaria dovette riconoscere che, accanto a segni positivi, sussistono ancora fenomeni preoccupanti, i quali potrebbero aggravarsi, qualora si diffondessero ancora di più un certo spirito di indifferenza o di rassegnazione al peggio, o certe valutazioni in contrasto con il bisogno di sacri ministri.

http://www.obrascatolicas.com

In considerazione di ciò, gli Em.mi ed Ecc.mi Membri della Plenaria, dopo avere espresso gratitudine ai Pastori di diocesi per quanto è stato attuato in questi anni; manifestarono unanimi il parere che sia necessario compiere ancora uno sforzo comune e deciso, al fine di dare piena applicazione, nelle Chiese particolari, alle direttive contenute nei "Piani di Azione" nazionali degli Episcopati. L'iniziativa avrebbe il duplice scopo: di consolidare ed estendere, con il divino aiuto, i successi già conseguiti; di offrire incoraggiamento ed esempio, con vera carità ecclesiale, a quelle parti che si trovassero ancora in difficoltà.

Questa S. Congregazione, pertanto, *in ossequio al voto formulato dalla Riunione Plenaria*, in accordo con le altre SS. Congregazioni competenti, con il consenso dell'Augusto Pontefice, rivolge ora rispettosa preghiera all'Eccellenza Vostra Reverendissima, affinché voglia personalmente prendere in considerazione la grande convenienza di redigere e pubblicare – se ciò non fosse ancora avvenuto – un programma pastorale o *"Piano di Azione" per tutte le vocazioni consacrate*.

Nel manifestare a Vostra Ecclenza questo cordiale ma pressante invito, la S. Congregazione è cosciente di muoversi sulle linee stabilite dal Concilio:

1) Si chiede infatti ai Pastori un nuovo sforzo operante non solo a vantaggio delle proprie diocesi, ma di tutta la Chiesa (Cfr. *Lumen gentium*, n. 22; *Christus Dominus*, n. 6; *Ad gentes*, n. 38). La S. Congregazione contribuirà con il suo interessamento, affinché le migliori esperienze di singole Chiese siano conosciute e poste a servizio di altre.

2) Si chiede ai Pastori un nuovo sforzo a favore di tutte le vocazioni consacrate, perché tutte sono state confidate alle loro cure (cfr. *Christus Dominus*, n. 15; *Optatam totius*, n. 2; *Ad gentes*, n. 38). La Chiesa ha immenso bisogno, in primo luogo, di vocazioni presbiterali. Ma ha pure immenso bisogno di vocazioni alle altre forme di vita consacrata. Senza il continuo affluire di persone consacrate, le Istituzioni educative, culturali, caritative, sociali della Chiesa deperiscono. E con il loro declino si riduce il raggio operativo della Chiesa in ordine alla sua missione ...

3) Si chiede ai Pastori un nuovo sforzo "in aiuto particolarmente a quelle regioni, dove più urgente è la richiesta di operai per la vigna del Signore" (Cfr. *Optatam totius*, n. 2). L'esaurirsi di vocazioni in Paesi che finora avevano offerto numeroso personale ecclesiastico a Chiese in stato di necessità, causerebbe conseguenze di portata incalcolabile.

Per contribuire fin d'ora, in qualche modo, alla elaborazione del "Piano" diocesano, ci permettiamo di allegare alla presente comunicazione un breve "indice di argomenti", che meritano di essere particolarmente considerati e approfonditi in sede locale. Tali argomenti sono tratti dal Concilio, da direttive pontificie, dalla "summa" formata dai "Piani di Azione" nazionali, da suggerimenti degli Em.mi Cardinali ed Ecc.mi Vescovi Membri di questa S. Congregazione.

Nel medesimo spirito di servizio con cui porgiamo a Vostra Eccellenza il nostro modesto contributo, La preghiamo di volerci comunicare, se già pubblicato, o quando sarà pubblicato, il testo del Suo "Piano" diocesano. Questo cortese atto dell'Eccellenza Vostra ci consentirà di iniziare il previsto scambio di informazioni con altre Chiese particolari. Ma esso sarà pure prezioso per la preparazione di un nuovo Congresso di Vescovi delegati delle Conferenze Episcopali e dalle Assemblee Episcopali dei Patriarchi, di Superiori e Superiore Generali, di Direttori Nazionali delle vocazioni, e di altri Responsabili. Da quell'incontro dovrebbe derivare nuovo impulso alla causa delle vocazioni consacrate, nella prospettiva del prossimo decennio. Tale Congresso dovrebbe avere luogo alla fine del 1979.

In fiduciosa attesa della Sua gradita risposta, significhiamo a Vostra Eccellenza Reverendissima la nostra riconoscenza per questo dono che Ella vorrà offrire alla Sua diocesi e a tutta la Chiesa.

Con sensi di pronfonda stima e sincera venerazione La ossequio e mi confermo Suo devotissimo. - Gabriel-Marie Card. GARRONE, *Prefetto*.

MODUS PROCEDENDI ET INDEX ARGUMENTORUM

Suggerimenti circa la redazione del "Piano di Azione" diocesano per le vocazioni e Indice di argomenti

I. Come dovrebbe essere elaborato il "Piano"

In analogia con i "Piani di Azione" degli Episcopati, anche il "Piano" diocesano per le vocazioni dovrebbe rispettare alcune condizioni:

1. *La pastorale delle vocazioni nel quadro della pastorale d'insieme.* - Il "Piano" dovrebbe essere concepito in relazione all'insieme della pastorale diocesana e definire il suo programma in rapporto ai *vari settori* che possono condizionare la manifestazione e la perseveranza delle vocazioni consacrate. E quindi, praticamente: in rapporto alla evangelizzazione interna, alla pastorale giovanile e famigliare, alla vita e apostolato del clero e altre persone consacrate, al funzionamento degli Istituti destinati alla formazione specifica dei nuovi aspiranti, anche di coloro che optano per gli Istituti missionari.

2. *Aspetti essenziali della pastorale per le vocazioni.* - Il "Piano" deve dare rilievo agli aspetti essenziali dell'azione da svolgere. Praticamente: all'aspetto *dottrinale* (la comunità che accoglie la Parola di Dio sulla vocazione cristiana e le vocazioni consacrate e che deve produrre presbiteri per la perpetuazione della Frazione del Pane). All'aspetto *spirituale* (la comunità che partecipa alla liturgia, soprattutto all'Eucaristia, e domanda operai per la messe del Signore). All'aspetto *organizzativo-operativo* (la comunità che agisce ordinatamente a servizio dei nuovi chiamati, cooperando, per la sua parte, con Colui che chiama).

3. *Realismo e adattamento.* - Il "Piano" diocesano non può essere un "Piano" nazionale in miniatura. Esistono differenze tra diocesi e diocesi. Ogni Chiesa particolare ha la sua identità. Praticamente: il "Piano" deve cercare di veder chiaro nella *realtà locale*, anche se non fosse delle migliori. Deve scegliere obiettivi *prioritari*. Ammettere delle *tappe*. Indicare *modi* e *mezzi* per raggiungere gli scopi: le direttive più sagge resterebbero inefficaci, se non si accettassero i sacrifici necessari per attuarle.

II. Quale iter il "Piano" dovrebbe seguire

Un semplice cenno a questi punti: redazione, approvazione, pubblicazione, trasmissione alla S. Sede.

1. *Redazione in collaborazione.* - Il "Piano" deve servire a *tutte* le vocazioni, salva la preminenza che compete, per sua natura, al presbiterato. Praticamente: il "Piano" dovrebbe essere elaborato con il concorso, e sostenuto dal consenso, dei responsabili delle varie vocazioni: presbiterato, diaconato permanente, Istituti religiosi, Istituti secolari, vita missionaria. Quegli stessi che dovranno poi anche cooperare attivamente alla applicazione.

2. *Approvazione e pubblicazione.* - E' necessario che il testo definitivo sia munito dell'*approvazione* del Vescovo diocesano. Così il "Piano" costituirà norma di comportamento per l'intera comunità. Nell'ipotesi che sorgesse qualche conflitto di competenza in materia di pastorale delle vocazioni, il Concilio ha già offerto il criterio per la composizione: attenersi alle disposizioni della S. Sede e dell'Ordinario del luogo (cfr. *Perfectae caritatis*, n. 24). E' conveniente che il "Piano" venga *pubblicato*, ossia presentato ufficialmente dal Vescovo alla diocesi. Da qualche parte la pubblicazione è avvenuta in occasione della "Giornata mondiale di preghiera per le vocazioni".

3. *Trasmissione alla S. Sede.* - Il "Piano" diocesano dovrà concorrere al bene di tutta la Chiesa. Perciò si rivolge cortese invito, affinché il testo sia trasmesso alla S. Congregazione per l'Educazione Cattolica – Città del Vaticano – *non oltre la Pasqua del* 1979. La trasmissione potrà essere effettuata direttamente dall'Ordinario diocesano, oppure attraverso la Rappresentanza Pontificia.

III. Indice di argomenti

Il "Piano" potrà assumere la forma che sembrerà più opportuna al Pastore della diocesi e ai suoi collaboratori. Anche i "Piani di Azione" nazionali degli Episcopati furono redatti in modi assai diversi. Questo "indice di argomenti" segue un semplice schema logico, non esclusivo, non esauriente, tanto meno obbligante: 1. Premesse. 2. Persone responsabili. 3. Mezzi necessari. 4. Conclusioni operative.

1. *Premesse*

In via preliminare il "Piano" dovrebbe contenere: 1) Un esame della situazione locale. 2) Una riflessione teologica sulla Chiesa particolare in ordine alle vocazioni consacrate.

1) *Esame della situazione locale.* - I "piani si Azione" degli Episcopati hanno illustrato le situazioni nazionali. Sarà utile che il "Piano" diocesano esamini bene la situazione su scala locale. L'esame dovrebbe riguardare:

a) alcuni aspetti *quantitativi*: ad esempio, numero ed età dei sacerdoti operanti a servizio della diocesi. Analogamente per altre persone consacrate, operanti a servizio della diocesi. Personale ecclesiastico che la diocesi offre ad altre Chiese. Aspiranti alla vita consacrata e missionaria, nativi nella diocesi, ma che svolgeranno la loro missione altrove. Previsioni sul personale ecclesiastico ritenuto necessario alla diocesi, a breve e medio termine. Previsioni su parrocchie e altre istituzioni che si troveranno eventualmente in difficoltà, per insufficienza di personale, ecc.

b) Alcuni aspetti *qualitativi*: aspetti positivi e meno positivi nella vita della comunità; nella vita e apostolato del clero diocesano e di altre persone consacrate; nell'atteggiamento dei giovani verso la Chiesa, ecc.

c) La ricerca delle *cause* di una eventuale e scarsa perseveranza degli aspiranti. Potrebbero esservi cause *esterne*, ad esempio, le rapide trasformazioni di mentalità e di costume, ecc.; e cause *interne* alla comunità, ad esempio, incomprensione dei giovani verso la Chiesa e le sue istituzioni; insufficienze nella pastorale giovanile e nella pastorale delle vocazioni: forse difetti di "leadership", ecc.

2) *Riflessione teologica sulla Chiesa particolare in ordine alle vocazioni.* - Il "Piano" dovrebbe trascendere le realtà immediate e porre in rilievo, nella luce della fede, il *valore* e la *missione* della Chiesa particolare (cfr. *Lumen gentium*, n. 23; *Christus Dominus*, nn. 11 ss.; *Ad gentes*, n. 19 ss.). La Chiesa particolare deve apparire essa stessa in stato di vocazione alla santità, in stato di missione, in stato di testimonianza, in stato di servizio (cfr. *At.* 2, 42-48; 4, 32 ss.). Ne derivano applicazioni importanti. Il Concilio ha affermato che "il dovere di promuovere le vocazioni appartiene a tutta la comunità cristiana", e che "tale dovere si assolve anzitutto con una vita perfettamente cristiana" della stessa comunità (cfr. *Optatam totius*, n. 2). E quindi la "necessità di formare vere comunità: profonde nella preghiera, fraterne nella carità, dinamiche nella missione. La vocazione viene compresa *all'interno di una comunità*, di cui normalmente è il frutto più prezioso". (Dagli *Atti* della Congregazione Plenaria del 30-31 marzo 1976). La riflessione teologica dovrebbe indurre ad un esame di coscienza. Il "Piano" dovrebbe porre in questione la *immagine* che la Chiesa locale offre di se stessa alla sua gioventù. "Bisogna riconoscere che le vocazioni corrispondono alla vita della Chiesa. Se i giovani vedono che la Chiesa *vale*, essi vengono. Molti giovani dicono le motivazioni della propria scelta. Ci vuole infatti una ragione per offrire la vita. E' molto importante vedere come la Chiesa vive in determinati luoghi" (Dagli *Atti* citati).

2. *Persone responsabili*

Premesso che "il dovere di promuovere le vocazioni appartiene a tutta la comunità cristiana", il Concilio enumera le persone che più direttamente ne sostengono la responsabilità (*loc. cit.*). Il "Piano" dovrebbe dunque fare riferimento ad esse: 1) Il Vescovo. 2) Sacerdoti e altre persone consacrate. 3) Genitori e altri educatori.

1) *Il Vescovo.* - E' opportuno – e sarà motivo di edificazione – che in un documento pubblicato per sua iniziativa e con la sua approvazione, il Vescovo manifesti alla diocesi le proprie sollecitudini pastorali. Il Concilio ha insistito sul dovere e sulla responsabilità del Vescovo verso *tutte* le vocazioni (Cfr. testo fondamentale in *Christus Dominus*, n. 15, che applica *Lumen gentium*, nn. 44-45; anche *Ad gentes*, n. 38; *Optatam totius*, n. 2). In sostanza, il Vescovo opera per le vocazioni nell'esercizio del suo ordinario "munus docendi, sanctificandi et regendi". E quindi: "La soluzione del problema delle vocazioni dipende in gran parte dai Vescovi, che sono gli animatori della Chiesa locale; dipende dal modo con cui esercitano il loro episcopato, dalle loro relazioni, come padri della fede, con il Popolo di Dio" (Dagli *Atti* della Congregazione Plenaria del 30-31 marzo 1976). Gli Em.mi ed Ecc.mi Pastori, Membri della S. Congregazione, hanno particolarmente menzionato:

a) atti di *magistero* episcopale per illuminare i fedeli in genere e gruppi particolari: giovani, famiglie, educatori.

b) Assemblee *liturgiche*: "Si segnala l'interesse che presenta la preparazione al sacramento della Confermazione mediante il contatto personale del Vescovo con i cresimandi e anche con i loro genitori e educatori, da attuarsi prima della celebrazione liturgica. E' un impegno oneroso, però molto vantaggioso, poiché consente un incontro diretto, semplice e franco, che fa cadere vari pregiudizi e contribuisce a rafforzare la comunione dei fedeli con il primo Pastore della diocesi" (dagli *Atti* citati). Analogamente avviene nella "Giornata Mondiale di preghiera per le vocazioni", preparata con interventi del Pastore e celebrata, nella sede episcopale, sotto la sua presidenza.

c) Personale *appello* del Vescovo a singoli giovani e a gruppi di giovani, scelti e maturi, perché apprendano direttamente dal loro Pastore le necessità della Chiesa particolare e della Chiesa universale.

d) Inoltre: "*Interessare* le nuove strutture ecclesiali, come il Consiglio Presbiterale e Pastorale. Anche il sinodo diocesano dovrebbe interessarsi alla questione" (Dagli *Atti* citati). *Incoraggiare* il clero, le persone consacrate, i Seminari e i Responsabili di essi. Dare *impulso* all'Opera delle vocazioni, secondo le finalità pastorali, l'estensione, i mezzi previsti dal Concilio (cfr. *Optatam totius*, nn. 2-3).

2) *Sacerdoti e altre persone consacrate.* - Il "Piano" deve sottolineare con forza la responsabilità privilegiata dei sacerdoti e di altre persone consacrate. Per il clero, testo-base del Concilio in *Presbyterorum ordinis*, n. 11, dove si illustra il principio che la responsabilità verso le vocazioni "sane pertinet ad ipsam missionem sacerdotalem" (Cfr. anche *Optatam totius*, n. 2; *Ad gentes*, n. 39). Per analoghe responsabilità di altre persone consacrate, cfr. *Perfectae caritatis*, n. 24. All'efficacia di questa azione si oppongono alcuni fatti: "Il grande numero di sacerdoti che chiedono la riduzione allo stato laicale crea l'impressione che il sacerdozio non costituisca un impegno serio e perpetuo". "Accade che sacerdoti tormentati da una crisi d'identità dissuadano i giovani dal pensare a una vocazione sacerdotale. Accade che altri sacerdoti, che abbandonano il ministero, creino scoraggiamento tra i giovani, timorosi di andare incontro, fra pochi anni, ad una medesima sorte di frustrazione senza speranza" (Dagli *Atti* della Congregazione Plenaria del 29-30 marzo 1976). Praticamente, il "Piano" dovrebbe porre in rilievo alcuni punti:

a) L'efficacia dipende innanzitutto dalla *persona* stessa del sacerdote sostenuto dalla grazia divina: "Un sacerdote sereno e felice nel suo ministero, svolto con generosità e dedizione, è il migliore promotore delle vocazioni" (Dagli *Atti* citati). Un ministero nel quale il sacerdote deve *sentirsi segno* visibile di Cristo Sacerdote, *strumento* di Cristo Salvatore, *testimone* del suo Vangelo, *servitore* del Popolo di Dio (cfr. *Presbyterorum ordinis*, nn. 1-3; 10; 11; 12; 16). Un ministero nel quale deve rivelarsi, in comunione col Vescovo, maestro di *dottrina*, di *preghiera*, di *vita* cristiana, di *apostolato*. Analogamente, per i religiosi, cfr. *Lumen gentium*, n. 44: *consacrazione, segno, testimonianza*. Per i missionari, cfr. *Ad gentes*, n. 24. Per i diaconi, cfr. *Lumen gentium*, n. 29).

b) L'efficacia deriva dalla *qualità dell'azione* apostolica che il sacerdote svolge nell'esercizio quotidiano del suo ministero. Al sacerdote, cooperatore del Vescovo, si applica ciò che è stato accennato a riguardo del Vescovo. Quindi: qualità della sua predicazione e catechesi. Qualità della cura dedicata alle azioni liturgiche, particolarmente alle assemblee eucaristiche e al sacramento della Penitenza. Qualità dei suoi contatti personali con i giovani, dei suoi consigli, della sua direzione spirituale.

c) Ma tutto questo esige *competenza*, e quindi *preparazione*. Esige scambio di esperienze e *collaborazione* con altri sacerdoti, religiosi, religiose, laici. Esige anche *incoraggiamento*: "Occorre ravvivare nel cuore dei sacerdoti la preoccupazione costante di suscitare, con l'aiuto divino, delle vocazioni sacerdotali, religiose, missionarie. Appositi incontri sacerdotali su questo argomento rinvigoriscono la fede dei sacerdoti e gli restituiscono la speranza" (Dagli *Atti* citati).

d) Quanto si è detto del sacerdote, vale pure, con le dovute distinzioni, per le altre persone consacrate. Particolare menzione meritano le molte *Suore* e *Fratelli* che dedicano la loro vita ai giovani, nelle scuole e in altri istituzioni, in ogni parte del mondo, e possono svolgere un'opera mirabile anche in ordine alle vocazioni.

3) *Genitori e altri educatori.* - Il "Piano" diocesano deve invitare i genitori – e altri educatori che ne propongono l'azione educativa – ad una migliore cooperazione. Il Concilio ha trattato l'argomento: cfr. *Lumen gentium*, n. 11; *Perfectae caritatis*, n. 2; *Apostolicam actuositatem*, n. 11; *Ad gentes*, nn. 19; 39; 41; *Presbyterorum ordinis*, n. 11; *Gaudium et spes*, n. 52. Quest'ultimo testo è fondamentale, perché delinea l'immagine della famiglia credente, che educa i propri figli alla maturità umana e cristiana, con cui potranno seguire in piena responsabilità la loro vocazione, anche alla vita consacrata. Questo è il contributo essenziale che la famiglia deve dare. Se volesse spingere oltre, potrebbe invadere la competenza specifica dei pastori, condizionare la libertà dei figli, turbare l'azione della Grazia. Praticamente, il "Piano" deve dare suggerimenti:

a) per aiutare i genitori, e altri educatori, a formarsi una giusta *mentalità*, e ad acquisire la necessaria *preparazione* anche in questo settore della loro responsabilità educativa.

b) Invitarli quindi a operare: con l'impiego dei mezzi educativi che ad essi competono con l'*esempio* di vita cristiana, di amore nella Chiesa, di dedizione apostolica; con la *preghiera*; con il saggio *consiglio* dato al giusto momento.

3. *Mezzi necessari*

La Chiesa si serve di determinati "mezzi" per conseguire i suoi fini generali di evangelizzazione e santificazione (cfr. C. I. C. can. 726). La Chiesa applica i medesimi mezzi, con modalità opportune, anche al fine particolare di promuovere le vocazioni consacrate. Qui vengono menzionati brevemente alcuni punti. I "Piani" diocesani potranno svilupparli e completarli. 1) Annuncio della Parola di Dio sulla vocazione. 2) La vocazione e le vocazioni nella liturgia e nella preghiera della comunità. 3) Educazione, istituzioni educative e vocazioni. 4) Lo strumento operativo: l'Opera delle vocazioni secondo il Concilio.

1) *Annuncio della Parola di Dio sulla vocazione e sulle vocazioni*
Il "Piano" diocesano deve dare indicazioni per la predicazione e la catechesi sulla vocazione cristiana e le vocazioni consacrate. Una predicazione e catechesi completa, sicura, proporzionata, nell'esposizione, al grado di comprensione delle diverse categorie. Il Concilio ha offerto alla Chiesa un ricco

http://www.obrascatolicas.com

patrimonio di dottrina. Ha illustrato la vocazione nel suo *oggetto*, come vocazione generale e come vocazioni particolari. Precisamente: vocazione *generale* dell'umanità alla salvezza; vocazione della Chiesa ad essere sacramento di salvezza; vocazione cristiana battesimale alla fede, alla santità, alla missione evangelizzatrice. Vocazioni *particolari* ai ministeri gerarchici; alla vita consacrata mediante i voti e altri sacri legami; alla vita missionaria. Vocazioni dei *laici* alle ordinarie mansioni della vita laicale e a certi uffici ecclesiali. Il Concilio ha illustrato la vocazione nella sua *natura*: come *dono* di Dio; come appello alla *coscienza* individuale; come chiamata della *Chiesa* attraverso i legittimi pastori, nel caso di particolari vocazioni ecclesiali. Il Concilio ha illustrato la vocazione nei suoi fini: gloria di Dio; santificazione dei chiamati; servizio per il bene e la salvezza dell'umanità (cfr. *Lumen gentium* nell'insieme; *Dei verbum*, n. 2; *Perfectae caritatis*, nn. 1; 7-11; *Ad gentes*, nn. 1; 2-7; 16-17; 23; 38; *Apostolicam actuositatem*, nn. 2-3; *Presbyterorum ordinis*. nn. 2; 4-5; 11; *Optatam totius*, n. 2; *Gaudium et spes*, n. 52. Cfr. anche i testi del Magistero pontificio: Messaggi del S. Padre per le "Giornate Mondiali di preghiera per le vocazioni"; Lettera Apostolica *Sacrum diaconatus ordinem*, 18 giugno 1967, per la vocazione diaconale: AAS 59 (1967) 676-707; Esortazione apostolica *Evangelica testificatio*, 29 giugno 1971, per le vocazioni religiose: AAS 63 (1971) 497-526; Esortazione apostolica *Evangelii nuntiandi*, 8 dicembre 1975, per una visione d'insieme: AAS 68 (1976) 5-76. Cfr. anche i rispettivi "Piani di Azione" delle Conferenze Episcopali). Sull'aspetto dottrinale, gli Em.mi ed Ecc.mi Pastori, Membri della S. Congregazione hanno manifestato preoccupazioni e suggerimenti: "Se guardiamo ad una certa confusione di idee sul sacerdozio ministeriale, ne consegue la necessità che la dottrina della Chiesa sul sacerdozio ministeriale e sulla vocazione sacerdotale sia fedelmente esposta nel "Piano di Azione" diocesano. Si ponga attenzione, affinché non si faccia confusione tra vocazione al sacerdozio ministeriale e altre vocazioni ecclesiali". "Si raccomandi lo studio dei documenti conciliari che hanno trattato la questione delle vocazioni. In un'ampia visione dei carismi e dei ministeri esistenziali nella Chiesa, si potrà discernere meglio la forma di responsabilità a cui ciascuno potrà essere chiamato per servire all'opera della evangelizzazione". "E' venuto nuovamente il tempo di predicare che ogni vita è una vocazione che viene da Dio. Molto si ha da imparare dal cardinale Newmann, anche quando dice: 'Dio mi ha creato per un suo particolare disegno: mio dovere è di scoprirlo'" (Dagli *Atti* della Congregazione Plenaria del 29-30 marzo 1977). Il "Piano" diocesano dovrebbe dunque, praticamente:

a) ricordare che i fedeli in genere, e i giovani in particolare, non si interessano di cose che non conoscono; e non le conoscono se non ne sono adeguatamente interessati. Pertanto, ogni annuncio della Parola di Dio nelle varie forme, specialmente nelle *assemblee liturgiche* e nella *catechesi ordinaria*, può offrire occasione di parlare – "pro opportunitate" - della vocazione cristiana e delle vocazioni consacrate. La "Giornata Mondiale di preghiera per le vocazioni" può e deve rappresentare una occasione privilegiata, come di fatto avviene, per questo annuncio. I Messaggi del Santo Padre ne costituiscono un esempio illuminante.

b) Offrire, nello stesso "Piano", una chiara *sintesi* dottrinale a uso dei sacerdoti, religiosi, religiose, genitori, laici particolarmente impegnati in questo apostolato.

c) prevedere l'elaborazione e diffusione di speciali sussidi *per la catechesi*, adatti a vari livelli di età e di cultura. Esistono esperienze esemplari in diverse diocesi.

d) Programmmare il buon uso di altri mezzi di *comunicazione* sociale, per destare interesse nel pubblico; creare un clima di simpatia verso le persone consacrate; deporre i germi di alcune conoscenze che potranno svilupparsi in altre occasioni.

2) *La vocazione e le vocazioni nella liturgia e nella preghiera della comunità*. - La migliore conoscenza dottrinale aiuta i fedeli a convincersi che ogni vocazione è dono divino, che deve essere chiesto con la preghiera, secondo la volontà espressa dal Signore e la tradizione risalente agli inizi della Chiesa (cfr. *Mt* 9, 37-38; *Lc* 6, 12-15; 10, 2; *Gv* 17; *At* 6, 6; 13, 1-3). Il Concilio fa appello a questo dovere (cfr. *Optatam totius*, n. 2; *Ad gentes*, n. 36; *Presbyterorum ordinis*, n. 11). Vi sono però aspetti da illustrare, perché il dovere della preghiera va oltre le pie pratiche di singole persone e gruppi. Praticamente, il "Piano" diocesano dovrebbe:

a) sottolineare che il dovere della preghiera per le vocazioni rientra nel disegno divino di salvezza universale, che si attua anche con la nostra cooperazione; che pertanto questo dovere appartiene a *tutta la comunità*, riguarda tutte le vocazioni, per il bene di tutta la Chiesa;

b) che questa preghiera deve chiedere *tutto ciò che è necessario* non solo per il sorgere delle vocazioni, ma anche per la perseverenza dei chiamati, per la loro santificazione, per la fecondità della loro missione;

c) che questa preghiera della comunità trova la massima espressione nella *assemblea eucaristica*, dove la Parola di Dio è annunciata, dove il sacrificio del Signore si offre, dove Egli stesso è presente alla lode e alla supplica della comunità (cfr. *Sacrosanctum Concilium*, n. 7). La "Giornata Mondiale di preghiera per le vocazioni" si presenta come un segno visibile della comunità in preghiera, riunita col Pastore della diocesi, con i sacerdoti e altre persone consacrate, con i nuovi aspiranti, in comunione con il Sommo Pontefice e con la Chiesa universale.

3) *Educazione, istituzione educativa e vocazioni*. - Supposto il programma diocesano di pastorale giovanile, il "Piano" per le vocazioni espone in particolare gli interventi educativi di propria competenza. Il Concilio ha presentato una visione d'insieme della pedagogia rivolta al pieno sviluppo della personalità giovanile, nelle sue componenti: umana e cristiana, sociale e apostolica (cfr. *Gravissimum educationis*, nn. 1-2). Ferme restando queste basi, il Concilio ha dato indicazioni sulla pedagogia specifica delle vocazioni consacrate (cfr. *Optatam totius*, nn. 2-3; *Presbyterorum ordinis*, n. 11; *Ad gentes*, n. 38; *Gaudium et spes*, n. 52). Gli Em.mi ed Ecc.mi Pastori, Membri della S. Congregazione, hanno offerto notevoli contributi in merito. Praticamente, il "Piano" diocesano dovrebbe svolgere alcuni punti:

a) prima di tutto, operare affinché i giovani diventino coscienti della loro fede, amino la Chiesa, vivano cristianamente, coltivino i loro migliori sentimenti di giustizia, fraternità, vita intesa come servizio.

b) Più in particolare, deve trovare qui applicazione ciò che si è detto circa l'annunzio della *Parola di Dio*: presentare ai giovani, per tempo, in forma proporzionata alla loro comprensione, le varie scelte a speciale servizio del Signore, della Chiesa, dell'umanità, e non solo le scelte ordinarie della famiglia, della professione, dell'impegno sociale e politico.

c) Deve trovare applicazione ciò che è detto circa la *Liturgia*: invitare i giovani, molto per tempo, non solo a partecipare, ma anche ad esercitare il *servizio liturgico*, secondo le norme liturgiche dei diversi riti. In questo modo i giovani cominceranno presto a scoprire il loro posto e la loro dignità nella comunità crescente. Dal servizio liturgico è facile il passaggio all'esercizio dell'*apostolato* a servizio della stessa comunità. In questo clima di fede, di preghiera, di apostolato, possono maturare con il divino aiuto decisioni di più ampia portata.

d) Deve trovare applicazione ciò che si è detto circa il *contatto diretto* del Pastore della diocesi, dei sacerdoti, di altre persone consacrate, con singoli giovani e gruppi di giovani. "L'esperienza insegna che è molto utile "ante baccalaureatum" o prima della "maturità", (secondo le strutture scolastiche dei vari paesi), invitare dei giovani disposti a riflettere sulla vocazione sacerdotale e religiosa, perché trascorrano una giornata di riflessione in un Seminario maggiore o altro Istituto religioso, per parlare con essi, dare le informazioni che desiderano, pregare insieme" (dagli *Atti* della Congregazione Plenaria del 29-30 marzo 1977).

e) Deve trovare applicazione ciò che si è detto sulla speciale responsabilità del sacerdote come guida di anime: "Tra i mezzi che possono contribuire al discernimento e alla maturazione delle vocazioni è necessario dedicare particolare attenzione alla *direzione spirituale*, fecondata dalla grazia sacramentale della *Penitenza*" (Dagli *Atti* citati).

f) L'applicazione dei principi sopra esposti è favorita dai *raggruppamenti giovanili*: "I movimenti di apostolato e le comunità di base dovrebbero normalmente contribuire al manifestarsi di vocazioni ecclesiastiche. Però a condizione che questi gruppi siano radicati nella fede, assidui alla preghiera e all'ascolto della Parola di Dio, aperti alla comunione con la Chiesa universale" (Dagli *Atti* citati). Questi gruppi dovrebbero trovare il terreno ideale "particolarmente nella *parrocchia*, la quale, con la sua fiorente vita cristiana, deve attrarre i giovani ed indirizzarli ad una attiva partecipazione" (Dagli *Atti* citati).

g) L'applicazione dei principi sopra esposti è particolarmente favorita dalle *scuole cattoliche*, nelle quali, sia l'attuazione di un completo "progetto educativo" umano e cristiano, sia l'esempio del personale ecclesiastico che svolge la sua missione tra i giovani e per i giovani, possono orientare ottimi elementi "a impegnarsi nel servizio di Dio a vantaggio dei propri fratelli", anche in ordine alle vocazioni consacrate (cfr. S. Congregazione per l'Educazione Cattolica, *La Scuola Cattolica*, 19 marzo 1977, specialmente nn. 34-47).

h) L'applicazione dei principi sopra esposti è in modo privilegiato favorita dalle Istituzioni specifiche preparatorie al Seminario maggiore e agli Istituti di formazione religiosa e missionaria (Seminari minori, Scuole apostoliche, ecc.). (Cfr. li, Decreto *Orientalium Religiosorum Supremi Moderatores*, 27 giugno 1972: AAS 64 (1972) 738-743; S. Congregazione per i Religiosi e gli Istituti Secolari, Istruzione *Renovationis causam*, 6 gennaio 1969, I, n. 4: AAS 61 (1969) 107-108; S. Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 gennaio 1970, nn. 11-19: AAS 62 (1970) 338-342).

i) L'applicazione dei principi sopra esposti deve conseguire il risultato di orientare alla vita ecclesiastica elemento *accuratamente scelti*, ossia dotati di buone qualità, sostenuti da valide motivazioni, liberamente decisi a seguire una vocazione consacrata solo per i fini soprannaturali per cui la vocazione consacrata sussiste. "Sarebbe cosa vana perseguire come scopo dell'attività per le vocazioni il numero dei candidati, se non si avesse prima di tutto la preoccupazione di guardare alla qualità dei soggetti, al loro equilibrio psichico, alla loro maturità, alla loro apertura mentale, al loro senso apostolico, alla profondità della loro fede e alla testimonianza della loro vita" (Dagli *Atti* citati). L'accurata scelta porterà, con il divino aiuto, i suoi frutti: maggiore serenità negli aspiranti e nei candidati, perseveranza più sicura, buon ordine negli Istituti formativi, prestigio dello stato ecclesiastico, edificazione dei fedeli e, in definitiva, un vantaggio per tutta la Chiesa.

4) *Lo strumento operativo: l'Opera delle vocazioni secondo il Concilio*. - L'azione pastorale per le vocazioni è complessa. Esige quindi un minimo di organizzazione. Le diocesi avevano avvertito questa necessità e nel corso degli ultimi due secoli avevano creato uno strumento idoneo: l'Opera delle vocazioni. Ciò fa onore al senso apostolico delle Chiese locali ed è un segno della presenza dello Spirito. Sulla base di quella tradizione viva nelle diocesi il Sommo Pontefice istituì, presso la S. Congregazione dei Seminari e delle Università degli Studi, la "Pontificia Opera delle Vocazioni Ecclesiastiche", per l'ulteriore promozione dell'Opera in ogni parte della Chiesa (cfr. Motu Proprio *Cum Nobis*, 4 novembre 1941: AAS 33 (1941) 479; *Statuti e Norme esecutive:* AAS 35 (1943) 369-373). Cfr. anche il documento della S. Congregazione per le Chiese Orientali, 25 agosto 1954, inviato a tutti i Gerarchi Orientali). Il Concilio prese atto di queste istituzioni centrali e periferiche e delineò un progetto di Opera delle vocazioni idoneo ad affrontare le nuove necessità. Il Concilio infatti vuole ("mandat") che d'ora innanzi l'Opera delle vocazioni *promuova* e *diriga*, sotto l'autorità dei Pastori, tutta l'attività pastorale per le vocazioni; con l'impiego di tutti i *mezzi necessari* e utili; a servizio di *tutte le vocazioni*; non solo nell'interesse della Chiesa particolare, ma per il bene della *Chiesa universale*, guardando oltre i limiti delle diocesi, nazioni, famiglie religiose, riti, con particolare sollecitudine verso quelle Chiese che si trovassero in maggiore difficoltà (Cfr. *Optatam totius*, n. 2). Il "Piano" diocesano deve tradurre in pratica fedelmente questo mandato del Concilio:

a) se l'Opera diocesana non esistesse ancora, prevederne l'istituzione. (Non c'è problema di nome: l'Opera può assumere diverse denominazioni, secondo le usanze locali).

b) Se già esiste, adeguarla, se necessario, alle direttive del Concilio.

c) E quindi: stabilire il ruolo delle persone che ne assumono la responsabilità per incarico del Vescovo diocesano, al quale devono rendere conto. Preparare programmi. Elaborare sussidi pastorali. Dare esecuzione al "Piano" diocesano. Attuare il "Piano" anche nelle parrocchie.

d) Fare il possibile affinché l'Opera diocesana sia unitaria per tutte le vocazioni e agisca con la collaborazione dei rappresentanti di tutti i settori. Il Santo Padre ha raccomandato ai Superiori Religiosi e ai Moderatori di Istituti Secolari di intraprendere una nuova "azione in profondità" per le vocazioni sacerdotali e religiose nella Chiesa particolare, ed ha aggiunto: "Questa azione guadagnerà certamente efficacia, se tutte le energie esistenti nella Chiesa locale accetteranno di essere opportunamente coordinate dalla guida sapiente del Vescovo, come già disponeva il Concilio Vaticano II (cfr. *Optatam totius*, n. 2), stabilendo in concreto che le diverse iniziative fossero dirette 'in maniera metodica e armonica' dall'organismo diocesano, che va sotto il nome di Opera delle vocazioni (*ibid*.). Ciò si risolverà anche in vantaggio delle vostre rispettive Famiglie religiose". (Cfr. AAS 68 (1976) 568).

4. *Conclusioni operative*

Il "Piano" diocesano per le vocazioni deve guardare lontano nel tempo. Frattanto esistono, forse, situazioni che richiedono decisioni urgenti. Occorre quindi che il "Piano" annunci alcune iniziative che meritano priorità. A titolo di esempio: se vi è una certa indifferenza da parte della comunità, si agisca per superarla. Alcuni Pastori hanno indetto, a tale fineç un "mese delle vocazioni", un "anno delle vocazioni". Se – sempre per ipotesi – sono le famiglie che non rispondono, si dia inizio ad un programma rivolto a sensibilizzare le famiglie. Se la pastorale giovanile è in difetto, si provveda in quella direzione. Se non vi sono rapporti personali tra Pastore, persone consacrate e giovani, in ordine alle vocazioni, si preparino incontri. Se la catechesi sembra ignorare le scelte consacrate, si arricchisca con questo contenuto. Se la comunità nel suo insieme non prega abbastanza, si prenda occasione dalla "Giornata Mondiale di preghiera per le vocazioni" per risvegliare le coscienze a questo dovere. Se il clero, nel suo modo di vivere e di operare, non offrisse sufficiente motivo di edificazione, si inviti il clero ai suoi doveri pastorali, soprattutto nei riguardi dei fedeli più bisognosi. Se mancasse l'aperto invito alla vita consacrata, si provveda a farla conoscere anche mediante sacerdoti, religiosi e religiose, deputati "ad hoc". Se vi fossero incertezze dottrinali, quasi che – ad esempio – il sacerdozio comune dei fedeli potesse sostituire quello ministeriale, si insista sui necessari chiarimenti ...

Non sono cose impossibili. Con la buona volontà, diventeranno reali. Con l'aiuto divino, per l'intercessione della Vergine SS., Madre di Dio e Madre della Chiesa, risulteranno efficaci.

* Omnibus Ordinariis locorum, Prot. N. 461/72/2: CpR 59 (1978) 362-375.

4552

1978 IAN 7. -SIGNATURA APOST., DECRETUM. PART.*

Signatura Apostolica non videt de recursibus adversus decisiones rotales quae ad novum examen admittunt causas matrimoniales

DECRETUM

In causa de qua supra; Viso decreto a S. Romana Rota die 7 iunii 1977 lato, quo confirmatur praecedens decisio Rotalis novam causae propositionem concedens;

Attenta et mature perpensa instantia diei 14 novembris 1977, qua patronus partis actricis – vi can. 1603 § 1, n. 5 – recursum interposuit ad hoc Supremum Tribunal adversus praedictum decretum S. Romanae Rotae, subordinate proponens circa idem decretum querelam nullitatis ob defectum rationum decidendi (can. 1894, n. 2), sin minus restitutionem in integrum ob "legis praescriptum evidenter neglectum" (can. 1905 § 2, n. 4);

Considerata quoque ulteriori instantia eiusdem patroni partis actricis diei 26 novembris 1977, qua restitutio in integrum postulatur etiam ob "postea detecta documenta quae facta nova et contraiam decisionem exigentia peremptorie probent" (can. 1905 § 2, n. 2);

Audito patrono ex officio deputato ad defendenda iura partis conventae;

Perpenso quod ad normam can. 1603 § 1, n. 5, Signatura Apostolica videt "de recursibus adversus sententias rotales in causis matrimonialibus quas ad novum examen Sacra Rota admittere renuit", non vero quas idem Apostolicum Tribunal ad novum examen admisit;

Cum decretum impugnatum, contra assertionem recurrentis, appareat motivis decidendi sufficienter suffultum, cumque nec constet de aliquo praescripto legis in quo eadem decisio evidenter offendat, nec de tali novitate quae vim peremptoriam argumentis tribuat;

Perlecto voto Promotoris Iustitiae deputati;

Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, in Congressu coram infrascripto Cardinali Praefecto, die 3 ianuarii 1978 habito, decrevit: "*recursum a limine reiciendum esse*".

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 7 ianuarii 1978. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus*. Aurelius Sabattani, *Secretarius*.

* Prot. N. 2696/72 C.G.: e folils eiusdem Signaturae Ap.

4553

1978 IAN 17.-PAULUS VI, LITT. AAS 70 (1978) 152-153

Facultas conceditur aperiendi sepulcrum Sancti Francisci Assisiensis eiusque sacras reliquias inspiciendi et recognoscendi

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Patriarchalem Basilicam Assisiensem ob praeclarum Sancti Francisci corpus, quod in ea requiescit, Romani Pontifices nullo non tempore singulari prosecuti sunt veneratione suaeque benignitatis auxerunt muneribus. Missis aliis, eorum curas testatur ampla facultas, quam Pius PP. VII, Decessor Noster, anno MDCCCXVIII concessit, Sancti Francisci corpus, quod in eadem ecclesia iam diu delituerat, diligenter inquirendi atque ad lucem educendi. Quod tandem die XII mensis Decembris eiusdem anni, ingenti cum Christifidelium laetitia, auspicato contigit. Rebus tunc feliciter absolutis, omnibusque ad historiae fidem confectis instrumentis, idem Summus Pontifex per Apostolicas Litteras, a verbis "Assisiensem Basilicam" incipientes et die V mensis Septembris anno MDCCCXX datas, de "identitate" corporis sub ara maxima inferioris Basilicae inventi constare edixit ac declaravit, illud nempe revera esse corpus Sancti Francisci Assisiensis, Ordinis Minorum conditoris. Provido item consilio idem Summus Pontifex statuit: "ne venerabile corpus ex subterraneo loco, in quo sex fere saecula iacuit, alio deferatur; i-

http://www.obrascatolicas.com

tem ne vel minimam quidem sacrorum ossium partem liceat inde extrahi auferrique, ac demum ne arca, postquam clausa fuerit et obsignata, ullo umquam tempore absque Nostro, vel pro tempore exsistentis Romani Pontificis permissu, reseratur" (*ibid.*). Nuper vero, dum sollemnia iubilaria, septingentesimo quinquagesimo volvente anno a Sancti Francisci transitu, instabant, dilectus Filius Vitalis Bommarco, Minister Generalis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium – quorum curae praedicta Assisiensis Basilica concredita est – quo aptiore ac tutiore modo gloriosi sepulcri conservationi et incolumitati consuleretur simulque ea omnia removeri valerent, quae eius decorem, temporis usura aliisque de causis, deformare aut imminuere potuissent, supplices Nobis adhibuit preces, Venerabilis Fratris Nostri Silvii Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis Oddi, Legati Nostri eidem Assisiensi Basilicae assignati, commendatione suffultas, ut necessaria et opportuna tribueretur facultas sepulcrum illud accurate circumspi-
153 ciendi necnon lapideam arcam cum metal/lica urna, in qua sacrae exuviae continentur, aperiendi et Seraphici Patris reliquias, quatenus opus esset, recognoscendi ac denuo religiose componendi. Quibus postulationibus benevolenter annuendum quidem esse censuimus. Visum est tamen Nobis totum negotium peculiari Commissioni Ecclesiasticae moderatrici, cuius Praeses esset praedictus Pater Cardinalis, mandare, eidemque alterum coetum, technicum ut aiunt, adicere. Itaque, harum Litterarum vi, eidem Commissioni Ecclesiasticae et coetui technico facultates necessarias et opportunas concedimus sepulcralem Sancti Francisci Assisiensis arcam ipsamque urnam, sacras eius complectentem reliquias, inspectionis et recognitionis causa, aperiendi eaque omnia rite exsequendi, quae opus esse vel utilia visa fuerint tum ad tutiorem earundem conservationem, tum ad aptiorem sepulcralis arcae custodiam, cuius quidem situs et essentialis conformatio intacta omnino maneant, vetantes, ne quidquam ex sacris ossibus distrahatur. Sacris demum exuviis dignum in modum denuo compositis atque integro conditorio, ut par est, perpolito apteque disposito, obseretur urna sigillisque communiatur, sepulcralis vero arca secundum primigeniam formam circumcludatur, nullo umquam tempore sine Romani Pontificis venia deinceps aperienda. Omnium autem, quae peracta fuerint, accurata per notarium perscribatur relatio, authenticis quoque provisis exemplaribus, quorum alterum Sacrae Congregationi pro Causis Sanctorum tradatur, alterum in tabulario Sacri Coenobii Basilicae continentis asservetur. Contrariis quibusvis nihil obstantibus servatisque legibus liturgicis aliisque normis in sacrarum reliquiarum recognitione servandis.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XVII mensis Ianuarii, anno MCMLXXVIII, Pontificatus Nostri quinto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4554

1978 IAN 18.-SC pro CLERICIS, DECRETUM. PART.*

Statuuntur sollemnitates quae sunt infra hebdomadam de praecepto servandae in dioecesibus Mexici

Die 18 ianuarii 1978, Prot. 157210/I, Sacra Congregatio pro Clericis confirmavit ea, quae a Conferentia Episcoporum Mexici statuta fuerant de celebrationibus, quae infra hebdomadam sunt de praecepto servandae. Qua de re in dioecesibus Mexici:

1. Dominicae, tamquam diei proprio, assignantur Sollemnitates quae sequuntur, hac ratione: *a*) Epiphania, dominicae a die 2 ad diem 8 ianuarii occurrenti; *b*) Ascensio, dominicae VII Paschae; *c*) sollemnitas Ss.mi Corporis et Sanguinis Christi, dominicae post Sanctissimam Trinitatem.

2. Iam non sunt de praecepto servandae sollemnitates: *a*) S. Ioseph, Sponsus B. M. V. (19 martii); *b*) Ss. Petrus et Paulus, Apostoli (29 iunii); *c*) Assumptio Beatae Mariae Virginis (15 augusti); *d*) Omnes Sancti (1 novembris); *e*) Conceptio Immaculatae Beatae Mariae Virginis (8 decembris).

3. Adhuc sunt de praecepto servandae tres sollemnitates, quae infra hebdomadam occurrere possunt, scilicet: *a*) Sancta Dei Genetrix Maria (1 ianuarii); *b*) Beata Maria Virgo a "Guadalupe" (12 decembris); *c*) Nativitas Domini (25 decembris).

* Praesidi Conferentiae Episcopalis Mexicanae, Prot. N. /1, iuxta summarium datum a Notit. 14 (1978) 183. Adn. in Notit. 14 (1978) 184-193.

4555

1978 IAN 20.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Responsum ad quaesitum circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam iuxta normas pastorales approbatas

DUBIUM. - In the case of a certain ecclesiastical iurisdiction "X", special penitential services in preparation for Easter were planned, specifying places and times in which general absolution would be given, together with provision for preparation of the people for such services.

This pastoral plan was favorably received by the faithful, and general absolution was given in the presence of several priests, some of whom were also penitents.

Is the case described above in conformity with the norms for general absolution?

RESPONSUM. - The Congregation for the Doctrine of the Faith replies that the case described does not conform to the 1972 "*Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*" (A.A.S., vol. 64, pp. 510-514) because the conditions listed for the use of the extraordinary practice of general absolution are not necessarily verified.

1) Norm III requires that the faithful, too large in number for the small number of priests to hear their individual confessions properly within a suitable period of time, would have to go without sacramental grace or holy communion for a long time and through no fault of their own.

The case described does not offert any reason why the faithful could not find other opportunities for confession and holy communion, which are normally offered on a regular basis in their parishes; such a reason might be present, for example, where a priest could visit a remote mission station only infrequently.

2) Norm IV requires that bishops and priests dispose the arrangement of pastoral duties so that a sufficient number of priests will be available for the ministry of sacramental confession.

The case described does not offer any reason why the available priests could not arrange for the normal confession procedures according to nn. 15-21 and 22-30 of the "*Ordo Paenitentiae*". - Franc. Card. SEPER, *Praefectus.*

* Prot. N. 274/64: Notit. 14 (1978) 6-7.

4556

1978 IAN 28.-PAULUS VI, ALL. AAS 70 (1978) 181-186

Allocutio ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos, ineunte anno iudiciali:

De diligentia in administranda iustitia adhibenda deque recto usu servando in applicandis recentioribus normis causas matrimoniales spectantibus, inspecto valore iuris processualis et muneris iudicis in Ecclesia

Figli carissimi, Uditori, Officiali e Collaboratori della Sacra Romana Rota! Nel ricevervi stamane secondo un'ormai tradizionale consuetudine che collega l'inaugurazione dell'anno giudiziario presso il vostro Tribunale all'incontro con la nostra persona, Noi siamo mossi da vivi sentimenti di stima e di riconoscenza per la segnalata attività che voi svolgete nell'ambito ed a servizio della Santa Chiesa, e chiaramente avvertiamo come tali sentimenti acquistino ora maggior rilievo e si definiscano con più esatta concretezza, dopo le deferenti parole del vostro Decano, che anche in questa circostanza ha assolto egregiamente la funzione di fedele vostro portavoce.

Sì, Noi dobbiamo esprimere un grazie sincero, che vuol dire, altresì, compiacimento e incoraggiamento, per i propositi che egli ha manifestato a nome di tutti voi, e che ci offrono un valido spunto per sviluppare alcune riflessioni. Come potremmo, infatti, non dare peso ed importanza alle qualità morali, da lui ricordate ed alle quali voi intendete, ancor più e ancor meglio che in passato, ispirare il vostro servizio ecclesiale?

Parlare di diligenza nel dovere; confermare la disponibilità nel seguire le direttive del Magistero; procurare la conveniente speditezza nell'iter processuale: son cose, queste, che potrebbero sembrare ovvie e quasi scontate, specie nel contesto dell'odierna circostanza; ma così non è, non soltanto perché Monsignor Decano si è preoccupato di dare ad esse un contenuto con esempi appropriati, che equivalgono ad altrettanti impegni, ma anche perché si tratta, in realtà, di elemen-

ti sicuramente qualificanti nella missione del Giudice ecclesiastico. Proviamo a verificare questi dati: anzitutto, la dili-
182 genza non è semplicemente la / cura, o l'accuratezza nell'adempimento del proprio ufficio, ma esprime – secondo l'indicazione dell'etimologia originaria (diligere) – un attaccamento tale da implicare un sentimento d'affezione. Essa significa, ancora, sentirsi sorretti dalla coscienza della missione che si è ricevuta; significa lucida consapevolezza di fronte a responsabilità che toccano tanto spesso, ed in profondo, la sfera personale e coniugale. Se è vero che la vostra fatica è rivolta, per tanta parte, alla trattazione delle cause matrimoniali, è evidente che cosa comporta e postula, al riguardo, una tale diligenza.

Altro elemento è la celerità, circa la quale sembra a Noi opportuno di spendere qualche parola, poiché essa è certo auspicabile e va costantemente ricercata, ma sempre quale metodo subordinato e finalizzato all'obiettivo primario della giustizia. Celerità sarà così un'ulteriore espressione della anzidetta diligenza, e vorrà dire sollecitudine nello studio e nella definizione delle cause, in modo da evitare i due scogli contrapposti della fretta, che impedisce un esame sereno, e della lentezza, che priva le parti in causa di risposte tempestive ai loro problemi, non di raro angosciosi e tali da richiedere una pronta soluzione.

Ora, per garantire ai giudici l'atmosfera necessaria per un esame sereno, attento, meditato completo ed esauriente delle questioni, per assicurare alle parti la reale possibilità di illustrare le proprie ragioni, la legge canonica prevede un cammino segnato da norme precise – il "processo" appunto –, che è come un binario di scorrimento, il cui asse è precisamente la ricerca della verità oggettiva ed il cui punto terminale è la retta amministrazione della giustizia. Forse questa linea ben definita di norme e di forme è qualcosa di vuoto e di sterile, in cui lo schema esteriore tenderebbe a prevalere sulla sostanza? è puro formalismo? Certamente no, perché tutto ciò non è fine a se stesso, ma è mezzo sapiente diretto ad uno scopo più alto. Sapete bene che il diritto canonico "qua tale", e per conseguenza il diritto processuale, che ne è parte nei suoi motivi ispiratori, rientra nel piano dell'economia della salvezza, essendo la "salus animarum" la legge suprema della Chiesa. Pertanto anche le leggi che regolano la vicenda procesuale hanno una intrinseca ragione di essere nell'ordinamento ecclesiale, sono frutto di collaudata esperienza, e vanno quindi osservate e rispettate. Garanzia di ricerca ponderata per il giudice e di illustrazione dei problemi che – come si è detto – toccano nel vivo la coscienza degli uomini e l'ordine delle famiglie, nel quadro più vasto del bene comune della Comunità ecclesiale, la procedura canonica dev'essere, pertanto, accolta
183 / con doveroso ossequio e seguita con grande attenzione, senza indulgere ad una faciloneria che finirebbe col favorire il permissivismo, a danno della stessa Legge di Dio e con pregiudizio del bene delle anime.

In questa luce debbono esser viste anche le innovazioni da Noi stessi introdotte, alcuni anna fa, col Motu-proprio "Causas matrimoniales" per un più rapido svolgimento dei processi nelle cause di nullità matrimoniale (1), analogamente a quanto è stato fatto per altri processi, come quelli di dispensa dal rato non consummato (2). Ora tutti questi provvedimenti anche se contengono meditate semplificazioni e prudenti snellimenti di procedura, sono stati studiati ed emanati nel pieno rispetto dell'essenziale finalità del lavoro giudiziario e consentono, pertanto, un coscienzioso esame delle cause, in modo che sia sempre possibile emettere pronuncie conformi alla verità oggettiva "solum Deum prae oculis habendo".

Dobbiamo, pertanto, registrare con dolore la tendenza a strumentalizzare certe concessioni, motivate da situazioni ben circoscritte, per giungere ad una pratica evasione della legge processuale canonica, alla quale si è tenuti, e ciò spesso mediante l'artificiosa creazione di domicili o dimore stabili fittizi. Parimenti, è da riprovare la tendenza a creare una giurisprudenza non conforme alla retta dottrina, quale è proposta dal Magistero ecclesiastico ed è illustrata dalla Giurisprudenza canonica.

Un'innovazione di tipo diverso, che diremmo non procedurale, ma strutturale, ma pure tendente anch'essa a rendere più funzionale e spedita e degna l'amministrazione della giustizia, si è avuta laddove la competente Autorità ha provveduto ad opportune fusioni e riordinamenti dei Tribunali per le cause di nullità matrimoniale nei vari Paesi, facendo sì che i centri minori unissero le loro forze tra loro. In tal modo, si suppone assicurata a ciascun Tribunale l'effettiva possibilità di avere personale preparato e mezzi adeguati per svolgere la propria delicata ed importante funzione.

Ma l'elemento più rilevante, tra quelli sopra enumerati, resta la vostra confermata disponibilità a seguire le indicazioni del Magistero: a questo proposito, il "Decreto" emanato, nel maggio dello scorso anno, dalla Sacra Congregazione per la Dottrina della Fede e da Noi espli/citamente approvato, appa- 184
re un "test" particolarmente significativo (3). Voi ne conoscete bene l'origine, il valore e le motivazioni: preceduto da studi lunghi e accurati (come ricorda la breve introduzione che vi è premessa), confortato dall'autorevole parere della Pontificia Commissione per la Revisione del Codice di Diritto Canonico, esso si articola in due importanti risposte, che troveranno frequente applicazione proprio nel vostro stesso lavoro. Noi non dubitiamo che tali principi di dottrina vi saranno di orientamento e di guida in sede di giudizio, ed avremo così un'ulteriore dimostrazione della puntuale adesione al Magistero, che codesto rinomato Tribunale della Santa Sede ha sempre professato nella sua vita secolare.

D'altronde, non è questo un problema a sé stante, nel quadro così complesso dell'etica e del diritto matrimoniale. Pertanto, dovere di codesto Tribunale, in adempimento del mandato conferitogli dalla Chiesa, resta quello di approfondire tutte le questioni che siano ad esso sottoposte, e – per rimanere ancora nel tema dei giudizi matrimoniali – suo grave dovere è di avere particolare riguardo (come è stato opportunamente ricordato) alle questioni relative al formarsi del libero consenso, il quale solo dà origine al matrimonio, in modo che nessuno possa sottrarsi alle esigenze di un vincolo che poi soltanto Dio può sciogliere, né debba, viceversa, esser costretto da un vincolo che non è mai insorto. Assai giusta, in ordine a tale decisivo argomento, è l'osservazione che anche questo è un modo di opporsi alla violenza, che ai nostri tempi va assumendo, purtroppo, un aspetto proteiforme: diciamo – sempre in relazione al campo matrimoniale – la violenza di chi vorrebbe piegare la Legge di Dio ai suoi desideri o ai suoi capricci, ed ancora la violenza di cui è vittima chi non ha potuto emettere un libero consenso.

Rimane, infine, il dovere di studiare e di meditare per il vostro specifico settore, come deve avvenire e sta avvenendo in tanti altri settori della vita ecclesiale (liturgico, teologico, missionario, ecumenico, ecc.), le varie "implicazioni", dirette, degli insegnamenti conciliari e di tradurle poi in pratica. Non è forse vero, infatti, che c'è ancora molto da fare a questo proposito? Se non sono mancati coloro che non hanno accolto con piena disponibilità il Concilio, ed altri che l'hanno voluto interpretare secondo le loro preferenze personali o con arbitrari criteri ermeneutici ed a danno della Chiesa, ci sono stati, però, e ci sono tanti / che hanno cercato di uniformarsi, 185
con la mente e col cuore, ai sacri decreti che il Concilio Vaticano II ha provvidenzialmente emanato.

Tra costoro vogliamo mettere i Giudici che, nelle loro sentenze, cercano di riecheggiare e di applicare, secondo opportunità, gli alti princìpi del Magistero conciliare, ad esempio gli importanti paragrafi debitamente intesi, secondo la mente del Concilio, "de dignitate matrimonii et familiae fovenda", contenuti nella Costituzione pastorale "Gaudium et spes" (4). Mettiamo, poi, i Giuristi ecclesiastici e laici i quali, nelle loro riunioni di studio o nei loro convegni regionali o internazionali, hanno illustrato temi giuridici di grande importanza, alla luce degli orientamenti e delle direttive del Vaticano II.

Tutto questo deve dirvi, Figli carissimi, come Noi seguiamo i problemi relativi allo sviluppo del diritto nella Chiesa e, specificamente, i problemi attinenti al vostro lavoro, mentre assicuriamo che saranno esaminate con attenzione le proposte dirette a render possibile un più proficuo lavoro. Troppo a cuore ci sta, infatti; il servizio che voi rendete alla giustizia e, per ciò stesso, alla pace; e ben presente Noi abbiamo la natura della vostra funzione che, da tanti secoli ormai, dura nella Chiesa. Perciò, quanto vi abbiam detto costituisce, Figli carissimi che ci ascoltate, un paterno, rinnovato incoraggiamento, perché continuiate ad essere di esempio agli altri Tribunali ecclesiastici, per lo spirito pastorale che vi anima, per la prestanza scientifica dei vostri studi giuridici e, soprattutto, per l'alto senso sacerdotale ed umano che vi guida nell'amministrazione della giustizia.

1 Cfr. A.A.S. 1971 (63), pp. 441-446.
2 Istruzione della S. Congregazione per la Disciplina dei Sacramenti; cfr. A.A.S. 1972 (64), pp. 244-252.
3 Cfr. A.A.S. 1977 (69), p. 426.
4 Cfr. nn. 46-52.

http://www.obrascatolicas.com

Dobbiamo, forse, ricordare che le vostre decisioni e la giurisprudenza che ne deriva, fanno testo e, a volersi restringere al solo settore tecnico, sono per gli altri (singoli studiosi, Facoltà Universitarie, Sede Giudiziarie) un punto di riferimento ed un argomento di studio? Ma poi, su un piano più generale, la vostra attività tanto più merita considerazione, in quanto si svolge al presente in un contesto sociale difficile, percorso e scosso da correnti ideologiche secolarizzanti o desacralizzanti, che han fatto domandare al vostro Decano se non ci sia da temere una nuova "ferrea aetas". Noi vogliamo allontanare il solo pensiero di sì triste prospettiva, ed auspichiamo che la civiltà giuridica, alla quale la Chiesa ha dato cospicui contributi anzitutto con la luce trascendente del Vangelo, che è fondamento della dignità dell'uomo, poi anche con la mediazione
186 da lei svolta quale tramite storico del / patrimonio del Diritto Romano, ed ancora con la monumentale elaborazione canonistica, continui sempre a fiorire rigogliosa nel mondo.

Valgano, dunque, queste Nostre parole a tener sempre vigile e desto il vostro spirito nell'adempimento generoso e fedele dell'alto compito che vi è stato affidato dalla Santa Chiesa. Essendo consacrato a Cristo Signore, ciascuno di voi al sacerdozio propriamente ministeriale unisce un altro ministero anch'esso sacro, perché riguarda sia l'amministrazione della giustizia, che è virtù cardinale sublimata dalla carità, sia le anime, le quali col vostro ministero possono ritrovare pace interiore, serenità e vita. Voi Uditori possedete, sì, un doppio esercizio del sacerdozio: siatene sempre degni; anzi, col vostro comportamento di ineccepibile coerenza, siatene sempre più degni!

Leggendo antiche pubblicazioni di argomento ecclesiastico, è facile rendersi conto di quale sia stata, nel corso dei secoli, la fama e l'eccellenza del vostro Tribunale. A parte la diversa competenza avuta secondo le età, a parte le trasformazioni più volte intervenute, lo troviamo assai spesso designato con appellativi singolarmente onorifici, che dicono di quanto prestigio abbia goduto nella storia della Chiesa il Sacro Tribunale. E' vostro compito, pertanto, mediante l'esercizio delle qualità morali da Noi raccomandate, con la dirittura della vita, con l'eccellenza della vostra dottrina, con l'equilibrio dei vostri illuminati giudizi, di mantenervi sempre all'altezza di questa stessa tradizione.

Vi conforti in questo la Nostra Benedizione Apostolica, pegno della superiore assistenza del Salvatore Gesù, a cui nel vicino Natale abbiamo ripetuto col Profeta la triplice invocazione della nostra fede: "Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster" (5).

5 *Is.* 33. 22.

Adn. L. del AMO in REDC 34 (1978) 63-102.

4557

1978 IAN ... - SC pro SACRAM. - CULTUS, RESP. PART.*

De die celebrationis B. M. V. Reginae Apostolorum, in locis ubi sollemnitas Ascensionis Domini in sequentem Dominicam transfertur

DUBIUM. - Utrum celebratio B. M. V. Reginae Apostolorum, quae ab aliquibus calendariis particularibus sabbato post Ascensionem Domini assignatur, peragi debeat, in locis in quibus sollemnitas Ascensionis in sequentem dominicam transfertur, sabbato post dominicam VI Paschae vel sabbato post dominicam VII Paschae.

RESP. - In locis in quibus habetur celebratio B. M. V. Reginae Apostolorum, eadem celebratio sabbato quod sequitur Ascensionem Domini, peragi debet, scilicet: *a*) Sabbato post dominicam VI Paschae, in locis in quibus Ascensio Domini feria V eiusdem hebdomadae celebratur; *b*) Sabbato post dominicam VII Paschae, in locis in quibus Ascensio Domini dominicae VII Paschae assignatur.

* Notit. 14 (1978) 52.

4558

1978 FEB 22.-SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

Observationes fiunt in "Conclusiones Consilii presbyteralis 1977" dioeceseos Liberopolitanae, praesertim circa doctrinam rectam de matrimonio christiano, circa fidelitatem et indissolubilitatem matrimonialem, et circa condicionem christianam eorum qui vitam matrimonialem irregularem ducunt

Roma, 22 février 1978

Excellence, La Congrégation pour la Doctrine de la Foi a eu connaissance des "Conclusions du conseil presbytéral 1977" de l'archidiocèse de Libreville.

Bien que le document soit présenté comme un 'texte ouvert', il semble représenter un élément important dans la vie pastorale diocésaine. Aussi notre Congrégation estime-t-elle qu'il est de son devoir d'attirer l'attention de Votre Excellence sur les points suivants:

1. Dans le sujet doctrinal, aussi important que celui du mariage, on ne prend pas en considération, directement ni indirectement, les documents du Magistère de l'Eglise.

2. Les principes directeurs et les normes pastorales sur le mariage doivent, dans un diocèse, être données par l'autorité compétente qui a, en communion avec le Magistère universel, le "munus docendi, sanctificandi et regendi", et non pas par la "communauté chrétienne", même si cette dernière est évidemment appelée à collaborer.

3. La pratique de l'Eglise de ne pas admettre aux Sacrements ceux qui vivent dans une situation matrimoniale irrégulière n'est pas changée; elle demeure valable même pour les catholiques qui, dans les pays africains, ont célébré leur mariage avec le seul rite traditionnel.

4. L'appel à la miséricorde de Jésus et la référence à l'Evangile sont naturellement valables; pourtant on ne pourrait s'en servir pour approuver des situations matrimoniales irrégulières.

5. Dans le cours des siècles, vivant dans l'obéissance à son Seigneur, l'Eglise a proposé l'enseignement évangelique et apostolique sur l'irrévocabilité et la fidélité propres de l'union conjugale. Sur ce point, l'Eglise universelle ne peut renoncer à son devoir précis. Il est donc tout à fait injustifié d'affirmer qu'en ce domaine, l'Eglise universelle créerait des difficultés qui "pourraient devenir indirectement des facteurs de schismes".

En vous communiquant ces observations, je demande à Votre Excellence de bien vouloir faire en sorte que le document reçoive en fonction d'elles les modifications nécessaires, et je vous serais reconnaissant de me communiquer le nouveau texte.

Avec tous mes remerciements pour l'attention que vous accorderez à cette lettre, je vous prie d'agréer, Excellence, l'expression de mon très respectueux dévouvement dans le Seigneur. - Franc. Card. SEPER, *Préfect.*

* Archiepiscopo Liberopolitano, Prot. N. 202/71: A. ABATE, **Il matrimonio nell'attuale legislazione canonica**, Roma-Brescia 1979, p. 203. Adn. A. ABATE, op. cit. p. 202-212.

4559

1978 MAR 14.-SC INSTIT., DECR. AAS 70 (1978) 314-316

Pontificium Institutum Philosophicum, in Theologica Facultate Universitatis Studiorum Salisburgensis vigens, "Ad instar Facultatis" constituitur

Philosophicorum studiorum momentum ac promotio necessaria evincuntur, sive ad aptius intellegendas definiendasque quaestiones de Deo, de homine et de mundo, absolutos valores metaphysicos paenitius perscrutando in clarioremque lucem ponendo; sive ad scitius illustrandas hominis naturam atque condicionem, de quibus variae scientiae tot tantaque nova ac delicata problemata christianae fidei et conscientiae in dies proponunt; sive denique ad altiorem investigationem Sacrae Revelationis promovendam auxiliumque theologiae praestandum, quo efficacius propiusque haec dialogum cum diversis culturis ac religionibus fovere queat.

Gravis huius Ecclesiae muneris conscii, incliti Patres Ordinis Sancti Patriarchae Benedicti inde ab anno MCMXXVII in Salisburgensi Theologica Facultate Institututm Philosophicum condiderunt, cui Sacra haec / Congregatio tunc "de Se- 315
minariis et de studiorum Universitatibus" ius tribuit, ad tempus experimentique gratia, academicos gradus conferendi; iustis deinde probatisque de causis iterum iterumque renovatum.

Cum Sacri Austriacae Ditionis Antistites ab eodem S. Dicasterio flagitaverint ut laudatum Institutum canonice in perpetuum probaretur, Sacra eadem Congregatio, eorundem petitioni libenter annuens omnibusque adiunctis sedulo attentis, Decreto N. 891/55/16, die XXVIII m. Octobris a. D. MCMLV cam Facultatem Pontificii Athenaei Anselmiani in Urbe aggregavit, hoc vinculo intendens ut studia philosophica in Instituto indefesse proveherentur.

Postremis his annis elabentibus, Institutum adeo feliciter auctum est, ut plane dignum visum sit quod in Ecclesiasticum Institutum ad instar Facultatis erigeretur: peculiaria enim prodierunt argumenta cur Institutum magis congrua mereretur condicione academica honestari, quippe quod id sibi peculiarem finem praestituerit illas in primis accuratiusque quaestiones investigandi a variis scientiis theologiae hodie praecipue positas. Cuiusmodi labore non una tantum theologia indiget, bene vero ipsae quoque scientiae naturae atque hominis, hoc semper prae oculis habito illas inventis methodisque suis ultimas quaestiones de vitae sensu ac fine atque de hominis natura nonnisi philosophica mediatione solvere valere, quas immo, cum permultas in suis provinciis specializationes interea adeptae sint, perspicuam consequi integramque hominis visionem difficilius posse.

Quibus considerate perpensis, atque Archiepiscopi Salisburgensis propositione perspecta, Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, cum fauste compererit in Instituto omnia quae a normis academicis Catholicae Ecclesiae requiruntur, praesertim ad selectorum docentium qualitatem alumnorumque numerum quod attinet, adamussim servari, mente perspecta Auctoritatum Ecclesiasticarum loci, Salisburgensis S. Benedicti Abbatum Conferentiae precibus perlibenter annuens, potestate ab Augusto Pontifice Paulo div. Prov. Pp. VI sibi concredita, in Dei Optimi Maximi gloriam Ecclesiaeque imprimis Austriacae Ordinisque S. Benedicti decus atque incrementum, Philosophicum Institutum in Salisburgensi Facultate Theologica vigens in *Pontificium Institutum Philosophicum ad instar Facultatis* hoc decreto in perpetuum canonice erigit erectumque declarat, quovis cum Pontificio Athenaeo Anselmiano iuridico nexu exinde sublato, facta eidem potestate academicos Philosophiae gradus Diplomatis, Licentiae
316 ac Doctoratus conferendi; adamussim servatis / omnibus canonicis normis de studiis superioribus necnon praescriptis Statutorum Rationisque Studiorum Facultatis ab hac S. Congregatione approbatis.

Sacra deinde Congregatio, agnoscens Philosophicum Institutum Civile in Facultate Theologica Salisburgensi adhuc vigens, declarat illud partem constituere eiusdem Theologicae Facultatis ideoque pro ipso normas concordatarias valere.

Sacra eadem Congregatio, dum Pontificium Institutum Philosophicum sub Salisburgensis Abbatum Conferentiae responsabilitate positum agnoscit, cui spectat Instituti activitatem, vitam atque incrementum promovere praesertim augendo coetu professorum Ordini S. Benedicti pertinentium, Archiepiscopum Salisburgensem pro tempore Magnum Instituti Cancellarium nominat atque renuntiat. Huius erit, tamquam loci Ordinarii, ad normam iuris missionem canonicam vel veniam docendi omnibus docentibus concedere vel auferre atque suam praestare operam ad orthodoxiam, bonos mores et disciplinam ecclesiasticam tutanda promovendaque.

Idem Sacrum Dicasterium Salisburgensis Abbatum Conferentiae Praesidem pro tempore Vice Magnum Cancellarium nominat atque renuntiat, omnibus eidem agnitis tributisque iuribus atque officiis invigilandi ut Ecclesiae normae academicae ac Instituti statuta fideliter observentur; ceteris servatis de iure servandis, contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica, die XIV mensis Martii, anno Domini MCMLXXVIII. - Gabriel M. Card. GARRONE, *Praefectus.* Antonius M. Javierre Ortas, Archiep. tit. Metensis, *a Secretis.*

4560

1978 MAR 26.-SC INST. CAT., DECR. AAS 71(1979) 75-76

Catholicum Institutum Africae Occidentalis (ICAO) in urbe Abidiano situm (Abidjan, Côte d'Ivoire) canonice erigitur

Generosa Africa tellus, gentium rerumque varietate affluens, priscorum christianorum testimoniis celeberrima, praeclari sancti Augustini patria, nunquam antehac universae Christi Ecclesiae affulsit spei gaudiique ingens argumentum. Crebriores enim Afri christifideles, quam catholicam fidem filiorum instar receperunt, eandem, beato Petro fideliter haerentes, et pie perscrutantes continuo augent et, magistri facti ac impigri praecones, confratribus peramanter ministrare satagunt.

Salutari hac cura imbuti, Africae Occidentalis Praesules, vix Concilio Oecumenico Vaticano II absoluto, provide statuerunt catecheticum quoddam Institutum in suis regionibus inchoandum, in quo Evangelii ministri aptius intimiusque pro Africa pararentur. Quod equidem inceptum in urbe Abidianensi, Reipublicae Litoris Eburnei metropolitana, anno D. MCMLXVIII ad actum feliciter deductum est.

Provido hoc opere fauste succrescente, Sancta Sede ac nonnullis Europae et Americae Episcopalibus Conferentiis munifice adiuvantibus, Coetus Episcoporum ex Africa Occidentali per Comitatum suum Permanentem a. D. MCMLXXV Sacram Congregationem pro Institutione Catholica supplex adivit de Instituto canonice erigendo.

Eadem Congregatio, postquam rem accurate perspexit consiliaque inivit cum Sacra Congregatione pro Gentium Evangelizatione, de Instituto academice constituendo deliberare properavit. Quare d. XII m. augusti eiusdem anni Abidianensi Instituto potestatem fecit primum curriculi annum ratione academica incipiendi, simul rogans ut interim peculiaria illius Statuta diligenter pararentur.

Paulo post, diebus scilicet XIV-XV m. februarii subsequentis anni, plerisque adstantibus S. R. E. Cardinalibus ac Episcopis, summa quoque Civili loci Auctoritate generose liberaliterque participante, Institutum sollemniter auspicatum est. Cui Summus ipse Pontifex gratulatorias auguralesque Litteras patris instar dedit. / 76

Nunc vero, necessario temporis experimento expleto, Sacra eadem Congregatio, omnibus penitus perpensis consiliisque collatis cum SS. CC. pro Gentium Evangelizatione ac pro Clericis, auctoritate a Summo Pontifice Paulo Div. Prov. Pp. VI sibi concredita, Catholicum Institutum Africae Occidentalis, in Abidianensi urbe situm, hoc Decreto, ad normam art. 4 Constitutionis Apostolicae "Deus scientiarum Dominus", in perpetuum canonice erigit erectumque declarat, triplici studiorum compagine coalescens, nempe: Facultate Sacrae Theologiae, Schola Catechistis instituendis, Instituto Pastorali catecheticae tradendae; facta eisdem potestate respective academicos Sacrae Theologiae gradus et congrua diplomata iis studentibus conferendi, qui, praestitutum curriculum legitime emensi, praescripta examina feliciter superaverint omniaque adamussim servaverint quae peculiaria Statuta, ab hac Sacra Congregatione rite approbata, servanda iusserint.

Sacra praeterea Congregatio, votis sibi prolatis libenter obsecundans, eodem hoc Decreto et Sanctum Augustinum, Hipponensem Episcopum Ecclesiaeque Dcotorem, praecipuum Instituti patronum constituit renuntiatque, et eidem Catholico Instituto omnia agnoscit tribuitque iura, privilegia, honores atque officia, quibus Ecclesiastica Athenaea in universo catholico orbe vigentia merito fruuntur.

Idem denique Sacrum Dicasterium peculiarem Instituto moderando Coetum Episcopalem praeficit, in tuto quidem positis Ordinarii Abidianensis iuribus officiisque ad normam cann. 1381-1382 C. I. C., qui ideo vice-praesidis eiusdem Coetus munere fungetur. Laudatus vero Coetus Episcopalis, nomine et auctoritate Sanctae Sedis, Institutum promovebit eique invigilabit, ut finem proprium assequendum perdiligenter curet, peculiari scilicet Africae cultura attenta, tum idoneos evangelizationis ministros efformandi tum, sub Magisterii Ecclesiastici ductu, Catholicae Ecclesiae doctrinam modis africanae menti magis congruis, iuxta Concilii Vaticani II optata, exprimendi. Ceteris servatis de iure servandis, praecipue generali academica Ecclesiae lege; contrariis quibuslibet nullatenus obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica, die XXVI m. Martii, in Sollemnitate Resurrectionis Domini Nostri Iesu Christi, a. D. MCMLXXVIII. - Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* Antonius Javierre Ortas, Archiep. tit. Metensis, *a Secretis.*

4561

1978 APR 12.- SIGNATURA APOST., RESP. PART.*

De recta interpretatione art. 7 Normarum concessarum Conferentiae Episcopali S.F.A.S. pro causis nullitatis matrimonii, circa competentiam Tribunalis ratione commorationis partis actricis

Die 12 aprilis 1978

Eminentissime ac Reverendissime Domine, Pervenerunt ad hoc Supremum Tribunal litterae, quibus "Asociación Mexicana de Canonistas" sequentem proponit quaestionem: utrum n. 7 "Normarum" concessarum Conferentiae Episcopali Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis - in quo

http://www.obrascatolicas.com

competentia tribunalium determinatur quoque ratione commorationis partis actricis, aut declaratione iudicis "suum tribunal esse in meliore conditione quam quodlibet aliud ad causam tractandam" – valeat tantummodo pro civibus praedictae Nationis, seu quando utraque pars in U.S.A. commoretur, an sese extendat ad cives aliarum nationum.

Haec quaestio competentiae conflictus pluries provocavit inter tribunalia Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis et tribunalia aliarum Nationum.

Hoc Supremum Tribunal, re mature perpensa, declarat praefatam normam 7 respicere tantummodo causas, quarum partes ambo commorantur in ambitu Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis.

Pro tali conclusione duae principaliter militant rationes:

1. Praedictae "Normae" – petitae a Conferentia Episcopali U.S.A. "ob peculiares sui territorii necessitates" – *pro eodem territorio* datae sunt;

2. Si illa norma applicari posset etiam quando alterutra pars extra fines Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis resident, tunc – in casu quo eadem pars ius propugnat sese defendendi apud forum a lege sibi praestitutum – conflictus competentiae insolubiles exorirentur. Lex particularis unius nationis non potest, enim, privare incolas aliarum nationum iure quod ex lege communi eis competit.

Oportet hic in mentem revocare etiam verba, recenter a Summo Pontifice prolata ad S. Romanam Rotam: "Dobbiamo peraltro, registrare con dolore la tendenza a strumentalizzare certe concessioni, motivate da situazioni ben circoscritte, per giungere ad una pratica evasione della legge processuale canonica, alla quale si è tenuti, e ciò spesso mediante l'artificiosa creazione di domicili o dimore stabili fittizi".

Summus autem Pontifex Paulus VI in Audientia concessa Em.mo Cardinali Praefecto Sacri Consilii pro Publicis Ecclesiae negotiis die 29 martii 1978, responsionem supra relatam adprobare dignatus est.

Rogo igitur Eminentiam Tuam ut benigne velis hanc responsionem communicare cum Associatione quae dubium proposuit et eandem declarationem notam facere Tribunalibus istius nationis, ut de ea ratio habeatur quando huiusmodi quaestio competentiae exsurgat.

Occasionem nactus, Tibi venerationis sensus profiteor ac permaneo Eminentiae Tuae Reverendissimae deditissimus. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

* Praesidi Conferentiae Episcopalis Mexicanae, Prot. N. 9684/77 V.T.: **Communicationes** 10 (1978) 21. Idem Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal, litteris diei 13 aprilis 1978, Prot. N. 9694/77 V.T., exemplar mittebat huius responsionis Praesidi Conferentiae Episcopalis Statuum Foederatorum Americae Septentrionalis, quarum erat tenor:

Romae, 13 Aprilis 1978

Excellentissime ac Reverendissime Domine: Associatio Mexicana Canonistarum recenter proposuit huic Supremo Tribunali quaestionem circa ambitum art. 7 Normarum concessarum isti Conferentiae Episcopali circa causas nullitatis matrimonii.

Responsio data a Signatura Apostolica approbata fuit a Summo Pontifice.

Dubium prolatum, declaratio edita et adprobatio Pontificia relata sunt in responsione Conferentiae Episcopali Mexicanae die 12 aprilis 1978 data, cuius exemplar adnectitur.

Rogo Excellentiam Tuam, ut benigne velit eandem responsionem cum Exc.mis Episcopis Dioecesanis communicare, ut Tribunalia omnia, in causis nullitatis admittendis, iuxta relatam interpretationem se gerant.

Occasionem nactus, cuncta fausta adprecor ac permaneo Excellentiae Tuae Reverendissimae deditissimus. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus.* Aurelius Sabattani, *a Secretis.*

(Communicationes 10 [1978] 20). **Adn.** Z. GROCHOLEWSKI in **ME** 104 (1979) 142-159.

4562

1978 APR 15.-SC pro DOCT. FID., NOT. AAS 70 (1978) 350

Prohibitiones Ecclesiae circa quasdam formas devotionis erga Misericordiam divinam non amplius cogentes declarantur

NOTIFICAZIONE

Da diverse parti, specialmente dalla Polonia, anche autorevolmente, è stato chiesto se le proibizioni contenute nella "Notificazione" della S. Congregazione del S. Offizio, pubblicata sugli A.A.S., anno 1959, p. 271, riguardanti la devozione alla Divina Misericordia nelle forme proposte da Suor Faustina Kowalska, si debbano ritenere ancora in vigore.

Questa S. Congregazione, tenuti presenti i molti documenti originali, non conosciuti nel 1959; considerate le circostanze profondamente mutate, e tenuto conto del parere di molti Ordinari Polacchi, dichiara non più vincolanti le proibizioni contenute nella citata "Notificazione".

Dalla Sede della S. Congregazione, 15 Aprile 1978. - Franjo Card. SEPER, *Prefetto.* Fr. Jérôme Hamer, O. P., Arcivescovo tit. di Lorium, *Segretario.*

4563

1978 APR 20.-PAULUS VI, ALL. AAS 70 (1978) 328-332

Allocutio ad sacros Praesules districtus Neo-Eboracensis, in Foederatis Americae Septentrionalis Civitatibus, oblata occasione eorum visitationis "Ad limina":

In mentem revocantur normae disciplinares et pastorales vigentes circa sacramentum Paenitentiae et absolutionem generali modo fidelibus impertiendam

Venerable and dear Brothers, In the name of the Lord: "Peace be with you" (1).

We have looked forward to this day. And now, we welcome you all with joy, with great joy. For a brief moment you have returned / to the center of ecclesial unity from the fields 329
of your pastoral labors; in the apostolic tradition of the Church, you have come "to see Peter" (2). And with you, you bring the opes and aspirations of over six million Catholics of New York State. In you, the Shepherds of the local Churches, we embrace, in the love of the Savior, all the people of God. Indeed, by the will of Christ our Lord, all your faithful are also our sons and daughters in the communion of the universal Church, and with great paternal affection we wish to strengthen them all, together with you their Bishops, in faith in Jesus Christ, the Son of the living God.

For us, your Dioceses are truly worthy of special honor, special pastoral attention. You are the heirs of a great tradition of holiness. The blood of North American Martyrs has sanctified your soil. Furthermore, Saint Frances Cabrini, Saint Elizabeth Ann Seton and Saint John Neumann all lived at one time in your midst. You are also heirs of great ethnic richness. How many immigrants – perhaps your own mothers or fathers – have found entrance to America in New York. We too remember with gratitude your hospitality.

By your visit here to us today you profess your belief in the Church as a communion of faith and love, built on Christ Jesus, and visibly united in the Successor of Peter. As we assemble today, we know that the Lord Jesus is with us. We are confident that, througt the power of his Spirit, you will go out with renewed energy and fresh vigor to pursue your ministry of evangelization: to proclaim Christ, and to preach his Kingdom and his Coming.

For a few moments we would like to reflect with you on a fundamental aspect of the Gospel: Christ's call to conversion. This theme of conversion was announced by John the Baptist: "Reform your lives" (3). These words were later spoken by Jesus himself (4). And just as the Apostles had learned this message from the Lord, so they were instructed by him to make it the content of their preaching (5). On the very day of Pentecost, faithful to the command of Jesus, Peter proclaimed conversion for the forgiveness of sins (6). And Saint Paul also / says clearly: "I preached a message of reform 330
and of conversion to God" (7).

Dears Brothers, this call to conversion has come down to us from the Lord Jesus: it is meant for our lives, and for our incessant and fearless proclamation to the world. On a former occasion we said that conversion is a whole program linked with the renewing action of the Gospel (8). As such, conversion constitutes the goal to be achieved by our apostolic ministry: to awaken a consciousness of sin in its perennial and tragic reality, a consciousness of its personal and social dimensions. together with a realization that "grace has far surpasses sin" (9); and to proclaim salvation in Jesus Christ.

1 *Jn* 20:19.
2 *Gal* 1:18.
3 *Mt* 3:2.
4 Cf. *Mt* 4:17.
5 Cf. *Lk* 24:27.
6 Cf. *Acts* 2:38.
7 *Acts* 26:19.
8 Cf. General Audience, 9 Novembre 1977.
9 *Rom* 5:20.

Today we wish to speak to you, your fellow Bishops and brother priests in America particularly about certain sacramental aspects of conversion, certain dimensions of the Sacrament of Penance or of Reconciliation. Six years ago, with our special approval and by our mandate, the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith promulgated Pastoral Norms regulating general sacramental absolution. This document, entitled *Sacramentum Paenitentiae*, reiterated the solemn teaching of the Council of Trent concerning the divine precept of individual confession. The document also acknowledged the difficulty experienced by the faithful in some places in going to individual confession because of a lack of priests. Provisions were made for general absolution in cases of grave necessity, and the conditions constituting this grave necessity were clearly specified (10).

It was then reserved to the Ordinary, after consultation with other members of the Episcopal Conference, to judge whether the necessary conditions determined by the Apostolic See and specified in Norm 3 were in fact present. Ordinaries were not authorized to change the required conditions, to substitute other conditions for those given, or to determine grave necessity according to their personal criteria, however worthy. *Sacramentum Paenitentiae* recognized in effect that the norms governing the basic discipline of the Church's ministry of reconciliation were a matter of special concern to the univeral Church and of regulation by her supreme autho-
331 rity. What is so important in the appli/cation of the norms is the general effectiveness of the basic ecclesial ministry of reconciliation in accordance with the intention of Christ the Savior. In the life of the Church general absolution is not to be used as a normal pastoral option, or as a means of confronting any difficult pastoral situation. It is permitted only for the extraordinary situations of grave necessity as indicated in Norm 3. Just last year we drew attention publicly to the altogether *exceptional* character of general absolution (11).

Brethren, we also recall the words of our Bicentennial Letter to the Bishops of America: "We ask for supreme vigilance in the question of auricular confession" (12). And today we add explicitly: we ask for faithful observance of the norms. Fidelity to the communion of the universal Church requires it; at the same time this fidelity willl be the guarantee of the supernatural effectiveness of your ecclesial mission of reconciliation.

Moreover, we ask you, the Bischops, to help your priests to have an ever greater appreciation of this splendid ministry of theirs as Confessors (13). The experience of centuries confirms the importance of this ministry. And if priests deeply understand how closely they collaborate, through the Sacrament of Penance, with the Savior in the work of conversion, they will give themselves with ever greater zeal to this ministry. More Confessors will readily be available to the faithful. Other works, for lack of time, may have to be postponed or even abandoned, but not the Confessional. The example of Saint John Vianney is not outmoded. The exhortation of Pope John in his Encyclical *Sacerdotii Nostri Primordia* is still extremely relevant.

We have repeatedly asked that the capital function of the Sacrament of Penance be safeguarded (14). And two years ago, when we beatified the Capuchin Father Leopoldo da Castelnovo, we pointed out that he reached the highest holiness through a ministry dedicated to the Confessional. We believe that conditions in the Church today – in your own Dioceses as elsewhere – are ripe for a more diligent and fruitful use of the Sacrament of Penance, in accordance whith the *Ordo Paenitentiae*, and for a more intensive ministry on the part
332 of priests, with / the consequent fruits of greater holiness and justice in the lives of priests and faithful. But the full actuation of this renewal depends, under God's grace, on your own vigilance and fidelity. It requires constant guidance on your part and strong spiritual leadership. Moreover, with regard to the practice of frequent Confession we ask you to recall to your priests and religious and laity – to all the faithful in search of holiness – the words of our predecessor Pius XII: "Not without the inspiration of the Holy Spirit was this practice introduced into the Church" (15).

Another important aspect of the penitential discipline of of the Church is the practice of First Confession before First Communion. Our appeal here is that the norms of the Apostolic See be not emptied of their meaning by contrary practice. In this regard we repeat words we spoke last year to a group of Bishops during their *Ad limina* visit: "The faithful would be rightly shocked that obvious abuses are tolerated by those who have received the charge of the 'episcopate', which stands for, since the earliest days of the Church, vigilance and unity" (16).

There are many other aspects of conversion that we would like to speak to you about. But we shall conclude by urging you to take back to your people an uplifting message of confidence, which is: "Christ Jesus our hope" (17). In the power of his Resurrection, through the strength of his word, exhort the faithful to continue the life-long process of conversion, well aware that: "Eye has not seen, ear has not heard, nor has it so much as dawned on man what God has prepared for those who love him" (18).

Venerable Brothers: we thank you deeply for your partnership in the Gospel and we ask the Lord Jesus to renew you in his love. And to all your priests and deacons, your religious and laity we send our greeting of peace and our Apostolic Blessing: in the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Spirit. Amen.

10 Norm 3.
11 Cf. General Audience, 23 March 1977.
12 AAS 68 (1976), p. 410.
13 Cf. *Lumen Gentium*, 30.
14 Cf. General Audience, 3 April 1974, 12 March 1975.
15 AAS 35 (1943), p. 235.

4564

1978 APR 23.-PAULUS VI, NUNT. AAS 70 (1978) 341-345

Nuntius scripto datus die ad rectam instrumentorum Communicationis socialis usum provehendum toto catholico orbe dicato:

De relationibus inter 'communicatorem' et 'receptorem' mediorum communicationis socialis deque receptoris exspectationibus, iuribus atque muneribus

Venerabili Fratelli e Figli carissimi, Costituisce un appuntamento importante per il Popolo di Dio l'annuale Giornata delle Comunicazioni Sociali, dedicata – come ben sapete – ad una riflessione specifica intorno alla funzione e all'uso degli strumenti, che servono appunto alle comunicazioni sociali, e che i Padri del Concilio Vaticano II non hanno esitato a definire "mirabili". Chi può, infatti, misurare l'influsso che questi mezzi moderni sono in grado di esercitare sull'opinione pubblica, orientandone le valutazioni e condizionandone le scelte, grazie alla loro larga capillare diffusione, a tecniche ogni giorno più perfezionate, ai tempi di utilizzazione sempre più prolungati?

Non può, dunque, suscitare meraviglia il fatto che la Chiesa segua con crescente interesse gli sviluppi di un fenomeno culturale di così vasta portata e che non si stanchi di richiamare, con materna sollecitudine, chi ne è protagonista o partecipe, alla coscienza delle proprie responsabilità. Mossi da questa medesima ansia pastorale, Noi abbiamo scelto come tema dell'odierno Messaggio l'esame delle attese, dei diritti e dei doveri del cosiddetto "recettore", cioè del destinatario delle comunicazioni sociali, al quale ovviamente riguardiamo dall'angolatura che Ci è propria: quella del personalismo cristiano, che in ciascuna creatura umana sa ravvisare una vivente immagine di Dio (1), la quale è, pertanto, portatrice per un provvidenziale disegno di un proprio trascendente destino.

La prima attesa dei "recettori", che merita di essere rilevata e valorizzata, è l'aspirazione al colloquio (2). Lo spazio che i giornali e le emittenti radiotelevisive riservano alla corrispondenza con i propri let/tori, ascoltatori, spettatori, risponde 342
solo parzialmente a questo legittimo desiderio, perché si tratta sempre di casi isolati, mentre tutti i "recettori" sentono il bisogno di poter esprimere, in qualche modo, la propria opinione ed offrire un contributo di idee e di proposte personali. Ora, assicurare questo colloquio, favorirlo ed indirizzarlo verso i problemi di maggiore importanza, significa per i "comunicatori" stabilire un continuo e stimolante contatto con la società, e portare gli stessi "recettori" ad un livello di attiva corrispondenza.

La seconda esigenza è quella della verità: si tratta di un diritto fondamentale della persona, radicato nella stessa natura umana e strettamente collegato con quell'istanza di partecipa-

1 Cfr. *Gen* 1, 26.
2 Cfr. Lettera Enciclica *Ecclesiam Suam*, AAS 56 (1964), p. 659.

http://www.obrascatolicas.com

zione, che l'odierna evoluzione tende a garantire a ciascun membro della società. Tale aspirazione riguarda in maniera diretta anche i mezzi d'informazione, dai quali i destinatari hanno diritto di attendersi tempestività, onestà, ricerca dell'oggettività, rispetto della gerarchia dei valori e, quando si tratti di spettacoli, la proposta di un'immagine veritiera dell'uomo sia come singolo che come parte di un determinato contesto sociale.

Né si può sottovalutare l'aspirazione dell'uomo moderno allo svago e al riposo per il recupero delle forze e dell'equilibrio psichico, messo a dura prova dalle condizioni non di rado snervanti che la vita e il lavoro oggi impongono: anche questo è un desiderio legittimo, che si apre a prospettive spirituali, tra le quali ha rilevante importanza l'attenzione alla problematica religiosa e morale. I cristiani sanno che questa problematica, sotto l'impulso dello Spirito conduce l'uomo alla pienezza del proprio supremo destino.

Per soddisfare queste aspirazioni si richiede la responsabile collaborazione dello stesso "recettore", il quale deve assumere una parte attiva nel processo formativo della comunicazione. Non si tratta di creare dei gruppi di pressione, inasprendo ancora confronti e tensioni del tempo presente, ma d'impedire che, al posto di una "tavola rotonda della società" a cui tutti abbiano un giusto accesso secondo la propria preparazione e l'importanza degli argomenti di cui sono latori, subentrino gruppi non rappresentativi, che potrebbero fare un uso unilaterale, interessato e restrittivo degli strumenti in loro possesso. E' da auspicare, invece, che tra "comunicatori" e "recettori" si instauri un vero ed autentico rapporto, o colloquio (3). Ciò significa che siete voi, cari let/tori, ascoltatori, 343
spettatori, che dovete apprendere il linguaggio dei mezzi della comunicazione sociale, pur se difficile, onde essere in grado di interloquire efficacemente. Voi dovete sapere scegliere bene il vostro giornale, il libro, il film, il programma radiotelevisivo, consapevoli che dalla vostra scelta – come da una scheda di voto – dipenderà l'incoraggiamento e l'appoggio, anche economico, come il rifiuto per un determinato genere e tipo di comunicazione (4). Bisogna, pertanto, tener presente quanto sia complessa la realtà delle comunicazioni moderne, nelle quali, per loro natura – e non di rado per una voluta strumentalizzazione – il vero può riuscire mescolato al falso, il bene al male. Non c'è, infatti, nessuna verità, nessuna cosa sacra, nessun principio morale, che non possa essere, direttamente o indirettamente, intaccato o contestato nell'ampio discorso di dette comunicazioni. Voi dovete, pertanto, dar prova anche di una vigile capacità di discernimento e di confronto con gli autentici valori etico-religiosi, apprezzando ed accogliendo gli elementi positivi ed escludendo quelli negativi.

Questa triplice capacità che il "recettore" deve oggi acquisire per essere un cittadino maturo e responsabile – la capacità, cioè, di comprendere il linguaggio dei mass-media, di scegliere opportunamente e di saper giudicare – determina il dialogo con il "comunicatore". Tale dialogo deve, poi, trovare le forme adatte, corrette e rispettose ma franche anche e decise, per intervenire, allorché lo richiedano le circostanze.

Noi non ignoriamo le difficoltà che, nella concreta situazione del mondo contemporaneo, ogni "recettore", a cominciare da quello cristiano, incontra nell'assicurarsi le necessarie capacità per l'esercizio dei suoi diritti e dei suoi doveri, in conformità con le proprie aspirazioni. Ma, se è vero che il futuro della famiglia umana dipende, in vasta misura, dall'uso che essa saprà fare dei propri mezzi di comunicazione, è necessario riservare alla formazione del "recettore" una considerazione prioritaria sia nell'ambito del ministero pastorale, sia, in generale, nell'opera educativa.

La prima educazione in questo campo deve avvenire all'interno delle Famiglie: capire, scegliere e giudicare i mezzi di comunicazione sociale deve rientrare nel quadro globale della formazione alla vita. Ai genitori spetta, perciò, il compito di aiutare i propri figli ad operare le scelte, a maturare un
344 giudizio, a dialogare con i "comunicatori". /

Questa formazione deve, poi, continuare nella Scuola: il Concilio Ecumenico Vaticano II ne fa un obbligo specifico per le Scuole cattoliche di ogni grado (5) e per le Associazioni di ispirazione cristiana e di carattere educativo, aggiungendo in particolare: "Per ottenere più speditamente un tale scopo, nella catechesi si curino l'esposizione e la spiegazione della dottrina e della disciplina cattolica su questa materia (6). Gli Insegnanti non devono dimenticare che la loro attività pedagogica si svolge in un contesto, nel quale tante trasmissioni e tanti spettacoli, che toccano la fede e i principi morali, raggiungono quotidianamente i loro alunni, che hanno, quindi, bisogno di continue e illuminate spiegazioni o rettifiche.

Le Comunità credenti locali, infine, devono aiutare i propri componenti nella scelta, nella comprensione e nel giudizio. Noi facciamo appello alla stampa cattolica, agli altri mezzi a disposizione delle Diocesi, delle Parrocchie e delle Famiglie Religiose, perché diano il più ampio spazio all'informazione sui programmi delle comunicazioni sociali, raccomandino o sconsiglino, adducendo le motivazioni opportune che consentano ai fedeli di orientarsi in piena conformità alla dottrina e alla morale evangelica. I cristiani e, particolarmente, i giovani devono tener presente che si tratta, in ultima analisi, di una responsabilità personale, e che dalle scelte da essi fatte dipende la santità della loro vita, l'integrità della loro fede, la ricchezza della loro cultura, e, di riflesso, il contributo allo sviluppo generale della società. La Chiesa può e deve informarli ed aiutarli, ma non può sostituire le loro personali e coerenti decisioni.

Il compito, come ben si vede, è complesso ed estremamente impegnativo. Soltanto la generosa collaborazione di tutti potrà far sì che i mezzi della comunicazione sociale non solo abbandonino atteggiamenti ed espressioni, purtroppo non infrequenti, che sanno di violenza, di erotismo, di volgarità, di egoismo e di ingiustificati interessi di parte, ma giungano ad offrire una informazione ampia, sollecita e veritiera e, per quanto riguarda gli spettacoli, un sano divertimento sul piano culturale e spirituale, contribuendo così in modo efficace a quell'umanesimo plenario, che sta sommamente a cuore alla Chiesa (7). /
345

Nell'incoraggiare l'impegno di quanti si dedicano a nobilitare questo speciale servizio, noi invochiamo per essi e per tutti coloro che parteciperanno alla celebrazione della XII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali l'abbondanza dei doni dello Spirito Santo ed impartiamo loro di cuore la propiziatrice Benedizione Apostolica.

Dal Vaticano, 23 Aprile dell'anno 1978, decimo quinto del Nostro Pontificato. - PAULUS PP. VI.

6 *Ibid.*

7 Lettera Enciclica *Populorum Progressio*, AAS 59 (1967), n. 42, p. 278; cfr. anche n. 14, p. 264.

4565

1978 APR 24.-PAULUS VI, CONST. AAS 70 (1978) 385-386

SANCTAE MARIAE A PATROCINIO BONAERENSIS UCRAINORUM

Exarchatus apostolicus pro fidelibus Ucrainis in Argentina degentibus ad dignitatem eparchiae evehitur

PAULUS EPISCOPUS

Servus Servorum Dei - Ad perpetuam rei memoriam

Cum, praeterito exeunte saeculo, haud pauci a Galitiae terris ad latissimas Argentinae oras appulissent, operis impendendi causa vitaeque prosperitatis inveniendae; cumque iis deinceps alii tam plurimi se adiunxissent, ut, ad eorum spirituales necessitates aptius consulendum, oportuerit peculiaris constitueretur pro cunctis fidelibus Ucrainis ea in natione degentibus exarchatus apostolicus, Nos ad altiora et digniora procedi posse censuimus, eundem videlicet exarchatum ad eparchiae dignitatem attollendo. Magnopere enim fore speramus ut vel maiores etiam accessiones res catholicae ibi locorum accipiant. Ex sententia igitur Episcoporum Conferentiae Argentinae atque Venerabilis Fratris qui est in ea Natione Nuntius Apostolicus, ea accipientes quae Venerabilis Frater Noster S. R. E. Cardinalis Praefectus a Publicis Ecclesiae / 386
Negotiis rettulit, apostolica Nostra potestate sequentia decernimus et iubemus. Exarchatum apostolicum quem diximus ad eparchiae gradum et dignitatem evehimus, cui erit nomen *Sanctae Mariae a Patrocinio Bonaërensis Ucrainorum*. Eam praeterea suffraganeam facimus metropolitanae Sedi Bonaërensi, donec provincia ecclesiastica Ucrainis fidelibus propria erigatur. Eparchiae sedes in urbe Bonaëropoli erit, in qua sacer Praesul domicilium suum habebit et templum cathedrale. Consultores eparchiales deligantur, qui Eparchae assistant consilio

3 Cfr. Istruzione Pastorale *Communio et Progressio*, in AAS 63 (1971), n. 81, p. 623.

4 Cfr. *Ibid.*, n. 82, p. 624.

5 Cfr. Decr. *Inter mirifica*, n. 16.

et opera. Alumni in sortem Domini vocati sedulo curentur et, iudicio Eparchae ipsius, ad magis aptum Seminarium sive pro ecclesiastica sive pro rituali formatione mittantur, usque dum proprium condatur. Sic denique constitutae eparchiae atque eius sacro Praesuli omnia iura et privilegia concedimus, obligationes imponimus, quae in Apostolicis Litteris "Cleri Sanctitati", die II mensis Iunii anno MCMLVII datis, de ritibus orientalibus deque personis recensentur a can. 392 ad can. 526, nencnon Sacrosancti Concilii Vaticani II decretis et quovis alio Apostolicae Sedis documento exinde prolato continentur. Hanc vero Constitutionem Apostolicam nunc et in posterum efficacem esse et fore volumus, contrariis haud obstantibus.

Datum Romae, apud S. Petrum, die vicesimo quarto mensis Aprilis, anno Domini millesimo nongentesimo duodeoctogesimo, Pontificatus Nostri quintodecimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.* Petrus Paulus Card. PHILIPPE, *S. Congr. pro Ecclesiis Orientalibus Praefectus.* Eugenius Sevi, *Proton. Apost.* Marcellus Rossetti, *Proton. Apost.*

4566

1978 MAI 2.-CONV. cum HELVETIA. AAS 70 (1978) 468-470

Conventio Additicia inter Apostolicam Sedem et Consilium Foederatarum Helvetiae Civitatum de Dioecesi Basiliensi

LE SAINT-SIEGE et LE CONSEIL FEDERAL SUISSE

en son nom propre et au nom des Cantons de Lucerne, Berne, Soleure, Zoug, Argovie, Thurgovie et Bâle-Campagne,

Vu la Convention du 26 mars 1828 entre le Saint-Siège et les Hauts Etats de Lucerne, Berne, Soleure et Zoug sur la réorganisation et nouvelle circonscription de l'Evêché de Bâle,

eu égard à la Convention du 2 décembre 1828 entre le Nonce Apostolique et le Conseil d'Etat d'Argovie sur l'accession du Haut Canton d'Argovie au Diocèse de Bâle nouvellement organisé,

eu égard à la Convention du 11 avril 1929 entre le Nonce Apostolique et le Conseil d'Etat de Thurgovie sur l'accession du Haut Etat de Thurgovie au Diocèse de Bâle nouvellement organisé,

eu égard à la déclaration du 6 octobre 1929 du Grand Conseil du Canton de Bâle portant adhésion à la convention précitée du 26 mars 1928 pour les communes catholiques du district de Birseck,

eu égard à la Convention du 11 juin 1864 entre le Chargé d'affaires du Saint-Siège et le Président du Conseil exécutif du Canton de Berne concernant l'incorporation de l'ancienne partie du Canton de Berne au Diocèse de Bâle,

vu les décisions du Grand Conseil du Canton de Bâle-Ville et du Grand Conseil du Canton de Schaffhouse autorisant l'accession de leur canton à l'Evêché de Bâle et tendant à réa-
469 liser l'adhésion des deux cantons à la convention de 1828,/

désireux d'adapter la convention précitée du 26 mars 1828 à des situations nouvelles,

ont résolu de conclure une convention additionnelle et ont désigné à cet effet pour leurs plénipotentiaires respectifs, savoir:

Le Saint-Siège, Son Excellence Monseigneur Ambrogio Marchioni, Archevêque titulaire de Severiana, Nonce Apostolique en Suisse,

Le Conseil Fédéral suisse, Monsieur l'Ambassadeur Emanuel Diez, Chef de la Direction du droit international public du Département politique fédéral et Monsieur Alfred Wyser, Conseiller d'Etat du Canton de Soleure, lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs trouvés en bonne et du forme, sont convenus des dispositions suivantes:

Art. 1. Les populations catholiques des Cantons de Bâle-Ville et de Schaffhouse sont réunies au Diocèse de Bâle, ainsi que la population catholique de l'ensemble du Canton de Bâle-Campagne.

Art. 2. *a*) Pour chacun des Cantons de Bâle-Campagne, de Bâle-Ville et de Schaffhouse sera nommé un chanoine non résidant.

b) La nomination du chanoine non résidant au Chapitre cathédral aura lieu d'après la procédure prévue à l'article 12 de la convention du 26 mars 1828 pour le Canton de Berne. Tout ce qui a été accordé à ce dernier canton relativement a cette procédure s'appliquera aussi aux Cantons de Bâle-Campagne, de Bâle-Ville et de Schaffhouse.

Art. 3. *a*) Les Cantons de Bâle-Campagne, de Bâle-Ville et de Schaffhouse perticiperont à tous les droits et avantages accordés par la convention du 26 mars 1928 aux autres cantons contractans. Ils assumeront toutes les charges et obligations stipulées pour les autres cantons.

b) Tout canton non signataire mais situé sur le territoire de la cir/conscription ecclésiastique du Diocèse de Bâle pour- 470
ra adhérer à la convention du 26 mars 1828 modifiée par la présente convention additionnelle.

Art. 4. Le serment à prêter par l'Evêque du diocèse aux termes de l'article 14 de la convention du 26 mars 1828 est remplacé par la déclaration solennelle suivante:

"Devant les représentants des cantons dont se compose le Diocèse de Bâle, je promets, comme il convient à un évêque, fidélité à la Confédération suisse et aux dits cantons. Je m'engage à faire tout ce qui est en mon pouvoir pour favoriser dans mon Diocèse la bonne entente entre l'Eglise Catholique Romaine et l'Etat ainsi que la paix religieuse et le bien-être du peuple suisse".

Art. 5. La présente convention additionnelle sera ratifiée et les instruments de ratification seront échangés aussitôt que possible à Berne. Elle entrera en vigueur le jour de l'échange des instruments de ratification.

En foi de quoi, les plénipotentiaires susnommés ont signé la présente convention addittionnelle.

Fait à Berne, le 2 mai 1978, en deux exemplaires originaux rédigés en langue française. - Pour *le Saint-Siège*: Ambrogio Marchioni, Archevêque de Severina, *Nonce Apostolique*. Pour *le Conseil fédéral suisse:* Diez. A. Wyser.

Conventione additicia inter Apostolicam Sedem et Consilium Foederatorum Helvetiae Civitatum rata habita, die XIX mensis iulii anno MCMLXXVIII ratihabitionis instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, id est a die XIX mensis iulii anno MCMLXXVIII, huiusmodi Conventio inter Apostoloicam Sedem et Consilium Foederatorum Helvetiae Civitatum vigere coepit, ad normam articuli V eiusdem Pactionis.

4567

1978 MAI 11.-PAULUS VI, MOT. PR. AAS 70 (1978) 441-442

Litterae Apostolicae Motu proprio datae:

De sacri Pallii concessione moderanda in Ecclesia Latina

PAULUS PP. VI

Inter eximia episcopalis officii insignia, quibus variae, primo per Europam deinde per orbem, Ecclesiae earumque Antistites ab Apostolica Sede inde a remotissimis temporibus decorari meruerunt, usus Pallii, de veneranda Beati Petri Apostoli confessione sumpti[1], merito numeratur.

Quamquam vero Pallium, "quod significat potestatem archiepiscopalem"[2], "solis de iure competit Archiepiscopis"[3], quandoquidem per eius traditionem "pontificalis officii plenitudo cum archiepsicopalis nominis appellatione confertur"[4], attamen, uti ex historicis monumentis constat[5], perrexerunt Romani Pontifices, pristinum morem secuti, Pallii archiepiscopalis honore non modo episcopales Ecclesias quae locorum commendatione, historiae vetustate et immutata in Petri Cathedram observantia enitebant ad earum splendorem augendum cumulandumque perpetua concessione decorare, sed etiam praestantia illustrium Epi-
scoporum merita personali privilegio cohonestare[6]./ 442

Cum autem Sacrosanctum Concilium Vaticanum II statuisset ut iura ac privilegia Metropolitarum novis

1 Cfr. Pontificale Romanum, pars prima, editio typica, Romae 1962, p. 92.

2 Can. 275 C. I. C.

3 Benedictus XIV, *De Synodo dioecesana*, lib. II, 6, n. 1.

4 Benedictus XIV, Const. *Ad honorandam*, 27 martii 1754, § 17.

5 Cfr. Benedictus XIV, *De Synodo dioecesana*, l. c.

6 Cfr. Benedictus XIV, Const. *Inter conspicuos*, 29 aug. 1744, n. 18.

http://www.obrascatolicas.com

aptisque normis definirentur[7], censuimus interea, quoad Pallii concessionem, privilegia et consuetudines recognoscere, quo luculentius ostenderetur idem esse signum potestatis metropolitanae[8].

Quapropter, auditis quorum interest Romanae Curiae Dicasteriis et Commissionibus Codici Iuris Canonici et Codici Iuris Canonici Orientalis recognoscendis eorumque sententiis mature perpensis, certa scientia, suprema et Apostolica auctoritate Nostra, pro universa Ecclesia Latina statuimus ut deinceps sacrum Pallium, abrogatis omnibus privilegiis et consuetudinibus quibus tum quaedam Ecclesiae particulares tum nonnulli Praesules singulari beneficio nunc fruuntur, tantummodo Metropolitis competat et Patriarchae Hierosolymitano latini ritus[9].

Ad ecclesias Orientales vero quod attinet canonem 322 Litteris Apostolicis "Cleri Sanctitati" contentum[10] abrogamus.

Indulgemus attamen ut Archiepiscopi et Episcopi, qui hactenus Pallio decorantur, eodem frui pergant donec Pastores Ecclesiarum in praesenti ipsis commissarum perstabunt.

Usus autem sacri Pallii in ordinatione episcopali Summi Pontificis electi, qui nondum sit Episcopus, iure[11] tribuitur Decano Sacri Cardinalium Collegii aut illi Cardinali ad quem ritus ordinationnis, ad normam Constitutionis Apostolicae "Romano Pontifici eligendo"[12], celebrare spectat.

Hae normae a die, quo Actis Apostolicae Sedis vulgabuntur, vigere incipient.

Quaecumque vero a Nobis hisce Litteris, motu proprio datis, decreta sunt, ea omnia rata ac firma esse iubemus, contrariis quibusvis, etiam specialissima mentione dignis, non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XI mensis Maii, anno MCMLXXVIII, Pontificatus Nostri quinto decimo. - PAULUS PP. VI.

7 Conc. Oecum. Vat. II, Decr. de past. Episcop. munere in Ecclesia *Christus Dominus*, n. 40; AAS 58 (1966), p. 694.
8 Cfr. Can. 275 C. I. C.
9 Cfr. Pius IX, Litt. Apost. *Nulla celebrior*, 23 iul. 1847: *Acta Pii IX*, pars I, vol. 1, p. 62.
10 Cfr. AAS 49 (1957), p. 529.
11 Cfr. Can. 239 § 2, C. I. C.
12 AAS 67 (1975), pp. 644-645.

Adn. M. COSTALUNGA in L'Osservatore romano, 21 luglio 1978 p. 1, et in Notit. 14 (1978) 321-323; L. de ECHEVERRIA in REDC 34 (1978) 330-344; P. TOCANEL in Apoll 51 (1978) 346-350.

4568

1978 MAI 14.-PAULUS VI, NUNT. AAS 70 (1978) 345-349

Nuntius scripto datus occasione oblata diei, qui per totum catholicum orbem ad missionales res provehendas celebrabitur:

De ratione, formis modoque exercendi cooperationem missionalem inter diversa Ecclesiae membra

A tutti i nostri Fratelli e Figli in Cristo! Tra le sollecitudini del nostro ministero apostolico sono particolarmente presenti al nostro spirito la premura in favore delle Missioni e lo studio dei derivanti problemi, sia per l'importanza che la causa missionaria ha nella realtà viva della Chiesa, sia per la sensibilità e la generosità che al riguardo è dimostrata, con crescente fervore, da tutto il Popolo di Dio.

Riprendiamo, pertanto, molto volentieri questo inesauribile tema in occasione della Giornata Missionaria Mondiale, anche perché siamo sicuri che le considerazioni che faremo, come i suggerimenti che proporremo, saranno oggetto di diligente riflessione da parte dei Sacerdoti, dei Religiosi e di tutti i cooperatori delle Missioni Cattoliche.

Il tema sul quale desideriamo richiamare l'attenzione è appunto quello della cooperazione, intesa come l'aiuto specifico e diretto che si offre per l'evangelizzazione nei luoghi di missione. Speriamo così che più chiare ed urgenti risulteranno le motivazioni e i criteri di un tale impegno ecclesiale.

Parlando di cooperazione missionaria, bisogna tener presente anzitutto, quale sia lo scopo primario dell'azione della Chiesa: l'annuncio e la diffusione del Vangelo del suo divin Fondatore. L'aiuto all'evangelizzazione, pertanto, non può essere solo ridotto ad un'opera di umana civilizzazione, o – come osservammo nel Messaggio dello scorso anno – alla promozione del "terzo mondo". L'aiuto dei fedeli deve / dirigersi con prioritaria preferenza, all'evangelizzazione vera e propria, alla cosiddetta prima evangelizzazione, per fare in modo che in ogni comunità umana siano posti e siano ben visibili i segni permanenti della presenza salvifica di Gesù Cristo per mezzo della Chiesa, la quale è "sacramento universale di salvezza" (1). 346

Avverte, infatti, il Concilio Vaticano II che "fine specifico dell'attività missionaria è l'evangelizzazione e la fondazione della Chiesa in quei popoli e gruppi, in cui essa ancora non esiste" (2).

E', dunque, in questa prospettiva che s'inquadra il necessario aiuto che si chiede a tutti i cristiani.

Accade, tuttavia, di frequente che all'azione evangelizzatrice debbano accompagnarsi iniziative di urgente necessità, dirette allo sviluppo materiale e culturale delle persone e dei popoli in via di sviluppo. Ma anche in questi casi è necessario conservare all'annuncio del Vangelo e alla fondazione delle Chiese locali il carattere preminente, in modo che l'aiuto tecnico o economico appaia come logica conseguenza della predicazione della legge dell'amore, appresa alla scuola di Cristo. Il soccorso recato dai Missionari si presenterà, allora, nella forma di dedizione squisitamente fraterna, per cui, anche dove Gesù Cristo non si è ancora manifestato nella sua trascendente pienezza, il seme è già gettato, e la porta alla successiva predicazione è già aperta.

Ora, per poter attuare questo piano operativo, occorre che ci sia la corresponsabilità di tutto il Popolo di Dio, ed è questa una prestazione urgente che spetta a quanti presiedono a ciascuna delle Comunità, in cui si articola la Chiesa. I primi chiamati a collaborare sono i Sacerdoti, i Religiosi ed i laici che vogliono vivere in coerenza la loro vocazione battesimale. Senza questa dimensione missionaria l'aiuto che dalle antiche Chiese giunge ai singoli individui e ai popoli bisognosi potrebbe perdere quel valore di gratitudine a Dio per il dono inestimabile della fede e di autentico amore del prossimo, quale gli stessi offerenti intendono.

La predicazione del Vangelo non può limitarsi all'annuncio formale della Parola di Dio, ma deve tendere, altresì, alla creazione della Comunità cristiana, ponendola in condizione di "provvedere da sola, per quanto è possibile, alle proprie necessità" (3), che sono, primariamente, / il continuo e ordi- 347
nato incremento delle vocazioni sacerdotali e religiose, l'avvio e lo sviluppo di adeguate iniziative sul piano religioso, culturale, assistenziale, ecc. L'aiuto missionario dei fedeli dovrà, dunque, essere orientato verso queste Chiese particolari di più recente fondazione, le quali, attesa una tale origine, hanno bisogno del calore dell'effettiva comunione e del concreto soccorso delle Chiese sorelle.

Tale preferenza dell'indirizzo caritativo, ben lungi dal far dimenticare le altre istituzioni missionarie esistenti nel mondo, è garanzia, per la generosità che in essa si rivela, della protezione della Provvidenza divina.

Tra le forme di assistenza alle Chiese giovani è da ricordare quella piuttosto diffusa, al giorno d'oggi, del cosiddetto "gemellaggio": un fatto, questo, da giudicare come autentico e positivo, quando con esso non si dimentica lo scopo fondamentale della cooperazione, diretta alle necessità urgenti di tutta la Chiesa missionaria. Sta di fatto, però, che alcune Chiese, pur bisognose di assistenza, hanno una certa esitazione per il "gemellaggio", quasi che temano di ricevere aiuto da una Chiesa particolare, mentre preferiscono quello, rispettoso ed anonimo, proveniente dalla Chiesa universale. Da simile atteggiamento può seguire che alcune Chiese giovani finiscono per essere dimenticate.

Vogliamo, pertanto, ribadire il principio che ogni Chiesa locale, sia di antica che di recente fondazione, deve sentire l'urgenza di essere evangelizzatrice, cioè attiva ed alacre nel suscitare ed animare le diverse iniziative di apostolato. In questo contesto, la giovane Chiesa, mentre deve esprimere riconoscenza alla Comunità ecclesiale che le viene in soccorso, lungi dall'essere, per così dire, atrofizzata nel suo movimento

1 Decr. *Ad gentes*, n. 1.
2 *Ibid.*, n. 6.
3 Decr. *Ad gentes*, n. 15.

di crescita, sentirà anch'essa il bisogno di una sua collaborazione generosa per la crescita della Chiesa in tutto il mondo.

E' anche da tener presente, a tale proposito, che il progresso economico in alcune regioni, nelle quali il cristianesimo si è stabilito da tempo, consente il sorgere e il fiorire di istituzioni qualificate per l'assistenza e la beneficenza. Tuttavia, i responsabili di siffatti organismi non sempre sono in grado d'individuare, tra i destinatari dei soccorsi, quelli che ne sono più bisognosi; altre volte l'intervento benefico, per insufficiente intesa tra l'istituzione erogante e le comunità aiutate, non consegue l'effetto auspicato: quello di sviluppare il senso di vigile responsabilità nella creazione delle proprie strutture.

Appunto per ovviare ai rischi di un aiuto che potrebbe di-
348 mostrarsi / particolaristico e dispersivo, risulta evidente l'opportunità che ci sia un superiore coordinamento tra le varie forme di soccorso e di assistenza.

Lo spirito dell'aiuto, che noi vogliamo raccomandare e promuovere, è precisamente quello delle Pontificie Opere Missionarie, la cui importanza abbiamo più volte posta in rilievo. Queste Opere, infatti, sono nate nel seno stesso della Comunità cristiana, allo scopo di incoraggiare la coscienza missionaria di tutto il Popolo di Dio, ed è stato per questa loro natura univesale e, letteralmente, cattolica che i nostri Predecessori hanno attribuito ad esse il titolo di Pontificie. Con tale denominazione, non semplicemente onorifica o decorativa, le Pontificie Opere Missionarie esprimono e testimoniano la totale loro disponibilità nel prestare aiuto fedele a Colui che "presiede alla carità universale". Atteso il loro carattere pontificio, le medesime Opere sono anche episcopali, cioè al servizio della collegialità episcopale e di ogni singolo Vescovo, in quanto questi è principio di unità nelle propria Chiesa locale e responsabile nell'evangelizzazione universale. Tali Opere sono, dunque, nell'ambito della cooperazione missionaria, il mezzo privilegiato a disposizione di tutto il Popolo di Dio.

Se nell'attività missionaria diretta la preferenza va agli Istituti sotto la direzione dei Vescovi delle Chiese particolari, nella cooperazione missionaria la priorità, da parte della Comunità cristiana, spetta alle Pontificie Opere Missionarie. A ragione veduta, perciò, il Concilio Vaticano II ha affermato che "a queste Opere deve essere giustamente riservato il primo posto, perché costituiscono altrettanti mezzi sia per infondere nei cattolici, fin dalla più tenera età, uno spirito veramente universale e missionario, sia per favorire un'adeguata raccolta di sussidi a vantaggio di tutte le Missioni e secondo le necessità di ciascuna" (4).

L'annuncio e la diffusione del Vangelo, oggi più che mai, richiedono una programmazione a vasto raggio, comprensiva ed antiveggente, alla quale concorrano tutte le forze cattoliche, mentre il necessario lavoro di sintesi – come servizio del primato universale del Sommo Pontefice e della collegialità episcopale – è affidata al Dicastero missionario, al quale appunto "spetta di regolare e coordinare, in tutto quanto il mondo, sia l'opera missionaria in se stessa, sia la cooperazione
349 missionaria" (5). /

E' auspicabile, pertanto, che nel programma di rinnovamento pastorale che si va attuando nelle diverse Nazioni e Diocesi, sia riconosciuto alle Pontificie Opere Missionarie, che fanno capo alla S. Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli, l'effettivo posto preferenziale che il Concilio Vaticano II e noi abbiamo ad esse confermato. In tal modo, l'aiuto qualitativo e quantitativo alla causa del Vangelo non registrerà soluzioni di continuo, sia per la maggiore diligenza tecnico-organizzativa dei promotori, sia per l'accresciuto senso di responsabilità da parte dei fedeli.

Con questi pensieri, Fratelli e Figli carissimi in Gesù Cristo, invochiamo su di voi e sul vostro impegno missionario i continui aiuti della divina assistenza, mentre di gran cuore impartiamo la propiziatrice Benedizione Apostolica.

Dato a Roma, presso San Pietro, nella Solennità di Pentecoste, 14 maggio dell'anno 1978, decimoquinto del Nostro Pontificato. - PAULUS PP. VI.

4 Decr. *Ad gentes*, n. 38.
5 *Ibid.* n. 29.

4569

1978 MAI 14.-SS. CC. REL.-EP., NOR. AAS 70 (1978) 473-506

Notae directivae pro mutuis relationibus inter Episcopos et Religiosos in Ecclesia

Prooemium

Mutuae relationes inter varia populi Dei membra peculiarem animi attentionem his temporibus excitaverunt. Conciliaris enim doctrina de Ecclesiae mysterio et instantes humanae culturae mutationes ad huiusmodi maturitatem condiciones rerum perduxerunt, ut nova omnino enascerentur problemata, quorum nonnulla certe positiva, subtiliora tamen et implicata evaderent. In his vero mutuae inter Episcopos et Religiosos relationes ponendae sunt, quae specialem sollicitudinem suscitant. Nam sine dubio non parva admiratione afficietur, si quis tantummodo illud perpenderit – cuius vim intellegere operae pretium reapse esse videtur –, in toto scilicet terrarum orbe Religiosarum magis quam decies centena milia esse (1.000.000), nempe singulas sorores in ducenas quinquagenas (1/250) mulieres catholicas, ac Religiosorum circiter esse ducenta septuaginta milia (270.000); horumque sacerdotes tricenas quintas partes centesimas et sextam (36,6%) ex omnibus Ecclesiae sacerdotibus constituere, immo in quibusdam regionibus vel dimidiatum numerum exsuperare, sicut, ex. gr., in Africanis terris et in aliquot regionibus Americae Latinae.

Binae Sacrae Congregationes, pro Episcopis et pro Religiosis et Institutis Saecularibus, decimo exacto anno a promulgatione Decretorum *Christus Dominus* et *Perfectae caritatis* (d. 28 m. oct. a. 1965) Conventum Plenarium mixtum celebraverunt (dd. 16-18 m. oct. a. 1975), auditis et cooperantibus Conferentiis nationalibus Episcoporum, Con/siliis Religioso- 474
rum simul et Unionibus internationalibus Superiorum Praepositarumque Generalium. Hic vero Plenarius Conventus has praecipuas quaestiones aggressus est:

a) quid Episcopi ex Religiosis exspectent;
b) quid Religiosi ex Episcopis;
c) quaenam concreta media requirantur ad ordinatam ac fecundiorem operam inter Episcopos et Religiosos obtinendam sive in ambitu ipsius Dioeceseos sive in ambitu nationali et internationali.

Postea, criteriis generalibus statutis atque variis peractis additamentis ipsi rerum propositarum textui iam Patribus subiecto, Plenarius Conventus quemdam elaborandum textum decrevit, qui pastorales orientationes exhiberet.

Nunc exspectatum documentum in lucem edimus, quod redactum quoque est ex opera Sacrarum Congregationum pro Ecclesiis Orientalibus et pro Gentium Evangelizatione.

Argumentum actum definitos limites aperte habet: sermo enim fit in ipso de relationibus inter Episcopos et Religiosos cuiusvis ritus et cuiusvis territorii eo praesertim consilio, quo aptior fiat easdem exercendi modus. Illae directe respiciuntur relationes, quas inter locorum Ordinarios et Religiosorum Instituta necnon Societates vitae communis vigere oporteat; de Institutis Saecularibus, proinde, nihil directe dicitur, nisi quod ad generalia tantum principia spectat circa vitam consecratam (cfr. *PC*, 11) eorumque insertiones in Ecclesias particulares (cfr. *CD*, 33).

Textus duas complectitur partes, quarum una *doctrinalis* est, altera *normativa*; eiusque autem propositum illud est, ut linea quaedam directiva producatur, quae magis meliusque in dies efficaciam habeat applicandi renovantia principia Concilii Oecumenici Vaticani II.

Pars I: *Quaedam doctrinae elementa*

Priusquam definiantur aliquae pastorales ordinationes circa nonnullas exortas quaestiones in relationibus habendis inter Episcopos et Religiosos, brevis quaedam doctrinae synthesis ostendenda esse videtur, quae principia easdem relationes regentia determinare valeat. Horum autem principiorum compendiosa expositio amplam doctrinalem documentorum Concilii tractationem praesumit.

1. Concilium in lucem protulit singularem Ecclesiae constitutionis naturam, eam ostendens tamquam *Mysterium* (cfr. *LG*, 1). Inde enim / a Pentecostes die (cfr. *LG*, 4) in mundo 475
exstat Populus *novus* qui, a Spiritu Sancto vivificatus, adunatur in Christo in accessu ad Patrem (cfr. *Eph.* 2, 18). Huius autem Populi membra ex omnibus gentibus convocata sunt atque tam penitus ad unitatem coalescunt (cfr. *LG*, 9), ut haec quibuslibet sociologicis formulis simpliciter explicari nequeat: in ipsa quidem vera *novitas* inest, quae humanum ordinem transcendit. Itaque in hoc uno transcendentiae prospectu mutuas relationes inter varia Ecclesiae membra recte interpretari possumus. Elementum igitur, in quo haec originalis natura fundatur, est ipsius Spiritus Sancti praesentia: Ipse enim est vita et robur Populi Dei atque eius Communionis cohaesio,

http://www.obrascatolicas.com

eius missionis vigor, eius variorum donorum fons, eius mirabilis unitatis vinculum, eius potentiae creativae lux et pulchritudo, eius amoris flamma (cfr. *LG*, 4; 7; 8; 9; 12; 18; 21). Spiritualis enim et pastoralis redanimatio hisce recentioribus annis ex Spiritus Sancti praesentia – quam nonnulli quidem inquietantes abusus qui irrepserunt minime obscurare videntur – peculiare tempus privilegii manifeste exprimit (cfr. *Evangelii nuntiandi*, 75) propter renovandam nuptialem iuventutem Ecclesiae ad eius Domini diem versus prodeuntis (cfr. *Ap.* 22, 17).

2. In Ecclesiae mysterio unitas in Christo mutuam vitae communionem inter membra requirit. Nam *placuit Deo hominesnon singulatim, quasi mutua conexione seclusa, sanctificare et salvare, sed eos in populum constituere* (*LG*, 9). Ipsa vivificans Spiritus Sancti praesentia (cfr. *LG*, 7) organicam in Christo cohaesionem instruit: Ipse *Ecclesiam in communione et ministratione unificat, diversis donis hierarchicis et charismaticis instruit ac dirigit et fructibus suis adornat* (*LG*, 4; cfr. *Eph.* 4, 11-12; *1 Cor.* 12, 4; *Gal.* 5, 22).

Quod inter varia membra diversitatem affert – dona scilicet, officia, munera – velut reciprocum complementum est et reapse ordinatum ad unam communionem et missionem eiusdem *Corporis* (cfr. *LG*, 7; *AA*, 3). Sit igitur quis in Ecclesia Pastor, Laicus aut Religiosus, hoc secum non fert communis dignitatis membrorum differentiam (cfr. *LG*, 32), sed potius exprimit quasi quamdam commissuram nexuum ac functionum alicuius vivae compaginis.

3. *Novitas* Populi Dei, sub duplici eius aspectu, visibilis scilicet compagnis socialis et invisibilis praesentiae divinae in mutua utriusque intima conexione, ipso Christi mysterio comparanda esse videtur; quare *sicut natura assumpta Verbo*
476 *Divino ut vivum organum salutis, Ei in/dissolubiliter unitum, inservit, non dissimili modo socialis compago Ecclesiae Spiritui Christi, eam vivificanti, ad augmentum corporis inservit* (*LG*, 8; cfr. *Eph.* 4, 16). Mutua igitur duorum elementorum intima conexio illam confert Ecclesiae *sacramentalem* naturam, qua quemlibet prospectum simpliciter sociologicum ipsa prorsus excedit. Etenim Concilium affirmare potuit Populum Dei in mundo esse ut *sacramentum visibile salutiferae unitatis* (*LG*, 9; cfr. *LG*, 1; 8; 48; *GS*, 12; *AG*, 1; 5) pro omnibus populis et omnibus hominibus.

Praesentes autem sociales evolutiones culturaeque mutationes, quas nosmetipsi spectamus, etsi in Ecclesia exigunt, ut non pauci fortasse humani eius aspectus aptius renoventur, tamen ne minimum quidem detrimentum inferre valent huic ipsius peculiari structurae *universalis Sacramenti salutis*; immo illae quae ex mutationibus sunt promovendae simul efficient, ut clarius haec natura manifestetur.

4. Omnia membra, Pastores, Laici et Religiosi, participant, singula pro suo cuiusque modo, *sacramentalem* Ecclesiae naturam; itemque singula, iuxta munus ipsorum proprium, signum debent esse ac instrumentum sive *unionis cum Deo* sive *salutis mundi*. Omnes enim simul duplicem habent vocationis aspectum:

a) ad sanctitatem: *in Ecclesia omnes, sive ad Hierarchiam pertinent sive ab ea pascuntur, ad sanctitatem vocantur* (*LG*, 39);

b) ad apostolatum: Ecclesia tota *a Spiritu Sancto ad cooperandum compellitur, ut propositum Dei effectu compleatur* (*LG*, 17; cfr. *AA*, 2; *AG*, 1; 2; 3; 4; 5).

Propterea, antequam donorum et officiorum et munerum diversitas consideretur, ut fundamentum affirmanda est communis vocatio ad unionem cum Deo propter mundi salutem; quae quidem vocatio expostulat in omnibus, quasi signum participationis in ecclesiali communione, primatum *vitae in Spiritu*, quo haec in privilegio habentur: auditio Verbi, interior animi oratio, conscientia se pro membro totius *Corporis* gerendi ac unitatis sollicitudo, fidelis adimpletio propriae missionis, sui ipsius donum in servitio atque humilitas paenitentiae. Ex ipsa igitur communi baptismali vocatione ad *vitam in Spiritu* exigentiae clarificantes atque efficaciores influxus exoriuntur quoad relationes inter Episcopos et Religiosos habendas.

5. Organica inter varia Ecclesiae membra communio ita est ipsius Spiritus Sancti fructus, ut absolute praesumat historicum Iesu Christi inceptum eiusque paschalem exodum. Et-
477 enim Spiritus Sanctus est Spi/ritus Domini: Iesus Christus, *dextera Dei exaltatus* (*Act.* 2, 33), *Spiritum a Patre promissum in discipulos suos effudit* (*LG*, 5). Si Spiritus est veluti *anima* Corporis (cfr. *LG*, 7), Christus est revera *Caput* (cfr. *LG*, 7); ex utroque igitur procedit organica membrorum cohaesio (cfr. *1 Cor.* 12-13; *Col.* 2, 19). Ideo in his nequit esse vera erga Spiritum docilitas absque erga Dominum fidelitate, qui Illum mittit; a Christo enim *totum corpus, per nexus et coniunctiones subministratum et constructum, crescit in augmentum Dei* (*Col.* 2, 19).

Propterea organica Ecclesiae communio non est tantummodo *spiritualis*, id est quoquo modo enata a Spiritu Sancto atque suapte natura ecclesialibus quibuscumque muneribus prior eorumque parens, sed est simul *hierarchica*, quatenus vitali motu a Christo-Capite derivata. Dona ipsa a Spiritu illata utique sunt ex Christi voluntate et naturaliter ad compaginem Corporis directa, cuius functiones et actiones vivificentur. Christus *Corporis Caput est, principium, primogenitum ex mortuis, ut sit in omnibus primatum tenens* (cfr. *LG*, 7; *Col.*, 1, 15-18). Itaque organica Ecclesiae communio, sive in suo aspectu spirituali sive in hierarchica natura, a Christo Eiusque Spiritu simul originem vimque ducit. Recte igitur et iure Paulus Apostolus voces *in Christo* et *in Spiritu* intime ac vitaliter convergentes saepius enuntiavit (cfr. *Eph.* 2, 21-22; et passim in Epistolis).

6. Dominus ipse *in Ecclesia sua varia ministeria instituit, quae ad bonum totius Corporis tendunt* (*LG*, 18); ex quibus episcopale ministerium est ceterorum omnium fundamentum. Episcopi autem, in communione hierarchica cum Romano Pontifice, Collegium Episcopale constituunt, ita ut in solidum manifestent et ad effectum perducant Christi-Capitis munus in Ecclesia-Sacramento; nam *in Episcopis, quibus presbyteri assistunt, adest in medio credentium Dominus Iesus Christus, Pontifex Summus ...* (Episcopi) *ipsius Christi Magistri, Pastoris, et Pontificis partes sustinent et in eius persona agunt* (*LG*, 21; cfr. 27; 28; *PO*, 1; *CD*, 2; *PO*, 2). Nemo alius nisi Episcopus in Ecclesia organicam fecunditatis (cfr. *LG*, 18; 19), unitatis (cfr. *LG*, 23) et spiritualis potestatis (Cfr. *LG*, 22) functionem adeo fundamentalem explicat, ut in omnem ecclesialem activitatem influat. Quamvis enim in Populo Dei plurima alia munera ac incepta tribuantur explenda, tamen Romano Pontifici et Episcopis, sicut Capiti in Corpore, ministerium competit discriminandi vel componendi (cfr. *LG*, 21), quod secum fert specialium Spiritus donorum abundantiam ac peculiare charisma ordinandi diversa / munera in intima animi 478
docilitate erga unicum vivificantem Spiritum (cfr. *LG*, 12; 24; etc.).

7. Episcopus, cooperantibus presbyteris, fidelium communitati tripliciter inservit: docendo, sanctificando, gubernando (cfr. *LG*, 25-27; *CD*, 12-20; *PO*, 4-6). Non autem de tribus ministeriis agitur; sed, cum Christus in Nova Lege tria munera, et Magistri et Litantis et Pastoris, inter se radicitus confuderit, de ingenito uno et unico ministerio agitur. Itaque ministerium episcopale indivisa ratione in variis suis functionibus exerceri debet.

Sin autem res ipsae interdum postulaverint, ut unus ex tribus his aspectibus in evidentiore luce ponatur, numquam tamen reliqui duo separandi vel neglegendi erunt, ne intima totius ministerii ullo modo infirmetur integritas. Episcopus igitur non solum gubernat nec tantum sanctificat nec tantum docet, sed, presbyteris adiuvantibus, una atque indivisa ratione et docendi et sanctificandi et gubernandi gregem pascit. Proinde Episcopo, vi ipsius ministerii, specialiter respondendum est de omnium suorum fidelium in sanctitate incremento, prout ipse *praecipuus est dispensator mysteriorum Dei suique gregis perfector* secundum propriam uniuscuiusque vocationem (cfr. *DC*, 15); ergo etiam, et praesertim, secundum vocationem religiosam.

8. Spectatis Romani Pontificis et Episcoporum functionibus ac muneribus circa religiosorum praxim, concrete et clarius petefit ecclesialis eius dimensio, indubia scilicet vitae religiosae coniunctio cum Ecclesiae vita et sanctitate (cfr. *LG*, 44). Etenim Deus, sacra operante Hierarchia, Religiosos *consecrat* suo Ipsius altiori servitio in Populo Dei (cfr. *LG*, 44); itemque Ecclesia, per ministerium suorum Pastorum, *professionem religiosam non tantum sua sanctitate ad status canonici dignitatem erigit, sed eam ut statum Deo consecratum etiam actione sua liturgica exhibet* (*LG*, 45; cfr. *SC*, 80; 2). Praeterea Episcopi, ut membra Collegii Episcopalis, cum Summi Pontificis voluntate in his consentiunt: nempe in e-
(cfr. *LG*, 45), in regulis propositis authentice approbandis (cfr. *LG*, 45)), ita ut et agnoscatur et conferatur Institutis propria singulorum *missio* eorumque promoveatur sollicitudo in novis fundandis ecclesiis (cfr. *AG*, 18; 27) ac ipsis committantur, prout res postulaverit, peculiaria mandata et munera; in opera praestanda, ut Instituta *secundum spiritum Fundatorum crescant atque floreant, auctoritate sua invigilante et*
479 *protegente* (*LG*, 45); in praefinienda nonnullorum Insti/tutorum exemptione *ab Ordinariorum loci iurisdictione, intuitu utilitatis communis* (*LG*, 45) Ecclesiae universalis *et quo melius incremento et perfectioni religiosae conversationis consulatur* (*CD*, 35, 3).

9. Breves hucusque peractae considerationes super *communione hierarchica* in Ecclesia haud parum lucis afferunt ad relationes inter Episcopos et Religiosos excolendas:

a) *Caput* Corporis ecclesialis est Christus, Pastor aeternus, qui Petrum et Apostolos eorumque successores, videlicet Romanum Pontificem et Episcopos, praeposuit, eos sacramentaliter constituens ut sui ipsius *Vicarios* (cfr. *LG*, 18; 22; 27) atque congruis charismatibus replens; nec quisquam alius potestatem habet exercendi in Populum Dei ullum sive magisterii sive sanctificationis sive gubernationis munus, nisi cum illis participando et communicando.

b) *Anima* Corporis ecclesialis Spiritus Sanctus dicitur; nullum Populi Dei membrum, cuilibet explendo ministerio operam suam impendat, universa habet ipsum dona, officia, munera, sed cum ceteris convenire debet. Diversitas in Populo Dei sive donorum sive functionum simul conspirant seseque invicem complent in unam communionem ac missionem.

c) Episcopi, in communione cum Romano Pontifice, a Christo-Capite munus (*LG*, 21) accipiunt discernendi dona et competentias, multiplices vires simul ordinandi, Populum totum dirigendi, ut in mundo tamquam signum ac salutis instrumentum vivat. Ipsis igitur concreditum quoque est munus curandi religiosa charismata; eo magis quod indivisum ipsum pastorale ministerium *perfectores* totius gregis eos efficit. Itaque, vitam religiosam provehendo eamque iuxta proprias definitas notas protegendo, Episcopi genuinum implent munus pastorale.

d) Pastores omnes, haud immemores Apostoli exhortantis, ne sint *ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo* (*1 Pt.* 5, 3), recte conscii erunt de primatu *vitae in Spiritu*, quae postulat, ut simul sint *rectores* et *membra, partes* quidem, sed et *fratres*, fidei *magistri*, at praecipue *condiscipuli* coram Christo, *perfectores* utique fidelium, sed et veri *testes* suae ipsorum sanctificationis.

10. Status religiosus *non est intermedius inter clericalem et laicalem condicionem*; sed ex utraque parte exoritur quasi pro tota Ecclesia *peculiare donum* (cfr. *LG*, 43).

Ipse consistit in sequela Christi mediante publica evangelicorum consiliorum in vita communi professione, castitatis sci-
480 licet et paupertatis et / oboedientiae, et suscepta voluntate omnia reiciendi impedimenta, *quae a caritatis fervore et divini cultus perfectione retrahere* valeant (cfr. *LG*, 44). Religiosus enim Deo *summe dilecto totaliter mancipatur, ita ut ipse ad Dei servitium Eiusque honorem novo et peculiari titulo referatur*; quod eum *Ecclesiae eiusque mysterio speciali modo* coniungit ac impellit, ut indivisa deditione ad totius Corporis bonum operetur (cfr. *LG*, 44).

Exinde manifeste apparet vitam religiosam modum quemdam esse peculiarem participandi *sacramentalem* Populi Dei naturam. Consecratio enim eorum, qui religiosa vota profitentur, ad illud praesertim contendit, ut ipsi mundo praebeant visibile testimonium de inscrutabili mysterio Christi, quem in semetipsis revera exhibeant *vel in monte contemplantem, vel turbis Regnum Dei annuntiantem, vel aegrotos et saucios sanantem ac peccatores ad bonam frugem convertentem, vel pueris benedicentem et omnibus benefacientem, semper autem voluntati Patris qui eum misit oboedientem* (*LG*, 46).

11. Multa sunt ac diversa, secundum propriam cuiusque indolem, Religiosa Instituta in Ecclesia (cfr. *PC*, 7; 8; 9; 10); unumquodque autem suam propriam vocationem affert ut donum a Spiritu suscitatum, operam praestantibus *praeclaris viris ac mulieribus* (cfr. *LG*, 45; *PC*, 1; 2)., et a Sacra Hierarchia authentice approbatum.

Ipsum *Fundatorum charisma* (*Evang. test.* 11) videtur esse quaedam *Spiritus experientia*, propriis discipulis tradita, qui secundum eam viverent, eam custodirent altioremque redderent et constanter augerent simul cum Christi Corpore iugiter crescente. Propterea *Ecclesia propriam indolem variorum Institutorum religiosorum tuetur et fovet* (*LG*, 44); cfr. *CD*, 33; 35, 1; 35, 2 etc.). Haec autem *propria indoles* illum secum fert peculiarem quoque stilum sanctificationis et apostolatus, qui suam definitam traditionem ita constituit, ut eius obiectiva elementa convenienter deprehendi possint.

Necesse ergo est hoc tempore evolutionis culturalis et renovationis ecclesialis identitatem cuiusque Instituti adeo in tuto servari, ut vitari periculum possit non satis definitae cuiusdam condicionis, qua Religiosi in vitam Ecclesiae modo vago et ambiguo inserantur, cum in debita consideratione non habeantur definiti operandi modi eorum indolis proprii.

12. Quodvis authenticum charisma secum fert vim quamdam germanae novitatis in Ecclesiae vita spirituali atque peculiaris operositatis, / quae circumcirca incommoda fortasse vi- 481
detur et difficultates quoque suscitare potest, cum non semper ac statim facile sit dignoscere eius ortum a Spiritu.

Charismatica nota cuiusvis Instituti propria exigit, sive in Fundatore sive in ipsius discipulis, continuam recognitionem fidelitatis erga Dominum, docilitatis erga Spiritum Eius, animi ad rerum adiuncta prudenter intenti atque in signa temporum provide intuentis, voluntatis sese Ecclesiae inserendi, conscientiae oboediendi sacrae Hierarchiae, audaciae in rebus inceptis, constantiae sese donandi, humilitatis in rebus adversis perferendis: congrua vero genuini charismatis collatio cum novis rerum aspectibus et cum animi laboribus secum fert quemdam constantem historicum nexum inter ipsum charisma et crucem, quae, absque ulla repulsarum excusatione, perutilis est ad vocationis sinceritatem discernendam.

Singulis quoque Religiosis dona propria certe non desunt, quae quidem a Spiritu provenire solent eo consilio, ut ditetur, evolvatur et florescat Instituti vita in communitatis cohaesione et in testimonio renovationis exhibendo. Huiusmodi autem donorum agnitio eorumque rectus usus perpendentur ex ipsa eorum ostendenda congruentia sive cum Instituti communitaria conformatione sive cum Ecclesiae necessitatibus iuxta legitimae auctoritatis sententiam.

13. *Superiores* munus suum serviendi et dirigendi explent intra religiosum Institutum secundum propriam ipsius indolem. Eorum autem auctoritas a Spiritu Domini procedit in conexione cum sacra Hierarchia, quae canonice Institutum erexit eiusque specialem missionem authentice approbavit.

Nunc autem, spectata condicione communi cuncto Populo Dei, *prophetica scilicet, sacerdotali et regali* (cfr. *LG*, 9; 10; 34, 35; 36), utile videtur esse competentiam auctoritatis religiosae adumbrare, eam per analogiam comparando cum tripli-ci pastoralis ministerii perfunctione, scilicet docendi, sanctificandi et regendi, quin utraque auctoritas confundatur aut aequiparetur:

a) quoad *munus docendi*: Superiores Religiosi competentiam habent et auctoritatem *magistri spiritus* secundum evangelicam proprii Instituti conformationem; quare in eius ambitu veram explere debent *spiritualem directionem* totius Congregationis et singularum ipsius Communitatum; quam quidem ipsi perficient in sincera concordia cum authentico Hierarchiae magisterio, scientes sibi grave mandatum exse-
quendum esse in ambitu evangelicae formae a Fundatore 482
statutae. /

b) Quoad *munus sanctificandi*: Superiores peculiarem competentiam atque mandatum habent *perficiendi*, distinctis tamen muneribus, in iis quae ad incrementum vitae caritatis secundum Instituti propositum spectant, sive circa sodalium formationem, et initialem et continuam, sive circa communitatis et singulorum fidelitatem erga evangelica consilia iuxta Regulam exsequendam. Hoc vero munus, si recte expletum erit, putabitur a Romano Pontifice et ab Episcopis tamquam pretiosum auxilium in praecipuo eorum sanctificationis ministerio.

c) Quoad *munus regendi*: Superiores servitium explere debent propriam Communitatis vitam ordinandi, Instituti membra disponendi eiusque peculiarem missionem curandi et augendi atque providendi, ut idem actuose inseratur ecclesiali actioni sub Episcoporum ductu.

Exstat igitur *ordo Institutorum internus* (cfr. *CD*, 35, 3), qui proprium competentiae campum habet, ad quem genuina quaedam *autonomia* spectat, quae tamen in Ecclesia numquam ad *independentiam* redigi potest (cfr. *CD*, 35, 3 et 4). Congruus vero autonomiae gradus eiusque definita competentiae descriptio in iure communi atque in Regulis, seu Constitutionibus, uniuscuiusque Instituti continentur.

14. Ex his considerationibus circa religiosam vitam actis aliquas adnotationes explicativas desumere possumus:

a) Religiosi eorumque Communitates vocantur, ut in Ecclesia manifestum testimonium praebeant plenae exsistentiae atque primarius labor impendendus in propria eorum vivendi forma. Ipsi vero, quaecumque est propria sui Instituti indoles, consecrantur, ut palam profiteantur in Ecclesia-Sacramento *mundum transfigurari Deoque offerri non posse sine spiritu beatitudinum* (*LG*, 31).

http://www.obrascatolicas.com

b) Unumquodque Institutum propter Ecclesiam est eamque suis propriis notis locupletare tenetur secundum peculiarem quemdam spiritum specialemque missionem. Exinde Religiosi renovatam ecclesialem conscientiam excolant, operam praestando ad aedificationem Corporis Christi, perseverantes in fide erga Regulam suisque Superioribus obtemperantes (cfr. *PC*, 14; *CD*, 35, 2).

c) Religiosorum Superiores grave habent officium, tamquam primarium susceptum, omni studio curandi sodalium fidelitatem erga Fundatoris charisma, illam promoventes renovationem, quam Concilium praecepit ac tempora ipsa expostulant. Sedulo ergo operam dabunt, ut sodales aptius dirigantur ac instantius excitentur ad hunc finem obtinendum. Propterea officium in privilegio habebunt convenientem et temporibus aptam formationem perficiendi (cfr. *PC*, 2 d; 14; 18).

Pro certo denique habentes vitam religiosam suapte natura secum ferre peculiarem sodalium participationem, Superiores eam animandam curabunt, *cum efficax renovatio et recta accommodatio obtineri nequeant, nisi cooperantibus omnibus Instituti sodalibus* (*PC*, 4).

15. Una est Populi Dei missio, quae quasi cor totius ecclesialis mysterii constituit. Pater enim *sanctificavit* Filium *et misit in mundum* (*Io.* 10, 36) mediatorem Dei et hominum (cfr. *AG*, 3); ac die Pentecostes *misit Christus Spiritum Sanctum a Patre, qui salutifierum opus suum intus operaretur Ecclesiamque ad propriam dilatationem moveret* (*AG*, 4). Sic Ecclesia, per totum suae historiae decursum, in Christo et per Spiritum *natura sua missionaria est* (*AG*, 2; cfr. *LG*, 17). Omnes, et Pastores et Laici et Religiosi, pro sua cuiusque vocatione, ad apostolicum munus vocati sunt, quod a Patris caritate profluit; Spiritus autem istud munus alit, *ecclesiastica Instituta, quasi anima eorum, vivificando et eumdem missionis animum, quo ipse Christus actus fuerat, in cordibus fidelium instillando* (*AG*, 4). Missio ergo Populi Dei numquam solum in exterioris vitae actione consistere potest, quoniam apostolicus labor redigi prorsus nequit ad solam, etsi validam, humanam provectionem, cum pastoralia quaeque et missionaria incepta radicitus insidant in mysterii Ecclesiae participatione. Missio enim Ecclesiae ex natura sua non est nisi missio ipsius Christi in historia mundi continuata; proinde imprimis consistit in comparticipatione oboedientiae Illius (cfr. *Hebr.* 5, 8), qui Patri pro mundi vita Seipsum obtulit.

16. Missio, quae a Patre originem ducit, ab illis, quicumque missi sunt, exigit ut caritatis conscientiam exerceant in orationis dialogo. Propterea, hisce apostolicae renovationis temporibus, sicut semper in quovis missionali munere, princeps locus tribuendus est contemplationi Dei, meditationi Eius consilii salutis atque considerationi signorum temporum in Evangelii luce, ut et qualitas et abundantia orationis ali et augeri possint.

Omnes profecto necessitas urget orationem aestimandi et ad eam recurrendi. Episcopi eorumque cooperatores Presbyteri (cfr. *LG*, 25; 27; 28; 41), *orationi et ministerio verbi instantes* (*Act.* 6, 4), *dispensatores mysteriorum Dei* (*1 Cor.* 4, 1), *laborem impendunt, ut omnes quorum cura sibi est commissa unanimi sint in oratione atque Sacramentorum receptione in gratia crescant ac fideles Domino sint testes* (*CD*, 15).
484 / Religiosi autem, prout vocati ut sint quasi *peritissimi quique orationis* (Paulus VI, 28.X.1966), *Deum ... ante omnia quaerant ac diligant et in omnibus rerum adiunctis fovere studeant vitam absconditam cum Christo in Deo* (*Col.* 3, 3), *unde profluit et urgetur proximi dilectio* (*PC*, 6).

Divina Providentia disponente, non pauci ex christifidelibus hodie intime urgentur, ut in unum se colligant, Evangelium audiant, profunde meditentur altiusque contemplentur. Quapropter, pro missionis efficacitate, omnino curandum est, ut omnes, praesertim Pastores, ad orationem attendant, itemque Religiosa Instituta integram servent suae ad Deum deditionis formam, sive provehendo *praeclaram partem*, quam in hoc campo retinent Communitates vitae contemplativae (cfr. *PC*, 7 et *AG*, 18), sive efficiendo, ut Religiosi actioni apostolicae dediti suam intimam cum Christo unionem alant eiusque aperte testimonium praebeant (cfr. *PC*, 8).

17. Apostolicus labor in diversis culturae condicionibus exprimi debet. Quare in ipsa missionis unitate animadvertuntur *differentiae, quae ... non sumuntur ex intima natura ipsius missionis, sed ex condicionibus in quibus missio haec exercetur. Dependent vero hae condiciones sive ab Ecclesia, sive etiam a populis, a coetibus vel ab hominibus ad quos missio dirigitur* (*AG*, 6). Quae differentiae, concretae quidem, etsi contingentes, valde afficiunt non modo exercitium pastoralis

ministerii sive Episcoporum sive Presbyterorum, verum etiam peculiarem vitae formam ac munera Religiosorum, exigendo non faciles accommodationes praesertim ab illis Institutis vitae activae, quae in ambitu internationali operantur.

Quoad igitur relationes inter Episcopos et Religiosos, praeter functionum (cfr. *AA*, 2) et charismatum (cfr. *LG*, 2) diversitates, etiam concretae differentiae in nationum ambitu exstantes accurate perpendendae sunt.

18. Ex exigentia inserendi mysterium Ecclesiae in singulos regionum ambitus necessario exoritur problema de mutuo influxu inter universalitatis et singularitatis valores in Populo Dei.

Concilium Vaticanum II non solum de universali Ecclesia locutum est, sed etiam de Ecclesiis particularibus et localibus, quas exhibuit tamquam unum ex aspectibus renovantibus ecclesialem vitam (cfr. *LG*, 13; 23; 26; *CD*, 3; 11; 15; *AG*, 22; *PC*, 20). Itaque suam positivam significationem habere potest quidam decentrationis processus, qui certos / influxus secum 485
fert etiam in mutuas relationes inter Episcopos et Religiosos (cfr. *Evangelii nuntiandi*, 61-64).

Particularis quaeque Ecclesia elementis humanis validis ditatur, quae propria sunt ingenii ac naturae uniuscuiusque nationis. Huiusmodi tamen elementa non sunt consideranda tamquam indicia divisionis vel particularismi vel nationalismi, sed tamquam expressiones varietatis in eadem unitate ac plenitudinis illius incarnationis, qua integrum Christi Corpus ditatur (cfr. *UR*, 14-17). Universalis enim Ecclesia non est quaedam particularium Ecclesiarum *summa* vel *foederatio* (cfr. *Evang. nunt.*, 62), sed praesentia tota et aucta universalis unius Sacramenti salutis (cfr. *Evang. nunt*, 54). Haec autem multiformis unitas valde concretas exigentias secum fert in muneribus Episcoporum et Religiosorum adimplendis:

a) Episcopi eorumque cooperatores Presbyteri ante omnes respondere debent sive de culturalibus loci valoribus recte discernendis in suae Ecclesiae vita sive de claro universali prospectu ipsis derivante ex missionali munere Successorum Apostolorum, qui ad universum mundum missi sunt (cfr. *CD*, 6; *LG*, 20, 23; 24; *AG*, 5; 38).

b) Dein Religiosi, etiamsi ad Institutum iuris pontificii pertineant, se sentire debent reapse participes *dioecesanae familiae* (cfr. *CD*, 34) et necessariae adaptationis onera suscipere; opportune etiam faveant localibus vocationibus sive pro clero dioecesano sive pro vita consecrata; insuper vero, suarum Congregationum candidatos ita instituant, ut ab his ea revera degatur vita, quae sit secundum genuinam ipsius loci culturam, simulque tamen attente vigilent, ne quis umquam aberret et ab impulsu missionali ipsi religiosae vocationi inhaerente et ab unitate et indole uniuscuiusque Instituti propria.

19. Eminet igitur, praesertim pro Episcopis et Religiosis, missionale evidens munus in ipso eorum ministerio atque charismate ingenitum. Hoc autem munus onerosius fit in dies, dum hodiernae culturae condiciones evolvuntur, duobus praecipuis inditis notis, materialismi scilicet, qui populares coetus invadit etiam in regionibus ex traditione christianis, et incrementi communicationum inter nationes, quibus cuncti populi, etiam non christiani, alii cum aliis facillime coniunguntur. Praeterea profundae rerum mutationes, humanorum valorum augmentum et multiplices nostrorum temporum necessitates (cfr. *GS*, 43-44) urgentius postulant, ut ex una parte plurimae pastorales traditionis activitates renoventur, ex altera etiam novi praesentiae apostolicae moduli excogitentur. / In his re- 486
rum adiunctis necessitas urget cuiusdam apostolicae sollertiae in novis ecclesialibus experimentis ingeniose et audenter inveniendis sub impulsu Spiritus Sancti, qui suapte natura *creator* excogitandi cum natura charismatica vitae religiosae praeclare consentit (cfr. *Pars I*, n. 12). Etenim ipse Summus Pontifex Paulus VI iure haec affirmavit: *ob ipsam suam consecrationem religiosam, illi* [Religiosi] *potissimum liberi sunt sponte ut Evangelium praedicent. Illi sunt in opere alacres, atque eorum apostolatus saepe excellit propriis sui ingenii consiliis et inceptis, quae admirationem inspicientibus movent* (*Evang. nunt.*, 69).

20. Ecclesia non ad hoc instituta est, ut sit *activitatum organizatio*, sed potius ut *vivum Christi Corpus ad testimonium perhibendum*. Ipsa tamen concretum opus necessarie conficit praefiniendi et coordinandi multiplicia munera atque servitia, quae simul in unam pastoralem actionem convergant, in qua statuuntur quaenam sint optiones sequendae et quinam labores apostolici sint ceteris anteponendi (cfr. *CD*, 11;

30, 1; 35, 5; *AG*, 22; 29). Hodie enim instanter quaerendum est, secundum varios aspectus ecclesialis vitae, ut congrua et inveniendi et exsequendi ratio inchoetur, quo aptius pro diversis rerum adiunctis evangelica missio expleri possit.

Huiusmodi vero auspicabilis coordinationis praecipua Centra exstant: Sancta Sedes, Dioecesis (cfr. *CD*, 11) et in ordine suo Conferentia Episcoporum (cfr. *CD*, 38). Apud autem haec Centra aliae quoque compages cooperationis constituuntur iuxta ecclesiales et regionales exigentias.

21. In vitae religiosae ambitu eriguntur a Sancta Sede, sive intra locorum fines sive inter universas nationes, Consilia Superiorum Maiorum et Generalium (cfr. *PC*, 23; *REU*, 73, 5); quae quidem suapte natura et auctoritate differunt a Conferentiis Episcoporum. Primarius enim eorum finis est vitae religiosae provectio in compagem missionis ecclesialis insertae; atque eorum actio in eo est, ut offerantur servitia communia, fraternitatis incepta, cooperationis consilia, servata utique propria uniuscuiusque Instituti indole. Hoc plane efficiet, ut etiam valida auxilia offerantur pastorali coordinationi, praesertim si statis temporibus congrua quoque recognitio fiat totius operandi rationis atque in primis mutuae curentur relationes inter Episcoporum Conferentias et Superiorum Maiorum Consilia iuxta ea quae a Sancta Sede praescribuntur. / 487

22. Summus Pontifex, spectata ipsius Ecclesiae utilitate (cfr. *LG*, 45, *CD*, 35, 3), non paucis Religiosorum Familiis exemptionem concedit, quo aptius Instituta suam identitatem exprimere valeant necnon generosius et latius communi bono inservire possint (cfr. *Pars I*, n. 8).

Exemptio vero nullum impedimentum per se infert sive pastorali coordinationi sive mutuis bonisque relationibus inter Populi Dei membra. Ipsa enim *ordinem Institutorum internum potissimum respicit, quo melius in iisdem omnia sint inter se apta et conexa atque incremento et perfectioni religiosae conversationis consulatur; necnon ut de illis disponere possit Summus Pontifex in bonum Ecclesiae universae, alia vero competens Auctoritas in bonum Ecclesiarum propriae iurisdictionis* (*CD*, 35, 3; cfr. *CD*, 35, 4; *Eccl. Sanctae*, I, 25-40; *Evang. nunt.*, 69).

Religiosa igitur Instituta exempta, fidelia erga *peculiarem suam indolem ac munus* (*PC*, 2, b), ante omnia excolere debent specialem adhaesionem Romano Pontifici et Episcopis, revera suam libertatem et alacritatem apostolicam libenti animo praestando secundum religiosam oboedientiam; itemque plena conscientia et studio laborem impendent, ut in familia dioecesana specificum quoque testimonium ac genuinam missionem sui Instituti effingere atque exprimere valeant; semper denique apostolicam illam sagacitatem et sedulitatem instimulabunt, quae propriae sunt eorum consecrationis.

Profecto Episcopi agnoscent et magni aestimabunt quantopere Ecclesias particulares specifice adiuverint ii Religiosi, in quorum exemptione quodam modo inveniunt signum etiam illius pastoralis sollicitudinis, quae stricte coniungit eos cum Romano Pontifice propter universalem in cunctos populos sollertem curam (cfr. *Pars I*, n. 8).

Haec exemptionis renovata conscientia, si revera cum variis pastoralis muneris collaboratoribus concorditer communicatur, non parum conferre poterit ad incrementum sive apostolicae alacritatis sive missionalis zeli in omni Ecclesia particulari obtinendum.

23. Quae superius circa ecclesialem missionem considerata sunt has congruas directivas notas suggerunt:

a) in primis ipsa natura apostolicae actionis exigit, ut Episcopi principem locum tribuant mentis recogitationi et orationis vitae (cfr. *LG*, 26; 27; 41); deinde expostulat, ut Religiosi, secundum indolem propriam, penitus renoventur et orationi assidue instent.

b) Speciali cura promovenda sunt *varia ad vitam contemplativam radicandam incepta* (*AG*, 18), quia ipsa praeclaram
488 retinet partem in / Ecclesiae missione, *quantumvis actuosi apostolatus urgeat necessitas* (*PC*, 7). Omnium enim ad caritatis perfectionem vocatio (cfr. *LG*, 40) radicali modo collustratur, praesertim in hodierni materialismi ingravescente periculo, ab Institutis ad contemplationem integre ordinatis, in quibus apertius, uti S. Bernardus ait, *causa diligendi Deum, Deus est; modus, sine modo diligere* (*De diligendo Deo*, c. 1; *PL*, 182, n. 584).

c) Actio Populi Dei in mundo est sua natura universalis et missionalis sive propter ipsam Ecclesiae indolem (cfr. *LG*, 17) sive propter mandatum Christi, qui Apostolatui contulit *universalitatem nullis finibus circumscriptam* (*Evang. nunt.*, 49). Opus erit igitur, ut Episcopi et Superiores curent hanc dimensionem conscientiae apostolicae atque ad eam fovendam concreta incepta provehant.

d) Ecclesia particularis illud spatium historicum constituit, in quo aliqua vocatio revera sese exprimit suumque apostolicum laborem efficit; illic enim, intra fines determinatae culturae, Evangelium nuntiatur idemque recipitur (cfr. *Evang. nunt.*, 19; 20; 29; 32; 35; 40; 62; 63). Propterea necesse est, ut in formatione perficienda prae oculis debite habeatur haec quoque magni momenti definita res in pastorali renovatione.

e) Influxus reciprocus inter utrumque polum, inter scilicet vivam alicuius particularis culturae comparticipationem et universalitatis aspectum fundamentum invenire debet in inconcussa aestimatione et in assidua custodia illorum unitatis valorum, quibus nullo prorsus modo renuntiandum est, sive de unitate agitur Catholicae Ecclesiae – pro omnibus fidelibus – sive de unitate uniuscuiusque Instituti Relgiosi – pro eiusdem sodalibus –. Illa autem localis Communitas, quae ab ista unitate secesserit, in duo discrimina veniet: *hinc discrimen cuiusdam arefacientis disgregationis ...; illinc autem discrimen, ne suam libertatem amittat, cum separata a capite ... sola obnoxia est multimodis illorum viribus, qui eam in servitutem redigere et quaestui habere conentur* (*Evang. nunt.*, 64).

f) Hisce nostris praesertim temporibus exigitur in Religiosis eadem illa charismatica genuinitas, vivax et ad excogitandum ingeniosa, quae potissimum in Fundatoribus excellit, quo melius ac sedulo ipsi apostolicum Ecclesiae laborem impendant in medio eorum, qui hominum pars maior revera sunt hodie et a Domino prae ceteris dilecti: *parvuli* et *pauperes* (cfr. *Mt.* 18, 1-6; *Lc.* 6, 20). / 489

Pars II: *Ordinationes et normae*

Recentium annorum experientia, principiis hucusque expositis perspectis, ad nonnullas ordinationes et normas redigendas induxit ad praxim praecipue spectantes. Exinde profecto efficietur, ut mutuae inter Episcopos et Religiosos relationes ulterius perfici possint pro ipsa Corporis Christi aedificatione. Varias autem directivas notas ostendemus tribus distinctis momentis sese invicem complentibus:

a) secundum aspectum formationis;
b) secundum aspectum operationis;
c) secundum aspectum coordinationis.

Textus praesumit iuridicas praescriptiones iam constitutas easque interdum refert; nihil ergo prorsus derogat ex superioribus Sanctae Sedis documentis de hac materia vigentibus.

Romanus Pontifex et Episcopi explent in Ecclesia officium *Magistrorum authenticorum* et *Sanctificatorum* totius gregis (cfr. *Pars I*, nn. 5-9). Sua vice, Superiores Religiosi specialem habent auctoritatem ad proprium Institutum moderandum et pergravi onerantur munere specifice sodales formandi (cfr. *PC*, 14; 18; et *Pars I*, nn. 10-14).

Episcopi et Superiores igitur, utrique secundum proprium officium, sed inter se convenientes et concorditer adlaborantes, veram prioritatem muneribus formationis conferant.

24. Episcopi, in concordi quoque animo cum Superioribus Religiosis, promoveant, praesertim inter dioecesanos presbyteros, inter zelantes laicos et inter locorum Religiosos et Religiosas, vivam conscientiam et experientiam mysterii atque structurae Ecclesiae, vivificae inhabitationis Spiritus Sancti, communiter apparando vel speciales circulos vel spiritualitatis congressus. Atque assidue quoque instent, ut oratio, sive personalis sive publica, magis magisque aestimentur et augeatur, peculiaribus etiam inceptis diligenter paratis.

25. Communitates Religiosae, pro sua parte, praesertim contemplativae, servata videlicet in proprium ipsarum spiritum fidelitate (cfr. *PC*, 7; *AG*, 40), hominibus nostrorum temporum opportuna praestent auxilia ad orationem atque ad vitam spiritualem peragendam, ita ut ad instantem meditationis altiorisque fidei necessitatem, pressius hodie perceptam, respondere valeant. Occasionem quoque et commoditatem iisdem offerant, ut suis ipsarum liturgicis actionibus convenienter adesse possint, servatis quidem clausurae et debitis exigentiis et statutis normis. / 490

26. Superiores Religiosi omni studio curent, ut suos confratres et consorores fideliter perseverent in propria vocatione. Congruas quoque foveant accommodationes culturalibus, socialibus et oeconomicis condicionibus iuxta temporum exigentias, providentes tamen, ne ullo modo ad mores religiosae consecrationi contrarios deferantur. Culturales autem accommodationes et confratrum studia alicuius specializationis versentur in materiis proprie coniunctis cum specifica Instituti

http://www.obrascatolicas.com

vocatione, eademque praefiniantur non quasi quaedam false intellectae sui ipsius expressiones, ita ut fines personales obtineantur, sed ut vere ad exigentias apostolicorum propositorum ipsius Religiosae Familiae respondere valeant in harmonia cum Ecclesiae necessitatibus.

27. Dum Religiosorum et Religiosarum continua formatio promovetur, insistendum est in renovando testimonio paupertatis et servitii erga indigentiores; atque prospiciendum quoque est, ut in renovata oboedientia et castitate Communitates clarum fiant signum amoris fraternitatis atque unitatis.

In Institutis vitae activae, in quibus tamquam elementum essentiale vitae religiosae apostolatus exstat (cfr. *PC*, 8; *AG*, 25), in ipsa evolvenda formatione, sive initiali sive continua, idem apostolatus in congruam lucem proferatur.

28. Ad Episcopos spectat, utpote qui magistri authentici et perfectionis moderatores sint pro omnibus Dioeceseos membris (cfr. *CD*, 12; 15; 35, 2; *LG*, 25; 45), etiam fidelitatem erga religiosam vocationem in spiritu uniuscuiusque Instituti custodire. In quo pastorali munere exercendo Episcopi relationes cum Superioribus Religiosis, quibus omnes sodales *in spiritu fidei* sese subiciunt (cfr. *PC*, 14), promovendas curabunt in manifesta doctrinae et propositorum communione cum Summo Pontifice atque Sanctae Sedis Dicasteriis et cum ceteris Episcopis ac locorum Ordinariis.

Episcopi, una cum proprio clero, firmi sint vitae consecratae assertores, Religiosarum Communitatum defensores, vocationum educatores, efficaces tutores cuiusvis peculiaris Religiosarum Familiarum naturae sive in campo spirituali sive in campo apostolico.

29. Episcopi et Superiores Religiosi, utrique secundum proprias singulorum competentias, cum zelo cognitionem promoveant doctrinae Concilii et pontificiorum documentorum de Episcopatu, de Vita religiosa et de Ecclesia particulari, necnon de reciprocis habendis relationibus. Propterea haec
491 incepta auspicanda esse videntur: /

a) conventus Episcoporum et Superiorum Religiosorum, quo altius haec argumenta simul ab omnibus perspiciantur;

b) speciales cursus ad novas aptioresque conformationes obtinendas pro dioecesanis presbyteris, pro religiosis et laicis apostolicis operibus deditis;

c) studia atque experimenta peculiariter apta ad formationem Religiosorum coadiutorum, quos vocant, et Religiosarum;

d) cura conficiendi idonea pastoralia documenta, in Dioecesi, in Regione vel Natione, quae ad fructuosam fidelium recogitationem haec argumenta praebeant.

Haec autem renovationis institutio cavendum est ne paucis tantum circumscribatur; sed providendum, ut omnibus eam habendi facultas detur atque munus omnium sodalium commune fiat.

Opportunum quoque videtur esse hoc plenius doctrinae studium sufficienter diffundere adhibendo publicas editiones, instrumenta communicationis socialis, conferentias, exhortationes, etc.

30. Praefiniatur iam inde a prioribus gradibus initialis formationis, sive ecclesiasticae sive religiosae, studium systematicum Mysterii Christi, naturae sacramentalis Ecclesiae, ministerii episcopalis et vitae religiosae in Ecclesia. Propterea:

a) Religiosi et Religiosae iam inde a novitiatu formentur ad pleniorem conscientiam habendam atque sollicitudinem pro Ecclesia particulari, fidelitatem simul augendo erga propriam peculiarem vocationem;

b) Episcopi curent, ut dioecesanus clerus penitus intellegat hodiernas ad vitam religiosam pertinentes quaestiones et urgentem missionalem necessitatem, utque aliquot etiam parentur selecti presbyteri, qui operam suam praestare valeant ad spiritualem Religiosorum et Religiosarum adiuvandum profectum (cfr. *OT*, 10; *AG*, 39), quamvis hoc munus committere saepius conveniat religiosis presbyteris prudenter selectis (cfr. *Pars II*, n. 36).

31. Plenior sacerdotalis et religiosae vocationis maturitas pendet quoque, et quidem definitive, ex institutione doctrinali, quae frequenter vel in studiorum sedibus gradus universitarij traditur vel in scholis superioribus vel in peculiariter idoneis Institutis.

Episcopi et Religiosorum Superiores in hoc partem habentes efficaciter cooperentur ad vitam harum studiorum sedium alendam atque congruam earum efficientiam sustinendam, praesertim cum ipsae uni vel compluribus Dioecesibus atque
492 Congregationibus Religiosis inser/viant, eaedemque melius providere valeant sive magisterii praestantiae sive docentium praesentiae ceterorumque omnium, qui rite instructi exigentiis formationis respondere debeant, necnon officialibus ipsis atque subsidiis aptius adhibendis.

In apparandis, reformandis et ad exsecutionem adducendis harum studiorum sedium Statutis clare definiantur iura et officia singulorum participantium, munera quae, vi ipsius ministerii, ad Episcopum vel ad Episcopos pertineant, modi rationesque operandi atque amplitudo de re respondendi Superiorum Religiosorum partem habentium; ita ut obiectiva et integra doctrinae expositio promoveatur una cum Ecclesiae Magisterio concinnata. Deinde secundum criteria generalia competentiae et auctoritatis atque iuxta Statutorum normas prospiciatur, ut horum Centrorum labores et incepta diligenter curentur. Verumtamen in tota hac nec levi parvi facienda materia semper observentur normae ac dispositiones Sanctae Sedis.

32. Pastoralis praxis adaequata renovatio in Dioecesibus altiorem postulat omnium rerum illarum cognitionem, quae ad ipsius loci vitam humanam et religiosam concrete respiciunt, ita ut exinde quaedam obiectiva et congrua theologica recogitatio exoriatur, operationum prioritates statuantur, apta pastoralis actionis ratio praefiniatur, denique, statis temporibus, quod actum sit examinetur. Hoc autem opus ab Episcopis, cooperantibus idoneis personis etiam ex Religiosis electis, exigere potest, ut aliquae studii Commissiones atque pervestigationis Centra constituantur et sustineantur. Quae quidem incepta magis magisque necessaria apparent sive ad aptiorem personarum institutionem assequendam sive ad rationalem ipsius praxis pastoralis structuram efficiendam.

33. Religiosorum peculiare ac grave officium est attentam mentem docilemque animum habere ad Hierarchiae Magisterium atque facilius Episcopis reddere exercitium ministerii *doctorum authenticorum* ac *testium divinae et catholicae Veritatis* (cfr. *LG*, 25) in suo respondendi onere circa fidei doctrinam docendam, sive in Centris, ubi eadem excolitur, sive in adhibendis instrumentis ad eam tradendam.

a) Quoad librorum et documentorum publicationes, quae curantur apud officinas librarias Religiosorum et Religiosarum vel Institutionum catholicarum aediumque editricum ab iisdem gestarum, serventur normae a Sacra Congregatione pro Doctrina Fidei data (d. 19 m. martii a. 1975) circa competentem auctoritatem pro Sacrae Scripturae texti/bus, iisdemque 493
etiam translatis, approbandis, pro Liturgiae et orationum necnon catechismi libris aliisve quibusvis operibus, quae quidpiam speciatim contineant ad religionem morumque honestatem attinens. Istarum autem normarum praetermissio, speciose interdum aut callide excogitata, magnum quoddam fidelibus detrimentum affert, cui totis viribus sincere resistere praesertim Religiosis necesse est.

b) Etiam cum agitur de documentis et inceptis ex religiosis institutionibus, vel localibus vel nationalibus, prolatis, quae, quamvis publico non sint destinata, tamen aliquid ponderis in re pastorali exercere possint, ut scilicet nova atque gravia problemata de re sociali et oeconomica et politica, cum fide et vita religiosa quoquo modo conexa, semper necessaria servetur concordia cum Ordinariis competentibus.

c) Praeterea Episcopi, attente quoque perpensa peculiari nonnullorum Institutorum missione, exhortentur Religiosos et Religiosas eisque faveant, quibus praestans exercendus sit apostolatus in campo editorialium artium et communicationum socialium, hac super re ampliorem apostolicam cooperationem promoveant, praesertim in ambitu nationali; itemque de personarum huius industriae peritarum formatione solliciti sint, non solum quoad technicam competentiam, sed etiam et peculiariter quoad ecclesialem earum responsabilitatem.

34. Gravis error esset independentes reddere – multoque gravior invicem opponere – vitam religiosam et ecclesiales structuras, quasi binae res exstare possent, altera charismatica, altera vero institutionalis; sed utraque elementa, dona scilicet spiritualia et ecclesiales structurae, *unam*, quamvis *complexam*, *realitatem efformant* (cfr. *LG*, 8).

Quapropter Religiosi et Religiosae, dum peculiarem exhibent operum solertiam ac futuri temporis prospectum (cfr. *Pars I*, nn. 10-14), strenue sint fideles Instituti intentioni eiusdemque spiritui ac perfecta oboedientia atque adhaesione auctoritati Hierarchiae (cfr. *PC*, 2; *LG*, 12).

35. Episcopus, prout Dioeceseos Pastor, et Superiores Religiosi, quatenus de proprio Instituto responsores, Religiosorum vita promoveant eorumque cognitionem circa directivas normas atque dispositiones ecclesiasticas; pariterque foveant, praesertim Superiores, unitatem supernationalem in proprio

Instituto et docilitatem erga supremos eius Moderatores (cfr.
494 *Pars I*, nn. 15-23). /

Ecclesia in Spiritu vivit et in Petri atque Apostolorum eorumque Successorum fundamento ita consistit, ut episcopale ministerium profecto evadat principium directivum pastoralis sollertiae totius Populi Dei. Ecclesia igitur operatur in harmonia sive cum animante Spiritu sive cum operante Capite in Corpore (cfr. *Pars I*, nn. 5-9). Quod quidem definitas consecutiones affert Episcopis et Religiosis in eorum inceptis et activitatibus explendis, quamvis ipsi propria singulorum competentia gaudeant, utrique secundum suum officium.

Normae, quae hic exponuntur, ad bina exigentiarum genera referuntur in agendorum campo: pastoralium scilicet et religiosarum.

36. Concilium haec asserit: Religiosi et Religiosae *peculiari ratione ad familiam dioecesanam pertinent, magnum auxilium sacrae Hierarchiae afferunt, atque in dies, auctis apostolatus necessitatibus, magis magisque afferre possunt ac debent* (*CD*, 34).

In territoriis, ubi plures vigent ritus, Religiosi, cum activitates expleant pro fidelibus diversi a proprio ritus, illis obtemperabunt normis, quae praevisae sint in relationibus habendis cum Episcopis diversi ritus (cfr. *Eccl. Sanctae*, I, 23).

Urget necessitas, ut haec criteria reapse applicentur, non solum in conclusionis gradu, sed etiam in rerum agendarum programmate praefiniendo atque elaborando, firmo tamen restante munere in deliberando Episcopi proprio.

Religiosi presbyteri, ob ipsam unitatem presbyterii (cfr. *LG*, 28, *CD*, 28; 11) et quatenus animarum curae partem habent, *vera quadam ratione ad clerum Dioecesis pertinere dicendi sunt* (*CD*, 34); possunt ideo et debent prodesse, quo melius Religiosi et Religiosae una cum clero et locorum Episcopis invicem uniantur et actuose in operando coordinentur.

37. Foveantur inter clerum dioecesanum et Religiosorum communitates renovata fraternitas et cooperationis vincula (cfr. *CD*, 35, 5). Proinde in magna aestimatione quaeque subsidia habeantur, quamvis simplicia nec vere formalia, quae ad mutuam fiduciam, ad apostolicam unanimitatem et *fraternam concordiam* (cfr. *ES*, I, 28) augendam iuvent. Hoc sane non modo genuinam Ecclesiae particularis conscientiam corroborabit, verum etiam unumquemque instimulabit ad reddenda ac petenda laeto animo servitia, ad cooperandi studium alendum, necnon ad humanam et ecclesialem communitatem, in cuius vitam insertus sit, quasi quamdam propriae vocatio-
495 nis patriam diligendam. /

38. Superiores Maiores magnam adhibebunt curam, ut non solum dotes et facultates suorum confratrum cognoscant, verum etiam apostolicas Dioecesium necessitates, in quibus proprium Institutum vocatum est ad operandum. Exoptandum ergo est, ut concretus et plenarius habeatur dialogus inter Episcopum et Superiores variorum Institutorum in Dioecesi praesentium, ita ut, praesertim quoque spectatis precariis quibusdam rerum condicionibus necnon instante vocationum crisi, sodales Religiosi aequiore atque utiliore ratione distribui possint.

39. Tamquam privilegiatus cooperationis campus inter Episcopos et Superiores Religiosos habendum est opus pastorale pro vocationibus prosequendis (cfr. *PO* 11; *PC*, 24; *OT*, 2). Hoc autem opus pastorale in concordi christianae communitatis actione consistit pro omnibus vocationibus, adeo ut Ecclesia secundum Christi plenitudinem Eiusque Spiritus charismatum varietatem aedificetur.

Qua in re illud prae ceteris ponderandum est, Spiritum Sanctum, qui *ubi vult spirat* (*Io*. 3, 8), ad maius Ecclesiae bonum christifideles ad varia munera variosque status vocare. Cui divinae actioni, uti patet, nullum obstaculum ponendum est, sed, e contra, providendum, ut unusquisque maxima libertate suae vocationi respondeat. Historia teste, ceteroquin, abundanter patet hanc vocationum diversitatem, et in specie coexistentiam et collaborationem utriusque cleri, dioecesani scilicet et religiosi, haud cedere in detrimentum Dioecesium, quin immo eas novis thesauris spiritualibus ditare earumque vitalitatem apostolicam nonnihil augere.

Plura itaque incepta sub Episcoporum ductu sapienter componere oportebit, iuxta scilicet munera, quae ad parentes et educatores, ad Religiosos et Religiosas, ad presbyteros ceterosque omnes in actione pastorali operantes spectant. Propterea hoc munus coniunctim et concorditer atque plena uniuscuiusque opera perficiendum erit; omniumque vero eodem convergentes labores ipse Episcopus dirigat, haud obliviscens eosdem labores radicitus a Spiritus motione originem trahere. Qua igitur spectata re, urget necessitas frequenter quoque promovendi communis orationis incepta.

40. In praxi pastorali renovanda et in operibus apostolatus accommodandis plane considerandae sunt profundae in hodiernum mundum inductae mutationes (cfr. *GS*, 43; 44); quare difficiliores quandoque rerum condiciones sunt obeundae, praesertim *pro urgentibus animarum necessitatibus et cleri penuria* (*Eccl. Sanctae*, I, 36). / 496

Episcopi, in dialogo cum Superioribus Religiosis cumque omnibus operantibus in campo pastorali Dioeceseos, conentur discernere quid Spiritus exigat modosque excogitent novas parandi apostolicas quas vocant praesentias, ita ut difficultates in ipso Dioeceseos ambitu enatas obire valeant. Hoc autem studium de apostolica praesentia renovanda minime efficere debet, ut illa manens adhuc efficacia aliarum apostolatus formarum, quae traditionis sunt propriae, scholarum scilicet (cfr. S. Congr. pro Ed. Cath., *La Scuola Cattolica*, 19.3. 1977; *L'Osservatore Romano*, 6.7.1977), missionum, operosae praesentiae in nosocomiis, servitiorum socialium, etc., omnino neglegatur; istae autem omnes traditionis formae opus est, ut sine cunctatione et iuxta Concilii directivas normas temporumque necessitates diligenter et opportune accommodentur.

41. Nova vero apostolica incepta, quibus iugiter initium detur, intento studio delineentur. Episcoporum est, ex una parte, *non Spiritum exstinguere, sed omnia probare et quod bonum est tenere* (cfr. *1 Ths*. 5, 12; et 19-21; *LG*, 12), *ita tamen ut spontanea navitas eorum qui in opere partem habent servetur ac foveatur* (*AG*, 30); Superiores Religiosi, ex altera parte, alacri cooperentur animo et in dialogo cum Episcopis ad solutiones explorandas, ad programmata de optionibus actis disponenda, ad experimenta, vel prorsus nova, ineunda, semper tamen agendo sive pro urgentioribus Ecclesiae necessitatibus sive iuxta Magisterii normas et orientationes ac proprii Instituti indolem.

42. Numquam praetermittatur studium auxilia vicissim reciprocandi inter Episcopos et Superiores in obiective perpendendo et aeque iudicando nova iam inchoata experimenta, ut non solum evasiones ac frustrationes, sed etiam discriminum ac digressionum pericula vitentur.

Horum igitur inceptorum recognitio statis temporibus fiat; atque, nisi res ad bonum exitum pervenerit (cfr. *Evang. nunt.*, 58), humilitas quidem, et simul etiam necessaria firmitas adhibeatur, ut recognitum experimentum vel corrigatur vel suspendatur vel aptius dirigatur.

43. Non parum fidelibus detrimento erit quod aberrantia quaedam incepta aut aliquorum factorum ambiguitates diutius tolerentur. Episcopi igitur et Superiores, invicem inter se fiduciam alentes ac secundum uniuscuiusque implenda munia et auctoritatem exercendam, omni studio providebunt, ut manifesto consilio clarisque dispositionibus, semper quidem in caritate, sed etiam in debita fortitudine, hiusmodi errores et praecaveantur et corrigantur. / 497

Praesertim in campo liturgico necessitas urget remedia ferendi ad nonnullos abusus, sub alterutro signo adactos. Episcopi, prout authentici Ecclesiae localis Liturgi (cfr. *SC*, 22; 41; *LG*, 26; *CD*, 15; cfr. *Pars I*, nn. 5-9), et Religiosorum Superiores, quoad suos sodales, invigilent, ut conveniens cultus renovatio fiat, ac tempestive interveniant, ut quoscumque deflexus et abusus in hac tam significanti et centrali parte (cfr. *SC*, 10) corrigantur vel removeantur. Inde ipsi quoque Religiosi memores sint suum esse officium legibus et normis obtemperandi Sanctae Sedis necnon Episcopi loci decretis de publico cultu exercendo (cfr. *Eccl. Sanctae*, I, 26; 37; 38).

44. Quoad Religiosorum pastoralem praxim Concilium expresse declarat: *Omnes Religiosi, exempti et non exempti, Ordinariorum locorum potestati subsunt in iis quae ad publicum exercitium cultus divini, salva quidem Rituum diversitate, ad curam animarum, ad sacram praedicationem populo tradendam, ad christifidelium, praesertim puerorum, religiosam et moralem educationem, catecheticam institutionem et liturgicam efformationem atque ad status clericalis decorem spectant necnon ad varia opera in iis quae sacri apostolatus exercitium respiciunt. Religiosorum quoque scholae catholicae Ordinariis locorum subsunt ad earum generalem ordinationem et vigilantiam quod attinet, firmo tamen iure Religiosorum quoad earumdem moderamen. Pariter Religiosi tenentur servare ea omnia quae Episcoporum Concilia aut Conferentiae ab omnibus servanda legitime edixerint* (*CD*, 35, 4; cfr. 35, 5 et *Eccl. Sanctae*, I, 39).

45. Relationes inter Episcopos et Superiores, quo uberio-

http://www.obrascatolicas.com

res in dies fructus afferant, semper ferendae erunt personas et Instituta benevole prosequendo, persuasum habendo Religiosis docilitatem erga Magisterium praestandam esse et oboedientiam Superioribus, reciproca voluntate efficiendo, ne alteri alterorum competentiae fines transcendant.

46. Quoad Religiosos, qui apostolicas activitates explicant extra proprii Instituti opera, substantialis eorum vitae communitatis participatio tuenda est atque eorum fidelitas erga proprias Regulas vel Constitutiones: *quam obligationem ipsi Episcopi urgere ne omittant* (*CD*, 35, 2). Nullum apostolicum opus fieri debet occasio de propria vocatione deflectendi.

Quod pertinet ad statum quorumdam sodalium religiosorum, qui a proprii Superioris auctoritate se subtrahere atque
498 ad auctoritatem Epi/scopi recurrere velint, singuli casus objective considerentur; at necessarium est, ut, congrue vicissim commutatis consiliis ac sincere solutionibus inquisitis, Episcopus sententiam defendat, quam competens Superior tulerit, nisi forte ipsi aliqua iniustitia inesse videatur.

47. Episcopi eorumque immediati cooperatores curent, ut non modo satis perspectam habeant propriam singulorum Institutorum indolem, sed certiores quoque fiant de praesenti eorumdem statu deque renovationis criteriis. Vicissim Religiosorum Superiores, praeter aptiorem doctrinae perspectionem de Ecclesia particulari, curent etiam, ut et ipsi revera certiores fiant de praesenti pastoralis actionis statu deque apostolico praestituto programmate in Dioecesi, in qua operam suam praestare debeant.

Si forte cuidam Instituto contigerit, ut alicuius operis gestionem amplius sustinere nequeat, tunc eius Superiores manifestent, tempestive et confidenter, impedimenta ad opus persequendum, saltem in eadem forma, praesertim si ob personarum penuriam hoc fuerit; Ordinarius loci, ex parte sua, illius supprimendi operis *petitionem benigne consideret* (cfr. *Eccl. Sanctae*, I, 34, 3) et cum Superioribus solutionem convenientem ex communi concordia quaerat.

48. Necessitas, penitus percepta bonamque spem suppeditans etiam pro vita actuosa et apostolico dynamismo Ecclesiae localis, ea est, qua mutuae notitiarum communicationes ac profundiores consensiones fovendae curentur inter varia Religiosa Instituta in Dioecesi operantia. Superiores igitur operam suam impendant, ut modis et rythmis convenientibus hic dialogus ad effectum perducatur. Quod quidem fiduciam fovebit et aestimationem ac reciproca danda auxilia et altius problematum studium necnon mutuam experientiarum communicationem, unde evidentior fiat communis evangelicorum consiliorum professio.

49. In amplo pastorali Ecclesiae campo locus novus constitutus est, isque valde insignis, mulieribus tribuendus. Iam sollertes Apostolorum adiutrices (cfr. *Act.* 18, 26; *Rom.* 16, 1 ss.), mulieres hodie operam suam apostolicam in ecclesialem communitatem inserere debebunt, fideliter mysterium suae et creatae et revelatae identitatis persequentes (cfr. *Gen.* 2; *Eph.* 5, *I Tm.* 3; etc.) animumque intendentes ad crescentem suam in civili societate praesentiam.

Idcirco Religiosae, in fidelitate erga suam vocationem ac secundum peculiarem mulierum indolem et ad concretas quo-
499 que Ecclesiae et / mundi exigentias respondentes, novas apostolicas servitii formas invenient ac proponent.

Imitantes Mariam, quae in Ecclesia, inter credentes, verticem caritatis occupat, simulque illo fragrantes spiritu, *genuine humano, sincerae animi affectionis ac sollicitudinis*, qui velut insignis exstat earum nota (cfr. Paulus VI, *Sermo ad Congressum nationalem Centri Italici mulierum*, "L'Osservatore Romano", 6-7-XII-1976), longa collustrante historia, quae spectanda de earumdem inceptis testimonia perhibet in apostolica volvente activitate, Religiosae magis magisque et esse et videri poterunt tamquam praeclarum signum Ecclesiae fidelis, sollertis et fecundae in Regno nuntiando (cfr. Declar. *Inter insigniores*, S. Congr. pro Doctr. Fidei, d. 15 m. oct. a. 1976).

50. Episcopi, una cum suis cooperatoribus in re pastorali, atque Superiores et Superiorissae curent, ut aptius cognoscatur, perspiciatur ac foveatur apostolicum Religiosarum servitium. Propterea non solum perpenso Religiosarum numero (cfr. Prooemium), sed praesertim earum momento in Ecclesiae vita, contendant, ut ad effectum mature perducatur principium maioris earum ecclesialis promotionis, ne Populus Dei illo peculiari privetur adiumento, quod ipsae unae, donorum gratia eisdem qua mulieribus a Deo datorum, conferre valeant. Semper tamen hoc procuretur, ut Religiosae in magna aestimatione habeantur et iure meritoque probentur propter specificum testimonium ab ipsis qua mulieribus consecratis datum magis quam propter utilia et generose allata servitia.

51. In aliquibus regionibus quaedam animadvertitur inceptorum alacritas ad nova Religiosorum Instituta condenda. Illi, quos penes est competentia authenticitatem dignoscendi cuiusque fundationis, perpendere debent, humiliter quidem, sed et obiective et constanter, atque futura tempora penitus perspiciendo, omnia indicia circa credibilem Spiritus Sancti praesentiam sive ad eius *charismata ... cum gratiarum actione ac consolatione accipienda* (*LG*, 12) sive etiam ad vitandum, *ne incaute oriantur instituta inutilia aut sufficienti vigore non praedita* (*PC*, 19). Cum enim de cuiusdam Instituti ortu iudicium fit ex una eius utilitate et operandi commoditate vel simpliciter ex agendi modo alicuius personae, quae phaenomena cuiusdam devotionis per se ipsa ambigua experitur, tunc certe detorqueri quodam modo videtur genuinus vitae religiosae sensus in Ecclesia (cfr. *Pars I*, nn. 10-14). /
500

Ad iudicium autem ferendum de *genuino charismate* hae sequentes notae praesumuntur:

a) singularis eius a Spiritu origo, distincta quidem, etiamsi non seiuncta, ab innatis et acquisitis personae dotibus, quae in operando et moderando ostenduntur;

b) profundum animi studium sese Christo configurandi ad aliquem Eius mysterii aspectum testificandum;

c) fructuosus amor in Ecclesiam, qui plane abhorreat a quavis in illa excitanda discordia.

Praeterea germana *Fundatorum* configuratio postulat, ut de viris et mulieribus agatur, quorum probata virtus (cfr. *LG*, 45) sinceram docilitatem ostendat sive in sacram Hierarchiam sive in quod in ipsis tamquam Spiritus donum exstet.

Cum igitur de novis fundationibus agatur, omnino requiritur, ut omnes, qui aliqua parte in diiudicando fungi debeant, suam sententiam afferant spectata prudentia, patienti ponderatione et aequa exigentia. De hoc praesertim respondeant Episcopi, Apostolorum successores, *quorum auctoritati ipse Spiritus etiam charismaticos subdit* (*LG*, 7), et quibus profecto competit, in communione cum Romano Pontifice, *consilia evangelica ... interpretari, eorum praxim moderari et etiam stabiles inde vivendi formas constituere* (*LG*, 43).

Varia et fecunda Ecclesiarum vitalitas quoddam coordinationis studium requirit ad plurima servitii atque stimuli pastoralia instrumenta renovanda, creanda et perficienda. Quorum aliquot considerabimus ad eorum diversum gradum: dioecesanum, nationalem, universalem.

52. In quavis Dioecesi Episcopus percipere conetur quod Spiritus, etiam per eius gregem et peculiariter per personas ac Familias Religiosas in ipsa Dioecesi praesentes, manifestare velit. Propterea necesse est, ut relationes sinceras et familiares cum Superioribus et Superiorissis excolat, quo melius suum pastoris ministerium in Religiosos et Religiosas explere possit (cfr. *CD*, 15; 16). Eius enim proprium officium est vitam consecratam defendere, Religiosorum fidelitatem et authenticitatem promovere ac fovere, eosque adiuvare, ut in suae ipsius Ecclesiae communionem atque in evangelizandi actionem, secundum videlicet propriam eorum indolem, sese inserere valeant. Quod quidem Episcopo adimplendum est cum Episcopali Conferentia uniter cooperando et in concinentia cum Capitis Collegii Apostolici voce.

Religiosi vicissim Episcopum habeant et Pastorem totius dioecesanae / Communitatis et sponsorem suae ipsorum fide-
501 litatis erga propriam vocationem in servitio pro Ecclesia locali adimplendo. Ipsi vero *Episcoporum postulationibus votisque prompte ac fideliter absecundent, ut ampliores partes in salutis humanae ministerium suscipiant, salva Instituti indole et secundum Constitutiones* (*CD*, 35, 1).

53. Prae oculis habeantur quae Litterae Apostolicae *Ecclesiae Sanctae* Motu Proprio datae admonentes statuunt:

a) *Omnes Religiosi, etiam exempti, tenentur legibus, decretis et ordinationibus, ab Ordinario loci latis, quoad varia opera, in iis quae sacri apostolatus exercitium respiciunt, necnon actionem pastoralem et socialem ab Ordinario loci praescriptam aut commendatam.*

b) *Item tenentur legibus, decretis et ordinationibus ab Ordinario loci vel a Conferentia Episcoporum latis* – vel, iuxta ges varia respiciunt elementa ibi relata (*ES*, I, 25, 1-2, *a, b, c, d*).

54. Expedit ut in Dioecesi officium habeatur Vicarii Epi- scopalis pro Religiosorum et Religiosarum Institutis ad servitium cooperationis in hoc campo praestandum ipsi pastorali Episcopi ministerio (cfr. *Pars I*, nn. 5-9); quod quidem officium nullam Superiorum auctoritatis partem capit. Proprium

est uniuscuiusque residentialis Episcopi distincte praefinire huiusmodi muneris peculiares functiones atque illud, attento studio, competenti personae concredere, quae vitam religiosam penitus cognoscat et aestimet atque augere cupiat.

Ad hoc autem munus explendum magnopere commendatur, ut congrua ratione (v. gr. ut consultores vel huiusmodi) varia quoque Religiosorum genera intersint: sacerdotes scilicet, confratres laici et Religiosae, dotibus quidem praediti necessariis.

Vicarius igitur Episcopalis pro Religiosorum et Religiosarum Congregationibus hoc habet mandatum, ut sit auxilio ad quoddam explendum munus, proprium per se et exclusivum Episcopi, curandi scilicet religiosam vitam in Dioecesi eamque in totam pastoralem actionem inserendi. Quare exoptandum quoque videtur esse, ut Episcopus Religiosos et Religiosas prudenter consulat de candidato eligendo.

55. Eo consilio, ut Dioeceseos Presbyterium debitam unitatem exprimere valeat et varia ministeria melius promoveantur, Episcopus dioecesanis presbyteris omni cura suadebit, ut illi et grato animo agnoscant fructuosam pro sua Ecclesia ope-
502 ram Religiosorum et Religiosarum et / libenter probent eorum designationem ad ampliora munera fungenda, quae cum propria eorum vocatione et competentia conguere possint.

56. In presbyterorum Consiliis prospiciatur ut congrua Religiosorum sacerdotum praesentia intersit; itemque Religiosi, tam presbyteri quam laici,et Religiosae in Consilia pastoralia pro aequa portione cooptentur (cfr. *PO*, 7; *CD*, 27; *ES*, I, 15 et 16). Ad hanc congruitatem et proportionem aeque definiendam circa praesentiarum numerum Ordinarius loci necessaria criteria et modos opportune statuat.

57. Ad quamdam pastoralis cooperationis stabilitatem fovendam,

a) consideretur differentia inter *Opera propria* alicuius Instituti et *Opera concredita* alicui Instituto ab Ordinario loci. Illa enim a Superioribus Religiosis dependent iuxta eorum Constitutiones, licet quoad rem pastoralem subiciantur Ordinarii loci iurisdictioni ad normam iuris (cfr. *ES*, I, 29).

b) *Pro quavis commissione operis apostolatus ab Ordinario loci alicui Instituto facienda, servatis ceteris de iure servandis, ineatur conventio scripta inter ipsum et competentem Instituti Superiorem, qua, inter alia, perspicue definiantur quae ad opus explendum, ad sodales eidem addicendos et ad res oeconomicas spectant* (*ES*, I, 30, § 1).

c) *Pro hisce autem operibus, sodales Religiosi vere idonei a proprio Superiore religioso, mutuis praehabitis cum Ordinario loci consiliis, seligendi sunt atque, si de munere ecclesiastico alicui sodali conferendo agitur, ab ipso Ordinario loci Religiosus nominari debet, praesentante vel saltem assentiente proprio Superiore, ad certum tempus mutuo consensu definitum* (*ES*, I, 30, § 2).

58. Servata semper facultate res secus disponendi aptiusque reformandi secundum instantes Institutorum renovationis exigentias, opportunum esse videtur exacte praestituere quaenam sint et opera et praesertim officia singulis committenda Religiosis, pro quibus aliqua scripta conventio necessaria putetur, ut v. gr. pro parochis (cfr. *ES*, 1, 33), decanis, vicariis episcopalibus, adsistentibus Actionis Catholicae, secretariis actionis pastoralis, directoribus dioecesanis, docentibus Catholicae Studiorum Universitatis, catechistis professionalibus, directoribus Collegiorum Catholicorum, etc., intuitu quoque sive stabilitatis titularium sive cessionis bonorum in casu alicuius supprimendae operae.

Si quis sodalis religiosus a munere sibi concredito remo-
503 vendus sit, hoc dispositum recolatur: *Gravi vero de causa quicumque sodalis reli/giosus a munere commisso amoveri potest tam ad nutum Auctoritatis committentis, monito Superiore religioso, quam Superioris, monito committente, aequo iure, non requisito alterius consensu; nec alter alteri causam iudicii sui aperire eoque minus probare tenetur, salvo recursu in devolutivo ad Apostolicam Sedem* (*ES*, I, 32).

59. Religiosorum et Religiosarum consociationes ad gradum dioecesanum perutiles esse videntur; ideoque fovendae sunt, semper tamen earum indole et specificis finibus spectatis,

a) sive ut instrumenta mutuae sodalitatis et vitae religiosae promovendae et renovandae in fidelitate erga Magisterii ecclesiastici praescriptiones et in obsequio in uniuscuiusque Instituti indolem;

b) sive ut instrumenta ad *problemata mixta* pertractanda inter Episcopum et Superiores, necnon ad activitates Familiarum Religiosarum coordinandas cum pastorali Dioeceseos actione sub Episcopi moderamine, absque ullo praeiudicio quoad relationes et conventiones ab ipso Episcopo cum singulis Institutis directe gerendas.

60. In Episcoporum Conferentiis alicuius nationis vel territorii (cfr. *CD*, 37) ipsi Antistites *munus suum pastorale coniunctim exercent ad maius bonum, quod hominibus praebet Ecclesiae, provehendum* (*CD*, 38). Similiter munus suum pastorale, quoad proprium ritum, exercent Synodi Patriarchales (cfr. *OE*, 9), et in relationibus inter diversos ritus, in ambitu peculiaris eorum compositionis, interrituales Ordinariorum Conventus (cfr. *CD*, 38).

61. In pluribus Nationibus vel territoriis, procurante Sacra Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus – et in territoriis a Sacris Congregationibus pro Gentium Evangelizatione et pro Ecclesiis Orientalibus dependentibus authentico proprii Sacri Dicasterii consensu – Sancta Sedes instituit Consilia seu Conferentias Superiorum Maiorum (sive Religiosorum sive Religiosarum sive utrorumque). Quae quidem Consilia diligentem considerationem intendere debent in Institutorum diversitatem, communem consecrationem fovere omniumque vires, in opere apostolico impensas, immittere in pastoralem Episcoporum coordinationem (cfr. n. 21).

Quo igitur efficientius suo munere fungantur Consilia Superiorum Maiorum, maximae utilitati esse videtur opportunam quamdam statis temporibus eorum activitatis recognitionem fieri atque aptius ordinari, iuxta quidem diversam Institutorum missionem, congruam distributio/nem distinctarum 504
Commissionum vel aliorum huiusmodi coetuum rite coniunctorum cum iisdem Superiorum Maiorum Consiliis.

62. Relationes inter Superiorum Maiorum Consilia et Synodos Patriarchales, pariterque relationes inter eadem Superiorum Maiorum Consilia et Episcoporum Conferentias necnon Conventus Interrituales, ordinentur secundum criteria, quae relationes definiunt inter singula Religiosorum Instituta et Ordinarium loci (cfr. *ES*, I, 23-25; 40); deinde normae quoque additivae definiantur iuxta diversas regionum exigentias.

63. Cum maxime intersit, ut Consilia Superiorum Maiorum confidenter et diligenter cooperentur cum Conferentiis Episcopalibus (cfr. *CD*, 35, 5; *AG*, 33), *optatur ut quaestiones, quae ad utramque partem pertinent, in Commissionibus mixtis ex Episcopis et Superioribus vel Superiorissis Maioribus constitutis, pertractentur* (*ES*, II, 43), vel in aliis formis ad Continentium, Nationum aut Regionum condiciones accommodandis.

Huiusmodi autem mixta Commissio ita erit apparanda, ut efficienter suos fines assequi valeat, quasi organum quoddam reciproci consilii, coordinationis, mutuae communicationis, studii et recognitionis, etiamsi ius definitive decernendi semper Consiliis seu Conferentiis relinquendum sit, secundum proprias competentias.

Omnium igitur operam et actionum apostolicarum coordinationem promovere Sacris Pastoribus competit in sua cuiusque Dioecesi; itemque Patriarchalibus Synodis et Episcoporum Conferentiis in proprio territorio (cfr. *CD*, 35, 5).

Pro quaestionibus ad Religiosos et Religiosas attinentibus, Episcopi, si necessitas vel utilitas rem postulaverit – quod quidem in pluribus locis factum est –, idoneam Commissionem in sinu Conferentiae Episcopalis instituent. Huius autem Commissionis praesentia non modo non impedit Commissionis mixtae functionem, sed potius eam requirit.

64. Participatio Superiorum Maiorum, vel – ad Statutorum normas – eorum delegatorum, etiam in aliis diversis Commissionibus Conferentiarum Episcopalium et Conventuum Interritualium Ordinariorum locorum (ut, ex. gr., in Commissione pro Institutione vel pro Salute vel pro Iustitia et Pace vel pro Communicationibus socialibus, etc.) ad rem pastoralem valde opportuna esse videtur.

65. Reciproca praesentia per delegatos sive Conferentiarum Episcoporum sive Conferentiarum seu Consiliorum Superiorum Maiorum in / singulis utrorumque Unionibus seu Con- 505
ventibus commendanda est, opportunis quidem praestitutis normis quoad necessitatem, qua unaquaeque Conferentia de argumentis propriae competentiae per se sola agere possit.

66. Quod attinet ad ambitum supernationalem, continentalem vel subcontinentalem, inter varias conglobatas Nationes institui possunt, probante Sancta Sede, coordinationis formae sive Episcoporum sive Superiorum Maiorum. Quaedam autem idonea coniunctio, ad hunc gradum, singulorum servitii Centrorum haud parum confert ad ordinatam atque concordem Episcoporum et Religiosorum operam obtinendam. In quibus locis illae organizationis formae in ambitu continentali iam

http://www.obrascatolicas.com

exstiterint, ibi huiusmodi cooperationis munere ipsi eorum Comitatus seu Consilia permamentia proficue fungi poterunt.

67. Ad gradum universalem Petri Successor suum proprium ministerium exercet pro universa Ecclesia; *in exercenda*, autem, *suprema, plena et immediata potestate in universam Ecclesiam, Romanus Pontifex utitur Romanae Curiae Dicasteriis* (*CD*, 9).

Ipse Summus Pontifex aliquas cooperationis formas Religiosorum cum Sancta Sede promovit, cum Consilium Unionis tam Superiorum quam Superiorissarum Generalium apud Sacram Congregationem pro Religiosis et Institutis Saecularibus approbavisset (cfr. *ES*, II, 42) et cum Religiosorum repraesentantes apud Sacram Congregationem pro Gentium Evangelizatione introduci iussisset (cfr. *ES*, III, 16).

Conclusio

Dialogus et cooperatio iam ad varios gradus sunt in actu; sed non est dubium, quin amplius provehi debeant, ut uberiores fructus afferant. Quapropter hoc commonendum esse videtur, in cooperandi scilicet actione tunc veram efficacitatis vim haberi, cum qui in operando primas partes agant, pro certo habeant eandem vim ex ipsa eorum animi persuasione et formatione in primis exoriri. Omnia enim melius progredientur, si penitus ipsis persuasum fuerit de huius cooperationis necessitate atque natura et momento, de reciproca fiducia, de uniuscuiusque muneris respectu, de mutuis consultationibus in inceptis ad quemvis gradum statuendis et instruendis. Tum vero mutuae relationes inter Episcopos et Religiosos, sincera et alacri voluntate peractae, non parum valebunt ad aequius et aptius dynamicam Ecclesiae-Sacramenti vitalitatem explicandam in eius mirabili salutis missione. /

506 Paulus Apostolus, *vinctus in Domino*, Romae ad Ephesios scribens, sic eos monebat: *Obsecro vos, ... ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum longanimitate, supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis* (*Eph.* 4, 1-3).

Haec omnia et singula Summo Pontifici subiecta fuerunt, qui die 23 m. aprilis a. 1978 benigne approbavit ac decrevit ut publici iuris fierent.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis saecularibus, die 14 m. maii a. D. 1978, in Sollemnitate Pentecostes. - Sebastianus Card. BAGGIO, *Praefectus S. Congr. pro Episcopis.* Eduardus Card. PIRONIO, *Praefectus S. C. pro Religiosis et Institutis saecularibus.*

Adn. AUCTORES VARII in **ISCRIS** 4 (1978) 99-230; AUCTORES VARII in **Vida rel.** 44 (1978) 328-394; AUCTORES VARII in **Confer** 18 (1979) 11-222; D. ANDRES in **REDC** 34 (1978) 548-657; J. BEYER in **PrM** 68 (1979) 563-611; G. CAPRILE in **La Civ. Catt.** 129 (1978-II) 377-393; C. GORRICHO in **CpR** 60 (1978) 178-186; J. JUKES in **CR** 63 (1978) 472-477, 64 (1979) 21-31, 40-41; R. LETTMANN in **PrM** 68 (1979) 549-561; J. OSES in **Vida rel.** 45 (1979) 197-212, E. P. PIRONIO in **SCRIS** 4 (1978) 93-97 et in **Vida rel.** 44 (1978) 93-97; L. RENARD in **Vie cons.** 50 (1978) 362-369, J. TOMKO in **SCRIS** 4 (1978) 131-165 et in **L'Osservatore romano** 15 luglio 1978, p. 5-6; **L'Osservatore romano**, 7 luglio 1978, p. 2; J. LOPEZ-GAY in **ISCRIS** 5 (1979) 280 295.

4570

1978 MAI 20. - SIGNATURA APOSTOLICA, SENT. PART.*

MIAMIEN. - *Incardinationis*

Sacerdos tacite ipso iure incarditus censetur dioecesi in qua, legitime transmigratus, per quinquennium permanserit, neutro praemonito Ordinario in scriptis contradicente

FACTI ADUMBRATIO

Incardinatus erat Archidioecesi Miamensi Antonius X sacerdos et vicarius paroecialis triginta septem annos natus, cum per Apostolicam Constitutionem *Cum Ecclesia Sancta Dei* diei 2 martii 1968 ex dismembratione dioecesium Miamensis et S. Augustini duae novae dioeceses creatae sunt S. Petri in Florida et Orlandensis. Vi huius Constitutionis praedictus sacerdos adscriptus est dioecesi S. Petri in Florida, quamvis ipse dum futura praevidebatur dioecesium dismembratio ab Archiepiscopo Miamensi frustra petierat ut in aliam paroeciam transferretur, quae permansura fuisset sub ditione Archiepiscopi.

Interea rev. Antonius X haud bonae salutis causa in valetudinarium loci "Fort Lauderdale" deductus fuit, ibique manens renuntiavit officio pastorali sibi ab Archiepiscopo Miamensi iam concredito, quod tamen id temporis erat sub ditione Episcopi S. Petri in Florida. Tum autem, die scilicet 9 augusti 1968, petiit et obtinuit a novo Ordinario excardinationem a dioecesi S. Petri in Florida ut Archidioecesi Miamensi iterum incardinari posset. Quam incardinationem die 15 augusti 1968 postulavit.

Die 25 novembris 1969 Archiepiscopus Miamensis, exquisito et praehabito consensu Ordinarii S. Petri in Florida, etsi prudens existimavit petitam incardinationem comperendinare, petenti contulit officium auxiliarii addicti administrationi paroeciali S. Ionnis Baptistae in "Fort Lauderdale". Die 5 maii 1971 rev. Antonius X cum consensu Ordinarii S. Petri in Florida et assensu Administratoris paroecialis S. Ioannis Baptistae, iterum petiit incardinationem et collationem alicuius paroeciae. Sed die 14 maii 1971 Vicarius Generalis rescripsit Archiepiscopum probare quidem laborem apostolicum ab oratore peractum, propensum esse ad concedendam incardinationem, sed antea opportunum censere ut petens servitium in aliqua paroecia tanquam "vicarius oeconomus" praestaret. Revera die 28 maii 1971 ipse "vicarius oeconomus" paroeciae Assumptionis in loco "West Hollywood" renuntiatus est, et die 15 februarii 1973 ad novam paroeciam Assumptionis in loco "Pompano Beach" tanquam hospes auxilium praestans in labore pastorali assignatus fuit. Mense martio 1975 (dies in actis deest) rev. Antonius X, annuntians cum gaudio Archiepiscopo Miamensi suum iubilaeum sacerdotale denuo et magis expresse suam petitionem porrexit ut Archidioecesi incardinaretur: quam postulationem die 21 octobris eiusdem anni iteravit postquam suam firmam voluntatem et Summo Pontifici et aliis eximiis personis manifestavit, auxilii petendi causa penes reticentem Archiepiscopum Miamiensem, cui inutiliter rem commendavit vir eminens.

Denique rev. Antonius X ad Archiepiscopum Miamensem die 3 decembris 1975 scribens sese Archidioecesi incardinatum declaravit vi Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, art. 3 § 5 cum, petita ab ipso ad normam legis incardinatione cum expressa licentia Episcopi S. Petri in Florida et post quinquennium legitimae commorationis, nullam scripto responsionem intra quadrimestre, uti lex praescribit, ab Archiepiscopo Miamensi recepisset.

Post haec rev. Antonius X e dioecesi commorationis ab Archiepiscopo expulsus est: contra quod decretum die 3 iunii 1976 ipse ad S. Congregationem pro Clericis recursum interposuit. Rescripsit vero S. Congregatio Ordinario Miamensi die 20 iunii 1977 petitionem rev. Antonii X sustineri non posse neque legitime affirmari ipsum esse "ipso facto" incardinatum Archidioecesi Miamensi. Recurrente rev. Antonio X contra hanc S. Congregationis declarationem seu decretum ad Nostrum Supremum Tribunal inter terminos, scilicet die 9 augusti 1977 per adv. Marium Mantovani, Procuratorem suum, Congressus die 20 decembris 1977 statuit recursum admittendum esse ad disceptationem, indeque die 2 ianuarii 1978 concordatum est dubium, cui respondendum est: "*An constet de illegitimitate vel in procedendo vel in decernendo, relate ad actum Sacrae Congregationis pro Clericis diei 20 iunii 1977*".

AD IUS QUOD SPECTAT

Missis, ut satis notis, principiis iuris et doctrinae, quae incardinationem et excardinationem respiciunt, aliqua Patres Cardinales censuerunt recolere et enuntiare circa incardinationem illam tacitam, quae iure per Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, art. 3 § 5, in executionem Decretorum Concilii Vaticani II, introducta est. Lex recitat: "Clericus ... qui a propria dioecesi in aliam legitime transmigraverit, huic dioecesi, transacto quinquennio, ipso iure incardinatur, si talem voluntatem in scriptis manifestaverit tum Ordinario dioecesis hospitis tum Ordinario proprio, neque alteruter ipsi contrariam scripto mentem inter quattuor menses significaverint".

Merito id statuit legislator, ne incertae per longum tempus protrahantur in alienis dioecesibus clericorum commorationes, utque incardinationis institutum firmius maneat. Quod certo certius non impedit quominus clerici alicuius dioecesis in alienae dioecesis territorio apostolice laborent, de permissione sui Ordinarii et Ordinarii dioecesis hospitis quin ulla excardinatio et nova incardinatio sequatur; sed si hoc a clerico iustis de causis petitur, etsi ad suae stabilitati consulendum, prorsus necesse est ut Ordinarii sive a quo sive ad quem mendiu maneant et practice habeantur vel clerici vagi (qui iure prohibentur) nulli Superiori subditi, vel clerici de suo statu numquam securi.

Quattuor igitur conditiones ad hanc tacitam incardinationem ius requirit:

1 - ut clericus hanc voluntatem manifestet in scriptis: quae manifestatio fieri potest sive dum decurrit quinquennium, si-

ve quinquennio exacto. Nil profecto refert utrum hanc voluntatem manifestaverit clericus formaliter, an vero precibus ad hoc porrectis. Ipsum desiderium, quod Ordinario ob quandam erga eundem reverentiam manifestatur, dummodo id fiat scripto neque ambigue, iure sufficit ut conditio prima adimpleatur;

2 - ut manisfestatio scripto fiat sive Ordinario hospiti, sive Ordinario proprio, vel eodem vel diverso tempore;

3 - ut quinquennium commorationis legitimae in dioecesi hospite transactum sit. Ius non exigit ut in dioecesi hospite quis munus aliquod pastorale occupaverit: exigit tantum commorationem, non solum *materialem* sed *formalem* seu de consensu utriusque Ordinarii habitam, neque interruptam per interventum alterutrius Ordinarii eam prohibentis, vel aliis de causis extra tamen legitimas permissiones vel necessitates;

4 - ut contrariam mentem alteruter Ordinarius intra quadrimestre a petitione facta et elapso quinquennio, scripto non manifestaverit. Qua de re potest quispiam petere quid veniat nomine mentis, quae in vocabulario diversas habet significationes, ut ecce cogitationem vel modum cogitandi, indolem, animi dispositionem, opinionem, iudicium, consilium, propositum, voluntatem seu intentionem, desiderium. Sed in contextu legis et attenta firmitate et certitudine, quam legislator instituto incardinationi dare intendit, mens hic aliud significare non potest nisi intentionem seu voluntatem. Haec autem voluntas scripto pandenda est petenti, ne incertae res maneant. Quod superest, nil vetat quominus Episcopus per personam, quae eius vices gerat, dummodo tamen scripto, contrariam suam mentem oratori manifestet.

IN FACTO

Nullum dubium est in casu quin rev. Antonius X e dioecesi S. Petri in Florida ad Archidioecesim, cui usque ad annum 1968 incardinatus fuerat, scilicet Miamiensem legitime transmigraverit: ab Ordinario suo excardinationem petiit et recepit inde a die 9 augusti 1968: et ab hoc tempore permansit cum permissione sui antiqui Ordinarii, in Archidioecesi Miamensi, primum in nosocomio tum autem in diversis paroeciis ad obeunda officia sibi ab Ordinario Miamiensi commissa. Ipse Publicae Administrationis Patronus hoc admittere debet.

Nullum pariter dubium est quin Recurrens incardinationem petierit in Archidioecesi Miamiensi, quae per aliquot annos sua dioecesis fuerat et a qua, contra suam voluntatem expresse manifestatam, vi dismembrationis canonicae, avulsus fuerat. Petitionem multoties et multifariam fecit, scripto, ore, multiplicatis at inutiliter intercessoribus, variis occasionibus captis, ultima quidem sui iubilaei sacerdotalis, quando magis formaliter, transacto iam quinquennio legitimae commorationis, suam instantiam renovavit. Quod ipse Patronus Publicae Administrationis aeque admittit.

De commoratione quinquennali, non solum materiali, sed et formali, prouti in iure diximus, quaevis assumitur computatio, sive a die 9 augusti 1968, quando, commorando in nosocomio sito in territorio miamiensi, petiit et statim obtinuit ab Ordinario S. Petri in Floerida excardinationem ut suae antiquae dioecesi incardinari iterum posset, sive a die 25 novembris 1969 cum obtinuit ab Ordinario Miamiensi primum officium in paroecia S. Ioannis Baptistae, ea profecto admitenda est, cum terminus ad quem sii mensis martius 1975, quando Recurrens, cum consensu sui Ordinarii S. Petri in Florida formaliter (antea enim iam petierat) incardinationem in sua antiqua dioecesi quaesivit. Neque valet dicere quinquennium nondum elapsum esse cum rev. Antonius X anno 1973 officium paroeciale reliquit: requiritur enim quinquennium commorationis legitimae, et non muneris, prouti in iure dictum est. Neque item dicatur tempus interruptum fuisse quotiescumque Archiepiscopus Miamiensis non complevit desiderium rev. Antonii X incardinationem petentis. Id enim impediebat vel retardabat quidem incardinationem expressam, sed non interrumpebat legitimam commorationem, quam ante quinquennium denegatam fuisse ab Archiepiscopo Miamiensi nullibi ex actis constat.

Sed venimus ad elementum magis discussum, scilicet ad manifestationem mentis Archiepiscopi Miamiensis contrariam incardinationi, quae scripto facienda erat.

Admittere quidem possumus Ordinarium Miamiensem ob varias rationes (v. c. modum agendi rev. Antonii X in schola, aliquibus non probatum; eius actuositatem non semper moderatam in colenda devotione erga "la Madonna dei Poveri") sese propensum non sentire incardinationi concedendae, ideoque rev. Antonio X apud ipsum instanti pro quibusdam negotiis, memorasse suum Ordinarium, ad quem recurreret, esse adhuc Episcopum S. Petri in Florida. Ex aliquo autem "Memorandum" Vicarii Generalis in Curia exsistenti sub die 15 octobris 1975 scriptum invenimus inter alia respicientia dictam devotionem: "Dissi (ad Antonio X) che pensavo che l'Arcivescovo desiderava che lui ritornasse alla propria diocesi di St. Petersbourg e che l'Arcivescovo non sarebbe stato disposto ad affidare a lui un incarico nell'Archidiocesi di Miami". Sed haec omnia non respondent condicioni iuridicae requisitae. Quod Archiepiscopus propensum non sese habeat concedendae incardinationi, non necessario significat ipsum eam denegasse. Quod Archiepiscopus memoraverit rev. Antonio X quibusdam ocasionibus, ipsius Ordinarium esse adhuc Episcopum Sancti Petri in Florida, est res facti, quae certe vera erat, donec incardinatio ab Ordinario Miamiensi concederetur, sed non demonstrat contrariam voluntatem.

Quod denique spectat "Memorandum" a Vicario Generali subsignatum die 15 octobris 1975, valorem iuridicum habere non potest, sive quia iam septem menses elapsi erant ab instantia incardinationis per Recurrentem porrecta (10 martii 1975) sive quia agitur tantum de *Memorandum* pro Archiepiscopo in quo describitur colloquium habitum cum rev. Antonio X, sive denique quia inibi mentio fit de propria *opinione* ("pensiero") relate ad *desiderium* Archiepiscopi ut petens rediret in suam dioecesim. In colloquio habendo Vicarius Generalis forsan consilium Archiepiscopi exsequutus est, qui in alio *Memorandum* diei 25 iunii 1975 suo Vicario Generali suggerebat: "Casualmente dovresti ricordare al P. Antonio X che il suo Ordinario è il Vescovo Mc Laughlin. Di conseguenza io non interferirò in alcun modo" (documentum non apparet subsignatum). Sed colloquium Vicarius Generalis habuit cum rev. Antonio X solum die 14 octobris 1975, ergo post elapsum tempus a iure praescriptum pro responsione negativa danda. Ceterum neque ex colloquio rev. Antonius X didicit Archiepiscopum esse incardinationi contrarium, si post hebdomadam, scilicet die 21 octobris 1975, iterum atque iterum suam instantiam renovavit. memorans anniversarium concelebrationis factae in peregrinatione romana et preces ab omnibus fusas ut Archiepiscopus valetudinem recuperaret, et veniam petens ob defectus venerationis in Archiepiscopum eique gratias agens quod ob datum "Imprimatur" imagini "della Madonna del Povero" huius devotionem valde auxerit. His in negotiis, quando lex aliquas conditiones ad validitatem exquirit, inter quas est manifestatio scripta mentis Ordinarii, haec manifestatio clare et certe et quidem scripto, non vagis et forte ambiguis verbis, ipsi petenti facienda est. Hanc scriptam responsionem frustra exquisivit Sacra Congregatio pro Clericis, et in actis non invenimus, nisi, uti dictum est, "Memorandum" illud a Vicario Generali subsignatum, quod numquam, uti paret, Recurrenti ostensum est, et ceterum est exaratum ultra terminos fure praescriptos.

Neque obicias rev. Antonium X novam epistulam Archiepiscopo d. 21 octobris 1975 scripturum non fuisse si certum se habuisset de obtenta ex iure incardinatione.

Profecto id temporis Recurrens nesciebat quid ius statueret, novit postea consultatione facta. Sed nihilominus favorem iuris consecutus est, cum statutum iuris, si omnes conditiones servatae sunt, ipsis cedant nescientibus vel de re non cogitantibus.

Decretum igitur, quo S. Congregatio pro Clericis decretum expulsionis Archiepiscopi Miamiensis confirmat, legitimitate caret in decernendo, sive quia quinquennium non recte computavit (terminus enim ad quem protrahendus est ad mensem martium 1975, et non finiendus cum die 8 februarii 1973, quando Recurrens exoneratus fuit a munere Vicarii Cooperatoris, manente tamen legitima commoratione, eo vel magis quod d. 15 februarii 1973 assignatus est tamquam hospes auxilium praestans in labore pastorali, paroeciae Assumptionis loco "Pompano Beach"), sive quia mens contraria Archiepiscopi patefacta est rev. Antonio X nec clare, neque univoce, neque scripto, post transactum quadrimestre ab instantia incardinationis per Antonium X porrecta.

Quibus omnibus, tum in iure tum in facto perpensis, nos infrascripti Cardinales Iudices Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro tribunali sedentes ac Deum solum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, declaramus et definitive sententiamus, proposito dubio respondentes:

Constare de illegitimitate in decernendo relate ad actum S. Congregationis pro Clericis diei 20 iunii 1977. - Pericles Card. FELICI, *Praefectus et Ponens. (Sequuntur ceterae Cardinalium subsignationes).*

* Prot. N. 9375/77 C.A.; **Communicationes** 10 (1978) 152-158. Adn. Aem. COLAGIOVANNI in **ME** 104 (1979) 22-28.

http://www.obrascatolicas.com

4571

1978 MAI 26.-COM. pro MIGR., CIRC. AAS 70 (1978) 357-378

De principiis modisque exercendi pastoralem sollecitudinem Ecclesiae erga migrantes et itinerantes in huius temporis socialibus adiunctis

Lettera circolare alle Conferenze episcopali:

"Chiesa e mobilità umana"

1. Nella sua sollecitudine di recare a tutti gli uomini il Messaggio si salvezza (1), la Chiesa si preoccupa delle situazioni conseguenti ai fenomeni della mobilità umana (2). Vede in essi un riflesso fondamentale degli "strati di umanità che si trasformano" (3), e ne condivide i problemi con sentita partecipazione.

In particolar modo è consapevole, la Chiesa, che la mobilità dei popoli, come si svolge nel nostro tempo, riveste aspetti multiformi, talvolta contrastanti, dovuti essenzialmente alla diversità di origine: altro è infatti la mobilità determinata dalla libera scelta degli interessati, altro è la mobilità che nasce da costrizione, di qualunque natura essa sia: ideologica, politica, economica, ecc.

Questa basilare distinzione è sempre tenuta presente nel servizio ecclesiale all'intero mondo migratorio, con preferenza, in senso evangelico, per le categorie più povere, disagiate
358 o emarginate. /

2. I principali raggruppamenti delle odierne trasmigrazioni umane possono essere elencati, anche se non esaurientemente, come segue:

gli emigranti comunemente intesi, che, lasciata l'abituale residenza, cercano all'estero nuove ragioni e strumenti di vita (4); si tratta in gran parte di lavoratori, ma anche di tecnici delle imprese, di esuli e profughi in cerca di libertà; ad essi vanno aggiunti *i giovani studenti*, che si recano all'estero per un perfezionamento tecnico e culturale (5);

i marittimi del trasporto e della pesca, che si affidano alle acque, abitualmente distaccati dal nucleo familiare e dalla nazione di origine (6);

gli aeronaviganti, che la professione porta a solcare i cieli ed a toccare rapidamente punti estremi del globo, ivi compresi i passeggeri ed i componenti il tessuto delle stazioni aeroportuali (7);

i nomadi, che vivono peregrinando quasi sempre estranei alla società, la quale difficilmente ne comprende l'identità etnica e culturale (8);

i turisti, che vengono a contatto con ambienti e società nuove, per ragioni di svago, di cura, di arricchimento culturale, di peregrinazione religiosa (9). Vi si possono aggiungere tutti coloro che abitualmente si servono di mezzi autostradali.

3. L'intensificarsi e l'evolversi dei fenomeni, nella dinamica di un mondo in trasformazione, pongono esigenze e interrogativi a cui la saggezza pastorale intende dare risposte adeguate. Ecco la necessità di approfondite considerazioni, destinate a rinnovare l'antico impegno della Chiesa e ad avvalorarlo nella luce di una più matura consapevolezza e di una più
359 ricca esperienza. /

Il criterio di fondo è stato indicato dal Concilio Vaticano Secondo, il quale, nel Decreto "Christus Dominus" sull'ufficio pastorale dei Vescovi, n. 18, così si esprime:

"Si abbia un particolare interessamento per quei fedeli che, a motivo della loro condizione di vita, non possono godere a sufficienza della comune ordinaria cura pastorale dei parroci o ne sono privi del tutto; come sono moltissimi emigranti, gli esuli, i profughi, i marittini, gli addetti a trasporti aerei, i nomadi e altre simili categorie di uomini. Si promuovano metodi pastorali adatti per sostenere la vita spirituale dei turisti. Le conferenze episcopali e specialmente quelle nazionali dedichino premurosa attenzione ai più urgenti problemi riguardanti le predette categorie di persone e con opportuni mezzi e direttive, in concordia di intenti e di sforzi, provvedano adeguatamente alla loro assistenza religiosa, tenendo presenti in primo luogo le disposizioni date o da darsi dalla Sede Apostolica, adattate convenientemente alle situazioni dei tempi, dei luoghi e delle persone".

I

4. I programmi pastorali, attuazione dell'ansia evangelizzatrice, devono tener conto della situazione di fatto. E' quindi opportuno uno sguardo preliminare alla mobilità umana, per meglio comprenderne la portata e gli influssi.

La mobilità è insieme causa ed effetto dell'era tecnica e scientifica, che alcuni definiscono post-industriale. Essa va indubbiamente inserita tra i "rapidi e profondi mutamenti che progressivamente si estendono all'intero universo", come afferma il Concilio Ecumenico Vaticano Secondo (10), e qualificano il presente periodo di storia.

Si tratta di un fenomeno molto complesso ed articolato, nel quale emergono molteplici elementi sempre oggetto di valutazione da parte degli studiosi. Basti accennarne qualcuno: la tendenza a favorire l'unità giuridica e politica della famiglia umana; il notevole incremento degli accordi e degli scambi culturali; l'interdipendenza degli Stati, specialmente per l'aspetto economico; la costituzione di imprese multinazionali; lo squilibrio tra Paesi abbondantemente provvisti di risorse e 360
Paesi poveri, gli sforzi per garantire sempre più largamente i benefici sociali; il progresso dei mezzi di comunicazione e di diffusione (11).

L'intreccio di taluni di questi elementi – e si vede quanto differenti in se stessi e per la loro portata – produce spinte o occasioni al movimento, dentro o fuori i confini nazionali; movimento, pertanto, che assume un volto polivalente ed obbliga a discernervi ciò che può essere fattore di promozione e di elevazione e ciò che, invece, può segnare il cammino involutivo dell'uomo (12).

Benché in forme e misure diverse, la mobilità è diventata generale destino. All'imponente numero degli immediati protagonisti, bisogna aggiungere – e sono ancora di più – coloro che ne sono coinvolti di riflesso: le famiglie, in primo luogo, e poi gli operatori e gli addetti ai vari settori del movimento, ecc. Ma soltanto ricordando le famiglie si pone in luce un'implicanza di vastissima portata umana, sociale, morale e religiosa.

5. Al di là degli aspetti ricordati, c'è qualche cosa di più profondo. La mobilità invita ad un'approfondita comprensione del mondo in cui viviamo, e di cui vediamo evolversi sotto i nostri occhi le strutture.

L'economia è diventata planetaria; la politica, per essere realistica, assume dimensioni mondiali; la vita sociale trova i suoi centri di animazione a livello mondiale. E' a questa evoluzione del mondo che bisogna riferirsi, oltre che alla mobilità delle persone (13).

Ormai è impossibile essere indifferenti all'interpenetrazione di razze, civilizzazioni, culture, ideologie. Il mondo è diventato piccolo, le frontiere tendono a cadere, lo spazio è ridimensionato, le distanze svaniscono, la vita fa sentire le proprie ripercussioni fin nelle zone più lontane: viviamo tutti in un solo villaggio.

6. Più delle dimensioni e del ritmo della mobilità, importa la qualità del mutamento che essa opera nell'uomo (14). E' un mutamento pro/fondo, che incide sul modo di pensare e 361
sullo stile di vivere, e quindi comporta contemporaneamente luci e ombre.

1 Cfr. *Mt.* 28, 16-20; *Mc.* 16, 15.
2 Cfr. Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sull'Ufficio pastorale dei Vescovi *Christus Dominus* n. 18; Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sull'attività missionaria della Chiesa *Ad gentes divinitus* n. 38; Motu Proprio di S. S. Paolo VI *Ecclesiae Sanctae* 1, 9, AAS 58 (1966) p. 763; Motu Proprio di S. S. Paolo VI *Apostolicae Caritatis*, AAS 62 (1970) pp. 193-197.
3 Esortazione Apostolica di S. S. Paolo VI *Evangelii nuntiandi* n. 19, AAS 68 (1976) p. 18.
4 Cfr. Costituzione Apostolica del Papa Pio XII *Exsul Familia*, AAS 44 (1952) pp. 649 ss.; Motu Proprio di S. S. Paolo VI *Pastoralis migratorum cura*, AAS 61 (1969) pp. 601-603; Istruzione della S. C. per i Vescovi *De pastorali migratorum cura*, AAS 61 (1969) pp. 614-643.
5 Cfr. Enciclica del S. Padre Paolo VI *Populorum progressio* n. 68, AAS 59 (1967) p. 290.
6 Cfr. Cost. Ap. *Exsul Familia* passim; *Leges Operis Apostolatus Maris*, AAS 50 (1958) pp. 375-383; *Normae et facultates pro maritimorum atque navigantium spirituali cura gerenda*, AAS 69 (1977) pp. 737-746.
7 Cfr. Cost. Ap. *Exsul Familia*, AAS 44 (1952) p. 670.
8 Cfr. Costituzione Apostolica del S. Padre Paolo VI *Regimini Ecclesiae universae* n. 52, AAS 59 (1967) pp. 885 ss.
9 Cfr. Direttorio della Sacra Congregazione per il Clero *Peregrinans in terra*, AAS 61 (1969) pp. 361-384.
10 Costituzione Pastorale del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo *Gaudium et spes* n. 4.
11 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* nn. 6, 16, 25, 26; Enciclica del Papa Giovanni XXIII *Pacem in terris*, AAS 55 (1963) p. 291.
12 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* nn. 8-12; Istr. *De pastorali migratorum cura* nn. 2-3.
13 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* n. 63; Lettera Apostolica del Santo Padre Paolo VI *Octogesima adveniens* n. 7, AAS 63 (1971) pp. 405-406.
14 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* nn. 6-8.

Il senso del provvisorio invita a preferire gli aspetti di novità, talvolta oscurando la stabilità e la gerarchia dei valori. Lo spirito si fa più ciritico e disponibile, più sensibile e aperto, più pronto al dialogo. In questo clima l'uomo può essere indotto ad approfondire le proprie convinzioni, come può indulgere ad un facile relativismo.

La mobilità determina un certo sradicamento dall'ambiente originario, un'accentuata solitudine, un isolamento nell'anonimato. Ne può derivare sia il rifiuto più o meno consapevole del nuovo contesto, sia la sua accettazione acritica in polemica con l'esperienza precedente, sia un atteggiamento passivo, fonte di alienazione culturale e sociale.

7. La mobilità in quanto tale non può essere ritenuta nemica della fede; e la Chiesa si sforza prudentemente di valorizzarne quelle virtualità, che la rendono strumento di evangelizzazione.

In determinate situazioni, tuttavia, la pratica religiosa è sovente compromessa (15). La rottura dei legami tra la fede e cultura, che è il "dramma della nostra epoca" (16), vi trova acuta accentuazione, venendo meno facilmente l'equilibrio tra i gesti della nuova vita ed i gesti cristiani di ieri. E più si fa rapido il passaggio da una società di tipo familiare, rurale, semplice, tradizionale a una società extrafamiliare, industriale, complessa, dinamica, ricca, più si fanno dure le crisi, più diventa difficile proteggere l'unità della coscienza personale.

Resta, in ogni caso, lo *choc* di un mondo nuovo, con il suo universo culturale ed il suo sistema di valori e di modelli. Da qui quel ripiegamento di mentalità, in cui la ricerca religiosa non riesce sempre a trovare sbocco, come dimostrano le non infrequenti simpatie verso ideologie secolari e pseudo-religiose.

In simili condizioni, la fede non può più essere soltanto un'eredità da conservare o da preservare; è una realtà da approfondire, sviluppare, diffondere. Il cristiano è così obbligato a verificare personalmente la fede in un contesto, talvolta, di vera e propria diaspora.

Ne deriva l'esigenza che la pastorale di questi strati dell'umanità debba adeguarsi alla loro situazione spirituale, per es-
362 sere in grado di scoprirvi, immettervi e costruirvi la fede./

II

8. La Chiesa, "segno e strumento dell'unità di tutto il genere umano" (17), sentendosi intimamente coinvolta dalla evoluzione della civiltà, di cui la mobilità umana è una componente rilevante, si interroga sulle esigenze della sua presenza in questo mondo nuovo, in cui si riflette, in certo senso, il suo volto di pellegrina sulla terra (18).

In tal modo essa rivive una volta di più il mistero del suo Divino Fondatore, mistero di vita e di morte (19). Ieri, per raggiungere il mondo pagano, ha cercato di spogliarsi della fisionomia giudaica; per andare incontro ai barbari, ha abbandonato l'impronta attinta dalla mentalità romana; per essere disponibile all'intera umanità, si è sforzata di aprirsi a tutte le culture. Una disposizione analoga la guida oggi, per fermentare con il Vangelo la realtà delle trasmigrazioni, e fare possibilmente di esse un mezzo per l'adempimento della sua missione.

9. Impegno preminente è la proclamazione della Buona Novella. E' ben vero che taluni fenomeni, come per esempio l'emigrazione, il nomadismo, la vita marittima, ecc. comportano situazioni di ingiustizia. A queste la Chiesa è profondamente sensibile, ed è convinta di dover esprimere tale sensibilità nei modi conformi alla pienezza della sua vocazione. Ritiene quindi suo dovere specifico e primario proclamare incessantemente la "lieta notizia", con la testimonianza e con l'annuncio esplicito della Parola di Dio (20). "La storia della Chiesa, a partire dal discorso di Pietro la mattina di Pentecoste, si mescola e si confonde con la storia di questo annuncio" (21); in molti casi la mobilità umana è stata determinante o almeno ha esercitato un notevole influsso sulla nascita e lo sviluppo di nuove Chiese.

Nel tempo presente l'imponente aumento del movimento ed il suo affermarsi in una densa varietà di forme costituiscono un evento singolare nella storia del cammino ecclesiale, che accentua la grave parola di San Paolo: "Guai a me se non
363 predicassi il Vangelo" (22)./

Senza voler anticipare ciò che si dirà nella terza parte, parlando concretamente dell'azione della Chiesa, bisogna affermare preliminarmente l'importanza insostituibile della dimensione spirituale, la quale si attua, oltre che nella predicazione, nella catechesi, nella vita liturgica e sacramentale, in una parola, nella santificazione delle anime e della società. Anche per questo vasto e complesso mondo della mobilità la Chiesa deve essere sale e luce.

10. Pur nutrendo identico affetto per tutte le categorie umane interessate a questi fenomeni, è naturale che la sua sollecitudine debba rivolgersi innanzitutto ai suoi figli.

Il fondamentale impegno, che si impone nel presente contesto storico, consiste nel riannodare i vincoli tra la fede e la vita (23). Ecco subito la necessità di cercare la corrispondenza intercorrente tra la condizione della mobilità e la vita cristiana.

Ora, la vita cristiana è essenzialmente la Pasqua vissuta con Cristo, ossia un passaggio, una sublime migrazione verso la Comunione totale del Regno di Dio, dove tutto e tutti siano restaurati nel Cristo (24).

La mobilità, da parte sua, mette alla prova la consapevolezza dell'uomo di appartenere ad un popolo, sulle orme, in certo senso, del popolo eletto, che ottenne la liberazione dalla schiavitù e collaborò al disegno di Dio nel pellegrinaggio verso la terra promessa (25).

11. Il cristiano deve quindi essere aiutato ad affrontare la nuova condizione; a superare i disagi conseguenti, e, soprattutto, a valorizzarne l'implicita dimensione liberatrice, in relazione al disegno di salvezza. Sull'esempio di Mosè, intento al grido del suo popolo, la Chiesa intensifica l'ascolto delle ansie del mondo della mobilità, e le fa proprie. Inoltre, poichè la mobilità – come, del resto, a suo modo, la stabilità – comporta serie tentazioni, cerca di premunire il credente di fronte alle varie forme di idolatria, e di pericoli a cui si trova esposto (26).

12. Infine – ed è di somma importanza – il soffio profetico della Chiesa tende costantemente all'obiettivo della liberazione dal peccato e della conversione (27). Esso trova parti-
364 colare significazione nel movi/mento, che richiama al senso i- tinerante della vita e quindi allo sbocco finale del pellegrinaggio terreno, il cui compimento sarà il ritorno a Dio (28), nella partecipazione alla Pasqua del Signore.

13. I fenomeni della mobilità umana sono come crocicchi in cui vengono a contatto, talora in modo permamente, varie confessioni e denominazioni cristiane. Il significato e le dimensioni ecumeniche si presentano in tutta la loro portata (29).

Il comune obiettivo delle religioni cristiane di preservare e approfondire la fede in Dio Redentore tra gli assalti dell'invadente secolarismo (30), e l'impegno, pure comune, in azioni destinate alla piena liberazione e promozione umana, secondo lo spirito e le norme della retta collaborazione ecumenica, richiamano pressantemente l'urgenza di porre fine allo scandalo delle divisioni tra cristiani.

Acquista così nuovo vigore la consapevolezza che il dovere di lavorare per l'unione costituisce un grande motivo di credibilità, secondo la suprema preghiera del Signore: "Come tu, Padre, sei in me e io in Te, siano anche essi in noi una cosa sola, perché il mondo creda che Tu mi hai mandato" (31): il segno della fede è l'unità della Chiesa.

14. Né si tratta di orizzonte ecumenico soltanto. Va altresì ricordato il dialogo con i non cristiani, che la moderna mobilità umana coinvolge sempre più, talora anche in aree geografiche di tradizione cattolica. Nel suo interessante anelito di intensificazione della fratellanza dei popoli, e con il dovuto rispetto dei valori autentici insiti nelle diverse religioni (32),

15 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 4.
16 Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 20.
17 Costituzione dogmatica del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo *Lumen gentium* n. 1.
18 Cfr. *Ib.* 9 e 48.
19 Cfr. Decreto *Ad gentes divinitus* n. 5.
20 Cfr. Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* nn. 21-22.
21 *Ib.*
22 *1 Cor.* 9. 16.
23 Cfr. Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 29.
24 Cfr. *Phil.* 3, 10, *Rom.* 8, 17; Cost. past. *Gaudium et spes* n. 22.
25 Cfr. *Gen.* 12, 1-4; *Es.* 14, 27-31; *Ebrei* 11, 8-10.
26 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 4.
27 Cfr. Cost. dogm. *Lumen gentium* n. 48; Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 36.
28 Cfr. Cost. dogmatica *Lumen gentium* n. 49; *1 Giov.* 3, 2, *Rom.* 8, 29; *2 Tim.* 11-12, *Tit.* 2, 13; Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 28.
29 Cfr. Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano II su l'Ecumenismo *Unitatis redintegratio* n. 9; Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo su l'Apostolato dei laici *Apostolicam actuositatem* n. 27; Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 13; Direttorio gen. *Peregrinans in terra* nn. 8 e 27; *Normae et facultates pro maritimorum atque navigantium spirituali cura gerenda* art. 12.
30 Cfr. Decr. *Ad gentes divinitus* n. 20. Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 54.
31 *Giov.* 17, 21.
32 Cfr. Dichiarazione del Concilio Ec. Vat. Secondo sulle Religioni non-cristiane *Nostra aetate* nn. 1 e 5.

http://www.obrascatolicas.com

la Chiesa ravvisa in tale fenomeno una nuova dimensione alla
365 sua tensione missionaria e al suo ministero di salvezza (33). /

15. Secondo gli orientamenti del Concilio Vaticano II (14) e nella linea più volte affermata e chiarita da Paolo VI, la Chiesa si sente intimamente solidale con il genere umano (35), partecipe delle "gioie e speranze, delle tristezze e angosce degli uomini del nostro tempo" (36). La Chiesa, come proclama il Santo Padre nell'Enciclica *Ecclesiam Suam*, "si fa messaggio: la Chiesa si fa colloquio" (37).

Questo è l'atteggiamento suo anche verso il mondo della mobilità, i cui fenomeni includono, pur se in forme diverse, la speranza di un avvenire migliore, il bisogno di superare certi mali, l'aspirazione all'unità e alla fratellanza.

Ben lungi dall'uniformarsi ai criteri mondani, la Chiesa si studia di servire Dio nello spazio degli uomini toccati dal movimento, consapevole che i suoi figli stessi popolano quello spazio oggi più di ieri. Da qui la sua preoccupazione di trovare il linguaggio adatto alle varie situazioni socio-spirituali, senza che sia mai messo in ombra – com'è naturale – il contenuto essenziale della fede.

16. Ma la Chiesa ha anche il compito di animare l'intera vita sociale. Essa rivolge quindi la sua attenzione al mondo in movimento, per restaurare in esso la pace che, come sottolinea Giovanni XXIII nella *Pacem in terris*, riposa su quattro pilastri: la verità, la giustizia, la carità, la libertà (38).

Gli spostamenti umani comportano molteplici possibilità di apertura, di incontro, di unità; ma si urtano spesso con manifestazioni di razzismo individuale e collettivo, frutto di una mentalità irrigidita in schemi chiusi, propri di una società travagliata da profondi squilibri.

Questi gravi problemi, che sono costantemente seguiti dalla Santa Sede, vanno tenuti presenti nelle istanze pastorali, a tutti i livelli. La mobilità offre occasioni di formare gli uomini a vivere le relazioni interpersonali secondo i valori essen-
366 ziali alla pace. E' la dimensione sociale, per così dire, dell'evangelizzazione./

17. L'annuncio del Vangelo comporta ed esige la salvezza integrale dell'uomo, la sua autentica ed effettiva "liberazione" (39), per il raggiungimento di condizioni confacenti con la sua piena dignità.

La conoscenza che, nel Cristo, la Chiesa ha acquistato dell'uomo e che ne fa un' "esperta in umanità" (40), la obbliga ad annnunziare solennemente i diritti fondamentali dell'uomo (41), ad elevare la sua voce profetica quando questi diritti sono conculcati, ed a operare con costanza e lungimiranza per l'elevazione umana.

Una particolare sensibilità ha manifestato per il mondo del lavoro, con specifico riguardo agli emigranti, ed il supremo Magistero ha incessantemente proclamato i diritti dell'uomo, anche superando in talune materie le formulazioni storiche, con riferimento alle situazioni derivate dai fenomeni della mobilità.

Nucleo centrale delle affermazioni ecclesiali è la dignità della persona umana, senza possibilità di discriminazioni. Scaturiscono da qui i diritti essenziali, universali e irrinunciabili, che si possono sinteticamente indicare come segue: il diritto a dimorare liberamente nel proprio paese, ad avere una patria, a emigrare all'interno e all'estero e a stabilirvisi per motivi legittimi, a convivere ovunque con la propria famiglia, a disporre dei beni necessari alla vita; il diritto dell'uomo a conservare e sviluppare il proprio patrimonio etnico, culturale, linguistico, a professare pubblicamente la propria religione, ad essere riconosciuto e trattato in conformità alla sua dignità di persona in ogni circostanza (42).

La concreta applicazione di questi diritti – e la saggezza pastorale lo tiene presente – si inserisce nel concetto di bene

33 Cfr. Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 53.
34 Cfr. specialmente Cost. dogm. *Lumen gentium* nn. 8, 9, 38; Cost. past. *Gaudium et spes* nn. 2 e 40-43.
35 Cfr. Omelia del S. Padre Paolo VI a conclusione del Concilio Ec. Vat. Secondo, AAS 58 (1966) p. 6.
36 Cost. past. *Gaudium et spes* n. 1.
37 AAS 56 (1964) p. 639.
38 Cfr. AAS 55 (1963) p. 266.
39 Cfr. Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 30-39.
40 Paolo VI, Messaggio all'Assemblea delle Nazioni Unite, AAS 57 (1965) p. 878.
41 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* n. 41.
42 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* n. 25-29, 63-69; Decr. *Apostolicam actuositatem* n. 11; Dich. *Nostra aetate* n. 5. Pio XII: Radiomessaggio nel Cinquantesimo della "Rerum Novarum", AAS 33 (1941) p. 203; Radiomessaggio Natalizio 1941, AAS 34 (1942) p. 17; Radiomessaggio Natalizio 1942, AAS 34 (1943) pp. 19-20; Radiomes. Nat. 1952, AAS 45 (1953) p. 41. Giovanni XXIII: Enciclica *Pacem in terris*, AAS 55 (1963) pp. 263-272. Paolo VI: Enciclica *Populorum progres-*

universale, abbracciante le dimensioni dell'intera famiglia dei popoli al di sopra di ogni egoismo classista o nazionalista (43)./ 367

Esiste, inoltre, una relazione inscindibile tra diritti e doveri dell'uomo. Afferma il Santo Padre: "Se i diritti fondamentali dell'uomo rappresentano un bene comune di tutta l'umanità in cammino verso la conquista della pace, è necessario che tutti gli uomini, nel prendere sempre maggiore coscienza di tale realtà, siano consapevoli che in questo campo, parlare di diritti è come enunciare dei doveri" (44).

18. E' pure importante sottolineare che la difesa dei diritti e lo stimolo all'osservanza dei doveri non si limitano unicamente alla persona umana individualmente considerata, ma abbracciano i diritti e i doveri delle collettività, dei gruppi e delle minoranze. A tale proposito Paolo VI proclama: "Noi non possiaamo rimanere indifferenti dinanzi all'urgente esigenza di costruire una convivenza umana che ovunque garantisca, alla collettività e particolarmente alle minoranze, il diritto alla vita, alla dignità personale e sociale, allo sviluppo in un ambiente protetto e migliorato e all'equa ripartizione delle risorse della natura e dei frutti della civiltà" (45).

19. Nell'intento di progredire sulle vie del Concilio Ecumenico Varicano Secondo, le Chiese locali ravvisano nella mobilità un incitamento alla visione plenaria del bene comune e alla promozione dell'universale fratellanza cristiana.

La tentazione di chiudersi in visioni particolaristiche, dimentiche delle necessità delle altre Chiese, non avrebbe senso.

E' quindi necessario un atteggiamento di continua conversione missionaria e apostolica, per cui:

a) la Chiesa di partenza si sente obbligata a preparare e seguire i suoi fedeli che, per qualsiasi ragione, si recano altrove;

b) la Chiesa di arrivo si rende profondamente sensibile ai nuovi doveri di servizio, particolarmente a coloro che pren-
368 dono dimora sul suo territorio; /

c) ambedue alimentano la propria responsabilità pastorale nella luce di un vivo e concreto senso di reciprocità.

Si realizza così nella Chiesa locale l'unità nella pluralità, cioè quell'unità, che non è uniformità, ma armonia, nella quale tutte le legittime diversità sono assunte nella comune tensione unitaria.

20. Dal fatto che l'uomo si sposta, sorge l'elementare esigenza di raggiungerlo nei luoghi in cui vive più o meno temporaneamente, e di rispondere agli specifici problemi pastorali sgorganti dalla sua condizione. "Alla mobilità del mondo moderno – afferma il Santo Padre Paolo VI – deve corrispondere la mobilità pastorale della Chiesa" (46).

E', alla base, una questione di mentalità. Occorre infatti uno sforzo non lieve per superare abitudini radicate nella staticità. Basti pensare, per esempio, alle difficoltà che si frappongono ad una distribuzione del clero adeguata alla crescita degli agglomerati urbani, conseguente alla diserzione delle campagne (47).

Con questo non viene minimamente diminuito l'apprezzamento delle realtà territoriali, nemmeno della parrocchia, che ne è l'espressione più accessibile. Il luogo, anche nella mobilità, resta una realtà. Ma la mobilità spinge a concezioni, prima ancora che a istituzioni, ultraterritoriali. Ciò corrisponde, del resto, alla mutata funzione del luogo, divenuto, per effetto della mobilità, intermediario di molteplici influenze. Nella visione pastorale, diocesi e parrocchia non si definiscono soltanto in termini geografici; esse sono chiamate ad estendersi fin là dove si recano o vivono tanti loro fedeli.

21. Un'esigenza elementare è la preparazione dei fedeli alle esperienze della mobilità. Questo è compito della pastorale ordinaria, un aspetto fondamentale di essa, che rientra quindi nei temi della catechesi, della predicazione, della formazio-

sio, AAS 59 (1967) pp. 257-299; Lettera Ap. *Octogesima adveniens*, AAS 63 (1971) pp. 413-414; Discorso al Convegno Europeo sulla pastorale dei migranti, AAS 65 (1973) p. 592. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 5-11.
43 Il bene comune della società "è l'insieme di quelle condizioni di vita sociale grazie alle quali gli uomini possono conseguire il loro perfezionamento più pienamente e con maggior speditezza" (Dichiarazione del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sulla libertà religiosa *Dignitatis humanae* n. 6). Cfr. Enciclica di Giovanni XXIII *Mater et Magistra*, AAS 53 (1961) pp. 421-447; Enciclica *Pacem in terris*, AAS 55 (1963) p. 272.
44 Messaggio all'ONU in occasione del XXV anniv. della Dichiarazione universale dei diritti dell'uomo, AAS 65 (1973) p. 677.
45 *Ib.* AAS 65 (1973) p. 674.
46 Discorso al Convegno europeo sulla pastorale dei migranti, AAS 65 (1973) p. 591.
47 Cfr. Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sul ministero e la vita sacerdotale *Presbyterorum Ordinis* n. 10; Decr. *Christus Dominus* n. 6; Motu Proprio *Eccleslae Sanctae* art. 2, 1-4.

ne spirituale. Occorre che il cristiano abbia coscienza degli impegni della sua vocazione anche quando si troverà al di fuori del suo abituale contesto religioso, qualunque siano le ragioni dello spostamento. Ciò richiede, nel clero locale, uno specifico aggiornamento, che ha le sue radici nella formazione
369 nei seminari./

L'ampiezza e la varietà degli esodi turistici non possono lasciare indifferenti le comunità cristiane di partenza. Interventi pedagogici, occasionali e sistematici, tendono a suscitare le dovute disposizioni interiori, improntate alla saggezza umana e cristiana.

Che dire in relazione a quei fenomeni che determinano assenze prolungate e talvolta definitive? Insorgono, allora, anche i problemi dell'adattamento a nuovi ambienti, con il rischio dello sradicamento totale, anche religioso.

E' il caso della vita marittima. La sollecitudine pastorale specifica si volge ai marittimi molto prima del loro imbarco, e cerca di rendere agevole il loro passaggio alla nuova condizione di vita, con particolare attenzione per i giovani, li dispone a seguire la vita religiosa nel nuovo quadro, alimentando e irrobustendo in essi la fede.

Questa necessità acquista particolari titoli nel campo dell'emigrazione. I lavoratori migranti dovranno affrontare domani le non poche situazioni inerenti al loro inserimento nella Chiesa di destinazione. E' perciò indispensabile che siano impartiti a essi gli opportuni orientamenti preventivi, sulla base di una solida educazione religiosa (48).

22. La "buona accoglienza" (49) è l'espressione della carità ecclesiale, intesa nella sua natura profonda e nella sua universalità. Essa abbraccia una serie di disposizioni che vanno dall'ospitalità, alla comprensione, alla valorizzazione, che è il presupposto psicologico per la reciproca conoscenza, dimentica dei pregiudizi, e per una convivenza serena in armonia. L'accoglienza si traduce, inoltre, in testimonianza cristiana.

23. Questa concezione acquista più spiccati motivi quando la mobilità presenta aspetti di continuità, che generano una certa stabilità delle persone. Ai fini pastorali sono determinanti, in ogni modo, le diversità etniche, linguistiche e culturali. La Chiesa locale di arrivo, pertanto, non può non considerare suo precipuo dovere di provvedere, come già disposto da Pio XII nella Costituzione Apostolica *Exsul Familia*, "ut alienigenis, sive advenis sive peregrinis, spiritualem possit praebere adsistentiam necessitatibus haud imparem nec minorem,
370 qua ceteri fideles in sua dioecesi perfruuntur" (50)./

Nel medesimo senso si esprime Paolo VI nel Motu Proprio *Pastoralis migratorum cura*. Richiamandosi alle esortazioni rivolte dal Concilio ai Vescovi in questa materia, il Santo Padre ribadisce che i migranti "non solum ipsorum ministerio pastorali concrediti sunt sicut ceteri fideles, sed etiam, propter singularem eorum vitae statum, sedulitatem postulant, quae suis necessitatibus respondeat" (51).

Gli emigranti, per la peculiare natura universale della Chiesa, non sono degli estranei. Per il fatto stesso che vengono a trovarsi in una data porzione della Chiesa di Dio pellegrina sulla terra, non possono non ricevere da essa gli strumenti ed i benefici di salvezza. La Chiesa locale di arrivo è quindi principale depositaria delle responsabilità pastorali verso gli immigrati (52), ed in primo luogo ad essa vanno riferite le severe esortazioni del Concilio già menzionate (53), circa le cure specifiche ai vari ceti di persone.

24. Ma molti altri luoghi sono diventati ormai veri crocevia umani. I centri turistici, specialmente del turismo di massa, le aerostazioni internazionali, i grandi nodi autostradali, i porti di mare: ecco altrettanti ambienti che sollecitano l'attuazione della buona accoglienza da parte delle Chiese locali direttamente chiamate in causa. E va ricordato a parte, per le sue peculiarità, il fenomeno del nomadismo: la Chiesa vi ravvisa un'occasione privilegiata per esercitare, al di sorpa di preconcetti e emarginazioni, talvolta legalizzati, la sua ansia pastorale, espressione di materna predilezione.

25. L'accoglienza è naturalmente chiamata ad esprimersi concretamente in speciali iniziative pastorali. Diciamo speciali nel senso che devono essere appropriate ai destinatari, rispondenti cioè alla loro mentalità, alla loro lingua, alla loro particolare situazione. Ma non si tratta, nè potrebbe trattarsi, di iniziative chiuse in se stesse: coloro che vi si dedicano, lo fanno a titolo di delegati delle Chiese e delle comunità locali, le quali non sono in tal modo esonerate dalla loro responsabilità.

Sebbene la mobilità richieda la creazione di nuove istituzioni d'evangelizzazione, le istituzioni ordinarie sono chiamate ad esprimere la medesima sensibilità. L'organizzazione del-
371 l'accoglienza, nell'affiato della / carità, induce così le parrocchie ad essere sempre più comunità, non raggruppamenti anonimi o semplici stazioni di servizio spirituali.

26. Abbiamo parlato di Chiese di partenza e di Chiese di arrivo. Ma l'entità territoriale non può considerarsi una unità independente; vi si rinfrange una vita che non ha in esse la propria origine. D'altronde risulta alla prova dei fatti che, con frequenza crescente, una medesima Chiesa locale è contemporaneamente di partenza e di arrivo: mentre è toccata dall'emigrazione dei suoi fedeli per diverse cause, nello stesso tempo è toccata dall'immigrazione dovuta talvolta alle medesime, talvolta ad altre cause.

La pastorale richiesta dalla mobilità è necessariamente una pastorale, per così dire, senza frontiere. La complessità degli spostamenti umani rimbalza sul paino ecclesiale: gli strumenti idonei non possono essere trovati che nella solidale collaborazione tra le Chiese direttamente interessate (54).

27. I fenomeni della mobilità, dunque, spingono la parrocchia a sviluppare la propria vocazione centrifuga. Essa ha meno bisogno di andare in cerca del mondo, che di mettersi, in certo modo, a servizio del mondo.

Luogo privilegiato nel quale, al di sopra delle frontiere e nella gioia della carità universale, si celebra l'Eucarestia, sacramento dell'unità, la parrocchia è tuttavia chiamata quasi a moltiplicarsi, per consentire che nei gruppi umani della mobilità, come nei nodi della vita collettiva e culturale in cui si elaborano le mentalità, possano germogliare, autentiche cellule cristiane, vere comunità improntate allo spirito del Vangelo.

Per i cristiani proiettati in una situazione nuova dalle varie forme di trasmigrazione, come per coloro che sono alla ricerca della vera fede, queste comunità saranno genuini centri di catecumenato, che progressivamente permetteranno il pieno ingresso nella vita della Chiesa.

III

28. Da quanto è stato esposto fin qui, emerge che i feno-
meni della mobilità sono un invito alla Chiesa a realizzare la 372
propria identità e la propria vocazione./

Come tali la Chiesa li ha considerati, dedicandovi una attenzione particolare e concreta che, da sola, costituisce un lungo e denso capitolo, del quale Papa Pio XII, nella Costituzione Apostolica *Exsul Familia*, ha ricordato il percorso, quasi a mostrare la continuità di un identico spirito animatore nel progressivo aggiornamento degli strumenti alle richieste dei tempi (55).

Quel documento, che abbraccia tutti gli aspetti della itineranza, conserva il suo valore anche oggi. E' dal tronco antico che si diramano germogli nuovi.

29. L'enorme crescita del movimento e, su un altro piano, la più matura consapevolezza che la Chiesa ha raggiunto di sé con il Concilio, portano ad un'intensificazione di presenza e ad un rinnovamento di sensibilità.

E' problema di persone e di istituzioni.

Quanto alle persone, ritorna in primo piano il concetto di Chiesa come popolo di Dio, compagine misteriosa e meravigliosa, composta di elementi tutti attivi.

Sulla base della comune dignità fondamentale, la varietà dei ministeri, delle funzioni, delle responsabilità, accentua l'universalità della sollecitudine pastorale (56).

Sulla medesima base, inoltre, si afferma sempre più la consapevolezza dell'innata universalità dell'organismo ecclesiale, in cui nessuno può essere considerato straniero e semplicemente ospite, nè in qualche modo marginale (57).

Ne derivano determinazioni di rilevanza fondamentale per la Pastorale della mobilità:

a) anzitutto la necessità di una sensibilità dell'intero popolo di Dio a questi fenomeni ed alle loro implicazioni religiose, pastorali, apostoliche, missionarie, sociali ecc. E' già stato accennato che questo tipo di apostolato, anche se richiede prestazioni e persone qualificate, non può essere opera esclusiva

48 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 26.
49 Paolo VI, Encicl. *Populorum progressio* n. 69, AAS 59 (1967) p. 290.
50 AAS 44 (1952) p. 692.
51 AAS 61 (1969) p. 602.
52 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 30, 3.
53 Cfr. Decr. *Christus Dominus* n. 18.
54 Cfr. Paolo VI, messaggio al Convegno europeo sulla pastorale dei migranti, AAS 65 (1973) p. 590.
55 Cfr. AAS 44 (1952) pp. 649-704.
56 Cfr. Cost. dogm. *Lumen gentium* n. 36.
57 Cfr. Cost. dogm. *Lumen gentium* n. 31; Lettera del Cardinale Segretario di Stato per le celebrazioni della "Giornata del migrante", *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. XIV, 1976, pp. 910-912.

http://www.obrascatolicas.com

di specialisti. Questi non potrebbero supplire responsabilità che incombono a tutti nella Chiesa, né potrebbe essere efficace la loro azione senza il sostegno e l'apporto di tutti./
373 Non sarà mai sottolineato abbastanza che i moderni fenomeni del movimento presentano occasioni di esercitare in pienezza, prima ancora dei doveri, i privilegi connessi con la vocazione cristiana. Sono, in altre parole, un impulso alla generosità, all'altruismo, alla creatività, di cui sarebbe arduo racchiudere in una formula tutte le possibilità di espansione.

b) La mobilità, come si svolge nell'ora presente, crea spesso nella società zone di discriminazione, di emarginazione umana. Tale fenomeno non potrebbe trovare espressione nel contesto ecclesiale, senza mortificare la nozione stessa di Chiesa e svuotare il cristiano concetto di fratellanza.

Purtroppo non sempre si verifica un'esemplarità a tutta prova su questo punto delicato e decisivo. Dove la mobilità è particolarmente pronunciata e crea problemi, avviene talvolta che frazioni della Chiesa non siano immuni da infiltrazioni di tipo nazionalistico.

30. La natura e la missione dei laici, secondo la concezione ecclesiologica del Vaticano II, ancorata alla comune dignità sacerdotale, profetica e regale dei membri del popolo di Dio (58), trova piena rispondenza nella mentalità richiesta dai fenomeni della mobilità umana.

La fondamentale esigenza di permeare del fermento cristiano il mondo in movimento, per essere interamente appagata, postula che i fedeli laici siano formati, incoraggiati e sostenuti nell'esercizio delle precise responsabilità derivanti loro, non da ruoli suppletivi o da aspetti contingenti, ma dalla vocazione cristiana.

Immersi nella medesima condizione di vita e di lavoro dei fratelli, testimoni di speranza nel proprio ambiente, solleciti di elevare anche con la testimonianza collettiva l'ambiente e di promuovere i valori, che gli uomini ricercano, i laici stanno, in certo modo, sulle prime linee della Chiesa per diffondere il messaggio di salvezza. Il campo specifico che si apre alla loro attività di operai dell'evangelizzazione, è assai vasto (59). E le espressioni di cui è suscitatrice la mobilità, presentano prospettive nuove ed urgenti, che rendono insostituibile la collaborazione pastorale dei laici come fatto ordinario, e
374 l'impegno che ad / essi incombe, individualmente e nell'apostolato organizzato, sia nella Chiesa, sia in rapporto alle realtà terrestri (60).

Particolarmente nelle zone in cui i fedeli, per effetto degli spostamenti, vivono nell'isolamento o nella diaspora, la gerarchia facilita i laici nell'esercizio delle prerogative della vocazione battesimale, attribuendo loro incarichi particolari sia per la catechesi, sia per la celebrazione di Liturgie della Parola, secondo le norme vigenti (61).

31. Gli aspetti di novità insiti nel movimento comportano nuove dimensioni al ministero presbiterale. Così è avvenuto di fatto con l'organizzazione di servizi pastorali per gli emigranti e per i marittimi, di cui restano figure tipiche il missionario o cappellano degli emigranti (62) ed il cappellano del mare (63). Ma non sono le sole.

Con una certa varietà, dipendente da situazioni locali, è stata attuata l'assistenza pastorale ai turisti, ai nomadi, agli aeronaviganti, e sono nati così il cappellano del turismo (64), il cappellano dei nomadi, il cappellano di aeroporto. In alcune nazioni, di fronte all'imponenza assunta dal traffico stradale ed ai molteplici problemi derivanti, si è andata configurando una nuova forma di apostolato, ad opera del cappellano della strada.

32. Gli orientamenti ecclesiologici del Concilio e la loro applicazione normativa, hanno consentito un rinnovato impulso e, nello stesso tempo, hanno aperto spazi nuovi alla creatività apostolica e pastorale.

Con opportuni riferimenti, tenendo conto delle particolari esigenze degli Istituti di perfezione, questi campi di apostolato sono aperti ai sacerdoti degli ordini e delle congregazioni religiose e degli istituti secolari. Il Concilio Vaticano Secondo (65) e le norme applicative emanate dalla Santa Sede (66) li incoraggiano e indirizzano./ 375

33. E' però necessario rilevare che compiti tanto delicati non possono essere assolti che da presbiteri adeguatamente preparati. La preparazione specifica costituisce una necessità imprescindibile, prima per la natura, poi per l'efficacia di questa pastorale.

Rientra in tale ordine di idee anche l'esigenza, sempre più palese, che la formazione spirituale, teologica, giuridica e pastorale nei seminari e nei vari tirocinii dei futuri sacerdoti, sia improntata ai problemi sollevati nel campo pastorale della mobilità. E' questo il criterio a cui si ispirano le nuove norme "De cleri transitu ab una ad aliam dioecesim secundum Concilium Oecumenicum Vaticanum Secundum" approvate dal Santo Padre Paolo VI il 16 marzo 1974 (67).

L'esercizio del ministero qualificato del sacerdote nei campi specifici del movimento, deve essere tenuto in grande onore dalle comunità cristiane, le quli non possono esimersi dai doveri di giustizia e di carità verso coloro che sono votati a questo arduo compito.

34. E' evidente che la figura del cappellano assume una fisionomia giuridica diversa a seconda del settore di attività e delle mansioni che gli vengono assegnate. Gli può essere affidata una parrocchia personale o una missione con cura d'anime o una missione semplice o una vicaria (68), come è previsto per l'assistenza agli emigranti, e, per la missione con cura d'anime, anche in taluni porti di mare (69). Analogamente dicasi per quei sacerdoti che sono nominati cappellani d'aeroporto, o dei turisti, o dei nomadi, o della strada.

35. In ogni caso, ciò che sommamente importa è che, oltre i vincoli giuridici, siano sinceramente valorizzati i legami pastorali che intercorrono reciprocamente tra il cappellano e la Chiesa locale, si tratti della Chiesa da cui egli proviene o di quella che serve. In nessun modo egli potrebbe essere considerato un estraneo. Al contrario, l'equiparazione con il clero diocesano (70) è un presupposto per la sua integrale partecipazione alla vita della Chiesa locale, per ricevere da essa tutto il necessario sostegno morale e materiale e contribuire all'elaborazione della pastorale d'insieme. / 376

Entra in questo ordine di idee la vicendevole collaborazione tra cappellani e parroci locali (71). Se questa collaborazione trae talvolta motivo sul piano giuridico dalla cumulazione delle facoltà (72), sul piano pastorale essa trae sempre la sua ragion d'essere dalla medesima sollecitudine di servizio e di salvezza delle anime.

36. La figura del diacono permanente espressamente prevista nella pastorale del turismo (73), trova numerose possibilità di applicazione sul piano generale del mondo in movimento e nei vari settori nei quali esso si articola, come prezioso arricchimento della presenza e del servizio ecclesiale.

37. Partecipi, come tutti i battezzati, dell'ufficio sacerdotale, profetico e regale di Cristo, le religiose sono chiamate dalla Chiesa a evangelizzare attraverso un'intima unione con Dio, con la testimonianza di vita e di azione apostolica, in conformità al carisma proprio dell'istituto.

Il contributo della religiosa nel mondo della mobilità (74), che suppone vocazione e competenza specifica, trova il suo vero senso nella totale consacrazione a Dio, ed è manifestato anche nell'esercizio delle doti caratteristiche della femminilità.

Nella luce dell'esperienza felicemente intensificatasi negli ultimi anni, specialmente nell'assistenza agli emigrati, l'opera svolta dalle religiose merita il più vivo apprezzamento. Ne beneficiano particolarmente i bambini e gli anziani, gli ammalati e le persone sole, ma anche le varie iniziative pastorali. Un ulteriore incremento dell'apporto delle religiose, che è comunemente auspicato, recherà un buon impulso alla pastorale della mobilità in ogni settore.

38. La solidarietà tra le Chiese viene esplicata concretamente attraverso l'opera ultraterritoriale delle commissioni e-

58 Cfr. Cost. dogm. *Lumen gentium* nn. 31-38.
59 Cfr. Esort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 69.
60 Cfr. Decr. *Apostolicam actuositatem* n. 10; Istr. *De pastorali migratorum cura* nn. 56-61; Dirett. gen. *Peregrinans in terra* nn. 34-47.
61 Cfr. Decr. *Apostolicam actuositatem* n. 17; Decr. *Ad Gentes divinitus* n. 16.
62 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* nn. 35-36.
63 Cfr. Cost. Ap. *Exsul Familia* tit. II, cap. III, nn. 25-31; *Normae et Facultates pro migratorum atque navigantium spirituali cura gerenda* art. 8.
64 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 23.

65 Cfr. Decr. *Christus Dominus* n. 35.
66 Cfr. Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* I, 29-31; Istr. *De pastorali migratorum cura* nn. 52-55; Dirett. gen. *Peregrinans in terra* nn. 30-32.
67 Rivista della Pontificia Commissione per la pastorale delle migrazioni e del turismo *On the Move*, n. 9, Settembre 1974, pp. 9-12.
68 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 33.
69 Cfr. *Leges Operis Apostolatus Maris* n. 7, 17; *Normae et Facultates pro maritimorum etc.*, art. 8, 4.
70 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 43.
71 Ivi n. 39, 1-5; Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 22.
72 Cfr. Cost. Ap. *Exsul Familia*, tit. II, art. 36; Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 39, 3.
73 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 33.
74 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* nn. 54-55.

piscopali nazionali, oppure, fino a che queste non siano possibili, di un Vescovo promotore o delegato della Conferenza (75).
377 Si ravvisa qui il punto di in/contro, e contemporaneamente di irradiazione, delle responsabilità collegiali e locali, a cui la mobilità umana costantemente richiama. Ed è un insostituibile servizio alle singole diocesi, le quali non sono sempre in grado di far fronte adeguatamente all'intersecarsi ed al sovrapporsi dei problemi, collegati con l'indole stessa delle trasmigrazioni umane nelle varie forme.

Non si tratta, infatti, di diminuire la responsabilità dei Vescovi diocesani, ma, piuttosto, di agevolarla e di assicurare un'unità di indirizzo e coordinamento pastorale in materie che, come si è visto, sorpassano inevitabilmente i confini geografici.

Le singole situazioni possono suggerire l'opportunità di una Commissione episcopale la quale, su modello della Pontificia Commissione, abbracci i vari settori della mobilità o almeno quelli più pronunciati localmente. Comunque è desiderabile che la responsabilità episcopale si esplichi mediante strumenti veramente adeguati alle necessità pastorali delle categorie di fratelli che non possono godere sufficientemente dell'opera ordinaria dei parroci.

39. Frutto del Concilio Vaticano II è la Pontificia Commissione per la Pastorale delle Migrazioni e del Turismo. Essa esprime infatti in modo nuovo la sollecitudine che aveva suggerito, in momenti successivi, la creazione delle varie Opere per l'Emigrazione e dell'Opera dell'*Apostolatus Maris* e, su un piano diverso e sotto altre spinte socio-pastorali, dell'*Apostolatus Nomadum*, dell'*Apostolatus Aëris* e dell'Ufficio per la Pastorale del Turismo. Facendo confluire in essa le cinque istituzioni, ciascuna con le sue finalità e dimensioni specifiche, e conferendole fisionomia definita in un'unico organismo della Sede Apostolica, il Motu Proprio *Apostolicae Caritatis* (76) ha valorizzato il comune denominatore pastorale delle varie forme di mobilità, come appare all'ansia evangelizzatrice della Chiesa; ed ha garantito un servizio centrale qualificato, che ha il compito di incoraggiare, promuovere e coordinare le energie locali, nella visione tipica di una realtà universale, qual è la Chiesa cattolica. Di rilevante incidenza agli effetti del costante dialogo, l'azione della Pontificia Commissione acquista inoltre particolare valore per la promozione di in-
378 contri e convegni a carattere internazionale (77). /

40. La complessità e la frequente evoluzione che si registra nei fenomeni del movimento rende necessaria, per orientamento della pastorale, l'opera di istituzioni complementari, destinate a seguire tali fenomeni ed a farne oggettive valutazioni.

Si tratta di centri pastorali per gruppi etnici, ma soprattutto di centri di studio interdisciplinari, che raggruppino, cioè, le materie necessarie all'elaborazione ed all'attuazione della Pastorale. Sociologi, psicologi, antropologi, economisti, giuristi e canonisti, moralisti e teologi, incontrandosi e mettendo a confronto le loro conoscenze ed esperienze, insieme con i pastori d'anime, contribuiscono all'approfondimento dei fenomeni ed all'indicazione degli strumenti idonei.

Tali centri, già all'opera in diverse parti, sono destinati ad ottenere maggior efficacia mediante un coordinamento, come è richiesto, del resto, dall'indole internazionale della mobilità.

41. Il quadro che si è cercato di delineare racchiude in un'unica visione ecclesiale i fenomeni della mobilità umana contemporanea, di cui sono stati indicati all'inizio i principali.

Resta fuori di discussione che ciascun fenomeno, oltre ad elementi comuni, presenta caratteristiche proprie, e domanda particolari riflessioni pastorali. Queste vengono proposte a parte, in applicazione dei principi e degli orientamenti generali fin qui esposti.

La Pontificia Commissione confida di aver corrisposto al desiderio da più parti manifestato, animata dalla buona volontà di contribuire ad una sempre maggiore intensificazione della specifica pastorale a servizio del "mondo in movimento", nell'ambito della pastorale di tutta la Chiesa.

Il Santo Padre Paolo VI, con Lettera della Segreteria di Stato n. 345748. in data 4 Maggio 1978. ha approvato con la propria autorità il presente Documento, e ne ha ordinato la pubblicazione.

Roma, 26 Maggio 1978. - Sebastiano Card. BAGGIO, *Presidente.* Emanuele Clarizio, Arcivescovo tit. di Anzio, *Pro-Presidente.*

75 Cfr. Cost. Ap. *Exsul Familia* tit. II, cap. I, n. 6; Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* n. 9; Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 22; Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 15; *Leges Operis Apostolatus Maris* n. 5; *Normae et facultates pro maritimorum atque navigantium spirituali cura gerenda*, art. 4-5.
76 AAS 62 (1970) pp. 193-197.
77 Cfr. Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* I, 42, par. 4.

4572

1978 MAI 26.- COMM. pro MIGRATIS, INSTR. PART.*

Instructiones et criteria de cura pastorali Ecclesiae gerenda: 1. circa apostolatum migratorum; 2. circa apostolatum maris; 3. circa apostolatum aëris; 4. circa apostolatum nomadum; 5. circa apostolatum turismi; 6. circa apostolatum viarum publicarum

I - PASTORALE DEGLI EMIGRANTI

Nel quadro della moderna mobilità, l'antico fenomeno dell'emigrazione continua ad occupare un posto assai rilevante. Si mantengono elevate le sue dimensioni numeriche, la sua diffusione interessa in vario modo tutti i continenti, con un notevole influsso sui mutamenti di vita (1).

Anche se profondamente mutata rispetto al passato, la problematica socio-pastorale dell'emigrazione è sempre attuale e sempre grave, e costituisce uno stimolo pressante per la coscienza della Chiesa.

Numerose sono le iniziative in atto e molte persone e istituzioni sono generosamente impegnate con energie apostoliche in questo vasto campo. La Pontificia Commissione, ben consapevole delle difficoltà e non meno delle possibilità di bene, intende offrire modestamente un prospetto orientativo ed un cordiale incoraggiamento, facendo tesoro delle esperienze raccolte in ogni parte del mondo.

I. Fisionomia tipica del fenomeno

Una corretta visione pastorale si sofferma sulla fisionomia tipica del fenomeno, e ne tiene in debito conto le peculiarità.

Va subito notato un aspetto particolare, ed è la frequenza in alcuni Paesi di migrazioni interne, le quali assumono non di rado caratteri analoghi a quelli delle migrazioni all'estero, determinando speciali problemi di natura pastorale.

1. *Molteplicità delle cause* ... E' difficile delineare brevemente il volto delle migrazioni, perché esso si presenta quanto mai diversificato. La varietà può anzi dirsi l'elemento costante.

Vi sono tuttavia fattori che si ripetono, e che, attentamente considerati, offrono la possibilità di essenziali valutazioni, da cui non potrebbe fare astrazione uno sforzo pastorale concreto.

Anzitutto sul piano della cause. E' vero che l'evoluzione dei rapporti internazionali ha creato una interdipendenza, soprattutto economica, la quale offre nuove occasioni agli spostamenti umani. Ciò nonostante permane in gran parte la costrizione soggettiva ad emigrare. Essa è determinata in misura preponderante dal bisogno di lavoro, come alternativa alla disoccupazione o alla sottoccupazione, o quanto meno dalla necessità di un lavoro più rimunerativo, adeguato alle esigenze dell'emigrante e della sua famiglia.

Frequentemente la costrizione ad emigrare deriva dal bisogno di sottrarsi a regimi oppressivi dei diritti fondamentali dell'uomo: emigrazione per cause ideologiche, che comporta rischi gravissimi, e coincide con la ricerca della libertà.

Non va inoltre trascurato un dato di fatto che emerge sempre più nelle riflessioni degli esperti e dei pastori, ed è che le migrazioni sono generalmente frutto di una non equa distribuzione delle risorse a raggio mondiale, ragione per cui le terre di emigrazione sono prevalentemente le più povere, o comunque incapaci di garantire alle proprie popolazioni sufficienti fonti di vita e di lavoro, mentre quelle di immigrazione sono benestanti: in tal modo i Paesi poveri diventano riserve di manodopera a buon mercato; in caso di recessione economica sono anche le prime vittime.

2. ... *e delle conseguenze.* Se il fatto di emigrare consente al più o meno volontario protagonista di procurarsi almeno un mezzo di sussistenza, esso tuttavia comporta un prezzo molto elevato in termini umani. Non possono essere taciuti i disagi ed i problemi del forzato spostamento, quelli personali e quelli inerenti alla vita familiare, fatalmente percorsa da senso di precarietà, da lacerazioni e da negative incidenze, specialmente sulla formazione e l'educazione dei figli (2).

L'impatto con una società diversa da quella di origine è fonte di serie difficoltà, e rischia di coincidere inevitabilmen-

1 Cfr. Costituzione pastorale del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sulla Chiesa nel mondo contemporaneo, *Gaudium et spes* n. 4.
2 Cfr. Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sull'Apostolato dei laici *Apostolicam actuositatem* n. 11.

http://www.obrascatolicas.com

te con uno sradicamento, che diventa tanto più pesante quanto più si allentano i contatti con la terra di partenza. Tale impatto, inoltre, si traduce facilmente in uno scontro, specialmente se il migrante non è fornito di adeguata preparazione e se al nuovo paese, invece di cordiale accoglienza, trova indifferenza, ostilità espressa o subdola, diffidenza, sfruttamento puro e semplice delle sue capacità produttive, spinte nazionalistiche e manifestazioni di rigetto.

In tale contesto si acuiscono gli abituali problemi della vita e nascono problemi nuovi: la lingua, la formazione professionale, l'adattamento ad usi e costumi diversi, la incertezza delle prospettive per il futuro.

Nè si deve dimenticare che la varietà della situazione giuridica attribuita spesso agli immigrati esteri crea disparità non solo con la popolazione locale, ma tra loro stessi. La fisionomia delle compagini immigratorie, pertanto, già molteplice in dipendenza dalle cause, diventa ancora più complessa: migranti con famiglia e migranti distaccati dalla famiglia, migranti temporanei – a tempo più o meno lungo – e migranti definitivi, giovani in cerca di prima occupazione e giovani in cerca di un perfezionamento culturale o professionale, operai dediti in prevalenza ad attività umili, disertate dagli autoctoni, e i professionisti o impiegati di imprese multinazionali, bimbi nati in patria o successivamente immigrati, bimbi nati all'estero e qui residenti senza che la famiglia abbia sempre idee e possibilità chiare di decidere sull'avvenire, donne e persone anziane che condividono in proprio o con i loro cari la vicenda migratoria, ecc. Aggiungiamo che le situazioni infraumane non sono del tutto scomparse. Permangono gravi discriminazioni anche nel campo di elementari diritti della prsona umana, e taluni progressi raggiunti sul piano giuridico non hanno ancora posto fine ad incertezze di fondo. Né si può ignorare il fenomeno dei lavoratori cosiddetti "clandestini" o "illegali", notevolmente intensificatosi, i quali sono privi di ogni garanzia.

3. *Relativa stabilità.* In ogni caso – e questo è di estrema importanza agli effetti pastorali – le migrazioni creano con il Paese di arrivo un rapporto più di stabilità che di mobilità; una stabilità almeno relativa, poiché, ad eccezione dei casi in cui avviene quotidianamente e soltanto per lavoro (pendolari o frontalieri), l'immigrazione richiede una residenza, con tutto ciò che ne consegue. Se essa talvolta, in virtù di disposizioni normative o per volontà degli interessati, è di breve durata, talaltra si prolunga anche per l'intera vita e per numerose generazioni.

4. *Gruppi etnici.* Quest'ultimo è il caso delle migrazioni senza ritorno, che danno luogo al costituirsi di gruppi etnici, i quali, all'estero, coltivano le proprie tradizioni, in ideale unione con il paese di origine.

L'etnicità è un elemento di grande valore sociologico. Il gruppo etnico, ben lungi dal costituire un ghetto, arreca alla società l'apporto della propria diversità. Armonizzandosi al contesto generale, e continuando a conservare la propria identità, il gruppo etnico può essere – e la storia insegna che ciò avviene in molte nazioni – una colonna portante della struttura sociale.

5. *Valorizzazione del patrimonio etnico e culturale originario.* La fedeltà delle persone, delle famiglie e dei gruppi al ceppo da cui sono scaturiti, è una prerogativa ammirevole e commovente. Giova sottolineare che essa, nel nostro ordine di idee, acquista un valore primario anche come fondamentale e irrinunciabile diritto, pur se è necessario che il suo esercizio venga orientato in funzione di una superiore armonia.

Più di altri fenomeni, e quanto più si fa evidente la tendenza alla stabilità, la migrazione rappresenta una sfida all'alterità ed alla diversità. Il reciproco rispetto e la reciproca valorizzazione tra uomini e popoli proprio in quanto sono e si riconoscono diversi, è il requisito essenziale per la serena e feconda convivenza. Potrebbe essere diversamente nella società ecclesiale? Qui urgono le notissime ed obbliganti esigenze della fraternità e dell'universalità (3) che resterebbero parole vuote se non fossero tradotte in concreti atteggiamenti. E' quindi essenziale riconoscere agli immigrati l'innato diritto a conservare e sviluppare il loro patrimonio etnico, linguistico e culturale (4).

II. Atteggiamento pastorale della Chiesa

1. *Responsabilità territoriale.* Nella Chiesa non vi sono né vi possono essere stranieri o ospiti (5). Tutti i battezzati sono membri dell'unico popolo di Dio e coloro che non hanno avuto la grazia del Battesimo o se ne sono in qualsiasi modo dimenticati, devono essere pastoralmente considerati nella prospettiva di tale misteriosa realtà. Ora, dall'uno all'altro conti-

3 Cfr. Enciclica del S. Padre Paolo VI *Populorum progressio* 62-64, AAS 59 (1967) pp. 287-289.
4 Cfr. Costituzione Apostolica di Pio XII *Exsul Familia*, Tit. 2, cap. 1, n. 5. Cap. IV, nn. 33, 34, 39; AAS 44 (1952) p. 682; Motu Proprio di S. P. Paolo VI *Pastoralis migratorum cura*, AAS 61 (1969) p. 601-603; Istruzione della S. Congregazione per i Vescovi *De pastorali migratorum cura* n. 11, AAS 61 (1969) p. 614-643.
5 Cfr. *Ef.* 2,19; Lettera del Cardinale Segretario di Stato per le celebrazioni della Giornata del migrante, *Insegnamenti di Paolo VI* vol. XIV. 1976. pp. 910-912.

nente la Chiesa trae i suoi membri, senza che possano creare diaframmi le diversità di qualsiasi genere. Le migrazioni mettono particolarmente alla prova questo elementare principio.

Gli immigrati che vengono a contatto con una Chiesa particolare e si stabiliscono in essa, anche per breve tempo, dal punto di vista ecclesiale sono a casa propria. Per il fatto stesso che essi si trovano in questa porzione della Chiesa di Dio pellegrina sulla terra, non possono non ricevere da essa gli strumenti ed i benefici di salvezza e di santificazione, di cui essa è dispensatrice. La Chiesa di arrivo, quindi, è la principale depositaria delle responsabilità pastorali (6) verso gli immigrati, ed in primo luogo ad essa sono applicabili i severi richiami del Concilio (7).

Una varietà di strutture pastorali – parrocchia personale, missione con cura d'anime, missione mista, missione semplice, vicaria (8) – è prevista dall'attuale ordinamento, per offrire la possibilità di adeguare le istituzioni alle reali necessità. La facoltà di scegliere lo strumento ritenuto più idoneo avvalora il dovere di provvedere una cura pastorale efficiente, e veramente adeguata ai bisogni dei migranti.

2. *... e ultraterritorialità.* Ma l'indole peculiare delle migrazioni richiede che questa pur primaria responsabilità sia sostenuta da altri apporti, quali la saggezza e l'esperienza pastorale hanno saputo suggerire e ormai collaudare. Sono gli strumenti, che si possono chiamare ultraterritoriali, richiesti dalle esigenze della pastorale d'insieme ed ai quali aggiungono speciale titolo i fenomeni dell'emigrazione, che si esprimono nel coordinamento superparrocchiale o superdiocesano.

Come fu subito avvertito da pionieri, quali il Servo di Dio Mons. Giovanni Battista Scalabrini, spetta un ruolo qualificato alla collaborazione reciproca tra Chiesa di arrivo e Chiesa di partenza, ambedue direttamente chiamate in causa dal fatto migratorio. E' un ruolo di capitale importanza, in cui si traduce concretamente il principio della corresponsabilità (9).

3. *L'accoglienza cristiana.* L'atteggiamento umano e cristiano verso i migranti si esplica in primo luogo nella buona accoglienza (10), la quale è l'iniziale chiave di volta per superare immancabili difficoltà, prevenire contrasti, risolvere problemi. Nella concezione pastorale, poi, la buona accoglienza trova un motivo originale nel fatto che, crescendo la compagine dei fratelli, nascono si nuove esigenze, ma soprattutto si allargano le dimensioni della carità.

4. *Tutela e sviluppo della fede.* La buona accoglienza è anche elemento indispensabile per prevenire gli influssi negativi sulla fede, curarne la maturazione e far si che attraverso il movimento migratorio si espanda l'evangelizzazione.

Avviene certo che l'immigrazione possa stimolare una maturazione religiosa. Generalmente parlando, tuttavia, il distacco dalla propria terra e da inveterate abitudini provoca traumi profondi, che il mancato adattamento all'ambiente nuovo rende più acuti. L'abbandono delle pratiche religiose, specialmente se la fede manca di una vigorosa carica interiore, può essere il primo passo cui fanno seguito l'assalto di dubbi, il rallentamento della tensione spirituale, il venir meno del senso morale. "L'emigrazione – rileva Paolo VI – provoca crisi religiose e morali così gravi e così diffuse, e avviene con tali sofferenze e tali penose conseguenze, che il ministero pastorale della Chiesa non può disinteressarsi di essa" (11).

I pericoli sono maggiori in contesti pluralistici, nei quali la varietà delle denominazioni religiose e la presenza di iniziative di proselitismo ingenerano confusione e disorientamento, capaci di sfociare nell'abbandono della fede nativa.

Non vanno poi dimenticati i gravi assalti del materialismo teorico e pratico e del pensiero e della prassi marxista sempre più diffusi, che si presentano in forme seducenti come religione nuova, e trovano adepti in spiriti meno disposti a sottrarsi al loro fascino, facile esca di strumentalizzazione abilmente messe in atto da gruppi di pressione.

Una visione realisitica delle ripercussioni dell'emigrazione sulla fede, induce a riflettere sui modi concreti con cui la vicenda migratoria può diventare occasione utile per mantenere, recuperare e sviluppare la fede. Così i migranti, vivamente sollecitati alle loro responsabilità battesimali, diventano anche oggi apostoli del Vangelo con la loro testimonianza (12) e l'emigrazione si traduce in favorevole occasione per dilatare il regno di Dio.

5. *Prima della partenza.* Se la Chiesa di arrivo deve accogliere gli immigrati e servirli nella loro qualità di fratelli, la Chiesa di partenza, a sua volta, non può sottrarsi al compito di prepararli all'esperienza che li attende ((13).

E' poi superfluo ricordare che, qualunque sia il grado di evangelizzazione dei suoi fedeli emigrati, la Chiesa di origine non li può dimenticare. Essa troverà i mezzi opportuni per

6 Cfr. Istruzione *De pastorali migratorum cura* n. 30, 3.
7 Cfr. Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sull'ufficio pastorale dei Vescovi *Christus Dominus* n. 18.
8 Cfr. Istruzione *De pastorali migratorum cura*, n. 33, 1-6.
9 Cfr. Discorso di Paolo VI al Convegno europeo sulla pastorale dei Migranti, AAS 65 (1973) p. 592-593.
10 Enciclica *Populorum progressio* n. 69, AAS 59 (1967) p. 290.
11 *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. I, p. 347.
12 *Evangelii nuntiandi* n. 21, AAS 68 (1976) p. 18.
13 Cfr. Istruzione *De pastorali migratorum cura* n. 26.

mantenere vivi i contatti, ciò che è ancor più necessario nella previsione del ritorno.

6. *I Cappellani o Missionari della medesima lingua e mentalità degli emigranti.* E' indispensabile che ogni gruppo etnico sia servito da sacerdoti della medesima lingua e cultura o, quando ciò non sia possibile, da responsabili pastorali, adeguatamente forniti di cognizioni nella stessa lingua e cultura (14).

Alla comunità di origine incombe il dovere di mettere a disposizione sacerdoti veramente in grado di adempiere la delicata mansione, e di curarne la preparazione immediata (15), mantenendo successivamente con essi assidui contatti fraterni, memore che il persistente vincolo giuridico domanda di tradursi nel vincolo della carità e nella disponibilità a ricevere il sacerdote una volta che egli, d'accordo con i superiori, chieda di rientrare, riconoscendogli il servizio prestato tra i migranti come se l'avesse svolto nella propria diocesi (16).

Indipendentemente dalla sua condizione giuridica, il cappellano o missionario nella Chiesa di immigrazione è equiparato quanto a doveri e diritti, anche nel trattamenteo economico, al clero locale (17).

Si tratta di una fondamentale garanzia sia per il coordinamento della pastorale specifica nella pastorale d'insieme, sia per la necessaria tutela personale del sacerdote medesimo.

L'azione del cappellano consente l'intreccio di legami pastorali, il cui scopo è di far si che l'immigrato possa comprendere il nuovo ambiente ecclesiale, adattarvisi e sentirsi Chiesa con gli altri.

In questa prospettiva emerge la figura del cappellano come uomo-ponte tra due culture e due mentalità. La funzione di uomo-ponte postula nel cappellano la piena consapevolezza che il suo è un vero ministero missionario, il quale include la disposizione a partecipare permanentemente, o almeno con una certa stabilità, alla vicenda migratoria, "con il medesimo impulso con cui Cristo, attraverso la sua incarnazione, si legò a determinate condizioni sociali e culturali degli uomini con cui visse" (18).

Viene in tal modo valorizzato l'autentico carisma, da cui deve essere animato il sacerdote che si dedica ai migranti, carisma che, inoltre, richiede di essere sempre riscoperto nell'aderenza continua alla mutevole realtà migratoria.

Questa, a sua volta, si qualifica non soltanto dal patrimonio di pensiero, di tradizione, di cultura e di religione che gli emigranti recano con sé, ma anche dal patrimonio, altrettanto apprezzabile, della società di arrivo. E' soprattutto da quest'ultimo aspetto che nasce l'esigenza di una certa stabilità del missionario, il quale non può non sentirsi impegnato ad acquisire quasi una omogeneità psicologica, linguistica, culturale, sociale, religiosa con l'ambiente in cui opera. Soltanto così l'attività pastorale può esplicarsi in un autentico pluralismo di scelte, di metodi e di sistemi operativi, che, inseriti nella Chiesa locale, contribuiranno a sensibilizzare le comunità al valore e alle esigenze dello specifico apostolato migratorio.

7. *Gli Istituti religiosi.* Doni di natura e di grazia, disponibilità, dedizione permanente, conoscenza pratica di realtà umane, sociali e religiose nel campo emigratorio, si attendono naturalmente dai missionari membri di istituti religiosi "che hanno come fine proprio e specifico l'apostolato a favore dei migranti" (19).

In virtù del carisma dei fondatori, tali istituti si inseriscono nell'attività salvifica universale della Chiesa, per partecipare con contributo proprio all'attuazione di quel disegno divino, che diffonde la fede attraverso la misteriosa provvidenzialità del fenomeno emigratorio e unifica la famiglia umana in Cristo.

Ma l'apostolato in emigrazione è aperto indistintamente a tutti gli istituti religiosi e secolari. Tutti sono chiamati ed incitati a contribuirvi(20), assumendosi opere o mettendo a disposizione soggetti(21).

8. *Le Religiose.* Va rilevato in particolare il ruolo degli istituti femminili sia religiosi, sia secolari (22). La loro immissione nella pastorale migratoria si è fatta sempre più consistente, ed ha creato già una tradizione ragguardevole. Il loro carisma trova molte occasioni in settori particolarmente delicati del mondo migratorio, come la catechesi della gioventù, l'assistenza alle persone anziane, la cura dei bambini, la direzione di speficiche istituzioni sociali, ecc.

9. *Il Direttore Nazionale.* L'attuazione delle direttive impartite dalla Commissione o dal Promotore episcopale, emanazione della Conferenza episcopale, è compito del direttore nazionale, che può essere lo stesso segretario della Commissione episcopale (23).

L'ufficio di direttore nazionale comporta una grande responsabilità. Pur nel ruolo esecutivo, la sua attività si esplica nel coordinamento degli sforzi delle diocesi, nella promozione della sensibilità nelle varie Chiese per la pastorale delle migrazioni, nella scelta e nella presentazione dei cappellani da inviare tra i fedeli emigrati all'estero, nel disporre la cura pastorale per gli immigrati nella propria nazione.

E' necessario, quindi, che egli possieda le specifiche attitudini ed esperienza richieste dalla delicata mansione.

Nella scelta del direttore nazionale possono essere utili consultazioni tra i cappellani stessi, purché siano tali da non vincolare la giusta libertà e la responsabilità della Commissione o del Promotore episcopale nella nomina della persona idonea. Analoga osservazione va applicata anche al delegato per i missionari.

10. *Il delegato per i cappellani.* I cappellani del medesimo gruppo residente all'estero, specialmente se questo è numeroso, sentono il bisogno di essere uniti vicendevolmente, sia per la loro vita sacerdotale, sia per precisare in comune l'attività apostolica, sia per restare in comunione con la Chiesa di partenza. Da qui la figura del delegato, la cui fisionomia propria, secondo la denominazione stessa, è di essere delegato della Conferenza episcopale del luogo – alla quale compete la nomina d'intesa con la Conferenza a qua – per i cappellani (24).

Anche se egli non gode di giurisdizione, il suo ruolo è di importanza assai rilevante. I non pochi e non lievi compiti che gli incombono (25), si compendiano fondamentalmente nell'esigenza di assicurare una piena armonia tra le due Conferenze episcopali, armonia che non può essere prestabilita una volta per tutte, ma ha bisogno di essere continuamente intensificata, essendo un presupposto capitale per l'adeguata impostazione ed il necessario sviluppo dell'azione pastorale.

11. *I migranti nella pastorale.* In consonanza con le prerogative e le responsabilità riconosciute dal Concilio ai fedeli laici (26), va sottolineata la necessità di una formazione paziente e seria che conduca i migranti a poter essi stessi assumersi pienamente il proprio ruolo in tutte le istanze ecclesiali, particolarmente in quelle di tipo laicale, dove possono essere prese decisioni che li riguardano: consigli parrocchiali e pastorali, movimenti ed organizzazioni apostoliche laicali, ecc.

Questo non può essere che il risultato di una pedagogia intesa a coinvolgere i migranti medesimi, secondo le loro competenze nell'azione pastorale, come soggetti attivi.

A tale scopo va attribuito valore all'associazionismo cattolico (27) in emigrazione, ed alla presenza di rappresentanze qualificate nei vari organismi, e specialmente nelle Organizzazioni Cattoliche Internazionali (28).

12. *Gli assistenti sociali.* Un campo specifico ed originale di attività è l'assistenza sociale, particolamente necessaria nelle prime fasi della vicenda migratoria, ma spesso anche in quelle successive.

In questo campo, la vocazione cristiana, sempre più sensibilizzata, trova preziose possibilità di applicazione. Validi e ben preparati assistenti sociali possono essere preziosi collaboratori dei cappellani nelle attività delle missioni, e anche animatori di istituzioni di estrazione diversa.

13. *La Giornata del Migrante.* Nell'ambito di queste riflessioni si colloca da sè con particolare evidenza la Giornata del Migrante.

Essa è concepita come occasione propizia per sollecitare le comunità cristiane alle loro responsabilità verso i fratelli migranti ed al dovere di cooperare alla soluzione dei loro molteplici problemi (29).

La flessibilità della formula, mentre favorisce un giusto spirito creativo in rispondenza alle situazioni locali, incoraggia e stimola fortemente a celebrare regolarmente la Giornata, anche quelle Chiese, specialmente di immigrazione, che ancora non hanno adottato l'iniziativa o non l'hanno adottata stabilmente.

III. Aspetti particolari

1. *La lingua materna ...* In coerenza con quanto è già stato notato circa la conservazione e l'incremento del patrimonio spirituale originario, va rilevata l'importanza dell'uso della lingua materna dei migranti nella Liturgia, nell'evangelizzazione, nella catechesi e, in genere, nelle attività pastorali. Il grande annuncio diventerebbe privo di destinatari, se fosse proclamato in una lingua diversa da quella che essi possono intendere.

Occorre certo impiegare sagge attenzioni affinché i gruppi o comunità linguistiche non si ripieghino su se stessi, in un isolamento che non sarebbe benefico né per loro né per l'ambiente, nel quale possono spontaneamente e progressivamente inserirsi, conservando la propria identità. Ma sarebbe inaccettabile ogni sforzo, diretto o indiretto, di forzata assimilazione.

14 Decreto *Christus Dominus* n. 23: "Ai fedeli di diversa lingua si provveda per mezzo di sacerdoti... della medesima lingua"
15 Cfr. Istruzione *De pastorali migratorum cura* n. 27.
16 Motu Proprio di S. S. Paolo VI *Ecclesiae Sanctae* I, n. 3 par. 4, AAS 58 (1966) pp. 757-787; Istruzione *De pastorali migratorum cura* n. 37, 1.
17 Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 42.
18 Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sull'attività missionaria della Chiesa *Ad gentes divinitus* n. 10.
19 Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 53, § 1.
20 Cfr. Decreto *Christus Dominus* n. 35; Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 52.
21 *Ibidem* 53. 2-5.
22 *Ibidem* 54.

23 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 22, 1.
24 Cfr. *ibidem* n. 44, 1-2.
25 Cfr. *ibidem* n. 46-51.
26 Cfr. *ibidem* nn. 57, 59.
27 Cfr. *ibidem* n. 61.
28 *Ibidem* 57, 59.
29 Cfr. *ibidem* n. 24, 1-6.

http://www.obrascatolicas.com

2. ... *e la lingua locale.* Il possesso, almeno rudimentale, della lingua del posto, è condizione elementare per il giusto inserimento nella comunità ecclesiale di arrivo. Le iniziative pubbliche a questo riguardo dovrebbero essere moltiplicate. Ma non può sfuggire l'incidenza di iniziative private, anche di microrealizzazioni, rivolte per esempio ai bambini ed alle mamme.

E' importante, infatti, che il migrante, qualunque possa essere domani lo sbocco della sua vicenda migratoria – stabile domicilio all'estero o ritorno in patria – non viva ai margini del contesto sociale e culturale che lo circonda, ma possa sentirsene e ne sia effettivamente partecipe. In questo si realizza il ruolo delle migrazioni, come fattore di unità del mondo, consentendo l'incontro di culture diverse, in operosa e serena convivenza.

3. *Migranti provenienti da zone agricole.* L'impatto con la civiltà urbana è molto più violento per coloro che provengono da zone agricole, tanto più se dai Paesi emergenti. Per essi, e con la loro collaborazione, occorre trovare i metodi adatti ad una formazione umana coerente con la nuova realtà di vita, secondo lo spirito del Vangelo e per il Vangelo.

4. *I più poveri e gli analfabeti.* I doveri della carità e della giustizia si esprimono in privilegiata sollecitudine per i più poveri, e tra essi gli analfabeti, i quali senza colpa sono rimasti lontani dalle fonti dell'istruzione. Le Chiese locali non possono sottrarsi all'obbligo di provvedere o di partecipare alle iniziative necessarie per far loro superare la triste condizione in cui si trovano loro malgrado.

5. *I fanciulli.* Il dramma dei fanciulli giunti all'estero in età di formazione scolastica, è di trovarsi divisi tra due lingue e due culture, quella della famiglia e quella dell'ambiente, che rappresentano rispettivamente il mondo di ieri ed il mondo di oggi.

La formula del biculturalismo domanda di essere valorizzata anche in ogni attività inerente alla pastorale.

Le scuole, in particolare, devono consentire il perfezionamento nella lingua e nella cultura materna e, nello stesso tempo, l'adeguamento nella misura indispensabile alle condizioni dei coetanei del paese di immigrazione.

In questa prospettiva vanno considerate di grande valore le iniziative educative e scolastiche, che, sulla scia della tradizione cattolica, vengono attuate a favore dei figli dei migranti. Esse devono poter fare assegnamento sul più ampio e generoso sostegno delle Chiese locali.

6. *Gli studenti esteri.* L'intensificato intreccio degli scambi culturali a raggio internazionale ha notevolmente accresciuto il numero dei giovani che, provenienti specialmente dai Paesi emergenti, cercano all'estero il proprio perfezionamento culturale: giovani che non evadono in una irresponsabile fuga di cervelli, ma affrontano gravi disagi per lo sviluppo della loro società di origine.

La solitudine conseguente all'espatrio, il ruolo umano e cristiano che li attende nei loro Paesi al termine degli studi, la loro stessa vulnerabilità sono altrettanti elementi che configurano la specificità dell'azione pastorale a loro favore. Più di altri studenti, infatti, essi sono oggetto di sollecitazione e di pressioni diverse; più facilmente essi rischiano di restare vittime di correnti ideologiche. Inoltre, avendo conosciuto un mondo nuovo, con un livello di vita più elevato, essi sono talvolta tentati di rinunciare alla cultura originaria e di abbandonare ogni idea di rimpatrio. Soltanto un tipo di pastorale che tenga conto di simili fattori, può essere in grado di rispondere alle necessità spirituali di questa gioventù, la cui qualificazione di straniera non può essere minimizzata.

7. *Esuli e Rifugiati.* Oltre ai disagi propri dell'emigrazione, gli emigranti per ragioni ideologiche vivono il dramma della privazione del diritto di avere una patria (30), e all'estero essi operano per ottenere ai loro Paesi le essenziali libertà umane. La loro situazione è particolarissima, e merita di essere considerata non soltanto con comprensione, ma con accentuata ammirazione. La condizione di esuli e di rifugiati, sia essa riconosciuta giuridicamente o soltanto de facto, stimola pressantemente l'azione ecclesiale per le necessarie garanzie di promozione umana nelle istanze opportune.

La pastorale non potrebbe fare astrazione da forme specifiche, valorizzatrici delle speranze e degli aneliti che questi fratelli portano in cuore, e vivamente sensibili alla peculiarità dei loro problemi.

Molto più che per i migranti ordinari, in questi casi si rivela di importanza determinante la buona accoglienza fin dall'inizio. A questo riguardo va rilevato il valore dei contatti nei campi dei rifugiati.

La difficoltà e spesso l'impossibilità di mantenere il dialogo con le Chiese originarie, fa sì che la responsabilità pastorale si riversi interamente sulla Chiesa di arrivo. Compiti delicati le incombono, incominciando dalla provvista di sacerdoti della loro lingua e mentalità, fino alla realizzazione di strutture ed iniziative pastorali veramente consentanee alle esigenze di queste persone e di questi gruppi, studiando continuamente i modi migliori affinché essi si trovino a proprio agio.

8. *Matrimoni misti.* L'incontro con fedeli non cattolici e con non cristiani, del quale la mobilità umana in genere offre molteplici occasioni, in emigrazione assume aspetti particolari: si verifica infatti con maggiore frequenza fino ad avere carattere di stabilità.

Nell'ampiezza della dimensione ecumenica trova speciale rilievo il problema dei matrimoni misti. L'esperienza migratoria dimostra quanto si tratti di problema delicato, nel quale è necessario contemperare sapientemente la libertà dei singoli a contrarre matrimonio, con le opportune precauzioni (31).

Il bene del matrimonio e della famiglia domanda una piena conformazione alle direttive e alle norme dell'autorità ecclesiastica, con la debita comprensione di particolari situazioni e senza ridurre le esigenze di fede autentica da esse richieste. In leale collaborazione con i responsabili di altre denominazioni religiose, sarà opportuno studiare i modi migliori con cui mantenere e far progredire nella fede gli sposi ed i figli (32).

9. *I non credenti.* Numerosi sono tra i migranti anche i non credenti, o almeno coloro che, pur professando ideali di servizio e di dedizione altruistica, fanno astrazione dalla necessità di ricorrere a concetti trascendenti e a Dio.

Nei loro confronti si impone l'esigenza della testimonianza; testimonianza che, alla occorrenza, si traduce in preoccupazione per tutti i problemi umani dei migranti, in partecipazione agli sforzi intesi a migliorarne le condizioni di vita, in denuncia profetica delle situazioni globali di ingiustizia di cui possono essere vittime in stridente contraddizione con il Vangelo. Si apre così la strada alla testimonianza dei valori cristiani, suscettibile di aperture, dialoghi e confronti in vista di sensibilizzazione e orientamento verso lo scoprimento delle ricchezze della fede.

10. *Situazioni familiari anormali.* Non è raro, specialmente in quei Paesi che negano ai migranti il diritto di avere con sé la famiglia, si creino situazioni familiari deteriorate: convivenze illegittime, figli naturali, divorziati risposatisi, ecc. Un'attenzione pastorale, fatta di estrema sensibilità e delicatezza, non può non essere accordata a chi vive in tali situazioni, spesso inestricabili. Senza abbandonarsi né al permissivismo lassista né alla facile demagogia, occorrerà studiare iniziative che si prefiggano, oltre alle possibili soluzioni umane di questi problemi, la conservazione e la maturazione della fede.

11. *Emigrazioni interne.* Pur non presentando sempre i problemi pastorali tipici delle migrazioni all'estero, le emigrazioni interne, notevolmente cresciute per l'influsso dell'urbanesimo e dell'industrializzazione, richiedono dai pastori d'anime una cura particolare attenta. Qui non ha luogo ordinariamente la diversità di nazionalità e di lingua, né si verificano le difficoltà inerenti all'espatrio. Possono tuttavia avere incidenza le diversità di mentalità e di cultura con il rischio di creare isole nel tessuto ecclesiale.

Le comunità di partenza e quelle di residenza hanno, quindi, peculiari responsabilità verso questi migranti, e sono chiamate ad assolverle in stretta e generosa collaborazione. Particolarmente le comunità cristiane di residenza non possono non dispiegare tutte le loro risorse per attuare gli strumenti di un'autentica accoglienza cristiana.

Da notare che talvolta l'emigrazione interna rappresenta il preludio dell'emigrazione all'estero, e lo sbocco per emigrati che rimpatriano.

Visione globale

Mentre si cerca di far fronte alla varietà delle esigenze che l'emigrazione presenta nei singoli ambienti con la sua fisionomia molteplice, non si può mai perdere di vista la globalità del fenomeno. L'impegno delle singole Chiese concorre ad un impegno più generale, che consiste nel far sì che il fatto migratorio, riscattato dai persistenti aspetti negativi, possa essere davvero degno dell'uomo, e diventi sempre più, per l'umanità e per la Chiesa, un fattore di crescita spirituale e di unità.

II - APOSTOLATO DEL MARE

1. *Il mondo marittimo.* Il fatto che l'Apostolatus Maris, come altre iniziative pastorali e missionarie della Chiesa, sia nato dal senso di responsabilità e dalla sollecitudine apostolica di persone e di istituzioni particolari, costituisce un aspetto di sempre viva attualità e un forte richiamo al valore dell'impegno spontaneo in questo vasto settore.

Sulla scia iniziale, un lungo cammino è stato percorso con generoso spirito di servizio, che ha suggerito opportuni adattamenti alla evoluzione delle situazioni.

Questa evoluzione è assai notevole nel nostro tempo. Per effetto del progresso tecnico la vita e la professione marittima si sono vincolate sempre più al mare, riducendo al minimo i tempi di sosta nei porti, mentre, con l'affacciarsi sempre più intenso dei Paesi emergenti a questo genere di attività, si è accentuata la fisionomia cosmopolita del mondo marittimo. Ne deriva un nuovo incitamento all'azione evangelizzatrice.

Per afferrare adeguatamente la dimensione pastorale da svolgere a favore del mondo del mare è essenziale tener presente che per il marittimo il lavoro sul mare, o in collegamento con il mare, è la vita.

Elemento unificante è l'appartenenza al mare o ai grandi fiumi. Il protagonista è l'uomo del mare, ben diverso dall'uomo della terra.

Costretto al ritmo che il mare gli impone, separato dal mondo della terra ferma, privo, molto spesso, di radice fissa, se non quella della famiglia, membro di un raggruppamento ristretto, maschile, costretto a svolgere anche lavoro affidato, a terra, generalmente alla donna, ed instabile, spesso chiuso, il marittimo è vincolato ad un genere di vita molto particolare. Questo genere di vita va dal lavoro sulle navi di passeggeri (ora adibite essenzialmente al turismo), alle navi di trasporto merci (spesso negli interponti senza quasi vedere il mare), alla pesca sia spicciola, a poca distanza da terra e da casa, sia in alto mare con frequenti ritorni, o nel campo della grande industria, con le navi officina che rimangono per lunghi mesi isolate in aperto oceano.

2. *Una pastorale specifica.* Lo sforzo pastorale deve tenere in conto l'irriducibile peculiarità del mondo marittimo e adattarsi alla diversità delle sue situazioni.

Non va però dimenticato che, pur rispettando le specificità tipiche del mondo marittimo, è necessario vigilare perché esso non si ripieghi in un complesso di isolamento.

Una sempre adeguata ed aggiornata conoscenza è indispensabile per seguirne i cambiamenti e valutarne con sano realismo le conseguenze, allo scopo di permettere alle attività pastorali un vero impatto con una realtà umana tanto mutevole. A questo riguardo sembra utile includere nell'equipaggiamento pastorale un ufficio di studio, che agisca nell'arco delle discipline interessate, a livello sia nazionale, sia internazionale.

3. *Una pastorale coordinata.* Agli effetti apostolici, è un fatto determinante che i marittimi e naviganti siano destinati ad incontrarsi con numerose Chiese locali.

Ne emerge la necessità di una pastorale che sia contemporaneamente unitaria negli orientamenti essenziali, e variata nelle forme.

E' quindi necessaria una pastorale coordinata, affinché la responsabilità della Chiesa verso i marittimi sia esercitata concretamente dall'insieme delle Chiese locali e dagli stessi Vescovi, con la più stretta collaborazione dei cappellani e con l'aiuto dei laici impegnati. Questa responsabilità si rivolge a tutti i marittimi, anche a quelli che provengono da nazioni estere. Iniziative locali prive di legami organici ed attuate in maniera dispersiva, non sarebbero in grado di fare fronte alla reale situazione del mondo marittimo.

Per facilitare questo coordinamento la Pontificia Commissione (1) si fa un dovere di mantenersi in costante contatto soprattutto con le Commissioni episcopali, i Vescovi Promotori e le direzioni nazionali dell'Apostolato del Mare, anche ai fini di una efficace animazione ed adeguata promozione.

L'opera della Commissione episcopale o del Promotore episcopale è di valore essenziale, sia per lo stimolo ed il coordinamento delle attività locali entro il raggio nazionale, sia per i contatti con la Santa Sede, e quindi con la Chiesa universale.

La responsabilità ed i compiti spettanti in genere alle Commissioni e ai Vescovi Promotori, trovano in questo settore ampie e precise applicazioni: la ricerca dei cappellani e l'eventuale loro assegnazione, d'intesa con gli Organi interessati; la sollecitudine di seguire i cappellani nelle loro necessità e problemi. Né è di minore importanza lo sforzo di promuovere e difendere la sensibilità delle comunità cristiane alle esigenze pastorali del mondo marittimo ed alle gravi questioni che lo pervadono, di cui resta fondamentale l'elevazione umana del marittimo.

Particolare rilievo acquista la figura del direttore nazionale (2), al quale incombe il compito di attuare concretamente le direttive ed i programmi fissati dalla Commissione o dal Promotore episcopale. Per evidenti ragioni di ultraterritorialità, spetta al Direttore nazionale d'intesa con l'Ordinario interessato di assegnare i cappellani di bordo, i quali ricevono le facoltà, che già non siano concesse ex iure del C. J. C., direttamente dalla Santa Sede. Per i cappellani del porto la competenza sia della nomina che dell'assegnazione è dell'ordinario locale, a cui la direzione nazionale è chiamata a prestare la propria collaborazione (3).

La responsabilità delle diocesi direttamente coinvolte con i problemi della pastorale marittima (4), può esercitarsi ora più agevolmente in virtù delle facoltà e dei privilegi concessi ai Vescovi dal Santo Padre Paolo VI con il Motu Proprio "Pastorale munus" (5).

Quanto all'esercizio del ministero sacerdotale, oltre alla formula del cappellano di porto e del cappellano di bordo sulle navi passeggeri, le condizioni attuali del mondo marittimo suggeriscono di prendere in considerazione la possibilità della presenza sacerdotale anche sulle grandi navi da trasporto.

4. *Comunità di bordo.* Dal momento che il marittimo trascorre in mare la maggior parte del suo tempo, e perché è il mare ad influire di più nella sua anima, è indipensabile che quanto si intraprende come opera di evangelizzazione, anche dalla terraferma, sia aperto a questa dimensione esistenziale. Da qui anche l'importanza di orientare la stessa vita in mare in modo da favorire lo sviluppo umano e spirituale di tutti. Ci si adopererà dunque a stimolare i marittimi cristiani a vivere le loro responsabilità umane e cristiane ed a sostenerli nei loro sforzi. Preoccupati di renderli attivi nell'animazione di tutta la vita di bordo, sia nella organizzazione del lavoro che nella vita comune e del tempo libero, non si dimenticherà il loro ruolo, di attuare effettive comunità cristiane, nella loro situazione di gruppi privi di sacerdote e di vita sacramentale, con tutti i mezzi possibili si saprà aiutarli a vivere comunitariamente la loro esistenza cristiana. "In assenza del sacerdote i laici stessi possono invitare i loro colleghi alla preghiera", ha sottolineato Paolo VI nel dicorso al XV Congresso mondiale dell'Apostolatus Maris (6). I cappellani cercheranno di fornire il materiale più idoneo, perché questa attività sia nutrita abbondantemente della Parola di Dio, si articoli e si inserisca in tutta la vita della Chiesa. In questa prospettiva di servizio alla comunità di bordo, che richiede d'essere nutrita costantemente della sacra parola e sostenuta dal sacramento dell'Eucarestia, assume grande rilieve la figura del diacono, anche per quanto riguarda l'esercizio delle virtù cristiane, e particolarmente della carità fraterna.

5. *Sensibilità delle comunità di terra.* Non sarebbe, tuttavia, il caso di promuovere una Chiesa del mare. Occorre invece far sì che, nella comunione ecclesiale, i marittimi possano ritrovarsi, pienamente accettati quali sono, con tutti i membri del Popolo di Dio.

Ciò esige una apertura reale da parte delle comunità cristiane di terra e la loro solidarietà con questi assenti. "Il laicato marittimo – ricorda il Santo Padre – ha bisogno delle comunità cristiane" (7).

Il dedicare una domenica dell'anno liturgico al mondo del mare, come dimostrato ampiamente in alcuni Paesi, sembra un mezzo prezioso per meglio sensibilizzare le Chiese locali al loro dovere di fraternità nei riguardi dei marittimi.

Allo stesso modo, coloro che si trovano direttamente impegnati nella pastorale del mondo marittimo saranno incoraggiati a non considerare il loro compito apostolico come qualcosa a sé, al di fuori di tutti i legami effettivi e profondi con la pastorale d'insieme delle città dei porti: la presenza dei marittimi, come la realtà umana di un porto, non possono d'altronde non influenzare il programma pastorale della Chiesa locale.

La pastorale marittima, in altri termini, è parte attiva della pastorale d'insieme; a tutti i protagonisti dell'evangelizzazione del mondo marittimo, sacerdoti, religiosi, laici, non può non essere dato spazio in tutte le istanze in cui essa viene elaborata: consigli presbiterali e pastorali, diocesani o di zona.

6. *Impegni concreti delle comunità cristiane.* Le comunità cristiane, una volta sollecitate alla loro responsabilità nei riguardi di questi assenti, hanno doveri precisi nei loro confronti. Senza un valido appoggio da terra, l'evangelizzazione del mondo marittimo non potrebbe agevolmente attuarsi. In particolare è importante la pastorale dei marittimi presenti nel loro porto: sacerdoti e laici saranno disponibili in queste ore, che sono di maggiore isolamento, per stare al loro fianco, visitandoli sulle navi o ospedali, e creando ed animando centri di accoglienza.

Si farà tutto il possibile per rendere realmente significativi di cristiana ospitalità i clubs o centri Stella Maris, in grado di procurare a tutti i marittimi sia momenti di distenzione, sia quelle fonti di informazione e di cultura alle quali non possono regolarmente attingere nel mare. "Con tutti questi mezzi – rileva il Sommo Pontefice – la Chiesa testimonia la omnipresente carità del Signore, cercando di rispondere il più generosamente possibile alle legittime aspirazioni e alle molteplici necessità dei marittimi" (8).

Si tratta, in breve, di creare tutta una rete d'amicizia attraverso il mondo, di una amicizia suscettibile di promuovere innumerevoli inziative che diano loro la certezza ed il gusto di essere parte integrante della comunità degli uomini e della Chiesa. A questo scopo, i clubs o centri Stella Maris svolgono un ruolo non soltanto di servizio, ma soprattutto di animazione e di formazione cristiana ed apostolica. Se i marittimi devono vivere la Chiesa nei lunghi periodi di distacco anche dalle nutrienti fonti della vita cristiana, quali sono le comunità diocesane e parrocchiali, deve essere nei centri Stella Maris che essi trovano sostegno ed alimento spirituale, nonché la vera e continua maturazione religiosa di cui hanno bisogno.

30 *De pastorali migratorum cura* 6.

31 Cfr. Motu Proprio del S. Padre Paolo VI *Matrimonia mixta*, AAS 62 (1970) pp. 258-259.

32 Cfr. Istr. *De pastorali migratorum cura* n. 31, 4.

1 Cfr. Motu Proprio del S. Padre Paolo VI *Apostolicae caritatis* AAS 62 (1970) p. 193; *Normae et Facultates pro Maritimorum atque navigantium spirituali cura gerenda*, n. 3, AAS 69 (1977) pp. 737-746.

2 Cfr. *Normae et Facultates* n. 7.

3 Cfr. Cost. Ap. *Exsul Familia* Tit. II, cap. III, n. 25, *Normae et Facultates* n. 8.

4 Cfr. *Normae et Facultates* n. 6.

5 AAS 56 (1964) pp. 5-12.

6 AAS 64 (1972), p. 603.

7 *Ibidem.*

8 *Ibidem.*

http://www.obrascatolicas.com

Anche gli organismi nazionali ed internazionali dell'apostolato laico possono, nel loro ambito, aiutare il mondo marittimo nelle sue esigenze di evangelizzazione, e procurargli quei mezzi pedagogici che non gli è sempre facile trovare durante le navigazioni.

7. *Presenza della Chiesa nelle scuole nautiche.* Ma la formazione del marittimo inizia prima dell'imbarco. Durante i periodi scolastici di preparazione dei marinai e degli ufficiali la presenza della Chiesa assicura una azione educativa integrale. Questo tipo di insegnamento dovrebbe essere tale da agevolare il passaggio alla nuova situazione, o almeno attenuarne le difficoltà di impatto. E' quindi di primaria incidenza lo stimolo della scuola ad una fede personale, ad un cristianesimo vissuto, ad una responsabilità apostolica condivisa con gli altri. Non è sufficiente, anche se talvolta imposto dalle necessità, il puro e semplice insegnamento religioso.

La solitudine dei giovani spesso si fa più acuta durante le prime navigazioni, quando essi si sentono isolati in un mondo adulto. Una particolare cura fa sì che, nella dispersione, i vincoli reciproci possano essere mantenuti, ed essi si aiutano vicendevolmente a vivere nella fedeltà la nuova esperienza.

8. *Problemi e ruolo della famiglia.* La vita del mare tocca profondamente anche l'esistenza delle consorti e dei figli dei marittimi: insorgono spesso problemi di ordine psicologico, morale e spirituale, che richiedono un'attenzione delicata. Le spose dei marittimi vanno aiutate ad assolvere la maggiore responsabilità che loro incombe nella guida del focolare e nell'educazione dei figli, senza diminuire la responsabilità del marittimo stesso come padre di famiglia. Esse hanno bisogno di essere incoraggiate ad aiutarsi vicendevolmente di fronte alla loro singolare situazione, e a tutte le conseguenze che ne derivano.

Parimenti la sposa del marittimo è chiamata ad esercitare un influsso sul marito, in modo da favorirne l'inserimento nella vita cristiana ed apostolica completa. La pedaggia impiegata nelle associazioni delle mogli dei marittimi comporta una speciale attenzione a questa missione. D'altronde gli sforzi intrapresi tendono sempre alla famiglia intesa nella sua unità.

9. *Ampiezza dell'orizzonte apostolico.* Nel mondo marittimo, per la sua dimensione internazionale, si affiancano cristiani, non cristiani e non credenti, a volte anche nella vita comune di bordo. I cristiani devono essere aperti all'incontro con altre Chiese ed altre fedi, preparati al dialogo, e pertanto adeguatamente istruiti nelle verità della fede cattolica, per non cadere nell'irenismo, o peggio, soccombere alla tentazione del relativismo, che sfocia inevitabilmente nell'agnosticismo pratico. Tutto questo forma il campo della specifica catechesi.

C'è da aggiungere che molto dipende dai cappellani. Per adempiere la loro missione è necessaria ad essi una conoscenza aperta e precisa della mentalità umana e religiosa dei marittimi, ancor più che una buona pratica, necessaria anch'essa, delle lingue più comuni.

Una formazione specifica a tale ministero spesso non può essere ottenuta a livello diocesano; ma rende necessarie iniziative a più vasto raggio.

L'apostolato marittimo offre anche molteplici possibilità di incrementare lo spirito ecumenico: numerose realizzazioni, nell'ambito caritativo e sociale, possono svolgersi senza che ne soffra l'identità delle differenti confessioni. Il movimento ecumenico ne sarà avvantaggiato.

L'aiuto reciproco è richiesto dai fatti, che possono condurre a scambi amichevoli fra i responsabili delle comunità cristiane e delle altre comunità religiose, in piena lealtà di intenti e di metodi (9).

10. *Speciale sollecitudine per i più poveri.* Speciale sollecitudine va accordata ai più poveri e ad alcuni strati umani che costituiscono quello che si potrebbe chiamare proletariato marittimo. Su alcune navi, dette di comodo, che raggruppano manodopera internazionale in gran parte proveniente da Paesi privi di grande avvenire economico immediato, o soltanto sovrappopolati, le condizioni di lavoro e di vita sono aleatorie; l'aggravio degli orari di lavoro, la difficoltà di comunicazione a bordo, la mancanza di sicurezza sociale e l'incertezza dell'impiego contribuiscono a determiinare un clima di disagio morale.

Inoltre in alcuni Paesi, di tradizione marittima, le possibilità di reclutamento locale dei marinai si sono ridotte fino a rendere necessario il ricorso a stranieri. Questi ultimi, oltre alle difficoltà della vita di mare, esperimentano quelle proprie degli emigranti, lontani per mesi, se non per anni, dalle loro famiglie e dai loro paesi.

Vi sono anche settori di miseria, come quelli formati da piccoli pescatori, i quali praticano una pesca empirica e poco remunerativa.

Si applica qui la costante lezione dell'esperienza, la quale insegna la fragilità di un'evangelizzazione che non raggiunga la realtà umana in tutte le sue dimensioni (10).

11. *Evangelizzazione e professione marittima.* La salvezza in Gesù Cristo richiede d'altronde di essere recata alla professione marittima in se stessa (11). Gli appartenenti all'ambiente marittimo: i servizi di armamento, gli armatori, i responsabili delle organizzazioni professionali, i funzionari di ogni settore, i governanti ed i legislatori, tutti hanno una propria responsabilità; i cristiani, in rapporto ai postulati concreti del Vangelo, e gli altri in conformità alla morale naturale ed agli imperativi della giustizia e della concordia sociale.

In particolare è necessario che sia assicurata la presenza della Chiesa nelle istanze internazionali, in cui si decide la sorte umana del mondo marittimo.

12. *Assistenza spirituale ai pescatori.* Una cura pastorale del tutto speciale è richiesta dal mondo della pesca, (che raggruppa un numero di persone quattro volte superiore a quello del mondo marino mercantile). Questa cura pastorale va adeguata alle varie condizioni di vita nelle quali si trovano questi gruppi: se operanti – come già accennato – accanto alle coste ed a poca distanza dalle loro case e famiglie; o impegnati per lunghi mesi in alto mare per la grande pesca; o collegati alle navi-fabbriche delle grandi flotte in pieno oceano.

13. *Cura pastorale dei battellieri.* La situazione di coloro che, comunemente chiamati battellieri, navigano su fiumi e canali a bordo di chiatte, si avvicina in certo modo a quella dei marittimi, in quanto il loro mestiere li obbliga a continua mobilità sull'acqua, con tutti i problemi della navigazione. Ma la loro situazione è anche differente, per il fatto che il lavoro si svolge in maniera più ristretta e più lenta, ad un ritmo più umano, e soprattutto perché avviene ancora spesso nel quadro della famiglia.

Se ne deduce la necessità di una pastorale particolare nei criteri di quella marittima: ricorrono anche qui, con gli adattamenti appropriati, le esigenze di una pastorale di insieme. E dovranno essere affrontati e risolti adeguatamente certi problemi, come la scolarizzazione dei bambini, ai quali lo studio impedisce di vivere la vita itinerante dei genitori.

14. *Solidarietà con le Chiese dei Paesi emergenti.* L'ingresso dei Paesi emergenti nel mondo marittimo e della pesca pone gravi problemi pastorali a quelle Chiese, le quali purtroppo non dispongono di uomini e di risorse nella misura necessaria per far fronte alla nuova situazione.

La solidarietà ecclesiale domanda alle Chiese dei Paesi benestanti, oltre ad aiuti economici, di tradurre in atto la propria vocazione missionaria, mettendo a disposizione sacerdoti e laici adeguatamente formati nella pastorale marittima, pronti ad assumersi anche la responsabilità di collaborare fraternalmente nella preparazione di future nuove leve dell'apostolato.

III - PASTORALE DELL'AVIAZIONE

1. *L'orizzonte apostolico.* Il Concilio, trattando dei gruppi di fedeli che richiedono "un particolare interessamento" per il fatto che "non possono godere a sufficienza della comune ordinaria cura pastorale dei parroci o ne sono privi del tutto", indica espressamente "gli addetti a trasporti aerei" (1). In tal modo il decreto sull'ufficio pastorale dei vescovi addita allo zelo ed alla riflessione apostolica il mondo dell'aviazione civile.

La complessità di questo mondo in cui l'apostolato dell'aviazione è chiamato ad operare e particolarmente la novità non rendono facile, oggi, una precisa ed esauriente specificazione delle opportune strutture da far sorgere.

Alcune sono già in funzione, e figurano in queste pagine. Altre sono lasciate alla creatività, anch'essa operante, di anime zelanti, le quali cominciano a raccogliere i frutti delle loro esperienze.

Nato come semplice assistenza religiosa nei più grandi aeroporti, l'apostolato della aviazione civile va gradualmente assumendo la fisionomia di una vera e propria pastorale delle varie componenti della vita aviatoria.

2. *I destinatari.* I destinatari sono le persone coinvolte dall'aeronautica e legate all'attività aviatoria. In pratica, anche se l'elenco può risultare incompleto, possiamo pensare a tutti coloro che popolano gli aeroporti: dirigenti, funzionari, impiegati, tecnici, lavoratori, prestatori d'opera di ogni ramo, addetti ai vari tipi di servizi; piloti, hostesses, assistenti di volo, ingegneri e commissari di bordo; viaggiatori; giovani che nelle apposite scuole si preparano alle professioni aeronautiche.

Tenendo però presente che parte di questo personale, e precisamente i piloti e gli assistenti di volo, sono costretti a lunghe assenze per ragioni di servizio, le famiglie, come quelle dei marittimi, rientrano, indirettamente, tra i destinatari.

3. *Nel quadro della "Pastorale d'insieme".* La natura specifica della pastorale della aviazione non ne fa un corpo separato o isolato dal tessuto generale: domanda di essere concepita ed attuata nell'ambito della missione ecclesiale.

Vi è anche qui un problema preliminare di sensibilità. Il popolo di Dio è chiamato a scoprire ed avvalorare le occasioni di evangelizzazione che il mondo aviatorio presenta.

9 Cfr. *Normae et Facultates* n. 12.
10 Cfr. Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* nn. 30 e 31.
11 Cfr. Decreto *Apostolicam actuositatem* n. 7.

1 Decr. *Christus Dominus* n. 18.

L'enorme incremento del traffico aereo ed il moltiplicarsi e lo svilupparsi delle aerostazioni, mentre inseriscono sempre più il movimento nel novero nuovo dei mezzi e dello stile di vita, inducono a rendersi maggiormente conto del suo influsso sulla mentalità e pratica religiosa, ed a rispondere ai bisogni pastorali.

Sarebbe superfluo rilevare la diretta responsabilità della Diocesi nel cui ambito è situato l'aeroporto. Ma non raramente un aeroporto appartiene alla giurisdizione di due o più diocesi, ed a volte serve una intera nazione. In questi casi i problemi che ne scaturiscono possono essere risolti mediante una reciproca intesa, in spirito eminentemente pastorale, avendo in vista unicamente il bene delle anime.

In tal modo è più facile cogliere la connessione tra la pastorale dell'aviazione e altre forme particolari, come: la pastorale del turismo, la pastorale del mondo del lavoro e dell'emigrazione; in una parola, la pastorale dell'accoglienza cristiana.

4. *Il Cappellano d'aeroporto.* Emerge così la figura del cappellano di aeroporto come delegato della Chiesa diocesana per il mondo dell'aviazione e dei suoi utenti, qualunque sia la condizione giuridica della cappellania: parrocchia territoriale, vicaria, missione con cura d'anime, ecc. (2).

Il reciproco e persistente vincolo tra diocesi e cappellano è un elemento preliminare perché questi possa essere in grado di svolgere il proprio compito. Da qui l'opportunità di adeguata rappresentanza nei consigli presbiterale e pastorale, di relazioni permanenti con organi pastorali che abbiano riflessi sulla sua attività, quali quelli per la pastorale del turismo, del lavoro, dell'emigrazione, ecc.

In un ambiente complesso come quello aeroportuale, l'esercizio del ministero sacerdotale esige una seria formazione, basata sulle virtù umane e soprannaturali (3). Esso si rivolge ai singoli e alla comunità dell'aeroporto, dal più modesto lavoratore al dirigente, per trasmettere a tutti il messaggio di salvezza e tutti invitare alla pratica cristiana, sforzandosi di attuare vincoli di reciproca fraternità, e di far sì che i cristiani vivano la propria vocazione in ordine alla evangelizzazione. Generose esperienze in corso mostrano l'efficacia della presenza del sacerdote e la necessità che egli, in sì delicato campo di lavoro, possa valersi di collaboratori religiosi e laici.

5. *Cappella.* E' desiderabile un locale di preghiera e di raccoglimento all'interno dell'aeroporto, oppure, se ciò fosse vietato da particolari disposizioni, nelle immediate vicinanze.

L'ubicazione dovrebbe essere tale da consentire facile accesso a tutte le categorie, tanto della zona doganale, quanto delle altre. E' anche importante che ne siano adeguatamente segnalate in più lingue la presenza e la dislocazione, e che siano indicati gli orari delle funzioni. Se il luogo di preghiera è esteso ad altre confessioni, sia assicurata ai cattolici la possibilità di adorare l'Eucarestia in una parte dignitosa dell'edificio.

La disponibilità, vicino alla cappella, di un locale atto a ricevere individualmente le persone e utilizzabile anche per incontri di gruppi, è di aiuto alla missione del cappellano. Sono pure di grande utilità, in ordine agli scopi apostolici, ambienti che, specialmente ai passeggeri che ne hanno il desiderio o l'occasione, consentano di ritirarsi per pause di silenzio, di godere di una biblioteca e di riviste religiose.

6. *Collaborazione tra cappellani.* I membri del personale di volo, chiamati a spostamenti incessanti, ad assenze ripetute e, per gli equipaggi di lungo corso, relativamente lunghe, e costretti a periodi di riposo in terra straniera, richiedono una cura più attenta e un'azione condotta solidalmente dai cappellani attraverso il mondo. I cappellani dal canto loro, hanno bisogno di aiutarsi nella comune responsabilità con la saggezza e la prudenza del caso, pienamente concordi nell'intento del bene delle anime. Essi non possono ignorare specialmente il personale straniero di passaggio.

7. *Al di fuori dell'aeroporto.* L'aeroporto non è il solo luogo, né sempre il più indicato, per intrattenere relazioni ideali con il personale di volo; questo infatti non vi giunge che per la partenza, e si affretta a lasciarlo una volta terminato il lavoro. Ecco l'opportunità di estendere le relazioni con gli equipaggi al di fuori dell'aeroporto, nei luoghi di residenza per i nazionali, nei luoghi di soggiorno e riposo per gli altri. Da ciò appare l'importanza dei contatti con essi fin dal periodo della loro formazione scolastica e durante i tempi di riciclaggio professionale. Anche se non svolge incarichi nelle scuole, il cappellano cerca di interessarsi perché queste preparino bene alla vita di domani ed alle responsabilità che gli allievi dovranno assumersi.

8. *Contatti con le famiglie dei membri degli equipaggi.* Le conseguenze che ricadono sulle mogli e sui figli dei membri degli equipaggi non possono essere trascurate: il genere di vita imposto al capofamiglia non è privo di ripercussioni sul ritmo stesso della vita familiare e su tutti i componenti. Al cappellano, sia che intervenga direttamente, sia che trovi la collaborazione dei parroci, si dischiude una delicata prospettiva pastorale, che deve tenere ben conto del contesto concreto in cui le famiglie vivono e dei loro problemi coniugali ed educativi. Allo stesso modo non si possono dimenticare i problemi particolari dei non coniugati, e tra essi dei più giovani, come le hostesses.

9. *Accoglienza dei passeggeri.* Una certa disponibilità spontanea nella accoglienza dei passeggeri non esclude una opportuna organizzazione, per non lasciare deluse possibili attese e privi di risultati promettenti incontri. Mediante informazioni e collegamenti, il servizio religioso nell'aeroporto può svolgere un ruolo molto attivo verso certe categorie di passeggeri; in contatto con organismi pubblici e privati di studenti e di migranti, con le agenzie di viaggio e quelle che organizzano viaggi di gruppi, principalmente di giovani, con gli organizzatori di congressi o di pellegrinaggi, si possono meglio predisporre adeguati servizi.

D'altra parte, per far fronte agli imprevisti – malattie, questioni sociali, varie difficoltà – è consigliabile una certa rete organizzativa, mediante volontari scelti tra il personale ed un segretariato anche modesto, in grado di collaborare con il cappellano, o di supplirlo in casi urgenti, specialmente fuori dell'orario degli abituali servizi aeroportuali. Perché questi siano fedeli alla loro missione, è necessario che il cappellano si mantenga in costante contatto con essi: servizi sociali, infermerie ed organizzazioni di accoglienza. Con i frequentatori regolari dell'aeroporto (uomini d'affari, funzionari) possono essere stabiliti legami più assidui, che permetteranno di mettere a frutto il tempo morto dell'attesa delle partenze per utili conversazioni.

La presenza del cappellano e la pace della cappella possono offrire molto ai viaggiatori in transito o in attesa, talvolta presi da nervosismo e inquietudine. Liberati dalle diverse apprensioni, essi possono allora essere più disponibili ai richiami interiori, propri della psicologia dell'attesa. In tal modo la pastorale dell'aviazione si rivela come vero apostolato della grazia attuale.

10. *La dimensione interconfessionale.* Negli aeroporti, specialmente internazionali, si incontrano seguaci di tutte le religioni. L'ecumenismo, e più ampiamente la collaborazione interconfessionale, non è perciò un'opzione facoltativa. Essa richiede apertura ai bisogni religiosi che possono manifestarsi, e collaborazione attiva per cercare le risposte che si impongono. Ci si ingegnerà per favorire le possibilità di conoscenza, di dialogo, di partecipazione e di preghiera comune, rispettando le direttive e le norme emanate in materia dalla Chiesa. Né si potrà non tenere conto dei non cristiani e dei non credenti i quali, nei momenti di solitudine in mezzo a una folla cosmopolita, possono essere raggiunti dagli impulsi della grazia.

IV - PASTORALE DEI NOMADI

1. *Complessità del mondo dei nomadi.* E' difficile parlare genericamente dei nomadi, talmente grandi sono le differenze tra i gruppi, che possono a buon diritto avvalersi di questo appellativo. Caratteristiche essenzialmente divergenti si rivelano tra i nomadi in permanente nomadismo e quelli che hanno iniziato a sedentarizzarsi; tra quelli che vivono in stato primitivo e lontani dalla società industriale e quelli che, per natura e per motivi commerciali, si trovano, se non vicini, almeno a contatto con il mondo moderno, ecc. Le riflessioni qui proposte vanno pertanto riferite a ciascuna categoria, in rapporto alla natura e alle forme concrete del nomadismo.

2. *La promozione umana integrale.* I vincoli intercorrenti tra l'evangelizzazione e la promozione umana (1) trovano nel nomadismo un campo particolare di applicazione.

Per limitarci ai problemi che esercitano immediati riflessi sull'attività pastorale, dobbiamo ricordare la necessità di strumenti normativi, rispettosi della dignità umana, che tutelino la libertà dei nomadi nella scelta dei mezzi di sussistenza, di cui è un aspetto ineludibile la formazione professionale per coloro che intendono adattarsi alla civiltà industriale.

Di non minore incidenza è il problema della scolarizzazione dei bambini, il quale richiede di essere risolto in modi che, anziché mortificare, siano atti ad avvalorare le peculiarità etniche di questi gruppi minoritari.

3. *Grado di emarginazione e di cultura.* L'accostamento pastorale non può non tenere conto del grado di emarginazione. I gruppi più chiusi in se stessi domandano presenze continue, molto vicine alla loro vita, che possono giungere anche alla convivenza (2). Per quelli che, di fatto o intenzionalmente, si trovano frammisti ad altre popolazioni, è necessario un duplice sforzo, rivolto sia agli stessi gruppi nomadi, sia alle comunità cristiane di accoglienza, affinché vengano eliminati gli ostacoli creati dalle differenze di mentalità, spesso cariche di diffidenza o di sfiducia, e alimentati da pregiudizi e da sentimenti razzistici o di orgoglio tribale.

L'accostamento pastorale deve tener conto anche del grado di cultura di base di questi gruppi, orientandovi le prospettive di servizio e d'impegno. Per quelli che ne mancassero e

2 Cfr. Instr. *De pastorali migratorum cura* n. 39 e Direttorio Generale *Peregrinans in terra* n. 22.
3 Cfr. Decreto del Concilio Ecumenico Vaticano Secondo sul ministero e la vita dei Presbiteri *Presbyterorum Ordinis* nn. 3 e 6.

1 Cfr. Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* nn. 29-36.
2 Cfr. Decreto *Ad gentes divinitus* n. 10.

http://www.obrascatolicas.com

preliminare un'adeguata iniziazione alla conoscenza ed alla pratica della lingua e della scrittura.

4. *Valorizzazione del patrimonio etnico originario.* In nessun modo lo sforzo pedagogico può condurre alla negazione ed alla distruzione del loro patrimonio spirituale: è un principio basilare il rispetto e la valorizzazione di tutto ciò che, nella loro cultura e nelle loro tradizioni, è compatibile con il Vangelo e la morale cristiana (3).

La chiarezza di concetto e di linguaggio induce, pertanto, ad abbandonare termini come integrazione e assimilazione, che legittimano in qualche modo procedimenti forzati, diretti o indiretti. Ha invece valore l'impegno per il libero inserimento, che tiene in onore la loro originaria identità.

5. *L'organizzazione pastorale.* La peculiare delicatezza di questo settore apostolico postula una speciale attenzione da parte dei Pastori. E' quindi più che opportuno l'approntamento, se già non esistono, di istituzioni a raggio nazionale e diocesano, là dove la presenza del nomadismo sia pronunciata, in grado di attuare gli strumenti pastorali idonei e di sostenere le iniziative particolari. Tutto ciò anche per educare e far progredire la sensibilità delle comunità cristiane verso i fratelli nomadi.

Figura tipica è quella del sacerdote che si dedica alla cura pastorale dei nomadi, recando in mezzo a loro la materna premura della Chiesa ed il messaggio di evangelizzazione e di salvezza.

E' quasi superfluo notare quanto l'esercizio del ministero presbiterale supponga una particolare vocazione nonché una speciale preparazione e adeguata iniziazione in questo campo e la necessità di una cooperazione costante di religiose e di laici. Al cappellano dei nomadi le Chiese locali devono simpatia e apprezzamento per la difficile missione, sostegno nelle sue necessità, fraterna accoglienza, solidale inserimento nel presbiterio.

Le esperienze pastorali in atto mostrano sempre più la esigenza di lavorare per suscitare vocazioni sacerdotali e religiose dal mondo nomade stesso.

6. *Catechesi adeguata ed iniziazione catecumenale.* Spesso il fondo della mentalità religiosa di alcuni gruppi di nomadi nasconde tutta una tradizione pagana, talora carica di superstizioni, con elementi di sincretismo o concessioni a riti magici (4).

D'altra parte questa mentalità comporta un insieme di valori religiosi naturali, sui quali fare assegnamento, per basarvi una catechesi che permetta l'accesso al cristianesimo.

E' importante quindi favorire gli studi "socio-culturali" e, insieme, l'approfondimento teologico per adeguare riflessioni pastorali, al fine di individuare le più appropriate vie della fede.

In questo contesto, sono comprensibili le riserve per una sacramentalizzazione troppo rapida, quando almeno essa non corrisponde ad una preliminare maturazione della fede. Sembra necessario avviare questi gruppi alle tappe di un'iniziazione catecumenale, rispettosa dei tempi necessari, per permettere loro, senza che siano avulsi dal loro ambiente, di accedere in modo permanente ad un'esistenza autenticamente cristiana (5).

7. *Cristianizzare la cultura.* Più il gruppo vive chiuso in se stesso, tenendo conto che è ricco di un vero patrimonio spirituale, meno è possibile limitarsi ad una prospettiva d'evangelizzazione di tipo individuale. Al contrario si rende necessario uno sforzo particolarmente in vista di cristianizzare progressivamente i costumi e, più profondamente, l'universo culturale di questi gruppi. S'impone un discernimento, che impedisca di rifiutare come non valide un insieme di tradizioni, ma favorisca una progressiva purificazione del contenuto religioso originale e dei riti nei quali si esprime (6).

8. *Il pellegrinaggio.* Nella tradizione di queste popolazioni, il pellegrinaggio rimane un mezzo privilegiato d'espressione comunitaria della fede. La esperienza dimostra che esso può costituire una solida base per attuare una catechesi vera e propria, e per contribuire alla promozione integrale.

V - PASTORALE DEL TURISMO

1. *Un fenomeno di massa.* Il turismo, realtà tipica della vita moderna (1), è diventato un fenomeno di massa, collegato a situazioni che hanno profondamente modificato lo stile ed il tenore della società.

Le cause principali del suo incremento, in quanto espressione specifica e qualificata del tempo libero (2), sono le condizioni di lavoro del mondo industriale, con le relative possibilità di ferie e di pensionamento, lo sviluppo dei mezzi di comunicazione e di trasporto, la valorizzazione del fenomeno in funzione terapeutica, l'apertura culturale alla conoscenza di popoli e comunità diverse. Né va dimenticato lo sforzo per il superamento delle barriere nazionali, in una nuova concezione della "famiglia umana". Prerogativa di pochi in passato, il turismo è oggi un fatto molto comune, ed ha assunto secondo un'espressione ripresa anche dal Santo Padre Paolo VI, una "dimensione planetaria" (3).

In molte società il turismo è ormai annoverato tra i diritti del lavoratore ed è entrato negli ordinamenti del lavoro (4). Dal punto di vista culturale, poi, è frequentemente ritenuto una componente irrinunciabile della formazione dei giovani e della formazione permamente degli adulti.

Questo nuovo tipo di migrazione interpella la Chiesa e la stimola ad una presenza evangelizzatrice, allo scopo di testimoniare il Cristo e di servire il cristiano nei luoghi di questa intensa peregrinazione (5). I fedeli infatti, quali "araldi itineranti di Cristo" (6), ovunque si trovino, sono tenuti a rendere a Dio il culto dovuto, a leggere negli avvenimenti e nelle meraviglie del creato il messaggio del Creatore, e ad esprimere, negli incontri umani, la propria fede, annunciatrice del Regno di Dio.

2. *I valori del turismo.* La Chiesa, senza minimizzarne gli aspetti meno positivi, ravvisa nel turismo, considerato in sé stesso, certi valori, che si prestano ad essere sviluppati dal punto di vista umano e spirituale.

Il turismo, infatti, favorisce l'unità della comunità umana, la solidarietà dell'uomo con l'universo, la trasformazione ed elevazione del livello sociale di vita. In particolare, se è bene impiegato, esso concorre alla reciproca conoscenza tra gli uomini ed all'incremento della carità nella comprensione dei problemi comuni, e, specificamente, nell'esercizio dell'ospitalità; riduce la distanza tra le nazioni e le classi sociali; concorre al superamento dei pregiudizi e delle chiusure tra i popoli; crea nuove fonti di lavoro; contribuisce a sanare situazioni storiche di povertà; promuove e intensifica il senso dell'universale solidarietà. In paesi chiusi all'evangelizzazione e privi di libertà religiosa, il turismo dei cristiani si può risolvere in autentica testimonianza, coefficiente prezioso di evangelizzazione.

Alcune forme particolari del turismo, poi, accentuano nell'uomo la consapevolezza della sua appartenenza ad un ordine creato di cui può rendersi maggiormente conto nella contemplazione dell'universo (7). Sempre se impiegato con saggezza e discernimento, è strumento di recupero delle energie fisiche e psichiche, di sosta del ritmo talvolta alienante dell'attività moderna, fonte di provvidenziale riposo, mezzo per sviluppare taluni aspetti della personalità (8). Esso presenta occasioni propizie per l'adempimento della missione evangelizzatrice.

3. *Dimensione molteplice.* Nel turismo si sviluppano esperienze che fanno parte integrante dell'esistenza, collegate con le esigenze del vivere quotidiano. Esso offre all'uomo un'occasione per interrogarsi sui suoi problemi più importanti, sui suoi orientamenti, bisogni, doveri. In alcune circostanze è soltanto questo il tempo che consente una più intensa relazione con la propria famiglia, e crea possibilità incisive per l'educazione dei figli e per il dialogo tra familiari (9).

Il turismo comporta dunque molte dimensioni: umana, familiare, sociale, spirituale, religiosa e politica, ecc. e si esprime in una ricca varietà di forme.

4. *Turismo sociale.* Particolare rilevanza ha assunto il turismo sociale o di gruppo. I viaggi in gruppo, a scopi di escursione, di cultura, di vacanza, di pellegrinaggio, ecc. sono accessibili a persone dei ceti medi o meno abbienti, e consentono esperienze prive dei rischi tipici dell'itinerario singolo o improvvisato: navi passeggeri e voli 'charters' assicurano, con una riduzione delle spese, un'organizzazione efficiente, che libera i singoli da ogni preoccupazione.

5. *Adeguata formazione cristiana.* Come ogni fenomeno umano, e forse più di altri fatti sociali contemporanei, il turismo è ambivalente. Molto spesso, purtroppo, esso è concepito ed attuato su schemi di vita non regolata e come mezzo di evasione dai doveri familiari, religiosi e sociali. Da qui la necessità di discrezione e di saggezza, e, ancor prima, di un'adeguata formazione, perché esso possa essere fonte di autentico progresso (10).

Spetta all'educazione cristiana far sì che aspetti deteriori non abbiano il sopravvento. Anche in questo campo la Chiesa ha la missione di svolgere un'opera liberante di redenzione del

3 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* n. 53; Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 20.
4 Cfr. Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 48.
5 Cfr. *ibidem* n. 47.
6 Cfr. *ibidem* n. 48.

1 Cfr. Direttorio gen. *Peregrinans in terra* n. 1, Cost. past. *Gaudium et spes* n. 16.
2 Giovanni XXIII, Discorso ai partecipanti al III Congresso Internazionale del Turismo sociale, 26 maggio 1962, "*Discorsi e Messaggi*", vol. IV p. 296.

3 AAS 59 (1967) p. 429.
4 Cfr. Lettera del Cardinale Segretario di Stato al 71. Congresso de "L'Union des Oeuvres Catholiques de France", *Osservatore Romano* 22 aprile 1965.
5 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* nn. 2-3; Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 2.
6 Decr. *Apostolicam actuositatem* n. 14; cfr. Cost. Dogm. *Lumen gentium* n. 19; Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* nn. 21 e 70; Direttorio gen. *Peregrinans in terra* n. 7.
7 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* n. 37.
8 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* nn. 8-11.
9 Discorso di S. S. Paolo VI al IV Simposio turistico, 6 giugno 1964, *Insegnamenti* vol. II, p. 375.
10 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 12.

naturale e di partecipazione del soprannaturale (11). L'azione vivificante della Grazia e l'illuminazione della fede aiutano l'uomo a non essere un banale cliente del turismo, un passivo consumatore del tempo libero, ma un intelligente e valido operatore di bene, pronto a cogliere nella vacanza il segno dell'apppello alla festa del Signore (12).

6. *Componente essenziale della pastorale ordinaria.* Nell'applicarsi a questo fenomeno, la pastorale tiene presenti alcuni elementi concreti:

– l'ampiezza del turismo e la sua importanza come fatto umano;
– la consapevolezza acquisita dalla mentalità moderna;
– la pluralità delle forme e l'incidenza sulla vita tanto nell'ambiente di partenza quanto in quello di accoglienza;
– il fatto turistico nella sua globalità e soprattutto la compagine dei suoi componenti: i turisti stessi, i lavoratori addetti, i teorici e gli organizzatori, le strutture politiche e sociali (13).

Intesa come un momento specifico per la formazione della personalità del cristiano, la pastorale del turismo è una componente essenziale della pastorale ordinaria, soprattutto per quanto riguarda il retto giudizio sui valori del turismo, la preparazione del cristiano all'uso equilibrato, che non può tradursi in oltraggio alla povertà, l'assistenza spirituale ai turisti, agli operatori, al personale dipendente, l'animazione dell'apostolato laico, l'agevolazione del culto ai fratelli che non sono in piena unione con noi (14).

7. *Studio e approfondimento.* Non si deve dimenticare tuttavia che il turismo rimane un fatto sostanzialmente nuovo e, per di più, in continua evoluzione. Esso domanda alla Chiesa universale ed alle Chiese particolari un costante sforzo di studio e di approfondimento, in relazione alle modificazioni culturali e sociali che ne derivano, ed esercitano un forte influsso sugli aspetti religiosi (15). L'approfondimento teologico è la base per orientare adeguatamente le coscienze e consentire una vera maturazione spirituale.

La ricerca si svolge in funzione della pastorale, e pertanto, si appoggia anche alle scienze umane, quali, per esempio, la sociologia, la psicologia dell'homo ludens e, per quanto attiene a particolari settori, la deontologia delle professioni. La pastorale, in altri termini, domanda di potersi valere di uno studio accurato dell'uomo, globalmente inteso, e coinvolto variamente nel fatto turistico, per trovare le vie migliori con cui accostarlo al Vangelo ed al messaggio cristiano.

8. *Responsabilità delle comunità cristiane.* Anche l'atteggiamento verso i turisti è frutto di una coscienza di Chiesa, è parte dell'integrità della concezione cristiana.

La cura pastorale ordinaria è chiamata a suscitare ed avvalorare la coscienza missionaria dei fedeli, per vivificare i diversi servizi dell'ospitalità, allargare il raggio del dialogo, dare spazio a contatti umani improntati a disinteresse, amicizia e carità specialmente verso i fratelli meno dotati.

In particolare incombe un sano orientamento delle forme di svago e degli strumenti culturali che incidono sullo stile della vita turistica. I giovani cattolici, per la loro sensibilità e capacità, possono attuare modi speciali di presenza cristiana (16).

9. *Celebrazione della Liturgia.* E' impegno precipuo far sì che la celebrazione della Liturgia, specialmente festiva e domenicale, realizzi l'autentico spirito comunitario nella singolare opportunità costituita da persone di diversa lingua e provenienza, raccolte a significare l'unità e la universalità del popolo di Dio.

A questo scopo, richiedono di essere particolarmente curate le celebrazioni in più lingue, tenendo come base il latino, affinché, nella misura del possibile, nessuno possa sentirsi in qualche modo estraneo alla assemblea cultuale.

10. *Gli edifici di culto.* La funzione degli edifici di culto – chiese, oratori, cappelle – come richiamo al sacro e come ambienti di preghiera, di raccoglimento, di accoglienza, non può essere minimizzata nel contesto di questa pastorale. Le segnalazioni stradali, ormai diffuse in molti paesi, che indicano in più lingue la prossimità di chiese e gli orari dei servizi religiosi, costituiscono un prezioso orientamento. Ma sono di fondamentale importanza il decoro della Casa di Dio, l'ordine, la proprietà e l'insieme degli elementi che creano il tipico clima di sacralità, capace di suscitare impressioni positive anche nel visitatore curioso o distratto, e di mettere sulle labbra di tutti gli accenti del linguaggio orante.

11. *Feste e ricorrenze particolari.* La pastorale del turismo non si esaurisce nell'atto liturgico. Non raramente il tempo delle vacanze si rivela adatto per una ripresa della vita sacramentale; altre volte coincide con i tempi forti dell'anno liturgico: Natale, Pasqua, Pentecoste ecc. Taluni fedeli, inoltre, attendono il momento ed il luogo delle ferie per avvenimenti sacramentali, quali il Matrimonio, la prima Comunione, la Confermazione e coinvolgono parenti ed amici.

Sono occasioni, una volta impensate, da valutarsi con molta cura. Deve essere assicurata e provata però un'adeguata catechesi preparatoria da parte dei pastori d'anime delle parocchie di provenienza, favorendo inoltre il reinserimento degli interessati nella loro parrocchia di residenza. Resta comunque il ruolo catecumenale di cui la Chiesa d'accoglienza può essere soggetto attivo. E' buon alleato il clima di distensione di maggiore personalizzazione e di diretto annuncio, che può essere offerto nelle zone turistiche, rispetto all'anonimato che spesso caratterizza le espressioni negli agglomerati urbani.

12. *La dimensione ecumenica.* Nel turismo, forse più che in altri fenomeni, è cospicua la componente di fratelli appartenenti ad altre confessioni e comunità. Incombe quindi maggiormente il dovere della sensibilità e della cooperazione ecumenica, secondo le direttive delle competenti autorità ecclesiatiche.

Spetta agli Ordinari, in particolare, di giudicare l'opportunità di contatti con i ministri di altre confessioni, allo scopo di assicurare la celebrazione dei servizi religiosi per gli ospiti non cattolici, e di adottare le iniziative idonee (17).

13. *Il turismo nei paesi in via di sviluppo.* La crescita del turismo diretto verso i paesi in via di sviluppo, offre occasioni preziose di dialogo con il mondo missionario e le giovani Chiese.

Non è raro che lo stile della vacanza e le espressioni guidate dell'ambiente turistico provochino una controtestimonianza, specialmente quando l'incontro con la popolazione mostra un'eccessiva disparità tra ricchezza e povertà, tra consuetudini e costumi dei diversi paesi.

Un'attenta preparazione convincerà il cristiano che egli, quasi missionario ed evangelizzatore, deve realizzare qui una autentica testimonianza di fede e, nel contempo, scoprire il volto della Chiesa missionaria. In tal modo gli sarà facile tenere sommariamente in onore gli intenti della carità cristiana, per comprendere, al di là delle tentazioni tipiche del consumismo turistico, i traguardi della promozione umana ed evangelica (18).

Tanto le Chiese dei paesi emergenti quanto quelle di partenza hanno il grande compito di far sì che il turismo favorisca un vero dialogo ed un proficuo scambio sui valori di cui ogni cultura è depositaria.

14. *Pastorale degli operatori turistici.* Un'attenzione speciale va dedicata a coloro che in qualsiasi forma si dedicano alla organizzazione del turismo e possono costituire un'ampia porzione del laicato cattolico in questa grande impresa pastorale (19). Hanno in mano gli strumenti per la qualificazione del turismo e dispongono di formidabili possibilità di influsso.

La pastorale trova un primo raggio di azione nelle scuole che abilitano all'esercizio delle professioni connesse con il fenomeno, mediante una presenza discreta ed efficace, capace di orientare la formazione in senso spirituale ed etico-professionale. E continua attraverso opportuni contatti ed iniziative a vario livello.

Di grande interesse si rivelano gli incontri tra operatori turistici cristiani per la loro corresponsabilizzazione ad una appropriata pastorale d'insieme (20).

15. *Gli animatori.* Con la crescita del turismo sociale, si è affermata la professione degli "animatori". Essi non sono soltanto "guide" con il compito di condurre ai luoghi e monumenti storici e fornirne la illustrazione; le loro mansioni sono più numerose e dettagliate: intrattenere il turista, assisterlo durante il viaggio, coprire con iniziative appropriate i tempi lasciati alla libera disponibilità.

E' facile comprendere come un'adeguata sensibilizzazione cristiana di questa categoria abbia stretto e talvolta determinante rapporto con l'efficienza pastorale.

16. *I lavoratori del turismo.* Né vanno dimenticati coloro che prestano la loro opera al servizio delle attività turistiche, specialmente negli alberghi di ritrovo. La peculiarità della loro situazione, particolarmente quando si tratta di personale estero, richiede adeguate iniziative pastorali, le quali devono mostrare l'affezzione della Chiesa quanto più si tratti di elementi bisognosi.

17. *I giovani.* L'industria turistica si rivolge con forme allettanti alla gioventù incrementando in tal modo quel turismo che i giovani praticano spontaneamente.

L'interesse pastorale è dovuto sia al fatto in se stesso, sia alle prospettive determinate dal turismo giovanile, come patrimonio di riserva del turismo di domani.

11 Cfr. Exhort. Ap. *Evangelii nuntiandi* n. 33.
12 Cfr. S. S. Giovanni XXIII, *Discorsi e Messaggi*, vol. IV pp. 296-297.
13 Le espressioni del turismo sembrano particolarmente soggette all'influenza dei mass-media. Una pastorale adeguata dovrà tenerne conto, e valutare l'importanza e la responsabilità dell'azione del cristiano sui mezzi di comunicazione in quanto possibili strumenti della evangelizzazione. Cfr. Paolo VI, *Evangelii nuntiandi* 45. Motu Proprio *In fructibus multis*, AAS 56 (1964) pp. 289-292.
14 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 18.
15 Cfr. Cost. past. *Gaudium et spes* n. 14.
16 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* nn. 34-37.

17 Cfr. *ibidem* n. 27.
18 Cfr. Decr. *Ad gentes* n. 37: "Sarà utilissimo mantenere i contatti senza tuttavia trascurare l'opera missionaria universale, con i missionari che hanno avuto origine dalla comunità stessa, o con una diocesi di missione, perché la comunione tra le comunità diventi visibile e torni a vangaggio di una reciproca edificazione".
19 Cfr. Dirett. gen. *Peregrinans in terra* n. 34.
20 Cfr. *ibidem* n. 26.

http://www.obrascatolicas.com

18. *Turismo religioso.* Il turismo cosiddetto religioso si svolge con i mezzi tipici del turismo moderno, rendendo possibile ad un maggior numero di persone di frequentare santuari o di commpiere visite di preghiera a luoghi cari alla pietà cristiana.

Spesso i santuari si trovano al centro di un fenomeno più vasto, costituito da semplici visitatori ai quali il luogo sacro offre di per sé una testimonianza.

Implicitamente il turista fa appello al santuario, alla stessa maniera del pellegrino, sebbene per diversa motivazione.

I pellegrinaggi e le visite diventano occasione di evangelizzazione. La pastorale dei sacramenti, la predicazione, la forma delle celebrazioni liturgiche, se debitamente curate, possono offrire risposte a ciò che di più valido si trova nella ricerca dell'uomo, e del cristiano, e può essere risvegliato dalla voce del luogo sacro. Nei santuari inoltre possono trovare spazio facilmente la riflessione, l'elevazione, il senso della carità verso i poveri ed i malati, la meditazione cristiana sui problemi del mondo, al fine di tradurli in preghiera e cogliere – nel contesto del pellegrinaggio come momento forte del ritmo religioso della vita – l'annuncio stimolante del kerigma.

I giovani sono spesso protagonisti delle forme più moderne e vivaci del pellegrinaggio. I santuari possono offrire loro lo spunto per una riscoperta di alcuni valori cristiani e l'opportunità di sentirsi in comunione con il più ampio mondo dei fratelli, che ivi si radunano.

VI - APOSTOLATO DELLA STRADA

1. *Un nuovo campo di apostolato.* In tempi di mobilità le grandi arterie stradali e autostradali assumono un ruolo primario tra i mezzi di scambio commerciale e di comunicazione in genere, e, anche nei paesi provvisti di buone reti ferroviarie, diventano un settore vitale intensamente e variamente popolato. Lo dimostra il vertiginoso ed incessante aumento del traffico stradale a raggio locale ed internazionale.

Numerose sono le categorie dei protagonisti: gli autotrasportatori di merci a lungo raggio, che compongono la vasta rete del traffico internazionale ed intercontinentale; gli autisti dei servizi pubblici, automobili e autopullmans; i turisti in cerca delle varie forme di svago, di riposo, di arricchimento culturale; gli addetti alla sicurezza del traffico, ai distributori di carburante, alle officine meccaniche, ai caselli, al soccorso stradale, ai posti di ristoro, ecc.

I problemi che suscita e le occasioni apostoliche che presenta questo mondo denso e articolato non possono essere estranei alla sollecitudine della Chiesa.

2. *Riflessi sulla vita religiosa.* Autisti e camionisti devono far fronte ad una lavoro pesante, solitario, carico di responsabilità. L'intensità e l'irregolarità del ritmo hanno inevitabili ripercussioni sul modo di concepire e praticare la religione.

L'assenza di un legame stabile con la comunità cristiana del luogo di residenza determina a lungo andare un certo allontanamento dalla pratica religiosa. Inoltre il fatto di vivere nel perenne viavai non crea di per sé una volontà di radicarsi, anzi proietta in una certa superficialità ed in un certo relativismo di convinzioni.

3. *Specifico impegno pastorale.* L'attenzione pastorale, che ha sempre presenti i problemi umani, sociali e religiosi di queste professioni, si esprime in una preoccupazione crescente nei loro riguardi. I punti di incontro di autisti e camionisti non potrebbero essere trascurati: parcheggi loro riservati nella città o in periferia o sulle austostrade, aree di assembramento presso i mercati urbani, stazioni di attesa per camions presso le banchine di grandi porti o aerostazioni di carico, stazioni di ispezione doganale, ristoranti ed alberghi che li ospitano e li portano a ritrovarsi in fraternità, ecc., sono luoghi in cui può svolgersi l'animazione cristiana.

Non è quindi fuori di luogo illustrare ai pastori, alle comunità cristiane, ai movimenti ed organizzazioni apostoliche questo settore generalmente poco conosciuto, e promuovere particolari iniziative, come per esempio una Giornata annuale. Sarà pure utile il coordinamento di esperienze pionieristiche in atto.

Anche qui è desiderabile che nei Paesi di gran traffico stradale, la gerarchia affidi ad un officio centrale il compito di dirigere tale attività apostolica, valutando anche il ruolo dei cappellani addetti, in certi Paesi, alla Polizia della strada. E si può comprendere l'utilità di un ampio scambio di informazioni, in modo che la conoscenza di quanto viene compiuto in alcune Chiese locali favorisca in altre la nascita e lo sviluppo di questo apostolato, il quale potrà, a poco a poco, costituire una qualificata via di fraternità e d'evangelizzazione.

4. *Gli addetti ai servizi autostradali.* Numerosi sono i servitori della strada, come già accennato. La pastorale li ha presenti, sia per le condizioni del loro lavoro, sia per l'apporto che da essi si può attendere ai fini di una umanizzazione ed evangelizzazione della mobilità stradale. Certo, essendo residenti in punti fissi, essi non mancano dell'ordinario sostegno della parrocchia, contrariamente a quanto succede per i professionisti del traffico stradale. Tuttavia sono condizionati dagli imprevisti del servizio e della disponibilità che devono tenere in serbo. Se viene valorizzata la loro responsabilità umana e cristiana, essi possono costituire una lunga catena della fraternità da creare sulle strade.

5. *Assistenza religiosa sulla strada.* L'Apostolato della strada è chiamato a moltiplicare le iniziative per una migliore assistenza religiosa sulle strade stesse. Alcune autostrade, maggiormente frequentate, sono state dotate di cappelle in luoghi strategici, facilitando così l'esercizio della pratica religiosa specialmente la domenica. In questo senso sono enormemente aumentate lungo le strade, all'entrata dei paesi e delle città, uniformi pannelli con segnalazione dei luoghi e degli orari delle Messe. In alcuni paesi, sono state provviste cappelle-roulottes che si spostano secondo la densità del traffico.

Sono stati pure diffusi piccoli manifesti, da applicare bene in evidenza sulla vettura, per avvertire che, in caso di incidente grave, è desiderato il ministero di un sacerdote cattolico. Altrove si è preferito stampare una carta d'identità cattolica da conservare con i documenti. In alcune diocesi è stato raccommendato ai sacerdoti di tenere sempre nella loro automobile l'Olio Santo, per casi di necessità.

Tutte queste iniziative partono da uno stesso intento: rendere presente, riconoscibile la Chiesa sulle strade percorse dagli uomini e mettere alla portata di coloro che si spostano il soccorso religioso.

6. *Formazione cristiana alla fraternità sulla strada.* In misure più o meno ampie, tutti siamo utenti della strada molto più che nel passato, grazie alla meccanizzazione ed alle moltiplicate esigenze. La strada è ormai un fattore che influenza la nostra psicologia, prima del sistema di vita. Occorre, quindi, una matura consapovolezza di tutto ciò che questo fenomeno comporta, dei rischi e pericoli, come delle possibilità di bene, in modo che la strada diventi il luogo in cui viene esercitata concretamente la fraternità cristiana nella luce delle virtù sociali – gentilezza, cortesia, adattamento – e soprattutto la carità verso il prossimo, carità che previene, soccorre, aiuta (1).

1 Allocuzione del Santo Padre Paolo VI all'Automobile Club d'Italia, il 30 novembre 1972. Cfr. *Insegnamenti di Paolo VI*, vol. X, 1972, p. 122.

* Praesidibus Conferentiarum episcopalium: e follis ab ipsa Pontificia Commissione de spirituali migratorum atque itinerantium cura editis, Città del Vaticano 1978, p. 49-123.

1978 IUN 3.-SS. CC. REL.-GENT. EVANG., INSTR. PART.* Principia et criteria quibus ordinari debet vita et activitas religiosorum in Africa actuali, praecipue quoad eorum institutionem, relationes cum ecclesiis localibus, et notam 'africanam' ipsis propriam

3 Giugno 1978

RELIGIOUS LIFE IN AFRICA
— To the Conferences of Religious, Men and Women, in Africa
— To the Religious Institutes which took part in the Meetings

Dear Fathers, Sisters and Brothers of Africa, From October 1076 until February 1977, the representatives of the Sacred Congregation for Religious and Secular Institutes together with the Sacred Congregation for the Evangelisation of Peoples, had the opportunity of taking part in four meetings (Naibori, Kinshasa, Ibadan, Dakar) with the many Religious Conferences of Men and Women Religious and with a number of Religious Institutes. These meetings had been organised following a request made in Rome at a meeting of Major Religious Superiors in October 1972. The pattern of these meetings was that of the meeting of Religious Conferences in Europe held in Ocotber 1976.

In this present document both of the Sacred Congregations would like to pursue the enriching dialogue they began with you during the meetings in Africa and offer some suggestions and directives of a general nature which are the outcome of these meetings.

The meetings themselves, the first of their kind in Africa, constitute an historical event in the Religious life of the continent: seeing you at home in your own country, gave us a better understanding of what is taking place within the Religious life in Africa and helped us take a greater share in your problems and hopes.

As regards those who came to these meetings with extensive international commitments, they have been in a position to enrich one another through the experience they have. The determination to develop an authentic Religious life among Africans was manifest throughout the meeting and was unanimously accepted in the discussion that took place. Religious life in Africa seems to be enjoying a real Springtime with all that this conjures up by way of vitality and promise for the future.

We are your debtors for the encouragement that your dynamism has brought us.

Everywhere we went, we found the same fundamental desire to make Jesus Christ the focal point of Religious life, in the conviction that by professing the Evangelical Counsels within an Institute, a Religious "reproduces more perfectly the image of Christ indissolubily bound to the Church, His Spouse" (*Lumen Gentium* 44).

This love of Christ which is the basic guarantee of an authentic Religious life, is what you desire to achieve through your unswerving loyalty to the Church, and to your African brothers in whose eyes you are specially chosen witnesses to the Gospel. We felt your concern for a better knowledge of the Word of God and your desire to give to the Liturgy, and the Holy Eucharist in particular, the central place which is theirs in the life of every consacrated man or woman. Let there be no mistake about it, we are dealing with a kind of life that is something which must go on developing and growing.

All throughout the meetings, this important idea came up time and time again: the Religious life is something that must keep on growing just like the seed of which Our Lors spoke.

It is your faithful response to this divine calling which will make of whatever you undertake a testimony to your intimate fellowship with the Lord and to your growth in his love.

It is our desire that this Religious life which is inseparable from the life of the Church (*Lumen gentium* 44) may continue to develop both in its quality and in the number of those whom Christ calls to follow him more closely. We felt that it was your desire also. During the meetings, three points were more especially emphasised as being of primary importance for such growth and we are pleased to say they meet with our entire approbation and encouragement.They are: 1. Formation. 2. The contribution made by Religious life to the local Church. 3. The Africanisation of Religious life.

1. - Formation

It was strongly emphasised that the function of the novitiate, and there is nothing that can take its place, is to provide a first initiation to the Religious life. This purpose, however, cannot be achieved unless a candidate, really called by God, is able gradually to reach the stage where he can fulfil the obligations of the Religious life.

With this in mind and it would be of great benefit for the discernment of vocations, there should be a well-planned period of postulantship during which the candidate would be given, under the guidance of qualified educators an experience of christian living and a first-hand knowledge of the Institute concerned.

The very purpose for which the novitiate is established demands that contemplation, sound doctrinal and spiritual training be given a privilege place as also the exercise of frank and open fraternal charity.

In those Institutes which do apostolic work, an initiation in the aposolate should also be planned whereas the study of purely academic subjects will be deferred until later.

The need for arranging one or two years'additional training after the novitiate has been admitted by all. This period should be devoted not only to the pursuit of the religious initiation begun in the novitiate but also to laying down a solid foundation of theological and biblical knowledge, to developing the candidate's personality as well as to ensuring a more direct preparation for the specific apostolate of the Institute.

It is greatly to be desired that these years of training be introduced everywhere in keeping with the directives given by *Perfectae caritatis* (n. 18) and *Ecclesiae Sanctae* (II, VII, 35). There are various ways of implementing this: one full unbroken year when the Institute is able to set aside times for more intensive training, theological sessions, pastoral and spiritual meetings etc. where the young Religious from several Congregations can be brought together for a time. This is something which should often be organised on the diocesan level and in many cases will be the only way of doing something really serious in places where the Institutes have only a few candidates in training.

A faithful, generous and dynamic answer to what their vocation demands of them, the rapid evolution of the world in general and of Africa in particular makes such ongoing formation of Religious every day more necessary.

It will now be understood how absolutely necessary it is to prepare men and women of great spiritual and human worth for this training work. They could benefit greatly from the collaboration of priests as spiritual directors, and occasionally from the help of the diocesan clergy but with the preference being given to Religious. The reason is that the latter, by their very vocation, are better prepared to understand Religious and to direct them. Superiors must not be afraid of presenting to the bishops the names of persons capable of such work or of calling on the Superiors of other Congregations to help out by sending other Religious (men and women) to help out in this work, not forgetting to train some within their own Congregations.

As far as their means allow, the two Roman Congregations will help these projects which are the more likely to be successful as the Superior ot those Institutes with a more numerous personnel show willing and help out, and the bishops support interdiocesan collaboration.

2. - The Contribution Religious Life makes to the local Church

a) Members of Religious Congregations of men or women make a great contribution to the Church's apostolate in every sector, finding "in their consecrated life a privileged means of effective evangelisation" (*Evangelii nuntiandi* 69). Consequently it is difficult to measure "the immense contribution which they have made and continue to make to evangelisation" (*ib.* 69). This apostolic contribution will be all the more fruitful to the extent that the action of the Holy Spirit is respected and to the extent that, in the way they live and in what they do, these Religious remain faithful to the charism of their Institute (*Perfectae caritatis* 2b, *Christus Dominus* 35). According to the teachings of the Second Vatican Council (*Ad gentes*) the responsibility for directing and coordinating the apostolate in his diocese belongs to the bishop, but he must always discharge his responsability whith due respect to the charism of each Institute (*Christus Dominus* 33 and 35) and to the apostolic initiative of those who collaborate with him (*Ad gentes* 30). These requirements were emphasised durint the meetings.

b) On the other hand, the Religious Institutes in Africa bringing together, as they do, in one Community, members of different ethnic origins, are called to give a living witness to christian unity and fraternity. May it always be possible to apply to them what was said of the first Christians: "They were all of one heart" (*Acts* 2, 46).

c) Finally everyone can see what a great contribution is made by the Africans who enter local or international Religious Institutes to the missionary spirit of the Church in their home continent. "Thanks to their religious consecration they are, more than anybody else, willing and free to leave all and go to announce the Gospel to the very ends of the earth" (*Evangelii nuntiandi* 69). Several African diocesan Congregations have in fact already sent several of their members to other countries on the African continent. May this missionary spirit develop throughout Africa! To facilitate the work of evangelisation and allow those who preach the Gospel greater freedom of movement, it might be a good thing if Institutes which are spread over several dioceses weregranted Pontifical recognition.

3. - The Africanisation of Religious Life

Africanisation of this kind demands that one's consecration to God be lived within a specifically African socio-cultural context and that it be seen by those around us as authentic love for God and for our neighbour.

Africanising Religious life also means integrating into it those African cultural values which are in agreement with the Gospel. "The Church'looks with great respect on traditional African moral and religious values" (Paul VI, *Africae terrarum*, p 14: *Documentation Catholique*, 1967, col. 943). You do not have, therefore, to renounce your cultural values but you should examine them carefully in order to discern what is good and true in them and then give them a new meaning by your Religious life. Certain of them may be assimilated immediately, the natural feeling Africans have for the presence of God, their joy, readiness to share, hospitality fostered by the clan system, value placed on fecundity etc. All this demands research and effort and you are aware of it.

Above all, you must remember that every culture, just like every man, needs to be converted in spirit and in truth (*Jn.* 4, 24) and that the passage from African values to the Religious life will always demand a higher qualitative standard and must trascend the real values so far accepted.

We have paid very close attention to the desire you expressed for this so necessary Africanisation. Just as we must make every effort in order to be generous in our evangelisation of other cultures so too our religious consecration must take account of the socio-cultural context within which we live (*Ad gentes*, 18; *Populorum progressio*, 40).

This is an indispensable condition for our consecration to be seen as a witness (*Ad gentes*, 20; *Evangelii nuntiandi*, 69). Continue your study of this aspect of Religious life but do not forget that true consecration to God is based, above all, on supernatural values which are universal and fundamental and common to all Religious.

This africanisation must extend to all the various types of vocation. Until recently, African religious vocations were restricted to becoming Brothers or Sisters but, as Cardinal Pignedoli the then Secretary of the Sacred Congregation for the Evangelisation of Peoples, pointed out, it is now desirable that many young Africans should serve God as Religious priests "It is in the interest of the local Church to encourage such vocations", it is stated in this document. Moreover we have understood that this is what your desire and we approve it, namely to see this Africanisation extend not only to Institutes made up only of Africans but also those which have an international membership.

These Institutes can, by accepting Africans attracted by the charism which is theirs, contribute a great deal to the smooth development of the Religious life in Africa. They thus

http://www.obrascatolicas.com

give to the Religious life a dimension that is universal and open it up to authentic pluralism.

In order to ensure the smooth development of Religious life especially with reference to the three points made above, a striking emphasis has been put by all concerned on the need for collaboration which is absolutely necessary may be implemented in several ways.

a) By setting up teams of "animators" (men and women) with complementary competence who, because of their experience and spiritual maturity can contribute to the first training and to the ongoing training of the Religious. These teams comprising at least one African Religious must be mobile so as the better to serve several dioceses and perhaps, at times, several countries. The two Roman Congregations are disposed to help the setting up of these teams, either by intervening with the Superiors General or by providing financial help;

b) by establishing some intercongregational centres for renewal sessions, years of renewal etc.

c) finally, the Conferences of Religious (men and women) which should exist in every country and in which all Religious Institutes in the country should take part, are called upon to foster this collaboration by their very nature. They can contribute a lot towards a happy development of Religious life in the countries where they exist. These Conferences are a prime means for promoting collaboration between the Episcopal Conferences. On the one hand mixed commission are set up by these Conferences to deal with matters concerning both parties (*Ecclesiae Sanctae*, II, 43), on the other hand it is desirable that a delegation from the Major Superiors (men and women) should take part in meeting of the Episcopal Conferences and viceversa.

May those Institutes which are the most favoured as regards personnel be generous in their collaboration in this work of fraternal assistence. The setting up of teams and giving help to Trianing Centres should, or so it seems to us, be given priority at the present time;

d) this collaboration which is so necessary should serve as a warning to us not to fritter away our forces. It is not necessary, nor is it even desirable, that each diocese should feel obliged to have its own diocesan Congregation.

The Religious life is above all a gift of the Holy Spirit to the Church (*Lumen gentium*, 43; *Perfectae caritatis*, 1). It must not therefore have its origin in the mere desire to organise the diocese as would be the case in building a minor seminary. Moreover such a scattering of resources would damage the quality of the training and ultimately harm the quality of Religious life itself.

We hope that these meetings will not end there but that others can be held. We benefited a great deal from them and they helped us to understand your problems and your hopes. May they contribute to the development of Religious life by creating an increasingly effective harmony between the universal and fundamental values of Religious consecration and that balanced Africanisation which has been the object of so much deep study! These meetings have also demonstrated that an important element in the life of the Church in Africa is harmonious collaboration, based on mutual understanding, between the bishops and Religious Institutes whatever their origin may be.

These meeting would not have been the succes they were without the collaboration of all concerned and without that spirit of frank simplicity which characterised them and without the perfect material organisation which made everything run so smoothly.

Here we would like to express our gratitude to all concerned especially to all the Religious, men and women, to the Representatives of the Holy See and the bishops who either made these meetings possible or encouraged them.

May the Lord bring to full realisation the good wishes we offer on your behalf for the maintenance of a high standard of authentic Religious life in Africa. - E. Card. PIRONIO, *Prefect.* Agnelo Card. ROSSI, *Prefect.* D. S. Lourdusamy, *Secretary.*

* Prot. N. AG 9-1/76.3181/78: **Bibliografia missionaria** 42 (1978) 318-324.

4574

1978 IUN 23.-SC pro SACRAMENTIS, NOTIF. PART.*

Parochus in Italia, si rogatus a contrahentibus, adnotare debet in documento celebrati matrimonii canonici voluntatem nubentium instituendi separationem bonorum patrimonialium

Da più parti d'Italia è stato posto a questa Sacra Congregazione il quesito se sia consentito ai nubendi che scelgono il matrimonio religioso concordatario di far registrare nell'atto matrimoniale canonico – da trasmettere poi al Comune per la trascrizione nei registri di stato civile – la dichiarazione di separazione del regime patrimoniale che essi intendano fare a norma dell'articolo 43 della Legge 19 maggio 1975, n. 151, attinente alla riforma del diritto di famiglia.

Detto articolo recita: "La scelta del regime di separazione può anche essere dichiarata nell'atto di celebrazione del matrimonio". La competente Autorità italiana, con la quale la Santa Sede si era messa in contatto per ottenere le necessarie precisazioni, ha notificato ufficialmente tramite l'Ambasciata d'Italia presso la Santa Sede, che la citata disposizione di legge, nell'intenzione del legislatore, si estende anche all'atto di celebrazione del matrimonio canonico concordatario.

Questo Dicastero, pertanto, d'accordo con il Consiglio per gli Affari Pubblici della Chiesa e sentita la Conferenza Episcopale Italiana dispone che il sacerdote di fronte al quale si celebra il matrimonio annoti, ove richiesto, sull'atto destinato a produrre gli effetti civili la dichiarazione degli sposi stessi relativa al regime di separazione patrimoniale. L'annotazione sarà fatta a tergo del Mod. XV, di cui al Cap. IV dell'Istruzione 1 luglio 1929 della S. C. dei Sacramenti, secondo l'esemplare di cui si unisce copia.

Sacra Congregazione per i Sacramenti e il Culto Divino, 23 giugno 1978.

* Ordinariis locorum Italiae, Prot. N. 114/78: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1978 num. 7 p. 114.

4575

1978 IUN 24.-PAULUS VI, LITT. AAS 70 (1978) 454-455

Regula Ordinis Franciscani Saecularis approbatur et confirmatur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Seraphicus Patriarcha, Sanctus Franciscus Assisiensis, dum vitam agebat, et post pretiosam mortem, non solum permultos alliciebat, qui in religiosa a se condita familia Deo deservirent, sed etiam plurimos laicos adduxit, ut ipsius instituta, quantum in mundo fieri posset, obirent. Etenim, ut verbis utamur Pii XI, Decessoris Nostri, "videtur ... nullus fuisse, in quo Christi Domini imago et evangelica vivendi forma similior, quam in Francisco, atque expressior eluxerit. Propterea, qui se ipse appellavit *magni Regis Praeconem*, idem recte *alter Christus* nuncupatus est, quod se quasi reviviscentem Christum aequalium suorum societati et saeculis praestitit futuris: unde consecutum, ut is vivat hodie ante oculos hominum in omnemque victurus sit posteritatem" (Litt. Encycl. *Rite expletis*, 30 Apr. 1926; *AAS*, [18] 1926, p. 154). Laetamur sane quod "charisma Franciscanum" hac ipsa aetate, qua tot serpunt doctrinae placita, tot propensiones aluntur, quae animos a Deo rebusque supernis abalienant, adhuc servetur in bonum Ecclesiae humanaeque consortionis. Laudabili ergo studio sociaque opera quattuor Ordines Franciscales per decennii spatium sunt annisi, ut novam Regulam Tertii Ordinis Saecularis seu, ut nunc appellatur, Ordinis Franciscani Saecularis elaborarent. Id / enim ne- 455
cessarium visum est ob mutatas temporum condiciones et propterea quod Concilium Oecumenicum Vaticanum Secundum praecepta suasionesque, ad rem pertinentia, salubriter edidit. Itaque dilecti filii Ministri Generales quattuor Ordinum Franciscalium preces Nobis adhibuerunt, ut sic concinnatam Regulam probaremus. Nos vero, exempla quorundam Decessorum Nostrorum secuti, ex quibus Leo XIII id postremo praestitit, huiusmodi postulationibus libenti animo obsecundare decrevimus. Quae cum ita sint, Nos fore confisi, ut vitae forma, ab admirabili illo Viro Assisiensi praedicata, nova quadam impulsione praeclare florescat et vigeat, e consulto Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus, quae de exemplo sibi proposito diligenter cognovit, omnibus attente perpensis, certa scientia et matura deliberatione Nostra deque Apostolicae potestatis plenitudine, harum Litterarum vi, Regulam Ordinis Franciscani Saecularis approbamus et confirmamus eique Apostolicae sanctionis robur adicimus, dummodo conveniat cum exemplo, quod in tabulario eiusdem Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus asservatur, cuiusque prima verba sunt "Inter spirituales familias", extrema vero "ad normam Constitutionum, perpetenda". Hisce simul Litteris et auctoritate Nostra abrogamus priorem Regulam Tertii Ordinis Franciscani Saecularis, qui dicebatur. Statuimus denique, ut hae Litterae firmae sint suosque effectus nunc et in posterum plene consequantur; contrariis quibuslibet nihil obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XXIV mensis Iunii, anno MCMLXXVIII, Pontificatus

Nostri sexto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4576

1978 IUN 26.-SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Confirmatur facultas eligendi Superiores Maiores per suffragium universale et directum omnium Provinciae vel Custodiae sodalium

Roma, 26 giugno 1978

Reverendo Padre, Con lettera in data 13 corrente mese, veniva presentata la domanda per prorogare la facoltà concessa con Rescritto, pari protocollo, del 24 novembre 1975, concernente il "suffragio universale" nella elezione di Superiori Maggiori delle Province e Custodie.

In merito, questa Sacra Congregazione, considerato l'esito positivo delle esperienze effettuate nel trascorso triennio, concede la proroga richiesta, secondo le modalità approvate dal Capitolo generale ordinario celebrato in Assisi nel mese di maggio del corrente anno.

La suddetta facoltà si intende prorogata per la stessa durata in cui rimangono in vigore *ad experimentum* le Costituzioni dell'Ordine, cioè fino al prossimo Capitolo generale ordinario del 1984.

Colgo la circostanza per professarmi con deferenti ossequi devotissimo nel Signore. - Agostino Mayer, *Secretarius.* Basil Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Ministro Generali O. F. M. Conv., Prot. N. C. 86-1/75: **COFMConv.** 75 (1978) 139-140.

4577

1978 IUN 26.-SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Nonnullae innovationes contra ius commune religiosorum permittuntur, sed denegantur facultates quae tempus ad quod constitui debent Superiores, et assumptionem sodalium non clericorum in munus Superioris localis modificare intendebant

Roma, 26 giugno 1978

Reverendo Padre, Con riferimento ad alcuni articoli delle Costituzioni emendati dal Capitolo generale ordinario, tenuto in Assisi nel mese di maggio corrente anno, questa Sacra Congregazione si da premura di cominicarLe quanto segue.

1) Innanzitutto viene approvata: – la decisione concernente i compiti ed i limiti del Presidente del Capitolo provinciale ordinario; – la modifica circa la composizione del Capitolo provinciale ordinario (n. 182, 2) e di quello straordinario (n. 182, 3); – la correzione, che migliora il testo delle Costituzioni n. 34, 1.

2) Per quanto riguarda invece la modifica apportata al n. 163, 2, finché rimane in vigore il diritto attuale, occorre attenersi al can. 505 e al n. 19 del Motu Proprio "Cum admotae".

3) Inoltre relativamente ai fratelli non chierici, in favore dei quali viene chiesta la facoltà di poter essere eletti guardiani, questo Dicastero, in base a quanto disposto dal Decreto "Clericalia Instituta", ritiene inopportuna una concessione in termini generali; tuttavia, come venne segnalato con lettera prot. C. 86 - 1/75 in data 20 agosto 1975, singoli casi potranno essere presi in benevola considerazione.

4) Infine questa Sacra Congregazione ben volentieri concede che le Costituzioni ad experimentum possano essere prorogate fino al Capitolo generale ordinario del 1984.

Mi è gradita la circostanza per professarmi con distinti ossequi devotissimo nel Signore. - Agostino Mayer, *Secretarius.* Basil Heiser, O. F. M. Conv., *Subsecretarius.*

* Ministro Generali O. F. M. Conv., Prot. N. C. 86-1/78: **COFMConv.** 75 (1978) 140-141.

4578

1978 IUL 7.- CONVENTIO SOLLEMNIS CUM BAVARIA. AAS 70 (1978) 770-775

Conventio inter Sanctam Sedem et Bavariam ad immutationes quasdam inducendas in Concordatum die XXIX m. Martii a. MCMXXIV initum

ACCORDO

tra la Santa Sede e la Repubblica di Baviera con cui si apportano modifiche al Concordato con la Baviera del 29 marzo 1924.

Fra la Santa Sede, rappresentata dal suo plenipotenziario Mons. Guido Del Mestri, Arcivescovo titolare di Tuscamia, Nunzio Apostolico nella Repubblica Federale di Germania,

e *la Repubblica di Baviera*, rappresentata dal Signor Dr. h. c. Alfons Goppel, Presidente dei Ministri,

viene concluso il seguente Accordo:

La conclusione del nuovo ordinamento della formazione degli insegnanti in Baviera presuppone che il Concordato del 29 marzo 1924 tra Santa Sede e Repubblica di Baviera, modi- 771
ficato con gli accordi del 7 ot/tobre 1968 e del 4 settembre 1974, venga adeguato alla nuova situazione. Il Governo Bavarese, pertanto, prima dell'approvazione delle nuove disposizioni legistative, ha chiesto alla Santa Sede di consentire alla modifica del Concordato con la Baviera.

La Santa Sede si è dichiarata a ciò disposta.

Nel desiderio di attuare un'amichevole collaborazione, la Santa Sede e la Repubblica di Baviera hanno deciso di modificare il Concordato del 29 marzo 1924, modificato da ultimo con l'Accordo del 4 settembre 1974, come segue:

I. All'art. 3 § 2 le parole "ad impartire l'insegnamento in modo autonomo" vengono sostituite con le parole "ad impartire l'insegnamento".

II. All'art. 4 i § § 2 e 3 ricevono la formulazione seguente:

"§ 2. L'insegnamento nei Dipartimenti di Teologia cattolica delle Alte Scuole di cui all'art. 3 § 1 deve inoltre corrispondere alle esigenze della formazione degli insegnanti, nella misura in cui gli studenti seguono i corsi di:

VERTRAG

zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern zur Änderung des Bayerischen Konkordates vom 29. März 1924.

Zwischen dem Heiligen Stuhl, vertreten durch dessen Bevollmächtigten, den Apostolischen Nuntius in der Bundesrepublik Deutschland, Guido Del Mestri, Titularerzbischof von Tuscamia,

und *dem Freistaat Bayern*, vertreten durch den Ministerpräsidenten Dr. h. c. Alfons Goppel,

wird nachstehender Vertrag geschlossen:

Der Abschluss der Neuordnung der Lehrerbildung in Bayern setzt voraus, dass das am 29. März 1924 zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern abgeschlossene Konkordat, geändert durch die / Verträge vom 7. Oktober 771
1968 und vom 4. September 1974, den neuen Gegebenheiten angepasst wird. Die Bayerische Staatsregierung hat deshalb vor Verabschiedung der neuen Gesetzesbestimmungen den Heiligen Stuhl gebeten, einer Änderung des Bayerischen Konkordates zuzustimmen.

Der Heilige Stuhl hat sich dazu bereit erklärt.

In dem Wunsch, freundschaftliche Zusammenarbeit zu pflegen, haben der Heilige Stuhl und der Freistaat Bayern beschlossen, das Konkordat vom 29. März 1924, zuletzt geändert durch den Vertrag vom 4. September 1974, wie folgt zu ändern:

I. In Artikel 3 § 2 werden die Worte "zu selbständiger" ersetzt durch das Wort "zur".

II. In Artikel 4 erhalten die § § 2 und 3 folgende Fassung:

"§ 2. Das Lehrangebor in den katholisch-theologischen Fachbereichen der in Artikel 3 § 1 genannten Hochschulen muss ferner den Erfordernissen der Lehrerbildung entsprechen, soweit Studenten

http://www.obrascatolicas.com

a) Religione cattolica quale materia di insegnamento,
b) Religione cattolica nel quadro delle didattiche della "Grundschule" o "Hauptschule", oppure
772 *c*) Teologia cattolica nel quadro / dello studio delle scienze pedagogiche.

§ 3. Per le cattedre di cui all'art. 3 § 4 vale in modo analogo il § 2 lettere *b* e *c*".

III. All'art. 5 il § 1 riceve la formulazione seguente:

"§ 1. Lo Stato garantisce l'istituzione ed il funzionamento di un Complesso Accademico ecclesiastico, racccolto in un unico Comune, avente

a) i seguenti corsi di studio a livello scientifico: Teologia cattolica, corsi di studio per Magistero con indirizzo umanistico, secondo disposizioni più particolari ad opera di Scambio di Note tra la Nunziatura Apostolica ed il Governo Bavarese,

b) i seguenti corsi di studio a livello professionale superiore: Pedagogia religiosa ed attività formativa della Chiesa, Attività sociali.

L'erezione ed il funzionamento del Complesso Accademico ecclesiastico restano garantiti a condizione che esso venga gestito nel quadro delle leggi vigenti per tutti ed a tenore delle speciali norme del presente Accordo".

Questo Accordo, i cui testi italiano e tedesco fanno ugualmente fede, dovrà essere ratificato e gli Istrumenti di ratifica
773 dovranno essere scambiati a Bonn. /

L'accordo entra in vigore il giorno dello scambio degli Istrumenti di ratifica. In quanto le norme del presente Accordo si riferiscono al nuovo ordinamento della formazione degli insegnanti, esse entreranno in vigore il 1° ottobre 1978.

In fede di che il presente Accordo è stato sottoscritto.
Fatto in doppio originale.
Monaco, 7 luglio 1978. - Guido Del Mestri.

PROTOCOLLO FINALE

Nell'atto di sottoscrivere il presente Accordo sono state fatte le seguenti concordi dichiarazioni che costituiscono parte integrante dell'Accordo stesso e completano il Protocollo Finale all'Accordo del 4 settembre 1974 per la modifica ed il completamento del Concordato Bavarese del 29 marzo 1924 come segue:

All'art. 5 §§ 1 e 2 viene aggiunto il seguente comma 2:

"(2) L'ente gestore del Complesso Accademico ecclesiastico prende parte alle consultazioni comuni tra Ministero bavarese per l'Istruzione ed il Culto ed Alte Scuole per stabilire ed aggiornare i piani statali concernenti le Alte Scuole. Nel fissare gli scopi del potenziamento del Complesso Accademico ec-
774 clesiastico es/so si attiene, nei corsi di studio garantiti dallo Stato, al quadro del piano generale bavarese per le Alte Scuole. Salva la natura e le finalità del Complesso Accademico ecclesiastico, il suo ente gestore contribuirà per quanto possibile a che la Repubblica di Baviera ottenga sovvenzioni di terzi per le spese del Complesso Accademico ecclesiastico"

All'art. 5 § 1 viene aggiunto il seguente comma 6:

"(6) Qualora l'accesso a singoli corsi di studio nelle Alte Scuole tedesche sia limitato perché il numero dei candidati supera il numero complessivo dei posti disponibili, il Complesso Accademico ecclesiastico accoglie i candidati nell'ambito del numero di ammissioni per esso elaborato. Nel computo di tale numero vengono applicati gli stessi criteri in uso nelle Alte Scuole statali. Il Complesso Accademico ecclesiastico partecipa, in quanto necessario, al processo centrale di distribuzione. Restano impregiudicati i diritti dell'ente gestore del Complesso Accademico ecclesiastico di cui al comma 5, secondo periodo".

All'art. 5 § 2

(1) Per il computo delle spese comparabili vengono applicati i valori indicativi, vigenti per le Alte Scuole bavaresi statali, relativi al personale, alle superfici ed ai costi.

(2) Il potenziamento del Complesso Accademico si attua in corrispondenza di tempo con lo sviluppo del sistema sta-
775 tale delle Alte Scuole. L'ammontare complessivo del rim/borso

a) katholische Religionslehre als Unterrichtsfach,
b) katholische Religionslehre im Rahmen der Didaktiken der Grundoder Hauptschule oder
c) katholische Theologie im Rah/nen des erziehungswis- 772
senschaftlichen Studiums studieren.

§ 3. Für die in Artikel 3 § 4 genannetn Lehrstühle gilt § 2 Buchstaben *b* und *c* entsprechend".

III. In Artikel 5 erhält § 1 folgende Fassung:

"§ 1. Der Staat gewährleistet die Errichtung und den Betrieb einer örtlich zusammengefassten kirchlichen Gesammthochschule

a) mit folgenden wissenschaftlichen Studiengängen: Katholische Theologie, Lehramtsstudiengänge mit Schwerpunkt in den Geisteswissenschaften nach näherer Bestimmung durch Notenwechsel zwischen der Apostolischen Nuntiatur und der Bayerischen Staarsregierung,

b) mit folgenden Fachhochschulstudiengägen: Religionspädagogik und kirchliche Bildungsarbeit, Sozialwesen.

Errichtung und Betrieb der kirchlichen Gesamthochschule bleiben gewährleistet, solange und soweit sie im Rahmen der für alle geltenden Gesetze und nach Massgabe der besonderen Bestimmungen dieses Vertrages unterhalten wird".

Dieser Vertrag, dessen italienischer und deutscher Text gleiche Kraft haben, soll ratifiziert und die Ratifikationsurkunden sollen in Bonn ausgetauscht werden. / 773

Der Vetrag tritt mit dem Tag des Austausches der Ratifikationsurkunden in Kraft. Soweit sich die Bestimmungen des Vertrages auf die Neuordnung der Lehrerbildung beziehen, treten sie am 1. Oktober 1978 in Kraft.

Zu Urkund dessen wurde dieser Vertrag unterzeichnet.
Geschehen in doppelter Urschrift.
München, den 7. Juli 1978. - Dr. h. c. Alfons Goppel.

SCHLUSSPROTOKOLL

Bei der Unterzeichnung der vorstehenden Vertrages sind folgende übereinstimmende Erklärungen abgegeben worden, die einen integrierenden Bestandteil des Vertrages bilden und das Schlussprotokoll zum Vertrag vom 4. September 1974 zur Anderung und Ergänzung des Bayerischen Konkordates vom 29. März 1924 wie folgt ergänzen:

Zu Artikel 5 § § 1 und 2 es wird folgender Absatz 2 angefügt:

"(2) Der Träger der kirchlichen Gesamthochschule wird an den gemeinsamen Beratungen des Staatsministeriums für Unterricht und Kultus mit den Hochschulen über Aufstellung und Fortschreibung der staatlicgfien Hochschulplanungen beteiligt. Bei der Festlegung der Ausbauziele der kirchlichen Gesamthochschule / hält er sich in den gewährleisteten Stu- 774
diengängen an den Rahmen der bayerischen Hochschulgesamtplanung. Unbeschadet der Natur und der Ziele der kirchlichen Gesamthochschule wird deren Träger nach Möglichkeit dazu beitragen, dass der Freistaat Bayern Zuschüsse Dritter zu den Kosten der Gesamthochschule erhält".

Zu Artikel 5 § 1 es wird folgender Absatz 6 angefügt:

"(6) Ist der Zugang zu einzelnen Studiengängen an deutschen Hochschulen beschränkt, weil die Zahl der Studienbewerber die Gesamtzahl der verfügbaren Studienplätze übersteigt, lässt die kirchliche Gesamthochschule die Bewerber im Rahmen der für sie ermittelten Zulassungszahlen zu. Bei der Berechnung der Zulassungszahlen werden die gleichen Grundsätze wie bei den staatlichen Hochschulen angewendet. Die kirchliche Gesamthochschule beteiligt sich, soweit erforderlich, am zentralen Vergabeverfahren. Die Rechte des Trägers der Hochschule aus Absatz 5 Sats 2 werden dadurch nicht berührt".

Zu Artikel 5 § 2.

(1) Für die Bemessung des vergleichbaren Aufwandes werden die für die staatlichen bayerischen Hochschulen geltenden Personal-, Flächen- und Kostentichtwerte angewendet.

(2) Der Ausbau der Gesamthochschule erfolgt zeitlich abgestimmt mit der Entwicklung des staatlichen Hochschulwessens. Der Gesamtbetrag des Kostenersatzes für die Investi-
775 tionen / wird in einem angemessenen Verhältnis zu den Auf-

delle spese per gli investimenti viene stanziato in congruo rapporto alle spese dello Stato per le Alte Scuole statali. E' da tener presente il grado di potenziamento raggiunto.

All'art. 7 § 7

Si è d'accordo in linea di principio tra le Parti contraenti che gli ecclesiastici, in base alla loro formazione professionale, sono qualificati per l'insegnamento della Religione in tutte le scuole. Di conseguenza, l'assunzione degli stessi anche in futuro sarà, a suo tempo, regolata tra Chiesa e Stato.

Monaco, 7 luglio 1978.- Guido Del Mestri.

wendungen des Staates für die staatlichen Hochschule bereitgestellt. Der erreichte Ausbaustand ist zu berücksichtigen.

Zu Artikel 7 § 7

Zwischen den Vertragspartnern besteht grundsätzlich Einverständnis darüber, dass Geistliche aufgrund ihrer Berufsausbildung für den Religionsunterricht an allen Schulen befähigt sind. Über die Verwendung derselben auch in der Zukunft werden zur gegebenen Zeit zwischen Kirche und Staat die entsprechenden Regelungen getroffen.

München, den 7. Juli 1978. - Dr. h. c. Alfons Goppel.

Conventio inter Apostolicam Sedem et Bavariam rata habita, die XXVII, mensis septembri, anno MCMLXXVIII, Ratihabitionis Instrumenta accepta et reddita mutuo fuerunt. Exinde, i. e., a die XXVII mensis Septembris et, quoad normas de nova ordinatione efformationis magistrorum, a die I mensis Octobris, anno MCMLXXVIII, huiusmodi Conventio inter Apostolicam Sedem et Bavariam pacta vigere coepit secundum quod in eadem Pactione statutum est.

Adn. in AKKR 147 (1978) 570-578.

4579

1978 IUL 7.-COMM. INTERP., RESP. AAS 70 (1978) 534

Responsum ad propositum dubium:

De procedura sequenda in remotione parochorum

Patres Pontificiae Commissionis Decretis Concilii Vaticani II Interpretandis, proposito in plenario coetu quod sequitur dubio, respondendum esse censuerunt ut infra:

De procedura sequenda in remotione parochorum

D. – Utrum Episcopus dioecesanus, ad removendum ab officio parochum renuentem offerre suam renuntiationem ob expletum septuagesimum quintum aetatis annum, sequi debeat proceduram de qua in Litteris Apostolicis die 6 augusti 1966 Motu Proprio datis *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 20, § 1, an valeat immediate declarare eum ab officio decessisse.

R. – *Affirmative* ad primam partem; *negative* ad alteram.

Ss.mus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 7 iulii 1978 infrascripto impertita supradictam decisionem ratam habuit, adprobavit et publicari iussit. - Pericles Card. FELICI, *Praeses*.

Adn. P. TOCANEL in Apoll 51 (1978) 351-352.

4580

1978 IUL 13.-SC pro RELIGIOSIS, RESCRIPTUM. PART.*

Confirmatur facultas exquirendi, nonnullis in casibus, consilium vel consensum Consiliorum Superioris Maioris religiosorum ope epistulae vel telephoni

Romae, 13 iulii 1978

Reverendissime Pater, Haec Sacra Congregatio, mature perpens is expositis in litteris tuis diei 30 iunii 1978, circa modalitates vel media quae adhiberi possint ad consensum vel consilium exquirendum Definitorum, attentis omnibus ad rem facientibus, rescribit:

"Licet Superiori Maiori Definitorum ope epistulae aut ope colloquii telephonici, si praesertim plures insimul participant, consensum vel consilium exquirere, quando urgente necessitate, vera et realis difficultas adsit simul convocandi; exceptis casibus in quibus votum secretum, iure communi vel particulari, requiritur".

Praesentibus valituris usque ad proximum Capitulum Generale.

Quae dum Tibi significo, fausta omnia a Domino apprecor, ac permaneo Paternitatis Tuae Rev.mae addictissimus. - P. Aelius Gambari, *Subsecretarius.* G. Bolduc, C. S. V., *Officialis.*

* Procuratori Generali O. F. M. Conv., Prot. N. C. 86-1/75 (12495/69): COFMConv. 75 (1978) 141.

4581

1978 IUL 19.-CONV. cum HELVETIA. AAS 70 (1978) 470

Ratihabitio Conventionis Additiciae inter Sedem Apostolicam et Consilium Foederatarum Helvetiae Civitatum

Vide textum supra sub die 2 Maii 1978: LE 4566.

4582

1978 IUL 23.-PAULUS VI, LIT. AP. AAS 70 (1978) 455-456

Nuntiatura Apostolica in Republica Sanctissimae Trinitatis et Tabacensi constituitur

PAULUS PP. VI

Ad perpetuam rei memoriam. – Commune omnium bonum quaerendum, numquam neglegimus ea persequi consilia aut incepta, quae Nobis videntur magno esse momento ad publicas necessitudinis rationes inter / quam plurimas Nationes 456
et Apostolicam Sedem fovendas vel magis magisque prosperandas. Hanc ipsam ob causam nunc animum Nostrum nominatim in Rempublicam Sanctissimae Trinitatis et Tabacensem intendimus ibique, hasce per Litteras de more datas, Apostolica potestate Nostra Nuntiaturam Apostolicam erigimus, cuius sedes in urbe Portu Hispaniae recte collocabitur; eidemque novae Nuntiaturae eadem, ut par est, officia deferimus eademque privilegia atque indulta, quae talium Sedis Apostolicae Legationum sunt propria. Quae singula edicimus, statuimus, decernentes ut Apostolicae hae Litterae Nostrae sive nunc sive in posterum suam habeant vim. Contrariis nihil obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, die XXIII mensis Iulii, anno MCMLXXVIII, Pontificatus Nostri sexto decimo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4583

1978 IUL 31.-SECRETARIA STATUS, NORMAE. PART.*

Normae dantur sequendae in licentia concedenda pro documentis Archivorum ecclesiasticorum Italiae photomechanice reproducendis

Norme per la riproduzione fotomeccanica dei documenti degli Archivi ecclesiastici

In riposta a richieste relative alla microfilmatura di fondi archivistici di Enti ecclesiastici, a chiarimento e completamento delle Istruzioni della Pontificia Commissione per gli Archivi ecclesiastici d'Italia (5. XII. 1960: A.A.S., 1960, p. 1022 ss.) e delle direttive emanate in varie occasioni dalla Segreteria di Stato, si stabilisce quanto segue:

Art. 1. Gli Arcbivi ecclesiastici sono disponibili alla ricerca degli studiosi nel rispetto delle finalità degli Enti da cui promanano, sotto la responsabilità di chi Presiede agli Archivi stessi.

Le Autorità ecclesiastiche dispongano tempestivamente, perché la selezione del materiale da conservarsi negli archivi venga compiuta da persone competenti e di fiducia. Il materiale selezionato, anche se riprodotto, non deve essere distrutto.

Art. 2. La riproduzione dei fondi archivistici a mezzo di operazioni fotomeccaniche (microfilm, fotocopie, xerografie) a scopo conservativo da parte dei singoli Enti è raccomandata, a scopo di ricerche di studio, chiaramente indicate, è permessa, con il permesso dell'Autorità competente.

La riproduzione di interi fondi archivistici a scopo di ricerca da compiersi per conto di Istituti scientifici o di privati può essere concessa soltanto dagli Ordinari, dopo previo e maturo esame della richiesta.

http://www.obrascatolicas.com

Art. 3. La riproduzione fotomeccanica dei fondi archivistici a scopo conservativo non è sottoposta a limiti di tempo. Per scopo di ricerca e studio è stabilito un limite minimo di 70 anni, con scatto di apertura di dieci in dieci anni; ferme restando le disposizioni in vigore per gli Archivi della Curia Romana.

I documenti riservati o segreti non siano concessi allo studio e alla riproduzione; sono però ammesse eccezioni, per una ricerca scientifica indicata, previo esame della richiesta da parte dell'Archivista o di un incaricato di fiducia.

Documenti di carattere privato e riservato che si riferiscono a individui, Famiglie, Enti non possono concedersi senza previa espressa licenza degli interessati.

La riproduzione dei registri parrocchiali si può concedere fino al limite di 70 anni.

Art. 4. Le operazioni di riproduzione devono essere compiute da personale specializzato. Si prendano ampie garanzie per la conservazione del materiale archivistico, e si abbia speciale riguardo per le condizioni generali dei documenti (stato di conservazione, fragilità del materiale, le rilegature, le miniature ecc.).

Se gli Enti ecclesiastici non dispongono di propria attrezzatura per la riproduzione è ammesso che il lavoro si eseguisca da altri Enti con personale qualificato e garantito, sotto la responsabilità dell'Archivista. Il lavoro sia compiuto nella sede dell'archivio o in un centro ecclesiastico di comodo accesso, garantendo il sollecito ritorno del materiale alla sua sede.

Precise condizioni, debitamente pattuite e sottoscritte, siano poste a chi rivolge domanda, specialmente quando sia richiesta la riproduzione di fondi e di parte cospicua di essi.

Dette condizioni riguardano: *a*) gli scopi di lucro o di mera ricerca scientifica; *b*) la messa a disposizione del pubblico in centri di studio; *c*) gli usi che si intendono fare dei documenti ottenuti.

Si richieda la cessione di una copia delle riproduzioni (per i microfilm normalmente in negativo da conservarsi nell'archivio).

Si stabilisca inoltre: *a*) il rimborso delle spese di riproduzione per i lavori compiuti direttamente dai servizi ecclesiastici; *b*) il risarcimento per eventuali danni recati al materiale riprodotto; *c*) un congruo compenso se l'impresa ha scopo di lucro.

* Ad Ordinarios locorum, Prot. N. 352.779/210: **Notiziario della Conferenza episcopale italiana**, ann. 1978 num. 8 p. 128-129.

4584

1978 AUG 21.-SC pro RELIGIOSIS, RESPONSUM. PART.*

Quaestio de accessu Fratrum Laicorum ad officia regiminis in Ordine Fratrum Minorum proponi nequit ante promulgationem Codicis iuris canonici recogniti

In merito mi pregio comunicarLe che tutta questa questione [idest accessus Fratrum Laicorum ad officia regiminis in Ordine] è allo studio della Pontificia Commissione per la revisione del Codice di Diritto canonico ed è, pertanto, necessario attendere le conclusioni prima di prendere una decisione.

* Ad Procuratorem Generalem O.F.M., Prot. N. 10465/75: AOFM 98 (1979) 26.

4585

1978 SEP 12.-IOAN.-PAULUS I, LIT. AAS 70 (1978) 759-760

Nuntiatura Apostolica in Insulis Fisiensibus constituitur

IOANNES PAULUS PP. I

Ad perpetuam rei memoriam. – Cum probe noverimus adsiduum inter Apostolicam Sedem et Nationes usum pacis prosperitatisque semina plurima inferre tum societati civili tum ipsi Ecclesiae, omni propterea diligentia studemus, ut haec Petri Sedes arctiora unitatis vincula cum Rebuspublicis conserat. Libenti igitur animo sententiam accipiendam esse
760 censuimus Sacrae Congregationis pro Gentium Evange/lizatione quae, ad aptius efficaciusque Sanctae Ecclesiae regimini in Statu Insularum Fisiensium consulendum, proposuit ut ibidem Nuntiatura Apostolica conderetur. Quae cum ita sint, Nos, certa scientia ac matura deliberatione, harum Litterarum Apostolicarum vi, in regione, quam diximus, Nuntiaturam Apostolicam constituimus, eidemque omnia et singula deferimus iura, privilegia, honores et praerogativas, quae solent huiusmodi Legationibus conferri. Decernimus praeterea, ut conditae Nuntiaturae Apostolicae sedes in urbe principe Suvae ponatur. Quae vero per praesentes Litteras Apostolicas statuimus, firma sint omnino nunc et in perpetuum, vimque suam habeant contrariis quibuslibet non obstantibus.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die XII mensis Septembris, anno MCMLXXVIII, Pontificatus Nostri primo. - Ioannes Card. VILLOT, *Secretarius Status.*

4586

1978 SEP 21.-SC INST. CAT., DECR. AAS 70 (1978) 996-997

Sacrae Theologiae Facultas, in Studiorum Universitate Milevitana adhuc vigens, Ordinarii loci auctoritati obnoxia declaratur

Melitensis Ditio, in ipsis Ecclesiae incunabulis Paulo Apostolo auctore celebris, dein vero ob inclytum Sancti Ioannis Hierosolymitani Ordinem praeclarissima, felicia incrementa indesinenter cepit in Christiana Religione colenda ac diffundenda, recentiore quoque aetate. Non parum ad id contulit Collegium a Societate Iesu a. D. MDXCII in insulae urbe capite conditum, quod postea, Iesuitis Patribus e Milevitanis finibus expulsis, Frater Emmanuel Pinto, laudati Ordinis Magister Magnus, Summi Pontificis Clementis XIV auctoritate a. D. MDCCLXIX Facultatis Theologicae dignitate ornavit atque cum aliis academicis Scholis in Melitensem studiorum Universitatem feliciter constituit.

Nunc vero, plus quam ducentis transactis annis, quibus volventibus Theologica haec Facultas in Catholicae Ecclesiae praesidium firmam deditamque suam operam impendit, iuridica hac conditione, sibi per duo saecula comparata, a Civili Ioci Auctoritate hoc anno ipsa destituta est, / tantummodo a- 997
cademicorum graduum diplomatumque ac aliorum quorumlibet scholae testimoniorum agnitione publica retenta.

Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, quae peractam privationem maerenti animo conqueritur quaeque tamen spem firmam alit rem in pristinum quam primum redituram, ne interim academica Sacrae Theologiae studia in discrimen versentur eiusque studentes damno quomodolibet afficiantur, hoc Decreto Sacrae Theologiae Facultatem, in studiorum Milevitanae Universitatis gremio hucusque vigentem, exinde unicae Exc.mi Ordinarii loci auctoritati obnoxiam esse declarat decernitque; quam etiam tamquam canonicam Facultatem plene agnoscit, iuxta academicam Ecclesiae legem de studiis ecclesiasticis rite ordinandam, praesertim ad curriculi structuram quod attinet, ad Docentes, ad condiciones pro examinibus ad gradus fideliter implendas. Insuper, Sacra eadem Congregatio memoratum Ordinarium loci, Archiepiscopum Melitensem pro tempore, memoratae Facultatis Magnum Cancellarium constituit renuntiatque, omnibus eidem agnitis atque tributis iuribus ac officiis huiusmodi muneri inhaerentibus, ate omnia Facultatem omnimode tutandi ac promovendi necnon diligenter invigilandi, ut academica Ecclesiae lex ab omnibus quorum interest ad amussim fideliterque expleatur. Ceteris servatis de iure servandis, in primis peculiaribus Facultatis Statutis, iuxta eandem academicam Ecclesiae legem excusis atque ab hac Sacra Congregatione approbatis; contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus Sacrae Congregationis pro Institutione Catholica, d. XXI m. Octobris [Septembris] a. D. MCMLXXVIII, in festo sancti Mattaei Apostoli.-Gabriel Maria Card. GARRONE, *Praefectus.* A. M. Javierre, Archiepiscopus tit. Matensis, *a Secretis.*

4587

1978 SEP 27.-CONV. cum BAVARIA. AAS 70 (1978) 775

Ratihabitio Conventionis inter Sedem Apostolicam et Bavariam die 7 iulii 1978 habitae

Vide textum supra sub die 7 Iulii 1978: LE 4578.

4588

1978 OCT 13.-SC pro SACRAM.-CULTU, RESCR. PART.*

Facultas datur celebrandi Missam cum "musto" loco vini, atque sumendi tantum speciem panis in Missae concelebratione

PRECES - T. D., sacerdos Congregationis Missionariorum Pretiosissimi Sanguinis, humiliter implorat indultum adhibendi in sacrosancto Missae Sacrificio mustum seu succum ex uva expressum loco vini cum, ob peculiarem propriae valetudinis condicionem, nullimode potus alcoholicos sumere possit.

RESCRIPTUM - Die 13 Octobris 1978, Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, vigore facultatum sibi tributarum, attentis in supplici libello expositis et commendatione Rev.mi Procuratoris Generalis Congregationis Missionariorum Pretiosissimi Sanguinis, votis annuens, Superiori Generali dictae Congregationis Pretiosissimi Sanguinis benigne facultatem concedit permittendi pro suo prudenti iudicio ut presbyter orator in Missae celebratione "musto" ex genimine vitis loco vini licite uti possit. Quoties vero idem sacerdos concelebrat eidem licebit sacram Communionem tantummodo sub specie panis assumere. Revera in omnibus quodcumque scandalum aut admiratio christifidelium vitentur et insuper curetur ne notitia huiusmodi concessionis inopportune divulgetur.

Praesentibus valituris exposita necessitate perdurante. - A. Innocenti, *Secretarius.*

* Superiori Generali Congregationis Pretiosissimi Sanguinis, Prot N. 1563/78.

4589

1978 OCT 21. - SC pro DOCTRINA FIDEI, RESP. PART.*

In matrimonio contracto cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, pars non baptizata, quae non se convertit ad fidem catholicam, non potest petere dissolutionem matrimonii in favorem fidei

Romae, 21 octobris 1978

Excellentissime ac Reverendissime Domine, Acta processus in causa dissolutionis in favorem Fidei matrimonii contracti praevia dispensatione ab impedimento disparitatis cultus inter Bisono Slamet, non baptizatum, et Ursulam, catholice baptizatam, ad hanc Sacram Congregationem rite pervenerunt.

Actis maturo examini subiectis, hoc Sacrum Dicasterium ita respondendum esse censuit:

"Gratiam dissolutionis matrimonii in casu concedi nequire ut pars oratrix, non baptizata, quae ad veram fidem non se convertit, denuo, novas cum muliere catholica nuptias ineat".

Ut res clarius evadat, prae oculis habenda stricta interpretatio n. V "Instructio pro solutione matrimonii in favorem Fidei" ab hac Sacra Congregatione prolata, i. e. "In matrimonio iam contracto cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, pars non baptizata, quae non se convertit ad fidem catholicam, non potest petere dissolutionem matrimonii in favorem Fidei".

Hanc occasionem nactus, impensos aestimationis meae sensus Tibi obtestor ac permaneo Excellentiae Tuae Reverendissimae addictissimus - J. Hamer.

* Episcopo Ordinario Friburgensi, Prot. N. 1095/78 m: AKKR 147 (1978) 479.

4590

1978 NOV 24.-IOANNES-PAULUS II, ALLOC. PART.*

Allocutio ad Unionem Superiorum Generalium religiosorum:

Criteria proponuntur ad recte perpendendum sensum charismatis et vocationis propriae in servitium ecclesiae per apostolatum et unionem cum Deo

Figli carissimi,

1. Questa è per me la prima occasione d'incontro con i Superiori Generali degli Ordini maschili, incontro al quale do una particolare importanza. Quando vi vedo qui radunati, appaiono davanti ai miei occhi magnifiche figure di Santi, dei grandi Santi che hanno dato origine alle vostre Famiglie religiose: Basilio, Agostino, Benedetto; Domenico, Francesco, Ignazio di Loyola; Francesco di Sales, Vincenzo de' Paoli, Giovanni B. de la Salle, Paolo della Croce, Alfonso M. de' Liguori; e poi più vicino a noi: Giuseppe Benedetto Cottolengo, Giovanni Bosco, Vincezo Pallotti; per non parlare dei recentissimi, la cui santità attende ancora il giudizio definitivo della Chiesa, ma il cui influsso benefico è testimoniato dallo stuolo di anime generose, che hanno scelto di seguirne l'esempio. Tutti questi nomi – e non ne ho ricordato che alcuni – testimoniano che le vie della santità, alla quale sono chiamati i membri del Popolo di Dio, passavano e passano, in gran parte, attraverso la vita religiosa. E non bisogna meravigliarcene, dato che la vita religiosa è impostata sulla più precisa "ricetta" della santità, che è costituita dall'amore realizzato secondo i consigli evangelici.

Inoltre, ciascuno dei Vostri Fondatori, sotto l'ispirazione dello Spirito Santo promesso da Cristo alla Chiesa, è stato un uomo che possedeva un carisma particolare. Il Cristo ha avuto in lui un eccezionale "strumento" per la sua opera di salvezza, la quale specialmente in questo modo si perpetua nella storia della famiglia umana. La Chiesa ha assunto via via questi carismi, li ha valutati e, quando li ha trovati autentici, ne ha ringraziato il Signore ed ha cercato di "metterli al sicuro" nella vita della comunità, perchè potessero sempre dare frutti. Lo ha ricordato il Concilio Vaticano II, sottolineando come la Gerarchia Ecclesiastica, alla quale spetta il compito di pascere il Popolo di Dio e di condurlo a pascoli ubertosi, "docilmente seguendo gli impulsi dello Spirito Santo, accoglie le regole proposte da esimi uomini e donne, e ulteriormente ordinate le approva autenticamente; e con la sua autorità vigile e protettrice viene pure in aiuto agli Istituti, dovunque eretti per l'edificazione del Corpo di Cristo, perché abbiano a crescere e fiorire secondo lo spirito dei fondatori" (Cost. dogm. *Lumen gentium*, n. 45, 1).

Questo è ciò che desidero anzitutto constatare ed esprimere durante il nostro primo incontro. Non intendo fare qui un richiamo "al passato" inteso come un periodo storico concluso in se stesso; intendo riferirmi "alla vita" della Chiesa nella sua più profonda dinamica. Alla vita, così come essa si presenta davanti a noi, *oggi*, portando con sé la ricchezza delle tradizioni del passato, per offrire a noi la possibilità di usufruirne *oggi*.

2. La vocazione religiosa è un grande problema della Chiesa del nostro tempo. Proprio per questo è innanzitutto necessario riaffermare con forza che essa appartiene a quella pienezza spirituale che lo Spirito stesso – spirito di Cristo – suscita e plasma nel Popolo di Dio. Senza gli Ordini religiosi, senza la vita "consacrata", attraverso i voti di castità, di povertà e di ubbidienza, la Chiesa non sarebbe pienamente se stessa. I Religiosi infatti "con la stessa intima natura del loro essere si collocano nel dinamismo della Chiesa, assetata dell'Assoluto di Dio, chiamata alla santità. Di questa santità essi sono testimoni. Incarnano la Chiesa in quanto desidera di abbandonarsi al radicalismo delle beatitudini. Con la loro vita sono il segno della totale disponibilità verso Dio, verso la Chiesa, verso i fratelli" (Esortaz. Apost. *Evangelii nuntiandi*, n. 69). Accettando questo assioma, dobbiamo con tutta la perspicacia interrogarci su *come* la vocazione religiosa debba essere oggi aiutata a prendere coscienza di se stessa ed a maturare, *come* debba "funzionare" la vita religiosa nell'insieme della vita della Chiesa contemporanea. A questa domanda stiamo sempre cercando – e giustamente – una risposta. La troviamo: *a*) nell'insegnamento del Concilio Vaticano II; *b*) nell'esortazione "*Evangelii nuntiandi*"; *c*) nelle numerose enunciazioni dei Pontefici, dei Sinodi e delle Conferenze Episcopali.

Questa risposta è fondamentale e multiforme. Un postulato però sembra puntualizzarsi particolarmente in essa: se tutta la vita della Chiesa ha due dimensioni, quella verticale e quella orizzontale, gli Ordini religiosi debbono tener conto anzitutto della dimensione verticale!

E' noto che gli Ordini religiosi hanno sempre fatto gran conto della dimensione verticale, entrando nella vita col Vangelo e dandone testimonianza col proprio esempio. Col Vangelo autenticamente riletto: in base cioè all'insegnamento della Chiesa e nella fedeltà al suo Magistero. Così deve esser oggi. *Testificatio – sic, contestatio – non!* Su ogni comunità, su ogni religioso pesa una particolare corresponsabilità per l'autentica presenza di Cristo, che è mite e umile di cuore, nel mondo di oggi – di Cristo Crocifisso e Risorto – Cristo tra i fratelli. Lo spirito di massimalismo evangelico, che si differenzia da qualsiasi radicalismo socio-politico. La "silenziosa testi-

http://www.obrascatolicas.com

monianza di povertà e di distacco, di purezza e di trasparenza, di abbandono nell'ubbidienza", che i Religiosi sono chiamati a rendere, "può diventare, oltre che una provocazione al mondo ed alla Chiesa stessa, anche una predicazione eloquente, capace di impressionare anche i non cristiani di buona volontà, sensibili a certi valori" (Esortaz. Apost. *Evangelii nuntiandi*, n. 69, 2).

3. Il documento comune della S. Congregazione per i Religiosi e gli Istituti Secolari e della S. Congregazione per i Vescovi indica quale deve essere il rapporto degli Ordini e delle Congregazioni religiose nei riguardi del Collegio Episcopale, dei Vescovi delle singole diocesi e delle Conferenze Episcopali. E' un documento di grande importanza, al quale converrà dedicare un'attenzione particolare in questi prossimi anni, cercando di porsi nell'atteggiamento interiore della massima disponibilità, in armonia del resto con quella docilità umile e pronta, che deve costituire una nota distinta del Religioso autentico.

Ovunque vi troviate nel mondo, voi siete, con la vostra vocazione, "*per la Chiesa universale*", attraverso la vostra missione "*in una determinata Chiesa locale*". Quindi – la vostra vocazione per la Chiesa universale si realizza entro le strutture della Chiesa locale. Bisogna far di tutto, affinché "la vita consacrata" si sviluppi nelle singole Chiese locali, affinché contribuisca all'edificazione spirituale di esse, affinché costituisca la loro particolare forza. L'unità con la Chiesa universale, attraverso la Chiesa locale: ecco la vostra via.

4. Prima di concludere, permettetemi di ritornare su di un punto che ritengo fondamentale nella vita di ogni Religioso, qualunque sia la Famiglia alla quale egli appartiene: intendo riferirmi alla dimensione contemplativa, all'impegno della preghiera. Il Religioso è un uomo consacrato a Dio, per mezzo di Cristo, nella carità dello Spirito. E', questo, un dato ontologico che chiede di emergere alla coscienza e di orientare la vita, non solo a beneficio della singola persona, ma anche a vantaggio dell'intera comunità, che nelle anime consacrate sperimenta ed assapora in modo tutto particolare la presenza vivificante dello Sposo divino.

Non dovete perciò temere, figli carissimi, di ricordare frequentemente ai vostri Confratelli che una pausa di vera adorazione ha maggior valore e frutto spirituale della più intensa attività, fosse pure la stessa attività apostolica. E' questa la "contestazione" più urgente che i Religiosi devono opporre ad una società nella quale l'efficienza è divenuta un idolo, sul cui altare non raramente si sacrifica la stessa dignità umana.

Le vostre case devono essere soprattutto centri di preghiera, di raccoglimento, di dialogo – personale e comunitario – con Colui che è e deve restare il primo e principale interlocutore nell'operoso susseguirsi delle vostre giornate. Se saprete alimentare questo "clima" di intensa ed amorosa comunione con Dio, vi sarà possibile portare avanti, senza tensioni traumatiche o pericolosi sbandamenti, quel rinnovamento della vita e della disciplina, al quale il Concilio Ecumenico Vaticano II vi ha impegnato. L'anima che vive nell'abituale contatto con Dio e si muove entro il caldo raggio del suo amore sa guardarsi agevolmente dalla tentazione di particolarismi e di contrapposizioni, che creano il rischio di dolorose divisioni; sa interpretare nella giusta luce evangelica l'opzione per i più poveri e per ogni vittima dell'egoismo umano, senza cedere a radicalizzazioni socio-politiche, che alla lunga si rivelano inopportune, controproducenti e generatrici esse stesse di nuove sopraffazioni; sa avvicinarsi alla gente ed inserirsi in mezzo al popolo, senza mettere in questione la propria identità religiosa, né offuscare quella "originalità specifica" della propria vocazione, che deriva dalla peculiare "sequela di Cristo" povero, casto ed obbediente.

Ecco, figli carissimi, le riflessioni che mi premeva di sottoporre alla vostra considerazione in questo nostro primo incontro. Sono certo che non mancherete di impegnarvi a trasmetterle ai vostri Confratelli, arricchendole dell'apporto della vostra esperienza e della vostra saggezza. Vi assista nel vostro delicato compito la Vergine Santa! Ella, che il mio Predecessore Paolo VI di venerata memoria nella sua Esortazione Apostolica *Marialis cultus* indicava come la Vergine in ascolto, la Vergine in preghiera, la Vergine che genera Cristo e lo offre per la salvezza del mondo, resta il modello insuperabile di ogni vita consacrata. Sia Lei a farvi da guida nell'ascesa, faticosa ma affascinante, verso l'ideale della piena assimilazione a Cristo Signore.

Accompagno l'augurio con la mia Apostolica Benedizione.

* L'Osservatore romano, 25 nov. 1978.

4591

1978 NOV 25.-IOANNES PAULUS II, ALLOC. PART.*

Allocutio ad Iuris peritos Catholicos Italiae coram admissos:

De sana libertate tutanda in operibus socialibus adsistentiae praestandis ab Institutis, etiam privatis

Illustri Signori e Figli carissimi, E' per me una profonda gioia ricevere oggi voi Giuristi cattolici italiani, venuti a Roma per il XXIX Convegno Nazionale della vostra Unione, la quale fin dal suo sorgere ha, possiamo dire, anticipato gli orientamenti del Concilio Vaticano Secondo in merito alla missione del Laicato cristiano. Personalità insigni per fede ardente, per profondo pensiero filosofico ed indiscussa competenza tecnico-giuridica, hanno voluto impegnarsi, mediante il vostro benemerito Sodalizio, a "contribuire all'attuazione dei principi dell'etica cristiana nella scienza giuridica, nell'attività legislativa, giudiziaria ed amministrativa, in tutta la vita pubblica e professionale", come recita il vostro Statuto all'articolo due.

Ed è per me di grande conforto non soltanto la vostra qualificata presenza in questa Udienza, ma il sapere che in questi trent'anni l'Unione si è impegnata a dare una ispirazione cristiana in molteplici campi della vita sociale. Ne sono segno e dimostrazione gli atti dei Convegni di studio e le pubblicazioni, cui l'Unione ha dato vita, tutti caratterizzati dallo spirito di servizio nei confronti della persona umana, ai fini dell'affermazione e promozione dei suoi diritti e dei suoi valori inalienabili di libertà, di inviolabilità, di sviluppo.

Ma è soprattutto di conforto la costante fedeltà dimostrata alla Chiesa, al Papa, ai Vescovi, di cui la vostra Unione ha accolto sempre con rispetto, amore e devozione gli insegnamenti e gli orientamenti, senza cedere alle lusinghe ed alle tentazioni di malintese autonomie nel proporre e nel difendere i principi dell'etica naturale e cristiana, che reggono l'istituto matrimoniale, e nell'affermare altresì l'inviolabilità e la sacralità della vita umana fin dal concepimento nel costume e nella legge. La vostra Unione ha reputato un onore, prima ancora che un dovere, accogliere e seguire la parola del Vicario di Cristo. E questa autorevole parola non vi è mancata in passato: Pio XII, Giovanni XXIII e Paolo VI hanno pronunciato, in occasione dei Convegni della Unione, discorsi di alto contenuto dottrinale, offrendo principi ed indicazioni illuminanti di universale validità circa i gravi problemi, che la vita della società pone al giurista cristiano. Mi piace ricordare il discorso – sempre così attuale – rivoltovi da Paolo VI, di venerata memoria, il 9 dicembre 1972, in occasione del vostro Convegno sulla "Difesa del diritto alla nascita".

E la parola del Papa non vuole mancare oggi, in occasione del Convegno, che ha come tema "La libertà dell'assistenza".

Tale argomento – così dellicato e vivo – va senz'altro affrontato dal giurista in tutta la sua complessa problematica giuridica (costituzionalistica, tecnico-legislativa, filosoficogiuridica), ma non può essere adeguatamente studiato senza chiamare in causa il progetto di società, che si vuole realizzare e, prima ancora, la visione della persona umana – dei suoi diritti fondamentali e delle sue libertà – che qualifica lo stesso progetto di società.

La società è fatta per l'uomo, "hominis causa omne jus constitutum est". Al servizio dell'uomo è posta la società con le sue leggi; per la salvezza dell'uomo è stata da Cristo fondata la Chiesa (cfr. Cost. dogm. *Lumen gentium*, n. 48; Cost. past. *Gaudium et spes*, 47). Perciò anche la Chiesa ha una sua parola da dire in merito a tale argomento.

E deve, anzitutto, dire che il problema della "libertà dell'assistenza" in uno Stato moderno, che voglia essere democratico, rientra nel più ampio discorso dei diritti dell'uomo, delle libertà civili e della stessa libertà religiosa.

L'uomo è essere intelligente e libero, per naturale destinazione ordinato a realizzare le potenzialità della sua persona nella libertà. Espressioni di questa sua connaturale socialità sono la società naturale fondata sul matrimonio uno e indissolubile quale è la famiglia, le libere formazioni intermedie; la comunità politica, di cui lo Stato nelle sue varie articolazioni istituzionali è la forma giuridica. Questo deve assicurare a tutti i suoi membri la possibilità di un pieno sviluppo della loro persona. Ciò esige che a coloro, i quali si trovano in condizioni di necessità e di bisogno per malattia, povertà, menomazioni di vario genere, siano offerti quei servizi e quegli aiuti, che sono richiesti dalla loro particolare situazione. Prima ancora che obbligo di giustizia da parte dello Stato, è questo un obbligo di solidarietà da parte di ciascun cittadino.

Per il credente, poi, è un'esigenza insopprimibile della sua fede in Dio Padre, il quale chiama tutti gli uomini a costituire una comunione di fratelli in Cristo (cfr. *Mt.* 23, 8-9); è una gioiosa obbedienza al comando biblico: "Deus mandavit illis unicuique de proximo suo" (cfr. *Sir.* 17, 12); è la realizzazione piena del desiderio di scoprire, di incontrare Cristo nel prossimo sofferente: "Ogni volta che avete fatto queste cose a uno solo dei miei fratelli più piccoli, l'avete fatto a me" (cfr. *Mt.* 25, 34-40).

Su tutto questo si fonda il dovere dell'assitenza, ma anche la sua insopprimibile libertà. Il cristiano, singolo o associato, deve essere libero di offrire servizi di assistenza in conformità delle proprie capacità e della propria ispirazione ideale.

Deve essere libera la Chiesa, la quale – come già "fin dalle sue prime origini, unendo insieme l' "agape" con la Cena Eucaristica – si manifestava tutta unita nel vincolo della carità attorno a Cristo, così, in ogni tempo, si riconosce da questo contrassegno della carità, e mentre gode delle iniziative altrui, rivendica le opere di carità come suo dovere e diritto inalienabile" (Decr. *Apostolicam actuositatem*, numero 8).

Queste libertà non sarebbero rispettate, né nella lettera né nello spirito, se prevalesse la tendenza ad attribuire allo Stato ed alle altre espressioni territoriali del potere pubblico una funzione accentratrice ed esclusivista di organizzazione e di gestione diretta dei servizi o di rigidi controlli, che finirebbe con lo snaturare la funzione legittima loro propria di promozione, di propulsione, di integrazione e anche – se necessario – di sostituzione dell'iniziativa delle libere formazioni sociali secondo il principio di sussidiarietà.

L'Episcopato Italiano – come è noto – ha manifestato anche recentemente le sue preoccupazioni per il pericolo reale che siano ristretti gli spazi effettivi di libertà, che sia ridotta e sempre più limitata la libera azione delle persone, delle famiglie, dei corpi intermedi, delle stesse associazioni civili e religiose, a favore del potere pubblico con il risultato di "deresponsabilizzare e creare pericolosi presupposti di una collettività, che perde l'uomo, sopprimendo i suoi diritti fondamentali e le sue libere capacità di espressione" (Comunicato della C.E. I., del gennaio 1978).

Come pure, lo stesso Episcopato Italiano ha espresso la preoccupazione che opere benemerite, le quali, per secoli, sotto l'impulso della carità cristiana si sono prese cura degli orfani, dei ciechi, dei sordomuti, degli anziani, di ogni genere di bisognosi, grazie alla generosità dei donatori ed al sacrificio personale, talvolta eroico, di religiose e di religiosi, e che in ragione di disposizioni legislative avevano dovuto assumere, loro malgrado, la figura giuridica di Istituzioni pubbliche di Assistenza e Beneficenza – con una certa garanzia, peraltro, per i loro fini istituzionali – siano soppresse o comunque non sufficientemente garantite.

Il Papa non può rimanere estraneo a queste preoccupazioni, che toccano la possibilità stessa per la Chiesa di svolgere la sua missione di carità, e che toccano altresì la libertà dei cattolici e di tutti i cittadini, singoli o associati, di dar vita ad opere conformi alle loro idealità, nel rispetto delle giuste leg ed a servizio del prossimo indigente.

Auguro pertanto che il vostro Convegno abbia un felice successo nello studio di un tema, che coinvolge la natura stessa della Chiesa nel suo originario impegno di donazione agli altri; che la vostra benemerita Unione continui a dare alla società italiana un fecondo contributo di idee, di proposte, ma soprattutto una testimonianza di ispirazione e di vita cristiana specialmente in campo professionale.

Con tali voti ben volentieri e di gran cuore vi imparto la Benedizione Apostolica, che intendo estendere a tutti i giuristi cattolici ed alle persone che vi sono care.

* L'Osservatore romano, 26 nov. 1978.

4592

1978 NOV 27.-IOAN.-PAUL. II, ALL. AAS 71 (1979) 44-46

Allocutio ad eos lectissimos Viros, qui praesunt Operi Fundato "Latinitas", ad victoresque Certaminis Vaticani XXI, una cum Card. Pericle Felici coram admissos:

De momento et usu linguae latinae, maxime quod Ecclesiam attinet

Venerabilis Frater Noster ac dilecti filii, Libenter vos salutamus, qui linguae Latinae excolendae et provehendae operam datis: nominatim Venerabilem Fratrem Nostrum Periclem Cardinalem Felici, qui Romani huius sermonis cultor peritissimus esse cognoscitur, moderatores et socios Operis Fundati, quod, "Latinitas" / appellatum, a Paulo VI, Decessore 45
Nostro bonae memoriae, provido consilio est conditum; ex quibus nonnulli in Nostra Secretaria Status documentis Latinis componendis insistunt; necnon victores Certaminis Vaticani vicesimi primi.

Quod quidem Certamen, Pio XII probante et iuvante olim institutum, valde laudamus, cum linguae Latinae studiosos excitet ad impensiorem eiusdem sermonis cognitionem et usum.

Non est qui ignoret haec tempora studiis Latinis minus favere, cum homines, qui nunc sunt, in artes technicas sint procliviores et sermones vulgares habeant potiores. Verumtamen nolimus a gravibus documentis Decessorum Nostrorum discedere, qui momentum linguae Latinae, hac etiam aetate, maxime quod ad Ecclesiam attinet, saepius in luce posuerunt. Est enim sermo Latinus lingua quaedam universalis, nationum fines transcendens atque talis, ut Sedes Apostolica in litteris et actis, ad universam Familiam catholicam spectantibus, eo adhuc firmiter utatur.

Est etiam animadvertendum fontes disciplinarum ecclesiasticarum maximam partem lingua Latina esse conscriptos. Quid vero dicendum de praeclaris operibus Patrum aliorumque magni nominis scriptorum, qui hunc sermonem adhibuerunt? Verae quidem scientiae compos non est putandus, qui linguam eiusmodi scriptionum mente non comprehendit, sed solum versionibus, si quae sunt, niti debet; quae tamen raro plenum sensum textus primigeniii praebent. Hac de causa Concilium Vaticanum Secundum sacrorum alumnos merito monuit: "eam linguae Latinae cognitionem acquirant qua tot scientiarum fontes et Ecclesiae documenta intelligere possint" (1).

Ad iuvenes ergo imprimis convertimur, qui hac aetate, qua litterae Latinae et humanitatis studia multis locis, ut notum est, iacent, hoc veluti Latinitatis patrimonium, quod Ecclesia magni aestimat, alacres accipiant oportet et actuosi frugiferum reddant. Noverint ii hoc Ciceronis effatum ad se quodam modo referri: "Non ... tam praeclarum est scire Latine, quam turpe nescire" (2).

Omnes autem vos, qui hic adestis, et socios, qui vobis opitulantur, adhortamur, ut pergatis nobilem laborem et attollatis facem Latinitatis, quae est etiam, licet arctioribus quam antea finibus circumscriptum, vinculum quoddam inter homines sermone diversos. Scitote beati Petri / in summo ministe- 46
rio apostolico successorem incepti vestri felices exitus precari, vobis adesse, vos confirmare. Cuius rei auspex sit Apostolica Benedictio, quam vobis singulis universis libentissime in Domino impertimus.

1 Decr. *Optatam totius*, 13.
2 *Brutus*, 37, 140.

4593

1978 DEC 8.-IOAN.-PAUL. II, NUNT. AAS 71 (1979) 57-66

Nuntius scripto datus ob diem 1 mensis Ianuarii a. 1979, paci inter nationes fovendae dicatum:

De necessitate fovendae doctrina factisque pacis inter populorum gentes, deque, in primis, recta educatione animorum versus pacem curanda, et de "operibus" pacis, a christianis praecipue, praestandis

A Voi tutti che desiderate la pace! La grande causa della pace tra i popoli ha bisogno di tutte le energie di pace presenti nel cuore dell'uomo. E' a liberare ed a ben indirizzare tali forze – ad "educarle" – che il mio Predecessore Paolo VI, poco prima della morte, volle fosse dedicata la Giornata Mondiale 1979: "Per giungere alla pace, educare alla pace".

Lungo tutto il corso del suo Pontificato, Paolo VI camminò con voi sui sentieri difficili della pace. Egli condivideva le vostre angosce, quando essa era minacciata; soffriva con coloro che erano travolti dalle sventure della guerra; incoraggiava tutti gli sforzi per ristabilire la pace; conservava in tutte le circostanze la speranza, con energia indomabile.

Convinto che la pace è opera di tutti, egli lanciò nel 1967 l'idea di una giornata Mondiale della Pace, nel desiderio che voi ve ne appropriaste come di una vostra stessa iniziativa. Da allora, ogni anno, il suo Messaggio ha offerto ai responsabili delle Nazioni e delle Organizzazioni Internazionali l'occasione per rinnovare ed esprimere pubblicamente ciò che legittima la loro autorità: il far progredire e far convivere pacificamente uomini liberi, giusti e tra loro fratelli. Le comunità più diverse si sono incontrate per salutare il bene inestimabile della pace e per confermare la loro volontà di difenderla e di servirla.

http://www.obrascatolicas.com

Io raccolgo dalle mani del mio venerato Predecessore il bastone di pellegrino della pace. Sono anch'io in cammino, al vostro fianco, con in mano il Vangelo della pace: "Beati gli operatori di pace". Vi invito, pertanto, a celebrare, all'inizio del 1979, la Giornata Mondiale, ponendola, secondo l'ultimo desiderio di Paolo VI, sotto il segno dell'educazione alla pace.

I. Un compito faticoso

Giungere alla pace: è la sintesi ed il coronamento di ogni nostra aspirazione. La pace – come noi stessi intuiamo – è pienezza ed è gioia. Per instaurarla tra gli Stati, si moltiplicano i tentativi negli scambi bilaterali o multilaterali, nelle con-
58 ferenze internazionali, e vi / sono anche alcuni che assumono in prima persona iniziative coraggiose per stabilire la pace o allontanare la minaccia di una nuova guerra.

Si rivela, però, al tempo stesso, che sia le persone singole sia i gruppi non finiscono mai di regolare i loro conflitti segreti o palesi. Sarebbe, dunque, la pace un ideale al di fuori della nostra portata? Lo spettacolo quotidiano delle guerre, delle tensioni, delle divisioni semina il dubbio e lo scoraggiamento. Focolai di discordia e di odio sembrano addirittura essere attizzati artificialmente da certuni che non ne portano poi le conseguenze. E troppo spesso i gesti di pace sono ridicolmente impotenti a cambiare il corso delle cose, quando non sono sopraffatti ed, infine, riassorbiti dalla logica dominante dello sfruttamento e della violenza.

Qui, ad esempio, la timidezza e la difficoltà delle riforme necessarie avvelenano le relazioni tra i gruppi umani, pur uniti tra loro da una lunga ed esemplare storia comune; nuove volontà di potenza propendono a ricorrere alla costrizione del numero o alla forza brutale, per sbloccare situazioni, sotto lo sguardo impotente, ed a volte interessato e complice, di altri Paesi, vicini o lontani; i più forti come i più deboli non hanno più fiducia nelle procedure pazienti della pace.

D'altronde, la paura d'una pace mal sicura, esigenze d'ordine militare e politico, interessi economici e commerciali conducono alla creazione di arsenali od alla vendita di armi di spaventosa capacità distruttiva: la corsa agli armamenti prevale allora sui grandi compiti pacifici, che dovrebbero unire i popoli in una solidarietà nuova, fomenta sporadici ma sanguinosi conflitti ed accumula le più gravi minacce. E' vero: ad un primo sguardo, la causa della pace soffre di un *handicap* scoraggiante.

E tuttavia in quasi tutti i discorsi pubblici, a livello sia nazionale che internazionale, raramente si è tanto parlato di pace, di distensione, di intesa, di soluzioni ragionevoli dei conflitti, conformemente alla giustizia. La pace è diventata lo *slogan* che rassicura o che vuole sedurre. Questo è, in un certo senso, un fatto positivo: l'opinione pubblica delle Nazioni non sopporterebbe più che si facesse l'apologia della guerra, e neppure che si corresse il rischio di una guerra offensiva.

Ma per raccogliere la sfida che s'impone a tutta l'umanità, di fronte al difficile compito della pace, non bastano le parole, sincere o demagogiche che siano. In particolare, a livello degli uomini politici, degli ambienti o dei centri da cui, più o
59 meno direttamente, più o meno se/gretamente, dipendono i passi decisivi verso la pace o, al contrario, il prolungamento delle guerre o delle situazioni di violenza, è necessario che penetri il vero spirito di pace. E' necessario, come minimo, che ci si trovi d'accordo nell'appoggiarsi su alcuni principi, elementari ma fermi, quali, ad esempio, i seguenti: gli affari degli uomini devono essere trattati con umanità, e non mediante la violenza; le tensioni, le liti ed i conflitti devono essere regolati mediante negoziati ragionevoli, e non mediante la forza; le opposizioni ideologiche devono essere tra loro confrontate in un clima di dialogo e di libera discussione; gli interessi legittimi di determinati gruppi devono tener conto anche degli interessi legittimi degli altri gruppi parimenti implicati e delle superiori esigenze del bene comune; il ricorso alle armi non può essere considerato come lo strumento appropriato per risolvere i conflitti; i diritti umani imprescrittibili devono essere salvaguardati in ogni circostanza; non è permesso uccidere per imporre una soluzione.

Ogni uomo di buona volontà può ritrovare questi principi di umanità nella sua propria coscienza. Essi corrispondono alla volontà di Dio sugli uomini; e perché diventino salde convinzioni presso i potenti e presso i deboli, così da impregnare tutte le azioni, occorre ridare ad essi tutta la loro forza. E' necessaria una paziente e lunga educazione a tutti i livelli.

II. L'educazione alla pace

Per vincere questo spontaneo sentimento d'impotenza, il primo compito e vantaggio di un'educazione degna di questo nome è di rivolgere lo sguardo al di là delle tristi realtà immediate o, piuttosto, d'imparare a riconoscere, all'interno stesso delle esplosioni di violenza omicida, il cammino discreto della pace, che giammai si arrende, che instancabilmente guarisce le ferite, che conserva e fa progredire la vita. Allora, il cammino verso la pace apparirà possibile e desiderabile, deciso e già vittorioso.

Impariamo, anzitutto, a rileggere la storia dei popoli e dell'umanità secondo schemi più veri di quelli di una semplice concatenazione di guerre e di rivoluzioni. Certo, il rumore delle battaglie domina la storia; ma sono le pause della violenza che hanno permesso di attuare quelle durature opere culturali, che fanno onore all'umanità. Anzi, se si son potuti trovare, nelle guerre e nelle rivoluzioni stesse, dei fattori di vita e di progresso, questi derivano da aspirazioni di un ordine ben diverso da quello della violenza: aspirazioni di natura spi/ritua- 60
le quali la volontà di veder riconosciuta una dignità comune a tutta l'umanità, di salvaguardare l'anima e la libertà di un popolo. Laddove tali aspirazioni erano presenti, esse operavano come elemento regolatore in seno ai conflitti, impedivano fratture irrimediabili, conservavano una speranza, preparavano una nuova favorevole occasione per la pace. Laddove, invece, mancavano o si alternavano nell'esaltazione della violenza, esse lasciavano libero il campo alla logica della distruzione, la quale ha condotto a durature regressioni economiche e culturali e alla scomparsa di intere civiltà. Voi, che siete responsabili dei popoli, sappiate educare voi stessi all'amore della pace, individuando e facendo emergere nelle grandi pagine della storia nazionale l'esempio di quei vostri predecessori, la cui gloria è stata di far germinare frutti di pace: "Beati gli operatori di pace ...".

Oggi voi contribuirete all'educazione alla pace, dando il maggior rilievo possibile ai grandi compiti pacifici, che s'impongono alla famiglia umana. Nei vostri sforzi per giungere a una gestione ragionevole e solidale dell'ambiente e del patrimonio comuni dell'umanità, all'abolizione della miseria che opprime milioni di uomini, all'affermazione di istituzioni capaci di esprimere e far crescere l'unità della famiglia umana a livello regionale e mondiale, gli uomini scopriranno l'affascinante richiamo della pace, che è riconciliazione tra di loro e riconciliazione con il loro contesto naturale. Incoraggiando contro tutte le demagogie correnti la ricerca di forme di vita più semplici, meno abbandonate alle spinte tiranniche degli istinti di possesso, di consumo, di dominio, più disponibili ai ritmi profondi della creatività personale e dell'amicizia, voi aprirete per voi stessi e per tutti uno spazio immenso alle insospettate possibilità della pace.

Quanto è deprimente per l'individuo la sensazione che i modesti sforzi in favore della pace, nella sfera ristretta delle responsabilità di ciascuno, sono resi vani dai grandi dibattiti politici mondiali, prigionieri di una logica di semplici rapporti di forza e di corsa agli armamenti, altrettanto è liberatore lo spettacolo di istanze internazionali sinceramente convinte circa le possibilità della pace e appassionatamente dedite a costruire la pace. L'educazione alla pace può allora beneficiare anche di un rinnovato interesse per gli esempi quotidiani dei semplici operatori di pace a tutti i livelli: sono quegli individui e quelle famiglie che, mediante il dominio delle proprie passioni, l'accettazione e il rispetto vicendevoli, raggiungono la pace interiore e la irradiano; sono quei popoli, spesso poveri e provati, la cui saggezza / millenaria s'è plasmata attorno al 61
bene supremo della pace, popoli che hanno saputo resistere spesso alle ingannevoli seduzioni di progressi rapidi raggiunti con la violenza, convinti che simili guadagni avrebbero portato con sè i germi avvelenati di nuovi conflitti.

Sì, pur non ignorando il dramma delle violenze, apriamo gli occhi nostri e quelli delle giovani generazioni a queste visioni di pace: esse eserciteranno un'attrattiva decisiva. Soprattutto, esse libereranno la aspirazione alla pace, che è costitutiva dell'uomo. Queste energie nuove faranno inventare un nuovo linguaggio di pace e nuovi gesti di pace.

Il linguaggio è fatto per esprimere i pensieri del cuore e per unire. Ma, quando è prigioniero di schemi precostituiti, esso a sua volta trascina il cuore sulla sua propria china. Occorre, dunque, agire sul linguaggio per agire sul cuore e sventare le insidie del linguaggio stesso.

E' facile constatare fino a che punto l'ironia acerba e la durezza nei giudizi, nella critica degli altri e soprattutto dell'"estraneo", la contestazione e la rivendicazione sistematiche invadono le mutue relazioni parlate e spengano con la carità sociale la giustizia stessa. A furia di esprimere tutto in termini di rapporti di forza, di lotte di gruppi e di classi, di amici e nemici, si crea il terreno propizio alle barriere sociali, al disprezzo, persino all'odio e al terrorismo e alla loro apologia sorniona o aperta. Al contrario, da un cuore dedito al valore superiore della pace derivano la preoccupazione di ascoltare e di capire, il rispetto dell'altro, la dolcezza che è forza vera, la fiducia. Un tale linguaggio mette sulla via della obbiettività, della verità e della pace. E' grande, a questo proposito, il compito educativo dei mezzi di comunicaeione sociale, come ha pure notevole influenza il modo con cui ci si esprime negli scambi e nei dibattiti dei confronti politici, nazionali e internazionali. Voi, che siete responsabili delle Nazioni e delle Organizzazioni Internazionali, sappiate trovare un linguaggio nuovo, un linguaggio di pace: esso aprirà da solo un nuovo spazio alla pace.

Sia il quadro aperto dalle visioni di pace, sia l'apporto offerto dal linguaggio di pace, devono esprimersi in gesti di pace. Mancando questi, le convinzioni si vanificano sul nascere e il linguaggio di pace diventa retorica condannata ad un rapido discredito. Possono essere molto numerosi gli operatori di pace, sol che prendano coscienza delle loro possibilità e responsabilità. E' la pratica della pace che porta alla pace: a coloro che cercano il tesoro della pace, essa insegna che tale tesoro si rivela e si offre a coloro che realizzano modestamente, gior-
62 no per giorno, tutte quelle forme di pace, di cui erano capaci./

Genitori ed educatori, aiutate i fanciulli ed i giovani a fare l'esperienza della pace nelle mille azioni quotidiane, che sono a loro portata: nella famiglia, nella scuola, nel gioco, nel cameratismo, nel lavoro di gruppo, nelle competizioni sportive, nelle molteplici forme di conciliazione e riconciliazione necessarie.

L' "Anno Internazionale del Fanciullo", che le Nazioni Unite hanno indetto per il 1979, dovrebbe attirare l'attenzione di tutti sul contributo originale dei fanciulli stessi alla pace.

Giovani, siate dei costruttori di pace! Voi siete operatori a pieno titolo in questa grande opera comune. Resistete alle comodità che addormentano nella triste mediocrità e alle violenze sterili con cui talvolta certi adulti, che non sono in pace con se stessi, vogliono strumentizzarvi. Seguite le strade sulle quali ci spinge il vostro senso della gratuità, della gioia di vivere, della compartecipazione. Voi amate investire le vostre energie nuove – che sfuggono agli apriorismi discriminatori – negli incontri fraterni al di là delle frontiere, nell'apprendimento delle lingue straniere che facilitano la comunicazione, nel servizio disinteressato ai Paesi più poveri. Voi siete le prime vittime della guerra che spezza il vostro slancio. Voi siete la magnifica occasione per la pace.

Uomini impegnati nella vita professionale e sociale, spesso è difficile per voi realizzare la pace. Non c'è pace senza giustizia e senza libertà, senza un coraggioso impegno per promuovere l'una e l'altra. La forza che allora si esige deve essere paziente senza rassegnazione né scoraggiamento, ferma senza provocazione, prudente per preparare attivamente l'auspicato progresso, senza dissipare le energie in fiammate di indignazione violenta, che subito si spengono. Contro le ingiustizie e le oppressioni, la pace è costretta ad aprirsi una strada adottando un'azione risoluta. Ma questa azione deve già portare l'impronta del fine a cui si indirizza, e cioè una migliore accettazione reciproca delle persone e dei gruppi. Essa troverà una regolazione nella volontà di pace che sgorga dalle profondità dell'uomo, nelle aspirazioni e nella legislazione dei popoli. E' questa capacità di pace, coltivata e disciplinata, che illumina nel trovare, di fronte alle tensioni e agli stessi conflitti, le tregue necessarie a svilupparne la logica feconda e costruttiva. Ciò che avviene nella vita sociale interna dei Paesi ha una considerevole ripercussione – per il meglio e per il peggio – sulla pace tra le Nazioni.

Ma – conviene ancora insistervi – questi molteplici gesti
63 di pace / rischiano di essere scoraggiati ed in parte annullati da una politica internazionale, che non trovi, al suo livello, la stessa dinamica di pace. Uomini politici, responsabili dei Popoli e delle Organizzazioni Internazionali, io vi esprimo la mia stima sincera ed offro il pio pieno sostegno ai vostri sforzi, spesso sfibranti, per mantenere o ristabilire la pace. Anzi, cosciente che ne va di mezzo la felicità e addirittura la sopravvivenza dell'umanità e persuaso della grave responsabilità che mi incombe di fare eco all'appello fondamentale di Cristo: "Beati gli operatori di pace", oso incoraggiarvi ad andare più lontano. Aprite nuove porte alla pace! Fate tutto ciò che è in vostro potere per far prevalere la voce del dialogo su quella della forza. Che tutto ciò trovi un'applicazione, anzitutto, a livello interiore: come possono i popoli promuovere veramente la pace internazionale, se essi stessi sono prigionieri di ideologie, secondo cui la giustizia e la pace non si ottengono se non riducendo all'impotenza coloro i quali, già per principio, vengono considerati indegni di essere costruttori del loro proprio destino o collaboratori validi del bene comune? Nei colloqui con le parti contrarie, siate persuasi che l'onore e l'efficacia non si misurano sul metro dell'inflessibilità nella difesa degli interessi, ma sulla capacità di rispetto, di verità, di benevolenza e di fraternità fra le parti, in una parola sulla loro umanità. Fate gesti di pace, anche audaci, che rompano con le concatenazioni fatali e con il peso delle passioni ereditate dalla storia; poi tessete pazientemente la trama politica, economica e culturale della pace. Create – l'ora è propizia e il tempo stringe – delle zone di disarmo sempre più vaste. Abbiate il coraggio di riesaminare in profondità l'inquietante problema del commercio delle armi. Sappiate scoprire a tempo e sistemare con serenità i conflitti latenti, prima che essi scatenino le passioni. Date dei quadri istituzionali adatti alle solidarietà regionali e mondiale. Rinunziate a strumentalizzare, per conflitti di interesse, valori legittimi ed anche spirituali che vi si degradano, inasprendoli. Vigilate perché la legittima passione nel comunicare le idee si eserciti per la via della persuasione, e non sotto la pressione delle minacce e delle armi.

Facendo coraggiosi gesti di pace, voi farete emergere le autentiche aspirazioni dei popoli e troverete in esse come dei potenti alleati per lavorare allo sviluppo pacifico di tutti. Voi educherete voi stessi alla pace, desterete in voi ferme convinzioni e una nuova capacità d'iniziativa a servizio della grande causa della pace. / 64

III. Il contributo specifico dei cristiani

Tale opera di educazione alla pace – tra i popoli, nel proprio Paese, nel proprio ambiente, in se stessi – è proposta a tutti gli uomini di buona volontà, come ricorda l'enciclica *Pacem in terris* di Giovanni XXIII. Essa, è, in gradi diversi, a loro portata. E poiché "la pace sulla terra (...) non può né fondarsi né consolidarsi se non nel rispetto assoluto dell'ordine stabilito da Dio" (1), i credenti trovano nella loro religione lumi e inviti e forze per lavorare nell'educazione alla pace. Il genuino sentimento religioso non può che promuovere la vera pace. I pubblici poteri, riconoscendo – com'è loro dovere – la libertà religiosa, favoriscono lo sbocciare dello spirito di pace nel profondo del cuore e nell'ambito delle istituzioni educative, promosse dai credenti. I cristiani, da parte loro, sono specificamente educati da Cristo e da Lui avviati ad essere operatori di pace: "Beati quelli che operano per la pace, perché saranno chiamati figli di Dio" (2). Al termine di questo messaggio, è comprensibile che io rivolga una particolare attenzione ai figli della Chiesa, per incoraggiare il loro contributo alla pace e situarlo nel grande disegno di Pace rivelato da Dio in Gesù Cristo. L'apporto specifico dei cristiani e della Chiesa all'opera comune sarà tanto più sicuro quanto più si nutrirà alle loro proprie sorgenti, alla loro propria speranza.

Cari Fratelli e Sorelle in Cristo, l'aspirazione alla pace che voi condividete con tutti gli uomini, corrisponde alla chiamata iniziale di Dio a formare un'unica famiglia di fratelli, creata ad immagine dello stesso Padre. La Rivelazione insiste sulla nostra libertà e sulla nostra solidarietà. Le difficoltà che incontriamo nel cammino verso la pace, sono legate in parte alla nostra debolezza di creature, i cui passi sono necessariamente lenti e graduali; sono aggravate dai nostri egoismi, dai nostri peccati di ogni genere, dopo quel peccato di origine, che ha segnato una rottura con Dio, determinando una rottura anche tra i fratelli. L'immagine della Torre di Babele descrive bene la situazione. Ma noi crediamo che Gesù Cristo, con il dono della sua vita sulla croce, è diventato la nostra Pace: Egli ha abbatuto il muro di odio, che separava i fratelli nemi-
ci (3). Risuscitato ed entrato nella gloria del Pa/dre, Egli ci as- 65
socia misteriosamente alla sua Vita: riconciliandoci con Dio, Egli ripara le ferite del peccato e della divisione e ci rende capaci di inscrivere nelle nostre società un abbozzo di quell'unità che ristabilisce in noi. I più fedeli discepoli di Cristo sono stati operatori di pace, fino a perdonare ai loro nemici, fino ad offrire talvolta la propria vita per essi. Il loro esempio traccia la via per un'umanità nuova, che non si accontenta più di compromessi provvisori, ma realizza la più profonda fraternità. Noi sappiamo che il nostro cammino verso la pace sulla

1 Encicl. cit.; cfr. AAS 55 (1963), p. 257.
2 *Mt.* 5, 9; cfr. *Lc.* 10, 5 ecc.
3 Cfr. *Ef.* 2, 14.

http://www.obrascatolicas.com

terra, senza perdere la sua consistenza naturale né le sue proprie difficoltà, è inglobato entro un altro cammino, quello della "salvezza", che trova compimento in una eterna pienezza di pace, in una comunione totale con Dio. E così il Regno di Dio, che è Regno di pace, con la sua propria sorgente, i suoi mezzi e il suo fine, permea già tutta l'attività terrena senza dissolversi in essa. Questa visione di fede ha una profonda incidenza sull'azione quotidiana dei cristiani.

Certamente, noi avanziamo lungo i sentieri della pace con le debolezze e tra gli incerti tentativi di tutti i nostri compagni di strada. Noi soffriamo con essi per le tragiche assenze di pace; ci sentiamo spinti a rimediarvi ancora più risolutamente, per l'onore di Dio e per l'onore dell'uomo; non pretendiamo di trovare nella lettura del Vangelo formule già pronte per realizzare – al giorno d'oggi – questo o quel progresso nella pace. Noi, però, troviamo quasi in ogni pagina del Vangelo e della storia della Chiesa, uno *spirito*, quello dell'amore fraterno che educa potentemente alla pace. Noi troviamo nei doni dello Spirito Santo e nei Sacramenti, una *forza*, alimentata alla sorgente divina. Noi troviamo nel Cristo una *speranza*. Gli insuccessi non potranno rendere vana l'opera per la pace, anche se i risultati immediati si rivelano fragili, anche se siamo perseguitati a causa della nostra testimonianza in favore della pace. Il Cristo Salvatore unisce al suo destino tutti coloro che lavorano con amore per la pace.

La pace è opera nostra: essa esige, da parte nostra, un'azione coraggiosa e solidale. Ma la pace è insieme e prima di tutto un dono di Dio: essa esige la nostra preghiera. I cristiano devono essere in prima linea tra coloro che pregano ogni giorno per la pace, e devono anche educare a pregare per la pace. Essi ameranno pregare con Maria, Regina della Pace.

A tutti, cristiani, credenti e uomini di buona volontà, io dico: Non abbiate paura a puntare sulla pace, a educare alla
66 pace! L'aspirazione / alla pace non sarà giammai delusa. Il lavoro per la pace, ispirato dalla carità che non tramonta, produrrà i suoi frutti. La pace sarà l'ultima parola della Storia.

Dal Vaticano, 8 dicembre 1978. - IOANNES PAULUS PP. II.

4594

1978 DEC 13.- IOANNES PAULUS II, DECRETUM. PART.*
Erigitur canonice, ad instar Praelaturae nullius, Pontificium Institutum "Notre Dame of Jerusalem Center" dictum, ad peregrinos aliosque fideles in Terra Sancta recipiendos et per animationem religiosam et culturalem pastoraliter curandos

Considérant que les Papes ont toujours porté un intérêt particulier à la Terre Sainte;

Ayant devan les yeux les initiatives de notre prédécesseur le Pape Paul VI;

Guidé par l'esprit de son Exhortation Apostolique sur la Terre Sainte *Nobis in animo* du 25 mars 1974;

Nous érigeons par les présentes "Notre Dame of Jerusalem Center" comme Institut Pontifical en accord avec le Droit canon latin;

Nous le créons comme une entité légale ayant pleine capacité pour traiter, procéder et agir en tant que personne légale.

1. Les buts de l'Institut Pontifical *Notre Dame of Jerusalem Center* sont de nature religieuse, culturelle et éducative. Le Centre, qui sera divisé en différentes sections (tels que maison d'accueil pour les religieux et pèlerins, centre de promotion artistique et professionelle, centre d'animation religieuse et culturelle, etc.), est situé sur notre propriété à Jerusalem, désignée sous le nom de NotreDame, face à la Porte-Neuve.

2. *Notre Dame of Jerusalem Center* dépend directement du Saint-Siège et sera donc dirigé et représenté en tant qu'institution, à tous égards et exclusivement, par un chargé d'affaires spécial du Saint-Siège.

Notre Dame of Jerusalem Center étant un organisme à buts religiex et culturels, le chargé d'affaires du Saint-Siège doit être considéré comme un attaché culturel de la Délégation apostolique.

Le chargé d'affaires peut pour un temps déléguer des pouvoirs à des tierces parties et revoquer une telle délégation.

3. Le chargé d'affaires du Saint-Siège sera conseillé par un comité local, dont les membres seront choisis parmi les communautés chrétiennes de Jérusalem et nommés par le Délégué Apostolique à Jérusalem.

4. *Notre Dame of Jerusalem Center* doit être considéré comme un Lieu saint oecuménique; il est en conséquence exempt comme une "Praelatura Nullius". La juridiction spirituelle sera exercée par le Délégué Apostolique en tan que "Praelatus" ayant le chargé d'affaires du Saint-Siège come Vicaire Général.

Nous consacrons ce Centre à Notre-Dame de Jérusalem, *Regina pacis*, et nous l'offrons au monde comme un lieu de fécond développpement spirituel.

Fait au Vatican, le 13 décembre 1978. - JEAN-PAUL II.

* Doc. Cath.76 (1979) 336 (versio gallica). Adn in Doc. Cath. loc. cit.

4595

1978 DEC 18.-SC pro INSTIT. CATH., DECR. PART.*
"Ratio Studiorum", a Conferentia Episcopali Galliae pro Seminariis propriis parata, canonice adprobatur

Rome, le 18 décembre 1978

Excellence, La S. Congrégation a examiné avec soin la "Ratio studiorum" préparée pour les Séminaires de France et approuvée par la récente Assemblée épiscopale de Lourdes.

Nous ne pouvons que vous féliciter vivement d'avoir pu mener à bout, avec la collaboration constante des responsables des Séminaires, et sous le contrôle actif de l'épiscopat, une oeuvre de cette envergure et de cette qualité.

Ce travail, heureusement et sagement conduit à son terme malgré sa difficulté, pourra servir d'exemple et d'encouragement à d'autres Conférences qui n'ont pas encore perçu la gravité de cet aspect de la formation des futurs prêtres, ou plutôt qui ont pu hésiter devant une telle entreprise. La Congrégation pour l'Education catholique avait voulu y aider par trois documents consacrés successivement à l'enseignement de la philosophie, de la théologie et du Droit canon: nous ne pouvons que constater avec satisfaction combien la "Ratio" a cherché à rester en plein accord avec les textes conciliaires et avec ceux qui ont voulu en orienter la mise en oeuvre.

Nous voulons souligner en particulier l'inspiration franchement et courageusement pastorale d'un texte qui, selon la ligne du Concile, veut, dans la fidélité aux principes, garder en toutes choses le souci des réalités: celle des hommes à qui le prêtre portera la lumière de la foi, celle des contextes de pensée qui sont aujourd'hui les leurs. La "Ratio" donne sa place de ce point de vue à l'enseignement de la philosophie si fortement requis par le Concile mais toujours en danger d'être sacrifié, soit dans sa spécificité, soit dans sa durée.

En marquant notre accord avec ce beau decument et en félicitant tous ceux qui ont porté la responsabilité et la peine de l'établir, il ne nous reste qu'à formuler deux voeux.

Le premier, que l'on puisse, avec la grâce de Dieu, persévérer patiemment et courageusement à la réalisation d'un tel programme, et dans le même esprit dans lequel il a été préparé, en particulier dans une collaboration étroite avec l'épiscopat.

Le second, que ce document contribue à éclairer l'opinion en France sur la qualité de l'effort qui s'accomplit dans les Séminaires, en dissipant des préjugés gravement préjudiciables aux vocations.

Veuillez agréer, Excellence, les remerciements que nous vous offrons ainsi qu'à vos collègues, avec l'assurance de mes sentiments dévoués et respectueusement fraternels. - G. M. Card. GARRONE.

* Ad Praesidem Conferentiae episcopalis Galliae, Prot. N. 1897/65/FRA: Doc. Cath. 76 (1979) 373-374. Adn. Vide textum 'Rationis studiorum' apud Doc. Cath. 76 (1979) 374-389.

4596

1978 DEC 19.-IOAN.-PAUL. II, ALL. AAS 71 (1979) 109-111
Allocutio ad sacros Praesules, qui Consilium efficiunt Conferentiarum Episcopalium Europae, occasione habita ipsorum coetus coram admissos:
De apertura et collaboratione fraterna inter Episcopos per Consilia Conferentiarum Episcopalium ultranationalia significanda et exercenda pro uniuscuiusque dicionis evangelizatione

Chers Frères, Je suis très heureux de vous recevoir, car j'attribue une grande importance à ces réunions plénières de votre Conseil, auxquelles participent / des Evêques délegués 110
des Conférences épiscopales de l'ensemble du continent européen.

1. Cette collaboration s'effectue conformément aux statuts qui ont été canoniquement approuvés par le Saint-Siège, le 10 janvier 1977. Elle consiste à échanger régulièrement des informations, des expériences et des points de vue sur les principaux problèmes pastoraux qui se posent dans vos pays. Elle vous amène aussi à assumer ensemble des devoirs qui prennent une dimension européenne.

C'est l'une des façons d'incarner la collégialité dans le cadre de laquelle l'enseignement du Concile Vatican II peut porter tous ses fruits. La collégialité signifie ouverture réciproque et coopération fraternelle des Evêques au service de l'évangélisation, de la mission de l'Eglise. Une ouverture et une coopération de ce genre sont nécessaires, non seulement au niveau des Eglises locales et de l'Eglise universelle, mais aussi au niveau des continents, comme en témoignent la vitalité d'autres organismes régionaux – même si les statuts sont un peu différents – tels que le Conseil Episcopal Latino-Américain (C.E.L.A.M.), le Symposium des Conférences Episcopales d'Afrique et de Madagascar (S.C.E.A.M.) ou la Fédération des Conférences des Evêques d'Asie (F.A.B.C.), pour ne citer que ces grandes Assemblées. Le Pape et le Saint-Siège se font un devoir de promouvoir de tels organismes, aux divers échelons de coopération collégiale, étant entendu que les instances régionales ou continentales ne se substituent pas à l'autorité de chaque Evêque ni de chacune des Conférences épiscopales pour ce qui est des décisions, et qu'elles situent leur recherche dans le cadre des orientations plus générales du Saint-Siège, en liaison étroite avec le Successeur de Pierre. Et dans le cas présent, la dimension européenne apparaît au Pape très importante et même nécessaire.

2. Le Conseil des Conférences Episcopales d'Europe (C.C.E.E.), parmi ses nombreux échanges et acitivités, a pris une initiative importante: il organise, tous les trois ans, un symposium des Evêques d'Europe. Le symposium prévu pour cette année n'a pu avoir lieu à cause de la mort de mes deux prédécesseurs et des conclaves qui ont suivi; la préparation se poursuit sur le thème: la jeunesse et la foi. C'est un thème très important: il faut l'aborder avec beaucoup d'objectivité et avec l'espérance des apôtres qui savent que le message du Christ peut et doit toucher les jeunes de chaque génération.

J'ai eu la chance de participer au Symposium de 1975 et
111 d'y pronon/cer une conférence. Je désire rappeler au moins quelques-unes des pensées qu'avait alors exprimées Paul VI en nous recevant. Il s'agissait de pensées regardant l'Europe, son héritage chétien et son avenir chrétien. Il nous invitait à "réveiller l'âme chrétienne de l'Europe où s'enracine son unité"; à purifier et à ramener à leur source les valeurs évangéliques encore présentes mais comme désarticulées, axées sur des objectifs purement terrestres; à réveiller et fortifier les consciences à la lumière de la foi prêchée à temps et à contretemps; à faire converger leur flamme par dessus toutes les barrières ...(1).

Paul VI, dans la ligne de ces pensées, a établi saint Benoit comme patron de l'Europe, et désormais, la quinzième centenaire de la naissance de ce saint se fait proche.

3. L'Europe n'est pas le premier berceau du christianisme. Même Rome a reçu l'Evangile grâce au ministère des Apôtres Pierre et Paul, qui sont venus ici de la patrie de Jésus-Christ. Mais, de toute façon, il est vrai que l'Europe est devenue, durant deux millénaires, comme le lit d'un grand fleuve où le christianisme s'est répandu, rendant fertile la terre de la vie spirituelle des peuples et des nations de ce continent et sur cette lancée, l'Europe est devenue un centre de mission qui a rayonné vers les autres continents.

Le Conseil des Conférences épiscopales d'Europe constitue une représentation particulière des Episcopats catholiques de l'Europe. Nous devons souhaiter que tous les Episcopats soient pleinement représentés dans cette organisation, avec la possibilité d'y particper effectivement. C'est seulement dans ces conditions que l'analyse des problèmes essentiels de l'Eglise et du christianisme puet être complète. Il s'agit bien des problèmes essentiels de l'Eglise et du christianisme, abordés aussi dans une perspective oecuménique. Car s'il est vrai que toute l'Europe n'est pas catholique, elle est presque toute chrétienne. Votre Conseil doit devenir en quelque sorte pépipière où s'exprime, se développpe et mûrit, non seulement la conscience de ce que le christianisme était hier, mais la responsabilité de ce qu'il doit être demain.

C'est dans ces sentiments que je vous présente mes voeux de Noël et du nouvel An, à l'intention de chacun d'entre vous, de votre Conseil, de tous les Episcopats que vous représentez et de toutes les nations de ce continent, auquel la Providence a lié l'histoire du christianisme d'une façon aussi éloquente.

1 Cf. AAS 67 (1975), pp. 588-589.

4597

1978 DEC 21.-SC pro RELIGIOSIS, RESPONSUM. PART.*
Elapso tempore ad experimenta concesso, textus definitivus Constitutionum Institutorum religiosorum submitti quantocius debet approbationi pontificiae

Rome, le 21 décembre 1978

Excellence, Je vous remercie de votre lettre du 4 décembre dernier, concernant l'approbation des Constitutions des Instituts religieux, qui a retenu l'attention de la Sacrée Congrégation pour les Religieux et les Instituts séculiers.

1. - Selon les dispositions du Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* (II, n. 6), il revient au deuxième Chapitre général ordinaire suivant le Chapitre spécial de soumettre à l'approbation du Saint-Siège le texte définitif des Constitutions rénovées. Compte tenu du rithme habituel des Chapitres, 4, 5 ou 6 ans, les Congrégations disposent donc après la conclusion du Chapitre spécial, de 8, 10 ou 12 ans environ pour effectuer les modifications opportunes.

2. - La durée et les limites de cette période devaient permettre une réflexion approfondie sur la vocation propre de l'Institut, ainsi que la réalisation d'expériences, tout en évitant les inconvénients d'une prolongation exagérée de législation incertaine ou mal définie, préjudiciable au développement normal de la vocation des religieux et au bien réel de leurs communautés.

3. - C'est pourquoi, dans les demandes qui lui sont présentées en vue de la prolongation des expériences, cette Sacrée Congrégation examine très attentivement les raisons invoquées afin d'éliminer, dans la mesure du possible, celles qui, pour des opinions "ideologiques" (comme le mythe du "ongoing process") favoriseraient une instabilité non justifiée ou témoigneraient d'une crainte excessive devant la difficulté de l'entreprise.

4. - C'est ainsi, par exemple, que le désir manifesté par quelques Instituts d'attendre la promulgation du nouveau code pour la rédaction de leurs Constitutions ne semble pas devoir être retenu. En effet, le nouveau code n'apportera pas de modifications substantielles de base à la législation en vigueur, et si quelques articles réclament des changements, il sera toujours facile, le moment venu, de faire les mises au point nécessaires.

Il faut d'ailleurs observer à ce propos que le schéma du nouveau code qui circule depuis deux ans, n'est pas définitif et qu'il recevra une réélaboration assez importante.

5. - D'autre part, quand des conditions vraiment spéciales, ou les études sur le charisme du fondateur, ou encore les structures d'une Congrégation, ou le concept de sa mission réclament un supplément de réflexion, il apparaît généralement qu'un délai de deux ou trois ans est suffisant pour permettre de les mener à terme, sans prolonger jusqu'en 1986-87 la période expérimentale.

En règle générale, cette Sacrée Congrégation limite aux années 1983 ou 1984 les prolongations retenues opportunes. Si le Chapitre ordinaire n'est pas prévu pour cette date, les Instituts envisagent assez facilment de convoquer un Chapitre extraordinaire, amplement justifié par l'importance de la question à traiter.

6. - Il convient d'ailleurs de remarquer à ce propos que bon nombre de religieux estiment le moment venu de présenter clairement aux jeunes qui s'interrogent le visage caractéristique de leur Congrégation et par conséquent, de se donner des Constitutions stables dont ils ont compris tout l'intérêt. Désireux en outre d'exprimer par écrit ce qu'ils ont de meilleur en eux, les Instituts sentent vital pour eux-mêmes de "dire leur projet", de le faire reconnaître et approuver par l'Eglise.

Cette attitude constatée depuis quelque temps incite ce Dicastère à soutenir et encourager les efforts réalisés un peu partout pour la préparation des Constitutions définitives d'autant plus que les Instituts ayant déjà obtenu l'approbation, en ont éprouvé une grande satisfaction et une vitalité accrue.

http://www.obrascatolicas.com

Je profite volontiers de la circonstance pour me redire de Votre Excellence, le fraternellement dévoué dans le Seigneur.
– Augustin Mayer, *Secrétaire.* Elio Gambari, *Sous-secrétaire.*

* Secretario S. Congregationis pro Gentium Evangelizatione, Prot. N. SpR 361/75: ISCRIS 5 (1979) 240-242. Adn. in ISCRIS 5 (1979) 233-240.

4598

1978 DEC 22. - SC pro INSTIT. CATH., DECR. PART.* Studium Theologicum Fuldense in Facultatem Theologicam canonice erigitur

Insigne Fuldense Studium Theologicum venerabilem suam persequitur scientificam traditionem a S. Bonifacio saeculo VIII incoeptam annoque Domini DCCXLII Scholae Monasticae erectione necessariis studiorum mediis solidatam. Quae Schola, suum aetatis florem Abbate Rabano Mauro moderante attingens, subsequentibus saeculis in suo opere explendo excelluit et saeculo XVI, catholicae restaurationis tempore a Summis Pontificibus promotae, novo impulsu aucta est.

Huiusmodi incrementum signum fuit eiusdem erectio, a. D. MDCCXXXII peracta, in universitatem peculiari vinculo Summo ipsi Pontifici coniunctam. Cum vero a. D. MDCCCV civiliter suppressa sit, eius munera in Fuldensi Seminario quodammodo perrexerunt. Saeculo dein XIX ineunte, in eodem Seminario in Superiorem Scholam Philosophicam Theologicam feliciter constituta est.

Recentioribus iam annis elabentibus, sacrorum hoc studiorum domicilium tale momentum adeptum est, ut a Germanica Episcopali Conferentia dignum omnino haberetur quod ad dignitatem Facultatis efferri posset.

Quapropter Sacra Congregatio pro Institutione Catholica, cum compererit in hoc Studio omnia adesse ac servari quae a normis academicis Sanctae Sedis requiruntur, quoad praesertim selectorum docentium numerum, postulatis Episcopi Fuldensis, Exc.mi ac Rev.mi Domini Eduardi Schick, perlibenter annuens, auctoritate a Summo Pontifice Johanne Paulo div. Prov. Pp. II sibi concredita, in Dei Optimi Maximi gloriam Ecclesiaeque decus ac incrementum,

Studium Theologicum Fuldense in *Facultatem Theologicam*

hoc decreto canonice erigit erectumque declarat, ad quinquennium quidem atque experimenti gratia, facta eidem potestate academicos Sacrae Theologiae gradus Diplomatis, Licentiae ac Doctoratus ad normam canonicarum de studiis superioribus legum conferendi.

Insuper idem Dicasterium Episcopum Fuldense pro tempore, Ordinarium loci, eiusdem facultatis *Magnum Cancellarium* statuit, nominat atque renuntiat, omnia ipsi agnoscens tribuensque huiusmodi muneris officia ac jura, in primis catholicae doctrinae orthodoxiam, morum probitatem ecclesiasticamque disciplinam diligenter promovendi ac vigilanter tuandi, Docentibus quibuslibet missionem canonicam antequam nominentur concedendi et pro necessitate revocandi, peculiaria Facultatis Statuta, Studiorum Ordinationes atque Programmata Sacrae Congregationi eidem approbanda vel opportune immutanda proponendi; ceteris servatis de iure servandis; contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis, d. XXII m. Decembris a. D. MCMLXXVIII. - Gabriel M. Card. GARRONE, *Praefectus.* Antonius M. Javierre Ortas, Archiep. tit. Metensis, *a Secretis.*

* AKKR 147 (1978) 480-481.

4599

1978 DEC .. - SC pro SACR. et CULTU DIV., RESP. PART.*

Responsa ad proposita dubia ad Ordinem Missae:

I - De gestibus et corporis habitibus. II - De incensatione. III - De loco e quo Verbum Dei annuntiatur. IV - De lectionibus proferendis. V - De Missis concelebratis. VI - De doxologia Canonis proferenda. VII - De 'Agnus Dei' ad fractionem panis. VIII - De ritibus conclusionis. IX - De percutione pectoris in quibusdam formulis Missae proferendis. X - De gestibus reverentiae cum inclinatione corporis. XI - De elevatione et iunctione manuum. XII - De positione manuum ante Communionem. XIII - De 'Gloria' et 'Credo' recitando alternatim cum populo. XIV - De vasorum sacrorum purificatione. XV- De calicis velo cooperiendi. XVI - De mentione Sanctorum in Prece eucharistica

Sigla:

MR = *Missale Romanum, editio typica altera* 1975: sequitur numerus paginarum.
IGMR = *Institutio generalis Missalis romani*, in MR 1975: sequitur numerus articuli;
OM = *Ordo Missae*, in MR 1975: sequitur numerus paragraphi.

I - De gestibus et corporis habitibus

DUBIUM 1. Contingit in coetibus liturgicis magna varietas gestuum et corporis habituum in cursu celebrationis. Exempli gratia debentne fideles: *a*) stare durante oratione super oblata? *b*) genuflectere post *Sanctus* ac tota Prece eucharistica durante? *c*) sedere post communionem?

RESP. Ut assolet, IGMR dat regulas simplicissimas ad has quaestiones solvendas (IGMR 21): *a*) Fideles stant dum orationes praesidentiales proferuntur, ergo etiam durante oratione super oblata; *b*) Item, fideles stant durante tota Prece eucharistica, excepta consecratione. Practice, fideles genuflexi manent ab epiclesi ante consecrationem usque ad acclamationem post consecrationem. *c*) Fideles sedere possunt durante silentio post communionem.

Ea quae supra definiuntur minime supervacua censenda sunt, quia eo tendunt, ut unitas sese gerendi habeatur in coetu qui Eucharistiam celebrat, et ideo manifestetur unitas in fide et in cultu communitatis. Videntur saepe fideles, statim post *Sanctus*, et adhuc saepius post consecrationem, corporis habitu diverso quasi oblivisci se esse participes Liturgiae Ecclesiae, quae est summa actio communitatis, et non tempus sese alienandi in actionem devotionis privatae.

II - De incensatione

DUBIUM 2. In Missa cum populo modo sollemniore celebranda, adhibentur diversi modi turificandi oblata et altare: alter simplex ac planus, alter idem ac ritus turificandi praescriptus in praecedenti Missali. Quinam usus sequendus est?.

RESP. Numquam obliviscendum est Missale Pauli Papae VI, inde ab anno 1970, successisse in locum illius, qui improprie "Missale S. Pii V" nuncupatur (1), idque ex integro, sive pro textibus, sive pro rubricis. Ubi rubricae Missalis Pauli VI nihil dicunt aut parum dicunt singillatim in nonnullis locis, non ideo inferendum est quod oporteat servare ritum antiquum. Proinde, non sunt iterandi gestus multiplices atque implexi turificationis iuxta praescripta Missalis prioris (cf. *Missale Romanum*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1962: *Ritus servandus* VII et *Ordo incensandi*, pp. LXXX-LXXXIII).

In turificando, celebrans (IGMR 51 et 105) hoc simplici modo procedat: *a*) erga oblata: triplici ductu turificat, sicut agit diaconus erga Evangelium; *b*) erga crucem: triplici ductu turificat, quando ante eam celebrans venit; *c*) erga altare: passim turificat a latere, dum circuit altare, nulla distinctione facta inter mensam et latera.

III - De loco e quo Verbum Dei annuntiatur

DUBIUM 3. In casu quo presbyter qui, parvo adstante coetu, celebrat, sine sede celebranti destinata ac sine loco proprio pro Liturgia verbi peragenda, potestne sacerdos: *a*) ad altare permanere durante ipsa Liturgia Verbi? *b*) ponere Missale in latere dextro vel in medio altaris? *c*) quodnam latus sinistrum vel dextrum altaris nuncupatur?

RESP. *a*) Normae liturgicae vigentes plane distinguunt ab altari locum verbi proclamandi (IGMR, 257-272). Si loca nondum aptata sunt iuxta instauratam Liturgiam – quod sine mora fieri debet – opus est saltem sedem pro celebrante et pluteum mobilem pro lectore disponere. Ubi ipse celebrans lector esse debeat, praesertim pro Evangelio, proclamet ex pluteo mobili. In casu perraro, quo ne scamnum quidem poni possit, presbyter potest ad altare consistere, Missali et Lectionario super altaris "legile" exstantibus.

b) Hoc "legile" manifeste collocari debet in loco aptiore ad celebrantis lectionem, verbi gratia in medio altaris. Usus collocandi "legile" in latere sinistro pervenit ab aetate qua calix ab initio Missae erat in medio altaris. Quod quidem nunc, post instaurationem liturgicam, minime obtingit, cum calix collocetur in abaco, extra altare.

c) Nuncupatur altaris latus sinistrum quod a sinistra, dextrum quod a dextra celebrantis est.

DUBIUM 4. Alicubi, sublata sunt genuflexoria in ecclesiis, quapropter fideles tantum stare vel sedere possunt, non sine detrimento reverentiae et adorationis Eucharistiae debitae.

RESP. Suppellex aedium sacrarum aliquam relationem habet ad consuetudinem uniuscuiusque loci. Exempli gratia, in Oriente inveniuntur tapeta; Romae in basilicis, nostris tantum diebus, plerumque scamna habentur, quae genuflexoriis carent, idque ad ingentes multitudines accipiendas. Nihil impedit quominus fideles genuflexi maneant humi ad suam ado-

1 Vide studium Petri Jounel: *L'évolution du Missel Romain de Pie IX à Jean XXIII*, supra pp. 246-258; praesertim p. 255, sub anno 1952.

rationem manifestandam, quantumvis res incommoda inveniatur. In casibus, in quibus genuflecti non possit (cf. IGMR 21), profunda inclinatio et modus digne sese gerendi, signa erunt reverentiae et adorationis manifestandae tempore consecrationis et communionis.

IV - De lectionibus proferendis

DUBIUM 5. Ante biblicas lectiones, interdum presbyteri vel lectores laici proclamant subtitulos pericopae vel etiam rubricam: *Prima lectio, altera lectio*, etc. Fas est hanc consuetudinem sequi?

RESP. Patet quod non. Sicut omnes rubricae, tituli *prima lectio, secunda lectio* sunt indicationes in commodum legentis. Circa subtitulos, qui constant, vel ex sententia e textu decerpta, vel ex compendio ipsius lectionis, sunt pariter indicationes utiles ad delectum peragendum inter diversos textus, praesertim in Communibus. Unicus titulus proferendus, ille est quo liber biblicus vel, si casus fert, eius auctor enuntiantur. Exempli gratia: *Lectio Epistolae scundae beati Pauli apostoli ad Timotheum ... Lectio sancti Evangelii secundum Marcum.*

V - De Missis concelebratis

DUBIUM 6. In concelebrationibus peragendis, modi differentes inveniuntur in sequentibus actionibus: *a*) Interdum, probe distinguitur vox celebrantis principalis, dum concelebrantes submissa seu modesta voce Precem eucharisticam proferunt. Alibi, e contra, quoddam quasi certamen elatarum vocum auditur, dum unusquisque ceteros quasi superare contendit. *b*) In epiclesi peragenda ante consecrationem, non omnes celebrantes manus protendunt erga oblata ad invocandam actionem Sancti Spiritus, dum diligentissimi sunt in protendenda manu durante consecratione. *c*) In ipsa epiclesi nonnulli manum retrahunt simul ac celebrans principalis signaverit super oblata, dum alii porrectas tenent manus donec textus epiclesis finiatur. Quidam modus sequendus est?

RESP. Ad optimum secernendum in hac varietate, satis erit perpendere naturam functionum, quae peraguntur ab unoquoque, et naturam gestuum ipsis respondentium.

a) Iuxta IGMR 170, coetus fidelium distincte percipere debet vocem praesidentis: quod obtineri potest mediante microphonio sensibili et bene collocato, et praesertim ex modestia vocum concelebrantium (*submissa voce*). Alioquin, in secundo casu considerato, unitas tenoris et rytmi ad intellegendum textum ex parte coetus obtineri nequit.

b) Illud satis curiosum est, quod Missalis normae contemplantur casum plane oppositum quam qui supra consideratur: durante epiclesi consecrationis omnes celebrantes debent imponere manus super oblata (IGMR 174a, 180a, 184a, 188a: *manibus ad oblata extensis*) in invocanda actione Spiritus sanctificantis; dum consecratione durante, concelebrantes tendunt manum dexteram ad panem et calicem, *si opportunum videtur* (IGMR 174c, 180c, 188c): idque cum recitant *verba Domini*, scilicet usque ad "*Hoc facite in meam commemorationem*" inclusive.

c) Actus imponendi manus debet comitari verba precis. Hac de causa rubricae *Ordinis Missae* (90, 1o3, 110, 119) indicant finem huius actus per verba: *iungit manus.*

VI - De doxologia Canonis proferenda

DUBIUM 7. In proclamanda vel cantanda doxologia qua Prex eucharistica concluditur, revera satis diversi usus observantur: *a*) Interdum haec conclusio dicitur vel canitur a solo celebrante principali. *b*) De more dicitur vel canitur ab omnibus concelebrantibus. *c*) Alicubi haec conclusio dicitur aut canitur ab universo coetu. Quaenam regula sequenda est?

RESP. In omni coetu, praesidentis est ex more aperire et claudere actionem, cuius causa congregatur. In casu Eucharistiae, pars essentialis totius celebrationis est plane Prex eucharistica, quae pergit a praefatione ad doxologiam finalem inclusive. Proinde, praesidentis est aperire hanc Precem per praefationem, quam sequitur *Sanctus*, ubi intervenit coetus, deinde profertur *Vere Sanctus* (aut parilis textus) a solo praesidente. Circa conclusionem, tres casus supra relati has animadversiones postulant:

a) Iure competit praesidenti, qui Precem eucharisticam aperuit, ipsam quoque claudere in recitanda doxologia finali. Hoc demum in primis indicat IGMR 191: *Doxologia finalis Precis eucharisticae a solo celebrante principali ... profertur.*

b) Secundus casus est potissimum in casu, qui quidem usus celeriter et universaliter diffusus est inter concelebrantes proclamantes aut cantantes simul hanc conclusionem. Hic usus pariter est iuxta IGMR 191, ubi in secunda parte talis usus significatur: *... aut ab omnibus concelebrantibus una cum celebrante principali profertur.*

c) Secus ac in duobus prioribus casibus, proclamatio vel cantus huius conclusionis ab universo coetu peracta, est extensio illegitima, non modo sub simpligi aspectu disciplinari cum sit contra normas nunc vigentes, sed altiore quoque ratione, qua nimirum pugnat cum ipsa natura ministeriorum et textuum.

Etiamsi extensionem ad universum coetum aliquis interpretari posset veluti signum desiderii, quod coetus haberet magis magisque actioni liturgicae participandi, opus tamen est, ut coetus hoc faciat recte et secundum veritatem. Haec apparens progressio est reapse regressio: etenim manifestat oblivionem partis quae unicuique obtingit in liturgica celebratione. Cf. Const. *Sacrosanctum Concilium*, 28: *... quisque, sive minister sive fidelis, munere suo fungens, solum et totum id agat, quod ad ipsum ex rei natura et normis liturgicis pertinet.*

Accidit quod in hoc tertio casu, plerumque *Amen* finale a nemine vel vix umquam dicitur aut canitur. Si e contra obsercantur indicationes datae in *Ordine Missae* (100, 108, 115, 124: *Populus acclamat: Amen*) adhiberi possunt, ad amplificandam hanc responsionem, cantus ornati qui vim et sollemnitatem afferunt acclamationi totius populi (2).

VII - De "Agnus Dei" ad fractionem panis

DUBIUM 8. Quoties dicendum aut canendum sit *Agnus Dei*, ex iis quae in *Ordine Missae* innuuntur?

RESP. Ratio huius testus est comitari fractionem panis consecrati donec particula immittatur in calicem (IGMR 56e). Practice, duo casus considerandi sunt:

a) Si praesidens est unicus celebrans, vel si pauci adsint concelebrantes, tunc fractio panis satis celeris est. De more *Agnus Dei* ter dictum vel cantatum, ut dicitur in *Ordine Missae* 131, sufficit ad comitandam actionem.

b) In casu quo multi sint concelebrantes vel fractio panis diutius prorogetur, tunc potest pluries iterari *Agnus Dei* usque ad finem fractionis, secundum rubricam OM 131: *Quod etiam pluries repeti potest ...* et iuxta indicationem IGMR 56e: *Haec invocatio repeti potest quoties necesse est ...*

VIII - De ritibus conclusionis

DUBIUM 9. Usus benedictionum sollemnium et precum super populum quae in Missali Romano inveniuntur (in editione typica altera 1975, pp. 495-511) conclusionem Missae maiori amplitudine et sollemnitate exornat. Hic ritus finalis magis in dies invalescit, deinceps ac textus vertuntur et in Missalis uniuscuiusque regionis inseruntur. Habetur tamen etiam in hac re praxis diversa:

a) Celebrans omittit salutationem *Dominus vobiscum*, quae praecedit benedictionem. *b*) Diaconus vel celebrans omittit invitatorium: *Inclinate vos ad benedictionem*, ut in Missali (MR 495 et 507). *c*) Presbyter omittit extendere manus super populum (MR 495 et 507). *d*) Ad benedictionem, presbyter quandoque verbis utitur: *Benedicat vos ...*, quandoque: *Et benedictio Dei ...*

RESP. Dubia orta ex his differentiis, etiam in hoc casu, solvi possunt ex attenta lectione Missalis Romani:

a) Rubricae Missalis (IGMR 124; *Ordo Missae* 142) presse statuunt conclusionem celebrationis sic evolvendam esse: primum salutatio (*sacerdos ... salutat populum*), deinde benedictio (*subdit ... bendicens*), postea valedictio (*statim subiungit*). Praeterea, loco formulae consuetae benedictionis: *Benedicat vos ...*, quae sequitur salutationem celebrantis, potest assumi aliqua e benedictionibus sollemnibus vel e precibus super populum. Patet has formulas stare pro textu benedictionis ordinariae. Ipsis proinde praeponenda est salutatio celebrantis: *Dominus vobiscum.*

b) Rubrica quae est in capite huius partis Missalis habet: *... dicere potest invitatorium: Inclinate vos ad benedictionem* (MR 495 et 507). Ergo diaconus, vel sacerdos celebrans, libere potest hoc invitatorium recitare, vel aliis verbis enuntiare, vel omnino omittere.

c) Ex adverso, eadem rubrica indicat explicite: *Sacerdos, manibus super populum extensis, dicit benedictionem.* Sacerdos igitur tenet manus extensas super populum durante tota benedictione, populo interim respondente *Amen* ad singulas partes ipsius benedictionis. Eundem gestum peragit etiam super coetum durante oratione super populum.

d) Celebrans dicit de more: *Benedicat vos ...* (MR editio typica altera, pp. 495-506).

IX - Percutio pectoris

DUBIUM 10. In quibusdam formulis proferendis, uti v. g. *Confiteor, Agnus Dei, Dominus non sum dignus*, tum ex parte sacerdotum tum ex parte fidelium gestus verba comitantes non semper iidem habentur: nonnulli in supradictis formulis dicendis triplici ictu pectus sibi percutiunt, alii vero semel. Quisnam usus legitime retinendus videtur?

RESP. Haec in casu meminisse iuvabit: 1) Gestus et verba saepe saepius vim sibi invicem conferunt. 2) Hac in materia, ut in ceteris, liturgica instauratio veritatem et simplicitatem prosecuta est, secundum illud Sacrosancti Concilii: "Ritus nobili simplicitate fulgere debent ..." (*Sacrosanctum Concilium*, 34).

Dum in Missali Romano, auctoritate Concilii Tridentini promulgato, gestus etiam minimi frequentissime verba prose-

2 Videatur, exempli gratia, triplex *Amen*, quod canitur a populo in Missis a Summo Pontifice celebratis, aut simplicius *Amen* in Missale Gallicum 1974, p. (130) relatum.

http://www.obrascatolicas.com

quebantur, Missalis Romani, auctoritate Concilii Vaticani II instaurati, rubricae discretione perspicuae inveniuntur quoad gestus. Quibus dictis:

a) Verba *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* quae in *Confiteor* inveniuntur, huiusmodi rubrica in Missali Romano instaurato introducuntur: *Omnes simul ... percutientes sibi pectus, dicunt ...* (OM, n. 3). In priori Missali, eodem loco, rubrica sic sonabat: *Percutit sibi pectus ter.* Non videtur igitur quod ter sibi pectus percutere aliquis debeat, in proferendis latino vel alio sermone talibus verbis, etiamsi dicatur *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.* Sufficit quod percutio pectoris fiat.

Patet etiam quod unus tantummodo gestus sufficit in illis linguis, in quibus verba ad culpam manifestandam simpliciore modo reddita sunt, uti, verbi gratia, lingua anglica: "I have sinned through my own fault", vel lingua gallica: "Oui, j'ai vraiment péché".

b) Missalis Romani instaurati discretio manifestatur praecipua etiam in ceteris memoratis textibus, scilicet *Agnus Dei* et *Domine non sum dignus*, qui verbis aliquomodo paenitentiae et humilitatis fractionem panis et invitationem fidelibus ad Eucharistiam suscipiendam comitantur.

Uti dictum est in responsione n. 2 Commentariorum "Notitiae", 1978, p. 301: ubi rubricae Missalis Pauli VI nihil dicunt, non ideo inferendum est quod servare oporteat antiquas rubricas. Missale instauratum antiquum non supplet, sed substituit. Revera Missale prius ad *Agnus Dei* indicabat: *ter pectus percutiens*; et in proferendo triplex *Domine, non sum dignus percutiens pectus ... ter dicit.* Cum vero Missale novum nihil de hoc dicat (OM 131 et 133), nulla ratio postulat ut his invocationibus gestus aliquis adiungatur.

X - Gestus reverentiae

DUBIUM 11. Quidam gestus reverentiae ponendi sive ex parte celebrantis sive ex parte fidelium, in desuetudinem aliquomodo venerunt, uti, verbi gratia, inclinatio corporis profunda, facienda loco genuflexionis antea adhibitae ad verba quae Mysterium Incarnationis in professione fidei annunciat. Suntne gestus isti adhuc servandi?

RESP. Patet quod homo fidem suam necnon devotionem et reverentiam non tantum verbis sed etiam gestibus et habitu corporis exprimere debet. Hoc autem maiore cura fieri oportet, cum gestus qui post restaurationem liturgicam praescribuntur, minus frequenter et simpliciores indicentur.

Ita OM et IGMR nonnulla momenta assignant, in quibus gestus verba comitari debeant. Sufficit recolere n. 234 IGMR ad huiusmodi casus diversos agnoscendos:

Inclinatio capitis fit cum Divinae Personae simul nominantur, ad nomen Iesu, Beatae Mariae Virginis et Sancti, in cuius honorem Missa celebratur.

Inclinatio corporis seu profunda fit ad altare, si tabernaculum cum Sanctissimo Sacramento non adsit; ad orationes *Munda cor meum, In spiritu humilitatis, Supplices te rogamus*; ad verba *Et incarnatus est ... homo factus est* in professione fidei. Hoc in casu etiam rubrica Ordinis Missae n. 15 habet: *Omnes se inclinant.*

Meminisse iuvabit quod in Nativitate Domini, tum ad Missam in Vigilia, tum ad Missam in nocte, in aurora, in die, ad verba *Et incarnatus est* genuflectitur (cfr. MR, pp. 153, 155, 156, 157); similiter ad Missam in Annuntiatione Domini (cfr. MR, p. 538).

Pro consecratione panis et vini, in eodem n. 234 praescribitur: "Sacerdos parum se inclinat cum, in consecratione, verba Domini profert" (IGMR 234b). Insuper ipse genuflectit *post ostensionem hostiae, post ostensionem calicis* (IGMR 233); *genuflexus adorat* (OM 91-92, 104-105, 111-112, 120-121).

Ad concelebrantes quod attinet, ipsi stant ad elevationem hostiae et calicis, ea aspicientes, ac postea profunde se inclinantes (IGMR 174c, 180c, 184c, 188c).

Similiter ante communionem, gestus reverentiae et fidei ponitur sive ex parte celebrantis sive ex parte fidelium, qui Eucharistiam accipiunt. Ita pro *celebrante* IGMR 115 et OM 133 dicunt: *... sacerdos genuflectit, accipit hostiam,* etc.; similiter pro *concelebrantibus* a Missali statuitur: *Concelebrantes ... genuflectunt et Corpus Christi reverenter ex altari accipiunt* (IGMR 197). Ad *fideles* vero quod attinet, quando Eucharistia stantes accipiunt, aliquod signum reverentiae facere debent (IGMR 244c, 245b, 246b, 247b).

XI - Elevatio et iunctio manuum

DUBIUM 12. Nonnulli celebrantes consuetudinem habent manus elevandi, deinde eas coniungendi, durante dialogo qui Praefationem antecedit, et initio benedictionis ultimae. Alii vero gestus huiusmodi neglegunt. Quid vero faciendum?

RESP. Ut plerumque accidit, agitur de habitu qui e rubricis Missalis prioris provenit. Servandae autem sunt indicationes OM, quae in duobus allatis casibus clarae sunt:

a) ad dialogum Praefationis quod attinet, n. 27 (MR 392) exacte dicit: *– manus extendens, dicit: Dominus vobiscum. – manus elevans, prosequitur: Sursum corda. – manibus extensis, subdit: Gratias agamus Domino Deo nostro. – prosequitur Praefationem, manibus extensis.*

Proinde ritus pristinus retinendus non est, qui inter alia hoc in momento celebrationis significabat: *Iungit manus ante pectus et caput inclinat, cum dicit: Gratias agamus ...*

b) Ad benedictionem in fine Missae quod attinet, novus OM dicit tantummodo (n. 142): *Sacerdos benedicit populum, dicens ...* dum rubricae prioris Ordinis, post dimissionem *Ite, Missa est*, sic indicabant gestum benedictionis quinque evolutum temporibus: *Elevatis oculis, extendens, elevans, et iungens manus, caputque Cruci inclinans, dicit: Benedicat ... et versus ad populum ... prosequitur: Pater ...* Nunc vero simplex gestus ille requiritur, qui a respondenti rubrica indicatur, scilicet signum crucis super populum facit, dum verba *Pater, et Filius*... profert.

XII - Positio manuum

DUBIUM 13. Immixtione peracta, durante oratione *Domine Iesu Christe* vel *Perceptio corporis*, nonnulli celebrantes manus iunctas super altare adhuc imponunt atque, capite inclinato, textum orationis secreto proferunt. Estne modus iste adhuc servandus?

RESP. Vestigia rituum antiquorum iterum his in rebus deprehenduntur. Ad dubium solvendum attendendae sunt semper normae OM, cura habita ne quid adiungatur et principio a Summo Pontifice Ioanne XXIII humaniter dato etiam hac vice prae oculis habito: "Contorta et difficilia, simplicia reddite; simplicia autem nolite perturbare".

Vetus *Ritus servandus* revera circa hanc orationem ita indicabat (X, 3): *Tunc manibus iunctis super altare positis, oculisque ad Sacramentum intentis, inclinatus dicit secreto ...* OM Pauli VI (n. 132) pressius definit quod in n. 114 dicitur IGMR: *"Sacerdos, deinde, manibus iunctis, dicit secreto"*. Quapropter celebrans positione erecta stat, manibus ante pectus iunctis.

XIII - "Gloria" et "Credo"

DUBIUM 14. Quando *Gloria* et *Credo* non canuntur sed tantummodo proferuntur, aliquando celebrans recitationem alternatim instituit cum populo de his textibus. Cum vero agatur de hymno atque fidei professione, quae coetum universum aliquomodo secum trahunt, quaeritur num huiusmodi praxis secundum rubricas inveniatur.

RESP. Rubricae OM, modo practico exaratae, de hymno *Gloria* haec tantummodo habent: *cantatur vel dicitur hymnus* (n. 5); et quoad *Credo: fit ... professio fidei* (n. 15). Ut plerumque evenit, IGMR progressum indolis spiritualis manifestat (nn. 31 et 43), qui naturam communitariam his textibus propriam inducit, formam dialogi in proferendo minime excludens. Et re vera:

a) Quoad *Gloria*, IGMR 31, ratione servata valoris, haec habet: *Cantatur vel a coetu fidelium, vel a populo alternatim cum schola, vel ab ipsa schola. Si non cantatur, recitandum est ab omnibus, simul aut alternatim.* Ita hymnus *Gloria* potius cani debet. Alioquin ab omnibus recitatur sive una simul sive alternatim. Celebrans autem seipsum sociabit in casu sive cantui sive communi proclamationi coetus, aut uni e coetibus, qui dialogum inter se faciunt, aut ipse hymnum profert alternatim cum coetu.

b) Quoad *Credo*, IGMR 44 dicit: *Symbolum autem dicendum est a sacerdote cum populo ... Si vero in cantu profertur, de more ab omnibus aut alternatim cantetur.* Ergo, sive cantatus sive recitatus, *Credo* est cuncti coetus liturgici, qui ipsum proclamat per modum unius (*ab omnibus*), vel cantat duobus alternantibus choris.

XIV - De vasorum sacrorum purificatione

DUBIUM 15. Distributione Communionis expleta, saepe conspicitur sacerdos purificans vasa sacra (calicem, patenam et pyxidem) in medio altaris. Nonne locus et tempus ad hoc faciendum aptiora eligi possunt? Potesne alius minister vasa sacra purificare?

RESP. *a*) Serventur indicationes in IGMR contentae. Principium generale habetur in n. 238: *Vasa sacra purificantur a sacerdote vel a diacono vel ab acolytho post Communionem vel post Missam, quantum fieri potest ad abacum.* Indicatio relate ad tempus (post Communionem vel post Missam) completur a n. 229 quoad locum: *Purificatio calicis fit ad latus altaris.* Quo praescripto innuitur quod celebrans numquam stat in medio altaris, dum vasa sacra purificat (cf. etiam n. 120).

b) Alia peculiaria aliis in locis eiusdem IGMR inveniuntur. Quoad sacerdotem in n. 120: *Distributione Communionis expleta, sacerdos, ad altare reversus, colligit fragmenta, si quae sint; deinde stans ad latus altaris, vel ad abacum, purificat patenam vel pyxidem super calicem, postea purificat calicem... et... purificatorio exterget. Si vasa purificata sunt ad altare, a ministro deferantur ad abacum. Licet tamen vasa purificanda, praesertim si sint plura, opportune cooperta, in altari vel abaco super corporale relinquere eaque post Missam, populo dimisso, purificare.*

Quoad diaconum in n. 138: *Distributione Communionis expleta, diaconus cum sacerdote ad altare revertitur, colligit fragmenta, si quae sint, deinde portat calicem et alia vasa ad abacum, ibique ea purificat et de more componit... Licet tamen vasa purificanda, opportune cooperta, in abaco super corporale relinquere, eaque, post Missam, populo dimisso, purificare.*

Quoad acolythum in n. 147: *Distributione Communionis expleta, sacerdotem vel diaconum in vasis sacris purificandis et componendis adiuvat. Absente vero diacono, acolythus vasa sacra ad abacum defert ibique purificat et componit.*

Quae de sacerdote, de diacono et de acolytho dicuntur, valent etiam pro ministro extraordinario qui legitime Communionem distribuit (cf. S. C. de disciplina Sacramentorum, Instr. *Immensae caritatis*, 29-I-1973; Rituale Romanum, *De sacra Communione et de Cultu mysterii eucharistici extra Missam*, 21-VI-1973, n. 17).

Confer insuper IGMR n. 299 ad sacerdotem quod attinet Missam sine populo celebrantem, nn. 202-206 ad Missam concelebratam quod attinet.

XV - De calicis velo

DUBIUM 16. Permultis in locis rare adhibetur velum ad calicem cooperiendum qui in abaco ante Missam paratur. Num normae recentiores datae sunt ad usum huiusmodi supprimendum?

RESP. Nulla norma ne recens quidem data est, quae n. 80c IGMR immutet, ubi legitur: *Calix cooperiatur velo, quod potest esse semper coloris albi.*

XVI - De mentione Sanctorum in Prece eucharistica

DUBIUM 17. In Prece eucharistica III, ubi de intercessionibus, ponitur haec parenthesis: "Cum Sancto N. : *Sancto diei vel patrono*". Quomodo interpretanda verba haec? Semper mentio fieri debet Sancti diei vel patroni? Etiam dominica et diebus sollemnioribus? Num etiam de Beatis mentio fieri potest?

RESP. *a*) Verba supra relata, ut bene notatur, intra parenthesim ponuntur; mentio ergo Sancti diei vel patroni ad libitum consideranda est. Tamen ne omittatur semper, quia mentio Sancti quiddam magis perspicuum relate ad participantes, ad locum, ad circumstantias suppeditat.

b) Sancti diei vel patroni mentio ergo fieri potest semper, etiamsi Missae celebratio in eius honorem impediatur, et dominica et diebus sollemnioribus.

Peculiaria personarum et locorum adiuncta suadere possunt quandoque mentionis omissionem, exempli gratia si mentio Sancti parum cogniti fidelium admirationem movere potest. Celebrans semper caveat re suam propriam devotionem fidelibus imponat.

c) Quae de Sanctis dicta sunt, de Beatis praedicari possunt, sed tantummodo pro locis et modis iure statutis (cf. Codex iuris canonici, can. 1277, § 2).

* Notit. 14 (1978) 300-307, 334-338, 593-595.

4600

1978 .. .. - SEDES APOSTOLICA, NOTIFICATIO. PART.*

Summa pecuniae per tabellam diversarum regionum ordinata, ultra quam requiritur beneplacitum apostolicum pro bonis ecclesiasticis et religiosis alienandis aliisque contractibus extraordinariae administrationis perficiendis

Africa meridionale	25.000	Rand
Angola e Sao Tomé	4.000.000	Esc.
Argentina	100.000	$ USA
Australia	1.000.000	$ Austr.
Austria	5.000.000	Sch.
Brasile	100.000	$ USA
Belgio e Lussemburgo	2.500.000	Fr. b.
Canada	300.000	$ Can.
Chile	100.000	$ USA
Colombia	10.000.000	Pes. col.
Cuba	50.000	$ USA
El Salvador	40.000	Col. salv.
Equatore	25.000	$ USA
Filippine	1.000.000	Pes. fil.
Francia	1.000.000	Fr. fr.
Germania: alienazioni	500.000	D. M.
" mutui	1.000.000	D. M.
Giappone	50.000.000	Yen
Gran Bretagna: Conf. Ep. Inglese	100.000	Lst.
" " Conf. Ep. Scozzese	50.000	Lst.
Honduras	50.000	Lamp.
Irlanda	300.000	Lst.
Italia	100.000.000	Lir. it.
Malta	100.000	Lst.
Messico	50.000	$ USA
Mozambico	700.000	Esc.
Neozelanda	50.000	$ Neoz.
Nicaragua	30.000	$ USA
Olanda	1.000.000	Fl.
Panama	30.000	$ USA
Papuasia, N. Guinea Austr., Is. Salom.	50.000	$ USA
Paraguay	10.000	$ USA
Perú	50.000	$ USA
Portogallo	3.000.000	Esc.
Portorico	250.000	$ USA
Santo Domingo	100.000	$ USA
Spagna	21.000.000	Ptas.
Svizzera	200.000	Fr. sv.
Uruguay	50.000	$ USA
USA (facoltà al Delegato Ap.)	500.000	$ USA
Venezuela	50.000	$ USA

N. B. Per i paesi non elencati, fino a nuova disposizione indistintamente vale la somma (o equivalente) di 15.000 $ USA

* E follis a Sacra Congregatione pro Religiosis vulgatis.

http://www.obrascatolicas.com

INDEX CHRONOLOGICUS DOCUMENTORUM

DOCUMENTA AD ANNOS 1932 - 1972 PERTINENTIA QUAE IN HOC VOLUMINE QUINTO REFERUNTUR

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4107	...	...	...	SC pro NEGOTIIS ECCLESIASTICIS EXTRAORDINARIIS, Decr. *Quae in nonnullis,* Decretum circa proponendos ad episcopale ministerium in Hispania	6359-6361
4108	1940	Nov	9	SC RELIGIOSORUM, Rescr.	
4108	1940	Nov	9	SC RELIGIOSORUM, *Rescr.*, Facultas datur sodalibus Sacri Ordinis Cisterciensis ut, non obstante voto sollemni paupertatis, possint acquirere, retinere et administrare bona temporalia	6361
4109	1947	Nov	6	SC RELIGIOSORUM, Lit. Circ. *Le gravi condizioni,* Normae, etiam poenales, statuuntur circa religiosos commercium illicitum et operationes oeconomicas contra canones exercentes: *Circa il commercio illecito e le operazioni finanziarie e valutarie*	6361-6364
4110	1947	Nov	19	SIGNATURA APOSTOLICA, *Resp.*, In excutiendis testibus per litteras rogatorias praesentia Notarii semper requiritur, facta tamen facultate adhibendi virum quemlibet laicum, dum praesentia Defensoris vinculi modo a iure praeviso definiri potest	6364
4111	1948	Iun	4	SC S. OFFICII, *Resp.*, Matrimonium illius qui utriusque epididymi exstirpatione laborat non est impediendum	6365
4112	1950	Feb	9	SC RELIGIOSORUM, Litt. Circ. *In data,* Normae dantur ad recte utiliterque compilandam formulam "Relationis quinquennalis" et "Relationis annualis" Sacrae Congregationi pro religiosis mittendae	6365-6367
4113	1950	Mar	1	SC SACRAMENTORUM, *Rescr.*, Normae et facultates particulares conceduntur Ordinariis locorum Poloniae servandae in causis de dispensatione super matrimonio rato et non consummato	6367-6369
4114	1950	Iul	17	SECRETARIA STATUS, *Instr.*, Instructiones pro Dioecesium regimine et potestatis iurisdictionis continuitate tuendis in peculiaribus adiunctis extenduntur ad Sinas	6369-6370
4115	1952	Feb	6	SC S. OFFICII, *Resp.*, De matrimonio mulieris catholicae cum futuro polygamo contrahendo	6370
4116	1953	Apr	3	SC S. OFFICII, *Normae,* Novae normae de processibus instruendis in causis nullitatis onerum e sacra ordinatione promanantium. *Nuove norme per i processi sulla nullità degli oneri della sacra Ordinazione*	6370
4117	1953	Mai	2	SC RELIGIOSORUM, *Normae,* Criteria et Normae apud Sacram Congregationem vigentia pro reelectione et confirmatione Superiorissarum Generalium	6371-6372
4118	1955	Iul	21	PIUS XII, *Rescr.*, Rota Romana declaratur competens ad videndum subordinate de inconsummatione matrimonii et ad dispensationem Ss.mo consiliandam, etiamsi S. C. pro Sacramentis dederit antea iudicium negativum circa eandem quaestionem	6372
4119	1964	Feb	2	SC S. OFFICII, *Normae,* Proponitur "Quaestionarium" cum normis ad processus de sacerdotibus lapsis apparandos	6373-6374
4120	1964	Iul	15	SC STUDIORUM, *Instr.*, Normae dantur circa usum spectaculorum televisivo-cinematographicorum in Collegiis et Convictoriis ecclesiasticis	6374
4121	1964	Iul	15	SC STUDIORUM, *Instr.*, Normae statuuntur de extra-collegialitate pro clericis Romae studia peragentibus	6374-6376
4122	1966	Iul	6	SC STUDIORUM, *Litt. Circ.*, Directio ac moderatio Seminariorum Regionalium Italiae in Conferentiarum Episcopalium Regionalium iurisdictionem transferuntur	6376

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4123	1966	Oct	12	SC STUDIORUM, Litt. Circ. *Saepe saepius*, De ratione qua experimenta quaedam contra normas vigentes in effectum deduci debeant ad Seminaria dioecesana renovanda	6376
4124	1966	Oct	28	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Quaestiones de quibus Ordinarius loci in proprio "voto", distincto a "voto" Defensoris vinculi, referre debet expresse cum Acta mittit ad S. Congregationem pro solutione matrimonii in favorem fidei	6377
4125	1968	Mar	19	PAULUS VI, *Nuntius* scripto datus universis catholicis christifidelibus, ob diem celebrandam ecclesiasticis iuvandis vocationibus per totum terrarum orbem dicatam: *De necessitate sacerdotum seu ministrorum sacerdotii ministerialis, et de libertate servanda in sacerdotalibus vocationibus promovendis*	6377-6379
4126	1968	Iul	6	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *Questa Sacra Congregazione*, Criteria et normae suadentur servandae in Seminariis Regionalibus Italiae transferendis et ordinandis sub iurisdictione Conferentiarum Episcopalium Regionalium	6379-6382
4127	1968	Nov	7	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *Inter varia*, De constituendis peculiaribus Commissionibus "technicis" pro Seminariis deque specifica educatorum praeparatione promovenda	6382
4128	1969	Iul	16	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *Il Santo Padre*, Criteria et normae indicantur de candidatis ad Diaconatum permanentem apte, ratione etiam studiorum, instituendis	6382-6384
4129	1969	Nov	12	SC pro SACRAMENTIS, *Resp.*, Potestas dispensandi super matrimonio rato et non consummato pertinet ad potestatem vicariam Romani Pontificis	6384
4130	1970	Mar	5	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Tribunal Vicariatus Urbis non est habendum tamquam tribunal Apostolicum ideoque delegatione indiget Ordinarii loci ad actus processuales extra proprium territorium peragendos	6384-6387
4131	1970	Apr	15	SECRETARIA STATUS, *Litt.*, Ortus, natura ac vis Litt. Ap. "Matrimonia mixta", die 31 martii 1970 Motu proprio editarum, una cum mente legislatoris, explicantur	6387-6388
4132	1970	Apr	16	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Normae*, Statuuntur criteria generalia pro causis dispensationis ab omnibus oneribus e sacra ordinatione manantibus	6389
4133	1970	Apr	30	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *La recente pubblicazione*, *Arctiores suadentur interponendae*	
4133	1970	Apr	30	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *La recente pubblicazione*, Arctiores suadentur interponendae relationes inter dioeceses Italiae ad Seminaria Regionalia sustentanda et promovenda	6389-6392
4134	1970	Sep	22	SC pro SACRAMENTIS, *Resp.*, Potestas dispensandi super matrimonio rato et non consummato pertinet ad personam Romani Pontificis	6392
4135	1970	Oct	7	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Rationes exprimuntur quibus Romanus Pontifex non intendit facultatem concedere ut ipsi Ordinarii locorum solvere valeant matrimonia rata in favorem fidei	6392
4136	1970	Nov	7	SC pro EPISCOPIS, *Notif.*, De titulo tribuendo Episcopis officio renuntiantibus	6392-6393
4137	1970	Nov	21	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *Ci permettiamo*, Normae circa inscriptionem alumnorum ecclesiasticorum in Athenaeis Romanis sub nonnullis appositis condicionibus iterum sanciuntur	6393-6394
4138	1970	Nov	28	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Nullitas matrimonii inter orthodoxos declaratur ex defectu formae seu ritus sacri in eius celebratione	6394-6399
4139	1971	Iul	13	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Negatur facultas dispensandi a forma canonica in matrimoniis mixtis celebrandis contra normas a Conferentia Episcopali pro territorio proprio legitime statutas	6399-6400
4140	1971	Aug	20	SECRETARIA STATUS, *Rescr.*, Secretaria Generalis Synodi Episcoporum instituitur, et "Ordo Synodi Episcoporum celebrandae", die 24 iunii 1969 recognitus additamentis immutatur	6400-6401
4141	1971	Nov	12	SC pro CLERICIS, *Decisio*, Exemplar proponitur Conventionis de cessatione iuris patronatus deque modo eam perficiendi	6401
4142	1971	Dec	30	SIGNATURA APOSTOLICA, *Epist.*, Animadversiones nonnullae significantur Ordinariis locorum Neerlandiae circa ea quae in administranda iustitia urgentius corrigenda sunt et reformanda	6402-6404
4143	1972	Feb	2	SC pro RELIGIOSIS, *Notif.*, Officium reddendi rationem administrationis bonorum Ordinario loci non tenet Religiones iuris pontificii	6404
4144	1972	Feb	19	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, De appellatione contra decisionem Congressus Signaturae Apostolicae ad collegium iudicans Cardinalium	6404-6409
4145	1972	Mar	21	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Rectoris Seminarii dioecesani remotio et dimissio contentionem adversus Ordinarium loci offert tramite administrativo, non vero processu iudiciali, dirimendam	6409-6410
4146	1972	Mar	29	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decr.*, Conversio partis oratricis ad fidem catholicam ponitur ut condicio necessaria ad solvendum matrimonium in favorem fidei	6410

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4147	1972	Mai	21	SC pro CLERICIS, *Decl.*, Declaratur valor sensusque declarationis die 26 aprilis 1971 datae circa condicionem sacerdotum qui publice respuerant doctrinam Encyclicae "Humanae vitae". *Appunto circa la dichiarazione a proposito del "caso di Washington"*	6410-6412
4148	1972	Iul	4	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbantur Tribunalia regionalia in Corea ad causas ecclesiasticas tractandas et decidendas	6412
4149	1972	Iul	7	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbantur Tribunalia interdioecesana in Alta Volta et Niger ad causas matrimoniales videndas	6412-6413
4150	1972	Iul	10	SC pro RELIGIOSIS, *Litt. Circ.*, Criteria et normae proponuntur ad Acta Capitularia religiosorum recte paranda et redigenda, in textum Constitutionum deinde inserenda	6413-6415
4151	1972	Iul	10	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbantur duo Tribunalia interdioecesana in Graecia ad omnes causas matrimoniales videndas	6415-6416
4152	1972	Iul	24	SIGNATURA APOSTOLICA, Litt. Circ. *Visis actis*, Animadversiones fiunt Ordinariis locorum circa rectam iustitiae administrationem a propriis Tribunalibus et circa patentes auferendos abusus	6416-6417
4153	1972	Aug	28	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbatur erectio Tribunalis provincialis Ialapensis pro omnibus causis ecclesiasticis in prima instantia	6417
4154	1972	Sep	4	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, De potestate dispensandi in matrimoniis mixtis super impedimentum si pars acatholica baptismum prolis in Ecclesia catholica renuat	6417-6418
4155	1972	Oct	17	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Motu proprio "Causas matrimoniales" abrogat normas de domicilio et quasi-domicilio in determinando foro competenti in causis matrimonialibus nullitatis vinculi	6418-6420
4156	1972	Dec	5	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Concilium Vaticanum II non mutavit doctrinam circa structuram iuridicam vinculi matrimonialis ideoque matrimonium nequit declarari nullum ex sic dicta "impotentia morali"	6420-6427
4157	1972	Dec	12	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, De proprietate bonorum ad beneficium paroeciale spectantium deque modo adquirendi bona temporalia in Ecclesia per legitimam praescriptionem	6427-6432
4158	1972	Dec	19	SIGNATURA APOSTOLICA, *Resp.*, Responsa ad proposita dubia circa rationem causae incidentalis et causae conexae determinandi competentiam tribunalis	6432-6433
4159	1972	...	...	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Normae*, Notio et exsecutio Affiliationis Studiorum Theologicorum ad Facultatem ecclesiasticam Theologiae	6433-6435
4160	1972	...	...	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Normae*, Notio et exsecutio Affiliationis Biennii Philosophici ad Facultatem ecclesiasticam Philosophiae	6436-6439
4161	1972	...	...	SEDES APOSTOLICA, *Formula*, Formula proponitur qua iusiurandum fidelitatis ab iis dandum erit qui Episcopi dioecesani nominati sunt	6440

LEGES ECCLESIAE ANNIS 1973 - 1978 EDITAE

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4162	1973	Ian	8	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsum ad propositum dubium*: De iure accusandi matrimonium	6441
4163	1973	Ian	20	SECRETARIA STATUS, *Resp.*, Religiosi ad Diaconatum admissi caelibatum rite promittere debent, non obstante voto castitatis professionis religiosae iam emisso	6441-6442
4164	1973	Ian	20	SC pro CULTU DIVINO, *Decl.*, De sollemnitate Immaculatae Conceptionis B. Mariae Virginis anno 1974 celebranda	6442
4165	1973	Ian	22	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Litt. Circ.*, In mentem revocantur normae vigentes quae regulant locum commorationis, inscriptionem academicam et assiduam frequentiam lectionibus alumnorum ecclesiasticorum studia superiora in Athenaeis Romanis peragentium	6442-6444
4166	1973	Ian	25	SC pro CLERICIS, *Litterae circulares ad Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum Ordinarios*: De Consiliis Pastoralibus iuxta placita Congregationis Plenariae mixtae die 15 Martii 1972 habitae: Normae statuuntur novae circa compositionem, naturam, munera modumque procedendi Consilii Pastoralis in unaquaque Dioecesi	6444-6449
4167	1973	Ian	29	SC pro SACRAMENTIS, Instr. *Immensae caritatis*, Instructio de Communione sacramentali quibusdam in adiunctis faciliore reddenda	6449-6454
4168	1973	Ian	31	SC pro CULTU DIVINO, *Resp.*, Sacerdos qui Missam bis in die iam litavit, nequit deinde eodem die concelebrare	6454
4169	1973	Feb	8	PAULUS VI, *Allocutio ad Praelatos Auditores et Officiales Tribunalis sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos*: De natura pastorali iuris Ecclesiae, de natura et evolutione aequitatis canonicae, deque valore pastorali muneris iudicandi	6454-6460
4170	1973	Feb	13	PAULUS VI, Litt. Ap. *Id semper*, In Insula Cypro Nuntiatura Apostolica constituitur	6460

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4171	1973	Feb	14	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.*, De formula Professionis religiosae a Sancta Sede approbanda et ab omnibus Instituti sodalibus adhibenda	6460-6461
4172	1973	Feb	17	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Facult.*, Facultas datur administratoribus Apostolicis non Episcopis conficiendi Olea sacra	6461
4173	1973	Feb	22	PAULUS VI, *Epistula E.mo P. D. Carolo S. R. E. Cardinali Confalonieri, Sacrae Congregationis pro Episcopis Praefecto*: Volumen quod inscribitur "Directorium de pastorali ministerio Episcoporum" laudatur et eiusdem natura illustratur	6461-6462
4174	1973	Feb	22	SC pro EPISCOPIS, *Normae*, Directorium de pastorali ministerio Episcoporum	6462-6539
4175	1973	Feb	26	SECRETARIA STATUS, *Rescr.*, Dispensatur ad cautelam, usque ad expletam Congregationem Generalem, votum speciale sodalium Societatis Iesu 'de non relaxanda paupertate'	6539-6540
4176	1973	Feb	27	PAULUS VI, Motu pr. *Quo aptius*, Litterae Apostolicae Motu proprio datae: Munera Cancellariae Apostolicae in Secretariam Status seu Papalem transferuntur	6540-6542
4177	1973	Mar	2	PAULUS VI, Litt. Ap. *Catholica Ecclesia*, Nuntiatura Apostolica in Bangladesa constituitur	6542
4178	1973	Mar	5	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quoniam universae*, Nuntiatura Apostolica in Australia conditur	6542-6543
4179	1973	Mar	10	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus universis christifidelibus cunctoque clero, ob diem celebrandum ecclesiasticis iuvandis vocationibus per totum terrarum orbem dicatum*: De natura vocationis ecclesiasticae qua mysterii fidei	6543-6545
4180	1973	Mar	19	SC pro CULTU DIVINO, *Normae*, Normae de Patronis constituendis	6545-6547
4181	1973	Mar	23	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decl.*, Declaratio de tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate contra eos qui technicis instrumentis imprimunt et evulgant sacramentales confessiones	6547
4182	1973	Mar	24	PAULUS VI, *Allocutio Em.mis Patribus et Exc.mis Praesulibus e Consilio Secretariae generalis Synodi Episcoporum, qui conventui Romae habito interfuerunt*: De evangelizatione mundi nostrae aetatis deque interventu membrorum Synodi Episcoporum necnon Patriarcharum orientalium in electionem Romani Pontificis	6547-6549
4183	1973	Mar	25	SC pro CULTU DIVINO, *Normae*, Normae de coronatione Imaginis Beatae Mariae Virginis	6549-6550
4184	1973	Apr	4	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, De transitu ab ordine administrativo ad iudicialem deque potestate Signaturae Apostolicae concedendi commissionem ad Rotam Romanam in causis tantum iudicialibus	6550
4185	1973	Apr	6	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Cum locus commorationis partis conventae ignoratur, ideoque Ordinarii loci consensus, ubi ipsa degit, exquiri nequit, Commissio pontificia non requiritur ad competentiam tribunalis inducendam	6550-6551
4186	1973	Apr	7	COM. 'IUSTITIA ET PAX', *Decl., Réflexions de son Eminence le Cardinal Maurice Roy à l'occasion du dixième Anniversaire de l'Encyclique "Pacem in terris" du Pape Jean XXIII - 11 avril* 1963 - 11 *avril* 1973: De doctrina sociali Encyclicae "Pacem in terris" sedulo perpendenda atque recte applicanda in novis adiunctis temporum et societatis actualis	6551-6572
4187	1973	Apr	11	SC pro DOCTRINA FIDEI, Litt. Circ. *Haec Sacra Congregatio*, Doctrina de indissolubilitate matrimonii a Magisterio Ecclesiae proposita deque sollicitudine pastorali erga eos qui in matrimonio irregulari vivunt, confirmatur contra nonnullas contrarias insurgentes opiniones	6572-6573
4188	1973	Apr	14	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Ad quemnam pertineat proprietas bonorum quae tribuuntur paroeciae, quam religiosi regunt aut ministerio scholastico adiuvant	6573-6576
4189	1973	Apr	18	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsa ad proposita dubia*: I - De poena excommunicationis latae sententiae declaranda. II - De cessatione post quinquennium a commisso munere	6576-6577
4190	1973	Apr	23	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Epist.*, Animadversiones fiunt in documentum quoddam naturam et rationem Universitatis Catholicae in mundo huius temporis definire intendens	6577-6578
4191	1973	Apr	24	SECRETARIA STATUS, *Notif.*, Institutum, cui nomen "Pontificia Opera di Assistenza" in Italia conditum, a suis muneribus cessavisse declaratur	6578
4192	1973	Apr	27	SC pro CULTU DIVINO, *Litterae circulares ad Conferentiarum Episcopalium Praesides*: De precibus eucharisticis	6578-6583
4193	1973	Apr	...	SC pro CULTU DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: I - Circa recitationem oralem Liturgiae Horarum in privato. II - Circa calendarium particulare adhibendum a religiosis qui proprio gaudent calendario. III - Circa dedicationem ecclesiae concathedralis celebranda in tota dioecesi	6584-6585
4194	1973	Mai	1	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quantum prosperitatis*, Mutantur sedes Nuntiaturae Apostolicae Littoris Eburnei et Dahomeianae	6585-6586
4195	1973	Mai	9	PAULUS VI, *Allocutio habita christifidelibus in Basilica Vaticana coram admissis in qua*: Beatissimus Pater nuntiat Se universale Iubilaeum in annum MCMLXXV inducturum, nonnullis mutationibus inductis	6586-6588

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4196	1973	Mai	9	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Ad Missae celebrationem adhiberi possunt variae vini formae, dummodo re vera sint "vinum ex vite"	6588
4197	1973	Mai	15	Conventio inter Sanctam Sedem et Rhenaniam-Palatinatum de scholis catholicis	6587-6596
4198	1973	Mai	21	PAULUS VI, Litt. Ap. *Qui benignissima*, In Africa Occidentali Nova Apostolica Delegatio constituitur "in Togo et Guinea" cognominata cui duae hae regiones subiciuntur	6597
4199	1973	Mai	21	PAULUS VI, Litt. Ap. *Ex quo*, E Delegatione Apostolica "Africae Occidentalis" nova constituitur Delegatio Apostolica "in Mali et Mauritania" cognominata	6598
4200	1973	Mai	21	Conventio inter Sanctam Sedem et Saxoniam Inferiorem qua nonnullae immutationes inducuntur in Concordatum die XXVI Februarii anno MCMLXV initum	6597-6600
4201	1973	Mai	24	PAULUS VI, Motu pr. *Magisterium vitae*, Pontificium Athenaeum Salesianum Studiorum Universitatis titulo et honore decoratur	6599-6602
4202	1973	Mai	24	SC pro SACRAMENTIS , et pro CLERICIS, Decr. *Sanctus Pontifex*, Declaratio de praemittendo sacramento Poenitentiae primae puerorum Communioni	6602-6603
4203	1973	Mai	25	PAULUS VI, *Allocutio ad summos Moderatores Institutorum religiosorum, annitente S. Congregatione pro Religiosis et Institutis saecularibus, Romae coetum habentes*: De nexu inter professionem consiliorum evangelicorum et Ecclesiam	6603-6606
4204	1973	Mai	29	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decr.*, Decretum quo hodierna disciplina sepulturae ecclesiasticae eorum qui, hora mortis, in condicione matrimoniali irregulari inveniuntur, aliquatenus mitigatur, praenuntiatur proxime edendum	6606
4205	1973	Apr-Mai	...	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Normae canonicae circa eos, qui sectis massonicis adhaerent, immutatae manent	6606-6607
4206	1973	Mai	...	SC pro CULTU DIVINO, *Resp.*, Responsa ad proposita dubia de integritate servanda in libris liturgicis edendis	6607-6608
4207	1973	Iun	19	PAULUS VI, Litt. Ap. *Maternas curas*, Collegio Slovenico in Urbe Pontificii nomen tribuitur	6608
4208	1973	Iun	20	PAULUS VI, Litt. Ap. *Qui in beatissimi*, In Nova Zelandia Apostolica Nuntiatura constituitur, Sede in urbe vulgo Wellington posita	6608-6609
4209	1973	Iun	20	CONSILIUM PRO PUBLICIS ECCLESIAE NEGOTIIS, *Epist.*, Praenuntiatur normas processuales peculiares quibus Tribunalia ecclesiastica Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis nunc utuntur, cessare debere a die prima mensis Iulii anni 1974	6609-6610
4210	1973	Iun	20	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Catholicae Theologiae*, Theologica Facultas in Pontificia studiorum Universitate Aequatoris erigitur	6610-6611
4211	1973	Iun	21	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Eucharistiae sacramentum*, Ritus qui inscribuntur "De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam" vulgantur editione quae typica declaratur, et ipsius ritus "Praenotanda Generalia" transcribuntur	6611-6620
4212	1973	Iun	24	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decl. *Mysterium Ecclesiae*, Declaratio circa catholicam doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam. 1. De unica Christi Ecclesia. 2. De infallibilitate Ecclesiae universae. 3. De infallibilitate magisterii Ecclesiae. 4. De dono infallibilitatis Ecclesiae non extenuando. 5. De notione infallibilitatis Ecclesiae non corrumpendo. 6. De Ecclesia cum sacerdotio Christi consociata	6620-6630
4213	1973	Iun	...	SC pro EPISCOPIS, *Notif.*, Usus locutionis "Ecclesia latino-americana" non est fovendus ad Ecclesiam Catholicam in America Latina exprimendam	6630
4214	1973	Iul	12	Sollemnis conventio inter Sanctam Sedem et Rempublicam Columbianam: *Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia. Concordato entre la República de Colombia y la Santa Sede*	6629-6640
4215	1973	Iul	15	SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex Audientia*, De opportunitate transferendi competentiam circa causas inconsummationis matrimonii ad unam tantum Sacram Congregationem	6639
4216	1973	Iul	17	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Causae separationis coniugum, etiam hispanorum, tractari possunt via administrativa, quo in casu non applicantur normae de foro competenti pro causis nullitatis matrimonii	6639-6642
4217	1973	Aug	29	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Cum necesse*, De editione typica altera "Ordinis baptismi parvulorum" cum nonnullis variationibus et additamentis inductis	6642-6643
4218	1973	Sep	8	PAULUS VI, Motu pr. *Cum matrimonialium*, Litterae Apostolicae motu proprio datae: Normae quaedam statuuntur ad processus matrimoniales apud Ecclesias Orientales expeditius absolvendos	6643-6646
4219	1973	Sep	10	PAULUS VI, *Allocutio Instituti iuris internationalis sodalibus Romae coetum habentibus*: De principiis iuridicis, socialibus et humanis, quibus communitas internationalis debet hodie ordinari	6646-6649

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4220	1973	Sep	15	PAULUS VI, Epist. Ap. *In Paschae*, Congregatio Generalis Societatis Iesu proxime celebranda in id contendere debet ut Societas Iesu, ratione fini Instituti proprii consentanea, vitam suam suumque apostolatum accommodet ad mundi huius aetatis postulata	6649-6651
4221	1973	Sep	17	PAULUS VI, *Allocutio iis qui interfuerunt Conventui internationali secundo iuris canonici Mediolani habito*: De sensu iuris canonici in Ecclesia sub luce theologiae et ecclesiologiae actualis	6651-6657
4222	1973	Sep	19	PAULUS VI, *Allocutio iis, qui interfuerunt conventui Instituti rei aëronauticae civili internationali accurandae*: De mediis adhibendis causisque exstirpandis ut violentia in aëronautica navigatione tuto vitari possit	6657-6659
4223	1973	Sep	20	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decr. *Patres Sacrae Congregationis*, De sepultura ecclesiastica non deneganda iis manifestis peccatoribus, qui signa dedere poenitentiae	6659
4224	1973	Sep	24	S. PAENITENTIARIA, *Decr.*, Statuitur opus requisitum ad lucrandum "Donum indulgentiae" in variis ecclesiis localibus Anni Sacri occasione	6659-6660
4225	1973	Sep	24	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbatur erectio Tribunalis regionalis et interritualis primae instantiae in Turchia pro causis universis	6660
4226	1973	Sep	24	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbatur erectio Tribunalis regionalis et interritualis secundae instantiae in Turchia pro universis causis	6660-6661
4227	1973	Sep	27	SECRETARIA STATUS, Epist. *Il Santo Padre*, De criteriis hodie sequendis in musica sacra comparanda et exsequenda	6661-6662
4228	1973	Oct	4	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Notif.*, Condicio schismatica confirmatur coetus christianorum qui olim "Ecclesia antiqua catholica", nunc vero "Ecclesia catholica latina" nuncupatur	6662
4229	1973	Oct	10	PAULUS VI, Litt. Ap. *Verba Christi*, Delegatio Apostolica in Africa Media et Occidentali deinceps "Delegatio Apostolica in Nigeria et Ghana" cognominabitur	6662-6663
4230	1973	Oct	17	SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM, *Notif.*, Communicatio quoad interpretationem Instructionis de peculiaribus casibus admittendi alios Christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia Catholica die 1 mensis Iunii 1972 editae. *Nota su alcune interpretazioni della 'Istruzione sui casi particolari di ammissione di altri cristiani alla comunione eucaristica nella Chiesa Cattolica"*	6663-6665
4231	1973	Oct	20	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, De ratione debitorum inter Canonicum et Capitulum affirmanda vel neganda in casu	6665-6671
4232	1973	Oct	25	SC pro RELIGIOSIS, Decr. *Sacra Congregatio*, Statuta "Unionis Superiorissarum Maiorum Italiae" (USMI) definitive adprobantur	6671
4233	1973	Oct	25	SC pro CULTU DIVINO, Litt. Circ. *Cum toto*, Litterae circulares de normis servandis quoad liturgicos libros in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta	6672-6673
4234	1973	Oct	31	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsa ad proposita dubia*: De appellationibus in causis matrimonialibus	6673
4235	1973	Nov	1	SC pro CULTU DIVINO, *Normae*, Directorium de Missis cum pueris	6673-6683
4236	1973	Nov	8	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas datur ut sodales Tertii Ordinis saecularis S. Francisci professionem anticipare possint	6683
4237	1973	Nov	12	Ratihabitio Conventionis inter Apostolicam Sedem et Rhenaniam-Palatinatum diei 15 maii 1973	6683
4238	1973	Nov	12	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbatur erectio Tribunalium regionalium in Algeria ad videndas universas causas, additis nonnullis facultatibus territoriis missionum iam concessis	6684
4239	1973	Nov	15	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Approbatur erectio Tribunalis interdioecesani primae instantiae pro dioecesibus Rhedonen., Briocen., Veneten. et Corisopiten. in Gallia cum competentia in universas causas	6684
4240	1973	Nov	20	SC pro CLERICIS, *Resp.*, Quando quibusque sub regulis praedicatio verbi Dei committi potest laicis in actionibus liturgicis publice peragenda	6685-6686
4241	1973	Nov	24	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Admittitur error in procedendo et in decernendo ex eo quod recurrens punitus fuerat poena canonica quin ipse antea audiretur quinque responsabilitas in delicto satis demonstraretur	6687-6691
4242	1973	Nov	30	Ratihabitio conventionis inter Apostolicam Sedem et Saxoniam Inferiorem diei 21 Maii 1973 initae	6691
4243	1973	Dec	2	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Reconciliationem inter*, Novus Ordo Paenitentiae cum normis promulgatur. I - Decretum de novo "Ordine Paenitentiae". II - Ordo Paenitentiae	6691-6702
4244	1973	Dec	6	SC pro DOCTRINA FIDEI, Instr. *Ut notum est*, Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei, et Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei	6702-6705
4245	1973	Dec	6	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Episcopus providere potest aequae distributioni redituum ex beneficiis vacantibus provenientium	6705-6707
4246	1973	Dec	8	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus ad universos homines, praesertim christifideles, calendis ianuariis diem fovendae paci per totum terrarum orbem dicatum celebraturos*: De possibilitate et necessitate acquirendae et firmandae verae pacis in mundo	6707-6711

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4247	1973	Dec	10	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus ad Exc.mum Virum Leopoldum Benites, XXVIII generalis coetus Nationum Coniunctarum Praesidem, XXV expleto anno a declaratione universali quoad iura hominum edita*: De necessitate aedificandae communitatis humanae quae omnibus hominibus tribuat exercitium iurium personae humanae propriorum	6711-6713
4248	1973	Dec	13	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quod pastorale*, In Republica Ciadensi constituitur Delegatio Apostolica	6713-6714
4249	1973	Dec	13	PAULUS VI, Litt. Ap. *Catholicarum rerum*, Delegatio Apostolica in Republica Congica conditur	6714
4250	1973	Dec	14	PAULUS VI, *Allocutio habita iis qui in Gregoriana Studiorum Universitate "Cursui renovationis canonicae pro iudicibus aliisque tribunalium administris" interfuerunt*: De coniunctione iuris canonici cum Ecclesiae mysterio	6714-6716
4251	1973	Dec	15	SECRETARIA STATUS, *Normae*, Normae statuuntur quibus in posterum ordinabitur Bibliotheca Ambrosiana, quae curae et administrationi Archiepiscopi Mediolanensis plene committitur	6716-6717
4252	1973	Dec	17	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas datur religiosis a votis temporariis gaudendi voce actica et passiva in eligendis repraesentantibus Provinciarum ad Capitulum Generale, et voce tantum activa in Capitulo Generali	6717
4253	1973	Dec	25	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Quae lucernae*, Facultas Theologica in helvetica urbe Lucernensi in perpetuum canonice erigitur	6718-6720
4254	1974	Ian	1	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Rhetorum Curia*, Institutum superius sacrae Theologiae in Rhetorum Curia (Chur, Schweiz) canonice erigitur	6719-6720
4255	1974	Ian	1	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Litt. Circ.*, Schola practica linguae latinae Romae constituitur pro alumnis Universitates Romanas adituris	6720-6721
4256	1974	Ian	2	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Notif.*, Novae normae notificantur pro solutione matrimonii in favorem fidei, iuxta quas non amplius requiritur conversio partis oratricis ad fidem catholicam	6722
4257	1974	Ian	9	SC pro CLERICIS, *Rescr.*, Prorogatur facultas satisfaciendi praecepto paschali fidelibus concessa qui Missiones et Exercitia spiritualia a sacerdotibus O. P. praedicata frequentaverint	6722
4258	1974	Ian	10	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Constitutio Apostolica*,, Vacatio legis de Ordine Unctionis infirmorum prorogatur	6722-6723
4259	1974	Ian	19	SC pro RELIGIOSIS, *Normae*, In exclaustratione ad nutum Sanctae Sedis religiosis imponenda, modus servandus est ad instar dimissionis religiosorum votorum simplicium sequendus	6723
4260	1974	Ian	23	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, De iudicialibus expensis determinandis in causa apud Signaturam Apostolicam inter Canonicum et Capitulum acta, in casu	6723
4261	1974	Ian	25	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decl.*, Declaratio de sensu tribuendo adprobationi versionum formularum sacramentalium	6723-6724
4262	1974	Ian	25	SC pro RELIGIOSIS, Decl. *La Sacra Congregazione*, De subsidio caritativo praestando iis qui Institutum religiosum derelinquunt. *Aiuto da darsi a coloro che escono dall'Istituto*	6724-6726
4263	1974	Ian	26	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Declaratur constare de matrimonii nullitate, in casu, ob vim et metum mulieri incussum	6726-6727
4264	1974	Ian	26	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Determinatur summa creditorum parochi in paroeciam quam olim rexerat, et in favorem cuiusdam nosocomii, quod in proprietatem Eparchiae transfertur	6727-6730
4265	1974	Ian	28	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Recursus ad Signaturam Apostolicam interpositus declaratur desertus ex eo quod recurrens nullum posuerit actum ad recursum intra praescriptum tempus prosequendum	6731-6733
4266	1974	Ian	31	PAULUS VI, *Allocutio ad Praelatos Auditores, Advocatos et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos*: De natura sacra potestatis et activitatis iudicialis in Ecclesia	6733-6736
4267	1974	Feb	2	PAULUS VI, Adhortatio Ap. *Marialis cultus*, Adhortatio Apostolica ad Episcopos universos pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes: *De Beatae Mariae Virginis cultu recte instituendo et augendo*	6736-6764
4268	1974	Feb	4	SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex Audientia*, Instructio de secreto pontificio, materia et obligatione accuratius definitis, congruentius observando	6764-6766
4269	1974	Feb	14	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPETANDIS, *Responsum ad propositum dubium*: De decreto ratihabitionis in causis matrimonialibus	6767
4270	1974	Feb	20	SC pro RELIGIOSIS, *Litt. Circ.*, Condiciones quibus moniales donum Iubilaei Anni Sancti acquirere possunt	6767-6768
4271	1974	Feb	23	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Factorum iuridicorum declarandorum damnarumque Incidentis: Querelae nullitatis adversus decretum Excellentissimi Decani Rotae Romanae, quo libellus reicitur	6768-6774

http://www.obrascatolicas.com

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4272 1974 Feb 23	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Datur sententia circa recursum contra decretum Congressus; circa querelam nullitatis decreti Rotae Romanae ob defectum legitimitatis partis et motivorum decidendi; circa incompetentiam Signaturae ad recipiendas appellationes formales a decretis rotalibus	6774-6779
4273 1974 Feb ...	SC pro CULTU DIVINO, *Epist.*, De calendariis particularibus dioecesium et Familiarum religiosarum, atque Missarum et Officiorum Propriis quamprimum recognoscendis	6779
4274 1974 Feb ...	SC pro CULTU DIVINO, *Responsa ad proposita dubia circa*: 1 - Missam in nocte Nativitatis Domini celebrandam vespere vigiliae. 2 - Benedictionem cinerum, palmarum et candelarum extra Missam. 3 - Homiliam ab Episcopo sedendo habendam. 4 - Materiam cerei seu candelarum pro Missae celebratione	6779-6780
4275 1974 Mar 2	SC pro RELIGIOSIS, Decr. *Processus iudicialis*, De dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncupaverunt in religione clericali exempta	6780-6781
4276 1974 Mar 18	PAULUS VI, *Allocutio Em.mis Patribus, Exc.mis Patriarchis, Praesulibus atque Membris Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis recognoscendo, Romae plenarium coetum habentibus*: De patrimonio disciplinae orientalis tuendo ac hodiernae vitae postulatis aptando	6781-6784
4277 1974 Mar 21	PAULUS VI, *Rescriptum ex Audientia*, Rescriptum ex Audientia Sanctissimi quo facultas tribuitur Signaturae Apostolicae videndi via administrativa causas nullitatis matrimonii in nonnullis casibus et condicionibus	6784-6785
4278 1974 Mar 21	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.*, Numerus annorum curriculi studiorum pro Ordinibus sacris recipiendis manet immutatus, ita tamen ut alumni, expleto tertio theologiae anno, recipere valeant Diaconatum	6785
4279 1974 Mar 26	SECRETARIA STATUS, *Facult.*, Nonnullae facultates tribuuntur Signaturae Apostolicae circa prorogationem competentiae in prima, secunda et tertia instantia	6785-6786
4280 1974 Mar 28	PAULUS VI, *Allocutio die 28 Martii habita ad Illustrissimos Viros Antonium Carrilo-Flores et Raphaëlem Salas, praesidentes celebrationibus mundialis Anni de expendendis populorum quaestionibus*: De principiis quae multitudinis hominum populationisque incrementum regere ac solvere debent	6786-6788
4281 1974 Mar ...	SC pro RELIGIOSIS, *Notif.*, Criteria proponuntur circa habitum, praesertim religiosarum, proprium induendum vel deponendum	6789
4282 1974 Apr 1	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Recursus ad Rotam contra decretum Tribunalis inferioris vim suspensivam amittit ob desertionem partis recurrentis et ob terminos legales iam elapsos	6789-6791
4283 1974 Apr 8	PAULUS VI, *Allocutio habita Radiotelevisificarum stationum moderatoribus e tota Europa atque America Septemtrionali Romae coadunatis, annitente Pontificio Consilio instrumentis communicationis socialis praeposito*: De momento mediorum communicationis socialis in mente et iudicio hominis moderni recte instituendo	6791-6793
4284 1974 Apr 14	SC pro CULTU DIVINO, *Epist.*, Volumen *Iubilate Deo* inscriptum, in quo *Cantus Missae* et *Cantus varii* praebentur, ad Ordinarios mittitur	6793-6795
4285 1974 Apr 26	Sc pro DOCTRINA FIDEI, *Decr.*, Solvitur in favorem fidei matrimonium inter duas partes non baptizatas initum in Gallia, absque praevia conversione oratricis ad fidem catholicam, additis nonnullis notandis pro diversitate casuum	6795
4286 1974 Apr ...	SC pro CULTU DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: De Missis ad diversa et Votivis et de Missis Defunctorum	6796-6797
4287 1974 Mai 4	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Nova causae propositio conceditur ob facta non satis considerata, ob dolum partis, ob motiva sententiarum inter se differentia, atque ob errorem facti et perversionem factorum	6797-6798
4288 1974 Mai 15	SC pro SACRAMENTIS, Instr. *Sacramentalem indolem*, Instructio de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus, in casibus particularibus	6798-6800
4289 1974 Mai 22	CONSILIUM PRO PUBLICIS ECCLESIAE NEGOTIIS, *Epist.*, Facultates peculiares Tribunalibus ecclesiasticis Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis prorogantur usque dum novus Ordo procedendi in causis matrimonialibus promulgetur	6800-6801
4290 1974 Mai 23	PAULUS VI, Litt. Ap. *Apostolorum limina*, Litterae Apostolicae sub plumbo datae: Universale Iubilaeum Anni Sacri Millesimi nongentesimi septuagesimi quinti indicitur	6801-6811
4291 1974 Mai 23	SC pro RELIGIOSIS, Decr. *Il felice sviluppo*, Conferentia mundialis Institutorum saecularium canonice erigitur	6811
4292 1974 Mai 24	SC pro CULTU DIVINO, *Resp.*, Denegatur facultas celebrandi Missam Tridentinam iuxta Missale Romanum a S. Pio V probatum	6811-6812
4293 1974 Mai 25	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Notif.*, Confirmantur praecedentes declarationes quae fideles a cultu erga "Dominam omnium populorum" retrahebant	6812
4294 1974 Mai 29	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.*, Criteria nonnulla et normae proponuntur circa religiosorum absentiam legitimam a domo, iuxta diversos subiectorum casus ordinandam	6812-6814

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4295 1974 Mai 31	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, Decr. *Il Cardinale Prefetto*, Erigitur canonice in Urbe "Centrum internationale animationis missionariae...	6814
4296 1974 Mai ...	SC pro CULTU DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: De Missa diei Dominicae et Festi de praecepto vespere diei praecedentis anticipata	6814-6815
4297 1974 Iun 1	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Violatio legis affirmatur ob arbitrarie mutatam dimissionem sororum in saecularizationem, et ob inobservantiam legum quae cum dimissionem tum saecularizationem Sororum regunt	6815-6818
4298 1974 Iun 2	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Sacra Congregatio*, Facultati sacrae Theologiae Cracoviensi (Kraków) titulus "Pontificius" confertur	6818
4299 1974 Iun 2	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Sacra Congregatio*, Titulus 'Pontificius' Facultati Theologicae Vratislaviensi (Wroclaw) conceditur	6818-6819
4300 1974 Iun 2	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Posnaniensis urbs*, Canonice erigitur Facultas Theologica in Seminario Metropolitano Posnaniensi (Poznań) et titulo 'Pontificio' decoratur	6819-6820
4301 1974 Iun 13	PAULUS VI, Motu pr. *Firma in traditione*, Litterae Apostolicae motu proprio datae: Quaedam capita de facultatibus ad Missarum stipendia pertinentibus statuuntur	6820-6822
4302 1974 Iun 13	SECRETARIA STATUS, *Facult.*, Facultates circa Missarum stipendia a Summo Pontifice Sacris Romanae Curiae Congregationibus concessae et normae de earum usu	6822-6824
4303 1974 Iun 14	CONSILIUM PRO ARTE SACRA IN ITALIA, *Litt. circ.*, Normae dantur pro tutela et conservatione patrimonii historico-artistici ecclesiarum Italiae. *Norme per la tutela e la conservazione del patrimonio storico-artistico della Chiesa in Italia*	6824-6829
4304 1974 Iun 17	SECRETARIA STATUS, *Normae*, Normae authentice explicantur a Curia Romana servandae in usu facultatum a Summo Pontifice eidem tributarum circa Missarum stipendia	6830-6831
4305 1974 Iun 21	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Incompetentia tribunalis declaratur ad videndam causam nullitatis matrimonii ex eo quod fundabat competentiam in commoratione partis actricis	6831-6832
4306 1974 Iun 29	COM. DE MIGRATORUM ATQUE ITINERANTIUM CURA, *Normae*, Normae quibus cleri incardinatio et itinera in transmarinis dioecesibus ordinantur secundum Concilium Vaticanum secundum	6832-6833
4307 1974 Iun 5	SS. CC. pro CLERICIS et pro RELIGIOSIS, *Litt. circ.*, Pecuniae summa statuitur pro bonis ecclesiasticis alienandis absque licentia Sanctae Sedis in Italia et in aliis pluribus nationibus	6833-6834
4308 1974 Iul 8	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas datur ut effectus iuridici voti sollemnis paupertatis aequiparari possint effectibus voti simplicis	6834-6835
4309 1974 Iul 18	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Notif.*, Lex canonica sustinetur prohibens catholicos nomen dare quibuscumque associationibus massonicis	6835
4310 1974 Iul 19	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Nullitas matrimonii declaratur, modo administrativo, ob impotentiam mulieris, inspectis tantum relationibus peritorum, et partium honestate personali	6835-6836
4311 1974 Aug 28	SC pro CULTU DIVINO, *Decl.*, De Missa cum paramentis sacris celebranda deque nova casulae forma quae aliquando adhiberi licet	6836-6838
4312 1974 Sep 4	Conventio inter Sanctam Sedem et Bavariam ad immutationes et additamenta quaedam inducenda in Concordatum die XXIX Martii anno MCMXXIV initum, addito Protocollo finali: *Circa materiam religionis catholicae tradendam in Scholis publicis, institutionem magistrorum in disciplinis religionis catholicae, et horum condicionem academicam, oeconomicam et socialem intra novas normas a Statu Bavariae datas, ordinationem studiorum in Universitatibus Scholisque Superioribus regulantes*	6837-6850
4313 1974 Sep 16	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Responsa ad proposita dubia circa solutionem matrimonii in favorem fidei*: 1 - Dispensatio ab impedimento disparitatis cultus cum parte acatholica quae obtinuit dissolutionem matrimonii in favorem fidei concedenda est a Sede Apostolica. 2 - Orator acatholicus petere potest dissolutionem matrimonii si ipse novas nuptias inire intendat cum parte valide baptizata. 3 - Pars non catholica potest esse oratrix si parata sit ad fidem catholicam amplectendam. 4 - Novae normae procedurales in his casibus sequendae vigere incoeperunt a die 26 oct. 1973	6851
4314 1974 Sep 17	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, In dissolutione matrimonii in favorem fidei contracti cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, pars oratrix est pars catholica	6851
4315 1974 Sep 26	SC pro CULTU DIVINO, *Resp.*, Sanctissima Eucharistia asservari nequit in tabernaculo transparenti, materia vitrea vel vitro simili confecto	6852
4316 1974 Sep 27	PAULUS VI, *Allocutio habita Em.mis Patribus Cardinalibus et Exc.mis Praesulibus, cum prima haberetur congregatio tertii generalis Coetus Synodi Episcoporum*: De necessitate, universitate et finibus evangelizationis, quae recentiora et valida apostolatus incepta prosequi etiam debet	6852-6856

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4317	1974	Oct	1	SECRETARIA STATUS, *Facultas.* Facultas datur Signaturae Apostolicae permittendi ut viri laici assumantur ad munus iudicis assessoris vel instructoris in causis ecclesiasticis non matrimonialibus	6856
4318	1974	Oct	1	VICARIATUS URBIS, *Normae,* Facultates conceduntur sacerdotibus, qui Romam peregrinantur, Anno Sancto Iubilaei 1975 perdurante	6856-6857
4319	1974	Oct	2	PAULUS VI, *Allocutio habita Moderatoribus et Membris e "Consilio de Laicis", qui plenario Coetui Romae interfuerunt*: De officiis Consilii de Laicis in testimonio vitae obtinendo ab iis qui baptizati sunt in Ecclesia	6857-6859
4320	1974	Oct	10	SIGNATURA APOSTOLICA, *Litt. Circ.,* Signatura Apostolica ea tantum decreta ratihabitionis sententiarum primi gradus causarum matrimonialium transmittet ad effectus civiles obtinendos in Italia, quae motiva decisionis exprimant	6859
4321	1974	Oct	18	Ratihabitio conventionis die 4 septembris 1974 initae inter Sanctam Sedem et Bavariam	6859
4322	1974	Oct	22	PAULUS VI, *Notif.,* Constituuntur Commissiones singulae pro relationibus religiosis curandis cum populis Islamicis et hebraeo	6859-6860
4323	1974	Oct	25	SYNODUS EPISCOPORUM, *Decl.,* Declaratio quam Patres Synodales fidelibus praebent, circa Evangelizationem Ecclesiae in huius temporis societate et mundo	6860-6863
4324	1974	Oct	26	PAULUS VI, *Allocutio Em.mis Patribus Cardinalibus et Exc.mis Praesulibus e Synodo Episcoporum, cum tertius generalis Coetus exitum haberet*: De fructibus e Synodo ortis pro Ecclesia nostrae aetatis deque nonnullis observationibus in sententias aliquas durante Synodo prolatas praemittendis ut doctrina Synodi recte intellegatur	6863-6867
4325	1974	Oct	28	SC pro CULTU DIVINO, *Notif.,* De obligatione adhibendi novum Ordinem Missalis Romani in celebrationibus cum populo, relicta tamen facultate permittendi usum veteris Missalis in celebrationibus sine populo	6868
4326	1974	Oct	31	SC pro RELIGIOSIS, *Notif.,* Nulla apparet valida ratio ad ritum professionis religiosae mutandum, ita ut vota acceptentur a celebrante, non vero a Superiore religioso interno	6868-6869
4327	1974	Nov	1	SECRETARIA STATUS, *Rescr.,* Rescriptum Pontificium quo Conferentiae Episcoporum Canadiensi facultates tribuuntur circa processus instruendos in causis matrimonialibus	6869-6870
4328	1974	Nov	1	SC pro CULTU DIVINO, *Normae,* Preces eucharisticae approbantur pro Missis cum pueris et de reconciliatione	6870-6873
4329	1974	Nov	9	PAULUS VI, *Allocutio habita Exc.mis viris qui ex universo terrarum orbe Romae interfuerunt Conventui alimentis in mundo procurandis*: De mediis quibus utendum est ad alimenta universo mundo procuranda, salvis manentibus normis ethicae naturalis propriis	6873-6878
4330	1974	Nov	13	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsum ad propositum dubium*: De Diaconi facultatibus quoad sacramentalia et benedictiones	6878-6879
4331	1974	Nov	17	PAULUS VI, Litt. Ap. *In vertice,* In Mozambico conditur Delegatio Apostolica	6879
4332	1974	Nov	18	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decl.,* Declaratio de abortu procurato	6879-6888
4333	1974	Nov	22	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Cantus faciliores,* Editio typica altera Gradualis simplicis novaque eiusdem ordinatio cantuum promulgatur	6888-6891
4334	1974	Nov	23	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.,* Nullitas matrimonii inter schismaticos armenos contracti declaratur ob defectum formae seu ritus sacri	6891-6895
4335	1974	Nov	30	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Concilii Oecumenici,* Decretum quo Missale Ambrosianum instauratum confirmatur	6896
4336	1974	Dec	1	SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM, *Normae, Secretariatus ad Christianorum unitatem fovendam (Commissio pro religiosis necessitatibus cum Hebraeismo fovendis)*: Criteria et normae practicae proponuntur circa applicationem Declarationis Concilii Vaticani II "Nostra aetate" de relationibus Ecclesiae catholicae cum religione Judaeorum. *Orientations et suggestions pour l'application de la Déclaration conciliaire "Nostra aetate" (N. 4)*	6896-6899
4337	1974	Dec	3	PAULUS VI, *Allocutio sodalibus e Societate Iesu qui ad religiosae suae communitatis Praesidum Coetum Romam convenerunt*: De tribus interrogationibus: "Unde venitis", "Qui estis", "Quo pergitis" recte respondendis in Societate Iesu renovatione perficienda	6900-6908
4338	1974	Dec	3	SECRETARIA STATUS, *Epist.,* Sedes Apostolica extensioni quarti voti ad omnes indistincte sodales Societatis Iesu contraria declaratur	6908-6909
4339	1974	Dec	5	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.,* Normae proponuntur consiliandae circa habitum religiosorum proprium gestandum	6909
4340	1974	Dec	7	COMMISSIO BIBLICA, *Normae,* Ratio periclitandae doctrinae apud Pontificiam Commissionem Biblicam	6910-6912
4341	1974	Dec	8	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus ad universos homines, praesertim christifideles, calendis ianuariis diem fovendae paci per totum terrarum orbem dicatum celebraturos*: De reconciliatione inter homines qua modus fovendae paci	6912-6915

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4342	1974	Dec	10	COM. 'IUSTITIA ET PAX', *Decl.,* Doctrina proponitur Ecclesiae circa iura quae hominis propria declarantur, et circa adspectus sociales, pastorales et apostolicos praedicta iura hominum in Ecclesia respicientes	6915-6943
4343	1974	Dec	12	PAULUS VI, Const. Ap. *Cum in Sudania,* SUDANIENSIS, In Sudania Hierarchia ecclesiastica constituitur	6943-6944
4344	1974	Dec	16	PAULUS VI, *Allocutio membris Commissionis Theologicae Internationalis Romae plenarium Coetum habentibus*: De actu morali iudicando iuxta principia religionis christianae	6944-6946
4345	1974	Dec	23	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.,* Facultas datur ut sodales, durante Anno Sancto, recipere valeant ordinem Presbyteratus, expleto tertio anno theologiae, nonnullis condicionibus expressis	6946-6947
4346	1974	Dec	30	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quoniam consulendi,* In Republica Guineana-Bissagensi Delegatio Apostolica conditur	6947
4347	1974	Dec	31	CONSILIUM PRO PUBLICIS ECCLESIAE NEGOTIIS, *Facult.,* Signaturae Apostolicae tribuitur potestas nonnullas facultates speciales Tribunalibus inferioribus concedendi pro causis matrimonialibus tractandis	6947
4348	1974	...	...	SC pro RELIGIOSIS, *Normae,* Exemplar seu Schema pro conficiendis Statutis Foederationum monialium proponitur	6948-6953
4349	1974	...	...	SC pro CULTU DIVINO, *Normae,* Ordo celebrandi matrimonium coram teste qualificato laico	6954-6956
4350	1974	...	...	VICARIATUS URBIS, *Normae,* Normae statuuntur liturgico-pastorales circa celebrationem Sacramenti Baptismi et Confirmationis in Basilicis Patriarchalibus	6956-6960
4351	1975	Ian	11	PAULUS VI, *Allocutio sodalibus Primarii Consilii italicae Actionis catholicae*: De missione Ecclesiae active participanda a laicis in hora praesenti, servata communione cum Hierarchia constituta, Spiritu Sancto movente ac duce	6961-6964
4352	1975	Ian	25	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Grandaevum insigneque,* Facultas Theologica in "Kirchliche Gesamthochschule Eichstätt", in Bavaria, canonice erigitur	6964-6965
4353	1975	Ian	30	PAULUS VI, *Allocutio ad Praelatos Auditores et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos*: De valoribus quos iudices tutari debent; de ratione pastorali in munere administrandae iustitiae insita deque observationibus nonnullis circa novum inductum procedendi modum pro causis matrimonialibus	6965-6968
4354	1975	Feb	15	Conventio inter Sanctam Sedem et Rempublicam Lusitanam ad immutandum articulum XXIV Concordati die VII Maii MCMXL initi matrimonium canonicum respicientem. *Protocollo Addizionale al Corcordato fra la Santa Sede e la Repubblica Portoghese del 7 maggio 1940*	6967-6968
4355	1975	Feb	15	PAULUS VI, Epist. Ap. *Abbiamo ricevuto,* Summus Pontifex Congregationem Generalem Societatis Iesu instanter dehortatur ne quartum votum ad omnes indistincte sodales extendat, immutando "Formulam Instituti" hucusque vigentem	6967-6969
4356	1975	Feb	15	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decl. *Sacra Congregatio,* Declaratio de duobus operibus Professoris Ioannis Küng, in quibus continentur nonnullae opiniones quae doctrinae Ecclesiae Catholicae opponuntur	6969-6970
4357	1975	Feb	21	Conventio inter Apostolicam Sedem et Saravicam Civitatem de scholis catholicis, addito Protocollo Additionali. *Accordo fra la Santa Sede ed il Saarland circa le scuole private in gestione della Chiesa Cattolica*	6971-6974
4358	1975	Feb	22	SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM, *Normae,* Criteria proponuntur ad collaborationem oecumenicam christianorum suadendam et ordinate applicandam apud ecclesias nationales, regionales et locales. *La collaboration oecuménique au plan régional, au plan national et au plan local*	6975-6990
4359	1975	Feb	25	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quoniam Romano,* In Angoliae territorio Delegatio Apostolica constituitur	6991
4360	1975	Feb	26	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decl.,* Nonnullae dantur interpretationes normarum de inscriptione christifidelium in sectis massonicis	6991
4361	1975	Feb	...	SC pro CULTU DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: 1 - De anniversario Dedicationis ecclesiae cathedralis in Dominica per annum celebrando. 2 - De patrino Confirmationis. 3 - De professione religiosa a celebrante Eucharistiam non recipienda. 4 - De processione cum Sanctissimo intra septa ecclesiae peragenda	6991-6993
4362	1975	Mar	1	SS. CC. pro CLERICIS et pro RELIGIOSIS, *Normae,* Schema conventionis in paroecia religiosis committenda ab Episcopo et Superiore religioso, in Italia, subsignandae	6993-6995
4363	1975	Mar	1	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Litt. Circ.,* De sensu et munere Seminariorum et Collegiorum Romae exsistentium ad alumnos ecclesiasticos educandos deque criteriis mediisque aptioribus adhibendis ad alumnis institutionem clericalem idoneam praebendam pro ministerio in huius temporis mundo et ecclesia exercendo	6995-7003

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4364	1975	Mar	7	PAULUS VI, *Allocutio coram Praeposito et Assistentibus Generalibus Societatis Iesu habita*: "Formula Instituti" Societatis Iesu retinenda est adhuc valida, nec innovari debet ratione mutatae horum temporum condicionis.	7003-7004
4365	1975	Mar	11	SC pro EPISCOPIS, Decr. *Ad consulendum*, Constituitur Visitator Apostolicus in Germania pro clero et fidelibus dioecesis Varmiensis cum iurisdictione personali cumulata cum territoriali Ordinarii loci	7004
4366	1975	Mar	13	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Responsa ad quaesita Conferentiae Episcopalis Americae Septemtrionalis circa sterilizationem in nosocomiis catholicis	7005-7006
4367	1975	Mar	19	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quoniam pro*, Delegatio Apostolica in Antillis constituitur	7006
4368	1975	Mar	19	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decr. *Ecclesiae pastorum*, Decretum de Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros	7006-7008
4369	1975	Mar	19	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, Antillarum: Decr. *Sacra Congregatio*, Decretum de nova erectione Delegationis Apostolicae Antillarum	7008-7009
4370	1975	Mar	27	SC pro CULTU DIVINO, Decr. *Cum Missale*, De editione typica altera Missalis Romani, cum Variationibus et additamentis inductis	7009-7012
4371	1975	Apr	2	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *Postremis hisce*, De doctrina Iuris canonici candidatis ad sacerdotium apte tradenda atque deinde peramanter colenda	7012-7016
4372	1975	Apr	15	Ratihabitio conventionis inter Sanctam Sedem et Saravicam civitatem	7016
4373	1975	Apr	15	SC pro CULTU DIVINO, *Facult.*, Facultas datur utendi in propria dioecesi Precibus eucharisticis quas Sedes Apostolica iam concesserat nonnullis dioecesibus Helvetiae	7016-7017
4374	1975	Apr	15	SC pro RELIGIOSIS, *Epist.*, Episcopus potestate gaudet supprimendi 'Fraternitatem sacerdotalem Sancti Pii X'	7017
4375	1975	Apr	21	SIGNATURA APOSTOLICA, *Normae*, Normae servandae in exsequendo Rescripto Pontificio Conferentiae Episcopali Australiae die 1 nov. 1974 circa causas matrimoniales concesso	7017-7018
4376	1975	Apr	23	Ratihabitio conventionis inter Sedem Apostolicam et Rempublicam Lusitanam	7018
4377	1975	Apr	25	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsa ad proposita dubia*: 1 - Circa facultatem presbyteri, ab Episcopo deputati, confirmandi apostatam a fide readmissum in Ecclesiam. 2 - Circa cessationem officii Episcopi Auxiliaris cessante munere Episcopi dioecesani	7018-7019
4378	1975	Apr	...	SC pro CULTU DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: 1 - Circa Communionem iterandam in Missa conventuali vel communitatis ab iis qui Missam iam litaverunt. 2 - Circa Missam cotidianam cum pueris adhuc retinendam	7019-7021
4379	1975	Mai	2	SECRETERIA STATUS, *Epist.*, Nonnullae fiunt animadversiones in Decreta Congregationis Generalis Societatis Iesu, simulque probatur ad experimentum decretum " de paupertate", facta Praeposito Generali facultate dispensandi in materia	7021-7022
4380	1975	Mai	6	COMMISSIO CARDINALIUM, *Decisio*, "Fraternitas sacerdotalis Sancti Pii X" supprimenda declaratur una cum propriis Seminariis	7022-7023
4381	1975	Mai	13	PAULUS VI, Epist. Ap. *E' con sentimenti, Epistula E.mo P. D. Leoni Iosepho S. R. E. Cardinali Suenens, Mechliniensi-Bruxellensi Archiepiscopo, ob Marianum ex omnibus nationibus Conventum peragendum*: De relationibus Spiritum Sanctum inter et Beatam Mariam Virginem, praesertim in missione Ecclesiae implenda	7023-7025
4382	1975	Mai	16	SC pro RELIGIOSIS, *Litt. circ.*, De institutione tradenda alumnis religiosis in Collegiis Urbis commorantibus deque disciplina in iisdem domibus formationis servanda	7026-7029
4383	1975	Mai	18	SECRETARIATUS AD CHRISTIANORUM UNITATEM FOVENDAM, *Litt. circ.*, Proponitur ut festum Paschatis celebretur quotannis die Dominica post secundum sabbatum mensis aprilis	7029-7030
4384	1975	Mai	21	SECRETARIA STATUS, *Facult.*, Tribuuntur Signaturae Apostolicae facultates: transferendi causas de uno in aliud tribunal, dispensandi a legibus processualibus, et sanandi nullitates actuum iudicialium	7030
4385	1975	Mai	31	SC pro RELIGIOSIS, *Epist.*, Confirmatur suppressio 'Fraternitatis sacerdotalis Sancti Pii X', et eiusdem erectio in Institutum perfectionis praecluditur	7030-7031
4386	1975	Mai	...	SC pro CULTU DIVINO, *Decl.*, Duo opera circa Preces Eucharisticas reprobantur eorumque lectio, etiam privata, non suadetur	7031
4387	1975	Iun	10	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Signatura Apostolica declaratur incompetens ad videndum recursum adversus decisionem Commissionis Cardinalium a Summo Pontifice specialiter constitutae	7031-7032
4388	1975	Iun	20	SC pro RELIGIOSIS, *Normae*, "Decretum laudis" supprimitur, et novus modus procedendi statuitur in recognoscenda Institutis religiosis condicione "iuris pontificii"	7032
4389	1975	Iun	21	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Epist.*, Probantur decisiones Episcopi condicionem supernaturalem apparitionum "de Kérizinen" negantes	7032

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4390	1975	Iun	29	PAULUS VI, *Epist., A notre Frère dans l'Episcopat, Marcel Lefebvre, ancien Archevêque de Tulle*: Hortatur Episcopum ut publice se submittat oboedientiae et decisionibus Romani Pontificis	7033-7034
4391	1975	Iun	29	SC pro EPISCOPIS, Decr. *Ad Romanam Ecclesiam*, Decretum de visitatione Ss. Liminum deque relationibus dioecesanis	7034-7036
4392	1975	Iul	2	Ratihabitio conventionis inter Sanctam Sedem et Rempublicam Columbianam die 12 iulii 1973 initae, nonnullis additis declarationibus circa sensum aliquorum articulorum	7036-7037
4393	1975	Iul	11	PAULUS VI, Const. Ap. *Constans Nobis*, Sacris Congregationibus de Disciplina Sacramentorum et pro Cultu Divino suppressis nova inde erigitur Sacra Congregatio Sacramentis Divinoque Cultui moderandis	7037-7039
4394	1975	Aug	1	SIGNATURA APOSTOLICA, *Normae*, Normae servandae in applicando Rescripto Pontificio Conferentiae Episcopali Statuum Foederatorum Americae Septemtrionalis die 22 maii 1974 circa causas matrimoniales tractandas concesso	7039-7040
4395	1975	Aug	6	PAULUS VI, *Allocutio Moderatoribus Studiorum Universitatum, quas Societas Iesu regit in universo terrarum orbe*: De momento Universitatum catholicarum in Ecclesia huius temporis	7040-7043
4396	1975	Aug	15	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Decl.*, Exprimuntur et explicantur criteria et rationes quibus Ecclesia prohibet ne sacerdotes ad statum laicalem reducti theologiam doceant in Facultatibus Ecclesiae	7043-7044
4397	1975	Sep	3	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.* Facultas datur ut Episcopi O. F. M. Conv., munere suo expleto et Religioni plene incorporati, omnia iura habeant et exerceant religiosorum, voce activa et passiva non excepta	7044-7045
4398	1975	Sep	6	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quamtum pacis*, In Taprobanensi Republica seu vulgo Sri Lanka Nuntiatura Apostolica constituitur	7045
4399	1975	Sep	8	PAULUS VI, *Epist. A notre Frère dans l'Episcopat, Marcel Lefebvre, ancien Archevêque-Evêque de Tulle*: Hortatur Episcopum ut modum se gerendi erga Sedem Apostolicam deponat, et huius de facto decisiones admittat.	7045-7046
4400	1975	Sep	8	SC pro SACRAMENTIS DIVINOQUE CULTU, *Monitum*, Monitum pro Ordinariis Italiae circa modum celebrandi matrimonium concordatarium	7046
4401	1975	Sep	25	VICARIATUS URBIS, *Normae*, Normae statuuntur circa celebrationem et binationem Missae, et circa administrationem sacramenti Paenitentiae, Romae, pro sacerdotibus vigentes	7046-7047
4402	1975	Sep	26	SC pro RELIGIOSIS, Decr. *Moniales Ordinis*, Adprobantur ad septennium Constitutiones recognitae Monialium Ordinis Clarissarum Capuccinarum	7047
4403	1975	Sept	...	CONSILIUM DE FAMILIA, *Instr.*, Instructio de relationibus inter matrimonium et sacramentum in praesentibus societatis adiunctis. *Le mariage-Sacrement. Réponse de l'Eglise aux appels de la Famille*	7047-7053
4404	1975	Oct	1	PAULUS VI, Const. Ap. *Romano Pontifici eligendo*, Constitutio Apostolica De Sede Apostolica Vacante deque electione Romani Pontificis	7053-7072
4405	1975	Oct	11	SECRETARIA STATUS, *Epist.* Confirmatur obligatio substituendi Missale Romanum Sancti Pii V cum Missali Romano Pauli VI	7072-7073
4406	1975	Oct	18	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus ad universos homines, praesertim Christifideles, calendis ianuariis diem fovendae paci per totum terrarum orbem celebraturos*: De pace pressius persequenda deque cursu ad bellica arma mitigando	7073-7075
4407	1975	Oct	27	SECRETARIA STATUS, *Epist.* Notae fiunt decisiones Sedis Apostolicae circa "Fraternitatem sacerdotalem S. Pii X', quae canonice suppressa declaratur, et circa eius fundatorem, cuius modus procedendi erga Romanum Pontificem improbatur	7076-7077
4408	1975	Oct	29	SC pro SACRAMENTIS DIVINOQUE CULTU, *Notif.*, De Commemoratione omnium fidelium defunctorum anno 1975 in die Dominica celebranda	7077
4409	1975	Oct	...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: 1 - De stipendio non percipiendo pro Missa binata in concelebratione. 2 - De modo peragendi exsequias durante Triduo Paschali. 3 - De Missa celebranda vespere diei 7 dec. 1975 in concurrentia Dominicae Adventus cum Sollemnitate Imm. Conceptionis B. V. Mariae	7077-7078
4410	1975	Nov	4	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Conceditur facultas percipiendi eleemosynam cum bis aut ter celebratur	7078-7079
4411	1975	Nov	8	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Decretum dimissionis cuiusdam sororis declaratur irritum ob errorem in procedendo circa modum dimittendi sorores religiosas a votis perpetuis	7079-7083
4412	1975	Nov	8	CONSILIUM DE LAICIS, *Decr.*, Statuta Piae Unionis "Militia Mariae Immaculatae" adprobantur	7083-7084
4413	1975	Nov	12	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Resp.*, Forma extraordinaria celebrationis matrimonii coram solis testibus sustinetur et ulteriores ipsius formae limitationes denegantur	7084
4414	1975	Nov	14	S. PAENITENTIARIA, *Facult.* Prorogantur facultates, a S. Paenitentiaria confessoribus concessae, vulgo dictae "Pagella"	7084-7085
4415	1975	Nov	17	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.*, Denegatur indultum subdelegandi Superioribus Provincialibus facultatem dispensandi a votis temporaneis	7085

http://www.obrascatolicas.com

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4416 1975 Nov 19	SECRETARIA STATUS, *Facult.* Facultas datur Signaturae Apostolicae permittendi, nonnullis sub condicionibus, ut viri laici munere fungantur Promotoris iustitiae et Defensoris vinculi	7086
4417 1975 Nov 19	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Resp.*, Animadversiones fiunt in novam rationem instituendi candidatos ad sacerdotium a Conferentia Episcopali Galliae propositam	7086-7087
4418 1975 Nov 24	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.* Facultas datur eligendi Superiores Maiores O. F. M. Conv. per suffragium universale et directum ab omnibus Provinciae vel Custodiae Fratribus	7087
4419 1975 Nov 29	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Infirmatur sententia tribunalis inferioris nullitatem matrimonii declarantis e capite impotentiae sic dictae 'moralis', ob defectum nempe communionis vitae amorisque coniugalis	7087-7096
4420 1975 Nov 30	PAULUS VI, Epist. *We write, Summi Pontificis rescriptum ad litteras Suae Gratiae Rev.mi Doctoris Friderici Donaldi Coggan, Archiepiscopi Cantuariensis*: De sacerdotali mulierum ministerio deque rationibus ob quas Ecclesia Catholica mulieres ad tale sacerdotium non admittit	7096
4421 1975 Dec 1	PAULUS VI, Litt. Ap. *Cum in Oceania*, In Papua Nova Guinea et Insulis salomonicis Delegatio Apostolica conditur	7096-7097
4422 1975 Dec 8	PAULUS VI, Adhort. Ap. *Evangelii nuntiandi*, Adhortatio Apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Catholicae Ecclesiae: *De evangelizatione in mundo huius temporis*	7097-7125
4423 1975 Dec 29	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decl. *Persona humana*, Declaratio de quibusdam quaestionibus ad sexualem ethicam spectantibus	7125-7135
4424 1975	SECRETARIA STATUS, Formulae relationis quinquennalis Sedi Apostolicae mittendae ab Ordinariis circumscriptionum ecclesiasticarum quae continentur intra ambitum Sacrae Congregationis pro Episcopis, Sacrae Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus, et Sacrae Congregationis pro Gentium Evangelizatione	7136-7145
4425 1975	SC pro CULTU DIVINO, *Normae*, Normae servandae, ut aliqua ecclesia localis titulo Basilicae Minoris decoretur, recognoscuntur	7145-7146
4426 1976 Ian 9	Conventio Addititia inter Apostolicam Sedem et Rempublicam Austriacam circa rem patrimonialem. *Secondo Accordo Addizionale fra la Santa Sede e la Repubblica Austriaca alla Convenzione fra la Santa Sede e la Repubblica Austriaca per il Regolamento di Rapporti Patrimoniali del 23 Giugno 1960*	7147-7148
4427 1976 Ian 27	SC pro EPISCOPIS, *Litt. Circ.* Monentur Episcopi, sacerdotes atque utriusque sexus religiosi ut vestem seu habitum sacerdotalem vel religiosum uniuscuiusque proprium deferant cum simplicitate et dignitate	7147-7149
4428 1976 Ian 30	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, MATRITEN., Conflictus competentiae inter duo Tribunalia inferiora committitur solvendus tribunali superiori	7149
4429 1976 Ian ...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: 1 - De Sanctorum celebratione in Liturgia Horarum recte ordinanda. 2 - De muneribus diaconi in communitatibus sacerdotum	7150
4430 1976 Feb 9	PAULUS VI, *Allocutio ad Praelatos Auditores, Advocatos et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, a Beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos*: De pondere amori coniugali tribuendo in natura matrimonii determinanda et in causis matrimonialibus decidendis	7150-7153
4431 1976 Feb 20	PAULUS VI, *Facult.* Facultates renovantur Signaturae Apostolicae tributae circa prorogationem competentiae Tribunalium inferiorum in prima, secunda et tertia instantia	7153
4432 1976 Feb 20	SC pro RELIGIOSIS, *Litt.*, Mens declaratur Sanctae Sedis circa habitum religiosum a sodalibus Institutorum perfectionis gestandum	7153-7154
4433 1976 Feb 22	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Litt. Circ.*, De contributo oeconomico-Dioecesium in favorem Missionum comparando et Sanctae Sedi mittendo	7154-7155
4434 1976 Feb 22	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Instr. *Tra i molteplici*, De formatione theologica candidatis ad sacerdotium ministeriale tradenda. *La formazione teologica dei futuri sacerdoti*	7155-7175
4435 1976 Feb 25	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Instr.*, Instructio circa admissionem alumnorum, qui Romae studiis vacare intendunt, in Pont. Collegium Urbanianum et in Collegium S. Petri Apostoli	7176-7178
4436 1976 Mar 15	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, Decr. *Il Centro Internazionale*, Statuta "Centri Internationalis animationis missionariae" in Urbe erecti adprobantur	7178-7179
4437 1976 Mar 22	PAULUS VI, Litt. Ap. *Australiam, terram*, Circumscriptiones ecclesiasticae Australiae a iure missionali ad ius commune deducuntur	7179
4438 1976 Mar 23	PAULUS VI, Epist. *As the tenth anniversary*, Alterum Summi Pontificis ad Suam Gratiam Rev.mum Doctorem Fridericum Donaldum Coggan, Archiepiscopum Cantuariensem, datum rescriptum: *De mulierum sacerdotio ministeriali*	7179-7180

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4439 1976 Mar 25	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Litt. Circ. *A seguito*, Incompatibilitas declaratur cumulandi in eadem persona munera Professoris ordinarii vel extraordinarii in Universitatibus Pontificiis	7180-7181
4440 1976 Mar 26	PAULUS VI, *Rescr.*, Facultas tribuitur Signaturae Apostolicae concedendi ut religiosa mulier ex Sororibus selecta exercere possit munus Defensoris vinculi	7181
4441 1976 Apr 1	SECRETARIA STATUS, *Normae*, Statuta Pontificiae Academiae Scientiarum. *Statuto della Pontificia Accademia delle Scienze*	7182-7183
4442 1976 Apr 5	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Pars non baptizata petere nequit dissolutionem matrimonii in favorem fidei, nisi convertatur; pars vero catholica eandem dispensationem petere potest dummodo non intendat novas nuptias contrahere cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus	7183
4443 1976 Apr 14	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus universis sacris Praesulibus et catholicis Christifidelibus die rei missionali provehendae per totum orbem dicato recurrente*: De vocatione universali, munere, collaboratione et responsabilitate missionali christifidelium in mundi evangelizatione per Pontificia Opera Missionalia praesertim exercenda	7183-7187
4444 1976 Apr 29	PAULUS VI, Litt. Ap. *Qui mentem*, Nuntiatura Apostolica in Republica Ghanensi constituitur	7187
4445 1976 Apr 29	PAULUS VI, Litt. Ap. *Usu iam dudum*, Nuntiatura Apostolica in Nigeria constituitur	7187-7188
4446 1976 Mai 1	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Normae*, Statuta Pontificalium Operum Missionalium recognita adprobantur. I - Decretum adprobationis. II - Statuta (*Statuts*)	7188-7192
4447 1976 Mai 7	COM. IUSTITIA ET PAX., *Decl.*, Doctrina et criteria Sedis Apostolicae proponuntur circa armorum instrumentorumque belli deminutionem inter populos et nationes curandam. *Le Saint Siège et le Désarmement*	7192-7200
4448 1976 Mai 8	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, Religiosus, etsi motiva dimissionis a religione dederit sufficientia, declaratur dimissus illegitime, in casu, ob allegatam apostasiam a religione, quia, subductus certe illegitime ab oboedientia proprii Superioris Maioris, commorabatur de facto in quadam propriae religionis domo	7200-7205
4449 1976 Mai 10	SIGNATURA APOSTOLICA, *Normae*, Novae statuuntur normae servandae pro causis nullitatis matrimonii ob defectum formae seu sacri ritus apud orientales orthodoxos	7206
4450 1976 Mai 13	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quo expeditius*, In Republica Capitis Viridis Nuntiatura Apostolica conditur	7206-7207
4451 1976 Mai 14	Ratihabitio conventionis inter Apostolicam Sedem et Rempublicam austriacam die 9 ianuarii 1976 initae	7207
4452 1976 Mai 21	SECRETARIA STATUS, *Rescr.* Dispensatur ad casum norma "Ordinis Synodi Episcoporum" electionem Episcoporum deputatorum atque horum substitutorum respiciens	7207
4453 1976 Iun 5	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Litt. Circ. *Decem iam annos*, De linguis vulgaribus in Sacram Liturgiam inducendis	7207-7209
4454 1976 Iun 11	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decr. *Accidit in diversis*, Decretum de Missa publice celebranda in Ecclesia Catholica pro aliis christianis defunctis	7209-7210
4455 1976 Iun 28	PAULUS VI, Const. Ap. *Cum apostolicum*, EPARCHIA APOSTOLICA IN FOEDERATIS AMERICAE SEPTEMTRIONALIS CIVITATIBUS, Exarchatus Apostolicus pro fidelibus ritus byzantini Melchitarum in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus ad Eparchiae gradum attollitur	7210
4456 1976 Iun 30	PAULUS VI, Chir. *Romani sermonis*, CHIROGRAPHUM PONTIFICIUM: Opus Fundatum "Latinitas" constituitur propriis Statutis munitum	7210-7211
4457 1976 Iun ...	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA et CONSILIUM DE LAICIS, *Litt. Circ.*, Normae et criteria proponuntur ad curam pastoralem in magistros et alumnos Universitatum studiorum apte exercendam	7211-7218
4458 1976 Iul 1	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsa ad proposita dubia*: I - De exceptione suspicionis adversus Cardinales Signaturae Apostolicae. II - De motivis exprimendis in decreto ratihabitionis in causis matrimonialibus sub sanctione nullitatis	7218
4459 1976 Iul 14	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Litt. Circ.*, De criteriis praxique hodie sequendis in vocationibus adultorum ad sacerdotium curandis et instituendis	7218-7222
4460 1976 Iul 28	Conventio inter Sanctam Sedem et Hispanam nationem circa modum nominandi Episcopos. *Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo. Acuerdo entre la Santa Sede y el Estado Español*	7221-7224
4461 1976 Aug 2	SC pro DOCTRINA FIDEI et VICARIATUS URBIS, *Decr.*, Religiosus sacerdos Ioannes Baptista Franzoni reducitur ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus cum sacra ordinatione conexis	7223-7225
4462 1976 Aug 15	PAULUS VI, *Epistula ad Exc.mum D. Marcellum Lefebvre*: Summus Pontifex hortatur Episcopum ut a suo procedendi modo coram Ecclesia recedat	7225
4463 1976 Aug 20	Ratihabitio conventionis inter Apostolicam Sedem et Nationem Hispanam die 28 iulii 1976 initae	7225

http://www.obrascatolicas.com

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4464 1976 Aug 20	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Notif.*, Principia dantur et decisiones quae respiciunt constitutionem Facultatis Theologiae apud Universitatem civilem Marianopolitanam existentis; excluduntur, in casu, eius constitutio non-canonica aut independens, atque exercitium muneris Professoris in eadem Facultate Theologica ab illis sacerdotibus qui matrimonium legitime contraxerunt	7225-7238
4465 1976 Aug 31	SC pro EPISCOPIS, *Notif.* De titulo tribuendo Episcopis Coadiutoribus cum iure successionis	7238-7239
4466 1976 Sep 10	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Litt. Circ.*, Normae suadentur servandae pro relationibus coordinandis Sacrae C. pro Gentium Evangelizatione cum Pontificiis Operibus Missionariis, et inter varia Pontificia Opera Missionaria	7239
4467 1976 Sep 17	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Decr.*, Decretum circa quasdam illegitimas ordinationes presbyterales et episcopales	7240
4468 1976 Oct 8	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quandoquidem nullum*, In Republica Islandiae Apostolica excitatur Nuntiatura	7240
4469 1976 Oct 10	SANCTA SEDES, *Notif.*, Nonnulla festa de praecepto suppressa declarantur pro Italia	7241
4470 1976 Oct 11	PAULUS VI, Epit. Ap. *Cum te die*, Errores modusque procedendi Episcopi M. Lefebvre improbantur, et media proponuntur quibus ipse eiusdemque Seminaria redire possint in communionem totalem Ecclesiae catholicae	7241-7246
4471 1976 Oct 15	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decl. *Inter insigniores*, Declaratio circa quaestionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale	7247-7257
4472 1976 Oct 23	PAULUS VI, Motu pr. *Catholica Ecclesia*, De Abbatiarum nullius dioeceseos innovatione	7257-7258
4473 1976 Oct 28	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, Decr. *Militantis Iesu*, NOVAE ZELANDIAE, Decretum de erectione Vicariatus Castrensis	7258-7259
4474 1976 Nov 10	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas anticipandi professionem tribuitur Tertio Ordini saeculari Sancti Francisci	7259
4475 1976 Nov 12	SC pro RELIGIOSIS, *Notif.* Criteria et normae S. C. pro Religiosis propositа memorantur circa habitum a religiosis gestandum. *Problema dell'abito religioso*	7259-7260
4476 1976 Nov 19	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Instr.* De munere et officio feminarum in gentibus hodie ab Ecclesia evangelizandis	7260-7267
4477 1976 Nov 20	SC pro EPISCOPIS, *Rescr.* Facultas datur Conferentiae Episcopali erigendi canonice in personam moralem Institutum vulgo dictum "Caritas italiana"	7267-7268
4478 1976 Dec 1	PAULUS VI, *Allocutio ad legatos Sedium Academicarum, sive Universitatum sive Facultatum, studiis ecclesiasticis provehendis, apud Aedes Vaticanas ob II internationalem Conventum, favente Sacra Congregatione pro Institione Catholica, congregatos*: De evangelizatione mundi exercenda ab Universitatibus et Studiorum Facultatibus Ecclesiae per earum munus doctrinale et paedagogicum	7268-7270
4479 1976 Dec 8	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus universis Christifidelibus omnibusque bonae voluntatis hominibus Calendis Ianuariis a. 1977 diem celebraturis ad pacem fovendam per totum orbem terrarum dicatum*: De relationibus exsistentibus inter tutelam pacis et tutelam vitae humanae	7270-7274
4480 1976 Dec 10	PAULUS VI, Motu pr. *Apostolatus peragendi*, Consilium de Laicis nova certaque ratione ordinatur Pontificium Consilium pro Laicis in posterum appellandum	7274-7276
4481 1976 Dec 10	PAULUS VI, Motu pr. *Iustitiam et pacem*, Pontificia Commissio a Iustitia et Pace certa ac definita ordinatione donatur	7276-7278
4482 1976 Dec 10	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas datur ut Definitorium Generale vel Provinciale exquirere possit, in casu exceptionali, consilium vel consensum Consiliariorum absentium ope instrumenti telephonici	7278
4483 1976 Dec 11	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Sanantur defectus in erectione, novitiatu et professione Sodalitatum et Sodalium Tertii Ordinis Saecularis Sancti Francisci	7278
4484 1976	SC pro RELIGIOSIS, *Normae*, Normae servandae in dimissione religiosarum a votis perpetuis. *Procedura da seguire in caso di dimissione di una religiosa di voti perpetui*	7278-7280
4485 1977 Ian 6	PAULUS VI, Const. Ap. *Vicariae potestatis*, Vicariatus Urbis nova ratione ordinatur	7281-7286
4486 1977 Ian 10	SC pro EPISCOPIS, Decr. *Europae sacrorum*, EUROPAE, Consilium Conferentiarum Episcopalium Europae una cum eiusdem Statutis adprobatur.	7287
4487 1977 Ian 14	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Epist.*, In mentem revocantur condiciones et normae absolutionis sacramentalis impartiendae pluribus in communi fidelibus	7287-7288

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4488 1977 Ian 21	PAULUS VI, *Rescr.*, Consanguinitas in primo gradu lineae collateralis, nonnullis in casibus ac datis condicionibus, dispensari potest ad matrimonium ineundum	7288
4489 1977 Ian 25	SC pro CLERICIS, *Rescr.* Facultas datur ut praeceptum audiendi sacrum in diebus festis anticipari possit sabbato seu vigiliis eorum, in omnibus Italiae Dioecesibus	7288-7289
4490 1977 Ian 25	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Litt. Circ.*, Mens et criteria S. Congregationis pro Gentium Evangelizatione aperiuntur circa habitum religiosum in territoriis sic dictis Missionum gestandum	7289
4491 1977 Ian 28	SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex Audientia*, Dies statuitur a quo vigere incipiet lex de nova ordinatione Vicariatus Urbis	7289
4492 1977 Ian 31	PAULUS VI, Litt. Ap. *Vehementi flagrantes* In Republica Populari Congensi Nuntiatura Apostolica constituitur	7289-7290
4493 1977 Ian ...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Responsum ad propositum dubium*: De celebratione exsequiarum pro iis, qui proprii cadaveris cremationem elegerint	7290
4494 1977 Feb 4	PAULUS VI, *Allocutio ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos, novo Litibus Iudicandis ineunte anno*: De modis quibus protectio iustitiae, qua subsidium pastorale, informatum iustitia, perfici debet a iure et a Tribunalibus Ecclesiae deque principiis et spiritu quibus informatur Codicis iuris canonici recognitio	7290-7293
4495 1977 Feb 10	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Decr. *Operi Dei*, Decretum quo "Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae" confirmatur pro Confoederatione Ordinis Sancti Benedicti	7294
4496 1977 Feb 14	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsum ad propositum dubium*: De Ordinario loci commorationis habitualis partis conventae, cuius consensus requiritur ad competentiam determinandam in causis nullitatis matrimonii	7294-7295
4497 1977 Feb 19	PAULUS VI, *Allocutio ad eos, qui Conventui Internationali interfuerunt, in urbe Roma favente Pontificia Universitate Gregoriana habito, exeunte saeculo ex quo Facultas Iuris Canonici eodem in Athenaeo constituta est*: De momento pastorali iuris canonici in Ecclesia	7295-7297
4498 1977 Feb 28	SC pro CLERICIS, *Rescr.*, Obligatio servandi sub praecepto nonnulla festa in Italia non amplius urgeri declaratur	7297
4499 1977 Feb ...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: 1 - De usu instrumentorum musicorum, quae discos phonographicos vel cistulas musicas ("musicassette") vocant in sacra Liturgia. 2 - De silentio organi in Prece eucharistica proferenda	7297-7298
4500 1977 Mar 4	SC pro RELIGIOSIS, *Epist.*, Normae et criteria proponuntur sequenda circa habitum a religiosis gestandum	7298-7299
4501 1977 Mar 7	PAULUS VI, Litt. Ap. *Cum probe*, Nuntiatura Apostolica in Papua Nuova Guinea constituitur	7299
4502 1977 Mar 7	PAULUS VI, Litt. Ap. *Quo aptius*, Delegatio Apostolica in Insulis Salomonicis constituitur	7299-7300
4503 1977 Mar 15	SECRETARIATUS AD UNITATEM CHRISTIANORUM FOVENDAM, *Circ.*, De statuendo die celebrationis Paschae eodem pro omnibus christianis	7300
4504 1977 Mar 18	SECRETARIA STATUS, *Resp.*, Disciplinam hucusque Romae vigentem circa admissionem candidatorum ad Ordines et ministeria sacra non expedit derogare	7300-7301
4505 1977 Mar 19	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Instr.*, De Schola catholica deque eius momento, munere et quaestionibus in hodiernae Ecclesiae missione absolvenda, et huius temporis mundi necessitatibus succurrendis	7301-7313
4506 1977 Mar 26	PAULUS VI, *Allocutio ad Regionis Centralis Galliae sacros Praesules, visitationis "Ad limina" occasione coram admissos*: De ministerio sacerdotali denegando uxoratis, de celebratione dominicali absque sacerdote deque catechesi christiana undequaque fovenda	7313-7316
4507 1977 Mar 31	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Litt. Circ. *In quibusdam*, Confirmatur Decretum "Quam singulari" circa obligationem praemittendi sacramentum Confessionis primae puerorum Communioni sacramentali	7316-7317
4508 1977 Mar 31	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Normae*, Normae proponuntur circa sorores autochthones Romam petentes ibique commorantes studiorum peragendorum causa. I - Litterae ad Legatos Pontificios missae. II - Normae servandae. III - Elenchus quaestionum	7318-7321
4509 1977 Apr 2	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decisio*, Decretum, quo reicitur recursus adversus ratihabitionem sententiae primi gradus nullitatem matrimonii affirmantis, appellari nequit	7321-7323
4510 1977 Apr 20	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Normae*, Cursus speciales institutionis superioris pro catechistis a territoriis missionum provenientibus instituuntur Romae penes Pontificiam Universitatem Urbanianam	7323-7324
4511 1977 Apr 23	PAULUS VI, *Allocutio ad medicos catholicos Flandrensis Occidentalis regionis, coram admissos*: De humana vita ab eius origine contra fautores abortus tuenda	7324-7325

http://www.obrascatolicas.com

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4512 1977 Mai 4	PAULUS VI, *Allocutio ad eos habita, qui prope Romam Capitulo Generali interfuerunt Ordinis Cisterciensium Reformatorum*: De valore vitae contemplativae in Ecclesia huius temporis tuendo ac renovando	7325-7326
4513 1977 Mai 9	PAULUS VI, Litt. Ap. *Pro Nostra*, Circumscriptiones ecclesiasticae Daniae, Finlandiae, Islandiae, Norvegiae et Sueciae a iure missionali ad ius commune deducuntur	7326-7327
4514 1977 Mai 12	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus in diem 'Communicationibus socialibus' quotannis dicatum, toto orbe terrarum undecies celebrandum*: De principiis iuridicis et moralibus quibus regi ac ordinari debet ars notitias atque res publice vulgandi	7327-7329
4515 1977 Mai 13	SC pro DOCTRINA FIDEI, Decr. *Sacra Congregatio*, Decretum circa impotentiam quae matrimonium dirimit	7329
4516 1977 Mai 20	SS. CC. pro SACRAMENTIS et pro CLERICIS, *Responsum ad propositum dubium*: An liceat Primam Communionem receptioni sacramenti Paenitentiae anteponere	7329-7330
4517 1977 Mai 20	SIGNATURA APOSTOLICA, *Normae*, Normae servandae in exsequendo Rescripto Pontificio die 1 novembris 1974 Conferentiae Episcopali Canadiensi circa causas matrimoniales concesso	7330-7331
4518 1977 Mai 27	PAULUS VI, *Allocutio membris Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici recognoscendo, plenarium coetum habentibus*: Ecclesia, societas a Christo instituta, et vita ecclesialis sine ordinatione iuridica nequit exsistere	7331-7332
4519 1977 Mai 29	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Decr. *Dedicationis ecclesiae*, Ordo Dedicationis Ecclesiae et altaris recognitus promulgatur. I - Decretum promulgationis "Ordinis". II - Ordo Dedicationis Ecclesiae et altaris	7332-7343
4520 1977 Iun 6	SIGNATURA APOSTOLICA, *Notif.*, Sententiae nullitatis matrimonii ob defectum formae seu ritus sacri inter orientales hortodoxos non sunt amplius mittendae ad Signaturam Apostolicam pro earum adprobatione	7343
4521 1977 Iun 15	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Epist.*, Opus inscriptum "The Church and the Homosexual", a Ioanne McNeil redactum et de homosexualitate agens, declaratur doctrinam moralem proponere continuo magisterio Ecclesiae contrariam	7343-7346
4522 1977 Iun 21	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas datur percipiendi eleemosynam pro Missis binatis et trinatis, exclusis parocho et vice-parocho	7346
4523 1977 Iul 1	VICARIATUS URBIS, *Notif.*, Normae statuuntur de praxi Romae probata in sacra Communione fidelibus distribuenda	7346-7347
4524 1977 Iul 15	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Formula professionis religiosae in usum communem pro fratribus omnium Ordinum S. Francisci adprobatur	7347
4525 1977 Iul 16	SC pro EPISCOPIS, *Facult.*, Facultates habituales Ordinariorum locorum prorogantur donec novus Codex iuris canonici promulgetur	7347-7348
4526 1977 Aug 6	COM. 'IUSTITIA ET PAX', *Instr.*, Doctrina et mens Ecclesiae proponitur, occasione conventus internationalis de iuribus maris, circa destinationem universalem bonorum, quae in mundo, et praesertim in maribus continentur. *A propos de la Conférence du droit de la mer: La destination universelle des biens*	7348-7352
4527 1977 Sep 24	SC pro EPISCOPIS, Decr. *Apostolatus maris*, Pastoralis maritimorum et navigantium cura ex integro reordinatur, novis datis normis ac concessis facultatibus atque privilegiis sacerdotibus eam gerentibus. I - Decretum de pastorali maritimorum et navigantium cura. II - Normae, facultates et privilegia	7352-7357
4528 1977 Sep 26	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Decr.*, Visitator Apostolicus pro fidelibus Sinarum gentium in diaspora exsistentibus nominatur, et Instructio datur circa eiusdem officium et potestatem	7357-7358
4529 1977 Oct 7	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Decr. *Celebratio Baptismatis*, Decretum de celebratione Baptismatis Domini ubi occurrat cum Sollemnitate Epiphaniae	7358
4530 1977 Oct 17	SC pro EPISCOPIS, *Notif.*, De sede ac titulo tribuendo Praelatis nullius	7358-7359
4531 1977 Oct 17	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Prorogatur facultas percipiendi eleemosynam cum bis ac ter celebratur Missa, exceptis Parocho et Vice Parocho	7359
4532 1977 Oct 19	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Denegatur facultas derogandi articulum V "Instructionis pro solutione matrimonii in favorem fidei", seu permittendi partem catholicam, quae solutionem prioris matrimonii cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus contracti iam obtinuerat, novas inire nuptias cum persona non baptizata	7359-7360
4533 1977 Oct 20	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Facultas datur ut Superiores religiosi locales constitui possint ad quadriennium	7360
4534 1977 Oct 27	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Litt. Circ. *Novit profecto*, Criteria et normae Conferentiis episcopalibus dantur ad nova ministeria laicis, mulieribus quoque, in propriis regionibus committenda	7360-7361
4535 1977 Oct 28	SYNODUS EPISCOPORUM, *Nuntius scripto datus Synodi Episcoporum ad Populum Dei*: De catechesi hoc nostro tempore tradenda praesertim pueris atque iuvenibus	7361-7368

Num. Annus Mens. Dies		Columna
4536 1977 Oct 31	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decl.*, Pars acatholica, cuius matrimonii nullitas accusata fuerat a Promotore iustitiae, iure gaudet libere ipsa appellandi, quin egeat aliqua concessione	7368
4537 1977 Nov 12	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decl.*, De munere Defensoris vinculi Diacono permanenti committendo	7368
4538 1977 Nov 12	CONSILIUM PRO FAMILIA, *Instr.*, Praemissa competentia et nova ordinatione Consilii pro familia, criteria proponuntur quae pastoralem in familiam christianam actionem dirigere debent. *La famiglia nella Pastorale della Chiesa. Sguardo d'insieme sulla IV Assemblea generale del Comitato per la famiglia (10-11-12 Novembre 1977)*	7368-7374
4539 1977 Nov 19	SC pro EPISCOPIS, *Rescr.*, Facultas datur Conferentiae Episcopali Italiae ut duae ex tribus partibus suffragiorum non requirantur pro nonnullis decisionibus ferendis	7374-7375
4540 1977 Nov 19	SC pro EPISCOPIS, Decr. *Italiae sacri*, Decretum quo nova Statuta Conferentiae Episcopalis Italiae recognoscuntur, et textus proponitur eorumdem Statutorum recognitorum. I - Decretum de Conferentiae Episcopalis Italiae Statutorum recognitione. II - Statuta Conferentiae Episcoporum Italiae recognita	7375-7379
4541 1977 Nov 24	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Litt. Circ.*, Normae dantur pro celebratione Missae die in universo mundo paci fovendae dicato	7379-7380
4542 1977 Nov 26	SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Rescr.*, Facultas ad casum datur Conferentiae Episcopali erigendi associationem interdioecesanam sacerdotum, nonnullis iniunctis condicionibus	7380
4543 1977 Dec 8	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus ob diem ad pacem fovendam toto orbe terrarum Calendis Ianuariis a. 1978 celebrandum*: De violentia abicienda deque pace concilianda	7380-7384
4544 1977 Dec 8	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, Litt. Circ. *Sacrum hoc*, Facultas prorogatur per triennium utendi Precibus Eucharisticis pro Missis cum pueris et pro reconciliatione	7384-7385
4545 1977 Dec 13	SIGNATURA APOSTOLICA, *Litt. Circulares ad Archiepiscopos et Episcopos dioecesanos*: De effectibus, quoad exercitium iurisdictionis iudicis competentis, recursus ad Romanum Pontificem	7385
4546 1977 Dec 14	SIGNATURA APOSTOLICA, *Monitum*, Signatura Ap. nonnullas animadversiones adnotat circa sensum, rectam applicationem 'Normarum' particularium apud Tribunalia ecclesiastica S. F. A. S. in pertractandis causis nullitatis matrimonii vigentium, et circa iurisprudentiam in iisdem causis tenendam	7385-7386
4547 1977 Dec 17	PAULUS VI, Litt. Ap. *Provido consilio*, Collegium Sancti Petri Apostoli, in Urbe, Pontificium edicitur	7386
4548 1977 Dec 17	PAULUS VI, Litt. Ap. *De institutione*, Internationale Collegium a S. Paulo gentium Apostolo, in Urbe, Pontificium edicitur	7386
4549 1977 Dec 21	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Necesse non est, antequam libellus acceptetur, Advocatum ex officio petenti designare	7386-7387
4550 1977 Dec ...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: 1. Utrum benedictio abbatialis adhiberi possit etiam pro Abbatibus titularibus. 2. De sacramentis quae in Passione Domini et in Sabbato Sancto celebrari possunt	7387-7388
4551 1978 Ian 2	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Lit. circ.*, Rogantur Ordinarii locorum ut quantocius redigant programma pastorale dioecesanum de modo agendi in vocationibus sacerdotalibus et religiosis cooptandis ac instituendis, et Index proponitur argumentorum una cum modo procedendi in eius evolutione. *Programmi diocesani per le vocazioni con riferimento ai 'Piani di Azione' nazionali degli Episcopati*	7387-7396
4552 1978 Ian 7	SIGNATURA APOSTOLICA, *Decr.*, Signatura Apostolica non videt de recursibus adversus decisiones rotales quae ad novum examen admittunt causas matrimoniales	7396
4553 1978 Ian 17	PAULUS VI, Litt. Ap. *Patriarchalem Basilicam*, Facultas conceditur aperiendi sepulcrum Sancti Francisci Assisiensis eiusque sacras reliquias inspiciendi et recognoscendi	7396-7397
4554 1978 Ian 18	SC pro CLERICIS, *Decr.*, Statuuntur sollemnitates quae sunt infra hebdomadam de praecepto servandae in dioecesibus Mexici	7397
4555 1978 Ian 20	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Responsum ad quaesitum circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam iuxta normas pastorales approbatas	7398
4556 1978 Ian 28	PAULUS VI, *Allocutio ad Tribunalis Sacrae Romanae Rotae Decanum, Praelatos Auditores, Officiales et Advocatos, ineunte anno iudiciali*: De diligentia in administranda iustitia adhibenda deque recto usu servando in applicandis recentioribus normis causas matrimoniales spectantibus, inspecto valore iuris processualis et muneris iudicis in Ecclesia	7398-7401
4557 1978 Ian ...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Resp.*, De die celebrationis B. M. V. Reginae Apostolorum, in locis ubi sollemnitas Ascensionis Domini in sequentem Dominicam transfertur	7401

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4558	1978	Feb	22	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, Observationes fiunt in "Conclusiones Consilii presbyteralis 1977" dioeceseos Liberopolitanae, praesertim circa doctrinam rectam de matrimonio christiano, circa fidelitatem et indissolubilitatem matrimonialem, et circa condicionem christianam eorum qui vitam matrimonialem irregularem ducunt	7401-7402
4559	1978	Mar	14	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Philosophicorum studiorum*, Pontificium Institutum Philosophicum, in Theologica Facultate Universitatis Studiorum Salisburgensis vigens, "Ad instar Facultatis" constituitur.	7402-7403
4560	1978	Mar	26	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Generosa Africa*, Catholicum Institutum Africae Occidentalis (ICAO) in urbe Abidiano situm (Abidja, Côte d'Ivoire) canonice erigitur	7403-7404
4561	1978	Apr	12	SIGNATURA APOSTOLICA, *Resp.*, De recta interpretatione art. 7 Normarum concessarum Conferentiae Episcopali S. F. A. S. pro causis nullitatis matrimonii, circa competentiam Tribunalis ratione commorationis partis actricis	7404-7405
4562	1978	Apr	15	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Notif.*, Prohibitiones Ecclesiae circa quasdam formas devotionis erga Misericordiam divinam non amplius cogentes declarantur	7405-7406
4563	1978	Apr	20	PAULUS VI, *Allocutio ad sacros Praesules districtus Neo-Eboracensis, in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus, oblata occasione eorum visitationis "Ad limina"*: In mentem revocantur normae disciplinares et pastorales vigentes circa sacramentum Paenitentiae et absolutionem generali modo fidelibus impertiendam	7406-7408
4564	1978	Apr	23	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus die ad rectam instrumentorum Communicationis socialis usum provehendum toto catholico orbe dicato*: De relationibus inter 'communicatorem' et 'receptorem' mediorum communicationis socialis deque receptoris exspectationibus, iuribus atque muneribus	7408-7410
4565	1978	Apr	24	PAULUS VI, Const. Ap. *Cum, praeterito*, SANCTAE MARIAE A PATROCINIO BONAERENSIS UCRAINORUM, Exarchatus apostolicus pro fidelibus Ucrainis in Argentina degentibus ad dignitatem Eparchiae evehitur	7410-7411
4566	1978	Mai	2	Conventio Addititia inter Apostolicam Sedem et Consilium Foederatorum Helvetiae Civitatum de Dioecesi Basiliensi	7411-7412
4567	1978	Mai	11	PAULUS VI, Motu pr. *Inter eximia*, Litterae Apostolicae Motu proprio datae: De sacri Pallii concessione moderanda in Ecclesia Latina	7412-7413
4568	1978	Mai	14	PAULUS VI, *Nuntius scripto datus occasione oblata diei, qui per totum catholicum orbem ad missionales res provehendas celebrabitur*: De ratione, formis modoque exercendi cooperationem missionalem inter diversa Ecclesiae membra	7413-7415
4569	1978	Mai	14	SS. CC. pro RELIGIOSIS et pro EPISCOPIS, *Normae* Mutuae relationes,	
4569	1978	Mai	14	SS. CC. pro RELIGIOSIS et pro EPISCOPIS, Normae *Mutuae relationes*, Notae directivae pro mutuis relationibus inter Episcopos et Religiosos in Ecclesia	7415-7433
4570	1978	Mai	20	SIGNATURA APOSTOLICA, *Sent.*, MIAMIEN. - *Incardinationis:* Sacerdos tacite ipso iure incardinatus censetur dioecesi in qua, legitime transmigratus, per quinquennium permanserit, neutro praemonito Ordinario in scriptis contradicente	7433-7436
4571	1978	Mai	26	COM. DE MIGRATORUM ATQUE ITINERANTIUM CURA, *Litt. Circ.*, De principiis modisque exercendi pastoralem sollicitudinem Ecclesiae erga migrantes et itinerantes in huius temporis socialibus adiunctis. *Lettera circolare alle Conferenze episcopali:* 'Chiesa e mobilità umana"	7437-7448
4572	1978	Mai	26	COM. DE MIGRATORUM ATQUE ITINERANTIUM CURA, *Instr.*, Instructiones et criteria de cura pastorali Ecclesiae gerenda: 1. circa apostolatum migratorum; 2. circa apostolatum maris; 3. circa apostolatum aëris; 4. circa apostolatum nomadum; 5. circa apostolatum turismi; 6. circa apostolatum viarum publicarum. I - *Pastorale degli emigranti.* II - *Apostolato del mare.* III - *Pastorale dell'aviazione.* IV - *Pastorale dei nomadi.* V - *Pastorale del turismo.* VI - *Apostolato della strada*	7448-7466
4573	1978	Iun	3	SS. CC. pro RELIGIOSIS, et pro GENTIUM EVANGELIZATIONE, *Instr.*, Principia et criteria quibus ordinari debet vita et activitas religiosorum in Africa actuali, praecipue quoad eorum institutionem, relationes cum eccleiis localibus, et notam 'africanam' ipsis propriam. *Religious Life in Africa*	7466-7469
4574	1978	Iun	23	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Notif.*, Parochus in Italia, si rogatus a contrahentibus, adnotare debet in documento celebrati matrimonii canonici voluntatem nubentium instituendi separationem bonorum patrimonialium	7469-7470
4575	1978	Iun	24	PAULUS VI, Litt. Ap. *Seraphicus Patriarcha*, Regula Ordinis Franciscani Saecularis approbatur et confirmatur	7470-7471
4576	1978	Iun	26	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Confirmatur facultas eligendi Superiores Maiores per suffragium universale et directum omnium Provinciae vel Custodiae sodalium	7471

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4577	1978	Iun	26	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Nonnullae innovationes contra ius commune religiosorum permittuntur, sed denegantur facultates quae tempus ad quod constitui debent Superiores, et assumptionem sodalium non clericorum in munus Superioris localis modificare intendebant	7472
4578	1978	Iul	7	Conventio inter Sanctam Sedem et Bavariam ad immutationes quasdam inducendas in Concordatum die XXIX m. Martii a. MCMXXIV initum. *Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica di Baviera con cui si apportano modifiche al Concordato con la Baviera del 29 marzo 1924*	7471-7476
4579	1978	Iul	7	COM. DECRETIS CONC. VAT. II INTERPRETANDIS, *Responsum ad propositum dubium*: De procedura sequenda in remotione parochorum	7475
4580	1978	Iul	13	SC pro RELIGIOSIS, *Rescr.*, Confirmatur facultas exquirendi, nonnullis in casibus, consilium vel consensum Consiliorum Superioris Maioris religiosorum ope epistulae vel telephoni	7475
4581	1978	Iul	19	Ratihabitio Conventionis Additiciae inter Sedem Apostolicam et Consilium Foederatarum Helvetiae Civitatum	7475
4582	1978	Iul	23	PAULUS VI, Litt. Ap. *Commune omnium*, Nuntiatura Apostolica in Republica Sanctissimae Trinitatis et Tabacensi constituitur	7476
4583	1978	Iul	31	SECRETARIA STATUS, *Normae*, Normae dantur sequendae in licentia concedenda pro documentis Archivorum ecclesiasticorum Italiae photomechanice reproducendis. *Norme per la riproduzione fotomeccanica dei documenti degli Archivi ecclesiastici*	7476-7477
4584	1978	Aug	21	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.*, Quaestio de accessu Fratrum Laicorum ad officia regiminis in Ordine Fratrum Minorum proponi nequit ante promulgationem Codicis iuris canonici recogniti	7477
4585	1978	Sep	12	IOANNES PAULUS I, Litt. Ap. *Cum probe*, Nuntiatura Apostolica in Insulis Fisiensibus constituitur	7477-7478
4586	1978	Sep	21	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Melitensis Ditio*, Sacrae Theologiae Facultas, in Studiorum Universitate Milevitana adhuc vigens, Ordinarii loci auctoritati obnoxia declaratur	7478
4587	1978	Sep	27	Ratihabitio Conventionis inter Sedem Apostolicam et Bavariam die 7 iulii 1978 habitae	7478
4588	1978	Oct	13	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Rescr.*, Facultas datur celebrandi Missam cum "musto" loco vini, atque sumendi tantum speciem panis in Missae concelebratione	7479
4589	1978	Oct	21	SC pro DOCTRINA FIDEI, *Resp.*, In matrimonio contracto cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus, pars non baptizata, quae non se convertit ad fidem catholicam, non potest petere dissolutionem matrimonii in favorem fidei	7479
4590	1978	Nov	24	IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Unionem Superiorum Generalium religiosorum*: Criteria proponuntur ad recte perpendendum sensum charismatis et vocationis propriae in servitium ecclesiae per apostolatum et unionem cum Deo	7479-7481
4591	1978	Nov	25	IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad Iuris peritos Catholicos Italiae coram admissos*: De sana libertate tutanda in operibus socialibus adsistentiae praestandis ab Institutis, etiam privatis	7482-7483
4592	1978	Nov	27	IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad eos lectissimos Viros, qui praesunt Operi Fundato "Latinitas", ad victoresque Certaminis Vaticani XXI, una cum Card. Pericle Felici coram admissos*: De momento et usu linguae latinae, maxime quod Ecclesiam attinet	7483-7484
4593	1978	Dec	8	IOANNES PAULUS II, *Nuntius scripto datus ob diem 1 mensis Ianuarii a. 1979, paci inter nationes fovendae dicatum*: De necessitate fovendae doctrina factisque pacis inter populorum gentes, deque, in primis, recta educatione animorum versus pacem curanda, et de "operibus" pacis, a christianis praecipue, praestandis	7484-7489
4594	1978	Dec	13	IOANNES PAULUS II, *Decr.*, Erigitur canonice, ad instar Praelaturae nullius, Pontificium Institutum "Notre Dame of Jerusalem Center" dictum, ad peregrinos aliosque fideles in Terra Sancta recipiendos et per animationem religiosam et culturalem pastoraliter curandos	7489-7490
4595	1978	Dec	18	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, *Decr.*, "Ratio Studiorum", a Conferentia Episcopali Galliae pro Seminariis propriis parata, canonice adprobatur	7490
4596	1978	Dec	19	IOANNES PAULUS II, *Allocutio ad sacros Praesules, qui Consilium efficiunt Conferentiarum Episcopalium Europae, occasione habita ipsorum coetus coram admissos*: De apertura et collaboratione fraterna inter Episcopos per Consilia Conferentiarum Episcopalium ultranationalia significanda et exercenda pro uniuscuiusque dicionis evangelizatione	7490-7492
4597	1978	Dec	21	SC pro RELIGIOSIS, *Resp.* Elapso tempore ad experimenta concesso, textus definitivus Constitutionum Institutorum religiosorum submitti quantocius debet approbationi pontificiae	7492-7493
4598	1978	Dec	22	SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA, Decr. *Insigne Fuldense*, Studium Theologicum Fuldense in Facultatem Theologicam canonice erigitur	7493

http://www.obrascatolicas.com

Num.	Annus	Mens.	Dies		Columna
4599	1978	Dec	...	SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO, *Responsa ad proposita dubia*: I - De gestibus et corporis habitibus. II - De incensatione. III - De loco e quo Verbum Dei annuntiatur. IV - De lectionibus proferendis. V - De Missis concelebratis. VI - De doxologia Canonis proferenda. VII - De 'Agnus Dei' ad fractionem panis. VIII - De ritibus conclusivis. IX - De percussione pectoris in quibusdam formulis Missae proferendis. X - De gestibus reverentiae cum inclinatione corporis. XI - De elevatione et iunctione manuum. XII - De positione manuum ante Communionem. XIV - De vasorum sacrorum purificatione. XV - De calicis velo cooperiendi. XVI - De mentione Sanctorum in Prece eucharistica.	7493-7499
4600	1978	...	...	SEDES APOSTOLICA, *Notif.*, Summa pecuniae per tabellam diversarum regionum ordinata, ultra quam requiritur beneplacitum apostolicum pro bonis ecclesiasticis et religiosis alienandis aliisque contractibus extraordinariae administrationis perficiendis.	7500

INDEX INITIORUM ET DIOECESIUM QUIBUS DOCUMENTA INTERDUM ALLEGANTUR

	Num.	Columna
A seguito, Lit. Circ. 25 martii 1976 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Incompatibilitas declaratur cumulandi in eadem persona munera Professoris ordinarii vel extraordinarii in Universitatibus Pontificiis.	4439	7180-7181
Abbiamo ricevuto, Epist. Ap. 15 febr. 1975 PAULI VI: Summus Pontifex Congregationem Generalem Societatis Iesu instanter dehortatur ne quartum votum ad omnes indistincte sodales extendat, immutando "Formulam Instituti" hucusque vigentem . . .	4355	6967-6969
Accidit in diversis, Decr. 11 iun. 1976 SC pro DOCTRINA FIDEI: Decretum de Missa publice celebranda in Ecclesia Catholica pro aliis christianis defunctis	4454	7209-7210
Ad consulendum, Decr. 11 martii 1975 SC pro EPISCOPIS: Constituitur Visitator Apostolicus in Germania pro clero et fidelibus dioecesis Varmiensis cum iurisdictione personali cumulata cum territoriali Ordinarii loci.	4365	7004
Ad Romanam Ecclesiam, Decr. 29 iun. 1975 SC pro EPISCOPIS: Decretum de visitatione Ss. Liminum deque relationibus dioecesanis	4391	7034-7036
Apostolatus maris, Decr. 24 sept. 1977 SC pro EPISCOPIS: Pastoralis maritimorum et navigantium cura ex integro reordinatur, novis datis normis ac concessis facultatibus atque privilegiis sacerdotibus eam gerentibus. I - Decretum de pastorali maritimorum et navigantium cura. II - Normae, facultates et privilegia	4527	7352-7357
Apostolatus peragendi, Motu pr. 10 dec. 1976 PAULI VI: Consilium de Laicis nova certaque ratione ordinatur Pontificium Consilium pro Laicis in posterum appellandum. .	4480	7274-7276
Apostolorum limina, Lit. Ap. 23 maii 1974 PAULI VI: Litterae Apostolicae sub plumbo datae: Universale Iubilaeum Anni Sacri Millesimi nongentesimi septuagesimi quinti indicitur	4290	6801-6811
As the tenth anniversary, Epist. Ap. 23 martii 1976 PAULI VI: Alterum Summi Pontificis ad Suam Gratiam Rev.mum Doctorem Fridericum Donaldum Coggan, Archiepiscopum Cantuariensem, datum rescriptum: De mulierum sacerdotio ministeriali	4438	7179-7180
Australiam, terram, Lit. Ap. 22 martii 1976 PAULI VI: Circumscriptiones ecclesiasticae Australiae a iure missionali ad ius commune deducuntur.	4437	7179
Cantus faciliores, Decr. 22 nov. 1974 SC pro CULTU DIVINO: Editio typica altera Gradualis simplicis novaque eiusdem ordinatio cantuum promulgatur.	4333	6888-6891
Catholica Ecclesia, Lit. Ap. 2 martii 1973 PAULI VI: Nuntiatura Apostolica in Bangladesa constituitur.	4177	6542
Catholica Ecclesia, Motu pr. 23 oct. 1976 PAULI VI: De Abbatiarum nullius dioeceseos innovatione	4472	7257-7258
Catholicae Theologiae, Decr. 20 iun. 1973 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Theologica Facultas in Pontificia studiorum Universitate Aequatoris erigitur	4210	6610-6611
Catholicarum rerum, Lit. Ap. 13 dec. 1973 PAULI VI: Delegatio Apostolica in Republica Congica conditur.	4249	6714
Celebratio Baptismatis, Decr. 7 oct. 1977 SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO: Decretum de celebratione Baptismatis Domini ubi occurrat cum Sollemnitate Epiphaniae	4529	7358
Chiesa e mobilità umana, Lit. Circ. 26 maii 1978 COM. DE MIGRATORUM ATQUE ITINERANTIUM CURA: De principiis modisque exercendi pastoralem sollicitudinem Ecclesiae erga migrantes et itinerantes in huius temporis socialibus adiunctis.	4571	7437-7448
Ci permettiamo, Lit. Circ. 21 nov. 1970 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Normae circa inscriptionem alumnorum ecclesiasticorum in Athenaeis Romanis sub nonnullis appositis condicionibus iterum sanciuntur	4137	6393-6394
Commune omnium, Lit. Ap. 23 iul. 1978 PAULI VI: Nuntiatura Apostolica in Republica Sanctissimae Trinitatis et Tabacensi constituitur	4582	7476
Concilii Oecumenici, Decr. 30 nov. 1974 SC pro CULTU DIVINO: Decretum quo Missale Ambrosianum instauratum confirmatur.	4335	6895
Constans Nobis, Const. Ap. 11 iun. 1975 PAULI VI: Sacris Congregationibus de Disciplina Sacramentorum et pro Cultu Divino suppressis nova inde erigitur Sacra Congregatio Sacramentis Divinoque Cultui moderandis	4393	7037-7039

http://www.obrascatolicas.com

	Num.	Columna
Cum apostolicam, Const. Ap. 28 iun. 1976 PAULI VI: *Eparchia Apostolica in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus*: Exarchatus Apostolicus pro fidelibus ritus byzantini Melchitarum in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus ad Eparchiae gradum attollitur	4455	7210
Cum in Oceania, Lit. Ap. 1 dec. 1975 PAULI VI: In Papua Nova Guinea et Insulis Salomonicis Delegatio Apostolica conditur	4421	7096-7097
Cum in Sudania, Const. Ap. 12 dec. 1974 PAULI VI: *Sudaniensis*, In Sudania Hierarchia ecclesiastica constituitur	4343	6943-6944
Cum matrimonialium, Motu pr. 8 sept. 1973 PAULI VI: Litterae Apostolicae motu proprio datae: Normae quaedam statuuntur ad processus matrimoniales apud Ecclesias Orientales expeditius absolvendos	4218	6643-6646
Cum Missale, Decr. 27 martii 1975 SC pro CULTU DIVINO: De editione typica altera Missalis Romani cum Variationibus et additamentis inductis	4370	7009-7012
Cum necesse, Decr. 29 aug. 1973 SC pro CULTU DIVINO: De editione typica altera 'Ordinis baptismi parvulorum' cum nonnullis variationibus et additamentis inductis	4217	6642-6643
Cum, praeterito, Const. Ap. 24 apr. 1978 PAULI VI: *Sanctae Mariae a Patrocinio Bonaërensis Ucrainorum*, Exarchatus apostolicus pro fidelibus Ucrainis in Argentina ad dignitatem Eparchiae evehitur	4565	7410-7411
Cum probe, Lit. Ap. 7 martii 1977 PAULI VI: Nuntiatura Apostolica in Insulis Fisiensibus constituitur	4501	7299
Cum te die, Epist. Ap. 11 oct. 1976 PAULI VI: Errores modusque procedendi Episcopi M. Lefebvre improbantur, et media proponuntur quibus ipse eiusdemque Seminaria redire possint in communionem totalem Ecclesiae catholicae	4470	7241-7246
Cum toto, Lit. Circ. 25 oct. 1973 SC pro CULTU DIVINO: Litterae circulares de normis servandis quoad liturgicos libros in vulgus edendos, illorum translatione in linguas hodiernas peracta	4233	6672-6673
De institutione, Lit. Ap. 17 dec. 1977 PAULI VI: Internationale Collegium a S. Paulo gentium Apostolo, in Urbe, Pontificium edicitur	4548	7386
Decem iam annos, Lit. Circ. 5 iun. 1976 SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO: De linguis vulgaribus in Sacram Liturgiam inducendis	4453	7207-7209
E' con sentimenti, Epist. Ap. 13 maii 1975 PAULI VI: De relationibus Spiritum Sanctum inter et Beatam Mariam Virginem, praesertim in missione Ecclesiae implenda	4381	7023-7025
Ecclesiae pastorum, Decr. 19 martii 1975 SC pro DOCTRINA FIDEI: Decretum de Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros	4368	7006-7008
Eucharistiae sacramentum, Decr. 21 iun. 1973 SC pro CULTU DIVINO: Ritus qui inscribuntur "De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam" vulgantur editione quae typica declaratur, et ipsius ritus "Praenotanda Generalia" transcribuntur	4211	6611-6620
Europae sacrorum, Decr. 10 ian. 1977 SC pro EPISCOPIS: *Europae*, Consilium Conferentiarum Europae una cum eiusdem Statutis adprobantur	4486	7287
Evangelii nuntiandi, Adhort. Ap. 8 dec. 1975 PAULI VI: Adhortatio Apostolica ad Episcopos, Sacerdotes et Christifideles totius Catholicae Ecclesiae: De evangelizatione in mundo huius temporis	4422	7097-7125
Ex quo, Lit. Ap. 21 maii 1973 PAULI VI: E Delegatione Apostolica 'Africae Occidentalis' nova constituitur Delegatio Apostolica 'in Mali et Mauritania' cognominata	4199	6598
Firma in traditione, Lit. Ap. 13 iun. 1974 PAULI VI: Litterae Apostolicae motu proprio datae: Quaedam capita de facultatibus ad Missarum stipendia pertinentibus statuuntur	4301	6820-6822
Generosa Africa, Decr. 26 martii 1978 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Catholicum Institutum Africae Occidentalis (ICAO) in urbe Abidiano situm (Abidja, Côte d'Ivoire) canonice erigitur	4560	7403-7404
Grandaevum insigneque, Decr. 25 ian. 1975 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Facultas Theologica in 'Kirchliche Gesamthochschule Eichstätt', in Bavaria, canonice erigitur	4352	6964-6965
Haec Sacra Congregatio, Lit. Circ. 11 apr. 1973 SC pro DOCTRINA FIDEI: Doctrina de indissolubilitate matrimonii a Magisterio Ecclesiae proposita deque sollicitudine pastorali erga eos qui in matrimonio irregulari vivunt, confirmatur contra nonnullas contrarias insurgentes opiniones	4187	6572-6573
Id semper, Lit. Ap. 13 febr. 1973 PAULI VI: In Insula Cypro Nuntiatura Apostolica constituitur	4170	6460
Il Cardinale Prefetto, Decr. 31 maii 1974 SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE: Eligitur canonice in Urbe 'Centrum internationale animationis missionariae'	4295	6814

	Num.	Columna
Il Centro Internazionale, Decr. 15 martii 1976 SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE: Statuta 'Centri Internationalis animationis missionariae' in Urbe erecti adprobantur	4436	7178-7179
Il felice sviluppo, Decr. 23 maii 1974 SC pro RELIGIOSIS ET INSTITUTIS SAECULARIBUS: Conferentia mundialis Institutorum saecularium canonice erigitur	4291	6811
Il Santo Padre, Lit. Circ. 16 iul. 1969 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Criteria et normae indicantur de candidatis ad Diaconatum permanentem apte, ratione etiam studiorum, instituendis	4128	6382-6384
In data, Lit. Circ. 9 febr. 1950 SC RELIGIOSORUM: Normae dantur ad recte utiliterque compilandam formulam 'Relationis quinquennalis' et 'Relationis annualis' Sacrae Congregationi pro religiosis mittendae	4112	6365-6367
In Paschae, Epist. Ap. 15 sept. 1973 PAULI VI: Congregatio Generalis Societatis Iesu proxime celebranda in id contendere debet ut Societas Iesu, ratione fini Instituti proprii consentanea, vitam suam suumque apostolatum accommodet ad mundi huius aetatis postulata	4220	6649-6651
In quibusdam, Lit. Circ. 31 martii 1977 SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO: Confirmatur Decretum 'Quam singulari' circa obligationem praemittendi sacramentum Confessionis primae puerorum Communioni sacramentali	4507	7316-7317
In vertice, Lit. Ap. 17 nov. 1974 PAULI VI: In Mozambico conditur Delegatio Apostolica	4331	6879
Immensae caritatis, Instr. 29 ian. 1973 SC pro SACRAMENTIS: Instructio de Communione sacramentali quibusdam in adiunctis faciliore reddenda	4167	6449-6454
Insigne Fuldense, Decr. 22 dec. 1978 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Studium Theologicum Fuldense in Facultatem Theologicam canonice erigitur	4598	7493
Inter eximia, Motu pr. 11 maii 1978 PAULI VI: Litterae Apostolicae Motu proprio datae: De sacri Pallii concessione moderanda in Ecclesia Latina	4567	7412-7413
Inter insigniores, Decl. 15 oct. 1976 SC pro DOCTRINA CATHOLICA: Declaratio circa quaestionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale	4471	7247-7257
Inter varia, Lit. Circ. 7 nov. 1968 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: De constituendis peculiaribus Commissionibus 'technicis' pro Seminariis deque specifica educatorum praeparatione promovenda	4127	6382
Italiae sacri, Decr. 19 nov. 1977 SC pro EPISCOPIS: Decretum quo nova Statuta Conferentiae Episcopalis Italiae recognoscuntur, et textus proponitur eorumdem Statutorum recognitorum. I - Decretum de Conferentiae Episcopalis Italiae Statutorum recognitione. II - Statuta Conferentiae Episcoporum Italiae recognita	4540	7375-7379
Iustitiam et pacem, Motu pr. 10 dec. 1976 PAULI VI: Pontificia Commissio a Iustitia et Pace certa ac definita ordinatione donatur	4481	7276-7278
La recente pubblicazione, Lit. Circ. 30 apr. 1970 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Arctiores suadentur interponendae relationes inter dioeceses Italiae ad Seminaria Regionalia sustentanda et promovenda	4133	6389-6364
Le gravi condizioni, Lit. Circ. 6 nov. 1947 SC RELIGIOSORUM: Normae, etiam poenales, statuuntur circa religiosos commercium illicitum et operationes oeconomicas contra canones exercentes: 'Circa il commercio illecito e le operazioni finanziarie e valutarie'	4109	6361-6364
Magisterium vitae, Motu pr. 24 maii 1973 PAULI VI: Pontificium Athenaeum Salesianum Studiorum Universitatis titulo et honore decoratur	4201	6599-6602
Maternas curas, Lit. Ap. 19 iun. 1973 PAULI VI: Collegio Slovenico in Urbe Pontificii nomen tribuitur	4207	6607-6608
Matriten., Decr. 30 ian. 1976 SIGNATURAE APOSTOLICAE: Conflictus competentiae inter duo tribunalia inferiora committitur solvendus tribunali superiori	4428	7149
Melitensis Ditio, Decr. 21 sept. 1978 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Sacrae Theologiae Facultas, in Studiorum Universitate Milevitana adhuc vigens, Ordinarii loci auctoritati obnoxia declaratur	4586	7478
Miamien., Incardinationis, Sent. 20 maii 1978 SIGNATURAE APOSTOLICAE: Sacerdos tacite ipso iure incardinatus censetur dioecesi in qua, legitime transmigratus, per quinquennium permanserit, neutro praemonito Ordinario in scriptis contradicente	4570	7433-7436
Militantis Iesu, Decr. 28 oct. 1976 SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE: Novae Zelandiae: Decretum de erectione Vicariatus Castrensis	4473	7258-7259
Moniales Ordinis, Decr. 26 sept. 1975 SC pro RELIGIOSIS: Adprobantur ad septennium Constitutiones recognitae Monialium Ordinis Clarissarum Capuccinarum	4402	7047
Mutuae relationes, Normae 14 maii 1978 SS. CC. pro RELIGIOSIS et pro EPISCOPIS: Notae directivae pro mutuis relationibus inter Episcopos et Religiosos in Ecclesia	4569	7415-7433

http://www.obrascatolicas.com

	Num.	Columna
Mysterium Ecclesiae, Decl. 24 iun. 1973 SC pro DOCTRINA FIDEI: Declaratio circa catholicam doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam. 1. De unica Christi Ecclesia. 2. De infallibilitate Ecclesiae universae. 3. De infallibilitate magisterii Ecclesiae. 4. De dono infallibilitatis Ecclesiae non extenuando. 5. De notione infallibilitatis Ecclesiae non corrumpendo. 6. De Ecclesia cum sacerdotio Christi consociata	4212	6620-6630
Novae Zelandiae, Decr. 28 Oct. 1976 SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE: Decretum de erectione Vicariatus Castrensis	4473	7258-7259
Novit profecto, Lit. Circ. 27 oct. 1977 SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO: Criteria et normae Conferentiis episcopalibus dantur ad nova ministeria laicis, mulieribus quoque, in propriis regionibus committenda	4534	7360-7361
Operi Dei, Decr. 11 febr. 1977 SC pro SACRAMENTIS CULTUQUE DIVINO: Decretum quo 'Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae' confirmatur pro Confoederatione Ordinis Sancti Benedicti	4495	7294
Patres Sacrae Congregationis, Decr. 20 sept. 1973 SC pro DOCTRINA FIDEI: De sepultura ecclesiastica non deneganda iis manifestis peccatoribus, qui signa dedere poenitentiae	4223	6659
Patriarchalem Basilicam, Lit. Ap. 17 ian 1978 PAULI VI: Facultas conceditur aperiendi sepulcrum Sancti Francisci Assisiensis eiusque sacras reliquias inspiciendi et recognoscendi	4553	7396-7397
Persona humana, Decl. 29 dec. 1975 SC pro DOCTRINA FIDEI: Declaratio de quibusdam quaestionibus ad sexualem ethicam spectantibus	4423	7125-7135
Philosophicorum studiorum, Decr. 14 martii 1978 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Pontificium Institutum Philosophicum, in Theologica Facultate Universitatis Studiorum Salisburgensis vigens, 'Ad instar Facultatis' constituitur	4559	7402-7403
Posnaniensis urbs, Decr. 2 iun. 1974 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Canonice erigitur Facultas Theologica in Seminario Metropolitano Posnaniensi (Poznań) et titulo 'Pontificio' decoratur	4300	6819-6820
Postremis hisce, Lit. Circ. 2 apr. 1975 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: De doctrina Iuris canonici candidatis ad sacerdotium apte tradenda atque deinde peramanter colenda	4371	7012-7016
Pro Nostra, Lit. Ap. 9 maii 1977 PAULI VI: Circumscriptiones ecclesiasticae Daniae, Finlandiae, Islandiae, Norvegiae et Sueciae a iure missionali ad ius commune deducuntur.	4513	7326-7327
Processus iudicialis, Decr. 2 martii 1974 SC pro RELIGIOSIS: De dimissione religiosorum qui vota perpetua nuncupaverunt in religione clericali exempta	4275	6780-6781
Provido consilio, Lit. Ap. 17 dec. 1977 PAULI VI: Collegium Sancti Petri Apostoli, in Urbe, Pontificium edicitur	4547	7386
Quae in nonnullis, Decr. ... ... SC pro NEGOTIIS ECCLESIASTICIS EXTRAORDINARIIS: Decretum circa proponendos ad episcopale ministerium in Hispania	4107	6359-6361
Quae lucernae, Decr. 25 dec. 1973 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Facultas Theologica in helvetica urbe Lucernensi in perpetuum canonice erigitur	4253	6718-6720
Quandoquidem nullum, Lit. Ap. 8 oct. 1976 PAULI VI: In Republica Islandiae Apostolica excitatur Nuntiatura	4468	7240
Quantum pacis, Lit. Ap. 6 sept. 1975 PAULI VI: In Taprobanensi Republica seu vulgo Sri Lanka, Nuntiatura Apostolica constituitur	4398	7045
Quantum prosperitatis, Lit. Ap. 1 maii 1973 PAULI VI: Mutantur sedes Nuntiaturae Apostolicae Littoris Eburnei et Dahomeianae	4194	6585-6586
Questa Sacra Congregazione, Lit. Circ. 6 iul. 1968 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Criteria et normae suadentur servandae in Seminariis Regionalibus Italiae transferendis et ordinandis sub iurisdictione Conferentiarum Episcopalium Regionalium	4126	6379-6382
Qui benignissima, Lit. Ap. 21 maii 1973 PAULI VI: In Nova Zelandia Apostolica Nuntiatura constituitur, Sede in urbe vulgo Wellington posita	4198	6597
Qui mentem, Lit. Ap. 29 apr. 1976 PAULI VI: Nuntiatura Apostolica in Republica Ghanensi constituitur	4444	7187
Quo aptius, Motu pr. 27 febr. 1973 PAULI VI: Litterae Apostolicae Motu proprio datae: Munera Cancellariae Apostolicae in Secretariam Status seu Papalem transferuntur	4176	6540-6542
Quo aptius, Lit. Ap. 7 martii 1977 PAULI VI: Delegatio Apostolica in Insulis Salomonicis constituitur	4502	7299-7300
Quo expeditius, Lit. Ap. 13 maii 1976 PAULI VI: In Republica Capitis Viridis Nuntiatura Apostolica conditur	4450	7206-7207

	Num.	Columna
Quod pastorale, Lit. Ap. 13 dec. 1973 PAULI VI: In Republica Ciadensi constituitur Delegatio Apostolica	4248	6713-6714
Quoniam consulendi, Lit. Ap. 30 dec. 1974 PAULI VI: In Republica Guineana-Bissagensi Delegatio Apostolica conditur	4346	6947
Quoniam pro, Lit. Ap. 19 martii 1975 PAULI VI: Delegatio Apostolica in Antillis constituitur	4367	7006
Quoniam Romano, Lit. Ap. 25 febr. 1975 PAULI VI: In Angoliae territorio Delegatio Apostolica constituitur	4359	6991
Quoniam universae, Lit. Ap. 5 martii 1973 PAULI VI: Nuntiatura Apostolica in Australia conditur	4178	6542-6543
Reconciliationem inter, Decr. 2 dec. 1973 SC pro CULTU DIVINO: Novus Ordo Paenitentiae cum normis promulgatur. I - Decretum de novo 'Ordine Paenitentiae'. II - Ordo Paenitentiae	4243	6691-6702
Rhetorum Curia, Decr. 1 ian. 1974 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Institutum superius sacrae Theologiae in Rhetorum Curia (Chur, Schweiz) canonice erigitur	4254	6719-6720
Romani sermonis, Chirogr. 30 iun. 1976 PAULI VI: Opus Fundatum 'Latinitas' constituitur propriis Statutis munitum	4456	7210-7211
Romano Pontifici eligendo, Const. Ap. 1 oct. 1975 PAULI VI: Constitutio Apostolica de Sede Apostolica Vacante deque electione Romani Pontificis	4404	7053-7072
Sacra Congregatio, Decl. 15 febr. 1975 SC pro DOCTRINA FIDEI: Declaratio de duobus operibus Professoris Ioannis Küng, in quibus continentur nonnullae opiniones quae doctrinae Ecclesiae Catholicae opponuntur	4356	6969-6970
Sacra Congregatio, Decr. 13 maii 1977 SC pro DOCTRINA FIDEI: Decretum circa impotentiam quae matrimonium dirimit	4515	7329
Sacra Congregatio, Decr. 19 martii 1975 SC pro GENTIUM EVANGELIZATIONE: Decretum de nova erectione Delegationis Apostolicae Antillarum	4369	7008-7009
Sacra Congregatio, Decr. 25 oct. 1973 SC pro RELIGIOSIS: Statuta 'Unionis Superiorissarum Maiorum Italiae' (USMI) definitive adprobantur	4232	6671
Sacra Congregatio, Decr. 2 iun. 1974 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Facultati sacrae Theologiae Cracoviensi (Krakow) titulus 'Pontificius' confertur	4298	6818
Sacra Congregatio, Decr. 2 iun. 1974 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: Titulus 'Pontificius' Facultati Theologicae Vratislaviensi (Wroclaw) conceditur	4299	6818-6819
Sacramentalem indolem, Instr. 15 maii 1974 SC pro SACRAMENTIS: Instructio de canonica celebratione matrimonii coram solis testibus, in casibus particularibus	4288	6798-6800
Sacrum hoc, Lit. Circ. 8 dec. 1977 SC pro SACRAMENTIS: Facultas prorogatur per triennium utendi Precibus Eucharisticis pro Missis cum pueris et pro reconciliatione	4544	7384-7385
Saepe saepius, Lit. Circ. 12 oct. 1966 SC STUDIORUM: De ratione qua experimenta quaedam contra normas vigentes in effectum deduci debeant ad Seminaria dioecesana renovanda	2123	6376
Sanctae Mariae a Patrocinio Bonaërensis Ucrainorum, Const. Ap. *Cum praeterito*: Exarchatus apostolicus pro fidelibus Ucrainis in Argentina degentibus ad dignitatem Eparchiae evehitur	4565	7410-7411
Seraphicus Patriarcha, Lit. Ap. 24 iun. 1978 PAULI VI: Regula Ordinis Franciscani Saecularis approbatur et confirmatur	4575	7470-7471
Sudaniensis, Const. Ap. 12 dec. 1974 PAULI VI: In Sudania Hierarchia ecclesiastica constituitur	4343	6943-6944
Tra i molteplici, Instr. 22 febr. 1976 SC pro INSTITUTIONE CATHOLICA: De formatione theologica candidatis ad sacerdotium ministeriale tradenda: 'La formazione teologica dei futuri sacerdoti'	4434	7155-7175
Usu iam dudum, Lit. Ap. 29 apr. 1976 PAULI VI: Nuntiatura Apostolica in Nigeria constituitur	4445	7187-7188
Ut notum est, Intr. 6 dec. 1973 SC pro DOCTRINA FIDEI: Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei, et Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei	4244	6702-6705
Vehementi flagrantes, Lit. Ap. 31 ian. 1977 PAULI VI: In Republica Populari Congensi Nuntiatura Apostolica constituitur	4492	7289-7290
Vicariae potestatis, Const. Ap. 6 ian. 1977 PAULI VI: Vicariatus Urbis nova ratione ordinatur	4485	7281-7286
Visis actis, Lit. Circ. 24 iul. 1972 SIGNATURAE APOSTOLICAE: Animadversiones fiunt Ordinariis locorum circa rectam iustitiae administrationem a propriis Tribunalibus et circa patentes auferendos abusus	4152	6416-6417

http://www.obrascatolicas.com

INDEX ANALYTICUS
TITULORUM LEGUM VOLUMINIS QUINTI

Abbas titularis: benedictio liturgica 7386.
Abbatia nullius dioeceseos: innovationes 7257.
Abidiana civitas: sedes Instituti Catholici 7403.
Abortus: declaratio Ecclesiae 6879; est delictum contra vitam humanam 7324.
Absentia legitima religiosorum a domo 6812.
Absolutio sacramentalis pluribus in communi et generali modo impertienda 7287, 7398, 7406.
Academia Scientiarum Pontificia: Statuta 7182.
Acatholicus v. **Oecumenismus, Pars** acatholica.
Acceptatio: votorum religiosorum 6868; libelli ante nominationem Advocati ex officio dati 7386.
Accusatio matrimonii v. **Nullitas** matrimonii.
Acta processualia 6377; – capitularia 6413.
Actio Catholica, et missio Ecclesiae 6961.
Activitas iudicialis v. **Administratio** *iustitiae*.
Actus: moralis 6944, processualis 6361.
Acquisitio: *bonorum* v. **Modus** acquirendi, a professis votorum sollemnium 6361; - *Iubilaei* v. **Iubilaeum**.
Ad limina visitatio 7034.
Ad nutum S. Sedis: exclaustratio 6723.
Adiuncta aetatis nostrae v. **Aetas** nostra.
Administratio *bonorum*: a religiosis 6404, professis sollemniter 6361, extraordinaria 6833, 7500; - *iustitiae* a tribunalibus Ecclesiae: eius natura et ratio pastoralis 6733, 6965, exercenda diligenter et recte 6416, 7398, in Neerlandia 6402; – *sacramentorum* v. voces singulorum sacramentorum.
Administrativus v. voces substantivas.
Administrator Apostolicus non Episcopus: 6461.
Admissio v. voces personarum admissarum.
Adprobatio v. **Approbatio**.
Adsistentia v. **Assistentia**.
Advocatus ex officio post acceptum libellum 7386.
Aequator: Universitas studiorum 6610.
Aequitas canonica: natura et evolutio 6454.
Aëris apostolatus 7448.
Aëronautica navigatio civilis: cura pastoralis 6657.
Aetas nostra, et evangelizatio 6369, 6572, 6649, 6863, 6900, 6908, 6967, 7003, 7021.
Affiliatio ad Facultates studiorum 6433, 6436.
Africa: Occidentalis 6597, 6598, 6662, 7403; Media 6662, actualis, et religiosorum familiae 7466.
'Agnus Dei', et fractio panis 7493.
Algeria: tribunalia regionalia constituuntur 6684.
Alienatio bonorum in Ecclesia 6833, 7500.
Alimenta mundo procuranda 6873.
Altaris dedicatio 7332.
Alto Volta: tribunalia interdioecesana 6412.
Alumni v. **Clerici, Athenaeum, Collegium**, etc.
Ambrosianus: Bibliotheca 6716, Missale 6896.
America
America Latina, et Ecclesia Catholica 6630.
Amor coniugalis, et matrimonium 7087, 7150.
Angolia: Delegatio Apostolica constituitur 6991.
Animatio missionaria: Centrum 6814, 7178.
Anniversarius: Dedicationis Cathedralis 6991; decimus encyclicae 'Pacem in terris' 6551.
Annus *sacer* v. **Iubilaeum**; *studiorum* v. **Curriculum**.
Anticipatio Missae de praecepto 6814, 7288.
Antillae: Delegatio Ap. constituitur 7006, 7008.
Apostasia: a fide catholica 7018; a religione 7200.
Apostolatus: incepta 6852; in migrantes, itinerantes, maritimos, aëronautas, nomades, turistas et viarum publicarum cursores 7473, 7448; Societatis Iesu renovandus 6649, 6900, 6908, 6967, 7003, 7021.
Apparitiones 'de Kérizinen' 7032.
Appellatio: adversus decisionem Congressus Signaturae 6404, in causis matrimonialibus 6673, 7321; adversus decretum Rotale 6774, partis acatholicae 7368.
Approbatio v. personas vel res approbatas.
Archiva ecclesiastica Italiae: normae 7476.
Argentina: Hierarchia pro Ucrainis 7410.
Arma bellica minuenda inter nationes 7073, 7192.
Armenus schismaticus: nullitas matrimonii 6891.
Ascensio Domini, et festum B. Mariae Virg. 7401.
Assistentia socialis privata 7482.
Associatio interdioecesana sacerdotum 7382.
Athenaeum Romanum: inscriptio alumnorum 6393, 6442; Salesianum 6599.
Australia: Nuntiatura Ap. 6542; causae matrimoniales 7017, ad ius commune deducitur 7179.
Austria: conventio cum Sede Ap. 7147, 7207.

Bangladesa: Nuntiatura Ap. constituitur 6542.
Baptismus: prolis, et matrimonia mixta 6417, parvulorum: Ordo 6642, partis actricis, et solutio matrimonii in favorem fidei 6795; administratio in Basilicis Romanis 6956, Domini: festum in Epiphania 7358.
Basilica *Patriarchalis*: administratio sacramentorum 6956, – *Minor*: modus acquirendi titulum 7145.
Basiliensis dioecesis: conventio cum Sede Ap. 7411.
Bavaria: conventiones cum Sede Ap. 6837, 7471, 7478; Facultas Theologica 6964.
Bellum: arma et instrumenta deminuenda 7192.
Benedictio v. voces personarum et rerum.
Beneficium *paroeciale*: proprietas et administratio bonorum 6427; – *vacans*: reditus 6705.
Beneplacitum Ap. pro bonis alienandis 6833, 7500.
Bibliotheca Ambrosiana: nova ordinatio 6716.
Biennium Philosophicum: affiliatio 6436.
Binatio Missae: et concelebratio 6457; et stipendium 7077, 7078, 7346, 7359, in Roma 7046.
Bissagensis v. **Guineana-Bissagensis**.
Bona temporalia *Ecclesiae*: acquisitio 6427, alienatio 6833, 7500; – *Beneficii* paroecialis 6427; – *paroeciae* vel scholae religiosorum 6573; – *religiosorum*: et professus sollemnis 6361, et Ordinarius loci 6404, – *mundi*: destinatio universalis bonorum 7348.
Byzantinus: melchita huius ritus 7218.

Caelibatus religiosi Diaconi permanentis 6441.
Calendarium liturgicum particulare 6584, 6779.
Calix velo cooperiendus 7493.
Canadensis Conferentia 6869; dicio 7330.

Cancellaria Apostolica: eius munera tranferuntur in Secretariam Status seu Papalem 6540.
Candelae pro Missae celebratione: benedictio 6779.
Canon *Missae* 7493; – *iuris* v. **Ius** *canonicum*.
Canonicus: debita cum Capitulo 6665.
'Cantus Missae' et 'Cantus varii' 6793; 'Cantus Gradualis' denuo ordinantur 6888.
Cardinales Signaturae Apostolicae 6404, 7218.
Capitis Viridis respublica: Nuntiatura Ap. 7206.
Capitulum *Canonicorum*: debita cum membris 6665; – *religiosorum*: vox professorum temporalium 6717, v. **Acta** *Capitularia*.
'Caritas italiana' erigitur canonice 7267.
'Caso di Washington': documenta 6410.
Casula pro Missa: nova forma admissa 6836.
Catechesis: fovenda 7313; tradenda praesertim pueris et iuvenibus 7361.
Catechista: cursus pro eius institutione 7323.
Cathedralis: eius Dedicatio in die Dominica 6991.
Causae *iudiciales*: commissae Rotae 6550; translatae de uno in aliud tribunal 7030, conexae et incidentes: competentia tribunalis 6432; v. etiam **Processus, Tribunalia**;
– *matrimoniales*: facultates Signaturae 6947; v. etiam **Matrimonium, Tribunalia**;
– – *dispensationis* super rato et non consummato v. **Matrimonium** *ratum et non consummatum*;
– – *nullitatis matrimonii*: forum competens 6418; appellatio 6673; effectus civilis sententiarum in Italia 6859; novus modus procedendi 6965, 7398; Rescriptum Pontificium concessum Australiae 7017, et S. F. A. S. [Status Foederati Americae Septemtrionalis] 7039, 7404, et amor coniugalis 7150; ob defectum formae seu ritus sacri inter orientales 7206; decretum ratihabitionis 7218; in Canadiensi dicione 7330; admissio ad novum examen 7396; v. **Nova** causae propositio, **Nullitas** *matrimonii*;
– – *separationis* v. **Separatio** *coniugum*;
– – *solutionis* matrimonii v. **Solutio** *matrimonii in favorem fidei*;
– *ordinationis* sacrae v. **Ordinatio** *sacra*.
Celebratio *liturgica*: sollemnitatis Imm. Conceptionis B. M. V. 6442; dedicationis concathedralis 6584, et cathedralis 6991; Commemorationis omnium fidelium defunctorum 7077; Sanctorum in Liturgia Horarum 7150; exsequiarum pro iis qui cremationem cadaveris elegerant 7290; Dominicae absque sacerdote 7313; Baptismatis Domini 7358; festi B. M. Virginis Reginae Apostolorum 7401;
– – *Missae*: vinum 6588, 7479; candelae 6779; in nocte Nativitatis Domini 6779; Tridentinae 6811; paramenta 6836; cum et sine populo 6868; vespere dierum de praecepto 7077; in Roma 7046; in die fovendae pacis 7379, cum musto 7479, et percussio pectoris 7493;
– *matrimonii* v. **Forma** canonica matrimonii;
– *Paenitentiae*: novus Ordo 6691; v. **Sacramentum** *Paenitentiae*;
– *Paschatis* eodem die pro omnibus 7300;
– *Sacramentorum*: in Basilicis Patriarchalibus 6956; in Passione Domini et Sabbato Sancto 7387; v. singula Sacramenta;
– *Synodi* Episcoporum: instituitur Secretaria Generalis 6400.
Censura librorum: vigilantia Pastorum 7006.
Centrum internationale animationis missionariae: erigitur 6814, Statuta 7178.
Cereus pro Missae celebratione 6779.
Cessatio v. voces personarum vel rerum.
Charisma religiosorum in servitium Ecclesiae 7479.
Christianus non catholicus v. **Oecumenismus**.
Christus: eius Ecclesia et sacerdotium 6620.
Chur: Institutum Theologiae 6719.
Ciadensis Respublica: Delegatio Ap. erigitur 6713.
Cistulae musicae: usus liturgicus 7297.
Cinematographica spectacula in Collegiis 6374.
Cineres: benedictio extra Missam 6779.
Cisterciensis Ordo: votum paupertatis 6361.
Clerici: studia superiora in Athenaeis et Collegiis Romanis peragentes 6374, 6393, 6442, 6995; incardinatio et itinera in transmarinis dioecesibus 6832.
Coadiutor Episcopus cum iure successionis 7238.
Codex iuris canonici v. **Ius** *canonicum*.
Collaboratio: oecumenica 6975; missionalis 7183; inter Episcopos et religiosos 7415, inter ipsos Episopos 7490.
Collegialitas clericorum v. **Extra-collegialitas**.
Collegium *ecclesiasticum*: spectacula televisivo-cinematographica 6374; pro clericis et religiosis Romae conditum: ratio fundationis et institutio tradenda 6993, 7026, Urbanianum: admissio alumnorum 7176, S. Petri Ap. in Urbe: admissio alumnorum 7176; titulo 'Pontificio' decorantur Collegia in Urbe: S. Petri Apostoli 7386, S. Pauli Apostoli 7386, Slovenicum 6608; – *iudicans* Signaturae Apostolicae 6404.
Columbia: conventio cum Sede Ap. 6629, 7036.
Commemoratio omnium defunctorum 7077.
Commercium illicitum religiosis et clericis 6361.
Commissio: technica pro Seminariis 6382; pro relationibus religiosis curandis cum populo Islamico et Hebraeo 6859; – *Biblica*: ratio periclitandae doctrinae 6910; – *Theologica Internationalis*: allocutio pontificia 6944; – *Cardinalitia*, et competentia Signaturae Apostolicae 7031; – *'a Iustitia et Pace'* nova ordinatione regitur 7276, – *causarum*: iudicialium ad Rotam 6550, matrimonium cum ignoratur commoratio partis conventae 6550; – *paroeciae* religiosis: conventio cum Episcopo 6993.
Commoratio: *clericorum* et sororum Romae ratione studiorum 6442, 7318, – *partis* conventae vel actricis, et competentia tribunalis 6550, 6831, 7294, 7404.
Communicatio v. **Media** communicationis socialis.
Communio *eucharistica* sacramentalis: facilior redditur 6449; ritus typice eduntur 6610; danda christianis non catholicis 6663; iteranda post Missam celebratam 7019; distribuenda in Urbe 7346; positio manuum 7493, prima puerorum v. **Prima** Communio puerorum; – *vitae*, et nullitas matrimonii 7087.
Communitas: internationalis ordinanda 6646; humana, et iura hominis 6711; sacerdotalis, et diaconus in eadem commorans 7150.
Competentia: *S. Congregationis pro Sacramentis* circa causas de rato et non consummato omnium personarum 6639; *Consilii pro familia* 7366; *Rotae Romanae* circa inconsummationem matrimonii 6372; *tribunalium*: in causis separationis et nullitatis matrimonii 6418, 6639, 7294; e conexione et incidentia causarum 6432, e commoratione partis conventae 6550 vel actricis 6831, 7404, e prorogatione iurisdictionis 6785, 7149, 7153; conflictus competentiae inter tribunalia inferiora 7149.
Concathedralis: dedicatio liturgica 6584.
Concelebratio Missae: et binatio 6454; stipendium 7077, cum sola specie panis 7479; dubia varia liturgica solvuntur 7493.
Conceptio Imm. B. M. V.: anno 1975 celebranda 6442; concurrens cum Dominica Adventus 7077.
Concordatum: initur cum Columbia 6629; immutatur cum: Saxonia Inferiore 6597, Bavaria 6837, 7471, Lusitania 6967, Hispania 7221; v. voces singularum Nationum.
Conferentia *Episcopalis*: normae pro territorio proprio 6399; nova ministeria quae laicis committere potest 7360; facultas erigendi associationem interdioecesanam 7380; *regionalis* Italiae 6376, 6379; *nationalis*: Australiae 7017, Canadensis 6869, 7330, Gal-

http://www.obrascatolicas.com

liae 7086, 7490, Italiae 7267, 7374, 7375, S. F. A. S. 7005, 7039, 7404; *ultranationalis* 7490; *Europae*: Concilium constituitur 7287; – *Institutorum Saecularium* mundialis canonice erigitur 6811.

Confessio v. **Sacramentum** *Paenitentiae*.

Confessores: facultates seu 'pagella' 7084.

Confirmatio *canonica* Superiorissarum Generalium 6371, *sacramentalis* v. **Sacramentum** *Confirmationis*.

Conflictus competentiae inter tribunalia 7149.

Confoederatio Ordinis Sancti Benedicti 7294.

Congensis Respublica: Delegatio et Nuntiatura Apostolica eriguntur 6714, 7289.

Congregatio generalis Societatis Iesu: dispensatur a voto de non relaxanda paupertate 6539; munus eidem commissum 6649, 6900, 6908, 6967, 7003, 7021.

Congregationes *Curiae Romanae*: facultates circa Missarum stipendia 6820, 6822, 6830; S. C. pro Doctrina Fidei: acta processualia mittenda 6377; S. C. pro Gentium Evangelizatione: relatio cum Pont. Operibus Missionalibus 7239; S. C. pro Religiosis: relatio annualis et quinquennalis 6365, reelectio Superiorissarum Generalium 6371; S. C. pro Sacramentis: causae de rato et non consummato 6372, 6639, supprimitur 7037, S. C. pro Cultu Divino supprimitur 7037; S. C. Sacramentis Divinoque Cultui moderandis erigitur 7037, – *religiosae* v. **Instituta** *religiosa*, **Religiosi**.

Congressus Signaturae Apostolicae: an admittat appellationem 6404, vel recursum 6774.

Consanguinitas in primo gradu lineae collateralis dispensari potest 7288.

Consensus *Consilii* per epistulam vel telephonum expressus 7278, 7475, – *Ordinarii* pro competentia tribunalis 6550.

Conservatio patrimonii historico-artistici 6824.

Consilium: *de Laicis 6857, 7274*; –

Consilium: *de Laicis* 6857, 7274; – *pro Laicis*: constituitur 7274; – *de Familia* 7368; – *Conferentiarum* episcopalium Europae conditur 7287, et ultranationalium 7490; – *Pastorale* dioecesanum: natura, compositio modusque procedendi 6444; – *Superioris Maioris*: modus exquirendi eius consensum 7278, 7475.

Constitutio Patronorum: normae liturgicae 6545; tribunalium v. **Tribunal**.

Constitutiones religiosorum: et Acta Capitularia 6413; Monialium Ordinis Clarissarum Capuccinarum adprobantur 7047; quantocius mittendae pro earum adprobatione ad Sedem Apostolicam 7492.

Consummatio v. **Matrimonium** *ratum*.

Contractus administrationis oeconomicae extraordinariae 6833, 7500.

Contributum oeconomicum pro Missionibus 7154.

Conventio *inter Sedem Ap.* et: Columbiam 6629, 7036, Helvetiam 7411, 7475; Hispaniam 7221, 7225; Lusitaniam 6967, 7018; Rhenaniam–Palatinatum 6587, 6691; Saravicam Civitatem 6971, 7016; Saxoniam Inferiorem 6597; – *inter Episcopum* et Superiorem de paroecia committenda religiosis 6993; – de cessatione iuris patronatus 6401.

Conversio partis oratricis acatholicae ad fidem, et solutio matrimonii in favorem fidei 6410, 6722, 6795, 6851, 7183, 7479.

Corea: tribunalia regionalia instituuntur 6412.

Corpus: eius gestus et motus in Liturgia 7493.

Cracoviensis Facultas Theologica 6818.

Creditum parochi in paroeciam 6727.

Crematio cadaveris, et exsequiae religiosae 7290.

Cultus Eucharistiae 6610; B. M. Virginis recte excolendus 6736; 'Dominae omnium populorum' 6812.

Cumulatio iurisdictionis personalis cum territoriali 7004; muneris Professoris ordinarii et extraordinarii in Universitatibus 7180.

Cura pastoralis: alumnorum Universitatum studiorum 7211; vocationum adultorum 7218; maritimorum et navigantium 7352; migrantium, itinerantium 7437; maritimorum, aëronauticorum, nomadum, turistarum et per vias publicas currentium 7448.

Curia Rhetorum: Institutum Theologiae 6719.

Curia Romana v. **Congregationes** *Curiae Romanae*.

Curriculum studiorum v. **Studia**.

Cursus ad arma bellica moderandus 7073; – *studiorum* v. **Studia**.

Cypri Insula: Nuntiatura Ap. conditur 6460.

Dahomeiana: Nuntiatura Ap. erigitur 6585.

Dania in ius commune transit 7326.

Decanus Rotae: impugnatio eiusdem decreti 6768.

Declaratio: excommunicationis latae sententiae 6576; factorum iuridicorum et damnorum 6768; de abortu procurato 6879.

Decretum: Decani Rotae vel ipsius Rotae impugnatum apud Signaturam 6768, 6774; Congressus Signaturae 6774; tribunalis quo libellus reicitur 6768, vel impugnatum apud Rotam 6789; ratihabitionis in causis nullitatis matrimonii 6767, 6859, 7218.

'Decretum laudis' supprimitur 7031.

Dedicatio: ecclesiae et altaris 7332; ecclesiae cathedralis vel concathedralis 6584, 6991.

Defectus formae v. **Forma** *matrimonii*.

Defensor vinculi: et excussio testium per rogatorias 6364; eius 'votum' in solutione matrimonii in favorem fidei 6377; potest esse: vir laicus 7089, quaedam selecta soror 7181, vel Diaconus 7368.

Defuncti v. **Missa** *defunctorum*.

Delegatio Apostolica conditur in: Africa Occidentali 6597, Mali et Mauritania 6598, Nigeria et Ghana 6662, Mozambico 6879, Republicis: Ciadensi 6713, Congica 6714 et Guineana-Bissagensi 6947, Angolia 6991, Antillis 7006, 7008, Papua, Nova Guinea et Insulis Salomonicis 7096, 7299.

Delegatio Ordinarii loci ad actus processuales 6384.

Delictum: responsabilitas 6687.

Desertio causae iudicialis vel recursus 6731, 6789.

Destinatio universalis bonorum mundi 7348.

Devotio erga Misericordiam divinam 7405.

Diaconatus permanens 6382, religiosorum 6441; post tertium theologiae annum 6785.

Diaconus: facultates quoad sacramentalia et benedictiones 6878; et communitas sacerdotalis 7150; potest esse Defensor vinculi 7368.

Dies: ecclesiasticis iuvandis vocationibus dicatus: nuntius apostolicus scripto datus 6377, 6543; fovendae paci: nuntius ap. scripto datus 6707, 6912, 7073, 7270, 7380, Missa 7379; Paschatis idem pro omibus christianis 7300.

Directorium de pastorali ministerio Episcoporum 6461, 6462; de Missis cum pueris 6673.

Discus phonographicus: usus in Liturgia 7295.

Disparitas cultus, et solutio matrimonii in favorem fidei 6851, 7183, 7359, 7479; dispensatio 6417.

Dispensatio v. singulas materias dispensationis.

Doctrina Ecclesiae circa ... v. singulas materias.

Dolus partis, et nova causae propositio 6797.

Domicilium, et forum competens in causis nullitatis matrimonii 6418.

'Domina omnium populorum': devotio 6812.

Dominica: Missa anticipata 6814; et Dedicatio cathedralis 6991; Adventus, et Imm. Conceptio B. M. V. 7077, in qua celebratur Ascensio Domini 7401; celebratio absque praesentia sacerdotis 7313.

Dimissio: Rectoris Seminarii 6409; religiosorum et religiosarum v. **Religiosi**.

Dioecesis: regimen in adiunctis peculiaribus 6369; Consilium Pastorale 6442; celebratio dedicationis ecclesiae concathedralis 6584; calendarium liturgicum 6779; incardinatio clericorum 6832; contributum pro missionibus 7154; Italiae, et Seminaria regionalia 6389.

Domus religiosa: absentia 6812; formationis: disciplina observanda 7026.

Doxologia Canonis: quomodo proferenda 7493.

Ecclesia *universalis*: et acquisitio bonorum 6427; et professio consiliorum evangelicorum 6603; sine iure canonico nequit consistere 6651, 6714, 7331; et activitas iudicialis 6733; et evangelizatio societatis actualis 6860, 6863; et religio Iudaeorum 6896; eius missio a laicis participanda 6961; eius missio authentica 7023; et schola catholica 7301; et vita contemplativa 7325; et cooperatio missionalis 7413; et relationes inter Episcopos et religiosos 7415; sollicitudo erga migrantes, itinerantes, maritimos, nomades 7437; et usus linguae latinae 7483; – eius doctrina circa ... v. singulas materias, – *Latina*, et concessio Pallii sacri 7412; – *Orientales*: processus matrimonialis brevior instituitur 6643; patrimonium disciplinare 6781; – *particularis*: 'Ecclesia latino-americana' 6630; 'Ecclesia antiqua catholica', et 'Ecclesia catholica latina' 6662; nationalis, regionalis et localis: collaboratio oecumenica 6975, – *localis*: et indulgentia Iubilaei 6659, et titulus Basilicae Minoris 7145.

Ecclesia *aedes sacra*: dedicatio cathedralis et concathedralis 6584, 6991; Ordo dedicationis 7332.

Editio librorum liturgicorum 6607, 6672; – *typica*: rituum 'de S. Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam' 6610; altera: Ordinis baptismi parvulorum 6642, Gradualis simplicis 6888, Missalis Romani 7009.

Educatores: praeparatio specifica curanda 6382.

Effectus iuridici voti paupertatis 6838; recursus ad Romanum Pontificem, pendente processu 7385; civiles sententiarum nullitatis matrimonii in Italia 6859; suspensivus v. **Suspensio**.

Egressus e religione: subsidium caritativum 6724.

Electio: Romani Pontificis 6547, 7053; Superiorum Maiorum per suffragium universale 7087, 7471; deputatorum ad Synodum Episcoporum 7207; Superiorissarum Generalium 6371.

Eleemosyna Missarum v. **Stipendium** *Missae*.

Emigrantes v. **Migrantes**.

Encyclica: 'Humanae vitae' 6410; 'Pacem in terris' in suo decimo anniversario 6551.

Eparchia: et creditum paroeciae 6727; pro Ucrainis in Argentina 7410.

Epidydimus: exstirpatio, et valor matrimonii 6365.

Epiphania concurrens cum Baptismate Domini 7358.

Episcopus *dioecesanus*: proponendus in Hispania 6359, officio renuntians 6392; Directorium de eius ministerio pastorali 6461, 6462; iusiurandum fidelitatis 6440; et distributio redituum ex beneficiis vacantibus 6705, habens homiliam 6779; conventio cum Superiore religioso circa paroecias 6993; et cessatio Episcopi Auxiliaris 7018; et habitus clericalis 7147; nominatio in Hispania 7221; illegitime ordinatus 7240; relationes cum religiosis 7415; collaboratio fraterna inter ipsos 7490; – *Auxiliaris*: cessatio a munere 7018; – *Coadiutor* cum iure successionis 7238; – *religiosus*, expleto munere, potest gaudere voce activa et passiva in propria religione 7044.

Erectio v. personas vel res erectas.

Error: circa doctrinam catholicam de Ecclesia 6620, facti, et nova causae propositio 6797; in procedendo circa dimissionem sororis 7079.

Ethica sexualis: doctrina Ecclesiae 7125.

Eucharistia: cultus extra Missam 6610; asservari nequit in tabernaculo transparenti 6852; v. **Communio** *sacramentalis*, **Preces** *eucharisticae*.

Europa: Conferentiae episcopales 7287.

Evangelizatio in mundo huius temporis: per Ecclesiam 6547, 6852, 6860, Adhortatio Ap. 'Evangelii nuntiandi' 7097, per opera missionalia 7183; per officia feminarum 7260; per Universitates catholicas studiorum 7268.

Examina apud Commissionem Biblicam 6910.

Exarchatus: pro melchitis ritus byzantini in S. F. A. S. 7210; pro ucrainis in Argentina 7410.

Exceptio suspicionis contra Cardinales Signaturae Apostolicae 7218.

Exclaustratio religiosi ad nutum S. Sedis 6723.

Excommunicatio latae sententiae 6576.

Exemplar: conventionis de cessatione iuris patronatus 6401, Statutorum Foederationum monialium 6948; conventionis de paroecia religiosis committenda 6993.

Exemptio religiosorum, et eorum dimissio 6780.

Expensae iudiciales apud Signaturam Ap. 6727.

Experimenta contra ius commune: in Seminariis 6376, in Institutis religiosis 7492.

Exsecutio: affiliationis ad Facultatem studiorum 6433, 6436; musicae sacrae 6661; Rescripti Pontificii de causis matrimonailibus concessi: Poloniae 6367, Australiae 7017, S. F. A. S. 7039, Canadensi dicioni 7330.

Exsequiae: pro iis qui crematione cadaveris elegerint 7290; v. **Sepultura**; durante Triduo Paschali 7077.

Extra-collegialitas pro clericis studia Romae peragentibus 6374; – **extra-Missam**: cultus Eucharistiae 6610, benedictio cinerum, palmarum et candelarum 6779.

Facta iuridica: declaratio 6768; non satis considerata, et nova causae propositio 6797.

Facultas *studiorum* Ecclesiae et evangelizatio mundi 7268; – *Theologiae*: affiliatio 6433; erigitur in: Universitate Aequatoris 6610, in urbe Lucernensi 6718, in Seminario Posnaniensi 6819, in 'Kirchliche Gesamthochschule Eichstät' 6964, in Studio Fuldensi 7493, exsistens in Universitatibus: Marianopolitana 7225, Salisburgensi 7402, Milevitana 7478; obtinet titulum 'Pontificium': Cracoviensis 6818, Vratislaviensis 6818, Posnaniensis 6819; independens seu non-canonica non admittitur 7225; nequeunt in ea docere sacerdotes qui ad statum laicalem reducti fuerunt 7043, 7225, – *Philosophiae*: affiliatio 6436.

Facultates *concessae*: acquirendi et administrandi bona temporalia professis votorum sollemnium 6361; adhibendi virum laicum pro officio notarii 6364; Ordinariis Poloniae 6367; solvendi matrimonium in favorem fidei 6392, v. **Potestas**; dispensandi a forma canonica matrimonii 6399; conficiendi Olea Sacra non episcopis 6461; tribunalibus in territoriis missionum 6684; videndi via administrativa causas nullitatis matrimonii 6784; prorogandi competentiam tribunalium 6785, tribunalibus: Poloniae 6367, Australiae 7017, S. F. A. S. 6800, 7039, Canadensis dicionis 6869, 7330, satisfaciendi praeceptum paschale extra tempus commune 6722; celebrandi Missam tridentinam 6811; ad Missarum stipendia pertinentes 6820, 6822, 6830; sacerdotibus durante Iubilaeo universali 6856; assumendi virum laicum ad munus iudicis 6856; diaconis quoad sacramentalia et benedictiones 6878; Signaturae Ap. 6947, 7153, 7181; confessariis a S. Paenitentiaria Ap. 7084; habituales Ordinariis locorum 7347; sacerdotibus curam maritimorum habentibus 7354; dispendandi v. **Dispensatio**, et singulas materias.

Familia *christiana*: quaestiones actuales 7047; actio pastoralis 7368; – *religiosa* v. **Religiosi**.

Fatalia legis: effectus iuridici 6789.

Favor fidei v. **Solutio** matrimonii in favorem fidei.

Feminae v. **Mulieres**.

Festum: *Paschatis* eadem Dominica semper ab omnibus celebrandum 7029; – *de praecepto*: Missa anticipata 6818; suppressum in: Italia 7241, 7297, in Mexico 7397.

http://www.obrascatolicas.com

Fidelitas: iusiurandum 6818; matrimonialis 7401.
Fidei favor v. **Solutio** matrimonii in favorem fidei.
Finlandia iure communi regitur 7326.
Fisienses Insulae: Nuntiatura Ap. erigitur 7477.
Foederatio monialium: Statuta 6948.
Forma *canonica* matrimonii: inter orthodoxos 6393, 6394, inter Armenos 6891; in matrimoniis mixtis adhibenda 6399; coram solis testibus 6798; coram teste qualificato laico 6954; concordatarii in Italia 7046, 7469; extraordinaria sustinetur 7084; apud orientales orthodoxos 7206; inter orientales 7343, – *vini* 6588, et casulae pro Missa 6836.
Formatio v. **Institutio**.
Formula: relationis quinquennalis 6365, 7136; iurisiurandi Episcoporum 6440; professionis religiosae 6460, communis pro Ordine S. Francisci 7347; Instituti proprii Societatis Iesu 6649, 6908, 6967, 7003, 7021; sacramentorum: valor versionum 6723.
Forum competens v. **Competentia** *tribunalium*.
Fractio panis, et 'Agnus Dei' 7493.
Franciscus Assisiensis (s.): aperitio sepulcri et recognitio reliquiarum 7396; v. **Tertius** Ordo Saecularis.
Franzoni Ioannes Baptista 7223.
Frater religiosus laicus, et munera religionis 7477.
'Fraternitas sacerdotalis S. Pii X': suppressio 7017, 7022, 7030, 7031, 7076; v. **Lefebvre** Marcel.
Frequentia studentium lectionibus 6442.
Fuldense Studium Theologicum 7493.
Fundatio 'Latinitas' erigitur 7210.

Gallia: tribunalia interdioecesana 6684; Seminaria 7086, Conferentia Episcopalis 7490.
Germania: Visitator pro dioecesi Varmiensi 7004.
Gestus corporis in actione liturgica 7493.
Ghana: Delegatio Apostolica erigitur 6597.
Guinea: Delegatio Apostolica conditur 6597.
Guineana-Bissagensis Respublica: Delegatio Apostolica constituitur 6947.
Gradualis simplicis editio altera typica 6888.
Graecia: tribunalia interdioecesana eriguntur 6415.

Habitus: *ecclesiasticus* gestandus 7047; – *religiosus* v. **Religiosi**; – *corporis* in actione liturgica 7493.
Hebraeus populus et Ecclesia Catholica 6859, 6896.
Helvetia: Facultas Theologica Lucernensis 6718; Institutum Theologicum in Rhaetorum Curia 6719; Preces eucharisticae 7016; conventio cum Sede Apostolica 7411, 7475.
Hierarchia ecclesiastica in Sudania instituitur 6947.
Hispania: Episcopi proponendi 6347; causae separationis coniugum 6639; conventio cum Sede Apostolica 7221, 7225.
Homo: et media communicationis socialis 6791; iura propria 6915.
Homosexualitas, et magisterium Ecclesiae in materia 7125, 7343.
Homilia ab Episcopo sedendo habenda 6779.
Honestas partium consideranda a iudice 6835.
'Humanae vitae': Encyclica Ap. impugnata 6410.

Ialapensis provincia: tribunalia eriguntur 6417.
Ignorantia commorationis partis conventae 6550.
Imaginis B. M. V. coronatio: normae novae 6547.
Immutationes v. **Mutationes**.
Impedimentum matrimoniale v. singulas voces.
Impotentia quae matrimonium dirimit 7329; *mulieris*: probatio iudicialis 6835; *moralis*, et nullitas matrimonii 6420, 7087.
Incardinatio clericorum: secundum Concilium Vaticanum II 6832, tacita seu ipso iure facta 7433.
Incensatio in actione liturgica 7493.
Incompatibilitas inter Professores 7180.
Incompetentia Signaturae Ap. circa appellationes rotales 6774, vel decisionem Commissionis Cardinalitiae 7031; tribunalis ex commoratione partis actricis 6831; v. **Competentia**.
Inconsummatio matrimonii 6639; competentia Rotae in materia 6372; v. **Matrimonium** *ratum*.
Incrementum populationis humanae 6786.
Indissolubilitas matrimonii reaffirmatur 6572, 7001.
Indulgentia Iubilaei 6659; v. **Iubilaeum**.
Infallibilitas Ecclesiae Christi: errores 6620.
Infirmus: Ordo Unctionis promulgatur 6672.
Inscriptio in Athenaeis Romanis 6393, 6442; in sectis massonicis v. **Massoneria**.
Institutio: ad Diaconatum permanentem 6382; hominis per media communicationis socialis 6791; magistrorum religionis in scholis Bavariae 6837; vocationum adultorum 7218; catechistarum 7323; candidatorum ad sacerdotium vel vitam religiosam: in Seminariis vel Collegiis Romanis 6995, 7026, in iure canonico 7012, in Seminariis Galliae 7086, in Theologia 7155, religiosorum in Africa actuali 7466.
Instituta *religiosa*: formula professionis 6460; approbatio pontificia 7032; constitutiones 7492; v. **Religiosi**; – *saecularia*: Conferentia mundialis 6811.
Institutum: rei aëronauticae 6657; 'Pontificia Opera di Assistenza' in Italia cessat 6578; iuris internationalis 6646; Superius Theologiae in Rhaetorum Curia 6719; Philosophicum Salisburgense 7402; Catholicum Africae Occidentalis 7403; 'Notre Dame of Jerusalem Center' 7489; proprium Societatis Iesu 6649, 6900, 6908, 6967, 7003, 7021.
Instrumentum technicum et sacramentum Paenitentiae 6547; musicum in Liturgia 7297.
Insula Cypro: Nuntiatura Ap. 6460; *Insulae Fisienses*: Nuntiatura Ap. 7477; *Insulae Salomicae*: Delegatio Apostolica 7096, 7299.
Islamismus, et Ecclesia catholica 6859.
Islandia: Nuntiatura Ap. 7240; regitur iure communi 7326.

Italia: Seminaria regionalia 6376, 6379, Pont. Opera di Assistenza 6578; Unio Superiorissarum Maiorum 6671; patrimonium historico-artisticum Ecclesiae 6824; effectus civiles sententiarum 6859; conventio inter Episcopos et Superiores religiosos de paroecia committenda 6993; celebratio matrimonii concordatarii 7046, 7469; festa suppressa 7241, 7297; anticipatio Missae de praecepto 7288; Conferentia episcopalis 7374, 7375; archiva ecclesiastica 7476.
Itinerantes: cura pastoralis 7437; clerici 6832.
Iubilaeum universale anni 1975: praenuntiatur 6586; acquisitio indulgentiarum 6659, a monialibus 6767, Const. Ap. indictionis 6801; facultates sacerdotibus concessae 6856; receptio Presbyteratus 6946.
'Iubilate Deo': volumen cantuum adprobatur 6793.
Iudaeismus et Ecclesia Catholica 6896.
Iudex: valor pastoralis huius muneris 6454, 6965, 7398; – Assessor et Instructor potest esse vir laicus 6856; valores quos tuetur 6965; iurisdictio post recursum partis ad Romanum Pontificem 7385.
Iudicialis v. voces substantivas.
Iunctio manuum in actione liturgica 7493.
Ius *canonicum*: et commercium illicitum religiosorum 6361; natura pastoralis 6454, 7290, 7295; sensus et valor in Ecclesia 6651; fundamentum theologicum et ecclesiologicum 6651; pertinet ad mysterium Ecclesiae 6714; tradendum candidatis ad sacerdotium 7012; principia quibus recognoscitur 7290; necessarium pro Ecclesia 7331; – *hominis*: doctrina Ecclesiae 6711, 6915; – *internationale*: principia quibus ordinari debet 6646; – *maris*, et destinatio bonorum 7348; – *missionale et commune* 7179, 7326; – *patronatus* cessat 6401; – *processuale*: valor 7398, v. **Processus**; – *pontificium* relate ad Instituta religiosa 7032; – *accusandi* nullitatem matrimonii 6441, et appellandi convenit parti acatholicae 7368; – *successionis* in sede episcopali v. **Episcopus** *Coadiutor*.
Iurisdictio: continuitas in dioecesibus 6369; personalis cumulata cum territoriali 7004; Conferentiae Episcopalis regionalis 6376, 6379; iudicis post recursum partis ad Romanum Pontificem 7385.
Iusiurandum fidelitatis Episcoporum 6440.
Iustitia: quomodo applicari debet 7290; administrata v. **Administratio** *iustitiae*, **Iudex**.
Iuvenes: catechesis eis tradenda 7361.
Jerusalem Center: Notre Dame of... 7889.

Kirchliche Gesamthochschule Eichstätt 6964.
Küng Ioannes: duo eius opera non suadentur 6969.

Laicus participat missionem Ecclesiae 6961; vir, et munus notarii 6364 vel iudicis 6856; et praedicatio Verbi Dei 6685; et celebratio matrimonii 6954; et nova ministeria 7360; religiosus frater, et munera regiminis 7472, 7477; v. **Consilium** *de Laicis*.
'Latinitas': opus fundatum cum Statutis 7210.
Latinus v. **Lingua** *latina*.
Lectiones liturgicae: quomodo proferendae 7493.
Lefebvre Marcel: suadetur ut acceptet decisiones Romani Pontificis, et recedat ab inoboedientia 7033, 7045, 7225, 7241; v. **'Fraternitas** sacerdotalis S. Pii X'.
Legislator, et motu pr. 'Matrimonia mixta' 6387.
Legitimitas partis in causa 6774.
Lex v. singulas materias; **Vacatio** legis.
Libellus iudicialis: reiectio 6768; acceptatio 7386.
Liberopolitana dioecesis: conclusiones eius Consilii presbyteralis non probantur 7401.
Libertas: in vocatione sacerdotali curanda 6377; in operibus privatis assistentiae socialis 7482.
Libri: vigilantia Pastorum 7006; – *liturgici*: integre edendi 6607; translatio 6672; v. **Opera**.
Licentia Sedis Ap. pro bonis alienandis 6833, 7500.
Limina v. **Ad limina**.
Lingua *latina*: schola practica instituitur 6720; momentum et usus in Ecclesia 7483; v. **'Latinitas'**; – *vernacula* in usu liturgico 6672, 7207.
Litterae rogatoriae, et excussio testium 6364.
Litus Eburneum: Nuntiatura Ap. conditur 6585.
Liturgia: editio librorum 6607; praedicatio laicis commissa 6685; lingua vernacula 6672, 7207; instrumenta musica 7297; – *Horarum*: recitatio privata 6584; celebratio Sanctorum 7150; – *monastica* 7294.
Locus: ad Verbum Dei nuntiandum 7493; commorationis v. **Commoratio**.
Lucernensis Facultas Theologica 6718.
Lusitania: conventio cum Sede Ap. 6967, 7018.

Magister: religionis in scholis Bavariae 6837; Universitatis studiorum: cura pastoralis 7211.
Magisterium Ecclesiae: infallibile 6620; circa indissolubilitatem matrimonii 6572; v. singulas materias.
Mali: Delegatio Apostolica erigitur 6598.
Manus in actione liturgica 7493.
Mare: eius bona 7348; Apostolatus maris 7448.
Maria Virgo Beata: coronatio imaginum 6549; Adhortatio Ap. de eius cultu 6736; in missione Ecclesiae 7023; sollemnitas eius Imm. Conceptionis 7077; 'Militia Mariae Immaculatae' 7083; Regina Apostolorum: festum concurrens 7401.
Marianopolitana Universitas studiorum 7225.
Maritimi: cura pastoralis 7352.
Massoneria: et normae canonicae 6606; inscriptio catholicis prohibetur 6835, 6991.
Materia secreti pontificii 6764; cerei pro Missa 6779.
Matrimonium: illius qui utroque epididymo caret 6365; mulieris catholicae cum polygamo 6370; et impotentia moralis 6420; et Concilii Vaticani II doctrina 6420; ius accusandi eius nullitatem 6441; irregulare: sollicitudo pastoralis 6572, sepultura ecclesiastica 6606; eius indissolubilitas 6572; canonicum in Lusitania 6967; concordatarium in Italia 7046; et sacramentum 7047; et amor coniugalis 7150; impotentia quae illud dirimit 7329; doctrina Ecclesiae 7401; – *mixtum*: ortus, natura et vis motu pr. 'Matrimonia mixta' 6387; – *nullum* v. **Nullitas** matrimonii; – *ratum et non consummatum*: normae pro Polonia 6367; competentia Rotae Romanae 6372; dispensatio 6384, 6392; translatio competentiae in unam tantum S. Congregationem 6639; – *solutum in favorem fidei* v. **Solutio** matrimonii.
Mauritania: Delegatio Apostolica conditur 6598.
McNeil Joannes: opus eius damnatum 7343.
Media *communicationis socialis*: et formatio hominis 6791; principia quibus informari debent 7327; relationes inter communicatorem et receptorem 7408.
Mediolanensis Archiepiscopus, et Bibliotheca Ambrosiana 6716.
Melchitae in S. F. A. S. 7210.
Metus, et nullitas matrimonii 6726.
Migrantes: sollicitudo Ecclesiae 7437, 7448.
Milevitana Universitas studiorum 7478.
'Militia Mariae Immaculatae': Statuta 7083.
Minister sacerdotii ministerialis: necessitas 6377.
Ministeriale sacerdotium v. **Sacerdotium**.
Ministerium *episcopale*: in Hispania 6359; *pastorale* Episcoporum: Directorium 6461, 6462; *sacerdotale* v. **Sacerdotium**; *sacrum*: admissio ad illud 7300, committendum laicis 7360; *scholasticum* religiosorum 6573.
'Misericordia divina': formae devotionis 7405.
Missa dioecesium vel religiosorum propria 6779; in nocte Nativitatis Domini 6779; facultates circa stipendia 6820, 6822, 6830; pro aliis christianis non catholicis 7209; – *ad diversa* 6795; binata vel trinata: concelebratio 6454, stipendium 7346, 7359; communitatis vel conventualis: iteratio communionis 7019; concelebrata: dubia 7493; cum pueris et de reconciliatione: Directorium 6673, 6870, Preces eucharisticae 7384, adhuc retinenda 7019; defunctorum 6795, non catholicorum 7209, cremationem cadaveris eligentium 7290, eorum qui irregulariter vixerunt 6606; Dominicae vel festi anticipata 6814; tridentina 6811; votiva 6795; v. etiam **Binatio, Celebratio, Concelebratio**.
Missale *Ambrosianum* recognitum 6896; – *Romanum*: a S. Pio V probatum 6811, quomodo adhiberi licet 6868; editio altera typica cum additamentis 7009; S. Pii V et Pauli VI 7072.
Missio Ecclesiae a laicis participanda 6961.
Missionaria animatio v. **Animatio** missionaria.
Missiones: *ad populum* 6722; – *infidelium*: facultates tribunalium 6684; contributum oeconomicum et cooperatio inter ecclesias 7154, 7413; habitus a religiosis gestandus 7289; institutio catechistarum 7323.
Mobilitas humana, et Ecclesia 7437, 7448.
Modus *procedendi*: in nominatione Episcoporum Hispaniae 6359, 7221, 7225; in acquisitione bonorum Ecclesiae 6427; in Consilio Pastorali dioecesano 6444; in perficienda conventione de cessatione iuris patronatus 6401; in exclaustratione ad nutum S. Sedis imponenda 6723; in solutione matrimonii in favorem fidei 6851; in causis matrimonialibus 6965; in condicione 'iuris pontificii' Institutis religiosis a Sede Ap. concedenda 7032.
Moniales: acquisitio Iubilaei 6767; Statuta Foederationum 6948.
Moralis v. voces substantivas.

http://www.obrascatolicas.com

Motiva decidendi in sententiis: defectus 6774, et nova causae propositio 6797; in decreto ratihabitionis sententiarum 6859, 7218; dimissionis a religione 7200.
Mozambicus: Delegatio Apostolica conditur 6879.
Mulier: catholica contrahens cum polygamo 6370; impotentia declarata 6835; et sacerdotium ministeriale 7096, 7179, 7247; et munus Defensoris vinculi 7181; et officium evangelizandi 7260; et nova ministeria eidem committenda 7360.
Mundus: alimentis muniendus 6873; evangelizandus ab Ecclesia 6860, 7097.
Munus: Consilii Pastoralis dioecesani 6444; iudicandi: valor pastoralis 6454, viro laico committendum 6856; Cancellariae Ap. transfertur in Secretariam Status 6540; cessat post quinquennium 6576; Pontificiae Operae Assistentiae cessat 6578; missionale fidelium 7183.
Musica sacra: compositio et exsecutio 6661.
'Musicassette' in Liturgia 7297.
Mustum pro Missa loco vini 7479.
Mutationes: in Ordinem Synodi Episcoporum 6400; in sedes Nuntiaturae Ap. 6585; in celebratione Iubilaei universalis 6586; in Concordata cum :Saxonia Inferiori 6597, Lusitania 6967 et Bavaria 6837, 7471; in ritum professionis religiosae 6868.
Mysterium: Ecclesiae, et ius canonicum 6714; eucharisticum v. **Eucharistia**; fidei in vocatione 6543.

Nativitas Domini: Missa in nocte 6779.
Natura: Motu pr. 'Matrimonia mixta' 6387; Consilii Pastoralis dioecesani 6444; aequitatis canonicae 6554; pastoralis iuris canonici 6454; Directorii de pastorali ministerio Episcoporum 6461, 6462; vocationis ecclesiasticae 6543; Universitatis Catholicae 6577; potestatis et activitatis iudicialis in Ecclesia 6733.
Navigantes: cura pastoralis 7352.
Navigatio aëronautica 6657.
Neerlandia: administratio iustitiae 6402.
Nigeria: tribunalia interdioecesana 6412; Delegatio et Nuntiatura Apostolica conduntur 6662, 7187.
Nomades: cura pastoralis 7448.
Nominatio Episcoporum in Hispania 7221.
Normae de ... v. singulas materias.
Norvegia in ius commune transiit 7326.
Nosocomium: et summa creditorum parochi 6727; catholicum, et sterilizatio 7005.
Notae directivae pro relationibus inter Episcopos et religiosos 7415.
Notarius: et excussio testium per rogatorias 6364; vir laicus 6364.
'Notre Dame of Jerusalem Center' 7489.
Nova causae propositio: motiva concessionis 6797; recursus adversus decreta rotalia quae illam admittunt non sustinetur 7387.
Nova *Guinea*: Delegatio Ap. 8096; – *Zelandia*: Nuntiatura Ap. 6608, Vicariatus Castrensis 7258.
Novitiatus: sanatio defectuum 7278.
Novum examen v. **Nova** causae propositio.
Nox Nativitatis Domini: Missa celebranda 6779.
Nullitas *actuum* processualium 7030; – *matrimonii*: ex defectu formae inter orientales 6394, 6891, 7206, 7343; ex sic dicta impotentia morali 6420, 7087; accusari potest: libere a parte acatholica 6441, a Promotore iustitiae 7368; normae de competentia 6639; normae processuales pro Ecclesiis orientalibus 6643; ob vim et metum mulieri incussum 6726; decretum ratihabitionis 6767, 7321; via administrativa declarata 6784 ob impotentiam mulieris 6835; incompetentia ex commoratione partis actricis 6831; facultates concessae Conferentiae Episcopali Canadensi 6869, 7330; competentia tribunalis 7294; et tribunalia S. F. A. S. 7385; valor novarum normarum processualium 7398, – *onerum* s. ordinationis 6370.
Nuntiatura Apostolica conditur in: Insula Cypro 6460, Bangladesa 6542, Australia 6542, Nova Zelandia 6608, Taprobanensi republica (Sri Lanka) 7045, Ghana 7182, Nigeria 7187, Capitis Viridis republica 7206, Islandia 7240, republica populari Congensi 7289, Papua Nuova Guinea 7299, republica Sanctissimae Trinitatis et Tabacensi 7476, Insulis Fisiensibus 7477; sedes mutatur Littoris Eburnei et Dahomeianae 6585.
Nuova Guinea: Nuntiatura Ap. conditur 7299.
Nutum v. **Ad nutum** Sanctae Sedis.
Obligatio: secreti pontificii 6764; usus novi Missalis Romani 6868.
Oboedientia Superioribus religiosis 7200.
Oecumenismus: christiani schismatici 6662; christiani non catholici, et communio eucharistica 6663; relationes inter Ecclesiam et populos Islamicum et Hebraeum 6859, et religionem Iudaeorum 6896; collaboratio oecumenica apud ecclesias nationales, regionales et locales 6975; Missa publica pro christianis defunctis non catholicis 7209; celebratio Paschatis eodem die pro omnibus christianis 7300.
Officium Episcopi: renuntiatio 6392; reddendi rationem administrationis bonorum 6404; proprium recognoscendum 6779; Consilii de Laicis 6857; Visitatoris Ap. pro Sinis 7357; regiminis, et Fratres laici religiosi 7477.
Olea sacra confecta ab Administratore Apostolico non Episcopo 6561.
Onera ordinationis sacrae: dispensatio 6370, 6389.
Opera: requisita ad Iubilaeum 6659; – *Missionalia Pontificia*: Statuta recognita 7188, et evangelizatio mundi 7183, relationes inter se et cum Sacra C. pro Gentium evangelizatione 7239; – *socialia* assistentiae privatae 7482, v. **Pontificia** Opera di Assistenza; – *pacis* 7484; – *scripta*: a I. Küng declarantur contraria doctrinae Ecclesiae 6967; quaedam circa Preces Eucharisticas reprobantur 7031; v. **Libri**.
Orator acatholicus, et solutio matrimonii 6851.
Ordinandus v. **Ordines** sacri.
Ordinarius loci: facultates in Polonia 6367; eius 'votum' pro solutione matrimonii in favorem fidei 6377; et actus processuales extra proprium territorium 6394; et potestas solvendi matrimonium in favorem fidei 6392; et administratio iustitiae proprii tribunalis 6402, 6416; et administratio bonorum religiosorum 6404; et remotio Rectoris Seminarii 6409; consensus ad competentiam tribunalis inducendam 6550; et Visitator Ap. personalis 7004, 7357; Italiae, et celebratio matrimonii concordatarii 7046; relatio quinquennalis 7136; commorationis partis conventae 7294, facultates habituales 7347.
Ordinatio: Seminarii Regionalis in Italia 6376, 6379; Communitatis internationalis 6646; absentiae religiosorum a domo 6812; Cantuum Gradualis nova 6888.
Ordines sacri: nullitas onerum 6370; causae dispensationis ab oneribus 6389; curriculum studiorum praemittendum 6785; presbyterales et episcopales illegitime collati 7240; in Roma 7300; v. singulos Ordines.

Ordo *liturgicus*: Ordo baptismi parvulorum: editio typica altera cum additamentis 6642; Ordo Unctionis infirmorum: prorogatur eius vacatio legis 6672; Ordo Paenitentiae promulgatur 6691; Ordo novi Missalis Romani promulgatur 6868; Ordo celebrandi matrimonium coram teste qualificato laico 6954; Ordo dedicationis Ecclesiae et altaris recognitus promulgatur 7332; – *iuridicus*: Ordo Synodi Episcoporum celebrandae cum variationibus et additamentis 6400, dispensatur quoad electionem deputatorum in Italia 7207; ordo administrativus et iudicialis 6550;
– *religiosus*: Ordo Cisterciensis: facultates in materia voti paupertatis 6361; Ordo S. Benedicti: Liturgionis 7347; Ordo Fratrum Minorum: accessus Fratrum laicorum ad officia regiminis 7477; Ordo Franciscanus Saecularis: eius Regula adprobatur 7470; v. etiam **Tertius** Ordo saecularis S. Francisci.
Organum musicum durante Prece Eucharistica 7297.
Orientales, Orthodoxi v. **Ritus** sacer.
'Pacem in terris': decimus anniversarius 6551.
Paenitentia: peccatoris, et sepultura ecclesiastica 6659; *sacramentum* v. **Sacramentum** Paenitentiae.
Paenitentiaria sacra: facultates confessorum 7084.
'Pagella' pro confessoribus 7084.
Palatinatus v. **Rhenania-Palatinatus**.
Pallium sacrum: normae pro Ecclesia Latina 7412.
Palma: benedictio extra Missam 6779.
Papua: Delegatio et Nuntiatura Ap. 7096, 7299.
Paramenta sacra pro Missa 6836.
Parochus: credita in paroeciam 6727; in Italia, et celebratio matrimonii 7469; remotio: modus procedendi 7475, v. **Paroecia**.
Paroecia: proprietas bonorum 6427; concredita religiosis 6573, cum inita conventione cum Episcopo 6993, summa creditorum parochi 6727.
Pars *in causa*: legitimitas 6774; pondus eius honestatis 6835; – *acatholica* renuens baptismum prolis 6417, potest accusare libere nullitatem proprii matrimonii 6441, et appellare contra sententiam nullitatem declarantem 7368; et solutio matrimonii in favorem fidei 6851, 6417, 6722, 6795, 6851, 7183, 7359, 7368, 7479, – *actrix*: eius commoratio, et competentia tribunalis 6831, 7404; – *catholica*, et solutio matrimonii in favorem fidei 7183, 7359; – *conventa*: commoratio nota vel ignota, et competentia tribunalis 6550, 7294, – *oratrix*, et solutio matrimonii in favorem fidei 6722, 6795, 6851; – *recurrens*, et deserens recursum 6789.
Parvulus: Ordo baptismi 6642.
Pascha: proponitur celebranda quotannis eadem Dominica pro omnibus christianis 7029, 7300.
Passio Domini: administratio sacramentorum 7387.
Pastoralis theologia: et ius canonicum 6454, 7295; et officium iudicis 6454, 6965; dioecesana: programma 7387; v. voces substantivas.
Patriarchae Orientales: participatio in electione Romani Pontificis 6547.
Patrimonium: disciplinae ecclesiarum orientalium 6781; historico-artisticum ecclesiarum Italiae 6824; oeconomicum: conventio cum Austria 7147.
Patrinus sacramenti Confirmationis 6991.
Patronus: normae de eorum constitutione 6545.
Paupertas: effectus iuridici voti 6361, 6834.
Pax inter nationes: possibilis et necessaria 6707; et reconciliatio inter homines 6912; pressius persequenda 7073, tuenda 7270, et concilianda 7380; quomodo fovenda 7484; v. **Dies** fovendae paci dicatus.
Patronatus ius cessat: conventio 6401.
Peccator, et sepultura ecclesiastica 6659.
Pectus: percussio in Missa 7493.
Pecunia: summa pro alienatione 6833, 7500.
Persona humana: tuitio iurium 6711.
Perversio factorum, et revisio causae iudicialis 6797.
Philosophia: affiliatio studiorum 6436.
Photomechanica v. **Reproductio**.
Pius V (s.): Missale Romanum 6811, 7072.
Poena canonica: contra religiosos commercium exercentes 6361; excommunicationis latae sententiae 6576; applicata antequam reus audiatur 6687.
Polonia: facultates Ordinariis concessae 6367.
Polygamus contrahens cum catholica 6370.
Pontifex Romanus v. **Romanus** Pontifex.
'Pontificia Opera di Assistenza' Italiae cessat 6577.
Pontificius titulus tributus: Collegiis Slovenico 6608, S. Petri 7386 et S. Pauli in Urbe 7386; Facultatibus Theologicis: Cracoviensi 6618, Vratislaviensi 6818 et Posnaniensi 6819.
Populatio humana: incrementum 6786.
Potestas: dispensandi super matrimonio rato et non consummato 6384, 6392; iurisdictionis in dioecesibus continuanda in adiunctis peculiaribus 6369; Vicaria Romani Pontificis 6384, 6392; solvendi matrimonium in favorem fidei 6392; Signaturae Ap. committendi causas ad Rotam 6550; iudicialis est stricte pastoralis 6733; Visitatoris Ap. in Germania 7004, et pro fidelibus Sinarum 7357.
Praeceptum audiendi sacrum 7288; Paschale 6722.
Praedicatio Verbi Dei laicis commissa 6684.
Praelatura nullius: erectio ad instar 7489.
Praelatus nullius: sedes et titulus 7358.
Praescriptio: modus acquirendi in Ecclesia 6427.
Praesentia Notarii et Defensoris vinculi in excutiendis testibus per rogatorias 6364.
Preces Eucharisticae: Litterae circulares de earum usu 6578; pro Missis cum pueris et de reconciliatione 6870, 7384; concessae aliis dioecesibus: usus in propria 7016; duo opera circa eas reprobantur 7031; usus organi 7297; mentio Sanctorum 7493.
Presbyter, et Confirmatio apostatae 7018.
Presbyteratus: illegitime collatus 7240; post tertium theologiae annum 6946.
Prima Communio puerorum: confessio sacramentalis praemittenda 6602, 7316, 7329.
Privilegia sacerdotibus curam maritimorum habentibus concessa 7352.
Procedura in remotione parochorum 7475.
Processio cum Ss.mo Sacramento 6991.
Processus: administrativus et iudicialis 6409; iudex potest esse vir laicus 6856; de sacerdotibus lapsis 6373; de dimissione religiosorum exemptorum 6780; de nullitate matrimonii: novae normae pro orientalibus 6643, pro tribunalibus S. F. A. S. et dicionis Canadensis 6869; observantia novarum normarum 6965; v. **Nullitas** matrimonii; de nullitate onerum s. Ordinationis 6370; de solutione matrimonii in favorem fidei 6702, 6851, v. **Solutio** matrimonii; valor 7398.
Procuratio abortus: doctrina Ecclesiae 6879.
Professio religiosa sollemnis, et acquisitio bonorum 6361; et Diaconatus permanens 6441; formula adprobanda et adhibenda 6460; et Ecclesia 6603; anticipata 6683, 7259; ritus non mutandus 6868; a Superioribus internis, non a celebrante, recipienda 6991; sanatio defectuum 7278; in Ordine S. Francisci 7347.
Professor ordinarius et extraordinarius: cumulatio munerum 7180; in Facultate Theologica 7225.
Programma pastorale dioecesanum 7387.
Proles: baptismus in matrimoniis mixtis 6417.
Promotor iustitiae: accusans nullitatem matrimonii 7368; potest esse vir laicus 7086.
Propositio nova causae v. **Nova** causae propositio.
Proprietas bonorum: beneficii paroecialis 6427; paroeciae vel scholae religiosis commissae 6573.
Prorogatio: vacationis legis 6722; competentiae tribunalium 6785, 7153; facultatum 6800, 7359.
Protocollum additionale vel finale in conventionibus Sedis Ap. cum Saravica Civitate 6971, 7016, et cum Bavaria 6837.
Posnaniensis Pontificia Facultas Theologica, et Seminarium 6819.
Pueri: Directorium de Missis cum illis 6673, 6870, 7384; prima Communio, praemissa Confessione sacramentali 6602, 7316, 7329; catechesis tradenda 7361.
Purificatio vasorum sacrorum 7493.

Quaestionarium ad processum de sacerdotibus lapsis apparandum 6373; item pro solutione matrimonii in favorem fidei 6377, v. **Solutio** matrimonii.
'Quam singulari': decretum de prima puerorum Communione et confessione 7316, 7329.
Quartum votum v. **Societas** Iesu.
Quasi-domicilium, et competentia tribunalis 6418.

http://www.obrascatolicas.com

Querela: nullitatis decretorum Rotae 6768, 6774.
Quinquennium a munere, et cessatio 6576.

Ratihabitio *conventionis* cum: Rhenania-Palatinatu 6691, Bavaria 6859, 7478, Saravica Civitate 7016, Lusitania 7018, Columbia 7036, Austria 7207, Hispania 7225, Helvetia 7475; v. **Conventio**; – *sententiae* affirmantis nullitatem matrimonii 6767, 7218, 7321.
Ratio experimentorum in Seminariis renovandis 6376; administrationis bonorum 6404; Universitatis Catholicae 6577; studiorum v. **Studia**.
Ratum et non consummatum v. **Matrimonium**.
Receptio professionis religiosae 6868, 6991.
Recognitio: Ordinis Synodi Episcoporum 6400; Officiorum liturgicorum propriorum 6779; Codicis iuris canonici 7290.
Reconciliatio inter homines: Missa 6870, 7384; et pax in mundo 6912.
Recursus: ad Signaturam desertus 6731; adversus decretum v. **Decretum**; vis suspensiva 6789.
Rector Seminarii: remotio et recursus 6409.
Reditus e beneficiis vacantibus 6705.
Reductio ad statum laicalem v. **Sacerdotes**.
Reelectio Superiorissarum Generalium 6371.
Regionalis v. voces substantivas.
Regula Ordinis Franciscani Saecularis 7470.
Relatio annualis et quinquennalis religiosorum 6365; dioecesana 7034, quinquennalis 7125.
Relationes inter: dioeceses Italiae et Seminaria regionalia 6389, Ecclesiam Catholicam et populos Islamicum et Hebraeum 6859, 6896, Spiritum Sanctum, B. Mariam V. et Ecclesiam 7023, matrimonium et sacramentum 7047, S. C. pro Gentium Evangelizatione et Pont. Opera Missionalia 7239, tutelam pacis et tutelam vitae humanae 7270, communicatorem et receptorem communicationis socialis 7408, Episcopos et religiosos 7415, religiosos et Africam 7466.
Religio *catholica*: in scholis publicis Bavariae 6837; v. etiam **Ecclesia**, **Oecumenismus**; – *clericalis* exempta, et dimissio 6780; – *iuris pontificii*, et Ordinarius loci 6404; v. **Instituta** *religiosa*, **Religiosi**.
Religiosae feminae v. **Religiosi, Sorores**.
Religiosi: commercium illicitum bonorum 6361; Acta Capitularia: quomodo paranda et redigenda 6413; Diaconi promittunt caelibatum 6441; formula professionis 6460; paroecia eis concredita 6573: conventio cum Episcopo 6993; calendarium liturgicum 6584, 6779; exclaustratio imposita 6723; alienatio bonorum 6833, 7500; relationes cum Episcopis 7415; viventes in Africa 7466; innovationes contra ius commune 7472; sensus charismatis et vocationis propriae 7479; Constitutiones adprobandae 7492;
– *absentes* a domo 6812; commorantes in Collegiis Urbis 7026; consiliarii 'votum' dantes per epistulam vel telephonum 7475; egressi: subsidium oeconomicum 6724; Episcopi redeuntes in religionem: vox activa et passiva 7044; votorum temporariorum: vox in Capitulis 6717;
– *dimissio*: et exclaustratio ad nutum S. Sedis 6723; clericorum exemptorum 6780; sororis, et saecularizatio 6815, 7079; illegitima declarata 7200; religiosarum a votis perpetuis: normae servandae 7278.
– *habitus* proprius induendus, gestandus vel deponendus: criteria et mens Sedis Ap. 6789, 6909, 7147, 7153, 7259, 7298; in territoriis missionum 7289.
Reliquiae S. Francisci Assisiensis recognitae 7376.
Remotio: Rectoris Seminarii dioecesani 6409; parochorum: modus procedendi 7475.
Renovatio v. singulas personas vel materias.
Renuntiatio Episcoporum officio 6392.
Reproductio photomechanica documentorum 7476.
Responsabilitas: missionalis 7183; poenalis 6687.
Reus audiendus ante poenae impositionem 6687.
Retractatio causae v. **Nova** causae propositio.
Rhetorum Curia: Institutum Theologicum 6719.
Rhenania-Palatinatus: conventio 6587, 6691.
Ritus: de s. Communione et de cultu mysterii eucharistici extra Missam 6611; professionis religiosae non mutandus 6868; liturgici conclusivi 7493; – *byzantinus*: melchitae in S. F. A. S. 7218; – *sacer*: et nullitas matrimonii inter orthodoxos, armenos, orientales 6394, 6891, 7206, 7343.
Rogatoriae litterae, et excussio testium 6364.
Roma: clerici studia superiora peragentes 6374, 6393; Collegium Slovenicum 6608; schola linguae latinae 6720; Centrum animationis missionariae 6814; sacerdotes peregrini durante Iubilaeo 6856; ratio et munera Seminariorum 6993 et Collegiorum pro religiosis 7026, celebratio et binatio Missae, administratio Paenitentiae 7046; admissio ad Ordines sacros 7300; commoratio sororum studiorum causa 7318; distributio s. Communionis 7346; Collegium S. Petri et Pauli 7386.
Romanus Pontifex: potestas vicaria circa dispensationem super rato et non consummato 6384, 6392, et circa solutionem matrimonii in favorem fidei 6392; electio 6547, Constitutio Ap. de eius electione 7053; effectus recursus iudicialis ad ipsum 7385.
Rota Romana: competentia ad videndam inconsummationem matrimonii 6372; allocutiones pontificiae 6454, 6733, 6965, 7150, 7290, 7398; commissio causarum a Signatura 6550; recursus contra eius decreta 6768, 6774; desertio recursus 6789; admittens causas ad novum examen 7396.

Saarland v. **Saravica civitas**.
Sabbatum Sanctum: sacramenta 7387.
Sacerdos: lapsus, et processus apparandus 6373; necessitas 6377; respuens Encyclicam 'Humanae vitae' 6410; Missam bis litans, et concelebratio 6454; facultates durante Iubilaeo 6856; reductus ad statum laicalem: nequit docere theologiam 7043, 7225, I. B. Franzoni 7223; habitus gestandus 7147; vivens in communitate cum diaconis 7150; et celebratio Dominicae 7313; curam habens maritimorum et navigantium 7352; associatio interdioecesana 7380; incardinatus tacite ipso iure 7433; concelebrans cum sola specie panis 7479.
Sacerdotium ministeriale: necessitas in Ecclesia 6377; Christi consociatum Ecclesiae 6620; mulierum non admittitur 7096, 7179, 7247; institutio canonica et theologica candidatorum 7012, 7155; vocationes adultorum curandae 7218; et viri uxorati 7313.
Sacra ... v. **Congregatio, Paenitentiaria**, etc.
Sacramentalia, et Diaconus 6878.
Sacramentum: administratio in Passione Domini et in Sabbato Sancto 7387; et matrimonium 7047;
– *Confirmationis*: in Basilicis Romanis 6956; patrinus 6991; apostatae in Ecclesiam readmissi 7018;
– *Paenitentiae*: eius dignitas defenditur contra usum instrumentorum technicorum 6547; praemittendum primae puerorum Communioni 6602, 7316, 7329; novus 'Ordo' promulgatur 6691; administratio in Urbe 7046; modo generali pluribus in communi administrandum 7287, 7398; normae vigentes confirmantur 7406; v. voces singulorum sacramentorum.
Saecularizatio: sacerdotis v. **Sacerdos**; sororis, et dimissio 6815.
Salisburgensis Universitas studiorum 7402.
Sanatio: nullitatis actuum processualium 7030; defectuum in Tertio Ordine Saeculari S. Francisci 7278.
Sancta Sedes v. **Sedes Apostolica**.
Sanctissimae Trinitatis Respublica: Nuntiatura 7476.
Sanctus: in Liturgia Horarum 7150; mentio in Prece Eucharistica 7493.
Saravica Civitas: conventio 6971, 7016.

Saxonia Inferior: conventio cum Sede Ap. 6597.
Schema v. **Exemplar**.
Schisma 'Ecclesiae antiquae catholicae' et 'Ecclesiae catholicae latinae' 6662.
Schola *catholica*: in missione Ecclesia 7301; in conventione cum Rhenania–Palatinatu 6587, cum Saravica Civitate 6971, 7012 et cum Bavaria 6837; materia religionis tradenda 6837; – *practica* linguae latinae 6720; – *publica*; religiosis concredita 6573, in Bavaria 6837.
Secretaria *generalis* Synodi Episcoporum instituitur 6400; – *Status seu Papalis* assumit munera Cancellariae Apostolicae 6540.
Secretum pontificium: materia et obligatio 6764.
Sedes *Apostolica*: approbat formulam professionis religiosae 6460; dat licentiam pro alienandis bonis ecclesiasticis 6833, 7500; et dispensatio disparitatis cultus 6851; et extensio quarti voti ad omnes sodales Societatis Iesu 6908, 6967, 7003, 7021; mens circa deminutionem armorum bellicorum 7192, et circa destinationem bonorum mundi 7348; conventiones cum Nationibus v. **Conventio**; *vacans*: Constitutio Ap. de Sede vacante 7053; – *Nuntiaturae* Apostolicae mutatur 6585; – *Praelati* nullius 7358.
Seminarista: instituendus in iure canonico 7012, et in theologia 7155; ratio institutionis in Gallia 7086; admissio ad Ordines sacros 7300.
Seminarium dioecesanum: experimenta contra ius commune 6376; Commissio technica 6382; remotio Rectoris 6409; regionale in Italia 6376, 6379, 6389; spectacula 6374; Posnaniense: Facultas Theologica 6819; Romae: ratio et munera 6995; Galliae: ratio studiorum 7490; 'Fraternitas sacerdotalis S. Pii X' supprimitur v. **Fraternitas**.
Sententia iudicialis: motiva differentia 6797; effectus civiles in Italia 6859; nullitatis matrimonii ob defectum formae inter orientales 7343.
Separatio: *bonorum* et celebratio matrimonii in Italia 7469; – *coniugum*: causae tractari possunt etiam via administrativa 6639.
Septa Ecclesiae 6991.
Sepulcrum S. Francisci Assisiensis aperitur 7396.
Sepultura ecclesiastica: eorum qui vitam matrimonialem irregularem ducebant 6606; peccatorum qui signa paenitentiae dedere 6659.
Sexualitas: doctrina catholica tenenda 7125.
Signatura Apostolica: appellatio a Congressu ad Collegium Cardinalium 6404; commissio causarum ad Rotam 6550; expensae iudiciales 6723; recursus desertus 6731; incompetens ad recipiendas appellationes rotales 6774; facultates eidem tributae: videndi administrative de nullitate matrimonii 6784, prorogandi competentiam tribunalium 6785, 7153, permittendi ut viri laici assumantur ad officium iudicis 6856 et sorores ad munus Defensoris vinculi 7181, conferendi facultates speciales tribunalibus 6947, transferendi causas, dispensandi a legibus processualibus et sanandi nullitates actuum 7030, 7086; transmissio sententiarum ad effectus civiles obtinendos in Italia 6859; incompetens declaratur ad videndum recursum adversus decisionem Commissionis specialis Cardinalitiae 7031; exceptio suspicionis contra Cardinales iudices 7218; et sententiae sullitatis matrimonii orientalium 7343; et applicatio normarum apud tribunalia S. F. A. S. vigentium 7385; non videt recursus contra decisiones rotales quae causas ad novum examen admittunt 7396.
Silentium organi Prece Eucharistica durante 7297.
Sinae: continuatio regiminis dioecesium 6369; Visitator Ap. in Diaspora 7357.
Slovenicum Collegium in Urbe 6608.
Societas *actualis*: doctrina Encyclicae 'Pacem in terris' 6551; evangelizanda ab Ecclesia 6860; – *Iesu*: votum de non relaxanda paupertate dispensatur ad cautelam 6539; Congregatio Generalis 6649; quartum votum ad omnes sodales non extendendum 6908, 6967, 7003, 7021; accommodatio eius apostolatus et renovatio prudenter perficienda 6649, 6900, 6908, 6967, 7003, 7021.
Sollemnitas Imm. Conceptionis B. M. V. 6442.
Sollicitudo Ecclesiae: erga irregulariter viventes 6572; erga migrantes et itinerantes 7437.
Solutio matrimonii in favorem fidei: casus 6377, 6392, 6410, 6851, 7359; novae normae procedurales 6702, 6722, 6851; cum pars acatholica renuit baptismum prolis 6417; conversio partis oratricis 6722, 6851, 6795, 7479; inter duas partes non baptizatas 6795; condicio partis acatholicae 6417, 6851, 7183, 7359, 7479; solvuntur varia dubia 6851; cum pars catholica 7183 iam obtinuerat solutionem prioris matrimonii 7359; cum matrimonium contractum fuit cum dispensatione a disparitate cultus 7479; dispensatio huius impedimenti pro novo matrimonio contrahendo 7183; novae nuptiae post solutionem matrimonii 7359.
Soror: dimissio, et exclaustratio ad nuntum Sanctae Sedis 6723 vel saecularizatio 6815, 7079; et munus Defensoris vinculi 7181; dimissa illegitime 7200; normae servandae in dimissione 7278; Romae commorans ratione studiorum 7318; v. **Religiosi**.
Species sola panis in concelebratione 7479.
Spectacula televisivo-cinematographica in Collegiis ecclesiasticis 6374.
Spiritus Sanctus in missione Ecclesiae 7023.
Sri Lanka: Nuntiatura Apostolica erigitur 7045.
Status laicalis v. **Sacerdos** reductus.
Status Foederati Americae Septemtrionalis: normae processuales speciales 6609, 7404, et facultates tribunalibus concessae 6800, et earum rectus usus 7385; sterilizatio in nosocomiis catholicis 7005; causae matrimoniales 7039; Exarchatus pro Melchitis evehitur ad Eparchiam 7210.
Statuta: Unionis Superiorissarum Maiorum Italiae 6671; Foederationum monialium 6948; Piae Unionis 'Militiae Mariae Immaculatae' 7083; Centri internationalis animationis missionariae 7178; Pontificiae Academiae Scientiarum 7182; Pontificalium Operum Missionalium 7188; fundationis 'Latinitas' 7210; Consilii Conferentiarum episcopalium Europae 7287; Conferentiae episcopalis Italiae 7375.
Sterilizatio in nosocomiis catholicis 7005.
Stipendium Missae: novae normae et facultates statuuntur 6820, 6822, 6830; Missae binatae et trinatae 7078, 7346, 7359; Missae binatae in concelebratione 7077, 7078.
Structura iuridica matrimonii 6420.
Studia: superiora clericorum in Roma 6374, 6393, 6442, candidatorum ad Diaconatum permanentem 6382; theologica et philosophica: affiliatio ad Facultatem 6433, 6436; pro ordinandis 6785; in Seminariis Galliae 7086, cum propria 'Ratio studiorum' 7490; sororum Romae commorantium 7318; Studium Fuldense 7493.
Subdelegatio facultatis dispensandi 7085.
Subsidium *caritativum* et oeconomicum religiosis praestandum cum Institutum proprium derelinquunt 6724; *pastorale* est administratio iustitiae 7290.
Sudania: constituitur Hierarchia ecclesiastica 6943.
Suecia: iure commune regitur 7326.
Suffragium universale et directum ad eligendos Superiores Maiores religiosorum 7087, 7471; necessarium pro nonnullis decisionibus ferendis 7374.
Summa pecuniae in alienandis bonis ecclesiasticis 6833, 7500; creditorum parochi determinatur 6727.
Superior *religiosus*: acceptat vota professionis religiosae 6868; conventio cum Episcopo de paroecia acceptanda 6993; – *Maior*: electio 7087, per suffragium universale 7470, 7472; facultas dispensandi a

http://www.obrascatolicas.com

votis temporariis 7085; 'votum' Consiliariorum per epistulam vel telephonum expressum 7475; – *localis*: constitutus ad quadriennium 7360; Frater laicus religiosus 7472; – *Superiorissa Generalis*: reelectio vel confirmatio 6371.

Suppressio: 'Decreti laudis' in approbandis Institutis religiosis 7032; 'Fraternitatis sacerdotalis S. Pii X' 7017, 7022, 7030, 7031, 7076, 7241; SS. Congregationum pro Sacramentis et pro Cultu Divino 7037; festorum de praecepto in Italia 7241, 7297, et in Mexico 7397.

Suspensio recursus: ad Signaturam Apostolicam 6731, ad Rotam Romanam 6789.

Suspicio contra Cardinales iudices Signaturae 7218.

Synodus Episcoporum: Secretaria generalis constituitur 6400; et electio Romani Pontificis 6547; declaratio circa evangelizationem societatis 6860, et circa catechesim pueris et iuvenibus tradenda 7361; eius doctrina recte est intellegenda: allocutio pontificia 6863, electio deputatorum 7207.

Tabacensis Respublica: Nuntiatura Ap. 7476.

Tabernaculum Eucharistiae: qualitates 6852.

Taprobacensis Respublica: Nuntiatura Ap. 7045.

Telephonum: usus a Consiliariis 7278, 7475.

Televisificum spectaculum in Seminariis 6374.

Temporalis v. voces substantivas.

Tempus: ad recursum prosequendum apud Signaturam 6731; ad quod Superiores Maiores religiosorum constituuntur 7472.

Termini legales elapsi: effectus 6789.

Terra Sancta: Institutum 'Notre Dame of Jerusalem Center' erigitur canonice 7489.

Territorium proprium: et actus processuales 6384; Conferentiae episcopalis 6399.

Tertius Ordo Saecularis S. Francisci: anticipatio professionis 6683, 7259; sanatio defectuum 7278; Regula adprobatur 7470.

Testis: excussus vi litterarum rogatoriarum 6364; et forma canonica matrimonii 6798; qualificatus laicus in celebratione matrimonii 6954.

'The Church and the Homosexual': doctrina operis non probatur 7343.

Theologia: affiliatio studiorum 6433; et ius canonicum 6651; Institutum Superius in Rhetorum Curia 6719; tertius annus, et Diaconatus 6785; nequit doceri a sacerdotibus saecularizatis 7043; institutio seminaristarum in ea 7155; *Facultas* v. **Facultas** Theologiae.

'Thesaurus Liturgiae Horarum Monasticae' 7294.

Titulus: tribuendus Episcopis renuntiantibus 6392; Universitatis Salesianae 6599; 'Pontificius' tribuitur Theologiae Facultatibus: Cracoviensi 6818, Vratislaviensi 6818, Posnaniensi 6819, et Collegiis ecclesiasticis in Urbe: S. Patri Ap. 7176, S. Pauli Ap. 7386; Slovenici 6608; Basilicae Minoris 7145; tribuendus Episcopis Coadiutoribus 7238; Praelati nullius 7358.

Togo: Delegatio Apostolica erigitur 6597.

Translatio: iurisdictionis in Seminaria regionalia Italiae 6376, 6379; munerum Cancellariae Ap. 6540; competentiae 6639; librorum liturgicorum 6672; creditorum paroeciae 6727; causarum de uno in aliud tribunal 7030.

Tribunal: recta administratio iustitiae 6402, 6416; competentiae ratione: causarum incidentalium et connexarum 6432, commorationis partis conventae 6550, et actricis 6831, et recursus ad Rotam 6989 vel ad Romanum Pontificem 7385; inferius et: facultates Signaturae 6947, conflictus competentiae 7149, prorogatio competentiae 7153; – *Ecclesiae* protegit iustitiam 7290; Vicariatus Urbis: an sit apostolicum 6384; in territoriis Missionum: facultates 6684; in S. F. A. S.: et normae processuales speciales 6609, facultates 6800, competentia ratione commorationis partis actricis 7404; – *interdioecesanum* in: Alta Volta, Niger 6412, Graecia 6415, Gallia 6684; provinciale Ialapense 6417; regionale in: Corea 6412, in Algeria 6684; regionale et interrituale in Turchia 6660, 6661; v. **Administratio** *iustitiae*, **Competentia**.

Tridentina Missa 6811.

Trinatio Missae: stipendium 7078, 7346.

Triduum Paschale: exsequiae 7077.

Turchia: tribunalia interritualia 6660, 6661.

Turismus: cura pastoralis 7448.

Tutela v. **Pax, Patrimonium, Persona,**

Ucraini: Exarchatus et Eparchia in Argentina 7410.

Unctio infirmorum: novus Ordo 6672.

Unio Superiorissarum Maiorum Italiae 6671.

Universitas studiorum: *Catholica* in mundo huius temporis 6577; cura pastoralis 7211; *Ecclesiae*: incompatibilitas inter Professores 7180, et evangelizatio mundi 7268; – *Aequatoris* 6610; Marianopolitana 7225, Milevitana 7478; Salesiana 6599; Urbaniana 7323.

Urbs v. **Roma.**

Usus spectaculorum in Collegiis ecclesiasticis 6374; facultatum circa Missarum stipendia 6822, 6830; novae casulae pro Missa 6836; Missalis Romani novi et veteris 6868; Precum Eucharisticarum 7016; instrumentorum musicorum in Liturgia 7297.

Uxoratus, et ministerium sacerdotale 7313.

Vacatio: *legis* de Ordine Unctionis infirmorum 6722; *Sedis* Apostolicae 7053.

Variationes: in Ordine baptismi parvulorum 6642; Missalis Romani 7009; v. **Mutationes.**

Varmiensis dioecesis: Visitator Apostolicus 7004.

Vasa sacra purificanda 7393.

Velum ad calicem cooperiendum 7493.

Verbum Dei: praedicatum a laicis 6685; locus e quo nuntiari debet in ecclesia 7493.

Versio formularum sacramentalium 6723.

Vesperae v. **Vigilia.**

Vestis v. **Habitus.**

Via administrativa vel iudicialis: pro causis matrimonialibus separationis 6639, et nullitatis 6835, 6784.

Viarum publicarum apostolatus 7448.

Vicaria potestas v. **Potestas** vicaria.

Vicariatus Castrensis in Nova Zelandia erigitur 7258.

Vicariatus Urbis: an eius tribunal sit apostolicum 6384; ordinatur nova ratione 7281.

Vigilantia Pastorum circa libros 7006.

Vigilia: Nativitas Domini 6778; Dominicae vel festi de praecepto: Missa anticipata 6814.

Vinculum matrimoniale: eius structura 6420; v. etiam **Defensor** vinculi.

Vinum pro Missa 6588, 7479.

Violentia: in aëronautica navigatione 6657; abicienda est a societate 7380.

Vir laicus et officium: Notarii 6364, Iudicis 6856, Defensoris vinculi et Promotoris iustitiae 7086.

Vis *et metus*: nullitas matrimonii 6726, – *suspensiva* recursus 6731, 6789.

Visitatio ss. Liminum reordinatur 7034.

Visitator Apostolicus in Diaspora pro fidelibus dioeceseos Varmiensis 7004, et pro fidelibus Sinarum 7357.

Vita: contemplativa in Ecclesia 7325; ecclesialis consistere nequit absque ordinatione iuridica 7331; humana tutanda inde ab eius origine 7324, 7331; matrimonialis irregularis, et sepultura ecclesiastica 7401.

Vitrum pro tabernaculo Eucharistiae 6852.

Vocatio ecclesiastica: dies pro vocationibus iuvandis 6377, 6543, eius natura qua mysterium fidei 6543; adultorum curanda 7218; missionalis christifidelium 7183; sacerdotalis: libertas in eius promotione 6377; sacerdotalis et religiosa: cooptatio et institutio 7387; religiosa propria in servitium Ecclesiae 7479.

Votiva v. **Missa Votiva.**

Votum religiosum: sollemne vel simplex paupertatis: effectus 6361, 6834; castitatis, et Diaconatus permanens 6441; temporarium: et vox in Capitulis 6717, facultas dispensandi ab eo 7085; perpetuum, et dimissio a religione 6780; acceptatur a Superiore interno 6868; quartum et speciale in Societate Iesu 6539, 6908, 6967, 7003, 7021; 'votum' Ordinarii loci et Defensoris vinculi in causis solutionis matrimonii in favorem fidei 6377.

Vox activa et passiva: religiosi votorum temporariorum 6717, Episcopi religiosi in propriam religionem, expleto munere, revertentis 7044.

Vratislaviensis Facultas Theologica 6818.

Vulgatio notitiarum 7327.

Wellington: Nuntiatura Apostolica conditur 6608.

Numeri signant columnas huius Voluminis quinti

INDEX GENERALIS HUIUS VOLUMINIS

Declaratio ..... pag. CCXCIII
Documenta ad annos 1932 - 1972 pertinentia ..... col. 6359-6440
Annus 1973 ..... col. 6441-6720
Annus 1974 ..... col. 6720-6960
Annus 1975 ..... col. 6961-7146
Annus 1976 ..... col. 7147-7280
Annus 1977 ..... col. 7281-7388
Annus 1978 ..... col. 7383-7500
Index chronologicus documentorum ..... pag. CCXCV-CCCXVI
– Documenta ad annos 1932 - 1972 pertinentia quae in hoc volumine quinto referuntur . pag. CCXCV-CCXCVII
– Leges Ecclesiae annis 1973 - 1978 editae ..... pag. CCXCVII-CCCXVII
Index Initiorum et Dioecesium quibus documenta interdum allegantur ..... pag. CCCXVII-CCCXXI
Index analyticus titulorum legum Voluminis quinti ..... pag. CCCXXII-CCCXXXIII
Index generalis huius voluminis ..... pag. CCCXXXIII

http://www.obrascatolicas.com